ALFONSI

SALMERONIS

TOLETANI,

E' SOCIETATE IESV

THEOLOGI,

COMMENTARII IN EVANgelicam Hiſtoriam, & in Acta Apoſtolorum.

TOMVS TERTIVS,

QVI DE INFANTIA ET PVERItia Domini noſtri Ieſu Chriſti inſcribitur.

Nunc denuò in lucem editus.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Antonium Hierat, & Ioannem Gymnicum Bibliopolas.

ANNO M.DCXII.

Cum gratia & Priuileg. Sacræ Cæſar. Maieſt.

Approbatio Regij Conſilij.

EVolui diligẽter, & accuratè perlegi iuſſu Supremi Senatus Regij, librum tertium Commentariorum in Sacroſancta Ieſu Chriſti Euangelia, qui De infantia, & pueritia Domini noſtri Ieſu Chriſti inſcribitur, compoſitum à reuerendo, & ſapientiſſimo Patre Alfonſo Salmerone Societatis Ieſu, vno ex primis decem Patribus eiuſdẽ Societatis. In quo libro nihil reperi, quod Catholicæ Fidei, aut Sanctæ Romanæ Eccleſiæ decretis, aut bonis moribus repugnaret: imò verò ita piè, ita doctè, ita dilucidè omnia tractat, vt propter eximiam vtilitatem, quam legentibus hic liber allaturus eſt, meritò in lucem prodíturus eſſe videatur. Videas autorem vbique bonum Chriſti odorem ſpirare, & magnam animi pietatem cum ſumma doctrinæ laude cõiungere: itaque dignus eſt liber, qui prelo mandetur. Data Madriti, in noſtro Conuentu B. Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum, pridie Idus Auguſt. anno Domini 1595.

F. Ioan. Temporal. Magiſt.

Licentia P. Prouincialis.

L*Vdouicus Guzman, Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Toletana. poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præpoſito noſtro generali, facultatem concedo, vt tertius tomus* De infantia & pueritia Chriſti Domini Saluatoris, *quem compoſuit P. Alfonſus Salmeron, vnus de primis Patribus Societatis Ieſu, typis mandetur, quia iam diſcuſſus eſt, & approbatus à viris doctis, & grauibus noſtræ Societatis. In cuius rei fidem has literas dedi meo nomine ſubſcriptas, & mei officij ſigillo munitas. Villaregij, die decima ſeptima menſis Iunij, Anno Domini 1598.*

Ludouicus Guzman.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Quàm vtilis ab infantia bonarum artium diſciplinarumque perceptio.

QVanti referat, prudens lector, à teneris annis bonas & ſalutares imbibere opiniones, colendæque virtutis ſtudijs aſſueſcere, & ſacræ literæ non obſcurè docent, & externi ac profani autores ſolo rationis naturalis lumine illuſtrati, non ignorarunt. Quis enim neſciat, progreſſus magnos in aliqua facultate, vel ſcientia, vel arte facere poſſe neminem, niſi à teneris, vt aiunt, vnguiculis bene inſtitutus, & exercitatus in illa fuerit? Quamobrem Salomon de adoleſcente benè, vel malè inſtituto, rectè pronuntiauit: *Prouerbium eſt: Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.* Prou. 22.

Exemplis idē à natura ſumptis oſtēditur.

Nulla enim eſt ætas, quæ faciliùs impreſſionem boni, vel mali recipiat, vel receptam retineat, quàm pueritia. Noua planta facilè in quamuis partem dirigitur. tenera cera faciliùs accipit figuram, quàm dura: equus, dum pullus eſt, ingredi ſine vlla difficultate docetur: captæ ex nido aues commodiùs cicurantur, & ad venationem & prædam ſe inſtrui patiuntur. Admiranda porrò eſt parentum ſocordia & negligentia, qui filiorum ſtudia & mores minùs, quàm iumenta ſua, curant. Atque ideò iniuſta eſt illorum querimonia: dicentium; Non habemus gubernatores ſapientes, non aduocatos fideles, non pudicos ſacerdotes, non doctos Verbi Dei miniſtros, cùm operam ſuam benè educandis, inſtituendiſque liberis præſtare velit nemo: atque hi profectò perinde mihi facere videntur, atque illi, qui agros non colentes, neque ſeminantes, metere volunt. *Nemo* certè, vt dixit Chriſtus, *colligit de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus.* Matth. 8. Tales enim ſumus omnes ab initio, ſpinæ & tribuli, id eſt, peccatores, nos ipſos & alios pungentes atque lacerantes. & niſi colamur, in omnia vitia & peccata, non modò priuata, ſed etiam publica, facilè prolabimur. Vnde & peccata filiorum meritò parentibus imputantur.

Quorum ſit iniqua criminatio parentū.

Quales ferè naſcantur omnes.

Heli ſummus ſacerdos repētina à Deo morte percuſſus, eorum typus.

Nam Heli ſummus Sacerdos, propter neglectam filiorum ſuorum inſtitutionem atque correctionem, cum filijs repentina morte oppreſſus fuit, in typum eorum parentum, qui filios ad virtutis ſtudia capeſſenda non inſtituunt: vnde ſeipſos cum filijs in æternum gehennæ ignem detrudunt. 1. Reg. 2. & infrà 3. Infrà 4. Salomon, Ieremias, & Tobias iunior à pueritia rectè in timore Domini inſtructi fuerunt: ex quo Ieremias ſcripſit, *Bonum eſt viro, quum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua.* Thren. 3. Chriſtus Dominus infantes amplexu & oſculo excipiebat, benedicebatque illis, ac talium eſſe regnum cœlorum prædicabat, dicens; Quiſquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Marc. 10. 2. Tim. 3. Laudatur à Paulo Timothæus, quòd ab infantia ſacras litteras didicerit. Notauit Moyſes infandi criminis authores ciues Sodomæ, quòd pueros abominando illo vitio inuoluerent. *Prius autem*, inquit, *quàm irent cubitum, viri ciuitatis vallauerunt domum illius à puero vſque ad ſenem, omnis populus ſimul.* Gen. 19. Ethnici quoque multa de bene inſtituenda iuuentute ſcripſerunt.

Timotheus Epheſius à quo duplicem exigebat mercedem.

Timotheus ille, inſignis, & decantatus muſicus, duplicem mercedem exigendam eſſe cenſebat ab eo, qui cùm ab alio didiciſſet, eius tamen diſciplinæ ſe inſtituendum tradebat: quòd duplicem ſubire laborem cogerentur; alterum, vt diſcipulus dediſceret, quæ ab alijs acceperat; alterum verò, vt ſua doceret: ſimplicem verò mercedem ab eo, qui nihil ab alio autore didiciſſet, exigebat. In hunc ſanè modum in-

fantes ac pueri, qui nullis mundi ſallacijs, falſiſve Philoſophorum opinionibus imbuti ſunt, minori labore ad Euangelicam, ac cœleſtem Chriſti Philoſophiam amplectendam inſtituuntur. Lycurgus mediam partem ſacultatis donaturum ſe magiſtro pollicebatur, qui filios ſuos meliores redderet. Alexāder Magnus vitia, quæ puer a pædagoga acceperat, vir factus retinuit. Eſt enim veriſſima illa Horatij ſententia:

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu. Horat. in arte.

Vnde & Quin dum oratorem magnum inſtituere conatur, ab ipſis incunabulis, & à nutrice exordiendum eſſe voluit, vt cum lacte ſimul ad rectè pronuntiandum, & ad illam dicendi artem imbuatur. Q. Fab. li. 1. Vegetius de re militari, non alium futurum fortem, ac inſignem militem docet, quàm illum, qui à pueritia in bellicis exercitijs & artibus fuerit inſtructus. Qua de cauſſa & gigas Goliath à Saule vocatur vir bellator ab adoleſcentia ſua. 1. Reg. 17. Danda eſt igitur opera, vt cerea illa & mollis ac flexibilis ætas probè educetur, ac inſtituatur. Nam quemadmodum fructus non inuenitur in arbore, in qua flos priùs non apparuit: ſic in ſenectute honorem legitimum conſequi poterit nemo, qui in adoleſcentia diſciplinæ alicuius exercitatione non laborauerit. Pueriliis inſtitutio duo exigit. Debent autem inſtitutores non tantùm verbo agere, ſed etiam exemplo, quo illa ætas maximè permouetur: qua de cauſſa Satyricus quidam egregiè ſcripſit:

Maxima debetur puero reuerentia, ſi quid Iuue. Sat. 14.
Turpe paras, nec tu pueri contempſeris annos,
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans:

Sanè Chriſtus Dominus, omnium ætatum ſanctificator atque inſtitutor, propterea ad carnem noſtram ſuſcipiendam de cœlo deſcendit, & per infantię, pueritiæ, adoleſcentiæ, atque virilis ætatis curriculum ad mortem vſque peruenit, vt benè viuendi, & nos ad Dei voluntatem in omni ætate, ſtatuque accommodandi præceptor exiſteret: neq; tantum verbo, quod multorum eſt, ſed præcipuè exemplo: nec tantùm ſuo (ne fortè diceremus Chriſtum Deum fuiſſe, atque adeò inimitabilem) ſed etiam puri hominis Ioannis Bapt. aperto documento. Argumentum libri huius. Luc. vlt. Act. 1. In hoc ergò tertio libro ingreſſum Chriſti in mundum per Incarnationem, & ortum, ſimul cum omnibus myſterijs ſanctæ eius pueritiæ expedire contendimus: in quibus etſi quædam ſint magis admiranda, quàm imitanda, multa tamen non ſolùm admiratione, verùm etiam imitatione digna inueniuntur, non infantibus modò & pueris, ſed adoleſcentibus etiam, viris, ac ſenibus: Omnis namque ætas, omnis ſexus, omnis hominum gradus & conditio in vno Chriſto, etiam infante, omnium habet amplectendarum virtutum exemplum, vitiorumque omnium fugiendorum documentum. Et ante nos quidem hoc nouit, & ſcripſit Irenæus, qui lib. 2 cap. 39. ſic ait: D. Iren. Chriſtus homo vt omnes ſanctificauerit ætates. *Omnes enim venit per ſemetipſum ſaluare, omnes inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes & paruulos, & pueros, & iuuenes, & ſeniores. Ideò per omnem venit ætatem, & infantib infans factus, ſanctificans infantes; in paruulis paruulus, ſanctificans hanc ipſam habentes ætatem, ſimul & exemplum illis pietatis effectus, & iuſtitiæ, & ſubiectionis; iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens, & ſanctificans Domino: ſic & ſenior in ſenioribus, vt ſit magiſter perfectus in omnibus, non ſolùm ſecundùm expoſitionem veritatis, ſed ſecundùm ætatem ſanctificans ſimul & ſeniores, exemplum ipſis quoque fiens, deinde & vſque ad mortem peruenit, vt ſit primogenitus ex mortuis, ipſe primatum tenens in omnibus princeps vitæ, prior omnium, & præcedens omnes.* Coloſ. 1. Hæc ille. Eſt autem dulciſſimum, iocunditatiſq; ac ſuauitatis pleniſſimum, à puero diſcere quid ſequi, quid vitare debes, à puero dulciter reprehendi,

corrigique vbi peccaueris, & vbi bene egeris, laudari, & commendari. Inter agni Paſchalis edendi cæremonias, præcipiebat Deus Exod. 12. *Caput*, inquit, *cum pedibus & inteſtinis vorabitis.* Quibus verbis nos ad meditanda atque meditatus ruminanda tria Chriſti maxima myſteria adhortatur. Primum quidem caput agni eſt, incarnationis, & Natiuitatis Filij Dei myſterium. Deinde pedis agni paſſionem eius humilem, mortemque deſignant. Poſtremò inteſtina ſunt, nempè virtutes illæ maximæ, atque illuſtres, quæ in anima eius ſanctiſſima delireſcebant, ſcilicet charitas, obedientia, humilitas, & patientia, cum reliquis. Sunt ergo à nobis diligenter tractã in hæc tria myſteria, ſed præcipuè Incarnationis hoc, & Natiuitatis Sacramentum, quod præ manibus gerimus. Nam & Maria illa ſoror Marthæ, non tantùm Chriſti pedes vnxit, ſed etiam effudit in caput ipſius recumbentis alabaſtrum vnguenti. Siquidem illis duobus myſterijs, Incarnationis, & mortis præcipuè, quę ſunt caput eius & pedes, ſalutem noſtram operari dignatus eſt. Sunt autem ordinate & diſtinctè hæc omnia in hoc lib. pertractãda In primis Annuntiatio ad Virginem ſacram ab Angelo facta, cum myſterio Incarnationis illam immediatè conſecuto: deinde B. Virginis cognatam ſuam Eliſabetham viſitantis myſterium: tertio loco natiuitas Præcurſoris, & Circunciſio: quarto, genealogia Chriſti à Matthæo, Lucaque deſcripta: quinto, cogitatio Ioſeph de dimittenda B. Virgine coniuge ſua prægnante: ſexto, Chriſti Ieſu ſancta ex Virgine in Bethleem impolluta natiuitas: ſeptimo, Circunciſio, & ſacroſancti nominis Ieſu impoſitio octauo, aduentus Magorum, ſtella dirigente, ſed adorandum Chriſtum Regem Iudæorum, illumque muneribus honeſtandum: nono, ſanctæ Virginis Purificatio, cum Præſentatione Filij Dei in templo: decimo, Fuga Ieſu in Aegyptum, dum ſæuiret Herodes in Innocentes: & reditus eius in Nazareth: vndecimo, admirabilis Chriſti annos duodecim nati in templo cum Doctoribus diſputatio: poſtremo, deſcẽſus eius in Nazareth, & parentibus eius exhibita ſubiectio: eiuſque progreſſus in gratia, & ſapientia apud Deum & homines: In his autem duodecim myſterijs quatuor Cantica continentur, nempè Canticum Virginis, & Zachariæ, & illud in Chriſti natiuitate ab Angelis decantatum, & Canticum Simeonis Quare mirum eſſe non debet, ſi liber hic tot myſteria explicaturus, paullò ſit futurus prolixior. Verùm, vt quidam Ethnicus prudenter dixit:

Non ſunt longa, quibus nihil eſt quod demere poſſis:

maximè ſi prolixitas cum vtilitate ac delectatione ſit coniuncta,

[Margin notes: Eſus capitis agni & inteſtinorum, quid myſticè. — Exod. 12. — Matth. 26. — Ordo libri, & diuiſio. — Prolixitas quę minimè vitioſa.]

TRACTATVVM HOC
LIBRO CONTENTORVM INDEX.

TRACTATVS PRIMVS.

IN quo, quid ſit Deus, mittens Angelum ad B. Virginem, vtcunque declaratur. Pagina. 1.

TRACTATVS II.

¶ In quo, de potentia, conuenientiaque Incarnationis Filij Dei eſt ſermo. Pag. 8.

TRACTATVS III.

¶ De Angelo Gabriele ad Virginem deſtinato. Pag. 16.

TRACTATVS IV.

¶ De Virgine Maria deſponſata viro ſuo Ioſepho, Galilæa & Nazarena. Pag. 23.

TRACTATVS V.

¶ Super illis verbis: *Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Aue gratia plena. Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus.* Pag. 32.

TRACTATVS VI.

¶ In illa verba: *Quæ cum audiſſet turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei, Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero & paries filium: & vocabis nomen eius Ieſum,* vſque ad, *& regnabit in domo Iacob in æternum: & Regni eius non erit finis, &c.* Pag. 46.

TRACTATVS VII.

¶ Super illis verbis: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Pag. 56.

TRACTATVS VIII.

¶ In illa verba: *Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua. & hic menſis ſextus eſt illi quæ vocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Pag. 63.

TRACTATVS IX.

¶ In quo exponuntur illa verba: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et diſceſſit ab illa Angelus.* Pag. 72.

TRACTATVS X.

¶ In illa verba: *Exurgens autem Maria in diebus illis, abijt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda. & intrauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Eliſabeth, &c.* Pag. 84.

TRACTATVS XI.

¶ In quo explicantur illa verba: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Pag. 106.

TRACTATVS XII.

¶ In quo exponuntur illa verba: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.* Pagina 104.

TRACTATVS XIII.

¶ In illa verba: *Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Pag. 115.

TRACTATVS XIV.

¶ In quo exponuntur illa verba: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis: & diuites dimiſit inanes.* Pag. 120.

TRACTATVS XV.

¶ In illa verba: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius, in ſecula, &c.* Pag. 123.

TRACTATVS XVI.

¶ In illa verba: *Eliſabeth impletum eſt tempus pariendi: & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, &c.* Pag. 128.

TRACTATVS XVII.

¶ In illa verba: *Et Zacharias pater eius, repletus eſt Spiritu ſancto: & prophetauit dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael: quia viſitauit.* Pag. 133.

TRACTATVS XVIII.

In illa verba: *Et fecit redemptionem plebis ſuæ.* Pagina. 140.

TRACTATVS XIX.

¶ In illa verba: *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius.* Pag. 147.

TRACTATVS XX.

¶ In illa verba: *Salutem ex inimicis noſtris: & de manu omnium qui oderunt nos.* Pag. 153.

TRACTATVS XXI.

¶ In illa verba: *Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris: & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis.* Pag. 157.

TRACTATVS XXII.

¶ In illa verba: *Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In iuſtitia & ſanctitate coram ipſo, omnibus diebus noſtris.* Pagina. 161.

TRACTATVS XXIII.

¶ In illa verba: *Et tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis: praibis enim ante faciem Domini parare* [illegible] *ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum.* Pag. 165.

TRACTATVS XXIV.

¶ In illa verba: *Per viſcera miſericordia Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent; ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque ad diem oſtenſionis ſua ad Iſraël.* Pag. 169.

TRACTATVS XXV.

¶ In Chriſti genealogiam per Matthęum deſcriptam; ac pręſertim de B. Matthæi ſcopo in Euangelio ſcribendo. Pag. 176.

TRACTATVS XXVI.

¶ In Matthæi genealogiam, explicans pręcipuè difficultates, quæ in prima teſſeradecade continentur. Pagina 185.

TRACTATVS XXVII.

¶ In Matthęi genealogiam, declarans potiſſimùm difficultates, quę in ſecunda teſſeradecade continentur. Pag. 197.

TRACTATVS XXVIII.

¶ In Matthæi genealogiam, explicans difficultates, quę occurrunt in tertia teſſeradecade. Pag. 204.

TRACTATVS XXIX.

¶ In illa verba: *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto.* Pag. 221.

TRACTATVS XXX.

¶ In illa verba: *Ioſeph autem vir eius, cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hac autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph dicens: Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam,* Vſque ad, *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Pag. 233.

TRACTATVS XXXI.

¶ In illa verba: *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel: quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus.* Vſque in finem capitis. Pag. 245.

TRACTATVS XXXII.

¶ In illa verba Lucæ 2. *Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.* In quo potiſſimum de ratione temporum ad Chriſti Domini natiuitatem ſpectantium luculenter diſſeritur. Pagina. 265.

TRACTATVS XXXIII.

¶ In illud: *Et ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, &c.* In quo potiſſimùm de modo natiuitatis Ieſu Chriſti agitur. Pag. 283.

TRACTATVS XXXIV.

¶ In illa verba: *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, &c.* Vſque ad, *Et hoc vobis ſignum; Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio.* Pag. 295.

TRACTATVS XXXV.

¶ In illa verba: *Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis,* Pag. 304.

TRACTATVS XXXVI.

¶ In illa verba: *Et poſtquàm conſummati ſunt dies octo vt circumcideretur puer.* Pag. 314.

TRACTA-

TRACTATVS XXXVII.
¶ In illa verba: *Vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum eſt ab Angelo priuſquam in vtero conciperetur.* Pagina. 323.
TRACTATVS XXXVIII.
¶ In illa verba: *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iuda, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?* Pag. 335.
TRACTATVS XXXIX.
¶ In illa verba: *Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo.* Pag. 347.
TRACTATVS XL.
¶ In illa verba: *Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi: ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iuda; ſic enim ſcriptum eſt per Prophetam, Et tu Bethleem terra Iuda, &c.* Pag. 359.
TRACTATVS XLI.
¶ In illa verba Lucæ 2. *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundùm legem Moyſi, tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, &c.* Pag. 372.
TRACTATVS XLII.
¶ In illa verba: *Et ecce, homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon; & homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat in eo, &c.* Pag. 382.
TRACTATVS XLIII.
¶ In illa verba: *Et erat pater eius & mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. &c.* Pagina 389.
TRACTATVS XLIV.
¶ In illa verba Matth. 2. *Qui cùm receſſiſſet, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicẽs, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi: futurum eſt enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Pag. 405.
TRACTATVS XLV.
¶ In illa verba: *Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens; Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri, &c.* Matth. 2. Pag. 412.
TRACTATVS XLVI.
¶ In illa verba Lucæ 2. *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem in die ſolemni Paſchæ. Et cum factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatiſq; diebus, &c.* Pag. 425.
TRACTATVS XLVII
¶ Et vltimus; in illa verba: *Et ait ad illos. Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerant verbum quod locutus eſt ad eos, & deſcendit cum eis, & venit Nazareth: & erat ſubditus illis. Et Mater eius conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum, & homines.* Pagina. 434.

R. P. ALFONSI SALMERONIS TOLETANI, THEOLOGI E SOCIETATE IESV; COMMENTARIORVM IN EVANGELIA, & *Acta Apoſtolorum*;

LIBER TERTIVS.

TRACTATVS I.

In quo quid ſit Deus mittens Angelum ad B. Virginem, vtcunq; declaratur.

IN *Menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo, in ciuitatē Galilææ, cui nomē Nazareth; ad Virginē deſpōſatam viro, cui nomen erat Ioſeph de domo Dauid: & nomen virginis, Maria.*

Suauiſsimum hoc, & pulcherrimum annunciationis Euangelium, inſignem, & omni ex parte illuſtrem legationē cōtinet, quam Deus per Angelum Gabrielem ad B. Virginem Mariam ſuper negotio Incarnationis Filij ſui fieri voluit: in qua dialogus inter Angelum miſſum, & prudentiſsimam Virginem proponitur. Omnis autē honorifica & ampla legatio, ex multis capitibus ponderari ſolet. Sed tunc re vera habetur magnifica, omnesque partes cōplere cenſetur ſuas, ſi magnus ſit Princeps ille qui mittit: Deinde ſi magnus & ille, qui mittitur: Rurſus, ſi is, ad quē legatio deſtinatur, magnus quoque ſit: Adhæc ſi, de quo tractari debet negotium, ſit magnum, non quidem particulare, ſed vniuerſale, atq; ad omnium ſalutē ſpectans, ac libertatem: Poſtremò, ſi felicem exitum conſequatur legatio, quando ſcilicet pax optata, & per legatos poſtulata obtinetur; vel quando bellantibus, & longo tempore diſsidentibus magnis duobus regibus, eorum filij pro pace firmanda matrimonium inter ſe contrahunt: tunc enim omnia incommoda, lugubria, & funeſta, quæ bellum ſecum ſolet adferre, ceſſant, & in communē lætitiam, & felicitatem populorum, ac principum conuertuntur.

Amplæ & honorificæ legationis partes quænam ſint.

Hæc autem, quam in manibus habemus, legatio, tantò cæteris, quæ hominum miniſterio fiunt, legationib' antecellit, quātò Deus maior eſt homine, & quātò negotium incarnationis Filij (quo vno ſalus toti mundo parta eſt) omnia mundi negotia ſuperare dignoſcitur. Namque ex eo aurea, & ſalutaris illa generis humani cum Deo pax, & concordia ſubſecuta eſt, & naturæ humanæ cum diuina Verbi hypoſtaſi connubium, ad pacem perpetuò ſtabiliendam conciliatum. Hæc autem miſſio, ſeu legatio in illa, quam Abraham per ſeruum ſuum, & procuratorem Eliezer ad Bathuelem, & Laban deſtinauit ad accipiendam ex filiabus eius vxorem filio ſuo Iſaac, eleganter repræſentata eſt. Nā pulchrè in Abraham omnium patre credentium, Deus Pater deſignatur: in Eliezer verò, quod interpretatur Domini adiutorium, aptè Gabriel Angelus ſignificatur. Angeli enim adiutores noſtri ſunt, & noſtræ ſalutis procuratores, nobiſque propter Deum libēter miniſtrant. Adiutores Domini etiam, quia iuxta Dauidem: *Potentes virtute ad faciendū verbum illius*: id eſt, potentes ad exequendum, ſiue ad perficiendum ea omnia, quæ Deus vult. In Rebecca verò, caſta, pulchra & gratioſa virgine vulchrè B. Virgo Maria eſt adumbrata: niſi quòd illa, vt eſſet vxor Iſaac, eſt electa; hæc verò, vt eſſet mater vnigeniti Filij Dei. Et quemadmodū explorata eſt eius voluntas, an vellet acceptare Iſaac in virum, & cum ſeruo eius venire in terrā Chanaan: cui illa promptum præſtitit aſſenſum: ſic B. Virginis explorata eſt voluntas, & ad vocem Angeli gratum præbuit aſſenſum, dum dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Sed quemadmodū Eliezer, poſtquam conſenſu parentū puellam tradi in vxorem Iſaac filio Domini ſui intellexit, pre gaudio procidens in terram adorauit Dominum; prolatiſque vaſis aureis, & argēteis ac veſtibus, donauit ea Rebeccæ pro munere, fratribus quoque & matri dona obtulit: ita ad cōſenſum virginis mirificè lætatus eſt Angelus, & humilis Deo gratias egit: atque ſtatim in eam deſcendit Spiritus ſanctus, tāto vt eam myſterio præpararet, ac dignā redderet. Neque mirum eſt, quin propter eam quoque Ioſepho viro eius, & Annæ, atque Ioachim parentibus ſuis multa dona ſpiri-

Dei ad Virginem legatio qualis ſit.

Vbi illa præfigurata.

Gen. 24.

Rom. 4.

Abraham, & Eliezer ab eo miſſus quid præfigurauerint.

Hebr. 1.

Pſalm. 103.

Hebr. 1.

Rebecca cuius typus extiterit.

Luc. 1.

Quid quod Eliezer viſa Rebecca, adorauit Dominum, vaſaque aurea & argentea Rebeccæ donauit.

Gen. 24.

tualia, vt rationi, ac pietati eſt conſonum, Deus Opt. Max. affluenter donauerit.

Angelicæ legationis ad B. Virginem circumſtãtia ſex proponuntur breuiter, atq; explicantur.

Vt ergo ad tanti myſterij explicationem accedamus, ſex potiſſimùm circumſtantias in hac legatione expendendas, & preſsius examinandas eſſe duximus. Prima quidem eſt, Deus mittens: Secunda, Angelus Gabriel miſſus: Tertia, Maria virgo ex Nazareth Galilææ ſanctiſsimo viro Ioſeph deſponſata. Quarta, temporis, & loci circumſtantia, quia menſe ſexto, & in ciuitate Galilææ, cui nomen Nazareth: Quinta, modus annunciationis, quia ingreſſus eſt Angelus ad eam: vbi Imprimis eam reuerenter ſalutat: *Aue*, inquit, *gratia plena*; deinde Euangelizat, negotiumque, ad quod deſtinatus ſit, proponit, cùm dixit: *Ecce concipies in vtero, & paries filium*: Poſtremò modum futuræ incarnationis explicat, cùm ait; *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi.* Et quidẽ Eliſabethæ cognatæ ſterilis, quæ virtute Dei in ſenectute Præcurſorem conceperat, exemplo confirmat. Sexta, & poſtrema circunſtantia eſt, ad Virginis conſenſionem incarnationis fructus in ſilentio ſubſecutus: quia de illo nihil apertè traditur, ſed fidei noſtræ, atque prudentiæ cogitandus relinquitur.

Quod ſi oratio iſta paſsiua, ſcilicet: Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo ad Mariam, in actiuam conuertatur, proculdubiò diceretur: Deus miſit Angelum Gabrielem ad Virginem Mariam. Ideò magna ratione in primis de Deo tantæ legationis, & myſterij auctore, Chriſtianè nobis agendum, & philoſophandum eſt: triaque de illo diſtinctè enucleanda ſunt, quatenus tamen humana mens cõcipere, & lingua noſtra valet effari. Primum quidem, quid ſit Deus, quãtum ad rem, ſiue eſſentiam eius ſpectat: deinde quid ſit ſecundum hoc nomen, quo illum Deum dicimus: Poſtremum, cur ſub hac voce & notione, Dei legationẽ hanc peragi

Deus nomine tenus quid ſit.

voluerit. ¶ Quod ad ipſam rem igitur ſpectat, cũ cognitio Dei, quid ſit, ponat Deum eſſe, de hoc priori loco, & breuiter eſt præmittendum, ſcripturam ſacram hanc veritatem nobis nõ celaſſe, dum eum facit creatorem, conſeruatorem, gubernatorem, & legiſlatorem, potentia, ſapientia, & Iuſtitia, & miſericordia præditum. Nec probat Scriptura eum eſſe, quia id vt omnibus notum, & compertũ ponit: *Qui eſt*, Inquit, *miſit me ad vos*; &, *Ego ſum qui ſum*; Et Apoſtolus: *Credere oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Vnde vel ipſe inſipiens dixit in corde ſuo, nõ in ore, ſed in corde, id eſt, voluntate potius, quam mente (quæ omninò in tantã cæcitatẽ per-

Deum eſſe Scriptura cur non probet.
Exod. 3.
Ibidem.
Hebr. 11.
Dicit quis in corde ſuo: non eſt Deus.

uenire nõ permittitur) nõ eſt Deus; hoc dicit omnis homo dum peccat; & creaturam præfert creatori ſuo Deo. Hinc Clemens Alexand lib. 5. Strom. *Nam Dei quidẽ manifeſtatio erat vnius omnipotentis, quod omnes qui rectè ſapiunt, omninò naturalis, & æternũ ex diuina prouidentia beneficium apprehenderunt plurimi, qui nõ planè omnem exuerunt pudorem aduerſus veritatem. Atq; vt ſummatim quidẽ dicã, Xenocrates Carthaginenſis nõ ſpem omnem abijcit, quin etiam in rationis expertibus animãtibus ſit Dei notitia. Democritus autem, etſi nolit, confitebitur per dogmatum cõſequentiam. Fecit enim eaſdẽ imagines in homines incurrentes, & in animantes rationis expertes, ex diuina eſſentia. Longè certè abeſt, vt ſit homo expers diuinæ notionis, quem etiam ſcriptũ eſt, participem fuiſſe inſpirationis in generatione, vt qui fuerit purioris eſſentiæ particeps, quàm alia animantia. Hinc Pythagoras dicit mentem diuina ſorte venire ad homines, ſicut fatentur Plato, & Ariſtoteles. Sed nos quidem dicimus, Spiritum ſanctũ inſpirari ei, qui credidit, &c.* Arnob. lib. 8. aduerſus Gentes, ſiue potiùs Octauius in dialog. illo, qui poſt ſeptẽ libros Arnobij circumfertur: *Nec mireris, ſi Deum non vides: vento, & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitãtur, & ſub oculis tamen non venit ventus, & flatus. Solem adeò, qui videndi omnibus cauſa eſt, videre nõ poſſumus.* Et lib. 2. propè fin. *Quem eſſe omnes Deum naturaliter ſcimus; ſiue cum exclamamus, ô Deus! ſiue cùm illũ teſtem cõſtituimus improborum, & quaſi nos cernat, faciem ſubleuamus ad cœlum.* Et Lactant. lib. 7. *Quoniam Deus ab homine videri non poteſt; ne quis tamen ex eo ipſo putaret Deum non eſſe, quia mortalibus oculis nõ videretur, inter cætera inſtitutorum ſuorũ miracula, fecit etiam multa, quorum vis quidem apparet, ſubſtantia tamen non videtur; ſicut eſt vox, odor, ventus: vt harum rerum argumento & exemplo etiam Deum, licèt ſub oculos nõ veniret, de ſua tamen vi, & effectu, & operibus cerneremus. Quid voce clarius? aut vento fortius? aut odore violentius? Hæc tamen, cùm per aërem feruntur, ad ſenſusq; noſtros veniunt, & eos potentia ſua impellunt, non cernuntur acie luminum, ſed alijs corporis partibus ſentiuntur:* Athanaſ. lib. 1. aduerſus Gentes: *Siquidem ideò omnia etiamnum conſiſtunt, quia non inordinatio, ſed ordo eſt in omnibus: neq; immodeſtia, ſed modus: neq; rudis indigeſtio, ſed mundus (qui nihil aliud eſt, niſi congruens vndecunq; diſpoſitio) neceſſum eſt igitur veniri cogitationem de eo Domino, qui iſta in vnũ coagit, & concentũ iſtum, cõgruentiamq; immiſcuit: qui tametſi oculis nõ conſpiciatur, ab ordine tamen congruentiaq; rerũ diſsidentium, eum intelligere poſſumus iſtorũ omnium principem, Ducem, & Regem eſſe.* Et addit exemplum Athanaſ. *Nam ſi Lyræ ſonum quis audiat, pulſatorem eſſe aliquem, licèt*

Clem. Alexan. 1.

Dei notitiam in animãtibus eſſe, dicit Xenocrates Carthaginenſis.

Gen. 2.

Arnobius.

Cur Deus non bis inuiſibilis.

Idem.

Lactant. c. 9. inſtit.

Athanaſ. oratione contra idola, inter medium & fin. tom. 1. initio.

Mundus quid ſecundum Athanaſium.

eum

eum non videat, agnoſcit. Quod explicans Greg. lib. 2. Theo. ait: *Nec quæ dixi, ſic accipi volim, quaſi. an Deus ſit, ceu dubium proponam; ſed quid Deus ſit quæq; eius natura, hoc verò neſciri dico: ſiquidem Deum eſſe, eundemq; omnium effectricem, cõſeruatricemq; eſſe cauſam, & oculi, & naturæ lex nos docent. Illi quidem dum ad ea, quæ hic videri poſſunt, conuertimur, & omnia pulchrè compacta, pulchrum progredi, ac, vt ſic dicam, ſine erroris motu moueri, ferriq; miramur: Hæc verò, dum per ea, quæ oculis ſunt expoſita, eoq; ordine compoſita, Principem eorũ auctorem, & velut architectum ratiocinando colligimus. Et profectò, vt qui bellè fabricatam cytharam, eiusq; concinnitatem, compoſitionemq; miratur, aut concentũ audit, nihil aliud quàm ipſius cytharæ vel artificem, vel moderatorem cytharædum animo cõcipit, eoq; tota cogitatione conuertitur, etiam ſi oculis eum fortaſſe nõ cernat: ita & nobis ſe ipſum prodit illud, quod & facit omnia, & facta mouet, atq; cõſeruat, cùm interim quid illud tandem ſit, mentis noſtræ anguſtijs nequeat comprehendi.* Et lib. 4. initio doctiſsimè ait: *Tres de Deo ſunt præcipuæ opiniones, quarum prima, nullum Deum, nullum Dei imperium: alia Deos multos, & cuiq; ſuum imperium: tertia, vnũ ſolum, eiusq; vnicum imperium ſtatuit. Duabus prioribus luſerunt Græci, atq; adeò ad ſatietatem vſq; ludunt: ſiquidem vbi nullũ eſt imperium, ibi nullus ordo: vbi multorum dominium, ibi ſeditio: vt & ſic nullũ imperium, nullus ordo exiſtat.* Hactenus ille. Hilarius in Pſalm. 29. *Humanæ infirmitatis religioſa confeſſio eſt, ex Deo hoc ſolùm noſſe quod Deus eſt.* Et Paulin. ad Seuerum Sulpit. *Quod Deus eſt, hoc (vt dixi) omnis anima videt: ad hoc mens nulla caligat: hoc etiam infidelium fides recipit: ſed Deum in Chriſto, vel Chriſtum in Deo eſſe non videt: occupatus, & rerum terreſtrium nube circumdatus. Verbum enim carnem factum, ſapientiæ huius mundi ſtultitia eſt.* Ratio etiam, præter Patres, Deum eſſe apertiſsimè euincit, & probat. Primò, quia cùm Dei nomine ſummum quid intelligamus, quo nil maius, vel melius cogitari poſsit (vt omnes ſapientes tradiderunt) profectò eum non eſſe, vehementer repugnat. Si enim reuera non eſſet, ſed tantùm mente illum eſſe cogitaremus, & conciperemus, tali profectò alter maior cogitari poſſet, ille ſcilicet, qui nõ ſolùm mente concipitur, ſed reuera exiſteret: præſertim cùm Deum exiſtere nullam includat repugnantiam. Alioqui quælibet alia res, quæ cogitari, & eſſe poſſet, vt homo, & formica, Deum excederet, qui cogitari quidem, ſed nõ exiſtere poſſet. Adhæc Deum eſſe honorandum, & parentes, per ſe notum eſt; at hoc eſſe nequit, niſi eo poſito, quòd Deus & parentes exiſtant: eſſe ergo Deum, & parentes, erit per ſe notum. Quòd ſi obijcias: Qui aſſerit Deum non eſſe, non ſolùm Deum tollit ex rerum natura, ſed etiam ex omnibus mentium cõceptibus, & ex omnib' conſequenter linguis: at hoc falſum eſt omninò, & impium: nam in omnium bonorum, & ſapientum mẽtes nihil magis incurrit quàm conceptus Dei: & vt lingua nõ integrè aſſequitur conceptum mentis, ita nec mentis conceptus rem exiſtentem, quæ ſemper maior eſſe ſolet quàm conceptus, & voces.

Secundò, Deo minimè exiſtente, nihil profectò eſſe poſſet, quoniam præterquam quod cùm Deus infinitè bonus ſit, eius ablatio, ſiue priuatio infinitum eſſet malum, quod planè omne finitũ bonũ (quale conſtat eſſe omne creatũ) deſtrueret, cùm Deus tãtus ſit, vt eo maior concipi nequeat: profectò omnium rerũ ipſe erit cauſa producens, conſeruans, & coefficiens: quia maius eſt ad omnia ſe diffundere, & omnibus eſſe, & benè eſſe largiri, quàm ſterilem, & ocioſum eſſe. Ex quo efficitur, Deo ablato, nihil poſſe ſubſiſtere, quia ſine cauſa effectus nõ eſt, nec poteſt quicquam ſeipſum efficere: aut enim, quod non eſt, ſibi eſſe præſtaret, aut eſſet antequã eſſet. Sine actu enim puro (qui ſolus Deus eſſe poteſt, & ſolus eſt) nec materia poteſt eſſe, neque quod ex actu, & potentia cõſtat: quia vt hæc coniungantur, & vnum fiant, actu puro, & cauſa efficiente egent, quia hic actus ante ipſam potentiam nõ eſt: potentia etiam per ſe impotens eſt, vt ſe actui ſola coniungat. Omnis etiam ordinata multitudo ab vno pendet principio, ad quod conuerſa, & intenta omne bonum ſuum cõſeruet, & perficiat. Vt meritò totus mundus aſſerere videatur Deum eſſe: nã nec imperfecta multa eſſent, niſi vnum eſſet perfectum, à quo recederent. Vnde Boët. lib. de conſolat. *Omne enim quod imperfectum eſſe dicitur, id minutione perfecti imperfectum eſſe perhibetur. Quo fit, vt ſi in quolibet genere imperfectum quid eſſe videatur; in eo quoq; perfectum aliquid eſſe neceſſe ſit. Etenim perfectione ſublata, vnde illud, quod imperfectũ perhibetur, extiterit, nec fingi quidẽ poteſt.* Hæc ille. Contraria quoque, quæ in mundo cernimus, in vnum coire nõ potuiſſent, niſi ab vno Deo manu tenerentur, in quo longè plus cõſentiant, & vniantur, quàm in ſe ipſis repugnent. Ratione quoque carentia, quæ finẽ ſibi incognitum nõ rarò, ſed frequenter aſſequuntur, Deum eſſe demonſtrant, qui in eis inclinationẽ ad finem imprimat, & viam, qua ad Deum perueniant, ſuppeditat. Idcircò omnia Deum eſſe oſtendunt: vt meritò dicat Arnobius lib. contra Gentes: *Nonne cogitatio vos ſubijt conſiderare*

Naziam. to. 1.

Deum eſſe, nõ tamen quid ſit, ſciri poſſe pulchrè oſtendit exemplo Nazianzenus.

Idem.

Tres de Deo olim fuerunt opiniones extremæ, eodem auctore.

Hilarius.

Paulin. Epiſt. 2. circa finem.

Idem. 1.

Deum eſſe, rationibus euincitur.

Ratio prima Anſelmi in proſologio, cap. 2. & 3.

Secunda.

Deo minimè exiſtente, nihil omnino in rerum natura eſſe poſſe.

In quo oſtendat mundus Deum eſſe.

Boet. lib. 3 de conſol. proſa. 10. initio.

In quolibet genere imperfectum aliquid.

Dei quoque exiſtentiam probent irrationalia.

Arnob. lib. 1 aduerſus Gentes, aliquanto ante dimidiũ

diſquirere, in cuius poſſeſſione verſemini? cuius iure ſitu? cuius iſta ſit, quam fatigatis, terra? cuius iſte aer, quem vocalis rec procatis ſpiritu? cuius abutamini fontibus? cuius liquore? quis ventorum diſpoſuerit flamina? quis vndoſas excogitauerit nubes? quis ſeminum frugiferas poteſtates rationũ proprietate diſtinxerit? Sic ille.

Tertia ratio ſit ex abſurdis.

Tertia ratio eſt: quia ablato Deo, & cęteris poſitis, omnia eſſent miſera, & confuſa; nam & ſine motu eſſent deficiente primo, & immoto motore, qui omnis motus eſt cauſſa: & ſine appetione eſſent deficiente vltimo fine, cuius participatione medij fines eſſent appetibiles. Superiora quoque ac nobiliora, viliora eſſent, & ignobiliora, quia (ablato Deo) ſummo & infinito, non enti, hoc eſt, nihilo viciniora: inferiora rurſus eſſent perfectiora, vt quæ plus à nihilo, id eſt, infinito ente recederent: pręcellerẽt accidentia ſubſtantijs, elementa compoſitis, terra cœlo, planta brutis, bruta hominibus, homines Angelis, & materia prima omnibus creatis: quæ omnia contrario curſu, quàm nunc, eoq; peſſimo currerent, & in nihilum tenderent: nihilque omniũ eſſet finis, vel ſaltem accidentia, hoc eſt, operationes ipſę fines eſſent ſubſtantiarũ; & ſuper omnia homo eſſet omniũ rerũ infeliciſſimus, vaneq; appeteret bonum infinitũ, & futuram æternam vitam, vaneq; ac fruſtra virtutẽ exerceret, vanè viueret, & fruſtra à ratione eſſet deceptus, quę Deum eſſe dictat. Sed vanus potius & ſtultus in corde ſuo dicens, *Non eſt Deus*: & vanus qui amplius in hoc comprobando laborat, dicẽte Arnobio: *Aiunt ſana ſententes, contradicere rebus ſtultis ſtultitia eſſe maioris.*

Pſalm. 13.
Arnob. loco ſupradicto inter initium ac medium.

Dei notio communis omnium gentium.

Cùm igitur Deum nominamus; nihil aliud concipimus, ſiue intelligimus, quàm ſummum, maximum, & perfectiſſimũ ens, quo maius, melius, aut perfectius cogitari non poteſt: quę quidem Dei notio, & apprehenſio eſt nobis cum Iudæis, Paganis, ac Saracenis communis. Hinc Lactãt. lib. Diuina. inſtitut. producit ex Senecæ exhortationibus: *Magnum*, inquit, *neſcio quid, maiuſq; quàm cogitari poteſt, numen eſt, cui viuendo operam damus.* Laudat autem eiuſmodi notionem Lactantius. Atq; ob eam rationem tribuenda illi eſſe perfectiſſima quæq; ſemotis cũctis defectibus aſſeueramus. Nam dicimus, Deum eſſe ſubſtantiam ſine accidẽtibus, formam ſine materia, actum purum ſine potentia; ſpiritum ſimpliciſſimũ abſq; compoſitione; ſine quantitate immenſum; ſine qualitate optimum; vbiq; exiſtentem, & extra omnia; in omni tempore, & extra omnia tempora æternum; ſine ſitu ſupremum; ſine habitu lumine veſtitum: quod ſine labore operãs, ſine paſſione patiens; ſummè viuens, ſine morte; ſummè ſapiens, ſine vlla ignorantia; ſummè bonus, ſine admixtione mali; ſummè beatus & contentus ſine miſeria: tantæ magnitudinis, vt omnia impleat; tantæ ſapientiæ, vt nõ poſsit comprehendi; tantæ miſericordiæ, vt excedat omne cor noſtrum; tantæ potentiæ, nemo vt poſsit illi reſiſtere; tantæ iuſtitiæ, vt nullus valeat eius opera reprehendere, aut dicere, cur ita facis? tantæ gloriæ, vt maieſtatis ſuæ ſcrutatores opprimat; tantæ, vt ſic dicam intelligibilitatis, vt lucem habitet inacceſsibilem, quam nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt; tãtæ denique perfectionis, vt nullam per creaturam vel excellentiſsimam, ſiue per nullam entis creati ſpeciem, quemadmodũ in ſe eſt, cognoſci queat: nam omnia creata infinito modo ſuperat. Erant autem omnes creaturæ in eo, antequã eſſent in ſe ipſis, quemadmodum effectus ſubſiſtunt in cauſa, formæ in agente earũ datore, numeri in vnitate, lineæ in puncto, circulus in centro, colores in luce, concluſiones in principio, flores & fructus in radice plãtæ, domus tota in fundamẽto. Audi B. Hilarium in libro de Patris, & Filij vnitate de Deo philoſophantem: *Certè* (ait) *hoc eſt Deus, quod & cum dicitur, non poteſt dici; cùm æſtimatur, non poteſt æſtimari; cùm comparatur, non poteſt comparari; cùm definitur, ipſa definitione ſua creſcit. Qui cælum manu ſua operit, pugno omnem mundum claudit, quem totum omnia neſciunt, & metuendo ſciunt, cui nomini, & virtuti famulantur.* Sic ille bonus Pater.

Lactant. lib. 6 inſtit. diuina. cap. 24. ante medium.
Seneca de Deo quid ſentiat.
Dei qualiſqualis deſcriptio.
Pſalm. 103.
1. Tim. 6.
Hierem. 23.
Iob. 11.
Sap. 12.
Prouerb. 25.
1. Tim. 6.
Ioan. 1.
Ibidem.
Creaturæ omnes in Deo antequã eſſent, vt fuerint.
B. Hilar. propè ſinẽ operis.
Deus quid ſecundum Hilarium.
Pſalm. 118.

Quàm minimũ nos Deum ex creaturis agnoſcamus.

Quemadmodum autem ſummum in quouis genere per ſe incognitum eſt ab eo, qui illud non vidit, & per alia inferiora, & deriuata vix intelligitur (nam qui ſolem, vel aurum nunquam vidiſſet, vix, & magna certè cum difficultate per ſtellas, ſolem, aliaúe per inferiora metalla aurum valeret apprehendere) ita ſanè cuncta, quæ creata ſunt, modicam & tantillam nobis cognitionem præſtant Creatoris, à quo in infinitum diſtant.

Rom. 1.
Sap. 13.

Creaturæ nobis de Deo qualem tantũ cognitionem præbeant.

Quod ſi fortè obijcias, Paulum aſſerente: *Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur; ſempiterna quoq; eius virtus, & diuinitas*: & Salomon: *A magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ, cognoſcibiliter poterit horum Creator videri.* Reſpondendum eſt, creaturas quidẽ rectè intellectas aliquam creatoris cognitionem porrigere; ſed nõ omninò perfectam. Nam à creatura nota ad Creatorem non niſi infinita diſtantia eſt. Impoſsibile eſt autem, vt per finitum cognitum ad infinitum videndum quis aſſurgat: ſed per creaturas quidẽ

agnoſci-

agnoſcitur quod Deus ſit, & quod lõgè ante omnia creata ſit; In cœleſti verò gloria viſus agnoſcitur vti eſt, quemadmodum Ioannes ait: *Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.* Nullibi autem videri poteſt à nobis quid eſt, quia ipſe ſe ſolùm comprehendit, & definitè nouit quid ſit.

1. Ioan. 3. Dei ſubſtantia & natura ſibi ſoli nota atq; comprehenſa.

Cùm ergo Deus cogitationibus noſtris incomprehenſus prorſus exiſtat, & lõgo interuallo vincat ſcientiam noſtram; magis ignotus dici poteſt, quàm notus; inuiſus, quàm viſus; & abſconditus, quàm manifeſtus; iuxta illud Iſaiæ: *Verè tu es Deus abſcõditus, Deus Iſraël Saluator.*

Iob. 36. Iſai. 45. Deus Soli comparatur.

Quemadmodum verò de Sole magis apprehendimus quod ſit in rerum natura, & à ſignis & effectis qualis ſit, quàm quid in ſeipſo ſit: ſimili ratione Deus in ſe à mortalibus agnoſci nequit. Vt Simonides ille poeta interrogatus de Deo, quid eſſet, & diuerſa temporis ſpatia ad cogitandum, & reſpondendũ poſtulans, apertè indicauit: Nã quò plus cogitabat, eò minùs intelligebat; & longius tempus ſubinde ſibi dari ad reſpondendum exigebat.

Simonides de Deo interrogatus, quid dixerit.

Ideò hoc loco nos de Deo non quid ſit, verùm quod ſit, & certis ſignis proprijsque, ac peculiaribus notis qualis ſit, explicabimus: quemadmodum etiam dum contra Hæreticos de Eccleſia diſſerimus, illam apud nos eſſe, & non apud Hæreticos, certis & proprijs notis demonſtramus. Sunt autem quædã notæ omnibus communes, aliæ verò perfectis viris compertæ, & exploratæ. Ex communibus ergo notis, illa prima Deus verus, ab alijs diſcernitur in hoc, quod creauit cœlum & terram, vt prima ſentẽtia Geneſis, primuſque Fidei oſtendit articulus.

Communes de Deo omnibus notiones proponuntur. Deus verus cœli, terræque conditor exiſtit. *Gen. 1.*

Vnde Abraham veri Dei iureiurando ſe aſtringere volens, cùm per falſos deos iurarent alij, dixit: *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum, poſſeſſorem* (vel vt alij vertunt) *creatorem cœli & terræ.* Quaſi diceret; Nullus alius eſt mihi Deus, quàm ille ipſe qui mundum condidit.

Infra 14.

Sicut ait Dauid: *Omnes dij Gentium, dæmonia; Dominus autem cœlos fecit.* Ipſe etiam Dauid auxilium non à falſis dijs, ſed à vero Deo implorans, dixit: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum, & terram.* Hieremias quoque cap. 10. ait: *Sic dicetis eis; Dij qui cœlos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ ſub cœlo ſunt. Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos.*

Pſalm. 95. Pſalm. 123. Hierem. 10.

Secunda nota veri Dei eſt: eum vbique exiſtere, cœlumque, & terram implere: id quod Ethnici minimè ignorârunt, quorũ vnus dixit:

Deus omnia implet. *Hierem. 23.*

Ab Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena;

Virg. Eclog. 1.

Et alius:

Iuppiter eſt quodcunq; vides, quocunq; moueris.

Lucan. lib. 9.

Homo enim tantùm implet locum vbi eſt, ſed non occupat aliorum locum; Angelus quando eſt in cœlo, non eſt in terra; octaua ſphęra in loco ſuo eſt, at locum aliarum nequaquam implet: ſecus Deus, qui omnia, & totum mundum implet, nec adhuc mundo creato capitur.

Homo & Angelus, qui locum impleant.

Hinc eſt Dauidis illa vox: *Quò ibo à Spiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: Si deſcendero in infernum, ades.* Et vox filij eius Salomonis: *Si cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt: quantò magis domus iſta quã ædificaui?*

Pſal. 138. 2. Paral. 6.

Eſt enim Deus in omni cogitabili perfectione infinitus: nam aliàs qui ipſum finiret, & terminaret, maior, & prior illo eſſet. Rurſus tam paruus eſt, vt ſit in minimo grano arenæ, vel ſeminæ ſinapis. Rurſum tã magnus, vt ſit in omnibus, & ſuper omnia. Et vt pius & acutus quidam Theologus aiebat: *intra cuncta, extra cuncta, ſubter cuncta, ſuper cuncta: Super cuncta, neq; elatus: ſubter cuncta, nec ſubſtractus: extra cuncta, neq; excluſus: intra cũcta, nec incluſus. Super totus, præſidendo: ſubter totus, ſuſtinendo: extra totus, complectendo: intra totus, implendo: extra, nullo dilatatur: intra, nullo coarctatur: ſubter, nullo fatigatur: ſuper, nullo ſuſtentatur.*

Deus quàm paruus, quàm magnus ſit.

Tertia nota veri Dei conſiſtit in hoc, quod operatur omnia naturalia: *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, & operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ:* & Dauid: *Omnia quęcunq; voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis: educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de theſauris ſuis, &c.* Quibus veluti ſcopis quibuſdam, aërem, ne putreſcat, permundat. Hieremias quoque cap. 10. omnia opera naturæ Deo tribuit: *Ad vocem ſuam,* inquit, *dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ,* & cætera quæ ſequuntur.

Deus verus operatur omnia naturalia. *Rom. 11. Epheſ. 1. Pſal. 134. & Gen. 1. & ſeq.* Deus cur producat ventos de theſauris ſuis. *Hierem. 10.*

Quarta nota veri Dei eſt, omnia quæ creata ſunt, in natura, atque in ſtatu ſuo conſeruare. Nam cœlum eodẽ modo manu tenet, & mouet: terram ſtabilem, aërem, ignem, ac ſpecies rerum quæ corrumpuntur, per continuam earum productionem ſeruat. Vnde rectè ait Ioannes: *Sine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Et rurſus Dauid: *Dante te illis, colligent: aperiente manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.*

Deus verus omnia, quæ creata ſunt, in natura, atque in ſtatu ſuo conſeruat. *Pſalm. 103. & Eccleſ. 1. Ioan. 1. Pſalm. 103.*

Quinta nota: Deus verus eſt, qui omnia gubernat, & ad fines ſuos cõſequendos ſuauiter perducit. Vnde ait: *Ego Dominus Deus*

Deus verus omnia gubernat, & ſuauiter diſponit.

Iſai. 48. *Sapient. 8.* *Pſalm. 46.*

tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas. Item Salomon: *attingit à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* Tantaque eſt eius prouidentia, vt nec ſolium arboris & paſſerculorũ ne vnus quidem, &c. in terrã cadat ſine eius voluntate: & pullis coruorũ eum inuocantibus cibum ſuppeditet. Tãtaque eſt eius ſapientia, vt bonum quidẽ faciat, ac diſponat; malum verò culpæ, vel pœnæ permittat quidem; & permiſſum, in aliquem bonum finem conuertat.

Deus in ſe omnia eminentia continet.

Sexta nota: Deus omnia eminenter continet cũ infinita perfectione: quemadmodum ſol omnia lucida, & aurum inferiora omnia metalla. Ab ipſo omnes perfectiones in creaturas deriuantur; quas ſi non haberet ipſe, quomodo alijs donare poſſet? *Omne datũ*, inquit Iacobus Apoſt. *optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminũ.* Dauid etiam ait: *Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat?* Dionyſius Areopagita teſtatur, Deum præhabere ſe in oẽs perfectiones creaturarum ſine vlla, vt ſic dicam, imperfectione. Quemadmodũ enim aureus nummus continet eminenter vndecim, duodecimúe iulios argẽteos ſine argento, verum in re magis pretioſa quàm argentũ ſit: ita in Deo ſunt oẽs perfectiones, remotis imperfectionibus. In homine enim eſt ſapientia, ſed imperfecta, quoniã parua: in Angelis inuenitur fortitudo, & pulchritudo, at cũ compoſitione, & varietate, quia ſunt finiti: Deus verò infinitã habet ſapientiam, immenſam bonitatem, perfectiſsimã potentiam, denique omnes perfectiones in infinito gradu, ſine compoſitioneque vlla, imò cũ ſumma ſimplicitate. Quare rectè in libro Sapientiæ ſcriptũ eſt: *Hoc quod cõtinet omnia, ſcientiam habet vocis.* Poſtulauit à Domino Moyſes: *Oſtende mihi gloriam tuam.* Cui reſpondit: *Ego oſtendam omne bonum tibi*: id eſt, infinitum, abbreuiatum, & ſimpliciſsimum bonum, in quo, & ex quo ſunt omnia bona.

Iacob. 1. *Pſalm. 93.* *Dion. Areop. lib. de diuin. nom. cap 5. ante med. & inde.*

Vt ſint eminenter omnia in Deo.

Sap. 1. *Exod. 33.*

Quale ſit bonum Dei.

Deus verus, eſt æternus, & immutabilis.

Hebr. 4.

Septima nota: Deus eſt æternus, ſemper & eodem modo exiſtens, ſine principio, & fine durans: nec reſpicit à tergo præterita, quia nihil illum præterire poteſt: nec reſpicit ante ſe futura, quia nihil illi futurũ eſt: cuius oculis omnia ſunt nuda, & aperta, & præſentia. Ab illa æternitate, quæ ſine tempore, & ſucceſsione exiſtit, cadunt Angeli in æuum, quod ſubſtantiarũ ſpiritalium, ac ſuarum operationum menſura eſt: cadunt etiam omnia temporalia in tempus, quod omnia, quæ motui ſubijciuntur, metitur, in quo tantùm viuere, & permanere poſſunt.

Angeli menſurantur æuo.

Deus ſolus, omnium iudicio eſt actus

Octaua nota: ſolus Deus Philoſophorũ omnium, ac Theologorum teſtimonio, actus purus dicitur, & eſt: ad nullam enim perſectionem in potẽtia eſſe poteſt: neque rurſus ad aliquid non perfectum, ſiue ad nullum defectum aptitudinem, nec poteſtatem habet: quicquid enim eſſe poteſt, actu eſt. Nam, verbi gratia, homo poteſt eſſe diues, ſi pauper eſt: & rurſus ſi diues eſt, cadere à diuitijs poteſt. Itẽ ſi ignorans eſt, poteſt fieri ſapiens: rurſum ſi ſapiens eſt, à ſapientia excidere illum haud eſt impoſsibile. Deus autẽ benedictus ita eſt diues, ſapiens, potens & iuſtus, vt ad paupertatem, vel ad ignorantiam, vel ad impotentiam, & iniuſtitiam vllo pacto deſcendere, aut delabi non poſsit. Rurſus tales diuitias poſsidet, talem ſapientiam, potentiam, & iuſtitiam, vt in illis augeri nequeat: infinito enim additamentum fieri nullum poteſt. Eſt enim Deus actu diues, potens, ſapiens, & iuſtus, quantũ poteſt eſſe, hoc eſt, in infinitum: exulatque à Deo omnis potentia patiens; nam quicquid eſſe poteſt ille, actu eſt.

purus, ac ſimpliciſſimus.

Exemplum huius veritatis.

Infinito nihil addi poteſt.

Nona & poſtrema nota veri Dei eſt: quod illi tribuatur ſumma potentia, ſumma ſapientia, ſumma bonitas, ſummus amor, ſumma miſericordia, ſumma iuſtitia, ſumma denique, & qua maior excogitari non poſsit, perfectio. Hæc enim omnia illi ſcripturæ ſacræ vbique tribuunt, eumque nobis vt talem celebrãdum, & laudandũ proponunt. Ratio etiam ipſa nõ obſcurè gentibus, & Philoſophis hæc de Deo cogitanda, porrigebat: ex quo & hos illi titulos frequenter tribuebant. Atque hactenus de communibus, & omnibus comprehenſis notis, quæ ex parte creaturarum accipiuntur, dictum ſit.

Deo omnis quanta maxima cogitari poteſt, perfectio tribuenda.

Notæ verò ſecretiores, quæ ex parte ipſius Dei deſumuntur, ad perfectos tãtùm viros, ac eos, qui fide præditi ſunt, ſpectant. Inter has autem prima eſt, productio Dei intrinſeca: *Filius meus*, inquit, *es tu, ego hodie genui te.* Neque hoc Deo quouis modo repugnat: nã quid mirum eſt, ſi Deus Deum producat; cùm ignis ignem, oliua oliuam, equus equum, & homo hominem generet? ¶ Secunda eſt: productio Dei extrinſeca, nempè Angelorum, quos ex nihilo per ſe ipſum produxit. Nam eum Creatorem viſibilium, & inuiſibilium confitemur. Ipſe enim virtute ſua creat animos, & creatos corporibus infundit: Vnde *inſpirauit in corpus Adæ ſpiraculum vitæ.* Dicitur ſigillatim corda hominum fingere: & Apoſt. *In ipſo*, inquit, *cõdita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.* Tertia nota eſt: quod ſolus gratiam, & gloriam largiri poſsit: quare

Peculiares veri Dei notæ, ac magis intrinſecæ quinque.

Deus Deum generat ac producit.

Pſalm. 2. & Actor. 13. & Hebr. 1. & 2.

Angelorum creatio Dei veri propria ſolius eſt.

Gen. 2. *Pſalm. 32.* *Coloſſ. 1.*

Solus Deus gratiam & gloriam largiri poteſt.

Pſal. 83. *Iob. 14.*

per Prophetam dixit: *Gratiam & gloriam dabit Dominus:* & Iob ad Deũ loquens, ait: *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptũ ſemine? nonne tu qui ſolus es?* Quarta nota: Deus verus eſt, eſt Deus patrũ noſtrorum, & Eccleſiæ, quæ præceſſit: nã propterà dicitur Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Deus Eliæ, Deus Danielis: & niſi eſſet in Eccleſia ver⁹ Deus, nulla eſſe poſſet ſalus. Vnde nec in Nouo Teſtamẽto alium colimus Deum, quam illum eũdem, quem Patriarchæ, & Prophetæ cognouerunt, quique de ſeipſo per Prophetam dixit: *Quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum.* Quinta nota, in ſignis, & miraculis, quę ordinem, curſumq́ue naturæ antecellunt, quibuſq; ſe Dominum vniuerſi prodebat, conſiſtit. Hinc miraculo populum eduxit de Aegypto per mare Rubrum virga Moyſi apertũ, & deſiccatum; pauit manna in deſerto; ſolem ſiſtere fecit; igni præcepit ne vreret: atque ita diuerſis ſignis ſe ipſum tam in Vetere, quàm in Nouo Teſtamento manifeſtauit.

Deus verus, eſt Deus omnis Eccleſiæ præteritæ & præſentis.
Exod. 3.
4. Reg. 2.
Dan. 9. &
Infra 14.
Iſa. 52.
Deus ſolus ſignorum ac prodigiorum effector eſt.
Exod. 14.
Infrà 16.
Ioſu. 10.
Suprà 3.
Dan. 4.

Apoſtoli, & ſancti omnes quatenùs virtute miracula ederent.

Quòd ſi obijcias; Petrus, & Paulus, alijq́; ſancti, nónne ipſi miracula operati ſunt? quomodo ergo miracula, vera ſunt Dei argumenta, & ſigna? Reſpondemus, Apoſtolos, & Sanctos propria virtute nullum edidiſſe miraculum, ſed vt Dei ipſius organa, atque inſtrumenta, & quidem medijs precibus ſigna impetrauiſſe. Deus tamen ſolus eſt, de quo ſcriptum eſt: *Tu es Deus ſolus, qui facis mirabilia.* Et quẽadmodum gratiã ſolus Deus infundit, ad eã tamen cõmunicandam concùrrit homo tãquàm miniſter: verbũ Dei, vel Sacramentũ adhibens: ſic ſancti ad operationes miraculorũ, ceu miniſtri Dei, cõcurrunt. Et de notis quidẽ, ac ſignis, quibus Deus venit agnoſcendus, hactenus. Quod ad nomen verò attinet, ſeu vocem Dei, dicendum eſt, quoſdã ſenſiſſe, Deum à voce Latina Dandi appellationẽ ſumpſiſſe, quòd nimirum eius propriũ ſit omnia nobis dare: nam ipſum exiſtere, vt philoſophicè loquar, ſiue eſſe, omniaque cùm priuata, tum communia beneficia nobis indies elargiri, atque ſuppeditare nunquàm ceſſat. Alij verò ſentiunt, Deum à verbo Græco Δέος, id eſt, à timore dictum: cui conſonat celebre illud carmen Poetę:

Pſal. 85.

Dei nomen vnde deductũ ſit.
Prima opinio.
Secunda.
Δέος Græcè quid.
Claudian.

Primus in orbe Deos timor fecit.

Diuinum enim numen propter ſummam potentiam ſuã, atq; inflexibilem æquitatẽ omnes meritò formidare debemus. Verũ tamen omiſſis iſtis etymologijs minus fortaſſe congruis, vera & germana huius vocis ſignificatio à videndo, vel currendo, ardendoue ſumpta videtur. nã Græcè Θεὸς vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id eſt, à vidẽdo; vel ἀπὸ τοῦ θέειν, id eſt, à currendo; vel ἀπὸ τοῦ αἴθειν, id eſt, ardẽdo, vel comburendo deducitur. Eſt enim Deus, qui cuncta videt, & ad ſuos dirigit fines: cuncta etiã adiuuat, & quò ad ſuos ea fines perducat, currit quodammodò: cuncta etiam diligit, & ardet, de quo ſcriptum eſt: *Diligis* (Domine) *omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorũ quæ feciſti*: nec. n. odiens aliquid conſtituiſti, aut feciſti: Vnde Areopag. Dionyſ. lib. de diui. nom. verbi Græci vim explicãs, ita ſcribit: *At deitas Græcè, theiotes dicitũ, quòd proſpiciat cuncta prouidentia, bonitateq́; mirabili, & circum omnia currat, cunctaq́; contineat, & ſe omnia repleat, atq; vniuerſa tranſcendat, quæ prouidentia illius vtuntur.* Sic ille. Deus ergo iuxta hanc magni Dionyſij ſentẽtiam, optimum gubernatorem, & Regẽ ſignificat, cuius eſt omnia negotia, quę in regno ſuo à ſibi ſubiectis populis trãſiguntur, perſpicere: deinde illis præſentẽ adeſſe, vt illos ſeruet atque cuſtodiat. Hinc Dauid vim vocis Dei quaſi explicans, dixit: *Deus in adiutorium meũ intende: Domine ad adiuuandũ me feſtina:* Id eſt: ô tu Deus, qui à videndo, & currẽdo diceris, intende, & feſtina: hoc eſt, vide, & curre, & ſerua in me proprietates tui nominis. Perinde. n. eſt Deo dicere, intẽde & feſtina, atq; dicere Ieſu Chriſto, ſalua, & vnge me tu, qui es fõs ſalutis, & vnctiõis. Ideò Aegyptij in hieroglyphicis ſuis oculo, & baculo Deũ repræſentabãt: oculo quidem, innuentes illum omnia perſpicere; baculo verò, omnia illũ ſua prouidẽtia gubernare, ac ſuſtentare ſignificantes. Hoc nomẽ cõtinet omnes notas Dei ſuprà cõmemoratas. Si enim omnia ſua prouidẽtia gubernat, ac regit Deus Opt. Max. ſequitur profectò ipſum omnia condidiſſe. Nec enim eſt vt ſtruthio, vel vt cuculus, ouis qui nõ ſuis incubat: neque rurſus vt perdix, aut gallina fouens quæ non peperit. At Deus quem fecit mundum, ipſum & gubernat; & quem non fecit, haud gubernat. Rurſus ſi videt omnia; ergo ſummè ſapiẽs eſt, & ſummè ꝓuidẽs. Si currit omnia circum (quod metaphoricè de Deó dicitur) ergo omnia implet, omnia operatur, omnia cõſeruat, omnia continet, æternus eſt, actus purus eſt. Inſinuat præterea nomen hoc generationem Verbi, per viſum: productionẽ Spiritus ſancti, per curſum, & ardorem. Atq; ita tam cõmunes, quàm particulares notæ veri Dei ſuperius à nobis deſcriptę, in hoc nomine repræſentantur. Magna ergo ratione voluit Deus hac voce nobis repræſentari, quò eum Regem noſtrum, ac Gubernatorem agnoſcamus, ad quem cum fiducia in noſtris difficultatibus, ac miſerijs confugiamus, eius opem, & auxiliũ imploremus. Et

Tertia aptior & congruentior.
Θεὸς Græcè vnde dicatur.
Sap. 8.
Infra 11.
Areop. Dion. lib. De diuin. nomin. ca. 12. prope init.
Theotes quid.
Optimi Regis, ac gubernatoris quænam partes.
Pſalm. 69.
Deum Aegyptij oculo, & baculo cur repræſentabant.
Dei numini notas & proprietates Dei præmiſſas omnes conuenire.
Iob. 39.
Hierem. 17.
Hiere. 23.
Sap. 1.
Deus cur hoc nomine inſigniri voluerit

Hominis ingenium. *Hebr. 4.*

quia naturale eſt hominibus gratiá ſui gubernatoris, & principis omnib⁹ modis ambire, & procurare: confidenter ad eum, qui gratioſus eſt, noſque, & omnia noſtra conſeruat, atque mirabili prouidentia omnibus in noſtris neceſſitatibus nobis ſuccurrit, accedamus: ſpectantem nos, ſpectemus: ad currentem ad nos, curramus, ita vt dicere poſſimus: *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi exurgat aduerſus me prælium, in hoc ego ſperabo.* Et rurſus: *Etſi ambulauero,* inquit, *in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.* In pręſentia etiam iudicis, & gubernatoris nos ſpectantis peccare erubeſcamus. Nam ob id meritò dicitur omnia videns, vt frgnum eſſet omnis peccati, & calcar ad omnem virtutem. Sanctus quidam pater ingreſſus fertur fuiſſe ad quandam meretricem, eam volens à peccato auocare, atque ad Chriſtum conuertere: Cumque illa putaſſet ad ſe illum, vt ſecum rem haberet, veniſſe; dixit bonus ille pater ad eam: Duc me in cubiculum, vbi nemo nos videre poſſit. Cumque poſt vnum, aut alterum, in ſecretiſſimum duxiſſet cubiculum, dixit mulier: Ecce locus, in quo nos, præter Deum videre nemo poterit. Ad quam ſanctus pater reſpondit: An non, inquit, ſatis eſſe tibi videtur, Deum poſſe nos ſpectare? an non pelus eſt ab eo ſolo in peccato deprehendi, quàm à toto mundo videri? His ille verbis mulierem ad pœnitentiam, & bonam frugem reuocaſſe ſcribitur. Caueamus ergo ante oculos Dei vllum admittere ſcelus, ac flagitium, ſciétes illum non tantùm eſſe ſe oculum, ſed & baculum, quo peccatores percutiat: horrendumque eſſe incidere in manus Dei viuentis: quas vt euadere valeamus, præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum Patre, & Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Psal. 26. *Psal. 22.*

Meretriculæ cuiuſdam per ſanctum virũ admirabilis, & prope diuina conuerſio deſcribitur.

Baculus Dei quis nobis valde formidandus. *Hebr. 10.*

TRACTATVS II.

In quo de potentia, conuenientiaq́; Incarnationis Filij Dei eſt ſermo.

Series tractationis huius.

SVperiore tractatu, quid eſſet Deus non modò re ipſa, ſed etiam nomine, & voce, vtcunque explicuimus: nunc tertio loco propoſitum expediendum eſt, nempè cur Deus ſub hac ratione, & appellatione Dei legationem hãc, & tantum incarnationis myſteriũ peragere voluerit. Quod vt apertè oſtẽdamus, tali ordine procedendũ eſſe exiſtimamus, vt primò quidem loco Deum Incarnari poſſe demonſtremus. Secundo, vt ſolum Deum hoc præſtare oſtẽdamus. Tertiò, haud fuiſſe ſimpliciter neceſſarium id fieri à Deo, probabimus. Poſtremo loco, id fuiſſe ſummè cõueniẽs bonitati Dei: atque noſtrę ſubleuandæ miſeriæ quàm maximè expendiens, multis rationibus aperiemus.

Inprimis igitur Deum creaturã fieri poſſe, atq; incarnari, his rationibus euincitur: nam etſi argumentis oſtẽdere incarnationem factam fuiſſe non poſſimus, vtcunque tamen infinitæ Dei potentię poſſibilẽ probare poſſumus. Primò quidem, quia etſi poſſibile non ſit, vnam naturam aliam finitam, & creatã, à qua minus diſtat, fieri, vel eſſe, nedum infinitam Dei naturã (nec enim natura hominis fieri, aut eſſe natura equi poteſt, nedũ diuina, cùm ſpecies, vt Philoſophus ait, in indiuiſibili, quemadmodum & numeri, conſiſtant:) poſſibile tamen Deo omnipotẽti eſt, humano indiuiduo hypoſtaſin ſuam, ſiue ſubſiſtentiam cõmunicare, & mutuare, illud ita præueniendo, vt non in ſe, verùm in Deo conſiſtat. Quę quidem hypoſtaſis ita eſt illi intrinſeca, vt licèt vna natura non ſit altera, cũ in Chriſto ſint duæ naturæ diſtinctæ, nõ confuſæ, neque commixtæ inuicem, vt contra Eutychetem Eccleſia obtinuit: ſit tamẽ Deus homo, & homo Deus, ita vt vnica diuina Perſona in vtraque, & diuina, & humana natura inueniatur: quemadmodum è cõtrario vna Dei eſſentia in plurib⁹ perſonis ſubſiſtit. Deinde, poteſt Deus facere infinita ſua virtute, vt accidens, ſine eo quod ei ſubijcitur, exiſtat: quemadmodum in myſterio Eucharistiæ facit, tametſi accidentis eſſe, ſit ineſſe: poterit ergo efficere, vt ſubſtantia creata ſine propria vlla ſubſiſtentia niſi in diuina exiſtat. Adhæc, agens per artem poteſt ex vna re aliã ex accidenti efficere: naturale verò agens valet ex vna aliã ſubſtãtiam facere: Deus ergo ſuper artem, & ſuper naturam operãs, & infinitus artifex poterit cõmuniter ex nihilo aliquid producere, ergo ſingulariter valebit ex nihilo etiam Deus efficere, vt infinita eius potentia in effectu ipſo videatur. Anima enim Chriſti ex nihilo cõdita eſt, corpus autem ſupra naturam ſine virili ſemine, ac proinde quaſi ex nihilo productum. Præterea, habet homo virtutẽ gignendi alium hominem, ac filiũ efficiẽdi: poteſt & arte ciuili aliquem in filium adoptare, in quem nomen familiæ, & hęreditas adoptantis pertranſeat: poterit ergo Deus non tantùm natura Deũ generare, ſed etiam per gratiã Humanitatem aſſumere, & facere, vt homo ſit verus Deus. Adhæc, nõ eſt denegandũ omnipotenti Deo, quod

Hominem fieri Deum poſſe probatur.

I. Ratio.

Ariſtot. lib. 2. de anima, tex. 31. & lib. 8. Metaphy. tex. 10. ſeu cap. 3.

Diuinam, humanamq́; naturas in Chriſto confuſas permiſſas exiſtere, olim impius ſomniabat Eutyches.

II. Ratio.

Accidentis eſſe quodnam ſit.

III. Ratio.

Luc. 1.

IV. Ratio

V. Ratio.

virtuti creatæ conceditur: atqui anima rationalis, quæ ſubſiſtens eſt forma, corpus ſibi in vnitatem hypoſtaſis vnit, ita vt vna perſona, atque vna hypoſtaſis ex vtrâq; reſultet (quāquàm hic vnionis modus etſi affirmetur, non tamen perfectè intelligatur) poterit ergo Deus aſſumere Humanam naturā ad vnitatē diuinæ Perſonæ, remotis omnibus, qui in anima ſunt, defectibus, (nā anima forma ſubſtantialis & pars cōpoſiti eſt) qui Deo prorſus non conueniunt. Atq; hoc quidem argumētum ex epiſt. 3. Auguſtini ad Voluſianum deſumptum eſt, & ex Gregorio Nyſſeno lib. 2. de anima. c. 12. & probat etiam teſtimonio Porphyrij.

Aug. tom. 2. initio.
S. Greg. Niſſ.
Porphyrius.
Sexta.

Amplius, quicquid nō implicat cōtradictionē, apertamque, & intrinſecā repugnantiā non includit, Deus poteſt efficere; ſed huiuſmodi myſteriū nullam continet repugnantiā; non ergo eſt Deo auferendū. Quòd ſi obijcias, maximè repugnare, naturā hominis ſuam amittere ſubſiſtentiam. Reſpondemus, experiētiam ſatis docere, naturas abſque proprijs ſubſiſtētijs poſſe exiſtere. Nā quēadmodum aqua à mari ſeparata, & ramus ab arbore præciſus, propriā habent, in qua ſuſtententur, hypoſtaſin; cùm tamē aqua mari coniuncta, vel ramus non præciſus ab arbore diſtinctum ab illis eſſe nō habeant: ita in propoſito dicendum eſt. Quòd ſi creatura aliam in ſua hypoſtaſi ſuſtinere creaturā poteſt: poterit ergo multò magis Diuina, & increata ſubſiſtentia naturā Humanam ad ſe vocare atque aſſumere, ita vt nō in ſe, ſed in illa ſubſiſtat.

Humanam naturam ſine propria eſſe ſubſiſtentia, vnde conſtet.

Poſtremò, ſtultum, ac temerarium videtur, id hominem negare fieri poſſe, propterea quòd ſibi impoſſibile factu videatur: ſiquidem multa, quæ natura, aut arte fiūt, impoſſibilia prorſus iudicaremus, ob id ꝙ rationē effectionis eorū non capiamus. Si, ergo vel artis ipſius interdū, ne dicam naturæ, opera vix capimus; quantò minus incomprehenſa Dei opera, ac prorſus ſingularia, atq; diuina valebimus apprehendere atq; concipere? Vaniſſimus igitur meo quidem, & omniū iudicio eſt, qui ſua minutula, tenuiq; intelligentia diuinam, Infinitamq; potentiā metitur. Quod enim impoſſibile eſt, & videtur apud homines, poſſibile eſt apud Deum: & quò minus fieri quicquā poſſe, noſtro iudicio videtur, eò magis diuinum eſſe demonſtratur. Ex quo egregiè pronuntiauit Gregorius: *Minus de Deo ſentit, qui hoc ſolum ſentit, quod ſuo ingenio metiri poteſt.* Deū ergo carnem aſſumere, impoſſibile nō eſt, etiāſi ratione naturali demōſtrari non poſſit: quia ſuper captum naturalē eſt tam ipſum factū, quàm rei poſſibilitas, quod vt magni quidā viri docent, commune eſt omnibus Fidei articulis. Et hactenus de primo capite.

Septima ac poſtrema ratio pro poſſibilit. incarnationis opere.

In eos qui diuina humano ingenio metiuntur.

Matth. 19. & Luc. 1.

Gregorius Romanus.
Minus de Deo qui ſentiat, vt Magnus dixit Gregorius.

Ad ſecundum verò: aſſerendū eſt, nō ſolum Deū incarnationis opus efficere poſſe, hoc eſt, hominem, vt ita dicam, Deificare. Nam vt ignis ſolus ignē, ſola lux lucem, ſola olea oliuam valet producere: ſic etiam ſolus Deus hominē ad Diuinam hypoſtaſin poteſt euehere. Ad hęc, ſolus Deus adoptionem, quæ filiatio quędam artificialis, & ciuilis eſt, præſtare poteſt, vt ſolus etiam remittit peccatū, ſolus iuſtificat: ergo quod maius eſt, hominem ad naturalem ſuā filiationem attollere ſolus poterit. Item, ſi ad hypoſtaſin ſuā attrahere, & in illa res alias ſuſtentare, diuinæ tantū, & infinitæ eſt poteſtatis, vt ſcholaſtici Theologi magno cōſenſu tradunt: ergo ſolus Deus incarnationem operari poterit.

Quòd ſolus Deus poſſit incarnari.
1. Ratio.
Secunda. *Matth. 9. Rom. 8.*
Tertia.

Nec obſtant in contrariam partē rationes adductæ, quæ ad probandum incarnationem eſſe impoſſibilē, à Paganis, & Hęreticis fiunt. Primùm enim argumentātur, Deum eſſe omninò immutabilem, vt etiā Scriptura docet: atqui incarnatio mutationē adfert, eſt enim Deus homo factus, qui prius nō erat: ergo ſi mutari Deum eſt impoſſibile, erit & incarnari. Reſpondemus, mutationem totā ex parte humanæ naturæ inueniri, nullā ex parte Dei. Vt enim quando mūdus eſt cōditus, Deus in eo eſſe cępit, in quo antè non erat, & modò cùm res noua aliqua fit, in ea Deus eſt, & anteà nō erat: id quod nulla prorſus Dei mutatione prouenit, ſed tātùm ipſius creaturæ ſua natura mutabilis. Quemadmodum columna immobili exiſtente, & me ipſo mutato, nunc illi ſum ad dexteram, nunc ad ſiniſtram: ita in incarnatione, natura humana nouo modo ſe habet ad Deum, Deus autem nullam rei mutationem patitur ob id, quod nouo modo in carne ſit. Similiter etiā vitioſa eſt argumentatio iſta: Deus genitus eſt ex Virgine, ergo ſecundū ſubſtantiā eſt mutatus, quia terminus generationis eſt ſubſtantia. Reſpondemus enim, Deū non acquiſiuiſſe alienā, vel nouā ſubſiſtentiam, verū ille in ſua immutatus permanēs, naturā aliam aſſumpſit per eius mutationem, quæ attracta eſt ad hypoſtaſin Dei; & ita nouā habet ſubſtantiā, ſed immutatus. Neque rurſus valet hæc alia argumētatio. Motis nobis, mouētur omnia, quæ in nobis ſunt, ergo Deitate moto Chriſto homine: Nā hoc verū eſt de his, quæ in nobis ſunt, vt in ſubiecto, vel in loco; vel deniq;, quæ ita ſunt in vno loco, vt non ſint alibi. Quanquàm verius dici poſſet poti' eſſe Humanitatē in Verbo, quā Verbū in Humanitate. Secundò obijciunt

Infidelium, & Hæreticorum aduerſus Incarnationis veritatem obiecta diluuntur. Prima obiectio.
Num. 23. Malach. 3.
In incarnatione, quæ naturæ tantummodo mutationē ſuſcepit.
Quomodo humana natura ſe habuerit in incarnatione.
Id, Motis nobis, mouentur omnia, quæ in nobis ſunt, in quibus locum habeat.
II. Obiectio.

neus

dicentium, opus incarnationis fieri non poſſe.

Deus eſt omnino ſimplex, & omnis compoſitionis expers, vt fides, ac lumẽ naturale rationis produ͂t: ergo vniri cu͂ humana natura nequit. Nam quod alteri vnitur, habet rationẽ partis; pars autem cum parte perficiens, à ſumma ſimplicitate cadit, cùm habeat actum mixtum potentiæ. Sicut ergo poſſibile non eſt Deum eſſe partem, ita nec Deum incarnari poſsibile. Reſpondemus ex doctrina B. Thomæ, tripliciter aliqua vniri: Quædam quidẽ in vno tertio, ſed nõ inter ſe; vt duo brachia in pectore, duo homines in vna ſpecie: quædam verò inter ſe, ſed non in vno tertio; quemadmodum ſubiectum, & accidens: quædam rurſus & inter ſe, & in vno tertio; quemadmodum materia, & forma, quæ mutuo ſe amplectu͂tur, & vnu͂ per ſe ex eis cõponitur. Quando ergo duo vniuntur in vno tertio, non autem inter ſe, tunc neutrum habet rationẽ partis, neque ad ſe inuicem, neque reſpectu partis: & talis eſt vnio incarnationis. Natura enim Diuina, & Humana vninntur in vna Verbi perſona, non autem inter ſe: ob id nõ eſt ibi ratio partis, atque ea ratione nequaquàm admittitur Diuina ſimplicitas. Quòd ſi diuinã Verbi perſonã cum Humana natura comparare velis; tunc vniuntur quidẽ inter ſe, at non in tertio: proinde perit ratio partis, nam pars vtrumque poſtulat, vt & inter ſe vniantur, & in vno tertio.

Thom. in 3. ſenten. diſt. 1. q. 1. art. 1. ſub initium to. 7. finit.

Aliqua vniuntur tripliciter.

Qualis ſit vnio Dominicæ incarnationi.

Tertia obiectio.

Obijciunt tertiò: Deus pati non poteſt, ergo alteri naturæ vniri nequit: vniri namq; pati eſt, ſicut vnire, agere. Reſpõdetur, vniri paſsionẽ (vt aiunt) eſſe, quæ fuit ex parte naturæ humanæ, quã ſibi perſona Verbi vniuit: ex parte verò naturæ Diuinæ tantùm relationem rationis ponit. Sicut cùm res dicitur ſciri, nõ eſt aliqua paſsiua potentia in ipſa, verùm in ſciente, & cognoſcente: ita vera paſsio in Humanitate fuit, in Deo verò tantùm relatio rationis.

Quarta.

Quartò obijciunt: Deus eſt actus purus, atque perfectus, ergo nulla ei poteſt fieri adiectio: non ergo potuit in ſe carnem aſſumere. Reſpõdetur, nullã fieri adiectionem ad ipſam Dei ſubſtantiam, ſicut accidens additur ſubiecto, hoc enim repugnat actui puro; ſed potiùs ipſa natura Diuina Humanæ naturæ hypoſtaſin Verbi cõmunicat.

Chriſtus in incarnatione magis dedit, quã accepit.

Quinta.

Quintò obijciunt: Magis diſtat Deus à carne, quàm ſummè calidu͂ à ſummè frigido: ſed hęc ſimul vniri eſt impoſsibile: ergo & Deum carni vniri impoſsibile erit. Reſpondemus, ſummè calidu͂, ac ſummè frigidum, propterea nõ poſſe ſimul eſſe, nõ quidem ex actus diſtantia, nã plus diſtant albedo inter ſe, & quantitas, quæ tamen ſimul exiſtunt, veru͂ ex qualitatib' oppoſitis, quaru͂ vna alterã corrumpit: quod nõ eſt in diuina & humana natura; ac proinde vniri poſſunt.

Summè calidu͂, ac ſumme frigidum cur nequeant ſimul eſſe.

Sexta.

2. Paral. 6.

Sextò obijciunt: Deus eſt incircu͂ſcriptus, quem cœli cœlorum capere nequeunt: nec igitur in paruo corpuſculo humano poterit contineri; nam aliàs eſſet circumſcriptus. Reſpondet Auguſtinus epiſt. 3. ad Voluſianum: etſi Deus incircumſcriptus ſit, & vbique, eſt tamen totus, & indiuiſus vbique: atque ita non repugnat vt totus vniatur cum circumſcripto, & tamẽ ab eo non circumſcribatur. Quemadmodum anima rationalis tota eſt in qualibet corporis parte, & tota vnitur cu͂ pede, tota cu͂ manu; neque tamen circumſcribitur, cùm tota ſit etiam in alijs partibus.

Aug. tom. 2. initio.

Verbum diuinam humanitate, quã aſſumpſit, minime circumſcribitur.

Septima obiectio negantiũ Deum poſſe incarnari.

Septimò argumentantur: Deus eſt homini vnitus, ergo virtus diuina eſſet in corpore. Reſpondemus quod non ſat eſt eſſe in corpore, ita vt ſit virtus eius, quia Deus vbique eſt: ſed opus eſt, vt ſit eius actus ipſum informans: quod nec intellectui noſtro conuenit, nedum Deo.

Octaua.

Octauò: Verbo in ſe completo humanitas aduenit, ergo per accidens ei vnitur, nec fit vnum per ſe. Reſpondemus, in creatis verum eſſe, quicquid rei perfectę aduenit, per accidens, & extrinſecè vniri, quia nihil poteſt ſuſtentare alienam naturam in eſſe ſuo. Secus eſt in Deo: Nã ſi eſſet vnio accidentis, non eſſet tantùm vna perſona in duabus naturis.

Nona.

Nonò: Chriſtus eſſet homo ſignificatione ęquiuoca; quia de ratione hominis, qui eſt Chriſtus, eſt diuina hypoſtaſis, non autem de ratione Petri, vel Pauli. Reſpondemus: ad ęquiuocationem quam vocant, minimè ſufficere diuerſitatem hypoſtaſis, ſed formæ per vocem, homo, ſignificatæ, quæ eſt humanitas eiuſdem rationis in Chriſto, & in Petro, & Paulo, licet perſona diuerſa ſit.

Decima.

Decimò: Deus coinquinaretur ex cõtactu, & aſſumptione carnis noſtræ. Sed certè ſi animam inter & carnem nullus eſt contactus, quia nõ communicant in materia, cum ſpiritus ſit incorporeus, & caro corporea; multò minùs erit inter Verbum ęternum & carnem, quę in infinitum diſtant, contactus. Adhęc etſi contactus eſſet, nulla eſſet Verbi coinquinatio: Nam ſi Sol immunda, & ſordida cõtingens, non inquinatur, quantò minus conditor ipſe Solis Deus Verbum? Adhæc, caro quam aſſumpſit, ſanctiſſima fuit, quia à Virgine benedicta, ab omni peccati labe eminentiſſima ratione præſeruata, ſicut Eua ex Adamo nondum peccatore ex eius coſta, formata fuit. Vt ergo per ſe immundum illud coinquinat, quod cum in materia conuenit, mu͂dum verò per ſe ſanctum efficit: ita immundum per accidens ob ſidem mundat, vt tactus Leproſi: at mu͂dum per

Simile.

Gen. 2.

Caro Mariæ quam ſancta.

acci-

accidens tangentes coinquinat, vt Iudæi Chriſtum crucifigentes. Caro verò Mariæ ſummè ſancta, & à membrorum Chriſti contactu ſanctificata, exitit ſalutis initium: quemadmodum Euæ caro corrupta, & iuſtitiæ originalis auxilio deſtituta, cauſa noſtræ perditionis, exitijque fuit. Et hactenus de ſecundo.

Quòd non debuerit neceſſariò Deus humanam carnē ſuſcipere.

Quod ad tertium ſpectat: etſi Deus hoc beneficium humano naturæ conferre poſſit, non eſt tamē incarnatio naturale, & neceſſarium Dei opus, vt eſt generatio Verbi, & Spiritus ſancti proceſſio; at voluntarium & contingens per modum gratiæ, & artis, quemadmodum etiam mūdi creatio. Cùm enim Deus ſibi ipſi ſufficiat, beatusque ſit, & ſe ſolo contentus, nec creaturis egeat quaſi ad ſuam ipſius perſectionem neceſſarijs: propterea quicquid extra ſe ipſum operatur, contingenter ac liberè operatur. Quanquàm enim melius ſit hoc, vel illud extra ſe operari, quàm oppoſitum; non tamen cogitur Deus facere; quemadmodum nec nos ijs, quę conſilij ſunt, & perſectionis, præſtandis adſtringimur.

II. Argum.

Deinde Deus per ſe ipſum ſine incarnatione poterat homini peccata remittere, illumque ſua gratia iuſtificare, ſui viſione, fruitioneque eum beare, quemadmodum feciſſe cum Angelis quidam teſtantur: ſicut homo poteſt liberè donare offenſam, nulla adhibita ſactisfactione. Porrò humanitatis Chriſti viſio haud eſt de eſſentia beatitudinis, ſed accedit ei, eſtq; aduentitia: eſſentialem verò ſola Dei viſio efficere poteſt.

Qua ratione neceſſarium incarnationis opus extiterit.

¶ Fuit tamē incarnationis opus neceſſarium ex poſitione, dupliciter. Nam vt omittam probare, hoc neceſſarium fuiſſe, quoniam id Deus Opt. Max. per Prophetas futurū prędixerat; erat tamē neceſſarium.

Ratio.

Primū quidem, ſi de rigore (vt Theologi loquuntur) iuſtitiæ generis humani offenſam, exhibita ſatisfactione conuenienti, condonare voluiſſet, ſicut reuerà voluit: Tunc enim cùm purus homo Deo non eſſet ſoluendo, ex ęquo, & cōdigno, tum quia peccato infectus erat, tum quia quicquid purus homo efficere poterat in gloriam Dei, id totum alioquin Deo ipſi debitum erat; tum deniq; quia peccatum cùm eſſet contra infinitum bonū admiſſum, ac perpetratum, purus homo ac finitus infinitæ illi iuſtitiæ ſatisfacere nulla ratione valebat: Opus ergo fuit, vt is, qui pro peccatis hominis ſatisfaceret, non tantùm homo eſſet, ſed etiam Deus, qui in humana natura aſſumpta, cōdignam, & infinitam ſatisfactionem pręſtare poſſet. Deinde vero ad melius, ac conuenientius in[...] [...] hominem, neceſſaria fuit Fili[...] Dei incarnatio: itaque alius quicumq; modus non potuiſſet, quàm iſte, quo vſus eſt, tam eſſe conueniens. Vnde B. Auguſtinus lib. de Agone Chriſtiano: *Sunt autem ſtulti qui dicunt; Non poterat aliter ſapientia Dei homines liberare, niſi ſuſciperet hominem, & naſceretur ex fœmina, & à peccatoribus omnia illa pateretur: Quibus dicimus; Poterat omninò ſed ſi aliter faceret, ſimiliter veſtra ſtultitia diſpliceret.*

Aug. lib. de agone chriſt. initio. tom. 3. inter med. & parem.

Idē etiam lib. de Trin. *Oſtendamus, ait, non alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cuius poteſtati, cuncta æqualiter ſubiacent; ſed ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientiorē modū aliū non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe.* Hæc ille. Et hæc dicta ſint de tertio.

Idem lib. 13. de Trin. c. 10. init. tom. eod.

Quod maximè decuerit Deū incarnari, multiplici ex capite oſtenditur.

¶ Circa quartum, aſſerimus Deū maximè decuiſſe, conuenientiſſimumque fuiſſe opus incarnationis: non ita tamen, vt ſi Deus non incarnaretur, Deo fuiſſet inconueniens: quia tunc efficeretur neceſſarium, contra ea, quæ ſuperiùs definiuimus: ſed ita Deo conueniens intelligimus, vt ſi fiat, nihil faciat ſuæ bonitati, aut ſapientiæ repugnans, aut extraneum. Quemadmodum enim dicimus, creationem mundi Deo conuenire, nec tamen ſequitur, quòd ſi actu nō creaſſet, repugnaret bonitati ſuæ: ita proculdubiò de incarnatione ſtatuendum eſt.

Gen. 1.

Tametſi enim actu incarnatus nō fuiſſet; nihil indecorum tamen ſibi, aut inconueniens admiſiſſet; ita quòd actu ſit incarnatus, humanitatisque noſtræ ſit nube circumfuſus, decentiſſimum, ac bonitati ſuæ conuenientiſſimum, atque noſtræ ſubleuandæ miſerię perquàm accommodatiſſimū opus perfecit:

Primus locus à Dei potentia.

Quod quò planius atque illuſtrius reddatur, repetenda ſunt ſigna, & notæ, quibus Deum verum à nō vero diſcerni poſſe diximus. Prima .n. nota fuit illa: Deū ex nihilo cuncta cōdidiſſe, & ſexto die hominem creaſſe ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam: quem veluti compendium quodam, ſummam, & epilogum omnium, quæ condiderat, fecit.

I. Ratio. Gen. 1.

Creauerat enim Deus ſpiritum, corpus, ſubſtantiam, accidentia, & omnia alia: ſed in hominem (qui proptereà dicitur microcoſmus, vel paruus mundus) omnia collegit, in compendiumque redegit.

Homo cur dictus microcoſmus, vel paruus mundus.

Sed in incarnatione mundum quem condiderat, in homine aſſumpſit, ac fecit veluti circulum quendam, per quem creatura vniuerſa redijt ad creatorē Deum, vnde prodierat: quemadmodum gallina producit ouum, quod poſteà calore naturali fotum producit gallinam.

Simile.

Atq; ita Deus ad ſe aſſumpſit hominem, id eſt, paruum mundum, & ſe per illum toti mundo vniuit; atque hac ratione, & gyro perfecto rediit mundus vniuerſus ad ſuum principiū. Quod quidē Apoſt. ad Epheſ. 1.

Epheſ. 1.

his verbis docet. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ, ſecundùm beneplacitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporũ, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terra ſunt in ipſo.* Vbi verbum inſtaurare, ſignificantiùs Græcè dicitur ἀνακεφαλαιώσασθαι, quod eſt, colligere, ſiue ad ſummam referre. Eſt enim mũdus, ac eius conditor, qui eſt ſupra mundum, nõ aliter quàm rex ſupra regnum. Sunt etiam res in mundo contentæ, ſpiritus, corpus, & diuinitas, hoc eſt, Verbum æternum. Ecce igitur collectionem, en ſummam, perfectam ve eruditionem. Conueniebat igitur Deo, qui hominem ex nihilo condiderat, vt perditum ipſum intermedio Incarnationis myſterio reſtauraret. Eſt homo compendium quoddam (vt diximus) vniuerſi, Chriſtus verò Dei, & vniuerſi compendiũ. Eius ſiquidem eſt reficere, cuius eſt facere: qua ratione vtitur Athanaſius lib. de humanitate Verbi. Secunda nota Dei erat, eum omnia loca implere: totus enim eſt in cœlo, totus in terra, totus in templo, totus in homine. Decentiſſimum ergo fuit, vt qui ob immenſitatem ſuam in omni loco erat, peculiarem locum, & propriam, ac determinatam ciuitatẽ habitaret. Quemadmodùm Deus in veteri Teſtamento dicebatur eſſe in tẽplo, & in propitiatorio, ex quo dabat reſponſa, iuxta illud: *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius.* Hæc autẽ quid aliud deſignabant, quàm Deũ aſſumpturum naturam hominis, & in ea habitaturum, quaſi in propitiatorio quodam, & tẽplo, ex quo omnes noſtras orationes exaudiret? Vnde Ioan. 2. cùm dixit: *Soluite tẽplum hoc,* de templo corporis ſui loquebatur; & Apoſtolus ait ad Coloſ. *Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Sol etiam tametſi omnes ſtellas illuminet, terrarumq; flammis omnia opera luſtret; eſt tamẽ in circulo Zodiaci tanquã in proprio loco. Rex ſimiliter etſi in toto regno ſuo ſit per potentiam, meritò tamen habere vult ciuitatem regiam, & domum quam inhabitet. In hunc modũ Deus benedictus, etſi vbique locorum ſit, atque etiam omnia loca impleat; tamen, vt ait Salomon: *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem.* Hoc etiam metaphoricè ab Iſaia prædictum fuit, qui ca. 2. ita habet: *Et erit in nouiſſimis diebus, præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem.*

Inſtaurari omnia in Chriſto cœleſtia & terreſtria, iuxta Apoſtolum, quo modo Deus.

Athan. tom. 1.

II. Ratio conuenientiæ incarnationis.

Num. 7.

Pſal. 10.

Dei in templo & in propitiatorio habitantis myſterium.

Ioan. c. 2.

Coloſ. 2.

Locus proprius Solis.

Prou. 9.

Iſa. 2.

Quid eſt hæc montis Sion mõtes ſuper alios exaltatio? eſt ne forſitan poetarũ fabulę ſimile de gigantibus, qui montes montibus impoſuiſſe feruntur, vt bellum Ioui cœlũ habitãti indicerent, & eum de cœlo exturbarent? Minimè gentium. Sed per metaphoram mons domus Domini humanitatẽ Chriſti ſanctiſſimam apertiſſimè nobis repræſentat, quæ dicitur eleuata ſuper verticem montium, hoc eſt, in diuinitate, ſiue in hypoſtaſi Verbi æterni ſuſtentata, & innixa ſuper dilectum ſuum. Et eleuabitur, inquit, ſuper colles: id eſt, eius ſanctitas, & gratia eminebit ſuper omnes Angelos, Patriarchas, & Prophetas: eritq; Sanctus ſanctorum, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ. Dicentq; omnes gẽtes: Aſcendamus ad hunc montem, qui Chriſtus eſt, & ambulemus in vijs eius, vt ſalutem, & gratiã æternam conſequamur. Tertia nota: Quatenus omnia in nobis operatur Deus Optimus Maximus, ſummè decuit eum proprias, & maximè peculiares habere operationes. Siquidem ante Verbi incarnationẽ erãt propria opera Dei, nimirum illa, vt creare, iuſtificare, producere Angelos, atq; animas ratione præditas; quæ omnia, & ſimilia, ſolius erant Dei propria. Erãt rurſus propria opera creaturarum, ſicut ignis vrere, terræ producere herbam virentẽ; hominis ratiocinari: at nulla erat operatio, in qua Deus cũ homine cõueniret, & quæ perinde Creatori, atq; creaturæ cõpeteret: verùm hoc per incarnationem factum eſt. Vnde Dionyſius, & Damaſcenus Chriſti operationes vocant θεανδρικὰς hoc eſt, Dei viriles: nã per cõmunicationem idiomatum, homini diuina tribuuntur, humana Deo in Chriſto. Actiones namque Dei erant, vt ab hypoſtaſi diuina prodibant: hominis etiam erãt, vt ab humana natura proficiſcebãtur. Si ergo erant extrema, hoc eſt, operationes Dei propriæ, & operationes item propriæ hominis, decentiſſimum erat atq; cõuenientiſſimũ, vt eſſent mediæ, id eſt, quæ ſimul Dei, eſſent & hominis, creatoris iuxta & creaturæ. Quarta nota. Quatenus Deus conſeruator eſt mundi, & ſuſtentator iuxta illud: *Portans omnia verbo virtutis ſuæ,* maximè conueniens fuit, vt ſpecialẽ modũ conſeruandi teneret. Cœlum enim, & terrã Deus in ſuo eſſe, & in ſua creata hypoſtaſi ſuſtentat; humanitatem verò à ſe aſſumptam nõ in vlla creata, hominiſq; ſubſiſtentia, verũ in Verbi ſuſtentat hypoſtaſi, quaſiq; proprio ſaccharo, & melle, ne putreſcat, conſeruat. Fructus enim ſi in ſe ipſis, vel in arbore innitantur, facilè putreſiunt, corrumpunturque

Quid montis Sion montes ſuper alios exaltatio iuxta Prophetam.

Cant. 8.

Dan. 9.

Philip. 2.

III. Ratio conuenientiæ incarnationis.

Quænam propria Dei opera.

Gen. 1.

Quæ verò creaturarum.

Dionyſ. Epiſt. 4. ad Caium.

Damaſc. lib. 3. cap. 19.

Operationes Chriſti quales ſecundum Dionyſium.

IV. Ratio Incarnationis Chriſti.

Hebr. 1.

Diuini Verbi hypoſtaſis vtà ſuſtentet humanam naturam.

…que: ſi verò ſacc[haro] cõdiantur & melle, diuturno tempore conſeruantur: atque ita vulgari voce eiuſmodi fructus, *cõſeruas* appellamus. Deo igitur conuenientiſſimũ viſum eſt, vt naturam quandam creatam in ſua hypoſtaſi conſeruaret, propriam illi perſonam communicando, & ſubſiſtentiã.

Ratio.

Quinta nota. Deo omnes perfectiones creaturarum eminentiſſima quadam ratione, atque vllo ſine defectu in ſe continenti, ſummè cõueniebat incarnatio, vt alio modo, ac lõgè diſſimili perfectiones in ſe mundi haberet, & mũdus etiam ipſe perfectiones Dei, quæ ſunt infinitæ & increatæ, in ſe contineret: quod vi coniunctionis atque vnionis humanæ naturæ cum diuina Perſona factum eſt.

Humana item natura quo modo hæreat Verbo diuino

Quemadmodum enim nauigantes naui anchoram affigũt, vt quoties à ventis agitatur nauigium, non periclitetur: ita in Chriſto, qui Deus eſt, inuenitur ſumma ſimplicitas, quæ ipſius Dei propria eſt, cum ſumma cõpoſitione. Homo namq́ue ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, & ex ſubſtantia, accidentibuſq́ue, denique ex ſpiritu & corpore componitur. Deus habet æternitatem ſine ſucceſſione; at homo tempori, vt motui, eſt obnoxius. Deus eſt actus purus, homo verò in potẽtia eſt ad ſapientiam; & vbi illam tandem multis laboribus ac vigilijs cõparauerit, illam eandem poteſt amittere: quod idem de alijs dicitur perfectionibus. Quod ergò (dices) remedium adinuenit Deus ad ſtabiliendũ hominem mutabilem atque miſerum? Scilicet coniunxit ſimul ſimplicitatem cum compoſitione, æternitatem cum tempore, actum purũ cum potentia, pulchramq́; hanc & elegantẽ, noſq́; mirificè delectãtem, ac noſtros animos ſuſpendentem vnionem per incarnationem operatus eſt.

Ratio incarnationis.

Sexta nota. Qua ratione in Deo perfectiones potentiæ, ſapientiæ, bonitatis, & prouidentiæ inueniuntur, maximè conueniebat incarnatio. Ex parte quidem diuinę potentię decebat Deum incarnationem efficere, vt non ſolùm in modo creandi oſtenderet infinitam potentiam ſuam, ſed etiam in effectu aliquo, qui omninò æquaret cauſam ſuam. Tale eſt opus incarnationis, qua in perſona Verbi tã longè diſtantia, nimirum natura diuina & humana, conuenerunt. Vnde Damaſcen. *Quid maius*, inquit, *quàm Deum fieri hominem?*

Damaſc. lib. 3. de Orth. fide

II locus à diuina ſapientia. I. argumentum.

Ex parte verò ſapientiæ idem multipliciter oſtenditur. Magna enim eſſet ſapientia profectò, ſi artifex filium ſuum depingens, vel in ære, aut marmore ſculpens, filium depictum, viuũ, & naturalem faceret: & tamen per incarnationis myſterium effectũ hoc eſt. Homo enim, imago & ſimilitudo Dei erat, & quaſi quædam eius ſtatua; & tamen incarnationis beneficio, infinita Dei ſapiẽtia eò peruentũ eſt, vt eſſet vnigenitus Dei Filius, dando illi non partem ſuæ ſubſtantiæ, vt alijs hominibus accidit filios generantibus: at Chriſto totum ſuum eſſe, totamq́ue ſuam ſubſtantiam communicauit: neque dedit aliquam partem gratię, quemadmodũ dare ſolet filijs adoptiuis, verùm plenitudinem diuinitatis, & gratiarum omnium plenitudinem, vt ab eo ceu fonte & capite in omnia eius membra deriuaretur. Fuit ergò cõuenientiſſima incarnatio.

Gen. 1.

Ioan. 1. Col. 2. Ioan. 1.

Ad hęc ſecundùm Damaſceni doctrinam, debebat homo, ſed non poterat ſoluere: Deus habebat vnde ſolueret, ſed nõ debebat. Clamabat miſericordia remiſſionem: quid ſapientius, quàm modum excogitare, quo homo ipſe haberet, vnde ſolueret? Tali & tanto modo, vt miſericordia & veritas obuiauerint ſibi; & ideò iuſtitia & pax oſculatę ſint.

Damaſc. lib. 3. de fide Orth. cap. 1.

II. argum.

Pſal. 84.

III. argum.

Gen. 3.

Fuit quoque ſumma ſapientia, eadem arte vincere hoſtem, qua ab eo victus homo fuit. Vt enim ait Damaſcen. ſpe diuinitatis hoſtis ſeduxerat hominem: carnis prætextu decipitur à diuinitate.

Idem ibidem.

Quod optimè Auguſt. libro cur Deus homo, his verbis oſtendit: *Subtilem ſubtiliter voluit Deus inimicum expugnare, & quaſi ſub eſca humanitatis hamũ celauit Deitatis, quatenus ille, qui omnem carnem ſubegerat, talem inueniret, quæ ſibi prorſus nihil deberet: quam dum illicitè contingeret, meritò eam, quam licitè quodãmodò poſſidebat, amitteret. Sic quippe ſerpens antiquus deludendus erat, vt qui homines deluſerat, per hominem Deum deluſus & ipſe fieret.*

Auguſt. lib. cur, & quando, & quomodo Deus. ca. 6

Gen. 3.

III. locus à Dei bonitate.

Idẽ ſimiliter ex parte bonitatis diuinæ oſtenditur. Eſt enim boni proprium, vt ſeipſum diffundat atque communicet: & quo maius bonum, eò ſe cõmunicet magis: ergò ſummo & infinito bono conueniebat ſeipſum infinitè cõmunicare: Quemadmodum in incarnatione feciſſe videtur: nam prius eſſe naturale noſtrum nobiſcũ communicauerat, per incarnationem autem totũ eſſe, ac diuinam hypoſtaſin nobis communicauit.

Deus ſe communicat creaturæ tripliciter.

Etenim Deus, vt quidã teſtatur, tripliciter ſe creaturæ cõmunicat. Primò quidem per creationem, qua omnibus rebus & ſingulis proprium & naturale dat eſſe; in quo cum Deo proportione analogiæ conueniunt, & dicuntur ex Deo quodammodò participare, ſuntque ſimiles ei. Secundò, per gratiam & gloriam, quibus creaturam magis eleuat, ſeque cum illa magis communicat. Nam per gratiam & gloriam creatura Deo fruitur, via amoris & viſionis: nondum tamen biſce modis ſe perfectè communi-

cat, ſed tantùm obiectiuè, vt dicitur, & ſimilitudinis modo. At verò per incarnationem perfectè ſeipſum communicauit cuidam creaturæ, in qua omnes creaturæ corporeæ ac ſpirituales comprehendûtur, nempe homini, vniendo eum ſibi in hypoſtaſi Verbi, vt iam non tantùm dicatur: homo Deû participat, homo Deo eſt ſimilis, homo Deo fruitur per gratiam & gloriam, ſed etiã, homo eſt Deus, & Deus eſt homo.

IV. locus ab amore Dei.

Dionyſ. lib. de diu. nominib. c. 4.

Quartò, Idem colligitur ex Dei amore. Nam teſte Dionyſio Areopagita, hoc amoris Verbum vim habet vnum faciendi, & colligendi, præſtantique modo res inter ſe diuerſas vniendi: conueniens ergò tanto amore Dei fuit talis incarnationis vnio. Ideò Auguſtinus interrogantibus cur Deus factus ſit homo, reſpondet, cógruum fuiſſe ſummè dignitati, quia maximè fuit hoc opus ſui amoris expreſſiuum.

Auguſt. lib. 13. de Trin. c. 10. tom. 3.

V. locus à diuina iuſtitia.

B. Anſel. lib. cur Deus homo, c. 4. & 5.

Quintò, ex diuina iuſtitia hoc deſumitur argumentum, quo B. Anſelmus vtitur libro 1. cur Deus homo: Deus eſt, inquit, ſummè iuſtus, imò iuſtitia ipſa: cóueniebat ergò ei à debitore iuſtam exigere ſatisfactionem. Homo aût in Deum peccans ſatisfactionis infinitæ debitor erat; neque tamen ad condignum ſatisfacere poterat. Ergò diuinam iuſtitiam decebat, vt homo aliquis ſimul quoque Deus eſſet, qui diuinæ iuſtitiæ poſſet ſatiſfacere. Hanc etiam ratinnem vſurpat Iuſtinus martyr lib. de vera ſidei cóſeſſione.

Iuſti. Martyr.

VI. locus à Dei miſericordia.

Ioel. 2. cap. & ſæpè alibi

Sexta ratio ſumitur à diuina miſericordia. Eſt enim Deus ſumme miſericors, vt Scripturæ teſtantur: cùm autem homo debitor exiſteret, nec ſoluẽdo eſſet, iuſtitiaq; ipſius remiſſionem nullam admitteret citra ſatiſfactionem, diuinam miſericordiã ſuccurrere conſentaneum fuit, vnde ſoluere poſſet donando. Hinc Damaſcenus: *Magnum*, inquit, *patefecit clementia pelagus: Nam ipſe opifex, conditor & dominus pro ſuo plaſmate plaſmationem ſuſcepit: opere præceptor effectus eſt.*

Damaſc. lib. 3 de fide Ortho cap. 1. circa med.

VII. locus à varia ratione deſumptus.

Idem ex diuerſa ratione colligitur. Deus enim maximè rationalis eſt, citrà vllum tamen diſcurſum: ergò hoc opus, quod maximè rationi eſt conſonum, ei conueniens & glorioſum erat: hoc eſt autem principiũ quoddam rationis, vt contraria contrarijs curentur. Cùm autem homo infimus ac vilis, ſupremam Deitatem appetendo, perditus eſſet, conuenienter, dum ſupremus Deus ad infima noſtra deſcendit, à peccato ſuo curatus eſt. Hanc rationem producit Ricard. lib. de incarn. Verbi.

Ricar. lib. de incarna. Verbi, cap. 28

VIII. locus à promotione boni, & auerſione à malo.

Poſtremò iſta conuenientia tam ex parte promotionis boni, quàm auerſionis à malo conſiderari poteſt. Nam hæc incarnatio vtilis fuit ad promouendum bonum fidei noſtræ, quia faciliùs credimus Deo loquenti, quàm homini. Bonum ſpei noſtræ etiam auget: maximè enim ſpes noſtra in Deum erigitur, dum eum tam liberalem, vt ſeipſum nobis dederit, agnoſcimus. Promouet etiam charitatem, quæ cognitio tanto Dei amore magis ac magis accenditur. Præſtat & magnum ſtimulum, & fomentum benè operandi, dum Deum omnium virtutũ exemplum ac ſpeculũ ante oculos habemus propoſitum, docemurque: Quanti quanti ſumus, in alios exemplo Dei nos ipſos effundere, atq; cũ ijs noſtra omnia cómunicare.

Dominica incarnatio hominem à quibus remoueat malis.

Remouet præterea à malo hoc diuinæ incarnationis opus: nam homo vires & animũ ſuſcipit contra cõmunem hoſtem dæmonem pugnãdi. Deinde admonet, vt ſuã quiſque carnem peccatis non cómaculet, quam videt ſic à Deo eſſe honoratã & exaltatam: Vnde Ieremias non viuendum in carne docet, poſtquàm Filius Dei eſt incarnatus; ait enim: *Vſquequò delicijs diſſolueris filia vaga? quia creauit Dominus nouum ſuper terram, FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM.*

Hierem. 31.

Ad hæc, pellitur ſuperbia, cognito Deo tantùm humiliato & exinanito: inuidia, tãta Dei charitate, bonitateque erga genus humanum perſpecta: luxuria, dum carnem virgineam tanta puritate cuſtodiuit. Denique cæteræ omnium vitiorum peſtes facile ſuperantur, ſi ad vnum Filium Dei incarnatũ oculos cordis cum fide erigamus.

Deum Opt. Max. in incarnatione quàm creatione magis ſe ipſum communicaſſe.

Hæc autem Dei attributa in incarnatione euiſdem ipſius Dei ſe excellentiùs prodũt, ac manifeſtant, quàm in mundi creatione, vel gubernatione: nam eſſe quod datur in creatione, parum diſtat à nó eſſe, quod eſt imaginarium quoddam nihil. Deus autem etiam in incarnatione infinitè ab homine diſtat: ſeque cum illo in perſona tot cũ gratijs ac donis communicaſſe, incomparabiliter plus eſt, quàm eſſe creatum donaſſe: minuſque beneficium eſt, quod ſe in obiectum tantùm fruitionis & cognitionis, vt cum beatis facit, largiatur. Cumque inter vnita debeat eſſe proportio, atq; ita corpus cum anima diſponatur, anima verò ante vnionẽ cum Deo lumine gloriæ prçparetur: certè ſumma atque hypoſtatica Chriſti vnio, ſummam in Chriſti anima & corpore requiſiuit præparationem.

Anima Chriſti qualis ſciẽtia diuinitùs infuſa.

Ideò in inſtanti conceptionis ſummè beata fuit, & in verbo vidit omnia, quç Deus ſcientia viſionis cognouit, quanquam non omnia, vt ſunt illa, quæ ſcientia ſimplicis intelligentiæ cognoſcere dicitur: habuitq; ſcientiam rerũ omnium naturalium, atque myſteriorũ gratiæ Dei per ſpecies cócreatas, ſcientiã q; omnem naturalem, omnẽ etiam gratiam.

virtutem & donum,quatenus anima Chriſti capax eſſe potuit.Et hactenus de primis & notioribus notis.

IX ... noſtræ ... ſi ... ex ... intimas ... Dei.

Quantum ad poſteriores verò notas, illas maximè oſtendit, declarauitq; in myſterio incarnationis. Nam ibi apparet Filij Dei ex Patre generatio,qui Filium tantùm incarnari voluit.

Secunda.

Oſtenditur creatio animę Chriſti,eiuſque in corpus in ſua diſtinctum organa,& membra infuſio.Produnt ſe gratia ſimul & gloria,quib. anima Chriſti ab initio repleta fuit.

Tertia.

Potẽtiſſima etiam ſigna,ſupraque humanum naturæ omnem curſum manifeſtantur, dum Deum hominem eſſe, & hominem Deum, Virginem matrem,& Matrem virginem credimus & confitemur.

Quarta.

Oſtenditur & Deus Eccleſiæ ſuæ,& patrum antiquorum Deus eſſe,dum id factum eſt quod Patriarchis fuit reuelatum,atque à Prophetis prædictum. Atque hæ quidem rationes hactenus probant, & oſtendunt Deum non quidem neceſſariò humanam carnem aſſumpſiſſe,verùm tantummodò nihil indecens, aut abſurdum Deum operatum fuiſſe,ex eo quòd hominem aſſumpſit. Quinimò & contra Paganos & Hæreticos euincimus,opus incarnationis diuinæ bonitati & ſapientiæ non ſolum congruum fuiſſe, & cõſentaneum, ſed etiam valdè honorificum & glorioſum.

Incarnationẽ Domini cum quæ mala conſecuta videntur, vnde deſcenderint.

Quòd ſi contẽdas ex incarnationis myſterio multa mala ſubſecuta fuiſſe: nã multis Gentilibus viſum fuit abſurdum, hominem Deum fieri: Iudæos etiam grauiter peccaſſe,ipſum non modò non honorificè ſuſcipiendo,vt debebant,verùm etiam illũ dedecorando,& in mortẽ crucis abducendo:

1 Cor. 1.

Hæreticos quoque multos vilitate carnis offenſos illud pertinaciter abnegaſſe myſterium, & tanquam rem indecoram, minimeque diuinæ Maieſtati cõgruentem reſpuiſſe. Dicendum eſt, ex incarnatione Filij Dei non niſi bona conſecuta fuiſſe: & quę ſecuta ſunt mala,nõ per ſe ex ipſo myſterio, ſed ex hominũ proueniſſe malitia, qui vel ſenſu ſuo diuina metiri myſteria voluerunt:& irrationale, & abſurdum iudicarunt,quod tamen cum ſumma erat ratione & gloria Dei,magnificentiaq; coniũctum.

Iouis fabuloſa transformatio ... quædam.

Si enim Pagani,vt eis primũ reſpondeamus, minimè abſurdum putant Iouis ſummi apud illos Dei,in aurei imbris conuerſionem, quo Danaen virginẽ formoſam corrumperet, eiuſdemq; in aquilam, Ganymedẽ vt raperet transformationem; vel Protei in tot formas, interdum etiam abſurdiſſimas,mutationem: quod mirum aut abſurdũ continet,ſi nos credamus Deũ viuum,& verum ad ſanctificandam humanam naturam, eamq; editandam ac nobilitandam,carnem aſſumpſiſſe? Vt interim omittam,per Sibyllas ferè omnes apertiſſimè eam carnis aſſumptionem promiſiſſe & prænuntiaſſe.

Vnde Iudæis facile incarnationis opus potuerit videri.

Iudæis verò neq; mirum, neq; nouũ videri debet incarnationis Dei myſterium.Nam & à Prophetis prænũtiatum fuiſſe,ſi voluiſſent,intelligere potuiſſent:neque nouum eſt illis Deum nunc ex rubo,nunc ex nebula, nunc ex propitiatorio loqui,aut apparere. Certè maius eſt,ac Deo dignius creaturam rationalem inhabitare,in illa apparere & loqui, quàm in ſenſu caſſis ac inanimis creaturis.

Exo. 3. Infrà 19. & 24. & aliàs. Num. 7. Exod. 15. & ſæpius inf.

Quòd ſi Hæreticorum oculi tanto diuinæ gloriæ ſplendore perſtricti ſunt & offenſi,non valentes tantam Dei cogitare munificentiam & bonitatem: ſuæ ipſorum tribuant imbecillitati ac ignorantię,Deoq; potiùs,quàm prudentiæ ſuæ fidem eſſe præſtandã diſcãt & intelligant.

Quinta, ac poſtrema ratio Dominicæ incarnationis.

Poſtremò, cõuenit maximè myſterio incarnationis,nomen ipſius Dei. Deus enim,vt dictum eſt, prouiſorem ſingula ſibi ſubiecta ad fines ſuos conducentẽ deſignat. Deus autem etſi totius vniuerſi Deus ſit, peculiari tamen ratione dicitur Deus hominis. Vnde non confunditur vocari eorum(ſcilicet hominum)Deus, vt ait Apoſtolus: nam dicitur Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Deus Eliæ, & Deus Danielis.

Heb. 11. Exod. 3. & Matth. 22. 4. Reg. 2. Dan. 9. & Infrà 14.

Deus enim plãtis & animalibus prouidet non ſine cauſſis ſecundis,nõ ſine Sole,non ſine terra: hominis animam verò per ſe immediatè producit. Vt enim in Geneſi dicitur: *Inſpirant in faciem eius ſpiraculũ vitæ.* animam enim rationalem,neq; Angeli, neq; vniuerſa creatura producere poteſt.

Gen. 2.

Animę humanæ dignitas & excellentia.

Quemadmodum ergò hominis animam nullo modo producit, ita ipſe per ſe immediatè gubernat. Infundit namque illi gratiam,remittit peccata, iuſtificat,denique ſolus per ſe ad finem gloriæ euehit. Hinc ſancti Iob ad Dominum illa præclara vox & ſententia: *Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle & carnibus veſtiſti me,oſſibus & neruis compegiſti me.Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.*

Iob 10.

Dei circa illum prouidentia vnde claruerit magis.

Quòd autem Deus ita per ſe curaret hominem, nullo fortiori argumento nobis potuit perſuaderi,quàm carnem aſſumẽdo,vt ita ſe peculiarem noſtrum prouiſorem,gubernatorem, & regẽ oſtenderet. Quare Clemens Alexandrinus libr.1. Stromatum, incarnationem vocat, ſummũ diuinæ erga homines prouidentię argumentum.

Clem. Alex. Strom. 1.

Ante incarnationẽ enim poterat homo dicere:Quis eſt iſte Deus? & vbinam eſt? *Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli perambulat.* At

Iob 22.

poſtquàm incarnatus eſt, dicere poteſt Deus: Homo ſum, humani à me nihil alienum puto: Id eſt, Paratus ſum iuuare vos, & omnia beneficia quę poſtulaueritis, exhibere: paratus ſum vos ad portũ ſalutis æternæ perducere. Quod vt aliquo exẽplo inclareſcat, cogita quæſo nobilẽ eſſe quendam, qui nullo affectu ducatur ad aliquod ſacrarum Monialium cœnobium, nihilq́; habeat commune cum illo Monaſterio: poſtquàm tamen filiam ſuam inter ſacras virgines eodem in Monaſterio videt Deo cõſecratam, incipit affici ad illud, peculiaremq́ue curam illius gerere, paratuſq́ue eſt in omnibus illi ſeruire, operamq́ue ſuam pręſtare. Siue finge tibi hominem, propter iniuriam acceptam ab aliquo, in totã eius familiam indignatum atque exaſperatum, toruiſq́ue oculis eos quando ſibi occurrũt, intuentem frementemq́ue: accidat vt quiſquam ex ſuis cum puella alterius familiæ legitimo matrimonio coniungatur: certè animum mutabit, & incipiet diligere, ad eoſq́; magno affectu duci, quos anteà odio proſequebatur, & quos vix videre dignabatur. Ad eum modum Deus benedictus Filium ſuum vt cultorem & habitatorem in monaſterio huius mundi conſtituit, atq; eum in matrimonio legitimo cum humana natura coniunxit, atque ita benè nobis affectus eſt, tantoq; nos amore proſequitur, vt de eo ipſe Filius Dei dixerit: *Sic Deus dilexit mũdum, vt Filium ſuum vnigenitum daret:* Tantaq; prouidentia res noſtras, ſalutemq́ue noſtram curare videtur, vt ſingulari priuilegio Deus hominis eſſe dicatur. Nam aliud non ſitit, aliud non vrget, niſi vt finem noſtrum vltimum & felicitatem adipiſci valeamus.

Terent. in Heautonte.

Diuinæ incarnationis beneficium duplici exemplo illuſtratur eleganti ſatis.

Ioan. 3.

At dices, qua ratione ducit nos Deus ad finem noſtrum? Reſpondeo: eadem prorſus ratione, qua magnes ad ſe ferrũ trahit, & illud ferrum aliud trahit, & aliud item illud. Si ergò finis ferri eſt cõiungi magneti, illud quod vicinius eſt fini ſuo, magis erit coniunctum: ad eandẽ rationem in myſterio incarnatiõis ſe res noſtra habet. Magnes enim, Verbum diuinum eſt, ſeu diuinitas ipſa: annulus ferreus, & primò ſibi coniunctus, eſt ipſa Chriſti humanitas, per quam & nos conſequenter illi copulamur & coniungimur. Quanquam exemplũ non omninò rem ipſam adæquare poſſit, vt etiam alio loco diximus: quia prim⁹ ille ferreus annulus & tractus à magnete, non efficitur magnes: at verò hic Chriſti humanitas tanta vi à magnete verbi Dei trahitur, vt ille Deus homo efficiatur, & homo De⁹ ſit. Medio igitur hoc Deo omnes homines ad Deum trahuntur, & dij per gratiã fiunt: atque ita perducuntur ad ſuum feliciſſimũ finem. Meritò ergò nomen hoc, Deus, hoc eſt, prouiſor, Deo accõmodatur & conuenit, qui tam pulchro, tamq́; apto & idoneo prouidendi modo nos ad finem noſtrum perducit. Demus igitur operam, vt ad tantæ humanitatis atque amoris myſterium meditandum congruè adaptemur, magnaque fide & veneratione illud acceptemus, puræq́ue vitæ atque integræ ſanctimoniæ eius fructum participemus, præſtante eodem Domino noſtro, cui cum Patre & Spiritu ſancto, ab omni creatura omnis honos, gloria & imperium reddatur in ſecula ſeculorum. Amen.

Qua ratione nos Deus ad finem noſtrũ perducat.

Hypoſtaticæ vnionis quanta ſit.

Dominicæ incarnationis Sacramentum quomodo cũ fructu meditandum.

TRACTATVS III.

De Angelo Gabriele ad Virginem deſtinato.

HActenus de Deo autore legationis huius ſit dictum: deinceps de nuncio, ſiue legato ad B. Virginem miſſo, hoc eſt, de Angelo Gabriele agendum eſt. In primis igitur dicemus quid ſit Angelus in ſe nomine tenus, & re ipſa. Secundò, quis ſit, quidq́ue ſignificet iſte Angelus Gabriel, & cuius ordinis fuerit. Tertiò, qua ratione, aut quomodo miſſus ſit. Poſtremò quàm fuerit cõueniens & accõmodata tanto myſterio Angeli Miſſio. ¶Primùm igitur Angelus, miſſum ſiue nuncium ſignificat: & apud externos ac profanos autores perinde ſignificat legatos vel nuncios ab hominib. ſiue à Deo deſtinatos. Vnde Homerus ait:

Ordo tractationis huius.

Quid ſit Angelus.

χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν

Saluete (inquit) præcones Iouis, atque hominum nuncij. In Scripturis tamẽ hęc vox ad eos, vt plurimum, nuncios, qui Spiritus meri ſunt, & qui à Deo mittuntur, reſtricta eſt: & tripliciter accipi ſolet. Interdũ enim venti dicuntur Angeli, quemadmodum in Pſalmo 103. dicitur: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.* Vbi, nomine ſpiritus ventos eſſe intelligẽdos, ſubiuncta vox de igne vrente declarat. Vt .n. Deus interdum vtitur miniſterio ignis ad puniendos hoſtes ſuos, quemadmodum ad Sodomæ & Gomorrhę ciuitates delendas, ignem & ſulphur de cœlo miſit: item ſuper quinquagenarios venientes ad capiendum Eliam: ita etiam quandoque ventorum miniſterio vti conſueuit. Tempore namq́ue diluuij miſit ventum ſuper terrã, vt aquæ imminuerẽtur, & ſuper tres pueros exiſtẽtes in camino ignis, miſit ventum roris flãtem: præcepit etiam ventis, & adduxerunt pluuiam coturnicum populo eſurienti, &

Homer.

Angeli vox in Scripturis trifariã ſumitur.

Primus ſignificatus.

Pſal. 103.

Heb 1.

Gen. 19.

4. Reg. 1.

Gen. 8.

Dan. 3.

Exod. 16. & Num. 11.

carnes cõcupiſcenti: Quando etiam populus Iſrael per mare rubrum erat tranſiturus, miſit ventum vehementem, & vrentẽ tota nocte. Meritò ergò ventos, Angelos vocat quaſi miſſos nuncios ad prænunciandum Dei aduentum. Quòd autem ſpiritus abſolutè, ſiue ἀνάρθρως ſine articulo Græcè dicantur, docet Daniel, cùm ait: *Benedicite omnis imber, & ros Domino. Benedicite omnes ſpiritus Dei, Domino. Benedicite ignis, & æſtus Domino.* Vbi ex præcedentibus & ſequentibus conſtat eſſe ſermonem de ventis, non de ſpiritibus Angelicis, de quibus in principio Cantici dixerat: *Benedicite Angeli Domini Domino:* Neq; de ſpiritibus hominũ, hoc eſt, de animabus rationalibus, de quib. infrà dicitur: *Benedicite ſpiritus, & animæ iuſtorũ Domino.* Idem quoq; ex Geneſi clarum fit, vbi habetur: *Adduxit ſpiritũ ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ.* Et Dominus apud Ioannem: *Spiritus vbi vult ſpirat: & vocẽ eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat.* Vbi Chryſoſtomus interpretatur, ex vẽto ſimilitudinem ſumi: quãquam ob appoſitum articulum rectiùs de Spiritu ſancto locus ille intelligatur, vt ſuo loco interpretabimur. Eſt ergò ſenſus Prophetæ: *Qui facis ſpiritus,* id eſt, ventos, eſſe tuos Angelos & nuncios: quemadmodum ignem vrentem facis tibi miniſtrare. Atq; ita locutio hæc ſimilis illi eſt, quæ Pſal. 44. habetur: *Virga directionis, virga regni tui:* hoc eſt, virga regni tui eſt virga directionis. Et alteri: *Cinerem tanquã panem manducabam.* Senſus eſt; Manducabam panem tanquam cinerem. Simili ratione quod hic dicitur: Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo, prorſus intelligẽdum eſt, nam Gabriel habet rationem ſubiecti, Angelus verò prædicati. Vt ſit ſenſus: Miſſus eſt à Deo Gabriel, vt eſſet Angelus, ſiue nũcius. Et quanquam hic ſenſus literę conueniens, & germanus eſſe quibuſdam videatur: quia præcedit: *Qui ponis nubem aſcenſum tuum: qui ambulas ſuper pennas ventorum.* Vbi eſt ſermo de ventis & nubibus, quæ ſunt opera Dei naturalia, & ſtatim ait: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, &c.* & ſequitur: *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam:* vbi rurſus eſt ſermo de operibus naturalibus: videntur ergo intermedia rectè de ventis, & igni exponi. Tamen negandum non eſt melius Paulum ad Hebr. ad ipſos Angelicos ſpiritus applicaſſe. Ait enim: *& ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.* Quæ verba ita interpretatur Gregorius: *Sciendum verò, ait, quòd Angelorũ vocabulum, nomen eſt officij, nõ naturæ. Nam ſancti illi cæleſtis patriæ ſpiritus, ſemper quidem ſunt ſpiritus, ſed ſemper vocari Angeli nequaquã poſſunt: quia tunc ſolùm ſunt Angeli, cùm per eos aliqua nunciantur: vnde & per Pſalmiſtam dicitur: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Ac ſi patentèr dicat: Qui eos, quos ſemper habet ſpiritus, etiam, cùm voluerit, Angelos facit.* Simile habet Bernard. ſerm. ſuper Miſſus eſt: *Sufficit,* inquit *eis, & pro magno habent; quòd cùm ſint ſpiritus ex conditione, ex gratia facti ſunt, & vocati Angeli, teſtante Dauid: Qui facit,* inquit, *Angelos ſuos ſpiritus.* Hæc ille. Vbi nota, ita Gregorium exponere, vt ſpiritus, ſit ſubiectum; Angelos vero prædicatum: atque ita ex eo loco probaretur; Angelos eſſe ſpiritualis ſubſtantię, vt Scholaſtici Doctores probãt: alij tamen vocem, Angelos, faciunt ſubiectum, & ſpiritus prædicatum. In hunc ſenſum. *Qui facit Angelos ſuos ventum,* quo ſenſu videtur Paulus accepiſſe, vt eorũ celeritas, ac promptum miniſterium ſignificetur, vt veluti vẽtus volare videantur nulla re impediente. Vnde ſic nõ probaretur Angelos eſſe ſpiritualis ſubſtantiæ. Quod indicat in eum locum Chryſoſtomus, dicens: *Hic non qua ſubſtantia ſint oſtendit, ſed eorũ operatione, leuitatem potentiam, celeritatem, vigilantiam.* Sic ille. Similiter Theodoritus atque Euthymius interpretãtur. Et ad literam enumerando opera naturalia, Dauid propheta meminit operum Dei, quæ ſub aſpectum non cadunt, vt etiam in Hymno fecit trium puerorũm: nam primum locum tribuit Angelis, vt Deum omnium opificem laudet. Et abſolute Deus facit illos nuncios noſtros & miniſtros ſuos: nam in flamma ignis apparũit Angelus Moyſi de medio rubi. Et Paulus ibi cõfert cum Filio Dei (de quo *Filius meus es tu, ego hodie genui te*) Angelos, qui facti, ſiue creati dicuntur, & miniſtri, ſiue adminiſtratorij ſpirit⁹ in miniſteriũ miſſi, vt Chriſti excellentiã ſuper eos demõſtret.

Secũndò, vox Angeli accipitur pro nuncio, ſiue legato Verbi Dei, ſiue ſit ſacerdos, de quo Malachias: *Labia,* inquit *ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius:* quia Angelus Domini exercituum eſt, ſiue ſit Epiſcopus & paſtor Eccleſiæ: vnde in Apocalyp. ad Angelos ſeptem Eccleſiarum, quæ ſunt in Aſia, ſcribit Apoſtolus, vt habetur cap. 1. 2. & 3. ſiue ſit Ioannes Baptiſta, qui nuncius Dei fuit, de quo Chriſtus apud Matth. cã. 11. profert teſtimonium ex cap. 3. Malachiæ: *Ecce ego mitto Angelum meũ ante faciem tuam, qui præparabit viam tuã ante te.* Ipſe etiam Dominus Chriſtus Ieſus apud Iſaiam, iuxta interpretum ſeptuaginta verſionem, magni conſilij Angelus nominatur: apud eundem etiam Malachiam in paulò ante citato loco Angelus teſtamenti dicitur: *Et ſtatim,* inquit, *veniet ad templum*

Margin notes: Exod. 14. — Dan. 3. De quibus dicatur ſpiritib. Benedicite omnes Spiritus Dei Domino. — Gen. 8. — Ioan. 3. — Chryſoſt. hom. in Ioan. 25. ſiue 3. — Lib. 8. — Pſal. 101. — Quid ad literã ſit eſt Angelus Gabriel à Deo. — Pſal. 103. — Hebr. 1. — Greg. hom. 34. in Euag. aliàs quarto ante med. tom 2. Angelorum vocabulum quale nomen ſit, teſte Greg. — Bern. ſerm. 1. ſuper Miſſus eſt, circa finem. — Alter ſenſus eius dicti: Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo. — Chryſoſt. in epiſt. ad Heb. hom. 3. 10. 4. Theod. in c. 1. ad Heb. par 2. eumque. Pſal. 148. & ſeq. Exod. 3. Pſal. 2. & Heb. 1. & 5. — Alter ſignificatus Angeli. Malach. 2. — Matth. 11. Ioan. 1. — Iſai. 9. — Malach. 3.

ſuum Dominator, quem vos quaritis: & Angelus teſtamenti, quem vos vultis.

III. Significatus congruentior.

Hebr. 1. Pſal. 102. Pſal. 103.

Tertiò magis propriè Angelus, ſpiritū cœleſtem, immortalem, ſapientem, perfectum, Deo charum & beatum ſignificat: atque hoc genus ſpirituum, quia frequenter mittitur à Deo ad aliquid annuntiandum propter eos, qui hæreditatem capient ſalutis, rectè ex officio quod exercet, Angeli, hoc eſt, internuncij, & interpretes, & miniſtri Dei, voluntatem Dei annunciantes dicuntur. Inter Iudæos Saducæi fuerunt, qui non ſolùm reſurrectionē, ſed etiā Angelos & ſpiritus eſſe in rerum natura negabāt, vt habes Act. 23. verùm hoc falſum eſſe conuincitur. Nam cùm Deus Opt. Max. hunc mundum condiderit, vt per illū à creatura agnoſcatur & colatur, haud eſt credibile, prætermiſſam ab illo creaturā fuiſſe capaciorē cognitionis diuinæ, ac magis altā, ad Deiq; laudes celebrandas magis idoneam, ſibiq; proinde magis ſimilē. Adhęc ſi inuenitur vnū aliquod extremum in vniuerſo, nempe corpus purum ſine ſenſu & anima; & inuenitur medium, nimirum homo ex corpore & ſpiritu conſtitutus; inuenietur ergò & alterum extremum, hoc eſt, creatura, quæ tota ſit ſpiritus, & purus ſpiritus.

Quòd ſint Angeli oſtēditur contra Sadducæos. Matth. 22.

II. argum.

Vocis Angeli duplex acceptio. Pſal. 96.

Dupliciter autem accipi conſueuit vox Angeli, altero quidem modo generaliter, ita vt comprehendat omnes ſpiritus cœleſtes, iuxta illud: *Adorate eū omnes Angeli Dei:* altero verò modo pro particulari ordine, qui oēs inter ſpiritus cœleſtes eſt vltimus, qui ad cuſtodiā hominum peculiariter deſtinantur. Nam cum illa, quę in inferiorib. reperiuntur, eminētiori modo in ſuperioribus ſint: quēadmodum à prima tonſura, ſiue à clericatu (qui eſt vltimus ordo, vel ſecundùm alios rectiùs ſentientes, ianua & oſtium omnium ordinum Eccleſiaſticorum) omnes Eccleſiaſtici in ſuperioribus Ordinibus conſtituti, rectè clerici vocantur: ita ab vltimo gradu Angelorū omnes, etiam ſuperiorum ſpiritus rectè Angeli appellantur. Hoc autem loco vox Angeli generatim capienda videtur, quia Gabriel à multis magnis viris ex ſupremis ſpiritibus fuiſſe exiſtimatur. Eſt autem Spirituum cœleſtium miniſterium Deo aſſiſtere, hymnos perpetuæ laudis celebrare, electis & ſanctis Dei miniſtrare. Annunciarunt enim Iſaac, Præcurſoris & Chriſti natiuitatem: reuelant Prophetis, quæ ventura ſunt: liberant ab imminentibus periculis, vt Petrum à carcere: bonos, vt Eliam, & Gedeonem confirmant ac roborant: ſanant ab infirmitate, vt Raphael apud Tobiā; & Probaticæ piſcinæ aquam mouebant ad conſequendam ſanitatē: eduxerunt populum de Ægypto, atq; introduxerunt in terrā promiſſam: quemadmodum nos quoq; à peccato educere conantur, vt introducant in cœlum. Vnde & ſancti Lazari mendici ſpiritus ab Angelis in ſinū Abrahæ portatus eſt. Denique iuges preces pro nobis effundunt, & orationes noſtras offerunt Deo, & pro nobis contra malignos ac aduerſarios ſpiritus egregiè dimicant. Atque hactenus de primo ſit dictum. ¶ Ad ſecundum, repetendum eſt, quod ſuperiore lib. diximus.

Angelorum quod munus ſit.

Gen. 17. & 18.

Luc. 1.

Act. 12.

3. Reg. 19.

Iud. 6. & ſeq.

Tob. 12.

Ioan. 5.

Luc. 16.

Angeli nobis quid cōferant.

Angeli enim, vt teſtatur presbyter Beda, nominibus quibus deſignentur, propter ſe ipſos non indigent, verùm cùm mittuntur iuxta rationem operum & miniſteriorum, ad quæ deſtinantur, vel aſſumunt nomina, vel Scripturæ illis nomina imponunt. Nos enim egemus nominibus, quia res ipſas præſentes non habemus: & cùm adſunt, earum naturam minimè penetramus, quamobrem neceſſariæ ſunt appellationes, vt illis medijs rerum recordemur, earumque naturam apprehendamus. Angeli verò, qui omnia penetrant, omniaque præſentia habent, non niſi tantùm propter nos, egent nomine. Hic ergò Angelus, Gabriel vocatus eſt iuſtis de cauſſis, vt infrà indicabimus. Nunc illud interim agamus, vt Gabrielem non ex aliquo infimo ordine, verùm ex ſupremo fuiſſe demonſtremus. In primis enim beatus Bernardus Angelum hunc non eſſe ex minoribus putat, qui crebrò, & qualibet de cauſſa ad nos mittatur: quod ex nomine colligit, quia Gabriel interpretatur, fortitudo Dei. Deinde, quia immediatè dicitur miſſus à Deo, non autē ab alio ſe excellentiori Angelo, vt interdum fieri Scriptura teſtatur. Poſtremò Gabrielem, Archangelum vocat, vt etiam alij Patres. Gregorius quoque in parabolam de drachma perdita: *Qui minima nūtiant,* inquit, *Angeli dicuntur; qui verò ſumma, Archangeli. Hinc eſt enim quod ad Mariam Virginem nō quilibet Angelus, ſed Gabriel Archangelus mittitur.* Hæc ille ex Archangelorum ordine aſſerens Gabrielem Damaſcenus ſer. de Dormitione Deiparæ: *Clamemus,* inquit, *cum Gabriele (qui primum locum obtinet inter Angelos) Aue gratia plena, Dominus tecum.* Sic ille: quem Dionyſius Areopag. cap. 3. de Cœleſti hierar. eximij meriti fuiſſe tradit. B. Auguſtin. ſer. 14. de Natali Domini, Gabrielem, Archangelum vocat; quemadmodum & Cyrillus Hieroſolymitan. catecheſi 10. & B. Hieronymus ſerm. de Aſſumptione, & B. Athanaſius ſer. ſuperiùs citato de ſancta Deipara, ter Gabrielem Archangelum appellat: ſicut etiam Ignatius epiſtola 8. ad Philip-

Quis ſit iſte Gabriel Angelus. Beda tom. 5.

Cur nobis nō Angelis neceſſaria ſint nomina.

Quòd Angelus Gabriel ſit ex ſuprema hierarchia.

B. Bern. hom. 1 ſuper miſſus eſt.

II. argum.

Gregor. hom. 34. in Euang. ante med. tom. 2.

III. & vltimū.

Damaſcen.

Luc. 1.

Dionyſ. Areo‑ag.

Auguſt. to. 10.

Hieron. to. 4.

Athanaſ. to. 3. à med.

B. Ignatius.

Philippenſes Archangelum eum nominat. Et vt puto, nō volebant eum ex ordine ſecundo Angelorum ſignificare, quia parum illi tribuerent: neque rurſus primum omnium cœleſtium ſpirituum deſignabant, cum conſtet Michaelem primatem cœleſtis exercitus (vt canit Eccleſia, & liber Apocalypſis docet) Gabrieli præferri, vt accipi poteſt ex litanijs Eccleſiæ: vnde & Archangelus vocatur in epiſtola Iudæ, & 1. Theſſal. 4. verùm ſignificantes eum vnum eſſe ex primis principibus, qui Deo aſſiſtere perhibentur, vt habetur Tob. 12. & Apocal. 1. Et ipſemet Zachariæ dixit: *Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum*. Ita vt probabile valde ſit, ſcripturisq; conſonum, Michaelem, Gabrielem, Raphaelem cum alijs quatuor, eſſe ex ordine ſupremo Seraphinorum, & principatum inter cæteros omnes exercere, ita vt merito Archangeli appellentur. Hinc Andreas Hieroſolymitanus ſerm. de ſalutatione Angelica, vnum vocat è præcipuis Angelis, qui & primum inter Angelos locum tenet. Damaſcenus de dormitione Virginis, Cedrenus in compēdio hiſtoriarum, principem Angelorum nominat. intelligo vnum ex primis.

Gabrielē Archangelum Patres cum nominant, quidem Archangelum videntur intelligere. Omnes autem Angelorum ſupremum Eccleſia Michaelem agnoſcit & prædicat. *Apocal. 12.* *1. Theſſal. 4.* *Tob. 12.* *Apoc. 1.* *Luc. 1.* *Andr. Hier.* *Ioan. Damaſ.* *Georg. Cedre* *lib. de cœleſti hierarch.*

Neque verò obſtat veritati huic, Beati Dionyſij doctrina affirmantis, ex trib. infirmis ordinibus tantum Angelos, ad nos deſtinari, reliquos verò oēs Deo aſſiſtere. Namq; in primis Apoſtolus omnes teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus; & in miniſterium miſſos propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Deinde, ſi Filius Dei conditor, & Dominus Angelorum, pro noſtra ſalute à Patre ad nos eſt deſtinatus, vt Angelus teſtamenti, & magni conſilij Angelus, quomodo ſeruis & miniſtris ſuis Deus parceret? aut quid mirum, miſſum fuiſſe vnum ex primis ſpiritibus cœleſtibus ad eam, quæ dignitatis & gratiæ prærogatiua ſuper omnes choros Angelorum exaltanda erat? Intelligimus ergo ſententiam Dionyſij ſic eſſe accipiendam. vt infimis ex ordinibus Angeli communiter mittantur; magni verò, ac ſupremi ſpiritus non niſi rarò, & ad magna quidem negotia obeunda deſtinentur. Vnde Gregorius ait: *Ad Mariam Virginem non quilibet Angelus, ſed Angelus Gabriel mittitur. Ad hoc quippè miniſterium ſummum Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium annunciabat.* Sic ille. Ignatius epiſtola 8. ad Philadelphienſes, Archangeli ſalutatio vt ad Virginem facta. Panormi in Sicilia templum eſt antiquiſſimum ſeptem primis ſpiritibus, ſiue principibus Angelis dedicatum. Romæ etiam ad Thermas Diocletianas eſt aliud templum

Dionyſ. Areo. Nihil ſe abſurdi ſupremos etiam ſpiritus a nobis deſtinari. *Hebr. 1.* *Eſaia 9.* *Greg. hom. 34. in Euang.* Septem ſpiritibus Deo aſſiſtentibus templa erecta.

plum nuper extructum, renouatumque, ac ſanctæ Virgini Mariæ Angelorum conſecratum. Horum nomina ſunt, Michael, Gabriel, Raphael, Vriel, Barachiel, Salathiel, Ieudiel. Inter hos ergo Gabriel, ſecūdus eſt Angelus. Et quadrat valdè myſterio, quandoquidē de ſecūda perſona in diuinis annunciare miſſus ſit. Deinde quia de ſecundi peccati per homines admiſſi remedio & medico annunciando legatus eſt. nam primum peccatum dæmonum inſanabile fuit. Tertiò, quia cum duplex ſit natura intelligentia vigens à Deo creata, angelica ſcilicet, & humana: miſſus eſt ille ad declarandam Verbi incarnationem, cuius vi natura hominis ſuper Angelos euehenda erat & exaltanda. Congruit etiam præſenti myſterio nomē Gabrielis, quod Dei ſignificat fortitudinem: nam fortiſſimus eſt Deus nuncium mittens: fortiſſimus eſt, per illum annunciatus Virgini, qui fortem alliget, & vniuerſa eius arma auferat; & ſpolia diſtribuat: fortiſſimus ipſe nuncius miſſus, illorumque de numero, de quibus Pſaltes: *Benedicite Domino omnes Angeli eius: potentes virtute facientes verbum illius*: fortiſſima eſt mulier, ad quam facta eſt legatio, de qua Salomon: *Mulierem fortem quis inueniet?* Fortiſſima quippè fuitque ſine opera viri concepit filium, qui Dominus ſuus erat: geſtauit ſine labore geſtantem ſe; peperit ſine parturitione ſuum genitorē: lactauit, & pauit ſacro vbere ſe, & omnes creaturas paſcentem: cuſtodiuit ab Herode ſe, & omnia cuſtodientem. Poſtremò, opus ipſum, quod annunciaturus venit, fortiſſimum eſt: quia erat funiculus ille triplex, qui difficilè rumpitur, nempè verbi, animæ, & carnis. Venit enim annunciare coniunctionem duorum, quæ humano ſenſui repugnare videbantur: vt eſt illa Dei, & hominis, virginis, & matris, viatoris & comprehenſoris, fidei & rationis prorſus admiranda coniunctio. Annunciauit præter ea diuiſionem duorum inſeparabilium, id eſt, pœnæ & culpæ, quia Chriſtus Ieſus pœnam ſine culpa vlla propria ſuſtinuit: & culpæ à pœna, quia nos, qui & originalem; & perſonalem culpam contraximus, hui⁹ beneficio incarnationis pœnam æternæ gehēnæ euadimus. Magnum ergo, & fortiſſimum Dei opus euangelizauit Gabriel, dum annunciauit incarnationem; in qua Deus fit homo, & homo efficitur Deus: virgo fit mater, & fœcundatur: prima cauſa fit effectus, Creator creatur, ſimpliciſſimus componitur, infinitus terminatur, immēſus menſuratur, æternus tēpori ſubijcitur, incircumſcriptus vtero virginis includitur

Quinam ſint ſeptem illi ſpiritus. *ob. 12.* *Apoc. 1.* Gabrielis ſecundi ſ. Angeli miſſio, quā conueniat incarnationi Filij Dei. I. II. III. rationes. IV. Ratio à nomine Gabrielis, & variis eius ſignificatis. *Luc. 11.* *Pſal. 102.* *Prouerb. 31.* Quanta Mariæ virginis fortitudo. *Luc. 1.* *Infra 13.* *Matth. 2.* Quinto. *Eccl. 4.* Funiculus triplex apud Eccleſiaſten. quinam illeſit. Duorum inſeparabilium diuiſio per Chriſtum eſſe ita qua fuerit. Quid ſit Deū incarnari.

Spiritus incorporatur, primus ſit vltimus, & Alpha Omega, maieſtas deprimitur, omnipotentia infirmatur, Sapientia diſcit, gaudium, & riſus illacrymatur, dulcedo amaricatur, fiducia timet, immortalis ſit mortalis, vita moritur, cœlũ ſit terra.

Apoc. 1. & alibi.

Alter ſignificatus Gabrielis Angeli.

Fortiſſima hęc ſunt opera, & meritò per Gabrielẽ annuncianda. Interpretatur etiam Gabriel, vir Deus, vel vir Dei, quia fortia, & virilia Dei annunciat: qualis eſt Perſarũ Medorum, & Græcorum victoria, vt habes Daniel. 8. victoria peccati per Chriſtũ, vt habes Daniel. 9. partus ex ſterili, & ex Virgine, vt habes Luc. 1. Chriſtũ enim infirmum Dei, hoc eſt (Verbum caro factũ) fortior eſt omnibus hominibus, & omnib. dęmonibus: qui brachium Dei, & dextera Dei, & Deus fortis in Scripturis dicitur, atq; de quo Ioannes aiebat: *Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt.*

Fortis & virilia quæ Dei ſunt opera.

1. Cor. 1. Quid illud: Quod enim infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, iuxta Apoſtolum.

Matth. 3. Tertius.

Tertiò, ſecundum alios Gabriel interpretatur, vir meus Deus; vt nomine ipſo declaret quid veniſſet nunciaturus, nempè partum eius, quę virgo pareret, ac pro viro Deum, hoc eſt Spiritum ſanctum qui conceptum hunc operaretur, haberet. Poſtremò eiuſmodi opus factum eſt, ad reddendum hoẽs ſtrenuos, & fortè tum contra aſtutos dęmones, tum contra mundũ eiusq; oẽs proſperitates, atque aduerſitates, tum deniq; contra ſeipſos, id eſt aduerſus intellectũ, ac propriam voluntatẽ & carnem ad malũ ſemper ſollicitantẽ: & vt omnium hoſtium ſuorum victoriam ſibi comparent, atque de illis triumphent. Quò fit, vt poſt Chriſti aduentum homines inuenti ſint rerum temporalium contemptores, honorum, dignitatum, atq; adeò ipſius vitæ, quæ ſuper omnia diligitur, profuſores, & quaſi decoctores: vt ſtupendum, & deplorandũ ſit noſtrum ſeculũ, quod nõ niſi infirmos, macilentos, & ad bonum impotentes homines producit.

Filij Dei incarnatio quam fortes ac robuſtos homines reddiderit.

Quartus, ac poſtremus.

Poſtremò, ſecundum alios interpretatur Gabriel, homo Deus: eſt enim geber, homo; el verò, Deus. Vt ſit homo Deus, vel Verbum caro factũ eſt. Quod non ſolũ Theophylactus in Lucam ca. 1. ſed & Proclus Epiſcopus in homilia dicta aſſidente Neſtorio Conſtantinopoli, his verbis explicauit: *Reuerere nomen Archangeli, qui nuncium illum lætiſſimum apportauit Mariæ, qui Gabriel eſt appellatus. Gabriel enim, Deus & homo: geber enim, homo eſt; el, Deus, nomine ipſo ſignificans nuncium, quem apportat, quoniam is quem euangelizat, Chriſtus Deus, & homo erat oriturus, nomenclatura ipſa miraculum ſignificat.* Hæc ille. Hinc etiam Cyrillus in libro Apologet. ſub initium: *Petrus*, inquit, *Martyr Epiſcopus Alexandrinus, idem putauit eſſe: Verbum caro factum eſt, & quod Gabriel dixit Mariæ, Dominus tecum, Dominus Verbum in vtero tuo caro fiet.* Sic ille ferè. & de ſecundo dictum ſit hactenus.

Ioan. 1. Theophyl. Proclus Epiſc.

Geber, & El Hebræis quid.

Cyril. Alex. to. 4. circa fin. Luc. 1.

Ex quo habes Gabrielem in textu tantum Angelum dici, ſed à Patribus quibuſdam appellari Archangelum ex ſecundo ordine infimæ hierarchiæ, ab alijs verò, & maximè à Damaſceno, & Andrea Hieroſolymitano, & à Cardinali Senogalliæ in ſuo Decachordo, atq; ab alijs poſterioribus connumerari inter primos ſpiritus, nempè inter Seraphinos, qui eſt primus ordo primę hierarchiæ, & eorum è numero eſſe vnum, nempè ſecundum in ordine poſt Michaelem inter illos ſeptem, qui in ſacris voluminibus Deo aſſiſtere perhibentur.

B. Damaſ. ſer. de dormitione Deiparæ. Andr. Hieroſ.

Gabrielem, vt & Michaelem, Angelum eſſe vnum ex primis ſpiritibus.

Quod mihi maximè probatur: tum quia dicitur immediatè à Deo miſſus: tum quia nomen Gabrielis, nomen eſt magnificum: quę duo ponderauit Bernardus: tum quia, ſi Deus nomen ſuum, & Filij ſui, ac Spiritus ſancti nobis reuelauit, cur non etiam potius ſupremorum Angelorum nomina, quam inferiorum declararet? tum quia à Patribus antiquis, deinde etiam ab Alberto Magno, alijsque ſcholaſticis Archangelus appellatur: quod non tam alicuius ordinis videtur, quam dignitatis, & excellentię nomen, titulusve; quemadmodum Archiepiſcopus, Archipresbyter, Archidiaconus, non ſunt nomina diſtincta alicuius ordinis ſacri, verum nomina dignitatis tantum. Quod etiam ex eo confirmatur, quod Michael, Archangelus in epiſtola Catholica Iudæi Apoſtoli, & 1. ad Theſſalonic. 4. vocetur, cum ait Paulus, Dominum venturũ in tuba, & voce Archangeli: & tamen Michael apud Danielem cap. 10. dicitur vnus ex principibus primis, qui curam olim gerebat Synagogæ, quemadmodum nunc Eccleſiæ ſanctæ Dei, cuius eſt propugnator, & princeps.

Bernard. hom. 1. ſuper Miſſus eſt.

Alber. Magn. in poſtil. in Lucam, ca. 1.

1. Theſſal. 4.

Dan. 10.

Ex quibus verbis Danielis colligitur, Michaelem non tam ex ordine Archangelorum; quam principũ, ſiue principatuum fuiſſe. Non ergo vox Archangeli tantum ad ſecundum ordinem tertiæ hierarchiæ, ſiue in Michaele, ſiue in Gabriele videtur reſtringendum: tum quia ad annunciandũ ſupremum Dei opus dicitur miſſus, ac proinde ſummum Angelum mitti oportebat, ſecundum Gregorium: quæ ratio nihil efficeret, niſi Gabriel ex primo eſſet ordine primæ hierarchiæ, cum ſeptem ordines ſpirituum ſupra ordinem Archangelorum inueniantur. Tum etiam ſi Lucifer, & Satanas ex ſupremis fuit ſpiritibus qui primũ hominẽ tentauit, & miniſter fuit ruinæ in cœlo factę, & in terra; ergo miniſter repa-

Michaelem & Gabrielem Archangelos, ex ordine Principatuum, non aũt Archangelorum fuiſſe.

Greg. hom. 34. in Euang. to. 2.

Gen. 3. Apoc. 12.

ratio-

rationis ex primis, & præcipuis ſpiritibus eſſe debuit, vt ſicut ille inuitauit Euam ad inobedientiam, ſic iſte ſuaderet Mariæ in omnium ſalutem, obedientiam. Tum denique, quia ad Virginem nūcius miſſus eſt, quæ dignitate & gratia cunctos Angelos antecellebat. Etſi Dei Filius & Dominus, vt carnē ſuſciperet, ad eam venit; quid obſtat, quo minus venire deberet vel ſupremus ex ordine Seraphinorum, cum omnes filij Dei, & ſerui, & miniſtri ſint, omneſque ad eum adorandum poſt peractum myſterium incarnationis de cœlo deſcenderint, vt infra dicemus?

Hebr. 1.
Pſalm. 96.

Ad tertium: qua ratione, aut quomodo ſit miſſus, dicendum eſt, Athanaſium li. Quæſtio. Ad Antiochum principem exiſtimaſſe, Angelum apparuiſſe illi in nuda eſſentia. Vnde ait: *Deus aſſumpta forma ſua maieſtate longè infirmiori Prophetis apparuit. Et in ſumma, ille qui erat incorporeus, ſicut homo ſapiens ipſis apparuit incarnatus. Vnde manifeſto cōſtat, quod non eſſentiam, ſed gloriā Dei viderint: quemadmodum & de Angelis, & de nudis animabus ſentiendum eſt. Sola verò ſancta* Deipara *virgo nudam eſſentiam Gabrielis Archangeli, vt eſt, contemplata eſt.* Quibus verbis Athanaſius, non aſſerit Angelum in nuda eſſentia apparuiſſe, ſed Mariam Virginē Angeli Gabrielis eſſentiam vidiſſe in quacunque forma illi apparuerit. Cum enim B. Deipara diuinis reuelationibus & viſionib. eſſet aſſueta, non potuit Gabrielem ignorare, qui ſolitus erat eam inuiſere: vt Ambroſius tradit li. 2. de virginibus. Veriſimile tamen eſt, vt docet Thomas, in ſpecie humana illi apparuiſſe: quod ex eius ad eam ingreſſu, & diceſſu, & ſermone perſuaderi poteſt. Ita enim hominem Verbum futurum, homini, hoc eſt Virgini annunciabat. Omnes ſiquidem apparitiones Angelorum, quia ſuaptè natura viſibiles non ſunt, in Veteri Teſtamento in forma corporea, & viſibili factæ ſunt, in typum inuiſibilis apparitionis Filij Dei in carne viſibili. Deinde hoc conueniebat, vt B. Virgo, quæ Deum corpore, & animo erat habitura, in mente quidem, per illuſtrationem diuinam reſuueretur: vnde in eam venit Spiritus ſanctus, vt promiſit Angelus; corpore verò, quantum ad ſenſus externos. Tertiò, quò certior redderetur Incarnationis prænunciatio: maximè enim cognoſcimus, quę ſenſu externo percipimus.

Angelus Gabriel quomodo Virgini apparuerit.
1. Opinio.
Athan. li. qq. ad Antiochū princip. q. 12. tom. 4. initio.
Dicti Athanaſij interpretatio.
B. Ambr. to. 2.
II opinio probabilior, quod in humana ſpecie apparuerit.
Thom. in 3. parte.
1. Ratio.
Secunda.
Tertia.

Apparuit autem Angelus in forma humana viri, non fœminæ, in qua apparuiſſe Angelos nuſquam legimus. Nam in annūciatione Samſonis, & Iſaac, & in comitatu Tobię in forma viri humana apparuerunt. Viri etiam teſtimonium firmius, & validius eſt, quàm fœminę. Accepit & formā iuuenis, non ſenis, aut infantis, quorum minus firmi ſunt ſenſus, minuſque validum teſtimonium, quàm viri; & quia Verbum æternum annunciabat, quod neſcit infantiam, aut ſenectutem. Angeli etiam in iuuenili ſpecie ſemper apparent, quia nunquam ſeneſcunt, cum ſupra temporis noſtri menſuram æuo menſurentur. Venit etiam veſtitus veſte ſplendenti, & alba, quē admodum in reſurrectione, & aſcenſione tali habitu induti Angeli, pluries viſi ſunt; vt ſummam Chriſti, & Mariæ Deiparæ, propriamque ſuam puritatem ſignificaret. Hinc Auguſtinus ſermon. 14. in Natiuitate Domini teſtatur, hunc Archangelum facie rutilante, veſte coruſcante, ingreſſu mirabili, aſpectu terribili apparuiſſe, cum ſalutaturus intraret. Iuxta Damaſcenum namque transformantur Angeli, quomodocunque dominator iuſſerit Deus, & ſic hominibus apparent, ac diuina reuelant myſteria. Etſi enim Angeli in cœlo minimè induantur, quod nudi ſint ſpiritus, nec habeant corpus quod tegant, ſicut in ſtatu etiam Innocentiæ primi parentes erant nudi, neque erubeſcebant; quia veſtes ad tegenda verenda, atque ad iniurias frigoris, & æſtus propulſandas potiſſimum inuentæ ſunt: tamen cum in cœlo nulla ſit erubeſcendi cauſſa, ſiue pudor, nullum frigus, aut æſtus; propterea nullo veſtium Angelis opus eſt vſu. Quando tamen nobis humana figura aliquid nunciaturi ſe dant in aſpectum, honeſtatis gratia, conuenienti habitu ſemper, atque ad illa, ad quæ mittuntur ſignificanda accommodato apparent. Albertus Magnus exiſtimat, non vnum Angelum ad Virginem miſſum fuiſſe tantummodò, ſed Gabrielem cum alijs duobus ſocijs, ita vt tres fuerint Angeli: qui numerus Trinitati, cuius hoc opus erat, conueniens eſt. Congruebat & rerum, quæ gerebantur, amplitudini, vt nō vnus tantum eſſet legatus, ſed plures, licet vnus tantum pro omnibus loqueretur. Moris etiam eſt, vt legati magnorum principum non niſi honorificè comitati mittantur.

Idem cur virilem, non fœmineam formam aſſumpſerit.
Iud. 13 & ſeq.
Gen. 18.
Iuuenili ſpecie non ſenili, vel infantili cur debuit apparere.
Cur etiam candida amicta, nitentique habitu apparuerit.
B. Auguſt. to. 10.
Damaſ. lib. 2. cap 3. de Fide.
Veſtibus cur non vtantur Angeli in cœlo.
Gen 3.
Veſtium vſus vnde.
Angeli cur videantur hominibus ſemper induti.
Alber. Magn. in poſtil. in Lucam.
Angelus Gabriel cum duobus Angelis cur ad virginem miſſus ſecundum Albertum.

Poſtremò, huius rei typus in Angelo præceſſit, qui miſſus eſt ad Abraham, vt annunciaret natiuitatem Iſaac filij ſui, qui quidem Angelus non ſolus fuit, verum alijs duobus comitatus: nam Abraham tres vidit, & vnum adorauit, vt 18. capite Geneſis habes. Hoc inſuper, etſi Scriptura non exprimat, reuelatum tamen fuiſſe quibuſdam traditur: ideò non videtur vſ-

Hic Angelorū comitatus vbi præfiguratus.
Gen. 18.

quequaque

quequaque aſpernandum, neq; tamen pro hac re tanquam dogmate fidei eſt pugnandum. Et hæc de tertio.

Angelus cur ad Mariam Virginem miſſus fuerit.
Prima ratio.
Marcus ser. de aſſumpt. Virg. tom. 4.

Circa poſtremum, conuenientiſſima fuit hæc miſſio Angeli ad Mariam Virginem: tum quia Maria ſocia eſt Angelorum propter inſignem ſuam virginitatem. Nam in carne præter carnem viuere, vt Hieronymus dixit, Angelorum eſt, non hominum.

Secunda.
Isa. 9.
Christus qua ratione sit magni conſilij Angelus.

Deinde, quia de Domino Angelorum annunciaturus venit. Eſt enim Chriſtus magni conſilij Angelus, quia cum ſit ſumma ſapientia, diuiniſſimum incarnationis, ad liberandum humanum genus, conſilium adinuenit. Et cum ſit fortitudo Dei, per ſe ipſum executus eſt, mundoq; toti tum per ſe tum per Spiritum ſanctum Prophetas, & Apoſtolos erudientem tantum myſterium annunciauit.

Cur etiam Angelus teſtamenti.
Malach. 3.

Dicitur quoque Angelus teſtamenti: quoniam fœdera Dei, & teſtamenta ad ditandum atq; illuſtrandum genus humanum in eo ſancita, & ſtabilita ſunt.

Tertia.

Tertio congrue mittitur ad reparandum hominem perditum Angelus; vt ita caſus ac ruina Angelorum reſtauraretur.

Quarta.

Quartò miſſus eſt Angelus ad tantum myſterium annunciandum, quod in beneficium cedebat hominum, quorum ſaluti deſtinata erat cuſtodia Angelica.

Bernard.
Richa. a de S. Vict.
Mariæ Virg. Angelus cuſtos Gabriel fuit ſecundum aliquos, & quare.
Pet. Damian. ser. 2. annunt. Virg.
Virgo Deipara quos duo habuerit cuſtodes.

Nam ſi Bernardo, & Richardo de S. Victore credimus, Angelus cuſtodia Virginis deſtinatus, Gabriel erat: tantò quippè Angelo honorifica erat Matris Meſſiæ, & Virginis virginum, & Reginæ Angelorum cuſtodia: quanquam ferè, & vt plurimum ſupremi, & maximi Angeli cuſtodiendis hominibus haud deſtinentur. Cardinalis Petrus Damianus, vir ſuo ſeculo perdoctus ſimul, ac eloquens, Virgini tribuit Gabrielem Archangelum, & Ioannem Euangeliſtam cuſtodes: quos cóparat duobus leonibus, quorum alter dextræ Virginis, alter ſiniſtræ cuſtos deputatus ſit. Gabriel enim mentem, Ioannes carnem eius peruigili ſolicitudine ſeruarunt.

V. Ratio.
Hebr. 2.
Angelorum charitas in homines.

Quintò, etiam commodè ad Virginem mittitur Angelus; vt non ſolum exiſtimemus Angelos tantum bonum nobis non inuidiſſe, quod ipſis negatum eſt; (nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit; Apoſtolo teſte) ſed etiam nobiſcum gaudere, deq; tanto bono nobis congratulari. Hoc eſt enim proprium charitatis, aliorum rebus ſecundis, atq; profectibus gratulari ſimul & applaudere.

Gabriel Angelus tanti myſterij cur debuerit nuncius exiſtere.
Prima ratio.

Fuit autem è re, ad legationem hanc obeundam, atque perficiendam, hunc Angelum mitti. Primum quidé, quia cum Deus ſit principium omnium bonorum noſtrorum, & origo, & fons, videlicet benè cogitandi, ſanctè deſiderandi, rectéq; operandi; ideò omnis voluntas hominis, vel Angeli ab ipſo Deo præuenienda fuit, & ante omnia mittendus Angelus, qui Virginem ad conſenſum in nuptias incarnationis futuras inuitaret. Rectè ergo Angelus dicitur miſſus à Deo.

II. à diuina ſapientia orta ſ.

Deinde, quia Angelus malus non miſſus, ſed à ſe ipſo veniens, ſuà blandis ſermonibus deliniens, ſeduxit. Deus autem cum perfectiſſimus ſit artifex, in opere reſtaurationis ordinem ruinæ reſpondentem debuit ſeruare. Nam quemadmodum prima mulier perſuaſione maligni ſpiritus confirmata, ſuæ ipſius, & noſtræ omnium pernicici, ac interitui ſimul cum viro cooperata eſt; ita profectò par fuit, vt in reparatione quæ ab incarnatione Filij Dei eſt inchoata; bonus Angelus Mariam confirmaret, atque ad aſſenſum dandum inuitaret: alioqui videri potuiſſet Satanas noſtram perditionem magis, quam bonus Angelus ſalutem noſtram intuliſſe, atq; procuraſſe. Hæc Bernardus ſermone 2. de feſto Pentecoſtes: *Miſſus eſt*, inquit, *coluber tortuoſus à diabolo, vt venenum per aures mulieris in ipſius mentem transfunderet, & ſic refunderet in totius poſteritatis originem. Miſſus eſt interim Gabriel Angelus à Deo, vt Verbum Patris per aurem Virginis in ventrem, & mentem ipſius eructaret, vt eadem via intraret & antidotum qua venenum intrauerat.*

Bernard.
Gen. 3.

Et Chryſologus: *Ad Virginem Deus aligerum portatorem mittit* intra: *Agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eua egerat Angelus de ruina.*

Pet. Rauen. ser. 142.

¶ Ad hæc expediebat maieſtati DEI, qui cum ſeruos, & miniſtros habeat, cum mittens Deus magnus ſit, res etiam annunciata ſit magna, vt magnus quoque eſſet miniſter tali ac tanto operi deſtinatus.

III. à Dei magnificentia.

Suauitas etiam diuinæ prouidentiæ id exigebat, vt infima ad ſuprema non reduceret, niſi per media: quemadmodu docent Dionyſius, & Gregorius. Homo enim infimi eſt intellectus, & mortalis; Deus verò ſupremæ eſt intelligentiæ, ac immortalis: ſpiritus Angelici medij ſunt; ſicque Beata Virgo per Angelum erat ad Deum deducenda.

IV. ab eius ſuaui regimine.
Dion. 5. areopag.
Gregor.

Præterea ex parte Virginis conueniens fuit hæc miſſio. Non enim miſſus eſt magnus aliquis, & ſanctus Propheta, vel Patriarcha: nam ſi per hominem fieret, eſſet ille magis Deo intrinſecus, & ſecretorum diuinorum magis conſcius, quam Beata Virgo. Ideò ab Angelo ſupremi ordinis extra illuſtrari debuit, interius autem à ſolo Deo.

V. à B. Virgine ſumpta.

Item ex parte naturæ Angelicæ miſſio hæc conueniens fuit. Tria ſiquidem ben-

VI. ab Angelica natura deprompta.

Angeli hominibus tria cõferunt beneficia.
Primum corporum, & quale hoc ſit, & quantum.

ficia medio Angelorum miniſterio recipere conſueuimus. Primum quidem beneficium humanis præſtant corporibus, vt ſana ſint, & integra: nam motu cœlorum, qui per eos vt miniſtros efficitur, omnia hæc inferiora, quę ad conſeruationem hominis ſunt neceſſaria, producuntur. Quod quò melius percipias, finge te in horto tuo habere rotam, quam, cum velles, moueres, & ad eius motum ſubitò flores, herbæ, fructus, omniaq́; terræ naſcentia procrearentur: certè magni ſaceres eiuſmodi rotam, ſi ſaperes. Hæc rota cœli ſunt opera Angelorum moti, quorum reuolutione continua generantur inferiora omnia, atque ita ſpecies omnes plantarum, & animalium in beneficium hominis conſeruantur. Sed vt tu viſa pulchra aliqua rota, aſſurgis intellectu ad laudandum eius artificem: ita perſpecto motu cœlorum, noli in eis ſiſtere, verum intellectu aſcende ad Angelos mouentes cœlos, & age gratias Creatori, qui & Angelos, & rotam cœlorum in beneficium tuũ & vtilitatem conuertit: malosq́ue Angelos à nocendo per bonos impedire voluit. Ex quo dictum eſt quatuor Angelis; *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus*, & reliq.

Apoc. 7.

Secundum ſpirituale.

Secundum beneficium Angeli animabus noſtris impendunt. Nam poſtquam dati ſunt nobis in cuſtodiam, ſemper precantur pro nobis, procurant noſtram adoptionem, admonent atque exhortantur, donec nos perducant ad portum felicitatis æternæ: neq; à miniſterio ceſſant, donec de ſalute noſtri ipſorum deſperent, ac dicant: *Curauimus Babylonem, & non eſt ſanata: derelinquamus ergo eam*.

Hierem. 51.

Tertium, in Annunciatione Filij Dei.

Tertium beneficium ab Angelis exhibitum, conſiſtit in hac operatione, quam in legatione ad Virginem obeunda, promptè & alacriter Gabriel exhibuit. Nam & ſummis votis illam deſiderabant, & pro ea preces ardentes ad Deum effuderant. Vnde Gabriel cœlitus à Deo miſſus, vt Virginem, ad tanto myſterio conſenſum exprimendum inuitaret. Triſtis, & confuſus vehementer fuit Aman, quando ex præcepto Regis Aſſueri equum Mardochæi ducebat, & clamabat: *Sic honorabitur, quemcumque voluerit Rex honorare.*

Eſther 6.

Angeli Gabrielis legatio qualis nobis & quanta præbeat documenta.

Non ita Gabriel, ſed cognita Dei voluntate honorandi, exaltandiq́ue humanam naturam, promptus & alacer venit, non ſuperbiens, aut dicens; Præſtantior eſt noſtra natura, & nobilior; non inuidit homini, tametſi eius natura inferior eſſet, verum per omnia voluntati diuinæ ſe morigerum, & obſequentiſſimum prǣſtitit: magna charitate, ac diligentia, miniſterium ſuum obiuit, dæmonis vt confunderet ſuperbiam, & inuidiam, & nos ab omni ambitionis, inuidiæq́ue peccato dehortaretur, doceretq́ue ſuo exemplo, inferiores à nobis honorandos, & charitatis officium ſedulò atque alacriter eis exhibendum.

Pſal. 8.

Quid Angelis debeamus.

Igitur diligenter curemus, vt Angelos omnes noſtrę ſalutis cuſtodes, ac procuratores revereamur, eoſq́ue audiamus, atque imitemur, ſed maximè nobiliſſimũ illum, omniq́ue laude digniſſimum Gabrielem, cui vt præcipuo Dei miniſtro, qui tantum bonum nobis annũciaturus de cœlo aduenit, debitores nos in perpetuum agnoſcere debemus, vt cum eo Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum omni honore, laude, & gloria proſequamur in ſeculis ſempiternis, Amen.

TRACTATVS IV.

De Maria Virgine deſponſata viro ſuo Ioſepho Galilæa, & Nazarana.

Scopus.

HVCVSQVE de Deo legationẽ mittente, & de legato Gabriele eſt actũ: Nunc tertio loco de ſanctiſſima Deipara, ad quam deſtinata fuit legatio, dicendum eſt. Quemadmodum autem Deum Opt. Max. decuit maximè, Filium eius incarnari, quanquã ſimpliciter neceſſarium nõ eſſet: ita etiam annunciatio, ſiue Euangelizatio ad Virginem ab Angelo Gabriele facta, maximè fuit conueniens, atq; rationi conſona. Nam Deus Opt. Max. ſicut ex Adami dormientis coſta, illo neq; ſciente, neq; cõſentiente Euam formauit: ita ex immaculatiſſima Virginis carne vllo abſque nuncio, nulloq́; Virginis expreſſo conſenſu, poterat humanitatem Chriſti ſanctiſſimam cõdere: noluit autem, niſi eius prius expreſſo conſenſu: quod ſane decentiſſimum fuit.

Gen. 2.

Virgini annunciandum cur fuerit myſterium incarnationis.

Ratio prima.

In primis, vt liberè, & ſponte, neque coactus myſterium hoc efficere videretur, non caſu, vel neceſſitate: non ergo ita videretur eſſe ex Dei conſilio, & amore, quo noſtrum amorem Deus exprimere, ac extorquere volebat.

II. Ratio.

Deinde hoc myſterium, ſi quoddam erat inter Deum & humanam naturam matrimonium, haud poterat melius certè conciliari, quã ex conſenſu partis vtriuſque: atque ita miſſus eſt Angelus ad Virginem Mariam, annucians conſenſum Verbi ex parte Dei, & contendens exprimere conſenſum Marię nomine totius humanæ naturæ, quæ tota huius myſterij beneficio nobilitanda, & exaltanda erat. Nec enim nobiles, & magni Principes aliter cõtrahunt cum puella virgine, quam eius cõ-

Gen. 24.

ſenſu adhibito. Hinc parentes Rebeccæ dicabant: *Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem.*

III. Ratio.

Tertiò, ex parte naturæ Angelicę conueniebat hæc annunciatio; vt & ipſi etiam conſortes atq; participes fierent tantę huius noſtræ exaltationis, cuius procuratores, internuncij, atque adiutores in Angelo Gabriele inuenti ſunt: nam in eo bonitaté, charitatem, & humilitatem ſuam Angeli hominibus demonſtrarunt.

Quarta.

Quartò, annunciatio facta eſt, vt operis magnitudo nobis conſtaret: nam ad rem tam grandem magnæ diſpoſitiones, & præparationes ab initio præceſſerunt: nam & reuelatum fuit hoc myſterium Patriarchis, prænunciatū à Prophetis, promiſſum: iuſtiùs decebat igitur vt annunciaretur ab Angelo.

Quinta atque poſtrema.

Poſtremò conueniens fuit annunciatio, vt ſic B. Virginis illuſtres virtutes ſeſe proderent: tum vt prius Chriſtum fide in mente conciperet, quam in carne: tum etiam, vt eius puritas, humilitas, prudentia & obedientia magis in noſtrum exemplum apparerent, atq; ita virgineus conſenſus magnis comitatus virtutibus, & ex maiore animi deliberatione profectus, charior multò, Deoque gratior exiſteret.

Magna Dei prouidentia Chriſti matrē Mariæ nomen habuiſſe.

Vt igitur ad id quod propoſitum eſt, reuertamur, dicendum nobis eſt de ſanctiſſima Deipara, & primò quidem de eius nomine Maria; ſecundo, de eius virginitate; tertiò, de deſponſatione cū Ioſepho; quartò, quomodo eſſet Galilæa ſimul, & Nazaræna.

Gen. 3. Ibidem. Infra 17. Infra 21. Luc. 1. Ioan. 1. Act. 13.

Inprimis igitur, quod ad nomen attinet, ſi grandium virorum nomina, vt Adæ & Euæ, Abraham, & Iſaac, Ioannis, Petri, & Pauli myſteria non vacant, magnaq; Dei ſapientiæ illis indicia ſunt, quid quæſo cogitandum eſt de ſanctiſſimę Deiparę, & Matris Meſſię nomine? Hoc ergo nomen multis mulieribus in Veteri Teſtamento, ſed primum, ac pręcipuè ſorori Moyſi impoſitum fuit, quæ cœlebs & virgo fuit, teſte Apponio ſuper Cantica, & Gregorio Nyſſeno libro de Virginitate: quæ typus extitit Mariæ Virginis ſororis Legislatoris & Pontificis, id eſt, Chriſti adumbrati in Moyſe, & in Aaron.

Moſes & Aaron, & vtriuſque ſoror Maria Virgo, & cœlebs aptè Chriſtum & Mariam Virginem eius matrem adumbrarunt.

Appon. lib. 6. in Cantica. Greg. Nyſſen. lib. de Virgi. cap. 6.

Qualis eius nominis ſcriptio, & pronunciatio.

Profertur autem Hebraicè Miriam, eſtq; biſſyllabum: ſed quēadmodum Ioſua, & Peſach, Iacob, & Ioſeph, inflexione Latina dicuntur Ieſus, & Paſcha, Iacobus & Ioſephus; ita verbum Hebræum Miriam, à Latinis emollitū eſt, & Maria triſſyllabum ad declinationē noſtram accommodatū. Grçci autem à Chaldæis, & Syris acceperunt *Μαριάμ*, indeclinabile, & accentu in vltima proferunt: & ita Laurentius Valla contendit proferendum eſſe indeclinabiliter Mariam, ſicut Abraham.

Laur. Valla in c. 1. Matthei.

Maria, non autem Mariā indeclinabiliter cur nobis proferendum ſit.

Sed hoc perpetuum non eſt. Nam etſi Lucas ca. 1. & 2. *Μαριάμ* legat, Matthęus ca. 1. declinationem Græcam ſequitur, cum ait *μήτηρ Μαρίας* & Matt. vlt. *ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία*. Imò & ipſe Lucas cap. 24. eiſdem vocibus denominat Marias ad inflexionem Græcam. Ita loquitur cap. 8. & cap. 10. & Actor. 1. Et ita Maria nobis vocanda eſt, ne videamur renouare Iudaiſmū. Certè Ioſephus lib. 2. Antiquit. cap. 5. & li. 3. cap. 4. Mariamnen vocare ſolet, quę Hebræis dicitur Miriam: at hę parui momenti ſunt. Latinis autē Maria, penultima correpta pronunciatur. Vt enim Lucius, Lucia, & Anaſtaſius, Anaſtaſia, ita Marius, Maria, accentu in antepenultima proferenda eſt. Vndè & Claudianus, & alij antiqui Poetæ penultimam corripiunt, licet alij pro ratione carminis licentia poetica producant, vt iam totius Eccleſiæ vſus etiam in ſoluta oratione eandem producit.

Ioſephus hiſt. Idem nomen quo accentu pronunciandum.

Mariæ nomen a quibus pronunciatum fuerit.

Fuit autem inprimis hoc nomen à Sibyllis expreſsè prædictum, quemadmodum B. Damaſcenus in ſermon. de ijs, qui in fide hinc migrarunt, docet. Fuerunt etiam antiqui Hebræi ante Chriſti aduentum, qui nomen huius Virginis ex quodam Iſaię loco coniectarunt; tam Miriam Sara, hoc eſt Mariam Dominam vocandam.

B. Damaſc. Iſai. 9.

Perfidi Iudæi hoc nomen, etiam filij eius quarationе corruperint.

Quemadmodum autem Iudæi nomen IESV, quod Hebraicè eſt cum litera Hain יֵשׁוּעַ ex liuore & per contemptum corruperunt, & dixerunt יֵשׁוּ: ita nominis Mariæ primam literam mutarunt in He, & dicunt Ieſum, nō Ben Mariam, id eſt filius Dominæ, & Reginæ, ſed Ieſus Ben Mariam, id eſt Ieſus filius eius, quæ inſtar ſumi vilis eſt. Verum hoc illi iuſtè commeriti ſunt: qui enim Ieſum abiecerunt, indigni ſunt, qui nomen eius, vel matris eius proferre, aut inuocare ſciāt.

Mariæ nomen quot literis conſtet Hebræis, Græcis atque Latinis. Quinque eius nominis ſignificationes ponuntur, & explicantur.

Continet autem Maria apud Hebręos quidem quatuor literas, apud Græcos ſex, apud Latinos vero quinque (quemadmodū & Ieſus totidem apud Latinos elementis conſtat) habet etiam quinque ſignificat., quibus eius dignitates & prærogatiuæ declarantur: habet quinque gratias ſingulares: habet quinque figuras mulierum illuſtrium, quibus aptè repręſentata eſt. Significat enim illuminatam, exaltatam, mare myrrhæ, ſiue amaritudinis, ſtellam maris, ſiue magiſtram maris; teſtibus Bernardo, Beda, Eucherio, & Hieronymo, & Eccleſia, aut voce ex Syro, & Hebræo compoſita, Dominam maris. Ita Hieronymus libro de nominibus Hebraicis, quem ex Philone Latinum fecit, habet: *Maria illuminatrix mea, vel illuminans eos, aut ſmyrna maris, vel ſtella maris.* Et ibidem infra: *Mariam plerique*

B. Hiero to. 3. à medio.

Mariæ quam maris probet ſignificationē Hieronymus.

æſtimant

æſtimant interpretari, Illuminant meiſts, vel illuminatrix, vel ſmyrna matris: ſed mihi nequaquã videtur. Melius autem eſt, vt dicamus eam ſonare ſtellam maris, ſiue amarum mare. Sciendumq́, quod Maria ſermone Syro, domina nuncupatur (ſicut & Maran, Dominus noſter) Alij exaltatam, Doctricem populi ac magiſtram interpretantur, ex diuerſis radicibus. Epiphanius ſermone de laudibus Virginis; *Mariam*, ait, *interpretari ſolemus Dominam, atq́; etiam ſpem; peperit enim Dominum, qui eſt ſpes totius mundi, Christum.* Et infra: *Rurſus præclara puella beatum nomen interpretatur, Illuſtrata, vtpote quæ illuſtrata ſit à filio Dei, & cunctos vſque ad terminos terræ credentes Trinitate illuſtrauerit.* Agnouit & Athanaſius interpretationem illam, dominę, & herę in Euangelio de ſancta Deipara: *decet te matrem, dominam, ac heram cognominari, eo quod ex te prodijt Rex, Dominus, ac Deus noſter.*

Maria Syro ſermone quid ſonet.
Epiphan.
Idem.
B. Athan. to. 3.

Primò ergo dicitur Illuſtrata, ſiue Illuminata, quia vt in tempore primo die creata eſt lux, & inter omnes creaturas corporeas pulchritudine præſtantior eſt: creata eſt etiam lux ad fugandas tenebras, ad ornandũ, decorandumq́; vniuerſum, ad Dei opera manifeſtanda, ad ſolis illapſus in terrã deferendos: in hunc modum B. Virgo luce ſingulari illuſtrata eſt, vt ſit prima in prædeſtinatione Dei, & ipſi Chriſto propinquiſſima. *Ab æterno*, inquit, *ordinata ſum*, ante omnes Angelos & omnes creaturas. Pręſtat etiam Maria pulchritudine gratiæ Dei, quę media fide Mariã inſtruxit. Gratia etiam eius & nomen, tenebras dæmonũ & peccatorum expellit. Eſt ornamentum, & decus totius vniuerſi: quemadmodũ luna ornamentum mundi poſt ſolem. Reuelauit occulta Dei myſteria, & opera Chriſti Apoſtolis: ſolis iuſtitię beneuolos influxus, nobis, vt eſt miſericors, impetrat. Atque hac ratione Illuminata, & Illuminans eſt à principio ſuæ conceptionis per Chriſtum; vt Eua per ſerpentem tenebrarum obſcurata. Secundò exaltata eſt in conceptione Filij Dei, quia facta ſimul mater, & virgo: & meritò quæ ſub omnibus humiliata erat, exaltata eſt, vt Eua propter ſuperbiam deiecta. Tertiò, interpretatur mare myrrhę, vel amaritudinis, propter acerbiſſimos dolores, quos in cruciatibus, & morte Filij ſui ſuſtinuit, propter quos meritò pluſquam martyr fuit, teſte B. Hiero. Sed Eua libẽter guſtauit fructus vetiti dulcedinem, dicens intra ſe: *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior.* Quartò, domina maris fuit in reſurrectione Domini Filij ſui: quemadmodũ Eua guſtatu fructus, ſerua dæmonis, & ſubiecta doloribus fuit. Vnde Damaſcenus Mariam interpretatur Dominam. Quintò, fuit ſtella maris in aſſumptione ſua, in qua non longè à ſole Chriſto abeſt: nam vt Lucifer ſolem manè antecedit, & Heſperus ſub veſperam ſolem conſequitur: ita Maria ante Incarnationẽ Solem iuſtitiæ Chriſtum pręceſſit, vt Lucifer; aſſumptum in cœlum ſubſecuta eſt vt Heſperus in aſſumptione ſua. Hæc autẽ Stella maris, à quibuſdam Pololaris dicitur: quod ſi verum eſt, Stella hęc habet locum ſupremum in Hemiſpherio noſtro, atque ita ſuper omnes Angelos, & Beatos exaltata eſt. Habet immobilitatem in ſitu, cũ cæterę ſtellę moueantur. Nam cum B. Virgo conſummatam gloriam poſſideat corpore, & anima, quietem habet: cęteri ſancti etſi alioqui beati, corporum ſuorum reſurrectionem expectantes, nondum plenè quieti ſunt. Habet hęc ſtella volubilitatem in ambitu ſuo, licet locum mutare non videatur: ita Maria motũ perfectę circa nos charitatis habere dignoſcitur. Habet attractionem, quia ſecundum Philoſophos antiquos, propterea terra in centro immobilis manet, quia polus arcticus eam tenet ne cadat, antarcticus ne ſurgat: atque ita Maria ſuis precibus retinet, ne mundus peccatorum mole in abyſſum præcipitetur. Habet ſtella hæc directionem in ſuo ductu: nã dirigit nauigantes vt perueniant ad portum: & ita Mater Meſſiæ in omni periculo nobis ſuccurrit, vt ad portum gratiæ Dei, vel vitæ æternæ perueniamus. Hæc ſtella aſpectui noſtro minima eſt inter omnes, ita ipſa humilima, minima, & in oculis ſuis, vt dici ſolet, inuiſibilis. Sed quo magis humiliata eſt, ſeque ipſam exinaniuit, eò magis à Deo illuſtrata eſt, & reddita glorioſior eſt. Habet illa ſeptem ſtellas alias notabiles, quæ voluuntur circa eam, quæ propterea dicuntur Septentriones; & Maria ſeptem Angelos ſupremos & aſſiſtentes habet, qui eius nutui, & imperio obedire, glorioſum ſibi ducunt. Hinc Apocalypſ. 1. dicitur: *Et à Septem ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt.* Etſi enim ſermo ſit de Dei throno, proxima tamen eius dexteræ aſſiſtit beata Virgo, de qua ſcriptum eſt: *Aſtitit regina à dextris tuis.* B. Bernardus homilia 2. ſuper Miſſus eſt, propè finem, ita de hoc nomine philoſophatur: *Loquamur*, inquit, *pauca & ſuper hoc nomine quod interpretatum Mariæ ſtella dicitur, & matri Virgini valde conuenienter aptatur. Ipſa namque aptiſſimè ſyderi comparatur: quia ſicut ſine ſui corruptione ſydus ſuum emittit radium; ſic abſque ſui læſione Virgo parturit filium. Nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem; nec Virginis filius ſuam inte-*

Maria cur dicatur illuminata, ſeu Illuſtrata.
Gen. 1.
Lux à Deo cur condita.
Prouerb. 8
II. Ratio.
Gen. 3.
Maria quomodo exaltata.
Ibidem.
Maria mare myrrhæ, ſeu amaritudinis cur dicta.
B. Hiero. ſer. de Aſſumpt. B. Virg. to. 4
Gen. 3.
Prouerb. 9.
Maria cur Domina maris interpretetur.
B. Damaſ. lib. 4. c. 15. de orthodox. fide.
Maria cur ſtella maris appelletur.
Polaris ſyderis ſeptem proprietates Mariæ Virgini aptiſſime congruenter aſſignantur.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima atq; poſtrema.
Apocal. 1.
Pſal. 44.
B. Bernard.
Alia ratio B. Bernardi interpretationis allatæ, à Sideris proprietate deſumpta.

Num. 24.
Maria Virgo quam vere ſtella ex Iacob nuncupetur.

gnitatem. Ipſa eſt igitur nobilis illa ſtella ex Iacobo orta, cuius radius vniuerſum orbem illuminat: cuius ſplendor & præfulget in ſupernis, & inferos penetrat, terras etiam perluſtrans, & calefaciens magis mentes, quam corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipſa inquam, eſt præclara, & eximia ſtella ſuper hoc mare magnum, & ſpatioſum neceſſariò ſubleuata, micans meritis, illuſtrans exemplis. Hæc ille ſanè eleganter, & piè, vt ſolet.

Pſ. lxx. 103.
Epilogus quinq; ſignificatuum nominis Mariæ.
Luc. 1.
Ioan. 19.

Eſt ergo B. Virgo illuminata, fide; Exaltata ad Maternitatē Filij Dei propter humilitatem: Mare myrrhæ, propter patientiam in cruce Chriſti exhibitam: Maris domina, propter triumphum, & gaudium reſurrectionis; Stella maris, propter exemplū aſſumptionis, & orationis, qua nos ducit ad Chriſtum. Vt illuminata, lucē dat tenebris cordiū noſtrorum: vt Exaltata, docet nos eſſe matres vnigeniti Filij Dei, ſi prius ſanctè humiliemur: vt Mare myrrhę, omnes noſtras afflictiones, & amaritudines in dulcedinem conuertit, beneq; pati propter iuſtitiam docet: vt Domina maris, victoriam præſtat tentationum, propoſito ſuo, & ſui filij exemplo: vt Stella maris, in hoc mundo nauigantes ad portum æternę gloriæ perducit.

Mariæ virginis priuilegia quinq; ex eiuſdem nominis literis accepta.

Quod ad gratias attinet: Quinque ſingulares, illas ex elementis ſui nominis ſic colligimus (quanquam non ignorem hæc magis eſſe pia, quam ſolida) M. Mater miſericordiæ: A. Aduocata afflictorū: R. Refugium redeuntium: I. Inuentrix iuſtitiæ, quę duplex eſt, Innocentia, & Indulgentia: A. Amica Angelorum. Circa figuras verò, ex elementis venandæ ſimiliter veniunt.

Eiuſdem figuræ ibidem contentæ.
Exo. 15. & ſeq.
Luc. 1.
1. Regum.
Gen. 29. & alibi.
Supra 22. & aliàs.
Cant 6.
Iudith 13.
Gen 3
1. Reg. 7.
Luc. 2

In M. prœceſſit Maria ſoror Moyſi, quæ in tranſitu de Ægypto præcinuit: *Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt*; in typum Mariæ Virginis, quę poſt Verbum incarnatum cecinit: *Magnificat anima mea Dominum.* In A. præceſſit Abigail, quæ humilitate, & prudentia placuit Dauidi, & ita aſſumpta eſt ab eo in Sponſam: quemadmodum B. Virgo prudentia, & humilitate facta eſt mater Dei. In R. præceſſerunt Rebecca & Rachel, quæ pulchritudine, & gratia illam adumbrarunt, de qua ſcriptum eſt: *Pulchra vt Luna, electa vt Sol.* In I. præceſſit Iudith, quæ tanta animi fortitudine excelluit, vt caput Holofernis proprio eoſe truncauerit; in typum benedictæ Virginis Mariæ, quę caput ſerpentis, vt olim Deus prędixerat, contriuit: In A. pręcedit Anna mater Samuelis, quæ precibus filium, & Prophetam à Domino obtinuit, quem illi poſt ea conſecrauit. Ita beata Virgo, oratione & conſenſu Prophetam magnum cōcepit, quem Deo obtulit in Præſentatione, & in Cruce.

Mariæ Virginis nomen quanto dignū honore ac reuerentia.

Hoc igitur nomen per ſanctè eſt nobis venerandum, & frequenter inuocandum: nam nomen eius, ſicut & Ieſu, ob ſignificatum efficaciſſimum eſt, terrens dæmones, lætificans Angelos, recreans peccatores, & accendens iuſtos: nullique peccatrici fœminæ tam ſanctum nomen eſſe tribuendū. Ariſtogiton tyrannos à Republica Athenienſi expulit, & patriam à ſeruitute liberauit. In præmium huius tanti in Rempublicam meriti conſtitutum eſt, ne vlli ſeruo nomen Ariſtogitonis imponeretur. Ita nulli fœminæ peccati, ac dæmonis ſeruæ tam præclarum & honorificum Mariæ nomen imponendum eſſet. Fuit in exercitu Alexandri magni vilis quidam, & puſilli deiectique animi miles; ad quem Imperator Alexander dixit; Aut ſpolia te nomine tuo, aut te indue magnanimitate, ac fortitudine tanto nomini conueniente. Idem dicendum eſſet omnibus fœminis, quæ benedictæ Virginis Marię veſtigia non imitantur, nomine autem eam tantummodo repræſentant. Atque hactenus de nomine ſit dictum.

Mariæ nomen quibus minime conueniat.

Angelus ad Virginem cur fuerit deſtinatus.

Ad ſecundum. Angelus dicitur miſſus ad Virginem, qui titulus vt eſt magnus & honorificus, ita ſoli Mariæ conuenientiſſimus fuit. Dicemus autē tria. Primum quidem perpetuam Marię virginitatem comprobabimus: Deinde cauſſas, cur ex Virgine naſci voluerit Meſſias, producemus. Poſtremò qualis, & quanta fuerit hæc virgo, explicabitur.

Iſai. 7.
Matth. 1.

In primis igitur perpetua Marię virginitas contra Heluidium, & alios Hęreticos aſſerenda eſt: nam propterea vt miraculum ſupra communem naturæ curſum prædicta fuit ab Iſaia natiuitas Meſſiæ ex Virgine: *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet, & pariet filium*: In Symbolo etiam Apoſtolorum proteſtamur, Meſſiam natum ex Virgine in Eccleſiæ cultu & officio dicitur Virgo, & Virgo Virginum. Præfiguratum autem fuit tantum virginitatis donum multis Prophetarum oraculis, multis Sibyllarū quoque vaticinijs, quæ ſuperiore libro protulimus. Hæc enim eſt in rubo Moyſi ardente, nec combuſto, adumbrata: in Virga Aaron, quæ ſine humore aliquo protulit fructum, repræſentata: In vellere Gedeonis arido permanente, cum tota terra eſſet madida, præfigurata: In virga illa Iſaiæ de radice Ieſſe, & florem ſine corruptione producente, demonſtrata: In muliere virum circumdante, per Hieremiam prophetata: In porta Ezechielis clauſa, & per quam vir

Mariæ virginitatis figuræ Prophetarumque teſtimonia multa recenſentur.
Exod. 3.
Num. 17.
Iudic. 6.
Iſai. 11.
Hierem. 31.
Ezech. 44.

vllus

Pſal.84.

vllus non tranſiuit, delineata: Deſcripta in terra illa, de qua: *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum*; Et, *Ego flos campi, & lilium conuallium*: In lapide Danielis abſciſſo de monte ſine manibus, hoc eſt, ſine opera viri, pulchrè depicta. Iſai. 53. habetur: *Aſcendet ſicut virgultum, & egredietur, & ſicut radix de terra ſitienti*: vel, vt Aquila vertit, *ex terra inuia*, id eſt, Virgine Maria, non irrigata humano ſemine: Septuaginta interpretes velut explicantes vertunt: *Aſcendens ſicut puerulus lacteus de terra ſitienti, & inuia*: quia Chriſtus paruulus, qui proceſſit de terra ſiticuloſa, & inuia ante partum, & in partu virginea ſuxit matris vbera. Adde quod in Scripturis promittitur Dauidi Chriſtus venturus ex eius vtero, ſiue ex ventre. (Nam 2. Regum 7. dicitur: *Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo*: & Pſalm. 131. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.*) Hoc autem non ob aliud, quam quod ex fœmina filia Dauid ſine opera viri eſſet proditurus. Verba Auguſtini in dictum Pſalmum ſunt hęc: *Poterat dicere, ex fructu femoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? & illud quidem ſi diceret, verum diceret: ſed ſignificantius dicere voluit ex fructu ventris, quia de fœmina natus eſt Chriſtus quò vir non acceſſit.* Hæc ille. Ita etiam Irenæus li. 3. ca. 27. in principio ponderans id quod dictum eſt: de fructu ventris tui ponam, ſubdit: *Hic eſt qui ex Virgine, quæ fuit de genere Dauid, generatus eſt. Propter hoc enim & de fructu ventris eius Regem premiſit, quod erat proprium Virginis pregnantis, & non de fructu lumborum eius, nec de fructu renum eius, quod eſt proprium viri generantis, & mulieris ex viro conceptionem facientis.* Hæc ille, addens ob id dixiſſe B. Eliſabetham: *Et benedictus fructus ventris tui.* Tertullianus li. 3. aduerſus Marcionem: *Quis iſte venter eſt?* inquit, *Ipſius Dauid? vtique non neque enim parturus eſſet Dauid. Sed nec vxoris eius: non enim dixiſſet, ex fructu ventris tui, ſed potius ex fructu ventris vxoris ſuæ. Ipſius autem dicendo ventrem, ſupereſt vt aliquem de genere eius oſtenderit, cuius ventris futurus eſſet fructus caro Chriſti, qui ex vtero Matris floruit. Ideoq; & fructum ventris tantũ nominauit, vt propriè ventris, quaſi ſolius ventris, non etiam viri, &c.* Præterea erat Chriſtus futurus Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech: at ille fuit ſine patre, ſine matre, ſine genealogia. Quod explicans Lactantius lib. 4. cap. 13. initio: *Ipſe enim Pater Deus, & origo, & principium rerum: quoniam parentibus caret, ἀπάτωρ, atq; ἀμήτωρ, à Triſmegiſto veriſsimè nominatur, quod ex nullo ſit procreatus. Idcirco etiam Filium bis naſci oportuit, vt ipſe fieret ἀπάτωρ, atq; ἀμήτωρ. In prima enim natiuitate ſpiritali ἀμήτωρ fuit, quia ſine officio matris à ſolo Deo Patre progeneratus eſt. In ſecunda verò carnali ἀπάτωρ fuit, quoniam ſine Patris officio, virginali vtero procreatus eſt.* Denique ſerpenti interminatus eſt Dominus: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius. Vbi primum expende, nullam viri factam mentionẽ, ſed mulieris duntaxat, & ſeminis eius, quod caput ſerpentis erat contriturum: quod non ad Euam ſpectat, ſed ad Mariam; vt proinde de futuro dixerit, ponam, non de pręſenti, pono: quod Cyprianus li. 2. teſtimoniorũ in Iudęos conſiderauit, & autor, qui de perfecto viro ſcripſit apud Hieronymum, tomo 4. Et Chriſtus propriè eſt ſemen mulieris ſolius, non viri. Et hactenus quidem ex Scripturis ſacris pro virginitate Matris Dei decertauimus contra Iudęos. ¶ Eadem contra Gentiles multis teſtimonijs Sibyllarum, plurimis etiam rationibus, & ſimilitudinibus oſtenditur Deo minimè impoſſibilis. Certè omnes Sibyllas de Virgine Meſſię matre teſtimonium tuliſſe, ſuperiori lib. indicauimus. Sanè lib. 8. oraculorũ Sibyllinorum ita habetur.

Verbumq; volauit
In altum, idq; ſuo factum, atque animatum
tempore corpus
Mortali facilè cretum eſt puer inde creatus
Virgineo partu: mira eſt mortalibus hæc res,
Sed ees nulla Deo Patri, natoq; ſtupenda.

His adiungendę ſunt Patrum veterum rationes. Ait enim Ruffinus in expoſitione Symboli: *Mirandum eſt cur hoc Gentilibus impoſsibile videatur, qui credunt Mineruam ſuam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendum difficilius, aut quid magis contra naturam eſt? Hic fœmina eſt, hic naturæ ordo ſeruatur, hic conceptus, hic partus temporibus ſuis editur: ibi nuſquã fœmineus ſexus, ſed vir ſolus, & partus. Qui illa credit, cur iſta miratur? Sed & Liberum patrem dicunt de femore eius natum. Ecce aliud portenti genus, & tamen creditur. Venerem quoque quam Aphroditem vocant, de ſpuma maris, ſicut & compoſitio nominis eius oſtendit, credunt eſſe progenitam. De ouo natum Caſtorem, Polluceme; confirmant; & ex formica Myrmidones, & alia mille ſunt, quæ quamuis contra naturam rerum venientia, ipſis tamen ſunt viſa credibilia: vt Deucalionis, & Pyrrhæ lapides factos, & hominum ex his ſegetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint vnum eis impoſsibile videtur, quod adoleſcens fœmina diuinum germen non hominis vitio, ſed Deo ſpirante conceperit.*

Margin notes (left): *Cant.2.* — Lapis abſciſſus de monte ſine manibus, quid myſticè. — *Dan.2.* — *Iſai.53.* — Quid illud Iſaiæ Aſcendet ſicut virgultũ coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. — *2.Reg.7.* — *Pſalm.131.* — *D. Aug. to.8.* De fructu ventris tui, quam ex fructu femoris tui, &c. cur maluerit dicere Propheta, teſte Aug. — *D. Irenæ.* — Fructus lumborum, ac renum, qui proprię. — *Luc.1.* — *Tertullia.* — *Pſal.109.* — *Hebr.7.* — *Lact. Firmia*

Margin notes (right): Deus Pater, ἀπάτωρ, atq; ἀμήτωρ, quare dicatur, Dei vero Filius cur bis naſci debuerit, teſte Firmiano. — *Gen.3.* Expenditur illud: Inimicitias ponam inter te, & mulierem. — *B. Cyprianus.* — Sibyllæ Mariæ virginitatem longe ante præcanuerunt — Eadem Virginei partus veritas Sole dilucidior inuictis Patrum rationibus confirmatur. — *Ruffin. apud Hieron. to.4.* — Vaniſſima Poetarum figmenta olim Gentibus perſuaſiſſima.

Idem.

Et paulo ante: *Quid mirum videtur, ſi virgo cõceperit, cum Orientis auem, quem Phœnicem vocant, ini autum ſine coniuge naſci, vel renaſci conſtet, vt ſemper vna ſit, & ſemper ſibi ipſi naſcendo vel renaſcendo ſui cedat? Apes certè neſcire coniugia, nec fœtus nixibus edere, omnibus palam eſt.*

Virginitatis veſtigium in Phœnice & in Apibus.

Lactant.

Lactant. lib. cap. 12. in princ. *Quod ſi animalia quædam vento, aut aura concipere ſolere omnibus notum eſt, cur quiſquam mirum putet, cum Spiritu Dei, cui facile eſt quicquid velit, grauatam eſſe Virginem dicimus? Quod ſanè incredibile poſſet videri, niſi hoc futurum ante multa ſecula Propheta ceciniſſet.* Baſilius in oratione 19. de prouidentia: *Qui ludibrio habent myſterium noſtrum, tanquam à natura ſit alienum, fieriq; non poſſe, vt virgo ea, quæ ſeminis expers ſit, ſalua virginitate pariat: velim cogitent eum cui viſum eſt, ſtulta prædicatione eos, qui crederent ſeruare; innumerabiles ex natura occaſiones ad rerum admirabilium fidem nactum eſſe. Vultures enim ſine concubitu fœtus edere fecit.* Idem repetit in cap. 7. Iſai. Et Ambroſius libro 5. Hexameron: *Negantur vultures indigere concubitu, & coniugali quodam vſu nuptialiq; copulæ ſorte miſceri, atque ita ſine vllo maſculorum concipere ſemine, & ſine coniunctione generare, natoſq; ex his in longam ætatem vitæ prætendere, & vſque ad centum annos vitæ eorum ſeries producatur, nec facile eos anguſti cui ſinu excipiat.* Veriſſimũ eſt igitur, quod Baſilius dixit, multa animalia ſine complexu maſculi eniti, & fœtum edere. Semina etiam vltrò à terra proueniunt, & fructum edunt: vermes parentibus carent, à quibus procreentur: inſecta animantia propagandæ prolis affectum neſciunt, ſed illorum pleraq; ex viuorum corporum vitijs, vel purgamentis, vel exhalationibus, aut cadauerum tabe gignuntur, quædam etiam de lignorum, aut veſtium, aut herbarũ, & fructuum corruptionibus oriuntur: de cinere gallinæ, de aqua anates ſine virili ſexu fœtus proprios edunt. Cyril. Hieroſol. catecheſi 12. contra Iudęos & Gentiles, pro virginitate Deiparæ decertans: impoſſibile Deo non eſſe, vt ex Virgine oriatur Meſſias, his pulchris verbis comprobare contendit: *Sed conuincere nos ſtudent tam Græci, quam Iudæi, & dicunt, quod erat impoſſibile, Chriſtum de Virgine naſci. Græcis igitur primum ex ipſorummet fabulis os obſtruamus. Qui enim dicitis proiectos lapides in homines mutari, quomodo Virginem parere poſſe negatis? Qui eis Iouis cerebro natam filiam fabulamini, quomodo ex vtero virginali naſci aliquem impoſſibile dicitis eſſe? Qui de femore veſtri Iouis pregnatum eſſe falsò dicitis Bacchum, cur noſtram veritatem reijcitis? Scio me indigna præſenti auſcultatione dicere: Sed vt opportunè tu Græcos redarguas, hæc attulimus, ex ipſorum fabulis ad eos dicentes. Illis verò qui ſunt de circumciſione, ſic occurrens, perquire: Vtrum eſt difficilius, ſenem & ſterilem, mulieribus iam deficientibus, parere; aut virginem iuuenem generare? Sterilis erat Sara, & deficientibus iam mulieribus, præter naturam peperit. Igitur cum & ſterilem, & virginẽ parere, ſit præter naturam: aut vtrumq; nega, aut vtrumque concede. Idem enim Deus vtrumque operatus eſt: neque enim audebis dicere, quod illic quidem poſſibile, hic autem impoſſibile eſt Deo. Et rurſus: quæ natura manum hominis vna hora in diuerſas ſpecies mutare poteſt, & rurſus reſtituere? Quomodo igitur Moyſis manus ſicut nix alba apparuit, & rurſus ſtatim albedine illa destituta eſt? Sed dices; Quia Deus voluit, mutata eſt. Illic Deus volens poteſt: hic autem, nunquid non poteſt? Ac illud quidem ſignum ad Ægyptios tantum, hoc autem datum erat ſignum vniuerſo orbi. O Iudæi, vtrum autem difficilius eſt, virginem parere, aut virgam in animal mutari? Confitemini quod tempore Moyſis rectiſſima virga, ſerpentina ſpecie facta eſt, & horrenda fuit, etiam proijcienti illam. Et qui ante tenebat virgam, paullo poſt fugiebat illam, tanquam draconem; reuera enim draco erat: fugiebat autem, non metuens id quod tenuit, ſed timens mutatum. Dentes habuit virga & draconis oculos, de virga itaq; oculi pullularunt, & de vtero Virginis puer non naſcetur Deo volente? Taceo hic quod & virga Aaron, quod reliquæ arbores per annos plures faciunt, hoc per vnam noctem fecit. Quis enim neſcit, quod virga cortice destituta, etiam ſi in medijs fluminibus plantetur, nunquam florebit? Sed cum Deus non naturam arborum ſequatur, verum naturæ eſt factor: etiam infructuoſa, ſiccaq; virga, & ſine cortice efflóruit, & nucum fructum protulit. Quæ igitur virga, propter typicum ſummum Sacerdotem, præter naturam fructum tulit; nunquid virgini vt verum Sacerdotem ſummum pareret, hoc non conferret? Bonæ ſunt eiuſmodi ſermonum commemorationes: ſed nihilominus contradicunt Iudæi, neq; his, quæ de virgis protulimus, perſuaderi ſibi patiuntur, niſi ſimilibus, & paradoxis, ac præter naturam perſuadeantur partibus. Quæro igitur ſic ab illis: Eua ab initio de quo nata eſt? quæ mater conceperat illam, quæ matrem non habuit? Dicit enim Scriptura, quod de latere facta eſt Adam. Nunquid igitur Eua quidem de latere viri, ſine matre naſcitur; de virginali autẽ vtero ſine viro, nihil naſcetur? Mutuata eſt à viris fœmineo generi gratia. Eua enim ex viro nata eſt, & non ex matre concepta, ſed ex ſolo viro tã quam partu edita. Reddidit igitur Maria gratiæ huius mutuum officium, & non ex viro, ſed ex ipſa ſola impollutè, ex Spiritu ſancto, virtuteq; Dei peperit. Accipiamus porrò aliud longè maius: Ex corporibus enim corpora gigni, quamuis ſit ali-*

Diuino Spiritui nihil difficile.

Baſil. hom. 8. in Hexamer. tom. 1.

1. Corint. 1.

Vultures coitũ non agnoſcut.

Ambr. c. 20. tom. 4. initio.

Quoſnam natura proferat veluti partus virgineos teſte Baſilio.

Cyril. Hieroſ. catecheſi 12. circa fin.

Græci qua ratione confutandi virginei partus veritatem pernegantes.

Iudæi quomodo ex Scripturis conuincendi ſimulque inſtruendi de hoc myſterio.

I Locus. Gen. 18. infra 21.

II. Locus.

III. Locus.

Exod. 4.

IV. Locus.

Ibidem. V. Locus.

Num. 17.

VI Locus ab Euæ formatione. Gen. 2

quando

quando paradoxon, ſed poßibile tamen. Sed pulnerem terra hominem fieri multò mirabilius: lutum confuſum, oculorum tunicas, & ſplendores accipere, hoc longè mirabilius. Ex vnius forma puluere, & oßium robur, & pulmonis leuitatem, & reliquorum diuerſitatem membrorum fieri, hoc admirabile. Lutum animatum circuire terram, & ſeipſum moueri, & ædificare, hoc admirandum. Lutum docere, & loqui, & parere, & regnare, hoc admirandum. Itaque, ò indoctißimi Iudæi, vnde Adam factus eſt? Nonne Deus accepit puluerem de terra, & creauit creaturam hanc admirandam? Quid igitur lutum quidem in oculum mutatur, & virgo non generabit? quod apud homines maximè eſt impoßibile, nunquid Deus præſtare non poterit? Hactenus Cyrillus Hieroſolymitan. Ambroſius epiſt. 81. *Quid incredibile, ſi contra vſum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando contra vſum naturæ mare vidit, & fugit, atq; in fontem ſuum Iordanis fluenta remearunt? Non ergo excedit fidem quod virgo peperit, quando legimus quod petra vomuit aquas, & in montis ſpeciem maris vnda ſolidata eſt. Non ergo excedit fidem, quod homo exiuit de virgine, quando petra profluxit, ſcaturiuit ferrum ſuper aquas, ambulauit homo ſuper aquas.* Auguſtinus ſer. 14. in Natali Domini; *Ipſa lex, quam quotidie legis, ſine graphio ſcripta eſt in tabulis lapideis. Lege & intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius ſemen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron annis ſiccata plurimis ſine aqua reuixit, in templo floruit, nuces produxit, quas clauſas ſub tecto produxit. Ergo qui ſcripſit lapideas tabulas ſine ſtylo ferreo, ipſe grauidauit Mariam Spiritu ſancto: & qui produxit panes in eremo ſine ratione, ipſe impregnauit Virginem ſine corruptione: & qui fecit virgam ſine humore folia germinare, ipſe fecit filiam Dauid ſine ſemine generare.*

VII. Locus à formatione Adæ de limo terræ.
Ibidem.
Gen. 2.
B. Ambr. lib. 10. epiſt. to. 3. circa fin.
Pſalm. 113.
Exod. 14.
Pſalm. 113.
Ioſu. 3.
Num. 20.
Exod. 14.
4. Regum 6.
Matth. 14.
B. Aug. ſer. 18. de temp. propè fin. tom. 10.
Exod. 16.
Num. 17.
Exod. 34. & alibi.
Luc. 1.

Quare Hæretici audiendi nequaquam ſunt, qui nolunt ex virginitate Mariæ dogma conſtrui Catholicum, cogens omnes ad credendum: vt ſunt Brentius, & Petrus Martyr contra Smytheum. Centuriatores centu. 1. cap. 41. Eraſmi dictum probant, & confirmant, quod etſi in diuinis literis nuſquam exprimatur Virgo Maria, tamen ex traditione probari, quam veteres Patres ab Apoſtolis acceptam ad nos transmiſere. Sed id in hac ſententia repudiandum, quod hæc in Scripturis veritas non habeatur, cũ tot locos produxerimus, ex quibus non tantum probabiliter, ſed apertè illud colligitur. Deinde eſt agnoſcendum Hæreticorũ ingenium, qui pro more ſuo cantant, & recantant, & ex ſolis Scripturis argumenta ſolida eſſe petenda; nũc verò addunt etiam traditionem, per quam tamen omnes eorum peruerſæ opiniones iugulantur.

Meritò vt articulum Fidei virginitatem Mariæ omnibus fidelibus ad credendũ propoſitã fuiſſe contra Lutheranos.
Hæreticorum ingenium.

Ad ſecundum: expediebat Meſſiam de fœmina virgine gigni. In primis, quia, vt primus Adam de terra virgine necdum maledictioni obnoxia conditus eſt; ita decuit ſecundum Adam, qui Chriſtus eſt, de virgine benedicta generari. Deinde, per virginẽ Euam mundus perditus eſt, atque corruptus; decuit ergo multò magis etiã per virginem reparari. Ad hęc conueniens erat, vt qui in cœlis habet Patrem ſine matre; in terra quoque haberet matrem ſine patre: & qui in cœlo ab ęterno ex Patre ſine corruptione genitus eſt; ita decuit in terris ex matre ſine corruptione naſci. Nam ſi ex corrupta genitus eſſet, & ex virili ſemine, in peccato naſceretur: quod ipſius diuinitatem valdè dedeceret, & noſtram redemptionem impediuiſſet. Prætereà, cum omnium hominum conceptus & generatio, non ſine peccato communiter fiat, iuxta illud: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccato peperit me mater mea:* (ſic enim legunt 70. interpretes) Chriſti autem conceptio, & natiuitas ſanctiſſima fuerit, & per Spiritum ſanctum in Virginem ſuperuenientem effecta par erat, vt quemadmodum homines, dum in lucem eduntur, quaſi genimina viperarum vterum maternum, & viſcera dirumpunt, & aperiunt: ita Sanctus ſanctorum ſalua matris integritate, virginitateq; prodiret. Poſtremò, cum hanc virginitatis gloriam in matre Meſſiæ futurã, per Prophetas, ac Sibyllas prædixiſſet; decorum poſtulauit, Mariam in matrem electam, virginem perpetuò permanere.

Naſci cur debuerat Chriſtus ex virgine.
I. Ratio.
Gen. 2.
1. Corint. 15.
II. Ratio.
Si matrem Chriſtus virginem non habuiſſet quid inde.
III. Ratio.
Pſal. 50.
Luc. 1.
IV. Ratio.

Ad tertium: qualis fuerit virginitas Mariæ: notandũ eſt virginis nomen apud Latinos virentẽ ætatem ſignificare: & interdum quidem, & vt plurimum ſignificat intactam, interdum verò corruptam. Vnde Comicus dixit:

Num id lacrymat virgo?

& Poeta de Paſiphae:

Ah virgo infœlix, quæ te dementia cepit.

Vbi nomen Virginis pro corruptis fœminis vſurpant. In Scripturis tamẽ ſacris ſemper pro intacta accipitur, eò quòd hæc virens ſit ætate. Maria autem, vt aſſerit Epiphanius & multi alij, puella erat, & viro incognita, paullò ante deſponſata, à temploque, in quo diu vixerat, in paternam domũ abducta, ętatis 14. annorum, & eo amplius, quod exercuit ab 8. die Septẽbris, quo die nata eſt, vſq; ad diem Annunciationis, quæ fuit 25. Martij, vt fide certa in Eccleſia receptum eſt. Ridiculũ autẽ eſſe videtur, quod Caiet. ratiocinatur, Virginem 27. anno, ve

Qualis fuerit Mariæ virginitas.
Virgo Latinis quid ſignificet.
Terent. in Andr.
Virg. Eclog. 6.
In Scripturis virgo ſemper intactam ſignificat.
Epiphan. in hæreſin 51.
B. Virginem ætate perfecta Chriſtum.

pareret debuiſſe probantis refellitur ratio Caietani.
Caiet. in Luce. 1.
Alb. Mag. ibi. in Poſtilla ſuper Lucam.
1. Ratio.
Iſai. 7.
Alma Chaldeę ſa quid.
Secunda.

ad minus 24. vel certè illam 19. annorum ad minimum conſtitutam, Meſſiam concepiſſe, vt perfecta mulier in perfecta ætate prolem perfectiſſimam pareret: in quam etiam Albertus Magnus videtur inclinaſſe ſententiam. At inprimis hoc eſt contra omnes hiſtoricos & Chronographos, qui aliter ſcribunt. Videtur & contra ſacram Scripturam, quæ eam almam vocat, quæ vox ſecundùm Chaldaicam tráſlationem, Virginem non qualemcunque ſignificat, ſed puellam in ætate tenera. Ad hęc cùm Chriſti conceptio perfectiſſimi ac infiniti artificis opus eſſet, minimè oportebat tam maturam ętatem ad gignendum conſiderare, & noua introducere, cùm omnia hic præter & ſupra naturæ curſum geſta ſint.

Tertia.
Euſeb. tom. 1. De Annis B. Virginis conſule tractatũ 39. lib. 12 Euangeliorum

Ad extremum, piè creditur, Virginem annos vixiſſe 63. vt docet Euſeb. in Chronico: quare corona (quam vocát) in eius laudem ter & ſexagies dicta atq; recitata Angelica ſalutatione clauditur. Creditur enim Chriſto annis 15. matrem fuiſſe ſuperſtitẽ: quib. cum Chriſti ætate connumeratis, reſtat fuiſſe puella annorum 14. vel paulò amplius in conceptione Chriſti.

Maria virgo à parentibus in templo pręſentata, adhuc triennis deuouit virginitatẽ.
Exod. 23.
Deut 7.
Iſai 54.
Luc. 9.
Virgo quomodo legi ſatisfecerit, ſterilitatem damnanti.
Quãnam Deo ſit ſummegrata virginitas.

¶ Secundò, non tantùm fuit virgo corpore, & re ipſa, ſed etiã voto: quod votum illa triennis à parentibus in templo pręſentata in penetrali pectoris ſui piè, & cum ratione creditur emiſiſſe. Quod etſi eſſet præter legis conſuetudinem, vbi ſterilitas opprobrio dabatur, tamẽ vt ipſe eſſet forma nouæ gratiæ aduenientis, & iam pro foribus apparentis cum filio ſuo, Deo inſpirãte, virginitatem in ætate tenella vouit, ne aliqua virtus illi deeſſet in ſummo etiã gradu & heroico. Conſtat enim, excellentiorem eſſe virginitatem, ac Deo gratiorem, quæ ex maiore animi deliberatione proficiſcitur, & Deo ipſi conſecratur. Quãquam non deſint qui dicant, eam ſimul cum Ioſepho ex communi cõſenſu vouiſſe. Porrò quòd lex damnaret ſterilitatem, & conſequẽter virginitatem, id magis ad ſpiritum, quem Virgò intellexit, quàm ad literam occidentem probari debet, quò nimirum intelligeremus, animam, quæ Chriſto viro per fidem copulatur, ſi fructum bonorum operum non producat, effici maledictam, atque Deo ingratam.

2. Cor. 3.
Deus quam damnet ſterilitatem.

Alioqui quæ culpa meritò imputari poterat illi, quę natura ſterilis erat? Vnde Eliſabeth cùm concepit, ablatum ſibi opprobrium inter homines dixit, non apud Deum, apud quem nulla eſt ignominia aut peccatum. Nec obſtat præceptum: *Creſcite, & multiplicamini, & replete terrã*: quia hoc in principio orbis cõditi, ſtatimq; poſt illuuionem aquarum meritò pręcepti rationem habebat ad propagandum humanum genus: verum magna iam habita multitudine hominum, atq; vi, minimè hoc pręcepto tenebatur quilibet in ſingulari, ſed obligatio præcepti totam multitudinem inuoluit, neminẽ priuatim.

Luc. 1
Gen. 1. & 9.
Lex illa: Creſcite & multiplicamini, &c. quando tantũ viguerit.

Nam cum homines ſuapte natura inſtinctuq; ad generandum proni ſint, & genio indulgeant, cuilibet dilucidum erat illud in toto hominũ genere expleri. Hinc factum eſt, vt etiam in lege non pauci fuerint virgines, vt Hieremias in vtero ſanctificatus, Helias, vt teſtatur Hieron. contra Iouin. Eliſęus, & cęteri filij Prophetarum, qui ceu religioſi quidam, in Bethel, & Hierico cœlibem agebant vitam.

Quinam in lege virginitatẽ ſeruauerint.
Ierem 1.
Hier. li. 1. aduerſus Iouin. tom. 2. initio.
Aug lib. 2. de ſancta virgin. c. 4. tom 6.
Cur genetrix Virgo virginũ cur dicatur.

Fuit ergo B. Maria puella, & voto profeſſa virginitatẽ, vt Auguſtinus teſtatur. Et quia ipſa prius hoc vitæ cœlibis genus in mundum inuexit: propterea Virgo virginum meritò ab Eccleſia appellatur. Tertiò, fuit Virgo de numero prudentum, habens lampadem oleo plenam, & accenſam, de qua Iſaias: Non quieſcam, inquit, donec egrediatur vt ſplẽdor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.

Matth. 25.
Iſai. 62.
Illud Iſaiæ: nõ quieſcam donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, &c quid ſignificet.

Eſt ergo Chriſtus lampas virginis pretioſiſſima; cuius vitrum, lucida eſt, & immaculata caro Chriſti: oleum verò, copioſa eius miſericordia, & gratia: Ellychnium, anima eius charitate inflammata: lumen verò ſemper ardens, diuinitas eſt. Hęc eſt ergo Virginis lampas, quam illa fide viua accenſam manibus bonorum operum libenter geſtat, vt ſponſalia cum Filio Dei celebrare poſſint atumq; libenterq; de olei ſui plenitudine omnibus poſtulantib. communicat, vt ſummo iure Virgo ſit prudentiſſima iudicanda. Atq; hæc de voce Virg. dicta ſunt.

Maria cur fuerit deſponſata I. & II. Ratio.

¶ Tertiò ſequitur illud: *Deſponſatam viro cui nomen Ioſeph*: Rectè, cum Virginem dixiſſet, ſubiungit, *deſponſatã*, ne per electionem virginitatis, nuptias damnare videretur. Deinde, ne innupta, & prægnás, vt ſtupri rea, vel vt adultera lapidaretur: vt virgo ſolatium viri & miniſterium: & (vt B. ait Baſilius) vt ſponſum teſtẽ virginitatis haberet.

B. Baſil. ho. 25 ſub init. to. 1.
Tertia.
Quarta.
B. Ign. epiſt. 9 ad Philip. circ. dimid. Orig. ę hom. 1. in Matth. initio to. 2. Amb. li. 2. in Lucam, to. 3. B. Baſil. to. 1. Damaſc.

Ad hęc de deſpõſata naſci voluit, vt per virum ordo genealogię texeretur. Prętereà, vt Patres quidam vno conſenſu teſtantur, vt principẽ huius ſeculi, incarnationis Filij Dei lateret myſteriũ. Latuit autẽ propter Ioſeph, B. Ignatio teſte, quẽ honorificis verbis citant, atq; ſequuntur, Orige. & Ambr. in Luc. Baſilius hom. 53. de natiuit. Saluatoris: Damaſc. li. 4. c. 15. id ipſum his verbis teſtatur: *Quia ergo*, inquit, *obſeruabat virginem noſtra ſalutis inimicus, propter Iſaiæ prædictionem, dicentis : Ecce Virgo concipiet,*

& pariet

Dæmonis ſagacitas.

& pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus: vt deciperet eum, qui ſemper in ſapientia gloriatur: ipſe, qui deprehendit ſapientes in aſtutia eorum, in deſponſationem puella Ioſeph à Sacerdotibus traditur, vt nouus liber literas ſcienti. Nam deſponſatio, cuſtodia Virginis erat, & virgines obſeruantis depulſio. Hæc ille. Atq; hæc quidem ratio, etſi Patrum autoritate tulciatur, nõ nihil tamen habet ſcrupuli: de quo apud Matthæum dicendum erit.

Iſai. 7. Matth. 1. Iob 5. & 1. Cor. 3. Iſai. 29. Lib 4.

V. Ratio deſponſationis.

Additur & alia ratio deſponſationis, nempe vt Maria eſſet typus Eccleſiæ matris, & virginis, quæ vero Ioſepho Chriſto copulata eſt, ſecũdùm illud: *Deſpondi vos viro virginem caſtam exhibere Chriſto.*

2. Cor. 11.

Quomodo deſponſata.

¶ Fuit autẽ deſponſata per verba de præſenti (ſic.n. Theologi loquuntur) quib. matrimonium perficitur prima perfectione, quæ ex conſenſu & obligatione mutua efficitur: nam quæ hic deſpõſata dicitur, coniux etiam vocatur & vxor, iuxta illud: *Noli timere accipere Mariã cõiugem tuã:* & rurſus: *Aſcendit Ioſeph cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnãte.* Sed de hoc latius apud Matth.

Matth. 1. Luc. 2.

Cur dicitur deſpõſata viro

Dicitur autem deſpõſata viro: nam honoris gratia ſemper Ioſeph dicitur vir, & non homo, vt ab ea parte intelligatur, quæ virtutẽ & incorruptionẽ habet. Nam Hebraicè איש fortitudinem & conſtãtiam ſignificat: quemadmodum homo ab humo dicitur, & à parte inferiori, quæ in eo eſt.

Iſch, Hebraicè quid. Homo vnde denominetur.

De ſanctitate verò, prudentia, atq; humilitate huius ſancti viri alio in loco erit nobis opportuniùs philoſophandum. Interim illud adnotaſſe ſatis ſit, non ſine cauſſa dictum Ioſeph, quia fructus huius immaculati coniugij ſuit gratiæ Dei augmentum, & abundantia, iuxta illud: *Vbi abundabit delictũ, ſuperabundabit & gratia,* quæ per Chriſtum collata eſt mundo.

Mariæ Virginis ſponſus, cur dictus Ioſeph. Rom. 5.

Cur de domo & familia Dauid.

Deinde non ab re dicitur de domo & familia Dauid; vt intelligamus Dauidi factam promiſſionem, ſuiſſe adimpletam: & Mariam & Ioſeph accipiamus eiuſdem ſuiſſe tribus & familiæ; ſiquidem mulieres in paternam hæreditatem ſuccedentes, duntaxat viris ſuæ tribus nubebant, ne ſortes confunderentur. Quare beatus Hilarius & Hieronymus in Matthæum, Damaſcenus libr. 4. cap. 15. & Bernardus homil. 2. ſuper Miſſus eſt, tradunt Mariam & Ioſeph eiuſdem tribus, familiæque ſuiſſe.

Num. 36. & ſeq. B. Hila. can. 1. in Matth. init. Hieron. in c. 1. Matth. tom. 9. in princ. Damaſc. B. Bernard.

B. Virgo vt ſimul Galilæa fuerit, & Nazarena.

Quarto loco, Fuit B. Virgo Nazarena & Galilæa, hoc eſt, de ciuitate Nazareth, & ex prouincia Galilææ. Nazareth, parua & ſterilis ciuitas erat; vnde ille dixit: *A Nazareth poteſt eſſe aliquid boni?* non cõſiderans, quod quæ alta ſunt apud homines, deſpicit Deus; & quæ humilia ſunt, reſpicit. Et interpretatur flos, ſiue germen, ſi cum elemento, Sade, ſcribatur. Vnde quod dicitur Iſaiæ 2 *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet:* quidam noui interpretes ex Hebræo interpretati ſunt, & Nazaræus de radice eius aſcendet. Si verò ſcriberetur Nazarenus per Zain, nomen eſt religionis & ſanctitatis à ſeparatione dictum. Ex quo in veteri Teſtamẽto appellantur Nazaræi viri ſancti & religioſi, tanquam ſegregati Deo.

Ioan. 1. Pſal. 137.

Nazareth cùm ſcribitur cum Sade, quid ſignificet, quid verò cũ Zain.

Iſai. 11.

Nazaræi in lege qui. Num. 6.

Mirè autem quadrat vtraq; tam Virgini, quàm Chriſto, ſignificatio. Eſt enim B. Virgo flos odoriferus, cùm cæteri ſint ſpinæ & peccatores: quamobrem de ea dicitur: *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo* (hoc eſt, Meſſias in ſinu Patris) *Nardus mea dedit odorem ſuauitatis.* Id eſt, humilitas & paruitas in oculis meis filium Dei de cælo, vt incarnaretur traxit.

Vterque ſignificatus verbi Nazareth. Chriſto & matri aptiſſimè reſpondet. Cant 1.

Eius loci: Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum interpretatio.

Debuit etiam hæc Virgo Ieſſæ florida florem illum producere, de quo ſcriptum eſt: *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Vt enim flores, qui in campo naſcuntur, ſine cultura hominum per ſolum illapſum cœleſtem gignũtur: ita Filius Dei ex Virgine per Spiritum ſanctum conceptus eſt. Congruũ enim erat, vt flos ex florida virga, in florentiq; ætate conſtituta, & tempore florum, nempe in verè conciperetur. Hic flos in medicinã eſt totius mundi in cruce cõtuſus, cuius odore ſuauiſſimo delectantur Angeli, recreantur peccatores & trahuntur iuſti, dicentes: Poſt te in odorem vnguentorũ tuorũ curremus.

Infrà 2. Qualis flos ſit Chriſtus. Luc. 1. & Matth. 1. Iſai. 11.

Eſt etiã B. Virgo vt arbor peregrina, quæ ſimul florem & fructum habet, ita beatiſſ. Virgo filium habet cum virginitatis flore: & iuſtus quiuis habere debet fructum bonorum operum cum odore bonæ famæ, qui poſſit dicere: *Chriſti bonus odor ſumus Deo, in ijs qui ſalui fiunt, &c.*

Cant. 1. B. Virgo cui arbori ſimilis. 2. Cor. 2.

Exponitur etiã Nazareth, ſanctum, ſiue ſegregatũ Deo: quæ ſignificatio, & Chriſto, & Mariæ mirificè conuenit: qui tam mater ex priuilegio, quã filius ſuapte natura, longè ab omni re profana, maximè aũt à peccato, etiã originali, ſunt ſegregati; diuinoq; cultui atq; honori maximè mãcipati & cõſecrati: Ita vt Ille, ſanctus ſanctorũ dicatur, & illa, ſanctificatũ Deo tabernaculũ. Omniſq; ſanctitas à Deo per Chriſtũ & Virginẽ ad nos deſcendit: quẽadmodum per Adã & Euã omnis perditio & immunditia.

Nazareth quid rurſus ſignificet. Dan. 9. Pſal. 45.

Galilæa inſuper, infima & vilis prouincia erat, ſi cum Iudæa cõparetur: vnde nec videbatur oriri poſſe Prophetã, vt temerè quidam dixit: ſcrutare, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit, id eſt, magnus ille Propheta promiſſus: ignarus, & incogitans in ea prouincia eſſe ciuitatem floris Deo, ac Spiritui S. ſeruatam, vnde flos mundi eſſet

Galilæa qualis prouincia. Ioan. 7.

Duplex Galilæa.
Iſai. 9.
Matth. 4.
Heb. vlt.
Galilæa quid ſonet.
Chriſtus quis verè Galilæus dici poſſit.

oriundus. Erat quoque Galilæa gentium, quam Iudæi atq; Gentiles incolebant, quia pro omnibus carnem induit Dei Filius pro Iudæis & Gentibus: quemadmodum Apoſtolus ad Hebræos extra portã paſſum poſuerat Chriſtum, quod non tantùm pro Iudæis, ſed etiam pro Gentibus ſanguinem ſuum fuderit. Interpretatur autem rota, ſiue transmigratio: magna quippe tranſmigratio fuit, & in omnium ſapientum oculis planè admiranda, Deum hominem fieri, Virginem matrem, piſcatores effici Apoſtolos, peccatores iuſtos, ignorãtes doctiſſimos, mutos & elingues eloquentiſſimos. Nonne *hæc mutatio dexteræ Excelſi?*

Pſal. 76.

Illud autem poſtremo loco, vt tractatũ concludamus, diligenter eſt expendendũ. Nam primò loco vocauit illam Virginem, deinde deſponſatam: quoniam virginitas nuptijs præſtantior eſt. Neq; ratione ſtatus coniugata æquiparanda eſt Virgini, cuius gradus eſt nobilior, & pręmium copioſius: *Nam qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit: & qui nõ iungit, melius facit.* Nam nuptiæ terrã implent, virginitas paradyſum. Centeſimus fructus debetur virgini trigeſimus coniunctæ: vt exponunt Cyprianus lib. de habitu virginum, & Hieronymus aduerſus Iouinianũ. Ponderat B. Bernard. illam pulchram verborum cõiunctionem: nempe Virginem, & Ioſepho Fabro deſpõſatam. Ait enim: *Pulchra permixtio virginitatis nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua & humilitas cõmendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quãta putas veneratione digna eſt, in qua humilitatẽ exaltat fœcunditas, & partus conſecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem: ſi non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas, ſed magis neceſſaria humilitas, Illa cõſulitur, iſta præcipitur: ad illam inuitaris, ad iſtam cogeris. Potes denique ſine virginitate ſaluari, ſine humilitate non potes. Poteſt inquam, placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amiſſam: ſine humilitate autem, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuiſſet. Super quem* inquit, *requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum? Super humilem dixit, non ſuper virginem. Si igitur Maria humilis non eſſet, ſuper eam Spiritus ſanctus nõ requieuiſſet. Si ſuper eam nõ requieuiſſet, nec impregnaſſet. Quomodo enim de ipſo ſine ipſo cõciperet? Patet itaq; quia vt de Spiritu ſancto conciperet ſicut ipſa perhibet: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ Deus, potiùs quàm virginitatem. Etſi placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit. Vnde conſtat, quia etiam vt placeret virginitas, humilitas procul dubiò fecit.* Hactenus ſanctiſſimus Pater: cuius verba in medullas cordis noſtri tranſmittẽda

1. Cor. 7.
Mariam virginem prius quã deſponſatam cur dixerit Euangeliſta.
Hieron. lib. 1 in Iouinianũ, to. 2. init.
B. Cyprian.
Hier. epiſt. 1. id eſt in Apo ad Pãmachi. contra Iouio. tom 2.
B. Bernar. ho mil. 1 ſup. Miſſus eſt. circa me d.
Anima quæ Deo maximè placeat, teſte Bernardo.
Matth. 19. & 1. Cor. 7. & ſeq.
Quàm neceſſaria humilitatis virtus.
Cur humilis Maria Virgo.
Luc. 1.
Caſtitas nobis humilitate cuſtodienda eſt exemplo B. Virginis.

eſſe exiſtimo, vt contendamus Dei gratia caſtitatem ſeruare, neq; tamen de caſtitate ſuperbire. Sed quemadmodum humilitate comparantur virtutes, eadem ſeruandæ, & perficiendæ ſunt; vt ſanctiſſimã ſequamur Deiparam, eiuſque virtutes operibus referamus, præſtante Filio eius, & Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre & Spiritu ſancto omnis reddatur honos, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

TRACTATVS V.

Super illis verbis: *Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.*

DIximus in ſuperioribus de mittente, nuncio miſſo, & de Virgine, quæ annunciationem accepit; dicendum nunc de temporis & loci circumſtantia, antequam ad verba ſalutationis Angelicæ explicanda accedamus. Dicitur enim in principio huius Euangelij: *In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel, &c.* In quo tẽporis circumſtantia deſcribitur. Hic autem ſextus mẽſis non eſt à principio anni cẽſendus, verùm à conceptu Eliſabeth. Cùm enim de illa dixiſſet, quod occultabat ſe menſibus quinq; ſtatim ſubdit: *In menſe autem ſexto*, nempe à concepto Ioanne: quemadmodũ Athanaſ. ſerm. de Deipara, & Theophyl. rectè interpretantur. Qui ſextus menſis penè iã expletus erat, quando idem Angelus, qui Zachariæ apparuerit, ad B. Virginem miſſus eſt. Quod Græcè aliquo modo exprimitur, dũ cum articulo dicitur, ὁ Ἄγγελος, quaſi referat eundem Angelum eſſe, quo deprius fecerat mentionẽ. Ab annũciatione Angeli ergò, quę fuit 25. die Martij, vſq; ad vigeſimam quartam Iunij, in qua natus eſt Ioannes, tres menſes integri numerantur. Hoc ergò poſito, quòd nouem menſes tantùm in vtero mãſerit, ſequitur ſex menſes integros fuiſſe cõpletos. Rurſus & illud, quod communi Eccleſiæ, & Patrum conſenſu traditur, accipiendum eſt, nempe 25. Martij Chriſtum fuiſſe conceptum: quod Auguſtini cõfirmatur ſententia, qui lib. 4. de Trin. c. 5. ita ſcribit: *Chriſtus octauo Kal. April. cõceptus creditur, quo & paſſus. Natus autẽ traditur octauo Kal. Ianuar.* Idẽ docet lib. octoginta trium quæſtio. & lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 54. Chryſoſtom. etiam ſerm. de natiuitate S. Ioannis Baptiſtæ, ita habet: *Ex die conceptionis Ioannis, octauo Kalen. Octobr. vſque octauo Kal. Aprilis, quando Angelus Gabriel ingreſſus*

Quis ille menſis ſextus, in quo Angelus Gabriel miſſus eſt.
Luc. 1.
B. Athanaſ. tom. 3.
Theophyl. in hunc locum.
Quando natus eſt Ioannes Baptiſta.
Chriſtus quando conceptus & natus.
B. Aug. tom. 3.
Idem tom. 4. circa dimid.
Idem tom. 5.
B. Chryſoſt. to. 2. circa fin.

greſſus eſt ad Mariam, & ſalutant eam, dicens: Pax tecum, quæ inueniſti gratiam apud Dominũ, &c. Conceptus eſt ergò Dominus noſter octauo Kal. Aprilis, menſe Martio, qui eſt dies Paſcha, paſſionis Domini, & conceptionis eius. In qua enim die conceptus eſt, in eadem & paſſus eſt. Hæc ille. Congruit ergò tẽpus myſterio, vt quo tempore mundus à Deo cõditus eſt, in eodem etiam reficiatur. Et quemadmodum ruina & deſtructio mundi à primis parentibus, & Satana ſeductore illo tempore acciderat, in eodem mundi ſalus & inſtauratio adueniret. Conuenit etiam hoc tempus Chriſti myſterio & Præcurſoris. Vt enim in prædicto ſermone Chryſoſt. de natiuitate Præcurſoris teſtatur, conceptus eſt Ioannes in æquinoctio Autumnali, & in Septembri, quando incipit nox grandeſcere; natus verò eſt 24. Iunij; in qua lucis magnitudo incipit diminui: Chriſtus verò conceptus eſt 25. Martij, quo tempore dies incipiunt grandiores fieri; natus verò 25. Decemb. quando noctes incipiunt decreſcere, vt intelligamus, verum eſſe dictũ Ioannis: *Illum oportet creſcere, me autem minui*; & Chriſtum eſſe veram illam lucem, quę pellit tenebras peccatorum, *& illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum.* Quod ad diem verò attinet, fertur fuiſſe ſextam feriam, ſiue diem Veneris: quod ex teſtimonijs Auguſtini atque Chryſoſtomi cõſtat, dicentibus eo die paſſum quo cõceptus eſt, & quadrat myſterio; vt quo die conditus eſt Adam primus, eodem & concipiatur ſecundus Adam: & quo die peccauit primus homo, eodem & Chriſtus pro eo Patri ſatisfaciat. Sexta etiam dies iuxta ritum Gentilitium Veneri dicata erat, vnde Veneris dies appellatur. Congruum igitur erat, eodẽ vt illo die inquinata ſanctificaretur hominis caro, vt mũdana diuinis poſſent vſibus applicari. Tertio verò loco de hora ita exiſtimatur, vt fuerit ſub veſperã, iam declinante luce, quanquam in longum fuiſſe protractũ ſermonem Angeli cum Virgine, quidam non ſine ratione tradunt. Ob hanc igitur cauſam moris eſt apud fideles, vt ingruente nocte pulſentur campanę (nam incarnatio facta eſt in nouiſſimis diebus) quò magis ad memoriam huius myſterij excitemur, & ad piè recolẽdas ſanctiſſimę Virginis illuſtres virtutes, vt eas imitemur, atque de tanto myſterio Deo Opt. Max. gratias immortales agamus. Quoto autem annorum mundi millenario id acciderit, vix poteſt aliquid certi conſtitui, cùm diuerſas rationes cõputandi diuerſi autores ſequantur. Mihi tamen illa videtur Scripturis magis conſona, quæ tradit, quatuor annorum millenaria ferè in Chriſti cõceptione fuiſſe exacta. Quicquid aũt ſit de millenario annorũ, certè cõſtat illũ ſexto menſe à Ioãnis cõceptu fuiſſe incarnatũ in ſexta feria, & in ſexta ætate mundi, quæ ab ipſo eſt inchoata. Eſt autẽ ſenarius numerus perfectus, ex omnibus ſuis aliquotis partib. ex æquo cõſtatus, perfectum mediatorem conceptum deſignãs. Vnde & ab Apoſtolo tempus incarnationis plenitudo temporis dicitur, & ad Gal. 4. & Epheſ. 1. Dicitur autẽ plenitudo tẽporis, quia in eo cõpleta ſunt vniuerſa, & quodã quaſi circulo facto finis ſuo eſt principio cõiunctus, & creatura ſuo creatori copulata, & tempus æternitati vnitum. Ego, inquit primus, & ego nouiſſimus. Omnes etiã promiſſiones Dei, tũ prophetię, tum figuræ in illo ſunt cõpletæ & exhibitę. Adhęc in hoc tẽpore Deus Eccleſiam ſe ipſo impleuit, qui ſecũdùm corpus inhabitare cœpit in ipſa, nunquam illam ampliùs deſerturus. Dicitur quoq; tempus completum, quando mercenarij per totũ diem laborantes mercedem ſui laboris repoſcunt; ita poſt Chriſti aduentum aperta eſt ianua cœleſtis, & denarius cũctis patribus numeratus, & præmium ſolutũ. Venit etiã Chriſtus plenus gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine omnes prius benè euacuati accipiunt, vt quod natura vacuũ exhorret, Dei gratia impleat. Atq; hæc ſatis ſint de circũſtantia temporis dicta: nam de loci circumſtantia ſuperiori tractatu, cũ explicaremus verbũ Nazareth, & Galilææ, diſſeruimus.

Sed vt ad ſalutationẽ Angeli redeamus, illud præſandum eſt, Angelum, antequam euangelizet, reuerẽter Virginem ſalutare, & honorificis ac inſolitis verbis laudare: ob admirationem namque myſteriorum, quæ in Virgine peragenda erant, quaſi coactus fuit gratulari Virgini prius, quàm legatione ſibi iniuncta fungeretur. Ait ergò: *Et ingreſſus Angelus ad eam.* Quibus verbis verè inſinuatur, quod erat alma, hoc eſt, abſconſa & latitans Virgo in cõclaui & ſecreto loco. Significatur etiam, quod erat filia Saræ, quę latebat in tabernaculo, vt dicitur Geneſ. 18. in quo Lutheri cœcitas, aut potiùs malitia detegitur, qui dubitat an domi an in conclaui ſola reperta ſit, aut fortaſſis apud propinquum in familia fuiſſe, & certas operas pro ſuo captu in familia obijſſe confingit: & fortaſſis id à Iacobi proteuangelio accepit, qui inter alia figmẽta narrat Mariam accepta hydria foras ad hauriendam aquam prodijſſe, & tunc illi vocem allatam ſonuiſſe: *Aue gratia plena*; & beatam Virginem in dexteram & ſiniſtram partem, vt vocis autorẽ cognoſceret, circum-

ſpexiſ-

Chriſti in ſextomenſe cõceptionis myſterium explicatur.

Gen. 1.

Infrà 3.

Idem ſere menſium tempus Chriſto & Ioanni quam ſit accommodatũ idẽ *Chryſoſt.*

Ioan. 3.

Chriſtus quãlis lux.

Suprà 1.

Quo die Chriſtus conceptus

Auguſt. prædictus.

Chryſoſt.

Gen. 1.

1. Cor. 15.

Sextæ diei Sacramentum.

Qua hora conceptus eſt Chriſtus.

Quid apud fideles perpetuus ille campanarum pulſus ſub nocte ſignificet.

Quoto annorum millenario ab orbe hæc geſta ſint.

Sexta mundi ætas à Chriſti ortu ſump ſit exordium.

Senarij ratio numeri, atque ſignificatus.

Gal. 4.

Epheſ. 1.

Filij Dei incarnatio plenitudo temporis ab Apoſtolo cur dicta.

Iſa. 44. & aliàs.

Matth. 20.

Ioan. 1.

Ibidem.

Virgo cur prius ab Angelo ſalutata, quàm ab eo nuncium acceperit.

Quid Angeli ingreſſus ad Virginem.

Gen. 18

Luthe. in poſtil. circa Euangel. de Virginis annunc.

Lutheri contra Virginis ſolitudinem, nec fictio quæ andã fabula confutatur.

ſpexiſſe. Cùm verò tremefacta domũ rediſſet, ac hydriam depoſuiſſet, tunc demũ Angelum illi aſtitiſſe, & legationem ſuam obijſſe. Quod à patribus multis impugnatur, præſertim Ambroſio, qui in Lucæ primum caput ſcribẽns:

B. Ambroſ. li. 11. in Lucam, c. 11. 10. 5. in eodem.

Sola, inquit, in penetralibus, quam nemo virorum videret, ſolus Angelus reperiret, ſola ſine comite, ſola ſine teſte, ne quo de genere deprauaretur affatu, ab Angelo ſalutatur. Et idem lib. 2. de virginitate, vt inferiùs producetur. Et Bernard. hom. 3. de B. Virgine ferè in principio:

B. Bernar.

B. Virginis prudentia & taciturnitas.

Suſpicandum igitur non eſt, quod apertum inuenerit Angelus oſtiolum Virginis, cui nimirum in propoſito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur ſilentium, vel cõtinentis caſtitas, tentaretur. Clauſerat itaq; etiam illa hora ſuum ſuper ſe habitaculum Virgo prudentiſſima, ſed hominibus, nõ Angelis. Euſebius Emiſſenus in Euangel. de annuntiat.

Euſeb. Emiſſ.

Ingreſſus Angelus ad eam: Non enim in plateis erat, non in publico morabatur; intus erat in penetralibus, ſola ſedebat, nec tamen ſola tanto virtutum exercitu circumſcripta. Iam verò his verbis Angelus ſignificatur non venire volando per tectũ,

Gabriel Angelus quomodo ingreſſus ad Virginem.

vt interdum quidam inepti pictores effingunt, quò artem picturæ oſtentent: & collum atque pectus, dum Angelum ſuſcipit Maria, detegat, & ſpectandum præbeat; ne monſtrum & phantaſma aliquod videretur: verùm per oſtium ingreſſus eſt, & motu progrediendi vſus, in forma hominis, atque elegantis habitu iuuenis, cum alijſq; duob. comitibus, vt ſuperiùs indicauimus. Hunc etiam motum progrediendi indicat eius diſceſſus: quia vbi obtinuit Virginis aſſenſum, Angelus ab ea diſceſſiſſe ſcribitur.

Altera huius Angeli ingreſſus circumſtãtia.

In hoc autem Angeli ingreſſu ad Virginẽ, vt quidam meditantur, ſpiritus vehemens, & lux præcedens cubiculum repleuit, vt Angelus lucis à Deo miſſus ſignificaretur, & ad verba Angeli ſuſcipienda magis illa diſponeretur. Neque profectò hoc ratione caret: nam & Angelus nocte natiuitatis ad paſtores venit:

Luc. 2.

Et claritas Dei circumfulſit illos: & Angelo ad Petrum in carcere exiſtentem venienti:

Act. 12.
Suprà 2.

Lumen refulſit in habitaculo carceris. In aduentu etiam Spiritus ſancti: *Factus eſt repentè de cælo ſonus, tanquã aduenientis Spiritus vehementis, & repleuit totam domum.* Hic autem præter Angelum, qui iam venerat, ſuperuenturus quoq; erat Spiritus ſanctus in Virginem.

Luc. 1.
Virginis modeſtia atque deuotio.

Quod verò ad ipſam virginẽ ſpectat, ſignificatur hoc ingreſſu, pudiciſſimam Virginem in ſuo conclaui, ſecretove cubiculo ſe occluſiſſe, vbi clauſo oſtio preces fundebat ad Dominũ, & ſalutem mundi aduentare, ardentiſſimis votis efflagitabat. Sic enim legimus Iuditham viduã ſanctam, in ſuperioribus domus ſuę feciſſe ſibi ſecretum cubiculum,

Iudith 8.
Luc. 1.

vbi cum puellis morabatur, & aſſiduis deprecationibus intendebat. Si ergò Angelus ad Zachariam nõ niſi precantem venit, neque ad Danielem niſi preces fundẽtem, vt capitibus eius Prophetiæ, 8. & 9. habetur: profectò neque ad Virginẽ venit, niſi Deo ſupplicantem, atq; orationibus, fide, humilitate, & charitatis igne flagrantibus acerrimè incumbẽtem.

Daniel. 8. 10. & ſeq.

Quomodo beatiſſ. Virgo diuinum ad ſe traxerit Verbũ.

Vt enim fumus candelæ recẽs extinctæ proximum lumen ad ſe trahit, atque illo accenditur: ad hunc modum Virginis oratio ad ſe primùm Angelum inſtruentem, deinde Spiritum ſanctum tãti operis artificem & autorem, poſtremò Filium Dei in vterum ſuum pertraxit.

Angeli quibus aſſiſtant.

Solent namque Angeli precantibus aſſiſtere, eorumque preces libenter exaudire, iuxta illud: *Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus in medio iuuencularũ tympaniſtriarum.* Ex quo Bernard. hom. 3. ſuper Miſſus eſt, Mariam ab Angelo in oratione teſtatur inuentam.

Pſal. 67.
B. Bernar.

Sicut enim Angelus malus Euam ſtulta meditantem, & fructum ligni ſcientiæ boni & mali cõcupiſcentem eſt aggreſſus; ita Gabriel Angelus Virginem inuenit ſub ligno vitæ, verba Dei (quę apud Iſaiæ c. 7. habentur: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*) prudenter meditantem.

Gen. 3.
Iſai. 7.
Matth. 1.

Ita enim meditatur Auguſtinus ſerm. 5. in natali Domini.

B. Aug. to. 10. ſer. 9. de tempore. à medio.

Ingreſſus eſt ergò Angelus, quia Maria hortus concluſus eſt, & fons ſignatus. Et vt arbores fructiferæ in horto clauſo ſeruantur, ſylueſtres verò in campo aperto, & in via: ita mulier honeſta & prudens meminit verbi Dauidis dicentis: *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus* (ſiue vt Hebraicè dicitur, *in penetralibus*) *domus tuæ.*

Cant. 4.

Pudicæ mulieris, & impudicæ ſigna.

Quę verò impudica eſt, præ foribus domus, & in publico proſtat, vt dicitur Prouer. 9.

Pſal. 127.
Prouer. 9.

Videant ergò mulieres, ne ſe vanè oſtentent, & per plateas & vicos vagentur. Nam quæ ſine neceſſitate domum egreditur, dæmoni occurrit, & ab eo vincitur: quemadmodum Eua per Paradiſum diſcurrens, & Dina filia Iacob, quæ ex curioſitate ad videndum mulieres regionis illius egreſſa, rapta eſt & violata.

Gen. 3.
Infrà 34.

Vnde Ambroſius libr. 2. de virginib. ait:

B. Amb. to. 3.
Comites Mariæ quales.

Hæc ad ipſos ingreſſus Angeli inuenta domi in penetralib. ſine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obſtreperet. Neq; enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quin etiam tum ſibi minus ſola videbatur, cùm ſola eſſet. Nam quẽ admodũ ſola, cui tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam vbi reuiſere ſolebat, inuenit. Et Angelũ Maria, quaſi viri ſpecie mota, trepida, quaſi non incognitum audito nomine recognouit.

Cic. lib. 4. de Offic. in princ.

Hæc ille. Epiphanius in

B. Epiphan.

hæreſim 79. Collyridianorũ, hunc Angeli ingreſſum ſignificatum eſſe per verba Iſaiæ declarat his verbis: *Et ingreſſus eſt*, inquit, *ad propheti ſſam, narrans de Euangelico Gabrielis boni nuncij ingreſſu, qui miſſus eſt à Deo, vt exponeret vnigeniti Filij Dei ingreſſum in mundum, & natiuitatem ex Maria: & concepit in vtero, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius, Accelera ſpolia, &c.* Hæc ille. Tertiò exponendum eſt, Mariam non ſe ingeſſiſſe, nec ſeſe oſtentando, aliquid ambitioſiùs quæſiuiſſe, ſed vt verè humilis erat, domi apud ſe hærebat, cogitans oculos Domini contemplari bonos & malos in omni loco; vt intelligat vbi quiſq; ſit, & ad quid, & quàm ſit vtilis. Quod ſi expediat eum ad maiora munera vocari; id poſſe nõ tantùm per ſe, verùm etiam per Angelos & homines efficere: quemadmodũ Saulem domi humiliratis ſt[...]d o latit intem, per homines quæſiuit, & aſſumpſit ad regnum: Gregorium verò magnum in agro abſconditum, per lucidam columnam de cælo detexit, & ad Pontificatum euexit. Ita & modò Virginem in cubiculo abſconditam, ad tantæ faſtigium dignitatis, vt eſſet vera Filij Dei mater, vocauit, atque prouexit.

Iſa. 8.

Maria ab omni curioſitate, & ambitione aliena, vt quoq; modeſtiſſima.

Prouerb. 15.

Homini ſiue priuato, ſiue officium in Eccleſia gerenti quid conſiderandum exẽplo B. Virginis.

1. Reg. 10.

Aue gratia plena. Mulierem vllam nuſquã legitur Angelus ſalutaſſe, etiamſi illi apparuerit, vt Saræ & Agar, & Manue vxori. Hanc autem ſalutat, & verbis honorificis alloquitur, vt minimè per peccatum excõmunicatam. Omnes enim aliæ quotquot ſunt, fuerunt, atque futuræ ſunt fœminæ, antiquo Adæ peccato excõmunicatæ ſunt. Salutat etiam quam non ſolùm amat, ſed etiam admiratur quaſi præuiſam ab æterno Dei matrem, tabernaculumq́; Dei ſanctiſſimum, quam ſibi quoque immenſis gratiæ donis anteferendam cognoſcebat, quamq́; poſt Deum Reginam, & dominã orbis totius venerandam eſſe, atque inuocandam non ignorabat. Hinc B. Auguſt. ſerm. 17. de natali Domini: *à ſalutatione incipit, qui ſalutem in lingua portauit.*

Cur Mariam Virginem Angelus ſalutauerit.

Gen. 8.

Suprà 16.

Iudic. 13.

Quo loco eandem Virginẽ Angelus habuerit.

B. Aug. to. 10.

De prima voce, *Aue*, aduerte, dici à verbo aueo, aues, quod eſt deſiderare: vnde auidus: ſed auere (vt inquit Feſtus) ſignificat etiam gaudere, & ita idem eſt dicere, *Aue*, ac dicere Deſidera, vel Gaude: deſiderantur enim quæ gaudium adferunt. Græcè verò ab Euangeliſta dicitur χαῖρε, hoc eſt Gaude vel Aue, vel Salue, vel Vale. Omnia hæc ſignificata vox Græca includit: inter quæ, id eſt diſcriminis, quod, Aue, eſt ſalutatio matutina, ſicut Salue veſpertina accidentis, vt teſtatur Dio Caſſius in vita Hadriani Imperatoris, Georgio Merula interprete: Vale verò, ſalutatio eſt recedentis quocunq;

Aue quid.

Feſtus Pomp.

Verbum Græcum χαῖρε, habet ſignificata quatuor.

Caſſius.

tempore. Hebraicè autem dicitur in codice Syriaco Schelom Lech, Id eſt, Pax tibi; vel Schalom hymecla, id eſt, Pax tecum, vt docet Hieronym. qua quidẽ voce omnia bona deſiderabilia, & cõſequenter omnia ſignificata prædicta, nimirum Aue, Salue, Gaude, Vale, complectuntur Hebræi. Aue ergò B. Virgo, ſeu Deſidera: quia quodcunque auebas, & ſupra quã auebas obtinebis, ſcilicet vt ſis mater Meſſiæ ſimul & virgo. Gaude, quia verum riſum & gaudium magnum, quaſi alterum Iſaac, primũ tibi, deinde toti mũdo paries, ita vt omnis qui audierit, corrideat tibi. Vnde Euthym. ait: *Gaudium hoc Euæ ſoluit maledictionem. Illa ſiquidem iuſſa eſt habere mœrorem.* (*Nam id propriè ſignificat* λύπη *vocabulum, quod Geneſ. tertio cap. in ærumnas & dolorem vertitur*) *hoc autem gaudium quod mœrori contrarium eſt.* Hæc ille. Salue quæ ſalutem ipſam, & eius largitorem concipies in vtero, & cum omnibus qui perditi ſunt liberaliter communicabis. Vale, quoniam tu es illa valens virago ad trahendũ Deum de cœlo in corpus tuum, atq; ad conterendũ caput ſerpentis, de quo cũ filio tuo glorioſiſſimè triumphabis: valens, & ad impetrandam ab eo nobis gratiã, qua ſimul tecum de illo triumphemus. Omnia enim hæc, vt diximus, verbum Græcum ſignificat. Vnde Eccleſia ſingulis illis ſignificatis Virginem ſalutare conſueuit.

Schelom lech Syris quid ſit.

Hier. in 1. c. Matth. 10 9.

Eadem ſignificata omnia B. Virgini optime conueniunt.

Gen. 21.

Eu hym. in in proœmium B. Lucæ.

Gen. 3.

λύπη propriè quid.

Supra 2.

Infrà 3.

Aue, inquit, *maris ſtella:*
Aue Regina cœlorum,
Aue Domina Angelorum:
& iterum:
Regina cœli, lætare, alleluia.
Salue Regina mater miſericordia.
Vale valdè decora,
Et pro nobis ſemper Chriſtum exora.

Eas ſalutandi formas, Eccleſia ſimul omnes vſurpat Dei genitrici Mariæ, cœlorumque Reginæ matutinã ſalutationem atque veſpertinam Eccleſiæ conſuetam optimo iure debet.

Digna eſt enim beatiſſima Virgo, eo quòd tanto myſterio (ex quo ſalus mũdi pendebat) aſſenſum præbuit, atq; illius perficiendi ſocia & adminiſtra fuit, vt à nobis matutina, ac veſpertina ſalutatione, dum ad eam accedimus, vel ab ea recedimus, (vel dum more Eccleſiæ pulſu campanæ manè, & ſub veſperam ad eam ſalutandam excitamur) reuerenter ſalutetur, gratiaſq́; illi immenſas propemodum pro tãto ſemper agamus beneficio. Annotauit Andreas Hieroſolymitanus, Gabrieli propoſitum fuiſſe, vt lætitiæ ſigna ſtatim Virgini annunciaret, & vt ad mentem eius demulcendam exordium ſermonis à gaudio auſpicaretur. Sic enim decebat Reginam ſalutari, quam & lætitia organum, & immenſi gaudij genitricem vocat. Meminit huius ſalutationis Sybilla libro tertio Oraculorum:

Andreas Hieroſoly.

Cur Angelus Virginem colloquens, cœpit à ſalutatione.

Εὐφράνθητι κούρη καὶ ἀγάλλεο σοὶ γὰρ ἔδωκε

Maria Virgo lætitiæ organum.

num,& immenſi gaudij genitrix dicta.

Εὐφραίνου ἀιῶν@, ὡς ὀυρανὸν ἔκτισε καὶ γῆν
Ἐν σοὶ δ' ἐνναίειν δ' ἔσσεται, ἀίδιον φῶς.

Id eſt:

Geſti læta puella, tibi nam gaudia ſemper
Duratura dedit cœli terraq; Creator
In te habitaturus: tibi lux æterna manebit.

Illa quorundā meditatio verbi Aue. i. ſine væ & Eua, id eſt, plena omni væ, quatuor patitur incommoda.

Quod verò à quibuſdam doctoribus dictum eſt, Aue, id eſt, *ſine* væ vel culpæ, vel pœnæ, quorum neutrum Virginē attigit; cótra verò Eua, id eſt, mater omnis vę, hoc eſt culpæ & pœnæ: magis piè quàm ſolidè dictum videtur. Nam neque, Aue, illud apud Latinos ſignificat, cùm ſit imperandi modus verbi, aueo, es; neque apud Latinos particula, a, eſt negans, quemadmodum apud Græcos. Væ etiam cum dipbthongo ſcribitur, neque in compoſitionem venit. Eua etiam nó ſignificat matrem ipſius væ, nec apud Græcos, nec apud Hebræos. Præterea meditatio hæc falſo nititur fundamento. Nec enim Angelus Latinè dixit Aue, neque Græcè χαῖρε, ſed Hebraicè Schalom lach, hoc eſt, Pax tibi, vt Chriſtus ſalutabat, & Apoſtolos ſalutare præcepit dicēdo: *Pax huic domui*. Magis ergo ad ſenſum reſpexit quicunq; dixit, Aue, id eſt, *ſine* vę, quàm ad ſynceram vocis etymologiam.

Ioan. 20. & *Ibidem.* *Matth.* 10.

Alluſionem illam tamē dictā in ſpiritali ſenſu vere Virg. Mariæ competere.

Per hoc enim quod illi dicitur, Aue, vel Gaude, vel Salue, ab omni prorſus væ alienā eſſe oſtēditur: nec enim cum gaudio diuino mœror, vel cum ſalute culpa, quæ cōſcientiam vexat, vel vlla miſeria poteſt cōſiſtere. Simili ratione & pietate accipiendū, ac interpretandum videtur, quod Eccleſia in Hymno de B. Virgine cantat:

Angelus Mariam Virginē quo ſermone affatus.

Sumens, inquit, *illud Aue*
Gabrielis ore;
Funda nos in pace,
Mutans Euæ nomen.

Quia, vt dictum eſt, Angelus non dixit Latinè Aue, ſed Hebraicè Schalom Lach, nimirum Pax tibi: ad quam quidem pacem alludens Eccleſia, ſubdit:

Funda nos in pace, &c.

Vnde nomen Euæ deſcēdat. *Gen.* 3.

Eua ſimiliter Hebraica lingua non ſimpliciter dicitur Eua, ſed חוה Chaua à verbo חיה quod eſt viuere; vt ſignificet matrem cunctorum viuentium: atq; ita Chaua nihil habet commune cum Aue. Eſt tamen verus Eccleſiæ ſenſus, ſi rem ipſam inſpicias: nam per ſalutationem factam Virgini, qua facta eſt mater Dei, nomen Euæ in Aue mutatum eſt, id eſt, res nominata per Euam, cōmutata eſt in Euam ſalutatam, quæ verum adiutorium Chriſti fuit, & pariendo Chriſtum patrem futuri ſeculi, atq; regeneratorem, cōſtituta eſt mater cunctorū viuentium, & ita mutata eſt maledictio Euæ in benedictionē, & Euæ dolor & mors in gaudium & vitam per Mariam. Hæc mihi dicta ſint pro Hymno Eccleſię *à maleuolis*, ac detractoribus tuendo.

Maria virgo verum adiutoriū Chriſti fuit. *Iſai.* 9. Maria Virgo quando effecta eſt mater cunctorum viuentium.

Atq; hæc quidem ſalutatio continet quicquid in alijs ſalutationibus, quas Scriptura commemorat, comprehēditur, ſiue ſit ſalus, ſiue vita, ſiue gaudium, ſiue benedictio, ſiue pax & gratia, & miſericordia; vt ſolent Apoſtoli eos, ad quos ſcribunt, ſæpè ſalutare. Eſt autem illa magnifaciēda ſalutatio, qua homo ſit memor ſalutis animæ ſuę, vt eſt illa, quę Virgini offertur, & quam ipſa Virgo cognatæ ſuæ Eliſabeth obtulit.

Quænam magni ſit faciēda ſalutatio.

Græci prætereà non longè aberrarunt à ſcopo, dicentes, εὖ πράττειν, vel χαίρειν, id eſt, benefacere, vel gaudere. Romani verò ſalutem plurimam dicebant ſcribendo, coram autem Aue, vel Salue.

Præſentes, abſentesve ſalutandi apud Romanos mos qualis.

Abſurda autem eſt & inſolerabilis, prorſuſque ab idolorum cultoribus profecta ſalutādi conſuetudo inter Chriſtianos, qui cuicunque occurrenti, ſalutationis loco oſculum manuum offerunt. Principi verò cuilibet etiam pedum: nam Idololatris mos erat manus oſculari in ſignum adorationis. Vnde Deus ad Eliam dixit: *Dereliquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum oſculans manum.* Et de prima voce ſatis ſit dictum.

Gentilitia illa inter Chriſtianos, manus, pedeſve exoſculandi loco ſalutationis, quam ſit conſuetudo damnabilis.

3. *Reg.* 19.

Quid gratia plena ſignificet.

Sequitur, *Gratia plena*. Græcè vno verbo tantùm dicitur Κεχαριτωμένη, hoc eſt, ad literam, gratificata: eſtque participium paſſiuum verbi χαριτόω, quo vtitur Paulus ad Epheſ. 1. dum ait: *In qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo:* atque hic illam ſignificat quam gratuita ſua bonitate Deus gratam & charam & acceptā habuit. Vnde apud Homerum hæc vox pro præcipuè, atque inſigniter dilecto, gratoque ſumitur. Dixit enim Achilles ad amatum à ſe Patrochum:

Κεχαριτωμένη. *Epheſ.* 1.

Homer. quid.

Ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ.

Et non dixit Angelus cum articulo, ἡ κεχαριτωμένη, ſed abſolutè, & ſine articulo, vt ex fœminis hanc vnam ſingulari, & multiiuga gratia ornatam deſignet. Et vt antiquus grammaticus Apollonius docuit, participium ſine articulo illā vim habet. Vt meritò Epiphanius in Antidicomarianitarū hæreſin agens, ponderet, καὶ πάντα κεχαριτωμένη. Quare duplici nomine accuſandus eſt Eraſmus: Primū, quòd reprehenderit verſionem noſtram, quæ habet, *Gratia plena*, atq; Bernardum ſuper illis verbis philoſophantem. Deinde, quod ipſe verterit: *Gratioſa:* quo verbo exprimitur quidē illa, quæ grata eſt omnibus; ſed omittitur pręcipuū, quod eſt, gratuito Dei dono & fauore id habere. Ideò melius ac præſtantius interpres vertit, *Gratia plena*, ſcilicet apud Deū. Sola

Apollin. lib. Περὶ τῆς Συντάξεως.

B. Epiphan. in hæreſin 78.

Probatur lectio illa, Gratia plena, contra Eraſmum, improbatur vero illa eiuſdem, gratioſa, dupliciter.

Bern. ferm. 3. *ſuper Miſſus eſt.*

enim

Maria cur gratia plena.

enim illa in Scripturis gratia, ſiue χάρις appellatur, deq; ea Angelus dixit: *Inuenisti gratiã apud Deum*. Hinc patres veteres, vel Græci, vel linguæ Græcæ periti legunt, *Gratia plena*, vt diuus Ambroſius, & Hieronymus vel hoc epitheton Græcum rectè in Mariam conuenire arbitrantur, quòd omnibus fœcunda ſit gratijs. Quare Codex Euangelij Syriaci vertit, *Malaath taibutho*, hoc eſt, plena bonitate, ſiue gratia. Hieronymus in ſermone de Aſſumptione hoc elogium explicans, ait: *Benè plena: quia cæteris per partes præſtatur, Maria verò ſimul ſe tota infudit plenitudo gratiæ*. Et paulò antè: *Aue gratia plena, &c. Talibus namque decebat Virginem oppignerari muneribus, vt eſſet gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris Dominum, pacemq; refudit, fidem gentibus, finem vitijs, vitæ ordinem, moribus diſciplinam*. Athanaſius verò & ipſe Græcus autor, ſerm. de ſanctiſſima Deipara ſic habet: *Spiritus ſanctus in Virginem deſcendit cũ omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem diuini principatus adſunt, imbuens eam gratia, vt in omnibus gratioſa eſſet, atque idcirco gratia plena cognominata eſt, eo quòd adimpletione Spiritus ſancti omnibus gratijs abundaret*. Et infrà ſub finem: *Decet enim te matrem, regeneratricem, dominam, ac heram cognominari, eo quòd ex te prodijt Rex, Dominus ac Deus noſter: aſſiſtentem illi, nobis quidem terribilis, tibi autem dulci, omnem gratiam largienti: qua de cauſſa factum eſt, vt gratia plena appellata es, vtpote quæ omni gratia abundares*. Hæc ille. Theophylactus verò, ſiue eius interpres vtranque lectionẽ ſequitur, & gratioſam, & gratia plenam: & ait inueniſſe gratiam coram Deo, quod in vtero concepit filium Dei, quod nulli alteri eſt conceſſum. Epiphanius proinde ſuperiùs productus explicauit, ἐν πάσῃ κεχαριτωμένην, non in hac, vel illa virtute, ſed in omnibus. Nomine ſiquidẽ gratiæ omnis virtus in Scripturis exprimitur iuxta illud: *Gratia ſuper gratiam mulier ſancta, & pudorata*. Et præceſſerat: *Mulier ſenſata, & tacita, non eſt immutatio eruditæ animæ*. Ambroſius in Lucam: *Benè ſola, inquit, plena gratia dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratia repleretur autore*. Hieronymus ad Principiam Virginẽ: *Sancta Maria quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter plena gratia ſalutatur*. Et Euſebius Emiſenus in Euãgelium Lucæ de Annũtiatione: *Quis vnquã tantam gratiam habuit, quantam Maria Virgo? Alijs enim ad menſuram datur, hæc autem gratia plena dicitur*. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis, quam Picus Pariſienſis latinam reddidit, ſanctæ Virginis gratiam vocat immenſam, & perſonam multis virtutibus exornatam, gloriæq; ſpiritualem arcam, vrnam auream, quæ manna cœleſte cõtinet, mare itidem ſpirituale. Item Gregorius Neocæſarien. ſerm. de Annunciatione Virginis (qui inter alias Græcorum patrum Homelias inuenitur) *Gratia, inquit, plena, quia cum hac totus theſaurus gratiæ repoſitus erat. Ex omnibus enim generationibus hæc ſola Virgo ſancta corpore & ſpiritu fuit: ſola fert eũ, qui verbo portat omnia. Et non ſolùm admiratur Angelus pulchritudinem corporis, ſed virtutem animi: idcirco κεχαριτωμένην appellauit*. Sic ille.

Ambro. lib. 2. in Luc. c. 2. to. 5. initio.
Malaath taibutho Syriacè quid.
Hieron. to. 9.
Idem.
Athan. tom. 3. à med. o.
Idem.
Quibus dignis cognominibus ſit Virgo Maria.
Theophyl. in Lucam.
Epiphanius.
Gratiæ appellatione in Scripturis omnis virtus ſignificari ſolet.
Eccl. 26.
Ambr. lib. 2. in Luc. c. 2. to. 5. to. 1. in princ.
Hieron. epiſt. 140. in explan. Pſal. 44. non longè à princ. to. 3. ante med.
Coloſ. 2. & 1.
Euſeb. Emiſ.
Epiphan.
Mariæ Virginis illuſtria cognomenta ex Epiphan.
Gregorius Θαυματουργός.
1. Cor. 7.
Heb. 1.

Obijciunt Hæretici, Virginem æquari Chriſto in plenitudine gratiæ. Sed ſi hæc obiectio valida eſſet, ſequeretur, Apoſtolos, & Ioannem, ac parentes eius, & B. Stephanũ pares eſſe Filio Dei, quia etiã pleni gratia aut Spiritu ſancto dicuntur. Deinde per contrarium obijcit Eraſmus, multos in Scripturis legi gratia plenos; ac proinde nõ eſſe hunc titulũ peculiarem, & ſingularem Virgini, ſed communem illi cum alijs; cùm tamen Origenes, & Ambroſius inſolitum, nulliq; alteri in Scripturis ſcribant eſſe cõceſſum. Aiunt illi: De Stephano ſcriptum eſt quòd erat plenus gratia, & fortitudine; & Ioãnem Baptiſtam cum Zacharia, & Eliſabeth parentibus eius repletum dici Spiritu ſancto: Apoſtoli Act. 2. Impleti ſunt Spiritu ſancto, & cœperũt loqui varijs linguis. Reſpondemus: Originem in Lucam annotaſſe aliter, & aliter dici in Scripturis plenitudinem gratiæ. Non enim eandem habet, quòd Apoſtoli dicũtur repleti Spiritu ſancto, & quòd Ieſus dicitur Luc. 4. plenus Spiritu ſancto. Bernardus etiam ſerm. de natiuitate Mariæ monet, fontem vitæ Chriſtũ eſſe, Mariam verò aquæductum eſſe, ac fõtis plenitudinẽ de Patris corde manare: ſed ab hoc aquæductu primum excipi, ac alijs inde ſpiritualis gratiæ fluenta communicari. Aliud ergo eſt vna, aut altera gratia impleri, quemadmodum ſancti ad munera, ad quæ à Deo electi ſunt præſtanda, repleri dicuntur: aliud verò omniũ plenitudine gratiarũ impleri, quod ſoli Mariæ cõceſſum, affirmauit in verbis allatis paullò ante Hieronymus. Ecce Ioan. 1. Chriſtus dicitur plenus gratia, & veritate, Maria dicitur plena gratia, Stephanus plenus gratia, & fortitudine. Sed quanquã in verbis conueniãt, omneſque iſti pleni gratia dicantur, varia tamen atque diuerſa eſt plenitudo. Chriſtus enim vt fons, & caput omnium electorũ, plenus eſt: de cuius plenitudine vniuerſi electi ab initio mundi acceperunt, accipiunt, & in finem vſque mundi accipient. Maria verò illi proxima, ac ſingulariter cõiũcta, plena dicitur gratia, quantã matrem

Hæreticorum contra prædictam lectionẽ, rationes ſoluuntur.
1. Ratio.
Act. 2.
Luc. 1.
Ibidem.
Ibidem.
Actor. 6.
2. Ratio Eraſmi.
Orig. inferiori loco.
Ambr. in prædicto teſtimonio
Act. 2.
Orig. hom. 29. in Lucam initio, to. 2.
Luc. 4.
Bernardus.
Chriſtus fons vitæ, Maria Virgo eſt tantum aquæductus teſte Bernardo.
Mariæ Virginis prærogatiua.
Hiero. ſer. de Aſſump. to. 4.
Ioan. 1.
Actor. 6.
Chriſti gratiæ plenitudo qualis.
Ioan. 1.
Maria Virgo quomodo gratia plena

Meſſiæ habere decebat, quantumque pura creatura poterat eſſe capax, & quantum expediebat vt illa tanquam mater piétiſſima in nos omnes tãquam filios effunderet: vtpoté quæ aſſumpta fuerat à Chriſto non ex vlla neceſſitate, aut ex impotentia ſua, verùm propter ſuam meram bonitatẽ, & gloriam in matre communicandam, atq; illuſtrandam nimirum vt eſſet (ſi ita loqui liceet) corredemptrix, mediatrix, & cooperatrix ſalutis humani generis, & ad quam, tãquàm ad ſingularem aduocatam, quæ ſemper pro ſua reuerentia à filio exauditur, cómuni Fidei inſtinctu, & deuotione omnes fideles, tam iuſti, quã peccatores, ad impetranda omnia bona, atque beneficia, tam corporalia, quàm ſpiritualia, omni tempore, & omni loco confidenter accedere deberent, atq; confugere. Hæc eſt plenitudo gratiæ ſpectans ad matrem Meſſiæ. Reliqui verò, ſiue Apoſtoli, ſiue Martyres, ſiue Virgines, ſiue Cóſeſſores, ſi pleni gratiâ dicuntur: intelligẽdi ſunt eatenus gratiã Dei participare, quatenus ratio officij ſui, ſiue vocationis exigere, & poſtulare videbatur. Nam idoneos fecit Prophetas ad miniſterium Propheticum, Apoſtolos ad gradum apoſtolicũ: Stephanum, & Martyres ad cõſtanter fortiterque omnia mundi tormẽta propter Chriſtum ſuſtinenda: & ita de reliquis miniſtris ſentiendum eſt, quos Deus ad ſua miniſteria idoneos fecit, teſte Paulo. Plenior tamen atq; excellentior eſt ea, quæ Mariæ virgini tribuitur, gratiæ plenitudo. Nec ergo plenitudo gratiæ æquat Filio Dei Mariam, nec per contrarium æquantur alij beatæ Virgini, etiã ſi dicantur pleni gratia. Eſſet etiã ſeruos matri pares facere, vt contendit Lutherus, qui in Poſtilla Euangelij Annunciationis ait: *In Chriſto omnia paria ſunt. & gratiam is plenè concedit, & vnicuique perfectam ſalutem apportat; vt certum ſit eum omnia habere, qui Chriſtum habet. In ſide omnia opera ſunt paria, & vnum alteri ſimile eſt. Omnes iuſtorum commendationes, quæ in Scripturis ſæpè proponuntur, eodem modo intelligendæ.* Hęc ille, redigens in ordinem cum alijs B. Mariã. Sed hęc Iouiniana, & paradoxa eſt theologia, omnẽ iuſtorum ordinẽ, varietatem dignitatum, & meritorum gradus auferẽs. Perinde ergo erit habere vnũ talentũ, vel duo atque habere quinq;. Quomodo verũ erit illud Auguſtini ad Simplicianum, *Teſtamur gratiam in quibuſdam pleniorem, & euidentiorem infundi, in alijs tantam eſſe ſidei gratiam, quanta ad obtinendum regnũ cœlorum non ſufficiat.* Hec ille in ſenſu. Et in libro de Natura, & Gratia: *Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: charitas magna magna iuſtitia eſt: charitas perfecta perfecta iuſtitia eſt.* Hinc fabula eſt quam quidam Lutheri diſcipulus exponit: *Quilibet Chriſtianus eſt plenus gratia, & Deus planè fauet nobis, quando nos habet pro filijs ſuis, nec reputat nobis peccata noſtra.* Ita ille Diaboli diſcipulus. Cùm tamen ignorare non poſſit, hunc titulum gratiæ Dei paucis eſſe cõceſſum, & ſelectis viris. Si enim Maria non eſt gratia plena, niſi quia ei per iuſtitiã Chriſti imputatam remiſſa ſunt peccata, ergo & Chriſto, qui Ioan. 1. dicitur *plenus gratia, & veritatis*, remiſſa eſſent peccata. Aliud ergo eſt plenum eſſe gratia, quàm remitti peccata. Qui ergo ſic tribuunt Mariæ gratiæ plenitudinem, re ipſa tamen eam illi adimunt.

Nobis verò per omnia tuẽda eſt, & propugnanda gratiæ plenitudo, quam vt fructuoſiùs explicemus, proferã tres regulas, partim ex Scripturis diuinis, partim ex Patribus erutas, quę illam plenitudinem oſtẽdant. Prima quidem eſt: Quicquid gratiæ alijs ſanctis, vel viris, vel fœminis legimus eſſe conceſſum (modò ſexui fœmineo non repugnet) id totum nobilius, ac eminentiùs Virgini matri cóceſſum eſſe aſſerendũ eſt. Quædam etiam, quæ nulli alteri cõpetunt, modò conſtet Deum poſſe, & decere donare, atque illam poſſe accipere, dediſſe ne dubites. Nam quemadmodum ſola mater Chriſti eſt, & Virgo, ſola etiam corpore, & animo in cœlum aſſumpta: ita etiam ſola ab originali crimine excellenter præſeruata eſt. Idque oſtendit locus ille: *Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es vniuerſas:* & rurſus: *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea: vna eſt matri ſuæ, electa genetrici ſuæ: viderũt eam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt: reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam.* Vbi vides, quanto interuallo vna cęteris reginis, ac cócubinis, adoleſcentuliſq;, id eſt perfectis, proficientibus, ac incipientibus præferatur. At quæ vna alia eſſe poteſt tãtoperè celebrata, atq; ab omnibus laudata, quam illa mater Meſſiæ, primaria ſponſa, & cœlorũ regina, quæ de ſeipſa in ſpiritu cecinit: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generationes?* Zeuxis pictor excellentiſſimus (vt teſtis eſt Plinius) Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Iunonis Lacinię publicè dicarent, multas eorum virgines inſpexit, vt quod in quaq; laudatiſſimum eſſet, picturâ redderet. In hunc modum Deus vniuerſi conditor, & nobiliſſimus pictor, quicquid pulchrum, quicquid laude dignũ in omnibus alijs ſiue viris, ſiue fœminis elucebat, in vna ſanctiſ-

Chriſti in matrem munificentia.

Virgo Maria primas apud Filium mundi patrona potentiſſima, & aduocata.

Qualis gratiæ plenitudo Sanctorum.

1. Cor. 3.

Lutheri virginem Chriſti matrem reliquis Sanctis adæquantis, impium dogma refellitur.

Theologia Iouiniani Luthérique qualis.

Matth. 25.

Aug. lib. 2. q. 2. ſub init. to. 4. circa med.

Idem lib. de Nat. & Gratia, c. vlt. to. 7.

Quam impiè dicatur, & falſo, plenũ eſſe gratia, & ei peccata non imputari, idem prorſus eſſe.

Ioan. c. 1.

Formulæ tres B. Virginis ad gratiæ plenitudinem intelligendam & explicandam aptiſſimè commendantur.

Prima regula.

Prou. vlt.

Cant. 6.

Reginæ apud Salomonem, ac concubinæ, & adoleſcentulæ, quid ſint.

Luc. 1.

Zeuxis ingenium.

Plin. lib. 35. cap. 9.

Qualis videri poſſit beatiſſimæ Virginis in Dei ſua matrem electio, & præparatio.

ſima Virgine ſapientiſſimè effinxit, & qua ſtructura quadam pulcherrima reddidit. Hanc regulam tradunt Patres. Hieronymus enim rectè dixit: *Cæteris per partes gratia præſtatur. Mariæ verò ſimul ſe tota infudit plenitudo gratiæ.* Hoc idē docet Damaſcenus his verbis: *Sed quemadmodum vetus Anna ſterilis facta per votū, & repromiſsionē habuit Samuelem, hūc in modum & hæc* (loquitur de S. Anna vxore Ioachim, & Virginis matre) *per ſupplicationem, & repromiſsionem à Deo Deiparam profert; vt & in hoc nulla illuſtrium, & glorioſarum poſterior habeatur.* Hæc ille. Ex cuius verbis habes B. Virginem nulli illuſtrium fœminarū poſthabendā, ſed quicquid illis legimus fuiſſe conceſſum, id ſtatim eminentiori modo B. Virgini donatum intelligamus. Atque hac ratione Euangelium Marthæ & Mariæ ſororum rectè in Aſſumptione Virginis legitur, vt vel ex eius ancillis valeas colligere qualis, & quāta fuerit mater, & Regina: atq; ex meritis ac dotibus Marthę, & Marię, aſſurgas ad meditandas ſingulares, ac eminētiſſimas matris Dei virtutes. Ipſa etenim dignior eſt Eua, atq; proinde antiquior, doctior Maria ſorore Moyſi, verecūdior Sara, amabilior Rebecca, fœcundior Lia, Rachele pulchrior, prudētior Abigail, maior Regina Saba, fortior Iudith, gratioſior Heſter, caſtior Suſanna, diligētior Sunamitide, hoſpitalior vidua Sareptana, ſanctior Anna, quæ perpetuò orabat in tēplo, fidelior Samaritana, humilior Chananæa, officioſior Martha, cōtemplationi, & audiēdo verbo Dei magis intenta, quā Maria ſoror Marthæ. Ipſa vincit Angelos puritate, Prophetas ſanctitate, Apoſtolos dignitate, Martyres conſtantia, Doctores ſapientia; Confeſſores abſtinentia, Virgines pudicitia, Religioſos humilitate atque obedietia. Denique alij ſunt nobiles, alij diuites, alij docti, alij fortes, alij prudentes, alij caſti, atque alij alias virtutes habent; hęc cōplectitur vniuerſas: ita vt in ſuos ſeruos, & deuotos refundere poſſit. Rectè proinde dixit Hieronymus (in præfatione in Sophoniā) omnium velut ſyderum igniculos clarum Mariæ lumen abſcondit.

Hiero. ſerm. de Aſſump. to. 4.
Dama. lib. 4. Fidei orthod. c. 1.
Luc. 10. Lectio Euangelij in Aſſumptione Mariæ.
1. Reg. 1. & ſeq.
Luc. 10.

Secunda regula ſit: In corpore Chriſti myſtico Chriſtus locum capitis habet: omnes autem fideles rationem membrorum: inter caput autē, & membra intercedit collum: & cùm cętera omnia membra de more tegātur, & quò ignobiliora ſunt, eò maiori honore circūdentur, vt autor eſt Apoſtolus: ſolum tamē caput cum facie, quæ in eo ſita eſt, & collum minime teguntur, ſed nuda, & aperta manent: ad hunc ſane modū Chriſtus qui caput eſt, & Maria, quæ collum eſt in corpore myſtico, veſte operiente non egent: quia cum cęteri hominis peccato tum originali, tum perſonali ſint maculati, ſolus Chriſtus cum matre ſua ab omni criminis labe prorſus alieni, ac liberi inueniuntur, ita vt nudi per ſe placeant Deo, & Angelis eius. Deinde aptiſſime per collum repræſentatur B. Virgo. Nam quemadmodum in collo monilia, gemmæ, torques, ac pretioſi lapides appenduntur: ita Chriſtus in Maria matre, ſponſaq; ſua omnia gratiarū dona, omnes virtutes, omneſq; perfectiones repoſuit. de qua illud Canticorum intelligi poteſt: *Sicut turris Dauid, collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium:* quia omnes virtutes, quę in Virgine excelluerunt, fortiſſima ſunt propugnacula ad omnia tela inimici, mundi, & carnis propulſanda. Ad hæc, omnis virtus capitis ſenſui, & motui corporis ſeruiens, cibuſq; ipſe quo vitam tuetur, medio collo in corporis membra deſcendunt. Rurſus omnes membrorum fumi, vapores, & ſpiritus ad caput minimè aſcendunt, niſi medio collo: eadem ratione vniuerſa gratiarum dona, & Dei beneficia non niſi per mediam Virginem ad nos deſcendunt: nam ſummum ac potiſſimum Dei donū, quod eſt Ipſe Chriſtus, non niſi per illam nobis donatum eſt; vt intelligamus alia omnia bona inferiora per ipſam ad nos deſcendere: & vt deuotiſſimus Bernardus dixit, nihil habere nos Deus voluit, quod per manus Mariæ non tranſiret. Rurſus ſi ſapimus, nullas preces, aut ſupplicationes, aut gratiarum actiones Deo porrigere deberemus, niſi per hoc dulciſſimum, lætiſſimumque Beatæ Virginis (quæ ſemper exauditur) organū, & collum: vt quemadmodum Chriſtus per illam ad nos è cœlo venit; ita & per illam ad ipſum aſcendamus.

Regula prima propriorum Virginis Mariæ.
Hiero. tom. 6.
1. Cor. 12.
Ratio.
I. Virgo cur ſit nobis collum.
II. Ratio
Cant. 4. Turris Dauid propugnacula quid myſtice.
III. Ratio & IV. Ratio.
D. Bern. ſerm. de Natiuitate B. Mariæ circa med. & alibi.
V. Ratio.

Tertia regula: Quicquid eſt Chriſti, vel Verbi æterni in ſacris literis, cum Eccleſiæ corpori eius myſtico per participationem tribuatur; eminenter tamen, & excellenti ratione lectiſſimę Virgini tribuendum eſt. Ideò dicitur mater miſericordię, vita, dulcedo, & ſpes noſtra, aduocata, Regina, domina, ſponſa, ſoror, amica, & filia. Cantica Canticorum de illa maximè intelligenda ſunt: & quod de Chriſto propriè dicitur: *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarū, &c.* Et rurſus: *In omnibus requiem quæſiui, & in hæreditate Domini morabor.* Rurſus: *Ab initio, & ante ſecula creata ſum.* Item: *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris & agnitionis, & ſanctæ ſpei.* Rurſum: *In me gratia omnis viæ, & veritatis in me omnis ſpes vitæ, & virtutis*

Tertia regula pro agnoſcenda excellentia Virginis Mariæ.
Laudes Diuinæ ſapientiæ quæ Virgini matri accommodantur.
Prou. 8.
Eccl. 24.
Ibidem.
Ibidem.

illam peculiariter ab Eccleſia accommodantur, & in eius laudem leguntur: Ita etiam quæcunque de Eccleſia vniuerſali ad literam dicũtur, de illa vt potiſſimo eius membro, atque digniſſimo ſine ſcrupulo intelligenda ſunt, vt de Canticis Cãticorum diximus: item de quibuſdam Dauidis verſibus, quales ſunt: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuũ, & domum patris tui:* Et: *Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Et: *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei.* Rurſus: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus: Deus in medio eius non commouebitur. Adiuuabit eam Deus manè diluculo.* Rurſus quæ Salomon ſcribit de honeſta, & forti muliere, illi inprimis conueniunt: *Mulierem fortem quis inueniet? procul & de vltimis finibus pretium eius,* & cætera, quæ ibi ſequuntur.

Dauidici verſus aliquot Virgini congruentes: Pſal. 44. Ibidem. Pſal. 86.

Pſal. 45. B. quoque Virgo qualis mulier Salomonis.

Prou. 31. & ſeq.

Ex quibus omnibus accipere facillimè potes, quantam partem Scripturarum meritò ſibi vendicet beatiſſima Virgo: vt ſi ſpiritum Chriſti, & Eccleſiæ habeas, cogaris multas Veteris Teſtamenti Scripturas, quæ vel de ea ad literam, vel de Chriſto, vel de Eccleſia Catholica, iuxta germanum literæ ſenſum ſcribuntur, ad beatam Virginem in ſenſu proprio, vel extenſo, vel myſtico, ſine vllo ſcrupulo, mendaciove accõmodare. Quæ mihi propter Hæreticos, hoſtes Virginis capitales, eiuſque prærogatiuarum oſores, & contemptores, copioſius ediſſerta ſunt.

Duplex gratia Mariæ Virgini infuit.

Sed vt etiam plenitudinem gratiæ, quã in Maria verè confitemur exiſtere, latiùs explicemus, audi. Fuit enim B. Virgo gratia plena, altera quidem increata, quę Deus ipſe eſt per eſſentiam. De qua B. Ambroſius ita hunc locum interpretatur: *Benè ſola gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur autore.* Deinde eſt altera gratia capitis, creata tamen, de qua dicitur: *Adimplebit illũ Dominus Spiritu ſapientiæ & intellectus, &c.* Et rurſus: *Vidimus eum plenũ gratiæ, & veritatis.* Atque hæc quidem gratia capitis in anima Chriſti ſita erat, vt in omnia membra corporis ſui myſtici diffunderetur. Tamen etiam fuit in B. Virgine, quæ illum concepit, & peperit, per quem omnia Dei dona in nos deriuantur. Et auſim dicere, Virginem aliquo modo ex hac gratia participaſſe, vt etiam in omnes electos effunderet tanquã Mater potentiſſima: quemadmodum & Chriſtus ſuo iure, vt caput, in omnia membra eff[illegible], [illegible] & mater etiam ipſa tantam gratiam accepit, vt cum omnibus ad ſe confugientibus opem que ſuam impl[illegible]

Ambr. lib. 2. in Luc. c. 2. in fin tom. 5. in princ.

Eccl. 15.

Ioan. c. 1.

Gratia capitis, id eſt Chriſti hominis, vt fuerit in Maria.

rationibus [illegible]

Dominus tecum. Mos Hebræorum ſalutandi erat. *Dominus tecum,* vel ſi plures erãt, *Dominus vobiſcum.* Sic enim Booz in libro Ruth meſſores ſalutauit: & Sacerdotes in re diuina peragenda, eodem modo populum ſalutat. Et licèt humanum morem ſalutandi Angelus ſit ſecutus: intellexit tamẽ Dominum cum Virgine eſſe modo quodam ſelecto, & admirando, nempè in vtero per incarnationem. Ex quo verbo colligi poteſt non tantùm Mariam eſſe χαριτωμένην, ſed etiam θεοτόκον. Nam cum illa erat Deus Pater, vt de ſua ipſius, Virginiſque ſubſtantia vnus Chriſtus efficeretur: cum ea erat & Filius Deus, vt virgineam eius carnem indueret: cum illa etiam Spiritus ſanctus Deus, vt ſummum myſterium ſummus artifex operaretur. Nec tam ſunt verba quod futurum eſt precãtis, quàm quod præſens eſt beneficium confirmantis, & gratulãtis, pro facto mox faciendum habens. Vnde Laurentius Iuſtinianus in ſerm. de Annuntiatione: *Ipſius gratiæ plenitudinem (quæ ſcilicet in Maria erat) perſenſit cœleſtis nuncius, cognouit, manifeſtauit, & dixit: Aue gratia plena, ſalutat illam tanquam ſibi Dominam, honoreq́; digniſſimam, ac à Deo ſingulariter electam, atque dilectam.* Et Hieronymus ſerm. de Aſſumptione ſic ait: *Iam cum Virgine erat, qui ad Virginem mittebat Angelum: & præceſſit nuncium ſuum Deus ſed à Deo non receſſit: nec teneri potuit locis, qui omnibus habetur in locis, & totus vbique eſt, ſine quo nihil totum.* Hæc ille. Et Auguſtinus ſermon. de Natiuitate: *Dominus,* inquit, *tecum, ſed pluſquam mecum. In me autem licèt ſit Dominus, memetipſum creauit Dominus, per te autem genitus eſt Dominus. Ita eſt Dominus tecum, vt ſit in corde tuo, adimpleat mentem tuam.* Et reliqua. Sic Auguſtinus, Petrus Martyr, Epiſcopus Alexandrinus, vt citatur Actorum 1. Synodi Chalcedonenſis, & à Cyrillo in defenſione ſui primi anathematis in Neſtorium: *Cùm Angelus dixit: Dominus tecum, exponit: id eſt, Deus Verbum in vtero tuo generatur, & fit caro.* Hæc ille, Scilicet intellige, generatur & fit, hoc eſt, proximè adeſt vt generetur, & fiat. Et Gregorius Neocæſarienſis in homilia de Annuntiat. ponderans hoc verbum, ait; *Dominus tecum, non terrenus Sponſus, ſed ipſe Dominus ſanctificationis pater, caſtitatis author, immortalitatis dator, libertatis ſalutis procurator, & veræ pacis conſeruator, & diſtributor Qui ex terra virgine fecit hominem, & ex coſta eius Euam: hic Dominus tecum, & rurſus ex te.* Sic ille. Et Andreas Hieroſolymitanus Epiſcopus Cretenſis: in ſalutationem Angelicam: *Dominus tecum, qui eſt ante te, hodie tecum eſt,*

Expenditur hoc verbum Dominus tecum.

Ruth. 2.

Qua ratione Dominus fuerit cum Maria.

Mariam eſſe non tantum χαριτωμένην, ſed etiam θεοτόκον, vnde deduci valeat.

Quid dicere, Dominus tecum.

B. Laurẽt. Iuſtin. circa operis amodum.

B. Hier. to. 4. Propterea quia Dei.

B. Aug. ſerm. 14. in Natalẽ Domi paulo ante med. ſuper. 18 de tempore, tom. 10.

Petrus Martyr.

B. Cyril. Alex. tom. [illegible]

Quomodo verum illud ſit, Verbum in vtero Virginis generatur, & fit caro.

Greg. Neocæſ. Qualis fuerit Dominus cum Maria.

Ibidem.

Andr. Hieroſol. Epiſ. Cretẽ.

& paullò

& paullò poſt erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immenſam humanitatem, ó benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicaſſe, niſi ipſum gaudij autorem ineſſe Virgini ſignificaret. Illud enim, Dominus tecum, perſpicuè Regis præſentiam declarat; qui ſic ex ipſa corpus aſſumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Hactenus Andreas ille.

Chriſtus Filius Dei quatenus corpus aſſumpſerit humanum.

Neque verò opus eſt, vt omnia ſalutationis verba ſint deprecatoria, vt illa: *Salue vir optime.* Et Paulus: *Gratia vobis, & pax à Deo, &c.* nam præcedit, *vocatis ſanctis*: Conſtat ſanctos gratiam, & pacem habere cum Deo. Nos etiam cùm modò ſalutamus Virginē, nihil dicimus, precamurve illi, quòd eminentius in ea non ſit. Hinc Angelus nō dixit, Dominus meus veniet, para illi hoſpitium: codex Syriacus habet, Maran, hoc eſt Dominus noſter, qui vnus & idem eſt Angelorum, & hominum. Et Græcè quibuſdam in Codicibus dicitur, *Dominus tecū* ἔστω ne quis dicat, ἔστω, id eſt, ſit. Et triplex gaudij cauſſa proponitur, Gaude, & Aue: quia gratia plena, quia Dominus tecum, quia Benedicta inter mulieres.

1. Cor. 1. & ſæpè alibi.

Non eſſe idē: Aue gratia plena. & inuenisti gratiam apud Deum, ... eminentius, & ſecretus ſummarum.

Quàm ſingulari modo Dominus fuerit cum Maria.

Exod. 3.

Dicitur autem Dominus eſſe cum Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſe, cui dixit; *Ego ero tecum*: non tantùm quia cum illis erat per eſſentiam, potentiam, & præſentiam, quomodo cum omnibus creaturis etiam damnatis eſt: nec etiam per gratiam, & fauorem tantummodò, qua ratione cum omnibus iuſtis ſolet eſſe: at nouo quodam, & ſingulari modo, nempè per aſſumptionem carnis ex ea in eius vtero. Vnde Beatus venter Mariæ, qui Deum portauit, quique maiori ratione quā cœlum ipſum, vel Angeli, vel iuſtorum animæ thronus Dei eſt. In illis enim per ſpecialem actionem ineſt: in ventre verò Mariæ Deus tantus quantus eſt per incarnationem adeſt, ſed non ob id concluſus eſt.

Luc. 11.

Virginei ventris Deum geſtantis ſublimitas.

Recteque poſtquàm dixit, *Gratia plena*, ſtatim ſubiunxit: *Dominus tecum*: quia vbi gratia non eſt, ibi Deus non eſt. Inter gratiam, & Deum nihil eſt intermedij: infundere gratiam, & Deum habitare in homine, ſimul ſit. Et Dominus, ait abſolutè; quia in omnibus dominatur, in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Alij cùm domini dicuntur, additur, huius, vel illius prouinciæ, huius vel illius loci, vel oppidi: atque eiuſmodi additio potiùs de dominio tollit, ac deprimit, quàm addat quicquam, vel amplificet. Dominus tamen hic tantus, & abſolutus tecum: quia Pater æternus Filium ſuum facit communem tecum. Filius tecum, vt ex te naſcatur, & ſit tibi Emmanuel; deinde per te efficiatur nobiſcum Deus, qui dixit; *Ecce ego vobiſcùm ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.* Spiritus ſanctus tecum, te ſanctificando, vt corpore, & animo ad tantum myſterium præparatam ac dignam reddat.

Rectè duo quæ ſibi inuicem connexa, ... plena, ... minus tecum.

Pſalm. 134.

Deus qualis Dominus.

Quare Dominus cum Maria.

Matth. 1.

Iſa. 7.

Matth. vlt.

Sequitur: *Benedicta tu in mulieribus.* Vbi, quod ad voces ſpectat, in primis nota in mulieribus dictū eſſe, pro, inter mulieres: quemadmodum interpres in verbis Eliſabethę ſalutatis Virginem, dixit; *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Et intellige benedictam à Deo potiſſimùm: Et pronomen tu, more Hebræo vicem habet verbi ſubſtantiui præſentis temporis, vt ſit ſenſus; Benedicta es inter mulieres, & ita nihil deprecatur Angelus eiuſmodi verbo. Annotarunt quoque eruditi, in, aliquando vſurpari pro, inter. Ita dixit Saul; *Perſcrutabor eum in cunctis millibus Iuda*, pro, inter millia Iuda. Et Poeta;

Luc. 1.

In, particula pro, inter apud Hebræos frequenter accipi conſueuit.

1. Reg. 23.

> *Pentheſilea furens, mediiſq; in millibus ardet.*

Virgil. lib. Aeneid. 1.

Deinde notandum, in Scripturis diuinis alias mulieres dici benedictas inter mulieres: vnde Dauid ad Abigail dixit, *Benedicta tu*, ſcilicet, à Domino: & Iahel vxor Haber Cinei, Benedicta inter mulieres prędicatur: Iudith etiam c. 13. habetur: *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelſo: præ omnibus mulieribus ſuper terram.* Sed quemadmodum plenitudo gratiæ aliter eſt in Maria, aliter in alijs ſanctis: ita benedictio prę cunctis mulieribus alia ratione competit Virgini, quæ meruit habere benedictionem diuinitatis vterum eius inhabitantem, quod nulli mulieri alteri conceſſum eſt.

Quæ mulieres in ſacris literis leguntur inter mulieres benedictæ.

1. Reg. 25.

Iudic. 5.

Iudith. 13.

B. Virgo quam excellenter inter omnes mulieres fuerit benedicta.

Dicitur autem benedicta Gręcè, εὐλογημένη, à verbo εὐλογεῖν, quod eſt, benedicere, ſiue laudare, & ita Eraſmus vertit, laudata; hoc eſt, bonæ famæ, & exiſtimationis, qua de alij benè loquantur, iuxta illud: *Beatam me dicent omnes generationes*; atque in hunc ſenſum Græcam vocem interpretatur Euthymius: ſimiliq́ue ratione homo benedicit Domino, cum eum laudibus effert. Tamen ne illud quidem diſſimulandum eſt, in literis Sacris hoc verbum Græcum, & Latinum vſurpari pro beare, & felicem aliquem reddere: maximè cum Deus dicitur hominem benedicere. Eſt enim Deo hominem benedicere, beneficijs illum proſequi. Vt ſit ſenſus: *Benedicta tu inter mulieres*: hoc eſt: ampliſſimis præ cęteris mulieribus, beneficijs affecta: & quod omnes aliæ habent, eminentiori modo continens: nulla namque conceptum habet ſine pudore, nulla geſtat ventrem ſine labore, nulla parturit ſine dolore, nulla poſt quàm peperit, fuit ſine languore: quæ omnia inueniuntur aliena à beata Virgine. Nec ſunt

Quid eſt: Benedicta tu inter mulieres, Eraſmo.

Luc. 1.

Euthym. in Lucam.

Deo quid ſit benedicere. Diuinæ benedictiones in Virgine quantæ.

Illud: Benedicta tu, &c.

non eſſe opta-tiuæ, contra Caietanum.

verba, vt putat Caietanus, bene precantis, aut optantis, verùm affirmantis, & gratulantis; quòd ſit præ cæteris Virginibus benedicta eminenter, & ſemper, & ſola, nulli vnquàm obnoxia maledicto: Sicut filius ſolus inter homines benedictus eſt: atque per hos duos ſublatum eſt omne priſtinis maledictum. Hinc Sponſus ad Sponſam ait: *Sicut lilium inter ſpinas: ſic amica mea inter filias.* E contra illa par pari referens, reſpōdens ait: *Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios.* Maria ergo benedicta dicitur inter mulieres, quia Virgo peperit, patrem ſuum genuit, portantem ſe portauit: nutrientem ſe lactauit; veſtientem ſe induit; ſeruantem ſe cuſtodiuit. Inter mulieres etiam, quia aliæ mulieres ſi Virgines ſunt, nec concipiant, maledictum legis incurrunt: *Maledicta*, inquit, *ſterilis, & quæ non parit.* Si concipiant, & matres fiant pariendo filios, Euæ maledictionem non euadunt: *In dolore*, inquit, *paries filios.* At virgo benedicta, Veteris Teſtamenti benedictionem habet, nempè prolem, & talem ac tantam prolem: habet rurſus benedictionem Noui, hoc eſt, virginitatem; vt offera poma noua, & vetera, vt dicitur Canticor. 7. vtriuſque perfectionem ſcilicet Teſtamenti, quam Pius II. hoc diſticho explicauit:

Cant. 2.

Ibidem.

Maria Virgo cur benedicta inter mulieres.

Gen. 3.

Duplex B. Virginis benedictio.

Cant. 7.
Pius II.

> *Partus & integritas diſcordes tempore longo,*
> *Virginis in gremio fœdera pacis habet.*

Dicere etiam Virgo poteſt ipſa de ſe: Sum, quod erā, (hoc eſt Virgo) nec eram, quod ſum (id eſt, mater) modò dicor vtrumque. (nimirū, mater & virgo.) Chriſtus similiter, in alio tamen ſenſu, idem dicere poteſt: Sum quod eram (id eſt, Deus) nec erā, quod ſum (id eſt homo) modò dicor vtrūque (nempè, Deus, & homo.) Benedicta tu etiam inter mulieres, ob fructum ventris benedictum: nam ex fructu arbor digno ſcitur, vt Chriſtus dixit: *Sed omnis arbor bona bonos fructus facit*: atque ſatis quidem ſit nobis de ſalutatione Angelica philoſophatum.

II. Ratio, cur ſit B. Virgo inter mulieres benedicta.

Matt. 7.

Supereſt tantùm, vt frequenter, & deuotè Virginem ſalutemus, quò aſſenſum noſtris petitionibus præſtare dignetur, quē admodum aſſenſit Angelo ſe ſalutāti nam ſi Archangelus Gabriel, eam antequàm mater Dei eſſet, tā officioſè ſalutauit tanto magis nos omnes & tāti filij matrem effectam, & per aſſumptionem in cœlum exaltatam, magna fide, animique noſtri ſubmiſſione ſalutare decet. Hæretici in catechiſmis ſuis huius ſalutationis Angelicæ, nō meminerunt, ob contemptum; tum quia

Luc. 1.

Beatiſſima Virgo, quàm digna ſalutari à nobis, & honorari.

horrent eam, vt pro nobis peccatoribus oret, inuocare: cùm tamen in ea nihil ſit impij, & omnia ex verbo Dei deſumpta ſint: ſed glorientur ſe apertos Virginis hoſtes prodere, ſerpentiſque antiqui ſemen: vt nō obſcurè intelligamus, ad illos verum Chriſtum Mariæ filium nequaquàm pertinere, quibus mater Chriſti non benè olet, nec ſapit. Debemus deinde, exemplo Eliſabethæ promoueri ad ſalutem Virgini impertiendam: nam vt illa plena Spiritu ſancto, & humilitate in hæc verba prorupit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* ita nos humiliter, ac reuerenter Angeli verba recitare, par eſt: nam placet Reginæ noſtræ literas ab amico ad eam miſſas libenter audire. Debemus inſuper excitari exemplo vniuerſalis Eccleſiæ, quæ hunc morem ſalutandi, inuocandiq; Virginem ſacram ab initio retinuit, atq; illum retinendum filijs ſuis traditione docuit. Ad hæc, neceſſum eſt verba prophetica Virginis adimpleri; illa autem in Spiritu dixit: *Beatam me dicent omnes generationes*: Pars autem bona laudum ipſius Virginis in eo conſiſtit, quòd illam in noſtris difficultatibus tum ſpiritus, tum corporis confidenter inuocemus. Prætereà expedit nobis, vt hanc ſalutationem frequenter Mariæ offeramus, quo ſummi, ac ineffabilis beneficij incarnationis Filij Dei per ipſam, & in ipſa exhibiti memores, & gratos nos eſſe oſtēdamus. Ad hæc commouere nos debet vtilitas, & fructus eximius, quem ex huiuſmodi ſalutatione accipere poſſumus. Nam cùm Prouerbium habeat: ſaluta libenter, reſaluta libentiùs; fieri nequit, quin, ſi alacriter, & deuotè eam ſalutauerimus, illa viciſſim nos quoque reſalutet. Atque vt ad ſalutationem factam Eliſabethæ, impleuit illā Spiritu ſancto, *& exultauit infans in vtero eius*: ſic & nos ab ea reſalutati, Spiritus ſancti gratiam cōſequemur, & animus noſter conſolatione diuinitùs infuſa tripudium, & exultationem in Domino efficiet. Iubemur diuino præcepto patrem, & matrem honorare: cùm ergo alius matris Dei honorandæ modus nobis relictus non ſit, cōgruū eſt, vt eam in cordibus noſtris, & linguis ſanctificemus, veneremur, atq; inuocemus. Apoſt. Paulus ad Roma. ſcripſit. *Salutate*, inquit, *Mariam, quæ multū laborauit in vobis.* Quòd ſi mulierem illam propter priuata nonnulla Eccleſiæ Dei beneficia impenſa, ſalutari, & honorari voluit, quantò iuſtiùs admoneri nos intelligimus, vt matrem Meſſiæ in cœlo regnantem, quæ olim tot pro nobis labores, ac tantos imus

Hæreticorum in Virginem impietas, & odium.

Gen. 3.

II. Ratio.

III. Ratio.

IV. Ratio.

Luc. 1.

Ad commendationem B. Virginis Mariæ quod multum facias.

V. Ratio.

VI. Ratio.

B. Virgo omnes pie, & officioſe illam ſalutantes, & ipſa reſalutat.

Ibidem.

Exod. 20. & *Matth.* 15.

Rom 16.

Maria Virgo multum labo pro nobis compaſſa, omni & ſalutationis officio, & honore digniſſima.

cum

cum Chriſto ſuſtinuit, omni cultu, veneratione, atque honorificentia proſequamur?

Quibus argumentis Hæretici piam Eccleſiæ ſalutãdi B. Virginem officium demoliri contendant; quæ ſoluuntur.

Sed obſtrepunt heretici à ſalutanda Virgine dehortantes, vt matrem Dei honore, & cultu ſuo diſpolient, & vt memoriã ſummi Dei beneficij, id eſt, incarnationis in nobis extinguant, & nobis tantum ex ſalutatione Virginis fructum adimant.

I. Argum. Caluini.

Sed videamus quibus rationibus. Caluinus ait, hanc ſalutationem magico exorciſmo in preculam verti. Sed quis ſit tam audax, & impudens, vt verba Euangelica vocet magicam adiurationem? Et quid ſunt exorciſmi probati in Eccleſia, niſi tormenta verborum, & flagra ſpiritualia, quibus adiurati dæmones de obſeſsis corporibus expellãtur per exorciſtas? vocent ergo Angelum Gabrielem magum & idololatram, qui Mariam reuerenter ſalutauit, eam, quæ mater Chriſti futura erat, vt nos eam, quæ iam facta eſt mater noſtra, & regnat in cœlo, ſalutemus.

Eccleſiæ exorciſmi quã vim habeant.

II. Argum. eiuſdẽ in Harmonia Euangelica.

Secundò argumentatur Caluinus, quòd ſalutationem loco orationis proponamus. Reſpondemus, Angeli, vel Eliſabethæ verba, partem orationis, quæ petitio dicitur, non eſſe, ſed magis illius, quæ dicitur gratiarum actio, in qua Deus laudibus celebratur, quòd ſanctam Virginem omnium donorum munere cumulauerit; vt Angeli propterea, & homines maximam ei gratulentur felicitatem. Et certè gratiarũ actio, Chriſtianæ orationis pars eſt, quia Deum celebrant, etiamſi nullum bonũ expetant, vel malũ aliquod deprecentur. Quare precari dicuntur, qui ſacros hymnos, & Pſalmos recitant, aut qui ſpiritualibus Canticis vacant, vt Paulus habet Epheſ. 5. Et Paulus, & Silas orãtes laudabant Deum. Et orationes dicuntur etiam verba, in quibus nihil petimus: vt, *Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo; & ipſe faciet: Domine, ecce quem amas, infirmatur: Domine, ſi vis, potes me mundare*: Et Pſalmis omnib⁹ occulta vis quædam petẽdi eſt inſita, etiamſi Hebræa voce, Tehelim, id eſt, laudes dicantur. Adde quòd Eccleſia, vt apertiorem redderet orationem, de ſuo addidit: *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus; Amen.*

Orare Deum cenſetur, qui in actione gratiarũ verſantur.

Epheſ. 5.
Act. 16.
Verba etiam nuda nihil poſtulantium interdum precationem cõtinent, more Scripturæ.
Pſalm. 36.
Ioan. 11.
Matth. 8.
Angelicæ ſalutationi eſt additũ ab Eccleſia: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, Amen.

III. Arg. eiuſdem Caluini.

Tertio idẽ Caluinus in Harmonia Euangelica: *Præterquàm quòd ſola gratulatio hic habetur; temerè ſibi alienum vſurpant, quod non niſi Angelo iniunxit. Hic autem ſtulta æmulatio, quòd abſentem ſalutant.* Sed hic impoſtor nõ ignorabat illud Pauli: *Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta fuiſſe*; id eſt, ad communem hominũ vtilitatem, & exemplum præbendum. Nam ſalutauit Mariam Angelus, & tamen Eliſabetha eam quoque ſalutauit: ſalutauit & illa, quæ dixit: *Beatus venter qui te portauit*: & nos ſalutamus, vt fidem noſtram profiteamur, Euangelium confirmemus, religionis officium præſtemus, & vt impleamus illud: *Beatam me dicent omnes generationes.* Et vt factum vngentis mulieris in cœna Chriſtum, quamdiu ſtabit Eccleſia, recoleretur in eius memoriam: ita & hoc quod Maria præſtitit, vt eſſet Mater Dei aſſentiendo, in æternam eius gloriam celebrabitur. Hinc Athanaſius in Euangelium de ſanctiſsima Deipara, circa finem: *Gabrielis præconium, non hominum tantùm, ſed etiam Angelorum tali Reginæ gratulantium eſt proprium, & partim in terreſtri, partim in cœleſti Eccleſia ſuum vſum habere debet*: ac tres Angelorum hierarchias id decantare ſonora voce, tradit. Et beatus Ephrem Diaconus Eccleſiæ Edeſſenæ, ſermone de laudibus B. Mariæ docet, hac ſalutatione melos Angelicum contineri, quod Gabriel ille clamans decantauit: eamque ſalutationem maximè congruam, ac digniſsimam, & mundi ſalutem, animarumque tutelam eſſe, B. Damaſcenus ſermone de dormitione B. Virginis: *Clamemus cum Gabriele, qui primum locum obtinet inter Angelos; Aue gratia plena, Dominus tecum.* Andreas etiam Cretenſis in oratione de Aſſumptio. ſeu de Dormitione ſanctiſsimæ Deiparæ, initio: *Omnis lingua*, inquit, *choros ducat, & Deiparæ occinat, Aue.* Heſychius presbyter homilia. de Deipara: *Iure procul dubiò omnis gratiarum lingua ſalutat Virginem Deiparam, ac pro viribus Gabrielem Angelorum principem imitatur.* Adde iſtis, quòd Liturgia beati Baſilij poſt peractum ſacrificium, orationem Angelicam producit, dicens: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia Saluatorem peperiſti animarum noſtrarum.* Syri verò ab Apoſtolis inſtituti ſic inuocant Mariam: *Pax tibi Maria plena gratia: Dominus noſter tecũ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus, qui eſt in vtero tuo Ieſus Chriſtus. Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis, pro nobis, inquam, peccatoribus, Amen.* Vt ex his videri poſsit antiquiſsimus Eccleſiæ mos in Eccleſiam inuectus ſalutandi, & inuocandi B. Virginem.

Ibid. in.
Luc. 11.
Cui & nos cũ Angelo, & Eliſabeth Mariam Virginẽ ſalutemus.
Luca 1.
Matth. 26.
Quæ res Mariam Virginẽ dignam fecerit memoria ſui nominis ſempiterna.
S. Athan. to. 3 à medio.
B. Ephrem apud Lippomanum par. 1. ſanct. à me.
Angelicæ ſalutationis virtutes.
B. Damaſcen. apud eundem.
Gabriel Angelus primum locum obtinet inter Angelos, teſte Damaſceno.
Andr. Cretẽ. apud eundem Lippom. ibid.
Heſych. presbyter.
Baſilius.
Quomodo Syri B. Virginem ſalutent, & inuocent.
Mos Eccleſiæ laudabilis ille vetus, nõ nouus ac recens B. Virginem ſalutandi.

Iam verò perpende, quantis, & quàm glorioſis titulis ſit B. Virgo à beato Cyrillo Alexandrino coram grauiſsimo Patrum cœtu in templo Deiparæ dicato, cohoneſtata: *Salue ſancta, & arcana Trinitas, quæ nos omnes ad hanc Deiparæ Mariæ celebritatem conuocaſti. Salue etiam tu quoq; Dei Genitrix Maria, eximium vniuerſi orbis terrarum decus, & ornamentum. Tu lampas inextincta*

Ad illud Apoſt. quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt.
Luc. 1.

B. Cyrill. homilia 6. in Neſtorium, tom. vlt.
Quantum Virgini Mariæ tribuunt non minus eleganter quam vere magnus ille Cyrillus.

lis, tu virginitatis corona, tu recta fidei ſceptrum, & norma, tu templum Dei inuiolatum, tu eius ſedes, qui nullo capitur loco. Tu virgo, & mater: per te benedictus, qui venit in nomine Domini, in Euangelijs appellatur. Salue, qua incomprehenſibilem in ſancto virginali vtero comprehendiſti. Salue, per quam & Trinitas ſanctificatur, & ſancta crux colitur, & in vniuerſo terrarum orbe adoratur. Per te cælum exultat, Angeli & Archangeli lætantur, per te dæmones fugantur, per te diabolus tentator è cælo decidit, per te prolapſum plaſma, ſiue figmentum in cælum recipitur, per te vniuerſa creatura idololatria vanitate occupata ad veritatis cognitionem deducta eſt. Per te ſacrum baptiſma, & oleum exultationis obtingunt credentibus: per te in vniuerſo mundo fundantur Eccleſiæ. Hæc ille Sanctus, & doctiſsimus ſui ſæculi Epiſcopus, & doctor.

Matth. 21.
Mira Virginis præconia.

Quæ ſi quis hodie dixiſſet, & ſcripſiſſet, & eiuſmodi liber in manus Hæreticorum incidiſſet, bone Deus, quantas tragœdias contra eum excitaſſent, quanta maledicentia verborum in eum debacchati eſſent, ferre tanta encomia, & præconia Virginis Deiparæ non valentes! Quod verò ait frequenter: Per te hoc, vel illud obtinemus, intellige rectè, per tuas preces, ſiue interceſsiones, ſiue per tua incomparabilia merita.

Ingenium Hæreticorum.
Dictum Cyrilli, Per Virginem Deiparam omnia à Deo in nos bona prouenire, quomodo accipiendũ ſit.

Quod verò poſtremo loco obiectũ eſt, neminem poſſe abſentem Mariam ſalutare: ridiculum eſt; quaſi beata Virgo exularet apud Garamanthas, aut in inſulis Fortunatis peregrinetur, vel humano more dormiat, vel mortuorum inſtar, qui nondum beati ſunt, vota, & preces percipere nequeat; cùm tamen Angeli noſtri fidi cuſtodes, & procuratores nobis adſint. Quidni Regina cœlorum Maria nobis ſpiritu adſit, ſi etiam Apoſtolus corpore abſens, ſpiritu tamẽ præſens eſſe poterat Corinthijs? Hinc S. Germanus ſermone 2. de Aſſumptione, quaſi præſentem ſalutans, ait: *Spiritus tuus, ô Maria, viuit in æternum, & caro tua in ſepulchro corruptionem non ſuſtinuit: Omnia obſeruas, omnia contueris, & inſpectio tua ad omnes ſe porrigit: quamobrem licèt oculi noſtri impediantur, quominus te videre queant; tu tamen ſanctiſsima Virgo dignis te ipſam patefacis. Caro enim tua ſpiritum tui virtutem, & efficacitatem nihil quicquam remoratur.* Hæc ille ſanctus Pater. Cui conſonat Bernardus ſermone 1. tractatus in ſalue Regina, Initio ferè: *Oportet vt nobis præſentem eſſe dicamus, quam præſentem ſalutamus; & totam animæ noſtræ trinitatem in eam dirigamus, quàm tam deuotiſsimis precibus exoramus. Agnoſcit certè, & diligit diligentes ſe, & prope eſt in veritate inuocantibus ſe: præſertim his, quos videt ſibi conformes factos in caſtitate & humilitate.* Et hactenus in hæreticos dictum ſit.

IV. Argum. Caluini.
Quod maximè nobis adſit B. Virgo eam ſalutantibus, ac deprecantibus.
1 Cor. 5.
S. Germ.
Quibus ſe ipſam patefaciat beatiſſima Virgo.
S. Bernard.
Conformes [illegible] B. Virgini in caſtitate, [illegible] humilitate, [illegible] verò beatiſsimã Virginem habent ſibi præſentiſſimam, teſte Bernardo.

Quòd ſi quiſpiam in hac ſalutatione Angelica recitanda, guſtum ſpiritualem, aut dulcedinem quandam experiri velit, Integrum erit hæc quæ ſequuntur, vel ſimilia meditari. *Ane Maria.* Oliua pacis eſt, quam columba ſub veſperam in ore ad arcam detulit, diluuij iræ Dei finẽ prænuncians: *Gratia plena. Vnguentum eſt in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron,* & inde per collum *in oram veſtimenti eius*; Et, *Sicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion. Dominus tecum.* Ad illud pertinet, quod Iſaias ait: *Vrbs fortitudinis noſtræ Sion Saluator, ponetur in ea murus, & antemurale. Benedicta tu inter mulieres.* Hęc eſt mulier fortis quæſita à Salomone, quæ contereret caput Serpentis, & quæ ſempiternas, nec vnquam reconciliabiles cum eo gereret inimicitias. *Et benedictus fructus ventris tui Ieſus.* Antidntum eſt cibi vetiti, quem Adam, & Eua guſtauerunt: ideoque peccatum, & mortem in mundum inuexerunt. Hunc autem fructum Mariæ qui guſtauerit, iuſtitiam, & vitam æternam aſſequetur, & eius oculi aperientur, vt verè ſit ſicut Deus ſciens bonum & malum. *Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus.* Mulier eſt illa Thecuites, cuius ſermonibus placatus Dauid, pepercit parricidæ Abſaloni filio ſuo.

Iocunda quædam ac ſuauis Angelicam ſalutationem meditandi ratio.
Gen. 8.
Pſalm. 132.
Ibidem.
Iſai. 26.
Prouerb. vlt.
Gen. 3.
Suprà 2.
Infra 3.
Rom. 5.
& Sap. 2.
Gen. 3.
Fructus Mariæ eum deguſtantibus qualis.
2. Reg. 14. & ſeq.

Rurſus ſingula huius ſalutationis verba, feſtiuis ſolemnitatibus Virginis mirificè conſentiunt. Primum verbum, *Ane*, Conceptioni Virginis ex parentib' reſpondet: quia ſalutata eſt, vt minimè apud Deum excommunicata, & à peccato ſeruata, vt poſsit dici ſine væ. Secundum, *Maria*, Natiuitati virginis adaptatur, in qua tanto nomie inſignita eſt, & iuxta ſignificatum ſide illuminata, vt & maris Stella apparuit mundo. Tertium, *Gratia plena*, Præſentationi Virgmis accommndatur: nam triennis ex ſingulari gratia ſe Deo obtulit in ſeruam, & corpus etiam ſuum voto illi dicitur conſecraſſe. Quartum verbum: *Dominus tecum*, Annunciationi per Angelum ad illam factæ quadrat: nam Conceptione Filij Dei, Deus ſingulariter cum Virgine fuit, vt veriſsimè illi dici poſſit, *Dominus tecum*. Quintum verbum: *Benedicta tu in mulieribus*: feſtiuitati Viſitationis ad Eliſabetham factæ rectè congruit, in qua cognata ſua Spiritu ſancto repleta, eam benedictam inter mulieres ſecundò poſt Angelum proclamauit. Sextum verbum: *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS, Partui Virginis in Bethleem accõmodatur. Eſt enim fructus benedictus, quem ſanctiſsima mater ſine

B. Virginis ſingulæ feſtiuitates eiuſdem Angelicæ ſalutationis verbis quàm aptè reſpondeant.
Conceptio.
Natiuitas.
Præſentatio.
Annunciatio.
Viſitatio.
Luc. 1.
Ibidem.
Partus.
Infra 2.

[illegible] imo ſummo cum gaudio, [illegible] ſua [illegible] ,in lucem edidit. Quod myſte[illegible] naturæ curſum maxime ſuperat. Septimum verbum: *Sancta Maria Virgo mater Dei*, ſolemnitati Purificationis quadrat, [illegible] B. Virgo veram ſe Matrem Chriſti [o]ſtendit, illum in templo præſentando, [ſ]anctitatemque ſuam ac puritatẽ proferen[d]o, volens ſe ſubdere legi purificationis, quæ omni munditia, & virginea puritate pollebat, vt ita meritis ſuis, & precationi[b]us nos (qui peccatores atque impuri eramus) purificaret. Octauum verbum: *Ora pro nobis peccatoribus*. ad ſacratiſsimam Virginis Aſſumptionem hæc verba referenda ſunt: nam aſſumpta eſt, vt pro nobis perpetuò orare nõ deſinat, & fideliſsimã aduocatam ſe apud Filium pro nobis pręſtet. Siquidem poſtrema Mariæ actio, quã Scriptura tra[dit], fuit in die Pentecoſtes orare ſimul cum Apoſtolis pro aduentu Spiritus ſancti: neque de illa deinceps in Scripturis vllum inuenitur verbum: quò nimirùm intelligamus perpetuas preces pro Spiritu ſancto nobis impertiendo, ad Deum ſemper fundere. Poſtremum verbum, *Nunc, & in hora mortis noſtra*. Conſtantiæ, fortitudinique [re]ſpondet, quam Chriſto moribundo, & [in] Cruce animam agenti præſtitit; qua qui[de]m promeruit omnibus filijs ſuis ſpirita[libu]s hora mortis aſsiſtere, atque eos ab in[fest]ante dæmone, & mala morte ſeruare, [iux]ta illud: *Maria mater gratia, mater miſericordia. tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe.* Ad hæc, in primo verbo, *Aue*, contra re[liqui]as peccati originalis, ac fomitem, [illegible] eam dari nobis gratiam, petamus. In ſe[cund]o verbo, *Maria*, fidem, qua illuminemur, & de peccatis ſalubriter (vt Auguſtinus loquitur) amaricemur, poſtulemus. In tertio verbo, *Gratia plena*, gratiam nobis per illam donari quæramus, qua nos ipſos [illegible] ſingulariter offeramus. In quarto verbo, *Dominus tecum*, rogemus gratiam nobis per ea[m] impetrari, vt Deus nobiſcum ſit, [illegible] eum Spiritu ſancto nos adumbrante fid[e] conc[ipia]mus. In quinto verbo, *Benedicta tu in mulieribus*. Petamus ſecundùm ſpi[ritu]m, & [illegible] benedictione Dei viſitari, vt [illegible] viſitari, impleamur Spiritu ſancto. In [ſe]xto verbo: *Et benedictus fructus ventris tui Ieſus*, [illegible] benè pariend[illegible] [illegible] [illegible] *Gaudium ipſo eſt* [illegible] verbo *Sancta Maria mater Dei* [illegible]

munditiæ; vt etiam horreamus, ac vitemus peccata venialia, atque à benè agendi defectibus permundemur. In octauo verbo: *Ora pro nobis peccatoribus*. Expectamus gratiam, qua in cœlum frequenter fide, & meditatione aſſumamur: vt ita dignitatem & gloriam tãtæ Matris in dies magis agnoſcamus, atque veneremur. In poſtremo verbo, *Nunc & in hora mortis noſtra*, acribus aſsiduisque precibus à Deo contendamus nobis dari gratiam benè viuendi, beneque moriendi: nam ob id quod Chriſto naſcenti, & morienti aſtitit, digna facta eſt, quæ filiorum Dei generationem, vt mater pientiſsima foueat: atque morti noſtræ, in qua Deo per gloriam naſcimur, ſingulariter ſuccurrat: vt ita tanto patrocinio & fauore ſubleuati, ſeruatique, virginem ſanctiſsimam imitemur, ac filium eius cum Patre, & Spiritu ſancto per æterna ſæcula exaltemus, atque magnificemus.

Virgineis co[n]ſtitutus Chriſto in natiuitate, & cruce [illegible], & fluctus.

Luc. 2.
Ioan. 19.

Verùm, vt qualis fuerit Mariæ ſpecies, forma, & ſtatura, intelligas; en tibi ex Epiphanio quale teſtimonium producat Nicephorus Calliſtus, libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite 23. his verbis: *Mores autem, formaq; & ſtatura eius modus, talis, vt inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honeſta, & grauis, pauca admodum, eaq; neceſſaria loquens, ad audiendum facilis, & perquàm affabilis; honorem ſuum, & venerationem omnibus exhibens: ſtatura mediocri, quamuis ſint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem exceßiſſe dicant. Decenti dicendi libertate aduerſus homines omnes vſa eſt: ſine riſu, ſine perturbatione, & ſine iracundia maximè. Colore fuit triticum referente, capillo flauo, oculis acribus, ſubflauas, & tanquàm oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra: naſus longior, labia florida, & verborum ſuauitate plena, facies non rotunda & acuta, ſed aliquantò longior; manus ſimul & digiti longiores. Erat denique faſtus omnis expers, ſimplex, minimeq; vultum fingens, nihil mollities ſecum trahens, ſed humilitatem præcellentem colens. Veſtimentis, quæ ipſa geſtauit colori natiui, contenta fuit: id quod etiamnum ſanctum capitis eius velamentum oſtendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia.* Hæc ille. Qualis autem fuerit eius effigies atque forma, quod ad ſpiri[tu]m, & virtut[em] eius attinet, docet B. Ignatius in Epiſtola prima ad ſanctum Ioannem Euangeliſtam, his verb[is]: *Sunt hic multa de mulieribus noſtris Mariam IESV videre cupientes. Et quotidiè à nobis ad vos diſcurrere volentes, vt eam contingant. & vbera eius tractent. Quæ Dominum IESVM aluerunt & quadam*

Niceph. Calliſt.

Quæ Dei genitricis mores, ſtatura, & forma.

Forma eiuſdẽ ſpiritualis & interna.

Bernardus ad paruas Epiſtolas recepi, C[o]mi- nbae Marcom orienſ.

eius

eius ſecretiora percunctentur ipſam Mariam Ieſu. Eſt & Salome; quam diligit ſiia, anno Hieroſolymis, & quinque menſibus apud eam commorans, & quidam fortè not ſuauère eandem Matrem Dei omnium gratiarum abundantem, & omnium virtutum more Virginis, virtutis, & gratia fœcundam: qua (vt dicunt) in perſecutionibus, & afflictionibus eſt hilaris, in penurijs & indigentijs non querula, iniuriantibus grata, & modeſta iure lætatur, miſeris & afflictis condolet coafflicta; & ſubuenire non pigreſcit: contra vitiorum autem peſtiferos conflictus in pugna fidei diſceptans enitteſcit. Noſtra noua religionis, & pœnitentia eſt magiſtra, & apud fideles omnium operum pietatis miniſtra. Humilibus quidem eſt deuota, & deuotis deuotius humiliatur, & mira ab omnibus magnificatur, cùm à Scribis, & Phariſæis ei detrahatur. Præterea multi multa referunt, tamen omnibus per omnia non audemus fidem concedere, nec tibi referre. Sed ſicut nobis à fide dignis narratur, in Maria Ieſu humana natura natura ſanctitatis Angelica ſociatur. Et hac talia excitauerunt viſcera noſtra, & cogunt valdè deſiderare aſpectum huius, ſi fas ſit fari, cœleſtis prodigij, & ſacratiſſimi monſtri. Hæc Ignatius ille ſanctiſsimus Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, & inclytus Chriſti martyr. Vtinam eius precibus & interceſsionibus imprimatur cordibus noſtris tantæ Matris imago, & forma ad eam noſtris linguis celebrandam, & actibus exprimendam atque imitandam, Domino noſtro Ieſu Chriſto præſtante, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Deipara Virginis inſignes virtutes.

Scribæ & Phariſæi, vt olim Filio, ita & Matri detrahebant.

Maria Virgo cœleſte prodigium, & ſacratiſſimum monſtrum.

TRACTATVS VI.

In illa verba: *Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Ecce cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum,* vſque ad: *Et regnabit in domo Iacob, & regni eius non erit finis.*

Luc. 1.

HACTENVS Angeli ad Virginem expl[illegible]imus ſalutationẽ: ſed illa nimirum prudentiſsima, humilitate, & ſanctitate plena, talia, ac tanta laudum præconia ad ſe haud pertinere iudicans, turbata eſt [illegible], & [tur]bationis internæ ſigna extr[illegible] [illegible] atque hanc turbationem ſummæ pudicitiæ, & excellentis modeſtiæ, atque pudoris argumentum pro reſponſo Angelo reddidit. Debent enim virgines taciturnitate, ac verecundia [illegible] doceri, quæ potius, quàm verbis ſuam [illegible] voluntatem; non autẽ eſſe garrulæ, vel loquaces, theſaurumque pudicitiæ, & honeſtatis per linguæ oſtium effundere, vt pleræque vanæ, ac diſſolutæ virgines, interdum etiam religioſæ facere ſolent. Nam vt dicitur à Salomone; *Stultus ſi tacuerit, ſapiens reputabitur; & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.* Apud Eccleſiaſticum quoque legimus: *Audi tacens ſimul, & quærens.* Poſtquam ergo Virgo audiens tacuit, tacendo quæſiuit rationem eorum verborum, quibus honore effecta fuit. Sed iam ſingula verba perſequamur. Ait ergo: *Quæ cum audiſſet,* vbi, quia Græcè legitur, ἰδοῦσα, hoc eſt, Quæ cùm vidiſſet, quidam putant additam primam literam α. factumque ex vidiſſet, audiſſet. Hic multùm torquetur Eraſmus, & allegat quendam Græcum autorem ex Catena Aurea legentem: *Quæ cum vidiſſet,* & B. Ambroſium dicentem: *Ipſa autem, vt vidit eum, mota eſt in introitu eius,* (vel potiùs, vt alij legunt, *in intuitu eius.*) Et ſubdit: *Quod ad viriles ſexus ſpeciem peregrinam turbatur aſpectus Virginis.* Hæc ille, non aduertens more Hebræo videre, interdum poni pro audire, imò etiam pro alio quolibet ſenſu interno, atque adeò etiam pro eo, quod fide accipimus. Hinc Exod. 20. dicitur: *Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & ſonitum buccinæ:* id eſt, audiebat. Sicut: *Quia vidiſti me,* (hoc eſt, tetigiſti) *Thoma, credidiſti.* Certè Syriacum Euangelium, *vidiſſet,* legit: & Valla teſtatur, quoſdam antiquos habere: *Quæ cùm vidiſſet,* & tunc ſenſum bonum habet: & confirmat Euſebius in Euangelium Annunciationis: *Turbata eſt,* inquit, *non in vultu Angeli, ſed in ſermone: non enim Angelum, ſed verbum Angeli attendebat, & quid illa tam officioſa ſalutatio ſibi prætenderet, cogitabat.* Et ſubdit: *Turbata eſt in ſermone eius.* Non ait, in aſpectu eius. Interpres verò maluit ſenſum transferre, quàm verba; quamquam non multùm referat, quod ad ſententiam attinet, ſi dicas: Quæ cùm vidiſſet Angeli præſentiam, & maieſtatem; vel, Cùm audiſſet Angelum inauditum ſermonem loquentem. Et cùm fortaſsis tum ex aſpectu Angeli cum tanta maieſtate apparentis, & ſenſibili in ſpecie venientis, tum ex ſermone honorifico pariter turbata fuit. Ex quo Ambroſius lib. 2. de Virginibus ad vtramque refert turbationem, vt ſuperiori tractatu [ſi]gnauimus, & Hieron. Epiſt. ad Euſtochium de cuſtod. Virginit. Sed vnde hæc tanta ſerenitatis conſcientiæ potuit prouenire turbatio? Sciebat prudens, & humilis virgo illum eſſe Dei Angelum. Et vi

Virginis modeſtia.

Quales eſſe debeant virgines exemplo Mariæ.

Prouerb. 17.

Eccleſ. 32.

Notatur Eraſmus.

B. Ambr. lib. 1. de offic. c. 18.

[illegible]. in princ.

Viſus in Scriptura pro auditu, & pro quolibet alio ſenſu interno accipi conſueuit.

Exod. 20.

Ioan. 20.

Laur. Valla.

Euſeb. Emiſſ.

Duplex Virginis turbatio.

B. Ambr. to. 1.

Hieron. Epiſt. 22. propè init. to. 1 [illegible].

Quare fuerit turbata.

Ambr. lib. 2. in Lucam, c. 2. tom. 5.

Ambroſius ait, ſæpè ad illam ventitabat. Id quod & ipſe textus inſinuat, neque enim neceſſe fuit vt ipſe diceret, quemadmodũ Zachariæ dixerat; *Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi Euangelizare.* Sciebat prætereà Dei nuncios minimè ſolere vti aſſentatione, aut dolo, & tamè ad orationem eius commouetur. Ad hæc non turbatur vt in re minus grata, & ſibi diſplicente, ſed vt in re valdè grata, & amicabili: quemadmodum oculus ſi luci diſſimus radius in illum incidat, à ſplendore, & magnificentia lucis perturbatur, adeò vt illachrymetur: Ad hunc modum beata Virgo perturbata eſt, atque commota, vt ferè fit in alicuius rei inexpectato euentu, & magnæ, & excellentis. Sic Herodes turbatus eſt audito Magorum aduentu, quærentium Regem Iudæorum.

Nunciorum Dei proprium.

Matth. 2.

Maria ergo cogitans non qualis, ſed quanta (Græcè enim eſt ποταπὸς, nun ποῖος, hoc eſt quanta, quamquе magnifica, & ſublimis eſſet illa ſalutatio: non quaſi non intelligeret dicta, eorumque quæreret intelligentiam; ſed partim rei magnitudinem, & excellentiam, partim verò tenuitatem, atque indignitatẽ ſuam perpendens. Nam magnificum eſt atque amplum, Virginem eſſe gratia plenam, qua cum ſit Dominus, & fœcundã: tale enim in ſalutatione contentum eſt. Vndè Origenes in Lucam ait: *Si enim ſciſſet Maria, & ad alium quempiam ſimilem factum eſſe ſermonem: habebat quippè legis ſcientiam, & erat ſancta, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat, nunquam ea talis ſalutatio, tamq; peregrina eam exterruiſſet.* Hæc ille. Ad hunc ſanè modum nullis quæuis virgo cogitaret, ſi illi annunciaretur electio ad dignitatem Reginæ vel Imperatricis. Turbatur ergo inprimis Maria, quia filia Dauidis. Qui dixit: *Turbatus ſum, & nõ ſum locutus.* Deinde metuens pudori, & illuſionem dæmonum cauens, & ſciens, non omni ſpiritui eſſe credendum: Nam ſermo quo blandior ac dulcior, eò magis ſuſpectus eſſe debet. Vnde Ambroſius in Lucam: *Trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri.* Et infra: *Diſce virgo verborum vitare laſciuiam. Maria etiam ſalutationem Angeli verebatur.* Tertiò, quemadmodum ſuperbus ſua grauia ſcelera, & flagitia reprehendi, perturbatur; ita humilis & modeſtè de ſe ſentiens, cùm audit ſua præconia celebrari, permouetur, ac turbatur. Quare eleganter Gregorius dixit: *Iuſtus dum laudatur in facie, flagellatur in mente.* Dicitur etiam in libro Prouerbioru m: *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: ſic proba*

[Margin:] ...dens Virgo ...n cogitabat ... eſſet ...ngelica ſalutatio.

Orig. homil. 6 in medium. tom. 2.

...bationis ... tres ... produ... ...tur.

... 76. ... 4.

D. Ambr. loco ... ipſo. ...rginum do... ...entia.

Superborum ingenium, & contra humilium, quod.

D. Gregor.

Prouerb. 27.

tur *bonis ore laudantis.* Beata autem Eua, ſi ad magnifica promiſſa ſerpentis turbata fuiſſet: nam propterea cecidit; quia timorem Dei non habuit, imò colloquium cum dæmone miſcuit; & quia leuis erat corde, citò credidit, ac proinde ſeducta fuit. Beatæ autem erunt virgines, & fœminæ, ſi ad laudes virorum perturbentur, nec tam citò fidem præſtent dæmoni per homines tentanti, atque ad inanis gloriæ, amittendæque pudicitiæ crimen ſollicitanti.

Eua cur ceciderit infelix. *Gen. 3.*

Eccleſ. 19.

Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria. Angelus pro reſponſo ſilentium eius, & turbationem accepit; ideoque pacatam eam ac ſerenã conatur reddere. Et quia ſuppreſſo eius nomine, tã magnifica ſalutatione fuerat deterrita; eam nunc proprio nomine nuncupat, vt omnem ab ea pellat timorem: quemadmodũ ponderauit Ambroſius. Exponit etiam Auguſtinus: *Ne,* inquit, *timeas.* Abijce abs te omnem metum ſæculi, quæ conceptura es gaudium mundi. Poſtremò, *Ne timeas Maria,* quia charitas perfecta ſoras mittit timorem, verùm timorem ſeruilem, non autem filij proprium, atque caſtum.

Cur Angelus dixerit: Ne timeas Maria.

D. Ambr. lib. 2. c. 21. tom. 5.

D. Aug. ſerm. 5. de Natali Dom. aut quicunq; eius auctor eſt, 10. 10. 1. tom. 4.

Sequitur: *Inueniſti enim gratiam apud Deum.* Quibus verbis explicat, cur eam gratioſam, & benedictam, ſiue fœcundam inter mulieres dixerit. Sed quænam eſt quæſo gratia quam inuenit? Hac de re tria diſputanda ſunt. Primum, quam gratiam inuenerit, & an illam quæſierit. Deinde an huiuſmodi gratiam promeruerit. Tertiò, quomodo illam inuenerit, & eſt ſermo de gratia apud Deum, vt expreſſè ait Angelus, quemadmodum olim Moyſes dixit; *Præcipis vt educam populum iſtum; & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cùm dixeris: Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me. Si ergo inueni gratiam in cõſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, vt ſciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos.*

Circa hoc: Inueniſti enim gratiam apud Deum, explicanda proponuntur tria.

Exod. 33.

Primum expediamus. Sermo eſt de gratia incarnationis, quam deſiderabat, & inuenit: quia enim ſequitur: *Ecce concipies in vtero, & paries filium,* expreſſit gratiam quã inuenit: vt acutè ponderarunt Origenes, & Ambroſius. Inuenerant quidem gratiam plures ante eam, ſed non hanc incarnationis, & maternitatis Filij Dei. Et innuitur, quod quæſierat, inueniſſe: ſiquidem omnes filiæ & puellæ Iſraël, aut certè omnes virgines ex Dauidis familia, eo præſertim tempore, quo Prophetæ, id eſt, omnes eius ætatis prædicatores dicebant, Meſſiam mox affuturum, illam dignitatem optabant, & ſperabant: & quæ ſapientiores erant, etiam efflagitabant, vt efficerentur matres Meſſiæ, aut ſaltem propè illam, quæ Mater De

Quã gratiam apud Deum inuenerit Maria.

Orig. hom. 6. Ambr. lib. 2. in Luc. cap. 3.

Prophetæ apud Iudæos prædicatorum munere fungebantur.

Quomodo B. Virgo nullo modo vilo ſuo viſio, ... etiam magna cum laude ... Mater eſſet Meſſiæ, ... optare ... tatque efflagitare.

eſſet futura, aſsiſtere. Nam ſi Rex Hiſpaniæ publicam vocem ederet, hanc nimirum: volo in ſponſam, & vxorem legitimam accipere nobilis cuiuſdam Romani, aut Neapolitani filiam; certè omnes puellæ nobiles, nubileſque Romanæ, vel Neapolitanæ poſſent hanc dignitatem optare, & nullo vitio, poſita Regis voluntate, vt tanti Regis dignæ matrimonio inuenirentur, expetere.

Luc. 1.

Maria ergo, quia de domo, & familia Dauid erat, & quia ſtatuerat virum omninò non cognoſcere, vt quæ Matrem Meſſiæ Virginem futuram diuinaret, iuxta vaticinium Iſaiæ, probabiliter & ſperabat, & petebat, & quærebat hanc gratiam: alioquin cur ſtatueret virum non cognoſcere, cùm ſteriles tunc temporis maledicerentur? Idē quoque videtur ſignificare Angelus, cùm dixit: *Dominus tecum*, hoc eſt, in votis, ac precibus tuis: ideò quod cogitaſti, eueniet.

Iſai. 7.

Exod. 23. & ſæpe aliàs.

Cum aliquo Deus ſit quando.

Sic enim Angelus Gedeoni dixit: *Dominus tecum virorum fortiſſime*; id eſt, Deus annuit votis tuis in liberando populo Iſraël. Sic etiam Nathan iuſſu Dei Dauidem alloquitur: *Fui tecum in omnibus, vbicunq; ambulaſti*; & Samuel alloquitur Saulem: *Quando ergo euenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcunq; inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt*. Ex quibus verbis colligitur Deum eſſe cum aliquo, quando eius deſiderijs & precibus aſſentitur.

Iudic. 6.

2. Reg. 7.

1. Reg. 10.

Idem etiam ſignificare videtur verbum illud: *Benedicta tu in mulieribus*; hoc eſt, Tu es illa mulier benedicta, de qua prædictum eſt quòd inimicitias gereret cum ſerpente, & quòd caput eius eſſet contritura, & quæ nouo modo virum complexura eſſet, vt habes apud Hieremiam. Denique illa es, quæ paritura erat Emmanuelem; ideò poſt verbum, *Benedicta tu inter mulieres*, ſequitur: *Ecce concipies, & paries filium*, ſcilicet illum, quem optaſti: quia tu es illa mulier, de qua tā a bona prænunciata ſunt.

Quid illud: Benedicta tu in mulieribus.

Gen. 3.

Hierem. 31.

Iſai. 7.

Ad hæc conſueuit Deus magna, & ſingularia dona non ſine votis, & precibus præmiſsis concedere, vt per illa deſideria, & precationes digni beneficijs precantes reddantur. Hinc illud Domini dictum; *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis*. Et: *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nō improperat; & dabitur ei*. Mirum ergo eſſe non debet, ſi tantam, & talem gratiam B. Virgini largiturus, prius eam ardētibus deſiderijs, atque feruentiſsimis precibus ad tantum donum dignè accipiendum præmunierit, ac præparauerit.

Quæ largiturus eſt nobis munera Deus, ea ex votis noſtris, ac precibus nostrum pendere cut velit.

Matth. 7.

Iacob. 1.

Neque verò Virginis hoc deſiderium inſolens, aut ſuperbum eſt iudicandum, ſed potiùs fidelis, & benè ſperantis animæ.

B. Virginis gerendi Meſſiam deſiderium non contrarium fuit, ſed laudabile.

Nam ſic Thamar ſuruta eſt concubitum Iudæ, quamquā non ſine vitio ac peccato, ſciens ex eo futuram promiſſam benedictionem, vt ex eius progenie, & non ex Eſau Meſsias naſceretur, vt quidam ſentiunt. Sic Ruth elegit populum Dei, & hominem ſenem Booz in virum.

Gen. 38.

Thamar quare cum Iuda dormierit, ſecundum aliquos.

Ruth 4. & ſequent.

Atque ita omnes agere deberemus, ſi talis benedictio proponeretur, vt ſi non aliter, ſaltem vi, & pia fraude eſſet aucupanda: neque in hoc ambitio, aut nimia diligentia eſſet reprehendenda; imò verò non eſſe in eiuſmodi re ambitioſum, eſſet magnoperè reprehendendum: etſi *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*: accuſandi iure eſſent, qui non in hoc omnem operam, quam poſſunt, & vim adferunt.

Matth. 11.

Ecce ambitioſus diceretur, qui magiſtratum ambiret: ſi verò talis magiſtratus proponatur, quem qui aſſequitur, non ſit vnquam peccaturus, ſed cum gloria Dei, & animæ ſuæ ſalute adminiſtraturus, procuidubiò nemo ambitionem in hoc reprehenderet.

Idem Virginis propoſitum alio illuſtratur exemplo.

Talis erat dignitas matris Meſsiæ, ad quam quæ eueheretur, plenam eſſet iuſtitiam, ac proinde impeccantiam aſſecutura: præſertim cùm ſciret poſſe, matrem Meſsiæ futuram duntaxat eius matrem, qui veniebat miniſtrare, & non miniſtrari; & dare animam ſuam redemptionem pro multis: quare futurum erat, vt & ipſa alijs miniſtraret, & poneret animā ſuam in cooperationem, vt ita dicam, redemptionis pro multis.

Infra 20.

Mater Meſſiæ & ipſa quoque ventura erat nō miniſtrari, ſed miniſtrare.

Quod ſi obijcias: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, & ideò *antequam glorificetur cor hominis, humiliatur*, vt dicitur in libro Prouerbiorum: Reſpondeo, ſatis humiliatur, quæ ex ſe nihil eſſe exiſtimat; indignamque ſe tanto munere, & vacatione arbitratur. Veruntamen cùm Deus hominibus ſuggerit talia vt dona petantur, deſiderenturque, illi iam non in ſeipſis nituntur, ſed in gratia Dei, qua ſe (ad quodcunque vocauerit Deus munus obeundū) intelligunt reddi poſſe aptos atq; idoneos: quin etiam hoc veræ humilitatis eſt argumentum.

1. Petr. 5. & alibi.

Prouerb. 18.

Deus ſi ſuperbis reſiſtit, quid quærit Virgo fieri mater Dei.

Ideò beata Maria tācitò acquieuit Angelo ad tam altam dignitatem Dei nomine inuitanti, neque pertinaciùs repugnauit, indignitatem ſuam obijciendo, & vilitatem: quo facto indicatur illam de ea re ſæpiùs cogitaſſe, declaraſſeque à Deo Optimo Maximo impetrare ea gratiarum munera, atque ornamenta, quæ ad matrem Meſsiæ conuenienter efficiendam, pertinere cenſebat.

Maria Virgo Angelo Meſſiæ cōceptum & partū ei annuncianti, cur citum præbuerit aſſenſum.

Sed quoniam nonnullis videtur hoc deſiderium aliquid ſuperbiæ, arrogantiæque includere, neque his quas produximus, rationibus placantur, dicunt eam cogitaſſe

Ea quorundā meditatio. Virginē Mariam nō Meſſiæ matrem ſed ancillā Meſſiæ fu-

atque

...ulam fieri optaſſe quid incommodi habeat.

Luc. 1.

atque optaſſe famulam matris Meſſiæ fieri; atque ideò propoſuiſſe virũ non cognoſcere, quò liberiùs poſſet, & faciliùs illi inſeruire. Tunc autem oportebat illam non nubere, ne maritus obſtaret famulaturæ: & illud: *Dominus tecum*, haberet hunc ſenſum: Deus qui te exaltare voluit, tecum fuit, tam humiles cogitationes inſpirando: tamen tu es illa benedicta, quæ *concipies, & paries:* & ideò non eſt opus vt alteri in hoc ſeruias. Atque ob hanc cauſam Virgo turbata eſt in ſermone Angeli, quia dum humilia de ſe cogitaret, ſublimia atque magnifica denunciabantur.

Deus internos ſuos afflatus & inſpirationes pro ſua bonitate & ſapientia conſueuit externis confirmare, nunquam eis contradicere.

Itaque cogitare poterat, vel cogitationes ſuas cum Deo non fuiſſe, vel quæ nunciarentur, ex Deo non eſſe, cùm Deus ſolitus non ſit contraria foris annunciare his, quæ intus inſpirat, ſed quod per legem, & Prophetas denunciat, etiam interno afflatu, ſubſequitur, vel antecedit. At hæ rationes ſolubiles certæ ſunt, veræque humilitati non repugnant: quare ſiue hoc, ſiue illud cogitauerit, Deus cum illa fuit, & vtrumque laudem & commendationẽ habet, nec niſi humilia, & humiliter de ſe ſenſit, & cogitauit, etiam ſi mater Meſsiæ effici optauerit. Et hactenus de primo.

An B. Virgo gratiam incarnationis promeruit.

Progrediamur ad ſecundum. Cùm incarnatio ſit omnis meriti fundamentum; ideò ſub meritum vllum cadere nõ poteſt. Vnde Auguſtinus librò de prædeſtinatione ſanctorum ſcripſit: *Quiſquis*, inquit, *in capite noſtro præcedẽtia merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe in nobis membris eius præcedentia merita multiplicata regenerationis requirat. Neq; enim retributa eſt Chriſto illa generatio, ſed tributa, vt alienus ab omni obligatione peccati, de ſpiritu, & Virgine naſceretur. Sic & nobis vt ex aqua, & ſpiritu renaſceremur, non retributum eſt pro aliquo merito, ſed nobis tributum.* Hæc ille. Ratio etiam idem euincit. Nam gratia ſub meritum non venit, quia vt ait Apoſtolus: *Si gratia, iam nõ ex operibus*, hoc eſt, ex meritis: ſumma ergo & maxima gratia, quæ eſt ipſa incarnatio, multò minùs ſub meritum veniet. Adhæc incarnatio totam naturam humanam reformat, ac reficit; atque ideò illam nullus ſingularis homo promereri poteſt: nam puri hominis bonum haud poteſt eſſe cauſa boni naturæ totius. Poſita tamen Dei voluntate, illaq; per Prophetas expreſſa, quòd incarnari voluerit, ſancti Patres, & Prophetæ illius accelerationẽ promeruerunt, iuxta illud: *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus:* vt gloſſa exponit. Apud Danielem legimus ſeptuaginta hebdomadas abbreuiatas eſſe ſuper

August. lib. de prædeſt. ſanct. c. 15. prope finem. tom. 7. ad calcem.

Ioan. 3.

I. Ratio in contrarium.

Rom. 11.

II. Ratio ab incarnationis effectu.

Pſalm. 11. Gloſſ. ordin. Daniel. 9.

populum, vt conſumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & Prophetia, & vngatur Sanctus ſanctorum. Dicitur tempus abbreuiatum, quia Meſsias feſtinãter ad nos properare fingitur, ac tempeſtiuiùs ſuum inchoare officium propter preces, & vota Patrum ardentia, quibus tantum donum promeruerunt.

Abbreuiatum cur tempus dicatur a Propheta, aduentus Meſſiæ.

Quod attinet verò ad perſonæ circunſtantiam, quæ quidẽ eum concipere, atque in lucem edere debuit, Beata Virgo ampliſsimè promeruit, de qua Eccleſia canit: *Quia quem meruiſti portare, Alleluia, &c.* Et iterum: *Meruiſti portare Regem cælorum, & Dominum:* hoc eſt, vt verbis B. Thomæ vtar, *Maria meruit ex gratia ſibi illum puritatis, & ſanctitatis gradum, vt congruè poſſet eſſe mater Dei.* Meritum autem fuit primò ex Dei munere, deinde ſui ipſius apta diſpoſitione per bonorum operum ſtudium. Quod explicans ipſa Eccleſia in quadam ſua oratione, dixit: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui glorioſæ Virginis matris Mariæ corpus, & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu ſancto cooperante præparaſti.* Et beatus Bonauentura in tertio ſententiarum docet: condigni meritũ in Mariam, vt Mater Dei fieret, non cadere, ſed congruè tantùm antè Chriſti incarnationem hoc meruiſſe, quoniam præ nimia ſua puritate, humilitate, & benignitate vt Dei mater fieret, erat idonea. Poſtquam verò annunciatio per Angelum illi innotuit, & aſſenſum præſtitit, & Spiritus ſanctus copioſa gratia in eam deſcendit, nõ ſolùm congruitatem habuit, ſed & dignitatem, & Patres etiam hoc meritum agnoſcentes, Virgini tribuerunt. Nam Hieronymus ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, ſcribit: *Beata Maria tanta extitit puritatis, vt mater Domini eſſe mereretur.* Auguſtinus de natura & gratia cõtra Pelagianos: *Concipere*, inquit, *ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.* Idem ſerm. in natali Domini: *Enarra, obſecro, mihi, quomodo meruiſti dici mater Domini, & ſponſa Filio Dei.* Baſilius Homil. de humana Chriſti generatione: *Quoniam verò ea tempeſtate nulla puritate par, Maria virginitas inter homines ad effectum ſancti Spiritus excipiendum eſt reperta, & illa iam deſponſatione erat occupata; electa eſt beata Virgo, ita vt nihil detrimenti ex deſponſatione acceſſerit virginitati.* Chryſoſtomus in ſermone de Domini hypopante: *Beata mater vltra omnem humanæ naturæ modum, modeſtiam ac temperantiam excoluit, & ob id vniuerſorum Dominum in vtero geſtare promeruit.* Ambroſius Epiſtola 82.

B. Virginem Meſſiæ matrẽ futuram, eius aduentum de congruo (vt aiunt Theologi) promeruiſſe.

B. Thom. 3. part. q. 2. art. 9. ad 3. tom. 3.

Vnde ſibi illud meritum cõparauerit.

B. Bonauent. 3. ſent. diſt. 4. quæſt. 1.

Quomodo promeruerit etiam de condigno.

B. Hier. Epiſt. 22. circa fin. to. 1. ſub init.

Aug. de Natu. & Grat. c. 36. circa med. to. 7. circa medium.

Idem ſer. 14. de nata Dom. ſub initium, ſeu ſer. 18. de temp. tom. 10.

Baſil. hom. 25. ante med. tom. 4. inter med. & fin.

B. Chryſoſt.

Ambr. lib. 10. Epiſt. pau o remotiùs à princ. tom. 3. rca finem.

1. Petr. 5. & alibi.

Dona Dei nõ ſatis quærere, ſed etiam vt decet, quærere debemus.

Matth. 7.

data eius obſeruantes. Adhæc inueni: humilitate, de qua dicitur: *Dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Poſtremò inueniſti, quia quæſiuiſti: *Omnis enim qui quærit, inuenit.* Et, vt debebat, quæſiuit, nempè pro gloria Dei, & cum deſiderio earum habendarum virtutum, & donorum, quæ matri Meſsiæ conueniebant: quod nõ modò citra vllum peccatum poterat, verùm etiam magno cum merito deſiderari, ac vehementer etiam efflagitari; præſertim eas cogitationes, & deſideria Spiritu ſancto ſuggerente. Quod ſi non quæſiuit, humiliter ſemper ipſa de ſe, ac modeſtè ſentiens, ſeruamq́; ſe & ancillã Meſſiæ fieri exoptãs, tantò magis quæſiuit. Ipſum enim de ſe nihil polliceri, neque audere tantam gratiam deſiderare, modus quærendi efficaciſsimus eſt apud Deum, niſi cùm Deus aliud vt deſideremus, & poſtulemus inſpirat.

Maria Virgo non quærens gratiam vt eſſet mater Dei (ſecundũ aliquos) eo ipſo videri poſſit multò magis quæſiſſe.

Homines ab hominibus qui non ſemper gratiam inueniunt, vel etiam nõ benè.

Deinde & illud notandum, quòd ſingulare admodum eſt, multos eſſe qui gratiam apud homines quærunt, quã ſæpè nõ inueniunt: quia nempè homines duri & inexorabiles ſunt: quod ſi fortè illã inueniant, ea ferè ad ambitionem, auaritiam, atque ruinam ſuam abutuntur, multaque homines contra Deum, & eius legem operantur, vt placere hominibus poſsint. At beata Virgo ſuo exemplo ad Dei gratiam ineundam atque captãdam, nos allectat, & inuitat: namque ille placabilis, & exorabilis eſt, & gratia illius abuti nemo poteſt. Prætereà, vt Auguſtinus docet in Epiſtola ad Macedonium: *Quia quod inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti;* ideò beata Virgo gratiam, quam noſtro peccato perdidimus, nobis reſtituere debet. Nam & gratia incarnationis in Virgine inuenta, generale quoddam, & commune eſt bonum, quod cum alijs communicari poteſt, ſalua etiam, & incolumi gratia B. Virginis ipſius. Ideò facilè exaudit preces, & vota noſtra, noſque vt matres Chriſti fieri valeamus, fide illũ concipientes, & bonis actibus parturientes, ſuis glorioſis precibus, meritiſque ampliſsimis impetrat apud Deum. Quamquam vis verbi illius inueniendi gratiam, non eſt rem deperditam recuperare: ſed phraſi Hebræa is dicitur inuenire gratiam in oculis Dei, qui illius fauorem, quem antea non habuerat, aſſequitur: qui fauor maximè oculis inſinuatur; propterea dicitur in oculis Dei inuenire gratiam aliquis, id eſt impetrare, ſeu adipiſci gratiam eius.

Quid nos ad diuinam gratiam ineundã plurimum allicere poſſit, & debeat.

Aug. epiſt. 54 tom. 2.

Facilè exaudit preces noſtras, & vota cur Virgo Beata.

Inuenire gratiam quid dicatur apud Deum, Hebræorum more.

Habentes Dei gratiam, cur timere debeant.

Tertiò aduertendum, dictũ eſſe: *Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum* vt diſcant homines gratiam Dei habentes timere. Qui enim nihil habent in bonis, cu biculum apertum, & arcam reſeratam dimittunt, ita qui gratiæ Dei ſunt expertes, non timent. Qui verò tantum gratiæ Dei ſe habere theſaurũ exiſtimant, omni cuſtodia ſeruant cor ſuum. Sequitur in textu: *Ecce concipies, & paries filium.* Ab hoc loco Angelus incipit annunciare, ſiue Euangelizare, videturque ad verba Prophetæ Iſaiæ alludere, ſuper quibus fortè meditabatur B. Virgo: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Quaſi dicat: Ecce, tu es illa Virgo, quæ concipies, & paries, & vocabis nomen eius Ieſum: mutans tertias perſonas in ſecundas: & res ipſa præſentanea, moxque ad effectum adducenda annunciatur per aduerbium demonſtrandi, *Ecce.* Quod dicitur: *Concipies in vtero,* vel figura eſt, quæ dicitur Pleonaſmos; quemadmodum Poëta ait:

Prouerb. 4.

Quodnã initium ſit Angelicæ ſalutationis.

Iſai. 7.

Matth. 1.

Ibidem.

Quid ad literam: Ecce concipies in vtero.

Et ſic ore locuta eſt:

Virg. 1. Æn. & alibi ſæpè.

Alter ſenſus.

nec enim alibi quam in vtero cõceptus formatur, neque locutio alio inſtrumento, quã ore funditur. Vel propterea dixit, *in vtero,* id eſt, intus de Spiritu ſancto, & non ab extrinſeco, vt aliæ fœminæ cõcipiunt: quemadmodũ Hieronymus in Matthæum ponderauit. Vel tertiò, in vtero, non in corde, quia Dominum Virgo iam corde conceperat, quem in vtero concipere debebat; vt oſtendat illum ex virginali vtero ſubſtantialiter incarnatum. Rurſus in vtero, non in corde corporeo & materiali, vt nouellus error finxit, ſed in vtero, in quem puriſsimi ſanguinis guttæ de loco ſuo ſolito erutæ, adductæ ſunt virtute Spiritus ſancti, Angelorumque in ijs quæ potuerunt miniſterio. Fuit enim quidam Petrus Lucenſis Ordinis Canonicorum, vel Regularium ſancti Auguſtini, qui id ferè noſtro ſæculo prædicare auſus fuit ex ſanctæ cuiuſdam fœminæ Bononienſis reuelatione, Chriſtum non in vtero communi, & parum honeſto Xenodochio, ſed in præcordijs, ſeu in corde conceptum: cùm tamen Matthæus ex Iſaia producat: *Ecce virgo in vtero habebit:* & Angelus ad Virginem: *Ecce concipies in vtero.* Et friuolum profectò aiebat, quòd Petrus poni aiebat vterũ propriè pro aluo, & vulua, aliquando verò pro quacunque concauitate, ſed metaphoricè, iuxta illud Poëtæ:

Hieron. in c. 1 Matth tom. 9. init.

III. Senſus.

In eos qui Chriſtum, nõ in vtero Virginis, ſed in corde aiunt conceptum.

IV. Senſus.

Petr. Lucenſ.

Matth. 1.

Iſai. 7.

Turpem non eſſe, nec indecoram conceptionem in vtero.

Virg. 2. Æn.

Vterumq́; armato milite complent.

Sed certè nullũ membrum hominis iuſti, & ſancti eſt inhoneſtum, & præſertim immaculatæ Deiparæ, quæ ſacrarium Spiritus ſancti ab Eccleſia vocatur, cùm membra noſtra templum ſint Spiritus ſancti. Et importuna, & violenta eſt hæc metaphori

1. Cor. 6.

ca vteri acceptio, cùm de conceptione, & natiuitate eſt ſermo. Dicitur enim Chriſtus natus ex muliere à Paulo, & in Symbolo: *Natus ex Maria Virgine.* Et, *De qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus:* & illi applicat ſententiam. Leuit. 12. *Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur.* Subdit: *Et paries filium.* Sine media parturitione, quæ in omnibus alijs fœminis poſt conceptum, & ante partum media eſſe ſolet. Quam rem Damaſcenus teſtimonio Scripturæ probat his verbis: *Quod autem ſine dolore, ſupra legem partus eſt. Cuius enim voluptas non præceſſit, neque pariendi dolor ſubſecutus eſt, ſecundùm Prophetam dicentem: Priuſquã dolorem partus ſentiret, peperit.* Et rurſus: *Priuſquam adueniret tempus dolorum, effugit, & peperit maſculum.* Hæc ille, citans verba Iſaiæ iuxta 70. Interpretum verſionem. *Paries ergo filium*; hoc eſt, conceptus vanus, & abortiuus non erit. Etſi ſint quædam, quæ poſt conceptũ abortiunt; & interdum ad tegendum peccatum abortum procurant: quæ homicidium manifeſtum admittunt, ſi contingat fœtum fuiſſe animatum. Quædam etiam animæ Chriſtum concipiunt, ſed ad partum bonorum operum non perueniunt, quia virtus pariendi deeſt, vt Iſaias ait. Subdit: *Et vocabis nomen eius Ieſum.* Quia apud Prophetam habetur: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium,* & poſteà ſubditur: *& vocabitur nomen eius Emmanuel*, & hic Angelus poſt priora verba ſubdit, *& vocabis*: oſtendit in illa apertè impletam fuiſſe Prophetiam: maximè quia iuxta Hebræum non dicitur, *vocabitur*, ſed fœminino genere dicitur *vocabit*, ſcilicet ipſa Virgo. Et hinc etiam habes, idem eſſe Emmanuel, quod Ieſus. Quod & cõfirmatur Matth. 1. vbi Angelus cùm dixit ad Ioſeph: *Vocabis nomen eius Ieſum:* ſubditur, *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Non expreſsit Angelus ſignificatũ Ieſus, quemadmodum Ioſepho declarauit Matth. 1. ſed ſatis ex his, quæ ſequuntur, nempè; *Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur*, expreſsit. Solusque Deus poteſt nõ dum nato, imò nec dũ concepto nomen imponere: & ſolius parentis Virginis, quæ verè eum concepit, & peperit, erat nomen imponere, ſicut & Ioſeph patris eius ad tempus habiti, vt dicitur Matthæi 1. & miniſterio operaque Angeli fuit hoc nomen de cœlo allatum, & Virginis filio inditũ, vt ſuo loco explicabitur. Significat autem Ieſus Saluatorem, vt interpretatus eſt Angelus, ſiue abſolutam ſalutem nõ tantùm à periculis in bello, vt Ioſue; neque in conſilijs, vel ſapientia, vt Ieſus filius Sirach; ſed etiam in poteſtate ſacrificandi, orandique virtute, vt filius Ioſedech ſummus Pontifex; quod putari poſſet non ſubſecuto verbo: *Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur:* & Angelus loquitur iuxta res à Maria antè de Meſsia conceptas. Illud quoque diligenter annotandum, dixiſſe Angelum: *Vocabis nomen eius Ieſum*; cùm Iſaias dicat: *Vocabitur nomen eius Emmanuel.* Verùm hæc non pugnant inuicem. Cùm enim Emmanuel interpretetur: *Nobiſcum Deus*, & poſsit eſſe nobiſcum Deus ad iudicandum nos, vel ad perdendum: vt intelligant homines Chriſtum non veniſſe, vt iudicet mundum, ſed, *Vt ſaluetur mundus per ipſum*: idcircò noluit nomen, quod horrorem pijs, aut impijs poſſet adferre: verùm illud nomen accepit, quod in ſe Emmanuelis nomen clauderet, & ſalutem, quã pręſtare cupiebat, aperiret. Nam apertum eſt, ſi Deus ſalus noſtra eſt, nobiſcum planè eſt. Salus enim intra ſaluum eſt, nõ extra. Ideò nos ſibi, vt capiti tanquã ſui corporis membra coniunxit, vt ſicut corpus ſanum membra, &c. reddit ſana, ita & ipſe ſalus noſtra nos faceret ſaluos: quod nulla ratione fieri poſſe videbatur, niſi Deus ſe hominẽ reddidiſſet, & ſe nobis perſonaliter, & ſubſtantialiter vniuiſſet.

Sequitur: *Hic erat magnus:* Vt ſuperiùs annunciata Ioannis natiuitate, explicauit Angelus Zachariæ parenti filij conditiones; ita & hîc exponit virgini ſanctæ Filij ſui in lucem edẽdi excellentias, quò magis agnoſcat quam gratiam apud Deum inuenerit. Abſolutè magnus, & non coram Domino, vt dixerat de Ioanne: & abſolutè magnus, nõ ſecundùm quid, ſiue ſecundùm partem, id eſt, ſecundùm ſapientiam, vt Salomon: vel ſecundùm Prophetiam, vt Dauid: vel ſecundùm fortitudinem, vt Sampſon: vel ſecundùm pulchritudinem, vt Abſalon: ſed abſolutè magnus, quia nõ tãtùm homo, ſed etiam Deus: nec tantùm Deus, ſed etiam homo, nobilitate, nouitate, atque vtilitate maximus. Eſt enim magnus ſubſtãtia, quia Deus, qui dicitur à Damaſceno eſſe pelagus infinitæ ſubſtantiæ: magnus quãtitate, quia omnia poteſt, & omnia implet: magnus qualitate, quia ſummũ bonũ: magnus relatione, quia Filius Dei: magnus in temporis ſiue præteriti, ſiue futuri duratione, quia æternus: magnus in pręedicamẽto Vbi, quia cœlum & terram implet: magnus ſitu, quoniam ait: *Cœlum ſedes mea, terra autem, ſcabellum pedum meorum:* Magnus habitu, quia *Dominus regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.* & alibi:

Amictus

Gal. 4.
Matth. 1.
Luc. 2.
Virginei partus prærogatiua ſingularis quænam.
Damaſc. lib. 4 de ortho. fide. c. 15. à medio.
Iſai. 66.
Suprà 26.
Fœminæ abortum facientes voluntarium, quàm grauiter peccent.
Iſai. 2.
Allegoria.
Ibidem.
Suprà 7. & Matth. 1
His verbis ad Virginem: & vocabis nomẽ eius Ieſum: duo ſignificauit Angelus.
Quorum fuerit proprium Ieſu nomen imponere.
Ieſu nomen, quid ſonet.
Quod Angelus Meſſiam Ieſum, Propheta verò Emmanuel vocandũ pronunciet, nihil contradictionis habere.
Ioan. 3. & alibi.
Ieſum, & Emmanuelem, non differre.
Luc. 1.
Cur Angelus Mariæ ortum Meſſiæ annuncians, magnitudinem eius futuram pronunciet.
Ibid. 1.
Qualis quantaque ſit Chriſti magnitudo.
Omnẽ ei prædicamẽtalem magnitudinẽ competere.
B. Damaſcen. lib. de fide orthod. c. 12. & Greg. Nazianz. ex eo in Natali Domini.
Iſai. vlt. Matth. 5.
Pſalm. 92.

Amictus lumine ſicut veſtimento: Magnus in actione: quia *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Et, *Si opera nõ feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Magnus Paſsione, quia *Nouiſsimus virorum, vir dolorũ, & ſciens infirmitatem:* qui mundum vniuerſum ſua patientia ſeruabit. *Et filius Altiſsimi vocabitur.* Vnum ex decem Deo attributis nominibus ab Hebræis in Sephiroth, eſt עליון, Græcè ὕψιστος, hoc eſt, ſupremus, ſummus, altiſsimus, de quo Pſaltes, & *Altiſsimus dedit vocem ſuam.* Et iterum: *Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſsimus.* Filius etiam humillimæ, ac proinde altiſsimæ Virginis; & Chriſtus infrà dicitur *Virtus altiſsimi.* Filius ergo non adoptiuus, ſed naturalis; & priùs dicitur Filius Altiſsimi, quàm Dauidis, cùm ait: *Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius:* ad inſinuandum vtramque naturam, vt Beda annotauit. Et ſic habes ex hac legatione, vocandum Ieſum filium Dauid, fillum Dei, & denique filium Altiſsimi. Homo enim ſpiritu altus eſt, altior Angelus natura, altiſsimus Deus. Et intellige, quòd via humilitatis, & crucis ad nomen Filij Altiſsimi, & filij Dei perueniet, iuxta illud: *Humiliauit ſemetipſum, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Vocabitur ergo Altiſsimi filius, quia iam erit, ne falsò vocetur à Patre in baptiſmo, & transfiguratione, & ab hominibus eius ſigna, & patientiæ virtutẽ ſpectantibus. Vel perinde eſt dicere, vocabitur, ac dicere, erit. Sicut illud eſt: *Videte qualem charitatẽ dedit nobis Pater, vt filij Dei nominaremur.* [illegible] ita tãtùm Græcè habetur: & ſenſus eſt, vt filij Dei ſimus. Vel *vocabitur*, hoc eſt, inuocabitur à fidelibus; id enim ſignificare poteſt verbũ Græcum κληθήσεται. Sequitur: *Et dabit Dominus Deus ſedem Dauid patris eius.* In his verbis tres, aut quatuor quæſtiones ſunt abſoluendæ. Prima eſt, quid ſignificet hæc ſedes: nã temporalem Dauidis ſedem Meſsias nõ habuit: ſpiritualem Meſsiæ ſedem Dauid non habuit; quomodo ergo habuit ſedẽ Dauidis; Secunda, quare potiùs ſedem Dauid, quàm ſedem Salomonis, aut alterius Regis? Tertia quæſtio eſt de Iechonia Rege, de quo dicitur Ierem. 22. *Scribe virũ iſtum ſterilem, virũ qui in diebus ſuis non proſperabitur. Nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid.* Quartò quæritur, qua ratione dederit Dominus Deus ſedem Dauid? nunquid iure belli, aut hæreditatis, aut alio iuſto titulo? Reſpondemus ad primam: nomine ſedes hoc loco nõ intelligi aliquam cathedram ex ligno, materiaúe cõfectam: quemadmodum nec Matthæi 23. cùm dicitur: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi:* ſed vt ibi per cathedræ nomen poteſtatem docendi, ita hîc per ſedem Dauid, regiam ius dicendi poteſtatẽ voluit à nobis intelligi. Vnde ſubdit: *Et regnabit in domo Iacob:* vt iotelligas promiſſam ſedẽ regiam: quemadmodũ Cyrillus Hieroſolymitanus admonuit. Sedes autẽ Dauid non intelligitur illa, quæ temporalis fuit in Dauide, ſed illa, quę ſecundùm ſpiritum intelligebatur in illa Dauidis terrena, & temporali: hanc quippè ſpiritualem poſſedit Chriſtus, de qua dicitur: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum; de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Haud ſecùs quàm ſi Rex magnus multas poſsidens prouincias, & ciuitates, digito oſtenderet vnã ex ipſis in deſcriptione orbis delineatam, diceretque filio ſuo paruulo: Hanc prouinciam tibi dono regendam, proculdubiò nõ intelligeret fruſtum illud chartæ, aut picturæ mundi, in qua deſcripta ſit illa prouincia, ſed ipſam verã atque propriam, quæ in tabula repręſentata eſt, & ſignificata, prouinciam. Ad hunc ſanè modum ſedes Dauid promiſſa eſt Meſsiæ, nempè ſedes ſpiritualis, quæ in temporali illa præfigurabatur: quemadmodum ipſe Dauid Cbriſtum repræſentabat. Hanc pulchram doctrinã tradit Bernardus homilia ſuper Miſſus eſt, dicens: *Dabit ergo ei Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, non typicam, ſed veram; non temporalem, ſed æternam; non terrenam, ſed cœleſtem. Quã idcircò (vt iam dictum eſt) memoratur fuiſſe Dauid: quia hæc, in qua temporaliter ſedit, æternæ illius gerebat imaginem.* Hæc ille.

De ſecunda verò, aſſerimus, aptè in ſede Dauidis repræſentatũ Chriſti regnum: tũ quia Prophetæ de ſede Dauidis loquuotur, nam præter Dauidem paulò ante citatum ait Iſaias: *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit; vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodò, & vſq; in ſempiternum.* In Ieremia etiam, & Ezechiele ſcriptum eſt: *Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Rex, & ſapiens erit: & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra.* Et rurſus: *Suſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, qui paſcet eas, ſeruum meum Dauid: ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem.* Deinde Dauid præterquam quod Rex, & Propheta fuit, manſuetus, & mitis erat, & aptè Chriſtum repræſentauit, qui dixit: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde:* & rurſus: *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus;* id eſt, blandus, & benignus, & clementer ſuſcipiens peccatores ad ſe venientes. Tertiò, qualitas regni Chriſti pulchrè in illa Dauidis ſede delineata fuit: nã vt ille regnauit ſuper eos, *qui erant in anguſtia cõſtituti, &*

Ioan. 15.
Geneſ. 1.
Pſalm. 103.
Iſai. 53.
Hebræis Sephiroth, & Græcè ὕψιστος quid ſit.
Pſalm. 17.
Pſalm. 45.
Luc. 1.
Filius Altiſsimi prius quã filius Dauid cur Meſsias appellatus.
Beda in hunc [illegible]um, tom. 5.
Dei Angeli & hominis differentia.
Qua ratione Chriſtus filij Altiſsimi, & filij Dei ſibi nomen comparauerit.
Philipp. 2.
Verbũ vocabitur, triplex ſignificatus.
Matth. 3.
Infra 17.
Infra 27.
1. Ioan. 3.
Vocare, pro inuocare in Scripturis nõ [illegible] ſumitur.
Proponuntur quæſtiones quatuor diluendæ.
Ierem. 22.
Quænam illa ſedes quã Dominus Deus Meſsiæ dare debebat.
Matth. 23.
Cyril. Ieroſol. Catech. 12. à medio.
Pſalm. 131.
Qualem ſedẽ Dauid promiſerit Angelus Mariæ.
Bern. hom 4. ſuper Miſſus eſt, ſub initium.
Quàm aptè in ſede Dauidis Chriſti regnũ fuerit delineatum.
Iſai. 9.
Pſalm. 131.
Ierem. 23.
Ezech. 34.
II. Ratio regni Chriſti in ſede Dauidica delineata.
Matth. 11.
Zach. 9.
Matth. 21.
III. Ratio.
1. Reg. 22.

Regnũ Chriſti ex quibus conſtet.
Matth. 18.
IV. Ratio.
Regnum Salomonis pacificum, illud verò Dauidis turbulentum, quę duo regna profigurauerit.

oppreſsi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum princeps: Ita regnum Chriſti conflatur ex hominibus, qui per pœnitẽtiam peccatorum amaro ſunt animo, & qui ſe decem millium talentorũ apud diuinam iuſtitiam eſſe debitores agnoſcunt. Quartò, regnum Dauid turbulentum fuit, & bellis multis tùm cum internis, ac domeſticis, tùm etiam cum externis hoſtib' agitatum; regnum autem Salomonis pacificum, & tranquillum: Quare vt hoc rectè Eccleſiam triumphantem deſignat, de qua legimus:

Pſalm. 117.
Iſai. 32.

Qui poſuit fines tuos pacem. Et alibi: *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta*; Ita regnum illud Dauidis Eccleſiam militantem aptè repræſentat: in qua pugnãdum eſt cum antiquo ſerpente, cum mundo, & carne, cum internis, & externis hoſtibus, qui nos à Fide Chriſto data ad defectionem ſolicitant.

V. Ratio.

Atque his de cauſis Angelus potius ſedis Dauidis, quàm ſedis Salomonis meminit. Ad hæc, vt Dauid multò ante tempore

1. Reg. 18.

vnctus fuit in Regem, quàm in ſolio regni ſederet: & primùm ſuper domum Iuda, deinde ſuper omnes Tribus Iſraël, demum extendit regnum ſuum ſuper externas gentes:

Luc. 4. & Iſai. 61.
Matth. 2.

ita Chriſtus à Natiuitate ſua vnctus fuit Spiritu ſancto à Patre, & Rex populi ſui declaratus, muneribuſque trium Regum cohoneſtatus: & primò cœpit regnare ſuper Iſraelitas, qui ſpontè ſe illi ſubiecerunt per

Pſalm. 2.
Matth. vlt.

Fidem, poſteà verò protulit imperium ſuum in Gentes, dataque eſt illi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.

Ierem. 36.
Illud: Non erit ex eo, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, quomodo accipiendum.
Ioan. 18.
Regnũ Chriſti quale ſit.

Ad id verò, quod in tertia quæſtione propoſitum eſt, dicendum: de Iechonia eſſe ſcriptum: *Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium Dauid*: intellige ad regnandum temporaliter. Chriſtus enim, qui dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, ſpiritali modo, & in cordibus hominum Fide, Spe, & Charitate regnat, ex accidenti autem & indirectè corporibus, & fortunæ bonis, quatenus hęc ad ſpiritum referuntur, atque illi famulantur: nam de omnibus his iuxta legem DEI rectè adminiſtrandis, gubernandiſque le-

Expenditur Domini dictũ: Regnũ meum non eſt de hoc mundo, non autem in hoc mundo, cõtra Lutheranos.

gem tulit Chriſtus. Verùm hæc regnandi ratio nõ tollit Reges temporales, quin potiùs illos ſtatuit, exemplumque rectè regnãdi docet, vt Reges poſt ritè & ſapienter adminiſtratum regnum, cum Chriſto in cœlo ſimul regnare promereantur. Et licèt Chriſtus dixerit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*: quandoquidem ortum & originem ab hominibus non habet, non tamen

Matth. 28.

dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*: ipſe enim de ſe alibi dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.*

Quo iure Chriſtus regnum ſuum obtinuerit.
Coloſſ. 2.
Ioan. 12. & 14.
Armacanus lib. 4. c. 15.
Luc. 1.

Vocat nos quarta dubitatio: de qua dicimus, Chriſtum à Deo non obtinuiſſe regnum iure belli, vt alij principes: niſi per bellum intelligas debellatas aëreas poteſtates, & mundi principem expugnatum. Neque rurſus hæreditario iure à patribus accepto, vt putauit Armacanus: tũ quia regnũ Chriſti erat ſpirituale in animis, & æternum: ſucceſsioni autẽ temporis obnoxium æternum eſſe nequaquam poteſt, iuxta illud. *Et regni eius non erit finis*: Verùm Chriſti morte finitum eſſet, nec Maria, aut Ioſeph viuentibus, Dominus Rex fuiſſet. Tum quia ſceptrum non eſſet ablatum de Iuda,

Gen. 49.
Matth. 4.

vt in Geneſi dicitur. Tertiò, non accepit regnum à Satana, quando ei obtulit omnia regna mundi, ſi cadens eum adoraret: at reiectus eſt. Quartò, noluit accipere regnum ex donatione populi: nam vt dicitur apud

Ioan. 6.
Pſalm. 2.
Matth. vlt.

Ioannem, volentibus turbis eum facere Regem, fugit in montem: ſed à Deo immediatè obtinuit regnum. Ob id dictum eſt: *Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid*: & ipſe ait per Prophetam: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo.* Item: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Non ergo ipſe vt raptor regnum vſurpauit, vt Iudæi falsò illi obiecerunt coram Pilato, cùm dicerent:

Ioan. 19.
Luc. 19.
Pſalm. 117. &
Matth. 21.
Gen. 37.
1. Reg. 16.
2. Reg. 5.

Omnis qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari. Et rurſus: *Nolumus hunc regnare ſuper nos.* Verum enimuerò admirabili modo lapis reprobatus ab ædificantibus: *Hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud*, nõ ab hominibus. Homines enim repugnarunt ſicut fratres vndecim, qui noluerunt Ioſeph in Regem: ſic Dauid à Domino eſt vnctus in Regem, etſi perſecutionẽ paſſus, non Rex, ſed exul diu viſus ſit, donec Deus eum Regem

Exod. 2.
Infrà 4.

conſtituit. Simili ratione Moyſes, primùm quidem repulſus eſt, dictumque illi eſt: *Quis conſtituit te principem, & iudicem ſuper nos?* Et tamen dux populi factus eſt. Ita primùm Chriſtus reiectus, tamen repugnante omni vi atque conatu Satana, Iudæis pariter atque Gentilibus Rex perpetuus & ſpiritualis in vniuerſo mundo eſt cõſtitutus: quod idem vnum ipſe maximè cœpit poſt reſur-

Quãdo regnare cœperit Chriſtus.

rectionem oſtendere. Nam cùm aliorum regna ipſorũ morte extinguantur, regnum Chriſti poſt mortem, & reſurrectionem inchoatum eſt.

Gen. 21.
Gal. 4.
Cur in domo Iacob, non Abraha, vel Iſaac, vel Iuda, Meſſias regnaturus dicatur.

Sequitur: *Et regnabit in domo Iacob in æternum.* Non ait in domo Abraham, in qua Iſmael pugnat cum Iſaac, id eſt, carnalis cum ſpirituali, & Paganus cum fideli: nec in domo Iſaac, vbi Eſau piloſus, & terrenus perſequitur Iacob, qui ſupplantauit eum in vtero, ſurripuitque ei paternam benedictionẽ, ac primogenituram: nec in domo

Infrà 27.
Ibidem.
Suprà 25.
Hebr. 12.
Domus Iacob myſticè quid.

Iuda, de qua oriundus erat: verùm ſuper vniuerſam domum Iacob, & ſuper vniuerſos filios Iſrael, quorum omniũ pater fuit Iacob: etſi enim illorum quidam peccauerint, egerunt tamen pœnitentiam. Erat autem domus Iacob ſanctior cæteris; ſicut ſedes Dauid iuſtior reliquis. Et ſicut per ſedem Dauid intelligimus ſpiritualem Meſſiæ in illa Dauidis in temporali ſede figuratam poteſtatem: ita per domum Iacob intelligimus populum Dei ſpiritualem, & Chriſti Eccleſiam in illa domo carnali Iacob repræſentatam. Qui enim in illa, quæ æterna non eſt, in æternum regnaturus ſit? An non domus illa Iacob exaſperans, impiè abnegauit eum, & inſipienter reſpuit ante faciem Pilati? Apoſtolus etiam filios fidei Abrahæ à filijs carnis diſtinguit: & diſcernit eum, qui in occulto Iudæus eſt, ab illo qui eſt in manifeſto: & eam, quæ in ſpiritu eſt circũciſionem, ab ea, quæ fit in carne. In domo verò Iacob ſpirituali vere ij eſſe dicuntur, qui ſupplantatis vitijs, ac debellatis cum carne, mundo, atque diabolo per Chriſtum, verè Iſraelitæ, hoc eſt, fortes cum Deo, & potentes cũ Deo, ad regnũ eius ſpectant.

Ezech. 2. 3. 12.
Dan. 9. &
Act. 2.
Ioan. 19.
& ſeq.
Rom. 2.
In domo Iacob verè qui ſint.
Iſrael quid.
Gen. 32.

Duo maximè ſingularia habet Chriſti regnũ, & quænã illa.
2. Reg. 5. & 3. Reg. 2.

Duo autem habet hoc regnum ſingularia maximè: primum quidem, quod ęternũ eſt; alterum, quod eius non erit finis, cùm cætera omnia regna mundi finem habuerint. Dicimus enim tot annos regnaſſe Aſſyrios, tot Perſas, tot Græcos, tot Romanos, Dauidẽ regnaſſe per quadraginta annos, & totidem per alios Salomonem: Regnum autem Chriſti, quia ſpirituale eſt, & poſt reſurrectionem inchoatum, meritò æternum eſt. Hinc Danielis illa præclara ſententia: *Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.*

Chriſti regnũ cur ſit æternũ.
Dan. 7.

Chriſto regnante, vt regnant etiam mali, & hoſtes Eccleſiæ.

Quòd ſi obijcias, Satanam, & mundum regnare, & alios item Turcas atque infideles potentiſſimos Reges. Reſpondemus Satanã cum vniuerſis ſuis miniſtris ſubiectũ eſſe huic Regi tanquàm ſuum lictorem, & alios fidei lumine deſtitutos principes in manu Domini poſitos eſſe, nullamque in ſuos electos habere dominationẽ; nec poteſtatem: *Portæ*, inquit, *inferi non præualebunt aduerſus Chriſti regnũ*, quod eſt Eccleſia, quæ ad finem eſt vſque ſeculi duratura. Quapropter malè ſibi conſulunt Hebræi putãtes aliũ Meſſiam oriturum, præter Ieſum, qui per ſe immediatè in cordibus regnat p fidem & charitatem: quod ad externa verò ſpectat, per Pontifices, & Epiſcopos eius

Matth. 16.
Aduerſus Iudæos alium præter Chriſtum Meſſiam expectantes.

Vicarios, ac miniſtros, vt exponit Epiphanius diſputans in Nazaræos lib. 1. ſiue etiam per ſanctos Chriſtianorum Reges, vt exponit Athanaſius in Euangelium de ſanctiſſima Deipara. Nam capiens Chriſtus thronum Dauidis, tranſtulit illud, & dedit ſanctis Chriſtianorum Regibus. Et ponderat quod cùm dixit: *Dabit illi Dominus ſedem Dauid*, non ſubiunxit: *Vt confirmaret, & corroboraret*, ſed ſimpliciter, *dabit*: vt transferret hunc thronum, id eſt, temporariam ſedem Dauid in Principes Chriſtianos, qui regnãt, & ſuo modo ſunt Chriſti vicarij. Et ita ſedes Dauid non tantùm ſignificaret ſedem, vel poteſtatem ſpiritualem, ſed etiã temporalem. Perpende verba Epiphanij in hæreſim 29. Nazaræorum: *Thronus igitur Dauid & regia ſedes eſt ſacerdotium in ſancta Eccleſia, quam dignitatem regiam, ſimulq́; Pontificiam ſimul coniunctam largitus eſt Dominus ſanctæ Eccleſiæ ſuæ, translato in ipſam throno Dauid, non deficiente in æternum.* Hęc Epiphanius. Hoc ergo verbo meritò conſolari nos debet: quia nunquam erimus ſine Rege, ſine Pontifice, ſine Prophetia, & lege, quãtumuis ſęuiat Satanas, Inſaniant Hæretici, ac Turcæ glorientur. Deindè malè ſibi cõſulunt, ac peius etiam Hæretici, atq; Schiſmatici, qui ſe ipſos eis regendos, non ſubmittunt, ſed nolunt antiquum, & notum Chriſtum, & qualem hactenus prędicauit Eccleſia, ſuper ſe regnare, ſed nouum fictumque Chriſtum perquirunt, qui carni ſenſuique applaudat. Poſtremò, & illi non bene ſibi conſulere inueniuntur, qui vel horam vnam Chriſto in æternum regnanti negant, & ſeipſos ſua voluntate, nutuque regere volunt, quemadmodum abſens à domo paterna filius prodigus fecit; atque ideò incidunt in eam extremam calamitatem, vt paſcant porcos. Sed profectò qui nolunt Chriſtum miſericordem, atque clementem regnare per gratiam ſuper ſe, adigent eum, vt regnet per iuſtitiam, cõdignis & æternis ſupplicijs eos adiudicans.

Epipha. in hæreſim 19.
Nag. Athan. tom. 3.
Iſa. 9.
B. Epiphanius.
B. Epiphan.
Malè qui ſibi conſulant.
Luc. 15. & ſeq.
In quibus regnet per iuſtitiam Chriſtus.

Sed obijcit aliquis; quomodo dicitur Regnum Chriſti eſſe æternum, & finem nullũ habere, cùm Paulus ad Corinth. ſcribat: Deinde finis, cùm tradiderit Regnum Deo, & Patri, cùm euacuauerit omnẽ principatum, & poteſtatem, & virtutem: Et rurſus, Cùm ſubiecta fuerint illi omnia, tũc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia? Reſpondendum eſt, quod cùm Patri regnum tradit Chriſtus, non minus regnabit ipſe cum Patre, quàm anteà. Sicut cùm dicitur, Pater omnem poteſtatem iudicandi Filio tradidiſſe, non à ſe abdicat iudicandi poteſtatem. Interim tamen

Si Regnum Chriſti eſt æternum, & omni fine carens, cur illud tradendum Deo Patri, ab Apoſtolo dicitur.
1. Cor. 15.
Ibidem.
Ioan. 5.

dicitur Pater Regnum Chriſto dimiſiſſe propter victoriam & triumphum, quem in militāti gerit Eccleſia, cui inuigilat ſemper, & inuigilabit, quoad vſque finis erit militiæ: & tunc erit finis talis regni, vt euacuet omnem poteſtatem, & principatum: atque hoc regnum durabit donec ponat inimicos ſcabellum pedum eius: de quo dictum eſt: *Regnauit à ligno Deus.*

Pſal. 109. Pſal. 95.

Regnum Chriſti nullum finem habere, quid.

Alterum peculiare huic regno eſt, *Quod eius non erit finis*: id eſt, nullis limitibus, ac terminis concluditur, ſicut Regnum Paleſtinæ, vel Iudææ, Regnum Græcorum, & Romanorum, de quibus Poeta dixit:

Virgil. lib. 1. Aeneid. ante medium.

Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris.

Et rurſus:

Idem lib. 6. circa finem.

Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Rurſus etiam ait Iupiter de Romanis:

Idem lib. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:

Imperium ſine fine dedi.

Romanorum Imperium nec æternum, nec infinitum fuit.

At ingenti mendacio ingentes etiam atteſtantur ruinæ Romani Imperij: namque finem & in tempore, & in loco habet, de Ieſu verò Rege ſolùm veriſſimè dicitur: *Dominabitur à mari vſque ad mare: & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum*, & quæ ſequuntur. Regnat enim Chriſtus in cœlo, & in terra, & ſubtus terram, nimirum in Purgatorio, & in Inferno, & in oppoſita mundi parte apud Antipodas, qui aduerſa nobis vrgent veſtigia, & in mari, hoc eſt, in inſulis: nullus denique à ſua poteſtate, & dominio locus excluſus eſt. Nemo ergo cauſetur, locum eſſe vllum, in quo Chriſti regno ſubijci non poſſit: quandoquidem inter ipſos etiam Turcas, & infideles regnat Chriſtus. Nam & ibi multi Chriſtiani ſunt & liberi, & ſerui publicè Chriſtianam religionem profitentes: vt nos pudere debeat, quòd in tanta commoditate, & otio ſeruiendi Chriſto vix illum Regem agnoſcamus. Demus igitur operam, vt ſpectemus ad domum Iacob, atque vt omnibus Chriſti hoſtibus bellum indicamus, illoſque gladio verbi Dei expugnemus, quo ſimul cum Deo in æternum regnare poſſimus, præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre, & Spiritu ſancto reddatur ab omnibus ſummus honos, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum.

Pſal. 71.

Quàm longè lateque pateat regnum Chriſti.

Vt cum Chriſto regnemus, quid nobis neceſſarium ſit.

Amen.

TRACTATVS VII.

Super illis verbis: *Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco?* Luc. 1.

Mariæ humilitas ſumma cū prudentia cōiuncta.

MAGNIFICA prorſus, & ſublimia ſunt, quę Mariæ de filio eius futuro Angelus prænunciauit: verùm illa, vtpote prudentiſſima, ad tam excelſa promiſſa adhuc non permouetur. Quid enim maius, aut glorioſius accidere mulieri poſſit, quàm vt filium maſculum pariat, qui ſit Altiſſimi filius, & cuius regnum non ſit vllum vnquàm vel temporis, vel loci finē, ac terminum habiturum? Sed cum audiſſet illa, Filium Altiſſimi fore vocandum, non ſe offerebat alius modus, quàm quod is generaretur ex matre, & patre, qui eſſet homo, nimirum altiſſimus, ac nobiliſſimus: & tamen ante omnia de ſua integritate, atque virginitate vult eſſe tuta. In his ergo verbis explicandis. *Quomodo fiet iſtud* primū quærendum eſt, an Maria dictis, & verbis Angeli fuerit incredula. Ita enim Lutherus in Poſtilla Euangelij de Annunciatio. aſſerit Mariam, cùm verba illa dixit, aliquē incredulitatis ſenſum, vel inſultum habuiſſe. Et Sarcerius eius diſcipulus: *Verba*, inquit: *Sunt ipſiſſima rationis, qua nihil percipit eorum, quæ ſunt Dei, iuxta illud; Animalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt*. Et ſubdit: *Proponit nobis hic locus exemplum infirmitatis, dubitationis, & ignorantiæ in Maria, quæ verbo & operibus Dei ab Angelo reuelatis ex rationis, & humanæ ſapientiæ argumentis ſe opponit*. Et ſubdit: *Maria typum gerit omnium hominum, qui natura ſe opponunt verbo rationis, & humanæ ſapientiæ argumentis*. Deinde ſi credula fuit, cur dixerit: *Quomodo fiet iſtud?* Nam ob ſimilia verba punitus fuit Zacharias, dixit enim: *Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, &c.* Tertio illud verbum, Quomodo, videtur eſſe infidelitatis. Sic enim ait Nicodemus: *Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex?* & Iudæi dixerūt: *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducādum?* rurſus: *Quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit?* Et illud Dauidicum: *Quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo?* In omnibus quippe his locis non ſine dubio aliquo infidelis dicitur, Quomodo? Quartò, quid ſignificauerit B. Virgo illo verbo pręſentis temporis: *Quoniam virum non cognoſco?*

Mirum virginitatis ſtudiū Mariæ virginis.

Lutherus, ac eius diſcipuli B. Virginem Angeli verbis incredulam facere non verentur.

1. Cor. 2.

Luc. 1.

Ioan. 3.

Infra 6.

Infra 7.

Pſal. 72.

Sanctiſſimam Virginem Angelico nuncio vere credulam fuiſſe, ab eoq; tantum modū Incarnationis quæſiſſe myſterij.

Primæ dubitationi reſpondemus, Virginem Angeli verbis minimè fuiſſe incredulam: quare in huius rei Fidē, ab Angelo reprehenſa non eſt, ſed dulciter, ac ſuauiter ab eodem inſtructa de modo quem poſtulauerat, ac ſcire cupiebat: quę profectò, mi

verbis Angeli fidem habuiſſet, non interrogaſſet. Et merito modum rei nouę, exemploq; in ſcripturis carentis explicauit Angelus. Deinde Eliſabeth Spiritu ſancto plena eam à fide laudauit, cùm dixit, *Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino.* Huius autem teſtimonium, Spiritus ſancti teſtimonium eſt. Tertiò Angelus etiam dixerat: *Gratia plena, Dominus tecũ, & benedicta tu in mulieribus:* quomodo ergo incredula? Poſtremò idem confirmãt Patres, & in primis Ambroſius, qui in hęc verba ſic ait: *Videtur hic nõ crediſſe Maria niſi diligenter aduertas. Neq; enim fas eſt, vt electa ad generandum vnigenitum Dei Filium, fuiſſe videatur incredula.* Ac ſubdit: *Quo ergo modo fieri poſſet vt Zacharias, qui non crediderat, ſilentio condemnaretur: Maria autem, ſi non credidiſſet, Spiritus ſancti infuſione exaltaretur? Sed neq; nõ credere Maria, neq; tam temerè debuit vſurpare non credere Angelo, vſurpare diuina. Neq; enim facile erat ſcire myſterium abſcõditum à ſeculis in Deo quod nec ſuperiores poteſtates ſcire potuerunt. Et tamen nõ fidem renuit, non officium refutauit, ſed accommodauit affectum, ſpopondit obſequium. Etenim cùm dixit, Quomodo fiet iſtud? non de effectu dubitauit, ſed qualitatem ipſius quæſiuit effectus. Quanto temperantior iſta reſponſio, quàm verba ſunt ſacerdotis? Hæc ait: Quomodo fiet iſtud? Ille reſpondit: Vnde hoc ſciã? Hæc iam de negotio tractat, ille adhuc de negotio dubitat. Negat ille ſe credere, qui negat ſcire, & quaſi fidei adhuc aliũ quærit autorẽ, iſta ſe facere profitetur, nec dubitat eſſe ſciendu, quod quomodo fieri poſſit, inquirit. Sic n. habes: Quomodo fiet iſtud, quoniã virũ non cognoui? Incredibilis & inaudita generatio ante audiri debuit, vt crederetur Virginẽ parere, diuini eſt ſignum myſterij, no humani. Denique accipe inquit, ſignum tibi: Ecce Virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Legerat hoc Maria, ideo credidit futurũ ſed quomodo fieret, antè nõ legerat. Nõ enim, quomodo fieret, vel Propheta tanto fuerat reuelatum.* Hactenus ille. Cuius verba etſi longiora, quia tamen docta ſunt, & propoſito loco explicando ſeruiunt, libenter recitauimus. Hieronymus de beatæ Mariæ Natiuitate: *His, inquit, Angelus verbis Virgo non incredula, ſed modum ſcire volens: Quomodo iſtud fieri poteſt? Nam cum ipſa virum iuxta votum meum nondum cognoſco, quomodo ſine virilis ſeminis incremento parere poſſum?* Idem etiam docet Ambroſius libr. 2. de Abraham Patriarcha, cap. 8. vbi dictum Abrahæ: *Quomodo, inquit, intelligam quia hæres eius ſum? Gen. 15. quia crediderat, comparat cum dicto hoc Mariæ: Quomodo fiet iſtud, &c.* & oſtẽdit vtroque quęſtionem eſſe de modo. Accedit Auguſtin. lib. 16 de Ciuita. Dei, cap. 24. loquẽs de Abraham: *Quod ergo ſatis eſt, inquit, noſſe debemus: poſteaquam dictum eſt, credidiſſe Abraham Deo, & reputatum illi eſſe ad iuſtitiam: non eum in fide defeciſſe, vt diceret: Dominator Domine ſecundum quid ſciam, quòd hæres eius ero? Terra quippe illius promiſſa erat hæreditas. Non enim ait, vnde ſciam, quaſi adhuc non crederet, ſed ait: Secundum quid ſciam: vt ei rei quã crediderat, aliqua ſimilitudo adhiberetur, qua eius modus agnoſceretur. Sicut non eſt virginis Mariæ diffidentia, quod ait: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Quod enim futurum eſſe certa erat, modum quo fieret, inquirebat. Et hoc cùm quæſiſſet, audiuit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi* Idem quoque docet Bernardus homil. 4. ſuper miſſus eſt, his verbis: *Non dubitat de facto, ſed modum requirit, & ordinem. Nec enim quærit, an fiet iſtud, ſed quomodo. Quaſi dicat: Cùm ſciat Dominus meus teſtis conſcientia mea, votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat iſtud? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de propoſito. Fiat tamen voluntas eius: ſin verò virgo concipiam, virgo & pariam, quod vtique ſi placuerit ei impoſſibile non erit, tunc ſcio verè, quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Hæc Bernardus. Atque ita Euthymij in hunc locum, & aliorum fortè Græcorum expoſitio non eſt recipienda, quæ ſic habet: *Et hæc itaque non credidit ſicut Zacharias, non tamen incredulitatis admonita eſt per pœnam: ille ſiquidem multa habuit exẽpla ſuſceptionis liberorum, Saram, Rebeccam, Rachel, Annam: virgo autem nullam. Nulla enim virgo ad id vſq; tempus ſine viro conceperat, & pepererat.* Sic ille. At certè expoſitio hęc dignitati virginis, & veritati Scripturæ, quæ illam à fide commendat, derogare videtur; ac proinde reſpuenda meritò eſt, vt etiam Hæreticorum, Lutheri, & aliorum diſcipulorum reprobanda ſententia; qui poſt tot patres, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Bernardum, ita auſi ſunt interpretari verba Virginis, vt eã ſub incredulitatis peccato, quod horrendum eſt vel cogitare, contineri velint. Atqui eo ipſo tempore maxima, & incredibilia myſteria ab Angelo nunciata firma fide apprehẽdit, nimirum Deum fore hominẽ, mortalem Deum de fœmina naſciturum, Virginem ſine viro cõcepturam, & Deum parituram, & permanſuram integram, & fœminę pauperis filium fore monarcham, regemque totius orbis ſempiternum, & myſterium ſanctę Triadis, id eſt, Patris, Filij, & Spiritus ſancti, tunc primum audiuit Maria. Quod ſi nobis poſt ſecula hæc myſteria admirationem, & ſtuporem efficiunt,

Luc. 1.

Ambr. lib. 2. in Luc. c. 4. tõ prim. tom. 5. initio.

Epheſ. 3.

Longè modeſtiora Mariæ Virginis, quã Zachariæ Angelo reſpõdiſſe, ſecundũ Ambroſium.

Virginem parere, diuini eſt ſignum myſterij, non humani, ait Ambr.

Iſa. 7.

Matth. 1.

B. Hier. to. 4.

Ambro. to. 4. circa princ.

Gen. 15.

Aug. tom. 5.

B. Bernardus.

Euthym. in Luc. c. 1.

Gen. 21.

Infrà 25.

Infrà 29.

1 Reg. 1.

Euthymij ſenſus, vt etiam Hæreticorum improbatur de incredulitate Mariæ virginis.

Qualia virgini diuina myſteria per Angelum fuerint patefacta.

quid mirum ſi mater ſanctiſſima, quæ tunc primum audiuit, admirata ſit, & minorem eorum explicationem petierit, & ſtatim totam ſe ſubdidit diuino beneplacito, nec amplius dubitat, aut ſciſcitatur? Eſt etiam contumelioſum: quod eam typum faciunt eorum, qui verbo Dei aduerſantur. Quomodo ergo ipſa in ſpiritu dixit: *Beatam me dicent omnes generationes?* Et vnus ex ipſis Hæreticis, nempè Brētius hom. 6. in Luc. ait: *Hæc nō ſunt verba incredulitatis, qualia fuerunt Zachariæ, ſed ſunt verba, quæ proficiſcuntur ex admiratione fidei. Non enim dubitat Maria de certitudine verbi, quod audierat ab Angelo, ſed dubitat de modo quo verba Dei explenda ſunt.*

Quàm implè aberrant, Mariam eos qui verbo Dei aduerſantur ſignificare.

Luc. 1.

Idem aſſerunt alij eiuſdem farinæ viri, vt Bucerus & Bullingerus.

Quod ad ſecundum attinet, aduerte, iure optimo damnatum Zachariam, atq; reprehenſum fuiſſe. Primum quidem, quia dubitauit de Angelo: Deinde obiecit rationes ad ſuá, & vxoris imbecillitatem reſpicientes: Tertiò, quia petiuit ſignum, quod Virgo non poſtulauit. Quod autem verba Mariç verbis Zachariæ proxima eſſe videantur, nihil refert: quia ſenſu & mente erāt diuerſa. Vnde Auguſtinus lib. 50. homiliarum. bo. 43. pulchrè ait: *Si verba attendemus, haud ambo crediderunt Zacharias, & Maria. Sed nos verba audiuimus. Deus poteſt corda interrogare. Intelligimus Chariſsimi, quoniam Zacharias quādo ait: Per quid cognoſcam hoc? Ego enim ſum ſenex, &c. deſperando dixit, non inquirendo. Maria verò è contrario, quando ait: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? inquirendo dixit, non deſperando. Cùm interrogauit, non de promiſsione dubitauit.* Idem prorſus dicit in quæſt. in lib. Nume. Non ergo ſemper, illud aduerbium, Quomodo ſignum eſt diffidentiæ, vel infidelitatis, ſed prudentis, & ſimplicis interrogationis ad intelligendum rationem, & modum alicuius rei aſſertæ, vt eſt illud Apoſtoli ad Romanos 4. *Dicimus enim quia reputata eſt fides Abrahæ ad iuſtitiam: Quomodo ergo reputata eſt, in circumciſione, an in præputio?* Quæ interrogatio doctrinæ gratia facta eſt. Neque ſemper eſt ſignum negationis, vt eſt illic: *Si Sathanas in Sathanam diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius?* quaſi dicat; Non poterit ſtare. Quoniam aliquando affirmat, vt Roman. 8. *Qui etiam proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Ergo pro ratione loci, & ſermonis, vel nota eſt incredulitatis, & diffidentiæ, vel admirationis, vel negationis, vel affirmationis, vel prudentis percunctationis. Vt rectè propterea dicto loco dixerit Auguſtinus: *Deus non de verbis, ſed de cordibus iudicat.* Accedamus iam ad tertium, & de eo intelligamus, primas duas ſententias, dubitationes eſſe hominis de Dei potentia, alias verò duas de Dei ſcientia diffidentis. Maria verò non dubitat de Angelo an ſit à Deo miſſus, an mentiatur, & decipiat: non de Dei potentia: ideo non dixit: Quomodo poteſt hoc fieri? quia nouerat infinitæ Dei potentiæ nihil eſſe impoſſibile. Non de Dei voluntate, quoniam optimè ex ſcripturis Deum ſciebat ex Virgine in carne naſciturū: quemadmodum Ambroſius paullò antè allegatus, & Orig. tradunt. Non recuſat obedire, quæ ad obedientiam ſemper fuerat, eratque promptiſſima. Neque ſeipſam excuſare voluit, tametſi in ſe ipſa nihil cerneret, propter quod ad maternitatem Filij Dei aſſumenda eſſet. Nouerat enim, dominum, ſi vellet, vti opera ſua poſſe, & ſcire tantā dignitatē ſibi conferre, quantam præſenti negotio nouerat conuenire. Sed poſita potentia, & voluntate Dei, inter rationes ac modos quos diuina virtus adhibere poterat infinitos, quærit modū operis & qualitatem, qua vti ad perficiendum hoc opus dignabatur, & quomodo ſalua ſua virginitate fieret: & quāquam ipſa, vt erat prudētiſſima, atq; in ſcripturis Prophetarū probè erudita, modum cōiectaret, modeſtè tamen atq; ſapienter interrogat: docens nos hac ratiōe, vt ea quæ ſcire videmur, ab alijs certè diſcere ne aſpernemur, aut negligamus. Dicere ergo: *Quomodo fiet iſtud?* non eſt Ignorantia, q̄ de ijs eſt rebus, quæ ſcire quis debet, & culpam includit. Deinde non eſt dubitatio, quæ quidem defectum & imbecillitatem humanæ mentis ſolet in ſui notione includere: nam B. Virgo pręclaro, atque pręſtanti erat ingenio prædita. Tantum ergo fuit, vt ita dicam, neſcientia quędam, quam de multis futuris contingentibus, ſeu euentis etiam Angeli ipſi, & beati habent: & à qua inuicem purgantur, dum ſuperiores ſpiritus inferioribus illa reuelant. Ad hūc modū beatiſſima Virgo haud debebat ab alio homine inſtrui, & ab ignorato modo incarnationis purgari, præterquàm Angelo, qui omnibus hominibus lōgè dignior eſt, & excellentior. Sicut ergo Paulus doctrinæ gratia interdum interrogat, vt cùm ait ad Romanos: *Quomodo ergo reputata eſt*, ſcilicet fides Abrahæ, *ad iuſtitiā, in circumciſione, an in præputio?* & ad Corinth. *Quomodo reſurgunt mortui? quali autem corpore venient?* vt ita interrogando doceat modū, quo reputata eſt fides Abrahæ ad iuſtitiam, & modum reſurrectionis: ſimiliter & B. Virgo, vt doceretur atque inſtrueretur de modo, ideò interrogauit: *Quomodo fiet iſtud?* Et prudenter ſanè, non vt Eua nimium

Cum eadem propè Virginis, atque Zachariæ reſponſio fuerit, cur hic tantum ab Angelo fuerit reprehenſus, & non illa.

B. Aug. tom. 10.

Idem lib. 4. q. in lib. Numer. q. 19. to. 4. ſub initium.

Aduerbium quomodo, varie vſurpatur.

Rom. 4.

Luc. 11.

Rom. 8.

Deus non de verbis, ſed de cordibus iudicat: ait Auguſtinus.

Verbum, Quomodo, quoniā ſenſu à B. Virgine pronunciatum fuerit.

Iſa. 7.

Ambr. lib. 2. in Luc. c. 3.

Orig. hom. 6. in Luc. to. 5.

B. Virginis obedientia, & modeſtia.

Deiparæ Virginis exemplū humilitatis.

Ignorantia ſecundum ſe, culpæ rationē habet.

Angeli quomodo neſcire dicantur ſecundum Theologos.

Rom. 4.

Gen. 15.

1. Cor. 15.

Interrogationum vſus.

Virginis beatiſſimæ interrogatio quanto prudentior quam Euæ.

credula

Eccl. 19. *Gen. 3.*

credula de qua dici poteſt: *Qui credit citò leuis corde eſt, & minorabitur.* Vtinam Eu. ſic dixiſſet ad ſerpentem diuinitatem promittentem: Quomodo poteſt pomum manducatum Deos omnia ſcientes efficere? profectò & ſibi, & nobis melius conſuluiſſet. Et hæc de tertio.

Cur B. Virgo de præſenti dixit: Virum non cognoſco. 1. ſenſus. *Athan. tom. 3. poſt medium Caietanus.*

Diſſeramus de quarto, cur ſcilicet de præſenti dicat: *Quoniam virum non cognoſco?* Ad hoc variè reſpondēt Patres. B. Athan. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, quem etiam ſequitur Caietanus, tametſi, vt puto, illum nec viderit, nec citauerit, proptereà Virginem reſpondiſſe de præſenti: *Virum non cognoſco,* quia Angelus quaſi de præſenti dixerat: *Ecce concipies, & paries filium:* at ſciens illa filios nō gigni niſi ex cōmixtione viri cum fœmina reſpondit: Quomodo id fiet,

Refellitur hic ſenſus.

cùm virum meum Ioſeph, cui deſponſata ſum, non cognoſcam? Sed huic ſenſui obijci ab Angelo poterat: Virgo ſanctiſſima, congredieris cum viro tuo Ioſepho, & ita habebis in vtero filium, quem annuntio. Dictura quoque erat ad ſignificandum. Quia virum nondum cognoui, & non de præſenti cognoſco: futuri namque conceptus futurum congreſſum potiùs, quàm præteritum debuit intelligere fore cauſſam. Impugnat quoque hunc ſenſum Nicolaus Papa, cuius verba paullò poſt producemus.

Nicol. Pap.

Alter ſenſus horum verborum: Quoniā virum non cognoſco.

Secundò alij tradunt: proptereà de præſenti dixiſſe, virum nō cognoſco: quod vouerat, & conſecrauerat virginitatem ſuam Deo. Vt ſit ſenſus, virum nō cognoſco, hoc eſt, cognoſcere non poſſum. Quemadmodum qui religione, aut publica profeſſione, aut ſolenni voto ad aliquid ſeruādum adſtricti ſunt, de præſenti loquuntur. Turca enim, ſiue Mahometanus cui ex lege vinū interdicitur, dicit: Non bibo vinum, id eſt, non poſſum iure bibere vinum: Carthuſianus, Non edo carnes; Franciſcanus: Non tango pecuniam: id eſt, religio mihi eſt, vel edere carnes, vel tangere pecuniam: quia ex regula quam voui, profeſſuſq; ſum, abſtinentiæ diſciplina arctior, teneorque. Atque in hanc ſententiam exponit hæc verba Bernardus paullò antè citatus. Idem tamen ſerm. de Aſſumptione Mariæ docet, his verbis: *Si verum pretia de raritate penſamus, quæ prima inter eas Angelicam propoſuit ducere vitam, ſuper omnes eſt. Quomodo, inquit, fiet iſtud, quoniā virum non cognoſco? Immobile propoſitum virginitatis, quod nec Angelo filium promittenti aliquatenus titubauit. Quomodo, inquit, fiet iſtud? Neque enim eo modo, quo fieri ſolet in cæteris, virum penitus non cognoſco, nec filij deſiderio, nec ſpe prolis.* Nicolaus etiam Papa eo-

S. Bernar. ſer. 4. de Aſſump. Mariæ. circa finem.

Nicol. Pap.

ſdem modo exponit. Nam 28. quæſt. 2. cap. ſufficiat, ſic ait: *Si cohabitationis conſenſus matrimonium facit, tunc frater cum ſorore matrimonium poteſt contrahere: ſi carnalis copula, inter Mariam & Ioſeph non fuit coniugium. Vouerat enim Maria ſe virginem perſeueraturam. Vnde ait Angelo: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? id eſt, me non cogniturā propoſui? Neq; enim, quia tūc virum nō cognoſcebat, neceſſe erat inquiri quomodo poſſet filium habere, ſed quia nunquam ſe cogniturum propoſuerat. Si ergo contra ſuum propoſitum poſteà conſenſit in carnalem copulam, rea facta eſt voti virginalis mente, etſi non corpore violati: quod de ea ſentire nefas eſt.* Idem docet Auguſtinus libro de ſancta Virginitate. *Priuſquàm conciperetur,* inquit: *Iam Deo dicatam, de qua naſceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ ſibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit: Quomodo,* inquit, *fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Quod profectò non diceret, niſi Deo virginem ſe ante vouiſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potiùs contra violentos cuſtodituro quod illa iam vouerat.* Hæc ille, affirmans votum hoc ante matrimonium, ſeu diſpenſationem cum Ioſepho emiſiſſe. Gregorius item Nyſſenus ſermone de ſancta Chriſti Natiuitate: *Audi,* inquit, *puræ virginis vocem: Quomodo fiet mihi hoc? quoniam virum non cognoſco. Angelus partum denunciat, & illa virginitatem amplectitur, caſtitatem Angelicæ præferens apparitioni: ac neque rationem expeditam habet, cur Angelo non credat, neque ab inſtituto diſcedit, interdicta mihi, inquit, eſt viri conſuetudo, quo pacto hoc mihi continget, quando quidem virum non cognoſco? Hæc Mariæ vox demonſtrat eſſe vera, quæ per occultam illam hiſtoriam traduntur. Nam ſi nuptiarum cauſſa aſſumpta erat à Ioſepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re noua atque inſolita obſtupefacta auerſata eſſet? cùm prorſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquando iuxta legem naturæ matrem eſſe futuram. Sed quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, intactam ſeruari oportebat, proptereà etiamſi Angelus ſis, inquit, ac de cælo veneris: etiamſi ſuprà hominem ſit id quod apparet: attamen vt virum cognoſcam, fieri non poteſt, qui mater ero abſque viro? Ioſephum enim ſponſum quidem noui, virum autem non cognoſco.* Hactenus ille, & ante eum Gregorius Θαυματουργὸς cognominatus in homilia de Annūciatione, quę cū alijs multorum Patrum Græcorum inſerta inueni-tur, ſic habet in illa verba: *Ait Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud? Nunquid maneo adhuc virgo? nūquid proditur dignitas virginitatis? Certè vbi proditio eſt, ibi fidelitas deſideratur. Et*

Aug. lib. de ſancta Virg. c. 4. to. 6.

Greg. Nyſſen.

Quantus in Virgine caſtitatis amor. Virginem pudiciſſimam nuptiarum cauſſa non nupſiſſe Ioſepho.

Gregorius Thaumaturgus.

Cui debuerit fidelitatem ſeruare Maria.

vbi fidelitas deſideratur, ibi fides debetur. Debebat ergo Maria fidelitatem ſeruare, cui fidem debebat: etſi non obſeruaret, prodidiſſe fidem videtur. Sic pater ille vetus, & ſanctus: Cuius verba, ſine voto à Virgine nuncupato intelligi non poſſunt. Beda quoque hæc verba explicans, ait: *Propoſitum ſuæ mentis reuerenter expoſuit, vitam videlicet virginalem ſe ducere decreuiſſe.*

Beda lib. 1. in Luc. c. 3. to. 5

Ratione eadẽ veritas deuotæ Deo Virginitatis perpetuæ comprobatur. Deo quatenus grata virginitas.

Ratio etiam hoc votum comprobat. Nam cùm virginitas non vt naturalis, ſed vt moralis eſt virtus, minus Deo placeat quàm quatenùs Deo dicata eſt, & oblata: conſtat certè excellentiorem, & maiorem eſſe virginitatem voto confirmatam. Nam & deliberatio offerentis fortior eſt, & offertur Deo nô tantùm actus, ſed etiam habitus: & moralis quæcunque virtus per votum fit ſancta atque ſacra, ac proinde Deo acceptior.

Si B. Virgo propoſitum virginitatis habuit, cur ſe deſponſari permiſerit.

Quod ſi obijcias, ſi B. Virgo degere in virginitate decreuerat, Deoque inſpirante vouerat, cur deſponſari ſe permiſit: & quomodo id vouit, quod eo tempore probro dabatur? Reſpôdetur, id ſpiritus ſancti côſilio illam gubernantis factum fuiſſe: Nam ſi hanc deſponſationem recuſauiſſet, primû rei nouitas offenſionem peperiſſet, ac probro illi eſſe potuiſſet. Deinde cùm electa eſſet vt virgo pareret, niſi diſponſari ſe eſſet paſſa, non Virginis, ſed iam ſcorti nomẽ haberet, & ſpurius haberetur filius: Dicenti namque ſe virginem peperiſſe, nunquàm fuiſſet creditum. De ſterilitate etiam non curabat: cùm ex diuinis voluminibus probè noſſet magnos, & excellentes viros de ſterilibus fuiſſe tutos. Ergo credendum eſt audito côceptus, & partus nomine, B. Virginem voluiſſe de virginitate ſua iam Deo conſecrata, tutá reddi: quia virum, inquit, quem habui, non cognoui, nec cognoſcere mihi propoſui. Quidam verò referunt, eam vouiſſe virginitatem ob humilitatem, ne ſcilicet mater Meſſiæ fieret. At hoc eſt in charitatem, & humilitatem, vt quæ non eſſet parata obedire Deo. Alij verò dicunt vouiſſe ſe virginitatem, vt famula & ancilla matris Meſſiæ eſſe poſſet: vtque eius pediſſequa liberius illi, ac diligentius miniſtraret. Sed & hoc impugnari facilè poteſt. Nam ſi ob id virginitatis propoſitum concepit, haud debuit nuptijs aſſentiri, ne quouis modo obſequijs atque ſeruitijs Meſſiæ matris impedimentum daretur. Niſi dicamus id, quod Gratianus ex B. Auguſtino profert in libro decretorum: *Beata*, inquit, *Maria propoſuit ſe ſeruaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum virginitatis non expreſſit ore. Subiecit ſe diuinæ diſpoſitioni, dum propoſuit ſe perſeueraturam Virginem, niſi Deus aliter illi reuelaret. Committens ergo virginitatem ſuam diuinæ diſpoſitioni, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in vtroque obediendo. Poſteà verò cùm filium genuit, quod corde conceperat, ſimul cum viro labijs expreſſit, & vterq; in Virginitate permanſit.* Hæc ille: nec ex quo libro Auguſtini hoc Gratianus deprompſerit teſtimonium, hactenùs inuenire quidẽ potui.

Contra eos, qui Virginem Mariam ex humilitate mater Meſſiæ fieret, Deo vouiſſe aiunt virginitatem. Improbatur hoc dictum quorundam: Maria Virgo vouit virginitatem, vt ancilla matris Dei eſſet et pediſſequa.

Gratian. 27. q. 1. cap. B. Maria.

Quomodo teſte Auguſtino, B. Virgo vouerit virginitatẽ.

Votum virginitatis conditionale quid minime cenſendum.

Vbi nota, quòd illa côditio generalis, niſi Deus aliter reuelaret, vel ſi Deo placuerit quod voueo, In omni voto expreſſa, vel ſubintellecta, non efficit votum conditionale: nam alioqui nullum eſſet votum purum, & ſimplex. Nec ſanè incredibile cenſendum eſt, quòd eo tempore B. Maria virginitatem vouerit: quoniã ſicut illo ſeculo digamia, qua plures ſimul vxores habere aliquando Iudæis licuit, aboleuerat: ita & caſtitas & virginitas in pretio eſſe cœperût, vt de Eſſenis teſtâtur Plinius, atque Ioſephus. Quare B. Maria prima eſt mulier, quæ perpetuam legitur vouiſſe Deo Virginitatem: idque nouo quodam exemplo in matrimonio poſita, per quod non ſolùm non eſt imminuta, ſed decorata, & illuſtrata magis, vt etiam ſua probitate, & exemplo virorum ad amplectendum caſtitatem pertraxerit: & futuris omnibus Virginibus documentum vitæ cœleſtis, & angelicæ præbuerit.

Eſſenis olim virginitas in pretio habita. Plin. lib. 5. cap. 17. Ioſeph. lib. 2. de bel. Iud. cap. 7. Virginitatem Deo perpetuò conſecraſſe, ex fœminis prima legitur Virgo Maria.

Tertia opinio, ſeu ratio Lucæ dicta de præſenti: Quoniã virum non cognoſco.

Tertiò igitur alij docent, eam de præſenti dixiſſe, virum non cognoſco, vt quæ diuinaret matrem Meſſiæ virginem futuram, & ex verbis Iſaiæ Prophetæ id colligere poterat. Cùm ergo per Angelum, vt mater fieret Meſſiæ, inuitata eſſet, prudenter reſpondit; *Quomodo mihi fiet iſtud?* hoc eſt, cùm conſtitutum ſit, vt mater Meſſiæ intacta, Virgoque permaneat, me, quam tantam ad dignitatẽ inuitas, quæſo te docere vt velis, & inſtruere de modo, quo ſalua virginitate concipere, & parere poſſim. Cû enim Angelus omnia verba Prophetiæ ex Iſaia produxiſſet: *Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen eius. &c.* & ſolum nomen Virginis prætermiſiſſet (de quo dicitur: *Ecce virgo concipiet*) tanquam rem ipſi, cum qua loquebatur, benè notam, ipſa de ſe prædicat, Virgo ſum: ſed honeſtius periphraſi illud expreſſit: *Quoniam virum non cognoſco*, id eſt, ſum quidem Virgo, vt poſſim eſſe illa, quæ prædicta eſt ab Iſaia: ſed quæro modum, quo ſalua virginitate côtingat. Quem Angelus confeſtim illi expreſſit: *Spiritus Sanctus*, inquit, *ſuperueniet in te.* Ideò quod Ambroſius in Lucam ait. *Legerat hoc Maria, ideò credidit futurum, ſed quomodo fieret, ante non legerat.*

Iſa. 7.

Matt. 1.

Ambr. lib. 2. in Luc. c. 1. tom. 5.

legerat. Non enim, quemadmodũ fieret, vel Propheta tanto fuerat reuelatum: intellige planè & apertè. Vbi aduerte, in quibuſdam codicibus Græcis legi: *Quomodo mihi fiet hoc?* Et ita legit Grego. Nyſſen. ſerm. de ſancta Chriſti Natiuit. etſi non eſſet ad ſenſum: tamen ſupplendum erat. Deinde aduerte more Hebræo præſens tempus pro futuro plerunque accipi, vt illud: *Exiuit ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur,* id eſt, non eſt moriturus. Et: *Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit vnde ſit,* id eſt, nemo cogniturus eſt. Et alibi: *Non do vobis paleas,* ſcilicet, non dabo. Rurſus: *Pro eis ego ſanctifico me ipſum.* Et, *Apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis,* id eſt, Mox ſanctificabo, vel, ſtatim apud te faciam Paſcha. Et in hoc loco: *Quod naſcitur ex te ſanctum,* ſic enim Græcè de præſenti dicitur, γεννώμενον. hoc eſt, pro eo quod naſciturum eſt, vel naſci debet. Hanc etiam phraſim vſurpant Græci & Latini. Ait enim Ariſtoph. τί δρῶ, pro τί δράσω, *Quid facio?* pro, quid faciam? quod item in lingua materna, & vulgari Italica obſeruamus. Virgilius quoque lib. Æneid. ſic ait:

Nyſſen. — *[...]ſens pro [...] apud [...]æos ſæpè [...]ipi conſue[...]* — *Ioan. 21.* — *Suprà 7.* — *Exod. 5.* — *Ioan. 17.* — *Matth. 26.* — *Ariſtoph.*

Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci
Audierat.

Virgil. 1. Æneid. [...]

Producendam eſſe, per enallagen. Atque ita ſenſus eſſet, Quomodo hæc mihi contingent, cùm mater Meſſiæ Virgo eſſe debeat, ac propterea virum nũquam cognoſcere habeat, vt Scripturæ tradunt, quæ tamen modum, quem audio ex te ſcire, non tradunt. Prætereà huic ſenſui fauet, quod etſi B. Virgo virginitatem vouiſſet, poterat tamen Deus diſpenſare cum ea, ſi poteſt vicarius eius Pontifex Summus cum religioſo viro, vel religioſa fœmina ad contrahendum, pro ſalute totius alicuius regni matrimonium diſpenſare, & voto illã virginitatis liberare: Quanto magis ipſe omnium Dominus & Deus, cuius voluntas in omni ſancto & religioſo voto intelligitur excepta, pro ſalute totius mundi, quæ ex hoc myſterio Incarnationis pẽdebat? Cùm hoc ergò nouiſſet prudẽtiſſima Virgo, modum quæſiuit ab Angelo, quo mater Meſſiæ, quam ſe futurã intelligebat, ſalua virginitate concipere & parere poſſet: quam cùm ſaluam prædicaſſet Angelus, Virgo ſine mora conſenſum adhibuit. Videtur autem huic ſenſui fauere Hebræorum traditio quædam, ab antiquis patribus, Gregorio Nyſſeno, & Epiphanio enarrata. Si quidem Epiphanius in Antidicomarianitas differens ſic exprimit: *Primum enim,* inquit, *Quando Virgo tradebatur ipſi Ioſeph ſortibus cogentibus ipſam ad hoc venire, non tradita eſt ipſi ad coniunctionem, ſi verum dicere oportet; quoniam viduus erat, ſed propter legem quidem vir ipſius vocatus eſt. Iuxta conſequentiam verò ex Iudæorum traditione oſtenditur, quòd non coniunctionis gratia ipſi tradebatur Virgo, ſed quo conſeruaretur in teſtimonium futurorum, quod non ſpuria diſpenſatio aduentus in carne acceſſit, ſed quæ teſtimonia haberet in veritate, extra ſemen viri, in Spiritu ſancto diſpenſata in veritate.* Gregorius verò Nyſſenus ſerm. de ſancta Chriſti Natiuitate: *Deliberantibus igitur,* inquit, *eis* (ſcilicet Sacerdotibus) *ſuper hac re, diuinitùs incidit conſilium, vt darent eam quidem viro nomine deſponſationis, is autem ad cuſtodiendam virginitatem eius idoneus eſſet. Inuentus eſt igitur Ioſeph talis, qualem ratio conſilij requirebat, ex eadem cum Virgine familia, ac tribu: iſq; de conſilio ſacerdotũm ſibi puellam deſpondet. Coniunctio autem vltra ſponſalia non progrediebatur.* Hactenus ille. Atque ita ſenſus eſſet: *Quomodo fiet iſtud?* quoniam non ſum deſponſata à Sacerdotibus; vt virum cognoſcere debeam, vel poſſim? Hanc eandem traditionem Nicephorus Calliſtus ferè iiſdem verbis repetit; vbi refert non alium ab ipſo Ioſepho viſum eſſe magis idoneum ad ſolorum ſponſalium coniunctionem contrahendam, vt qui propinquitate gentis ea contingeret, quòd eſſent eiuſdem tribus. Eandem prorſus hiſtoriam tradit Simeon Metaphraſt. in oratione de hoc venerando ortu, & educatione ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ, & ortu Chriſti Dei noſtri, & quęcunque contigerunt vſque ad viuificum eius diſceſſum. Chryſoſtomus quoque in oratione de Annũtiatione allegatus à Simeone Metaphraſte, eandem traditionem inſinuat. Nec tamen ex illis Nyſſeni verbis deſponſationem Mariæ non vltra ſponſalia progreſſam; & ſimilibus in alijs patribus obuijs colligere licet, vt quidam falsò colligunt, inter Mariam & Ioſeph ſponſalia per ſola verba de futuro celebrata: huic enim repugnat quod dicitur: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* & rurſus: *Aſcendit Ioſeph cum Maria ſibi deſponſata vxore prægnante:* vxor autem & coniux plus quàm ſponſam, quæ de futuro promittitur, ſignificat. Deinde non obſtat illa ponderatio, nempe: Ioſeph ſponſum: nam Matthæi 1. dicitur: *Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ.* Conſtat autem virum, vxoris eſſe virum, ſicut vxorem viri eſſe vxorem: Adhæc, per verba tantùm de futuro, non videbatur ſeruari intentio Spiritus ſancti, quæ erat, vt omnes exiſtimarent, Ioſeph verum virum Mariæ, & verum patrem Chriſti fuiſſe: ac

[...]ebræorum [...] quæ[...] de Ioſe[...] in ſpon[...] autem in virum Mariæ à parentibus tradita. — *Greg. Nyſſen. in homil. de Chriſti Natiu.* — *Epiphan. in hæreſin 78. circa initium.* — *Grego. Nyſſen.* — *Nicep. Calliſt. lib. 1. cap. 7.* — *Simeon Metaphr.* — *Chryſoſt.* — *Fuiſſe ſponſalia de præſenti inter Mariam & Ioſeph.* — *Matth. 1.* — *II. argum.* — *Ibidem.* — *III. argum.*

quod opus eſt verba de præſenti, vel actũ coniugalem præceſſiſſe, cuius virtute ſponſalia de futuro tranſeunt in rationem perfecti matrimonij, vt iura canonica docent.

IV. Argum. Matth. 1.

Idem præterea ex eo colligitur, quod Ioſeph cogitabat eam occultè dimittere: erat ergò cum illa coniunctus per verba de præſenti; nam de ſponſo per verba de futuro, etiam ſi recedat, & cum alia cõtrahat, non tam ſolet magni fieri, nec tam propriè dimittere dicitur, quia cùm nondum perfectum erat matrimoniũ in prima ſua perfectione, quæ eſt per verba de præſenti.

Verus ſenſus ac germanus huius dicti quis: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Illud verò: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam,* non ſignificat: Noli timere ducere vxorem; vt quidam putant, ſed potiùs oppoſitum, id eſt: Noli timere eam, quæ coniux tua eſt, in domum tuam traducere: iam enim in templo, ductis ſortibus captus erat Ioſeph, cum eaque contraxerat.

Theod. Beza.

Ioſeph ſi vir, non ſponſus virginis fuit, cur illi dicitur deſponſata.

Quod verò etiam ponderant iſti Græcum verbum μεμνηστευμένη, id eſt, deſponſata, ſiue ſponſione promiſſa (quod & Theodorus Beza noſtri ſæculi hæreticus imprudenter conſiderauit) certè deſponſata non tantùm eſt illa, quæ de futuro promiſit cõiugium, ſed etiam illa, quæ per verba de præſenti ſui corporis poteſtatem in virum transfert, & prætereà promittit copulam coniugalem, cuius promiſſionis vi & efficacia ſponſus vir, & ſponſa vxor vocantur, iuxta illud: *Gaudebit ſponſus ſuper ſponſa, & gaudebit ſuper te Deus tuus:* Et Ioel Propheta: *Egredietur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo:* Et Sephora vxor Moyſi, poſt genitum filium dixit viro: *Sponſus ſanguinum tu mihi es.*

Iſai. 62.
Ioel. 2.
Exod. 4.
D. Auguſt. to. 7.

Auguſtinus quoque lib. 1. ad Valerium de Nuptijs, & concupiſcentia, cap. 11. tradit, Virginem inter & Ioſeph cõiugium perfectum fuiſſe, etiam ſi vſus carnis copulæ nec præſens eſſet, nec futurus. Et ponderat verba illa Matthæi: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniux,* inquit: *vocatur ex prima fide deſponſationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mendax manſerat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis commixtio.*

Ioſeph inter & Mariam verũ coniugium extitit.

Idem eo. tom.

Et lib. 5. cap. 12. contra Iulianum Pelagianum, qui dicebat, vbi deeſt concubitus, ibi non eſſe coniugium. Reſpondet: *Per hoc* inquit, *Secundum te, cum deſtiterint concumbere coniuges, iam non erunt coniuges, & diuortiũ erit illa ceſſatio. Quod ne contingat, agant, ſicut poſſunt decrepiti, quod iuuenes agebant.* Hæc ille, quæ ideò à me producta ſunt, vt conſtet inter Mariam & Ioſeph perfectum fuiſſe coniugium; & per verba de præſenti celebratum, etſi maximè deſponſata dicatur.

Explicatur dictum Cyrilli Hieroſolymitani: Maria vxor dicta eſt Ioſephi propter ſolam deſponſationem.

Quod ergo Cyrillus Hieroſolymitanus docet Catecheſi 12. Mariam vxorem dictã Ioſephi, propter ſolam deſponſationem: intelligo deſponſationem per verba de præſenti, ſicut reuera accipi debet. Et vt huic diſputationi finem tandem imponamus, duorum alterum probabiliter dici poteſt: primum vel Virginẽ vouiſſe ſe perpetuam Deo caſtitatẽ, ac proinde nec maternitati filij Dei voluiſſe aſſenſum præſtare, niſi prius cõſtaret ſibi ſaluam & integram eſſe ſuam virginitatem, & ita directè proponit votum ſuum, docens hoc ſuo exemplo, ne nos facile, neq; leuiter à ſemel Deo promiſſis reſiliamus, recedamuſque, tametſi nobis montes aurei promittantur, & magnæ rationes & ſpeciem pietatis præſeferentes, & gloriam Dei illuſtrantes occurrant: cùm ſcriptum ſit: *Si quid vouiſti Deo, ne tardes reddere. Diſplicet enim Deo infidelis & ſtulta promiſſio.*

Quid Mariæ Virginis non niſi ante ſaluã ſuam virginitatem in matrem Dei aſſenſus, doceat nos.

Eccleſ. 5.

Et fœminæ, quæ caſtitatem profeſſæ erant, damnationem habere dicuntur ab Apoſtolo, quia primã fidem irritã fecerũt.

1. Tim. 5.

Quare ſtupẽda eſt mirum in modum, omninoq; deplorãda hæreticorum noſtræ tempeſtatis imprudentia, & impudentia, qui à promiſſa ſolẽni caſtitate retrocedẽtes, ſanctimoniales, vt vocantur Chriſti virgines in vxores acceperunt, gloriæ ſibi ducentes, quod Scripturæ tã apertis verbis tanquã ſacrilegium damnatur atq; deteſtatur. Et vt facinus deteſtandum, atq; flagitium miſeri tueãtur falſis & detortis gloſſis, & à ſenſu patrum alienis atque abhorrentibus, hos locos Scripturarum interpretãtur, hoc eſt, peruertunt, vitiant, acq; corrumpunt.

Noſtri ſeculi hæretici quantum à Virginis huius caſtitatis exemplo degenerauerint.

Alio verò modo fortaſſe nõ minus probabili dici poſſet, Mariam Virginem ſacrarum literarum benè peritã & ſcientem, intellexiſſe matrem Meſſiæ futuram Virginem: ac propterea quæſiſſe ab Angelo modum, quo, ſalua (vt iam dixi ſæpè) Virginitate, mater fieri poſſet, qua cognita, ſtatim acquieuit, Angeloq; prõpto animo aſſenſit. Atq; hic ſenſus directè proponit Scripturæ autoritatem aſſerẽtis Meſſiæ matrẽ Virginem futuram: indirectè autẽ ponit votũ Virginis de caſtitate perpetuò ſeruanda emiſſum. Et ſiue hoc, ſiue illo modo dixeris rectè verba Euangelij explicabis, quamuis prior ſenſus autoritate veterũ patrum magis roboretur, & dogma de voto Virginitatis à Deipara emiſſo magis cõſtabiliatur aduerſus hæreticos.

Circa illud: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco, quid probabilius opinandũ.

Ne verò hic tractat' protractior reddatur atq; prolixior, finem illi imponẽdum eſſe hoc loco exiſtimauimus: admonẽtes omnes fideles, & Religioni viros addictos, vt quæ de ore ipſorum proceſſerunt, ac Deo promiſerunt, nõ faciant

Ad votorum obſeruantiam adhortatio.

irrita:

Pſal. 65.

irrita: verum dicat quilibet: *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.* Meminerint fideles, quid in ſacro Baptiſmatis, ac ſalutari fonte, de Satana, & omnibus pompis eius abrenuntiandis promiſerint: & quā alienam vitę rationem ab his, quę ſunt polliciti hactenus duxerint, vt ſaltem de malè adimpletis promiſſionibus Domino factis tempeſtiuam ac fructuoſam pœnitentiam agant: tātæ enim bonitatis eſt Deus noſter, vt pro accepto ſolutoque habeat, quod nō ſoluimus, neque reddidimus: modò nobis ipſis diſpliceamus, & de commiſſis atque omiſſis pœnitentiam agamus: quod nobis vtinā præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre, & Spiritu ſancto, ab omni creatura, honos, gloria, imperiumque reddatur in ſecula ſeculorum. Amen.

Quàm bonus ſit Deus noſter.

TRACTATVS VIII.

In illa verba: *Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq́; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.*

Luc. 1.

Epilogus dictorum de legatione Angeli ad Mariā.

ANgelus Gabriel ad Virginem deſtinatus, principio legationis ſuæ Virginem officioſiſſimè ſalutauit. Secundò, perturbatam & timidam honorificis ſuis verbis, eius expreſſo nomine erexit, & confirmauit: atque illud, ad quod miſſus erat, euangelizauit, nempe: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.* Tertiò, illam de modo concipiendo filium Dei inſtrui deſiderantem, propoſitis verbis docet atque illuminat, & de ſeruanda virginitate ſecurā reddit. Sed antequàm ad verba Angeli explicanda accedam, reſpondebo ad ea, quę noui quidā dogmatiſtæ, ac magiſtelli (& præſertim Eraſmus Roterodamus) aduerſus Virginis honorem nec pudēter, nec piè effundunt. Aiunt enim extra rem eſſe, minimeque conueniens, in concionibus, publiciſque prædicationibus ad populum, principio verbis Angelicis ſalutare, atque inuocare Virginem Mariam. At hoc quàm ſit ad rem, atq; cōueniens, ex his quæ ſequuntur, rationibus, ſi oculos aperire velit, prudens lector intelliget. Namq; vt omittam conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ; quæ hunc ritum nobis à patribus acceptum, fideliter tradidit, certè vel ex eo, quod Angelus Gabriel fecit, ſi pietatis fuiſſent ſtudioſi, intelligere potuiſſent. Nam vt Angelus antequam Marię euangelizaret & diceret: *Ecce concipies in vtero, & paries filium,* prius illam reuerenter ſalutauit, dicendo: *Aue gratia plena, Dominus tecum, &c.* Ita Eccleſia ad imitationem Angeli, præmitti voluit ſalutationem Angelicam, Virginiſque inuocationem, antequam populo euangelizetur. Deinde, conuenienter illa inuocatur in Euangelio Dei proponendo: vt quēadmodum illa ſimul operata eſt, vt Verbū Dei æternum, & ſub aſpectum non cadens, carneum & viſibile per incarnationem nobis redderetur: ita apud Deū promeruit, vt inuocata à prædicatore & auditore, verbum prędicationis carneum redderet, atq; vt ſic dicam, palpabile, captuiq́; cuiuſq; accommodatum ac penetrabile. Tertiò, conſtat ex Euangelio, Virginis ſalutationem efficacem fuiſſe: nam ad eius vocem impleta Spiritu ſancto eſt Eliſabeth, *& exultauit infans præ gaudio in vtero eius*: & Act. 1. cum Apoſtolis legitur aſtitiſſe, nimirum vt Spiritum ſanctum in illos de cœlo mitti impetraret, quemadmodum precatione ſua, & ſalutatione domum Zachariæ Spiritu ſancto adimpleuit: ſiquidem & patrem & matrem, & filium præcurſorem Spiritu ſancto repletos legimus. Cùm ergò nihil ſit magis neceſſariū, vel prædicatori ad rectè proponendum verbum Dei, vel auditori ad fructuoſè illud percipiendū, quàm Spiritus ſanctus: magna ratione per illam Spiritum ſanctum dari nobis à Deo poſtulamus. Quartò, putat Albertus Pighius hunc morem ab Eccleſia introductū ad confundendos Hæreticos, qui de Virginis dignitate detrahebant; vel negantes Deum filiū eſſe Virginis; vel Mariam Chriſtotocon, non Theotocon cōfitentes, quēadmodum Neſtorius fecit; vel negātes verum corpus ex Virgine Maria ſumpſiſſe, vt Valētinus, qui corpus cœleſte Chriſtò tribuebat; vel negantes eius perpetuam virginitatem, vt Heluidius & alij Hæretici; vel alijs rationibus eius dignitati & honori detrahentes: rectè Eccleſia cōſtituit, vt etiam verbi Dei miniſtri in cōcionibus publicis eam vt Dei matrem inuocent, ſalutentque, vt impleatur eius verbum: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Tum vt obſtruantur ora non tantùm Hæreticorum, ſed etiā Iudæorum; qui ex contemptu dicebant: *Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, &c. Et ſorores eius nonne omnes apud nos ſunt?* Quinto, Apoſtolus ad Coloſſ. 4. poſtulat orationes Coloſſenſium, vt gētes credāt, &

Concionaturi more Eccleſię, cur prius B. Virginem ſalutent, & inuocent.

II. Ratio.

III. Ratio.

Act. 1.

Luc. 1.

Ibidem.

IV. Ratio.

Albe . . ighius recens noſtri ſe . . . ſcriptor.

Quæ olim hæreſes contra Mariam Virginem exortæ fuerint.

Luc. 1.

Matth. 13.

V. Ratio.

Coloſſ. 4.

Deus illi oſtium verbi ad dignè loquendū aperiat. Actuum etiam 6. Petrus nomine Apoſtolorum reiecit miniſterium menſarum, & dixit: *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* Rurſus: *Nos autem orationi & miniſterio verbi inſtantes erimus.* Ex cuius verbis Thomas Vvaldenſis colligit, orationem cōmunem Dei verbū præcedere debere, atq; ita introductum ab Eccleſia per Traditionem vſum orādi atq; inuocandi B. Virginem. Sextò, vt teſtatur Hieron. ad Gal. Grande periculum eſt in Eccleſia loqui, ne fortè interpretatiōe perueſa de Euangelio Chriſti, hominis fiat Euangelium, aut quod peius eſt, diaɔoli. Accurrimus igitur ad B. Deiparam, quæ fide inſignis, & ſingularis extitit, &: *Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra,* vt ita prædicanti & audienti aſſiſtat, ne ille hæreſes ſerat, hic verò deceptus eas ſimpliciter amplectatur. Nam de B. Maria ſcriptū eſt: *Ipſa conteret caput tuum*, non tantùm ſerpentis ipſius, ſed etiam ſeminis ſerpentis, id eſt Hæreticorum, per quos dæmon virus ſuum iaculatur. Hinc apertè cantat: *Gaude Maria Virgo, ſola cunctas hæreſes interemiſti. Quæ Gabrielis Archangeli dictu credidiſti.* Nec miretur quiſquam, hoc illi tribui ab Eccleſia, quia patres etiam illud agnouerunt. Vnde Hieronymus, vel potius Sophronius ſerm. de Aſſumptione: *Hæc eſt Virgo, quæ ſola interemit vniuerſam hæreticam prauitatem.* Et Bernard. ſerm. de Maria ex verbis Apocalypſis: *Nimirum ipſa Maria quondam à Deo promiſſa, ſerpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis verſutijs inſidiatus eſt, ſed ſine cauſſa: Sola enim cōtriuit vniuerſam hæreticam prauitatem.* Neque hæc obſcurant Chriſti gloriam: quia ſicut lumen Lunæ, & aliorū ſyderum non derogat luci & ſplendori Solis, à quo illa aſtra luminis ſui copiā accipiunt, ita nec Mariæ per interceſſiones ſuas dare lumen fidei, & illud alere ne extinguatur flatu Hæreticorum, etiam ſi ipſa à Chriſto capite omnia mutuetur. Dicitur porrò cūctas hæreſes interemiſſe: quia quā plurimæ hæreſes contra illam olim, & modò ortæ ſunt, quas omnes ſuis precibus adiuti patres damnarunt, in quo aliquo modo Chriſto eſt ſimilis, in quem omnes Hæretici pugnarunt.

Act. 6. ibidem. Thom. Vvaldenſis. VI. Ratio. Hieron. in c. 1 ad Gal. circa med. tom. 9. 1. Ioan. 5. Gen. 3. Semen autem qui ſerpentis hæretici ſunt, quibus cum B. Virgo gerit inimicitias, eoſque omnes interficit. Id vnde côſtet Hier. tom. 4. Bernard. Apoc. 12.

Eiuſmodi Virginis priuilegium quomodo ſalua Chriſti gloria poſſit conſiſtere B. Virgo, vt ei Eccleſia tribuit, quomodo cunctas hæreſes interemiſſe ſola dicatur.

Sed Eraſmus pluribus in locis hanc Eccleſiæ cum ratione coniunctam atque laudabilem conſuetudinem ſanè impudenter irridet, maximè verò in ſuo Eccleſiaſte: quibus verò rationib. id efficiat, quæſo expendamus. Primò, inquit, quia maiori religione inuocatur Maria, quàm Chriſtus. At hæc pura eſt, apertaq; calūnia: magis enim colimus Chriſtum, dum illum non ſolùm in ſe ipſa, ſed etiam in ſua matre ſanctiſſima veneramur, & propter ipſum non ſolùm matrem colimus, verumetiam omnes Sanctos. Secundò, inquit, Nihil petitur ab ea. Sed falſum eſt, quia de more dicimus: *Ora pro nobis peccatoribus.* Et licèt nihil peterem', vel hoc ſatis eſſet, quod humanæ redēptionis opus ei in memoriam reducimus, agentes gratias Deo pro hoc tanto beneficio in nos collato. Quot Pſalmos legimus in Eccleſia, in quibus nihil petimus, ſed tantùm potentiam, ſapiētiam, & bonitatem Dei in illis admiramur & commemoramus? Tertiò ait: Eſt præter exēmplum Scripturæ, & nouum inuentum. Sed falſum eſt: quia Gabrielis exemplum habet Eccleſia: ex eo .n. loco, Spiritu ſancto, & Chriſto inſpirante, inſtruenteq; æquum eſt Eccleſiā accepiſſe. Nam quòd egit tunc Angelus cū Virgine, cui annunciauit, ſimile videtur agere concionator, dum populo Euāgelium proponit, meritoq; proinde à prædicatore, atq; ab auditore ſalutatur beata virgo. Neq; verò ſi nouum exiſteret, omnino reijciendū eſſet: quia ſic antiquum nihil eſſet probatū, aliquando enim nouum fuit. Nec ſi aliquid eſt antiquum, idcircò durare ſemper debet: alioquin duraret lex Moyſi. Neq; nouum eſt hoc inuentum in Eccleſia: per plura enim ſecula iam hoc obſeruari conſuetum eſt. Quod verò in Eccleſia primitiua non fieret, mirum non eſt: nam tunc temporis Chriſtus docendus & inſtillandus erat, quē ob id toties Paulus in Epiſtolis Ieſum nominat, & magnificat, & propterea ab eo implorandum erat ſuffragium. Tunc autem inuocantem Virginem Iudæi, aut Gentiles irridere potuiſſent: ſecùs modò, vbi nomē matris Ieſu celebratum eſt, & in vniuerſo mundo glorioſum redditur, vt ſic poſt Chriſtū Deum & hominē, prima creatura plena gratia colatur, veneretur, atq; benedicatur. Quartò ait: Quandoq; argumento prædicationis non quadrat inuocatio Virginis, vt ſi de laſciuia vel ſuperbia ſermo habendus ſit. Quaſi verò non valeat Virgo ſuccurrere in exprobratione vitiorum, ſicut in cōmendatione virtutum. An verò argumētum tale quadrabit Chriſto, vel Spiritui ſancto? certè multò minus. Quis ergò inuocandus, Iuppiter, an Mercurius? Venus, an Flora? Quintò, producit ex Apoſtoli Iacobi epiſtola: *Si quis veſtrum,* inquit, *indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter,* &c. Non ait, poſtulet à Virgine. Reſpondetur non minus à Deo petere, qui per Virginem petit, imò efficacius, quia citiùs de nobis diffidentes, & humiliati exaudimur

Rationes Eraſmi diluuntur cōtra pium Eccleſiæ ſalutandi B. Virginem in concionibus morem proponuntur, ac diluuntur. I. Ratio. II. Ratio. Non omnes Pſalmi petitionem continēt. III. Ratio. Non omnia noua reijcienda eſſe, neque antiqua omnia retinenda & probanda. Hunc morem Eccleſia olim primitiua, quare non ſeruauerit. Cur tam celebre ac freques apud Paulum ſit nomē Ieſu. IV. Ratio Eraſmi aduerſus ſalutationem Angelicam. V. Ratio. Iacob. 1.

VI. Ratio.

audimur per matrem quàm ſine ea. Sextò, Chriſtus Apoſtolis, & in eis prædicatoribus omnibus dixit: *Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*, ac per hoc inuocandus eſt Spiritus ſanctus, non B. Virgo. Reſpondemus: quemadmodum Dei filius, non per alium, quàm per Virginem incarnationis adminiſtrã nobis datus eſt, ita & Spiritus ſanctus per eã communiter datur. Ideò cùm Spiritus ſanctus primò miſſus eſt in Apoſtolos, ibi aderat Maria, feruenter orans, ac perficiens defectum orationum, quas Apoſtoli, & alij fideles ad Deum pro eius aduentu fundebãt: & intelligamus idem facere nobiſcũ, dum Spiritum infundi nobis precamur.

Matth.10.

Quare Spiritus ſanctus nõ niſi per Virginem a Deo nobis donetur.

Act.2.

VII. ac poſtrema ratio.

Poſtremò quod ait, inductum eſſe hunc morem in ſermonibus ad blandiendũ fœmineo ſexui, fictio eſt: quod acceptum ab Ethnicis & Poetis, qui Muſam inuocabant, impoſtura eſt: quod ait B. Virginem loco Veneris à Nautis inuocari, pluſquàm blaſphemia eſt. Atque de his hactenus.

His Verbis: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, quid Angelus doceat Mariam.

Sed ad verba Angeli redeamus. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.* Inſtruit Angelus Gabriel Mariam Virginem de modo & ratione, qua illæſa & integra virginitate ſua conciperet, ac pareret. Et ait: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te:* hoc eſt, Non eſt quod à viro metuas, nam ſuperueniet Spiritus ſanctus de cœlo (non malus Spiritus de abyſſo, vel ſubtus) totum negotiũ in te peraget eo modo, quem ſola diuinitas nouit. Tãtum ſcio non hominis hoc alicuius, ſed Spiritus ſancti opificis ſummi, ac conditoris opus futurum. Hinc doctè in hæc verba Chryſoſt. ſcribit: *Ne quæras*, inquit, *naturæ modum, & ordinem naturalem, quando ſuper naturam ſunt quæ ſiunt. Ne ſpectes coniugij dolores, quando maior quàm in nuptijs virginitatis modus erit. Et quomodo fiet iſtud, inquit, quoniam virum non cognoſco? Sanè propter hoc, quoniam virum non cognoſcis. Nam ſi cognoſceres virum, non fuiſſes habita digna, vt huic miniſterio ſeruires. Atque adeò quod incredula es, per hoc crede, non quia malum nuptiæ, ſed quia melior virginitas.* Hæc ille: in cuiꝰ verbis illud nõ probatur, quòd incredulam Virginem aſſerit, cuius tamen fidem commendauit Eliſabeth Spiritu ſancto plena. Accedit Chryſologus ſerm. de Annunt. *Virgo te gratia matrem præſtitit, non natura: genitricem te dici pietas voluit, quam non ſinebat integritas: in tuo conceptu, in tuo partu creuit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roborata eſt, & ſolidata virginitas, omnes perſeuerauêre virtutes.* Hæc ille. Gregor. Nyſſen. vt citatur à Thom. in catena aurea, pulchrè ait: *Tabulas noſtræ naturæ, quas culpa cõfregerat, denuò verus Legulator de terra noſtra ſibi delegit abſque concubitu, diuinitatis ſuæ corpus ſuſceptibile creans, quod digitus ſculpſit, ſcilicet Spiritus ſuperueniens Virgini.* Hæc ille.

B. Chryſoſt. hom. 49. in Gen. circa med. tom. 1.

Naturæ modus & ordo vbi non eſt inquirendus.

Petrus Ra. ſer. 143.

Virginei conceptus, & partus bona.

D. Tho. 10.15.

Duo hic explicanda ſunt. Primùm, ad quid ſuperuenerit. Deinde, cur Spiritui ſancto potiùs, quàm Patri, aut Filio hoc opus adſcribatur. Ad primum dicimus propter duo Spiritum ſuperueniſſe. Primum quidem non ad mundandam eam ab vlla criminis labe, quæ quidem Virgo per Spiritum ſanctum ab initio excellentioris ſanctificationis genere fuiſſet prçſeruata, verũ vt eam ad tãti myſterij ſanctitatem diſponeret ac præpararet, illuſtriorem fidem, ardentiorem charitatem, & lumen diuinum clarius & excellentius inſundendo, quò ſe, atq; Deum & Spiritum ſanctũ valeret agnoſcere, vtq; magnis votis expeteret quod ipſe volebat, atque eo ipſo modo quo volebat. Atque ita *ſanctificauit tabernaculũ ſuum Altiſſimus*, ſcilicet B. Virginem, vt exponit Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſ. Deipara.

Cur in Virginem Spiritus ſanctus ſuperuenerit.

Pſal. 54.

M. Athanaſ. tom. 3.

Dicitur autem de Spiritu ſancto conceptus Chriſtus, non quòd de ſubſtantia Spiritus ſancti ſit, ſed de potentia: nec generatione, ſed iuſſione & benedictione conceptus, vt docet Aug. ſer. 2. de natiuit. Dom. Vnde Spiritus ſanctus nequaquam dicitur Chriſti pater, nec Chriſtus filius Spiritus ſancti, quia nõ generatione de propria ſubſtantia, ſed artificio mirabili de aliena materia, & ſubſtantia cõdidit Spiritus S. Chriſti ſanctiſſimam humanitatẽ. Deinde affuit Spiritus S. operi huic incarnationis efficiẽdo (cui proptereà tribuitur, quòd ſit opus amoris, ſingulariſque Dei charitas ad vniuerſos homines argumentũ) quia ſignificare voluit opus fore mundum, atque ab omni corruptione ac immũditia alienum. Quare Greg. Nyſſe. ſerm. de ſanctiſſ. Chriſti natiui. *O beatum*, inquit, *illum ventrem, qui propter excellentiam puritatis animæ bona ad ſe attraxit. Nam in cæteris quidem omnibus vix animæ pura Spiritus ſancti præſentia, hic verò receptaculũ ſpiritus ſit.* Hæc ille. Adhæc, omnes generationes principium radicale, vt vocãt à ſpiritu, qui eſt in virtute ſeminis, habent, & ſine ſpiritu nihil germinare poſſunt, & qualis eſt ſpiritus, tale eſt & germẽ. Et quia Verbum generatur ab æterno ex Patre excellenter, incõprehensè & ineffabiliter: ita ex te naſcetur ſanctũ excellẽti, incõprehenſo & ineffabili modo nõ ſpiritus creati alicuius, aut humani virtute, verùm Spiritus creatoris, & Dei: omnis namq; actio ex ſpiritu quodam proficiſcitur, & amore, qui id quod agit, vnit ei, in quod agit: motꝰ enim ſine ſpiritu eſſe non poteſt, & quod in vero motionem efficit, id ſpiritum appellamus:

Quomodò Chriſtus ſit de Spiritu S. conceptus.

Aug. tom. 10.

II. ratio ſuperuenientis in Virginem Spiritus.

Greg. Nyſſ. à med. ſermonis

Virginei beatitudo ventris.

III. Ratio.

Vtriuſq; Chriſti generationis modus.

Actionis omnis fons, atque principium quodnam ſit.

motu ſiquidem omnes efficiunt quicquid volunt. Sic ergò vbi quis operatur, affici illi rei oportet, cui dat operam. Cùm ergò ex Spiritu & amore opera proficiſcantur, neceſſarium fuit, vt maximum hoc opus coniungendæ nimirum Hypoſtaſis diuinę cum humana natura ex maximo vniente amore proficiſceretur, qui Spiritus S. eſt tertia in Diuinis perſona, per quem ſolum ſine adminiculo creati agentis, Filium Dei Patris potuit Virgo concipere. Ná vt Deus omnia ſpiritu ſuo formauit, quæ cùm non eſſent, vt eſſent effecit; ita hoc maximum atque præcipuum, planeque diuinum opus eodem operante Spiritu ſancto, peregit.

Gen. 1. & ſeq.

Quomodo [illegible] per Spiritum ſuum virginea Verbum ſuum carne veſtiuit.

Quod vt capias, prudens lector, illuſtretur hoc exemplo. Sit enim excellés præceptor quiſpiam, qui quod mente concepit, quaſi partum ſuę mentis diſcipulis aperire velit, quo demonſtrata aliqua veritate paſcantur: hic in primis operam dabit, vt méntis conceptum voce tanquàm indumento aliquo veſtiat: nam aliòqui niſi aliquo modo ſubiectus ſit ſenſibus, oſtendi diſcipulis nequaquá poteſt: hoc autè niſi ab naturali magiſtri ſpiritu elici nequit, qui ex attracto ad ſe aere vocaſé figuram accommodat, vt mentis conceptui conſentaneam: quare huic ſpiritui ita conceptam aduniat ſententiam, vt vox ipſa in ipſa re concepta ſubſiſtat, vt auditores voce media conceptú aſſequantur. Ad hunc modū Pater pro amore ſuo erga nos verbum æternum, quod eſt omnium plenitudo, humana natura induit per Spiritum S. qui eiuſdé eſt cum eo ſubſtantiæ deferés verbum, quod Virgini obumbrauit. Et quemadmodum ex aere contracto per inſpirationem formatur vox, in qua eſt conceptus: ita de puritate fœcunditatis virgineæ Spiritus S. corpus ipſum animale contexuit, vt in illa humana natura eſſet Verbum Dei Patris, tanquàm conceptus quidá voce expreſſus, ſenſuiq; auditus obiectus. Et quéadmodum vox defert conceptum, ita Spiritus S. dicitur ſuperuenire in Virginem, virtutem Altiſſimi deferens ad illam obumbrandam: & quemadmodú clibanus primum quidem ignem recipit, deinde in eo coquendum panem: ita Virginis vterus primò Spiritum ſanctum, eiuſque operationem diſponentem accepit, deinde panem vitæ Chriſtum per nouem menſes decoquendum, poſteà de clibano in die Natiuitatis extractus eſt, iuxta illud: *Tu es qui extraxiſti me de ventre: ſpes mea ab vberibus matris meæ.* Dein & iterum in clibano crucis ardore charitatis coctus eſt, vt panis eſſet nauticus, qui competit nauigantibus maximè, & per nauem pœnitentię tendentibus ad portum cœleſtis Hieruſalem.

Epheſ. 1.

Vox quomodo formetur.

Duplici exemplo ſermonis virginea hæc Spiritus ſancti obumbratio explicatur.

Ioan. 6. & ſeq. *Luc. 2.* *Pſal. 21.*

Qualis panis Chriſtus.

Quod verò dixit de Spiritu ſancto quod ſuperueniet: nimirum quia regere, & non regi vult. Ita enim dicitur ſuper Apoſtolos deſcendiſſe, ſediſſeq; ſupra ſingulos eorum. *Superueniet ergò*, id eſt, cœlitùs illabetur in te, ſicut Apoſtolis dicitur: Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos: quod apud Lucá explicans Dominus, dixit: *Sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.* Quanquam Bernard. homil. ſuper *Miſſus eſt*, referat ad abundátiorē gratiæ plenitudiné, quam effuſurus erat ſuper eam, vel quia prius gratia eius mentem tantùm repleuerat, ſequēs verò etiam ventré perfundere debebat. ¶ Sequitur: *& virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Quanquam Iuſtinus martyr Apologia ad Antoninú Pium pro eodem interpretetur Spiritum ſanctum, & virtutem Altiſſimi, dicens: *Spiritum autem & virtutem non aliud intelligere fas eſt, quàm Verbum* (τὸν λόγον) *quod & primogenitū Deo eſſe*, &c. Rurſus alij volunt, eſſe vnum & idem ſignificatú per Spiritum S. & virtutem Altiſſimi, id eſt, ipſum Spiritum S. Nam apud Lucam præcepit Apoſtolis: *Vos autem ſedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto:* & iterum: *Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos.* Rurſus: *Quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute.* Ipſe etiá delineatus eſt in nube leui obumbrante Apoſtolos in transfiguratione, & ita virtutem obumbrantem accepit Athanaſ. paulo inferiùs citandus, & Damaſcen. lib. 4. de Orth. fide, c. 14. Tamen præſtat ſecundùm alios, illa eſſe diſtincta. Nouo auté loquendi modo in noua re vtendum fuit Angelo: nam nihil magis nouú, quàm illud de quo Propheta cecinit: *Nouum faciet Dominus ſuper terram. Fœmina circundabit virum.* Id eſt: Mulier quæ non nouit virum ad cócipiendum, cótinebit tamen virum ad eum in lucem edendum. Videtur ergò Angelus Virginis interrogationi his verbis ſatisfacere. Sed quia res erat omnem creatam ſuperans intelligentiam, quod effari potuit, dixit: ſatis eſſe Virgini debere inſinuás, ſi tuta redderetur à viri commercio, quod timebat, cætera nube tegi, & ſoli huius operis artifici relinquere: Ex quo Athan. ſer. de ſanctiſ. Deipara: *Introgreſſa eſt in Virginem diuina Filij eſſentia, adeò vt nec ipſa Virgo hac cognouerit: cognouerit aūt Dei Filium quo pacto introierit.* Et B. Bern. ſer. ſuper Miſſus eſt: *Quid eſt*, inquit *& virtus Altiſſimi obumbrabit tibi? Qui poteſt capere, capiat. Quis enim, excepta fortaſſis illa, qua hoc ſola in ſe feliciſſimè meruit experiri, intellectu capere, ratione diſcernere poſſit, qualiter ſplendor ille inacceſſibilis virgineis ſeſe viſceribus*

Superuenire cur dicatur S. Spiritus.

Act. 2. *Suprà 1.* *Luc. vlt.*

III. Ratio D. Bernardi.

Bern. hom. 4. ſuper Miſſus eſt.

Virtus Altiſſimi quæ. Primus ſenſus

Iuſt. mart. Apolog. 1. inter tom. & med. tom. 1. in princ.

Alter ſenſus.

Luc. 24.

Act. 1. *Infrà 10.*

Nubes leuis apud Iſaiá quid myſtice.

Iſai. 19. *Matth. 17.* *Io. n. Damaſc.*

Tertius ſenſus præſtantior.

Hierem. 31.

Quid illud Hierem. Fœmina circundabit virum.

Meg. Athan. tom. 3. à med.

B. Bernar. ſer. prædicto. *Matth. 19.*

1. Tim. 6.

infude-

infuderit,& vt illa inacceſsibilem accedere ad ſe ferre potuiſſet, de portiuncula eiuſdem corporis, cui ſe animata contemperauit, reliqua maſſa vmbraculum fecerit? Et fortaſſe propter hoc maximè dictū eſt. Obumbrabit tibi, quia res nimirum in Sacramento erat. & quod ſola per ſe Trinitas in ſola, & cū ſola Virgine voluit operari; ſed datum eſt noſſe, cui ſoli datum eſt experiri. Dicatur ergo, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, qui vtiq; *ſua potentia fœcundabit te, & virtus Altiſsimi obumbrabit tibi, hoc eſt, illum modum, quo de Spiritu ſancto concipies, Dei virtus, & Dei ſapientia Chriſtus, ſic in ſuo ſecretiſsimo conſilio obumbrādo conteget, & occultabit, quatenus ſibi tantum notus habeatur, & tibi.* Hæc ille. Vbi notandū eſt, vmbrā varia officia prǫſtare. Nā in primis vmbra protegit, recreat, atque defendit. Vnde Propheta: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi*, &: *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli*. In libro Sapientiæ: *Nubes caſtra eorum obumbrabat*. Item: *Sub vmbra alarum tuarum protege me*. Et Loth dixit: *Ingreſsi ſunt ſub vmbra culminis mei*: & Sponſa: *Sub vmbra illius quem deſideraueram, ſedi*: & vmbra hæderǫ Ionā Prophetam protegebat. Deinde vmbra facit videre quod nimius ſolis ſplendor viſui adimebat: vnde & manum oculis ſuperponimus, vt perſpicacius videre poſſimus. Vmbra etiam non inquinat, neque diuidit quod tangit. Deniq; vmbra fit ex corpore obiecta luci. Cum ergo tot vſus vmbra prǫſtet, dubiū eſt ad quē reſpiciens Angelus, dixerit: *Virtus Altiſsimi obumbrabit tibi*. Et fortaſſis à ſcopo non erraret, qui diceret, ad omnes hos vmbrǫ vſus Angelum ſimul reſpexiſſe. Nam ad creandū, refrigerandūq; ſi referas, ſenſus erit: *Virtus Altiſsimi* tanquā nubes quǫdā omnem æſtū arcebit, ne vlla ex parte lædatur, ac violetur virginitas: atque ita exponit Auguſt. lib. 50. homiliarū, hom. 24. & ſerm. 14. de nat. Domini: quem ſequitur etiam Beda. Et idem erit ſenſus, ſi obumbrare idem ſit quod protegere ac defendere: quemadmodū ex Script. obſeruauimus. Atq; ita hǫc nubes obumbrauit Virginem, vt illā neque inquinauerit, neq; diuiſerit, aut aperuerit, aut grauauerit; verū ſummo modo protexerit, atq; ab omni immunditiǫ genere prǫſeruauerit. Quocirca Aug. in Pſal. 67. ſuper id: *Virtus Altiſsimi obumbrabit tibi: vmbra porrò iſta*, inquit, *defenſaculum intelligitur ab æſtu concupiſcentiarum carnalium: vnde illa virgo Chriſtum non carnaliter concupiſcendo, ſed ſpiritualiter credendo concepit*. Sic etiā Theoph. *Obumbrabit tibi, hoc eſt, conteget te, hoc eſt, vndiq; te circundabit. Sicut auis obumbrat pullos ſuos, ita & diuina virtus totā Virginē apprehendit: & hoc eſt obumbrare*. Indicat tamen, quoſdā ſic interpretatos eſſe, vt ſignificetur Dominus ſibi carnē condēs primum illā delineaſſe in vtero Virginis, ac deinde illā figuraſſe: ſicut pictor primū delineat, deinde perfectos & viuos colores inducit. Atq; hac ratione ſecundò obumbratio reſpicere poteſt ad vſum videndi & cognoſcendi, quod in ſumma lucis prǫſentia ſpectari nequit: atq; in hunc ſenſum expoſuit hæc verba Bern. ante allegatus. Expreſſit etiā Greg. Nyſſen. qui ſer. de ſancta Chriſti Natiu. ita ſcribit: *Quemadmodū enim vmbra corporum ex forma prægredientiū effingitur; eodē modo figura, atq; iudicia Filij Dei atu in virtute naſcentis elucebunt, & apparebunt, imago videlicet, & ſigillum, & vmbra, & ſplendor primarij autoris, qui per mirabiliter actionū oſtēditur effectum*. Athan. quoq; ſer. de ſanctiſſ. Deipara: *Non enim ſuſpicandū eſt*, inquit, *quod ſecundum ſimplicē natura ſua proprietatē Virgo in ſe habitantem Deum videre potuerit, aut quod ipſa animata, rationaliſq; & intellectualis incarnatio conſpicere valuerit, ſed quatenus poſſibile fuit, vtpote obumbrante illam virtute Altiſsimi, & vmbras, lineamentaq; quaſi faciente, vt videret quatenus fieri poterat Deū in ſe habitantē. Et vt nos ipſi animam inhabitantem in carne noſtra poſsidemus, nec tamē quomodo, qualiſue ea ſit, conſpicere poſſumus, ſed quaſi vmbram eius, & lineamenta ex virtutibus eius, & internis efficacijs colligimus: Tale quiddam tum Virgo, tum ipſa rationalis & intelligens anima contueri poterat, atq; etiam nunc poteſt ex potentijs, operationibuſq; inde prodeuntibus*. Hæc ille. Alij tertiò hoc referūt ad generationē vmbræ: vt enim illa ex obiecto corpore lumini efficitur; ita Verbum, quod eſt illa lux, *quæ illuminat omnem hominem*, aſſumptione corporis vmbrā quandam, ſiue vmbraculū fecit: vt exponit Magnus Grego. & Ambroſius li. de ijs, qui myſterijs initiantur. Et locutio illa: *Obumbrabit tibi*, Grǫca eſt: nam Grǫcis ἐπισκιάζειν ratione præpoſitionis ἐπι, Datiuū regit, interdum etiā Accuſandi caſum, vt cū dicitur: *Et nubes lucida obūbrauit eos*, ἐπεσκίασεν αὐτούς. Vel dici poteſt Hebræa phraſis, quod verbum id regat Datiuum, ſicut dicitur iuxta Hebrǫū: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis*. Mihi verò inter cæteros ſenſus magis placet, vt per virtutem Altiſſimi intelligamus Spiritū ſanctum, qui ſanctè prǫſtitit officiū mariti in prǫparanda Virgine, & in Chriſti cōceptione: vnde illi tribuitur conceptio vt artifici, & ita interpretatur Athanaſius. Vel intelligamus Patrē, cui obumbratio tribuitur Virginis, prǫſeruans eam à calore concupiſcentiæ, & vt nubes lucida defendens à calore Solis, id eſt, Diuinitatis, cui etiā virtus, id eſt, fortitudo tribuitur, ſicut Filio

Mariæ Virginum priuilegiū ſingulare.
1. Cor. 1.
Vmbræ vſus triplex.
Pſal. 90.
Pſal. 139.
Sap 19.
Pſal. 16.
Gen. 19.
Cant. 2.
Ioan. 4.
Vmbræ proprium.
Quomodo Spiritus ſanctus Virgini … obumbrauit.
I. Nodus.
B. Aug. to. 10.
Bern. in Lucā
li. 1. c. 3. to. 5.
Augu. tom. 8.
Theophyl. in Luc. 1.
II modus obumbrationis a Spiritu ſancto in B. Mariæ.
Ber. eod. loco.
Greg. Nyſſen.
Simile
Athan. tom. 3. poſt dimid.
Quo modo B. Virgo Deum videre potuerit in ſe inhabitantem.
Anima à nobis vt videri poſſit eodem modo.
III. modus obumbrationis virgineæ.
Ioan. 1.
Greg. lib. 18. Moral. ca. 12. init. & lib. 33. ca. 3. in princ. tom. 1.
Ambr. c. 3. circa med. to. 4.
Matth. 17
Pſal. 90.
IV. ſenſus cæteris præſtantior.
Diuinarum attributa perſonarum.

Sapientia, Spiritui ſancto bonitas. Et in obumbratione eius depingitur cõplexus viri amplectentis vxorem ad conceptionem, modeſtiſſimis, & honeſtiſſimis verbis. Et ita in hoc myſterio totam, licet cõtemplari Trinitatem, Patrem mittentẽ Angelum, & obumbrantẽ Virginem; ne alius intelligatur prolis huius pater, quàm Deus Pater, qui & genitor eſt Filij in Diuina natura. In ſecundo, habes Filium carnẽ aſſumentẽ; vt mundus per eundem reſtauretur filium, per quem fuit conditus, & quia non niſi per naturalem Filium Dei incarnatum parerat homines in Dei filios adoptari. Tertiò habes Spiritum ſanctum ſuperuenientem, & Virgini illabentem, vt eſſet ſancta proles omninò.

Myſterium ſanctæ Trinitatis in Angelica ſalutatione non obſcurè inſinuatum.

Iacob.3.

Non ignoro alios eſſe, qui virtutem obumbrantem tribuant Filio, vt Patri vocem Altiſſimi. Ait enim Ruffinus in expoſitione Symboli, circa initiũ: *Vide ergo*, inquit, *cooperantem ſibi inuicem Trinitatem. Spiritus ſanctus venire dicitur ſuper Virginem, vt virtus Altiſſimi obumbraret ei. Quæ eſt autem virtus Altiſſimi, niſi ipſe Chriſtus, qui eſt Dei virtus, & Dei ſapientia? Cuius autem hæc virtus eſt? Altiſſimi*, inquit. *Adeſt ergo Altiſſimus, adeſt & virtus Altiſſimi, adeſt & Spiritus ſanctus*. Sic ille. Sed præſtare videtur prior modus: vt Pater ſit obumbrans fortitudo DEI, & contegens complexu ſuo Virginem: Filius ſit proles, quæ naſcitur aſſumpta carne: Spiritus ſanctus, qui præparauit Virginẽm, vt ſanctum ederet fœtum, & vim præſtaret ſpiritualẽ, quam homo non præſtat mundè in ſemine virili. ¶ Sequitur: *Ideoq́; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei*. In primis conſequentiæ vis aduerbio, ideò, ſignificata, ponderanda eſt. Quia non ex via ſeminali, quemadmodum omnes filij Adæ, ſed de Spiritu ſancto, & ex ſanctiſſima Matre cõceptus eſt, ſuaptè natura liber eſt ac immunis ab omni criminis labe per Adæ tranſgreſſionem in mũdũ ingreſſi, cum cæteri non niſi immundi de immundo naſcantur ſemine, iuxta illud: *Quis poteſt facere mundum de mundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?* Imò non tantùm natura ſanctus conceptus, & natus eſt Dominus, cum reliqui per gratiam Dei ſanctificẽtur ferè poſt natiuitatem virtute Sacramenti actu, vel voto ſuſcepti, vel extraordinariè, atque ex priuilegio in vtero exiſtentes necdum in lucem editi, vt de Hieremia, & de Præcurſore legimus; Verum etiam ſuapte natura ſanctificator, & purgator humanæ naturę, ſuo iure conceptus eſt, illãq; ab initio mũdare, ac purificare cœpit. Rectè ergo dicitur ſanctum, in neutro, & ſubſtãtiuè, quod

V. ſenſus.

Ruffinus apud Hier. tom. 4.

1. Corint. 1.

Solus Chriſti conceptus vnde ſuapte natura mundiſſimus exiſtat, atque puriſſimus.

Roman. 5.

Iob 14.

Communis hominum ſanctificatió quãdo contingat vt pluſimum.

Hierem. 1.

Luc. 1.

Quare dictus ſit. Quod naſcetur ex te ſanctum, & non ſanctus

plus eſt, quàm ſi dixiſſet, Sanctus: quia ſanctitas ipſa, & natura ſanctus, de Spiritu ſancto, & matre omni ex parte ſancta conceptus eſt: vt ponderant Rupertus, & B. Bernardus. Et ita ſecernitur Dominus à Ioanne Baptiſta, qui & ſanctus natus eſt ex vtero; verum non eſt ſanctus natus natiuitate in vtero. Et licet B. Maria piè credatur nata ſancta natiuitate in vtero, adhuc illam Chriſti non æquat natiuitatem; quia Chriſtus natus eſt ſanctus ex natiuitatis ſuę proprietate, & modo propagationis, cum non ſit ex libidine, vel immundo ſemine, ſed ex Spiritu ſancto conceptus, & natus; illa verò ſancta concepta non ex propagationis ſuæ conditione, ſed ex ſingulari Dei priuilegio. Hinc rectè Auguſt. li. de natura & gratia: *Cum de peccatis agitur*, inquit, *Nullã prorſus de beata Virgine haberi volo quæſtionem*. Origenes lib. de principijs: *Immaculatum* (ait) *eſſe præter Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, nulli ſubſtãtialiter ineſt, ſed ſanctitas in omni creatura accidens res eſt: quod autem accidit, & decidere poteſt*. Idẽ aſſerit in alijs locis pleriſque doctè ſatis, & catholicè: & beatus ſi ſic omnia dixiſſet. Epiphan. in Theodotianos ponderat, coniunctionem &, nõ iungendam cum verbo, vocabitur, ſed cũ verbo, *naſcetur*, in conceptu ſcilicet, & partu, vt oſtenderet Verbum, Deum qui eſt ex alto, etiam in vtero genitum, cum homo fieret. Græcè enim, vt diximus, de pręſenti dicitur, naſcitur: vel quod in proximo eſſet, vt naſceretur, vt rectè interpres vertetit de futuro, vel vt ſignificetur augmentũ futuræ prolis, vt explicat Theophylactus, quia particulatim in vtero creſcebat; vel denique, vt non ſolũ poſtquam natus eſt, ſed etiã dum formaretur in vtero, Sanctum, Filium Dei fuiſſe intelligamus. Cõtra Cherintum, ac ſimiles Hęreticos, qui dixerunt non fuiſſe filiũ Dei, qui in vtero Virginis formatus, ſed nudum hominem, qui poſteà Deum ſibi comitẽ factũ habuiſſet: vt ex Irenæo, ſuperiori lib. probauimus. ¶ Ait etiam, *naſcetur ex te*. Nam ſi pictor debili manu pulchram figurã poteſt pingere, quantò magis Deus per robuſtiorẽ, vel per ſuam ipſius? Ponderat B. Athanaſius epiſt. ad Epictetũ Corinthiorum Epiſcopũ, non dixiſſe, in te, ſed, ex te; vt oſtẽdat contra hęreticos Verbũ non accepiſſe corpus phantaſticum, & imaginarium, vt docent Manichæi, ſed verum, & carneum & ſubſtantiale, ex B. Virginis immaculatis puriſſimiſque carnibus, atque ſanguinibus aſſumptum. Ne quis etiam exiſtimaret corpus in ipſam deforis introductum, vt Valentinus, ſed, ex te, inquit: nempè vt natura

Rupert. Tuit. lib. 1. de Spir. ſanct. cap. 10.

B. Bern. ſer. 4. ſuper miſſus eſt, ante med.

Præcurſoris natiuitas, & B. Virginis ab illa Chriſti quãtum diſtet.

Aug. libr. de Nat. & Grat. ca. 36. tom. 7.

Orig. lib. 1. Periarch. cap. 5 in fin. tom. 1.

Epiphan. in Hæreſ. 54

Quare Græcè dicitur præſenti: Quod enim naſcitur ex te ſanctum, &c.

Theophylac. in Lucæ cap. 1.

Cherinthi, ac ſimilium impium dogma quod.

Irenæ. lib. 1. cap. 25.

B. Athan.

Quare dictum ſit. quod enim naſcetur ex te non, in te, ſecundum Athanaſium.

Dimeritæ olim hæretici impiè de Chriſto quid ſenſerint.

ex ipſa eſſe crederetur quod gigneretur. Dimeritæ enim, in quos ille pugnat, cenſebant Chriſti corpus eſſe ipſi diuinitati coeſſentiale. Quanquam, ne quid diſſimulem, alibi Angelus dixit: *Quod enim in ea natū eſt, ex ſpiritu ſancto eſt.* Sed certè vtramque veritatem oportet confiteri, & in illa, & ex illa natum; ad diuerſa ſcilicet myſteria repræſentanda, de quibus ſuo loco dicetur.

Matth. 1.

Chriſtus homo in vtero Virginis conceptus, cur vocetur Filius Dei.

Subdit: *Vocabitur Filius Dei.* Quemadmodū ex illo verbo Angeli: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*, intulit vocandum eſſe ſanctū fœtū; ita ex altero antecedenti: *Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi*, infert genitum filium Dei vocandū: quia naturā ſuam humanam non ex viro, ſed ex Deo accepit, & quia ex natiuitate temporali ex Virgine agnoſcendus erat filius Dei ab æterno natus; nec hæc natiuitas alteri quam ei qui eſſet filius Dei, cōueniebat; & quia ex Deo, & ab homine, hoc eſt, ex Virgine genitus eſt, Deus ſimul & homo futurus erat: Vocabitur ergo filius Dei: non quidem ab initio, quia filius fabri, & filius Ioſeph putabatur, & negatus eſt Filius Dei: ſed tandem peruincet, atq; obtinebit: quia, vt Paulus ait: *Prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundum Spiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum*: & Centurio à veritate cōuictus, dixit: *Verè Filius Dei erat iſte.* Vocabitur autem, quia erit, & vocabitur à Patre, & Angelis, ab hominibus, ab Apoſtolis, & denique à dæmonibus ipſis vel inuitis, haud valentibus tantam veritatem celare.

Matth. 13. & Ioan. 6. Infra 19. Matth. 26. Roman. 1. Matth. 27

Chriſtus à quibus ſit vocatus Filius Dei.

Ambro. lib. 2. in Lucam c. 1. ab init.

Cur ſterilis conceptum Eliſabethæ Angelus Virgini Mariæ nunciauerit.

Sequitur: *Et ecce Eliſabeth cognata tua, &c.* Rectè dixit Ambroſius in Lucam: *Morale eſt omnibus, vt qui fidem exigunt, fidem adſtruant. Et ideò Angelus, cum abſcondita nunciaret, vt fides aſtrueretur, exemplo ſenioris fœminæ ſterilisq́; conceptum Virginis Mariæ nunciauit, vt poſſibile Deo omne quod ei placuerit, aſſereret.* Sic ille. Quia enim in Maria toti mundo Angelus loquebatur, probationes facit vt credamus: nam tantum incarnationis opus non eſt vlli merito datum. Ideò coram cacodæmone primis parentibus peccatoribus, & infideli Regi Achaz promiſſum fuit. Non ergo vt dubiam recentiori miraculo confirmaret Angelus hęc produxit, cum probatum ſit eam integrā Angelo pręſtitiſſe fidem; ſed vt dū miraculum miraculo additur, gaudiū gaudio cumuletur. Neq; vetera tamen Saræ, vel Rachelis, vel Rebeccæ, vel Annæ exempla produxit, vt annotauit Chryſoſtomus, ſed imminens factum cognatæ; vt credentem magis confirmaret. Deinde decebat, vt verbum mox diuulgandum vbiq;, prius ſciret Virgo per Angelum, quàm audiret ab homine: tum vt tacitè Virginē excitaret ad agendum gratias Deo de beneficio cognatę impenſo, atq; ad congratulandum bono proximi; tum etiam vt hac ratione illam ad viſitandam Eliſabetham, & ad ſanctificandum ſuo aduentu præcurſorem excitaret, atq; ita Virgo tempus, & ordinem rerum tenens, melius poſtmodum ſcriptoribus Euangelij reſeraret veritatem.

Gen. 3. Iſa. 7.

Cur Eliſabetham, non Saram, vel Rebeccam Angelus commemorauerit.

Gen. 18. Infra 29 & 30. Chryſ. ho. 49. in Geneſ. circa fin. to. 1.

Quomodo Angelus per id quod minus eſt, probet quod maius eſt.

Præterea in hoc exemplo allato illud expendendum eſt, quòd videtur probare à minori quod maius eſt per affirmatiuè: quæ ratio argumentandi inefficax eſt. Sed dicendum eſt, probationem non eſſe à minori, ſed à ſimili: Quia ſi ſumma Dei potētia illud, quod ſupra naturam eſt, effecit; ergo & iſtud. Et ideò concluſit: *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Auguſtinus quoq; de hoc myſterio diſſerens, ait; totā rationem facti, eſſe potentiam facientis. Quantum ad potentiam igitur æquè facilè eſt vnum, ac alterum: nam vt in conceptu Virginis defuit ſemen viri, ita in ſterilis anus conceptione defuit naturaliter ſemen mulieris, in qua pręſenectute & ſterilitate deſierant fieri muliebria, vt olim Saræ. Et quoniam conceptus Virginis occultus futurus erat, confirmari debuit per alium conceptum ſupernaturalem manifeſtum, & conſpicuum apud omnes. Et proptereà dixit Angelus eam vocari ſterilem; id eſt, omnibus notam eſſe eius ſterilitatē, vt ob eam non ſine opprobrio vocaretur vulgo ſterilis. Hic autem conceptus ſuper naturam nulli alteri magis conueniebat, quam illi, qui mittendus erat à Deo, vt de Chriſto teſtimoniū perhiberet, vt ita ſuo ortu, & conceptu confirmaret Chriſti cōceptionem, & natiuitatem: ſicut ſuo baptiſmo, & prædicatione comprobabat baptiſmum, & prædicationem eiuſdem poſt ſe venientis. Quod igitur magis mirabile, occultum tamen, confirmetur per minus mirabile, ſed manifeſtum in Scripturis, nouum non eſt: nam ea ratione probandi, vſus eſt Dominus apud Matthæum. Nam cum allatus ante illum eſſet paralyticus, ijs, qui circumſtabant, dixit: *Quid eſt facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere, Surge, & ambula? Vt autem ſciatis quia Filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata, (tunc ait paralytico) Surge, & ambula.* Vbi etiam à minori videtur argumentari: nā remittere peccata, & iuſtificare peccatorem maius eſt, quā ſanare paralyticū, vel creare cœlos, & terram. Et ſanare paralyticū, ſi pertinebat ad oſtendendā poteſtatē remittendi peccata, cū finis nobilior ſit his, quæ ducunt ad finem: cōſtat remiſſionem peccatorū magnificētius Dei opus extitiſſe. At

Aug. epiſt. 3. ad Voluſianū; to. 2. in prin.

Quare non ſit impoſſibile apud Deum omne verbū.

Gen. 18.

Eliſabeth cur dicta ſterilis ab Angelo.

Ioan. 1.

Matth. 3. & ſeq. Ioan. 1.

Matth. 9. Argumentum à minori quale vſurpatum à Domino.

Quale opus Dei ſit peccatoris iuſtificatio.

que ita dubium non eſt, quin ſi rem ſactam expendas, nobilius opus ſit remiſsio peccatorum, quam curatio paralytici: quemadmodum conceptio ex Maria Virgine ſine ſemine viri, præſtantius quid eſt, quam anum ſterilem, & decrepitam generare. Patres quoque illam probandi rationem non ignorarunt. Nam ecce B. Ambroſius li. de ijs qui myſterijs initiantur, ca. 9. Euchariſtiæ Sacramenti fidem multis exemplis, & ſignis longè inferioribus ijs mirabilibus, quę in Euchariſtia contingunt, probat. Ecce denique myſteria Chriſti omnia talia, & tanta ſunt, vt nequeant niſi per ea, quę minora, & inferiora ſunt, comprobari. Si tamen potentiã Dei ſpectemus, æqualia ſunt opera: perinde enim infinitam potentiam requirit vno verbo corpoream ſanare paralyſim, & ſterilem anum reddere fœcundam ad generandum; atque remittere peccata, & virginem ſine opera viri item reddere ad gignendum fœcundam. Ideoq; rectè vnum per alterum probatur argumentatione vel à ſimili, vel à minori, quando potentiam Creatoris vtrunq; requirit: minus enim, & maius non dicuntur reſpectu potentiæ Dei, quę infinita eſt, & ad vtramq; opus æquè neceſſaria: verum reſpectu (vt dixi) operum ipſorum. Si verò ad Dei voluntatem, atq; magificentiam ſpectes, cũ procliuius ſit magnificentię Dei magna facere, quàm parua: nã magnanimi operari parua dedignãtur: profectò maius eſt ꝙ fecit vt ſterilis conciperet, quàm vt Virgo item conciperet. Et ſi pro ſeruo ſuo & præcurſore illud voluit præſtare, quid pro Filio ſuo Deo, ac Domino exaltando, atque glorificando non voluit? licet ad probandum potentiam, hoc argumentum non valeat. Ne ergò B. Virginis fides nutaret, ex humilitate ad ſuam paruitatem, & tenuitatem ſpectando, & ſe tali ac tanto conceptu indignam reputãdo, vel à rei nouitate, quę cum natura ipſa pugnare videbatur, vacillaret; datur ab Angelo exemplum, in quo natura, & ętate ſimul ſterilis ſupra naturam concepit, vt cõfirmetur Virginis ſupra naturam conceptus: & quia cognata Virginis ſterilis fuit, & hoc tantum beneficium accepit à Deo; debuit meritò credere ſimile beneficium cõferri ſibi poſſe. Nam certius credimus nos illa accepturos beneficia ab aliquo Principe, cuius nomine nobis promittuntur, dum in alios noſtri generis illos beneficos extitiſſe experimur. Etſi ergo, vt diximus, hoc argumento non ita efficaciter probetur potentia; attamen poſita potentia faciendi, probat Deum voluiſſe facere. Vnde ſubdit: *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Sunt etiam qui conſiderent duplicem impotentiam generandi inſuiſſe Eliſabethæ, nempè ſterilitatis, & decrepitæ ætatis; in Maria verò vnam tantum, virginitatis extitiſſe; ętate enim iuuenis erat, & idonea naturaliter ad filios procreandum. Si ergo Eliſabeth duplici potentia impedita, ac per legem concupiſcentię diuina virtute, & miraculo cõcepit præcurſorem; quid mirum, ſi beata Virgo vno tantum modo impedita, & ſine lege concupiſcentiæ filium ſupra vires naturæ generauerit? *Quia non erit impoßibile apud Deum omne verbum.* Sciebat Angelus, Virginem niſi circa modum minimè hæſitare: & ſciens oportere illam eſſe fideliſſimam matrem promiſſi ſeminis Abrahæ; ne differretur conceptio, circa modum illam pacauit, quemadmodum Deus Saram, cui per Angelum dixit: *Nunquid Deo quicquam eſt difficile?* Nam inquirere apud Deũ de modo, penes quem nihil eſt impoſſibile, abſurdum eſt: quia id quod vult, neceſſe eſt eſſe, non obſtante naturæ vſu contrario. Ipſe enim pura eſt neceſſitas, neque ad vllum efficiendi modum adſtringitur, vt ſic, vel ſic agat quod acturus eſt. Etenim quod modus requiratur, hoc aliquo ex defectu oritur; vt ſi ædificaturus domum, quærat quo id modo fiat, propter multiplicem ſcilicet materiam, quæ ad artificium neceſſaria eſt, vt calcis, lapidum, lignorum, ſine quibus non ædificatur. At cum Deus mundum ædificare voluit, nullus modus requiſitus fuit, verum *ipſe dixit, & facta ſunt.* Ideò poſſibile, & impoſſibile, ad hunc mundum tantum pertinent: ſed in Deo locum non habent, cuius pura voluntas, eſt abſoluta neceſſitas: ideo modum inquirere, ſuperfluum eſt. Et ita cognoſcet mundus quod in Deo eſſentia, intelligentia, voluntas, & potentia ſunt vnum & idem: & vnam non eſſe maiorem, nec minorem altera, quia omnes ſunt infinitæ, & omnes ſimul vna infinita Deitas. Ex quo tantus eſt Deus, quantum intelligit, & vult: & tantum poteſt, quantum vult, & intelligit. Quamobrem quicquid mente ſua poteſt concipere, totum eſt Verbũ, ipſi nec impoſſibile, nec difficile: ipſumque facere non minus facilè eſt illi, quàm ipſum velle, & intelligere. Supereſt igitur, ô B. Virg. nihil aliud eſt, niſi vt à me, Dei iuſſu, propoſitis conſentias, & ad conſenſũ gratioſè te inuito. Hoc expectat Dominus qui me miſit, hoc Spiritus ſanctus, & verbum ipſum: hoc expectamus, & ſupplicamus tibi omnes cœleſtes Spiritus, quorũ ego perſonam ſuſtineo: hoc vniuerſi homines,

Margin notes:

B. Ambro. to. 4. circa med.

Qua ratione maius opus Dei ſit, ſterilẽ quam virgine facere vt pariat.

Quid egerit Maria Angelo Eliſabethæ ſterilis exemplo, vt mater fieret Dei.

Quo etiam modo fuerit maius Eliſabethæ ſterila, quam Virginis parientis miraculum Deo.

Gabriel cur Angelus Virgini impoſſibile nil eſſe dixerit apud Deum.

Gen. 12.

Infra 18.

Dei voluntas quam potens.

Domus conſtructio quid requirat.

Pſalm. 148.

Poſſibile & impoſſibile vbi tantum reperiantur.

Diuinæ potentiæ magnitudo.

Virginem in Dei matrem conſenſus, quam deſideratus, & optatus orbi vniuerſo.

mine: , & maxime progenitores & maiores tui, qui velut in carcere, in limbo detinentur: deniq; ad hoc te totus mundus adhortatur, & inuitat, cum ex tuo aſſenſu agnoſcat ſuam ſalutem poſſe proficiſci. Vnde Auguſtinus ſermone in natali Domini, ita ſcribit: *Deus in porta eſt, Angelum quem mora-ru, expectat: O beata Maria ſeculum omne captiuum tuum deprecatur aſſenſum; te Deo mundus ſua fidei obſidem facit; per te parentum ſuo ruinas [illegible] abſtergi deprecatur. Ipſe prior, qui offenſus eſt, miſit: clauſtrum, quod iniquitas noſtra cœlo infixerat, reſerauit. Eſt nobis aditus, ſi aſſenſus tuus fuerit commodatus. Et nobis ſuccurru, & tibi: quia nobis pœna ſuccurſit: & tibi nuptias Filio ſuo in tuo thalamo Pater præparabit.* Et B. Bernardus in hæc verba: *Exſpectat Angelus reſponſum, tempus eſt enim vt reuertatur ad Deum qui miſit illum. Exſpectamus & nos, ô domina verbum miſerationis, quos miſerabiliter premit ſententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretium ſalutis noſtra, ſtatim liberabimur, ſi conſentis. In ſempiterno Dei verbo facti ſumus omnes, & ecce morimur: in tuo breui reſponſo ſumus reficiendi, vt ad vitam reuocemur: Hoc ſupplicat a te, ô pia Virgo, flebilis Adam cum miſera ſobole ſua exul de paradiſo: hoc Abraham, hoc Dauid; hoc cæteri flagitant ſancti Patres, ſcilicet tui, qui & ipſi habitant in regione vmbra mortis. Hoc totus mundus tuis genibus prouolutus exſpectat.* Et paulo pòſt: *Da Virgo reſponſum feſtinanter. O Domina, reſponde verbum quod terra, quod inferi, quod exſpectant & ſuperi. Ipſe quoque omnium Rex, & Dominus, quantum concupiuit decorem tuum, tantum deſiderat & reſponſionis aſſenſum, in qua nimirum propoſuit ſaluare mundum. Et cui placuiſti in ſilentio, iam magis placebis ex verbo; cum ipſe tibi clamet è cœlo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Si ergo tu eum facias audire vocem tuam, ipſe te faciet videre ſalutem noſtram. Nunquid non hoc eſt quod quærebas, quod gemebas, quod diebus & noctibus orando ſuſpirabas? Quid igitur? Tu es cui hoc promiſſum eſt, an aliam expectamus? Imò tu ipſa, non alia. Tu inquam, illa promiſſa, illa expectata, illa deſiderata, ex qua ſanctus pater tuus Iacob iam morti appropinquans, vitam ſperabat æternam, cum dicebat: Exſpectabo ſalutare tuum Domine: In qua denique, & per quam Deus ipſe Rex noſter ante ſecula diſpoſuit operari ſalutem in medio terra. Quid aliunde ſperas quod tibi offertur? Quid per aliam exſpectas, quod per te mox exhibebitur, dummodò præbeas aſſenſum, reſpondeas verbum? Reſponde itaque citius Angelo, imò per Angelum Domino. Reſponde verbum, & ſuſcipe Verbum: profer tuum, & concipe diuinum: emitte tranſitorium, & amplectere ſempiternum. Quid tardas? Quid trepidas? Crede, confitere, & ſuſcipe. Sumat humilitas audaciam, verecundia fiduciam. Nullatenus conuenit nunc vt virginalis ſimplicitas obliuiſcatur prudentiam. In hac ſola re, ne timeat prudens Virgo præſumptionem: quia etſi grata in ſilentio verecundia, magis tamē nunc in verbo pietas. Aperi Virgo beata cor fidei, labia confeſſionis, viſcera Creatori. Ecce deſideratus cunctis gentibus foris pulſat ad oſtium. O ſi te morante pertranſierit, & rurſus incipias dolens quærere quem diligit anima tua. Surge, curre, aperi. Surge per fidem, curre per deuotionem, aperi per confeſſionem.* Hactenus deuotiſſimus Pater.

Aug. ſer. 17. [illegible] natali Domini, non longè à fine, ſeu de tempo. ſerm. 21. [illegible] 10e

Bern. ho. 4 [illegible] Miſſus eſt, aliquan[illegible] à medio.

Gen. 3.

Iſai. 9.

Pſalm. 44.

Gen. 49.

Pſal. 73.

Agg. 2.

Cant. 3.

Redeamus ad verba Angeli, vocat Eliſabetham cognatam: quia tribus Leuitica cum tribu Iuda commiſcebatur à principio: nam Aaron accepit vxorem Eliſabetham filiam Aminadab abnepotis Iudę: fortaſſis quòd tunc non eſſent terrā ingreſſi, nec erat periculum tribuum hęreditates permiſceri. Poſtea etiam admiſtæ ſunt alię tribus cum Leuitica: nā Ioſabeth filia Iorā Regis Iuda vxor fuit Ioiadæ ſummi Pontificis, vt habes libro 2. Paralipnmenō: quoniam tribus Leui non habebat hæreditatem ſeparatam ab alijs, ſed ex decimis & oblatis templo viuebat: Et Maria cognationem cum vtraque tribu habuit, Regali videlicet, & Sacerdotali, quę ſummum Regem, & Sacerdotem erat paritura; vt teſtatur Auguſtinus libro de Euangeliſtarum conſenſu. Erat autem cognata Eliſabethę Maria per Annam matrem, non per Ioachim, vt putat Caietanus: alioqui Chriſtus non fuiſſet de tribu Iuda ſecundum carnē, ſed magis de tribu Leui, & ſic Chriſtus potuiſſet altari pręſto eſſe: contra Apoſtolum aliter in epiſtola ad Hebræos docentem. Manifeſtè Chriſtus ortus eſt de tribu Iuda, de qua nullus pręſto fuit altari: & Ioannes inquit: *Vicit Leo de tribu Iuda.* Et ratio eſt in promptu: quia filius non dicitur huius, vel illius filius per lineam fœmininam, ſed per lineam maſculinam, & falsò caneret Eccleſia: *Natiuitas Mariæ de ſemine Abrahæ orta, de tribu Iuda, clara ex ſtirpe Dauid.* Maria ergo, & Eliſabeth, filiæ fuerunt duarum ſororum, nempè Annæ, & Iſmariæ, vt quidam tradunt: vtraque Bethleemitica fuit de domo Dauid; ſed Iſmaria nupſit viro Leuitico; & Anna viro Bethleemitico Ioachim. Atque hac ratione deſumenda eſt cognatio, quæ erat Virginem inter & Eliſabethā. Niſi quis dicat ad tuendum dictum Caietani matrem Ioachim Virginis Mariæ parentis fuiſſe de tribu Leui: quia tunc rationes contra eum factæ nō militarent: eſſent enim tunc verè tam Maria, quam Chriſtus de tribu Iuda.

Eliſabetham Virginis cognatā cur vocet Angelus.

Exod. 6.

2. Paralip. 22

Maria Virgo cur de tribu Iuda ſimul & Leui fuerit oriunda.

Aug. lib. 2. de conſenſu Euangel. c. 2. to. 4.

Qua ratione Maria eſſet cognata Eliſabethæ, patris, an matris.

Caiet. in cap. 1 Matthæi.

Heb. 7.

Apocal. 5.

Cuius quis filius dicatur.

Vt verum ſit dictum Caietani, Mariam Eliſabethæ cognatam per Ioachimum patrem.

Subdit:

Quorſum illud, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis.

Subdit: *Et hic menſis, ſextus eſt illi:* Quod ad veritatis euidentiam poſitum eſt; & vt oſtendat conceptum illius ſterilis, certò iam cognoſci etiã ipſis ſenſibus poſſe, tum ex vtero tumẽte, tum ex motu viuentis in vtero infantis. Nam ad opera charitatis nõ tam pręcepto ſuperioris, quam charitatis ſtimulis incitari deberemus. Quod dicitur *Quia non erit impoßibile apud Deum omne Verbum:*

Quid non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbũ.

Omne verbum: pro, vllum verbum, vſurpatur. Solent namque frequenter Hebræi negationẽ pręponere verbo כל id eſt, non omne. Idẽ enim eſt: *Nõ erit impoßibile apud Deum omne Verbum;* ac dicere, nullũ verbum erit impoſſibile apud Deum: quãquam regulæ quorundam Dialecticorum refragentur, non tamẽ Ariſtotelis. Et nota quod ait de futuro, erit: quia hoc verbum adductum eſt ab Angelo, vt probet Deum poſſe pręſtare, vt Virgo ſalua integritate concipiat, & pariat; non ad probãdum quod ſterilis anus poſſit ope Dei concipere. Non enim rectè diceretur, Eliſabeth concepit, quia non erit impoſſibile: Sed dicendum fuiſſet, concepit, quia non eſt impoſſibile. Atque eadem hæc ſententia penè ad verbum habetur in Hieremia, qui ait: *Non erit tibi difficile omne verbum;* vbi, teſte Hieronymo, difficile poterat verti per impoſſibile.

Cur dictum de futuro: Nõ erit impoſſibile apud Deũ, &c.

Hierem. 32. B. Hierony. tom. 5.

Quod verbũ non ſit impoſſibile apud Deum.

Verbum verò, Gręce dicitur ῥῆμα, quicquid Deus futurum promiſerit, vel prędixerit, ſiue quod de quolibet dici, aut enunciari poteſt. Non eſt autem verbum quodcunque implicat contradictionem: & ideò ſolum fieri non poteſt, quia nec cogitari. Omnis ergo propoſitio, in qua prędicatum non deſtruit naturam ſubiecti; vel in qua non eſt repugnãtia extremorum, quæ conſtitueret duo ſimul pugnãtia, id eſt; eſſe, & nõ eſſe, Verbum eſt, & à Deo fieri poteſt. Quidam autem hoc loco verbum pro facto, vel re accipiunt more Hebræo, vt ibi: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo* (id eſt, in omni re) *quod egreditur de ore nomini.* Ita etiam dicitur: *Videamus hoc verbum quod factum eſt;* id eſt, hanc rem nobis ab Angelo reuelatam: quia Deus nec mentitur, nec decipit. Simili ratione, huius ſententiæ: *Non erit impoßibile apud Deum omne verbum,* ſenſus eſſet: Nulla res erit Deo impoſſibilis. Et Septuaginta interp. verba citata ex Hieremia verterũt: *Nihil apud te abſconditum eſt.* In quem ſenſum quæſtiones de illa vniuerſali enunciatione occurrerẽt. Non enim poteſt mori Deus, aut peccare, aut fallere, aut negare ſe ipſum, vt Paulus ait: Et tunc reſpondendum eſſet, Deum id circò dici omnipotentẽ; quia poteſt quicquid vult, & quicquid velle poteſt. Ita enim Auguſt. li. de Ciuit. Dei: *Deus,* inquit, *non ob aliud vocatur Omnipotens, niſi quoniam, quicquid vult, poteſt.* Sic ille. Sed certè verbum hic magis propriè accipitur pro promiſſione verbo ab Angelo facta ſecundum reſponſionem Marię dicentis: *Fiat mihi ſecundum verbum tuum.* B. Bernardus, propterea dictum eſſe, omne verbum, & non omne factum, ponderauit, quò nimirũ oſtenderet ſoli Deo idem eſſe dicere, & facere: idem velle & efficere: *Quia ipſe dixit, & facta ſunt.* Deum ergo tantę potentię meritò colere, & venerari debemus vel ob id maximè, quod omnipotẽtiam ſuam parcendo, atque miſerando declarat, vt Eccleſia precatur: ex qua opus Incarnationis proceſſit. Et Euangelium virtus Dei dicitur, ad ſalutem omni credenti: vt propter ſummam potẽtiam ſuam Deus magis voluerit à nobis diligi, quã timeri. Nihil ergo de his, quę ad fidem ſpectant, dubitemus, cum à Deo cui nihil eſt impoſſibile, ad credendũ proponantur; verum certiſſima fidei perſuaſione omnia myſteria apprehendamus; præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre, & Spiritu ſancto reddatur ab omni creatura honos, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

I. ſenſus. Deut. 8. & Matth. 4. Luc. 1. Hebr. 6. Hierem. 32. 2. Timot. 2. Deus cur dicatur omnipotens, teſte Auguſtino.

Aug. lib. 2. de ciu. Dei, ca. 7. pau'ò ante medium. Alter ſenſus congruentior. Tertius B. Bernardi. B. Berna. loco iam citato. Pſalm. 148. Deus cur maximè colendus. Roman. 1.

TRACTATVS IX.

In quo exponuntur illa verba: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum: & diſceſſit ab illa Angelus.*

L. c. 1.

Virginis obedientia.

BEATISSIMA Virgo, audita diligenter Angeli annunciatione, Dei potentiam, ac voluntatẽ oculis fidei ſpectans, & mundi iam perditi redemptionem, ac reparationẽ ſitiens, tota in ſeipſam deſcendens, promptam ſe pro gloria Dei obtulit ad omnes diuinę Maieſtatis voluntates, dicendo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Quaſi dicat: ſcio, quod omnes creaturæ plus debent Deo ſubijci, quam domino ſeruus, aut lutum figulo: nulla etiam creatura debet plus Deo, quã ego domino meo, atq; tuo: & ideò, ecce me prõptam. Et (vt Theophylactus exponit) tabula ſum pictoria, pingat pictor quid voluerit; faciat Deus quod libuerit; non me excuſo, vt olim Moyſes, cum mitteretur ad populũ Dei liberandũ; neq; rurſus, vt Abigail dicam: *Ecce famula tua ſit in ancillam: vt lauet pedes ſeruorum Domini mei:* ego pluribus rationibus ſum illi ancilla: ille infinitis

Theophyl. Exod. 4. 1. Regum 25.

Quid eſt dicere. Ecce ancilla Domini.

de cauſſis mihi Dominus. Cum tamen me agnoſcam omni dono, & virtute nudam, non audeo quicquam illi promittere; benè tamē contenta ſum, vt diuinum eius bene placitum per me, & in me impleatur. Ego nolo me cæteris mulieribus meliorem, aut magis idoneam exiſtimare, ſed ego libenter me conſecro dicoque eius perpetuo famulatui, atq; ſeruitio pro omnibus hominibus ac mulieribus, vt minima, promptiſſima, & obedientiſſima ancilla. Et hoc quidē dico non ſolū, vt verbis tuis, quibus me, vt conſentiam, inuitaſti, ſed & ardentibus precibus poſtulo in me fieri, quod euangelizaſti. Cum enim nouerim diuinam Maieſtatem in his, quę promittit, rogari & precibus velle pulſari, nec ob aliud illa polliceri, niſi vt promiſſione ſua, eorum in nobis deſiderium excitet, deſiderium verò perducat ad preces, preces verò aſſequātur quod donare diſpoſuit; vt non det ſine merito, vel diſpoſitione, quod gratioſè donaturus eſt: idcircò non tantū legationi tuæ aſſenſum prębeo, ſed ex intimis etiā cordis medullis rogo, petòq́, vt fiat in me, & per me, quicquid illi placet. Hoc donū tale eſt, & tam adoptabile, vt nulla ei mora prorſus facienda ſit: nā qua ratione eū melius honorare potero, quā habendo in propriū filiū illū ipſum, qui eſt Filius Dei? Ipſe me dignā, & idoneam fauore ſuo faciet: nec ego abſq; Dei auxilio plus apta ſum minimis, quam maximis rebus: vt ergo omnia poſſim in eo qui me confirmat, ſine quo boni nihil facere poſſum, ipſe præſtabit. Tantummodo videndū nobis eſt, quis ſit, qui præcipiat: neq; de nobis anxiè diſcutiendū an idonei ſimus: nam ſolet ipſe infima mūdi eligere, vt confūdat fortia, vt illuſtretur gloria ſua. Imitanda ergo eſt nobis beata Virgo; primū quidē in diſcernendis & probandis ſpiritibus. Deinde, poſtquā certi ſumus Deum eſſe, qui præcipit, vel ſuadet, non eſt tardandū, vel excuſandū, aut labor fugiendus, ne perinde nobis iraſcatur Deus, ac Moyſi Exod. 3. & 4. eſt indignatus, quaſi nos ſimus Dęo ſapientiores, aut ipſos, quos elegerit, nequeat reddere ad quod elegit idoneos. Piè autē & cū ratione creditur, Beatam Virginem in genua prouolutā, & capite inclinato, aut vt Hieronymus ait ſermone de Natiuitate ſanctę Mariæ, manibus expanſis, oculiſq́; ad cœlum leuatis, hæc verba dixiſſe, cum ingenti ac ineffabili virtutum omnium, nempè Fidei, Spei, & Charitatis, Magnanimitatis, Obedientię & Humilitatis exercitio: quas quidem virtutes in ipſis verbis expreſſiſſe videtur. Verbum enim, *Ecce*, promptam, & cœcam obe-

Philip. vlt.
Ioan. 15.

1. Cor. 1.
Virginis in annunciatione nobis tradita documenta.
1. Ioan. 4.

Quo habitu Virgo hæc verba pronunciauerit: ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.
Tomo 4. operū D. Hieronym.

dientiam ſignificat, non cunctantem, moras ve nectentem, verum ipſis verbis, & factis ſimul promptum obſequium pręſtantem. Et nota, Virginem de ſe in tertia perſona loqui, vt moris eſt in Sacris literis, vt Paulus ait de ſe ipſo: *Scio hominem ante annos quatuordecim, &c.* & Ioannes de ſe: *Hic eſt diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus*: & de ſe Chriſtus: *Vt autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem, &c.* Sic enim modeſtius loquimur, cum quid magnificum, aut excelſum de nobis dicimus: Hoc autē aduerbiū, *Ecce*, tum à Prophetis, tum ab Euangeliſtis, in deſcribendis Meſſię myſterijs ſępè vſurpatum eſt. Dixit enim Angelus: *Ecce concipies, & paries filium*: & rurſus: *Ecce Eliſabeth cognata tua, &c.* B. Virgo dixit: *Ecce ancilla Domini*: & rurſus: *Ecce enim ex hoc beatam me dicēt omnes generationes.* Dixit Eliſabetha: *Ecce vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis.* Dixit eius filius Pręcurſor: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Dixit vnus Euangeliſta: *Ecce Magi ab Oriente.* Dixit alter: *Et ecce, homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon.* Dixit Propheta: *Ecce Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorū.* Dixit alter: *Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator.* Dixit denique Pilatus: *Ecce homo*: Et, *Ecce Rex veſter.* Omnia ſiquidem, quæ ad Meſſiam ſpectant, admirāda ſunt: noua, & inaudita ſunt: frequenter ruminanda, & plena fide meditanda ſunt: vt nobis pretioſa ſint, & ſalutaria, vt ſunt in ſe ipſis. Secundò ancillam ſe Domini vocauit, cum eſſet ad matris dignitatem Filij Dei, quaſi ad cōuiulum, inuitata: Sedit in vltimo conuiuij loco, ex modeſtia, animiq́; ſubmiſſione ſe ipſā deprimens atq; humilians, vt ita digna haberetur, quę aſcenderet ad primum, honoratioremq́; conuiuij locū, & exaltaretur ſuper oēs choros Angelorum ad cœleſtia regna, iuxta Chriſti regulam: *Qui ſe humiliat exaltabitur.* Subiūgā verba Bernardi, quę ille ſuper his verbis de humilitate Virginis eſt meditatus: *Quæ eſt*, inquit, *hæc tam ſublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus, inſoleſcere gloria neſcit? Mater Dei eligitur, & ancillam ſe nominat. Non mediocris reuera humilitatis inſigne, nec (oblata tanta gloria) obliuiſci humilitatem. Non magnum eſt eſſe humilē in abiectione, magna prorſus, & rara virtus humilitas honorata.* Hęc ille. Meritò ergo Virgo ſe humiliauit, cum intelligeret infinitā Dei humiliationem, vt quę humilem & mitem eſſet paritura, humilis ipſa & mitis eſſet. Tum deinde quia omnia ancillæ obſequia, vt ſuo Domino placeant ex humilitate offerenda ſunt, & ſe ancillam agnoſcere & profiteri, iuxta illud: *Cum feceritis omnia*

Cur illud dixerit in tertia perſona, non in prima.
2. Cor. 12.
Ioan. 13. & paſſim deinceps.
Matth. 9.
Aduerbium Ecce: Prophetæ, & Euangeliſtæ quando adhibeant, & quare.
Matth. 1.
Iſai 7.
Luc. 1.
Ibidem.
Ibidem.
Ioan. 1.
Matth. 2.
Luc. 2.
Iſai. 35.
Zach. 9. & Matth. 21.
Ioan. 19.
Ibidem.
Maria Virgo cur ſe ancillam Domini vocauerit.
Luc 14.
Ibidem.
& Infra 18.
Bern. hom. 4. ſuper Miſſus eſt poſt med.
Quæ rara virtus humilitas Bernardo.
Luc. 17.

II. Ratio, cur Virgo ſe Domini ancillam vocauit.

quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod præceptum obſeruaſſe videtur B. Virgo: & ſicut Dominū altitudo, ita ancillam decet humilitas, quam in ea reſpexiſſe dicitur: tū quia ancillę nō eſt curioſius diſcutere, & examinare opera dominæ ſuę, ſed obſequi eius imperio: tum denique, quia, vt *Superbia, omnis peccati initium fuit; ita humilitas omnis virtutis fundamentum eſt.* Et vt ſuperbia homines à Deo alienauit; ita humilitas Spiritus ſancti domicilium efficit, iuxta illud: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?* Sic beata Virgo humilem ſe præbuit, & manſuetam, & trementē ad verba Dei per Angelum allata. Tertiò dixit: *Fiat mihi*, quo verbo charitatem feruidam, ſpem certam, & magnanimitatem oſtēdit; indicādo ſe illud expetere, ac petere, quod ſupra omnium mortalium vota, & cogitationes ſitū eſt: illamq; dignitatem, cui etiā vel Angeli ipſi inuidere, ſi capaces inuidiæ eſſe poſſent, non recuſarent. Vnde Bernardus ſerm. 4. ſuper Miſſus eſt, ſic ait: *Fiat, deſiderij eſt ſignum, non dubitationis indicium. Et per hoc, quod dicit, Fiat mihi ſecundum verbum tuum, magis intelligenda eſt exprimere affectum deſiderantis, quam effectum requirere, more dubitantis: quanquam nil obſtet intelligi, Fiat, eſſe verbum orantis. Nemo quippè orat, niſi quod credit, & ſperat: vult autem à ſe requiri Deus etiam quod pollicetur. Et ideò fortè multa, quæ dare diſpoſuit, prius pollicetur, vt ex promiſſione deuotio excitetur, ſicq; quod gratis daturus erat, deuota oratio promereatur. Sic pius Dominus, qui omnes homines vult ſaluos fieri, merita nobis extorquet à nobis: & dum nos præuenit tribuendo, quod retribuat gratis, agit, ne gratis tribuat.* Hactenus ille. Eſt etiam magnitudo animi B. Virginis in his verbis demōſtrata: nouerat enim prudentiſſima Virgo, matrem Meſſiæ magnis doloribus, & tormentis, ſuper omnes mulieres eſſe exponendam, quia nō ſemel legerat in Prophetis, Chriſtum flagellandum, conſpuendum, crucifigendum, & omnes filij iniurias in matrem aliquo modo detorquendas. Et quemadmodum Meſſias futurus erat nouiſſimus virorum, vir dolorum, & ſciens infirmitatem, & vt leproſus putandus, & futurus opprobrium hominum, & abiectio plebis: ita nouerat & matrem eius futuram nouiſſimam mulierū, mulierem dolorum, & ſcientem infirmitatem. Quare beatiſſima Virgo, quę hæc minimè ignorabat, nō potuit niſi ab excelſo, & conſtanti animo dicere, *Fiat mihi*. Nihil Virgini de cruce Chriſti Angelus dixit, vt poſteà fecit Simeon, quòd verbū Dei cum iudicio ſit diſpenſandum: neque plura Angelus debuit dicere, quàm haberet in mandatis: nec, ſi de cruce, & morte filij quicquā dixiſſet, vllo modo cōtradixiſſet, ſed abſque mora conditionem accepiſſet: nam & ipſa ex Scripturis intelligere poterat crucē ac mortem Meſſiæ: ideò magnanimitatis verbum fuit dicere: *Fiat mihi.* Mihi quidē primum, & in vtilitatem meam: deinde etiam in honorem meum, poſt Chriſti gloriam: tamen pro omnibus etiam dico.

Eccleſ. 10.

Iſai. vlt. iuxta ſeptuaginta

Quid illud: Fiat mihi ſecundum verbum tuum.

Idem Ber.

Alter ſenſus nempe B. Bernardi.

Cur Deus velit a ſe requiri quod pollicetur.

1. Tim. 2.

III. ratio eius dicti. Fiat mihi ſecundum verbum tuum.

Matth. 17.

Iſai. 53.

Pſalm. 21.

Angelus Mariæ de Chriſti cruce quare nil dixerit.

Luc. 2.

Verbum quando primum fuerit incarnatum.

Quartò ruit hoc verbo ſententia Theophylacti, qui quidem in illa verba: *Quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur*: ait nō audere ſe definire, an ante colloquium Angeli cum Virgine, an poſt illud verbum Dominus ſit incarnatus: quia enim B. Virgo dixit, *Fiat*, conſtat poſt hęc verba tanti deſiderij factum fuiſſe myſterium: poſt factum enim non opus erat orare, *Fiat mihi*: nec enim petimus quod iā habemus, ac poſſidemus. Quintò dixit: *Secundum verbum tuum*. Quo verbo inſignem ſuā prodit prudentiam, tantum optans, quātum ſibi fuerat per verbum euangelizatū; nihil maius, nihil minus. Ita enim decet nos ipſos Deo ſubijcere, quantū in nobis, & per nos operari dignabitur. Et quanquam B. Virgo ad Angelum pręſentem, ac euangelizantem diceret, *Secundum verbum tuum*: tamen cum illum nuncium Dei eſſe non ignoraret, cuius propoſuerat verba, probabile eſt, Virginem ſacroſanctam, quæ ſuperueniente repleta erat Spiritu ſancto, æternum Patrem reſpexiſſe, atq; fidei oculis Deum pręſentem ſpectantibus, ad illum orationem ſuam direxiſſe, cum non tam ſiſteret in nuncio, quam per eum, ad Dominum Angelorum, qui legationem illā inſtituerat, aſcenderat. Vnde Bernardus homil. 4. ſuper Miſſus eſt: *Fiat*, inquit, *mihi de Verbo ſecundum verbum tuum, quod erat in principio apud Deum. Fiat caro de carne mea, ſecundum verbum tuum: Fiat obſecro mihi verbum nō prolatum, quod tranſeat, ſed conceptum, vt maneat, carne videlicet indutum, non aere: Fiat mihi non tantum audibile auribus, ſed & viſibile oculis, palpabile manibus, geſtabile humeris. Nec fiat mihi verbum ſcriptum, & mutum, ſed incarnatum & viuum: hoc eſt, non mutis figuris, mortuis in pellibus exaratum, ſed forma humana meis caſtis viſceribus viuaciter impreſſum & hoc non mortui calami depictione, ſed ſancti Spiritus operatione. Eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini ante me factum eſt, nemini poſt me faciendum. Porro multifariam, multiſq; modis olim Deus locutus eſt Patribus in Prophetis, & alijs quidem in aure, alijs in ore, alijs etiam in manu factum eſſe verbum Domini memoratur: mihi autem oro vt in vtero fiat iuxta verbum tuum.*

Theophyl. in c. 2. Lucæ.

Expenditur illud Secundū verbum tuum.

Ad quem ea Virginis verba dirigantur, ad Deum, an ad Angelum.

D. Bernard. ad finem hom.

Ioan. 1.

Gen. 2.

Eiuſdem ſententiæ, nempè Fiat mihi ſecundum verbum tuum ſanè elegans & docta conſideratio Bernardi.

Hebr. 1.

Nolo

Nolo autem, vt fiat mihi declamatoriè prædicatum, aut figuraliter ſignificatum, aut imaginatoriè ſomniatum; ſed ſilenter inſpiratum, perſonaliter incarnatum, corporaliter inuiſceratum Verbum igitur, quod in ſe nec poterat fieri, nec indigebat, dignetur in me, dignetur & mihi fieri ſecundum verbum tuum. Fiat quidem generaliter omni mundo, ſed ſpecialiter fiat mihi ſecundum verbum tuum. Hactenus ille. Deinde Athanaſius ſermone de ſanctiſſima Deipara, reprehendit quoſdam Hæreticos, qui vocem Angeli, intelligebant fuiſſe materiam, & ſubſtantiam verbi: *Sed certè vox Angeli ſonus quidam tantum erat, & creatura fluxum, ac debile habens eſſe ab æterni hypoſtaſi Verbi, ſiue à ſubſtantia ſiue Dei longè omninò diſtincta. Et quod hic dicitur: ſecundum verbum tuum, nequaquam eſt referendum ad Verbum æternum, quod nō erat verbum Angeli, quod Græcè non dicitur hîc* Λόγος, *ſed* ῥῆμα: *verum ad Angeli promiſſa, verbi æterni incarnationem annunciantis.*

Quale hoc verbum Angeli, olim hæretici quidam ſomniauerunt.

B. Athan. to. 3.

Sequitur: *Et diſceſſit Angelus ab ea.* Quod in prędicto loco ponderat Athanaſius propterea dictum fuiſſe, ne quis exiſtimaret, per ipſum Angelum fuiſſe factam incarnationem. Receſſit autem cum magno gaudio, expletaque feliciter legatione, ac impetrato conſenſu Virginis, ad quem exhibitum ſciebat complendum eſſe incarnationis myſterium: non tamē ante diſceſſit niſi prius Angeli omnes è cœlo ad adorandum Chriſtum deſcendiſſent, iuxta Dei mandatum in Propheta Dauide, & Apoſtolo Paulo ad Hebr. 1. expreſſum, dicente: *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Exponit rectè B. Anſelmus, dici, *iterum*, quia primū erat in mundo inuiſibilis, poſteà verò viſibilis in carne fuit. Nec deſunt Doctores, qui aſſerant, huic incarnati Verbi adorationi accepto ferendam eſſe omnem gratiam, & gloriam, quam habuerunt Angeli. Nam etſi Angelorum per crucem & ſanguinem Redemptor non fuerit: fuit tamen Rex, caput gratificator Angelorum, & glorificator. Introductus eſt autem primogenitus in orbem terrę nō tantum per Natiuitatem ex vtero, ſed etiam per incarnationem in vtero Virginis. Et Propheta, poſtquam dixit: *Adorate eum omnes Angeli Dei.* ſubdit: *Audiuit, & lætata eſt Sion:* hoc eſt B. Virgo Maria, quæ de adoratione Verbi incarnati, & honore ſibi vt matri Meſſiæ præſtito, vehementer gauiſa eſt, & lætata, eorumque exemplo ipſa quoque verbum ex ſe, & in ſe incarnatum adorauit, & quemadmodum in natiuitate, vt canit Eccleſia, ipſum, quē genuit, adorauit. Hac ergo adoratione exhibita, abierunt omnes, & Angelus Gabriel rediit in cœlum. Nec prius rediit ad Deum, vt pietas & ratio perſuadent, niſi ante nouo nuncio ad ſanctos Patres, qui tum in limbo erant, perlato de Chriſti aduentu, deque inſtanti eorum liberatione, quo illi vehementer recreati ſunt. In inſtanti autem, quo verba Marię aſſenſum præbentis terminata ſunt, Incarnatio Filij Dei eſt ſubſecuta ſub mediā noctem; ad quam, vt deuoti quidam meditantur, protractum fuit Virginis cum Angelo Gabriele colloquium, iuxta illud: *Cum enim quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet; Omnipotens ſermo tuus, Domine, exiliens de cœlo à regalibus ſedibus venit:* quod etſi ad literam de occidēdis primogenitis Ægyptiorum dictum ſit: Eccleſia tamen, iuxta myſticum ſenſum, ad incarnationis, ſiue natiuitatis Chriſti myſterium media nocte peractum applicuit. Fuit autem Chriſtus in meridie hora ſextę crucifixus: & in meridie ex mōte Oliueti cœlos conſcendit; vt aſcendens clarius diſcerni poſſet, & ex maiori diſtantia. Et quemadmodū verbo, *Fiat,* ſexies repetito, mundus conditus eſt, vt cum dicitur: *Fiat lux, fiat firmamentum, fiant luminaria. &c.* ita vnico fortiſſimæ Virginis verbo *Fiat,* reparatus eſt mundus: quia non niſi Verbi incarnati beneficio, homines Deo recōciliantur; incarnatio autem vno tantum *Fiat,* peracta eſt. Non expreſſit Euangeliſta Lucas myſterium ſubſequutum incarnationis, ſicut fecit Ioannes, dicens: *Verbum caro factum eſt:* tum quia nouerat hoc Dei opus eſſe incomprehenſum, & verbis humanis ineffabile. Vnde Patres hoc nobis tradiderunt. Iuſtinus enim in li. de vera Fidei expoſitione oſtendēs diſpenſationis, ſiue incarnationis (ſic enim Græci œconomiam, ſiue diſpenſationem vocant, vt ſuperiore diximus) rationem inexplicabilē ſubdit: *Ne me verò quiſquam de vnionis modo percontetur: nō enim me pudebit fateri ignorantiā. Quin contra potius gloriabor quoq; me arcanis minime vulgandis fidem habere, & myſten, doctoremque eſſe eorum ſacrorum, ad quorum perceptionem ratio, & mens propter debilitatem ſuam languet. Quocirca neque ex me, neque ex alio clarè quidquam, & dilucidè de his diſcere velis.* Hęc ille. Damaſcenus verò libro 1. de Fide orthodoxa: *Quemadmodū,* inquit, *ſemetipſum exinaniuit vnigenitus Filius, & Deus, homo factus, ex virgineis ſanguinibus, alia quā naturæ lege plaſmatus, aut quomodo ſiccis pedibus ſuper aquas inceſſit, & ignoramus & eloqui non valemus.* Et Ioſaphat ſic inſtruitur à Barlaam: *Ne velis diſcutere, quomodo exinaniuit ſemetipſum filius Dei, & homo factus ex virginali ſanguine ſine matris corruptione*

Quorſum illud: Et diſceſſit Angelus ab ea, ſecundū Athanaſium.

Quando diſceſſerit Angelus à Virgine.

Pſal. 96.

Hebr. 1.

Cur iterum primogenitus Dei in orbem terræ dicitur introductus.

Anſel. tom. 2.

Audiuerit & lætata fuerit quæ Sion, iuxta Prophetam

Luc. 2.

Quo tempore die, an noctu, Verbum ſit incarnatum.

Sap. 18.

Ioan. 6.

Act. 1.

Gen 1 & ſeq.

Quid quod Virginis reſponſum, incarnationem ſubſecutam ſuppreſſit Lucas.

Iuſtin. mart. to. 3. ſub init.

Quam nos incarnationē dicimus: græcè verbis exprimere ſolent.

Damaſ. c. 2 in fine.

Philip. 2.

Matth. 14.

Idem in vita SS. Barlaam. & Ioſaphat.

ruptione. Fide enim iſta ſumus edocti tenere, diuinitus docti ex diuina Scriptura tradita. Modū igitur ignoramus, nec dicere valemus. Rurſus libro 3. *Inclinauit cælos, & deſcendit: hoc eſt, Inhumiliabilem eius altitudinem in humilitate humiliauit, & deſcendit cum ſeruis ſuis deſcēſu ineffabili, & incomprehenſibili (hoc enim oſtendit deſcenſio) & perfectus Deus exiſtens, homo perfectus fit. Et hoc impletur opus, quod omnium nouorum maximè nouum eſt, & quod ſolum nouum ſub ſole, per quod infinita Dei apparuit virtus.*

Idem ca. 1.
Pſalm. 17.
Inclinauerit quando cœlos Deus, & deſcenderit, iuxta Prophetam.
Hieron. 31
Omnium nouorum maximè nouum, incarnatio Filij Dei ſecūdum Damaſcenum.

Auguſtinus epiſt. ad Voluſianum loquens de hoc myſterio, ait: *Hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Demus Deū aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe: in talibus rebus tota ratio facti eſt potentia facientis.* Hęc ille. Deinde, videtur Lucas celebrem illum pictorem vocatum Timantem imitatus fuiſſe: vt enim ille quod exprimere penniçillo non poterat, velo quodam tegebat: ita Lucas ſilentio magis explicauit operis magnitudinem, quā verbis. Tertio ſic ait B. Auguſt. li. de Aſſumpt. Virg. *Quædam Scriptura ſancta varijs indagationum ſtudijs quærenda reliquit, quæ non ſunt ſuperflua exiſtimanda, dum vera indagatione fuerint patefacta. Fœcunda eſt enim veritatis autoritas; & dum diligenter diſcutitur de ſe gignere quod ipſa eſt cognoſcitur. Sæpè enim diſcuſſa veram conuenientiam parit, quam manifeſtu ſermonum abſcondit, & ſæpè apertis ſermonibus inſinuat, in quib. nihil præter id quod ſonat, quærendum inuitat.* Hęc ille, pulchrè docens, quędam à Scripturis relinqui, quæ facilè à ratione, & conuenientia coniectantur. Nam ſi agens naturale in ſubiecto iam diſpoſito, & quantū poteſt, illi applicato, non moratur operari: quid de Deo, & verbo infinitæ virtutis artifice putandum eſt, cum vidiſſet à Spiritu ſancto paratam Spōſam, & non tantum cōſentientem, ſed & deſiderantem etiam id, quod Deus eam deſiderare volebat? In hunc modum, poſtquā omnia quæ ad tabernaculum ſpectabant, perfecta ſūt, operuit nubes tabernaculū teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud: vt dicitur Exod. 40. in huius typum obūbrationis per Verbum in Maria iam probè diſpoſita factæ. Eſt & alia quarta ratio; quia cum ſtatim ſurgens viſitauit cognatam ſuā, ab ea cognita eſt mater Meſſiæ, cum dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* quæ verba ponunt, opus incarnationis iam fuiſſe perfectum. Quod autem immediatè poſt Virginis aſſenſum conſecutum ſit opus incarnationis, tradunt Patres, & in primis Athanaſius in Euangelium de ſanctiſſ. Deipara, dicens:

Aug. epiſt. 3. inter med. & initium, tom. 2. in princ.
II. Ratio ſuppreſſi a B. Luca incarnationis operis ab exemplo.
III. Ratio.
Idem lib. de Aſſump. Virg. Mariæ capi. 1. tom. 9 circà med. circiter & finem.
Exod. 40.
IV. Ratio.
Luc. 1.
Quod immediatè Virginis aſſenſum opus incarnationis conſecutum ſit, oſtenditur.
Athan. to. 3. à medio.

Hoc ſignificat Euangeliſta, Angelum ab ea digreſſum eſſe: ne occaſionem relinqueret dicere volentibus, eum ipſum Angelum incolam Virginis incarnatum fuiſſe, aut verbum quod ille inſonuit, aut prolocutus eſt, hominis naturam condidiſſe, ſed quod abſcedente Angelo ſuperuenerit in Virginē Spiritus ſanctus, obumbraueritque illam virtus Altiſſimi: atque ita poſtmodum conſummatus eſt ſalutaris ille conceptus. & Damaſcenus libr. 3. *Poſt igitur conſenſum ſanctæ Virginis Spiritus ſanctus ſuperuenit in eam, iuxta ſermonem Domini quem dixerat Angelus inſtruens ipſam, & virtutem diuinitatis Verbi ſuſceptiuam præbuit, ſimul autem & generatiuam. Et tunc obumbrauit ei, Dei Altiſſimi in ſua ſubſiſtens hypoſtaſi ſapientia, & virtus, Filius Dei, Patri conſubſtantialis, velut diuinum ſemen. Et conſtruxit ſibi ipſi ex caſtis, & puriſſimis ſanguinibus carnem animatam anima rationali, & intellectuali, primitias noſtræ conſperſionis, non cum ſemine, ſed cōditorio opere per Spiritum ſanctum: non paulla tim per additamenta expleta figura, ſed vno contextu abſoluta.* B. Auguſt. libr. de Symbolo ad Catechumenos: *Quando Angelus iſtam virginem ſic ſalutauit, tunc eam Spiritus ſanctus fæcundauit, tunc illa fœmina virum ſine viro concepit, tunc eſt repleta gratia, tunc Dominum ſuſcepit, vt eſſet in ea, qui fecerat eam.* Rurſus in ſerm. de Natali Domini: *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Mox igitur Angelus Virginis accepto conſenſu, cæleſtis regionis accolas repetiuit: & ecce ſubito ſecretum Virginis ineffabilis potentia penetrauit. Intrat artifex mundi anguſtias ventris humani, efficitur grauida mater intacta, & ecce tanquam ſponſus de thalamo Maria, Chriſtus procedit ex vtero.* Idem de eodem: *Nec mora reuertitur nūcius & nuptialem thronū ingreditur Chriſtus. Accepit ſtolam carnis in thalamo Virginis.* Hęc ille. Hanc eādem doctrinam omnes patres veteres, ſed maximè Scholaſtici vno conſenſu tradūt. Item Gregorius Romanus, qui ait: *Tunc Deus Pater Deo Filio ſuo nuptias fecit quādo hunc in vtero Virginis humanæ naturæ coniūxit: quando Deum ante ſecula, fieri voluit hominem in fine ſeculorum.* Idem quoq; alibi tradit: *Nunciante Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro: & manente incommutabili eſſentia, qua ei eſt cum Patre, & ſancto Spiritu coæterna, aſſumpſit intra virginea viſcera: vnde & impaſſibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante ſecula, temporalis poſſet eſſe in fine ſeculorum.* Et Petrus Martyr libro de Deitate, vt producitur in Concilio Epheſino: *Tunc Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, cum Angelus Virginem ſalutauit.* Lege Euthymium in Lucæ primum caput, & Nicephorum libro primo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite octa-

B. Damaſc. ca. 2. lib. de Orthod. fide propè initium.
B. Aug. lib. 2. de Symbol. ad Catech. c. 8 [illegible] propè fin.
Idem ſerm. 5. in Natali Domini ſub finem. tom. 10. inter med. & init.
Pſalm. 18.
Idem ſer. 17. in fine.
Greg. hom 38. in Euangelia, prope init. tom 2.
Deus Pater quando nuptias fecerit Filio ſuo,
Matth. 22.
Idem lib. 18. moral. cap. 36 initio, tom. 1.
Ioan. 1.
Petr. Martyr.
Euthym.
Niceph.

uo.

Rupert. Tuit.

uo. Rupertus ad hęc libro primo de Spiritu ſancto: *Maria vix abſoluerat ſermonē, quin è veſtigio adfuerit Spiritus ſanctus & ſeſe in Virginis vterum infuderit, vt matrem illam faceret Emmanuelis.*

Statim poſt Virginis aſſenſum Verbum carnem factū eſſe, contra Magdeburgenſes rurſus oſtenditur.

Ambr. libr. 2. in Lucam, c. 6 tom. 5.

Mariæ oratio nubes penetrat.

Matth. 8.

Ioan. 4.

Fruſtra igitur Magdeburgenſes Centuria prima, libro primo, ſub dubio relinquunt, an conceptio Chriſti conſecuta ſit Angeli cum Maria finitum colloquium. Sed quid quæſo impediret, quo minus ſitientiſſimus noſtræ ſalutis Deus id cōfeſtim præſtiterit, & neſciat tarda molimina Spiritus ſancti gratia? Quid etiam non impetraret, aut non efficeret ipſos cœlos, ac nubes penetrās Marię orantis deprecatio? Ad hęc Dominus rogatus vt impertiret ſanitatem ſeruo Centurionis paralytico, & filio Reguli febricitāti, dicitur quòd ſanatus eſt puer in illa hora, & quod hora ſeptima (qua dixerat Dominus: *Vade filius tuus viuit,*) reliquit illum febris: quātò magis confeſtim abſoluit opus incarnationis ſuæ à tempore, quo Maria conſenſum ſuum præbuit, ad quem ſolum exprimendum venerat Angelus de cœlo?

Quando primum fuerit corpus Chriſti formatum.

Illud etiam tanquam dogma Fidei à Patribus eſt aſſertum, corpus Chriſti fuiſſe à primo inſtanti conceptionis perfectè diſpoſitum, & in ſua membra diſtinctum, vt animam rationalem reciperet: quod in nobis non contingit, niſi poſt quadraginta dies, in fœmina verò poſt octoginta. Hoc autem ſummæ virtuti artificis Spiritus ſancti tribuendum eſt, quæ cum ſit infinita, potuit vnico temporis momento diſponere non ſolùm ad animam rationis participem accipiendam, ſed etiam ad vnionē Verbi cum humana natura. Non ergo in Chriſti conceptione is ordo fuit, qui in reliquorum hominum conceptu: vt ſcilicet prius in vtero Virginis fuerit quædam informis maſſa, quæ deinceps per membrorum, & organorum diſtinctionem formaretur, & poſtea per animæ infuſionem animaretur: ſed in ipſo conceptus Chriſti momento ſimul fuit carnis formatio & figuratio, animæ infuſio, animæ & corporis à diuinitate aſſumptio. Quamobrem falsò Lutherus in Poſtilla Dominicæ primæ poſt Natalem Domini exprobrat Catholicis, quod nouum Fidei articulum finxerint. Et Bucerus in Luc. 11. *Quæ ſuperioris,* inquit, *ſeculi Theologi de cōſummatione Domini noſtri, vt hominis in inſtāti (vt loquuntur) conceptionis perfecta diſputant, ipſis relinquamus; nam ex ſeſſila commenti ſunt.* Sed Patres plures qui ſubiunguntur, calumniam hanc facilè reuincent, & quā parū verſati fuerint in veterū Patrum lectione, oſtendent. Quare aperte

Qualis hominum ſoleat eſſe conceptus

Contra Lutherum & eius aſſeclas.

Contra Bezanos humanā Chriſti naturā ſeorſum à Verbo in vtero genitricis extitiſſe fabulantes.

etiam reuincuntur Bezani, qui fabulantur, humanam Chriſti naturam ſeorſum à Verbo in vtero genetricis extitiſſe: quod falſiſſimum eſt, & contra doctrinam ſanctorū Patrum. Ait enim Auguſtinus: *Ex quo (Chriſtus) homo eſſe cœpit, ex illo eſt & Deus: vnde dictum eſt: Verbum caro factum eſt.* Et epiſtola ad Voluſianum: *Cum enim Verbum Dei permiſtum eſt anima habenti corpus, ſimul & animā ſuſcepit, & corpus.* Adde Theodoritum libro ſecundo Polymorphi: *Quando autem dicis factum fuiſſe vnionem? Ego dico, ſtatim in ipſa conceptione carnem autem à Spiritu ſancto fuiſſe formatam, poſtquam prædictum eſt ab Angelo. Non erant ergo duæ naturæ ante vnionem, ſed vna tantum. Si enim vna præexiſtit quidem diuinitas, non ſimul autem exiſtit humanitas; formata eſt enim poſt ſalutationem Angelicam, formatione autem coniuncta eſt vnio, vna ergo natura erat, quæ ſemper eſt, & eſt ante ſecula.* Sic ille. Et ante hos omnes Athanaſius, libr. de incarnatione Chriſti: *Carnis vnitio cum Verbi diuinitate ex vtero originem traxit: ibi enim eam Verbum, cum è cœlo adueniſſet, conſtituit; quippè quæ non erat, antequàm cœlitus verbum adueniret.* Accedit illud: *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Vbi Ambroſius libro ſecundo de Spiritu ſancto, & Autor operis imperfecti in Matthæum, legunt: *Quod enim ex ea naſcetur.* Maluit enim Angelus naſcendi, quàm concipiēdi verbo vti, vt Chriſti corpus ſtatim à ſua conceptione perfectum iudicaret. Et confirmatur ex illo: *Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Quibus verbis declarat cōceptum Mariæ mox perfectum fore, quoniam nōn de homine, ſed de Spiritu ſancto virtutem Dei, hoc eſt, filium Dei conceptura eſſet. Sunt autem operationes Dei propriæ illæ quæ fiunt in inſtanti. Quare rectè Gregorius Romanus epiſtola ad Quirinū Epiſcopum: *Non prius in vtero Virginis caro concepta eſt, & poſtmodū diuinitas venit in carnē: ſed mox vt Verbum venit in vtero, mox Verbum ſeruata propria natura factum eſt caro: & perfectus homo, id eſt, in veritate carnis, & animæ rationalis, natus eſt per vterum Virginis vnigenitus filius Dei. Vnde & vnctus præ participibus dicitur; quia omnes nos prius peccatores homines exiſtimus, & poſtmodum per vnctionem ſancti Spiritus ſanctificamur. Ipſe autem qui exiſtens Deus ante ſecula per ſanctum Spiritum in vtero Virginis homo conceptus eſt in fine ſeculorum: ibi ab eodem Spiritu vnctus eſt, vbi conceptus.* Hic idem tradit Baſilius homilia de humana Chriſti generatione, qui ait: *Hinc enim deprehendi licet, quod non ſecundum communem modum carnis conſtitutio Domino fuit. Conceptum namque illicò perfectum fuit, non per interualla*

Ioan. 4.

Aug. li. 13. de Trin. ca 17. circa med. tom. 3.

Ioan. 1.

Idem epiſt. 3. paulo ante med. tom. 2.

initio.

B. Theodor. 2. circa med.

Athan. tom. 3.

Matth. 1.

Ambr. tom. 2 à med.

Autor oper. imperfe. in Matth. ho. 1.

Luc. 1.

Operationes Dei propriæ quænam ſint.

Greg. Rom. li. 9. Regiſt. epi. 61 paulo à med. tom. 2.

Chriſtus cur vnctus præ participibus dicatur, teſte Gregorio.

44. ebſ. c.

Baſ. hom. 15. circa med. to.

paullatim formatum, vt planè verba declarant. Non enim dicit: Quod in ea conceptum eſt; ſed, quod in ea natum eſt. Gregorius Nazianze. in Monodia ait, Chriſtum à perfectione cœpiſſe. Euthymius apertè idem docet ſuper illud Matthæi; *Quod enim in ea natum eſt. Formatum in ea genitum dixit; vt diſcamus nos paullatim modo ſcilicet formatum eſſe, ſed repente quantum ad formationem, perfectè factus eſt.* Idem docet Bernardus homilia ſuper Miſſus eſt, ponderans verba Hieremiæ: *Nouum faciet Dominus ſuper terrã,* FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM: *Nec fuit hora,* inquit, *in quacunque ætate ſua, qua de plenitudine illa quam in ſua conceptione accepit in vtero, vel aliquid eidem adijceretur, ſed à principio perfectus, à principio, inquam, plenus fuit Spiritu Sapientiæ, & intellectus; ſpiritu conſilij, & fortitudinis; ſpiritu ſcientiæ, & pietatis; & ſpiritu timoris Domini.* Hæc ille. Ergo à primo inſtanti plenus fuit, & perfectus homo, quamquam corporis magnitudine poſteà creſceret, & proficeret ætate. Quodq; proficeret ſapientia, & gratia, ibidem ſoluit Bernardus, & nos alibi latius diſſeremus. Auguſtinus, vel potius Fulgentius libro de fide ad Petrum Diaconum: *Firmiſſimè,* inquit, *tene, & nullatenus dubites, non carnem Chriſti ſine diuinitate conceptum in vtero virginis, priuſquam ſuſciperetur à Verbo, ſed ipſum Verbum Deum ſua carnis acceptione conceptum, ipſamq; carnem Verbi incarnatione conceptam.* Gregorius quoque libro Moralium: *Annunciante Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro.* Sic ille. Quod ſi Chriſti caro fuiſſet, priuſquam à Verbo ſuſciperetur; ergo aliam ab hypoſtaſi Verbi ſubſiſtentiam habuiſſet; ac proinde opus fuiſſet, Verbum Dei in aſſumptione deſtruere priorem carnis ſubſiſtentiam præexiſtentem: quod abſurdum eſſet, & conceptio tota nõ poſſet tribui Filio Dei. Si verò conceptus totus ſimul fuit à Verbo aſſumptus: conſequitur etiam fuiſſe ab initio anima ratione prædita animatum, cum caro humanæ naturæ fuerit à Verbo aſſumpta niſi ratione animæ rationalis, ſine qua incongruum fuiſſet diuinitati aſſumere carnem. Quare Damaſcenus rectè dixit: *Simul caro & Dei Verbi animata caro, rationalis & intellectiua. Quamobrem non hominem Deificatum dicimus, ſed Deum humanatum.* Rurſus idem; *Simul cõceptus quidem Verbi, carnis autẽ in Verbi ſubſiſtentia.* Hactenus ille. Quod conſonum videtur ſententiæ Hieremiæ Prophetæ, dicẽtis: *Nouum faciet Dominus ſuper terram, Fœmina circundabit virum.* Quod ita exponit Hieronymus: *Fœmina circundabit virum gremio vteri ſui: Qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur ſapientia, & ætate: ſed perfectus vir in ventre fœmineo ſolitis menſibus continebitur.* Quod verò Theophylactus ſcribit hoc loco, dicẽs: *Sunt qui dicunt, quod vbi Dominus obumbrauit vterum Virginis, ſtatim perfectus fuerit infans. Alij autem hoc non recipiunt. Audi enim quid dicat: Ideò & quod naſcetur ſanctum, hoc eſt, quod particulatim in vtero creſcit, & non ſtatim perfectus exiſtit.* Hæc, inquam, verba rectum ſenſum accipiunt, ſi reuera dicamus, eum perfectum, conſummatumq́ue fuiſſe in primo inſtanti conceptionis, ſed in corporis magnitudine, & confortabatur, & proficiebat ſapientia, & ætate, vt infra dicitur. Subitoq; facta ſunt admiranda illa quatuor, nempè formatio corporis ex puriſſimis ſanguinib. Virginis, ac eius in ſuas partes diſtinctio; Creatio animæ rationalis, eiuſque in corpus formatum iam, & ſuis perfectum organis infuſio; & vnio illa ineffabilis diuini Verbi cum anima, & per animam mediam cum corpore ipſo coniunctio. Tunc illa tria mirabilia effecta, de quibus Bernardus loco prædicto: *Coniuncta ſunt,* inquit, *ad inuicem Deus, & homo; mater, & virgo; fides, & cor humanum. Et quidem tertia inferior eſt alijs duabus, ſed non minus fortis. Mirum eſt enim quomodo cor humanum his duobus fidem accommodauit: quomodo credi potuit quod Deus homo eſſet? quod virgo, quæ peperiſſet?* Hæc ille ferè.

Greg. Nazian. Euthym. in Matth. operis initio.

Luc. 1. B. Bern. ho. 2. ſuper Miſſus eſt, circa med. Hierem. 31.

Iſai. 11.

Idem ibid. Aug. li. de Fide ad Petrum c. 18. to. 3. circ. med. à princ.

Greg. libr. 18. Moral. cap. 36. init. tom. 1.

Si prius caro Chriſti fuiſſet quàm ſuſciperetur à Verbo, quid inde.

Damaſc. lib. 3. ca. 2. in fine.

Idem cap. 12. eiuſdem libri.

Hierem. 31. Hieron. in dictum c. Hier. lib. 6. tom. 5.

Quo ſenſu Theophyl. ſtatim ab obumbratione virginis perfectũ Chriſti corpus neget fuiſſe. Theophyl.

Luc. 1.

Luc. 2.

Admirabilia quatuor incarnationis ſimul peracta miniſterio S. Spiritus virtute diuina, quæ nam illa.

Bern. in vigilia Natalis Domini, circa finem.

Meditantur autem quidem, tres ſanguinis guttas virtute Spiritus ſancti, & Angelorum miniſterio (quatenus miniſtrare potuerunt) de corde Virginis erutas, & in vtero ad formandum corpus Filii Dei repoſitas. Tum quia cor nobilius membrũ hominis eſt, & ſedes vitæ, atq; ex eo formandum membrum nobilius, hoc eſt, caput Eccleſiæ, quod nouam vitæ rationẽ per gratiam, & gloriam daturum erat. Cor etiam in medio eſt animalis, & in medio cõſiſtit virtus; & Chriſtus in gradu ſupremo omnes virtutes habiturus erat, & cor templũ Spiritus ſancti nos inhabitantis, & Chriſti, de quo Apoſtolus: *Habitare,* inquit, *Chriſtum per fidem in cordibus veſtris.* Ideò ex ſanguine cordis formari voluit: ſicut etiam corpus Chriſti templum fuit diuinitatis, vt inquit Ioannes. Debebat prætereà Chriſtus ad amandum eſſe propenſus; atque ideò ſanguine illius membri, in quo eſt ſedes amoris, corpus ſuum formari voluit, vt tam ex parte materiæ, quam artificis Spiritus ſancti efficeretur hominum ardentiſſimus amator, vt pro membris ſuis liberandis ſanguinem totum ſuum ex corde profunderet.

Quibus rationibus adducti pij quidam viri meditentur Corpus Chriſti da virgineo corde Mariæ fuiſſe formatum.

Epheſ. 1. & 4. & 5. & Coloſſ. 1.

Horat.

Cordis prærogatiuæ.

Epheſ. 3.

1. Cor. 3.

Ioan. 2.

Cor ſedes amoris.

In hanc tamen piam, & ſpecie religio-

ſam

Hanc ſententiam impugnat Abul. Epiſcopus.
Abul. in c. 12. Leuit.
Quadruplex humani fœtus concipiendi modus.

ſam meditationem, ſolida quædam argumenta obiecit Epiſcopus Abulenſis, quæ minimè diſſimulanda eſſe duxi, ne prætextu pietatis quenquam à Catholico ſenſu aberrare contingat. Nam corpus Chriſti aut de ſemine formatum eſt, aut de carne & oſſibus B. Deiparæ, aut de ſanguine, qui erat in corde, ſiue in venis, ſiue in alijs eius corporis partibus, aut denique de ſanguine menſtruo, qui naturalis materia fœtus eſſe ſolet. Si ergò oſtẽdero tribus priorib. modis cõtingere nõ potuiſſe, neceſſariò quartus & verus, & catholicus retinendus erit.

Chriſtum de viri ſemine non fuiſſe conceptum.
Luc. 1.
Iſai. 7. & Matth. 1.
Nec de Virginis quidẽ corpore ſuſcepto ſemine potuiſſet formari.
Pererius tom. 2.

Quòd igitur de ſemine maſculino conceptus non ſit, Fides apertè docet, quæ tradit B. Mariam fuiſſe Virginem virginum, & in illam Spiritum ſanctũ ſuperueniſſe: atque de illa prædictum erat: *Ecce, virgo concipiet, & pariet filium*, videlicet remanens Virgo. Imò etſi B. Virgo fuiſſet à viro cognita, non formatum fuiſſet corpus Chriſti de viri ſemine, quia illud non eſt materia fœtus, ſed tantùm actiuum, ſiue efficiens principium, vt tradit Ariſtot. libr. 15. de hiſtor. animalium, ſiue lib. 1. de generatione, cap. 20.

Fœmineum nec ſemen Dominici corporis materia non fuiſſe.
S. Thom. 3 p. q. 31. art. 5. ad 3. tom. 13.
Ariſtot.

Nec etiam formatum ex ſemine fœminæ, quod humor quidã eſt aquoſus, & imperfectum in illo ſeminis genere, vt docet Thomas, & non eſt materia fœtus, & quædam fœminæ, non ſeminantes concipiunt ex ſemine menſtruo, qui remanet vltra ſemen ſœminæ dictum, vt ibidem tradit Philoſophus. Si ergò in alijs non eſt materia fœtus, multò minus fuit in Chriſto: quia tale non deciditur ſine venerea voluptate rationem abſorbente: quę omnia repugnant virginitati, & puritati pudiciſſimæ Virginis. Nun ergò conceptus eſt ex vllo ſemine, vt probatum eſt.

Alter modus conceptionis Chriſti ex carne, & oſſibus Virginis matris excluditur multiplici ratione.

Secundò, corpus Chriſti non debuit neque potuit formari de carne & oſſibus Virginis: hoc enim fieri non poterat ſine corruptione corporis ſui tollendo aliquid, quod ad integritatem eius ſpectabat; ſiue illud eſſet os, ſiue caro, ſiue vtrumque: nec ſic naſci conueniebat, vt mater eius aliquo membro, aut oſſe deſtitueretur.

Quare ſicut ex coſta Adæ Eua, non ita ex B. Virginis etiam coſta Chriſtus non fuerit formatus.
Gen. 2.
Humanum ſemen quatenus ſuperfluum.

Nec obſtat ex caſta Adę Euam formatã fuiſſe, quia in Adamo non fuit aliquid, ex quo Eua formaretur, nõ facta aliqua in eo ablatione, ſiue diminutione. Ideò poſuit in eo Deus coſtam quandam ſuo quidem corpori ſuperfluam, ſed neceſſariam ſpeciei ad formandam Euam, & qua ablata nihil de integritate corporis Adæ detrahetur; ſicut eſt quantum ad ſemen in viro, quod, quantum ad integritatem viri, & ſubſtantiam, profectò eſt ſuperfluũ, ſed ſimpliciter minime ſuperfluum: quia eſt neceſſarium ad conſeruationem ſpeciei. Sed nihil tale in beata Virgine ſuperfluum fuit (quantum attinet ad integritatem propriam) ex quo Chriſti corpus formaretur. Deinde noluit Deus duos homines ſimul creare, id eſt, maſculum & fœminam, ſed ex vno omnes deriuare voluit, & ille vnus debuit eſſe maſculus ob nobilitatem ſexus, & alias rationes: quamobrem fœmina eſſe non poterat, quę per conceptionem in vtero id pręſtare poſſet: nam vir matricem non habet, nec viam habet emiſſionis. Ideò aliter fieri non potuit, niſi ſumendo de corpore viri partem aliquam, ex qua Eua formaretur, ſicut & factum eſt: ſecus eſt in Virgine, quę concipere poterat & parere, etiamſi ſupra naturam adiuta.

II. Ratio.
Hebr. 2.
Ex viro, ſodẽ que maſculo cui exierit genus humanũ.
Act. 17.
Viri ad concipiendum impotentiam.

III. Ratio.

Tertiò, ſi hoc modo Chriſti corpus formatum fuiſſet, nihil referebat, an ex viro, an ex fœmina formaretur, cùm ex vtraq; æquè poſſet formari: & potiùs de viro formandum fuiſſet ob nobilitatem & perfectionem ſexus, & tamen Chriſtus de muliere natus eſt. Adhæc ſi hoc modo conceptus eſſet Chriſtus de Maria, & corpus eius de virginea carne formatum, minimè de ea Chriſtus natus, ſed ſumptus & factus tàtùm diceretur: vt Eua dicitur non nata de Adam, ſed de viro ſumpta ſiue ædificata: & tamen Chriſtus dicitur de Virgine natus. Non debebat ergo ſic formari de Virgine, vt verè de ea natus dici non poſſet. Deniq; ſi hoc daretur, maxima B. Virgini dignitas eriperetur, quia nõ eſſet mater Chriſti, aut mater Dei: quod eſt ſummum eius prærogatiuum, & priuilegium. Non enim aut eſt, aut vocatur illa mater, in qua, vel ex cuius ſubſtantia aliquid fit, vel formatur. Nam ſic terra eſſet mater omnium animantium; & Eua eſſet Adæ filia, & animalia quædam quæ intra, aut extra hominem formantur, filij hominis dicerentur: quia ad veram rationem maternitatis vel paternitatis, adeſſe oportet aliquam virtutis generatiuæ operationem, quæ hic minimè fuit, ſed ſolũ materia inde ſumpta, quæ ad maternitatis rationem non fecit: non enim lignum eſt mater ſcamni, licèt ſcamnum ex ligni materia deſumatur. Quare nec ſic eſſe debuit in hoc tanto B. Virginis myſterio.

IV. Ratio.
Gen. 1.
V. Ratio.
Quęnam ſummũ fuerit prærogatiuũ Virginis matris.
Ad hoc vt quis ſit verus Pater aut vera mater, quid neceſſario requiratur.

Nequaquã ex venali ſanguine, verùm ex mẽſtruo Chriſtum fuiſſe cõceptum.

Iam ad tertium membrum tranſeamus, & oſtendamus Chriſtum nequaquam conceptum ex ſanguine alio à menſtruo, ſiue ille eſſet in corde, ſiue in venis, vt quidam magis piè, quàm ſolidè cogitant, putantes menſtruum ſanguinem immundũ eſſe, at mundiſſimum Chriſti corpus de immũdo ſanguine prodire non debuiſſe: præſertim

B. Damaſc. lib. 3. cap. 2. de Orth. fid.

cùm ex puriſſimis & caſtiſſimis Virginis ſanguinib. id profiteatur Damaſcenus formatum fuiſſe. Verùm ſi penitùs rem ſpeculemur, non potuit Chriſti corpus ex alio quocunque ſanguine exiſtente in venis, aut in corde, aut in alia qualibet corporis parte, ſed tantùm ex ſanguine menſtruo concipi: quod ſequentibus euincitur rationibus.

Prima ratio.

Prima ſit: Si ex tali ſanguine, quem illi dicunt, fœtus Chriſti conceptus fuiſſet, certè beata Maria vera eius mater non eſſet. Nam ſicut ſi formatus fuiſſet ex carne, vel oſſe Virginis, Beata Virgo vera Chriſti mater minimè extitiſſet, vt probatũ eſt: quia illæ partes nõ ſunt materia diſpoſita ad generationem per facultatem generantem, quæ nil ſuper illas agit, ſicut nec ſuper phlegma, nec ſuper cholerã, ſed actu ſunt corporis partes non exiſtentes in potentia naturali ad generationem fœtus. Ad eum prope modum ſanguis, qui eſt in alijs corporis partibus, non eſt materia apta generationi ſubſeruiens, ſed tantùm nutritioni accommodata, quam facultas nutritiua agens efficit vt ſit in via, vt tranſeat in carnẽ vel oſſa. Quamobrem ad generationẽ fœtus in potentia naturali non eſt; ex qua etſi Deus potuerit formare Chriſti corpus, ſicut poterat de lapidibus illis ſuſcitare filios Abrahæ, Matth. 3. tamen etſi maximè fieret, Virgo Chriſti mater non eſſet, quia nõ inueniretur ibi ratio maternitatis, nec ibi eſt materia per potentiam generatiuã diſpoſita.

Sanguis venalis ad quid naturaliter inſtitutus.

Matth. 3.

II. Ratio.

Deinde Chriſti corpus ex eo concipi debuit, ex quo cætera hominũ corpora concipiuntur: nam *debuit per omnia fratribus ſimilari*, vt dixit Apoſtolus: at reliqua hominum (qui fratres eius dicuntur) corpora ex menſtruo ſanguine formantur, vt probat Ariſtot. lib. 1. de gener. animal. multis rationibus & experientijs contra eos qui aliter opinabantur: ex eodem igitur cum alijs ſanguine conceptus fuit Chriſtus.

Heb. 2.

Philoſophus.

III. Ratio.

Matth. 1. Luc. 2. Ibidem. Ibidem. & aliàs.

Tertiò, B. Deipara in Euangelio dicitur Chriſtum progenuiſſe, vnde & Primogenitus vocatur: dicitur & prægnans fuiſſe, & peperiſſe, & mater eius extitiſſe: & tamen ſuper nullam aliam materiam habet operationẽ virtus generatiua in muliere, præterquàm ſuper menſtruum ſanguinẽ, quia illũ tranſmutat, digerit, ac diſponit, vt fiat apta materia generationi fœtus. Imò interdum etiam mulieres efficienter ſe habent, quia non ſolùm dant materiam, ſed etiam ſibi ſimilem reddũt: nam interdum fœtus matri ſuæ aſſimilatur: quod profectò contingere non poſſet, niſi eſſet in materia fœtus aliqua virtus actiua à matre profecta: nam materia non eſt principium ſimilitudinis, ſed ab aliqua actione facultatis generatiuæ omninò proficiſcitur.

Quid argumẽto ſit mulieres non ſolùm vt patientes, ſed vt agentes etiã ad fœtum concurrere.

IV. Ratio.

Quartò, tale conflatur argumentũ: Mulieres concipere nequaquam poſſunt, antequàm menſtruũ ſanguinem habeant, etiãſi maximè à viris cognoſcantur, vt experientia docet in his, quæ ſunt impuberes. Iterũ etiam poſt quàm per longam ætatem ceſſauit fluxus menſtruorũ, generare nequeũt, vt Geneſ. 18. de Sara conſtat, cui deſierant fieri muliebria. Si ergò ſanguis menſtruus non eſſet materia fœtus, profectò miraculum nõ eſſet concipere Saram, ceſſantibus menſtruis. Quòd ſi in alijs mulieribus conceptio fœtus de menſtruo ſanguine fieret, & in beata Virgine non fuiſſet ex illo, ſed ex alio ſanguine, qui eſt in corde aut venis, hoc certè fuiſſet, quia hic eſſet melior & præſtantior. Sed hoc falſum eſt: quia ille qui eſt in venis aut in corde, imperfectam digeſtionem tantùm habet, vt per vim nutritiuam tranſeat in carnem: at menſtruus ſanguis reſiduus eſt illius ſanguinis, & per facultatem generatiuam aliam perfectionem à præcedenti digeſtione maiorem accipit. Præterquàm quod ſi ſanguis alius manens in venis nobilior & præſtantior eſſet ſanguine menſtruo, natura, quæ ſolicita eſt erga optimum, ex illo ſolo, & non ex menſtruo formaret omnium fœtuum corpora.

Gen. 18.

Sanguinem cordis, aut venarum non eſſe menſtruo meliorem, vnde conſtet.

Naturæ prouidentia.

V. Ratio.

Quintò, ſi Chriſtus verus eſt homo, vt eſt, ergo eodem modo, quo alij homines, genitus eſt; & alij ex menſtruo ſanguine fœminæ tanquàm materia, & ex ſemine maſculino tanquam principio actiuo proſeminantur: quæ duo inuicem commiſcentur per corporum commixtionem: & ita dicẽdum, ſi ex mare & fœmina genitus eſſet Chriſtus: at hoc pugnat cum verbo Dei, quod apertè maſculi operationem reijcit in fœtu Chriſti. Aliud verò de menſtruo ſanguine non pugnat cum Fide, aut cũ verbo Dei: reliquum ergò eſt, vt ex ſanguine ſit formatus, niſi velimus ſine cauſſa multiplicare miracula: cùm tamen Deus naturæ curſum abſque cauſſa mutare non ſoleat. Quòd ſi ponamus, ex alio ſanguine præter menſtruum Chriſti conceptũ factum, duo poneremus miracula; alterum ſupplens viri potentiam & actionem: alterum ſupplẽs materiam fœminæ, & nouam ſuppeditans. Ac primùm quidẽ in eo eſt neceſſariò ponendum, quia alioqui mater non fuiſſet virgo, ſi cognita à viro fuiſſet; eſtque in eo fœditas, voluptas, & rationis abſorptio: alterum verò non eſt neceſſarium, in quo nõ fuit concupiſcentiæ ardor, aut vlla carnis delectatio.

Quare Deus ſine cauſſa, vt dicitur, non multiplicet miracula.

Neceſſariò in fœtu Chriſti ex ſanguine venali (quod negamus) duplex fuiſſe miraculum.

Tres in actu generationis deformitates.

Poſtre-

VI ratio, atqi poſtrema.

Poſtremò, ſi ex alio, quàm ex menſtruo ſanguine formatum eſſet Chriſti corpus in vtero Virginis, potuiſſet virgo quadriennis aut quinquennis eo modo Chriſtū concipere, aut poſtquam ad ſummam peruenitet ſenectutem, quia in omni tempore eſt ſanguis in venis, & in corde, at non omni tempore eſt ſanguis menſtruus: & tamē conſtat, Spiritum ſanctum voluiſſe vt Maria conciperet in ætate pubertatis, & quādo incipiunt naturales menſtruorum fluxus: vnde & eo tempore fuit deſponſata viro ſuo Ioſeph. Tradit Caietan. libellum, qui hunc errorem continebat, Romam allatū, & ſe præſente fuiſſe damnatum.

B. Virgo quando conceperit aut fuerit deſponſata. Luc. 2. Matth. 1. Caietan. in 3. part. D. Tho. q. 31. art. 5. tom. 13.

Argumenta in contrarium diluuntur.

Ad id verò quod in cōtrarium obiectū fuit, ſanguinem videlicet menſtruum eſſe immundum. Dicendum eſt, eiuſmodi ſanguinem nequaquam eſſe impurum aut immundum, ſed perfectiorem & puriorem multò eo, qui eſt in corde, aut in venis, etiamſi Spiritus S. volens ſignificari magnas ſordes, dicat per Iſaiā: *Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſa iuſtitia veſtra.* Hic tamen menſtruus ſanguis dicitur ille, qui ſeparatus eſt à mēſtruo illo, quod emittitur. Cùm enim dicitur, quòd generatio fit de ſanguine mēſtruo, id eſt, qui per menſes fluit, non intelligas de illo ſanguine, qui per ſingulos mēſes eijcitur, ſed de eo, à quo ſeparatur ille ſanguis, qui vt purgamentū à natura emittitur: nam ex illo, vt impuro, nō fit forma fœtus, ſicut nec nutritio animalis ex ijs quę excernuntur, ſed de ſanguine puriſſimo, à quo ſecernitur ille, qui per menſes emittitur. Quòd autem ille ſit purior & defœcatior, ex eo primùm conſtat, quòd natura illum inſtituit ad nobiliorē finem, qui eſt conſeruatio ſpeciei, & non tantum ad conſeruationem indiuidui, cui deſeruit facultas nutritiua. Deinde, quia præter reliquas digeſtiones in ſtomacho, hepate, & in venis, quartam quandam accipit à virtute generatiua perfectionem & digeſtionem, donec materia apta reddatur fętui: & ideò nobilior & perfectior eſt ſanguis, quem natura formare valet, & ſi facultas nutriens ſemper ſit in homine, dum viuit: at generans virtus, & ſi ſit ſemper in homine dum viuit, non tamen ſemper poteſt operationem ſuam perficere, niſi magno ſit calore adiuta. Quare nec in pueris, nec in puellis, nec in prouectis, aut grandæuis fœminis inuenitur generatio, quia vtrique calore neceſſariò ad digerēdam & concoquendā materiam deſtituuntur. Et quemadmodū impurum primæ digeſtionis emittitur ex ſtomacho per ſeceſſum, impurum autem ſecundæ digeſtionis eijcitur ex hepate per

Primum argumentum. Iſai. 64.

De quo ſanguine menſtruo fœtus concipiatur.

Prima ratio, quod ſanguis menſtruus ſit purior atque perfectior venali.

II. Ratio.

Pueri, aut puellæ, aut ſenes quare non generent.

Digeſtiones quatuor, vnde & quatuor genera excrementorum.

urinam, in purum verò tertiæ digeſtionis quæ fit in omnibus membris, eijcitur ex ſudorem, qui in omnibus membris eſſe poteſt, ne impuris impediatur nutritio: ita impurum quartæ digeſtionis, quæ fit in ſanguine menſtruo, emittitur per vaſa ſua naturalia, & tempore ſuo, ne noceat. Nam vt reliqua impura retēta valde animal grauarēt, & vitam abrumperent: ita ſi ſanguis ille menſtruus ſuperfluus retineretur, efficeret in fœminis graues ægritudines. Et ita ſanguis qui remanet, ex quo fœtus formatur, eſt puriſſimus & perfectiſſimus, quod erat probandum.

II. argum. ex D. Damaſc.

Ad illud verò quod Damaſcenus dixit lib. 3. cap. 2. Filius Dei conſtruxit ſibiipſi ex caſtis & puriſſimis ſanguinibus (Virginis Mariæ) carnem animatam anima rationali & intellectuali. Reſpondemus primò, his verbis excludere à conceptione corporis Chriſti commixtionem ſeminum, quæ in omni alia hominum conceptione contingit: Nā ille ſanguis in ſeipſo purior eſt ſanguine venarum & cordis. Secundò, cùm ait, ex caſtis, excludit voluptatem venereā, quæ communiter accidere ſolet, & quæ caſtitati & virginitati Marię repugnabat, quę ſecundùm materiam dicit in experientiam venereæ voluptatis, quæ nec etiam eſſe poterat in Virgine: quia conceptus ille factus eſt diuinitùs in inſtanti, in quo non potuiſſet eſſe vlla carnis delectatio, quæ conſiſtit in motu quodam ac ſenſu: at B. Virgo nihil ſentire potuit quid in ea fieret, quia inſenſibiliter in ea actum eſt per Spiritum ſanctum, adducētem materiam fœtus in locū vteri, in quo fit cōceptio. Obijciebatur poſtremò, expedire Chriſtum formari ex ſanguine cordis, quò propenſior eſſet ad amādum, & ad ſanguinem ſuum pro ſalute hominum profundendum: ſoluitur dicendo, nō tam eſſe ad materiam ſpectandum, quā ad infinitum charitatis donum, quo anima Chriſti plena erat; quo propenſiſſima & accenſa erat ad nos amandum: etſi non negamus eam corporis tēperaturam Chriſtū ſortitum fuiſſe, qua melior vlli contingere non potuerit, εὐκρασίαν, ſiue ad iuſtā & moderatam corporis temperiem, & quæ proxima erat illi, quæ præ alijs ſanguine abundat, ab omnibus vt confeſſum traditur, & quæ illi non defuit.

Prima ſolut.

Altera.

IV. argum. ſumptum ex corde amoris ſede ac fonte.

Admirabile opus quintum in incarnatione perfectum.

Cum illis quatuor ergò admirandis operibus, addimus quintum. Fuit enim anima Chriſti illo eodem inſtanti non ſolùm beata, & feliciſſimo lumine gloriæ plena, ſed omnibus ſapientiæ & gratiæ Dei ornamentis ad ſummum referta, nempe quantum creata potentia animæ Chriſti capax eſſe

Ioan. 1.

pote-

poterat, quantumque habitus illi gratiæ ac ſapientiæ, vt ita dicam, creabiles erant: ita vt verè dici poſſit plenus gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine nos oēs accepturi eramus, ceu ex capite & fonte, per quem Deus ad nos omnia dona ad gratiam ſpectantia, & cœleſtia deſcendere voluit. Atque in eodem puncto temporis, ſeu inſtanti cœpit vti ratione, & libero arbitrio Chriſtu, & conſequenter meritum infinitum apud Deum habere.

Ibidem.

Chriſtus cur fuerit plenus gratiæ & veritatis, teſte Ioanne.

Quidam autem de prima cogitatione, quam anima Chriſti habere cœpit, inquirunt quænam illa fuerit. Et meo quidē iudicio haud ineptè, nec parum probabiliter meditantur, qui exiſtimāt primum actum animę Chriſti fuiſſe, offerre ſe ipſum Patri in hoſtiam & ſacrificium pro mūdi ſalute: quod ex B. Paulo ad Heb. videtur deduci. Ait enim: *Ideò ingrediens mundum* (hoc eſt, quando: *Verbum caro factum eſt*, in conceptione: tūc enim verè ingreſſus eſt mundum, cùm factus eſt pars mundi) *dixit: Hoſtiam & oblationem noluiſti: corpus autem aptaſti mihi. Holocauſtomata & pro peccato non tibi placuerunt: tunc dixi: Ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me: vt faciam Deus voluntatem tuam.* Ex quibus accipimus, primam Chriſti cogitationem fuiſſe: ECCE VENIO: *vt faciam Deus voluntatem tuam*; & ſe ipſum Patri pro mūdi redemptione hoſtiam, iuxta eius beneplacitum obtuliſſe. Nam votum de mundo redimendo Chriſtum concepiſſe, tradit Hilarius in illa verba Pſalmi 131. *Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob.*

Prima animæ Chriſti incarnati cogitatio quænam illa. *Luc. 11.*

Ioan. 1.

Hebr. 10. *Pſal. 39.*

Quando Chriſtus mundum ſit verè ingreſſus, vt ait Apoſtolus.

Chriſtus Deo Patri quale votum vouerit, ſecundum Hilarium. *Pſal. 131.*

Vltima verò Chriſti animæ cogitatio fuit: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum.* In quo ſpiritu Chriſti Patri cōmendato, & ex obedientia omnes electorū ſpiritus commendati & oblati ſunt. Vt ita prima Chriſti, atque vltima cogitatio mirificè conſentire, & conuenire videantur.

Vltima rurſus animæ Chriſti cogitatio quænam illa. *Pſal. 30.* *Luc. 23.*

Fuit autem illa Verbi cum humana natura vnio, quæ hypoſtatica dicitur, alteri nulli ex his, quæ naturaliter fiunt, ſimilis, ſed longè nobilior, fortior & admirabilior. Magna quidē eſt vnio animæ per gratiam, at mortifero peccato diſſoluitur: maior & fortior animæ cum Deo per gloriā, quæ ſemel habita nunquā perdi poteſt: ſed maior ac fortior hypoſtatica illa vnio, virtute cuius in vnam Verbi perſonam, & diuina, & humana natura cōuenerunt, & quæ ſimul etiam eſt cauſſa vnionis, quæ cum hominibus ſiue per gratiam, ſiue per gloriam fit. Maxima verò & fortiſſima omnium vnionum eſt illa, quæ fit in natura, vel eſſentia, vt eſt trium Perſonarum illa æterna vnio in vna natura diuina, in qua quæuis natura ſubſiſtēs eſt omnipotens & infinita. In vnione verò hypoſtatica Incarnationis Deus eſt omnipotens & immortalis: homo finitus & mortalis. Primam vnionem per gratiam ſolet homo frangere, non Deus: ſecundam per gloriā poteſt Deus ſoluere, non autem homo: tertiam Incarnationis, nec Deus vult ſoluere, nec Humanitas ſolutionem poteſt aut facere, aut velle: quartam verò Vnionem in natura diuina, nulla Perſona poteſt, vel vult illam diſſoluere, neque omnes ſimul. Cumque tria operum genera in hoc mundo reperiantur, nempe ſecundùm legem, contra legem, prçter, vel ſupra legem: (Secundùm legem enim eſt, debitum creditori reddere: contra legem eſt, aliena rapere; ſupra legem, vel præter legem eſt, cui nihil debeo, centum aureos donare, quam donationem lex neq; prohibet, neq; præcipit) ad hunc modū Incarnatio ſecundum naturam nō eſt, quia eſſet naturalis: nec cōtra naturam eſt, quia eſſet innaturalis: ſed ſupra naturam eſt: ac proinde immenſæ Deo gratiæ agendæ, & habendæ de tanta dignatione ſua, tantaq; exaltatione noſtra, ac dignitate, ad quam gratis omnino euecti ſumus. Facta eſt ergò Incarnatio admirantibus, & gaudentibus Angelis, atque ineffabili gaudio exultante Sanctiſſima Chriſti matre, gratiaſq; Trinitati Sanctiſſimę penè immenſas non modò pro ſe, ſed etiam pro toto mūdo, cuius perſonam ſuſtinebat, & agente, & reddente: tuncq; impletum eſt verbū Prophetæ: *Nouum faciet Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum.* Vt enim dixit Damaſcenus: Omnium nouorum incarnatio maximè nouum eſt. Quod enim mulier cognitū infantem circundet, vſitatum eſt: Virginem verò virum perfectum, & plenum gratiæ & veritatis circundare, & qui Deus ſit, inauditum, & maximè nouū eſt. Tunc enim quod dici ſolet, completum eſt.

Qualis ſit hypoſtatica vnio.

O malum fortiſſima & maxima vnio quæ ſit.

Opera in vniuerſo triplicia inueniuntur.

Quale & quantum ſit opus incarnationis.

Hierem. 31.

Damaſcen. li. 3. cap. 1.

Expenditur dictum Prophetæ. Fœmina circundabit virum.

Sphæra centro clauditur:
In centro iacet circulus:
De vaſe prodit figulus.
Fontem excedit riuulus:
Pars excedit totum:
Lux monſtratur per ignotum.
Stella parit ſolem:
Virgo ſancta ſeculorum ſaluatorem.

Rectè autem Propheta dixit: *Circundabit*: quia totum ſuum eſt, in quo viri opus non fuit. Id enim dicimus circūdare, quod noſtrum eſt, non quod alienum. Figura etiam circularis vnica linea cōtenta eſt: ita Chriſtus ex matre tantùm conſtat, cùm reliqui omnes duabus lineis, nimirum patre & matre conſtituamur. Verbo item: *Circundabit*

Mariam Virginem per aurẽ concepiſſe, quomodo verum.

cundabit(quod ſignificat, vndique obſidebit) ſignificatur matris in conceptu, in partu,& poſt partũ virginitas: nam vt Eccleſia cantat, B. Virgo per aurem concepit, inquit enim:

Gaude Virgo mater Chriſti,
Quæ per aurem concepiſti
Gabriele nuncio.

Rom.10.

Dicitur autem per aurem concipere, hoc eſt, per fidem: nam vt ait Apoſtolus: *Fides, ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti.*

Cant. 5. Quid illud Canticorum: Dilectus meus miſit manum ſuã per foramen, & vẽter meus intremuit ad tactum eius. Pſal. 83.

Vnde in Canticis dicitur: *Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius*. id eſt: Deus miſit Angelum ſuum annũciantem,& per aurem ſuggerentem Dei verba quaſi per foramen: & & poſt aſſenſum præſtitum Verbum incarnatum eſt, atque illo contactu diuino,& mundiſſimo non ſolùm intremuit præ reuerentia,& animus,& corpus Mariæ, verũ etiam exultauit iuxta illud: *Cor meum,& caro mea exultauerunt in Deum viuũ*. Hoc etiam docent Patres. Athanaſius in ſerm. de ſanctiſſ. Deipara ait: *Simul ac aperirentur aures Virginis per Angelicum ſonum, introgreſſa eſt in eam diuina Filij eſſentia*. Damaſcenus: *Per auditum quidem conceptio, ſed natiuitas per conſuetum parientium egreſſum*. Auguſt. ſerm. de Natal. Domini: *Fecit grauidam Virginem ipſe, qui erat naſciturus ex Virgine. Expauit in partu ſuo mater, Deus per Angelum loquebatur,& Virgo auribus impregnabatur. Audiat omnis ætas quod nunquam audiuit. Virgo partu ſuo nupſit, Virginitatem dum pareret, duplicauit, filium quem genuit, adorauit*. Idem de eodem: *Quoniam diabolus per ſerpentem Euæ locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam protulit verbum, & cunctis ſeculis vitam effudit. Angelus ſermonem iecit,& Chriſtum virgo concepit. O coniunctio ſine ſordibus facta, vbi maritus ſermo eſt, & vxor auricula*.

B. Athanaſ. tom. 3. à med.

Damaſcen. li. 4. de fide Orthod. c. 15. ſub fin.

Auguſt. ſer. 6. in Natali Domini. pau. o à princ. to. 10.

Idem ſerm. 9. de eodem initi.

Gen. 3.

B. Bernar. ſer 2. in die Pentecoſtes.

Sic ille. Bernard. ſerm. in die Pentecoſtes: *Miſſus eſt interim Angelus Gabriel à Deo, vt Patris Verbum per aurem Virginis in ventrem & mentem ipſius eructaret: vt eadem vita intraret & antidotum, qua venenum intrauerat*. Hæc ille. Ex quibus conſtat, Virginem per aurem concepiſſe, vt ſuo exemplo nos doceat matres Chriſti effici ſecundùm ſpiritum, iuxta illud: *Qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater & ſoror, & mater eſt*. Ad faciendam autem Dei voluntatem, in primis opus eſt, à prædicatore, quaſi ab Angelo quodam à Deo ad nos cœlitùs miſſo, Verbum Dei per aurem ſuſcipere: cui dum aſſenſum præſtamus, Chriſtum in corde per fidem concipimus. Et vt beata Virgo aſſenſum pro toto mundo Angelo præſtitit per excellentem ſuam fidem, & obedientiam, vt ex Auguſtino atque Bernardo ſuperiùs attulimus, ita & nos debemus propria fide & voluntate conſenſum illum Virginis ratum facere, quò nobis fructuoſa Verbi Dei incarnatio exiſtat. Et ideò ego, quantum ad me attinet, tota fidei meæ plenitudine & gratum, & maximè ratum habeo, atque ex intimis ſenſibus profero, ecce ſeruus tuus, Dòmina: fiat mihi ſecundùm fidem & voluntatem tuam. Hic autem conceptus ſpiritalis Chriſti haud fit ſine Spiritu ſancto ſuperueniente in nos,& virtute altiſſimi obumbrãte: quoniam ſancti Spiritus operatione, diſponitur thalamus cordis noſtri, vt dignè ac conuenienter Chriſtum fide concipiamus: & deinde bonis actibus ſuo tempore in lucem edamus, quod nulla anima præſtat, niſi in ſpiritu ſit Maria; ſit Virgo, ſit deſponſata Ioſeph, ſit in ſeipſam collecta atque ſolitaria, ad laudes proprias perturbetur, & probet ſpiritus an ex Deo ſint, poſtremò, ſit obediens,& magno animo deſideret effici mater Chriſti. Eſt autem quælibet anima Maria, quæ propter peccatum admiſſum contrita eſt, doloreq; & amaritudine per pœnitentiam & affecta,& confecta. Sit, inquã, Virgo puritate fidei, qua dæmoni impura, & carnalia, vel falſa,& hæretica ſuggerenti non aſſentiatur. Deſponſata cenſetur Ioſeph(qui interpretatur, augmentum) cùm anima ad interiora progreditur eſuriendo,& ſitiendo iuſtitiam. Sit etiam clauſa in cubiculo, oratione,& puritatis intentione, fugaq; loquacitatis, atq; illud vnum quærens, de quo Chriſtus dixit: *Porrò vnum eſt neceſſarium*, ſcilicet vnio animæ cum Chriſto per charitatem, ita vt vnus ſpiritus ſit cum eo. Debet etiam ex humilitate ad proprias laudes formidare: quia eò dignior inuenietur, quò magis illis ſe indignam putauerit. Debet probare ſpiritus, num ex Deo ſint: atque à promiſſis, pactiſque cum Deo quamcunque ob cauſam etiam gloriæ Dei illuſtrandæ, & ſalutis animæ propriæ, vel alienæ ſpeciem præ ſe ferentem, nõ retrocedere. Sit denique obediens, & in obedientia fortis ac ſtrenuus, vt ſit filius Abrahæ, qui proprio filio ſuo propter Deũ non pepercit: efficiamurque aptæ ac dignæ matres eius, qui factus eſt: *Obediens vſq; ad mortem, mortem autem Crucis*. Præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre & Spiritu ſancto ab omni creatura impendatur omnis honos, gloria, & imperium in ſempiterna ſecula.

Amen.

Virgo Maria per aurem concipiens, quid ſuo nos doceat exemplo.

Matth. 12.

Ad faciendam Dei voluntatẽ quæ à nobis requirantur.

Chriſtus quomodo in nobis concipitur.

1. Ioan. 4.

Omnis anima fidelis qualis ſit Maria Chriſti mater.

Luc. 10.

Gen. 12.

Philip. 2.

TRACTATVS X.

Luc. 1.

In illa verba: *Exurgens autem Maria in diebus illis abyt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda: & intrauit in domum Zacharia, & ſalutauit Eliſabeth, &c.*

Euangelicæ omnis hiſtoriæ maieſtas.

OMnis Euangelica hiſtoria plena eſt miraculorum, ac eius maieſtatis, quæ rapere in admirationem omne hominum genus meritò debeat: nam maxima & ingentia ſunt beneficia, quæ Deus Optimus Maximus beneficio incarnationis, mundo exhibuit, ac pateſecit: ſed & hæc, quæ conſequuntur, in Virginis viſitatione illius haud ſunt diſſimilia, vt videbimus. Quoniam autem vnica & ſingularis fuit Virginis viſitatio, nempè maximæ ad magnam, ſanctiſſimæ ad ſanctam, matris Domini ad matrem Præcurſoris, propterea eſt à nobis diligenter expendenda & meditanda, vt diſcamus tum viſitare, tum ab alijs viſitari cum fructu. Plerunque enim viſitationes noſtræ, & quas ipſi facimus, & quas accipimus, vanæ, infructuoſæ, interdum etiam periculoſæ, ac pernicioſæ exiſtunt: ſiue ſint virorũ ad viros, ſiue mulierũ ad mulieres, ſiue mulierũ ad viros, ſiue virorũ ad mulieres inſtitutæ atque ſuſceptæ. Dicẽdum igitur à nobis erit in primis de cauſis, propter quas hæc Virginis viſitatio ſuſcepta eſt. Deinde de circunſtantijs eius: nam ſurgens in diebus illis, abijt cum feſtinatione in montana: & intrauit in domum Zachariæ. Poſtremò, de admirandis, quæ in ipſo ingreſſu & ſalutatiõe Virginis ſunt geſta, myſterij: dicitur enim, in vtero infantem exultaſſe, & matrem infantis Spiritu ſancto fuiſſe repletam, verbiſque honorificis & excelſis ad Virginem exclamaſſe. Vt igitur à primo exordiamur, ſcribit Theophylact. *Volens vt prudentiſſima, maiore certitudine certior reddi, num vera dixiſſet, qui apparuerat ei, vt ex hoc nec de ſuo dubitaret, ſtatim abyt ad cognatam. Prudens enim cùm eſſet, timebat ne fortè deciperetur: & non vt incredula, ſed diligenter rem explorare volebat.* Hactenus ille parum conſtanter loquens, quia modò de dictis Angeli illam dubitantem facit, modò ſubdit illam non fuiſſe incredulã. Et paulò ante in illud: *Ecce ancilla Domini*, declarat, verba illa: *Quomodo fiet iſtud*, nõ fuiſſe incredulitatis, ſed deſiderij addiſcendi modum. Nam ſi diſcredidiſſet, neutiquàm dixiſſet: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Hæc protulimus, vt hominis inconſtãtiam videas. Parum etiam honorificè de ſanctiſſima Deipara loquitur, cuius fides laudata fuit ab ipſamet Eliſabetha. Et cùm illam iam Spiritus ſanctus obumbraſſet, in eaque Deus factus homo fuiſſet: iam ſupremo genere certitudinis erat illius myſterij conſcia: quare nec timebat decipi, nec dubitabat vllo modo: nec vlla experiẽtia certior reddi valebat, cùm omnis experientia euidẽntiæ naturalis ſit certitudo, quæ longè minor eſt quã certitudo Fidei: nam hæc verbo Dei nĩtitur, vt illa ſenſuũ cognitioni. Ruit etiam ſentẽtia Caluini in harmonia Euangelica, docentis nõ eſſe abſurdum dicere, quæſitam à Maria fidei confirmationem fuiſſe ex miraculi conſpectu, quod Angelus nõ fruſtrà illi propoſuerat in medium. Sed certè non poteſt non eſſe abſurdiſſimum dicere, Mariam nudo verbo Dei non fuiſſe contentam, ſed aduentu ſuo ad cognatam quæſiuiſſe, vt accepti nuntij veritatem euentu ipſo comprobaret. Neque hanc profectionem inſtituit, vt verbo Angeli obediret, vt docet Brẽtius: nihil enim tale illi ab Angelo fuit præceptum. Neque tertiò, vt tantùm prægnãti cognatæ inſeruiret, vt docet Lutherus ſer. de viſitatione Virginis: quia ob talem ſeruiẽdi rationem tantum non decebat Virginem adire procul, & tanto tempore à domo ſua abeſſe. Honorificentius autem quàm omnes iſti loquitur B. Ambroſius, his verbis: *Nõ quaſi incredula de oraculo, nec quaſi incerta de nũcio, nec quaſi dubitans de exemplo, ſed quaſi læta pro voto, religioſa pro officio, feſtina pro gaudio, in montana perrexit.* Sic ille.

Huius tractationis ordo.

I. Ratio, cùm Maria viſitauerit Eliſabeth parum idonea.

Theophyl.

Idem Theoph.

Luc. 1.

Quid ſit experientia.

Fides diuina cur certior ſit quàm experientia.

Non debuiſſe Virginem Mariam ab Eliſabetha ſupernaturalis eius conceptus confirmationem inquirere contra Caluinum.

II. Ratio Brentij item improbabilis, viſitationis Mariæ.

III. Lutheri, quæ & ipſa reijcitur.

Ambroſ. lib. 2. in Lucam, cap. 5. initio. tom. 5. ferè in prin.

Aliæ veriores & ſolidiores rationes proferuntur viſitationis iã dictæ.

I. Ratio.

Vera ergò cauſa viſitandi fuit, tum vt congratularetur cognatæ de tanto bono, quod præter omnem expectationem in ſenectute à Deo acceperat: tum vt perficeret myſteria ſuo aduentu & ſalutatione, vt euentus oſtendit, ſanctificationi Ioannis cooperãdo, ad eum ſcilicet Spiritu ſancto replendum, quẽadmodum Angelus futurum prędixerat, atq; ea ratione mater eius quoque repleretur. Tum vt ex miraculo Ioannis in vtero matris exilientis, & Eliſabethę prophetantis, & Zachariæ ſoluto linguæ vinculo Deum benedicentis fides virginis, eiuſque gaudium, & in Deum deuotio excreſceret, atque ita præſentia ſua, & ſanctis officijs, & verbis Eliſabethæ miniſtraret. Tandem, cùm Dei filio grauida eſſet, vt de ſua plenitudine cæteris impertiret: poſtquam enim mater Ieſu facta eſt, cœpit quærere, non quæ ſua ſunt, ſed noſtram ſalutem. Non enim venit ipſa miniſtrari, ſed miniſtrare cum filio: communis liquidem perſona effecta, communem cauſſam agere cœpit, primitias maternæ affectionis in præcurſore ſanctificando oſtendens. Tum

Luc. 1.

II. Ratio.

Charitas virginis matris.

1. Cor. 13.

Matth. 20.

vt do-

III. Ratio.

vt doceat, eos, qui à Deo per Angelum, & Spiritum ſanctum viſitantur, ad alios inuiſendos charitatis lege teneri: quemadmodum paſtor, & Epiſcopus gregem ſuum viſitare debet. Et hęc de primo.

Paſtoris officium & Epiſcopi.

B. Virgo viſitatura cur dicitur exurgens.

De ſecundo nunc diſſeramus. Expendenda ſunt verba textus. Et primum quidem verbum: *Exurgens*, ſecundùm aliquos, Hebræa locutio eſt, quæ tunc vſurpatur, cùm quid alicui eſt agendum: vt illud: *Surge propera amica mea: Surge Domine in requiem tuã: Exurge Domine, non confortetur homo: Qui conſurgens* (ſcilicet Ioſeph) *accepit puerum, & matrem eius nocte.* Sic B. Virgo ſurrexit, vt alijs miniſtraret, & de ſua plenitudine effunderet: quemadmodum mater ſurgit, vt panem filijs ſuis porrigat, ne ſame pereant.

Cant. 2. Pſal. 131. Pſal. 9. Mat. 2.

Alia ratio.

Alij autem meditantur beatam Virginem maximis & altiſſimis in Filij Dei incarnatione cõtemplationibus fuiſſe ſuſpenſam, & ab illa quiete, & dulcedine ex officio charitatis ad ſanctificãdum Præcurſorem ſurrexiſſe, atque profectionem inſtituiſſe, vt ſic doceret, guſtum contemplationis propter aliorum ſalutem ſponte eſſe deſerendum, & ad actionem prodeundum. Quanquàm, vt arbitror, tantæ fuit perfectionis B. Virgo, vt in ea contemplatio actionem non excluderet: actio rurſus contemplationem non impediret: atque ita Marthæ, & Marię officia eminentiſſimè in ſanctiſſima Dei genitrice fuiſſe intelligamus. Sequitur: *In diebus illis:* Nempè feliciſſimis, in quibus Verbum Dei æternum per conceptionem in vtero diebus, & tempore menſurari cœpit. Tres autem illos dies fuiſſe, à quibuſdam creditum eſt. Primum quidem fuiſſe dicunt deſponſationis cum Ioſepho, nõ in templo, ſed in domo materna in Nazareth, quò multi Sacerdotes & cognati cõuenerant Mariæ, vt cuius illorum virga floreret, eſſet eius ſponſus. Vnde poſt deſponſationem venit Angelus Gabriel in Nazareth annũciaturus myſterium incarnationis. Confirmaturque hęc ſententia; quia illud tempus incidit in proximũ Paſcha Iudæorum illo anno, vt vna Virgo opera perficeret & religionẽ viſitandi templi, & pietatem inuiſendi cognatam maximè cum domus Zachariæ parum diſtaret à Hieroſolyma. Secundum fuiſſe putant diem aduentus Angeli conceptum annunciantis, & conſequenter myſterij incarnationis in ædibus paternis peracti. Tertium verò viſitationis. Atque ita omnes illi dies magnis myſterijs referti fuerunt. Ex antiquorum tamen hiſtoria conſtat, & multis magis probatur, in templo fuiſſe ſponſam datam Virginem Ioſepho, & deinde adductam Nazareth, 25. Martij læto Angeli ſuſcepto nuntio cõcepiſſe, ac tandem 26. aut 27. die eiuſdem menſis ad inuiſendam Eliſabetham profectionẽ ſuſcepiſſe: quo iam Paſcha erat celebratum. Illi autem dies etſi actu tranſierint, permanent tamen, ſi attendas ad fructum eorum, quę in illis geſta ſunt: & tam grata eſſe nobis debet eorum recordatio, tamque fructuoſa, ac ſi nunc præſentes eſſent, cernerenturque. Subdit: *Abijt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda: & intrauit in domum Zachariæ:* Non ſignificat ciuitatem dictam montana, ſed vt Græcè ſignificãtius dicitur, εἰς τὴν ὀρεινὴν, hoc eſt, in ſummitatem montium. Erat enim regio montoſa prope Hieruſalem: iuxta illud: *Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui:* Et in illa regione montana, erat ciuitas, in qua natus eſt Ioannes. Domum Zachariæ non alibi fuiſſe, quàm Hieroſolymis, docent recentiores, & ante eos, vt aiunt, Auguſtinus, & Beda. Sed quia ciuitatis Iudæ nomine nõ ſolet venire Hieruſalem, idcirco certius eſt, aliam fuiſſe ciuitatulam in montoſa parte Iuda ſitam. Vnde ſuperius, expleto miniſterij ſui tempore, ſacerdos Zacharias dicitur reuerſus mutus in domum ſuam. Ex quo non videtur fuiſſe Hieroſolyma, ſed locus extra eã. Quanquàm myſterio nõ vacet, quòd grauida Deo Virgo nonniſi ad ſuperiora cum feſtinatione cõtenderet, vt Ambroſius meditatur, ſubiungens: *Diſcite & vos ſanctæ mulieres ſedulitatem, quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Maria, quæ ante ſola in intimis penetralibus verſabatur, non à publico Virginitatis pudor, non à ſtudio aſperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit.* Sic ille. Abijt autem, non ſola, ſed comitante eã Ioſepho viro ſuo. Nam ob eam potiſſimùm cauſſam deſponſata cum illo erat, vt miniſterium & conſolationem ab eo acciperet, & vt teſtem pudicitiæ, & puritatis haberet. Et denique, vt de Virginis imprægnatione, prolę legitima homines ignari diuini myſterij, nihil ſiniſtri cogitare poſſent, aut ſuſpicari. Aderant & innumerabiles Angeli, quibus præceptum erat, vt Domino ſuo, ac Conditori, Reginæq; Angelorum omnium inſeruirent, ſecundum illud: *Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.* Nam ſi Tobiam iuniorem abeũtem, ac redeuntem, in profectione à patre ſuo imperata Raphael Angelus eſt comitatus: quanto ęquius erat tenerioris ſexus puellam, & Matrem Meſſiæ effectam, in itinere, inſtinctu Spiritus ſancti perficiendo, Angelos illam aſſectari, atque comites indiuiduos ſe eius præſtare miniſterio? Quis

Vitæ vtriuſq; actiuæ ſcilicet & contemplatiuæ perfectio in Maria.
Luc. 10.

Quot diebus ab annunciatione exurgẽs Maria, viſitauerit Eliſabeth.
Qui fuerint hi dies.

Luc. 1.

Quo anni tempore Maria viſitauit Eliſabeth.

Illi dies adhuc quomodo permaneant.

Ciuitas Iudæ quænam illa fuerit, duplex opinio.

Pſal. 124.

Auguſtinus.
Beda in hæc verba, to. 5.

Probabilior opinio.
Luc. 1.

Grauidę Deo Virginis Eliſabeth inuiſentis myſterium.
B. Ambr. lib. 2. in Lucam, cap. 6. to. 5.

B. Virgo quibus comitata viſitauerit Eliſabeth.
Matth. 1.

Eiuſdem Ioſepho deſponſationis cauſæ.

Pſal. 90.

Tob. 5.

Scripturæ prudentia.

dam enim, vt nota per ſe, ponit Scriptura, ac proinde non narrat ſpóſum Ioſephum, vel matrem Virginis Annam illi in hoc itinere adfuiſſe. Sequitur: *Cum feſtinatione.* Tradunt quidã ex reuelatione, iter ſex dierum fuiſſe à Nazareth vſque ad ciuitatem Zachariæ, & vno die à B. Virgine: iuuantibus Angelis fuiſſe emenſum, & propterea dictum fuiſſe, cum feſtinatione. Tradit etiam quidam recens ſcriptor à Nazareth ad domum Zachariæ eſſe viginti milliaria, intelligo milliaria germanica. Volebat etiam ea feſtinatione oſtendere, quòd nõ grauaretur à Verbo, quin potiùs ſubleuaretur, geſtareturque ab eo, quem geſtabat. Hinc B. Bernardus in ſermone: *Signum magnum apparuit in cælo*: hoc ponderans ait: *Iure etiam illud moleſtiſsimum tadium, quo reliquæ omnes grauidæ mulieres laborare noſcuntur, ſola non ſentit, quæ ſola ſine libidinoſa voluptate concepit. Vnde & in ipſo ſuæ conceptionis initio, quando potiſsimum cæteræ mulieres miſerabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conſcendit, vt Eliſabeth miniſtraret. Sed & aſcendit Bethleem imminente iam partu, portans pretioſiſsimum illud depoſitum, portans onus leue, portans à quo portabatur.* Hæc ille. Alij verò docent, feſtinationem hanc, indicium fuiſſe verecundiæ, quæ in publico videri erubeſceret, nam pudor Virginitatis, pudicitiæque eſt cuſtos tutiſſimus: vt cõtra, dux impudicitiæ eſt inuerecundia. Ideò cuidam dictum eſt: *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.* Sanè mulieribus, ſi ſaperẽt, haud eſſet facili de cauſa ex penetralibus domus egrediendũ foras, niſi magna aliqua proximi iuuãdi charitas & pietas, vel diuini obſequij grauis vrgeret neceſſitas: & tunc quidẽ feſtinanter, & diligenti quoque adhibita oculis, atq; auribus cuſtodia, atq; cũ magna cultus & ornatus moderatione, ac ſobrietate. Quare de puellis Hebræis põposè & ambitiosè, lenteq; incedentibus cõqueritur Iſaias dicẽs: *Pro eo, quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerũt extento collo, & nutibus oculorũ ibant, & plaudebant, & ambulabãt, & pedibus ſuis compoſito gradu incedebant, &c.* Dina quoq; filia Iacob, ex curioſitate egreſſa ad videndum mulieres regionis Sichem, incidit in raptorem, & pudicitię violatorẽ. Cõſidera autem, prudẽs lector, huius profectionis pompã: Nullus hic apparatus veſtium, nõ multitudo equorũ, rhedarũ, curruum, famulorũ, nullus mũdus muliebris, nulla vana ornamenta: verum pro comitibus, ac miniſtris Angelos habet, & matrem, & ſpõſum pro ornamẽtis, ac veſtibus charitatem, humilitatem, prudentiã, verecundiam, atque diligentiam. *Diſcite Virgines*

Maria cur aſcendit in montana cum feſtinatione.

I. Ratio. & II. Ratio.

B. Bernardus. Virginis matris prærogatiua inter mulieres.

III. Ratio eius feſtinationis.

Hiere. 3.

Mulieribus egrediendum quando.

Iſa. 3.

Gen. 34.

Virginis comitatus ab omni pompa, faſtuque remotiſſimus.

(inquit Ambroſius hoc verbum ponderãs) *non circumcurſare per alienas ædes, non demorari in plateis, nõ aliquos in publico miſcere ſermones. Maria in domo ſera, feſtinat in publico*, & paulò antè: *Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia.* Sic ille. Adhæc, feſtinabat vt oſtẽderet opera charitatis promptè & alacriter eſſe facienda: nam qui citò dat, bis dat, &: *Ne dicas amico tuo vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cùm ſtatim poſsis dare.* Sanctificatio autẽ ab originali delicto magnũ erat opus charitatis, quod ad Chriſtum ſpectabat potiſſimùm. Ex quo Origenes feſtinationem huiuſmodi ad Chriſtum refert in vtero delitescentem, ait enim homil. in Luc. 7. *Ieſus verò, qui in vtero illius erat, feſtinabat adhuc in ventre matris poſitum Ioannem ſanctificare.* Hæc ille. Fortaſſis alludens ad nomẽ ſuum. Voca, inquit Iſaias, nomen eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina, prædari.

B. Ambr. lib. 2. in Lucam, cap. 6. n. 5.

IV. Ratio feſtinationis Mariæ.

Prou. 3.

Orig. initio ſerm. 10. 2.

Iſa. 8.

Quod verò dicitur, *Cũ feſtinatione*, Græcè habetur μετὰ σπουδῆς, hoc eſt, cum diligentia, ſtudio, & ſedulitate. Itaque noli cogitare feſtinationem aliquã vitioſam, vel turpem & parientem ſcandalum: ſed grauem quandam, atq; ex virtute diligentiæ procedentem prope rationem, quæ etiã videntes mouere, ad bonum facilè poſſet. *Et intrauit in domũ Zachariæ.* Quæ erat in ciuitate Iuda, hoc eſt, ad tribum Iuda pertinẽte: nec enim ad alienas domos diuertebat B. Virgo, ſed ad illã ipſam, quam quærebat, peruenit. Et intrans domum, implet eã odore vnguentorum ſuorum, & radijs ſolis illuminantis Chriſti aduentante Luna, ſeu muliere amicta ſole. Quod ſi B. Virgo feſtinauit ire in domum Zachariæ, vt ab originali crimine ſanctificaret pręcurſorem, quantò magis ipſa à nobis inuocata, ad nos peccato mortifero emortuos, ac in ſpiritu viuos efficiendos, feſtina veniet, ſi peccatores ſumus? vel ad nos Ioãne, id eſt, gratia Dei grauidos, vt per bona opera pariam' diligẽtius accedet, & appropinquabit, ſi iuſti ſimus? Venit aũt non ſine Anna, & Ioſeph: quia ad animas ſanctificãdas, miſericordiã Dei ſanctificatã in Anna, & eſuriẽ, & ſitim iuſtitię cũ omniũ augmẽto virtutũ in Ioſepho repræſentatã, ſecũ adferre ſolet. *Et ſalutauit Eliſabeth.* Salutare, aliud nõ eſt, quã ſalutem optare, cõmuniter loquendo. At ſi is, qui ſalutem optat, etiam illam dare poſſit, non tam erit ſalutem dicere, quam illam adſerre, atque donare. Maria ergo ſalutans, ſalutem, quã ſecum adſerebat, quæque per illam diffundere ſemetipſam volebat, obtulit, maximè cùm ſalutatio Virginis, potius Chriſti eſſet per illam loquentis, atque eius voce Ioannem ſanctificantis, vt Theophyl. & Euthymius

Qualis fuerit feſtinatio Mariæ commendata.

Mariæ introitus in domum Eliſabeth quã felix.

Apoc. 12.

Maria ad nos vt maximè ſemet ſanctificandos.

Salutare quid ſit.

Theophyl. in Lucam, Euthym. ibidem

Quibus verbis Eliſabetham Virgo ſalutauerit.

Luc. 24.
Ioan. 20.
Ibidem.

minus tradut: quemadmodum vox Eliſabethæ, atq; exclamatio, præcurſoris vox erat iam de Domino teſtificantis. Et licet, quib' eã verbis ſalutauerit, ignoremus: veriſimile tamen eſt ipſam dixiſſe: *Pax tibi*, Hebraicè, Schalom Lach: quomodo Chriſtus ſalutare conſueuerat. Quidam tamen referunt his verbis ſalutaſſe. *Pax tibi magni Prophetæ & vocis clamantis in deſerto digniſſima mater.* Et intrans domum, dixit: *Pax huic domui.* Verbum autem Græcum ἀσπάζεσθαι ſalutationem ſignificat cum amplexu, & oſculo: quæ de more gentis Hebrææ obſeruabantur. Salutauit autem Eliſabeth, non Zachariam, quoniã ætas, honeſtas, ac virginis pudor congreſſum virorum refugit, quo ſci licet teneris puellis virorum vitandi colloquium præberet exemplum.

Iſa. 40.
Apud Hebræos mos ſalutãdi qualis.
Cur Eliſabeth, non Zachariã ſalutauerit Virgo.

B. Ambr. lib. 2. in Lucam, cap. de 10 5.
Deiparæ Virginis humilitatis documẽtum inſigne.

Deinde vt ponderat Ambroſius: *Venit propinqua ad proximam, iunior ad ſeniorem. Nec etiam venit, ſed etiã prior ſalutauit. Decet enim, vt quantò caſtior Virgo, tantò humilior ſit. Nouerat deferre ſenioribus: Sit magiſtra humilitatis, in qua eſt profeſſio caſtitatis.* Hactenus ille.

Vltimo loco dicẽdum de myſterijs, quę acciderunt in iſta ſalutatione, de quibus dicitur: *Et factũ eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exultauit infans in vtero eius.* Verbum, infans, Græcè dicitur, βρέφος, id eſt, ἔμβρυον, hoc eſt, fœtus dum eſt in vtero. Et propriè dicitur βρέφος de partu recens edito, licet interdum hæ voces apud autores permutentur. Sed fortaſſis hoc loco Lucas rectè illa voce vſus eſt potius quàm altera ἔμβρυον. vt motum hunc lætitiæ inuſitatum, & puero iam nato magis conuenientem, quàm deliteſcenti in vtero inſinuaret: Vnde & apte noſter interpres vertit infantem. Fuit enim ille motus nõ naturalis, ſed ab Spiritu ſancto profectus: quod oratio ipſa Eliſabethę de Chriſti conceptu vaticinantis, cui non interfuerat, & quem aliunde cognoſcere non potuerat, abundè teſtatur. Salutante ergo Maria, primò vox ſalutationis peruenit ad aures Eliſabeth: quam infans in vterò audiens, primus impletus eſt Spiritu ſancto, agnito Domino pręſenti, & eius matre. Præ gaudio autem exultauit, & in occurſum eius exiliens geſtiuit erumpere, vt Eccleſia canit, ad honorandum eum. Deinde Ioannes Spiritu ſancto repletus repleuit & matrem, eiuſque vocem ad exclamandum, & prophetandum aperuit. Atque hunc ordinem notauit Ambroſius his verbis: *Vide diſtinctionem ſingulorumq; verborum proprietatem. Vocem prior Eliſabeth audiuit, ſed Ioannes prior gratiam ſenſit. Illa naturæ ordine audiuit, iſte exultauit ratione myſterij. Illa Mariæ, iſte Domini ſenſit aduentum. Fœmina mulieris, & pignus amoris. Iſtæ gratiam loquuntur, illi intus operantur pietatisq; myſterium maternis adoriuntur profectibus, dupliciq; miraculo prophetant matres ſpiritu paruulorum. Exultauit infans, repleta mater eſt. Nõ prius mater eſt repleta quàm filius: ſed cùm filius eſſet repletus Spiritu ſancto, repleuit & matrem.* Idem annotat Origenes in Lucam, dicens: *Non eſt itaq; dubiũ, quin quæ tunc repleta eſt Spiritu ſancto, propter Filium ſit repleta. Neque enim mater primùm Spiritum ſanctum meruit, ſed cùm Ioãnes adhuc clauſus in vtero Sanctum Spiritum recepiſſet, tunc & illa poſt ſanctificationem filij repleta eſt Spiritu ſancto.* Sic ille.

Præcurſorem adhuc in vtero deliteſcentem, infantem cur potius quàm fœtum nominet B. Lucas.

Infans Ioannes Baptiſta cur in vtero matris exultauerit.

Ambr. cap. 7. iam dicto.

Maria & Eliſabeth Chriſti & Præcurſoris infantiũ propriæ functiones.

Orig. hom. 7. in Lucam, initio.

Quo autem iſta melius intelligãtur, tria dubia, vel quatuor nobis reſoluenda ſunt. Primum eſt, qua ratione ſemeſtris partus potuerit gaudere, & in vtero exultare: Secundum quomodo dici poſſit Ioannem Spiritu ſancto repleuiſſe matrem ſuam: Tertium, quis finis ſit huius exultationis, ſeu ſaltus: Quartum, quidnam ex hoc Ioãnis ſaltu Hæretici perniciosè colligant. Primum omnium velim animaduerti, quod cùm gaudium ex cognitione boni præſentis oriri ſoleat: Ioanni ſingulari Dei priuilegio acceleratus fuiſſe vſus liberi arbitrij videtur, quo primùm præſentem Dominum, & ſe viſitantem, ſanctificantemque, deinde eius matrem ſanctiſſimam ipſum in vtero geſtantẽ cognouit: quare non potuit ad Meſſiæ, & matris eius nõ gaudere & exultare præſentiam. Hãc autem doctrinã de accelerato liberi arbitrij vſu, tradũt Patres. In primis Origenes in Luc. ſic habet: *Sãcta erat anima B. Ioannis, & adhuc in matris vtero clauſa, ventura q; in mundum, quaſi per experientia ſenſum ſciebat, quæ Iſrael ignorabat. Vnde exiliuit, & non ſimpliciter exiliuit, ſed in gaudio. Senſerat enim veniſſe Dominum ſuum, antequàm de matris vtero procederet.* Idem docet Euthymius, dicens: *Chriſtus quidem locutus eſt per os ſuæ matris, Ioannes autem audiuit per aures ſuæ matris: & agnito ſupernaturaliter Domino ſuo, exultatione illum prædicauit: infans enim, qui in vtero ferebatur Virginis, propheticæ ſtatim gratia donauit infantem, qui in vtero geſtabatur ſterilis.* Idem quoque docet Chryſoſtomus in hæc verba, quemadmodum in Diuino legitur officio: *Cùm ad nos adueniſſet, inquit, ſicut modò audiuiſtis, redemptor noſtri generis, venit protinus ad ſuum amicum Ioannem, dum adhuc eſſet in vtero. Quem cùm ex matrice in matrice aſpexiſſet Ioannes, terminos ua naturæ concutiens exclamat: Video Dominum, qui naturæ impoſuit terminos, & non expecto tempus naſcendi: nouem enim menſium tempus in vtero non eſt mihi neceſſarium, &c.* Legiq; ſequûtur. Cyrillus Hieroſolymitanus teſta-

Qua ratione ſemeſtris partus potuerit gaudere, & in vtero exultare.
Gaudium vnde oriatur.

Ioanni adhuc in vtero matris exiſtenti acceleratum liberi arbitrij vſum.

Orig. ſupradicto loco.

Euthym. in Luc. cap. 1.

Chryſoſt. in quadam de ſita.

Cyril. Hieroſol. catech. 3.

inter medium & initium.
Theophyl. in Lucam c.1.

teſtatur, Ioannem in vtero exiſtentem, Dominũ agnouiſſe in ſpiritu. Theophylactus: *Vox,* inquit, *Virginis, vox erat incarnati in illa Dei. Et idcircò etiam præcurſorem in vtero gratia proſecutus eſt, & Prophetam fecit. Quæcunq; enim dixit Eliſabeth propheticè ad Mariam, non verba fuerunt Eliſabeth, ſed infantis: os autem Eliſabeth tantùm miniſtrauit, ſicut & os Mariæ miniſtrauit Filio Dei, qui in vtero eius erat.* Hæc ille, qui paullò ante dixerat, propter hanc exultationem in vtero matris, maiorem eſſe Ioannem cunctis Prophetis. *Nam alij quidem*(inquit)*prædixerunt futura, poſtquàm nati ſunt, ille autem, cùm adhuc eſſet in vtero matris, gratiam talẽ aſſecutus fuit.* Idem quoque tradit Ambroſius in Lucam ſuper illa verba: *Et tu Propheta Altiſſimi vocaberis*, ait enim: *Sed fortaſſe aliqui quaſi irrationabilem mentis exceſſum putent, quòd octo dierum alloquitur infantem. Verùm ſi teneamus, intelligimus profectò, quòd potuit vocem patris natus audire, qui Mariæ ſalutationem antequàm naſceretur, audiuit. Sciebat Propheta alias eſſe aures Prophetæ, quæ Spiritu Dei, non corporis ætate reſerantur: Habebat intelligendi ſenſum, exultandi habebat affectum.* Hactenus ille. Verùm latius & copioſius nemo quàm Auguſtinus, qui Epiſtola ad Dardanum primò ponderat non dixiſſe Euangeliſtam: Credidit infans io vtero eius, ſed: *Exultauit:* Neque ipſa mater dixit: exultauit in fide infans in vtero meo, ſed, *Exultauit in gaudio: Videmus aũt,* inquit: *Exultationem non ſolùm paruulorum, ſed etiam pecorum, non vtique de aliqua fide, vel religione, vel quacunque rationali cognitione venientem. Sed hæc planè inuſitata, & noua extitit, quia in vtero, & ad eius aduentum, quæ hominum Saluatorem fuerat paritura. Ideò mira, ideò in magnis ſignis deputanda. Ideò hæc exultatio, & tanquam matri Domini reddita reſultatione, ſicut ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitùs in infante, non humanitùs ab infante. Et ſubdit: Quanquàm etiamſi vſque adeò eſt in illo puero acceleratus vſus rationis & voluntatis; vt intra viſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, conſentire, quod in alijs paruulis ætas expectatur vt poſſint, etiam in hoc miraculis habendum diuinæ potentiæ, non ad humana trahendum eſt exemplar naturæ. Nam quando Deus voluit, etiam iumentum mutum rationabiliter eſt locutum: Nec ideò ſunt admoniti homines in deliberationibus ſuis etiam aſinina expectare conſilia. Quocircà nec quod factum eſt in Ioanne contemno, nec inde regulam quid ſentiendum ſit de paruulis, figo. Imò id in illo propterea mirabiliter prædico: quia in alijs non inuenio. Habet quidem aliquid ſimile etiam illa Rebecca in vtero luctageminorum. Verùm & hoc vſq; adeò prodigiũ fuit, vt diuinum propterea mulier oraculum quæreret, & audiret duobus illis infantulis duos populos fuiſſe figuratos. Scire autem diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, ſi verbis velimus oſtendere, vereor ne ipſis ſenſibus noſtris facere videamur iniuriam, quando id loquendo ſuademus, vbi omnes vires, officiumq; ſermone facillimè ſuperat euidentiam veritatis.* Et infrà: *Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quamuis id neſciant, habitare Spiritum ſanctum. Sic enim eum neſciunt quamuis ſit in eis, quemadmodum neſciunt, & mentem ſuam, cuius in eis ratio, qua vti nondum poſſunt, velut quadam ſcintilla ſopita eſt, excitanda ætatis acceſſu.* Hactenus ille, doctiſſimè probans in pueris etiam baptizatis non eſſe vllum ſenſum cognitionis vel liberi arbitrij, in præcurſore verò fuiſſe acceleratum vſum liberi arbitrij: quod ad diuinæ potentiæ miracula referendum eſt, quemadmodum aſinæ Balaam rationabilẽ loquelam adſcribit. Nam ſi venti, & mare ſenſu carentia Domini voci obediebãt, ita vt mirentur qui erant in naui: Quid igitur mirum, Ioannem cùm eſſet rationis capax ſuo tempore exercendæ, Dei gratia, & priuilegio anticipatũ rationis vſum, vt Chriſtum, & matrem eius agnoſcaret, à Deo accepiſſe? vt verè poſſet dicere quod de eo legit Eccleſia: *Formans me ex vtero ſeruum ſibi:* Et in Hymno cantant:

Vnde maior omnibus prophetis Ioann. Baptiſta.
B. Ambr. lib. 2. in Lucam, cap. 15.
Auguſt. epiſt. 57. circa med. to. 2.
Præcurſoris Ioannis exultatio qualis in vtero.
Num. 22. & 2. Pet. 2.
Gen. 25.
Acceleratio liberi arbitrij Præcurſoris, cui tantum virtuti ſit adſcribenda.
Num. 22. & 2. Pet. 2.
Matth. 8.
Infra 14.
Iſa. 49.

Ventris obſtruſo recubans cubili
Senſerat Regem thalamo manentem.

Et in alio Hymno Natalis Domini:

Enixa eſt puerpera
Quem Gabriel prædixerat:
Quem matris aluo geſtiens,
Clauſus Ioannes ſenſerat.

Num. 17.

Vt enim Virga Aaron arida, vna nocte folia, & flores, & fructus ſine humo reprotulit, non naturali virtute, at diuina, & prorſus prodigioſa: (Nam ſi hoc communi naturæ curſu, ac ordine efficiendum fuiſſet, multis tum diebus, tum mẽſibus, & fortaſſis etiam annis opus fuiſſet:) Sic Ioãnes, qui aliquot poſt annos ad vſum rationis ſuapte natura perueuturus erat pluſquam naturali præuentus virtute, ſtatim exercitium liberæ voluntatis habuit. Et licet B. Auguſtinus proponat alterũ modum priorem, quo Ioãnes miraculo edere lætitiam potuit: tamen poſterior modus de accelerata quãtum ad vſum ratione, magis eſt verbis textus cõſonus, qui exultaſſe in gaudio (quod nonniſi ex cognitione prouenire ſolet) tradit infantẽ. Magis etiã eſt dictis Patrũ conueniens, eſt item magnificẽtius, & excelſius miraculũ, ac propterea Chriſtũ incarnatũ magis exaltat, & demonſtrat, Poſtremò videtur ab Auguſtino ipſo modus hic magis probatus, cũ poſteriori loco quaſi vltimus

De duobus exultandi modis Præcurſoris in vtero quis alteri præferendus videatur.

propo-

proponatur. Quod ſi aliter Auguſtinus decernere voluit, & cognitionis, & liberi arbitrij vſum in Ioanne negare, vt quidã putant, non tamẽ propterea tenenda eſſet illa ſententia, cum altera & pietatem, & Eccleſiæ ſenſum, & doctores non paucos habeat. Quẽadmodum nec videtur ſequendus Auguſtinus in eo quod eodẽ loco ſanctificationẽ Ioannis in dubium reuocat, contra cõmunem aliorum Patrum ſententiam.

Luc. 1.
Hære. 1.

Vſus liberi arbitrij accelerationo dupliciter contingit.

Hæc autem acceleratio dupliciter cõtingere potuit. Primò quidẽ vel corporis mẽbris, & organis ad exercendam rationẽ diſpoſitis, ac conſummatis, vt in grãdiuſculis pueris ſolet cõtingere: anima ſiquidem ceu artifex quidam eſt: ſed vt ſcriptor, & faber ſine inſtrumentis accõmodatis efficere nihil poteſt: ita anima eſt vt tabula raſa, in qua nihil eſt depictum, vt teſtatur Philoſophus, niſi corporea ſenſuũ organa ad vſum rationis habeat accommodata. Secũdo verò modo ſpeciebus diuinitus infuſis in anima, quæ inſtrumentis corporis non egent, ſicut Angeli, & anima ſeparata: nã pro hoc ſtatu neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari. Atq; hic modus Prophetis & angelis magis familiaris videtur in Ioanne obſeruatus, vt opus non ſit fingere organa ſenſuum perfecta, & conſummata. Atque hæc ſentẽtia verbis Ambroſij magis eſt cõſona, ita dicentis: *Sciebat Propheta alias eſſe aures Prophetæ: quæ ſpiritu Dei non corporis ætate reſerantur.* Et hæc de primo dubio.

I. Modus.
Ariſt. lib. 2. de anima, to. 2.
Alter modus.
Idem.
Ambroſ. iam citatus.

Circa ſecundum ab Origine, Ambroſioq; aſſeritur, Ioannem gratia repletum matrẽ quoq; repleuiſſe: quod benè, & prudenter eſt intelligendum. Non enim authoritate, aut poteſtate ſua Ioannes cõtulit illi Spiritum ſanctũ, cùm hoc ſoli Deo ſit propriũ: Neq; rurſus tanquàm miniſter, vt Apoſtoli manuum impoſitione, & Sacerdotes in Sacramentorum adminiſtratione ſolent cõferre Spiritum ſanctum. Supereſt ergo, vt quemadmodum nonnulli dicunt, vel per modum cauſæ merendi inſtrumentalis id fecerit, quod in ſe ipſo per gratiam fuerit acceleratus vſus liberi arbitrij, quo id promereri poſſet, & ita impleatur verbu Euangeliſtę, qui ait: *Hic venit in teſtimonium, vt omnes crederent per illum,* etiam mater, & pater eius, quod enim dixit: *Omnes,* tã ad iuſtos, quàm ad peccatores extenditur. Vel quod ꝑ modum occaſionis matrẽ ſuã, Spiritu ſancto repleuerit, quoniã illa filij præter naturam exultationem in ſe perſentiẽs, ex hoc in Deum mente effuſa eſt, eiuſque charitate dilatatum cor, factum eſt gratia capax amplioris. Dico autem amplioris: quoniam ante conceptum Ioannis de ſanctitate laudatur, iamque plena erat Spiritu ſancto, dictum eſt enim: *Erant ambo iuſti ante Deum:* nemo autem iuſtus eſſe ante Deũ poteſt ſine Spiritu ſancto. Mos autem ſacrę Scripturæ eſt, vt hominem repleri Spiritu ſancto aſſerat, cum gratia abundãtiori perfunditur. Ex his licet colligere, minimè eſſe ſolidam eorum doctrinam, qui aiunt ante conceptum Mariam, poſt cõceptum verò Eliſabetham Spiritu ſancto fuiſſe repletam: Nam vtraque ante conceptum repleta fuit, vt oſtendimus.

Origen.
Ambroſ.
Ibidem.
Quomodo verò ſit, Ioannem Spiritu ſancto matrẽ ſuam repleuiſſe.
Ioan. 1.
II. Solutio.
Quid, Eliſabeth Spiritu ſancto repleri, more ſcripturæ.
Luc. 1.
Quando repleta fuerit Spiritu ſancto Eliſabeth.

Succedat iam tertij dubij explicatio. Tradunt nonnulli in amplexu Marię, & Eliſabeth, Mariam in ſpiritu vidiſſe Ioãnem genuflexum coram Chriſto, & ſe mutuò oculis mentis reſpexiſſe, & Chriſtum ſedẽtem illi benedixiſſe, atq; ita ſanctificaſſe, & Spiritu ſancto repleuiſſe, ac præcurſorẽ inſtituiſſe, eiq; nomen Ioannis indidiſſe, Ioannem verò lingua angelica Chriſto cãticum ceciniſſe, tuncq; tripudiaſſe, ſaltumq; exultationis edidiſſe. Atq; hæc quidem dum fierẽt, matres erant in mutuo amplexu, linguaq; propemodum angelica ad ſe inuicẽ loquebãtur. Eliſabeth quidẽ Mariã interrogans, Maria verò illam de Angeli annũciatione, & Filij Dei cõceptione inſtruens: at illa Angelico more à matre Dei inſtructa, & edocta, prorupit exclamando in vocem magnã, vt teſtatur Euangeliũ. Aderãt iſtis myſterijs Ioſeph, & Zacharias: Sed neque illi quæ fiebant, neque verba, quæ Angelica penè lingua loquebantur, inter ſe capiebant: quemadmodum in Pauli cõuerſione dicitur: *Viri autem illi, qui comitabantur cum illo, ſtabant ſtupefacti audientes quidem vocem, neminem autem videntes.* Hęc quidem nõ videntur vſquequaque aſpernanda, vt pia tamen admittenda, cùm Euãgelio nulla in re repugnare videantur, deuotionem verò pietatemque promoueant.

Ioannes Baptiſta quomodo exultauerit in vtero matris ſecundùm aliquos.
Actor. 9.

Verum vt ad exultationem Ioannis redeamus, exultare, eſt extra ſaltare præ lętitia interna, & propriè eſt ratione vtentium. Et ſaltus hic gaudium Ioannis internũ ex pręſentia Chriſti profectũ ſecutus eſt, vt eum reſultaret, & quo poſſet modo honoraret. Deinde ex repletione ſancti Spiritus, quia repletus ſaltat, non ſecus ac Apoſtoli in die Pentecoſtes: vt enim illi pleni Spiritu exultabant, & proruperunt in verba: *Loquentes varijs linguis magnalia Dei:* Sic Ioannes repletus Spiritu ſancto, exultauit præ gaudio, & in laudes Chriſti, & ſanctiſſimæ Deiparæ per os matris ſuę prorupit. Tertiò ſecutus eſt hic ſaltus ſanctificationem ab originali peccato, à quo ſe nouit Chriſti beneficio liberatum: quemadmo-

Exultare propriè quid.
II. Ratio cur Ioannes exultauit in vtero.
Act. 2.
III. Ratio.

dum claudus à Petro, & Ioanne Apoſtolo ſanatus exultabat præ lætitia. Hinc dicitur:
Act. 3.
& exiliens ſtetit, & ambulat, & intrauit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudās Deum. Quartò legitur de Dauide, quod pre
IV. Ratio.
deuotione, atque horum, vel ſimilium fortè myſteriorum contemplatione corā ar-
2. *Reg.* 6.
Arca Domini, antequam Regius Pſaltes nudus ſaltauit, quid myſticè.
ca Domini nudus ſaltauerit, ac tripudiauerit, fortaſſis in arca illa Teſtamenti cōſiderans in ſpiritu cum Propheta Dei eſſet, & quidem eximius veram arcam humanitatis Chriſti, ſiue ſanctiſſimam dices Deiparam, quæ Chriſtum per nouem mēſes geſtatura erat, & ſeruatura. Certè B. Ambroſ. ſer. 80.
B. Ambr. to. 3
in fine, per arcam apertè ſanctiſſimā Chriſti matrem intelligendam eſſe ſcribit. Si ergo ille ad vmbratilem illam arcā, & ſignificatam, in eo rē futurā reſpiciens, præ gaudio, & pietatis affectu continere ſe non potuit, quin tripudiaret & ſaltaret: rationi cōſonum valdè profectò eſt, cognito Chriſti
Pſalm. 131.
aduentu, & præſente arca ſanctificationis ſerio, & magno cū gaudio exultaſſe Ioannē. Adhæc benè gaudet, & ſaltat, qui præ-
V. Ratio.
Gen. 21.
currit verū Iſaac, & gaudiū magnum mundi annuntiaturus erat: officiumq; precurſionis à gaudio interno, ſaltuq; externo voluit inchoare: proſecutus eſt etiam cū gau-
Ioan. 3.
dio: *Qui habet*, inquit, *Sponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Denique in gau-
VI. Ratio.
dio cōpleuit miniſterium ſuum, quia lętus pro Chriſto mortuus eſt: quemadmodum
Matth. 14.
vox edita propter verbum repræſentandū deficit, & moritur pro exprimēdo verbo. Quia enim Ioannes futurus erat vox (eſt
Suprà 3.
Iſa. 40.
autē omnis vox, alicuius verbi vox, à quo formatur) ideò verbum æternum viſu, & benedictione interna, & ſalutatione matris externa Ioannem vocem conſtituit. Quia
Ioan 5.
Ioannes lucerna quomodo fuerit accenſa.
etiam Ioannes futurus erat lucerna ardens, & lucens, opus fuit per Mariam Virginem adduci lucem Verbi, vt Ioannes tanquàm lucerna accenderetur, vt ita in ſe ipſo arderet, & alijs luceret. Atq; ea ratione per hāc
Luc. 15.
lucernā accenſam drachma decima humani generis perdita inueniretur.

Circa quartum aduertendum ſeculi noſtri hæreticos vehementer hic fuiſſe hallu-
Recentiorum hæreticorum de infantum actu fidei ipſis ingenito, dogma peruerſum.
cinatos, ac duos pernicioſos errores ex hoc exultantis Ioannis in vtero exemplo collegiſſe. Alter eſt, hoc iam in reliquis fidelium infantibus vſu venire, vt neſcio quos cœleſtes fidei motus & actus, & ſentiant ipſi, & necdum nati, vel dum in Eccleſia baptizātur, motu rationis vtātur, & credant. Hinc
Bullingerus.
Bullingerus in cap. 1. Lucæ: *Diſcimus infantes ſuos habere motus Spiritus ſancti nobis incognitos.* Et Beza libro de re ſacramentaria,
Beza.
ſuum confirmat dogma de infantum in vtero matris ſanctificatione, exemplo Ioannis, ſecutus Caluinum ſuum præceptorem, *Caluinus.*
qui in appendice ad Interim, & in Antidoto ad acta Concilij Tridentini idem prior docuit, ſicut & Zuinglius contra Balthaſa- *Zuinglius.*
rem in Elencho, & in 1. Corinth. 7. & Bucerus in cap. 3. Matthæi qui contendunt, fi- *Bucerus.*
delium liberos in vteris maternis eſſe ſanctos, & promiſſionis, & gratiæ filios: qui etiam ſine baptiſmo ſola Dei promiſſione Abrahæ facta; vel eiuſdē prædeſtinatione ſeruentur. Sed hic vetus eſt Pelagij error, & Vincentij cuiuſdam ab Auguſtino cōfutati *Aug. lib.* 3. *c.*
in libris de Anima, & eius origine. Sed in *9. tom.* 7.
primis in hanc pernicioſam, & hęreticam In eos, qui
ſententiam facit, quod ex vnius exēplo, aut paruulos in
potius priuilegio communem fidei regulā vteris maternis exemplo
faciunt, pręſertim de paruulorū motibus, Ioannis Baptiſtæ aiunt ſan-
quos quales ſint, prorſus ignorant. Et quo- ctificari.
modo ſine ſcriptura hoc audent aſſerere, qui ad omnia petūt apertas ſcripturas à no-
bis? Deinde hoc eſt velle æquare omnes a- II. Argum.
lios infantes Ioanni Baptiſtæ: quare ergo in ſpiritu prophetico, & præcurſione, & cæteris Ioānis prærogatiuis alios infantes illi
non exæquant? Certè Auguſtinus loco ad *Auguſt. epiſt.*
Dardanum ſuperiùs producto non audet *57. tom.* 2.
æquare. Et Cyril. Hieroſ. Catecheſi tertia *Cyril. Hieroſolymis.*
ad illuminatos, hoc eſt, baptizatos ait, ſolus Ioannes in vtero exiſtens exultat in gaudio, & oculis corporis nihil videns Spiritu
Dominum cognouit. Tertiò, hęc doctrina III. Argum.
derogat cōmunibus Chriſti legib. dixit n. Dominus: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &* *Ioan.* 3.
Spiritu ſancto, nō poteſt introire in Regnum Dei: vt olim in circumciſus faciebat irritum fœdus Domini, etiāſi eſſet filius Abrahæ, vt eſt
in Geneſi: ita etiam quis ſi baptizari renuat, *Gen.* 17.
nec illi prodeſt Chriſtianorum parentū eſ- *Hiere.* 1.
ſe filium. Vnde & Hieremias, & Ioannes in *Luc.* 1.
vtero ſanctificati, circūciſi fuerūt, & Cor- *Ibidem.*
nelius licet accepiſſet Spiritum ſanctū, iu- *Actor.* 10.
IV. Argum.
bente Apoſtolorū principe Petro baptiza *Clemēs lib.* 6.
tus eſt. Quartò, Baptiſmatis Sacramentum *conſt. Apoſtol.*
non eſſet neceſſariū, ſed merè voluntariū, *cap.* 11.
& falſum eſſet quod in ſymbolo canit Ec- *Dionyſ. cap.*
cleſia: *Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem* *vlt. de cæl.*
peccatorum, ſi illorum expiatio aliunde ha- *hierarch.*
beri poſſet, & fruſtrà Apoſtoli de Baptizā- *Orig. in cap.* 6.
dis infantibus conſtituiſſent: quod tamen *epiſt. ad Rom.*
tom. 2.
Clemens illos feciſſe docet in libris Apo- *Cypr. lib.* 3.
ſtolicarum conſtitutionum, & Dionyſius *epiſt.* 8.
libro de cœleſti hierarchia, Origines in e- *Aug. lib.* 10.
piſtolā ad Romanos, Cyprianus in epiſto- *Gen. ad lit. c.*
lis ſuis, Auguſtinus in libris de Geneſi ad *23. tom.* 11. *&*
literam, & libr. de baptiſmo contra Dona- *lib.* 4. *de bapt.*
tiſtas. Adde præterea in hanc hæreſim gra- *contr. Donat.*
uiſſimas Auguſtini ſententias, epiſt. 90. ex *tom.* 3.

Conci-

Idem.
V. Argum.

Concilio Carthaginenſi illos anathemate ſerit, quicunque paruulos per Baptiſmum Chriſti à perditione liberari, & ſalutē percipere ſempiternam inficiantur. Et lib. de peccat. merit. & remiſſ. *De omnibus Chriſti*, inquit, *quibus dat vitam æternam, eſſe nō incipiunt paruuli: profectò ſi hoc non accipiunt, peribunt. Vitam enim æternam quam ſuis dat omnibus, non habebunt.* Idem Epiſt. ad Hieronymum inquit: *Quiſquis dixerit quòd in Chriſto viuificabuntur paruuli, qui ſine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò, & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totā condemnat Eccleſiam.* Idem libro de baptiſmo cōtra Donatiſtas: *Sicut in Iſaac, qui octauo ſuæ natiuitatis die circumciſus eſt, præceſſit ſignaculum iuſtitiæ fidei (id eſt, Sacramentum circumciſionis) & quoniam patris fidē imitatus eſt, ſecuta eſt in creſcente ipſa iuſtitia, cuius ſignaculum in infante præceſſerat; ita & in baptizatis infantibus præcedit regenerationis Sacramentum, etſi Chriſtianam tenuerit pietatem, ſequitur etiam in corde conuerſio, cuius myſterium præceſſit in corpore.* Sic magnus ille.

Idem tom. 7.
Tom. 10.
Idem epiſt. 28 ad Hieron. tom. 2.
Idem lib. 4. de baptiſ. contra Donatiſt. cap. 24.
Gen. 21.
Rom. 4.

Filij fidelium iuxta Apoſtolum, quomodo ſancti.
1. Cor. 7.
Epheſ. 2.
Tertullian.
Hieronymus Epiſtop. 1.

Nec obſtat illud Pauli, qui in priori ad Corinthios, filios fideliū ſanctos appellat. Non enim ſibi contradicit, qui alibi ait: *Eramus natura filij iræ.* Scilicet quamdiu non eramus abluti, & ſanctificati. Tertullianus, ſanctos intelligit, ſanctitati deſtinatos; & Hieronymus ad Paulinū, Chriſtianæ fidei cādidatos, nulliſque idolorū ſordibus pollutos. Sancta etiam in Scripturis dicuntur illa quę nondū ſentiunt, vt templum & vaſa miniſterij, & Hieruſalem dicitur ciuitas ſancta à B. Matthæo. Et quicquid ſit illa ſanctificatio, vt Auguſtinus ſcribit lib. de peccat. mer. & remiſſ. nō valet ad Chriſtianos faciendos, vel ad dimittēda peccata, niſi Chriſtiana & Eccleſiaſtica inſtitutione fiant fideles. ¶ Alterū ex prædicta Ioannis exultatione errorē colligunt Hæretici. In actis ſiquidem Synodi Wittembergæ celebratæ Anno 1536. inter cætera definitum eſt. Etſi nos non intelligamus qualis ſit Dei actio in infantibus; certū eſt in ijs nouos & ſanctos motus effici (ſcilicet ad credendum, & diligendum) ſicut & in Ioanne in vtero noui motus fiebāt. Et Kemnitius in examine Canonum Concilij Tridentini, paruulis dum baptizantur, aſſignat Spiritum ſanctum, nō ſolùm regenerantem, & ſanctificantem, ſed operantem modo ſuo nobis inexplicabili intrinſecùs: & hanc ſpiritualem, & occultam actionem, fidem appellare pronunciat, & per illam paruulos credere. Brentius in Apologia Confeſſ. Wittemberg. de Baptiſmo, Deum docet intueri, & agnoſcere fidem infantium, qua eos pro ſua clementia, & ſuo modo ſingulari ornat. Hæc iſti docent, ne videlicet infantes fide carentes ſalutem conſequantur; & verum fiat receptum Theologorum dogma, in Baptiſmo conferri gratiam ex opere operato; & ne magiſtri ſui Lutheri doctrinā inficientur, homines videlicet non Sacramentis, ſed fide iuſtificari. Lutherus ſiquidem in Catechiſmo, & viſitatione Saxonica contra Anabaptiſtas docet: *Præſtat prorſus Baptiſmum omittere in paruulis, quàm baptizare ſine fide, quia Sacramenta neq; poſſunt ſine fide accipi.* Ex cuius verbis Balthaſar Pacimontanus accepit Anabaptiſmum. Vnde Lutheri diſcipuli, vt Philippus in locis communib. & Brentius in prædicto libro, & Cythreus libro de Sacramento Baptiſmi, apertè fatētur, Baptiſmum non eſſe fundandum in accipientium fide, ſed in Dei verbo & mādato, quo ſeueriſſimè præcepit baptizari omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ita illi. Quamquam Wolfgangus Muſculus lib. de locis communibus de pędobaptiſmo loquens, refragetur, dicens: *Sunt noſtra ætate, qui de fide infantium diſputantes, & illos credere poſſe contendunt. Quam ſententiam probare nō poſſumus, quemadmodum & ſupra loco de fidei arte, &c. meminimus.* Et infra: *Admodum inconſultè noſtra quidem ætate ſcripſerunt, ſi conſtaret infantes nō habere fidem in Chriſtum, conſulere ſe, vt ab illorum Baptiſmo prorſus, & quàm citiſſimè abſtineamus. Quod genus ſcripti, multis crediderim erroris Anabaptiſtici occaſionem obieciſſe: quamuis qui hæc ſcripſerunt, ab anabaptiſmo fuerint alieni.* Sic ille, perſtringens Lutherum, qui libro in Ioannem Cochleum ſcripſit, paruulos, cùm ſint ſine fide, per baptiſmum iuſtificari fortiter negamus: Quia aſſerimus paruulos prorſus non eſſe baptizandos, ſi verum eſt, eos in baptiſmo non credere. Quamuis Lutherus in ea ſententia nō permanſerit; qui lib. aduerſus Catabaptiſtas docet; pueros etſi non credant, tamē baptizandos eſſe: præcipuam enim rem in baptiſmo fidem non eſſe, ſed verbum, & mandatum Dei.

Matth. 4. & 24.
Aug. lib. 3. de pec. mer. & remiſſ. tom. 6.
Infantes recens baptizatos actu fidem non habere, contra Wittembergenſ. Synod. Wittembergenſ.
Kemnitius hæreticus.
Brentius hæreticus.
Balthaſar Pacimontanus anabaptiſmū vnde acceperit.
Cythreus Lutheri diſcipulus.
Matth. 28.
Wolfgangus Muſculus hæreticus.
Lutherus de baptiſmo paruulorum, quid quondam ſenſerit.
Idem.

Porrò Catholica, & Orthodoxa doctrina tradit, habere quidem infantes habitum Fidei, qui infunditur cœlitùs à Deo; non autem actum, qui ex auditu verbi prędicati concipitur. Habent igitur habitū Fidei, qui in infantibus abſque actu ſatis eſt ad ſalutē; habent denique & actum, non proprium, ſed Eccleſiæ pro eo credētis, vt docent Patres: inter quos Iuſtinus in reſponſione ad quæſtionem ad Orthodoxos: *Hoc eſt*, inquit, *diſcrimen inter baptizatos, & non baptizatos, quòd illi bona per baptiſmum obuenientia conſequuntur, hi verò non conſequuntur. Digni*

Vera & orthodoxa doctrina de infantium baptizatorum fide, quæ ſit.
Iuſtin qu. 56. tom. 3.

autem ſunt baptiſmi commoda, fide eorum, qui illos ad baptiſmum offerunt. Hęc ille, cuius ſententiam immerito carpunt Centuriatores.

Cent. 5. cap. 4.

Ambr. in cap. 10. Epiſt. ad Hebr. tom. 5.

Ambroſius in Epiſtolam ad Hebræos: *Baptiſma, corporis mundatio non eſt, ſed animi, ſi fides adeſt baptizatio, ſiue parentum (nempè ſi eſt paruulus) ſiue ſui ipſius, ſi ad ætatem rationabilem peruenerit.*

Aug. lib. 3. de liber. arbitr. cap. 23. tom. 1.

Auguſtinus præterea lib. de Libero arbitrio: *Piè, rectéq;*, ait, *creditur, prodeſſe paruulo eorum fidem, à quibus conſecrandus offertur: & hoc Eccleſia commendat autoritas.*

Idem lib. 4. contr. Donat. c. 24. tom. 7.

Idem docet in libro contra Donatiſtas.

Bern. ſerm. 66. ſuper Cantica.

Bernard. ſerm. ſuper Cantica: *Nemo mihi dicat, quia nõ habet fidem, cui mater impertit ſuam inuoluens illã in Sacramento, quouſq; idoneus fiat proprio non tantùm ſenſu, ſed aſſenſu euolutam, puramq; percipere. Nunquid breue pallium, vt non poßit lumbos cooperire? Magna eſt Eccleſiæ fides. Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quã conſtat & filiæ ſufficere potuiſſe, & ſibi? Ideò audiuit: O mulier, magna eſt fides tua; fiat tibi ſicut petiſti.*

Matth. 15.

Quod paruuli actum fidei proprium nõ habeant.

Sic ille. Quòd verò paruuli actũ fidei proprium nõ habeant, ſicut nec vſum rationis, & ipſa docet experientia, & ratio. Quia ſi crederent actu, poſſent poſteà meminiſſe, & traditio Eccleſiæ oppoſitũ ſemper docuit.

Greg. Nazian.

Gregorius Nazianzenus oratione in ſanctũ Lauacrum, eos neque quid ſit gratia, quidúe pœna cognoſcere, & nondum rationis compotes ſanctificari, idque ſine ſenſu ſanctitatis affirmat.

B. Chryſoſt. homil. 1. in Epiſt. ad Heb. tom. 4.

Chryſoſt. in Epiſtolam ad Hebræos, infantulũ reglum vſquequò in vtero materno eſt, nihil ſentire, vel intelligere oſtendit.

Aug. epiſt. 57. qu. 2. tom. 2.

Auguſt. ad Dardanũ ſuprà productus, teſtatur eos credendi ſenſu nondũ eſſe præditos, & corde proprio ad iuſtitiam nõ poſſe credere, qui flendo & vagiendo ipſis myſticis verbis, & actionibus, quibus ſanctificantur, reluctentur.

Rom. 10.

Proſper. lib. 1. de vocatione gentium, c. 6 apud B. Ambr. tom. 2. in init.

Proſper lib. de vocatione gẽtium, eoſdem aſſerit paruulos ante vllũ intelligentiæ vſum; & ante liberum voluntatis arbitrium ad æternã beatitudinem regenerari.

Bern. epiſt. 77.

Infantes per quam ſaluentur fidem tantummodo.

Bernardus quoque Epiſtola ad Hugonem de S. Victore: *Sanè*, inquit, *infantes, quia hãc, prohibente ætate nõ poſſunt habere fidem, hoc eſt, cordis ad Deum conuerſionem, conſequenter nec ſalutem, ſi abſq; baptiſmi perceptione moriuntur. Non quod vel ipſi quando baptizantur, fide omninò careant, ſine qua impoßibile eſt vel ipſos placere Deo; ſed ſaluantur & ipſi per fidem, non tamen ſuam, ſed alienam. Dignum nempè eſt, & ad Dei ſpectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodeſſe concedat alienam.* Hæc ille ſanctiſsimus Pater.

Hebr. 2.

Fidem à quibus Deus baptizandis exigeret.

Quod verò in Scripturis petat Deus fidem à baptizandis, vt apud Marcum, & in Actis: hoc eſt, quia agebant Apoſtoli cum viris adultis, non cum infantibus, à quibus id nõ exigeret Deus, qui nouerat omninò ab eis pręſtari nõ poſſe.

Marc. vlt.

Actor. 2. &c.

Eliſabeth cur repleta Spiritu ſancto.

¶ Iam verò tẽpus eſt, vt verba diſcutiamus. Dicitur Eliſabetha repleta ſpiritu ſancto ad ſalutationem Mariæ, ſiue Chriſti per matrem, quia Verbũ portat ſecum ſpiritũ loquẽtis, vt auarus, aut laſciuus, aut ſuperbus, ſi loquitur, in verbis ſuis ſpiritum auaritiæ, vel luxuriæ, vel ſuperbiæ profert: ita verbũ Chriſti matris ore pronunciatum, Spiritum ſuum (qui Spiritus eſt ſanctus) protulit, atque eo Eliſabetham repleuit.

Spiritus Chriſti quis.

Atque in iſta matris repletione ſubintelligenda eſt, quæ per Angelũ facta fuerat, promiſsio adimpleta, nempè: *Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ*: nam niſi ipſe repletus Spiritu ſancto, qua ratione matrem illo replere potuiſſet? Secundò, dicitur exclamaſſe voce magna: quia mater erat eius, qui de ſe ipſo dicturus erat: *Ego vox clamantis in deſerto.*

Cur dicatur exclamaſſe voce magna Eliſabeth.

Ioan. 1.

Spiritus etiã ſanctus efficit nõ vocem exiguam, vel tenuem, ſed magnam, nõ tã mole corporis, quàm affectus, & deuotionis magnitudine. Nam, vt ait Dauid: *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem*; cum tamen infantes, ſi ad viros comparentur, magnam vocem edere minimè queant.

Pſalm. 8. & Matth. 21.

Dona etiam, & prærogatiuæ B. Virginis magna voce indigent, vt explicari valeant: *Vnde loquente Ieſu ad turbas, extollens vocem quadam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.*

Luc. 11.

Solent quoque attoniti & ſuſpenſi ad rem nouam, ac inſolitã, præ admiratione exclamare: ad hunc modũ Eliſabetha de myſteriorum magnitudine attonita, vocem magnã edidit, dicens: *Benedicta tu inter mulieres.* A verbis Euangelicis auſpicatur gratulationẽ ſuam Eliſabeth, quaſi Angelum audiuiſſet cum Virgine loquentem. Et ita cõfirmantur verba Angeli, vt in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum.

Deut. 19. & Matth. 18. & alibi.

Verba quę Angelus illi dixerat in perſona Eccleſiæ triumphantis, Eliſabetha in perſona militãtis Eccleſiæ repetit; vt ita beatã illam dicant omnes generationes.

Exod. 23. & Deut. 7. Geneſ. 3.

B. Virgo cur dicatur benedicta.

Et dicitur ſingulariter benedicta: quia maledictionem legis in ſteriles, & datã Euæ, & in ea omnibus fœcundis maledictionẽ, nempè: *In dolore paries filios*, prorſus euaſit: perfectionẽ etiam vtriuſque Teſtamenti, id eſt, fœcunditatem Veteris, & virginitatem Noui, ſingulari priuilegio poſſedit. Sed illud maximum eſt, & omnia vincit, vt meritò dicatur benedicta, quod illum eundẽ in filium habeat, quem Pater ab æterno progenuit, & per quẽ in omnes benedictio diffundenda erat.

Et quoniam benedictio fœcunditatem, & multiplicationẽ includit, cùm B. Virgo vnicum tantùm filium habuerit; quomo

do be-

do benedicta inter mulieres prædicatur, cũ aliæ numero prolis eam ſuperent? Dicendum eſt; quòd etſi vnum filium naturalem genuerit, ille tamen talis ac tantus eſt, vt præſtet omnibus hominibus, cùm Meſsias ſit Deus, & homo. Per illum etiam facta eſt mater omnium credentium. Si enim Abraham pater multarum gentium eſt conſtitutus, nõ per naturalem generationẽ (ſi enim id eſſet, vnius tantùm populi fuiſſet pater) ſed quia fuit illi repromiſſum ſemen, in quo eſſent benedicendæ gentes: multò iuſtiùs B. Virgo, per quã ſemen repromiſſum eſſet, mater omnium fidelium dicenda erit, quæ ob id peperiſſe filium ſuum primogenitum dicitur, vt agnoſcas illam plures alios filios habere, vt ſit Chriſtus primogenitus in multis fratribus. Vnde Alb. Magnus lib. de laudibus B. Virginis ſcribit: *Virgo mater eſt vnius hominis per generationem; omnium hominum mater per regenerationem; virginum verò per imitationem.* Hæc ille. Vnde autem iſtam benedictionem habuerit, ſubdit: *Et benedictus fructus ventris tui.* Vbi, &, cauſam reddit, vt notat Theophylactus. Et eſt ſenſus: Benedicta tu, quia benedictus fructus. Ita Angelus priùs vocauerat Virginem benedictam: & ſubiunxit cauſam: *Ecce concipies in vtero.* Et rectè, poſtquam vocauit illam benedictam, ſubdit: *Et benedictus fructus ventris tui:* quia nimirùm olim multæ piæ, ſanctæq; fœminæ filios impios habuerunt, quemadmodũ Rebecca Eſau. Rectè etiã ait: *Fructus ventris tui:* ſolius ſcilicet, non patris, nam illo caret. Quo verbo etiam iugulatur Eurychetis peruerſus error, qui negabat Chriſtum eiuſdem eſſe naturæ cum Virgine, vel nobiſcum. Sed conuincitur ex eo, quòd omnis fructus eiuſdem eſt naturæ cum arbore cuius eſt fructus. Atque ille ſolus fructus ventris ſuo iure benedictus eſt, cæteri verò omnes maledicti, quia filij iræ, donec regenerentur. De hoc fructu ventris benedicto loquuntur Prophetæ; ait enim Pſalmiſta: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum; De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Et, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et ad Abraham dictũ eſt: *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.* Vt autẽ conuenienter ederetur hic fructus benedictus, quia terra noſtra maledicta, ſpinas & tribulos germinabat, id eſt, peccatores; propterea in alio loco Idem Propheta dixit: *Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob:* vt congruè ex benedicta benedictus prodiret ad benedicendum omnibus. Angelus autem cùm ſalutauit beatam Virginem, & dixit illi: *Benedicta inter mulieres,* nõ addidit: *Et benedictus fructus ventris tui,* quia nondum beata Virgo conceperat. Secus eſt tempore, quo hæc dixit Eliſabetha: tunc enim conceptus erat hic fructus, nempè Chriſtus benedictus. Sequitur: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Nõ quaſi ignara dicit hæc verba, quę maximè Spiritu ſancto plena erat, quaſi neſciat iuxta Dei voluntatẽ, matrem Domini veniſſe ad eum; verùm iſto ſenſu loquitur: Quid boni feci? quæ opera, ſiue merita mea tãta ſunt, vt mater Domini mei ad me veniat? quo iure, vel qua dignitate id factũ eſt mea? Meritum certè tuum eſt, vt ego miniſtratura tibi occurrarem, & tu venis ad me? Ego hominis mater ſum, tu Dei: ego ſerui, tu Domini mei: ego Prophetam, tu Prophetarum Dominũ in vtero habes.

Cùm à Virgo vnum tantùm filium genuerit, quomodo benedicta inter mulieres dicitur, à quibus numero prolis excedi- tur.

Rom. 4. & Gen. 17. & infra 22.

Maria Virgo vt ſit mater omnium credentium.

Luc. 1. Rom. 8.

Albert. Magn.

Quare benedictus fructus virginei ventris.

Theophyl. in Lucæ cap. 1.

Geneſ. 25.

Error Eurychetis eiuſdẽ natura cum Virgine, vel nobiſcum, Chriſtum eſſe negantis, conuincitur.

Epheſ. 2.

Pſalm. 131.
Pſalm. 117.
Gen. 22.
Suprà 3.
Pſalm. 84.

Hæc verba: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me, quo animo fuerint prolata.

Cognouit autem Eliſabetha, concepiſſe Mariam de Spiritu ſancto, non ex intumeſcente vtero, cùm ante paucos dies concepiſſet, ſed per Spiritum ſanctũ eam cõcepiſſe cognouit, & matrem Domini ſui eſſectam. Neque dixit: Vt veniat filia Dauid, vel ſponſa Ioſeph ad me: nã prægnãtes mulieres à progenitorib' ſuis, vel à maritis ſolent commendari, nunquam à fœtu, quem neſciunt qualis futurus ſit. Secùs Maria Meſsiæ mater, quæ filium mundi conditorem, atque eius reſtauratorẽ editura erat in lucem. Et cum articulo dixit: ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μοῦ. id eſt, mater illius ſummi Domini, qui natura Deus, & homo eſt. Credibile enim eſt Eliſabetham dixiſſe, Mater Iehouah, vel loco eius, Adonai, quod ſoli Deo in Scripturis tribuitur: Demari voce vtitur Syriacum Euangelium, id eſt, Domini mei. Ac proinde retunditur Neſtorij, aliorumque Hæreticorum inſania, confitentium illã matrem Chriſti, ſed non matrem Dei.

Vnde Mariam cognouerit Eliſabeth de Spiritu ſancto concepiſſe.

Solius Chriſti matris priuilegium fuit ſcire quem paritura eſſet.

Deo, Iehouah, & Adonai, Scripturæ nomen tantùm accõmodant. Mariam eſſe non tantùm Chriſtotocon, ſed etiã Theotocon, contra Neſtorianos.

Annotauit hîc Eraſmus, non dixiſſe Eliſabetham matrem Dei, ſed, matrem Domini, quaſi Chriſtum Deum eſſe nõ cognoſceret. Sed certè impium & cæcum hoc eſt: nam vel ſolùm hoc Euangelium, & hic ſtupor ſanctæ fœminæ, qui fuit in Spiritu ſancto, atque hæc myſteria à voce ſalutari profecta, os loquentium impia obſtruere poſſunt. Alioqui ſi mater Dei nõ erat, non eſſet vnde miraretur de puella cognata viſitante: & Chriſtus Matth. 22. probat Meſſiam, Deum, ex eo, quòd à Propheta dicatur Dominus, iuxta illud: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Et matrem Domini vocat, quæ corã oculis hominũ mater adhuc nõ erat: nondum enim eſt mater nobis, quæ nondum peperit, propter metum abortiendi, vt ait Theophylactus. At Eliſabeth nõ humanis oculis, verùm ſpiritualibus, atque propheticis intuebatur, in quorũ

Eliſabetham Chriſtum, & Dominum, & Deum cognouiſſe, contra Eraſmum.

Vnde Chriſtus Meſſiam Deum comprobauerit.

Pſalm. 62.
Matth. 22.
Pſalm. 109.

Mariam Eliſabetha cur vocet Domini matrem, cùm nondum peperiſſet.

Theophyl.

con-

Iiſdem ferè verbis Eliſabeth Domini matrē & Præcurſor Chriſtū honorificè cõpellarunt.

Matth. 3.

Cùm Eliſabethæ, tum verò Mariæ virginis humilitas ſingularis nobis ad imitādum propoſita.

Prouerb. 27.

conſpectu vera erat Dei mater, quia perfectus erat cõceptus, & verus homo in vtero. Similem propè honorem Chriſto ad baptiſmum venienti exhibuit Ioannes iam vir maturus, cùm dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Et in ſpiritu nunc per os matris dixit: *Ego ad te debeo venire, & tu venis ad me?* Et illa q̃ Maria (propriæ dignitatis, & Eliſabethæ indignitatis oblita) vt verè humilis non cogitauerat, Eliſabetha propriæ dignitatis, & tenuitatis memor, Mariæ matris Meſsiæ diſſimulare non potuit dignitatē. Sic enim oportet à viris verè humilibus fieri, ait namque Sapiens: *Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus, & non labia tua.* Hoc ergo verbum: *Et vnde hoc mihi, vt veniat, &c.* Nos in Euchariſtia ſuſcipienda vſurpare debemus, dicendo in ſpiritu ad Chriſtum: & vnde hoc mihi vt veniat Dominus meus ad me? Subdit: *Et beata quæ credidiſti: quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino.* Conſultò omittimus verba intermedia, ſcilicet: *Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, &c.* Quia illa ſuperiùs ponderata ſunt.

Quanta beatæ Virginis verborum efficacia

Ea lectio quorundam: Beata quæ credidit, improbatur.

Tantùm conſidera, ac perpende, quantæ virtutis ſit beatæ Virginis ſermo, & oratio, qui ceu inſtrumentum quoddam diuinitatis replet Spiritu ſancto matrem cum fœtu ſuo. Confer Prophetiæ actum ſimul, & gaudium.

Caietanus.

Quantum ad literam verò, in his verbis, Caietanus, & alij mutant ſecundam perſonam in tertiam, dicendo: *Beata quæ credidit:* ex quo colligit, alias perſonas fuiſſe præſentes huic colloquio. Sed non intellexit Græcè non eſſe vllũ verbum, ſed tantùm πιστεύσασα, participium, nempè ἡ πιστεύσασα, quod ad vtramque perſonã ſecundam & tertiam referri poteſt, nempè quæ credidiſti, vel quæ credidit, & propterea indignus erat noſter interpres vlla reprehenſione. Certè OEcolampadius noſtram ſecutus eſt lectionē vt meliorem in Theophylacto. Et ſi verum amamus, præſtantior interpretatio eſt, quæ habet, *credidiſti,* in ſecunda perſona: nam cætera præcedentia ad illã in ſecunda perſona diriguntur, quemadmodũ & ſequentia: *Quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino.* Quare intermedia non niſi duriuſcule in tertia proferuntur. Etſi non ignorem, B. Bernardum ſerm. de verbis Apocalypſis in tertia perſona legiſſe, cùm ait: *Beatam eſſe dicis, quæ credidiſſet, &c.*

OEcolamp. ad. Illa lectio. Beata quæ credidiſti, quare præſtantior.

B. Bernard. procul à medio ſermon. eadem verba noſtri ſæculi hæretici quã ineptè ad ſolã fidē referant.

Sarcer. in Luc. cap. 1.

Brent. hom. 7. in Lucam.

Circa ſenſum verò in primis conſidera, Hæreticos inſulsè, & hæreticè hæc interpretari. Sarcerius enim in Lucam ait: *Cõmendat in Maria fidem, & excludit meritum.* Et Brentius: *Cõtingit Mariæ beatitudo per eandem rem, per quam & Abrahæ contigit, videlicet quia credidit: & per fidem beata eſt, & non per vlla opera. Quis ergo deneget Fidei deberi omnia?* Sed iſti falſi interpretes ignorant, vel diſsimulant Scripturæ morem, quæ, dum vnum dicit, aliud non excludit: fidem laudat, ſed ita, vt pœnitentiæ, charitati, Sacramentis, & alijs pietatis operibus vim ſuam, & laudem relinquat. Quare vim ſacris literis inferunt qui illud ſolùm vrgent: *Iuſtus ex fide viuit;* cùm ſcriptum ſit: *Iuſtus in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet; Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt.* Et: *Beatus in facto ſuo* (id eſt, per factum ſuum) *erit.* Item: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Dicitur autē beatus, credens: quia fides inchoat iuſtitiam, & radix eſt & baſis beatitudinis noſtræ. Et Abraham non tantùm fide, ſed etiam operibus magis iuſtificatus eſt, vt docet Iacobus Apoſtolus. Fuit autē Mariæ fides præſtantior illa Zachariæ ſacerdotis, qui ambigebat: vnde hoc ſciam? vincit illã Moyſis, & Aaron ſacerdotis, & Gedeonis fortiſsimi principis, qui de diuinis promiſsis dubitarunt: at huius Virginis Deiparæ de maximis diuinis beneficijs accipiendis nõ hæſitauit. Superat denique illam Abrahæ laudatã fidem. Credidit enim ille, ſterilem anũ parituram, hæc verò Virginē ſalua integritate fore matrem. Ille ſibi fœtum ex ſe iam viro ſene, hæc ſibi futurum filium ex ſe naſciturum ſine viro. Promiſit illi purum hominem, hæc Deum & hominem in lucem edendum conſtituit. Ille vſitato naturæ modo; hæc præter omnem naturæ vſum procreationem futuram non hæſitauit. Ille denique vt promiſsio ſibi facta impleretur, credidit Deum etiam mortuum poſſe ſuſcitare: hæc verò Deum naſci, & mori poſſe, vt oēs in eo promiſsiones legis perficerētur. Quare Maria nec miraculum quæſiuit, nec exemplum, nec vllã rationem, ideò: *Beata quæ credidiſti.* In quæ verba Ambroſius: *Vides nõ dubitaſſe Mariam, ſed dubitaſſe; & ideò fructum fidei conſecutam.* Falsò ergo dixit Eraſmus: *Nunquam legimus in Scripturis Chriſtum à Maria vel Ioſeph adoratum in infantia, nec matri fuit perfectè reuelatum an eſſet Chriſtus Deus, necne.* Sed quomodo hoc ſtare poterit, cùm audierit ab Angelo: *Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei?* Et ab Eliſabetha: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Cùm autem hoc ab ipſa Virgine acceperit Eliſabetha, quæ illi hunc credendi ſpiritum intermedia ſalutatione tradiderat: conſtat illam meliùs nouiſſe, & perfectiùs credidiſſe Deum eſſe verum quem conceperat. Et rurſus: *Beata quæ credidiſti:* quomodo igitur cum tanta fide ſtare poterat ignorantia tanta filij, quem

Confutatur illorũ ſententia ſcripturæ more loquendi.

Habac. 2.

Rom. 2. & alibi.

Ezech. 18.

1. Ioan. 3.

Iacob. 1.

Quid illud Iacobi: Credens beatus in facto ſuo erit.

Infrà 2.

Credens quare beatus.

Ibidem.

Mariæ fides eſt illa Zachariæ Gedeonis fide præſtantior.

Luc. 1.

Iudic. 6

Abrahæ fides Mariæ Virginis fide quot partibus inferior.

Gen. 15.

Rom. 4.

Iacob. 2.

Gen. 17.

B. Amb. lib. 2. in Luc. cap. 8. circa med.

10. 5. in princ.

In dictã Eraſmi Mariam & Ioſeph nuſq̃ legi Chriſtum adoraſſe.

Luc. 1.

Ibidem.

Luc. 2.

Eccleſiæ traditio.
Matth. 2.
Luc. 2.

nouerat adoratú ab Aogelis? Poterat etiam Eraſmus hoc legere in traditione Eccleſiæ, quæ habet: *Filium quem genuit, adorauit.* Et ſi Magi adorarunt eum proſtrati, & de eo Anna, & Simeon tale ac tantum teſtimonium tulerunt, quid dubitaret eius mater? Quòd ergo alijs adorare datum eſt ex fide, id denegandum eſſet Virgini? Ambroſius lib. de Ioſeph Patriarcha tradit, Chriſtum adoratum à Maria & Ioſeph, quoniam ambo verum Deum eſſe in illo corpuſculo confitebantur. Et Auguſtinus ſermone de Aſſumptione: *Nan patuit niſi diuinitatis Chriſti aſſe credula, quæ ſe nouerat hunc nō virili ſemine, ſecundùm ordinem naturæ, ſed diuina ſpiramine nunciante Archangelo cōcepiſſe, videns famulantium Angelorum ei ſemper adeſſe frequentiam.* Hæc illi ſanctiſs. Patres.

B. Ambr. c. 2. propè fin. tom. 4. ſub initiū. Aug. tom. 9. procul à med. ſerm. ſeu lib. 1. de Aſſumpt. poſt med.

B. Greg. hom. ſuper Ezech. tom. 2.
Prophetia tria tempora complectitur.

Deinde conſidera, quòd B. Gregorius ſuper Ezechielem annotauit, Prophetiam nō tantùm habere reſpectum ad futura, ſed etiam ad præſantia, & præterita, ſi tamen illa ratione naturali nequeant inueſtigari: atque ita Eliſabetham ſpiritu Prophetico tactam, ſimul quæ præteriarant, quæ præſentia erant, & quę futura cognouiſſe. Nam B. Mariam promiſsionib⁹ Angeli credidiſſe, de prẹterito cognouerat: & matrem eam appellans, quę Redemptorem in vtero portaret, de præſenti intellexit: & cùm omnia ab Angelo prædicta perficienda fore prænunciaret, de futuro prophetauit.

In Eliſabethæ vaticinio hanc triplicem Prophetiæ rationem cōtineri.

Mariam Virginem ob fidē tur beatā dicat Eliſabetha.
Gen. 3.
Rom. 1.
Habac. 2.
Rom. 4.
Matth. 16.
Omnes Chriſtum cōfitentes beati nominantur.
Petri, & ſucceſſorum eius fides quid requirat.

Tertiò, B. Virgo ſola eſt, cuius fidei tribuitur beatitudo; vt eam cunctorú matrem viuentium, & velut alteram, & ſecundam Euam recognoſcas. Fide enim viuimus; vt ſic in Virgine omnis credens beatus intelligatur; quemadmodú in fide Abrahæ iuſtificatus. In Petro autem Chriſtum confitente, omnis cōfitens Chriſtum, beatus nominatur: *Beatus*, inquit, *es Simon Bar iona, quia caro, & ſanguis, &c.* Petri ſiquidem, & omnium ſucceſſorú cathedram eius moderantium, non tantùm eſt credere, ſed ea etiam quæ fidei ſunt, exteriùs pro omnibus confiteri; & quæ credere etiam fideles oporteat, illis explicatè tradere. Hæc fides eſt Virginis, qua duce, & magiſtra, ac etiam adiutrice, omnis aliorum infirma fides perficitur, atque ſuppletur, vt admirandum ſit Eraſmum dubitaſſe, an mater Dei effecta, crediderit eum Deum fuiſſe, quę tamen mater Domini vocatur à cognata.

Mira Eraſmi ſtupiditas.

Ioan. Gerſon.
B. Virginis fidei pręſtantia, & excellentia pendet ex quatuor.

Fuit igitur, vt tradit Ioannes Gerſon, hæc fides Virginis, & generalior circa plura obiecta fide accipienda, quę Prophetis ſparſim commuoicata ſunt. Fuit deinde clarior, & euidentior, quàm quæ fuerat Patriarchis, Prophetis, & Apoſtolis, imò etiam Angelis ipſis manifeſta, & pateſacta: quemadmodú quidam tradunt. Nam etſi natura B. Virginis Angelis inferior ſit, gratia tamen, & gloria dignitate ſuperior eſt. Tertiò fuit in fide conſtantior, ac firmior, quę nullo vnquam momēto nutauit, vel hęſitauit: & in Chriſti morte in qua omnes diſcipuli defecerunt, ſola in fide Reſurrectionis conſtantiſsima permanſit. Poſtremò, ad impetranda Dei dona lōgè efficacior fuit illa fides Virginis: nā vt teſtatur Magnus Albert. ad verba illa, quæ magna fide protulit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum:* ſummus montium tulit ſe, & miſit in mare amarum, id eſt, in Mariam per incarnationem, & per illam fidem inſignem promeruit, vt omnia dōna quę vellet, impetrare poſſet, ad applicandú fructú incarnationis filij Dei: quem admodum & ipſam incarnationē ſua ſingulari fide & humilitate promeruerat. ¶ Dicitur autē beata in credendo, ſicut alibi dixit Saluator: *Beati qui nō viderunt, & crediderunt:* propterea quòd cognitio fidei inchoatio eſt quædā beatæ cognitionis futuræ in Patria. Ipſum quoque credere ex charitate meretur præmium beatitudinis cōſummatæ, & ad illā ſe habet non ſecus ac meritú ad ipſum pręmium. Eſt pręterea & alia ratione beata, quia mater Chriſti facta eſt electione voluntaria: quæ enim viro nupſit mulier, atque ex eo concepit, nō quem vult, id eſt, maſculum aut fœminam, ſanctú aut peccatorem, electú aut reprobum parit, ſed quē Deus vult, B. autē Virgo, antequā pareret, aut cōciperet, nouit quam, aut qualem paritura eſſet, ſcilicet Meſsiam Deum & hominem, cuius non niſi per Angelum voluntariè expreſſo cōſenſu, mater effecta eſt, quod nulli alteri fœminæ contigit. Quemadmodum Meſsias voluntariè matrem, ex qua naſceretur, elegit; quod nulli etiam alteri hominú contigit; verùm quiſque ſortitur matrem, quā Deus dedit. Qua in re B. Virginē imitari poſſumus, quia nō niſi electione voluntateque matres Chriſti fieri poſſumus: nā ſcriptum eſt: *Quicunq; fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.* Etſi enim ſecundùm carnem vna ſit mater Chriſti, B. Ambroſio teſte; ſecundùm fidē tamē omnium fructus eſt Chriſtus. Sed hanc noſtram voluntatem præuenit ille, qui prior dilexit nos, & elegit in matres ſpirituales, dans nobis gratiam, vt illum fide concipiamus, charitate geſtemus, operibus bonis pariamus, oratione lactemus, & prudentia ab Herode cuſtodiamus. Atque ex his verbis accepit Auguſtinus, Virginem matrem feliciorem fuiſſe per fidem in mente, quàm eum

Virgo quia ratione ſit Angelis inferior.
Matth. 26.

Albert. Magn. ſuper Miſſus eſt, quæſt. 38.
Luc. 1.
Maria in eo quod Angelo credidit, quātum apud Deum promeruerit ſecundum Albertú.
Maria quia credidit, cur beata.

Ioan. 20.

Eius altera beatitudo.
Maria Virgo ſola per electionem mater effecta eſt.

Luc. 1.

Homo prærogatiua Virginis ... vt valeamus eſſe participes.
Matth. 12.

Ambr. lib. 2. in Lucam, cap. 7. tom. 5.
1. Ioan. 4.

Matth. 2.

Auguſt. lib. de Virgin. c. 4. tom. 6.

ſecun-

ſecundum carnem in mente concipiendo.

Quænã perficienda ſue ſunt in B. Virgine promiſſa diuina.

Luc. 1.

Et ſubdit: *Perficientur.* Promiſſa ſcilicet à Deo per Angelum; nam vltra conceptum ſuperérant alia, vt partus, & nominis Iesv impoſitio, Magorum adoratio, regnũ eius in domo Iacob, &c. Sed & in nobis quoque perficientur promiſſa de prole bonorum operum, de ſalute noſtra, & regno ſpirituali, ſi in fide conſtantes perſtiterimus.

Hæretici recentiores feſtũ Viſitationis Euangelio contentum abrogarunt infelices.

Lugendum porrò eſt, feſtum Viſitationis in Euangelica hiſtoria contentum, ab Hæreticis fuiſſe abrogatum, etiamſi à ſuis errorũ magiſtris olim fuerit obſeruatum, & homelijs honeſtatũ. Sed illis nihil, quod ad matris Dei venerationem, & inuocationem attinet, benè ſapere poteſt, donec repudiata omni hæreſi, guſtum Dei verum recipiant.

Viſitationes quæ malæ, ac perniciosæ à quibus cauendũ eſt nobis.

Sed vt finem tractationi imponamus, fugiendæ nobis ſunt viſitationes eæ, quibus ſæpè peccato inuoluimur, vel otio; vt cum inopia negotij domeſtici tempus otioſè, & infructuosè tranſigimus; vel curioſitate res nouas, præſertim leues, ac nullius momenti, nedum pernicioſas indagandi, ſeu interdum communicandi diſquirimus; vel denique quas facimus oſtẽtatione ſcientiæ, aut pulcbritudinis, aut veſtium, atque diuitiarum, vel deniq; ob alium carnalem, ſeu minus honeſtum finem.

Chriſtũ quomodo viſitemus.

Viſitemus autem Chriſtum, & quidem ſæpè (ne dicam ſemper) & diligenter, ac domi ſuæ, hoc eſt, in templo, in quo præſentem ſe exhibet in ſacrificio Meſsiæ ſpectandum, vbi patulas aures præſtat noſtris precationibus, vel nobis per miniſtros proponit verbum Dei.

Quomodo ſanctos.

Viſitemus ſanctos, memores eorum, quæ propter Chriſtum geſſerunt, vel ſuſtinuerunt, vt eorum præclara exempla imitari poſsimus.

Quo etiam modo patriam noſtram cœleſtem videre debeamus.

Cœleſtem viſitemus patriam, ad eam præ deſiderio ſuſpirando, & operibus laborando, & præ amoris magnitudine pro eâ aſſequenda decertando, vt illis ſuccurramus, & conſolationem tùm verbis, tum factis præbeamus: &

Purgatorium viſitandum.

purgatorium, quod [illegible] expiandarum animarum quaſi aſter[illegible] hoſpitium, oratione & commiſeratione, & ſacrificio viſitare nõ pigeat. Pupillos & viduas, atque in carcere [illegible]tos non deſeramus.

Viduæ & [illegible]

Iac. 1.

Vt enim Iacobus ait Apoſtolus: *Religio munda & immaculata apud Deum, & Patrem, hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum.* Cauendumque ne Chriſtus nobis dicat: *Infirmus eram, & in carcere, & non viſitaſtis me.*

[illegible] 25.

Eccleſ. 7.

Non te pigeat, inquit Sapiens, *viſitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.*

Amicos ſpiritu & corpore debemus inuiſere.

Amicos verò viuentes frequenter oratione, & ſpiritu viſitemus; quandoque verò, ſi opus fuerit, etiam corpore. Quamquam in hoc ſæpè peccetur, à quibuſdam quidem, qui felicitatem ſuam in eo ſitam eſſe exiſtimant, ſi ſæpè à magnis viſitentur, & ipſi nullos viſitent; cùm tamen Maria maior dignitate, minorem Eliſabetham viſitauerit: Ab alijs verò, dum vitæ ſuæ magnam partem viſitationibus nequaquã neceſſarijs, ſed ſuperfluis, curioſis, & interdum etiam pernicioſis impendunt. Atque hac ratione fructuosè viſitare, aut viſitari nondum didicimus.

In viſitando, duo vitia declinanda, & fugienda ſunt.

Epiſcopi gregem ſuum quomodo viſitare debeant.

In primis autem Paſtor, ſeu Epiſcopus diſcat viſitare Eliſabetham, hoc eſt, Eccleſiam ſuam, cuius filios verbo, exemplo, oratione, ſacrificio, & præſentia debet ſanctificare. Nam ob id communibus Eccleſiæ ſtipendijs aluntur Epiſcopi, vt viſitent gregem ſuum; ne Dominus iratus viſitet paſtores, & dicat: *Ecce ego ipſe ſuper paſtores, requiram gregem meum de manu eorum:* Neque contenti ſint habere vicarios per quos paſcant: quia Maria mater Dei per ſe ipſam ibat ad viſitandum: & reſidentia onus eſt perſonale vt plurimum: quemadmodum per ſe ipſum paſtor edit, & bibit, & non per mediam aliam perſonam.

Ezech. 34.

Quæ viſitatio Epiſcopo cauenda ac fugienda.

Neque lentè & tardè ad viſitãdum gregem accedat, quia Maria ibat cum feſtinatione. Neque cauſetur moras propter anni tempus, ſcilicet aut cœlum minus ſalubre, & noxium; quia Virginem matrem non impediuit vel grauitas ventris (ſi qua fuit) vel aſperitas viæ, vel pudor virgineus. Neque rurſum gregem viſitet, vel propter oues tondendas, ſeu deglubendas: ſed propter animas à peccato ſanctificandas, atque ab infernali lupo deuoratore liberandas: vt ita re, & nomine verum ac legitimum ouium ſuarũ præſtet paſtorem; præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto; cui cum Patre, & Spiritu ſancto ab omni creatura exhibeatur honos, gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

TRACTATVS XI.

In quo explicantur illa verba: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exaltauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.*

Luc. 1.

Beatiſſima Virgo quare cecinit: Magnificat anima mea Dominum.

CVm per alios diuino Spiritu afflatos, myſteria in ſe peracta, Virgo beata iam primùm detegi animaduerteret, quæ ipſa virginali pudore & modeſtia tegebat, & occultabat, quantum poterat; cumque ſentiret ſe præ cunctis mulieribus benedictam, & benedictũ fructum ventris ſui, & matrem Domini appellatam, prætereà virtutem ſalutationis ſuæ prædicatã, ſimul &

fidem ipſius beatam effectam: vlteriùs ferre ſe ipſam nó potuit, ne tam excellentibus Dei donis minus grata inueniretur, hymno gratulabundo ad diuinas laudes concinendas ſtatim prorupit, dicendo: *Magnificat anima mea Dominum.* Quaſi diceret (vt expo nit Bernardus) *Tu magnificas matrem Domini: ſed magnificat anima mea Dominum. In voce mea perhibes filium exultaſſe in gaudio: ſed exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: & ipſe quoq; tanquam amicus ſponſi gaudet ad vocem ſponſi. Beatam eſſe dicis quæ credidiſſet: ſed credulitatis, & beatitudinis cauſa reſpectus eſt ſupernæ pietatis, vt ex hoc magis beatam me dicant omnes generationes, quia ancillam humilem, & exiguam reſpexit Deus. Ineffabili ſcilicet artificio Spiritu ſuperueniens, tanta humilitati magnanimitas tanta in ſecretario virginei cordis acceſsit: vt quemadmodum de fœcunditate, & integritate prædiximus, hæ quoq; nihilominus ſunt ſtellæ ex reſpectu mutuo clariores; quòd videlicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humilitatem. Sed cùm in ſua æſtimatione tam humilis eſſet, nihilominus & in promiſsionis credulitate magnanimis. Agit hoc nimirùm in cordibus electorũ gratia prærogatiua diuina, vt eos nec humilitas puſillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes. Magis autem cooperentur ſibi, vt non ſolùm nulla ex magnanimitate ſubintret elatio: ſed hinc maximè promoueatur humilitas, vt inueniantur eò ampliùs timorati, & largitori munerum non ingrati: ac viciſsim ex occaſione humilitatis puſillanimitas nulla ſubrepat: ſed quò minus de ſua quiſq; vel in minimis præſumere conſueuit, eò ampliùs etiam in magnis quibuſq; de Diuina virtute confidat.* Hæc ille. Quæ ſi quis altiùs meditetur, inueniet profectò doctrinam ſolidam, & fructuoſam, atque omnibus ſeruis Dei neceſſariam.

Bern. in ſerm. ſignũ magnũ apparuit in cælo.

Rom. 3.

Quid agat in cordibus electorum (vt Bernardus dixit) gratiæ prærogatiua Diuina.

Ex eo autem, quod Maria laudata, & commendata ab Eliſabetha in diuinas laudes erupit, egregiè inſtruimur, quid nos ab alijs laudati facere debeamus. In largitorẽ enim omnium bonorum Deum refundendũ eſt, quicquid eſt in nobis laude, & commendatione dignum. Nam ſi in nobis ſiſtamus, bonaque virtutũ officia nobis adſcribamus, ac veluti feramus accepta, de ipſiſque ſuperbè efferamur, fures ſumus & latrones, vſurpantes omninò quod Dei eſt. Formidandumque eſt nobis exemplum Agrippæ Regis, qui cum pro tribunali ad populũ concionaretur, illeque acclamaret. Dei voces, & non hominis: *confeſtim percuſſit eum Angelus Domini, eò quod non dediſſet honorem Deo, & conſumptus à vermibus, expirauit.* Vt ergo per ingrati animi vitium dona Dei amittuntur; ita ex eo quod grato animo in Deum donatorem referuntur, conſeruantur, & perficiuntur: nam ad locum, vnde exeunt flumina, illuc & reuertuntur, vt iterum fluant.

Quid hoc Virginis Canticum nos doceat.

Actor. 12. Diuina ſibi beneficia tribuentibus, quid eueniat.

Eccleſ. 1.

Ad huius Cantici explicationem, dicemus inprimis quid ſit Canticum, & quam ob cauſam introductum. Deinde cur hoc Canticum nouum, & decachordum appelletur. Poſtremò duos primos verſus explanabimus. Sit hoc primo loco conſtitutum, quod Canticum muſica quædam eſt, id eſt, cõſonantia diuerſarũ vocum in vnam melodiam, ſiue harmoniam nullo inſtrumenti ſono, vel pulſu conſpirantium. Etſi enim ſingulæ per ſe voces gratum ſonum auribus reddant, mixtæ tamen, graues, acutæ, & mediæ, gratiores exiſtunt, ceu in coloribus cõtingit; mixti enim colores gratiùs ſpectãtur: odores verò & ſapores admixti ſuauius percipiuntur. Erat autem in Scripturis conſuetum, vt illuſtres quædam mulieres poſt impetrata cœlitus aliqua beneficia, quædã ederent Cantica, & in ſpiritu canerent, in gratiarum actionem. Hinc Maria ſoror Moyſi prima pro liberatione populi, & per mare Rubrum miranda traductione Canticum cecinit. Delbora etiam poſt interfectũ Siſaram pro parta de inimicis victoria, Cãticum edidit. Sic Anna Samuelis mater, quæ olim ſterilis, vbi exaudita à Deo fuit, & quẽ poſtulauerat Samuelem, obtinuit, & pulchro Cantico gratum animum ſuum erga Deum declarauit: quemadmodum & Iudith pro liberatione ciuitatis ab obſidinne, & truncato capite Holofernis idẽ feciſſe legitur. Neque tantùm mulieres vſæ fuiſſe Canticis perhibentur, verùm etiã viri, vt Moyſes, Dauid nó ſemel, Salomon, Ezechias, Habacuc; & in Nouo Teſtamẽto Zacharias Ioannis Baptiſtæ pater, vbi primùm illi vox reſtituta fuit: & Simeon ille ſenex grãdęuus: Decuit ergo B. Mariam his à Deo tot tãtiſque muneribus honeſtatam, quæ Angelorũ etiam ſuperant dignitatem, non minorem grati animi præbere ſignificationem, præſertim hac oblata Eliſabethæ cognatæ opportunitate: nam ſermo opportunus eſt optimus, ait Salomon. Et quidem Veteris Teſtamenti Cantica pro beneficio aliquo temporali accepto canebantur: at in Nouo Teſtamento pro beneficijs ſpiritualibus canenda ſunt. Sed Cantica illa antiqua ita pro temporalibus beneficijs canebantur, vt in illis præfigurarentur ſpiritualia per Meſsiam conferenda dona. Atque ea ratione nobis in Eccleſia modò quandoque decantantur: nam vt Apoſtolus ait: Vmbram habebat lex futurorũ bonorum, nõ ipſam imaginem rerum. Canticum Vir

Canticum quid ſit.

Quæ mulierum Cantica in Scripturis habeamus.

Exod. 15. & ſeq.

Iudic. 5. & ſeq.

1. Reg. 2. & ſeq.

Iudith vlt. & ſeq.

Sancti etiam viri qui ediderunt Cantica.

Luc. 1.

Infra 2.

Canticum Mariæ Virginis, quam dignum ac debitum Deo.

Prouerb. 15.

Alia in Veteris alia in Noui Teſtamenti Canticis beneficia recenſentur.

Hebr. 10.

Quæ Cantica in Nouo Teſtamento, & cur illa perpetuo decantentur.

ginis verò, Zachariæ, & Simeonis, quod de Chriſto ad mundi ſalutem exhibito, deque remiſſione peccatorum, gratia, atque vita æterna, quę propter illum nobis conferuntur, ſermonem faciunt, meritò quotidie in Eccleſia frequenti lectione, cantuque recoluntur, concelebranturque: idcircò ſcilicet, vt nos de tantis, tamque ſingularibus beneficijs acceptis commonefaciant, & gratum animum noſtrum erga Deum omnium bonorum auctorem teſtemur. Recitatum eſt hoc Canticum à beata Virgine ſtante: vnde & nos ſtantes illud recitamus. Sunt in ſingulis verbis ſua pondera, & emphaſis: dictio etiam ſublimior, quæ phraſim ſuperet quotidianam, & quæ abundat tropis ſuis, & figuris, & locutionibus. Hæc de primo.

Câticum Virginis cur ſtantes dicamus.

Idem cur nouum ſit.

Iam de ſecundo: Nonnullis placet, hoc Virginis Câticum à Dauide fuiſſe prænunciatum his verbis: *Cantate Domino Canticum nouum: Câtate Domino omnis terra*; & iterum, *Deus canticum nouum cantabo tibi: in pſalterio decem chordarum pſallam tibi*; item aliàs: *Confitemini Domino in cithara, in pſalterio decem chordarum pſallite illi.* Quia enim Dauid futura in Nouo Teſtamento in ſpiritu præuidebat, & Canticis nouis Deum honorandû minimè ignorabat; propterea populum Chriſti adhortatur ad canendû Canticum nouum, & ad pſallendum in pſalterio decachordo. Eſt enim Virginis Canticum inter omnia altiſsimum, ac ſupremum, quod illa prima in Nouo Inſtrumento cecinit, quemadmodû Maria ſoror Moyſi prima in Veteri Inſtrumento cecinerat, atque ob eam cauſam nouum dici poteſt. Deinde nouum dicitur ob autorem: inſolens enim eſt & inauditum, ac planè nouum, fœminâ virum circundantem, imò Deum, quê cœli capere non poſſunt, ſuo gremio continentem, edere Canticum. Ad hæc meritò nouum dici poteſt, & appellari, quia quæ in illo continentur myſteria, omninò noua, ineffabilia, & incomprehẽſibilia ſunt. Deum namque fieri hominem, Verbum carnem factû eſſe, omnium nouorû, teſte Damaſceno, maximè nouum eſt. Eſt præterea Chriſtus mundi renouator, & naturæ humanæ reſtaurator, & vindex, quam à vetuſtate peccati ad nouitatem ſpiritus reduxit: ita vt dicat: *Ecce noua facio omnia.* Poſtremò rectè nouum dicitur, propter renouationem mentis, & dulcedinem ſpiritus, quam aſſequuntur ij, qui hoc Canticum deuotè celebrant, atque in templis cantant: quam quidem illis à Deo impetrare B. Virginem veriſimile eſt: cuius beneficio fit vt incarnationis myſterium & nouum ſemper intellectu appareat, & nouo affectu deguſtetur.

Pſalm. 95.
Pſalm. 145.
Pſalm. 32.
Virginei huius Cantici excellentia.
Exod. 15. & ſeq.
II Ratio. cur nouum Virginis Canticum appelletur.
Hierem. 31.
3. Reg. 8.
III Ratio.
Ioan. 1.
IV. Ratio.
B. Ioan Damaſcen. lib. 3. de orthodox. fide, c. 1. ſub finem.
Apoc. 21. & alibi paſſim.
V. & vltima.

Rectè autem ad Veſperas frequentatur Virginis Canticum, nimirùm ad literam, quòd cùm B. Virgo ſub veſperam peruenifſet ad Eliſabetham, in ſalutatione, & primo quaſi congreſſu Canticum protulit. A veſperis etiam incipit diuinum officium, iuxta illud: *A veſpere vſq; ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra.* Et tribus menſibus ante côditum eſt hoc Canticum, quàm alterum Zachariæ *Benedictus Deus Iſraël*, quod meritò in laudibus canitur: quia tunc ortus Lucifer, id eſt, Ioannes præcurſor ſolis iuſtitiæ Chriſti. Tertium verò canticum Simeonis ad Completorium, quoniam vltimo loco conditum: tum quia ibi pro diſſolutione ac morte precatio continetur: deinde etiam myſterium incarnationis in nouiſsimis diebus & nouiſsimo tempore peractum fuit.

Mariæ Virginis Canticum veſpertino cur tempore decantetur.
Leuit. 23.
Luc. 1.
Zachariæ Canticum in Laudibus, Simeonis vero cur ad Côpletorium recitentur.

Secundo loco dicitur Decachordum. Primùm quidê ob decem verſus quibus conſtat. Hic autê numerus vndique perfectus eſt, & congruit perfectiſsimo Mediatori, qui in eo canitur, & perfectiſsimæ Virgini, quæ illud, vt Verbi diuini organum, cecinit: & perfecto populo Noui Teſtamenti, à quo erat magna religione, cerimonia, cultuque frequentandum. Rurſus decachordum, à decem Veteris Teſtamenti Canticis; quæ vt Noui illius figura præceſſerunt, nomen accepit. Nam vt omnia ſacrificia Teſtamenti Veteris illâ vnicam, & ſingularem Chriſti victimam in Cruce, atque in Euchariſtia repræſentabant: ſic vetera omnia Cantica, & quæcunque in illis beneficia temporalia celebrabantur, hocce nouum virginis Canticum, & myſterium quod in eo eſt côprehenſum, delineabant, & adumbrabant. Sunt autem illa decem, primum Mariæ ſororis Moyſi, Exod. 15. ſecundum Moyſi, Deuteron. 32. tertium Delboræ, Iudic. 5. quartum Annæ 1. Regum 2. quintum Dauidis 2. Regum 22. ſextum Salomonis: cuius præcipuum Canticum illud eſt, quod Canticum canticorum appellari voluit ſub metaphora Sponſi & Spôſæ, paſtoris, & gregis: ſeptimû Iudith c. 16. octauum Ezechiæ Iſai. 38. nonum Habácuc cap. 3. decimum trium puerorum Dan. 3.

Mariæ Canticum quare decachordum ſit atque nominetur.
II. Ratio.
X. Cantica Veteris Teſtamenti.

Præterea appellatur Decachordum, ob decem præcipua Meſsiæ myſteria, quæ ſunt: Incarnatio, Natiuitas, Adoratio Magorum, Præſentatio in templo, Baptiſmus, Ingreſſus in Hieruſalem in die Palmarum, Mors, Reſurrectio, Aſcenſio, Miſsio Spiritus ſancti.

III. Ratio.
Decem Meſſiæ myſteria quænam ſint.
Ioan. 1.
Luc. 2.
Matth. 2.
Luc. 2.
Matth. 3. 21. 27. & 28.
Actor. 1. & 2.

¶ Denique decachordum iure appellatum eſt, eo quòd, qui ſeruat præcepta decalogi, maximè aptus, & idoneus ad hoc cantandum

V. Ratio.

tandum inuenitur: operibusque ipſis ſatis cantat, tametſi alioqui mutus ſit, & elinguis: taliſque magis Deo placet, quàm vocaliſsimus quiſque in templo illud quotidie decantans, ſi tamē hic à voce inſtructus, diuinæ ſit legis tranſgreſſor.

Quomodo hoc nouem Angelorum choris conuenire Canticum poſſit. *Luc. 15.*

Nouem quoque ordinibus Angelorum, qui nobis de bono noſtro gratulantur, & naturæ humanæ, quę decimum ordinem complet, & decimam drachmam efficit, cōuenit huiuſcemodi Canticum, ad Chriſti, & ſanctiſsimæ Matris eius gloriam, & laudem dicere.

Quale etiam hoc Canticum Mariæ meritò vocatur. *Exod. 15. & ſeq.*

Poteſt etiam hoc Canticum vocari virginale; quia à Virgine conditum; Encomiaſticum Epithalamium; & triumphale, vt illud Mariæ ſororis Moyſi poſt nouam victoriam de Pharaone, & eius exercito partam. Hæc de ſecundo.

Maria Virgo taciturnitatis amica. *Luc. 1.*

Vt tertium abſoluamus, conſiderandum eſt, B. Virginem rarò, & parce fuiſſe locutam, quantum ex Scripturis intelligere & cōiectare licet. Ad Angelum enim ſalutantem non niſi bis, & quidem breuiter reſpondit:

Quoties fuerit locuta.

Semel quidem, cùm dixit; *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* iterum, cùm aſſenſum præſtitit, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbū tuum.* Tertium autē Virginis verbum in Euangelijs contentum, & expreſſum (nam quibus verbis ſalutauerit Eliſabetham, nō conſtat) eſt hoc Canticum in laudem ſanctiſsimæ Trinitatis fuſiori ſermone editum.

Cur hoc Canticum ceciner it. Mulieribus, præſertim virginibus, quatenus loquendum, diuæ Virginis exemplo.

Qua in re fœminas omnes, & maximè virgines de ſilentio ſeruando inſtruxit: quod ſi neceſsitas poſtulet atque vrgeat, parcè ac ſobriè illis eſſe cum viris loquendum. Cæterùm quòd ad precationes, diuinasq; laudes pronunciandas attinet, licet ipſis vberiori & prolixiori ſermone vti, quemadmodum ipſa fecit.

Illud: Magnificat anima mea Dominū, heretici nequā vice ad ſolā trahant. *Bullingerus.*

Ait ergo: *Magnificat anima mea Dominum.* Obſtrepunt hîc Hæretici, dum Bullingerus in Lucam tradit, B. Virginem verum iuſtificandi modum expoſuiſſe, nempè quod qui de viribus ſuis, & operibus deſperant, & ad ſolius Dei miſericordiam confugiunt, fideque Chriſto inſeruntur, illi iuſtificantur.

Zuinglius.

Proinde, addit Zuinglius, Monachos, Sacerdotes, & omnes iuſtitiarios, præſenti Mariæ Cantico damnari, ac reijci. Hi enim ſunt diuites, & ſuperbi mente cordis ſui, qui vacui, & inanes dimittuntur.

Caluinus hoc loco quid Catholicis imponat.

Caluinus verò in harmonia Euangelica Papiſtas aſſerit peccare, qui magnificos titulos Mariæ adſcribunt: quod ſit Regina cœli, Stella maris, Salutis portus, vitæ porta, vita, dulcedo, & ſpes noſtra: hæc enim omnia B. Virgo vno verbo repudiat, dum totā ſuam gloriam in Dei beneficijs ſtatuit, qui magnificè cum ipſa egerit. Sed profectò nihil tale excogitauit Deipara tractare hoc loco de iuſtificatione: nec locus, nec [illegible] m puſerat de ſola fide iuſtificante agere, quia potentes & diuites voce de præterito perſtringit. Et vt Pelagianos confutari dicamus (præterito pro futuro accepto) non poſſunt tamē dogma de ſola fide iuſtificante ex hoc loco conſtabilire; quia eiuſmodi vanæ fidei iactatores confutat B. Virgo, dū miſericordiam promittit timentibus eum: non ait, credentibus, etſi Sarcerius bellus Scripturæ interpres exponat, timentibus eum, id eſt credentibus. Sed hoc quid eſt aliud, quàm deprauare voces, & erudire velle Spiritum ſanctum, qui tamen ſcientiam habet vocis?

Fruſtra Sarcerij inepta interpretatio. *Sap. 1.*

Maria Virgo vere humilis, vt Chriſtus in Deum omnia referebat. *Ioan. 2. Infra 7. & infrà ſæpius.*

Falſum etiam eſt, quod de receptis titulis B. Virginis ſcribit Caluinus, quandoquidem B. Virgo Deo accepta ſert omnia, & totam gloriam nō in ſe ipſa, ſed in Dei munere ſtatuit: ſicut etiam Chriſtus, qui plenus erat gratiæ, & veritatis, omnem tamen gloriam, & honorem Patri ſuo adſcripſit.

Virginis merita, & ſanctorū cur perpetuo nobis recolenda, & honoranda.

Stultum etiam eſt dicere, Mariæ beneſacta, & ingentia merita nō tāti facienda, vt commemorentur, vel commendatione publica honorētur; cùm tot locis Scriptura præclaras Sanctorum virtutes, & heroica facta ad eorum gloriam proponat. Quare vanæ, & falſæ ſunt omnes iſtæ Hæreticorum commentationes. Sed nos explanationem Catholicam adferamus. Tria igitur ſunt hîc verba expendēda.

Anima quid ſit. Duo præſtat.

Primum eſt, *Anima mea.* Eſt autem anima ſpiritus rationalis, & immortalis, à Deo creatus, & corpori humano infuſus: cuius potiſsima ſunt officia duo. Alterum eſt, corpus animare, hoc eſt, vegetandi, ac ſentiendi vim illi tribuere; & eatenus dicitur anima: alterū officium eſt intelligere, ſiue ratiocinari, & ſpiritualia, ac diuina apprehendere; & eatenus appellatur Spiritus.

Cur anima, & vnde Spiritus dicatur.

Sunt ergo in homine reipſa duo tantùm, ſcilicet anima, & corpus. Sed anima duas in partes diuiditur, nempè in vim animandi, & intelligendi: atque ita tria ſunt in homine, iuxta verbum Apoſtoli ad Theſſalon. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia; vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.* *1. Theſſal. vlt.* Daniel quoque Propheta ait: *Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorum Domino:* *Daniel. 3.* quibus verbis apertè docet, diuerſa illa animæ rationalis munera: quemadmodum etiam Apoſtolus ad Hebr. 4. docet: *Hebr. 4.* *Viuus eſt,* inquit, *ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti; & pertingens vſque ad diuiſionem animæ, ac ſpiritus.* Vbi vides, animum hominis diuidi in animam, & ſpiritum. Ita vt in homine tria numerentur,

Homines ſpirituales Paulo dicantur.

nempè Corpus, Anima, & Spiritus. Ob eam cauſam reperies nō rarò apud Paulum, hominum alios appellari ſpirituales, animales alios, & alios carnales: *Vt ſpiritualis ſit, qui omnia dijudicat, & ipſe à nemine iudicatur*: cuius mens diuinis illuſtrata fulgoribus, omnibus ſit ſuperior.

1. Cor. 2.

Qui homines animales dic.

Animalis, qui ductum rationis ſequatur, ſed illis cœleſtibus illuſtrationibus careat: quales fuêre Philoſophi, qui etſi multa acutè excogitauerint; nō tamen virtutem Spiritus aſſecuti ſunt. Hinc illa Pauli vox: *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei*. Carnalis verò eſt, qui ſpreta ratione, affectus carnis ſequitur: de huiuſmodi Apoſtolus: *Cùm ſit*, inquit, *inter vos zelus, & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis?* Sunt ergo carnales, inferiores quàm animales: nā illi ratione ducuntur, iſti verò nihil aliud quàm terram, & carnem ſapiunt.

1. Cor. 2.

Qui verò carnales.

Infrà 3.

Homines carnales animalibus deteriores.

Quia ergo in corpore ſanctiſsimæ genitricis, opus mirabile Incarnationis per Spiritum ſanctum perfectum erat, & benedictum fructum protulerat; propterea meritò dixit: *Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo*. Quaſi diceret: Anima mea non erit ſterilis erga Dominum, neque ſpiritus meus erit infœcundus, ſed fructū ſuum ſpiritualem magnificandi Dominum, & exultandi in Deo ſalutari proferent: & tota Deo gratias ago, voce corporis canto, anima magnifico, ſpiritu in Deo ſalutari exulto. Nec tantùm pro me ipſa gratias agam, aut magnificabo Dominum, tametſi præcipuè in gloriam meam, & vtilitatem hoc beneficium cedat, ſed & pro vniuerſis hominibus & præſentibus, & abſentibus, in quorum ſalutem hoc in me, & per me agitur.

Quid ſit Virgini dicere: Magnificat anima mea Dominum.

Deinde, ſi fructum huius operis aliquis participaturus eſt, profectò ad grati animi ſignificationem debet ſacrificium gratiarū actionis Deo offerre: quantò magis ego debeo omnium prima eum laudibus efferre, ac extollere, qui tanta in me ſupra naturam operari dignatur?

Virginis quā Deo debita gratiarum actiones.

Solet autem plerunque Scriptura eos qui Deum laudant, aut illi gratias agunt, inducere quaſi inuitantes animam ſuam, & interiora ſua ad diuinas laudas celebrandas, vt eſt illud: *Lauda anima mea Dominum: Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius*: vt veras laudes eſſe demonſtret, quæ ex intimis cordis, animæque penetralibus proficiſcuntur, ne de his dici contingat: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorū longè eſt à me*. Propterea prudēter à B. Virgine eſt dictum: *Magnificat anima mea Dominum*. Ait autem, *Anima mea*, id eſt, mihi à Deo cum omnibus donis, quibus illuſtrata eſt dono data. Eſt enim tùm animæ, tùm dona ipſa Dei ſint, quod ad gloriam attinet: ſi ad vſum tamen, & vtilitaté aſpicias, noſtra ſunt.

Scriptura Deum laudantes, aut illi gratias agentes quales ferè ſemper inducat.

Pſalm. 145.

Pſalm. 102.

Iſai. 29. & Matth. 15.

Animam cur ſuam vocet B. Virgo.

II. Ratio.

Mea etiam: ne putes vel ſummum gaudium, atque excellentia Dei dona, vel rurſus aduerſa & contraria, Virginem animæ ſuæ poſſeſsione ſpoliaſſe, ſicut in nobis vſu venit: nam & proſperis rebus extollimur, & aduerſis ſuccumbimus: atq; ita animam noſtram verè non poſſidemus. Sed quemadmodū B. Virgo aduerſa ſuſtinens, in patientia ſua poſſedit animā ſuam: ita ſummis & excellentiſsimis Dei muneribus honeſtata, animam ſuam in gratiarum actione, Dominique exaltatione poſſedit.

Luc. 21.

III. Ratio.

Mea tertiò anima, ne quiſquam exiſtimet ſatis eſſe ad ſalutem, ſi aliorum animæ iugibus Dei laudibus, & gratiarum actionibus incumbat. Eſt enim debitum cuiuſque proprium, & perſonale, pro vniuerſis Dei donis ac beneficijs, Deo Ipſi agere gratias (ſi fieri poſsit) immortales, illumque omnium noſtrorum auctorem bonorum perpetuò agnoſcere. Et quemadmodum cenſus pro domo, quam quis inhabitat, pendi ſolet, domus cuius eſt legitimo Domino: ſic pro omnibus Dei Opt. Max. beneficijs, ad cenſum diuinæ laudis, & gratiarum actionis pendendum quiuis noſtrum iure diuino & naturali tenetur.

Quale debitū agendi gratias Deo pro acceptis beneficijs.

Secundum verbum eſt, *Magnificat*. Aliter autem magnificat Deus hominem, aliter homo Deum, vt docet Auguſtinus ſermone de Aſſumptione: Deus enim dum magnificat hominem, iuxta illud: *Quid eſt homo, quia magnificas eum?* hominē magnum facit: ceu dum iuſtificat, vel ſanctificat, vel glorificat hominē iuſtum, vel ſanctum, vel glorioſum reddit: nā homo cùm peccator ſit, & immundus, & inglorius; poteſt iuſtificationem ſiue iuſtitiam, ſanctitatem, & gloriam, vel eorum incrementum ſuſcipere.

Vt magnificet hominē Deus.

Aug. ſerm. 2. de Aſſumpt. circa med. tom. 10.

Iob 7.

Deus verò cùm magnus, ſanctus, iuſtus & glorioſus in ſe, & per ſe ſit, neque in illis augeri vllo modo poſsit, cùm bonorum noſtrorum non egeat, ab hominibus aliter magnificari, & ſanctificari dicitur: nempè Deum in ſe ipſo magnum, ac infinitè ſanctum & glorioſum corde cognoſcendo, & credendo, deque eius tanta magnitudine, ſanctitate, & gloria illi gratulando: talemque ore, atque factis prædicando alijs, atque celebrando: magnumque in operibus ſuis internis, nempe generationis, & ſpirationis productionisúe, quæ immanentes actiones in ſacra Theologia dicuntur: & in operibus item ſuis externis (quæ actiones tranſeuntes vocantur) quæ magna ſunt, & infinitam redolent, atque

Deus quá ratione magnificetur ab hominibus.

Pſalm. 15.

Internæ quonam & externæ ſint Dei actiones.

arguunt

arguunt, potentiam, ſapientiam, miſericordiam, & iuſtitiam cæteris pateſeciendo: vnde Propheta dixit: *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profunda facta ſunt cogitationes tuæ.*

Pſalm. 103.

Quorum proprium opus ſit Deum magnificare.

Cenſentur enim opera Dei, mundi productiò, eiuſdem cõſeruatio, gubernatioque, incarnatio, redemptio, reſurrectio, & rationalis creaturæ ad gloriam euectio. Eſt autẽ Deum magnificare proprium opus diuinarũ perſonarum, quæ ſibi inuicem infinitum honorem impendunt: proprium etlam Angelorum, & beatorum, qui ad miſericordias Del in æternũ decantandas electi ſunt. Eſt & opus proprium iuſtorum, atque ſanctorum virorum: *Non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: ſed iuſtos, & rectos*, vt alio loco idem Pſalmiſta alt, *decet collaudatio.*

Pſalm. 83. *Eccleſ. 15.* *Pſalm. 32.*

Nec enim rectè quiſquam poſſet Deo benedicere, niſi prius eſſet à Deo benedictus: neque ſanctificare, niſi prius ſit ſanctificatus: neque magnificare prlusquã ab ipſo fuerit magnificatus.

Maria Virgo quàm magnificè atque excellẽtes Deum magnificauerit.

Quare inter puras creaturas ſupremum locum magnificandi Deum obtinuit Mater Meſſiæ, cuius anima, excelſa atque magnifica Dei munera accepit: & ita magna ſacta eſt, & magnificare Deum iure poteſt. Namque excellentis ſanctificationis genere præſeruata ab omni fuit ſorde peccati, quæ iam vſque à conceptione ſua, per acceleratum liberi arbitrij vſum, Deum perfectiſsimè cognouit, ardenter amare, & gratias pro vniuerſis beneficijs acceptis agere cœpit, ad quam poſteà reuerenter ſalutandam miſſus eſt Angelus: in quam etiam Spiritus ſanctus [illegible] omni donorum ſuorum plenitudine deſcendit: tota denique Virginis vita ad magnificandum Deum ſemper ſpectauit; ita vt cum Dauide dicere poſsit: *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude:* & iterum: *Magnificate Dominum mecum; & exaltemus nomen eius in id ipſum.* Et cum filio eius Salomone: *Exaltate eum quantum poteſtis; maior enim eſt omni laude.* Et cum Moyſe: *Date magnificentiam Deo noſtro, Dei perfecta ſunt opera, &c.*

Pſalm. 68. *Pſalm. 33.* *[illegible] 1. 43.* *Exod. 32.*

Quod nulli hominum quadrat, cuius opera aliquid imperfectum admixtum habent. Ex quo Apelles pictor excellentiſsimus, humanæ imperfectionis cõſcius, nihil aſſerebat à ſe eſſe perſectum, ſed in omnibus operibus ſuis Inſcribebat: *Apelles faciebat.*

Quorſum illud Apelles faciebat.

¶ Tertium verbum eſt, **Dominum**: Non inquit, me, quę nihil ſum ex me ipſa, niſi vilis ancilla, ac inutilis, ſed, Dominum.

Quem Dominum velit magnificari virgo.

Veriſimile eſt Hebraicè dixiſſe Iehouah, vel Adonai, videllcet Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, vnum abſolutè Dominum, & omni iure Dominum, nempè creatione, reſtauratione, emptione, bello, lite, atque donatione: & propterеà Dominus eſt abſolutè, qui etsi omnibus iuribus ln omnibus dominetur; iuſtius tamen homini, cuius cauſa omnia cõdidit, conditaque ſuſtentat, dominatur.

Deus quàm magnus Dominus.

Eſt autẽ hic Dominus magnus in ſe ipſo: quia, *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis.* Magnus in ſapientia, de qua exclamat Apoſtolus: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei.* Magnus in potentia, *vno verbo creans cælum, & terram, & omnia quæ in eis ſunt*, de qua dixit Moyſes: *Dextera tua Domine, magnificata eſt in fortitudine: dextera manus tua Domine percuſsit inimicum.* Magnus in iuſtitia: *Quis nouit*, inquit, *poteſtatem iræ tuæ* (hoc eſt, iuſtitiæ vindicis) *& præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Magnus in miſericordia, de qua Propheta: *Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio.* Magnus denique in gloria, quia *Lucem habitat inacceſsibilem; quem nullus hominum vidit, ſed neq; videre poteſt.*

Pſalm. 144. *Rom. 11.* *Gen. 1.* *Exod. 15.* *Pſalm. 89.* *Pſalm. 129.* *2. Tim. 6. & Ioan. 1.*

Magnificentia ſapientibus quid: quæ ſumma omnium & maxima magnificentia.

Magnificentia virtus eſt à Philoſophis cognita; à ſæculi huius Prlncipibus pro illuſtri titulo habita. Tamẽ nulla eſt magnificentla maior, quàm Dominum ſanctificare, diligere ſummè amabilem, timere verè terribilem, honorare omni ſanctificatione & adoratione dignum, magna æſtimando, vel parua, quæ ille magni, vel parui facit, præſerendo animam corpori, virtutem diuitijs, naturæ gratiam, futura præſentibus: magnos rurſus ducendo, quos ille magnos & pretioſos in oculis ſuis habet; tametſi mundus totus illos nihili ducat, vt Ioannẽ Baptiſtam, Apoſtolos, & Prophetas, qui erant ſpectaculum facti mundo, & Angelis, & hominibus; Martyres, & alios ſynceros, ac legitimos Chriſti cultores, quos mundus & contemptibiles aſpernatus eſt; cùm tamen coram Deo magni eſſent, & vt Prouerbium habet, Sileni Alcibiadis; rurſus impios & magnos viros, quos mundus admiratur, ac ſuſpicit, parui pendẽdo, quemadmodum & Deus parui pendit.

In oculis Dei qui magni, alioqui in oculis omnium parui. *1. Cor. 4.*

Quod enim hominib[us] altum eſt, abominabile eſt ante Deum; & Propheta ait: *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus: Timentes autem Dominũ glorificat.* Rurſus: *Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat.*

Luc. 16. *Pſalm. 14.* *Pſalm. 36.*

Magnitudo quæ nobis petenda magnoperè.

Poſtquam ergo innatum eſt omnibus & ingenitum à natura incenſum deſiderium quoddam, & appetitus magnitudinis vel ln potentia, vel diuitljs, vel nobilitate, pulchritudine, gratia, ingenio atque literis, vel ob id à nobis tantummodò eſſet magnitudo appetenda, quò nimirùm melius Deum, & Meſ-

liam magnificare nó tantùm linguis & vocibus, ſed vita etiam, atque factis, tormentis, laboribus, & morte ipſa declarare poſſimus, vt verè dicamus cum Apoſtolo: *In omni fiducia ſicut ſemper, & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore meo ſiue per vitam, ſiue per mortem.*

Philip. 1.

Origenes homilia 8. in Lucam ſic interpretatur: *Si conſiderem Dominum Saluatorem imaginem eſſe inuiſibilis Dei, & videam animam meam factam ad imaginem conditoris, vt imago eſſet imaginis, &c. Vnuſquiſq; noſtrum ad imaginem Chriſti formans animam ſuam, aut maiorem ei, aut minorem ponit imaginem, vel obſoletam, vel ſordidam, aut claram atq; lucentem & ſplendentem: ad effigiem imaginis, id eſt, animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione, ſermone; tunc imago Dei grandis efficitur, & ipſe Dominus, cuius imago eſt, in noſtra anima magnificatur, creſcit Dominus in noſtra imagine: ſic ſi peccatores fuerimus, minuitur atq; decreſcit. Sed nos pro imagine Saluatoris alias nobis imagines induimus. Pro imagine Verbi ſapientia, iuſtitia, cæterarumq; virtutum, diaboli formam aſſumimus, vt dicatur de nobis: Serpentes, generatio viperarum. Et leonis perſonam induimus, & draconis, & vulpium, quando venenati, crudeles, callidi ſumus: necnon & hirci, vel porci, quando ad libidinem promptiores.* Hæc ille ſatis eleganter.

Orig. tom. 2. *Coloſſ. 1.*

Quomodo Deus in nobis fiat magnus, idem & paruus, ſecundum Origenem.

Matth. 23.

Sequitur ſecundus verſus: *Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Superiori verſiculo expoſuimus differentiam inter animam, & ſpiritum. Nam animam fouet corpus, vitamque illi tribuit, ſpiritus vacat nobiliſsimæ actioni intelligendi vniuerſalia, ſpiritualia, & æterna. Et vt aliquo exemplo hæc illuſtrentur, accipe tibi montem, cuius vertex illuſtratus ſole ſerenus ſit, & ſine nubibus: talis eſt Spiritus: pes verò môtis obſcurus, nubiloſus, & ventis agitatus: talis eſt anima vacans corpori. Accipe etiam ab igne ſimilitudinem. Nam ignis cùm materiæ admouetur quæ concipere ignem poſsit, primùm ad eam ſe porrigit, vt illam incendat, deinde curat, vt ab ea materia ſeparatus, ad ſphęram ſuam moueatur: quare vnit ſe in pyramidem magnæ potentiæ. Ad eum modum anima dum corpus animat, communicat ſecum illo vitam cóferendo, atque ea parte multùm corporeæ naturæ eſſe videtur vnita, adeò, vt frequens ſit in ſcripturis hic modus loquendi, *Ponere animam*, pro eo quod eſt, vitā ſentiendi perdere, & mortē oppetere. Verùm dū anima, ſe ſeparat, ac defœcat, tunc in ſpiritū fortiſsimum, qui ad ſuperiora feratur, ſe reſoluit: atq; hic ſpiritus acumen eſt ipſum rationis, & intellectus, & dicitur mens quaſi eminēs, vel quaſi mons, apex mentis intelligentiarū, & ſynterelis. Denique cùm coniungitur Deo per fidem, & charitatem, vnus ſpiritus fit cum eo: ſic enim percipimus Deum, & ea, quæ humanam ſuperant intelligentiam. Præcedit magnificatio exultationem ſpiritus, quia vt illud ad intelligēdi vim, ita hoc ad voluntatem, & affectum ſpectat, & iſtud ex illo naſcitur. Exultare verò nihil eſt aliud, quàm extra præ lætitia, ſiue gaudio ſaltare. Eſt autem in genere gaudium, quies appetitus in bono conuenienti amato, & præſenti, ſeu comparato: quod quidē gaudium, ſi intenſum ſit, lætitia dicitur, quaſi lętitia, quia dilatat cor. Exultatio, extra pedibus ſaltatio: plauſus, à percuſsione manuum: hilaritas, à lætitia in facie, oculis etiā oſtenſa: iocunditas, à lętitia in iocum, & riſum prorumpente. Eſt verò gaudium triplex primum eſt ſenſus, cómune cum brutis: diciturque voluptas, vel delectatio. Vt enim oculus colorum, & guſtus ſaporum delectatione afficitur; ſic reliqui ſenſus ſuis proprijs & accommodatis delectantur obiectis. Alterum gaudium eſt humanū, quo homo intelligentia, & ſpeculatione rationalium, & conuenientium humanæ virtuti, ac honeſto delectatur: verùm iſtud ſanè perpaucis hominibus contingit, quod magna pars guſtum & ſenſum carnis ſequatur. Tertium verò gaudium eſt ſpiritus, quod de Deo, & diuinis, atque ſpiritualibus rebus à noſtro ſpiritu percipitur, & cuius eſt cauſa Spiritus ſanctus; qui proptereà à Chriſto Domino dictus eſt Paracletus, hoc eſt, Conſolator, quòd veras, & ſolidas conſolationes ſpiritui noſtro præbere ſolitus ſit. Vnde Apoſtolus: *Fructus autem Spiritus eſt, charitas, gaudium, pax, &c.* De quo gaudio idem Apoſtolus ait: *Gaudete in Domino ſemper; iterum dico, gaudete*; nimirùm in proſperis, & in aduerſis. Taleque eſt hoc gaudium, vt nemo illud à nobis tollere poſsit, vt Dominus dixit, præter peccatum, quod merè voluntarium eſt. De hoc gaudio teſtatur Propheta: *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.* Et mater Samuelis ab hac exultatione inchoauit Canticum ſuum, cùm dixit: *Exultauit cor meum in Domino: & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.*

Spiritus & animæ diſcrimina.

Mens vnde dicta.

1. Cor. 6.

Exultatio, gaudium, lætitia, plauſus, hilaritas, & iocunditas, quid ſint.

Gaudium triplex.

Quale ſit gaudium ſpiritus.

Rom. 14.

Gal. 5.

Philipp. 4.

Ioan. 16.

Illud gaudium quid tollat tātummodò.

Habac. 3.

1. Reg. 2.

Sed redeamus ad textum. Cùm ſuperbi laudantur, exultant, efferunturque in ſemetipſis, & gloriantur, quaſi non accepe rint; imò etiam de peccatis, quæ non acceperunt, ſed à ſe ipſis tātùm habuerunt, gloriantur, & exultant audacius, iuxta illud: *Gloriantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Imò eò prorupit cæcitas, ac impudentia hominū, vt de malefactis ab alijs celebren-

Quid proprium ſuperborum.

1. Cor. 4.

Prouerb. 2.

Pſalm. 10. celebrentur teſte Propheta; *Quoniã*, inquit, *Quid propriũ humilium.* *laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, &c.* Non ſic humiles, non ſic, qui & peccatum abominantur, & de bonis in Domino gloriantur, nihil ſibi tribuentes, *2. Cor. 10. Apoc. 4.* verùm proſtrati abijciunt coronas ſuas contra ſedentem in throno, vt dicitur in Apocalypſi: quia de omnibus hoſtibus victorias, partas propter quas coronati ſũt, agnoſcunt prouenisse ab eo, qui ſedet in throno, nẽpè à Deo, & filio eius Ieſu Chriſto. Talis fuit beata Virgo, cuius ſpiritus *Cauſſæ gaudij & exultationis quænam eſſe ſoleant.* exultauit in Deo ſalutari ſuo; prĉteritum pro præſenti tempore accipiens. Et ſi dici poſſit quod exultauit de præterito, & exultabat de præſenti, ſicut etiam de præſenti magnificabat.

Solet autem gaudium, & exultatio multis ex cauſſis prouenire: tum ab reditu, multumque deſiderata, & tandem prĉter ſpem obtenta: *Matth. 13.* tum ex inuentione theſauri, cuius præ gaudio vadit inuẽtor, & vendit vniuerſa, quæ habet, vt emat agrũm, in quo eſt: tũ *Ioan. 16.* de fillo nato in mũdum gaudium concipitur: tum de victoria parta in bello iuxta illud: *Iſa 9.* *Sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia, &c.* *Mariæ Virginis cur exultauerit ſpiritus in Deo ſalutari ſuo.* Tũ de præſentia Spõſi, & dignitate per matrimoniũ aucta. Tale fuit gaudium, & exultatio Virginis. Nam *Matth. 13. & Luc. 10.* in primis incarnationem, quam iuſti, & ſancti, & reges, & prophetæ deſiderarunt; & *Ioan. 8.* propter quam Abraham exultauit, vt videret diem eius, *Luc. 1.* Maria prima excellenti ſua fide obtinuit; cùm tamen nihil minus fortaſſe, quàm de ſe cogitaret. *II. Ratio* Deinde quia ipſa prima inuenit eum, *Coloſ. 2.* *in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ* recõditi: *Luc. 1.* nec pro ſe tantũ, ſed pro omnibus inuenit hominib[us], Nã illi dictum ab Angelo eſt; *Inueniſti gratiam apud Deum.* Quam gratiam illa libenter in omnes effundit, vt Mater piẽtiſſima. *Maria Virgo Chriſtigera cur ſemper depingitur.* Neque ob aliam cauſſam Chriſtum in manibus geſtare depingitur, quàm vt illã nobis ad donandũ filium ſuum perfacilem, & *III. Ratio* promptam intelligamus. Tertiò, ſi magna aliqua de ortu filij, quem qualis futurus ſit, ignoramus, lĉtitia concipitur: quæ fuit virginalis lætitia, & exultatio, quæ Dei Filium in ſe incarnandum nouit, nec niſi expreſſo ſuo conſenſu, & voluntate, & de ſe ſola ſine opera viri? Profectò latiſſimus gaudiorum campus ſeſe prufert, in quo B. Virgo *IV. Ratio.* exultando ſpatiari potuit. Quartò, lætata eſt de glorioſa contra ſerpentem antiquũ p[er] humiliationem Filij Dei parta victoria: ſiquidem Maria Filio Dei arma expugnandi dæmonem, nempè carnem, & ſanguinem, contulit. *Gen. 3. Quod contriuerit caput ſerpentis Deipara.* Deinde & ipſa mulier contriuit caput eius, hoc eſt, peccatũ originale, quod fons cæterorum perſonalium criminum, & origo eſt; *1. Cor. 7.* vel omninò quamlibet ſuggeſtionem Maligni, quam ipſa Virgo corpore, & Spiritu ſancto, aduerſus cacodĉmonem carnalia, vel ſuperba ſuggerente facilè ſuperauit. *V. Ratio. & vltima.* Poſtremò gauiſa eſt B. Virgo de præſentia Filij Dei, quæ ſalua virginitate ſua, eius mater eſt benedicta, ſpõſaq; primaria, concipiens in Spiritu omnes electos, eorum ſalutẽ iuuãdo, illamq; precib[us] aſſiduis à Filio impetrando. *Exultauit* ergo, id eſt, extra ſe ſaltauit, quia per ſingulare incarnationis munus, atq; admirandum illud Diuinæ hypoſtaſis cũ humana natura connubium, exaltata eſt in Matrem Dei, & Matrem mundi, & Reginam Angelorum, & aduocatam peccatorum: atque Dominam *Philip. 2.* vniuerſi; vt in eius nomine, poſt Chriſtum (qui hanc matri conferre voluit dignitatem) omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua cõfiteatur, quia beata Virgo Maria in gloria eſt Dei Patris cum Filio amantiſſimo. *Qualis Spiritus Mariæ exultauerit in Deo ſalutari ſuo.* Ait ergo: *Spiritus meus.* Qui ſolus capax eſt donorum Dei, & ſolus illa agnoſcit: & quo læto, omnia læta, & fauſta ſunt, etiamſi carni, vel ſenſui crux nõ deſit: ex quo vel ſancti in tormentis, atque cruciatibus corporis in ſpiritu exultabant, tametſi caro affligeretur. Contra, videas carnales homines in ſummis corporis delicijs ſæpè triſtes eſſe, & mœſtos: ratio huius rei eſt, quoniam ſpiritus reſpectu carnis eſt, quaſi cœlum reſpectu terræ. Hic, inquam *ſpiritus exultauit in Deo ſalutari*: in Deo quidem, vt materia gaudij, & gaudio infinito in ſe, & ſuis, & autore, & fonte omnis puri, atque perpetui gaudij, iuxta illud: *Delectationes in dextera tua vſque in finem, &c.* *Pſalm. 15.* & vt fine omnis noſtri veri gaudij. Vt enim propter eum tantum eſt viuendum; ita & propter ipſum tantum gaudendum. *Chriſtus quare ſalutaris, atq. Saluator.* Deinde, *Salutari*, videtur legiſſe interpres σωτηρίῳ, nunc verò σωτῆρι, hoc eſt ſaluatore, ſiue ſeruatore legitur, & vtraque eſt bona lectio, & in ſenſu nulla eſt differentia, cùm vtrumq; ſit ſubſtantiuum. Eſt autem Chriſtus ſalutare, ſiue Saluator, quia autor Salutis animæ, corporis, & ſpiritus, ab ira Dei; peccato, diabolo, morte, carniſque concupiſcentia inuenitur. Eſt etiã ſalutare vniuerſale mũdi; iuxta illud: *Quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ:* *Luc. 2.* *Quod paraſti ante faciem omnium populorum*, non tantum prĉſentium, & futurorum, verùm etiam præteritorum. Eſt quoque ſalutare excellentiſſimum, & ſubleuans: peccatis commiſſis, tum etiam à multis in futurum alioqui committendis; prĉſeruans.

Quàm excellens Chriſtus ſalutaris virginis matris.

Et ſubdit, *In Deo ſalutari meo.* Quia Deus hic ſingulariter eſt meus filius, ex me carnem aſſumens: & ſalutaris eminenti modo, me prǽſeruans ab inſtanti conceptionis ab originali delicto, deinde etiam à mortiſero, & veniali, ac primis motibus concupiſcentiæ, extinguendo in me omnem ſomitis rationem; præſeruans quoq; ab effectibus peccati, vt à viri dominio, à corruptione, & pudore, à conceptu & ſemine viri, à labore geſtandi vterum, & deinde præſeruabit à dolore partus, & à quouis languore puerperij: denique ab incineratione & putrefactione corporis. Quare ſingulari ratione eſt meus ſeruator, & ideò ſingulariter exulto. S. Ioannes exultauit in vtero, & Angeli lætati ſunt, & mundus totus auditis hiſce nuntijs, præ gaudio, & lætitia geſtiet; gaudebitque gaudio magno, quòd ſuperabit omnem ſenſum: cur ergo nos ſoli erimus alieni ab hoc gaudio? Nos cauſſa ſumus, vt tanto gaudio ſpoliemur, qui carnis, & mundi huius voluptatibus ac illecebris delectari volumus; ac proinde gaudia noſtra puerilia ſunt, vana, & carnalia, interdũ etiam pernitioſa. Vt ergo verè gaudere, lætari, atque exultare poſſimus, demus operam, vt prius dolorẽ de peccatis admiſſis afflicti concipiamus, atq; ita Maria ſimus, hoc eſt, contriſtati ad pœnitentiam; plus enim valet vnũ gaudium, ex fletu peccatorum profectum, quàm omnia gaudia mundi. Maneamus in domo Zachariæ, id eſt, eius, qui recordatur beneficiorum Dei, qua ex grata recordatione cantus oritur, & exultatio ſpiritus. Poſtremò ſimus grauidi Chriſto per fidem, vt eum vocare Saluatorem noſtrum valeamus, qui nos ab omnibus peccatis noſtris, ac infirmitatibus ſeruet, & ad ſumma, & æterna bona nos prouehat; eodem ipſo præſtante: cui cum Patre, & Spiritu ſancto tribuitur ab omni creatura, omnis honor, gloria, & imperiũ in ſecula ſeculorum, Amen.

Luc. 1.

Qualia ſint gaudia noſtra.

Spiritus noſter vt exultet in Deo ſalutari noſtro, quid obſeruare debemus.

TRACTATVS XII.

Luc. 1.

IN Quo exponuntur illa verba: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.*

Virginei argumentum Cantici.

SAnctiſſima Virgo Deipara in hoc Cantico in primis ampliſſima commemorat gratiarum munera, & dona ſingularia, quæ accepit, de quibus exultabunda gratias agit: deinde generalia Dei beneficia in totum genus humanum collata recenſet, in miſericordiæ ſuæ oſtenſione, humilium exaltatione, ac eſurientium impletione: poſtremò, incarnationis Dominicæ gratiam cõmendat, quam vt antiquis patribus promiſit, ita nunc fideliter exhibuit. Cùm ergo hactenus propoſuerit, *Magnificat anima mea Dominum: & exultauit, &c.* nunc rationem reddit tantæ exultationis ſpiritus, & tantæ animi magnificationis Domini, cùm dicit: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* In quo quidem verſu interpretãdo, in primis quid ſit humilitas, & nomine, & re declarabimus: deinde quid ſignificet iſte reſpectus Domini: tertiò, qua ratione beatam dicant Mariam omnes generationes.

Quam humilitatem Mariæ virginis reſpexerit Deus.

Sit igitur hoc primum: Noui quidam interpretes vocem Græcam ταπείνωσιν verterunt, paruitatem; alij, vilitatem, vt Eraſmus; alij verò retinentes vocem humilitatis, vt Caietanus, ad exiguitatem, & paruitatem, vilitatemue retulerunt. Ita vt & ſi hæc verba ſint animę virtutem humilitatis aſſecutę; non tamen humilitatem, quæ virtus eſt, ſed obſcuritatem generis, ac vilitatem hoc loco appellauerit: videlicet quòd virtutem iactare, non ſit virtutis & præſertim humilitatis. Atque ita Deus in Maria reſpexit vilitatem conditionis, fortunæ tenuitatem atque exiguitatem: nam, vt Paulus ait, *Solet Deus quæ ſtulta ſunt mundi eligere, vt confundat ſapientes: & infirma mundi, vt cõfundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtruat; vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.* Hãc eius interpretationem, ſecutus eſt Lutherus, & Caluinus cum omnibus diſcipulis, & ſectatoribus ſuis.

1. Senſus Eraſmi, & Caietani.

1. Cor. 1.

Lutherani.

Caluiniſtæ.

Cur non omninò probetur hic ſenſus.

1. Ratio.

Hic autem ſenſus & ſi verus aliquo modo eſſe poſſit; non videtur tamen tam germanus, atque huic loco accommodatus. Et quæ de voce illa Græca dicũtur, falſa ſunt, & infirmis rationibus innixa. Nam in primis nomen Græcum quod verbale eſt, nõ propriè paruitatem, cui opponitur magnitudo, ſed infirmitatem, vt ſic dicã, cui opponitur altitudo, ſignificat. Quemadmodum etiam apud Latinos vox ipſa humilitatis accipitur: vnde Cicero, *Sidera*, inquit, *inter ſe altitudine, & humilitate diſtantia.* Nec tam propriè ipſam infirmitatem, quæ humum attingit, quæ Græcè dicitur ταπεινότης, ſed in ſua propria, & germana ſignificatione demiſſionem, humiliationem, ac depreſſionem includit. Nec propterea errauit interpres vertendo, humilitatem: nam ſæpè eodem nomine actus, & habitus, ſiue

Quid propriè ταπείνωσις.

Cic. Tuſcul. 5.

ταπεινότης quid.

actus &

Intellectus & voluntas, ſicut etiam fides, ſpes, & charitas, duo dicũt.
II. Ratio.

actus & potentia ſignificentur. Quemadmodum apud Philoſophos, voluntas & intellectus; in Scripturis verò, fides, ſpes, charitas, non tantùm pro facultatibus, vel pro habitus, ſed etiam pro actibus vſurpentur. Deinde vox, humilis, etſi epud Latinos authores ignobilitatem, & obſcuritatem generis interdum ſignificet: hinc Cicero libro de Officijs ait: *Quorum prima ætas propter humilitatem, & obſcuritatem, in ignoratione hominum verſatur, &c.* in Scripturis temen pro virtutem humilitatis hebente accipi ſolet; & ſuperbo opponitur, non autem obſcuro genere neto. Vnde Petrus dixit: *Dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Rurſus: *Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.* Solent enim ſerui Dei ſe ſua ſponte, & in oculis ſuis humiliare: Ita Marie ancillam ſe vocat, vt Paulus ſeruus IESV Chriſti: Dauid apud Saulem ſe canem mortuum, & pulicem vnum; & In Pſalmo: *Vt iumentum factus ſum apud te.* Et iterum: *Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Abreham ſe cinerem, & puluerem profitetur: Chanenæa ſe coram Chriſto catellam nomineuit: denique vas electionis: *Ego ſum minimus Apoſtolorum.* Et: *Mihi omnium Sanctorum minimo, data eſt gratia hæc, &c.* Idem & ſummum, & primum ſe egnoſcit peccetorum; vt tot exemplis exciteti diſcamus humiliari verè coram Deo, & humilitatis fructus producere. Ait etiem regius Prophete: *Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis*; & Chriſtus ſe humilem corde, ec mitem imitandum proponit, & Spiritus Sanctus per Iſeiam eit: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritu ſpiritu, &c.* Si ergo humilis corde ebſolutè, habẽtem virtutẽ humilitatis ſignificat: humilites ergo virtutem ipſam ſignificabit. Etſi propriè apud Græcos virtus humilitatis diſtincta voce nominatur, nempè ταπεινοφροσύνη ſed interdum, maximè hoc loco pro actu ipſius virtutis accipitur.

Cic. lib. 1. de Offic.
Humilitas propriè in Scripturis quid ſignificet.
1. Pet. 5.
Ibidem.
Quorum propt. 8.
Rom. 1. & ſæpè alias.
1. Reg. c. 24.
Pſal. 72.
Pſal. 115.
Gen. 18.
Matth. 15.
Actor. 9.
1. Cor. 15.
Epheſ. 3.
1. Tim. 1.
Pſal. 17.
Matth. 11.
Iſa. 66.
ταπεινοφροσύνη Græcis, quo.
III. Ratio.

Tertiò, felſum eſt, Deum reſpexiſſe ad exiguitatem, vel paruitetem ſtatus Mariæ. Deo enim, excelſa, & magna epud homines parua ſunt. Ait enim Iſeias: *Gentes quaſi ſtilla ſitula, & quaſi momentum ſtateræ reputata ſunt* corem Deo. Et comparatione Virginis, ſiue gratiam, ſiue eius naturam ſpectes, omnia minore Inuenirentur: quare illi præletæ fuiſſent propè innumerabiles creeturæ, quæ ipſa magis paruæ, & obſcuræ erant genere, diuitijs, vel dotibus corporis, vel animi.

Iſa. 40.
Nihil poſt Chriſtum cum Maria poteſt conferri.
IV. Ratio.

Quartò, Deus propriè non reſpicit ſtatus, vel conditiones hominũ, vt propter aliquem extollet, vel deprimat. Non eſt enim acceptio perſonarum epud Deum: ſed Deus ectus animorum noſtrorum ex virtute prodeuntes, & præmio condigno illos remuneret; maximè autem humiliatio nem & ſubmiſſionem ſui ipſius, de qua dixit Chriſtus, qui ſe humiliauit, teſte Apoſtolo, vſque ed mortem: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur*: qui nihil ſe eſſe exiſtimat in oculis ſuis: & cum perfecerit omnia quæ præcepta ſunt, ſibi dicit; ſeruus inutilis ſum.

2. Paral. 19. & ſæpè alibi.
Quid maximè reſpiciat Deus in hominibus iuſtis.
Philip. 2.
Luc. 14. & alibi.
Humiliet ſe quis apud Deum vere.
Luc. 17.

Ideò epud Ionam dicitur reſpexiſſe ad opera eorum (ſcilicet Niniuitarum) quia conuerſi ſunt de via ſua mala. Etſi enim Deus interdum reſpiciat nos, & noſtre oculo gretiæ, & miſericordiæ: vt reſpexit Petrum negentem; & Prophete inquit: *Reſpice in me, & miſerere mei*: interdum tamen ille reſpectus iuſtitiæ eſt admixtus. Et quia omne noſtrum meritum ex diuine oritur gretia: non minus, imò mag s reſpicit Sanctos, & electos: Quoniem *oculi Domini ſuper iuſtos*: & de iuſtis tanquam aurum in fornace probetis dicitur in libro Sepientiæ: *Et in tempore erit reſpectus illorum*, Sicut: *Reſpexit ad Abel, & ad munera eius.* Dauid quoque: *Excelſus Dominus, & humilia reſpicis, & alta à longè cognoſcit.*

Ionæ 3.
Duplex Dei reſpectus: miſericordiæ, & iuſtitiæ.
Matt. 26.
Pſal. 85.
Sancti & electi cur magis reſpiciantur à Deo.
Pſalm. 33.
1. p. 3.
Gen. 4.
Pſal. 137.
Humilitatis varij ſignificatus proferuntur ex diuinis libris.

Quare hęc vox dubia eſt, & ambigua in ſecris literis, & multos, & varios habet ſignificatus. Et beatus Ambroſius quodam loco aſſerit, humilitatem nõ ſemper ſignificare virtutem, ſed etiem afflictionem: nec ſemper ſignificare voluntariam, quæ ſemper Deo grata eſt, ſed aliquendo ex neceſſitate ſuſceptam. Hanc ſignificationem agnoſcunt Hæretici, illã verò virtutis negent. Quod enim dixit Lie, poſtquàm genuit Ruben: *Vidit Dominus humilitatem meã*, vbi 70. habent, τὴν ταπείνωσίν μου: alium ſenſum habet. Nem ibi humilitatem eccipit pro effictione, & labore: nem pręcedit: *Videns autem Dominus quòd deſpiceret Liam, aperuit vuluam eius, ſorore ſterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocauit; nomen eius Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam*: quoniem probabile eſt ipſam æquo, & patienti enimo, adde etiam virtutem humilitatis induto ploreſſe, vt digna eſſet, quã Dominus reſpiceret, & liberaret. Atque in hoc ſenſu frequenter accipitur humilitas. Ait enim Deuid: *Vide humilitatem meam & laborem meum.* Et iterum: *Vide humilitatem meam, & eripe me: In humilitate noſtra memor fuit noſtri. Tũ forte periiſſem in humilitate mea.* Sed præter hanc ſignificationem, etiam obſcuritetem, & paruitet m ſignifica-

Ambr. lib. 10. epiſt. 81. 10. 3. ſub finem.
Gen. 29.
Quomodo accipiendum illud: Vidit Dominus humilitatem meã.
Humilitas pro afflictione ſæpe vſurpatur in ſacris literis.
Pſal. 24.
Pſal. 118.
Pſal. 135.
Pſal. 118.
Humilitas pro obſcuritate & paruitate.
Philip. 3.

Humilitas pro modeſtia.

humilitas, vt produximus ex Cicerone, iuxta illud: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*: vbi claritati opponit humilitatem. Denique accipitur pro virtute illa modeſtię, & mediocritatis, vt dixit Origenes.

Orig. hom. 8 ſuper Lucam, tom. 2.

V. Ratio.

Ambroſ. Hieronymus. Auguſtinus.

Orig. eod. loco.

Quintò, Patres Eccleſiæ Latinæ, vt Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus Græcè periti de virtute humilitatis hunc locū interpretantur, imò etiam ipſi Gręci autores. Origenes enim ſuper Lucam in hunc modum ſcribit: *Quod dicit, reſpexit in humilitatem ancillæ ſuæ, tale eſt, quaſi dixerit. Reſpexit in iuſtitiam ancillæ ſuæ, reſpexit in temperantiam, reſpexit in fortitudinem atque ſapientiam. Dignum quippe eſt, vt virtutes reſpiciat. Reſpondeat aliquis, & dicat: Intelligo quomodo Deus iuſtitiam ancillæ ſuæ, ſapientiamq́; reſpiciat: quomodo autem intendat humilitatem, non ſatis liquet. Conſideret qui quærit talia, quoniam propriè in Scripturis vna de virtutibus prædicatur humilitas. Ait quippe Saluator: Diſcite à me, quia manſuetus ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quod ſi vis nomen huius audire virtutis, quomodo etiam à Philoſophis appelletur, auſculta eandem eſſe humilitatem quam reſpiciat Deus, quæ ab illis* ἀτυφία, *ſiue* μετριότης *dicitur: ſed & nos quodam eam poſſumus appellare circuitu: cùm aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe ſe deijcit. Reſpexit ſuper humilitatem ancillæ ſuæ. Humilem me, inquit, & manſuetudinis ſectantem, deiectionisq́; virtutem reſpexit Deus.* Hactenus ille, qui doctè confutat horum nouatorum dogmata, & virtutem humilitatis ex Philoſophorum penetralibus depromit.

Humilitas vna de virtutibus omnibus prædicatur in ſacris litteris.

Matt. 11.

Philoſophis humilitas quomodo dicta ſecundum Origenem.

Humilitatem quibus verbis deſcribat Origenes.

Quam humilis Maria: quid inde promeruerit.

Confirmat hunc ſenſum B. Bernardus ſermone de verbis Apocalypſis. *Maria quantò maior erat, humiliabat ſe non modò de omnibus, ſed & præ omnibus. Meritò facta eſt nouiſſima prima, quæ cum prima eſſet omnium, ſeſe nouiſſimam faciebat. Meritò facta eſt omnium domina, quæ ſe omnium exhibeat ancillam.* Idem homil. 1. ſuper Miſſus eſt: *Maria*, inquit, *Virginem ſe oblita gloriatur de humilitate.* Et paulo ante: *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ Deus, potius quàm virginitatem. Et ſi placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit. Vnde conſtat, quia etiam vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit.* Beda etiam in hæc verba: *Cuius humilitas reſpicitur, rectè beata ab omnibus cognominanda gratulatur: ſicut è contrario, cuius ſuperbia deſpectu condemnatur Eua, id eſt, væ, ſic ea anxitatis nomine mulctata tabeſcit.* Hęc illi.

B. Bernard. poſt dimid. ſermon.

Matth. 19.

Idem à medio.

Idem ibidem.

Grata cur Deo Mariæ virginitas.

Beda c. 3. lib. 1. in Luc. to. 5.

Gen. 3.

Vanum eſt autem quod obijciunt, non eſſe humilis, humilitatis iactare virtutem: ſanè, ſi ad ſuperbiam, & elationem fiat: ſecùs eſt ſi in ſpiritu, & ex charitate in gloriā, & laudem Dei cum gratiarum actione, ac ſui cognitione, bonitatiſque diuinæ, præſertim, ad aliorum excitationem, & ædificationem fiat, vt fecit beatiſſima Virgo. Sic enim Chriſtus Dominus in eodem ſpiritu dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Et alibi: *Ego quæ placita ſunt ei facio ſemper*; & Dauid clamat: *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Alibi etiā: *Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam ſuper me.* Et Ezechias Rex: *Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Lege etiam trigeſimum primum caput Iob, in quo penè in immenſum non ſolum humilitatem, ſed cæteras heroicas virtutes ſuas prædicare videtur: quemadmodum Paulus cùm ait: *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Rurſus: *Bonum certamen certaui, curſum conſumaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Paſſim autem prædicationes huiuſmodi ſanctorum virorum de ſeipſis reperias in Scripturis, ſi animaduertas. Et hactenus quidem de voce: nunc rem ipſam indagemus.

Quod dicitur non eſſe humilis, humilitatis iactare virtutem quomodo verum ſit.

Matt. 11. Ioan. 8.

Pſal. 131.

Pſal. 7.

Pſal. 7.

Iſa. 38.

1. Cor. 11.

2. Tim. 4.

Humilitas, quæ ab humo, id eſt, terra, & infimo elemento denominatur, virtus eſt qua homo verè ſeipſum agnoſcit terrá, hoc eſt, vilem peccatorem, tardum ad bonum, promptum ad malum, dignumque, qui in vltimo conuiuij loco per ſubmiſſionem animi ſedere debeat: quod certè corde potius, quàm corpore fieri poteſt, exiſtimando ſe omnium peccatorum maximum, omniumq́; ſanctorum, & ſeruorum Dei minimum, vt Paulus de ſe ſcripſit: quique in alio homine peccatum vllum non videat, in quod ſe prolabi poſſe non intelligat, niſi adiuuetur à Deo. Atque hac ratione homo contemnit ſeipſum, agnoſcendo quid à ſe ipſo ſit: & magnificat Deum, à quo omne bonum ſuum oriri non ignorat, ſiue ſint bona naturæ, ſiue gratiæ; ſiue bona corporis, ſiue animi, ſiue fortunæ: & ante oculos habet ſententiam Apoſtoli: *Quid habes quod accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Deinde & illud conſiderat, ne gratuita Dei dona quaſi naturalia agnoſcat: quia eſſet argentum pro auro accipere, quomodo Pelagiani dona Dei, quæ ſupra naturam erāt, & Chriſti ſanguine empta, naturę ignoranter, ac perniciosè adſcribebant. De hac virtute, quæ propria eſt Chriſtianorum, & cuius ethnici ne nomen quidem nouerunt; Hæretici verò alta ſapientes, eam ſemper excutiunt, ita loquitur vetuſtus

Humilitas vnde dicatur.

Luc. 14.

Quomodo quis ſedeat in vltimo conuiuij loco.

1. Cor. 15.

Eccl. 3.

1. Tim. 1.

1. Cor. 4.

Verè humilis naturæ etiam dona omnia Deo refert accepta contra Pelagium.

Humilitatem ſoli profitentur Chriſtiani, ethnici eam nouerunt ex Tertulliano.

autor

Tertul. ſub ſi- nem tractatus.

autor Tertullianus libro de velandis virginibus: *Nihil eſt illi charius humilitate, nihil acceptius modeſtia; nihil peroſius gloria & ſtudio hominibus placendi.*

Sine humilitate reliquas omnes virtutes non poſſe cōſiſtere.

Quòd ſi hæc virtus humilitatis in corde hominis velut fundamentum poſitum nō ſit, cæteræ virtutes non aliter ac puluis vẽto expoſitus corruent. Hæc enim omnes virtutes cōparat, & vacuitate ſua ad ſe trahit, illasque non ſecùs ac cinis ignem conſeruat, atque eas perfectas reddit. Homo autem ſine humilitate, turrim, non ſupputatis expenſis, ædificat, quodq; e Dei eſt, ſibi, ac ſuæ virtuti tribuens furatur.

Luc. 14.

Reſpicere propriè quid.

Secũdum verbum eſt, *reſpicere*: quod etſi ſimplicem viſionem interdum ſignificet, vt ibi: *Reſpice: fides tua te ſaluum fecit: Et reſpicite, & leuate capita veſtra:* Rurſus: *Reſpexit ſuper omnes, qui habitant terram*: tamen, cùm Deo tribuitur, plerunque in ſacris literis non ſimplicem reſpectum, ſed coniunctũ cum approbatione, & amore ſignificat. Atque ita reſpicere Dei eſt approbare, ſeu cōplacere ſibi in eo, quod videt (nam aliàs *omnia ſunt nuda, & aperta oculis eius*; &, *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos*) atque in hunc ſenſum dicitur: *Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum*; Et: *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius*; & Dauid: *Reſpexit in orationem humilium*: & item Salomon: *Habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum*; & iterum: *In tempore erit reſpectus illorum.*

Luc 18. Infrà 21.

Quid, fere, in Scriptura ſignificet.

Hebr. 4. Prou. 15. Pſalm. 33. Gen. 4. Pſal. 101. Sap. 3. Ibidem.

Sic etiam dicitur de Deo, quòd non poſſit reſpicere ad peccata, ait etiam Propheta: *Mundi ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris*; id eſt, oculi tui approbare peccatum non queunt. In hunc ergo ſenſum dicitur: *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*, hoc eſt; probauit illam, & in ea ſibi complacuit, vt per illam perficeretur opus incarnationis. Huius diuini reſpectus contrarium eſt aduerſari, & non reſpicere: ſicut dicitur de Cain, quòd nec ad eum, nec ad eius munera Dominus reſpexerit.

Habac 1.

Quare [illegible], Deũ [illegible] ad iniquitatem non poſſe.

Quomodo reſpexerit Deus Mariæ humilitatem.

Gen. 4.

Reſpiciendi verbum partim cum præpoſitione ad, partim ſine [illegible] vſurpatur [illegible] Scriptura.

Illud etiam circa literam notandum eſt, Græcè legi ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν, hoc eſt ad humilitatem: ſic enim illud verbum plerunque conſtruitur, vt oſtendunt loci citati: *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Reſpexit in orationem humilium: Reſpicere ad iniquitatem non poteris: Reſpice in me, & miſerere mei.* Sæpè tamen interpres noſter illam phraſim Græcam non ſeruauit. Idemq; eſt ſenſus, reſpicere humilitatem, ac reſpicere ad humilitatem. Deus ergo volẽs magnificare Virginem, cœpit à fundamento humilitatis, largiendo illi veram, & profundam ſui notitiam, atque deiectionem per quam quò plus ſe humiliauit, & minus de ſe cogitauit, tantò fuit matris Filij Dei dignitati aſſequẽdæ vicinior, atque aptior. Et quoniã reuera ſedit in vltimo loco cōuiuij, dictum eſt illi: *Aſcende ſuperius*, & primum locum à Deo accepit.

Ibidem.

Luc. 14.

Quo loco Maria ſedeat apud Deum.

Primus autem locus creaturæ puræ ſuper omnes homines, & Angelorum choros, eſt matris Filij Dei dignitas, ſeu prærogatiua. Reſpexit ergo humilitatem, vt donum ſuum, & tanquam vacuum quoddam, vt Spiritu ſancto cum omni donorum plenitudine impleret, ſimulque naturam humanam omni bono vacuam, atque deſertam filij ſui diuinitate repleret. Non dicitur reſpexiſſe ad virginitatem, vt ponderat Bernardus ſermone primo ſuper Miſſus eſt: quoniam vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Reſpexit tamen ad orationem, quam in humilitate protulit, cùm dixit: *Ecce ancilla Domini*: reſpexit ad ſingularẽ eius fidem, quæ promiſſa Dei per Angelum accepit, & quæ humilitatem progenuit. Nec enim quiſquam vel Dei magnitudinem, & potentiam, vel ſui exiguitatem & vilitatem agnoſcere poteſt, niſi per fidem fuerit illuſtratus. Et quemadmodũ reſpexit ad Abel, & ad munera eius, mittẽdo de cœlo ignem, qui holocauſtum inflãmaret: ita Deus primò reſpexit ad Mariam, deinde ad acceptiſſimum ſuæ humilitatis holocauſtum, mittẽdo ignem Spiritus ſancti, obumbrantem eam, illuminantem, & protegentem. Quòd ſi Deus ad humilitatem Mariæ tam gratum aſpectum habuit; reſpice tu quoque ad illam, & exemplo illius diſce humilitatem: *Quia Deus humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit.* Et Salomon: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur.* Nã humiles ſi virgines ſunt; non inflantur: ſi diuites, bona non diſſipant: ſi nobiles, non efferuntur: ſi ſapientes, non ſpernunt alios: ſi iuſti & mandata Dei omnia perficiant, dicunt: *Serui inutiles ſumus*: ſi orant, apti ſunt, vt exaudiantur: ſi deſiderio ſapientiæ teneantur, quæ abſcondita ſunt à ſapientibus, & prudentibus, reuelantur paruulis. Subdit: *Ancilla ſua.* Rurſus ancillæ nomen ſibi retinet, quando abiectiſſima, & contemptiſſima ſors eſt ancillarum: neque pro ſe tantùm, ſed præ omnibus etiam nobis Chriſto gratiſſimum impendit obſequium: fuitque eius ſeruitus cum ſua charitate coniuncta. De hac Virginis humilitate ſic ſcribit Auguſtinus: *O verè beata humilitas, quæ Deum hominibus peperit. Vitam*

S. Bernardus.

Luc. 1.

Humilis ſui ipſius cognitio ex fide proficiſcitur.

Gen. 4.

Quid primò Deus reſpexerit in Maria.

Luc. 1.

Mariæ humilitatem imitari nos conueniat, vt Deus quoque nos reſpiciat.

Pſal. 33. Eccl. 3.

Humilitatis virtutes.

Luc. 17.

Matth. 18.

Augu[illegible]. ſerm. 2. de Aſſump.

n. tra-

Mariæ à medio, ſeu ſer 35. de ſanctis, tom 10.

Mariæ humilitatem commendat Auguſtinus.

mortalibus edidit, captos innouauit, mundum purificauit, paradiſum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. O inquā verè glorioſa Mariæ humilitas, quæ porta paradyſi efficitur, ſcala cæli conſtituitur. Facta eſt certè humilitas Mariæ ſcala cæleſtis, per quam deſcendit Deus ad terras. Quia reſpexit, inquit, humilitatem ancillæ ſuæ, &c. Et quid eſt dicere, reſpexit, niſi comprobauit, placuit ei humilitas mea? Vnde per Prophetam Dominus dixit: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & humilem, & trementem ſermones meos? Multi ſiquidem videntur in conſpectu hominum humiles eſſe, vt ab eis beatificentur, ſed eorum humilitas a Domino non reſpicitur, quia falsò, & non verè de humilitate gloriantur. Si enim veraciter humiles eſſent, Deum ab omnibus, & non ſe vellent laudari. Hæc ille. Subditur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent, &c.* Ecce rem magnam, nouam, & admiratione dignam deſignat: quale eſt, creaturam in lucē edere creatorem, famulam Dominum generare, Virginem Deum parere.

Iſa. 66.

Quorum non reſpiciat Deus humilitatem.

Particula, ecce, in Scriptura quid denotet.

Quod dicitur, *Ex hoc*, Græcè ſignificantius exprimitur, ἀπὸ τοῦ νῦν, id eſt, ex hnc nunc, ſiue, ex hnc temporis momento, ſiue poſthac, vel propter hoc, quòd ſim humilis, & humilitatem reſpexit Deus, efficiendo me matrem Meſſiæ. *Beatam me dicent omnes generationes.* De futuro pronuntiat, *dicent*, cū de præterito multi, tum Prophetæ, tum Sibyllæ, tum Angeli eam nomine expreſſo beatam prædicarint. Cæterùm poſt completum Incarnationis myſterium, atque toti mundo per Apoſtolos patefactum, ac promulgatum, ter beatam illam, & felicem omnes gentes erant prædicaturæ. Ex omni enim natione, populo, ſexu, conditione electi colliguntur, qui Chriſto agnito eius matrem magnis laudibus proſecuturi erant. Vnde in typum huius rei prædicante Chriſto ad populum, mulier quædam extollens vocem, dixit: *Beatus venter qui te portauit & vbera quæ ſuxiſti.* Eccleſia etiam hoc debitum Virginis Mariæ prędicandæ agnoſcens; vt omittam multos Pſalmos, Hymnos, Antiphonas, & quas vocant proſas, ſiue ſequentias, ter in die pulſari campanas inſtituit ad honorandam beatā Virginem atque inuocandam, nempè in aurora, ſub meridiem, & ſub veſperum. Neque de Virgine ſimpliciter loqui conſueuimus, niſi præcedente titulo Beatæ: nam dicimus Beatam Virginem, Beatam matrem, Beatam Mariam, glorioſam dominam, fœlicem cœli portam, ac ſimilia. Nec tantùm hominum generationes, ſed Angelorum etiam, & beatorum perpetuò illam laudant, & glorioſam prædicant. Ob id enim Angelus Gabriel tam honorificis verbis

Quid illud, ex hoc beatam me dicent, &c.

De futuro dictum expenditur. Beatam me dicent.

Luc. 11.

Quibus ferè prenominibus Mariam appellemus.

Supra. 1.

Machometi illius vel impuriſſimi omnium mortalium, de puritate & ſanctitate virginis matris hono-

eam ſalutauit plenam gratia, & benedictā inter mulieres, &c. Neque homines tantùm Chriſtiani & Angeli, ſed etiam increduli, & Mahometani illam puriſſimā omnium mulierum prędicant: Virginem eam, deque Spiritu ſancto concepiſſe confitentes, vt habetur in Alchorano capite Elbachera: cuius hæc ſunt verba: *Dedimus Ieſum filium Mariæ, vt faceret prodigia, & miracula manifeſta, & fecimus eum per Spiritum ſanctū, & inſufflauimus in Mariam de Spiritu noſtro: & conceptus eſt Chriſtus ex virtute Dei de matre virgine ſanctiſſima, & puriſſima ſuper omnes mulieres.* Et in capite Elmeybe: *Limitauimus*, inquit, *veſtigia omnium hominum, per IESVM filium Mariæ veraciſſimum patienter, & dedimus ei Euangelium, in quo eſt vera directio, & lux, & veritas manifeſta.* Et iterum in capite Elneſſa: *Non dicatis de Deo niſi veritatem, quia Ieſus filius Mariæ eſt nuntius Dei, & verbum Dei, quod ipſe poſuit in eam per Spiritum ſanctum.* Denique in capite Amaran: *O Maria, Deus prætulit te ſuper omnes mulieres.* Super quæ verba Alfaquinus quidam dictus Auen Rodan ſcribit, Angelos dixiſſe illa verba conſolatoria, tripudiantes in partu Virginis Mariæ. Et addit, quod cùm Herodes Rex quæreret puerum in Bethleem ad perdendum eum cū cæteris innocentibus, Maria tranſibat cum puero in vlnis, & ſic illæſa euaſit vſque in Aegyptum. Sed videtur hoc poſtremum eſſe falſum. Nec enim beata Virgo ex Bethleem fugit in Aegyptum, ſed ex Nazareth, vt ex beato Luca colligitur.

rificæ teſtimonia.

Matth. 1.

De Euangelio idem quā honorificè loquatur.

Luc. 1.

Alfaquinus Auen. Roda.

Matt. 2.

Adhæc, ſepulchro Virginis in valle Ioſaphat ſito Saraceni maiorem impendunt honorem, quàm ipſius Chriſti ſepulchro, & frequenter, adorationis gratia cò conueniunt. Nec apud eos impunè licet maledicto vllo, aut blaſphemia beatam Virginem afficere; quod tamen paſſim, & publicè, cum maximo ſcandalo, inter Chriſtianos plerunque fieri videmus. Neque tantùm infideles, verùm etiam dæmones, vel inuiti ad nomen Mariæ Virginis contremiſcunt, & de corporibus exire compelluntur. Atque ita non tantùm Eccleſia militans, & triumphans, ex hominibus, & Angelis conſtituta, verùm etiam ipſi cacodæmones, & inferni incolę & habitatores, Matrem Dei celebrant, atque prædicant. Quòd ſi inueniantur, qui non credunt in hoc ſæculo, videbunt in futuro, & beatam dicent. Non ergo tu ſolā Eliſabeth beatam me dices, ſed omnes quoque generationes.

D. Virginis ſepulchrum quāta Saraceni religione colant & obſeruent.

Nomen Mariæ ipſis quoque dæmonibus graue, atque contremiſcēdum.

Sed nunquid Domina noſtra gloriatur de præconio generationum? an non ſati

Cur Mariæ beatam ſe dicendam præ-

dicet ab omnibus generationibus.

ſuperque eſt, quòd chara eſt Deo? Reſpondeo: Non hoc dicit, ſed vult cognatæ oſtendere, quàm magnum ſit beneficium, quod accepit, vt illud ſit conſpiciendum non modò ab ipſa Eliſabeth Spiritu ſancto inſtructa, ſed ab omnibus generationibus etiam reproborum. Vel omnes generationes appellat Sanctorum, quod ſcilicet hic ſpiritus, qui illuminauit Eliſabetham, ſit illuminaturus cæteros Sanctos ad eam beatam agnoſcendam, & dicendam: vt prophetet hoc futurum, ex iuſſu Dei; ſicut iuſſu Pharaonis honoratus eſt Ioſeph, Geneſ. 41. & iuſſu Aſſueri Mardochæus, vt habetur in Eſther cap. 6. nimirum vt omnes nationes ipſam beatam agnoſcant, eam implorent, & per veſtigia ipſius laudent atque magnificent Deum, qui in vrgentiſſima fame hominibus frumentum dedit, vt olim per Ioſeph: & ſalutem populo ſuo, & necem hoſtibus ſuis Diabolis, vt per Mardochæum.

Beatam Virginem dicturæ ſunt quæ omnes etiam generationes.

Gen. 41. & ſeq.

Eſther 6. & ſeq.

Vnde nouerit beatiſſima Virgo hoc præconium generationum.

Certa autem fuit beatiſſima Virgo de hoc præconio generationum, tum rationis diſcurſu: quia ſi Chriſtum laudabunt omnes gentes, commẽdabunt & matrem, quæ illum peperit, aluitque: Tum teſtimonio ſalutantis Angeli, & Eliſabeth laudantis, in typum hominum ſimul & Angelorum, qui perpetuas laudes eius erant decantaturi. Tum denique in Verbo, quod in vtero geſtabat, hoc vidit futurum. Erat enim Dei Verbum ad agendum ac illuminãdum diſpoſitum, velut ſplendidiſſimus Sol. Erat etiam beata Maria, vt ſtella quædam præparata ad ſuſcipiendos radios ſine vllo impedimento. Ita vt hoc, aliaque multa improbabile non ſit, Verbum illi ſuggeſſiſſe myſterio. Atque hactenus de primo verſu.

Qualis Sol, Chriſtus, & ſtella Virgo Maria.

Deus Opt. Max omni gratiarum actione digniſſimus

¶ Sequitur ſecundus: *Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.* Solent, qui gratias agunt, parua etiam dona extollere, & verbis amplificare: donãtem etiam ipſum laudib. celebrare & prædicare: Deus verò ingẽtia nobis & pretioſa munera cõtulit, de quibus princeps Apoſtolorum: *Per quem maxima,* inquit, *& pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per illa efficiamini diuinæ conſortes naturæ.* Et maxima etiam charitate ac benignitate illa nobis conferri voluit. Eſt etiam ipſe potentiſſimus, & ſuapte natura natura propenſiſſimus ad donandum: ideò verendum non eſt beatam Virginem hyperbolè, aut aliquo verborum exceſſu, in agendis gratijs fuiſſe vſam: imò verò quæcunque nos aut mente, aut oratione complecti poſſumus, à magnitudine gratiarũ actionis, quam debemus Deo pro tot tantiſque beneficijs in nos effuſis deficiunt, atque ad figuram Tapinoſis referenda ſunt, qua minus dicimus, & plus intelligimus. Verbum, *Magna,* Græcè eſt. *μεγαλεῖα,* hoc eſt magnalia, ſiue magnifica & excelſa, ac veluti aceruum quendam donorum: Deum autem deſcribit verbo, *qui potens eſt.* Vbi Græcè cum articulo ſignificantius dicitur; *ὁ δυνατὸς,* id eſt, ille, qui ſummè potens eſt, & potentia omnia ſuperat. Deus enim potens eſt magna facere, & etiam facere vt beata à cunctis dicar.

2. Pet. 1.

II. Ratio

Deus quàm potens.

Non ergò fecit mihi magna, qui tantùm iuſtus eſt, id eſt; qui iuſtitiæ meritis hoc tribuere voluerit; ſed qui potens; & qui oſtendere poteſtatem voluerit ſuam in donando: cuique nullius humilitas obſtaculo eſt, quo minus ex humilibus, & in humilibus efficiat maxima. Neque verò hoc præſtat, quaſi vlla gloria indigeat Deus; ſed quia homines opus habent, vt quãdo Deũ ita potentem experiuntur, ad eum accedere audeant, nulla humilitate prohibente, aut abſterrente.

Deus cur benè faciat nobis.

At dices, Cur non dixit: Quia fecit mihi ter maxima, cùm nihil hominibus dari maius potuerit quàm Filius Dei, & Meſſias? & fœminæ, quàm dignitas matris eius? Reſpondeo: vel quia loquebatur ad eam, quæ magnitudinem rei nouerat, apud quam nõ erat neceſſe rem verbis extollere: vel quia nõ agit hic de rei magnitudine cõferendo cum alijs, ſed tantùm quòd hæc, quantacũque fuerint, ſibi fecerit: vel denique non video, quid differat inter magnalia, & ter maxima, cum hæc verba eandẽ propemodum videantur habere ſignificationem.

B. Virgo quare non dixerit: Quia fecit mihi ter maxima.

Dicitur autem, tanquàm titulus Dei: *Potens* abſolutè, quia immenſa & interminata in omnes partes eius magnitudo & potentia abſoluta eſt. Siquidem omnes creaturæ habent aliquam virtutem, ſed limitatam, & ab ipſo emendicatam & coniunctã (vt ſic dicam) cum infinito non poſſe. Neceſſaria autem fuit tanta potentia ad talia opera mulieris fortis, vt concipere & parere poſſet fortem per Gabrielem fortè annunciatum.

Dei potẽtia ab illa creaturarũ quantũ diſtet.

Phraſis Theologorum.

Hæc verò magnalia, prærogatiuas, & excellentia dona Virginis cõtinent. Eſt namque B. Virgo quarta perſona in dignitate poſt tres illas ſupremas, & Diuinas Perſonas. Tertia eſt perſona in officio, & charitate oro nobis aduocandi poſt Chriſtum, & Spiritum ſanctum, quorum vterq; Paracletus eſt, & cauſſam noſtram apud Deum Patrem agit, etiam ſi diuerſa ratione. Nam Chriſtus quidẽ per ſe ipſum; quatenus homo eſt, accedit ad Patrem: at Spiritus ſanctus non niſi per nos ipſos, nam poſtulat

Gabriel quid ſonet.

Quæ ſint illa magnalia, quæ facta ſibi à potente Deo prędicat Virgo.

Ioan. 2.

Cor. 3.

Aliter Spiritus ſanctus, aliter

Chriſtus & Maria pro nobis aduocant apud Patrem.

pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Ibidem.
Iſai.53.
Hieron. ſerm. de aſſumptio. B. Mariæ, ſub fin tom 4.
Maria illuminatam, vel illuminatem cur ſonet.
Virginis prærogatiua ſingulares.

Secunda eſt in patientia: nam primum locum obtinet vir dolorum, & ſciens infirmitatem Chriſtus Dominus: ſecundum B. Deipara, quæ pluſquã martyr fuit. Prima etiam perſona eſt in poſſidẽda fide, quam ſuper omnes creaturas eminẽtiſſimam habuit, vt meritò eius nomen Maria, illuminatam, vel illùminãtem propter eximiam eius fidem, interpretetur.

Deinde meritò dicit: Fecit mihi magnalia: alias enim fœminas in filiorũ procreatione, virtute etiam pluſquàm naturali addita, magnas effecit, alias rurſus in Virginitate admirabiles atq; commendabiles reddidit: at Virgini vtramque dignitatem magna mundi cum vtilitate, & admiratione contulit. Adhæc quaſdam quidẽ actiouis, quaſdam verò contẽplationis munere honeſtauit fœminas: Mariam verò in vtroq; dono fecit illuſtrem. Vitam.n. infantiæ & pueritiæ vſq; ad coniugium, in contempla tione traduxit, actioni verò ac miniſterio, viuente Chriſto vacauit: Verùm aſſumpto in cœlum Chriſto, vtriuſque vitæ egregiũ ſpecimen edidit. Chriſtus præterea primus eſt, & caput prædeſtinatorum omnium, in quo, & propter quem omnes electi prædeſtinãtur. Sed in prædeſtinatione, poſt Chriſtum, primum ſortitur locum beata Virgo Maria, vtpote illi coniunctior, & ad maiorem gloriæ coronam ſuper Angelos electa ac prælecta. Alij enim prædeſtinantur, vt ſancti ſint poſt peccatum contractũ, & poſt egreſſum ex vtero: alij verò, vt ante egreſſum ex vtero ſanctificentur: at B. Virgo Maria vt ſancta conciperetur, & naſceretur, antequàm originalis delicti macula, quam ſuapte natura euaſura non erat, inficeretur, atque ita debuit ſublimiori ſanctificationis genere, vt Chryſoſt. ait, mundari. Hoc autem ſublimius genus aliud nullum poteſt eſſe, quàm præſeruatio: nam Deus hoc efficere poterat, hoc etiam facere illũ decebat, feciſſe ergò ne dubitemus. Si enim potuit Adam ſuos lædere, antequã eſſent in rerum natura, quid ni multò magis præſeruare eam Deus poſſit, quæ nondum erat in ſe, erat tamẽ in prædeſtinatione & oculis Dei? Ait etiam: *Fecit mihi magnalia qui potens eſt*: at quid magni fecit, ſi nõ præſeruauit? nã ſanctificatio à delicto contracto etiam in vtero cõmunis eſſet Virgini cum alijs quibuſdam, vt cum Ioãne Baptiſta & Hieremia, & alijs quibuſdam: vt de Iacobo fratre Domini teſtatur Hieronymus ex Ægeſippo, at maiora priuilegia matri Dei, quàm ſeruis eius concedenda erãt. Si homo etiam, ſeruo ſuapte natura futuro, qui e ſeruis parentibus naſceretur, donare libertatem poteſt, ita vt conceptus, natuſq; liber, non ſeruus exiſtat. Quidni hoc valeat multò magis ſupremum illud, ac diuinum numen? Quod verò Dei bonitatem decuerit hoc facere, obſcurum non eſt. Nam abſurdum videtur, æternum Dei Verbum ſinere matrẽ ſuam labe criminis infici, & ſeruituti dæmonis ſubijci, iraſcimurq; ſi quis Virginitatem tollat corpori B. Mariæ, cur nõ etiam illi, qui tollit animi Virginitatem? Erubeſcimus audire, corpus eius ſanctiſſimum ac integerrimum, corruptioni fuiſſe obnoxium, ac deuoratum à vermibus: quo modo nõ magis erubeſcẽdum confiteri, animam eius ſanctiſſimam vel ad momentum fuiſſe à dæmone deuoratam? Decebat hoc etiam Sanctũ Sanctorum, qui ad ſanctificandũ venerat mundũ, vt eximio illã ſanctificandi modo illuſtraret, ex qua corpus aſſumpturus erat. *Nam in maleuolam animam nõ introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.* Decebat & eam, quæ Regina futura erat Angelorũ, vt ea puritate niteret, quæ maior ſub Deo nequit intelligi, vt teſtatur Anſelmus. Non vinceret autem Angelos pietate, ſed potiùs ab eis vinceretur, ſi peccatum incurriſſet, à quo illi excellenti Dei gratia præſeruati ſunt, ne in illud caderent, vt alij qui ceciderunt, licèt neceſſitatem cadendi nullam haberent, ſicut nos. Quod ſi hoc Deus potuit efficere, congruebat etiam multis de cauſis vt faceret: illud feciſſe mihi quidem dubium non eſt, cum illa, quæ Spiritu ſancto regitur, ſub expreſſo nomine cõceptionis feſtum diem anniuerſarium celebret. Atque hoc admiſſo priuilegio, Scripturæ ſacræ, quæ de Virgine loquuntur, excellẽtiorem & plenioré ſenſum habere dignoſcuntur. Nam hic locus (vt de cæteris interim taceam) *Quia fecit mihi magnalia qui potens eſt*, ſatis manifeſtè prodit magnifica, eximia, & ſingularia dona, quæ à Deo accepit, ſuper omnes alios homines, & ſanctos. Nam vt illi ſingulariter datum eſt, vt ſola, ſalua ſua Virginitate, mater eſſet Meſſiæ: ita ſoli priuilegium ſanctæ conceptionis, & à peccato præſeruatæ conceſſum eſſe, aſſerendum eſt, atq; cum ea coniunctum fuiſſe aliud beneficium, nẽpe acceleratum liberi arbitrij vſum, quo ab initio beneficum, & munerum largitorem Deum agnouit, eiq; de tantis beneficijs gratias agere cœpit, vt ea ratione à primo inſtanti conceptionis ad dignitatem matris Dei conuenienter diſponeretur, ac præpararetur.

Ephes.2. & aliàs
Gradus ſanctitatis quatuor.
Mariç Virginis ſanctitas qualis.
Chryſoſt. in Matth. homil.
Immaculatæ Virginis conceptionis veritas cõprobatur.
Hierem.1.
Luc.1.
Hieron. lib. de ſcriptorib. Eccleſ. tom.1.
Simile.
Quòd decuerit diuinam bonitatem, Virginẽ matrem ab omni labe criminis præſeruare.
B. Aug. lib. de Aſſumpt. B. Mariæ, ca.9.
II. Ratio conuenientiæ præſeruationis Mariæ ab originali macula.
Sap.1.
Cap.1.
III. Ratio.
B. Anſelm. lib. de concepta Virginali, c. 12. & 14.
Quod ſi illa præſeruata minime fuiſſet.
Vnum de magnis ab omnipotenti Deo matri ſuæ factis præſeruatione eſſe, confirmatur.
Quod aliud magnum Virgo cum præſeruatione ſimul habuerit beneficium coſecuta.

Poſt hunc donorum Dei cumulum in Maria iuſtè collocatum, ex eo quod mater

Dignitatem matris Dei

quæ & quanta alia beneficia & dona comitentur.
Luc. 1.
Infrà 11.
Suprà 2.
Ibidem.
Matth. 2.
Ioan. 2.
Infrà 19.
Act. 1.

Dei eſt effecta, plura alia & magnifica munera, quę matrem Dei conſequuntur, accepiſſe intellige. Nam peperit ſuo tempore, ſine vllo dolore, imò cum magna iucunditate filium ſuum primogenitum vbere ſuo lactauit, circumcidit octauo die, præſentauit in templo, fugiens in Aegyptum cuſtodiuit ab Herode: ad eius vocem primũ miraculum edidit Dominus in Cana Galilææ: aſtitit ſpectaculo Crucis: prima filium à morte reſurgentem videre digna fuit: orabat cum Apoſtolis pro aduentu Spiritus ſancti, vt perficeret eorum preces: manſit per multos annos in hoc mundo, vt eſſet præſidium, ſolatium, & ornamentum Eccleſiæ, multaque merita pro filijs Eccleſiæ ditandis apud Deum compararet: poſtremò, animo & corpore ſimul in cœlum aſſumpta fuit, & exaltata ſuper omnes choros Angelorum, vbi fidelem ſe nobis aduocatam perpetuò præſtat. Ad hęc autem,

Quanto honore ſit & veneratione virgo benedicta.

multa etiam conſecuta ſunt. Namque Eccleſia tot feſtis anniuerſarijs atque celebritatibus illam honeſtandam, atq; illuſtrandam præcepit tot hymnis, Canticis, precationibus, & antiphonis eius patrocinium peculiariter inuocat & implorat. Hæc ſunt iſta magnalia, quæ hic cantat noſtra tympaniſtria: quorum partem iam acceperat, reliqua verò vt certiſſimè cõſecutura, pro acceptis more prophetico habens, canit: *Quia fecit mihi magna qui potens eſt.*

Eius præſentationem in templo antiqui Patres tradunt & celebrant.
Ioan. Damaſc. lib. 4. de orthod. fide, c. 15 circa med.

Quare miratus non ſum, ſed vehementer & gauiſus, quod feſtum Præſentationis B. Virginis fuerit in Kalendario Græcæ Eccleſiæ obſeruatum, cùm & plures, & veteres, & probati autores ac patres exiſtant, qui eius honorificam faciant mentionem. Nam S. Ioãnes Damaſcenus ita de illa præſentatione loquitur: *Editur partu* (ſcilicet Maria) *In domo Omlis Ioachim, & adducitur in templum. Deinde in domo Domini plantata; & impingnata ſpiritu, velut oliua fructifera, omnis virtutis habitaculum facta eſt, ab omni ſeculari vita, & carnali concupiſcentia procul mentem ſequeſtrans, & ſic Virginem animam cum corpore conſeruans, vt decebat eam, quæ in ſinu Deũ*

In quib. Deus ſanctum inhabitet.

ſuſceptura eſſet. Sanctus enim exiſtens, in ſanctis requieſcit. Sic igitur ſanctificationem omnem exercet, & templum ſanctum & admirabile altiſſimi Dei dignè demõſtratur. Sic ille, & ante Gregorius Nyſſen. ſerm. de ſancta Chriſti Natiuitate ita habet: *Audiui igitur arcanam, & occultam quandam hiſtoriam, tales de ea re memoriæ prodentem narrationes. Inſignis quidam in illa exacta ſecundùm legem viuendi ratione, & nobilis propter ſummam virtutem pater Virginis erat. ſed expers ſobolis conſeneſcebat, proptereà quòd coniux eius ad liberorum procrea-*

Greg. Nyſſ.
Diua Virgo orta parentib. quibus.

tionem apta non eſſet. Habebatur autem matribus ab lege quidem honor, cuius honoris ſteriles

Exod. 23.
Deut. 2.
1. Reg. 1.

participes non erant. Imitatur igitur hæc quoque ea, quæ de matre Samuelis narrantur: & Sancta Sanctorum ingreſſa ſupplicat Deo, ne legum beneficio priuetur, quæ nihil in legem peccaſſet, ſed vt mater fieret, ac Deo, quod gigneretur, conſecraret. Confirmata autem nutu diuino, donum quod petijt, accepit. Quum autem nata eſſet puella, nomen quidem impoſuit ei Mariam, vt etiam per nomen impoſitum, diuinitus datum munus ſignificaretur. Quum autem puella iam ætatem ablactationis euaſiſſet, vt mamma admoueri eam amplius opus non eſſet; haud cunctata eſt eam ad templũ adducere, ac Deo reddere, atq; promiſſum præſtare. Sacerdotes autem exemplo Samuelis, in ſacris interim puellam educare, & quæ ſequuntur.

Nomen Mariæ Virgini impoſitum non fortuito, verum diuina prouidentia.

Hanc eandem hiſtoriam producit Simeon Metaphraſtes, & Lippomanus Epiſcopus in ſuo illo laudabili opere, quo vitas ſanctorum in nonnullos tomos redegit.

Simeon Metaphraſt.
Lippoman. Epiſ. tom. 1. hiſtoriæ ſanctorum.

Nec valet quod quidam obijciunt, Gregorium iſtum hanc hiſtoriam Græce vocaſſe apocrypham & myſticam, quod nos habemus, occultam & arcanam, ac proinde illo verbo niſi voluerũt eius autoritatem eleuare & infringere. Sed ſanè ſi pijs oculis & attentis animis rem inſpiciamus, alio videtur Gregorius ſpectaſſe, vocando apocrypham, ſiue occultam hiſtoriam, nimirum quod ſine ſcripto Canonico per nudã traditionem ad nos peruenisset. Tradere enim ſine ſcripto, ſilentium quoddam & occultatio eſt: vt docet B. Baſilius. Sic enim idem Baſilius in ſerm. de humana Chriſti generatione, hiſtoriam de Zacharia interfecto à Iudæis, qui Mariam poſt partum in loco aſſignato virginibus in templo collocaſſet, hiſtoriam & ſermonem ex traditione vocauit. Quod ſanè tria confirmare videntur. Primum eſt, quod Gregorius verbo illi apocrypham adiunxit arcanam, quę Græcè dicitur μύστικον, vt oſtendat non accipi in malam partem, quod dixit, occultã, ſiue ἀπόκρυφον, id eſt, pro incerta re & ignota, ſed tantùm pro ſermone, qui celatur, & non eſt omnibus expoſitus & obuius. Quia etſi Gentiles ſua quoque myſteria, ſed falſa habebant; apud nos tamen nihil eſt myſticum, nec eſſe poteſt, quin idem ſit ſanctum ac religioſum, ac proinde verum. Secundò idem probatur: Quia B. Gregorius ad honorem & gloriam tum matris ſanctiſſimę, tum Chriſti filij eius hiſtoriam incertam & falſam nequaquã produxiſſet; certè nemo ſanus apocrypha quę ignorat & deteſtatur Eccleſia, protuliſſet, & ea verbo aliquo vel ratione nõ infirmaſſet ac reprobaſſet: cùm ergò hic pater illam hiſtoriam producat,

Quo ſenſu Gregor. Nyſſenus D. Virginis in templo præſentationis hiſtoriam apocrypham, & occultam nominauerit.
Mag. Baſil. lib. de ſpiritu ſancto, c. 27.
Idem hom. 25 paulo poſt med.
Ratio prima eius appellationis.
Απόκρυφον Græcè, & μύστικον quid.
II. Ratio

Damaſcen. loco iam dicto.
III. Ratio.
Luc. 1.
Matth. 1.

ne illam reijciat: videtur illam tanquàm veram enarraſſe, quemadmodum & ſimpliciter Damaſcenus illum tradit, & probat. Tertiò, illa vera eſſe demõſtrant, quæ ſubiungit: nam tractans illa verba: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Hac, inquit, *Maria vox demonſtrat eſſe vera, quæ per occultam illam hiſtoriam traduntur. Nam ſi nuptiarum cauſa aſſumpta erat à Ioſepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re noua atque inſolita obſtupefacta auerſata eſſet? cùm prorſus ſperaret ſe quoq; ipſam aliquãdo iuxta legem naturæ matrem eſſe futuram?* Sed ante hos omnes eſt Euodius, vir Apoſtolicus, poſt Petrum Antiochenæ Eccleſiæ præſul, qui in epiſtola, quam lumen inſcripſit (vt producitur à Nicephoro) ſic habet: *Cæterùm tempus omne à Natiuitate Chriſti, vſq; ad Dei genitricis migrationem, annos dicit fuiſſe quadraginta quatuor. Totius autem vitæ eius annos quinquaginta nouem. Siquidem trimula cùm eſſet, in templum eſt præſentata, & ibi in Sancta Sanctorum traduxit annos vndecim. Deinde vero ſacerdotum manibus Ioſepho ad cuſtodiam eſt tradita: apud quem cùm menſes peregiſſet quatuor, ab Angelo Gabriele lætum illum accepit nuncium. Peperit autem mundi ipſius lucem, annum agens quindecimum 25. die menſis Decembr. Deinceps annos peregit triginta tres, quos etiam æternum, & ante ſeculare Verbum, & filius eius in terris exegit. Poſt crucis autem ſupplicium illud, in domo Ioannis annos impleuit vndecim: vt ætatis eius anni ſimul collecti ſint quinquaginta & nouem. In ea ipſa Ioannis domo primum Paſcha myſticum conuiuium Dominus cum diſcipulis inſtituit.* Sic ille. Præter hos duos Patres ſunt, & alij, qui non ſolum illam Virginis ad templum Dei Præſentationem nouerũt, ſed etiam homilias in eius ſolennitatis celebrationẽ & laudationem compoſuerunt. Tales ſunt ante 600. annos Germanus Conſtantinopolitanus, & Georgius Nicomedienſis, & Gregorius Theſſalonicen. quorum de hac re extant homiliæ apud Simeonem Metaphraſtem, & collegit eas Lippomanus: ad hæc extat alia homilia Leonis Imperatoris cognomento Sapientis, in huius feſti, quod Græci vocãt, ſolẽnitate. Verba Georgij Nicomedien. in hom. de oblatione virginis in templo, hęc ſunt: *Maria cùm tertium ætatis annum ageret, à parentibus in templũ adducta fuit, & ideò ſimul oblata in templi penetralibus, ad ſecundam ætatem vſq; perſeuerauit, diuino conſilio puellam mirabiliter gubernante, vt illa non temerè ad opus Dei maximum inde ab initio deſtinari, ac ſingulari ſtudio præter ætatis illius conſuetudinem præparari videretur.* Et Dionyſ. Carthuſ. lib. 1. de præconio & dignitate Mariæ: *Decentiſſimum fuit, vt prælecta concipere Dominum templi, in ipſo templo conſecraretur obſequereturq; Domino, & ſuam infantiam in exercitijs expenderet ſacris, atq; ibidem inſtitueretur litteris ſanctis.* Photius præterea ante 700. annos in quæſtionib. ad Amphilochium Cyzici Epiſcopum Metropolitam, quærentem cur non adfuit Angelus, vt illã cogitationem Ioſephi de dimittẽda B. Virgine anticiparet? reſpõdet, & teſtatur inter alia, illam Virginis in tenera ætate dedicationem, & educationẽ in templo. His etiã ſubſcribit Nicephorus eadem ferè de Præſentatione Virginis recenſens, quæ Greg. Nyſſenus. Adde Epiphanium quendam monachum presbyterum Conſtantinopolitanum, qui Græcè vitã B. Virginis ex vitis ſanctorum Patrum collectam conſcripſit: vbi notat Iacobum quendam Hebræũ Aphrodiſianum Perſam, & Ioãnem Theſſalonicenſem, & alterum Ioannem cognomento Theologum, qui mendosè multa in vita Virginis conſcribenda inſeruerũt: laudat vero Andreã Hieroſolymitã. vt Virginis potiùs laudatorem, quàm hiſtoriç vitæ D. Virginis contextorem. Hic ergo Epiphanius tradit, Virginem triennem præſentatam templo à parẽtibus ſuis cũ donis, & ſuſceptã à Sacerdote Iodai, qui & Barachias dicitur pater Zachariæ: & narrat paulò poſt dictam Præſentationẽ mortuos fuiſſe eius parentes, Ioachimũ annorũ octoginta, Annã annorum nonaginta nouem.

Euodius Epiſcopus.
Nicephor. lib. 2. c. 3 hiſtor. Eccleſ.
B. Virginis ætas quæ: quãdo in templo præſentata: ibidem quamdiu manſerit, nupſerit, quando & ab Angelo conſalutata: quot annisque pepererit. Quamdiu vixerit à partu Chriſti.
Luc. 7.
Infrà 12. & ſeq.
Germanus Conſtantinop.
Gregor. Nicomed.
Grego. Theſſalonicen.
Leo Imper. cognomento ſapien.
Dei in Virginẽ adhuc triennẽ ſingularis prouidentia.
Dionyſ. Carthuſ. art. 12.
Chriſtus templi Dominus, *Matth. 12.*
Photius quando vixerit.
Matth. 1.
Niceph. lib. 1. c. 7.
Gregor. Nyſſ. serm. de Natiuita.
Epipha. Monachus.
Andreas Hieroſolym.
Virginem in templo præſentatam quis primum ſacerdos ſuſcepiſſe teſtus.

Hiſtoriam ergò, & feſtũ Præſentationis teſtantur Græci Hiſtorici, vt Nicephorus, Simeõ Metaphraſtes, Georgius Cedrenus in compendio hiſtoriarum, & Epiphanius presbyter Conſtantinop. Teſtantur & veteres Patres, qui homilias egregias de ea ſolennitate ediderunt, etiamſi Cẽturiatores eam hiſtoriam, & Iacobi Protevangelion, in quo illa traditur, irrideãt. Quid enim ad nos de libro illo apocrypho? alios multos produximus omni acceptione dignos. Rident etiam Cẽturiatores, quòd dicamus factum Samuelis aptè quadrare, & conuenire Mariæ Virgini præſentatæ à parentibus in tẽplo: quod tamen apertè aſſerunt Damaſcenus & Greg. Nyſſ. in loco ſuperius ꝓducto. Vtriuſq; mater Annæ nomen habuit, vtraq; ſterilis fuit, vtraq; precibus & orationibus poſtulauit prolem à Deo, vtraque voto ſe obſtrinxerat, prolem natam Deo, ac eius ſacro miniſterio oblaturam: vtraq; prolem educandam in templo reliquit, vt voto ſuo faceret ſatis. Eccleſia etiã Romana etſi hoc Præſentationis feſtum nõ celebret, aliquando tamen celebrãtes tum priuatim, tum publicè nõ damnauit, nec vituperauit: imo ipſamet aliquando celebrauit,

Hanc veritatẽ Virgineæ præſentationis noſtri ſeculi Centuriatores nequaquam recipiunt, ſed irrident.
Iidem B. Annæ matris Deiparæ cum Anna matre Samuelis pulcherrimam comparationẽ carpere audent.
Damaſcen.
Greg. Nyſſ.
Qualis illa cõparatio.
Romana Eccleſia feſtum Præſentationis quatenus improbauerit.

donec

donec Pius eius nominis V. feſtiuos dies ad contractiorem numerum redegit.

Dux Saxoniæ Gulielmus feſtum Præſentationis B. Virginis à Sede Apoſtolica cõfirmari petit & obtinuit.

Præterea fauet huic hiſtoriæ, quod Gulielmus Dux Saxoniæ pro religione ſua, & pietate ad hoc Virginis feſtum, quod in Saxonia magna pietate celebrabatur, literas miſit ad Pium II. Pontificem Max. quibus vt hoc feſtum autoritate Apoſtolica confirmaret, poſtulabat. Sed illo immaturè mortuo, ſucceſſit Paulus II. qui ferè antè centum annos poſtulatis Gulielmi Ducis de benignitate aſſenſus eſt Apoſtolica, concedens vt non ſecus atq; Aſſumptio Virginis eiuſmodi ſolẽnitas in Eccleſia celebraretur. Cuius rei extant grauiſſimi teſtes, nempe ipſæmet literæ Apoſtolicæ in regiſtro geſtorũ Pauli II. & teſtãtur duo Martyrologia, alterum Vſuardi, alterum Molani Theologi. Non eſt autem veriſimile, hoc diploma à Sede Apoſtol: prodijſſe, & non prius diligenter fuiſſe examinatum, atq; diſcuſſum, quib. & quã firmis teſtimonijs hæc Præſentationis hiſtoria niteretur.

Huius hiſtoriæ gratia teſtimonia proferuntur.

Cur ſerò hoc feſtum fuerit inſtitutum Solennitates aliquot in Eccleſiis tardiùs inſtitutæ narrantur. Natiuitas B. Virginis. *B. Auguſt. ſer in Natali B. Ioann. Bapt. tom. 10.* Feſtum Corporis Chriſti. *Matth 26.*

Neque valet, tardè fuiſſe hoc feſtum inſtitutum. Non negamus: id enim ſingulari Dei prouidentia factũ colligimus, vt quælibet ætas ſuis gaudeat reuelationibus. Ita enim & feſtum Natiuitatis B. Mariæ, tempore Auguſtini non erat, vt ipſe aſſerit, & ſolùm duos natales dies Chriſti, & Ioannis Baptiſtæ cognouit: ſed per ſynodum Lugdunenſem inſtitutum fuit Virginis natale, & Gregorius IV. in cap finali de ferijs, cõprobauit. Sed ſi non miramur, tam ſerò inſtitutum feſtum Corporis Chriſti, quod in ſcripturis habetur, per Vrbanum IV. cõſtitutum tempore B. Thomæ: quid mirum ſi tardius coli cœpit in Eccleſia Romana Præſentationis feſtum, cuius nullum eſt in ſcripturis teſtimonium?

Viſitatio B. Virginis Mariæ. *Concil Baſil. ſeſſ 43. ad fin. tom. Concil. to. 2. circa finem. Luc. 1.* Eiuſdem Virginis immaculata conceptio à quo primum indicta.

Adde quod feſtum Viſitationis eiuſdem ſanctiſſimæ Deiparæ, non niſi in Concilio Baſilienſi inſtitutum eſt, cùm tamen eius extẽt apertiſſima teſtimonia in Euangelio Lucæ. Sixtus quòque IV. feſtiuum diem Conceptionis immaculatæ Virginis celebrandum cum fauore indulgentiarum inſtituit: quod poſtea confirmauit Conciliũ Tridentinum, nõ obſtantibus quibuſcunque in contrariũ diſputationibus, & Theologorum concertationibus. Et tamen ſi rationem ſubducas diligentius, poſterius eſt hoc feſtum introductũ in Eccleſia Romana, quàm Præſentationis. Præceſſit enim aliquot annis Paulus II. Sixtum IV. Nec obſtat, Gregorium Nazianzenum, aut B. Baſilium huius hiſtoriæ non meminiſſe: quia eſt argumentum à negatiua ſumptum. Et ſi ea ratio alicuius ponderis eſſet, euinceret neq; feſtum Cõceptionis eſſe recipiendũ, quod illis ignotum Patribus extiterit. Et ſatis eſt, hoc feſtũ ante mille prope annos notũ fuiſſe Damaſceno; & B. Baſilij fratri Gregorio Nyſſeno, & tot alijs patribus, qui ſuis homilijs hoc feſtum exornarunt.

Concil. Trid. ſeſſ 5. Argumenta contra feſtum Præſentatio nis proponuntur, atq; ſoluuntur. I. Argum.

Gregorium Nazianzenum hanc hiſtoriã vnde conſtet agnouiſſe.

Quod verò non omninò ignotum extiterit Gregor. Nazianzeno Præſentationis Deiparæ myſterium, probatur ex eius tragœdia de Chriſto patiente, vbi inducit D. Virginem in hunc modum loquentem:

Simul atque nata ſum patri tui, vt arbitror,
Ex mente ſumma me meus nutrit pater
Non inter illos, quos colunt homines lares,
Sed me ſacrata mater adi deſtinat.

II. Argum.

Sic ille loquitur. Quod ſi quis obijciat eiuſmodi patres non niſi apocrypha cõſcripſiſſe, dicemus, in illos reijciendum onus probandi eiuſmodi eſſe apocrypha, aut libros tales illa cõtinentes eſſe apocryphos: nobis ſatis eſt, morem Eccleſiæ Græcanicæ eſſe illum diem religioſe colẽtis. Quod verò Annam, etſi parens Genitricis Chriſti ſit, ad vetus ſpectare teſtamentum contendant: & ideò non ſine ratione eſſe de Kalendario abiectam Romano: Reſpondebimus, pari poſſe ratione abijci feſtum B. Ioſephi ſpõſi Virginis, qui præmortuus fuit Cruci Chriſti: reijciendum feſtum ſeptem Machabæorum. Certè multa templa per orbem conſtructa ſunt ſanctis veteris Teſtamenti; vt Venetijs B. Zachariæ & Hieremiæ, ac Danieli: Neapoli B. Ioachimo, & multa per vniuerſas ciuitates templa B. Annæ ſanctiſſimæ Deiparæ parenti optimæ & præſtantiſſimę, ad cuius cultum & venerationem ſingulari pietate & religione corda Chriſti fidelium accenſa ſunt; vt propterea fides Chriſtianorum ſuum feſtum, olim in Romana Eccleſia obſeruari ſolitum ſibi reſtitui promereatur, vt certa fiducia ſperamus aliquãdo reſtituendum, ſimul cum ſanctæ præſentationis Deiparæ feſtiuitate, quemadmodum iam reſtituta Dei beneficio cernimus, & gaudemus. Et ne quiſquam nobis valeat ex Hæreticis iure illud obijcere, Eccleſiæ ſermonem Romanæ, atque doctrinam in illo: *Eſt, &, Non* conſiſtere, & in illo, *Eſt*, intelligat, quod in his nullum ſit fidei aut religionis noſtræ periculum. Conſtat enim Eccleſiam Romanam illos dies feſtiuos non reſeciſſe ob aliud, niſi vt contractiores feriæ fierent.

III. Argum.

Veteris Teſtamenti ſancti qui, quibus in locis pie & coluntur, & in uocantur.

2. Cor. 1. Quæ ratio fuerit Romanæ Eccleſiæ hanc præſent. tionis, & B. Annæ aliaſque non nullas feſtiuitates abrogandi.

IV. Argum. cõtra præſentationem.

Quod obijciunt, in more non fuiſſe in veteri Teſtamento, vt puellæ virgines templo applicarentur, ac dedicarentur, cũ virginitas tunc in pretio nõ eſſet, & cõiugium

tum honorificum haberetur, ac celebre, & benedictionis Dei habens promiſſionem:

Luc. 2.

Reſpondemus, cùm legamus apud Lucam de ſancta Anna vidua, quòd non diſcederet de templo ieiunijs & obſecrationibus, ſeruiens nocte ac die, veriſimile ſit, locum aliquem in templi vicinis & contiguis ædificijs, & à ſacerdotibus peculiariter ſeparatum, atque diſtinctum fuiſſe, in quod mulieres cuiuſcunque ætatis & ſtatus ſeſe ad templi ſeruitium dedicare, & cõſecrari volentes recipi poſſent, aut in perpetuum, aut ad tempus. Nam & in Ethnicorum tẽplis Virgines Veſtales erant: & aliquod debebat extare monimentum in ſtatu illo templi Moſaici, quòd typum & figuram gereret earum mulierum vel Virginum, vel cœlibum, vel viduarũ, quæ Deo ſe hodiè per peculiaria vota cõſecrant, ac Deo offerũt.

Ex quo manifeſtum ſit, Iudæis olim mulieres templi ſe miniſterio mancipantes, ſe à cæteris viris in templo habuiſſe manſionem.

I Locus. Virgines Veſtales.

Propria fœminarum officia.

Quòd ſi non eſſet, aliquid eorum, quod in re ipſa delineata inuenitur, deeſſet in primis lineis & figuris. Et ſaltem hoc concedendum eſſet: vel propter templum, cuius quædam opera magis ad mulieres, quàm ad viros ſpectabant, quę vel ſuenda, vel texenda erant, vel propter honorem B. Virginis, quæ in templi adytis educanda erat, vt omnes prædicti patres teſtantur. Poteſt etiam de ſcripturis hæc ſententia corroborari.

II. Locus. Exod. 38.

Legimus enim Exo. 38. *Fecit & labrum æneum cum baſi de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi.* 70. interpretes verterunt: *De ſpeculis ieiunantium:* Chaldæus verò: *De ſpeculis mulierum, quæ veniebant vt orarent in oſtio tabernaculi.* Tales enim mulieres ſiue viduæ, ſiue virgines, veniebant ad templum, vt ibi affigerentur & applicarentur, quæ reiecta vanitate ſolùm Diuino cultui inſeruiebant, quæ pro religione ſpecula portabant, & Domino offerebant (vt nunc prętioſos capillos & pretioſos offerunt, quę ſeculo & vitæ voluptuoſæ renunciant) tales verò per ſingulos dies pios cœtus habebant, vt ſe mutuò ad ſacras preces & ieiunia, & ſeruandam pudicitiam inuitarent.

Mulieres illæ excubantes ad oſtium tabernaculi Exo 38. cur ferrent ſpecula.

Earundem ſacratarum mulierum ſtudia & exercitia.

Dicuntur porrò orationi & ieiunio intentè excubare, tanquam milites ſtrenui: qui pro toto exercitu ſeruando inuigilant. Harum nonnullis filios Heli vim intuliſſe, & eas vitiaſſe teſtatur primi Regum libri hiſtoria: Dormiebant cum mulieribus quæ obſeruabant (vel congregabantur) ad oſtiũ tabernaculi: vt etiam Ioſephus libr. 5. antiquitatum, cap. 11. docet.

1. Reg. 2.

Ioſephus.

Secundò, confirmatur hæc veritas ex 2. Machab. cap. 3. vbi habetur: *Accinctæq; mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant, ſed & Virgines quæ concluſæ erant, procurrebãt ad Oniam.* Vides hic virgines incluſas in loco vicino ipſi templo, & quæ ſeruabantur, donec nuptui traderentur, confugiſſe ad ſummum Sacerdotem.

2. Mach. 3.

Tertiò, Cyrillus Alexand. lib. aduerſ. Antropomorphitas cap. 27. docet inter templum & altare ſpacium quoddam intermedium virginibus dicatum: quem locum Zacharias ſacerdos non denegauit B. Mariæ Chriſtum enixæ, vt hic ait Orig. tract. 26. in Matthæum, & Theophyl. in Matth. 23. capitis verba: Quem occidiſtis, inquit, inter templum & altare. Item Georgius Cedrenus in Compendio hiſtoriarum. Et B. Ambroſ. lib. de Virginib. ait. Nam etiam Virgines templo Hieroſolymorum fuiſſe legimus deputatas. Adde Baptiſtam Mantuanum inſignem noſtri ſeculi poetam, qui lib. 1. parthenicæ ita ſcripſit:

Cyrill. Alex. III. Locus

Orig. tom. 2. *Theophyl. Matth. 23.* *Georg. Cedre. Græcus autor.* *Ambr. tom. 2.*

Baptiſta Mantuan. ro . . . acta.

Mos erat antiquus longum ſeruatus in æuum,
Æde puellares annos includere ſacra,
Ætatemq; Deo teneram, primumq; dicare
Virgineum florem vitæ, & generare pudorem
Ingenuis curam, ſanctosq; inducere mores.
Mox vbi veſtitum prima lanugine tempus
Venerat; in thalamos ibant, Hymenæaq; tecta,
Coniunctaq; viris proli indulgere ſolebant.

Et Gotfridus Viterbienſis eo antiquior.

Gotfrid Viterbien.

Mos erat in templo teneras ſeruire puellas,
Quas ibi lege ſua cum religione reſeruant.

Ex horum igitur Patrum ſententia penitùs colligitur, talem locum non defuiſſe, in quo honeſtæ & ſanctæ eiuſmodi fœminæ habitare & verſari poſſent. Et profectò cùm tot, ac tam illuſtres Patres illam in tẽplo fuiſſe educatam conteſtentur, neceſſum eſt concedere aliquem peculiarem & ſelectum locum fuiſſe, vbi cum omni ſanctitatis & honeſtatis ſpecie Virgines, ſiue aliæ mulieres templi miniſterio dedicatæ, & conſecratæ manerent.

Cœlibatus apud Iudæos & apud gentes in pretio habitus.

Nec verum eſt, virginitatem eo tempore nullo in pretio habitam: quia iam digamia, qua plures ſimul habẽtur vxores, ſublata erat, & caſtitas non ab vno priuato aliquo culta & recepta, ſed etiam à publicis cœtibus Eſſenorum: vt teſtatur Ioſephus lib. de bel. Iudaico: quos & admirati ſunt externi, & laudibus celebrarunt, vt apud Plinium cernere poteſt diligens lector.

Digamia quid.

Ioſeph. lib. 2. de bell. Iud. c. 7. *Plin. lib. 5. cap. 17.*

Sed redeamus ad textum. Subdit igitur Euãgeliſta: *Et ſanctum nomen eius.* Quod dupliciter intelligi poteſt: vel quòd prorumpat in benedictionem, & gratiarum actionem ex acceptorum narratione donorum, quaſi dicat: Sit benedictum, ſanctumque nomen eius: vel dicit, ſanctum nomen eius

Illud: & ſanctũ nomen eius, bifariam intelligitur.

ſibi

ſibi magna feciſſe, vt ſcilicet ſanctum eſſet nomẽ eius, quod nimirum nullam rem humanam ſecutum in virgine videri poterat.

Sanctũ quid in ſcripturis.

In ſcripturis verò id ſanctũ dicitur, quod Deo conſecratum eſt, quodque profanare nemini licet. Et videtur D. Virgo hoc loci nomen pro gloria Dei ſumpſiſſe; ſicut vſus ſermonis obtinet, vt de viro laudabili dicamus: vir eſt magni nominis. Vt ſit ſenſus

Quid nomen hoc loco ſignificet.

Qui tam magnifica mecum egit, verè potẽs eſt, vt nihil ipſi ſit impoſsibile, & nomẽ eius ſanctum, hoc eſt, nemo de hoc magnifico, & planè diuino opere gloriari vel debet, vel meritò poteſt, verum omnis laus & gloria huius ſancti vni Deo debetur, vt ſic ab opere ſuo ſolus laudetur artifex. Quanquam non deſint qui interpretentur: nomen eius, id eſt, Deus ipſe nominatus, qui ſanctus eſt per eſſentiã, & quicquid de illo verè affirmari poteſt, ſanctũ eſt, fõs omnis ſanctitatis ad nos deriuatæ. Et vt ille ſanctus, iuſtus, glorioſus, bonus, & amabilis dicitur: ita omnia illa nomini eius meritò tribuuntur, quia Deum ipſum repræſentant. Sed hic ſenſus non multùm diſtat à pręcedenti.

Alter ſenſus priori ſimilis Deus quomodo ſanctus.

IV. ſenſus.

Sunt qui etiam ſatis aptè exponunt: & ſanctum nomen eius, accipiẽdo hoc tropo Hebræo cauſaliter, vt ſit ſenſus: quia ſãctum nomen eius: Eſt autem nomen Dei, Verbum, quia Patrẽ, cuius eſt imago, manifeſtat: & quia ad eum manifeſtandum, caro factum eſt. Eſt autẽ ſanctum, quia quò quid eſt magis mundũ, & alienum à materia, & potẽtia faciendi, eò fortius eſt: vt in cœlo & igne cernere licet. Eſt etiam ſanctum ſecundum humanitatem, quia vnitum ipſi ſanctitati, & maximè gratiam Spiritus ſancti participans, ex qua omnes ſanctificantur, & B. Virgo magnificas & eximias iſtas gratias prima accepit. Hactenus de ſecundo verſu.

Quod ſit nomen Dei.

Coloſſ. 1. & Hebr. 1 Ioan. 1.

Nomen Dei cur ſanctum.

Maria Virgo & omnes ſancti per Spiritus ſancti gratiam fuere ſanctificati.

Tu interim diſce pręedicare, & laudibus celebrare magnalia Dei, quæ in te eſt operatus. Sic ergo tuis meritis nihil, ſed omnia diuinę benignitati, ac munificentię adſcribes. Quæ in B. Virgine operari dignatus eſt, nempè vt geſtaret Filium Dei in vtero atq; vberibus ſuis illum lactaret, magnifica quidẽ ſunt: veruntamẽ maiora eſſe dixit Chriſtus, Filium Dei corde per fidem concipere, Verbum Dei audiendo, & faciendo. Cũ enim laudatus eſſet à ſancta quadam muliere, dicẽte: *Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* reſpondit: *Quinimò, beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.* Et iterũ dicenti ſibi: *Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te alloqui,* dixit: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendẽs manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.* Quare ſi quis tantæ huius virginis felicitati inuidet quòd fuerit mater Dei audiat ab ipſo Filio Dei poſſe ſe hãc conſequi beatitudinem. Et niſi in B. Virginis animo prius fuiſſet Filius Dei conceptus, nunquã illũ carne concepiſſet. Ideò noſtrũ quiſque iure poteſt dicere: Quia fecit mihi magnalia qui potens eſt, & ſanctum nomẽ eius. Audis Dominum potentem, diſce in illum ſperare, & te per illum omnia poſſe, & nihil Satanam, aut infernum in te poſſe. Audis nomen eius ſanctum: tu caue, ne per malitiam tuam polluatur, ſicut de quibuſdã conqueritur, dicẽs: *Nomẽ Dei per vos blaſphematur inter gentes*: Sed omni cura, opera, & induſtria ſanctus effici ſtude, vt nomẽ Dei ſanctifices, & illuſtres, iuxta verbum Domini: *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter.* Qui enim ſanctitatem pręcipit, illam nos poſſe conſequi, atq; ipſum eam nobis donare velle, non obſcure declarauit, pręſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre, & Spiritu ſancto ab omni creatura impendatur omnis honos, gloria, & imperium; in ſecula ſeculorum, Amen.

Bonus ac diligens Lector quam ex præſenti Euangelio ſpiritualem vtilitatem capere poſſit.

Luc. 11. Matth. 13.

Quomodo quis participare valeat hanc tantam D. Virginis Filium Dei concipiẽdi, & pariendi prærogatiuam. Beatiſſima Virgo Chriſtũ prius mente concepit, quã corpore.

Philip. 4.

Nomen Dei per nos quomodo ſanctificandum.

Rom 2. Iſai. 52. Ezech. 36. Leuit. 19. & alibi.

TRACTATVS XIII.

Luc. 1.

In illa verba: *Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eũ. Fecit potentiã in brachio ſuo: diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.*

SANCTISSIMA Deipara, quia mater futura erat ſapientiæ, & ſummè ei coniuncta, ſapientiſſima eſſe debuit, vt grata Deo eſſet de his quæ acceperat. Hinc dixit: *Quia fecit mihi magna, qui potens eſt.* Debebat etiam eius ſapientia deceptæ inſipientiam Euæ curare in antidotum: propterea Maria Angelum doctorem, & inſtructorem ſimul Spiritum ſanctum, imò ipſum Verbum Dei habuit: Quod ſi Suſannam à parentibus iuxta legem Moyſi eruditam fuiſſe literæ diuinæ teſtantur; quantò magis de matre Dei beatiſſima id eſt credendũ? Nouerat Prophetas; quæ dictura erat aliquando: *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula.* Quod ſi Apoſtolorum magiſtra mundo relinquenda erat poſt Chriſtum in cœlos aſſumptum, opus erat ſingulari eam rerum diuinarum cognitione præditam fuiſſe: Non ignorabat Trinitatis myſterium

Cur decuerit beatiſſimam virginem ſingulari, & eximio diuinæ ſapientiæ munere præditam eſſe.

I Ratio.

II. Ratio.

Gen. 1.

III. Ratio.

Dan. 13.

Luc. 2.

IV. Ratio.

Supra. 1.
Ibidem.
Virginis ſapientiſſimæ contemplationes.
Act. 3.

à Prophetis cognitum, & inſinuatum: nam aliàs haud Angelum intelligeret dicẽtem: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, & Filius Altiſſimi vocabitur.* Nouerat perfectè mortis Chriſti myſterium, ſi per os omnium Prophetarum prædixerat pati Chriſtum ſuum, vt dicitur Actuum tertio. Contemplabatur Dei ſubſtantiam, cum dixit: *Magnificat anima mea Dominũ*: eius in ſe peculiaria dona, cum dixit: *Quia fecit mihi magna qui potens eſt*: eius quoque in mundum generalia beneficia: *Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum*: eius incomprehenſa iudicia, quę propterea dixit: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles*: eius promiſſa in ſcripturis, vt cum ait: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula*: eius incarnationẽ: *Suſcepit Iſrael puerum ſuũ, recordatus miſericordiæ ſuæ.*

Eandem verbo æterno non caruiſſe duce ac præceptore.
Iacob 1.

Quod verò inſtrueretur à verbo ſanctiſſima Mater, cõſtat tum ex eo, quod capaciſſima diuinorũ erat & auidiſſima. Et ſi alij ſapientiam poſtulant à Deo, quantò magis mater eius benedicta? Quod ſi amicorum eſt pandere ſecreta; quid non matri ſuę chariſſimæ reuelauit, cum conſeruaret omnia verba aliorũ conferens in corde ſuo: quid ni verba filij ſui, quem quo plus Deum nouerat, & magis diligebat, eò dignior erat maioribus ac amplioribus reuelationibus?

Proprium amicitiæ.
Luc. 2.
Eadem, quibus dignior dono ſapientiæ.

Quod ſi Angelos Deus, & primos parentes, à quibus nihil accepit, illuſtrauit, ſapientiaq; decorauit, quantò plenius matrem, à qua carnem erat accepturus, quamq; in mundi redemptione vt adiutricem atq; cooperatricem pro ſua incomparabili bonitate nequaquã egens accipere dignatus eſt? Peracta ergo laude & gratiarum actione ob priuata beneficia in ſe collata, nũc animum refert ad contemplandam Dei miſericordiam erga omnes, qui eam volunt. Atq; in hoc B. virgo verè ſe Dauidis filiam eſſe oſtendit.

D. Virgo in quo ſe Dauidis filiam prodiderit.

Ille enim eodem ſpiritu repletus, eundẽ ordinem ſeruauit in Pſal. 102. in quo decreuerat diuina erga ſe prędicare beneficia. Nã primò quæ in ſe fuerant collata, meminit, dum ait: *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius. Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius*: & quęnam illa ſint, ſubdit: *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam*, & quę ſequuntur: quibus peractis, porrigit conſiderationem ad ea cõmemoranda, quę paſſim omnibus, & pręcipuè Iſraeli populo facta ſunt: *Faciẽs*, inquit, *miſericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. Notas fecit vias ſuas Moyſi: filijs Iſrael voluntates ſuas. Miſerator, & miſericors Dominus: longanimis, & multum miſericors*, cũ reliquis.

Pſal. 102. & ſeq.
Ibidem.

Quo in loco admonemur, vt quemadmodũ à precationibus noſtris, quibus dona Dei poſtulamus, neminem excludere, ac reijcere debemus, verùm pro omnibus, & ſingulis, quę neceſſaria ſunt ad ſalutem, petere: ad hunc modum in gratiarum actione agendum eſt.

Vt orandum pro omnibus ſic & gratiæ ſunt agendæ pro omnibus exemplo Mariæ.

Nec enim illa ad accepta à nobis dona Dei tantum reſtringenda eſt, verùm etiam ad omnia omnium beneficia amplianda. In ſcripturis ſacris non ſemel Chriſtus, miſericordia Dei appellatur. Hinc Propheta ait: *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis.* Eſt enim miſericordia ſaluans à perditione, quã nobis oſtendi per carnem viſibilem petimus, ac proinde nobis donari: Meritò autẽ, & abſolutè dicitur miſericordia, quia quatenus Deus eſt, fons eſt infinitus miſericordiæ ſubleuans à miſeria creaturam. Nam ex miſericordia pura illã ex nihilo ad eſſe perduxit: & illam ex ſe deficientem, ne in ſuũ nihilũ reuertatur, conſeruat: & deniq; peccato perditã, atq; dæmonis miſeræ ſeruituti ſubiectam pro ſua miſericordia redimere decreuit, iuxta illud: *Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eũ redemptio.*

Pſal. 84.
Chriſtus cur Dei miſericordia nominatur.
Pſal. 129.
Chriſtus etiã vt homo cur dicitur miſericordia.

Quatenus verò homo eſt, rectè miſericordia nuncupatur: nam ex mera miſericordia Dei, promiſſus eſt Adæ peccatori, promiſſus eſt Achaz Regi impio Iudę, ne putaremus vllum fuiſſe meritum noſtrũ, quod omninò nullũ fuit ad incarnati verbi aduentũ promerendum. Deinde, tanquã generalis quædam miſericordia, vt mundo labanti, & propè iam perdito ſuccurreret, iter fecit, vidensq; hominẽ ſpoliatum à latronibus & plagis impoſitis, ſeminiuum relictum, miſericordia motus eſt, & appropians alligauit vulnera eius, infundẽns oleũ, & vinũ. Atq; ita ſuſtulit indignationẽ Dei, placatũq; nobis Patrẽ reddidit. Deinde ſeruitutẽ peccati & dęmonis ſuſtulit, vt nos ſeruos iuſtitiæ efficeret: dedit gratiã, & in illa ius ad gloriã: ſuſtulit ignorantiã per lumẽ fidei, atq; ita miſericordia in eo longè ſuperauit iuſtitiã.

Gen 3.
Iſai. 7.
Luc. 10.
Quã nos ſeruitute liberauerit.
Roman 6.

Atq; vt melius facere poſſet miſericordiã, voluit ſimilis nobis fieri, & peccatorũ pœnas ſuſtinere, vt dolorũ noſtrorum ſocius, & laborũ particeps eſſet. Hinc illa vox Apoſtoli: *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: ſed tentatũ per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.* Atque ita factum eſt, vt copioſa ſit Dei erga nos miſericordia quam per ſacramẽta communicari nobiſcũ voluit, vt de illa certiores redderemur. Ex miſericordia ergo, nos ad pœnitẽtiã expe-

Hebr. 4.
Quã copioſa Dei erga nos miſericordia.

ctat:

ctat: ex miſericordia flagellat: ex miſericordia illuminat, vt Deum flagellantē, & nos ipſos agnoſcamus: ex miſericordia prævenit, & remittit peccata: ex miſericordia adiuuat, vt perſeueremus: ex miſericordia remunerat ſupra meritū: ex miſericordia denique non tantum noſtræ, ſed etiā aliorum ſaluti facit incumbere. Poſſetque hîc eſſe ſenſus: Ieſus Chriſtus, qui miſericordia Dei eſt à progenie, quæ præceſſit ab initio mundi in progeniem futuram ad finem vſque mundi, protenditur ſuper omnes qui eum timent, id eſt, qui eum fide, & charitate colunt, & ſancto timore ad eius leges obſeruandas afficiuntur: vt enim Apoſtolus ait: Ieſus Chriſtus heri, hodie, ipſe in ſecula, per omnes omnium hominum ætates, & generationes ſalutem in his, qui diſpoſiti ſunt, operatur. Quanquam etiam ſimpliciter hæc verba intelligi poſſint de generali Dei miſericordia, quam ſua communi prouidentia ad omnes homines oſtendit, non ſolùm bona fortunæ & corporis ex miſericordia largè effuſeque proferens; verùm etiam omnibus, qui ſuæ ſalutis tenentur deſiderio, cognitionem veri numinis & ſingularis inſpirans, præſidiaque ad tanti viri conſecutionem accommodata præparans. Nec enim de diuina bonitate cogitandum eſt, minus illam ſaluti animarum noſtrarum velle conſulere, quam externis & corporis bonis. Eſt autem hæc miſericordia à progenie in progenies: quia quemadmodum voluit Deus Optimus Max. parentes theſaurizare filijs ſuis; ita & ſpiritalia bona per eos, & eorum merita voluit in poſteros transfundi, vt ita Patriarcharum fides deſcenderit ad Prophetas: à Prophetis ad Iudæos: à Iudæis in Apoſtolos: ab Apoſtolis in progenies gentium, quæ Apoſtolos in fide ſectantur atque imitantur: & rurſus à gentibus in fine mundi redibit fides in Iudæos. Et in hoc ſenſu ſequitur B. Virgo Dauidem, qui in prædicto Pſalmo ait: *Miſericordia autem Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum*, quod perinde eſt, ac ſi dixerit: à progenie in progenies, vel in præſenti ſeculo, & futuro. Quanquam B. Bernard. ab æterno interpretetur, propter prædeſtinationem: in æternum, propter beatificationem. Subdit: *Timentibus eum.* Ideò miſericordia nihil prodeſt dæmonibus, neque obſtinatis Iudæis, vel gentibus, quia non timent Deum, nec humiliantur. Humilitas enim diſpoſitio eſt ad oēs virtutes, timor verò Dei ſanctus initium eſt ſapientiæ, & ratio illius retinendæ: *Nam qui timet Deum, faciet bona*: optimum ad propulſanda peccata præſidium eſt, nā timor Domini expellit peccatum. Vnde Dauid dicebat: *Confige timore carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.* Atq; hæc quidem diſpoſitio ſancti timoris ſumma fuit in B. Virgine, ideò ſumma dona per illā impetrauit. Nos ergo Virginis exemplo diſcamus diuinam Dei miſericordiam celebrare. Eſt enim Deus ipſe abſq; læſione ſuæ iuſtitiæ, quæ æqualis omnino eſt cum miſericordia (nā vtraq; infinita eſt) magis pronus ad miſerēdum pœnitentibus, quā ad eos æterno ſupplicio puniendum. Diligit namq; in primis rationalem animam, quam ad imaginē ſuā condidit, nec vult illam peccato permanere inquinatam. Rurſus abominatur peccatū; vt ſemper paratus ſit illud deſtruere per gratiam ſuam, & pœnitentiam noſtram. *Ad hæc ipſe cognouit figmentum noſtrum. Recordatus eſt quoniam puluis ſumus*, ac propterea facile ad miſericordiā flectitur. Præterea memori magnanimitatis ſuæ, facile eſt illatas ſibi iniurias contemnere, atque deſpicere: nam hoc proprium magnanimi eſt, vt docet Philoſophus. Memor etiā liberalitatis, & magnificentiæ ſuæ promptus eſt pro paupere indigente ſoluere. Memor paternæ beneuolentiæ, indulgentiæq; filijs ignoſcere facilè nouit: Nam pro maximo delicto, ait comicus ille, paululū ſupplicij ſatis eſt patri. Præterea ratione promiſſionis, quam per legem, & Prophetas nobis indicauit ad faciendam, atq; præſtandā veniam natiua bonitate impellitur. Nam pollicitus eſt per Prophetā, dicens: *Conuertimini ad me, & conuertar ad vos*: Magna ego ratione omnes ad Dei miſericordiam prædicandam & laudibus extollendam tenemur. Peculiariter verò dixit: *timentibus*, nō ſperantibus in eum, aut diligentibus eum: quia priori verſiculo de Dei potentia, & ſancti ate cecinerat: Illis autem ex noſtra parte reſpōdere debet timor & reuerentia.

Secundus verſus eſt: *Fecit potentiam in brachio ſuo: Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Nemo hic imaginetur Deo Patri cæleſti eſſe manus, vel brachia, vel pedes, quemadmodum Antropomorphitæ olim ſomniarunt: ſed cogitet Scripturam per metaphoram loqui ad homines, vt quid de Deo, Deique operibus ſentiendum ſit, intelligant. Quemadmodum ergo in alio Euangelij loco per digitum Dei, Spiritus Dei intelligitur, id quod concordia Euangeliſtarū docet; ita hoc loco brachiū Dei Filius Dei Ieſus Chriſtus intelligitur. Hinc Propheta: *Domine, quis credidit auditui noſtro? aut brachiū Domini cui reuelatū eſt?* & iterū: *Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachiū eius dominabitur.* rurſus: *Parauit Dominus brachiū ſanctū ſuū*

Explicatur: Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Hebr. vlt.

Alter ſenſus non ineptus.

1. Cor. 12.

Pſal. 102.

B. Bern. epiſt. 107.

Quibus iuuti ſit Dei miſericordia, & quare. Humilitas & timor Dei, quid conferat.

Pſal. 110.

Eccl. 1.

Infra 15.

Supra 1.

Pſal. 118.

Deus tametſi æquè iuſtus, & miſericors ſit, eſt tamen ad miſerendū propenſior.

Gen. 1. & ſæpe alias.

Pſal. 102.

Quæ nam rationes diuinæ huius ad miſericordiam propenſionis exiſtant.

Ariſt. libr. 4. ethic. ca. 3. ſub fin. tom 2.

Terent.

Zachar. 1.

Cur dictum à B. Virgine: Et miſericordia eius, &c. timentibus eū, non ſperantibus in eum, aut diligentibus eum.

In eos qui partes Deo humanas ſecundū ſuam naturā accommodāt.

Scripturæ hūidem de Deo impropriè, & metaphoricè cur aſſerant.

Luc. 11.

Iſai 53.

Supra 40.

Iſai 52.

in oculis omnium gentium. & Dauid: *Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius.* Vt

Pſal. 97.
Chriſtus brachium Domini & brachium virtutis eius cur dicatur.

enim dicitur brachium ſeculare, & brachium Eccleſiaſticum, ſcilicet poteſtas ſecularis, vel Eccleſiaſtica: ſic Chriſtus brachiũ Domini dicitur, quia per illud operatur. Dicitur brachium virtutis, quia fortitudinem confert. Sanctum dicitur, quia ſanctificat animam. Dicitur brachium dextrum in Eccleſiaſtico: *Glorifica,* inquit, *manum, & brachium dextrum*: quia dextera atq; felicia omnia nobis, vt cadant, efficit. Dicitur brachium extentum, eò quod ad omnes protendatur vel flagellandos, ſi peccatores, vel fouendos, ac ſuſtentandos, ſi iuſti ſint.

Pſal. 88.
Pſal. 97.
Eccleſ. 36.
Idem cur brachium dextrũ & brachium extentum vocetur.

Pulchrè autem ait: *In brachio ſuo,* quo vtens, nullius auxilio indiget, cum antea per Angelos, vel per Prophetas operans; ope atque adminiculo alterius indigere quodammodò videri poſſet. Appellatur autem brachium, ratione humanæ naturæ, quę eſt velut organum coniunctum in perſona Filij Dei, ſicut brachium organum eſt coniunctum homini, ad differentiam organi diſiuncti ac ſeparati, cuiuſmodí eſt inſtrumentũ artis quodcunq;. Significatur enim metaphoricè Chriſtus, manus, & dexteræ nomine, ad deſignandam vim, & virtutem operandi: idemque propemodum vtraque metaphora ſignificatur. Sed hîc de brachio tantùm agendum. Eſt autem ſymbolum hoc ad ſignificandam Dei potentiam, & Dei ſapientiam, quæ Chriſtus eſt, maximè accommodatum. Vt enim in primis brachium à corpore procedit; & à brachio digitus; quæ tamen cum ipſo corpore eiuſdem naturæ & eſſentiæ ſunt: ſic à Patre Filius procedit, & Spiritus ſanctus à Patre per Filium, atque eiuſdem naturæ & eſſentię tres inueniuntur eſſe perſonæ. Deinde brachio operamur artis opera: & Filius Dei vniuerſa, quæ in mundo continétur tam magna, tam pulchra, atque ordinata brachio ſuo, hoc eſt, potentia condidit. Ad hæc brachio ſuſtentamus infirmos, ac pueros: ita Deus verbo ſuo omnia condita ſuſtentat, quæ alias in nihilum recidérent, niſi ipſe ſupponeret manum & brachium ſuum ad conſeruandum ea. Itẽ brachio amplectimur in ſignum amoris: quẽadmodum etiam oſculamur, ad eũdem affectum indicandum; porrò Chriſtus oſculum eſt Patris, de quo ſponſa: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Brachium etiam eſt, quod Pater in omnes peccatores extendit ad eos benignè excipiendos, charitateque ſua amplexandos. Ex quo in redeundis filij prodigi collum brachia ſua pater extendiſſe dicitur, cum Lucas ait: *Cecidit ſuper collum eius.*

Deut. 4. & ſæpe alias.
Cur feciſſe Deus dicatur potentiam in brachio ſuo.
Quatenus Chriſtus ſit brachium Patris.
Chriſtum brachij nomine B. Virgo cur ſignificauerit.
I. Ratio.
II. Ratio.
III. Ratio.
Cant. 1.
Deus homine quãdo ſit ex oſculatus amplexatusque.

generaliter tunc hoc cenſetur feciſſe, quando humanam naturam per vnionem hypoſtaticam eſt amplexatus, atq; deoſculatus. Inſuper, brachium, membrum eſt muſculis, neruis, atq; lacertis plenum, ac proinde ad pugnandũ, plenum robore ac fortitudine: ita Dei verbum homini per fraudẽ victo ſuccurrere volens, veſtitum eſt humanitate, vnctumq; oleo Spiritus ſancti ad congreſſum & luctũ cum dæmone, nudumq; in cruce eum ſuperauit, & tanquam fortior ingreſſus domũ fortis armati, vniuerſa eius arma ſuſtulit, & ſpolia diſtribuit. Quare ſingularia ſunt, atq; admirabilia ſigna, & miracula, quę hoc brachium edidit, vt nos ad ſe alliceret, atq; pertraheret: ita vt dixerit: *Si non veniſſem, & opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ non haberent.* Adde, quod cum corpus humanum graui aliqua infirmitate eſt affectũ, ad eius ſanitatem recuperandã, peritorum iudicio medicorum aperitur brachij vena, vt ſanguis putridus effluat: ita Chriſtus communem omniũ noſtrum cauſſã agens, ac ſuſtinens, lancea latus ſibi aperiri voluit, vnde purificationis aqua effluxit, & ſanguis redemptionis, vt ita corpus ſuum myſticum ſalutẽ ſpiritualem conſequeretur. Poſtremò, hoc tam forte brachium à B. Virgine celebratur, quia per ipſum excellenter eſt ipſa ab omni peccato pręſeruata, & quaſi brachio Domini ne in illud caderet, retenta. Facta eſt mulier fortis, quæ conciperet ſine pudore, geſtaret ſine labore, pareret ſine dolore, conciperet, & pareret non violata fide in matrimonio viro ſuo tradita: vix ſine vllo vel leuiſſimo peccato: ſuſtinuit mortẽ, & crucẽ filij, cui intereſſe voluit. Facta eſt columna, & firmamentũ Eccleſiæ, dũ in terris poſt Chriſti aſcenſum vixit: poſtremò anima, & corpore à corruptione ſeruato, in cœlum aſſumpta eſt, clamantibus pre lętitia Angelis: *Quæ eſt iſta quæ deſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectũ, &c.* Vt enim delicatæ, & magnæ Reginæ, niſi Regis, aut magni alicuiꝰ principis brachio nitantur, ferè non ſolem incedere: ſic B. Virgo deſcribitur brachio Dei, ſcilicet Chriſto innixa cœlum conſcendiſſe. De hoc ergo brachio cantat B. Virgo, quod fecerit Deus potentiam, id eſt, nobis oſtenderit atque manifeſtauerit. Et licet in incarnatione illam ex parte monſtrarit, erat tamen progreſſu temporis illã manifeſtaturus magis per ſigna, per mortem, atque reſurrectionem: & ita ꝙ futurum erat, quaſi iam factum eſſet, decantat. In hoc etiam brachio extẽto, ac forti olim populus eductus ex Ægypto fuit, in quo adumbrata eſt

IV. Ratio.
Iſai. 61.
Luc. 4.
Luc. 11.
Ioan. 15.
V. Ratio.
Infra 19.
VI. ac poſtrema.
Prouer. vlt.
Matth. 1.
Ioan. 19.
B. Virgo cur dicatur innixa ſuper dilectũ ſuum.
In eductione populi Iſraelitici in brachio extento.

noſtra

quid deſinet num fuerit. Exod. 15. & ſeq. 2. Pet. 1.

noſtra redemptio à tenebris peccatorum, & dęmonum: nam iuſtificatio potentiſſima actio reſuſcitati Chriſti eſt, per quã efficimur diuinæ conſortes naturæ, idoneiq; reddimur ad fructum bonorum operum: ſuſtẽtamurque hoc brachio non ſolùm in natura, ſed etiam in gratia, atque gloria: *Ego*, inquit Propheta, *quaſi nutritius Ephraim, portabam eos in brachijs meis*. Docemurque hoc eodem brachio, quomodo nobis cum dæmone, mundo, carne, ſuperbia, auaritia, ac libidine pugnãdum ſit: *In brachio*, ait Dauid, *virtutis tuæ, diſperſiſti inimicos tuos*. Hoc brachio niti debemus, confidenter in eius bonitate ſperantes, atque, ne in hoc mari magno & ſpatioſo tentationum ſubmergamur, ſuper hoc brachio nobis fortiter, ac ſtrenue natandum eſt: *Iacta*, inquit vates, *ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet*. Et, *Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum*. Bonus paſtor in hoc brachio oues congregat in ouile ſuum, ſcilicet in Eccleſiam, iuxta illud Iſaiæ vaticinium: *In brachio ſuo congregabit agnos, & ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit*. Agni ſiquidem, in quo paruuli, & incipientes apte deſignãtur, congregatione, vt foueantur, magnopere indigent: per fœtas verò, ſiue prægnantes oues, perfecti & maiores intelliguntur, quorum eſt dicere: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*. Hæ autem brachijs ſummi paſtoris Chriſti geſtantur propter admirabiles conſolationes, & gratię fortitudinẽ quã Chriſtus ſuggerit, vt poſſint ferre regiminis pondus, alioqui grauiſſimum, ne dicam intolerabile. *Fecit autem potentiam in hoc brachio*, tum fortitudinis memoriæ, tum potentiæ in opere, & ſermone, tum præcipuè in vniuerſali dominio, omne tempus tam iuſtitiæ efficiendo, quam gratiæ.

Oſeæ 11.

Pſal. 88.

Pſal. 103.

Pſal. 54. & 1. Petr. 5.

Iſai. 40.

Quos agnos Chriſtus in bracchio ſuo congregauerit, & fœtas portauerit, iuxta Prophetam.

Gal. 4.

Quam fecerit Deus potentiã in brachio ſuo

Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui: Oſtendit opus robuſti brachij Dei, ad corporei ſimilitudinem brachij diſpergentis, ac diſſipantis eos, qui conantur ipſum ſuperare. Cum enim cętera vitia omnia conſpectum Dei fugiant, ſola ſuperbia ſe Deo opponit. Ideò Chriſti in vniuerſum genus hominũ perſeuerantium in iniquitate actio deſcribitur à capitibus eorum, quos iuſtè diſpergit, traditque in æternos cruciatus.

Superbia quã... vitium ...us pœna.

Huius verſiculi Diſperſit ſuperbos. I. ſenſus.

Quod ergo ait, *diſperſit*, de præterito, vel ad ſuperbos, & elatos dęmones virtute brachij huius è cœlo exturbatos referendum eſt, vt interpretatur Euthymius: atque ita hæc verba hiſtorica eſſent; quemadmodũ etiã diſperſi ſunt Babylonij illi fabricatores, qui dicebant: *Venite, faciamus nobis ciuitatẽ, & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlũ, & celebremus nomen noſtrum, &c.* Verum falſi ſunt, & periêre ſuis ipſorum conſilijs, ait enim Dominus: *Venite, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui*. Sic etiam Pharao, Sennacherib, alijque impij, atque crudeles tyranni fruſtrati ſunt conſilijs ſuis, diſperſiq; à ſummo honoris & glorię, quod cogitauit, atque affectauit ſuperbum cor eorum, faſtigio. Sed hic ſenſus hiſtoricus eſt, vt dixi.

Gen 11.

Ibidem.

Exod. 14. & ſeq.

4. Reg. 19.

II ſenſus Theophylacti.

Theophylactus verò prophericè interpretatur de malignis ſpiritibus, qui Chriſti virtute, & imperio de corporibus pellendi erant; quò teſtaretur ſe illum ipſum eſſe, qui animas liberaret à poteſtate Satanæ: atque ita certitudinis gratia, futura vt præterita narrantur. Aptè etiam de Iudęis incredulis, & ſuperbis; quales Scribæ erant, & Phariſæi, intelligi poteſt. Nam cum illi collegiſſent concilium aduerſus Dominum, dicentes: *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eũ; & venient Romani, & tollent locum noſtrũ, & gentẽ*. Audiſtis conſilium: Crucifixus eſt Chriſtus iuxta mentem illorum: & tamen contra illorum conſilium omnes crediderunt in Chriſtum, & venerunt Romani, & deuaſtarunt locum eorum, & gentem, & à cogitationibus ſuis fruſtrati, & deiecti, atq; per vniuerſum orbem diſperſi ſunt, iuxta illud Propheticum: *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua*. Qui enim extincto Chriſto ſe beatos putabant fore, & pacificè in Hieruſalẽ regnaturos, aduenientibus ducib. Romanis profligati ſunt, perq; orbem vniuerſum diſperſi.

III. ſenſus.

Ioan. 11.

Scribarum & Phariſæorum conſilia quomodo fuerint diſſipata.

Pſal 58.

Quod autem dicitur, *mente cordis ſui*, biſariã intelligi poteſt: vel quod à bona Dei cogitatione, ac memoria, & corde beneuolentiæ pleno, quò illis fauere ſtudebat, diſſipati ſunt, & abiecti, vt eorum nolit recordari amplius, cogaturque indignationem, atq; cor iracundiæ plenum aduerſum eos concipere, propter ingentia eorum, quæ perpetrarunt facinora, & horrenda maleficia. Vel ſecũdò, *Superbos mente*, & cogitatione, quod magis inſinuat vox Gręca. Et mens capi poteſt pro actu ipſius mentis, vt moris eſt, actũ & habitũ eadẽ voce efferri. *Cordis ſui*, vel ipſorum, vt Græca apertius habent, διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν, vt intelligãtur à ſuis conſilijs & cogitationib. quibus gloriã aut diuitias, aut impiũ alium aliquem finem expetebant, defraudati atque depulſi. *Ego Dominus*, vt per Iſaiã ait: *cõuertens ſapientes*

Deus diſperſit ſuperbos mente cordis ſui duplicitet.

Alter ſenſus.

Cogitationes cordium ſuperbors, quales, vnde illa deiecta.

Iſai. 44. &

tes retrorſum, & ſapientiam eorum ſtultam faciens. Sunt enim cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. Rurſus idem Salomon: *Multa cogitationes in corde viri; conſilium autem Domini in æternum permanebit.* Vel, *Diſperſit ſuperbos*, per cogitationem vel cõſilia eorum, iuxta illud quod dixit Iob: *Apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilia prauorum diſsipat.* quanquam hic à priori ſenſu non multum diſſet.

1. Cor. 1.
Sapient. 9.
1. Corint. 3.
Iob 5.
1. Cor. 3.
Nabuchodonoſor Regis ſuperbia & arrogantia eiuſdemque deiectio & humiliatio.

Diſperſit autem, id eſt, diſsipauit. Nam quid vanius, aut quid arrogantius illis verbis? *In cælum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ero ſimilis Altiſsimo.* At quid dixerat Propheta? *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer tuum, ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.* Cernis vt cogitationes Regis ſuperbiſſimi fuerint diſsipatæ? Audi quid de alio ſtulto Scriptura recenſeat: *Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare.* Sed quid illi accidit? *Stulte*, ait illi Deus, *ſtulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erũt?* Quemadmodum ergò illis non pepercit, quia ſuperbas & inflatas cogitationes habuerunt: ita profectò nec nobis parcet, niſi ſpontè & tempeſtiuè humiliemur ſub potẽti manu Dei, deijciemuſque nos ipſos coram oculis eius & noſtris, vt digni ſimus qui ab eo exaltemur in tempore viſitationis, præſtante Domino noſtro, cui cum Patre, & Spiritu ſancto deferatur omnis laus, honor, & gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Iſai. 14.
Luc. 12.
1. Petr. 5.

TRACTATVS XIV.

In quo explicantur illa verba: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.*

Luc. 1.

Humana gloria atq; iactantia, ex tribus potiſſimum pendet.

GLORIARI, ac inflari ſolent homines plerunque de tribus. Aut enim ſe iactant de ſua ſapientia, aut de ſua potentia, aut de ſuis diuitijs. Iam quemadmodum nulla eſt ſapientia, qua Dei conſilium poſſit euerti, ita nulla eſt virtus, nullaque potẽtia, quæ Dei poſſit reſiſtere: nullæ rurſus diuitiæ tam inſanæ & ingentes, quas nõ poſſit Deus euertere. Pulcherrimo ergò tria hæc ordine Virgo beata proſequitur. Dixerat namque priori articulo de ſapientia: his duobus ſequentibus de reliquis agit: id quod olim à Hieremia factum fuerat: *Non glorietur*, inquit, *ſapiens, in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur: ſcire & noſſe me.* Idem etiam dixerat Anna Samuelis mater in Cantico ſuo, cum hoc quod Diua Virgo in verbis propoſitis canit, quamuis non verbis eiſdẽ: *Arcus fortium*, inquit, *ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore. Repleti prius, pro panibus ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt.*

Quid illis verſiculis doceat benedicta Virgo.
Hierem. 9

Dicet hic fortaſſe quiſpiam: Cum ſimilitudo amicitiam conciliare ſoleat, Deus autem potentiſſimus ſit, cur tam vehementer in Scripturis potentes inſectari, humiles protegere deprehendatur? Reſpondemus, morem eſſe Scripturæ, voces in ea ſignificatione vſurpare, quę in hominũ ſint conſuetudine, atq; à communi ſenſu non abhorrent. Nam oẽs ferè eos appellant diuites, qui pecunias, agros, ædeſque magnificas, atq; pretioſam habent ſupellectilem: Pauperes verò, qui hiſce bonis ſint deſtituti. Potentes vocãt, qui damnis afficere plurimos queant, vel etiam magnis beneficijs, imbecilles, qui iſta non poſſunt. Verum cũ ad exteriorem hominem hęc honeſtandũ, ornandumq; ſint accommodata, vera autem hominis ratio ſita ſit in animo, & rerum Deus veritatem amet, atq; veritas ipſa ſit; haud habet pro diuitibus, vel potentibus eos, qui à vulgo tales exiſtimantur, ac dicuntur, quod reuera non habeant rem cum nominibus conſentientem. At ſolę illæ, veræque diuitiæ ſunt, & ſola illa potentia, quæ hominem interiorem facit, atque perficit. Meritò ergo potentes eiuſmodi depoſuit, ſiue detraxit de ſedibus (nã Græcè in numero multitudinis dicitur ἀπὸ θρόνων, id eſt, ſedibus:) vt qui hoc nomen iniuſtè occupant: & ad eas ſedes euexit humiles.

Cum Deus potens ſit, cur odit homines potentes?
Diuites, qui potentes habeantur in hoc ſeculo.
Verè qui diuites, & potẽtes.
Quare illos Deus depoſuit de ſede.

Poſſunt autem hæc, vt hiſtoricè dicta accipi. Nam dęmones naturali fortitudine potentes, & ſibi ipſis confidentes, atq; pro prima ſede contendentes (quorũ princeps dicebat; *In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamẽti, &c.*) quæ Chriſto debebatur, cum ignominia deiecti de cœlo ſunt, & in illorum locum humiles homines ſubrogati, & ad illorum item ſedes implendas euecti. Simili ratione propemodum in ſedem Saulis Regis propter eius ſuperbiam & contumaciã ſubrogatus eſt humilis Dauid. Nabuchodonoſor Rex oĩm mortaliũ ſuperbiſſimus, qui ſtatuã ſuã aureã adorandam propoſuit, deiectus eſt de ſede, exutaque humanitate in beſtiam degenerauit, & fœnum vt bos comedit; donec humiliatus, peccatum ſuperbiæ ſuæ agnouit, & opera Danielis Prophetæ, in ſedem ſuam reſtitutus eſt. Aman

Cacodæmones idem quomodo depoſuit de ſede.
Iſai 14.
2. Pet. 2.
Pſal. 109.
Quos alios Dominus potentes depoſuit de ſede, & exaltauit humiles.
1. Regum 15.
Dan. 3.
Infra 4.

quoque

Eſther 3. Infra 6. & ſeq.

quoque elatus ille, ac Iudęorũ oppreſſor, non ſolum ſede fuit deiectus, verùm eti cruci affixus meritas pœnas dedit. At humilis & contemptus Mardochęus in illius honoris locum, ac dignitatis faſtigium eſt ſubſtitutus. Pleraque ſimilia exempla ex diuinis libris produci poſſent, in quibus legimus ſanè multos vitio ſuperbiæ depulſos gradu, & alios humilitatis & modeſtiæ virtute in eorum dignitate conſtitutos.

Alter ſenſus congruentior ijs verbis verſum.

Verum hic ſenſus etſi verus ſit, fortaſſe tamen non tam ad rem eſt, quam ſi dicamus; Virginem prophetice locutam fuiſſe, & de futuris per Chriſtũ mutationibus, tanquam de præterito propter Prophetiæ euidentiam ceciniſſe. Ad literam enim ſignificare videtur, quòd Chriſtus deiecit eos qui poteſtate publica funguntur, à ſedibus ſuis. Id enim propriè Græca vox ſignificat δυνάστας, vnde Dynaſtes apud Ægyptios (qua voce vtitur Cicero Philipp. 2. & Seneca in Thyeſte) erant iſti Regibus & Tetrarchis inferiores, & ſimiles illis quos Perſæ vocabant Satrapas.

Dynaſta quid.

Act. 8.

Et talis dicitur vir Æthiops Eunuchus, potens, ſeu dynaſtes Candacis Reginæ Æthiopum, & ab Apoſtolo Deus beatus, & ſolus potens, ſiue dynaſtes: Dæmon etiam ea voce exprimitur in Pſalmo 71. *Quoniam*, inquit, *liberauit pauperem à potente* (ἐκ δυνάστου) nam magiſtratus Iudęorum, hoc eſt, Pontifices, Phariſęi, & Scribę, quia cędem Chriſti machinati ſunt, deiecti ſunt: neque ſolùm diſperſi à mediocritatis atque affectatis ſummis honorum faſtigijs, altitudinibusque, ſed etiam à ſedibus, quas poſſidebant, detracti ſunt miſeri.

1. Tim. vlt. Pſal. 71.

Iudæorum qui magiſtratus quaque ſunt ſede deiecti.

Ioan. 11.

Namque omnibus bonis Romanorum aduentu, qui locum ſuſtulerunt, & gentem ſpoliati ſunt, cecideruntque à gloria filiorum Dei, à cathedra Moyſi, à Sacerdotio, & Prophetia, & Regno, à conſilio ſeniorum, ab Scripturarum intelligentia, à templo, & denique ab omnibus ornamentis ſuis. In eorum autem locum exaltati ſunt humiles, & pauperes Chriſti diſcipuli, vniuerſo orbi euãgelizantes: humiles quoque gentiles, qui fide apprehendentes Meſſiam, exaltati ſunt, atque hæreditatem omnium promiſſionum filijs Iſrael factarum, tanquam filij legitimi Abarhæ, & veri filij Dei acceperũt.

Quos pro eis humiles exaltauit Deus.

Roman. 9.

Eſau & Iacob quos præfigurauerunt. *Gen. 15. Infra 27.*

Quemadmodum enim Iacob ætate iunior, primam genituram, paternamq; benedictionem maiori fratri ſuo Eſau ſuſtulit: ita ad Gentes Euangelio fidem pręſtantes omnium bonorum, & ornamentorum, ac dignitatum hæreditas deuoluta eſt. Et pulchrè exaltatos vocat credentes Gentiles; qui in altitudinem filiorum Dei, & conſortium diuinæ naturæ, & ius ad æternam gloriam eleuati ſunt.

Credentes ex gentibus quomodo exaltati.

Vt interim omittam propè innumerabiles extitiſſe, qui ex gẽtibus ad ſedes Epiſcopales, & cathedras magiſterij ad regendosq;, inſtruẽdos populos fideles aſſumpti ſunt, & indies aſſumuntur. Sic enim cecinerat Dauid: *Suſcitans*, inquit, *à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperẽ. Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui.* Et Anna mater Samuelis: *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem. Vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.* *Pſal. 112. 1. Reg. 2.*

Dæmones etiam qui per peccata in mundo regnabãt, & corda hominum vt proprias ſedes poſſidebant, illuceſcente Meſſiæ fide, Spiritu ſancto in corda hominum effuſo, tanquã digito Dei, de ſedibus expulſi ſunt ſuis, iuxta Domini vocem: *Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps mundi huius eijcietur foras.* Atq; ita non tam alludit ad eiectionem illã de cœlo factam propter ſuperbiam; quam ad futuram hanc de cordibus hominũ expulſionẽ, propter quam peculiariter miſſus eſt Meſſias redemptor. *Luc. 11. Ioan. 12.*

Expenditur à Virgine non dictum: Depoſuit ſedes potentum; ſed, potentes de ſedibus.

Obſeruandum eſt autem, Diuam Virginem dixiſſe; Depoſuit potentes de ſedibus: non autem, Depoſuit ſedes potentum: Magiſtratus namque, quoniam à Deo Opt. Max. inſtitutus eſt, vituperari haud quaquã poteſt: at qui poteſtate abutuntur; hi culpandi ſunt, & de ſedibus eijciendi. Quare Spiritus ſanctus dicebat ad Epiſcopum quendam: *Ecce venio citò, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.* Et ad alterum, qui charitatem primam reliquerat, ſcribi fecit: *Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem veniam tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.* *Apoc. 3. Ibid. cap. 2.*

An ſemper Deus deponat potentes de ſedibus, & exaltet humiles.

Neque verò exiſtimet quiſpiam, quæ hîc canuntur à B. Virgine, ſemper ad effectum adduci: cum videamus multos potẽtes ſua poteſtate pernicioſiſſime abuti, nec tamen deijci. Sed cogitandum eſt, Deum quidem laneos pedes, ac plumbeos habere, ita vt tarditatem ſupplicij, grauitate pœnę cõpenſare valeat. Diu ſuſtinuit Pharaonis contumaciã: neq; ſtatim oppreſſit Manaſſis tyrannidẽm: impietatem Regis Achaz patienter tulit: at quis neſciat, illos ac eorũ ſimiles tãdem pœnas dediſſe grauiſſimas? quis etiam ignoret ad peccata populi punienda impios Reges, & tyrannos ab eo quandoque permitti? iuxta illud Iobis: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* *Exod. 7. & ſeq. vſque ad 15. 4. Reg. 21. & Infra. Iſai. 7. Iob 34.*

Caietanus. Quo ſenſu non abijciat potentes, & exaltet humiles.

Vanum autem illud eſt, humiles potentibus opponi: ita vt quemadmodum potentes, magni & nobiles eſſe ſolent; ita humiles parui, & obſcuro loco nati, & opi-

[...les dominus Deus.]

bus tenues intelligantur: atque hac ratione humilitatẽ loco ſuperiori pro generis obſcuritate & tenuitate eſſe accipiendam. Sed profectò mirificè falluntur qui ſic cogitãt: nec enim Deus potentes, eò quòd potẽtes ſint, de ſedibus eijcit: aut humiles, & obſcurè natos, propterea quod tales ſint, euehit, & exaltat; quia id eſſet vitium acceptionis perſonarum, cuius vitij præſertim vbique in Scripturis apertè ſanè probatur Deus expers, ab eoque abborrere vehementer: & præſtaret humili, quàm illuſtri loco naſci: cum tamen ſcriptum ſit; *Deus potentes nõ abijcit, cum & ipſe ſit potens.* Rurſus & Salomon dicat: *Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, qui eſt omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cuiuſquam, quoniam puſillum, & magnum ipſe fecit, & aqualiter eſt ei cura de omnibus.* Potentes ergo hîc, illi ſunt, qui ex ſuperbia, & impietate, ſua poteſtate abutũtur, vt propterea detrahi de ſuis ſedibus promereantur. Contra verò humiles dicũtur, quicunq;, ſiue nobiles, ſiue ignobiles, ſiue parui, ſiue magni ſint, Deo ſe humiles exhibent, nihilque ſublime, aut magnificum de ſe ipſis ſentiunt: verùm in vno Deo omnes ſuas cogitationes, & ſpes habent defixas. Eſtque hæc ſententia illi, quam Chriſtus protulit, proxima: *Omnis*, inquit, *qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Vbi non humilibus genere aut bonis fortunæ promittitur exaltatio; ſed omnibus ſe ipſos humiliantibus, ſeu modeſtè, & ſobriè de ſeipſis ſentientibus, atque opinantibus.

[*Iob 36.*]
[*Sapient. 6.*]
[Quos tantum deponat potentes de ſede & exultet humiles Deus.]
[*Luc. 14. & Infra 18.*]

Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Quæ in hoc cantico de ſapientia, potentia, & diuitijs dicuntur, ſic intelligenda ſunt, vt non ipſa dona Dei (ſunt enim illa tria certè Dei dona) ſed donorum ipſe abuſus damnari noſcatur. Nec enim idcircò diſperguntur ſapientes, quia ſapientes ſunt verùm quia aduerſus diuinum honorẽ ac decus, ſua abutuntur ſapientia. Sic de potẽtibus, atq; diuitibus cogitandum. Eadem ratione, quod de humilibus dicitur, vel de his, qui paupertate premuntur, non ita intelligendum, quaſi infimum eſſe, vel pauperem certus ſit quidam ad beatitudinem gradus; neq; enim oẽs infimi exaltantur, nec omnes pauperes implentur bonis. Sed ſic totum hoc negotium reputandum eſt: qui ſortem ſanctorum fert ęquo animo, & humili in loco poſitus maiores non ambit honores: hic talis meretur à Deo exaltari; ſi non in pręſenti, certè in futuro ſeculo. Qui verò nunquam ſua ſorte contentus exiſtit, ſed altiora ſemper cogitat, atque alienis inuidet honoribus: hic tantum abeſt, vt exaltetur; vt etiam vſque ad infero deprimatur, ac demergatur. Idem prorſus ſentiendum de diuitijs. Multi enim ſunt pauperes & eſurientes, qui indigni ſunt, vt vel communi aura vtantur otium nimirum ſectantes, latrocinia & aleam; atque hi indigni ſunt, qui ad Chriſtum ſpectent, quorum iudicium non tardat. Sunt alij rurſus, qui propter iuſtitiam, paupertate vel eſurie, vel etiam infirmitate premuntur, & patiẽter omnia ferũt, ſuaq; ſorte contenti ſunt: hi ſunt, quos beata Virgo ſubleuandos à Deo canit, cum dicit: *Eſurientes impleuit bonis.* Eſurientes hîc vocat, non tam corporis cibum, quàm iuſtitiam & panem cœleſtem auidè appetentes, ac ſitientes, de quibus: *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* Tales fuerunt Gentiles, qui, vt habetur apud Ioannem: *deſiderabant Ieſum videre*, in typum eius famis, & ſitis, quam toto terrarum orbe Gentiles populi, tempore Apoſtolorum, habuerunt: quos Deus impleuit bonis: quia ſi vacuum natura abhorret, multò magis ſitientiſſimus ille noſtræ ſalutis Deus cordium noſtrorum ferre vacuum nequit. Nam Euangelio, cœleſtiq; gratia, & prædicatione Regni cœlorum, hominum mentes adimplere ſolus poteſt. Ac vt flori fructus reſpondet in arbore: ita ſanctis ſalutis noſtræ deſiderijs reſpõdet gratia Dei qui non tantum ipſam gratiam, ſed eius quoque deſiderium infundit, teſte Paulo, qui ait: *Deus enim eſt, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Atque iſti quidem ſunt pauperes ac eſuriẽtes, de quibus Chriſtus: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Et in alio loco; *Pauperes euangelizantur.*

[Sapientium, potentium, ac diuitum humiliatio, humilium contra exaltatio, quemadmodum accipienda.]
[Quos Deus eſurientes non repleat bonis, ſed potius malis.]
[Eſurientes quos repleat Deus bonis.]
[*Matth. 5. Ioan. 12.*]
[Quo modo eos repleat.]
[*Philip. 2.*]
[*Matth. 5. Infra 11.*]

Sequitur: *Et diuites dimiſit inanes.* Diuites vocat, mente animoque ſuo locupletes, qui ſe non agnoſcunt diuina gratia, aut Euangelica egere doctrina: exiſtimantes ſe abundare diuitijs ingenij, ſapientiæ, prudentiæ, & ſagacitatis cognitione, & conſecutione felicitatis abſque Chriſto: ſiue gẽtiles ſint, vt fuẽre multi Philoſophi: ſiue Iudæi, quos maximè hac ſententia percellit B. Virgo. Tales enim dimiſit inanes, hoc eſt eiecit à ſe vacuos veris bonis: quia & fide Meſſiæ, & intelligentia Scripturarum, & dignitate filiorum Dei ſpoliati ſunt. Nãque circuncifio, Sabbathum, ſacrificia, cærimoniæ infirma ſunt, & egena elementa: neque tantum ſalutis negotium non promouent (quod mortua ſint) verùm etiam maximè impediunt: & poſt pręedicationem Apoſtolorum mortifera reddita. Vt enim ait Apoſtolus: *Si circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.* Sic ergo iuxta hanc interpretationem,

[Diuites quos Deus dimiſit inanes.]
[*Galat. 4.* Infirma & egena Iudæorum elementa.]
[*Galat. 5.*]

Luc. 16. & 4.

tationem, committimus diuitem purpuratum cum mendico Lazaro: quemadmodũ in priori verſu, Phariſęum cum Publicano contendimus,

Quanquam & hic verſus ſatis aptè exponi poſſit de ijs, qui ardenti ſtudio, ac penè immenſo opibus congerendis inhiant, quorum ſitis in congregãdo nunquam extinguitur, neque repletur. Atque hi dimittuntur à Deo inanes, quia nihil omninò aliud ex illa opum ac pecuniarum inexplebili cupiditate referunt, quam vacuitatem, ac vaniſſimam quadam vanitatem, de qua pulchra eſt Salomonis illa ſententia: *Conſiderans*, ille inquit, *reperi aliam vanitatem ſub Sole. Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare nõ ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitijs, nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? Et in hoc quoque vanitas eſt, & afflictio peſſima.* Horum vanitatem admiratus Dauid, aiebat: *Verumtamen in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur.* Et cur hoc dicat, ſubiungit: *Theſaurizat*, inquit, *& ignorat, cui congregabit ea.* Tu verò Dauid quid deſideras? Audi: *& nunc quæ eſt exſpectatio mea? Nonne Dominus? Et ſubſtantia mea apud te eſt.* Vides ſapientem virum non confidere in incerto diuitiarum, ſed ſpem ſuam, & ſuas facultates penes Deum habere reconditas? Hic ex ijs eſt, de quibus dicitur: *Eſurientes impleuit bonis*: atque hæc eſt Euangelica illa eſuries, de qua Dominus: *Beati, qui nũc eſuritis: quia ſaturabimini.* Nam eſuriunt quidem diuites at nunquam implentur, neque ſaturantur, ac velut hydropici, quò plus bibũt, eò plus ſitiunt, nulliſque quantumuis immanibus contenti eſſe opibus poſſunt. At eſurientes Euangelici implentur bonis, vt hic audis. Non dixit, opibus, ſed bonis. Bona quippè ſunt ea, quæ poſſeſſoribus ſuis, ac dominis proſunt ſemper, obſunt nunquam. At corporeæ diuitiæ, honores, magiſtratus, regna, hoc nunquam præſtare poſſunt: ſed potius curis ac moleſtijs implent poſſeſſores ſuos. Bona autem, quibus eſurientes iſti implẽtur, cenſentur: pax illa, quam Paulus dixit ſuperare omnem mentem; animi tranquillitas; ſpes certa bonorum fine carentium, quæ poſt huius exiguæ vitæ curriculũ ſe aſſecuturos eſſe certò ſperant. His bonis vbi impletus animus eſt, minimum, id eſt, quod de externis rebus ei ſit neceſſarium, atq; illud quidem exiguo negotio comparatum. Nam vt rectè ait diuinus vates: *Melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas.* Nos ergo operam demus, ne vllis diuitijs, aut vlla dignitate noſtra, honoriſque faſtigio confidamus, vt ille qui dicebat: *Diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſciebat, quia ipſe eſſet miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Hac enim ratione, ſi diuites facti fuerimus, prorſus dimittemur inanes. Quin potius omni opera, & diligentia pretioſiſſimam iſtam eſuriem à Deo Opt. Max. nobis donari efflagitemus, vt illam Deus tanquam ſuam agnoſcẽs, bonis ſpiritalibus remuneret. Illa enim bona temporalia, quantum ſat eſt, conſequentur, atque adijcientur à Domino, *vt habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus*, præſtãte Domino noſtro Ieſu Chriſto; cui cum Patre, & Spiritu ſancto tribuatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Infra 18.

Quos etiam diuites Deus dimittat inanes.

Eccleſ. 4.

Pſal. 38.

Spes & expectatio iuſti atque ſapientis quænam ſit.

1. Tim. 6.

Luc. 6.

Eſurientes quibus repleantur bonis.

Philip. vlt.

Pſal. 36.

Apocal. 3.

Quam eſuriẽ impleri à Deo petere debemus.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

TRACTATVS XV.

In illa verba: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula, &c.* Luc. c. 1.

POSTQVAM pro temporis ratione aliquantum expatiata fuit B. Virgo in ſummi Dei rebus geſtis prædicandis; nunc eò redit, cuius cauſſa hoc Canticum fuerat exorſa; vt hi poſtremi verſus videri poſſint pro epilogo. Neque mirandum eſt, ſi dicendi ars non defuit illi, quæ eum magiſtrum ac doctorem habeat, qui ſolus docet hominem ſcientiam; & linguas infantium facit diſertas. Dixerat ergo ſuperius: *Quia fecit mihi magnalia, qui potens eſt*: ea ita magna ad hoc iam pertinent, quod ſequitur: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, &c.* vbi primò aduerte, verbum, *Suſcepit*, ad Deum eſſe referendum, vt ipſe ſit, qui ſuſceperit Iſraelem puerum ſuum, non autem quod Iſrael in nominandi caſu, ſuſceperit puerum ſuum, ſcilicet Meſſiam. Alioqui non cohęreret cum ſequentibus, nẽpè, *Recordatus miſericordiæ ſuæ*: Deus enim eſt qui ſuſcepit, & recordatus eſt. Gręca enim litera habet: Ἀντελάβετο τοῦ Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ: vnde conſtat Iſraelem, & puerum Græcè eſſe gignẽdi caſum, qualẽ illud verbũ requirit. Verum eſt tamen, quod cum Deus ſuſceperit Iſraelem puerum ſuum per incarnationem, efficitur vt Iſrael ſuſceperit Meſſiam ſuum. Quod attinet ad verbi Græci ſignificationem ἀντιλαμβάνεσθαι, propriè eſt ſuccurrentis proſtrato, & manum illi porrigentis: quemadmodum Actor. 20. dicitur: ὅτι οὕτως δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων: id eſt, *Quoniam ita oportet ſuſcipere infirmos.* Atque eo modo ſuſcipere, eſt liberare, ſuccurre-

Propoſitorum argumentum verſuum.

Pſal. 93.

Sapient. 10.

Quia ſuſcepit Iſrael puerum ſuum.

Quid ſit Deũ ſuſcepiſſe Iſrael puerũ ſuum.

Act. 20.

re, & tueri. Hinc Dauid vim verbi explicans, ait: *Suſcipiens manſuetos Dominus; humilians autem peccatores vſque ad terram.* Vbi primum declarandum eſt, cur opus incarnationis ſuſceptio dicatur. Deinde, quis ſit Iſrael iſte ſuſceptus. Tertio, qua ratione dicatur Deus recordari miſericordiæ ſuæ.

Pſal. 146.

Opus incarnationis nomine ſuſceptionis, vel porrectionis manus conueniat.

Hoc igitur ſit primo loco conſtitutum, opus incarnationis per ſuſceptionem, ſiue per porrectionem manus ſignificari, quia natura humana aſſumpta fuit ad Verbum, cui eſſe diuinum, & perſonale eſt communicatum: quod nulli creaturæ, ne Angelo quidem conceſſum eſt. Hinc eſt illud Pauli: *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Aſſumpta eſt autem humana natura ex puriſſimis carnibus, ac ſanguinibus Virginis Deiparæ, vt Damaſcenus eſt autor; atque ita ipſa quiſque ſuſcepta eſt, & euecta ad dignitatem matris Filij Dei, quæ dignitas eſt propemodum infinita. Chriſtus autem incarnatus frequenter in Sacris literis ſymbolo manus, vel dexteræ repræſentari ſolet, iuxta illud: *Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis.* Et iterum: *Cum ceciderit (iuſtus) non collidetur; quia Dominus ſuppouit manum ſuam:* id eſt, Chriſti gratiam, quemadmodum Petrum iam periclitantem ſubmerſum manum extendendo ſeruauit. Dicitur etiam dextera Dei, ſecundum illud: *Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius.* Hac ergo diuina manu ſuſcepti homines, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, à peccato liberantur, iuſtificantur, ſanctificantur, & in cœleſtem gloriam prouehuntur. Ex quo Apoſtolus: *Suſcepit inuicem,* inquit, *ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei.* Sit hoc ſecundum. Vt Theophylactus affirmat, aſſumpſit Deus carnem ex carnali Iſraele; nam vt Paulus ait: *Semen Abrahæ apprehendit.* & *Factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.* B. igitur Virgo filia Abrahæ, & Dauidis fuit, in qua hoc ſanctiſſimũ opus peractum fuit: atque ex illo populo Apoſtolos multaque Iudæorum millia credentiũ ad ſe ſuſcepit. Nam & inter illos Chriſtus verbum Dei ſeminauit, ſigna propè innumera edidit, atque cum eis conuerſatus eſt. Poteſt etiam hic locus de Iſraele ſpirituali accipi: ſiquidem hæc nomina, Abraham, Iſrael, haud ſunt nomina carnis, vel naturæ; verum gratiæ, atque fidei. In circumciſione enim Abrahæ mutatum eſt nomen, & qui dictus eſt *Abram*, poſteà vocatus eſt *Abraham*. Similiter qui principio vocatus eſt Iacob, poſteà propter fidem, & quia præualuit aduerſus Angelum, dictus eſt Iſrael, quia fortis cum Deo inuentus fuit. Quotquot verò ſuſceperunt Chriſtum fide, verum ſemen Abrahæ ſunt, & veri filij Iſrael, teſte Apoſtolo, qui ait: *Non omnes qui ex circumciſione ſunt Iſrael, ij ſunt Iſraelitæ. Neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij.* Omnes ergo qui credunt, & fortiter luctantur cum Deo, ad ſemen Iſrael ſpectant: hos autem Deus ſuſcipere dicitur, quia ipſi ſuſcipiunt Chriſtum. Et ita ſuſceptio ad omnes, ſiue Iudæos, ſiue Gentiles, modò in Chriſtum credant, pertinere videtur. *Puerum ſuum:* Vocat autem hunc, puerum ſuum; id eſt ſeruum ambulantem in ſimplicitate, ac innocẽtia. Eſt enim puerltia grata, & laudabilis propter innocentiam; apta ad credendum; doli & fraudis nescia; ad obediendum propenſa; & quæ facilè regi ſe per alios ſinat. In his ergo qui ad Chriſtum conuertuntur, vt eius gratiam participare promereantur, ſeque promptos ad regnum Dei recipiendum præſtent, conditiones hæ neceſſariò requiruntur, quemadmodum Chriſtus admonuit: *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Loquitur autem hic beata Virgo tectis verbis de hoc, quod iam ipſa habebat in vtero, ſcilicet verum Meſſiam; vt nuſquam non referat ſuam humilitatem. Potuiſſet enim dicere; Ecce ego mater ſum Filij Dei, ego electa ſum, vt Meſſiam orbi vniuerſo parerem: ſed ne inanis gloriæ notam incurreret, vel alijs gloriandi exemplum præbuiſſe videri poſſet, maluit tectis verbis & gloriam Dei, & veritatem indicare.

Damaſc. lib. 3 de Fide orthod. cap. 2. circa med. & ſæpè alias.

Eſſe Matrem Filij Dei, dignitatem arguit propemodum infinitam.

Pſal. 143.

Pſal. 36.

Matth. 14.

Pſal. 97.

Rom. 15.

Quis ſit Iſrael ille ſuſceptus.

Theophylact.

Hebr. 2.

Rom. 1.

Luc. 6.

Iſrael etiam quis ſuſceptus.

Abraham, & Iſrael qualia ſunt nomina.

Gen. 17.

Infra 32.

Verum ſemen Abrahæ qui.

Rom. 9.

Quinam ſint veri Iſraelitæ.

Quales pueri eſſe debeant credentes in Chriſtum.

Matth. 18.

Virginis modeſtia qualis.

Explicemus tertio loco propoſitum: Dicitur, *Recordatus miſericordiæ ſuæ.* In Deo propriè non inuenitur memoria, ſicut nec præſcientia, vt teſtatur Auguſtinus ad Simplicianum: quia nihil illi præterit, nihil ipſi præſenti intuitu cuncta cernenti futurum eſt: Sed metaphoricè obliuiſci dicitur, & recordari: obliuiſci quidem, quando per effectum puniendi, vel remunerandi, vel iuuandi, non oſtẽdit prouidentiam ſuam, vel quando promiſſæ rei differt impletionem. Hinc illud eſt: *Vſquequo Domine obliuiſceris mei in finem?* rurſus: *Quia oblita es legis Dei tui, obliuiſcar filiorum tuorum & ego.* Contra verò recordari dicitur, cum re ipſa miſericordiam exhibendam Abrahæ, quaſi recordatus eſſet, oſtendit. Idcircò Hieremiæ 2. ait Dominus: *Recordatus ſum tui, miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto, in terra quæ non ſeminatur.* Et pulchrè ait: *recordatus miſericordiæ ſuæ;* ne quis forte putaret, noſtra dignitate, noſtriſve meritis cœleſtem Patrem permotum, vt Filium ſuum vnigenitum in mũdum mitteret. Vt enim

Qua ratione dicatur Deus recordari miſericordiæ ſuæ & obliuiſci.

August. l. 2. qq. ad Simp. q. 2. & alibi, tom. 4.

Pſal. 12.

Oſeæ 4.

Hierem. 2.

Deus miſericordiæ ſuæ dicitur recordatus.

Apo-

Rom. 5.

Apoſtolus ait: *Cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius.* Græcè habetur μνησθῆναι, hoc eſt, memorari. Propterea enim ſuſcepit Iſraelé; vt recordaretur miſericordiæ ſuæ promiſſæ, nimirum vt opere teſtaretur, ſe promeſſionis factæ fuiſſe memorem. Sed profectò in ſenſu nihil differt, ſiue dicamus: *Suſcepit Iſrael, &c. recordatus miſericordiæ ſuæ*; ſiue, ſuſcepit Iſrael, vt recordaretur miſericordiæ ſuæ, ſiue ad recordandum, quemadmodum Zacharias in ſuo Cantico dixit: *Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti*: nam vtrobiq; idem infinitiuũ Græcum ponitur. Atq; in huius recordationis ſignum ac monimentum, more eorum, qui aliquid ſibi de memoria excidere nolunt, annulum digito inſueto applicant, vel illum filo alligant: ita Verbum per vnionem hypoſtaticam ſibi noſtrã naturã coniunxit ad perpetuam miſericordię ſuę memoriam. Deinde voluit ſibi hoc per alios in memoriam reduci, quòd quidem pręſtat Chriſtus aſſiſtens vultui Dei, & pro nobis aduocans, & corpus, & vulnera oſtẽdens Patri; & Mater eius ſanctiſſima oſtendens Filio pectus, & vbera. Poſtremò reliquit nobis ſenſibile ſignum Euchariſtiæ quotidie celebrandæ, vt nos tantę eius miſericordię memores ſimus, &, in memoriã Deo reuocemus, iuxta illud: *Hoc facite in meã commemorationem.* Atq; in hoc verſiculo, ſicut & in multis alijs, vt ſuperius annotauimus, B. Virgo Dauidem eſt imitata: cũ enim de hoc myſterio loquẽs, dixiſſet: *Saluauit ſibi dextera eius, & brachiũ ſanctum eius:* ſtatim ſubdit: *recordatus eſt miſericordiæ, & veritatis ſuæ domui Iſrael.* Cũ ergo B. Virgo dixiſſet: *recordatus miſericordiæ ſuæ*, adiecit: *Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, &c.* vt declaret verbum Dauidis: *Et veritatis ſuæ domui Iſrael.* Eſt enim incarnationis opus, nó tantum miſericordię opus, ſed etiam iuſtitiæ, ſeu veritatis. Nam cum omne promiſſum debitum ſit, & Deus dignatus ſit incarnationem Filij ſui polliceri, rectè opus iuſtitiæ, fidelitatis, vel veritatis eſſe oſtenditur: ſed talis quidem iuſtitię, quę gratię Dei vel miſericordiæ non repugnet, cum ex miſericordia, & gratia hoc debitum oriatur.

Luc. 1. Quæ tria fecerit Deus, vt memor eſſe poſſet miſericordiæ ſuæ.

Hebr. 7. 1. Ioan. 2. & 1. Tim. 2.

Luc. 22. & 1. Cor. 11. Pſal. 97.

Incarnatio Filij Dei non tantum miſericordiæ, ſed etiam iuſtitiæ ſeu veritatis eſt opus.

Sequitur: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula.* Explicat his verbis ſanctiſſima Deipara veracem, ac fidelẽ Deũ in promiſſis ſuis, tandẽ præſtando quod promiſerat, fidem ſuam liberaſſe.

Quam Deus verax & fidelis. Pſal. 144.

Incarnationis Filij Dei cur tam ſero fuerit impleta promiſſio.

Mirum autem alicui videri poſſet, quã ob cauſſam Deus tam ſerò adimpleat quæ pollicitus eſt: Nam ferè à mundo condito, vel ab Abraham, aliquot annorum millia ad Chriſtum vſque exhibitum interfluxerunt: videtur ergo in promiſſis ſuis pręſtãdis Deus tardior. Verum qui ſic cogitant, Deum intellectu ſuo metiri volunt, atque eius ſapientię leges pręſcribere. Cum enim tempori ſubiecti ſint, & ſeculis noſtris mẽſurentur, haud capiunt immenſam illã Dei æternitatem, apud quam, vt teſtatur vates, *Mille anni ante oculos eius, tanquam dies heſterna quæ præterijt*: atq; ita nihil eſt illi tardũ, quod nobis tardum videtur. Deinde ſapientię diuinę erat tantũ myſterium eo tempore efficere, quo mũdo erat fructuoſius, & magis ſalutare futurum: antequam autẽ mundus tanti boni capax exiſteret, opus fuit mundum ipſum cœcitatem ſuã, & diuinorum ignorationem myſteriorum agnoſceres. Ex quo in lege Naturæ, colendo Idola, animalia bruta, mortaleſque homines, & corruptibiles in denſiſſimis ignorãtię tenebris verſabantur. Acceſſit ſubinde lex Moyſi: inſtituit præcepta ſanctiſſima, cæremonias, & iudicia, vt ſic ab Idolorum cultu, atque à peccato quocunque reuocaret aliò. Sed cum lex illa, litera mortua eſſet, nec Spiritum præſtaret, haud poterant homines legi facere ſatis, cogebanturque diuinæ gratiæ opem implorare, promiſſumque Medicum, id eſt Meſſiam efflagitare. Vbi ergo mundus ſuam cœcitatem, & impotentiam agnouit, diuinamque opem implorauit, tempeſtiuè, ac fructuosè miſſus eſt Chriſtus. Diuinæ ſapientiæ etiam, conſilijque fuit, promiſſiones mittendi Meſſiæ multis retrò ſeculis facere: vt omnibus non modo præſentibus, & futuris, ſed etiam præteritis, qui illum fide concepiſſent, ſalutaris eſſet eius aduentus. Itaque Chriſtus haud tardè, ſed tempore ſuo ac maturè venit: quemadmodum ſuo etiam promiſſus. Hanc doctrinam confirmat Leo Papa in ſermone de Natiuit. Domini, his verbis: *Ceſſent igitur illorum querelæ, qui impio murmure diuinis diſpenſationibus obloquentes, de Dominica natiuitatis tarditate cauſſantur, tanquã præteritis temporibus non ſit impenſum, quod in vltima mundi ætate eſt geſtum. Verbi incarnatio hæc contulit facienda, quæ facta, & Sacramentum ſalutis humanæ in nulla vnquam antiquitate ceſſauit. Quod prædicauerunt Apoſtoli, hoc annũciauerunt Prophetæ, nec ſerò eſt impletum, quod ſemper eſt creditum. Sapientia, & benignitas Dei, ac ſalutiferi operis mora, capaciores nos ſuæ vocationis effecit, vt quod multis ſignis, multis vocibus, multiſq; myſterijs per tot fuerat ſecula prænunciatum, in his diebus Euangelij non fuit ambiguum. Et natiuitas, quæ omnia miracula, omnẽq; intelligentiæ erat exceſſura menſurã, tã-*

Deus æternitate, homines tempore menſurantur.

Pſal. 89.

II. Ratio.

Lex Moyſi cur tradita, eius impotentia. Rom. 5.

2. Cor. 3.

Incarnationis myſterium cur multo ante fuerit prænunciandum.

Leo ſerm 3. à medio.

Contra Iulianum apoſtatã, Porphyrium, ac ſimiles, tardiorem Domini calumniantes aduentum.

Abraham dictus eſt pater Chriſti, vt habetur Matth. 1. & Heb. 2. ait Apoſtolus: *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*: ad beneficium etiam & ſalutem ſeminis Abrahæ ſpiritualis, id eſt, eorum, qui credunt, & Abrahæ filij dicuntur, Rom. 9. *Non omnes*, inquit, *qui ex circumciſione ſunt Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ*. Illamque miſericordiam, in ſecula, hoc eſt æternam, & perpetuò præſtandã exhibuit. Omnia enim verbatam Græcis, quàm Hebræis & Latinis, prętercertum conſuetum caſum, quem regere ſolent, recipiunt etiam datiuum ad ſignificandam gloriam vel vtilitatem. Ita enim ait Dauid: *Saluauit ſibi dextera eius*, id eſt, populum ad gloriam ſuam. Sic etiam dicitur: *Virtus altiſsimi obumbrabit tibi*, cùm eſſet dicẽdum, per accuſandi caſum obumbrabit te, ſicut alibi: *Et nubes lucida obumbrauit eos*. Niſi voluiſſet Lucas ſignificare myſterium incarnationis deſignatũ in obumbratione illa peculiariter eſſe in gloriã & beneficium ſanctiſſ. Virginis exhibitum.

Pſal. 97.
Luc. 1.
Matth. 17.

Quid ſemen Abrahæ.

Per ſemen autem Abrahæ non ſolùm intelligitur Iſaac, & Iacob, Moyſes, & alij, qui ſunt poſteri ſecundùm carnem, ſed omnes etiã poſteri ſecũdùm ſpiritum, quotquot crediderunt in Chriſtum, ſiue pręceſſerint, ſiue cõſecuti ſint Chriſti aduentum. Omnes item Gentiles quicunq; per fidem, & ſacramentum regenerati, & filij Dei facti, ad ſemen Abrahæ verè ſpectant.

Vnde perſpicuum, partenti Elizabethæ B. Virginem adfuiſſe, eiq; miniſtraſſe.

Sequitur in textu: *Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domũ ſuam* Sex menſes integri elapſi iam fuerant cùm B. Virgo ad viſitandam acceſſit Eliſabetham: quibus ſi tres manſionis adiungas menſes, euincitur tẽpus fuiſſe completum ad maturum Pręcurſoris partum, nam per menſes nouem geſtare mulieres aluum ſolent. Ex quo nonnulli colligunt B. Virginem natiuitati Ioãnis adfuiſſe. Nam in primis intempeſtiuꝰ fuiſſet Virginis diſceſſus eo tempore, quo eius præſentia ſalutaris magis erat neceſſaria. Siquidẽ in partu mulieres periclitantur; & tum maximè aliorũ ſolatio egent atque oratione, fideleſq; mulieres, ſi quas habeant, Sanctorum reliquias tum maximè adhiberi ſibi volunt, quò felicem & optatum ſortiantur partum: Quomodo ergò prudens Virgo, ſi hæc non ignorabat, diſcedere potuiſſet? aut quomodo Eliſabetha, quæ Spiritu ſancto repleta erat, inſtante iam partu Matrẽ Dei, & benedictam inter mulieres, talem, ac tam pretioſam reliquiam (ſic enim dicam) in vtero geſtantem abire permiſiſſet? Adhęc honor ipſius Ioannis Baptiſtæ in lucẽ edendi, hoc ſuo iure poſcebat quodãmodò, vt propter eum maioribus gratiarum donis cumulandum B. Virgo partui aſſiſteret. Hoc etiam tradunt Doctores nonnulli Latini, nempè Ambroſius, Beda, & Bernard. ſerm. de priuilegijs S. Ioãnis Baptiſtæ, Origenes tom. 10. in Lucam. Idem in ſcholaſtica refertur hiſtoria, nimirum quòd infantem à terra leuarit B. Virgo, vt legitur in libro Iuſtorum, hoc eſt, in Euangelio Nazaræorum, vt quidam exponunt: ꝙ etiam in illo prædicto ſermone teſtatur Bernardus. Verba venerabilis Bedæ ſunt: *Tamdiu manſit Maria donec Eliſabeth partus tempore cõpleto Præcurſoris Domini ſui, propter quem maximè venerat, natiuitatem videret.*

I. Ratio.
II. Ratio.
Ambroſ.
Beda in 5.
Bernard.
Origen. to. 8.
Hiſto. ſcholaſt.
Bernard.

Oppoſitæ opinionis argumenta proponuntur, atque ſoluuntur.
Theophyl.
Euthym.
Leontius.
Ruper. Tuitien.
Caietanus.

Non ſum autem neſcius ex Græcis nonnullos aliter ſentire, vt ſunt Theophy. Euthym. & Leontius: ex Latinis Rupert. lib. 1. in Cantica Cant. & Caietanus. Tum quia dicitur manſiſſe apud illam quaſi mẽſibus tribus: & illud, quaſi, videtur imminuere de numero mẽſium. At certè eiuſmodi aduerbia, quaſi, ferè, circiter, paulò plus, & paulò minus ſignificãt, quàm in deſignato numero. Deinde argumẽtantur: quia poſt diſceſſum Mariæ enarratum, ſubdit Euangeliſta: *Eliſabeth impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium*: atque ita partui interfuiſſe minimè videtur. Sed profectò in Scripturis frequens vſus eſt anticipationum: hinc Euangeliſta per anticipationis figuram poſuit Mariæ diſceſſum, hoc loco, vt qui eſſet hiſtoriæ Euangelicæ contexendę accõmodatior, vt hiſtoriã nati Ioãnis rectius poſſet cõtexere. Ad hæc obijciunt: indecẽs videri tantam puritatem Virginis, & ſanctitatem parienti aſtitiſſe. Nam Theophy. & Leontius ſcribunt moris Hebræis fœminis fuiſſe, abire Virgines, cùm parituræ erant prægnantes. Sed certè puritatẽ Mariæ iam coniugatæ, viroq; traditæ, & matris Meſſię effectæ nequaquam impediebat vt partui aſſteret. Vt enim ſol ex eo quod ſordida tangit, non polluitur: ita nec puriſſima Virgo, atq; ſanctiſſima, quæ ad Ioannis ſanctificationem cooperta erat, atq; eius matrẽ Spiritu S. repleuerat, contaminari à matre ſancta poterat. Quartò obijciũt, ſanctiſſimam Dei Genitricẽ tumultũ eorũ, quos gratulãdi cauſa ſciebat aduẽturos, declinaſſe, vt pote humilẽ & curioſitatis inimicã. Verùm ſanè hęc ratio, poſtquàm mater Dei effecta eſt, nihil euincit: quippè in medijs illa hominum turbis ſola eſſe didicerat. Quod ſi quicquam euinceret, poterat illam tanto tempore cum Eliſabetha permanſiſſe poſt partũ, vt omnib. iam partus eſſet vulgatus, quò poſſent ad illam gratulationis ergo ſe conferre. Sed hoc falſum eſt: quia liberum

II. Argum.
III. Argum. ab Hebræarũ virginũ more.
Theophyl.
Leontius.
Qualis puritas & ſanctitas Virginis matris.
IV. Argum.
Maria Virgo ſi quãdo in multitudine hominum verſaretur, ipſa tamen vt erat prudentiſſima, animi & mentis ſuæ ſolitudinem conſeruabat.

fuit

ſuit poſt vnum vel alterum diẽ à nato, vel circunciſo Ioanne diſcedere, antequàm ſama partus ad aures hominum perueniſſet.

Atque hæc quidem ſunt, quæ probabiliora mihi, pietatiq́ue ſimul ac rationi conſona magis videntur: etſi Caietanus atque alij recentiores parũ firmis rationibus nixi, aliter definierint.

Sacra & ſolennis Viſitationis B. Virginis dies trimeſtri ſpatio tardius quàm acciderit, cur fuerit inſtitutus.
Concil. Baſilien. tom. vlt. Concil.

Porrò in 43. ſeſſione Concilij Baſilien. feſtiua huius Viſitationis ſolennitas recenter eſt inſtituta in ſecunda menſis Iulij die, etiamſi paulò antè tres menſes contigiſſet, nimirum poſt annũciationem Virgini factam: eo quod intermedio tempore Eccleſia in ſolennibus Dominicę reſurrectionis, Pentecoſtes, glorioſæ Trinitatis, ſacri corporis Chriſti, & B. Ioannis Baptiſtę, & ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli celebrandis ſit occupata: aut, quod potiùs eſt veriſimile, ex autoritate Eccleſiæ celebrãtis feſtũ Viſitationis B. Virginis poſt octauam Natiuitatis Ioannis, colligitur ac indicari videtur, eo die finitos fuiſſe mẽſes tres quibus in domo Zachariæ permanſit: quorum menſium cùm principium noſſe non poſſet, ſaltem finem illorum indicauit.

Ambroſ.
Orig. hom. 9. in Lucam, intro, tom. 9.
Valdè pietati, & rationi conſonum videri, Ioannem Baptiſtã ex Deiparæ Virginis cum matre ſua Eliſabetha trimeſtri commoratione, mirabiliter profeciſſe ſecundũ Origenem.
Luc. 1.

Deinde & illud notandum, quod Ambroſius & Origenes hoc loco ſapienter cõſiderarunt. *Si enim* (ait Origenes) *eo quod tãtùm venit Maria ad Eliſabeth, & ſalutauit eam, exultauit infans in gaudio, & Spiritu ſancto plena Eliſabeth prophetauit ea quæ in Euãgelio ſcripta ſunt, & in vna hora tantos profectus habuit; noſtræ coniecturæ relinquitur, quid tribus menſibus Ioannes profecit aſſiſtente Maria Eliſabeth. Valdè quippe indignum eſt, in puncto horæ atque momento exultare infantem, & quodammodò gaudio laſciuiſſe, repletamq; eſſe Spiritu ſancto Eliſabeth; per tres verò menſes nec Ioannem, nec Eliſabeth ex vicina matris Domini, & ipſius Saluatoris præſentia profeciſſe. Exercebatur ergò & quodammodò in athletico ſancta matre, per tres menſes vngebatur Ioannes, & præparabatur in matris vtero, vt mirabiliter natus, mirabilius nutriretur. Quod enim extra conſuetudinem nutritus eſt, non refertur ſcriptum quomodo matris fuerit lactatus vberibus, quomodo in ſinu gerula conſtitutus, ſed ſtatim ſequitur: & erat in deſertis, vſq; ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Hactenus Origenis verba produximus: quę profectò cum ratione dicta videntur. Si enim Deus benedixit domui Obededon Gethæi propter arcam illam Veteris Teſtamenti vmbratilem ad aliquot menſes in domo eius aſſeruatam: quanto iuſtius, rationiq́ue cõuenientius eſt, Deum benedixiſſe, & ſingularibus gratijs exornaſſe, atque ditaſſe Zachariæ domum ob veram arcam ſanctificationis, quæ Filij Dei plena erat diuinitate?

Luc. 1.
2. Reg. 6.
Pia illa Origenis ſanctaque meditatio quã nam Veteris Teſtamenti figura ſatis cõfirmari videatur.
Pſal. 131.

Sed certè nobis eſt ingemiſcendũ atq; dolendum, quod cùm Eccleſiæ Sacramenta, in quibus Deus merita pretioſiſſima Filij ſui recondi voluit, quotidie contrectemus, tam exilem ac modicum fructũ propter noſtram oſcitantiam, deſidiamq́; percipiamus. Ergò curemus, ſi ſapimus, Chriſtum in corde geſtare per fidem, atque ſanctiſſimam eius Genitricem ante oculos noſtros per imitationem, & peculiarem pietatis affectum propoſitam habere, vt hac ratione profectus magnos in via Dei efficiamus, & de benedictionibus eorum vberes fructus metamus; præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre, & Spiritu ſancto omnis honor, laus, gloria & imperium detur in ſecula ſeculorum. Amen.

Infrequens vſus Sacramentorũ notatur.
Chriſtum, atq; eius Genitricẽ vtilis imitandi ratio.

TRACTATVS XVI.

In illa verba: *Eliſabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, &c.*

Luc. 1.

Dicendum in pręſenti tractatu de Pręcurſoris natiuitate, quæ tanto olim gaudio celebrata fuit, atque hodiè tanta per vniuerſam Eccleſiam ſolennitate commemoratur. Quia verò procliue eſt infirmæ naturæ noſtræ, vt cum Spiritu tractare diuina cœperimus, carne conſummemur, Sanctorumq́ue feſtiuitates ſpiritali lætitia atque imitatione commemorandas nõ niſi carnalibus & mundanis gaudijs celebrare conſueuerimus: magna ratione ſancta Dei Eccleſia, ſanctiq́ue Spiritus magiſterio inſtructa, in feſto natali die Præcurſoris ſpiritualium gratiam gaudiorum à Deo Opt. Max. percipere cõtendit. In quo fideles ſuperſtitionib. vacare, ſpectaculis ſecularib. atq; conuiuijs ſuperfluis incumbere ſolẽt.

Quid propriẽ imbecillitatis humanæ, teſte Paulo.
Gal. 3.
In natali die ſancti Præcurſoris cur Eccleſia à Domino Deo petat ſpiritualium gratiam gaudiorum.

Dicitur ergò in textu: *Eliſabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium.* Intellige, intra illos tres mẽſes, quibus Maria fuit cũ illa diuerſata: nam hoc ſumma quædam eſt, ac breuis repetitio, quam ſæpè ſeruant Chronographi, quod nequeũt, multa quæ cõcurrunt eodem tẽpore, ſimul enarrari. Et pondera, non dixiſſe Lucã: Poſthęc autem, aut quid ſimile, ſed dixiſſe: *Eliſabeth autem:* quæ particula demõſtrat, hoc, quod ſequitur, illo intermedio tẽpore geſtũ fuiſſe. In his porrò verbis egregiè philoſophatur Origenes; ait enim: *Multi putant ſuperfluè dici: Eliſabeth autem cõpletum eſt tempus vt pareret, & peperit filiũ. Quæ enim mulier poteſt parere, niſi tẽpus pariendi ante compleuerit? Sed qui*

Eliſabeth quãdo impletũ ſit tempus pariendi Ioannem Baptiſtã præcurſorem Domini.
Orig. homil. 9. in Lucam, ſub initium. to. 1.

Peccatorum in Scripturis dies nunquam leguntur impleti, ſecundum Origene.

Scripturas diligentiſſimè contemplatur, & audit populum loquentem, attendat lectioni, obſeruans tam in Veteri quàm in Nouo Teſtamento, ſicubi ſcriptum in ortu peccatorum inueniat, completum eſt tempus vt pareret; nunquam omnino reperiet. Sed vbicunq; iuſtus naſcitur, ibi complentur dies, illic in mundū completur aduentus ſui. Ortus iuſti plenitudinem habet: peccatorum natiuitas, vt ita dicamus, vacuitatem atq; inanitatem. Hęc ille. Idem annotarunt Ambroſ. atq; Theophy. Origenis, vt mihi quidem videtur, doctrinam & verba ſecuti. Nam abortiendi quidem tempus anticipari ſolet. Iuſti etiam vt plurimum dies ſuos implere in Scripturis perhibētur, quemadmodum de Abraham dicitur: *Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, prouectaq; ætatis, & plenus dierum:* perinde ac ſi dictum fuiſſet: completa ſua periodo naturali mortuus eſt. Idem dicitur de Iob: *Viri autem ſanguinum, & doloſi non dimidiabūt dies ſuos.* ¶ Quod ſi vrgeas, iuſtorum vitam abrumpi interdum, ac in medio iuuentutis flore de medio tolli, vt legim⁹ de Ezechia, cui dictum erat: *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues:* qui dixit, *Præciſa eſt velut à texente vita mea: dum adhuc ordirer ſucciſit me.* Reſpondemus, illos quoq; dies ſuos impleuiſſe, propterea quod breui tempore magna vltra tutū merita ſibi apud Deum cōpararunt. Nam vt Salomō ait: *Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, &c.* Et infra. *Conſummatus in breui, expleuit tēpora multa. Placita enim erat Deo anima illius.* Simili ratione permultos in adoleſcētia per ſanguinis, vitæque profuſionem Eccleſia peperit, & in lucem gloriæ æternæ tranſmiſit.

Ambr. lib. 2. in Lucam, c. 10. Orig. hom. 5 in Luc. Theoph. ibid.
Gen. 25. Iob vlt. Pſal. 54.
4. Reg. 20. & 2. Par. 32. & Iſai. 38.
Sancti implere dies ſuos in [illegible]
Sap. 5.
Senectus quæ venerabilis.
Quid ſit dicere Eliſabeth impletum eſſe tempus pariendi.

Impletum eſt ergò *tempus pariendi*, id eſt, impletus eſt menſis nonus, quo ferè humanus fœtus edi ſolet; licèt quandoque cōtingat, vt anteueniatur in ſeptimo, vel porrigatur in decimum, vel vndecimum, duodecimumve, vel etiā decimumtertium, vt Phyſici tradunt. *Et peperit filium:* primogenitum ſcil. ac vnigenitum, iam vſq; ab vtero ſanctificatum, item Spiritu S. repletum, & Pręcurſorem Domini atque Prophetam inſtitutum. Enixa eſt autem illum minimo ferè cum dolore, vt tradunt quidā, & quidem veriſimile videtur: quî .n. dolorē matri inferret is, qui præ gaudio exultauit in vtero eius; & tantā prætereà lętitiam mundo ſua natiuitate ſalutiſq; autorem prænunciādo attulit? Nam & B. Virgo magna cum ſuauitate, iocunditateq; Meſſiā edidit. Par autem erat, vt quę tales filios ad cōmunem mundi lætitiam, & ſalutem editura erant, ſine vllo dolore parerent. Atque in his verbis impleta cernimus promiſſa ab Angelo Zachariæ: dixerat enim: *Vxor tua* (quæ hactenus in iuuentute non peperit, in ſenecta) *pariet tibi filium.* Dixerat etiam: *Multi in natiuitate eius gaudebūt:* Id ipſum quoq; oſtendit impletum, dum ait: *Et audierūt vicini, & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei,* ſiue vt Græca vox habet, *congaudebant ei,* vt Angelus promiſerat. Mirum eſt cur vicini ſic celebrarint hūc partum, quaſi in hac re Dominus Eliſabethæ maximè ſe oſtēderit clementem ac benignum, aut quaſi minus propitium Dominum ſenſerit, quādo fieri mater nō potuit. At certè probroſa ſterilitas erat in lege, & fœcūditas illo in populo fauorem Dei teſtabatur, quēadmodum habes Exod. 23. & Deut. 7. Hinc Deus vxores domus Abimelech propter raptū Saræ, & Michol irridentem Dauidem, propterea quòd corā arca ſaltaret, ſterilitate mulctauit: quanquā minime certum ſit argumentum iræ Dei ſterilitas. Namq; apud Iſaiam c. 56. laudem habēt Eunuchi, eiſq; promittitur in domo Dei, & muris eius locus, & nomen melius à filijs & filiabus. Ex quo Auguſti. lib. qq. Nou. & Vete. Teſtamenti (qui tamen ei falsò inſcribitur.) *Quid eſt, inquit, vt maledictos dicat lex, qui ſemen non reliquerint in Iſrael, per Iſaiam autem nihil obeſſe dicatur ſpadonibus, quia generare non poſſunt? Quoniam aliter quàm dictum erat, intelligi cœperat: idcirco Iſaias Propheta oſtendit poſteà, quo ſenſu dictum eſſet. Cùm enim hoc ex cauſſa offenſi Dei ſententia loco poſitum eſſet, quia deſerentes Deum in eo percutiebantur, ne ducentes vxores ſemen relinquerent; ſic hoc arripuit error humanus, vt putarent reos eſſe apud Deum, ſi qui aut vxores nollent, aut accipientes, vt aſſolet, generare non poſſent, quaſi nihil aliud quàm ſemen quæreret Deus, ſicut arguuntur per Malachiam Prophetam. Iſaias ergò vt conſolaretur eos, quos mala intelligentia cōtriſtauerat, docuit nihil obeſſe, ſi quis nō poſſet habere filios, aut nollet, dummodò legem Dei ſeruaret. Maledictum enim illis competebat, qui cùm poſſent, ac vellent, diuino obſtante iudicio, ſteriles erant, ne fructum haberent creationis Dei, quem ſperabant. Vnde cùm viderent aut generare ſe nō poſſe, aut genitos minimè poſſidere, cognoſcerent indignantis Dei iram eſſe, & cōuerſi ſatisfacerent. Nam & ſancti viri cùm cupidi eſſent filiorum, & nō id obtinerent, æſtimabant peccato obſtare, & dolebant, ignorātes Dei eſſe prouidentiam, cui ſeruabatur.* D. Chryſoſt. in Geneſ. hunc in modum ſcribit: *De Abraham, Iſaac, & Iacob, qui omnes ſteriles habuerunt vxores, nō poſſum carpere eorum vitam, & dicere quòd ſterilitatem illam peccata fuerint operata. omnes iuſti, omnes virtute prædit, omnes à Deo teſtimonium habentes. Nam de ipſis dicitur: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac,*

Luc. 1. Ibidem.
Quàm felix partus Eliſabeth.
Ibidem.
Luc. 1. & ſeq.
Luc. 1. Ibidem.

Quàm fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis.
Vicini & cognati Eliſabeth de ortu Præcurſoris cur tantopere congratularentur ei.
Gen. 20.
2. Reg. 6.
Quòd minimè ſit certum iræ Dei argumentum ſterilitas.
Iſai. 56.
Auguſt. lib. qq. Vet. & Nou. Teſtam. q. 17. inter tom. 4. circa med.
Eunuchis apud Iſaiam quare promittitur nomen melius à filijs & filiabus.
Malach. 2.
Steriles qui maledicto ſubiacerent.
D. Chryſoſt. hom. 49. ſuper Geneſin, paulo ante med. to. 2.
Exod. 3.

Deus

Deus Iacob. Hactenus iſte ad ſenſum. Vicini ergò, & cognati fœcunditatem Eliſabethæ miſericordiæ Dei adſcribebant, vt ſic potuerit veterum Patriarcharum aſſimilari vxoribus, quæ & ipſæ tandem in ſenectute effectæ fuerunt graues.

Matth 22.

Quòd autem vicini & cognati congratulabantur: oſtendit illorum irreprehenſam vitam, & ſanctos mores, qui ſic potuerunt à ſe omnem eorum, quibuſcum verba ſerebantur, offenſionẽ, maleuolentiamq́ue propellere: multi enim ſic viuunt, vt à vicinis ſuis contemnantur: qui quidem vix ſeſe alloqui, vel etiam mutuò ſe dignantur aſpicere. Cognati verò ſterilium bona, & conſanguineorum hæreditario iure accipere expectãtes, de partu illorum inexpectato capere ſolent dolorem ac moleſtiam quod iure illo ſpoliari ſe arbitrẽtur: at contrà, vicini boni lætantur, voluntatem Dei eſſe agnoſcentes, vt filios habeant; ac proinde omnem inuidiã exuentes, aliena felicitati ex charitate congratulantur. In lege dedecus erat habere filios; dedecus illis carere. At in Nouo Teſtaméto gratia Dei eſt liberos gignere: gratia item non gignere: maior etiã vxorem nõ habere, & cœlibem agere vitã: quibus tamen licet filios habere adoptiuos, in quos nomẽ familię, ſi velint, atq; hæreditaria bona transferant. Sed non minor gratia Dei eſt, ſi quis facultates habeat, & liberis careat, nutrire pauperes &, religioſos, orphanos ac puellas alere, vt hac ratione Chriſtus Dominus hæres ſit facultatis noſtræ. Quod ſi quis temporarijs ſit deſtitutus bonis: debet tamen operam dare, vt prolem ſpiritalem bonorũ operũ habeat, exemploq; præluceat alijs benè viuendi, vt ita filios ſpirituales procreare valeat, id eſt, ſuarum virtutũ imitatores: qui dum alios verbo, vitæve documento ad Chriſtum adducunt, fit vt bono exemplo ſuo videant filios filiorum ſuorum. Ac vt Eliſabetha non niſi à Virgine prius viſitata Ioannem pepererit: ita & tu quoq; precare Deũ gratia, vt te ſua viſitare dignetur, quo impleatur tempus tuum pariendi, edaſque fructus bonorũ operum tuorũ. Nam ſunt qui perueniunt ad partum, & virtutem tamen pariendi non habent: vt de quibuſdã dicitur ab Iſaia: *Venerunt filij ad partũ, & virtus nõ eſt pariendi.* Et magna dicitur Dei miſericordia facta Eliſabethæ, quia à ſterilitatis opprobrio liberata eſt in ſenectute, & prolem maſculam, non fœminam habuit. Sequitur: *Et factum eſt: in die octauo venerunt circumcidere puerum.* Preceptum erat circuncuncifionis octauo die conferendæ, iuxta illud: *Maſculus cuius præputij caro circumciſa nõ fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, &c.* Et ibidem: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis.* Quod dicitur: *Venerunt*, intellige vicinos & cognatos, qui in ædes Zachariæ conuenerant. Nec enim ad circũcidendos pueros neceſſarium erat templum Dei, vel Sacerdos templo miniſtrans, cùm longiſſimè ab Hieruſalem multi Iudæorum diſtarent, quos impoſſibile erat tẽplum accedere & aduentare. Subditur: *Et vocabant eum nomine patris ſui, Zachariam.* Hoc eſt, cœperunt vocare. In circuncitione, de more imponebatur nomen, quemadmodum apud nos in baptiſmo, qui in circuncifionis locum ſubrogatus eſt: & præcedebat circuncitio nomen, quòd prius ſit diuinum ſignaculum, quod populo Dei inſeritur, & nouum eſſe ſibi comparat, quã humanum nomen. Impoſitio autem propriè ſpectabat ad parentes. Quamobrem etſi cognati vellẽt (quod plauſibile eſſe ſolet) nomine patris vocari, cum primogenitus eſſet, & vnigenitus, cõueniretque vt puer memoriam Dei haberet pro tantis beneficijs (ſic enim interpretatur nomen Zachariæ) parentum tamen vterque obſtitit, mandatumq́ue Angeli de Ioanne appellando eſt executus: nec enim mater potuit à Zacharia reſcire: quia alioqui non opus fuiſſet adire illos Zachariam, ſed dixiſſet ſic velle maritum ſuum vocandum eſſe Ioannem, cùm necdum amiſſam vocem recuperaſſet. Ideò numine diuino afflata Eliſabethæ mens eſt, & admonita vt hoc diceret ad maiorẽ incremẽtum miraculi, vt Ambroſius & Theophylactus docent; vel Virgo Maria in amplexu Eliſabethæ hoc ipſum illi ſuggeſſerat, vt ſuperius eſt dictum. Quod verò innuerunt patri, quem vellet vocari eum: manifeſtum ſignum eſt, eum non tantùm mutum, verùm etiam ſurdum fuiſſe: quod vno eodemque neruo, teſte Euthymio, colligatæ ſint audiendi vires atq; loquendi. Ideò muti ſunt ſurdi. Cùm etiam dicitur: *Solutum eſt vinculum linguæ eius*: intellige, & auditus. Item quod dicitur: *Et poſtulans pugillarem, ſcripſit, dicens, Ioannes eſt nomen eius.* Intellige nutibus & ſignis poſtulaſſe, vt alij nutibus etiã innuebant filij nomen.

Quod Eliſabethæ vicini & cognati eius congratulabantur, quid ſignificet.

Noui Teſtamenti proprium.

Qua ratione gignere quis poſſit prolem ſpiritualem.

Pſal. 172.

Iſai. 37.

Gen. 17. & Leuit. 12.

A quibus Ioannes Baptiſta fuerit circumciſus, & vbi.

Nomen quando imponi ſolitum.

Nomen qui imponerent.

Zacharias quid ſonet.

Ambroſius.

Treophy.

Cur innuerẽt Zachariæ cognati eius de nomine Ioannis Baptiſtæ.

Euthym.

Pugillarem, intellige tabellam ceream, quæ Græcè *πινακίδιον* dicitur, in qua ſtylo ferreo ſcribi mos erat, teſte Origine; vt multis literis ſignificaret, quod viua voce eloqui non poterat. Et verba illa, *Scripſit, dicens*, haud ſunt Accuſandi caſus, vt ſit ſenſus: ſcripſit rem, vel Scripturã dicentem, cùm mutus ipſe fari non poſſet, vt putauit Caietanus: quaſi verò Scriptura loquatur, & non potiùs per ſcripturam qui ſcribit: nec vidit

In quo pugillari Zacharias ſcripſit nomẽ Ioannis.

Orig. homil. 9. in Lucam, in fine. tom. 2.

Caietan. in Lucam.

quod

quod λόγος Græcè, recti ſit caſus, & maſculini generis. Scriptura igitur habebat: *Ioannes eſt nomen eius.* Id eſt, neque mater, neque ego pater puero huic nomen imponimus, ſed à Deo per Angelum eſt allatũ: atq; hoc eſt, eritque nomen eius, nimirum quadrãs ipſi rei: exponitur enim gratia, ſiue miſericordia Dei. Quippe ex gratia donatus fuit parentibus in ſenectute & ſterilitate, tanquàm filius potius promiſſionis, quàm carnis: admirabilem gratiã ſanctificationis in vtero ille obtinuit, repletuſq; eſt Spiritu ſancto, atque per os matris ſuæ prophetauit: inſtitutus præthereà eſt præcurſor, ac Domini præco, dirigẽs viã Domini, vt gratiã per Dominum elargiendã, ſcil. Meſſiam participarent: finiſq; legis fuit, atq; principium euangelicæ gratiæ. Vt verè de ſe poſſit dicere id, quod Apoſt. de ſe ipſe dixit: *Gratia Dei ſum id quod ſum.* Sed de hoc nomine fuſius alio in loco philoſophati ſumus.

Ioannes quid ſonet.

Ioannis prærogatiuæ.

Luc. 1.
Ibidem.
Ioan. 1.
Iſai. 40.
1. Cor. 15.
Lib. 2.

Subicitur: *Et mirati ſunt vniuerſi.* Quod cùm neutri parentum omninò de alterius voluntate conſtaret, idem tamen nomen pronuntiauerint: quare non niſi miraculo, atque diuinitùs factum eſſe non ambigo. Deinde mirati ſunt, quòd ſcribẽdo os eius apertum fuerit, & loqui cœperit. Miraculum autem illis viſum eſt mutum loqui: aliàs mirum non erat quòd mutus ſcriberet.

De nomine Ioannis impoſito cur mirati ſunt vniuerſi.

Circa hoc nomen planè auguſtum IOANNES aduertendum eſt Mahometũ turpiter aberraſſe, qui aſſeruerit alteri nulli ante illum in Scripturis id eſſe conceſſum. Verùm qui libros Regum, Ezrę, Paralipomenon, atque Machabæorum legerit, deprehendet omninò multos eo nomine fuiſſe nuncupatos. Deinde & illud attende, circa impoſitionem nominum multum à Chriſtianis peccari, dum filijs ſuis parentes nomina Ethnicorum & Paganorum imponunt, vt Paganiſmum reuocare velle videantur. Multi enim appellantur Hercules, Alexandri, Hectores, Achilles, Vlyſſes, Diomedes, Æneæ, Aſcanij, Romuli, Cæſares, Pompeij, Sertorij, Annibales, Camilli, Fabij, Mutij, Scipiones, Ariſtoteles, Platones, Horatij, Tullij, Virgilij, & alijs generis eiuſdem nominibus. Nomina etiã quæ induuntur fœminis, haud ſunt minus abſurda. Pleraſque enim audias (proh dolor) nuncupari Dianas, Pentiſileas, Caſſandras, Lucretias, Siluias, Camillas, Liuias, Tullias ſeu Tulliolas, Hyppolitas, Sibyllas, & ſimiles: vt ita videantur deorum, dearumq; falſarum propè portẽtoſa nomina iam extincta, ſepultaque ab inferis excitare. Non quòd habere hæc nomina ſit vllum peccatum; ſed quod Fide lumine illuſtrati parentes, intuentes in Paganorum potiùs impia facinora atque flagitia, quàm in Apoſtolorum & Martyrum fortiſſima, atque ſanctiſſima geſta, illorum potiùs commemoratione, quàm noſtrorum gaudent & glorientur: quod profectò reliquias antiqui illius Peganiſmi, & idolorũ cultus talium hominum inſidere animis, manifeſtum eſt indicium. Dixit olim Propheta Zacharias: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, Diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra*: at iſti hanc ſententiam euertere, Deumq; & vatem eius facere conantur mendaces. Neque etiam diſſimulabo noſtri ſeculi hęreticos, ac maximè Anabaptiſtas, omiſſis Sanctorum Noui Inſtrumenti nominibus, Patrum Veteris Teſtamenti nomina liberis ſuis imponere: vt itẽ audias, non paucos vocari Adamos, Abrahamos, Moſes, Aarones, Samſones, Dauides, & ſimiles: vt Iudaiſmum inſtaurare iterum velle videantur. Verùm hoc ferri poteſt, cum & Catholicis quibuſdam in vſu ſit, vt Chryſoſt. indicauit hom. 12. in priorem ad Corinth. epiſtolam. Sed illud minimè ferendum, & portento ſimile, quòd etiam nomina impiorum vſurpent: & quoſdam appellãt Pharaones, Cainos, Iſmaeles, Eſauitas, Saules, Sennacheribos, Amanitas, Holofernes: vt iſti iam non tam videantur veterem legem velle ſtatuere quàm ipſum orcum, ſeu infernum. Hæc mihi penè exciderunt zelo domus Dei, propter abuſus intolerabiles, quibus nõ modò Hæretici, ſed Catholici etiam inuoluuntur indies.

Contra Mahometum, nomen Ioannis alteri nulli ante illum in Scripturis conceſſum fuiſſe ſomniantem.

Chriſtianorũ parentũ Ethnicorũ nomina filijs ſuis imponentium abuſus damnatur.

Gentilitia hæc & ſuperſtitioſa nominum impoſitio vnde vitioſa.

Zachar. 3.

Hæretici, ac maximè Anabaptiſtæ dum omiſſis Sanctorum Noui Inſtrumenti nominibus, Patrum Veteris Teſtamenti nomina filijs ſuis imponũt, quid facere velle videãtur.

In eos quoque qui nomina impiorum vſurpant.

Sequitur. *Apertum eſt autem illicò os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deũ.* Prædictum fuit ab Angelo Zachariam tãtiſper voce priuandum, donec, quod prænunciarat de filio nato, ad exitum perduceretur. Sed in natiuitate necdũ Angeli verba perfecta erant: dixerat namque filium naſciturũ, eius natiuitate plures gauiſuros, quodq; puer eſſet Ioannes vocandus. In circumciſione ergò, in qua nomen ei eſt inditum, omnia verba Angeli erãt completa; ac proinde tempus erat, vt vinculum linguæ ſolueretur. Atque ita miraculum hoc clarius erat in die circunciſionis, quàm in die natalis, præſtabatq; populum hoc ſcire, vt de Ioãne ſentiret magnificentius, maioremq; ſibi apud homines autoritatem conciliaret & beneuolentiam. Scriptura enim ipſa, quã verbis Angeli præſtiterat, protulit. Vnde Ambroſius: *Linguam*, inquit, *quam vinxerat infidelitas, fides ſoluit.* Subdit deinde: *Loquebatur benedicens Deum.* Loquelam ſuã inchoauit à laude diuina, nam linguæ munus ob hunc potiſſimum finẽ à Deo tributum eſt,

Quouſque Zacharias mutus eſſe debuerit.
Luc. 1.
Ibidem.
Ibidem.

Ambr. lib. 2. cap. 11.

Zacharias ore ſolutus, cur loquebatur benedicens Deũ.

vt con-

vt côditorem ac redemptorem ſuum perpetuis & continuis laudibus celebret, atq; pro acceptis beneficijs gratias immortales agat. Sequitur: *Et factus eſt timor magnus ſuper omnes vicinos eorum: & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.*

Vicini omnes cur timuerint in ortu Præcurſoris.

Videbant patrem ſenem, matrem ſterilem, conceptum ſimul, & ortum miraculis honeſtatum, cogitâtes inaudita talem puerum patraturum; atque ita timorem Dei concipiebant in animo ſuo, cognita poteſtate diuina, atq; opere viſibili expreſſo: verbaq; Hebræo more vſurpant pro rebus ipſis. Subijcitur: *Et poſuerunt omnes qui audierant, in corde ſuo.*

Quid ponere in corde ſuo, more Scripturæ.

Phraſis eſt Græcis & Latinis admodum familiaris. Siquidem Homerus ait:

Homer.

Σὺ δ᾽ ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσι:

Virg. Eclog. 3. circa med.

Et Poeta noſter:

Senſibus hæc imis (res eſt non parua) reponas.

Idem lib. 1. Æneid. ſub initium.

Item: *Manet alta mente repoſtum:*

Pſal. 118.

Propheta etiam: *In corde meo abſcôdi eloquia tua, vt non peccem tibi.*

Luc. 21.

Et Chriſtus: *Ponite vos in cordibus veſtris ſermones hôs*: de beata quoque Maria dicitur: Côſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo.

Suprà 1.

Magnitudinê nati Præcurſoris vnde præſagirêt omnes.

Dicentes: Quis putas, puer iſte erit? Nemo Prophetarum adeo prodigiosè natus eſt, argumento igitur eſt, mirabilia, & planè ſingularia opera Deum velle per hunc infantem operari, atque iſtam infantis conſiderationem efficiebat Deus in mêtibus eorum, vt ſuo tempore mirabilia operantem illum agnoſcerent, & recordari valerêt.

Hiſtoriæ nati Præcurſoris myſterium.

Ne verò hæc hiſtoria, quæ ſimplex videtur, myſterijs carere exiſtimetur; conſidera in primis, per octauam diem, in qua circumcidêdus erat puer, ſignificari tempus, quando ſuperflua legis, & carnis cæremoniæ gladio Spiritus ſancti per ſacroſancta Apoſtolorû concilia atq; decreta amputatæ ſunt: atq; ille eſt octauus dies, cùm agnita eſt noua perfectaq; doctrina Euangelij ſufficiens ad æternam felicitatem, quæ octo beatitudinû promiſſionibus ſignificatur apud Matthæû.

Matth. 5.

Cognati Eliſabeth vocarent Ioannem nomine Patris ſui Zachariam qui myſtice.

Quòd verò cognati vocarent eum nomine patris ſui, Zachariam: deſignantur ij, qui nolebât liberari à ſacrificijs & ritib⁹ legis, pro illiſque retinendis pugnabât. Sed mater ipſius pueri, nempè lex ipſa, & veri legis perſcrutatores atq; interpretes repleti Spiritu ſancto, qui ſentiebant ſe ab iugo legis impatibili per gratiam Chriſti liberatos, figurati in Eliſabetha, dicebant, *Nequaquam, ſed vocabitur Ioannes.*

Act. 15. Luc. 2.

Ita enim ab Angelo prædictum erat, & ipſi quaſi Dei Prophetæ; hoc tandem vaticinati ſunt, quod poſtmodum, vt Principes Sacerdotij edixerût, vt in totû legitima illa, infructuoſa, atq; Moſaica reſecarentur.

Lex Moyſi quouſque viguerit.

Conueniêq; mirificè rei geſtæ: nam etſi diuino Spiritu afflati, antè ſenſiſſent apud Deum legem ſublatam eſſe à ſanctificatione Synagogæ per gratiâ Spiritus S. & ita ab eo die, quo Eliſabetha impleta eſt Spiritu ſancto, amiſiſſe vim ſuam: interim tamen, donec perfectè eniteretur, & pareret, ipſæ legis cæremoniæ ſeruabâtur, & ſimul cû Euangelij gratia concurrebant, tacente, quaſiq; inuſſitante Eliſabetha, id eſt, noua Eccleſia Apoſtolorum. At verò iâ enixa, octauo die adueniente, qui quidê eſt dies gratiæ circumciſionis, vidit non eſſe expectâdum diutius, atque ita acutiori petra, & gladio verbi Dei eſt vſa, quo circuncideretur hic puer: propter quod & multi occiſi ſunt, & ceciderunt à gratia, nolentes acquieſcere veritati, vt impleretur dictum Propheta: *Verbum abbreuiatû faciet Dominus ſuper terram.*

Gal. 5.

Iſa. 10. iuxta Septuaginta, & Rom. 9.

Iudæi ergo pro lege Moſis zelantes, contradixerunt, dicentes: *Nemo eſt in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine:*

Quid ſit myſterij in eo: Nemo eſt in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.

& argumentantur non à verbo ipſius legis, verùm à côſuetudine, & factis ab antiquis Patribus. Hinc Petrus necdû benè inſtructus, cùm inuitaretur ad comedendum immunda ſecundû legem, inquit: *Abſit Domine, quia nunquam manducaui omne commune & immundum.*

Act. 10.

Alij verò: *Niſi circumcidamini ſecundùm morem Moyſi, nô poteſtis ſaluari.*

Act. 15.

Ioan. 1.

Euangelij proprium.

In generatione ergò carnis illa vſq; ad Chriſtû, vis gratiæ eius nondum apparuerat, nam gratia & veritas per Ieſum Chriſtû illuſtrius elucere cœpit, quæ olim lege velata erat: nondû enim puer habebat ſenſum diſcernêdi, aut robur ad ſolidum cibum, ſed lacte alendus erat: & nolebat ablactari, quia durum videbatur, recedere ab aſſuetis: vnde quæſtio hæc à Zacharia ſummi Sacerdoris vicê gerente, terminanda erat.

Heb. 5.

In illud: Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum: & vocatum eſt nomen eius Ioannes, allegoria.

Sed quomodo mutus & incredulus loqueretur? quo modo audiret ſurdus? at innuebât tamen illi. Tranſlatio certè facienda erat ſacerdotij, aut ipſe Sacerdos ſancto Spiritus implendus, rectè vt loqui ac iudicare poſſet. Hic eſt Petrus, cæteriq; Apoſtoli, quib. innuebatur ab Angelis per legê, & quaſi ſignis ac nutib⁹ oſtêdit gratiæ veritatê. Quo fit, vt aperiêtes os ſuû, dicant: *Ioannes eſt nomen eius*, videlicet, hæc eſt noua gratia, quę ſecum non patitur mores antiquos: oportet Zachariâ ant quari: hoc eſt, vetus Sacerdotium, ad fructum impotens ex ſe ferendû de medio tolli. Nô ergò oportet filium ad patrê inclinari, ſed patrem ad filium, qui parenti muto reſtituit ſermonem.

Illud: Poſtulans pugillarê, ſcripſit, dicês: Ioannes eſt nomen eius, quid.

Poſtulâs ergò pugillarem, ſcripſit, dicens: *Ioannês eſt nomen eius.*

Exod. 16. Infrà 25. & alibi.

Ecce Scriptura Noui Teſtamenti: his factis & Apoſtolica prædicatio prænuntiatur: prædicabant enim, Dei gratiam vberem veniſſe,

quod

1. Cor. 10. quod antiqua & ſacra volumina in manna, in arca Teſtamenti, cæteriſque ſacrificijs innuebant, quoniam Omnia in figura contingebant illis. Ecce quomodo tranſlatum eſt Sacerdotium Leuiticum in Euangelicum, & his, qui neſciebant loqui; quia infantes & pueri, aperta ſunt ora, vt Zachariæ: nam ſurdis & mutis auditus, & linguæ vſus donatus eſt.

Qualis hæc phraſis: Etenim manus Domini erat cum illo.

Subdit: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Metaphorica eſt locutio Scripturis ſacris haud ignota, qua ſingularem fauorem, auxilium, & gratiã Dei alicui impartiri ſignificatur, iuxta illud: *Poſuiſti ſuper me manum tuam.* Et iterum: *Manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Et Iſaias: *Sub vmbra manus ſuæ protexit me.* Et: *Iuſtus ſi ceciderit, non collidetur: quia Dominus ſupponet manum ſuam.* His enim locutionibus ſignificatur protectio, diuinaq; cuſtodia: & fortaſſe hoc loci alludit ad infantiam Ioannis, ſiquidem infantes manibus interdum geſtantur, ac ducuntur. Cùm autem manus organum ſit operandi: & Ioãnem infantem propè ſingularia, & admiranda opera facientem cernerent: eiuſmodi opera non tam Ioanni ipſi, quàm diuinæ virtuti per illum operanti, tribuebant. Qui etiam futura diuinitus præcinebant Prophetæ, manum in ſe Domini habere dicebantur: hinc dicitur per Ezechielem: *Facta eſt ſuper eum manus Domini.* Et alibi: *Manus enim Domini erat mecum.* Cùm ergo facta Ioannis magnum aliquid protenderent, ac denunciarent futurum, rectè de eo dicitur: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Græcè tantum dicitur: *Et manus Domini erat cum eo.* Ita rectè interpres noſter vertit coniunctionem illam per cauſalem, vt ſæpe ſolet in Scripturis accipi. Nos ergo cum infantes ſimus atque imbecillitati obnoxij, virium noſtrarum agnoſcentes debilitatẽ, precemur Dominum cum Propheta dicẽtes: *Operi manuum tuarum porrige dexteram*; id eſt impende fauorem, & gratiam tuam, qua præſtare valeam; quæ tu per legem tuam fieri nobis præcepiſti, atque mandaſti. Ne autem præſtemus, inſidiantur nobis, & quantum poſſunt, obſtant maligni ſpiritus: contra quos orandum eſt item cum Propheta: *A reſiſtentibus dexteræ tuæ, cuſtodi me, vt pupillam oculi.* Cumque in magnis periculis, & malis verſamur, clamemus ad Dominum liberatorem, & præſeruatorem: *Emitte manum tuam de alto, eripe me: & libera me de aquis multis.* Nam ſi manus tua, Deus, nobis cognoſcitur adeſſe, hoſtibus tuis audacter & noſtris inſultabimus, dicentes: *Si conſiſtant aduerſum nos caſtra, non timebit cor noſtrum: quoniam tu nobiſcum es.* Quod vt obtineamus

Pſalm. 138. Ibidem. Iſa. 49. Pſalm. 36.

Manus in ſe Domini qui dicebantur habere.

Ezech. 21. Infra 3.

Quid nobis Ioannis exemplo præſtandum.

Iob. 14.

Pſal. 16. Periclitantes quod Deum orare debeãt.

Pſal. 143.

Pſal. 26. Pſal. 128.

perpetuo ſunt oculi noſtri ad ſalutare ... andi, vt inde veniat auxilium nobis; præſtante Domino noſtro, cui cum Patre, & Spiritu ſancto tribuatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

TRACTATVS XVII.

In illa verba: *Et Zacharias pater eius, repletus eſt Spiritu ſancto: & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael: quia viſitauit.* Luc. 1.

Dicendum, quis author ſit huius Cantici: deinde, quo ſpiritu actus illud cecinerit: poſtremò, quid egerit, nempè prophetauit. Sed in primis argumentum Cantici expediendum eſt. Intendit enim, more Hebræo, coram incarnato Verbo, ſanctaque Deipara, vt quidam tradunt, & coram præcurſore Ioanne, eiuſque genitrice, atque alijs multis, qui aderant circuncíſioni, laudare Deum, aperiendo myſterium aduentus eius, & fructum, vſque ad illum verſiculum: *Et tu puer, Propheta Altiſſimi vocaberis.* Ab eo autem loco, officium & partes præcurſoris præparantis filios Iſrael ad eius aduentum, explicat. Præmittit autem Lucas ante Canticum, illa verba: *Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto: & prophetauit*: quibus verbis tum autor Cantici, tum Spiritus, quo editum eſt, tum denique eius actio prophetica explicantur. Fuit enim Cantici conditor Zacharias ſenex, ſacerdos, & iuſtus ante Deum: quia iuxta nominis ſui ethymon, memor erat Domini, & ambulabat coram Domino, vt eſſet perfectus. Nimirum ex Dei memoria omnia bona nobis proueniunt, quemadmodum & ex obliuione Dei omnia mala: inde enim ignoratio pernicioſa diuinarũ rerum, & neglectus iuſtitiæ, & contemptus diuinæ legis. Hinc Propheta dixit: *Numquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua; & iuſtitia tua in terra obliuionis?* Erat Zacharias etiã pater Ioannis; ideò magnus erat à Deo factus, quippe talem filium progeniturus. Nam, vt in ædificijs, à paruis progredimur ad maiora; ita à ſanctis patribus ſanctiores filij generantur. Etſi quandoque non progreſſus, ſed regreſſus & deſcenſus quidam fit, qui quidem interdum paulatim fit; ſicut ab Abraham, Iſaac, & Iacob in alios poſteros, qui minori ſanctitate, quàm Abraham claruerunt: tamen aliquando repentinus fit vel aſcenſus, vel deſcẽſus: quemadmodum Ezechias filius fuit Achaz impij, & genitor

Huius argumentum Cantici.

Quis eius autor.

Vnde bonum omne nobis; contra omne malum.

Pſal. 87.

4. Reg. 18.

Infra 10. Ibidem. & ſeq. Ibidem.

Tertia in diuinis perſona nomine Spiritus ſancti cur veniat.

Manaſſes Regis, inſignis peccatoris, qui Prophetarum ſanguine Hieruſalem vſq; ad os impleuiſſe, in Scripturis dicitur. *Repletus eſt Spiritu ſancto.* Tertia perſona Trinitatis, cùm per modum voluntatis, (quæ extra ſe tendit ad obiectum) procedit, quidam ventus, & ſanctus impetus vocatur: cumque ex vtraque perſona Patre, Filioque procedat; nomen quod perſonæ commune eſt vtrique, vt docet Alcuinus lib. de Trinitate, ſibi proprium facit. Non eſt autem ſenſus, Zachariam nuda eſſentia Spiritus ſancti tunc fuiſſe repletum, cùm tota Trinitas quauis in creatura exiſtat, ac per omnia immeet, & à nemine penetretur, nihilq; meare per eam poſſit: vt Ioannes Damaſ. lib. 1. ſuæ Theologiæ tradit, ſed ob id dicitur replet' Spiritu ſancto, quod ſua eximia dona cum illo communicauerit. Hæc autem dona tametſi à tota Trinitate efficiantur pariter, atque infundantur: quia tamen ex gratia & benignitate diuina donantur, Spiritui ſancto, qui amor eſt increatus, meritò tribuuntur, quo pacto quæ ſunt potentiæ, Patri; quæ verò ſapientiæ, attribuuntur Filio. Dona autem Spiritus ſancti ſpiritus dicuntur, vt teſtatur Damaſcenus, iuxta illud: *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini ſpiritus ſapientiæ, & intellectus ſpiritus conſilij. &c.* Hic autem impetus ſanctus eſt, ad differentiam eorum, qui in ventre aguntur ſpiritu pythonico, corpus quidem minimè penetrante; ſed organa capitis, & vocis mouente. Spiritus autem ſanctus ſemper eos replet, quos inhabitat, non aliter quàm incorporalibus cibus ſtomachum, & aer veſicam. Quamobrem vel minima Dei gratia præditus, & munitus quis, omnes Sathanæ tentationes, & impulſus ad crimen perpetrandum ſollicitantes vincere, atque omnia Dei mandata implere poteſt. Quanquàm non omnes repleti Spiritu ſancto æqualem habeant gratiam, ſicut nec omnes ſtomachi æqualem cibum, vel vnus & idem ſtomachus diuerſis temporib' parem, & æqualem cibum capit. Zacharias ergo repletus eſt magna, & ſingulari prophetandi gratia, ſicut prophetia ſacerdotis tantis ac tanti, & olim muti, nunc verò loquentis poſcebat, qui coram tot tribus nouo tempori aliq; ac tanto incarnati Verbi, & Præcurſoris argumento ſe accõmodabat. Quãobrem magna ex parte adimpletus eſt Spiritu ſancto, actu, non habitu: quemadmodum Salomon ſapientiæ donum accepit. Prophetia namq;, & vis operandi miracula, nõ communicantur Prophetis, vel Apoſtolis per modum habitus, & fontis, verùm iuxta rationem actus, & ciſternæ, hoc eſt, ad tẽpus, & raròter, dum Deus vult. Sequitur: *Et prophetauit.* Cum de Spiritu ſancto teſtetur Eccleſia omnium eſt enim artifex, omnẽ habens virtutem, omnia proſpiciens: hinc fit, vt ad varia, & diuerſa donetur munera. Nã vel ad infimas artes, & mechanicas interdum datur, quẽadmodum de Beſeleel, & Ooliab, quos impletos Dei ſpiritu ad opera tabernaculi conſtruẽdi, Exod. 31. ſcribitur. Datur, & ad ſcientias addiſcẽdas, quæ naturali lumine comprehendi nequeunt; vt de ſapientia conſiat tributa Salomoni, qui *diſputauit ſuper lignis à cedro quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus:* vt habes lib. Regum 3 cap. 4. in fine. Datur etiam ad bellicam fortitudinẽ, & vires ex pacto nazareatus promiſſi: vt in Samſone. Vnde teſtatur de eo liber Iudicum: *Irruit,* inquit, *ſpiritus Domini in Samſon, & dilacerauit leonem quaſi hædum in fruſta decerperet, nihil omninò habens in manu: & hoc patri, & matri noluit indicare.* De illo autem dicitur infra in eodem capite: *Irruit itaq; in eum ſpiritus Domini, deſcenditq; Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta viros.* Et cùm ait: *In maxilla aſini, & in mandibula pulli aſinarum deleui eos, & percuſſi mille Philiſthæos.* De Saule quoque Rege dicitur in libris Regũ: *Et inſiluit ſpiritus Domini in Saul, cùm audiſſet hæc verba, & iratus eſt furor eius nimis. Et aſſumens vtrumq; bouem concidit in fruſta; miſit q; in omnes terminos Iſrael per manum nunciorum dicens: Quicunq; non exierit, & ſecutus fuerit Saul & Samuel, ſic fiet bobus eius. Inuaſit ergo timor Domini populum, & egreſſi ſunt quaſi vir vnus.* Ad hæc Spiritus ſanctus eius ad linguas, & ſigna, ad diſcretionem ſpirituum, interpretationem ſermonum, ad fidem, ſapiẽtiam, & ſciẽtiam, vt Apoſtolus tradit, donari ſolet; ac inter ea dona, ad prophetandum maximè communicatur, quomodo Zachariæ communicatus eſt.

Alcuin.

Zacharias quomodo dicatur repletus Spiritu ſancto.

Ioan. Damaſc. cap. de Orthod. fide, & aliàs.

Dona Dei ſancti Spiritus cur dona dicantur.

Spiritus ſancti charismata, ſpiritus in ſcripturis appellantur teſte Damaſceno.

Ioan Damaſc.

Quàm potens ſit in nobis & efficax gratia Dei.

Spiritus ſancti plenitudinem non omnes ſui habent parem, & æqualem.

3. Reg. 3. 2. Paral. 1.

Prophetæ, & Apoſtoli prophetandi munus, & ſigna faciendi actu tantum habuere, non habitu.

cap. 7.

Sancti ſpiritus ad diuerſa munera diſtributio.

Exod. 31.

3. Reg. 4.

Iudic. 14.

Infrà 15.

1. Reg. 11.

1. Cor. 12. & ſeq. & Epheſ. 4.

Prophetare autem in ſacris literis, multa ſignificat. Eſt enim interdum canere diuinas laudes, quemadmodum filij Prophetarum pſallendo, canendoq; prophetabãt: ad quos cùm veniſſet Saul vt comprehenderet Dauidem, cœpit prophetare, & ipſe à mane vſque ad veſperam. Cantores à Dauide etiã inſtituti ſunt, qui prophetarent coram Domino: maximè ſi noſſent componere Pſalmos de hiſtorijs antiquis, vt Iaſin [illegible] & Dauid. Atque hic modus prophetandi pro acceptis beneficijs erat in vſu; vt pro exitu de Aegypto, & tranſitu maris rubri; pro victoria Delboræ, & Iudithæ; pro partu Annæ obtento; pro liberatione trium puerorum à fornace ignis. Fiebant item cantica pro rebus flebilibus, & luctuoſis: qualia eſt Canticum

Prophetare in ſacris literis quam multa ſignificet.

1. Reg. 10. 1. Paral. 25.

Exod. 15. & ſeq. Iudic. 5. Iudith. 13. & ſeq. 1. Reg. 12. & ſeq. Dan. 3.

Quibus de rebus conderentur cantica.

Deut. 32. & ſeq. 2. Reg. 1. & ſeq. Habac. 3. & ſeq. Act. 2.

ticum Moyſi, cuius principium eſt: *Audite cæli quæ loquor, &c.* Et Dauidis in obitu Ionathæ canticum. Ezechias, Habacuc, atque Hieremias in lamentationibus ſimilia cantica videntur ediſiſſe. Atq; in fine veteris, initioque noui Teſtamenti B. Virgo atque Zacharias canticis celebrarunt diuinas laudes. Poſt illos Apoſtoli in die Pentecoſtes, quando loquebantur varijs linguis magnalia Dei. Hinc in Actis dicitur de primitiuis

Infra 4.

illis diſcipulis audientibus, quæ Apoſtolis à concilio Iudæorum liberatis, euenerant: *Qui cùm audiſſent,* inquit, *vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui feciſti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, &c.* Deo Opt. Max. pro beneficio in Apoſtolos collato gratias agentes. De

Ephes. 5.

huiuſmodi teſtatur Apoſtolus: *Loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis, Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino: gratias agẽtes ſemper pro omnibus, &c.* Et ad Corinthios: *Quum conuenitis, vnuſquiſque veſtrum Pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſin habet, linguam habet, interpretationem habet. omnia ad ædificationem fiant.*

1. Cor. 14.

Simili ratione Ambroſius, Gregorius, & Paulinus; quique Hymnos Eccleſiæ ediderunt, Iuuencus, Sedulius, & Prudẽtius; prophetaſſe quodammodò dici poſſunt, id eſt, diuinas laudes carmine cecıniſſe, accelebraſſe. Eſt ergo prophetare, per exuberantiam Spiritus Deum laudare, & magnificare, vt illi baptizati à Paulo in nomine Domini Ieſu; de quibus ſubdit: *Et cùm impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.*

Actor. 19.

In hanc ſententiam dixit Ioel: *Prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ,* & reliqua. Quæ verba à Petro in Actis allegantur, vt ſignificant fideles, ſiue mares, ſiue fœminas, magnifica Dei facta prædicaſſe. Ibidem leguntur fuiſſe quatuor filiæ Philippi diaconi prophetantes. Rurſus Paulus in priori ad Corinth. *Omnis mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuũ.* Vbi prophetare, non eſt prędicare verbum Dei ad populum, quia hoc à Paulo interdictum eſt illi ſexui: *Docere autem,* inquit, *mulieri non permitto:* ergo mulier prophetans illa eſt, quæ laudibus Deum magnificat.

Ioel. 2. & Act. 2. Infra 21.

1. Cor. 11.

1 Tim. 2.

II. ſignificatus verbi prophetandi.

Deinde prophetare, eſt ſacram Scripturã interpretari, eius locos obſcuros, ac difficiles diuino Spiritus afflatu explicare, & reuelatione ad pietatẽ homines inſtituere de quibus Apoſtolus ad Epheſios, & Corinthios, vbi habet: *Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificatione, & exhortationem, & conſolatione.* Et paullò ante: *Aemulamini ſpiritualia; magis autem vt Prophetis.* Et Salomon. *Cùm Prophetia defecerit* (hoc eſt, vera & legitima Scripturæ interpretatio) *diſsipabitur populus:* quemadmodum noſtra ætate experimur plus ſatis. Atque in hunc ſenſum dixit Dominus Moyſi: *Aaron frater tuus erit Propheta tuus,* hoc eſt, interpres verborũ tuorum: declaranſque quomodo ſit Propheta: ſubdit: *Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharaonem.* Nam vt Propheta non loquitur niſi quæ Deus cõmunicat, ita nec interpres niſi quæ ſuggerit is, cuius verba interpretatur. Petrus etiam dixit: *Omnis Prophetia interpretatione non fit, &c. Sed Spiritu ſancto, inſpirati, loquuti ſunt ſancti Dei homines.* Id eſt, vera interpretatio Scripturæ proprio ſenſu, & ſpiritu fieri nõ debet; verùm cùm Scripturæ Spiritum ſanctum habuerint autorem, eundem etiã habere interpretem debent, & expoſitorem.

Epheſ. 4. 1. Cor. 12. & 14. Ibidem.

Prou. 29.

Aaron Propheta Moyſi qualis. Exod. 7.

2. Pet. 1.

Pſeudoprophetæ in Scripturis qui dicantur.

Qui autem falsò Scripturas interpretãtur, & eiuſmodi falſas, & corruptas interpretationes porrigũt populo, pſeudoprophetæ, ſiue falſi Prophetæ vocantur in diuinis literis, quales ſunt omnes Hæreſiarchæ: à quibus Dominus cauendum eſſe monuit, cùm dixit: *Attendite vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecùs autem ſunt lupi rapaces.*

Matth. 7.

Differunt autem Doctores à Prophetis (nã hoc diſtinguit Apoſtolus ad Epheſios, & in priori ad Corinthios, dans ſecundum locum Prophetis, tertium verò Doctoribus) quod Doctores tradebant, quæ per ſcientiam conſecuti erant: quæ & ipſa donum Dei eſt; Prophetæ verò, quæ per reuelationem. Vnde Paulus: *Nunc autem fratres ſi venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, niſi vobis loquar aut in reuelatione, aut in ſcientia, aut in Prophetia, aut in doctrina?* Vbi reuelatio coniungenda eſt cum Prophetia, & ſcientia cum doctrina: ſcientia enim communicatur per doctrinam, ſicut reuelatio, quod per Prophetiã alijs eſt datum. Non ergo Paulo dicuntur Prophetæ, quicunque Scripturam explanant, ſed qui id agũt ſolo Dei afflatu. Vnde ipſe hoc declarans, ſubdit: Prophetæ autem duo, aut tres dicãt, & cęteri dijudicent. Quod ſi alij reuelatum fuerit ſedẽti, prior taceat: poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare: vt omnes diſcant, & omnes exhortentur, & reliqua.

Doctores à Prophetis quid differant. Ephes. 4. 1. Cor. 12.

Infrà 14.

Paulus interdum quos vocet Prophetas.

III. ſignificatus verbi prophetandi.

Tertiò, prophatare eſt, videre ea, quæ procul à ſenſu communi, & intelligentia ſunt, quæq; ſpiritu Dei tantum poſſunt apprehẽdi: ſiue ſint præterita, quo pacto Moyſes de creatione mũdi prophetauit: ſiue ſint præſentia, vt cùm corda, & ſecreta aliorum cernuntur. Ita Samuel prædixit Saul.

ınuentas á patre C:s aınas: & Eliſæus ſuo Giezi: quid à Nahaman Syro accepiſſet, & Chriſtus Nathanaeli, vbi fuiſſet, cũ n à Philippo vocaretur, prędixit quod eſſet ſub ficu: & mulier Samaritana vocat Chriſtum Prophetam, quod ſecreta cordis ipſius reuelaſſet.

1. Reg. 9.
4. Reg. 5.
Ioan. 1.

Petrus item partem huius Prophetiæ exhibuit, cùm dolum derexit Ananiæ, & Sapphiræ. In quam ſententiam Paulus ad Corinthios ſcribit: *Si autem omnes prophetẽt, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus dijudicatur ab omnibus: occulta enim cordis eius manifeſta fiunt: & ita cadens in faciẽ adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis ſit.* (Quanquam ſancta mulier quædam in numerum virginum relata, interpretatur, prophetare hoc loco, pro eo quod eſt concionari, ſiue de moribus ſecundum ſpiritum loqui ad populum: ita vt auditor putet ad ſe ſermonem dirigi, & cor ſuum per verba prædicantis tangi) ſiue ſint futura, à quorum cognitione, & prædictione præcipuè denominatur Propheta.

Infra 4.
Act. 5.
1. Cor. 14.

Vnde potiſſimũ denominatur Propheta.
IV. Significat. Prophetiæ.
Eccl. 48.
4. Reg. 13.

Quartò, prophetare, eſt ſigna facere, iuxta illud Eccleſiaſtici de Heliſæo: nec ſuperauit illum verbum aliquod, & mortuum prophetauit corp⁹ eius. Vt enim dicitur in 4. Regum volumine, cum in Heliſæi ſepulchro cõditus eſſet quidam, ad contactũ oſſium corporis Eliſæi eſt reuocatus ad vitam. Et rurſus de oſſibus Ioſeph Patriarchę Salomon idem teſtatur, quod *oſſa ipſius viſitata ſunt, & poſt mortem prophetarunt.* Id eſt, edito fortaſſis aliquo ſigno, Prophetã Dei ipſum Ioſephum oſtẽderant: quemadmodum nunc ad baſilicas, vel ſepulchra mortuorum interdum miracula fiunt. Quanquàm & alius ſenſus eſſe poſſit, eatenus ſcilicet oſſa Eliſæi, & Ioſephi prophetaſſe, quatenus à mortuis ſuſcitãdo aliquos vniuerſalem reſurrectionem propter Chriſti merita futura cõcionabantur: quemadmodum Ezechiel de oſſibus vaticinatus eſt.

Eccl. 49.
Gen. 41.
Eliſæi oſſa & Ioſephi Patriarchæ quatenus prophetaſſe dici poſſint.
Ezech. 37.
V. Significatio Prophetiæ.
Ioan. 11.
[illegible] hın, quod ea.
1. Reg. 18.

Rurſus prophetare dicitur is, qui res ſupra ſenſum ſuum loquitur, etiã ſi illas minimè intelligat: atq; hoc modo dicitur prophetaſſe Caiphas vomẽs ore, iuxta nominis ſui interpretationem, quod mẽte non intelligebat. Hinc 1. Regum dicitur: *Inuaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ:* quia deſipiebant, vt Chaldæus interpres vertit, & more deſipiẽtium aliena, & abſurda loquebatur, & quę ſupra ſenſum & rationem eſſe videntur: & fortè afflatu magni ſpiritus inſolentius loquebatur. Vnde Paulus Epimenidem, Prophetam vocat, & apud Ethnicos poetæ omnes, vates, & Prophetæ dicuntur, eò quòd credantur Appollinis Muſarum furore, & ſpiritu agi.

Tit. 1.

Ad prophetandum autem quocunque modo ex dictis ſignificatis, opus eſt Spiritu ſancto: nam ad laudes Dei concinendas, ita ferè ſolemus ante precari: *Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam. Nemo enim poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto.* Deinde ad Scripturas interpretandas inuocandus eſt Spiritus ſanctus, ne aliter exponendo Euangelium, quã exponi debeat, ex diuino, hominis, vel quod peius eſt, Satanæ faciamus Euangelium. Ad futura itẽ vaticinãda opus eſt Spiritu Dei. ait namq; Iſaias: *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurũ, & ſciemus quia dij eſtis vos.* Ad edẽda autem ſigna, vel ſuſcitandos mortuos, quis neſciat viuificante Spiritu opus eſſe? nã teſte Paulo: *Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.* Porrò Zacharias prophetauit, non modò canendo diuina præconia, & dicta Prophetarum quaſi de rebus completis interpretando; ſed etiam prædicendo ea, quæ cõplẽda erant in die Pal[illegible]arum, & de morte, & filij præcurſione, quæ omnia erant euentura; vt rectè primis tribus modis prophetaſſe dicatur.

Pſalm. 50.
1. Cor. 12.
Iſa. 41.
Rom. 8.
Zacharias trifariam Propheta.

Eius Cantici diuiſio.

Sequitur: *Bened. ctus Dominus Deus Iſrael.* Hic primus verſus tres partes cõplectitur; primam de benedictione Dei: ſecundam de viſitatione Domini: tertiam de redẽptione plebis ſuæ facta: quę diligenter omnes ſunt expendendæ, atque ad mores vtiliter accommodandæ. Quod attinet ad priorẽ partẽ, explicandum quis ſit is, cui benedicitur: quare Dominus Deus Iſrael appelletur: quæ & qualis ſit benedictio, qua à nobis ille benedicitur. In primis ergo is, quem Zacharias benedicit, vel Filius eſt Dei, qui olim Patribus multifariam, multiſque modis apparebat, illorumque ob aſſumendam ab eis humanam naturam, Deus dicebatur, quique per ſe viſitauit, atque redemit populum ſuum: vel ſanè Pater eſt, qui in Filio, in quo locutus eſt nobis, hæc omnia operatus eſt. Sic enim Pater miſericordiarũ dilexit mundum, vt per Orientem ex alto nos viſitaret, de quo eſt illud teſtimonium turbæ: *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitauit plebem ſuam.* In Patre autem, & Filio benedici intelligitur Spiritus ſanctus, per quem Filius Patri ſeſe obtulit, per quem etiam Pater Filium nobis donauit: qui ſe ab Spiritu ſancto vnctum dicebat, ac miſſum. Deus igitur Pater, & Filius, ac Spiritus ſanctus, ob eius ſublimitatem, à nobis minimè cognoſcitur niſi per ſigna, vt ſupra dictum eſt: quare non eſt nomen eius vnum, vt erit in cœleſti gloria, ſed

Quis ille, cui à Zacharia benedicitur.
Heb. 1.
Ibidem.
2. Cor. 1.
Ioan. 3.
Luc. 7.
Infra 7.
Spiritus ſancti beneficia.
Hebr. 9.
Luc. 4.
Iſa. 61. &
Pſalm. 44.
Qua ratione à nobis Deus cognoſcitur.

Damaſ. lib. 1. de Orth. fid. cap. 4. in fine.

Triplex genus nominum Dei.

varium, ac multiplex. Vt autem tradit Damaſcenus, eiuſmodi nomina vel ſignificāt quod Deus non eſt, vt immortalis, infinitus, incomprehenſus, & his ſimilia; vel aliquid circa ipſum denotant, vt quòd bonus, ſapiens, potens, iuſtus, &c. hęc enim in creaturis eſſantiam minimè ſignificant, licet in Deo cum eſſentia conuertantur: vel denique ordinem, ac reſpectum Dei ad creaturas deſignant, vt Dominus, Creator, Redemptor, Glorificator, quęque his ferè cōiuncta ſunt. Hæc autem extra Dei eſſentiā ſunt: nam vel ens ipſum ſignificat quidem quòd ſit, ſed nō quid ſit. Dicitur ergo Dominus, & Deus, vel vt in Hebræa lingua

Deus cur Dominus dicatur.

Zacharię vernacula, *Iahouah helohim*: de quibus Hebræis vocibus non eſt modò diſſerendum. Dominus ergo, reſpectum ad res creatas includit. Et ſingulariter Deus dicitur Dominus, quod eius eſt vnicum dominium, nempè vniuerſale, omnia ſub ſua ditione complectens, de quo ait Dauid. *Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniā omnia ſeruiunt tibi:* Et Abraham: *Leuo manum meam ad Dominum Deū excelſum, poſſeſſorem cæli, & terræ.* Rurſus: *Domine Domine Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita; & non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere volūtati.* Et meritò ſanè: quia cūcta condidit, cōdita gubernat, cōſeruata ad ſuos fines perducit. Quare nec dona alienantur ab eius dominio, neque libero arbitrio prædita, eo quòd talia eſſe voluit ipſe, libera nempè, & ſi vellet, poſſet ea determinare: tum quia permittēs homines peccata incurrere, incidunt illi in iuſtitiam eius vindicantem; vel ſi volunt, in miſericordiam liberantē. Prætereà, Dei dominiū eiuſmodi eſt, vt minimè ab alio pēdeat, ſed à ſe ipſo, & in ſe ipſo illud habet. *Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Aut quis tibi imputabit* (ait Sapiēs) *ſi perierint nationes, quas tu feciſti?* Ex quo nec leges, quibus illud adminiſtrat, aliunde accipit, neque rationem adminiſtrationis cuiquam reddere debet. Poſtremò huiuſmodi dominium liberum eſt, ab omnique ſeruitute prorſus alienum: nulla ſiquidem eget creatura, qui bonorū noſtrorū non eget, & ſubditos liberos cōſtitui, illiſque, ſi volunt, conſueuit benefacere.

Pſalm. 118.

Gen. 14.

Heſter. 13.

Sap. 8.

Quale ſit dominium Dei.

II. conditio.

Rom. 11.

Sap. 12.

III. & vltima conditio.

Pſalm. 16.

Terrena omnia regna, atq; imperia in tribus deficiunt.

His autem tribus conditionibus omnia mundi dominia, atque imperia deſtituuntur. In primis namq; omnia Regna limitatam habent ditionem, vltra quam nō protenduntur, ac certis quibuſdam temporum metis quaſi cācellis circūſcribuntur, tametſi inter illa Monarchias, Romanorūue Imperia etiam annumerare velis. At verò Dei imperium neque loco vllo clauditur, neq; tempora, vt diſertis verbis dicit Dauid cùm dixit: *Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum; & dominatio tua in omni generatione & generationem.* Adhæc cuncti Reges, Monarchæ, ac Imperatores in regnando à Deo pendent, certaque regnandi ratione legibus tum diuinis, tum naturalibus arctātur; ita vt ſi magiſtratus ſuos, & poteſtates ſuas perperam adminiſtrauerint, grauiter omninò delinquant. Deniq; de bene, vel malè adminiſtrato Imperio Deo Optimo Maximo, & vero hominum Domino reddere rationem in die iudicij vel inuiti cogentur. Item hominum etiam dominium cum ſeruitute coniunctum eſt. Nam ſi ciuitatem, aut ſeruos, aut agros, aut iumēta poſſideas, vt fructum optatum percipias, debes viciſſim & tu illis inſeruire: nam ciuitati ius adminiſtrare illam quoque ab hoſtibus, & latronibus tueri, atque defendere, tanquam propriam tuam poſſeſſionem compelleris: agros colere, iumenta curare, ſeruos alere etiam debes. Et quò maius eſt dominium atq; amplius, eo etiam maiori ſeruituti obnoxium eſt. Vnde Rex ſeruus honoratus: at ſummus Pōtifex ſeruus ſeruorū Dei meritò appellatur. Dei autem dominiū ab iſtis omnibus ſeruiendi rationibus ac modis omninò eſt ſolutum, ac liberum. Atque hactenus, de voce, Dominus. Dicitur quoque Deus: quæ vox latius, quā Dominus, patet. Nam in omnes mundi nationes ſeſe effudit; & prior eſt quā nomen Domini; ſicut Elohim, prius eſt quam Iahouah. Hinc Gen. 1. dicitur: *In principio creauit Elohim cælum & terram:* eaque per totum primum caput vtitur voce Propheta. In ſecundo verò capite incipit vti voce *Iehouah*, cùm ait, *Iſta ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt, in die quo fecit Dominus cælum, & terram.* Vbi primum mentio fit vocis *Iehouah*. quā 70. perpetuò verterunt Κύριος, id eſt, Dominus, quemadmodū Elohim, Θεὸς, id eſt, Deus.

Primus defectus.

Pſal. 144. & Dan. 7.

Alter defectus.

III. defectus.

Rex cur ſeruus honoratus, Pontifex verò ſeruus ſeruorū Dei nominetur.

Nomen Dei generalius eſſe, quam Domini.

Elohim, & Iehouah quid ſignificent.

Triplex Dei denominatio, ab ignis proprietate deſumpta.

Dicitur autem Deus Græcè à videndo, & currēdo, & ab vrendo, vt docet Damaſcenus: *Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt:* treſque has ignis præcipuas proprietates complectitur. Ignis eſt enim vtilis ad vidēdum, propter lucem illi coniunctam: currit, atque expeditas, ac promptas actiones habet: ardet, & ſibi proxima calore ſuo incendit. In hunc modum Deus cuncta ſuo intuitu cernit: ad omnia, vt ſuccurrat illis, feſtinat, omnia ad fines ſuos deducēdo, perficit, & quodammodò in ſe cōuertit. Quare Deo nos, ac noſtra opera intuenti, fidem habeamus: in eo, qui omnibus auxiliatur, & ſuccurrit, ſpem noſtrā collocemus: eumq; nos ſuo amore excitantem, perfectoſq; efficere

Damaſ. lib. 1. de Orth. fid. cap. 12.

Deut. 4.

Deo fidem, ſpem & amorem, cur debeamus.

Deut. 6. Matth. 22.

ficere contendáciem, ex toto corde, ex tota anima, atq; ex omnibus viribus diligamus. Sed de Dei voce fuſius primo tractatu huius libri dictum eſt.

Cur Deus, & Dominus Deus Iſrael appelletur.

Dicitur autem Deus Iſrael, id eſt, plebis, ſeu poſteritatis ab eo deſcendẽtis. Sic enim vocamus Reges Aegypti, Reges Chanaan, Reges Cham; id eſt, populorum, qui ab illis traxerunt originem. Rurſus nominatur Dominus Deus Iſrael, neque confunditur vocari eorum Deus: non tam ſecundũ carnem, qui olim pacto legis, cæremoniarum, & terræ promiſſę, Dominum in Deum vecum, ſummeque à ſe dilectum aſſumpſerat, & elegerat: quomodo ab reliquis gentibus eligebantur alij in deos ſuos, vt ita in morbum peccati, & tranſgreſſionem Adæ primi parentis pactum Dei violantis agnoſcerent: includebatq; pactum ex eorum progenie venturi Meſſiæ: ſed erat etiam Deus ſecundum ſpiritum Iſraelis, id eſt, eorum, qui fidem, & obedientiam, ſanctaq; Abrahæ, & Iſraelis conſectantur opera, tametſi ex illis ſecundùm carnem non ſint oriundi: Quos Apoſtolus Iſraelitas Dei, & in abſcondito Iudęos appellat. Sic enim dixit in epiſtola ad Galat. *Et quicunque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.* Rectè hoc loco ſcribit Euthymius: *Verũ,* inquit, *Quomodo dicitur Deus ſolius Iſrael, cùm non tantùm Iſraelitarum Deus ſit, ſed & omnium hominum, vtpote omniũ creator? Quia cæterorum quidem omnium hominum Deus erat, ipſis etiam nolentibus: ſolorum autem Iſraelitarum, vltroneorum, & per cognitionem.* Hæc ille.

Heb. 11. Exod. 3. & alias ſæpiſſimè.

Gen. 3.

Rom. 2. Gal. vlt.

Euthym.

Quomodo vocetur Iſraelitarum Deus, cum ſit omniũ hominum Deus, ſecundũ Euthymium.

Rom. 3.

Dei benedicere quale ſit, atque maledicere.

De hoc ergo Patre, vel Filio, Deo ne trino & vno, dictoque Domino Deo Iſraelis ait: quod ſit benedictus. Benedicit homini aliter Deus, quàm homo benedicat Deo: illud enim Dei benedicere, benefacere eſt, vti dicere eius eſt facere, eiuſq; maledicere malefacere: ſiue per ſe ipſum, ſiue per miniſtros ſuos benedicat, vel maledicat. Aſſiſtit Deus enim miniſtris ſuo nomine benedicentibus. Nam per ſe maledixit ficui, quę ſtatim exaruit: per Heliſæum maledixit pueris illi inſultantibus: *Aſcende calue*: qui laniati ſunt ab vrſis. Per ſacerdotes nobis benedicit: & vt Paulus ait: *Benedixit nos in omni benedictione Spirituali, in cæleſtibus.* Hinc gratia Dei, & donum quodcunque benedictio vocatur. Noſtrum autem benedicere, vel maledicere, niſi diuina autoritate ſit fultum, nullam vim habet, & efficaciam, nihilque immutat in ipſa re, ſed tantùm eſt laudare, & deſideria noſtra in bonum, vel malum alterius aperire. Eſt ergo hominis benedicere Deo, nihil aliud, quam benè i precari, in eiuſque veris bonis ſibi per amorem complacere, eius laudem, & gloriam prædicare. Ita enim creatura rationis particeps Deo poteſt benedicere, illum colere, qui boni vllius noui, aut aduẽtitij haud poteſt eſſe capax. Atque ita frequenter vſurpatur in ſacris literis: vt cum dicitur: *Benedicite omnia opera Domini, Domino: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo: Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, Deo noſtro, &c.*

Matth. 12.

4. Reg. 2. Ephes. 1

Quale hominis benedicere, & maledicere.

Homines Deo quando benedicant, more ſcripturæ.

Dan. 3. Pſalm. 33.

Apoc. 7.

Conſiderandum eſt autem Grecè non dici per participium εὐλογημένος, quod actũ tantùm ſignificet præteritũ: at nomen ſubſtantiuum εὐλογητός, quaſi dicat laudabilis. Et ita participiũ Hebræum baruch vſurpatur, & vertitur ab interprete. Sic enim Hebraicæ linguæ periti docent, eiuſmodi participia vim nominum habere verbalium.

Hoc loco, benedictus quid ſignificet.

Quonam participia apud Hebręos pro nominibus verbalibus ſoleant accipi.

Triplici ore vult Deus à nobis benedici.

Porrò noſtrum hoc Deo benedicere (vt ſæpius ita loquemur) triplici ore fieri debet. Primùm quidem ore cordis ille benedicit, qui diuinam ſapientiam fide, ſpe potentiam, amore bonitatem cõplectitur. De hoc ore ait Paulus: *Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, os* (ſcilicet cordis) *noſtrũ dilatatum eſt.* & Dauid: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Os enim ſpirituale cordis ardens deſideriũ eſt. Dominus etiam de hoc loquitur, cùm ait: *Non quod intrat in os coinquinat hominẽ: ſed quod procedit ex ore, &c.* Id eſt, de ore cordis, nã inde exeunt cogitationes malæ, &c. ſuperbia, & ſtultitia. Deinde ore vocis benedicendus eſt Dominus, vt nos ipſos ad diuina excitemus, alios in virtute ædificemus, naturamque noſtram, & talentum in opere difficili, & glorioſo exerceamus: quãquam in voce inſit hypocriſis, & fictè, ac ſimulatè fieri poſſit. Poſtremo magnificandus eſt Deus, atque benedicendus ore bonorum operum, quæ Deum perfectius confitẽtur, quàm voces, minusq; fingi queunt. Nam multi ſunt, qui voce confitentur Deum, factis autem negant.

2. Cor. 6. Pſalm. 118.

Os cordis quodnam ſit.

Matth. 15. Ibidem.

Deum quando perfecte benedicimus.

Tit. 1.

Sequitur: *Quia viſitauit.* Tametſi Deus infinitè bonus in ſe, atque perfectus, laudandus, atq; benedicendus ſit: tamen quia, quid ſit nos planè ignoramus, neque capere valemus, ex operibus ipſius eum magis cognoſcimus, magisq; apti ſumus benedicere. Opera autem diuina duplicis generis ſunt: alia quidẽ intima, & immanentia, vt vocãt Theologi, vbi & agens, & opus, & modus infinita ſunt: alia verò ſunt externa, ad creaturaſque terminantur, in quibus agẽs, agẽdiq; ratio habet infinitatem; at opus ipſum finitum eſt, & limitatum. Summa autẽ benedictio Dei ex opere vtramque rem cõplectente conſurgit, nempè ex filio, &

Deum cognoſcere vnde tãtum poſſumus.

Dei opera ſunt in duplici differentia.

Dei perfectiſſima benedictio quænam ſit.

Chriſti

Chriſti humanitate, plebeq; per viſitationem, & factam redemptionem, vt ita dicã, deificata. Viſitare nihil eſt aliud, quàm frequenter viſere, ſeu ſæpiùs ad videndum aliquid ire. Cùm autem Deus ſecundùm ſuã naturam ire nequeat, cùm vbique præſens ſit, & ſemper omnia videat, viſitare dicitur metaphoricè, ſecundùm quoſdam effectus declarantes eius de re viſitata memoriam, quæ res dum non viſeretur, in obliuione Dei verſari quodammodò videbatur. Hi verò effectus vel iuſtitiæ Dei ſunt peccata vindicantis, iuxta illud: *Viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.* & iterum, *Viſitabo peccata vituli.* & item: *Viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me*, vel miſericordiæ effectus ſunt, vnde Iſraelem in Aegypto, & in Babylone exiſtentem viſitare dignatus eſt liberatione eius à ſeruitute duriſſima, atq; captiuitate. Sic etiam dicitur: *Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea.*

Viſitare quid ſit.

Deus quomodo viſitet.

Viſitat dupliciter.

Sophon. 1.

Exod. 32.

Suprà 20.

Pſal. 88.

Heb. 1.

Et quanquam Deus varijs modis apparuerit, & locutus fuerit patribus viſitando mundum, ſummè id tamen factum eſt in Chriſto Deo & homine. Olim namq; viſus Adæ, Noe, Abrahæ, Ioſeph, Moſi; Prophetis, & Patriarchis, per eoſque viſitare mundum dignatus eſt, neque tantùm per viros bonos & ſanctos, verùm etiam interdum per malos viſitationem fecit? *Miſi*, inquit, *ad vos omnes ſeruos meos, conſurgens diluculo, &c.* Summa viſitatio tamen per Chriſtum exhibita eſt: tum quia viſitans maior erat, nempe Deus & homo: tum quia fructus viſitationis amplior & vberior, nempe redemptio à viliſſima ſeruitute peccati, atque ab intolerabili dæmonis iugo, fuitq; viſitatio ſumma cum miſericordia iuſtitiaque coniuncta. Nam in opere incarnationis & redemptionis: *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Vtque hoc loco exponit Theophylactus, *Excitatum eſt cornu ſalutis, Chriſtus. Videbatur enim dormire, contemnens multorum peccata, longanimitatem in ſimulachrorum inſano cultu præ ſe ferens: ſed in nouiſſimis temporibus incarnatus excitatus eſt, & contriuit omnes, qui oderunt nos, dæmones.* Hæc ille.

Deus mūdum quando perfecte viſitauerit.

Per bonos & malos viſitat Deus.

Hierem. 35. & ſæpè alibi.

Filij Dei incarnatio, qualis fuerit Dei viſitatio.

Pſal. 84.

Theophyl.

Excitatum cornu ſalutis nobis quomodo Deus, teſte Theophylacto.

Fuit præterea ſummæ recordationis plebis Dei, qua de ait Pſalmiſta: *Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea.* Erat inſuper viſitatio ſcientis etiam ſcientia humana, mundo opitulari, pleni etiam charitate, atque noſtram ſalutem ſitientis. & de malis noſtris dolorem & mœrorem concipientis. Ait namque Apoſtolus: *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris; tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato.* In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari. Venit etiam viſibilis, vt ab ipſo viſitato, qui non valebat eum tanquam ſolem ecclipſatum, & nubibus obtectum videre, cerni poſſet.

Diuina viſitatio per incarnationem vtentes.

Pſal. 136.

Heb. 4.

Suprà 2.

Quare Chriſtus per ſe ipſū in carne mundum viſitauerit.

Cœpit autem viſitatio hęc (quod ad Deũ & ad aliquos priuatos attinet) in ipſa incarnatione, in qua primus omnium, quos Verbum viſitauit, eſt Chriſtus homo, aſſumendo eum ad dignitatem ſuæ hypoſtaſis. Secundo loco viſitata fuit B. Maria, in qua tantum viſitationis myſterium peractum fuit. Tertio loco viſitatus fuit Ioannes Baptiſta, qui matris ſuæ in vtero repletus Spiritu ſancto, cognouit Verbum incarnatũ, atque eius ſanctiſſimam genitricem: cuiq; vt ad ſe viſitandum venienti honorẽ, quomodocunq; poſſet, deferret, ſaltum exultationis edidit. Quartò, viſitauit Eliſabetham vnà cũ viro eius Zacharia, atq; adeò cum tota domo ſua: qui propterea canticũ exultationis ob viſitandi officium verbi, domui ſuæ ampliſſimè exhibitum emiſit. Ita enim intelligendum eſt: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Et paulò poſt: *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto.* Nos, inquit, ſcilicet domum noſtram. Quintò, in natali die viſitauit paſtores per Angelum, & vt ad ſe viſitandum accederẽt, euocauit: In epiphania verò per ſtellam viſitauit Magos, eoſque ad ſe viſendum excitauit, atque impulit. Deinde baptiſmo & prædicatione Verbi Dei omnes Iudæos frequẽs viſebat, ſed maximè in die quo honorificè exceptus eſt à turbis cum ramis Palmarum, & Regem ſpiritualem à Deo promiſſum ſe eſſe oſtendit. Hieruſalem quoque, ac templum ingreſſus, fletu & lachrymis ciuitatem illam proſecutus eſt, eò quod non cognouerit tempus viſitationis ſuæ. Hæc autem viſitatio facta erat tanquã in ſemine in incarnatione, de qua Propheta: *Quid eſt homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum?* quem quidem Pſalmum, Dominus noſter, Pauluſq; haud ſemel de Meſſia interpretantur.

Prima Dei viſitatio qua fuerit, quæ ſecunda, & tertia.

Luc. 1.

IV. Viſitatio.

Quinta.

Luc. 2.

Matth. 2.

Infrà 21.

Hierem. 23. & Zachar. 9. & ſæpe alibi.

Luc. 19.

Pſal. 8.

Matth. 21.

Heb. 2.

Etſi verò viſitatio plebis nondum eſſe perfecta in incarnatione; deſcribitur tamẽ à Zacharia ſub præterito, quòd certum ac deliberatum erat in prouidentia Dei, quæ anteit omne futurum tempus, vt certo ſuo tempore Iudæi viſitarentur, iuxta illud *Poſthac in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Item ſecundũ id: *Viſita nos in ſalutari tuo.* rurſum expreſſius *Reſpice de cœlo*

Meſſias adhuc matris vtero incluſus, nec natus, plebem ſuam quomodo viſitauit.

Baruch 3.

Pſal. 105.

Pſal. 79.

Quid triplex vnctio Dauidis in Regem præſignauerit. Luc. 4. & Iſai. 61. & Pſalm. 44. & Hebr. 1. * 1. Reg. 16. Luc. 1. 2. Reg. 2. Luc. 4. Infrà 19. 2. Reg. 5. Matth. 15.

& vide, & viſita vineam iſtam. Sicut autẽ Dauid ter vnctus fuit ad regnum, ita etiam Chriſtus; qui vt maximè vnctus fuit, ſic maximè viſitatus. * Semel enim domi vnctus eſt Dauid: ita Chriſtus ſecretò incarnatus. Fuit ſecundò Dauid vnctus ſuper Hebron à tribu Iuda: ſimiliter Chriſtus à baptiſmo, vel à die Palmarum, ad conuerſionem Iudæorũ eſt conſtitutus in Regem. Poſtremò, vt Dauid ſuper decem tribus pari ratione Chriſtus ſuper omnes gentes regnauit, & licèt per ſe ipſum Chriſtus externè viſitauerit Iſraelem, apud illos ſignedens, & miniſtrans Verbum Dei, iuxta illud: *Nõ ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël:* reliquas tamen quæ illũ fide ſunt complexæ, per ſemetipſum internè, & externè per Apoſtolos, & miniſtros doctrinæ & Sacramentorũ viſitare nunquã deſtitit, quotidieq́ue etiamnũ viſitat.

Diuinæ bonitatis ac prouidentiæ clara ac perſpicua Eccleſiam ſuam viſitantis argumẽta, & ſymbola.

Synodi enim generalis celebratio, cuius decretis hæreſes funditùs ſunt extirpatæ, & Eccleſiaſticorũ hominũ cõdemnati abuſus, legesq́ue ſanctæ viuendi omnibus omniũ hominũ gradibus præſcriptæ; quid aliud ſunt, quàm Chriſti Eccleſiam ſuam ardenter amãtis viſitatio? Romani Pontificis ſingulari pietate, & ſanctitate prędíti, ad ſummũ dignitatis apicem in tot, tantisq; Eccleſiæ difficultatibus, perturbationibusq́ue aſſumptionem, quid aliud eſſe cenſeas, quã diuinã viſitationem? Epiſcoporum reformatio, atq; in Eccleſijs ſuis aſsidua reſidentia, nouæq́ue congregationes hominum, qui vitæ exemplo, atque doctrina populo Chriſtiano pręlucent, eximia certè ſunt Dei nos ex miſericordia, & veritate ſedulò viſitantis argumenta.

Qua ratione Deũ ſinctuoſè viſitemus.

Quia verò ratio ipſa dictat, honeſtorumq́ue ac officioſorum hominũ vſus obtinuit, vt qui inuiſuntur, viſitantes reuiſant, & par pari referant: hæc ſi nos erga Chriſtũ, ac Deum Patrem obſeruauerimus, præterquã quod beneficia eius in ingratos homines nõ fuiſſe collocata declarabimus, auctiora certè & cumulatiora gratiarũ munera, quæ Dei bonitas eſt, efficiemus. Id quod vt magis ac magis præſtemus, precib⁹ perpetuò incumbamus: frequenter ad ſubſidia noſtræ ſalutis, quæ vocamus Sacramenta, accedamus: lectioni, atque meditationi vitæ, ac doctrinæ Chriſti ſedulã operã nauemus, præſtante ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

TRACTATVS XVIII.

Luc. 1.

In illa verba: *Et fecit redemptionem plebis ſuæ.*

CVm Dominum Deum laudibus ac benedictione proſequendum Zacharias propoſuiſſet, rationemq́ue huius laudationis viſitationem eſſe dixit, rectè ſubiunxit: *Et fecit redemptionem plebis ſuæ:* quo verbo viſitatio diuina quẽ in finem ſit inſtituta atque ſuſcepta, perſtrinxit.

Quotuplex ſit viſitatio.

Varia eſt enim viſitatio, & alia quidem eſt ad ſpoliandos, ac expilandos viſitatos.

Pſalm. 16.

Cùm autem Deus bonorum noſtrorũ nõ egeat, haud ſic viſitat: eiuſmodi enim ſimulatæ fictæq́ue viſitationes tam ſpecioſum titulum viſitandi præ ſe gerẽtes à tyrannis, & inſatiabilibus principibus, ſiue profanis, ſiue Eccleſiaſticis, magno cum populorum ſuæ fidei commiſſorum detrimento plerunque fiunt.

Secunda viſitandi ratio. Prouerb. 8. Luc. 15.

Alia verò eſt ad cõgratulandum de amici rebus ſecundis ac proſperis: atque hanc quidem Chriſto non negabimus: quoniam deliciæ eius, eſſe cum filijs hominum, atque adeò cum oue perdita, quæ diligentia, ſtudioq́ue paſtoris recuperata eſt.

Tertia.

Alia rurſus ad viſendum ægrotantem amicum, & neceſſarium inſtituitur: neque hanc Chriſto ſubtrahere debemus: nã ipſe ceu infirmus ad nos infirmos venit, de quibus Propheta dixerat: *A planta pedis vſq; ad verticem, non eſt in eo ſanitas:*

Iſai. 1.

& vt Chriſtus de ſe profeſſus eſt ipſe: *Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus.*

Matth. 9.

Quarta ac poſtrema viſitandi ratio. Exod. 1. & ſequent.

Poſtrema alia viſitatio ad liberandum hominẽ à captiuitate ſuſcipitur: qua ratione Moyſes à Deo in Ægyptum miſſus eſt in ſymbolum Chriſti à Patre miſſi, vt mundum à captiuitate peccati, atque diaboli veri Pharaonis redimeret, iuxta illud: *Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob:*

Pſalm. 84.

ſimilique ratione ab Ezechiele venturus dicitur tanquam paſtor, vt viſitet diſsipatum gregem ſuum.

Ezech. 34. & ſequent.

Et hoc eſt quod hîc ait Zacharias: *Viſitauit & fecit redemptionem*, id eſt, viſitauit ad redemptionem faciendam.

Redemptio propriè quid ſit.

Sed vt hoc myſterium redemptionis penitùs expendamus, inprimis cõſiderandum eſt, redemptionem, quod ad etymologiam ſuam attinet & Græcam, & Latinam, nihil aliud eſſe niſi liberationem à ſeruitute medio aliquo pretio;

Quomodo in ſcripturis accipiatur.

ex vſu verò Scripturæ ſacræ liberationem dictam ſignificat, etſi pretium non numeretur. Ex quo illud: *Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorũ*, & alibi: *Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini*, rurſus: *De morte redimã eos*, item: *Redime me à calumnijs hominum, vt cuſtodiam mandata tua.*

Pſalm. 71. Iſai. 52. Oſeæ 13. Pſalm. 118. Prouerb. 6. Dan. 4.

Quandoque tamẽ ſeruatur ratio etymologiæ, ex quo illud in Prouerb. libro: *Quia zelus & furor viri nõ parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquã precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* alibi quoque: *Pec*

cata tua eleemoſynis redime. &c. Paulus etiam: *Empti enim eſtis pretio magno.* Et Petrus: *Scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.* Dicitur porrò redemptio, quoniam ratione creationis in Adam poſſeſsio Dei prima, & quaſi emptio fuit: ſatis quippè emit rem, qui eam facit, atque ita redemptio, eſt iterata emptio. Quod ad rem verò attinet, in ſacris literis duplex inuenitur redemptio, altera quidē animam à contracta ſeruitute ſubleuans, altera verò à cōtrahenda præſeruans. Hinc Dauid: *Qui redemiſti Dauid ſeruum tuum de gladio maligno: eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum.* Vbi ſe ſemel redemptum à gladio Goliath, ad literam teſtatur: & redimi de manu alienorū à ſeruitute contrahenda poſtulat Moyſes quoque liberatum populum de ſeruitute miſera Ægypti redemptum vocat. Redemptio rurſus à ſeruitute contracta eripiens eſt etiam duplex: nam quædam eſt à temporaria ſeruitute in temporariam libertatē aſſerens, vt Ægypti illa & Babylonis fuit, & in Chanaan ab alijs circumſtantibus hoſtibus. Et hæc licèt naturaliter per Deum, & homines fieri poſſet; diuinitùs tamen, ac ſupra naturā à Deo facta eſt, non tā propter ſe, quàm ob diſpoſitionem, ac typum vnicæ ſpiritualis redemptionis exhibēdæ per Chriſtum. Quædam verò eſt redemptio ab ſpirituali ſeruitute peccati, dæmonisque captiuitatem in ſpiritualem filiorum Dei libertatem vendicans: quæ intelligi non poteſt, niſi cognita prius, & à qua eripit, captiuitate, & libertate ad quam introducit, & pretio quo fit, & à quo, & cui, & quando, & quibus nobis inſtrumentis applicetur. Seruitus ergo filiorum Adæ, ex eo maximè conſpicitur, quādo cum libertate, quam ante peccatum habuit, comparatur.

Vt autem ſtatus innocentiæ clarius intelligatur, tria principia vt certa, & explorata conſtituenda ſunt. Primum, hominem ad cœleſtem gloriam comparandam conditum fuiſſe. Secundum, Deum Opt. Max. à principio rectum hominē feciſſe, & reliquiſſe illum in manu conſilij ſui, vt ſcriptura teſtatur: Poſtremum verò, hominem, antequā peccaret, punitum à Deo nō fuiſſe, cùm ratio doceat, pœnam non niſi culpæ deberi. Ante lapſum ergo Adam (& in eo nos omnes) rectus erat; ac proinde quod ad corpus ſpectat, primò erat immortalis. Teſtatur ſiquidē ſapientia: *Deus creauit hominē inexterminabilem,* nempè ab alio, quàm a ſe ipſo in illo ſtatu. Per vnum enim hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Erat enim corporis talis conſtitutio, atque eiuſmodi cibis reparabatur, vt ſine morte perpetuam & immortalitatē expectare poſſet: qualem cœlum habere quidā opinantur. Nam vt forma, & materia, ſic & vincula, hoc eſt diſpoſitiones indiſſolubiles ſunt: & profectò abſque hac immortalitate homo rectus non fuiſſet, ſed potiùs quid monſtroſum ac miſerum. Secundò, immortalitatem cōſequebatur optima corporis temperatura, ſtatura apta, & accommodata cum iuſta proportione membrorum, calor, lux, quæ reddebant eum ſpecioſum & aſpectabilem, vigor prætereà ſenſuum: Quæ omnia apertè arguebant hominem eſſe Dei opus, ipſius, & Angelorū manibus conſtitutum, & fictum: ideo admirabilis erat ſenſuum delectatio. Tertiò, aberat omnis ab eo fœditas, dolor, ægritudo, morbus, obtuſio ſenſuum, atque externum quodcunque damnum, & omninò omnis quæ inferri poſſet iniuria. Quartò, membra omnia beneficio originalis iuſtitiæ, non ſolùm voluntati, ſed etiam rationi parebant: quo rectè fiebat, vt nudi nō erubeſcerent. Nunc verò nec voluntati quidem ipſi obediunt: nam quæ verenda vocamus, & organa imaginationis, & memoriæ, vireſque iraſcentis, ac concupiſcentis animæ, vehementer contra rationem cogitant, atque appetunt. Quintò, admirabilis erat, & mirificè ordinata delectatio ſenſus, rebus paucisſimis contenta: etenim ſenſus viuus erat, atque optimæ facultatis vnio erat cum optimo obiecto, non ſolum abſque impedimento, ſed etiam adiuuante ſuperiorum animi virium portione: vt ſiue comederent, ſiue biberent, ſiue quicquam aliud facerent, omnia in gloriam Dei facerent. Vnde mulier dicitur vidiſſe lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue: quemadmodum guſtatus quidam, atque ſanctorum odores excellentisſimi teſtificantur.

Quod ad ſpiritum verò attinet, homini inerat inprimis ſcientia principiorum omnium naturalium, atque omnium cōcluſionum natura in eis cōtentarum, necnō ipſius idiomatis: quoniam homo ipſe admirator eſt prouidentiæ diuinæ, & iudex mundi ſecundùm Lactātium. Nouerat etiam animalium naturas, & proprietates omnes: vnde & illis nomina impoſuit accommodata; & aliarum rerum, quarum cōſtitutus eſt Dominus. Hanc naturalem cognitionem conſequebatur naturalis, & ingenitus quidam amor Dei, ac ſui, atque proximi, cum propenſione ad hæc inferiora bona, & ad nul-

Marginal notes (left): 1. Cor. 6. 1. Pet. 1. — Cur ſic dicta redemptio. — Redemptio in ſcripturis duplex. — Pſalm. 143. 1. Reg. 17. — Deut. 6. & 9. & 13. & 21. — Redemptio rurſus duplex. — Exod. 1. & ſeq. & 5. & ſepè infra. — 2. Paral. vlt. 1. Eſdr. 2. — Status innocentiæ deſcribitur, & primò quantum ad corpus. — Genſ. 1. — Eccl. 15. Homo cur conditus. — Eccl. 7. I. Conditio. — Sap. 2. Idem quomodo inexterminabilis.

Marginal notes (right): Rom. 5. — II. Conditio ſtatus innocentiæ. — III. Conditio. — IV. Conditio. — V. Conditio. — 1. Cor. 10. & Coloſſ. 3. — Gen. 3. — Deſcriptio ſtatus innocentiæ quantum ad animam. I. Conditio. — Lactant. in epitome, c. 10. & ſepè aliàs. Supra 2. Suprà 1. II. Conditio.

lum malum, etſi illa minime obliſſenie, ta-
men poſſet peccare: quia quicquid finitum
eſt deficere poteſt. Atque hoc primus ho-
mo ille obtinebat ex illa originali iuſtitia,
Infra 2. & 3. quæ mentē Deo, ac propterea corpus men-
ti ſubijciebat, aliter enim rectus eſſe nō po-
terat. Quamobrem præcepto merè poſiti-
uo, & ex voluntate diuina potiùs, quàm ex
ratione pendente probatus eſt: dæmonque,
non intra phantaſiam illudebat, ſed foris
tantùm loquebatur. De quo ſic ait Eccle-
Eccleſ. 17. ſiaſticus: *Conſilium, & linguam, & oculos, &*
aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina
III. Conditio. *intellectus repleuit illos.* Tertiò, habuit domi-
Gen. 1. nium omnium animātium: nam ob id con-
Infra 2. ditus fuit, vt præeſſet volatilibus cœli, piſ-
cibus maris, & vniuerſis beſtijs terræ: ſed
maximè terreſtri paradiſo præfectus eſt:
Pſalm. 8. *Cōſtituiſti*, ait Dauid, *eum ſuper opera manuum*
tuarum. Omnium quippe vſum legitimum
Hebr. 2. & nouerat, ideò ſubdit: *Omnia ſubiecisti ſub pe-*
alibi. *dibus eius, oues, & boues vniuerſas*, & reliqua.
IV. Conditio Quartò, erat in eo etiam ſcientia, & virtus
Paros innocentia. inſuſa, de qua Salomon ibidem teſtatur:
Eccl. 17. *Creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor*
Luc. 3. *illorum.* Et infra: *Addidit illis diſciplinam, & le-*
gem vitæ hæreditauit illos. Quare meritò Lu-
cas, Adam filium Dei vocat, cùm ait de illo:
Qui fuit Dei: nam aliàs caſu homines eſſent
deſtinati ad gloriam propter peccatum, &
non ex primaria Dei voluntate, ac proui-
Rom. 11. dentia, vt egregiè Paulus ad Romanos in-
terpretatur: *Quod ſi delictum illorū diuitiæ ſunt*
mundi, & diminutio eorū diuitiæ gentium: quan-
tò magis plenitudo eorum? Id eſt, ſi Iudæi pec-
cantes occaſionem præbuerunt Apoſtolis,
vt ad gētes diuerterent, illaſque ad Chriſtū
adducerent: quantò magis id accidiſſet Iu-
dæis ipſis primis Meſſiam fide complecten-
tibus? Simili ratione propemodum licet ar-
gumentari: Si poſt Adæ peccatum, & præ-
uaricationem, Chriſto autore, ad gratiam
eius inſtaurati ſumus, & ad vitam æternam
aſſequendam deſtinati: multò magis ſtante
Adam, obedientiamque Domino Deo, vt
par erat, præſtante, & ille primus, & nos in
eo addicti atque deſtinati fuiſſemus ad glo-
riam: gratiam Dei ergo, atq; eam quidē cu-
V. & vltima conditio. mulatam habuit. Poſtremò erat per gratui-
ta hæc Dei Opt. Max. dona hæres gloriæ
cœleſtis, cōciuis ſanctorum, ac domeſticus
Dei, à tyrannide dæmonis omninò liber:
vnde & dona huiuſmodi omnia in cœlo e-
rant perficienda. Et in hunc ſenſum intelli-
go verba Eccleſiaſtici de illis dicta, nempe:
Eccl. 17. *Teſtamentum æternū conſtituit cum illis, & iuſti-*
tiam, & iudicia ſua oſtendit illis.

Adæ iam caſus miſerabilis deſcribitur. Cùm ergo animi tanta æquitate, atque
iuſtitia polleret Adam, atque cùm exani-
mo, & corpore ſimul ac ſpiritu conſtaret, *Eccl. 7.*
infinitis ſe implicuit quæſtionibus, incur-
ritque captiuitatem, qua dictis muneribus
diſpoliatus, quæ verè ingenuum, ac libe-
rum illum reddebant, contrariorum ma-
lorum factus eſt ſeruus, atque mancipium.
Ergo ex filio miſericordiæ Dei atque hæ- **I. Conditio.**
rede, perpetuus terreſtris paradiſi exul ef-
fectus eſt, iuſtitiæque diuinæ vindici ad-
dictus, & obnoxius. Seruus quoque eſt dæ-
monis conſtitutus, qui vt natura ſuperior,
& fraudulenta perſuaſione victor euaſerat,
nos hîc, & intus, & foris vexare poteſt, at-
que affligere: id quod olim non valebat,
ſed ob peccatum permiſſum eſt illi in nos
quaſi porcos ſæuire, ac per varias obſcœnas *Matth. 8.*
ſordidaſque appetitiones nos præcipitare.
Atque hæc eſt duriſsima, & miſerrima ſer-
uitus, licèt interim dum ſenſibilem delecta-
tionem captamus, non animaduertamus
ad eum miserè cruciantem nos, & hoſtiliter
inſectantem: quemadmodum Saul dum à
ſpiritu malo corriperetur, Dauidemque *1. Reg. 16.*
citharam pulſantem audiret, eius pulſu ſua-
uiſsimo delinitus, minus dæmonis tormen-
ta ſentiebat. At eſto, ille non vexet, nihil
aliud ſupereſſet nobis quàm infernus: vt
ægroto ex corpore, & mœſto animo, ac
triſti licet colligere. Secundò, priuatus eſt **II. Conditio.**
doctrina, & virtute cœlitùs infuſis, iræque
filius (vt cæteri omnes) effectus: ac proinde
in odio Dei, & macula obſcurante, & fœ- *Epheſ. 1.*
dante animam, atque in æterno pœnæ rea-
tu conſtitutus. Tertiò, ſcientia naturali vi- **III. Conditio.**
detur omninò debilitatus, quia manſit (vt
Philoſophus teſtatur) tanquam tabula raſa, *Ariſt. lib. 3. de*
in qua nihil eſt ſcriptum, vel depictum: & *anima, tom. 2.*
perpauca, atque illa quidem humana, &
cum labore poteſt diſcere, vt Eccleſiaſtes *Eccl. 1.*
ſcripſit: *Cunctæ res difficiles: nō poteſt eas homo*
explicare ſermone. Non ſaturatur oculus viſu, nec
auris auditu impletur, de Deo autem non niſi
quædam ſuſpicari potiùs valet, quàm ſcire.
Ideò temere auſi ſunt definire Philoſophi **Philoſophi quàm temerè diuina ſuis cogitationibus definire tentauerint.**
Dei prorſus abſtruſa conſilia, atque recon-
ditas cogitationes, qui nec ea perfectè quæ
antè pedes poſita erant, valebant compre-
hendere: quemadmodum B. Petrus apud
Clementem aſſerit, & Paulus etiam ait: *Quis* *Clem. Rom. in*
hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus homi- *lib. recognit.*
nis, qui in ipſo eſt? Quomodo ergo quæ ſunt *1. Cor. 2.*
Dei, ſine ſpiritu Dei comprehenderent illi, *Ibidem.*
de quibus ſcriptum eſt: *Homo cùm in honore* *Pſalm. 48.*
eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis in-
ſipientibus, & ſimilis factus eſt illis? Quartò, ſpi- **IV. Conditio.**
ritus bona illa propenſione ad Deum nu-
datus eſt, iraſcendique vis infirma reman-
ſit: concupiſcendi verò, ad carnis delicias,
& voluptates prona. Ex quo factum eſt, *Epheſ. 5.*

vt ne-

vt nemo carnem ſuam oderit, ſed nutriat, ac foueat eam, adeò, vt dicat quiuis cum Paulo: *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum, nõ inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod nolo malum, hoc ago.* Et cum Dauide: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris.* Quintò, omnium rerum, quas poſſidebat, dominio priuatus eſt, quo factũ eſt, vt omnia in hominem contendant, & machinentur, rebellionemq́ue, qua ipſe à Deo defecit, quodãmodò plectant: Cumq́ue omnia, vt dixi, in hominem inſurgant: nihil tamẽ magis quàm homo ipſe: actumq́ue planè iam eſſet de homine, niſi diuinæ miſericordiæ, quaſi fræno creaturæ coercerentur: quo relaxato, omnia armantur contra eum. Ex quo fames, morbi, bella, peſtes, & his ſimilia, in miſerum hominem inſurgunt: quare ſeruire cogitur homo ſuæ nuditati, ignorantiæ, blandæ, ac malæ voluptati, atque omni creaturæ. Sextò, ſpoliatus eſt pura, & integra ſenſus delectatione, quam modò nõ niſi impuram, & myrrhæ admixtam aſſequi poteſt: cui tamen ſeruit, ab eaque (proh dolor) vehementer rapitur. Septimò, membra, atque facultates corporis organis affixæ, nequaquam rationi ſeruiunt, nec parent, ſed potiùs eius vſum impediunt: ita vt Paulus queratur, & exclamet: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? &c.* Quod incredibile ſanè tædium, atque viliſſimum hominis ſeruitium arguit. Octauò, caret illa recta corporis temperatura, ſubiectusq́ue eſt fœditati, morbo, imbecillitati, atque dolori, poſtremò moriendi neceſſitate conſtrictus ſumma cum formidine, metuq́ue coniuncta: nam omnium terribilium terribiliſſimum mors eſt. Atque hactenus quidem ſeruitutem quã peccato incurrimus, & quæ illum conſequuntur miſerias, malaq́ue deſcripſimus. Ab hac ergo ſeruitute liberamur.

[Margin: Rom. 7. — Pſalm. 24. — Conditio. — Conditio. — [..] vita post [..]. — VII. Conditio. — Rom. 7. — Cõditio. — Philoſophus 3. ethicor. 6. tom. 3. [..]]

Vbi conſideranda eſt efficiens cauſa redemptionis: deinde forma ipſius redẽptionis; pretium eius atque inſtrumenta; tempus quo peracta eſt, denique finis, ad quem eſt inſtituta. Redemptor igitur primò eſt Deus Pater, qui Filium ſuum vnigenitum miſit in hunc mundum, iuxta illud teſtimonium Prophetæ: *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo:* hoc eſt, Filium redimentem populum. Deinde, filius verus eſt, ac perfectus redemptor: *Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos* (Paulo teſt.) *redimeret ab omni iniquitate.* Qui, vt Deus eſt, efficienter; vt homo vero eſt, per modum inſtrumenti, ac meriti, & ſatisfactionis, tum etiam per viam ſacrificij operatus eſt ſalutem in medio terræ. Additur autem Patri, ac Filio Spiritus ſanctus: quoniam quemadmodum Chriſtum in deſertum impulit, ita & in crucem ſimiliter egit, de quo Apoſtolus: *Qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.* Habes redemptorem Patrem, redemptorem Filium, redemptorem & Spiritum ſanctum: quamquã peculiari ac magis propria ratione hic titulus ſoli filio incarnato conueniat. De quo Iſaias: *Hæc dicit Dominus redemptor tuus,* & reliqua: de quo Iob: *Scio,* inquit, *quod redemptor meus viuit.* Et Stephanus: *Hunc Deus principem & redemptorem miſit,* ſcilicet Moyſen: *in typum Chriſti.* Quod attinet ad formam redemptionis includit infuſam Dei gratiam, & reuelatam doctrinam, qua quidem à culpa peccati, dæmoniſq́ue ſeruitute in anima pro nutu ſuo dominantis, ideoque à reatu æterni ſupplicij in gehenna ignis, atque à ſententia diuinæ iuſtitiæ ſcelerum vindicis, clementi Dei bonitate liberamur, regniq́ue cœleſtis per arrhabonem ſancti Spiritus acceptũ efficimur hęredes: quamobrem Deum nobis reconciliatum, placatum, propitium, atque parentem nos ſibi in filios adoptantẽ redditum, ſcripturæ vbique clamant atq; prædicant. Hinc illæ magnificæ Pauli voces: *Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius (remiſſionem peccatorum) ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, &c. In quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.* Et rurſus: *Nolite contriſtare Spiritum ſanctũ Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis.* Et Propheta: *Quia apud Dominũ miſericordia, & copioſa apud eum redemptio,* ſubditq́ue: *Et ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus eius.* Ex gratia ergo Dei primò quidem conſequitur liberatio à dæmone, & peccati ſeruitute, deinde ab ignoratione eorum, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, illuſtratio. Naturalis cognitio autem perficitur, & ad ea quę fidei ſunt, explicanda, atque ab Hæreticis defendenda, & tuenda, diuinitùs illuſtrata, mirificè inſeruit, ita vt Propheta dixerit: *Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientis:* nimirùm de tempore Meſſiæ prophetans. Non tamen in totum, ac penitùs extinguitur, nec tollitur ignoratio, prudentiaq́ue carnis dum viuimus. Tertiò, libertas cõſequitur à praua, & peruerſa ſpiritus inclinatione, quæ magna ex parte per gratiam Dei vel abolętur, vel reprimitur: ita vt ſcribat Apoſtolus: *Viuo ego, iam non ego, viuit verò*

[Margin: [..] cauſa redemptionis. — [..]m. 3. — Pſalm. 110. — Tit. 2. — Pſalm. 73. — [..]atth. 4. — Hebr. 9. — Filio Dei incarnato ſcriptura peculiari ratione nomen redemptoris accommodat. — Iſai. 44. — Iob 19. — Actor. 7. — Exod. 3. — [..] ſeq. — Quæ forma ſit huius redemptionis. — Epheſ. 1. — Infrà 4. — Pſalm. 129. — Quotuplex ſpiritus noſtri à ſeruitute per Chriſtum ſit facta redemptio. — I. & II. Libertas. — Iſai. 11. — III. Libertas, redemptio ſ[..] Chriſtiana. — Gal. 3.]

Ioan 3.

in me Chriſtus. Et Ioan. 3. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* Quartò, certum dominium habetur, quatenus omnibus rebus ad Dei gloriam vtimur, & vt loquitur Paulus, In bonum noſtrum cooperantur. Quintò, ius ad gloriam comparandā in gratia ipſa Dei ſitum habetur: quòd fructib' iuſtitiæ, & charitatis officijs confirmatur, atque Spiritus ſanctus in pignus & arrham, vti diximus, accipitur: quem quidem æternorum illorum bonorum guſtus quidam, & prælibatio in ſanctis & religioſis viris conſequitur: de quibus Apoſtolus ait: *Guſtauerunt donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti.* Porrò ad corpus quod attinet, non quidē omninò, ac minus quàm ſpiritus modò liberatur: vnde perfectiam redemptionē eius expectamus. Hæc enim ſunt Pauli verba: *Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi primitias Spiritus habentes & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.* Attamen bona permulta ſortitum eſt. Primum enim oblectamenta meliora, & puriora habet: in ipſique eius in hac etiam vita redemptio, & ſanctificatio. Nam Paulo teſte: *Non vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem:* & virgo efficitur ſancta corpore, & ſpiritu: editque de micis quæ cadunt de menſa Domini ſui. Nam ex redundantia donorum ſpiritualium, deriuare ſolet in corpus vigorem quendam interdum propter coniunctionem, quam habet cum anima, & affinitatem, iuxta illud: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Pœnæ autem, labores, & dolores humilitatis ſunt exercitia, ſimulque ad vitam æternam comparandam adiumenta & ſubſidia, Chriſti denique ipſius Domini noſtri, qui in laboribus fuit à iuuentute ſua, virque dolorum, ac ſciens infirmitatem, imitatio. Etſi enim membra corporis propenſionem ad ſua incommoda, & delectationes proprias ſingula per ſe habeant: eas tamen habere, & fructu iuſtitiæ originalis illas extinguentis carere beneficio Dei, crimini non datur. At mors ipſa, exercitium eſt fidei, & ab eius timore per Chriſtū liberamur, auctore Apoſtolo, qui ait: *Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium,* id eſt diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totā vitam obnoxij erant ſeruituti. Quo fit, vt mors dormitio, & ſomnus in Scripturis appelletur. Deinde per eam ſpiritus verè, & mirabiliter redimitur: nam per gloriam, quæ conſumata gratia eſt, omnia dona eius maximè perficiuntur. Accedit, quòd mortis beneficio expectamus redemptionem corporis noſtri. Siquidem

IV. Libertas. *Rom. 8.* *V. Libertas.* *Ephes. 1.* *Hebr. 6.*

Vera corporis noſtri quando ſit futura redemptio. *Rom. 8.*

Corpus interim noſtrum quænam ſit beneficia conſecutum per Chriſtum redemptorem. *1. Theſſal. 4.* *1. Cor. 7.*

Pſalm 83. Huius vitæ labores & moleſtiæ quid conferant. *Pſalm. 87.* *Iſai. 53.*

Mors nobis ipſa quā ſalutaris reddita diuino Chriſti beneficio. *Hebr. 2.* Mors in Scripturis nomine dormitionis, & cur veniat. *II. Mortis fructus.* *Rom. 6.* *III.*

Chriſtus reformabit . . . eſt corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, & Dominus. *Reſpicite,* inquit, *& leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.* Et Dauid: *Qui redimit de interitu vitam tuam:* Atque vt intelligas, ſermonem eſſe de redemptione corporum in reſurrectione, ſubiecit: *Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.* De eodem quoque loquitur Iſaias, cùm ait: *Et redempti à Domino, conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia ſempiterna ſuper caput eorum: gaudium, & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor, & gemitus.* Præſentis ergo vitæ, ſpiritusque libertatem, ſolùm crimen mortiferum, quod charitatem extinguit, tollit; veniale moleſtat, quatenus feruorem charitatis imminuit. Pœnæ verò, atque huiuſce vitæ moleſtiæ, quæ corpus iuxta, atque animam ſæpè affligunt, ac torquent, vota inſuper, quibus arctius conſtringimur cum Deo, ad quædam virtutum officia, & perfectionis potiſſimùm præſtanda, iuſta item præcepta, quæ à principibus ſæcularibus, vel Eccleſiaſticis in ſumma dignitate poſitis proficiſcuntur, quæque poſitiua dicuntur, atque adeò ipſa cōſtitutio magiſtratuum, quibus diuino & naturali iure ſubijcimur, libertatē ſpiritus prædictam nō ſolùm non tollunt, ſed maximo etiam ſunt adiumento, illamque promouent. Nam ſpiritum contrà peccata corroborant, corpus verò ad malum infirmant atque debilitant. Quòd ſi noſtræ ætatis hæretici intellexiſſent, nunquam tot & tantas, tamque ſanguinarias tragedias excitaſſent: Populus enim ſimplex & incautus à ſeditioſis, & turbulentis, ac impijs hæreſum doctoribus ſeductus, prætextu libertatis Euangelicæ tuendæ, ac retinendæ, in eos, quibus ſubeſſe debuerat, arma ſumpſit, quòd quā infeliciter illis ceſſerit, res ipſa indicauit. Agnoſcant igitur omnes quicunque Chriſto nomen dederunt, quanto in diſcrimine verſentur, qui præter libertatem ſpiritus à peccato dæmoniſque ſeruitute, alias ſibi polliceri audēt libertates, quibus abſoluantur vel ab decalogi obſeruatione, vel à legibus canonicis, vel à præceptionibus ciuilibus, vel à votis Deo nuncupatis, vel ab obedientia, & ſubiectione, quam maioribus debent: ea enim ſomnia ſunt, & mera figmenta Satanæ per ora hæreticorū tranſfuſa ſcindendam Eccleſiam, eiusque vnitatem, & pacem diſſoluendam excogitata.

Porrò pretium redemptionis aſſerendū eſt cum Paulo, Petroque Apoſtolorum principe, ſanguinē Chriſti pretioſiſſimum extitiſſe, atq; adeò ipſum eius corpus, quod pro nobis tradidit: ſiue anima, id eſt, viuſ

Infra 8. *Luc. 21.* *Pſalm. 102.* *Iſai. 35.* *Apoc. 21.*

Verum quæ tollant ſpiritus libertatē.

Quæ res non tollant modo, vt Hæretici impudenter mentiuntur, verùm etiam pariant, fouant, ac conſeruent, libertatem ſpiritus noſtri.

Perniciosa Lutheranorum libertas Euangelica.

In quibus conſiſtat. *Exod. 20. & ſeq.*

Quale pretiū redemptionis extiterit.

lentiens,

1. Pet. 1. 1. Tim. 2.

ſenſlens, quā pro nobis poſuit: ſiue denique totus ipſe Chriſtus, qui ſemetipſum pro nobis Patri obtulit. Pauli enim vox eſt: *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, & hominum, homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*: ſiue, vt Græcè habetur ἀντίλυτρον, quæ propriè ſignificat pretiū pro redemptione penſum. Quemadmodū autem Chriſti ſanguis in Cruce fuſus eſt in redemptionem peccatorum, ita in propitiatorio Euchariſtiæ ſacrificio quotidie ſanguis ille idē effuſus commemoratur, atque Deo offertur. Quod verò ſpectat ad inſtrumanta, dicendum eſt, varijs modis redemptionē à Chriſto peractā nobis applicari, cùm fide, tum bonis operibus, atque adeò Sacramentis ipſis, quę propriè vaſa redemptionis Chriſti dici poſſunt, eiusq; merita continent, & virtutē. Et quatenus quidem ad præſentem vitā attinet, initium redemptionis remiſsione peccatorū fit, quæ per duo Sacramenta præcipuè in Nouo Teſtamento perficitur, per baptiſmū nempè, & pœnitentiam. Nam primo quidē Sacramento à peccatis omnibus, in quæ delicto Adæ prolapſi ſumus, in virtute ſanguinis Chriſti in cruce fuſi liberamur: à reliquis verò criminib⁹ atq; delictis mortiferis, quę poſt baptiſmum cōtraximus, Sacramento pœnitentiæ tanquam vnico, & ſingulari remedio (quod à ſacrificio Euchariſtiæ expiante, Chriſtique ſanguinem Deo per ſacerdotem oblatum continenti, vim omnē ſuam atque efficaciam mutuatur) liberamur, atq; expiamur. Quamquā ſanguis Chriſti in altari per ſacerdotes Deo oblatus, vim omnem expiandi peccata ab ipſo Chriſto, ſanguinem illum pretioſum ſponte pro nobis in cruce fundēte, accipiat. Quo quidem per baptiſmum applicato, omnia veteris Teſtamenti delicta, id eſt, quæ ante Chriſtum done fidei cognitum, perpetrata ſunt, ſiue ſint originis, ſiue vitio perſonæ contracta, aqua ſalutari Baptiſmi eluuntur, delenturq; penitus: cętera verò omnia peccata, quę Noui Teſtamenti dici poſſunt, videlicet quòd à baptiſmo ſuſcepto, & Chriſto fide accepto admittantur, eodē Chriſti ſanguine in ara oblato per pœnitentiæ Sacramentum operante, remittuntur. Atque vt hęc peccata poſt baptiſmū poſſunt iterari, ita & oblatio illius ſanguinis per ſacerdotes frequenter repetitur, Sacramentumque pœnitentiæ, quo applicatur, iterari poteſt, ſicut ad expiationē antiqui criminis ſemel tantùm per Chriſtum in Cruce oblatus eſt ſanguis: & Sacramentum Baptiſmatis, quo proximè agit, iterari nequit: quanquam, vt diximus, & libenter repetimus, omnis expiandorum criminium vis & virtus, quam Sacramentum continet Euchariſtiæ, nō nouo marito aliquo, verùm antiquo illo, quo ſanguinē ſudit in cruce, comparatur. Modus tamē applicandæ huius virtutis varius eſt, ſapientiaque Dei mirificè conueniens.

Matth. 26. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & ſeq.

Redemptionis inſtrumenta.

Baptiſmus & pœnitentia, ... redemptionem.

Gen. 3.

Hoſtia in cruce ..., vnde vim ſuam omnem mutuatur.

Baptiſmi, & pœnitentiæ in quo differant Sacramenta.

Quod quò magis, prudens Lector, intelligas, animaduerte, inter multas captiuitates populi Dei fuiſſe celebres, ac inſignes duas: alteram quidam, in qua filij Iſraëlis captiui in Ægypto detenti ſunt, in quā non quidem in ipſiſmet, ſed in patre ſuo Iacob deſcenderunt, ſed ab illa liberati ſunt illorum poſteri per ſe ipſos: alteram, qua captiui ducti ſunt in Babylonem, in quā ſine parente ſuo, à natali ſolo Hieruſalem vi abducti ſunt, atque ijdē illi in liberatione ab illa captiuitate, magna ex parte redierunt: nā multi delectati, & capti Babyloniorum hominū conſuetudine, ædificantesque domos, & plantantas vineas atque olioueta, reuerti cùm liceret ad proprium ſolum, noluerunt, vt ex ſcripturis egregiè Lyranus probat. In hac duplici captiuitate depictū eſt atque repręſentatum duplex peccatum, quo miſerè captiuamur, ac inuoluimur: alterum quidē Adæ delictum eſt, quod originale appellatur, quod nequaquam à nobis ipſis, ſed in ipſa origine noſtra, & capite noſtro, Adam ſcilicet omnium noſtrū parente perpetrauimus: alterum verò eſt peccatum perſonale, quod quiſque ſua voluntate atque actione cōmittit. Liberatio ergo à priori peccato quod originale diximus, in liberatione ab Ægypto delineata eſt. Namque vt ab illa quiſque liberatus eſt per ſeipſum, quàm in patre ſuo in Ægyptum deſcendente, & non per ſemetipſum incurrit: ad eum propè modum in primæuo illo & antiquo delicto à nobis ipſis, Chriſti beneficio in baptiſmo liberamur: quod tamē non per nos, ſed in Adam primo parente noſtro admiſimus. Redemptio verò à perſonali delicto, mirificè eſt adumbrata in eductione populi de captiuitate Babel. Quemadmodum enim ab illa ipſi illi, qui ducti fuerant in Babylonem, non niſi propria ſponte reuerterunt: ſic ſanè à peccato huiuſmodi, quod propria ſponte, & liberè cōmiſimus, nō eripimur, niſi noſtra ipſorū voluntate pœnitentiam egerimus, atq; niſi Sacramento confeſsionis beneficium abſolutionis ſuſcipiamus. Etſi non deſint per multi, qui mundi huius delicijs capti, & voluptatib. carnis ineſcati, cœleſti patriæ nuncium remiſerunt, cœleſtibus bonis renunciantes: quibus maximè ſimiles ſunt ij, qui è Babylone reuerti noluerunt. Sed manent in perpetua confuſione, & tenebris igno-

Duplex Iudæorū captiuitas.

Gen. 46. & ſequent. Actor. 7. 4. Reg. 25. & ſeq. & alibi.

Lyranus in Eſd. cap. 1.

Ambæ captiuitates illæ quid adumbrauerint.

Exod. 14. & ſeq.

Qualis ab originali peccato, qualis verò à perſonali ſit noſtra redemptio.

Terrenorum potius, quam cœleſtium bonorū amatores in quibus præfigurati.

rantiæ, prauis ſuis affectionib' vincti, verberati, ac puncti à cóſcientia, crudeliumque tyrannorum, nempè demonum ſuggeſtionibus excruciati; viliſsimo ſiliquarũ cibo, id eſt, terrena & fœda ſenſus voluptate alti, nec tamẽ ſaturati, laboribus magnis, ac difficillimis, tum corporis, tũ animi implicati: omni denique honora, puraque conſolatione, atq; veris delicijs expoliati. Hac itaque ratione redemptio applicatur in hac vita, in futura verò ad reſurrectionẽ corporum miniſtrabunt Angeli, congregando electos à quatuor ventis. Nec enim decuit, vt ſtatim à Chriſto corporis libertatem, & ſpiritus conſequeremur: ſed vt paulatim, & gradibus quibuſdã ad illam perueniremus: tum vt Chriſtum in Cruce ferenda imitemur, tum vt humiliati ac depreſsi æternam magis exaltationẽ promereamur: tum denique quoniam pactum nouum in Chriſto durius illo Adæ (quo ſcilicet à delicijs ad delicias, & à terreſtri ad cœleſtem paradiſum aſcendebatur) eſſe debuit.

Luc. 15.

Matth. 24.

Redemptionem corporis noſtri cur niſi in fi[n]os ſeculi ſimus habituri.

Quando redemerit nos Chriſtus.

De tempore verò, dicendum eſt Chriſtum quòd ad ſe attinebat, & ratione cuiuſdã virtutis, & capacitatis noſtræ in cruciatibus, & morte ſua, In qua ſanguinem pro nobis copioſum effudit in genere, & tanquam cauſam vniuerſalem, operatum fuiſſe redemptionem, Deumque obedientiam eius pro nobis credituris, quos in ſpiritu ſuo cõtinebat, acceptaſſe; quo pacto Adam inobediens omnes nos ſecundùm corpulentam ſubſtantiam & ſecundã ſeminariam rationem continebat. Hæc ergo redemptio vnico die peracta fuit, quatenus ad eam ſpectat, de qua Zachar. 3. c. vaticinatus eſt: *Ecce ego cœlabo*, inquit, *ſculpturam eius, ait Dominus exercituum, & auferam iniquitatẽ terræ illius in die vna.* Quod ad nos verò pertinet, ea vt plurimùm fit, cũ fide, & Sacramento, vel etiam ſine illo (vbi accipere Sacramentum nõ vacat) gratiam cũ virtutibus Theologicis coniunctã accipimus, atque ita quidẽ dies iuſtificationis noſtræ, inchoatæ redemptionis noſtræ dies eſt. Porrò dies futuræ beatitudinis noſtræ dies completæ atque perfectæ redemptionis eſt: qua de perfecta redemptione loquitur Oſeas, dicens: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne.* Atque ita, quemadmodum iuſtitia redimimur Chriſti, per eamque ſoluitur pretium noſtræ liberationis: ſic per iuſtitiam noſtr[a]s inhærentem quam vocat, à peccato, ac eius tenebris actu eruimur: vt meritò Iſaias dixerit: *Dedi te in fœdus populi, vt ſuſcitares terram, & poſsideres hæreditates diſsipatas: vt diceres his qui vincti ſunt; exite: & his qui in tenebris;*

Geneſ. 3.

Zachar. 3.

Imperfectæ primũ, deinde perfectæ quæ dies redemptionis noſtræ.

Oſeæ 13. & 1. Cor. 15.

Quales nondum à Chriſto redempti eſſemus teſte Propheta.

Iſai. 49.

reuelamini. Videtur enim metaphorice deſcribere peccatorem tenebroſo carcere cõcluſum, ita vt dum liberatur, exire, ac, veluti in lucem venire dicatur. Dicitur autẽ de præterito redemptionem feciſſe, quia Prophetis moris fuit futura per præteritũ tempus enunciare, ob eorũ, quæ dicuntur, certiſsimum euentum, qua ratione multi antiqui vates idã præcinuerunt, ita enim dixit Dauid: *Redemptionem miſit Deus populo ſuo.* Et alibi: *Dicant qui redempti ſunt à Domino, quos redimit de manu inimici.* Alibi quoque inuitat ad noua cantica ob hãc ipſam cauſam: *Cantate*, inquit, *Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam;* & : *Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.* Si ergo Propheta gratulatur, & gaudet, quaſi ea iam facta ſint, quæ duce Spiritu ſancto agnouerat multis poſt ſeculis facienda eſſe, quid mirum ſi Zacharias iam concepto redemptore, & redemptionem quaſi pro foribus cernens, dixerit: *Quia fecit redemptionem plebis ſuæ?* Nunc autem cum Hæretici ita argumentãtur, Chriſtus operatus eſt redemptionem noſtram; reconciliauit nos Patri: *Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo:* ergo reconciliati ſumus; redempti ſumus; mundati ſumus à peccatis noſtris: nullo alio nobis eſt opus: Profectò volẽtes, ac ſcientes inſaniunt, nolentes intelligere, nos redemptos eſſe à peccato, vt ſerui iuſtitiæ efficiamur, & vt ait Paulus: *Redemit nos ab omni iniquitate: vt mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.* Vt enim rectè non colliges, per Chriſtum redempti ſumus, ergo fide nõ eſt opus ad iuſtitiam, vel ad ſalutem. Sic ſanè malè ratiocinatur, quià redemptione à Chriſto facta infert: ergo non eſt opus recipere Sacramenta: ergo non eſt diuinæ legi obtemperandum. Nam vt fidem à redemptis à ſe exigit, Ita Sacramentorum ſuſceptionem, decem mandatorũ obſeruationem, virtutum omnium exercitium, ac maximè patientiam in cruce ſua ad eius exemplum imitationẽ perferenda ſæpè efflagitat. Dicimus itaq; Chriſtum feciſſe redemptionem, & vno die abſtuliſſe peccata totius mundi, iuxta Zachariæ vaticinium, hoc eſt, expiari, remittique potuiſſe peccata per mortem ſuam. Et ita tanquam generalis cauſa, ac meritum quoddam vniuerſale noſtræ redemptionis ſanguis Chriſti in cruce ex obedientia profuſus, exiſtit. Huic autem vniuerſæ cauſæ, adiungendæ ſunt cauſæ ſingulæ fructum mortis Chriſti nobis applicantes. Quod vt ex parte per fidem fit,

Dominus Deus cur dicitur feciſſe, non facere, aut facturus redemptionem.

Pſalm. 110.

Pſalm. 106.

Pſalm. 97.

Ibidem.

Hoc ſophiſma Hæreticorum Chriſtus nos redimit, pro nobis Patri ſatisfecit, nihil ergo à nobis exigitur, quã leue.

Rom. 8.

Apoc. 1.

Rom. 6.

Titum 2.

Qualis illarũ argutatio.

Domino ſe Redemptori quid debeant redempti.

Philip. 2.

multò

Quemadmodum Chriſti redemptio nobis applicetur.

multò magis per Sacramentorum venerabilem ſuſceptinnem, per obedientiam cultumque diuinæ legis, tum denique per reliqua virtutum officia, quibus indies virtutem mortis Chriſtl nobis applicamus atque communicamus.

Idem Chriſtus fecit redemptionem duplicem.

Fecit autem redemptionem tum à peccato contracto ſubleuando, tùm à futuro, & contrahendo ſeruando: atque hoc genus redemptionis eximium eſt, & excellentiſſimum iuſtis omnibus, perinde ac illud plus omnibus peccatoribus neceſſarium Receptaculũ verò capax huius redemptionis eſt plebs Dei, de qua Zacharias dixit: *Plebis ſuæ.* Vbi notandum in primis, Græcè legi in dãdi caſu, τῷ λαῷ. Et ſic pleraque vetuſta Latina exemplaria habent: *Plebi ſuæ,* quamquam vſu iam ex dandi, factus ſit gignendi caſus.

Plebs Dei quæ redempta.

Eſt autem plebs Dei populus Iudæus fide non ficta Meſsiam regem confitens, ratione executinnis gratiæ, vel gloriæ: Chriſtus enim omnium Rex, atq; Redemptor exiſtit: nec enim alioqui abſque eius meritis omnibus, etiam paruulis, adiumenta ſaluti neceſſaria conferrentur.

Deus quos eligere dignetur.

Et quidem vocat Chriſtianos plebem, quæ ima, & contemptui eſſe ſolet: at nouum nõ eſt Deum contemptibilia, & ea, quæ non ſunt, eligere, vt cõfundat fortia.

1. Cor. 1.

Neque verò Conſtantinus ille Magnus inſitus Chriſto fuiſſet, illique adhæſiſſet, niſi ſe Chriſto ſubmiſiſſet, & quaſi vnum aliquem de plebe communi ſe illi credulum præſtitiſſet, & obſequentem. Sic enim alibi Chriſtus dixit: *Vocabis nomẽ eius Ieſum: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.*

Matth. 1.

Plebem à Domino redemptam, Apoſtolorum principes quam honorifice cõpellent.

Hæc autem plebs redempta vocatur alio in loco à Paulo, populus peculiaris, ſiue acceptabilis, ſectator bonorum operum: & à B. Petro, populus acquiſitionis, id eſt, populus Chriſti ſanguine redemptus: à Paulo etiam in Actis, Eccleſia dicitur, quam acquiſiuit ſanguine ſuo; & alijs pleriſque glorioſis titulis in Scriptura decorantur, qui redemptionis Chriſti participes ſunt effecti.

Ad Titum 2.

1. Pet. 2. & Exod. 19.
Actor. 20.
Apoc. 5.

Namque dicitur in Apocalypſi: *Dignus es Domine, accipere librum, & aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes.*

Finis redemptionis Chriſti.

Poſtremò, finis redemptionis huius proximus eſt, omnis pœnæ atque moleſtiæ abſorptio, completaque noſtra, tũ corporetum anima, ſpirituque felicitas: vltimus verò finis eſt atque potiſsimus perfectio creaturarũ ratione præditarum, quas Deus ad hanc felicitatem prædeſtinauit, atque opera hoſtis Sathanæ generis humani impeditas, fraudulenterque abalienatas, ad finem hunc præſtantiſſimum perduxit: vt ita vera ſit ſententia Salomonis: *Sapientia vincit malitiam.*

Sap. 7. vt paſſim à patribus citatur.

Gloriam Dei & nomẽ quid illuſtret.

Sic enim illuſtratur Dei gloria, & poteſtas, vt habeat multos miniſtros in regno ſuo, qui in perpetuum eius laudes, præconia, miſericordiasque decantent. In quorum numero, vt nos pro ſua clementia, & benignitate adſcribere velit, demus operam, vt tantum Redemptorem gratis animis agnoſcamus, eius verbis, & monitis auſcultemus, legemque eius, atque mandata cuſtodiamus, præſtante eodem Redemptore, & Saluatore noſtro Chriſto Ieſu: cui cum Patre, & Spiritu ſancto deferatur omnis laus, gloria, honor, & Imperium, in ſempiterna ſæcula, Amen.

TRACTATVS XIX.

In illa verba: *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui: Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt Prophetarum eius.*

Luc. cap. 1.

CVm Deum Opt. Maximum ornauerit Zacharias magnis laudibus, propter beneficium viſitationis, & redemptionis factæ; declarat eiuſmodi munera non niſi per Chriſtum, & in Chriſto mundo impenſa fuiſſe, cùm ait: *Et erexit cornu ſalutis nobis.*

Illud: & erexit cornu ſalutis nobis: dupliciter ad literã accipitur.

Quo loco in primis coniunctio, &, bifariam accipi poteſt: vel vt ſit explicatio maior dictorum, pro, id eſt, erexit. Vel ſecundò, vt reddat cauſam, vt ſępè more Hebręo vſurpatur, & talis eſſet ſenſus: Quia erexit cornu. Eſt enim vel expoſitio viſitationis, vel cauſa, erexit, ſiue excitauit cornu ſalutis, vt alij volunt.

Hebraiſmorũ cognitio perutilis.

Cùm Hebræa lingua ſit omnium vetuſtiſsima linguarum, formulas quaſdam loquendi habet, quæ nunc apud alias linguas, non ſunt in vſu; qui modi dicendi niſi intelligãtur, magnoperè impediunt ſacrarum literarum ſenſum & intelligentiam.

Cornu quid. Cur datum à natura.

Cornu igitur, propriè pars eſt quorundã brutorum animantium, ſolida & fortis ab excrementis neruorum, tanquam à propria materia in eorũ capite generata: quemadmodũ ex eiſdẽ excrementis dentes, vngues, cruſta, & pili procreantur. Eſtque hęc pars animalis in capite eminens, atq; robuſta, qua ſe animal tueatur, & cùm opus ſit, offendat, gloriaque eſt, & ornamentũ ipſius animalis, quatenus gloriatur de fortitudine & robore, atque eo honeſtatur: quemadmodum quibus cornua natura ſua non comperunt animalia, illis afflicti-

Lactant. lib. de Opificio. *Baſil. tom. 1.* Extremitates hominis cornuum curvenuant.

dehoneſtantur, vt ait Lactantius. Per metaphoram ergo huius vocis multa ſignificantur, vt docet B. Baſilius in Pſalm. 28. Quoniam enim cornu extrema pars animalis eſt, rectè quod extremum eſt, cornu appellatur. Hinc cornua altaris in Scripturis leguntur: *Conſtituit*, inquit, *diem ſolemnem in cõdenſis* (hoc eſt, crebris victimis) *vſq; ad cornu altaris*. Ita extrema pars, ſeu ala exercitus cornu dicitur. Erat enim in exercitu dextrum cornu, & ſiniſtrum, & qui inter illa cornua erant, media acies dicebatur, de quibus in libris Machabæorum interdum fit mentio. Simili ratione Poëta, extrema Antennarum, vocauit cornua. Ait enim: *Cornua velatarum obuertimus Antennarum*. Mons quoque, quòd altus ſit & firmus, dicitur cornu, iuxta illud Iſaiæ: *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei:* id eſt, in loco edito, ſiue montoſo, & pingui. In quibus verbis ſubeſt duplex metaphora, altera, vt cornu ponatur pro eminentia ſitus; & locum pinguem vocet filium olei. Erat ſiquidē terra promiſſionis, montoſa, ac fertilis, nimirùm quæ lacte, & melle flueret. Cornua etiam ferrea Sedechiæ, hoc eſt, eis ſimilia, legimus in ſcripturis, quæ, vt imago Petri, Petrus dicitur, eodē modo & illa cornua, quòd ad ſimilitudinē cornuum eſſent efficta, quemadmodū Moyſis & illa deſcendētis de monte, ob quæ glorioſus atque timendus erat: hinc cornu gloriam ſignificat. Deinde propter ſimilitudinem in proprietatibus fortitudinis, eminentiæ, & gloriæ, robur, & gloria, & proſperitas cuiuſque appellatur cornu, iuxta illud: *Nolite extollere in altum cornu veſtrum:* id eſt, Nolite iactare veſtrā potentiam & gloriam; rurſus: *Et omnia cornua peccatorū confringam, & exaltabuntur cornua iuſti*. Cornua quippe peccatorū ſunt fortitudo, prudentia carnis, & diuitiæ, quibus illi abutentes, bonos feriunt, debileſque deijciunt. Contra verò, bonorum cornua ſunt virtutum infuſarum à Deo chorus, & comitatus, quo illi dæmones, & improbos ventilare ſolent. Item alibi: *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu*. Et Anna mater Samuelis: *Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo*. Et infra in eodem cantico: *Dabit imperium Regi ſuo, & ſublimabit cornu* (id eſt, potentia, & gloria) *Chriſti ſui*. In lib. 1. cap. 2. Machab. dicitur: *Et obtinuerunt legem de manibus Gentium, & de manibus Regum; & non dederunt cornu peccatori:* videlicet palmā, ſiue victoriam. Tertiò, ob ſimilitudinē transfertur ad perſonas excellentes, vel ad Angelos. Vide Apoc. 5. *Habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram*, ſic

Pſalm. 117.

Quibus rebus alijs aptetur hæc metaphora.

Virg. lib. 3. Æneid.

Iſai. 5. Quid illud Iſaiæ. Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei.

Exod. 3. & alibi paſſim. *3. Reg. 22. & alibi.*

Exod. 34. & 2. Cor. 3.

II. Significatus cornu.

Pſalm. 74.

Ibidem.

Cornua peccatorum bonorum item cornua quænam ſint.

Pſalm. 43. *1. Reg. 2.*

1. Machab. 2.

III. Significatus cornu.

Apoc. 5.

dicti, quoniam alti, potentes, glorioſi, carnemque ſuperantes. Simili ratione transfertur ad Reges, quos ex cornu olei inungi apud Hebræos mos erat, vt cōſtat de Saule, & Dauide inunctis à Samuele. Apud Dan. enim cap. 7. ſic eſt ſcriptum: *Porrò cornua decem ipſius Regni decem Reges erunt*. Et Apoc. 17. *Et decem cornua quæ vidiſti, decem Reges ſunt*. Rex enim eminere debet ſuper alios vt Saul, qui ab humero, & ſurſum eminebat ſuper oēs filios Iſraël. Rex inſuper, vt forte propugnaculum pugnare debet pro ſuis tuendis: vnde petebant Iſraelitæ Regem, dicentes: *Rex erit ſuper nos, & erimus nos ſicut omnes gētes, & iudicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis*. Poſtremò, Rex gloria eſt, & decus regni ſui, quare ſcriptū eſt: *Beata terra, cuius Rex eſt nobilis*. Aptiſsimè autem iſthæc metaphora, cornu, conuenit Chriſto, quia gloria eſt & ornamentū mundi, iuxta illud: *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael*. Eminentiſsimus eſt, & ſuper omnes; qui de cœlo deſcendiit: & qui virtus, & filius Altiſſimi vocatur. Omnem etiam carnē longè ſuperat: fuitque fortiſsimus, qui fortem illū ſpoliauit, & qui fortitudine ſua principem mundi huius foras eiecit. Noſtra etiam prælia ipſe pro nobis geſsit, acriterque bellauit, atque glorioſum de hoſtibus ſuis, & noſtris triumphum reportauit. De cuius armis loquens Propheta, ſic ait: *Cornua in manibus eius:* explicans verò qualia cornua, ſubdit: *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius*. Quid, inquam eſt, cornua in manibus eius, niſi quod alio in loco dicit: *Poſuiſti vt arcum æreum brachia mea? & quales fuerint hoſtes proſtrati Chriſti manibus*, ſubiungit: *Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius*. In primo enim aduentu ſuo diabolum expugnauit, debilitauitque: in ſecundo autem, mortem proſtraturus eſt, vt Apoſtolus teſtatur: *Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors*. Quæ proptereà dicitur ante faciem Chriſti fugere; quod per reſurrectionem omninò extinguetur, & ſtatim veniet ad iudicium. Atque ita Theophylactus, & Origenes per cornu altaris, Chriſtum, ſiue Regnum eius interpretantur. Origenis verba ſunt hæc: *Suſcitauit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid, in qua ſecundùm carnem natus eſt Chriſtus. Et verè, quia fuit cornu ſalutis in domo Dauid, Prophetia iſta concinitur. Vinea enim facta eſt in cornu. In quo cornu? In Chriſto Ieſu, in illo, in quo nunc ſcribitur, &c.* Hæc ille. Videtur ergo Zacharias hoc verbo alludere ad Dauidem, qui Pſalm. 131 prædixit: *Illud producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo*. Et ad Ezechielem cap. 29. *In die illo pullulabit*

Reges triplici ratione appellantur cornu. *1. Reg. 10.* *Infra 16. & 2. Reg. 2. & 5.* *Daniel. 7.* *Apoc. 17.* *1. Reg. 9.*

Suprà 8.

Eccleſ. 10. Chriſtus quā rectè appelletur cornu. *Luc. 2.*

Luc. 11. *Ioan. 10.*

Habac. 3. Cornua in manibus Chriſti iuxta Prophetam quænam ſint. *Pſalm. 17.*

Habac. 3.

1. Cor. 15. Ante faciem Chriſti ire mors cur dicatur.

Theophyl.

Orig. hom. 10. in Luc. propè initium. *10.* *ante dimid.* *Iſai. 5.*

Pſalm. 131.

Ezech. 29.

cornu

cornu domus Iſrael. Vel, vt Hebræa habent: *Germinare faciam cornu domus Iſrael.* Quod perinde eſt atque dicere: *& erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* Sunt enim præter tauros, aliaque animalia inſtructa cornibus, præcipuè duo quæ robore, & firmitate in cornu maximè pollent: alterũ eſt Rhinoceros, ſic dictus, quod naſum cornutũ gerat: quòd bellũ gerere cum Elephanto fertur, atque illum interdum expugnare. De quo Deut. 33. eſt ſermo, cùm loquitur Moyſes de Ioſeph: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius,* (nam ſolent eſſe primogeniti maiores, & fortiores) *cornua Rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes vſq; ad terminos terræ:* quæ propter Reges fortiſsimos Ephrahim tribus dicuntur. Alterum animal eſt Monoceros, ſiue Vnicornis, quòd cornu validum, & prælongũ in fronte gerat: atque hic, vt teſtantur quidam ſcriptores in hiſtoria de animalibus, dux animaliũ eſt in bibendo. Nec enim de aquis venenatis bibere audet, niſi prius ille cornu ſuo contactas aquas à veneno permundet: in luſtro verò, ſeu latibulo ſocium nõ patitur vllo modo; leonemque ſuperare in pugna dicitur. Atq; huic Chriſtus comparatur, ſecundùm illud: *Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.* Et alibi: *Dilectus quemadmodũ filius Vnicornium,* vt exponit Baſilius: nam Chriſtus impatiens eſt conſortij in diuinitate: nam per ipſius ſolius fidẽ omnium falſorum deorum cultus euanuit. Atque ob eam cauſam, cùm propoſuiſſet Tiberius Imperator de recipiendo Chriſto in numerum deorum, per Senatum reclamantem impediuit Deus. Nolebat enim cum alijs ſimul coli, qui ſolus reiectis omnibus alijs dijs tanquã vanis & falſis, vt viuus, & verus Deus adorari volebat, & coli. Ipſe etiam tactu ſanctiſsimæ carnis ſuæ aquas baptiſmi ſanctificauit, atque ad regenerandum ſalutares effecit. Pulchreque hiſce in animalibus, quæ Elephantem expugnare, & leonem feruntur, victoria Chriſti de dæmone parta repræſentatur: nam in leone rugiente, & Beemoth, id eſt, Elephanto dæmon in Scripturis ſignificatur.

Rhinoceros vnde dictus. Illius fortitudo

Deut. 33.

Monoceros ſiue Vnicornis quare dicatur: eius ingenium & natura.

Pſalm. 61. Pſalm. 28. Vnicorni cur ſimilis Chriſtus. Baſil. in 28. Pſalm. tom. 1. Euſeb. lib. 2. hiſt. Eccleſ. c. 2. tom. 1. II. ratio.

Matth 3. Ioan. 3. 1. Pet. 5.

Leo rugiens, ac Beemoth, ſiue Elephantus in Scripturis quid myſtice ſignent. Iob 40.

Sequitur: *Salutis.* Salus vulgo ſanitas eſt, quæ proportio humorum, & membrorum eſt, animam à ſuis functionibus non impediens. Tamen in Scripturis liberationem à quouis malo ſignificat, ſiue ſit ſpiritualis, ſiue temporaria, iuxta verbum Iudic. 15. *Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hãc maximam, atq; victoriam.* Et 1. Reg. 14. dicitur: *Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnã in Iſrael.* Ideò iudices, Saluatores dicebantur. Interdum ſalus eſt liberatio à malo ſpirituali, quod frequens eſt in ſacris voluminibus. Ait enim Dauid: *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea: quẽ timebo?* Et apud Iſaiam: *Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna.* Et Salomon: *Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ, & melior eſt omni auro, & argento; & corpus validum, quàm cenſus immenſus.* Apoſtolus etiam ait: *Euangelium eſſe in ſalutem omni credenti;* & Dominus Zachæo: *Hodie ſalus huic domui facta eſt.* Salus autem quam Chriſtus attulit, ad ſpiritum liberandum in hac vita ab ira Dei, peccatique labe, & poteſtate dæmonis; in alia verò, corpus, & ſpiritum ab omni mortis dominio & pœna, moleſtiave ſpectat. Eſt ergò Chriſtus cornu ſalutis, id eſt, vis diuina in ſalutẽ omni credenti, ſeu potius potentiſſimus ac robuſtiſſimus Rex, ſuos ab omni iniuria & malo ſpiritus animæ & corporis ſaluans, qui de ſe ipſe per Iſaiam dixit: *Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum.* Et de hoc dixit idem Propheta: *Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & progenitorem, qui liberet eos.* Et videtur in his verbis Zacharias alludere ad verba Dauidis dicẽtis: *Protector meus & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus.* Per aſſumptionem enim humanæ naturæ ſuſceptor noſter eſt factus, & cornu ſalutis noſtræ. Sequitur, *Erexit,* ſiue excitauit, quaſi à ſomno, vt exponit Theophylactus: vel vt in alijs locis Scripturæ habetur, *Exaltauit,* vt illud: *Exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.* Et, *In nomine tuo exaltabitur cornu noſtrum.* Et rurſus, *Exaltabuntur cornua iuſti.* Alibi etiam, *Et ſublimabit cornu Chriſti ſui.*

Salus quid. Quot modis accipiatur in Sacris literis. Iudic. 3. & aliàs. & 2. Eſdr. 9.

Pſal. 26. Iſai. 45. Eccl. 30.

Rom. 1. Luc. 19 Cornu ſalutis quomodo Chriſtus.

Rom. 1.

Iſai. 63.

Suprà 19.

Pſal. 17.

Theophyl. 1. Reg. 2. Pſalm. 88. Pſalm. 74. 1. Reg. 2.

Erexit autem dictum cornu, primùm quidem quòd myſterium incarnationis in Dei prædeſtinatione quaſi abſconditum, detexerit atq; reuelauerit, vt animal paruũ cornigerum nondum habens actu cornua, ſed habitu, vt figulus educens è mente ſua vaſa: ita Chriſtum in gloriam noſtrã prædeſtinatum, Deus in lucem eduxit, & erexit, iuxta id: *Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: ante cõſpectum gentium reuelauit iuſtitiã ſuam.* Et Apoſtolus ait, *Manifeſtè magnũ eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.* Deinde *erexit,* conferendo humanitati Chriſti tam alias & inſignes inhærentes gratias, & prærogatiuas ad exornãdam corpore & animo dignitatem Meſſiæ, vt ab eo tanquam ex pleniſſimo atq; vberrimo fonte, omnes qui ſitiunt, ſalutem ſuam, abundanter accipiant, & deriuent. Nam quaſi adeps ſeparatus eſt ab omni carne, hoc eſt, ſegreg. à peccatorib

Prima ratio, cur Deus ſublatum erexerit cornu ſalutis nobis.

Pſal. 97.

1. Tim. 3.

II. Ratio.

Ioan. 7.

Eccleſ. 47.

ſicut Dauid à filijs Iſrael, autore Salomo-
III. ratio. ne. Præterea *erexit*, non tantū ad dona præ-
dicta eleuando, ſed etiam ad ipſam hypo-
ſtaſim filij Dei, atque perſonam exaltãdo.
Vt ſi Gigas infanté ſupra humeros ſuos po
IV. ratio. neret. Item, erexit Chriſtum per crucem,
& mortem humiliatum, ſuſcitando eum à
mortuis, ad cęlum euehendo, ſpiritumque
illius ſuper omnem carnem effundendo,
vt fieret ſpiritualis, & regnaret in Iudæis,
& gentibus, quaſi in Iuda & Iſraele. Hinc
Philip. 2. Apoſtolus dixit: *Humiliauit ſemetipſum, &c.*
Propter quod & Deus exaltauit illum: & dedit
illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Vt in no-
mine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terre-
Vnde nomen *ſtrium, & infernorum, &c.* Hoc autem cornu
Iubilei deſcen in educendis ſanctis patribus priſcis illis de
dat.
Leuit. 15. limo cruentauit, recteque congruit cornui
regnãti tuba cornea, quam de more Iudæi
in anno Iubilei celeberrimo ſolebant infla-
Luc. 4. & re. Nã Chriſtus Dominus venit annunciare
Iſai. 61. annum Domino acceptū: & Iobel (vnde Iu-
bileum) cornu arietinum in lingua ſancta
Hoc cornu ſa- ſignificat. *Erexit* autẽ hoc *cornu nobis*, id eſt,
lutis cur Deus
erexerit nobis ad noſtrã vtilitatem: etſi. n. plus ad honorẽ
Philip. 2. & gloriã ipſius cornu, vt Paulus dixit: *Pro-*
pter quod & Deus exaltauit illum, &c. magis
Rom. 1. & tamen, vt dixi, ad noſtrum commodum,
Infra 2. quàm propriũ ſui ipſius illud erexit, atque
ſublimauit. Nobis etiã, id eſt, Iudæis, vt. n.
ait Paulus: Iudęo primùm & Gręco omnia
merita Meſſiæ cõmunicantur. Ideò Petrus
Act. 3. in Actis: *Vos eſtis*, inquit, *filij Prophetarum, &*
Act. 13. *teſtamenti. Vobis primùm Deus, ſuſcitans filium*
ſuum, miſit eum benedicentem vobis, vt cõuertat
ſe vnuſquiſq; à nequitia ſua. Paulus quoque ad
eoſdem dixit: *Vobis oportebat primũ loqui ver-*
bum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos
vos iudicaſtis æternæ vitæ; ecce conuertimur ad
Chriſti erga *gentes.* Nobis ſimiliter ait: *Quia propter nos &*
Eccleſiam ſuã *noſtram ſalutem deſcendit de cœlis.* Neq; verò
cura & proui-
dentia. rex noſter deſinit gubernare Eccleſiã ſuã,
& pro ea tacente, contra tyrannos, hæreti-
cos, atq; hypocritas belligerare: ita vt con-
Pſal. 88. fidenter dicat Propheta: *Domine in lumine*
vultus tui (hoc eſt per fidem) *ambulabunt, &*
in nomine tuo exultabunt tota die, (ſcilicet in
nomine Ieſu) *& in iuſtitia tua exaltabuntur:*
(per quam ſunt redempti) *Quoniã gloria vir-*
tutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabi-
tur cornu noſtrũ. Quia Domini eſt aſſumptio no-
Pſal. 148. *ſtra, & ſancti Iſrael Regis noſtri.* Et iterum: *Con-*
feſſio eius ſuper cœlum & terrã, & exaltauit cor-
nu populi ſui. Nam quo modo alias potuiſſet
1. Reg. 17. Dauid victoriam obtinere de Gigãte Go-
1. Reg. 13. liath, de Rege Saule ſibi perpetuũ bellum
Rom. vii. indicente, vel de Abſolone filio rebelli, &
fratricida: quomodo etiã nos conterremus
Sathanam, in Goliath adumbratũ, ſub pe-
dibus noſtris: vel vinceremus mundũ aptè
in Saule repręſentatum, vel expugnaremus *2. Reg. 18.*
propriam carnem eleganter in Abſalone *1. Ioan. 4.*
delineatam, & quæ perpetuò machinatur
contra ſpiritum, niſi cornu noſtrum exal-
taſſet Deus, & niſi maior eſſet, qui in nobis
eſt, quàm qui in mundo? Sequitur: *In domo* Cur in domo
Dei Dauid pueri ſui. Domui Iſraelis prædixe- Dauid pueri
ſui Deus ere-
rat Ezechiel cornu erigendũ: *In die illo*, in- xerit cornu
ſalutis.
quit, *victa Aegypto*: (id eſt, idolorũ cultu de- *Ezech. 39.*
ſtructo) *pullulabit cornu domui Iſrael, &c.* Et *Pſal. 131.*
Pſaltes: *Illuc producam cornu Dauid; paraui lu-*
cernam Chriſto meo: quibus verbis Chriſtum
in caput, & Regem Eccleſiæ fortiſsimũ fu- *Ioan. 1.*
turũ prænuntiat, & pręcurſorem eius de eo
teſtificantẽ, eumque digito oſtẽdentem, in
lucerna aptè deſignatũ prophetat. Nam &
ille *Lucerna ardens & lucens* à Chriſto dici- *Infrà 7.*
tur. Et licèt Chriſtus lux ipſa fuerit illumi- *Suprà 1.*
nans oẽm hominem, tamẽ quia carnis teſta
obuolutus venturus erat; ideò Deus illi lu-
cernã, qua monſtraretur & oſtenderetur,
decreuit: & vt re inuenta, iam non vltra eſt
opus candela, vel lucerna, ſed extinguitur;
ita, poſtquam Chriſtus eſt oſtenſus Ioannis *Infrà 3.*
indicio, & factus manifeſtus, quaſi extincta Quid domus
Dauid.
eſt lucerna. Dominus autem non locum, *Matth. 21.*
ſed rem in ea cõtentam per metonymiam Dauid vt Chri
ſtum præfigu-
ſignificat, id eſt, oriundos ex eius familia, rauerit.
qui coloni ſunt domus. Dauidem autem e-
legit Deus ac eius maiores, ideoque aptos
eos effecit, ex quibus deſcenderet, atq; illi
facta eſt clarior promiſſio de Meſſia R ge,
vt illud: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem* *Pſal. 131.*
tuam. Eratq; typus Chriſti in regnando: nã *2. Reg. 7.*
vt ille primùm in his, qui erant amaro ani- *1 Reg. 22.*
mo, & ære alieno obęrati, regnauit, deinde *2. Reg. 2.*
in Hebrõ in Iuda, poſtremò in Iſrael: ſimi- *Infra 5.*
li ratione Chriſtus primùm regnat per pœ- *Matth. 18.*
nitentiam, qua homines amaro fiunt ani-
mo, & ſe debitores agnoſcunt decem mil-
lium talentorum, quæ non ſunt ſoluendo,
niſi creditor Deus debita clementer remit-
tat. Regnauit Chriſtus etiam in Iudæis ac II. ratio.
gentibus, atque etiam Chriſtus Dauid vo-
catur in Prophetis: *Et ſuſcitabo*, inquit Eze- *Ezech. 34.*
chiel, *ſuper eas oues, ſcilicet paſtorem vnum, qui*
paſcat eas, ſeruum meum Dauid: Ipſe paſcet eas,
& ipſe erit eis in paſtorem. Vocat autem Da- Dauid puerũ
ſuum, id eſt,
uidem puerum ſuum, ſcilicet ſeruum ſpon- Dei, cur no-
minet.
tè & liberè ſeruientem. Dauid ſiquidem
ſpiritu Chriſtum Dominũ vocat, vt Chri-
ſtus probat Matth. 22. Eſt autem admira- *Matth. 22.*
bilis dignatio, & ſubmiſſio animi Chriſti,
qui cùm radix ſit Dauid, ei tamen ſucce-
dere voluerit. Eſt ergò domus Dauid, *Apoc. 5.*
Chriſti Eccleſia, cuius caput Dauid eſt, pars Domus Dauid
quid myſtice.
capitis beata Maria, cuius in ſanctiſſimo v-
tero erectum eſt cornu, quod noua bella

elegit,& portas inimicorum ipſe ſubuertit. Bellando enim in ſeipſum, aliorum hominum veterem hominem meritò occidit, atque ſuo exemplo occidēdum eſſe docuit, noſtrique peccati maculis veſtem ſanctiſſimæ humanitatis aſperſit, atque ſpiritus noſtros lauit ſanguine ſuo.

Supra. 1.
Hęc à quibus olim oppugnata.

Ac domus quidem Dauid perſecutiones plurimas ſemper ab hoſtibus paſſa eſt, vt hoc tanto cornu propugnante egeret. Nam vt ex antiquiſſimo patre Aegeſippo citat Euſebius Cæſarienſis: *Erant*, inquit, *diuerſæ ſententiæ in Circunciſione. id eſt, in filijs Iſrael, qui maximè aduerſabantur tribui Iuda, ex qua Chriſtus eſt. Erant ergo Ieſſai, Galilæi, Hemerobaptæ, Masbuthæi, Samaritæ, Sadducæi, Phariſæi.* Hæc ibi. Vides ſeptem ſectas in tribum Iuda inſurrexiſſe? Sed & anteà multa perpeſſa fuerat à Regno Iſrael, à gentibus, ab Herode.

Euſeb. lib. 4. hiſtor. Eccleſ. c. 22. tom. 1.

Eandem qui etiamnum hoſtes infeſtent & oppugnent.

Non dicam, quanta poſteà ab impijs tyrannis, ab Hæreticis, à Saracenis, ſimul ab hypocritis, & falſis Chriſtianis pertulerit. Verùm immobilis ſtat Domini illa ſententia: *Portæ inferi nō præualebunt aduerſus eam*: nempè, quia propugnator ad ſaluandum in ea ipſe eſt.

Matt. 16.
Iſa. 63.

Cornuaq; limacis contra Chriſtum pro armis ſumunt. Væ ergo inſurgenti aduerſus tale & tantum cornu, quia ab eo proculdubio ventilabitur. Væ etiam tale cornu poſſidēti, & tamen ſuggeſtioni Satanæ cedenti locum, & viam iuſtitiæ deſerenti. Nulla ergo corporis vel maxima afflictione, vel ſpiritus anguſtijs, & difficultatibus à Regno Chriſti declinemus. Nam vt cornu eius in cruciatibus & morte ſua, Martyrumque in tormentis erectum fuit: ita nos glorioſum ducamus, pro veritate Dei, & iuſtitia ſuſtinenda, omnia mala præſentia contemnere. Sequitur alter verſiculus.

Viſitationem, redemptionēque plebis ſuę cur Deum Zacharias aſſerat locutum fuiſſe per os ſuorum Prophetarum.
I. Ratio.

Sicut locutus eſt per os Sanctorum qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius. Haud ſine magnis certè rationibus viſitationem, redēptionem, atque cornu ſalutis erectionem prædicta fuiſſe à Prophetis, ſubiungit. In primis .n. id factum eſt, vt cernatur rei magnitudo, in qua voce & factis prædicenda omnes ſeruos ſuos Prophetas occupare Deus voluerit, imò ex cuius prædictione & Prophetæ, & dij facti ſunt.

Ioan. 10.
Pſalm. 81.

Nam vt ait Dominus, illos vocat deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, quemadmodum participatione ſummi Prophetæ, cæteri Prophetæ ſpiritum eius deriuantes, conſtituti ſunt Prophetæ, ea ratione qua ſtellæ Solem participantes lucēt. Quo fit, vt rectè à Salomone de ſapientia ęterna dictum ſit: & per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & Prophetas cōſtituit.

Sap. 7.
Qualem Ioannes Baptiſta ſe negarit eſſe Prophetam.
Ioan. 1.

Hinc Ioannes Baptiſta ſe Prophetam negans, intellexit, vt quidam interpretantur, Prophetā Chriſtum non immediatè, ſed remotè prædicentē.

II. Ratio

Secundò, vt perſpiciatur veritas Dei, quam cùm natura attingere non poſſit, & à ſolo conſilio diuino & beneplacito pendeat, ſolus Deus eam prædicere poteſt. Nam quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei: *Quis .n. cognouit ſensū Domini? aut quis cōſiliarius eius fuit?* Temeritas igitur fuit tū hominum, vt Philoſophorū, & Sapientium in oculis ſuis; tum techna & aſtus Dæmonum ſeducentium, qui hęc ſuo ingenio ſcrutari voluerunt: vnde euanuerunt in cogitationibus ſuis.

I. Cor. 2.
Rom. 2.
Rom. 1.
III. Ratio.

Tertiò; quemadmodum B. Virgo in ſuo ſanctiſ. Hym. ſua omnia dicta ad promiſſiones Dei retulit, iuxta id: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula.*

Luc. 1.

Ita Zacharias hoc loco teſtatur omnia fieri iuxta cōdictum. Hoc, inquit, quod enarro, nō caſu ſic euenit, ſed quod nunc præſtat, iam olim promiſerat Deus per ora omniū Prophetarum, quos ſuo ſpiritu afflarat. Atq; ita cauſſa exprimitur Chriſti aduentus ad oues Iſrael: nā hoc factum eſt propter promiſſum factū Prophetis: & vt Apoſt. ait: *Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, ad cōfirmandas promiſſiones Patrum.*

Rom. 15.
IV. Ratio.

Quartò aduerte, quæcunque prædicta ſunt de Meſſia, nulli alteri, præterquàm ipſi, quadrare poſſe. Nam ſi Chriſtus expectatus à Iudęis tantùm homo fuiſſet, & Rex temporarius, vna profectò, vel altera prædictio fuiſſet ſatis; at vni ſaluatori Deo, hominique & Regi ſpirituali prænuntiando omnes Prophetas incumbere, & de eo ſcribere voluit. Nec debuit Meſſias longè poſt abolitā legem, & prophetiam conſummatam venire: nec rurſus præueniri ab alio, qui tolleret idola gentilium, quia nec ipſe in verum Meſſiam reciperetur. Falſuſque Meſſias citò detectus ſemper fuit, vt oſtendit Gamaliel in Actis, & experientia, quam ex Eccleſiaſtica haurire licet hiſtoria, manifeſtè docet.

Act. 5.

Ait ergo: *Sicut locutus eſt*, nimirum ſolus ipſe, q talia præſcire poteſt, & loqui, & polliceri: *Per os Sanctorum.* Rectè dixit, *Per os*: vt etiā Prophetas, qui nihil ſcripſerunt, vt Abraham, Samuel, Nathan, Gad, ac ſimiles comprehenderet, qui de eo tantùm loquebantur, erantque Domini os eorum mouentis organa, inſtrumentaque. Idcircò non dixit. Sicut locuti ſunt Prophetę; ſed, ſicut ipſe Deus locutus eſt per os Prophetarum.

Per os Prophetarum quaſi Deus locutus, non autem prophetę dicuntur locuti.

Nec enim voluntate humana, ait Petrus, *allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines:* vt non iam ipſi loqui viderentur, quàm Spiritus ſanctus, qui eos inhabitabat, ſicut & Dominus Apoſtolis ſignificauit: *Non eſtis vos*; in

2. Pet. 1.
Matth. 10.

Deut. 6. Matth. 22.

ficere contendérem, ex toto corde, ex tota anima, atq; ex omnibus viribus diligamus. Sed de Dei voce fuſius primo tractatu huius libri dictum eſt.

Cur Deus, & Dominus Deus Iſrael appelletur.

Dicitur autem Deus Iſrael, id eſt, plebis, ſeu poſteritatis ab eo deſcendētis. Sic enim vocamus Reges Aegypti, Reges Chanaan, Reges Cham; id eſt, populorum, qui ab illis traxerunt originem. Rurſus nominatur Dominus Deus Iſrael, neque confunditur vocari eorum Deus: non tam ſecundū carnem, qui olim pacto legis, cæremoniarum, & terræ promiſſę, Dominum in Deum verum, ſummeque à ſe dilectum aſſumpſerat, & elegerat: quomodo ab reliquis gentibus eligabantur alij in deos ſuos, vt ita in morbum peccati, & tranſgreſſionem Adæ primi parentis pactum Dei violantis agnoſcerent: includebatq; pactum ex eorum progenie venturi Meſſiæ: ſed erat etiam Deus ſecundum ſpiritum Iſraelis, id eſt, eorum, qui fidem, & obedientiam, ſanctaq; Abrahæ, & Iſraelis conſectantur opera, tametſi ex illis ſecundùm carnem non ſint oriundi: Quos Apoſtolus Iſraelitas Dei, & in abſcondito Iudęos appellat. Sic enim dixit in epiſtola ad Galat. *Et quicunque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.* Rectè hoc loco ſcribit Euthymius: *Verū*, inquit, *Quomodo dicitur Deus ſolius Iſrael, cùm non tantùm Iſraelitarum Deus ſit, ſed & omnium hominum, vtpote omniū creator? Quia cæterorum quidem omnium hominum Deus erat, ipſis etiam nolentibus: ſolorum autem Iſraelitarum, vltroneorum, & per cognitionem.* Hæc ille.

Heb. 11. Exod. 3. & alias ſæp. ſimè.

Gen. 3.

Rom. 2. Gal. vlt.

Euthym. Quomodo vocetur Iſraelitarum Deus, cum ſit omniū hominum Deus, ſecundū Euthymium.

Rom. 3.

Dei benedicere quale ſit, atque maledicere.

De hoc ergo Patre, vel Filio, Deo ne trino & vno, dictoque Domino Deo Iſraelis ait: quod ſit benedictus. Benedicit homini aliter Deus, quàm homo benedicat Deo: illud enim Dei benedicere, benefacere eſt, vti dicere eius eſt facere, eiuſq; maledicere malefacere: ſiue per ſe ipſum, ſiue per miniſtros ſuos benedicet, vel maledicat. Aſſiſtit Deus enim miniſtris ſuo nomine benedicentibus. Nam per ſe maledixit ficui, quę ſtatim exaruit: per Heliſæum maledixit pueris illi inſultantibus: *Aſcende calue*: qui laniati ſunt ab vrſis. Per ſacerdotes nobis benedicit: & vt Paulus ait: *Benedixit nos in omni benedictione Spirituali, in cæleſtibus.* Hinc gratia Dei, & donum quodcunque benedictio vocatur. Noſtrum autem benedicere, vel maledicere, niſi diuina autoritate ſit fultum, nullam vim habet, & efficaciam. nihil que immutat in ipſa re, ſed tantùm eſt laudare, & deſideria noſtra in bonum, vel malum alterius aperire. Eſt ergo hominis benedicere Deo, nihil aliud, quam benè i i precari, in eiuſque veris bonis ſibi per amorem complacere, eius laudem, & gloriam prædicare. Ita enim creatura rationis particeps Deo poteſt benedicere, illum colere, qui boni vllius noui, aut aduētitij haud poteſt eſſe capax. Atque ita frequenter vſurpatur in ſacris literis: vt cum dicitur: *Benedicite omnia opera Domini, Domino: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo: Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, Deo noſtro. &c.*

Matth. 12.

4. Reg. 2. Epheſ. 1

Quale hominis benedicere, & maledicere.

Homines Deo quando benedicant, more ſcripturæ.

Dan. 3. Pſalm. 33.

Apoc. 7.

Hoc loco, benedictus quid ſignificet. Quænam participia apud Hebręos pro nominibus verbalibus ſoleant accipi.

Conſiderandum eſt autem Grçcè non dici per participium εὐλογημένος, quod actū tantùm ſignificet præteritū: at nomen ſubſtantiuum εὐλογητὸς, quaſi dicat laudabilis. Et ita participiū Hebræum baruch vſurpatur, & vertitur ab interprete. Sic enim Hebraicæ linguæ periti docent, eiuſmodi participia vim nominum habere verbalium.

Triplici ore vult Deus à nobis benedici.

Porrò noſtrum hoc Deo benedicere (vt ſæpius ita loquamur) triplici ore fieri debet. Primùm quidem ore cordis ille benedicit, qui diuinam ſapientiam fide, ſpe potentiam, amore bonitatem cōplectitur. De hoc ore ait Paulus: *Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij, os* (ſcilicet cordis) *noſtrū dilatatum eſt.* & Dauid: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Os enim ſpirituale cordis ardens deſideriū eſt. Dominus etiam de hoc loquitur, cùm ait: *Non quod intrat in os coinquinat hominē: ſed quod procedit ex ore, &c.* Id eſt, de ore cordis, nā inde exeunt cogitationes malæ, &c. ſuperbia, & ſtultitia. Deinde ore vocis benedicendus eſt Dominus, vt nos ipſos ad diuina excitemus, alios in virtute ædificemus, naturamque noſtram, & talentum in opere difficili, & glorioſo exerceamus: quāquam in voce inſit hypocriſis, & fictè, ac ſimulatè fieri poſſit. Poſtremo magnificandus eſt Deus, atque benedicendus ore bonorum operum, quæ Deum perfectius confitētur, quàm voces, minuſq; fingi queunt. Nam multi ſunt, qui voce confitentur Deum, factis autem negant.

2. Cor. 6. Pſalm. 118. Os cordis quodnam ſit. Matth. 15. Ibidem.

Deum quomodo perfectè benedicimus.

Tit. 1.

Deum cognoſcere vnde tantum poſſumus.

Sequitur: *Quia viſitauit.* Tametſi Deus infinitè bonus in ſe, atque perfectus, laudandus, atq; benedicendus ſit: tamen quis, quid ſit nos planè ignoramus, neque capere valemus, ex operibus ipſius eum magis cognoſcimus, magiſq; apti ſumus benedicere. Opera autem diuina duplicis generis ſunt: alia quidē intima, & immanentia, vt vocāt Theologi, vbi & agens, & opus, & modus infinita ſunt: alia verò ſunt externa, ad creaturaſque terminantur, in quibus agēs, agēdiq; ratio habet infinitatem; at opus ipſum finitum eſt, & limitatum. Summa autē benedictio Dei ex opere vtramque rem cōplectente conſurgit, nempè ex filio, & Chriſti

Dei opera ſunt in duplici differentia.

Dei perfectiſſima benedictio quænam ſit.

Chriſti humanitate, plebeq́; per viſitationem, & factam redemptionem, vt ita dicã, deificata. Viſitare nihil eſt aliud, quàm frequenter viſere, ſeu ſæpiùs ad videndum aliquid ire. Cùm autem Deus ſecundùm ſuã naturam ire nequeat, cùm vbique præſens ſit, & ſemper omnia videat, viſitare dicitur metaphoricè, ſecundùm quoſdam effectus declarantes eius de re viſitata memoriam, quæ res dum non viſeretur, in obliuione Dei verſari quodammodò videbatur. Hi verò effectus vel iuſtitiæ Dei ſunt peccata vindicantis, iuxta illud: *Viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.* & iterum, *Viſitabo peccata vituli.* & item: *Viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me*, vel miſericordiæ effectus ſunt, vnde Iſraelem in Aegypto, & in Babylone exiſtentem viſitare dignatus eſt liberatione eius à ſeruitute duriſſima, atq; captiuitate. Sic etiam dicitur: *Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea.*

Viſitare quid ſit. Deus quomodo viſitet. Viſitat dupliciter. Sophon. 1. Exod. 32. Suprà 20. Pſal. 88. Heb. 1.

Et quanquam Deus varijs modis apparuerit, & locutus fuerit patribus viſitando mundum, ſummè id tamen factum eſt in Chriſto Deo & homine. Olim namq; viſus Adæ, Noe, Abrahæ, Ioſeph. Moſi; Prophetis, & Patriarchis, per eoſq́ue viſitare mundum dignatus eſt, neque tantùm per viros bonos & ſanctos, verùm etiam interdum per malos viſitationem fecit: *Miſi*, inquit, *ad vos omnes ſeruos meos, conſurgens diluculo, &c.* Summa viſitatio tamen per Chriſtum exhibita eſt: tum quia viſitans maior erat, nempe Deus & homo: tum quia fructus viſitationis amplior & vberior, nempe redemptio à viliſſima ſeruitute peccati, atque ab intolerabili dæmonis iugo, ſuitq́; viſitatio ſumma cum miſericordia iuſtitiaque coniuncta. Nam in opere Incarnationis & redemptionis: *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Vtque hoc loco exponit Theophylactus, *Excitatum eſt cornu ſalutis, Chriſtus. Videbatur enim dormire, contemnens multorum peccata, longanimitatem in ſimulachrorum inſano cultu præ ſe ferens: ſed in nouiſſimis temporibus incarnatus excitatus eſt, & contriuit omnes, qui oderunt nos, dæmones.* Hæc ille.

Deus mũdum quando perfectè viſitauerit. Per bonos & malos viſitat Deus. Hierem. 35. & ſæpè alibi. Filij Dei incarnatio, qualis fuerit Dei viſitatio. Pſal. 84. Theophyl. Erexerit cornu ſalutis nobis quomodo Deus, teſte Theophylacto.

Fuit prætereà ſummæ recordationis plebis Dei, qua de ait Pſalmiſta: *Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea.* Erat inſuper viſitatio ſcientis etiam ſcientia humana, mundo opitulari, pleni etiam charitate, atque noſtram ſalutem ſitientis, & de malis noſtris dolorem & mœrorem concipientis. Ait namq́ue Apoſtolus: *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato.* In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari. Venit etiam viſibilis, vt ab ipſo viſitato, qui non valebat eum tanquam ſolem eclipſatum, & nubibus obtectum videre, cerni poſſet.

Diuinæ viſitationis per incarnationem virtutes. Pſal. 136. Heb. 4. Suprà 2. Quare Chriſtus per ſe ipſũ in carne mundum viſitauerit.

Cœpit autem viſitatio hęc (quod ad Deũ & ad aliquos priuatos attinet) in ipſa incarnatione, in qua primus omnium, quos Verbum viſitauit, eſt Chriſtus homo, aſſumendo eum ad dignitatem ſuæ hypoſtaſis. Secundo loco viſitata fuit B. Maria, in qua tantum viſitationis myſterium peractum fuit. Tertio loco viſitatus fuit Ioannes Baptiſta, qui matris ſuæ in vtero repletus Spiritu ſancto, cognouit Verbum incarnatũ, atque eius ſanctiſſimam genitricem: cuiq; vt ad ſe viſitandum venienti honorẽ, quomodocunq; poſſet, deferret, ſaltum exultationis edidit. Quartò, viſitauit Eliſabetham vnà cũ viro eius Zacharia, atq; adeò cum tota domo ſua: qui proptereà canticũ exultationis ob viſitandi officium verbi, domui ſuæ ampliſſimè exhibitum emiſit. ita enim intelligendum eſt: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Et paulò poſt: *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto.* Nos, inquit, ſcilicet domum noſtram. Quintò, in natali die viſitauit paſtores per Angelum, & vt ad ſe viſitandum accederẽt, euocauit: In epiphania verò per ſtellam viſitauit Magos, eoſq́ue ad ſe viſendum excitauit, atque impulit. Deinde baptiſmo & prædicatione Verbi Dei omnes Iudæos frequẽs viſebat, ſed maximè in die quo honorificè exceptus eſt à turbis cum ramis Palmarum, & Regem ſpiritualem à Deo promiſſum ſe eſſe oſtendit. Hieruſalem quoque, ac templum ingreſſus, fletu & lachrymis ciuitatem illam proſecutus eſt, eò quod non cognouerit tempus viſitationis ſuæ. Hæc autem viſitatio facta erat tanquã in ſemine in incarnatione, de qua Propheta: *Quid eſt homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum?* quem quidem Pſalmum, Dominus noſter, Pauluſq́; haud ſemel de Meſſia interpretantur.

Prima Dei viſitatio quæ ſecunda, ac tertia. Luc. 1. IV. Viſitatio. Quinta. Luc. 2. Matth. 2. Infrà 21. Hierem. 23. & Zacher. 9. & ſæpe alibi. Luc. 19. Pſal. 8. Matth. 21. Heb. 2.

Etſi verò viſitatio plebis, nondum eſſe perfecta in incarnatione; deſcribitur tamẽ à Zacharia ſub præterito, quòd certum ac deliberatum erat in prouidentia Dei, qua anteit omne futurum tempus, vt certo ſuo tempore Iudæi viſitarentur, iuxta illud *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Item ſecundũ id: *Viſita nos in ſalutari tuo.* ſurſum expreſſius *Reſpice de cœlo*

Meſſias adhuc matris vtero incluſus, nec natus, plebem ſuam quomodo viſitauit. Baruch 3. Pſal. 105. Pſal. 79.

Quid triplex vnctio Dauidis in Regem præſignauerit.
Luc. 4. & Iſai. 61. & Pſalm. 44. & Hebr. 1.
* 1. Reg. 16.
Luc. 1.
2. Reg. 2.
Luc. 4.
Infrà 19.
2. Reg. 5.
Matth. 15.

& vide, & viſita vineam iſtam. Sicut autē Dauid ter vnctus fuit ad regnum, ita etiam Chriſtus; qui vt maximè vnctus fuit, ſic maximè viſitatus. * Semel enim domi vnctus eſt Dauid: ita Chriſtus ſecretò incarnatus. Fuit ſecundò Dauid vnctus ſuper Hebron à tribu Iuda: ſimiliter Chriſtus à baptiſmo, vel à die Palmarum, ad conuerſionem Iudæorū eſt conſtitutus in Regem. Poſtremò, vt Dauid ſuper decem tribus pari ratione Chriſtus ſuper omnes gentes regnauit, & licèt per ſe ipſum Chriſtus externè viſitauerit Iſraelem, apud illos ſignā edens, & miniſtrans Verbum Dei, iuxta illud: *Nō ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël:* reliquas tamen quæ illū fide ſunt complexæ, per ſemetipſum internè, & externè per Apoſtolos, & miniſtros doctrinæ & Sacramentorū viſitare nunquā deſtitit, quotidieque etiamnū viſitat. Synodi enim generalis celebratio, cuius decretis hæreſes funditùs ſunt extirpatæ, & Eccleſiaſticorū hominū cōdemnati abuſus, legeſque ſanctæ viuendi omnibus omniū hominū gradibus præſcriptæ; quid aliud ſunt, quàm Chriſti Eccleſiam ſuam ardenter amātis viſitatio? Romani Pontificis ſingulari pietate, & ſanctitate prẹditi, ad ſummū dignitatis apicem in tot, tantiſq; Eccleſiæ difficultatibus, perturbationibusque aſſumptionem, quid aliud eſſe cenſeas, quā diuinā viſitationem? Epiſcoporum reformatio, atq; in Eccleſijs ſuis aſsidua reſidentia, nouæque congregationes hominum, qui vitæ exemplo, atque doctrina populo Chriſtiano prẹlucent, eximia certè ſunt Dei nos ex miſericordia, & veritate ſedulò viſitantis argumenta. Quia verò ratio ipſa dictat, honeſtorumque ac officioſorum hominū vſus obtinuit, vt qui inuiſuntur, viſitantes reuiſant, & par pari referant: hæc ſi nos erga Chriſtū, ac Deum Patrem obſeruauerimus, præterquā quod beneficia eius in ingratos homines nō fuiſſe colloc ata declarabimus, auctiora certè & cumulatiora gratiarū munera, quæ Dei bonitas eſt, efficiemus. Id quod vt magis ac magis præſtemus, precib⁹ perpetuò incumbamus: frequenter ad ſubſidia noſtræ ſalutis, quæ vocamus Sacramenta, accedamus: lectioni, atque meditationi vitæ, ac doctrinæ Chriſti ſedulā operā nauemus, præſtante ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Diuinæ bonitatis ac prouidentiæ clara ac perſpicua Eccleſiam ſuam viſitantis argumēta, & ſymbola.

Qua ratione Deū fructuosè viſitemus.

TRACTATVS XVIII.

Luc. 1.

In illa verba: *Et fecit redemptionem plebis ſuæ.*

CVm Dominum Deum laudibus ac benedictione proſequendum Zacharias propoſuiſſet, rationemque huius laudationis viſitationem eſſe dixit, rectè ſubiunxit: *Et fecit redemptionem plebis ſuæ:* quo verbo viſitatio diuina quē in finem ſit inſtituta atque ſuſcepta, perſtrinxit. Varia eſt enim viſitatio, & alia quidem eſt ad ſpoliandos, ac expilandos viſitatos. Cùm autem Deus bonorum noſtrorū nō egeat, haud ſic viſitat: eiuſmodi enim ſimulatæ fictæque viſitationes tam ſpecioſum titulum viſitandi præ ſe gerētes à tyrannis, & inſatiabilibus principibus, ſiue profanis, ſiue Eccleſiaſticis, magno cum populorum ſuæ fidei commiſſorum detrimento plerunque fiunt. Alia verò eſt ad cōgratulandum de amici rebus ſecundis ac proſperis: atque hanc quidem Chriſto non negabimus: quoniam deliciæ eius, eſſe cum filijs hominum, atque adeò cum oue perdita, quæ diligentia, ſtudioque paſtoris recuperata eſt. Alia rurſus ad viſendum ægrotantem amicum, & neceſſarium inſtituitur: neque hanc Chriſto ſubtrahere debemus: nā ipſe ceu infirmus ad nos infirmos venit, de quibus Propheta dixerat: *A planta pedis vſq; ad verticem, non eſt in eo ſanitas:* & vt Chriſtus de ſe profeſſus eſt ipſe: *Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus.* Poſtrema alia viſitatio ad liberandum hominē à captiuitate ſuſcipitur: qua ratione Moyſes à Deo in Ægyptum miſſus eſt in ſymbolum Chriſti à Patre miſſi, vt mundum à captiuitate peccati, atque diaboli veri Pharaonis redimeret, iuxta illud: *Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob:* ſimilique ratione ab Ezechiele venturus dicitur tanquam paſtor, vt viſitet diſsipatum gregem ſuum. Et hoc eſt quod hīc ait Zacharias: *Viſitauit & fecit redemptionem*, id eſt, viſitauit ad redemptionem faciendam.

Quotupiex ſit viſitatio.
Pſalm. 16.
Secunda viſitandi ratio.
Prouerb. 8.
Luc. 15.
Tertia.
Iſai. 1.
Matth. 9.
Quarta ac poſtrema viſitandi ratio.
Exod. 1. & ſequent.
Pſalm. 84.
Ezech. 34. & ſequent.

Sed vt hoc myſterium redemptionis penitùs expendamus, inprimis cōſiderandum eſt, redemptionem, quod ad etymologiam ſuam attinet & Græcam, & Latinam, nihil aliud eſſe niſi liberationem a ſeruitute medio aliquo pretio; ex vſu verò Scripturæ ſacræ liberationem dictam ſignificat, etſi pretium non numeretur. Ex quo illud: *Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorū;* & alibi: *Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini,* rurſus: *De morte redimā eos,* item: *Redime me à calumnijs hominum, vt cuſtodiam mandata tua.* Quandoque tamē ſeruatur ratio etymologiæ, ex quo illud in Prouerb. libro: *Quia zelus & furor viri nō parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquā precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* alibi quoque: *Pec*

Redemptio propriè quid ſit.
Quomodo in ſcripturis accipiatur.
Pſalm. 71.
Iſai 52.
Oſeæ 13.
Pſalm. 118.
Prouerb. 6.
Dan. 4.

1. Cor. 6.
1. Pet. 1.

caſa tua eleemaſynu redime. &c. Paulus etiam: *Empti enim eſtis pretio magno.* Et Petrus: *Scientes quad nan corruptibilibus auro, vel argenta redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretiaſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.*

Cur ſic dicta redemptio.

Dicitur porrò redemptio, quoniam ratione creationis in Adam poſſeſsio Dei prima, & quaſi emptio fuit: ſatis quippè emit rem, qui eam facit, atque ita redemptio, eſt iterata emptio.

Redemptio in ſcripturis duplex.

Quod ad rem verò attinet, in ſacris literis duplex inuenitur redemptio, altera quidẽ animam à contracta ſeruitute ſubleuans, altera verò à cõtrahenda præſeruans.

Pſalm. 143.
1. Reg. 17.

Hinc Dauid: *Qui redemiſti Dauid ſeruum tuum de gladia maligna: eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum.* Vbi ſe ſemel redemptum à gladio Goliath, ad literam teſtatur: & redimi de manu alienorũ à ſeruitute contrahenda poſtulat.

Deut. 6. & 9. & 13. & 21.

Moyſes quoque liberatum populum de ſeruitute miſera Ægypti redemptum vocat.

Redemptio rurſus duplex.

Redemptio rurſus à ſeruitute contracta eripiens eſt etiam duplex: nam quædam eſt à temporaria ſeruitute in temporariam libertatẽ aſſerens, vt Ægyptiaca illa & Babylonis fuit, & in Chanaan ab alijs circumſtantibus hoſtibus.

Exod. 5. & ſeq. & 5. & ſæpè infra.

Et hæc licèt naturaliter per Deum, & homines fieri poſſet; diuinitùs tamen, ac ſupra naturã à Deo facta eſt, non tã propter ſe, quàm ob diſpoſitionem, ac typum vnicæ ſpiritualis redemptionis exhibẽdæ per Chriſtum.

2. Paral. vlt.
1. Eſdr. 2.

Quædam verò eſt redemptio ab ſpiritali ſeruitute peccati, dæmonisque captiuitatem in ſpiritualem filiorum Dei libertatem vendicans: quæ intelligi non poteſt, niſi cognita prius, & à qua eripit, captiuitate, & libertate ad quam introducit, & pretio quo fit, & à quo, & cui, & quando, & quibus nobis inſtrumentis applicetur.

Status innocentiæ deſcribitur, & primũ quantum ad corpus.

Seruitus ergo filiorum Adæ, ex eo maximè conſpicitur, quãdo cum libertate, quam ante peccatum habuit, comparatur.

Vt autem ſtatus innocentiæ clarius intelligatur, tria principia vt certa, & explorata conſtituenda ſunt.

Geneſ. 1.

Primum, hominem ad cœleſtem gloriam comparandam conditum fuiſſe. Secundum, Deum Opt. Max. à principio rectum hominẽ feciſſe, & reliquiſſe illum in manu conſilij ſui, vt ſcriptura teſtatur:

Eccl. 15.
Homo cur conditus.

Poſtremum verò, hominem, antequã peccaret, punitum à Deo nõ fuiſſe, cùm ratio doceat, pœnam non niſi culpæ deberi.

Eccl. 7.
I. Conditio.

Ante lapſum ergo Adam (& in eo nos omnes) rectus erat; ac proinde quod ad corpus ſpectat, primò erat immortalis.

Sap. 2.
Idem quomodo inexterminabilis.

Teſtatur ſiquidẽ ſapientia: *Deus creauit hominẽ inexterminabilem*, nempè ab alio, quàm à ſe ipſo in illo ſtatu. Per vnum enim hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

Rom. 5.

Erat enim corporalis conſtitutio, atque eiuſmodi cibis reparabatur, vt ſine morte perpetuam & immortalitatẽ expectare poſſet: qualem cœlum habere quidã opinantur. Nam vt forma, & materia, ſic & vincula, hoc eſt diſpoſitiones indiſſolubiles ſunt: & profectò abſque hac immortalitate homo rectus non fuiſſet, ſed potiùs quid monſtroſum ac miſerum.

II. Conditio ſtatus innocentiæ.

Secundò, immortalitatem cõſequebatur optima corporis temperatura, ſtatura apta, & accommodata cum iuſta proportione membrorum, calor, lux, quæ reddebant eum ſpecioſum & aſpectabilem, vigor prætereà ſenſuum: Quæ omnia apertè arguebant hominem eſſe Dei opus, ipſius, & Angelorũ manibus conſtitutum, & fictum: ideo admirabilis erat ſenſuum delectatio.

III. Conditio.

Tertiò, aberat omnis ab eo fœditas, dolor, ægritudo, morbus, obtuſio ſenſuum, atque externum quodcunque damnum, & omninò omnis quæ inferri poſſet iniuria.

IV. Conditio.

Quartò, membra omnia beneficio originalis iuſtitiæ, non ſolùm voluntati, ſed etiam rationi parebant: quo rectè fiebat, vt nudi nõ erubeſcerent. Nunc verò nec voluntati quidem ipſi obediunt: nam quæ verenda vocamus, & organa imaginationis, & memoriæ, viresque iraſcentis, ac concupiſcentis animæ, vehementer contra rationem cogitant, atque appetunt.

V. Conditio.

Quintò, admirabilis erat, & mirificè ordinata delectatio ſenſus, rebus pauciſsimis contenta: etenim ſenſus viuus erat, atque optimæ facultatis vnio erat cum optimo obiecto, non ſolum abſque impedimento, ſed etiam adiuuante ſuperiorum animi virium portione: vt ſiue comederent, ſiue biberent, ſiue quicquam aliud facerent, omnia in gloriam Dei facerent.

1. Cor. 10. & Coloſſ. 3.
Gen. 3.

Vnde mulier dicitur vidiſſe lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue: quemadmodum guſtatus quidam, atque ſanctorum odores excellentiſsimi teſtificantur.

Deſcriptio ſtatus innocentiæ quoad animam.
I. Conditio.

Quod ad ſpiritum verò attinet, homini inerat inprimis ſcientia principiorum omnium naturalium, atque omnium cõcluſionum natura in eis cõtentarum, necnõ ipſius idiomatis: quoniam homo ipſe admirator eſt prouidentiæ diuinæ, & iudex mundi ſecundùm Lactãtium.

Lactant. in epitome, c. 10. & ſæpè aliàs.
Suprà 2.
Suprà 1.
II. Conditio.

Nouerat etiam animalium naturas, & proprietates omnes: vnde & illis nomina impoſuit accommodata: & aliarum rerum, quarum cõſtitutus eſt Dominus. Hanc naturalem cognitionem conſequebatur naturalis, & ingenitus quidam amor Dei, ac ſui, atque proximi, cum propenſione ad hæc inferiora bona, & ad nul

lum malum, etſi illa minimè obſiſteret, tamen poſſet peccare: quia quicquid finitum eſt deficere poteſt. Atque hoc primus homo ille obtinebat ex illa originali iuſtitia,
Infra 2. & 3. quæ mentē Deo, ac propterea corpus menti ſubijciebat, aliter enim rectus eſſe nō poterat. Quamobrem præcepto merè politiuo, & ex voluntate diuina potiùs, quàm ex ratione pendente probatus eſt: dæmonque non intra phantaſiam illudebat, ſed foris tantùm loquebatur. De quo ſic ait Eccle-
Ecclef. 17. ſiaſticus: *Conſilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina*
III. Conditio. *intellectus repleuit illos.* Tertiò, habuit domi-
Gen. 1.
Infra 2. nium omnium animātium: nam ob id conditus fuit, vt præeſſet volatilibus cœli, piſcibus maris, & vniuerſis beſtijs terræ: ſed maximè terreſtri paradiſo præfectus eſt:
Pſalm. 8. *Cōſtituiſti*, ait Dauid, *eum ſuper opera manuum tuarum.* Omnium quippe vſum legitimum
Hebr. 2. & alibi. nouerat, ideò ſubdit: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues, & boues vniuerſas*, & reliqua.
IV. Conditio Datus innocentiæ. Quartò, erat in eo etiam ſcientia, & virtus infuſa, de qua Salomon ibidem teſtatur:
Eccl. 17. *Creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor*
Luc. 3. *illorum.* Et infra: *Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hereditauit illos.* Quare meritò Lucas, Adam filium Dei vocat, cùm ait de illo: *Qui fuit Dei*: nam aliàs caſu homines eſſent deſtinati ad gloriam propter peccatum, & non ex primaria Dei voluntate, ac prouidentia, vt egregiè Paulus ad Romanos in-
Rom. 11. terpretatur: *Quod ſi delictum illorū diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorū diuitiæ gentium: quantò magis plenitudo eorum?* Id eſt, ſi Iudæi peccantes occaſionem præbuerunt Apoſtolis, vt ad gētes diuerterent, illaſque ad Chriſtū adducerent: quantò magis id accidiſſet Iudæis ipſis primis Meſſiam fide complectentibus? Simili ratione propemodum licet argumentari: Si poſt Adæ peccatum, & præuaricationem, Chriſto autore, ad gratiam eius inſtaurati ſumus, & ad vitam æternam aſſequendam deſtinati: multò magis ſtante Adam, obedientiamque Domino Deo, vt par erat, præſtante, & ille primus, & nos in eo addicti atque deſtinati fuiſſemus ad gloriam: gratiam Dei ergo, atq; eam quidē cu-
V. & vltima conditio. mulatam habuit. Poſtremò erat per gratuita hæc Dei Opt. Max. dona hæres gloriæ cœleſtis, cōciuis ſanctorum, ac domeſticus Dei, à tyrannide dæmonis omninò liber: vnde & dona huiuſmodi omnia in cœlo erant perficienda. Et in hunc ſenſum intelligo verba Eccleſiaſtici de illis dicta, nempe:
Eccl. 17. *Teſtamentum æternū conſtituit cum illis, & iuſtitiam, & iudicia ſua oſtendit illis.*

Adæ iam caſus miſerabilis deſcribitur. Cùm ergo animi tanta æquitate, atque iuſtitia polleret Adam, atque cùm ex animo, & corpore ſimul ac ſpiritu conſtaret, *Eccl. 7.*
inſinitis ſe implicuit quæſtionibus, incurritque captiuitatem, qua dictis muneribus diſpoliatus, quæ verè ingenuum, ac liberum illum reddebant, contrariorum malorum factus eſt ſeruus, atque mancipium.
Ergo ex filio miſericordiæ Dei atque hæ- *I. Conditio.*
rede, perpetuus terreſtris paradiſi exul effectus eſt, iuſtitiæque diuinæ vindici addictus, & obnoxius. Seruus quoque eſt dæmonis conſtitutus, qui vt natura ſuperior, & fraudulenta perſuaſione victor euaſerat, nos hìc, & intus, & foris vexare poteſt, atque affligere: id quod olim non valebat, ſed ob peccatum permiſſum eſt illi in nos
quaſi porcos ſæuire, ac per varias obſcœnas *Matth. 8.*
ſordidaſque appetitiones nos præcipitare. Atque hæc eſt duriſsima, & miſerrima ſeruitus, licèt interim dum ſenſibilem delectationem captamus, non animaduertamus ad eum miſerè cruciantem nos, & hoſtiliter inſectantem: quemadmodum Saul dum à
ſpiritu malo corriperetur, Dauidemque *1. Reg. 16.*
citharam pulſantem audiret, eius pulſu ſuauiſsimo delinitus, minus dæmonis tormenta ſentiebat. At eſto, ille non vexet, nihil aliud ſupereſſet nobis quàm infernus: vt ægroto ex corpore, & mœſto animo, ac
triſti licet colligere. Secundò, priuatus eſt *II. Conditio.*
doctrina, & virtute cœlitùs infuſis, iræque filius (vt cæteri omnes) effectus: ac proinde
in odio Dei, & macula obſcurante, & fœ- *Epheſ. 2.*
dante animam, atque in æterno pœnæ rea-
tu conſtitutus. Tertiò, ſcientia naturali vi- *III. Conditio.*
detur omninò debilitatus, quia manſit (vt
Philoſophus teſtatur) tanquam tabula raſa, *Ariſt. lib. 3. de*
in qua nihil eſt ſcriptum, vel depictum: & *anima, tom. 2.*
perpauca, atque illa quidem humana, &
cum labore poteſt diſcere, vt Eccleſiaſtes *Eccl. 1.*
ſcripſit: *Cuncta res difficiles: nō poteſt eas homo explicare ſermone. Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*, de Deo autem non niſi quædam ſuſpicari potiùs valet, quàm ſcire.
Ideò temere auſi ſunt definire Philoſophi *Philoſophi quàm temerè diuina ſuis cogitationibus definire tentauerint.*
Dei prorſus abſtruſa conſilia, atque reconditas cogitationes, qui nec ea perfectè quæ antè pedes poſita erant, valebant comprehendere: quemadmodum B. Petrus apud
Clementem aſſerit, & Paulus etiam ait: *Quis* *Clem. Rom. in lib. recognit.*
hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus homi-
nis, qui in ipſo eſt? Quomodo ergo quæ ſunt *1. Cor. 2.*
Dei, ſine ſpiritu Dei comprehenderent illi, *Ibidem.*
de quibus ſcriptum eſt: *Homo cùm in honore* *Pſalm. 48.*
eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis? Quartò, ſpi- *IV. Conditio.*
ritus bona illa propenſione ad Deum nudatus eſt, iraſcendique vis infirma remanſit: concupiſcendi verò, ad carnis delicias,
& voluptates prona. Ex quo factum eſt, *Epheſ. 5.*

vt ne-

vt nemo carnem ſuam oderit, ſed nutriat, ac foueat eam, adeò, vt dicat quiuis cum Paulo: *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum, nõ inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod nolo malum, hoc ago.* Et cum Dauide: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris.* Quintò, omnium rerum, quas poſsidebat, dominio priuatus eſt, quo factũ eſt, vt omnia in hominem contendant, & machinentur, rebellionemque, qua ipſe à Deo defecit, quodãmodò plectant: Cum que omnia, vt dixi, in hominem inſurgant: nihil tamẽ magis quàm homo ipſe: actum que planè iam eſſet de homine, niſi diuinæ miſericordiæ, quaſi fræno creaturæ coercerentur: quo relaxato, omnia armantur contra eum. Ex quo fames, morbi, bella, peſtes, & his ſimilia, in miſerum hominem inſurgunt: quare ſeruire cogitur homo ſuæ nuditati, ignorantiæ, blandæ, ac malæ voluptati, atque omni creaturæ. Sextò, ſpoliatus eſt pura, & integra ſenſus delectatione, quam modò nõ niſi impuram, & myrrhæ admixtam aſſequi poteſt: cui tamen ſeruit, ab eaque (proh dolor) vehementer rapitur. Septimò, membra, atque facultates corporis organis affixæ, nequaquam rationi ſeruiunt, nec parent, ſed potiùs eius vſum impediunt: ita vt Paulus queratur, & exclamet: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? &c.* Quod incredibile ſanè tædium, atque viliſſimum hominis ſeruitium arguit. Octauò, caret illa recta corporis temperatura, ſubiectusque eſt fœditati, morbo, imbecillitati, atque dolori, poſtremò moriendi neceſsitate conſtrictus ſumma cum formidine, metuque coniuncta: nam omnium terribilium terribiliſsimum mors eſt. Atque hactenus quidem ſeruitutem quã peccato incurrimus, & quæ illum conſequuntur miſerias, malaque deſcripſimus. Ab hac ergo ſeruitute liberamur.

Vbi conſideranda eſt efficiens cauſa redemptionis: deinde forma ipſius redẽptionis; pretium eius atque inſtrumenta; tempus quo peracta eſt; denique finis, ad quem eſt inſtituta. Redemptor igitur poteſt dici Deus Pater, qui Filium ſuum vnigenitum miſit in hunc mundum, iuxta illud teſtimonium Prophetæ: *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo:* hoc eſt, Filium redimentem populum. Deinde, filius verus eſt, ac perfectus redemptor: *Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos* (Paulo teſte) *redimeret ab omni iniquitate.* Qui, vt Deus eſt, efficienter; vt homo verus eſt, per modum inſtrumenti, ac meriti, & ſatisfactionis, tum etiam per viam ſacrificij operatus eſt ſalutem in medio terræ. Additur autem Patri, ac Filio Spiritus ſanctus quoniam quemadmodum Chriſtum in deſertum impulit, ita & in crucem ſimiliter egit, de quo Apoſtolus: *Qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.* Habes redemptorem Patrem, redemptorem Filium, redemptorem & Spiritum ſanctum: quamquã peculiari ac magis propria ratione hic titulus ſoli filio incarnato conueniat. De quo Iſaias: *Hæc dicit Dominus redemptor tuus,* & reliqua: de quo Iob: *Scio,* inquit, *quod redemptor meus viuit.* Et Stephanus: *Hunc Deus principem & redemptorem miſit,* ſcilicet Moyſen: *in typum Chriſti.* Quod attinet ad formam redemptio includit infuſam Dei gratiam, & reuelatam doctrinam, qua quidem à culpa peccati, dæmoniſque ſeruitute in anima pro nutu ſuo dominantis, ideoque à reatu æterni ſupplicij in gehenna ignis, atque à ſententia diuinæ iuſtitiæ ſcelerum vindicis, clementi Dei bonitate liberamur, regnique cœleſtis per arrhabonem ſancti Spiritus acceptũ efficimur hęredes: quamobrem Deum nobis reconciliatum, placatum, propitium, atque parentem nos ſibi in filios adoptantẽ redditum, ſcripturæ vbique clamant atq; prædicant. Hinc illæ magnificæ Pauli voces: *Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius (remiſsionem peccatorum) ſecundùm diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, &c. In quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.* Et rurſus: *Nolite contriſtare Spiritum ſanctũ Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis.* Et Propheta: *Quia apud Dominũ miſericordia, & copioſa apud eum redemptio,* ſubditque: *Et ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus eius.* Ex gratia ergo Dei primò quidem conſequitur liberatio à dæmone, & peccati ſeruitute, deinde ab ignoratione eorum, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, illuſtratio. Naturalis cognitio autem perficitur, & ad ea quę fidei ſunt, explicanda, atque ab Hæreticis defendenda, & tuenda, diuinitùs illuſtrata, mirificè inſeruit, ita vt Propheta dixerit: *Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientes:* nimirùm de tempore Meſsiæ prophetans. Non tamen in totum, ac penitùs extinguitur, nec tollitur ignoratio, prudentiaue carnis dum viuimus. Tertiò, libertas cõſequitur à praua, & peruerſa ſpiritus inclinatione, quæ magna ex parte per gratiam Dei vel aboletur, vel reprimitur: ita vt ſcribat Apoſtolus: *Viuo ego, iam non ego, viuit verò*

Margin notes (left): Rom. 7. — Pſalm. 24. — V. Conditio. — VI. Conditio. Humanæ vitæ poſt peccatum. — VII. Conditio. — Rom. 7. — VIII. Cõditio. — Philoſophus in ethicor. 6. tom. 3. cap. — Quænam efficiens cauſa redemptionis. — Ioan. 3. — Pſalm. 110. — Tit. 2. — Pſalm. 73.

Margin notes (right): Matth. 4. — Hebr. 9. — Filio Dei incarnatò ſcriptura peculiari ratione nomen redemptoris accommodat. — Iſai. 44. — Iob. 19. — Actor. 7. — Exod. 3. — Quæ forma ſit huius redemptionis. — Epheſ. 1. — Infrà 4. — Pſalm. 129. — Quotuplex ſpiritus noſtri à ſeruitute per Chriſtum ſit facta redemptio. I. & II. Libertas. — Iſai. 11. — III. Libertas, redemptio ſc. Chriſtiana. — Gal. 3.

ſentiens, quã pro nobis poſuit: ſiue denique totus ipſe Chriſtus, qui ſemetipſum pro nobis Patri obtulit. Paulì enim vox eſt: *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, & hominum, homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*: ſiue, vt Græcè habetur ἀντίλυτρον, quæ propriè ſignificat pretiũ pro redemptione penſum. Quemadmodũ autem Chriſti ſanguis in Cruce fuſus eſt in redemptionem peccatorum, ita in propitiatorio Euchariſtiæ ſacrificio quotidia ſanguis ille idẽ effuſus commemoratur, atque Deo offertur. Quod verò ſpectat ad inſtrumanta, dicendum eſt, varijs modis redamptionẽ à Chriſto peractã nobis applicari, cùm fide, tum bonis operibus, atque adeò Sacramentis ipſis, quę propriè vaſa redamptionis Chriſti dici poſſunt, eiusq; merita continent, & virtutẽ. Et quatenus quidem ad præſentem vitã attinet, initium redemptionis remiſsione peccatorũ fit, quæ per duo Sacramenta præcipuè in Nouo Teſtamento perficitur, per baptiſmũ nempè, & pœnitentiam. Nam primo quidẽ Sacramento à peccatis omnibus, in quæ delicto Adæ prolapſi ſumus, in virtuta ſanguinis Chriſti in cruce fuſi liberamur: à reliquis verò criminib9 atq; delictis mortiferis, quę poſt baptiſmum cõtraximus, Sacramento pœnitentiæ tanquam vnico, & ſingulari remadio (quod à ſacrificio Euchariſtiæ expiante, Chriſtique ſanguineui Deo per ſacerdotem oblatum continenti, vim omnẽ ſuam atque efficaciam mutuatur) liberamur, atq; expiamur. Quamquã ſanguis Chriſti in altari per ſacerdotes Deo oblatus, vim omnem expiandi peccata ab ipſo Chriſto, ſanguinem illum pretioſum ſponte pro nobis in cruce fundẽta, accipiat. Quo quidem per baptiſmum applicato, omnia veteris Teſtamenti delicta, id eſt, quæ ante Chriſtum dono fidei cognitum, perpetrata ſunt, ſiue ſint originis, ſiue vitio perſonæ contracta, aqua ſalutari Baptiſmi eluuntur, delenturq; penitus: cętera verò omnia peccata, quę Noui Teſtamenti dici poſſunt, videlicet quòd à baptiſmo ſuſcepto, & Chriſto fide accepto admittantur, eodẽ Chriſti ſanguine in ara oblato per pœnitentiæ Sacramentum operante, remittuntur. Atque vt hęc peccata poſt baptiſmũ poſſunt iterari, ita & oblatio illius ſanguinis per ſacerdotes frequenter repetitur, Sacramentumque pœnitentiæ, quo applicatur, iterari poteſt, ſicut ad expiationẽ antiqui criminis ſemel tantùm per Chriſtum in Cruca oblatus eſt ſanguis: & Sacramentum Baptiſmatis, quo proximè agit, iterari nequit: quanquam, vt diximus, & libenter repetimus, omnis expiandorum criminium vis & virtus, quam Sacramentum continet Euchariſtiæ, nõ nouo merito aliquo, verùm antiquo illo, quo ſanguinẽ ſudit in cruce, comparatur. Modus tamẽ applicandæ huius virtutis varius eſt, ſapientiaque Dei mirificè conueniens.

1. Tim. 2.

Matth. 26. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & ſeq.

Redemptionis inſtrumenta.

Baptiſmus & pœnitentia, præſtant [illegible] redemptionem.

Gen. 3.

[illegible] vnde [illegible] mutuatur.

[illegible], & pœnitentiæ in [illegible] Sacramenta.

Quod quò magis, prudens Lector, intelligas, animaduerte, inter multas captiuitates populi Dei fuiſſe celebres, ac inſignes duas: alteram quidem, in qua filij Iſraëlitæ captiui in Ægypto detenti ſunt, in quã non quidem in ipſiſmet, ſed in patre ſuo Iacob deſcenderunt, ſed ab illa liberati ſunt illorum poſteri per ſe ipſos: alteram, qua captiui ducti ſunt in Babylonem, in quã ſine parente ſuo, à natali ſolo Hieruſalem vi abducti ſunt, atque ijdẽ illi in liberatione ab illa captiuitate, magna ex parte redierunt: nã multi delectati, & capti Babyloniorum hominũ conſuetudine, ædificantesque domos, & plantantes vineas atque olíueta, reuerti cùm liceret ad proprium ſolum, noluerunt, vt ex ſcripturis egregiè Lyranus probat. In hac duplici captiuitate depictũ eſt atque repręſentatum duplex peccatum, quo miſerè captiuamur, ac inuoluimur: alterum quidẽ Adæ delictum eſt, quod originale appellatur, quod nequaquam à nobis ipſis, ſed in ipſa origine noſtra, & capite noſtro, Adam ſcilicet omnium noſtrũ parente perpetrauimus: alterum verò eſt peccatum perſonale, quod quiſque ſua voluntate atque actione cõmittit. Liberatio ergo à priori peccato quod originale diximus, in liberatione ab Ægypto delineata eſt. Namque vt ab illa quiſque liberatus eſt per ſeipſum, quàm in patre ſuo in Ægyptum deſcendente, & non per ſemetipſum incurrit: ad eum propè modum in primæuo illo & antiquo delicto à nobis ipſis, Chriſti beneficio in baptiſmo liberamur: quod tamẽ non per nos, ſed in Adam primo parente noſtro admiſimus. Redemptio verò à perſonali delicto, mirificè eſt adumbrata in eductione populi de captiuitate Babel. Quemadmodum enim ab illa ipſi illi, qui ducti fuerant in Babylonem, non niſi propria ſponte reuerterunt: ſic ſanè à peccato huiuſmodi, quod propria ſponte, & liberè cõmiſimus, nõ eripimur, niſi noſtra ipſorũ voluntate pœnitentiam egerimus, atq; niſi Sacramento confeſsioni beneficium abſolutionis ſuſcipiamus. Etſi non deſint per multi, qui mundi huius delicijs capti, & voluptatib. carnis ineſcati, cœleſti patriæ nuncium remiſerunt, cœleſtibus bonis renunciantes: quibus maximè ſimiles ſunt ij, qui è Babylone reuerti noluerunt. Sed manent in perpetua confuſione, & tenebris igno-

Duplex Iudæorũ captiuitas.

Gen. 46. & ſequent.

Actor. 7.

4. Reg. 25. & ſeq. & alibi.

Lyranus in Eſd. cap. 1.

Ambæ captiuitates illæ quid adumbrauerint.

Exod. 14. & ſeq.

Qualis ab originali peccato, qualis verò à perſonali ſit noſtra redemptio.

Terrenorum potius, quam cœleſtium bonorum amatores in quibus præfigurati.

rantiæ, prauis ſuis affectionib' vincti, verberati, ac puncti à cóſcientia, crudeliumque tyrannorum, nempè dęmonum ſuggeſtionibus excruciati; viliſsimo ſiliquarú cibo, id eſt, terrena & fœda ſenſus voluptate alii, nec tamẽ ſaturati, laboribus magnis, ac difficillimis, tum corporis, tú animi implicati: omni denique honore, puraque conſolatione, atq; veris delicijs expoliati. Hac itaque ratione redemptio applicatur in hac vita, in futura verò ad reſurrectionẽ corporum miniſtrabunt Angeli, congregando electos à quatuor ventis. Nec enim decuit, vt ſtatim à Chriſto corporis libertatem, & ſpiritus conſequeremur: ſed vt paulatim, & gradibus quibuſdã ad illam perueniremus: tum vt Chriſtum in Cruce ferenda imitemur, tum vt humiliati ac depreſsi æternam magis exaltationẽ promereamur: tum denique quoniam pactum nouum in Chriſto durius illo Adæ (quo ſcilicet à delicijs ad delicias, & à tarreſtri ad cœleſtem paradiſum aſcendebatur) eſſe debuit.

Luc. 15.

Matth. 24.

Redemptionem corporis noſtri cur niſi in fine ſeculi ſimus habituri.

De tempore verò, dicendum eſt Chriſtum quòd ad ſe attinebat, & ratione cuiuſdã virtutis, & capacitatis noſtræ in cruciatibus, & morte ſua, in qua ſanguinem pro nobis copioſum effudit in genere, & tanquam cauſam vniuerſalem, operatum fuiſſe redemptionem, Deumque obedientiam eius pro nobis credituris, quos in ſpiritu ſuo cótinebat, acceptaſſe; quo pacto Adam inobediens omnes nos ſecundùm corpulentam ſubſtantiam & ſecundã ſeminariam rationam continebat. Hæc ergo redamptio vnico die peracta fuit, quatenus ad eam ſpectat, de qua Zachar. 3. c. vaticinatus eſt: *Ecce ego cælabo*, inquit, *ſculpturam eius, ait Dominus exercituum, & auferam iniquitatẽ terra illius in die vna.* Quod ad nos verò pertinet, ea vt plurimùm fit, cú fide, & Sacramento, vel etiam ſine illo (vbi accipere Sacramentum nó vacat) gratiam cú virtutibus Theologicis coniunctã accipimus, atque ita quidé dies iuſtificationis noſtræ, inchoatæ redemptionis noſtræ dies eſt. Porrò dies futuræ beatitudinis noſtræ dies completæ atque perfectæ redemptionis eſt: qua de perfecta redemptione loquitur Oſeas, dicens: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne.* Atque ita, quemadmodum iuſtitia redimimur Chriſti, per eamque ſoluitur pretium noſtræ liberationis: ſic per iuſtitiam noſtrã inhærentem quam vocat, à peccato, ac eius tenebris actu eruimur: vt meritò Iſaias dixerit: *Dedi te in fœdus populi, vt ſuſcitares terram, & poſsideres hæreditates diſsipatas: vt diceres his qui vincti ſunt; exite: & his qui in tenebris*

Quando redemerit nos Chriſtus.

Geneſ. 3.

Zachar. 3.

Imperfectæ primò, deinde perfectæ quæ dies redemptionis noſtræ.

Oſeæ 13. & 1. Cor. 15.

Quales nondum à Chriſto redempti eſſemus teſte Propheta.

Iſai. 49.

reuelamini. Videtur enim metaphoricè deſcribere peccatorem tenebroſo carcere cóclusum, ita vt dum liberatur, exire, ac, veluti in lucem venire dicatur. Dicitur autẽ de præterito redemptionem feciſſe, quia Prophetis moris fuit futura per præteritũ rempus enunciare, ob eorũ, quæ dicuntur, certiſsimum euentum, qua ratione multi antiqui vates idẽ præcinuerunt, ita enim dixit Dauid: *Redemptionem miſit Deus populo ſuo.* Et alibi: *Dicant qui redempti ſunt à Domino, quos redimit de manu inimici.* Alibi, quoque inuitat ad noua cantica ob hãc ipſam cauſam: *Cantate*, inquit, *Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam*; & : *Viderunt omnes fines terra ſalutare Dei noſtri.* Si ergo Propheta gratulatur, & gaudet, quaſi ea iam facta ſint, quæ duce Spiritu ſancto agnouerat multis poſt ſeculis facienda eſſe, quid mirum ſi Zacharias iam concepto redemptore, & redemptionem quaſi pro foribus cernens, dixerit: *Quia fecit redemptionem plebis ſua?* Nunc autem cum Hæratici ita argumentãtur, Chriſtus operatus eſt redemptionem noſtram; reconciliauit nos Patri: *Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo*: ergo reconciliati ſumus; redempti ſumus; mundati ſumus à peccatis noſtris: nullo alio nobis eſt opus: Profectò volẽtes, ac ſcientes inſaniunt, nolentes intelligere, nos redemptos eſſe à peccato, vt ſerui iuſtitiæ efficiamur, & vt ait Paulus: *Redemit nos ab omni iniquitate: vt mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.* Vt enim rectè non colliges, per Chriſtum redempti ſumus, ergo fide nó eſt opus ad iuſtitiam, vel ad ſalutem. Sic ſanè malè ratiocinatur, qui à redemptione à Chriſto facta infert: ergo non eſt opus recipere Sacramenta: ergo non eſt diuinæ legi obtemperandum. Nam vt fidem à redemptis à ſe exigit, ita Sacramentorum ſuſceptionem, decem mandatorũ obſeruationem, virtutum omnium exercitium, ac maximè patientiam in cruce ſua ad eius exemplum imitationẽ perferenda ſæpè efflagitat. Dicimus itaq; Chriſtum feciſſe redemptionem, & vno die abſtuliſſe peccata totius mundi, iuxta Zachariæ vaticinium, hoc eſt, expiari, remittíue potuiſſe peccata per mortem ſuam. Et ita tanquam generalis cauſa, ac meritum quoddam vniuerſale noſtræ redamptionis ſanguis Chriſti in cruce ex obedientia profuſus, exiſtit. Huic autem vniuerſæ cauſæ, adiungendæ ſunt cauſæ ſingulæ fructum mortis Chriſti nobis applicantes. Quod vt ex parte per fidem fit,

Dominus Deus cur dicitur feciſſe, non facere, aut facturus redemptionem.

Pſalm. 110.

Pſalm. 106.

Pſalm. 97.

Ibidem.

Hoc ſophiſma Hæreticorum Chriſtus nos redimit, proq; nobis Patri ſatisfecit, nihil ergo à nobis exigitur, quã leue.

Rom. 8.

Apoc. 1.

Rom. 6.

Titum 2.

Qualis illorũ argutatio.

Domino ac Redemptori quid debeant redempti.

Philip. 2.

multo

Quemadmodum Chriſti redemptio nobis applicetur.

multò magis per Sacramentorum venerabilem ſuſceptionem, per obedientiam cultumq́ue diuinæ legis, tum denique per reliqua virtutum officia, quibus indies virtutem mortis Chriſti nobis applicamus atque communicamus.

Eidem Chriſtus fecit redemptionem duplicem.

Fecit autem redemptionem tum à peccato contracto ſubleuando, tùm à futuro, & contrahendo ſeruando: atque hoc genus redemptionis eximium eſt, & excellentiſſimum iuſtis omnibus, perinde ac illud plus omnibus peccatoribus neceſſarium. Receptaculũ verò capax huius redemptionis eſt plebs Dei, de qua Zacharias dixit: *Plebis ſuæ.* Vbi notandum in primis, Græcè legi in dãdi caſu, τῷ λαῷ. Et ſic pleraque vetuſta Latina exemplaria habent: *Plebi ſuæ,* quamquam vſu iam ex dandi, factus ſit gignendi caſus.

Plebs Dei quæ redempta.

Eſt autem plebs Dei populus Iudæus fide non ficta Meſsiam regem confitens, ratione executionis gratiæ, vel gloriæ: Chriſtus enim omnium Rex, atq; Redemptor exiſtit: nec enim alioqui abſque eius meritis omnibus, etiam paruulis, adiumenta ſaluti neceſſaria conferrentur.

Deus quos eligere dignetur.

Et quidem vocat Chriſtianos plebem, quæ ima, & contemptui eſſe ſolet: at nouum nõ eſt Deum contemptibilia, & ea, quæ non ſunt, eligere, vt cõfundat fortia.

1. Cor. 1.

Neque verò Conſtantinus ille Magnus inſitus Chriſto fuiſſet, illiq́ue adhæſiſſet, niſi ſe Chriſto ſubmiſiſſet, & quaſi vnum aliquem de plebe communi ſe illi credulum præſtitiſſet, & obſequentem. Sic enim alibi Chriſtus dixit: *Vocabis nomẽ eius Ieſum: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.*

Matth. 1.
Plebem à Domino redemptam, Apoſtolorum principes quam honorificè cõpellent.
Ad Titum 2.

Hæc autem plebs redempta vocatur alio in loco à Paulo, populus peculiaris, ſiue acceptabilis, ſectator bonorum operum: & à B. Petro, populus acquiſitionis, id eſt, populus Chriſti ſanguine redemptus: à Paulo etiam in Actis, Eccleſia dicitur, quam acquiſiuit ſanguine ſuo; & alijs pleriſque glorioſis titulis in Scriptura decorantur, qui redemptionis Chriſti participes ſunt effecti. Namque dicitur in Apocalypſi: *Dignus es Domine, accipere librum, & aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes.*

1. Pet. 2. & Exod. 19.
Actor. 20.
Apoc. 5.

Finis redemptionis Chriſti.

Poſtremò, finis redemptionis huius proximus eſt, omnis pœnæ atque moleſtiæ abſorptio, completaque noſtra, tũ corpore tum anima, ſpirituq́ue felicitas: vltimus verò finis eſt atque potiſsimus perfectio creaturarũ ratione præditarum, quas Deus ad hanc felicitatem prædeſtinauit, atque opera hoſtis Sathanæ generis humani impeditas, frauduleoterq́ue abalienatas, ad finem hunc præſtantiſſimum perduxit: vt ita vera ſit ſententia Salomonis: *Sapientia vincit malitiam.* Sic enim illuſtratur Dei gloria, & poteſtas, vt habeat multos miniſtros in regno ſuo, qui in perpetuum eius laudes, præconia, miſericordiasq́ue decantent.

Sap. 7. vt paſſim à patribus citatur.
Gloriam Dei & nomẽ quid illuſtret.

In quorum numero, vt nos pro ſua clementia, & benignitate adſcribere velit, demus operam, vt tantum Redemptorem gratis animis agnoſcamus, eius verbis, & monitis auſcultemus, legemq́ue eius, atque mandata cuſtodiamus, præſtante eodem Redemptore, & Saluatore noſtro Chriſto Ieſu: cui cum Patre, & Spiritu ſancto deferatur omnis laus, gloria, honor, & imperium, in ſempiterna ſæcula, Amen.

TRACTATVS XIX.

In illa verba: *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui: Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo ſunt Prophetarum eius.*

Luc. cap. 1.

CVm Deum Opt. Maximum ornauerit Zacharias magnis laudibus, propter beneficium viſitationis, & redemptionis factæ; declarat eiuſmodi munera non niſi per Chriſtum, & in Chriſto mundo impenſa fuiſſe, cùm ait: *Et erexit cornu ſalutis nobis.* Quo loco in primis coniunctio, &, bifariam accipi poteſt: vel vt ſit explicatio maior dictorum, pro, id eſt, erexit. Vel ſecundò, vt reddat cauſam, vt ſæpè more Hebræo vſurpatur, & talis eſſet ſenſus: Quia erexit cornu. Eſt enim vel expoſitio viſitationis, vel cauſa, erexit, ſiue excitauit cornu ſalutis, vt alij volunt.

Illud: & erexit cornu ſalutis nobis: dupliciter ad literã accipitur.

Cùm Hebræa lingua ſit omnium vetuſtiſsima linguarum, formulas quaſdam loquendi habet, quæ nunc apud alias linguas, non ſunt in vſu; qui modi dicendi niſi intelligãtur, magnoperè impediunt ſacrarum literarum ſenſum & intelligentiam.

Hebraiſmorũ cognitio pernecessaria.

Cornu igitur, propriè pars eſt quorundã brutorum animantium, ſolida & fortis ab excrementis neruorum, tanquam à propria materia in eorũ capite generata: quemadmodũ ex eiſdẽ excrementis dentes, vngues, cruſta, & pili procreantur. Eſtq́ue hæc pars animalis in capite eminens, atq; robuſta, qua ſe animal tueatur, & cùm opus ſit, offendat, gloriaq́ue eſt, & ornamentũ ipſius animalis, quatenus gloriatur de fortitudine & robore, atque eo honeſtatur: quemadmodum quibus cornua natura ſua non competunt animalia, illis afficti-

Cornu quid. Cur datum à natura.

Lactant. lib. de Opificio. *Baſil. tom. 1.*
Extremitates homine cornuum cur veniant.

dehoneſtantur, vt ait Lactantius. Per metaphoram ergo huius vocis multa ſignificantur, vt docet B. Baſilius in Pſalm. 28. Quoniam enim cornu extrema pars animalis eſt, rectè quod extremum eſt, cornu appellatur. Hinc cornua altaris in Scripturis leguntur: *Conſtituit*, inquit, *diem ſolemnem in condenſis* (hoc eſt, crebris victimis) *vſq; ad cornu altaris*. Ita extrema pars, ſeu ala exercitus cornu dicitur. Erat enim in exercitu dextrum cornu, & ſiniſtrum, & qui inter illa cornua erant, media acies dicebatur, de quibus in libris Machabæorum interdum fit mentio. Simili ratione Poëta, extrema Antennarum, vocauit cornua. Ait enim: *Cornua velatarum obuertimus Antennarum*. Mons quoque, quòd altus ſit & firmus, dicitur cornu, iuxta illud Iſaiæ: *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei:* id eſt, in loco edito, ſiue montoſo, & pingui. In quibus verbis ſubeſt duplex metaphora, altera, vt cornu ponatur pro eminentia ſitus; & locum pinguem vocet filium olei. Erat ſiquidé terra promiſſionis, montoſa, ac fertilis, nimirùm quæ lacte, & melle flueret. Cornua etiam ferrea Sedechiæ, hoc eſt, eis ſimilia, legimus in ſcripturis, quæ, vt imago Petri, Petrus dicitur, eodé modo & illa cornua, quòd ad ſimilitudiné cornuum eſſent efficta, queadmodũ Moyſis & illa deſcendétis de monte, ob quæ glorioſus atque timendus erat: hinc cornu gloriam ſignificat. Deinde propter ſimilitudinem in proprietatibus fortitudinis, eminentiæ, & gloriæ, robur, & gloria, & proſperitas cuiuſque appellatur cornu, iuxta illud: *Nolite extollere in altum cornu veſtrum:* id eſt, Nolite iactare veſtrã potentiam & gloriam; rurſus: *Et omnia cornua peccatorũ confringam, & exaltabuntur cornua iuſti*. Cornua quippe peccatorũ ſunt fortitudo, prudentia carnis, & diuitiæ, quibus illi abutentes; bonos feriunt, debileſque deijciunt. Contra verò, bonorum cornua ſunt virtutum infuſarum à Deo chorus, & comitatus, quo illi dæmones, & improbos ventilare ſolent. Item alibi: *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu*. Et Anna mater Samuelis: *Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo*. Et infra in eodem cantico: *Dabit imperium Regi ſuo, & ſublimabit cornu* (id eſt, potentia, & gloria) *Chriſti ſui*. In lib. 1. cap. 2. Machab. dicitur: *Et obtinuerunt legem de manibus Gentium, & de manibus Regum; & non dederunt cornu peccatori:* videlicet palmã, ſiue victoriam. Tertiò, ob ſimilitudiné transfertur ad perſonas excellentes, vel ad Angelos. Vnde Apoc. 5. *Habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram*, ſic dicti, quoniam alti, potentes, glorioſi, carnemque ſuperantes. Simili ratione tranſfertur ad Reges, quos ex cornu olei inungi apud Hebræos mos erat, vt cõſtat de Saule, & Dauide inunctis à Samuele. Apud Dan. enim cap. 7. ſic eſt ſcriptum: *Porrò cornua decem ipſius Regni decem Reges erunt*. Et Apoc. 17. *Et decem cornua quæ vidiſti, decem Reges ſunt*. Rex enim eminere debet ſuper altos vt Saul, qui ab humero, & ſurſum eminebat ſuper oẽs filios Iſraël. Rex inſuper, vt forte propugnaculum pugnare debet pro ſuis tuendis: vnde petebant Iſraelitæ Regem, dicentes: *Rex erit ſuper nos. & erimus nos ſicut omnes gẽtes, & iudicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis*. Poſtremò, Rex gloria eſt, & decus regni ſui, quare ſcriptũ eſt: *Beata terra, cuius Rex eſt nobilis*. Aptiſsimè autem iſthæc metaphora, cornu, conuenit Chriſto, quia gloria eſt & ornamentũ mundi, iuxta illud: *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael*. Eminentiſsimus eſt, & ſuper omnes; qui de cœlo deſcendit: & qui virtus, & filius Altiſſimi vocatur. Omnem etiam carnẽ longè ſuperat: fuitque fortiſsimus, qui fortem illũ ſpoliauit, & qui fortitudine ſua principem mundi huius foras eiecit. Noſtra etiam prælia ipſe pro nobis geſsit, acriterque bellauit, atque glorioſum de hoſtibus ſuis, & noſtris triumphum reportauit. De cuius armis loquens Propheta, ſic ait: *Cornua in manibus eius:* explicans verò qualia cornua, ſubdit: *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius*. Quid, inquam, eſt, cornua in manibus eius, niſi quod alio in loco dicit: *Poſuiſti vt arcum æreum brachia mea? & quales fuerint hoſtes proſtrati Chriſti manibus*, ſubiungit: *Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius*. In primo enim aduentu ſuo diabolum expugnauit, debilitauitque: in ſecundo autem, mortem proſtraturus eſt, vt Apoſtolus teſtatur: *Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors*. Quæ propterea dicitur ante faciem Chriſti fugere; quod per reſurrectionem omninò extinguetur, & ſtatim veniet ad iudicium. Atque ita Theophylactus, & Origenes per cornu altaris, Chriſtum, ſiue Regnum eius interpretantur. Origenis verba ſunt hæc: *Suſcitauit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid, in qua ſecundum carnem natus eſt Chriſtus. Et verè, quia fuit cornu ſalutis in domo Dauid, Prophetia iſta concinitur. Vinea enim facta eſt in cornu. In quo cornu? In Chriſto Ieſu, in illo, in quo nunc ſcribitur, &c.* Hæc ille. Videtur ergo Zacharias hoc verbo alludere ad Dauidem, qui Pſalm. 131 prædixit: *Illud producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo*. Et ad Ezechielem cap. 29. *In die illo pullulabit*

Margin notes (left column): *Pſalm. 117.* — Quibus rebus alijs aptetur hæc metaphora. — *Virg. lib. 3. Æneid.* — *Iſai. 5.* Quid illud Iſaiæ: Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei. — *Exod. 3. & alibi paſsim.* — *3. Reg. 22. & alibi.* — *Exod. 34. & 2. Cor. 3.* — II. Significatus cornu. — *Pſalm. 74.* — *Ibidem.* — Cornua peccatorum & bonorum item cornua quæ nam ſint. — *Pſalm. 43.* — *1. Reg. 2.* — *1. Machab. 2.* — III. Significatus cornu. — *Apoc. 5.*

Margin notes (right column): Reges triplici ratione appellantur cornua. — *1. Reg. 10.* — *Infra 16. & 2. Reg. 2. & 5.* — *Daniel. 7.* — *Apoc. 17.* — *1. Reg. 9.* — *Suprà 8.* — *Eccleſ. 10.* — Chriſtus quã rectè appellatur cornu. — *Luc. 2.* — *Luc. 11.* — *Ioan. 10.* — *Habac. 3.* — Cornua in manibus Chriſti iuxta Prophetam quænam ſint. — *Pſalm. 17.* — *Habac. 3.* — *1. Cor. 15.* — Ante faciem Chriſti ire mors cur dicatur. — *Theophyl.* — *Orig. hom. 10. in Luc. propè initium. 10. 2. ante demid.* — *Iſai. 5.* — *Pſalm. 131.* — *Ezech. 29.*

cornu domus Iſrael. Vel, vt Hebræa habent: *Germinare faciam cornu domus Iſrael.* Quod perinde eſt atque dicere: *& erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* Sunt enim præter tauros, aliaque animalia inſtructa cornibus, præcipuè duo quæ robore, & firmitate in cornu maximè pollent: alterũ eſt

Rhinoceros vnde dictus. Eius fortitudo

Rhinoceros, ſic dictus, quod naſum cornutũ gerat: quòd bellũ gerere cum Elephanto fertur, atque illum interdum expugnare.

Deut. 33.

De quo Deut. 33. eſt ſermo, cùm loquitur Moyſes de Ioſeph: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius*, (nam ſolent eſſe primogeniti maiores, & fortiores) *cornua Rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes vſq; ad terminos terræ*: quæ propter Reges fortiſsimos Ephrahim tribus dicuntur. Alterum

Monoceros ſiue Vnicornis quare dicatur: eius ingenium & natura.

animal eſt Monoceros, ſiue Vnicornis, quòd cornu validum, & prælongũ in fronte gerat: atque hic, vt teſtantur quidam ſcriptores in hiſtoria de animalibus, dux animaliũ eſt in bibendo. Nec enim de aquis venenatis bibere audet, niſi prius ille cornu ſuo contactas aquas à veneno permundet: in luſtro verò, ſeu latibulo ſocium nõ patitur vllo modo; leonemque ſuperare in pugna dicitur. Atq; huic Chriſtus comparatur, ſecundùm illud: *Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.* Et alibi: *Dilectus quemadmodũ filius Vnicornium*, vt exponit Baſilius: nam Chriſtus impatiens eſt conſortij in diuinitate: nam per ipſius ſolius fidẽ omnium falſorum deorum cultus euanuit. Atque ob eam cauſam, cùm propoſuiſſet Tiberius Imperator de recipiendo Chriſto in numerum deorum, per Senatum reclamantem impediuit Deus. Nolebat enim cum alijs ſimul coli, qui ſolus reiectis omnibus alijs dijs tanquã vanis & falſis, vt viuus, & verus Deus adorari volebat, & coli. Ipſe etiam tactu ſanctiſsimæ carnis ſuæ aquas baptiſmi ſanctificauit, atque ad regenerandum ſalutares effecit. Pulchreque hiſce in animalibus, quæ Elephantem expugnare, & leonem feruntur, victoria Chriſti de dæmone parta repræſentatur: nam in leone rugiente, & Beemoth, id eſt, Elephanto dæmon in Scripturis ſignificatur.

Pſalm. 61.
Pſalm. 28.
Vnicorni cur ſimilis Chriſtus.
Baſil. in 28. Pſalm. tom. 1.
Euſeb. lib. 2. hiſt. Eccleſ. c. 2. tom. 1.
II. ratio.
Matth 3.
Ioan. 3.
1. Pet. 5.
Leo rugiens, ac Beemoth, ſiue Elephantus in Scripturis quid myſticè ſignent.
Iob 40.

Salus quid. Quot modis accipiatur in Sacris literis.

Sequitur: *Salutis.* Salus vulgo ſanitas eſt, quæ proportio humorum, & membrorum eſt, animam à ſuis functionibus non impediens. Tamen in Scripturis liberationem à quouis malo ſignificat, ſiue ſit ſpiritualis, ſiue temporaria, iuxta verbum Iudic. 15. *Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hãc maximam, atq; victoriam.* Et 1. Reg. 14. dicitur: *Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnã in Iſrael.* Ideò iudices, Saluatores dicebantur. Interdum ſalus eſt liberatio à malo ſpirituali, quod frequens eſt in ſacris voluminibus. Ait enim Dauid: *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea: quẽ timebo?* Et apud Iſaiam: *Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna.* Et Salomon: *Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ, & melior eſt omni auro, & argento; & corpus validum, quàm cenſus immenſus.* Apoſtolus etiam ait: *Euangelium eſſe in ſalutem omni credenti*; & Dominus Zachæo: *Hodie ſalus huic domo facta eſt.* Salus autem quam Chriſtus attulit, ad ſpiritum liberandum in hac vita ab ira Dei, peccatique labe, & poteſtate dæmonis; in alia verò, corpus, & ſpiritum ab omni mortis dominio & pœna, moleſtiave ſpectat. Eſt ergò Chriſtus cornu ſalutis, id eſt, vis diuina in ſalutẽ omni credenti, ſeu potius potentiſſimus ac robuſtiſſimus Rex, ſuos ab omni iniuria & malo ſpiritus animæ & corporis ſaluans, qui de ſe ipſe per Iſaiam dixit: *Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum.* Et de hoc dixit idem Propheta: *Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & progenitorem, qui liberet eos.* Et videtur in his verbis Zacharias alludere ad verba Dauidis dicẽtis: *Protector meus & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus.* Per aſſumptionem enim humanæ naturæ ſuſceptor noſter eſt factus, & cornu ſalutis noſtræ.

Iudic. 3. & aliàs. & 2. Eſdr. 9.
Pſal. 26.
Iſa. 45.
Eccl. 30.
Rom. 1.
Luc. 19
Cornu ſalutis quomodo Chriſtus.
Rom. 1.
Iſai. 63.
Suprà 19.
Pſal. 17.

Sequitur, *Erexit*, ſiue excitauit, quaſi à ſomno, vt exponit Theophylactus: vel vt in alijs locis Scripturæ habetur, *Exaltauit*, vt illud: *Exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.* Et, *In nomine tuo exaltabitur cornu noſtrum.* Et rurſus, *Exaltabuntur cornua iuſti.* Alibi etiam, *Et ſublimabit cornu Chriſti ſui.*

Theophyl.
1. Reg. 2.
Pſalm. 88.
Pſalm. 74.
1. Reg. 2.

Erexit autem dictum cornu, primùm quidem quòd myſterium incarnationis in Dei prædeſtinatione quaſi abſconditum, detexerit atq; reuelauerit, vt animal paruũ cornigerum nondum habens actu cornua, ſed habitu, vt figulus educens è mente ſua vaſa: ita Chriſtum in gloriam noſtrã prædeſtinatum, Deus in lucem eduxit, & erexit, iuxta id: *Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: ante cõſpectum gentium reuelauit iuſtitiã ſuam.* Et Apoſtolus ait, *Manifeſtè magnũ eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.* Deinde *erexit*, conferendo humanitati Chriſti tam altas & inſignes inhærentes gratias, & prærogatiuas ad exornãdam corpore & animo dignitatem Meſſiæ, vt ab eo tanquam ex pleniſſimo atq; vberrimo fonte, omnes qui ſitiunt, ſalutem ſuam, abundanter accipiant, & deriuent. Nam quaſi adeps ſeparatus eſt ab omni carne, hoc eſt, ſegreg[illegible] peccatorib

Prima ratio, cur Deus Chriſtum erexerit cornu ſalutis nobis.
Pſal. 97.
1. Tim. 3.
II. Ratio.
Ioan. 7.
Eccleſ. 47.

ſicut Dauid à filijs Iſrael, autore Salomone. Præterea *erexit*, non tantũ ad dona prædicta eleuando, ſed etiam ad ipſam hypoſtaſim filij Dei, atque perſonam exaltãdo.

III. ratio.

Vt ſi Gigas infantẽ ſupra humeros ſuos poneret. Item, erexit Chriſtum per crucem,

IV. ratio.

& mortem humiliatum, ſuſcitando eum à mortuis, ad cęlum euehendo, ſpiritumque illius ſuper omnem carnem effundendo, vt fieret ſpiritualis, & regnaret in Iudæis, & gentibus, quaſi in Iuda & Iſraele. Hinc Apoſtolus dixit: *Humiliauit ſemetipſum, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, &c.* Hoc autem cornu in educendis ſanctis patribus priſcis illis de limo cruentauit, recteque congruit cornui regnãti tuba cornea, quam de more Iudæi in anno Iubilei celeberrimo ſolebant inflare. Nã Chriſtus Dominus venit annunciare annum Domino acceptũ: & Iobel (vnde Iubileum) cornu arietinum in lingua ſancta ſignificat. *Erexit* autẽ hoc *cornu nobis*, id eſt, ad noſtrã vtilitatem: etſi .n. plus ad honorẽ & gloriã ipſius cornu, vt Paulus dixit: *Propter quod & Deus exaltauit illum*, &c. magis tamen, vt dixi, ad noſtrum commodum, quàm propriũ ſui ipſius illud erexit, atque ſublimauit. Nobis etiã, id eſt, Iudæis, vt .n. ait Paulus: Iudęo primùm & Gręco omnia merita Meſſiæ cõmunicantur. Ideò Petrus in Actis: *Vos eſtis*, inquit, *filij Prophetarum, & teſtamenti. Vobis primùm Deus, ſuſcitans filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis, vt cõuertat ſe vnuſquiſq; à nequitia ſua.* Paulus quoque ad eoſdem dixit: *Vobis oportebat primũ loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ; ecce conuertimur ad gentes.* Nobis ſimiliter ait: *Quia propter nos & noſtram ſalutem deſcendit de cælis.* Neq; verò rex noſter deſiit gubernare Eccleſiã ſuã, & pro ea tacente, contra tyrannos, hæreticos, atq; hypocritas belligerare: ita vt confidenter dicat Propheta: *Domine in lumine vultus tui* (hoc eſt per fidem) *ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die*, (ſcilicet in nomine Ieſu) *& in iuſtitia tua exaltabuntur:* (per quam ſunt redempti) *Quoniã gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrũ. Quia Domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſrael Regis noſtri.* Et iterum: *Confeſſio eius ſuper cælum & terrã, & exaltauit cornu populi ſui.* Nam quo modo aliàs potuiſſet Dauid victoriam obtinere de Gigãte Goliath, de Rege Saule ſibi perpetuũ bellum indicente, vel de Abſalone filio rebelli, & fratricida: quomodo etiã nos conterremus Sathanam, in Goliath adumbratũ, ſub pedibus noſtris: vel vinceremus mundũ aptè in Saule repręſentatum, vel expugnaremus propriam carnem eleganter in Abſalone delineatam, & quæ perpetuò machinatur contra ſpiritum, niſi cornu noſtrum exaltaſſet Deus, & niſi maior eſſet, qui in nobis eſt, quàm qui in mundo? Sequitur: *In domo Dei Dauid pueri ſui.* Domui Iſraelis prædixerat Ezechiel cornu erigendũ: *In die illo*, inquit, *victa Aegypto:* (id eſt, idolorũ cultu deſtructo) *pullulabit cornu domui Iſrael, &c.* Et Pſaltes: *Illuc producam cornu Dauid: paraui lucernam Chriſto meo:* quibus verbis Chriſtum in caput, & Regem Eccleſiæ fortiſſimũ futurũ prænuntiat, & pręcurſorem eius de eo teſtificantẽ, eumque digito oſtẽdentem, in lucerna aptè deſignatũ prophetat. Nam & ille *Lucerna ardens & lucens* à Chriſto dicitur. Et licèt Chriſtus lux ipſa fuerit illuminans oẽm hominem, tamẽ quia carnis teſta obuolutus venturus erat; ideò Deus illi lucernã, qua monſtraretur & oſtenderetur, decreuit: & vt re inuenta, iam non vltra eſt opus candela, vel lucerna, ſed extinguitur; ita, poſtquam Chriſtus eſt oſtenſus Ioannis indicio, & factus manifeſtus, quaſi extincta eſt lucerna. Dominus autem non locum, ſed rem in ea cõtentam per metonymiam ſignificat, id eſt, oriundos ex eius familia, qui coloni ſunt domus. Dauidem autẽm elegit Deus ac eius maiores, ideoque aptos eos effecit, ex quibus deſcenderet, atq; illi facta eſt clarior promiſſio de Meſſia R ge, vt illud: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Eratq; typus Chriſti in regnando: nã vt ille primùm in his, qui erant amaro animo, & ære alieno obęrati, regnauit, deinde in Hebrõ in Iuda, poſtremò in Iſrael: ſimili ratione Chriſtus primùm regnat per pœnitentiam, qua homines amaro fiunt animo, & ſe debitores agnoſcunt decem millium talentorum, quæ non ſunt ſoluendo, niſi creditor Deus debita clementer remittat. Regnauit Chriſtus etiam in Iudæis ac gentibus, atque etiam Chriſtus Dauid vocatur in Prophetis: *Et ſuſcitabo*, inquit Ezechiel, *ſuper eas oues, ſcilicet paſtorem vnum, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid: Ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem.* Vocat autem Dauidem puerum ſuum, ſcilicet ſeruum ſpontè & liberè ſeruientem. Dauid ſiquidem ſpiritu Chriſtum Dominũ vocat, vt Chriſtus probat Matth. 22. Eſt autem admirabilis dignatio, & ſubmiſſio animi Chriſti, qui cùm radix ſit Dauid, ei tamen ſuccedere voluerit. Eſt ergò domus Dauid, Chriſti Eccleſia, cui⁹ caput Dauid eſt, pars capitis beata Maria, cuius in ſanctiſſimo vtero erectum eſt cornu, quod noua bella

elegit.

Marginal notes (left column): Philip. 2. — Vnde nomen Iubilei deſcendat. — Leuit. 15. — Luc. 4. & Iſai. 61. — Hoc cornu ſalutis cur Deus erexerit nobis. — Philip. 2. — Rom. 1. & Infra 2. — Act. 3. — Act. 13. — Chriſti erga Eccleſiam ſuã cura & prouidentia. — Pſal. 88. — Pſal. 148. — 1. Reg. 17. — 2. Reg. 13. — Rom. 7.

Marginal notes (right column): 2. Reg. 15. — 1. Ioan. 4. — Cur in domo Dauid pueri ſui Deus erexerit cornu ſalutis. — Ezech. 29. — Pſal. 131. — Ioan. 1. — Infrà 7. — Suprà 1. — Infrà 3. — Quid domus Dauid. — Matth. 21. — Dauid vt Chriſtum præfigurauerit. — Pſal. 131. — 2. Reg. 7. — 1. Reg. 22. — 2. Reg. 2. — Infra 5. — Matth. 18. — II. ratio. — Ezech. 34. — Dauid puerũ ſuum, id eſt, Dei, cur nominet. — Matth. 22. — Apoc. 5. — Domus Dauid quænam ſit.

elegit, & portas inimicorum ipſe ſubuertit. Bellando enim in ſeipſum, aliorum hominum veterem hominem meritò occidit, atque ſuo exemplo occidẽdum eſſe docuit, noſtrique peccati maculis veſtem ſanctiſſimæ humanitatis aſperſit, atque ſpiritus noſtros lauit ſanguine ſuo.

Supra. 1. Hęc à quibus olim oppugnata.

Ac domus quidem Dauid perſecutiones plurimas ſemper ab hoſtibus paſſa eſt, vt hoc tanto cornu propugnante egeret. Nam vt ex antiquiſſimo patre Aegeſippo citat Euſebius Cæſarienſis:

Euſeb. lib. 4. hiſtor. Eccleſ. c. 22. tom. 1.

Erant, inquit, *diuerſæ ſententiæ in Circunciſione, id eſt, in filijs Iſrael, qui maximè aduerſabantur tribui Iuda, ex qua Chriſtus eſt. Erant ergo Ieſſæi, Galilæi, Hemerobaptæ, Masbuthæi, Samaritæ, Sadducæi, Phariſæi.* Hæc ibi. Vides ſeptem ſectas in tribum Iuda inſurrexiſſe? Sed & anteà multa perpeſſa fuerat à Regno Iſrael, à gentibus, ab Herode.

Eandem qui etiamnum hoſtes infeſtent & oppugnent.

Non dicam, quanta poſteà ab impijs tyrannis, ab Hæreticis, à Saracenis, ſimul ab hypocritis, & falſis Chriſtianis pertulerit. Verùm immobilis ſtat Domini illa ſententia: *Portæ inferi nõ præualebunt aduerſus eam*: nempè, quia propugnator ad ſaluandum in ea ipſe eſt.

Matt. 16.
Iſa. 63.

Cornuaq; limacis contra Chriſtum pro armis ſumunt. Væ ergo inſurgenti aduerſus tale & tantum cornu, quia ab eo proculdubio ventilabitur. Væ etiam tale cornu poſſidẽti, & tamen ſuggeſtioni Satanæ cedenti locum, & viam iuſtitiæ deſerenti. Nulla ergo corporis vel maxima afflictione, vel ſpiritus anguſtijs, & difficultatibus à Regno Chriſti declinemus. Nam vt cornu eius in cruciatibus & morte ſua, Martyrumque in tormentis erectum fuit: ita nos glorioſum ducamus, pro veritate Dei, & iuſtitia ſuſtinenda, omnia mala præſentia contemnere. Sequitur alter verſiculus.

Viſitationem, redemptionemque plebis ſuę cur Deum Zacharias aſſerat locutum fuiſſe per os ſuorum Prophetarum.
I. Ratio.

Sicut locutus eſt per os Sanctorum qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius. Haud ſine magnis certè rationibus viſitationem, redẽptionem, atque cornu ſalutis erectionem prædicta fuiſſe à Prophetis, ſubiungit. In primis .n. id factum eſt, vt cernatur rei magnitudo, in qua voce, & factis prædicenda omnes ſeruos ſuos Prophetas occupare Deus voluerit, imò ex cuius prædictione & Prophetæ, & dij facti ſunt. Nam vt ait Dominus, illos vocat deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, quemadmodum participatione ſummi Prophetæ, cæteri Prophetæ ſpiritum eius deriuantes, conſtituti ſunt Prophetæ, ea ratione qua ſtellæ Solem participantes lucẽt.

Ioan. 10.
Pſalm. 81.

Quo fit, vt rectè à Salomone de ſapientia ęterna dictum ſit: & per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & Prophetas cõſtituit. Hinc Ioannes Baptiſta ſe Prophetam negans, intellexit, vt quidam interpretantur, Prophetã Chriſtum non immediatè, ſed remotè prædicentẽ.

Sap. 7.
Qualem Ioannes Baptiſta ſe negarit eſſe Prophetam.
Ioan. 1.

II. Ratio

Secundò, vt perſpiciatur veritas Dei, quam cùm natura attingere non poſſit, & à ſolo conſilio diuino & beneplacito pendeat, ſolus Deus eam prædicere poteſt. Nam quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei: *Quis .n. cognouit ſenſũ Domini? aut quis cõſiliarius eius fuit?* Temeritas igitur fuit tũ hominum, vt Philoſophorũ, & Sapientium in oculis ſuis; tum techna & aſtus Dæmonum ſeducentium, qui hęc ſuo ingenio ſcrutari voluerunt: vnde euanuerunt in cogitationibus ſuis.

1. Cor. 2.
Rom. 2.
Rom. 1.

III. Ratio.

Tertiò; quemadmodum B. Virgo in ſuo ſanctiſ. Hym. ſua omnia dicta ad promiſſiones Dei retulit, iuxta id: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula.* Ita Zacharias hoc loco teſtatur omnia fieri iuxta cõdictum. Hoc, inquit, quod enarro, nõ caſu ſic euenit, ſed quod nunc præſtat, iam olim promiſerat Deus per ora omniũ Prophetarum, quos ſuo ſpiritu afflarat. Atq; ita cauſſa exprimitur Chriſti aduentus ad oues Iſrael: nã hoc factum eſt propter promiſſum factũ Prophetis: & vt Apoſt. ait: *Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis, ad cõfirmandas promiſſiones Patrum.*

Luc. 1.
Rom. 15.

IV. Ratio.

Quartò aduerte, quæcunque prædicta ſunt de Meſſia, nulli alteri, præterquàm ipſi, quadrare poſſe. Nam ſi Chriſtus expectatus à Iudęis tantùm homo fuiſſet, & Rex temporarius, vna profectò, vel altera prædictio fuiſſet ſatis; at vni ſaluatori Deo, hominique & Regi ſpirituali prænuntiando omnes Prophetas incumbere, & de eo ſcribere voluit. Nec debuit Meſſias longè poſt abolitã legem, & prophetiam conſummatam venire: nec rurſus præueniri ab alio, qui tolleret idola gentilium, quia nec ipſe in verum Meſſiam reciperetur. Falſusque Meſſias citò detectus ſemper fuit, vt oſtendit Gamaliel in Actis, & experientia, quam ex Eccleſiaſtica haurire licet hiſtoria, manifeſtè docet.

Act. 5.

Ait ergo: *Sicut locutus eſt*, nimirum ſolus ipſe, q talia præſcire poteſt, & loqui, & polliceri: *Per os Sanctorum.* Rectè dixit, *Per os*: vt etiã Prophetas, qui nihil ſcripſerunt, vt Abraham, Samuel, Nathan, Gad, ac ſimiles comprehenderet, qui de eo tantùm loquebantur, erantque Domini os eorum mouentis organa, inſtrumentaque. Idcircò non dixit, Sicut locuti ſunt Prophetę; ſed, ſicut ipſe Deus locutus eſt per os Prophetarum. *Nec enim voluntate humana*, ait Petrus, *allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines*: vt non tam ipſi loqui viderentur, quàm Spiritus ſanctus, qui eos inhabitabat, ſicut & Dominus Apoſtolis ſignificauit: *Non eſtis vos*; in-

Per os Prophetarum quare Deus locutus, non autem prophetę dicuntur locuti.
2. Pet. 1.
Matth. 10.

Per os, non per ora cur Deus dicatur locutus.

quiens, *qui loquemini: ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Item, præ dixit: *Per os,* in ſingulari, non per ora; vt declararet, illos tametſi diuerſis & locis, & temporibus prophetauerint, vno tamen quaſi ore vniuerſos eundem Chriſtum præſignificaſſe: quę quidem Prophetarum conſonantia, atque conſenſio perſpicuum, & clarum argumẽtum eſt, illos veraces fuiſſe, atq; vno ſpiritu prophetaſſe. *Sanctorum,* Id eſt, mundorum, inſigni vitæ ſanctimonia, & ſplendore doctrinæ micantium.

Sancti quomodo Prophetæ.

Nam per tales inſignes pietate, ſanctitateque viros renouatio diuini cultus ſemper in Eccleſia fieri aſſueuit; nõ autẽ per immũdos, voluptuoſos, & profligatos homines, quales huius noſtri ſeculi Hæretici cùm fuerint, miram eſt vllum hominem prudentem, vel micam ſalis habẽtem, illis fidẽ habere potuiſſe. Ideò ait Petrus de veris Prophetis: *Sed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines:* nam vel ipſum verbum Dei ſanctificat, vti Chriſtus dixit: *Vos mundi eſtis propter ſermonem meum, &c.* Hinc de Propheta Dauide teſtatur Eccleſiaſticus: *Chriſtus purgauit peccata ipſius, & exaltauit in æternum cornu eius.* Quanquàm, ne quid diſſimulem, extiterint etiam Prophetæ haud ſancti, ſed nequam.

2. Pet. 1.
Ioan. 15.
Eccl. 47.

Prophetæ qui mali etiam de Chriſto prophetauerint.
Num. 24.
Ioan. 11.
Matth. 7.
Pſalm. 6.

Tales fuerũt Balaam Ariolus Caiphas, qui *prophetauit, cùm eſſet Pontifex anni illius.* Et ij, qui Domino referent: *Domine Domine nonne in nomine tuo prophetauimus?* quibus Dominus dicet: *Nunquam noui vos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem.* Subdit: *Prophetarum eius.*

Per quos Prophetas Dominus locutus ſit.
Hierem. 23.
3. Reg. 23.

Ad differentiam pſeudoprophetarum, qui dæmones dici poſſunt Prophetę, de quibus apud Ierem. ait Dominus: *Nõ mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.* Et Dæmon dixit: *Et ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Et ſi autem veritas tam patens & manifeſtá ſit, vt ei vel capitaliſſimi eius hoſtes atteſtentur; hoc loci tamẽ ſuos allegat Prophetas, quòd illi dæmonis autoritatem non haberent, quemadmodum nec eius Martyres, aut Apoſtoli, aut Sacerdotes, aut Angeli, aut miniſtri, quos Sathanam habere ſacra Scriptura pleriſq; in locis tradit.

Pſeudoprophetæ cur à Deo permittantur.

Permittit autem Deus illos venire, vt probetur fides noſtra, & exploret nos ac tentet, vtrum diligamus eum, nec ne; denique, vt illi, qui probati ſunt, manifeſti fiãt. *Qui à ſeculo ſunt.* Id eſt, qui ſeculi ab initio fuerunt; ſiue qui fuerunt vnquam Prophetæ:

Omnium Prophetæ ſeculorum cur Chriſtum prænunciauerint.
Act. 3.

nam cum hac vna ex re generis humani ſalus penderet, præfigurari, atque prænũciari ab omnibus debuit, vt ad eum mundus cum fructu ſuſcipiendũ præpararetur. Sed Petrus in Actis à Samuele incipit, dicens: *Et omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti ſunt, annuntiauerunt dies iſtos,* ſcilicet Meſſiæ. Sed id eſt factum, quod ante Samuelem ſermo erat pretioſus. Verùm Petrus ipſemet paulò antè dixerat: *Deus autem qua prænunciauit per os omnium Prophetarum, pati Chriſtum ſuum impleuit:* & iterum ſubdit: *Quem oportet quidem cælum recipere vſque in tempora reſtitutionis omnium; qua locutus eſt Deus per os Sanctorum ſuorum, à ſeculo Prophetarum.* 1. Reg. 3.

Beata Virgo in ſuo Cantico vſque ad Abraham aſcẽdit: *Sicut,* inquit, *locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula:* quia ante Abraham nullam legimus Dei promiſſionẽ, quod ex certo vllo populo eſſet oriturus. Luc. 1.

Porrò Chriſtus alloquens duos illos diſcipulos proficiſcentes in Emaus, exorſus à *Moſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erat:* & paulò pòſt: *Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis, de me.* Luc. 24.

Zacharias autem hoc loco omnes ſanctos Dei Prophetas allegat, vti etiam Petrus in alio Actorum loco ait: *Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Actor. 10.

Trifariam autem Prophetæ de Chriſto locuti ſunt.

Tripliciter de Chriſto Prophetæ locuti ſunt.
Rom. 8.

Primùm exhortando populum Dei, vt legem ſeruaret: qua cohortatione Chriſtum concionabantur, ſine quo id fieri non poterat. Nã Paulo authore: *Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem; Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.*

II Teſtimonium.

Deinde factis, ac rebus ipſis futura Meſſiæ myſteria prænunciarunt: adeò, vt ſæpè ad grauia tormenta perferenda, iniuriaſque tolerandas, ac mortem ipſam fortiter ſuſtinendam Prophetas compelleret, vt facti ipſis apertius futura Chriſti Sacramenta vati inarentur.

Oſe. 6.
Quis ſenſus horum verborum: Propter hoc dolaui in Prophetis, & occidi eos in verbis oris mei, &c.

Hinc pulchrè per Oſeam illud à Domino dictum: *Propter hoc,* inquit, *dolaui in Prophetis, & occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua quaſi lux egredientur.* Quorum verborum ſenſus eſt: Fatigaui tam multos Prophetas, ac tribulaui eos, quorum etiam bona pars tormẽta, ac mortem paſſa eſt, dum tueri hanc veritatem nitebãtur: atque hoc faciebam, vt lumen huius veritatis toti orbi illuceſceret.

Infra 12.
Quid illud ita Prophetæ: In manu Prophetarum aſſimilatus ſum.
Variæ figuræ de Chriſto.
Gen. 9.
Supra 6.
Infra 14.
Infra 22.

Rurſus de Propheta: *Et locutus ſum ſuper Prophetas, & ego viſionem multiplicaui, & in manu Prophetarum aſſimilatus ſum:* Id eſt, In operibus, & geſtis Prophetarum vitam, & mortem Filij mei Meſſiæ repræſentaui. Quomodo (vt res exemplis illuſtrior fiat) ſeipſum deli-

neauit

Infra 18. Infrà 41. Exod. 15. Num. 21. & Ioan 3. Iona 2. 4. Reg. 6. Per innum. ill testimoniū prophetarum de Chriſto.

neauit* in iride, & arca Noe; in ſacriſicio panis, & vni Melchiſedec; in Abraham offerente filium Iſaac ſuper montem; in ſcala Iacob; in liberatione Ioſephi ex carcere; in ligno miſſo in aquas Maria, in ſerpēte æneo erecto à Moyſe; in Iona educto de ventre ceti, in Elia curru in cœlum ſubducto; in templo Salomonis, & eiuſmodi penè innumeris. Ad extremum fecit illos apertè prophetare de Chriſto. Moſes enim dixit: *Prophetā ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, &c.*

Deut. 18. Isa. 7. Infrà 35. & ſæpe alias. Infra 53. & ſeq. Hiere. 31.

Dauid etiam non vnam aliquam portionem vitæ Chriſti tantum, verùm ſingula eius myſteria minutim eſt perſecutus. Iſaias de incarnatione, ac partu Virginis, ortuque eius, ſignis & prodigijs, itemq; de eius morte apertiſſimè magis vt Euangeliſta, quàm vt propheta enarrauit. Hieremias quoque de pacto Noui Teſtamenti ineundo vaticinium facit: & paullò antè dixerat: *Creauit Dominus nouum ſuper terram, Fœmina circumdabit virum.* Baruch propheta, & ſcriba Hieremiæ; *Poſt hæc*, inquit, *in terris viſus eſt, & cū hominibus conuerſatus eſt.* Ezechiel in prima illa viſiōe, qua vidit quatuor facies animalium, pulchrè deſcribit Meſſiam myſterijs quatuor, tituliſq; præclarū. Daniel in hebdomadibus ſuis præciſè diē mortis eius declarauit; ideoq; etiam tempus aduentus illius. Oſeas c. 3. vaticinatur; *Quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine theraphim. Et poſt reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum; & Dauid Regē ſuum.* Ioel copiam effundendi Spiritus ſuper omnem carnem per Meſſiam prædicit. Amos: *In die illa ſuſcitabo tabernaculū Dauid, &c.* Abdias: *In monte Sion erit Saluatio, & erit Sanctum, & poſſidebit domus Iacob eos, qui ſe poſſederant.* Michæas: *Expectabo Deum ſaluatorē meum: audiet me Deus meus. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi: conſurgam cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt.* Nahum: *Ecce ſuper montes pedes euāgelizantis & annunciantis pacem.* Habacuc: *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.* Sophonias: *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipſe ſaluabit.* Aggæus: *Et mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus: & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum.* Zacharias: *In die illa erit Fons patens domus Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ.* Malachias: *Ecce ego mitto Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis.* Hæc pauca ex Prophetis de [illegible] placuit, cū innumera alia in illis inue[illegible]. Voluit autem Deus Opt. Max. autoritatem Prophetarum eſſe maximam; ne quiſquā auderet illos contemnere; & vt nos Dei miniſtros in honore habeamus, atque in eis loquentem Chriſtum intelligamus, maximè in Sacramentorum, ac Verbi ſalutaris adminiſtratione, iuxta illud: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit:* & Paulus: *Pro Chriſto legatione fungimur, tāquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* Ecce viſitatio Dei, ecce iam redemptio perfecta eſt, ecce iam cornu ſalutis erectum. Suſcipe benignè viſitantem, grato animo amplectere Redemptorem, tuamque redemptionem adiuua, & promoue ſemper, quò omnia poſſis in hoc cornu fortiſſimo: in quo vno vniuerſa hoſtium tuorum tela infringenda ſunt, & in ipſoſmet hoſtes nequiſſimos retorquenda, eodē cornu Domino noſtro Ieſu Chriſto præſtante, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit omnis honor, gloria, laus, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Ezech. 1. & ſeq. Dan. 9. Osea. 3. Ioel. 2. & Act. 2. Amos 9. Abdias. Mich. 7. Nahum. 1. & Isa. 52. Rom. 10. Habac. 3. Sophon. 3. Agg. 2. Zachar. 9. Malach. 3. & Matth. 11.

Prophetæ olim cur tanto in honore ſint habiti. Luc. 10. 2. Cor. 5. Deus nos viſitans, ac redimens quomodo à nobis ſuſcipi debeat.

TRACTATVS XX.

In illa verba: *Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.* Luc. 1.

QVod in hactenus pius, & ſanctus Sacerdos verbis obſcurioribus dixerat de cornu ſalutis excitato, iam apertioribus explicat, cùm ait: *Salutem ex inimicis noſtris.* Quod ad Grammaticæ rationem attinet, ſupplēdum eſt verbum, *Fecit*, vt ſit ſenſus: Fecit ſalutem ex inimicis noſtris, ſicut locutus eſt ad patres noſtros. Vel declarat cornu ſalutis per appoſitionem ad ſignificatum, *Salutem*, id eſt, validam Chriſti ſalutem. Sed huic ſenſui tamen Grammatica aduerſari videtur: nam ſalutis eſſet dicendum, vt eodem in caſu dixerat ſuprà, *Cornu ſalutis*, niſi ſuppleas verbum, *erexit* in ſecundo verſu poſitum. Vel fortaſſis melius refertur ad verbum, *locutus eſt* per Prophetas ſalutem hanc ex inimicis noſtris: declaranturq; ſimul dicta ſuperiùs. Explicata ſiquidem materia Pſalmi per viſitationē ad redimendū & redemptionē per Regem *ſalutis*, explicat ſimul, à quibus malis hæc ſalus redemptioq; contigerit. Salutē ergo vel præſeruantem, vel liberantē locutus eſt. *De inimicis* (inquit) *noſtris.* Nā cum omnis redemptio, vel ſalus liberationē aliquam in ſui ſignificatu includat; declarat à quo ſit, dicendo: *Ex inimicis noſtris.* Quemadmodum Dauid etiam inquit: *Dicant, qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici* [illegible]

Hæc clauſula vnde pendeat; ſalutem ex inimicis noſtris. II. ſolutionis incommodū. III. congruentior. Redemptionis ratio, & natura. Pſalm. 106. Pſalm. 17.

A quibus inimicis redempti fuerimus.

puit me de inimicis meis fortiſſimis, & ab his, qui oderunt me: quoniam confortati ſunt ſuper me. Quoniam verò redemptor ſpiritalis eſt, & fructus eius, redemptio ſpirituum noſtrorum, & ſalus, ideò inimici noſtri ſpiritales ſunt, id eſt, dæmones. Et hoc erat opꝰ Meſſiæ præſignificatum.

Zachar. 13.

Spiritũ, inquit, *immundum auferam de terra.* De his ergo ſpiritibus malignis dicendũ eſt an ſint, & quales ſint, & quomodo nos ab eis liberat. Primùm probatur à poſteriori dæmones eſſe.

Dæmones eſſe, probatur multipliciter.

Nam etſi malum non ſit de integritate vniuerſi, ideoq; tales Deus non creauerit; tamẽ quoniã natura recti, & boni cõditi ſunt, ſua voluntate nequam, & maligni effecti ſunt. Illos itaque in rerum natura exiſtere, vtraq; tum vetus, tum noua Scriptura cõprobat. Itẽ omnis philoſophia cacodęmones cõfitetur.

Matth. 22. & Actor. 23.

Præterea Iudæi omnes pręter Sadducæis idem affirmant. Et quidem id etiam probatur ab effectu in cultu idolorũ:

Dæmonum effecta.

nam per idola reddere illi ſolebant reſponſa: aſſiſtunt & artibus ſuperſtitioſis, vt Magiæ, ad effectus quoſdam curioſos, & ſupra vires humanæ naturæ poſitos obſidẽt, & vexant corpora humana, atque inuitis obſeſſis vocem formant, & interdum peregrinis linguis loquũtur, deque rebus altiſſimis ad fallendos, & ſeducendos homines per rudes & ſimplices frequenter diſſerunt.

Dæmones quales ſint: eorum in homines malignitas.

Quod ſpectat ad ſecundum membrum, dæmones incorporei ſunt, nocendiq́; cupidi, maximè verò hominum ſaluti inſidiantur ex inuidia, quòd eam gloriam, atque vnionem diuinæ hypoſtaſis cũ humana natura (quã vnionem ipſi ambitioſiſſimè appetiuerunt, atque affectarunt teſte B. Bernardo) videãt nos aſſecutos, atq; illã deniq; cœleſtem patriam, ad quã ſi voluiſſent ipſi, peruenire potuiſſent, intelligãt nos aliquãdo aſſecuturos.

B. Bernar. homil. 7. in Pſal. Qui habitat, paullò à medio, & ſerm. 17. ſuper Cantica.

Hinc dæmon à Chriſto, homicida ab initio vocatur, & Satanas, id eſt, aduerſarius, & diabolus, hoc eſt fratrũ accuſator, & calũniator, in Apocalypſi.

Ioan. 8. Luc. 10. Apoc. 12. Iob. 1. & 2.

Ideò ad viliſſima, & turpiſſima quæq; inſtimulat, impellitq́ue, hominesq́; mendacijs eludere conſueuit: atque ob id vnum potiſſimum circuire terram, & perambulare eam nunquam ceſſat, tanquàm rugiens leo quærẽs quẽ deuoret.

1. Pet. 5. Dæmones quibus maledicant: vnde denominentur ſecundum Euſebium. Ioan. 10. Hiere. 4. Euſeb. lib. de Præpar. Euãg. ter. 1. Virgil. Homer.

Sibiq́; maledicit, vt in idolorum cultoribus, hæreticis, & Iudæis manifeſtum eſt. Nam per illos dicit, dæmoniũ habes, & inſanis: ſunt prętereà ſapientes vt faciant mala: hinc dæmones quaſi daimones, id eſt, ſapientes, dicuntur ſecũdùm Euſebium, & à Poeta Latino ſub nomine Alecto; vna ex diris, de eo dicitur:

Cui nomina mille, Mille nocendi artes:

& ab Homero ſub nomine Acies, id eſt: dãni, ſiue detrimenti eius in terras deſcribitur, è cœlo deturbatio, & expulſio. Atque ita aſtutia ſua ſerpens ille callidior cunctis animantibus terræ, ſapientibus huius mũdi illuſit, & in innumeros propè errores, & falſitates, inſaniasq́; præcipites egit.

Gen. 3.

Præſtant viribus, & magna poteſtate: vnde gigantes appellantur à Baruch; leones rugiẽtes à Petro, dracones à Dauide, iuxta illud: *Draco iſte quem formaſti, &c.* dicũtur à Iobo, Behemoth, & Leuiathã in maximis, fortiſſimiſque terrę, & maris animalibꝰ reprę́ſentati, nimirũ elephãte, & ceto: de quo, id eſt, dęmone, ait: *Non eſt ſuper terrã poteſtas quæ comparetur ei, qui factus eſt, vt nullum timeret.*

Eorum in Scripturis appellationes, ſignificationeſque. Baruch. 3. 1. Pet. 5. Pſal. 103. Iob. 40. Ibidem. Infra 40.

Mundus ante Seruatoris aduentum quàm turpi idolorũ culturæ ſubiaceret.

Quapropter mundũ ſibi falſis ſignis, falſa ſapiẽtia, falſaq; ſua ipſius vita in ſuã poteſtatem redegit, viliſſimiſq́; idolis, non dico auro, argẽtove, aut ſoli, lunæ, & aſtris, ſed ſerpẽti, crocodylo, cani, porro, cepę, allijs, ac demũ ad pallorem vſq; & pauorẽ, febrim atque crepitũ ventris homines ſibi ſubiecit, ad mortemq́ue pro talibus idolis oppetendam ſuaſit, ac impulit, vti de falſis prophetis Baal, & Ioan, volumina ſacra teſtantur.

3. Reg. 18. Dæmonis poteſtas in hæc inferiora, præſertim in hominem.

Poteſt ergo dæmon permiſſu diuino corpus humanũ vexare, illud obſidere, & quacunque in parte corporis velit, dolorẽ efficere: poteſt turbare cogitationes, & phãtaſiam, turpes appetitiones ſuggerere, voces formare, ſenſus præſtigijs internis, ſiue externis illudere, ventos, & tẽpeſtates concitare, quibus vel naufragium nauigantibus faciant, vel fruges, terræq́ue naſcentia lædant, & creaturis abuti ad multa, vt nobis noceant, ac exitium parent, vt conſtat ex Magia. Et vt in libro Iob legimus, ignem cõburentem de cœlo emiſit; Chalcedæos, atque Sabæos ad expilandos armentorum greges irruere fecit; vento vehementi domum filiorum epulantium ſubuertit; corpus Iobis à planta pedis vſque ad verticem eius vlcere peſſimo percuſſit.

Iob 1. Ibidem. Ibidem. Infra 2.

Audis quanta poſſit ille, qui in Euangelio dicitur inimicus homo? De dęmone quodam legimus apud Matthæum, quòd omnes catenas & vincula rumperet, atque nunc quidem in ignem, nunc verò in aquam obſeſſum detruderet, eumq́ue ad habitandum in ſepulchris mortuorũ (quod horribile videtur) impelleret.

Matth. 13. Luc. 8.

His ergo talibus dominis ſeruiebant omnes homines, qui immanitate, & crudelitate omnes Turcas longè antecellunt; illiſque multo peius ſeruituri erãt, ſempiternis gehennę cruciatibus eorum opera mancipandi.

A dæmonis ſeruitute quatenus per Chriſtum liberati.

Quod ad tertium ſpectabat, liberati ſumus ab iſtis inimicis à Deo quidẽ, vt ſalutis opifice, & autore, declaranteq́ue in Pro-

phetis,

Ioan. 12.
Habac. 3.
Quid ſignificet Egredietur diabolus ante pedes eius, iuxta Prophetã.
Luc. 11.
Iſa. 49. & Zachar. 9.
Epheſ. vlt.
Fidei virtus.
Epheſ. 4.
Locum diabolo vt demus.
Dæmonis vincula qua ratione ſoluantur.
Iſa. 52.
2. Tim. 2.

phetis, & Apoſtolis liberandi voluntatem, quaſi regium ſigillum: à Chriſto verò, quatenus morte ſuæ eius expulſionem promeruit. Vnde dixit: *Nunc Princeps huius mundi eycietur foras*, intellige à principatu, non autem à ratione tentandi, tanquã hoſtis. Vnde Propheta dixit: *Et egredietur diabolus ante pedes eius*: id eſt, à minimis quibuſque, qui Chriſto nomen dãt, qui pedes meritò poſſunt nominari. Ideò Chriſtus victor ſpolia ei abſtulit, atq; de limbo ſanctos Patres eduxit. Liberauit etiam gratia, & charitate, ceu forma iuuantibus Angelis, ſanctiſque hominibus: Fides detegit hoſtes, & contra eos arma ſuppeditat, propoſito frequenti vſu deprecationis, atque Sacramentorum, vt ita nobis gratiam Dei, & fauorem cõciliemus, motuſq; proprios, ac perturbationes, quibus ſeducimur, reprimamus. Etſi enim nobis natura ſuperior ſit dæmon; ſinitur tamen in nos minimè ſæuire, vt vellet, quia nos perderet omnibus ſe admiſcendo, ingerendoque. Sed vbi nos ei locum damus, deficiẽdo à fide, & timore, affectiones carnis, quibus ab eo trahimur, non frænamus: hinc fit, vt dum verbera corpori noſtro adhibemus, eaſq; cupiditates ſuperamus, non aerem, & aerios ſpiritus ſuperemus. Quippe in noſtra carne affectiones iræ, odij, inuidiæ, ac ambitionis deliteſcunt. Ac velut equus, vel canis liberi à vinculis haud facilè capiuntur: ſic homo ab affectibus, & perturbationibus liber, & vacuus, haud facilè à dæmone comprehẽdi poteſt. Contende ergo vt liber, & ſolutus efficiaris, quantum potes, ab his carnis affectibus: quia ſimul etiam iugum dæmonis ſine dubio euades. *Solue igitur vincula colli tui captiua filia Sion*, quia etſi Deus ſit, qui peccantibus pœnitentiam donat, vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem; tu tamen ſtudium tuum, & operam ponere debes in prædictis vinculis ſoluendis. Eſt ergo pretioſa, ac magnipendenda à talibus hoſtibus ſalutaris liberatio: mireq; ſtultus eſt, qui illis ceu adminiſtris ac fidis ſocijs confidit.

Dæmones à nobis quenam odio habendi.
Humanæ quales ſint inimicitiæ, quæ ferinæ.

Sequitur: *Et de manu omnium qui oderunt nos*. Nimirum de poteſtate eorundem dæmonum, quos quidẽ declarat ideò eſſe hoſtes; quòd capitale odiũ aduerſum nos gerant; non autem quod eorum odio proſequi debeamus naturam. Namque inimicitiæ omnes aut humanæ, aut ferinæ, aut diabolicæ ſunt. Humanæ quidem ſunt, quæ ab vtilitate, gloriaue proficiſcũtur, dum multi eodem ſimul magiſtratu fungi nequeũt, aut opes in plures diſtribui non poſſunt: ferinæ vero à bono corporis delectante, in cibo, vel ventre ſito oriuntur. Cùm autem olim Chriſtiani fortunæ bonis, atque honoribus, corporiſque delicijs, & voluptatibus propter Chriſtum nuncium remiſiſſent, nulla erat iuſta cauſſa cur tantoperè mundus ſæuiret, & odio incredibili Chriſtianos inſectarentur. Ideò aſſerendum eſt, diabolicum fuiſſe odium illud, quo tyranni atque Gentiles Chriſticolas perſequebantur. Nec enim ob contrarios fines tantùm, & ſtudia, ſed præcipuè propter dæmonum (qui bonos odio habent) impulſum, & agitationem, vt Lactantius, ac Tertullianus ſcribunt, concitatum eſt quicquid odij fuit in Chriſti cultores. Hinc poſt homines natos, Cain ſine cauſſa odio habuit Abel, & Eſau Iacob. *Si mundus* (Chriſtus inquit) *vos odit; ſcitote quia me priorem vobis odio habuit*. Et: *Si me perſecuti ſunt: & vos perſequentur*. Et rurſus: *Odio habuerunt me gratis*. Quod de Eccleſia, & de habẽtibus Spiritum Chriſti, intelligendum eſt: ſine cauſſa enim illos mundus odio, lingua, & manibus vexat. Quare Eccleſiæ primitiuæ multa crimina, ac horrenda flagitia dæmon per ſatellites ſuos homines nequam affingebat, quòd verbi gratia, adorarent aſinum: vnde Aſinarios Chriſtianos vocabant, Sarmentitios, & Semiſſarios: quòd eſſent Infanticidæ, eorumq; carnibus veſcerentur: quòd magicæ artis opera ſigna ederent, periculaque euaderent. Chriſtianos quoque per contemptum, Chriſtianos nuncupabant. Eratque frequens eiuſmodi in vrbe Romæ acclamatio, vbi aliquid ſiniſtri Reipublicæ accidiſſet, Chriſtianos ad Leonem. Spoliabant eos honoribus, literis, atque omnibus humanæ vitæ commodis, perque innumera, & immania inauditaq; ſupplicia ad negandum Chriſtum, compellebant; cũ vt Tertullianus ait (vnde hauſimus omnia hæc) tormenta de more nonniſi ad extorquendam à reis veri confeſſionem adhiberant: vt interim omittam alia innumerabilia ex hiſtorijs Eccleſiaſticis, ex quibus accipimus ſanè ardentiſſimum fuiſſe odium, quod in populum Dei, vel ipſos perſequutores amantem, atque de illis ſæpè benè meritum, geſtabant in pectore. Quare quemadmodum Dominus pro crucifigentibus Patrem exorauit qui percutientes pectora ſua, reuertebantur, ita & Stephanus pro lapidatoribus ſuis preces obtulit Deo: & beatus Iacobus Apoſtolus, dum ad ſupplicium duceretur, accuſatori pacis oſculum dedit, illumque ad Chriſti fidem conuertit. Atque ita plerumque lictores ſocij martyrũ propter Chriſti gloriã illuſtrandam, & Martyrum præcones efficiebãtur.

Paganorum in Chriſtianos odium vnde.
Lactan. lib. 5. Inſtit. diuinarum, & in Epitome.
Tertul. in Apologet. in fine operis.
Gen. 4.
Infra 27.
Ioan. 15.
Ibidem.
Ibidem.
Chriſtianos olim Pagani quibus nominibus compellarent.
Eorundem in Chriſtianos conſpiratio.
Tertul. ibid.
Chriſtianorũ benignitas.
Luc. 23.
Ibidem.
Actor. 7.

Iſte

Euſeb. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. c. 9. tom. 1.

Triplicitèr in fideles, Chriſtianos peruertere conabantur.

Euſebius Cæſarienſis de ſancta Potamiana martyre ſcribit, poſt triduum apparuiſſe militi cuidam, qui dum ipſa duceretur ad mortem, dixit populo, vt ei locum faceret: & illa reſpondit: Verbum, inquit, hoc ſine mercede non erit. Cæterùm homo eadem arte pugnat, ac dæmon, interdum quidem vi & ſæuitia, vt tyrannus: interdum aſtutia fictaque ſapientia, quomodo philoſophus facit: interdum denique blanditijs ac pollicitationibus, quemadmodum pleriq; Imperatores feciſſe memorantur. Sed inter eos maximè Iulianus apoſtata, qui magis arte, multisque & amplis promiſſionibus Chriſtianos à fide Chriſti, quàm vi, ac minis abducere conabatur. Cauendum ergo eſt nobis à proximo noſtro, qui in cauſſa eſt ſæpenumerò, vt à fide Chriſto data in baptiſmo, vel ſaltem ab eius dilectione, & [illegible]aritate deficiamus. Hinc Chriſtus ad[illegible]r Inimicos hominis eſſe eius domeſtic[illegible]. & Petro diſſuadenti crucem, dixit: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi. Rectè proinde aiebat Dauid: Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, &c. Cùm exurgerent homines in nos forte viuos deglutiſſent nos. Ideò quidam ſanctus pater dixit, Libera me Domine à proximo meo. Liberat modò igitur Dominus de manu eorum, qui oderunt nos; cuius vox eſt: Confidite, ego vici mundum. Tribuit enim maiorem virtutem, ſapientiam, & voluntatem in bono retinendo, quàm in illis ſit ad malum, qui nos perſequuntur. Maior, inquit, eſt, qui in vobis eſt, quàm qui in mundo: item; Dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Vt ea ratione virga Moyſi deuoret virgas Magorum, vti per Prophetam dixit: Dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum: & frontem tuam duriore frontibus eorum. Liberat itaque conuertendo inimicos, & capiendo eos in bonum ipſorum, qui nos capiebant in malum. Liberat etiam conferendo virtutem, qua tormenta & mortem ipſam fortiter perferendo, vitam promeremur æternam. Martyrum enim internus homo in Fidei confeſſione perdurans, tyrannos, & carnifices defectionem à fide Chriſti non aſſequentes, conſtanter vicit. Vnde & in cœleſti regno à Deo Optimo Maximo coronatur; & in Eccleſia refertur in numerum Sanctorum Martyrum, quicquid ſit de corpore, in quod vnum hoſte[s] ſæuire potuerunt. Ac quemadmodum fortis ac ſtrenuus miles victoriam de hoſtibus obtinere dicitur, etiam ſi aliquot vulnera in pugna excipiat: ſimiliter Chriſti martyr, quod corpus alioqui mortale & caducum, in fide propugnanda amittat, victoriam tamen, vt Tertullianus eſt autor, refert de hoſtibus ſuis.

Matth. 10. & Mich. 7. Matt. 16. Pſal. 123.

Vt Deus nos liberet ab inimicis noſtris. Ioan. 16.

Luc. 21. 1. Ioan. 4. Exod. 7.

Ezech. 3.

Martyrum fortitudo, & victoria.

Martyres quomodo victores, cum ab hoſtibus vincantur.

Tertul. in Apologet. in fine operis.

Chryſoſt. to. 5. procul à med.

A quo maximè hoſte liberationem noſtrã à Deo petere debeamus.

Ad hæc, cum quiuis ſibi maximè ſit hoſtis, & à ſe ipſo magis lædi poſſit, quam ab alio, vt Chryſoſtomus oſtendit in quodam libello à ſe inſcripto, Quod nemo læditur niſi à ſeipſo: Orandus eſt Deus, precibusq́; noſtris aſſiduis pulſandus, vt nos à nobis ipſis liberare dignetur: nam nec Spiritus noſtri carnem antiquiorem, & quaſi blandam amicam ſine auxilio Chriſti ſuperare poteſt, nec quiſquam ſeipſum, vt par eſt, vincere, cùm ipſe ſibimet ipſi ſit æqualis, omnisq́; victoria à ſuperiori virtute proficiſcatur. Idcircò Paulus aiebat, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quaſi diceret, In me non ineſt tantum virtutis, vt id queam: Et ob id ſubdit: Gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Vt non ſine cauſſa Dauid Deo ſupplicaret: Libera me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me: Id eſt, vt quidam aptè interpretantur, libera me à me ipſo, qui vir ſum iniquus, & homo malus mihi ipſi, impertiendo gratiam, quæ Spiritum corroboret atque confirmet, & carnis impetus frangat, & debilitet. Nam vbi victoriam de nobis obtinuerimus de mundo, de Sathana, & malis hominibus, per quos vt per inſtrumenta ſua, noſtram perniciem molitur, præclarum profectò nos triumphum agemus. Operatur ſiquidem vis dæmonis in homine non ſecus ac prudentia venatoris in aui manſueta: vt enim per illam alias capit aues, ad eum modum dæmonem homines ſpiritu ſuo impulſos, ad noſtram perniciem & interitum adhibet. Quapropter bellum periculoſius nobis imminet ab ijs, de quibus legitur in Iob: Frater fui draconum, inquit, & ſocius ſtruthionum; & de Sodomitis, qui animam iuſtam Loth de die in diem iniquis operibus cruciabant: & Dauid, Saluum me fac Domine: quoniam defecit Sanctus: quoniam diminutæ ſunt veritates à filijs hominum: Et Paulus ad Philippenſes: Omnia autem facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus: vt ſitis ſine querela, & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ & peruerſæ; inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes, &c. Ex quibus ſententijs liquet, quanto in periculo verſemur inter homines. Sed facile tamen vincuntur à nobis ſine vllo odio ipſorum: quoniam in illorum iniurijs & offenſis diuinam magis voluntatem permittentem (ad quam Dauid à Semei iniurijs laceſſitus aſpiciebat) propriumque eorum demeritum & damnum conſideramus, proximo excuſato, & dæmone illi tantum nocente accuſato, qui cùm capitale odium in ſeipſum gerat, in

Rom. 7.

Pſal. 139.

Quemadmodum in nos malignus dæmon deprædetur.

2. Pet. 2.

Gen. 19. & ſeq. Pſalm. 11. Philip. 2.

Victoriam de inimicis noſtris, illorum abſque odio, nobis poſſe conſtare.

2. Reg. 16.

odium

odium mutuum inter ſeſe homines concitat. Nam cùm proximus quiſpiam negotiũ nobis exhibet, malus dæmon eſt, qui & illi, & nobis ſimul inſidiatur, vt & illum errare feciat, & nos irritemur aduerſus fratrem. Cumque hoc ſit conſilium diaboli, prætermiſſa huius inſidiatoris cogitatione in mutuam perniciẽ & malum armamur; quod contrà eſſet faciendum, vt ſcilicet homines aduerſus diabolicos armarentur aſſultus, & mutuo ſe homines amore etque beneuolentia proſequerentur, atque hæc eſſet glorioſe victoria, & ſalus ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Quæ quidem in pręſenti vita, per gratiam Dei, initium capit ab omnibus iniurijs, pœnis & cruciatibus, etque etiam machinationibus dæmonum ad virtutum exercitium, illarumque augmnetum conferétibus. Vt ita ſuper aſpidem & Baſiliſcum ambulemus, & conculcemus leonẽ & dreconem. Perficietur verò in gloria, de qua ſic loquitur Propheta: *Dormietis, & non erit qui exterreat. Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta*, poſitis cunctis inimicis noſtris ſub ſcabello pedum noſtrorum: quod nobis concedat Chriſtus Ieſus, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnet in ſecula ſeculórum. Amen.

Victoria de inimicis noſtris vnde inchoanda: vbi vero conſummanda.
Pſal. 9.
Iſai. 37. & 32.

TRACTATVS XXI.

In illa verba: *Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis.*

Luc. 1.

PRopoſita materia laudationis Dei, ſcilicet redemptione, ſalute, ſeu liberatione per Chriſtũ ab inimicis noſtris: nunc declarat eius qualitates & cauſſas, quibus tantam nobis largiri ſalutem voluerit, nempe miſericordiem Dei, atque in ea nixam, fundatamque iuſtitiam, de quibus Propheta: *Vniuerſa via Domini, miſericordia & veritas.* Atque hæc Cantico D. Virginis mirificè reſpondent: cecinerat enim: *Suſcépit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ, ſicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius, &c.*

Argumentum & ſcopus.
Pſal. 24.
Luc. 1.

Ait ergò, *Ad faciendam miſericordiam.* Senſus eſt, viſitauit, fecit redemptionem, erexit cornu ſalutis, liberauit ab inimicis: ob hoc ipſum vt miſericordiam faceret, opere complendo quod promiſerat. Vocat autem miſericordiam, opus incarnationis, vitæ, & mortis Chriſti: quia ſummam & inexcogitabilem miſericordiã, in illo oſtendit: tum quia nec ipſe Chriſti humanitas id promereri potuit: nam in primo incarnationis momento, quo eſſe, & noſſe, & velle cœpit, iàm hypoſteſi Verbi præuenta erat, ſecundùm illud; *Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis.*

[illegible] ſecula [illegible] miſericordiam.
Chriſti incarnationem miſericordiã cur vocauerit Zacharias.
Pſal. 20.

Deinde, quia cæteri homines id nõ promeruerunt. Vnde vel impio Achaz nolenti ſigno Deum honorare, denũciatum fuit myſterium incarnetionis. *Ecce*, inquit, *virgo concipiet, & pariet filium: & vocabit nomen eius Emanuel.* Vbi non obſiſtente illius incredulitate, myſterij eſt facta promiſſio. Neſcirent prorſus homines id Deum poſſe præſtare, ſi Iudæi, poſtquàm factum eſt, edhuc non intelligunt: nec ſi ſcirent poſſe, id auderent ex ſe ipſis poſtulare, quemadmodum nec formica ab homine peteret, vt formice fieret. Moyſes verò in Deuteronomio, cap. 7. & 16. & Dauid 2. Regum 7. Mera Dei beneuolentia & gretia non ob vllam iuſtitiam, eut dignitatem illorum hanc Dei eminentem miſericordiam pollicetur: *Non*, inquit, *quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus eſt Dominus, & elegit vos, cùm omnibus ſitis populis pauciores. Sed quia dilexit vos Dominus, & cuſtodiuit iuramentum, quod iurauit Patribus veſtris.* Paulus quoque: *Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei: non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, &c.* & alibi: *Non enim per legem promiſſio Abrahæ, aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei.* Si ergò Abrahæ promiſſio facta eſt ex miſericordia: ergò & alijs, quibus propter eum eſt facta, quemadmodum Iſaac & Iacob.

II. ratio.
Iſai. 7.
Matth. 1.
Quid petere, Deum hominem fieri, quodammodo.
2. Reg. 7.
Deut. 7.
Infrà 10.
ad Titum 2.
Rom. 4.

Tertiò, ratione temporis, quo facta eſt incarnatio; apparet Dei miſericordia. Nam cùm mundus totus in ſumma ac viliſſime idolorum culturá iaceret, & in ingentibus atque horrendis corporis flagitijs queſi in luto cœnoque volutaretur: Iudæorum verò lege acceptá, Deique cognitione auct ſcelus eſſet, & vt Paulus eit, factum eſſet ſupra modum peccans peccatum, & abundans hypocryſeos iniuſtitiæque delictum; ita vt temporárium & venale redditum fuiſſet ſummum Sacerdotiũ: non niſi immenſæ charitatis & gratię ergumentum fuit; vt tali tempore ipſe noſtram carnem aſſumeret.

III. ratio.
Gen. 26.
Gen. 28.
Rom. 7.

Quartò elucet ſumme Dei miſericordia in exaltatione naturæ noſtræ, cui gratuitò data eſt filij Dei netura atque perſona. Sic enim illi detus eſt Deus, vt verè ſit DEVS propter vnionem hypoſtaticam,

IV. ratio, incarnatio cur miſericordia nominetur.

quod nulli alteri tributum eſt, nec tribuetur: qui honor dignitaſque infinita benignitate & gratia Dei fuit, cui, ſi poſſent, vel Angeli inuiderent, vel homines, ſi daretur optio, non deberent ſe cum Angelis commutare: *Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Neque enim maius quid dare poteſt Imperator, aut Rex, quàm ſi ex ſuis alicui diceret: Eſto mea perſona, & ſuſtine perſonam meam, Regis ſcilicet vel Imperatoris. Atq; Deus id quod homines ne dicto quidem, aut cogitatione facere queunt, Deus, inquam, ipſe communicando Verbi hypoſtaſin Humanitati, illud Chriſto homini præſtitit, vt Verbi & Filij Dei eſſet perſona. Atque ex hac Verbi incarnatione apparet conſequenter captus humani generis ad ſuſcipiendam dignitatem filiorum Dei.

Heb.2.

Hypoſtaticæ gratia vnionis quanta.

V. Ratio.

Quintò, ſplēdet Dei bonitas, quæ ſe demiſit, & accommodauit ad miſeriam noſtram & imbecillitatem, qua factum eſt, vt lacte tanquam pane nutriamur. Pulchre enim philoſophatur Auguſtinus, infantem panem integrum ac durum edere impotentem à nutrice ſua illum panem manducante, in ſanguinemque conuertente, lac factum accipere: Simili ratione Deus Optimus Maximus, qui cibus erat nobis minimè aptus & accommodatus, per incarnationem quaſi lac factum, nobis propinatus eſt. Incarnatio locum præſtat amplioris fidei, maioris ſpei, quoniam Diuinę hypoſtaſis connubio cum humana natura factus eſt cognatus & affinis noſter: ardentioris enim charitatis: vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, vt Eccleſia canit, per illum in inuiſibiliū amorem rapiamur, dicamuſque, *Hoc nunc os de oſsibus meis, & caro de carne mea.* Vt enim pater filio ſuo amore meretricio detento, legitimam ſponſam dat, quò à turpi illo ſcorti amore reuocet: haud ſecus planè aſſumpta eſt à Verbo humana natura, vt in eo noſtrum omnem affectum & amorem turpiter per creaturas diſſipatum, in eum vnum conferremus.

D. Auguſt. multis in locis.

Incarnatio Filij Dei fidem, ſpem, & charitatem quomodo promoueat.

Gen.2. & alibi paſsim.

Accedit, quòd Deus aſſumptione corporis noſtri, faciliorem ſe præbuit nobis ad imitandum: qui vt anteà nequaquam cadebat in aſpectum noſtrum, ita nec in imitationem. Nunc verò ait Paulus, *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi.* Cumque Deus dixiſſet, *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum,* & propterea datum eſt ei adiutorium ſimile ſibi: ita bonum nobis non erat, Deum ſolum eſſe. Accepit itaque adiutorium humanæ naturæ coniunctæ ſibi ad filiorum ſpiritualium procreationem & ſobolem.

Deus nobis quando ſe imitabilem fecit, & quomodo.

Ephes.5.

Gen.2.

Sextò, conſiderandi ſunt effectus Verbi hominem induti. Illi enim manifeſtè diuinam arguunt miſericordiam: qui quidem ſunt, remiſſio peccatorum, gratia Dei, adoptio filiorum, reſurrectio, atque cœleſtis gloria, quæ reſpectu naturæ nudæ, bonitas & miſericordia Dei eſt: quia ſi vllis meritis datur, ille certè ex diuina gratia, & miſericordia oriuntur: vt rectè Apoſtolus dixerit: *Gratia Dei vita æterna:* & à Dauide: *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* Ergò ad faciendam miſericordiam, id eſt, ad complendum aduentum Chriſti, ac eius effectus atque virtutes.

VI. Ratio miſericordiæ incarnationis Chriſti ab effectu.

Rom.6.

Pſal.102.

Subdit, *Cum patribus noſtris.* Nempè Abraham, Iſaac & Iacob, atque alijs, quibus promiſſa eſt per Iſaiam liberatio, quos carnales tantùm Iudæi, patres vocare nō poſſunt. Vnde nec Iſmael, nec Eſau hæredes fuerunt, verùm ſpiritales omnes Iudæi, licet ſecundùm carnem ab eis non deſcenderint. Vnio namque eſt non in carne, ſed in fide & ſpiritu, in quo non eſt Iudæus, vel Gentilis; maſculus, vel fœmina; ſeruus aut liber. Ex carne enim oritur differentia circunciſorum ab incircunciſis, ſexus, & conditionis. Illi ergò ſunt veri filij Abrahæ, qui fidem eius & facta ſectantur & mirantur, iuxta illud: *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* & Paulus: *Non enim per legem promiſsio Abrahæ, aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei.* Si ergò ſemen Chriſti, & Abrahæ ſimiliter eſtis, ſecundū promiſſionem hæredes. Vt ſit pater circunciſionis, & credentium per præputium. Nam ſecundùm carnem vnius gentis tantùm pater fuit. In hæc autem verba Zachariæ, ſic ait Theophylactus: *Fecit autem miſericordiā, non ſolum cum viuentibus, ſed & cum patribus noſtris. Chriſti enim gratia etiam in illos, qui olim mortui, pertingit: dedit uobis viuentibus ſpem reſurrectionis, & reſurreximus: ſed non ſoli nos hanc gratiam aſſecuti ſumus, ſed & qui ante nos defuncti fuerant. Omnis etiam natura boni particeps fuit. Vel aliter fecit miſericordiam cum Patribus, eo quòd ſpem illorum impleuit. Adimpleta enim viderunt quæcunque de Chriſto expectarant. Sed & filios ſuos cum vident patres talibus bonis frui, gaudent, & participes ſunt lætitia, perinde ac ſi ea in ſe collocata eſſent.* Hæc ille.

Cum patribus quibus fecit miſericordiā Deus.

Gen.21.

Infrà 17.

Gal.3. & alibi paſsim.

Qui ſint veri filij Dei.

Ioan.8.

Rom.4.

Quemadmodum fecerit miſericordiā Deus.

Theophyl.

Alter ſenſus.

Sequitur: *Et memorari teſtamenti ſui ſancti.* Infinitiuus, more Hebræo, ponitur pro Gerundio, quod copula, *Et,* ſatis indicat. Cùm enim dixerit, *Ad faciendā miſericordiam:* addit: *Et memorari:* quod eſt perinde, ac ſi dixiſſet, & ad memorandum: nam Græca dictio vtrumque per infinitiuum profert, nempe μνῆσαι & μνησθῆναι. Re ipſa verò, me-

Hebraiſmus.

Deus quomodo memora-

...tus teſtamenti ſui ſancti.

moria in Deo(id eſt, præteritorum recordatio)non inuenitur, quia nihil illi præterire poteſt. Per metaphoram ergò vt obliuiſci dicitur, quando ab effectis ſuam prouidentiam puniendo malos, vel remunerando bonos, vel iuuando, promiſſorum præſtatione, non oſtendit: ita metaphoricè recordari dicitur, quando pœna, vel præmio afficit, vel iuuat, & promiſſa olim præſtat. Atque in hanc ſententiam dicitur Deus memoratus. Inter promiſſiones autem, quæ conditionem aliquam in ſe continent, eæ vel non implentur, vel interdum differuntur, atque ideò in illas obliuio cadit, Secùs eſt in abſolutis, & maximè in illa pollicitatiõe de Chriſto Meſſia. Vnde per Prophetam ait Dominus: *Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua faucibus meis ſi nõ meminero tui: ſi non propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.* Quæ etſi ad literam de reditu populi ex Babylone intelligantur; non deſunt tamen ex Patribus, qui ad Deum illa eſſe referenda, doceant. Quippe per Prophetas atque Angelos ſæpè indicauit, ſe in temporis plenitudine filium miſſurum: & per quendam ex Prophetis pronunciauit: *Neque profanabo*, inquit, *teſtamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.* Et nos, filio iam exhibito dicere poſſumus, quòd alio in loco idẽ vates ad Deum conuertens ſermonem, dixit: *Quid eſt homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum?* Et eſt ſenſus: Quid eſt homo obliuioſus (id enim ſignificat vox illa Hebræa, *Enos*, id eſt, homo, in eo loco) quod eius memoriam tu dignaris habere? Aut filius hominis (id eſt, filius terræ viliſſimæ, nam Adam, vox Hebręa, ab adama deſcendit, quæ terrã rubram ſignificat) quòd dignum viſitatione tua illum facis? Vt ergò in hoc Cantico per viſitationem & memoriã Dei incarnatio deſcribitur facta, eodẽ modo Dauid in illo pſalmo eam adumbrauit. Subdit: *Teſtamenti ſui ſancti.* Et ſi Hebræum nomen *Berith* pactum fœdúsve in Scripturis ſanctis frequentiſſimè ſignificet, interdum tamen & maximè ſcriptores nouæ legis illius vocis ſignificatum per teſtamentum expreſſerũt, vt Chriſtus Lucæ 22. Paulus verò 1. Cor. 2. & ad Rom. 4. & 2. ad Gal. 4. & ad Heb. 8. Stephenus quoque Act. 7. & Zacharias hoc loco, atque etiam vetus Zacharias propheta cap. 9. dum ait: *Tu autem in ſanguine teſtamenti tui, &c.* fecit ergò miſericordiam cum patribus noſtris, tum eos liberando in ſanguine teſtamenti ſui de lacu, in quo non erat aqua, tum alijs ſuis promiſſiones complẽdo: fecit etiam iuſtitiam

Duplex genus promiſſionũ Dei.

Pſal. 136.

Hieruſalem eſt Dominus dupliciter recordatus.

Ge. 4.

Pſal. 88.

Pſal. 8.

Enos & Adam Hebræa quid.

Hebræa vocis Berith propria ſignificatio hoc loco, cur teſtamentum ſignificet.

Zachar. 9.

fidem ſuam liberando in his, quę iuramento interpoſito pollicitus fuerat. Cauſa porrò explicandi pactum voce teſtamenti eſt: quod cùm teſtamentũ ſit vltima diſpoſitio omnium bonorum ſeu hęreditatis, teſtatoris morte firmata, antequã ſola eſt ſponſio, nõ autem donatio: ideò pactum hoc nouũ, ac vetus Dei hæredes inſtituens, meritò teſtamentum appellatur. Ac vetus quidẽ expreſsè hæredes terræ promiſſæ inſtituebat; ideò mortè typica confirmabatur animalium, vt habes Gen. 15. & Exod. 24. Verùm quia eiuſmodi pactum legis obſeruationẽ exigebat, præſertim vel ſaltẽ ſecundũ ſubſtantiã operum, & legem nemo viribus ſuis implebat, nullo iure tenebatur Deus dandi terram, illiq; potiùs rei mortis, ac maledicti legẽ violantes. At pactum nouum fuit de mundi hæreditate, ſiue de vita æterna, hic quidẽ in ſpe, poſtea verò in re ipſa præſtãda: quod pactũ initũ fuit adhuc expreſſius cum Abraham credẽte, & ſimul ſignaculũ iuſtitiæ fidei, id eſt, circuncisionẽ accipiente. Hæc doctrina eſt Apoſtoli ad Galatas: *Fratres*, inquit, (*ſecundum hominem dico*) *tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico, teſtamentum confirmatum à Deo: quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non irritum facit ad euacuandam promiſſionem. Nam ſi ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione, Abrahæ autem per repromiſſionem donauit Deus.* Hæc autem pactio facta eſt in Chriſto, & de æternis eſt: quia circuncisio non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus. Quare Stephanus concionatur, Abraham nec paſſum pedis terræ promiſſæ poſſediſſe. Hinc teſtimonio Iſaiæ ſpiritale fuiſſe hoc teſtamentum, declarat Paulus, cùm ait: *Et hoc illis à me teſtamentum, cùm abſtulero peccata eorum.* Hoc autem nouum pactum Chriſti morte erat cõfirmandum: propterea ille dixit: *Hic eſt ſanguis Noui, & æterni teſtamenti.* Ipſe enim, ſecundùm rem eſt teſtator, qui Abrahæ locutus eſt. Et quod dicitur, Abrahæ factam eſſe promiſſionem, vt eſſet hæres mundi: ne intelligas aliquid temporale, ſed Chriſtum, in quo & per quem Abraham factus eſt hæres. Chriſto enim dictum eſt: *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes, hæreditatem tuã, & poſſeſſionem tuã, terminos terræ.* Et ita quiſquis per fidem iuſtus factus eſt, hæres eſt mundi, In Chriſto tamen. Hinc Paulus Corinthijs credentibus ait: *Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, &c.* quemadmodum ab eodem Apoſtolo dicimur corre-

Vetus teſtamentum Iudæos quales inſtitueret hæredes.

Gen. 15.

Exod. 24.

Heb. 9.

Hæreditas Noui Teſtamenti qualis.

Rom. 4.

Gal. 3.

De quib. ſit hoc Nouum Teſtamentũ.

Ioan. 3.

Act. 7.

Rom. 11.

Iſa. 59 iuxta Septuaginta.

Matth. 26.

Abrahæ quæ facta fuerit promiſſio, vt hæres eſſet mundi ſecundum Apoſtolum.

Pſal. 2.

1. Cor. 3.

Epheſ.2.

ſuſcitati & conuiuificati, & confidentes in cœleſtibus: non quidem adhuc actu, ſed in Chriſto capite, qui eò perducturus eſt mēbra ſua, quò ipſe peruenit. Etſi verò pactū hoc in Chriſto ab initio fuerit, in Abraham tamen expreſſius peculiariuſque declaratum eſt: nempè Chriſtum naſciturum ex eius ſemine, & cum externo Sacramento circuncilionis magis manifeſtatum. Itaque ex dictis patet, iuſtitia, quæ ineſt in beneficio aduentus Chriſti, ſcilicet ex promiſſione Dei. In effectu verò quantum ad primā gratiam, & ius gloriæ in ea ſitum, non eſt iuſtitia aliqua ratione noſtri, benè autem ratione Chriſti: at ſi ſpectentur dona conſequentia inde, iuſtitia eſt aliqua etiam reſpectu noſtri, & maximè quantum ad gloriæ poſſeſſionem, eiuſque incrementum: quę ſub meritum cadere à Theologis ob id dicuntur. Et vocat teſtamētum hoc ſuum, quoniam Chriſtus Deus id fecit, tanquam teſtator, & dę ſe, ceu vera terra viuentium, in illa promiſſionis ſignificata, donanda: tum etiam quia dona tibi in hominibus accepit, iuxta id: *Accepiſti dona in hominibus*, vel vt ait Paulus: *Dediſti dona hominibus*. Ipſe enim vt Deus eſt, donat: vt verò caput eſt, in membris, & pro membris ſuis accipit. Vocat etiam ſanctum, id eſt mundum: nam de ſpiritualibus æternisque bonis, atque adeo hominē permundantibus extitit, cum vetus, aliud ius immūditiæ occaſionem per accidens præberet: etſi Deus illam præuideret, & pauca bona externa, & multis admixta laboribus & moleſtijs, quæ magnis inter illos viris, & columnis aliorum negabat, donaret. Sanctum rurſus appellat teſtamentum, id eſt, firmum & perpetuum, nūquamq; mutādum. Vnde Paulus ait: *Introiuiſſe ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta*. Memor autem fuit teſtamēti ſui, vt ſanguine illum, & morte voluntaria confirmaret, vt fecit: quam in incarnatione vt ſemine quaſi iam factā prophetat Zacharias.

Hoc pactum ſeu teſtamentum quando primum expreſſum declaratumq; fuerit à Deo.

Gen.12. & paſſim aliàs. Infrà 17.

Promiſſio Meſſiæ cui tantum iuſtitię attribui

Teſtamentum Dei cur ſuum nominetur.

Pſal.67. Epheſ.4.

Dei cur ſanctū teſtamentum dicatur.

II. Ratio.

Hebr 9.

Cur memor fuerit teſtamēti ſui Deus.

Sequitur: *Iuſiurandum quod iurauit*. In primis, quod ad rationem grammatices attinet, ſupplendum eſt verbum, impleuit, velut ſuperius dixit, *ad faciendam miſericordiā*. ita hîc intelligas, ad faciendum iuſiurandū: vel denique appoſitione, ad teſtamentum ſubdit iuſiurandum. Neque obſtat, in caſu accuſandi dici iuſiurandum, & teſtamenti in caſu gignendi, quod Hebrææ voces minimè variātur per caſus. Et verbum recordari, vel memorari poteſt regere & accuſandi & gignendi caſum, vel contrarium eius verbum obliuiſci, ſicut ſuperius diximus in illud Cantici Virginis: *Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius*: ponitur enim verbū, loqui, apud Hebræos vt dandi & accuſandi caſum regere poſſit. Atq; ita hoc loco accepit Theophylactus: *Cuius* (inquit) *teſtamenti, & cuius iuriſiurandi, quod Abraham factum eſt, meminit?* Meminit autem prius teſtamenti, quàm iuriſiurandi: quia prius Deus Abraham pactū inijt, & ſine iuramēto, vt conſtat Gen.17. poſteà verò etiam iuramento confirmauit pactum, & promiſſionē Gen.22. *Quod iurauit* Geneſ. enim 22. dicitur: *Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: quia feciſti hanc rem, &c. poſſidebit ſemen tuum* (nempe Chriſtus) *portas inimicorum ſuorum*. Nam ſpoliauit infernum (vt conſtat) & eduxit ſanctos patres: vbi primū notā, Dominum vltra promiſſionem, quæ firma eſt, iurare, ſe propterea ad noſtram imbecillitatem accommodando; vt ipſa crebra repetitione homini, quod dicitur, perſuadeatur. Finis enim controuerſiæ omnis ad confirmationē, teſte Paulo, eſt iuramentum. In quo abundantius volēs Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatē conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatiū habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitā ſpem. Atq; hoc dicto iureiurādo donationem ſuam firmam reddidit, & irreuocabilem (vt conſtat apud Iuriſconſultos, inter viuentes ad mortem vſq; teſtatoris, ac immolationē vnigeniti filij, qua iterum firmata eſt promiſſio ac ſtabilita. Et quanquam donatio viri, quæ vxori ſuę ſit, ipſo iure ſit inanis, quòd ob mutuum & ardentem amorem ſpoliaret ſe inuicem: Deus tamē nobis dando nō poteſt ſpoliari, qui diuitias poſſidet infinitas, & ipſe donando, eorū quæ donat, dominio haud ſe ſpoliat: neque nos illi quicquam dando amittimus, verùm cuſtodi ſeruanda fideliſſimo, atque ea ratione multiplicanda tradimus. Itē donatio patris ad filiū nulla eſt de iure: filius enim quicquid eſt, patris eſt, & quicquid acquirit, propter patriam poteſtatem patri debet. Propter iuramentum autem valida eſt & rata donatio: nam illo priuat ſe pater patria poteſtate, atq; illum emācipat, vt liber ſit, & peculiū acquirere ſibi poſſit. Dei Patris donatio tamen, quam nobis tāquam filijs fecit, rata & firma eſt: quam per gratiā ſuam ita liberos & emācipatos nos fecit, vt omnia bona ſpiritalia, & æterna nobis, & ad noſtrā vtilitatē acquirere, & comparare valeamus. Cùm enim ipſe bonorum noſtrorum non egeat, efficitur, vt præter honorem & gloriam noſtris omnibus ex operib. velit nihil. Nos ergò vltra iuramentum, habemus primò mortem teſtatoris,

Id. iuſiurandū quod iurauit, &c. quomodo conſtet ad literam.

Luc.1.

Hebraiſmus.

Theophyl.

Teſtamenti prius quàm iuriſiurandi cur Zacharias meminerit.

Gen.22. Oſeæ 13. & 1.Cor.15. Zachar.9.

Promiſſionem ſuā cur Deus iuramento firmauerit.

Heb.6.

Deus dando nihil amittit, & eorum, quæ donat, non ſe dominio priuat.

Patris ad filiū vnde valida ſit donatio.

Pſal.15.

Deus præter honorem & gloriā noſtris omnibus

& ſecun-

& ſanguinem, qui clamat, miſericordiam,
ex operibus iuſt. nihil. & hęreditatis nobis poſſeſſionem attribui.
Roman. 8. *Nam qui proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ, quomodo non etiã cũ illo omnia nobis donauit?* Deinde poſſeſſionẽ
Pſalm. 67 accepimus in Chriſti humanitate, quę cor-
Epheſ. 4. pore, & animo ſimul æternam felicitatem eſt conſecuta. In patribus etiam in limbo exiſtentibus, quos ſecum aſcendens in altũ euexit, cœli poſſeſſores effecti ſumus. Tertiò habemus arrham, & pignus cœli in Spi-
1. Ioan. 2. ritu ſancto nobis donato, qui Paracletus
Galat. 4. eſt, ſcilicet aduocatus, agens cauſſam noſtrã apud Deum; ſiue conſolator, quoad detur hæreditas; ſiue tutor, dum pueri ſumus clamantes, Abba (Pater.) Habemus quartò ra-
Rom. 8. tionem inuictam: quia ſi, dum adhuc inimici eſſemus, dedit nobis gratiam reconci-
Supra. 5. liationis per mortem Filij ſui: quantò magis reconciliati, & filij effecti ſalui erimus in vita ipſius? Quia ergo fixũ eſt iuramẽtũ, cauendum nobis eſt ne irritati iuremus, &
In iuramento quid cauendũ. inconſiderati: quod tamẽ crebrò, paſſimq; fieri perſpicimus: In quo ſanè non excuſat, ſed magis accuſat conſuetudo: nam ſponte vltroq; te in illã adegiſti neceſſitatẽ. Ideò rectè Salomon admonet: *Iurationi*, inquit,
Eccleſ. 23. *non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Subdit: *ad Abraham patrem noſtrum.* Abrahæ
Gen. 22. primum fit pactum peculiare ac ſpirituale in Chriſto per Sacramentum Circuncisionis ob eius obedientiam, eo quod non pepercerit vnigenito filio ſuo propter ſe, firma fide credens illum à morte reuocãdũ,
Rom. 4. vt Paulus explicat: *Iurauit etiam Dominus Da-*
Pſal. 131. *uid veritatẽ, & non fruſtrabitur eũ.*: ſed primò Abrahæ, ideò de illo fit mẽtio: tũ quia ipſe pater omnium Iudæorũ erat. Patrũ ſimiliter erat ſpectare ad Abrahã, quemadmodũ
Iſai. 51. Iſaias ait: *Attendite ad Abraham patrẽ veſtrum, & ad Saram, quæ peperit vos.* Idcirco B. Virgo in Cantico ſuo Abrahæ meminit. Quanquàm etiã Iſaac & Iacob etiã cũ iuramento promiſſio ſit facta, iuxta illud: *Verbi quod*
Pſalm. 104. *mandauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abrahã: & iuramenti ſui ad Iſaac*: & Moſes
Exod. 32. orabat: *Recordare Abraham, & Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicens, &c.* Idem quoque dicitur Deut. c. 9.
Deut. 9. *Vt compleret verbũ ſuum Dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abrahã, Iſaac, & Iacob.* Subiungit: *Daturum ſe nobis.* Id eſt,
Deus quomodo iurauerit daturũ ſe nobis. ſe ipſum, ſi Verbum ipſum loquitur: & hoc ad ſequentes effectus tradidit ſemetipſum pro nobis, nimirũ vt ſine timore de manu inimicorũ noſtrorum liberati, ſeruiamus illi, &c. *Bonus paſtor animam ſuam ponit pro o-*
Ioan. 10. *uibus ſuis*: deditq; ſeipſum nobis in redemptorẽ, paſtorem, cibum, veſtem, pręmium, & omnia. Vel ſenſus eſt: Iurauit ſe daturũ
Hereditatem cœleſtem nobis promiſſam quomodo conſeruabimus. quę in ſubiunctis verſibus continẽtur. Igitur demus operam, ſtudeamusq; ita nos gerere: vt ne à tanti teſtamenti hęreditate excidamus. Sunt enim permulti ingrati homines, qui cœleſti hæreditati renunciãtes, Filium Dei conculcant, ſanguinemq; teſta-
menti, in quo ſanctificati ſunt, pollutũ ducunt, & Spiritui gratię (vt Paulus inquitur) *Hebr. 10.*
contumeliam faciunt. Nemoque ſibi blandiatur de cœleſti hæreditate adeunda propter Dei iuſiurandum, quaſi tutò & certò ſibi de illa, in vtramq; aurem dormire liceat: & conſideret quiſquis eſt, Deũ quod ad ſe attinet, nõ quod ad nos, ſe præſtiturum iuraſſe. Vt (exempli gratia) iurauit daturũ ſe nobis, non iurauit quod nos reciperemus:
cum Euangelium teſtetur: *In propria venit,* *Ioan. 1.*
& ſui eum non receperunt: Iureiurando confirmauit ſe morti offerendũ pro nobis, nõ autem ſe fore à nobis interficiendũ. Sic ergo propoſita eſt palma, & corona cœleſtis
brauij, ſed ex ſe quidem omnibus: veruntamen ad illam non peruenient, niſi cũ Pau- *1. Cor. 9.*
lo bonum certamen certantes, curſum cõ- *2. Tim. vlt.*
ſummantes, fidem ſeruantes. Quod nobis vt cõtingat, præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre, & Spiritu ſancto eſt poteſtas, gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

TRACTATVS XXII.

In illa verba: *Vt ſine timore de manu* *Luc. 1.*
inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

DECLARAT quiſnam redemptio- *Quò tendat Zacharias pro-*
nis noſtræ ſit finis, quidque iuſtifica- *poſitis in verbis.*
ti, & redempti præſtare debeamus, dicendo: *Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi.* Ante omnia ergo, vt intelligamus, à quo timore liberati ſimus, conſiderandum eſt plures eſſe timoris ſpecies. Prima quidem eſt timo- *Quot ſpecies timoris.*
ris naturalis, quo natura horret ac fugit *Naturalis timor quis.*
omnia ſibi noxia atque contraria, maximè verò mortem: & ineptè metu primi, & repentini motus rationem plerunq; antevertentes proficiſcuntur, partem ſentientem in nobis perturbantes, & ad fugam illorum mouentes. Quia verò eiuſmodi affectio naturalis eſt, nec pręmium meretur, nec pœnam, dummodo ad rem iniuſtã nõ flectat voluntatem. Hic timor in cunctis hominibus alioqui conſtantibus, imò etiã in ipſis Diuis, ac Martyribus, atque adeò

Marc. 14.

in ipſo Martyrum omnium principe Chriſto IESV, qui imminente morte cœpit pauere, & tædere, inuenitur. Vt propterea meritò iudicare poſſis Stoicos planè hallucinatos fuiſſe, qui hac atque aliis affectionibus naturæ ſpoliabant homines: cum tamē à Deo Opt. Max. naturæ vniuerſæ inſtitutore, & opificè attributę ſint ad finem ſuū commodiùs aſſequendum. Etſi verò huiuſmodi timor ab Spiritu ſancto non proficiſcatur, poteſt tamen ille cum Spiritu ſancto conſiſtere, vt in Chriſto Domino, & ſanctis conſtat fuiſſe.

Contra Stoicos ἀπαθεῖς.

Timor mundanus, quorū proprius.

Secunda ſpecies conſiſtit in timore mūdano, quo permoti homines ad multa flagitia impelluntur; vt, ad Chriſtum negandum, opprimēdum proximum, Deum offendendum; quò honores, magiſtratus, ac diuitias vel ſibi comparare, vel comparatas, valeant conſeruare & augere. Hoc timore ductus Pharao ad vexandum populū Dei fuit, verens ne ſi populus otiaretur, nimium forte multiplicatu & auctus in ſe inſurgeret. Eadē ratione Ieroboam vitulos aureos adorauit, & adorandos inſtituit à decem tribubus, ne populus occaſione viſitandi templi in Hieruſalem, ab eo, atq; ab eius obedientia dilaberetur. Herodes quoque impius ille, cognita per Magos natiuitate Regis Iudæorum, ne regnum amitteret, in innocentes puerulos ſæuiens gladiū ſtrinxit. Simili de cauſa Pilatus timens cadere ab Cæſaris gratia & amicitia, Chriſtū innocentem, & quem nouerat per inuidiam à Iudæis traditum, cruci ſuffixit. Cæca & impia Synagoga illo metu perculſa; dixit: *Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eū: & venient Romani, & tollent locum noſtrum, & gētē.* Qui timor nō eſt ab Spiritu ſancto, neque cum illo poteſt habere commercium, cùm vitioſus ſit atque mortiferus.

Exod. 1. — *3. Regum 12.* — *Matth. 2.* — *Luc. 19. & ſeq.* — *Matth. 27.* — *Ioan. 11.*

Timor humanus, vel carnalis.

Sequitur tertius timor, qui humanus, vel carnalis dicitur, quo homo peccatū admittit, ne damnum in vita patiatur: quo præoccupatus Aaron, formauit vitulum aureum: Apoſtoli, Chriſto comprehenſo, diffugerunt: & Petrus ad vocem ancillę, Chriſtu negauit. De hoc Chriſtus aiebat: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eū, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.* Id eſt, eū potius timere, qui ſolus eſt Dominus, & autor vitæ, & mortis: quique dicit: *Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego ſanabo:* ſine cuius nutu, vel permiſſione neque Dæmon, neque homo, neq; vlla omninò creatura nocere nobis poteſt. Ipſe enim eſt, qui Dæmoni conceſſit vlcere peſſimo affligere ſanctum Iob: & legioni Dæmonum de corpore obſeſſi egredienti, ingredi permiſit in porcos, quos & egerunt in mare præcipites. Hic timor neque proficiſcitur ab Spiritu ſancto, neque illi cohabitare poteſt.

Exod. 32. — *Matth. 26.* — *Ibidem.* — *Supra 10.*

Dominus quis timendus. — *Deut. 32.* — *Iob 2.* — *Matth. 8.*

Timor ſeruilis.

Quartus timor ſeruilis nominatur, durus ſanè, ac violentus, ad obedientiamque & bonam vitam trahens homines, eo tamē fine, vt pœnas temporarias, vel æternas, quas diuina peccatoribus iuſtitia infligit, euadant. De qua Poeta quidam egregius inquit:

Oderunt peccare mali formidine pœnæ. — *Horat. libr. 1. epiſt. 17.*

Qui quidē timor à Spiritu ſancto oritur, quemadmodum alia dona, quę cum peccato valeat conſiſtere. De quo Apoſtolus: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterū in timore.* Et Moſes: *Quis det talē eos habere mentem, vt timeant me, & cuſtodiant vniuerſa mādata mea, &c.* Naſcitur autem ex fide, qua Dei verbis, quibus iram minatur, præſtat peccator. Nam eius per illum durities incipit molleſcere; eius item elatio deprimi, inſolentiaq; obedire. Hic tamen timor, ſi ſolus ſit, cum Spiritu ſancto, & cū Dei gratia conſiſtere nequit, quia *perfecta charitas foras mittit timorem,* quoniā timor pœnā habet. Eiuſmodi namque affectio purgat nō affectos internos, ſed externos tantùm; immutat nō cor ipſum, ſed operā; coercet iniquitatē, non iuſtificat voluntatem. Et licèt peccatum ab timore illo nō prohibeatur; non eſt proptereà quòd peccatū diſpliceat, vel non delectet: nam vt Auguſt. ait, ſequeretur iniquitas, ſi expectaretur impunitas: tamen iſte timor diſponit & pręparat hominem ad fugiendū peccatum; ob quam cauſam dicitur a Sapiente: *Timor Domini expellit peccatum.* Vt conſtat de Niniuitis, ad quos cum Prophetia minaci de ſubuertenda intra 40. dies ciuitate, Ionas acceſſit. Idem quoque narratur de Regibus Manaſſe & Nabuchodonoſor, atque de filio Prodigo, quos omnes metu ſuppliciorum conſtat ad ſanā mentem rediiſſe. Eſtque timor hic equo ſimilis vmbroſo, qui ſibi inſidentem excutit: ac veluti quidam terręmotus, qui ædificia dæmonis concutit, & diruit: eſt item velut medicina quædā, ſolo aſpectu gehennæ morbum mentis & ægritudinem ſanans, ſeruatq; ſanam mētem, vt vmbraculum in vinea vuas cuſtodit, & nimios Solis defendit ardores. Introducit etiam paulatim in Regnum charitatis non ſecus ac ſeta introducit filum: nam ita interdum compellit intrare per timorem, vt poſtea regnet per amorem.

Rom. 8. — *Deut. 5.* — *Vnde oriatur. Quando malus ac vitioſus.* — *1. Ioan. 4.* — *S. Auguſt.* — *Eccleſ. 1.* — *Ioan. 3.* — *Paral. vlt.* — *Dan. 4.* — *Luc. 15.* — *Qualis timor ſeruilis.*

Timor initialis qualis ille.

Quintus timor initialis appellatur: & is cum amore eſt admixtus, quia amor eſt

imper-

Pſal. 110. & Eccl. 1. 1 25. Eius oculi duplices.

imperfectus, de quo Propheta: *Initium ſapientiæ timor Domini.* Et, *Timor Dei initium dilectionis.* Habetque duplices oculos: altero quidem Deũ ſummũ bonum cernit, & propterea tantùm amat, vt eum timeat offendere: altero, verò reſpicit iudicium & vindictam imminentem, quam vt à ſe auertat, ac fugiat, obedientẽ ſe diuinę legi exhibet. Primus affectus iuſtitię reſpicit culpam: ſecundus affectionẽ commodi, & pœnam.

Hic timor quare ſanctus.

Verùm cum ille ſit prior magiſque moueat amor Dei, quàm metus ſupplicij, ideo ſanctus eſt, & ab Spiritu ſancto procedit, & cum charitate, licèt imperfecta conſiſtit, meritumque æternæ vitæ habet: quantoq; plus additur de charitate, tantò plus imminuitur de metu pœnæ. Quoniam verò rariſſimi & pauciſſimi inueniuntur qui habeant perfectam charitatem, quę illum timorem penitus poſſit abſorbere: hinc eſt, vt omnes iuſti in præſenti vita, hoc timore initiali afficiantur. Atq; ad iſtud genus timoris ſpectat, quod dici ſolet:

Horat. libr. 1. epiſt. ad Quintum. Timor filialis.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Poſtremus omnium eſt timor filialis, qui caſtus, ſanctus ac reuerentialis dicitur, ob perfectum ſcilicet amorem & ſyncerum, vnde ortum habet. Conſtatq; ſimplici tãtùm oculo, quo ſolo ab offenſa & iniuria Dei abſtinet propter ipſummet Deum, nulla ratione habita commodi ſui, vel incommodi. Vt vel ſi daremus nullum eſſe inferni ſupplicium, & nullum cœli præmium, Deum tamen colere, illique ſedulò ſeruire nunquã ceſſaret. Male enim eſſet cõſultum parentibus grandęuis, in extrema ſenectute pręſertim vel neceſſitate conſtitutis, à quibus eorum filij nihil habent quod ſperent, eoque ſi illis debita obſequia nõ præſtarent; ſed amor illos tantummodò atq; paterna obſeruantia ad promptè, & alacriter ipſis ſeruiendum & miniſtrandum impellit. De hoc timore ſic ſcriptũ eſt:

Pſal. 18.

Timor Domini ſanctus, permanens in ſeculum ſeculi. Item:

Pſal. 2. Vnde oriatur hic timor.

Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Qui abſque dubio à ſancto Spiritu cum charitate, atque amore coniũctus: imò totus amor, & charitas. Namq; ſi timet, ob id timet, quia amat. Cũ ergo hic dicitur: *Vt ſine timore,* nequaquam excludit hunc reuerentialem & caſtum, neque rurſus initialem, qui quidem initium eſt ſapientię, & de quo dicitur, ſi nõ in timore Domini tenueris te inſtanter, citò ſubuertetur domus tua: neque rurſus timorem naturalem, quo dum viuimus, ſpoliari non poſſumus; quemadmodum nec ab amore illo, quem nobis ipſis iure debemus: at ſolum timorem mundanum, & carnalem ac ſeruilem, ſi quando ſolitarius ſit, excludit.

Quo ſine timore, Deo ſeruire debemus, vt Zacharias dixit. Eccleſ. 27.

Si quidem eiuſmodi timores ſinguli vitioſi ſunt, vt diximus; reliqui verò ex virtute promanant, vel ſaltem illi non repugnant vt naturalis. Id quod magis vt penetrare valeat, accipe tibi ex Auguſtino, timorem nihil eſſe aliud, quàm amorẽ fugientẽ aduerſa, ac proinde qualis amor fuerit, qui eſt radix timoris, talis erit & timor.

Timor quid, ſecundum Auguſtinum. Auguſt.

Amor autem naturalis, vnde naturalis timor oritur, neq; malus, neq; bonus eſt; eadẽ ratione neque timor, niſi alius bono fine coniũctus ſit, vel malo vitietur. Conſtat enim in Chriſto qui cœpit pauere & tędere, bonũ extitiſſe, quia fretus charitate, timorem illum naturalem aſſumere voluit.

Marc. 14. Chriſtus quẽ timorem habuit.

At mundanus timor, carnaliſve, cũ ex amore mundi peruerſo originem trahat, vitio non caret, ſcriptum eſt enim:

1. Ioan. 2.

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Et alio in loco:

Ioan. 10.

dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei: qui propterea credentes in Chriſtum (vt paullò ante ibidẽ ait Ioannes) propter Phariſęos illum non confitebantur.

Carnalis timor quatenus vitioſus.

Carnalis verò, qui è ſuperfluo vitę & carnis proficiſcitur amore, eatenus turpis eſt, quatenus homo magis diligit carnẽ, atque eius commoda, quam Deum atque eius gloriam. Hinc Chriſtus contra hunc amorem dicebat:

Matth. 10.

Qui inuenit animam ſuam (in hoc mundo ſcilicet) *perdet illam.* Rurſus: *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, &c. adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

Luc. 14.

Ex quo Paulus mortis imminentis pericula, cauſſa Euangelij teſtificandi & diſſeminandi, neglexit atque contempſit, dicendo:

Act. 20.

Sed nihil horum vereor: nec facio animã meam pretioſiorem quàm me, dummodo conſummẽ curſum meum, & miniſterium verbi quod accepi à Domino Ieſu, teſtificari Euangeliũ gratiæ Dei. Porrò ſeruilis timor vtilis eſſe poteſt, quia peccatis finem imponit, & ad amorem Dei diſponit.

Timores prædicti comparantur inuicẽ.

Sed quoniã partim naſcitur ex amore ſui ipſius mercenario, atque meretricio (ideò enim à peccato abſtinet, quia pœna, quod amat, commodum tollit) per ſe nõ eſt bonus ſimpliciter. Initialis tamẽ, & filialis, cum ex amore charitatis diuinę potiſſimum fluant, boni ſunt & ſancti, quia licèt nulla eſſet pœna propoſita, tamen nollent, etiam cum poſſent, delinquere. Idcircò Scriptura pro deploratis habet illos, qui timore Domini carẽt. Hinc ait: *Non eſt timor Dei ante oculos eorũ.*

Quorum deſperata ſalus in Scripturis ſanctis, & è contrario firma, certiſſimaque.

Pſal. 13.

Pro ſãctis autem & religioſis eos, qui timore Domini, vel crimine abſtinẽt, vel ad virtutem incitantur. Vnde Paulus Philippen. lib. ſcribens: *Cum metu,* inquit, *& tremore ſalutem veſtram operamini.* Et alibi quoque: *Scientes*

Philip. 2. 2. Cor. 5.

timore in Domini hominibus ſuademus.

De manu inimicorum noſtrorum à Deo quomodo ſimus liberati.

Subditur in textu: *De manu inimicorum noſtrorum*: id eſt, de poteſtate dæmonum atq; hominum qui eis ſe comites præbent & adminiſtros ad nocendum nobis: quos tamē cum Chriſto vincimus: nec vitioſè eos timemus, neq; formidamus; ſicuti cōſtat Indos Occidentales recens inuentos, timore dæmonum maximè fuiſſe perterritos, ne Chriſtiani fierent. De manu etiā mortis, ac proinde aliarū rerum minus terribiliū. Et vt Origenes pōderat: *Crebrò de hoſtium manu aliqui liberantur, ſed non abſq; timore. Cum enim metus diſcrimen ante præceſſerint, & ita de inimicorum manu quis fuerit erutus; liberatur quidem, ſed nō ſine timore. Non enim ſenſimus inimicos noſtros, nec eos vidimus repugnantes: ſed neſcimus quomodo repentè de faucibus eorū & inſidijs erepti ſumus.* Hæc ille, prudenter quidem, cum nec ipſa quidem victoria de tentationibus dæmonum, ſatis in tuto ſit. Sed timendum eſt nobis, & in excubijs vigilādum etiam cum vincimus. *Liberati.* Sanè intellige nos liberatos à dæmonie, ita vt non vincant niſi ſponte cadentem & volētem (quemadmodum Gregorius dicit) *Debilis eſt hoſtis, qui non vincit niſi volentem: verū non niſi Deo id ipſum ad bonū noſtrum propemodum permittente.*

Origen. ho. 10. in Lucam, ſub initium, to. 2.

Victoria de inimicis quæ ſuſpecta habenda nobis, ac minima tuta.

Quatenus liberati de inimicis noſtris Gr[illegible]or.

Deo quomodo ſeruiendū nobis.

Seruiamus illi. Seruitute ſumma, quę Græco vocabulo à Zacharia dicitur latria, quā illi ſoli in ſe ipſo impendimus: in alijs verò à ſe, vt Angelis & ſanctis, & ſimilibus aliam ſeruitutem per charitatem præſtamus, quę dulia, vel hyperdulia à Gręcis vocatur. Atque hîc diligenter nota, libertatē Euangelicam cōiunctam eſſe cum ſeruitute. Quod Hæretici noſtræ tempeſtatis nequaquā intelligentes, exiſtimant libertatē à Chriſto collatā liberos non efficere ab omni ſeruitute, ſiue ab omni poteſtate, quod falſum omninò eſt & perniciosū dogma. Ex quo Paulus in quodam loco ait: *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Vbi vides Chriſtianā libertatem nihil aliud eſſe, quàm peſſimā ac vilem ſeruitutem exuere, & honeſtā, planeque ingenuam, & liberam quodammodò ſeruitutē induere, quam in primis Deo, deinde propter eum proximis noſtris ex officio charitatis debemus impendere, iuxta Pauli doctrinam ad Galatas: *Vos,* inquit, *in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem Spiritus ſeruite inuicem.* Hac ratione de ſe ipſo teſtatur Apoſtolus alibi: *Cum eſſem liber ex omnibus, omnium ſeruum me feci.* Quemadmodum enim cum dicimur à timore liberati, non ſimpliciter à quocunque timore exempti ſumus, ſed à ſeruili, & illiberali, & prorſus vitioſo timore, non autem à caſto, & filiali: ſimul ratione, cum dicimur liberati à ſeruitute, non ab illa honeſta, vtili, grata, & iocunda ſeruitute, quam tum Deo, tum proximis propter eum lege charitatis debemus, ſed tantùm à miſera illa atq; illiberali conditione, de qua dicitur: *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Et, *à quo quis ſuperatus eſt, eius ſeruus efficitur.* Quia ergo promiſſio terræ viuentium, & hæreditatis cœleſtis non niſi fide, & patientia comparanda eſt, præter liberationem, opus eſt etiam ſeruire: qua ratione Iſraelitæ liberati, atq; educti de Ægypto in poſſeſſionem donatæ terræ non niſi gladio armati acriter dimicando, aſperoq; itinere deſerti per tot annos incedendo introierunt.

Vera libertas Euangelica in quo ſita ſit, contra Lutheranos.

Roma. 6.

Galat. 5.

1. Corint. 9.

A qua nos ſeruitute per Chriſtum liberati fuerimus.

Ioan 8.

2. Petr. 2.

Terræ viuentium vt ſimus hæredes.

Sanctitas quid ſit: vnde comparetur.

Sequitur: *In ſanctitate & iuſtitia.* Sanctitas, puritas eſt atque munditia ſpiritus, & proinde firmitas, atque in bono ſtabilitas: quę tum contingit, quum intellectum fide & prudentia; iraſcendi verò rationalem facultatem ſpe, ſeu fiducia; irrationalem verò fortitudine; vim autem concupiſcentē, atque rationis participem charitate & iuſtitia; denique rationis expertē temperantia exornamus & decoramus. Atque hac ratione efficitur quis ſanctus corpore & animo. Porrò iuſtitia legalis, quæ ſecundum Philoſophum lib. 5. Ethicorum eadem eſt cum omnibus virtutibus: & de qua Hieronymus in Iſaiæ ca. 54. & 55. omnes virtutū ſpecies, vno iuſtitiæ nomine continentur, ius ſuum & Deo, & proximo, & ſibi reddit. Vt ita diligamus ex toto corde, & in tota anima, & in tota mente Deum, vti Chriſtus expreſſit: integerq; ſpiritus noſter, & anima, & corpus ſine querela in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur: per quā ſobriè & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, & domi noſtrę inueniatur Martha, Maria, & Lazarus. Qui enim hæc habet, ſiue præſtare poteſt hic iuſtitiā Chriſtianā poſſidet, & iuſtus eſt. *Coram ipſo.* Et non tantùm coram hominibus, vt videatur ab eis, vt in hypocriſi & ciuili, vel legali iure fieri conſueuit: ſed corā Deo ſpectatore, & iudice, operumq; noſtrorum remuneratore. Ita vt cultum latriæ Deo exhibens, diuinus in ſe ſit, Deique gloriam, vt finem ſpectet, mediaſq; ac diuinas virtutes adhibeat. *Omnibus diebus.* Nunc ſunt dies multi, at in patria vna tantùm eſt dies, cui nox, vel dies altera non ſuccedit. In luce etiam maridiana iuſtus ambulat, & non in nocte. Vt enim Apoſtolus loquit: *Qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt.* Addit autem: *Omnibus*, ob perſeuerantiam, quam

Legalis iuſtitia quid ſit.

Ariſt. cap. 1. tom. 3 init.

Hier. tom. 5.

Matth. 22.

Deut 6

1. Theſſ. 5.

Tit. 2.

Coram Deo cur ſeruiendū.

Matth. 6.

Quare omnibus diebus noſtris.

Rom. 13.

in iuſti-

in iuſtitia retinere debemus: & quę ſola palmam accipit, de qua dilectus diſcipulus: *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* ¶ *Noſtri.* Dies noſtri ſunt, dum viuimus, atque vtinam nos peccatis noſtris nó faciamus alienos, genio & voluptatibus indulgétes: poſt mortem autem tempus Dei eſt; ait ſiquidem: *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Dies etiã iudicij futuri ſunt: quia confecto negotio, lataque ſententia planè irreuocabili immutare nihil licet. Supereſt ergo, vt dum tempus habemus, operemur bonum: *Quia veniet nox, in qua nemo poteſt operari.* Omnimò qui in gehenna cruciantur (ſi id illis concederetur vt poſſibile) magno pretio diem vel horam quidem vnam redimerent, qua poſſent à peccato reſipiſcere, & gratiam Dei, atq; amicitiã, ſuo vitio amiſſam & fractam, rurſus inire, atq; recuperare: at negatur. Niſi ergo velimus eſſe nobis ipſis capitaliſſimi hoſtes, operam demus, vt *de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi* in corde puro, cóſcientia bona, & fide non ficta. Quod vt pręſtare valeamus, præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus: cui cum Patre, & Spiritu ſancto tribuatur omnis laus, poteſtas & imperium in ſecula ſæculorum, Amen.

Apocal. 2.
Dies quando noſtri ſint, non autem alieni.
Pſal. 74.
Vacandum operibus bonis quare dum viuimus.
Gala. 6.
Ioan. 9.
1. Tim. 1.

TRACTATVS XXIII.

In illa verba: *Et tu puer Propheta Altiſsimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſsionem peccatorum eorum.*

Luc. c. 1.

Zachariæ ſcopus in his verbis.

CVM hactenus Zacharias diuinam viſitationem ac redemptionem, eiuſq; formam & qualitatem ex Dei miſericordia & iuſtitia, atque omnium Prophetarum vaticinijs cecinisset: nunc ad circuncisi pueri propoſitum, proximam diſpoſitionem, ad talem redemptionem cum fructu ſuſcipiendam, id eſt, Ioannis aduentũ, eiuſdemque præcurrentis munus, ad eum conuertendo ſermonem, proponit. Etſi enim ad Chriſti aduentũ præparauerit homines Deus tum lege naturæ per creaturas humanum animum minime ſatiantes, ad Deumq; Optimum Maximum laudandũ inuitantes, deinde per rationem animam corpori, Deum autem animæ ipſi atque omnibus rebus creatis præferentem: tum diluuio luxuriæ, nefandisq; vitijs deditos homines puniente; diuiſione linguarum ſuperbos plectente, populoque peculiari electo, cui credita eloquia Dei, hoc eſt, myſteria atque ſecreta Meſſiæ ſunt, igne quoq; cœleſti Sodomorum horrenda, nefandaque flagitia vindicante; otio & captiuitate ad contemnendos mores Ægyptiorum, & ad exeundum de terra illorum compellẽte: accedente poſtremò lege Moſaica, quę morbum peccati, eiuſque medelam monſtrabat, Prophetis propè innumeris ad idẽ præſtandum à Deo deſtinatis: bellisque finitimorum Regum, atque alijs propemodum infinitis calamitatibus vexantibus, & ad diuinam opem implorandam compellentibus: proxima pręparatio tamen, quod attinet ad interna, fuit in beatiſſima Virgine, & etiam quantum ad externam, ac priuatam reuelationem: veruntamen quod ad publicam oſtenſionem, detectionemque ſpectat, Baptiſta Ioannes à ſancto Spiritu inſtructus, à Deo miſſus venit. Ait ergo: *Et tu.* Quaſi dicat de Verbo in Mariæ vtero deliteſcente, ſenex locutus ſum, iam de te puero loquar. Tu, ſolus inquam, & ſingularis ad hoc diuinum opus inter natos mulierum electus, amicusque Sponſi peculiaris. *Puer,* qui à puritate dicitur: magna quippe gratia ſanctificationis, cui addita eſt etiam gratia circumciſionis. Nec mirum cuiquam debet videri, ſi in hac apoſtrophe fiat ſermo ad infantem: nam circunſtantes perſonas alloquitur, vt ſentit Beda: vel (quod vero ſimilius eſt & probabilius) acceleratus eſt ei vſus liberi arbitrij, vt teſtatur Ambroſius (quem ſuperius, cum de ſaltu præ gaudio in vtero matris oratio fuit, allegauimus) & Origenes homilia decima in Lucam, cuius hæc ſunt verba: *Quod ſi dubitas, inquit, ſtatim de vtero matris effuſum poſſe verba patris audire, & ſcire quid ſit hoc, quod ad ſe dicitur: Et tu puer Propheta Altiſsimi vocaberis; conſidera multò fuiſſe mirabilius quod præceſsit. Ecce vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in aures meas, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Si enim adhuc in ventro matris concluſus audiuit ieſum, & audiens exiliuit, atque lætatus eſt: quare non credas eum iã genitum Prophetam Patris audire & intelligere potuiſſe, dicentem ad ſe: & tu puer Propheta Excelſi vocaberis: antecedes enim coram Domino parare vias eius? Ideò reor Zachariam feſtinaſſe, vt loqueretur ad paruulum, quia ſciebat eum poſt paululum in eremo moraturum, nec ſe eius poſſe præſentiam habere.* Hæc ille. Id ipſum etiam docet Theophylactus. Cumq; vſus liberi arbitrij ſeu rationis duobus modis poſſit accelerari, vti ſuperius diximus; nempè vel diſpoſitis & perfectis organis corporis, quæ phantaſmata miniſtrant intellectui ad intelligendum, vt in pueris grandioribus ad ætatem, in qua perfectus eſt vſus rationis, peruenientibus vſu venit, vel ſpe-

Quot modis Deus mundũ præparauerit ad aduentum Meſſiæ.
Geneſ. 6.
Infra 19. & ſeq.
Gen. 11.
Rom. 3.
Exod. 14. & ſeq.

Ioannes Baptiſta vt viã Domino præparauerit.
Eius prærogatiuæ.
Matth. 11.
Ioan. 3.
Luc. 1.
Ibidem.
Zacharias cur hac vtatur apoſtrophe: Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis.
Beda. tom 5.
B. ambroſ. li. 2. in Lu. com, tom. 5.
Orige. tom. 1.
Theophylact.
Liberi arbitrij vſus accelerari poteſt dupliciter.

ciebus

ciebus, quæ intelligibiles à Philoſophis dicuntur, infuſis, quæ organorum corporis diſpoſitione non indigent, cùm Angeli, atque animæ ſeparatæ per illas intelligāt: poſterior tamen hic dicendi modus magis eſt rationi conſonus, atque Prophetis familiarior: tū denique ipſi Scripturæ accommodatior, Angelū ipſum vocanti, vt ita Ioannem angelū fuiſſe intelligas, quod angelico more per ſpecies diuinitùs infuſas, & in matris vtero incluſus, ſanctiſſimæ Deiparæ verba ſalutantis, & in lucem iam editus patris prophetiam, atque ad ſe factam apoſtrophen & audierit, & intellexerit. Quam ſententiam Origines prędicto loco confirmat his verbis: *Rectè Angelus dicitur, qui miſſus fuerat coram Domino, & prophetantem patrem ſtatim vt natus eſt, audire potuit, & intelligere.* Sic ille. ¶ *Propheta.* Cùm Ioannes primò ſe Prophetam negaſſet, videlicet ſummum illum à Moyſe prædictum, hoc eſt, Meſſiam: vel Prophetam longè antè quæ futura ſunt, prenunciantem (vtroq; enim modo locus ille accipi poteſt, quemadmodum ibi explicuimus) tamen Chriſti ſentētia eſt plus quàm Propheta, nō ſolùm quia de ipſo cæteri Prophetæ vaticinati ſunt: vt, Iſaias atque Malachias, & pater etiam eius Zacharias: neq; ob id tantùm quòd ab vtero Propheta conſtitutus fuerit ante quam natus: ſiue quòd in eo duntaxat finem habuerit prophetia, iuxta verbum Chriſti: *Propheta, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt:* vel quòd etiam eius conceptus, ortus, pueritia in deſerto traducta, & eius oſtenſio, ſingulare quoddam, & rarum ſignum atque prodigium extiterit: ita vt homines raperet in ſui admirationem; ad profeſſionem baptiſmi pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum multos traheret, autoritate ſua atque exiſtimatione, omnium Sacerdotum, Scribarum, ac Phariſęorum, atque adeò ipſius Herodis Regis conatus & impetus frangeret atque labefactaret: quæ omnia in illo ſumma, & ſingularia extiterunt, & quæ vix in reliquis Prophetis vniuerſis vndique ſimul collectis, nedum in quolibet ipſorum facilè reperire queas. Sed propterea nimirum dicitur plus quàm Propheta, & Prophetarum vertex, quod cùm alij Prophetæ longè poſt venturum Meſſiam prædicarent, itemq́ue eius admirabiles naturas & proprietates deſcriberēt, vno ſummo fuit opus, qui proximè eum venturum prædiceret, ſicut dixit idem ipſe Ioannes: *Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt.* Sed qui, ne in dictis Prophetarum applicandis homines proprio ſpiritu & ſenſu errarent: à ſe prænunciatum tandē præſentem oſtenderet, eiq́ue publicum teſtimonium perhiberet, Deo Opt. Max. nobis (qui magis ita promouemur) ſeſe accommodāte. Vnde dixit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* & Ioannes Apoſtolus: *Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine.* & iterum, *Hic erat quem dixi, qui poſt me venturus eſt:* quod prohibuit tanquam Propheta, vt de proximè venturo; de præſenti vt Euangeliſta, de prę̄terito vt hiſtoricus. Dictum enim Chriſti eſt: *Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus, teſtamur:* item: *Vos miſiſtis ad Ioannem, & ille teſtimoniū perhibuit veritati. Ego autē non ab homine teſtimonium accipio. Sed hæc dico, vt ſalui ſitis.* Erat autem Ioannis teſtimoniū de Chriſto humana cognitione & conſuetudine minimè nixum, verùm ſpiritu tātùm, & reuelatione. Hinc apud Ioannem teſtatur: *Quia vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo: & manſit ſuper eum. Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: ſuper quem videris, &c.* At maius adhuc erat internum illud lumen eo, quàm viſio illa externa. Vis autē & efficacitas huius teſtimonij Ioānis ex eo apparet, quòd cùm tanta eſſet expectatione & autoritate apud Iudæos, vt parati eſſent ipſi de ſe maxima teſtificanti, etiam ſi ſe Meſſiam dixiſſet, credere: ideò & ipſi de Chriſto teſtanti fidem habere debuerunt. Sed defecerunt, fingentes Chriſtum modo ſuo, id eſt, Ioanni ſimilem, ſcilicet nobilem, diuitem, & magnum in hoc ſeculo; cùm tamen ſpiritale ſit teſtamentū. Eſt itaque Ioannes per excellentiam Propheta, non tamen communis, & vulgaris: beſtia quoque, qui Antichriſtus eſt, propheta ſuo, vel (ſi mauis) pſeudopropheta non carebit. Ac vocat quidem Prophetam Altiſſimi, hoc eſt Chriſti, qui altiſſimo æqualis eſt Patri. Ideo Chriſtus dicitur virtus, & filius Altiſſimi, & olim Satanas dixerat ambitioſè: *Ero ſimilis Altiſſimo:* quo verbo notatur altitudo huius Prophetę, quòd altiori modo, quam cæteri, de Meſſia altiſſimo prophetauerit. *Vocaberis:* id eſt, iam eſt & cœperat vaticinium ſuum ab ſaltu illo, quem in matris vtero præ lætitia geſtiens, edidit: poſtea tamen cognoſceris & appellaberis: Baptizabat enim baptiſmo pœnitētiæ populum, dicens: *In eum qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent.* Mirum eſt autem, Zachariam non ſibi congratulatum fuiſſe, quod homines ſpiritu Dei deſtituti perfacili negotio feciſſent, dicendo: Tu puer, munere diuino nobis in ſenecta datus, qui lumen oculorum noſtrorū, & baculus ſenectutis noſtræ futurus ſis: in quo anni noſtri nouiſſimi ſint cōquieturi: qui bonorū

noſtrorum

Marginalia (left): Angelus quomodo Ioannes Baptiſta. — *Malach. 4. Matth. 11.* — *Origen.* — Quem pater ſuus Zacharias nominat cur Ioannes ſe negat eſſe Prophetam. — *Ioan. 1.* — *Iſai. 49. Malach. 3. Luc. 16. Matth. 11.* — *Supra 3. & ſeq.* — Ioannes Baptiſta quare à Domino appellatur plus quam Propheta. — *Matth. 11.* — *Matth. 3.*

Marginalia (right): *Ibidem. Ibidem. Ibidem.* — *Ioan. 3.* — *Infra 5.* — Quale Ioannis teſtimonium de Chriſto. — *Supra 1.* — Quam potens apud Iudæos eius teſtimonium. — Cuius Propheta Altiſſimi fuerit Ioannes Baptiſta. — *Luc. 1.* — *Iſai. 14.* — Ioannes Baptiſta quando primum Propheta. — *Act. 19.* — Zachariæ modeſtia ſingularis. — *Luc. 1.*

noſtrorum hæres futurus ſis: qui ſuſcitare ſemen Iſrael poſſis: qui opprobrium noſtrum, quod inter homines hactenus habuimus, ſuſtuliſti: quem ſperamus ingentem noſtræ familiæ ſplendorem allaturũ: iam vtique parare opes non pigebit, cum ſciamus, cui eas ſimus congregaturi. Non hac oratione vſus eſt Zacharias: verum priuatorum omnium commodorum oblitus ad communem illam populi liberationem attollit oculos, cui miniſtraturum infantẽ audierat. Additque: *Præibis enim.* Non à te ipſo venies, ſed tractus à Patre Verbi, ſine cuius tractu nemo venit ad Chriſtum, vt ipſe Dominus dixit. Præiuit autem Ioannes in omnibus ferè, nimirum conceptione, natiuitate, circumciſione, deſerto, diſcipulis, baptiſmo, confeſſione, prædicatione pœnitentiæ, morte pro veritate legis tuenda, deſcenſu ad Patres morantes in Limbo: ſolùm in aſſumptione corporis ad gloriam cœleſtem, vt nec in gloria animæ, non præeſſit, ſed ſecutus eſt Chriſtum. *Ante faciem Domini,* Immediatè, illi proximus, id quod in alijs non habet locum. Vt enim in rogationibus quo poſterior quiſque eſt, eò dignior: ita inter Prophetas poſtremus fuit Ioannes, ac proinde Chriſto propinquior, atque coniunctior. Sic dixerat Angelus: *Ipſe præibit ante illum in ſpiritu, & virtute Heliæ:* quod ita dixit: *Vt conuertat corda patrum in filios, &c. Parare Domino plebem perfectam.* Ibi dicitur parare vias eius, alludẽs ad verbum Iſaiæ: *Vox clamantis in deſerto, parate viã Domini, &c.* Propriè autem tunc cœpit præire, cum cœpit prædicare, aſſerendo mox venturum Meſſiam: & baptizare in aqua ad ſignificandum Baptiſmum Chriſti, qui fit in ſpiritu. Chriſtus etiam propriè exorſus eſt viam ſuam à Baptiſmo Ioannis. Sic enim Petrus locutus eſt in Actis: *Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Ieſus, incipiens à Baptiſmate Ioannis, &c.* Hæc ibi, ſiquidem in baptiſmo dictum eſt illi: *Hic eſt filius meus dilectus.* Atque hic cõſiderandum videtur, proprium fuiſſe Patrum veteris legis Chriſtum præire, fuiſſeque tum dictis, tum factis, & laborum dolorumque multa perpeſſione illum adumbrare, eius figuram & imaginem, qualis eſſet futura, quaſi delineare. At Patrum nouæ legis, atque adcò omnium fideliũ haud eſt præire, ſed ſequi præcedentem Chriſtum. Vnde illæ frequentes voces: *Sequere me: — Secuti ſunt eum: — Qui ſequitur me non ambulat in tenebris: — Vt ſequamini veſtigia eius.*

Ioannes quomodo præiuit ante faciem Domini parare vias eius.
Ioan 6.
Luc. 1.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ioan 1.
& alibi.
Luc. 3.
Ioan 1.
Luc. 3. & ſeq.
Matth. 14.
Ioannes Baptiſta cur præiuit ante faciem Domini.
Luc. 1.
Ibidem.
Iſai. 40.
Ioannes quando primum præiuit ante faciem Domini.
Matth 3.
Act. 1.
Matth 3.
Qui debuerint Chriſtum præire, qui ſequi.
Matth. 4.
Ibidem.
Ioan. 8.
1. Pet. 2.

Parare vias eius. Præparauit Ioannes vias Domini, vita, doctrina, & ſacramento, vtique proxima diſpoſitio oſtenſionis externæ non ſecus eſt quã ſerui, qui ante dominos ſuos gradiuntur: qui omnia ligna, lapides, & quæcunq; impedire aut remorari viam Domini poſſunt, remouẽt, & de medio tollunt. Talis erat Ioannes præcurſor. Erat vero præparatio dolere de peccatis admiſſis præcipuè, deque illis condignam agere pœnitentiã: vt ea ratione mundata Iudæorũ mente, illuminaretur à Deo de hac propoſitione: *Hic eſt Chriſtus.* Ait autem in numero multitudinis: *Vias eius*, quoniam per dona diuerſa ad homines vario ac diuerſo modo diſpoſitos venit, & per eadem interdum, varia tamen ratione, pro eius incomparabili ſapientia. Et bene dixit: *Parare vias eius*, non parare domum; nam hæc erit in gloria, vbi domus erit, & manſio præparata: namque dum hic ſumus viatores, nobiſcũ eſt Dominus, quaſi viator, id quod Hieremias innuit, cum dixit: *Quare quaſi colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum?*

Ioannes Bapt. quomodo vias Domini præparauit.
Hierem. 4.

Sequitur: *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius.* Exponit Zacharias rationem, qua Ioannes parare vias Domini debeat: nempè dando ſcientiam ſalutis: vel præire, ad ea refertur, quæ, antequam Chriſtum oſtenderet, faciebat: quæ eſt ipſa ſcientia ſalutis: non corporis, quã medici præſtant; non humanam, quam curioſitas fouet, ſcientiam, quam primis parentibus ſerpens falsò eſt pollicitus; quæ plerumque fallit, & eũ habentem inflat, & denique ſtulta eſt. *Nam ſapientia huius mundi* (autore Paulo) *ſtultitia eſt apud Deum:* verùm ſcientiam ſalutis. Eſt enim Chriſtus ſecundum diuinitatem, ſalus ſanctificatio, & redemptio: ſecundum humanitatem verò, ſaluator, & ſalutare, & Ieſus, ſanctum, & redemptor eſt, vt dicitur, in concreto, per vnionem ſeſe accommodans. Ergo ſcientia ſalutis, vel eſt fides Chriſti, quam Ioannes proponendo Verbum Dei, & Dominus intus ſimul illi operando, & lumen infundendo conferebant. De qua ſcientia dixit Iſaias: *In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe ſeruus meus multos:* vel (quod in idem recidit) eſt doctrina ea, quæ ad Chriſtum ſuſcipiendum pertinet, docens pœnitentiam. Sic enim ille clamabat: *Pœnitentiã agite:* diffidentiam de propria ſcientia: ex quo dicebat: *progenies viperarum, quis demonſtrabit vobis fugere à ventura ira?* Contemptum nobilitatis generis: *Ne velitis*, inquit, *dicere intra vos: Patrem habemus Abraham:* Agnitionem de perperam intellectis diuinis promiſſionibus, idcircò aiebat: *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios*

Ioannes Bapt. quam dederit ſcientiam ſalutis plebi Domini.
Gen. 3.
1. Corint. 1.
Infra 3.
Supra 1.
Chriſti Dei & hominis propria.
Infra 53.
Quæ rurſus ſcientia ſalutis.
Matth. 3.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

Abrahæ:

[...]cionato- [...] quid præ- [...] debeant.

nesDiuini verbi, eo ſpectare in concionib⁹ ſuis debere, vt populus ipſos audiens, ad agnitionem perueniat veræ ſalutis, & peccatorum remiſſionem inueniat apud Deum. Nam hic valdè originali & ſequentibus peccatis, quæ vnum penè cũ eo ſunt, dum nondum eſt dimiſſum, loquitur, in quam ſententiam dixit Baptiſta: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatũ mundi*, ſcilicet originale, vt Patres interpretantur: nam illud eſt peccatum commune totius mundi, cum reliqua perſonalia ad priuatos tantum pertineant, non ad mundum totum: & de originali Apoſtolus dixit: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundũ intrauit:* vel ſermo eſt de peccatis ad perſonas ſpectantibus reſpectu plebis, quæ tunc beneficio circuncisionis, remiſſionem originalis acceperat: vt paullò ante diximus. Subdit autem: *Peccatorum eorum*, quippe quod peccata noſtra ſint, & ex nobis oriantur, teſte Propheta: *Perditio tua*, inquit, *Iſrael*. & iterum: *Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum*. Eſt porrò delictum originale noſtrum non ſolum quod iuſtam pœnam damni illius luimus: verùm etiam quia in parente noſtro Adamo ſua voluntate, nõ noſtra commiſimus, qua ratione nũc rectè definitũ eſt à ſancta Synodo Tridentina, peccatum illud eſſe vnicuique propriũ, magis tamen propriè delicta, quæ vocamus perſonalia, quę propria voluntate committimus, noſtra ſunt. Accendamur itaq; oẽs ad hoc ſtudium addiſcendę ſcientiæ ſalutis, intelligentes reliquas omnes ſcientias mortiferas eſſe, ſi iſta, quæ in remiſſione peccatorum adipiſcenda conſiſtit, omnino deſtituamur. Quid enim homini prodeſt, ſi vniuerſam Philoſophiæ facultatem, ſi mathematicas diſciplinas omnes, & Iuriſprudendię perfectam cognitionẽ aſſequatur, cęteraſq; omnes facultates, artes & ſcientias, animę verò ſuæ in ſempiternis gehẽnæ ignibus & flammis cruciandæ atq; torquendæ, detrimentum patiatur? Ille igitur verè doctus eſt, verè ſciens eſt, qui ſalutis ſuæ ſcientiæ incumbens Saluatorẽ ſuum agnoſcit, viamq; qua à pręteritis noxijs ſubleuetur & à futuris præſeruetur, virtutumque diuinarum officijs præſtandis inſtruatur, non ignorat, neque tantum perfectam cognitionem habet (nam & hoc permulti nouerunt, qui tamen plagis vapulabũt multis, quia quod nouerunt, re non præſtiterunt) ſed etiam vſum & exercitationem ſalutaris illius ſcientiæ habet. E quorum numero nos vt ſimus; præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Ioan. 1. — [...]cientia ſalu[...] in quorum [...]iſſione peccatorum [...]nſiſtat. — Roman. 5. — Gen. 3. — [...]ſeæ 13. & [...]ſai. 59. — Peccatum ori[...] nis noſtrum [...] duplici [...]atione. — Synod. Trid. [...] 5. — [...] nobis [...]cienda ſci[...] ſalutis. — Matth. 16. — [...] quo ſit ve[...] ſcientia ſa[...] lutis. — Luc. 12.

TRACTATVS XXIIII.

In illa verba: *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, è quibus viſitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris & vmbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.*

Luc. 1.

FIDES atque doctrina Ioannis non ſolùm erat de iuſtitia in nobis habenda, ſed etiam de modo, & via, qua erat à nobis obtinenda, id eſt, de Chriſto Domino: Nam vt beneficiũ redemptionis per Chriſtum, ita Ioannis præcurſio; quæ ad illam præparabat homines, per eum obtinetur; ita vt deſcriptio præcurſionis, declaratio quædem prioris partis Pſalmi ſit, nimirum redemptionis per Chriſtum factæ, & vt ſimul ſit epilogus concludens cũ prima parte Cantici, nempè: quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuę: vt fieri in verſibus intercalaribus ſolet: qui per interualla repetuntur. Quemadmodum apud Poetam:

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin,

Et Dauid. *Confiteantur Domino miſericordia eius: & mirabilia eius filijs hominum.* Ait ergo: *Per viſcera miſericordiæ:* Quaſi dicat, ſalus, quę conſiſtit in remiſſione peccatorum, & formalis, & inhęrens iuſtitia dici poteſt eſſe à Ioanne vt à miniſtro, à Dei verò miſericordia vt efficienti, à Chriſto denique vt mediatore, & cauſſa meritoria. Eſt autem propriè miſericordia, dolor, & ægritudo de alieno malo, quod nobis videtur immerenti alicui, & indignè accidiſſe. Porrò indigni ſunt malo, noſtra opinione, probi viri, innocentes, ſimiles etiam nobis, qui in eadẽ poſſumus mala incurrere: item homines in vniuerſum puri, ac ſimplices, quales ſunt, pueri, mente capti, mulieres, ſenes, & qui magna ſunt à fortuna, & florẽte deturbati. Naſcitur autem miſericordia ex amore, vnum ex duobus efficiente. Principes autem, & generoſi viri facilè tanguntur miſericordia. Porrò viſcera membra ſunt interna proxima cordi, vt ſunt pulmo, lien, iecur, in quo poſtremo ſita eſt miſericordia. Deus autem propriè nec viſcera habet, nec miſericordiã, vti nec iram perturbantem. Sed quemadmodum metaphoricè iraſci dicitur; qui iudicat cum tranquillitate vniuerſa; ita per translationem miſeretur (tranquillus tamen, & quietus, & ex viſcerib. miſereri fingitur: ſicut alio lo-

Duo nos docuit Ioannes Baptiſta. — Virg. in Eclo ga 8 — Pſa. 106. — Iuſtitia fidei aliter à Io[anne] Baptiſta, al[iter] à Deo, atque à Chri[ſto] e[f]ficitur. — Miſericordia propriæ quid. — Indigni malo qui. — Miſericordia vnde naſcitur. — Ad miſericordiam qui valde propenſi. — Viſcera quid & vbi ſita miſericordia. — Sapient. 12. — Quomodo Deus iraſci, ac miſereri dicatur.

Gen. 6. co narratur: *Tactus dolore cordis intrinſecus.*) quia nimirũ eius miſericordia intima eſt, vera eſt, ex vero amore profecta, ac maximè tenera, quo modo [illegible] in quo ſita eſt, membrum tenerum eſt. Itaque ad effectũ tenera eſt hæc miſericordia, ac ſi tenereſceret ex redundantia virium [illegible] pectoru in partem ſentientem: vt de muliere quadam ſic teſtatur ſcriptura: *Commota quippè ſunt viſcera eius ſuper filio ſuo.* Paulus quoq; ad hæc viſcera miſericordiæ electos adhortatur, cùm ait ad Coloſſen. *Induite ergo vos ſicut electi Dei ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ,* & reliqua. Et dilectus: *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo: quo modo charitas Dei manet in eo?* Propter hæc miſericordię opera, in quibus à Chriſto viſitati ſumus ex alto, debemus nos fratribus ſyncerum miſericordiæ affectum ex intimis profectum viſceribus. Quid enim eſt homo exuta miſericordia, & humanitate, niſi immanis fera? Quod verò ex cordis teneritudine Deus Opt. Max. miſertus ſit, ex eo demonſtrari poteſt: quòd non peccata dimiſit ſola voluntate, vt potuiſſet: imò, quo res à nobis magni fieret, & amore nutriremur, id per Chriſtũ hominem ſanguinẽ pro nobis fundentem, atque morientem prętare decreuit. Nam talis talium liberatio per talẽ mediatorẽ, inenarrabilis profectò, & incomprehenſibilis eſt miſericordia à Deo nobis collata, & exhibita, quanquam Chriſto ſit iuſtitia: *Ego, inquit, qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum.*

Miſericordia quam tenera. — *3. Reg. 3.* — *Coloſſ. 3.* — *1. Ioan. 3.* — *Quali fratres noſtros proſequi amore debeamus, exemplo Chriſti.* — *Quod Deus noſter ex intimis præcordiis miſertus ſit, oſtenditur.* — *Iſai. 63.*

Et vocat viſcera Dei noſtri, nempe vel patris, qui creatione & prouidentia ſua fœdera nobiſcum iniens Deus noſter eſt: *Et ſic dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret:* quod intimam & teneram Dei miſericordiam arguit; vel potiùs Filij Dei, qui prę ter rationes dictas, per incarnationem etiã Deus eſt noſter, quod nec Patri, nec Spiritui ſancto conuenit: *Quia Filius Dei nuſquam Angelos apprehendit; ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Cum etiam Chriſtus verus homo ſit ac viſcera habeat, ex viſceribus propriè cõmoueri ad miſericordiam potuit, vt Propheta in perſona eius dixit: *Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens* (ex peccatorũ commiſeratione) *in medio ventris mei.* Quo loco ventrem accepit pro parte corporis ad collum vſque, cuius in medio ſitum eſt cor: neque enim in ventris propriè accepti medio eſt poſitum cor, ſed propè vẽtriculum. De hiſce viſceribus loquitur Paulus, cum ait ad Philippenſes: *Teſtis mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos eſſe in viſceribus Ieſu Chriſti.* Viſcera hæc Dei olim latuerunt, de quibus Iſaias: *Multitudo viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum continuerunt ſe:* verùm in incarnatione, & morte Filij Dei ſunt aperta, & patefacta.

Deus quare noſter ſit. — *Ioan. 3.* — *Qua ratione ſolus Chriſtus, non autem Pater, & Spiritus ſanctus Deus noſter ſit.* — *Hebr. 2.* — *Pſal. 22.* — *Philip. 1.* — *Iſai. 63.*

In quibus viſitauit nos oriens ex alto. In quibus viſceribus, inquit: *Non enim ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos,* vt ait Paulus: *ſed ſecũdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.* ¶ *Viſitauit.* Ad effectum videlicet, exhibens ſe ipſum nobis vidẽdum doctorem, conſolatorem, adiutorem denique, atque è carcere peccati, & de manu truculentiſſimi hoſtis dęmonis liberatorem, ac ſeipſum in cuſtodia pro nobis liberandis conſtituentẽ. Hęc miſericordia lachrymas excuſſit ab oculis eius noſtras miſerias intuentibus: miſertus eſt autem, quoniam generoſus, & princeps, & ſimilis nobis ad ſuam imaginem conditis, tum quia nos indignos tanto malo, quod fraudulẽtus Satanas nobis attulerat, eſſe iudicauit. *Nos,* Iudæos primitiuos primùm, deinde per eos totum terrarum orbem: quia vt Iſaias prænũciauit de Chriſto: *Dedi te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.* ¶ *Oriens* Græcè eſt nomẽ ſubſtantiuum, non participium, ſcilicet ἀνατολή. Eſt autẽ Filius Dei ea voce ſignificatus in Prophetis, Iſaias enim ait: *Super te* (ſcilicet Hieruſalem) *orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur.* & Malachias: *Orietur vobis timentibus nomẽ meum, ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Pręterea Zacharias: *Ecce enim ego adducam ſeruum meum Orientem:* & infrà: *Ecce vir oriens nomen eius:* vbi vocem Hebręam Szemch 70. verterunt Interpretes ἀνατολὴν, & Chaldæus paraphraſtes Meſſiam. B. Hieronymus hanc vocem frequẽter vertit germen, vt Iſa. 4. & Hiere. 23. & cap. 33. *In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iuſtitiæ.* In priori tamen loco Hieremiæ 70 verterunt ἀνατολή, in poſteriori βλάστος, quod eſt germen, vt cõijci poſſit 70. dictionem dictam ἀνατολὴ, non accepiſſe in illis locis vt tribuitur ſoli, ſed vt tribui poteſt germini, quod ex terra naſcitur, & oritur, ſicut verbum ipſum, vnde nomen hoc deriuatur, ponitur pro germinare, & naſci: vt cum dicitur: *Veritas de terra orta eſt,* Grçcè ἀνέτειλε, hoc eſt, germinauit, in illis tamen duobus locis Zachariæ Hieronymus non germen interpretatus eſt, ſed ſecutus LXX. vertit Orientem. Adeò vt hic Zacharias Propheta pater Præcurſoris, ſi ſpectemus Hebraicam veritatem, non tam ad Zachariam illum Prophetam veterem, quàm ad Iſaiam, & Malachiam in hac voce alluſiſſe videatur. Nã ſubiungendo: *Illuminare his, qui in tenebris,* ſatis conſtare poteſt eum alludere ad Orientem

Cordis ſitus. — *Vt nos viſitauerit oriens ex alto.* — *Tit. 3.* — *Dominus noſtri quare miſertus ſit.* — *Geneſ. 1.* — *Infra 2.* — *Quos primum viſitauerit oriens ex alto.* — *Iſai. 49. & Act. 13.* — *Quibus locis Chriſtus ſignificetur orientis nomine.* — *Iſai. 60.* — *Malach. 4.* — *Zachar. 3.* — *Infra 6.* — *Quid oriens Hieronymo, & 70 interpretibus.* — *Hier. 10. 5.* — *Pſal. 84.* — *Hiero. tom. 6.* — *Chriſtus ori cur dictus.*

ſolem, qui luce ſua pellit tenebras, & Melſiam vocaſſe Orientem. Dicitur autẽ Oriens, quia ſemper oritur à Patre, & ſemper eſt ortus: ſiquidem in Trinitate ſanctiſſima omne quod procedit, iam proceſſit, ſemper etiam vnio actiua cum humanitate, ſeu cum mente noſtra eſt, licet paſſiua in tempore ſit, vt creatura, quã tempus metitur.

Idem quare oriens ex alto.

Subdit, *Ex alto.* Sol videtur nobis oriri ex imo: quem infinitis partibus Chriſtus excedit, qui ex alto patre eſt ſecundum diuinitatem, ſecundum corpus verè, ex cœlo etiam eſt, ſiue ex alto (nõ tantum altum deſerens) id eſt, Spiritu ſancto: quę virtus ex alto ab eodem Chriſto alio in loco vocatur:

Luc. 24.

Quoad vſque, inquit, *induamini virtute ex alto.* Ex alto ergo Patre, ex alto Spiritu ſancto, & alta matre Virgine, quæ illum concepit, & peperit. Ex alto, ſiue, vt Paulus ait: *Non huius creationis.*

Hebr. 9.

Orandum cur nobis ad Orientem.

Ad hunc itaque Orientem orãdũ eſt nobis: qui ob id maiorem Orienti dedit virtutem, vbi dextera Dei eſſe fingitur à Philoſophis, & Aſtronomis, & ſexus maſculinus, ibi paradiſus terreſtris, vt ait liber Geneſis, & locus Aſcenſionis Chriſti: *Nam aſcendit ſuper cœlum cæli ad Orientem*; ſitus etiam tabernaculorum Iudæ, velum quoque, ac porta templi ad Orientem reſpiciebant. Vt ſe oſtenderet ad nos eſſe cõuerſum, noſque ad ſe euocare, vt fructum mortis eius participemus. Item ab Oriente ad iudicium venturus eſt, ait enim Dominus: *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in occidentem, ita erit & aduentus filij hominis.* Quanquam ne quid diſſimulem, cum ἀνατολὴ nomen ſit ſubſtantiuum, & nõ participium, illud, ex alto, non poteſt regi à voce Oriens, ſed à verbo viſitauit.

Gen. 2.
Pſal. 67.
Ezech. 43.
Damaſc. li. 4. orthod. fide, cap. 13.
Matth. 24.

Lucifer ſi oriatur in cordibus noſtris quid efficiet.
2. Petr. 1.
Malach. 4.

Precemur igitur Dominum, vt Lucifer oriatur in cordibus noſtris, qui noſtræ ignorantiæ tenebras pellat; frigus peccatorum diſſoluat, bonisq; actibus, atque Dei timori faciat incumbere. Vt enim prædixit Propheta Malachias: *Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitia, & ſanitas in pennis eius.*

Effectus viſitationis Chriſti.

Sequitur: *Illuminare his, qui in tenebris.* Vt initio Cantici propoſuit viſitationem ad redimendum, ita eam modo declarat, dicens: quòd viſitauit plebem in carcere exiſtentem: vnde viſitando eam, pro ſua miſericordia, liberauit. Et videtur Propheta Zacharias alludere ad verba Iſaiæ, qui & ipſe hanc lucem venturam longè ante prævidit: *Populus*, inquit, *qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbra mortis, lux orta eſt eis.* Et alibi: *Surge, illuminare Hieruſalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos;*

Iſai. 9. & Matth. 4.

Illud: Illuminare his, qui in tenebris, vnde ſumptum ſit.
Iſa. 60.

ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Illuminare. Hoc eſt ad illuminandum, more Græcorum, quò infinitiuis vtuntur pro Gerundijs: vt ſuperius in hoc eodem Cantico vidimus feciſſe interpretem. Et quanquam illa conſtructio cum Datiuo: *Illuminare, his qui in tenebris, &c.* indicet eſſe imperatiui modi verbum, *Illuminare*, vt accepit Caietanus: quia tamen durior eſt illa conſtructio, infinitiui modi eſt, *Illuminare*, quod cum accuſatiuum regat, debet tamen hoc loco accipi pro neutro illuceſco, ſiue appareo, nam Græcè ἐπιφᾶναι id ipſum propriè ſignificat.

Qualis illa phraſis, illuminare his, qui in tenebris, & quomodo conſtet.

Caietanus.

Viſitauit itaque oriens Chriſtus, ad illuminandum eos, qui in denſiſſimis ignorantię tenebris verſabantur. Quam in gentes autem, priuſquam viſitaret nos oriens ex alto, tenebræ terram operuerint, qui ſcire velit, cõtempletur qui rerum ſtatus in toto terrarum orbe tum eſſet. Erat enim vna electa gens Hebręa, quę ſola veri, & ſingularis Dei agnitionẽ ſe habere gloriabatur: & tamen, qualis eſſet, audi Prophetam: *Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum, Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, & requirens Deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonũ, nõ eſt vſq; ad vnum. Sepulchrum patens eſt guttur eorum: linguis ſuis doloſè agebant, venenum aſpidum ſub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.*

Mundus totus ante Chriſti ſolis ortum quam in denſis ignorantiæ tenebris verſaretur.
Exod. 19. & ſeq.
Pſal. 13. &
Rom. 3.

De gente Iudæorum Dauid & Paulus quid ſenſerint.

Quod verò hæc de populo Hebræo ſint intelligenda, explicauit Paulus, qui allegatis illis verſibus, ſubdit: *Scimus autem, quoniam quæcunque lex loquitur, ijs, qui in lege ſunt, loquitur, vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo.* Si ergo talis fuit gens illa, cui lex à Deo per Prophetam Moyſen data fuerat; quales cenſes fuiſſe illos, quos Paulus aſſerit Deum non habuiſſe? Qui vitioſis affectibus nomen diuinitatis dabant: & belligerandi ſtudium, Martem vocabant: affectum laſciuię, Cupidinem, & Venerem: diuitiarum cupiditatem, Plutonem: furandi vitium, Mercurium: potandi, ſeque vino ingurgitandi immoderatum affectum, Bacchum, & Liberum patrem. Cæteraque in hunc modum. Neque tantum Solem, & Lunam, ac reliqua ſidera, ſed etiam porrum, cœpam, & hortenſia olera venerarentur vt Deos, & colerent. Ferunt etiam animalium effigies ab Ægyptijs ducibus galeis inſculptas ferri ſolitas: parta deinde victoria, ea

Ibidem.

Exod. 20. & ſeq.
Epheſ. 2.
Quam ſuperſtitioſo olim gentes deorũ cultu laborarent.

Ægyptiorum Ducum mos & ſuperſtitio qualis.

animalia, quorum imagines victores duces ſecum adferebant, in deos relata fuiſſe. Atque ita cacodæmones cum cernerēt gominēs adeò ſtolidos, & excordes, miris, & miſerandis mndis eis illudebant. Nam Apollo Methymnenſibus perutile fore reſpondit, ſi ligneum Dioniſij caput colerent, diuinoque honore proſequerentur. Oenomaus Philoſophus in libro de ſalſitate oraculorum, ſic ait: Cum ſame Athenienſes propter Androgæi cædem agitarentur, & ad deorum auxilia confugerent: non iuſtitia, & humanitate, aut ſaltem pœnitentia, mentiſq́; contritione placandos eſſe deos Apollo reſpondit, ſed dixit vt ſingulis annis ſeptem mares totidemq́ue fœminas in Cretam ſacrificandos mitterent. Quid referam de ſerpente Æſculapij oeui ex Græcia in vrbem Romam peſte grauiſſima laborantem, ad placandos deos aduecto, vt Valerlus eſt autor, ſpectantibus eum grauiſſimis, & eruditiſſimis quibuſq́ue ex Romanis, illumq́; adorantibus? Quæ denſiores aut magis palpabiles tenebræ vnquam mundum opprimere potuerunt?

Oenomaus Philoſophus.
Deus quomodo placandos Athenienſib. fame laborantibus Apollo reſponderit.
Valer. Maxi. lib. 1.

Illuminatio autem hic inchoatur, per fidemq́ue primùm quidem facit credētem, deinde etiam fidei propoſita myſteria ad credendum intelligentem, vt docet Propheta: *Niſi credideritis*, inquit, *non intelligetis*: Ad hæc, benè operantem, eoſq́ue, qui aliquando tenebræ eranr, lucem in Domino facientem, & tales fructus lucis edētem, vt alij videntes eorum opera bona, glorificent Patrem eorum, qui in cœlis eſt. Conſummatur verò in cœleſti regno per viſionem beatam in lumine gloriæ; quando in lumine ſuo, vt Pſaltes ait, videbimus lum[en]. *His qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent.* Nimirùm plebi ſuæ captiuæ, & miſſæ in tenebroſum carcerem; quo Mauri & Saraceni in cuſtodiendis captiuis vtantur etiamnum, & olim vtebantur Iudæi, qui quoniam extra domos conſtruebantur, propterea ad illum alludens Euangelium, vocat tenebras exteriores. Vocatur etiam lacus, vt apud Hieremiam: *Tulerunt ergo Hieremiam, & proiecerunt eum in lacum, &c.* & ſubmiſeruot Hieremiam in funibus in lacū, in quo non erat aqua, ſed lutum, deſcendit itaque Hieremias in cœnum. Nam eiuſmodi putei ſiue lacus aqua carebant, iuxta illud: *Emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.* Quoniam vero eiuſmodi lacus ſubterranei oſtium ſupernū ſtrictum habebant in formam putei; ideò clauſo oſtio vt fieri in carceribus aſſolet, in tenebris, hoc eſt, in loco tenebroſo manebant. Qui locus, vt tenebræ vocatur, ſic etiam vmbra mortis in libellis ſupplicibus à reis principibus ſeculi huius oblatis vocari ſolet: eiuſmodi enim is locus eſt, vt mortem tenebris, & humiditate, ac frigore adferre coōſueuerit. Porrò qui tali carcere liberantur, primum quidē aperto oſtio, luce donantur; deinde exire, atque pacificè abire permittuntur. Secundùm hanc ergo metaphorā duplex eſt carcer: alter inferni, alter peccati. Et infernus quidē, tenebræ exteriores, appellatur: qui carcer eſt propè centrum terræ ſitus, & extra domum diuinæ prouidentiæ, quæ ſalutem hominis promouet. Filius enim ancillæ de domo eijci præcipitur: & ſeruus qui non manet in domo in ęternum, foras pellitur. Diciturq́ue talis carcer mors ipſa, ſiue mors ſecunda, atque adeò corpus mortis, vbi ligati pedes & manus, manent damnati homines in fletu ex tenebris dentiumq́ue ſtridore conflato. Aptè enim per tenebras ſignificatur pœna damni, ſeu priuatio diuinæ viſionis; per ſtridorem verò dentium, qui ex frigore efficitur, pœna ſenſus. Carcer deinde peccati ſubterraneus, tenebroſus valdè, atque exteanus exiſtit. Subteraneus inquam, quod hominem terrenis curis inuoluat: quemadmodum ſeruus ille piger, quòd talentum ſub terra condiſſet, grauiter reprehenſus eſt; at tenebroſus defectu luminis fidei, vel eius abuſu: vnde omnis origo peccati: Quare beatus Iacobus fidem iactaoti, nec eam factis comprobanti, rectè dixit: *Oſtende mihi fidem tuam* (ſcilicet eam factis exercere) *ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam*: Paulus etiam de his tenebris peccatorum ſic pulchrè ait: *Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino; vt iam non ambuletis, ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratū habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum, &c.* Et infrà; *In ipſo docti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu, deponere vos, ſecundum priſtinam conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris.* Eſt item externus ea ratione, qua peccatum à domo paterna, vt filium iuniorem prodigum illum, abducit; atque ita abalienatus, quem Deus velut domum ſuam inhabitat, fame inſatiabili cruciatur: Quæ externa ſimul omnia, & ad ſenſus pertinent: a hominem ratione præditum, ad ſolidioremq́; ac diuturniorem cibum edendum factum, in villam viliſſimi porcorum paſcendorum miniſterij cauſa abire compellūnt. Eſt & peccatum vmbra mortis, eo modo, quo lethale crimen æternæ morti vicinum, ac proximum exiſtit, vt vmbra corpori, & porta mortis ipſi morti: qua de Pſalmiſta:

Deus nunc quomodo nos illuminat.
Iſai. 7. iuxta LXX.
Epheſ. 5.
Matth. 5.
Vt illuminabit nos Deus in futuro ſeculo.
Pſal. 35.
Quibus Chriſtus illuxerit in tenebris, & vmbra mortis ſedentibus.
Matth. 8.
Infra 22.
Infra 25.
Hierem. 38.
Zacheriæ 9.
Laci ſine aqua quales apud Iudæos.
Pſal. 87.
Quibus vmbra mortis.
Carcer duplex inferni & peccati.
Matth. 8.
Infra 22.
Infra 25.
Geneſ. 21.
Galat. 4.
Ioan 8.
Apocal. 2.
Rom. 7.
Matth. 8.
Infra 13.
Tenebræ exteriores quid & ſtridor dentium.
Matth. 25.
Omnis origo peccati quæ ſit.
Iacob 2.
Epheſ. 4.
Tenebræ gentium ante adū[entum].
Ibidem.
Carcer peccati cur externus.
Luc. 15.
Quomodo peccatum ſit vmbra mortis.
Pſal. 9.

Simile. *Qui exaltas me*, inquit, *de portis mortis*. A pec-
catis ſiquidem ad interitum æternum non
eſt niſi fragilis, ac planè vitreus paries in-
termedius, id eſt, humanum corpus, quod
Iob 21. leuiſſimo caſu, vel febricula ſolet corrum-
pi, quo corrupto, *Qui ducebant in bonos dies*
II. Ratio. *ſuos, in puncto ad inferna deſcendunt*. Pręterea
meritò dicitur vmbra mortis: quòd hæc
vmbra mortem efficit, dum luce ſpiritali
eam priuat, & ſpoliat, in qua ſola ineſt vita.
Vmbra more Hebræo quid ſignificet. Vel, more Hebræo, vmbra ſumitur pro i-
magine, ſicut vmbra hominis imaginem
hominis præfert; & ita vmbra mortis, ima-
go eſt mortis.

Per ſedentes in tenebris quidam intelli-
Sedentes in tenebris quid. I. ſenſus. gunt patres in Limbo obſcuro loco, aſpe-
ctu Dei carentes; quos non ita multò poſt
deſcendens ad eos Chriſtus liberauit. Illi e-
nim ſedebant in tenebris ab omni actione
inter nos quieſcentes. Verùm ſi conſideres
quæ pręcedunt: *In quibus viſitauit nos Oriens*,
& quę ſequuntur: *Ad dirigendos pedes noſtros,*
Alter ſenſus probabilior. *&c*. Satis conſtare poteſt, hęc verba magis
ad viuentes, quàm ad defunctos pertinere;
viuentes enim rectè dicuntur ſedere, quia
propter tenebras ignorantiæ non potuerũt
rectè ambulare; ſed coacti ſunt ab officijs
virtutum ceſſare, & in cœno vitiorum ſuo-
rum hærere. Per tenebras ergo, & vm-
bram mortis metaphoricè ſignificari ſolẽt
Iſai. 9. & Matth. 4. in ſcripturis tribulationes & aduerſitates,
errores, ignorantiæ, & peccata. Ita dici-
tur: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucẽ
magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis,
lux orta eſt eis*. & Dauid: *Si ambulauero in me-*
Pſal. 22. *dio vmbræ mortis*. Igitur per illas duas voces
craſſiſſimam hominum ignorantiam, qua
ante Chriſti aduentum detinebantur, ſig-
nificauit, de quibus diximus paullò ante, tã
apud Iudæos, quàm apud Gentiles deorũ
Iſa. 49. cultores: de quibus Iſaias loquitur, dicens:
Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque
Act. 13. *ad extremum terræ*. Sedere autem dicuntur
Qua ratione in tenebris peccatores ſedeant. peccatores, qua ratione otium à ſe non ar-
cet, neq; ſe viatores, & patriæ inquiſitores
agnoſcunt, & in ſceleris conſcientia quietã
Hebr. 13. & tranquillam vitam agunt, & tanquam in
Pſalm. 1. cathedra peſtilentiæ ſedentes ſuo mortife-
ro exemplo reliquos inficiunt atq; corrũ-
Cur ſedere in tenebris dicantur peccatores. punt. Et quidem rectè ſedẽtes appellauit:
nam qui in tenebris degunt, aut eos ceſſare
neceſſe eſt, aut ambulãtes impingere. *Quo-*
Ioan. 12. *niam qui ambulat in tenebris, neſcit quo vadat*,
quæ ambulatio ſeſſione deterior eſt: nec e-
nim proprium eſt hominum per tenebras
Pſalm. 103. ingredi, ſed ferarum. *Poſuiſti*, inquit Pro-
pheta, *tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertrã-
ſibunt oẽs beſtiæ ſyluæ*. Oriente verò ſole, ac
Ibidem. terrã illuſtrante: *Ortus eſt ſol, & congregati*
ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur. *Et tunc
exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſu-
am vſque ad veſperam*. Vnde Chriſtus ſerua-
tor noſter aiebat Iudæis: *Ambulate dum lucẽ* Ioan. 12.
habetis, vt non vos tenebræ comprehendant. Et Iſai. 9. & Matth. 4.
tamen Iſaias refert: *Populus qui ambulabat in
tenebris, vidit lucem magnam*.

Subdit: *Ad dirigendos pedes noſtros*. Quem-
admodum fides illuminat intellectum, ita Quomodo dirigantur pedes noſtri in viã pacis.
pedes affectuum noſtrorum (qui animum
quocunq; volunt trahunt, vti pedes ipſum
corpus) ſoluuntur à vinculis peccatorum,
cupiditatumq; noxiarum funibus per cha-
ritatem externa omnia peſſundantem, ac
conculcantem, atq; ad viam mandatorum
currendam vrgentem atque ſtimulantem.
Hiſce de greſſibus loquitur ſponſus ad ſpõ- Pſal. 118.
ſam in Canticis, cum ait: *Pulchri ſunt greſſus* Anima noſtrã cuius filia principis ſit.
tui in calceamentis, filia principis, alloquitur e-
nim animam iuſtitiam aſſequutam, quæ a- Cant. 7.
nima filia principis Dei eſt: cuius pedes a-
more Dei, & proximi calceati, decoros ac
rectos faciunt greſſus coram ſponſo Chri-
ſto, gratumque illi ſaltationis ſpectaculum
præbent. Ac viam quidem pacis, viam no-
uam appellat, quæ vnionem cum Deo & In quam viam pacis dirigantur pedes noſtri.
proximo, cumque propria conſcientia or-
dinatam efficit: hîc quidem gratia, in cœle-
ſti verò Hieruſalem gloria, de qua Prophe-
ta dixit: *Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe fru-*
menti ſatiat te. Hanc peccatorum vinculis Pſal. 147.
obſtricti non habent. Scriptum eſt enim,
Viam pacis non cognouerunt. Eſt autem via pa- Pſal. 13.
cis via gratię, & non lęgis: nam illa iram o- Roma. 4.
peratur, vbi enim non eſt dilectio legis, nõ
eſt pax, ex quo illud: *Pax multa diligentibus
nomen tuũ, & non eſt illis ſcandalum*. Chriſtus Pſal. 118.
etiam non remittit, niſi remittas: verùm i-
pſe ſpiritum præſtat, quo poſſimus remit-
tere. Via eſt item pacis regi à Deo: non e- Matth. 18.
nim pax vlla eſt ijs, qui ſe ipſos regunt. & Luc. 6.
Cum ergo Deus Opt. Max. ex carcere iſto
tenebroſo gratiæ ſuæ nos beneficio erue-
rit, luceque ac libertate perfrui nobis pro
immenſa ſua bonitate atque clementia de-
derit, ipſi benedicamus, illiq; gratias tanti
beneficij, immortales agamus referamusq;
ſi non re quidem (qui enim id fieri poteſt?) Quid illud Prophetæ: Eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fæcis.
certè animo & voluntate, dicamusq; cum
ſancto illo Propheta: *Et exaudiuit preces me-
as: & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fecis*, Pſal. 39.
id eſt, de lacu cœnoſo, ac fœculento, & in Hierem. 38.
quem ſordes confluunt (vt erat ille Hier.) Quid etiam: & ſtatuit ſupra petram pedes meos: & direxit greſſus meos.
Et ſtatuit ſuper petram pedes meos: Id eſt, affe-
ctus meos in Chriſto, qui dicitur petra: in
quo, vel in cuius veſtigijs ambulanduũ eſt:
vel in virtute, quę firmiter & cõſtanter, vt 1. Corint. 10.
operemur, facit, & ideò ſubdit: *Et direxit
greſſus meos*; ſolã gloriam Dei in actionibus

noſtris ſpectando ſemper, & ad portum æternæ patriæ ſuſpirando. Quid autẽ debeat homo Deo pro tanto beneficio, explicans ſubdit: *Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro.* Illuminat autem hæc lux non leuiter peccantes ſolum, aut legem nõ ſeruantes, ſed etiam peccatores magnos, de quorum ſalute deſperare quis facilè poſſet. Sic Ieſus ait, vocẽ etiam ſuã à mortuis exaudiendam. Hoc mundi iudiciũ eſt tamen, quòd omnes illuminati ſumus, atq; audiuimus eius vocem: neq; tamen æqua portione recipimus omnes, & acceptamus. Alijs enim eorum ſcelera obſtant, nolunt in lucem prodire, tametſi ad vocẽ ipſam exurgant: abdunt ſe tamẽ & ad tenebras ſuas reuertuntur: alijs ipſa eorũ iuſtitia obſtat nõ minus. Quærentes enim ſuã iuſtitiã ſtatuere, in eam, qua ex fide Chriſti eſt, iuſtitiam non peruenerunt: ex iuſtis tamẽ venerunt qui voluerunt, & perfecti facti ſunt. Ex peccatoribus quoq; qui voluerunt, etiã venerunt, & multis qui alioqui iuſti erant, prælati ſunt, vt ipſe Dominus dixit: *Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.* Hęc autẽ omnia tam variè, vt intelligamus omnes eſſe vocatos, & illuminatos, audiſſeq́; oẽs: verùm quia liberi eſſe permiſſi ſunt, inuitatiq́; ac non coacti ſunt, ex omni genere venerunt; atq; ex omni itẽ generatione nõ venerũt; vt nihil obſtare intelligamus volentibus; nolentibus autem, omnia impedimento eſſe. Volũtas enim, quæ libera relicta erat, dominarerũ fuit, vt perderet quos Chriſto ſanandos nõ concederet: ſeruaret verò quos ei permitteret daretq́ue.

Fides vel Chriſtus quos illuminent.
Ioan. 5.
Quare non omnes illuminantur.
Matth. 21.

Sequitur: *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu.* Cõfortabatur, Græcè dicitur, ἐκραταιοῦτο, id eſt, ſubinde ſe ipſo validior ac robuſtior fiebat: non tantũ corpore, ſed & ſpiritu. Deſcripſit autem ſuperius Lucas, conceptũ, ortum, & circuncisionẽ pręcurſoris: iam paucis admodum comprahendit tempus, quod circuncisionem inter, & prædicationem eius interceſſerat. Suo autem loco poſteà declarabit, quàm ſedulo ſuum præſtiterit officium. Ioannes ergo puer vt ætate & corpore adoleſcebat, ita afflatu diuini numinis magis ſemper proficiebat firmitate & robore ſpiritus. Eſt porrò ſingulare Dei Opt. Maximi beneficium, ſanè paucis propter eorum oſcitantiam, & negligentiam conceſſum, tãtum ſpiritu corroborari, quantũ corpore adoleſcas & grandeſcas; multi enim ſunt, qui quo magis ætate progrediuntur, eò magis à via iuſtitiæ declinant, & ſpiritu, ſiue animo in Ægyptum, quemadmodum Iſraelitæ, reuertuntur. Admiranda eſt autem Magdeburgenſium Centuriatorum cæcitas, qui docent Ioannem in primis annis fideliter in ſacra doctrina imbutum, & feliciter in ea progreſſum eſſe, ita vt egregium pietatis ſpecimen de ſe præberet. Deinde addunt veriſimile eſſe, in bonorũ virorũ ſchola, literarũ ſemina percepiſſe. Præterea Mariam crebrò ad Eliſabetham accurriſſe, & Ieſum in pueritia ſanctam & pulchram cum Ioanne puero familiaritatẽ & amicitiã coluiſſe. Sed profectò duo priora falſa eſſe ex eo deprehenduntur, quod iniquum eſt in primis opus Dei proprium pędagogis, & magiſtris tribuere, quos parentes filijs ſuis benè educãdis adhibere ſolent, dictum eſt enim: *Quis putas, puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo,* non manus hominis alicuius: ille enim ſpiritus, qui ſanctum prius fecit, quàm natum, & exilire fecit prę gaudio in vtero, & Prophetam ibi eum conſtituit, docuit poſteà. Et Chryſoſt. in Ioan. *Ita igitur,* inquit, *Ioannes cum omnibus ſe ſenſibilibus exuiſſet, alijs magiſtris non indiguit, ſed cœlitus eruditus eſt.* Item Bernard. *Ioannes in ſpiritu tanquam Angelus eruditur. Nimirum tantò propinquior Deo, quantò vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris ſonet, oporteat intimari. Neq; enim Ioannem prædicatio, ſed inſpiratio docuit, quem repleuit ſpiritus in vtero matris ſuæ. Verè ardens, & vehementer accenſus, quem ſic præoccupauit flamma cœleſtis, vt iam Chriſti ſentiret aduentum, qui necdum ſentire poterat vel ſeipſum.* Sic illi. Nec minor erat Ioannes cæteris Apoſtolis, qui tamen in die Pentecoſtes ſcientiam fidei & linguarum donum conſecuti ſunt. Adhæc, non tantæ dignitatis, & autoritatis fuiſſet eius doctrina, ſi humana induſtria eſſet parta, vel per magiſtrorum miniſterium inſtillata. Tertiò illud omninò eſt fabuloſum, & contra Euãgelium: Etenim Chriſtus puer fugit in Ægyptum, & ibi aliquot annis hæſit, & cum Ioannes redijt ad prędicandum, apertè teſtatus eſt: *Ego neſciebam eum,* id eſt, de facie minimè noueram, vt Chryſoſtomus cum Theophylacto, & Auguſtinus cum Ruperto interpretantur. Ex quo autem puer Ioannes ingreſſus fuit in deſertum, à pueritia vſq; ad tempus publicę prędicationis delituit. Et conueniebat magnoperè publicæ vtilitati, Ioannẽ primis annis minimè Chriſto fuiſſe familiarem, ne eius prędicatio alicui amicitiæ affectui tribueretur.

Ioannes quomodo creſcebat, & confortabatur ſpiritu.
Singulare Dei Optimi Maximi.
Num. 11.
Cent. 1. libr. 1. cap. 10.
Ioannem Baptiſtam non humanitus, ſed diuinitus erud tum fuiſſe contra Magdeburgenſes.
Luc. 1.
I. Ratio. ibidem.
Chryſoſt. ho. 13. in Ioan. tom. 3.
Bern. ſerm. ... Ioan. Bapt. Natiui.
Ioannes quã Deo propinquus, teſte Bernardo.
Act. 2.
Cur decuerit Ioannem Baptiſtam tantum edoctum eſſe diuinitus.
II Ratio.
III. Ratio.
Matth. 2.
Ioan. 1.
Chryſoſt. hom. 16. in Ioan.
Theophylact.
Aug. tract. 5. in Ioan.
Rupert. Tuit. lib. 2. in Ioan.
Luc. 1.

Sequitur: *Et erat in deſertis.* laudatur Hercules (huius rei gratia) qui prima ſuborientẽ adoleſcentia exiuerit in ſolitudinem, atque ibi ſedens, & meditans, viam tandem virtutis, ſpretis voluptatibus, ingredi deliberauerit: at multò excellentius noſter

Ioannis Baptiſtæ cum Hercule comparatio.

Ioannes

Quare conueniens fuerit Domini Præcurſorem à primis ſtatim annis eremiticam ducere vitam.

Luc.1.

Ioannes, nempè à ſpiritu excitatus ac impulſus. Non enim diu ſe in parentum ædibus continuit, verùm ab ipſa ſtatim pueritia ſubduxit ſeſe ab hominum ſtrepitu, & frequentia atque conſuetudine: ne vel ex vulgi commercio aliquid labis contraheret, qui in vtero donum ſanctitatis acceperat, vel ne ex nimia populi familiaritate, eius ſenſim autoritas aliquando contemneretur. Ad hęc vt nulla eſſet calumniãdi anſa, & occaſio: Nam ſi iam grãdis factus deſerta petijſſet, potuiſſet malitioſus ſuſpectus videri, quaſi ſibi auram quandam gratiæ popularis vellet captare. Nunc autem à teneris annis illo loco tam inculto atque horrido delectatus & captus, illo veſtitu, cibo, & habitatione contentus deſcribitur: vt nulli prorſus aut ambitioſus, aut cupidus exiſtimari poſſet: ſed vt teſtis fide dignus haberetur, & liberè peccata coargueret. Talis etiam deſerti locus decebat eum, qui prædicandæ pœnitentiæ erat deſtinatus, vaticiniumq; Iſaiæ de illo congruebat, qui dixit: *Ego vox clamantis in deſerto.* Hic latitabat vir ſanctus, quo inter natos mulierum maior nemo ſurrexit: hic ſilebat, vt ſuo tẽpore maiori cum fructu, atq; maiori cum autoritate prodiret ac loqueretur. Quidã ex Euangelio Nazaræorum referunt; occiſis per Herodem innocentibus pueris, Elizabetham cum Ioanne in deſertum profugiſſe, atq; ita latuiſſe, quod mihi improbabile non videtur.

Ioan 1.

Matth.11.

Niceph. lib. 1. hiſt. eccleſ. 14

Matth.2.

Hæreticorum de deſerto loquentis falſiſſima, abſurdiſſimaque interpretatio iugulatur.

Eraſ. Sarcerium.

Brent. hom. 10. in Lucam

Centu. 1. lib. 1. cap. 10.

Porrò illud duriſſimum, & ſua abſurditate minimè ferendum, quod Hęretici hic per deſerta loca intelligunt, vel priuatam vitam quam vixit, & in qua èducatus eſt, vt Eraſ. Sarcer. in Luc. 1. vel vitam à ciuili cõſuetudine alienam iuxta leges Nazaræorum, vt Brent. vel tribum Iuda, quę in mõtanis locis, & ſolitudini proximis ſita erat. Sic enim Centuriatores confidenter ac impudenter docent his verbis. *Deſertum vocat, oppida ad deſertum adiacentia. Quod nequaquam de antro aliquo ab hominum conuerſatione remoto accipiendum eſt, quaſi ibi velut viſus & μονάδρομος delituiſſet ab omni humanitate alienus: ſicut poſterioribus temporibus Eremitæ, & id genus homines ſuperſtitioſos ſibi finxerunt cultus: ſed in œconomia ſacrorum parentum eſt educatus, qui habitarunt in loco, qui vulgo deſertum vocatur. Sicut etiam nunc vulgus loquitur, ad Herciniam ſyluam habitare, hoc eſt, in oppidis prope montes habitationem ſuam habere. Ita poſtea in deſerto baptizat, hoc eſt, in oppidis propè Iordanem, vbi non procul montes aberant, ac paſſim tamen oppida, & pagi erant.* Sic illi, & ſanctos patres Eremi cultores traducentes, & ſuperſtitioſum eorum cultum

Matth.3.

perſtringentes, & voces ipſas à proprietate ſignificationis genuinæ detorquentes, & ſcripturam ipſam falſa omninò interpretatione eludentes, ac deprauantes. Quis enim æquo animo ferre valet talem enarrationem. *Erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Id eſt, in ædibus paternis? quid enim hoc eſt aliud, quàm ex deſerto facere habitatam ciuitatem iuxta deſertum? Ad hæc ſi deſertum, & ſolitudo propriè non erat, vt Propheta dixit: *Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri*; quorſum Matthæus ait: *Tunc exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane*, Et Dominus: *Quid exiſtis*, inquit, *in deſertum videre? arundinem vento agitatam? &c.* Hic enim exitus ad eum, & præſertim regionis circa Iordanem, oſtendit propriè fuiſſe in deſerto horrido, inculto, & inhabitato: & Eccleſia verum deſertum intelligens, canit:

I. Ratio.

II. Ratio.

Iſai.40.

Matth.3.

Infra 11.

> *Antra deſerti teneris ſub annis,*
> *Ciuium turmas fugiens petiſti;*
> *Ne leui ſaltem maculare vitam*
> *Famine poſſes.*

Præterea ait Lucas: *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto. Et venit* (nimirum ex interiori deſerto) *in omnem regionem Iordanis*, quam regioné Matthæus, vocat deſertum Iudææ, ait enim: *In diebus illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ.* Vbi Euthymius diligenter notauit, duas fuiſſe eremos interiorem, à qua emiſſus ille prodijt, & alteram exteriorem, quæ eſt propè Iordanem, ad quam venit teſte Matthæo, in qua baptizabat, quę à Ioãne dicitur Bethabora, à Luca regio Iordanis, & Matthæo deſertum Iudææ, & omnis regio circa Iordanem. Ad hæc ſi ita pergant Scripturas exponere, planè faciẽt ex deſerto vbi Chriſtus à Satana tentatus eſt, aliquam ciuitatem ab hominibus habitatam; & vbi pauit quinq; millia hominũ, locum fuiſſe pagis refertum. Et cum à Luca dicitur: *Ieſus autem plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane, & agebatur in ſpiritu in deſertum.* Et rurſus: *Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & orabat.* Conſtituunt oppidum aliquod aptum precationi: quaſi verò loca hominum frequentia culta idonea ſint ad precandum, ac non potiùs ſolitaria. Nec Euangeliſtas latuit aliud eſſe deſertum, aliud locum habitatum: vnde apud Ioannem dicitur: *Ieſus ergo iam non in palã ambulabat apud Iudæos, ſed abijt in regionẽ iuxta deſertũ in ciuitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.* Nazareatus prætereà mi-

III. Ratio.

Luc.3.

Matth.3.

Euthymius

E qua eremo Ioannes Baptiſta prædicaturus ad turbas.

Ioan.1.

Luc.3.

IV Ratio.

Matth.4.

Infra 14.

Luc.4.

Luc.5.

V. Ratio.

Ioann.11.

VI. Ratio.

nunc ſe ad tanta opera extendebat, nec ad tam rigidam, & auſteram vitam Ioannis. Audi iam Origenem in Ioannem ſic ſcribentem: *Non exſpectauit vt à Patre nutriretur vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael, ſed receſſit fugiens tumultum vrbium, populi frequentiã, viciniam ciuitatũ, & abyt in deſerta, vbi purior aer, & cœlum apertius, & familiarior Deus: vt quia nec dum ſacramentum Baptiſmi, nec prædicationis tempus aduenerat, vacaret orationibus, & cum Angelis verſaretur.* Gregorius Nazianzenus in oratione, de paupertate fouenda, ſeu de pauperum cura ſcripſit: *Pulchra ſunt ſolitudo, & quies, quod me Helia docet Carmelus, eremus Ioannis, mons Ieſu, in quem ſæpius illum seceſſiſſe, & per quietem cum ſeipſo conuerſatum eſſe apparet.* Hieronymus quoque ad Ruſticum Gallum: *Ioannes,* inquit, *Baptiſta ſanctam matrem habuit, pontificiſq; filius erat; & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitatis. Viuebat in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. Sic illi:* Sed non eſt opus, in re tam aperta pluribus decertare. Sed cur non hanc vitam Dominus etiã ingreſſus eſt, ne quiſquam eum accuſaret quòd vorax, & potator vini, & amicus publicanorum, peccatorumque haberetur? Reſponſio eſt: Dominus ipſe, dominus e[illegible], & futurus erat exẽplar nõ huius, vel illius, ſed omnium; quare omnibus ſeſe accommodare debuit. Itaque prius faber eſſe voluit, & panem in ſudore manducare, & in hoc pati nobiſcum, vt ſciremus & in hac re ipſum noſtri commiſereri; item vt merces mercenario redderetur, vt quam & ipſe ex operibus ſuis expectaſſet. Deinde diues, aut peccator nõ fuit, ſed & cum illis verſatus eſt, ne auerſari eam hominũ conditionẽ videretur; ſed illis quoque remedia præbuiſſe, vt diuites & peccatores in eo quoque ſpem ſuam haberent, quòd ſcirent ſe quoq; curę eſſe domino ſuo. Subiungit: *Vſq; in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Oſtendit ſe Ioannes non quidẽ ſua autoritate, ſed impulſu Spiritus ſancti, quo actus docere cœpit, & baptizare, atque ita ſe ipſum detegere Prophetã à Deo miſſum, & præcurſorem Meſſiæ aduenientis. Ac illa quidem oſtenſio, qua ſe prodidit ex diuino præcepto, magis fuit oſtenſio Meſſiæ, quem prædicabat, quemq; ipſe, vt vox verbum, indicabat, & vt lucerna ardens & lucens diuinitatem cruſta humanitatis intectam ac deliteſcentem oſtendebat. Hic autem obſeruare poteris generoſum & inclytum animum & filij, & parentum ſimul: Filij quidem, quem affectus parentum detinere non valuit, quo minùs ducẽ ſpiritũ ſequeretur: in quo imitandus eſt ab adoleſcentibus, qui ad ſtatum religioſum à Domino vocãtur, quos Hieronymus his verbis adhortatur: *Licet,* inquit, *paruulus ex collo pendeat nepos: licet ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, vbera quibus te nutrierat mater oſtendat: licet in limine pater iaceat per calcatum, perge patrem, ſiccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem.* Chriſtus etiam in hanc ſententiam dixit: *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me; non eſt me dignus.* Parentũ verò generoſus animus declaratur, qui vnici filij, eiuſq; in ſenectute geniti, priuari ſe iocundiſſima cõſuetudine paſſi ſunt, cum animaduerterent Dei nutu, & inſtinctu fieri, vt ad ſolitaria, omniq; prorſus humana conſuetudine deſtituta loca raperetur. Quo magis illi veniunt reprehendendi, qui tum demùm amittere ſe putant filios ſuos, cum eos cernunt, ſpiritu duce, vitæ huius illecebras, opes, & honores contemnere, atque dicare ſe Deo velle: qua in re intolerandos abuſus noſtra ætate licet ſpectare: dum parentes ſecundũ carnem potius, quam ſecundum Deum filios ſuos amantes, ſæpenumerò vel cogũt ex puellis filiabus quaſdam inuitas ad religionem amplectendam, quo maiori cum pompa & honorificentia alias collocare valeant; vel religioſè inſtituto ſemel ſuſcepto & profeſſione tacita confirmato, aliquot poſt annos non verentur eos à cœnobijs, magna cum populi offenſione auocare, atque abducere, vt ſponſa Chriſti nubat homuncioni. Igitur diligẽter curemus, vt vocanti Spiritui cedamus, atque eius monita & diuinos afflatus humanis conſilijs anteponamus, quemadmodum Chriſti præcurſor, ac eius parentes exemplo ſuo nos docuerunt: in quorum numerum vt nos aggregemur, præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum Patre, & Spiritu ſancto ſemper viuit & regnat in ſecula ſeculorum Amen.

Orig. hom. 11. in Ioannem, tom. 3.

Greg. Nazian. orat. 2 ſ. to. 2. 3. Reg. 18.

Hier. epiſt. 4. ante medium, tom. 3. in prin.

Cur Dominus inſtar Ioannis ſolitariam vitam nõ ſit ingreſſus. Prima ratio.

Matth. 11. Marc. 6. II. Ratio. Leuit. 19.

III. Ratio.

Qua autoritate Ioannes Baptiſta oſtenderit Iſraelitis.

Ioan. 5.

Documentũ inſigne a Ioanne traditũ adoleſcentib.

Hiero. ad Heliodorum initio epiſt. 1 tom. 1. in princ.

Matth. 10.

Parentum Præcurſoris generoſus animus.

Parentum ac conſanguineorum intolerabiles abuſus.

TRACTATVS XXV.

In Chriſti genealogiam per Matthæum deſcriptam: ac præſertim de B. Matthæi ſcopo in Euangelio ſcribendo.

Epilogus dictorum.

SVPERIORIBVS tractationibus Annunciationis myſterium atque viſitationis ſimul cum Ioannis natiuitate Deo fauente expediuimus; quòd illa myſteria ſerie quadam ita connexa erant & colligata inter ſeſe, vt alterum alterius expoſitionẽ expoſceret, & flagitaret: nunc verò quæ

B. Mat-

B. Matthæus primo capite complectitur, ſecundum ordinem hiſtoriæ, nobis enarranda ſunt. Sed ante omnia de Euangeliſtę Matthæi cauſſa, qua ad ſcribendum impulſus fuit: tum de ſcopo in conſcribendu Euangelio ab eo ſeruato, pauca prçmittenda ſunt: non ſine fructu, vt ſpero. quemadmodũ de Ioanne, & Luca fecimus. Cauſſa igitur præcipua, quæ Matthęum ad ſcribendũ permouit, Spiritus ſanctus fuit, quia Euangelicam doctrinã literis conſignari ſuo loco, & tempore voluit. Nã & ille propterea magnum deſideriũ in fratribus, qui ex circuncisione Chriſtũ fide ſuſceperant, ingenerauit, vt à B. Matthæo Apoſtolo (quem ſæpè honoris cauſſa nomino) conſcriptionem Euangelij obtinerent. Igitur ille Spiritu ſancto ſuadente, omniũ primus Euangelio ſcribendo operam dedit. Cumq; iã poſt annos, ab aſſumpto Chriſto, duodecim ad prædicandum gentibus, diſceſſurus eſſet, fidelibus, ac præſertim B. Iacobo fratri Domini Epiſcopoque Hieroſolymitano, vt Synopſi ſua teſtis eſt Athanaſius, Euangelium conſcriptum tradidit. Scripſit autem Hebræo ſermone, nempè vulgari, & Syriaco, qui id temporis in vſu erat, quique in Euangelica hiſtoria haud ſemel dicitur Hebraicus, vt primo libro latè comprobatum teſtatumq; reliquimus. Eſt verò ſingulare diuinæ prouidentiæ argumẽtũ, inter Apoſtolos eos maximè ſcriptores eſſe voluiſſe, qui erant inſigni aliquo ſceleris nomine notati. Vt enim Dauid, ac eius filius Salomon, etſi peccatores, quibuſdã ſcelerũ & flagitiorũ inuſti maculis, multa, atque ea quidem prçclara, in veteri lege ſcripſerunt: ita in noua Matthæum, qui ad telonium ſedebat; Marcum & Lucam, qui ad verbum Domini: *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* retroceſſerunt, & à Chriſto defecerunt, vt ex Hyppolito martyre, Epiphanioque allegauimus: Petrum deinde qui ter Dominum negauit, & Paulum, qui ſupra modum Eccleſiam Dei eſt perſecutus, ſummos ac maximos Euangelij ſcriptores eſſe voluit, vt arbitror, nõ ob aliam cauſam quàm vt illi non tantùm oratione, vel ſcripto, ſed etiam ſuo exemplo ſpem noſtram erigerent, & ad benè ſperãdum de diuina clementia, Chriſtique ſanguine confirmarent; teſtatumq; relinquerent, non fruſtrà Dominum gratiam ſuam peccantibus polliceri, qui inter Apoſtolos maximè eos ad ſcribendum Euangalium gratię eligere dignatus ſit: id quod de Matthæo publicano Epiphanius adnotauit atq; Hieronymus. De Paulo verò Eccleſię perſequutore, ipſemet loquatur: *Fidelis ſermo* inquit, *& omni acceptione dignus: quod Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Sed ideò miſericordiam conſequutus ſum; vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam* (ſiue vt Græcè dicitur, *omnem clementiam*) *ad informationem eorum, qui credituri ſunt illi in vitam æternam.*

Matthæus cur ſcripſerit Euangelium.

Quando ſcripſerit.

B. Athanaſ. tom vlt.

Quo ſermone atque lingua.

Matthæum Publicanum: fecit Euangeliſtam Deus

Matth. 9.

Ioan. 6.

Hyppol. martyr in vita Apoſtol.

Epiphan. hæreſ. 20.

1. Tim 6. & alibi.

Matth. 26.

Hieron. lib. ſcripto. Eccle. tom. 1.

1. Tim. 1.

Quid verò Matthæo propoſitum ſit in ſuo Euangelio, primo lib. eſt à nobis indicatum. Namque, vt diximus, faciem hominis illi in viſione Ezechielis tributã meritò diximus: quòd partes eius ſint, humanitatem, hoc eſt, infirma Chriſti deſcribere. Præterea hoc ſingulare habet Matthæus, quòd cum ad Hebræos ſcripſerit, quorum permulti fidẽ Chriſti repudiauerant, Meſſiamq; nondum aduenisse, pernicioſiſſimè ſentiebant, id vnum comprobandum, nẽpè aduentum Meſſiæ, prædictaq; omnia à Prophetis in illo iã fuiſſe completa in ſcriptione Euangelij ſibi peculiariter deſumpſit. Atque ob eam cauſam non niſi fruſtrà alium expectari. Atque in hunc quidem modũ videtur ratiocinari Matthæus. Ille homo, in quem conſentiunt voces omniũ Prophetarum & oracula, quod attinet ad ea quæ de futuro Chriſti aduentu pronunciata ſunt, verus eſt Meſſias, verus Chriſtus in lege & Prophetis promiſſus: ſed talis eſt Ieſus filius Mariæ Virginis: ergo Ieſus pro vero Meſſia, ac pro vero eſt Chriſto cum veneratione recipiendus: ita vt qui eum, aut eius doctrinã non ſuſceperit, à promiſſionibus diuinis cadere ſit neceſſe, vltoremq; Deum ſit perſenſurus. Nec enim probabile videtur, Deum benedictum ſigna falſa, vel ambigua de venturo Meſſia per Prophetas edidiſſe: id enim eſſet decipientis illudentisq;, atq; omnes homines ſaluos fieri nolentis, cum iubeat Meſſiam recipiẽdũ, quem agnoſcere ſit impoſſibile: ſaneque cum manifeſta errandi occaſione Scriptura nos reuocaret ad Chriſtum agnoſcendũ, fideque illum complectendum. Deinde, etſi vna, vel altera, vel paucæ ex conditionibus, notiſque Meſſiæ alteri, quàm vero Chriſto conuenirent, plurimæ verò aliæ diſſentirent, haud eſſet propterea ille pro Meſſia recipiendus: at ille, in quem omnia conſonant, & in quem conceptus, ortus, familia, vita, doctrina, diſcipuli, facta, mors, & quę mortem ipſam ſunt conſequuta, mirificè quadrant; & vni ſoli conueniũt: verus eſt, germanus eſt, & ſyncerus Meſſias: talis fuit Ieſus: Ille igitur habendus pro vero Meſſia, certiſſimo fidei aſſenſu amplectendus, ac vehementiſſima, conſtantiſſimaque vocis contentione prædicandus.

Matthæi Euangeliſtæ ſcopus atque inſtitutum.

Ezech. 1. & ſeq.

Proprium quid Euangeliſtæ Matthæi.

Idem Chriſtũ hominem verum Meſſiam quomodo ratiocinetur.

Deut 18

1. Tim. 2.

Deut. 18.

Altera ratiocinatio.

Prima de viginti duabus, in Euangelio à Matthæi contentis Meſſiæ conditio. Matth. 1. Iſa. 11.

Sunt autem præcipuæ de Meſſia conditiones & notæ viginti duæ, & à Prophetis aſſignatæ. Prima, quòd futurus eſſet de domo ac familia Dauid. Vnde Iſaias: *Radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum; ipſum gentes deprecabuntur*. Et Pſalmographus: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. Et Hieremias: *Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Rex, & ſapiens erit*. Amos quoque: *In die illa ſuſcitabo Dauid tabernaculum*, &c. Hanc notam Meſſiæ in exordio Euangelij per genealogiam explicat B. Matthæus. *Pſal. 131. 2. Reg. 7.*

II. conditio. Secunda futuri Meſſiæ conditio: quòd eſſet è Virgine naſciturus, iuxta illud Iſaiæ: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*, &c. Hanc impletam in Ieſu, docet Matthæus in poſteriori parte capitis primi, citatis etiam verbis ipſius Iſaiæ. *Iſai. 7. Matth. 1.*

III. conditio. Matth. 2. Num. 24. Pſal. 71. Iſai. 60. Tertia conditio: quòd foret à Regibus, ſtella duce adorandus, ac muneribus honeſtandus. Hinc illud: *Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga ex Iſrael*. Et Dauid: *Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent: Reges Arabum & Sabba dona adducent*. Item Iſaias: *Surge, illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum*: & infrà, *& ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui*; infrà etiam: *Omnes de Sabba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes*. Hoc peractum in Domino Ieſu. Matthæus oſtendit in ſecundo capite: *Cùm natus*, inquit, *eſſet Ieſus in Bethleem Iuda in diebus Herodis Regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Ieroſolymam, dicentes*, &c. *Matth. 2.*

IV. conditio. Mich. 5. Hierem. 31. Matth. 2. Oſea 11. Quarta conditio: quod eſſet Nazaræus ac floridus nuncupandus. Nam etſi prædixerit Michæas cap. 5. illum naſciturum in Bethleem; & Hieremias 31. cap. quòd per interſectionem puerorum innocentium à terra Iuda foret fugandus: *Vox in Rhama*, inquit, *audita eſt*. Et Oſeas prænuntiauerit fore reducendum ex Ægypto, ex quo illud: *Ex Ægypto vocaui filium meum*: tamen non erat vel Bethleemita, vel Ephratæus, Ægyptiuſve vocandus, verùm Nazarenus & Floridus, ſecundùm illud: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet*, &c. Nezer ſiquidem in lingua ſancta, ſignificat florem; atque hanc appellationem Chriſti in ipſo completam docet Matthæus in poſtrema parte 2. capitis. *Iſai. 11. Nezer quid Hebræis. Matth. 2.*

V. conditio Meſſiæ. Iſai. 40. Malach. 3. Quinta nota, quòd habiturus eſſet virum ſanctum precurſorem ſuum, qui eum mundo manifeſtum redderet, iuxta vaticinium Iſaiæ, *Ego vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini*, &c. Per Malachiam quoque prædixit Dominus: *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis*. Hanc conditionem in Ieſu perfectam docet Matthæus cap. 3. vbi multa de Ioanne Baptiſta, de eius baptiſmo, pœnitentia, & prædicatione deſcribuntur ab Euangeliſta. *Matth. 3.*

Sexta nota: quòd illi eſſet cum antiquo ſerpente pugnandum, de illoque expugnato victoriam reportaturus, atque ab Angelis propterea foret illi miniſtrandum, dicente Propheta: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*. Et: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius: & ipſum conteret caput tuum*. Et rurſus: *Quoniam Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis*: quæ omnia exitum habuiſſe demonſtrat in prima parte, cap. 4. *VI. conditio. Pſal. 90. Gen. 3. Pſal. 90. Matth. 4.*

Septima conditio, quòd primò in Galilæa verſaretur, indeque eſſet diſcipulos & Apoſtolos ad ſe aſſumpturus, vt Iſaias prędixit: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephtalim, & nouiſſimè aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilææ gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*. Idem quoque Propheta: *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in ſignum, & in portentum Iſrael à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion*. Hæc in Chriſto euenille; oſtẽdit Matthæus in poſtrema parte cap. 4. *VII. conditio. Iſai. 9. Iſai. 8. Heb. 2.*

Octaua conditio, quòd laturus eſſet nouam legem, veteremq; explicaturus, hinc illud: *Et legem eius Inſulæ expectabunt*. Et Hieremias ait: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum*; & infrà: *Dabo legem meam in viſceribus eorum*; & iterum, *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra*. Hanc ſanctam & approbatam, & plenam autoritatis legislationẽ præſtitiſſe Ieſum in monte, docet Matth. in 5. 6. ſeptimoque capitibus, non ſine magna turbæ admiratione: quia docens tanquàm poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ & Phariſæi. *VIII. conditio. Iſai. 42. Hierem. 31. Hebr. 8. Hierem. 23.*

Nona conditio, quòd ſignis & prodigijs ad confirmandam doctrinam ſuã, Meſſias foret conſpicuus, teſte Iſaia, qui dixit: *Ecce Deus noſter veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum*. Omnia hæc Ieſum perfeciſſe, docet Matthæus 8. 9. 10. & 11. cap. In octauo ſiquidem ac nono refert ſanaſſe eum ex lepra, febribus, paralyſi, atque Dęmone laborantes: præcepiſſe ventis, mari & morti. In 10. verò oſtendit poteſtatẽ hãc Apoſtolis à ſe collatam: at in 11. narrat diſcipulos Ioannis Ieſum interrogaſſe, num *IX. conditio Meſſiæ. Iſai. 35. Matth. 8. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Infra 10. Infra 11.*

ipſe

Ipſe eſſet Chriſtus, reſpondiſſeque: *Euntes renunciate Ioanni quæ vidiſtis & audiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt*, &c. Hinc exprobrat illis ciuitatibus, in quibus tot ſigna ediderat, quæ tamen Chriſtum recipere noluerunt, *Væ tibi Chorozaim*, ait, *væ tibi Bethſaida & tu Capharnaum, quæ vſq; ad cœlum exaltata es*, &c. Ibidem.

X. conditio. Decima conditio: prędictum erat de pacifico humilique conuictu Chriſti ab Iſaia, vt ita magis populos ad ſe alliceret, inuitaretque: *Ecce*, inquit, *puer meus, ſuſcipiam eum*, &c. *Dedi ſpiritum meum ſuper eum. Iudiciū gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet perſonā, nec audietur vox eius foris: calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium: non erit triſtis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iudicium.* Hanc conditionem Meſſiæ, in Ieſu euentum habuiſſe, etiam allegatis verbis Prophetæ 12. cap. Euangelij ſui tradit Matthæus. Iſai. 42. & Matth. 12.

XI. conditio. Vndecima conditio: quòd erudiret populum per parabolas, myſteriaque regni cœlorum ſimilitudinibus quibuſdam obtegeret & inuolueret. Sic enim dixit Propheta in Chriſti perſona: *Aperiam in parabolis os meum; loquar propoſitiones ab initio.* Et rurſus: *Auditu audietis, & non intelligetis. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua*, &c. Quæ quidem exitum in Chriſto ſortita fuiſſe, declarat Matthæus cap. 13. dictis teſtimonijs adductis. Pſal. 77. Iſai. 6. & Matth. 13.

XII. conditio. XII. nota ſeu conditio, quòd prouidè atque beneuolè populum Meſſias paſceret atque nutriret, vt vaticinatus eſt Ezechiel cap. 34. *Suſcitabo ſuper oues paſtorem vnum, qui paſcat eas ſeruum meum Dauid*, &c. Id oſtendit Matthæus Ieſum affeciſſe cap. 14. vbi audita morte Ioannis, ſeceſſit in deſertum, in quem magnam populorum turbam curationes, auditumque verbi Dei ſitientem perduxit: atque ibi, cùm nihil aliud præter panes quinque, & duos piſces ſuppeteret, numeroſam illam hominum turbā, ſigno edito, pauit. Et in fine capitis ſcribitur, quòd omnes ad eum currebant, vt oues ad paſtorem. Ezech. 34. Matth. 14.

XIII. conditio. XIII. conditio, quòd Meſſias hypocriſis eſſet, fictaſq; cæremonias deteſtaturus. Vnde illud: *Non enim ſecundùm viſionem oculorum iudicabit, neque ſecundùm auditum aurium audiet: ſed iudicabit in iuſtitia pauperes.* & [illegible]: *Populus hic labijs me honorat: cor autē eorum longè eſt à me.* Rurſus: *Euntes diſcite, quid eſt, miſericordiam volo, & non ſacrificium: & ſcientiam Dei pluſquàm holocauſta.* Hæc in Ieſu ad exitum perducta fuiſſe, tradit Matthæus cap. 15. vbi inducuntur Pharisæi Ieſum reprehendere, quòd illotis manibus diſcipuli eius panem ederent. Sed redarguuntur à Chriſto: qui edidit miraculum filiæ Chananeæ à Dæmonio vexatę, ad execrandæ hypocriſis deſtructionem. Iſai. 11. Infra 29. Oſee 6. Matth. 9. Infra 15. Ibidem.

XIV. conditio Meſſiæ. XIV. conditio, quòd in Meſſia futura eſſet duarum naturarum inter ſe vnio & colligatio, de qua Prophetæ ſæpè locuti ſunt. Iſaias quidem cap. 9. cùm ait: *Paruulus datus eſt nobis*: Ecce humana. Et ſubdit: *Et vocabitur nomen eius, Admirabilis, Deus fortis*: Ecce diuina. Rurſus Dauid: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi*, &c. Ecce diuina; ſubdit, *Proptereà vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ*, &c. Ecce humana. Micheas item cap. 5. *Et tu Bethlehem terra Ephrata*, &c. *ex te mihi egredietur: qui ſit dominator*: ecce humana; & ſubiungit: *Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis*: ecce diuina. Hanc geminam Meſſiæ naturam affirmat Matth. Ieſum declaraſſe in ſe ipſo cap. 16. vbi primùm diuinitatem per confeſſionem Petri dicentis: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*, aſtruit: humanitatem verò per detectionem diuinam eorum, quæ paſſurus erat, ac mortis violentæ ſibi inferendæ, cùm ait: *Oportet eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & Scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.* Iſai. 9. Pſal. 131. Mich. 6. Matth. 6.

XV. conditio. XV. conditio: Quòd Eccleſiam ſiue nouum regnum ſuum rectè diſponeret ac gubernaret, atque ordinatam eius traderet hierarchiam; id nimirum vates cecinerant de Meſſia. Iſaias enim cap. 9. ait: *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: ſuper ſolium Dauid, & ſuper Regnū eius ſedebit: vt confirmet illud, & corroberet in iudicio & iuſtitia*, &c. Daniel etiam c. 7. *Aſpiciebam ergò in viſione noctis, & ecce cū nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſq; ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei poteſtatem & honorem, & regnū: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Denique totæ Scripturę vbique de Regno eius ſpirituali plura diſſerunt. Matthæus à cap. 18. vſque ad 20. docet, quo modo Chriſtus diſpoſuerit Regnum ſuum. In primis per humilitatem comparandam, nam interrogatus à diſcipulis: *Quis putas, maior eſt in Regno cœlorum?* Subdit Euangeliſta, quòd *aduocans Ieſus paruulum, conſtituit eum in medio eorum, & dixit: Niſi efficiamini ſicut paruuli*, &c. Deinde vbi peccaretur à fratre, fraternā, & ex charitate proficiſcentem inſtituit correptionem: *Si peccauerit*, inquit, *in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipſum ſolum*, &c. Iſai. 9. Dan. 7. Matth. 18. Ibidem.

Voluit

Voluit prætereà, vt in ſuo Regno eſſet, & vigeret mutua miſericordia & pietas in condonãdis iniurijs: ideò Petro præcepit, vt non tãtùm ſepties, ſed ſeptuagies ſepties dimitteret, atque ob eam cauſam produxit parabolam de homine Rege, qui voluit rationem inire cum ſeruis ſuis: quę in calcem 18. c. vſque protenditur. Quartò, inſtituit leges in caſtitate coniugali ſeruandas, cùm interrogaretur: *Si licet homini*, inquit, *dimittere vxorem ſuam quacunque ex cauſa?* Neque prætermiſit, quæ ad cœlibem & continentem vitam à virginibus & viduis traducendam (quam vt coronã omnibus propoſitam, & ſuadendam eſſe voluit) ſpectat. *Sunt*, inquit, *Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cœlorum: qui poteſt capere, capiat.* Addit quintò, conſilium paupertatis euangelicæ amplectendæ, qua facilius Regnum cœleſte obtinemus. *Si vis*, inquit, *perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cœlo.* Quod conſilium Apoſtolos amplexatos fuiſſe, paulò poſt ſubiungit, dicente Petro in eorum perſona: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergò erit nobis? &c.* Sextò, docet pauperes euangelicos aptiſſimos eſſe ad vtiliter laborandum in vinea Domini propoſita parabola de vinea & operarijs conductis. Vbi iuxta laborem ſuum quiſq; mercedẽ accipit, etſi in quoſdam vti priuilegio conſueuerit. Adhęc pacem & concordiã, ambitioniſq; omnis fugam, vt maximè neceſſariã Regno Dei cõparãdo, in extrema parte vigeſimi capitis tradit. Aſcendẽs n. Hieroſolymam mortẽ ſibi inſtantem Apoſtolis pręſignificauit: filioſq; Zebedæi primas ſedes in Regno Dei ambiẽtes repreſſit, alioſq; decem Apoſtolos præ inuidia indignatos, ſalutaribus inſtitutis ac monitis imbuit, in hæc verba: *Reges gentium*, inquit, *dominãtur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos, &c. Nõ ita erit inter vos, &c.* Poſtremò, regnũ ſuum in orandi precandiq; aſſiduo vſu & exercitatione nixum eſſe demonſtrat in calce 20. cap. vbi introduxit duos cæcos clamantes, non obſtante turba, quæ eos, vti tacerent, increpabat: in clamore tamen & deprecandi ſtudio perſiſtentes, quod volebant, obtinuiſſe.

Ibidem. — *Infrà 19.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Infrà 19. & ſeq.* — *1. Cor. 13.* — *Matth. 20.*

XVI. conditio: Quòd Meſſias pauper & humilis, & aſino inſidẽs eſſet in Hieruſalẽ ingreſſurus: ad teſtimonium Zachariæ dicentis cap. 9. *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem: ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator: ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinæ*, id quod 21. cap. Matth. in Chriſto docet eſſe completum.

XVI. conditio. — *Zachar. 9.*

XVII. conditio: quòd Iudæi in aduentu Meſſiæ forent excæcandi, ſecundùm vaticinia Prophetarum. Ait namque Iſaias: *Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua:* & alibi: *Quis cæcus niſi ſeruus meus, & ſurdus, niſi ad quem nuncios meos miſi?* iterumque: *Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. Et expectabo Dominum, qui abſcondit faciem ſuam à domo Iacob, & præſtolabor eum.* Excæcationem hanc Iudæorum oſtendit Matthæus adimpletam in tribus capitibus cõſequentibus. Nam primo ſub typo ficulneæ, quæ fructũ non tulit, atque idcircò maledictæ: deinde ſub parabola duorum filiorum ad laborandum in vinea à patre ſuo miſſorum: & ſub alia vinea & agricolis: item ſub tertia de homine Rege, q̃ fecit nuptias filio ſuo, ſatis manifeſtè indicat Iudæorum obſcurationem intellectus. Quodque ex inſidijs, quas, vt Chriſtũ caperent in ſermone Phariſęi parabant mittẽtes diſcipulos cum Herodianis, qui tentarent eum de cenſu dando Cæſari, oſtenditur: quemadmodum & ex inſidioſa Sadducæorũ, qui reſurrectionem negabant, interrogatione de muliere quæ ſepties nupſiſſet: itemq; Phariſæi cum Sadducæis maligna mente quærentes de primo mandato legis, argumentum dictæ excæcationis manifeſtant: quæ omnia 22. cap. continentur. Aperit ſimul Phariſæorũ & Scribarum ſcelera atque flagitia, ſeptieſve illis interminatur, vt habes per totum 23. caput.

XVII. Meſſiæ conditio. — *Iſai. 6.* — *Infra 42.* — *Suprà 8.* — *Matth. 21.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Infrà 22.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Deut. 6.*

XVIII. conditio: Quòd Meſſias futurus eſſet magnus Propheta, & futurorum arcanorum explicator, hinc per Moyſen dixit, *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorũ.* Hanc autem ſcientiam futurorum Ieſum habuiſſe, monſtrat Matth. cap. 24. in quo Hieruſalem euertendam, atque eius euerſionis per Titum & Veſpaſianũ, ſigna producit, ſimulq; cum illis admiſcet poſtremi futuri iudicij præcurſiones: cap. verò 25. modum quo venturi ſunt homines ad iudiciũ ſub parabola virginum prudentium & fatuarum, ac ſub parabola talentorũ, itemque ſub tertia ouium & hœdorum, in qua ſententia ferenda continetur, deſcribit.

XVIII. conditio Meſſiæ. — *Deut. 18.* — *Matth. 25. & ſeq.*

XIX. conditio: Quòd nouum ſacrificiũ in pane & vino eſſet inſtituturus, iuxta figuram Melchiſedech, atque Zachariæ c. 9. Quid bonum eius eſt, & quod pulchrum eius niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? quòd in Domino Ieſu complementum accepiſſe, narrat Matthæus in principio cap. 26.

XIX. conditio Meſſiæ. — *Pſal. 109. & alibi.* — *Zachar. 9.*

XX. conditio: Quæ de ſalubri & amara perpeſſione Domini loquitur, quã de Prophetæ multa oracula pronunciarunt, præ-

XX. conditio.

Tertium verò Iſaias, qui [illegible] & Dau d, qui integrum pſalm[illegible] in [illegible] el[illegible] benda cont[illegible]er[illegible]t: & Hi[illegible] cap. 2. a t, *Mittamus lignum in panem* [illegible] *adamus eum de terra viuentium.* Salutar[illegible] [illegible]c Chriſti necem mu[illegible] Prop[illegible] [illegible] onijs allegat[illegible], d[illegible] Matthæu[illegible] cap. 26. magna ex parte, & per totu[illegible]

XXI. condit[illegible]o: Quod Meſſias à morte [illegible]et ad [illegible]am ter[illegible]a[illegible] reuocandus, iuxta [illegible]ud dictum Prop[illegible]e[illegible]a: *Viuificabit nos poſt duos dies [illegible] in die tertia ſuſcitabit nos.* Et rur[illegible]: *Ero mors tua, o mors; morſus tuus ero infer*[illegible] [illegible]ud quoque: *Ego dormiui, & ſoporatus* [illegible] *& exurrexi: quoniam Dominus ſuſcepit me* [illegible]: *Quoniam non derelinques animam meã in* [illegible]*no, nec dabis ſan*[illegible] *tum tuum videre corru*[illegible]*ptionem.* Hanc Chr[illegible] glorioſam re[illegible]re[illegible]em in Domino Ieſu finem hab[illegible]e, [illegible] Matthæus in p[illegible]ma parte, [illegible]p. 28.

XXII. [illegible]ac poſtrema an[illegible]ta, ſiue [illegible]nditi[illegible]: [illegible]uod Meſſias per diſcipulos ſuos ad ſe eſſet [illegible]onuoc[illegible]turus o[illegible]nes gentes, vt prædixerat Iac[illegible]: *Ipſe erit expectatio Gentium:* & Iſaias. *Fluent ad eum omnes Gentes*: & iterum: *Ipſum gentes deprecabuntur:* [illegible]: *Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ:* item A[illegible]u[illegible]: *Veniet,* inquit, *deſideratus cunctis Gentibus.* Zacharias dixit: *In* [illegible], *in quibus apprehendent decem homines ex* [illegible] *linguis Gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi.* D[illegible] [illegible]mam p[illegible]re nu[illegible]. *Ab ortu Solis* [illegible] *ad Occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus;* [illegible] *in omni loco ſ*[illegible] *atur, & off*[illegible]*rtur nomini* [illegible] *oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus.* Ita om[illegible]ia vat[illegible]inia exitu non caruiſſe ſuo, verum con[illegible]mmata fuiſſe per Ieſum intelligimus, quando Apo[illegible]olis edi[illegible]: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis:* quæ in calce Euangelij [illegible]cundũ Mat[illegible]æum contine[illegible]tur.

[illegible]uincimus erg[illegible] Ie[illegible] m Mariæ [illegible], veri[illegible] um eſſe Me[illegible] & [illegible]lu[illegible] [illegible] vates venturum [illegible] [illegible]xerũt. [illegible] [illegible] circu[illegible]ſtantiæ, ac n[illegible] M[illegible]æ, atq[illegible] in[illegible]nia [illegible] præn[illegible] [illegible] q[illegible] inuenire pot[illegible]. Ne[illegible] [illegible] [illegible]ræd[illegible]tas cõ[illegible]itiones maiori, aut [illegible] [illegible]umero comprehend[illegible]. [illegible] [illegible] nobis m[illegible]gis ar[illegible] [illegible] [illegible] ſuo, [illegible] [illegible]que po[illegible] [illegible]

[illegible] Frequẽter en[illegible] [illegible]en turba[illegible] phraſis: vt adim[illegible] [illegible] dictum eſt per Prophetam [illegible] habetur c. [illegible] 3. 4. 8. 10. 12. 1[illegible] 26 [illegible]

De[illegible] ac[illegible]pimus quamobrem Matthæus iuxta Hebræam veritatem teſtimonia Prophetarum producere con[illegible] [illegible] Hieronymi fuit ſententia, etſi [illegible] [illegible]ditis nõ omninò recepta eſt, quia plura teſtimonia ex Septuaginta duorum [illegible]ectione produ[illegible]it.

Illud ho[illegible] loco non eſt ignorandum, Au[illegible]guſtinum libro 1. de con[illegible]ſen. Euang. [illegible] cap. [illegible] ſex[illegible], [illegible] leonis Matthæo ded[illegible]e, ſa[illegible] [illegible] hom[illegible] Marco. q[illegible]em ſe[illegible]us eſt Bed[illegible] in procemio Comm[illegible]ẽtari[illegible] rum in L[illegible]cam & in Apocalypſim. Non enim cõſider[illegible] n[illegible]da Euangeliſtarum exord[illegible], vt facit Hieronymus ſed totũ corpus doctrinæ, & finẽ, & ſcopum cuiuſq; ſpectãt. Q[illegible] verò hæc [illegible]ntentia probabilis eſt, quædam min[illegible] pœn[illegible]tenda ſubijciemus. Eſt enim Chriſtus per leonem deſig[illegible]atus victor potens, ac regum Rex, de quo: *Vicit Leo de tribu Iuda;* [illegible] Regiam ſtirpem in Genealogia [illegible] ſub Iudicibus, Ducibus, ac Regib[illegible] recenſet cap. 1. vbi & re[illegible]dit rationem nominis Ieſu: eo quòd *ipſe ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorũ.* Eſt enim vere [illegible] populum ſuum protegere. Notat eu[illegible] [illegible] catum Emmanuelem, h[illegible] eſt N[illegible] [illegible]m De[illegible] quia Regi[illegible] eſt populo ſuo adeſſe, eu[illegible]e ab a[illegible]ſarijs tueri. cap. 2. deſcribitur natus in diebus Herodis Regis, atque illi fuiſſe terrori, & à M[illegible]gis ab Oriente venie[illegible] [illegible] quæ[illegible]rum, vt Regem Iudæorum: *Vbi eſt,* inquiunt, *qui natus eſt Rex Iudæorum?* Dicitur à Propheta *Dux, qui regat populum Iſrael* vt Rex adoratur ab illis, & [illegible] cum [illegible] offertur: nouã ſtellam apparere fa[illegible]it, quo ſe cœ[illegible] Regẽ demonſtret. Herodem Regem f[illegible]g[illegible], & Archelaum e[illegible] [illegible], & Regem ſuo[illegible] timet. Cap. 3. Ioan[illegible] [illegible] reg[illegible]m cœlorum, ſicut [illegible] C[illegible] ca 4. quæ à Lu[illegible] [illegible] prætermiſ[illegible]: [illegible] dicit: *Vade Satana,* & An[illegible]ge[illegible] [illegible] Cap. 5. deſcri[illegible] b[illegible] be[illegible] [illegible], qui bus [illegible] cœlũ perueni[illegible]tur, in prima & vltima be[illegible]ti[illegible]udine facta mentione r[illegible] cœlorum. & ſequen[illegible] [illegible] captiu[illegible] [illegible] præm[illegible] & pœnis d[illegible]ſpu[illegible] [illegible] Reg[illegible] en[illegible] [illegible] rare benè agen[illegible] tes, & [illegible]os plectere. [illegible] [illegible] [illegible].c. 9 poſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & p[illegible] [illegible] in[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] M[illegible] [illegible]la in [illegible] [illegible] [illegible] men[illegible]t, [illegible] [illegible] m.

Margin notes (left): XXI. & vlti-ma. [illegible] 4. XXII. & vlti-ma. Gen. 49. [illegible] 2. [illegible] 11. [illegible] 49. & [illegible] 3. [illegible] 2. [illegible] 3. Matth. vlt. [illegible]

Margin notes (right): [illegible] quod [illegible] Iam Veteris Teſtamenti [illegible] ex He-bræo fonte, nõ [illegible] tulerat aciem Leo-nis Matthæo non Marco. Auguſt. & Be-da [illegible] allegatur. [illegible] tom. 4. Beda tom. 5. Hiero. in cap. 1. Ezech. tom. 5. Apoc. 5. Matth. 1. Regni qualitas [illegible] deſcribuntur. Eſa. 7. Matth. 2. Mich. 5.

publicam ſaluar[illegible] gni cœlorum p[illegible] ne narrat [illegible] uro [illegible] gro, & de pretioſa [illegible] voluit [illegible] ponere [illegible] de nupt[illegible] Regis, vbi exc[illegible] rum prædicit, c.2[illegible] grauiſſimas [illegible] tiones iaculatur in Iudæos de eor[illegible] bationem [illegible] illam vocem horr[illegible] à vobis. c.24. excidium Hieroſolymi[illegible], & futurum iudicium pronunciat, & addit duas parabolas ad diē iudicij explicandū, & [illegible] orum. Denique [illegible] aperta iudicij de[illegible] ne ſub nomine Regis, & aperta mentione æterni ſupplicij, & vitæ æternę finem facit: & hoc cap. 25. In ſingulis capit[illegible], vt 4. 9. 12. 14. 16. & [illegible]. ſolus Matthæus [illegible] naſſe memorat. Cap. 16. Petro ſo[illegible] pro[illegible] ttit claues regni cœlorum. Cap. ſequenti in fine indicauit Chriſtus ſe eſſe [illegible] Regis; ideo à cenſu ſoluendo [illegible]. Cap. 18. P[illegible] & re[illegible] quis Apoſtolis datam poteſtatem ligandi, & ſoluendi, q[illegible] regia eſt poteſtas, commemorat. Cap. 20. pon[illegible] o[illegible] rariorum in vinea pro benepl[illegible] giū enim eſt liberaliter ſua d[illegible] Re[illegible] cenſet prophetiam de rege man[illegible] et & ait plus quam duodecim legiones Angelorum ſibi à Patre dari poſſe: Indutus fuit purpura vt Rex, & dederunt ei arundinem in manu pro ſceptro. Additur titulus: *Ieſus Nazarenus Rex Iudaeorum*. ſolus cum Ioāne ait: *Emiſit, vel tradidit Spiritum*: quod [illegible] nam & regiam poteſtatem, cum alij duo dicant ſimpliciter expirauiſſe. S[illegible] deſcribit terræmotum in paſſione, & in reſurrectione, & turbatos cuſtodes [illegible] Angeli. Et tandem dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra*; & vt à p[illegible] in ipſo vocauit eum Emmanuelem [illegible]: *Ecce ego*, inquit, *vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi*, vt vltima primis conſonet.

Illud e[illegible] praterire non poſſum, tam M[illegible], quam reliquos Euangeliorum ſcriptores [illegible] Prophetas pro[illegible] teſt mon[illegible] eo[illegible] C[illegible] xit vel fecit, ad[illegible] ve[illegible] ipſa, quam [illegible] ere; vt oſtendant regnū Dei non in ſermone, ſed [illegible] à m[illegible] c au[illegible] [illegible] expo[illegible], ad m[illegible] E[illegible] ge[illegible] ap[illegible] us tel[illegible] m[illegible] c le[illegible] d[illegible] A[illegible] v[illegible] æ[illegible] d[illegible] uh, geri[illegible] p[illegible] m[illegible] an[illegible] re ad[illegible], &

[illegible] la, non eſt præſ[illegible] m ſuo tempore, & [illegible] ius fuſius ſit diſputā[illegible] umine in quodam [illegible] eno à n[illegible] ex parte præſtitum

Illud etiam [illegible] loco præ[illegible] i [illegible] quæ ſit ca[illegible] hic liber Matthæ[illegible] exordium ſumat? Ad [illegible] B. [illegible] ib. in [illegible] um Iudæum: *Non ſolet*, inquit, *Duces nominare Scriptura cum conſtituuntur* [illegible] *memorata etiam origine parentum*. H[illegible] c. B. Ambroſius in Lucæ 1. [illegible]: *Docet nos Scriptura diuina, non ſolum mores in ij*[illegible] *q*[illegible] *prædicabiles ſunt, ſed etiam parentes oportet laudari, vt veluti tranſmiſſa immaculata puritatis hæreditas, in ijs, quos volumus laudare, præcellat*. [illegible] Ambroſius. Et ita Ioannis Baptiſtæ parentes enarrat Lucas: ita Paulus Timothei matrem, & auiam celebrat, & autor libri [illegible]. Iudices deſcripturus, eorum texit genealogiam, vt Dauid Ruth 4. Et de [illegible] Iudith cap. 8. eius libri, & Mar[illegible], & Eſther cap. [illegible] texuntur genealogiæ. Quod ſi quandoque [illegible] com[illegible], [illegible] quia Melchiſedech [illegible], [illegible] e matre, ſine gene[illegible] ropo[illegible], [illegible] matre careret: vt [illegible] us in hæreſi Melchi[illegible] d[illegible] anorum, q[illegible] lum patrem habuiſſe [illegible] adi Eraclam nomine matrē vero A[illegible] vel Aſſeri[illegible] voc[illegible] tos fuiſſe. Et red[illegible] di[illegible] at:onem [illegible] phanius, cur [illegible] uſmodi no[illegible] r[illegible] nt in Scriptura ſuppreſſa: Quia [illegible] dę a[illegible] rmant, hunc M[illegible] h[illegible] edech inſtum virt[illegible] & ſ[illegible] nctum, & alt[illegible] mi Sacerdot[illegible] [illegible] e: & pare[illegible] us nomina ab Scriptura neglecta fuiſſe, q[illegible] ia ex ſcorto natus eſſet. Sed ineptus eſt talis ſermo: nam Rahab meretrix erat, & [illegible] ius meminit Scriptura, & Zamri [illegible] fornicatus eſt cum Madianitide; & nomen illorum non fuit omiſſum: & illa eſſet alienigena, ille ex Iſrael originem duceret. Etſi igitur [illegible] ter[illegible] um viri præclari in Scripturis enumerentur, & nō ponatur co[illegible] genealogia, vt Heliæ, Danielis, Sidrach, [illegible] ach, & Abdenago, & Melchiſedech; & [illegible] Romanos M. Catonis, & [illegible] patr[illegible] [illegible] igno[illegible] rentur, vt ait Aelianus lib. de varia hiſtoria: plerunque tamen ea recitatur, vt hic facit Euangeliſta de Chriſto p[illegible] ipe[illegible] verba facturus.

H[illegible] paucis pro præfatione à nobis pro[illegible] po[illegible] tis, iam ad huius primo loco prop[illegible] genealogiæ narrationē accedamus. M[illegible] ta [illegible] c[illegible] ra difficilia, & [illegible] Patres, at [illegible] D[illegible] es [illegible] inc[illegible] agit [illegible] controuerſia [illegible] ca[illegible] ur: q[illegible]

oratio-

Matt. 13.
Ibidem.
Infrà 25.
Suprà 22.
Matt. 26.
Infrà 27.
Ibidem.
Ioan. 19.
[illegible]
[illegible] 27.
Infrà 28.
Prophetę in-[illegible] quam [illegible] Euangelium.
1. Cor. 4.
B. Hiero. lib. de o[illegible]
[illegible]elegen[illegible]
Cur hic liber Matthęi ge-[illegible] c[illegible] dium
[illegible] Aug. [illegible]
[illegible] Amb. [illegible]
[illegible] Scr[illegible]
[illegible] in
Luc. 1.
2. Tim. 1.
Luc. 16.
Cur M[illegible] dech [illegible] & [illegible] ſint mentio nulla.
Hebr. 7.
Epiphan. in Hæ[illegible]
Qu[illegible] Melch[illegible] ſecundu[illegible] [illegible] futatur. Parentes Melchiſedech [illegible] ſcriberentur, quod natus à ſcorto
Num. 25.
Ioſu 6. & Heb. 11.
3. Reg. 17. & 4. Reg. 2.
Dan. 1.
Gen. 14.
Aelian. li.[illegible] de varia [illegible] 6.
Quorum genus obl[illegible] [illegible] omnino.

orationis noſtræ tenuitate enucleare, atque enodare conabimur.

An titulus libri huius ſit: Liber generationis Ieſu Chriſti. I. Opinio. Rabanus. Matt. c. 1. Euthym. ibid. S. Tho. ibid. tom 14. Lyran. ibid. Ioan. Ferus ibidem. Vnde ſoleant libros Hebræi denominare. Improbatur hęc ſententia.

Primum igitur illud in controuerſiam venit, an titulus libri huius ſit: *Liber generationis Ieſu Chriſti?* quod quibuſdam placuiſſe intelligo. Rabanus enim & Euthymius, atque eos ſecuti S. Thomas, Lyranus, & Ioãnes Ferus exiſtimãt libri titulum eſſe: *Liber generationis Ieſu Chriſti*, à prima ac magis pręcipua parte: quia moris Hebræorum eſt denominare libros ab eo, de quo tractatur in principio. Sicut dicitur liber Geneſis, quia in initio agitur de mundi creatione: *Liber Exodi*, quod in eius principio eſt ſermo de exitu filiorum Iſrael de Aegypto. Sed certè hæc non videntur admodum ſolidè dicta. Nam in primis de more titulus libri, extra librum eſt. Deinde, ſi morem Hebræorum ſcriptorum ſecutus fuiſſet, à primo verbo libri titulus deſumeretur. Quemadmodũ enim apud nos Iuriſperiti à primo verbo legis, vel capitis, legem, vel caput ſolent denominare: eadem prorſus ratione Hebræi vti conſueuerunt. Hinc liber Geneſis, ab eis dicitur *Bereſcith*; Liber Exodi, *Veelle ſchemoth*; Liber Leuitici, *Vayicra*: Liber Numerorum, appellatur *Vaidebber*; & Liber Deuteronomij: *Elleadebbarim*, quod ab illis verbis libri dicti exordium ſumant. Neque verum eſt, quòd Iudæi nominent librum Geneſeos, librum de Generatione: quoniam hoc apud Græcos eſt, non apud Hebræos, qui librum Geneſis, vt diximus, vocant *Bereſcith*.

Quinque libri Moſis vnde appellentur Hebræis, & quare.

Librum Geneſis, librum de Generatione ſoli qui nominant.

II. ſententia probabilior.

Alij verò ſunt (quorum ſententię libentius ego ſubſcribo) qui putant titulum libri eſſe extra librum, ab eoq; ſeiũctum, vt moris eſt, nempè, *Euangelium ſecũdum Matthæũ*: nam hæc enumeratio generationum, tametſi prima ſit in ordine pars Euangelij ſecundum Matthęum: tamen non eſt tota Euãgelij materia, neq; potiſſima eius pars, vt ab ea meritò inſcriptio ſit deſumenda: ſed tantù his primis verbis indicatur, quid mox, primoq; loco ſit enarrandũ ab Euangeliſta. Abſurdum porrò videtur à tã parua portione totum librum denominare. & Iudæi interdum non à ſolis primis vocibus libros inſcribunt, ſed interdum à materia, vt liber Regum, Paralipomenon, Tehilim, hoc eſt Pſalmorum, ſiue laudum, & precationum, Cantica Canticorum, Prouerbia, Eccleſiaſtes: Sic Ioſue liber: iudicum, & liber Tobię: quia illi non ſunt autores, ſed materia librorum illorum. vel interdũ etiã ab autore, vt lib. Samuelis, Iobis, Iſaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, & libri Euãgeliorum.

Hebręi libros nõ vno & eodem modo ſemper denominant.

Non ergo Matthæus voluit illa prima verba eſſe ſui libri titulum, neq; quiſquam in Matthæi Euangelio explicando illum agnouit, aut vt titulum nominauit: quẽadmodum & Marcus auſpicatus ſuum Euangelium illis verbis: *Initium Euãgelij Filij Dei*, nõ voluit ea ſui voluminis eſſe titulum, ſed procemium, quò, vnde auſpicaretur ſuam hiſtoriam, inſinuaret. Ita etiam de illis Matthæi verbis ſentiendum eſt, non eſſe inſcriptionem totius libri, ſed eius principium.

Illud: liber generationis Ieſu Chriſti, quo modo ſit accipiendum. Euangelium ſuum Matthęus cur librum generationis nominauerit.

Non negauerim tamen rectè dici poſſe, quod meditatus eſt Chryſoſtomus in hũc locum, dicens: *Cuius rei gratia librum ipſum generationis Chriſti vocat, vbi non ſola vtiq; generatio, ſed tota prorſus ipſius myſterij diſpenſatio continetur? Quia totius ſcilicet diſpenſationis caput & radix atque principium omnium nobis in hoc conſiſtit bonorum. Vt enim Moyſes librum cæli, appellauit, ac terræ, cùm certè non de cælo ſolùm terraq; loqueretur, ſed de cunctis, quæ inter ipſa ſubſiſtunt: ita etiam Euangeliſta ab ipſo omnium fonte, & capite bonorum librum vocauit.* Hæc ille. Notãdum etiam, vocem, quæ generationi in Hebraica lingua reſpondet דור ſiue Dor, תולדה Toldah Azadic ילד id eſt, generare, parturire, multis modis ac varijs vſurpari. Interdum enim accipi ſolet pro fructu: ſic enim fructus arborum videntur generationes eius: hinc illud Eccleſiaſtici; *A generationibus meis implemini*: id eſt, abunde comedite de fructibus meis. Sic Matth. 26. *Non bibam amodò de genimine vitis huius*: vbi Marcus & Lucas dicunt: *Non bibã de generatiõe vitis*, id eſt, de fructu vitis. Interdum verò accipitur pro filijs genitis, vt ibi: *Generatio mala, & adultera ſignum quærit*: alibi: *Generatio præterit, & generatio aduenit*: item Dominus: *Non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant*: & Propheta; *Hæc eſt generatio quærentium eum; quærentium faciem Dei Iacob*. Quandoque verò etiam accipitur pro rebus geſtis, vt Geneſ. 37. cùm dicitur: *Et hæ ſunt generationes Iacob*: quo loco tantũ narrat eius, & filiorum facta, nullam autem prolis procreationem. Et licet anteà enarrauerit generationes Eſau, id eſt, filios eius: propriè tamen accipiendo generationem, non in numero multitudinis, *Hæ ſunt generationes*, ſed in ſingulari dicendum erat, *Hæc eſt generatio*, id eſt, progenies, quæ vnica in ſe ſumpta ab vno eſſe poteſt, etiamſi multos habeat filios. Generationes ergo pro actis, & geſtis accepit: maximè quia præceſſit, in terra Chanaan, vbi nullum genuit Iacob. Quod ſi in eo ſignificatu ſumatur hoc loco, *Liber generationis*, videlicet liber continens geſta, & facta Chriſti; meritò huius Euangelij titulus dici poſſet in ſenſu prædicto, *Liber generationis*. Sed quoniam generationem pro actu generandi, quo

Chryſ. hom. 2. in Matth. ante med. to. 2. init. Gen. 1. Nomen generationis in Scripturis quam variè ſumatur. Eccl. 24. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. II. acceptio. Matth. 12. & 16. Eccl. 1. Matth. 24. Pſalm. 23. Gen. 37. Supra 36. Quã ratione prima Matthæi Euangelij verba eius titulus cenſeri valeant.

di, quo res, quæ non eſt, eſſe incipit; ſeu pro filijs generatis accipit (ex quo inferius hanc genealogiam in quatuordecim generationes tertiò repetitas diuidit) propterea vero ſimior ſententia eſt, prima hęc verba non eſſe titulum libri totius, ſed primæ partis huius libri. Neque verò te perturbet libri nomen, vt ob id videatur eſſe titulus, quòd nos ſoliti ſumus dicere: liber Grammaticæ, liber Rhetoricæ, liber Theologiæ, id eſt, continens ea, quæ ad Grammaticam, vel Rhetoricam, vel Theologiam ſpectāt. Non enim more Hebræo ſic ſemper accipitur liber ספר: Sepher enim Hebræis ſignificat interdum enumerationem, enarrationem, recenſitionem. Hinc Hierem. 32. nuncupatur *Liber emptionis*, hoc eſt, inſtrumentum emptæ poſſeſſionis. Sic dicitur libellus repudij ſcriptura, ſiue charta, in qua vir facit facultatem mulieri nubendi alteri marito: dicitur etiam litigioſę cauſæ perſecutio literis publicis comprehenſa: *Et librum*, inquit, *ſcribat ipſe, qui iudicat me.* Et Gen. cap. 5. dicitur: *Liber generationis Adæ*, vel vt in Hebræo legitur, generationũ; cùm tamen in eo ſolo cap. enumerentur eius filij: nec libro Geneſis illa verba titulũ donent.

Si propriè non ſunt titulus, cur adpellatur liber?

Sepher Hebræis quid.

Hiere. 32.

Iob 31.

Gen. 5.

Capitur ergo liber pro Catalogo, ſerie, enarratione, ſiue enumeratione. Atque hęc genealogia Chriſti, etiamſi breuior eſſet, vel in medio Euangelio poſita, poterat dici liber generationis, nec tamen titulum libro porrigeret. Sed hic aduerte, quod vt Moſes à Geneſi mundi veterē legem exorſus eſt; ſic Matthæus nouã legē, id eſt, Euāgelium æternum à Geneſi Chriſti mundi conditoris inchoat. Per Chriſtum enim fecit Deus & ſecula, vt Apoſtolus ait; vt quātò conditor eminētior eſt mundo, tantò & hæc hiſtoria legi veteri antecellat.

Quid liber generationis ſignificet.

Vnde veterem legem Moſes, vnde Matthęus nouam fuerint exorſi.

Heb. 2.

Secundum dubium eſt: Cur Matthæus tam accuratè ſtudeat genealogiã Ieſu Chriſti venari, cùm Apoſtolus videatur abſterrere nos ab huiuſmodi genealogijs? Ait enim in priori ad Timotheum epiſtola: *Sicut rogaui te*, inquit, *vt remaneres Epheſi, cùm irem in Macedoniam, vt denunciares quibuſdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogijs interminatis; quæ quæſtiones magis præſtant, quàm ædificationem Dei.* Et ad Titũ; *Stultas autem quæſtiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. Sunt enim inutiles & vanæ.* Fauſtus Manichæus teſte B. Auguſtin. libr. 23. in eum cap. 9. hanc Matthæi genealogiam in vniuerſum reiicit, & eam neque à viro quidem bono ſcriptam, nec Euangelij partem eſſe, nec ad Euangelium pertinere ait. Quæ autoritate hæretica pronunciata ſunt: nã in Scripturis ſæpè illuſtrium virorum genealogiæ contexuntur, & patres omnes veteres agnouerunt hanc eſſe primam Euangelij partem, secũdùm Matthæum. Dicendum etiam olim Hebręos meritò ſtudio genealogiarum vacauiſſe: tũ vt tribus inter ſe diuerſas agnoſcerent, ac diſtinguerent; tum propter officia Sacerdotũ, quibus tantùm miniſtrare in templo fas erat, atq; edere de ſanctificatis: tum ob coniugia, quę cum ſuis contribulibus tantùm inire licebat, ne hęreditates in alienas tribus deuoluerentur, vt habes Numer. 36. tum ob primogenitorũ, quibus duplex portio obueniebat, dignitatem, vt habes Deuter. 21. tum denique, vt certa notitia haberi poſſet de familia, ex qua Meſſias erat oriũdus, & ſimul agnoſceretur fidelis, ac verax Deus in promiſſis ſuis; qui quod Abrahę primùm, deinde Dauidi pollicitus eſt, tandem pręſtitit. Verba autem Pauli ſecundum Auguſtinum libro 2. in aduerſarium legis & Prophetarum cap. 1. ſic accipienda ſunt, vt intelligatur Paulus non vituperare genealogias, quæ in Sacris literis continentur, ſed quaſdam extra Scripturas in libris quibuſdam, quos Deuteroſes vocant, vbi fingebant Adam duas habuiſſe vxores, atq; inde colligebant multas genealogias prorſus inutiles & cōtentioſas: at verò quæ in Sacris voluminibus continentur, vtiles ſunt, & plenæ Sacramentorum. Vnde idem Apoſt. ad Gal. 4. argumentatur ex Abraham, qui duos habuit, &c. & 1. Corint. 10. *Patres noſtri*, ait, *omnes ſub nube fuerunt, &c.* & ad Heb. 7. ex Melchiſedec genealogia carente colligit myſterium Filij Dei, qui eſt ſine patre, & matre, & ſine genealogia; atque in vniuerſum. *Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum &c.* vt teſtatur Paulus: Ergo & in eis contentæ genealogię vtiles erunt: præſertim verò illa genealogia Chriſti Domini, quæ magnis myſterijs ſcatet, vt videbimus. Quare B. Chryſoſtomus in eos, qui ſtudia genealogiarum faſtidiebant, ſcribēs dixit: Sunt homines quidam opifices, qui poſteaquàm Sacros libros in manus ſumpſerint: deinde repererint vel annorum numerum poſitum, vel nominum recenſitionē, illicò prætercurrunt; & incuſantibus reſpōdent: Nomina tantum ſunt, nec quicquam habēt vtilitatis. Quid ais? Deus loquitur. & tu audes dicere, nullam eſſe dictorũ vtilitatem? Idem tamen ſuper 1. ad Timoth 1. putat loqui Paulum de genealogijs Gentilium, quia iungit illas cum fabulis: Gentiles autem ad deos ſuos, & maximè, ad Iouem reducebãt genus ſuum, vt Theogonia Heſiodi docet, &

Cum inutile ac vanum iuxta Apoſtolum, ſtudium genealogiarum ſit, cur ſic Matthęus tam accuratè genealogiã Chriſti perquirat.

1. Tim. 2. & Tit. 3.

Cur olim genealogijs ſtuderent Hebræi.

Num. vlt. & ſeq.

Deut. 21.

Pſalm. 144.

Gen. 22.

Pſalm. 131.

Auguſt. lo. 6. Quatenus ſtudium genealogiarum non probet Apoſtolus.

Genealogię quę magni faciendæ.

Gal. 4.

Gen. 16.

Infrà 21.

1. Cor. 10.

Hebr. 7.

2. Tim. 3.

Chryſoſt. hom. 2. de verbo Iſai 10. 2. Idem hom. 1. tom. 4.

Auguſt. lib. 2. contra aduerſa legis & Propheta. c. 1. & alibi to. 6.

II. ſolutio Auguſtin. cet, & Aiacis & Vlyſſis contétio apud Ouidium lib. 13. Metamorphoſeos, & Boccatij liber de genealogia Deorum. Verùm mihi præſtabilior videtur eſſe B. Auguſtini, qui de Iudæorum genealogijs hæc interpretatur, expoſitio. Nam ad Titum 3. poſtquam *Tit. 3.* dixit; *Genealogias*, adiecit, *& pugnas legis*, innuens ſe loqui de genealogijs, quæ cóprehenduntur in lege. At B. Hieronymus in- *Hiero. to. 9. III. Senſus Hieronymi.* telligit ſententiam Pauli de genealogijs in lege ſcriptis, de quibus Iudæi ſeipſos iactabant, putantes ſe habere legis notitiam, ſi nomina teneant ſingulorumque quæ quia barbara ſunt, & eorũ etymologias non nouimus, barbarè proferimus, & accentus mutamus producendo breues ſyllabas, vel corripiendo longas, & ſimilia multa, quæ vel propter literas gutturales, ſic enim loquitur Hieronymus, quas Septuaginta interpretes non potuerunt exprimere: vel propter multiplex (S.) Nam habent Hebræi Sin, Sade, Samech: vel propter nouum inuentum punctorum, nomina propria aliter, quam ipſi pronunciamus. Sed iſta, etſi ad cognitionem grammaticæ aliquid adiumenti adferant, ſimpliciter tamen ad fidé, & ædificationem morum parum admodũ *IV. Senſus Ruperti Tuitien. exteris omnibus congruentior. Rupert. Tuitienſis in c. 1. Matthæi.* præſtant. Rupertus Tuitienſis aliter verbũ Pauli interpretatur, & ſatis erudité, & ad mentem Apoſtoli. Ait enim ſtudium genealogiarum, dum vigeret lex Moyſi, aliquo modo vtile & neceſſariũ extitiſſe: verùm abrogata lege, & iam exhibito Meſſia genealogię inutiles ſunt & interminatę, nimirum ſine fine, quia aduentu Meſſiæ abolita eſt lex: ceſſet hæreditas tribuum: leges primogenitorum & coniugiorum euacuatur: quod illa omnia inſtituta erãt, & agnoſci familia poſſet ac domus venturi Meſſię. *Coloſ. 3. & alibi.* In Chriſto enim Ieſu non eſt Iudæus, neq; Grçcus, non eſt maſculus, neq; fœmina, nó eſt ſeruus neque liber, ſed omnes quotquot Chriſto nomen dederunt, veri ſunt filij *Rom. 4. & 9.* Abrahæ, & verè filij Dei. Ideò fœmur Iacob obtinentis in lucta cũ Angelo benedi- *Gen. 32. Iacobi patriarchæ contra Angelum in lucta prçualentis, quid eſt quod femur emarcuit.* ctionem, id eſt, Chriſti aduentum, emarcuiſſe legitur; quia poſtquam ille iã venit, non eſt amplius habenda ratio carnis, vel genealogię, quòd omnia aruerunt atque emarcuerunt. *Quotquot enim receperunt eum* *Ioan. 1.* *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Ideò nó minus, imo grauius quàm Iudçi, peccare deprehenduntur, qui poſt tantum Chriſti lumen adhuc carni innituntur, & genealogijs fidunt, & hoc nomine gloriantur, quod *Quorum vana gloriatio de nobilitate generis.* vel vna ſanguinis guttula ex Saracenorum, vel Iudçorum progenie eos nó fœdauerit. neq; contaminauerit. Cum prçſtet in Domino gloriari, quòd Filius Dei ſanguinem ſuum pretioſiſſimum pro nobis redimendis in Cruce obtulerit, atque illo mundari *Ephe. 1.* nos & ſanctificari à macula quacunq;, imò etiam ditari nobilitarique voluerit; atque vt ex illo diſcamus humiles reddi, nulli nos ipſos prçponentes, nemìnem etiamſi obſcuro ſit genere, contemnentes. *Sola quę generis aut ſanguinis nobilitas à Domino coronetur.* Cùm ſciamus apud Dominum Deum nullam eſſe nobis repoſitam coronam ob id, quod vel ex hoc, vel illo ſanguine, nobili vel ignobili, illuſtri vel obſcuro nati ſimus: verùm idcircò quòd Chriſti ſanguinem amplectamur, & ex eo quod virtutum, quas Euãgelium requirit, officia vi illius ſanguinis prçſtare poſſimus: nam tales nobiles ſunt, filij Dei ſunt; prçſtante id Domino noſtro Ieſu Chriſto: cui cum Patre, & Spiritu Sancto detur omnis honor, laus, gloria poteſtas, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

TRACTATVS XXVI.

In Matthæi genealogiam, explicans præcipuè difficultates, quæ in prima teſſeradecade continentur. *Matt. 1.*

SVperiori Tractatu duplicem difficultatem enodauimus: tertia ſequitur núc dubitatio, quamobrem Euangeliſta, cùm *Cur potius liber generationis, quam generationum dicatur à Mattheo.* plures multorum hominum contexat genealogias, ſingulari numero dixerit: *Liber generationis*, & non Liber generationum? Reſpondendum breuiter, quod etſi plures *Quadruplex generatio. Gen. 2.* hic recitentur generationes; omnes tamen ad vnam illam Meſſię referuntur: quæ meritò vt ſingularis in ſingulari ponitur, quaſi ab alijs ſeparata. Nam vna generatio fuit Adæ ſine viro & fœmina Deo opifice & autore perfecta. Secunda ex Adam viro abſque fœmina, vt illa Euæ; quæ etiam diuina virtute condita eſt: nam tulit Deus coſtam Adæ, & ædificauit ex ea mulierem. Tertia eſt ex viro & fœmina communis, ſed in qua etiam Deus operatur, qui format fœtum ac diſtribuit in organa ſua, & demum animam rationis compotem à ſe creatam corpori infundit. Quarta generatio eſt, ex fœmina ſola ſine commercio viri, opera Spiritus ſancti in momento facta, vt hæc Ieſu Chriſti. *Luc. 1. II. Ratio & quanta fides Abrahæ, & B. Virginis Deiparæ.*

Eſt etiam ſecundò ſingularis, quoniam fide & ſpiritu & cuſtodia verbi Dei neque tantùm carne effecta eſt. Nam vt Abraham fide genuit promiſſum Iſaac, & Iſaac pro *Gen. 21. Infrà 25. Luc. 1. Ibidem.* miſſum Iacob: ſic Maria Chriſtum prius, & nobilius fide, quàm carne cócepit. Vnde ad illam dixit Eliſabeth: *Beata quæ credidiſti*

Abrahę obedientia, & humilitas.
Gen. 22.

Fuit etiam humilitate, & obedientia filia Abrahæ, & Dauidis, cùm ait; *Ecce ancilla Domini; fiat mihi ſecundum verbum tuum:* præclaram namque obedientiam oſtendit Abraham, cùm ad Dei præceptum ſi[l]ium immolare e[ſ]t aggreſſus: inſignem quoque humilitatem, cùm dixit Gen. 18. *Loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis, & cinis.* Dauid cùm nudus corã arca ſ[al]taret, at[que] eius gratia ab vxore Michol fuiſſet reprehenſus, reſpõdit: *Ludam & vilior fiam pluſquam factus ſum: & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus locuta es, glorioſior apparebo.* Vides in Dauide inſignem humilitatem? De qua admiratus Gregorius dixit: *Dauid plus ſaltantem ſtupeo, quàm bellantem. Pugnando quippe hoſtes ſubdidit: ſaltando autem coram Domino ſemetipſum vicit.* Fuit præterea manſuetudine, & [l]enitate animi illuſtris Dauid: quarum omnium virtutum eminentiori modo fuit hæres B. Virgo, quæ filia eſt Abrahæ ac Dauidis, vt diximus: vt ita hæc Chriſti generatio ſingularis ſit, non tantùm carne, ſed etiam ſpiritu.

Suprà 18.
Dauidis humilitas.
2. Reg. 6.
Greg. lib. 28. Moral. cap. vlt. à med. tom 1.
Eiuſdem manſuetudo, & clementia.

III. Ratio à genealogia Chriſti, cuiuſque Euangeliſtæ propria.
Ezech. 1.
Apoc. 4.
Ioan. 1.

Tertiò conſidera quatuor Euangeliſtas quatuor Chriſti genealogias deſcribere, & vnumquemque illam maximè quæ ſuæ faciei reſpondeat. Ioannes enim, vt vidimus, illam Chriſti, vt Deus eſt à Patre ab æterno genitus, vtcunque enarrauit, dum dixit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, &c.* Matthęus verò (cui facies hominis tribuitur) Chriſti generationem paſſiuam, per quam, vt homo, ingreſſus eſt vitam hanc mortalem & fragilem, ſibi deſcribendam aſſumpſit, vt cõſtat ex hac genealogia. At Marcus (cui partes fuerunt leonis attributę) generationem Chriſti paſſiuam, quod ad ſpiritum, itemque quod ad nouam vitam immortalem & glorioſam attinet, enarrandam ſuſcepit. Ex quo librum ſuum ita exorditur: *Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei:* non filij hominis, ſed filij Dei: quoniam per ſignorum potentiam, & Spiritus fortitudinem, & reſurrectionem ex mortuis, ſe filium Dei à Deoque genitum perſpicuè oſtendit. Vnde & [in di]e reſurrectionis, in qua exuit mortalitatẽ & corporalis fragilitatẽ, induit verò decorẽ & fortitudinẽ, & præcinxit ſe virtute, [i]uxta Prophetam, dicitur à Deo genitus. Hinc Pauli illud dictum in Act[is]: *Reſuſcitans Ieſum,* inquit, *ſicut & in pſalmo ſecundo ſcriptum eſt: Filius meus es tu: ego hodie ge[nui te]*. [E]adem [ra]tione dicitur ab Apoſtolo *[pri]mogenitus ex mortuis;* & Ioanne: *Primogenitus mortuorum.* Porrò Lucas (cui facie[s] bo[uis] adſcribitur) generationem Chriſti actiuã qua nos ſibi ipſe in filios Dei regenerauit, quaque ſecundum teſtimonium Iſaiæ, pater eſt futuri ſeculi, tradit: ideò in genealogia ſua aſcendit vſq; ad Deum: *Qui fuit Seth,* inquit, *qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Pontificis eſt enim alios in filios Dei generare. Vnde Paulus Apoſtolus: *Nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui:* & Propheta: *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.*

Act. 13.
Pſalm. 92.
Pſalm. 2.
1. Cor. 15.
Apoc. 1.
Iſa. 9.
Luc. 3.
1. Cor. 4.
Pſalm. 44.

Atque hæc quidem quadruplex generatio quadruplici alteri generationi in Scripturis contentæ opponitur: nam æternæ verbi generationi, quam Ioannes ſcribit, temporalis illa mundi generatio opponitur: de qua Moſes: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Illi verò Matthęi, qua Chriſtum infirmum, & mortalẽ delineat, ex aduerſo ſtat Adæ illa paſſiua, qua genitus eſt à Deo in gloria, honore & immortalitate, & ad ſimilitudinem ſuam inq; paradiſo col[l]ocatus. At Marci illa paſſiua ſecundũ ſpiritum generatio, & Lucæ actiua, qua filios Dei gignit, aduerſatur illi Adæ generationi, de qua Geneſ. 5. habetur: *Hic liber generationis Adam, &c. Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, vocauitq; nomen eius Seth.* Et expende (quæſo) verba Spiritus ſancti. Nõ enim ait: ad imaginem & ſimilitudinẽ, quam habuit ab initio à Deo: ſed ſuam, inquit, id eſt, peccato promeritam, deformẽ ac fœdam, qua filium ſuæ procreauit Seth, ſcilicet gratia, & dono immortalitatis ſpoliatum: ac proinde quantum ad animam & corpus corruptum (cui meritò opponitur paſſiua illa Chriſti generatio ſecundũ Spiritum à Marco deſcripta, per quem plenus fuit gratia & veritate, & per quem ad immortalitatem vitamq; glorioſam ſe ipſum euexit) aduerſatur et[i]a[m] illa Chriſti generatio actiua à Luca delineata, qua Chriſtus nos in filios Dei regenerat, in præſenti quidem vita per gratiam, in futura verò per immortalem & glorioſam corpore & animo ſimul ſpiritualem vitam. Et hactenus de hac dubitatione.

Gen. 1.
Quadruplex alia generatio quadruplici Chriſti generationi ab Euangeliſtis deſcriptæ reſpondeat.
Gen. 5.
Quòd ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam Adam genuit filium Seth.
Epheſ. 2.

Quarta in ordine dubitatio eſt: quomodo Matthæus intendit enarrare generationem, quæ eſt inenarrabilis, teſte Propheta, qui ait; *De anguſtia, & de iudicio ſublatus eſt. Generationẽ eius quis enarrabit? Quia abſciſſus eſt de terra viuentium.* Reſpondent ex Latinis quidem patribus Hieronymus in hunc locum Matthæi, & Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarũ cap. 1. ex Græcis verò Chryſoſtomus & Theophylactus, & ante eos Cyrillus Hieroſolymitanus in 2. catecheſi, dictum Prophetæ intelligendum de generatione ſecundum diuinam naturam: Matthæus autem intendit enarrare generati[onem]

Generationẽ Chriſti ina[e]narra[bile]m, vt dicit [Iſaias], Matthęus [quo]modo deſcribit.
Solutio.
Iſa. 53.
Aug. lib. 4 [...] hom. 2. oper. perfect. in Matt. to 2. [Chryſ.] Theophyl. [Cyril. ...]

Quid incommodi habeat.

nem ſecundùm humanam: atque ita ſibi minimè contradicunt. Sed his cum ratione obijci poſſet, Ioannem in exordio Euangelij generationem ſecundùm diuinam naturam quodammodò enarraſſe. Quod ſi quis dictum volens tueri, cótendat Iſaiam de perfecta diuinæ naturæ generatione dixiſſe, *Generationem eius quis enarrabit?* nam humanis hæc viribus eſt impoſſibilis; Ioannem vero imperfectè atque tenuiter, & tantum quantum verbis aſſequi potuit, expoſuiſſe; intelligat qui hoc aſſerit, tantundem de Matthæo poſſe dici: nã hic imperfectè humanam hãc Chriſti generationem enarrauit, dicendo Mariam habuiſſe de Spiritu ſancto, cum tamen illam comprehendere perinde ſit impoſſibile, atq; diuinum. Quamobrem ſi Prophetæ ſuit intellectus de generatione perfecta, neuter: ſi vero de imperfecta, vterq; illam enarrauit. Hinc Bernardus ſerm. 1. de vigilia natiuitatis, de generatione humana ex Virgine Maria locũ exponit Prophetæ: at Auguſtinus libro de Symbolo ad Catechumenos, de vtraque, tam humana, quàm diuina interpretatur, vti B. Hieron. in c. 53. Iſaiæ, & Leo Papa ſer. 5. de natiuitate Chriſti, cuius hæc ſunt verba: *Non enim ad illud tantummodo Sacramentum, quo Filius Dei coæternus eſt Patri, ſed etiam ad hunc ortum Verbum caro factum eſt, credimus pertinere, quod dictum eſt: Generationem eius quis enarrabit?* Lactantius l. 4. cap. 18. & Iuſtinus Martyr in dialogo contra Tryphonem, & Epiphanius contra Theodotianos, de generatione ſecundum carnẽ intelligunt: & Lactantius legit, *Natiuitatem eius quis enarrabit?* Dicendum ergo eſt, duplicem hanc generationem ſe ipſa viribus humanis eſſe inenarrabilem, cum naturale lumen nequeat aſcendere, niſi ad vnicum eſſe Dei, quod eſt cauſſa cauſſarum omnium, quarum ope recondita & abſtruſa Dei tantùm poteſt conſpicere. Secundam verò generationem de Spiritu ſancto in vtero Virginis, ſimiliter attingere non poteſt, nec humanum lumen tantum Dei Optimi Maximi erga homines liberalitate, ac munificentiam vllo modo profecto valeret concipere: imò vix Lucifer ipſe illam vt iuſtam & conuenientem vnquam potuit apprehendere, vt quodam loco dixit Bernardus: non enim naturali lumine capi, neque comprehendi poteſt, vt quis concipiatur de Spiritu ſancto, & de intacta matre, ne viri commercio atq; opera. Idcirco beata Virgo dixit: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* cui reſpondens Angelus, dixit ei: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c.* vt neque homo, neque Angelus, ſed tantùm Spiritus ſanctus operis artifex id exponere potuerit: at lumine etiam diuino vtraque eſt omninò perfectè inenarrabilis & inexplicabilis, quemadmodum & diuinitas à nobis comprehendi & explicari integrè nequit vllo modo: diuinæ tamen perſonæ vtramque perfectiſſimè ſimul inter ſeſe enarrant ac cóprehendunt: veruntamen imperfectè atque ex parte vtraque poteſt enarrari à nobis, & explicari. Ac ob eam cauſſam Ioãnes cùm ſcriberet ad Gentes veri Dei cognitione cœcas, primam vtcumque deſcripſit: Matthæus verò ſcribés ad Iudæos, corrigiam calceamenti, vnionem hypoſtaticam ignorantes, quibus potuit verbis ſecundam expreſſit. Hoc autem dicendi modo: *Quis enim enarrabit?* vel raritas & difficultas denotatur, ſicut alijs pleriſque in locis Scripturæ, vt cùm dicitur: *Delicta quis intelligit? Quis aſcendet in montem Domini? Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?* & alibi: *Beatus vir qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus eum?* Vel potiùs ſignificatur impotentia, non abſoluta quidem illa, ſed nimirum humanarum virium ac naturæ ipſius infirmæ noſtræ. Sic enim nullus eſt qui ſuapte natura, nullo fultus lumine diuino, capere delicta valeat, vel in cœlum aſcendere ſuis viribus tantùm: vel qui à ſe ipſo purus ſit, ac liber ab omni crimine: vel denique diues, qui per ſe ſit ſine macula: benè autem inueniuntur tales, qui auxilio diuinæ gratiæ ac ſpiritu Dei induti hoc poſſint, nempe intelligere peccata: mundi eſſe à peccato: aſcendere in montem Domini: ſine macula diuitias poſſidere, &c. Ita ſanè viribus humanis, & ingenio vtraque generatio Chriſti inenarrabilis exiſtit, verùm imperfectè atque cum Dei gratia alteram Ioannes, alteram Matthæus enarrarunt. Illuſtranda mihi ſunt hæc, quæ dixi, ex loco beati Marci cap. 10. cùm enim audito verbo Chriſti: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in regnum Dei:* dixerunt Apoſtoli ad temetipſos: *Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuens illos Ieſus, ait: Apud homines impoßibile eſt, ſed non apud Deum. Omnia enim poßibilia ſunt apud Deum.* Vbi vide verbum Apoſtolorum: *Quis poteſt ſaluus fieri?* non niſi imbecillitatem & impotẽtiam humanæ naturæ ſignificare, non autem diuinæ gratiæ potentiæque. Atque hæc omnia dicta ſint, poſito verbo Iſaiæ de duplici illa generatione, vt volunt Patres, eſſe interpretandum.

Secundo loco ſunt alij, qui exponunt, *Generationem eius*, pro admirandis geſtis, dicti ac myſte-

Matth. 1.

B. Bernard.

Auguſt. lib. 1. cap. 3 tom. 9.

B. Hiero. 10. 5.

Ioan. 5.

Lactan. Firm.

Iuſt. in Martyr. tom. 2.

Epiphan. in Hæreſio

II. ſolutio per ſtantias.

Non diuina ſolum, verum etiam humana Chriſti generatio quam inenarrabilis.

Bern. ferm. 17 in Cantica, circa med.

Luc. 1.

Diuina humanaque Chriſti generatio quibus tantum explicabilis enarrabiliſq; perfectè.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Quomodo accipiendum illud. Generationem eius quis enarrabit

Pſalm. 18.

Pſal. 23.

Prouer. 20.

Eccleſ. 31.

Eius dictionis: Quis enarrabit? & ſimiliũ altera acceptio

Qualis eiuſmodi Prophetæ locutio.

Mar. 10.

II. Intellectus eius dicti Generationem

eius quis enarrabit.

ac myſterijs Meſſiæ. Sic enim vocem Hebræam, *Dor*, aliquando vſurpari apud Hebræos, paulò ante docuimus. Atq; ita eſſet ſenſus, facta & dicta Chriſti quis enarrabit? Nimirum talia ac tanta ſunt, vt diuino Spiritu ſit opus ad iſta omnia cõſcribenda, Ioanne teſte, qui ait: *Sunt & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribãtur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt libros.*

Ioan. vlt.

III. Senſus.

Tertiò producunt alij ſenſum aliũ verbis Iſaiæ ad literam, congruentem, & valdè ſuauem. Exponunt ſiquidem de generatione actiuà Chriſti, quà ipſe nos ſecundùm Spiritum ſanguine ac morte ſua in filios adoptiuos Deo genuit: ſicut Adam nos delectatione gulæ, & ſuperbia occidit. Et de iſta dictũ eſt: *Generationem eius quis enarrabit?* id eſt, Prolem filiorum Dei quos ſanguine ſuo Meſſias progeniturus eſt, quis poterit enumerare? Quaſi dicat: Nemo. Innumerabiles enim ſunt fideles per Chriſtũ regeniti, & idcircò inenarrabiles, ſicut Abrahæ prędictum fuit: *Suſpice cœlum*, inquit, *& numera ſtellas, ſi potes. Sic erit ſemen tuum.* Quodque hic ſit germanus ſenſus, & literæ proprius, ex multis planum fit.

Gen. 3. Rom. 5.

Chriſti fuerit paſſio quàm fœcunda.

I. argum. pro ſenſu illo.

Namque in primis ibi eſt ſermo de nece Domini noſtri, qua de ait: *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe, obmuteſcet*: ad quam nihil, aut certe parum facit generatio diuina, neque paſſiua Chriſti hominis ſecundùm carnem: benè autem actiua, qua nos genuit Deo: idcircò inquit, *Generationem eius quis enarrabit?* quia abſciſſus eſt de terra viuentium: quod tale eſt, quale ſi dixiſſet, Filios innumerabiles, quos propterea quòd necem acerbã ac violentã pro prole Deo generanda, ſponte ſuſcepit, ſuſtinuitq;, quis poterit percenſere?

II. argum.

Secundò idem oſtendit quod ſequitur: *Si poſuerit*, inquit, *pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum*: & magis declarans adhuc ait: *Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur*: id eſt, ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruꝰ meus multos: quod proculdubiò videtur accedere ad verba Chriſti de ſe ipſo dicentis: *Niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Atque hæc generatio noſtra ſpiritalis in Chriſti actiua continetur, virtuteq; eius efficitur. Hanc ob cauſſam Matthæus, qui à Chriſti generatione ſecũdùm carnem ſuam exordiitur Euangelium, in nobis regenitis illud terminat, dum formã baptiſmi explicans, ait: *Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*: cætera verò, quæ intermedia ſunt, omnia de Chriſti doctrina, miraculis, morte, atq; reſurrectione ad nouam generationem in ſpiritu & in aqua faciendam ſpectare videntur. Addit autem, *Generationis Ieſu Chriſti.* Nimirum Ieſus nomen eſt propriũ; Chriſtus verò cognomen eſt dignitatis: & primo nomine diuinitas Domini indicatur: proprium eſt enim Dei ſaluare quod perijt; ſicut eius ſolius eſt, cõdere, atque ex nulla re cuncta, vt ſint, efficere. At Chriſtus, qui *Meſſias* Hebraicè appellatur, & Latinè *Vnctus* dici poteſt, vt Gręcè *Chriſtus*, ad Reges, Pontifices, & Prophetas pertinet. Atque ita admirabilis eſt, valdeque illuſtris & inclyta hæc Domini Ieſu generatio. Eſt enim generatio Dei ſecundùm carnem, Regis, Pontificis ſcilicet atq; Prophetæ. Vt nobiliſſima propterea cenſenda ſit B. Virgo, quæ vno partu Deum, hominemq; Regem, Prophetam, ac Sacerdotem enixa eſt. Hic autem liber generationis Ieſu Chriſti oppoſitus eſt libro generationis Adæ: eiuſq; morbos & ægritudines curare videtur. Nam vt ille eſt cum pœnitentia audiendus & memorię mãdandus, vt noſtra peccata doleamꝰ defleamuſque, atque quod attinet ad imitationẽ, obliuioni tradẽdus: quia filij Adæ à Deo recedentes in terra ſcripti ſunt: ſimili profectò ſeu potius cõtraria ratione hic liber generationis Chriſti memoriæ eſt commendandus, & cum gaudio audiendus, & nocturna verſandus manu atque diurna; quandoquidem tam libenter, tam ſtudioſè libros, & profanas Regum ac Principũ genealogias, atq; hic terminandas continentes, lectitamus atq; ſuſcipimus. In his itaque pauciſſimis verbis mirificè attẽtionem noſtram & beneuolentiam captat Matthęus, dum tanti Dei & Saluatoris deſcribere genealogiã pollicetur: qui vt nos Deo regeneraret, atque ex illo libro terreſtri in hunc cęleſtem ſeminis longęui transferret, ſecũdò ex virgine voluit generari. Cæterùm de nominibus Meſſiæ, nempe de Ieſu & de Chriſto alibi diſſerendum eſt latius.

Ioan. 12.

Matth. vlt.

Ioan. 3.

Ieſu nomen & Chriſti, quid ſonent.

Virginei partus excellẽtia.

Chriſti generatio hæc à Matthæo deſcripta opponitur generationi Adæ.

Liber generationis Chriſti nobis quanti faciendus.

Quinta in ordine dubitatio eſt: Cur Dauidis atq; Abrahæ tantùm Ieſus proponatur filius, non autem Iacob, vel Iſaac, aliorumve. Et cur prius dicatur à Matthæo filius Dauidis, quã Abrahæ. Ad priorẽ huius dubij partem dicendum eſt, in primis hæc verba non eſſe texendæ genealogiæ initiũ, verùm propoſitionẽ eius quod ſcribere inſtituit: nam reuera genealogiæ initium eſt: *Abraham genuit Iſaac, &c.* Eſt enim mens Euangeliſtæ deducere, quomodo Chriſtus oriundus ſit à Dauide ſecũdùm Ioſephũ ad conſolationẽ Iudæorum, qui Chriſtũ fide

Vnde Matthæus genealogiæ Chriſti ſumat initium.

ſuſce-

Chriſtus quare filius Dauidis dicatur & Abraham.

ſuſceperant. Deinde notandum, ob id filium vocari Dauidis, quoniã id præcipuũ propoſitũ eſt. Additur verò, *filij Abraham*, ad maiorem explicationem, licèt id etiam eſſet ſubintelligendum. Tum quia etiam initium erat, ex quo tres quaterdenæ genealogiæ erant inchoandæ. Horum duorum autem filius dicitur, quòd illis Meſſię eſt facta promiſſio: nam etſi non ſolis id Deus ſit pollicitus, quemadmodum conſtat de Iſaac Geneſ. 26. & de Iacob Geneſ. 28. itẽ de promiſſo facto Salomonis 3. Regum 9. & 11. tamen illis primis & eorum gratia, alijs quoque promiſit, vt patet de Iſaac, cui dixit: *Eo quòd obedierit Abraham voci meæ. &c.* & Iacob idem Dominus dixit: *Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac*: Et Salomoni: *Non propter te, hoc inquit, faciam: ſed propter Dauid ſeruum meum.* Illis autẽ Deus ex ſua immenſa liberalitate promiſit, ſed ſtatuit, deditq; eis (ipſis tamẽ ſimul illi operantibus) congrua adiumenta atque præſidia, quibus tãti doni compotes efficerentur. Abrahæ liquidem ſidem inſignem atque obedientiam attribuit: *Quia feciſti*, inquit, *hanc rem, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me: Benedicam, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorũ, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.* Rurſus Dauid ſide ac manſuetudine animiq; lenitate, qua erga inimicos ſuos Saulem, Abſalonem & Semeium excelluit. Hinc dicebat ipſe de ſe: *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Vt nõ immerito hi duo excellẽtes viri promeruerint patres Chriſti Meſſiæ appellari: reliqui verò propter hos, quòd filij eorũ ſint, ex quib. Chriſtus carnẽ aſſumere decreuit.

Gen. 26.
Supr. 22.
Infra 28.
3. Reg. 9.
Gen. 28.
3. Reg. 11.
Abrahæ obedientia.
Gen. 22.
Manſuetudo Dauid.
Pſal. 131.

II. Ratio eius appellationis.
Gen. 22.
Luc. 1.
Pſal. 131.
Pſal. 88.
2. Reg. 7.
Heb. 1.
Quare cum iuramento Meſſiam promiſerit Deus.

Secundò his duobus facta eſt promiſſio Meſſiæ cum iuramento: de quo ad Abraham facto teſtatur Scriptura: *Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: quia feciſti hanc rem, &c.* & de quo Zacharias: *Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum.* Porro Dauidi in Pſal. 131. dicitur: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam:* & iterum, *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit*; rurſus 2 Reg. 7. *Firmabo regnum eius, & ſtabiliam thronum regni eius vſq; in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, &c.* Quæ verba Paulus ad Hebræos cap. 1. de Chriſto interpretatur. Iuramentum autem appoſuit Deus, vt intelligatur promiſſio abſoluta, neq; obſtantibus quibuſcunq; criminibus omninò adimplẽda, vt diuina ſint dicta veracia. Contra verò promiſſa legis conditionibus ſuis conſtãt. *Si enim qui ex lege heredes ſunt, exinanita eſt fides*, (id eſt, Dei fidelitas inanis facta) *abolita eſt promiſſio. Lex enim iram operatur, vbi non eſt lex, nec præuaricatio*, nẽpe impediens promiſſionem Dei abſolutam.

Rom. 4.

III. ratio.

Tertiò horum tantùm duorum meminit, ad indicandam Chriſti ex eis geniti dignitatem: alter enim inter Patriarchas, & pro eo tempore, quo nondũ erat populus ſub vnam legẽ collectus, ſummus fuit: alter verò inter Reges, & eo tempore, quo populus legi Moſis ſeruiebat, ſupremus atque ſanctiſſimus extitit. Ex ſacerdotib. autem, vel Iudicibus vel Prophetis nemo hic ponitur: quia Chriſtus nõ erat futurus Sacerdos Leuiticus, ſed ex tribu Iuda, vt ponderat Apoſtolus ad Heb. 7. Etſi interdum Leuitæ acciperent vxores ex tribu Iuda, & contra. Erat Chriſtus tamen Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech: quo pacto Abraham Sacerdos erat ratiõe primogenituræ. Vnde narratur ædificaſſe altare Domino: & Dominus ad eũ: *Sume*, inquit, *mihi vaccam triennem, & capram trimam, &c.* cùm illi Sacerdotum more ſacrificare præciperet. Iudicãdi etiam officium ad omnes tribus pertinere poterat, etiam ad Iudam, vt Othniel, & Abeſan: ſed illi non ſpectabant ad Chriſtum. Neq; dicitur filius Prophetæ: quia prophetia cũ tribubus vniuerſis communis erat: neq; dicit ſtatum aliquẽ quẽadmodum Sacerdotium. At Abraham & Dauid, prophetæ erãt; vnde Deus ad Abimelech de Abraham dixit: *Nunc ergo redde viro ſuo vxorem, & orabit pro te: quia Propheta eſt, & viues.* Dauid quoque ſummus Propheta, per excellentiam vocatur. Sed ad myſteria canenda fortaſſe magis, quàm ad futuros euentus cognoſcendos, vt quidam tradunt: nam Dauid conſulebat Gad & Nathan, alioſq; Prophetas ſui temporis. Significaturque Chriſtus Rex, Sacerdos atque Propheta futurus. Cumque ſint Patriarchæ, Iudices, Reges, atque Sacerdotes, qui populum Dei gubernarunt: ex primis tantum ac tertijs originem trahere voluit Chriſtus. Cùm ergò Patriarchis & Regibus ſit facta promiſſio Chriſti: maximum tamen Patriarcham, & maximum Regem parentes Chriſti ſummi patris omnium, ſummique omnium Regum Regis, Euangeliſta hoc loco nominauit.

Chriſti genus Sacerdotale cur taceat Matthæus.
Hebr. 7.
Pſal. 109.
Gen. 15.
Cur nec iudicum alicuius filius dicatur.
Iud. 11. 15. & alibi.
Iud. c. 12.
Idem Chriſti patres cur nullos Prophetas enumeret.
Gen. 20.
Abraham an fuerit Propheta, Dauid qualis Propheta.
2. Reg. 7.
Infr. vlt.

Ad poſteriorem verò partem dubitationis, quamobrem ſcilicet Dauid ipſi Abrahæ præponatur, multæ atque illæ minimè quidem cõtemnendæ rationes ſuppetunt. In primis namque, vt notauit Hieronym. & Author operis imperfecti in Matthæu nõ

Quare Chriſtus prænominetur filius Dauid, quam Abrahæ.
Hier. hoc loco hom. 4 tritis.

commo-

Autor operis imperf. hom. 1 Tom. 2. oper. D. Chryſoſt. commoditas ſermonis exigebat, vt vitaretur battologia. Si enim primò dixiſſet, filij Abraham, & filij Dauid, rurſus repetẽdum erat, filij Abraham, vt generationis ſeries texeretur. Deinde quoniam dignior erat Dauid in ſtatu Regio, quam Abraham in Patriarchali conſtitutus, vt Chryſoſtomus animaduertit.

III. ratio. ac III. Tertiò, quia magis ad rem faciebat Meſſiæ, ac magis erat determinata promiſſio Dauidis familiæ facta, quàm Abrahæ: nam de illa dubium erat inter Iudæos non credentes verum Meſſiam, non enim putabãt eum de domo Dauid eſſe, ex quo interrogati à Domino: *Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauid,* non autem ita dubitabant, an eſſet filius Abrahæ. *Matth. 19.*

IV. ratio. Quartò, quia Dauidi ſemen regium eſt promiſſum: *De fructu*, inquit, *ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Et Angelus: *Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius.* Abrahæ autem, etſi Patriarcha, Sacerdos & Propheta fuerit, ſemen ſimpliciter eſt promiſſum: quiuis verò Abrahæ filius erat, ac dicere poterat: *Nos ſemen Abrahæ ſumus.* *Pſal. 131. Luc. 1. Ioan. 8.*

V. ratio. Quatuor Chriſti facies in Dauide figuratæ. Quintò, quia Dauid excellentior Propheta extitit: plura enim ſunt illi ſignificata diuinitùs: & quatuor facies Chriſti deſcripſit, quarum etiam typum in ſe ipſo & imaginem geſſit. Hominis quidem, quia parens fuit Chriſti: Leonis verò, quia fuit fortis, & cum leonibus quaſi cum agnis, luſit, teſte Eccleſiaſtico: Vituli, ſiue bouis, quia afflictam in aduerſitatib. & moleſtijs laboribuſque, & perpetuam vitam traduxit, iuxta illud: *Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea.* Aquilæ verò, quia altè per contemplationem ad illam æternam Verbi generationem: *Dominus*, inquit, *dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te:* & Chriſtum aſcendentem in cœlum, in ſpecie vidit: *Aſcendit*, inquit, *ſuper cœlum cœli ad Orientem.* At cæteri Prophetæ, pauca quędã myſteria Chriſti deguſtarunt, ſi cum Dauide comparentur: & ad Moyſen dixit: *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Iſaac ac Iacob in Deo omnipotente; & nomen meum* ADONAI *nõ indicaui eis:* id eſt, aliquot Dei perfectiones per nomen ADONAI ſignificatas. *Eccleſ. 47. 1. Reg. 17. Pſalm. 87. Pſal. 2. Pſal. 67. Exod. 16. Quid eſt: Et nomen meum Adonai non indicaui eis.*

VI. Ratio. Sextò, erat forſitan Deo Dauid amicior & charior, vt docet Epiſcopus Abulenſis. Dei ſiquidem de illo eſt hoc elogium: *Quæſiuit ſibi Dominus virum iuxta cor ſuum:* & plura maioraque in eum contuliſſe beneficia videtur, de ſeenim dixit: *De poſt fœtantes accepit eum paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſraël hæreditatem ſuam.* Præfecit eum gentibus multis: domuitque Philiſthæos, Amonitas, Moabitas, Idumæos, & Syros, fecitque ſibi tributarios, vt habetur 2. Reg. 8. Ad hæc, diuinum cultum amplificauit, diſtinxitque tempora miniſterij ſacerdotibus, cantores ad Dei laudes decantandas inſtituit: aurum, argentum, æs, plumbum, ferrum, atque alia ad templi ædificationem neceſſaria abundè comparauit, Salomonique reliquit Pſalmos, quos cœtus fidelium frequentat, & magna cum celebritate decantat, ipſe ſpiritu diuino pleniſſimus compoſuit, atque propter incomparabilem ipſius animi lenitatem atq; clementiam, Deo chariſſimus extitit: nobiſque hoc vno nomine prædicãdus maximè, atque in primis imitandus. Etſi verò quædam eius delicta in Scripturis legamus: illa tanquam nęui quidam parui in pulcherrimo corpore obſcurantur. *1. Reg. 13. Pſal. 77. Dauidis Regis victoriæ. Diuini cultus propagatio 1. Paral. 24. & ſeq. Qualia tandẽ Dauidis peccata.*

VII. ratio pręnominati Dauid Abrahæ in genealogia Saluatoris. Septimò, recentior erat memoria Dauidis. Frequentiùs enim Meſſias de domo Dauid futurus legitur in ſacris voluminibus. Nam de Abraham Geneſ. duodecimo, decimoquinto, vigeſimoſecundo fit mentio: at de Dauide 2. Reg. 7. & 1. Paralipom. 17. & 22. Pſalm. 88. & 131. Iſai. 22. 52. Hieremiæ 23. 30. & 33. Ezechiel. 34. 37. Oſeæ 3. Amos 6. & 9. & vbique in Euangelijs Chriſtus vocatur filius Dauid, & Apoc. 5. Radix Dauid. Etſi enim ſecundùm carnem Chriſtus ſit de radice Ieſſe, vt dicitur Iſa. 11. ipſe tamen ſecundùm diuinitatem, & ſecũdùm ſpiritum radix eſt Dauidis: nam propter Meſſiam Dauid factus eſt fortis ſpiritu & corpore, atque opibus, ne periret illa familia, ex qua Meſſias erat prediturus: quam ob cauſam permiſſus eſt gladius, quo poſtea Chriſtus ſe defendi ab Apoſtolis interdixit. *Dauid cur tam fortis ac potens electus à Deo.*

Cùm ergò dicitur: Filij Dauid, filij Abrahæ: referri poteſt vel ad Chriſtum, qui filius eſt vtriuſque, vel ad Dauid, qui filius eſt Abrahæ, vt Zachar. 1. dicitur: *Factum eſt verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filij Addo Prophetam:* nam filij Addo, refertur ad Barachiæ. Recteque Chriſtus filius Abraham, id eſt, filius multarũ gentiũ nominatur, quòd munere Chriſti ſit pater ſpiritualis multarũ gentium effectus: danduſq; eſt illi hic honor, vt Chriſtus dicatur eius filius. Nam vt homo tantùm poſteros ſuos ex ſanguine ſuo deſcendentes nobilitare poteſt, non autẽ præteritos: ſic Chriſtus Deus pariter & homo, ſuos progenitores ac poſteros nobilitare potuit, atq; illuſtrare, vt meritò dicatur: *Gloria plebis tuæ Iſraël*, quæ eum tamen tempore anteceſſerat. Iis enim à quibus infirmum corpus aſſumpſit Chriſtus, largitus eſt ſpiritum fortem, ſiue eos Dei filios effecit. Quòd ſi pa- *Zachar. 1. Chriſtũ quid ſit eſſe filium Abrahæ. Rom. 4. Luc. 2.*

ter in

[illegible] interdum per [illegible] us [illegible] Me[illegible] mer [illegible] & in[illegible] [illegible] de [illegible] *adoptant,* [illegible] *erant,* [illegible] *ſibi adoptant* [illegible] *a parentibus* [illegible] [illegible] Da[illegible] neſſe Abra[illegible] quidem eſt [illegible] *Abraham genuit Iſaac.* [illegible] verbis [illegible] A[illegible] Re[illegible] Nam [illegible] facta eſt promiſſio, [illegible] & principium fidei magis [illegible] de Chriſto princi[illegible], vnde [illegible] Chri[illegible] prę[illegible] & peccatorum præciſionē [illegible] quam lapideum [illegible] [illegible] Mat[illegible] radecad[illegible] ab A[illegible] ad Dauid [illegible] Secun[illegible] à Dauide, ad tranſmi[illegible] Babylonis per Re[illegible] [illegible] ratione [illegible] [illegible] g nuit [illegible] Sar[illegible] [illegible] Vir[illegible] [illegible] ex [illegible] del [illegible]

[illegible] rant, & A[illegible] Domino ad[illegible] [illegible] nomen Dei inuocabant, merito ſacer[illegible]tes dicen[illegible] ſunt. Vnde Iacob in veſtibus [illegible] quando in mon[illegible]tem di[illegible] immolandus, initiatus fuit ſacerdotio. Sem etiam primogenitus, non erat alius quã Melchiſedech ſacerdos Dei Altiſſimi, vt Hebræi ſentiunt, quos ſequi[illegible]tur B. Hieronymus. Sacerdotium vero primogenitorum ceſſauit in Iacob: quod [illegible] venit Chriſtus primogenitus Mariæ Virginis, datum eſt Leui ob flagitiũ Ruben primogeniti. & portio hæreditatis [illegible]pla, quæ ſpectabat ad primogenitum, Deuter. 21 [illegible] lata eſt in Ioſeph, vt habes apud Gen. cap. 48. at Chriſto [illegible] carnem aduentus ex ipſo tran[illegible]latus in [illegible]dam eſt. Hier. epiſt. 25. ad Euagrium, tom. 3. Gen. 35. Deut. 21. Gen. 48.

Sed rurſus ex his verbis ſeptima dubitatio [illegible]rgit, cur Iſmael & Eſau ab hac genealogia fuerint excluſi, à qua tamen fratres Iudæ non excluduntur? Breuiter dicendum eſt, Iſmaelem atque Eſau non eſſe hic appellatos quod nõ eſſent huius promiſſioni & gratiæ, nec pars populi Dei: nec ex eis Chriſtus duxit originem [illegible] vt nobilitatem doceret non præcipue in genere familiave poſitam eſſe; bona enim pars Patriarcharum, id eſt, filiorum Iacob, qui & principes tribuũ extiterunt, ex ancillis progeniti ſunt. Fratres autem Iudæ [illegible]tur, quia Patriarchæ ex[illegible], & capita populi Dei, permanentesque in [illegible] & ſingularis Dei. Etſi enim fuer[illegible] tore & ac[illegible] decrſi[illegible] pe[illegible] diderint Ioſeph, item [illegible] prod[illegible] inter[illegible]fecerint omnes Sichimitas, Ruben quoq; aſcenderit in cubile patris [illegible] poſt eà tamen veriſimile videtur pœnitentia [illegible] omnes eg[illegible]e, & iuſtos [illegible] os [illegible] iſſe [illegible] [illegible] nomina hi [illegible] non exprimuntur, [illegible] non fuer[illegible] [illegible] quia eorum nomina [illegible] tacentur; [illegible] que, [illegible] ra[illegible] neat. *Ioſias genuit Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis, & poſt, &c.* [illegible] non exprimit fratres [illegible] Iſmael & Eſau ita excluſi, od[illegible] [illegible] ſcriptura [illegible] *ancillam* [illegible] *filius eius non enim hæres erit* [illegible] *cum filio meo Iſaac,* & [illegible] *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Non in[illegible] ta[illegible] m, qu[illegible] medium ſublatum [illegible] Deus qui vult omnes homines ſaluos fieri, & de[illegible] *Diliget Dominus omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ* [illegible] [illegible] catenus [illegible]

Iſmael & Eſau in Chriſti genealogia [illegible] nullum habeant.

Gen. 35.

Quare fratres [illegible] genealogia [illegible] Gen. 37. [illegible] 34. [illegible] 35.

[illegible] eorum [illegible] ſupplenda.

Paral. 3.

Gen. 21. & [illegible] 4. [illegible] 25 Malach. 1. Rom. 9 [illegible] Sap. [illegible]

quatenus peculiaribus donis & priuilegijs quibuſdam, quibus Iſaac & Iacob gaudere, actos voluit Deus Opt. Max. [illegible] vitio illi deſtituti ſunt; & [illegible] potiſſimum, quod Chriſtus ex eorum ſanguine deſcendere noluerit: vel ſuadicare voluit ſ[illegible] los eos Deo cognitos, qui [illegible] abent; incognitos alijs, qui [illegible] a carent, qua ratione nomẽ Lazari deſcribitur, diuitis reticetur.

Quid quod proprium nomen Epulonis Lucas non poſuit, ſed men dici. Luc. 16.

Sequitur: *Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.* Iudas vltimus fuit filius principalis vxoris, at minus dilectæ, nempe Liæ: nã quarto loco vbi peperit, dixit: *Modò confitebor Domino; ceſſauitq́ue parere;* atque ab ea cõfeſſione laudis eſt dictus Iudas. Etſi autem poſteà peperit Zabulon & Iſachar, & Dinam filiam, id diuturnum precibus, addita etiam diuina virtute, obtinuit: & voluit quidem Chriſtus naſci de minimo, quemadmodum Iacob minor erat quàm Eſau, & Dauid inter ſeptem fratres minimus fuit: quia ipſe non debebat à natalibus ſplendorem accipere, ſed potius debuit [illegible] claritatem impertiri: & quia contemptibilia elegit Deus, vt confundat fortia: hinc populus Iſrael minimus erat, vt aſſerit Moyſes [illegible] c. 7. Poſtremò, vt Prophetia Iacob impleretur, *Iuda, [illegible] te laudabunt fratres tui.*

Quis Iudas filius Iacob, vnde dictus. Gen. 29.

Ex eo vt minimo cur natus Chriſtus. 1. Cor. 1. Deut. 7. Gen. 49.

H[illegible] dubitatio, an Chriſtus [illegible] tribu Iuda, an verò de tribu Leui ſecundùm Mariam [illegible] Auguſt. diſputans contra Fauſtum Manichæum libro 23. dedit hoc Hæreticorum importunitate [illegible] ex libris [illegible] apocryphis [illegible] debant Chriſtum ex tribu [illegible] fuiſſe: aiebant enim [illegible] *a h, in pater Mariæ de ſtirpe Leui fuit, vt Fauſtus [illegible] per quaſdam ſcripturas apocryphas aſſerebat. [illegible] eſt, quòd mater Ioachim fuit de ſtirpe Dauid [illegible] etiam vxor eius.* Hæc ille in ſenſ[illegible]. & [illegible] de conſen[illegible] Euangeliſtarum, cap. 11. docet quòd [illegible] non eſſe do[illegible] aliquis [illegible] oſtendere, quod [illegible] falſum eſt, cùm [illegible] at Apoſtolus [illegible] *factus eſt [illegible] ſemine Dauid ſecundum carnem.* Chriſtus [illegible] dici filius Dauid propter [illegible] rũ Mariæ. Sed hæc quæſtio [illegible] huiuſce libri [illegible] eſt: & [illegible] Maria [illegible] fuiſſe de tribu Iuda, & de [illegible] Dauid, [illegible] Chriſtus [illegible] nam [illegible] genea [illegible] maſculinam [illegible] verò Annam, [illegible] ge.

Chriſtume fuerit de tribu Iuda, an de tribu Leui. B. Aug. c. 9.

Idem tom. 4

Rom. 1. Chriſtus qua [illegible] fi[illegible] Mar[illegible] [illegible] th.

Se[illegible] *autem genuit Phares & Zaram de Thamar* [illegible] per Zaram [illegible] vteri[illegible]

Zar[illegible] Chriſti gen[illegible]

num ij [illegible] Chriſti, & [illegible] tem populi [illegible] atque ex vno concubitu Iudæ [illegible] conceptum cum [illegible] res; ac prom[illegible] hoc [illegible] minaretur. Non [illegible] *Her, Onan & Sela,* quia nus pertinebant ad Phares, cùm tãtum eſſent fratres [illegible] patre, & no ex [illegible] [illegible] quia magni pec[illegible] fuerunt, [illegible] propterea Deus inter [illegible]. Ponit [illegible] Zaram [illegible] ſenſum ſpiritalem: in [illegible] fratribus vterq; & Iudæus & Gentium populus ſignificatur, quorum [illegible] ex Thamar natus eſt, nempe ex cr[illegible] ra Chriſti, vbi parturiens clamauit. Zaram autem prior [illegible] obſtetrix [illegible] coccineum manui eius alligauit: verùm retracto initu Zaram, prior egreſſus eſt Phares. Populus ergò Iudæorum prius apparuit in luce & fide quaſi de vulua mundi tenebroſa, ſignatuſq́; eſt cocco circuncitionis, omnibus opinantibus ipſum eſſe populum Dei: ſed poſita eſt ante faciem maceria legis [illegible] quam impeditus eſt venire ad fidem [illegible] [illegible] an, & egreſſus eſt prior Phares, [illegible] gẽtilis populus ſuſcipiens Chriſtum: deinde, poſtquàm plenitudo gentium intrauerit, ipſe Iſrael ſaluus fiet. Atque hic conſidera, quo modo Deus id quod in ſua prædeſtinatione & præſcientia definitum habet, per medias tamen ſubinde cauſas prorſus indefinitas, humanoque [illegible] omnino fortuita efficit: nam quæ fortuita & contingẽtia hominibus videntur, Deo (cui nihil eſt fortuitum) maximè ſunt à propoſito, & meditata, cogitataque.

Ibidem. II. Rauo. Matth. 27. Heb. 9. Thamar partu[illegible] Phar[illegible] de vteri[illegible] dien[illegible] tium.

Rom. 11. Propterea [illegible]

Decima dubitatio ſequitur, cur meminerit Thamar, quæ impudicum concubitum [illegible] eſt, non autem aliarius ſanctæ fœminæ, non Saræ, non Rebeccæ, non Rahelis, vel Liæ? Reſpondet B. Hieronymus his verbis: *Notandum* inquit, *in genealogia Saluatoris nullam ſanctarum [illegible] mulierum [illegible] eas quas Scriptura reprehendit. Vt, qui propter peccatores venerat, de peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret.* Hæc ille.

Thamar [illegible] po[illegible] H[illegible] tom.

Ponitur ergo Thamar quemadmodum & Rahab & Ruth & Berſabeæ. Impugnat Lyranus hoc dictum Hieronymi. [illegible] quia Maria ponitur [illegible] ac gen[illegible] aduertens, Hieronymum vocare genealogiam, quæ vſque ad Ioſeph [illegible] Maria [illegible] endo[illegible] & [illegible] la extra geneal[illegible] [illegible] Chriſti [illegible] & ſeruatri[illegible] ſeruatori [illegible] & [illegible] neceſſario ponitur, quia mater C[illegible] quæ poterat [illegible] tur Sara & Rebecca.

Iosue 6. Ruth 4. 2. Reg. 12.

Secundò non [illegible] tres Reges ob ingẽtia ſcelera [illegible]

gitia: nam illi vſque ad extremum vitę ſpiritum impœnitentes mortui ſunt: Rahab verò & Ruth, & ſi Chananææ idolorumq; cultrices olim extiterint, & Betſabæa planè adultera, & in cædem viri conſpirans (ſi Remigio credimus) ſicut Thamar fornicaria & inceſta: poſteà tamen mulieres illæ iuſtæ & ſanctæ euaſerunt. Ex quo habes, Iudæos falsò contra Chriſtum iactaſſe, Ioan. 2. *Nos ex fornicatione non ſumus nati.*

2. Reg. 11. & ſeq. Remig. Gen. 38. Ioan. 8.

IV. ratio cōtra Iudæos, Rahab non meretricem, ſed hoſpitam tantummodo nominantes. Ioſ. 2. Ioſ. 6. Heb. 11. Iacob. 2.

Tertiò, non eſt opus excuſare Rahab, quòd fuerit hoſpes, cauponave, vt etiam Chaldæa tranſlatio habet: nam apertè Hebraicè legitur Zonah, id eſt, meretrix, atq; ita 70. Interpretes verterunt Ioſue 2. & 6. & Paulus ad Heb. & Iacobus frater Domini, cap. 2. epiſtolæ ſuæ apertè meretricem vocant. Et demus, hoſpitalem fuiſſe & cauponam, ſolent tamen eiuſmodi mulieres interdum occultos concubitus vendere, & ab hoſpitibus ſuis mereri. Rahab ſecundum Græcam & Hebræam orthographiam debet habere ch, vt dicatur Rachab ad differétiam ſimplicis adſpirationis Rahab, quæ ſuperbum ſignificat, & pro Ægypto ponitur: interdum per he, ſimplex. Nec mirum eſſe debet, ſi Salmon princeps tribus Iudæ eam in vxorem acceperit: quia formoſa erat & diues, fidelis etiam, vt teſtatur Apoſtolus, deque filijs Iſrael benemerita: geſſit item expreſſam imaginem Eccleſiæ Gentium, quæ fornicaria erat, & à fide aliena: verùm ſuſceptis explorantibus, Ieſu Apoſtolis ſcilicet, ſummo Principi Chriſto iuncta eſt: omneſque qui illorum ſermoni crediderunt, ſymbolo rubri funiculi, id eſt, merito crucis & mortis Chriſti ſeruantur ab exterminatore. Deinde mentionem facit Euangeliſta Thamar, vt Ambroſ. ſuper Lucam teſtatur; ne pudeat Eccleſiā ex peccatoribus congregari, cùm Dominus naſci de peccatoribus non ſit dedignatus. Non ergò expellendi, ſed ſuſcipiendi ſunt peccatores. Itē vt oſtendatur ſecundùm Chryſoſtomum, legem à maioribus Iudæorum, vt Iuda & Dauide, non fuiſſe impletam, multo minus à minoribus, ſed omnes deliquiſſe, & egere mediatore Chriſto, qui gloria Dei eſt. Prætereà, quò demonſtretur, maculam natalium, malignitatemve parētum nihil obſtare virtutum, bonarumque actionum ſtudijs, modò poſteri eos non imitentur: neq; rurſus iuuare ſplendorem & ſanctitatem parentum ad ſalutem æternā, niſi eorum veſtigia conſectentur. Nam vt egregiè quidam Ethnicus dixit:

Rahab quomodo ſcribatur Hebraicè, quid ſignificet. Rahab meretricem, & alienigenam Salmon vxorem cur duxerit. Hebr. 11. Eius typus. II. ratio Thamar meretricis Matthæo memoratæ. Ambr. lib. 3 in Luc. tom. 5. III. ratio. Chry. hom. 3. in Matth. ſub tom. 2. Rom. 3. IV. ratio. Ouid. lib. 13. Metamorph.

Qui genus laudat ſuum, aliena laudat;

Et alius:

Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.

Propheta etiam: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij.* Et Ioannes Baptiſta: *Ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham.* Ex impio Achaz natus eſt ſanctus Ezechias; ex ſcelerato Amô ortus eſt Ioſias; rurſus ex ſancto Ezechia natus eſt impius Manaſſes. Pulchrè hoc loco Euthymius ex Chryſoſtomi doctrina hauriens, philoſophatur his verbis: *Neque enim virtuti dedito, nocet progenitorum iniquitas. Quiſque enim à proprijs operibus, non ab alienis probus iudicatur aut improbus. Nam ob id etiam venit Chriſtus, non vt noſtra fugeret opprobria, ſed vt ea ſuſciperet, ſuiſq; virtutibus perimeret. Vt medicus namq; aduenit Chriſtus, non vt iudex.* Deinde ſubdit alias rationes, cur Chriſtus ex peccatorib. & alienigenis progenitoribus deſcenderit: vt Iudæorum tumorem reprimeret, „quorum erat virtutis nullam curam habere, ſed de progenitoribus plurimum gloriari: ideò oſtendit, illos ex illegitimis natos nuptijs. Addit aliam cauſſam: *Quòd mulieres illæ fuerunt figura Eccleſiæ, quæ ex gentibus congregata eſt, &c. Et ſicut genus talium mulierum nequaquam indignū reputant; ita nec Eccleſiæ ſecum deſponſationem. Simul quoq; per talia docemur, non de progenitorum peccatu, ſed de proprijs erubeſcere: neque de maioribus gloriari, ſed propriæ curam habere virtutis. Neque viros egregios talibus copulatos nuptijs propter huiuſmodi matrimonia vilipendere: neque eos repellere, qui à diuerſis iniquitatibus ad fidem accedunt.* Hęc ille. Poſtremò fit mentio Thamar, vt indicetur, illos ex primarijs vxoribus genitos non fuiſſe, vt ij ſunt de quibus abſolutè dicitur, Genuit talem, & talem, &c. Et Phares ex inſperato & vltimo coitu Iudæ natus eſt.

Ezech. 18. Matth. 3. 4. Reg. 16. Infr. 21. Supr. 20. Euthym. in Matth. Chryſoſt. eo præcepto. Chriſtus quare in hūc mundum venerit, teſte Chryſoſt. V. Ratio. Iudæi quare plurimum gloriantur infelices. VI. Ratio. VII. Ratio. VIII. & poſtrema. Gen. 38.

Sequitur: *Phares autem genuit Eſron.* Ab Abraham genitus fuit in Meſopotamia, cæteri omnes in terra Chanaan vſque ad Eſron, qui paruus intrauit in Ægyptum, vt Gen. 46. habetur, ibidemque mortuus eſt. Nam fuerunt filij Iſrael in Aegypto 215. annis. Aram autem primus natus eſt in Ægypto, atque in eodem loco vita defunctus. Aminadab verò primus cum tribu Iuda (cuius erat princeps) ingreſſus eſt mare rubrum, vt teſtatur Lyranus, mortuuſq; eſt initio ſecundi anni ab egreſſu. Nam vt ſcribitur Num. 2. eius filius Nahaſſon erat iam princeps tribus Iudę, qui etiam promiſſam terram non intrauit, quia numeratus fuit. Salmon autem natus videtur in deſerto; vel minor erat viginti annis in egreſſu de Aegypto; aliàs numeratus fuiſſet, ac mortuus, nec intraſſet in terram promiſſam.

Phares vbi genuit Eſron. Gen. 46. Lyranus. Num. 2. Nahaſſon quo que vbi genuit Salmon. Num. 1.

nec accepiſſet Rahab in coniugem, de quo dicitur; Salmon genuit Booz de Rahab.

Hæc genealogia: Salmon genuit Booz de Rahab, vnde deſumpta. Eam minimè reijciendam, contra Pagninum.

Quia verò generatio hæc in veteri lege non inuenitur ſcripta: idcircò duodecima dubitatio eſt, vnde hanc genealogiam acceperit Matthæus. Santes Pagninus in noua editione ſcripturarum, verbum hoc, de Rahab, de medio ſuſtulit, nulla autoritate, aut firma ratione, quantum iudicare poſſum, innixus: cùm ſummum ſit omnium Græcorum ac Latinorum codicum in hoc conſenſus. Simili etiam temeritate in genealogia illa: *Booz autem genuit Obed ex Ruth*, verbum, ex Ruth, de textu abiecit, cùm tamen hæc generatio ex Ruth inueniatur in ſacris libris. Non erat autem abijciendum à textu, tametſi in ſcripturis fieret de eo nulla mentio: quoniam ſatis nobis autoritas fuiſſet Matthæi, & liber ille approbatus ac receptus, vnde hæc ipſa deſumpſit. Quod ſi propterea reijciendum fuit verbum, ex Rahab, quod in ſcripturis nuſquam inueniatur; eadem ratione reijcere debebat genealogias fermè omnes, quæ in tertia quaterdena habentur, cùm de illis in hiſtoria ſacroſancta ſcriptam inueniamus ne literam quidem. Debuiſſet & illud reijcere, quod Apoſtolus ſcripſit de Ianne & Mambre, qui reſtiterunt Moyſi. Quædam etiam genealogia de Cainan apud Lucam legitur, de qua in Geneſ. libro fit mentio nulla. Theophylactus ſcribit Rahab hanc aliam eſſe à Rahab hiericuntina, & aliũ Salmonem ab eo, qui fuit princeps tribus Iudæ ſub Ioſue. Inutiliter autem ſe torquet Eraſmus, dubitando an legendum ſit de Rahab, an ex Rahab: nam, vt notat Valla, vtrunq; ſignificat præpoſitio Græca ἐκ, & indifferenter eam vertit Interpres: nam modò dicit de Thamar, & de Rahab, poſteà verò ex Ruth, & ex ea quæ fuit Vriæ; cùm Græcè ſemper habeatur eadem præpoſitio ἐκ.

Ruth 4.

Quæ aliæ genealogiæ nulla ſacra hiſtoria contineantur.

2. Tim. 3.
Luc. 3.

Eraſmi leuicula obſeruatio.
Valla.

Cur facta mentio in genealogia Saluatoris, cùm eſſet Gentilis.
Num 36.
Exod. 34.
Deut. 7.
Ibidem.
Ioſu 2.
Hebr. 11.
Iacob 2.
Ioſu. 2.

Etſi autem vetitum fuiſſet Iudæis vxores extra tribum ſuam accipere, & maximè Chananæam cultricem idolorum, ne virũ, filioſve ſubuerteret: imò præcepit Deus omnes Chananæos occidi: iuſta tamen cum Rahab diſpenſatio atq; conceſſio fuit. Primum quidem, quia vnum Deum, & verum colebat, ac venerabetur, vt Ioſue inſinuat, & apertè dicitur ad Hebræos. Deinde exploratores ſeruauit in capienda Hiericho: ac ceſſabat periculũ de viro ſubuertendo, cùm ipſa eſſet fidelis. Simili ratione mentionem fecit Ruth, tum ad Dei optimi maximi miſericordiã commendandam: nam cùm eſſet gentilis de Moab, nõ tantũ ducta eſt à viro ditiſſimo & potentiſſimo Booz: ſed etiam ex ea Meſſias originẽ duxit: tum ob eius raram virtutem: nam cùm diues eſſet, relicta cognatione ſua, & patria, ſecuta eſt ſocrum pauperem Noemi, ac peregrinã ſuadẽtemq; vt in patria permaneret. Item vt vaticinium Iſaiæ impleretur, dicentis: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ de Petra deſerti* (quæ eſt ciuitas Moab, vnde erat Ruth) *ad montem filiæ Sion*, hoc eſt, quia Meſſias oriri debuit de Moabitarum progenie, vt Hieronymus ad Paulinum exponit. Dominus ergò carnem & originẽ accipiendo à Iudæis & Gentibus, benè omnes ſperare voluit ab ſe eos accepturos eſſe ſpiritum ſuum. Boox verò Ruth ducendo in vxorem, non peccauit: nam Noemi ſocrus eius illi in animũ induxerat, vt iure propinquitatis ipſum Booz in virũ peteret. Cumque reſpondiſſet eſſe alium propinquiorẽ, quo fortè nuptias recuſante, eam ipſe ſibi matrimonio copularet; tandem Booz illã in vxorem accepit, eamq; laudauit his verbis: *Benedicta*, inquit, *es à Domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti.* Et ducta eſt ab eo coram multis teſtibus: totuſq; populus factum hoc commendauit. quod profectò ſi fuiſſet illicitum, non laudaſſet, nec populum ipſe conuocaſſet, nec laudabilis extitiſſet talis ſuſcitatio ſeminis extincti, ad quam lex ſuſcitandi ſcilicet ſeminis in Deuteronomio lata tunc coegit. Quod ergò prohibetur Iudæis contrahere cum Moabitis: intellige prohiberi viris Moab, ne per connubium efficiantur pars populi Dei. Secus de fœminis illorũ, ſi ad Iudæam religionem & cultum traducerentur: nam proles ſequitur patrem, in ſcripturis.

Ruth quoque mulieris Moabitidis, non Iudææ cur meminit Euangeliſta.

Ruth 4.
Iſai. 16.

Hier. epi. 103. parum à med. tom. 1. init.

Ruth 4.
Suprà 3.
Booz ducendo Ruth in vxorẽ non peccaſſe.
Ibidem.
Ibidem.
Infrà 4.
Infra 3.

Deut. 25.
Suprà 23.
Cum Moabitis connubia Iudæis contrahere quatenus prohibitum.

Hoc autẽ loco XIII. dubitatio inſurgit, quomodo Booz dicatur genuiſſe Obed ex Ruth: an vt pater filiũ, an verò vt proauus pronepotem, vt contendit Lyranus & alij? Verùm argumẽtum Lyrani infirmum eſt: aſſumit enim quod Booz, teſte Ioſepho, genuit Obed ex Ruth tẽpore Heli Sacerdotis; à tempore autem Ioſue, cuius tempore Salmõ Rahab duxit vxorem, vſq; ad Heli, interceſſit tempus ferè trecentorum annorum, vt probari poteſt, ſi quis tempora eorum, qui iudices fuêre intermedij, diligenter enumeret. Salmon ergò nõ potuit eſſe pater immediatus illius Booz, qui genuit Obed, niſi affirmet dictum Booz trecentorum ferè annorum genuiſſe Obed: quod abſurdum eſt. Sed dicendum, rationẽ hanc minus ſolido niti fundamento, nimirum tempore Heli Sacerdotis cõtigiſſe hiſtoriã Ruth, vt falsò aſſerit Ioſephus lib. antiquitatum. Nam vel ipſo Ioſepho teſte, Heli præfuit 40. annis: Samuel iuxta ſententiam

Quomodo Booz dicatur genuiſſe Obed, an vt pater filium, an vero vt proauus pronepotem.
1. ſenſus.
Lyran.

Ioſep. li. 5. antiqu. c. 2.
Contra hanc opinionem, quid ſentiat.
Idem li. 5. antiq. c. 12.
Idem l. 6, c. 13 à med.

Ioſephi,

Ioſephi, 12. annis: Saul. 20. Dauid autem trigenarius cùm eſſet, regnare cœpit, & per 40. annos regnauit, cùm vixerit 70. Ante tempora ergò Heli Booz genuit Obed, vt Hebræi ipſi fatentur, quorum nonnulli putant fuiſſe Booz vnum ex iudicibus, alio nomine dictum Abeſan. Deinde cùm liber Ruth proximè conſequatur librum Iudic. & in principio ipſius dicatur: *In diebus vnius iudicis, quando iudices præerant*, ſatis apertè euincitur hiſtoriam illam tempore alicuius iudicis præcedenti libro deſcripti accidiſſe. Vt verò certiorem rationem dubitandi prudens lector magis perſpiciat, ſtatuendū eſt, ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto ad templi vſq; Salomonis inchoationem, quę anno eius regni quarto facta eſt, fluxiſſe octoginta & quadringentos annos, vt habes initio 6. cap. lib. 3. Reg. ex quib. detrahendi ſunt 40. anni deſerti vſq; ad introitum terræ promiſſæ, & 40. anni Sauli attributi à Luca in Actis: ſub quibus cōprehenditur Samuelis, & iudiciariæ poteſtatis ſuæ ætas: deinde rurſus detrahendi alij 40. anni Dauidis regis, vt habetur in 2. Reg. & anni Salomonis quando fundauit templū. His itaque 124. ann. demptis à ſumma 480. annorū, ſuperſunt 359. explendi in quatuor perſonis, nimirum Salmon, Booz, Obed, & Iſai: hac ratione videlicet quod Salmon filius Nahaſſon, natus fuerit per 10. vel 20. ann. ante ingreſſum terræ promiſſæ, vt Rahab puellā annorum 15. accipere potuerit in terræ ingreſſu: ex qua fortaſſis genuit multos filios, & tandem cùm eſſet annorū 97. genuit Booz. Erat enim Rahab apta ad gignendū eo tempore, ſi Sara nonagenaria cōcepit. Deinde Booz cùm eſſet annorum 98. ex iuuēcula Ruth genuit Obed, vltimo ſcilicet anno Barach iudicis Iſrael, deinde Obed, cùm 90. eſſet annorum, vel circiter genuit Iſai parentem Dauidis. Poſtremò Iſai genuit Dauidem anno vitæ ſuæ 85. vel circiter: ita enim 356. anni diſtribuēdi ſunt inter quatuor illos, quos diximus.

1. Reg. 4.
2. Reg. 5.
3. Reg. 2.
Hæc hiſtoria Ruth quando acciderit.
Exod. 14.
Act. 13.
2. Reg. 5.
Salmon filius Nahaſſon genitus quando.
Gen. 17.
Infrà 28.
Ruth 4.

Sed obijcies fortaſſe, difficile videri, viros iſtos tam grandęuos generare potuiſſe: & fac potuiſſe, veriſimile haud videri, quòd generauerint. Itē conceſſo quod tam grandæui genuerint, in minori ætate geniti eſſent, cùm primogeniti fuerint, per quos tā hic, quàm in libris Ruth atque Paralipom. texuntur genealogię. Sed profectò horum nihil ſequitur. Grandæuus namque etiam in maiori ætate generare poteſt: nam Abraham 140. natus annos genuit filios ex Cethura: neque fuit miraculū in generatione illa: quia tātùm miraculum ponitur in generatione Iſaac ex Sara ſterili, vt habes Geneſ. 18. & Rom. 4. Poſſunt enim, vt Auguſtinus ait, viri ſenes ex iuuenculis fœminis generare, non autem ex ſenioribus ac vetulis fœminis. Neque ratione caret hoc B. Auguſtini dictum. In primis enim mulieribus ætate prouectis deſinunt fieri menſtrua, ſine quibus quæ fit, nōniſi prodigioſa, ſupraque naturæ vires conceptio eſt: ideò prodigiū in Sara fuit, cui deſierant muliębria fieri, Gen. 18. Deinde, vt mēſtruum in muliere digeratur, & formetur à ſemine maſculino per calorem eius, duplex eſt impedimentum: alterum, quia ſemen ſenis eſt debilis caloris, neque poteſt conuenienter digerere menſtruum, & formare fœtum: alterum eſt, quòd menſtruū muliebre cùm ſit frigidæ & humidæ naturæ, quanto mulier magis declinat ad ſenectutem, eò eius menſtruum eſt frigidiùs, ac minus aptum formari à calore viri. Si autem ſenex accipiat iuuenculam, ob calorem ætatis ac conſtitutionis, mēſtruum redditur calidius, & modicus calor ſeminis maſculi vires habet ad digerendum ac formādum fœtum. Vnde quantus ſit iuuenculæ calor, ex eo patet, quòd Dauidi ſeptuagenario & frigido data eſt Abiſach puella Sunamitis, vt calefieret, 3. Reg. 1. Contra verò, ſemen menſtruū fęminæ vetulæ inſeruire poteſt conceptui ex iuuene, qui ob calorem ſeminis, corrigit frigiditatem menſtrui. Non modò ergò illi potuerunt gignere in ea ætate, ſed reuera etiam genuerunt. Nam Booz ſenex erat, qui cap. 3. dixit ad Ruth: *Benedicta es à Domino filia, quia non es ſecuta iuuenes pauperes ſiue diuites*. Iſai etiam ſenex grandæuus erat, quando genuit Dauidem 1. Reg. 16. Neque ſemper genealogia per primogenitos texitur, vt ponitur: nam Iudas quarto loco genitus eſt inter filios Liæ: Dauid vltimus inter octo filios Iſai, 1. Reg. 16. Salomon, minimus filiorum Dauid, 1. Paral. 28.

Vir quàm grandæuus generare valeat.
Gen. 25.
Gen. 18.
Rom. 4.
B. Aug. lib. 1. qu. in Geneſ. q. 35. tom. 4.
Virum ſenem & grandęuum ex iuuencula generare poſſe.
Quare non ex vetula, dupliciter.
3. Reg. 1.
Iuuenis cur ex vetula generare poſſit.
Ruth 3.
1. Reg. 16.
Gen. 29.
1. Reg. 16.
2. Reg. 12.
1. Paral. 28.

Dura igitur videtur opinio Lyrani (quā alij ſequūtur) aſſerētis tres fuiſſe Boozios, & ſupplentis ipſis ſcripturæ duas generationes ſine cauſſa, ac prætereà dicentis quòd Booz genuit Obed, vt proauus pronepotē, non vt pater filium, eo quòd in libro Ruth & in li. 1. Paral. 2. & apud Lucam, vbi à Phares vſque ad Dauidem genealogia texitur, non plures generationes enumerentur inter Salomon & Dauidem, quàm hoc loco recenſet Matthæus. Nullus eſt ergò ſaltus in hoc loco. In primis, quia ſcriptura dicit, de Rahab, vt de Thamar. Secūdò, quia ſubdit: *Omnes itaq; generationes ab Abraham vſq; ad Dauid generationes quatuordecim, &c.* In ſecūda aūt quaterdena non dicit: *Omnes*, quia in ea dimiſſi ſunt tres Reges ob ſcelus

Lyrani tres Boozios conſtituentis, opinio refellitur.
I. ac II. Argumen.

III. Argum.

idololatriæ. Tertiò, quoniam alias periret fides hiſtoriæ, ſi liceret addere pro voluntate genealogias: neque hic eogit ſcriptura, vt in ſecunda quaterdena cogit, ſupplere tres Reges omiſſos, nẽpe Ochoziam, Ioas, & Amaziam: qui in libris Regum, & Paralip. ſupplentur, ſcilicet 4. Reg 8. & infra 14. & 1. Paral. 3. & 2. Paral. 21. & 22. de duobus autem Booz prætermiſſis alibi nihil ſuppletur: imò Ruth, cap. 4. & 1. Paral. 2. ac Lucæ 3. eodem modo texitur genealogia, atque hic: namq́ue ſi omiſſi eſſent in libris Regum, ſupplerẽtur In libris Paralipomenon, qui de omiſſis in libris Regũ pertractant: & Lucas, qui nihil prætermiſit, hos duos non appellauit, quia in rerum natura non fuerunt: nec conſtat eos peccaſſe, vt meritò omitterentur ob ſcelus aliquod, vt tres prædicti reges.

4. Reg. 8.
Infrà 11.
Infra 14. & ſeq.
1. Paral. 3.
2. Paral. 21.
Infrà 22.
Luc. 3.

IV. & V. Argument.

Quarto, periret numerus genealogiarum per tres quaterdenas diſtributus. Quintò, poſitis fœminis iuuẽculis (dẽpta Rahab ac poſtremis filijs è grãdæuis parentibus genitis) quodq́; vt mundi exordio ob ſobolem procreandam, ita initio terrę Chanaan implendę, ne à beſtijs & gentibus deleretur, ſit vita adeò producta, omnia veritati conſonant: nam 100. annorum gignere poterant, nam Caleb 85. annos natus, non ſolùm ad gradiendum, verùm etiam ad pugnandum fortis erat ac ſtrenuus, vt dicitur Ioſue 14.

Ioſu. 14.
Abrahæ Iſaac generantis myſterium.

Iam verò ne in immenſum creſcat tractatio hæc, ex hoc loco primùm fides, deinde mores ædificãdi ſunt. Quod ad fidem igitur attinet, Abraham pater multarum gentium, qui filium ſuum Iſaac Deo obtulit, aptè patrem æternũ principium ac fontem omnis vniuerſæ deitatis atque creaturæ repræſentat. Hic enim verum Iſaac genuit, id eſt, gaudium, ſiue riſum mundi, de quo dixit Angelus: *Annuntio vobis gaudium magnum, &c.* quem pater ſibi immolauit, prouidendo ſibi de optima hoſtia per corpus eius fragile & mortale: de quo diuinus Pſaltes agens Chriſti perſonam, dixit: *Sacrificiũ & oblationem noluiſti; corpus autem aptaſti mihi.* Sic enim legunt 70. Interpretes, & Paulus citat ad Hebræos, atque ita per mortem eius factus eſt pater multarum gentium, id eſt, omnium regenitorũ: *Iſaac autem genuit Iacob*, id eſt, Pater per verbum ſpirat Spiritum ſanctum verum ſupplantatorem peccatorum ac dæmonum: per quem vnũ ſpiritus Adæ veteris, tanquam digito Dei eijcitur, & nos quoq; vim ſupplantandi dæmonia accipimus, & dicendi: *Supplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & non ſunt infirmata veſtigia mea.* Habes iam Trinitatẽ: vide rurſus myſterium incarnationis, quia: *Iacob genuit Iudam & fratres eius.*

Gen. 17.
Rom. 8.
Gen. 22.
Gen. 21.
Luc. 2.
Pſal. 39.
Hebr. 10.
Quid eſt quod Iſaac genuit Iacob.
Gen. 25.
Infrà 27.
Pſal. 17.

In eo quod Iacob genuit Iudam, & fratres eius, quid ſignificetur.

Spiritu ſancto attribuitur opus incarnationis, quo ille homo aſcendit ad dignitatem & perſonam filij Dei: noſq́ue credentes per ſpiritum eius in filios adoptamur. Et pulchrè in Iuda Chriſtus repræſentatur. Interpretatur ſiquidem confitens ſiue laudãs: quia ille verbo & factis perpetuò Patrem laudauit, dicebat enim: *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terra, &c.* & coram Pilato confeſſus eſt bonam confeſſionem, vt Apoſtolus teſtatur. Fratres verò eius Apoſtoli ſunt, de quibus aiebat: *Vade ad fratres meos, & dic eis, &c* atque adeò renati omnes, qui ſpiritũ Chriſti participãt, ex diuini illius Apoſtoli ſententia: *Qui ſpiritum*, inquit, *Chriſti non habet, hic non eſt eius*, vt ſcilicet partem poſſit hæreditatis eius ad ſe deriuare. Eſt enim Ieſus verus Rex Iudæorũ, id eſt, ex ſpiritu Meſſiam *Regem confitentium, atque laudantium*. Qua ratione aũt poſſimus nos Chriſti fratres & cohæredes effici, hic ſatis, ad mores oſtenditur.

Gen. 29.
Chriſtus cur myſtice Iudas.
Matth. 11.
1. Tim. 6.
Fratres Chriſti quinam.
Ioan. 20.
Rom. 8.
Ibidem.
Abrahã quid etiam in myſterio.

Abraham namq́; pater fidei, & principium populi Dei, fidẽ ſignificat, quæ omnium eſt virtutũ principium, & de qua Poeta quidam Chriſtianus cecinit:

Prima ſubdit campum dubia ſub ſorte duelli
Pugnatura fides.

Heb. 11.
Hæretici quales videri queant.

Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerũ, argumentum non apparentium, vt Paulus ait: quam tot ſancti viri ac fœminæ vita, ſcriptis, verbo, ſanguine, atq; miraculis nobis iam facilem apertamq́; reddiderũt, vt mirum ſit tot inueniri arundines vento agitatas, in fide patria & auita non perſiſtentes: cùm tamen ſi vel tantillum fidei Abrahæ nobis ineſſet, ad verbum Domini egrederemur de terra, & de cognatione noſtra, promiſſamq́; prolem ſpiritualem crederemus, iuſſiq́; immolare primogenitum noſtrum permaneremus in fide.

Gen. 12.
Abraham qualem generet Iſaac ſecundũ ſpiritum.

Secundò, Abraham generat Iſaac .i. fides gignit ſpem, non quidẽ habitus habitum, ſed actus actũ. Rectè autem ſpes in Iſaac deſignatur, quoniam illa lætantes facit: hinc Apoſtolicum dictum: *Spe gaudentes*, & rurſus: *Spes non confundit*, & Vates: *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: in domũ Domini ibimus.* Hanc etiam ſtabilẽ nobis ſancti reddiderunt, nam modò illi coronantur, & palmas laborum accipiunt.

Rom. 12.
Supra 5.
Pſal. 121.
Quid quòd Iſaac generat Iacob.

Tertiò Iſaac genuit Iacob: quia fides & ſpes generant charitatẽ. Quod enim credidimus Deum bonum, & Deum item nobis bonum futurum ſperamus, dicitur ipſum vt ſummum bonũ propter ſeipſum diligere. Ideò ab vtroq; actu & fidei & ſpei procedit charitas, ſupplantans & decipiens omnia vitia (nam vniuerſa delicta operit charitas) fortis eſt vt mors dilectio, qua

Prouer. 10.
1. Pet. 4.
Cant. 8.
Dilectionis virtus.

Rom.12. Exod.8.

Iacob ex Lia & Rachele Iudā & fratres eius generantis, myſterium.

dęmones vincit,& in bono hominum malum vincit. Atque in hac virtute multi tanquam in tertio ſigno deficimus. Etſi enim aliquid adſit fidei ac ſpei, frigemus tamen in charitate. Poſtremò, Iacob ex Lia & Rachele ſuſcipit Iudam & fratres eius: quia charitas duplex eſt, qua ſcilicet primùm diligimus Deum, deinde proximum, in duplici vita, nempe quæ in actione & in contemplatione cõſiſtit. Gignit Iudam, id eſt, confeſſionem laudis, vt conſtat de ſponſa, quæ in ſponſi ſe laudes effundit ſui: neque tantùm ſatis eſt credere, ſed fidem quoque opus eſt voce profiteri, ex ſententia Apoſtoli, qui ait: *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*: pro quo confeſſionis fructu (proh dolor) plurimi nonniſi blaſphemias atq; conuitia reddunt. Fratres autem Iudę ſunt reliqui virtutum habitus, vt humilitatis, obedientiæ, patientiæ, temperãtiæ, fortitudinis & precationis, qui ſanctis ipſis Deum collaudãt. E quibus vt nos ſimus, prętet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Gen.29. Rom.10.

TRACTATVS XXVII.

Matth.1.

In Matthæi genealogiam, declarans potiſſimùm difficultates, quæ in ſecunda teſſeradecade continentur.

Pater Dauid trinominis.

HActenus controuerſias, quę in prima teſſeradecade occurrebant, quæque alicuius momenti eſſe videbantur, diſſoluimus: nunc ad eas explicãdas accedemus, quæ in ſecunda quaterdena exiſtunt: itaq; dicẽdi exordiũ ſumemus à poſtrema prioris quaterdenæ genealogia, vbi dicitur: *Ieſſe genuit Dauid Regem.* Quo loco in primis aduerte patrem Dauidis in ſcripturis vocari tum Iſai, vt 1.Reg.16. Ruth 4. tum Naas, vt 2.Reg.17. tum deniq; Ieſſe, Iudith 1. & Eccleſ.45. qua voce libentius vſus eſt Euangeliſta propter Iſaiam, qui Dauidem radicem Ieſſe vocat. Sic enim ſcriptum eſt: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Rurſus: *Radix Ieſſe qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur.* Eſt autem Iſai iuxta Hebræorum puncta pronunciandum; Græci verò alia ratione puncta addentes, dixerunt Ιεσσαι, cùm tamẽ vnum & idem ſit nomen. Vocat autem Dauid Regem, nõ vt ineptè putauit Eraſmus, quaſi fuerit alius Dauid non Rex, cùm ex ſacris voluminibus cõſtet alium ſic appellatum neminem. Nec etiam vocat Regem, quaſi primus abſolutè fuerit Rex, cùm ante illum fuerit Abimelech, Iud. 9. & Saul ex

1.Reg.16. Ruth 4. 2.Reg.17. Iudith 1. Eccleſ.45.

Cur Ieſſe à Matthæo nominetur. Iſai.2. & 16.

Matth. cur vocet Dauid Regem contra Eraſmum.

Dei voluntate electus fuit in Regem, vt habetur 1.Reg.9.10.13.& 15. Etſi enim ex populi importunitate datus ſit Rex, tamen quòd is eſſet Saul, id ex diuina electione accidit: & quoniam Dei iuſſum non præſtitit, nec paruit, nõ eſt firmatũ regnum eius, vt Propheta Samuel illi ſignificauit, 1.Reg.15. Voluit ergò Deus vt eligeretur Saul; ſed noluit vt permaneret: quod tamen de Dauide eiuſque ſucceſſoribus voluit, nullo obſtante eorum vel grauiſſimo peccato, vt habes 2.Reg.7. & 1.Paralip.17.& 22. Non eſt ergò nominatus Rex quaſi primus aut ſolus Rex fuerit: omnes enim de ſecũda quaterdena, reges ſunt: neque quod à Deo electus cùm ſimiliter electus fuerit Saul: verũ quia princeps in genealogia & linea Chriſti, ac primus in tribu Iuda, quem ſequuntur omnes alij de ſecunda quaterdena, qui propter Dauidem reges fuerunt, quod ceu notum nequaquam exprimitur.

1.Reg 15. Supr.10.

2.Reg.7. 1.Paral.17. & ſeq. Infra 22. & ſeq.

Quare dicitur Salmon natus non ex Bethſabea, ſed ex ea quæ fuit Vriæ.

Subdit Matthæus: *Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ.* Non dixit, & Bethſabeæ, ſed periphraſi deſcripſit illam, vt flagitium Dauidis notetur, ac mundi redemptionis indigentia detegatur, Deique ſimul clemẽtia & miſericordia, promiſſum de Meſſia mittendo præſtãtis, nullo etiam Dauidici ſceleris obſtaculo, fiat perſpicua & manifeſta. Adhæc vt Vrias fidelis & iuſtus ſeruus Dauidis, in hac genealogia locũ habeat, apertum & expreſſum, Bethſabeæ autẽ propter adulterij notã, ſuppreſſum & implicitum, non aũt ponitur ad differentiã aliarum vxoris Dauid, alioquin idẽ fieret de Salomone & de Abraham, quos plures cõſtat vxores habuiſſe. Reliqua aperta ſunt & clara, nec magna egent diſcuſſione.

2.Reg.12. Suprà 11.

11.ratio.

Ioram genuiſſe Oziam, quo modo verum, cum genuerit Ochoziam.

Illud primo loco in hac tractatione diſcutiẽdum venit, quomodo dicatur Ioram genuiſſe Oziam, cùm ex ſacris literis cõſtet Ioram genuiſſe Ochoziã, qui genuit Ioas, qui quidem Ioas genuit Amaſiam, hic autẽ Oziam, atque ita Ioram genuit Ochoziam, vt atauus nepotem? Reſpondendum eſt, omiſſionem horum trium Regum vitio librariorum nõ accidiſſe: vniuerſalis .n. non eſſet, neq; tres quaterdenæ aliàs cõſtarent, neq; per errorem deceptus fuit Euangeliſta ſimilitudine nominum, nimirũ Ochoziæ & Oziæ: nam inter hæc nomina omnimoda nõ eſt in Hebræis ſimilitudo, & diſcrimẽ magnum: verùm ab euangelij ſcriptore intenta fuit & procurata: non quòd ſolùm illi Reges peccatores eſſent: eadem enim ratiõe omitti debuiſſent Achaz, Manaſſes & Amon illis peiores fortaſſe, & Ioram ſe miſcuit Athaliæ impiæ Iezabelis filiæ, non autem Ochozias, qui de Berſabeæ

4.Reg.8. 2.Paral.22. Infrà 24. Infr.26.

2.Paral.21. Infra 24. Eccleſ.49

Ochoziam Ioas, & Amaſiam Reges cur tacitè in genealogia Saluatoris.

duxit vxorem 2.Paralip.24. at Ioas vxoré duxit de Hieruſalem: & in vniuerſum, Eccli.49.dicitur: *Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam, omnes peccatum commiſerunt. Nam reliquerunt legem Altiſsimi, Reges Iuda, & contempſerunt timorem Dei.* Hilarius ergò in Matthæum ſcribit, hoc fuiſſe factum propter Ioram, qui ſe admiſcuit ſanguini Iezabel, ducendo filiam eius Athaliam in coniugé, quod ſcelus puniuit Deus in tertiá & quartam generationem, ex ſententia Domini, Exod.20. Congruum quoque fuit tantam eſſe maledictionem filiæ Achab vxoris Ioram, quanta fuit benedictio Iehu, qui deleuit domum Achab, & benedictus eſt vſque in tertiam generationem. Exclusit etiam tres Reges feminis domeſticos, ob impietatem illorum, poſuitq; peccatrices alienigenas tres, nimirum Thamar, Rahab, & Ruth, propter earum fidem. Vt non iá carnis, quàm fidei filios enumerare videatur. Rupertus verò Tuitienſis ſcribit illos tres ob id fuiſſe prætermiſſos, quòd non ſinerét Prophetas Dei de aduétu Meſſiæ vaticinantes loqui: nam Ioas occidit Zachariam filiú Ioiadæ, 2.Paralipo.24.& cap.25. Amaſias vati diuino Dei ſcelera eius reprehendenti reſpondit? *Num conſiliarius regis es? quieſce, ne interficiam te.* Alij autem tametſi improbi & ſceleſti, ſinebát tamen Prophetas loqui. Ratio tamen ſolida & certa huius omiſſionis fuit, vt tres quaterdenæ conſtarent, quemadmodum ipſe idem Matthęus infra ait: *Omnes itaq; generationes ab Abraham vſq; ad Dauid, generationes quatuordecim, & à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim,* quibus verbis tacitè inſinuat, ſe ſcientem ac prudentem illos tres Reges omiſiſſe: nam alioqui in ſecúda quaterdena inuenirentur plures quá quatuordecim generationes. Deinde, fit repetitio numeri, ne vlla additio vel diminutio fieret. Item vt notetur deſiderium aduentus Meſſiæ, ſecundùm Rupertum. Chriſtus enim promiſſus Abrahæ, diſtulit venire ob ſcelus venditionis Ioſeph, qui annis 14. ſeruiuit in Aegypto, poſtea promiſſus cum iuraméto Dauidi, diſtulit Chriſtum ſuum ob crimé adulterij eius cum Bethſabee, etiam cum homicidio Vriæ cóiunctum. Deinde promiſſus per Prophetas ſub Ezechia & Ioſia, diſtulit & per 14. alias generationes venire, propter peccatum Manaſſæ fundétis ſanguinem innoxium. Atq; ita tres quaterdenæ myſterio non vacant. Significant enim legem per decem, & Euangelium per quatuor, quibus explicatur, fidem Trinitatis ad Meſſiam pertinere, quæ explicatè in Euangelio tradita eſt, in lege verò implicitè & obſcurè. Ad hæc ſignificatur, populi ſiue ſub Patriarchis & iudicibus, ſiue ſub Regibus, ſiue ſub Ducibus ſtatum ad Chriſtum Dominum ſpectare, qui ſolus verus eſt iudex, verus Rex ac Sacerdos. Præterea iſti tres excluſi, gerunt typū omnium, quicunq; fidem Trinitatis abnegátes, tribuſq; virtutibus Theologicis ſe ipſos priuantes atq; ſpoliantes, merentur excludi à ſalute, nec inter filios fidelis Abrahę annumerari.

Margin: Hilar. can. 1. in Matth. — Exod. 20. — 4. Reg. 10. & ſeq. — II. ratio. — III. ratio Rupertus Tuitienſis. — Li. 1. in Matt. — 2. Paral. 24. — Infrà 25. — IV. ratio certiſsima & ſumma datur. — Quare fiat numeri repetitio. — Rupert. l. cit. — Ibidem. — Gen. 37. — 2. Reg. 11. — 4. Reg. 21. — Quid tres ſignificent quaterdenæ. — In tribus illis Regibus Ochozia, ſcilicet Ioas & Amaſia qui ſignentur.

Ioram ergò genuit Oziam, non vt pater filiū nullo medio, at vt atauus abnepotem. Similì namq́ue ratione Chriſtus dicitur filius Abrahæ atque Dauidis: Et de Eliſabetha ait Lucas, de filiabus Aaron, & nos quoque dicimur Adæ filij: Quibus quidem enuntiationibus non aſſerimus, vel Chriſtū ab Abraham, vel à Dauide immediatè profectum, vel Eliſabetham filiam Aaron, vel nos proximos Adæ filios, niſi per alios intermedios. Neque ex hac Regum trium omiſſione vllus ſequitur error in fide: qui enim errare potuiſſet Euangeliſta, qui Spiritu ſancto ſcripſit dirigente? aut qua ratione Eccleſia erroré eius approbaſſet? Matthæus ergò ſciebat hunc loquendi modum Hebręis minimè repugnare, quorū tantum cauſa genealogias, vt crederent, ſcripſit, nó autem propter Gétiles: qui quod originé traxerit ex Dauide Chriſtus, illi non crudunt, ſed potiſſimū ꝓpter miracula & admirāda ſigna, qualia facta ſunt nunquam, quæ tum Chriſtus ipſe, tum eius diſcipuli ediderūt.

Margin: Altera ſolutio ſolidior, Ioram vt genuit Ioſiā. — Quemadmodum prædicti tres Reges ſine vlla fide lęſione prætermiſſi in genealogia Saluatoris. — Gentiles potiſsimum cur Chriſto crediderunt.

Secundum dubiū in hac quaterdena occurrit; verumne ſit quod ait Philo Iudæus in chronico ſuo, quem ſequuntur Ioannes Annius Viterbienſis, & Ioannes Lucidus, Ioan. Driedo, Georgius Vicelius, Petrus Iroruzpuus, Claudius Guillandus, ſtirpé regiam Salomonis ſucciſam in Ochozia Rege, & ab eo cœpiſſe lineā Nathan: propterea quod filij Ochoziæ oēs ad vnum gladio Iehu, Athaliæque ſunt interfecti, vt tradit liber Reg. 4. Ioas verò paſſim dicitur filius Ochoziæ, quia ei ſucceſſit in regno. Sed reuera hoc manifeſtè falſum eſſe deprehenditur, neq; ſolum aduerſatur Ioſepho, qui aliter ſcribit, verum etiam ſcripturæ ſacræ. Nam in loco citato dicitur: *Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit & interfecit omne ſemen regiū. Tollens autē Ioſaba filia Regis Ioram ſoror Ochoziæ, Ioas filiū Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorū Regis, qui interficiebantur.* Idem narratur lib. 2. Paralip. item in 3. Reg. & 1. Paralip. Ioas dicitur filius Ochoziæ, & filius etiam Regis Salomonis. Itaq; falſum arguitur dictū Philonis. Præterea ex eo quoq; falſum cóuincitur: quia cùm Lucas genealogiam Chriſti

Margin: Philonis & aliorum quorundam recentiorum, ſtirpem Regiam Salomonis ſucciſam in Ochozia Reges, & ab eo cœpiſſe lineam Nathan aſſerentium, confutatio opinio. — 4. Reg. 11. — Ibidem. — 2. Paral. 22. — 4. Reg. 3. — 1. Paral. 3. — Luc. 3.

De Chronico Philonis Iudæi quid ſentiant quidam viri eruditiſſimi.

contexat per Nathan, nunquam tamē facit mentionem Ioas, quod tamen faciendum erat, ſi verū diceret Philo: Cuius chronicō ſeu liber de tēporibus à multis noſtri ſeculi viris eruditiſſimis ſuſpectæ fidei eſt habitus, quòd multa à veritate aliena cōtineat. Teſtimoniū, quod citat Ioan. Lucidus pro confirmanda ſententia Philonis ex reuelationibus B. Brigitæ lib. 3. c. 19. interpretandum eſt, non eſſe ſermonem de poſteritate Salomonis, & regni ſucceſſione, ſed de regni integritate, quod in filio eius Roboam diuiſum eſt: tantum enim ait: non eſt completa in eo (ſcilicet Salomone) promiſſio propter ingratitudinem eius.

Quomodo Ioſias Iechoniā, atque eius fratres in trāſmigratione Babylonis gignere potuerit.

1. Paral. 3.

Tertium dubiū in hac teſſeradecade in eſt illis verbis: *Ioſias aūt genuit Iechoniam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.* Quomodo ſcilicet Ioſias Iechoniam iuſtū, atq; eius fratres in trāſmigratione gignere potuerit. Quod vt magis intelligas, aduertendum, fratres Iechoniæ nominatim hic nō exprimi, quoniā infelices fuerūt, atque immaturo interitu de medio ſublati, vel in captiuitatē abducti: in genere tamen nominantur honoris Ioſiæ viri ſanctiſſimi gratia: propter quem etiā tres ex illis regnauerūt, nempe Ioachaz, Ioacim, & Sedecias, vt habes in 4. Reg. libro, & omnes captiui ducti sūt in Aegyptū, vel in Babylonem: primus à Nechao Aegypti Rege, in Aegyptū; alij verò duo in Babylonem, à rege Nabuchodonoſor. Libro tamen Paral p. 1. plenius genealogia Ioſiæ cōſcribitur, quatuorq; filiæ Ioſiæ ponūtur. Hęc enim verba ſunt: *Filij aūt Ioſiæ fuerunt primogenitus Iohannan, ſecundus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellum. De Ioacim natus eſt Iechonias & Sedecias.* Hæc ibi.

Cur tacitè Iechoniæ fratres, & nilii in genere ex preſſi quantū modo.

4. Reg. 23. 24. & 25.

1. Par. 3.

Primus filius Ioſiæ Regis.

Primus itaq; filius Ioſiæ eſt Iohannan, qui mortuus eſt ante Ioſiam patrem, nec regnauit, neque de eo quicquam libri Reg. quod pręcipuè intendunt reges Iuda, Iſraeliſque perſcribere, neq; iſte habet aliud nomē, nec pater eſt Salathiel, vt quidam arbitrantur.

Secundus.

3. Eſdr. 1.

Secūdus eſt Ioachaz, qui Iechonias dicitur apud Eſdram, mortuo enim Ioſia, dicitur: *Et aſſumentes, qui erant ex gente Iechoniā filium Ioſiæ, conſtituerunt Rege pro Ioſia patre ſuo, cum eſſet annorum triginta trium, & regnauit ſuper Iſrael menſibus tribus. & amouit eum Rex Aegypti ne regnaret in Hieroſolymis &c. Et conſtituit Rex Aegypti Ioacim fratrem ipſius, Regem Iuda & Hieruſalem.* Hęc etiam hiſtoria ſub nomine Ioachaz ſcribitur in 4. Reg. volumine: atque hic Ioachaz vocatur Sellum Hieremia, & in hoc textu 1. lib. Paral. & dicitur ductus in Aegyptum, ac mortuus ibi iuxta fidē hiſtorię 4. Reg. lib. ac Hieremię, qui loquitur de eo ſub nomine Sellū. Quare non poteſt eſſe hic Iechonias pater Salathiel. Solum animaduertendum eſt hunc Ioachaz regnare cœpiſſe, cum eſſet annorum vigintitrium, vt tradit lib. 4. Reg. & 2. Paralip. in lib. tamen Eſdræ tertio dicitur cępiſſe regnare 33. annorum: quod falſum eſt, contraq; duos textus canonicos, cū tertius lib. Eſdræ ſit apocryphus, etſi editio Gręca forte incorrupta, & emendata, 3. Eſdr. 1. habeat 23. non 33. annorum. Ponitur autem in lib. Paral. 1. vt diximus, Sellū quartus filius, etiamſi iunior eſſet Ioakim, & ſenior Sedechia: quia Ioakim & Sedechias regnauit vterq; 11. annos; Sellum aūt, qui & Ioachaz, paucis tātùm menſibus regnauit, id eſt, tribus menſibus, & decem diebus, vt dicitur in 2. Paral. Tertius frater eſt, Eliakim, quē poſuit Nechao Rex Aegypti, Regem Hieruſalem pro fratre ſuo Ioachaz, à ſe ſublato & mutato eius nomine iuſſit vocari Ioakim: Atque hic nullibi vocatur Iechonias, quāquam id nonnulli contendant: qui quidem quoniam mortuus eſt in Hieruſalem, & ſepultura aſini ſepultus, vt habetur apud Hieremiam, haud poteſt eſſe Iechonias pater Salathiel quē genuit in Babylone. Quartus frater eſt Matthanias, quem Rex Nabuchodonoſor Sedeciam, id eſt, Dei iuſtitiam, voluit appellari: nempe quia iurauit illi fidelitatem, quando conſtituit eum Regem Hieruſalē, abducto Ioachin filio Ioakim, traductoq; eo in Babylonem. Hic ergo Sedecias nequaquā eſt Iechonias pater Salathiel, quia omnes filij Sedecię occiſi ſunt ante eū in Hieruſalē, ac ipſe Sedecias exoculatus ductus eſt captiuus in Babylonē: vt tradit lib. Reg. 2. & Hiere. Habes itaq; in ſumma, primum Ioſiæ filiū fuiſſe Iohanan; ſecundus Ioach. z, qui Iechonias appellatur apud Eſdram, & Sellū apud Hier. & li. Paral. 1. tertium Eliacim, qui poſtea Ioacim dictus eſt, quartum Sedeciam, qui Matthanias nuncupabatur: & tertius ac quartus fratres ſunt ex patre & matre, vt habes 4. Reg. primus & ſecundus ex patre, ſed non ex matre. Et mortuo Ioſia ſecundus, nempe Ioachaz, erat 23 annorū: & tertius, id eſt, Ioacim, erat 25. vt eodem lib. Reg. dicitur: Sedecias verò 9. annorum erat, qui cum regnare cœpit, vnū & viginti annos natus erat, vt ibidem dicitur. Poſt mortem Ioſiæ verò trāſierunt tres menſes regni Ioachaz, ac 11. anni Ioacim: itaque minor ętate frater Ioachaz ante regnauit, quàm Ioacim, qui maior erat. Et quartus frater Sedecias in regno ſucceſſit nepoti ſuo Ioachin vel Iechoniæ, qui filius erat Ioacim.

4. Reg. 22. Hiere. 22. 1. Par 3. 4. Reg. 23. Hier. 22. 4. Reg 23. 2. Par. 3.

3 Eſdr. 1. *1. Par. 3.* *2. Par. 36.* *Tertius filius Ioſiæ.* *2. Reg. 24. Hiere. 22.* *Quartus filius Ioſiæ.* *Quid ſonet nomen Sedeciæ.* *4 Reg. 25. Hier. 3. 4. Eſd. 1. Hier. 22. 1. Par. 3.* *4. Reg. 24.* *Supra 23.* *Infrà 24.*

Non eſſe eūdem Ioacim, ſeu Ioachim,

Ad cuius rei euidentiam aduerte, quod in lingua ſancta primus dicitur cum Coph,

& Ioachin apud Hebræos.

Ibidem.

Vtrumque nomen quid ſonet.

Ezech. 1.

1.*Par.*3.

Eſther. 2.

*Hier.*22.

& 37.

Philo in chronico.

Luc. 3.

4.*Reg.*25.

Neri quid ſonet.

Luc. 3.

& Mem יהויקים, ſecudus verò cum Caph, & Num יהויכין, & LXX. interpretes primum vocant Ἰωακείμ, alterum verò Ἰωαχίν: vt habes 4. Reg. volumine. Primus in Hebręo interpretatur, Domini reſurrectio, vel cõfirmatio; ſecundus verò, Domini præparatio, vel Domini firmitas. Et eadẽ eſt interpretatio alterius vocis יכניה, id eſt, Iechoniæ, ſecundus Ioachin interdum vocatur Ioachin in Hebręo, vt apud Ezechielẽ: ſicut ab eadem radice principali vtrunq; deriuatur nomen. Prædictus autẽ Iechonias, qui & Ioachin, frequẽter dicitur Choniahu, vt 1. Paral. & in lib. Eſther, & apud Hieremiã. Hic etiam teſte Philone, dicitur Neri, cuius mentio fit apud Lucã, & à populo hoc nomen accepit, poſt quã exaltari cœpit caput eius apud Euilmerodach, vt habet Regum liber 4. eo quòd lucerna Dauidici generis, quę extinguenda videbatur, in hoc iam eſſet reaccenſa: interpretatur namque Neri lucerna mea. Nam Salathiel ponitur apud Lucam filius Neri. Fuerunt igitur trinomines Ioachaz, Ioakim, & Ioachin. Primus enim, dictus eſt Iechonias, Sellũ, & Ioachaz: ſecundus dictus eſt Eleacim, Ioakim, & Iechonias à quibuſdam patribus; non tamen in ſacris literis. Ioachim autem dictus eſt & Iechonias, & Neri, etſi non in veteri Teſtamento, ſed à Philone, & B. Luca.

Philo. ibid.

Hieronymi ſententia de Ioſia generante Iechoniam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.

Euthym.

*Hiere.*22.

4.*Reg.* vlt. & *ſeq.*

Ad rem igitur. B. Hiero. per Iechoniam primũ intelligit Ioakim per Coph, & Mem & per ſecundum Ioachin per Caph, & nũc intelligit filium ipſius Ioacim, qui quidem tres, quos ſuperius diximus, fratres habuit. Atque ita intelligit in tranſmigratione, id eſt, ea imminente & inſtante; qua ratione etiam exponit Euthymius: vel id ponitur, pro ante, vt infra probabitur. Non vt trãſmigratio ſit mẽſura generationis, cum ante illam fuerint à Ioſia geniti, verùm vt tranſmigratio eſt menſura generatorum; nam illis viuentibus extitit, & omnes ferè tranſmigrarunt. Ioachaz namq; in Aegyptum abductus à Necho Rege fuit; at Ioacim dum duceretur in Babylonem, remiſſus eſt in Hieruſalem, ibique occiſus, & ſepultura aſini ſepultus. Sedecias autem verè ductus eſt in Babylonem. Poſt obitum ergo Ioſiæ Regis ad integram vſque in Babylonem tranſmigrationem fluxerunt in primis tres mẽſes regni Ioachaz, vndecim anni Ioacim, tres menſes Ioachin, atque vndecim regni Sedecię: qui implẽt ſummam annorum viginti duorum & menſium ſex. Quoniam verò primus Iechonias, ex Hieronymi ſentẽtia, qui & Ioacim, ante tranſmigrationem obijt: per Iechoniam gignentem, Salathiel poſt tranſmigrationem, intelligit Ioachin filium Ioacim nepotem Ioſiæ, qui dicitur Iechonias in primo libro Paralipom. ac in Hieremia. Sed hoc durũ quibuſdam videtur. Primùm ob interpretationem illam: *In tranſmigratione*, id eſt, ea inſtante, cùm ante eam eſſet annos natus triginta ſex: quia cœpit regnare anno ætatis ſuæ 25. & regnauit vndecim annis: deinde quia vult Ioacim vocari Iechoniã, quod nullibi dicitur in veteri Teſtamento: etſi Ioachaz frater Ioacim, atq; ipſo iunior, qui ante eum regnauit, vocetur Iechonias apud Eſram. Item quia admittit inſolitam æquiuocationem Iechonias, cum in hac genealogia nominatus, idem ſit ſemper qui dicitur genitus, & gignens: Quare non poſſunt eſſe duo Iechoniæ, ſed vnus tantum.

Hieron. ibid.

4. *Reg.* 24.

1. *Par.* 3.

Hier. 24.

& 28.

Duo proponuntur, eius opinionis incommoda.

3. *Eſdr.* 1.

Altera ſententia probabilior.

Autor. oper. imperfect. in Matth. hom. 1. *to.* 21. *operũ B. Chryſoſt.*

1. *Par.* 3.

Hier. 22.

& 28.

4. *Reg.* 24.

Ibidem.

Supra 23.

Hier. 22.

4. *Reg.* 21.

Ideo alia ſententia eſt autoris operis imperfecti in Matthæum, vnum tantùm Iechoniam ponẽtis, de quo primus liber Paralipom. ac Hieremias faciunt mẽtionem, qui alio vocabulo dicitur Ioachin in 4. Regum volumine: atque hic quidem verè genitus eſt in trãſmigratione Babylonis. Nã pater eius Ioacim longè ante mortuus erat; hic verò Ioachin cum eſſet obſeſſus à Nabuchodonoſor, conſilio Hieremię tradidit ſe in manus eius, & ductus in Babylonẽ; vbi potuit generare Salathiel. Itaq; iuxta hanc ſententiam omittitur Ioacim pater eius, vt malus Rex, & à Pharaone cõſtitutus, ſepulturaq; aſini ſepultus. Nam ſi propter commixtionem generis, quam Ioram cum Athalia filia Achab fecit, prætermiſſi ſunt filij tres Ochoziæ, videlicet Ioas, Amaſias, & Azarias: ita & Ioacim prætermiſſus eſt. Et ſicut Ioram genuit Oſiam non quidẽ proximè, ſed per medios alios tres ſupradictos; ita Ioſias intermedio Ioacim genuit Iechoniam. Nec obſtat dictum Euangeliſtæ. *Fratres eius.* Siquidem primo Paralipomenon propter Iechoniam ponitur Sedecias filius Ioacim, & fortaſſe alij, quorum nulla memoria extat: neque enim omnia literis cõſignata ſunt, ſed ea tantummodo, quę ad doctrinam noſtram eſſe iudicabat accommodata. Vel etiam aptè dici poteſt, Ioachaz ac Sedeciam patruos eius, eorumque filios more ſcripturarũ appellari fratres Iechoniæ, quomodo Loth, & Abraham fratres dicuntur: dixit quoq; Iſaac ad Eſau de Iacob: *Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui*, ſcilicet nepotes ex fratre.

Obiectiones quædam in contrarium diluuntur.

1. *Paral.* 3.

Patruos, atque filios fratres ſcriptura conſueuit appellare.

Gen. 13.

Infra 27.

II. Obiectio.

Hiere. 22.

Neque etiam obſtat dictum illud Hieremię de Iechonia: *Scribe*, inquit, *virum iſtum ſterilem, virum, qui in diebus ſuis non proſperabitur. Nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid*, &c. Intellige

Illud Hieremiæ de Iechonia dictum, nō erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid: quem ſenſum habeat.

de temporali, & conſueto modo regnandi, quo de ibidem eſt ſermo. Non ergo Iechonias dicitur ſterilis, eo quod non habuit ſemen: ſed quia non habuit regium ſemen ſibi ſuccedens in regno, verum ſucceſſit ei patruus ſuus Sedecias. Ac ductus Iechonias in Babylonem, ibi genuit: quia vt liber 4. Regum tradit, translata eſt vxor eius cum eo, non autem filij, quos nō habebat, quod annorum octodecim eſſet. Chriſtus autem etſi ſit ex huius ſemine; & Angelus dixerit virgini ſeſſurum ſuper ſolium Dauid patris ſui: loquitur Hieremias de ſolio, & regno Dauidis temporali, quali Chriſtus non regnauit.

4. Reg. 25.

Luc. 1.

III. Obiectio.

Nec item illud quicquam obſtat: quoniā alias, ſi non ponuntur duo Iechoniæ, vel ſecunda, vel tertia quaterdena non conſtaret perſonis quatuordecim. Sed hunc modum paulò pôſt diſſoluere conabimur; vbi etiam, qua ratione ruēda ſit B. Hieronymi ſententia, explicabitur: præpoſitio, in, pro ante, accipitur, vt alibi capi conſueuit, vt Exod. 12. *In die primo non erit fermentatum*, id eſt, ante diem primum, & Gen. 2. *Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum*, id eſt, ante diem ſeptimum, ita hic: *In tranſmigratione*, id eſt, ante, ſiue inſtante tranſmigratione.

Eraſmi in illud In tranſmigratione Babylonis, obſeruatio leuicula.

Illud verò minutum eſt, quod Eraſmus vertit: *In demigratione in Babylonem*, vel in exilio Babylonico, quaſi eſſet periculum, ne putaremus Babylonem tranſmigraſſe: ceu cum dicitur, captiuitas Aegypti, intelligamus Aegyptum captiuarā. Certè Græca lectio ſic habet, Ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος. non ait, εἰς Βαβυλῶνα. Et Græca præpoſitio, μετὰ. ſemper trans vertitur, vt μεταφορὰ, vel μετάθεσις, id eſt, translatio, vel tranſpoſitio.

Tranſmigrationem potius quam exiliū, vel captiuitatē cur verterit noſter interpres.

Potius dixit Interpres noſter, tranſmigrationē Babylonis, quàm exilium, vel captiuitatem: quia Iechonias ſua ſponte diſceſſit in Babylonem cum populo, Ioakim verò vinctus catenis duabus ductus eſt in Babylonē, vt tradit lib. 2. Paralip. *Sedecias captiuus ductus eſt*.

2. Par. 36.

Μετοικεσία. Græcè quid.

Denique exilium Græcè dicitur φυγὴ, vel φυγαδεία: μετοικεσία, propriè eſt tranſmigratio: quam vocem Euangeliſta vſurpauit, tum vt alluderet ad Prophetas, qui illa frequenter vtuntur, hoc eſt, ad LXX. interpretes, vt Hierem. 9. & 29. & Ezech. 12. & 4. Reg. 25. dicitur: *Factum eſt in anno triceſimo ſeptimo tranſmigrationis Ioakim regis Iuda*: & Ezec. 1. initio: *Ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis regis Ioakim*, imo tranſmigratio dicitur populus tranſmigratus, de quo cap. 3. idem ait: *Ingredere ad tranſmigrationem*. Et cap. 11. *Locutus ſum ad tranſmigrationem*, & Daniel vocatur homo de filijs tranſmigrationis Iudæ.

Dan. 2.

Eraſmi pro ſua illa obſeruatiuncula inepta ratiuncula.

Nec verum, quod annotauit Eraſmus; tranſmigrationem pro exilio, vel captiuitate ab Euangeliſta appellatam, vt verbi lenitate rei triſtitiam mitigaret: ſed potius vt oſtenderet Hebræos nō perinde vt exules & captiuos in Babylonem abductos, ſed vt incolas & peregrinos, quos vt bellicoſos & imperij alieni impatientes Rex Chaldæorum cognouerat; & idcirco in regionem ſuam tranſtulerat.

Captiuitatis babylonicæ magis quam Aegyptiacæ cur meminerit Euangeliſta.

Secundum Chryſoſtomum verò non meminit captiuitatis Aegyptiacæ, vti Babylonicæ: quia antiqua illa, hæc recens: illam non ſunt paſſi propter ſua delicta, vt iſtam ſecundam: de illa rurſus egreſſi cum ſignis, & portentis Moyſe duce, quibus rebus caruit ſecunda hæc à Babylone liberatio.

Chryſ. hom. 3. in Matt. to. 2.
Gen. 15.
Exod. 7. & ſeq.

Harum trium teſſeradecadū numerus quomodo conſtet.

Quartū dubium eſt in illis verbis: *Omnes itaque generationes ad Abraham vſq; ad Dauid, &c.* Quæritur enim de numero horū trium teſſeradécadum, & qua ratione in qualibet earum inueniātur quatuordecim perſonę. Hoc enim dubium etſi à B. Matth. poſt tres quaterdenas recitatas eſſet ponēdum, meritò tamen hoc loco, & in ſecūda hac teſſeradecade eſt exponendum. Nam in prima quidem ſi Abraham, qui genitus ponitur (licet non dicatur) & qui generat Iſaac, pro prima perſona cēſeatur, & Dauid Rex pro vltima, ſi rectè enumeres perſonas, quatuordecim inuenies: in ſecunda verò, inchoando à Salomone, difficile eſt inuenire quatuordecim, niſi comprehendas Iechoniam cum fratribus pro vltima & quartadecima.

Gen. 21.

Iechoniam filium Ioſię vnde conſtet Salathielis filium non fuiſſe.

Sed ſi ita enumerentur, Iechonias rurſus non eſſet, vt caput tertiæ quaterdenæ cenſendus: tantumque Chriſto incluſo tredecim inuenirentur perſonę. Iechonias ergo, quem genuit Ioſias, non poteſt idem ille eſſe, quem genuit Salathiel: quia ſi idem eſſet, vel in ſecunda, vel in tertia teſſeradecade, non eſſent, niſi tredecim tantū perſonę.

II. Ratio

Deinde illius Iechoniæ, qui genuit Salathiel, nulli in ſcripturis leguntur fratres, ſed vnus tantùm Sedechias in libro Paralipomenon 1. memoratur, cùm Matthæus fratrum peculiarem fecerit mentionem propter aliquid de illis ſcriptum, quod ſuo deſeruiret propoſito ſcopo.

1. Paral. 3.

Solutio I.
Hier. in cap. Matt. 1. to. 9. mutio.

Duplex huius nodi ſolet afferri ſolutio. Prima quidē, aſſerendo cum beato Hieronymo, & cum Epiphanio, vitio ſcribarum errorem in ſecundam hanc quaterdenam irrepſiſſe, & vnam integram genealogiam fuiſſe omiſſam, nempe: *Ioſias autem genuit Ioakim. Ioakim autem genuit Iechoniam, & fratres eius*. Quem modum vt planius perſpicias, lubet Doctorum verba ſubſcribere. Ait enim Epiphanius in Epicureos: *Poſtea*

Ezechias genuit Manaſſe, Manaſſes Amon, Amon Ioſiam, Ioſias Iechoniam, qui & zelum appellatur. itemq; Amaſias dicebatur. Hic verò Iechonias genuit Iechoniam appellatum Sedeciam, Epiphan. lib. 1. in hæreſin. 8 circa fin. *& Ioachim. Et nemo de hoc ambigat, imò potius miretur exactam rationem hoc loco vtiliter ſtudioſis expoſitam, qui Chriſtiana doctrina gratia ſyncera exemplaria contingere volunt. Qui ſanè ſtatim cum vtilitate beneuoli eſſe cogentur, vbi lustrati fuerint dictum hoc, quòd à quibuſdam indoctis rerum Euangelicarum ad ambiguitatem, velut emendandi gratia deletum eſt. Nam cum ſanctus Matthæus trifariam enumeret generationes, & ab Abraham vſque ad Dauid recenſeat quatuordecim generationes: duo priores numeri clari reperiuntur, nullum defectum habentes: ad Iechoniani enim tempora continent. Verùm tertius numerus, non ita quatuordecim generationum reperitur, vt iuxta ſucceſſionem nominum complementum habeat, ſed decem & trium. Nā aliqui Iechoniam cum altero Iechonia reperientes, numerum duplicatum eſſe putauerunt. Non erat autem duplicatio, ſed numerus clarus: ex nomine enim patris filius nominatus fuit Iechonias Iechonia. Itaque detracto proprietatis ſtudio vno nomine, ex ignorantia huc delati defectuoſum fecerunt propoſitum argumentum, iuxta numeri quatuordecim nominum promiſſionem, & multi experimenti habitum corruperunt.* Hæc ille.

Vnde defectus vnius generationis in tertia quaterdena genealogiæ Saluatoris ſecundum Epiphan.

B. Hieron. in cap. Dan. 1. to. 5. prope fin.

B. Hieronymus in Danielem tractans illa verba: *Anno tertio regni Ioakim Regis Iuda*, & reliqua: *Nemo igitur*, inquit, *putet eundem in Danielis principio eſſe Ioakim, qui in Ezechielis exordio Ioachin ſcribitur. Iſte enim extremam ſyllabam Kim habet, ille chin. Et ob hanc cauſſam in Euangelio ſecundum Matthæum vna videtur deeſſe generatio, quia ſecunda τεσσαρεσκαιδεκάς in Ioakim deſinit filio Ioſiæ, & tertia incipit à Ioachim filio Ioakim. Quod ignorans Porphyrius, calumniam ſtruit Eccleſiæ, ſuam oſtendens imperitiam, dum Euangeliſtæ Matthæi arguere nititur falſitatem.* Idem Hieronymus in Matthæum: *Si voluerimus*, inquit, *Iechoniam in fine primæ* (legendum puto, ſecundæ) *teſſeradecadis ponere, in ſequenti non erunt quatuordecim, ſed tredecim. Sciamus igitur Iechoniam priorem ipſum eſſe, quem & Ioacim, ſecundum autem filiū, non patrem. quorum prior per k, & m. ſequens per ch. & n ſcribitur, quod ſcriptorum vitio, & longitudine temporum apud Græcos, Latinoſque confuſum eſt.* Hæc ille. Cernis quam confidenter hi duo patres aſſerant locum corruptum, & omiſſam eſſe propter ſimilitudinem vocum, vnam genealogiam Ioakim: quam ſi addideris in ſecunda quaterdena, inuenies iuſtum numerum quatuordecim perſonarum in ſecunda, ac totidem in tertia, incipiendo à Iechonia filio Ioiakim vſque ad Chriſtum

Vnde falſus Porphyrius, Euangeliſtæ Matth. in genealogia Saluatoris arguere nititur falſitatem.

Idem. tom. 9.

Vt conſtet ſecunda teſſeradecas.

incluſiue. Atque hanc ſententiam confirmat Græcus codex numero ιδ. hoc eſt, 14. aſſignatus à Robert. Stephano, qui habet Ἰωσίας δ' ἐγέννησε τὸν Ἰακεὶμ, Ἰακεὶμ δ' ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν. Ambroſius libr. 3. in Lucam ſub finem: *Cùm duodecim generationes in tertia teſſeradecade, vſque ad Ioſeph tantum inueniret, dicit terminandas eſſe in Chriſti decimatertia generatione.* Et ſubdit: *Sed nihil refert vtrum in duabus generationibus, an vna mendacium ſit. Tamen ne hic quidem cæcum aliquem ſcopulum, aut naufragium inuenias veritatis, duos Ioachin, hoc eſt, duos Iechonias fuiſſe hiſtoria indicat: vnum ante tranſmigrationem, alterum in ipſa tranſmigratione generatum, id eſt, patrem & filium. Ergo pater inter generationes ſuperiores eſt computatus, qui ſucceſſit Ioſiæ: filius inter poſteriores, qui ſucceſſit patri, id eſt, nepos Ioſiæ.* Et poſtquam probauit ex libris Regum duos eſſe Ioachim, ſubiungit: *Non igitur ſuppreſſit alterum Euangeliſta, ſed vtrunque ſignauit, quod vterque Iechonias dictus ſit. Ita addito iuniore Iechonia generationes quatuordecim computantur.* Hæc ille: quæ proximè accedunt his, quę à beato Hieronymo, Epiphanioque dicuntur. Ad hęc autor operis imperfecti in Matthæum, homilia prima: *Talis*, inquit, *eſt ordo: Ioſias genuit Eliacim poſtea vocatum Ioakim, Ioakim autem genuit Iechoniam. Secundum ergo regnorum ſtructuram Ioakim eſt decimaquarta à Salomone, & ipſe eſt filius Ioſiæ. Iechonias autem primus vſque ad Chriſtū, qui verè non fuit filius, ſed nepos, filius Ioakim.* Et ita idem tradit ferè quod alij patres. Sed paullò pòſt ab hac ſententia declinat, ponendo vnum Iechoniam nepotem Ioſiæ, quem bis cenſet numerandum in ſecunda ac tertia teſſeradecade. In ſecunda quidem vt Regem, in tertia verò vt priuatam perſonam: *Quia ſi*, inquit, *Iechonias numeretur in tertia extra lineam Regum Iuda, cùm eſſet Rex, numeraretur in tertia. Et ideò ſatius eſt, vt ponatur, vt Rex in ſecunda, & iterum, vt priuatus in tertia, quod abſurdum videtur.* Sed certè nimis ſubtiliter hęc ille pōderauit. Quemadmodum enim in prima teſſeradecade numerum decimumquartum complet Rex Dauid, antequam ſecundam Regum teſſeradecadem contexat: ſic minimè repugnat in tertia numerari Iechoniam Regem, qui paucis menſibus tantum, nempè tribus regnauit, & captiuus ductus eſt in Babylonem, vbi potius perſonam captiui & priuati hominis ſuſtinuit quam Regis, vt meritò inter priuatos tertiæ teſſeradecadis cōnumeretur. Quod autē exiſtimat autor ille Euangeliſtam ſuppreſſiſſe nomē patris Iechoniæ, id eſt, Ioakim de numero Regum, quia non populus Dei conſtituerat eū

B. Ambroſ. tom. 1.

Duo Iechoniæ in ſcripturis memorantur.

Tom. 2. operū D. Chryſoſt.

Autoris imperfecti in Matthæum ... ſolutio.

Eiuſdem inepta ratio reiectus, cur nomē patris Iechoniæ ſup.

Regem,

Regem, ſicut erat conſuetudo, ſed Pharaonem per potentiam, ac proptera apud eum Regem non fuiſſe, debili nititur fundamēto: nam ſimili ratione neque paruus eius Sedechias inter Reges eſſet enumerandus, qui non fuit à populo Dei conſtitutus Rex, ſed per potentiam Nabuchodonoſor Regis. Habes itaque ſolutionem prioris dubitationis atque huius poſtremæ, rationemq́ue tuendę ſententiæ B. Hieronymi.

4. Reg. 23.

Familiare vitium ſcribarũ.

Quanquã, vt verum fatear, ſi textus Græcus, & Latinus ſic haberet, nimirum: *Ioſias genuit Ioakim, & fratres eius.* Ioakim verò genuit Ioachim: vel ſic, Ioſias genuit Iechoniam, & fratres, &c. Iechonias autē genuit Iechoniam: facilius error librariorũ credi potuiſſet omittentiũ alteram generationē, cum procliue ſit ſcriptoribus, vbi duo verſus incipiũt ab eadē dictione, alterum prætermittere: non ſic aũt quando verſus incipiunt à diſſimilibus dictionibus: vt ſi dixiſſet: *Ioſias genuit Ioakim, Ioakim autem genuit Iechoniã,* vt habet græcus codex: tamē & in his quæ à diuerſis incipiũt dictionibus, quãdoque etiam contingit error, vt hic accidiſſe putant Epiphan. atque Hieron. Neque verba Hieronymi in Matth. ſic ſiniſtrè interpretanda ſunt, vt putauerit duos Iechonias fuiſſe, alterum patrem, filium alterũ; cùm ſciret vir ille doctiſſimus, patrem nunquã in ſcripturis dictum eſſe Iechoniam, ſed tãtùm Eliakim, quem Aegypti rex voluit appellari Ioakim, qui pater fuit Ioachim ſiue Iechoniæ illius, qui poſt trãſmigrationem genuit Salathiel. Hieron. ergo ſuper Matthæum ponēs duos Iechonias, magis reſpexit ad rem ipſam, quæ in duabus, nempè patris & filij perſonis conſiſtit, nimirum Ioakim, & Ioachim; quàm ad vocē, quaſi vterque appellatus eſſet Iechonias. Tãetſi Hieronymus illud inſinuare videatur: Epiphanius verò, & Ambroſius apertiſſimè, vt rē certam, tradũt duos fuiſſe Iechoniæ nomine nuncupatos. At Euthymius per Iechoniam filium Ioſiæ intelligit Ioachaz, quem lib. 3. cap. 1. Iechoniam appellat, & ab iſto deſcendiſſe ait Iechoniam: de quo hic mētio fit: quodq́ue hic Iechonias ſit alius à Iechonia filio Ioakim. Addit prætereà, primum Iechoniam, ſiue Ioachaz in Aegyptũ abductum captiuũ per regem Pharaonem: ſed poſtquã Aegyptij à Nabuchodonoſor Rege fugati ſunt, trãslatum eſſe & Iechoniam in Babylonem, & in ea genuiſſe Salathiel. Hęc ille. Quæ certè implicata ſunt valdè, & ſine ſcripturæ teſtimonio dicta videntur: nam à principio videbatur duo ponere Iechonias: in his verò poſtremis verbis vnum tantum ponit. Item nulla generatio Ioachaz in ſacroſancta ponitur hiſtoria. Adhæc Ioachaz ductus eſt in Aegyptum captiuus, & ibi mortuus, vt refertur 4. Reg. 23. iuxta Hebręã veritatē, & LXX. interpretes: licet noſtra verſio id non habeat. Habet tamen apertiſſimè Hieremias. qui cap. 22. ita prædicit: *Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Ioſiæ regis Iuda, qui regnauit pro Ioſia patre ſuo, qui egreſſus eſt de loco iſto, nō reuertetur huc amplius: ſed in loco, ad quem trãſtulit eum, ibi morietur.* Et ibi mortuus eſt.

Hieronymi ratio ſuperius allata quomodo conſtet.

Hieron loco productio.
Epiphan. ibid.
Ambr. eodem loco.
Euthym. in Matt. c. 1.

Dicta opinio quas patiatur difficultates.

4. Reg. 23.

Hierem. 22.

Quanquam intelligo alios Patres aliam huiuſmodi diſſoluendi rationem inueniſſe, quam libenter commemorabo. Beatus itaque Chryſoſtomus in Matthæum in homilia, id eſt, operis imperfect. vt illi tribui ſolet, & B. Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euang. cap. 4. cenſent Iechoniam bis eſſe computandum: ſemel quidem in ſecunda teſſeradecade, & iterum in tertia, eo quod ſit velut in angulo quodam inter duas illas teſſeradecades poſitus. Porrò alij ſentiunt bis eſſe Dauidem numerandum, ſemel in prima vt priuatum hominum (tametſi textus repugnare videatur, quia dicitur: *Ieſſe autē genuit Dauid Regem*) iterumque in ſecunda, vt regem: atque ea ratione inueniuntur quatuordecim perſonę in ſecunda teſſera decade excluſo Iechonia, ſeruando ꝓ principio tertię quaterdenæ. Quod autem quidam dicunt (inter quos eſt Theophylact.) transmigrationem Babylonis, quaſi vnam perſonã eſſe cõputandam: ridiculum eſt, & dignũ exploſione. Rurſus illud, quod idem autor ex aliorũ ſententia aſſerit, Virginem Mariam poſſe cenſeri, vt impleatur tertia quaterdena, inſolens eſt, atque à ratione genealogiæ alienum. Alioqui & Thamar, Rahab & Ruth eſſent computandæ. Et quod Iechonias non videatur bis numerandus, inprimis probari poteſt: quia Iechonias improbus homo fuit, & indign⁹ qui vel ſemel nominetur, quem Dominus virũ abdicatũ, & ſterilem, & qui in diebus ſuis nõ proſperabitur, ne erit de ſemine eius, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, ſcribi iuſſit à Hierem. cap. 22. & 2. Paralip. vlt. Deinde qui ſeruus & captiuus fuit Nabuchodonoſor, ac ne vix quidem Rex: tantùm enim regnauit tribus menſibus, 4. Reg. 24. Item demum in tota genealogia hoc obſeruatur, vt ſinguli bis nominentur: prius quidē, vt geniti, deinde vt genitores: excepto Abraham primo huius generationis principio, qui ponitur vt gignens tantũmodo: excepto etiã Chriſto, qui tantum vt genitus deſcribitur. Namq; Ioſeph & Maria ſimul, vt cõiuges, & cõtribules. ſumpti ſub vtraq; conditione, nempe gignentis, ac geniti, poſiti ſunt. Ex qui

III. Solutio nõ inepta circa ſupplementũ ſecundę quaterdenæ.
B. Chryſ. ho. 1.
Auguſt. to. 4. ante med.
Catharinus.
Gagneus.
Titelman.
Aliæ quædam ineptæ ſolutiones atque ridiculę reijciuntur.
Theophyl. in Matthæum.
Ibidem.
Ibidem.
Hierem. 22.
2. Paral. 36.
4. Reg. 24.
In genealogia Chriſti integra quid obſeruandum.

verisim le

veriſimile ſit in hoc nomine Iechoniæ eundem vtrobique intelligendum, nempe Ioachim filiũ Ioakim; quẽ Hieremias Iechoniam vocat, & lib. 1. Paral. cap. 3. Non ſolũ ergo non eſt bis Iechonias cẽſendus, ſed neque fingendũ alium eſſe Iechoniam ſecundæ, alium tertiæ teſſeradecadis: quia ſic vnus poneretur tantũ genitus non generãs, alter generans non genitus. Si autẽ dicatur vna deeſſe generatio Ioakim, cũ à B. Hieronymo vterq; poſitus erat, vt genitus & generans. Vides quantum laborent iſtæ ſolutiones, vt illa, quòd Dauid ſecundò ſit enumerandus: quod gratis dici videtur, nec vllo exemplo ſcripturæ, aut ratione firma nititur. Nam quod iterum ſit numerandus Dauid in linea Regum, vt Meſſias ex linea regia intelligatur prodijſſe, nihil ſtringit: quòd ſatis in prima teſſeradecade appellatur Rex, cum dicitur: *Ieſſe aũt genuit Dauid Regem.* Etſi aliquid in ſpeciem fauere videatur textus, qui ait: *Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid, vſque ad tranſmigrationem Babylonis: generationes quatuordecim.* Videtur enim initium poſterioris, facere finẽ prioris. Sed eadem ratione Iechonias bis eſſet numerandus, ſemel in ſecunda, & iterum in tertia: maximè quia in ſecunda ſupplendum eſt, & ſimiliter in tertia: *Omnes generationes quatuordecim* à Dauid vſque ad tranſmigrationem: & omnes ab illa vſque ad Chriſtum ſcilicet incluſum. Et quatuordecim dicit generationes, cùm tamen propriè ſint tredecim, cùm propriè generatio nõ ſit, niſi cùm vnus actiuè alium generat: ſed quatuordecim ſunt perſonæ generantes & genitæ. Et præpoſitio, *ad* cùm dicitur: *Vſque ad Dauid*, — *vſque ad transmigrationẽ*, — *vſque ad Chriſtum*: Intellige incluſo eo, vſque ad quem generatio protenditur. Et præpoſitio à vel ab, cùm dicitur, ab Abrahã & à tranſmigatione, incluſiuè accipienda: cùm verò dicitur in ſecunda teſſeradecade à Dauid, excluſiuè, cùm ad primam ſpectet theſſeradecadem, non ad ſecundam. Fateor tamen magis mihi placere hanc ſententiam de Dauide bis enumerando, quã de Iechonia eodem ſemel, atque iterum deſcribendo, cùm prima ſententia Hieronymi non poſſit conſiſtere. Inquirant tamen pro ſuo arbitrio lectores, ſi fortè inuenerint, quam magis probent ſententiam.

1. *Paral.* 3.
Vnde perſpicuum fiat, vnũ & eundem eſſe Iechoniam ſecundæ ac tertia teſſeradecadis.
Impugnatur ſolutio dicentium, Dauid vt conſtituat quaterdena, bis eſſe numerandum.
2. *Par.* 2.
Ruth. 4.
Generationes quatuordecim à Matth. cum eſſe tredecim conſtet, quomodo dicantur.

Rectè autem filius Dei Meſſias ex Regũ progenie oriri voluit; nimirum qui Rex erat futurus orbis vniuerſi, iuxta illud: *Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum*: in cuius femore ſcribendum erat: *Rex regum, & Dominus dominantium.* Cumque homines cæteri tantummodo, dum viuunt, regnent, & per mortem regno ſpolientur, ac cedant: ſolus Chriſtus eſt, qui duo prorſus admiranda in regnando habet: nam & antequam naſceretur, in ſuis & per ſuos regnauit. Rurſus per mortem ſublatus fœliciſſimè regnat per fidem in cordibus hominum, tum per ſuos miniſtros, atque Eccleſiæ Catholicæ paſtores & rectores. Hunc igitur Regem amplectamur, eius legibus ſubijciamur: quoniam per eum ſolum datur nobis libertas à captiuitate Babylonica, & reditus ad æternam patriam illam, promiſſamq; terram viuentium, ad quam vt nos Pater æternus clementer ſuſcipiat, præſtet ipſe nobis Rex Ieſus Chriſtus, qui cum Patre & Spiritu ſancto, viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amẽ.

Cur Chriſtus è regia voluerit ſtirpe deſcẽdere.
Pſalm. 71.
1. *Tim.* 1.
Apoc. 17.
Regni Chriſti duæ prærogatiuæ.
Epheſ. 4.
Chriſtum Regem agnoſcẽtes ſuſcipientesque, quid aſſequentur.

TRACTATVS XXVIII.

In Matthæi genealogiam, explicans difficultates, quæ occurrunt in tertia teſſeradecade.

Matth. 1.

QVemadmodum in prioribus quaterdenis modos præcipuos diſſoluere aggreſſi ſumus, idem & in hac tertia nobis præſtandum eſt. Et quidem illud primo loco diſcutiendum eſt, vnde B. Matthæus has tertiæ teſſeradecadis genealogias acceperit, cùm in ſacris litteris non inueniãtur? Reſpondemus, infidelitatis ſignum videri poſſe, fidẽ ab Euangeliorum ſcriptoribus, qui afflatu diuino ſunt locuti, repoſcere. Sed quoniam reſpõſio hæc viro Catholico ſatisfaciet, non Iudæo, dicendum eſt, hoc accepiſſe Matthæum ex annalibus Iudæorum, qui in templo aſſeruabãtur: quo pacto Venetijs filij nobilium in Cõmentarijs publicis, qui penes Sacerdotes ſunt, ſcribũtur, vt, cùm tempus feret, nobilium gaudere priuilegijs poſſint. Erat verò Iudæorum natio harum genealogiarũ ſtudioſiſſima, non ſolùm propter oriturum Meſſiam ex tribu Iuda, & familia Dauid: vel ne tribus inuicem cõmiſcerentur per coniugia; ac ne hæreditates vnius tribus ad alteram deuoluerentur, ob quam etiam cauſſam inſtitutum eſt, vt quæcunque alienata quondam fuiſſent bona, in anno Iubilæi redirent ad hæredes eiuſdem familiæ: ſed maximè tamen, vt agnoſcerentur veri Sacerdotes ex familia Aaron, qui poſſent in templo miniſtrare, & edere de ſanctificatis; præſertim quia extraneos miniſtrare attentantes occidebat Dominus, vt conſtat ex his, quæ habentur, Num. 3. & 18. & in totum etiam populũ excandeſcebat ira Domini, vt nar-

Vnde nam tertio quaterdenæ ſint genealogiæ à Matthæo deſumptæ.
Iudæi cur tanto ſtudio genealogijs vacarent.
Num. xit. & ſeq.
Num. 3.
Infra 18.
Supra. 1.

ratur

ratur Num. 1. Vnde apud Eſdræ libru primum, cap. 2. & 2. lib. item Eſdræ cap. 7. ac 3. & lib. eiuſdem cap. 5. quidam deiecti ſunt de Sacerdotio, quia non potuerunt genus ſuum indicare.

Ad quos de genealogijs eorū quæſtiones huiuſmodi pertinerent.

In huiuſcemodi porrò cõtrouerſijs periti erant & verſati ſummi Sacerdotes, liteſque omnes de poſſeſſionibus & genealogijs pendentes ſummi ſacerdotes in primis iudicabant, quos penes iſti erant genealogiarum cõmentarij. Quare in priori Eſdræ, ac poſteriore volumine in citatis capitibus quidam à ſanctificatorũ vſu prohibentur: donec ſurgeret Sacerdos doctus, atq; perfectus, qui nimirum calleret veritatem progenierum. Atque hic quidem eſt liber, de quo 1. Paral. 9. dicitur: *Vniuerſus Iſrael dinumeratus eſt*, & ſumma eorum ſcripta in lib. Reg. Iſrael, & Iuda: apud Ezechiel. cap. 13. de pſeudoprophetis pronuntiatur, quòd in ſcriptura domus Iſrael non ſcribẽtur, id eſt, manebunt ſine progenie. Ergo hic liber genealogias continens, aſſeruabatur in archiuis templi (ſicut liber de iure regni factus ſub Saule 1. Reg. 10.) & manſit liber cuſtoditus in ſanctuario, loco ſacro, & publico, & minus de fide ſuſpecto.

1. Par. 9.

Ezech. 13.

Liber genealogiarum Iudaicarum vbi ſeruaretur.

1. Reg. 10.

Euſebij. Herodem Aſcalonitam Iudaicarũ libros genealogiarum combuſſiſſe, ſcribentis dictum quomodo verum ſit.

Quod ergo refert Euſebius Cæſarienſis lib. 1. cap. 7. ex Africani hiſtoria, in qua eſt ſermo de Chriſti cognatis, Herodem alienigenam regem Iudææ, illos omnes libros igne combuſſiſſe, ne generis ſui cognoſceretur obſcuritas, certè vel falſum eſt: vel partem aliquam combuſſit, non omnes libros: nam veriſimile eſt, multos illarum ſtudioſos occultaſſe: vel, ſi vniuerſos combuſſit, quæ minor eſt probabilitas, memoriæ tamen recentis cauſſa retinebãtur. Hinc Luc. 2. *Oportuit ſingulos ſecundum diſtributionem tribuum & familiarum deſcribi; atque nomina ſua illos profiteri.* Nunc autem cùm cõfuſæ ſint tribus & familiæ, nec amplius ſit Bethlehem in rerum natura, fit vt vanum ſit genealogiarum ſtudium & inueſtigatio.

Luc. 2.

Genealogias Lucas minimè ſcripturis contentas, quas commemorat, vnde mutuatus ſit.

Simili ratione reſpondendum eſt, ſi quis quærat, vnde Lucas hauſerit tot genealogias, quæ in ſcripturis non extant. Hauſit enim ex publicis commentarijs, vti Philo Iudæus in ſuo Breuiario Duces omnes enumerat à Zorobabele vſque ad Chriſtum, eodem ordine, eiſdemque nominibus, quibus adpellauit eos Lucas, Zorobabel autem præfuit annis 58. Reſa annis 66. Iohanna annis 53. Iuda 14. Ioſeph 7. Semei 11. Mathathias 12. Nahat 9. Nagge 10. Heli 8. Nahum 7. Amos 14. Mathathias 10. Ioſeph 66. Ioãnes 6. Hos ſequuntur Leui, Melchi, Mathat, Heli, qui & Ioakim pater Mariæ: quibus, quia fortaſſe non præfuerunt, annos nullos aſſignat.

Iudæorum iudices qui, quãdiu præfuerint.

Secundo loco conſiderandum eſt quod dicitur: *Salathiel autem genuit Zorobabel.* Iſte Salathiel filius Iechoniæ, & pater Zorobabelis videtur differre ab illo Salathiele, cuius meminit Lucas, qui fuit filius Neri, & auus Reſa: niſi Neri ſit Iechonias. Hic etiam Zorobabel non eſt filius Phadaiæ fratris Salathiel, inter cuius filios nõ ponitur Abiud 1. Paralip. ſed alter filius Salathiel, vt Caietanus, atque alij tradunt. Etſi narrarentur omnes filij Salathiel in dicto libro, & ibi non nominaretur Zorobabel, exiſtimari poſſet iſtum eſſe filium Phadaiæ: ſed non omnes enumerantur. Vnde apud Ezram vocatur Zorobabel filius Salathiel, ad differentiam alterius filij Phadaiæ: & Aggæus, *Factum eſt verbum Domini*, inquit, *ad Zorobabel filium Salathiel.* Hieronymus in quæſt. ſuper Paralip. non idem eſſe ſentit in 1. Paralip. 2. Salathiel, & Phadaia. Et ita duo illi filij Zorobabel, nempe Moſolla, & Hanania, ijdem ſunt, qui à Matthæo, & Luca dicuntur Abiud, & Reſa. Quod etiam ipſe quoque Philo in Breuiario temporum cõteſtatur, nempe Abiud alio nomine dictũ Hananiam, & Reſam aliter vocatum Moſollam.

Salathiel quis ille qui genuit Zorobabel.

1. Par. 3.

Caietan.

1. Eſdr. 3.

Agg. 1.

Hieron. to. 3

Philo.

Alia tertia à quibuſdam producitur ſolutio: nempe Zorobabel filium naturalem eſſe Phedaiæ, legalem vero Salathiel. Sed illud profectò admiratiõe dignũ eſt, quod cùm 1. Paralip. 3. è Iechonia in finem capitis enumerentur 13. generationes, nullus tamen inueniatur, vel in nomine conuenire cum aliquo, qui deſcribitur à Matthæo, vel à Luca. Deinde illud quoque mirãdum eſt 13. enumerari à Matthæo genealogias, à Iechonia ad Ioſeph virum Mariæ, quomodo videlicet eas videre potuit Eſdras, qui libri illius creditur autor? Nam illæ continere videntur ſecundum communem generationis curſum 300. annos. Præterea, quorum illæ generationes ibi deſcribuntur: & num per 13. illas generationes, vltra quas nullius progenies in ſcripturis oſtenditur, ſignificare voluit Spiritus ſanctus Chriſtum venturum, qui eſt finis ſcripturarũ, & qui poſt 13. dictas genealogias deſcribitur, tandem veniſſe, & 14. ipſe compleuiſſe. Rogo prudentem lectorem, vt de his velit ſeriò cogitare, & aliquid ſolidi inuenire.

III. Solutio minus probabilis propter ea.

Finis ſcripturarum Chriſtus.

Generatio autem iſta Salathielis, & Zorobabelis fuit in Babylone, & Zorobabel reuerſus eſt in Hieruſalem. Zorobabel Interpretatur, alienus à confuſione: quia dux fuit eorum, qui egreſſi ſunt ab illa Babylonis confuſione, & captiuitatis ignominia. Hic diſcutiendum eſt dubium graue, ac magni momenti, ſpectans ad diuerſitatem

Salathiel vbi genuit Zorobabel, & hoc nomen quid ſignificet.

2. Eſdr. 12.

genealogiarum per Matthæum, ac Lucam deſcriptarum; an videlicet differant necne? etſi differunt, in quibus differant? & rurſus cur differant?

Matthæi inter, & Lucæ genealogias multiplex diſcrimẽ aſſignatur.

Ad primum igitur, dubium non eſt quin valde diſcrepent. Primum in perſonis, quia Matthæus Salomonem filium Dauidis, & Iacob facit patrem Ioſephi viri Mariæ, Lucas verò facit Nathan filium Dauid, & Heli parentem Ioſeph. Deinde differunt in perſonarum qualitate, & ſtatu. Nam Matthęus peccatores, & peccatrices ex infandis connubijs genitos ſuæ inſerit genealogię; at Lucas horum non meminit. Pręterea differunt in modo narrandi: nam hic deſcendendo, ille verò aſcẽdendo: hic vtitur verbo, genuit; ille verbo fuit. Adhæc diſcrimẽ eſt inter extrema. Siquidem Matthæus ab Abrahã incipit, & in Chriſtũ definit; Lucas verò à Chriſto inchoat, & terminat in Deo. Adde etiam in tempore: quoniã Matthæus ad Chriſtum infantẽ, & ex vtero prodeuntem deſcendit; Lucas verò à Chriſto annorum 30. iam maturo, baptizatoq́ue principium ſumit genealogiæ. Poſtremo in ratione numeri magnum inuenitur diſcrimen. Matthęus enim duas & quadraginta generationes enumerat, atque illas in tres partitur teſſeradecades; at Lucas ſeptuaginta ſeptem generationes, nulla facta partitione complectitur.

Prima ſolutio quorundam vtriuſque genealogiæ homines nomine tantum diſtinguentium refellitur triplici argumento.

Quæ vt plenius intelligantur, atq; diſſoluantur, in primis aduertẽdum eſt extitiſſe quoſdam, qui aſſeruerunt, nullam in perſonis, ſed tantùm in nominibus, quibus ſignificantur, differentiam eſſe. Hãc enim refert Gregor. Nazianz. citatus à B. Thoma, quorundam fuiſſe ſententiam: quæ meritò improbatur. Nam Matthæus Dauidem aſſerit genuiſſe Salomonem, Lucas verò de Nathan ait: *Quod fuit Dauid.* conſtat autem quòd Salomon, & Nathan nõ ſunt vnus, & idem homo, verùm duo fratres filij Dauid, de quibus mentio eſt lib. 1. Paral. ca. 3. Deinde licet daremus de quibuſdam quod ſint binomines, & in illis diſcordarẽt, eſſet quidem diſcordia in paucis, at in cæteris eſſet concordia: & tamẽ ſunt generationes quatuordecim, in quibus non eſt concordia, vt Auguſtinus docet lib. quæſt. Euangelicarũ. Ergo non ſunt eędem perſonæ ab vtroque Euangelij ſcriptore enarratæ, ſed prorſus diuerſæ. Præterea ſi eſſent eædem perſonę, & in omnibus variarent nomina; tamen perſonæ totidem eſſent à Dauid ad Chriſtũ per Matthæum, quot ſunt per Lucam; & tamen in Matth. Euang. duæ & quaterdenæ tantũmodo, in Lucã verò duæ & quadraginta perſonæ. Remanet ergo hoc expugnatũ

Gregor. Naz. Thom. in 3. par. q. 31. art. 8. tom. 13. 1. Par. 3. Auguſt. lib. 2. qu. Euang. c. 5. 10. 4.

II ſolutio, putatiuam dumtaxat non veram eſſe Lucæ genealogiam affirmantium confutatur.

Sunt rurſus alij, qui affirmant, Matthęũ deſcribere veram Chriſti genealogiam ſecundum carnem, porrò Lucam generationem (quam vocant) putatiuam; vnde in principio dixit: *Vt putabatur filius Ioſeph:* putabant enim Iudæi, quod ob peccata Regũ Meſſias ex Dauide non foret oriundus per lineam Regum, ſed per lineam priuatorũ. At contra hoc militat in primis manifeſta ratio. Nam genealogia Chriſti ponitur ad probandum, quòd Chriſtus deſcendat de genere Dauidis de quo venturum Meſſiã Prophetę prædixerant: genealogia autem

II. Argum.

ſecundum exiſtimationem Iudæorum, hoc non probat, ſed vera & manifeſta. Deinde Lucas vel ſciebat verã Chriſti progeniem, vel ignorabat: ſi ignorabat, mentiretur Euangeliſta, vel deciperet, credens ſe verã ſcribere, quæ non eſſet: ſi verò ſciebat, ſuperfluum erat, & inutile ſcribere generationem putatiuam, cùm non ſit aliud quàm putare Meſſiam non deſcendiſſe ex Dauide per Reges, ſed per alios. Item ſi eſſent

III. Argum.

iſtę duæ generationes omnino diſtinctæ, nempe vna vera, & altera putatiua, haud poſſet ad vnum reduci: & tamen tam Lucas, quàm Matthęus in vnum Ioſeph genealogias referunt ſuas, quo de Lucas ait: *Vt putabatur filius Ioſeph*: non quo inſinuaret ſcribere ſe genealogiam ſola opinione conceptam, quæ nihil conferret prorſus; ad innuendum quid homines de Chriſto opinabantur, ac ipſi diſcipuli, qui initio putabant Chriſtum filium eſſe Ioſeph. Hinc enim Philippi ad Nathanaelem verba illa ſunt apud Ioannem cap. 1. *Quem ſcripſit Moyſes*, inquit, *in lege & Propheta, inuenimus Ieſum filium Ioſeph, à Nazareth.*

Luc. 3. Ioan. 6. Supra. 1.

III. ſolutio, minus idonea.

Sunt & alij rurſus, qui cenſent, Matthæũ veram Chriſti genealogiam ſecundum corpus texuiſſe: Lucam verò progeniem ſpiritalem deſcripſiſſe: quia omnes viros iuſtos dixit eſſe patres Chriſti propter ſimilitudinẽ honeſtatis. Sed & hoc facilè improbari poteſt. Nihil enim prodeſſet eiuſmodi deſcriptio, cùm genealogia texatur ad probandum Meſſiam ex ijs deſcendiſſe, ex quibus Prophetæ prædixerant deſcenſurum. Etſi hoc ſibi proponeret Euangeliſta, omnes Prophetas & viros ſanctos veteris legis genealogiæ ſuæ inſeruiſſet, & tamen nulli tales viri deſcribuntur à Luca. Pręterea, tunc nullus improbus poneretur, cùm tamen in vtraque genealogia multi ponãtur. Adhęc, ſi id propoſitum eſſet Euangeliſtę, ſaltem eorum alter lineam, aliquam non continuaret: nam ſancti viri non fuerunt in eadem progenie, nec per lineam eãdem deſcenderunt, ſed per diuerſas, nec illa

quidem

quidem continuas progenies, ſed interruptas; cùm tamen vterque continuatam lineam ponat, vt de Matthæo, Lucaque conſtat à Dauide ad Adam vſq; aſcendente.

B. Auguſt. lib. 4. [margin: B. Auguſt. ... um. 4.]

B. Auguſtinus lib. 2. de quæſtionib. Euangelicis cap. 5. poſtquam impugnauit Iacob & Heli non eſſe eandem perſonam, etſi varia ſint nomina, ſubiungit: *Quærendum igitur,* inquit, *quomodo potuerit habere duos patres Ioſeph? Et mihi quidem in præſentia tres cauſſæ occurrunt, quarum aliquam Euangeliſta ſecutus ſit. Aut enim vnus erat Ioſeph naturalis pater, & alter eum adoptauerat: aut more Hebræorum cum ſine filijs vnus deceßiſſet, vxorem eius propinquus accipiens, filium, quem genuit, propinquo mortuo deputauit. Vt cùm ab altero alteri genitus eſſet Ioſeph, aut conuenienter duos patres habere diceretur: aut vnus Euangeliſta patrem eius, à quo genitus eſt, nominauit. Alter autem aut auum maternum, vel aliquem de cognatis eius poſuit, cuius propter conſanguinitatis vinculum, in filij loco Ioſeph conſtitueretur. In quibus cauſis illa videtur infirma, quam in ſecundo loco poſuimus. Quia cum qui apud Iudæos defuncto fratre, vel propinquo, prolem de vxore eius exuſcitat, illud quod naſcitur, nomen defuncti ſolet accipere. Ergo aut adoptio ſoluit iſtam quæſtionem, aut origo maiorum, aut aliqua alia cauſſa, quæ nobis in præſenti non occurrit.* Idem prorſus docet libro 2. de Conſen. Euangel. cap. 3. & ait: Quia Lucas dicit, *qui fuit*, adoptionem ſignificat, quæ fiebat à gentibus; vt Pharaonis filia, quæ adoptauit Moſen, & Iacob adoptauit Ephraim & Manaſſen, Geneſ. 48. Sed ne quid videar diſſimulare, B. Auguſtinus verba hæc ſumpta ex lib. 2. de Conſen. Euangel. retractat lib. 2. retractat. cap. 7. quemadmodum & verba de quæſtionibus Euangelicis cap. 2. libri eiuſdem retractat, ac corrigit. Nec immeritò quidem, quia adoptio non conducit ad ſciendum genus vel originem alicuius. Ideò Auguſtinus ſecundæ ſententiæ magis adhæret, ſoluitque argumentum de nomine defuncti in prædicto cap. 12. Satis enim eſt, quòd diceretur eius filius, ſi non eodem prorſus nomine vocaretur.

Ioſeph vt duos patres habuerit, ſecundum Auguſtinum.

Exod. 2.
Gen. 48.

Incommodū ſolutionis Auguſtini.

IV. ſolutiō:

Alij adhuc ſunt qui tradunt, Matthæum recitare genealogiam ipſius Ioſeph, qui per Salomonem à Dauide origine duxit: Lucam verò genealogiam texere B. Virginis Mariæ, quæ è Dauid deſcendit per Nathan fratrem Salomonis. Ioſeph itaque ex iſtorum ſententia, fuit natura filius Iacob, vt ait Matthæus: & idem filius fuit Heli, id eſt, Ioachim patris Virginis Mariæ lege vxoria, ſecundum quam conſuetudo eſt, ſi illum generum appellari, & filiam nurum. Etenim cum vir & vxor ſint vna caro, qui pater eſt vxoris meæ, etiam pater meus appellatur, quo pacto etiam pater mariti, dicitur etiam pater vxoris. Atque ita Chriſtus tam reſpectu Ioſeph patris putatiui, quàm reſpectu matris inuenitur eſſe ex familia Dauid. Addūt præterea, qui hoc ſentiunt, apud Syros idem eſſe Heli & Eliacim & Ioachim, id quod autoritate Philonis in Breuiario ſuo de temporibus confirmare contendunt. Sunt autem autores huius ſententiæ Ioannes Annius Viterbienſis in commentarijs Philonis, Ioannes Lucidus, Petrus Galatinus in libris contra Iudæos, Georgius Vicelius, & alij, item Caietanus & Lyranus in caput 3. Lucæ. Iuuat etiam hanc ſententiam Damaſcenus lib. 4. cap. 15. his verbis: *Decet autem ſcire, non fuiſſe morem Hebræorum, neque diuinæ Scripturæ genealogias texere mulierum. Nam lex fuit, tribum non deſponſare ex alia tribu. Atqui Ioſeph ex Dauidica deſcendit tribu, & iuſtus erat. Hoc enim de ipſo diuinum teſtatur Euangelium. Non igitur præter legem, ſanctam Virginem ad deſponſationem duxiſſet, ni ex eius ſceptro deſcendiſſet. Cùm igitur oſtenderit Euangeliſta deſcenſum Ioſeph, ſatisfactum eſſe putandum eſt. Præterea id nequaquam latere par eſt, quod lex erat, viro moriente ſine prole, fratrem eius defuncti coniugem ſibi nuptijs copulari, & ſuſcitare ſemen fratri. Quod igitur partu edebatur, ſecundum naturam, ſecundi, id eſt, illius, qui genuit, erat: ſecundum verò legem, eius, qui obierat diē. Ex ſerie igitur Nathan filij Dauid, Leui genuit Melchi & Panthera. Panther genuit Barpanthera, ſic ab eo denominatum. Hic Barpanther genuit Ioacim: Ioacim verò genuit ſanctam Deiparam. Ex ſerie Salomonis filij Dauid, Matthan duxit vxorem, ex qua genuit Iacob. Mortuo autem Matthan, Melchi qui erat ex tribu Nathan, filius Leui, frater verò Pantheris, nupſit vxori Matthan, matri quidem Iacob, & genuit ex ea Heli. Erant igitur fratres vterini Iacob & Heli: Iacob quidem ex tribu Salomonis, Heli verò ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli ex tribu Nathan ſine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis vxorem eius, & ſuſcitauit ſemē fratri ſuo, & genuit Ioſeph. Ioſeph igitur natura quidem eſt filius Iacob, ex deſcenſu à Salomone: ſecundum verò legem, filius Heli ex Nathan.* Hæc B. Damaſcenus. Quæ ſententia etſi in ſpeciem probabilis, ac ſpecioſa videatur, nonnulla tamen ſunt magni momenti, quæ contra eam poſſunt produci.

1. Paral. 3.
Gen. 2.
Eius autores ſententiæ recenſentur.
B. Damaſc.
Num. 36.
Luc. 1. 2. & ſeq.
Deut. 25.
Chriſti genealogia ex parte matris iuxta Damaſcen.
Impugnatur quarta ſolutio multipliciter.
I. Ratio.

Ac illud in primis, quia ſi Matthæus Hebræus ipſe, & Hebraico ſermone ad Hebræos ſcribens, non ſcripſit generationem Chriſti ſecundum carnem, & qui frequenter vtitur verbo, *qui genuit*, certè multò minus Lucas, ad quem minus attinebat, &

qui non vtitur dictione, *qui genuit*, ſed, *qui fuit*, atque ita nullus generationem Chriſti ſecundum corpus conſcripſiſſet.

II. Ratio.

Secundò, ſi Chriſtus per lineam Nathan deſcendit, & non per lineam Salomonis, non deſcenderet de regia ſtirpe, cōtra Scripturæ autoritatem, dicentis: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, &c. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, & 2. Reg. 7. *Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium*: nec Eccleſia erit:

Pſalm. 131. 2. Reg. 7. & alibi.

Regali ex progenie, Maria exorta refulget.

Linea autem regalis non erat per Nathan, ſed per Salomonem.

III. Ratio.

Tertiò, quia Lucæ 2. dicitur Ioſeph profectus in Bethleem, *eo quod eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur cū Maria ſibi deſponſata vxore prægnante*: quibus verbis indicatur Beatam Virginem eiuſdem fuiſſe domus & familiæ, atque Ioſeph, vt adnotarunt Hieronym. & Hilarius in Matthæum, ac Gregorius Nyſſenus ſermone de ſancta Saluatoris natiuitate, & Damaſcenus in verbis paullò ante allegatis.

Luc. 2.

Hiero. 10. 9. Hilar can. 1. in Matthæū. Greg Nyſſ.

IV. Ratio

Quartò, Chriſtus non eſſet propriè ex ſemine Dauid, niſi tantùm per adoptionē. Nathan quippè filius Dauid ex Berſabæa dicitur 1. Paralipo. 3. qui tamen ſi quorundam ſententiam probaremus, naturalis & legitimus filius Vriæ fuit prioris viri Berſabææ, quem cum alijs fratrib. ſuis Dauid, cùm acciperet Berſabęam in vxorem, in filios adoptauit. nam ſic docent multi ſanè præclari Scripturarum interpretes, vt Lyranus Luc. 3. Burgenſis in Matthęum cap. 1. Abulenſis Epiſcopus in Paralipomenon rum libros. Vnde Prouerb. 4. vocatur Salomon matris ſuę vnigenitus, atque de eo ſolum fit mentio ſecundo Regum duodecimo, quaſi genito ex Berſabæa. Quanquā illud durū videtur quod aſſerunt tam Ambroſius in Lucam, quàm Auguſtinus libro ſecundo de conſen. Euangel. cap. 3. & Lyranus, videlicet quod Nathan Propheta ſit ille, qui adoptatus eſt à Dauide in filium, cùm expreſsè primo Paralipomenon tertio, & ſecundo Regum 5. cenſeatur inter filios Dauidis ex Berſabæa ſuſceptos. Sed ex Berſabæa naturales quidem filios, ſed adoptiuos ex Dauide. Et Idem Auguſtinus libro ſecundo Retract. cap. 16. meritò corrigit quod dixerat de Nathan Propheta his verbis: *Item, vbi dixi, Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per quem Prophetam Deus peccatum illius expiauit, per cuius nominis Prophetam dicere debui: ne putaretur idem eſſe homo, cùm alter fuerit.* Hæc ille.

1. Par. 3. Nathan frater Salomonis qualis filius Dauid.

Lyran. Paul. Burg. Abul. Epiſc. quæſt.

Nathan Prophetam non illum fuiſſe fratrem Salomonis.

Ambro. lib. 3. in Lucā, to. 5. Aug. tom. 4.

Idem. tom. 1.

Quod verò dicitur Prouerb. 4. *Ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea.* non ſignificat, illum vnicum fuiſſe matris ſuæ, ſed tantummodo, Ego eram tam dilectus à me matre, tamque illi carus, ac ſi fuiſſem ſolus illius filius: vel, ac ſi fuiſſem primogenitus: nam, quaſi talis fuiſſet, hęres à Dauide eſt inſtitutus.

Vt fuerit Salomon filius vnigenitus coram matre ſua.

Prou. 4.

Quintò, contra morem ſacrarum literarum deſcriberetur genealogia mulieris: vel ſaltem feciſſet Lucas mentionem Mariæ, ſi eius texebat genealogiā, quod tamen non fecit: Matthæus tamen eius meminit, vt genealogiam Chriſti à ſe ſcribi intelligas ſecundum carnem, & non à Luca. Nec valet, ſi dicas cum ait Lucas, *Qui fuit Heli*, relatiuum, qui, ad Chriſtum eſſe ſemper referendum, vt docet Autor quæſtionum Vete. & Noui Teſtamenti, vt ſit ſenſus: ipſe Ieſus putabatur eſſe vel filius Ioſephi, ſed reuera non fuit illius, ſed Heli, qui auus maternus erat. At certè hoc non niſi durè exponeretur, cum Ioſeph ſit intermedius: & ſemper verbum, *Qui fuit*, refertur ad immediatè præcedentem perſonam.

V. Ratio, in quartam ſolutionem propoſitam.

Autor lib. qq. Vete & Noui Teſtament. q. 16. to. 4.

Sextò, finguntur ſecundum iſtam ſententiam tot homines binomines. Et quod apud Syroſidem ſint Heli, Eliacim, & Ioachim, exemplo Scripturæ non probant. Nam quod allegant ex 4. Reg. lib. cap. 23. & 2. Paralipomenon 36. vbi quidam, qui vocatur Eliacim, vocatus fuit à Rege Aegypti Ioacim: parum firmitatis habet: niſi eadem ratione velimus idem eſſe Ioſeph, quod mundi Saluator, Geneſ. quadrageſimo primo, quia nimirum Rex Aegypti conuertit nomen Ioſeph in illam vocem: & idem ſit Daniel quod Balthaſar, idemq́; Ananias, quod Sidrach, & idem Miſael quod Miſach, & Azarias quod Abdenago, teſte Daniele.

VI. Argum.

4. Reg. 23. 2. Par. 36.

Gen. 41.

Præterea inſolitum eſt, nec ex Scripturis probatur, vxorem dici filiam patris mariti, vel maritum dici filium patris vxoris. Nam etſi ſocrus vocaret nurum ſuam filiam, vt Noemi vocabat Ruth: Non tamen in tertia perſona hiſtoricus, & maximè texendo genealogiam mariti, poneret ſocrum ſuam loco parentis. Atque hoc inſolitum eſt, etiamſi ore tenus ipſe gener parentem vocet ſocerum, & ſocer generum filium.

VII. Argum.

Ruth. 1.

Poſtremo, illa ſententia aduerſatur multis patribus. Ambroſius enim in Lucam teſtatur Chriſtum eſſe ex ſemine Iechoniæ, etſi dicatur vir ſterilis, & abdicatus, & vir *qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda.* In quæ verba objicit Hieronymus Hieremiam exponendo: *Quomodo*, inquit, *ſta*

VIII. & vltimum.

S. Ambr. in Lucam lib. 3 tom. 1.

Hiere. 22.

Hiero. in Hierem. c. 22. lib. 4. tom 5.

re poſſit

re poßit prophetia, de ſtirpe eius nullum eſſe generatum, qui ſederit ſuper thronū Dauid, nec princeps fuerit vltra in Iudæ; cum Dominus, atque Saluator de huius natus ſit ſemine: ſuper cuius ortu loquitur Gabriel ad Mariam: Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c. Et dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & Reliq. *Reſpondeamus igitur, quod in diebus Iechoniæ non ſucceſſerit ei vir, qui ſederit ſuper thronum eius, ſed multo poſt tempore de ſemine eius natus ſit, qui ſolium eius obtinuerit. Poteſt autem & ſic ſolui: Non ſedebit quidem ſuper thronum Dauid vir, & homo, ſed ſedebit Deus: regnumq́ eius non erit terrenum, & breue, vt fuit Dauid, ſed perpetuum, atque cœleſte.* Hactenus Hieronym.

Luc. 1. Qui verum ſit de ſtirpe Iechoniæ nullū eſſe generatū, qui ſederet ſuper thronum Dauid, cum Chriſtus ſederit. Altera ſolutio.

Idem rurſus ſuper Iſaiam de fletu Ezechiæ Regis ſic ſcribit: *Ergo iſte omnis eſt fletus, quod deſperabat Chriſtum de ſuo ſemine naſciturum.* Idem libro de ortu Virginis, vt citatur à Ioanne Viterbienſi, qui illam genealogiam, Ioachim, Pantheris, Barpantheris, Eliacim, Melchi, & Leui vt conſictam à quibuſdam docet, quo Chriſto genealogiam clarè ab vtroque Euangelij ſcriptore traditam obſcurarent, ſic ait: *Quid Pantheris, & Barpantheris, & fraterni ſeminis ſuſcitare opus fuit ad genealogiam Mariæ, quæ clara eſt, niſi quia falſi fratres ſub ſpecie Angeli lucis ad eludendum Euangelia quaſi illa expoſituri hæc finxerunt?* Sed certè hic liber de ortu Virginis in Hieronymi operibus non extat, illique falsò adſcribi putant viri docti. Namque idem ſuſcitationem ſeminis ad ſaluandam Euangeliorum diſſonantiam ſæpe vſurpat, vt in Matthæum: & Auguſtinus, qui illam ſuſcitationem deiecerat, retractauit.

Idem lib. 11. in Iſa. c. 38. ſub initium. Idem. Ioan. Viterbien. Deut. 25. 2. Cor. 11. Auguſt. lib. 2. retract. c. 9. to. 1. initio.

His ergo ſententijs hactenus reiectis, quę inter duos Euangeliſtas apparet diſſonantia, ſoluenda eſt, nempe quod Ioſeph dicatur filius Heli, & filius Iacob: quam Imperator Iulianus Chriſtianis obiecit. Dicendum eſt itaque, has duas genealogias minimè diſcordare niſi à Dauide ad Ioſeph vſque: concordant enim in prima quaterdena à Dauide vſque ad Abraham: ab Abraham autem vſque ad Adam ſolus Lucas narrat; ac proinde hoc nemini contradicit. Notandum ergo eſt ex Africano hiſtorico proximo temporibus Apoſtolorum, vt recitat Euſebius Cæſarienſis, quod Matthat ex Ieſca habuit filium Heli, & ex eadem Matthan habuit filium Iacob: & ita Heli, & Iacob erant fratres vterini, & ille quidem maior, Iacob verò minor. Mortuo autem Heli ſine liberis, eius vxorem accepit Iacob frater minor, ex qua ſuſtulit filium Ioſeph, qui ſecundum legem de ſuſcitando ſemine; (quæ habetur in Deuteronomio) filius eſt Heli, ſecundum naturam verò filius eſt Iacob. Et ideò Matthæus ſecutus eſt lineam patris naturalis, at Lucas lineam patris legalis: nam ex more Hebræorum, tales poterant deſcribi in linea illius, vel alterius: quod genealogiarū libri præcipuè propter hæreditates, & honores eſſent excogitati. Nam filius legalis ſuccedebat defuncto in bonis ſuis, & honoribus: ſuccedebat interdum etiam patri naturali, quādo ille alios liberos non haberet: idcirco liberum erat in linea vtriuſque deſcribi. Neq; verum eſt, Lucam ponere omnes patres legales, & Matthæum naturales: quia Lucas ponit Heli legalem patrem Ioſeph, reliqui ferè omnes aſcendentes ſunt patres naturales vſque ad Dauid, in quem concurrunt genealogiæ. Si autem non concurrerent in Dauid, profectò non texeretur à Luca genealogia, nec Chriſtus filius Dauidis eſſe putaretur. Quæ ne conficta eſſe exiſtimes, audi quid dictus Africanus in epiſtola ad Ariſtidem ſcribat. *Hæc autem,* inquit, *non nobis ad ſubitum reperta, aut abſque vllis autoribus commendata ſunt; ſed ipſi hæc Saluatoris noſtri ſecundum carnem propinqui, ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi, ſiue edocendi, quæ ſecundum veritatem geſta ſunt, tradiderunt.* Hæc ille. Huic ſententiæ ſubſcribunt Iuſtinus Martyr in quęſtionibus ad Orthodoxos, Euſebius ſupradictus, Damaſcenus, Nicephorus, Theophylactus, & Euthymius in Lucam, Ambroſius in eundem. Item Hieronymus in cap. 1. Matthęi, Auguſtin. lib. Retract. Beda in Lucam: Quæ tamen Oſiander homo hæreticus in Harmonia (potius dixerim, diſſonantia) ſua Euangelica commentitia eſſe contendit. Et autor libri Quæſtionum Vete. & Noui Teſtamenti (ſiue is fuerit Auguſtinus, ſiue quiſpiam alius) ſententiā eam aſſerit nec probabilem eſſe, nec ad rem vllam proficere. Sed certè non niſi argumentis infirmis nituntur, qui illam traditionem, hiſtoriamue infirmare conantur. Primum enim argumentantur, nullum teſtimonium vel exemplum ſiue ex ſacris, ſiue ex profanis Hebręorum literis erui poſſe, quo talis primogenitus defuncti filius nuncupetur. Reſpondemus: ſatis eſſe ipſam legem Deuteronomij illud pręcipere. Nec conſtat quod Ioſeph non ſit vocatus nomine Heli patris legalis: nam & Booz accepit Ruth in vxorem, ne ſuſcitaret ſemen Mahalon conſanguinei, & genuit filium, quem non vocauit Mahalon, ſed Obed. Verùm profectò, vt Auguſtinus annotauit, dicebatur quis ſuſcitare ſemen fratris ſui, ea ratione, qua fratri filius ſuus adſcribebatur.

De hac controuerſia quid certo ſtatuendum ſit.

Africanus hiſtor. antiquiſſim. Euſeb. lib. 1. Eccl. hiſtor. c. 6. circa med. tom. 1. Genealogiarū libri apud Iudæos cur potiſſimum adinuenti.

Non ſolos Lucam patres legales, Matthæum verò naturales ponere tantum. *Euſeb. loco citato.*

Iuſtin. Mar. lib. qq. q. 6. 10. 8. Euſeb. loco dicto. Damaſ. lib. 4. cap. 15. Niceph. lib. 1. c. 11. Theophyl. & Euthym. in Luca c. 3. Ambroſ. ibidem. Hieron. Auguſt. lib. 2. Retract. c. 5. & 16. Oſiand. lib. 1. Harm. Euangel. Beda lib. 1. in Lucam ca. 10. tom. 5. Autor. lib. qq. Vete. & Noui Teſtament. q. 56. tom. 4. Aduerſæ opinionis propo nuntur argumenta, atque diluuntur. *Ruth. 4. Aug. li. 5. qq. in Deut. q. 46 & lib. 2. Retract. c. 7. l. 1.*

II. Argum. aduerſariorũ.

Deut.25.

Qua ratione ſuſcitaret aliquis ſemen fratri ſuo.

Deinde obijciunt : Etſi demus, primogenitum eiuſmodi duos patres ſortitũ eſſe: adhuc tamen nihil efficiet, vt Euangelicæ diſcrepantiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalem filium nemo poterat ex vxore defuncti procreare, niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſimulque cum eo habitaſſet: quemadmodum Deuteronom.25. euidentiſſimè traditur. Illud autem non contingit niſi ex eodem patre natis : nam qui diuerſos habent patres, hi diuerſas etiam capiunt hæreditates, atque adeò non habitant ſimul. Nunc autem Iacob, & Heli nec fuerunt ex eiſdem patribus auis, aut proauis: nec ſimul habitare potuerunt, cum alter recenſeatur in poſteris Nathan, alter in poſteris Salomonis.

Solutio.

Reſpondetur, ſatis dici cohabitare, qui eodem tempore viuũt, etiamſi non in eiſdem ædibus. Atque ita eſſe intelligendum, docet exẽplum Booz, qui, vt ſuſcitaret ſemẽ Mahalon propinqui ſui, accepit Ruth in vxorem. Nec enim diuerſa lex eſt illa, qua Booz cõiunctus eſt Ruth, ab illa, quæ habetur Deuteron.25. vt ſomniat Oſiander hæreticus, vt ex multis circunſtantijs, quę eædem ſunt, colligi poteſt.

Contra Oſiandrum hæreticum.

Scriptura conſanguineos de more fratres appellat.

Fratres etiam in illa lege Deuteronomij, non germani modò intelligendi ſunt, verum etiam conſanguinei, qui Scripturarũ vſu fratres appellantur. Vnde Booz Mahalonis non frater germanus erat, ſed propinquus.

III. Argum. *Africanus vetus autor.*

Nec obſtat rurſus quod Africanus in epiſtola ad Ariſtidem, poſt recitatem hanc traditionem, adiecit: *Siue itaque ad hunc modum ſiue aliter habet res iſta, non poterit quiſquam, meo iudicio, clariorem (illius ſcilicet, quæ obiecta erat Euangeliſtarum diſcrepantia) expoſitionem reperire. Quiſque autem æquo animo præditus eſt, idem quod nos curabit, etiamſi certum deſit teſtimonium: ob id videlicet, quod meliorem, ac veriorem expoſitionem proferre non poterit. Euangelium ſanè per omnia, quæ vera ſunt, tradit.*

Solutio.

Hæc ille, quæ modeſtiæ potius gratia dixit, quàm infirmando traditionis propoſitæ : quę ita nodum Euangelij diſſoluit, vt planè nulla ſit ad alias ſolutiones confugiendi neceſſitas. Atque hactenus de hac quæſtione ſit dictum.

Matthæi atq; Lucę genealogiarum inter ſe quę ſit ratio differentiæ.

Ezech.1.

His igitur vtcunque declaratis, rationem diſcriminis inter has genealogias aſſignare aggrediemur. Radix autem iſtius diſcriminis eſt: quia Matthæi partes in facie hominis deſignati erant, Chriſti infirma ſecundum carnem exponere : ideo primum parentes eius ſecũdum corpus deſcripſit.

Ibidem.

Lucas verò, qui vituli, & Pontificis perſonam magis enarrare ſtuduit, Idcirco Chriſti generationem ſecundum ſpiritum, qua ille nos Deo, & ſibi genuit, exprimere curauit: quare patres legales, vt Heli, & Nathan, ne ſcilicet in carne vt Iudæi, ſideremus, expoſuit.

Marcus nullã Chriſti genealogiam cur ſcripſerit.

Ezech.1.

Chryſoſt. tom 2. in princ.

Marcus verò in facie leonis adumbratus, nullam genealogiam deſcripſit. De quo Chryſoſtomus homilia 4. in Matthęũ ait : *Ego igitur exiſtimo primum omnium Mattheum Euangelium edidiſſe : propter quod etiam generationum catalogum diligenter enumerat, & plenè cuncta atque inſtanter exequitur. Marcus autem compendioſa poſt illum currit via, vtpote qui iam ab alio dicta, & manifeſtata replicaret. Lucas ſanè non modo texit generationum catalogum, verum etiam pluribus eum texit extendendo nominibus, quippe qui Matthæi ſcriptione præuentus, amplius aliquid docere nos ſtudeat. Suum enim quiſque diuerſo modo eſt imitatus magiſtrum. Marcus quidem Petrum, verborum parcitate gaudentem ; Lucas verò Paulum, flumineam copiam vbertate loquendi ſuperantem.* Hæc ille.

Qua ratione Marcus Petrũ præceptorem ſuum in dicendo, Lucas verò Paulum ſit imitatus, teſte Chryſoſtomo.

II. Ratio diſcriminis inter Matthęi & Lucę genealogias.

Rom.3.

1. Tim. 2.

Gen 38.

Ioſu.2 & alibi.

Ruth.4.

2. Reg. 11.

Secundò Matthæus peccatores & peccatrices, & captiuos in Babylone recitat, vt Hebræos atque omnes Chriſto egere ſignificet, in quo ſunt omnes ſaluandi, & nullum hominum genus excluſum eſt à ſalute, ſi velint. Quamobrem congreſſus in primis inceſtuoſos, deinde turpes cum meretrice, adhæc vituperabiles cum alienigena, & ſceleſtos cum adultera propoſuit; vt nulli quouis modo de ſceleſto, & illicito atque nefario coitu venienti, claudatur ſalutis aditus. Lucas verò iam per Chriſtum regenitos narrans, abhorret à peccatoribus, & captiuis, ac mulierculis, vt locum faceret intellectui, per baptiſmum illos iam fuiſſe purgatos. Nihil enim coinquinatum, nihil molle, aut fœmineum mittebat ad Deum. Hinc ſcriptum eſt: *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed noua creatura.*

Gal. 6.

III. Ratio.

Iſa. 53.

1. Pet. 2.

Actor. 20. & alibi.

Gen 1. & 2. & ſeq.

Infrà 3.

Tertiò Matthęus ait; *Genuit*, quia deſcribit generationem ex carne, qua peccata vt onera quædam deſcendunt, vt reponantur ſuper CHRISTVM, ea in ſe ipſo delentem. At Lucas inquit, *qui fuit*: quoniam generationem legalem patris, qui non gignit, cum obierit, declarat: & vt innuat, homines olim fuiſſe dæmonis deſcendentis in abyſſum : nunc autem eſſe alterius, nempe CHRISTI aſcendentis in cœlum, qui eos baptiſmo ſanguinis ſui acquiſiuit : qui quidem Chriſtus ſemper fuit Dei veriſſimus filius, & per quem Adam, qui olim fuit Dei, peccato verò & ſe ipſum & nos ſimul perdidit; ac proptereà dæmonis vt eſſemus, perfecit, iterum Dei eſt per CHRISTVM reſtitutus, & nos in eo. Quanquam ne quid diſſimulem, hac for-

Hanc locutionem. Qui

ma lo-

Qui fuit Heli, qui fuit, &c. vnde ſumpſerit B. Lucas.

ma loquendi: *Qui fuit*, non negat filium naturalem vera generatione natum. Hinc Herodotus libro ſeptimo introducit Xerxen ad Artabanum ita loquentem: *Nec enim fuerim Darij, qui fuit Hyſtaſpis, qui fuit Arſamnis, qui fuit Ariamnis, qui fuit Tiſpei, qui Cyri, qui fuit Cambyſis, qui fuit Achimenis filius; niſi Athenienſes vltus fuero.* Hæc ille: à quo fortaſſis Lucas linguæ Græcæ eruditiſſimus illam phraſin loquendi mutuatus eſt. Nam etſi Heli fuerit filius legalis Ioſeph: reliqui tamen naturales parentes Heli extiterunt. Idem etiam comprobatur ex eo, quod conſtat in progreſſu genealogiæ Lucæ, vbi dicitur: *qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obeth, qui fuit Booz*, & tamen erant filij naturaliter geniti, & Iudith 8. Iudith *quæ fuit filia Merari, filij Idox, filij Ioſeph, filij Ozie, &c.*

IV. ratio, diſcriminis inter Matthæi & Lucæ genealogias.

Quartò, Matthæus deſcendendo, Lucas verò aſcendendo ad Adam, & ad Deum, genealogiam ſcribūt: quia natura eſt principium propagandi, ſicut gratia hominis reducendi. Vt oſtendatur etiam quod ait Paulus: *Quod aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Vel potius Matthæus deſcendit ab Abraham; Lucas verò vſque ad Adam aſcendit. Nam Lucas Gentibus ſcripſit Euangelium, vt oſtēderet Ieſum Chriſtum, non Iudæis tantùm natum, ſed & Gētibus: ideò ad Adam aſcendit, qui pater eſt omnium, & ad Deū, de quo Apoſtolus: *An Iudæorum tātùm Deus? nonne & Gentium?* at Matth. ſcribens Iudæis, ab Abraham incipit, cuius memoria celeberrima erat apud Iudæos, cuique facta Meſſiæ promiſſio primum fuit.

Ephes. 4.

Lucas quare Gentibus ſcripſit Euangelium.

Rom. 3.

V. Ratio.

Quintò, Matthæus incipit à Chriſto nato, & in cunis vagiente propter nos, vt indicaret iam tunc Chriſtum peccata noſtra accipere, proque illis ſatisfacere, quoad expleret opus per crucis Baptiſmum deſideratum: Lucas autem à Chriſto tricenario, & baptizato exorditur, nempe quia non reducimur ad Deum, niſi per Baptiſmum ſanguinis ſui.

Matth. 2.

Marc. 10.

VI. Ratio.

Luc. 3.

Sextò, terminat Matthæus genealogiam in *Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.* Lucas verò ab eo exordium ſumit. *Erat*, inquit, *Ieſus annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph.* Et ratio Lucæ eſt, vt colligas, non ſolùm non fuiſſe verum patrem Chriſti ſecundùm carnem, verùm etiam ipſum fuiſſe Chriſti filium ſecundùm ſpiritum, vt cum cæteris renatus ad Deum reduceretur. In quo Chriſti meritum etiam inſinuatur, ad noſtram ſuperbiam deprimendam, qui cùm eſſet verus filius Dei, tulit putari filius hominis, & filius fabri, ac quaſi peccator cum cæteris; cùm tamen patri noſtro Adæ non fuerit ſatis, filium Dei fuiſſe, & in ſapientia multa conditum, ſed adhuc maiora & ſublimiora ambiuerit, atque affectauerit. At contra Matthæus, in Ioſeph terminat virum Mariæ, vt & Virginis humilitas, & meritum ſignificaretur: nam & ipſa haberi ſe ſubiectam viro etiam in opere carnis, quaſi vnam è damnatione Euæ, modeſtiſſimè tulit, cùm reuera filij nomine, gratiæ dono excellenti eſſet præſeruata.

Chriſti exemplum humilitatis.

Eccleſ. 17.

Gen. 3.

VII. ratio.

Gen. 12.

Septimò, Matthęus facit ſtipitem Abraham, quia primus, cui promiſſum hoc ſemen propter fidem, & vſque ad Chriſtum venit, quòd ſola fide peruenitur ad Chriſtum ſalutem noſtram. Lucas facit ſtipitem Ieſum, vt omnes in ſe recipiens, quaſi pater & Pontifex eueheat ad Deum.

VIII. ratio.

Matth. 1.

Octauò, Matthæus Chriſto Mariam adiungit, vt ſegregatam à linea peccatorum, in quam peccata noſtra etiam recidiſſe, aliquo modo poteſt dici, vt ipſa reijceret omnia crimina in filium, qui ſolus ab illis ſaluare poterat: vt ſicut fructum illum dulcem prima Eua comedit, & dedit viro ſuo in mundi exitium: ita hunc amarum fructum ſecunda mulier propinaret ſecundo Adæ, vnde mundi ſequeretur inſtauratio. Lucas verò de Virgine nihil dixit, quoniam ad Adam reducebat generationes, vt hinc ſumeret rationem myſterij, quòd ipſa non pertineret ad Adam, quæ ſingulari munere eſſet à filio ſuo præſeruata.

Gen. 3.

IX. ratio.

Nonò, Matthæus ab Abraham incœpit, ob tres quaterdenas conficiendas, licet ſatis eſſet à Dauide exordiri: Lucas verò ab Adam nouo ad Adam veterem aſcendit: quia omnia ex ordine tradere eſt pollicitus, tametſi ſatis fuiſſet ad Noe peruenire, ibi ſiſtendo. Vel ſanè difficilis creditu erat natiuitas Chriſti, ſi abſq; ſemine fuiſſet homo factus. Volens ergò Euangeliſta oſtendere, quòd & alius ſine ſemine ſit homo factus, aſcēdit ad Adam, & ad Deum, vt non miremur ſecundùm Adam nullo ſemine factum, cùm ideo acciderit & primo Adę.

Gen. 2.

X. ratio.

Decimò, Matthæus ponit ſtatum in Abraham, at Lucas in Deo: nam Matthæus inſtituit generationem ſecundùm carnem, Chriſtus autem minimè eſt filius Dei ſecūdùm carnem. Lucas verò in Deo, quia nos ſumus filij Dei adoptiui.

XI. ratio.

Vndecimò, Matthæus multos Reges nominat temporales & carnales, at Lucas vnū tantū regē Dauid, qui typus eſt veri & ſpiritualis regni Chriſti ex verbo Prophetæ;

Iſai. 9. *Luc. 1.* *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit*: & ex ſententia Angeli: *Dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius.*

XII. ratio. Duodecimò, circa numerum generationum aduerte apud Matthæum inueniri ter quatuordecim generationes, in Luca ſeptuaginta duas; & à Dauid vſq; ad Chriſtum in Luca ſunt quadraginta duæ, at in Matth. viginti octo. Siquidem iuxta conſuetudinem coniugij, aut legem Moyſi, pauciores perſonæ recitatæ in genealogia Matthæi longæuam vitam tranſigere potuerunt, plures autem apud Lucam immatura morte deceſſerunt. Eſt que hæc ratio è litera ducta: quia cùm Matthæi mens ſit probare Chriſtum eſſe filium Dauid & Abrahæ, à quo ad Chriſtum generationes ſunt quadraginta duæ, omiſſis tribus illis Regibus, qui ex cauſſa ſupprimuntur; ideò non poterat plures ponere, vel pauciores: Lucas verò proponens pleniſſimam Chriſti generationem texere, neceſſario debuit ipſam ad Adam, & ad Deum vſque deducere: neque ſunt niſi ſeptem & ſeptuaginta, & ſi fuiſſent plures vel pauciores, id eſt, centum vel quinquaginta, totidem poſuiſſet: & tùc nos inquireremus rationes myſticas numeri alterius cuiuſcunq;. Exiſtunt ergò in Matthæo 42. generationes; etſi Augustinus l. b. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 4. *Auguſt. to. 4.* excluſo Chriſto, & Iechonia, qui cenſetur in ſecũda teſſeradecade, dicat eſſe quadraginta: qua in re apertè loqui videtur contra Matthæum, qui ait, iuſtas ac plenas fuiſſe tres quaterdenas, nimirum quadraginta duas.

Quaterdenarij Sacramentum numeri. Per hunc autem numerum pulchra myſteria repræſentantur: numero enim quatuor elementorum vita noſtra, quæ in decem mandatorum Dei per quatuor Euangelio perfectorum obſeruatione conſiſtit, ſignificatur: duo verò ſignificant, quòd in duobus præceptis charitatis in Deum ſcilicet, & in proximum tota lex & Prophetę cum Euangelio conſummantur, quodque à ſolis Chriſto & Maria perfectè implenda, ſunt propter nos. *Exod. 20. & ſeq. Matth. 22. Rom. 13.* At in genealogia Lucæ excepto Deo & Chriſto, per Septuaginta, Spiritum ſanctũ intellige perfectè nos adoptantem, & clamantem Abba pater, perfectè tamque nobis requiem donantem. Etenim in ſeptem diebus omnia conſummata ſunt. Additur quinarius, vel propter Chriſti vulnera quinque, quibus nos regenerati ſumus: vel numerus quaternarius vitam hanc laborioſam & ærumnoſam adumbrat; vnum verò vitam futuram indiuiſam, de qua Propheta: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini*, &c. *Numerus Septuagenarius quid myſteri contineat. Gen. 2. Rom. 8. & Gal. 4. Quinarij, Quaternarij, ve numeri myſterium. Pſal. 26.* Chriſtus etiam: *Porrò vnum eſt neceſſarium: Maria optimam partem elegit, &c.* Vel ſi annumeremus Deum & Chriſtum, numeremus ſeptuaginta, perfectam peccati dimiſſionem ſignificat, ex verbis Domini ad Petrum: *Non dico tibi vſq; ſepties; ſed vſque ſeptuagies ſepties*. Eſt namq; infinita dimiſſio per Chriſtum Sacerdotem ac Deum infinitę tranſgreſſionis noſtræ per ſeptuageſimum ſeptimum numerũ ſignificatæ. *Luc. 10. Quid item Septuaginta per ſeptẽ Lucæ generationes indicent. Matth. 18.* Vnde Geneſ. 4. *De Lamech* (ſcilicet vltio dabitur.) *ſeptuagies ſepties*: qui numerus inſurgit ex ductu 7. in 11. nam ſepties vndecim efficiunt 77. per 11. verò tranſgreſſio decalogi denotatur. *Gen. 4.* Hæc autem pulchrè explicat B. Auguſtin. l b. 2. de quæſt. Euangel. cap. 6. *Auguſt. to. 4.* *Vndecim, inquit, tranſgreſſionem denarij ſignificant: at ſi in denario perfectio beatitudinis ſignificatur, vnde eſt etiam illud, quòd omnes conducti ad vineam, denario remunerentur, quod fit cùm ſeptenaria creatura Trinitati creatoris adiungitur: manifeſtum eſt quòd tranſgreſſio denarij peccatum ſignificat per ſuperbiam plus aliquid habere cupientis, & integritatem perfectionemque amittentis. Hoc autem ſepties propterea ducitur, vt motu hominis facta ſignificetur illa tranſgreſſio: ternario enim numero incorporea pars hominis ſignificatur. Vnde eſt quòd ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente iubemur diligere Deum, &c.* *Matth. 22.*

XIII. ratio diſcriminis genealogiarum Matthæi atq; Lucæ. Decimotertiò, Matthæus quadraginta duas ponit generationes; hic autem numerus ſurgit ex numero ſepties ſeptẽ ducto, in quo præſentis ſtatus temporis deſignatur: & quadraginta duæ ſunt manſiones filiorum Iſrael, Numeror. 33. quas pulchrè beatus Hieronymus in epiſtola ad Fabiolam explicat. *D. Hieron. epiſt. 127. to. 3* Vita autem præſens varios ac diuerſos ſtatus habet, quemadmodum genealogia Matthæi Iudices, Reges & Pontifices: Lucas verò non fecit, vti Matthęus, genealogiam ſuam; ſiquidem in beatitudine, vbi omninò perfecta eſt peccati dimiſſio, omnis ſtatuum ceſſabit diuerſitas, & euacuabitur omnis poteſtas & principatus, vt Apoſtolus ait, & omnes erunt beati ſicut Angeli Dei. *1. Cor. 15.* Quidam tamen ſunt parum periti diuinorum myſteriorum, cumque ſint ipſi phantaſtici, putant has de numero rationes eſſe phantaſmata: vel quia non intelligunt: vel quia non deguſtant: cùm tamen ſacræ Scripturæ plerunque & patres Orthodoxi magna in his numeris aſſerant Sacramenta deliteſcere. *Matth 22. Luc. 10. In eos qui genealogiam Chriſti de numero rationes aiunt eſſe phantaſmata.* Ex quo vel hic ipſe Matthæus ſe procuraſſe trium numerũ quaterdenarum (omiſſis quibuſdam) apertè oſtendit.

XIV. ratio. Decimoquartò, Matthæi generatio recta eſt, Lucæ verò per circulum, quia à Deo incipit,

Luc. 3. Gen. 18.

incipit, & item in Deo deſinit: & ſicut Adam dicitur filius Dei nō propriè, ſed quia ex Deo fact᷒ eſt de limo terræ quaſi ex matre: ita Ioſeph dicitur filius Heli non propriè & naturaliter, ſed per viam legis & ſeriem genealogiæ ad Adam vſque perduxit, vt intelligamus ad Adamum quoque pertinuiſſe redemptionem, cui facta fuerat amplior promiſſio, Gen. 3. & Sapien. 11. traditur Adam à delicto ſuo erutus & redēptus per ſapientiam. Ex Ruperti ſententia igitur B. Matthęus deſcribit genealogiam rectam ab Abraham ad Chriſtum, quæ quaſi longa eſt piſcatoris linea, vel arundo, cui ferreus hamus ſubligatus eſt, nimirū deitas: qui quidem hamus carne tegitur, ne vt piſcis edulio prouocatus ſeipſum ferro ſtrangulet. Ad hunc modum dæmon homicida ab initio, carnem Chriſti appetiuit, & ferro deitatis captus eſt, ac foras extractus, iuxta illud: *Nunc princeps huius mundi eijcitur foras:* de qua myſtico in ſenſu ait Iob 40. cap. *An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius?* Illa verò Lucę genealogia, quę à Ieſu tendit in Deū, quaſi circulus eſt, quoniam Chriſtus Deus eſt & homo. Hic ergò circulus ſiue annulus, ſiue armilla eſt, de qua myſticè etiam ibidem inquit: *Numquid ponet circulum in naribus eius?* (vt fatuus ſcilicet oſtentetur vbique) *aut armilla perforabit maxillam eius?* Maxillam vocat, vt quod auidè momorderat, retinere non valens, remittat per foramen ab armilla confectum. Eſt prætereà Matthæi genealogia ſcala à Iacob in ſomnis viſa, ſtans ſuper terram, & cacumen illius tāgens cœlum: & Dominus innitebatur ſcalæ, Geneſ. 28. Huius ſcalæ duo latera ſunt, Abraham, & Dauid parentes Chriſti, quibus ſub iuramento à Deo promiſſus fuit: reliqui gradus ſunt generationes aliorum. Supremus, cui Dominus innixus eſt gradus, Ioſeph vir Mariæ eſt, cui Dominus nititur, vt pupillus tutori, vt nutrici infantulus. Ad pedem huius ſcalæ dormit Iacob, quia Patres de promiſſione Abrahæ facta ſecuri quieſcebant. Angeli aſcendunt, ac deſcendunt per hanc ſcalam. Cùm enim cognoſcimus Chriſtum Deum, aſcendimus: cùm cognoſcimus hominem paulò minoratum ab Angelis, vt loquitur ſcriptura, egentemque miniſterio & conſolatione Angelorum, deſcendimus. Noſtrum ergò eſt, per imitationem virtutum, quibus patres noſtri & maiores excelluerunt, aſcendere, & per agnitionem criminum atq; defectuum, in quos parentes prolapſi ſunt, per humilitatem deſcendere: conſiderantes, nullum eſſe flagitium ab alio quodlibet admiſſum, in quod nos non poſſimus facilè prolabi, niſi Deus impediret. Atque hæc ſunt, quæ mihi de differentia inter vtramque genealogiam occurrerunt.

Rupert. Tuit.

Qualis Matthæi, qualis verò Lucæ genealogia Saluatoris.

Ioan. 8.

Infrà 21.

Iob 40.

Matthæi quoque genealogiæ elegans, ſanè in ſcala Iacob delineatio

Gen. 28.

Supra 22.

2. Reg 27.

Pſal. 88.

Matth. 1.

Luc. 2.

Pſal. 2.

Luc. 22.

Matth. 4.

Vtriuſque patres genealogiæ, aſcendentes, ſcilicet & deſcendentes, nobis quomodo imitandi.

Gen. 3.

Ad completam Matthæi genealogiam intelligendam, nodus alius diſſoluendus nobis ſuccurrit: Cur ſcilicet B. Matthæus texuerit genealogiam Ioſeph, qui Chriſti non fuerit verus pater, ſed tantùm putatiuus? Et cur non potius B. Virginis ac parentum eius genealogiam ſiue progeniem poſuerit, cùm ex Virgine Chriſtus genitus ſit ſecundùm carnem? Quidque etiam eſt in cauſſa, cur parentes B. Virginis nullum Euangeliū, vel ſacra Scriptura, maximè hoc loco vbi texebatur Chriſti genealogia, prodiderit?

Cur Ioſeph, non Mariæ veræ Chriſti genetricis Matthæus genealogias texuerit.

Reſpondet B. Chryſoſtomus ex Patrum atque inſignium virorum traditione, nempe Matthæum conatum fuiſſe Iudæis oſtendere, Chriſtum eſſe de ſemine Dauid atque Abrahæ, quemadmodum Prophetæ prædixerant. Nam ſi dixiſſet Euangeliſta conceptum de Spiritu ſancto, & natum de Virgine, haud conſtaret, quomodo eſſe poſſet ex ſemine Dauid. Imò putaſſent Iudæi Chriſtum de adulterio natum, cùm nondū eſſet tempus propalandi Sacramentum incarnationis in Virgine peractum. Ideò ait, Matthæum voluiſſe innuere eis, Chriſtum eſſe filium Ioſeph, ac per conſequens ex ſemine Dauid. Sed certè hic ſi animus Euangeliſtæ fuiſſet, falſum in primis aſſerere videretur, cùm Chriſtus nō ſit filius Ioſeph. Et quanquā faceret ad probandum, Chriſtum eſſe de ſemine Dauid; non debuit tamen illud per falſum innuere, quia verum nequit probari ex falſo probatione recta, ſicut nec facienda ſunt mala, vt inde veniāt bona.

1. ſolutio.

Chryſoſt. ho. 3. in Matt. 10. 2. in princ.

Refellitur multis argumētis.

Rom. 3.

Deinde, Nihil proderat oſtēdere, Chriſtum eſſe filium Ioſeph, cùm immediatè ſubdat: *Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto:* quod ſi tacuiſſet, credi poterat, voluiſſe Euangeliſtam inſinuare, quòd Chriſtus eſſet filius Ioſeph: quoniam tamē mox expreſſit oppoſitum, non poteſt illud affirmari.

II. argum.

Matth. 1.

Item, expreſsè demonſtrat Matthæus, Chriſtum non ſolùm non eſſe filium Ioſeph, ſed etiam ad eum non pertinere: nam cùm de alijs omnibus dixiſſet: *Nathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioſeph;* De Chriſto nō dixit, Ioſeph genuit Ieſum, ſed dixit, virum Mariæ, quaſi dicat: virum Matris, & non patrem Chriſti. Et, *De qua natus eſt:* non, de quo Ioſeph. Quod ſi velis ſcire, quomodo Chriſtus de illa ſit natus,

III. argum.

ſubdidit

ſubdidit Matthæus: *Chriſti autem generatio ſic erat.*

IV. Argum.

Præterea, hoc locum haberet in Matth. narrante prius genealogiam Chriſti, quàm eius conceptionem de Spiritu ſancto: ſed in Luca non haberet: nam prius Lucæ c.1. dicitur, conceptus de Spiritu S. & cap.3. deſcribitur genealogia per Ioſeph, ſicut apud Matthæum: & tamen Lucas non poterat hoc intendere, cùm prius dixiſſet contrarium: & maximè quòd in principio genealogiæ ait: *Vt putabatur filius Ioſeph*, indicans illis verbis hanc eſſe vulgi opinionem, minimè tamen veram.

Luc.1. & 3. & ſeq.

V. & vltim.

Poſtremò, id facilè perſuaderi poſſet, ſi Euangelium Iudæis incredulis fuiſſet conſcriptum, quibus primò conſtare debuerat eum eſſe de ſemine Dauid, poſito quòd ſit filius Ioſeph, & tamen Matthæus non ſcripſit, niſi Iudæis iam credentibus, eaque de ipſo tenentibus, quę de eo credenda erant, ne memoria exciderent, quæ fide fuerant complexi, vt Hieronymus in Prologo docet ſuper Matthęum. Fidelibus autem haud oportebat Chriſtum innui eſſe filium Ioſeph, cùm ipſi eum crederent de Spiritu S. natum, & conceptum de Virgine.

Hieron. to. 9. in princ.

1ª. ſolutio communis.

Alia ergò, ſecunda ſententia & communis eſt, propterea genealogiam Mariæ virginis prætermiſſam, quòd non ſit conſuetudo ſcripturarum texere genealogias mulierum, vt Hieronymus ſuper Matthæum docet, & Ambroſius Lucæ 3. fere initio ſic ait: *Dubitare poſſemus; niſi conſuetudo nos inſtrueret ſcripturarum, quæ ſemper viri originem quærit.* Idem docet Auguſtinus, Damaſcenus lib.4. cap.15. & Theophylactus, atque alij, qui omnes communi conſenſu tradūt, quòd ſi Ioſeph probetur de tribu Iuda, & familia Dauid, illud conſequi, & virginem eiuſdem eſſe tribus & familiæ, iuxta legem Numer.36. Erat autem B. Virgo hæres vnica parentum ſuorum. Accedit ad hoc, quòd vt de vna ſtirpe geniti deſcripti ſunt, Luc.2.

Ambroſ. to. 5.
Auguſt. lib. 1. de conſenſ. Euang. ſub init.
Ioan. Damaſ.
Theophyl.
Num. 36.
Luc. 2.

1. pars illius ſolutionis aſſerens nō ſolere ſcripturas, genealogias texere mulierum, quadrupliciter impugnatur.

1. Paral. 2.

Exiſtunt autem in hac ſententia tria dicta, quorum primum eſt, moris non eſſe genealogias texi mulierum. Contra quod quod facit; Primum, quia Saruia filia Ieſſæ genuit Abiſai, Ioab, & Azaelẽ, 1. Paralip.2. quod eſt texere fęminæ genealogiam. Deinde etſi non ſit conſuetum texere per fœminas, minus eſt conſuetum texere per virum, qui non eſt pater prolis. Item, quia cùm ſingularis cōceptus hic eſſet, non mirum ſi ſingulari genealogia eſſet per Mariam deſcribendus. Adhæc, quoniam per viros potuiſſet deduci genealogia ad Ioachim vſq; patrem virginis: nam etſi vtrūque eſſet inſolens, tam per virum matris, quàm per patrē matris, minus tamen recta videbatur per virum, quàm per patrē matris. Poſtremò, hæc per virū Ioſeph inſueta eſt, quia genealogia nomen à fine accipit, non à principio, vt omnes aliæ in ſcripturis: dicitur enim, hæ ſunt generationes Abraham: hę generationes Eſau, vel generationes Iacob; & Ruth cap.4. vbi præcipuè traditur genealogia Dauid, ita incipit: *Hæ ſunt generationes Phares, &c.* & tandem terminantur in Dauid. Atque hæc ſunt, quæ occurrunt contra primum dictum.

Ruth. vlt.

II. pars ſolutionis, Ioſeph & Mariā tradens eiuſdem tribus ex lege fuiſſe, tripliciter confutatur.

Contra ſecundum verò, quòd Maria & Ioſeph eſſent ex lege eiuſdem tribus, nonnulla occurrunt. Et primum quòd lex illa Numeror.36. tantùm præcipit, vt fœminę viros de ſua tribu accipiant, & non præcipit, vt de eadem familia vel domo. Ratio enim legis id videtur euincere, vt ſuæ tribus hominibus mulieres nubant, quibus voluerint, ne poſſeſſiones filiorum Iſrael de tribu in tribum deuoluantur: poſtea verò, etſi familiam nominet, intelligit tamen tribum: quoniam ſubdit, quòd nupſerunt filijs patrui ſui de familia, id eſt, de tribu Manaſſe: & cognatio ſæpè ſignificat tribum. Vnde Numerorum 1. Principes cognationum, id eſt, tribuum, appellantur.

Cognatio pro tribu more ſcripturæ.

Adhæc, inconueniens non erat, hæreditates tranſire de familia in familiam; aliā idem etiam propoſuiſſent filiæ Salphaath, quod non fecerunt, ſed tantummodò de translatione tribus in tribum mentionem fecerunt.

Filię Salphaath cur, nupſerint filij patris ſui.
Num. vlt.
Alfonſ. Toſt. q. 28 in c. 1. Matth.

Præterea, lex parum vtilis eſſet, ſi tantùm de familia ſua mulier deberet virum accipere: nam interdum familia tota extinguitur, non autem tota tribus. Quod verò filiæ Salphaath nupſerint filijs patris ſui, Id caſu accidit, neque vlla neceſſitate cogente: nam poterant aliunde accipere, quàm de familia, quemadmodum Epiſcopus Abulenſis, & Paulus Epiſcopus Burgenſis egregij ſcripturarum interpretes, illo loco docent. Ex quibus colligitur, Beatam Virginem fuiſſe quidem eiuſdem tribus cum Ioſeph, non tamen euinci, fuiſſe familiæ eiuſdem.

Paul. Burg.

Vnde conſtet, olim fœminas de aliena etiā tribu viros accepiſſe.
Exod. 6.
4. Reg. 2.

Secundò contra hoc eſt, quòd illa lex quocunque modo intellecta, non ſeruabatur: nam Aaron accepit vxorem Eliſabetham filiam Aminadab principis Iuda, vt habetur Exod.6. Item Ioiada Pontifex accepit vxorem Ioſabetham filiam Regis Ioram de Iuda, 4. Regum 2. vbi vides hic admiſceri inter ſe tribus. Quāquam autem dici poſſet, quod Leuitæ, viri vel fœminæ,

quia

Hæc promiſcua tribuum connubia, quando illicita.
Num. 27.

quia non habebant hæreditates, aut ſortes terræ, ex Ioſue capite 13. & Numer. 18. propterea poterant omnes aliæ tribus vxores de Leuiticis accipere: & contrà, viri Leuitæ poterãt accipere vxores de alijs tribubus, modò non ſuccederẽt vxores in bonis immobilibus ac fixis, parentibus ſuis; ſecus ſi ſuccederent, vt habes Numer. 27. quia ſic non fiebat vlla deuolutio poſſeſſionum ex vna in aliam tribum: quæ eſt huius edicti ratio omnimodis abſoluta, quæ ſolet eſſe velut anima & vita legis. Tamen quid dici poſſit ad hoc, quòd Michol filiam Saulis de tribu Beniamin, accepit Dauid in vxorem; & vndecim tribus dederunt filias ſuas in vxores Beniamitis, ne tribus Beniamin omninò extingueretur: & Dauid accepit vxorem filiam Gelſuri: & Mahalon, & Chellon, Orphan, & Ruth Moabitidas, & Booz ipſam Ruth: & Iudæis in bello licebat accipere quam vellent vxorem, Deuteronom. 21.

1. Reg. 18.
2. Reg. 3.
Iudic. vlt.
1. Paral. 3.
Ruth 3. & ſeq.

III. pars ſolutionis, Ioſeph & Mariam affirmans ſimul fuiſſe cenſitos, reijcitur.
Luc. 3.
Hiſtor. ſchol. cap. 4.
Matth. 17.

Contra tertium dictum: quòd Ioſeph & Maria ſimul cẽſiti & profeſſi ſunt, illud eſt, quod hiſtoria Scholaſtica refert, non eſſe conſuetudinem vt mulieres profiterẽtur, ſed viri tantummodò, neque omnes viri, ſed capita tantùm domorum & familiarum, vt conſtat ex ſolutione drachmatis, Matth. 17. quæ pro Chriſto & Petro tantummodò, non autem pro alijs Apoſtolis facta eſt. Et licet daremus fœminas profeſſionis lege teneri, tamẽ non ſequeretur, Mariam fuiſſe de familia Dauid: ſiquidem fieri poterat, vt deſcenderet non ex Dauide, ſed ex vno reliquorum ſex fratrum Dauidis, & filiorum Iſai, quorum filij profitebantur, & ipſi in Bethlehem. Vides igitur quot arietibus impetere conati ſimus communem illam & peruulgatam ſententiam, nõ ob aliud equidem, niſi vt illuſtrior magiſque perſpicua veritas reddatur.

1. Reg. 16.

III. ſolutio, cæteris probabilior.

Dicendum ergò Meſſiam futurum filiũ Dauid, vt omnes Prophetæ cecinerunt. Cùm igitur Ioſeph ſuffectus eſſet à Deo in Chriſti patrem: in omnibus alijs officijs, præter actum generationis, & ad tempus exiſtimãdus erat à cunctis myſterium partus virginei neſcientibus, verus & naturalis Chriſti pater, non vt innueret, ſic enim falſum innueret, per eum texenda fuit genealogia, non autem per Ioachim patrem Virginis, duabus de cauſſis.

I. ratio pro illa ſententia.
Hierony. in Matt. c. 1. to. 9 in princ.
Qui verum ſit dictum Hiero.

Inprimis, quia, vt rectè Hieronymus dixit, non eſt conſuetudinis ſcripturarum, per fœminas texere genealogiam, ſed per mares. Cuius dicti non eſt ſenſus, quòd in genealogijs non nominentur fœminæ, cùm alibi ſæpius enumerentur, & hic præſertim Thamar, Rahab, Ruth, & Berſabæa nominentur: ſed verus intellectus illius ſententiæ eſt, in deſcribenda progenie alicuius non eſſe curandos parentes fœminarum: nam ſic non eſſet genealogia, quæ non enarraret parentes generantes ſecundùm principia actiua: ſed maximè enumerandi ſunt parentes ſecundùm lineam maſculinam, quorum eſt per actionem generare: ita texitur genealogia Iudithæ, Iudith 8. & aliarum fœminarum, ſed per parentes maſculos. Ideò genealogia Ioannis Baptiſtæ non cenſeretur, quæ texeret parentes Eliſabethæ matris eius, & non Zachariæ, ſed reuera quæ deſcriberet parentes Zachariæ: nec Chriſti genealogia eſſet, parentes Mariæ aſſignare, etiam ſi Chriſtus ortus ſit ex Maria, in qua non fuit principium generationis actiuæ.

Non eſt conſuetudinis ſcripturarum per fœminas texere genealogias, ſed per mares.
Luc. 1.

II. ratio.

Confirmatur etiam hæc ratio, quod fœminarum non ſit texenda genealogia: nam fœmina antequam nubat, patris eſt: poſtquam verò nupſit, mariti eſt, & proinde etiam ſuæ tribus: quia etſi fœmina ſit pars cõgregationis naturalis ad generationem neceſſaria; & pars congregationis œconomicæ ad officia domeſtica: non eſt tamen pars congregationis politicæ, niſi ex accidenti, in quãtum mater virorum efficitur. Ideò mulieres non numerantur, Exod. 12. *Sexcenta,* inquit, *millia peditum abſque paruulis, & mulieribus:* nec numerantur, Num. 1. & 6. nec 2. Reg. 24. nec Ioan. 6. & Marc. 8. Deinde opponi poſſet, opus fuiſſe præter illam genealogiam Ioachim, deſcribere alterã per Ioſeph, vt Iudæis, ac humanæ conſuetudini ſatisfaceret.

Exod. 12.
2. Reg. 24.
Ioan. 6.
Marc. 8.

III. ratio Quod Matt. conſilium nõ ſit, Chriſtum filium Dauid oſtendere ex vi ſolius genealogiæ.

Ex his itaque perſpicuum euadit, non eſſe Matthæi propoſitum, aut mentem, Chriſtum oſtendere filium Dauid, ex vi ſolius genealogiæ. Primùm quidem, quia non euincitur, Mariam eſſe de familia Dauid, cùm duci ſolitæ eſſent vxores de alijs tribubus, vel ſaltem de alijs familijs in eadem tribu. Deinde, quoniam id ſatis conſtabat apud omnes, quòd de Iuda ortus eſſet Dominus, vt ſignificatur Hebræorum ſeptimo. Et quod vicit Leo de tribu Iuda, Apocalypſeos quinto. Et quod eſſet ſemen, & filius Dauid ſecundùm carnem. Vnde vel alienigenæ ipſum filium Dauid vocabant, vltra Iudæos, qui vel inuiti id fateri cogebantur. Hinc Chananæa clamauit: *Fili Dauid, miſerere mei.* Ad hæc, quia credentibus & fidelibus id ſatis declarauit, dicendo: *Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, &c.* Generationis, inquit, non adoptionis, vel communis famæ: non enim eſt in Scripturis vllum admit-

Heb. 7.
Apoc. 5.
Matth. 15.

tendum

tendum mendacium. At Iudæis incredulis tota extenſa genealogia nõ ſufficeret: tametſi enim illam reciperent vſque ad Zorobabel, cæteras generationes, vt ſuſpectas, reijcerent, cùm inſtrumenta, teſtes ac ſcribæ interdum deprehendantur erraſſe, ſitq; calumniæ, quæ per illos probantur, expoſita.

Quid hæc genealogiæ Chriſti deſcriptio fidelibus conferat.

Veram ſiquidem generationem filij (quæ à remotis parentibus traditur) à nemine circa errorẽ cognoſci poſſe, niſi per diuinam patefactionem, vt certum accipimus: nam vix pater certò agnoſcit ſuũ eſſe filium, mater autem certiùs cognoſcit, nõ tamen habet omninò perfectam notitiam de viro, cuius filius ſit, ſiquidem publica fama in huiuſcemodi rebus fallere poteſt: multi enim habentur alicuius filij, qui reuera eius non ſunt, ſuccedunt tamen in bonis fortunæ, atque nobilitate.

II. Vtilitas.

Iuuat inſuper hæc genealogia tam late porrecta & extenſa ad conſolandum fideles, & ad inſtruendum eos, vt ſciãt, qui ſint illi, per quos Chriſtus deſcenderit, & quis ille, qui fuerit Chriſti pater æſtimatus, & ad tempus vocatus, & de quo ſcriptum eſt: *Nonne hic eſt fabri filius?* Et iterum: *Non cognouerunt parentes eius.* Rurſus: *Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te.* Rurſus etiam: *Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Propheta, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth.* Cognitio fidelium namque ab imperfecto ſtatu ad perfectum progreditur, prius quidem ſub ratione filij Dauid & Saluatoris, poſteà verò ſub ratione Dei.

Matth. 13.
Luc. 2.
Ibidem.
Ioan. 1.

III. Vtilitas.

Valet hæc quoq; genealogia plurimum ad conuincendũ infideles & Iudæos, quandoquidem niſi ex cõmuni fama & æſtimatione Ieſus fuiſſet oſtenſus filius Dauidis (etiamſi aliàs eſſet naturalis filius eius habitus) non fuiſſent Iudæi redditi inexcuſabiles non recipiendo Ieſum in Meſſiam, cùm illa eſſet ex primis & notiſſimis Meſſiæ conditionibus, & olim per Prophetas explicata: at illo poſito probatoque, excuſationem non habent de peccato ſuo.

Ioan. 15.

IV. Vtilitas.

Item, hęc genealogia conuincebat æquè homines temporis illius, ac noſtri: illius quidem, quoniam genealogia ponit Mariã fuiſſe de tribu Iuda, & de familia Dauid; quod Iudæi non ignorabant, qui nouerant Ioachim parẽtem Virginis Bethleemitam eſſe, & de familia Dauidis: neque ignorabant, Mariam eſſe eiuſdẽ familiæ cum Ioſeph, quodque patruelis eſſet ſoror eius, quàm vt propinquiorem acceperat de more: nouerãt etiam ob id quòd de eadem eſſent familia, ſimul cenſitos fuiſſe in Bethleem. Hinc Hieronym. lib. 1. in Heluidium ait: *Si cui* (inquit) *ſcrupulus commouetur, quare deſponſata, & non potius ſine ſponſo, ſiue vt ſcriptura appellat, marito, virgo conceperit; ſciat triplicem fuiſſe rationem. Primò, vt per genealogiã Ioſeph, cui Maria cognata erat, origo quoq; Mariæ monſtraretur:* & reliqua. Sic ille.

Luc. 1. & Infrà 2.

Hieron. ſub init. tom. 2. in princ.

V. Vtilitas genealogiæ Saluatoris.

Ad hæc, etſi illi, qui erant tempore Matthæi, ſcirent Ioachim & Ioſeph, hoc eſt, patrem & virum Marię; non tamen cognoſcebãt progeniem cuiuslibet vſque ad Dauid, vel Abraham; ideò vtiliter extenſa fuit hæc genealogia.

VI. vbi & duplic. ratione oſtenditur Mariam virginem eſſe de familia Dauid; & proinde etiã Chriſtum eſſe filium Dauid.

Homines præterea noſtri temporis dupliciter conuincit hęc genealogia: nam cùm dicatur Chriſtus filius Dauid; neceſſarium eſt, Mariam, de qua ſola venit Chriſtus, eſſe etiã de familia Dauid. Quare Auguſtinus libr. 2. contra Fauſtum Manichæum rectè ſcribit: *Nos ergò credimus*, inquit, *etiam Mariam fuiſſe in cognatione Dauid, quia ſcripturis eis credimus, quæ vtrumque dicũt, & Chriſtum ex ſemine Dauid ſecũdùm carnem, & eius matrem Mariam non cum viro concubando, ſed virginem.*

a. Aug. lib. 23. cont. Fauſt. c. 9. in prin. to. 6.

II. ratio.

Deinde, etſi nobis directò non conſtet, patrem & virum Mariæ eiuſdem eſſe cognationis & familiæ, quemadmodũ illis, qui Chriſti tempore fuerunt, conſtitit: probatione tamen indirecta illud intelligere poſſumus. Etenim cùm ad probandum Chriſtum filium eſſe Dauidis hęc genealogia ſit edita eo tempore, quo permulti ſciebant veritatem, & poterant repugnare, & omnino repugnaſſent, ſi falſum dixiſſet Euangeliſta (cùm Chriſtus omni tempore multos capitales hoſtes habuerit) ſequitur, cùm non reſtiterint vel contradixerint, ſed acceptauerint, reuera veriſſimum eſſe, Chriſtum filium eſſe Dauidis. Vnde ſi infideles, vel hæretici modò negarent, Ieſum verũ eſſe Meſſiam, ob id quod nõ ſit de ſemine Dauid, nos efficacius illos per hanc genealogiam euinceremus: quam vt veram, & libris publicis genealogiarum conformem, Iudæi non potuerunt non acceptare, vt doctè ratiocinantur Burgenſis, & Abulenſis Epiſcopi. Et hæc ſatis de hac quæſtione.

Burgenſ. Abulenſ. qu. 2. in c. Matt. 1.

Quas ob cauſſas Mariæ Virginis parentes in Euangelio, nominandi fuerint.

Ad poſteriorem verò dubitationis propoſitæ partem, cur ſcilicet neque Euangelium, neque vlla diuina ſcriptura Virginis parentes prodat, vllove in loco mẽtionem faciat, mirari meritò poſſumus; maximè cũ aliorum inferiorum hominũ in ſacris voluminibus parentes explicentur: ſiquidem Ioãnis Baptiſtæ enarratur pater Zacharias, mater Eliſabetha; Petri, & Andreæ parens Ioannes; Iacobi & Ioannis pater Zebedęus, & mater Salome, & aliorum trium Apoſtolorum mater Maria Cleophe, pater verò Alphæus; atque alij permulti ſunt, quorum parentes recenſentur. Præterea, cum

Luc. 1.
Ioan. 1.
Matth. 4. & Infrà 20.
Luc. 6. & alibi.

Ioachim,

Ioachim,& Anna vitę ſanctitate pollerent, profectò non erant indigni, quorum nomina in ſacra hiſtoria ſcriberentur, ſi non propter ipſos, ſaltem in gloriam & laudem beatæ Virginis matris Chriſti, qui arcam Dei viuentis, & ſacrarium ſancti Spiritus digni fuerunt generare. Ad hæc, id videtur maximè procuratũ & ſtudioſè factum, vt eorum nomina penitus ſupprimerētur, vbi præcipuè illa exprimi opus erat; dicendum eſt tamē, ad honorem beatę Virginis minimè id pertinuiſſe: nam ſi hoc aliquo modo ad gloriam eius ſpectaſſet, proculdubio factum fuiſſet. Imò quod fuerint taciti eius parentes, ad maiorem eiuſdem Virginis honorem ac decus ſpectat, ſi quis rectus ſit ſacrarum literarum cenſor, & interpres. Verùm quiſnam eſt honor iſte? Audi: qui aſſerunt virginem Mariam ſub originali peccato conceptam, eo maximè nituntur argumento, quòd ex viri ſemine, vt cæteri omnes, proceſſit: qui verò ſentiunt ab illo delicto pręſeruatam, illud maximè argumētum vrgent, quòd fuerit mater Saluatoris Chriſti, vt eminentiori genere ſanctificationis (ſcilicet præſeruatione à peccato) gaudere promereretur. Vt ergo Spiritus ſanctus indicaret illam alienam ab hoc crimine, eius parentes ſubticuit, innuens eam non fuiſſe à Deo reſpectā, vel à nobis reſpicieodam tanquam filiam Adæ ſub peccato eius comprehenſam, ſed vt matrem Ieſu Chriſti clamoſo quodam ſilentio perſonans. Noli prudens ſcripturarũ ſcrutator, & ſectator patrem vel matrem virginis quærere, ne forte vnicam, quam ego immaculatam aſſerui, tu tamen ſicut te ipſum, datam peccato putes. Conſidera partum & fructum eius, id eſt, Ieſum, propter quem illam ab omni prorſus peccati macula immunem agnoſces. Sic enim Melchiſedech, Hebr. 7. *Sine Patre, & matre, & ſine genealogia* introducitur (etſi parentes habuerit, quos tamen ſcriptura ſuppreſſit) vt Chriſtum, qui abſque genealogia eſt, ſecundum communem ordinem ſignificaret. Ob id ergo taciti Mariæ parentes, ne perpetuę gratię puritatis eius derogaretur. Atque ob eam cauſſam frangitur eius genealogia in Ioſeph, & Maria cum Ieſu ſeorſum ponitur, quòd alij vt peccatores in delicto Adæ geniti; vt redimendi à Chriſto ponuntur; Maria verò cum redemptore aggregatur, tanquam ea quæ ſingulari Chriſti gratia & munere in redemptione mundi comes eius eſſe debebat, & adminiſtra. Hinc ſtatim dixit: *Generatio autē Chriſti ſic erat: Cum eſſet deſponſata, &c.* Quaſi dicat: Connubium hoc ſanctũ, & immaculatum eſt, & ſolum hoc opera viri fœcundum: tanquam ad hanc generationem nihil attineant ſuperiores perſonæ, vt verè Chriſti patres dicerentur ſecũdum vim generationis actiuam, ſed ſolum ſecundum carnem propter Mariam eorum filiam. Atque ob eandem rationem Lucas quia aſcendit ad Adam, non meminit B. Virginis; ne quouis modo filia eius à nobis exiſtimetur. Hæc ſunt, quę à magno quodam viro accepi circa ſilentium parentum B. Virginis, quę mihi mirificè placuerunt; atque ideo huic loco inſerenda meritò eſſe duxi.

Cur eos ſuppreſſerint Euangeliſtæ.

Vnde B. Virgo aſſeratur eſſe in peccato concepta, vnde contra negetur verum ab illo pręſeruata.

Melchiſedech ſine patre, & matre, & ſine genealogia, quare deſcribitur.

Hebr. 7.

Gen. 14.

Math. 1. Chriſti generatio ad eius progenitores

A Matthæo enarratos quã tantũ ratione pertineat.

B. Lucas in genealogia ſua, cur nullam B. Virginis fecerit mentionē.

Rurſus alij ſeriò interrogāt, quinam parentes extiterint B. Virginis? Reſpondent hæretici Centuriatores centu. 1. ca. 10. Qui fuerint Mariæ parentes certũ non eſt, quia disertè in ſacris literis expreſſum non legimus. Et Pomeranus in cap. 44. Hieremię ambigit, qui fuerint parentes Virginis. Sed familiare eſt, & leuiſſimum argumentandi genus apud Hæreticos ab eo, quod non eſt expreſſum, argumentari, quaſi ex ſcripturis omnia peti poſſint. Et ſi duorum hominum teſtimonium verum eſt, & recipiendum in iudicio; quanto magis quod per tot Patres omni exceptione maiores acceptũ eſt & decantatum? De Ioachim, & Anna eius ſanctiſſimis, & veriſſimis parentibus traditionem abunde hoc præſtare, exploratum eſt, etiamſi ſcriptura non exprimat, quòd ſciret Spiritus ſanctus hæc à traditione ſine ſcripto eſſe petenda.

Mariæ virginis parentes fuiſſe Ioachim, & Annam oſtenditur.

Contra Centuriatores.

Deut. 19.

Matth. 14.

Hanc hiſtoriã cur ſcriptura tacuerint.

Quod verò Auguſtinus lib. contra Fauſtum ſic ſcribit: *Quod de generatione Mariæ Fauſtus poſuit, quod patrem habuerit ex tribu Leui Sacerdotem quendā nomine Ioachim, quia Canonicum non eſt, non me conſtringit.* Hęc ille. Non enim dubitat bonus pater, Ioachim verum eſſe Virginis parentem: ſed illud in dubium vocabat, an eſſet de tribu Leui Sacerdos & : apocryphum librum vocat eũ, qui eſt extra Canonem ſacrorum librorũ: quanquam nihil vetet in libro etiam propriè apocrypho aliquam veritatem contineri. Vnde Iudas Apoſtolus citat ex libro apocrypho Enoch veram hiſtoriã de corpore Moyſis. Sed & alij teſtes fide digni non deſunt, inter quos Damaſcenus lib. de Orthodoxa fide: *Ioachim ergo,* inquit, *venerandam, & dignam laude Annam in matrimonium duxit. Sed quemadmodum vetus Anna ſterilis facta per votum, & repromiſſionem habuit Samuelem; hunc in modum & hæc per ſupplicationem, & repromiſſionem à Deo deiparam profert, vt & in hoc nulla illuſtrium, & glorioſarum poſterior habeatur.* Hęc ille. Nicephorus Caliſtus parentes beatæ Deiparæ vocat Ioachim, & Annã, coniuges nobilitate, & vitæ

Auguſt. li. 23 contra Fauſtũ cap. 9 prope fin. tom. 6.

Libri Auguſtino qui ſunt apocryphi.

Vnde conſtet hos etiam aliquam continere veritatē.

Damaſc. li. 4. c. 15. ante medium.

1. Reg. 1. Ibidem.

Annæ Mariæ Virginis matris encomium

Niceph. lib. 1 cap. 7.

ſanctitate præſtantes. Idem etiam firmiſſime probatur ex templis, & ſacellis, quæ tum B. Ioachimo, tum B. Annæ dedicata ſunt: in quibus ſub his nominibus ſanctiſſimæ Dei genetricis parentes religioſe & coluntur, & inuocantur à fidelibus. Gregor. Cedrenus in compendio hiſtoriarũ refert, Ioachim octuageſimum annum agentem, Annam verò natam annos vndeoctoginta è viuis exceſſiſſe. Et B. Epiphanius in Antidicomarianitas expendẽs illud de Ioſeph: *Et non cognouit eam*, ait: *Mulierem quidem nouerat ipſam formatione, & fœminam natura, & ex matre Anna, & ex patre Ioachim, & cognatam Eliſabeth, ex domo & familia Dauid: non nouerat autem quod tali gloria honorandus eſſet aliquis in terra, maximè mulier. Non igitur cognouit ipſam, donec vidit miraculum. Non cognouit ipſius miraculum, donec vidit genitum ex ipſa* Et reliqua. Sic vetus ille pater. Addo Germani Patriarchæ canticũ in feſtum Natiuitatis beatæ Mariæ: *Qua lætitiæ fonte, & vbertate perfudit vniuerſum ex iuſtitia florente inſignibus Ioachimo & Anna exoritur nobis hodierna die.* Idem in illud: *Audi filia, & vide. Per Angeli prænuntiationem ex Anna, & Ioachim virtutis excellentis gloria clarus, omni cultu, & veneratione digna hodie proceſſit.* Et ſermone de Mariæ in templo oblatione. *Cum ſolus in monte ageret Ioachim, ac pias preces quadragenario ieiunio adiungeret; Anna verò cum ſub diem in horto ſuo verſaretur, opemque diuinam ardentibus votis, & lachrymis imploraret; tandem diu exoptatam prolem diuinitus impetrauerunt.* Idem habet Anatolius in Cantico Natiuitatis beatæ Virginis, & omnes patres celebrant Annam, & Ioachim, vt Virginis parentes. Et Sergius Agiopolita. in Cantico eiuſdem dici: *Generatur*: inquit, *virginitatis gloria, & lumen. Aaronis germen, Virga ex radice Ieſſe, proles Annæ, & Ioachim.* Falſum quoque eſt, quod Bullingerus in capite primo Lucæ, docet Mariam modicis & tenuibus parentibus ortam, & Lutherus in Poſtilla Euangelij Annunciationis tradit illam plebeiam, & vilis conditionis, & parentes habuiſſe obſcurè natos, & nonniſi fabellam eſſe, quod dici ſolet de parentibus eius, quòd cum eſſent diuites, & opibus abundarent, in tres partes diſperſerint bona ſua, nempe in templum, & egenos, & in vſum Mariæ. Quæ ſanè nonniſi procaciter, & falsò dicta ſunt, nulla Scriptura, aut Traditione Patrum, aut ratione ſolida, ſed ex meris, & à ſe confictis cõiecturis: & tantum citat illud: *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*; vbi ſe humilem, & obſcuram ac tenuem inſinuat. Sed certè malè inde colligit: nam & Lya, quæ Geneſis vigeſimo nono dixit: *Vidit Dominus humilitatem meam*, quod ſcilicet obſcura, & ignobilis eſſet; & Dauid non eſſet Rex inclytus, nobilis aut diues, ſed ignobilis & obſcurus, quia dixit: *Vide humilitatem meam, & laborem meum*; & iterum: *Reſpexiſti humilitatem meam.*

Georgius. Cedrenus. Ioachim & Anna quoto ætatis ſuæ anno ex hac vita migrauerint.

Epiphan. in hæreſi 78. à medio.

Matth. 1. Quomodo verum ſit iuxta Epiphanium Ioſeph B. Virginem, non cognouiſſe coniugem ſuam.

Germanus Patri. Conſtantinop.

Ibidem.

Pſal. 44. B. Virgo omni cultu, & veneratione digna

Ibidem. Quam piè, & ſanctè Ioachim, & Anna ad prolem à Deo coniũquendam ſe comparauerint.

Anatolius.

Sergius Agiopolitan.

Num. 17.

Iſai. 11. B. Virginis parentum nobilis & honeſta conditio à Bullingeri, & Lutheri iniuria vindicata.

Luc. 1.

Geneſ. 29.

Pſal. 24.

Hebr. 30.

Poſtremum dubium ad genealogiam Lucæ magis intelligendam, conſiſtit in generatione Cainan addita à Luca inter Arphaxad & Sale. Dicitur enim: *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad*, cuius non meminit Hebræa veritas: nam in Geneſi, vbi genealogia horum Patrum texitur nulla fit mentio Cainan. Reſpondet Caietanus, excuſandum eſſe beatum Lucam, quòd ſecutus ſit Septuaginta Interpretes, qui etiam illam generationem addunt ſuper alias, quæ habentur in Hebræo, etiamſi ſit ſuperflua. Et ſubiungit: *Tunc temporis interpretationem Septuaginta magnæ fuiſſe apud Græcos autoritatis, & apud alias nationes.* Hæc ille. Qui profectò ſicut excuſat & purgat Lucam, ita debebat excuſare Spiritum ſanctum, qui permiſit fallere, & falli beatum Lucam hominum authoritate deceptum: ac ſi Scripturæ humana, non diuina authoritate niterẽtur. Deinde beatus Lucas nònne callebat linguam Hebræam? quomodo ergo poſuit, quę in Hebræo non erant, & quod putabat ſuperfluum? Præterea demus, Lucam Hebrææ linguæ ignarum: at nunquid hoc Apoſtoli ignorarunt, qui eius Euangelium primò quidem legerunt, deinde probarunt ac commendarunt? Nònne etiam ait Paulus de Luca comite ipſius indiuiduo: *Cuius laus eſt in Euangelio per omnes Eccleſias?* Quis ergo nõ intelligat, quantum præiudicij fidei adſceratur, ſi liceret breui coniectura damnare Euangeliſtas de aliquo lapſu, & inſcitia in Euangelijs conſcribendis? Beda in Prçfatione actuum Apoſtolorum hoc dubio cruciatus eſt valde; ait enim: *Maximè admiror, & propter ingenij tarditatem vehementiſſimo ſtupore perculſus neſcio perſcrutari, qua ratione, cum in Hebraica veritate à diluuio vſque ad Abraham decem generationes inueniantur; ipſe Lucas, qui Spiritu ſancto calamum regente nullatenus falſum ſcribere potuit, vndecim generationes iuxta Septuaginta Interpretes adiecto Cainan, in Euangelio ponere maluerit.* Sic Beda.

Generationis Cainan in ſcripturis cum nulla mentio fiat, vnde eam ſumpſerit Lucas.

Geneſ. 11. 1. ſolutio. Caietani, minime recipienda, triplici de cauſſa.

2. Corint. 8. Euangeliſtæ cur in omnibus veridici.

Beda. tom. 5.

Altera ſententia.

Dicendum ergo eſt, quod ſicut Matth. in Catalogo generationũ Chriſti tres omiſit, qui myſterio numeri non ſeruiebant; Ita & Moyſes fecit. Vt verò myſticũ numerum ſeptuaginta ſeptem Lucas compleret, reſtituit illum alium Cainan à Moyſe prætermiſſum

2.Tim.3. termiſſum: qua ratione etiam Paulus addu quædam de Ioãne & Mambre, qui in ſacris literis nuſquam ioueniuntur. Non ergo omnes iuxta ſeriem poſiti, patres ſunt, ſed aliquando medijs omiſſis, adiunctus eſt oe-
III. ſenſus; qui reijcitut. pos, vel pronepos. Alij verò legunt, vt
Lipoman. ſunt Lipomanus, & Ioannes Nauclerus,
Ioan. Naucl. & Ioannes Lucidus: *Qui fuit Sale, qui & Cai-*
Ioan. Lucid. *nan.*

Sed hoc in primis durum videtur, exemploq; caret, neq; ab errore excuſat Septuaginta Interpretes, qoi in Geneſi hanc a-
Gen. 11. pertè ponont generationem: nec etiam probatur vllo ſcripturę, Patrumue teſtimo-
IV. Item incongrum. nio, quod fuerint binomines. Nicolaus de Lyra aliter ſoluit: namque aſſerit, Sale fu-
Nicolaus de Lyra. iſſe filium Arphax ad naturalem, & Cainã legalem. Nam lex ſuſcitandi ſeminis in vſu
Deut. 25. Gen. 38. fuit etiã ante legẽ, vt in Geneſi dicitur. Sed certe merè voluntarium videtur, & nulla ratione nitl, quod fuerit vnus & idem filius, vnius quidem legalis, alterius verò natura-
V. lis. Epiſcopus Abulenſis in Euſebium ſcri-
Epiſco. Abul. bens Cæſarienſem, & Albertus Magnus ca.
Albert. Mag. in Luc. c. 3. 3. in Lucam, & gloſſa, aliter ſoluunt hunc
Gloſſa. hunc modum: nempe quod in ſecunda ætate erat Cainan, in Hebręo codice, vnde ſumpſerũt Septuaginta Interpretes: at poſt dictos Septuaginta, & ante Hieronymum (cùm interfluxeriot ferè ſeptingenti anni) potuit Hebræus codex corrumpi, & ita in verſione ſua omiſit illam Cainan Hierony-
Duo quidam alij defectus Hebrææ lectionis notantur Rabbinis incogniti. mus. Similiter etiam, ne glorientur Hebræi libros ſuos eſſe integros & incorruptos, legant Exodum, cap. 2. vbi tam in vul-
Exod. 2. gata editione Hieronymi, quàm in editione 70. Interpretum legimus duos verſus, quos tamen in Hebræa lectione omnioo deſideramus.

Primus. HI verò ſunt: *Alterum verò peperit, quem vocauit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis.* Quæ verba neceſſariò in lectione Hebræa eſſe reponenda, teſtantur Septuaginta, &
Infra 18. Hieronymus, & quod maius eſt, ipſe textus Exod. 18. vbi nominaotur duo filij Moſis, Gerſan, & Eliezer.

Alter. Nihil dicam de altero loco Ioſu. vigeſi-
Ioſu. 21. 37. moprimo, in quo poſt ciuitates Leuitis filijs Merari datas, proximè dicendum erat: *De tribu Ruben, Boſor, Iaſſa, Cademoth, Mephaath, ciuitates quatuor cum ſuburbanis ſuis.* Et ſtatim ſubiungit: *De tribu Gad ciuitates refugij, &c.* Quæ verba cum in editione ſeptuaginta, & in Chaldæa paraphraſi eo loco ponantur, ſupplenda omnioo ſunt, quia alioqui nõ eſſent quadragintaocto ciuitates Leuitis dandæ, vt paullò poſt dicitur: nec duodecim ciuitates datæ Meraritis: nec tri-

bus Ruben aliquid dediſſet Leuitis, contra *Num. 35.*
id quod habetur, Nume. trigeſimnquinto, *1. Paral. 6.*
& primo Paralipomenon ſexto, vbi habe-
tur: *Filijs autem Merari per cognationes ſuas de* *Conſule Andream Maſium.*
tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon dederunt ſorte ciuitates duodecim. Ex quo *c. 21. Ioſue.*
loco euidenter colligitur deficere codicẽ Hebræum in Ioſue, capit. vigeſimo primo; cùm tamen Rabini inter Iudæos inſignes,
oimirum Auen-Eſra, & Dauid Kimhi af- *Auen-Eſra. Dauid Kimhi.*
firmatè teſtentur illos duos verſus non eſſe de ſacro Bibliorum textu: quare nec tẽpore Hieronymi extabant illa verba in codicibus Hebræis.

Quæ verò inferius dicuntur in noſtra e- *Additio quædam LXX. Interpretum ad textum Hebræum.*
ditione: *De tribu Ruben vltra Iordanem contra Ierisho ciuitates refugij, &c.*

illa planè accepta ſunt ex verſione Septuaginta Interptetũ, nõ ex fonte Hebręo, in quo nulla mentio Ierichũtis, aut Iordanis, aut Aſyli, &c. fit, vt conſtat ſi conſulas hodiernum codicem Hebręum. Illa tamen verba Ierichuntis, & Iordanis, & ciuitatem refugij Septuaginta, vt paraphraſtæ de ſuo addiderunt, declarãtes ſitum illarum ciuitatum, & priuilegia.

Ita ergo olim in Hebræis voluminibus, Geneſ. vndecimo, & primo Paralipomenon primo legebatur, Arphaxad genuiſſe Cainan, & Cainã genuiſſe Sale, vnde & Septuaginta duo Interpretes acceperunt, & Chaldaica Thargum: & tamen vitiatis Hebręis codicibus tempore Hieronymi non extabant illa verba, oec modo; idcirco nec ab eo transferri potuerunt: habuerunt tamen olim, vnde Lucas, & Septuaginta acceperunt, atque illam lectionem probare poterant ex genealogiarum libro. Sicut ſecũ-
dum Auen-Eſra, & Rabbi Kimhi Ioſue vi- *Ioſu. 21.*
geſimo primo, non erant duo verſus io Hebræo, complentes ciuitates refugij datas à tribu Ruben Leuitis, ſuot tamen hodie additi in correctiore vulgata editione, ſed erant tempore Septuaginta duo Interpretũ:
& in Hebręo erat apud Geneſin, & in libro *Gen. 11.*
Paralipomenon, quòd Arphaxad genuit *1. Par. 1.*
Cainan, Cainan genuit Sale, & ab illo acceperunt Septuagintaduo Interpretęs: & tamen tempore B. Hieronymi erat de libris Hebræis abraſum: idcirò Hieronymus ſuppreſſit, quod in Hebræo non inuenit: at
Septuaginta, & B. Lucas tradiderunt. Atq; *Luc. 3.*
id quod dicunt, probare poterant ex geoealogiarum libro, qui erat publicæ probatęque fidei, vt habetur apud Eſdram.

Ideo per eum conueniebantur Iudęi de *1. Eſdr. 2.*
genealogijs à Zorobabel, & infra ſcriptis: *& ſeq.*
quia ſi non fuiſſet probatæ fidei & autoritatis Iudæis, non fuiſſet Ieſus, vt Meſſias

Ioſephus hiſtoricus generationem Cainan, quare ſuppreſſerit.

acceptatus. Hebræa tamen veritas, & Ioſephus, qui ſolet in numeris ſequi Septuaginta interpretes, tacet hanc genealogiam Cainan, quia non facit lineam diſtinctam, vt fecerunt alij, quos ibi ponit. Atque hæc inter alias ſolutio, & quę priori loco eſt aſſignata, cęteris præſtare videtur.

Genealogiæ ſuperius explicatæ fructus, & vtilitas.

Habes ergo ex præſenti genealogia ita explicata, qua ratione concilianda ſint, & in concordiam redigendę contradictiones ac diſſonantiæ permultæ inter illam Lucæ, & Matthæi genealogiam, quæ ſanè in multis inter ſe differre videntur.

De legali Chriſti ſacerdotio libelli cuiuſdã Iudęorum cõfutatio.
Suidas notatur.
Hentem. grauis autor.

Secundò, habes confutatum librum de legali Chriſti Sacerdotio, quem Suidas ſuis illis lucubrationibus inſerere voluit, à Iudæis quibuſdam Tybarenis confictum, quẽ nos alio loco confutauimus, vt falſum, & Hęreticum, & Hentemus quidam (qui Euthymium nobis in Euangelia Latinum reddidit) doctè refellit: ita vt iam ille libellus in Indice librorum prohibitorum à Concilio Tridentino edito contineatur. Sacerdotium enim Leuiticum, ſiue legale, ad virum in tribu Iuda natum pertinere non poterat, imò nec ad omnes, qui erant de tribu Leuitica, ſed tantum ad eos, qui deſcendebant ex linea, & genere Sacerdotali: nemo autem, qui eſſet de tribu Leuitica, præſto fuit altari. Manifeſtum eſt enim quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter, vt Apoſtolus ſcripſit. *Hebr. 7.*

III. Fructus prædictæ genealogiæ, de mundi inconſtantia & vanitate.
Matth. 13.
Plato.
Vnde orti reges, & ſerui, teſte Plato.

Tertiò ex hac ſerie generationum contemplari potes mundi inconſtantiam, & volubilitatem. Cœpit hæc Matthęi genealogia à Patriarchis, Regibus, ac Principibus, finem accipit in opificibus, & fabris lignarijs. Rectè proinde dictum eſt à Platone, omnes Reges ex ſeruis ortos, & omnes ſeruos ex Regibus natos, nullumque vnquam Regem extitiſſe ligonis expertem, nec è conuerſo ligonem, ad quem non aliquando ſceptrum regni pertinuerit. Hinc mundus rectè aſſimilatur ſtatuæ per regem Nabuchodoſor in ſomnio conſpectæ inſtar coloſſi ex ære, quæ exterius quidem numinis alicuius ſpeciem præ ſe ferebat, in tertius verò ſaxis, trabibus, telis qunque aranearum, ac ruderibus plena erat. Illa ſtatua habebat caput aureum, pectus argenteum, pedes denique luteos, ſiue fictiles, id eſt, finem illorum ſine honore: quia mundus totus in maligno poſitus eſt: quia vana eſt hæc coloſſi figura, quæ præterit.

Dan. 2.
Mundus cui nam ſtatuę perſimilis.
1. Ioan. 5.

1. Cor. 7.
In eos, qui mundi ęternitatem commenti ſunt.

Quod ſi mundus foret æternus, vt quidam malè philoſophantes dixere, ſatis erat ad euocandos mortalium animos ab eius amore, vitę præſentis breuitas, quæ illum no is momentaneum reddit: nam eſt omne, quod finem habet. Quare Dauid rectè ait: *Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te.* Vox Hebræa, quæ redditur per nomen, menſurabiles, exiguã menſuram quatuor digitorum, id eſt, palmum minorem denotat. Cùm ergo Deus liberaliſſimus extiterit in opibus ſuis nobis communicandis, in hac tamen vna re, id eſt, producenda vita parciſſimus extitit. Cætera namque omnia veluti effuſo copiæ cornu munificentiſſimè, id eſt, maxima vlnæ menſura metitus eſt, vitam verò parca manu, imò quatuor digitis, vt diximus. Quis tamen dedit ſpiraculum vitæ, vt mortalitatis quidem multum, vitæ verò minimum tribueret ſpatium, dedit enim, vt ſic dicam, vitæ halitum, vel flatum: *Quid enim eſt vita noſtra, niſi vapor ad modicum parens, & deinceps exterminabitur.*

Pſalm. 38.
Expenditur illud tegij Prophetę. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos.
In quo ſe Deus ergo homines minus liberalem & munificum præſtare voluerit.
Gen. 2.
Iacob. 4.

In eos, qui nullis proprijs nobilitati metitum ipſi de parentum tamen ſuorum nobilitate gloriantur.
Ioan. 8.

Damnat denique hæc Chriſti genealogia ex gentibus, & peccatoribus ducta, nimiam quorundam confidentiam, & arrogantiam, qui cum nihil præclari ediderint, eo tamen nomine gloriantur, quòd nobili genere orti ſunt; vt illi, qui Chriſto dixerunt: *Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam.* Cùm ex eodem ſeminis grano diuerſę pullulent ſpicæ, hæc elegans, & plena, illa horrida, & vacans. Conſolatur quoque peccatores, qui ſi ab errore reſipiſcant, habent locum apud Chriſtum, qui *peccatores recipit, & cum eis manducat, & bibit*: & ab eis deſcendere voluit, vt eorum onera in ſe ſuſciperet, in cuius humeros omnium hominum peccatorum pœnitentiam agentium onus reijcit Deus, iuxta illud ad Dauidem adulterum, & homicidam Nathan dictum: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum*; & Iſaias veluti id interpretans, dixit: *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrorum.*

Luc. 15.
Quare Chriſtus ab omnibus peccatoribus traxerit genus ſuum.
Iſa. 53.
Luc. 1

Ioſeph virginis Deiparę ſponſus, qualis vir ille.

Expeditis omnibus quęſtionibus ad genealogiam ſpectantibus, pauca illa verba Matthæi expendamus: *Virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus.* Ait ergo, virum Mariæ, & intellige, in omnibus, excepta carnis copula, quæ ſuppleta eſt per Spiritum ſanctum. Intellige etiam eum virum fortem, caſtum, & ſanctum, quemadmodum illa fortiſſima erat, caſtiſſima, atque ſanctiſſima: propter quam, & propter eius eius prolem, quibus ipſe ſedulò miniſtrare debuit, verè fuit Ioſeph, id eſt, donis Dei auctus, ac cumulatus.

Ioſeph quid ſonet: expenditur hoc verbum: de qua natus eſt, &c.
Luc. 1.
Gen. 3.

De qua. Inter omnes electa, & benedicta, atque ab vniuerſis deſiderata. De qua etiam, ſola, non, de quibus: vnde ſemen mulieris vocatur Gen. tertio, vt pondera

uit Epi-

Epiphan. in hæreſin 78. *Luc. 1.* *Hier. 31.* In eos qui Chriſtum negant verum corpus habuiſſe.

uit Epiphan. In Antidicomarianitas. Propterea Angelus ei dixit: *Ecce concipies in vtero*; non autem, Concipies ex viro. Et rurſus Propheta dixit in ſingulari: *Fœmina circundabit virum.* Item ſignificatur vera caro ex Maria, non ex cœlo, vel elementis, vel phantaſmate. Nam ſanguis verum corpus ponit ex ſemine Abrahæ, & Dauid, aliàs verus homo non eſſet.

Mariam virginem, veram Dei matrem, & hominis extitiſſe, contra Neſtor. & Eutychen. *Ruſticus auctor.* *Gen 2.* Eua Adę cur ſubdita, Chriſtus verò contra, cur ſubditur Virgini matri. *Luc. 2.*

Adhæc in illo verbo: *De qua*, innuitur vera mater Dei, & hominis; non tantum hominis Chriſti, vt Neſtorius cõfitebatur, ſed etiam Dei: nec tantùm Dei, vt admittebat Eutyches, ſed etiam hominis, quod ille negabat: vt teſtis eſt Ruſticus in Acephalos. Ac ſicut Adam viſa Eua, quæ ex ipſomet erat deſumpta, dixit: *Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea*: propter eaque meritò Eua ſubdita fuit Adę, quia ex illo ſumpta eſt, ſic Maria Chriſto dicere poteſt: *Hoc eſt os ex oſsibus meis, & caro de carne mea*; per hoc meritò Chriſtus Mariæ parenti ſubditus fuit, & de illo ſcriptum verè: *Deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis.*

Ieſus quid.

Natus eſt Ieſus. Id eſt, Saluator, qui primus matrem ſaluauit, non corrupit, qui omnes corpore, & animo venerat ſaluare.

Vocari Hebręis, quid ſit.

Qui vocatur Chriſtus. Hebręis vocari, idem eſt quod eſſe, ac cognoſci, ſiue potius quod ad rem magis facit, cognominari. Ieſus ergo eſt, & cognoſcitur, & cognominatur Chriſtus. Ita dicitur: *Et hic menſis, ſextus eſt illi, quæ vocatur* (id eſt,) *ſterilis*. Rectè verò ait de præſenti, vocatur, quia quo tempore ſcribebat Matthæus, iam palam, & in ore omnium verſabatur Meſſias, non olim ita à principio. Vnde Angelus dixit Virgini: *Quod naſcetur ex te ſanctũ, vocabitur filius Dei.*

Luc. 1. Quare de præſenti dictum: Ieſus, qui vocatur Chriſtus. *Ibidem.* Chriſtus quid ſonet.

Chriſtus autem cognomen eſt dignitatis, non perſonæ, & ſignificat *vnctum*. Eſt enim Chriſtus vnctus, manſuetus, ac lenis: nam per Iſaiam dixit: *Spiritus Domini ſuper me, eò quod vnxerit me*: declaranſque quorſum vnctus ſit, ſubdit: *Ad annunciandum manſuetis miſit me.* Oleum autem quo copioſè vnctus eſt, Spiritus ſanctus eſt, de quo Ioannes Euangeliſta: *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.* Ex quo fit, vt oleum eius in capite deſcendat, non ſolum vſq; ad barbam, ſed etiam vſque in vltimas oras veſtimẽti eius: quia nemo mortalium eſt, qui ſi velit, olei & vnguenti Chriſti ſentire ſuauitatem nõ poſſit. Eſt enim in omnes pius, qui pro omnibus ex charitate incarnari, cruorem fundere, & mortem ſuſtinere libenter voluit. Ita vt olim qui Deus exercituum, & Deus vltionum vocabatur: nunc præ manſuetudine vocari velit lenis, & vnctus: præ quo lenitas Moſis omnium hominum mitiſſimi, & Dauidis manſuetudo, ſi cum Chriſti clementia, & lenitate conferantur, nonniſi paruæ ſcintillæ ſint comparatę ad ignem ingentem. Sii in extremo orbis angulo aliquis medicus ſapientiſſimus, ac mitiſſimus eſſet, qui ſeruare poſſet vitam naturalem incorruptam, ſine dubio terra hominibus deſtitueretur, ac nudaretur, vniuerſis ad illum concurrentibus: quanto ergo ardentioribus deſiderijs, ac votis amplectendus Ieſus, qui vitam promittit æternam atque immortalẽ? Et conſidera pulchram iſtam nominum connexionem, Ieſus & Chriſtus, mirificè cũ rebus coniunctam. Saluat enim nos vnguentis, oleo leniente, mollibus emplaſtris, ſuauiſſimis pharmacis. Nihil in hoc medico, chirurgoue ſapientiſſimo durum, vel auſterum: non ferrum, non cauterium, non ignis, non dolor, non vllum tormentum. Vnguentum eſt fides: oleum Sacramenta: emplaſtrum ingens amor in Incarnatione, ac morte acerbiſſima declaratus. Tantummodo à te exigit, vt tuam ſalutem ſitias; obedientem te præſtes medico ſananti: vt illi, qui pro te mortuus eſt, te totum, penituſque committas, ac tradas: vt aſſiduas illi preces offeras, vt ſic in dies ſalutem eius pretioſo ſanguine partam accipere promerearis, quaſi a Propheta audieris: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Quas vt frequenter, & largè hauriamus, præſtet nobis idem Chriſtus Ieſus Dominus noſter, cui cum Patre & Spiritu ſancto tribuatur ab vniuerſa creatura omnis laus, honor, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Iſa. 61. *Luc. 4.* Quo Chriſtus oleo fuerit vnctus. *Ioan. 3.* *Pſalm. 123.* Oleum Chriſti cur deſcendat vſque in oram etiam veſtimenti eius. *1. Reg. 1. & ſæpè aliàs.* *Pſalm. 93.* *Num. 12.* *Pſalm. 131.* Moſis, & Dauidis prę illa Chriſti lenitas, & manſuetudo qualis. Meſſias Dei filius, quàm rectè Chriſtus nominetur Ieſus. A nobis quid exigat Chriſtus Ieſus. *Iſa. 12.*

TRACTATVS XXIX.

In illa verba: *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* *Matth. 1.*

Scopus Euangeliſtæ.

HActenus Euangeliſta Ieſum eſſe filiũ Dauid, probauit rectè quidem per patrem putatiuum Ieſum, obliquè autem per matrem ipſam veram, quæ erãt eiuſdẽ domus, familiæque cum Ioſeph: modò verò in his, quæ ſequũtur, vſq; ad finem huius primi capitis, oſtendit Ieſum de matre & Virgine ſimul conceptũ, vti Prophetæ prędixerant. Et ait: *Chriſti autẽ generatio ſic erat.* Quaſi dicat: Superiores generationes non ita ſpectabant ad Chriſtũ, quod non eſſent eius parentes ſecundum vim actiuam, ſed tantummodo, quia genuerunt Virginẽ, & miniſtrarũt carnem, ex qua ortus eſt Chriſtus. *Sic.* Id eſt, lõgè aliter, & ſine viro: nam

Iſa. 7. Qualis Chriſti fuerit ſecundũ carnem generatio.

de alijs

Vbi præfigurata

de alijs dicitur, *genuit*, at de hoc tantùm dixit, *virum Mariæ*, ne putares Christum communi lege naturę, vt reliquos omnes, ex patre, & matre natum. Hæc autē natiuitas sine viro fuit, ideo significata, vt annotauit Rupert. Tuitienſ. per ſeptem ortus filiorū ex matribus ſterilibus, quarum ſacræ literę meminerūt: nempe Sarę, quæ peperit Iſaac: Rebeccæ, quæ Eſau, & Iacob, Rachelis, quę Ioſeph & Beniamin: & matris Samſonis, quæ Samſonē: Annæ vxoris Helcanæ, quæ Samuelem, Berſabee, quæ Salomonem: Eliſabethæ, quæ Ioannē Baptiſt. progenuit. Verùm in hoc Ruperti dicto miratus ſum, quòd Salomonem afferat natum de ſterili, cùm illius matris tot enumerentur filij 1. Paral. 3. præter illum, qui primò natus fuit, & ſtatim extinctus, & nullibi Scriptura Berſabee ſterilem vocet. Atque omnes iſti de ſterilibus geniti, excellentiſſimi viri extiterunt, fide & precibus magis, quàm vi carnis & poteſtate progeniti. Sic Chriſtus de virgine, qui flos eſt campi, & liliū conuallium. Eſt enim Chriſtus decus humani generis, quia cōceptus de Spiritu ſancto in Virginis vtero, vt flos campi ſola cœli virtute, nulla hominis cultura proſeminatus. Eſt etiam lilium conuallium, id eſt, fructus humiliū parentū. At verò generatio, Gręcè, γέννησις, id eſt, natiuitas diſtincta à voce ſuperiori, quia dixit: *Liber generationis*, quæ ibi accipitur pro genealogia, & dicitur γένεσις. Et cū dicitur, omnes itaq; generationes, alia voce vtitur, nempe γενεαί, & accipitur pro genere vel progenie. Et licet γέννησις, interdū ſit natiuitas: hic tamē non id ſignificat, vt Chryſoſt. Origen. & Hierony. interpretantur. Etſi aliter vertat Eraſmus: nam poſt textā generationis Chriſti ſeriem Euāgeliſta reſumit ordinem ac modum enarrare, quo genitus, & cōceptus eſt Ieſus ex Spiritu ſancto, & intemerata virgine.

Rupert. Tuit. in Matt. lib. 1.
Gen. 21.
Infra 25.
Infra 30. & 35. cap. 4.
Iudic. 13.
1. Reg. 1.
2. Reg. 12.
Ibidem.
Salomonem de Berſabee ſterili natum, vt quidam dixit, id minime verum oſtenditur.
Cant. 2.
Flos campi, & lilium conuallium quare Chriſtus dicatur.
γέννησις & γένεσις, & γενεαὶ differunt.
Chryſ. hom. 4. in Matt. to. 2.
Orig. in Matt. hom. 2.
Hiero. ibid.
Eraſmi hæc interpretatio rejicitur, Chriſti autē generatio ſic fuit, pro, erat.

Subdit Euangeliſta: *Erat*. Non fuit, vt aliorum, etſi Eraſmus de prętento verterit, fuit, cùm Græcè de præterito imperfecto dicatur ἦν quoniam eius virtus atq; meritū ab eius incarnatione nunquam effluxit: & ante illam in mente diuina prima erat ante alias creaturas. Neque poteſt enarrari quomodo fuit, ne ab ipſo quidem Archangelo Gabriele à Virgine interrogato: *Quomodo fiet iſtud, &c.* qui quidem eam ad Spiritū ſanctum delegauit: ſed tātùm quomodo erat, poſtquam facta eſt: *Cum eſſet deſponſata*, annotat Chryſoſtomus his omnia contigiſſe poſt reditum virginis ab Eliſabetha in domum ſuam. Quorſum miſcet deſponſationem, quæ non videtur attinere ad Chriſti generationē, cum non de viro proceſſerit:

Luc. 1.
Tria proponuntur diſputanda.

Dicemus hoc in loco, primū, cur de deſpōſata matre Chriſtus prodire voluerit: Deinde qua ratione fuerit deſponſata, an per verba de futuro, vt quidam putāt, an verò per verba de præſenti. Poſtremò quomodo ſalua ſit ſumma in Dei matre virginitas, & voto confirmata cū conſenſu de ineunda maritali copula ad coniugis arbitrium.

Cur de deſpōſata Virgine Chriſtus prodire voluerit.
I. Ratio.

Ad primū reſpondemus, multis de cauſſis conſultò factum eſſe: quarum quædam ex Chriſto, quędam ex Virgine, quædā verò ex nobis deſumi poſſunt. Ex parte quidem Chriſti, in primis propter Iudęos, & infideles, ne tanquā ſpurius, & illegitimo ex toro natus ſine honore abijceretur; atq; propterea eius lex, prædicatioq; contemneretur. Vnde Ambroſius in Lucam ait: *Quid Iudæis quod Herodi poſſet adſcribi; ſi natum viderentur ex adulterio perſecuti?* Deinde, vt Chriſtus in parua ætate nutricium, & defenſorem atque cuſtodem haberet. Multis ſiquidem eget illa infirma ætas, quæ ſola mater conuenienter præſtare non poteſt. Præterea, vt ex B. Ignatio Hieronymus tradit; vt Marię coniugium ac deſponſatio falleret principem mundi. Quam ſententiam comprobat Baſilius homil. de humana Chriſti generatione; ait enim: *Adfertur & alia ratio à quodam ex antiquis: vt Mariæ virginitas ſeculi huius principem diabolum lateret, nupta Ioſeph fuit; vt nuptiarum nomine ſuſpenſus facilè deciperetur. Virgines namque in primis obſeruabat, è quarum vna parituram ex Propheta cognouerat, dicente; Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur inſidiator, obſeruatorq; ſub matrimonij ſpecie factus ignorans, à malignitate abſtinuit. Sciebat enim ſuum imperium ob dominicam carnis generationem perditum iri.* Hæc ille: quę ſimiliter ab Origine, ac multis alijs patribus aſſeruntur.

Ambr. lib. 2. in Luc. ca. 1. prope init.
II. Ratio.
III. Ratio.
Hieron. in ca. Matt. 1. to. 9.
B. Ignat. epi. S. paul à med.
Baſil. hom. 21. paulo à prin. to. 1. à med.
Iſa. 7.

Sed in hanc ſententiā, ſaluo honore, qui tantis patribus debetur, nōnulla obijci poſſunt. Nam etſi B. Virgo virū haberet, ſemper poterat Satanas cognoſcere clauſtra inuiolatæ virginitatis; & idcircò noſſe ex illa Virgine natum Meſſiam. At quidā ex ſententia Auguſtini, ita tuentur illud dictum. Aſſerit enim Auguſtinus, multa dęmonem poſſe cognoſcere vi naturæ ſuæ, à quibus cognoſcendis diuina virtute prohibetur: itaque prohibitus fuit à partu illo Virginis cognoſcendo. Sed hæc ratio non premit: quia tāetſi ſanctiſſima Deipara viro caruiſſet, poterat à Deo prohiberi, ne cogitaret quomodo concepiſſet, de Deo ne, an de viro; & ſic occultabatur partus. Deinde non videtur miracula eſſe ſine neceſſitate ponē-da, ſeu multiplicanda: nam eſto, diabolus Mariā cognouiſſet in virginitate peperiſſe,

Dæmonem minime ignoraſſe myſterium incarnationis.
Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 8. in princ. to. 3.
I. Argum.
II. Argum.

non

non ſequeretur filium Deum eſſe, niſi ex ſcripturarum poſitione. Poterat enim, & poteſt Deus facere, vt purus homo de Virgine naſcatur: & natum ex non virgine, & viro aſſumere poteſt cõceptum, vel in ea licet non fecerit, nec facturus ſit. Item habebat dæmon argumenta maiora Chriſti deitatem comprobantia, quæ illi occultata minimè fuerunt: vt fuit ſtella ducens Magos in Bethleem: & Angelus annuncians paſtoribus, vt ad eum venirent adorandũ: & vox de cœlo: *Hic eſt filius meus dilectus*: & teſtimonium Ioannis Baptiſtæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: tot etiam alia, quæ edebat ſigna atque prodigia: & tamen Matth. 4. acceſſit ad tentandum, dubitando (ſecũdùm communem expoſitionem) an eſſet filius Dei. Præterea B. Ambr. in Lucam, cauſſam iſtam cùm retuliſſet, refellit, his verbis: *Sed tamen magis fefellit principem ſeculi. Diabolus enim etſi aliquando dubitauit, cùm diceret: Si filius Dei es, mitte te deorſum: tamen vel ſerò cognouit, & diſceſſit ab eo. Cognouerunt & Dæmones, qui dicebant: Nouimus quia es Ieſus Dei filius. Quid veniſti ante tempus torquere nos? Et ideò veniſſe cognouerunt, quia præcognitum habebant eſſe venturum. Dæmonum enim malitia, facilè etiam occulta deprehendit.* Hæc ille: quæ idcircò volui adferre, vt doctì cogitent illud B. Ignatij dictum: quãquam eius ſanctitati ac doctrinæ verè Apoſtolicæ his noſtris rationibus nihil velimus eſſe detractum: qui tantus in Eccleſia Dei fuit, vt ſanguinem pro Chriſto fundere promeruerit.

II. argum.
Matth. 2.
Luc. 2.
Matth. 3. & 17.
Ioan. 1.
Matth. 4.
IV. argum.
B. Ambroſ. li. 2. in Lucam. c. 1. circa med. tom. 1.
Matth. 8.

Fuit ergò deſpõſata Virgo, vt eius virginitas principem mundi falleret: vel, vt Chriſtus margarita, porco Herodi atque alijs carnalibus per matrimonium ad tempus celaretur, quomodo vnctio Dauidis in Regem per Samuelem celata fuit per vitulum, quem ad offerendum ac immolandũ adduxerat in Bethleem. Quod ad Virginem verò attinet, conueniens fuit, vt Chriſtus de deſponſata prodiret: tum vt Maria infamiam fornicationis effugeret, ſi eſſet innupta, vt ait Ambroſ. ſuper Lucam: *Deſpõſata eſt, inquit, ne temerata virginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptela videretur inſigne præferre.* Hæc ille. Tum ne à Iudæis, concipiens ſine viro, lapidaretur, iuxta legem Deuteron. 22. quanquam illa lex de traducta in domum, & cognita primum à viro ſuo loquatur, quæ non inueniebatur Virgo, nec expanſo veſtimento oſtendebat ſigna virginitatis: tunc enim erat lapidibus cædenda puella ob fornicationem factam, antequam deſponſaretur; q contingere B. Mariæ nequaquam poterat.

Matt. 13.
Suprà 7.
Virgini matri expediens fuiſſe, à viro deſponſaretur, duplicitèr.
1. Reg. 16.
Quibus de cauſis Chriſto cõueniens fuerit Virginem matrem habere deſponſatam.
Ambroſ. loco prædicto in princ.
Deut. 22.
Ioan. 8.
Hieron. hoc loco tom. 9. in fin. idem tom. 2. initio.

Tum vt B. Virgo haberet miniſtrum & adiutorem in laboribus ex rebus ad vitam neceſſarijs, ac comitem in fuga Ægypti quemadmodum Hierony. in Matthæum teſtatur. Tum denique vt per generationem Ioſeph, origo quoque Mariæ Virginis eius cognatæ ac propinquæ demonſtraretur, vt docet in Heluidium idem B. Hieronymus. Poſtremò, quod ad nos attinet, decuit in primis, vt teſtimonio Ioſeph inſignis pudicitiã, ac B. Virginis puritas nobis clareret, teſtibus Baſilio & Ambroſio ſuper Lucam, qui ſic ait: *Locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſſet & dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret Sacramentum.* Deinde ob myſterium: quia ſicut origo peccati ex coniugata Virgine inobediente extitit: ita origo iuſtitiæ per virginem deſponſatã & obedientem. Præterea, vt hac ratione honorabile connubiũ & ſanctum matrimonium agnoſceretur: & Manichæi ſolos Virgines ſaluari aſſerentes confunderentur.

Nobis quoque opera pretium fuiſſe, Chriſtus vt de deſponſata Virgine naſceretur, propter tria.
B. Baſ. hom. 25. tom. 1.
Ambroſ. lib. 2. c. 1. propè initium tom. 5.
Gen. 3.
Heb. vlt.

Quod ergò ait autor operis imperfecti in Matthæum homil. 1. Coniunctio maritalis quantum ad naturam rei ipſius peccatum eſt: conceſſione autem Dei facta eſt licentia, licentia, autem dico, facta eſt, non iuſtitia. Nam etſi propter neceſſitatem rei peccatum eſſe deſijt, tamen iuſtitia etiam non meruit. Ideò vtentibus ſe, etſi pœnam non infert, mercedem tamen non præſtat: & ſimilia multa, quæ ad errorem Marcionis, & Montani nuptias damnantium, ſpectare videntur, planè falſa ſunt. Ideò prudens lector ſibi caueat. Idem etiam ferè docet hom. 28. in cap. 19. Matthæi, vbi ſecundas nuptias vocat veram fornicationem in ſe, ſed Deo permittente fieri honeſtam fornicationem. Item ad ſignificationem: nam per hoc coniugium, ſanctæ matris Eccleſiæ, quæ Virgo eſt, & deſpõſata vni Chriſto, connubium repræſentatur, de quo Paulus: *Deſpõdi vos vni viro. Virginem caſtã exhibere Chriſto.* Poſtremò, Chriſtus non naſcitur niſi è deſpõnſata Virgine: quia nunquã naſcitur ex anima, quæ virum, hoc eſt, diuinum ſemen non habuerit. Vnde vt naſceretur in anima Samaritanæ, ei dixit: *Vade, voca virum tuum.* Decebat ergò ob has cauſſas, vt Dominus prodiret de immaculato coniugio, in quo viri opus iam redditum ex peccato minus honeſtum, ſuppleretur ab Spiritu ſancto, vt ſic inueniretur mulier non ſine fructu, quæ viro tamen nõ ſubijceretur, iuxta maledictum antiquum: *Multiplicabo ærumnas tuas, & cõceptus tuos: in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris* quæ omnia Virginem hanc nõ attigerunt. Quod

Autoris operis imperfecti in Matth. de nuptijs opinio damnabilis.
Tom. 2. operũ D. Chryſoſt.
Vltima ratio, cur nõ de deſponſata virgine natus ſit Chriſtus.
Ioan. 4.
Virginis viro deſponſatæ priuilegia.
Gen. 3.

re in mutuo cõſenſu expreſſo per verba de præſenti, vel per æquipollentia ſigna. Cuius primus actus, primaq; perfectio eſt animorum indiuiſa vnio, id eſt, vis ad cohabitandum petendumq; debitum cõiugale: non quòd actu ſemper ſit illa indiuidua animorum coniunctio, cùm interdum ſit diſcordia, ſed quod per mutuum cõſenſum efficitur quoddam indiſſolubile vinculũ, quo deuincti coniuges manẽt ad vnitatem animorum in his, quæ ſpectant ad actũ matrimonij, nempe in conſortio coniugali commanendi, ac ius ſibi inuicem cõiugale petendi atque reddendi. Vt enim ait Paulus: *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet: ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatẽ non habet, ſed mulier.* Secundus verò actus, ſeu perfectio ſecunda, quæ manat à prima (cùm omnem formam ſequatur aliqua actio) nihil aliud eſt, quàm communis manſio, & ſtudium prolis gignendę per corporum cõmixtionem, ſine qua non habetur. Ea verò quæ matrimonium conſequuntur effecta, tria ſunt, nẽpe proles, fides, hoc eſt, mutua fidelitas inter ipſos, & Sacramentũ, ſcilicet inſeparabilis vnio, ex qua matrimonium in nouo Teſtamento habet propriẽ quod ſit res ſacra, & vnum è ſeptem Sacramẽtis. Nam ſignificat indiſſolubilem vnionem verbi cum humana natura, & Chriſti cum Eccleſia, vt Paulus ad Epheſ. docet. Si ergò conſideretur perfectio prima, certè inter Mariam & Ioſeph perfectum matrimonium fuit, eo quòd legitimũ habuerũt conſenſum. Vnde indiſſolubilis nexus dictus fuit conſecutus. Si autem ſermo ſit de ſecunda perfectione, quatenus dicta bona matrimonij cõſequitur; non ſolùm perfectum, ſed perfectiſſimum fuit, vt Aug. docet lib. de bono coniugali: Omne nuptiarũ bonum impletũ eſt in illis parẽtibus Chriſti, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoſcimus, ipſum Dominum Ieſum: fidẽ, quia nullum adulterium: Sacramentũ, quia nullum diuortium. Rurſus ſi cõſideremus ſecundam perfectionem, quod attinet ad ſimul habitandum, ac mutua colloquia, & obſequia, ſanè completiſſimum extitit matrimonium: ſolus coitus abfuit, quia non erat neceſſarius ex vi actus matrimonij. Nã coniugium directè inſtituitur ad procreãdam ſobolem, quę ſi poſſet haberi ſine coitu, honeſtius multò fieret, velut hic contigit, dicente Aug. lib. 2. de ſerm. Domini in monte: *Hæ enim beatiora coniugia iudicanda ſunt, quæ ſine filijs procreatis, ſiue iſta etiam terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerunt.* Verum ergò eſt matrimonium etiam ante copulam carnis: nam aliàs fornicationem tantummodò, nõ adulterium committeret, qui ante cõſummatum matrimonium ſui corporis alteri, quàm coniugi poteſtatem faceret, quod falſum eſt. Cõfirmatur hoc autoritate B. Ambroſij lib. de inſtitutio. Virginis, vbi habet: *Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomen adſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Deniq; cùm iungitur puella, coniugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur.* Quod ergò B. Hieron. ſcribens in Heluidium dixit: Ioſeph cuſtos potius Mariæ fuit, quàm maritus: ſic intelligendum eſt, prout maritus includit actum conſummati matrimonij. Sicut etiam id quod idem autor aſſerit in hũc eundem locum: *cùm virum audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis ſcripturarum, quod ſponſi viri, & ſponſæ vxores vocentur.* Hęc ille. Vbi per nuptias ne intelligas contractum matrimonij, qui ſubſtantiam coniugij efficit, ſed nuptialem cõcubitum, qui non ſpectat ad eius ſubſtantiam. Ambroſius verò in Lucam, vt paulò ante citatus eſt, celebrationem nuptiarum vocat ipſum contractum matrimonij, vt eius verba indicant, cùm affirmet per eam non eſſe ereptam Virginitatem. Ad hunc ſenſum referendum eſt, quod Eccleſia canit in B. Virginis laudem: *Beata mater, & innupta Virgo glorioſa,* per innuptam intelligens incorruptam: nam conſtat fuiſſe deſponſatam Ioſepho. Quanquam ad huius amphibologiam verbi tollendam, iam in emendatioribus breuiarijs legamus: *Beata mater, & intacta Virgo glorioſa, &c.* Beatus tamen Auguſtinus ſermon. 18. de ſanctis, innuptam vocat B. Mariam Virginem vocat innuptam peperiſſe, hoc eſt, incorruptam & intemeratam: nam moris erat in celebritate nuptiarum conſummari matrimonium.

Ad tertium, quærũt nonnulli rationem ac modum, quo B. Virgo in coniugium potuit conſentire, cùm virginitatem vouiſſet ante, vt in alio tractatu abũdè explicauimus: ad quem lectorẽ mittimus. Nam vt Auguſtinus lib. de nupt. & concupi. ſcripſit: *Vouentibus Virginitatem non ſolùm nubere, ſed velle nubere damnabile eſt.* Quod Auguſtinus ex Paulo accepit, dicente de quibuſdam mulierculis: *Quum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, qui primam fidem irritam fecerunt.* Deinde ratio ſuffragatur, ſiquidem vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir, vt Apoſtolus teſtatur, & flagitante viro, ius coniugij cogebatur reddere. Ad perfectionem verò virginitatis Deo dicatæ,

1. Cor. 7.

Tria matrimonium conſequuntur.

Matrimonium Chriſtianum cur Sacramentum: quid ſignificet.

Epheſ. 5.

Aug. lib. 1. de bono cõiugali, c. 9. tom 6. à med.

Omne bonum coniugale in Chriſti parentibus, quod ſecundum Auguſtinum.

Ambroſ. in inſti. Virgin. c. 6. tom. 10. 1.

Hieronym. illud dictum. Ioſeph cuſtos potius Mariæ fuit, quam maritus, quẽ ſenſum habeat.

Sponſi viri, & ſponſæ vxores in ſcripturis de more vocẽtur.

Ambroſ.

Innuptam Eccleſia cum Virginem vocat, intelligit incorruptam.

Aug. tom. 10. Quomodo B. Virgo virginitatem cum vouiſſet, in nuptias potuerit conſentire.

Aug lib. de nupt. & concupi. tom. 7.

1. Tim. 5. 1. Cor. 7.

1. Opinio.

requiritur integritas mentis & corporis:at mentis illa per cōſenſum in matrimonium tollitur. Quidam reſpondēt, B. Virginem habuiſſe propoſitum ſeruandæ Virginitatis, ſine voto tamen. Sed iam hæc non eſſet ſumma Virginitas, quæ voto Deo non eſſet dicata. Alij verò, votum ſimplex virginitatis emiſiſſe aſſerūt; verùm potuiſſe reuocari per parentes virginis præcipientes nubere, vt in Numeris habetur. Sed hoc votum Virginis irritum factum, virginitatis eius excellentiam imminuiſſet: quæ profectò minor extitiſſet, quàm ſi ex voto ab ipſa nuncupato, & per parentes confirmato cuſtodita fuiſſet. Rurſus alij docent votum emiſiſſe ſub conditione, nempe niſi Deo aliter videretur, ſeu vt alij ſacri Theologi loquuntur melius, ambo hi coniuges votum Virginitatis conceperant, antequam in matrimonium conſenſum præſtarent: poſtmodum autem certo oraculo cœlitus cognouiſſe, vt conſentirent in copula, de qua fierent certi nunquam futuram: atque ita contraxerunt, ac poſtmodum redierūt ad prima vota. Ex quo iam deſpōſata Virgo dixit Angelo: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* quę verba illuſtrem ſenſum nō admittunt, vt ſupra diſputauimus, niſi votum includerent, Dei etiam voluntate firmatum; ac proinde ipſius Ioſeph ſponſi arbitrio ac voluntate, votoque proprio cōprobatum. Nec enim clam, aut eo renitente, aut non conſentiente in idem id fieri iure, ac decenter poterat, cùm omne votum ſponſę & vxoris à proprio viro ſuo irritum fieri poſſit, cùm primum illi innoteſcit, iuxta legem Numer. 30. Adde quod de hoc cōiugio maximè intelligitur illud: *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Non enim humana voluntate, ſed Dei cognito beneplacito, inuiti primò, deinde verò gaudentes conuenerunt; non expreſſerunt tamen in contractu matrimonij conditionem permanendi ſine copula coniugali, vt egregiè docēt D. Thomas & Epiſcopus Abulenſis. Namque talis conſenſus non efficeret vinculum matrimonij, imò aduerſaretur illi: tamen, poſtquam verum matrimonium contractum eſt, & facultas adeſt coniugibus petendi, reddendique inuicem ſibi coniugij debitum, coniugibus mutuo ex conſenſu licet cum voto, vel ſine voto perpetuam caſtitatem ſeruare, & permanere in cœlibatu. Quod ſi in cōſenſu reciproco, dum contrahunt, implicitè ſaltem incidat carnis copula, vel ius illam exigendi ac reddendi: eiuſmodi tamen ius Virginitati non repugnat ex ſe, cui tantum verus in copulam aduerſarij poteſt conſenſus, qui tamen in Virgine fuit nunquam. Atque hæc de tertio dicta ſint, ad ſtabiliendām B. Mariæ ſummam Virginitatem, & ad probandum illam per matrimonium nequaquam fuiſſe læſam.

II. Opinio.

Num. 30. & ſeq.

III. Opinio.

Mag. in 4. diſt. 30.
S. Thom. ibid. q. 7. ar. 1
B. Virg. lib. 7. c. 25.

Luc. 1.
Vnde etiam Mariam & Ioſeph Deo virginitatem voviſſe.

Num. 30.
Illi deinde quomodo conuenerint.
Gen. 2.
Matth. 19.

Thom. in 3. p. q. 28. ar. 52.
Abul. in 1. c. Matth.
Coniugibus quando liceat eorum ſit cœlibes permanere.

Ex his colligere potes, Ioſeph cœlibem, imò & virginem extitiſſe (tametſi Hilarius Canon. 1. in Matthæum abductus ab hiſtoria Euſebij, aliter definierit) nam B. Virgo non dixiſſet: *Quoniam virum non cognoſco*, niſi cognito ante propoſito Ioſephi ſponſi ſui, atque idem cum B. Virgine in corde ſuo ſeruare ſtatuentis. Deinde, ſi Dominus Ieſus B. Virginem iam natu grandiorem non niſi Ioanni virgini commendare de cruce voluit: minus certè adoleſcentulam matrē ſuam cōmiſiſſet, niſi viro magna tum ſanctitate ac prudentia, tum caſtitate conſpicuo, quòd eſſet in illo coniugio paritas & voluntatum vnio, qua ratione Ouidius dixit:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Prætereà idem confirmat, quòd Ioſeph perpetuò Meſſiæ virginea caſtitate prædito hærere, illum ſequi, paſcere & cuſtodire debebat, canente Eccleſia:

Qui paſcis inter lilia,
Septus choreis Virginum.

Noluit ergò paſci nec educari niſi à Virginali puritate, imò nō Virgo fuit modò, verum etiam in eo omnem concupiſcentiæ ardorē reſtinxerat Deus, vt ſic honeſtiſſimè ſanctiſſimeque cum B. Virgine puella pulcherrima conuerſari, dieque noctéque conuiuere familiariſſimè poſſet, velut Dauid cum Sunamitide, quam nunquam cognouit, vt rectè docuit Gerſon. Item hoc donum in ſponſo ſuo ipſa B. Virgo promerebatur, vt vndique eſſet plenā gratia, non tantùm in ſe ipſa, ſed etiam in ſponſo ſuo; vt quæ per matrimonium vna caro, id eſt, vna perſona cum eo fuerat effecta, ita per gratiam inſignis caſtitatis ſuis precibus ac meritis à Deo obtentæ fieret cum ea vnus ſpiritus. Nam (bone Deus) quot viri & adoleſcentes, aut quot puellæ ſe Virginis matris excellentiſſimis meritis, precibuſque commendantes, gloriantur per eam Virginitatis donum à Deo Opt. Max. impetrauiſſe, atque illi (ſecundùm Deū) eiuſmodi gratiam acceptam ferunt? Fit ergò maximè probabile, vt ſanctiſſima Deipara nō ſolùm hoc Virgineæ caſtitatis prærogatiuum & munus, quin etiam multa alia, quæ ad ſponſi ſui ſanctitatem, prudentiamque ſpectabant, illi promeruerit. Ait enim Paulus, *Sanctificatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem*: nec tantùm ſanctificatur à peccato, ſed etiam per mulierem fidelem multis di-

S. Ioſeph virginis ſponſum ſemper virginem fuiſſe.
Euſeb. l. 2. hiſtor. eccle. c. 1. tom. 1.

II. argum.

Ouid. epiſt. 9.
III. argum.

Ioſeph virginei ſponſi mira puritas.

3. Reg. 1.
IV. argum. pro eiuſdem virginitate comprobanda.

1. Cor. 6.

Maria Virgo pleriſque donum obtinuit virginitatis.

Infrà 7.

V. Argum.

uinis ac cœleſtibus donis augetur & cumulatur. Diua Cæcilia virgo legitur Valeriano ſpóſo donum virginitatis impetraſſe à Deo: quid ni multo magis ſanctiſſima Deipara ſanctiſſimo viro ſuo Ioſepho? Adhæc, patres veteres donum hoc in illo agnouerunt. Vnde Hieronym. in Heluidium ait: *Tu dicis, Mariam Virginem non permanſiſſe: ego mihi plus vendico, etiam ipſum Ioſeph virginem fuiſſe per Mariam: vt ex virginali coniugio virgo filius naſceretur: Maria autem, quam putatus eſt habuiſſe, cuſtos potius fuit, quàm maritus.* Hæc ille. idem docet Auguſtinus in quodã ſermone, ac B. Bernardus, vt Thomam, Gerſonem, & è recẽtioribus plures omittam. Ideo mirandum valde eſt, quoſdam fuiſſe, qui cogitarũt Ioſeph fuiſſe ſenio debilitatum ac fractum, planeq; decrepitum, ad ſaluãdum cum Maria pudicũ eius conuictum. Fuerunt & alij (inter quos eſt Epiphanius in hæres. 51.) ſcribentes, Ioſeph, cũ accepit Mariam in vxorem, octoginta annos natum fuiſſe, atque ex priori vxore quam habuit, ſex filios ſuſcepiſſe, de quibus ait ille crebram fieri in Euangelio mẽtionem, qui fratres Domini appellantur. Sed certè (pace tãti viri ſit dictum (improbabilia mihi hæc, atque abſurda videntur. Et quod attinet ad alios ſex liberos ex ſuperiori vxore ſuſceptos, alibi commodius id falſum eſſe atque fictum, ex ipſo Euangelio demonſtrabimus.

Hieron. ſub fin. lib. tom. 2. init.

Auguſt. ſerm. 14. de natali Domini. to. 10

De Ioſepho ſponſo Virginis duo quædã falſa dogmata confutantur.

B. Epiphan.

Quod attinet ad ætatem decrepitam, illam hoc loco refellemus. Nam inprimis iſti Patres fortaſſe cogitarũt ſeruari alia ratione non potuiſſe ſanctam & pudicam cũ Virgine conuerſationem, niſi tot annos confingerent. quaſi verò plus in eo potuerit natura frigida & ſenectus, quam gratia Spiritus Sancti, aut quam meritum ſponſæ eius B. Virginis, cum plures ſenes inueniantur laſciui ac impudici, vt ſeniores illi tentantes Suſannam, de quibus tale elogiũ eſt: *Egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbãtur regere populũ, &c.* quorum alteri Daniel dixit: *Semen Chanaan, & non Iuda, ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum*: Aut quaſi non inuenti ſint plures adoleſcẽtes ac iuuenes Dei munere caſtiſſimi; plures etiam virgines, quæ pro virginitate ſeruanda mortem oppetiere. Deinde vix ſatis honori & famæ B. Virginis proſpiciebatur apud Iudæos, ſi tam ſenex atque decrepitus fuiſſet Ioſeph: nam exiſtimari potuiſſet, aut ſaltẽ dubitari de virtute generandi: Maria quoque habita fuiſſet adultera, quod eſſet multo deterius, quàm ſi concepiſſet ac peperiſſet innupta, tunc enim putari tantũ fornicaria potuiſſet. Præterea, ſimili ratione exiſtimari potuiſſet Chriſtus ſpurius, neque ex legitimo natus matrimonio, contra ſententiam Euãgelij. Luc. 3. *Vt putabatur filius Ioſeph.* Adhęc, inutilis fuiſſet & ineptus ad labores, & obſequia infanti matrique præſtanda, cum eſſet eundum in Bethleem, redeundum Nazareth, fugiendum in Ægyptum, atque inde remeandum, & laboribus proprijs victus illis ſuppeditandus. Si autem tam ſenex fuiſſet ac impotens, vt fingitur, alieno miniſterio eguiſſet potius, quam vt alijs valeret ipſe miniſtrare. Quare cum ratione mihi loqui videntur ij, qui intra quinquageſimum & quadrageſimum annum ætatem eius conſtituunt, vt ita in virenti æuo ac florido prudentiæque pleno commodè Virgini aptari in coniugẽ poſſet. Iſtẽ parẽtes Virginis illam Ioſeph collocarũt, eo animo, vt ex ea filios gignere poſſet; ergo talis erat, qui idoneus eſſet non ſolum miniſtrare & laborare, ſed etiam liberos procreare; hinc eſt, vt ſemper vir, nunquam ſenex in Euangelio nominetur, vltra virtutem, quæ illi inerat, atque vt in ætate florenti Deo Chriſtique ac ſponſæ Virginis miniſterio commodius ſe dicare poſſet. Neque obſtant picturæ, quæ illum ſenem caneſcentem & curuum exprimunt: vt enim ille dixit,

Ioſeph ſponſum Virginis non ſenem, vt fingitur, & decrepitum, Mariam vxorem duxiſſe.

I. Argum.

Dan. 13.

Ibidem.

II. Argum.

III. Argum.

Luc. 3.

IV. Argum.

Supra 2. Matth. 2. Ibidem. Ibidem.

Quotennis Mariam Virginem habuerit coniugem Ioſeph.

V. Argum.

Pictoribus, atque Poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Matth. 1. & alibi.

Ioſeph quibus de cauſis pingitur ſenex, & canus.

Vel fortaſſis ideo pingitur canus ac ſenex, ad caſtitatẽm mentis & virtutem ſignificãdam: nam vt Salomon dixit, *Cani ſunt ſenſus hominis: & ætas ſenectutis, vita immaculata.* Inſuper, in primitiua Eccleſia vſq; adeo nõ egerat radices perpetua Mariæ Virginitas: ideo ne quid indecorũ cogitaretur, ea forma illum effingebant: in quibuſdam tamẽ prouincijs, vt vir fortis, & robuſtus depingitur, vt in Germania.

Horat. in arte

Sapient. 4.

Subditur: *Mater Ieſu Maria.* Quandoquidem naſci, concipi, atque ali, actiones ſunt non naturæ, verùm hypoſtaſis & perſonæ: ideo rectè Maria dicitur mater Ieſu. Nam illi omnia ea quæcunque cæteræ matres filijs ſuis, tribuunt, nempè materiam fœtus, locum, alimoniam, qua cibari fœtus conſueuit: quare ergo non vendicaret ſibi nomen matris, quæ vniuerſum officiũ impendit, quod cæteræ ſuis præſtare conſueuerunt. Quod ſi forte obijcias, Mariam diuinitatem non genuiſſe: Reſpondet Ignatius martyr, quòd nec vlla mater generat humanitatem, ſiquidem anima hominis à Deo creatur, & de foris aduenit, & corpori infunditur: & tamen hominum matres vocantur: Bis verò ſtulti ſunt, qui cum Ieſu &

Maria, cur mater Ieſu nominetur.

Si illa diuinitatem non genuit, quomodo eſt mater Chriſti.

B. Ignat. epi. 3. ad Philip. circa med.

Chriſti eam matrem admittant; Dei tamen genetricem negant, cum tamen Chriſtum Ieſum Deum eſſe concederent. Vnde Concilium Epheſinum contra Neſtorium proclamauit, Virginem non tantum Χριστοτόκον, verum etiam Θεοτόκον nominans: quin etiam Eliſabeth exclamauit: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Mariam matrem Domini appellans, ſeu, vt ipſa Hebræo ſermone pronuntiauit, mater Iehouah, quod inter alia nomina Dei præcipuū eſt, & ſoli Deo conuenit: & Lucas cum articulo dixit, ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μοῦ: id eſt inſignis illa mater illius ſummi Domini: aliàs certè cauſa non erat, cur tantopere admiraretur, propterea quod à puella cognata, & fabri vxore viſitaretur.

Epheſina ſyn. prope init.

Luc. 1.

Maria qualis mater Chriſti, teſte Luca.

Sequitur: *Antequam conuenirent; inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto.* Duplex eſt huius verbi ſignificatio, & acceptio: altera quidem pro congreſſu coniugali, & ſic ex hoc loco cum ſequenti, nempe: *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum,* anſam accepit Heluidius contra Mariæ Virginitatem debacchandi: arguebat enim ſic, nimirùm ineptè: *Si antequam conuenirent,* inquit, *inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto: ergo poſtea per coitum conuenerunt.* Ad hoc reſpondent patres veteres & orthodoxi, prauam eſſe deductionem aſfirmantes. Nam iſtæ particulæ excipientes: antequam, priuſquam, vſque, ad, donec, ac ſimiles, non in ſcripturis id ſignificant. Id enim multis rationibus & exemplis perimitur. Namque de coruo narratur: *Quod ibat & non reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ:* non ſignificat quod poſt aquas exſiccatas reuerſus ſit. deinde ait Propheta: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum:* & Dominus: *Ecce ego vobiſcū ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi:* non eſt ſenſus, quod, vbi poſuerit inimicos ſub pedibus, non debeat amplius ſedere ad dexteram: vel, quod poſt ſeculi conſummationem non ſit futurus Chriſtus nobiſcum. Simili ratione ſcriptum eſt Geneſ. 35. *Hic eſt titulus monumenti Rachel, vſque in præſentem diem.* & Deuteron. vltim. *Non cognouit homo ſepulchrum Moyſi, vſque in præſentem diem:* non ſignificant, poſt illum diem notum eſſe ſepulchrum Moyſis: aut illum titulum Rachelis amplius non exiſtere.

Huius dicti: Antequam conuenirent inuenta eſt, &c.

Primus ſenſus, Heluidianus nimirum, & impius.

Hunc ſenſum quæ iugulent teſtimonia ſcripturarum.

Gen. 8.

Pſal. 109.

Matth. vlt.

Quoniam verò non ſatis eſt Hæreticis obijcere inſtantias ſcripturarum, & oportet non ſolùm confirmare noſtra, ſed etiā deſtruere ac refellere aliena: ideò diligenter aduerte, has particulas taxantes, ſiue excipientes ſignificare rei conditionem ante, vel poſt id, quod dicitur, vel fit: nam tunc tantum ſignificat rem iam factam eſſe, cum fieri poteſt, vel licitè fieri: quod ſi fieri nequit, vel licitè fieri; rem non factam ſignificant dum fieri potuit, &, quod fortius eſt, multò minus poſtea. Exemplum prioris: Chriſtus non prædicauit vſque ad trigeſimum annum: ſignificat quod poſt 30 prædicauerit. Hoc declarauit Dominus Abrahæ, antequam ſubuerteret Sodomā; conſequitur: Ergo poſtea ſubuertit, quia fieri voluit. Exemplū poſterioris: non abſtinuit à furto ante ſuſpendium: vel Iudas, antequam moreretur, non ex corde pœnituit; non ſignificant, quod poſt ſuſpendiū abſtinuerit ſe furto, vel Iudam poſt interitum pœnituiſſe. Idem ferme exemplum habetur. 2. Reg. 6. *Michol filia Saul non eſt natus filius vſque in diem mortis ſuæ:* non oſtendit quod poſt mortem filios habuerit, ſed bene, quod cum potuerit habere, non habuit. Tale eſt exemplum Hieronymi: ante quam pranderet, in portu nauigauit: nō eſt ſenſus, quod poſt nauigationem comederit in portu, ſed quòd tempore prandij, vel cum prandere decreuerat, nauigauit. Eiuſmodi prope innumera exempla poſſent produci, qualia ſunt hęc: antequā dormiret, fugit, id eſt, tempore ſomni: & illud. 4. Reg. 19. *Areſacta eſt* (ſcilicet herba) *antequam veniret ad maturitatem,* &, ante cognitam ægritudinem medicus dedit potionē, & occidit: non eſt ſententia, quòd poſt obitum cognita ſit ægritudo & data potio: iudices damnarunt ipſum antequam cauſam cognoſcerent, non ſignificatur poſtea cognouiſſe cauſſam iudicaſſeq;: donec vixit, non eſt ei locutus, non indicat, quod poſt mortem locutus ſit: ſimile id etiam. 1. Reg. 3. de Heli exemplum eſt: *Heli iacebat in lectulo ſuo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur.* Quorum verborum intellectus non eſt, quod extincta candela cerneret, ſed quod, antequam extingueretur, præ oculorum caligine cernere non valebat. Eodem genere ſermonis vſus eſt Euangeliſta cum dixit: *Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto:* & illud: *Non cognouit eam, donec peperit filium ſuum primogenitum:* non enim ſignificatur poſtea conueniſſe, vel quòd partu edito eam Ioſeph cognouerit, imò fortius innuit non conueniſſe poſt inuentam illam prægnantem de Spiritu Sancto, & in lucem edito Saluatore. Qui enim auſus illi fuiſſet, quam agnoſcebat Sacrarium Spiritus Sancti, & Meſſiæ matrem, tangere? Solum itaque ſignificatur, quòd cum eſſet tempus, ac cōmoditas

Dictionum illarum excipientium verus, ac proprius ſignificatus traditur.

Gen. 18.

Matth. 27.

2. Reg. 6.

Hier. li. aduerſus Heluidium. tom. 2. in princ.

4. Reg. 19.

1. Reg. 3.

Quo ſenſu dictum ab Euangeliſta: Ioſeph & Maria antequam conuenirent, &c.

cognoſcendi eam, non cognouerit, multo minus vbi facultas ac tempus opportunum abſuit, quod abeſſe cognouit, vbi reſciuit eam de Spiritu ſancto cõcepiſſe, Meſſiamque peperiſſe. Hinc Hieronymus in Heluidium: *Ad ſummam illud, inquit, require, cur abſtinuerit Ioſeph vſque ad partus diem? Reſpondebit, quia Angelum audierat dicentem: Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Qui ergò ſomnio tantùm credidit, vt vxorem non auderet tangere, is, poſtquam paſtorum voce cognouerat, Angelum Domini veniſſe de cœlo, & ad eos dixiſſe: Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum: & gloria in excelſis Deo: & Simeonem iuſtum, nunc dimittis ſeruum tuum Domine: Annam propheti ſſam, Magos, ſtellam, Angelos viderat: Qui, inquam, miracula tanta cognouerat, Dei templum, Spiritus ſancti ſedem, Domini ſui matrem audebat attingere?* Hæc ille in ſenſu. Similia ferè ſcribit Chryſoſtomus homil. 1. vel potius Autor operis imperf. Quod ergò dicitur de coruo Gen. 8. iuxta Hebræum habetur: *Ibat, & reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ:* ſignificat, quod poſtea verè non ſit reuerſus: quia ſiccata aqua habebat, vbi pedibus conſiſteret: quamdiu autem aquæ erant ſuper terram, cogebatur reuerti ad arcam, in qua poſſet quieſcere. Illud etiam: *Ego vobiſcum ſum, &c. vſque ad conſummationem ſeculi;* verè ſignificat, Chriſtum amplius nobiſcum non affuturum, illo ſcilicet aſſiſtendi modo, quo nunc dirigit ac gubernat Eccleſiam militantem, quaſi ſit amplius futurus nobiſcum viator, quo de exiſtendi modo ibi eſt ſermo. Illud præterea: *Sede, &c. donec ponam inimicos tuos*, hunc habet ſenſum: Regna in Eccleſia militanti: quod genus regnandi euacuabitur, teſte Apoſtolo 1. Cor. 15. Siquidem euacuabitur Eccleſia, vt militans eſt. Tamen, quemadmodum Eccleſia militans tranſibit in triumphantem; ita regnum Chriſti, quod finem accipiet ratione militantis, permanebit in triumphanti. Eadem ratione Propheta, dum ait: *Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri:* oculos quidem lachrymoſos & ſupplices habere vult ad Dominum, quouſque miſereatur; at vbi, venia impetrata, miſertus fuerit, non tales deinceps, ſed hilares & lætabundos oculos vult habere. De Moyſis ſepulchro tantùm ſignificatur, quod eouſque non fuerit inuentum, non autem quod poſt ſit inuentum, vel inueniendum. Id quoque, *Donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, &c.* & rurſus: *Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem:* tale eſt quale ſi dixiſſet, nunquam: quia impoſſibile eſt legem Dei vel in vno iota non impleri; quemadmodum impoſſibile eſt damnatum ad gehennam ſoluere quod debet. Et hactenus dictum ſit in Heluidium: qui verborum proprietates ex ſcripturis nolens venari, in fœdam hæreſim incidit.

Hieronym. loco dicto.
Matth. 1.
Luc. 2.
Ibidem.
Ibidem.
Matth. 2.
Ibidem.
Autor oper. imperf. in Matth. tom. 2. operũ B. Chryſoſt. in princ.
Superius producta in hanc ſententiam explicantur teſtimonia ſcripturarum.
Matth. vlt.
Pſal. 109.
Chriſtus quãdiu eſt in Eccleſia regnaturus.
1. Cor. 15.
Pſal. 122.
Oculi noſtri quouſque habendi ad Dominum Deum noſtrum, more Prophetæ.
Deut. vlt.
Matth. 5.
Ibidem.

Alio modo accipi poteſt verbum, *Conuenire*, nempe pro deductione à domo paterna ad proprias ædes, & conuictum, ſiue familiaritatem, vt S. Remigius notat. Nam coniuges tunc conuenire dicuntur, quando ſimul viuunt & conuerſantur. Atque vt verum fatear, hic ſenſus mihi mirificè placet (etiamſi Euthymius & alij ſenſum priorem magis probent & ponant, eam in domum Ioſeph traductam) in primis, quia verbum Græcum *συνέρχεσθαι*, ſiue *συνελθεῖν*, Act. 1. & 2. non pro matrimonij congreſſu accipitur, ſed pro conuictu & collectione. Ait etiam Apoſtolus: *Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt dominicam cœnam manducare;* & iterum: *Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinã habet, &c.* Deinde quia Angelus ad Ioſeph dixit: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* hoc eſt, noli timere domum ducere: iam enim acceperat quantum ad matrimonij contractum, ſi eius erat coniux. Præterea, quia idcircò dici poteſt deſponſata, quòd nondum in viri domum eſſet traducta. Et ad ram maximè facit illud de generis Loth, qui eius filias duxerant, quæ tamen manebant in domo parentis Loth. Item, narratur Inuentio non tactu, nec viſu tumoris venteri, ſed auribus tantummodò audito Angelo; vel audita Maria, quę id retulerat, vel auditis Eliſabetha & Zacharia, apud quos manens Virgo prudenter ac rectè myſterium declarauerat. Ideò, antequam conuenirent, intellige, in ædes proprias Ioſeph ad habitandum vna, & conuerſandum, & antequam poſſet eſſe vllus tumor ventris. Nam traductio ad domum viri nõ fuit dilata, ne oriri poſſet vlla ſuſpicio, ſed ſtatim vt Euthymius docet, poſt deſpõſationem, cùm iam in domo viri eſſet prægnantior facta, vt veriſimile fieret ex ipſo cõcepiſſe; & ita periculum euadere. Sicq; ſumpto vocabulo conueniendi, hoc eſt, deducendi in proprias ædes vxorem, benè poſſet, ac deberet argumentari Heluidius, quòd poſtquam cognouit eam concepiſſe de Spiritu ſancto, poſtea deduxerit domum, & cum ea ad communem menſam, & conuictum conuenerit: *Inuenta eſt.* Non explicat à quo ſit inuenta: ſed vt frequentia verba indicãt, ſupplendum eſt ab ipſo Ioſeph viro ſuo, quo pacto Baſilius hom. de humana Chriſti generatione, & B. Hieronym. in Helui-

Alter ſenſus, quomodo videlicet Ioſeph & Maria conuenerint.
S. Remigius.
Euthym.
I. Ratio pro huius ſenſus confirmatione.
1. Cor. 11.
Infra 14.
II. Ratio.
III. Ratio.
Gen. 19.
IV. Ratio.
Luc. 1.
Ibid.
Ioſeph & Maria quando conuenerint.
Euthym. c. in Matth. 1.
A quonam ſit Virgo inuenta in vtero habẽs de Spiritu ſancto.
Baſil. hom. 25. de human. Chriſ. generatio. tom. 1. à medio.
B. Hier. tom. 2. initio.

Quid ſignificetur hoc verbo: inuenta eſt, &c.
Chryſoſt. in Matth. hom. 4 aliquanto ante med to. 2. ini
Quomodo inuenta virgo Maria.
Prouerb. 31.
Matth. 13.
Supra 1.

dium exponunt. Nam Ioſeph licentia maritali, & curioſis oculis omnia luſtrabat. Ex Chryſoſtomi verò ſententia ſignificatur hoc verbo res inſperata, neque cogitata præter omnium expectationem, maximè ſuam, quoniam non ſe putabat fore virum matris Meſſiæ. Inuenta eſt autem tanquam mulier illa fortis ad concipiendum ſine viro, de qua loquebatur Salomon: *Mulierem fortem quis inueniet?* Inuenta eſt rurſus vt ager cum theſauro, pre cuius magnitudine non tam initio ſpe poſſeſſionis gauiſus (ad quod Angelo hortanti poſtea obediuit,) quàm ſuam agnoſcens indignitatem, timuit accipere: omnes tamen optabant vt inueniretur hic theſaurus, & Ioſeph inuenit: *In vtero habens:* P.o :o quod eſt, in vtero habere: ſecutus eſt enim interpres phraſin Græcam: Eraſmus non tam fideliter vertit: *Deprehēſa eſt grauida de Spiritu ſancto.* Sed præſtat verba Spiritu ſancto dictante conſcripta habere, quia ſignificantiſſima ſunt: & familiare eſt Græcis medicinæ ſcriptoribus, præſertim Hippocrati, vti ea forma loquēdi, in vtero habere, pro eo quod eſt, grauidam eſſe, ſiue geſtare vterum. *In vtero habens.* Non in corde tantùm, ſed in vtero, vt Angelus Virgini dixit: *Ecce concipies in vtero.* Beatus venter qui talem fructum tulit: qui texit Filium Dei domo, veſtiuit carne, cibauit, & potauit ſanguine & lacte: & cibando viſitauit, & pariendo redemit, & intus habendo ſepeliuit. Huiuſmodi enim venter liberabitur à corruptione & dolore partus, à labore geſtandi, à multiplicatione conceptum, à miſeria incinerationis. Liberatus antea à rebellione in ſpiritum, ab immunditia gulæ, ab omni contactu libidinoſo. Deus autem ante incarnationem replebat ventrem Virginis: ſed poſt incarnationem, humanitatem exiſtentem in ventre ſuſtentabat, Deuſq; & omnes beati ſibi complacebant in eius aluo, & penetrabant mente, hunc pudiciſſimum ventrem tanto fructu fuiſſe repletum: atque etiam nos eius vterum reſpicientes, non niſi puritatem & ſanctitatem, modumque quo Chriſtum in mente noſtra concipiamus, atque geſtemus, addiſcimus. Eccleſia autem admirata tantam Chriſti dignationem & humilitatem, non immeritò dixit: *Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti Virginis vterū.* Quæri poſſet; nonne honeſtius dixiſſet Euangeliſta: inuenta eſt prægnans de Spiritu ſancto, quàm, in vtero habens de Spiritu ſancto? Dicendum eſt: Euangeliſtam alludere voluiſſe ad verba Prophetarum, vbi mentio vteri fit, cùm Dauidi Meſſias promittitur. Ait quippe Pſalm. 131. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, &c. de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Iterum: *In te confirmatus ſum ex vtero:* Item, *In te protectus ſum ex vtero. De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Rurſus: *Ex vtero ante Luciferum genui te,* & alibi: *Ecce, hæreditas Domini filij: merces, fructus ventris:* vbi ex quorundam patrum ſententia fructus ventris dicitur Chriſtus. Quibus verbis ſignificabatur, Meſſiam futurum ex ſola matre, atq; ex eius vtero proditurum. Et ita promittitur Dauidi: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuā, quo ſignificaretur ex filia Dauidis, non ex filio fore generandum, vt rectè quodam loco annotauit Irenæus. Alluſit fortaſſis Euangelij ſcriptor ad verba Angeli annūciantis Virgini: *Ecce concipies in vtero.* & ad vocem Eliſabethæ: *Benedictus fructus ventris tui,* tum ad alterius elogium, quæ Chriſto concionanti dixit: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Vt interim omittam quod LXX. Interpretes verbum Prophetę Iſaiæ *Concipiet,* verterunt, γαςρὶ λήψεται, id eſt, in vtero accipiet. Ait autem Matthæus: *In vtero habens,* non exprimens quid habeat; vt innuat incomprehenſum quid, & inenarrabile eſſe etiam ipſi menti Angelorum, & linguæ. Quamobrem Lucas illud non verbis, ſed ſilentio expreſſit, & Spiritui ſancto per Mariam atque Eliſabetham loquenti enarrandum reliquit. Vt autem rectè docet Chryſoſtomus: *Si nullus noſtrum,* inquit, *dicere poteſt, vel intelligere modum, quo humanus & communis conceptus formatur in vtero: quomodo hic ſingularis, & planè diuinus cognoſci vel explicari poterit? Sola ergò fide ad illum poſſumus peruenire.* Hæc ille ferè.

Qualis hæc phraſis. Inuenta eſt in vtero habens.
Eraſmi hæc verſio reijcitur, deprehenſa eſt grauida de Spiritu S.
Vterus Mariæ quàm felix.
Luc. 1.
Infrà 11.
Vteri Mariæ prærogatiua.
Cur potius Euangeliſta nō dixerit: Inuenta eſt prægnans de Spiritu ſancto, quam, in vtero habens de Spiritu S.
Pſal. 131.
Pſal. 70.
Pſal. 21.
Pſal. 109.
Pſal. 126.
Fructus ventris cur Meſſias paſſim appellatur.
Irenæ. lib. 3. c. 27.
Quo [illegible] alluſerit interpres: in vtero habens de Spiritu ſancto.
Luc. 1.
Ibidem.
Infrà 11.
Iſai 7.
Quid in vtero haberet Virgo benedicta, cur ſuppreſſerit Euangeliſta.
Luc. 1.
Chryſoſt. hom. 4. in Matth. aliquanto à prin. to. 2. oms.

Subiungitur: *De Spiritu ſancto.* Non quaſi Spiritus ſanctus ex ſubſtantia deitatis ſuæ aliquid deciderit vt ſemen: ſiquidem natura diuina immutabilis eſt: Neque eſt ſemen ab aliquo viro deciſum, & infuſum virtute Spiritus ſancti in aluum genitalē; nam hoc faciunt ſpiritus illuſores, ac maligni, qui incubi & ſuccubi appellantur: & in eius materiæ effuſione Virginitas læderetur, Chriſtuſque eſſet filius illius viri, vnde eſſet ſemen deciſum, nam qui ſic generantūr, non malignorum ſpirituum, verùm illorum, è quibus ſemen deſumptum eſt, filij nuncupantur. Non autem decuit Chriſtum ex viro naſci, tum quia habebat patrem cœleſtem, cui non debuit addi alius pater: tum quia, cùm ſit verbum ſine corruptione mentis conceptum, haud debuit Chriſtus innocens & incorruptus matrem corrumpere: tum quia nos de Vir-

Chriſtus quomodo conceptus de Spiritu ſancto.
Spiritus incubi & ſuccubi qui dicantur.
Cur minimè decuerit Chriſtum de viro generari.
I. Ratio ac II.
III. ratio.

Autor operis imperf. hom. 1. tom. eod.
SV. Ratio.

gine naſcimur Eccleſia, nec congruum erat (vt ait autor operis imperfecti in Matthæum) vt dignius naſcerentur ſerui, quàm Dominus. Item Spiritus ſanctus non creauit nouũ ſemen, ex quo formaretur Chriſti corpus, ſic enim magis diceretur ad illud ſemen Chriſtus pertinere: plus enim tribuitur filius patri ob vim agentem, quã matri. Adhæc ſi ex ſemine à Spiritu ſancto deintegro creato productus eſſet Chriſtus non eſſet Chriſtus de progenie Adæ: nec conuenienter peccatores ab Adam deſcendentes redimeret: meliuſque fuiſſet, ac nobis conducibilibus, vt domina noſtra eſſet cognita à viro, & Chriſtum naturaliter cóciperet, vt aptè nos poſſet redimere. Accedit his, verum non eſſe id, quod quidam antiqui Rabbini fabulantur, partem videlicet nobiliorem maſſæ illius, ex qua factus eſt Adam, ſeruatam fuiſſe intactam in eo, & poſtea in Seth transfuſam, & per deſcendentes omnes vſque ad Ioachim parentem Virginis, ex qua B. Virginis conditum ſit corpus. Sed hæc ſententia reprobatur à B. Thoma in 3. ſententiarum diſtinct. 3. art. 2. Quoniam ſi ſic res haberet, Chriſtus Virginis, vel Dauidis filius non eſſet, ſed Adæ tantùm. Deinde opus erat prius illam partem aſſumi, quàm ſanari: quod Filio Dei eſſet indecens. Poſtremo igitur, de Spiritu ſancto dicitur, ceu artifice ſupra naturam operante, digerente, & formante menſtruum ſanguinem (qui eſt materia fœtus) quod virile ſemen efficere ſolet. Autor ſuper Matthæum hom. 1. operis imperf. *Spiritus ſanctus, inquit, in Sanctificatione præceſſit, diuinitate ingrediente pro ſemine.* Damaſcenus quoque lib. de Orthodoxa fide ait, quod obumbrauerit ſuper Mariam Dei virtus & ſapientia, velut diuinum ſemen. Negat tamen B. Auguſtinus ſerm. XCI. de tempore, vllum fuiſſe ſemen, his verbis: *Non vt quidam ſceleratiſſimi opinantur, Spiritum ſanctum dicimus fuiſſe pro ſemine, ſed potentia & virtute creatoris operatum.* Hæc ille. At hoc facilè componi poteſt. Negat Auguſtinus, ſemen ibi fuiſſe, ſcilicet corporeum allatum aliunde, vel recens creatum, vel diuinitatem fuiſſe materiam deciſam pro ſemine: adfuiſſe tamen Spiritum ſanctum diuinitùs ſupplentem in conceptione, quod ſemen maſculum in communi cæterorum conceptu ſolet præſtare. Nulla ergò in illa cóceptione fuit ſeminis reſolutio, aut menſtrui; quemadmodum nonnulli haud ſatis mundè, neque ſanctè cogitantes affirmarunt, ſalua virginitate, & ſine iniuria Filij Dei, B. Virgini contingere potuiſſe, contra Beati Thomæ doctrinam in tertia parte, & Beati Damaſceni. Quemadmodum enim è limo terræ Adæ corpus formatum fuit, & illi ſpiraculum vitæ infuſum, nimirum anima rationis particeps à Deo creata: ita ex puriſſimis ſanguinibus B. Virgini Spiritus ſanctus Chriſti corpus formauit, ſuis partibus diſtinxit, creatamq́; animam illi coniunxit, diuinæque verbi hypoſtaſi vniuit.

V. Ratio. Si de virili ſemine Chriſtus eſſet progenitus, quid inde?

Rabbinorũ de Chriſti conceptu inane quoddam figmentum refellitur.

B. Thom. to. 4.

Vltima ratio. Vetus ſenſus ſtatuitur.

Autor operis imperf. tom. 2. operum D. Chryſoſt.
Damaſc. lib. 3. Orthod. fidei. c. 2.
Aug. tom. 10.

Quo ſenſu neget Auguſtinus in conceptu Chriſti vllum ſemen fuiſſe.

Caiet. in 3. par. q. 31. ar. 1.
B. Thom. to. 12.

Damaſc. lib. 3. c. 1. & c. 2.

Et ſi verò tota Trinitas ad hoc opus altiſſimum efficiendũ ſimul operata ſit (cùm integra, vniuerſaque Spiritus ſancti virtus communis ſit illi cum Patre & Filio: non ſecus ac ſi tres vnam eandemque manum ad agendum communem haberent, vel vnum & eundem oculum ad videndũ, quicquid vnus illa manu operaretur, vel illo oculo cerneret, dicerentur alij duo & efficere, & videre:) tamen, cùm Spiritus ſanctus per viam amoris conſummantis & perficientis vias productionis æternas procedat; meritò opera quæ amoris ſunt & beneuolentiæ, Spiritui ſancto tribuuntur: qua ratione Patri, quæ autoritatis & potentiæ, & quæ artis filio attribuuntur. Cum ergò opus incarnationis immenſi diuini amoris erga homines argumẽtum ſit, vt Chriſtus dixit: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret:* meritò illi adſcribitur, vt opus quod merè gratuitum eſt, nulliſque meritis mundi debitum. Ideò nomen Spiritus ſancti abſolutè hic primò ponitur, vt notat Rupertus: nam antea Spiritus Dei, vel Spiritus Domini, vel ſpiritus oris eius in ſcripturis nominabatur. In Pſalmo autem quinquageſimo, poſt ſpiritum principalem, & ſpiritum rectum ponitur Spiritus ſanctus non abſolutè, ſed cum pronomine tuus. Ait enim: *S[illegible] ſanctum tuum ne auferas à me.* A Chri[illegible]tem tempore cœpit dari in ſanctificationem, hinc illud: *Nondum erat ſpiritus datus; quia Ieſus nondum erat glorificatus*: & in die Reſurrectionis: *inſufflauit in eos, & dixit, accipite Spiritum ſanctum.*

Cùm opus incarnationis æque trium perſonarũ ſit cur vni potiſſimũ Spiritui ſancto attribuatur.

Qualis indiuiſa operatio perſonarum trium.

Ioan. 3.

Rupert. Tuit. Matth. 13. & alibi ſæpius.
Gen. 1.
Pſal. 132. & ſæpe alias.
Pſal. 50.
Poſt Chriſti ortum cur detur Spiritus S.
Ioan. 20.
Infrà 10.

Dicendo ergò de Spiritu ſancto abſolutè, innuitur in primis operis ſanctitas, propter quod Angelus dixit: *Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Nam fecit Spiritus ſanctus ſanctè id, quod ſpiritus ſeminis virilis non ſanctè facere ſolet. Deinde operis benignitas ac ſuauitas innuatur: quemadmodum enim manna ex rore minutum de cœlo deſcendebat ad paſcendum filios Iſrael; ita hoc verum manna, quod Chriſtus eſt, dulcior omni manna, & in veteri illo figuratus de cœlo ad nos venit. Vnde ipſe dixit: *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis*

In eo quod Virginem habere dixit in vtero de Spiritu S. quæ tria inſinuauerit Euangeliſta.

Exod. 16.

Ioan. 6.

Quam Virgo ſanctè con... pecit.

panem de cælo verum. Inſinuatur inſuper, Mariam puriſſimo amore côcepiſſe, ideò Angelus dixit: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Id eſt: Non ſolùm non comprimet, vel vexabit, vel Virginitatem lædet, vel ab æſtu libidinis præſeruabit, verùm etiam ineffabili gaudio implebit, atque refrigerabit.

Cùm Chriſtus ſit de Spiritu S. conceptus, an eius filius ideoco dicendus ſit.

Sed quæret quiſpiam, an Chriſtus propterea ſit Spiritus ſancti filius dicendus; & ipſe Spiritus ſanctus Chriſti pater vocandus? Reſpôſio eſt, vt quis ſit pater alterius, opus eſt vt de ſua ſua ſubſtantia gignat, & ſibi ſimilem in natura, & naturaliter, id eſt non voluntariè producat: quorum in hoc

Ad rationem patris tria requiruntur.

opere nullum inuenitur. Nam puro amore & voluntate operatus eſt Spiritus ſanctus: neque ſimilem ſibi in natura progenuit, cùm ipſe ſit diuinæ naturæ, Chriſtus humanæ, quatenus ab ipſo proceſſit: nam ſecundùm diuinam potius Spiritus ſanctus à Chriſto procedit, quàm côtra. Nihil præterea de ſubſtantia ſancti Spiritus deciſum eſt, vt inde formaretur Chriſtus; ſicut Hæretici contendunt ob præpoſitionem il-

Hæretici nouitatis amantes Spiritum ſanctum Chriſti patrem dicere audent.

lam ❡ de ❡ quæ ſubſtantiam, vel materiam ſignificat: ſicut cùm dicimus, de ligno fit cathedra. Nec enim licet dicere, de nocte fit dies, ſed ex nocte, quia non eſt noctis materia. Tamen iſtæ ſubtiles vocum differentiæ & proprietates, etſi conſerant nônihil ad intelligentiam Scripturarum; interdum tamen à magnis viris negliguntur, eaſque mordicus tenere, & putidè ſeruare, periculoſum eſt. Nam omnibus in rebus modus, & tal eſt adhibendus: Græcè tamen hic dicitur, [illegible], Id eſt, ex Spiritu ſancto. N[illegible]ſt ergò Spiritus ſanctus pater Chriſti, [illegible]uſtinus in Enchiridio

Aug. in Enchirid. cap. 38. init. tom. 3. ſub initium.

ait: Natus e[illegible]riſtus de Spiritu ſancto, cuius non eſt filius: & de Maria Virgine ſicut filius. Vt ergò nos Spiritum adoptionis accipientes efficimur filij Dei, non filij Spiritus ſancti: ita Chriſtus ab Spiritu ſancto fictus atque formatus eſt, Deique Patris filius dicitur, nô autem Spiritus ſancti.

Rom. 8. Gal. 4.

Ambroſ. lib. de incarna. Dom. Sacramento, c. 6. per tot. to. 2. in fin.

Notandum verò ex B. Ambroſio lib. de Incarnatione, multa in hoc myſterio ſupra naturam inueniri, multa etiam ſecundùm naturam. Quia enim B. Virgo in hac conceptione præſtitit, quicquid cæteræ matres in concipiendis filijs ſuis præſtare conſueuerunt: nam naturaliter diſponunt materiam, ex qua formandus fœtus, illamque miniſtrant, vt formari queat, quod eſt virtutis paſſiuæ, formatamque intus alunt ac nutriunt: meritò Chriſtipara ad hæc officia ſine vllo miraculo in Chriſti conceptione concurrit. Quod verò ad

Quanam ſupra naturâ quæ ruſus ſecundum naturam contineat myſterium Incarnationis ſecundùm Ambroſ.

vim actiuam attinet, formantem ſanguinem menſtruum, totum id eſt tribuendum diuinæ virtuti: nam ſolus Spiritus ſanctus illud effecit. Et cùm res de more à forma denominetur, & vis illa agens habeat ſe reſpectu materiæ vt forma: rectè conceptio abſolutè dicitur ſupra naturam.

Res à forma denominat.

Siquidem actio vt naturalis ſit, ac dicatur, oportet vt quod agit, ſit naturale, & materia naturaliter diſpoſita, id eſt, non reſiſtens vltra vires agentis. Supra naturam verò actio illa dicitur, quam agens ſupra naturam, ac diuinum, vel in materia inepta efficit, vt in formatione corporis Adæ ex luto, quod in ſe ineptum erat, ac rude ad corpus humanum. Vel alio modo, vt materia ſit quidem naturalis, & naturaliter apta atque diſpoſita, agens verò non ſit naturale, ſed diuinum, ac ſupra naturam: vt ſi homo febricitans miraculo, ac repentè ſanetur à febri: nam homo eſt ſubiectum natura ſua diſpoſitum, vt curetur. Eadem ratione menſtruum Mariæ natura ſua aptum erat ad formam humani corporis ſuſcipiendam virtute ſeminis virilis, formans tamê fuit virtus diuina. Ac proinde conceptio ipſa Chriſti verè fuit diuina atque prodigialis; quanquam B. Virgo Chriſti fuit mater naturalis. Et formatio quidê Adæ prodigioſa fuit ex agente ſupra naturam, & materia inepta, nempe luto: at formatio corporis Chriſti tantùm ex primo ſupra naturam extitit, ratione tamen vnionis cum diuina Verbi hypoſtaſi, & gratiarum plenitudinis, ad quam terminata eſt Chriſti conceptio, multò eſt admirabilior & excellentior, quàm illa Adæ.

Actio quæ naturalis ſit, quæ ſupra naturam.

Gen. 2.

Adæ formatio ab illa Chriſti, in quo differat.

Contendamus igitur, quantum in nobis eſt, vt plena fide hoc myſterium amplectamur: nam ex hoc digni erimus, quibus Deus donet oculos ſpirituales, vt quoquo modo illud intelligamus, & contemplantes ineffabili gaudio repleamur. Sic enim fiet, vt aliquando habere in corde de Spiritu ſancto inueniamur, Chriſtum in mente noſtra concipientes per ſanctioris vitæ votum, quem ſuo tempôre per fructum bonorum operum in lucem edamus, præſtante ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre ac Spiritu ſancto viuit ac regnat in ſecula ſeculorum
Amen.

Qua ratione participes Dominicæ Incarnationis eſſe valeamus.

TRACTATVS XXX.

In illa verba: *Ioſeph autem vir eius, cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere; voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam,* &c. vſque ad: *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.*

Matth. 1.

Iuſtitia quàm generalis virtus.

QVoniam Ioſeph ſponſus Virginis in his primis verbis iuſtus abſolutè vocatur, quod magnum eſt virtutum ſuarum argumentum: nam iuſtitia, Philoſopho teſte, omnem virtutem amplectitur: & iuſtus in Scripturis, perfectus, & omnib. virtutibus cumulatus ſignificatur: vnde ad Noe Dominus dixit: *Te vidi iuſtum coram me in generatione hac.* Et Chriſtus abſolutè nomine iuſti ſignificatur: vnde Stephanus ait de Iudæis, quòd occiderunt Prophetas, qui prænunciabant de aduentu iuſti, id eſt, Meſſiæ: ideò meritò aliquid de excellentia, & virtutum eius præſtãtia hoc loco breuiter diſſerẽdum eſt. Non enim ſine cauſſa, myſterioque vocatus eſt Ioſeph, nempe Domini augmẽtum: duplici enim nomine auxit eum Dominus, quantum augeri potuit. Primùm quidem in eo, quòd fuit electus in ſponſum ſanctiſſimæ Virginis Deiparæ. Legitur enim Deus Opt. Max. tria per ſe ipſum matrimonia conciliaſſe. Primũ quidem illud inter Adam & Euam in paradiſo celebratum: deinde illud Oſeæ, cum vxore fornicaria, quod Dei mãdato initum fuit: tertium Ioſephi cum Maria, quod ſingulariter etiam edito miraculo à Deo perfectum fuit. Et vt ait Salomon: *Domus & diuitiæ dantur à parentibus; à Domino autem propriè vxor prudens.* Et in alio loco: *Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illorum duplex. Pars bona, mulier bona, in parte bona timentiũ Deum, dabitur viro pro factis bonis.* Fuit ergò fortunatus, & verè beatus Ioſeph, cui tam ſancta mulier obtigit, ac de qua canit Eccleſia:

Ariſtot. lib. 4. Ethic. c. 1. tom. 3. in prim.

Gen. 7.

Act. 7.

De laudibus ſanctiſſ. Dei genitricis ſponſi.

Ioſeph quid ſonet.

Tria legitur Deus matrimonia per ſe ipſum conciliaſſe, & quænam illa.

Gen. 2.

Oſeæ 1.

Prouerb. 19.

Eccli. 26.

Quam fuerit fortunatus Ioſeph.

Sola ſine exemplo placuiſti fœmina Chriſto.

& ſingularia virtutum opus eſt præceſſiſſe merita, quibus tantum bonum quaſi præmij loco repenſum fuit. Cumque ratio naturalis dictet, paritatem conditionis & ætatis, ac morum ſimilitudinem exigendam ad matrimonium fœliciter ineundum, & ad iam initum iocundè conſeruãdum: profectò probabile valdè eſt, maximam propinquitatem, ac morum cõiunctionem Ioſeph inter & beatam Virginem extitiſſe, tametſi par & æquale meritis Virginis quiquam inuenire ſit impoſſibile. Deinde auctus fuit ex conſequenti, in eo, quòd pater Chriſti filij Mariæ Virginis, ac cõiugis ſuæ habitus eſt: atque hoc donum ſanè priori eſt excellentius, vt Chriſtus vocatus filius eius putaretur. Quemadmodum enim racemus vitis naturam neſcienti, quæ vlmo ſuſtẽtatur, vt fructus vlmi exiſtimari poſſet, & ab eo veluti parente profectus: ſic Chriſtus Ieſus, qui Virginis Mariæ ſolius filius erat, Ioſephi tamen, cui illa nupſerat, cuique, vt viro ſponſa nitebatur, filius eſt exiſtimatus. Fuit autem Ioſeph Chriſti pater legalis, quia natus eſt in fundo ſuo, hoc eſt, in vtero vxoris ſuæ: quemadmodum quod naſcitur in vinea mea, meum eſt. Vnde Iuſtinus martyr in reſponſione ad quæſtionem 133. tractans quomodo Ieſus dicatur Ioſephi filius, pulchrè ait: *Quemadmodũ namq; Ioſeph vocatus eſt Eli filius, non autem ex eo genitus, quia diuinæ legi ita placitum fuit, ex vxore Eli dare eidem Heli filium: ad eundem modum Deo viſum eſt, ex coniuge Ioſeph filium dare eidem Ioſeph, naturaliter ex eo non genitum. Ioſeph, ait, fili Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam mulierem tuam. Nam id quod ex muliere quapiam, abſque ſtupro & fornicatione progignitur, neceſſariò viri & vxoris filius eſt; cuiuſmodi ratione Deus dare vult filium viro, per copulationem videlicet, vel citra copulationem.* Hæc ille. Præterea ſi adoptio, quæ hominum eſt inuentum, verè facit filium eius, quem quis adoptauit, apud homines; ita vt in eũ transferat non ſolùm nomen familiæ, verùm etiam hæreditatem: quidni ergò Deus potuerit Ioſeph patrem Chriſti conſtituere? Adhæc, ſi verba Chriſti pendẽtis in cruce, ad matrem, Ioannemque diſcipulum eius loquentis expendantur, nempe: *Mulier ecce filius tuus,* &; *Ecce mater tua,* quandam matris rationem in Maria Virgine effecerunt reſpectu Ioannis, & aliquam filij rationem in Ioanne reſpectu Mariæ, & fortiorem quidem, quàm natura, ac proinde amorem, curam, obedientiam, ius adeundi hæreditatem, ſi qua fuiſſet in bonis, operata ſunt: nihil mirum videri debet, ſi aliquam verã rationem patris, ac ius in Chriſtum quaſi in filiũ Ioſeph habuerit. His accedit, quòd ſi in filijs miraculo habitis, vt in Iſaac filio Abrahæ, Ioanne Baptiſta Zachariæ filio, non tollitur quin ſint veri filij, alter Abrahæ, alter verò Zachariæ, etiamſi animam non dederint, ac vim generandi filiorum diuinitùs à Deo acceperint, atque illi filij mores, ac naturam parentum referebant:

Ioſeph inter & Mariam quanta propinquitas fuerit, morumque coniunctio.

Ioſeph Chriſti pater minimè fuit, quantum beneficium.

Quomodo Ioſeph Chriſti pater potuerit exiſtimari.

Ioſeph vt fuerit pater Chriſti legalis.

Iuſtin. martyr. tom. 3.

Luc. 3.

Matth. 1.

II. ratio, ab adoptionis natura, quod Ioſeph fuerit Chriſti pater.

III. Ratio.

Ioan. 19.

Ioannes Euangeliſta qualis meruerit Mariæ Virginis filius à Chriſto conſtitui.

IV. Ratio.

Gen. 21.

Luc. 1.

eadem ac fortiori ratione Chriſtus filius Ioſephi habere potuit, quanquam vim gignẽdi per Spiritum ſanctum fuiſſe ſuppletam, aliquo modo dici poſſit per conſenſum interpretatiuum ſcilicet, ſi cognoſcere potuit myſterium Incarnationis. Vereque Ieſus Chriſtus Ioſephi ingenium, ac proprietates, poſt illas B. matris Mariæ referebat: quia ſimiles effectus à cauſſa ijs, qui inẽ à ſecũda producuntur. Atque hæc quidem duo eminentiſſima, præexcelſaque priuilegia, ex decentia quadam multa alia ſingularia dona illa præcedere, & alia conſequi debuerunt.

Ioſeph cur debuit eſſe Chriſto conſanguineus.

In primis enim quod attinet ad corpus, debuit eſſe Chriſti conſanguineus: vt Chriſtus expectatus filius Dauid, meritò Ioſeph filius putaretur. Vnde Angelus toties ait illi: *Ioſeph fili Dauid*: verè enim de domo Dauid, & regia de ſtirpe deſcendit: nobilis caroe, ſed fide nobilior: quem, tanquam alterum Dauid, Dominus inuenit iuxta cor ſuum, cui tutò cõmitteret ſecretiſſimum atque ſacratiſſimum ſui corporis arcanum.

1. Reg. 13.

Idem cur vir eſſe debuit.

Deinde quod ſpectat ad ætatem, vir eſſe debuit, non adoleſcentulus, ſeniculuſve, vt omnis laſciuiæ ſuſpicio tolleretur, & vt in robuſta & media ætate ad miniſterium Chriſti, Virginique impendendum eſſet idoneus.

Idem quare virgo fuit.

Adhæc virgo fuit, quia virginis Chriſti pater habitus, & maritus item Virginis. Quoniã enim B. Virgo mater Dei fuit, decens erat, vt ea puritate, (vt Anſelmus ait) qua maior ſub Deo nequit intelligi, illa niteret. Simili propemodum ratione Ioſeph, qui Chriſti parens habẽdus erat, & Virginis Mariæ exiſtimandus maritus, profectò conueniens fuit, vt ea prærogatiua polleret, quæ talis ac tanti ſponſi ad talem ac tantam ſpõſam, *de qua natus eſt Ieſus*, ſimilitudinem exprimeret.

B. Anſelm. de concepta Virgin. ca. 12. & 23. tom. 3.

Matth. 2.

Vt enim laus ſanctæ Deiparæ ad Chriſtum filium ſpectat: ita commendatio Ioſeph, laudatio eſt vtriuſq; tam filij, quàm matris. Et quẽadmodum *filij dedecus eſt pater ſine honore*, ſic dedecus ſponſæ, ſponſus inglorius, ac ſine honore.

Eccl. 3.

Mira Ioſeph pudicitia & integritas.

Neque tantùm fuit Virgo, ſed etiam vt quidam tradunt, omnis concupiſcentiæ fomes extinctus in eo fuit, vt dignius cum ſponſa ſua valeret conuerſari. Nã ſi Mariæ Virginis aſpectus tam benignus erat, vt in quolibet in eam intuẽte omnem concupiſcentiæ reprimeret ardorem, vt quidam traditione à Iudæis accepta ſcripto prodiderunt: quanto magis in ſponſo ſuo id efficeret, vt poſſet conuenienter ac ſanctè, vt Sunamitis cum Dauide conuerſari, quam nũquam tetigit, vt Scriptura docet? Atque hæc quidem tria priuilegia, ſi corpus ſpectes, Ioſeph habuit.

Virginei aſpectus Mariæ quanta vis.

3. Reg. 1.

Ioſeph a nimi prærogatiuæ percenſentur. Quàm fidelis exſtiterit.

Quod verò ad animum pertinet, fuit in primis fidelis ad accipiendam promiſſionem, vt eſſet pater Chriſti. Nam vt Abraham pater fuit Meſſiæ, ſed hominis, Dauid verò, Regis: ita ipſe Saluatoris de Spiritu ſancto cõcepti, nempe Dei. Ex quo ait illi Angelus: *Pariet autẽ filium, & vocabis nomen eius Ieſum.* Quare vt Maria fidelis fuit, & beata fide, ſic Ioſeph per fidem beatus.

Matth. 1.

Luc. 1.

Eiuſdem fidelitas.

Fuit etiam alio in ſenſu fidelis, id eſt, fidelitatem ſeruans illi, qui talem ſibi ac tantum theſaurum, tanto tempore ſeruandũ commiſit, Ieſum nimirum, & matrem. Vnde auſim affirmare, fideliorem fuiſſe priori Ioſeph, qui pluries ſollicitatus vxorẽ domini ſui noluit tãgere, quo ſe fidelem exhiberet Deo ac Domino ſuo.

Gen. 39.

Ioſeph vir prudentiæ ſingularis.

Deinde fuit ſingulari prudentia præditus, quæ neceſſaria eſt in miniſtro, & magnam in eo commendationem habet. Nã vt Dominus ait: *Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuus ſuper familiam ſuã.* Prudenter enim fugit Herodem & Archelaũ, qui necem Chriſti Ieſu meditabãtur. Prudentior etiam fuit multò quàm Ioſeph Ægypti Princeps, qui frumentum pro futuræ ſterilitatis annis prouidè conſeruauit: hic autem verum granum frumenti, quo iuſti omnes & beati ſatiantur, ſeruauit, ac cuſtodiuit.

Matth. 24.

Supra 2.

Gen. 41. & ſeq.

Ioan. 12.

Matt. 15.

Pſal. 147.

B. Bernard.

Eiuſdem cum patriarcha Ioſeph comparatio B. Bernardi.

Quod pulchrè indicat B. Bernar. cõparando antiquum Ioſeph filium, cum Ioſepho B. Virginis ſponſo. Sic .n. ille hom. 2. ſuper Miſſus eſt, philoſophatur: *Conijce iam, inquit, ex hac appellatione, qua, licet diſpenſatoria, meruit honorari, adeò vt pater Dei & dictus & creditus ſit: cõijce & ex proprio vocabulo, quod argumentum non dubitas interpretari, quis & qualis homo fuerit iſte homo Ioſeph. Simul, & memento magni illius quondam Patriarchæ venditi in Aegypto, & ſcito ipſius iſtum non ſolùm vocabulum fuiſſe ſortitum, ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam affectuum, & gratiam. Siquidem ille Ioſeph fraterna ex inuidia venditus & ductus in Aegyptum, Chriſti venditionem præfigurauit: iſte Ioſeph Herodianã inuidiã fugiens, Chriſtum in Aegyptum portauit. Ille domino ſuo fidem ſeruans dominæ noluit commiſceri: iſte dominam ſuam domini ſui matrem virginem agnoſcens, & ipſe continens fideliter cuſtodiuit. Illi data eſt intelligentia in myſterijs ſomniorum: iſti datum eſt, conſcium fieri atque participem cæleſtium ſacramentorum. Ille frumenta ſeruauit, nõ ſibi, ſed omni populo: iſte panem viuum è cælo ſeruandum accepit, tam ſibi, quàm toti mundo.* Hæc ille.

Gen. 37.

Ioſeph patriarcha a fratribus ſuis venditus quid præfigurauit.

Matth. 26.

Supra 2.

Gen. 39.

Infrà 41.

Ioan. 6.

Ioſeph quàm fortis & patiẽs.

Luc. 2.

Matth. 2.

Item fortis fuit, & patiens in cruce cum Ieſu & Maria perferenda, eundo in Bethleem, fugiendo in Aegyptum, laborando proprijs manibus, & Chriſtum cum matre nutriendo. Elucet ergò eius fortitudo in incommodis paupertatis, & labore

manuum,

manuum, in periculoſa peregrinatione ad gentem hoſtilẽ, in iniurijs propter Chriſtũ tolerandis. Ex contemptu enim, Phariſæi dicebãt de Chriſto: *Nonne hic eſt fabri filius?* Sed ille nimirum in his omnibus augebatur. Adhæc fuit verè obediens, tum Deo in pręceptis legis: nam aſcendebat ad ſtata feſta de more Iudæorum; tum Angelis, quorum monitis promptè, & alacriter obtemperabat; tum Cæſari, proficiſcendo in Bethleem cum ſponſa ſua, vt profiteretur. Nec in ijs modò, qui leuia erant, ac facilia factu, obedientem, ac morigerum ſe pręſtabat, verùm etiam in duris, aſperis, atque laborioſis: vt in ſolutione ſenſus, in fuga in Aegyptum, in reditu cum metu Archelai Regis. Præſtabat etiam obedientiam cœcã, non reſponſans, neque ſe excuſans: ideo ab Euangeliſta inducitur ſemper ſilens ac taciturnus, atque re quod imperatũ eſt, præſtãs. Idcirco mirificè auctus à Domino eſt.

Matth. 13. Ioſeph verè obediens, & legis obſeruantiſſimus. *Luc. 2.* *Matth. 1.* *Infra 2.* *Luc. 2.* *Ibidem.* *Matth. 2.* *Ibidem.*

Ioſeph temperantię, & honeſtatis virtute conſpicuus. *Iſa. 11.* Quid quod virga in manu eius effloruit.

Fuit inſuper inſigni temperantiæ virtute, & puritatis præditus, & ornatus: non enim eligeretur in maritum virginis antè corruptus, vel incontinens: quoniam virga in manu eius effloreſcit, ad ſignificandum Mariã virginem (quæ virga dicitur de radice Ieſſe) ſine humano humore concepiſſe. Quod ſi virgo continens fuit, vt probatũ eſt, quia pares cum paribus Deus facilè congregat: ergo tẽperatus in cibo fuit, ſobrius in potu, in aſpectu, oculiſq́ue pudicus, in verbis, & geſtu ſanctus, atque modeſtus; aſperitatemq́; corpori ſuo adhibebat, qua ſine caſtitas non cuſtoditur.

Humilitate Ioſeph quanta polleret.

Præterea, humilitate conſpicuus fuit: nam ſi iuſtus erat, Iuſtitiæ præcipua pars eſt, Deo ſe humilem exhibere: taliq; humilitate opus illi erat, ne de tãtis donis elatus, inſoleſceret, & ſuperbiret: tum etiam, quia cum humilibus Chriſto, & Maria erat conuicturus. Eratque, vt exiſtimo, duriſſima ſibi humillimo prouincia, quòd pręcipiẽdum ſibi eſſet verbo æterno incarnato, cui parent dominationes, & ſubiectæ ſunt cum timore poteſtates: ſimiliter quod matri verbi, Angelorumq́ue Reginæ erat imperandum. Vterq; enim ſibi ſubditus erat, Ieſus quidem vt filius, de quo eſt ſcriptum: *Et erat ſubditus illis*; Maria verò lege matrimonij: quare grauiſſimũ ſibi, & planè moleſtum videbatur, talibus, ac tãtis dominis præcepta dare. Nam & ille magnus Ioãnes Chriſto ad ſe venienti ex humilitate dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* & Petrus: *Domine tu mihi lauas pedes?* Et Eliſabetha ad Virginem: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Deinde illuſtris & conſpicua redditur eius humilitas ex eo, quòd occultè voluit dimittere Mariam cõiugem ſuam, cuius conuictu, & conſuetudine prorſus ſe iudicabat indignũ. Atque ita intelligo hoc verbum: *Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus*, id eſt, humilis, ac demiſſe modeſteq; de ſe ſentiens. Veluti cùm Chriſtus Ioanni reſpondit: *Sic nos decet implere omnem iuſtitiam*: per iuſtitiam, humilitatem intellexit, illamq́ue, quaſi deliquiſſet, vt cæteri peccatores, in actu ſuſcipiendi baptiſmi, manifeſtè indicauit.

Qua ratione Chriſtus, & Maria Ioſepho parerent. *Luc. 2.* *Matth. 3.* *Ioan. 13.* *Luc. 1.* Item quam humilis Ioſeph. *Matth. 3.*

Quę fuerit Ioſeph cauſa cogitandi de dimittenda B. Virgine coniuge ſua.

Sed vt propius ad Euangeliũ accedamus, penitiuſq́ue hanc Ioſeph humilitatem perſpiciamus, ardua quęſtio hoc loco diſcutienda eſt, nempe quæ fuerit cauſſa, cur Ioſeph cogitauerit de dimittenda B. Virgine vxore: & an ſiniſtrum aliquid de B. Virgine ſit ſuſpicatus. Nam inter patres etiam veteres haud ſatis conſtat, quãobrem illam dimittere decreuerit, alijs atque alijs varia variè opinantibus & ſentientibus. Triplex eſt igitur ſanctorum patrum ſententia. Prima, atque illa quidem cõmunior, & quam prima facie textus Euãgelij videtur porrigere, aſſerit Ioſephum dubitaſſe de Virginis caſtitate, valdeq́ue excruciatum fuiſſe, quod illam videret prægnantem, quã ſciebat ſe non attigiſſe. Huius ſententię eſt in primis Iuſtin. Martyr in dialogo ſuo cum Tryphone contra Iudęos, Ioachimo Perionio interprete: *Ioſephus etiam is, qui Mariæ ſponſus erat, cum vellet ſpõſam ſuam principio ejicere, quod eam ex viro grauidatã eſſe exiſtimaret, id eſt, ex ſtupro, in viſu & ſomno ei præceptum eſt, ne vxorem ſuam repudiaret, cum ei dixiſſet Angelus, qui ſe ei patefecerat, ex Spiritu ſancto eſſe id, quod in vtero haberet.* Hæc ille. Deinde Auguſtinus, qui epiſt. 54. ſcribens ad Macedonium, ait: *Ioſeph, cui virgo Maria Domini mater fuerat deſponſata; cùm eam comperiſſet eſſe prægnantem, cui ſe nouerat non eſſe commixtum, & ob hoc nihil aliud quam adulteram credidiſſet: puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit.* Idem ſermone 14. de Natali Domini: *Neſcit*, inquit, *interea Ioſeph Mariæ ſponſus, quid cum Maria ageret Angelus. ſubitoque Ioſeph intuitu familiari, & licentia maritali aſpicit Mariam coniugem ſuam. Videt eam greſſibus grauari, intellexit Mariæ vterum grauidari. Turbatur Ioſeph homo iuſtus, quòd Mariam nunquam de templo Domini acceperat, & nondum cognouerat, & grauidam ſentiebat, & quam non meruerat in coniugij honorem, iam haberet in confuſionem. Sic itaque diu æſtuans diſputat, dicens: Vnde hoc contigit, quod euenit? Non cognoui, non noui, non tetigi, non violaui, non grauidaui. Heu heu quid contigit, &c. Quid ergo faciam? quid agam? Anxior, gemo, doleo, curro, conſilium quæro, nec*

I. Opinio.

Iuſtin. Mar. *Auguſt. to. 2.* *Idem tom. 10.*

penitus inuenio? Prodo adulterium, aut taceo opprobrium? Si prodidero, adulterium quidem non conſentio, ſed neuum crudelitatis incurro: quia ſecundum libri Moyſis ſententiam, lapidandam eſſe cognoſco. Si tacuero, malum conſentio, & cum adulteris portionem meam pono. Quoniam ergo tacere malum eſt, adulterium prodere peius eſt: nec per me fiat homicidium, dimittam eam coniugio. Hæc ille, qui ſimilia in alijs locis tradit, præſertim ſermon.16. de verbis Domini. Idem docent, Chryſoſtomus in proprio opere ſuper Matthæum, & autor imperfecti operis ſuper eundem, Euthymius, & alij multi. Eidem ſententiæ ſubſcribunt Hilarius Can.1. in Mattheum. Theophylactus etiam teſtatur quod Ioſeph pre multa benignitate nolebat eſſe in eam crudelis.

Deut. 17. Pſalm. 49. Idem eodem tomo. Chryſ. ho. 4. in Matt. 10. 2. Auctor oper. imperfect. in Matt. 10. eod.

Atque hanc quidem ſententiam confirmāt ex illis verbis: *Cùm eſſet vir iuſtus, & nollet eam traducere:* vbi verbum Græcum eſt, παραδειγματίσαι, quod ad literam ſignificat exemplificare, vel in exemplum ponere Auguſtinus epiſtol.59. qu.7. ad Paulinum vertit, exemplare: & epiſt.54. ad Macedō. vertit, & nollet eam diuulgare, & Latinè dicitur, & eleganter, traducere, hoc eſt, in publicum ſermonem vulgi efferre, vel populi fabulam reddere: trāſlatum ab ijs, qui ignominiæ cauſſa, vt damnati & malefici per celeberrima vrbis loca perducuntur, quales ferè ſunt lenæ, & polygami, cùm mitellati per ciuitatis publica loca efferuntur, vt catamidientur, ac derideantur. Et ponderat Chryſoſtomus, quod non ſolùm noluit eam κολάσαι, id eſt, punire, ſed nec παραδειγματίσαι, id eſt, publicare, & in iudicium tradere. Hilarius interpretatur, legum exemplar edere in aliquempiam. Theophylact. exponit παραδειγματίσαι. ἔστι δὲ φανερῶσαι καὶ κολάσαι: hoc eſt, traducere, & manifeſtare, ſiue punire crimen. Ea eſt vis huius verbi apud Salomonem, Sapient. 4. *Traducent,* inquit, *impios ex aduerſo iniquitates ipſorum.* Et cap.12. *Horum qui te neſciunt, audaciam traducis.* Et ad Paulum Coloſ. ſecundo, vbi dicitur traduxiſſe confidenter principatus & poteſtates. Et ad Hebræos ſexto: *Rurſum crucifigentes ſibimet ipſis filium Dei & oſtentui habentes.* Et Propertius lib.2.

I. Argum. pro illa opinione. Auguſt. to. 2. Traducere quid. Qui ſoleant fere traduci. Chryſoſt. loco ſupradicto. Hilar. can. 1. in Matth. Theophyl. Sap. 4. Coloſ. 2. Hebr. 6. Propert.

Nec ſic infamis totam traduceret vrbem.

Atque ita traducere, non ſignificat, in domum ducere, vt quidam exponunt, etiam ſi interdū ea ſit vis Latini verbi illius. Vnde Callimachus de vxore æquali ducenda in quodam Epigrammate dixit:

Callimach.

Atque parem paruus letus traduxit in ædes.

Deinde huic opinioni fauet verbum Angeli dicentis: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt:* quibus verbis illum pacatum, & quietum reddere conatus eſt, ne adulterium ſuſpicetur, indicando eam de ſpiritu ſancto concepiſſe. Addunt prȩterea, quòd quemadmodum Deus per dubitationē B. Thomæ Apoſtoli de reſurrectione Chriſti hæſitantis, & vacillantis, curauit plagas dubitationis, certiſſimosq; de tanto nos myſterio reddit: Simili ratione Ioſepho de caſtitate Beatȩ Virginis dubitante, certiſſimos nos reddidit Spiritus Sanctus tum de matris virginitate, tum de Chriſti per Spiritum Sanctum facta conceptione. Docuitque Ioſeph ſuo exemplo, quid coniugati, quibus miſera hȩc ſors cōtigit vxoris adulteræ, in ea calamitate atque aduerſitate facere debeant, videlicet vt potius ad clemētiam, quàm ad crudelitatem inclinēt. Hinc Ambroſius in Lucam: *Pulchrè autem docuit ſanctus Matthæus Euangeliſta quid facere debeat iuſtus, qui probrum coniugis deprehenderit, vt incruentum ab homicidio, caſtum ab adulterio præſtare ſe debeat.* Et Auguſtinus de verb. Domini: *Si ſolus noſti quia (aliquis) peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor. Attende quemadmodum vir iuſtus Ioſeph tāto flagitio, quod de vxore fuerat ſuſpicatus, tāta benignitate pepercit, antequā ſciret vnde illa conceperat, quia grauidam ſenſerat, & ſe ad illam non acceſſiſſe nouerat. Reſtabat itaque certa adulterij ſuſpicio, & tamen quia ipſe ſolus ſenſerat, ſolus ipſe ſciebat. Quid de illo ait Euangelium? Ioſeph autem cum eſſet vir iuſtus, & nollet eam diuulgare, mariti dolor non vindictam quæſiuit. Voluit prodeſſe peccanti, non punire peccantem.* Hæc ille.

II. Argum. III. Argum. Ioan. 20. Quid viris faciendum cum vxoribus in adulterio deprehenſis, exemplo Ioſephi. Ambr. lib. 2. in Luc. cap. 1. ſub fin. to. 5. Aug. ſer. 16. de verbis Domini, cap. 7. in prin. to. 10.

Voluit ergo dimittere eam non per fugam occultam, vt ſerui fugitiui dimittunt dominos ſuos, ſed tantum nolens cauſſam ſeparationis, vel dimiſſionis in vulgus efferre: quia non cogebatur quiſpiam in lege cauſſam diuortij coram iudicibus, vel in vulgus indicare, ſed ſatis erat vxori dare libellum repudij in manus, iuxta id Deut. 24. *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem; ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua.* Hæc ille. Cùm autem, vt docet Modeſtinus Iuriſconſultus, diuortium inter virum & vxorem fiat, repudium verò ſponſæ ab ſponſo remittatur: hæc dimiſſio potius repudium ſponſæ, quam nondum attigerat, quàm diuortium vocandum eſt.

Qua ratione voluerit Ioſeph dimittere Mariam cõiugem ſuam. Deut. 24. Modeſtin. Iuriſconſ.

Secunda ſecunda eſt eorum, qui opinantur nihil mali fuiſſe ſuſpicatum Ioſeph de beata Virgine, ſed tantummodo latuiſſe illum Incarnationis peractum myſteriū:

II. Opinio.

Hiero. to. 9. in princ.

atque huius ſententię eſt Hieronymus, qui ſuper Matthæum ita ſcribit: *Sed hoc teſtimonium Mariæ eſt, quod Ioſeph ſciens illius caſtitatem, & admirans quod viderat, celat ſilentio cuius myſterium neſciebat.* Hæc ille. Cuius ſententiæ ſubſcribit Haymon in homilia huius Euangelij: Quęritur ſi inuenta eſt à Ioſeph habens de Spiritu ſancto, cur dimittere eam voluit? Ideo ſcilicet, quia nec totum ſciuit, nec totum ignorauit. Nouerat in vtero habentem non de carnali concubitu, ſed ſpiritali virtute: de quo verò Spiritu conceperit, ignorabat, quod ei aperitur quaſi neſcienti de Spiritu, dum inducit, ſancto, & reliqua.

Haymō in vigilijs natiuitatis Domini, in parte Hyemali, ſub init.

III. Opinio.

Tertia ſententia eorum eſt, qui longius progreſſi ſentiunt Ioſeph ſanctum, & humilem non ignoraſſe myſterium Conceptionis filij Dei; ſed ſe tanto honore præ modeſtia, tantæque Virginis conſortio indignum exiſtimaſſe, ius ſuum videlicet, honorem, ac reuerentiam, iuſtitiæ debitum, Verbo incarnato, ac Matri ſanctiſſimæ reddere volentem, ac de ea dimittenda cogitaſſe, memorem eius, quod dictum eſt Moyſi: *Ne appropies huc: Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas terra ſancta eſt.* Petrus ſimili ſpiritu humilitatis inductus, emiſit hanc vocem: *Exi à me quia homo peccator ſum Domine*: Et Centurio cognita Chriſti diuinitate, prorupit in hæc verba: *Domine noli vexari: Non enim ſum dignus, vt ſub tectum meum intres: propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus.* In eodem ſpiritu Eliſabetha dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me?* Et filius eius Ioannes Baptiſta; *Venit fortior poſt me, cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius.* Vides itaque, quemadmodum omnes, qui ab initio cognouerunt Chriſti magnitudinem, ac diuinitatem, ſe ipſos illi humiliaſſe, ius ſuum reuerentię, honorificentiæque quaſi iuſtos illi tribuiſſe. Atque hac mente, & ſpiritu beatum Ioſephum hinc agnita ſua paruitate, Indignitateque, inde verò præſtantia atque eminentia coniugis ſuæ, quæ effecta erat mater Meſſiæ pariter, & Dei, ex mera modeſtia & animi ſubmiſſione vt illam dimitteret ſubdeliberaſſe, dum veretur ne illius conuictu, & conſuetudine, Deum fortaſſis offenderet. Cuius quidem ſententiæ ſunt in primis multi veteres Patres, ac recentiores magnæ etiam & efficaces rationes ad idem perſuadendum exiſtunt. Quæ verò producuntur in contrarium, facili negotio diſ-

Exod. 3.

Luc. 5.

Infrà 7.

Supra. 1.

Marc. 1.

Ioſeph humilitas profunda.

Sanctum Ioſeph humilitatis ſtudio, non ſuſpicione Mariam coniugem ſuam dimittere tantùm voluiſſe.

olui poſſunt. Et in primis Origenes homilia in hoc Euangelium: *Quærendum,* inquit *eſt nobis, nunquid cogitauerit, vt occultè eam dimitteret: & ſi cogitabat, vt eam dimitteret: & ſi ita ſuſpicionem in eam habebat, quomodo iuſtus erat? Si ergo eſt ſuſpicatus, vel tale aliquid cogitauit cur eam dimittere volebat, vt immaculatam, & ſanctam vellet dimittere? Iniuſtum enim & hoc erat. Sed ſimplicitatem ſenſus audi huius orationis. Iuſtus erat Ioſeph, & illa virgo immaculata erat: ſed ideo eam dimittere volebat, quoniam virtutem myſterij, & Sacramentum quoddam magnificum in eadem cognoſcebat, cui approximare ſe indignum exiſtimabat. Ergo humilians ſe ante tantam, & tam ineffabilem rem, quærebat ſe longè facere. Sicut & beatus Petrus Domino ſe humilians, aiebat: Recede à me Domine, quoniam ego peccator ſum: vel ſicut ille Centurio ad eundem Dominum mittens dicebat: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, quia neque me ipſum dignum exiſtimaui ad te venire: vel ſicut ſancta Eliſabeth ad ipſam beatam Mariam locuta eſt dicens: Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Sic & Ioſeph iuſtè humilians ſeſe in omnibus cauebat, & timebat ſibimetipſi, tanta ſanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco occultè volebat eam dimittere: Dimittam eam, dicens, & à me longè faciam eam, & à cognitione mea. Maior eſt enim eius dignitas, ſuperexcellit eius ſanctitas, nec mea congruit indignitati. Ideò volebat occultè dimittere eam.* Hæc ille. Deinde Baſilius homilia de humana Chriſti generatione. *Inuenta eſt,* inquit, *grauida de Spiritu ſancto: ambo inuenit Ioſeph: & conceptionem, & cauſſam, quòd de Spiritu ſancto. Quapropter timens eiuſmodi mulieris vir nominari, clanculum ipſam dimittere voluit; non auſus publicare, quomodo res ipſius haberent. Cùm autem eſſet iuſtus, aſſecutus eſt myſteriorum reuelatione: nam dum hæc ipſa animo verſaret, Angelus Domini apparuit ipſi per ſomnium dicens: Ne timeas accipere Mariam vxorem tuam; nec illud cogita, quod ſuſpicionibus abſurdis obumbrabis peccatum. Iuſtus enim appellatus es, non eſt viri iuſti, iniquitates ſilentio contegere. Ne timeas accipere Mariam vxorem tuam: oſtendit quòd non moleſtè tulit, neque faſtidiuit, ſed timuit ipſam velut Spiritu ſancto repletam.* Idem etiam tenet Theophylactus, qui etſi priorem ſententiam attulerat, vt ſupra diximus; in hanc tamen ſecũdam magis propẽdet, dicens: *Deinde quia & ipſe cognouit de Spiritu ſancto eam concepiſſe; propterea noluit traducere, & affligere eam, quæ à Spiritu ſancto, non ex adultero conceperat. Vide enim quid dicat: Quoniam inuenta eſt in vtero habens. A quo inuenta eſt? A viro: hoc eſt, Innotuit ei, quod ex Spiritu ſancto concepit.* Hæc ille, aſſeren-

Orig. hom. 1. in Matt. ante med. tom. 2.

Luc. 5.

Infrà 7.

Matth. 8.

B. Baſil. hom. 25. tom. 1.

Theophyl.

Ioſeph inueniſſe Mariam grauidam, & cognouiſſe, quod de Spiritu ſancto eſſet grauida: idcircò dixit, inuenta, non reperta, & alludit ad illud: *Mulierem fortem quis inueniet?* ſolus Ioſeph inuenit, qui pro reuerentia eam dimitrere cogitabat. B. Bernardus, homil. 2. ſuper Miſſus eſt, hanc ſententiam confirmat his verbis: *Ioſeph autem vir eius,* inquit, *cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere; voluit occulte dimittere eam. Bene, cum eſſet iuſtus, noluit eam traducere, quia ſicut nequaquam iuſtus eſſet, ſi cognitam ream conſenſiſſet, ſic nihilominus iuſtus non eſſet, ſi probatam innoxiam condemnaſſet. Cùm ergo iuſtus eſſet, & nollet eam traducere, voluit dimittere eam. Quare voluit dimittere eam? Accipe & in hoc non meã, ſed Patrum ſententiam. Propter hoc Ioſeph voluit dimittere eam, propter quod & Petrus Dominum à ſe repellebat, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum: propter quod & Centurio à domo ſua eum prohibebat, cum diceret: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Ita ergo & Ioſeph indignum & peccatorem ſe reputans dicebat intra ſe, à tali & à tanta non debere ſibi vltra familiare præſtari contubernium, cuius ſupra ſe mirabilem expaueſcebat dignitatem. Videbat & horrebat diuinæ præſentiæ certiſſimum geſtantem inſigne: & quia myſterium penetrare non poterat, volebat dimittere eam. Expauit Petrus potentiæ magnitudinem expauit Centurio præſentiæ maieſtatem. Exhorruit nimirum & Ioſeph ſicut homo, huius tanti miraculi nouitatem, myſterij profunditatem: & ideò occultè voluit dimittere eam. Miraris quod Ioſeph prægnantis ſeſe cõſortio Virginis iudicabat indignum, cum audias & ſanctam Eliſabeth eius non poſſe ferre præſentiam, niſi cum tremore quidem & reuerentia? Ait namque: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ideo itaque Ioſeph voluit dimittere eam. Sed quare occultè, & non palam? Ne videlicet diuortij cauſſa inquireretur, exigeretur ratio. Quid enim vir iuſtus reſponderet populo duræ ceruicis, populo non credenti, & contradicenti? Si diceret quod ſentiebat, quod de illius puritate comprobauerat; nonne mox increduli, & crudeles Iudæi ſubſannarent illum? lapidarent illam? Quando namque veritati crederent tacenti in vtero, quam poſtea contempſerunt clamantem in templo? Quid facerent needum apparenti, cui poſtmodum impias manus iniecerunt etiam miraculis coruſcanti? Meritò ergo vir iuſtus, ne aut mentiri, aut diffamare cogeretur innoxiam, voluit occultè dimittere eam.* Hęc ille. Poſtea tamen ſubiungit aliam communem ſententiam de ſuſpicione adulterij, atque, illa poſita, oſtendit qua ratione, cum eſſet iuſtus, vellet eam occultè dimittere. Nolebat quidem, vt iuſtus, habitare cum ea propter ſuſpicionem adulterij: nec tamen, quia pius erat, illam voluiſſe traducere: & ideo voluiſſe occultè dimittere. Subſcribit iſtis B. Remigius in Matthęum: *Videbat enim,* inquit, *grauidam, quam nouerat caſtam. Et quia legerat: Egredietur virga de radice Ieſſe, vnde nouit Mariam duxiſſe originem: & legerat etiam: Ecce virgo concipiet, non diffidebat hanc prophetiam in ea eſſe implendam.* Sic ille.

Luc. 5.
Infrà 7.
Luc. 1.
Ioſeph cur occulte, & non palam voluit dimittere Mariã coniugem ſuam.
Actor. 7.
Iſa. 65.
Rom. 10.
Ioſeph quare vir iuſtus.
Remig. citatus in Catena aurea B. Thomæ, to. 11.
Suprà 2.

Secundum etiam Euangelium Nazaræorum potius credebat Ioſeph virginẽ ſine viro poſſe concipere, quam eam poſſe peccare. Atq; idẽ auctor ſuper Matthæum cõfirmat in homil. 1. operis imperfecti: *O inæſtimabilis,* inquit, *laus Mariæ. Magis credebat caſtitati eius, quam vtero eius: & plus gratiæ, quam naturæ. Conceptionem manifeſtè videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat. Poſſibilius eſſe credebat, mulierem ſine viro poſſe concipere, quam Mariam poſſe peccare; & quod maius eſt, videre, vt ſponſus de ſponſa ſua haberet.* In eandẽ ſentẽtiam deſcẽdunt Ricardus de ſancto Victore, Bernardo ęqualis, Ioannes Gerſon, Ioannes Ekius ſermone de Natiuitate virginis, Ambroſius Catharinus: quin etiam reuelationes huic opinioni fauẽt. Nam inter alias B. Brigitta, lib. 7. ca. 25. ita ſcribit: *Sed poſtquam conſenſi nuncio Dei, Ioſeph videns ventrem meum virtute Spiritus ſancti intumeſcere, expauit vehementer, non ſuſpicatus contra me aliquid ſiniſtrum, ſed recordatus dicta Prophetarum prænuntiantium filium Dei naſciturum de virgine, reputabat ſe indignum tali ſeruire matri: donec Angelus in ſomnis præcepit ſibi non timere ſed cum charitate mihi miniſtrare.* Eadẽ B. Brigitta libro 6. cap. 59. idem teſtimonium de beato Ioſepho perhibet. Pro hac etiam ſentẽtia nonnullæ atq; illę quidem graues ſuppetunt rationes.

Auctor oper. imperfect. in Matt. tom. 2. oper. D. Chryſoſt. inter.
Inæſtimabilis laus Mariæ.
Ricard. de S. Victor.
Ioan. Gerſon.
Ioan. Ekius.
Amb. Cathar.
B. Brigitta.

Prima eſt, quia, vt textus ait: *Inuenta eſt habens de Spiritu ſancto:* ſimul & coniunctim lege inuentam de Spiritu ſancto; alioqui diuidendo, vis manifeſta literę fieret: quẽadmodum Baſilius & Theophylactus exponunt. ait. n. Theophylactus: *Vide enim quid dicat, quoniam inuenta eſt in vtero habens. A quo inuenta eſt? à viro; hoc eſt, innotuit, quod ex Spiritu ſancto concepit. Vnde clam voluit eam dimittere, audebat & non habere vxorem, quæ tantam habebat gratiam.* Hæc ille.

I. Ratio pro eadem opinione.
Baſil. loco prænotato.
Theophyl.

Secunda ratio eſt: quia debile argumentum erat, paruus ventris tumor, qui ex alijs cauſis poterat prouenire. Etſi verũ eſt quorundam dictũ, poſt Angeli annunciationẽ, & cognitam Meſſiæ in ea conceptionem, ſtatim voluiſſe dimitere illam: certè nullus

II. Ratio.

tunc

tunc fuiſſet tumor ventris. Et cur non potius ab illa flagitabat, quid hoc rei eſſet? atq; illa rogata ab eo, cui iam ratione matrimonij ſubiecta erat, reuelaſſet arcanum, ſuaſq; laudes, quas non rogata cecinerat in domo Zachariæ, nempè: *Magnificat anima mea Dominum, &c.* ante virū ſuum apertè pronuntiaſſet. Ioſeph verò, qui prius & fidelis erat, prorſus credidiſſet, alioqui in iudicium temerarium leui ex coniectura incidiſſet, flagitium tam inſigne conſtituens: atque ita ab ea recedendo, quæ erant incerta, certa reddidiſſet, id quod opus minimè iuſti eſt.

Luc. 1. & ſeq.

III. Ratio, à varijs coniecturis, & ſignis.

Tertia ratio habebat multa in oppoſitū, atque illa quidem fortiſſima argumenta: & in primis natiuitatem eius præter omnium expectationem admirandam, quam magna & excellentia ſigna & maiora, quàm illa præcurſoris conſequi debuiſſent: nimirum maiori cum luce decebat auroram oriri, quàm Luciferum, de quibus de ortu virginis, qui Hieronymo tribuitur, liber ſic habet: *Siue*, Inquit, *hæc vera ſint, ſiue ab aliquo cōficta; illud libere confiteor, ſacroſancta Maria initia, magna miracula præceſſiſſe, maxima conſecuta fuiſſe*. Hæc ibi. Ad hæc præſentationis in templo: ſiquidem magna cum omnium admiratione, ob inſignem eius prudentiā, & ſanctitatem, qua ſe ipſam perpetuò Deo optimo maximo dedicarat, fuit oblata & exhibita, triennis cùm eſſet: deinde conſuetudinis & manſionis in tēplo, quæ mirifica ſuarum virtutum fragrātia, omnes, qui aderant, reſperſit, & in admirationem rapuit. Deſponſationis præterea confirmatæ miraculo: nam arida virga in manu Ioſeph floruiſſe traditur; quo ſigno conciliatum eſt illud matrimonium, vt Eccleſiaſticis picturis oſtenditur, & liber de ortu Virginis tradit: atq; hic dicti illius Iſaiæ intellectus eſt: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Virga illa Mariam refert, quòd in manu eſſet Ioſeph, ſignificat, quòd illi lege matrimonij eſſet addicta: quod arida eſſet, indicat eam ex lege coniugij infœcundam: quod ſine humore refloruit, oſtēdit non oportuiſſe excoli opera viri, vt inde Nazarenus prodiret, id eſt, flos agri pleni, cuius odore tota flagraret Eccleſia. Qui hæc non credunt, non cogitant illam Dei matrem. Nam ſi virga Aaron pro Sacerdotio illo temporali, & vmbratili floruit, Num. 17. cur non virga Ieſſæ in teſtamento gratię, quod in maiori gloria debuit miniſtrari?

Hieron.

Mirifica B. Virginis exordia, & progreſſus.

Iſa. 11.

Quid illud: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.

Num. 18.

II. Coniectura.

Huc etiam accedit argumentum eorum omnium, quæ in domo Zachariæ acciderunt: nam quæro, Quando Ioſeph inuenit tumidum ventrem, vt illi aiūt, ante ſalutationemne Eliſabeth fuit, an poſtea? Certè ante ſalutationem dici non poteſt: quia cū tunc nullus tumor vteri eſſet, nulla poterat ſubeſſe ſuſpicio. Conſtat autem ex Luca, cap. 1. ſtatim poſt annuntiationem in illis diebus aſcendiſſe in montana cum feſtinatione, vt viſitaret Eliſabeth: Ergo poſt ſalutationem accidiſſe aſſerendum eſt: nam poſt exactos illos tres menſes in domo Zacharię, poterat vterus intumeſcere.

Ioſeph quando grauidam Mariam coniugem ſuam inuenerit.

Luc. 1.

Ibidem.

III. Coniectura.

Sed rurſus quæro: fuit ne virgini Mariæ Ioſeph comes in illa profectione, an non? Et videtur quòd omninò illam ſit comitatus. Cùm enim potiſſimum nec ob aliam cauſſam magis diuino conſilio fuiſſet vir illi aſſignatus, niſi vt cuſtodiret illā, eſſetq; ei perpetuus & indiuiduus comes ac miniſter, adde etiam electus inuiolatæ eius pudicitiæ teſtis: quomodo ergo potuiſſet nouus ſponſus virginem puellam ac teneram ad iter agendū alteri committere, cum ipſe ad eam curam eſſet delectus? Quemadmodū cum profecta eſt in Bethleem, & fugit in Aegyptum, illam perpetuo aſſociauit. Si ergo profectus cum illa eſt in domū Zachariæ, vt eſt rationi & pietati conſentaneum, certè audiuit illa verba Eliſabetæ exclamātis: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? quomodo igitur Ioſeph eiuſmodi verba audiens ſiniſtrū aliquid de Virgine cogitaſſet? vel nunquid ſurdus erat vel ſtupidus, aut incredulus ad hęc in ſpiritu dicta, vel ad Cantic. ſponſæ ſuę, vel Zacharię?

Virginis Ioſepho deſponſandę cauſſ.

Luc. 2.

Matth. 2.

Luc. 1.

IV. Coniectura.

Amplius, ſi ſubitò poſt incarnationem viſitauit Eliſabeth, vt textus Euangelicus aſſerit: opus fuit Ioſeph fuiſſe cum illa, ne, cum māſerit menſibus tribus iuxta cognatam, parum honori Chriſti & Mariæ cōſuleretur. Nam cum notū eſſet cum illa non conueniſſe Ioſeph, exiſtimaſſent eā ex alio, quam ex proprio viro prolem ſuſcepiſſe, filiumque eius ſpurium, neque de legitimo natum coniugio. Quod ſi his non interfuit Ioſeph, ſaltem hæc, quæ erant diuulgata in omnia montana Iudææ, referentibus cęteris accepiſſet, & ſi pius eſſet, ipſe credidiſſet, vel quæſiſſet de virgine, quæ illam non cęlaſſet hanc veritatem.

V. Coniectura.

Et vbi, quęſo, tantum facinus patratum eſt? In templone, quando cum alijs virginibus morabatur, vbi ſanctitatis incredibilis nomen eſt adepta? Vbi ergo? in domo paterna? vbi conciliatis ſponſalibus mox ad viſitandum receſſit? In domo Zachariæ & Eliſabeth prophetarum? vbi diuina myſteria, quæ omnem ſuperant admirationem peracta ſunt? vbi Infantes euangelizabāt, &

euange-

euangelizabantur? Vbi ergo tantum flagitium admiſſum?

IV. Ratio.

Quarta: ſi ſciebat Ioſeph Mariam voto virginitatis addictam: quomodo tam citò, tam leuiter tanti ſceleris ream valuit ſuſpicari? & ſacrilegam ex fracto voto, perfidã, & inconſideratam, quę, quod viro erat negatura, ſoli ſtupratori concederet? Si item nihil audierat, vel viderat ex ore, nutu, geſtu virginis, non ſummè ſanctum, nõ ſummè pudicum. & venerandum: quo pacto in talem cogitationem venire potuit? Certè bona opinio atque amor neutiquam illum ſineret ad tumorem ventris reſpicere.

V. Ratio.

Quinta ratio: Si cum eſſet iuſtus, comperto ſcelere à turgido ventre voluit eam dimittere, & nolebat traducere: quę iuſtitia eſt iſta, quæ iudicat re non comperta, & explorata, ſed ex coniectura facilè expugnabili? quæ hæc iuſtitia, quæ ante quam expoſtulet, damnat? imò etiam, quod damnat, non punit, nec puniri vult? imò impunem cenſet dimittendam ſacrilegam?

Inepta aduerſariorum iuſti ab Euangeliſta appellati Ioſeph ratio reijcitur.

Sed reſpondent quidam: largè (inquiũt) capitur Iuſtitia pro miſericordia, & pietate. At prodigioſa eſt & importuna, vt aiunt Iuriſperiti, pietas, quæ contra prudentiã militat atque iuſtitiam. Si enim non conſtaret crimen, non eſſet iuſtitię dimittere, ſed illi quoddammodo conſentire: nec iniuſtitiæ diffamare vxorẽ adulteram. Quando enim quis in proſequendo ſuo iure, vel in actione à iure, vel iudice alterius occulta crimina detegit, nõ peccat, nec traducit infamia. Verùm infamia eum notatum, & illa notãtem ſe tantùm oſtendit, ſecus eſſet, ſi ſine his cuiuſquam occulta crimina proderet.

Vera traditur atque legitima.

Hier. & Bernard. locis tã citatis.

Cùm igitur Euangeliſta affirmet Ioſeph fuiſſe iuſtum, atque ob id Mariam non traduxiſſe: innuit quod de caſtimonia vxoris non dubitauerit, vt affirmant Hieronym. & Bernardus. Et ſi Chriſtus noluit Iudęos de matris ſuę pudore ſiniſtrum aliquid cogitare: probabile quoque eſt, noluiſſe iuſtum Ioſeph de tanta Virgine adulterium ſuſpicari.

IV. Ratio

Deut. 24.

Sexta: Implè, ac ſine vlla miſericordia ageret, dimittendo vxorem abſque libello repudij contra legis mandatum: in quo ſi cauſſam exponeret, vt lege tenebatur, & coram teſtibus, vt mos erat, ne confictus liber poſſet exiſtimari; quomodo verũ eſt, eam ipſum noluiſſe traducere & publicare? Si cauſſam tacebat, quomodo non ſemetipſum traducendum exponebat, qui ſine cauſſa, & propria temeritate adoleſcentulam de ipſo grauidam exiſtimatam repudiaſſet?

VII. Ratio.

Septima ratio: Non poterat Ioſeph iure facere, vt B. Virgo lapidibus petita interiret: quod tamen contendunt, qui oppoſitũ ſentiunt, quia neſciretur an ante matrimonium fuiſſet grauida, an verò poſt: nam lex ſolum loquitur, quando puella in domo paterna flagitium admiſiſſet, nec teſtes producere potuiſſet, vt probaret, quòd eam ipſe non cognouiſſet, illa hoc negante: ipſaque ſuæ virginitatis ſigna potuiſſet oſtendere, quibus probaret ſe à nullo homine cognitam fuiſſe. Etſi ergo accuſare ei minimè liceret, habebat tamen poteſtatem adducendi eam ad Sacerdotem pro ſacrificio Zelotypiæ: quanquam ex præcepto id facere nequaquam cogeretur: & ſatis erat ei dare libellum repudij. *Deut. 22.* *Num. 5.*

VIII. Ratio.

Octaua ratio: Angelus ad Ioſeph dixit; *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* non ait: *Noli ſuſpicari.* Quod profectò dixiſſet, ſi animo ſuo adulterij ſuſpicio aliqua inſediſſet: Ergo timor reuerentiæ plenus, non autem adulterij ſuſpicio cauſſa erat vxorem non accipiendi ſuam.

IX. Ratio.

B. Remig.

Nona: Sciebãt Iudæi vaticinia de virgine Meſſiam paritura breui fore complenda: ergo illa nouerat Ioſeph, vt autor eſt Remigius in Matthæum, cum eſſet filius Dauid, & fidelis non tantum carne, ſed multò magis fide, ac ſpiritu.

X. Ratio.

1. Cor. 7.

Decima: Non repugnabat vllo modo ęquitati, habitare cum vxore adultera, modò id fieret ad corrigendum errantẽ, eamque à ſcelere ad meliorem frugem reuocãdam. Nam id officium eſſet charitatis, & eminentioris perfectioriſque iuſtitię: vt enim Apoſtolus inquit: *Sanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem:* & è contrario, nulla lex ſacra, vt exiſtimat B. Auguſtinus, ſerm. 26. de verbis Domini, & epiſt. 54. ad Macedonium, cogebat virum ad deferendam coniugis impudicitiam; nec Leuit. 20. nec Deuter. 22. iuſtorum eſt benignitas, & clementia, non mirantur, nec detegũt aliorũ lapſus: nec ſæuior in peccantes, ita Chriſtus dixit ad mulierem adulterij ream: *Nemo te condemnauit mulier? Nemo* (inquit) *Domine. Nec ego te condemnabo:* quod verò habetur Prou. 18. *Qui expellit mulierem bonam, expellet bonum: qui autem tenet adulteram ſtultus eſt & inſipiens:* non quia tenet, ſed quia illam non corrigit; alioqui qui dimittit vxorem propter fornicationem, debet manere innuptus, aut vxori ſuæ reconciliari, vt habes 1. Cor. 7.

XI. Ratio.

Luc. 1.

Vndecima: Nõ videtur veriſimile, quod ſi Ioſeph ignoraſſet myſterium incarnationis, Maria virgo, etiam non quęſita, ei non patefeciſſet: Tum quia ſponſa ſecreta ſua cum ſponſo communicare debet, maximè

vt viter

vt vitet omnem zelotypiam atque ſuſpicionem; tum quia Eliſabethæ à ſe viſitatæ, myſterium omne apertis verbis explicauerat, cui tamen minus debebat quàm proprio ſponſo; tum quia Virgo non putaſſet Ioſeph fore incredulũ, cùm myſteriũ hoc à Prophetis fuerit prænunciatum, & eius complendi tempus immineret: & ſignum virgæ ſuæ reflorentis in deſponſatione viſum, ſatis illũ ad fidẽ præſtandã inuitaſſet.

XII. Ratio.

Duodecima: Adeò ſolicitus de Mariæ pudore & pudicitia Dominus fuit, vt Ioſeph ab Angelo non fuerit reprehenſus: quemadmodũ Thomas Apoſtolus dubius de reſurrectione reprehẽditur, cui dictum eſt à Domino: *Noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* & vt Abraham de riſu in Sara reprehenſus, & Apoſtoli de tarditate fidei, in reſurrectione Domini increpati: *Quia ijs, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt.* Ioſepho enim Angelus non dixit: *Noli eſſe incredulus.* Et nonniſi per fidem accepta eſt reuelatio Chriſti in initio. Vnde *reſponſum acceperat Simeon à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini.* Et Anna Propheteſſa: *Loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Iſrael.*

Ioan. 16.
Gen. 18.
Marc. vlt.
Luc. 2.
Ibidem.

XIII. & poſtrema ratio ab incommodis opinionis aduerſæ.

Decimatertia, & vltima ratio: Prima illa ſententia in iniuriam Virginis cedit, quod tali à ſponſo adultera exiſtimetur: cedit & in dedecus ipſius Ioſeph viri iuſti & prudentis: cedit poſtremò in ignominiam ipſius Chriſti, cuius gloria eſt habere matrem glorioſam, & patrem putatiuum pium, prudentem & glorioſum. Secunda verò ſententia declinat à ſuſpicione mali; ſed non peruenit ad meditandam in ſpõſo Virginis tam profundam humilitatẽ. Quare cùm hæc opinio cæteris præſtare videatur, & maioribus rationibus confirmetur, & maximè ad Chriſti, virginiſque, ac ſpõſi eius gloriam faciat; proculdubiò cæteris anteferẽda, meo quidem iudicio, videtur.

Aduerſæ partis argumenta diluuntur.
I. Argum.

Supereſt, vt argumenta contrariæ partis diſſoluamus. Inprimis ergò Doctores proponunt, qui aliter interpretantur. At Doctoribus, Doctores illuſtres, veteres & orthodoxos opponimus, fortioribus fortaſſis rationibus inſtructos atque munitos.

II. Argum.

Deinde ex textu argumentantur: nam dicitur: *Cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere.* Sed ſatis certè traduxiſſet, vel ante tempus rem euulgando, detegendoque, vt docent Baſilius & Athanaſius libro de vnica Deitate Trinitatis: quæ ludibrio exponeretur & riſui. Leontius quoque in Matth. *Vir,* inquit, *propter deſponſationem iuſtus, quia legem à Moyſe datam obſeruare videbatur, ſtuduerat occulta in arcanis habere, voluit occultè Virginem dimittere, proptereà quòd noluit eam palàm ludibrio exponere, poſtquam cognouit de Spiritu ſancto virginem concepiſſe. Profectò, quia ſeipſum indignum eſſe cenſuit cum ea habitare, cognoſcens de Spiritu ſancto conceptionem, decreuit eam clam à ſuo conſortio dimittere, nolens eam detinere potiùs, quàm ſe periculo exponere, hoc eſt, palàm traducere. δειγματίσαι enim, ſiue traducere, eſt, ſimpliciter à conſortio dimittere; παραδειγματίσαι verò, ſiue palam traducere, eſt, propter malitiam pateſacere.* Hæc ille.

Baſil. hom. 25. de humana Chriſti generatione.
Athanaſ. lib. vlt. tom. 1. de vnica Deitat. Trinit. to. 3.
Leontius Epiſcop.

Quomodo Ioſeph cũ Maria coniuge manendo de Spiritu S. grauida, eam traduxiſſet.

Præterea Ioſeph manendo cum ea, putabat ſe verè eam traducere, quòd exiſtimaretur neceſſariò corrupta, & à ſe cognita, quæ tamen Meſſiam de Spiritu ſancto conceperat: traducere etiam ſe Chriſtum exiſtimabat, quoniam omninò futurum erat; vt filius eius haberetur & vocaretur, atque vt Euangelium teſtatur, fabri filius, qui filius Dei erat.

Matth. 13.

III. Argum.

Obijciunt præterea ex textu verba Angeli: *Noli,* inquit, *timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt; de Spiritu ſancto eſt.* Quibus verbis videtur innuere, cauſſam turbationis Ioſeph, ignorationẽ fuiſſe myſterij opera Spiritus ſancti peracti. Reſpondemus; hoc non euinci ex textu. Nam vt Hebraicus quidam codex Matthæi habet: *Ne timeas,* inquit, *vt accipias Mariam coniugem tuam: quia id quod natum eſt intra eam, de Spiritu eſt.* Id eſt: Ne timeas accipere eam in coniugem tuam ob hanc cauſam, quia quod natum eſt de ea, de Spiritu ſancto eſt: ſed cognoſce in hac re neceſſariam eſſe operam tuam, vt ei officia patris exhibeas. Vnde Theophylactus exponens, ait: *Ne timeas, hoc eſt, Tu quidem times adiungi illi, quia ex Spiritu concepit: ſed ne timeas accipere,* hoc eſt, domi, & intus tenere. Cogitatione enim & mente iam amandauerat eam. Græcè etiam illa particula γὰρ, quam vertit interpres, *enim*; interdum aſſerentis eſt, tantundemq; valet, at equidem, ſanè, certè: atque ita ſenſus eſſet, certè; quod in ea natum eſt; de Spiritu ſancto eſt. Eſtque confirmatio eius, quod ipſe inuenerat, & exiſtimauerat: Neceſſariò autem hoc dixit Angelus; *Ne,* proptereà quod præciperet ſibi cum illa permanere; ne ſecum fortè colligeret; Ergò falſus ſum; qui putaui illam geſtare ſanctum Dei; poſtea iubeor accipere illam: alioquin ego homunculus, atque indignus nequaquam permitterer habitare cum ea. Ergò certè de Spiritu ſancto eſt, vt putaſti: ſed noli relinquere, quia vxor tua eſt, & propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: Et ratio manendi ſubditur: *Pariet*

Quid eſt propriè: Ioſeph nõ timere accipere Mariam coniugem tu[am]
Theophyl. in Matth. c. 1.
Cur Angelus B. Virgini dixerit: Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.
Gen. 2.
Matth. 19.
Ioſeph Chriſt[i] pater, in quib[us] conſummodo.

autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Id eſt, Pater eris in omnibus, præterquam in copula coniugali, quam ſcilicet ſuppleuit Spiritus ſanctus. Per vnum enim actũ imponendi nomen, ſignificatur integrum officium paternum: ſicut per actum paſcendi plena poteſtas & iuriſdictio Petri, cui dictum eſt: *Paſce oues meas:* & per infuſionem aquæ in manus Heliæ, integrum Eliſæi miniſterium ſignificatur. Quod ſi cui durum videatur illa, quæ videntur disiuncta, componere: ſciat etiam non minus durum videri ea, quæ ſunt coniuncta, diuidere. Nam ſuperius cùm dicitur: *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto:* quidam contendunt diſtinguendum inter iſta, & inuenta eſt in vtero habẽs; inuenta eſt de Spiritu ſancto, quaſi tantùm inuenerit eam prægnantem, non prægnantem de Spiritu ſancto. Ita hic neceſſariò coniungimus illa: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, ob eam cauſſam quòd conceperit de Spiritu ſancto. Nunc aliqua verba textus expendamus, vt finem huic tractationi imponamus. Ait igitur: *Hæc autem illo cogitante.* Nihil adhuc deliberauerat, tantùm apud ſe cogitabat: verbum cogitandi indicat prudentiam Ioſeph, quia *vir in multis expertus multa cogitabit:* vt habes Eccleſiaſtici trigeſimoquarto: non præcipitauit ſententiam, nec rem tanti momenti, quia lędere aut denigrare poſſet bonam beatæ virginis famam, contulit cum alijs. Sed bonæ menti aſſiſtit ſemper Deus, vel Angelus eius, non ſinens eam errare. Notatur etiam animus ſapientis, qui nihil temere incipere vult; ac ſimul manſuetudo eius, qui nulli ſignificauit ſuas cogitationes.

Ioan. 21.
4. Reg. 3.
Animi ſapientis proprium.
Cur Angelus Ioſeph apparuerit.

Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph. Propter aliquot cauſas apparuit. Tum ne homo iuſtus ignorans faceret rem iniuſtam ex animi propoſito iuſto. Deinde honoris gratia ipſius matris: nam ſi dimiſſa fuiſſet apud infideles, tunc ſuſpicione non careret: maritique cura & ſolatio deſtitueretur. Adhæc vt intelligens Ioſeph ab Angelo ipſo ſanctam conceptionem, tum matri, tum filio inſeruiret, officiaque miniſterij ſine ſcrupulo propriæ indignitatis præſtaret accuratius. Et dum audit ab Angelo Ioſeph, quę intra ſe cogitauerat, eum à Deo miſſum intelligeret (qui ex ſententia Auguſtini, Gabriel erat, qui eſt miniſter verbi) cuius ſolius eſt ſcire cordis ſecreta. Præterea, vt eleuaretur humilitas Ioſeph: Nam vt ſuperbi, ac de ſe nimium pollicentes, iuſtè à Deo deprimuntur: ita humiles, & ſibi ipſis diffidentes, ſubleuari merentur.

Aug. ſer. 14. de tempo poſt med. tom. 9.
Gabriel miniſter verbi.
Qui mereantur à Deo ſubleuari, qui nõ.

Apparuit autem in ſomnis: non tantùm quia nocte, & tempore ſomni ei viſus eſt, vt quidam volunt; ſed etiam quia reuera dormiebat, & dormiẽti Angelus apparuit. Legimus enim paulò poſt: *Exurgens autem Ioſeph à ſomno.* Vbi Græcè dicitur, Excitatus à ſomno Ioſeph. Dormienti itaque Ioſeph apparuit, aut Mariæ virgini vigilantiſſimæ, & perfectiſſimæ laboranti in vigilia. Ita verò Angelus perſuaſit, vt nec in vigilia nonnullis apparens in veteri Teſtamento, tam fortem perſuaſionem ab omni hæſitatione alienam ingenerauerit: per vehementem enim immutationem phantaſiæ, formatis à Deo, vel ab Angelo nouis ſpeciebus, vel antiquis compoſitis ita perſuadetur cuipiã ſomnianti, ac ſi ei vigilanti Angelus videretur. Ideò Prophetæ tutò pręnunciabant, quæ in ſomnis viderant: & rex Geraræ Abimelech, diuinis ſomnijs parum aſſuetus, viſa tamen in ſomnio executus eſt. Et quoniam in ſomno, quem ad quietem animalis & alimenti concoctionem natura tribuit: quòd ex vaporibus in cerebrum aſcendentibus ſopiuntur ſenſus, & phantaſmata offuſcantur ac confunduntur; intellectus nequit in eis benè legere (ceu nec vigilans in mendoſo libro) quanquam minus incommodè initio, & fine ſomni: his tamen non obſtantibus, poteſt Deus imprimere dormienti quã velit notitiam atq; ſcientiam.

Cur in ſomnis apparuerit.
Qualis fuerit hæc Angeli apparitio.
Gen. 20. & ſeq.
Somnus animanti a natura cur datus.

Apparet autem Angelus, quoniam ſpecies, quam Angelus poteſt formare, vel etiam formata eſſet à Deo, Angelum repræſentabat: videbaturque ſibi Angelus loqui, ſeque illum audire, cùm Angelus extra nõ loqueretur, nec ipſe extra eũ audiret. Neque tamen propterea eſt deceptus in eo, cuius cauſſa facta apparitio. Nam inprimis res non dicitur vera vel falſa, niſi ratione eius, ad quod ſignificandum vel agendum introducitur: ſicut columna ignis verè eſt dicta, nõ ad calefaciendum, ſed ad illuminandum. Deus autem nõ efficit apparitiones in aliquo, vt indicet ſe videre, ſed vt reuelet myſteria. Ideò tam verè data eſt Sapiẽtia Salomoni in ſomnio, ac ſi vigilaſſet. Quòd verò homo ſe vigilare putet, id caſu accidit, & in vigilia deprehendit ſe ſomniaſſe, vti Salomon cognouit.

Hæc Angeli apparitio, quo modo facta.
Cur Ioſeph mandata Angeli ſibi in ſomnis loquentis perficiendo, non errauerit.
Exod. 13.
3. Reg. 3.
2. Paral. 1.

Deinde nec in eo, quòd præter mentem Dei facientis viſionem homo cogitat, propriè eſt deceptio, vel veritas: quia in ſomnis nulla eſt actio animalis, quòd ſopita ſit, nec rationis naturalis vſus. Nam Petrus cùm vigilaret, videbatur ſibi dormire; at cõtra Salomon. Quæ ſunt autem à Deo cõſtituta inſomnia, & quia Deus deſuper infundit ſpecies ſine conuerſione ad phantaſmata, ſomnũ non impediunt. Sicut nec viſionem

II. Ratio.
Act. 12.

in Chri-

in Chriſto ſomnus imperabat, qui de ſe ait: *Ego dormio,& cor meum vigilat.* Zacharias in vigilia hæſitauit. Ioſeph etiam dormiēs non heſitauit: quia cor hominis etiam dormientis in manu Domini eſt, & nemo ei dormit: vt ſciamus à Deo donari firmam fidem reuelationum: rudibus autem paſtoribus euigilantibus apparuit Angelus.

Cant. 3. ... 1. ... firmam ... lationum ... donet. Supra 2.

Dicens, Ioſeph fili Dauid,&c. Notus eſt ex nomine Dei, & Angelo Ioſeph: & filius Dauid appellatur, cui Meſſias promiſſus: & Ioſeph, vt eius filius aptus ad ſuſcipiendam promiſſionem, quam per fidem expectabat; atque etiam aptus, vt Meſſiæ pater ſecundùm communem vulgi exiſtimationem diceretur. Te etiam cognoſco, imò cor tuum, timoris ſancti affectu perturbatum. Eſt autem Ioſeph propheta Dei, quēadmodum Abraham & Dauid. Nam ſufficit ad rationem prophetæ, res quæ ſupra naturam ſunt, nec tantùm ad ſe pertinētes intelligere,& cognitas alijs reuelare: ſignis autem confirmare prædicta, ad ornatum ſolummodò ſpectat.

Ioſeph cur fi. ... Dauid nominetur.

... 20. quomodo ... cognoſcit.

Noli timere: Non loquitur de timore retinendę adulterę, vel de adulterij ſuſpicione: aliàs grauiter fuiſſet ab Angelo obiurgatus; verum de ſancto, plenoque reuerentiæ timore, quo timebat Deum offendere, ſi apud eam maneret, quam de Spiritu ſancto concepiſſe cognouerat. Simili enim timore affectos fuiſſe multos ſanctos viros, ex Scripturis cognouimus, vt Moyſen, Eliam, Petrum, Ioannem Baptiſtam, Eliſabetham, Centurionem, vt ſupra diximus. Timebat namq; verè humilis Ioſeph, verbum tanto plus reuerēdum, quo magis abbreuiatum, ſi Oza, quòd tenuerit arcam inclinantem, tam ſeuerè percuſſus eſt.

Ioſeph ti... accipe Mariam coniugem tuam.

... Reg. 8.

Nouerat autem hoc ex audita annunciatione per Angelum facta ex deſponſatione, & ſignis, quæ in ea acciderunt: ex vultu Virginis ſplendido ac glorioſo, vt quidam ex Patribus tradunt: denique ex Spiritu præſagiente, & tempus conceptionis Meſſiæ de Virgine inſtare cogitante, & ex virginis detectione. ¶ *Accipere Mariam*, Id eſt, ducere in ędes proprias, vt ſuperius declarauimus: iam enim illi erat per matrimonium coniuncta. Vel, *accipere*, hoc eſt, retinere, quam iam amandare cogitauerat. ¶ *Coniugem tuam.* Nam quos Deus ſpeciatim coniunxit, homo ſeparare nō debet. Aſcendę ſuperius in ſanctum amorem ex ſancto timore. ¶ *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* In neutro ait, quod nimirum quia ineffabile & admirabile: & in ea ſola, totaque factum eſt, non tantum in vtero, quia mente & corpore M... conc....

Sciuit Io... virginem de ... S. concepiſſe.

Quid, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Matth. 19.

In neutro cur ... Quod ... natū eſt.

Natum autem dicit, quaſi partu editum ſit oculis ſanctiſſimæ Trinitatis atque initio cōceptionis perfectum, organizatum, & diſtinctum, ſicut & cæteri infantes in lucem prodeuntes. Hoc enim priuilegium eſt huius conceptus, vt ſupra tradidimus ex B. Baſilio,& alijs, quod in momento ita corpus fuit formatum & perfectum, vt in illud ſtatim anima rationalis fuerit infuſa, & vtrumque hypoſtaſi verbi vnitum.

Cur Angelus dicat: quod in ea natū eſt, non conceptū.

Baſil. ſupra dicto loco.

Chriſtus vbi conceptus, ſtatim natus, id eſt, perfectus homo fuit.

De Spiritu ſancto eſt. Hoc eſt, humile eſt, mite, ac proinde non timendum. Dicitur verò de Spiritu ſancto, non de eius ſubſtantia deciſum: neque de eo vt patre, quia non eſt ſimile in natura; ſed de eo vt figulo & artifice. Hinc Ambroſius libro de Spiritu ſancto: licet plerique habeant de Spiritu, Græcus tamen, vnde tranſtulerunt Latini, ἐκ πνεύματος ἁγίου dixit, hoc eſt, ex Spiritu ſancto. Et ſubdit: *Quod ergò ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia eſt, aut ex poteſtate eius.* Et concludit, Chriſtum de Spiritus ſancti ſubſtantia non eſſe, ſed ex virtute & operatione.

Chriſtus quomodo ſit de Spiritu S.

Ambr. lib. 2. de Spiritu S. c. 5. to. 2.

Adhæc, ne furori adſcribatur conceptio hæc; dicitur, de Spiritu ſancto. Nam Chriſtus regnare debebat per bonitatem & charitatem: ſicuti dæmon ſedem primam affectans, quod Patris eſt, voluit ſibi vſurpare: Adam verò, qui conſilio Dei factus eſt, dum ait Scriptura: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*,& ſapientiam affectauit ſciendi bonum & malum, id quod Filij eſt, arripere tentauit: at Chriſtus regnans per charitatem, accepit, quod Spiritui ſancto attribuitur, & libēter communicatur: ideò Spiritus Domini ſuper Chriſtum requieſcere perhibetur.

II. ratio, cur Ieſus fuerit de Spiritu S.

Iſai. 14. Gen. 1. Infrà 3.

Iſai. 61. Luc. 4.

Amplius, ſi ex Spiritu ſancto, non ex peccato originali; vt eſſet omnis peccati expers ille, qui ad peccata humani generis tollenda in mundum venerat. Et Chriſtus vt granum ex rore cœli natum, cœpit maturari calore Spiritus ſancti: qui etiam flumen eſt, Mariam irrigans, de quo: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.* Eſt etiam Chriſtus velut margarita ex rore Spiritus ſancti in concha Mariæ clauſa per virginitatem, & in mari tribulationis progenitus.

III. ratio Chriſti de Spiritu S. conceptu.

Ioan. 1. Infrà 12.

Pſal. 45.

Chriſtus granum & margarita qualis ſit.

Pariet autem filium. Non quidem tibi, vt Zachariæ dixit: *Et vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium:* quia non ex te concepit, vt Eliſabeth ex Zacharia concepit. Ideò non tibi tantum, ſed toti mundo: quanquam peculiariter etiam tibi, qui vocandus es eius pater, quia natus in fundo tuo, hoc eſt, in vtero Virginis, quæ iure matrimonij tua facta eſt. Tibi ergo ex te ... concipiet, ne-

Quibus Chriſtum pepererit Virgo.

Luc. 1. Infrà 2.

Quomodo pater Ioſeph.

què tibi vt patri naturali pariet: erit tamen partui neceſſarius ob honorem vtriuſque; & ob matrimonium & miniſterium, & tuā exaltationem.

Idem quo iure & autoritate Chriſtum Ieſum nominauerit.
Ibidem.

Et vocabis: Quoniam pater caput eſt in œconomica adminiſtratione, eius eſt nomen inderes nam ob id expectata fuit Zachariæ de nomine Præcurſori filio ſuo imponendo ſententia: ſignificatur itaque in primis ratio patris; deinde quod peculiari ratione foret ſaluandus: ſed poſt conceptum in peccato. Nam creditur à quibuſdā in vtero ſanctificatus: Maria verò, cui ante conceptionem nomen Ieſu eſt reuelatum, excellenti priuilegio in ſui conceptu à peccati labe fuit præſeruata. Quod etiam alia ratione factum eſt. Mariæ ſiquidem maternitas, vt ita dicam, conceptionis illius comes fuit & adminiſtra, non Ioſeph paternitas: ideò matri, & non Ioſeph fuit ab Angelo reuelata. Ioſeph autem poſt cōceptionem myſterium detegitur; quoniam poſt illam adiutor fuit in impoſitione nominis, ac Chriſti & matris miniſterio.

Aliam Maria virgo, aliam Ioſeph eius ſponſus in vtero ſanctificationem ſortitus eſt.

Nominis Ieſu appellatio vbi præfigurata.
Luc. 2.
Gen. 16.
Infrà 12.
Iudic. 13.
Luc. 1.
Gen. 16.
Tract 36. huius libri.
Luc. 2.
Gen 32.
Cur Angelus incarnationis modum non exprimat.
Luc. 1.

Nomen eius Ieſum. Quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur. Ortus, & nomen Iſmaelis, non autem conceptio, ab Angelo prænunciata fuere matri Agar, quo modo hic ipſi Ioſeph natiuitas reuelatur & nomē: Iſaac verò tum conceptio, tum natiuitas patefacta fuit, nō autem nomen, quod Abraham impoſuit. Simile de Samſone: at Ioſue nomen, non ab Angelo, nec ſuis prædictum fuit, ſed per Prophetam, & non ſuis. Præcurſoris verò illa tria patri Zachariæ cœlitus ſignificata ſunt. Ioannes ergò aſſimilatur Chriſto, cuius myſteria patefacta matri ſunt omnia, Ioannis verò patri. Iſmaelis porrò facta prænunciatio ad matrem Agar, ſimilis eſt huic, quæ facta eſt Ioſepho. Verum de ſacroſancto nomine Ieſu cō modius alio loco dicēdum erit, cùm de myſterio circumciſionis agetur. Angelus ſolet tacere aliqua, quia tardior, & minus capax auditor eſt: vnde ad Iacob dixit: *Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile?* Incarnationis autem modum non explicat, quia rudis auditor fuit ſimple etiam parum aptus ad exponendū, qui ad Spiritum ſanctum Virginem miſit, cùm ab ea interrogaretur.

Ieſus vt ſaluet populum ſuum à peccatis eorum.
Iſai. 43.
Infrà 63.
Pſal. 112.

Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Ipſe, inquit, ſolus ipſe per ſe, quia Deus eſt, & homo innocens de Spiritu ſancto conceptus, & ſolus torcular calcauit, potens, ine[illegible]tor, ac redemptor, de quo intelligere poſſumus illud: *Quis ſicut Deus noſter, qui in altis habitat?* [illegible], Deus eſt: *& humilia reſpicit,* id eſt, homo eſt in cœlo, & in terra, videlicet in [illegible] & [illegible] [illegible] tali, quā aſſumpſit. Hac etymologia nominis Ieſu per Angelum explicata, aperte indicatur falſum eſſe, quod quidam noſtri ſeculi Hebraicæ linguæ periti imperitè dixerunt, nomen Ieſu eſſe idem quod nomē Iehoua, interpoſita & addita litera Schin, vt idem ſit ישוע quod יהוה. Si enim deſcenderet à Iehoua, cùm careat litera Hain; non ſignificaret Saluatorem (vt Angelus dixit) à radice ישע, id eſt, Saluauit. Deinde corruit ſententia B. Cyrilli Hieroſolymitani formantis nomen Ἰησοῦς à verbo [illegible] [illegible], verſo, quod mederi ſignificat, ita vt Ἰησοῦς verum medicum ſignificet. Sed hæc etymologia vocis Hebrææ ab alia lingua petita, id eſt, à lingua Græca, impropria eſt, & à ratione vocis aliena: quāquam laudanda Patrum diligentia ſit, qui hæc piè excogitarent, & tradiderunt. Hinc loco dicto Cyrillus ait: *Ieſus itaque apud Hebræos Saluatorem, in lingua verò Græca medicum ſanat, quandoquidem corporum medicus eſt, & animarum curator.* Sic ille. Populum ſuum vocat populum Iſrael. Etſi enim Deus ſit Gentium; tamē quia per ſe venit ad oues, quæ perierunt domus Iſrael, & quia non erat promiſſus Gentibus, & quia imperfectus populi Iſraelis ſtatus id ferre nō potuiſſet; idcircò in exhibendo promiſſo tantùm de eo fit mentio. Hinc ad Virginem dixit Angelus: *Regnabit in domo Iacob in æternum.* Et in Cantico ſuo eadem virgo pronuntiauit: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum.* Zacharias verò ait: *Viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ:* & ſtatim infra: *Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui:* Simeon quoque cecinit: *Lumen ad reuelationem Gentium; & gloriā plebis tuæ Iſrael:* item populus clamauit: *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis: Et quia Deus viſitauit plebem ſuam.* Hæc autem eo conſilio dicta ſunt, vt ſic Iſrael abſtraheretur à carnalibus cogitationibus. Nam reuera populus eius ſunt omnes electi & fideles; qui non tantùm creationis iure, ſed etiam redemptionis, atque voluntariæ electionis ad Chriſtum ſpectant. Gratis enim ſimus populus Dei, de quo Iſaias: *Omnem, qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, & feci eum.* Et Iſrael, antequam Meſſiā negaret, eius populus erat. Verum illam dignitatem, Chriſtum abnegando, perdidit, iuxta illud Danielis: *Non erit ei populus, qui eum negaturus eſt.* In illorum autem locum ſurrogati ſunt gentiles, de quibus Oſeas ait: *Vocabo non plebem meam, & non dilectam dilectam: & non miſericordiam conſecutam miſericordiam conſecutam.* Et erit in loco, vbi dictum eſt eis: *Non plebs mea vos*

Sander hæ. [illegible]
Aduerſ[illegible], qui nomen Ie[illegible] [illegible] Iehouæ [illegible]
Cyril. Hieroſ. [illegible] Ieſu [illegible] non Græca vt quidam [illegible] ſunt, [illegible] Hebr[illegible] probatur.
Qualis ſit [illegible] Chriſto.
Populus dicitur populus [illegible].
Rom. 3.
Matth. 5.
Luc. 1.
Ibidem.
Ibidem.
Infrà 2.
Infrà 7.
Popul. Chriſti qui.
Iſai. 43.
Iſrael quando [illegible] Dei.
Dan. 9.
Oſeæ 2.
Rom. 6.
1. Pet. 2.

ibi vocabũtur filij Dei viui. De quo etiam Dauid: *Quoniam tu populum humilem ſaluum facies;& oculos ſuperborum humiliabis*: & alio loco: *Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltabit manſuetos in ſalutem.* Ergò populus ſaluandus eſt, populus humilitate & manſuetudine præditus, & gloriam Dei enarrans, quique demum patitur ſe regi à Deo, iuxta illud: *Ex te exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.* ¶ *A peccatis eorum*, inquit. Omnibus ſcilicet, non ſolùm ab originali, ſed à perſonalibus etiam, quæ noſtra, non Dei ſunt. Nec tantùm à perpetratis, imò & à perpetrandis. Intellige autem ſaluare ab omnibus peccatis, quod ad ipſum attinet: quia pretium iuſtum pro omnibus pendit, & quia Saluator eſt omnium hominũ, maximè fidelium: ſiquidem multi perditiſſimè viuentes, quæ ſuæ ſalutis ſunt, negligunt. Magnum præterea lumen per ſanctum Ioſeph aperitur Iudæis, nimirum ne ſecundùm carnem Chriſtum agnoſcant, expectantes ab eo temporalia, non ſpiritalia beneficia. Arguitur & mira cæcitas noſtra, qui crimina, ac Dei offenſas nihili pendimus, cùm tamen ſolũ hoc nomine Chriſtos glorietur, atque hunc vt honorificum titulum Saluatoris à peccatis ſeruantis, ac glorioſum ſibi aſciuerit. Nam à captiuitate, paupertate ac infirmitate, cæteriſq́; corporis calamitatibus & laboribus per homines, quos Saluatores voluit nominari, ſæpius liberauit, cùm à peccatis præterquam per ſe ipſum in ſanguine ſuo ſeruare decreuerit: à quibus dum liberauit, ſimul à miſera ſeruitute dæmonis, & à dãnatione mortis æternæ ſeruauit, ex Apoſtoli ſententia, dicentis: *Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundùm carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis.* Ita vt meritò huic puero canat Eccleſia illud Pſalmi: *Secundùm nomen tuum Deus, ſic & laus tua in fines terræ.* Nomen enim eius Saluator eſt. Nec incaſſum hoc nomen habet, quo à triplici peſſima captiuitate & miſeria potẽter eripit omnes nos, qui terram colimus à ſolis ortu vſque ad occaſum. Adhęc aduerte, Chriſtum in primo aduẽtu cauſſam pœnę, nempe culpam ſuſtuliſſe, non pœnam, quẽadmodum in ſeipſo oſtendit innocente: nã omnis culpæ fuit omninò expers: & tamen omnes ſcelerib. noſtris debitas pœnas luit. In ſecundo verò aduentu mortem inimicã deſtruet, omneſque culparum maculas al electis ſuis propulſabit, iuxta illud: *Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt.*

Pſal. 17. Pſal. 149. — Populi à Chriſto ſaluandi, proprietates quæ. — Mich. 5. Matth. 2. Ioan. 7. — Ieſus à quibus ſoluere peccatis populum ſuum, & quatenus. — 1. Tim. 4. — Iudæi Chriſtũ qualem non debent agnoſcere. — Quo nomine Chriſtus glorietur ſolum. — Rom. 8. — Pſal. 47. — Chriſti nomẽ quod, quam potens atque efficax. — Quid venerit primum tollere Ieſus. — 1. Cor. 15. Apoc. 21. & 7. Iſai. 25.

Tanto igitur medico, ac tam potẽti Saluatori nos, qui quotidie cum morbis ſpiritualibus conflictamur, atq; in continuis periculis verſamur, prompto atque alacri animo ſubijciamus: cogitatuſq́; omnes noſtros in illum iactemus, eique grati per omnia eſſe contendamus, quoniam illi curæ erit de nobis, tutioremque in illius manib. noſtram incolumitatem habebimus, quam in noſtris: Nam vt rectè dixit Propheta: *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi.* Et perditio noſtra ex nobis eſt: in illo tantummodò auxilium noſtrum, & ſalus in vtroque homine, quam neque dæmones, neque ſcelera noſtra impedient, pręſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre & Spiritu ſancto deferatur omnis laus, honor, gloria, imperium, & gratiarum actio, in ſecula ſeculorum, Amen.

Ieſu ſi nosmetipſos tradiderimus, quid ille nobis proderit. — Pſal. 54. 1. Pet. 5. — Pſal. 67. Oſee 13.

TRACTATVS XXXI.

In illa verba: *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel; quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus*, & cætera vſque in finem Matth. cap. 1.

VErba hæc duplicem ſenſum habere poſſunt. Alterum, vt ſint dicta ab Angelo ad perſuadendum, vel de ſcripturis Ioſepho matrem Meſſię virginem futuram fuiſſe, nihilque propterea ſe noui videre in eo, quòd cognoſceret virginem grauidam. Atque hanc expoſitionem producit Irenæ. li. aduerſ. Valentinianos: Nam cùm verba Angeli allegaſſet: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, ſubdit: *Et adiecit ſuadens ei: Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetã dicentem: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: per ſermones Prophetæ ſuadens ei, & excuſans Mariam, hanc eandem eſſe oſtendens, quæ ab Iſaia eſſet prænuntiata virgo, quæ generat Emmanuel. Quapropter ſine dubitatione ſuaſus Ioſeph, & Mariam accepit, & in reliqua vniuerſa educatione Chriſti gaudens, obſequium præſtitit.* Hæc ille. Idem aſſerũt Theophylactus, & Euthym. Confirmaturque hic ſenſus, quia finitis his verbis, ſequitur in textu: *Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præceperat ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam.*

Alter verò ſenſus eſt: vt hæc non ſint

I. ſenſus horũ verborum hiſtoricus. — Irene. lib. 4. c. 40. aduerſ. hæreſ. init. — Iſai. 7. — Theophyl. in Matth. Euthy. ibid. — II. ſenſus.

Angeli verba, verùm ipſius Euangeliſtæ per parentheſin legenda, quo indicaret vaticinium Iſaiæ in hoc myſterio Virginis de Spiritu ſancto in vtero habere inuentæ, fuiſſe adimpletum: ac finita parentheſi, ſequitur: *Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam. Et non cognoſcebat eam donec peperit filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.* Et ſiue dicta ſunt ab Euangeliſta, ſiue ab angelo ad Ioſeph; nobis profectò indicant, myſterium incarnationis ab Iſaia prædictum in virgine matre fuiſſe completum.

Cur Matth. Meſſiæ myſteria ex veteri Teſtamento cõfirmare conſueuerit.

Potiſſimùm verò Matthæus ſolitus eſt ex veteri Teſtament. confirmare myſteria Meſſiæ propter Iudęos, ad quos ſcribebat, qui in Chriſtum crediderant, vt cognoſcerent ea quæ de Chriſto prænuntiata eſſent, fuiſſe in Chriſto conſummata; & propter Iudæos incredulos, vt eos reuinceret, ac redderet inexcuſabiles.

Vt illud Iſaiæ impleretur: Ecce virgo cõcipiet. &c. quid opus fuerit coniugio Ioſeph.

Iſai. 7.

Matt. 1.

Sed occurrit dubium; quamobrem dixerit Matth. Vt adimpleretur prophetia illa: *Ecce virgo concipiet*; cùm ſuperius ſolum conceptum narrauerit, ad quem minimè opus fuit Ioſeph? Potuit ergò impleri ſine illo coniugio: & tamen dicit textus: *Hoc totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus.* Reſpondeo: Si acutè attendas, probabis prophetiam illam impleri non potuiſſe abſque hoc facto. Ibi enim non ſolùm conceptus, & partus pueri exprimitur, ſed & quæ circumſtant. Additur enim iuxta Græcam veritatem *καλέσουσι*, ſiue, vocabunt nomen eius Emmanuel: quod certè de Maria, & Ioſeph iuxta Prophetæ complementum intelligitur. Illi enim, quibuſcum tantopere conuerſatus eſt vna domo, menſâ, cõtubernio, in ſummo gradu potuerunt dicere: Nobiſcum Deus.

Quibuſcum fuerit maximè Chriſtus.

Vt ergò impleretur in vniuerſum prophetia, oportuit Ioſeph virum Mariæ non derelinquere ſuam vxorem, ſed illi conciliari. Neceſſarium quippe fuit ex diuino conſilio, quo pudori & famæ Virginis conſuleretur, vt Chriſtus haberet, qui paterna munia in eum obiret; vt ſocius, & comes indiuiduus itinerum & ærumnarum Virginis prouideretur, & puero putatiuus pater adeſſet propter rudes & minùs capaces myſterij.

Cur decuerit B. Virginem omnem ſtatũ experiri.

Decebat etiam Virginem omnem ſtatum ſubire, vt per omnia in omnibus tentata diſceret omnibus miſereri, & ſubuenire: virgo virginibus, coniugata coniugatis, vidua viduis, mater vnigeniti matribus familias, orphana orphanis; vt omnes ad eam pro auxilio auderent accedere, ipſaque iure poſſet dicere:

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Virgilius 1. æneid.

Neque verò prudens lector turberis: quòd (vt Hieronymus admonuit) in Hebręo nõ habetur, vocabunt, ſed vocabit in fœminino genere, iuxta literam Hebręam, ſcilicet ipſa virgo, vel vocabis in ſecunda perſona: noli, inquam, ex his turbari, ſed potius doctrinam capere: nec ſtatim corruptas ſcripturas clamites, vt multi noſtra ætate incõſideratè fecerunt. Eſt enim mirificus in tãta varietate conſenſus, idemq; explicatum pluribus modis.

B. Hierony. in Iſa. c. 7. to. 3. tom. 5.

Verba beati Hieronymi libro tertio, capite ſeptimo, ſuorum Commentariorum in Iſaiam, ſi quis forte ea deſideret, hæc ſunt: *Quodq́; ſequitur: Et vocabis nomen eius Emmanuel: & Septuaginta, & tres reliqui ſimiliter tranſtulerunt: pro quo in Matthæo ſcriptum eſt, vocabunt: quod in Hebræo nomen non habetur. Ergò iſte puer qui naſcetur ex Virgine, O domus Dauid, nunc à te appelletur Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus, quia rebus ipſis probabis à duobus inimicis regibus liberata, Deum te habere præſentem: qui poſtea vocabitur Ieſus, id eſt, Saluator: eò quod vniuerſum hominum genus ſaluaturus ſit: nunc à te Emmanuelis appelletur vocabulo. Verbum* [illegible] *quod omnes interpretati ſunt, & vocabis: poteſt intelligi, & vocabit: quod ipſa ſcilicet virgo, quæ concipiet & pariet, hoc Chriſtum appellatura ſit nomine. In multis teſtimonijs, quæ Euangeliſtæ vel Apoſtoli de libris veteribus aſſumpſerunt, curioſius attendendum eſt, non vos verborum ordinem ſecutos eſſe, ſed ſenſum. Vnde & in præſenti loco, pro concipiet in vtero: Matthæus poſuit, in vtero habebit: & pro, vocabis, vocabunt.* Sic beatus Hieronymus.

Hęc lectio Hebræorum: & vocabis nomen eius Emmanuel, expiico

Luc. 1.

Si enim legas, vocabis, vel vocabit, Virgini matri competit ſecundùm quandam eminentiam: nam illa excellenter dicere poterat Emmanuel, cui Angelus iuxta ſingularem ſignificationem ait: *Dominus tecum.* Et vt Auguſtinus quodam loco hanc excellentiam explicans dixit: *Dominus, inquit;* (ſcilicet Angelus Gabriel) *tecum, ſed plusquam mecum*, & cum quauis alia creatura. *In me enim licet ſit Dominus, per te autem genitus eſt Dominus. Ita eſt Dominus tecum, vt ſit in corde tuo, ſit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam; procedat formoſus de vtero tuo, tanquam ſponſus de thalamo ſuo: egrediatur Rex de cubiculo ſuo, procedat Princeps ex aula regali; ita vt virginitatem tuam non faciat violari*, & cætera, quia illum geſtauit in vtero, in vlnas ſu-

Aug. ſerm. 18. de temp. ante med. tom. 10.

ſcept.

Quam verò Virgo de Chriſto dicere potuerit, Nobiſcum Deus.

ſcepit, ſinui applicuit, lacte pauit, cui maiuſculo ſacta eſt comes, & ſocia in diuidu laborum, dolorum, infirmitatum, ac mortis.

Lectio LXX & vocabunt nomen eius Emmanuel, quem ſenſum habeat.

Si verò iuxta Græcum legatur, vocabunt, quod tacitè, & implicitè in verbo illo continebatur Emmanuel, id eſt, Nobiſcum Deus, non tantum, mecum Deus ideo plures dicere id poſſunt, & prius in Ioſeph, cum Virgine complebatur, deinde verò ſecundum præſentiam corporis in his, qui tunc digni habiti ſunt conſpicere eum, & noſſe; ſecundum ſpiritum verò, In omnibus fidelibus in quibus perficitur verbum Domini: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.* Hinc rectè dicitur per imperſonale *vocabitur nomen eius Emmanuel*; quò plures intelligas.

Matth. vlt.

In quibus rebus locum habeat: Vt impleretur quod dictum eſt, &c.

Rurſus hic diligenter annotandum eſt, quæcunq; fiunt ſub Sole, ea ab æterno præuiſa à Deo Opt. Max. fuiſſe: quorum quædam ſunt, quæ ſuis cauſſis dimittuntur, ſiue neceſſarijs, ſiue contingentibus, pro natura rerum: quædam verò peculiari ratione adminiſtrantur, vt certo modo fiant iuxta conſilium ſuum: quę vel non fierent, vel aliter fierent, ſi à præfixis cauſſis ea diſponi permitteret, neque ſigillatim curaret mouendo, aut prohibendo inferiores cauſſas.

In quibus vero locum non habeat eadem particula: Vt impleretur, &c.

In ijs ergo, quæ pręnuntiantur, vt à Deo ſtatuta, & præordinata vt certo modo fiãt, rectè dicuntur ideo facta eſſe, vt impleretur quod prædictum erat, id eſt, vt diſpoſitio Dei & conſilium, ſuum ſortiretur effectum. Ac proinde illa coniunctio, vt, propriè dicitur per modum cauſſæ, ſiue efficientię: quandoquidem in his intelligitur nõ ſolùm Dei præuiſio, ſed etiam prouiſio vt ſic eueniat. In alijs vero factis quæ prænuntiantur vt pręuiſa tantummodo, non etiam vt præordinata, non ita dicendum eſt idcirco facta, vt impleretur præuiſum, ſed potius quia ita facta ſunt, vel futura erant, ideo fuiſſe præuiſa. Atque ita huiuſcemodi coniunctio, vt, conſecutiuè, non efficienter accipitur: cui rei innumera ſunt exempla.

Dan. 9.

Nam quæcunque prædixerunt Prophetæ de Iudæis, qui Chriſtum negaturi erant, & in crucem acturi, illa dicuntur impleri in nouo Teſtamento, non quia adeo præfinita, ſed quia tantum præuiſa, & præcognita.

Quo hinc eluceſcunt Scripturarum loci.

Similique ratione accipitur particula, vt, cùum dicitur: *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum.* Et: *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci; vt iuſtificeris in ſermonib. tuis.* Quia e go matrimonium Ioſephi vt ſic adiungeretur Beatæ Virgini, atque puero, non ſolum præſcitum fuit, ſed etiam ante definitum: nec ſuis inferioribus cauſſis derelictum, ſed peculiari Dei inſtinctu, ac ſignis, atque Angelorum ſuffragijs conciliatum: ideo rectè dicitur totum hoc factum, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino, id eſt, voluntas, & conſilium Dei. Vocat ergo totum, id eſt, deſponſationem, caſtitatem Mariæ, inuentionem eius grauidæ, timorem Ioſeph, Angeli miſſionem, & cæt.

Rom. 5.
Pſalm. 50.

Quod ſit illud totum, quod iuxta Iſaiæ vaticinium erat implendum.

Subdit: *A Domino per Prophetam:* Scriptura enim Sacra è Deo dictante profecta eſt, & loco eius à Propheta populo diſpenſata: hæc enim erant ferè verba Prophetarum: *Hæc dicit Dominus exercituum.* Verbo autem, ſiue ſcripto tradita per excellentes, atque omni exceptione maiores Prophetas, qui organa Dei erant iuxta illud: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Eſt autem Spiritus, ſcriba velox, Propheta verò eius lingua. Atque hoc loco Iſaiam citat Prophetæ nomine, qui principem inter Prophetas locum ſortitur, & qui proximè ad Euangeliſtas accedit: iam maniſeſtè, diſtinctèque Meſſię myſteria explicauit, & tradidit.

Sacra Scriptura vnde profecta.
2. Pet. 1.
A quibus tradita.
Pſalm. 44.

Iſaiæ Prophetæ excellentia. Alia tres alij Euangeliſtæ, aut Matthęus referunt teſtimonia ſcripturarum.

Ac illud quidem dignum conſideratione, cæteros tres Euangeliorum ſcriptores, quoniam Græcis, & Romanis ſcripſerunt, tantùm citata ex Prophetis à Chriſto ſcripſiſſe; Matthæum vero, quia Iudæis ſcribebat, frequenter geſta CHRISTI Prophetarum dictis confirmaſſe: quod etiam Gentilibus conducibile erat, ad intelligendam Euangeliſtarum cum Prophetis conſonantiam: quemadmodum docet Beatus Auguſtinus contra Fauſtum Manichęum: capite primo, & ſequentibus, tom. 6. & alibi.

Vnde hoc teſtimonium ſumptum ſit: Ecce Virgo concipiet, &c.
Euſeb. l. 6. 7. de dem. Euangel. ſub initium.

Ecce Virgo concipiet. Hic locus ex capite ſeptimo Iſaiæ Prophetæ deſumptus eſt. Euſebius Cæſarienſis libro de pręparatione Euangelica notauit, caput 6. Iſaiæ, & ſeptimum ſimilia eſſe initio Euangelij Ioannis: cùm enim dixiſſet, *In principio erat Verbum*, quo Verbi diuinitatem aſtruxit, ſubiunxit poſtea de Verbi Incarnatione: *Et Verbum caro factum eſt.* Ita cùm cap. 6. Iſaias deſcripſiſſet Chriſti diuinitaté, & maieſtatem, quam Seraphim adorant vnà cum Patre, & Spiritu Sancto, ad illud tandem deuenit: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Præterea eſt ille pulcher canon intelligendi Scripturas à Procopio Gazęo in Iſaiam, & ab Hippolyto Epiſcopo Martyre in capite vige

Ioan. 1.
Iſa. 6.
Intelligendæ Scripturas pulcher canon.

Procopius. Hippol. ma. Episcopus. Ammonius Alexand.

ſimo, & trigeſimo ſexto Iſaiæ, & ab Ammonio in Danielem aſſignatus: ſolitos eſſe Prophetas, quò ſibi ad res magnas longo poſt tempore futuras de Chriſto, & Eccleſia præſtruant fidem, prędicere res paullò poſt euenturas, vt Prophetarum ſibi nomê comparent.

Proprium Prophetarum quid.

Et ita quę longè poſt euentura prędicunt, fide acceptentur. Et ita Daniel ſomnium Regis Nabuchodonoſor & prædicit, & interpretatur capite ſecũdo, & explicat capite quinto viſionem manus ſcribentis in pariete, inſpectãte Rege Balthaſſar; liber de lacu leonum eripitur non ſine miraculo; vt ita quæ longè poſt euentura prædixit de rerum mutatione capite ſeptimo, & de œconomia aduentus Meſſiæ credantur. Ita Iſaias hoc loco ante magnum Incarnationis myſterium longè poſt futurum, prædicit vrbis obſeſſę liberationem pręſentem, & Regnorum Syriæ, & Regni Iſraelis poſt 65. annos futuram euerſionem. Ita olim Samuel vt præſtrueret ſibi fidem ad ea, quę de Regno Saulis prædixerat de aſinis, prædicit inuentas eſſe, & de cæteris, quæ ei in itinere acciderunt.

Dan. 6. Infra. 14. 1. Reg. 9. Iſa. 10. Infra 11. Supra. 9.

Quibus rationibus Iudæi hunc locum Iſaiæ de Chriſto nequaquã intelligendum eſſe contendant. quæ ſoluuntur.

Simili modo cùm Iſaias prædicit Sennacheribi exercitum delendum ab Angelo, vt credant ijs, quæ ſubiunxit: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice, &c.* Et, *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Mirum eſt autem, quanta pertinacia, atque ignorantia Iudæi hunc locum ab Euangeliſta allegatum peruertere contendant, tanquam ad rem non facientem. His igitur parum firmis ratiunculis nituntur probare, de Chriſto hunc locum non poſſe intelligi.

I. Ratio.

Prima ratio eſt: Quia Ieſus Nazarenus, inquiunt multis ſeculis poſt Achaz Regem fuit, cui tale ſignum minimè erat à ſapientiſſimo Deo donandum.

II. Ratio.

Secunda: quoniam in Hebræo legitur; *Ecco alma concipiet.* Eſt autem alma, adoleſcentula, ſine puella, non virgo.

III. Ratio.

Tertia: quia dicitur; *Vocabitur nomen eius Emmanuel:* Mariæ autem filius non ſic eſt vocatus, ſed Ieſus tantum.

IV. Ratio.

Quarta ratio: quoniam dicitur: *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam:* ergo aliqua fuit in Chriſto ignorantia.

V. Ratio. *Iſa. 8.*

Quinta: quod ſcribitur de puero: *& acceſſi ad Propheteſſam, & concepit, & peperit filium,* vt videatur loqui de aliquo infante ex viro nato.

VI. ac poſtrema.

Sexta & poſtrema ratio eſt. Fingunt enim intelligendum eſſe de Ezechia filio Achaz, ex quo grauidam aiunt fuiſſe factam quandam Virginem; ſed diuinatum fuiſſe ſexum maſculinum.

Quod hic locus Iſaię de Ezechia filio Achaz minime poſſit intelligi.

Sed certè, & ab hoc vltimo exordiamur, de Ezechia minimè id poteſt intelligi: vt Origenes lib. 1. contra Celſum, & B. Hieronymus, & Euſebius lib. de præparat. Euangel. & alij patres docent. Tum quia dæmones, ac excellentes medici diuinare poſſunt ſexum futurum: & vxor Achaz non erat ſterilis, vt ſignum poſſet in eius partu promitti. Deinde quia Ezechias iam natus erant ante hanc prophetiam: nam Achaz regnauit ſexdecim annis, Ezechias verò cœpit regnare, cùm eſſet annorũ viginti quinque. Ergo initio Regni Achaz iam Ezechias filius Achaz nouem annos compleuerat.

B. Hieron. ſupra citatus. Euſeb. lib. 7. de demonſt. Euangel. demonſt. 2. 10. 1. Orig. tom. 2. II. Argum. 4. Reg. 16. 2. Par. 28. Ibidem. 29.

Quod neque de alio fratre Ezechię veniat intelligendus hic locus.

Præterea nec intelligi poteſt de alio fratre Ezechiæ eodem tempore nato, ob eaſdem cauſſas: nec poſt illum, quoniã ad ſolum Ezechiam pertinebat terra promiſſionis. Nam dicitur infra: *Et erit extenſio alarum eius implens latitudinem terræ tuæ O Emmanuel.* Quibus rationibus Iudęi conuicti, confingunt, Prophetam habere ſermonem de filio quodam ſuo ſecundo poſt alium nomine Iaſub, qui eſſet vocandus Emmanuel. Sed in primis ignoratur, an talem filiũ habuerit Iſaias; & an eo nomine ſit vocatus, vt dicunt. Deinde, non erat vxor Iſaiæ vel virgo vel puella, vel ſterilis, vt fieret in ea ſignum. Ad hęc nihil eſt diuinare ſexum: nam ſigna maſculini conceptus, vel fœminini traduntur à Plinio libro naturalis hiſtoriæ, & ſæpe mulieres expertę hæc nouerunt, cum ſupra naturam non ſint: ideo nec ſigna ſunt. Item non quadraret ei quod dicitur de nomine: *Voca nomen eius, Accelera ſpolia detrahere, Feſtina prædari:* nihil enim ille legitur deprædatus, neque aliquem ſpoliaſſe. Amplius non habebat terram, aut ditionem, cui dominaretur; cùm tamen ſcriptum: *Implens Latitudinem terræ tuæ O Emmanuel.* Adde quod non eſſet verum dictũ illud: *Quia antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum:* nam hoc anno ſexto Regni fuit, vt habes quarto Regum volumine: Iſte autem puer, vt fertur, conceptus fuit anno quarto, vel quinto Regni Achaz, qui regnauit annis ſexdecim. Ergo quando ablata eſt fortitudo Damaſci, erat puer annos natus decem & ſeptem, & puer ſciebat vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, & cæt. ❡ Poſtremò, quod quæſo ſignum erat Dei maieſtate, & amplis eius promiſſis dignum, non Virginem concipere, & vocare eum eo nomine, quo ipſe Propht.

Iſa. 8. Quod nec de Iſaię filio ſub hæc verba ſint accipienda multis rationibus oſtenditur. *Plin. lib. 7. cap. 6. Iſa. 8. Ibidem. Ibidem. Cap. 18. Ibidem. 2. Parel. 28.*

A traditione Patrum.

ſolebat. Confirmantur hæc autoritate Patrum. Origenes enim lib. 1. contra Celſum: *Age ſuper hac dictione quod ſacris literis demandatum Achaz dominum affatum hunc in modum fuiſſe. Pete ſignum à Domino Deo in profundum vel in ſublime. Quod autem deinde datum eſt ſignum, eiuſmodi fuit: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium. Quod igitur eius erit res indicium? Iuuenculam ſcilicet non Virginem peperiſſe? vel vt congruerit magis Emmanuelem hunc genuiſſe, hoc eſt, nobiſcum Deum: an fœmina cum viro coëunti, & ex muliebri* [illegible] *conſpicienti, an* [illegible] *adhuc integra ſit & pura virginitate. Hanc* [illegible] *potius decet filium huiuſmodi generare, qui vel eſt editus, vel nobiſcum dicitur Deus.* Euſebius lib. 7. [illegible] Euang. *Si dixerint non Virginem, ſed puellam apud Scripturam nominatam eſſe* [illegible] *ſic enim aiunt apud ipſos haberi: cuiuſmodi tandem ſignum hoc futurum dicemus, quod diuina promiſſione ſit dignum, ſi viſitate, quemadmodum cæteræ omnes mulieres, vbi ex viri coniunctione prægnans euaſerit, puella quapiam fuit paritura? Quomodo præterea Deus* [illegible] *qui ex illa naſcatur, neque ſimpliciter Deus, ſed nobiſcum Deus?* [illegible] Solent enim præclara, & [illegible] ſigna, quæ Deus promitti: vt quæ Moyſes [illegible] Pharaonē patrau, & Helias contra Prophetas Baal, & quod Gedeon de vellere, & area à Deo accepit.

R[illegible] quum eſt igitur, vt intelligatur de Meſſia ex Virgine [illegible] quod [illegible] in Targum & in Talm[ud] antiqui in Hebræorum exp[osit]ores annotarunt. Tum quia alteri quadrare minimè poſſunt: quemadmodum docent Petrus, & Paulus in Actis [illegible] de verbis illis Prophetæ: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*: quæ cùm in Dauide minimè conueniri poſſint, neceſſariò eſſe intelligenda de Meſſia [illegible]. Tum [illegible] quoniam beatus Matthæus, cuius autoritas eſt ſacroſancta, illam prophetiam ad myſterium Verbi de Virgine incarnati ſpectare nos docuit [illegible] demque [illegible] Angelus ad Ioſeph loquens, illud Prophetæ teſtimonium, vt dixit Irenæus, attuliſſet. Corroboratur rurſus hic [illegible] ex hiſtoria [illegible] bunt Nicephorus libr. [illegible] cap. [illegible] & Gregorius Cedrenus In compendio hiſtoriæ de Simone iuſto Euangelico. Nam cum hi[illegible] et in [illegible] Iſaiæ, & humaniter [illegible] quod [illegible], & offenſus fuiſſet, quia Virginem parituram diceret: Deus pro ſua [illegible] nitate [illegible] quod [illegible] extremum [illegible] videret, niſi Prophetiæ [illegible] compleri videret: quod [illegible] accidit, dum Virgo filium [illegible] templo obtulit, quem ipſe ſuis vln[is]

accepit. Quid autem incredibile continet hæc hiſtoria, niſi illud idem, quod accidit Ioſepho viro Mariæ, qui ventris tumore conſpecto in ſponſa dubitauit; & vt multi credunt, ob id voluit occultè dimittere eam?

Quomodo ſignum [illegible] *Iud. 6. Iſa. 38.*

Neque valet argumentum de ſigno quod præcedere debet ea, quæ ad credendum prędicuntur: quemadmodum Gedeoni in vellere ſicco madente tota terra, datum eſt ſignum ad iudicandam, & [illegible] dandam ſuam de hoſtibus victoriam; & ab Iſaia in ſignum ad[ditionis ann]orum quindecim annorum, datum eſt ſignum, quod vmbra in horologio Achaz reuerteretur per decem lineas retrorſum, per quas iam deſcenderat. Sed dare ſignum liberationis præſentis per Virginem concepturam, & parituram Emmanuelem poſt ſeptem vel octo ſecula, præpoſterum videtur.

Ad quod duplex adhibetur ſolutio. Prima eſt, quòd cum per impietatem Achaz peccaſſet, & quia Iudæi in Dominum deliquerant, vt [d]ocetur libro 2. Paralip. & Phacee filius Romeliæ, Rex Iſrael, cæcidiſſet ex Iuda centum viginti mille bellatores, *Prima reſponſio.*

Cap. 28.

vrbes vaſtaſſet Iudææ, & agros excidiſſet, & Regi Syriæ fœdere iunctus eſſet ad debellandum Hieroſolymam, & Achaz Regno ſpoliandum, & [illegible] in Regem eius Tabeel, iam [illegible] Achaz animum deſponderat, & putabat nullam eſſe reliquam ſpem, [illegible] & [illegible] bat imminere [illegible] quod [illegible] Moſes in Deuteronomi[o], & [illegible] Ioſue meminerat: *Sicut ergo*, inquit, *impleuit opere quod promiſit, & proſp[er]a cuncta venerunt; ſic adducet ſuper vos quicquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat atque diſperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis; eò quod præterieritis pactum Domini Dei veſtri, & ſeruieritis dijs alienis, & adoraueritis eos.* Et lib. Regum 3. *Auferam Iſrael de ſuperficie terra, quam dedi eis, & templum quod ſanctificaui nomini meo proijciam à conſpectu meo: eritq; Iſrael in prouerbium*, & reliqua. Cum ſic ergo metueret Achaz: miſſus eſt ad eum Iſaias, prædicens nihil eſſe periculi ab illis duobus Regibus, etiam ſi illos permiſerit vaſtare terram, vt puniret crimen Idololatrię, ſed infecta re redituros. Prædicit quoque Regnu Iſrael intra breue tempus periturum, atque adeo Regem Syriæ: neque illud tempus prædictum à Moſe, Ioſue, & Salomone, quo vniuerſæ vrbes Iudææ dicuntur euertendæ, nunc aduenturum. Et iubetur à Deo petere ſignum huius temporis quando ſub[ve]rſurus erat Iudæam, & [illegible] delecturus: & illo recuſante vt in-

Iſa. 7.

Deut. 29.

Ioſu. 23.

Cap. 9.

hd li

ſideli & hypocrita, datur ſignum domui Dauid de Virgine conceptura, & paritura: & poſt Domini aduentum, quando Iudæi non recipient miſſum ad eos Meſſiam, veniet flagellum illud delendæ, & deſtruendæ Iudææ. Hæc eſt ſumma huius vaticinationis.

Canon intelligendæ Scripturarum.

Eſt ergo canon intelligendæ Scripturæ, vt quæſtionem interpretemur ex ipſa reſponſione: dicit non vaſtandam omnino, atque deſtruẽdam Iudæam, niſi poſtquam Virgo conceperit, & pepererit. Ergo interrogatio de illa eſt intelligenda, quam tunc affore putabat. Verùm etſi hęc ſit doctiſſimi cuiuſdam viri ſolutio, & prima facie ſpeciem veritatis præ ſe ferre videatur:

Quos ſcrupulos patiatur hic ſenſus.

quædam tamẽ in illam obijci poſſunt. Primum eſt: quod animus impius & incredulus Achaz nõ credebat inſtare illam extremam Iudaicæ terræ, & Hieroſolymitorum vaſtationem: quia ſi illam futuram credidiſſet, euadere ſe illam non poſſe cognouiſſet: & Prophetę ſignum à Deo ſuo ſibi offerenti minimè recuſaſſet, vel ad idola ſua, & humana perfugia Aſſyriorum, vt illam euaderet, nequaquam confugeret.

II incommodum illius intelligentiæ.

Secundum eſt: quòd etſi maximè demus, illum canonem Scripturarum verum eſſe, & interrogationem eſſe ex ipſa reſponſione accipiendam, & declarandam, cùm nihil legatur Achaz interrogaſſe, ſed tantùm oblatum ſignum reſpuiſſe, & nihil de extrema vaſtatione locutum, nõ eſt quod ex ipſa reſponſione poſſit declarari.

III incommodum.

Tertium eſt: quia reſponſio Prophetę nihil de exterminanda, & euertenda Iudęa loquitur, ſed potiùs de euertendo Regno Syriæ, & regno Iſraël paullò poſt diſſipando, & in captiuitatem abducendo fit mentio. *Quia antequam*, inquit, *ſciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu deteſtaris à facie duorum Regum.*

IV incommodum.

Quartum eſt: præpoſterum eſſe, & valde inconueniens, vt aduentus filij Dei in mundum in omnium hominum ſalutem dicatur ſignum vaſtandæ, & exterminandæ ciuitatis Hieroſolymorum, & totius Iudææ, cùm ex ſe ſalutaris fuerit, & glorioſus toti mundo, ſed præſertim fidelibus: Nam etſi ſcriptum ſit: *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur.* ex ſe tamen in ſalutem, & reſurrectionem omnium eſt poſitus, vitio autem hominum, & culpa eſt in ruinam, & in ſignum cui contradicitur, quia nolunt credere: Et vt explicauit Petrus: *Vobis igitur honor credentibus: nõ credẽtibus autem lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt*, ſcilicet à ſe ipſis, non à Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vbi declarat, Chriſtum eſſe electum & honoratum lapidem credentibus: non credentibus verò lapidem offenſionis.

Quomodo Chriſtus dicatur poſitus in ruinam, & in reſurrectionẽ multorum in Iſrael.

1. Pet. 2.

Pſalm. 117.

Matth. 21.

Act. 4.

Rom. 9.

1. Tim. 2.

2. Pet. 3.

1 Pet. 2. & alibi paſſim.

Altera [illegible]

Omiſſa ergo hac ſolutione, ſequitur ſecunda, quam plurimi Doctores ſequuntur. Hi autem duplex conſtituunt ſignum, alterum quod Theologi vocant rememoratiuum, alterum verò prognoſticum. Achaz ergo quia incredulus, dignus non fuit ſigno prognoſtico; ideo qui de domo Dauid erant, acceperunt ſignum rememoratiuum: ſicut olim immolatio poſt exitum de Aegypto, data eſt in ſignum illius viſionis. Dicitur enim: *Ego ero tecum: & hoc habebis ſignum, quod miſerim te; Quum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo ſuper montem iſtum.* Et Iſaias dedit Ezechiæ Regi ſimile ſignum, de quo: *Tibi autem O Ezechia hoc erit ſignum; Comede hoc anno quæ reperers: in ſecundo autem anno quæ ſponte naſcuntur: porrò in tertio anno ſeminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum.* Et infra: *Factum eſt igitur in nocte illa. Venit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta millia.* Ecce in his duobus ſignis prius veniunt promiſſa quàm ſigna data, quia ad rememorandum ſunt data. Ita hic: nam veniente Chriſto Iudæi recordati ſunt illius antiquæ liberationis ſub Achaz. Non ergo ſignum accepit Achaz, qui indignus erat, nolẽs ſigno clarificare Deũ: ex hypocriſi enim ait: *Non petam, & non tentabo Dominum*: vel vt alij vertunt ex Hebræo: *Non exaltabo, ne per illud confunderetur cultus idolorum.* Sed domui Dauid, non quidem in pręſentibus, ſed in poſteris, ac ſucceſſoribus, vel vt Abrahę in filijs ſuis data eſt terra promiſſa. Eſt autem verum ſignum duobus modis. Primò quidem, quia ſi liberare mundum à peccato, vt dæmone potuit Meſſias; ergo multò magis ciuitatem Hieruſalem, & terram illam propter ſe toties olim à Deo defenſam, liberare valuit. Ideo mirifi cè accelerauit ſpolia detrahere. Et Propheta propterea incredulis dixit Iudæis: *Nunquid parum vobis eſt, moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum, &cæt.* Moleſtos vocat, non credentes minorem liberationem à Deo, cum poſſit maiorem, quam & promittit. Et ſi potuit pręſtare rem figuratam, quod maius eſt, id eſt, ſalutem omnium ſpiritualem; po-

Achaz i[illegible] quo ſigno [illegible] gnus non fuerit, quo f[illegible]

Exod. 3.

4. Reg. 19.

Iſa. 7

In primis Achaz cui [illegible] erat petere ſignum à Deo.

Infra 8.

Apoc. 7

Iudęi [illegible] ſi quare [illegible]

terit & quod minus eſt, id eſt, figuram liberationis illius temporalis olim exhibere.

I. Ratio. Secundò, quia non erant digni accipere ſignum prognoſticum, quod indicaret illam liberationem vrbis mox futuram, datur rememoratiuũ, quòd videlicet in recordationem illius liberationis à ſe olim factę prædixit Mariæ Virginis de Spiritu ſancto conceptionem, & partum filij illibatis eius virginitatis clauſtris: ita vt ſi Iudæa puella & virgo talem edidiſſe partum inueniatur, agnoſcatur non interijſſe obſeſſam illam Regis Achaz ciuitatem, ex cuius Regis ſanguine ipſa virgo Maria ortum acceperat.

III. Senſus. Sed his expoſitionibus addi poteſt tertia, & fortè ſimplicior, nec opus eſt diſtinctione ſigni pręcedentis, vel ſubſequentis liberationem. Ad quam melius accipiendam præmittendum, quòd non ſolùm illa liberatio vrbis tempore Achaz, typus erat liberationis ſpiritualis per Meſſiam adducendæ, ſed etiam omnes, quotquot illi populo datæ ſunt ſiue tempore Iudicum, ſiue Regum, ſiue Eſther, & Iudith, ſiue tempore Machabæorum. Et vt iudices, quos excitabat ad liberandam Rempublic. Iudæorum, vocabantur ſaluatores in typum veri Ieſu liberantis: & Aſſyrijs, vel Aegyptijs, vel Babylonijs, & alijs gentibus adducentibus populum in captiuitatem, ſignificabantur ſummi, & veri hoſtes noſtri, dæmones, & peccata: ita in reddita per illos ſalute, & incolumitate repręſentata eſt redemptio filij Dei, qui ſpiritualem ſalutem attulit mundo. Quamobrem vates in medio curſu prophetiæ, & rei bellicę narratione, cùm prædiceret illius obſeſſæ vrbis liberationem, nec crederetur, nec peteretur ſignum, vel Deus volebat, vt moris eſt Prophetis, inuolucris, & integumentis futura myſteria inuoluere, ſaltat ad liberationem, & redemptionem mundi ſpiritualem adducendam per Meſſiam, non Iudæis incredulis, vt Achaz, ſed domui Dauid, id eſt, credentibus dandam, qua ipſe (velint, nolint impij illam agnoſcere) glorificatus eſt, & omnibus hominibus quod ad ſe ſpectauit, de ſalute æterna proſpexit. Proinde ſub Rege Achaz, populum Iudæorum delineauit: ſub duobus bellantibus Regibus, pulchrè dæmonem, & mundum repræſentari voluit: ſub vxore Iſaiæ & filio eius, Virginem & Ieſum eius filium, denique ſub imagine illius liberatæ ciuitatis ab obſidione, ſpiritualem à peccati iugo, & dæmonis tyrannide redemptionem adumbrauit poſt ferè 800. annos futuram.

Veri hoſtes noſtri qui, & in quibus adumbrati.

Meſſias filius Dei in quibus delineatus.

Mos Prophetarum.

Domus Dauid, Achaz, duo Reges bellantes Iſaiæ vxor, & filius Iſaiæ, liberatio demum ciuitatis ab obſidione, quid myſtice.

Nolentibus ergo oblatum ſignum *in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra*: quod eſt, ac ſi diceret: Si verbis meis nudis non credis, pete tibi aliquod veritatis ſignum. Vis vt ſcindatur terra, & grandi hiatu inferi pateant? an vis vt aperiantur cæli, & inſpiciantur, quę clauſa ſunt? an vis ſiſti ſolem, vel ab inferis mortuum reſurgere? Reſpuentibus hoc ſignum quo Deus poterat glorificari, datum eſt ſignum Incarnationis filij Dei, qui ſumma humiliauit deſcendens de cœlo, & humilia exaltauit, quia à morte reſurgens in cœlum conſcendit. Fuerunt etiam per Incarnationem ſumma imis coniuncta, & quod plus eſt, dixit Propheta: *Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum, &c.* Id eſt: *Quia moleſti eſtis non tantum hominibus*, id eſt, Prophetis, ſed etiam incredulitate veſtra moleſti eſtis *Deo meo*, & illi reſiſtitis: & voco meum; quia cum vos non agnoſcitis, & glorificatis, vt par erat; propterea ipſe Dominus per ſe ipſum immediatè operans ſalutem mundi, dabit ſignum quod non vult à veſtra fide, vel incredulitate pendere. Et eſt ſignum quod ipſe gloriam ſuam, & potentiam, & ſapientiam, & miſericordiam mundo oſtendere, vt agnoſcat Deum non ſolum à miſerijs temporalibus & corporalibus poſſe & velle liberare, ſed ab æternis, & ſpiritualibus calamitatibus, quas peccata promerentur. Incarnatio ergo non datur vt ſignum ipſi impio, & incredulo Achaz, cui nihil hic promittitur, ſicut egregiè exponit Theodoretus, ſed domui Dauid, in qua erat Eccleſia Dei illo tempore, & multi pij, atque fideles expectantes Meſſiam, quorum poſteri ſiue carne, & fide, ſiue fide tantum Dominum Ieſum in Meſſiam receperunt. Atque huic dicitur: *Audite ergo domus Dauid.* Auditum fidei exigit à Domo Dauid; quo oſtendat hoc ſignum dandum non eſſe Achaz, ſed longe poſt domui Dauid, de qua dixit Zacharias: *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* Dicendo etiam propter hoc, videtur Spiritus Sanctus carnalibus Iudęis offendiculum ponere; vt tam ſanctum myſterium indignis, & canibus expoſitum non maneret: Dicit enim: *Propter hoc*, id eſt, incredulitatem veſtrã, propter quam potius debebat impediri ſalutis tantum myſterium: vel propter incredulitatem veſtram bonitate Dei, & beneficentia eius vincendam, & de vobis Iudæis propulſandam. Quanquam dici poſſit Prophetæ illa proponenti, & ex perſona Dei promittenti, domum Dauid fidem habuiſſe; & per eam fidem ab eo, quod eis tunc imminebat periculo obſidi-

Petere ſignum à Domino ſiue in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra quid ſit.

Effectus Incarnationis filij Dei.

Coloſ. 1.

Parituræ Virginis ſignum à Deo datum, quid ſignaret.

Theodor. in Iſaiam.

Hoc ſignum quibus tantum fuerit datum. Domui Dauid cur dicitur, vt audiat.

Luc. 1.

Propter quid datum erat Dominus Deus ſignum Virginis parituræ.

Alter ſenſus.

Signum hoc loco quid.

nis liberatam ciuitatem fuiſſe. Et nomen ſigni, quod propriè pro rei alterius ſignificatione, & indicio ſumitur, nempè אות, abſolutè tamen ſine vlla relatione ponitur, vt miraculum, & rem præter curſum, & ordinem naturę ſignificet: hoc tamen loco ponitur pro myſterio Incarnationis, & miraculum ſignat ſtupendum, ſignum certum indicans mundi redemptionem, & reſtaurationem.

Quale ſit hoc ſignum datum domui Dauid.

Eſt ergo ſignum, quod promittit reparationem à peccato Adæ, & ex conſequenti omnium aliorum criminum, & calamitatum, quæ illud ſunt conſecutæ. Et propterea in hoc ſigno contraria perditionis noſtræ inueniuntur.

Gen. 3.

Fuit enim Eua corrupta: Et cum dolore pariens filios, quia ex libidine conceperat: at hic Virgo cum gaudio peperit, quia ex Spiritu ſancto concepit.

Euæ matris cum B. Virgine pulchra contentio.

Ibi infirmior ex fortiori ſine matre; hic contra firmior ab infirmiori abſq; patre.

Adæ cum Chriſto comparatio.

Et ſicut ſtatus peccati, naturæque lapſæ inferior eſt illo innocentiæ; & naturę integræ, ita hic eſt ſtatus gratiæ inferior illo gloriæ. Ibi infirma perdidit per occaſionem; hic fortior ſeruauit per ſeipſum iuxta illud: *Saluauit ſibi dextera eius; & brachium ſanctum eius.*

Pſalm. 97.
Gen. 3.

Ibi fuit appetitus ſcientiæ falsò promiſſæ, hic verò veræ ſapientiæ diſſimulatio.

Ibidem.

Ibi Adam eiectus eſt è Paradiſo; hic verò, nobiſcum Deus. Signum etiam liberationis à morte ex conceptione in peccato prodiens; Chriſtus verò ex conceptu de Spiritu ſancto ex Virgine. Ibi homo diſſimilis Deo; hic Deus ſimilis nobis: ibi purus homo, & peccator; hic puer comedens mel: quia plenitudo deitatis in eo fuit.

Mel quid myſticè ſignet: cur vetitum olim adoleri in ſacrificio.

De quo melle nos multum comedere prohibemur: *Nam qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria*: cui deitati fit ſacrificium.

Prou. 25.
Lib. 2.

Ideo mel non erat in lege offerendum in ſacrificijs. Non enim diuinitas eſt hoſtia, vel oblatio, ſed potius cui offerenda eſt hoſtia. Comedit etiam butyrum: quia innocens humanitas, ſuauis; & omnis peccati expers: *Vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum.*

Emanuel Chriſtus appellatus, butyrum vt comederit, & mel.

Dando perfectam legem, non, vt Moſes, imperfectam: qui fuit nutritus à filia Pharaonis: *Butyrum & mel comedet*, hoc eſt, cibum muſcarum.

Exod. 2.

Comedet: vt exul homo reducatur ad delicias paradiſi, & edamus; & bibamus in menſa Domini.

Luc. 22.

Vel illius verbi: *Butyrum, & mel comedet*, ſenſus eſt: veſcetur cibis infantilibus; ac propterea hic puer erit verus homo.

Alter ſenſus.

Aluntur pueri pinguibus, & dulcibus: quæ ſunt amica naturę. Veritatem ergo oſtendet humanæ naturę, eamque infantiam, quę dulcia, & lactea appetit, acria, & acetoſa abhorret.

Pueri quibus alantur potiſſimum.

Eſtque periphraſis pueritiæ. Et illud: *Vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum*: Significat, & noto & conſueto puerorum more reſpuet ea, quæ offendunt guſtum; & ea, quæ ſentiet naturæ amica, appetet.

Illud: vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum, quid ſignificet.

Et herba hęc non finem, ſiue cauſſam, ſed conſecutionem atque euentum deſignant.

Falſa horum verborum refellitur intelligentia.

Non enim ſignificat: quod ideo *butyrum, & mel comedet; vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum.* Atque ita Propheta his verbis vtramque naturam, & diuinam, & humanam ſignificare voluit. Nó mireris igitur, ô domus Dauid, Virginem parituram, & filium talem, qui priuſquam naſcatur, te liberet inuocatus: ac licet butyrum, & mel comedat, hoc eius ſapientiá non impediet, & fortitudinem: ac proinde ſolutum eſt, quod obiectum erat de ignorantia Meſſię.

Nunc ad Matthæi verbi redeundum eſt, quæ in media huius hiſtorię parte ſunt inſerta: & argumētum vocis illius: *Alma*, diſſoluendum: *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet*, Aduerbio illo ecce, res noua & inaudita, verū maximè opportuna inſinuatur.

Aduerbio ecce, quid notet ſcriptura.

Iuſtinus martyr in oratione ad Antonium Pium, citatis verbis Prophetę, ait: *Nam quæ incredibilia, & impoſſibilia habita apud homines erant, ea Deus per ſpiritum propheticum futura præmonſtrauit; vt cum facta eſſent, in dubium per incredulitatem non vocarentur, ſed propter prædictionem certa per fidem haberentur. Ne autem aliqui prophetiam, quam produximus, non intelligentes (per cauillationem) nobis ea obijciant, quæ Poetis nos rectè obiecimus, Iouem rei venereæ gratiá ad mulieres ventitaſſe dicentibus, declarare verba iſta viſum eſt. Itaque quod dictum eſt: Ecce Virgo vterum geſtabit, ſignificat, Virginem abſque conſuetudine venerea conceptur am fuiſſe. Si enim cum quocunque conſueuiſſet, non iam Virgo fuiſſet.* Hæc ille.

Iuſtin. Mart. Idem. 1.

Peccatorum figmentum.

Hoc dictum Ecce Virgo in vtero habebit, quid Iuſtino.

Nulla mentio de patre, quia Chriſtus conceptus eſt de Spiritu Sancto. Eſt enim lapis ille Chriſtus, qui apud Danielem dicitur abſciſſus de monte ſine manibus.

Dan. 2.

Vocem illam Virgo, Hebręi impudentiſſimè reijciunt, pro qua in Hebræo codice eſt, עלמה alma, & LXX. Interpretes, παρθένος. Vbi aduerte, pręfatam dictionem partim Hebræam eſſe, partim Latinam. Et Latinè quidem almus & alma, adiecta ad nomen ſunt, & ab alendo dicuntur, & ſignificant ſanctum, vel ſanctam, vt Hieronym. docet in Iſaiam, benignum, vel benignam; pulchrum, vel pulchram. Vnde Poeta,

Almus vel alma Latinè quid, & vnde dicatur.

Hiero. lib. 2. in Iſa. c. 7 to. 5.
Virg. 1. Aeneid.

Alma Venus;

& alibi:

Liber, & alma, Ceres;

Idem. 1. Georg.

item:

Nati Venus alma creandis;

Idem lib. 10. Aeneid.

rurſus:

Alma cur tellus, Virgilio.

rurſus:
Alma parens Idea Deum.
Vbi tellurem almam vocat, ex eo quòd nos alat: Qua etiam ratione alma dicitur Eccleſia, id eſt, ſancta, & nos alens. Oratq; in hymno:
Alma Redemptoris mater.
& alibi:
Vt huius alma gratia,
Nobis remittas debita;
videlicet ob merita, & preces ſancti iſtius confeſſoris. Et per metaphoram dies almus vocatur, clariſſimus, & ſacer, ſiue natalis eius. Hinc Martialis:

Martial. lib. Epigram.

Cæſaris alma dies, & luce ſacratior illa,
Conſcia Dictæum qua tulit Ida Iouem.

Alma apud Hebræos quid. D. Hieron. ...

Alma verò apud Hebræos, vt in lib. quæſtionum Hebraicarum in Geneſim Hieronymus docet; Virginem abſconditam, & ſecretam ſignificat, quæ virorum nũquam aſpectibus patuit, ſed magna parentum diligentia cuſtodita eſt. Et talis fuit Maria, quæ dicitur: *Hortus concluſus, & fons ſignatus.* Et lingua Punica (quæ, vt ait D. Hieronymus de Hebræorum fontibus manare dicitur) *Almah* Virginem ſignificat. Idem Hieronymus lib. aduerſus Iouinianum ita habet: *Scio Iudæos opponere ſolere, in Hebræo verbum alma non virginem ſonare, ſed adoleſcentulam. Et reuera virgo propriè Bethula appellatur, adoleſcentula autem, vel puella, non alma dicitur, ſed naara. Quid eſt igitur, quod ſignificat alma? Abſconditam virginem, id eſt, non ſolùm virginem, ſed cum* ἐπιτάσει *virginem: quia non omnis virgo abſcondita eſt, nec ab hominum fortuito ſeparata conſpectu. Denique & Rebecca in Geneſi ob nimiam caſtitatem, & Eccleſiæ typum, quem in ſa virginitate ſignabat, alma ſcribitur, non Bethula. Sicut manifeſtum eſſe poterit ex ſermonibus pueri Abraham, quos loquitur in Meſopotamia, & dicit: Domine Deus domini mei Abraham, ſi tu dirigis viam meam per quam ego ingredior, ecce dum ſtetero ſuper fontẽ aquæ, virgo, quæ egredietur, vt hauriat aquam, & dixero ad eam: Da mihi paululum aquæ, vt bibam de hydria tua, & reſponderit: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam, hæc erit vxor, quam præparauit Dominus filio Domini mei. In eo enim loco, in quo ait: Virgo quæ egredietur vt hauriat aquam, in Hebræo ſcriptum eſt alma, id eſt, virgo ſecreta & nimia parentum diligentia cuſtodita. Aut certè oſtendant mihi, vbi hoc verbo appellentur & nuptæ, & imperitiam confitebor.* Hæc ille.

Idem in Iſaiæ 7. & alibi. Idem lib. 1. Aduer. Iouin. inter med. & finem, to. 2.

Bethula Hebræis propriè quid.

Gen. 24.

Rebecca qualis virgo, cuius est typus.

Alma Hebræa vnde deſcendat.

Hieron. loco præſcripto.

Ducitur autem alma, quæ eius eſt Hebræa vox, è verbo עָלַם halam; quod eſt, abſcondere, & latere. vnde eam virginem ſignificat, quæ, vt Hieronymus eſt autor, interpretantur ἀπόκρυφος. id eſt, abſcondita: Aquila non puellam, vel adoleſcentulam, ſed abſconditam conuertit. Quare adoleſcens quamdiu priuatam vitam agit, nec in politico officio aut miniſtratione ve exiſtit, eadem voce dicitur halam, quod abſconditum eſſe ſignificat, vt habetur. 1. Reg. volumine iuxta Hebræos iteram: ſunt enim iuuenes cœlibes, quaſi abſconditi, & ignoti. & alma dicitur adoleſcentula innupta, quæ ſtatum publicum matrimonij nondum attigit. Cum autem in ſcripturis ponitur hæc vox, ſemper pro incorrupta accipitur: quę tamen ſit in ætate puellari. Non ergo alma, virginem tantummodo abſconditam viro ſignificat, verum etiam quæ puella ſit: ſicut nupta dicitur, cognita viro. Vnde Rebecca puella, & virgo ſoror Laban, alma dicitur: Et quaſi exponens ait: Et *vir non cognouerat eam.* Soror etiam Moyſi, quę paruula erat (hoc eſt, quatuor annos nata, vt teſtatur Rabbi Salomon) & virguncula, alma vocatur. In Deuteronomio, almæ, id eſt, proculdubio virginis puellæ pœna ſtatuitur. Et Hebraicè non ſimpliciter habetur alma, ſed cum articulo haalma, & hic, & Geneſ. 24. & Exodi 2. vt non quamuis virginem denotet Iſaias, ſed eximiam, & excellentem, quæque virgo ſit virginum ante partũ, in partu, poſt partum. Quare meritò LXX. Interpretes cum articulo verterunt ἡ παρθένος: articulus autem, vt docuit Epiphanius in hæreſin Samarit. & Hieronym. in Matth. 21. & Cyrillus in Ioan. 4 & Auguſt. quæſt. 115. & 116. in Geneſ. nunquam præponi ſolet, niſi ad declarandam notæ rei excellentiam, & dignitatem: & articulus dicitur haiediah, ab Hebræis. nam alioqui quid fuiſſet ſigni, ſi adoleſcentula, puellaque, & non virgo, vt Iudæi volunt, pareret? Irenæus lib. aduerſus Hæreſes grauiter Inſectatur Theodotionẽ: *Epheſium, & Aquilam Ponticum, Iudæos proſelytas, qui locum Prophetæ verterunt: Ecce adoleſcentula in ventre habebit, & pariet filium: quos ſectati Ebionæi, ex Ioſeph generatum eum dicunt, tantam diſpoſitionem Dei diſſoluentes, quantum ad ipſos eſt, fruſtrantes Prophetarum teſtimonium, quod operatus eſt Deus. Prophetatum eſt quidem, priuſquam in Babylonem fieret populi transmigratio, id eſt, antequam Medi, & Perſæ acciperent principatum: interpretatum verò in Græco ab ipſis Iudæis multum ante tempora aduentus Domini noſtri, vt nulla relinquatur ſuſpicio, ne fortè morem nobis gerentes Iudæi, hæc ita ſint interpretati.* Hæc ille egregiè in ſenſu pro noſtra verſione. Non itaque Prophet. dixit: *Ecce Bethula*, id eſt, virgo ſine reſpectu adoleſcentiæ: nã ea vox etiam virginem corruptam ſignificat, vt apud Ezechielem Fractæ ſunt mammæ pubertatis earum

Aquilæ interpret. Adoleſcens ...quid Hebræis.

1. Reg. 20.

Alma in ſcripturis ferè denotat incorruptam.

Gen. 24.

Rab. Salomõ. Exod. 2. Deut. 22.

Maria Chriſti qualis virgo.

Iren. lib. 3. cap 24.

Rabbinorum quorundam lectio dicitur: Ecce adoleſcentula in ventre habebit.

Bethula mulierem etiam ...corruptam ſignificat.

Ezech. 23.

pro qua voce Hebraicè eſt Bethula; & ſignat ſcortum, ſiue meretricem. Et apud Ioelem: *Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis tuæ*: Vbi virgo, quæ luget maritum mortuum, dicitur Bethula. Nec rurſus inquit; *Ecce nahara*, id eſt, puella, & adoleſcentula ſine vllo reſpectu virginitatis; ſed alma, id eſt, puella virgo abſcondita, & intacta, vel virguncula. Interdum tamen Latinus interpres adoleſcentulam vertit, quemadmodum in Canticis, cum dicitur: *Adoleſcentulæ dilexerunt te nimis*, & infrà: *Adoleſcentularum non eſt numerus*: vbi in Hebræo codice eſt alamoth, & in commentario hebraico exponitur Bethuloth, hoc eſt, virginum. Et in illud, quod habetur in Pſalmo: *Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuenculãrum*, pro vltima voce Rabbi Dauid Kimhi legit, alamoth, id eſt, virginum. Epiphanius in Ebioneos, & Baſilius non laborant, quod legatur virgo vel adoleſcentula: quia adoleſcentulam exponunt, id eſt, virginem. Vnus tantùm eſt locus, quem Iudæi vrgent, vbi contendunt almam pro corrupta accipi. Legitur enim in Prouerbijs: *Tria ſunt*, inquit, *difficilia mihi, & quartum penitus ignoro; Viam Aquilæ in cælo* (vel quod iuxta rationem grammaticæ dicendum erat: *Via aquilæ in cælo*) *viam colubri ſuper terram, Viam nauis in medio mari, & viam viri in alma*, ſiue in virgine, vt etiam Chaldæus Paraphraſtes explicauit, *ſiue in adoleſcentula*, vt noſter textus habet. Subdit Salomõ: *Talis eſt & via mulieris adulteræ quæ comedit, & tergens os ſuum, dicit, Non ſum operata malum*: quæ comparatio adulteræ indicat, alma accipiendum pro corrupta fœmina.

Ioel. 1.

Nahara Hebraicè quid.

Cant. 1. Quibus locis Virgo pro adoleſcentula accipitur.

Infrà 6.

Pſalm. 67.

Rab. Dauid Kimhi.

Epiphan. in hæreſin. 30. paulo à med. Baſil. hom. 25. de humana Chriſti generatione circa medium to. 2.

Prou. 30.

Ad cuius loci pleniorem abſolutionem, ne vllum ſenſum intactum relinquamus, ſtatuẽdum eſt, triplicem illis Sapientis verbis tribui ſenſum, & quiſque illorum ſuas patitur anguſtias, ac proinde ille venit præferendus cæteris, ac magis retinendus, qui minori negotio illas diſſoluit, & plenior eſt. Eſt autem primus ſenſus eorum, qui legunt: *Viam viri in adoleſcentia*, non in adoleſcentula, & volunt hanc eſſe LXX. Interpretum verſionem, qui habent ἐν νεότητι, & eam ſecutus eſt Beda, atq; alij. Docent verò ſcopum eſſe, indicare inſtabilitatem vitæ adoleſcentium. Ad quod ponit tres vias, primam auium, quæ in cœlo vagantur, inter quas Aquila primatum tenet: ſecundam colubri tortuoſi ſuper petram, qui nunc huc, nũc illuc progreditur, nullo viæ ſuæ relicto veſtigio: tertiã viam nauis, quæ nullo ordine in mari mouetur ſine vllo veſtigij indicio in aquis relicto. Et prima via, eſt in cœlo; ſecunda, in terra; tertia in mari. Et non eſt ſermo de via pro illo tempore, quo aquila, vel ſerpens graditur, vel nauis tranſit: quia illa via cernitur, & ſenſibus hauritur; ſed de via poſt volatum aquilæ, poſt greſſum colubri, poſt tranſitum nauis.

Eius loci Salomonis: Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro &c. triplex eſt intelligentia.

I. Senſus.

Beda.

Sap. 5.

Deinde aduerte, quòd hę tres vię adducuntur ad oſtendendum, cognitu difficillimam eſſe viam viri in adoleſcentia. Et ita via viri, id eſt, ratio hominis in adoleſcentia varia eſt, inſtabilis, & in diuerſa rapitur, & per omnes horas mutatur, vt difficile ſit apprehendere quò tendat. Modò enim appetit terrena bona, modò fertur cupiditate gloriæ, & famæ mundi huius, modò verò in experendis carnis voluptatibus verſatur, in quibus homines quaſi in aquis volutantur, & immerguntur. Hoc ſenſu ergo deſcribitur varius & inconſtans adoleſcentis animus, de quo Poeta Lyricus dixit:

Via viri in adoleſcentia, myſticè quid.

Vita iuuentutis propria quæ ſit.

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper.
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.

Hora. in arte, ante medium

Sed in ſenſum hunc eſt fons Hebræus, in quo alma habetur, id eſt, virgo, vt Chaldæus habet, vel vt alij adoleſcentula. Deinde vix cohæreret cum ſequentibus: *Talis eſt & via mulieris adulteræ*. Quia etſi dici poſſit, quòd etiam mulieris adulteræ mens ſit cęca, inſtabilis, & vaga; non tamen quadrat quod ait: *Quæ comedit, & tergens os ſuum dicit: Non ſum operata malum*. Alter ſenſus eſt: ſi legamus, *in adoleſcentula*, vel *Virgine*; non videtur ſignificari, ignotum eſſe, & difficile cognoſcere congreſſum viri cum puella virgine, vt quidam interpretantur: ita vt eius non remaneant veſtigia, ſicut necauis volantis in cœlo, vel colubri incedentis ſuper petram, vel nauis motę in aquis, etiamſi ſequenti clauſula de tali congreſſu ſermo eſſe videatur, cum ait: *Talis eſt & mulieris adulteræ*. Sed certè huic ſenſui obſtant multa. Primum, quod hoc non ſit myſterium quod excederet ſapientiam Salomonis, qui tot Reginas, concubinas, & adoleſcentulas habuit, & id expertus erat. Deinde congreſſus viri cum puella alma, id eſt, virgine intacta, maximè veſtigium ex ſe relinquit, vnde poſſit cognoſci: nam ablato ſemel per congreſſum illum humanæ virginitatis ſignaculo, congreſſus ille facilè deprehenditur, etiamſi maximè arte repararetur. Proinde Caietanus & alij nudam literam ſequentes, dixerunt hoc loco, vocem *alma* non pro virgine puella accipienda, ſed pro virgine corrupta, quæ ſi cognoſcatur, amplius non relinquit vllum

Huic ſenſui quid repugnet.

Alter ſenſus.

In hunc ſenſum quę facere videantur.

Cant. 6.

Caietan. in prou.

congreſ-

congreſſum ſui indicium. Et ponderat, ſub nomine almæ, id eſt, abſconditæ mulieris deſcribi, ad inſinuandum, quod de concubitu clādeſtino loquitur. Sed certè hic ſenſus in primis eſt contra proprietatem vocis almæ, quam, vt teſtatur Hieronym. nūquam vidit in ſcripturis accipi pro corrupta. Et LXX. & Matthæus reddiderunt Iſa. 7. παρθένος. Deinde puella etiam corrupta, ſi poſtea cum alijs congrediatur, agnoſci poteſt vel ex eo quod remanet grauida, vel deprehenſa ſit ab aliquo in actu ipſo. Dicēs forſitan, viam dici difficilem cognitu, viri cum puella cōgreſſum ex eo quod ſtudeant illam omnibus modis occultare, & negare, vt facit adultera, quæ tergens pudenda, negat ſe peccatum vllum admiſiſſe. Sed hic ſenſus humilis eſt, & Iudaicus, & vim vocis corrumpens. Adhęc quid myſterij ignoti inueniri poteſt in via viri cum ſcorto, cum hęc omnibus hominibus, nedum Salomoni plus ſatis conſtare valeant? Præterea ſcriptura vitiatam mulierē ſolet honeſtè vocare à viro cognitam: Ideò nomen, quod abſconſionem notat, hoc eſt, alma ſumpſit à verbo, quod cognitioni, & reuelationi opponitur, quod non niſi virginibus vſus Hebræorum applicuit: quia tales nondum ſunt à viris cognitæ. Nam congreſſum viri cum muliere reuelandi verbo declarare ſolet ſcriptura: *Non reuelabis,* inquit, *eius turpitudinem.* Igitur his rationibus parum conſtare videtur hic ſenſus.

[Margin: …eſſilitur …plicuer. …eron. ſupra …llo loco. — Diluitur obiectio aduerſariorum. — Corruptas ſeminas, à viro cognitas, honeſto vocabulo ſcriptura vocare conſueuit. — Leuit. 18. & ſeq.]

Supereſt vt tertium producamus. Salomō enim hoc loco virginei cōceptus Meſſiæ & partus nobis myſterium reſerauit: quod certè eſt difficilius cognitu, quàm via, quàm aquila, aut ſerpens, aut nauis conficiunt: quia hæc omnia aliqua ſcindunt, & diuidunt, id eſt, aerem: in partu verò Virgineo nullum veſtigium tranſitus, vel diuiſionis remanſit: vſque adeo, vt ſi ipſa mater negare vellet ſe peperiſſe, non eſſet vnde poſſet mendacij conuinci. Ad hunc autem ſenſum comprobandum, primùm occurrit: quod in prouerbiorum libro Salomon fidem docet diuinitatis, ſapientiæ, ſiue filij Dei, & æternitatem, & rerum omnium molitionem: *Dominus,* inquit, *poſſedit me initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.* Et infrà: *Cum eo eram cuncta cōponens, & delectabar per ſingulos dies.* Myſterium incarnationis ſubiungit, cum ait: *Deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum,* & cap. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum,* vt exponit B. Ignatius epiſt. 8. ad Philippenſes: de myſterio loquitur Euchariſtiæ, tamen cum dixiſſet: *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem:* ſubdit: *Immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam.* Non mirum igitur de Virgineo partu, Prophetico ſpiritu hoc Salomonem dixiſſe. Et indicatur in hoc eodem cap. 30. quod incipit: *Verba congregantis filij vomentis, viſio* (id eſt, Prophetia) *Quam locutus eſt vir, cum quo eſt Deus: & qui Deo ſecum morante confortatus, ait. & reliqua.* Hæc ibi. Vt ex eo colligas, non tam hominem fudiſſe hoc oraculum, quàm Deum per Salomonem, quo tempore Deus cum eo morabatur. Adde quod in principio cap. mentionem facit expreſſam filij Dei; ait enim: *Quis aſcendit in cælum atq; deſcendit? quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt eius* (Dei ſcilicet Patris) *Et quod nomen filij eius, ſi noſti?* Non mirum igitur, ſi de filij huius admirabili, & inenarrabili incarnatione, & partu in lucem loquatur. Fuit etiam Salomō: *Cui Deus dedit cor ſapiens, & intelligens, vſque adeò, vt nullus ante eum ſimilis ei fuerit, nec poſt eum futurus ſit,* vt tradit Reg. lib. 3. Quod ſi Salomon de his altiſſimis myſterijs verba non faceret, videretur ſibi ipſi contradicere, qui in libro Sapientię contrarium docet, & quædam ex his: quę vt ignota, & difficillima cognitu nunc profert, pro notiſſimis habebat: *Quid profuit,* inquit, *nobis ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis?* Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra: & tanquam nuncius præcurrens: & tanquam nauis, quę pertranſit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus: aut auis quæ tranſuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, ſed tantum ſonitus alarum verberans leuem ventum, & ſcindens per vim itineris aerem; commotis alis tranſuolauit, & poſt hoc nullum ſignum inuenitur itineris illius: aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum, diuiſus aer continuo in ſe reclusus eſt, vt ignoretur tranſitus illius. Quod ſi huius libri, & Prouerbiorum idē eſt autor Salomon, equidem ſibi contradicere videretur, niſi aliqua magna cauſſa cōtrarietatis exiſteret: quia quę hic agnoſcit, vt aperta & manifeſta, in loco Prouerbiorū tradit ſibi eſſe occulta ac difficilia. Propterea dicendum eſt, Salomonem myſterium aliquod cognouiſſe, quod maximum eſſet, & ab humano ingenio excogitari non poſſet: atq; hoc eſſe incarnationis arcanum, & partus ex virgine. Vnde cum ait: *Tria ſunt difficilia mihi,* Hebraicè habetur, admirabilia ſiue admiratione digna; ſeptuaginta ve-

[Margin: Tertius ac potiſſimus ſenſus reliquis quam præferendus. — Huic ſenſui quæ plurimū fauere videantur. — B. Ignatius ſub initium epiſt. — Infra. 9. — II. Argum. — III. Argum. — 3. Reg. — Sap. 7. — Sap. 5. — Bona terrenā quam fluxa ac momentanea iuxta Salomonem.]

Quænam illa ſint, quæ omnem humanā ſuperant intelligentiam.

Hieron. ſerm. de Aſſumptione B. Mariæ, tom 4.

rò habent ἀδύνατα, τοῦτ' ἐστι, id eſt, inuſſibilia ad cognoſcendum: Quæ ſunt autem talia, quæ humanum captum excedunt, niſi fidei noſtræ Sacramenta, & præſertim hoc, de quo Hieron. *Quod natura non habuit, vſus neſciuit, ignorat ratio, mens non capit humana: pauet cœlum, ſtupet terra, creatura etiam cæleſtis miratur. Hoc totum eſt, quod per Gabrielem Mariæ promittitur, & per Spiritum Sanctum adimpletur,* Sic ille.

Quod ſi vrgeas, hoc non exprimi à Salomone ad literam; nihil refert, ſatis eſt parabolicè dictum eſſe ab eo, qui librum Parabolarum, ſiue Prouerbiorum ſcribebat.

Quale ſit incarnationis ſacramentum.

Conſidera obſecro parabolas Euangelicas, & videbis multis, etiam illis quidem vulgaribus, & familiaribus ſimilitudinibus myſteria Meſſiæ repræſentata. Eſt ergo hoc magnum, & inſcrutabile Sacramentum etiam Angelis, nedum hominibus: quod ſola fide apprehendi poteſt, & illi ſignificandæ ſeruiunt tres priores viæ, quarum nullum reſtat indicium, nec Chriſti in lucem editi remanſit vllum veſtigium. Non enim ſignatur congreſſus viri cum puella, qui eſt omnibus notus, ſed via Verbi incarnati; & ex matre intemerata, & illibata prodeuntis in lucem. Vnde conuenit hæc ſententia cum illa Hieremiæ: *Nouum faciet Dominus ſuper terram* (hoc eſt quod hic ait: *Et quartum penitus ignoro*) *fœmina circundabit virum,* Hebraicè eſt noman *Geber*, id eſt, vir fortis: ſicut etiam hic ponitur eadē vox, geber. Idcirco conſulto nō dixit, viam hominis, vel adoleſcentis, ſed viri in adoleſcentula. Fuit enim Chriſtus vir fortis ſtatim à conceptione. Præterea locus Iſaiæ: *Ecce alma concipiet, & pariet filium:* explicat hunc eundem locum, & quid ſit via viri in alma. Imò quod plus eſt, illæ tres viæ præcedentes, poſſunt, vt Lyranus interpretatur, ad myſteria Chriſti ſine vlla violentia referri: vt ſit ſenſus; abſcondita ſunt à me hæc quatuor myſteria; primum, Quomodo Chriſtus in cœlum vt Aquila aſcenderit, nulla ante eum ab alio via facta, ſed ipſe primus illam ſibi faciens: *Quia nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis, qui eſt in cælo.* Deinde via colubri ſuper petram, hoc eſt, dæmonis in Chriſtum, in quem nullum aditum habuit, iuxta illud: *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.* Vel commodior erit interpretatio, ſi dicamus ſerpentem ſalutiferum, & in cruce exaltatum Chriſtum eſſe, qui è ſepulchro, quod erat exciſum de petra, prodiens, non reliquit tamen ſignum exitus ſui, ſed propria virtute penetrauit ſaxum, & ſurrexit immortalem ad vitam, & po-

Via viri in alma, ſiue in virgine apud Salomonem quæ ſit.

Hierem. 31.

Geber Hebraicè quid.

Chriſti fortitudo.

Iſa. 7.

IV. Argum.

Lyran.

Via Aquilæ in cælo, in ſpiritu quid.

Ioan. 3.

Via colubri ſuper petram quænam illa.

Infra. 14.

Altera ſerpentis allegoria.

Supra 3.

Infrà 8.

Num. 21.

Luc. 23.

Matth. vlt.

ſtea: *Angelus reuoluit lapide ab oſtio monumenti,* vt conſtaret cuſtodibus, & mulieribus non eſſe ibi amplius corpus eius. Tertiò, via nauis in medio mari, Chriſtus eſt vt nauis, quia tempeſtati, ac fluctibus mundi, & mortis fuit expoſitus: ex quibus emerſit viuus, & glorioſus, vt nos in vitæ æternæ portum perduceret. Et huius nauis viam ignorabat Salomon; quoniam non eſt quouis modo pollutus mundi aquis, vt alij omnes fuerunt, vt ſolus ipſe, vt ſic loquar, ſupramundanus extiterit. Ita miraculo plena eſt via viri in Virgine, id eſt, conceptio, & natiuitas, quæ ſupra naturam fuerunt, quia abſque ſemine humano, & abſque vlla Virginei violatione clauſtri, de quo dicitur: *Generationem eius quis enarrabit?* quod perinde eſt ac dicere: *Et quartum penitus ignoro.* Conſidera etiam hoc loco, inter omnia myſteria Chriſti illud incarnationis, vt tempore prius, ita etiam magnitudine, & altitudine maius, ſublimiuſque extiterc: Nā eo poſito quod Deus homo factus ſit, conſequitur vita, mors, reſurrectio, & aſcenſio, Euchariſtiæ, & cætera fidei noſtræ incomprehenſa, & ineffabilia arcana. Atque hoc nobis indicat textus, cum ait: *Et quartum penitus ignoro.* Confirmatur etiam hic ſenſus verborum Salomonis autoritate Rabennu Haccadoſch, qui floruit ante aduentum Chriſti, quo tempore vera, & legitima ſcripturarum intelligētia erat penes Iudæos. Hic ergo præſentem locum de Chriſti myſterio interpretandū docuit, vt tradit Galat. li. de arcanis Sacræ Scripturæ.

Via nauis in medio mari in ſtar myſterium.

Iſa. 53.

IX. Argum. Rabbinus.

Rabbenu Haccadoſch.

Galatinus lib. 7. de arc. ſacræ Scripturæ.

Vnus ſcrupulus adimēdus ſupereſt. Quia Iudæi, vt hunc ſenſum oppugnent, obijciunt ſequentem clauſulam de via mulieris adulteræ, & cum illo ſenſu de CHRISTI cōceptu, & partu à nobis dato cōgruere non poſſe contendunt. Quid enim, aiunt, adulteræ cum ſacroſancta, & illibata Virgine? quid commune peccanti adulteræ cum ea, quæ nunquam peccatum vel leue, & veniale admiſit? Dicendum eſt; poſſe hanc clauſulam non referri ad ſuperiora, ſed ad ſequentia, in hunc modum: Talis eſt & via, & modus mulieris adulteræ: nam ſimilis eſt comedenti, & extergenti os ſuum, & dicenti ſe non comediſſe; ita illa facit ſui copiam, quibus vult, & extergens, ſiue lauans ſe, vt 70. vertunt, excuſans ſe ait, ſe iniquitatem aliquam non admiſiſſe. Et ita Hebraicè non habetur, quæ comedit, ſed, comedit, & extergens os ſuum negat ſe peccaſſe. Quod ſi demus, hanc clauſulam debere neceſſariò reſpondere ſuperioribus; maximè quia poſt illas dictas quatuor vias adiungit quintam de muliere adultera.

Illud; Talis eſt & via mulieris adulteræ, &c. quomodo ſit accipienda.

Adulteræ mulieris ingenium.

Alter ſenſus. Dicendum eſt: quod verbum talis, vel hæc, vt habet Hebræa lectio, referendum eſt ad quod ſuperius dixit; Tria ſunt difficilia mihi intellectu vel ignota, vel admirabilia, ſiue admiratione digna; Ita admiratione digna via illa mulieris adulteræ, id eſt, Eua, in quam à diabolo directa eſt, neſciens quòd tenderet in mortem, & triſtitiam ſempiternam. Nam Eua comedit contra Dei præceptum de ligno ſcientiæ boni, & mali, & terſit os ſuum excuſando ſeipſam: & dixit: Nō ſum operata malum, reijciendo culpam in Serpentem.

In mulieris adulteræ iuxta autem... ſenſus de Eua.
Gen. 3.

Vel ſecundò referri poteſt ad Synagogam adulteram, quæ repudiato viro ſuo legitimo, hoc eſt, Meſſia, cui erat deſponſata, & illo ante faciem Pilati negato, comedit panem mendacij, & vt fera peſſima deuorauit Ioſeph, & bibit eius ſanguinem, dicens: *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Et tanto ſcelere parricidij perperrato, tergit os ſuum, excuſando ſe quod ſeductorem, & pſeudoprophetam interfecerit. Talis proteruia, ac pertinacia impudentiſſima huius meretricis admiratione digna & ſtupore exiſtit, in qua Dominus dixit: *Generatio praua & adultera ſignum quærit,* & de qua Propheta Hieremias: *Maculata es,* inquit, *in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus, Quomodo dicis, non ſum polluta?* Et paullò poſt: *Ecce, ego iudicio contendo tecum, eò quod dixeris, non peccaui.* Nam quæ maior cœcitas, quam tale facinus perpetraſſe, ob quod ſpoliata eſt ciuitate, templo, honore populi Dei, ſcripturarum intelligētia, Prophetis, & libertate, & quod vſque viliſſimam ſeruitutem ſeruiat gens olim clara, & ſingulari Dei prouidentia protecta; & tamen non agnoſcat delictum ſuum? Atque eſt redditio cauſæ in comparatione Salomonis. Eſt ergo hic ſenſus plenus, elegans; & penè ſolus dignus, qui à ſapientiſſimo diceretur, & qui à nobis, alijs neglectis, accipiatur.

Alter ſenſus de Iudæis.
Actor. 3.
Gen. 37.
Matt. 27.
Cap. 12.
Infra. 16.
Hiere. 2.
Ibidem.
Impia Synagoga Meſſiam ... ſponſum ... dederit ... quem ... Exod. 19.
1. Pet. 2.

Sed redeamus ad verba Matthęi: *Ecce Virgo concipiet;* ſiue vt LXX. ἐν γαστρὶ λήψεται, id eſt, in ventre capiet, vel accipiet; quod eſt, grauida ſeu pręgnans erit: & Matthæus ἐν γαστρὶ [illegible] in vtero habebit. Explicuimus ſuperius, cur meminerit ventris. Parum autē eſt Hebraicè legi, concepit, & peperit, de præterito, quanquam Rabbini quidam de futuro interpretentur. Alij verò de præſenti verius legūt: *Ecce virgo concipiens, & paries.* Nec eſt ſupplendum, vt Vatablus vult, erit de futuro: Eſt enim   nam de præterito dicendum   , vt habetur in Geneſi de Agar, quæ concepit. Neque eſt de futuro quia non eſt terminatio fœminina futuri. ſed vtriuſque verbi eſt præſens nominatio

Ecce ... conci... &c. de præterito, ... præſenti futuro ... legendum ſit.
Vatablus.
Gen. 16.

hara, & ioledeth. Hieronymus ſiquidem in Matthæum, indicat ſe legiſſe de præſenti non de futuro, quia iam actu conceperat, cum Angelus eam alloqueretur. Et illam mutationem futuri in præſens annotat Hieronym. fuiſſe olim à Paulo factam. Cum enim in Pſalmo iuxta Hebræum legatur: *Aſcendens in altum* (ſcilicet Chriſtus) *captiuam duxit captiuitatem: accepit dona in hominibus.* Paulus, quia res erat completa, mutauit futurum in præteritum, &, quod plus eſt, accepit mutauit in dedit. Ita Angelus, quia Virgo iam actu grauida erat, nō dixit ad Ioſeph, habebit, ſed habet. Alterū verò verbum, pariet, non mutauit in peperit: quia nondum pepererat, cum hæc diceret Angelus. Proinde non eſt dubitandum Hieronymi verba in Matthæum eſſe corrupta, vt annotauit ibi Eraſmus, & pro verbo præſentis temporis (habet) poſitum falsò (habebit) quod eius verba apertè indicare videntur. Septuaginta tamen, de futuro vtrumque verterunt, quos ſecutus eſt Hieronymus, vt etiam in vulgata Matthæi editione modo legimus. Quod ſi Hebraicè cōcepit, & peperit, legeretur de præterito: At certè nouum non eſt in ſcripturis, ea quæ futura ſunt, vt pręſentia, aut præterita à Prophetis prænunciari, ſiue ob immobilem prophetiæ notitiam, ſiue quia coram Deo iam ſunt facta, qui fecit, quæ futura ſunt. Et Euangeliſta declarat verba Prophetæ explicando per futurum, quod ille per præſens tempus. Concepit autem ſalua virginitate, integra mēte ſimul, ac corpore, ſine vllo prorſus actu venereo, delectationeve: quod tamen poteſt naturaliter fieri, vt in dormiente fœmina maligno à Spiritu dicto incubo: ſine ſemine tamen virili natura eſt impoſſibile: at in B. Virgine vllo abſque ſemine fuit, quod potentiæ Dei eſt ſolius, ac ſoli Mariæ cōpetit: cui etiam conuenit inuiolatis virginitatis clauſtris parere, quæ res ſine nouo miraculo etiam in ea, quæ ſine viro concepit, fieri neutiquam potuit. Fuit etiam partus omnis doloris expers: quemadmodum & omnis in conceptu libido abfuit: *Et vocabunt nomen eius Emmanuel.* Hic ſoluemus tertium argumētum Iudæorum, obijcientium Chriſtum Ieſum non Emmanuelem vocatum. Aduertendum eſt igitur nomina eſſe propria, quæ imponuntur aliquibus ab initio, vt his vocentur familiariter, vbi prodierint in lucem vt Paulus, Petrus, Ieſus: alia quæ tamen adijciuntur ad ſignificandas nōnullas proprietates, aut euentus, vt Baptiſta, Chriſtus, & ſimilia. Cum ergo Chriſtus Deus, & homo eſſet, multa proinde nomina ratione vtriuſque

Hieron. in Matt. c. 1. to. 1 in prin.
Ephes. 4.
Pſalm. 67.
Hieron. ibid.
Præteriti temporis pro futuro cur frequēs acceptio.
Virgineus partus qualis extiterit.
Virgo Deipara ſine virili ſemine ſola concepit, & peperit.
Nullum in partu dolorem Virgo beata ... ſenſerit.
... Iudæos Chriſtum Emmanuelem vocatum ... negant, latè diſſerunt.

uſque natura, & proprietatum, atque operum eius illi conuenientium acceptio: idcirco in Theologia ſymbolica, nominibus penè innumeris eſt vocatus. Lege Epipha. in Arrianos, & in Ancorato, & Catecheſin decimam Cyrill. Hieroſol. in qua plurima nomina ſiue cognomenta, ſiue Epitheta Dei Filij producit ex ſcripturis, atque illa explicat. Dicitur enim nomine illo ſacroſancto, & quadrilitero, nempe Iehouah: dicitur Saddai, id eſt, ſufficiens: Adonai, id eſt, Dominus meus Eloah eſt, fortis, & quod os Domini nominauit, nempe Verbū vocatur via, & veritas, & vita, virtus, ſapientia, lux, lumen, gloria, ſplendor, character, diuinę hypoſtatis imago, facies Dei, manus & dextera, & brachium Domini, mōs, petra, lapis angularis, calculus, granum frumenti, vitis, botrus cypri, faſciculus myrrhę, flos, fructus, lignum vitę, fons, hortus, oleum effuſum, vnguentum: Sanctus, Sanctus Sanctorum, Sanctum, Sanctificatio, redemptio, propitiatio, templum, oſtium, altare, hoſtia, oblatio, ſacrificium, holocauſtum, turris, candelabrum: nauis, ſagena, alpha & omega, leo, ſerpens, aquila, bos, vitulus, capra, hinnulus ceruorum, ouis, agnus, vermis, Angelus teſtamenti, magni conſilij Angelus, pater futuri ſeculi, admirabilis, conſiliarius, Princeps pacis, principium, fundamentum, caput, paries, murus, antemurale; Rex, regum cœlorum, pax, miſericordia, gratia, iuſtitia, dilectus, pacificus, iuſtus eminenter, & ſingulariter, lex, pactum, teſtamentum, liber vitæ, amé, Oriens, dies, geber, id eſt, iſch in primo Adam ſignatus, ſiue Adam ſecundus: Rabbi, magiſter, Dominus, iudex, præceptor, paſtor, negotiator, ſol, cœlum, ros, imber, pluuia, manna, roſa, lilium, germen, radix Dauid, Nazarenus, Samaritanus, primogenitus, vnigenitus. Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, Iſraël, Iacob, Iuda, Ioſeph, Dauid, Aſaph, Salomon, homo, filius hominis, Deus, filius, filius Dei, filius proprius, ſacerdos, Propheta, Doctor, legiſlator, Apoſtolus, Epiſcopus, Euangeliſta, Saluator, Meſſias, id eſt, vnctus, ſiue Chriſtus. eo quod præ cęteris Angelis, & hominibus donatus ſit gratia ad conſummandū opus noſtræ ſalutis. Dicitur Emmanuel, quia Deus erat, & eſt verè nobiſcum, iuxta illud: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitauit cum eis*, & iuxta illud Baruch: *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.*

Epiphan in hæreſin 69. ante med.
Cyril. Hieroſoly.
Filij Dei in Scripturis variç appellationes.
Exod. 6.
Iſa 9.
Infra. 62.
Ioan. 14.
Luc. 1.
Apoc. 21.
Baruch. 3.

Inepta planè & ridicula, nec non & Arriana vocabi Emmanuel Eraſ-

Irridenda ſanè, & fugienda Arriana Eraſmi expoſitio in hoc verbo: ait enim: *Emmanuel, id eſt, nato Chriſto, Deus erit nobis propitius.* Sed certe uidet eſt, ſi Chriſtum confiteri Deum, & cum ſcriptura aſſerit ita vocandum videlicet, nobiſcum Deus, ipſe id neget. Cur non ergo id primum, ac potiſſimum ſignificet, maximè cum Dei ſit propria, & conuenientia nomina rebus imponere? Deinde ex conſequentia ſignificatur, quod nato illo Deus ſit nobis futurus propitius? Porro quod argumentabantur Iudæi filium Mariæ non vocatū Emmanuel, ſed Ieſum, vanum eſt: Nam duplex eſt nomen; alterum nuncupatiuum, vt Petrus, ſic enim vocabatur ex impoſitione, alterum verò ſubſtantiuum, ſiue naturale; nam Petrus eſt animal, & homo. In hunc modum filius Virginis appellatiuè, & ex impoſitione dicitur Ieſus: ſubſtantiuè verò, ſiue ex natura eſt Emmanuel, hoc eſt, Deus & homo. Et quoniam id, quod eſt, dici poteſt, dicitur etiā Emmanual. Simile ratione ait idem Propheta: *Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.* Idem ergo eſt dicere: *Vocabitur Emmanuel*, ac, erit Emmanuel. Pari modo dicitur apud Lucam: *Filius Altiſſimi vocabitur*, id eſt, erit, ac propterea vocari poterit. Ita Hierem. inquit: & hoc eſt nomen, quod vocabunt eum: *Dominus iuſtus noſter.* & Iſai. de Eccleſia loquens ait: *Non vocaberis vltra derelicta; & terra tua non vocabitur amplius deſolata, ſed vocaberis voluntas mea in ea.* Dum ergo ſcripturæ aliquem tali vel tali nomine vocandum dicunt, ſignificatur, eum talem & futurum, & ab hominibus agnoſcendum, qualis nomine illo ſignificatur. Eſt enim, teſte Chryſoſtomo in Matthæum mos ſcripturę euentus rerum ponere nominum loco. Et Tertullia. lib. aduerſus Marcionem latè diſputat, cur potius venerit CHRISTVS nomine Ieſu inſperato, quam nomine Emmanuelis. Quamquam nihil prohibeat, ſi dicamus, Virginem domi Emmanuelem, vocaſſe filium, quæ vox in primitiua Eccleſia fidelibus præ lętitia nouitatis Chriſti geſtientibus, in ore, in vſu omnium erat fortaſſis: vt inſtantibus Chriſti natalitijs dieb. in Gallia moris eſt clamitare, Noë, Noël, dimidiata voce Emmanuelis. Verba verò illa *Quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus*: non ſunt ... ſius Matthæi, verum interpretis Græci qui hoc addidit, ſiue is fuerit Ioannes Euangeliſta, ſiue Iacobus frater Domini, vt alij volūt. Quia fortè in Græco idiomatè nō ... ſet intellectum: Tum quia nomen eſt cōpoſitū, & aliquid aliud poterat ſignificare; ... etiā ne acciperetur propriè, ſed appellatiuè, vel ſubſtātiuè, vt dictum eſt. Quod etiā argumento cōuincitur, quod cū Angelus dixiſſet Ioſepho: *Vocabis nomen eius Ieſum*

... in ... tio cōfutatur
Quam ... te Iudæi ... gant, filium Mariæ non ... catum ... man ... el, ſed Ieſum.
Duplex nomen, nuncupatiuum, & ſubſtantiuum, ſiue naturale.
Iſa. 8.
Luc. 1.
Hierem. 23.
Iſa. 62.
Solet ſcriptura euentus rerum ponere nominum loco.
Chryſoſt. hom. ... in Matth. ... te med ... em 2.
Tertul. li. ... aduer. Mar. ... tom. 2.
Pia conſ... Gallicanæ.
Illud. Quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus, ... ver... Euangeliſtæ ... ſunt.

ſtatim Matthæus ſubiunxit Iſaiæ vaticin. fore implendum in ea vocatione, dicendo: *Hoc autem totum factum eſt. &c. Ecce virgo concipiet*, &c. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel* ſiue vt Hebræa lectio habet, vt Hieron. teſtatur: *Et vocabit ipſa nomen eius Ieſum*, ve Sion, ſiue Hieruſalem, ſiue domus Dauid vocabit Emmanuel, vt ſit ita locus intelligēdi, quod ait Mattheus: *Vocabunt*, vel Propheta, *Vocabitur*, vt vertit B. Hieron. Idem eſt ergò Ieſus & Emmanuel. Saluare enim nos à peccato, atque à dæmonis tyrannide non poterat, niſi ille, qui ſimul Deus eſſet & homo: Deus quidem, vt poſſet, homo verò, quod ſaluare deberet. Hinc Deus dixit per Prophetam: *Ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor*. Poterat etiam Deus eſſe nobiſcum ad vindicādum nos, vel ad perdendum: Vt ergò intelligerent homines: *Chriſtum non veniſſe in hūc mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum*, ideo noluit nomen, quod metum impijs, atque horrorem incuteret, ſed illud, quod in ſe nomen Emmanuelis clauderet, & ſalutem quam cupiebat efficere, ſignificaret, & aperiret. Eſt enim manifeſtum, ſi Deus ſalus noſtra eſt, nobiſcum planè eſſe; ſalus enim intra ſaluum eſt, non extra eum: ita vt ſinguli dicere valeamus: *Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es*. Et rurſus: *Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, niſi quia Dominus erat in nobis. Cùm exurgeret homines aduerſum nos, fortè viuos deglutiſſent nos*: ac rurſus, *ego ſum pauper & dolens, ſalus tua Deus ſuſcepit me*. Atq; hoc modo non eſt cum Angelis: *Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*, vt ait Paulus. Chriſtus ergò eſt Emmanuel, ſiue nobiſcum Deus, non tantùm per eſſentiam, præſentiā, & potentiam, quomodo exiſtit in omnibus creaturis: ſed nouo & inaudito modo per incarnationem aſſumpta noſtra natura ad hypoſtaſin verbi, & tāquam caput cum membris ſuis coniunctum, ſenſum ac motū ſpiritualem, & regimen influēs. Exiſtit etiam modo admirabili in Euchariſtia, qua nos alit & paſcit, admirabiliterque ſuſtentat, & denique per aſſiduam aſſiſtendi & protegendi curam ac ſtudium cum Eccleſia, tanquam ſponſus cū ſponſa ſua, & pater cū filijs ſuis. Vnde ipſe promiſit: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſq; ad conſummationem ſeculi*. Et rurſus: *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. Inter Prophetas verò ſolus Iſaias multa nomina Meſſiæ deſcripſit. Meminit enim no… … …

Vrbs fortitudinis noſtra Sion Saluator ponetur in ea murus, & antemurale. Et alio loco: *Dedi te in lucem gentiū, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ*. & alibi: *Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator*: ac rurſus: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem*. Meminit quoque Chriſti nominis per periphraſim loquens his verbis: *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me*: quod ad ſe pertinere Dominus explicuit apud Lucam. Vocat etiam eum Emmanuel, ob incarnationem: eſtque Deus cum humanitate non ſecus ac mel cum ſimila. Item vocatur: *Nomen eius, accelera ſpolia detrahere feſtina prædari*, ob victoriam in morte contra dæmones partam, quos & ſtatim ſpoliauit, prædam ſanctorum Patrum, qui erant in Limbo, ſecum euehendo, vt dicitur Zachar. 9. Rurſus dicitur: *Vocabitur nomen eius, admirabilis*: reſurgendo à mortuis, & aſcendendo in cœlum, & Euchariſtiam inſtituendo, in qua tot admiranda operatur quotidie. Dicitur: *Conſiliarius*, eò quòd miſerit Spiritum ſanctum, cum quo conſilium habuit vocandi Gentiles ad fidem per Apoſtolos, repellendi Iudæos. Rurſus dicitur *Deus*, quia ab eo tempore Deus cognitus eſt, & cultus veri Dei per vniuerſum orbem cœpit propagari. Dicitur *Fortis*, in protegenda Eccleſia ſua contra tot tyrannos & hæreticos: atque hanc fortitudinem exeret maximè in iudicio vniuerſali, ſempiternæ gehennæ cruciatibus impios adiudicando, & bonos ad cœleſtia, atque in æternum permanſura præmia exaltando. Dicitur: *Pater futuri ſeculi*; quia vt pater beatos poſt iudicium tanquam filios tractabit, non vt ſeruos. Vocatur: *Princeps pacis*: quoniam laudabitur in cœleſti regno in æternum, vt autor pacis per paſſionem ſuam partæ. Hæc autem tot, tamque varia nomina Ieſu Chriſto conueniunt propter multas proprietates, quas habet ratione vtriuſque naturæ, & actionum atque affectionum eius: Quanquam duo ſint peculiaria eius nomina: alterum eſt proprium *Ieſus*, alterum verò cognomen dignitatis, nempe *Chriſtus*, ſeu Meſſias: de quibus alibi.

Ad quartū verò argumentum Iudæorū reſpondemus: per illam dictionem: *Quia antequā ſciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra*: nulla ponitur Chriſto ignorātia, vt ipſi putant. Eſt enim ſenſus: Antequā puer ad eam ætatē veniat in qua infantuli diſcernere ſciunt bonum & malum ſciunt, liberata erit terra Iſrael, hoc eſt, antequā per incarnationem homo fiat & per natiuitatem puer naſcatur, ob merita tamē à Deo … … liberabitur terra

Margin notes: 41.16. Infrà 49. Supr. 45. Ieſ. 13. Iſa. 41. Infra 61. Luc. 4. Deus Verbum vt ſit cum humanitate. Iſa. 7. Infra 8. Cur vocetur nomen eius, id eſt, Meſſiæ accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari. Infrà 9. Chriſtus cur dicatur admirabilis, & conſiliarius. Deus & fortis. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Pater futuri ſeculi Chriſtus quare dicitur, & princeps pacis. Ibidem. Vnde tot nomina Chriſto conueniant. Luc. 2. Iſai. 7. Cùm dicitur: Antequā ſciat puer reprobare malum & eligere bonū, derelinquetur terra, quid ſignificet infra.

Illud: Antequã ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrẽ ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, quẽ ſenſum habeat.

Tertull. lib. 3. aduerſ. Marcio. paulò ante med. & libro aduer. Iudæos c. 8. ante med.

Autor oper. imp in Matth. hom. 2. prope init. to. 2. operum D. Chryſ.

Aug. ſer. 4. in Epiphan. ſub init. tom. 10.

Matth. 2.

Damaſc. Auguſtinus quid myſtice.

Matth. 2.

Similiter intellige quod dicitur: *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuã, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum.* Id eſt, vt exponunt Tertul. lib. aduerſ. Marcion. & autor oper. imperſ. in Matth. & Aug. ſerm. de Epiphania, cuius verba referam: *Antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damaſci, illius ſcilicet, vnde Damaſcus præſumebat. In diuitijs quippe ciuitas illa ſecundum ſeculum florens aliquãdo præſumpſerat. In diuitijs autem principatus auro defertur, quod Chriſto Magi ſuppliciter obtulerunt. Spolia verò Samariæ ijdem ipſi erant, qui eam incolebant. Samaria namq; pro idololatria poſita eſt. Illic enim populus Iſrael auerſus à Domino, ad idola cõlenda conuerſus eſt. Debellaturus ſcilicet Chriſtus gladio ſpirituali per vniuerſum orbem regnum diaboli, hæc prima puer ſpolia idololatriæ dominationis detraxit, vt ad ſe adorandũ Magos conuerſos à peſte illius ſuperſtitionis auerteret, & in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per ſtellam.* Hæc ille.

Illud Iſaiæ: & acceſſi ad prophetiſſam, & concepit, & peperit filium, quo ſenſu dictum ſit.

Ad quintum verò argumentum illud: *Et acceſſi ad prophetiſſam*, & concepit, & peperit [illegible]ium: non ſignificat, Ieſum ex congreſſu viri [illegible]um matre eius cõceptum, quia loquitur, ve[illegible] de acceſſu mentis ad prophetiſſam illam virginem Mariam, quam diuino lumine illuſtratus in ſpiritu vidit fore, vt conciperet, & pareret integra virginitate permanente. Vel ſecũdum Epiphan. in Ebi[illegible]ços, intelligit de acceſſu & ingreſſu Ang[illegible]i Gabrielis ad annunciandum virgini conceptum, & partum Meſſiæ. Euſeb. lib. de [illegible]ræparat. Euãg. ait, Spiritum S. hæc verba eſſe locutum, dixiſſeque ſe ſuperuẽturum Mariæ prophetiſſæ, & Mariam virginem de Spiritu S. concepturam Emmanuelem. Sed vt hæc apertius intelligas, exorditur Iſa. c. 8. ex quo prædicta verba deſumpta ſunt, in hunc modum: *Et dixit Dominus ad me, ſume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis, Velociter ſpolia detrahe, citò prædare.* Quibus verbis virginalem partum ſub alia verborum forma, quàm prius, deſcribit. Et primis quidem i[illegible]lis verbis oſtendit, rem hanc, quam proponit, dignam eſſe abſque dubio, quam nulla vnquam deleat ob[illegible]uio: nec enim aliàs ad t[illegible]m pauca verba ſcribenda magno (ſiue nouo, vt vert[illegible]it 70.) [illegible]bro erat opus, niſi nouitatem & magnitu[illegible]nem ſignificare myſterij voluiſſet. Tale erat enim myſter[illegible]um incarnationis ex virgine. Atq; ob eam cauſam pręcepit, vt ſcriberet ſtylo hominis, id eſt, manifeſto, & humanis verbis, literiſq; notis; ne res obſcuris inuoluta verbis fingat, aut lectoris animũ remoretur. Idemq; eſt, ac ſi diceret: Scribe vaticinationẽ, eamq; p[illegible]ca, vt qui legerit, poſſit eam intelligere. Eſt autẽ prophetia: velociter *Spolia detrahe, citò prædare.* Quibus verbis citam vel velocẽ a dæmone liberationem ſignificat. Nam ille principẽ mundi eiecit foras, & e corporibus ſæpè pellebat, quo teſtaretur ſe eijcere eos de animabus, in quib. per peccatum regnabat: ſanctos etiam patres, qui in carcere detinebantur, eripuit taquam glorioſa ſpolia. Dicitur aũt velociter; & citò prædari: quia in fide venturi Meſſiæ olim hominibus peccata remittebantur, & victorię in bello patribus propter Meſſiæ merita conferebantur, ne extingueretur ſemen. Et fortaſſis idcircò bis dicit, ſpolia detrahe, & citò prędare: quia non ſolùm poſtquam humanitatem induit, ſpoliauit dæmones, & infernũ, verùm etiam ante [illegible]uam ipſe veniret.

Stylo hominis ſcribere iuxta Prophetam, quid.

Ioan. 12.

Dæmonum corpori[illegible] Chriſtum expulſio, quid ſignaret.

Velociter & citò prædare & ſpolia detrahere, cur C[illegible]ſtus dicatur.

Subdit: *Et adhibui mihi teſtes fideles Vriam ſacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ.* Id eſt, ſcripſi quæ mihi præcepit Deus, & aſſumpſi teſtes magnæ fidei & integritatis, Vriam ſacerdotem; qui licet Impius fuerit, magni tamen nominis erat apud Iudæos, vt 4. Reg. libro perhibetur. Zacharias verò ille eſt, de quo Paral. lib. 2. commemorat. Vrias ſonat illuſtrationẽ Dei; & Zacharias memoriam Dei; hi enim ſunt fideles teſtes, qui à Deo Illuminantur, eumq; memoria tenent. Hi ergò certò ſciunt me ſumpſiſſe librum magnum, in quo, quæ Deus mihi præceperat, literis mandarem. Neq; eſt intelligẽdus ſimpliciter locus, quaſi Propheta adhibuerit hos duos teſtes, ſed per tropum ſignificare vult, certiſſimum eſſe, quod dicitur, dignumq; vt credatur ab omnib. Etſi alij velint nõ eſſe figuratum ſermonem, & rem in imagine, viſioneq; peractem. Pro quib. facit, quod ſequitur: *Et acceſſi ad Prophetiſſam.* Nempe in ſpiritu præuidendo (vt exponit Baſil. in hunc loc[illegible]) quæ de ſe prophetauit, dicens: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et cõcepit, & peperit filium.* Prophetia i[illegible]la ſimillima illi eſt, quæ capite ſuperiori deſcribitur: *Ecce virgo concipiet, & pariet*: idemque eſt filius, qui hic atque ibi naſci dicitur. Ac de eodem ibi dicitur, quòd antequam puer adoleuerit, & venerit ad ætatem dijudicandi inter bonũ, & malũ, auferetur, nimirũ pueri virtute naſcituri. Vnde 70. tranſtulerunt: *Auferet puer fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ*, & ſimiliter etiam habet Hebręa veritas, vbi eſt mentio duorũ Regum prædictorum i[illegible] ſuperiori capite. Et ſubdit: *Coram rege Aſſyriorum.* Id eſt, ad pręſentiam regis A[illegible]yr[illegible]orũ, qui illos duos Reges euertit. Eſt enim Hebraiſmus, ſicut dicitur, à facie ignis, pr[illegible],

4. Reg.

2. Paral.

Vrias quid [illegible] net, quid [illegible] Zacharias.

D. Baſil. in Iſaiam.

Luc. 1.

Iſa. 7.

Matth. 1.

Hebraiſmus.

Pſ. [illegible].67. & alibi paſſim.

præ-

pæſentia ignis. Et hæc ſatis ſint pro il iu. prophetiæ intelligentia. Sequitur in textu: *Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini.* Græcè dicitur: *Excitatus*: quia dormiebat. Mireque facta, & nō dicta placere docētur in Ioſepho tacente, & ad literam obediente. Docetque nos in primis, haud ſatis eſſe audire verbum Dei, ſed oportere factis illud exprimere. Deinde vt excitemur à negligentia, deſidiaque noſtra, vel à morte peccati. de qua ſcriptu eſt: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Excitat autē nos Deus per Angelos & homines, & omnia, vt aſflatibus eius atq; conſilijs ſalutaribus obediendo creſcamus. Angelus Domini dicitur, quoniam totus Dei eſt, nunciuſq; eius, ac proinde eius perſonam ſuſtinens. *Et accepit coniugem ſuam.* Nimirum traducendo in domum ſuam, & vnà cum ea manendo, nihilq; de occultè ea dimittenda cogitādo: *Et non cognoſcebat eam, donec peperit filiū ſuum primogenitū.* Verbum cognoſcēdi bifariam accipi poteſt, vel pro ſimplici cognitione, vel pro ingreſſu viri cum vxore ſua, quæ honeſtè & verecūdè dicitur cognitio vxoris. Et in primo ſignificatu accipiunt nonnulli graues & antiqui Patres. Hilar. enim in quadā homilia ita interpretatur: *Propter ſanctiſſima Mariæ glorificationē à Ioſeph cognoſci non potuit, donec peperit. Dominum enim gloriæ habens in vtero quomodo cognoſceretur, ſi Moyſi cum Deo colloquentis glorificata eſt facies, vt nō poſſent intendere in eum filij Iſrael: quantò magis Maria agnoſci vel intueri nō poterat, quæ Dominū potentiæ in vtero habebat? Poſt partum autem à Ioſeph agnita inuenitur ſpecie faciei, non tactu libidinis.* Præterea autor operis imperf. ſuper Matth. *Verè enim*, inquit, *nō cognouit eam ante, cuius fuerat dignitatis, quia vnigeniti Dei facta fuerat mater: ſed poſtquā peperit, tūc cognouit, quòd ſpecioſior & dignior facta fuerat, quàm totus mūdus. Nam quem totus mundus nō capere poterat, nec merebatur accipere, quaſi in anguſtū cubiculum vteri ſui ſola ſuſcepit.* Et infra: *Quidam ex hoc verbo ſecundū Eunomiū putant, quod Ioſeph donec peperit quidem, non illam habuit in conſcientia, poſtea autem cognouit eam, & filios peperit. Vnde & Chriſtum primogenitum dicit, quem alij fratres ſequuntur. Infirmus nimirum intelligit eſſe ſanū: quia illi qui auſi ſunt hoc dicere de illa, putāt, quia & Ioſeph hoc auſus fuit facere: hoc enim quod fieri potuit, dicit Euangeliſta, quia factum non eſt. Illud autem quod nec fieri potuit, quid neceſſarium habuit dicere, factum non eſt? Nam ſunt quædam quæ naturaliter poſſunt fieri: ſunt autem quæ impoſſibilia ſunt per ipſam naturam. Volo tibi referre: Ille neſcio quis cum illo litem commiſit: & donec vixit, non eſt cum eo locutus: ex eo ſignauit: quia poſt mortem illi locutus eſt, quod fieri non poteſt. Illud enim quod fieri poteſt, dixit quia factum non eſt. Quid autem opus habuit exponere, quia non poſt mortem illi locutus eſt, quod fieri non poterat? Sic & Ioſeph ante partum credibile fuit, vt cognoſceret eam, quia nōdum cognoſcebat myſterij dignitatem: poſtquā cognouit, quia facta eſt vnigeniti Dei templum, quomodo poterat hoc vſurpare? quod antea facere noluit vir religioſus expectans nuptias ſuas, quas poſtea facturus fuerat, vt habitationem Dei carnalibus concupiſcentijs ſordidaret?* Hæc ille: & ante eum ita accepit hoc verbū Epiphanius in Hæreſim 78. non ad coitum referens, ſed ad cognitionem excellentiæ virginis. Gloſſa item ordinar. in hunc locum habet: *Dicitur quòd Ioſeph Mariam facie ad faciem videri non poterat, quam Spiritus ſanctus à conceptione impleuerat penitus, & ideò non cognoſcebat facie ad faciem, quam deſponſauerat, donec vterus euacuaretur.*

Ioſeph exurgens à ſomno quid doceat.

Epheſ. 5.

Cur Angelus Domini dicitur.

I. Senſus huius dicti. & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.

B. Hilar. citatum à B. Tho. ... in catena tom. 15.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

Autor operis imperfect. in Matth. hom. 1. ſub fin. tom. 2. D. Chryſ.

Quanta dignitas virginis matris.

Eunomij, ſimiliumque Mariam virginem negantium, aduerſus inſaniam.

Qualis eiuſmodi locutio, & non cognoſcebat eam donec peperit, &c.

B. Epiph. contra Antidicomarianitas.

Gloſſ. Ord. in Matth.

Sed certè quod ad dignitatem Virginis agnoſcendam attinet, non ſolùm Ioſeph, quantæ dignitatis erat Maria, ſed nec hominum aliquis alius vel Angelorum agnoſcebat. Neque videtur quadrare verbis Euangeliſtæ: quia eſt ſermo de accipienda vxore, & de partu, quemadmodum vſurpari ſolet in Scriptura: *Adam cognouit vxorem ſuam Euam, quæ concepit & peperit Cain. & Helcana cognouit Annam vxorem ſuam, &c.* Et de Dauid 3. Reg. 1. dicitur: *Rex non cognouit Sunamitidem.* Et B. Virgo: *Virum non cognoſco.* Deinde fulgor ille ſplendentis faciei non ſolùm à Ioſeph, ſed ab omnibus etiam alijs viſus fuiſſet, & ab ignaris m... operi magico fuiſſet tributus: vel B. Virgo cogebatur prodere myſterium Iudæis interrogantibus huius rei cauſſam, quod ſi illa detexiſſet, matri imminebat, & puero naſcituro periculum; quia Herodes diligēter inquirebat Meſſiam natum ad occidendum eum.

Refellitur hic ſenſus. Et non cognoſcebat eam, id eſt facie ad faciem non nōuerat Mariam Ioſeph quadruplici ...

Gen. 4.

2. Reg. 1.

3. Reg. 1.

Luc. 1.

II. Argum.

Matth. 2.

Non etiam conueniebat hic fulgor illi, quæ præ verecundia ſexus, & ætatis potius volebat latere, quàm videri ab hominibus. Illum etiam fulgorem apertioribus Euangeliſta verbis expreſſiſſet, & cauſam eius; ſicut & Moſis, cauſſaque eius in Exodo exprimitur.

III. Argum.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

Cùm etiam ab antiquis aſſeritur, quòd Maria fuit coniugata, ait Ambroſius ſuper Lucam, quod magis hoc fuit, vt Chriſtus falleret principes huius ſeculi, qui ſunt membra diaboli. Nam, inquit, quòd dæmon malitia facilè occultata deprehendit: at verò qui ſecularibus vanitatibus & curis occupantur, ſcire diuina nō poſſunt. Si ergò Dominus Mariā voluit habere virū, vt

IV. argum.

Ambroſ. li. 2. cap. 1. tom. 5.

partus

partus celaretur, hoc eſt, vt ſeculi princeps nó cognoſceretur à principio eſſe Meſſiam illum, qui natus erat, profectò nó dediſſet Mariæ vultus fulgorem, per quem oporteret aut myſteriũ reuelari, aut Virginem vt maleficam traduci.

Virginei vultus ſplendor ſi viſus fuit, à ſuetu ille tantummodo deprehenſus, & vbi præfiguratus.

Has rationes produxi non tanquam demonſtratiuas, ſed vt probabiles; ſolui tamẽ poſſunt, dicendo, gloriam vultus Virginis ab alio, quàm à proprio viro Ioſeph non eſſe conſpectam, ne magiam ſuſpicarẽtur. Vnde de illo fulgore poſſet intelligi verbum Apocalypſis: *Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius.* Et Exod. 40. in typum incarnationis dicitur, *quòd operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud. Nec poterat (Moyſes) ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & maieſtate Domini coruſcante, &c.* Ita nec ingredi, neque accedere audebat Ioſeph ad Virginem maieſtate Domini impletam.

Apoc. 12.
Exod. vlt.

Dionyſ. Carthuſ.
Ioan. Gagn.
Fulgor ille quando deſierit in virgine.

Hanc expoſitionem vocat Dionyſius Carthuſia. ſubtilem & veracem: Gagneus quoque eam probat. Nato autem Chriſto, deſijt fulgor, & gloria vultus: eſtque hyperbole ad ſignificandum mutationem faciei; aliàs ſi omninò eam neſciret, ſeruire grauidæ nequaquam poſſet. Iudæi etiam Moyſen in facie ſplendidum & glorioſum benè cognoſcebant. Alter ſenſus eſt, vt cognoſcendi verbum accipiatur pro cógreſſu familiari, quo vir vxorem ſuam ſolet cognoſcere: hoc tamen non ſequitur, nempe quod poſtquam peperit, cognouerit eam. Hinc Hieronymus in Heluidium ſic ait: *In quo primum aduerſarius, id eſt, Heluidius, ſuperfluo labore deſudat, cognoſcendi verbum ad coitum magis quàm ad ſcientiam eſſe referendum: quaſi hoc quiſquam negauerit, & eas nuptias, quas redarguit, aliquando prudens quiſpiam potuerit ſuſpicari. Deinde vult docere quod, donec, ſiue vſque, aduerbia, certum tempus ſignificent, quo completo, fiat quod vſq; ad illud tempus, quod præſcriptum eſt, non fiebat, velut in præſenti, & non cognoſcebat eam, donec peperit filium. Apparet, inquit, cognitam eſſe poſt partum, cuius cognitionem filij tantùm differebat generatio, & ad hoc approbandum congerit de Scripturis exempla quàmplurima &c.* Et ſubdit: *Ad quod nos breuiter reſpondemus: & non cognoſcebat, & donec, & ad ſermonem vſq; in ſcripturis ſanctis dupliciter intelligi. Et de eo quidem, quod ſcriptum eſt: non cognoſcebat, ad coitum eſſe referendum ipſe diſſeruit, nullo dubitante, quin ad ſcientiam ſæpè referatur, vt ibi: Remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Sic etiam donec in Scriptura, ſæpè certum tempus, ſicut ipſe diſſeruit, ſignificat ſæpè infinitum, vt eſt illud: Donec conſeneſcatis, ego ſum.*

Hieron. to. 2. init.
Aduerſ. Heluid perpetuâ Mariæ virginitate negantem.

Aduerbium, donec, vbi Scripturarum infinitum tempus ſignificet.

Nunquid, poſtquam illi ſenuerint, Deus deſiſtet? Et Saluator in Euangelio: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi, ergò poſt conſummationem ſeculi à diſcipulis abſcedet? & Apoſtolus: Oportet illum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus ſuis. Nunquid poſtquam illi ſub pedibus erunt, regnare deſiſtet? Intelligat ergò ea, de quibus poſſet ambigi, ſi non fuiſſent ſcripta, ſignari: cætera verò noſtræ intelligentiæ derelinqui. Iuxta quod Euangeliſta illud indicat, de quo ſcandalum poterat moueri, non eam cognitam eſſe à viro vſque ad partum: vt multò magis intelligeremus cognitam non fuiſſe poſt partum.* Hæc ille in ſenſu. Similia propemodum tradit prædictus autor operis imperfecti in Matthæum, ait enim Paulus: *Donec venio attende lectioni:* numquid ſignificauit, dum venio quidem, attende; cùm venero autem, neglige? & cùm dixit: *Oportet eum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius; nunquid poſtea ceſſabit regnare?* & ſtultè diceretur: Nam qui regnat, antequã omnia ei ſint ſubiecta; multò magis regnat poſtquàm ei fuerint omnia ſubiecta. Sic dicitur de iuſto: *Non commouebitur in æternum, donec deſpiciat inimicos ſuos,* & iterum: *Vſque in ſenectam & ſenium Deus, ne derelinquas me.* Et: *Donec annunciem brachium generationi omni, quæ ventura eſt:* non eſt ſenſus, quòd deſpectis inimicis iuſti, tunc iuſtus commouebitur. Nec poſtulat vſque ad illud tempus tantùm non deſeri, donec annuntiauerit, quaſi pòſt ſit contentus derelinqui: nec valet: nó deſijt Chriſtus pro humano genere apud Patrem eſſe ſolicitus, donec animam exhalauit: ſiquidem non ſignificat illum poſt mortẽ non eſſe pro nobis ſolicitum. Simile eſt. Si Dauid Deo diceret: Non me dereliquiſti in manibus inimicorum meorũ, donec ad regnũ me prouexiſti: nó ſignificatur Deum dereliquiſſe Dauidem, poſtquàm aſſumptus eſt Regnũ. Nihil igitur obſtat illa particula, donec, vt ſuperius latius tractauimus. Dices: Nó debebat Euangeliſta ita loqui, vt ſuis verbis præberet offendiculũ: nam eiuſmodi verba innuunt Ioſeph poſt partum cognouiſſe virginẽ. Sed certè noſtrũ non eſt Spiritũ S. docere, qua ratiõe loquendũ ſit illi nobiſcum: ſolùm illis verbis ſignificatur, nó cognouiſſe eam Ioſeph ante cóceptum Chriſti & natiuitatem. Cùm enim omnibus conſtaret, qui fuerãt contemporanei illis, quibus tunc Matthæus loquebatur, Mariã non habuiſſe alium filium, niſi Ieſum: ideò an Ioſeph cognouerit Mariam poſt Chriſti ortum, non erat aliqua ratio mouẽns ad id explicandum, cùm poſt Chriſtum Maria nullum pepererit: de Chriſti autẽ conceptu

Luc. 2.
Matth. 28.
1. Cor. 15.
Homil. 1. in
1. Tim. 4.
Pſal. 111.
Pſal. 70.
Ibidem.

Quare Matthæus ita potius, quam ſecus dixerit. Et non cognoſcebat eam, donec peperit, &c.

iure

iure dubitari poterat. Nam omnis conceptus non ſolet fieri ſine virili ſemine. Propterea dubium reſoluens aſſerit Mariam non fuiſſe cognitam à Ioſeph, vſquequo pareret Chriſtum.

Heluidij à voce primogeniti Mariam nō ſemper Virginem arguētis ratio diluitur. Ioan. 7. Matth. 12.

Supereſt explicare, cur Chriſtus dicatur primogenitus: nam ex illo verbo, quòd relationem habet ad ſequentes fratres, argumentabatur Heluidius, Mariam cognitam à Ioſeph poſt partum. Præterea in Euangelijs crebra fit mentio fratrum Domini: *Nec enim* (vt inquit Ioannes) *fratres eius credebant in eum.* Et alius Euang. *Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærētes loqui tibi.* Sed proculdubiò reſpondendum eſt, Mariam ſemper fuiſſe Virginem: eratque facilius Virginem eſſe poſt partum, quàm prius.

I. Ratio.

Nam ſi & in conceptu, & in partu eſſe virgo putuit, à fortiori poſt partum, cùm nulla neceſſitas corruptionis exiſteret. Quia, vt cōciperet, neceſſe erat naturaliter amittere virginitatem, aut ſaltem ſuper ſemen: vt pareret verò, neceſſarium erat naturaliter fieri corruptionem. Vt tamē poſtea incorrupta maneret, nihil obſtabat niſi voluntas, cùm iam nec parere quenquam neceſſum eſſet.

Perpetua virginitas Mariæ vbi præfigurata. Iſai. 7. Ezech. 44. B. Aug. ſer. 18. de temp. tom. 10.

Ita virginitas prædicta eſt ab Iſaia, deſignata in porta clauſa, in domo Domini apud Ezechielem: vt pulchrè explicat Auguſtin. in quodam ſermone: *Quid eſt*, inquit, *porta in domo Domini clauſa, niſi Maria ſemper erit intacta? & quid eſt: Homo non tranſit per eam, niſi quia Ioſeph non cognouit eam? & quid eſt, quòd Dominus ſolus intrat, & egreditur per eam, niſi quia Spiritus ſanctus impregnauit eam? & quid eſt: Clauſa erit in æternum, niſi quia Maria, virgo ante partum, virgo in partu, virgo poſt partum?* Hæc ille.

Altera figura ab Daniele deſumpta. Dan. 2. Irenæ. lib. 3. aduer. hær. c. 28.

Præterea deſignata eſt eius virginitas in lapide ſine manibus exciſo apud Danielem, id eſt, non operante in eo Ioſeph, ſed ſola Maria, vt pulchrè interpretatur Irenæus lib. aduerſ. Hæreſes.

Cherinthianorum, Ebionitarumq; de virginitate Mariæ ſumma blaſphemia.

Grauiter ergò Cherinthiani & Ebionitæ errarunt, dicētes, Mariam nec in partu, nec in conceptu, nec poſt partū virginem extitiſſe, Chriſtumq; ex concubitu natū fuiſſe. Minus errarunt Heluidius & Eunomius, & eorū ſectatores concedentes, Mariam ante partum, & in partu Chriſti virginem extitiſſe; & tamen Chriſto nato, dicunt eam à Ioſeph cognitam, & alios filios peperiſſe.

II. ratio, ex parte Chriſti.

Sed certè hoc derogat perfectioni dignitatis Chriſti: quia ſicut ſecundùm naturā diuinam eſt vnigenitus Patris tāquam perfectus filius: ita decuit vt eſſet vnigenitus matris ſecundùm humanam. Velleq; alio gignere, erat innuere, quod ille non eſſet perfectum bonum, ac ſolatiū matris. Hoc

III. ratio, ab Spiritu ſancto ducta.

etiam eſſet in iniuriam, atque dedecus Spiritus ſancti, cuius ſacrarium fuerat vterus virginalis, in quo Chriſti carnem formauit: atque ita Spiritus ſanctus ſanctificauerat, & peculiariter conſecrauerat illam.

IV. ratio, ex parte Virginis Mariæ.

Adhæc derogaret dignitati & ſanctitati matris, quæ ingratiſſima videretur, ſi hoc tali ac tanto filio contenta non eſſet: & ſi virginitatem, quam ſpōte ante conceptionem Spiritui ſancto dicauerat, perdere vellet per carnis concubitum.

V. ratio, ab ipſo Ioſeph eius ſponſo.

Adde etiam, Ioſeph ſi hoc attentaret, eſſet magnæ ipſius temeritati imputandum, cùm Angelus ei reuelaſſet virginis per Spiritum ſanctum fœcundatæ myſterium. Et vt ait Paulus: *Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* 1. Cor. 3.

VI. Ratio.

Præterea ſi Maria poſt hoc ab aliquo voluiſſet cognoſci, videretur hæc res ſpectare ad deſiderium atque appetitum libidinis, quod proficiſceretur ex incontinentia vel infirmitate carnis: qui defectus nequaquá in virgine ponendus eſt: nam eiuſmodi matrimonium non fuit cōciliatum, niſi vt proles illa diuina haberetur, ſed vt per illud ad tempus tegeretur & conſeruaretur. Non ergò erat alia proles procuranda per illud coniugium.

VII ratio, ac poſtrema.

Poſtremò videretur B. Virgo recedere à ſuo propoſito. Nam cùm Angelo inuitāti ad Meſſiæ matris dignitatem reſpōderit: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virū non cognoſco?* Luc. 1. vt promiſſam ſuam virginitatē declararet, neque acquieuit Angelo, niſi poſtquam intellexit ſaluam fore ſuam virginitatē: quomodo veriſimile eſt, vt ad alios filios gignendos ac procreandos proſtituere voluerit viro ſuam integritatem?

Nomen primogeniti, vt & filij nomen, & filiæ, dupliciter accipitur more Scripturæ.

Quod ergò hæretici dicunt, vim facientes in voce primogeniti: Reſpondemus, dupliciter hanc vocem accipi: negatiuè & abſolutè, id eſt, ante quem nemo fuit: aliquādo verè comparatiuè, ſiue affirmatiuè, id eſt, ante quem fuit nemo, & poſt quem aliquis eſt. Idem etiam habēt alia nomina relatiua, vt filius, & filia, & tamē accipiuntur ſæpè pro abſolutis: filius quidem pro viro quocunq;, & filia pro fœmina quacunque: quemadmodum Cant. 2. dicitur: *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*, videlicet mulieres. Nam ſi relatiue poneretur, neceſſe erat dicere, cuius eſſent illæ filiæ. Ibidem etiam ſponſa ait: *Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios*, id eſt, inter viros. Simili ratione, inquit Salomon: *Multæ fœminæ congregauerunt diuitias*, ſcilicet mulieres. Iſaias quoque cùm loquitur de Eunuchis, qui cuſtodiunt Sabbata

Cant. 2. Prouerb. 31.

Iſa.56.

Domini: *Dabo,inquit,eis in domo mea,& in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus*, nempe quàm alijs viris,vel fœminis coniugatis. Idem dicendum de hoc nomine, primogenitus. Nam ex conſuetudine ſcripturæ in veteri Inſtrumento,is eſt,ante quem nemo naſcitur,ſiue poſt eum aliquis naſcatur,ſiue non. Exodi namque 13.præcipitur primogenitum pecorum offerri,& primogenitos hominum redimi.Si tamen vocaretur primogenitus ſolus ille , quem alij conſequerentur filij,nunquã eſſet compertus primogenitus,qui prius naſcebatur, donec haberet alios fratres: & tamen edixit Deus octaua die offerri primogenita pecorum,Exod.22.& vt mulier cùm pareret primogenitum, poſt quadraginta dies offerret illum Domino,Leuit.12. cùm tamen poſt quadraginta dies à partu nõdum noſſe poſſet, an mulier eſſet habitura alios filios, quorum reſpectu ille diceretur primogenitus.Sic Chriſtus, cùm primum natus eſt,primogenitus ſecúdùm legem fuit, & in templo à beata Virgine exhibitus die quadrageſimo,vt dicitur Luc.2.Nec expectauit,vt haberet alios filios,quos nũquam erat habitura , vt eorum reſpectu primogenitus diceretur. Et vt expendit Epiphanius hæreſ.78. in Antidicomarianitas: *Non dixit Euangeliſta , quod genuit primogenitum ſuum:ſed quòd non cognouit ipſam, donec genuit filium ſuum*, & poſt ſubdit cum articulo τὸν πρωτότοκον,hoc eſt,illum primogenitum, id eſt,filium ſuũ, qui erat primogenitus ſimpliciter omnis creaturæ. Sic etiam accipi ſolet in iure primogenitus. Nam ſi ſit lex, quæ honorem aliquem, vel poſſeſſionem ad ſolos primogenitos deuenire ſtatuat, ſi quis vnicum filium genuerit, non eſt dubium quin ad illum pertineat huiuſmodi honor,vel poſſeſſio. Hinc Hieronymus in hæc verba ſcribit: *Ex hoc loco quidam peruerſiſſimè ſuſpicantur, & alios filios Mariã habuiſſe; cùm mos diuinarum ſcripturarum ſit, vt primogenitum non vocent quem fratres ſequuntur, ſed eum qui primò natus fuit*.Hæc ille:quæ ad verbum recitantur extra de verborum ſignificatione,cap.Ioſeph.1.Exod.12. dicuntur occiſa primogenita Ægypti, & in qualibet domo erat aliquis occiſus. Ergò licet vnicus tãtùm fuiſſet,primogenitus diceretur, quando dicebat Dominus ad Pharaonem: *Primogenitus meus Iſrael*, an populum alium habebat, præ quo diceretur primogenitus Iſrael? Si dicas;ſciebat alium populum ex Gentibus ſibi futurũ,quod attinet ad præſcientiam ſuam. Sed certè ſecundùm præſcientiam ſemper duos populos habuit,qui in vnum tantùm erat coaliturũ,& in Chriſto magis eſt primogenitus populus Gentilis,quàm Iudæus:iuxta illud Iudæis dictũ: *Ipſe*(ſcilicet populus Gentilis) *erit in caput, & tu eris in caudam*.

Exod.13. — *Infrà 12.* — *Leuit.12. & ſeq.* — *Luc.2.* — *B. Epiphan. Coloſſ.1.* — *Eccl.24.*

Primogeniti acceptio in iure ciuili.

B.Hiero. in c. 1 Matt. in fin. tom.9.init.

Exod.12. Iſrael quomodo primogenitus Dei. *Supra 4.* *Epheſ.2.* *Deut.28.*

Filij Dei nos per Chriſto,& Virginis matris quales ſimus. *Ioan.19.*

Eſt igitur Chriſtus ſecundùm diuinitatem primogenitus,& vnigenitus Patris:ſecũdùm humanam naturam primogenitus & vnigenitus Virginis. Nos autem reſpectu beatæ Virginis filij ſpirituales, ſiue adoptiui ſumus: atque inter hos primum locum ſibi vendicat Ioannes Euangeliſta, de quo Chriſtus in Cruce pendens dixit: *Mulier,ecce filius tuus*, & quod attinet ad creationem in anima & corpore:quod attinet ad dignitatem ipſius,dicitur à Paulo ad Col.1. *Primogenitus omnis creaturæ*.Nam primum opus in mente diuina Chriſtus fuit, & propter illum,& per illum reliqua cõdita,niſi velis Chriſtum primogenitum appellare ſecundùm Deitatem,penes illud:*Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*. Poteſt & alius eſſe ſenſus verbi Apoſtolici:vt primogenitus omnis creaturæ dicatur propter dignitatem & gloriam,ad quam aſſumpta eſt Chriſti humanitas,dum verbo diuino eſt vnita. Antecellit enim omnibus creaturis Chriſtus, ſicut finis ijs, quæ ducunt ad finem; & mediator,atque redemptor illis,quibus mediationis, vt ſic loquar, & redemptionis fructum impertiuit,atque communicauit. Atque in hunc ſenſum dixit Dauid: *Et ego primogenitum ponam illum,excelſum præ Regibus terræ*. Nam ibi ſermonem eſſe de Meſſia,teſtantur ſubiuncta: *In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam,& teſtimonium meum fidele ipſi. Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius; & thronum eius ſicut dies cœli*. Et hac ratione factus eſt Chriſtus hæres vniuerſorum, vt ait Paulus. Nos autem per eum ſicut vocati ad filiorum Dei adoptionem,ita & ad ſpiritualem fraternitatẽ cum eo,& ex conſequenti ad partem hæreditatis.iuxta illud:*Prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus multis fratribus. Nam ſi filij,& hæredes*,vt idem Apoſtolus ait. Ac quemadmodum proprium primogenitorum eſt ipſo iure,qui conſequuntur fratres alere licet adoptiuos; ſic Chriſtus primogenitus paſtor noſter eſt, & illi ſingularis eſt cura de nobis,ne alimenta deſint, quibus tum ſpiritum,tum corpus ſuſtentemus. Poſtremò dicitur: *Primogenitus mortuorum*,id eſt, Primogenitus mortis , quem primum ad vitam immortalẽ mors peperit, ſed vt nos in illo moriente mortui ſumus, ita in illo reſurgente, ad vitam æternam reuocati ſumus. Vt Chriſtus primogenitus mortuorũ habeat multos fratres , quos mors virtute

Eccle.24. Chriſtus dicitur primogenitus omnis creaturæ ab Apoſtolo dupliciter. *Coloſ.1.*

Pſal.88.

Heb.1. Aliter Chriſtus,aliter nos hæredes ſumus vniuerſorum.

Rom.8.

Qua nos ratione paſcat Chriſtus frater primogenitus noſter.

1.Pet.5.

Chriſtus quomodo dicatur primogenitus mortuorũ. *Coloſ.1.* *Apoc.1.*

ſua in lucem edidit.

Solnitur illud: Fratres Chriſtus habuit, ergo Maria nō fuit ſemper virgo. Matth. 13. Marc. 6.

Argumentum verò ſumptum ex fratribus Chriſti Ieſu, quaſi B. Virgo alios poſt Chriſtum pepererit, infirmum eſt, & debili nixum fundamento; cùm ex fide conſtet Mariam ſemper Virginem extitiſſe. Quòd verò fuerint fratres, eò quòd eſſent filij Ioſeph, vti ex veteribus nonnulli tradiderũt, putamus eſſe falſum, ſicut ſuo loco demóſtrabimus. Dicútur ergò fratres Chriſti filij ſororum B. Virginis: nam ſcripturæ ſacrę mos eſt, vt fratres dicãtur cõſanguinei. Imò, vt docet Hieron. in Heluidium, fratres in Scripturis dicuntur quatuor modis, natura, gente, cognatione, affectu. Natura, vt Iacob, & Eſau, Petrus & Andreas: Géte, ſic omnes Iudæi appellantur fratres, vnde dicitur: *Nō fœneraberis fratri tuo ad vſuram*, id eſt Iudæo. Rurſus: *Cùm tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & ſex annis ſeruierit tibi, dimittes eum liberum.* Ac rurſus: *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* Et Paulus: *Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis* (& explicans ſubdit) *qui ſunt cognati mei ſecundùm carnem; qui ſunt Iſraelitæ.* Cognatione verò illi dicuntur fratres, qui ſunt de vna familia. Sic Geneſ. 13. Loth vocat Abraham fratrem ſuum: *Fratres enim,* inquit, *ſumus.* Ibidem ſubditur: *Diuiſiq; ſunt alterutrum à fratre ſuo:* & tamen Loth filius erat Aram fratris Abrahæ; ac proinde nepos Abrahæ. Et Geneſ. 14. ſcribitur: *Cùm audiſſet Abraham, captum videlicet Loth fratrem ſuum, numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo.* Et de Iacob dixit Rachel, quòd eſſet frater Laban patris ſui; cùm tamen eius eſſet nepos. Et cùm fugit Iacob, dixit ad eum Laban: *Pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis;* & tamen conſtat Iacob habuiſſe neminem fratrem germanum præter Eſau. Atque in hoc ſenſu dicuntur tres Apoſtoli fratres Domini, & ſingulariter Iacob, frater Domini appellatur à Paulo in epiſt. ad Gal. Affectu verò fratres dicuntur, qui ſe inuicem amant, ac mutuis charitatis officijs ſe inuicem proſequuntur, iuxta illud: *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum, habitare fratres in vnum. Narrabo nomen tuum fratribus meis.* (Omnis enim frater in Chriſto, proximus eſt:) *Vade ad fratres meos, & dic eis: Si peccauerit in te frater tuus:* & ſimilia multa in ſcripturis deprehendimus, quæ ob id hoc loco à nobis tractata ſunt fuſiùs, & vberiùs, ne ea repetere aliàs ſit opus.

Hieron. to. 2. in princ.

Fratres quadrifariã dicuntur in ſacris literis.

Gen. 25. Ioan. 1. Deut. 23. Supra 21. Suprà 16. Rom. 9. 13. Supra 11. 14. 29. Supra 35. Matth. 13. 1. Pſal. 132. Pſal. 21. Ioan. 20. Matth. 18. 17.

Sequitur: *Et vocabis nomen eius Ieſum.* Angelus ipſe primus hoc nomen de cælo attulit, & primò reuelauit Virgini ante cõceptionem, deinde Ioſepho patri eius credito poſt conceptionem, & ante partum, vt hic. Rurſus in Circumciſione impoſitum eſt illi publicè hoc nomẽ ſacratiſſimum, vt Lucas teſtatur. Eſt enim ſeruator Angelorũ, & Virginis excellenti præſeruationis modo, deinde Ioſephi patris ſui ſecundùm exiſtimationem, quem in vtero ſanctificatũ ſentiunt nonnulli, & à peccato excellenti gratia præſeruatũ; vt mundè ac dignè conſeruari poſſet cum Maria ſibi deſponſata coniuge: ac poſtremò omnium hominum, qui illi vt infirmos medico ſapientiſſimo ſe ſubijciunt ſanandos, ſaluator eſt, & protector, & liberator. Igitur demus operam, vt veri fratres Ieſu Chriſti inueniamur; ſunt enim multi falſi fratres. Veri autem ſunt, & germani, qui ad Chriſtum primogenitum reſpiciunt, eiuſque opera ſibi ante oculos ad imitandum proponunt, omneſque iuuare, & ad Chriſtum inuitare, atque allicere non ceſſant, illiſque inſeruire propter Chriſtum ſibi glorioſum ducunt: qua ratione certiſſimam viam ſibi muniunt ad cœleſtem hæreditatem adeundam, gratia & meritis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit ſempiterna laus, gloria, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

... primũ ... & ... voca... nomẽ, Ieſus.

Luc. 1.

Luc. 2.

Quorum fuerit potiſſimum ſeruator Ieſus.

Veri fratres Chriſti qui ſint.

TRACTATVS XXXII.

In illa verba Luc. 2. *Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino.* In quo potiſſimùm de ratione temporum ad Chriſti Domini natiuitatem ſpectantium luculẽter diſſeritur.

Luc. 2.

SVperiori tractatu explicatum eſt, quã ratione per reuelationem cognouerit Ioſeph myſterium Incarnationis, & partũ Virginis inſtantem, & nomen, quod filio in lucem edendo imponendum erat: ideò iuxta ſeriem hiſtorię, meritò ſequitur myſterium natiuitatis exponendum, quod ad Lucam ſolùm ſpectauit. Primò igitur Euangeliſta deſcribit tempus, & locum, quo Chriſtus eſt natus. Deinde quibus primùm natiuitatis fuerit reuelatum myſterium. Poſtremò fructum, quem eiuſmodi annũtiatio ſeu reuelatio attulit. Quod ergò ad primo loco propoſitum de tẽpore attinet, explicãdum, quid eſt edictum: & cur illud exire dicitur: deinde quid ſibi hæc vniuerſi orbis deſcriptio velit: tertiò quis eſt iſte Cyrinus, vel Quirinus Syriæ præſes. Edictum

Ratio connexionis Euangeliſtæ ſcopus.

Quid ſit edictum.

ctum, nihil eſt aliud, quàm præceptum, ſiue imperium: edicere enim propriè eſt voce præconis magiſtratum, vel Principem iubere aliquid, quod vt lex publica omnibus obſeruandum proponitur. Et vt, *interdictum*, eſt præceptum eius rei, quę fieri vetatur, ita, edictum, eius, quæ ab omnibus effici præcipitur. Græcè edictum dicitur πρόσταγμα, vel vt Euangeliſta hoc loco habet δόγμα, id eſt, placitum, ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, eò quòd Principi illud edicere placuerit; vt inde pulchrè dicta ſint principum placita leges ab ipſis latę. Et vt plurimum ſolet edictum ſcripto prodi, ne varijs interpretationibus in illius intelligentia & obediētia ſit locus. Et in hoc ſenſu ponitur hæc vox in Actis, cùm dicitur: *Cùm autem pertranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.*

Interdictum quid.

Edictum quomodo prodi conſueuerit, & quare.

Act.16.

Vbi, vt vides, vocantur dogmata, id eſt edicta & decreta, quæ paulò ante in fine, cap.15. eiuſdem libri Lucas vocauerat præcepta Apoſtolorū & ſeniorum. Et infra: *Et hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt*; vbi δόγματα, decreta cōuertit interpres. Dicuntur deinde hęc edicta in ſcripturis exire, ſiue progredi, quemadmodum Eſther 1. dixit vnus ex ſapientibus ad Regē Aſſuerum: *Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & ſcribatur iuxta legem Perſarum atq; Medorum*, nempe de obedientia mulierum viris ſuis præſtanda. Apud Danielē quoq; legitur: *Conſilium inierunt omnes Principes regni tui, magiſtratus & ſatrapæ, ſenatores & iudices, vt decretū Imperatorium exeat & edictū*: & quæ ſequūtur. Et lib.1. Eſdrę: *Cyrus Rex propoſuit edictum, vt domus Dei ædificaretur.* Porrò dicuntur egredi vel exire, quaſi à ſecreto Principis corde & voluntate, in qua hæc ad tempus delitescunt, donec ſcripto aut voce præconis foras prodeant, & promulgata vim habeant cunctos obligandi. Et quoniam corda Regum ſunt in manu Domini, & quocunque voluerit, illa cōuertit; ideò hæc edicta cùm bona & iuſta ſunt, à Deo ipſo quaſi ex occulto, & ſub ſenſum minimè cadente principio per Reges egredi ſunt cēſenda; & propterea omni obedientiæ ratione, vt diuina acceptanda ſunt, iuxta illud: *Per me Reges regnant, & legum cōditores iuſta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam.* Vt ita mirum non ſit, ſi Ioſephus ac B. Virgo eius ſpōſa morigeros ſe ac obſequentes dicto Cæſaris prębuerint, vt par erat. Iam de deſcriptione iſta dicendum, primò, quid ſit; deinde ob quā cauſſam fieret; tertiò, quomodo potuit deſcribi vniuerſus orbis; quartò, an ſoli viri, an verò fœminæ ſimul cum viris cenſerentur; quintò, an illi, qui profitebantur, & nomen dabant, aliquod tributum Principi penderēt; ſextò, cur Herode pleno iure regnante in Iudæa ad cenſum ſoluendum adſtringerentur profitentes; ſeptimò, quamobrem Dauid cenſens populum, à Deo caſtigatus eſt, non autem Auguſtus; octauò, cur Chriſtus Dominus infinita Dei ſapientia ſub hoc tēpore deſcriptionis naſci dignatus eſt; nonò denique, quid eſt in cauſſa, quod cùm tot excellentes hiſtorici illo tempore floruerint, qui Auguſti vitam & geſta perſecuti ſunt, nullam huius rei tam nouæ ac inſolitæ, nempe deſcriptionis per vniuerſum orbem factæ mentionem fecerint.

Act.17.

Edicta in ſcripturis, cur exire dicantur.

Eſther 1.

Dan.6.

1.Eſdr.5.

Prouerb.21.

Principum edicta quanti facienda.

Prou.8.

Ordo tractationis.

3 Reg. vlt. & ſeq.

Deſcriptio igitur, vt à primo exordiamur, quæ Græcè dicitur ἀπογραφή, nihil aliud erat quàm enumeratio quędā ciuium, qua miniſtri ad id deputati in actis publicis deſcribebant capita ciuium cuiuſq; ciuitatis, vel prouinciæ, illis iuratis, & profitentibus nomen, familiam, tribum, & ciuitatem, in qua nati, & facultatum quantitatem. Et quia miniſtri deſcribebant, & ciues profitebantur, ideò promiſcuè verbū Gręcorum ἀπογράφεσθαι vtroque modo vertitur: nam quod interpres dixerat: *Vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Ambroſ. legit: *Vt cenſum profiteretur vniuerſus orbis*: & interpres noſter inferius vertit idem Grecū verbum verbo profiteor dicit enim, *Et ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem.* Et mox: *Aſcendit autem & Ioſeph, &c. vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore, prægnante.* Et in Actis: *Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſſionis, vocans profeſſionem; quam hic vertit deſcriptionē.* Hinc Suidas antiquus, & Chriſtianus autor, in verbo ἀπογραφή, τοῦτ᾽ ἔστι (inquit) ἀπαρίθμησις: Hoc eſt, *Deſcriptio, eſt enumeratio, ac ſubdit: Cæſar Auguſtus, qui vnus dominatu ſuo omnia tenebat, viginti viros & vita, & moribus præſtantes elegit, atq; in omnem terram ſibi ſubiectam emiſit; per quos tum hominum, tum facultatum deſcriptiones fecit; particulam quandam ex ijs, quæ ſatis eſſet rerum publicarum adminiſtratori, deferendam mandans. Hæc deſcriptio prima, facta eſt, illorum ſcilicet, qui ante ipſum à poſſeſſoribus nihil auferebant, ita vt publicum crimen eſſent locupletibus ipſæ diuitiæ.* Verba illa alij ſic vertunt: *Cùm ij, qui eum anteceſſerunt, qui à non poſſeſſoribus eriperent.* Hęc Suidas. Habes ergò, idem eſſe deſcriptionem & profeſſionem, & vnam vtrunque ſignificare dictionem: ſed erat deſcriptio ex parte miniſtrorum, profeſſio verò ex parte eorum, qui nomen dabant, & profitebantur fortunarum ſuarum menſuram. Nec tātùm hæc apud Romanos de

Deſcriptio Cæſaris Auguſti, quæ fuerit.

Ambroſ. li. in Lucam c. 10m.5.

Act.5.

Suidas.

Deſcribendi cenſendive ratio an ſemper manus cogata fuerit.

ſcribendi

Exod.30.

ſcribendi,ſeu cenſendi ratio in vſu fuit,verùm etiam in ſacris literis à Domino inſtituta quomodo ſit facienda.

Quamobrem Romanis cenſus ageretur.

Quorſum autem cenſus ageretur à Romanis,ſiue enumeratio fieret, quod ſecundo loco propoſitum fuit,expeditè:reſpondemus, duas potiſſimùm cauſſas extitiſſe, ob quas Romani cenſum agere conſueuerunt,teſtibus Liuio, & Dionyſio Halicarnaſſeo atq; Floro:primam quidem, vt numerus eorum,qui arma ferre poſſent,& in bellum proficiſci, cognoſceretur. Deinde vt populus iureiurando adactus fortunarum ſuarum æſtimationem apud Cenſorē profiteretur : & hæc æſtimatio bonorum duas adſerebat cōmoditates,alteram,vt ea cognita,populus in claſſes & centurias pro maiori,minorive facultatum ſuarum magnitudine diſtingueretur : altera,vt tributorū penſio cuiuſq; facultatib. æquaretur.

Liuius lib.1.
Dionyſ. lib.1.
Flor li 1.c.6.
Bonorum æſtimatio illa apud Romanos quid conferret

Cur pendere- tur tributum.

Tributum verò pendebatur : tum,ad Reipubl.onera belli, paciſque ſuſtinenda; tum vt populus ei imperium, ac poteſtatē profiteretur,cui tributum numerabat. Potuit igitur hæc deſcriptio, quæ in Domini natalem incidit diem, ab Auguſto ad illos omnes fines,vel illorum aliquē, quos diximus ſpectaſſe:vel, vt intelligeret quantus hominum numerus tot bellis, quorū ipſe pars magna fuerat, eſſet abſumptus ; vel, quo acciperet,vnde homines,& in quas coloniaspoſſet diſtribuere; vel fortè oſtentationis gratia,& ſuperbiæ, vt fecit Dauid; vel denique lucri & auaritiæ cauſſa , ſicut ſæpè fieri à principibus ſolet , vt redditus ad fiſcū pertinentes augere valeant. Et quacunque de cauſſa deſcriptio ſit facta,diuinę voluntatis fuit adminiſtra: ſiquidem ab æterno conſtituerat Deus Opt.Max. eo tempore filium ſuum vnigenitum in lucē edi. Huic ergò myſterio vir Ethnicus, & harū rerum ignarus,dum aliud cogitaret,inſeruiebat. *Nam ſicut diuiſiones aquarum*,ait Salomon,*ita cor Regis in manu Domini,& quocūque voluerit,inclinabit illud.* Multa ſiquidem homines atq; Principes cumprimis faciunt, quæ non ante duce Dei ſpiritu facta fuiſſe intelliguntur,quàm rerū exitus illa demonſtret. Sic Caiphas ob id , quòd erat Pōtifex anni illius, prophetauit Ieſum moriturum pro humano genere, dum dixit,expedire, vt vnus moreretur homo pro populo , ne tota gens periret : quamuis alia hoc mente dixiſſet. Sic rex Aſſuerus nocte quadā,quā inſomnem traduxit, iuſſit ſibi adſerri annales ſuperiorum temporum,nihil cogitāde ea cauſſa, ob quam demū agnitum fuit, veniſſe eum in illam cogitationem inſpirante Deo, vt Iudæorum genti pararetur ſalus. Eadem ratione exijt nunc edictum à Cæſ.Auguſto, vt cenſeretur vniuerſus orbis,quo tempore naſciturus erat, qui omnium Dominus totum orbem terrarum in vnius fidei monarchiam eſſe redacturus, regnaque omnia euerſurus: vt ipſe ſolus & legitimus Dominus agnoſceretur,& ille lapis intelligeretur fuiſſe,qui in Daniele ſcribitur abſciſſus de monte ſine manibus viri, qui ſtatuam illam , qua ſuperiora regna ſignificabantur , redegit in nihilum, & ipſe factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram : quod factis iam ipſis,rebuſque cernimus declaratum.

2.Reg.24. & ſeq.
Hæc deſcriptio nu divinitus procurata fuerit.
Prouer.21.
Ioan.11
Eſther 6.
Dan.2.

Quo pacto vniuerſus deſcribi potuerit orbis a Cæſare Auguſto.

Dubitatio porrò illa tertia , quo pacto vniuerſus orbis deſcribi potuerit à Cæſare Auguſto;cùm & Parthi & Perſæ,Scythæq; ac Germani magna ex parte, Indi quoq; & Aethiopes Rom.Imperium non agnoſcerent, vt ait Ambroſ.Suetonius quoq; teſtatur in Auguſto,Gothos, Armenios, & Indos Auguſto non fuiſſe ſubiectos,quamuis illius amicitiam iam ambirēt:(vt taceamus infinitas prope inſulas,nouumq; noſtro ſeculo inuētum orbem) facilè expeditur, ſi ſacrarum literarū morem in memoriā reuocemus : vbi vniuerſi orbis nomine per figurā hyperboles , vel ſynecdoches intelligi conſueuit notus orbis, vel maior & nobilior eius pars, vel vniuerſus Rom. imperio ſubiectus orbis, vt Suidas in prædictis verbis exponit: nam ſimili loquēdi Eſdras tropo vtitur , vbi Cyrus in edicto ſuo omnia regna terræ ſibi Deū tradidiſſe aſſerit. Et Daniel aliquot capitib.recenſet vniuerſas regi Babylonis ſubiectas prouincias.

Ambroſ. ſupra dicto loco.
Suetōn.c.1.
Suidas.
1.Eſdr.1.
Dan.2.3.4.

An mulieres vnàcum viris cenſerentur, an viri tantūmodo.

Sequitur illud quarto in ordine loco dubitatum,num mulieres ſimul cum viris cēſerentur,an ſoli viri. Certè ſi legem Moyſi conſulamus,in ea tantū viri cenſebantur,& non omnes,ſed qui erāt à viginti annis, vt conſtat in Exodo, & lib.Reg.2.probatur in illa enumeratione iuſſu Dauidis facta, vbi tantū viri fortiſſimi, qui educerent gladiū,& apti bello eſſent, in numerū veniſſe ſcribuntur. Verùm ſi Euangeliſtę verba & morem Romanorum expendamus, aliter nobis ſtatuendū eſt. Ait enim Lucas: *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilaa de ciuitate Nazareth in Iudaam, ciuitatem Dauid , qua vocatur Bethleem , eò quòd eſſet de domo & familia Dauid:vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore,prægnante.* Quæ verba apertè indicant beatam Deiparam profeſſionis expertem minimè fuiſſe,vt docet Lyranus: ratio etiam aſſignata,eò quòd eſſet de domo & familia Dauid,indicat de vna ſtirpe generatos ſimul cenſeri B.Virginem , & Ioſeph vt Hieron.in c.1.Matth.docet. Adhæc, Euthymius

Exod.30.
2.Reg. vlt.
Num.1. & ſeq.
Luc.2.
Lyranus.
Hiero.tom.9. init.

Euthym. in Lucam. Ioan. 14. & 12.

Dionyſ. Halicar. lib. 4.

Cenſum quis primus inſtituerit.

thymius: *Simul, inquit, deſcriptus eſt Chriſtus, vt filius Ioſeph; & vt eos, qui deſcripti erant, in ſeruitutem Principis Cæſaris liberaret à ſeruitute diaboli, qui Princeps eſt mundi.* Sic ille. Atque ita habes, non tantùm matrem, ſed etiam filium fuiſſe deſcriptos. Prætereà Dionyſ. Halicarnaſ. in hiſtoria ſua indicat in primo cenſu Seruij Tullij, qui eius fuit primus auctor, non tantùm viros, ſed etiam mulieres, & infantes à Romanis cenſeri conſueuiſſe. *Iuſſit*, inquit, *Romanos omnes deſcribere, & æſtimare rem ſuam ad argentum: iuratos ipſos legitimum iuramentum ſeruare, & ex omni optimo æſtimaſſe, ex quibus eſſent parentibus ſcribentes, & annos ipſi ætatis, & vxores filioſq; nominantes, & quo vrbis habitarent loco, aut quo in pago regionis. Si quis non æſtimaſſet, pœnam ei conſtituit priuationem bonorum, atq; ipſum verberibus cæſum vendi: durauitq; diu apud Romanos hæc lex.*

In eos, qui nō cenſebantur, quę pœna eſſet decreta.

Idem Diony-

Sic Dionyſius, qui etiam in ſeptimo cenſu, qui actus eſt Coſſ. Spurio Caſſio & Poſthumo Cominio idem repetit, his verbis: *Ciuium autem qui puberes eſſent, ſupra centum decem millia erant, vt proximo cenſu compertum fuerat; mulierum autem & puerorum, ſeruorumq;, & mercatorum, & ſordidas artes exercentium triplo plus quā turba ciuilis.* Hactenus ille. Quare more Romano mulieres proculdubio cenſebantur: ſicut etiam rex Philippus in enumerationib. ſuis hodie nō tantū viros, ſed etiam pueros, & mulieres cōplectitur.

Cur B. Virgo etiam cenſeri voluerit.

Etſi autem potuiſſet Maria abſens ac legitimè impedita, quia prægnans, excuſari à profectione; tamen qui moris erat, vt præſentes cenſerētur, propterea & ipſa adfuit. Nam Liuius, Cēſoribus Claudio Nerone, & M. Lucio Salinatore, Coſſ. autem P. Sempronio, & M. Curnelio ſeriùs luſtrum conditum ſcribit, propter pleroſque ciues Romanos abſentes, qui erant in caſtris.

Liuius Decad. 3. lib. 9.

Luſtrum vnde dicatur: Quoties ageretur cenſus, & vbi.

Moris ergò erat, vt quolibet luſtro, id eſt, quinq; annorum ſpatio dicto à luendo, id eſt, ſoluendo cenſus ageretur: & opus erat pręſentia eorum, qui cenſendi erant, niſi ipſi Cenſores aliud permitterēt; quare propter abſentes, qui erant in caſtris, ſeriùs illo luſtro cenſus eſt peractus. Si ergò mulieres ad cēſum pertinebant, & non poterant niſi præſentes cenſeri, mirum eſſe nō debet, ſi Mariam prægnantem in ciuitatem oportuerit Bethleem proficiſci, vt ibi ſimul cum viro ſuo cenſerētur. In Iudæa enim peculiariter ille ordo videtur obſeruatus, quem innuit Euangeliſta, vt quiſq; in ſua ciuitate, in qua natus erat, profiteretur propter legem; in alijs verò prouincijs vbicunque quis eſſet, deſcribebatur. Ioſeph autem etſi in Bethleem natus eſſet, diuerterat tamen in Nazareth Galilææ habitādi gratia, propter bella continua, quibus Iudæa premebatur: poſt reditum etiam ex Ægypto timuit in Iudęā proficiſci, propter Archelaum filium Herodis, & puerum Ieſum ab eius manibus ſeruandum: docens nos etiam à dulci patria, & ab amicis, & cariſſimis cōſanguineis propter Ieſum fide amplectendum, ac retinendum exulare.

Quæ Ioſepho Virginis ſpōſo tot peregrina

...um conſanguineis... *Matth. 2.*

Quibus de cauſis decuit B. Virginem in Bethleem proficiſci cum Ioſeph.

Cōueniebat ergò, vt Maria in Bethleem veniret, atque ibi pareret Ieſum: tum, vt obediret edicto Cæſaris, tum vt vaticinium prophetiæ de Chriſto in Bethleem naſcituro, cuius ipſa conſcia erat, impleret, tum vt Spiritui ſancto impellenti eam, ad illam obedientiam Imperatori profano præſtandam minimè reſiſteret; tum deniq; ne relicta in Nazareth virgine, vel myſterium partus ante tēpus alijs detegeretur, vel proles, vt ſpuria haberi poſſet; cùm tamen ad tempus pro filio Ioſephi habenda eſſet, vel ne deniq; viri ſui auxilio & miniſterio in partu deſtitueretur.

Mich. 5. Ioan. 7.

An, qui profitebantur, & nomen dabāt, aliquod in cenſu peragendo tributum penderent.

Cęterùm an, qui profiterentur, & nomē darent, aliquod in cenſu peragendo tributum penderēt, dubium quintum fuit. Nam Ioannes Gagnæus recēs autor id inficiatur in hac cenſitione, & ante eum Oroſius, cò quòd eius rei nulla ſit in Euangelio mentio, & reprehendit Ioan. Eraſmum, & alios qui verbum ἀπογράφεσθαι cenſendi verbo interpretati ſunt, cum potiùs, inquit, ſignificet recenſere; in recenſione autem nihil aliud ſpectatur, quàm vt certus hominum numerus Imperatori innoteſceret, ſicut fecit Dauid. Addunt prætèrea alij, Iudæos in ſocios Romanorum fuiſſe olim ſponte ſua aſcriptos, vt legimus in libro Machabæo, in quos nullum ius proinde exigendi cenſus erat, maximè cùm legimus apud Ioſephum, Iulium Cęſarem Hyrcano, à quo in Africam pergens auxilia acceperat, ſtipendia remiſiſſe; & ſub Herode, qui ſucceſſit Hyrcano, & ſub quo natus eſt Dominus, non eſt veriſimile ſtipendiariam fuiſſe Iudęam Romanis. Vnde Ioſeph. iterum ſcribit: etiam poſt Actiacum bellum cùm duo Rom. imperium tegerent Cæſar, & Agrip. tertium ſibi amicitijs Herodē vinxerunt: prorſus vt immunitas à C. Cæſare data Iudææ ſub Hyrcano in omne Herodis regis tempus integra ſteterit ſub pari iure ſocietatis, & æquiſſimo fœdere, vt apertè apud eundem Ioſephum concedit Auguſtinus.

Ioan. Gagn. in Lucam. Oroſ.

2. Reg. vlt.

1. Mach. 8. & 11.

Ioſeph lib. 14 cap. 19.

Idem lib. 15. cap. 13.

II. Opinio probabilior.

His tamen nō obſtantibus, ſtatuendum eſt, hāc enumerationem ſine tributi alicuius penſione perfectam nō fuiſſe: quod his rationibus euincitur. Nam ſi legem conſulimus in Exodo perſcriptam, enumeratio vel recenſitio fieri non debebat ſine certa

Exod. 30.

penſione, dicitur enim ibi: *Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabũt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino: & nõ erit plaga in eis, cùm fuerint recẽſiti. Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars ſicli offeretur Domino.* Ex quibus habes non licere ſummam populi colligere ſine penſione dimidij ſicli ab vno quoque qui cenſebatur (qui ſiclus cóſtabat duabus drachmis) ita vt diues ad illud non adderet, pauper non minueret: & illa pecunia in vſum Domini, ſiue templi cedebat. Et minatur Dominus plagam populo, ſi ſine penſione deſcriberetur. Quamobrem tradunt Iudæi præter noſtrum Bedam, ob huius præcepti violationem punitum fuiſſe Dauidem in enumeratione populi, vt 2. lib. Reg. perſcribitur: quia non colligebat medium ſiclum ab enumeratis, nec contulit in Sanctuarium: vt docet Ioſeph. lib. 7. Antiquit. Deinde accedit lex à Seruio Tullio apud Romanos in cenſu peragẽdo obſeruari ſolita: de qua Halicarnaſſeus ſic habet: *Iuſsit omnes eiuſdem pagi inſtitutum quendam nummum per capita conferre, alium quendam viros, alium fœminas, aliumq́ impuberes: ex quibus connumeratis à præſidentibus ſacrorum manifeſtè fiebat numerus, & per genus, & per ætates.* Sic ille. Ex quibus colligimus, non tantùm viros in numerum venire ſolitos, & nummũ pendiſſe, ſed & mulieres & pueros, vt ex numero & diuerſitate perſoluti cenſus colligerẽt numerum, & qualitatem deſcriptorum omniũ. Dabant ergò aliquid tributi nomine, qui profitebãtur apud Iudæos, & Romanos, in ſignum dominij, & poteſtatis eius, cui illud pendebant: ſed in lege pendebant Domino Deo, qui ſolus erat populi illius verus Rex, ac Dominus, & in quo ſolo, nõ in Principe vel populi multitudine fidẽdum. Apud Romanos autem penſio cedebat in vſum Cæſaris. Et cõfirmatur autoritate Dionis Caſſij, qui ſic habet: *Cùm Auguſtus alendis exercitibus Romanis, quibus imperium continebatur, viceſimam iuſtituiſſet, & id tributum omnes ægerrimè ferrent, adeò vt quiduis potius paſſuri viderentur, conſtituiſſe tributum ex agris, & ædibus colligere: ac confeſtim non oſtenſo quantum, aut quo pendendum cuilibet modo foret, alios aliò miſit, qui priuatorum hominum, ipſarumq́ ciuitatum bona deſcriberent: vt cùm ſinguli maiorem iacturam vererentur, mallent viceſimam pendere. Idq́ eius conſilium res ipſa probauit.* Hæc Dio.

Accedit apertiſsimè illi ſententiæ Suidas ſuperius allegatus, docens particulã quandam publico adminiſtratori pẽdi ſolitam in illa enumeratione. Nam & inde Iudas Gaulonites cum Sadduco Phariſæo ſeditiosè contendebant, non eſſe populum Dei cenſendum, & alium à Deo ſuo dominum agnoſcendum. Certum autem eſt, contentionem illam excitatam in diebus profeſſionis, ſiue deſcriptionis, vt traditur à Luca in Actis: nec aliam nouit Lucas profeſſionem, quàm illam, de qua idẽ Lucas in præſentia dixit: Ergò in illa aliquid pendebãt deſcripti. Vnde nata etiam eſt illa ſeditioſa quæſtio, *Si licet cenſum dare Cæſari, an non?* Et reſpondit Dominus: *Oſtendite mihi numiſma cenſus.* Quare rectè ait Beda in præſens Lucæ Euangelium: *Quomodo tunc imperante Auguſto, & Cyrino præſidente ibant omnes, vt cenſum profiterentur ſinguli, in ſuam ciuitatem; ita & nunc imperante per Eccleſiæ præſides, id eſt, Doctores, imò ſuadente, & præmia pollicente Chriſto, eamus omnes, nullus excipiatur à cenſu iuſtitiæ. Veniamus ad eum, qui laboramus, & onerati ſumus; & ipſe reficiet nos. Tollamus iugum eius ſuper nos, & diſcamus ab eo, quia mitis eſt, & humilis corde, & inueniemus requiem animabus noſtris.* Et infra: *Deum denarium ſeruiendum* [?] *de inferendum, quia iubente Domino, quæ Cæſaris Cæſari, & quæ Dei ſunt, Deo eſſe reddenda, nobis quoque ſolerter intimatur in ſimilitudinem denarij regalis Deo Regi noſtro decalogum legis offerendum, hoc eſt, amorem Dei & proximi, quorum vnus tribus præceptis, ſeptem alius complectitur, integro eſſe corde ſeruiendum. In quo videlicet Scriptura ſacra denario, decem mandatis cœleſtibus, quaſi totidem aureis nummis inſignito, vultum, nomenq́ Regis æterni, hoc eſt, agnitionem diuinæ voluntatis quiſquis intueri nouit, inueniet.* Hæc ille, piè admodum & eleganter.

Quid autem penderent in cenſu, nõ eſt ignotum, vel obſcurum in Euangelio. Dixit enim Dominus apud Matthæum: *Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium,* quanquam, vt alibi probatum reliqui, reuera nõ eſſet ſimplex, ſed duplex denarius, vt colligimus primo ex lege, vbi dimidiũ ſicli (quod duabus drachmis conſtabat) pendi iubetur. Deinde ex alio loco Matthæi, vbi pro ſe, & pro Petro Dominus iuſſit ſolui ſtaterem argẽteum, qui quatuor drachmas valebat. Et publicani accedẽtes ad Petrum, dixerunt ei: *Magiſter veſter non ſoluit didrachma,* id eſt, duas drachmas, tantùm enim ſingulũ caput numerabat. Tertiò idem colligitur ex Ioſepho, qui in libr. de bello Iudaico de Veſpaſiano agens, ait: *Stipendium verò, vbicunque degerent, Iudæis indixit: binasq́ drachmas ſingulis annis deferre in Capitolium iuſsit, ita vt antehac Hieroſolymorum templo pendebant:* vbi Ioſephus [illegible] tantum quotannis illos pendere ſolitos,

Beda citatus in gloſſa ordin.
Exod. 30.
2. Reg. 24.
Argum.
[illegible] lib. 7. [illegible] 13.
[illegible] 1110.
[Hali]carnaſſ. [illegible] 4.
Caſsius [lib].56
Quem cenſum exigeret Auguſtus, teſte Dione.
Suidas prædicto loco.
Act. 5.
Matth. 22.
Beda lib. 1. in Luc. c. 2. to. 5.
Regi Chriſto & Imperatori qualẽ cenſum debeamus.
Matt. 11.
Vel Deo ſeruiendum.
Exod. 28.
Quid pendi in cenſu conſueuerat.
Matth. 16.
Ibidem.
Ioſeph. lib. 7 de bello Iud. c. 26.
Iudæi quotiẽ Romanis penderent tributum.
Exod. 30.

quantum olim templo pendebant: cùm ſcilicet fieret recenſitio, ſiue enumeratio, ſiue à Iudæis, ſiue à Romanis. Nec mirum eſt, fuiſſe denarios duplices, & non tantùm ſimplices: quia id etiam in moneta noſtra argentea contingit, quod dicimus: vt quod dicitur in Matthæo numiſma cenſus fuiſſe denarium, intelligamus non fuiſſe ſimplicem, ſed talem qui efficeret binas drachmas. Quare reprehendendi non ſunt, qui verbum ἀπογράφεσθαι, verbo cenſendi verterunt. Nam & Ambroſius interpretatur exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt cenſum profiteretur vniuerſus orbis. Adde quòd Euſebius in Chronico, & Beda, & paſſim alij Doctores illam deſcriptionem, cenſum, & Cyrinum Cenſorem appellant: vt nulla eſſe debeat controuerſia, quin in illa enumeratione aliquid pēdere ſoliti eſſent cenſiti.

Denarius quantum valeat.

Ambr. lib. 2. in Luc. cap. 2. tom. 5.
Euſeb. Cæſar. tom. 2.
Beda ibid.

Illud iam ſequitur ſexto loco explicandum: Quomodo Herode primo, ſiue magno, pleno iure regnante in Iudæa, Galilæa & Samaria, ſub cuius XXXIII. anno Ieſus ſalutis autor eſt natus, vt Epiphanius teſtatur (vel XXXII. vt Euſebius in Chronico ſuo ponit) potuerit Cæſar tale iugum imponere, & cenſum à quolibet ex ſubditis ei pendēdum exigere? Quod certè perinde abſurdum videtur, ac ſi Rex Galliarum in Hiſpania, aut Rex Hiſpaniarum tributum exigendum in Gallia inſtitueret. Ad de quæ ſuperiùs diximus ex Ioſepho de aſcito Herode in ſocietatem Auguſti & Agrippæ, & quod poſt Actiacam pugnā Auguſtus Herodem, & ſi Antonio miſiſſet auxilium, non modò ſua dignitate non deiecit, ſed etiam amplioribus honoribus & beneuolentia fuit complexus: vt idem Ioſephus eſt autor & Tacitus: *Regnum, inquit, ab Antonio Herodi datum, victor ſanxit.*

Quomodo in Iudæa Herodis magni ditioni ſubiecta, iure potuerit Auguſtus cēſum exigere.

Epiph. in Hæreſ. 22. & alib.
Euſeb. in Chronic.
Ioſeph. lib. 15. cap. 13.

Ioſeph. lib. 15. cap. 16.
Tacit. lib. 21.

Reſpondendum eſt, Herodem nonniſi precariò & ſeruiliter regnaſſe; &, vt ait Appianus in Syriaco, nonniſi φόροις τεταγμένοις, id eſt, tributis ordinatis, vt omninò domita Iudæa & ſubdita innueretur à Gentibus. Nam & ſi Iudæorum, & Romanorum ab initio fœdus eſſet æquiſſimum (nam æquabile ius vtriuſq; partis deſcribitur illo Romanorum decreto, quod habetur libro 1. Machabæorum) poſtmodum tamen Pompeius ſuperatis Hyrcano & Ariſtobulo, ſtipendiariam fecit Iudæam, vt perhibet Ioſephus lib. decimoquarto Antiquitatum. Eadem ſtipendia confirmauit, vel auxit Gabinius Proconſul Ariſtobulo deuicto: vt autores ſunt Appianus in Mithridatico, Plutarchus in Pompeio. Et ſicut non eſt abſurdum, modò Regem Philippum exigere tributum aliquod, quando enumerat omnes prouinciæ ſuę ſubditos, ſiue illi immediatè ſibi ſeruiāt, ſiue per medios alios Principes, Duces, & Comites; ita nec turc abſurdum erat Reges datos ſubeſſe in ſimilibus ipſi Rom. Imperatori. Id enim affirmant Sueton. in Auguſto, & Plinius, & ex Procemio Dionyſij Halicarnaſſei deducitur. Sed inter cæteros, audi quæſo verba Strabonis, qui apertiſſimè hac de re loquitur: *Vniuerſa huius terra, inquit, quæ Romanis paret; quam verò ipſi habent, prouinciam vocant, & Profectos, & Quæſtores in eam mittunt. Sunt etiam nonnullæ ciuitates liberæ conditionis, aliæ ab initio per amicitiam Romanis adiunctæ, aliæ ab ipſis honoris gratia libertate donatæ. Sunt & Principes quidam ſub eis, & Phylarchi, & Sacerdotes, atque hi quidem ſecundùm quaſdam patria leges viuunt. Prouinciæ perſæpè aliter atque aliter diuiſæ fuerunt; at in præſentia diuiſæ ſunt, vt Cæſar Auguſtus conſtituit. Nam cùm patria ei totius Imperij patrocinium permiſerit, & pacis, & belli quamdiu vixerit poteſtatem habeat; totum Imperium bifariam diuiſit: nam partem ſibi aſciuit, partem populo dedit, ac ſibi quidem quæcunque militum præſidio indiget. Ea eſt Regio barbara, & Gentibus nondum ſubactis finitima, ſterilis ſanè & cultu difficilis, vt propter cæterarum rerum inopiam, & copiam munitionum iugum detractent. Populo autem reliquam conceſſit, quæ pacata eſt, & facilè ſine armis retinetur. Vtramque portionem in prouincias complures diuiſit, quarum aliæ Cæſaris, aliæ populi dicuntur. In ſuas præfecturas Cæſar ipſe adminiſtratores mittit, & alio tempore aliter partitur regionem, & vt res poſtulat, ita verſatur. In populi prouincias populus Imperatores, vel Conſules mittit.* Hactenus Strabo. In cuius verbis, quod ait, Romam Auguſto Cæſari totius Imperij poteſtatem quoad viueret, permiſiſſe, nemo mirari debet: conſtat enim ex Dione Caſſio in Auguſto, ad declinandam Regiæ poteſtatis ſiue Monarchiæ inuidiam petijſſe Auguſtum prorogari ſibi ſummā poteſtatem in decenniū, quo trālacto in quinquennium, mox in alterū quinquennium, poſtea in decennium, poſtremò in tertium decennium, ita vt decēniorum ſucceſſione perpetuò imperium adminiſtrauerit. Nam Dio Caſſius lib. 53. & lib. 55 ait: *Auguſtus eo tempore Dominus ſalutari non modò prohibuit, ne quis ipſum hoc nomine compellaret, ſed ſummoperè & id cauit, tertio quoque iam decennio computato in quartum decennium coactus, quintum imperium ſuſcepit.* Quo factum eſt, vt reliqui Imperatores, quanquā non in certum tempus, ſed in omnem vitam deſignarentur, tamen decimo quoque anno feſtos agerēt dies, quaſi tum

Appian. lib. 1.
Herodes ſub Auguſto quomodo regnauerit.

1. Machab. 8. & 9.
Ioſeph. lib. 14. cap. 8.

Appianus.
Plutarch.
Exemplum.

Sueton. c. 47. & 48.
Plin. li. 6. c. 5.
Diony. Halic.
Strabo lib. 17. in fine.
Ciuitatū Imperij Romani varia cōditio.

Auguſt. Rom. Imperium bifariam diuiſit.

Auguſtus, & cæteri Imperatores quando veluti Imperium renouarent.

Imperium renouarent: quod in imperio Conſtantini magni perſpicuè cernere quiſque poterit.

Exemplis illuſtratur dictum Strabonis.

Sed vt hæc, quæ docuit Strabo, aliquot exemplis illuſtrentur: Ruffus in Epitome ſcribit; Omnis Antiochi Magni Syriæ Regis filios ſub tutela Populi Romani fuiſſe ſemper, vnde in eos exercebant omnia ſe rè imperij, & poteſtatis iura. Et Antiocho Epiphani Aegyptum armis vexanti imperarunt per Popylium Lenatem, vt Aegypto quamprimum excederet: vt ſcribunt Iuſtinus, Liuius, ac Velleius. Adhæc cum Rex Agrippa in Tyberiade ageret, eſſetque inter alios, qui aderant regis valdè conſpicuus: Marcus Syriæ præſes credens non expedire Romanis Reges huiuſmodi habere, conſenſum ſingulis mandauit, vt quamprimum ſua ſe ad regna reciperent, vt Ioſephus ſcribit. Idem rurſus prodit, Archelaum Iudææ Regem apud Auguſtum fuiſſe delatum, damnatumque, atq; regno deiectum. Rurſus Herodes à Gadarenſibus defertur apud Auguſtum, cùm Syriam inuiſeret, eodem autore. Quinimò ipſe idem Herodes, ſub quo cenſus hic eſt habitus; poteſtatem animaduertendi in filios ab Auguſto accepit, & ne liberam quidem omnino, ſed communicatam etiam quorundam Regum, ac Præſidum conſilio; vt explicat Ioſephus. Ex quo planum fit Iudææ regnũ ſic fuiſſe Herodis, vt magis eſſet Auguſti, penes quem Regum omnium ſumma erat poteſtas, vt ab eo regnis omnibus indictũ eſſe cenſum mirari nullus debeat.

Ruffus, autor.
Iuſtinus lib. 34.
Liuius lib. 5. ... 1.
Velleius li. 2.
Ioſeph. lib. 19. ... 7.
Ioſeph. lib. 15. ... c. 18.
Idem lib. 16. ... 13.

Septima fuit quæſtio; Cur in hac enumeratione, & cenſu facto punitus fuerit Dauid ſanctus, & Auguſtus impius non ſic pœnas dediſſe legatur? Reſpondeo, huius rei iuſtas cauſſas non deeſſe. Et in primis conſtat Dauidem inanis gloriæ vitio commotum fuiſſe ad populum enumerãdum. & nonnullam fortaſſis humanam confidẽtiam in multitudine virorum collocaſſe, contra verbum Prophetæ, dicentis: *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius.* Adde quod Ioab illum à ſententia ſua abducere conatus eſt: verum ſua cohortatione effecit nihil. Item, tradunt Hebræi cum Ioſepho in Antiquitatibus neglectum fuiſſe diuinum præceptum in Exodo traditum, à Dauide: nam cùm à ſingulis enumeratis capitibus exigendum eſſet dimidium ſicli in vſum ſanctuarij: illud exigere neglexit, vnde & plaga ibidem interminata punitus eſt, nempe peſte, qua ſeptuaginta millia virorũ vna die deſiderata ſunt. Præterea, cùm eſſet Dauid amicus & familiaris Dei; ſtatim caſtigatus eſt, iuxta illud: *Ego quos amo, arguo, & caſtigo.* Et vt habetur in ſecundo libro Machabæorum: *Multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium.* Cæſar verò minimè pœnas dedit, quod fortaſſis non peccauerit in hoc facto; & quia Deo inſpirante hanc cenſitionem inſtituerit, vt in ea inſeruiret diuinæ voluntati; denique quia Dominus iuxta talentum, & lumen cuique communicatum, ab eo rationem ſolet exigere hinc ſæpe legimus Reges fideles populos gubernantes, vel leuiter peccantes fuiſſe diuinitus caſtigatos, cùm alij potentatus, & monarchæ, qui infideles regebant, etiam grauiter delinquentes, rarò, vel leuiter puniti extiterint.

... Reg. vlt. ... Dauid ... ctus popu... in cenſendo ... Deo tam gra... uiter punitus fuerit.
Ierem. 17.
Ioſeph. lib. 7. ... 10.
Exod. 30.
... poc. 3.
2. Mach. 6.
Auguſtus populum cenſens cur nullus pœnas dederit.
Matt. 25.

Conſequitur octauo loco, vt illud etiam inueſtigemus, cur videlicet diuina ſapientia, hoc tempus deſcriptionis, ſiue enumerationis elegerit, in quo Filius Dei in lucẽ ederetur? Nam ſi *Sapientia*, teſte Salomone, *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*, minimè verendum eſt, quin magnæ huius rei extent rationes.

Cur ſub Auguſti Cæſaris vniuerſalis orbis deſcriptione Filium ſuum Deus naſci voluerit.
Sap. 8.
I. Ratio.

Id enim in primis videtur à Deo proſpectum fuiſſe, vt B. Virgo, quæ ipſum conceperat Saluatorem, rationem, & iuſtam cauſſam veniendi in Bethleem haberet, atque ibi pareret. Hinc Theophylactus ſcribit: *Propterea fit deſcriptio, vt cum omnes in ſuas patrias irent, aſcenderet & virgo in Bethleem, quæ eius patria erat, naſcereturq; ſic Dominus in Bethleem, ac impleretur prophetia, quæ dicebat, ceſſaturo multorum deorum cultu, vnum etiam Regem, nempe Cæſarem imperaturum.* Sic ille.

Theophyl.

II. Ratio.

Deinde voluit Deus per hanc ab Ethnico Imperatore Auguſto Cæſare cenſitionem præceptam naſci Filium ſuum; vt oſtenderet impletam Iacob prophetiam: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius; donec veniat, qui mittendus eſt.* Tunc enim manifeſtè, ablato ſceptro de Iuda, & Iudæa plenè ſubiecta Auguſto Cæſari, apparuit per natiuitatem Dei Filius, & Meſſias.

Gen. 49.

III. Ratio.

Tertiò, decreuit quoque nomen recens nati infantis adſcribi Scripturis populorũ, iuxta propheticum Dauidis vaticiniũ: *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam Altiſſimus?* Eſtque ſenſus; Nunquid aliquis hominum hoc ſufficiet ipſi Sion enarrare (eſt enim vox Sion landi caſus, vt iodicat litera Hebræa, & Hieronymus admonet) videlicet quod homo ſit natus in Sion; & quod idem ipſe in ea natus eam fundauerit, ſeu à fun-

Pſalm. 86.
Quid ſibi velit Pſalmiſta, cùm dicit Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea, &c.

Hiero. 10. 8.

damnatis extruxerit? Hebraica huius, & ſequentis verſiculi lectio apud Hieronymum ita habet: *Ad Sion autem dicetur, vir & vir natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam Excelſus, Dominus numerauit ſcribens populos: Ipſe natus eſt in ea.* Prioris quidem verſus intelligentia hęc videtur eſſe: Ad Sion multorum filiorum fœcundiſſimam parentem dicetur quaſi congratulando: Ecce hic, & hic, & ille (demonſtrando vniuerſos regeneratos in Eccleſia) nati ſunt in ea per regenerationem ex aqua, & Spiritu ſancto. Vel iuxta id oma Hebraicum, quilibet ſpirituali natiuitate regenitus, in ea, ſcilicet Sion, id eſt, Eccleſia renaſci debet: & ipſe Dominus ipſam Sion, ſiue Eccleſiam, à fundamentis ædificauit. Secundus verſus ſic habet: *Dominus numerauit ſcribens populos, ipſe natus eſt in ea*, vel, *ibi*. Et poteſt intelligi de Scriptura Sacra, quę eſt liber vitæ, & de enumeratione, qua ſuas oues vitæ pallor enumerat. Cognouit enim Dominus, qui ſunt eius: & bonus paſtor cognoſcit oues ſuas, & eas vocat nominatim. Atque de hac Scriptura ait Dominus: *Gaudete quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.*

Ioan. 3.

Alter ſenſus Hebræorum, ſcilicet.

Quid item illud, quod ſequitur: Dominus narrauit in ſcripturis populorum, &c.

2. Tim. 2.
Ioan. 10.
Luc. 10.

Explicatur etiam: & principum horum, qui fuerunt in ea.

Prou. 21.

Quod dicitur: *Et principum horum, qui fuerunt in ea*, in Hebræo non habetur, ſed tantum: *Hic natus eſt ibi*: id eſt, autor tanti boni, & ſalutis, per quem fiet hæc electorum enumeratio, atque deſcriptio in libro vitæ, natus eſt in ea per incarnationem: & ipſe ex B. Virgine ſanctiſſimus, & ſanctificator naſcetur in Bethleem. Vel, quod magis ad literam videtur, Dominus in deſcriptione populorum per Auguſtum Cæſarem facta (quam de more prophetico Deo tribuit: Quia cor Regum in manu Domini, & quocunque voluerit, inclinabit illud) ortu rus eſt, & in lucem edendus in Bethleem.

IV Ratio, natus ſcilicet Chriſtus ſub Cæſare Auguſto.

Et ita mirificè conſonat hoc Dauidis oraculum deſcriptioni vniuerſi orbis ab Auguſto factæ. Ampliùs Euangeliſta meritò hoc deſcriptionis tempore natum Meſſiã enarrat: ſiquidem Prophetę pro ſigno aduentus, & natiuitatis eius tempus magnæ pacis futurum eſſe prædixerant. Iſaias enim vaticinatur: *Et iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium*: Siue vt Michæas idem fundit vaticinium, ait: *Et non diſcent vltra belligerare*: ac rurſus Iſaias: *Multiplicabitur eius imperium & pacis non erit finis.* Et Dauid: *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis; donec auferatur Luna. Et dominabitur à mari vſque ad mare; & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum.* Auguſtus enim per multos annos pacem habuit, cum vniuerſus orbis eius imperio eſſet ſubiectus: Ferturque à magnis hiſtoricis ter ianuas tẽpli Iani clauſiſſe, in eo quaſi pacem includens, ne recederet, ex Numę Pompilij inſtituto. Et, vt teſtatur Paulus Oroſius ex Suetonio, ter illud clauſit, nempe anno 15. 16. & 41. ſui imperij, in quo vltimo termino quaſi annis duodecim clauſum fuit: ita iam fores rubigo corripuerit. Nunc autem (proh dolor) pacem non claudimus, nec retinemus, ſed per vim illam à nobis excludimus. Ad hæc apertè natus eſt illo tempore, vt qui Rex omnium futurus erat, vnus non modò è pluribus, verum etiam ex omnibus haberi volebat, vt omnium infimus: vt ſciremus veniſſe tempus, quo cuncta inuerterentur, & vt ipſe, qui in inferiores partes terræ deſcenderat, mundaret, & repurgaret omnia; & vt humilitatis eſſet exemplũ, quoniam non eſt difficile Deo ſuſcitare de terra inopem, & de ſtercore erigere pauperem; vt collocet eum cum principibus, cũ principibus populi ſui. Ideò pulchrè ſub Auguſto Cæſare natus eſt Dominus: nec ſine cauſſa nomen eius exprimitur. Auguſtus enim idem quod ſacer, vel ſanctus ſignificat: ab auium, quæ auſpicijs ſumendis adhibebãtur, augurio: Vnde in Faſtis Naſo dixit:

Iſa. 2.
Mich. 4.
Iſa 9.
Pſal. 71.

Quid quod Auguſtus ter templi Iani ianuas clauſit.

Oroſius lib. 6. cap. 1.

V. Ratio.

Epheſ. 4.
Pſalm. 112.
1. Reg. 2.

Nomen Auguſti quid ſignificet, & vnde deducatur.

Ouid. lib. 1. Faſto.

Sancta patres auguſta vocant, auguſta vocantur
Templa, Sacerdotum ritè dicata manu.
Huius & augurium dependet origine verbi,
Et quæcunque ſua Iuppiter auget ope.
Augeat imperium noſtri ducis, augeat annos.

Vbi vides nomen Auguſti vel ab augurio, vel ab augendo deduci. Talis fuit Chriſtus Saluator, qui ſanctus, & ſanctitas ipſa eſt, & ad ſanctificandum mundum venit, & qui numerum electorum Deo auxit, & naturam humanam ſuæ gratiæ, & ſapientiæ incremento locupletauit. Cæſar dictus eſt, à cædendo, quo nomine finis Idolorum culturæ, & omnium errorum vbique tollendorum, & ſolus Chriſtus Deus verus vbique colendus, ſignificabatur. Quanquam verò fortunatus multis de cauſſis Auguſtus fuerit: nulla tamen illius maior gloria, quàm quod quidam hoc diſticho explicauit:

Chriſto vt quadret nomen Auguſti.

Cæſar vnde dictus, & quid ſignificet.

Principe quo ſummo, deſcendens Chriſtus Olympo,
Virginis ingreſſus viſcera, factus homo eſt.

Vnde Auguſtus omnium primus fuit Imperator: nam Iulius Cęſar, qui eum in filiũ adoptauerat, non Imperatoris, ſed Dictatoris humilius nomen fuit ſortitus. Quare

Aug. Imperator quibus de dit t nomen Auguſti.

Augu-

Act. 17.

Auguſtus magno iure nomen dedit omnibus Imperatoribus ſuccedentibus, quemadmodum etiam nonnullis ciuitatibus, vt Cæſaraguſtæ, & Auguſtæ Vindelicorum, & Auguſtudono, & Sebaſtæ Samariæ, dedit etiam menſi Sextili, vt Auguſtus in poſterum vocaretur, largitus eſt etiam cohorti primariæ, quæ apud Lucam Auguſta appellatur, rebusque omnibus fœlicibus & fortunatis eiuſmodi nomen indere ſolemus, & auguſta vocamus.

VI. Ratio

Amplius naſcitur libertatis noſtræ aſſertor ſub Ethnico Principe enumerante populos ſibi ſubditos ſuum vt doceat nos Principum decretis parere: quia *Omnis poteſtas à Deo eſt.* Nam parum eſſe iudicauit non ſolùm per totam vitam vſque ad mortem; mortem autem crucis obſequentem ſe præbere; verum etiam ab vtero matris, antequam proderetur in lucem: ſicut etiam poſtquam mortuus eſt, corpus ſuum nonniſi ex obedientia Pilati de cruce deponi voluit: tum denique, vt ſignaret, natum eſſe illum, qui nos deſcriberet in libro vitæ, modo illi nomen noſtrum daremus, eiuſque imperium in ciuitate, hoc eſt, in Eccleſia profiteremur, atque cenſum denarij, id eſt, obſeruantiam decalogi illi offerremus.

Rom. 13.
Philip. 2.
Matt. 27.
Quos deſcribat Chriſtus in libro vitæ.

Hinc aptè philoſophatur gloſſa ordinaria, dicēs: *Naſcituro Domino deſcribitur mundus: quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos aſcriberet in æternitate: in quo nomen Auguſti verè impletur, qui ſuos augere ſufficiens, cenſoribus ſua profeſſionis non pecunia, ſed fidei oblatione ſignare præcepit: Quia dum profeſſio ſecularis obtenditur, ſpiritualis impletur. Abolito autem cenſu Synagoga vetuſto, nouus cenſus Eccleſiæ paratur, qui tormenta non exigit, ſed aufert: quia non vno numiſmate, ſed vna ſignatur fide.* Hæc ille.

Gloſ. ordinar.

Eleganter etenim vniuerſo orbe Cæſari Auguſto ſubiecto ſignificatur, mundum in vitiorum culmen deuenientem, dæmoni fuiſſe ſubiectum, cuius durum, ac ferreum erat imperium, quia illum ſuperauerat in primis parentibus, poſteaque (heu) nimis auxerat propter tenebras falſi cultus idolorum; atque peccatorum augmentum. Et rectè in Cæſare repręſentatur. Nam dæmon cæſo ob inuidiam, & iram ventre matris ſuę, id eſt, Angelorum ſocietate, cuius in gremio alebatur, exiuit: cæſarieque ſua ponderoſa, quēadmodum & Abſalon, id eſt, cogitationibus capitis ex proprio ſui amore procedētibus, ſuperbię, odij, & inuidiæ, ſuſpenſus eſt in ligno Crucis quaſi in quercu: & vt Abſalon, confoſſus fuit tribus lanceis, nempè humilitatis, amoris, & patientiæ Chriſti, contra eius ſuperbiam, odium, & iram.

Quid quod ... orbis ... Cæſari Auguſto.
Gen. 3.
In Cæſare quam aptè deſignetur dæmon.
4. Reg. 54.
Infra 18.
Luc. 11.

Quando autem ille maximè regnabat, & in pace omnia, quæ habebat, poſſidebat, tunc conueniens fuit, vt fortior illo veniret, qui eum debellaret, atq; expugnaret, & diriperet eius ſpolia, in quibus gloriabatur: *Nam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Cenſum autem, totus orbis dæmoni pendebat, noua ſcilicet peccata: verùm Chriſtus ceſſare fecit tributum edictū, & exactoris vires confregit, iuxta illud Iſaię, qui deſcribens Chriſti natiuitatem, ait: Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madian: quibus metaphoris explicat Propheta tyrannidem diaboli crudeliſſimam, qui prius exultabat in mundo, & graui iugo ſeruitutis omnium colla premebat: quaſi virga ſtimulabat vniuerſos ad peccandum: & quaſi exactor peccata ſibi quaſi tributum pendere compellebat. At victus eſt ſicut in die Madian, nimirum abſque vllo exercitu, & in abſcondita manu.

Rom. 5.
Quem olim dæmoni mundus cenſum perſolueret.
Iſa. 9.
Iudic 7.
Quando fuerit ille ſpoliatus.

De hoc etiam tribu peccati liberandos fore nos prædixit Dauid per Chriſtum, dū ait: *Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum.* Rectè ergo in Cyrino Cēſore, ſi Græca vox ſit, & ſignificat dominantem, deſcribitur dęmon, qui etiā in Iudæos ius, & imperium habebat, licet hoc ipſum ignorarent miſeri, qui dicebant: *Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam;* cum tamē tunc temporis ſeruirent Cæſari, & olim Pharaoni ſeruierint, & quod deterius eſt, tunc etiā ſeruiebant diabolo, atq; peccato: *Quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: Et: Si vos filius liberauerit; verè liberi eritis.*

Pſalm. 71.
Cyrinus quoque Cenſor aptè dæmonem repræſentat.
Ioan. 8.
Exod. 5.
Ioan. 8.
Ibidem.

Exijt ergo edictum, id eſt, decretū poſt hebdomadas à Daniele prędictas, incipiētes ab exitu ſermonis, vt iterum ædificetur Hieruſalem, ſiue ab Artaxerxis altero decreto, & edicto, de eadem rędificanda. Natus eſt autem Chriſtus anno 42. eius imperij, vt omnes tradunt, quanquam Tertullianus aſſerat, 41. quia ſupputat à ſecundo eius conſulatu; alij verò exordium ſumunt à primo eius conſulatu poſt mortem Iulij Cęſaris. Regnauit enim annis 57. in hunc videlicet modum: duos annos ante Triumuiratū, duodecim in triumuiratu cum M. Antonio, & M. Lepido: verùm ſuperato M. Antonio, ſolus 28. annos regnauerat, quo tempore Chriſtus natus eſt. Erat ergo 42. Auguſti propè completus; Olympiade verò 194. anno eiuſdem quarto; ab vrbe verò condita 752. C. Lentulo, & M. Meſſala Coſſ. vt ait Caſſiodorus: vel vt alij tradunt Coſſ. Lentulo, & L. Piſone; ab orbe verò condito Hebræam iuxta veritatem Hieronymique ſententiam 3959. quanquam alij ex eadē Hebræa veritate paullo

Dan. 9. & 12
2. Eſd. 2.
Quo anno Auguſti imperij natus ſit Chriſtus.
Tertul. in aduerſ. Iudæos tom. 1.
Quamdiu regnauerit Auguſtus variæ ſententiæ.
Caſſiodor.
Hieron. in cap. Daniel 9. tom. 5. prope finem.

Philo in Breuiario temporum.
Epiphanius Hæreſ. 78. in Antidicomarianitas.

plures addant, nimirum 3962. alij 3979. intra annum tamen quater milleſimum; regno verò Herodis 32. hoc eſt, vt teſtes ſunt Philo, & Euſebius in Chronico, legitimo anno primo; cum 31. annis per vim illud occupaſſet, etiamſi Epiphanius dicat anno 33. Herodis natum. Regnauit autem in vniuerſum annis 37. atque eius quidem tempore jam Syria, Iudæaque præſidem, & rectorem habebat.

De hoc cenſu Cæſaris tali ac tanto, nulla externa cur meminerit hiſtoria.

Supereſt quæſtio nona euacuanda; quid eſt in cauſſa, vt inter tot egregios hiſtoricos, qui tempore Auguſti, vel paullò pòſt floruerunt, & vitam eius, atque ſingulares actiones monimentis cõſignarunt ſuis, nullus tamen (quod ſciam) extiterit, qui huius vniuerſalis deſcriptionis, vel mentionem vllam fecerit: neque probabile videtur, illos iugum tam graue, & nouum atque inſolitum, & in vniuerſas quæ Romano imperio ſubiacebant, prouincias ab Auguſto impoſitum ſilentio ſuppreſſiſſe, ſi minima quæque eius facta, & plerunque inania, & ridicula deſcribebant. Nam quod Tertullianus in Marcionem ſcribit, hunc cenſum Iudææ, fideliſſimum teſtẽ natiuitatis Chriſti, ſua etiam ætate in archiuis Romanorum aſſeruatum fuiſſe: vbi cenſum Tertullianus vocat librum continentem eiuſmodi cenſitionem; eſt enim cenſus propriè æſtimatio rerum & bonorum, vt iuſta penderent tributa: & ſignificat nummum illum, quem viritim quiſque pendebat, dum cenſeretur: vnde illud: *Licet cenſum dare Cæſari, an non?* poſtremò ſignificat tabulas, ſiue librum, quo eiuſmodi bonorum æſtimatio conſeruabatur, & ita hic autor accipit hoc loco cenſum. Euſebius quoq; in Chronico ſuo: *Anno* (inquit) *42 Auguſti, edicente Cæſare ex Senatuſconſulto: Quirinum in Iudæam miſſus cenſus omnium poſſeſſionesq; deſcribit*: nihil hæc ad rem, quoniam illi ex noſtris ſunt autores, & ex Euangelio acceperunt, quanquam hæc Romanis minimè ignota extitiſſe teſtentur. Neq; rurſus produci poteſt Ioſephus, vel Dio Caſſius: quoniam prior lib. 18. Antiquit. ſcribit: *Quin & ipſe Quirinus in Iudæam venit, iam attributam prouinciæ Syriæ, vt percenſeret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in poteſtatem ſuam redigeret.* Sic ille. Cuius narratio, & ſi propter Quirinum Cenſorem videatur ſimilis iſti, quam enarrat Euangelium, longè tamen eſt ab illa diſſimilis: quia illa Euangelij vniuerſalem præcepit profeſſionem, & anno 42. Auguſti; illa verò Ioſephi non ita apertè traditur vniuerſalis, ſed tantùm Syriæ, & Iudææ, & anno 35. vel 56. Auguſti peracta. Quod ex eo elicitur; quia Quirinus

Tertul. lib. 4. in Marcionẽ, tom. 2.
Cenſus multa ſignificat.
Ioſe. li. 18. c. 1.
Aliam Euangelium, aliam hiſtoria Ioſephi ſub Quirino factam Auguſti deſcriptionem commemorat.

dicitur miſſus ad publicanda bona Archelai, & ad Iudæam iam prouinciæ Syriæ adiectam, quod anno penè vltimo, vel poſtremo imperij Auguſti accidit. & poſt priorem profeſſionem per 14. vel 15. annos; nam Auguſtus imperauit 56. vel 57. annis; & ita illa Euangelij cum Ioſephi deſcriptione non poteſt conuenire. Poſterior verò Dio Caſſius recenſet miſiſſe quoſdam in diuerſas prouincias, vt tributum ex agris & ædibus colligerent: quod tamen & alienum videtur à cenſu, & penultimo anno regni Auguſti docet contigiſſe. Nil ergo commune habent iſti autores in ſua enarratione cum Euangelica vniuerſi orbis deſcriptione. Imò planè illi duo autores videntur de vno & eodem cenſu per Auguſtum per annum ante mortem eius agitato ſcripſiſſe. Nam Archelaus poſt decem annos ab Auguſto eſt regno pulſus, & in exilium relegatus, & à 32. vel 33. Herodis vſq; ad 37. vt teſtis eſt Ioſephus, fluxerunt anni vt minimum quinque, & ita ferè 15. anni ab vna ad alteram enumerationem interfluxerunt. Conueniunt etiam hæc cum Euſebio in Chronico ſuo, qui ait: *55. anno imperij Auguſti, Auguſtus cum Tiberio filio ſuo cenſum Romæ agitans, inuenit hominum nonagies trecentena, & ſeptuaginta millia.* Sic Euſebius.

Dio. Caſſ. lib. 56.
Ioſeph. lib. 17 c. 10.
Euſeb. 10. 2.

Ad hanc difficultatem tollendam duo mihi aptè reſponderi poſſe videntur: Alterum eſt, in genere diuina id arte eſſe procuratum, vt res Euangelicas nuda tantum, ac mera fide excipiamus, & nullo hominũ teſtimonio in illis nitamur: & vt Apoſtolus dixit: *Fides noſtra non ſit in Sapientia hominum, ſed in virtute Dei.* Si enim res ſingulares, & admirabiles, quas Chriſtus geſſit, contemplemur, par erat, vt omnium hiſtoriographorum litteris, & monimentis commendarentur, atq; celebrarentur: quarum tamen illorum [illegible] muſſant, & ieiuræ, & quæ ſi res eiuſmodi conſictæ eſſent, & fabuloſæ, mirum eſt apud illos ſilentium: & ſi quid ferè de illis attingunt, nonniſi vt malefica, noxia, & ſuperſtitioſa appellent. Quare nemo in poſterum mirari debet, ſi de filij Dei ampliſſimis ac magnificentiſſimis geſtis, & dictis nihil attigerunt, quando ne illa quidem præcepta, & edicta, quæ ad ipſum Auguſtum ſpectabant, qualis erat iſta deſcriptio vniuerſi, meminerunt quidem.

I. ſolutio [illegible]
1. Cor. 2.

Alterum verò in ſpecie reſponderi poteſt, generalem hunc orbis cenſum à ſcriptoribus Ethnicis fuiſſe prætermiſſũ, quod ea res, quæ ad tributorum, vel annuorum ſtipendiorum rationes ineundas pertinebat,

II. ſolutio.

bat, non tam digna videretur illuſtribus hiſtorijs, quàm Imperatorum diarijs, vel archiuis, in quibus hunc Auguſti cenſum aſſeratum fuiſſe tradit Tertullianus; & Euſebius in Chronico ſuo ponit duas cenſus celebrationes, alteram anno 42. Auguſti, alteram anno 55. eiuſdem. Hinc Cornelius Tacitus appoſitè: *Ex dignitate*, inquit, *populi Romani compertum eſt res illuſtres annalibus, cætera diurnis actis mandari, in quæ referebantur imperatorum negotia, ratiocinia redituum, gentium legationes; annona importatio, & id genus alia, inter quæ non ineptè referuntur & cenſus, quia ferme totus in tributis, vectigalibus, & exactionibus ſitus erat: quarum verum tam inſolens mentio apud autores, vt nihil magis parcè ab illis pertractatum, nihil proinde nobis cognitu difficilius videatur, quàm Romanorum, veterumq; vectigalium ratio.* Hæc ille. Liuius antiquitatum Romanarum diligens obſeruator, cenſus, & luſtra multa prætermittit: præterea in quibus noui aliquid eueniſſet: neque fortaſsis Ioſephus in Antiquitatibus ſuis meminiſſet cenſus acti 37. anno poſt victoriam Actiacam, aut Dio Caſſius attigiſſet cenſum prouinciarum omnium habitum ferè poſtremo anno mortis Auguſti, niſi in illo eueniſſet regni mutatio quædam, populi à cenſu auerſio, quamquam leuis, & in primis Iudæ Gaulonitis ſeditio (ſi tamen in illa accidit) in hoc autem vigeſimæ detrectatio per omnes prouincias. Quare cenſuum horum exactiones non magno æſtimatas ab hiſtoricis id argumento eſt, quod generalem illum cenſum, quem nouiſſimo ferè imperij ſui anno egit Auguſtus, ſolus Dio attigit ex tam multis autoribus, qui Auguſti res geſtas literis conſignarunt; Et ſi Liuius vrbanos cenſus præterit, quanto magis & ipſe, & alij externos? imò ſi quis nunc hiſtoricus Imperatoris Caroli V. noſtræ memoriæ res geſtas conſcriberet: præteriturus cenſum videretur, quem ſæpè ante aliquot annos in regno vtriuſque Siciliæ habuit: imò qui vitas Imperatorum conſcripſerunt, luculenti eſſe ſolent in rebus vrbanis, in externis breuiſſimi. hinc tam longam Auguſti adminiſtrationem per 56. annos Tranquillus tribus tantum capitibus, nempe 46. 47. & 48. quæ breuiſſima ſunt, complectitur; reliqua verò, quæ & plurima, & longiſſima ſunt, in rebus vrbanis, & quæ ipſius Auguſti propria erant, conſumit. Et hactenus ſit de ea re nobis dictum.

…rtul. ibid.
…itum lib. 3.
Ioſeph. lib. 18. antiq. c. 1. &
…tou. in …ugu.

Tertio loco diſputare propoſuimus de verbis illis, *Hæc deſcriptio prima facta eſt Præſide Syriæ Cyrino.* In quæ verba ſic ſcribit Ambroſius: *Vt quaſi conſulem quendam ſigni gratia huic libro Euangeliſta adſcripſiſſe videatur. Nam ſi conſules adſcribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus adſcribi? Habes ergo omnia quæ in contractibus eſſe conſueuerunt. Vocabulum ſummam illic poteſtatem gerentis, diem, locum, cauſſam, teſtes quoque adhibere ſolent. Hos quoque natiuitati ſuæ & generationi ſecundum carnem Chriſtus adhibuit, qui ſignarent Euangelium, dicens: Vos eritis mihi teſtes in Hieruſalem.* Hactenus ille. Quis ergo fuit iſte Quirinus, vel Cyrinus, quid item prima deſcriptio, & quis fuit numerus cenſitorum? Ad primum dices: Ille idem, de quo multa loquitur Cornelius Tacitus lib. 3. & de quo ſic præfatur Ioſephus lib. 18. Antiquitatum: *Interea Quirinus ſenator Romanus per omnes honorum gradus ad conſulatum vſque prouectus, & imprimis clarus, à Cæſare mittitur in Syriam, vt iura populis redderet; facultateſq; cenſeret omnium: & cum eo venit Coponius Præfectus turmæ equitum, penes quem eſſet totius Iudææ rerum adminiſtratio.* Hæc Ioſephus. Quæ conſona videntur illis, quæ Suidas ſcribit ſuper verbum ἀπογραφή, nempe *Cæſarem delegiſſe viginti viros vita, & moribus præſtantes, per quos tum hominum, tum facultatum deſcriptiones faceret.* Quibus verbis ſatis indicauit Suidas, quales eſſe debeant, qui ad prouincias adminiſtrandas à Regibus mittuntur. Sed nullus eloquentius, ac cumulatius de ea re ſcripſit atque Cicero in epiſtola illa, vt longiſſima, ita doctiſſima, planeque aurea ad Q. Fratrem Aſiæ præſidem. Ille igitur Quirinus, vel Quirinus, vt Tacitus, & Dio vocant, ſiue Cyrenius, vt Ioſephus, ac Iuſtinus Martyr Græcè ſcribunt, vel Curineus, vt Euangelium Syrium, idem eſſe cenſendus eſt, quod ad nomen attinet. Quantum ad rem ſpectat, quò minus hæc de illo Quirino à Ioſepho deſcripto intelliganiur, duo obſtare videntur. Alterum eſt quod vltimis Herodis magni annis, id eſt, 32. vel trigeſimo tertio, non Quirinus, ſed Quintilius Varus (qui poſtea ab Arminio in Germanica expeditione cum legionibus fuit cæſus paullò ante mortẽ Auguſti) Syriæ præſes erat, & terminandis contentionibus, & querimonijs inter Herodem patrem, & Antipatrum eius filium ab Auguſto deſtinatus fuerat, quæ ſanè acerrimæ extiterunt, inſtante morte Herodis, qui eum in vinculis conſtrictum retinebat, & cum, patris morte audita, præ lætitia geſtiret & exultaret, à parente ſuo iuſſus eſt ante paucos dies ſui obitus occidi. Adhæc Quintilius iſte Saturnino præſidi ſucceſſiſſe ab eodem Ioſepho traditur, ne quiſquam exiſtimare valeat inter Saturninum, & Quintilium lo-

cum

Ambr. lib. 2. in Lucam, c. 2. 10 5.
Actor. 1.
Quis fuerit Quirinus Syriæ præſes.
Corn. Tacitus. Ioſe. li. 18. c. 1.
Suidas.
Cicero.
Quirini variæ appellationes.
Dio. lib. 54.
Iuſtin. dialogo cum Tryphone Iud. poſt medium, 10. 2.
Quirinum, de quo Ioſephus, 10 eo, de quo Lucas ſcribit, oſtenditur eſſe diuerſum.
II. Argum. Ioſeph. lib. 17. c. 7.
…d ſibi velint hæc verba: …c deſcriptio prima facta … Præſide Syriæ C…o

cum aliquem Quirino relictum eſſe. Quomodo igitur Quirinus Syriæ pręſes tunc eſſe poterat gubernante Quintilio? nec enim duo ſimul pręeſſe poterant, aut conſueuerãt. Alterum & maioris quidem momenti eſt: quoniam Ioſephus dum loquitur de priori Quirini aduentu ad cenſendã Syriam, & Iudæam, non videtur vllo modo habere ſermonem de hac eadem, quam enarrat Lucas, deſcriptione. Nam iſta Lucæ incidit in annum quadrageſimum ſecundum, vel quadrageſimum primum Augusti, & trigeſimum ſecundum, vel trigeſimũ tertium Herodis; illa verò Cyrini, de qua Ioſephus, facta eſt poſtremo ferè anno Augusti, id eſt, quinquageſimo quinto, vel quinquageſimo ſexto, Archelao Romam ab Auguſto vocato, & Viennam Galliæ in exilium miſſo: vt docet idem Ioſephus libris de bello Iudaico. Accedit etiam poſt decennium à morte Herodis, quo Archelaus regnauerat, & eo nomine etiam venerat Cyrinus, vt bona, & domum Archelai publicaret: quæ etiam poſt multos annos à Chriſto nato euenerunt. Nam cum Ioſeph cum matre, & puero rediret, poſt nonnullos annos in Aegypto exactos, timuit in Iudæam ire, propter Archelaũ filium Herodis regnantem, atque ob eam cauſſam ſeceſſit in Galileam: & vt minimum iam Ieſus quindecim annos compleuerat, quando Archelaus à Regno fuit deiectus: nam vixit quatuor, aut quinque poſtremos annos Herodis, & decem ferè plenos Archelai. Deinde cenſitio enarrata à Luca, vniuerſalis fuit, & toti orbi communis; illa, de qua meminit Ioſephus, peculiaris tantùm fuit Syriæ, & Iudæę; niſi quòd Dio indicat viceſimam penſionem communem fuiſſe omnibus prouincijs, quę illam pendere repugnabant. Tertiò illa apud Lucam deſcriptio fuit Iudææ nondum redactæ in prouinciam, ſed gubernante eam Herode Rege Iudæorum, quamobrem difficile admodum videtur, viam aliquam certam, & rationem inuenire, qua hæ duæ deſcriptiones à Luca, & Ioſepho commemoratæ, in vnam aliquam conflari valeant. Nam quod Theodorus Beza inſignis hæreticus coniectauit, pro præſide Syriæ Cyrino legendũ, pręſide Syriæ Quintilio; id non niſi vanum & temerarium eſt: ſicut & illud quod idem ſomniat, ſiue ex ſua, ſiue ex aliorum ſententia, illa verba, *Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrino*, per errorem ex margine in textum fuiſſe introducta, cum autoritate tantum hæretica aſſeratur, & nullo antiquorum codicum, vel patrum teſtimonio ſuffultum comprobetur: mera ergo eſt inſania, & audacia, vel cogitare. [...]e dubitationem propoſitam euacuat, quod quidam ex Hęreticis meditantur, nempe cenſum tempore nati Chriſti indictum fuiſſe, ſed tumultu populi ad tempus aliquod fuiſſe impeditum, ac retardatum, vt edictum quidem de populo cenſendo, quod exijt anno 42. Auguſti locum habere non potuerit, niſi mutato Regni ſtatu, & Archelao de medio ſublato, & Iudæa in prouinciam Syriæ attributa: quod rectè computanti poſt decimum quartum, vel decimũ quintum annos contigit, vt diximus. Atque ita illa verba Lucæ: *Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrino*, vice correctionis poſita eſſe volunt: hoc eſt tunc primum ad effectum deducta eſt cenſitio, & profeſſio.

Sed huic meditationi, quæ ſubtilis eſſe videtur, & ad conciliandum Lucam cum Ioſepho alicuius momenti ſpeciẽ præ ſe fert; duo apertè aduerſantur. In primis Lucæ contextus, dicẽs: *Et ibant omnes, vt profiterentur ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph, &c.* Quibus verbis non obſcurè indicatur, cenſitioni illi, ſiue deſcriptioni obſtaculum nullum poſitum fuiſſe. Deinde contradicit & ipſe Ioſephus prędicto loco, aſſerens deſcriptionem illam per aduẽtum Quirini, & Componij adiuuante Ioazaro Pontifice Bœthi filio nullum impedimentum habuiſſe: quod ſi iſta à Ioſepho enarrata deſcriptio diuerſa fuit à priori, & poſterior illa cõmemorata à B. Luca: profectò firmiùs ac fortiùs euincitur, priorem per Lucam deſcriptam ſine tumultu vllo, aut ſeditione fuiſſe perfectam. Audi verba Ioſephi: *Quin & ipſe Quirinus in Iudæam venit iam attributam prouinciæ Syriæ, vt præcenſeret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in poteſtatem ſuam redigeret. Illi verò tametſi primum ęgrè ferrent mentionem deſcriptionis, non ſunt tamen reluctati pertinaciter pa rendo auctoritati Pontificis Ioazari, qui Bœthi fuit filius. Atque ita illius ſuaſu ſine controuerſia cenſus peractus eſt. Extitit tamen poſt quidam Iudas Gaulonites, ortus ex oppido Gamala, qui adiuncto ſibi Phariſæo Sadduco, ſolicitabat ad defectionem populos, cenſum nihil aliud, quàm manifeſtam ſeruitutis profeſſionem eſſe dictitans, & vniuerſam gentem ad tuendam libertatem adhortans.* Hæc ille. Ex quibus in primis colligo, ſeditiones & tumultus propter pendendum cenſum non in ipſa deſcriptione, ſed illa iam peracta concitatos fuiſſe; vt ita ſententia illa Caluini de impedita ad aliquot annos deſcriptione, ſtare minime poſſit.

Tertiò etiam nequaquam videtur aſſeri

Aliam quoque videri, quã Lucas, aliam quam Ioſephus deſcriptionem narrat.

Ioſeph. lib. 2. de bel. Iud. c. 6.

Matth. 2.

II. Ratio.

Dio. lib. 56.

III. Ratio.

Theodori Bezæ hæretici hominis, in illa Lucæ verba: Hęc deſcriptio prima facta eſt, &c. cõmentum vaniſſimum cõfutatur.

Ioan. [...] to [...] inepta [...] lutio.

II. Argu[...] *Ioſe. li. 18. c.*

Act. 5.

Cauſſa ſed[iti]onis Iudę[orum] in Rom[anos] quænam illa.

[illegible]oſſe, duas illas ac diſtinctas fuiſſe deſcriptiones ſub eodem tantũ præſide Syriæ Quirino, ſi tueri volumus autoritatem Ioſephi, & illam non reijcere: tum quia tempore illo, quo Auguſtus generalem illam indixit deſcriptionem, nondum erat Cyrinus miſſus in Syriã, quam Quintilius Varus adhuc procurabat, teſte Ioſepho: quia poſt ſublatum Archelaum dicitur miſſus Cyrinus ab Auguſto, vt Iudæam prouinciæ Syriæ adſcriberet, & populorum numerum, & facultates eorum percenſeret; tũ quia Romani imperij conſuetudo via ferebar, vt vnus, & idem Proconſul in eadem pacata prouin[illegible] [illegible] temporibus præſidem ageret, vel cenſum haberet. Non poteſt ergo ſtare, Cyrinum bis Syriæ præfectum fuiſſe, ſemel trigeſimo anno, & iterum 37. id enim hiſtoria Ioſephi non patitur, qui omnes præſides Syriæ diligenter enarrat. Nã creato Rege Herode a Triumuiris Auguſto, & Antonio & Pronuntiato Rege Iudæorum in Capitolio 184 Olympiade CONSVLIBVS Cneo Domitio Caluino II. & C. Aſinio, tunc miſſus eſt Ventidius à Romanis ad res Syriacas cum Herode componendas, vt docet Ioſephus. Deinde Varroni Syriæ præſidi ſubijcit Titium, Tirio autem Saturninum, & Volumnium, Saturnino Quintilium Varum, tandem Varo Cyrenium, idque trigeſimo ſeptimo anno poſt Antoniũ debellatum, prorſus vt ante illud tempus locus pateat nullus Cyrino præſidi. Neque dici poteſt, hos quinq; Syriæ præſides eſſe potuiſſe [illegible] trigeſimum annum vſque ad trig[illegible] ſeptimum, attributo ſingulis anno & [illegible] amplius, vt trigeſimo, & trigeſimo ſeptimo eſſe potuerit Cyrinus: [illegible] hoc eſt [illegible] prorſus, & ipſi Ioſepho repugnat, qui vel vnius Quintilij præfecturam in Syria in plus quam duodecim annos prorogat: nam longè antè obitũ Herodis deſcribit illum veniſſe in Syriam: Archel[illegible] præfecturam, qui decem annis regnauit, tradit damnatione eius definitã. Cũ ergo Cyrinus non potuerit eſſe Syriæ præſes 30. & 37. anno, nequaquam vtriuſque temporis cẽſum Cyrino poſſumus tribuere: [illegible] ũm tamen eidem aſcribendus ſit vterque cenſus, ſi Ioſephum Lucæ ve[illegible] aliqua ratione con[illegible]iare, & vtriuſque autoritatem [illegible]eri. Et licet ipſe verborum Lucæ contextus plures deſcrip[illegible] p[illegible] gere videat[illegible], cum ait. *Hæc deſ[illegible] prima facta eſt, præſide Syriæ Cirino*, [illegible] prior [illegible] polit[illegible] pro comparatiuis [illegible] illa [illegible] prima, [illegible] eſt, [illegible] era ſequitur) e[illegible] tamen [illegible] gitur, neceſſariò vtranq; fuiſſe ſub [illegible]o, & eodem præſide Cyreno: potuit enim ſub alio præſide celebrari; cuius comparatione, quæ præceſſit, prior dicatur. Hic accedit: quod natali Chriſti dies incidit in 42. annum Auguſti, vt omnes paſſim tradunt hiſtorici, [illegible] eſt, vt non in 37. annum Auguſti ab Actiaca pugna (vt tradit Ioſephus) fuerit n[illegible]us Cyrinus, ſed in 30 annum Auguſti ab illa pugna: nam ſi quintusdecimus annus Tiberij fuit tricesimus Chriſti Domini, vt conſtat ex Luca; conſequitur triginta Chriſti annos conficiendos eſſe ex 15. Tiberij, & totidem Auguſti poſtremis, vt 15. ante Auguſti mortem COSS. Coſſo Lentulo, & L. Piſone, Chriſti fuerit primus, idemque triceſimus ab Antonio ad Actium profligato; ergo in illum annum dictum neceſſe eſt poni Domini natalem, & præſidem Cyrinum, quẽ tamen Ioſephus collocat anno trigeſimo ſeptimo. Tum denique, quia ſi anno 37. ab Actiaca pugna miſſus eſt Cyrinus ad agendum in Iudæa cenſum, & ante illud tempus ipſe non erat Syriæ præſes, vt poſſet bona Iudæorum cenſere, & publicare facultates, & domum Archelai, cùm hæc Archelai de Regno deiectio, & in exilium relegatio inciderit in 56. ſiue poſtremum annum Auguſti, vt teſtis eſt Euſeb. in Chronico: ſequitur Chriſtum non anno quadrageſimo ſecundo, ſed quinquageſimo ſexto Auguſti natum fuiſſe, quod eſt falſum, ac vehementer abſurdum.

Cùm ergo impingendum nobis ſit vel in Lucam, vel in Ioſephum: præſtat profectò, vt ſacroſanctam, grauiſſimam, & inuictæ firmitatis autoritatem Lucæ tueamur, & illam tanquam certiſſimam fidei noſtræ, ac ſolidiſſimam regulam ſeruemus; Ioſephi verò fidem, & hiſtoriam deſeramus, tanquam incertam, & fluctuantem, & veritati in multis diſſentientem. Crediderim equidem de generali illo totius orbis cenſu, qui ſub Domini infantia actus eſt, Ioſephum nihil fuiſſe locutum, ſed eum, quem deſcribit, eundem prorſus extitiſſe cum eo, quẽ tradit Dio, & Euſebius in Chronico collocat, anno 35. [illegible] tum ab Auguſto poſtremo ferè eius anno, qui fuit 44. ab Actiaco bello. Et vtriuſque dicti noſtri rationẽ reddimus. Om[illegible]ſit cenſum Chriſti Ioſephus, quia in eo nihil noui eueniſſe prodiderat, vt in cenſu Auguſti nouiſſimo, in quo Archelai fuit damnatio, mutatio Iudaici Regni in prouinciam, leuis quædam ſeditio Iudæorum, ſedata tamen à Pontifice Ioazaro, cuius autor extiterat Iudas Gaulonites [illegible] illa ſeditione compreſſus: quanquam hoc tertium de ſeditione Iudæ fortaſſis in prio-

Margin notes (left): [illegible] di[illegible] opinionu[illegible] fuiſ[illegible] [illegible] li. 17 — [illegible] præſides [illegible]nque — [illegible] li. 14. — 15 c. 12. — 16 c. 9. — [illegible] c. 6. — [illegible] cap — [illegible] lib 18. — [illegible] 1. & 3. — [illegible]ph. li 17. — 6. — [illegible] ca. vlt. — [illegible] li. 11. — [illegible] quis pro[illegible] [illegible] tatis [illegible]ntur Hebræi.

Margin notes (right): [illegible] Ratio. — Ioſeph. 18. c. 3. — Luc. 3. — [illegible] Ratio. — Euſeb to. 2. — Cui ſtandum Lucæ, an Ioſepho de Quirino, & deſcriptione orbis diuerſa narrantibus. — Dio lib. 56. — Cur Ioſephus de hoc Euangelico cenſu Auguſti nihil ſcripſerit.

rem illum, & generalem cenſum melius referri poſſit: tum quia Lucas in Actis, cùm

Act. 5.

meminit ſeditioſi Iudę Galilæi, illum tradit tempore deſcriptionis, ſiue profeſſionis extitiſſe. Quæ verba magis ſunt referenda ad cenſum illum generalem, qui ſub

Luc. 2.

Chriſtum natum incidit, & illum ipſemet Lucas enarrauerat, quàm ad alium cenſum

Iudæi à quo primum eſſe cti tributarij Romanis.

Ioſephi, ignotum prorſus diuo Lucæ. Quamquam Iudæi cùm & vectigales, & tributarij populi Romani ſub Pompeio Magno ſint effecti, immeritò Iudas Galilæus ob Augusti cenſum quaſi onus nouum tumultuari cœpit.

Euſeb. Cæſar.
II. Ratio.

Tum etiam, quia Euſebius Cæſarienſis in Chronico ſuo, anno quadrageſimo tertio Auguſti, qui proximè ſecutus eſt Chriſti natiuitatem, collocat Iudę Galilæi rebellionem, ne Iudæi acquieſcerent, vt ſoluerent tributa Romanis. Tum tertiò, quia ſi qua ſeditio orta fuit de cenſu dando Cæſari, veriſimilis eſt, illam ortam fuiſſe

III. Ratio.

quam primum cœpit cenſeri Iudæa, & cenſum pendere: at illa Lucæ, eſt prima deſcriptio ſub præſide Syrię Cyrino. Itaque fortaſſis Ioſephus vnam cum altera confudit deſcriptione, & pręſidem cum præſide: & ſuſcitatam ſeditionem non ſuo loco commemorauit.

Quorundam Iudam Gaulonitem Herodis magni tempore rebellaſſe Romanis negantium argumentum diluitur.

Neque euadit quis huius vim rationis dicendo; non eſſe veriſimile, Herode regnante in Iudæa pacificè, poſtremis annis vitæ ſuæ ſuſcitaturum fuiſſe Iudam Gaulonitem, negantem dandum cenſum Cæſari eſſe: quia Herodes ſemper ſe Cæſari obſequentem, & Iudæis formidabilem pręſtitit, & nemo eius ſeculo auſus fuiſſet quicquā nouarum rerum moliri: & idcirco probabilius eſſe, ſeditionem illam ortam poſt ablatum Archelaum, & Regnum Iudææ in Prouinciam Syriæ redactum. Hæc, inquam, ratio non ſtringit. Nam ſi regnante Herode per plures quàm 30. annos, Iudæi nunquam acquieuerunt, vt vellent recipere in Regem Herodem, ſed illi pertinaciſſimè reluctati ſunt, non ignorantes voluntatem Cæſaris. Quid mirum ſi aliquis ortus fuerit ſeditioſus ſuo tempore, qui prętextu religionis

Qualis ille cenſus Auguſti à Luca deſcriptus, & vnde colligitur.

contenderet cenſum Cæſari non eſſe pendendum? Sed vt ad rem redeam, cum Chriſti cenſus neque proprius Iudææ fuerit, ſed

Ioſeph. lib. 18. Antiq. c. 1.

omnium prouinciarum: neque res admodum nouas concitauerit, ſilentio ab eo eſt prętermiſſus: fuiſſe verò eundem cenſum, de quo Ioſephus, Dio, & Euſebius in Chronico, & ratio temporum deducta probabiliſſimum reddit. Quia Archelai damnatio vltimo vitæ Auguſti anno contigit, vt Euſebius in Chronico tradit: Dionis quoque cenſus agitur nouiſſimo ferè Auguſti anno: Ergo idem eſt omnino cum illo Ioſephi. Accedit etiam, quod cenſus vterque non caruit ſeditione aliqua: Ioſephi quidem, ob Iudam rebellem, ſi verum ſit illam rebellionem eo tempore accidiſſe: Dionis verò, quia non receptus à populis malentibus vigeſimam ſolitam bonorum, quā tributum ex ędibus, & agris pendere. Quare Ioſephi, & Lucæ cenſus, vnus eſſe non potuit.

Triplici ratione Ioſephus cum Luca Cæſaris Auguſti cenſu conciliari.

Conuenit autem Ioſephus cum Euangelio, ſi duo in eo corrigamus. Primum eſt, tempus damnati Archelai, qui non 37. anno, ſed 44. fuit à bello Actiaco, & non per Quintilium Varum, ſed Romæ per Auguſtum. Deinde ſi ordinem Præſidum Syriæ (in quo facilis eſt error, & ob eam cauſſam leuis) inuertamus: vt nempe Saturnino ſuc-

II. Ratio.

cedat nō Varus, ſed Quirinus, vel Cyrinus, agatq; Chriſti cenſum, Cyrino verò Quintilius non ad exilium vſque Archelai, quia ante illud ceciderat in Germania, ſed tanto antea tempore, vt opportunè potuerit ſexto ante obitum Auguſti anno verſari in Germania cum legionib⁹, ibiq; mortē oppetere. Quintilio autem ſuccedat Silanus, quem Cyrino ſubijcit Ioſephus. Poſſumus

Ioſeph. 18. Antiq. c. 4. in fine.

& illud non incommodè dicere: quod ſicut Saturninus pręſes eodē tempore ſimul ha-

III. Ratio.
Idem lib. 16. c. 9. & lib. de bel. Iud.

buit collegā in Syrię adminiſtratione Volumnium, quem tamen Volumnium idem Ioſephus procuratorem Cęſaris fuiſſe dicit: ita in huius deſcriptionis tempore Varus quidem extiterit Syriæ pręfectus, ſed ei fuerit adiunctus Cyrinus, qui cum in Herodis Regno non poſſet eſſe Iudææ pręſes, neq; tamen ſimplici procuratoris Cæſaris titulo ſatis honeſtari videretur, Syrię quoque pręſes appellaretur. Et ſiue hoc, ſiue altero modo nodū propoſitum ſolueris, deſeritur non ſine ratione Ioſephi autoritas.

Huius edicti. Hęc deſcriptio prima facta eſt, &c. tres ſenſus minimè probabiles proponuntur.

Quid ſit autem quod dicitur: Hęc deſcriptio prima facta eſt præſide Syrię Cyrino, vt prima appelletur deſcriptio: non eſt referendum ad myſticum ſenſum cum Beato Ambroſio dicente: *Hæc eſt ergo profeſſio prima non terrarum, ſed mentium, cui omnes profitemur, quia nullus excipitur, non præconis euocatione, ſed vatis qui multò ante prædixit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, &c.* Nec eſt ſenſus, eſſe primā abſolutè deſcriptionem priuatam: nam tales multæ prætererant à Romanis factæ, & à Iudęis in Iudęa. Nec ſecundo intelligendum, vt prima ſit reſpectu præſidis, quaſi aliæ ſub eodē præſide factę ſint poſtea, vt intellexit Eraſmus, quia nō eſt hic litera diſtinguenda, ſed in hunc modum: hęc prim

Ambroſ. in Lucam, c. 2. lib. 5.

Pſalm. 46.
II. ſenſus.

II. Eraſmianus ſcilicet.

d. ri-

deſcriptio vniuerſi orbis : & diſtinctione interpoſita,addendũ, facta eſt, cùm præſe Syriæ eſſet Cyrinus.

IV. admodum probabilis.

Paul. Oroſ. li. 6.c.22.& lib. 7.c.2.

Philippus Rex in Regnis Neapolis,& Siciliæ quoties deſcriptionem faciat.

Ergo vel eſt ſermo,teſte Paulo Oroſio, de prima generali deſcriptione, antequam nulla prior fuerat, & quam Auguſtus rerũ dominus omnium præſtitit, & quam conſecutæ ſunt aliæ, vt illa, quæ accidit poſtremo ferè anno Auguſti, cuius meminerunt Dio,& Ioſephus. Nam vt Philippus Rex ſingulo quintodecimo anno ſolet in ſuis Neapolis,& Siciliæ Regnis enumerationes ciuium ſibi ſubditorum efficere : quia illo tẽporis ſpatio ſolet augeri,aut imminui capitum cenſitorum numerus;vt iuſtitia ſeruetur,& tributa facultatibus cuiuſque exæquentur:ita fortaſſe Romani, eam rationem in cenſu vniuerſali obſeruabant. Et ita inter primam illam Lucę generalem deſcriptionem,& aliam etiam vniuerſalem, quã narrant Dio,& Ioſephus,& Euſebius,quindecim annorum ſpatium interfluxit.

V. ſenſus, Suidæ.

Vel prima etiam dicitur à Suida,comparatione eorum Principum, qui prius nihil ſoliti erant numerare; at per illam omnes ad cenſum ſunt vocati, etiam qui prius nihil pendebant.

VI. ſenſus.

Luc. 2.

Ioſe. li. 18. c. 1.

Nõ ignoro, aptè quoque dici primam deſcriptionem ſub Cyrino, vt tradit Euangelium, ſi ſecunda ſub eodem habita eſt,vt teſtatur Ioſephus:verùm id aſſerere, ob dictas ſuperius cauſſas,non audemus.

De cenſitorũ numero in Auguſti Cæſaris cenſu collecto variæ ſententiæ.

Simon de Caſsia.

Myrias Græcis numerus quales.

Quotus autem extiterit cenſitorum numerus in illo Chriſti cenſu,nullus (quod ſciam)fidelis hiſtoricus expreſſit. Tamen apud Simonem de Caſſia legi,numerũ collectum fuiſſe ſupra nonagies trecenta,& octoginta hominum millia, exceptis ſenibus,paruulis,& mulieribus ineptis ad militiam. Conficit autem prędicta ſumma,iuxta ſupputationem Græcorum, apud quos Myrias valet decem millia,277. myriadas; iuxta maternam verò,& vulgatam loquẽdi rationem,faciunt 27. milliones cum 70. millibus. Vt intelligas quàm latè pateret Romanorum imperium. Etſi Nicephorus Calliſtus alium producat numerum : ait enim de Auguſto: *Is quoq; Romanorum ciuium cenſu acto,numerum iniyt : inuenitq; myriades tredecim,bis mille & triginta ſeptem.*

Niceph. Cal. liſ li. 1. ca. 17. ſub init.

Quæ certè parum conuenire vidẽtur cũ altero numero. niſi dicas, hunc præciſum numerum ciuium Roman. non aliorum fuiſſe inuentum. Et intelligo,illum numerũ fuiſſe virorum,qui arma capere poterant. Nam ita Liuius de cenſu primo Seruij Tulli ſcribit: *Millia octoginta eo luſtro ciuium cenſa. Adijcitur ſcriptorũ antiquiſſimus Fabius Pictor,eorum,qui ferre arma poſſent,eum numerum fuiſſe.* Hæc Liuius.

Liuius lib. 1. Decad. 1.

Sed cùm hoc ille nullius hiſtoriographi teſtimonio,aut patris alicuius antiquioris ſententia confirmet, non videtur vſquequaque ſolidum. Tantùm Euſebius in Chronico ſuo, in illa ſecunda generali deſcriptione facta LV. Auguſti anno,recẽſet, Auguſtum cum Tyberio filio ſuo cenſum Romæ agẽtem inueniſſe nonagies trecenta &ſeptuaginta hominum millia.

Euſeb. tom. 2.

Et vt facile fuit, numerum huius poſterioris deſcriptionis tranſtuliſſe ad priorem illam, quæ accidit naſcente Chriſto Domino; ita profectò difficile eſt in duabus illis deſcriptionibus eundem præciſè hominum cenſitorum numerum collectum fuiſſe: vt etiam ex Dionyſij Halicarnaſſei hiſtoria cõfirmauimus.

Dionyſ. Halicarnaſ. lib. 4.

Atq; hactenus quidem nobis de temporum ratione ad Natalem Domini ſpectantiũ,ad ſatietatem vſq; dictum ſit: non profectò alio conſilio, quàm vt tantæ ſoliditatis myſterium, atque Euangelica verba explicarentur magis:agnoſcereturq; ab omnibus,quantum ſit Ioſepho in huiuſmodi tribuendum, & quam firmiter accipienda,quæ Euangelium proponit,etiamſi nullo teſtium Ethnicorum,vel hiſtoricorum externorum pręſidio, vel teſtimonio comprobentur. In quo ſi prolixior extiti, quàm par erat,cogitet prudens lector, tot, ac tam perplexas quæſtiones, tantiſque tenebris obſitas non potuiſſe breui ſermone explicari.

Autoris modeſtia.

Si quis tamen ad hęc ſoluenda ænigmata,aut certiorem,aut clariorem, aut conciſiorem explanandi modum adhibuerit;non ſolum nobis moleſtus non erit,ſed magnam quoque à nobis gratiam initurus eſt in Chriſto Domino noſtro,cui cum Patre, & Spiritu ſancto omnis pendendus eſt honoris,gloriæ,& gratiarum actionis cenſus in ſeculis ſempiternis: Amen.

APPENDIX

Ad tractatum trigeſimum ſecundum.

Bellorum ſub Chriſti ortum deſcriptionis hic inferendæ cauſſa.

ANceps animi eram, num bella, quibus ante Chriſti natiuitatem mũdus totus cõficiebatur,expediret hoc loco,hoc eſt,ad finem tractatus recenſere. Videbatur prima facie inutile illorum bellorum enumeratione multas chartas implere, & magis ad curioſitatem hæc narratio ſpectare: ſed quoniam illa non parum conducit ad pleniorem prophetici teſtimonij intelligentiam,& ad pacẽ ſub Auguſto, & Chriſti ortu declarandam facere; vicit hæc ſententia apud me. Quamobrem quò hęc tanta pacis abundantia à tot Prophetis prænũciata magis deguſtetur,non erit abs re intelligentia vel in genere comprehẽdere, quã-

ta,& numero multa, & magnitudine ingetia bella Chriſtum natum præceſſerint. Et vt in primis miſſa faciamus acerbiſſima bella ciuilia,quę à duobus Mariis patre, & filio,L.Cornelio Sylla, Cornelio Cinna, Carbone,Bruto, Norbano,Scipione, Perpenna,Octauio,Lepido,Sertorio,& Pompeio geſta ſunt; & vt taceamus bellum ſeruile,coniurationemque Catilinæ ,bellum item nauale cum pyratis totum mare noſtrum infeſtantibus paucis menſibus à Pópeio feliciter confectum, & exitlale,& luctuoſiſſimum bellum inter Pompeiũ Magnum,Iuliumque Cæſarem, quod ardore ſuo Italiam, Hiſpaniam, Græciam,Siciliam,Aegyptum, totam Africam, totam Aſiam,& omnia maria incendit: dicamus illa tantùm prælia, quæ à Cæſaris dictatoris cæde contigerunt. Cùm enim illum impotenter dominantem in Curia Pompeiana C.Caſſius,& duo Bruti, Decius & Marius, C. Trebonius, Seruilius Caſca, Tullius Cymber, & alij quamplurimi Romanæ libertis vindices,multis cõfodiſſent ictibus, ac veluti pœnas ſcelerum in Pompeium ab eo exegiſſent,femina bellorum ex illis vulneribus, quę terrarum orbem diuexarunt, exorta ſunt. Mox enim Antonius in ſpem principatus erectus, cùm pro Roſtris vita functum Cæſarem laudaſſet,populumque Romanum furore accenſum in bona, poſſeſſionesque tyrannicidarum immiſiſſet, inde ingens bellum , & trepidatio exorta fuit. Mox ipſe, cum Cicerone acerbis inimicitijs acceptis, Roma egreſſus eſt ad occupandam Galliam citeriorem, vnde quaſi ex arce claſſicum bello ciuili caneret: Deciumque Brutum,qui Senatus iuſſu prouinciæ prius à Cęſare ſibi datæ pręerat, Mutinæ acri obſidione oppreſſit. Sed apud patres,& populum agente Cicerone, patriæ, & ſuorum ciuium amantiſſimo aduerſus Antonium , hoſtis eſt à Senatu iudicatus: miſſique ad eum opprimendum Hircius, & Panſa Coſs.& additus Octauius adoleſcens pro Prætore cũ legionibus veteranorum , quæ nomine patris Cæſaris ad eum confugerant: iuitque totus populus,ſcedente Tullio magna vi eloquentiæ perſuadente, ad ſaga,ne Conſularibus quidem exceptis, quibus geſtus honor vacationem illius cultus dabat.Commiſſa igitur apud Mutinam pugna,Hircio ,& Panſa de medio ſublatis, extincta ſunt duo libertatis lumina,& Reſpublica duorum fortiſſimorum Conſulũ orbitate afflicta. Sed nihilo his prælijs fœlicior Antonius, ſoluta obſidione Mutinæ, in vlteriorem Galliam ad M.Lepidum cõcendit,tanta inopia, vt Imperator ipſe arborum corticibus veſci cogeretur,& voluptuoſus homo aquam cœno turbatam potaret.

Quinam Romanæ libertatis vindices Cæſaris dictatoris in necem conſpirauerint.

Bellum Mutinenſe.

Per idem ferè tempus Dolabella C.Trebonium , quem Senatus Aſiæ pręfecerat, Epheſi noctu derepente oppreſſum atrociter interemit: ob quod tam immane facinus, hoſtis eſt & ipſe indicatus, & datũ negocium Caſſio, & Bruto, vt Dolabellam perſequerentur. Tradidit etiam duos Cõſulares exercitus Caio Octauio & ipſi puero,qui cum hoſte nefario impium percuſſit fœdus,& admotis ipſe ad patriam legionibus in patriæ chariſſimæ ſubſidium conſcriptis, tanta trepidatione patriam compleuit puer pædagogo,& flagris dignus, vt nec Ciceroni, qui erat illi tanquam pater, nec Acciæ matri , & Octauiæ ſorori tutus fuerit habitandi in vrbe locus, turbatione rerum,quam ſuis conatibus efficiebat. Tũ D.Brutus deſertus ab exercitu,quẽ in Grę ciam ductabat, à latronibus fœde eſt interfectus , qui Conſul deſignatus erat populi Romani.

Dolabella hoſtis Reipublicę iudicatus.

Octauij Auguſti exitiale fœdus.

Adiuncti ergo Lepidus, Plancuſque, & Vẽtidius Antonio, formidabilem eius potentiam reddiderunt: & hinc conflatus eſt ille Octauij, Lepidi,& Antonij triumuiratus,id eſt,exitialis fax,& peſtis ciuium omnium Romanorum : quod lupus quidam per mediam vrbem peruagatus pręmonuerat. Ingreſſi ergo triumuiri Romã,tabulas proſcriptionum in foro proponunt; & præmia ijs, qui ad triumuiros proſcriptorum retuliſſent capita: vnde ingens populi exortus metus,matronarum, virorum, virginum luctus, canumque inſoliti latratus, qui vel ipſum ſanguinis humani ſitienti ſſimum Antonium perterreſaciebant: occupati aditus,omnes portæ,pontes,flumina à militibus triumuirorũ: Cicero in ſuo Formiano à Popilio Lenate,quem capitis reum olim defenderat, contrucidatus, caput abſciſſum,& manus , vt operum inſignium autores, abſectæ , & de menſa per Antonium in roſtra deferri iuſſa. Et cum M.Antonij cupiditas immenſa tot proſcriptis viris extingui non poſſet, ad ſexum fœmineũ crudelitas verſa eſt , & quadringentæ fœminæ clariſſimę proſcriptæ, ſole ipſo toto anno malignam lucem mundo reddente, ac ſeſe horribili pallore operiente. Tum exercitus in Græciam traducti à Caſſio, & Bruto, vt eos fortuna abſumeret. Erat quoque in armis Libya, quam Cornificius, & Lælius Caſſianæ factionis obtinebant. Miſſus eſt contra eos Sextius, auxiliantibus Arabione regulo,& Sitio Romano. Laodiceę Dolabella magna obſidione incluſus à Caſſio te-

Romani triũviratus origo, pernicies.

A quo interfectus ,& vbi M. Tullius.

Dolabella interitus.

ſio tenebatur, qui poſt à ſeruo, Mario ipſo iubente iugulatus eſt.

Triumvirum exercitus.

Caſſius extincto Dolabella, Rhodijs, Lycijsque bellum intulit. Triumuiri in Macedoniam exercitum tranſportabant. Mucro vero, & Domitius Aenobarbus Brutianarum partium, & Sex. Pompeius Cnei filius totum mare infeſtum reddiderunt. In Macedonia cum eſſent Bruti, & Caſſij caſtra, Antonij, & Octauij caſtris collata, parvis prius quibuſdam certaminibus duobus, deinde iuſtis prælijs dimicatum eſt: ita vt Caſſius, deſperatis omnibus, ſeruo ſe interficiendum tradiderit. Dehinc M. Brutus multa prius conqueſtus de patriæ fortuna, de Antonij flagitio, pectus ſuum a uunculi, & ſoceri audaciam æmulatus, transfodit.

Caſſij & M. Bruti miſerabilis interitus.

Nec Syria tunc quoque à bello libera erat: nam Herodes Antipatri parentis necem vlturus, Hieroſolymam cum exercitu irrupit. Malchum vnū ex principibus eius interemit: mox in Antigonum egreſſus cum eo in Galilęç finibus conflixit, ipſumque fuga in Iudæos montes compulit. Qui ad Parthos confugiens, cum magna Barbarorum manu in Syriam regreſſus, Hieroſolymam occupauit, medioque in foro cū Herode, & Phaſælo fratribus acriter dimicauit. Phaſælus paullo pòſt, & Hyrcanus Pachori Parthi iuſſu, in carcerem coniecti ſunt; Herodes verò ſibi, ſuæque multitudini fuga nec incruenta conſulit: regia tota deflagrauit, & bona pars vrbis fœdè ab equitatu Parthorum direpta eſt. Phaſælus cum ex grauibus vinculis ſe euadere deſperaret, capite ſæpè parieti illiſo, animam egit. Hyrcano auriculæ ab Antigono præciſæ ſunt, ne idoneus eſſet Pontificatui, quem gerebat. Herodes Romam profectus, Antonio operam nauante, Senatus conſulto iuſſus eſt in Iudæa Regnare. Qui regreſſus admouit copias Hieroſolymis, & eam corona cinxit: ſed ſoluta obſidione, Hiericōta primo impetu occupat, & fratri opem contra Antigonum fert. Qui ſolutus, non multò poſt in inſidias incautus cum incidiſſet, ab hoſte eſt confoſſus. Herodes ex Antonij caſtris ſubito nuncio percullus, tumultuaria exercitus parte collecta hoſtes perſecutus, eos ex tota Galilæa expulit; multis deinde prælijs cum Antigono conflixit, & ſæpius fœliciter, niſi quod ſemel grauiter ex pugna ſaucius excedere coactus eſt.

Syriæ & Iudææ bella, tempore triumviratus.

Herodis regni exordium in Iudæa.

Rurſus vere appetente obſidio Hieroſolymorum facta eſt, Antonio Herodi auxiliares copias mittente. Et tandem anno qui ex veteri inſtituto dicitur Requiei, vrbs in poteſtatem Herodis venit, & cædes per omnes ætates, ſexuſque latè vagata, ingentem ſtragem Iudæis dedit, & ita Iudaicum Regnum prius grauiter afflictum, tandem Herodi ſtetit, quinquaginta prius viris primarijs diuerſarum partium morte mulctatis: Atque hæc quidem in Syria, & Iudæa.

Hieroſolyma quando Herodis primum, Antigoni ceſſerit.

Ex Philippenſibus verò pugnis Antonius ad Orientem contendit, & inde ad Cleopatram mox delicias ſuas: Octauius ad vrbem Romam copias reducit. Sed cum Fuluia in Octauium, Leuirum Lucium triumviri Antonij fratrem concitaſſet, compulit Octauius L. Antonium per id tēpus Conſulem, Peruſiæ ſeſe includere: vbi ad poſtremum fœda fame fatigatus deditionē fecit. Ignotum eſt ipſi fœdifrago, & ſceleris autori, in gratiam fratris, & vrbs crudeliter direpta, euerſa, & ad extremum incendio ad ſolum vſque exuſta: quod in ſuburbano bos locuta ſignificauit; quam aratori inſtantius operas vrgenti dixiſſe ſerūt: Fruſtra ſeſe vrgeri: breui non de futurum frumentum: de futuros, qui illud edant, homines. Non minorem accepit Antonius apud Parthos cladem, qui Labieno Pompeianarum partiū impulſore, diſcordia ciuili freti, fines Imperij ingreſſi, Syriam ferro, igneque vaſtarunt, Didioque Hiſpano M. Antonij legato oppreſſo, totam occuparunt prouinciam; quorum impetum Antonius per Ventidium legatū repreſſit: cuius Ventidij triumphus, & conſulatus, quid aliud, quam fortunæ ludibria fuere? Deinde M. ipſe Antonius artibus imperatorijs ab impudicis amoribus extinctus, temere in Parthiam irruit, vnde fœdè pace indecora, parum etiam duratura pacta, pedem referre coactus eſt: in inſidias præcipitatus exercitum ſua inſania, & fami, & tēporis iniuriæ, & hoſtium obiecit gladio, vbi ſanguis Romanus abundè ſparſus eſt. Coegit inedia, herbiſque ignotis victitare, nam notas cōſumpſerant exercitus: inter quas vnū herbæ genus erat, quad homines prius dementatos, & defodiendis lapidibus intentos, eiecta vomitu cholera ſubitò necaret. Romæ quoque magna erat annonæ inopia, & fames ob Sex. Pōpeium, cui maris imperiū, vt olim patri fuerat decretum, qui omnes interclu ſerat commeatus. Vnde magni in vrbe motus, & latrocinia in ipſo foro, & in meridie, vt vrbs potius eſſet prædonum, quàm eorum, qui toti orbi leges dederant. Sed Sex. Pompeio amicitiam triumuiri obtulerunt, vt hominis impetum retardarēt, & eius comminuendi tempora interim caprarent. Vt ergo inopia illa ciuitas eſt releuata, rupit protinus Octauius fœdus, & cō tra omnem æquitatem: vnde ſępè ex vtraq;

M. Antonij in Aegyptum receptio.

Bouis locutæ prodigium.

Antoniani exercitus clades.

Eiuſdem in Parthium infœlix eruptio, intolerabilis inedia.

Herba homines dementās.

Octauius fœdifragus.

parte nauali certamine dimicatum, multis nauibus mari diſiectis,& vi hominum ab equis & fluctibus abſumptis:ita vt Sextus copijs,& imperio,& dignitate exutus, fœdè in Aſiam praſugerit,& illic interiret,ſicut pater in Africa, & frater in Europa ſunt mortui:vt domus illius totus orbis exciperet ruinam,quæ paullò ante orbi etiam toti à ſe triũphatò imperauerat: paullò pòſt cum Lepidus odium non diſſimularet,cõflixit cum Octauio, à quo vt fortunatiſſimo compreſſus, & confractus,& omni dignitate ſpoliatus, Circeios priuatus ex triuiro remiſſus eſt.

Octauii in Antonium belli occaſio.

Octauius captans belli occaſiones,ſororem ſuam Octauiam ad Antonium mittit eius coniugem,non ignorans illam ab Antonio reijciendam in gratiam Cleopatræ: vnde & cauſſam diſſidij,ſi non iuſtam, & veram,at fucatam ſaltem arriperet. Et interim Octauius ne ocioſus eſſet, dum ſororem mittit,in Dalmatas mouet,& bellum à Cęſare patre olim inſtitutũ abſoluere inſtituit. Docleatæ,Carni,Narilij, bello ſunt primùm impetiti,deinde Meletini,& Corcyrei.iuuentute armis apta, tota ad vnum ferro abſumpta,cætera multitudo ſub corona miſerabili ſpectaculo venijt;iuxta hos cum Salaſſis lapidibus, Segeſtanis, Dalmatis, Dariſcis, Pannonibus immaniter pugnatum: nullo crudelitatis genere prætermiſſo,quædam ex his gentibus funditus ſunt exciſæ, vt ne ad ſemẽ quidem ſit vllus relictus:quæ victoriæ ſine lacrymis,& cruore Romanis non ſtetere. Nam gentes illæ ſanguinem ſuum bene prius vltæ ceciderunt:ita flerũt victores,interiere victi. Inde Romam reuerſus eſt ad conſulatum petendum, vt in magiſtratu Antonium opprimeret. Tum repudiata ab Antonio Octauia,matrona, & prudenti,& caſta, nactus eſt quam diu optauerat belli occaſionem:& comparata ingenti claſſe, ad Epirum contendit ad occurrendum Antonio. Et ad Actium Ambraicæ promontoriũ ambo gladiatores ſiliunt: & diruptis omnis amicitiæ,& ſocietatis legibus, claſſes ſuas inſtruunt,parari decertare, quem mundi dominum facerent ciuilia bella. Stetit victoria pro alumno, vt ſemper antea ſteterat fors: & fractis Antonij,& Cleopatræ opibus,eos Octauius in Aegyptum fugientes eſt perſecutus: Antonius à ſuis deſertus, ferro ſeipſum interemit: Cleopatra morſu aſpidis, cui nudatum brachium porrexerat, fato eſt defuncta. Tunc dominium orbis ad vnum eſt deuolutum:abiecta Senatus autoritate, grauiſſimus ordo ſeruiliter principi adulari,tradito Auguſti cognomento,& in anno menſe eidem conſecrato, peperitque tandem natura populi Rom. Regem, quem tandiu parturierat. Quibus diebus tam vehementi Iudæa terræmotu eſt oppreſſa, vt ruinæ domuum ad quinque millia hominum confecerint. Arabes rati opportunum tempus Iudæos bello laceſſere, vſque ad Iordanem amnem latè omnia populantes,progreſſi ſunt. Quibus occurrens Herodes,ad quinque millia illorum pręlio occidit,reliquos ad deditionem faciẽdam cõpulit, & cum ignominia domum remiſit. Erant adhuc in armis Buſtarni, Moſi, Thraces, Daci, Sarmatæ, Hiſpani, Salaſſi, Græci, tota Germania, Rheti, Norici:quas omnes gentes Octauius partim ſuo,partim legatorum ductu, Craſſi, Lentuli,& Furnij, partim,per Tyberium, & Druſum priuignos domuit cruentis victorijs,& multo ſanguine Romano redemptis,& reddita eſt alma pax toti orbi. Sed non diu durauit:quia deſciſcunt primum Germani poſt Druſi mortem,à quo ſubacti,& in formam prouincię redacti erãt,ac ſine dimicatione vlla Quintilium Varum cum toto exercitu, qui ex tribus conſtabat legionibus,& pluribus auxiliaribus copijs,ad vnum cædunt. Deſecere quoque eo tempore à Romano Imperio Illyrici, quæ defectio fuit ſicut belli morientis acerrimus morſus:quod grauiſſimum fuiſſe bellum ferunt multi poſt Punica bella. Vnde 15. legionibus, & totidem auxiliaribus rem in Illyrico à Tyberio Nerone geri oportuit,omiſſa per id tẽpus de Germania pacanda cura, & ſæpè ad deſperationem rebus adductis: ita vt Auguſtus difficultate belli, & ſumma frugum annona deterritus, priuignum Tyberium plerunque ad vrbem ex Illyrijs reuocarit:nec ante triennium varijs belli caſibus prouincia illa in ditionem potuit redigi. Germaniam biẽnio haud quaquam facile in priorem prouincię formam Tyberius idem reſtituit. Parthi ſuo more in Armeniam excurrerunt,eamque ſibi occuparũt:qui poſt nonnullas minoris momenti dimicationes fœlicitati Auguſti cedentes, Armenia exceſſerũt,ſignia in cladibus Craſſana,& Antoniana ab eis captis,Tyberio reſtitutis. Scythæ,& Indi,ne quid ad concordiã humani generis deeſſet,in Cæſaris, & populi Romani amicitiam per legatos petitam recepti ſunt:& tunc clauſa eſt tertiò porta Iani bifrontis,& miſſus Quirinus ad cenſum in Syria,& Iudęa peragendum. Et de his hactenus.

Populi ab eo ante Actiacam pugnam debellati.

Octauij infœlices victoriæ.

Eiuſdem cum M. Antonio pugna, victoria.

Auguſtus Romæ Dominus à Senatu declaratus.

Populi atque gentes ab Auguſto debellatæ.

Augusti monarchia quam breuis.

Eius difficultates.

Quirinus, ſeu Cyrinus quãdo in Syriam miſſus ad deſcriptionem faciendam.

TRACTATVS XXXIII.

Luc. 2.

In illud: *Et ibant omnes,vt profiterentur,ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, &c.* In quo potiſſimum de modo natiuitatis Ieſu Chriſti agitur.

Ordinis ratio.

QVod attinet ad literam, vrgebat Cæſaris edictum, vt ſinguli in natiuas ciuitates remearent, ipſique præſidi Romano profiterentur patriam, nomen & ſubſtantiam. Et quoniam præceptum enumerationis intelligendum erat, vt per tribus ſingulas, & familias omnes cenſerentur, vt oſtendit enumeratio ſacta à Dauide; ideò meritò hic adijcitur, quod ſinguli ad proprias accederēt ciuitates cenſus gratia. Porrò per ciuitatem vniuſcuiuſque intelligere debemus, non illam, in qua quiſque natus eſt, aut in qua habitabat, ſed eā, vnde quiſque erat oriundus. Ioſeph enim non habitabat in Bethleem, ſed in Nazareth: & fortaſſis nec illic natus erat, ſed alibi. Expreſſit autem quid intelligeret per ciuitatem Dauid, nimirum Bethleem, ne quis intelligeret arcem Sion, quæ etiam in ſcripturis ſæpiſſimè nominatur Dauid ciuitas. Exprimitur autem prouincia & ciuitas, vnde egreſſus, id eſt, Galilæa, & Nazareth: & prouincia, ac ciuitas in quam venit, nempe Iudæa & Bethleem. In Nazareth concipi voluit, in Bethleē vero naſci, vt intelligamus eius aduentum, & natiuitatem ad vtrunque pertinere populum. In ſpiritu verò denotatur ſeruitus mundi ſub dæmone, in qua per vias cupiditatū, ſiue affectus varios terrenarum rerū homines incedebāt: vt Paul. dixit, permiſiſſe Deum oēs gentes ingredi vias ſuas, in quas vnuſquiſque à diabolo & concupiſcentia impellitur, vt tandem in aliqua ſedem conſtituat. Hinc prodigus ille adhæſit vni ex ciuib. illius ciuitatis, de quibus Propheta ait: *Accipiēt in vanitate ciuitates ſuas.* Non. n. omnia vitia ſunt omnium præcipua, verùm quilibet habet in quo excellat, & in quo quieſcat tanquam in propria ciuitate: *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.* In quibus verbis primum exemplum veræ humilitatis, obediētiæq; relucet. Et ſic ſe humiliante Deo, ſuperbit Auguſtus homo: ignorat Cæſar numerum ſuorū, niſi illos cenſeat; cognouit Chriſtus, qui ſunt eius, & habet nomina eorum ſcripta in cœlis. Quidam annotant deſcendentes per mulieres à Dauide, eſſe de domo, ſed non de familia Dauid: deſcēdentes autem per lineam maſculinam, eſſe de domo & familia Dauidis. Sed hoc facilius dicitur, quàm probatur: & ſcripturæ ſæpè domum & familiam coniungit, quanquam alterum vix poſſit ab altero diſtingui. Et Lucas paulò ante de Ioſeph dixit, quod eſſet tantùm de domo Dauid, & non addidit de familia. Et Dominus: *Non ſum,* inquit, *miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael,* id eſt, familiæ Iſrael, ſiue Iacob.

2. Reg. 24.

Quid per ciuitatem, ad quā omnes ibant, vt profiterentur ſinguli, accipiendum.

In Nazareth concipi, in Bethleem naſci, cur Dominus voluerit.

Luc. 1.

Omnium & ſingulorum, vt profiteren tur in ſuam ciuitatem profeſſionis myſterium.

Act. 14.

Luc. 15.

Pſalm. 138.

Veræ humilitatis, veræque exemplum obediētiæ Chriſti Saluatoris.

2. Tim. 2.

Luc. 10.

Caietan. in Luc. c. 2.

Eſſe de domo, & eſſe de familia Dauid, non differre.

Luc. 1.

Math. 15.

Nota etiam, plerunq; in hoc mundo euenire, vt boni cum impijs pari premantur iugo: vnde Ioſeph cum Maria agnoſcentes Dei conſilium & voluntatē, obediunt magiſtratibus, & reddūt Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, & quæ ſunt Dei, Deo.

Infra 22.

Aſcendit in Bethleem ciuitatē Dauidis, quia Prophetæ eo in loco Virginē Meſſiā pariturā prædixerant, maximè verò Michæas. Erat autem Ioſeph de domo Dauid, quod ſpectat ad genus; & de familia eius, quod ad mores, ad familiaritatem. Nam Dauid ſemen Regiū promiſſum erat, iuxta illud Iſaiæ: *Multiplicabitur eius imperiū, & pacis non erit finis: ſuper ſolium Dauid, & ſuper thronū eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iuſtitia amodò, & vſq; in ſempiternum.*

Cur Ioſeph & Maria in Nazareth ciuitatem Dauid aſcenderunt.

Mich. 5.

Matth. 2.

Iſai. 9.

Vbi ponderandum eſt illud verbum: *Multiplicabitur*, Hebraicè לםרבה Lemarbe, hoc eſt, ad multiplicandum imperium, ſiue ad multiplicationē imperij. Hebræi habēt duplex m: alterū in principio dictionis, & in medio, & eſt apertum, & ſic ſcribitur מ. alterum in fine dictionis, & dicitur finale, & ſcribitur ita ם. & eſt vbiq; clauſum, nullum habens exitum. Et hoc eſt perpetuò verum, neque inuenies in tota ſcriptura literam talem, m, terminātem niſi in fine dictiōis, excepto hoc loco Iſaiæ, vbi ponitur in principio. qua nouitate Iſaias doctiſſimus, & diuino ſpiritu illuſtrat⁹, docere nos voluit, imperiū Chriſti in Eccleſia non eſſe à Iudæis intelligendū: ſed hac litera clauſa indicauit, fore Iudæis myſterium clauſum & abſconditum: quod vſq; in hodiernum diem illi non intelligunt. Et quoniam hoc Chriſti imperium nunquā eſſe deſinet, viſum eſt Prophetæ ſcribere illud litera clauſa exitum nullum habente, vt oſtenderet fore regnum Chriſti perpetuum, nullumque finem, aut exitum vnquam habiturū.

Expenditur illud verbum Iſaiæ. Multiplicabitur eius imperium &c.

M. literæ Hebræ primum myſterium.

Porrò hæc imperij multiplicatio, propagatioq; ideò facta eſt: quia Deus factus eſt homo. Idcircò diuinus vates litera finiente ad principium reuerſa hoc annotauit, ad

Imperij Chriſti cur ſic ſit multiplicatio, propagatioq.

innuendum, filium Dei ęqualem Patri, per aſſumptionem humanæ naturę factum eſſe hominem: de quo Apoſtolus: *In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo.* Redijt ergò Deus per incarnationem ad finem ſuum: quemadmodum in horologio Achaz ſol retro ceſſit per decem lineas. Significatur prætereà per literã, m, quæ finit, & claudit, mater Meſſię humillima, quæ Maria dicitur, & per virginitatem fuit: quę per incarnationem exaltata eſt ad dignitatem matris Dei. Litera etiam, m, apud Hebræos in numeris ponitur, vt ſignificet 600. & totidem anni à quibuſdã ex noſtris feruntur fluxiſſe à tempore huius prophetiæ vſque ad incarnationem.

Philip. 2.

4 Reg. 20. Iſai. 38.

Litera M. ſecundum myſterium.

Hoc autem commentum de 600. annis, qui fluxerunt ab illa prophetia vſque ad partum virginis, firmum & ſolidum eſſe non puto. nam ab Ezechiæ Regis tempore vſq; ad incarnationem interfluxerũt anni ſupra 760. Aſcendit autem Ioſeph cũ Maria, quæ ſimul eſt profeſſa, quia mulierum quoq; ſcribebatur nomẽ, vt diximus: & quia vxorem prægnantem minimè ſecũ duxiſſet, niſi & ipſa profiteri cogeretur. Et hoc inſinuatur ab Euangeliſta, dum ait: vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore pręgnante. Et durũ eſt verbum, cum deſponſata ſibi vxore, referre ad verbum ſuperius, aſcendit, & non potius ad proximum, vt profiteretur. Illa etiã aſcendit loci partus conſcia, tum per ſignificationẽ Angeli, tum per Michęam Prophetam, tum ne ſolatio viri deſtituta, ac miniſterio pareret, aut proles proinde vt ſpuria reprobaretur, quæ tamen ad tẽpus vt filius Ioſeph erat habẽda; nolebat etiam vterq; alijs eſſe offendiculo, vel ille relicta vxore grauida, vel illa viro deſtituta pariẽs alios offendere. Debent autẽ mulieres, viros ſuos peregrinantes conſectari, ſi longa ſit peregrinatio, & ſeparatio viri ab vxore pariat ſcãdalum, ideò Sara ſequuta eſt Abraham. Dicitur autẽ vxor deſpõſata quidem per verba de præſenti, vt diximus ſæpè; vxor verò nondũ cognita, nec cognoſcenda vllo modo, prægnans verò de Spiritu S. Et in Nazareth Galilææ, id eſt, in flore bonæ voluntatis concipitur Chriſtus: & in Bethleem Iudæ, id eſt, opere Deum confitente, naſcitur Chriſtus. Eſt autẽ opus cibus, & panis, quemadmodũ ipſe dixit: *Meus eſt cibus, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius.* In Hieruſalem verò patitur: quia peregrinus eſt non habens locũ permanentem. Cadit verò hic flos Chriſti in Hieruſalem, conquiturq; panis, vt in viſionẽ pacis ducat. Et concipitur, accepto flore verbi; naſcitur autem, cùm panis, qui de cœlo deſcendit, nos nutrit; patitur, cùm pro eo patimur, & tendimus ad pacem. Tempore verò profeſſionis naſcitur: quia profitens, ac confitens Chriſti imperium, quieſcit à tributo dæmoni vltra pendendo: *Factum eſt autem; cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies, vt pareret.* Inſignis Bethleem patriæ ſuæ ingratitudo erga Chriſtum: quę locum principi ſuo Chriſto, qui illam tanto ortu ſuo illuſtrauit, non dedit: vt perinde meritò fuerit punita in filijs ſuis à bimatu, & infra propter Chriſtum. Nam per quæ quis peccat, per ea & punitur: & qua menſura menſi fueritis, remetietur & vobis.

Cur Ioſeph cũ Maria ſimul aſcenderit.

II. Ratio. Mich. 5.

Luc. 5.

III. Ratio.

Nazareth Galilææ, & Bethleem Iudæ, quid ſignificẽt.

Ioan. 4.

Chriſti in Hieruſalem patientis myſterium. Heb. 13.

Infra 6.

Profeſſionis tempore Chriſtus cur natus.

Matth. 2. Infrà 7.

Rectè dicitur: *Impleti ſunt dies, vt pareret;* quò explicaretur, verũ eſſe hominem eũ, qui naſceretur: Qui cùm prius ſupra omnia tempora eſſet, & æternitate tantùm poſſet menſurari, iam homo factus tempori, & diebus cœpit eſſe ſubiectus. Prædixerat Propheta, Meſſiam naſciturũ in Bethleem Iudæ: Cumq; Maria & Ioſeph in Nazareth & Galilæa habitarent, diuina prouidentia exijt edictum Cæſaris Auguſti, quo cogeretur Maria à Nazareth venire in Bethleẽ, edictum natiuitatis locum, atq; in eo eniti filium Dei: quod quidem edictum non debuit, vel anticipari, vel prorogari, vt in Bethleem fieret partus: vt intelligas verum eſſe, quod ait Dominus per Prophetã: *Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet.* Erant ergò ibi expectantes, vt ſcriberentur: nam pauperes diu ſolent, præſertim à magnis Principibus audientiam expectare, quam etiã interdum miſeri non aſſequuntur. Et quia dicitur: *Factum eſt, cùm eſſent ibi:* innuitur illa nocte, qua Virgo peperit, in Bethleem non applicuiſſe, ſed paulò ante. Quod ex eo etiam confirmatur: quia cum media nocte Dominicæ diei ſequentis peperit, die pręcedenti, id eſt, Sabbathi iter cõficere lege prohibiti haud potuerũt: neceſſariò igitur eſt dicendũ, ante diẽ Sabbathi illos perueniſſe Bethleem; & tamẽ tanto tempore nequiuerũt hoſpitiũ inuenire.

Cur de Maria dictum ſit, impleti ſunt dies vt pareret.

Mich. 5.

Quo Dei conſilio exierit edictum a Cæſare Auguſto.

Iſa. 46.

Ioſeph & Maria Bethleem appulerint quando.

Gen. 12. & 20. & ſeq.

Sed quidnam (rogo) myſterij eſt, vt dum exigitur profeſſio, Maria interim Chriſtum pariat? Credo diabolum voluiſſe petere virginem, vt eam redigeret in ditionẽ ſuam, eò quòd & ipſa ex parentibus ſit orta peccatoribus, at illa è cõtrario purgat ſeſe, aitque: Aliud mihi negotiũ eſt, aliò vocor à Deo: nolo profiteri ſub te: ego paritura ſum mihi ſalutẽ: tu in alios proſequere iura tua. Ego enim excepta ſum, & quidẽ iuſta de cauſſa, nempe neceſſitate pariendi Ieſum: *Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſe*

Mariæ profeſſionis tempore Chriſtum parientis myſterium.

pio;

Ortum Saluatoris tam humili ac ſimplici ſtylo cur ſcripſerit S. Luc.

pio; quia non erat ei locus in diuerſorio. Vbi in primis nota: quòd ſicut natiuitas Domini noſtri citra omnem faſtum mundanũ contigit, ita B. Lucas omnem verborum laſciuiam atque pompam, in deſcribenda ipſ. natiuitate vitauit. Quis enim non videat, quàm ſimpliciter tam mirabilem rem deſcribat? *Peperit*, inquit, *filium ſuum primogenitum*: ante quem nullus, & poſt quem nullus. ideò vnigenitus & primogenitus dicitur: licet vnigenitus ſit à Patre in gloria; primogenitus in multis fratrib. in gratia. Deinde perpẽde nihil Lucam attingere de lactatione, ſed id nobis, vt apertum cogitandum reliquiſſe. illud tamen põdera, quòd quia non dat lac, niſi fœmina cognita à maſculo tam in humana ſpecie, quàm in alijs ſpeciebus: hinc factum eſt, vt Maria viro incognita naturaliter lac non habuerit, ſed miraculo acceperit à Deo, quod Ieſu infanti daret, atq; hoc tãquam piè meditatum à quibuſdã traditur. Verùm quia illa regula de fœmina incognita à viro nulla experiẽtia accipi potuit, & naturale ſit omni puerperæ, vt ſanguinẽ menſtruum cõfeſtim ad mammillas emittat in alimentũ fœtus, nec miracula ſunt ſine cauſa multiplicãda: præſtat (meo iudicio) aſſerere naturaliter diuã virginẽ lac habuiſſe, etſi nõ ſine miraculo per Spiritũ S. conceperit. Quò verò melius huiuſce altiſſimi myſterij contemplatione oblectemur; dicemus primo loco quomodo ſit natus; ſecundò, quando & qua hora noctis; tertiò, vbi, nempe in Bethleem, in diuerſorio ſcilicet & in ſtabulo; quartò, natiuitatem cõſecuta miracula, quæ multa recenſentur. Poſtremo loco dicemus, qua ratione ſit pannis inuolutus in præſepi, quomodo bouis atq; aſini calore fœtus fuerit. Quod ad primũ igitur attinet, mod⁹ Chriſti natiuitatis diuinus fuit, & multis miraculis illuſtratus, atq; illud magnum fuit & admirabile, quod nulla extitit ibi virginei clauſtri violatio, ſicut nec vlla extiterat in eiuſdẽ conceptione. Neq; enim, qui Saluator mundi vniuerſi venerat, matrem ſuam corrumpere debebat, ſed eius integritatem illibatã atq; illæſam ſeruare, ſecũdùm illud Iſa. *Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei*: id eſt, ſignificationis Ieſu, quia matrẽ à corruptione & dolore ſeruauit. Hanc rem his pulchris verbis Aug. exaggerat ſer. de natali Domini. *Diuina*, inquit, *operãte potentia, credentis viſcera fœcundãtur, & in ligno mortali vita arbor inſeritur: & portans in ſe omnia virtus, ab infirmitate portatur: & qui terra, mari, cœloq; nõ capitur, intra vnius corpuſculi membra ſuſcipitur. De creatura ſua creator omniũ procreatur, & de virgulo ſuo fons magnus exoritur. Radix omnium de virgulto ſuo naſcitur, & vitis vera palmitis ſui fructus efficitur. Adeſt ecce exoptatiſſimus dies gratia geminata reſplendens, cãdore quidem conſueti luminis illuſtratus, ſed præcipuè radiãtis veri fulgore coruſcus. O dies dierum omniũ nouitas, lucrum lucis, & diſpendium iniquitatis: in quo æternus ſol de ſumma altitudine claritatis paternæ deſcendens, vulua virginalis aditum reſeruauit*, quidam codices legunt, reſerauit, *& totius mũdi caliginem fulgida coruſcatione repreſſit. Hæc eſt illa nouitas Hieremia Propheta vaticinio nũciata: Nouum faciet Dominus ſuper terram: fœmina circundabit virum. O fœmina ſuper fœminas benedicta, quæ virum non cognouit, & virum in vtero circũdedit*. Hæc ille. Neq; mirum ſanè videri debet, Virginẽ concepiſſe & peperiſſe diuina virtute, cùm etiam apes ex ſententia multorum autorum, vlla ſine commixtione concipiant, aut ſine nixibus ſuos fœtus edant, de quibus Poeta dixit:

Quo lacte, naturali ne, an ſupernaturali Chriſtum virgo lactauerit.

Rom. 8.

Hierem. 31.

Luc. 1.

Apes, vt plerique tradunt, vlla ſine commixtione concipiunt.

Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In venerem ſoluunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verùm ipſæ folijs natos, & ſuauibus herbis
Ore legunt.

Virgil. lib. 4. georg.

Lactant. quoq; lib. 4. diuinarum inſtitut. conceptũ hunc diuinum perſuadere volẽs, in hunc modum ſcribit: *At illa (ſcilicet virgo Maria) diuino ſpiritu hauſto repleta concepit: & ſine vllo attactu viri repente virginalis vterus intumuit. Quod ſi animalia quædã vento, aut aura concipere ſolere, omnibus notum eſt, cur quiſquã mirum putet, cum Spiritu Dei, cui facile eſt quicquid velit, grauatã eſſe virginem dicimus?* Hæc ille. Eucherius ait, apem virginitatis imaginẽ eſſe. Ruffin. in expoſitione Symboli, etiamſi illa in lib. Cypr. aſſignatis à quibuſdam inſerta inueniatur in Iudæos & Paganos pro virginitate Mariæ Deiparæ decertans ſcribit: verùm hæc, quia ex ſcripturis Propheticis aſſeruntur, poſſunt fortè Iudæos, quãuis ſint infideles & increduli, confutare. Sed Pagani ſolent ridere nos, cùm audiũt prædicari à nobis virginis partum: propter quod paucis, & eorũ obtrectationibus reſpõdendum eſt. Omnis partus, vt opinor, ex tribus cõſtat: Si adultæ ætatis ſit fœmina, ſi virũ adeat, ſi non ſit vitio ſterilitatis occluſa. Ex his tribus in hoc partu, quẽ prædicamus, vnũ defuit, vir: & hoc patet, quia qui naſcebatur, non erat terrenus homo, ſed cæleſtis. Per cæleſtẽ ſpiritum dicimus, ſalua virginis incorruptione cõpleta. Et tamen quid mirum videtur, ſi Virgo cõceperit, cùm Orientis auem, quã phœnicẽ vocant, in tantũ ſine cõiuge naſci vel renaſci cõſtet, vt ſemper & vna ſit, & ſemper ſibi ipſa naſcendo, vel renaſcẽdo ſuccedat?

Lactant. li. 4. cap. 12.

Apes virginitatis imago ſecundum Eucherium.

Ruffin. to. 4. oper. D. Hier.

Virginei partus veritas contra Iudæos, & Paganos, aſtutius, egregieque comprobatur.

Omnis partus ex tribus conſtat.

1. Cor. 15.

Phœnix ſine coniuge naſci, vel renaſci perhibetur.

Os in tractationis huius.

Modum Chriſti natiuitat. diuinum planè & admirabilem fuiſſe.

Iſai. 49.

Aug. ſer. 5. de natal. Domini, t. 10.

Heb. 1.

Virginei miraculũ partus quis agnouerit Auguſt.

Apes

Apes certè neſcire coniugia, nec fœtus nixibus edere, omnibus palam eſt, ſed & alia nonnulla deprehenduntur huiuſmodi ſorte naſcendi. Hoc ergò incredibile videbitur diuina virtute ad totius mundi redintegrationem factum, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? & tamen mirandū, cur hoc Gentilibus impoſſibile videatur, qui credunt Mineruã ſuam de cerebro Iouis natam, quid ad credendū difficilius? aut quid magis cõtra naturam? Hic fœmina eſt, hic naturæ ordo ſeruatur, hic conceptus & partus temporibus ſuis editus: ibi nuſquam fœmineus ſexus, ſed vir ſolus, & partus. Qui illa credit, cur iſta miretur? Sed & Liberum de fœmore eius aſſerunt natum. Ecce illud portenti genus eſt, & creditur. Venerem quoque, quã Aphroditen vocant, de ſpuma maris (ſicut etiam nominis ipſius cõpoſitio oſtendit) credunt eſſe progenitam: de ouo natos Caſtorem, Pollucemq́; confirmant, ex formica Myrmidones: & alia mille ſunt, quæ contra rerum naturã venientia, ipſis tamen viſa ſunt credibilia, vt Deucalonis, & Pyrrhæ lapides iactos, & hominum ex his ſegetem natam. Et cùm hæc tot & talia figmenta crediderint, vnum eis verbum impoſſibile videtur, quod adoleſcens fęmina diuinū germen, non hominis vitio, ſed Deo inſpirãte, conceperit. Qui vtiq; ſi ad credendum difficiles ſunt, illis tot & tam turpibus mõſtris fidem nequaquã commodare debuerãt. Si verò faciles ſunt ad credendū, multo prõptius hęc noſtra tam honeſta, & tam ſancta recipere, quàm illa tam indigna, & tam fœda credere debuiſſent. Hactenus ille argutè ſatis Gentiles talia credẽtes, & noſtra nolentes acceptare, perſtringens. Deinde peperit virgo ſine nixu vel dolore; qui maior in alijs eſſe ſolet, quàm ſit dulcis voluptas. Et quoniam ipſa fuit neſcia omnis delectationis ac libidinis (ob quam cauſam dicitur peperiſſe filium ſuum, non filiũ Ioſeph) ita omnis prorſus doloris fuit expers, qui clauſtri apertionem & diuiſionem naturaliter conſequi ſolet. Qui.n. matri dolorem inferret, qui dolores omnes auferre venerat, iuxta illud: *Verè languores ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit?* Vt enim ſine corruptione & dolore ſuum edit fructum arbor, ſuumq́ue fulgorem ſtella: ita B. Virgo, quæ bona arbor eſt, & ſtella maris dicitur, benedictum ventris ſui fructum, & mundi lucẽ, hoc eſt, Chriſtum peperit. Quod ſi Eua de Adæ latere nullo ipſius dolore producta eſt: Cur ergò mundi Saluatoris mater vllo abſque dolore non pareret? Quòd ſi apes mellis, & ceræ naturam ſine læſione floris colligunt; quid ni Dei verbum corpus & animam ſine læſione detrimentove Mariæ virginis, quę flos eſt virginitatis, acciperet? Nos filij Adæ in peccato concepti, vt genimina viperarum viſcera materna corrũpimus, dolorisq́; quem patiuntur, cauſa ſumus: ſecus Chriſtus, qui ſuaptè natura ſanctus, & ſanctificator mundi genitus eſt.

Ridiculæ aliquot natiuitates ab incredulis creditæ recenſentur.

Luc.1.

Veneris ortus & appellatio.

Virginis partus expers omnis doloris eius fuerit.

Iſai.53.

Maria virgo quàm ſit arbor bona.

Luc.1.

Gen.2.

Mariæ flos eſt virginitatis.

Peperit autem ſummo cum gaudio & lætitia, & vt ſcriptura ait, lætabunda & laudans. Ex quo Damaſc. lib. de orthod. fide ſic habet: *Nam quemadmodũ Eua ſine commixtione ex Adam plaſmata eſt, ſic iſta nouũ Adam lege partus in vtero tulit, quem peperit ſupra natiuitatis naturam. Natus eſt enim ex muliere ſine patre, & ex patre ſine matre. Et quoniã ex muliere, lege partus: quoniam ſine patre, ſupra naturam natiuitatis: Et quoniam conſueto in tempore (nam 9. menſes complens, & decimũ attingens, naſcitur) id fit lege partus. Quod autem ſine dolore, ſupra legem partus eſt. Cuius enim voluptas nõ præceſſit, neq; pariendi dolor ſubſecutus eſt, ſecundùm Prophetam dicentem: Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit maſculum.* Hæc ille. Adhæc peperit ſine obſtetricibus, etiamſi aliter falsò doceat liber de infantia Saluatoris. Nã hoc aptè Hiero. in Heluidium teſtatur: *Sed abſit, vt hoc* (inquit) *de matre Saluatoris, & viro iuſto ſit exiſtimandum. Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit: ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa & mater, & obſtetrix fuit.* Hæc ille, qui egregiè ex ſcriptura probat nullam obſtetricem fuiſſe, quia ipſa ei officium obſtetricum impendit, inuoluendo pannis, & reclinando, &c. Deinde difficile erat, peregrinando ſub mediã noctem, & in ſtabulo inuenire obſtetrices eiuſmodi quę puerperis inſeruiũt. Non decebat etiã ſacroſanctã & virgineam Chriſti carnem, profanarum atq; immundarum muliercularum manib. contrectari. Rurſus quæ aſſiſtunt parturiẽtii, ad releuandam debilitatem eius, illamq́; conſolandã id faciunt: at Maria nõ fuit debilis, ſed fortis ac potens, & altiſſimis contemplationibus ſuſpenſa, atq; ardẽtiſſimis precibus inflãmata, flexis genibus, oculis in cęlum ſublatis, ſine nixu enixa eſt Saluatorem. Poſtremò myſteriũ hoc virginei partus, minimè eo tempore reuelari conueniebat: Si autem obſtetrices adfuiſſent, fieri nõ poterat, quin videre potuiſſent, quòd illæſis virgineis clauſtris illa peperiſſet: *Sacramentũ enim regis abſcondere bonũ eſt.* Sed loco illorũ videlicet adfuerunt Angeli, vt Aug. ſer. de natiu. teſtatur: *Cùm iterũ,* inquit Paulus, *introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Cæteræ quippe mulieres prægnantes ante partum

Illa quem ſuſceperat peperit Chriſtum. Iſai.35.

Damaſc. li.4. de orthod. fide cap.15. circa med.

Gen.2.

Virgineo in partu quæ naturalia ſint, quæ ſupra naturam.

Iſai.66.

Ibidem.

In eos qui ſanctiſſimã Deiparam peperiſſe cum obſtetricibus tradunt.

B. Hier. in Heluid.

Luc.2.

II. argum. III. ac IV.

Obſtetrices cur aſſiſtant parturientibus.

V. argum. & vlt.

Tob.12.

Auguſt. ſer. de nat.

Heb.1.

Pſal.69.

quidem timent, in partu vero de[illegible]tantur atque dolent, poſt partum verò languere ſolitæ ſunt. Sanctiſſima verò Deipara timere non potuit, quæ in ſe habebat ſanctificantem, Spiritum S. ſe obumbrantem & corroborantem; in partu verò dolorem neſciuit, quæ tot rationes gaudendi habebat, & exultandi tum de prolis maieſtate, tum de conſeruata virginitate, tum de generis humani ſalute, tum denique de Angelico iubilo atque cantu, Paſtorumq; lætitia: edito verò partu minimè languit, quę medicũ potentiſſimum, qui ſanat oēm languorem, ediderat. Hinc Propheta dixit: *Ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currēdã viam.* De matris vero gaudio in partu cecinerat Iſaias: *Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli, & Saron: ipſi videbunt gloriam Domini & decorem Dei noſtri.* Quæ verba, etſi de gentium conuerſione ad literam dici videantur, habēt tamen ſenſum ſuum etiam de partu virginis: maximè quia ante illa verba dicitur: *Lætabitur deſerta, & inuia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi liliũ:* quæ quidē verba ſolitariam virginē, & ope viri in contemptu deſtitutã ſignificare cómodè poſſunt. Tum quia paulò poſt illam ſententiã Prophetæ ſequitur: *Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, &c.* quæ ſane verba de Chriſti aduētu, & ſignis magis congruunt partui virginis, quàm conuerſioni gentium. Quartò, peperit filium Dei ſine vlla immunditia, ac ſordibus, vt ferè cæteri naſci ſolent, ſed mundiſſimum, omniq; ex parte nitidum & elegãtem, ſoliſq; iubare ſplendidiorem: ſecundinaſque plicatas, atque inuolutas & mundas, ac ſeorſum politas.

[illegible] 1. Quales ac quã[illegible] ſanctiſſima virgo de partu ſuo habuerit rationes gaudendi, atque lætandi.

Pſal. 18.

[illegible] 35. [illegible] Iſaiæ de [illegible] germinans germinabit, ad [illegible] apte accommodari poſſe.

IV. Virginei partus conditio.

Quare cautè legendũ eſſe verbum Hieronymi, cenſent quidã, vbi cruentum illũ de vtero matris exiſſe ſcribit his verbis: *Dei filius pro noſtra ſalute hominis, factus eſt filius: nouem menſibus in vtero, vt naſcatur, expectat faſtidia ſuſtinet: cruentus egreditur: pannis inuoluitur: blãditijs deluditur: & ille pugillo mundum includens, præſepis cõtinetur anguſtijs.* Hæc ille: quod ſanè per aliquē tropũ interpretari debet, vel ſaltem excuſari in tãto doctore Eccleſiæ eo tēpore loquente. Quanquam reuera non video quæ ſit ſolida cauſa illiu annotationis cautè legendi Hier. cum conſtet Chriſtum eo modo, quo cæteri cōceptum & cruentũ egreſſum de vtero matris. cùm etiã cruentatus ſuo ſanguine e mund hinc diſceſſerit, & lotus à Ioſeph & Nicodemo (vt teſtis eſt Chryſoſt.) ſepulturæ tr dit[illegible] ſit, & B. Bonau. in meditat. vitę Chr

[illegible] in [illegible] epiſt. [illegible] Euſtoch. [illegible] virginit. [illegible] 10. 1. Luc. 2.

Hieron. ſententiam de Chriſto nato cruento non omnino reprehenſibilem videri. Supra 23. B. [illegible] Chryſo. ho 84. in Ioan. in med. 10. 3. B. Bonau.

ſit, c. 7. ex reuelatione ſacra ei demonſtrata, ſui ordinis fide digno aſſerit. *Vbi primum natum eſt, matrem ſe inclinaſſe, eumq; recollegiſſe, & dulciter amplexatã poſuiſſe in gremio ſuo. & vbere de cælo pleno, & Spiritu ſancto edoctam cæpiſſe ipſum lauare per totum cum lacte ſuo, quo facto, inuoluiſſe eum in velo ſuo, & poſuiſſe eum in præſepio.* Hæc ille. Etſi autem potuerit incruentus egredi, non ſunt tamen miracula multiplicanda ſine ratione. Epiphan. verò in hæreſ. 69. *Ex matre ſola, ait, genitus eſt impollutè, & citra inquinamenta.*

B. Epiph. contra Arian. inter med. circiter, & fin.

Illud etiam conſtat eſſe falſum, & planè ridiculũ, quod Caiet. in 3. p. D. Thom. annotauit, Chriſtum infantem, cùm primùm edit⁹ eſt in lucē, lotũ ab Angelis fuiſſe abſq; vlla aqua, quod eſt officium obſtetricis: nã B. Virginē haud decuit manus inficere, nec ſe in huiuſmodi occupare, ſed contẽplationi vacare. Sed profectò vanum eſt hoc cōmentum, & (vt dixi) ridiculum. Nam nec Chriſtus, qui mundus totus natus eſt, lauari eguit, & vbi eguiſſet, ipſa ſanctiſſima virgo ſuo officio ipſa ſatis fec[illegible]et, cùm ſimul eſſet mater & obſtetrix: & ſublimius multò fuiſſet tunc miniſteriũ huiuſmodi præſtare quàm contemplationi vacare. Adde quod miniſterium, opuſve illud minimè contemplationem in B. Virgine impediebat.

Caietani dictũ de Chriſto infantulo ab Angelis loto, matre interim contemplatione vacante, refellitur duplicitur.

Amplius, quod attinet ad modum natiuitatis, refert B. Brigitta, virginem cum Ioſeph, cùm primum applicuerũt Bethleem, cùm non inuenirent locum in diuerſorio, in ſpeluncã quandã, ſeu ſtabulum intraſſe: ligaſſeq; boue & aſino ad præſepe, quos ſecum adduxerant, Ioſephum continuò ad candelã accēdendã exiuiſſe: quã vbi muro affixiſſet, iterum egreſſus eſt. Virgo autem depoſitis calceamentis pedum ſuorum, & pallio albo, quo tegebatur, & velo capitis, ſparſiſq; crinibus, produxit panniculos laneos, & lineos mundiſſimos, quos ſecũ deferebat ad inuoluendum infantē: atque illa quidē genu flexa, & ad Orientem cõuerſa, manibus & oculis in cœlum intentis, ſtabat quaſi in extaſi contēplationis ſuſpenſa, inebriata diuina dulcedine. Cumq; pro partu in lucē edendo preces ardentes Deo obtuliſſet, illicò in momento & ictu oculi filium ante ſe editũ vidit: & in illo momēto ſentit B. virgo quaſi dimidium cordis ſui exijſſe, ex quo tãtus fulgor prodibat & ſplēdor, vt vix ſol poſſet ei cōparari: lumenq; accenſæ lucernæ offuſcatũ lucē minimè reddebat.

V. Conditio, circumſtantiæ natalis Domini.

B. Brigit. l. 7. c. 21.

Luc. 2.

Virginis ad partum apparatus.

Natus ergo iacuit in terra nudus, & nitidiſſimus, cuius carnes erant ab omni ſorde & immunditia ſeparatæ. Fuit etiam pelli[illegible] ſecundina prope eum iacens, inuoluta, & valde nitida: auditus etiã fuit Angelorum

Chriſti infantis ſplendor, munditia ſingularis. Luc. 2.

cantus,

cantus, mi[illegible] quandam ſuauitatem e[illegible], atq; dulcedinem. Virgo verò ſanctiſſima poſtquam ſe peperiſſe ſenſit, filiumq; natum vidit, ſtatim inclinato capite, iũctiſque manibus, magna cum reuerentia & humilitate puerum adorauit. Dixitque illi:

Matris ad Chriſtum mox natum verba.

Benè veneris Deus meus, Dominus meus, & filius meus. Cumque puer præ frigore & duritia pauimenti vbi iacebat, non ſine eiulatu & tremore paululũ ſe verteret, & extenderet membra ſua, quaſi refrigeriũ aliquod quærens, & fauorem matris, tũc Virgo ſanctiſſima ſuſcepit eum in manibus, & ſtrinxit eum ad pectus magna lætitia, & materno ac tenero amore eum fouit, & calefecit; quem ſtatim cœpit diligenter inuoluere, & reclinauit eum in præſepi. Et primum quidem gradum ex ventre fecit in terram nudam & frigidã, quaſi ad nos veniret, ſitiens pro nobis pati, & ſalutem noſtram operari iuxta illud Prophetæ: *Sacrificium & oblationem noluiſti, antes autem perfeciſti mihi. Holocauſtum, & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi, ecce venio,* corpus ſcilicet ad ſacrificandum geſtãs, in quo patiar gelu, famem, crucem. Sed ingreſſus Ioſeph, & infantem cernens, prouoluit ſe in terram, genibus flexis eum vnà cum matre ſimul adorãdo. Hæc idcircò recitare volui ex reuelationibus Diuæ illius, quod mihi valdè probabilia, & ad deuotionem excitandam accõmodata eſſe viderentur. Nam reuera conſtat, illos tardiuſcule Bethleem applicuiſſe, & virginem ſub mediam noctem peperiſſe.

Chriſti paupertas.

Pſal. 39.

Heb. 10.

Ioſeph, atque matris in Chriſtum pietas, & reuerentia.

Exod. 3.

Virginis matris pariturae prouidentia.

Porrò illa, quæ B. Virgo ante partum egit ad humilitatem, & reuerentiam infanti naſcituro præſtandam, egiſſe credendum eſt; quemadmodum aſcenſurus Moyſes ad rubum, legitur ex præcepto Dei calceamenta ſua exuiſſe, quoniam locus ille, in quo ſtaret, terra ſancta eſſet. Panniculos verò tum lineos ad inuoluendum infantem neceſſarios illam tẽpeſtiuè præparaſſe, ſecumque tuliſſe, ſanctæ cuiuſdam, ſummæque prudentia fuit. Preces verò ad Deũ fudiſſe pro partu præſtando, cum ratione cõiunctum fuit. Nam ſicut prece eius & ſupplicatione Chriſtus eſt incarnatus, & ad preces eius primũ miraculũ edidit in nuptijs, & à morte eſt reuocatus ad vitam, & denique Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcẽdit, ita etiam eius precatione partus impetratus eſt. Nam quæ Deus aliquãdo fieri definiuit, preces noſtras nõ excludũt, imò potius inc[illegible]dunt. Orat e autẽ in hunc, vel [illegible]em modum veri[illegible]e eſt, nimirum: Mani[illegible] æterne Pater theſaurum tuum [illegible] abſcond[illegible]um, & pre[illegible] Mar[illegible] [illegible]

Quibus precibus Virgo paritura, partum à Deo ſibi impetrauerit.

Ioan. 2.

Act. 2.

Matth. 3.

[illegible] reuela mundo imaginem tuam: Quam qualiter Maria filium peperit. vt te agnoſcat: egrediatur de creatura creator omnium, ex paruo riuulo fons magnus: ex vaſculo figulus: ex ramo radix virgula: ex palmite vitis vera: [illegible] ex ſtella oriatur [illegible] ſponſus de ſuo tabernaculo: ex nube mortalitatis ſol iuſtitiæ: ex cẽrto infinita [illegible] Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, in qua mundus videat factorem ſuũ, Angelus Regem, & caput ſuum diademate humanitatis coronatum, peccator redemptorem: iuſtus iuſtificatorem: tribulatus conſolatorem: Gentilis illuminatorem: Iudæus glorificatorem, damnatus iudicem: Ego humillima ſerua tua, tuum, & meum filium vnigenitum atque primogenitum.

Iſai. 3.

Ioan. 15.

Pſal. 18.

2. Cor. 6.

Quomodo autem, aut qua parte corporis pepererit filium ſuum, curioſum eſt magis quàm vtile, inquirere. Et vt eſt in hoſtia indiuiſibiliter, ſic etiam indiuiſè per punctum exiuit, vel per totum corpus, & non magis per vnam partem, quàm per aliam, vt inquit B. Brigitta; vel tantam parte [illegible] v[illegible]teri, penetrando dimenſiones eius, ſicuti & fecit, cùm è monumento egreſſus eſt; vel quomodo ingreſſus eſt ad diſcipulos ianuis clauſis, vel ea ratione, qua cęlos penetrauit in aſcenſione ſua. Quanquam Damaſcenus dicat lib. 4. c. 15. *Quemadmodum verò,* inquit, *qui conceptus eſt, virginem concipientem ſeruauit, ſic & natus, ipſius virginitatem ſeruauit illæſam. Solum trãſiuit per eam, & clauſam ſeruauit eam. Per auditum quidem conceptio, ſed natiuitas per conſuetum partientium egreſſum: tametſi quidam fabulãtur per latus diuinæ matris ipſum editum fuiſſe, non enim impoßibile illi erat per clauſam portã tranſire, & illius non lædere ſignacula.* Hæc de ipſa Domini natiuitate dicta ſint, nunc de tempore cõſideremus. Tempus natiuitatis fuit tempus edicti Cæſaris Auguſti, quod qua ratione factum ſit, ſuperius eſt explicatũ. Dies verò creditur fuiſſe Dominicus, vt ait Auguſt. li. 4. de Trinit. qui dies à nocte præcedenti, iuxta Hebræorum conſuetudinem, ſumit initium. Sub mediam verò noctem, vt communi eſt omnium conſenſus, editus eſt. Nam & Angelus miſſus eſt ad Paſtores, qui cuſtodiebant vigilias noctis: quemadmodum etiam, vt diximus, ſub mediam noctem incarnatus fuit. Surgebant autem Patres media nocte ad confitendũ Domino ob memoriam incarnat[illegible], & [illegible] ra peractæ, ſiue peragendæ. Natus eſt enim nocte, ad ſignificandum, mundi ſep[illegible]rum eſſe in dent[illegible] ignorati[illegible] & peccati tenebris, & vt dixit Prophe[illegible]: *[illegible] bus in regione vmbra mortis, lux orta eſt eis* [illegible] tus eſt nocte Sol [illegible] fiat, [illegible]

Quaſi qualiter Chriſtus peperit.

B. Brigitta.

S. r. Aug. c. 15.

Matth. 28.

Ioan. 20.

B. Damaſc.

Qua parte corporis [illegible] aliquos, dũ Dominum ediderit.

Quo tempore & quo die Chriſtus natus ſit.

B. Aug. c. 6. tom. 3.

Pſal. 118.

S[illegible] ſit, quæſt.

Iſai. 9.

Matth. 4.

inſinuaret, in tenebris ſe quidē lucere, ſ.d
à tenebris non comprehendi: tum vt pro-
ſpiceret malis & peccatis, quę nocte admit-
tuntur: de quibus Apoſt. Rom. 13. Epheſ. 5.
1. Theſ. 5. Theſſal. 3. ait: *Qui dorminnt, nocte dormiunt:*
Rom. 13. *& qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt;* vt, *tantundem*
Epheſ. 5. *abijcientes opera tenebrarum, induamur arma*
lucis: vt, qui eramus aliquando tenebræ, nunc ſi-
mus lux in Domino: Tum vt oſtenderet quo-
dammodo ſe conniuere peccatis noſtris,
quaſi illa nō videret, nec cognoſceret: cùm
tamen expectet nos ad pœnitentiam: Tum
vt parceret materno pudori, quò ſecurius
& honeſtius id temporis pareret, alijs dor-
mientibus: Tum, vt ſignificaret ſecretas
dulcedines contemplantium, quibus ſeſe,
vt paruulū offert nutriendum, vt auctum
& confirmatum ſuis prædicationibus tan-
dem aliquando prædicant: Tum denique,
vt noctis perferret iniurias, quas multi ho-
minum patientes naſcendo, moriuntur.

Cur hyberno tempore natus Dominus. Tempus deinde anni elegit frigidiſſimū
atque ſterile, ad denotandum, quod mun-
dus in maxima eſſet tunc frigiditate ſpiri-
tus, & quo abundante iniquitate, refriguiſ-
ſet charitas. Adhæc tempus elegit, quo in-
cipit nox minui, & dies creſcere: vt innue-
ret tenebras noſtræ ignorantiæ recedere,
& veritatis lumen appropinquare. Et hæc
Quare in terra Bethleem. quidem de tempore. Locum verò elegit in
primis Dominus terram Promiſſionis,
Gen. 12. quò illam eſſe veram terram à ſe promiſ-
ſam cum iuramento ipſi Abrahæ, non ob-
ſcure indicaret; in ea verò præcipuè ciuita-
tem Bethleem in natale ſolum ſibi delegit,
Mich. 5. partim vt Michææ oraculum adimpleret,
partim vt inſinuaret in ea natum eſſe pa-
nem cœleſtem: quem qui ederit, non
Bethleem quid ſonet. morietur in æternum. Et pulchrè huic rei
nomina ipſa conueniunt. Nam Bethleem,
domus panis interpretatur, quæ alio no-
mine Ephrata dicuntur, quæ fructiferam,
ſiue fertilem ſignificat. Omnis enim ani-
morū noſtrorū ſatietas ex hoc vno Chri-
ſto in Bethleem nato, tanquam vero pane
dependet. Nam cùm ad edendum diuinita-
tis panem, illoque fruendum homo pro-
creatus ſit, qui ad veſcendum tanto pane
propter infirmitatem edentulus erat, diui-
næ bonitatis artificium fuit, vt panis ille
durus noſtræ carni coniunctus, merum lac
fieret, quod homo ſugere commodè poſ-
ſet, atq; comedere. Adhæc veniebat Chri-
ſtus, vt vngeret hominum genus, vnctio-
niſque ſuæ, & regni particeps efficeret,
1. Reg. 16. quemadmodum Samuel eò venit, vt vn-
geret Dauid in Regem, ideò iure locus in
Bethleem lectus fuit.

In ſtabulo cur naſci Dominus voluerit. In Bethleem verò elegit ſtabulum, non
ſine magnis rationibus (vt par eſt credere)
atque illud in primis docere nos voluit, ip-
ſum peregrinum futurum fuiſſe, etiam in
patria ſua, & nos intelligeremus tātundem
de nobis ipſis, atque diceremus cum Dauid-
de: *Aduena ego ſum apud te & peregrinus, ſicut* Pſal. 38.
omnes patres mei, &, *non habemus manentem*
ciuitatem, ſed futuram inquirimus. Diuerſo- Heb. vlt.
rium, locus eſt, ad quem non habitandi Diuerſorium quid.
cauſſa, ſed ad tempus commorandi viato-
res diuertunt. Vnde verbum Græcum
κατάλυμα alibi Interpres vertit, refectionē
vel cœnaculum. Vnde Luc. 22. dicitur: *Vbi* Luc. 22.
eſt diuerſorium meum, vbi paſcha cum diſcipulis
meis manducem? quod cùm plenum eſſet ho-
ſpitibus, haud erat idoneus locus parturiē-
ti, quæ ſolitudinem ac ſeceſſum requirit.
Deinde cùm diuerſorium communis ſit o- II. Ratio.
mnium locus, in quem, qui volunt, ſe reci-
piunt; ibi naſci voluit, vbi ipſe omnibus
expoſitus appareret, & vt ipſe ſtatim, quos
amat, multos homines videre poſſet: & in
loco communi, nempe ſtabulo, contiguo
ipſi diuerſorio pro omnibus natus eſt. Et
quēadmodum extra portam paſſus eſt, & Hebr. 13.
ex monte Oliueti extra ciuitatem Hieru- Act. 1.
ſalem ſito, in cœlum aſcendit, vt oſtēderet
ſe pro omnibus nbtuliſſe mortem ſuam pa-
tri, & pro cunctis ſequi eum volentibus,
accepiſſe poſſeſſionē regni cœleſtis: ſic ex-
tra Bethleem publico in loco à matre geni-
tus eſt, vt pro omnium ſalute ſe in mundū
per natiuitatem à Deo miſſum oſtenderet.
Adhæc, diuerſorium publica erat domus, III. Ratio.
in qua ſæpè multa eſt licentia, multiq; de-
prauati mores, & corruptelæ interdum re-
gnant; admonere nos voluit, publicorū vt
hoſpitiorum curā geramus, vt ſine crimine
ſint, dignaque fiant, vt Chriſtus in eis reci-
piatur. Et quia dicitur: *Non erat ei locus in di-* In eo quòd nō erat Chriſto nato locus in diuerſorio, edocemur tria.
uerſorio, indicauit, in his ferè vſu venire, vt
poſtremus locus ſit Chriſto. Indicat etiam
animā ineptam eſſe ad Chriſtum edendū,
quæ fuerit diuerſorium, id eſt, quæ fuerit
domus patens cunctis dæmonibus ad flagi-
tium ſollicitantibus atq; impellentibus, o-
mniumq; virorum receptaculum. Oſten-
dit propterea nos in hoc mundo tanquam
in diuerſorio quodā degere, ne hic ædifi-
cemus, ſed fide expectemus, nos è diuerſo-
rio in patriā noſtram ituros aliquando; ita
vt ſi hic ędificemus, in alieno fundo ad cō-
modum tranſeuntium ędificemus propter
Chriſtum. Ac ne in diuerſorio quidē erat
eis locus, vt citò migrādum intelligamus.

Dices: Cur Chriſtus hoſpitij gratia, non Cur aliud Domin. hoſpitiu non elegerit, vt poterat.
adijt alias domos & hoſpitia: cùm Apoſto-
lis ipſe præcepturus eſſet, vt in domum di-
gnioris intrarent. Fortaſſis quòd occupatæ

Matth. 10.
IV. Ratio.
Luc. 14.
Iſai. 53.
Pſal. 21.
Philip. 2.
Pſalm. 48.

eſſent ab alijs: & quia Ioſeph pecuniā portabat, quam ferre Apoſtolis interdixerat. Adhæc, elegit ſtabulum, cùm non eſſet locus in diuerſorio, tum ex humilitate, vt ſederet in vltimo conuiuij loco, quò pater ei cœleſtis deinde diceret: *Amice, aſcende ſuperius*. In cruce etiam nouiſſimus fuit virorū, vermis, & non homo; opprobrium hominum, & abiectio plebis: propterea primus factus eſt, & dominus omnium cōſtitutus; cui meritò omne genu flectatur, cœleſtiū, terreſtrium, & infernorum: tum quò indicaret, vitam nos animalem, iumentorumve agere, iuxta illud: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* animo enim & corpore inſeruimus noſtris affectibus, & nihil à beſtijs ferè diſtinguimur, niſi quod illis carere vſu rationis non datur vitio, ſicut nobis.

Idem quare in præſepio reclinatus.
Pſal. 103.

In ſtabulo autem mundiorem locum elegit Chriſtus, id eſt, præſepe, vt innueret, ſe ſumpſiſſe carnem à ſanctiore muliere, quæ fuerit vnquam, aut eſſe potuerit. Poſtquam ergò natus eſt panis Angelorum, & cibus factus eſt hominum, & iacet in loco animalium, ſupereſt vt animalia fauore diuinæ gratiæ huius infantis nunc primum naſcentis merito partę, ex irrationabilibus fiant rationalia; ex carnalibus ſpiritualia; ex immundis ſancta & mūda. Cibus quippe iumentorum, fœnum eſt: at vt Propheta dixit: *Omnis caro fœnum; Verbum autem caro factum eſt.* Naſci deinde in ſtabulo pertulit: vt quemadmodum in priore beatitudine paupertatem, vitam eſſe docuit regni cœleſtis: ita hoc ſuo primo in mundum ingreſſu illam conſecraret, nobiſque amplectendā eſſe monſtraret. Etſi enim paupertas, ſicut & diuitiæ, ex genere bonorū mediorum, atque indifferentium ſit, vtpote quibus benè & malè vti cōtingit; poſita tamē infirmitate ex peccato originis relicta, quæ bonis temporalib. ſatiari nequit, quia: *Creſcit amor nūmi, quantū ipſa pecunia creſcit:* pręſtantior & expeditior via eſt ad ſalutem conſequendā paupertas, quàm diuitiæ. Ex quo pauperes dicuntur euangelizari: & ſe ad prædicandū pauperibus à Patre miſſum eſſe, Dominus teſtatus eſt: quoniā quemadmodum lignū aridum citiùs inflāmatur quàm viride: ita pauperes citiùs acceptant Euangelium, quàm diuites. Pauper ergò venit Chriſtus, vt pro noſtro diuitiarum inſaturabili appetitu ſatisfaceret, & vt illius inopia, vt Apoſtol. ait, nos diuites eſſemus. Qui enim tutò nos eſſe poſſemus diuites, ſi pauper ipſe factus non eſſet, itaque ſanctificaſſet noſtras eleemoſynas tāquam in ſe ipſum collatas? Tum etiam, vt expertus paupertatē miſereri noſtrū magis poſſet, & cōpati noſtris infirmitatib. vt Heb. 4. Apoſtolus docet. Item, vt exemplū paupertatis vtiliter ſuſtinendæ præberet, & pauperibus & diuitibus: quia nemo habet cuncta quæ vellet, & omnes à Deo mendicant: & ipſe donat ſpiritum regendi ac moderandi diuitias; ne ipſum regant, ne cogamur illis inſeruire: vt poſſimus cum Paulo dicere: *Scio abundare, & penuriam pati:* quod tunc nobis contingit, cùm paupertatē, qua premimur, vel, quibus vtimur, diuitias efficimus arma, atq; inſtrumēta iuſtitiæ. Prętereà paupertatē amplecti voluit, quandoquidē tanto mundus in errore verſabatur, vt eos, qui ſe de ijs rebus, quæ ad ſalutē ſpectant, commonefacerent, ad necem vſque perſequeretur: ideò naſcitur nihil habens, nihilq; volens, quī mundum apertè poſſet arguere, nihil ab ipſo ſperans, nihil ab ipſo timens. Inſtruens ſuo exemplo concionatores, vt tales ſint, qui nihil mundū timeāt, nihil ab ipſo ſperent: ſic enim magna charitate mundum vel inuitum ſanare poterat.

Iſa. 40.
Ioan. 14.
V. ratio Chriſti nati in ſtabulo
Diuitiæ quatenus malæ ſint.
Iuuenal. Satyr. 14.
Matt. 11.
Luc. 4.
Iſai. 61.
2. Cor. 8.
VI. Ratio.
Heb. 4.
VII. Ratio.
Philip. vlt.
Quando cum Apoſtolo ſcimus, & abundare, & penuriam pati.
VIII Ratio, electi ſtabuli à Chriſto in locum ſuæ natiuitatis.

Demùm pauper voluit eſſe, ne diuitibus redderetur ſuſpectus, quòd eorum bona videretur velle occupare: cùm tamen ille, vt ſuas nobis diuitias cōmunicaret, venerit, non vt noſtras mortales opes eriperet: vt pauperes quoq; ſuæ conditionis conſolaretur: nam pauperum maior eſt multitudo, quàm diuitum: vel potiùs quia omnes pauperes ſumus, nihilq; habemus omnes, & quotidie de manu Domini accipimus, quæ neceſſaria ſunt. Quanquam excellant pauperes in hoc diuitibus, eorumque propterea melior ſit conditio, quòd magis coguntur agnoſcere ſe eſſe pauperes, nam id non tam facilè agnoſcit diues. Atque hæc dicta ſint contra eos, qui Deo tantùm diuites eſſe curæ arbitrātur, paupertatem autem pro peccato & re abominabili habent: ideò ne in illam incidant, ad mendacia, incantationes, cędes, furta, luxuriam conuertuntur: qui verò reſpiciūt ad Ieſum, habent illā pro re gratiſſima & amabili, nimirum quam amplexus eſt Dei filius.

IX. ac poſtrema ratio.
Paupertas in quo melior ſit conditio, quā diuitum.

Sed cur non extremam paupertatem & inopiam pati voluit, vt naſceretur, & habitaret ſub dio, & vt mater non haberet faſcias, atque panniculos, quibus eum inuoluerer? Dicitur ad hoc, Deum non damnaſſe Adam ad talem paupertatem: quare & pellibus eum induit, & bona terræ, ſuo tamen ſudore comparanda ei contulit. In hanc ergò venit Chriſtus: maiorem autem illam pro delictis grauioribus in cruce ſuſtinuit, vbi pro omnibus nobis ſingulis

Quare Chriſtus extremam ſtatum paupertatis non elegerit.
Gen. 3.
Ibidem.
Matth. 27.

nudus,& ſub dio ſatisfecit.

Dices rurſus: Quomodo ſatis pro nobis fecit, ſi nobis adhuc eſt ferenda paupertas? Reſpondeo, eodem modo, quo mors ipſa, cuius paupertas eſt ſatelles. Vt enim illa debellabitur non fugiendo, ſed reſurrectione vincendo, vt Apoſtol. docet. Iterum ferenda eſt mors, & per ſpem reſurrectionis infringenda: ſic paupertas deuicta eſt à Chriſto & triumphata, non vt nos illam effugiamus, ſed vt rectius, ac maiori cum merito toleremus, vt quod erat pœna à iudice Inflicta, nunc ſit paternum flagellum, humilitatis exercitium, teſtimoniũ fidei, meritum charitatis.

Idem cur & nos pauperes eſſe voluit, qui pro nobis ſatisfecit.
1.Cor.15.

Quod ad miracula verò attinet, quæ hâc Chriſti natiuitatem conſecuta ſunt, quæ omnium ſignorum eſt maximum, & ſummum (nam duo admiranda, & ſupra omnem curſum naturæ in ſe continet; nempe Deum hominem factum & natum; deinde virginem peperiſſe) multa circumferũtur: quorum quædam teſtimonijs fide dignis commendantur. Tradit Euſeb. Cæſar. in Chronico, Romæ è taberna meritoria in Tranſtyberina regione ex terra oleum erupiſſe, fluxiſſeque toto illo die ſine interuallo, Chriſti gratiam gentibus communicandam portendens. Et quòd natus eſſet ille, qui vnctus erat oleo præ conſortibus ſuis. Narrat Oroſius li.6.c.22. ſub initium, Auguſtum Cæſarem eadem die mandaſſe, ne quis ſe Dominũ deinceps vocaret; quaſi diuinantem, verum Principem orbis terrarum, ac mundi totius dominum natũ eſſe. Suidas in verbo, Auguſtus Cæſar, & Nicephor. Calliſt. lib.1. cap.17. ſcribunt Auguſtum Cæſarẽ facto ſacrificio Hecatombes, interrogaſſe Pythium Apollinẽ, quis poſt ſe adminiſtraturus eſſet Imperium: & cùm nullum daretur reſponſum, rurſus altero ſacrificio illum vrgebat, vt reſponderet quid eſſet in cauſſa, vt qui aliàs multis verbis vti ſoleret, nunc obticuiſſet. Tunc in hunc modum reſpondit tribus his verſibus Græcis:

Ortus Chriſti ſeruatoris quot ſignis, & miraculis, quam magnis, decoratus extiterit.
Euſeb. tom.2.
Pſal. 44.
Hebr.1.
Paul. Oroſ.
Suidas.
Niceph. Cal.

Pythij Apollinis reſponſum ad Cæſarem Auguſt.

Παῖς Ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
Τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ἄιδος αὖθις ἱκέσθαι.
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.

Me puer Hebræus, diuos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede iubet, triſtemq́; redire ſub Orcum:
Aris ergò dehinc tacitus abſcedito noſtris.

Tunc, tali reſpõſo accepto, Cæſar Romam eſt reuerſus, atq; ibi in Capitolio aram maximam extruxit cum huiuſmodi latina inſcriptione: ARA PRIMOGENITI DEI. Alij verò ſcriptores, vt Innocentius III. ſerm.2. de natiuit. Domini, & Antoninus 1. part. hiſt. tit.4. cap.6. tradunt Auguſtum Sibyllam conſuluiſſe; num in mundo aliquis eo maior futurus eſſet. Eo autem die, quo Chriſtus in Iudæa natus eſt, Sibilla circulum aureũ Romæ iuxta Solem vidit, In quo virgo pulchra reſidebat, quæ ſpecioſum infantem in gremio geſtabat: quod illa Cæſari Auguſto indicauit, & Regẽ ipſo potentiorem natum eſſe aperuit. Auditaq́ue eſt vox dicens: *Hac eſt Ara cœli*: quo nomine illa Eccleſia eſt inſignita, cùm prius eſſet palatium Octauiani, quod erat in Capitolio. Huius etiam rei meminit Oroſius his verbis: *Cùm primum*, inquit, *Caio Cæſare auunculo ſuo interfecto, ex Apollonia rediens; vrbem ingrederetur hora circiter tertia, repentè liquido ac puro, ſerenoq́; die circulus ad ſpeciem cœleſtis arcus orbem Solis ambijt, quaſi eum vnũ, ac potentiſſimum in hoc mundo, ſolumq́; clariſſimum in orbe monſtraret, cuius tempore venturus eſſet, qui ipſum Solem ſolus, mundumq́; totum, & feciſſet, & regeret.* Hæc ille. Templum Pacis funditùs corruit, ſiquidem Romani pro pace perfecta, quæ toti orbi ſub Auguſto imminebat, templum Pacis ingentis molis, & fortiſſimũ conſtruxerant: de quo conſulentibus Apollinem, quamdiu eſſet duraturum, Reſponſum fuit: *Quouſque Virgo pariet.* Quo audito, lætati ſunt, arbitrãtes illud impoſſibile eſſe, ac per hoc æternum futurum credentes, quia nunquam Virgo eſſet paritura: propterea ianuis eius inſculpi iuſſerunt: *Templum pacis æternum.* Ipſa tamẽ nocte, qua Virgo peperit Saluatorem, funditus corruiſſe fertur: & in Ægypto in templo Iſidis aram dicatã cum inſcriptione: *Virgini pariturae*: alteram ſimilem aram in Gallia Carnuti tempore Druydarum fuiſſe, quidam ſcribunt. Certè Epiphanius in vita Hieremiæ Prophetæ ait: *Idem Propheta ſacerdotibus Aegypti ſignũ exhibuit, dicens, oportere olim cuncta eorum ſimulacra cõcidere, ſimulq́; manu omnia facta præcipitari. Vbi Aegyptũ aſcendet cum ſuo infante Virgo enixa, Deo ſimilis.* Hæc ille. Ideò fortè extruxerunt illam aram Virgini pariturae. Hæc ab Innocentio III. dicto ſermone, & hiſtoria ſcholaſtica traduntur, lib. Euangelicæ hiſtoriæ, cap.5. Sed certè ſi veritatem amamus, cùm templum Pacis opus fuerit Imperator. Veſpaſiani, vt teſtes ſunt Suetonius in Veſpaſiano cap.9. & Plin. lib.36. cap.15. minimè tempore Chriſti corruere potuit, vt iſti tradunt. Plerique verò hora illa Natiuitatis tradunt ex B. Hieronymo omnes infames infando Sodomiæ vitio obnoxios, fuiſſe interfectos, quemadmodum eadem etiam hora omnes primogeniti Aegypti ab Angelo percuſſi ſunt. Mihi certè diligenter inueſtiganti ſcripta Hieronymi, locus non

Ara per Cæſ. Auguſt. Romæ erecta, qualis.
Innoc. III.
B. Anton.
Oroſ. lib.6. cap.20.
Alterum Apollinis reſponſũ de tẽplo pacis.
Aræ ſub ortũ ſaluatoris varijs locis erectæ, quæ.
D. Epiph. prope fin. operis.
Templum pacis Romæ à quo exædificatum fuerit.
Quàm probabile videatur Sodomitas nocte natalis Domini omnes interijſſe.
Exod.12.

occurrit: à ratione tamen minimè eſt alienum, eos malè perijſſe, qui naturam humanam, quã Chriſtus cohoneſtare, & illuſtrare venerat, tantopere dedecorabant, atque obſcurabant. Sunt etiã, qui ſcribant, vineas Engaddi illa nocte floruiſſe, Chriſtumque veram vitẽ veniſſe, teſtatas fuiſſe. Siue hæc autem vera ſint (vt probabile eſt, eſſe) ſiue falſa; hoc indubitatum debet eſſe, maxima & admirãda ſigna atq; prodigia Chriſti ortum, & præceſſiſſe pariter, & conſecuta fuiſſe, maiora etiam, quàm fuerint illa, quę in natiuitate Præcurſoris, & in ortu B. Virginis contigerunt: qua ratione maior ſplẽdor eſt orientis Solis, quam vel Auroræ pręcedentis, vel Luciferi: conſtat autem, Ioannẽ fuiſſe Luciferum, Mariam Auroram, Solem verò ipſum Chriſtum. Atque hæc quidem de miraculis.

Ioan. 15.

Chriſti, quàm Præcurſoris, aut Virginis matris ortus quanto glorioſior.

Luc. 1.

Ad poſtremum, verba illa ponderanda ſunt: *Et pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio: quia non erat ei locus in diuerſorio.* Etſi Græca litera habeat, *eis*, mihi tamen Latina lectio, quæ legit in ſingulari, *ei*, magis placet. Chriſtus enim, quo grauida erat B. Virgo, impedimentum præbuit, quò minùs in diuerſorio locum haberent. Itaque ab eo tempore cęperunt tam B. Virgo, quã Ioſeph, pati propter Chriſtum: & omnes, qui grauidi ſunt Chriſto, in mundo hoc, locum partus nõ habent, & pati ꝓpter Chriſtum debent. Verbum: *Pannis eum inuoluit*, Græcè eſt vna tantùm dictio, *ἐσπαργάνωσεν*, quod eſt dicere, faſciauit, ſiue faſcijs inuoluit; ne quis cogitet, laceros ac vetuſtate detritos, atque immundos pannos. Nam ſuperiùs, vt ex B. Brigitta citauimus, lineos & laneos panniculos mundiſſimos attulit, vtpote futuri partus conſcia. Ac quemadmodum B. Virgini tribuenda eſt paupertas, ſic ab ea remouendæ ſordes & immunditiæ. Si enim, vt B. Bernardus prudenter dixit: paupertatem ſemper dilexi, ſordes nunquã: quid de ſanctiſſima Virgine cogitandum eſt, quę omnis puritatis & mũditię quidam veluti fons eſt? Omnia autem noſtra tametſi delicata & pretioſa, quid aliud ſunt, ſi cum verbo incarnato conſerantur, & quàm rudis & viliſſimus pannus? Dominus autem humili atq; plebeio habitu perſonæ ſuæ, regiam dignitatem diſſimulauit ac texit, vt ſago illo in bello cõſciſſo appareret aurea veſtis diuinitatis ſuæ. Hanc pęnam pro nobis ſuſcepit filius Dei, vt cùm ſimilia accidunt nobis, non putemus nobis iratum, ſed potius placatũ Deum per Chriſtum. Quare etſi mundus nos Deo charos ob has calamitates non exiſtimet, confidamus tamen apud Angelos Dei, & paſtores

Hæc lectio: Quia non erat ei in ſingulari locus in diuerſorio, quàm commoda.

Quibus pannis mater Chriſtum inuoluerit infantem.

D. Brigit. in lib. 7. c. 21. & 22. & 25.

Virginis matris puritas atque mũditiæ.

Chriſti humilitas & paupertas, quid doceat nos.

aliquos eſſe in honore noſtras calamitates & miſerias, eſſeque pro gloria Dei, & pace noſtra.

Sed cur non eſt natus fortis, vt faſcijs nõ indigeret? Certè, vt ferret & ſanctificaret noſtram infirmitatem: vt exemplũ daret ſe noſtra cura, noſtroq; auxilio indigere, eoq; velle vti, atq; ita ſe à nobis beneficijs velle obſtringi: vt dulciter ipſum amare inciperemus: vt in omni ętate ipſum ante oculos haberemus, neq; improuiſus appareret, ſed ſimul nobiſcũ aleretur, & creſceret in virum perfectum. At inquies: Si affuiſſem Chriſto, magnum certè honorẽ illi impẽdiſſem. Credo, ſi eum agnouiſſes: nam alioqui idem egiſſes quod alij. Quare ſi nũc credis, en expoſitus tibi eſt Chriſtus in pauperib. & infirmis: ibi te exerce. Hoc ſi non credis, detecta eſt incredulitas tua: ſancti enim viri in ſordibus plerunque eſſe deprehenduntur. Nam Deus contemptibilia huius mundi & humilia elegit, vt confundat ea, quæ in oculis mũdi ſunt magna. Accuſa ergò tuam infidelitatem, & fidem pete. Pãnis etiam inuolui Chriſtus voluit, vt indicaret vilem abiectamq; humanitatẽ, cui ex amore coniungi ſibi placuit. Vt doceret quoq; verbi Dei præcones ſimplicibus, mediaq; de plebe depromptis verbis, quaſi pannis quibuſdam inuoluere, & euoluere Euangelium iuxta verbum Apoſtoli: *Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, &c.* Adhæc, vt doceret nos libenter pati pannos, ac pauperiem, quibus inuoluamur, & impediantur carnis noſtræ actiones, vt ad diuina ſimus expediti, atque nos, in quã velit partem, adducat. Et ſiquidem in ijs pannis delinquimus, ipſe nos abſterget à ſordibus noſtris, vt mater infantem ſuum. Vbi verò Spiritu ſuo impleti creuerimus, ſoluet nos ad præclaras ſuas actiones. Quæ dicta ſint propter eos, qui dicũt: Poſtquàm in religionem ſum ingreſſus, graues patior tentationes, & interdum pecco. Ne dubita, Dominus abſterget ſordes tuas: & peiora, mihi crede, extra regulam tu admitteres. Cùm igitur in paupertate ſumus, aut infirmitate, aut in religione arctati atque conſtricti nobis videmur, ne ad vindictam aut ad quoduis aliud ſcelus atq; flagitium proſiliamus: putemus eſſe ibi Dei faſcias, qui nouit quid nobis expediat, expectemuſq; ac oremus, donec facultatẽ ipſe impertiat bene operandi, vel alios, vel ad id præſtandum ducat. Et quomodocunq; nos tãdem liget Deus, & vinciat, efficiamur erga illum tanquam ſimplices infantes, eiuſque lacte vitali nutriamur atq; paſcamur. *Et reclinauit eũ in præſepio.* Locum viliſſimũ elegit, eò

Cur faſcijs inuolutus Dominus maieſtatis.

Chriſtum in quibus agnoſcere poſſimus & honorare.

1. Cor. 2.
II. Ratio.

Quibus verbis in Euangelio proponendo concionatores vti debeant exẽplo Chriſti.

Infra 2.
III. Ratio.

Infans Ieſus faſcijs inuolutus, adſtrictuſque, quale nobis documentum præbeat.

quod

Iſai.1.
Bouem & aſinum, cur Ioſeph ſecum adduxerit.

quòd ipſe ſit, qui locum nobilitat, alioqui ſordidum & vilem. In prçſepi enim omnia ſunt vilia viſui, ingrata auditui, olfactui moleſta, guſtui inſuauia, atque tactui dura ac aſpera. Erantque ibi bos & aſinus iuxta Iſaiã, & eccleſiaſticã picturã. Aſinum enim, ad geſtandam prægnantem Mariã, Ioſeph ſecum adduxerat: nec .n. par erat, puellam teneram, vicinamq; partui, pedibus illud iter emetiri, niſi ſine cauſa velim' multiplicare miracula. Bouem verò, aut ad expẽſas itineri ſuppeditãdas, aut ad cenſum Cæſari perſoluendum ſecum ducebat: vt nonnulli pij Doctores meditantur. Tradit etiam Nicephorus Calliſt. exegiſſe Mariam & Ioſeph per 40. dies in Bethleem, propter eã, quæ tum ipſis erat, ſubſtãtiam & poſſeſſionem, quam fortaſſis dotis nomine à Ioachimo ciue Bethleemita, parente virginis, Ioſeph acceperat. Natale porrò Regum & Principum nihil habet admirationis: quid enim mirũ naſci in palatijs aureis, in mollibus & eburneis lectis, In ſummis denique delicijs, & in ſumma rerum omnium copia & abundantia? At hoc eſt verè admirandũ, Dominum cœli, & Regem Regum naſci in præſepi. Reclinatus ergò in præſepi eſt, vt implerentur Prophetiæ: primum quidem Habacuc dicentis (iuxta lectionem LXX.) *In medio duorum animalium cognoſceris*: Deinde verò Iſaiæ: *Cognouit*, inquit, *bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui; Iſrael autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.* Quæ verba, etſi ſimpliciter de eiuſmodi iumentis exponi poſſint, quæ & dominos agnoſcunt ſuos, & præſepia, in quibus pabulum ſuppeditatur: atque in hoc, vt deteriores reprehendantur Iudæi, qui Dominum, creatorem, & paſtorem ſuum ignorarunt, vt Baſil. atq; Hieron. exponunt: tamen reuera prophetica eiuſmodi verba ſenſum de Chriſti natiuit. capere poſſunt: quam cùm Herodes, Sacerdotes, Scribç atque Phariſçi ignorauerint, animalia tamen illa Chriſtum fouendo quodammodò dici poſſunt agnouiſſe. Nam hac ratione ad redarguendam Impietatem Balaam, introducitur aſina loquens, & cum eo expoſtulans. Hieron. quoque ſimilem querelã format, ait enim: *Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui, populus autem meus non cognouit iudicium Domini.*

Niceph. lib.1. c.13. init.
Puer Ieſus cur in præſepi reclinari voluerit.
Habac.3.
Iſai.1.
Baſil. in Regul. fuſius diſputat. int.2. circa med.
10.2.
Hiero. in cap. Iſa.1. tom.5. init.
Num.22.
2.Pet.2. & Iudæ.
Hierem.8.

Et Origenes in Lucam loquens de Chriſto iacente in præſepio, ſic exponit: *Illud* inquit, *erat de quo Propheta vaticinatus eſt, dicens: cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe Domini ſui. Bos animal mundum eſt; aſinus animal immundum. Cognouit aſinus præſepe domini ſui Non populus Iſrael cognouit præſepe domini ſui, ſed immũdum animal ex gentibus.* Audi quoque Gregorium Nyſſen. ſer. de ſancta Chriſti Natiuit. pulchrè de his animalibus philoſophantem: *Præſepe*, inquit, *rationis, atq; ſermonis expertium animal: ium domicilium eſt, in quo ſermo naſcitur, vt bos agnoſceret poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui. Bos ſubditus legi, aſinus oneribus portandis deſtinatũ animal, quod peccato ſimulachrorum cultus oneratum atq; grauatum eſt. At brutis quidem conueniens cibus, & victus gramen ac fœnum eſt. Qui producit enim gramen, & fœnũ pecoribus, inquit Propheta: rationale autem animal pane nutritur. Quamobrem idcircò præſepio, quod eſt habitaculum brutorum, is, qui de cœlo deſcendit, panis vitæ proponitur, vt etiã bruta rationali inuicem ſumpto cibo, rationem adipiſcãtur. Medius igitur inter bouem & aſinum in præſepio vtriuſque Dominus eſt, vt ſoluto interſtitio ſepis, ambos in ſeſe creet in vnum nouum hominem: & ob hoc, graue iugum legis auferat, & illum ſimulachrorum cultus onere leuet.* Sic ille bonus pater. Verba hæc etiam de Chriſti natiuit. interpretatur in Lucam Ambroſ. hoc modo: *Quia in pannis eſt, vides, quia in cœlis eſt non vides. Infantis audis vagitus, non audis bouis dominũ agnoſcentis mugitus. Agnouit enim bos poſſeſſorem ſuum, & aſina præſepe domini ſui. Imò præſepiũ dixerim, ſicut dixit qui tranſtulit. Nihil enim apud me diſtat in verbo, quod non diſtat in ſenſu. Nam ſi orator (Demoſthenem intelligit) illorum qui phaleras ſermonum ſequuntur, negat in hoc fortunas poſitas eſſe Græcia, hoc, an illo verbo vſus ſit, ſed rem ſpectandam putat: ſi ipſi philoſophi eorũ, qui totos dies in diſputatione conſumunt, minus Latinis, & receptis vſi ſermonibus ſunt, vt proprijs vterentur: quantò magis nos negligere verba debemus, ſpectare myſteria, quibus vincit ſermonis vtilitas, quòd operum miracula diuinorum nullis venuſtata ſermonibus, veritatis ſuæ lumine refulſerunt? Denig; aſinam irrationabilem nõ ſucco deliciarum, ſed ſucco naturalis alimoniæ præſepia ſancta pauerunt. Hic eſt Dominus, hoc præſepe, quo nobis diuinum myſterium reuelatũ eſt, irrationabiles gentes pecudum intra præſepia more viuentes, alimonia ſacra vbertate paſcendas.* Hæc Ille: quæ non modò locum Prophetæ de ortu Chriſti explicãt, verum etiã (quod diximus) mentionem facit de pannis verborum vilium & humilium, quibus exponendum eſt Euangeliũ. Atque ita de more in myſterio natiuitat. bos, & aſina depingi conſueuerunt. Vtrumq; autem animal eſt rude atque ſimplex. Nimirum ipſe Dominus dixit: *Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Et qui olim inquit: *Non arabis in boue ſimul & aſino*: eos nunc coniunctos natiuitatis ſuæ voluit eſſe

Orig. hom. in Luc.13. in fin. tom.2.
Iſai. 1.
Gregor. Nyſſ.
Bouis & aſini allegoria perpulchra.
Pſal.103.
Ioan.6.
Epheſ.2. mat.11.
Ambroſ. li.2. in Luc. c.14. à med. 10.5. init.
Ambroſio nihil diſtat in verbo, quod non diſtat in ſenſu.
Quibus verbis exponendum ſit Euangeliũ.
Quibus reueles ſua abſcondita Deus.
Matth 11.
Deut.22.

teſtes,

teſtes, vt indicaret quantumuis varios ritibus, & moribus diſcordes, non futuros tamen natiuitatis huius, fœlicitatiſq; expertes: maximè ſi, quemadmodum animalia hæc ſpiritu, caloreque ſuo Chriſtum fouerunt, ita & nos ipſum fide & confeſſione profiteamur, eumq; in egenis & pauperib. foueamus.

Quos Reges aluerint animantes, ſecundum aliquos: quidque de hoc ſentiendũ ſit.

Regiũ quiddam eſſe ab animantibus ali, quidam ſcripſerunt: vnde Cyrum Perſarum Regẽ à cane educatum; Romulũ quoq; ac Remũ à Lupa alitos fuiſſe perhibetur: itaq; illud idẽ Chriſto contigiſſe.

Verùm hoc parum veritati conſonare videtur. Nam Chriſtus ab illis animalibus non fuit educatus: & quod traditur de Cyro, & Romulo & Remo, exiſtimo eſſe fabuloſum, idq́; etiam de eodẽ Romulo (nã Remi fratris non meminit) falſum eſſe, ex Liuio dubitante, probat Lactantius.

T. Liuius. *Lactant. lib. 1. instit. diuin. c. 20 init.*

Illud autem veriſſimum eſt, in altari ſancto proponi nobis, quaſi in quodã ſpirituali præſepi, panem ſuperſubſtantialem & cœleſtẽ ad edendum ſanctis animalibus & iumẽtis: de quorum numero erat Dauid, qui dixit: *Vt iumentũ factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.*

Panem ſuperſubſtantialem, quales edant animantes.

Pſal. 72.

Illud etiam rurſus eſt exploratũ, plures Chriſto proximos ac vicinos (quod ad habitũ, externaq; attinet) inueniri propter lucrum, & commoda temporalia venãda, quibus expleantur: qua ratione multi Eccleſiaſtici ſacerdotia pinguia, & Epiſcopatus ob prouentus temporarios ad ſe, ſuoſq; ditandos libenter amplectuntur. Religioſi verò nonnulli, vt habeant vnde lautè viuant, & ſplendidè veſtiantur, & laborẽ fugiant, otium conſectentur, monaſterio ſe affigunt; cùm tamẽ animales, & ratione carentes ſint, & nihil eorum, quæ ſunt ſpiritualia, ſapiant.

Eccleſiaſticorum ſimul ac Religioſorum quorundam indign. Chriſto adhærendi modus.

Cœpit igitur Chriſtus hac tanta paupertatis & profeſſione ſalutẽ noſtram operari, quam in cruce perfecit: qui enim verus Deus erat, induit humanitatẽ, qua ſalutem impertiat omnibus. In cruce verò *vermis eſt, & non homo; opprobrium hominum, & abiectio plebis*: naſcitur infans, ac velut idiota, qui fari neſcit: paſſionis tẽpore, vt ſtultus ac neſciens Herodi ac Pilato reſpõdere, deridetur.

1. Cor. 2. Chriſti paupertatis inſignia. *Pſal. 21.* *Luc. 23.*

Naſcitur nudus coram matre: exaltabitur nudus in cruce coram omnib. Cùm oritur, locum habet in diuerſorio: dum viuit, nec in Hieruſalem, nec alibi locum habebit, vbi caput ſuum reclinaret: in morte neq; ſepulturam propriam habuit. Rurſus naſcitur ſub mediã noctem: morietur poſt meridiem in denſiſſimis eclipſis tenebris. Natus à matre vincitur faſcijs, & ligatur: verùm, inſtante nece, crudeliter manibus, pedibuſq́ue funibus conſtringetur. Dum infans eſt, ſinit ſe geſtari à matre, vt impotens & imbecillis: at poſt hæc Iudæorum furore trahetur, & in alto crucis loco ſuſtinebitur.

Chriſti pueri & eiuſdem viri conuenientia. *Luc. 9.* *Infrà 23.* *Ibidem.*

Cœpit, vbi primum natus eſt, vagitu & eiulatu, & lacrymis genas perfundere: ſed hunc planctum perfecit, ac gemitum, quando, vt Apoſtolus ait: *Cum clamore valido, & lacbrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.*

Hebr. 6.

Quærit, dũ puer eſt, pectus matris, vt calore ſimul, & lacte foueatur, alaturque: at nudus in paſſione, atque eius ſiti vehementiſſimæ acetum, & fel porrigetur. Natus in ſtabulo, loco fœtenti, reclinatur in præſepio: moriturus producitur in locum graueolẽtem, nempe in montem Caluariæ, & in aſpero crucis lecto reclinatur. Naſcitur in obedientia Auguſt. Cæſaris: morietur ex obedientia Pilati vicem Imperatoris Tiberij gerentis. Natus inter duo animalia ſtatuitur: acturus animã inter duos latrones collocabitur.

Matth. 27. *Pſal. 68.* *Matth. 27.* *Luc. 2.* *Infrà 23.* *Iſai. 61.*

Vides igitur quanta ſit conuenientia inter Chriſtum puerum, & inter Chriſtum virum? inter præſepe & crucem? inter exordium vitæ & finem? Afflicta fuit beatiſſ. Virgo in tam incõmodo loco Dei filium pariendo: ſed non minùs, imò multò magis afflicta eſt propter Chriſtum in cruce moribundum. Quare meritò opus fuit fortiſſima matre, talem quæ filium tali loco edere poſſet, & quæ illi agenti animã conſtanter aſſiſteret.

Luc. 23. Quali egueit matre Dei filius factus homo.

Ingredere igitur, ingredere pie lector in illam ſpeluncam, aut ſtabulũ, oculiſq; fidei intuere Ieſum infantem in præſepio reclinatum, duo inter animalia conſtitutum. Conſidera illa pretioſa aulæa, quibus loci illius parietes ornantur, ac veſtiuntur, telas ſcilicet aranearum: animo vndique colluſtra omnes eius loci ſordes, fœtorem, incommoditatem, frigus. Contemplare puellam virginem & matrẽ, reginam mundi, fœno, loco puluinaris inſidentem, infantiq; nato ſedulò miniſtrantem: tum diſce à Chriſto ex cathedra præſepis, factis docente.

Meditanda, quæ in ortu Chriſti ſalutaria.

Clamat enim præſepiũ contra immania noſtra, inſanaq; ædificia, in quibus velut in diuerſorio eſt cõmorandum ad tempus. Clamãt ſtragula ex fœno. Clamatq; etiam præſepe, & damnat lectos noſtros aureos, omniq; mollicie refertos. Clamant panni, noſtrumq; in veſtitu ſplendorem condemnant. Clamant lacrymæ, ac noſtros immoderatos riſus accuſant. Clamat iterum præſepium, & lac paruum, quo paſtus eſt, contra noſtra lauta cõuiuia. Clamant illa animalia, quæ, teſte Propheta, dominum ſuum cognouerunt, & noſtrum ingrati animi vitium reprehendunt. Clamant rurſus bos & aſinus, quos ipſe Dominus ſuæ natiuitatis voluit eſſe teſtes: do-

Iſa. 1.

centque

Qui in comites, ſociosue nobis aſciſcēda.

centq; nos, vt circumſpiciamus illos, quos in comites nobis aſciſcimus. Tot enim dolis, proditionibus, ac fraudibus vita hominum corrupta eſt, vt præſtet, vel cum belluis degere, quam inter homines ſuperbos maledicentiæ, gulæque, ac ventri deditos vitam agere. Vbi ergo in ſtabulum ingreſſus, omnia hæc fidei oculis perſpexeris, ſupplex adora Dominum tuum. Sic enim fiet, vt tanti myſterij guſtum percipias, & Patri æterno agas gratias, cui cum Filio, & Spiritu ſancto ſit ſempiterna laus, maieſtas, & imperium in ſecula ſeculorum: Amen.

TRACTATVS.XXXIV.

In illa verba: *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, &c.* vſque ad: *Et hoc vobis ſignum; inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio.* Luc. 2.

Quibus primum, ac per quos Chriſti natiuitas innotuerit.

DIctum eſt de Chriſti natiuitate, nunc illud explicandum, quibus primùm, & per quos hæc fuerit reuelata. Quibus autem potiſſimum debuerit Chriſtus innoteſcere pauper, niſi pauperibus, & qui faſtum, & voluptatem huius ſeculi non curant, ſed aſpernantur? tales enim citius, & alacrius acceptant Euangelium. Non ergo ad ciues Bethleem, nec ad eos, qui in diuerſorio morabantur; nō ad Herodem, vel Auguſtum, ſuperbos homines, Chriſtum natum vt annuntiaret, miſſus eſt Angelus; verum ad paſtores ſimplices, & bonos, qui ſanctos Chriſti patres, vt Abraham, Iſaac, & Iacob, Moſen, & Dauidem in officio ſectabantur. Erant illi paſtores in eadē regione; quia iuxta turrim quādam, vt fertur, Bethleem inter atque Hieruſalem ſitam conſiſtebant, vbi Iacob de Meſopotamia rediens cū ſuis gregibus diuerſatus eſt: vbi mortua, ſepultaque Rachel eſt. Diſtabatq; à Bethleem per milliare: dicebaturque turris gregis, quod ad illam noctu ſeſe reciperent pecudum greges. De qua liber Geneſis; *Egreſſus inde* (ſcilicet à Bethleem) *fixit Tabernaculum trans turrem Ader*, pro quo interpres noſter vertit; Turrem gregis. Qua de illud Michææ exponunt quidam: *Et tu Turris gregis, nebuloſa filia Sion vſque ad te veniet: & veniet poteſtas prima, regnum filia Hieruſalem.* Hoc eſt, Chriſtus, qui Dei virtus eſt, & Dei ſapientia, & Dei regnum. Chriſtum autem ibidē annunciarat Angelus paſtoribus. Quāquam B. Hieronymus per Turrim nebuloſam gregis, intelligat templum ad literam, ob multitudinem animalium, quæ mactabantur Deo quotidie; nebuloſam vero, propter continuum ex ſacrificijs fumum ſurſum aſcendentem. Verbo, nebuloſa, interpretatus eſt Hieronymus vocem Hebræam, Ophel, quam reliquit ininterpretatam 2. Paralipom. 27. & 33. & Nehem. 3. & ſcribens in cap. 32. Iſaiæ: *Hebræi*, inquit, *duas turres in Hieruſalem fuiſſe arbitrantur, quæ his appellantur nominibus: Ophel ſcilicet, & Bachan. Quarum prior interpretatur tenebræ, ſiue nubilum, quod vſque ad nubes erigeret caput; altera, probamentum, & firmitas, ſiue, vt Symmachus vertit, inquiſitio, eo quod in contemplando culmine eius oculi fallerentur.* Ita ille. Pulchrè igitur paſtoribus pauperibus annunciatur paſtor pauper Chriſtus. Sunt etiam paſtores ſimplices, quibus Deus magis ſolet fidere: alij etiam magis poſſunt illis fidem habere, quandoquidem non ſolent fucare veritatem, nec immiſcent ſuorū mendaciorum aquam vino Spiritus ſancti. Voluit præterea Deus nobis indicare, quàm ſint ei chari viliſſimi homines, & ipſo Euangelij exordio oſtendere, qui potiſſimum aſſumendi eſſent ad percipienda Meſſiæ myſteria, & alijs propalāda, nimirum ſimplices idiotæ, & contempti, iuxta illud Pauli: *Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, vt confundat ſapientes.* Inſinuauit quoque myſticè hoc facto, neceſſe eſſe, vt rationabilium omnium paſtores primò diuina Sacramenta percipiāt, vt deinceps ea ouibus ſibi creditis communicare, & annunciare valeant. Non ergo Angelus, inquam, Principibus Herodi, Auguſto, Scribis, Phariſæis, ciſue qui in diuerſorio erant, ortum Chriſtum annunciauit: quoniam homines egent Deo, non Deus hominibus, qui potens eſt de lapidibus quibuſcunque ſuſcitare filios Abrahæ. Homo enim eligit homines, at Deus efficit. Voluit etiam, vt diſcamus ab eo vere humiliari: nā ſi te humilies vbi agnitus es, humiliari non potes propter eos, quibus humilitas tua grauis eſt, & qui multò faciliùs tibi ſeruiunt, quàm vt à te ſibi miniſtrari ſuſtineant: Quare ſi verè humilis velis eſſe, ibi te humiles oportet, vbi non eſt honori ipſa humilitas, vbi non agnoſceris, vbi te homines opus habeant, & vtantur opera tua. Si ijs qui in diuerſorio erant, Angelus Chriſtus nunciaret; iam non gloria in Altiſſimis Deo quæri videretur, ſed ipſi puero in præſepio reclinato: adeoq; non humilitatem, at gloriā humilitatis videretur quæſiſſe ſtatim oſtēſus. Nunc autē quādo perfunctus eſt omni humilitate, & per omnes gradus humilitatis inceſſit, dicere poteſt electis, *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Videte quid nocuerit mihi humilitas mea, vt nobis non

Marginal notes:

In qua regione boni illi paſtores habitarent, paſcentes gregem ſuum.

Gen. 31.

Ibidem.

Gen. 35.

Mich. 4.

Turris gregis apud Michæam quid myſticè.

B. Hieron. tom. 6.

Alter ſenſus.

Idem to. 6.

Chriſtus potiſſimum cur paſtoribus annunciatus.

II. Ratio.

1. Cor. 1.

III. Ratio.

Pſal. 15.

Matth. 3.

IV Ratio.

Quomodo vere humilis eſſe quis debeat.

Duo nobis gradus humilitatis a Chriſto commendati.

Matt. 11.

mittendus, ſed annunciandus eſt venturus ad iudicandum viuos, & mortuos: vt ipſe fecit, cum ab eis teneretur ad necem. Dixit enim eis. *Ego ſum Chriſtus Filius Dei: & amodò videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli:*

Matt. 26.

Vigiliæ nocturnæ quatuor quæ nam illæ. Mar. 6. Cuſtodire vigilias noctis, myſticè quid. Quis ille Angelus domini ortum Chriſti annuncians paſtoribus, Luc. 1. Quid, quod idem ſtetit Angelus iuxta illos.

Erant autem vigiliæ nocturnæ quatuor, vt docet Euangelium: nam Mar. 6. *Venit Ieſus quarta vigilia noctis ad eos ambulans ſupra mare.* Debent ergo boni, & veri paſtores in eadem, in qua Chriſtus naſcitur, regione, id eſt, Eccleſia, quatuor noctis vigilias in obſeruantia Euangeliorum cuſtodire: docenturque tales ab Angelis, vt populos ſuos inſtruant. *Et ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos.* Angelus Mariæ, qui etiam Zachariæ ortum Præcurſoris prænuntiauit, & idem Angelus Ioſeph, & iam paſtoribus Chriſtum verum Meſſiam annuntiat: hic eſt Gabriel miniſter verbi. Diciturque ſteriſſe iuxta illos, ſeu vt Græca habet litera, ἐπέστη, hoc eſt, ſupra illos in aere, non procul. Et vtrumque verum eſt, quia ſunt iuxta nos, per amorem; ſupra nos verò, autoritate, & natura ſuperiori celſiorique, de quo pſaltes, Minuiſti eum paullo minus ab Angelis. *Et claritas Dei circumfulſit illos.* Verè ſe Angelum lucis oſtendit, & impleta eſt prophetia: *Nox ſicut dies illuminabitur.* Et lux lucem oſtendit, vt ſtella Magos perduxit ad ſtellam matutinam Chriſtum. Eſtque illa claritas typus lucis Euangelicæ, qua cernitur Meſſias: vnde & Græcè dicitur δόξα, id eſt, gloria, maieſtas Domini. Non ergo lux Syderea, aut claritas Angelica, ſed claritas quædam per ſe ferens diuinam Maieſtaté, & Domini nati gloriam. Olim quidem ſine luce apparebant Angeli; cum luce in Nouo Teſtamento, ob lucem nouæ legis ſignificandã. Et vide quid rei agatur. Chriſtus eſt in obſcuro, & nuncius eius in lumine ipſius, ac ſi ipſe velit beneficio affici à ſuis, & copioſius ſua bona poſſit refundere. Sic & opera humilitatis noſtræ, quę apud nos contẽptibilia, & nullius pretij videntur, pretioſa ſunt & illuſtria in conſpectu Dei noſtri, & Angelorum, atque amicorum eius, qui verſantur in lumine. Sequitur: *Et timuerunt timore magno.* Propter rei nouitatem, & inſolentiam, licet benignitate Dei plenam, & merita noſtra longè ſuperantem timuerunt. Et timor præcedit gaudium, ſicut lex Euangelium, & ſicut crux ipſam gloriam. Euangelici etiã nuncij terrent nos, tantum abſumus à noſtra felicitate. Sed quid faciemus, cum millia millium videbimus Angelorum? Cum ipſam Dei inacceſſam lucem cernemus? Periremus profectò, niſi ante per Chriſtum eſſemus innouati: nam Euangelium deterret necdum in Chriſto renatos. Ideo oportet naſci denuò, vt idonei ſimus ad ferendam noſtram fœlicitatem: alioqui non eſſet ad illam ingreſſus, eiuſque aſpectum tanquam ſolem, velut noctuæ quędam, refugeremus. Perſpice lector, quanta cum Angelo Chriſti ſit lux, quanta cum Moſe fuit: & tamen Chriſtus in tenebris eſt, corporis noſtri velo rectus; cum tamen ipſe lux ſit cordium noſtrorum illuminans interiora. In trãsfiguratione verò, & in altera vita, quid ſit, oſtenſurus eſt nobis, & cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Ipſe interim Deus in carne erat, nihil à cæteris infantibus differens in hoc. Sic & in Sacramẽto panis Sacroſanctus, nihil differt à communi pane, ac ne guſtu quidem: & tamen ibi eſt corpus Chriſti, quod ſplendet in cœlo, in cordibuſq; fidelium. *Et dixit illis Angelus, Nolite timere.* Ab apparitione, quaſi ſit phantaſma: nec à claritate, quaſi fulgur item ſit: neque rurſus à morte imminenti, quia olim videnti Deum interitus imminebat: quemadmodum Bethſamitis arcã Domini, in qua Deus repræſentabatur, aſpicientibus mors cõtigit: & parentes Sãpſonis dixerunt: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Nunc autem in Euangelio nolentibus videre Dominum, periculum mortis imminet. Nolite etiam timere, quia nuncij ſumus non timoris, ſed bonę ſpei: nam gaudium magnum annunciamus. Nec enim ſic timendum eſt, vt fiducia, & amor erga Deũ non ſimul adiungãtur. Ne timeatis à veſtra indignitate, *quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnũ.* Neq; timeatis à nobis, quaſi nos arcere velimus vos ab arbore vitæ, quẽadmodum olim parentes primos veſtros eiecimus; ſed introducere vos volumus ad eũ, qui eſt autor vitæ, verum lignum vitæ, fõs aquæ ſalientis in vitam æternam, & panis vitę, qui de cælo deſcendit: cuius eſt ſcribere nomina veſtra in libro vitæ: cuius etiam ſolius eſt legitimè certantibus retribuere coronam vitæ. Ne timete etiam à re vobis euangelizata, quia ſi hic natus non fuiſſet, multa vobis merito timenda eſſent: ſed vnus hic ea vobis adimit omnia, & ſecuros reddit. *Ecce enim Euangelizo vobis.* Rarum quiddam mirum, magnum & nouũ: quid enim magis nouum, aut magis inſolitum, quã Deus & homo, mater & virgo, viator & comprehenſor, diues & pauper, ſapientia & infantia, potentia & infirmitas, innocentia & pœna? *Gaudium.* Gaudium more noſtro vocat gaudij materiam. Si tantum gaudium fuit, Iſaac nato, ipſi Saræ, ita vt gaudio, & riſu vocauerit ipſum Iſaac, &

Pſalm. 8. Hebr. 2.

Claritas Dei quæ circumfulſit paſtores. Pſalm. 138. Matth. 2. Apoc. 2.

Δόξα Græcè quid.

Cur olim ſine luce apparebant Angeli, cum luce verò in Nouo Teſtamento.

Paſtores cur timuerint timore magno.

Regeneratio nis noſtra per Chriſtum ante æternæ gloriæ aſſecutionem cauſſa.

1. Tim. 6. [illegible] 3.

Chriſti vel obſcuri quanta lux.

Exod. 34.

1. Ioan. 3.

Lux Chriſti immenſa quibus modo veluti tenebris abſcondita, tectaque.

Paſtores in ortu ſaluatoris quid minime timere debebant.

1. Reg. 6.

Iudic. 13.

Quam diſpar [illegible] in lege, [illegible] modo in Euangelio, dominum videntis conditio.

Aliqui timentes abijciendi paſtoribus ac nobis.

Luc. 12.

Gen. 3.

Ad Chriſtum [illegible]

Ioan. 4.

Infra. 6.

Luc. 10.

2. Tim. 2.

Apoc. 2.

Alius quoque timor pellendus:

Quid poſt Deum magis nouum ſit, & admirabile.

Chriſtus natus [illegible] dicatur gaudium magnum. Gen. 21.

Vnde appellatus Iſaac.

& mater dix·rit: *Riſum fecit mihi Dominus, & quicunq́, audierit, corridebit mihi:* Quantò eſt æquius, vt Mariæ Virgini tantùm gaudium parienti congratulemur, & corrideamus?

Cur gaudendum, atque lætandum de natali Domini.

Cum Regi primogenitus naſcitur, pe, lætitia fremit populus; luminaribus, ludisq; conuiuijs, facibus, alijsque eiuſmodi congratulationis argumentis declarat, atq; teſtatur animum ſuum; qui tamen plerumq; in exitium ipſiusmet populi naſcitur, nec à quoquam populari homine, ac ſibi ſubdito inuenitur differre, niſi ſola ratione: quãto igitur gaudio à nobis Chriſtus excipiendus, qui primogenitus Dei, atque Virginis eſt, & ad ſalutem noſtram promouendam naſcitur, vt vates cecinit; *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis?*

Principes à popularibus vt differant.
Iſa 9.
II. Ratio gaudij noſtri de ortu Saluatoris.

Adhæc ſi Sol dum oritur, aduentu ſuo lætificat vniuerſa, pellit tenebras, auiculę cantitant, herbæ reuiuiſcunt, aperiuntur flores, & ad ſolem ipſum ſe conuertunt. Decet ergo & nos, ne deteriores ipſis creaturis ſenſus expertibus velimus eſſe, ad huius iuſtitiæ Solis ortum exultare præ gaudio, eiuſque laudes celebrare, & decantare, atque ad eius curſum, & progreſſum imitandum conuerti. *Vobis*, inquit, Propheta, *timentibus nomen Domini, orietur Sol iuſtitia.*

Malach. 4.
Seraphici Frãciſci mirus in diem natalem domini pietatis ardor.

B. Franciſcus, vir planè Apoſtolicæ vitæ, Oriente ſole, mirificè delectabatur, quod in illo imaginem quandam, & effigiem Chriſti ortus ex ſanctiſſima Deipara expreſſam cernere ſibi videretur: atque in ipſa natiuitatis Chriſti nocte non exiguam frumenti menſuram per agrum fertur diſſeminaſſe, vt auiculæ mane ſurgentes eo veſcerentur, Chriſtique nati laudes ſuo modo libentius, atque liberius decantarent.

Chriſtus item cur magnum gaudium appelletur.
Idem quomodo gaudiũ angelorum.
Epheſ. 1.
Coloſ. 2.
1 Pet. 1.
Cur gaudium ſit etiam fidelium.
Ibidem.
Chriſtus quale gaudium ſit.

Dicitur etiam Chriſtus gaudium magnum: quia infinitum gaudiũ in ſe toti Trinitatis exiſtit. Angelorũ quoque poteſt dici gaudiũ, quia eorum caput eſt, & princeps; vt propterea dixerit Petrus; *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* Credentium verò, & fidelium omnium communis lætitia eſt, & exultatio. Idem enim ait Petrus; *Quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata.* quippe eiuſmodi gaudium in anima primum, inde verò in corpus transfunditur. Purum eſt, nulla admixtum triſtitia; quod ſi adſit vlla, cõuertitur in materiam gaudij. Durabile eſt, ac perpetuum; nam pręmij loco promittitur, ſecundum illud; *Intra in gaudium domini tui.* Poſtremò amitti non poteſt, vt Dominus aſſeruit: *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis*: intellige, pęter nos ipſos, qui ſoli nobis poſſumus inferre hoc damnum. Porrò hoc gaudium non cum omnibus communicatur, quoniam plerique delectationibus bellutnis, atq; obſcœnis pleni ſunt: qui ſpiritualia percipere nequeunt. *Quod erit omni populo.* Magnum verè ſit oportet, quod erit omni populo: quis enim expleat tam auidas hominum voluntates? quis tot mœrores abſtergat? quis tot vana ac puerilia hominum gaudia, quibus tenentur, & ad quæ inhiant, ad nihilum redigat? Quare magnũ ac ſolidum, vt dixi, gaudium ſit oportet, quo ſatisfiat omnibus. Sed in Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientię, & ſcientiæ Dei. Ipſe dicitur Deſiderium collium æternorum: ipſe deſideratus cunctis gentibus: ipſum populus non modo pręſens, & qui cõſecuturus eſt, ſed etiam qui præterijt, deſiderauit. *Nam Abraham deſiderauit videre diẽ eius: & vidit, & gauiſus eſt.* Ipſe etiam Dominus dixit; *Multi Propheta, & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, non audierunt.* Si ergo oculis fidei intelligas tibi Chriſtum datum, & natum, habes omnia deſideria tua in illo. Sic enim Salomon teſtatus eſt; *Venerunt*, inquit, *mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius*: & Paulus: *Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, & cæt. quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Meritò etiam dixit: *Omni populo*: quia non modo Iudęis, verum etiam Gentibus natus eſt, vt euocatio paſtorum per Angelum, & Magorum per ſtellam ſatis apertè indicat.

Matt. 25.
Ioan 16.
Gaudium noſtrum quod eſt Chriſtus, qui ſoli nobis poſſint auferre.
1. Cor. 2.
Chriſtus vt gaudium fuerit omni populo.
Col. 2.
Gen. 49.
Agge. 2.
Gen. 49.
Pſal. 21.
Ioan. 8.
Gen. 22.
Luc. 10.
Chriſtum habens, quid habeat ille.
Sap. 7.
Rom. 8.
Iudæis non tantum, ſed etiam Gentibus Chriſtũ natum eſſe vnde conſtet.
Matth. 2.

Quia natus eſt vobis hodie Saluator.

Explicandum eſſet hic quis ſit ille qui natus eſt: ad quid etiam natus ſit; quando, vbi & quomodo natus eſt: ſed quoniã tria hæc expoſita ſuperiori tractatu ſunt; tantùm duo priora proſequemur. Quis ergo eſt hic qui natus eſt? Chriſtus Dominus, & Saluator. Eſt autẽ Chriſtus, liber, *In quo ſunt omnes theſauri ſapientia, & ſcientia abſconditi*: Speculum, in quo cernitur omnis veritas: Fõs, in quo guſtatur omnis dulcedo: Arca, in qua reperiuntur omnia pretioſa: margaritum, cui omnes virtutes inſunt: Lex omnes corrigens actiones, & mundi totius leges dirigens: Manna, continens omnem ſaporem: Panis, ſatians omnem famem: Medicina, ſanans omnem morbum: Flos odore, & fragrantia ſua mundum replens, & ad ſe trahens: Sol pellens omnes tenebras: Forma, & pulchritudo omnem tollens deformitatem. Denique ipſe Rex eſt, magiſter, medicus, ſaluator, paſtor, amicus, frater, ſponſus, pater, & Dominus. Natus eſt ergo Saluator. Ergo non eſt filius iræ, vt cæteri naſcuntur, ergo ſanctus eſt, imò etiã Deus:

Quis ille qui natus eſt.
Co. 2.
Chriſtus quantum bonum ſit.
Ioan. 6.
Iræ filij qui ſoli ſecundum Apoſtolum.
Ephes. 2.

Chriſtus quare ſaluator.

nam eius eſt ſaluum reddere, cuius fuit & condere. Si Saluator eſt, ergo liberat à peccato, à ſeruitute dæmonis, ab interitu, atq; ab omni infirmitate, & corruptione. Si Saluator eſt omnium, ergo primo matrem excellenti prærogatiuo ſaluauit, præſeruans non ſolùm ab omni crimine etiã originali, ac dæmonis tyrannide, verumetiam ab omni virginitatis iniuria, ab omni geſtandi infantis labore, & moleſtia, à dolore partus. Si Saluator eſt, quomodo multis fuit ad ruinam? nimirum certè ob eorum, qui eum non ſuſceperunt, flagitia, ſed reuerſuri ſunt ad tenebras ſuas. Si Saluator natus eſt, gaudeat qui ſe nouit perijſſe, & cupit liberari. Sed nunquid nunc Saluator natus eſt, qui non ſaluaret antè, & ex hoc tempore incipit ſaluare? an verò is, qui ſemper ſaluauit, & ſine quo ſaluatur nemo, nec vllus abſque eo ſalutem conſequetur? Nunc naſcitur, & propior fit noſtra ſalus, quàm cũ credidimus. Vocatur autem Dominus, quoniam Rex natus ab vtero eſt, plenus ſapientia regnandi, & iuſtitia, & fortitudine, Dominus vniuerſi, & omnium hominum & Angelorum: cui meritò nos in ſeruos ſubijcere, vt vero domino noſtro, par eſt. Ipſe namque non ſolum creatione, ſed etiam redemptione dominium ſibi comparauit. Natus eſt etiã Chriſtus, id eſt, vnctus: apud Hebræos autem vncti dicuntur, qui ſunt dilecti à Deo, & donis atque muneribus, pre cæteris, honeſtati: vniuerſi igitur ad Dei Eccleſiam ſpectantes Chriſtiani, nimirum, de vnctione eius participantes, dicuntur. Quia verò dona nónulli cum ſapiẽtia à Deo procedunt, iuxta miniſterium, ad quod quisque ſeligitur: hinc fit, vt, qui in Eccleſia priuatam vitam ducunt, nec proximi vltra commune mandatum curã gerunt, communi gratiæ munere cohoneſtentur, communiterque vncti ſint: alij verò ſunt, qui alijs præficiuntur, atque hi maioribus ratione officij prærogatiuis ornantur, magiſque vncti ſunt. Porrò in Eccleſia Dei tria præcipua officia inueniuntur. Primum quidem eſt, Sacerdotium, ad recõciliandos in gratiam Dei peccatores, inſtitutum. Secundum eſt, Prophetia ad eos, qui Deo reconciliantur, fide ac moribus inſtituendos. Tertium, Regia, ſiue paſtoralis autoritas, ad poteſtate dirigendum ſubiectos populos, atq;, ſi opus ſit, cogendum, remunerandum, ac puniendum, præcipiendum, atque prohibendum; qua ratione apud Hebræos vngebantur, qui erant futuri Reges, Sacerdotes, atq; Prophetæ, vt apertè habes de Saule, Dauide, & Salomone: de vnctione verò Sacerdotum agitur Leuit. 8. & Exod. 29. vbi ait Dominus ad Moſen: *Oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur*; de quo quidẽ oleo ait Dauid. pſal. 132. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, &c.* de vnctione Prophetarum ſermo eſt. 3. Reg. 19. vbi Helias Heliſæum ex Domini mãdato in Prophetam vnxit. Oleum verò, quo vngebantur hi omnes, non erat ſimplex, ſed commixtũ: erat enim confectum ex myrrha electa ad ſiclos quingentos, & de cinnamomo ad 250. & ex calamo ad eandem menſuram, & ex caſſia ad 500. oleoque oliuæ ad menſuram Hin, vt habetur Exod. 29. Quia ergo in Sacris literis Ieſus dictus eſt Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, & figuratus in ſummo veteri Sacerdote, alienus ab omni peccato, vnica hoſtia omnibus hominibus placauit Deũ, ſemperque exauditus eſt pro ſua reuerentia, ſummoq; erga Deũ cultu, atq; obſeruantia, meritò Meſſias nominatur tanquam vnctus ad Pontificatum. Quoniam verò proprio ore legem perfectiſſimam nunquamque abolendam, nempè Euangelicã tradidit: iure Propheta ſummus eſt in Heliſæo vncto figuratus, qui interpretatur, ſalus Dei: vt vel nomine ipſo Ieſum Saluatorem adumbraret. Habuit prætereà duplicem ſpiritum Hæliſæus, vt Chriſtum primogenitum deſignaret, cui Spiritus ſine menſura donatus eſt, quẽ omnes, qui tempore eum anteceſſerunt, Prophetæ participarunt: atque hic eſt inſignis ille propheta à Deo per Moſen pronuntiatus, cuius in ore poſita erant Dei verba, quæ ſi quis non audierit, Deum ſentiet vindicem & vltorem. Adhæc, cum data ſit Chriſto omnis poteſtas in cœlo, & in terra, vt regat ipſos etiam Reges, qui eſt Rex regũ, & dominus dominantium, & paſcat ipſos paſtores, qui paſtorum Princeps dicitur: meritò vnctus fuit ad regnum, ſiue officiũ paſcendi ſupremum: in Dauide repræſentatus, *Super cuius thronum & ſolium ſedit, &c.* præfiguratus etiam in Rege Salomone, cuius regnum tranquillum fuit, atque pacificum: de quo Deus: *Iudicium tuum Regi da, & iuſtitiã tuam filio Regis*: & iterum: *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium.* Et rurſus Hieremias: *Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit: & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra, in diebus illis, &c.*

Cum itaque tria hæc officia ſummè Ieſu competant, ſummeq; ſit dilectus, & plenitudine gratiæ cohoneſtatus, meritò ſolùm eminenter dicitur Chriſtus: reliqui verò antiqui Reges, ſiue ſummi Sacerdotes, ſiue Prophetæ, haud ſimpliciter, verũ ſecundũ

partem

Marginal notes (left column):

Luc. 2.
Si Chriſtus Saluator eſt, quomodo multis fuit ad ruinam? Chriſtus cur Dominus appelletur.
Rom. 13.
Matth. 2.
Hier. 23.
Chriſti nomẽ quid ſonet.
Pſalm. 44.
Hebr. 1.
Vnde aliqui præ alijs a Deo magis vncti.
Triplex officium in Eccleſia ſummum in Chriſto.
Qui vngerentur olim.
1. Reg. 10.
1. Reg. 16.
3. Reg. 1.

Marginal notes (right column):

Leuit. 8.
Exod. 29.
Pſalm. 132.
3. Reg. 19.
Quo vngerentur oleo.
Exod. 29.
Chriſtus quare dictus Meſſias.
Pſalm. 109.
Heb. 7. & alibi.
Heb. 10.
Supra 5.
Hierem. 31.
Hebr. 8.
Chriſtum figurauit Heliſæus duplicitèr. Eliſæus quid ſonet.
3 Reg. 17.
4. Reg. 2.
Ioan. 3.
Deut. 18.
Chriſtus qualis Propheta.
Matth. vlt.
Pſalm. 2.
Apoc. 19.
1. Tim. vlt. & alibi paſſim.
Iſa. 9.
Luc. 1.
Chriſtus quare vnctus rex: & in quibus regibus repræſentatus ſit.
Pſalm. 71.
2 Reg. 7. & alibi paſſim.
Hiere. 23.
Chriſti excellentia in regno, ſacerdotio, & Prophetia.

partem Chriſti dicebantur, atque ob id potiſſimum, quod hunc noſtrum Chriſtum præfigurarēt: qua ratione imago, & res per eam repręſentata, idem nomen ſortiuntur. Nos vero, Chriſtum qui ſequimur, non Chriſti, ſed nouo nomine Chriſtiani vocamur, quemadmodum docet B. Ignatius epiſtola ad Magneſianos ex verbis prophetæ Iſaiæ: *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit*: & Cyrillus catecheſi 10. ex verbis eiuſdem prophetæ alio in capite, vbi ait: *Seruos ſuos vocabit nomine alio, in quo qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur.* Sunt autem Chriſtiani nimirum illi, qui ſunt participes vnctionis Chriſti: nam eius prophetiæ partem capimus, cùm baptizamur, & Chriſto nomen damus, chriſmate inungimur, in ſymbolum huius participationis. Cū verò ex hac vita diſcedendū eſt, iterum oleo inungimur ad extremos agones fortiter perferendos.

B. Ignatius epiſt. 6. à medio.
Iſa. 62.
Cyril. Hieroſ.
Infra 65.
Chriſtiani qui nam ſint.
Pſalm. 44.
Heb. 1.

Etſi verò Dominus oleo iſto communi, atque externo minimè fuerit perunctus, vt docet Cyrillus Hieroſolym. in 3. catecheſi myſtagogica: tamen non inde cōſequitur, ipſum vocandum non fuiſſe Chriſtum: ſi quidem Abraham, atque eius filij vocantur à Dauide, vncti, ſiue Chriſti, juxta illud: *Noliter tangere Chriſtos meos: & in Prophetis meis nolite malignari*: neq; tamen probabunt Iudęi hos fuiſſe corporali oleo delinitos. Quòd ſi Patriarchæ oleo terreno delibuti non fuerunt, verum ſpiritali: idem concedant nobis de noſtro Chriſto dicere, & affirmare: nec enim conueniebat, Chriſtum noſtrum iuxta Leuiticū ritum inungi, qui ſacerdos erat futurus ſecundum ordinem Melchiſedech, & non ſecundum ordinem Aaron. Ampliùs, vbi regnum, & Sacerdotium æternum eſt, neceſſariò fit, vt oleum quoque ſit ęternū: ſic enim Paulus inquit: *Hic autem*, id eſt, Chriſtus eò quòd maneat in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium. Fuit ergo oleū, quo Chriſtus eſt perunctus, ſpirituale, ſiue oleum exultationis, vt ait Propheta Pſalm. 44, de quo Petrus in Actis: *Vos ſcitis*, inquit, *Ieſum à Nazareth, quo modo vnxit eum Deus Spiritu Sancto, & virtute.* Eſt autem Chriſtus ſecundum humanitatem vnctus ad tria munera illa pręſtantiſſima dignè apteq; obeunda: de quibus Iſaias cap. 61. pulchrè in perſona Meſſię vaticinatus eſt: *Spiritus*, inquit, *Domini ſuper me, eò quod vnxerit me, ad annunciandum manſuetis* (ſiue vt Lucas ait, *Euāgelizare pauperibus*) *miſit me, vt mederer contritis corde; &c.* & infrà ſubdit: *Et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris.* In eo igitur, quod vates inquit, ſe vnctum ad Euangelizandum, explicat munus Prophetæ: in eo vero quod ait: *Vt mederer contritis corde*: explicatur functio Sacerdotis: ijs etiam verbis: *Vt darem coronam pro cinere, & oleum gaudij pro ſpiritu mœroris*: functio regia, ſiue ſacerdotalis ſignificatur. Pulchrè item in nomine illo, teſte B. Irenęo, & Athanaſio, & alijs, trium perſonarum fides continetur, nempe Patris, qui vngit: Filij, qui ratione humanitatis vngitur; & Spiritus ſancti, qui ipſa vnctio eſt. Dicitur ergo ab Angelo, Saluator potens, quia Dominus eſt, & Chriſtus, id eſt, ſaluans vnguētis ſuauibus, non inciſione, vel cauterio: ac proinde dicitur: *Oleum effuſum*, ſiue (iuxta Septuaginta interpretum verſionem) *Vnguentum effuſum, nomen tuum.* illo vero vnguento inuncto B. Stephano lapides dulces extiterūt, & Laurentio ignis. Chriſtus igitur in corde geſtabat vnguentum, nimirum deitatem, plenitudinemque Spiritus ſancti, quo nos vngere poſſet: vt ſic vncti ad omnia diuina miniſteria reddamur idonei: ante illā quippe dicere cum Propheta verè poſſumus: *Factus ſum ſicut vter in pruina.* Atque hactenus de nomine Chriſti ſit dictum: illud reliquum eſt, vt dicamus;

Chriſtus etſi oleo corporali vnctus non fuerit, tamen dignus hoc nomine, contra Iudæos.
Idem Cyril.
Pſalm. 104.
Quo oleo vncti fuerint Patriarchæ.
Pſalm. 109.
Heb. 7.
II. Argum.
Ibidem.
Hebr. 1.
Pſalm 44.
Oleo quo Chriſtus fuerit vnctus.
Actor. 10.
Chriſtus quatenus, & ad quid fuerit vnctus.
Iſa. 61.
Luc. 4.
Vngens, vnctus, & vnctio quid myſticè.
B. Iren. lib. 3. cap. 10.
Athan. epiſt. ad Serapi. de Spiritu ſanct. tom. 1.
Chriſtus quare oleum effuſum.
Cant. 1.
Act. 7.
Pſalm. 118.

Quorſum venerit. Verùm hæc quæſtio nihil differt ab ea, quorſum Verbum homo factum ſit: ideò quæ in ſuperioribus tractatibus de incarnatione Verbi dicta ſunt, hic pro dictis habeantur. Quoniam enim decreuerat ab æterno non tantum homo fieri, ſed etiam per nouem menſes in vtero Virginis latitare, & poſtremò apparere, vt eius beneplacitum impleretur, completo tempore naſci voluit; quod proculdubio maiori cum ſapientia fuit coniunctum, tametſi aliter efficere potuiſſet. Primò, vt doceret nos obedientiam, humilitatem, paupertatem, atque patientiam, vias eſſe certiſſimas, & expeditiſſimas ad regnum cœleſte comparandum. Deinde, vt natus ex Virgine, noſtraque carne veſtitus, dulcius nos ad ſe, atque ſuauius traheret, alliceretque: habet enim infantia mirificā ſibi animos hominum conciliandi vim, atque efficaciam. Delinquens homo Deum fugerat: Deus venit factus homo, vt apprehenderet eum, à fugaque cohiberet, vt videret quod amicum fugiebat, & infantem innocētem, qui ſeſe paſtoribus primum, poſtea etiam publicanis & meretricibus oſtenderet: vt nemo à conſortio ipſius timeret. Item, vt ex Bethleem cœleſtem panem lac factum per Humanitatem, infantibus nobis porrigeret. Adhæc, vt humanam naturam cohoneſtaret, non ſolum affinitatem cum illa contrahendo ea ratione, qua humana natura

Quare Chriſtus natus ſit.
I. Ratio.
II. Ratio.
Hebr. 2.
Matth. 9.
III. Ratio.

cum

Chriſtus ſe nobis per Humanitatem quam vnione conglutinatiuam vnit. cum diuina hypoſtaſi Verbi, veluti quodā
matrimonij vinculo indiſſolubili,copulata
eſt, verumetiam conſanguinitatem nobiſ-
cum inijt,admirabili modo natus ex Virgi-
IV. Ratio. ne, vt omnibus coniunctionis modis cum
Ioan. 19. Chriſto vniremur: cum perſona quidem
Verbi per affinitatem; cum humana verò
natura, quam ex Virgine natus aſſumpſit,
per conſanguinitatē. Inſuper, vt ſalutis no-
V & vltima,& multiplex quidem illa. ſtræ negotium paruulus in præſepi exordi-
retur, tot tantaq; pro nobis ſuſtinendo in-
Iſai.9. commoda,quod vir factus cōſummauit in
Gen.1. cruce. Ad extremum: *Puer natus eſt nobis, &*
1.Cor.15. *filius datus eſt nobis*, vt præſtaret in ſpiritu, q̃
ſcripta ſunt in lege. Natus eſt enim, non vt
daret nobis vitam naturalem, qualem de-
dit Adę,ſed diuinam, ad imaginem, & ſi-
militudinem eius: vt ſicut portauimus ima-
Gen. 2. ginem terreni, ita & portemus imaginem
Gen. 18. cœleſtis,id eſt,Chriſti. Natus,non vt ſpira-
ret in faciem noſtram ſpiraculum vitę cor-
poreę,ſed, vt inſpiraret Spiritum ſanctum.
Natus vt plantaret ſcalam non corpoream,
ſed ſpiritalem ad cęlum vſque ad pertingē-
tem,per quam vti Angeli,aſcendere,& de-
ſcendere poſſemus. Natus, vt liberaret po-
pulum,non modo Hebræum, ſed omnes
Exod. 14. ſuos,vbicunque illi terrarum exiſtant:non
de Aegypto,ſed de mundo, atque inferno
tenebroſo;non à Pharaonis ſeruitute, ſed à
vera tyrannide diaboli hoſtis omnium tru
Exod. 16. culentiſſimi. Natus, vt nos paſceret non
Ioan. 6. manna corporeo, at ſuo pretioſo corpore
Exod.16. & ſanguine;non ad tēpus, & annis quadra-
ginta,ſed perpetuò, dum in vita manemus.
Hebr. 9. Natus,vt ſubmergeret,non Aegyptios,ve-
Exod.13. rùm ſcelera noſtra & flagitia: non in mari
Rubro,at in proprio ſanguine. Natus, vt
nos duceret non in columna ignis,& nubis
ſenſibilis,vt filios Iſrael duxit,ſed per Spiri
Supra. 3. tum ſanctum:non in terram promiſſam,la-
cte melleque fluentem,at in terram viuen-
tium, iuxta illud Prophetæ: *Spiritus tuus bo-*
Pſalm.142. *nus deducet me in terram rectam.* Natus,non
vt dulces nobis aquas redderet ac potabi-
les,ſed tribulationes & pœnas, quæ homi-
Sup. 15. nes ſubmergunt,niſi Dei gratia adſit. Or-
Infra 24. tus,non vt imprimeret legem in tabulis la-
pideis: ſed vt ſcriberet legem charitatis in
2.Cor.3. cordibus noſtris digito Spiritus ſui,tribuē
do lumen,amorem,& ſpiritum. Natus,nō
Ioſu.3. vt promitteret,vt alij Prophetæ,ſed vt ꝓ
miſſa compleret,& in poſſeſſionē terræ vi-
uentium introduceret. Natus, non vt ſiſt-
Apoſtoli quos viceruns Madianitas. maret aquas labiles Iordanis fluentes in ma
re,ſed vt noſtras prauas reprimeret cupidi-
tates, quæ terminantur in mari amaritudi-
nis & interitu,ni coerceantur. Ortus,vt da-
ret victoriam, non Chananęorum, alio-

rumue hominum, at cacodæmonum ſen Iſa. 9.
ātium,hoſtium Dei capitalium. Natus, vi
vincat Madianitas,non in multitudine ex-
ercitus,ſed in paucis,nimirum 12. Apoſto-
lis,ijſque piſcatoribus, qui prædicationis
Euangelicæ tuba, & lumine fidei accenſo,
lagenarumq; confractione,id eſt, corporū
ſuorum iactura pro Chriſti nomine facta,
egregium de mundo, & Satana triumphū
Chriſto reportarunt:impletumque eſt ver Ibidem.
bum Iſaię de Chriſto paruulo: *Iugum enim*
oneris eius: & virgam humeri eius: & ſceptrum
exactoru eius ſuperaſti,ſicut in die Madian. Ex Quibus natus Chriſtus tantummodo.
hæc dicta ſint de fine, propter quem Chri
ſtus natus eſt. Neque dubito poſſe hunc lo-
cum magis locupletari,& augeri,ſi quis ve-
lit. Subditur: *Natus eſt vobis:* vobis,ait,hoc
eſt humano generi,non Angelis,qui Salua-
tore non indigent, vel natus vobis ſe-
cundum carnem homo factus,ad diſtincti-
onem æternæ eius natiuitatis in diuinitate:
qua non tam nobis, quam ſibi,& patri na-
tus eſt Deus, nunc autem natus eſt vobis
homo Saluator. Non ergo timendum eſt
gregi veſtro,ô paſtores, nam per hunc Sal
uatorem habitabit lupus cum agno,& par-
dus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo,
& ouis ſimul morabuntur: & puer paruu-
lus minabit eos:nam Chriſti gratia,atq; A- Iſa. 11.
poſtolorum prędicatione Reges,& priua- Quis puer apud Iſaiam, & quæ quæ hic animalia minare debeat.
ti;diuites,& pauperes;Iudæi,ac Gētiles per
illa animalia ſignificati,in vno ouili Eccle-
ſiæ congregati ſunt, & à pueris, hoc eſt, A-
poſtolis,præſulibus,cęteriſque Apoſtolicis
viris regi ſe,& gubernari permittent:quod
quidem figuratum fuit in illa animalium
varietate,quæ in linteo magno de cœlo in
terram deſcendente, quatuor initijs ſubni- Act.10.
xo,Petro oſtenſa fuit,& dictum eſt illi; *Oc-* Quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia quæ fuerant iuſſus Petrus occidere.
*cide,& manduca:*hoc eſt,interfice eorū pec-
cata, vt deſinant eſſe impij:eoſque mandu-
ca:id eſt,tibi iunge eos incorporādo. Quod
multo ante figuratum fuerat in arca Noe, Gen. 6.
vbi fuerat multitudo animalium cōgrega-
ta,quæ typus eſt Eccleſiæ. Rectè ergo ait:
Natus eſt vobis. Eſt autem hæc fides ſingula-
ris:& ſatis fuiſſet, ſcire Saluatorem natum,
tametſi ipſis natus non eſſet: nam gaude- Angelorum charitas in homines.
rent ſalute eorum, qui ſaluarentur,& ope-
re,& beneficentia Saluatoris: nunc autem Chriſtum omnibus eſſe natum ſaluatorem.
illud additur, ipſis eſſe Saluatorem natum,
vt gaudium cumuletur, atq; amplificetur. 1.Tim.2.
Tu autem credere potes, & debes Saluato-
rem,qui pro omnibus natus eſt,& vult om
nes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem
veritatis venire, tibi quoque natum eſſe:
quod ſi peccatis tuis impediris, quo minus
tantum fidei de Chriſti nati bonitate, cle-
mentiaque concipias; illud apud te deputa-

Chriſtum propterea in præſepi reclinatú, vt indicet, ſe à iumentis, irrationalibusque belluis non abhorrere: ſed eorú cauſſa natum, vt in iumenta ſpiritualia, atque Euangelij onera portantia commuteris. Natus eſt paſtoribus, & in eis gregibus ſuis, nó autem Angelis, qui Chriſti redemptione non eguerunt; quia non peccauerunt. Additur verò, *Hodie*: Sicut peccatum Adæ, quod actu tranſijt, reatu tamen remanet coram oculis Dei: ita natiuitas, Chriſtiq; paſſio tráſijt actu, remanet tamen merito, ac virtute, ac ſi natus eſſet hodie. Vnde tempus vitę præſentis, tempus acceptabile, & dies ſalutis vocatur à Paulo: qui etiam ad Hebræos ſcribés, rogat, vt, donec hodie cognominatur, nullus obduretur fallacia peccati. Dies igitur ſacta eſt gratiæ à ſole Chriſto, cuius radij fuere in bonis ante ortum: dies auté peccati nati ex appetitu ſcientię boni & mali, maledicta eſt meritò à Iob, & Hieremia, ac ex corde eſt maledicenda: quia ei maledicere, nó eſt aliud, quá optare corruptionem, & conſumptionem peccati. Mundus lætari ſolet de cóceptu, & natiuitate infantis, & omnes confluunt gratulandi gratia: at ſancti viri agnoſcétes peccatum, ſub quo concepti, & editi ſunt in lucem, illos dies maledixerunt, atque execrati ſunt, expectátes conceptionem filij Dei mundiſſimam, partumque ſanctiſſimum, cuius munere ab illo crimine erant ſanctificandi. Nos quoq; cum baptizamur, haud obſcurè maledicimus diei conceptus noſtri, & partus, dum mundo, & Satanæ, atque operibus & pompis eius renunciamus. Dicitur autem *hodie*: vel quod reſpicit ad diem naturalem, qui comprehendit diem & noctem artificiales, qua ratione Petro Dominus dixit: *Hodie ter me es negaturus*: cum tamé noctu eum negauerit: vel *hodie*, die ſcillcet lęta, quia ſcandalum, & negatio fit in nocte peccati, vt Chriſtus inquit: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte*. Natus eſt autem die dominica in nocte, à cuius medio, ex quorundam ſententia, incipit dies: vel dies dicitur, ob ſplendoré illius noctis, quæ ab Angelo, & à Chriſto illuminata eſt, iuxta illud: *Et nox ſicut dies, illuminabitur*. Subdit: *In ciuitate Dauid*: vt certo loco omnino occaſio illis porrigeretur quærendi puerum, & quia omnes expectabant Meſſiam ex ciuitate Dauid oriturum, quo próptiores ad credendú redderétur, adiecit, *in ciuitate Dauid*. Scilicet in qua natus Dauid, ac ſui progenitores, & ciuitas Chriſti noſtri Dauid, quia fortis, & amabilis, nimirum quia decorus, & paſtor animarum. Theodoretus dialog. 1. *Cur auté à liecerunt illud* (ſcilicet Angeli) *in ciuitate Dauid, niſi vt adeò factum illud promiſſum, quod ex fructu ventris eius erit Rex æternus, impletum annuntiarent, quod promiſſum fecerat huius opifex vniuerſi*. Hęc ille, quæ accepit ex Irenæo lib. 3. c. 11. Et Chriſtus alibi natus, quàm conceptus, melius potuit fugere Herodem. *Et hoc vobis ſignum, Inuenietis infantem pannis inuolutum*. Mirum equidem videri cuipiam poſſet, quomodo ortus Meſſiæ Regis potétiſſimi, ac ſapientiſſimi, & filij Dei, talia ſigna perſcribantur, panni nempe, præſepiú, paupertas, frigus, nox, non habere in diuerſorio locum, habere tales viſitatores, videlicet paſtores: nunquid hic, qui ſic naſcitur, ſpoliare infernum venit, dæmones expugnare, deos omnes, Iouem, Martem, Apollinem, Mercurium, Iunonem, Dianam templis, atque vſurpata diuinitate priuare? Reſpondetur, hác tantam imbecillitatem impotentiamque ſumma cum paupertate cóiunctam, manifeſta ſigna eſſe & argumenta veri Regis Meſſiæ, cuius quidem potentiá, ſapientiam, & charitatem apertè declarant. Nam in primis ex ſe tam potens eſt, vt ad debellandum hoſtes ſuos nulla re alia indigeat, niſi ſe ipſo. Monarchæ ſiquidem, atq; Imperatores ad expugnandam aliquam ciuitatem, aut caſtrum, magno opus habent peditum numero, atq; equitum, multis bóbardis, ac tormentis bellicis, magno cómeatu, & theſauro ad alendú exercitum: at hæc omnia quid aliud (quęſo) arguunt, niſi imbecillitatem Regis, vel Imperatoris & impotentiam: quoniam ſe ipſis nihil valent, verùm potentiam tantum habét extrinſecam, aduentitiam, ſortitam, & mutuatam? nam adime, (precor) Regi vel Imperatori ſubſidia hæc, Rex profectò, aut Imperator non erit. Ergo exercitus, quem virtutem Regis vocas, impotentia eſt, diuitiæ atque opes mera ſunt paupertas: Rex namq;, vel Imperator ſine iſtis, nec reſiſtere rebellibus poteſt, neq; opprimere ſeditioſos, nec ius reddere alicui, nec pacificam ac tranquillam ſeruare Rempublicam, nec ſine opibus pręcipere populis ſuis & magiſtratibus: tamen nihilominus Chriſtus ſolus ipſe ſumma cum nuditate rerum omnium & paupertate potentiſſimus, atque ditiſſimus Rex, & Imperator exiſtit, tum, ad debellandas aereas poteſtates, ac ſpoliandum infernum: tum, ad puniendos reprobos, atque nocentes, tum ad flectendas quocunq; velit, & permouendas hominum voluntates, tum, ad ſolo nutu dominandum, & ad faciendum quæcunque voluerit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Hic ergo ſic natus, poteſtate atque opulentia plenum regnum oſtendit: nam ſe cœli

Cur Chriſtus in præſepio reclinatus.

Cur natus dicitur, Hodie ſaluator.

Gen. 3.
2. Cor. 6.
Iſa 45.
Hebr. 3.

Dies quæ maledicenda nobis, & quare.

Gen. 3.
Iob 3.
Hierem. 20.

Diei illi quando maledicimus exemplo Sanctorum.

Quomodo natus hodie Saluator.

Mar. 14.
Matth. 26.
Ibidem.

Qua die natus adeo.

Pſalm. 138.

Quare in ciuitate Dauid.

Theod. par. 2.

S. Irenæus.

Chriſti nati impotentia, & infirmitas, quantæ eius potentiæ, & fortitudinis ſint ſignum & argumentum.

Terrenorum Regum ac principum potentia, ac virtus quam impotens & infirma.

Chriſti vel in tantis ac paupertali diuina autoritas, & maieſtas.

impe-

imperare mandauit, mittendo Angelos: ſe dominari Gentibus, declarauit, cum Magos per ſtellam ad ſe traxit adorandum: ſe inter Iudæos regnare teſtatus eſt, cùm ad ſe itém adorandum paſtores perduxit. Ideò cùm opulétus eſſet, & diues, noluit diuitias, ſed quam ditaret, paupertatem amplexus eſt: noluit palatium ſuperbum, & magnificum, à quo honoraretur, ſed ſtabulũ quod honoraret: noluit veſtes molles, & delicatas, quib⁹ oblectaretur, ſed faſcias, pannoſque communes, quos omni deliciarum ſpiritalium genere refertos, nobis redderet commendabiles, noluit muſicas cantiones, aut harmonias ſuaues, ſed lachrymas & vagitus amplexus eſt, quos nobis pretioſiſſimos, & omnibus riſibus longè anteferendos oſtendit. Deinde non potentiæ ſolum argumentum eſt, ſed etiam ſapientiæ. Cùm enim ipſe per ætatem fari non poſſet, factis ipſis atque operibus (quæ fortiſſima eſt, efficaciſſimaque prædicatio) docere nos voluit, quo loco charitas, obedientia, patientia, cæterarumque virtutum omnium chorus ac comitatus eſſe apud nos debeat. Non adeo moueret Chriſtus diues veniens, ac pauper: & tanto alias exemplo careremus. Relucet prętereà eximia quædam ac ſingularis ſapientia in eo, quòd decenter redemptionis noſtræ myſterium exorſus eſt: nam quia nos effici voluimus ſapientes, ſcientes bonum & malum, ęternum Dei verbum, & ſapientia infantiam noſtram aſſumpſit: quia rurſus nos veſtes innocentiæ, & omnis honoris, quas ab initio dederat (vt cum nudi eſſemus, non erubeſceremus) perdidimus; pannis egere voluit, atque illis inuolui. Quia etiam Adam in paradiſo deliciarum loco peccauerat; voluit reponi in pręſepi belluarum loco. Atq; hoc ſignum intelligentibus, & fidelibus admiratione dignum videri debet, & argumentum eſt nati Saluatoris; non autem Iudæis incredulis, qui huiuſmodi infirmitatibus ſcandalizantur. Ideoque rectè dixit: *Et hoc vobis ſignum:* nam alijs hæc non ſunt ſignum Saluatoris, & Domini, ſed ſignum pauperis, & calamitoſi, & qui potius videatur ſalute pro ſe ipſo indigere, aut qui noluit ſaluare, ſed abſcondere vel thesaurum ſuum, ne quis vti eo poſſit: quod vtique in ipſo locum haberet, ſi ſemper ita latuiſſet, neque ſe miraculis, verboq; & ſpiritu prodidiſſet ſuo. Vobis ergo eſt ſignum quod velit ſaluare, & non perdere, ideò quod non oſtentet ignem, maieſtatem, thronum, & iudicium; ſed tanquam reus ipſe ſit, pœnas ſubit vobis debitas, vt liberet vos ab eis: vtque vobis comes ſit, & ſocius in veſtris calamitatibus, quo vos ab ijs incorruptos ſeruet, & illæſos, in regnumque ſuum reducat: Nam abſque ſe nouit vos perituros procul dubio in his pœnis, ac peiora offenſuros. Adhæc, ſignum eſt charitatis, & bonitatis. Inprimis, quia Saluator iuxta ea, quæ à Prophetis pręnunciata ſunt, in ætate adulta venturus erat, oſtendens non potentiam, vel ſapientiam pręcipuè, ſed benignitatem. Ideò de ipſo prędixit Zacharias: *Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator vel manſuetus, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, vt venit in die Oliuarum.* Ergo natale debuit eſſe in humilitate, & paupertate: nam vbi primum natus eſt, didicit pro nobis crucem pati: mentemque docuit ab huius ſeculi vanitatibus auertere: idque vt pręſtemus honorificè etiam, ac libenter; docet nos Chriſti exemplum. Infans naſcitur; vt nos in virum perfectum ei poſſimus occurrere: Expellitur de diuerſorio; vt nos recipiat ad cœleſtes manſiones. Nudus naſcitur; vt nos hic in ſtitia, deinde verò in cœlo gloria veſtiat. Venit pauper, vt nos locupletet: flet, vt rideamus: Suſtinet frigus, vt calorem impertiat charitatis: noctem patitur, vt diem nobis æternitatis elargiatur: faſcijs inuoluitur, vt corruptibile noſtrum induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem: ligatur, vt nos à peccatorum vinculis ſoluat: ſoluit pro nobis, vt liberemur: inter bouem, & aſinum collocatur, vt nos inter Angelos ſtatuat. Eſt etiam ſignum quod ſit Saluator, præſeruans à crimine voluntario; quod oritur ex eo quod indulgeamus homini veteri, triplici ſcilicet concupiſcentia: quibus rebus dum vacamus, & perfruimur, æternis bonis nos ipſos priuamus. Ob parua enim bona amittimus magna, atque adeò ipſum fontem bonorum, & autorem; vt Chriſtus dixit Iudæis: *Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.* Percutit autem Dominus virga humilis natiuitatis ſuæ triplicem hanc concupiſcentiam. Nam ſuperbiam vitæ ferit, dum naſcitur infans, & tegit nobis diuinam excellentiam: concupiſcentiam vero carnis, dum carnem delicatam frigore hyemis, & noctis incommodis, in ſtabulo aperto, nuda terra, & præſepi aſſumpſit: illam denique oculorum percutit in ſumma paupertate, & nuditate rerum omnium, & egeſtate in lucem editus, & panperculis faſcijs, & pannis inuolutus. Sic enim duris docet vincere aduerſarios, qui blandis armis nos conficiunt. Et tamen teſtimonium eius nemo accipit: & ſi aliter venisset, fœdaſſet potius quam præſeruaſſet, aut curaſſet noſtras infirmitates. Eſt e g

Matth. 2.

1. Cor. 8.

Naſcendo quo modo Chriſtus paupertas & humilitas.

II. Argum. ...a. 3.

Expenditur Angeli dictum: & hoc vobis ſignum.

Signum quoque eſſe charitatis, & bonitatis, multipliciter.

Zachar. 9. Matth. 21.

Epheſ. 4.

1. Cor. 15.

Peccatum voluntarium vade.

Iom. 6.

Humilis Chriſti ortus triplicem vt percutiat ... concupiſcentiam.

1. Ioan. 2.

Modus vincendi aduerſis fraudulenter.

Luc. 2.
Matth. 12. & 16.
Ion. 2.

Chriſtus ſignum curans originale, & præſeruans, ab actuali: Et hoc credentibus. Nõ credentibus autem eſt ſignum cui contra dicetur, & ſignum Ionæ prophetæ, in quo exitus reſpondet ingreſſui.

Alter ſenſus huius dicti: Et hoc vobis ſig-num, & non ineptus.

Poteſt item ad literam breuiter dici, Angelum non accepiſſe hoc loco vocem ſigni pro miraculo, & prodigio ſupra naturam adhibito ad confirmationem nati Chriſti: nam tale datum eſt poſtea, quando acceſſit multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum; ſed tantum pro diſtinguente ſigno quo natus infans internoſci poſſet ab alijs: ita vt ſit ſenſus: Hoc vobis ſignum, quo adeuntes ciuitatem Bethleem dignoſci poſſit à vobis infans maſculus, quem vobis natum annuncio, quod ſcilicet inuenietis eũ pannis inuolutum, & repoſitum in præſepi. Et licet prior ſenſus videatur prægnantior, hic tamen non negligendus. Et dicendo abſolutè, in præſepio, non ſignando huius vel illius aliquod præſepe, omnibus notum, & commune videtur ſignificaſſe. Vnde Brocardus in Terræ ſanctæ deſcriptione tradit, in Orientali parte ciuitatis Bethleem ſub rupe, quæ erat iuxta mœnia ciuitatis, fuiſſe locum pro ſtabulo habentem præſepe exciſum in rupe, vbi mundi Saluator à Virgine fuit repoſitus: Vbi hodie eſſe dicit egregium ſacellum marmore ſtratũ, & marmoreis erectum columnis. Videſne igitur incredibilis charitatis, ſapientiæ admirabilis, atque immenſæ potentiæ ſignũ: quid ſupereſt niſi, vt te Chriſto humiles, atq; eius exemplum imiteris, vt dignus habearis in quem fructus natiuitatis eius trãſeat, Præſtante eodem Domino Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Brocardus.

Loci vbi Chriſtus infans fuit reclinatus, vbi pia colitur memoria.

TRACTATVS XXXV.

In illa verba: *Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.* Luc. cap 2.

Euangeliſtæ propoſitus in verbis ſcopus.

HActenus vidimus Chriſtum natum in Bethleem, & quibus potiſſimum fuerit reuelatus: ſubiungit Euangeliſta fructum natiuitatis Chriſti per hymnodiam angelicam declaratũ nempe. *Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominibus, &c.* Ait ergo Lucas. *Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militia cæleſtis.* Cùm Ioannis ortum Zachariæ nuntiaturus Gabriel veniſſet, vnus apparuit: at nuncium natiuitatis Chriſti, Angelorum multitudo conſecuta eſt, vt confirmatior reddatur fides apud paſtores eius ortus. Etſi autem numerus quantus fuerit, minimè explicetur, libenter tamen ſententiæ iſtorum ſubſcribo, qui exiſtimant omnes Angelos de cœlo deſcendiſſe, & præceptum illud à Deo illis datum de Chriſto adorando impleuiſſe: *Adorate eum omnes Angeli eius: audiuit, & lætata eſt Sion:* quæ verba exitum ſuum tunc habuerunt, Paulo interprete, qui ad Hebræos, inquit: *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Primùm enim introduxit per incarnationem, dein verò per natiuitatem: & hoc ſignificat illud: *iterum,* quod Apoſtolis ait. Et quoniam innumerabiles quodammodo ſunt, certo tamen inter ſe ordine, & prompti, ac fortes ad exequendum in omnibus ipſius beneplacitum; meritò dixit: *Multitudo militiæ cæleſtis.* Dicuntur enim in Scripturis milites, & exercitus Dei, vt apud Iob, & in Apocalypſi: nimirum quia Chriſtus dimicaturus mundũm ingreditur. Habebat autem Auguſtus ad tuẽdum ſuum imperium quadraginta quatuor legiones; at Chriſtus verus Monarcha, innumerabiles Angelorum legiones: qui quidem exercitus pro Deo præliantur in malos, & pro nobis contra noſtros omnes hoſtes, & aduerſarios: cæteræ omnes creaturæ, vſque ad Cyniphes, culices & pediculos, Dei exercitus ſunt, ſed terreſtris: Angeli verò, cœleſtis, & primaria militia. Additur: *Laudantium & benedicentium Deum.* Vbi meritò in primis inquirendum videtur, cur Angeli in laudes, & cantus Dei proruperint, cùm natiuitas eius ad eos minimè pertineret, verùm ad nos tantum? Deinde, quæ ſit vera lectio huius hymni: nunquid noſtri interpretis, qui duo tantum complectitur membra, gloriæ nimirum, & pacis: an verò Græca lectio, quæ tria membra diſtinguit in hunc modum: *Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax; in hominibus bona voluntas.* Quam lectionem ex Chryſoſtom. & Theophylacto depromptam, noui ſequuntur Interpretes. Præterea, quomodocunque legatur hic textus, quænam ſit iſta gloria, quæ acceſſiſſe Deo, Chriſto Deo nato canitur ab Angelis: nam Deus plenus eſt infinita gloria, cùm ipſe bonorum noſtrorum non egeat: & infinitum tale ſit, vt nihil illi addi, nihil item detrahi queat. Adhæc, per natiuitatem Chriſti, qua ſe exinaniuit, atque humiliauit vſque ad fœtorem ſqualoremq́ue præſepis, potius de Dei glo

Quot Angeli ad Chriſtum natum adorandum venerint.
Pſalm. 96.
In mundum quoties introductus fuerit primogenitus Dei.
Hebr. 1.
Pſalm. 96.
Iob. 25.
Apoc. 19.
Angeli milites, & exercitus Dei cur in ſcripturis dicantur.
Primum dubium hoc loco diluendum.
II. dubium.
Chryſoſt.
Theophyl.
III. dubium.
Pſalm. 15.

ria detractum videtur, quàm additum; etſi, quæ ſit gloria, potiùs noſtra videtur eſſe quàm Dei: nam per illam exaltata eſt, nobilitata, ditataque noſtra natura; è conuerſo, diuina humiliata virtus, infirmata, eiuſque gloria quaſi obſcurata & deformata.

IV. dubium.

Item, quænam eſt hæc pax per Chriſti natiuitatem inuecta, cum oculis noſtris, ſubinde tot bella, tot ſeditiones, tot diſcordias in mundo cernamus? quod ſi forte dicas, tum quidem omnia fuiſſe pacifica & tranquilla, tametſi noſtra tempora turbulentiora ſint, bellorumque vndique referta tumultibus: non videtur omninò placare intellectum hæc reſponſio: quoniam vbi primùm Chriſtus natus eſt, Herodes eum ad necem eſt perſecutus, vt coactus fuerit ſolum vertere, & ad Aegyptum hoſtilem prouinciam confugere, in eaque plures annos diuerſari. Vbi verò Chriſtus adoleuit, & euangelizare eſt exorſus, vniuerſi generis perſecutiones ſuſtinuit. Nam & præcipitare & lapidare eum voluerũt, nec quieuerunt, donec in crucem egerunt: poſt cuius mortem & aſcenſum in cœlum innumeræ contra Apoſtolos tempeſtates atque procellæ ſunt concitatæ, innumerabiliumque Martyrum ſanguis per Tyrannos fuſus, ſemperque Eccleſia Dei in continuo conflictu eſt atque certamine. Vltimo loco examinanda eſt, & diſcutienda diligenter ſententia Eraſmi, aſſerentis in his, quæ addita ſunt per Teleſphorum Papam huic ſacro hymno, verborum plus ineſſe, quàm ſententiarum: poſt quæ omnia, quædam verba textus expendemus. Ad hæc igitur ſingula iuxta propoſitum ordinem reſpõdendum videtur. Igitur quod ad primum ſpectat, meritò Angeli ad Dei laudes concinendas excitati ſunt: non tantum, quod vtile ſit puero demulcendo (vt teſtis eſt Auicenna) tibia canere, vt fletus eius comprimatur, vt quidam meditantur, vnde illud, quod Hieronym. in Epiſt. ad Paulam, & Euſtoch. tribui ſolet: *Ad præſepe quoque ô Paula, te teſte, nato puero inter crepundia noui partus, & querelas neſcij ploratus pro feſceninis: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, multitudinem Angelorum cantantium audimus*; ſed ob plures alias ſolidiores rationes & grauiores. Primò quidem, quoniam homo neſciret laudare Regem hunc cæleſti armatura in bellum ingrediẽtem: ac proinde inſtruitur per Angelos, vt cognoſcat qualis & quantus iſte ſit, qui ſub pannis latitat in præſepi. Docent etiam ſuo exemplo Angeli paſtores, & in eis omnes auditores verbi Dei, quid agere debeant. vbi hæc myſteria intellexerint, prædicari:

Heb. 2.
Ibidem.
Luc. 4.
Ioan. 8.
Infra 10.
V. dubium, & vltimum.
Cum filij Dei incarnatio minime ad Angelos pertinuerit, cur Chriſto nato hymnos, laudeſque decantant.
Auicenna.
Hiero. to. 2.
I. Ratio.

nempe, vt laudent Deum, illique tanto pro beneficio gratias agant, vt ait Beda. Dein de Angelorum natura quodammodo nobilitata eſt ea ratione, qua humana natura Angelorum ſoror (eiuſdem enim patris filia, nempe Dei, ad eiuſque imaginem facta, & ſimilitudinem) ideò meritò de felicitate humanæ naturę gaudent ex charitate. Hinc illa vox Angelorum Apocal. 19. *Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe.*

Beda in Lucam tom. 5.
II Ratio, Angelorum gaudij de ortu ſaluatoris.
Gen. 1.
Apoc. 19.

Præterea, quoniã eorum ruina per Chriſti nati merita reparanda erat, & reficienda: probi enim ciues lætari ſolent de reſtauratione vrbis in priſtinum, aut meliorem eius ſtatum. Siquidem beneficio Chriſti in excellentiorem gradum cœleſtis Hieruſalem eſt exaltata, & dicere poſſunt: *Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plusquam prima.* Quod etſi ad literam dixerit Aggæus Propheta de templo per Eſdram reſtaurato, quod Chriſtus ſua præſentia longè illuſtrius, quam illud prius fuerat Salomonis, reddidit, non incommodè tamen ad ſenſum dictum exponi poſſunt de cœleſti templo. Angeli ergo, qui olim diſtricto gladio ad ianuas paradiſi à Deo poſiti erãt, ne quiſquam hominum eò intraret: nunc nato Chriſto, cœlum aperiunt, atque ex eo deſcendunt, homines ad tantum gaudium, & ad cœli ingreſſum inuitantes. Nam Chriſtus oſtium eſt cœli, vt ipſe teſtatus eſt: *Ego ſum oſtium*, inquit, quod dum per Angelos manifeſtum fit, hominibus aperitur.

Agge. 2.
1. Eſdr. 3.
Duplex huius loci intellectus Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimę, pluſquam prima.
Gen. 3.
Ioan. 10.

Item quia per Chriſtum illorum beatitudo extrinſeca aucta eſt, & perfecta: nam peculiare gaudium externum habent de Chriſti humanitate viſa, plusquam de ſe ipſis, de ſocietate hominum, quibus, ſecundum Chriſtum, aditus patuit ad cœleſte Regnum, qui aditus ante non patebat. Exulat enim omnis inuidia, ab illis ſanctiſſimis intelligentijs: etiam ſi Chriſtus ſemen Abrahæ, nuſquam Angelos apprehenderit. Ergo, vt oſtendant ſe nobis non inuidere tantam fœlicitatem, congratulantes nobis introducuntur, vt, & nos bene agentibus beneque dicentibus hominibus congratulemur, & collętemur.

IV. Ratio.
Hebr. 2.

Eſt & noua occaſio gaudij in Angelis: ſi quidem per Chriſtum natum eorum cuſtodia, qua ſingulis hominibus deſtinati ſunt, iam reddita eſt efficacior, quàm antea. gaudium enim erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente: quemadmodum lętatur agricola, cum campum à ſe ſeminatum, vberiorem proferre fruges vi-

V. Ratio.
Luc. 15.

Orig to. 2.

derit. Origenes more ſuo homil. decima ſecunda, & decima tertia in Lucam, de illo Angelorum aduentu, & cantu in natiuitate Domini ſic philoſophatur:

Cæterum ſi ad ſacratiorem, inquit, *oportet aſcendere intelligentiam, dicam quoſdam fuiſſe paſtores Angelos, qui res humanas regerent, & cùm horum vnuſquiſque ſuam conſeruaret, & diebus, ac noctibus vigilans iam laborem ferre non poſſet, & hoc ageret induſtria, vt gentes, quæ ſibi creditæ fuerant, gubernaret, veniſſe Angelum nato Domino, & annuntiaſſe paſtoribus, quod verus eſſet paſtor exortus (indigent namque paſtores, & Angeli Chriſti præſentia)* Et infra: *Sic intellige, quoniam, & Angeli volebant quidem hominibus præbere auxilium, & eis ab ægrotationibus ſuis tribuere ſanitatem: quia omnes ſunt apparitores, miſſi in miniſterium propter eos, qui conſecuti ſunt ſalutem, qui, quantum in ſuis viribus erat, adiuuabant homines. Videbant autem multo inferiorem eſſe ſuam medicinam, quàm illorum cura poſcebat.*

Heb. 1.

Elegans exemplum Origenis ad eximiã Angelorum de ortu ſaluatoris lætitiam indicandam.

Porrò, vt exemplo poſſis intelligere, quod dicimus. Vide mihi vrbem, in qua ægrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: ſint diuerſa vulnera quotidie in emortuam carnem ſerpens putredo penetret, & tamen medici, qui adhibiti ſunt ad curandum, nequeant vltra alia inuenire medicamina, & artis ſuæ ſcientia magnitudinem mali vincere. Cùm hæc in talibus nacti ſint, & eueniat aliquis archiater, qui habeat ſummam in arte notitiam, & illi, qui prius ſanare nequiuerant, cernentes magiſtri manum, putredines ceſſare vulnerum, non inuideant, non liuore crucientur, ſed in laudes erumpant archiatri, & prædicent Deum, qui, & ſibi, & ægrotantibus tanta ſcientia hominum miſerit. In hanc ergo ſimilitudinem & multitudo Angelorum exaudita eſt dicens: Gloria in excelſis Deo: & in terra pax hominibus. Hæc ille.

VI. Ratio Angelorum lætitiæ de Chriſto nato.

Amplius, ſunt nonnulli graues autores, qui Angelos ab initio ſalutem conſecutos tradunt per fidem incarnationis Chriſti, quem illis adorandum propoſuit Deus, quia ſic illis edictum fuerat: *Adorate eum omnes Angeli eius, &c.* etſi morte, & ſanguine Chriſti minimè eguerint, ac proinde, nec eorum ſit redemptor: merito tamen Incarnationis futuræ, quam illi ſibi reuelatam libenter per fidem ſuſceperunt, æternæ vitæ Regnum ingredi promouerunt. Si enim Adam obediendo, mandatum Dei non violaſſet: exiſtimant magni, & excellentes Theologi, etiam Dei filium fore incarnandum, cuius fide, atque gratia, non tantum hominibus, verumetiam Angelis, ad cœleſtem beatitudinem eſſet ingreſſus.

Pſal. 96.
Hebr. 1.

Angeli Chriſto quatenus eguerint.

Gen. 3.

Nato igitur Chriſto rege, & capite ipſorum, à laudibus Deo concinendis continere ſe non potuerunt, atque illum, noſtram ad confuſionem, in paupertate, & pannis, & præſepi collocatum, adorare non erubuerunt. Et hæc de primo dubio.

Ad ſecundum explicandum gradum faciamus. Duplex exiſtit, vt diximus, loci huius lectio, altera latina, duo quæ membra continet, altera Græcorum, quæ tria, Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ· καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Id eſt: *Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax: in hominibus beneplacitum*: vel, vt alij vertunt, *beneplacentia*, vel *bona voluntas*. Et quoniam iſtam ſequuntur Græci autores Gregorius Nazianzenus oratione in Paſcha ſecunda, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & Leontius, & ex recentioribus autoribus plerique: nõ auſim illã damnare, & bonum ſenſum poteſt admittere. Nam nobis ſignificatur per Incarnationem filij Dei laudem Deo reddi, & pacem, quæ filius Dei eſt, in terra apparuiſſe ad pacificandum terreſtria cum cæleſtibus diſſidẽtia, eoſque qui inuicem ſibi erant hoſtes, reconciliandum. In hominibus verò eſt beneplacitum, nempe Patris, quod erat, vt incarnaretur Filius ipſius, & ſaluaretur homo perditus: nunc enim completum eſt, quod olim ei beneplacuit. Sic enim interpretatur hunc locum Euthymius. Præſtantior tamen meo quidem iudicio lectio Latina eſt: nam procliuis eſt tranſitus in Græcis à nominandi ad gignendi caſum, & è contrario, vt hic accidit, ab εὐδοκίας ad εὐδοκία. Et codex Lugdunenſis antiquitatis venerandæ, habet in genitiuo εὐδοκίας. Aldinus etiam codex non habet præpoſitionem ἐν, cùm eſt de hominibus ſermo, ſed ſimpliciter dicitur: *Hominibus bonæ voluntatis*. Hanc lectionem frequentius citant antiqui Patres, Irenæus libro tertio, capite decimo, Origenes homilia decima tertia in Lucam, lectionem ſequitur noſtram, & ponderat: ait enim: *Si ſcriptum eſſet, ſuper terram pax, & huc uſque eſſet finita ſententia, rectè quæſtio naſceretur (nempe illa: Quomodo Chriſtus dixit. Non veni pacem mittere, ſed gladium) Nunc verò in eo, quod additum eſt, hoc eſt, quòd pacem dicitur, in hominibus bonæ voluntatis, ſoluit quæſtionem. Pax enim, quam non dat Dominus ſuper terram, non eſt pax bonæ voluntatis.* Hæc ille.

Hæc lectio: Gloria in altiſſimis Deo in terra pax, & in hominibus bona voluntas, quam ſit commoda, notae.

Chryſoſt.
Theophyl.
Euthym.
Leontius.
Col. 1.

Euthym. in Matthæum.

Altera communis, & vulgatis cur melior, & aptior.

Irena. l. 3. c. 10.
Orig. to. 2.

Matth. 10.
Epiph. in hæreſ. Andr. Hieroſ. Euſeb. to. 1. Cyprian. Hier. epiſt. 29. init. to. 2. circa medi.

Sequuntur hanc lectionem Epiphanius, Andreas Hieroſolymitanus, Euſebius libro quarto, demonſtrationis Euangelicæ, capite decimo. Cyprianus ſermone de Natiuitate, & Hieronym. ad Theodoram, vb

In quibus tantum precondat pax, teſte Hieronymo.

1.Pet.1. Idem epiſt.27 tom.1. Idē epiſt.141. to.3. à med. Idē to.5. init. Idem eod.to. à med.

habet : *Gloria in excelſis Deo; & ſuper terram pax hominibus bonæ voluntatis. In cælo, vbi non eſt peccatum gloria eſt, & perpetua laus, & indefeſſa præconia. In terra autem, vbi ſeditio, bella atque diſcordia, pax imprecanda eſt : & pax non in omnibus, ſed in his, qui bonæ voluntatis ſunt, & ſalutationem audiunt Apoſtolicam : gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto multiplicetur.*

Idem to 6. Idem tom.9. Hilar. Auguſt. to.6. initio. Idem to.eod. Idem tom. 5.

Sic etiam citat In epitaphio Paulæ; in quæſtion. to. ad Algaſiam, in lib. aduerſus Heluidium, in Iſaiæ cap.6. in Ezechiel.16. in Habac.3. & in Matth.28. Similiter etiam citant Hilarius lib.2. de Trinitat. Ambroſ. Auguſtin. in oratione contra Iudæos & Paganos, & in libro de quinque hæreſibus, & decimoquarto de ciuitate Dei, capite nono. Præterea, ſi dicemus, terræ pacem diſtribui, non video quid terræ nomine ſignificetur, quàm homines iſtinc habitantes : & ita concurret ſecundum membrum cum tertio.

I. Ratio pro hac lectione hominibus gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax, &c.

II. Ratio, qua contra Eraſmum oſtenditur vocem Eudociam, Deo nō ſolum, ſed etiam hominib. tribui in ſcripturis.

Philip.1.

Inſuper falſum eſt, vocem εὐδοκίας tantùm Deo tribui in Scripturis, vt Eraſmus putat. Nam Paulus ad Philippenſes primo: *Quidam quidem*, inquit, *& propter inuidiam & contentionem, quidam verò, & propter bonam voluntatem* (Græcè δι᾽ εὐδοκίαν) *Chriſtum prædicant*. vbi eudocia hominibus tribuitur. Et ad Romanos 10. ait idem Apoſtolus : *Fratres, voluntas quidem cordis mei, & obſecratio ad Deum fit pro illis in ſalutem.* Vbi verbum, *Voluntas*, Græcè eſt εὐδοκία. Verbum quoq; εὐδοκεῖν, & Roman.15. & 1.Theſſalon.2. homini datur. In primæ teſtimonio, cùm dicitur: *Probauerunt enim Macedonia & Achaia.* In poſteriori: *Volebamus tradere vobis, non ſolùm Euangelium Dei* : vbi habetur Græcè εὐδοκοῦμεν. Tamen apertè confitemur tam nomen, quàm verbum ipſum frequentiſſimè Deo tribui. Et ſiue ſoli Deo tribuatur, ſiue etiam hominibus, vt probauimus, profectò egregium ſenſum Textus in duo membra diſtributus habet, vt poſtea exponemus. Hæc de ſecundo dubio.

Rom.10. Rom.15. 1.Theſ.2.

Ambroſius. Gloria quid ſit. Cic. & Aug. li. 83. qu.q.31. tom.4.

Iam de tertio: *Gloria*, vt Ambroſius noſter definit, nihil aliud eſt, quàm clara cum laude notitia: quod videtur ex Cicerone libro ſecundo de inuentione accepiſſe: *Gloria*, inquit, *eſt frequens de aliquo fama cum laude.*

Duplex Dei gloria, eſſentialis, & accidentalis. Eſſentialis quæ tenus aucta.

Eſt autem duplex Dei gloria : altera quam habuit ab æterno de ſe ipſo, quatenus cognoſcit ſe ipſum, comprehenditque, infinitoque amore ſeipſum proſequitur. Cumq; hæc gloria cum diuina eſſentia conuertatur, poſt Chriſti aduentum augeri haud poteſt: fuit tamen ſufficienter dilatata ad nos, quatenus eius nobis notitiam impertiuit, & illius per nos augendæ, atq; per creaturas vniuerſas amplificandæ tribuit deſiderium. Altera verò gloria, eſt honor latriæ, quem Angeli & beati omnes in cœlo Deo tribuunt, in facies ſuas procidentes, Deumque adorantes, illum continuis laudibus, & gratiarum actionibus celebrantes ac prædicantes : atque hæc quidem gloria, cùm cœperit eſſe ab Angelis poſt conuerſionem ad Deum, & confirmationem, qui cœperunt Deo cantare, Sanctus, Sanctus, Sanctus, perpetuò reddita eſt : atque hæc aucta fuit, ac recens vſque ad homines per Chriſti aduentum intenſiori & extenſiori modo dilatata, ampliataque. Hinc in Apocalypſi, præter Angelos ſine requie laudantes Deum, introducitur turba magna, quã dinumerare nemo poterat, ex omnib. gentibus, & tribubus, & populis, & linguis Deū glorificans.

Accidentalis Dei gloria quæ nam illa.

Hæc Deo gloria, quando primùm accelle rit.

Iſa.6.

Quando aucta amplificataq;.

Apoc.7.

Angelorū charitas in Deum.

Cùm ergò antea ſolùm Angeli laudarent, poſt Chriſti aſcenſum, omnes quoq; ſancti & iuſti homines ad haſce laudes Dei concinendas admiſſi ſunt. Nam Angeli plus diligunt gloriam Dei, quàm ſe ipſos, maximeque gaudent de Dei laudibus, quæ ipſi ab hominibus dantur : & magis in his, quæ à pluribus, quàm quæ à paucioribus deferuntur. Itaque ſenſus eſt : *Gloria in altiſſimis Deo*: id eſt, Angelis, & beatis, in quibus peculiari ſe modo oſtendit: quam gloriam Deo offerunt pro myſterio incarnationis. Summa etenim gloria Dei, ſiue materia, ob quam omni honore ac laude dignus eſt, ſuum eſſe, & interna Verbi, & Spiritus productio, per quam idem eſſe ſuum, ac vitam cum illis communicat: quod tantùm excedit mundi creationem, quantum Deus præſtat creaturæ, & quantum vincit opus aliquod ſummi artificis affabrè factum atque elaboratum, infantium luteas domunculas.

Quid gloria in altiſſimis Deo.

Summa Dei gloria, quænam illa.

Poſt hanc productionem ſupremum & excellentiſſimum opus, ſummeque Deo glorioſum, Incarnatio eſt, in qua cernitur potentia, & ars efficiens ex imagine filium naturalem, manente natura vtriuſque integra & perfecta. Apparet etiã in ea amor & bonitas Dei aduerſus hominem: non ſolùm dando ei ſua, id eſt, mundum hunc vniuerſum aſpectabilem, non ſolùm ſanguinem, & vitam, verùm etiam ſuum eſſe, impermixtis naturis & actionibus earum : ex quo creatura iungitur Deo non ſolùm per operationem, ſed etiam per eſſe perſonale, nec in ſe ſubſiſtit ſolùm, ſed in Deo, vt infans in humeris gigantis; neq; ſolùm aſcendit ex nō eſſe ad eſſe ſuum naturale, ſed ex nihilo ad Dei eſſe; non ſolùm ſine Dei im-

Incarnatio Chriſti quam glorioſum ſit opus Dei.

II argum. ab amore Dei aduerſus hominem.

minutione, vel mutatione, imò cum augmento, non in ſe, qui augeri nequit, verùm in Angelis, & hominibus. Ex quo omnis creatura creſcit in Chriſti humanitate, reditque ad Deum, tanquam ad portum, vnde exierat.

III. Argum.

Aucta eſt etiam hæc gloria: quia præter Angelos, & beatos homines, modo ſupremo eam exhibent Deo, omnes ſuper Angelos & homines, Chriſtus homo, & Maria, qui ſuper omnes Angelos conſtituti ſunt: & qui magis diuinam bonitatem & gloriam comprehendunt. Itaque in humanitate Chriſti exaltata eſt ſuper omnes creaturas: & in Maria Dei matre, quæ exaltata eſt ſuper omnes choros Angelorum, incrementum etiam cœpit Dei gloria. Poſſumus & vltra pergere, & per altiſſima interpretari tres perſonas diuinas, quatenus per Chriſtum, & propter Chriſtum detectum eſt Trinitatis ſacroſanctæ myſterium, per illumque expulſa idolorum cultura de mundo, celebratur honorificè vnitas Dei. Chriſtus namque gentes adegit ac impulit, vt derelictis abiectiſque idolis, & Dijs falſis Deum Iſraelis ſingularem, & verum ſequerentur, & colerent: id quod non fecit Deus vniuerſis terroribus ſuis, & prodigijs ad cultum Deorum extinguendum: quod præſtitit tamen humili prædicatione filij ſui, vt in quo reuelauerit gloriam ſuam. Per Chriſtum deinde ſic natum, atque in præſepi reclinatum ipſius potentia, ſapientia, atque bonitas, charitaſve, perſpicua valdè redditur. Quia ergò talia ac tãta diuinitatis myſteria mundo patefecit, meritò Angeli gloriam Deo canunt: meritò Chriſtus vocatur gloria Dei: quia intermedio ipſo illa detecta eſt. *Exurge*, inquit, *gloria mea, exurge pſalterium, & cithara.* Non ergo ad ignominiam pertinet, ſi Chriſtus in ſtabulo natus ſit: verùm hic potiùs gloriam auſpicatur ſuam: vt rei exitus docuit. Non ergò mireris, ſi in terris videatur gloria Dei: nam ea in altiſſimis illi eſt, quam ipſe alteri non dat, quàm filio ſuo, & Spiritui ſancto.

Gloria item quibus in altiſſimis Deo ſit.

IV. Argum.

Pſalm. 56. Hinc quarta ſoluitur dubitatio propoſita.

Vnde auſpicetur gloriã ſuã Chriſtus.

Poteſt eſſe hic etiam ſenſus: *Gloria in altiſſimis Deo.* Nemo in hoc facto glorietur: nullius operi, meritove datum eſt: ſolus Deus hoc operatus eſt: nemo tantum ſperauit: nemo cogitauit nec petere ex ſe quiſquam fuiſſet auſus. Hæc de tertio.

Iſai. 47. III. ſenſus huius dicti: Gloria in altiſſimis Deo.

De quarto verò aduerte, quòd Pax à pango, id eſt, coniungo deriuatur: hinc pactum, quòd in omni fœdere conciliatur coniunctio quædam: inde igitur Pax, quæ eſt aliquorum inter ſe ordinata cõiunctio. Et quoniam ex tali ordinata coniunctione reſultat quies & tranquillitas; ideò ab Auguſtino definitur: *Pax eſt*, inquit, *tranquillitas ordinis: ordo autem eſt parium, diſpariumq; rerum ſua cuiq; loca tribuens diſpoſitio:* per oppoſitum autem res extra ſuum locum, & ordinem non poteſt quieſcere, quemadmodum nec lapis in aere, nec membrum extra locum valet quietè conſiſtere. Qua ratione autem omnia ipſum bonum, eadẽ quoque & pacem appetunt, qua ſine bonũ minimè poſſidetur.

Pax vnde dicta, quid ſit:

Aug. li. 19. de ciuit. Dei. cap. 13 tom. 5. Quid pax Auguſtino, & ordo.

Sunt autem Pacis plures ſpecies: & alia quidem corporis; quę aliud nihil eſt, quàm ordinata partium inter ipſas temperatura: alia verò corporis & animæ ſimul: eſtque ordinata vita & ſalus animantis, quæ ex debita humorum proportione conflatur. Alia verò eſt ſenſus ad rationem, quæ ordinata cognitionis, actioniſq; conſenſio eſt, vbi ſubeſt, qui debet ſubeſſe: & imperat, cuius eſt imperare.

Pax quotuplex ſit.

Alia item eſt, hominis ad Deum, quæ in recta ad Deum fide, congruaque obedientia diuinæ legis conſiſtit.

Alia rurſus hominum eſt inter ipſos, quæ in conuenienti, aptaque concordia ſuperiorum ad inferiores innititur.

Alia item inter homines, & animalia bruta: quæ ordinata vtendi facultas eſt.

Poſtrema omnium eſt Pax cœleſtis, quæ ſocietas eſt ordinatiſſima, & concordatiſſima videndi Deum, illoque fruendi.

Hæc autem pacis omnia genera poſſidebat Adam ante lapſum: nam conformis diuinæ voluntati, Angelorumque inueniebatur inſtinctibus & afflatibus: nullum pati poterat, ne minimum quidem, vel in mẽbris dolorem, nec animæ à corpore vllam ſeparationem, nec rebellionem ſenſus à ratione: nullaque exoriri poterat rixa inter homines legi Dei obſequentes: animalia quoque homini, vt Domino, ac Principi ſuo paruiſſent; pacem verò cœleſtis gloriæ poſſidere debebant, ſi in obedientia permanſiſſent.

Pacem, Adam innocens, qualem poſſidebat.

Idem inobediens, & peccator, quale incurrit bellũ infelix. *Gen. 3.*

At peccãdo, bellum homo intulit Deo: inſurrexit caro in ſpiritum: diuiſus eſt vir ab vxore: & Cain ab Abel ſeparatus: innaſerunt dolores ipſum, & morbi: animalia in illum inſurrexerũt: incidit poſtremò in moriendi neceſſitatẽ. Chriſtus autem, qui venit ſaluum facere, quod perierat, per incarnationem, vitam, mortem, reſurrectionẽ, aſcenſionẽ, & Sacramenta, nobis omnia hæc reſtituere dignatus eſt. Namq; per cõceptionem humana eſt natura cum diuina

Infrà 4.

Luc. 19. Vt pacem Chriſtus cum Deo nobis amiſſam reſtituerit.

hypoſtaſi

hypoſtaſi verbi coniuncta in ſignum pacis. Vt veridicus fuerit Propheta, qui dixit: *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Reſtituit pacem cum Angelis, qui propterea in Chriſti ortu in nobis hanc cecinere pacem. Pacem animæ & corporis fore inſtaurãdam oſtendit per reſurrectionem ſuam: pacem verò gloriæ cœleſtis per aſcenſionem ſuam, In qua captiuam duxit captiuitatem; & poſſeſſionem regni cęleſtis accepit etiam pro nobis: quia dixit: Vado parare vobis locum. Pacem verò inter homines, charitatis legem prædicando reſtituit.

Pſal. 84. *Quomodo cũ Angelis pax reddita* *Pſalm 67.* *Epheſ.4.* *Ioan.14.*

Quod ſi obijcias, Vbi eſt pax inter rationem & ſenſum, cùm inuicem pugnent? Vbi pax corporis & animæ, quam mors interturbat? Vbi pax inter homines, inter quos oriuntur ac ſæuiunt, vigentque tot bella & ſeditiones? Vbi denique pax animalium, atque hominum inter ſeſe, cùm in illos inſurgant, inſidiaſq́; illis moliantur & mactent, & perdant? Reſpondeo, Chriſtum principalem pacem hominis cum Deo, & cum Angelis conciliaſſe, ad quam cætera pacis referuntur genera, illamque conſequuntur, niſi nos ipſi ponamus obicem. Quamdiu enim illa in nobis eſt, quæ charitatis legem cõplectitur, pax erit inter nos, exulabitque omne bellum. Reliquit verò bellum doloris, mortis, rebellionis ſenſus à ratione, perſequentium hominum, & repugnantium belluarum: atque hęc quidem ad tempus: poſt obitum enim, horum poſſeſſione perfruemur: interim verò voluit nos Chriſto conformes reddi, humiliari, promereri, exercerique, ne homines propter temporalia beneficia ad Baptiſmum accederent: vti Auguſtinus docet. Atque ob eam cauſam permittit tyrannos, tot, tantaque flagella, & Satanam perſequentem. Nam vbi aliàs eſſent Apoſtolorum trophæa, Martyrumq́; coronæ? Dedit ergò in his omnibus pacem, quam mundus dare non poterat, & quę exuperat omnem ſenſum, vt ait Apoſtolus: ita vt nõ obſtantibus doloribus, rebellioneque ſenſus à ratione, hominum & brutorum defectione ab hominis obedientia, gaudeamus & pacifici ſimus, imò perfectiorem poſſideamus conſcientiæ pacem: vt Chriſtus aſſeuerauit: *In mundo*, inquit, *preſſuram habebitis.* Et vt paulò ante declarauit Dominus: *In me autem pacem.* Et Dauid: *Pax multa diligentibus legem tuam: & non eſt illis ſcãdalum.* Pax Chriſti igitur cordi noſtro inſidens, bellum indicit mundo, carni, dæmoni, atque omnibus creaturis. Vt enim pax cum peccato, dęmoneque inita bellum Deo grauiſſimum inferebat, & noſtris ceruicibus

Si pacem nobis Chriſtus reddidit, quare concupiſcẽtijs, morti, inter hominum bellis inter nos, & inimicitijs ſubiacemus?

Auguſt. lib. de ciuit. Dei 13. cap. 3.

Phil. vlt.

Ioan. 16.

Pſal. 118.

interitus æternus impendebat: ita pax cum Chriſto bellum eſt in peccatum, & dæmonem. Quòd ſi contingat nos excidere à Dei amicitia, habemus, en ecce Chriſtum natũ, & mortuum: cuius merita ſi Patri æterno offeramus, in pacem cum illo redimus. Vnde & reliquit Sacerdotes habentes non tantùm verbum, ſed etiam miniſterium recõciliationis. Eſtque hæc pax firmata per oſculum faciei Dei, id eſt, verbi per humanitatem, in qua omnes nos oſculatur: quod oſculum ſponſa poſcebat, firmataque Dei amicitia nobiſcum, qui nos amat affectu paterno, & amatur à nobis filiorum dilectione & affectu.

Priſtinam cum Deo gratiam & amicitiam redintegrandi optima ratio, & efficaciſſima. *1. Ioan. 2.* *2. Cor. 5.* *Hæc pax cum Deo, quomodo ſancita.* *Cant. 1.*

Chriſtus verò, vbi adoleuerit, dicet: *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Illa eſt mala pax, indignaque hominibus bonæ voluntatis, nec vlli vtilis eſt: nam & pereuntium intereſt, non habere in peccato pacem, ne maiori ſe ſcelere obſtringant, & bellum aduerſus flagitium ſuſcipiẽdum eſt, vt bona & tuta pax habeatur cum carne: & cum dæmone pugnandum acriter. Sed Angeli finem pugnæ tantùm denuntiant, eorum, quæ ducunt ad finem, in tanta lætitia non meminerunt. Nam illa denuntianda ſunt, vbi Chriſtus adoleuerit, & nos præſentia, & ſpiritu ſuo armare cœperit: dicetur paulò poſt etiam B. Virgini: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius*, quod in annunciatione, vel natali non audit: nũc læta annuntiantur: vt olim Ioſeph filius Iacob, ſomniabat læta, ad quæ tamen nonniſi per terrores, ſeruitutem, & carcerem ipſi erat perueniendum. Sicut & per tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Eſt itaque ſenſus horum verborum.

Matth 10. *Mala pax, quęnam illa.* *Luc. 2.* *Gen. 37. & ſeq.* *Act. 14.*

Et in terra pax hominibus. Saltat enim à cęlo in terram, vt moris eſt ſcripturarum: non quòd Deus non creauerit aerem, & ignem: ſed quia duæ creaturæ capaces Dei habitant cœlum & terram, id eſt, Angelus, & homines. *Audite*, Moyſes inquit, *cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei*, &, *lætentur cœli, & exultet terra: Et in terra pax hominibus.* Non ſolùm quòd ſumma eſſet pax temporalis ætate Auguſti: vel quòd Chriſtus, qui pax eſt noſtra, eſſet per aſſumptionem carnis in terra, qui prius erat in cœlis: ſed quoniam, ſicuti per hanc natiuitatem Chriſti gloria Deo eſt comparata in altiſſimis: ita fructus eius in hominibus reconciliatio, & pax in terra cum Deo, per quam Chriſtus corde per fidem conceptus charitatis officijs in lucem editur. Quæ quidẽ pax nihil aliud eſt, quàm εὐδοκία, hoc eſt, beneplacitũ vel beneplacẽtia Dei: quoniã bona volũtas Dei Patris in Filio ſibi benè complacuit, & per eum nos ſibi reconciliare, & ſaluare.

Quare in terra, non in igne aut aere pax eſſe dicitur hominibus bonæ voluntatis. *Deut. 32.* *Pſa. 95.* *Epheſ. 2.* *Pax cum hominibus bonæ voluntatis, quænam illa.* *Matth. 3. & 17.*

Atque

Atque ita verbum: *εὐδοκία* in nominatiuo eſt legendum per appoſitionem, vt ſit ſenſus: In terra pax hominibus: quæ quidem pax nihil eſt aliud, quàm beneplacitũ Dei in Chriſto, per quem ſaluare nos voluit. Venerat enim tempus beneplaciti eius, de quo Propheta dixerat: *Ego verò orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus.* & rurſus: *Memento noſtri Domine in beneplacito populi tui.* ac iterum: *Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in ſalutem.*

Pſal. 68.
Beneplacitum Dei quod.
Pſal 105.
Pſal. 149.

Quorſum illud. Bonæ voluntatis.

Verbum autem hoc propterea additur ab Euangeliſta; ne quis poſtea admiraretur tam multos ex Iſrael, & ex gentibus ad huius prædicationem & lumen perire. Ex quo Apoſtolus ait: *Sed non in pluribus eorum beneplacitũ eſt Deo, nam proſtrati ſunt in deſerto.* Deinde, ne quis deſperaret ad magnas vexationes, ſed pacem etiã in illis haberet. Vt autem homo beneplaciti diuini ſit particeps, id eſt, talis ſit, in quo ſibi Deus complaceat, debet ipſe ſibi in Deo complacere, atq; in beneplacito Dei omnes diligere: vt Epheſ. 1. facit Apoſtolus. Eſt enim propriè *εὐδοκία* iſta ſecundùm veteres Græcos Theologos, antegreſſa nos Dei volũtas, ac propenſus amor. Et hæc de litera Græca.

1. Cor. 10.
Num. 26.
II. Ratio.
Homo vt beneplaciti diuini ſit particeps quid ei facto opus ſit.
Epheſ. 1.
Εὐδοκία quid.

Si verò ſecundùm Latinam verſionem, vt interpres legit, in genitiuo legatur, *εὐδοκίας*, ſiue, *Bonæ voluntatis*: idem ſenſus prorſus elicitur. Eſt enim ſenſus, quod in terra pax beneplaciti Dei in homines diffunditur: quam pacem conſequitur pax mentis, & cõcordia populorum, ſiue fratrum diſſidentium. Atq; his modis duobus vocem *εὐδοκίας* tribuimus Deo. Si verò illã vocem tribuamus homini, ſenſus eſſet, Chriſtum per natiuitatem ſuã pacem hominibus cõparaſſe, non omnibus, quia non omnes à peccato, peccandiq; voluntate, & propoſito recedere volunt, verùm hominibus tãtùm iuſtis effectis, Deoq; reconciliatis, ac bona proinde volũtate præditis. Nam quãdiu illa non pellitur, pax vlla in conſcientia eſſe nequit. Hinc Propheta: *Non eſt pax impijs, dicit Dominus*, & Salomon: *Semper præſumit ſæua perturbata conſcientia.* Vnde Herodi nulla fuit pax, non enim erat homo bonæ voluntatis, ſed turbatus eſt ad hunc nũcium cum omni Hieroſolyma. Secus de iuſtis, de quibus Paulus: *Iuſtificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum*, & Dauid: *Pax multa diligentibus legem tuam: & non eſt illis ſcandalum.* Nemo autem Dei legem diligit ſine bona voluntate: neque eſſe poteſt bona ſine Dei gratia: Nullus ergò habeat malam voluntatem, quãdoquidem videt Deũ omnibus propitium. Nam & impijs reuerti volentibus ab iniquitate ſua, pax erit, & remiſſionem peccatorum paratã inueniẽt. Pauperibus etiam & multa incõmoda hic patientibus pax erit, ſi quidem caput ſuum in paupertate & præſepio reclinatum, ad ſuam ipſorum conſolationem reſpiciant.

Expenditur hæc lectio in caſu gignendi: Pax hominib. bonæ voluntatis.
Cur pax eſt ſolum hominib. bonæ voluntatis.
Iſai. 48.
Sap. 17.
Qui ſint homines non bonæ voluntatis.
Matth. 2.
Rom. 5.
Pſalm 118.
Legem Dei diligat qui ſolus.
Pax affutura quibus.

Suppleodum eſt autem in hac doxologia verbum aliquod non indicatiui temporis, vt putat Caietanus, ſed optatiui, id eſt: *Gloria ſit Deo in excelſis, & in terra pax hominibus.* Etſi enim per incarnationem, & natiuitatẽ eſſet illa pax cœpta: Angeli tamẽ, quæ iam fieri videbant, optabant amplius fieri in ſignum lætitiæ eorum, & gratulationis ob beneficia mundo impẽſa: quemadmodum ſancti in Apocal. dicunt, ſedenti in throoo, & agno: *Benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorũ*, ſcilicet ſit: quo hymno ita perpetuam laudem optant, vt potius ſignificent ſe gaudere in gloria & laude Dei, quam perpetuam eſſe nouerunt. At dices; cur Deus voluit ab homine honore, gloriave affici, & non vult hominem hooore & gloria itẽ affici? Reſpõdeo, non eget Deus gloria noſtra, qui noſtris laudibus efferri nõ poteſt, nec intumeſcere, vti nec per illas augeri: nobis autẽ opus eſt, vt Deo, & non homini gloria deferatur. Nam ſi homines gloriã vſurpare contendant, rixa erit inter nos gloriam mutuo, & viciſſim aucupãtes. At cùm damus gloriam Deo, & omnia beneſacta noſtra illi referimus accepta, inuidia nulla erit inter nos, vel negligentia, verùm ſtrenuè laborabimus: quoniã cuicunque tandem tribuetur gloria, ad Deum redibit, omniſq; beneſacti Deus agnoſcetur autor. Vult ergò nos minimè eſſe ſolicitos minimæ huius ac vanæ rei, ne fruſtra laborantibus dicatur: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Iubet autem ſibi deferri, cui omnis iure debetur: Tum vt pax ſit inter nos, tum, pro bono noſtro, ne aberremus poſt idola cordis noſtri, tũ, vt anſam haberet Deus remunerandi. Vide autẽ pulchram diſtributionem: Deo datur gloria, pax homini. Hominum enim gloria nõ eſt vera & ſolida, ſed vana: Quid enim habet in ſe boni, quod nõ acceperit? Ipſe enim eſt qui in nobis operatur, & velle, & perficere pro bona volũtate. Proinde pro nihilo ducenda eſt noſtra gloria, illaq; Dei toto corde affectaoda. Tunc autem laus & gloria erit vnicuique à Deo, cùm Dominus ſuam nobis impertierit, quæ verè erit noſtra, quã à Deo Opt. Max. acceptam intelligemus: à quo etiam ſolùm gloriam quærere, non ab hominib. debemus, vt ipſe Chriſtus dixit Phariſæis: atque in ea gloria erit nobis vera pax atque tranquillitas. Nam quę ab homi

Cur gloriam Deo, pacem hominibus Angeli exoptant quã præſentem cernebant.
Caietan.
Apoc. 5.
Cur ſibi, non hominibus, velit Deus gloriam & honorem deferri.
Ioan. 5.
Matth. 6. & ſeq.
3. Ratio, gloria cur Deo, pax hominibus annunciatur.
1. Cor. 4.
Phil. 2.
1. Cor. 4.
Ioan. 5.

Quæ gloria pacem non habeat.

B. Bernardi in eos, qui pace neglecta, gloriam propriam quærunt, grauis inuectiua.

II. Ratio.

nibus gloria accipitur, pacem non habet. Vide autem quàm pulchrè B. Bernard. homines toto ſtudio gloriæ ſuæ incumbentes, ad pacem negligentes coarguat. Ait enim epiſt. 127. *Diſplicet mortalibus Angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus annũciatur, & dum gloriam vſurpant, turbant pacem. O ſtulti filij Adæ, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt, & gloriam.* Hæc ille. Adhæc rectè Deo in cœlo gloria canitur, & hominibus pax: quia nec Deo dabatur, quæ ei debita erat gloria, cùm apud gentes eſſet ad idola tranſlata, & Iudæi magis in ſuis gloriarẽtur meritis, quàm in Dei gratia: & in terris pax cum Deo non erat, cùm omnes ſuis peccatis Deo bellum indicerent. Sed Chriſtus ſuo aduentu & doctrina gloriam Deo, & pacem hominibus reſtituit: nam Chriſtus verè reſtaurauit omnia, vt ait Apoſt. quæ in cęlis, & quæ in terris ſunt. Porrò hic Angelicus hymnus confundit eos, qui gloriam ſibi quærunt, nec eam totã concedunt Deo. Confundit quoque eos, qui pacem nolunt, ſed bellum: & bellum iſti è bello ſerunt, & rixam è rixa; neq; bonam voluntatem, ſed prauã fouent in alios, quia ſe, & alios à ſalute, & fructu huius natiuitatis impediunt. Eſt verò bona voluntas hominis illa, quæ conformis eſt optimæ ac primariæ voluntati, quam fieri quotidie precamur dicendo: *Fiat voluntas tua.* Hæc autem bona voluntas ab homine ſi abſit, cætera nihil proſunt: ſi verò adſit, reliqua non poſſunt offendere. Cumq; ad intellectum hominis expoliendum multæ excogitatæ ſint artes & ſcientiæ, illiſq; homines diligenter incumbant, ad bonam tamen voluntatem comparandam, vel comparatam conſeruandam (heu) negligentiſſimi ſumus: atque hanc vnam pretioſiſſimam & vtiliſſimam rem cæteris omnibus artibus, vel vaniſſimis, poſthabemus: cùm tamen nihil ſit indecentius ac deformius, quam in recto corpore curuam gerere voluntatem: atq; in pulchro hoſpitio deformem ac turpem excipere hoſpitem. Et hęc quidem de quarto.

Rom. 4.

Coloſ. 1.

Angelicus hymnus illos quos redarguat.

Bona hominis voluntas quænam illa: quã neceſſaria.

Matth. 6.

Bona voluntas quanti facienda.

De hymno Angelico impudens, & temeraria Eraſmi ſententia damnatur.

Quodattinet ad V. Eraſmus nouarum rerum ſator, hoc loco, de iſto hymno ſic eſt auſus dicere: *Quæ Teleſphorus addidit huic cantico, plus habent verborum, quàm ſententiæ.* Sed certe in hoc dicto plus verborum, & temeritatis effudit Eraſmus, quàm virum Chriſtianum decebat. Sciendum eſt ergò hoc canticum propriè ſpectare ad Pontifices, & paſtores animarum, qui & ipſi in ſcripturis Angeli appellantur: nimirum quorũ eſt vitam ducere Angelicam: & voluntatẽ Dei gregi ſuo annunciare: & deniq; miniſterium ſuum impendere propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. At quemadmodum myſterium natiuitatis huiuſmodi cantico ornatum ac decoratum fuit: ſic in Miſſæ ſacrificio, in quo celebratur Chriſti habitatio ſub accidentibus panis & vini, ac veluti cœleſtis illius panis in præſepi altaris ad edendum reclinatio, Sacerdotes, qui Angeli Domini exercituum ſunt, cum gaudio venerantur, atque decantant: qui verò interſunt Miſſæ, eiuſmodi hymno non aliter excitari debent, & ad Chriſtũ ſpectandum, & in hoſtia adorandum, quàm olim fuerint excitati paſtores ad veras Angelorum voces, vt feſtinantes venirẽt in Bethleem. Addit Eccleſia: *Laudamus te: benedicimus te:* quæ verba nõ ſunt ſuperflua, ſed potius ipſius Euangeliſtæ, qui dixit: *Et facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis, laudãtium & benedicentium Deum.*

Quorum proprius hic hymnus.

Idem cur in ſacroſancto Miſſæ ſacrificio decãtetur.

Illud: Laudamus te, benedicimus te, vnde ſumptum.

Quod verò ſequitur: *Adoramus te: glorificamus te:* etiam ipſius ſunt verba Euangeliſtæ, quæ tribuit paſtoribus: *Qui reuerſi ſunt,* inquit, *laudantes & glorificantes Deum:* & Angelis, quibus erat mandatum: *Adorate eum omnes Angeli eius:* quod vbi audiuit, & vidit ipſa Sion, videlicet B. Virgo lætata eſt, & ſimul, quem peperit, cum illis adorauit. Adhæc omnia hęc verba accepit Teleſphorus à Iacobi Apoſtoli Liturgia, & à B. Petri ſucceſſore Clemente, qui lib. 7 conſtitut. Apoſtolicarũ cap. 47. *Laudamus* (inquit) *te: celebramus te: benedicimus te: glorificamus te: adoramus per magnum Pontificem, te verum Deum ingenitum,* & reliqua in finem vſque. Neque hæc verba ſunt repetitio, vnaq́ue battologia: eſt enim laudatio, enarratio, ſiue enumeratio excellentium perfectionum Dei apud ſe: benedictio verò congratulatio quædam eſt, quòd Deus, quæ habet, poſſideat: adoratio verò eſt reuerentia, & honor latriæ tantæ maieſtati debitus ab homine: glorificatio, declaratio eſt apud alios diuinarum virtutum ac perfectionum: gratiarum actio denique: *Propter magnam gloriam tuam,* id eſt, incarnationem, diſtinctus actus eſt à reliquis. Etſi ergò iſtæ voces interdum confundantur, habet tamen quælibet ſuam peculiarẽ, germanamque ſignificationem.

Pſal. 69.

Quid contineant illa verba.

Subdit: *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.* Nunquid hoc eſt ſuperfluum, commemorato beneficio, gratias agere benefacientibus? & in qua re Deus magis declarauit magnificentiam ſuam & gloriam, quàm in hoc myſterio aduentus Filij Dei? Deinde declaratur tota Trinitas, vnde tantum profectum eſt beneficium: ſed pręcipuè dirigitur ſermo ad filium Dei incarnatum:

Quàm appoſitum ſit, & illud: Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.

natum:

Quare additum: Domine Deus Rex cœleſtis, Deus pater omnipotes, &c.

Ioan. 1.
Matt. 11. & alibi.

natum: *Domine Deus*, inquit, *Rex cœleſtis, Deus Pater omnipotẽs: Domine fili vnigenite Ieſu Chriſte.* Primæ ſiquidem perſonæ tribuitur omnipotentia, paternitas, regnum: Secunda perſona eſt vnigenitus filius Dei, Saluator mundi, & gratioſus agnus Dei, auferẽs peccata mũdi; à quo imploratur miſericordia, vt à Domino, cui data ſunt omnia: & vt ſuſcipiat noſtram deprecationem, qui ſedet ad dexteram Patris: tum vt oſtendatur, illum omnia poſſe, per quem Pater regit omnia. Et ne videatur incredibile, Chriſtũ hominem ſedere ad dexteram Patris: additur: *Tu ſolus ſanctus, tu ſolus Dominus, tu ſolus altiſsimus.* Particula, ſolus, non excludit reliquas duas perſonas, Patrem ſcilicet, & Spiritum ſanctum: ſed tantùm creaturas aliàs à diuina, vt Angelicam, & humanam. Nam illa tria attributa, ſanctitatis, dominij, & altitudinis, eſſentialia ſunt, & ad ſubſtantiam diuinitatis ſpectant. Angelus enim, & homo nõ ſuaptè natura, neque ex ſe, quemadmodum Trinitas beata, ſanctimoniam, dominiũ, & altitudinem habent: verùm participatione, ac ſola gratia, quadamq; à Deo (vt ſic dicam) dependentia, perinde ac aer & aqua claritatem mutuãtur à ſole. Eſt igitur *Sanctus* quidem, vt mereatur omnibus ſanctificationẽ: *Dominus*, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra: *Altiſsimus*, quoniam lucem habitat inacceſſam. Ne etiam ſolus intelligatur omnia prǫſtare: adijcitur: *Cum ſancto Spiritu, in gloria Dei Patris, Amen.* Animaduertis hic in paucis verbis plurimas ſententias perſcriptas? nec videtur quicquã non lectũ in ſcripturis ſacris: Hęc de quinto. ſequitur in textu:

Chriſt quomodo ſolus dicitur, ſanctus, ſolus Dominus, & ſolus altiſsimus.

Matth. vlt.
1. Tim. 6.

Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum. Angeli enim poſt illuminationem Prælatos relinquunt in manu conſilij ſui; vt pro ſuo arbitrio operentur. Et quia, vt ſcribitur, in cœlum diſceſſerunt: apparet, eos ſanctos fuiſſe, & cœlorum incolas, & priùs Chriſtum viſitaſſe, adoraſſeque, deinde paſtores admonuiſſe: quanquam non puto illos diſceſſiſſe, quin eorũ aliquis nocte illa intẽpeſta recta eos duxerit ad Chriſtum, quemadmodum & Magos ſtella ad illud præſepe perduxit, ne vagarentur per tot præſepia, quæ erãt in Bethleem. Paſtores loquebantur ad inuicem: *Tranſeamus vſque Bethleem. & videamus hoc verbum quod factum eſt, quod fecit Dominus, & oſtendit nobis* Non fruſtra recepiſſe ſe Angelicã admonitionem. Paſtores teſtãtur, imò verò ſtatim ſecũ ipſi de viſitando infante deliberarunt non quod dubitarent de natiuitate Chriſti Domini per Angelos detecta, ſed fidem ac deuotionem ſuam re ipſa viſitando teſtari

Quid ſignificet, quod diſceſsiſſe a paſtoribus angeli in cælum dicuntur.

Paſtorum fides, & obediẽtia.

voluerunt: quemadmodum & nos tametſi non dubitemus multa eſſe templa, ad quæ ſtationes fiunt, tamen, vt expleamus fidem noſtram, & religionem proteſtemur, indulgentias Eccleſiæ theſauri illo tẽpore, Deo, vel diuis ſupplicantibus, propoſitas, nobis comparamus. Simili ratione paſtores ad infantem viſitandum venerunt, neq; dubito ex tali illos viſitatione ingentes à puero & virgine matre gratias fuiſſe conſecutos.

Meritorum illorum, & fructus.

Quæris cur tam cito paſtores crediderunt, an leues erãt corde? nam ſimplices & rudes citius credunt, quàm ſapientes: ideoque Maria percũctata eſt: *Quomodo fiet iſtud?* An ſimiliter credituri fuerant per ſimplicitatem Angelis malis? Reſpondetur, reuelationes Dei fieri in lumine, quia Deus lux eſt, ita vt cõuincatur intellectus humanus. Et ideò in culpa ſunt, qui non credunt, & laudantur qui credũt. Ex quo Paulus Act. 26. non incredulus viſioni fuit, & Iſaiæ 50. *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem nõ contradico.* Nam multi repugnant, ita vt etiam ſcientes interficiant Ieſum cum Herode. Sic Herodes turbatus eſt ad nuntiũ noui Regis, Chriſti ſcilicet nati, at habebant hi paſtores cauſſam dubitandi, cur ad ſe magis, quàm ad Principes fuerit hic ſermo: ſed erant in lumine, nec erat eis nouum, Prophetas etiam ex paſtoribus factos. At non debebant ire ad adorandum, quem à ſuis maioribus adorandũ non audiſſent aut cognouiſſent. Sed certè, vt dixi, verſabantur in lumine. Similiter dices: Satanas transfiguratus in Angelũ lucis, poterat decipere, ſi Deus permitteret, vt fecit aliquando: vt Ezech. 14. & 3. Reg. 22. vbi non bonus, ſed malus eſt deceptus. Non enim permittit Deus Satanam præualere in bonos, niſi inuolentes, aut ſpernentes, & traditos iam in reprobum ſenſum: Ita nos ex lumine fidei agnoſcimus hanc eſſe veram Eccleſiam Catholicam, matrem noſtram: illam Hebræorum, vel Saracenorum, vel Hæreticorum falſam. Illud verò notandum videtur, more Hebræo dixiſſe: *Verbum quod factum eſt, quod fecit Dominus:* id eſt, rem nouam, & rumore Angelorum diuulgatam. Sic enim 2. Reg. 1. Dauid dixit nuntio venienti de prǫlio, in quo caſus erat Saul: *Quod eſt verbum, quod factum eſt? indica mihi:* quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, Quid rei nouæ accidit? Res enim dum narrantur, fiunt verba. Vel verbum hoc factum, verbum eſt incarnatum, quod factũ eſt à Domino per mutationem creaturę: ideò Grȩcè nõ λόγος, id eſt, verbũ internum ab æterno genitum: ſed ῥῆμα, id eſt, verbum, ſcilicet prædicatum, quod exterius ſonat. Sic enim vocat Ariſtotel. ῥῆμα

Paſtores angeli dictis creduli, cur minimè leues fuerunt.

Eccl. 19.
Luc. 1.
1. Ioan. 1.
Iſai. 50.
Matt. 2.

Iidem eo [illegible] cur minime decepti.

2. Cor. 11.
Ezech. 14.
3. Reg. 22.

Quæ eſt hæc locutio, videamus hoc verbum quod factum eſt, &c.

2. Reg. 1.

Ratio eius dicti, quarũ iterum.

Ioan. 1.
Philoſoph.

illud,

illud, quod habet locum prædicati in enũciatione. Factum eſt autem ex tempore à Domino: & factum eſt ſecundum carnem, ſeu qua ratione homo eſt: ita vt poſſit oſtẽdi, ſiue vt verbum Græcum habet, *ἐγνώρισεν*, id eſt, notum fecit, ſeu indicauit nobis ſcilicet per Angelũ. De hoc verbo ait Propheta Hierem. cap. 1. *Quid tu vides Hieremia? & dixi, Virgam vigilantem ego video*: id eſt, Mariam, quæ virga eſt de radice Ieſſe, vt ait Iſaias: & quæ virgo eſt de numero prudentium, & vigilantium: *Et dixit Dominus ad me, Bene vidiſti, quia vigilabo ego ſuper verbo meo, vt faciam illud*: id eſt, vt verbum caro fiat per corporis aſſumptionem, per quam æternitas venit in tẽpus, ſpiritus in corpus, qui figurari non poteſt in figuram, inenarrabilis in ſermonem, immenſus in menſuram, inexplicabilis in linguam, incircumſcriptus in locum, inuiſibilis in colorem, creator in creaturam, Dominus in ſeruũ, liberator in pretium, ſanitas in infirmitatẽ, ſatietas in eſuriem, fons in ſitim, artifex in opus, altitudo in humilitatẽ, latitudo in anguſtias, longitudo in breuitatẽ, gloria in cõfuſionem, ſapientia in ignorantiam, redemptio in captiuitatem, pretium in venditionẽ, vita in mortem: iudex factus eſt reus, Rex factus eſt exul à regno: quoniam Chriſtus factus eſt per omnia fratribus ſimilis: eiuſdem etiam ſpeciei animam nobiſcum habuit: & bonis paſtoribus plura oſtẽdit Deus de bono, & vigilãti paſtore Chriſto, quemadmodum olim fecit cum Iacob, cum Moyſe, & Dauide, paſtoribus. Qui dixerunt: *Transeamus vſque Bethleem*. Nempe à turri nebuloſa, diſtanti per milliare à Bethleem. *Et venerũt feſtinantes*. Verbum caro factum vel paſtores currere facit: *Poſt te*, inquit, *in odorem vnguentorum tuorum curremus*. Bene olebat illis ſtabulum, ac præſepium, in quo erat Dominus. Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia: timebant enim, ne citò è loco auferretur. At quomodo ſcriptum eſt: *Qui crediderit, non feſtinet*: cùm iſti credentes feſtinauerint? Reſpondeo. Feſtinandum eſt in opere, & obediẽtia, ad quam vocamur: poſtquam autem credidimus, non ſtatim ante tempus eſt feſtinandum ad præmium, vt Propheta ait, ſed incumbẽdum bonis operibus, & patiẽter aduerſa, quæ infliguntur, toleranda. Hinc per Prophetam dicitur: *Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit*. & ſeruo regreſſo de agro, nemo illi dicit, ſtatim tranſi, & recumbe, ſed para quod cœnem: & præcinge te, & miniſtra mihi donec manducem, & bibam. Poſt fidem autem, ſpem, & amorem præmij feſtinandũ eſt, ſi id ſit in donis terrenis, vel in præmijs. Vnde Salomon: *Doce* inquit, *iuſtũ, & feſtinabit accipere*. Abraham etiam cum vxore, totaque domo feſtinauit, vt miniſtraret Angelis, quos exceperat: & ita congruè feſtinabimus ingredi in illã requiem, ſcilicet cœleſtis præmij, vt Paulus docet: *Et inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio*. Declaratur quãtus fuerit paſtorum amor ad hæc videnda, quantumq; deſiderium. Nam raro corpus feſtinat, niſi aliqua mentis affectio feſtinare compellat: nam ſi timor addit pedibus alas, quãto magis amor? Et quotquot tempeſtiuè quæſierunt Chriſtum, vt ſaluarentur, & dum inueniri poteſt, totidem eum inuenerunt. Proinde B. Virgo in vtero, in templo, & prædicantem inuenit: Magi & paſtores quærentes inuenerunt: Maria ad monumentum ſuſcitatum reperit. Iudæi autem quia non ſemper congruè, nec ad ſalutem ſuam promouendam quæſierunt, Chriſtum non inuenerunt. Sic enim dixerat Dominus: *Quæretis me, & non inuenietis*. Cæteris autem dicitur: *Quærite, & inuenietis*. Iſaias quoque apertius modum inueniendi Chriſtum explicans ait: *Quærite Dominum, dum inueniri poteſt, inuocate eum, dum prope eſt*. Inuenerũt autem primò Mariam, quæ illos miſit ad Ioſeph virum, per quem virum viderunt infantem: *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc*. Græcum verbum ſignificantius eſt, habet enim *διεγνώρισαν*, hoc eſt, notificauerũt, ſcilicet notum alijs fecerunt nouũ illud factum dictũ de puero hoc. Ex quo rectè ſequitur: *Et omnes qui audierant, mirati ſunt*. Si verò retineamus vocem Latini interpretis: Cognouerunt de verbo, id eſt, experientia viderunt, quod crediderunt de ſigno, & confirmati ſunt in fide infantis ſignati, viſo ſigno iuxta illud: *Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Dei noſtri: Et omnes qui audierunt, mirati ſunt*. Intellige eos qui audierant, vel ab Angelo, vel à paſtoribus, admiratos fuiſſe, vidẽtes circa Ieſum dicta illorum impleta: *Et de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos*. Nempe ad Mariam & Ioſeph: nam paſtores narrarunt, Angelos apparuiſſe cum lumine, & ceciniſſe illud canticum, excitaſſeque eos, vt venirent ad ſpectandum infantem: *Et reuerſi ſunt paſtores*. Ad negotia ſua iuſta & licita: ſed reuerſi laudantes & glorificantes Deum. Sic & nos ad noſtra exercitia redire conuenit, ſed ita, vt in illis laudemus & glorificemus Deum. *Et de his quæ dicta erãt à paſtorib. ad illos*. Græcè nõ habetur illa cõiunctio Et, & ſi eſſet, abundaret, vt ſæpè ſuperfluit, & hoc loco videtur etiam ſenſui obſtare, etſi gloſſa ordinaria

Left margin notes:

Hoc verbum quando factũ ſit à Domino.

Hierem. 1.

Quid virga vigilans apud Hierem.

Hierem. 11.

Matth. 25.

Super quo verbo Dominus vigilauerit, vt faceret illud.

Mira Incarnationis opera.

Heb. 2.

Paſtores vnde tranſierint in Bethleem eodem cur venerint feſtinãtes.

Cant. 1.

Iſai. 28.

Id. Qui crediderit, non feſtinet, quid ſignificet.

Hab. 2.

Luc. 17.

Right margin notes:

Prouer. 9.

Gen. 18.

Ad quam requiem ingredi feſtinandum.

Heb. 4.

Paſtorum in Chriſtum ardens amoris affectus.

Qui Chriſtum inueniant.

Luc. 1.

Infra 2.

Infrà 8.

Matth. 2.

Ioan. 20.

Iudæi Chriſtũ cur minimè inuenerint.

Supra 8.

Matth 7.

Iſai. 55.

Mariæ virginis prudentia ſimul ac pudicitia.

Paſtores vti cognouerint de verbo, quod dictum erat illis de puero Ieſu.

Alter ſenſus.

Pſal. 47.

Quinam illi qui audierant mirati ſunt.

De quibus mirati ſint dictis à paſtoribus ad Mariam & Ioſeph.

Ad quid reuerſi ſint paſtores, nobis quoque redeundũ ſit.

Gloſ. ordin.

Lyranus.

dinatia illa habeat, & exponat per, etiam, Lyranus verò per, id eſt, vt ſit ſenſus, non tantùm mirati ſunt de incarnationis myſterio, ſed etiam de tania paſtorum atteſtatinne. Et perpende, paſtores non diuulgaſſe quæ audierunt, ſed vbi rem certam cognouiſſent. Et paſtores viſo Chriſto, dicũtur rediſſe ad gregem, vt Intelligas Eccleſiaſticum paſtorem debere per orationem & contemplationem accedere ad Ieſum, & poſtea redire ad actionem, & gregis ſui cuſtodiam.

Paſtorum poſt adoratum puerum ad ſua reditus, quid myſtice ſignet.

Geſta ſiue facta Hebræi cur verba ſolent appellare.

Theophyl. in Lucam

B. Virgo verba conſerret quãnam in corde ſuo, vt ait Euãgeliſta.

Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. More Hebræorum verba, vocat geſta ſiue facta: quæ, dum narrantur, fiunt verba, vt ait Theophylactus. Deinde quoniam ipſa geſta vel facta ſignificabant, & prænunciabant aliud, vt meritò verba dici poſſint. D. Maria Virgo pro modeſtia ſua & prudentia, qua à paſtoribus diſcere non dedignatur, nec iactat apud alios ſuam fœlicitatem, conſerebat hæc in corde ſuo: quoniam geſta Chriſti cum vaticinijs Prophetarum, & dictis ſibi ab Angelo conferebat, vt natiuitatẽ Chriſti in Bethleem, ſalua ſua virginitate: & repoſitionem pueri in præſepio cum hijs quæ prædicta erant à Prophetis. Item conferebat illud: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, &c.* Rurſus ea quæ à paſtoribus facta ſunt, conſerebat, cum ſignificatis futuris; videlicet de doctoribus & paſtoribus animarum, quorum eſt priores noſſe, & vidiſſe Chriſtum, atque illum cæteris annuntiare, & manifeſtare: qua collatione mirificè confirmatur fides. Propterea enim Chriſtus dignus fide inuenitur, quoniam quæ prædicta ſunt à Prophetis, in ſeipſo indicauit impleta: & quæ euentura erant circa ſe, & Apoſtolos, & Eccleſiam ſuam, longè antè ipſe ore ſuo præſignificauit: quæ ipſo rerum euentu poſteà ſtabilita ſunt & confirmata: Vt ita cognoſcas Ieſum Deum eſſe, cuius oculis præterita omnia, futuraque ſunt præſentia.

Iſai. 7.

Matt. 2.

Mich. 5.

Iſa. 1.

Chriſtum qui debeant priores noſſe, & videre.

Chriſtus cur fide dignus.

Vnde nam B. Lucæ conſtiterit dictorum, factorumve conſeruatio, collatioque in corde Mariæ.

Chriſtiano quid opus ſit ad ſalutem.

Quod autem Maria conſeruaret omnia verba in corde ſuo, atque illa conſerret: didicit (vt arbitror) ipſe Lucas ab ipſa B. Virgine: docuitque nos exemplo ſuo, quid agere debeamus. Nam non ſatis eſt (prudens lector) cuiuis Chriſtiano ſcire, Chriſti geſta & dicta ſcripta eſſe in chartis Euangelicis; ſed opus eſt, vt illa memoriæ cõmendes, & illa cordi tuo imprimas: nam ex illis fides tua confirmabitur, ſtabilietur ſpes, charitas inflammabitur, boniq; mores ad exemplum Chriſti facilè componentur. Nam quæ Chriſtus, qui lex tua eſt, vel geſſit, vel dixit, vel paſſus eſt, te, ſi membrum eius es, quæ ſis acturus, quid dicturus, quid denique propter ipſum toleraturus, efficaciter & ſuauiſſimè docent. Sicut enim prauæ cogitationes, vt de voluptatibus & ſordibus, aculeum relinquunt in corde hominis: ita piæ & ſanctæ Chriſti vitæ meditationes, cogitationeſq; pios quoſdã in corde hominis accendunt affectus, quibus pietas mira percipit incrementa virtutum. Quod vt efficere, ac D. Mariam eius matrem imitari valeamus, præſtet ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre, & Spiritu S. exhibeatur omnis honor, gloria, laus, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Piæ ac ſanctæ Chriſti vitæ meditationes quid efficiant.

TRACTATVS XXXVI.

In illa verba: *Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer.*

Luc. 2.

A circunciſione: non à natali Domini die cur anni exordium auſpicemur.

Gal. 5.

Supra 4

Eph. 2.

Ioſue 5.

AVſpicamur anni exordium nõ à Natali Domini, ſed à Circumciſione, quòd per hãc Chriſtus debitor fiat vniuerſæ legis implendæ: nam & ipſe factus eſt ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret: Et quia ex circunciſione abijcitur opprobrium naturæ noſtræ, per quam in peccato naſcebamur (etenim eramus omnes natura filij iræ) ſimili ratione apud Ioſue legimus per circunciſionem ablatũ opprobrium Ægypti. Et ſicut inchoamus annum in nomine Domini Ieſu fœlici omine, & ſpe, quòd corda noſtra circuncidat, & ſaluet nos, ſitque nobis Ieſus: ita nouam quandam vitam exordiamur. Apud Iudæos, vt ſcribitur Exod. 12. primus dies menſis primi Niſan annum inchoabat, in eoq; menſe ſpargebatur ſanguis agni paſchalis liberãtis à captiuitate: ſic primus dies menſis primi apud Chriſtianos, ſanguinem Chriſti effuſum celebrat ad noſtram redemptionem. Eſt autem laudabilis ille quidem, & approbatus mos & cõſuetudo, vt huius in anni auſpicio homines officiosè ſe inuicẽ ſalutent, & reſalutent, & vt ſalutationis impendendæ gratia principum & magnatum domos adeamus felicia, fauſtaq; anni exordia illis precemur: multique ſunt qui ſalutationem eiuſmodi pulchris quibuſdam munuſculis ac bellarijs exornent, quibus beneuolam, amicamque ſuam voluntatem erga eos, ad quos ſalutẽ mittunt, teſtentur. Habent enim dona magnam vim hominum ſibi animos conciliandi, iratoſque, & iuſta de cauſa indignatos,

Exod. 12.

Chriſtianorũ in die circunciſionis officiosè inuicem ſe ſalutantium atque reſalutantium conſuetudo laudabilis.

Dona quam vim habeant.

dignatos, maximè placandi, ac recõciliandi. Sic enim Poeta quidam egregiè dixit:

Ouid. lib. 3. de arte, circa fin.

Munera (crede mihi) placant hominesq́; deosq́;,
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Qui nos ſalutauerit Ieſus infans.

Hunc ad morem ſeſe accommodans, Dei filius, non ſolùm beneuolè ſalutare nos, verum etiam pretioſiſſima munuſcula, atque ſuauiſſima mittere ad nos permanter voluit. Dices; Quomodo verò ſalutare nos potuit infans? Maximè verò, & ſummo modo ſalutationem declarauit efficiendo, vt nomen Ieſu ſibi imponeretur. Quid enim eſt Ieſus, niſi ſalus ſiue Saluator? Et cuius rei gratia hoc nomen accepit, niſi propter nos? vti apud Matthæum Angelus declarauit: *Vocabis*, inquit, *nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum*. Et quid poterat homo perditus maius quicquam optare, quàm ſalutem? quã Chriſtus non verbis modo, vt ſaluantes faciũt, precatur, ſed etiam facto illã ad nos Deus affatim mittit.

Ieſus quid.
Matt. 2.
Nihil pretioſius ſalute.

Quæ nobis munera dederit Ieſus [illegible].

Rurſus dices, vbi quæſo ſunt pretioſa iſta dona, atque munuſcula? Reſpondeo: ſolẽt homines externis donis amicos ſuos afficere: at Chriſtus non aurum, neque argentum, non veſtes pretioſas, non eſculenta, poculentave, verum intima ipſi danti, atque chariſſima tribuit & impertit. Nam in ſignum amoris ſui, & cordis ſui in eo donati largitur nobis diuinum & admirabilem annulum, carnem, ſanguinem, lachrymas dolore maximo expreſſas. Cumq́; paruus infans ſit, parua tantùm elargitur munuſcula: inſtante verò eius morte, non iam carnis, ſanguiniſque aut lachrymarum aliquam particulam, verùm totam carnem, totumq́ue ſanguinem, atque integrum lacrymarum profluuium, donec præ ſiccitate exareſceret, vt dicere meritò poſſet, *Aruit tanquã teſta virtus mea*, nobis largitus eſt.

Qualia donauerit.
Pſal. 21.
Vt miſit ad nos hæc munera Ieſus.

Dices præterea; Quomodo munera huiuſcemodi ad nos mitit? Reſpondeo: per myſterium circunciſionis. Quod vt melius intelligatur, dicendum quid circunciſio: cur data à Deo atque præcepta; quando cœpit, & cur nos non circundimur, denique cur Chriſtus circũcidi voluerit. Quod ad primum igitur ſpectat, circunciſio nihil aliud erat, quàm amputatio pelliculæ, quæ præputium dicebatur, vel circularis præputij abſciſſio: quæ cum dolore, & ſanguinis tam chari effuſione, & vulneris cicatrice, fiebat, non ſine parentum mœrore atq; moleſtia. Vnde Iudæi à Romanis per contemptum vocabantur Curti, Verpæ, & Apellæ, nimirum pelle deſtituti. Hinc Horatio:

Quid ſit circunciſio.
Romani Iudæos curtos, Verpas, Apellas, atque recutitos, cur appellarent.
Horat. 1. ſer. ſatyr. 5. in fin.

Credat Iudæus apella.

Appellabantur etiam recutiti, iuxta illud: *Recutita Sabbatha pallent*, & alius Poeta dixit: *Recutitorum fugu inguina Iudæorum*. Et quidem ideò recutiti dicebantur Iudæi, quòd his à glãde cutis eſſet reſecta; vel etiã quod exulcerati eſſent, & cute nudati. Dura quidem lex erat Moſis, quæ à profuſione ſanguinis inchoabat: referebatque parui ſanguinis effuſio baptiſmi ſpeciem quandam. Quia enim durum videbatur omnia membra circuncidi, quòd omnia aliquid habeãt ſuperfluum, dignumq́ue præciſione, iuxta illud: *A planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas*: in vno tãtummodo plus rebellanti circunciſionem fieri mandauit: cui ob eam cauſſam baptiſmum ſanguinis addidit. Ferunt, qui iſta diligentiùs inueſtigarunt, ſolam illam pelliculam corpore in toto ſuperuacuam, quam ſolam etiam ſine magna hominis offenſione poſſe ab humano corpore auferri tradunt: ideò illius præciſio etſi dura, haud erat tamẽ abſque miſericordia.

Martial.
Quàm dura Moyſis lex.
Circunciſio cuius rei typus.
Leuit. 12.
Iſa. 1.
In præputio, quam alia in parte corporis, cur fieret circunciſio.

Quod ad miniſtrum attinet, certum aut diſtinctum habuit neminem, ſed fieri poterat à quocunq;. Vnde Abraham ſeipſum vnà cum filijs, & maſculis omnibus domus ſuæ circuncidit. Sephora verò vxor Moyſis filium ſuum circuncidit pręt timore Angeli: dixitq́ue viro ſuo: *Sponſus ſanguinum tu mihi es*. Atque ob hanc cauſſam putant pij viri nonnulli, Ieſum à matre ſua virgine circunciſum, quia ſcilicet nullus alius dignus erat Chriſti ſacratiſſimã carnem attingere: vt quidem in Sephora circuncidente filium ſuum fuerat præfiguratum.

Quis eam circunciſionis miniſter.
Gen. 17.
Exod. 4.
Qua ratione nonnulli Chriſtum aſſerant à matre ſua fuiſſe circunciſum.

De loco verò, templo minimè opus erat, quoniam antequam templum conſtrueretur, mandata ſuit circunciſio: nec ſi maximè fuiſſet templum conſtructum, eius adeundi lege tenebantur. Nam impoſſibile erat, Iudæos toto orbe diſperſos octo dierum infantulos circunciſionis deferre ad templum. Neq; verò B. Virgo, quæ vicina erat templo Hieruſalem, ad illud propterea venit, ſed hęſit in Bethleem: in qua vrbe poſt quinque circunciſionis dies Chriſtus à Magis inuentus eſt. Ergò nullus circunciſioni locus erat præfixus. Hinc Epipha. hęreſ. 19. contra Oſſinos refert illum natum in Bethleem, & circunciſum in ſpelunca. Quod certè probabile eſt, ſi verũ eſt, quod multi Patres veteres tradunt, Magos inueniſſe Chriſtum in ſtabulo, ſiue in ſpelunca. Quòd verò pertinet ad inſtrumenta, haud erat neceſſarius gladius lapideus, ſed ferreo gladio fieri id poterat: quo pacto Iudæi nunc faciunt. Quod ſi Ioſue 5. dixit Dominus ad Ioſue: *Fac tibi cultros lapideos, & circuncide*

Vbi fieret circunciſio.
Gen. 17.
Leuit. 12.
Matth. 2.
Quodnam inſtrumentum circunciſionis.
Ioſue 5.

cuncide ſecundò filios Iſrael: non propterea euincitur, ſemper lapideis vtendum eſſe gladiolis, quia nihil de ea re traditur, vbi præceptum effertur, Geneſ. 17. & Leuit. 12. Sed in illa generali circunciſione, quæ præcepta eſt Ioſue, tantummodò vſi ſunt lapideis cultris, quòd fortaſſis in deſerto maiorem haberent copiam lapidũ, quàm ferri. Verbum etiam Hebræum, quod Interpres noſter, & ſeptuaginta verterunt, *Lapideos*, vel *petrinos*, magis ſignificare acutos, quàm lapideos, periti Hebrææ linguæ notarunt: ad literam enim habet, vt aiunt: *Fac tibi cultros acierum*, hoc eſt, acie præditos acutiſſima. Chaldæus etiam Interpres vertit, *Nouaculas acutas*. Etſi alij id conſtanter denegent, dicentes צור nunquam accipi in ſacris litteris pro acie, vel acuto, ſed pro lapide. Similiter etiam, quod ſcribitur, Exod. 4 *Tulit illicò Sephora acutiſſimã petram, & circuncidit præputiũ filij ſui:* iuxta Hebrẽũ tantùm habetur: *Tulit nouaculam*, vel aciem gladij, quam minimè repugnat lapideam fuiſſe nouaculam acutiſſimam. Verbum enim Hebræum æquiuocum eſt ad lapidẽ, & ad acutũ. Chaldæus tamen Interpres vertit טנרין, hoc eſt, ſilicem, & Rabbi Moyſes Maymonius in Moreth neuochim, part. 1. cap. 16. ſilicibus vſum Ioſue tradit in illa circunciſione. Profani quoque autores docent acuto ſilice amputari præputia, vel teſtes. Hinc Catullus in elaborato illo carmine de Berecynthia, & Athi, de quodam Cybeles ſacerdote ſcribit:

Cur Ioſue imperatum à Domino, vt lapideis cultris filios Iſrael ſecundò circuncideret. Quales illi cultri lapidei quibuſdam.

Quid acutiſſima petra, qua Sephora circũcidit præputiũ filij ſui.

Rabb. Moyſes Maymonius.

Catull.

Deuoluit ipſe acuto ſibi pondera ſilice.

& Iuuenal. ſatyr. 6. de ſimili ſacrificio verba faciens, ait:

Iuuenal.

Mollia qui rupta ſecuit genitalia teſta.

Etſi ergò lapide acuto facta ſit circunciſio Ioſue, & illa Sephoræ vxoris Moyſis: non tamẽ erat eius præceptum, vt dictum eſt, & poterat ferro perfici, vt hodie fieri conſueuit. Et hęc de primo membro: nunc cur circunciſio fuerit præcepta, videamus. Lex circunciſionis ante legem Moyſis primùm Abrahæ data eſt: *Hoc eſt*, inquit, *pactũ meum, quod obſeruabitis inter me, & vos, & ſemen tuum poſt te. Circuncidetur ex vobis omne maſculinum: & circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me, & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis, omne maſculinum in generationibus veſtris.* Et infra: *Maſculus, cuius præputij caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pactũ meum irritum fecit.* Repetitur lex Leuitici duodecimo: *Die octauo circuncidetur infantulus.* Neque hic temporalis terror mortis incuſſus eſt, vt Auguſtinus admonet; ſed terror æternæ damnationis. Et quod eſt octauo die non circuncidi, hoc eſt, in Chriſto non baptizari: & quod eſt perire de populo ſuo, idem eſt, ac non intrare in regnum cœlorum.

Cur fuerit præcepta circunciſio, & quando.

Gen. 17.

Leuit. 12. Puer incircunciſus quã mortẽ incurreret.

Auguſt. lib. 2. con Iul. c. 7. & lib. 2. cont. Pelag. & Celeſtium. c. 30 eod tom.

Vir autem tantummodò circuncidebatur, non mulier: quia vir extiterat principalis autor peccati originalis. Nam ex viro potiſſimum noſtra ſalus, exitiumve, iuxta Dei pactum, cum quo præſertim erat initum, pendebat. Hæc autem lex circũciſionis maiore cura & religiõe cuſtodiebatur, quàm pręceptum de Sabbathi obſeruantia: nam ſi octauus dies circuncidendi infantis in Sabbathum incidiſſet, nulla habebatur ratio Sabbathi, verùm in eo celebrabatur circunciſio, ſiquidem, vt dixit Dominus Ioannis 7. Circunciſio non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus: vt ſicut tempore, ſic etiam autoritate Abraham præcedat Moyſen.

Vir cur circuncideretur, non mulier. Gen. 3. Præceptum circunciſionis, quam diei Sabbathi cur Iudæi religioſius obſeruarent. Ioan. 7.

Data eſt autem circunciſio hæc multis de cauſſis. Primùm quidem ad diſtinctionem: nam cùm vellet Deus populum illum beneficijs ac priuilegijs amplioribus exornare, atque cõhoneſtare, illũ à reliquis gentibus diſtingui decreuit, non tãtùm externis ſignis quibuſdam, vt per fimbrias in veſtibus. Numer. 15. per phylacteria, & ſimilia: ſed etiam quoniam videbat eiuſmodi ſigna ſupprimi poſſe, imprimere ſignum indelebile voluit in carne, & quod impoſſibile eſſet auferri. Quomodo ſoliti ſumus ſigno, ſiue charactere aliquo notare faciem ſerui, ne ſe per fugam à nobis ſubtrahat: vel ſi fortè ſe in pedes dederit, facilè inueniatur. Atq; ita, vt belluæ tractabantur Iudæi: nunc verò, vt inter homines, verbo, & fide pactum conſtat. Namque vt olim beſtia in fœdere faciundo feriebatur: ita caro olim etiam circunciſione in ſignũ fœderis, Gen. 17. Nunc autem non tantùm caput, ſed etiã totus homo circunciditur circũciſione nõ manufacta. Quare Theodoric. in Ioſue, & Damaſcen. neglectũ fuiſſe per annos 40. illum ritum tradunt: quòd illo tempore ſatis à gentibus cæteris erãt ſegregati, dum per deſertum peregrinarẽtur: vbi verò ingreſſi ſunt terram promiſſam, tunc Deus præcepit Ioſue, vt omnes circunciderẽtur. Deinde, præcepta eſt circunciſio, vt quiuis tanquam ſeruus Dei & Meſſiæ, hoc ſtigmate inſignitus intelligeret, ſe ad vniuerſam legem Moſis implendam adſtringi, atque obligari. Hinc Paulus rectè ad Gal. c. 5. ait: *Teſtificor omni homini circuncidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis ferendæ.* Item, vt ex fide, vel ſua, vel maiorũ ſuorũ ad ſacramentum circunciſionis accedens, Deũ placaret, accepta gratia, & remiſſione peccati originalis: ideò ex Patribus erat circunciſio, &

Circunciſio præcipuas ob ... I. Ratio. Num. 15. Matth. 23. Quare notentur mancipia. Coloſſ. 2. Theod p. 1. in aphoriſ. Damaſc. lib. 4 c. 26. Ioſu. 5. II. Ratio, præceptæ circunciſionis à Domino. Gal. 5. III. Ratio.

non ex Moſe;& Sacramentum erat ex fide, conferens gratiam. Erat enim ſignaculum iuſtitiæ fidei, autore Apoſtolo, vt rectè B. Auguſt. docet lib. 2. de nuptijs & concupiſcentijs ad Valerium, cap. 11. legales autem cæremoniæ, quia ea ratione præcedebant fidem, nequaquam iuſtificabant: ſiquidem Apoſtolo teſte, lex non eſt ex fide: tamen ſecundùm ſubſtantiam operis, vt fiebant, ab iniuſtitia quadam carnis, & tranſgreſſione legis operantem tantùm liberabant.

Rom. 4. Aug. tom. 7. Gal. 3.

Legales cæremoniæ quidem iuſtificabant.

Quòd ſi fortè eiuſmodi cæremoniæ fidem conſequerentur, iuſtificabant quidem, verùm id ex fide proueniebat, non ex earum pacto, quemadmodum circuncíſio, quę ex Dei pacto ſanctificationem ab originali peccato propter Meſſiam inde venturum efficiebat. Ex quo Abraham ſeruum ſuum adiurabat per femur, & Iacob filium ſuum Ioſeph, nam ex huiuſmodi membro per dolorē ſanctificato oritura erat caro Meſſiæ, nempè B. Virgo.

Gen. 14. Infra.

IV. Ratio.

Præterea ad reprimendam carnis concupiſcentiam, qua Iudæi maximè laborabant: vulnerato enim & mutilato inſtrumento generationis, minùs procliues reddebantur ad venereā voluptatem: atq; hanc rationem attingit Philo Iudæus in libro contra Irriſores circunciſionis, alias rationes pro illa tuenda producens: nempe quòd per illā caueatur quidam morbus curatu difficilis, carbunculus nomine, eò quòd vrat inflammatione: deinde, vt totum corpus ſit purius, nec impediat officia ſacerdotalis ordinis. Adhæc, quòd per eam fiant homines fœcūdiores, & numeroſiorem ſobolem habeant. Præterea quòd pars circunciſa ſimilitudinem cordis gerat, & quòd ambæ illæ partes ſeruiant generationi: nam ex corde ſpiritus animales, ex altera verò genituræ ſemina procedunt. Sed profectò eiuſmodi rationes infirmæ debileſque videri poſſent, & indignæ tanto Deo, qui circunciſionē mandauit: quæ mihi certè non multum omnes probātur, tametſi eas ille magni faciat. Addit inferius aliam; ne & homines efferātur, & ſibi generationem tribuant hominis, & ſibi partem diuinitatis ineſſe exiſtimēt: ideò Deus membrum generationis vulnerari voluit; quo ſibi, & non homini tribuatur gloria generationis.

Philonis rationes quædā cur Iudæis data circunciſio: & quid de illis ſentiendum.

V. Ratio.

Inſuper, ad ſignificandum proteſtandumque ſibi futura myſteria, quę nobis ſunt prǽterita. Maiores enim explicitè, minores verò implicitè proteſtabantur fidem naturæ infirmæ atq; corruptæ, ſicut qui vritur vel ſecatur, malè ſe habere proteſtatur.

VI. Ratio inſtitutæ circunciſionis.

Deinde fatetur peccatum originale in illo membro: quòd ſine pudore non oſtenditur: nam rebelle & contumax ſpiritui eſt, ideoque pudendum, teſte Auguſt. vocatur: perinde ergò erat, hominem circuncidi, ac dicere, ab originali crimine profectā eſſe in mēbro illo eam rebellionem.

Aug. li. 7. contra Fauſt. ca. 3. & alibi. ca. 6.

VII. Ratio.

Adhæc, per circularē pellis pręciſionem, quę ſemel ablata, nunquam redibat, fides ſignificatur illius peccati, quod ſemel vbi remiſſum eſt, ampliùs nunquam redit: ſignificatur quoq; circulus, qui fuit in delicto originali: fuit enim Adæ perſona, quæ illa macula infecta eſt primum, deinde per illum infecta eſt natura, & rurſus natura infecta inficit perſonam.

VIII. Ratio.

Ampliùs teſtificatur, medicum venturum in gladio illo lapideo ferreove ſecāte, videlicet Chriſtum ſpiritali modo nos circuncidentem: de quo Apoſtolus, *Petra autem erat Chriſtus*: & in ſanguine ibi profuſo, ſanguinē Chriſti nos à peccatis lauantem. Chriſtus namque doloribus ſuis, exemplo & doctrina reformaturus erat noſtram naturam, id eſt, cor incircunciſum & obtuſum ad penetrādum diuina, ac rebelle, neq; cedens amori diuino, verùm ad id inſenſibile & ſtupidū prorſus: abſciſſuruſque erat hunc exceſſum, & facturus cor (cui ſimilis exiſtit pars illa præputij operta) acutum intellectu & ſapiētia: molle verò ac ſenſibile per amorem Dei, qui venenum eſt concupiſcentiæ noſtræ.

1. Cor. 10. Apoc. 1.

IX. Ratio.

Profitemur præterea tempus huius curationis in octaua ſcilicet die: nam per Chriſti in octaua ſuſcitati meritum, & efficaciā nūc à peccato circūcidimur, effectumq; plenū remiſſionis culpæ in octauo reſurrectionis noſtræ die conſequemur. Quare meritò dominicam diem, in qua natus Chriſtus eſt & circunciſus, atq; in eadem reſurrexit, & Spiritum S. miſit, celebramus, relicto Sabbato, olim ſolenni ritu commemorato ob quietem à creatione mundi, quam creationem, id eſt, creaturas peccato nobis immūdas reddidimus, atque in iniquitate noſtra iterum laborare Deum effecimus in iterata creatione mundi, ſiue redemptione, quo à labore plenè ceſſauit in die reſurrectionis: & nos itidem in generali reſurrectione perfectè quieſcemus penitus amputato peccato, & morte tanquam præputio. Et hactenus de ſecundo.

Gen. 2.

Quantum ad tertium, circunciſio initium habuit in Abraham, cui data eſt primò, ante quèm multi erant fideles: ſed ab eo tempore Idololatria, infidelitas, & vitiū inſandum abundare cœperunt: ideò meritò ea ætate data eſt circunciſio, & pmiſſio Chriſti Meſſiæ venturi, qui à peccatis redimeret, & naturam ſanctificaret in fidei & caſtitatis ſymbolum contra omnem infidelitatem & immunditiam.

Cui primùm fuerit data circunciſio. Gen. 17.

Quare nos nõ circumcidimur.

Ad quartum, data eſt carnis circuncilio illi populo tantùm, ex quo Chriſtus erat o-riturus, & tantummodò vſque ad eius ad-uentum, per quem circũciſionis perſectio erat tribuenda. Quare meritò nos non cir-cuncidimur: quia qui circunciditur, profi-tetur Chriſtum nondum veniſſe: *Si circun-*

Gal. 5.

cidemini, Apoſtolus inquit: *Chriſtus vobis ni-*

II. Ratio.

hil proderit. Eſſet etiam proteſtari, legem adhuc viuere, quam tamen Chriſtus con-ſummauit, & aboleuit, ita vt non modò red ita ſit mortua, ſed etiam illam ſeruan-ti mortiſera. Item qui ex gentibus voluiſ-ſet facere paſcha, is opus erat, vt circunci-

Exod. 12.

deretur, Exodi 12. ſed nunc non oportet meminiſſe amplius egreſſionis ex Ægyp-to, ſed reditus ex Babylone, & vniuerſis

Hierem. 17.

gentibus, Hierem. 27. Sed nonne facimus, & nos paſcha? vtique verò: at paſcha no-

1. Cor 5.

ſtrum immolatus eſt Chriſtus: & propter-

III. Ratio.

ea nihil facimus, quod liberati ſumus ex Aegypto, videlicet ab aliquo malo tempo-rali: verùm recordamur beneficij ingen-

Promiſſiones Dei quando ſint impletæ.

tis, nempe liberationis à peccatis. Deinde vbi quis ſoluit pretium, & promiſſum præ-ſtitit, chirographum promiſſionis, redden-dique ius continens de more rũpitur: Deus autem donato Chriſto ſidem ſuam libera-uit, omniaque promiſſa compleuit ac præ-

2. Cor. 1.

ſtitit: *Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt*, vt ait Apoſtol. *in Chriſto ſunt impleta.* Vt ergò Dominus vltimo ſuo, quod celebrauit pa-ſchate finem paſchati Iudæorũ impoſuit, ſuo quoque cruento mortis ſacrificio cun-cta legis Moſaicæ ſacrificia terminata ſunt: ita circunciſione ſua finem impoſuit illi:

Gal. 4.

Miſit namq́ Deus filium ſuum factum ex mulie-re factum ſub lege: vt eos qui ſub lege erant, re-

IV. Ratio.

dimeret. Accedit quod vbi efficacius for-tiuſque remedium aduenit, minus forte expellitur: qua ratione præſens corpus tol-lit vmbram, & ſol ſtellarum fulgorem of-fuſcat atque obruit. Ergò ſacramentum Baptiſmi fortius eſt peccati remedium: quandoquidem originalis ablutio delicti

V. Ratio.

perſectius in eo repræſentatur. Nam lotio totius corporis melius denotat maculas illius peccati ſuper totum corpus diffuſas, abſtergi, quàm circuncilio in vno tantùm membro. Adde quod vberiorem confert gratiam: nam baptiſmus, qui inſtrumen-tum eſt paſſionis exhibitæ, excellentiora opera efficit, quàm circunciſio, quę inſtru-

VI. Ratio circunciſionis abolitæ in nouo Teſtamento.

mentum erat paſſionis, duntaxat futuræ, atque exhibendæ. Vnde vel ipſi Ioanni Baptiſtæ circunciſio cœlum non aperie-bat: cùm baptizatis omnibus cœli pateant. Præterea, facilius remedium eſt baptiſma-tis, ſi conferatur cum dura cruentaque cir-cunciſione: adde etiam communius gene-raliuſque. etenim tam maribus, quàm fœ-minis, tam Gentilibus, quàm Iudæis Bap-tiſmi ſons proponitur ac patet: at circun-ciſio ſolis Iudæorum maſculis. Cùm itaq; omnes Gentes ac Iudæi vocati ad Chriſtũ ſint, atque vnum & eundem Deum colant: non eſt opus amplius ſigno aliquo diſtin-guente inter Iudæos & Gentes. In Chriſto enim Ieſu, vt loquitur Apoſtolus, *Non eſt* Gal 3.

Iudæus, neq́ Græcus, non eſt ſeruus, neq́ liber, non Coloſ. 3.

eſt maſculus, neque fœmina, & quoniam ad veram & ſpiritalem circunciſionem per-uenimus, haud habemus opus typica illa, & vmbratili. Quanquam Æthiopes, ſiue Indi Chriſtiani hodie circuncidantur: non eſt tamen illis noxia circunciſio, quæ cri-mine lethali detur: quoniam nullam in ea circunciſione ſpem reſeruntur ponere: a-lioqui eſſent ſub lege, & Chriſtus eis nihil Hodie qui cur circuncidantur, & quare.

prodeſſet: ſed circunciduntur tantũ in me-moriam generis ſui. Arbitrantur enim ſe oriundos eſſe ex Abraham: & Regẽ ſuum ex familia Dauid. Aliqui verò tradunt, ipſos circuncidi ex deuotione, vt Chriſtũ imitentur in dolore illo perſerendo: non autem, vt Sacramento legi obligentur, à qua ſeſe liberos eſſe cognoſcunt. Sed reue- In eo cur peccant circuncidentes, quæ minime culpabilis.

ra cultus eſt ſuperſtitioſus & vanus, cùm præter ſcripturam, & Eccleſiam Catholi-cam ſit introductus: errantque in eo maxi-mè, quod non omnis Chriſti actio ſit no-ſtra inſtructio, & nobis imitanda, error ta-men eorum non eſt ad mortem: vt ipſi di-cunt. Poteſt nihilominus circunciſio fieri ob ſanitatem recuperandam, conſilio me-dici: quemadmodum etiam die Domini-co ieiunium obſeruari poteſt à medico cor-poris indictum, tametſi ieiunium eo die Eccleſia interdixerit.

Quod attinet ad quintum, Chriſtus Chriſtus quas ob cauſas ſuerit circunciſus.

circunciſionem in ſeipſo recepit, nõ quòd ad illam lege teneretur: Leuitici namque Leuit. 12.

duodecimo, vbi lex traditur circunciſio-nis, præmittitur: *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem die-bus, &c. Et die octauo circuncidetur infantulus.* Vbi dicendo: *Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepe-rit*: excepit Chriſtum, cuius mater non ſic concepit: quo modo lege ſtatuente, vt cõ-pareant omnes ſpurij, vel omnes claudi, hoc ipſo exciperet quotquot tales nõ ſunt. Deinde non ideò eſt circunciſus, vt ex hu- II. Ratio.

militate delinquentem ſe fateretur ac re-um: ſiquidem id apertum eſſet menda-cium, ſicut mentiretur legitimus filius, ſi ſe ſpurium fateretur: proinde nullam gra-tiam vel remiſſionem peccati ex hoc ſacra-mento, quemadmodum nec ex baptiſmo

Ioan. 1.

Ioannis, accipere poterat, nec ſibi mereri: nullũm quippe habebat crimen, quod ex piaret, in gratia verò augeri nullo modo poterat, qui plenus erat gratiæ, & veritatis. Item non eſt circunciſus, vt fidem aliquam proteſtaretur: etiamſi, teſte Apoſtolo, circunciſio eſſet ſignaculum iuſtitię fidei. Nã cum cæteras omnes virtutes in gradu ſupremo poſſederit, ſola illi fides non adſuit, videlicet quam excludebat viſio beata Dei. Adhæc, cùm legislator eſſet, qui ſupra legẽ eſt, minimè eſt circunciſus, vt ſe ſubditum profiteretur legi.

III. Ratio.

Rom. 4.

IV. atque poſtrema.

Cur ergo eſt Chriſtus circumciſus? ſanè magnis, & congruis de cauſſis. Primò quidem, vt ſe verum hominem, veramque humanitatem ſe habere oſtenderet, ac verum corpus humanum: non quidem eiuſdem cum diuinitate ſubſtantiæ, vt Apollinaris ſomniauit, non phantaſticum, vt Manichęi hallucinati ſunt; non cœleſte, vt Valentinus obganniuit. Deinde, vt ſe verum filium Abrahæ comprobaret: ne illum reſpuerent quaſi alienum, & incircumciſum: ſed vt Iudæus ipſe Iudæis poſſet prodeſſe. Adhęc, vt legem Dei approbaret, vel ob ſolam circumciſionem à gentibus reprobatam atque in calumniam vocatam: ex quo Romani Iudæus appellabant Curtos, Apellas, Verpos, recutitos, atque alijs contumelioſis nominibus, vt ſæpius tetigimus. Vxor autem Moyſis propter durum circunciſionis ritum virum ſuum dimiſit: vt habes Exod. 4. Præterea, vt liberaret à lege, quam non implebant, & ad quam ſeruandam præcepto Dei tenebantur: ipſe ſolus verè implens legem, cum minimè cogeretur, legi tamen ipſi ſe ſubmittere circunciſionis decreuit: vt hac ratione omnibus circuncidendi generibus virtutem, efficaciamque præſtaret, atque conferret. Epiphanius in hæreſim trigeſimam Ebionitarum has cauſſas confirmans, ſic ait: *Propter multas cauſſas circunciſus eſt: primum, vt oſtenderet ſe ipſum in veritate carnem aſſumpſiſſe, propter Manichæos, & eos, qui dicunt, ipſum in ſpecie apparuiſſe. Deinde, vt oſtenderet, quod non eſſet corpus coeſſentiale deitati, velut Apollinaris inquit: ſed neque ipſum ex supernis detuliſſe, ſicut dixit Valentinus. Et vt confirmaret circunciſionem, quam olim dederat, iuſtè inſeruiſſe vſque ad ſuum aduentum. Et vt non haberent Iudæi excuſationem. Si enim non fuiſſet circunciſus, poterant dicere: Non potuimus Chriſtum ſuſcipere: & aliàs oportebat ipſum, qui præceperat Abraham, vt circuncideretur ſignaculi apparentis gratia, dati verò ad figuram veri, & inuiſibilis, nunc circuncidi, & eas ſignaculum confirmare.* Et infra: *Et vt circunciſio rationabiliter circuncisionem diſſolueret, & aliam maiorem oſtenderet.* Hæc ille. De hac poſtrema cauſſa ita loquitur Auguſt. ſerm. 13 de tempore: *Dominus eiuſdem ſuſcepit circunciſionem ablaturus ipſam circunciſionem ſuſcepit vmbram, daturus lucem, ſuſcepit figuram, impleturus veritatem, & circunciſio vſque ad Chriſtũ indulta eſt.* Hæc ille. Abraham autem circunciſionem in Chriſto promiſſo accepit, vt tandiu curreret circunciſio, quandiu Chriſtus naſceretur Abrahæ promiſſus: qui omnes gentes iuſtificaret per fidem, ſicut fuerat Abraham iuſtificatus. Rurſus, vt præberet nobis exemplum obedientię, humilitatis, caſtitatis, ſuoque aduentu virtutes illas conſecraret, & ſpiritualem circunciſionem nobis commendaret. Obedientiam quidem, in hoc quod ſubditur ſuæ legi, faciens ſimul, ac docens; pulchra eſt enim certè ſententia illius Imperatoris, qui dixit: *Digna vox maieſtate regnantis, alligatum legibus ſe Principem profiteri.* Atque ita docuit nos ex humilitate ſupererogare. Humilitatem verò, quia non ſolum, vt homo nobis apparere voluit, ſed etiam, vt homo ſeruus, qui ſui iuris non eſt, cui à domino ſuo nota ſeruitutis inuritur: atque ita hoc ſignaculo circuncitionis perpetuum ſe noſtrum declarat ſeruum, atque mancipium: neque tantum videri voluit, vt homo ſeruus, ſed etiam, vt homo peccator, ac reus, aſſumens cauterium circunciſionis: quæ ita eſt hominis peccatoris inſigne, atque præciſio aurium latronis, vel furis, & geſtatio habitus nigri, vel rubei cruce inſigniti crocea, ætate noſtra hęretici eſt argumentum, & nota. Fuit igitur Chriſtus non tantum peccator, verùm omnium peccatorum maximus ea ratione, qua peccata omnium in ſe explenda tranſtulit. Caſtitatem quoque hoc facto maximè nobis commendatam reliquit: nam de circunciſione ſpirituali quid dicam? Vt enim in celebrãdo Paſchate, non ad agnum offerendum adſtringimur, ſed ad ſpiritale Paſcha, quod illius loco nobis celebrandum ſubſtituit: ſic etiam ſua corporis circunciſione ad ſpiritalem quandam nos, & meliorem adſtrinxit, & coarctauit. Non negauerim dici cum ratione poſſe, Chriſtum in circunciſione fidem ſuam, atque Patris ſui cœleſtis fuiſſe proteſtatum, ea ratione, qua Deus fidelis in Scripturis plerunque commemoratur. Mittendo enim ad nos filium in ſimilitudine carnis peccati, fidelem ſe præſtitit, ac fidem ſuam liberauit, iuxta illud: *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis:* Adhæc, per hanc circunciſionem ſignificare voluit, primitias l-

I. cauſa vera atque legitima Circunciſionis Chriſti.

II. & III. cauſa.

Exod. 4.

IV. Cauſſa.

S. Epiphan.

S. Auguſt. ſerm. 9. in Natali Domini, & c. 10. 10.

V. Cauſſa circunciſionis Chriſti.

C. de legi. & conſt. t. lege. 4.

Quam docuerit nos humilitatem Chriſtus circunciſus.

Quo ratione Chriſtus fuit omnium maximus peccator.

Iſa. 53.

Vt verò nos caſtitatem docuerit.

Rom. 8.

Pſalm. 144.

VI. Cauſſa.

dæorum ad fidem conuertendas, multoſque ex illis abijcendos, ac repellendos, qui alios erant perturbaturi: quibus quemadmodum Deitas, præputio pręciſo, & ſanguini eſſuſo, nó fuit coniuncta; ita nec cum illis Chriſtus, qui abnegarunt eum, vllam coniuunctiouem habuit.

VII. & postrema ratio Christi circuncisionis.
Gen. 34.

Poſtremò, eſt circunciſus Chriſtus, vt ſingularem aduerſus hominem amorem oſtenderet. Vt enim perhibetur Geneſ. 34. Sichem filius Hemor Heuæ, Dinæ filiæ Iacob amore exarſit: rapuitque, & dormiuit cum ea: & conglutinata eſt anima eius cum anima illius: poſtulauitque illam ſibi in vxorem dari à patre, & fratribus ſuis: qui noluerunt acquieſcere, uiſi prius de more gentis circuncideretur; quam conditioné ille libenti animo eſt amplexus, pro cuius amore illum ictum libéter ſuſtinuit: & poſtea violenta morte pro amore eiuſdem eſt interſectus.

Christus in Sichem pro amore Dinæ filiæ Iacob circunciso, & interfecto, quomodo præfiguratus.
1. Cor. 1.
Sichem, quid sonet.
Luc. 15.
Luc. 9.

Chriſtus Dominus pulchrè eſt repręſentatus in Sichem filio Regis. Interpretatur enim humerus, qui, cùm ſoliti ſumus onera ſuſtinere, ſignificat illú, qui eſt Dei virtus, & potentia: & paſtorem illum, qui gaudeus humero impoſuit perditam ouem, & qui crucem humeris proprijs baiulauit: de qua cecinit vates: *Cuius imperium ſuper humerum eius*: vt Patres multi ex veteribus iuterpretantur. Chriſtus ergo, vt deſponſaret animas, quas ardebat, circuncidi ſe eſt paſſus, & pro illis violentam mortem ſuſtinuit in cruce à fratribus ſuis. Ieſus itaque in hoc myſterio circunciſionis ad ſpóſas ſuas mittit (vt beata quædam Virgo iu uumerú diuorum relata ſcriptis tradidit) annulum præputij pretioſiſſimi carneum, non durum, ſardio lapillo rubricatum, cú inſcriptióne: *Propter ſanguinem effuſum.* Habet etiam inſcriptionem indicem amoris, nempe uomen Ieſu. Huius artifex annuli Spiritus ſanctus eſt; officina, Mariæ venter puriſſimus. Hunc ad te mittit Chriſtus, vt videas quanti ille te faciat, & quanti facere te ipſum debeas.

Carnei annuli circuncisionis Christi perelegans descriptio.

Cur paruus ille, ac quibus donetur ab sponso.

Eſt autem paruus annulus, quoniam nonniſi paruis, & in oculis ſuis humilibus donatur ab ſponſo: annulus mollis, qui applicatus digito cordis ex lapideo carneum cor efficit: anuulus, vt recorderis fidelitatis Chriſti (volentis te ſaluare) erga te, & tuæ fidei ſibi datæ: annulus, non ſine fletu pueri, & matris expreſſus: quia contritis corde, & deflentibus peccatum ſuum, vt filio prodigo redeunti, donatur. Eſt annulus candidus, & rubicundus: quia reſiſtentes nos vſque ad ſanguiné contra peccatum, puros, atque amantes reddit.

Luc. 15.
Heb. 12.
Deut. 21.

Lex erat in Deuteronomio præſcripta, vt ſi quis egreſſus ad pugnam contra inimicos, & victoria potiretur, & in captiuorum uumeru deprehenderet mulierem pulchram, quam adamaret, eamque in vxorem habere vellet, ne prius in thalamú ſuum illam introduceret, quam raderet eius cęſariem, & circuncideret vngues, deponeretque veſtem, in qua capta eſt: ſedéſque in domo ſua defleret patrem ſuum, & matrem vno menſe: Dei filius è cœlo in hunc mundum egreſſus eſt, vt hoſtes ſuos debellaret: cumque vi ſanguinis in circunciſione, & cruce effuſi victoriam obtinuerit, captiuum ſibi reddidit vuiuerſum genus humanum: neque poteſt quiſquam rectè, & conuenienter in ſponſam Chriſti aſſumi, niſi ante per menſem defleat patrem, & matrem ſuam: hoc eſt, plangat peccatum ſuum, per quod ad cacodæmouem, vt patrem pertinuit, & ad Eccleſiam malignantium, tanquam ad matrem.

Vt quis in sponsam Christi victoris valeat assumi, patrem suum, & matrem vno mense, quem lugere debeat.

Debet radere crines, & vngues: id eſt, peccatum, & peccati omnes circunſtantias, vel potius, ſuperfluas cogitationes, deſideria praua, cupiditates omues, affectuſque peruerſos, voluntateſque ad terrena, & carnalia curuas. Debet etiam vngues prauarú actionum, quibus afflixit proximum, vel eius bona rapuit, pręcidere: nam vt vngues dum oblógi ſunt, deformem redduut manum, formoſam & pulchram præciſi: ſic quæ furto ſuſtulimus, tanquam ſuperflua nos fœdant, dum verò reſtituuntur, pulchros nos efficiunt.

Quos radere ille crines, & vngues.

Veſtem quoque, in qua capta eſt, deponere debet: videlicet externam conuerſationem, mores, & familiaritates noxias, quibus, vt veſte tegebatur: vti Apoſtolus docet: *Expoliantes vos*, inquit, *veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui renouatur.* Hac ergo ratione ſponſa circunciſa, quadrabit ſpouſo ſuo circunciſo: munda mundanti, captiua redemptori, leproſa leproſo.

Vestem quam deponat.
Colos. 3.

Quærunt nonnulli, vbi ſit iſte annulus circunciſionis, quem, dum vixit B. Virgo, diligentiſſimè, vt rem pretioſiſſimam conſeruaſſe fertur, quem, antequam in cœlum conſcenderet (vt ſama eſt) B. Mariæ Magdalenæ cuſtodiendum reliquit: poſtea, vt Iacobus Epiſcopus Geuuen. teſtatur, ab Angelo delatus eſt ad Carolum Magnum: qui annulus primò Aquiſgrani, deinde Caroſij eſt cuſtoditus. Tandem verò eiuſmodi præputium ad primariam ſpóſam ſuam, id eſt, Romanam Eccleſiam, quæ mater eſt, & magiſtra omuium Eccleſiarum, perueniſſe, certiſſima ſama, & traditione conſtat, atque in Lateranenſi templo in Sancta Sanctorum, loco ſic appellato, multis ſeculis fideliſſimè, vti par eſt, ac vt rárum amo-

Vbi annulus ille circuncisionis Domini nostri asseruetur.

lis Chri-

ris Chriſti monumentum exigebat, ac religioſiſſimè aſſeruatum. Theophylactus hoc loco ait: *Inutiliter autem quaeritur, vbi ſit abſcondita illa particula. Nam quæ Scriptura tacuit, ea quærere non oportet, præſertim vbi nulla vtilitas. Dici autem poſſet, quod quando abſectum, terram tetigit, illam quoque ſanctificarit: ſicut etiam ſanguis, & aqua, quæ ex latere eius fluxerunt. Et videtur, quod ſeruarit particulam illæſam, & in reſurrectione eandem reſumpſerit, vt & hæc particula non inueniatur deeſſe: quippe, & nos in reſurrectione perfectum corpus reſumpturi ſumus.* Hęc ille. Sed certè non videtur inutile, vel curioſum, annulum deſpōſationis ad ſponſam ſuam miſſum, quærere vbi ſit, & quomodo diligenter tantum amoris ſymbolum ſit cuſtoditum: ſi non eſt curioſum quærere, vbi crux, lancea, vel claui: & ſi annulum deſponſationis Ioſephi cum Virgine Peruſia religioſè aſſeruat. Deinde ſalſum videtur illam particulam Chriſtum reſumpſiſſe, quā mater eius ſanctiſſima Magdalenæ fertur reliquiſſe. Et vt ſigna vulnerum in ſuo corpore reſeruauit; ita ſignaculum circūciſionis pro nobis ſuſceptum. Loca autem clauorum tetigit Thomas Apoſtolus, & Zacharias etiam prædicit in die iudicij illa eſſe apparitura. Et licet perfectum corpus aſſumpſerit; nō tamen opus eſt, vt illud primum quoad omnes eius particulas reſumpſerit, quemadmodum ſi demus perfectam ſanguinis quantitatem reſumpſiſſe, non tamen omnem, ſed aliquam: reliquamque pro noſtra conſolatione dimiſit. vt Pontifices definierunt.

Hæc de re Theophylactus quid ſenſerit.

Ioan. 19.

Reſponſio.

Ioan. 20.

Zachar. 12.

Quomodo conſummati intelligantur dies octo, vt circumcideretur puer.

Circa literam nota, dici conſummatos fuiſſe dies octo: non quod omnino iam integrè elapſi eſſent, nam ea ratione nono die à partu circunciſus fuiſſet; ſed conſummatos, vt circumcideretur puer, vt ſic conſummati intelligantur, quo modo ad circunciſionem requiruntur, id eſt, die octauo. Quòd verò Dominus in illum diem differri circunciſionem præceperit, myſterio, & ratione non caret. Non quidem ratione, quia ante illum diem periculum erat teneros pueros vulnus, aut inciſionem pati. Nam, vt Ariſtoteles teſtatur in Problematis, ſeptimus dies maximè periculoſus eſt infantibus, ſi vexentur: nec ante illud tempus vmbilicus præciditur, ante quē homo propinquior eſt plantæ, quam animali. Vnde etiam Romani ſeptimum diem obſeruabant, poſt quem apud eos ſequebantur dies luſtrici, quibus ſcilicet infantes luſtrabantur, ſiue expiabantur, & ei nomina imponebantur. Maribus quidem nono die: vnde Nundina Dea apud eos colebatur; fœminis verò in octauo: vt teſtatur Macrobius in libris Saturnalibus. Ex quibus (prudens lector) perſpice, etiam gētes ſine lege, & Euangelio nouiſſe infantes egere aliqua luſtratione, ſiue purgatione, diuinantes aliquod illis ineſſe peccatum. Non caret etiam myſterio: quia in octaua ætate, quæ reſurgentium, quaſi in octaua die perficietur per Chriſtum ſpiritualis circunciſio. Nota etiam diligenter, Euangeliſtam non tam dicere, quàm inſinuare, Chriſtum circumciſum: *Poſtquam,* inquit, *impleti ſunt dies octo, vt circunciderctur puer; vocatum eſt nomen eius, &c.* Vbi tantum inſinuat veniſſe tempus circumciſionis; non aſſerit verò fuiſſe circumciſum. Scribit tamen impoſitum fuiſſe nomen Ieſu: in quo tacitè inſinuat circunciſionem, in qua de more imponebantur nomina. Horruit autem Euangeliſta, Infantulum innocentem notæ, & cauterio ſubijcere circunciſionis, cum eſſet Innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis, ſcilicet Angelis, factus. Græcè etiam ponitur coniunctio, &, verbo, vocatum, & capitur pro, etiam. Vt ſit ſenſus: *Poſtquam cōſummati ſunt dies octo, vt circunciderctur puer, etiam vocatum eſt nomen eius:* hoc eſt: Non tantum iuxta legem circūnciſus, ſed etiam pro more nomen inditum. Et hactenus dictū eſt à nobis de dono carnis ad nos miſſo: dicamus de lachrimis, & ſanguine cum illis coniuncto. Lachrymę, amoris vehementis eorum, pro quibus funduntur, ſunt indicium. Dices: Vnde conſtat illum fleuiſſe? Reſpondetur, non obſcurè illud conſtare. Quod ſi in natiuitate fleuit, & ſimilem omnibus vocem emiſit plorans, vnde Eccleſia canit: *Vagit infans inter arcta Conditus præſepia:* Quid mirum fleuiſſe, dum circuncideretur? Id enim quod ratio ipſa dictare poteſt, Scriptura non ſolet exprimere. Erat enim Chriſtus tenerrimæ temperaturæ, viuaciſſimique ſenſus: nec ſe verum hominem oſtendiſſet, ſed potius ſtupidum, ſenſuſque expertem, & phantaſticum corpus habere, vel cœleſte, vt quidam Hæretici commenti ſunt, niſi fleuiſſet.

Cur in diem octauum circunciſionem Dominus differri præceperit.

Plutarchus Probl. 103 à medio.

Luſtrici dies apud Romanos qui.

Macrob. lib. 1. c. 10. circa fin.

Iudæi quando nomen imponerent.

Hebr. 7.

Lachrymæ quid teſtentur.

Chriſtum fleuiſſe in circunciſione, vnde conſtet.

Sap. 7.

Chriſto puero fletus ille quid profuit.

Dices rurſus; Puerorum fletus parum proficit. Reſpondeo: quicquid ſit de fletibus aliorum puerorum, hunc Chriſti, quo ſcelt ſermo, conſtat prodijſſe à viro perfecto, & prudēte, de quo ait Propheta: *Fœmina circumdabit virum.* Sciens igitur, & volens pro nobis lachrymas fudit. Sed etiam inquies: Quid impetrant illæ lachrymæ? Reſpondeo: Imò quid non impetrant? Infans enim plorans corā patre ſuo, quicquid

Hier. 31.

vult

Circumciſi Chriſti lachrymæ nobis quã profuerint.

vult obtinet, ita Chriſtus Patri ſuo offerens has lachrymas, remiſſionem peccatorum, iuſtificationem, & noſtram in filios Dei adoptionem impetrauit: riſusque noſtros immodicos, præſertim in ijs aſſumptos, quæ digna erant fletu, compenſauit, quoniam mundus hic vallis eſt lachrymarum. Atq; eo magis hæ lachrymæ ſunt à nobis magni faciendæ; quod cum lachrymis matris ſuæ fuere coniunctæ: quæ plerunque filij à matribus doloris ſocijs extorquent: ac fortaſſis, qui huic myſterio adfuerunt, Chriſtũ, & matrem commiſerantes collachrymati ſunt. Quod ſi nos fide, vt par eſt, huic actioni aſſiſteremus, ſacramentumque hoc contemplaremur acrius, fletum Chriſti, ac matris eius cum noſtro equidẽ aſſociaremus: qui certè vtilis eſſet, vt filius noſter mortuus ſuſcitaretur, videlicet anima per peccatum mortua: & Chriſtus diceret nobis, vt viduæ illi dixit: *Noli flere*, vel ad noſtras lachymas Chriſtus excitatus; ceu ad lachrymas Marthę, & Mariæ, Lazarum quatriduanum, proximum noſtrum, & fratrem noſtrum ad vitam reuocaret. Quapropter Chriſtus docet nos flere anni in hoc exordio: quia poſt ad riſum, & conſolationem vocabimur: ſecundum illud: *Beati qui lugẽt: quoniam ipſi conſolabuntur.* Et alio in loco: *Poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem infundis.*

Filius noſter mortuus myſtice quis illo deplorandus.

Luc. 7. *Ioan. 11.* *Matth. 5.* *Tob. 3.*

Chriſti ſanguis fuſus in circumciſione quantum donum ſit.

Tertium donum, quod ad nos hoc die miſit filius Dei, ſanguis eius eſt: qui charus eſſe homini ſolet, & amicus naturę dicitur. Et ad exaggerandum amorem, quem erga aliquem gerimus, conſueuimus dicere; Dacem libram ſanguinis mei pro vita eius: verùm id quidem intelligentia cõſequimur, reipſa nequaquam præſtamus. At Chriſtus reipſa exhibuit, ſubitò ſanguinem ſundens pro nobis ſuum. Omnes ſructus noui propter raritatem, ac nouitatem ſolent magni pendi. tametſi nondum peruenerint ad ſuã maturitatem, nec ſint admodum mites. En ſructum nouum: nam quid magis nouum ſanguine Dei, pariter, & hominis ex noua arbore producto, atque ex ſanctiſſima Virgine Deipara, de qua: *Nouum faciet Dominus ſuper terram, Fœmina circumdabit virum?* Si ętatem infantis conſulas qui hunc ſanguinẽ fudit, non erat ſatis maturus, ſed immitis, & acerbus; ſi autem perſonam filij Dei, charitatemque ingentem, qua illum pro nobis obtulit, inſpicias, maturus eſt, ac perfectus, non inferior illo, quem effudit in cruce. Hunc autem ſanguinem in arrham redemptionis noſtræ Patri obtulit Chriſtus. Vt enim, qui vehementi affectu ducitur ad aliquid emendum, non parcit pretio, aut pecuniæ, modo illud aſſequatur, & ne ab alio tempore ſortè præoccupatus rem charam amittat, arrhabonem pretij ſoluendi diligenter elargitur: ad hunc ſane modum cum filius Dei in hunc mundum venerit, viliſſimoque pretio vendi animas dæmoni animaduerteret, exiſtimauit hanc mercem in cœlum hominibus deſtitutum introducere. Et quamprimũ ad nos venit, arrham pretioſi ſanguinis ſui liberaliter dedit, proteſtans integrum pretium in menſa crucis enumerandum: vbi ſacculum pecuniarum totum effudit. Qui enim vnica ſanguinis guttula mundum valebat redimere, ne vnã quidem ſibi reſeruandam putauit. Cum Sol manè oritur, maculaſque rubicundas præ ſe fert, certiſſimum imminentis pluuiæ, atque tempeſtatis Indicium eſt: ſic enim in Euangelio Chriſtus dixit, *Et manè dicitis; Hodie tempeſtas; rutilat enim triſte cœlum.* Et poeta etiam inquit:

Omnium maximè nouum, & pretioſum quid.

Hiere. 31.

Sanguinem ſuæ circunciſionis cur Patri Chriſtus obtulerit.

Chriſtus pro nobis ſuum ſanguinem fundens, quali nos ſenſu videatur.

Signum certũ pluuiæ.

Matth. 16.

Ille vbi naſcentem maculis variauerit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres:

Virg. lib. 1. Georg. circa finem.

Eadem ratione Sol iuſtitiæ Chriſtus ortus nobis eſt cum ſanguine circuncifionis, ſignificauitq; imbrem copioſum ſanguinis in cruce profundendum, in qua pretium integrum noſtrę ſalutis dependit. Cùm nobilis de ſua egreditur ciuitate, vt in alia diuerſetur, citò infirmatur ob aeris mutationem, & delicatum corporis temperamentum: ſed remedium eſſe ſolet opportunum venę ſciſſio: ita filius Dei de cœlo ad nos deſcendens in terram, infirmatus eſt, adeò, vt ſanguinis emiſſione indiguerit. Paſtores, qui futuri ſunt, ſolent à teneris annis frigore, calore, labore, ſame ſiti, & alijs duris moleſtijs exerceri, vt rectè munere ſuo defungi valeant, vt feciſſe Iacob legimus: ita Chriſtus Dominus volẽs noſtrum omnium fieri paſtor, pauper fuit, & in laboribus à iuuentute ſua. Conſueuerunt Reges, atque ſummi Pontifices in ſui Regni, aut Pontificatus exordio proijcere, aurea: vel argentea numiſmata, & alia miſſalia ad populum in publicæ ſignum lætitię: Chriſtus Dominus verus Iudęorum Rex, veruſque Sacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech, loco munerum miſſilium donat carnem, ſanguinẽ, lachrymaſq;, donis, & muneribus quibuſcunque longè pretioſiores. Docetque nos ſanguinem peccati (qui ſanguis in Scripturis appellatur) atque adeo ipſum noſtrum ſanguinem infectum, atque corruptũ pro gloria Chriſti fundere. Fuit autem pulchra illa ſanguinis cum lachrymis commixtio, quam etiam nunc, & in cruce

Sanguis Chriſti circunciſi quid.

Chriſtus circunciſus cui nobili ſimilis.

Idem quomodo imitatus paſtores.

Gen. 31. *Ioan. 10.* *Pſalm. 87.*

Idem qualis Rex, & Pontifex, circunciſus.

Ioan. 1. & 19. *Pſalm. 109.* *Heb. 5. & 7.*

Scripturis frequentes voce ſanguinis quid denotent.

ac In

Pueri Ieſu cir cuncisio; quid nos doceat.

ac in Eucharistia cernere eſt. Ergo ciſca mus à puero illo circumcidere omnes noſtros ſenſus, & animæ facultates ab omnib. vitioſis, ac deprauatis affectibus, atq; actionibus; vt illam perfectam gloriæ circuncisionem promereamur, euadamusq́ue periculoſam illam, atq; horrendam, quæ in inferno ſit per lapidem concidentem, & contere̅tem. Proinde in diuerſorio viæ huius, & vitæ circuncidi nos ſinamus ab ſponſo ſanguinum Chriſto noſtro, ne fides moriatur: quemadmodum filius Moyſis ad necem quæſitus eſt; itque grauiſſimus dolor vulnerum cum Sichimitis, atque ita interficiamur, ſicut & illi. Promiſit Deus in Deuteronomio: *Circuncidet*, inquit, *Dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui; vt diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, vt poſsis viuere*: quod de corporea intelligi non poteſt circunciſione: namque ſolus cordis tactus præſentaneã adfert mortem. Hic autem ait cor circuncidendum, vt poſſit viuere, ea nimirum vita, de qua dicitur: *Vt diligas Dominum Deum tuum.* Quoniam verò ſpiritualis hæc circunciſio non fit, niſi volentibus nobis, & acceptantibus, eamq́ue in nobis fieri noſtro etiam cum adminiculo, atque opera conſentientibus, idcirco Hieremias ad eam adhortatur: *Circũcidimini*, inquit, *Domino, & auferte præputia cordium veſtrorũ, viri Iuda, & habitatores Hieruſalem.* Laudat Paulus illam Spiritus circũciſionem, negligit illam carneam, Rom. 2. & ad Coloſſ. *In quo* (ſcilicet Chriſto) *& circunciſi eſtis circunciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Chriſti.* Et ad Galatas: *In Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque præputium; ſed noua creatura; id eſt, regeneratio per Baptiſmũ, & noua vita.*

Ni Ieſus ſpiritalis noſter ſanguinum ſponſus nos circuncidat, quid inde. Exod. 4. Gen. 34. Deut. 30. Cor quare Deus circuncidat. Spiritalis vt fiat circuncisio quid requirat. Hier. 4. Rom. 2. Coloſ. 2. Gal. 6. Noua creatura apud Paulũ, quid.

Habemus deinde in Chriſto lautum, & magnificum omni ex parte hiſce diebus natalitijs apparatum conuiuium. Carnem enim ſuam teneram, & ſacroſanctam, in die (inquam) Natalis in præſepi propoſuit nobis edendam: die verò Circunciſionis proponit ſanguinem ſuum tanquam vinum myrrhatum ad potãdum. Itaq; epulemur, vti Apoſtolus hortatur, in azymis ſynceritatis, & veritatis: vt ita edentes, & bibentes, digni ſimus, qui recipiamur in cœleſti conuiuio, cœnaque illa magna, ad quam ſumus inuitati gratia, & munificentia ipſius Chriſti, cui cum Patre, & Spiritu Sancto, detur omnis laus, honor, gloria, & gratiarum actio, atque imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Chriſtus etiã natus, & circunciſus, quã ſplendidum nobis ac pingue conuiuiũ exhibuerit. 1. Cor. 5. Luc. 14.

TRACTATVS XXXVII.

In illa verba: *Vocatum eſt nomen eius Ieſus: quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur.* Luc. 2.

ETſi munus boni, & catholici concionatoris ſit ſacroſanctum nomen Ieſu omnibus eloquentiæ viribus, & ornamentis ſemper illuſtrare, atque apud auditores extollere, & vſque in cœlum ſummis laudibus concelebrare: vti principes Apoſtolorum Petrum, ac Paulum feciſſe ſacræ litteræ memoriæ prodiderunt: nam de Paulo pronũciauit ipſe Dominus: *Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael.* Petrus vero de hoc nomine diſſerens dixit: *Nec enim aliud nomẽ eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* Tamen in hoc Euãgelij loco explicando, & die ipſa Circunciſionis id maximè præſtare concionatorem, & decet, & conuenit. Namq́ue eiuſmodi nomen tunc à Deo quidem primò reuelatũ, deinde ab Angelo vocatum, & matri, ac Ioſepho detectum, illi tandem impoſitum à Deo fuiſſe, declaratum eſt, totique Synagogæ notum factum. Ac meritò quidem, nã ea die ſalutem operari cœpit, imponendo finem circunciſioni, & à debito legis nos liberando. Expreſſit etiam eadem die liberationis modum, nempe per dolorem, & ſanguinis effuſionem: inchoauitq́ue nouum Teſtamentum. Hinc Eccleſia ſancta hoc myſterium rectè intelligens, in Epiſtola eiuſdem ſolemnitatis lectitat: *Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum.* Etſi enim in cruce, & in morte redemptio noſtra fuerit completa; eius tamen exordia, atque fundamenta in circunciſione ſunt iacta. Quia verò nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto, neque rectè illud, atque pro dignitate audire, niſi in eodem Spiritu ſancto, proinde initio huius tractatus inuocãdus eſt nobis Ieſus, atque illi cum Propheta ſupplicandum: *Deus in nomine tuo ſaluum me fac: & in virtute tua iudica me*: vt zelatores facti gloriæ ſacroſancti nominis tui, incluſos myſteriorum theſauros in hoc nomine, ad fidelium lectorum vtilitatem, & conſolationem, vti decet, reſerare poſſimus.

Probi, & catholici concionatoris munus quod. Infra. 9. Sup. 4. Matt. 1. Sacratiſſimum nomen Ieſu, quo magis tempore prædicandum in Eccleſia. Nouum Teſtamentum vnde ſumpſit exordium. Tit. 2. 1. Cor. 12. Nominis Ieſu laudatores quid facere à primis debeant. Pſal. 53.

Synagoga olim valde ſollicita erat de nominibus imponendis. Et meritò: qui (vt ſapientes tradiderunt) Plato maximè in Cratylo, nonniſi ad eos, qui magna ſapientia, rerumque cognitione, & viſu

Iudæis cur magnæ curæ fuerit nominum impoſitio. Pl. 10.

diti ſunt, nomina, quæ rebus ipſis conſo- nent, indere ſpectat. Vnde Adam, cùm eſſet ſapientiſſimus, rerumque naturas, ac proprietates optimè calleret, cunctis animantibus nomina impoſuit: *Omne enim, quod vocauit Adam anima viuentis, ipſum eſt nomē eius.* id eſt, nomē adæquans, & pulchrè circumſcribens rei nominatæ naturam.

Nomina rebus imponere, quorum ſit.

Gen. 2.

Ideo in nominibus virorum, quæ in Scripturis continentur, magna latent myſteria. Moris autem olim fuit in die Circumciſionis, quemadmodum & nūc in Baptiſmo, nomina imponi: adeò vt ipſi Abrahæ, qui primus Sacramentum hoc Circumciſionis ſuſcepit, nomen in eo ritu ſuſcipiendo mutatum fuerit. Nam cùm anteà diceretur Abrahā, id eſt, pater excelſus; interpoſita eſt litera diuina, quæ præcipua eſt in nomine ineffabili, & bis poſita, nempe, he, dictus eſt Abraham, id eſt, Pater multarum Gentiū. Conſtatque tribus dictionibus, vna integra, ab, quod eſt, pater, & duabus corruptis, videlicet, ra, pro, rab, quod eſt multus: & ham, pro, hamon, quod eſt populus, vel multitudo. Eadem litera diuina addita eſt Sarę: nam cum antea diceretur Sarai, id eſt, Princeps mei, vel mea, addita eſt eadem litera, & dicta Sarah; quaſi Princeps, vel (ſic dicam) Principiſſa abſolutè: quod indicat prærogatiuam quandam maximam datam vtrique, generandi aliquando ipſum de ſemine ſuo, id eſt, Chriſtum naſciturum ex Virgine Maria. Fuit autem huiuſmodi imponendi nominis octauo die conſuetudo cum ratione coniuncta: nam antea peccator indignus erat nomine, vtpote Adæ peccato maculatus, & natura filius iræ, & quē Deus, vt peccatorem non agnoſcebat. Sed hæc de Chriſto, & alijs, qui fuerunt in vtero ſanctificati, non proferuntur, quia per Spiritum ſanctum ad pactum Dei pertinebant, & ante nomina eorum præſignificata erant ab Angelo. Ieſu verò nomen eſt de cœlo allatum, & per Angelum reuelatum, antequam in vtero conciperetur, nimirum qui nunquam fuerit Adæ filius, ſed ſemper iuſtus, & ſanctus, imò etiam iuſtificans, & ſanctificans in fide ſui aduentus futuri, atque promiſſi omnes, quicumque fide promiſſionem eius ſuſceperunt, temporeque eum anteceſſerunt. ¶ Cæterùm quæ dicturi ſumus de nomine Ieſu, non de literis, aut ſyllabis, non de ſono, aut prolatione, nec de ipſius ſcriptione, ſed de ſignificatu, reque per illud repræſentata intelligēda ſunt. Nec enim nomen Ieſu virtutem ſuam accipit à literis, aut ſyllabis, vel à ſono, ac pronunciatione, vel à modo ſcriptionis; verū à Meſſiæ perſona, quæ Deus eſt, & homo,

Iudęi quando ſolerent nomen imponere.

Infra 17.

Abraham quid ſonet.

Abrahem quid ſignificet.

Rom. 4.

Supra 11.

Infrà 17.

Sarai Hebraice quid, & Sarah.

Hęc octauo die imponendi nominis cōſuetudo quam laudabilis, ac rationi conſentanea.

Ephes. 2.

Hiere. 1.

Luc. 1.

Matth. 1.

Luc. 2.

Ieſu nomen de cœlo cur allatum ſit, ab Angeloque præſignificatum.

Ieſu nomen vim ſuam omnem, & excellentiam vnde mutuetur.

excellentiam omnem ſuam mutuatur, illamque eiuſmodi nomini fide, vel lecto, vel audito, vel prędicato, innoxe atque communicat: paucula tamen præmittemus, quæ ad nominis huius etymologiam, atque ſcriptionem pertinere videntur.

Primo igitur loco nomen hoc Hebræum eſt, non Græcum, vel Latinum: ſcribitur enim ישוע, id eſt, ſalus, vel ſaluatio, à radice ישע. Conſonatque rei hæc etymologia, quam Angelus ore ſuo expreſſit apud Matthæum: *Vocabis*, inquit, *nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Eſtque nomen quadriliterum, ſiue tetragrammaton. Qua in re inprimis peccatū eſt à quibuſnam, qui volunt nomen Ieſu idem eſſe, quod nomen Iehouah, interpoſita litera ש in hunc modum יהשוה: atque ita eſſe πενταγράμματον, ſiue quinque literarum, & poſteà per abbreuiationem triliterum ישו quemadmodum Reuclinus, Oſiander, atque alij non tam ſolidè, & verè, quàm plauſibiliter & in ſpeciem philoſophati ſunt. Nam hoc in primis diſſentiret Euangelio, vbi Angelus declarauit eius etymon eſſe à ſalute, vel à ſaluando: quod nulla ratione ſine litera ע Hain, conſtare poteſt. Deinde illa prima litera, he, nequaquam legeretur: quod eſt contra omnem grammaticæ regulam: nullum enim nomen, aut verbum eſt, vbi, he, in medio dictionis ponatur, quin proferatur, tametſi in fine poſita pronunciari non cōſueuerit. Item, illo tempore profanum fuiſſet exiſtimatum (vt aliqui putant) homini alicui nomen imponere, quod contineret omnes literas nominis יהוה Iehouah; quod nomē eſt apud Iudęos ineffabile, & cuius loco, ob reuerentiam, proferunt Adonai: ſed hoc non eſt ſolidum, quia nomen יהודה omnes literas nominis Iehouæ complectitur, & tamen commune erat omni Iudęo. Illud tamen ſolidius, quod titulus Chriſti cruci ſuperpoſitus, qui Romæ in æde S. Crucis in Hieruſalem magna religione aſſeruatur nomen Ieſu Hebraicè ſcriptum, nullum he continet, nec in principio, nec in fine, bene tamen literam ע hain. Et confirmatur hæc traditio, ſiquidem omnes Chriſtiani Oriētales, qui literis Syriacis, Chaldęis, vel Arabicis vtuntur, ſemper apud eos nomen Ieſu eſt quadriliterum ſine litera, he, & expreſſa litera hain. Non ergo nomen Ieſu eſt nomen Iehouah, quia hoc à verbo, haia, quod eſt verbum ſubſtantiuum, ſignificatq; Fuit, deſcendit: quemadmodum Ieſus à verbo, Iaſcha, quod eſt, ſaluauit: ſignificatum tamē nominis Iehouah, in ſignificatu nominis Ieſu pulchrè comprehenditur, vt po-

Nomen Ieſu quale ſit, quot literis conſtet.

Matth. 1.

Contra eos, qui nomen Ieſu cum nomine Iehouah idem eſſe contendunt.

Reuclinus hæret.

Oſiander hæret.

I. Ratio.

Matth. 1.

II. Ratio.

III. Ratio.

Iehouah, nomen apud Iudæos ineffabile.

IV. Ratio.

Ioan. 19.

Titulus Chriſti cruci ſuperpoſitus vbi aſſeruetur.

Nomen Iehouah, vt & nomen Ieſu, vnde deducatur.

Nomen Ieſu vbi prædictũ ſit a Propheta.

Iſai. 12.
Procopius in Iſaiam.
Hiero. lib. 4. in Iſaiam, in fine tom. 5.
Euſeb. in Iſaiã
Iſa. 7.
Infra 11.
Exod. 15.
Ioan. 1.
1. Cor. 1.

ſtea dicemus. Itaq; in eo finem habuit prophetia Hieremiæ cap. 23. *Hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter.* Mentiónem fecit ter Propheta Iſaias huius nominis quadriliteri cap. 12. Primò, cùm ait: *Ecce Deus Saluator meus.* Vbi Procopius, & Hieronymus, ac Euſebius annotant legi poſſe. *Ecce Deus Ieſus meus:* vt quem ſupra Emanuelem, aut Semach, aut alijs nominibus nuncupauerat: iam nomine, quo eum Angelus vocari voluit, appellaret. Deinde ſubdit: *quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* vbi hebraicè dicitur: Deus Dei, vel, Deus de Deo, factus eſt mihi Ieſus: id eſt, Verbum Deus de Deo, caro factum eſt, & factus eſt mihi ſalus, iuſtitia, ſanctificatio, & redẽptio. Tertiò ſubiungit Iſaias: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Vbi Procopius ter expreſſum eſſe nomen Ieſu in hoc capite annotat. Sunt porrò aquæ iſtæ: vel dona Spiritus ſancti, quæ de Chriſti fontibus, id eſt meritis fluunt; vel Sacramenta ſalutaria, & aquæ Baptiſmi, vt Ambroſius docet, & Origenes in librum Numerorum. Theodoretus verò, & Origenes in librum Iudicũ, per fontes Saluatoris intelligunt literas ſacras, ex quibus fideles aquas cum lætitia hauriunt ſemper. Cyrillus verò, ſanctos Apoſtolos, & diſcipulos, qui aquam verbi Dei per vniuerſum orbem deriuarunt.

Quæ ſint aquæ hauriendæ in gaudio de fontibus ſaluatoris, & qui fontes illi ſaluatoris.

Ambroſ. in Pſal. 37. circa med. tom. 4.
Orig. hom. 1. in lib. Num. tom. 1.
Theod. in Iſa tom. 1.
Origen. ho 8. in lib. Iudicũ. in fine, tom. 1.
Cyril. lib. 1. in Iſaiam, to. 2. cap. 12.

Vanum eſt autem, quod Iudaizantes quidam, & peruicaces annotant, quòd illis in locis præter quatuor dictas literas nomini Ieſu addatur litera he, ה. & quod nomina finita in ה fœminina ſint, ac proinde Meſſiæ nequeant quadrare: fœminina quoque ה mutát in ת in regimine: & ideò verterunt ſalutẽ non ſaluatorem. Sed hæc non ſunt ſolida, quoniam conſtat nomen יהוה Iehouah in, he, terminari; & tamen eſt maſculinum, & per tot ſecula ante Chriſtum natum ſeptuaginta Interpretes verterunt maſculinè σωτῆρα. & Hieronymus Saluatorem, & Angelus tribuit hoc nomen Chriſto puero nato. Quod ſi his non credunt: obijcimus illis ſolidum, & inuictum locũ Iſaiæ 62. vbi Hebraicè habetur ישעה & Hieronymus: *Ecce Saluator tuus venit, qui in Hebraico dicitur Ieſus, &c.* Sequitur in Propheta: (*Ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo.*) Vbi duo, illa, eo, &, eius, maſculina ſunt, & Ieſuah maſculum referunt ſicut Galba, Herua, Habia, Catilina, & Maſiniſſa, etſi terminationem habeãt fœmininam ſunt tamen virorum nomina. Ex his etiam deprehenditur, non poſſe conſtare, quod B. Irenæus martyr libro aduerſus hæreſes ſcribit, ait enim: *Ieſus autem nomen ſecundum propriam Hebræorum linguam, literarum eſt duarum, & dimidia, ſicut periti eorum dicunt, ſignificans Dominum eorum, qui continet cœlum, & terram. quia Ieſus ſecundum antiquam Hebraicam linguam cœlum eſt, terra autem iterum ſuraiſſer dicitur.* Hæc ille: quæ certe, neque ad numerum literarum, neque ad ſignificatũ vera ſunt. Deinde grauiter increpandi ſunt Iudæi, qui ex contemptu tribus literis illud exprimunt, excluſa litera hain, in hunc modum, ישו vel ſic, ישוח: ſicut nomen etiam Marię permutant, & dicunt Ieſum Ben-hariam pro eo, vt dicunt Ieſua Ben-miriam. Sed hoc illi à noſtris acceperunt Latinis, apud quos Ieſu dicitur in omnibus caſibus, præterquam in accuſandi, & nominandi caſibus, in quibus quatuor literas habet. Et ita produnt ſe hoſtes Mediatoris, ac ſalutis ſuæ, neq; ad ſe Meſſiam ſpectare. Eadem ratione ductus cum vix caperem, cui fundamento nitantur, qui apud Latinos ſcribunt nomen Ieſu abbreuiatum literis tribus, quarum media ſit aſpiratio, in hunc modum, ihs; niſi ſequantur corruptionem Hebræorum. Admonitus tamen poſtea ſum id eueniſſe, quod Græci nomen Ieſu conciſius tribus tantùm literis in hunc modum exprimere conſueuerunt, nempè ΙΗΣ: vbi η Græcum ſimilitudinem habet elementi aſpirati apud Latinos: & inde irrepit mos ille, vt Latinè illis tribus literis conſcribatur. Quod ex eo redditur probabile, quod etiam nomen Chriſti ſimili ratione, qua apud Græcos per abbreuiationem totidem literis ſcribi conſueuit, nempè ΧΡΣ, vbi etiam medium elementum, P. ῥῶ, apud Græcos, ſimilitudinem habet cum p. Latino: ex quo Latini tribus elementis X, & P, & S. expreſſerũt, hoc modò, XPS.

Iudaizantiũ contra illa Prophetarum teſtimonia de nomine Ieſu producta, ſomnium confutatur.

Hieron lib in Iſa. 17. to. 5.

B. Iren. lib. 5. cap. 41. initio.

Qui nomen Ieſu literis duabus cum dimidia conſtare aſſerunt quo in errore verſentur.

Aduerſus Iudæos Ieſu nomen, eiuſque matris Mariæ nequiter inuertentes.

Improbatur ea ſcribendi ratio nominis Ieſu tribus per contractionẽ literis, aſpiratione videlicet interpoſita.

Vnde factum ſit, vt nomen Ieſus tribus literis per abbreuiationem interdum ſcribatur, vt & nomen XPS.

Admonendus præterea eſt lector, fuiſſe quoſdam qui exiſtimarent, nomen Ieſu, nomen eſſe nouum, iuxta illud: *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit:* nullumque in veteri Inſtrumento ea voce ſignificatum fuiſſe. Confitentur quidem alios dictos יהושע per quinque literas: vt fuit Ieſus Naue, & Ieſus Ioſedec, Ioſue autem alius in Bethſames, de quo 1. Regum liber meminit: Ieſus item filius Sirach, & fortaſſe alij plures: & ſignificat: Deus ſaluabit: nemo autem ſit vocatus ישוע hoc eſt Ieſua, quod eſt nomen Chriſti, & ſignificat ſalutem, vel ſalutationem, ac proinde Deum.

Vnde quidam exiſtimauerint nomen Ieſu, nomen eſſe nouum, nulliſque aliis, quam Chriſto attributum fuiſſe.
Iſa 62.
Verum Galatinus.
1. Reg. 6.

Verùm iſti falluntur duplici nomine. Primum, quia non animaduerterunt, in Scripturis pleriſq; alijs tributum hoc nomen quadriliterum, nempe apud Eſdram

1. Argum. contra illam opinionem.

1. Eſd. 3.
2. Eſd. 3.
1. Par. 24.
2. Paral. 31.
Nomen Ieſu quot literis conſtet, contra Munſterũ.

lib. 1. & 2. libro item Paralipom. 1. & 2. vbi Ieſus filius Ioſedec ſcribitur eiſdem quatuor literis, quibus nomen Ieſu, etiamſi à Zacharia Iehoſua cum quinque literis ſcribatur. Hoc etiam non cum quinque literis (vt Munſterus) ſed cum quatuor tantum ſcribi debet: vt indicat titulus Crucis Dominicæ Romę aſſeruatus, & linguæ communes, vt Syriaca, & Chaldęa teſtantur, & litera prima, Iod, nominis quadriliteri, ſubſcribenda eſt cum puncto longo, ſere, ad ſupplendum literam, he, ה, quæ deeſt, & exprimitur in nomine יהושע, non autem cum, ſceua, ſicut ſcribitur in Iehoſua. Certe in Luca cum dicitur: *Vocatum eſt nomen eius Ieſus*: & & apud Matthęum, vbi Angelus dixit ad Ioſeph; *Pariet autem filium & vocabis nomen eius Ieſum*: in Euangelio Syriaco legimus ישוע.

Luc. 2.
Matt. 1.
11. Argum.
Iſa. 62.
Epheſ. 1. & Coloſ. 1.
Illud Eſaiæ vocabitur tibi nomen nouũ, quod os Domini nominauit, de quo accipiendum ſit.

Deinde falluntur, qui illud verbum: *Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit*: intelligunt de Meſſia, & non de Eccleſia, quæ corpus eſt Meſſię. Quod & literæ contextus indicat. Nam quod ait, tibi, fœminini generis eſt in Hebræo, non maſculini.

Deinde ſequitur: *Non vocaberis vltra Derelicta; & terra tua non vocabitur amplius Deſolata ſed vocaberis voluntas mea in ea.* Quod apertè de Eccleſia Gentium dici videtur, vel de primitiua. Quod confirmat B. Ignatius in epiſtola ad Magneſianos, & Cyrillus Hieroſolymitanus: qui nomen nouum exponunt nomen eſſe Chriſtianorũ. & Hieronymus in eadem verba: *Nequaquã vocabitur Hieruſalem, & Sion, ſed nomen nouum accipiet quod eis Dominus impoſuerit, dicens ad Apoſtolum Petrum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur Dominicum. Et populus illius nequaquam veteri nomine Iſrael, ſed nouo, id eſt Chriſtianus.* Sic ille. Euſeb. lib. de demonſt. Euangel. *Nomen iſtud*: ait, *nouum quod antiquis ignotum fuerat, quod nam quæſo fuerit, niſi Chriſtianorum, quòd à Saluatoris noſtri IeſuChriſti appellatione deductum, in toto orbe terrarum laudibus, & fauore celebratur?* Gregorius Nazianz. orat. de pauperitate fouenda: *Quid nos autem*, inquit, *qui magnum & nouum nomen hæreditate ſumus adepti, vt à Chriſto appellemur gens ſancta, Sacerdotium regale, &c.* Quanquam Cyrillus in dialogo de Trinitate, de nomine Ieſu vaticinium Iſaię explanet, fortaſſis propter Septuaginta interpretes, quia illa verba multis articulis Græcis ad exprimendam nominis dignitatem verterunt, dixerunt enim: καὶ καλέσει σε τὸ ὄνομα σου τὸ καινὸν, ὃ τὸ στόμα Κυρίου ὀνομάσει αὐτό. Hoc eſt: *Et vocauit te ipſo nomine tuo, ipſo nouo, quod ipſum os Domini locutum eſt ipſum.* Idem tamẽ Cyrillus in Commentarijs ſuper Iſaiam, & lib. in Geneſim in principio interpretatur de nobis, qui noua creatura facti nomen obtinuimus Chriſtianorum. Et Clemens Alexand. in Pędagogo nomen nouum explicat, quod nunquam veteraſcet, quod ſemper erit nouum, æternum.

B. Ignat. epiſt. 6. non procul à fine.
Cyril. Hieroſolym. catecheſ. 10.
Hiero. lib. 12. in Iſa c. 62. ſub initium, tom. 5.
Matth. 16.
Vnde vocabulum, Dominicũ, deriuatum ſit teſte Hiero.
Euſeb. lib. 2. de demonſt. Euang. demõſtrat. 49. in fine, tom. 1.
Nomen nouũ prædictũ à Propheta quodnã illud Euſ. b. o.
Greg. Naz. orat. 27 inter init. & med. to. 2.
1. Pet. 2.
Cyril. Alex. dial 5. circa princip. tom. 2. ante med.
Idem in cap. 62. Iſa. lib. 5. tom. 2.
Lib. 1. in Gen.
Quale nomen nouum, ſecundum alios.
Clem. lib. 1. Pædag. c. 5. ſub initium.

Erat itaque nomen Ieſu proprium alijs, præterquam Chriſto; tamen inefficax erat, & impotens apud omnes alios, qui nomen huiuſmodi à parentibus ſuis acceperunt: Chriſtus verò hoc nomen ſortitus eſt à Deo impoſitum, & de cœlo allatum; ac proinde in eo fuit efficaciſſimum, & rei ipſi quàm maximè conſonum, atque conſentiens. In nouo verò inſtrumento illi ſoli, qui inuocationis, & latriæ eſt capax, id nomen reſeruantes, liberis noſtris nequaquam indimus. Conſiderandum eſt inſuper B. Baſilium in Aſceticis verbum, Ἰησοῦς, deducere à futuro verbi ἰάομαι, id eſt, medebor, litera α, verſa in, η: vt idem ſit, Ἰησοῦς, quod ἰατρὸς, hoc eſt medicus. Idem dixit Cyrillus Hieroſolymitanus. Et reuera etſi inſolitum ſit, etymologiam alicuius vocis petere ab alieno idiomate, ſiue lingua peregrina; haud ſunt huiuſmodi accommodationes contemnendæ. Iuſtinus Martyr apologia pro Chriſtianis ad Antoninũ Pium: nomen Ieſum Hebraicum, Græcè σωτῆρα, hoc eſt, Saluatorem, denotat: Et Irenæus reprehendit Valentinianos, quod nomen Ieſus alterius linguæ exiſtens, ad Gręcorum numerum transferrẽt, neglecto nomine Græco, σωτῆρος, id eſt, Saluatoris. Aliquando, σωτηρίαν, id eſt, ſalutẽ, aliquãdo σωτήριον, id eſt, ſalutare, in neutro genere: ſicut ſanctum etiam dicitur ſubſtantiuè, & genere neutro: *Quod ex te naſcetur ſanctum.* Omnibus quippe his vocibus appellatur Meſſias, qui noſtræ ſalutis autor eſt ditiſſimus, & abundantiſſimus. Ipſe etenim vt Deus eſt, ſalus in abſtracto: *Dedi*, inquit, *te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ*; Et: *Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna.* Ipſe quatenus homo in concreto dicitur Saluator: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Ipſe idẽ qua ratione Deus eſt, & homo, vt vnguentum ſanitatis, & ſalutis in vaſe Humanitatis repoſitum, vocatur in neutro, ſalutare, ſecundum illud: *Salutare tuum expectabo Domine*: & alius: *Oſtẽde nobis Domine miſericordiam tuam; & ſalutare tuum da nobis*: & B. Virgo; *Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo*; alludens, vt quidam annotant ad verba Habacuc: *Ego autem in*

Cur modo inter Chriſtianos nemini Ieſu nomen imponatur.
Baſil. in. 2.
Ieſu nomen vnde dictum teſte Baſilio.
Cyril. Hieroſ. catech 10. circa finem.
Iuſtin. Mart. Apol. 1. longè à initio.
B. Iren. lib. 2. 40. in fine.
Ieſu, nomen quam aptum & accommodatum.
Quot omnibus nominibus exprimitur Meſſias & quare.
Luc. 1.
Iſai. 49.
Supra 45.
Ibidem.
Gen. 49.
Pſalm. 84.
Luc. 1.
Habac. 3.

Domino

Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo: & Simeon: *Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum*: Et Iſaias: *Videbit omnis caro ſalutare Dei.*

Luc. 1. Iſa. 40. iuxta Septuaginta. & Luce 3

Cur nomen Ieſu Deo proprium pro nomine proprio redditum non ſit, ſed ſemper vertatur ſaluator, aut ſalus ſalutare Dei.

Gen. 3. Infra 21. Infra. 23.

Sed occurrit hoc loco non contemnenda dubitatio: cùm Ieſus proprium ſit Dei nomen, & id à veteribus Patribus non fuerit ignoratum, cur illa vox Hebrǽa non reddita ſit pro proprio nomine, ſed ſemper vertatur Saluator, aut ſalus, aut ſalutare Dei, cum propria nomina ex qualibet lingua integra ad nos tranſeant. Non enim pro Adam, & Iſaac, vel iacob, rectè vertitur, Terrenus, vel Riſus, vel Luctator: nec Gregorius, vel Ariſtoteles, vel Hieronymus, vel Demoſthenes redderetur, niſi ſtultè & inſulsè, vigilans, optimus finis, ſacrum nomen, populi robur; quæ ſunt illorum nominum ſignificata. Quare ergo non Ieſus eſt dictus proprio, ſed alijs titulis Saluatoris, vel ſalutis, vel ſalutaris eſt deſignatus? Dicendum eſt hoc conſultò Spiritum Sanctum moderantem vocem Interpretum, ſiue Græcorum, ſiue Latinorum feciſſe; vt oſtenderet non tantùm nomenclaturam ſolam Domino conuenire quæ cum ei cum alijs communis fuit, qui eius typus fuerunt, ſed etiam rem ipſam, & veritatem. Non enim Iudæi, vel Gentes expectabant nomenclaturam, quam in alijs videbant, ſed ipſum Saluatorem, & Redemptorem mundi. Ideò dulcior vox erat: Ecce Deus Saluator meus, quàm, Ecce Deus Ieſus meus. Porrò Latini ſermonis, eiuſque linguæ puritatis ſuperſtitioſi obſeruatores verunt, ſeruatorem, vel ſoſpitatorem, vel liberatorem; verbum autem Saluatoris barbarum eſſe cótendunt, nec apud bonos autores vſurpatum eſſe. Sed profectò, vt in Prouerbio eſt: *Qui vehementer emungit, elicit ſanguinem*: & magis hæc ſubtiliter, quam ſolidè conſiderarunt.

Nomen Ieſu quidam Latiniſtæ, quomodo reddant.

Prou 30.

Nomen ſaluatoris Latinum non barbarū eſſe oſtenditur.

Nam inprimis quis negare, niſi impudenter, queat, eloquentię Chriſtianæ lumina, Cyprianum, Lactantium, Arnobiũ, Hieronymum, Auguſtinum, atque Ambroſium fuiſſe; qui tamen ab huius vocis vſu non abhorruerunt?

I. Argum.

Deinde quis negare valeat, res nouas nouis vicibus eſſe nominandas? quid autem magis nouum, quàm is, qui Deus, & homo eſt? Quod ſi vſus emollit vocabula, illaque congrua ac commoda reddit: quid ni potuerit vſus mille & quingentorum annorum, eoque amplius, hanc vocem iure latio donare? Quàm pulchrè ille dixit:

Horat. de arte non longè à princ.

Multa renaſcentur, quæ iam cecidere, cadentque,
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet vſus,
Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

Hinc B. Auguſtinus lib. de Trinitate, de nomine Saluatoris diſſerens, ait: *Niſi infirmitas eſſet, medicum neceſſarium non haberet. Qui eſt Hebraicè IESVS, Græcè Σωτὴρ, noſtra autem locutione Saluator. Quod verbum Latina lingua antea non habebat ſed habere poterat, ſicut potuit quando voluit.*

Aug. lib. 13. de Trin. c 10. in fin. to. 3.

III. Argum.

Cic. lib 2. de nat. Deorum. Quintil. lib. 12. c. 10.

Saluare quid ſit.

Adhæc, vt prætermittam ſaluandi verbum etiam à Cicerone, & Quintiliano aliquando vſurpari: quod quidam tamen deprauatum eſſe contẽdunt: illud certè exploratum eſt, atque compertum, ſaluare, nihil aliud eſſe, quàm rem à periculo præſenti, & malo liberare: quemadmodum apud Hebræos iaſchach, & apud Græcos σώζειν. quod à pronomine, σὺ, σὴ, σὸν, id eſt, tuus, tua, tuum deducitur: vt σῶζω, aliud nihil ſit, quàm, te tibi reddo; liberare verò à periculo, & à caſu imminenti, Græcè dicitur ῥύεσθαι, Hebraicè Schamor, & Nazar. Quanquam ergo Chriſtus liberauerit à periculo inferni futuro, & venturo, & ab alijs peccatis, in quæ prolapſi fuiſſemus, niſi ille ſeruaſſet nos: (vnde & Seruator, & Liberator meritò dici poteſt:) tamen reuera omnes nos, pro quibus Saluator redimendis aduenit, ſicut oues errraueramus: peccati ſeruitutem, ac dæmonis captiuitatem actu incideramus, eramuſque ſicut ouis, & ſicut drachma perdita, cenſebamurque in Infernum inferiorem, vnde Chriſti gratia erati ſumus, deſcendiſſe. *Venit autem Filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat*: & iterum: *Non eſt opus valentibus medicus, ſed male habentibus.* Ad hanc autem actionem Chriſti ſignificandam, qua nos de captiuitate, dæmoniſque ſeruitute eripuit, aptius, & congruentius voce Saluatoris, quàm ſeruatoris vtimur. Seruatores enim patriæ apud Romanos dicebantur, non qui Rempublicam collapſam iam, omninoque diſſipatam in integrum ſtatum reſtituebant, ſed eos tantummodo, qui ab imminenti periculo cadendi hoſtes propulſando, atque ſuperando, Rempublicam ſeruabant, & cuſtodiebant. Cumque hęc vox Saluatoris tempore Ciceronis non eſſet in vſu, non eſt mirum Action. 4. in Verrem ſic dixiſſe: *Vidi*, inquit, *Syracuſis ſtatuam quandam inſcriptam Σωτῆρ: hoc quantum eſt, magnum eſt, vt Latinè vno verbo exprimi non poſſit. Is eſt enim σωτὴρ, qui ſalutem dedit.* Hæc illa. Ex quo habes vocem Seruatoris haud ſatis exprimere inſcriptionem illam, σωτῆρ: quia illa vox ſeruatoris erat in vſu

Seruatoris, & liberatoris nomine quã dignus Ieſus.

Luc. 15. Ibidem. Pſal. 85.

Luc. 19.

Matth. 9.

Seruatores apud Romanos qui dicerentur.

Ciceronis de voce σωτὴρ teſtimonium

Σωτὴρ, Græcè quid.

& à Cicerone vſurpatur ſæpiſſimè. Habes deinde vocem Saluatoris tunc vſitatam non fuiſſe: nam ſi fuiſſet, vno verbo Latino exprimi potuiſſet inſcriptio illa. Quid enim eſt aliud Saluator, quam is, qui ſalutem dedit, quàm Saluator? Ab ætate tamen Ciceronis aduenieinte Chriſto, qui nos de morte peccati, ac de ſeruitute dæmonis crudeliſſima liberauit, meritò rei nouæ inditum eſt nomen nouum Saluatoris: atque illud iam vſus emolliuit, atque inualuit; ita vt ferè temerarius mihi videatur, qui hac religione Ciceronis teneatur, vt à voce illa abhorreat, non ſecus quã à cane, & angue, cùm tamen à conſuetis vocabulis in religione minimè recedendum eſſe tradat Quintilianus, qui libro 1. capite 6. ſic ſcripſit: *Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta: ſed illa mutari vetat religio, & conſecratis vtendum eſt.* Hæc ille. Nomine ergo Saluatoris conſecrato iam in Eccleſia Dei, & à tot Patribus vſurpato libere vtendum eſt. Audi verba ſextæ Synodi in Act. 12. *Omnino neceſſe eſt,* inquit, *non ſolum ſecundum ſenſum, ſequi patrum dogmata, ſed eiſdem vocibus vti cum illis, nihilq; penitus innouare.* Ita illa œcumenica Synodus perſanctè, & religiosè ſanxit. Nos tamen, vt Saluatorem confitemur Chriſtum, qui nos à morte culpæ liberauit, & à dæmonis dominio vindicauit; ita non negamus Chriſtum ſeruatorem, qui & à multis, quæ alioqui admitteremus, flagitijs, & à multis laboribus, & anguſtijs, morteque ipſa propter gloriam ſuam nos præſeruat. Atque hæc paucula ſatis ſit præmiſiſſe ad vocis huius intellgentiam: quæ ſanè vox cùm à Deo ſit impoſita, & ab Angelo ſit allata, Angelicam ad ſui explicationem linguam requirit.

Saluator quid ſit: quam dignum Latinis auribus hoc nomen.

A quibus vocabulis minimè recedendũ eſſe, doceant Quintilianus. Quintil.

VI. Synod.

Quod ad rem ſpectat, vt intelligas quãta æquitate, & prudentia hoc nomen ſit impoſitum, conſidera diligenter, quod cum nomen dicatur quaſi notamen, quòd rei naturam, ac proprietates deſcribat, & exprimat: ideò duplex inuenitur nomen; aliud quidem naturam denotans, atque repræſentans, vt humana omnia, quę mentalia nomina vocantur à quibuſdam: & huiuſmodi eadem ſunt apud omnes. De quibus Ariſtoteles dixit libro de Interpretatione capite primo, voces ſignificatę ex hominum inſtitutione: propter eaque ad placitum ſignificare: conceptus verò naturaliter, atque ita eſſe eoſdem apud omnes. Idem eſt enim conceptus, & notio panis apud omnes, qui intellectu vigent: aliud verò eſt nomen ex inſtitutione humana, placitoque impoſitum, ſiue ſit vocale, ſiue ſcriptum: atque hoc diuerſis vocibus profertur, diuerſiſque etiam characteribus ſcribitur apud diuerſas nationes. Nam quod Hebræi vocant Lechem, Græci dicunt [illegible] Latini, Panem, Germani, Brot: atque ita variæ voces ſunt in varijs linguis. Simili ratione eſt quoddam nomen primarium Dei, naturâ, rem cuius eſt, ob ſuam ſimilitudinem explicans, & perfectiſſimè exprimens; ſicut Verbum Patrem naturâ explicat, quod eius ſit coeſſentialis imago, & adæquata ipſi Patri, Ita vt verè dixerit CHRISTVS; *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Et iterum: *Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Hoc ergo eſt vnum ſubſtantiale, naturale, ac inuariabile Dei nomen. Aliud verò eſt externum ex primaria Dei inſtitutione, Deum ipſum perfectè ſignificans, ſiue ſit vocale, ſiue in membrana Humanitatis deſcriptum: tale eſt nomen IESV, ſignificatiſſimè humanam naturam ſummè in CHRISTO exaltatam, & cum diuina coniunctam naturam explicans, atque exprimens. Et quia hoc nomen diuina arte eſt impoſitum, & in arte maximè exigitur ſymmetria, & proportio vocis ipſius ad rem ſignificatam: ideò accuratè conſidera, hoc nomen proportionem habere in primis ad Deum imponentem, & ad matrem, deinde ad Angelum, qui id annunciauit, pręterea ad diem Circuncisionis, in qua fuit impoſitum: item ad alia CHRISTI nomina, quæ multa ſunt, tùm ad ſignificatum, tùm etiam ad CHRISTI verba, operationes, miracula, ignominioſam mortem, miniſtros verbi, atque Sacramenti. Poſtremò, proportionem maximam habet ad piſcandum hominem, cuius gratia maximè eſt impoſitum.

Nomen vnde dicatur: Idem quotuplex.

Nomen Dei duplex naturale & externum.

Ioan. 14.
Ibidem.

Quale ſit nomen Ieſu.

Nomen Ieſu ad quænam habeat conuenientiam.
Matth. 1.

Primùm igitur, cùm impoſitio nominis, vt paullò ante diximus, ad Deum, qui naturas rerum, earumque nouit proprietates, ſpectet, IESVM autem nemo norit præter DEVM Patrem: Vnde ipſe CHRISTVS dixit: *Nemo nouit Filium, niſi Pater: neque Patrem quis nouit, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Quis alius poſſet eum congruenti voce nominare prẹter Deum, qui ſolus illum comprehendit, qui nouit, quis, quantus, & qualis ſit?

Quam conueniat Deo nominis Ieſu impoſitio.

Matth. 11.

Deinde, vt conſtat ex ijs quæ diſſeruimus de nomine Ioannis Baptiſtæ, ſolùm ad parentes ſpectat liberis nomina imponere. Hinc Zacharias ſcripſit: *Ioannes eſt nomen eius.* Cùm autem Ieſus in terris patrem non haberet, vt habet in cœlis: neceſ-

II. Ratio.
Luc. 1.

Ibidem.

ſarium

ſarium fuit hoc nomen à Deo Patre inditum, cœlitus imponi.

III. Ratio.
Gen. 2.

Adhæc dominorum eſt ſeruis ſuis nomen dare in ſignum dominij; qua ratione Adam cunctis animantibus, quaſi ſeruis, nomina impoſuit, vti dominum, cui ſeruire debebant, agnoſcerent: eodem modo

Dan. 1.

Nabuchodonoſor Rex Babylonis, Danieli, & tribus pueris, qui in fornacem ignis fuere coniecti, in ſignum poteſtatis, dominationiſque ſuæ mutauit nomina: perinde, atque hodie Turcæ quos ex noſtris captiuos abducunt, Saracenica ſeruis eiuſmodi indunt vocabula. Adhunc modum Chriſtus Ieſus, qui ſecundum Humanitatem ſeruus Dei Patris in Scripturis

Iſai. 53.

dicitur, iuxta illud: *In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit.* Et alio loco: *Seruus meus es tu Iſrael, quia in te gloriabor.* Et alibi: *Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea, & vſque ad extremum terræ, &c.* Ex quibus vltimis verbis planè colligitur Prophetam de Ieſu verba facere. Iure hac ratione nomen à Domino accepit.

Supra 49.
Ibidem.

Ad Matrem quoque pertinuiſſe Ieſu nomen imponere.

Habet etiam proportionem ad Matrem, erga quam ſingulare redemptionis genus exercuit. ſiquidem illa ab omni crimine perſonali peculiari prærogatiua ſeruata eſt, etiam veniali; ab originali verò quod ſuapte natura tanquam Adæ filia cogebatur incurrere, quod nulli alteri credimus conceſſum, excellenter ſanctificata fuit, vt meritò peculiari ratione potuerit canere: *Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Ita vt, quod CHRISTVS ſuapte natura, & ſuo (vt ſic dicam) marte poſſidebat, videlicet immunitatem ab omni labe criminis, eandem Maria virgo, ex priuilegio tamen, obtineret. Sicut priuilegium fuit, quod ſine viri ſemine, operaue conciperet; quod ventrem ſine labore geſtauerit; quod enixa fuerit ſalua virginitate, vllo abſque dolore, quod paulò poſt obitum ſuum accellerata fuerit, atque completa in ea reſurrectio. Ita vt in B. Virgine permulta liceat ſpectare priuilegia, quibus Ieſus in illa ſingularem eſt operatus ſalutem.

Luc. 1.

Mariæ priuilegia.

Deinde attendenda eſt proportio ad nuncium, videlicet Angelum, qui illum Mariæ, & Ioſeph, ac per hoc reliquis omnibus denuntiauit, deinde per Ioannem Baptiſtam dicentem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi:* multo verò magis per ipſum Chriſtum, qui de ſe ipſo teſtatus eſt: *Ego ſum,* inquit, *lux mundi:* Et rurſus: *Ego ſum panis vitæ: Ego ſum reſurrectio, & vita:* quibus verbis περιφραστικῶς expreſſit vim ſui nominis. Sed primi fuerunt Angeli, qui olim Verbum in ſe, Humanitatem verò in ſpecie quadam repræſentatam in cœlo viderunt, atque ſalutem per eam ſunt experti. Ideò tradit Lucas, vocatum eſſe ab Angelo priuſquam in vtero conciperetur.

Quæ propoſita ſit nominis eiuſdem ad Angelum imponentem.
Ioan. 1.
Infra. 8.
Supra. 6.
Infra 11.
Angelorum prærogatiuum.

Quod Origenes homilia decimaquarta in Lucam ponderans: *Vocabulum,* inquit, *Ieſu, glorioſum omni adoratu, cultuq́; appellari, neque ab eis efferri in mundum, ſed ab excellentiori quadam, maioriq́; natura.* Vnde ſignanter Euangeliſta addidit, dicens. *Et vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum fuerat ab Angelo, antequam in vtero conciperetur.* Ponderat Bernardus ſermone 1. de Circunciſione, poſt natiuitatem puerum vocatum ab hominibus IESVM, & ab Angelo ſic vocatum ante conceptum. *Idem quippe,* inquit, *& Angeli Saluator, & hominis: ſed hominis ab incarnatione, Angelis ab initio creaturæ.* Ponderat etiam ſermone vndecimo verbum illud, vocatum: *Vocatum planè,* inquit, *non impoſitum: nempe hoc ei nomen ab æterno. A natura ſua propriè habet, vt ſit Saluator: innatum eſt ei nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica creatura.* Sic bonus ille pater.

Origen. ho. 14.
Nomen Ieſu quam venerabile.
Quid quod ante natiuitatem puerum Ieſum vocarunt homines, Angelus autem ante conceptum.
D. Bern.
Nomen Ieſu cur vocatum non impoſitum dicitur teſte Bernardo.
Idem.
Nomen Ieſu longe ante incarnationem cognitum quibus, & per quos.

Angelorum verò reuelatione appellatio hæc Prophetis ignota non fuit. Inquit enim Habacuc in Cantico ſuo. *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo:* & Iſaias: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris:* & in alio loco: *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Eſdras quoque in perſona Dei Patris, ait: *Reuelabitur filius meus Ieſus cum his, qui cum eo ſunt, & iucundabuntur.* Et rurſus: *Morietur filius meus Chriſtus, & ſeculum ad me conuertetur.* Et Rabbi quidam ſanctitatis magnæ, & autoritatis, qui fuit ante CHRISTVM, vocatus Rabbi Accados: *Quia Meſsias,* inquit, *homines ſaluabit, vocabitur Ieſus: Gentes autem alterius nationis, qui fidem eius ſectabuntur, vocabunt eum Ieſum.* Sibylla Erythræa nonnulla de fine mundi ſcripſit, ex quorum primis literis conficiuntur hæc verba: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτὴρ σταυρός. Id eſt, *Ieſus Chriſtus Dei filius, Saluator, Crux.*

Habac. 3.
Iſa. 12.
Infrà 45.
4. Eſd. 7.
Ibidem.
Rabbi Accados.
Erythrææ Sibyllæ de Chriſto vaticinium.

Præterea proportionem habet ad diem impoſitionis, nempè ad Circumciſionem: cùm enim Circumciſio ſignum eſſet ſeruitutis, atque peccati, Chriſtus dum circumciſus eſt, & vocatus Ieſus, ab iniuria ſeruitutis, cum ſit verus Dominus, & ab omni nota criminis liberatur, cum ſit IESVS, hoc eſt, Saluator, & ſanctificator homi-

Nominis Ieſu impoſitionem quam congruè in diem circumciſionis.

hominum, qui peccatis obnoxij ſunt. Vt enim Chriſtus in Cruce per titulum ſuperpoſitum: *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*, ab iniuria Crucis, atque illius horrendi ſupplicij, quod nonniſi latronibus, aut ſeruis facinoroſis, infligebatur, per titulum triumphalem eſt liberatus: (erat namque verus Ieſus, virtutibuſque floridus, atque Nazarenus, verus denique Iudæorum Rex, hoc eſt, confitentium, ſiue laudantium Deum) ſic à Circuncisionis ignominia ſeruatus eſt per nominis impoſitionem.

Ioan. 19. Chriſtus quare ab iniuria Crucis & paſſionis, itemq; Circumciſionis fuerit liberatus.

Adhæc analogiam habet ad alia Chriſti vocabula: Nam inter ea hoc ſolum eſt proprium; cæterra verò omnia appellatiua ſunt, quæ & cognomina vocamus; Vt, Baptiſta cognomen eſt Ioannis; & Chriſtus, cognomen eſt Ieſu. Vt enim Chriſtus omnia virtute ſua continet, ita eius nomen vim omnium aliorum nominum: vt manna excellebat cunctis cibis, omnes omnium ſapores comprehendens. Reliqua ſiquidem CHRISTI nomina, vel Deum ipſum in ſe ſignificant, vt Iehouah, Saddai, El, Qui eſt, de quo: *Qui eſt, miſit me ad vos*; vel reſpectum ad creaturas denotant, vt Adonai, Elohim, hoc eſt, Deus, Iudex, Creator, Gubernator, Paſtor: vel reſpectum ad diuinos effectus gratiæ Dei, vt Emmanuel, vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, Princeps pacis, Accelera ſpolia detrahere, Feſtina prædari, Iuſtificator, remunerator, verùm ſine labore, & dolore. Taleſque appellationes, vel principium, vel medium, vel finem ſalutis deſignant.

Eadem quaque impoſitio nominis Ieſu, reliquis eiuſdem nominibus quam ſit conſentanea.

Sap. 16. Dei nomina cum Chriſto communia. *Exod. 3.*

Iſa. 7. *Infra 9.* *Supra. 8.*

At Ieſu nomen comprehendit illa omnia, & ſimul principium, & medium, & finem ſalutis efficiendæ complectitur: continet etiam dolorem, & ſanguinis effuſionem, qua noſtram ſalutem operari dignatus eſt. Per prima enim, quæ Deum in ſe ſignificant, Deum vix agnoſcimus: per ſecunda verò aliquo modo cognoſcitur Deus: at per tertia magis cognoſcitur, verum non ita ad DEVM trahitur anima: quod non ſignificant labores, & cruciatus, quibus CHRISTVS nos redemit. Nomen Ieſu verò, qua die cauterium circumciſionis accepit, & ſanguinem fundere cœpit, nos mirificè allicit, atque ad ſe pertrahit. Cùm igitur hoc nomen ſit ſuper omne nomen, vti Apoſtolus inquit, meritò omnium nominum proprietates, ac virtutes habet. Eſt enim nomen proprium, & appellatiuum; ſubſtantiuum, atque adiectiuum; indeclinabile, & declinabile per omnes caſus; ſingularis numeri, dualis, atque pluralis; ſimplicis figuræ, atque compoſitæ; primitiuum, ac deriuatiuum. Inprimis igitur proprium eſt nomen, quia Deo ſoli per ſe conuenit poſſe ſalutem dare: ex quo Dauid: *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi*: & Eccleſia: *Deus, cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere.* Appellatiuum eſt, quandoquidem ad ſalutem omnes ex ſe vocat. Subſtantiuum eſt, quoniam veram, beatamque ſalutis ſubſtantiam largitur; fundamentum iaciendo à fide, quæ eſt ſperandarum ſubſtantia rerum. Adiectiuum verò, quia multa ſuper naturam condiciam, & ſupra merita noſtra, præmia adijciat in cœlo, & in terra. Indeclinabile eſt, quoniam à recta via nunquam declinauit: declinatur tamen pro nobis per omnes caſus. In caſu enim recto per illud nomina ſaluandorum ſcripta ſunt in cœlis. In caſu gignendi verò, per ipſum Pater genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturę eius. In caſu dandi, teſtatur ipſe omnia ſibi patrem tradidiſſe in manus ſuas, &: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra*: & ipſe puer datus eſt nobis, & filius datus eſt nobis; & Apoſtolus: *Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* In Accuſandi verò caſu tacitè per ſe, vel per verbum ſuum prædicatum peccatores accuſat, vt puncti, accuſatique à conſcientia, vel à dæmone ſcrupulos ingerente, & ad Deum pro remedio confugientes coram Patre, vt iuſtus aduocatus excuſat: *Si reprehenderit nos cor noſtrum*; Dilectus; *maior eſt* DEVS *corde noſtro.* In caſu Vocandi, per ſe ipſum nos inuitat: *Venite*, inquit, *omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* In caſu Auferendi, aufert ab electis ſuis cor lapideum, atque omne peccatum, quod vt talentum plumbi grauat animam, omnemque tribulationem, quæ iuſtos poſſet ſubmergere: præſtatque vt cum tentatione prouentum faciamus. Eſt ergo nomen declinabile: quia multis modis nouit rationem impartiendę ſalutis. Eſt nomen maſculinum in ſpeciem, ac virtute fœminini, neutriuſque generis: quia ſaluat omnes homines cuiuſcunque ſexus; & Angelos ipſos, qui neutrius ſunt ſexus, eo tamen quo ſupra declaratum eſt, modo. Eſt nomen ſingularis numeri: quoniam ſolus, & vnus eſt Deus, & verus mediator, & vna diuina Verbi hypoſtaſis. Eſt dualis numeri, (quem numerum Hebræi habent, & Græci) ob duas naturas in Chriſto impermixtas, Diuinam, & Humanam. Eſt pluralis numeri, ob multitudinem proprietatum, actionum, modorum, ef-

Ieſu nomen quam multa comprehendat.

Philip. 2. Ieſu nomen omnium nominum in ſe proprietates & virtutes continere.

Nomen Ieſu cur proprium. *Pſal. 67.*

Quare appellatiuum, idem & ſubſtantiuum atque ad adiectiuum.

Hebr. 11.

Nomen Ieſu vt ſit indeclinabile Idemque vt declinetur per omnes caſus.

Luc. 10. *Iacob. 1.* *Matth. 11.* & *Ioan. 13.* *Matt. vlt.* *Iſai. 9.*

Rom. 8.

1. Ioan. 3. *Matth. 11.* *Ezech. 36.*

1. Cor. 10.

Nomen Ieſu omnis generis, & numeri fuiſſe comprobatur.

1. Tim. 2.

fectiuum-

Ieſu nomen omnium item aliis ſic nominis, qua ratione cõplectatur.

ſectuumque ſaluandi. Vt enim theriaca antidotum eſt præſtantiſſimum, vnaque voce exprimitur, ſi tamen velis explicare omnia, quæ in eius compoſitionem ingrediuntur, proprietates item, & virtutes eius, opus eſt multis vocibus, magnaque ſylua nominum: ita ſanè Ieſus nomen eſt vnum, virtus tamen eius, ac proprietas varia, ac multiplex, effectus autem innumerabiles.

Nomen Ieſu quomodo ſit omnis figuræ.

Rurſus, nomen eſt figuræ ſimplicis: quia Deus ſimplex eſt, & in Chriſto natura diuina minimè cum humana componitur, quin potius humana vnitur diuinæ. Compoſitæ verò, quia homo fuit, qui omnium eſt compoſitionum capax, & particeps: ſicut Deus propter ſummam ſimplicitatem omnis prorſus compoſitionis eſt expers.

Ieſu nomen vt ſit primitiuæ ſpeciei, atque deriuatiuæ.

Eſt rurſus nomen primitiuæ ſpeciei: ſiquidem, vt DEVS eſt, à nullo alio Deo eſſentia diſtincto deriuatur. Eſt ſpeciei deriuatiuæ: quia, vt Verbum procedit à ſolo Patre in cœlo, vt homo verò, à ſola matre deriuatur in terra.

Nomen Ieſu qualem analogiam teneat ad ſuum ſignificatum.

Inſuper ſymmetriam habet ad proprium ſignificatum, id eſt, ſalutem: quia nomen imago eſt rei ipſius. Nam vt nonniſi ironicè diceretur; fatuus quidam Salomon, vel deformis Abſalon, vel puſillanimus Sampſon, vel Æthiops albus: ſic Chriſtus, ſi non ſaluaret, fruſtra, & ironicè diceretur Ieſus.

Quemadmodum illud nomen ponat, haud nominet deitatem.

Vt enim in hac ſalute deitas comprehenditur, quæ ſubſtantia quædam eſt à nobis impenetrabilis, planeque inperueſtigabilis: ita nomen Ieſu ſeu Saluatoris ponit, non nominat deitatem, quemadmodum clauos & malleus ferrum, ex quo efficiuntur, ponunt.

Humanitas quomodo ſalus.

Exiſtit in illa etiam ſalute humanitas, quæ quoniam vnita Deo eſt, inſtrumentum ſalutis eſt: ſicut vnguentum ipſi ſanitati coniunctum verè ſanare diceretur. Vnde ſcriptum eſt in Canticis: *Oleum effuſum nomen tuum.*

Cant. 1.

Ieſus ergò Deum ſalutem, & hominem eam habentem, quaſi vas quoddam ſanitatis, eamque ad alios deferens, ſignificat. Prætereà intellige Saluatorem ex officio & arte. Nam vt cantor non eſt, nec mercator, nec ſartor quicunque, niſi is, qui officium, artemque canendi, vel negotiandi, aut ſartiendi tenet: ita Ieſus ſiue Saluator, plus eſt, quàm ſaluans: quia ſignificat habitum, artem, exercitiumque ſaluandi.

Qualis item ſit ſaluator Ieſus.

Ac quemadmodum artifices, tabernam publicam aperiunt, pluresque miniſtros artificium illud (qualecunque ſit) exercentes, habet: ita Dominus Ieſus ſaluator eſt: templum eius eſt, taberna; miniſtri, Epiſcopi, & Sacerdotes, in quibus ipſe tanquam magiſter operatur: nam illi verbum, & Sacramenta, externaque omnia adhibent: Chriſtus autem intus ſolus operatur, & ſalutem adminiſtrat.

Varijs modis ſaluat Ieſus.

Nomen etiam Ieſu creatorem ponit: eius quippe eſt reficere, cuius eſt facere. Saluat igitur Ieſus, ex nihilo ad aliquid creaturas producendo: rurſus de malo ſtatu peccati, quod peius eſt, quàm non eſſe, ad bonum gratiæ gradum inſtaurando: rurſus de ſtatu gratiæ ad feliciſſimum gloriæ ſtatum euchendo, exaltandoque, naturam: atque hæc quidem omnia agit per optimum, ac ſummum eſſe incarnationis, quod omne eſſe naturæ, gratiæ, & gloriæ longè antecellit.

Si eſt ſaluator Ieſus, cur a morte non ſaluet?

Seruat ergò Ieſus ab ira Dei, à captiuitate diaboli, à peccati ſeruitute, à metu ac reatu mortis (in quam tamen in Nouo Teſtamento potius ob Chriſti imitationem, quàm propter ſcelus incurrunt fideles) à vi & dominio carnis in Spiritum rebellantis, à vinculis deprauatarum noſtrarum affectionum, à temporarijs pœnis, quas magni loco beneficij tolerant iuſti. Proinde væ Iudæo, qui expectat Meſſiam à ſeruitute Romanorum, & oppreſſione Gentium redemptorem & vindicem, ignorans vera mala Spiritus, & deplorandam ſeruitutem dæmonis, ſub quo detinetur captiuus:

Cur nomen ſaluatoris maius, quam Creatoris.

Itaque plus eſt ſaluator, quàm creator: ſiquidem maius eſt, ſuſcitare mortuum ad vitam, quàm generare viuum: præſtat etiam reficere perfectè annulum ruptum gemma pretioſiſſima addita, quàm de integro efficere: *Vbi enim abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia:*

Rom. 5.

& Eccleſia canit Deum alloquens: *Hominem mirabiliter condidiſti, & mirabilius reformaſti.* Et quemadmodum filij à parente in lætitia generati, mortui ſi eſſent, & ab eo pro ipſis gemente, atque moriente ſuſcitati, plus deberent patri quatenus medicus eſt, quàm quatenus pater: ita nos plus debemus Chriſto, quatenus Ieſus eſt, quã quatenus creator fuit.

Saluatori Chriſto cur quam Creatori amplius debeamus.

Et licet homo per creationem ſubſtantiam humanam, vel eſſe reale, quod appellant, acceperit, per redemptionem eſſe gratuitum, & diuinum: amplius tamen eſt eſſe gratiæ, etſi extrinſecum: quo pacto ſæpè pretioſior eſt pictura, vel ſculptura, quàm charta vel tabella, in qua eſt: velut ornamenta equi plus equo ipſo valent interdum. Ergo magna ratione Chriſto eſt impoſitum nomen Ieſu: nam hic ſolus poteſt, nouit, & vult ſaluare.

Quàm potens Saluator Ieſu.

Nam quod valeat, miraculis, atque alijs operibus admirandis euidenter demonſtrauit: propterea enim omnes

ſanabat languorem, & omnem infirmitatem, dæmonia de corporibus pellebat, mortuos reuocabat ad vitam: quò intelligeremus, ipſum eſſe verum Ieſum, ſiue Saluatorem, cuius eſt peccata remittere, dæmones de cordibus hominum propulſare, & vitam extincto peccato, & morte reſtituere. Hinc peccatrici atque adulteræ fœminæ peccata dimiſit; & paralytico poſcenti ſalutem corporis, dixit: *Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula:* Illi verò item ſanato dixit: *Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat:* Latroni verò in Cruce eius ſe memoriæ commendanti, ilicò Paradiſum promiſit. Animaduertis igitur, quàm certis ac manifeſtis argumentis Chriſtus comprobet, poteſtatem dimittendi peccata penes ſe eſſe? Profectò non tantum tu potes in perditionem & interitum tuum perficere, quantum Chriſtus in tuam ſalutem operatus eſt.

Matth. 4. & alibi paſſim. Luc. 7. Matt. 9. Ioan. 5. Luc. 23.

Ieſus quòd probe nouerit ſaluare.

Deinde nouit etiam ſaluare Chriſtus. Eſt enim virtus Dei & ſapientia, & ſigna eius admirabili ſapientia referta, irreprehenſibilis quoque, ac ſanctiſſima vita, officijſque charitatis refertiſſima, planè arguunt eius in ſalute danda ſapientiam: aptiſſimumque dæmones ſagaciſſimos ac callidiſſimos omnium mortalium, decipiendi modum adinuenit. Obturabat ſimul ora Scribarum & Phariſæorum, qui vt verbis doloſis eum caperent in ſermone ad perdendum eum, accedebant: cùm contrà, Ieſus vel caperet ad ſalutem, vel ſilentium certè illis confuſis imponeret.

Matth. 22. & alibi paſſim.

II. Argum. Matth. vlt. & Mar. vlt.

Miſit etiam per vniuerſum terrarum orbem ad Euangelium diſſeminandum duodecim diſcipulos ſuos, viros planè ſimplices, rudes atque imperitos: in quos miſſo in momento cœlitus Spiritu ſancto reddidit eos ſapientiſſimos: quorum ſapientiæ, & Spiritui neque Iudæi, neq; Philoſophi, neque Reges, neque Cæſares, neq; mundus totus, vel ipſi etiam cacodæmones vnquam reſiſtere & contradicere potuerunt.

Act. 2. Luc. 21.

III. Argum. Sap. 2. Rom. 5.

Adhæc, peccata omnium hominum in ſe ipſum tranſtulit: vt quemadmodum per vnum hominem peccatum, & mors in mundum intrauerunt: ita per vnum, qui Deus eſſet, & homo, iuſtitia, atque vita in omnes diffunderetur, cuius iuſtitiam tanquam veſtem Eſau induentes, benedictionem cœleſtis parentis promereremur.

Gen. 27.

Quod velit ſaluare Ieſus.

Poſtremò ſaluare etiam vult: quod multis modis nobis declarauit. Promiſit enim, qui verax eſt, & fidelis in omnibus verbis ſuis. rogat ſupplex, atque inuitat, præ manibus ſalutem offerens vnicuique. *Tota die,* inquit, *expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi:* queritur quod ſalutem noſtram refutemus: *Quoties,* inquit, *volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas: & noluiſti?* Reliquit Sacerdotes loco ſui cum poteſtate remittendi peccata, vt ſecurè poſſimus nobis polliceri in tuto eſſe noſtram ſalutem, ſi per nos non ſteterit, & illam reſpuamus ingrati. Quod ergò velit nos ſaluare Dominus Ieſus, multa, atque ea præclara argumenta habemus. Gloria enim Saluatoris eſt, perditos ſaluos facere, ſicut medici periculosè ægrotantes ſanare; & aduocati eſt clientulorum cauſas euincere, atque illis patrocinari.

Tit. 1. & Heb. 6. & alibi paſſim. Iſai. 65. Rom. 10. Matth. 23. Sap. 18. & Ioan. 20.

Ieſu efficax illa voluntas ſaluandi ex multis colligitur.

II. Ratio.

Deinde ob id homo, & cognatus noſter fieri voluit, ne vllam de eius ſalutari voluntate dubitationem haberemus.

III. Ratio.

Præterea expenſas ſanguinis ſui in Cruce fecit, quibus modis comparatam eſſe ſalutem intelligeremus, iuxta illud: *Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius:* & Apoſtolus: *Ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Ita vt nobis denuntiari mandauerit: *Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias.*

Pſal. 129. 1. Ioan. 2. Matth. 22.

IV. Ratio. Luc. 22.

Sitire ſe pariter ſalutem noſtram maximè declarauit, quando ad mortem laborantibus nobis, tota vita fecit dietam; pro nobis ſudauit in horto, accepit ſyrupum moriturus fellis & aceti: decubuit in lecto Crucis, imò contuſus eſt malleis, vt fieret nobis emplaſtrum: medicinam amarã pro nobis ſumpſit ipſe medicus, venamq; ſuam ſcindi permiſit, quò in corpus ſuum dimanaret ſalus: atque adeò ſanitate vinceret modus eam acquirendi. Seleucus Rex, alterum oculum ſibi erui, alterum filio iuſſit pro adulterio à filio admiſſo: ne lex ſua in adulteros lata violaretur: at Chriſtus longè maiori charitate præditus, pœnam noſtram, quam debebat omne genus humanum, infinitis penè, enormibus, atrociſſimiſque delictis integram ſubire voluit.

V. Ratio.

Præuenit nos quoq; plerumq; hæc diuina & ſpiritualis ſalus: quemadmodum filio prodigo redeunti pater clemẽtiſſimus occurrit, & in amplexus eius incidit; atque, vt Salomon ait, *Præoccupat (eos ſcilicet) qui ſe concupiſcũt, vt illis ſe prior oſtendat.* Itaq; ſalute

Luc. 15. & ſeq. Sap. 6.

iam per ſidem & baptiſmum imploratam conſummauit profectò ille, de quo Apoſtolus: *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet: vſque in diem Christi Ieſu:* & alio in loco: *Nũc autem propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus,* gloria eſt enim ædificantis Chriſti, in nobis perficere, ne de ipſo dicatur: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare.* Item: *Si cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, ſalui erimus vita ipſius.* Ob hanc cauſam denique credentibus, Spiritum ſanctum in arrham, & pignus ſalutis noſtræ certiſſimum impertitus eſt, vt omnem anſam nobis dubitandi præcideret.

Phil. 1. *Rom. 13.* *Luc. 14.* *Rom. 5.* VI. Ratio. *Act. 2. &* *2. Cor. 1.*

Saluator à nobis Ieſus quid requirat.

Vt ergò hic Saluator potentiſſimus eſt ac ſapientiſſimus, atque noſtri beneuolentiſſimus, ſic & nos facultatem, ſapientiam, atque voluntatem acceptandi ſalutem hanc habere conuenit, ne nobis fruſtra Saluator exiſtat. Sine noſtra enim voluntate Dei adminiſtra & ſocia, fide, atque liberi arbitrij viribus ſalutem conſequemur nunquam. Sub tali enim ac tanto Saluatore perijt Iudas perditionis filius, quia perire voluit. Nemo ergò ſibi tantum de Saluatore blandiatur, quantum à ſeipſo metuat, ne gratiæ Dei, ſuæque ſaluti deeſſe inueniatur.

Ioan. 14. *Matth. 27.*

Ieſus nobis Saluator quomodo apprehendendus.

Ergò, vt mittenti funem in puteum, quo te in illum prolapſum extrahat, opus eſt te funem arripere, ne pereas: ſic Deo mittenti ad te Chriſtum in hunc mundum ad te liberandum, debes illum fidei & Sacramenti veluti manibus quibuſdam apprehendere, impedimenta omnia ſalutis obijciendo tuæ, medicum ipſum, & medicinam pœnitentiæ, dietam ieiunij, ſciſſionem venæ per reſtitutionem eorum, quæ non ſunt tua, & ſuperfluorum per eleemoſynam, vomitum confeſſionis peccatorum, liberè acceptando: nullus enim infirmus etiam ad mortem deploratus, modò obedientem ſe præſtiterit, ſub tanto ac tali medico & Saluatore perire poterit: ſecus qui diligunt tenebras, & morbos peccatorum: *Qui enim fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te:* vt rectè Auguſtinus dixit.

Auguſt. ſer. 15. de verbis A. poſt. c. 11. 12. 10.

Nomen Ieſu ad ſaluatores antiquæ legis appellatós quantam habeat conuenientiam.

Rurſus habet etiam mirificam hoc nomen ad Saluatores, qui in Veteri Teſtamento in typum Chriſti præceſſerunt, cõuenientiam & proportionem. Siquidem excellentes ſinguli fuêre, & virtutibus illuſtres viri, maximè verò illi, qui ab inſigni aliqua temporali ſeruitute, vel captiuitate populum liberarunt, Chriſtum æternæ ſalutis autorem præfigurarunt, & ante alios Ioſeph filius Iacob: qui ſpiritu Prophetico donatus, ſeptem fertilitatis, totidemque ſterilitatis annos præcognouit, & frumentum aſſeruari iuſſit: in quo pulchrè eſt Chriſtus adumbratus: qui in ſterilitate ſeculi huius preſagiens animarum famem, atque egeſtatem, proſpexit de grano frumenti, ſeu de Sacroſancto pane altaris ad paſcendas explendaſque animas. Pharao autem nomen ei mutauit, vocans eum Saluatorem mundi: quod quantum cum noſtro Chriſto cohæreat, atq; illi quadret, tu te ipſe, prudens Lector, conſidera & perſpice: quanquam litera Hebræa aſſerat illum vocatum *Saphnath Pabaneath:* videlicet, vir cui abſcõdita reuelata ſunt, vel abſconditorum expoſitor. Sed & in hoc rectè quoque Ieſum delineauit, qui ſub ſpeciebus panis & vini latere ſuum pretioſiſſimum corpus & ſanguinem declarauit. Et vt ille Ægyptum ab ingruenti fame liberauit, ne periret, frumentum in foſſis abſcondendo: ita profectò Chriſtus mundum à fame ſpirituali, quæ grauius animas quàm corpora premit, ſub accidentibus panis & vini latitando, ad ſalutem nos paſcit, nutrit, atque ſuſtentat.

Gen. 41. & ſeq. Ioſeph patriarcha elegans Chriſti typus.

Matth. 26. *Gen. 41.*

Ioſeph patriarchæ Hebraicè nomen Saphnat pahaneath Saluatoris nomini quomodo quadret.

Fuit etiam repræſentatus in omnibus ijs Iudicibus, quos Saluatores vocat liber Iudicum: qui diuerſis à captiuitatibus, vel Philiſthæorum, vel Madianitarum, vel Moabitarum, vel etiam aliorum populum ad tempus liberarunt. Multaque hoc loco detegi myſteria poſſunt, nempe, qua ratione Gedeon paucis militibus, atque illis inermibus magnũ exercitum Madianitarum fuderit, populumque Dei liberauerit: quæ quidem liberatio ſalutem per Ieſum partam ſignificauit; vel teſte Iſaia Propheta, qui capite 9. ait: *Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madiam.* Paucis namque Apoſtolis per vniuerſum orbem ad prædicandum iuſſis Imperium dæmonis fregit, & ſalutem omnibus populis peperit. Aptè quoq; in Samſone eſt adumbratus Chriſtus, eius item mors atque reſurrectio in illo depicta fuere: haud minùs etiam congruè Iephte, qui votum Deo obtulerat pro victoria obtinenda, atque filiæ ſuæ non pepercit, Ieſum adumbrauit: qui propriæ filiæ, nimirum humanitati innocentiſſimæ minimè pepercit, modo de peccato, atq; dæmone victoriam obtineret.

Gedeon, vt Chriſtum ſaluatorem adumbrauerit. *Iud. 7.*

Iſai. 9.

Chriſti & Apoſtolorum illuſtris victoria.

Iudic. 13. & Infra. ſuprà 11. & ſeq.

Samſon, ac Iephte, vt eundē figurauerint.

Verùm hiſce omnibus prætermiſſis, tres viri potiſſimùm extitere, qui nomine etiam ipſo, nec tantùm re Ieſum noſtrum præfigurarunt. Alter fuit Ioſue, ſiue Ieſus Naue fortiſſimus bellator qui populum Dei introduxit in terram promiſſam. Alter fuit Ieſus Sirach vir ſapientiſſimus, librum qui Eccleſiaſti edidit. Tertius fuit Ieſus Ioſedec, q fuit ſacerdos

Ieſus Naue, ſeu Ioſue, Ieſus Sirach, & Ieſus Ioſedec, quam inſignes viri illi fuerunt.

magnus,

magnus, optimæ atque ſanctiſſimæ vitæ: qui ſimul cum Zorobabel populum captiuum in Babylone detẽtum in patriam reuocauit, templumq́ue Dei inſtaurauit. In his ergò tribus præcipuè fulgent ac ſplendent Saluatoris noſtri Ieſu myſteria. Etenim potẽtiam in debellandis hoſtibus noſtris ſpiritualibus repræſentauit Ioſue Naue, qui propterea de terra promiſſa eiecit Chananæum, quemadmodum Ieſus noſter, principem mundi huius, hoc eſt, diabolum de mundo expulit, populumq́; electum in terram viuẽtium per aſcenſionem ſuam introduxit. Secundus Ieſus Sirach, qui renouauit ſapientiam de corde ſuo, in doctrina mundum illuminante, ab erroribuſque purgante Chriſtum Patris ſapientiam adumbrauit. Tertius verò in ſanctitate atque ſacerdotio Chriſtum retulit, qui ſacerdos eſt in æternum ſecundùm ordinẽ Melchiſedech: & qui templum ſpirituale, vt ille ex materia lapideum ſabricatum, reſtaurauit, exædificauitq́ue. *Tu es*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Ac vt Ioſue Naue dux eorum fuit, qui exierunt de captiuitate Ægypti: & Ieſus Ioſedech eorum dux, qui de captiuitate Babelis egreſſi ſunt: ita Ieſus dux eſt ſalutaris in liberandis hominibus à peccato originali, ac perſonali. Omnis namq́ue remiſſio peccati ſiue per baptiſmum fiat, ſiue per ſacramentum pœnitentiæ, à meritis Ieſu Chriſti originem habet.

Num.14. & ſeq.
1. Eſdr.2. & ſeq.
Quàm elegans fuerit typus Ieſus ſaluatoris noſtri.
Pſal.109. & Hebr.7. & alibi.
Matth.16.
Omnis peccati remiſſio vnde oritur.
2.Cor.5.

Præterea inuenitur proportio huius nominis ad verba, & actiones, ad ſacramẽta etiam & miniſtros Chriſti. Etenim ſi attentiùs cõſideres Chriſti actus, omnes deprehendes ſalutares extitiſſe: nam vel ſputum eius terræ admixtum, ſalutem oculis cœci nati reſtituit: fimbria fide contacta, ſanitati hæmorrhoyſſam reddidit: & tandem *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Verba eius erant ſalutifera: nam vel pellebant dæmonia de corporibus obſeſſis, vel remittebant peccata, vel ſalutaria monebant, docebantq́ue, atq; cùm erat opus, increpabant. Iacobi ſiquidem eſt Apoſtoli illa vox: *In manſuetudine*, inquit, *ſuſcipite inſitum verbũ, quod poteſt ſaluare animas veſtras*: & Apoſtolus Paulus: *Non enim*, inquit, *erubeſco euangelium: virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti*: & Act.13. *Vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt.* Sacramenta ab eo inſtituta efficacitatem ſalutiferam continent: vnde de baptiſmo ait Paulus: *Secundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effundit in nos abundè, &c.* De Euchariſtiæ Sacramento Chriſtus ipſe pronunciauit: *Qui manducat*, inquit, *hunc panem, viuet in æternum.* Miniſtri Euangelij dare ſalutem dicuntur: hinc Paulus: *Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos.* Tempus ipſum noui teſtamenti nõ caret etiam ſalutis priuilegio: ait namq́ue Apoſtolus: *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* Denique vt pœnæ huius vitæ, ac moleſtiæ, atque adeo mors ipſa, dæmonumq́ue perſecutiones, vi (inquam) hęc omnia ſalutem noſtram adiuuent promoueantque, Chriſtus efficit. Nam *diligentibus Deum omnia cooperãtur* (ſcilicet ipſe Chriſtus) *in bonũ.* Cùm ergò rationes tot communicandę ſalutis pro ſua ſapientia, quæ ſumma eſt, adinuenerit, rectè dictũ eſt à Propheta: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Omnia quippe Chriſti myſteria, actus omnes, verba omnia, ſacramenta, miniſtri, fontes ſunt perennes hauriendæ percipiendæque ſalutis.

Ieſu nominis ad eius actiones, verba, & ſacramenta, maxima proportio.
Matt.9.
Luc.6.
Matth.4.
Iacob.1.
Rom.1.
Act.13.
Tit.3.
Ioan.6.
Idem nomen Ieſu miniſtris Euangelij, ac tempori noui teſtamenti, quomodo reſpondeat.
1.Cor.9.
2.Cor.6.
Iſai.49.
Rom.8.
Iſa.12.
Quàm rectè dictum ſit à Propheta: Haurietis aquas in gaudio de fontib. ſaluatoris.

Ad extremum, aptiſſimum eſt hoc nomen ad expiſcanda corda noſtra, à carnaliumq́ue cupiditatum aquis extrahenda, amoreq́ue ſuo ſaucianda atque ſuſpendenda, quoniam in hoc ſacroſancto ac mellifluo nomine lactitare poteris, illum pro te incarnatum, pro te circunciſum, pro te ſic appellatum, pro te prædicaſſe, oraſſe, vigilaſſe, ſuſcepiſſe nudis pedibus peregrinationes, ſudiſſe lachrymas, atque ieiunaſſe, pro te cruci ſuffixum, mortuum, ſuſcitatum, cœloſque conſcendiſſe, atque inde largiter pro te Spiritum ſanctum in conſolatorem, & præceptorem, in pignus & arrham æternæ hæreditatis emiſſe. Qui ergò propter nos ſeruandos ex charitate omnia agere voluit, dignus eſt, propter quem, & in cuius gloriam omnia opera noſtra efficiamus. Quare Paulus dixit: *Siue ergò manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.* Nam & Pater hoc nomen glorioſum efficit: *Pater clarifica nomen tuum*: & ipſe Ieſus ait per Prophetam: *Sanctificabo nomen meum magnum, quod polluiſtis in gentibus*: & de Spiritu ſancto idem dixit: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Angeli quoque hoc nomen prædicant, quorum vnus dixit: *Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.* Homines, præſertim iuſti, in hoc nomine illuſtrando vitam conſumere debent. Dæmones ipſi etiam illud nomen, vel coacti clarificant, dum vel recedunt de corporibus ad huiuſce nominis inuocationem, vel flectunt genua: mali etiam, & infideles, vt exorciſtæ illi Sceuæ, Actor.

Idem Ieſu nomen ſacroſanctum, quam efficax ſit, & potens in cordibus noſtris.
Corda illi noſtra quo modo reſpondere debeamus.
1.Cor.10. & Coloſ.3.
Quàm glorioſum nomen Ieſu.
Ioan.12.
Ezech.36.
Luc.2.
Philip.2.
Act.19.

Ieſu nominis efficacia.
Hiſt. Schol. in cap. 17. Actuũ Apoſtol.
Diony. Areopag. quomodo ad Chriſtum conuerſus.

19. in quos inuolauit dæmon: *Ieſum, inquit, noui; & Paulum ſcio: vos autem, qui eſtis?* Tradit hiſtoria Scholaſt. in Acta Apoſtolorum Dionyſium Areopagitam diſputaſſe cum Paulo: & cùm fortè tranſiret cœcus per viã coram eis, dixit Dionyſius ad Paulum: *Si dixeris huic cæco: In nomine Dei tui, vide, & viderit, ſtatim credam. Et ne vtaris verbis magicis, quia fortè noſti verba, quæ habent eiuſmodi efficaciam: hac, inquit, vtere forma verborum: In nomine Ieſu Chriſti, nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui reſurrexit, & aſcendit in cœlum, vide.* Imò, inquit Paulus Dionyſio, *vt omnis tollatur ſuſpicio, tu ipſe hac forma vtere, præſcriptaq; verba profer: & ſequetur effectus.* Quod cùm feciſſet Dionyſius, ilicò cœcus vidit, & Dionyſius ad Chriſtum eſt conuerſus. Quamobrem rectè Chriſtus dixit. *In nomine meo dæmonia eycient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit, ſuper ægros manus imponent, & benè habebunt.* Ineſt igitur in nomine hoc virtus implendi omnia deſideria: nam quicquid petierimus Patrem in hoc nomine, liberaliter nobis dat. Si enim triſtis es, conſolatur: ſi peccator, iuſtificat: ſi ea, quæ tuæ ſalutis ſunt, ignoras, docet: ſi pauper es, ditat: ſi ignobilis, nobilitat: ſi iuſtus, conſeruat & perficit: ſi periculum inſtat, præſeruat: ſi cecidiſti, ſubleuat: ſi æger es, ſanat. Vt enim Principes inſignem penes ſe habere ſolent medicum, cuius ope atque opera morbis vel occurrant præſentibus, vel reſiſtant futuris: ita nobis nomen ſuum ſaluare potens medici inſtar reliquit, ne à magnis in hac re Principibus ſuperemur. Quippe apud Chriſtum omnes ſunt magni Principes, qui eum diligunt, colunt, atque venerantur. Eſt igitur hoc ſacroſanctum nomen oleum ſiue vnguentum effuſum benè olens naribus fidelium; cibus ac panis vitæ eſurientibus, habendumque vt mel linguæ, melos auribus, lux oculis, cordis iubilus, medicina morbis, portus nauigantibus, turris fortiſſima iuſtis, ad quam confugiet iuſtus, & ſaluabitur. Eſtque huiuſmodi nomen dignum omni cultu, genuflexione atque latria: in quo vult Paulus flecti omne genu, cœleſtium, terreſtrium, atque infernorum. Quare cùm olim Bernardinus Senẽſis falsò calumniam eſſet paſſus, quod Ieſu nomen in tabell. ſcriptum populo ad adorandum proponeret; per diploma Martini Papæ quinti commendatur non ſolùm eius animus, ſed etiam factum, vt religioſum, ac pium. Tale enim nomen Ieſu, ſiue voce prolatum, vel auditum; ſiue vbicunque ſcriptum, aut pictum, ſculptumque, dignum eſt latria, non

Pauli Apoſtoli prudentia.
Marc. vlt.
Ioan. 14. & 16
Nominis Ieſu virtutes.
Quale nobis eſſe debeat hoc ſanctum nomen Ieſu.
Cant. 1.
Ioan. 6.
Prouer. 18.
Phil. 2.
...ium, ac religioſum factum in ſanctũ Ieſu nomen, D. Bernardini Senenſis.

ob ipſam vocem nudam, ſcripturam, vel picturam, verùm propter eius ſignificatũ: ſicuti crux, atque imago Chriſti propter typum, myſteriumque in ea repræſentatum latria meritò adorantur. Ioannes verò vigeſimus ſecundus ducentos dies veræ indulgentiæ omnibus, qui ad nomen Ieſu genua flecterent, vel caput inclinarent, vel tunderent pectus, largitus eſt. Ergò adora reuerenter hoc ſacroſanctum nomen, inuoca ex corde: quia omnis quicunq; inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Confitere lingua coram hominibus, vt dignus habearis, quem Ieſus confiteatur coram Patre ſuo. Gloriare in hoc nomine, & exulta in eo, vti B. Virgo: *Exultauit, inquit, ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo.* Nos enim gloriamur in appellatiuis, quod videlicet de tali familia, vel progenie illuſtri, quia intus vani ſumus. Patere pro hoc nomine, vt Apoſtoli, qui ibant gaudentes à cõſpectu cõcilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Benedic frequenter, & dic cum Iob: *Sit nomen Domini benedictum.* Nam lingua plus ad Ieſum laudibus celebrandum, quàm ad guſtandũ, vel ad animi ſenſa explicanda condita eſt. Hinc Propheta ait: *Laudabo nomen Dei cum cantico; & magnificabo eum in laude.* Expende nomen tuum in hoc nomine clarificando, atque cohoneſtando: *Beati enim eſtis* (ait Chriſtus) *cùm maledixerint vobis homines & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduerſum vos, mentientes propter me.* Vt enim Ieſus finis eſt omnium rerum; ita omnium nominum finis eſt Ieſu nomen. Et ſcribe hoc ſanctum nomen in tabulis cordis tui; nam Deus in capite libri vitæ, in quo ſunt omnes prædeſtinati, principem locum tenet. Fuit etiam in ligno crucis id ſcriptum litteris Latinis, Græcis, & Hebræis, ad pugnandum pro nobis. Eſt item ſcriptum in portis cœleſtis Hieruſalem, vt narratur Apocalyp. 22. quòd nulli pateat ingreſſus, niſi in virtute huius nominis. Hoc etiam in primis Chriſtiani mente cuiuſlibet imprimi debet: vt de ſancto Ignatio martyre conſtat: cùm enim hoc nomen inter tormentis frequenter proferret, rogatus à paganis, cur Ieſum toties nominaret, illud ſcriptum habere in corde ſuo, reſpondit: quo interfecto, & ſemideuorato à leonibus aûreis litteris hoc idem nomen ſcriptum in qualibet parte cordis aperti cõpertum eſt. Nemoque benè pati poteſt pro Chriſto, niſi cor eius nominis huius virtuteatq; dulcedine ſit delibatum. Quemadmodum aût in prælio, qui excubias agunt nocturno tẽpore, vt ſe inuicem agnoſcant,

Ieſu nomen quatenus colendum, ac venerandum.
Quanti faciendum nobis hoc nomen Ieſu.
Ioel. 2. & Act. 2. & Rom. 10.
Ibidem.
Luc. 1.
Inanis quę noſtra gloriatio.
Act. 5.
Iob. 1.
Linguę munera præcipua.
Iacob 3.
Pſalm. 68.
Matth. 5.
Vbi ſcribendũ ſit nomẽ Ieſu.
Pſal. 39.
Heb. 10.
Exod. 32.
Dan. 12. & Luc. 10.
Ioan. 9.
Ignat. martyr nomen Ieſu ſcriptum geſtabat in corde litteris aureis ſcriptum.
Benè quis patiatur pro Chriſto.

ſalutis cauſa nomen dant, quaſi [illegible]: ſic nos cùm in continuo conflictu, tenebriſque verſemur, Ieſu nomen demus, vt ab imminenti periculo liberemur, & ſalute æterna perfruamur, præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre, & Spiritu ſancto deferatur omnis honos, gloria, laus, maieſtas, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

Ieſu nomen ſi dederimus, quid aſſequemur.

TRACTATVS XXXVIII.

Matt. 2.

In illa verba Matth. 2 *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam dicentes: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?*

Luc. 2.
Magorum cur ad Chriſtum adorandum aduentus deſcribitur.
Deut. 18.

EXplicauimus Chriſti natiuitatem, atq; eius pateſactionem Iudæis paſtoribus factam, vt Lucas enarrauit: Matthæus nũc oſtendit gentibus fuiſſe pateſactam, vt Iudæis de Chriſto communi Saluatore à ſe perſuaderetur, ſi acceptare vellent; vel cõfunderentur, ſi repugnarent. Etſi enim Chriſtus peculiariter Iudæis eſſe promiſſus, & natus: illis tamen nõ credentib. promiſſum eſt gẽtibus hoc ſalutare Dei. Hinc Chriſtus dixit: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Et iterum: *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.* Et Paulus: *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repelliſtis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes:* quod adoratione Magorum conſtat. Ait ergò: *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ,* quomodo, & quando, & vbi natus ſit Meſſias, luculenter eſt à nobis ſuperiùs diſſertum. Interpretatur autem Bethleem, domus panis: quod alio nomine dicitur Ephrata, id eſt, fertilis, vel fructifera, ob fertilitatem & copiam frugum. Erat enim horreum adiacentis regionis: vt Sicilia Italiæ horreum, ſeu cella penaria vocatur à Cicerone ex ſententia Catonis. Porro illi verbo Bethleem, adicit Iudæ, quoniam eſt alij Betbleem in tribu Zabulon, vt habetur Ioſu. decimonono, & Iudic. duodecimo. Propterea non eſt recipienda lectio Græcorum codicum recentiorum, qui habent, *In Bethleem Iudææ:* repugnat enim illis teſtimonium Prophetę ipſius paulò infra citatũ: *Et tu Bethleẽ terra Iuda, nequaquã minima es,* &c. Deinde etiam ratio, ſiquidem Iudæa totam terram promiſſionis, & omnes tribus complecti tur: ſic dicta, à nobiliori ac potiori tribu regia. In Iudæa verò vtraque Bethleem tribus Iudæ, & tribus Zabulon continetur. Vnde Hieron. in hunc locum: *Librariorum,* inquit, *hic error eſt. Putamus enim ab Euangeliſta primùm editum, ſicut in ipſo Hebraico legimus Iuda, non Iudææ. Quæ eſt enim aliarum gentium Bethleem, vt ad diſtinctionem eius hic Iudæa poneretur? Iuda autem idcircò ſcribitur; quia eſt & alia Bethleem in Galilæa. Lege librum Ieſu filij Naue Denique & in ipſo teſtimonio, quod de Michææ prophetia ſumptũ eſt, ita habetur, & tu Bethleẽ in terra Iuda.* hactenus ille. Sed certè hæc producta à B. Hieron. ratio, non eſt tam ſolida & [illegible] conuincat: nam & ſi interdum Iudææ [illegible] nomine veniant omnes tribus, & omnes Iudæi; aliquando tamen capitur pro ſola tribu Iudæ. Vnde in hoc eodem cap. dicitur: *Audiens autem Ioſeph quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode.* Et ſuperius ſortem, ſiue tribum Iudæ vocauit Iudæam: *Aſcendit & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem Dauid.* Ad hæc in Actis dicitur: *Eccleſia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur.* Vbi Iudæa cõdiſtinguitur Samariæ, & Galilææ. Codex quoque Euangelij Syriaci, Iudææ habet. Vtraque ergò lectio bona eſt, & idem ſignificat.

Matth. 21.
Meſſias cur gẽtibus promiſſus.
Supra 8.
Matth. 2.
Bethleem domus qualis, cur Ephrata etiam diceretur.
Cicer. act. 4. in Verrem.
Typus Gryphonis.
Cur dicta ſit Bethleem Iudæ.
Mich. 5.
Iudæa quàm latè pateat, & vnde denominata.
Hieron. in c. 2 Matt. tom. 9.
Ioſu. 19.
Iudæa interdũ pro ſola tribu Iudæ accipitur in ſacris literis.
Luc. 2.
Act. 9.
In Bethleem natus cur Chriſtus.

Pulchrè autem in Bethleem natus refertur Chriſtus: nam in ea natus eſt Dauid paruus corpore, ſed pulcher aſpectu, & viribus fortis, pſallendiq; arte præditus, qui dæmonem ex Saule pellebat, quiq; in Bethleem in Regem fuit inunctus; Chriſtũ prefigurans humilem corpore, ſed ſpiritu pulcherrimum, robore fortiſſimum, qui fortem debellauit armatum: qui ſua prædicatione dęmones de cordibus fugauit hominum. Cõnſentaneum ergò fuit, & ipſum in Bethleem Regem inaugurari & naſci. Erat etiam congruum, vt panis viuus è cęlo deſcendens, in domo panis, quæ Bethleem eſt naſceretur: & fructus terræ ſublimis, non niſi in fructifera ac fertili tellure, hoc eſt, Ephrata, ad ſatiandum mundum prodiret. Vbi enim Chriſtus eſt, ibi eſt omniũ abundantia bonorum, non ſolùm ſpiritualium, ſed etiam tẽporalium, quæ ſine Chriſto ſatiant nequaquam hominem. Aptiſſimè aũt hæc Bethleem, ſiue Ephrata. B. Virginẽ repræſentat, vnde prodijt Chriſtus, quę vèrè domus eſt panis & fructifera: ad quam nos tanquam pueri ad matrem cõfugere debemus, panem poſtulantes, videlicet precantes, vt Ieſum, benedictum fructum ventris

1. Reg. 16.
Ibidem.
2. Reg. 5.
Dauid rex ſignans Meſſiæ typum.
Luc. 11.
Io. n. 6.
Iſa. 4.
Bethleem, ſiue Ephrata, quid myſtice.

ſui

ſui nobis & in hac vita, & poſt hoc exilium ad edendũ oſtendat. Rectè item parua nominatur in millibus Iuda, ob inſignẽ eius humilitatem, & in oculis ſuis paruitatem, ob quam in Meſſiæ matrem delecta eſt. Et dicitur *Bethleem Iuda*, id eſt, in domo panis, & confeſſionis, ſiue laudis: quoniam nulla vnquam tanta Deum laudandi ratio extitit, quam quòd Deus panis noſter tum per incarnationem, tum per Sacramentum Euchariſtiæ efficeretur. Atque cùm panis noſter eſſe voluerit, non ſe in arca incluſerit, verùm in domo panis, ad quam omnes cõfluere ſolent, ſe nobis exhibuerit; imò etiam in præſepi reclinari voluerit, vt nos oſtenderet, & iumenta eſſe, & rationem hãc eſſe huius panis edendi, ſi iumentum quis fiat, id eſt, ſtultus, vt ſit ſapiens. Tu quoque ſi paruus ſis in oculis tuis, & frequenter ſacrum panem altaris edendo, præmiſſa criminum tuorum confeſſione, qua Deum confitearis, peccatorum remittendorum poteſtatem ſacerdotibus contuliſſe, iuxta ſpiritum eris altera Bethleem Iudæ, in qua Chriſtus in lucem edetur magna cum Angelorum, ac paſtorum tuorum, quibus illud innoteſcet, lætitia & voluptate. *In dieb. Herodis Regis.* Hoc ad rei euidentiam ponitur. Et in primis aduerte, non ſatis fideliter per Eraſmum hunc locum interpretatum, vertit enim: *Temporibus Herodis*, cùm Græca ipſa habeat littera, ἐν ἡμέραις, & dies in ſcripturis omne tempus ſignificet: & Euangeliſta alludat ad Prophetas, qui Regũ tempora per dies ſolent exprimere, vt Iſai. cap. 1. *Viſio quam vidit, &c. In diebus Oziæ, Ioathan*, &c. Atque hoc quidem non ſine ratione: vt inſinuet Spiritus ſanctus breuitatẽ temporis, quo Reges dominantur: *Omnis enim potentatus*, vt ait Sapiẽs, *breuis vita*. Deinde quia Matthęus ad Iudæos ſcribens, nõ meminit Auguſti Cæſaris: vt Lucas, qui ſcribebat ad Gentes. Chriſto autem in cunis vagiente, & per ætatem fari necdum valẽte, quintuplex de eo loquebatur prophetia in hoc Euangelio inſinuata. Prima quidem de loco Bethleem, in qua Chriſtus natus eſt, quę inferiùs exponetur ſuo loco: ſecũda, de tempore, de quo prædixit Iacob: *Non auferetur*, inquit, *ſceptrum de tribu Iuda, & dux de femore eius; donec veniat qui mittendus eſt.* Tertia, de ſtella prænuntia ortus Chriſti, de qua Balaam: *Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael, &c.* Quarta de aduentu regum, & gentium ad Chriſtũ, de quo Iſaias: *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui.* Quinta, de muneribus, quibus Chriſtus erat cohoneſtandus: vnde Dauid: *Reges Tarſis, & inſulæ munera offerent; reges Arabum & Saba dona adducent.*

[Left margin notes, in order: ...id. quòd ea dicitur parua ...millibus ...da. ...ac. 5. — ...ſal. 72. ...Cor. 3. Quo modo qui Bethleem ...udæ eſſe poſ...it. — ...atth. 18. ...oan. 20. — Eraſmiana hęc interpretatio. In temporib. (pro in diebus) Herodis regis, quare nõ probetur. — Eccl. 10. II. Ratio. — Mich. 5. Quintuplex de Chriſto prophetia. Gen. 49. — Num. 24. — Iſai. 60. — Pſal. 71.]

Quod attinet igitur ad ſecundam: Herodes propriè Rex fuit, alius autem eius filius nonniſi Tetrarcha, propter regnũ Iudææ in quatuor eius filios diuiſum: quanquam aliqua ratiõe dici Rex poſſet, & Rex appelletur, Matth. 14. Affricanus apud Nicephorum, lib. 1. 6. & 9. docet Herodem Aſcalonitam Apollinis templi æditũ, fuiſſe ſeruum: Euſebius verò lib. 4. præpar. Euangel. cap. 1. æditũ fuiſſe Apollinis ex eorum claſſe, qui ſerui vocarentur, cuius Herodis filius Antipater ab Idumæis captus, & apud eos educatus pecuniæ inopia, vt tradit Affricanus, à patre redimi nõ potuiſſe, deinde bellica virtute & prudentia in Hyrcani Iudæorũ Pontificis amicitiam inſinuatus eſt: & deinde in amicitiam Romanorum euectus, primò Palęſtinæ totius procurator eſt conſtitutus, & deinde ab Auguſto Iudæorũ Rex declaratus. Sed loquimur nunc de patre, qui natione alienigena erat, nempe Idumæus, inuaſor, atque vſurpator regni Iudęæ: anno cuius 31. ſicut 42. Auguſti natus eſt Chriſtus, in illoque prophetia completa eſt prædicta, *Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de femore eius*, ſiue, vt Hebraicè habetur, ſcriba, ſeu legiſlator, ſeu præceptor, ſeu Magiſtratus. Nam poſt captiuitatem Babylonicam collegium Sanedrim durauit, vbi erant, qui ex hac tribu oriundi, tanquam regij cõſiliarij populum regebant. Quare prudenter Propheta non tantùm dixit: *Non auferetur ſceptrum de Iuda*: ſed addidit: *neq; ſcriba, vel legulator, &c.* Scribit autẽ Philo libro ſuæ Chronologiæ (ſi vlla tamen eſt illi fides habenda) in hũc modum: *Anno verò 30. principatus ſui tyrannici Sanedrim ex domo Dauid deleuit, & Annaleum quendam, atq; Sanedrim ex proſelytis ſuffecit, qui nimium in lege videbantur eruditi: tum & Salomen ſororem ſuam, & virum eius de tribu Iuda, itemq; proprium filium, quem ex vxore eiuſdem tribus ſuſceperat, interfecit: quòd diceretur iam in lege promiſſus Chriſtus natus.* Et ſubdit Philo: *Feſsi tandem Hebræi, vltrò ipſi (ſcilicet Herodi) ac eius poſteris Regnum obtulerunt, iurantes in fide ipſius ac poſterorum ſeſe permanſuros. Regnauit hic primus Herodes Aſcalonita tyrannico principatu annis 31. & legitimo, 6. & filius eius Archelaus annis 9.* Talmud. in lib. Baba Batra in diffinitione Aſſuraphin: *Herodes*, inquit, *Aſcalonita ſeruus fuit Aſmonaim: qui, ſuſcepto per vim regno, interfecit vniuerſos Sanedrin ſeptuaginta iudices, vno reſeruato Baba filio Baroch, cui eruit oculos.* Hæc ibi. Et quod dicitur: *Nec dux de femore eius*. Hebraicè ſcribitur: *Etiam de inter pedes eius*: honeſtè alludens ad u

[Right margin notes, in order: Illud vaticiniũ Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda, &c. quando impletum ſit. — Matth. 14. — Philonis Iudæ de Aſcalonitæ Herodis regis crudelitate teſtimonium. — Idem. Herodes ille quandiu regnauit. — Talmud. Eius generis obſcuritas, violenti.]

Explicatur illud: Donec veniat, qui mittendus eſt.
Schiloach Hebræis quid.

rum pudendorum, quæ inſtrumenta ſunt generationis. Sequitur in prophetia: *Donec veniat, qui mittendus eſt.* Vbi apertè B. Hieronymus legit, שילח Schilnach, quæ vox, teſte Ioanne Euangeliſta, cap. 9. interpretatur, Miſſus. Nam ſimpliciter Meſſias per miſſum, vel mittẽdum ſignificabatur: *Mitte, inquit, Moſes, quem miſſurus es: emitte agnum Domine dominatorem terræ.* Thargum verò Onchelos, cuius autoritas Iudæis eſt ſacroſancta, loco verbi huius dixit: *Donec veniat Meſſias:* & pro eo quod ſequitur: *Et ipſe erit expectatio gentium*, legit Thargum: *Et ipſius eſt regnum.* Porrò LXX. interpretes verterũt illud verbum τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, id eſt, quæ repoſita ſunt ei, ſcilicet myſteria temporis Meſſiæ, quam lectionem ſequitur Cyprianus in lib. in Iudæos, dicens: *Quoad vſque veniant depoſita illi*, & Origenes homil. vltima in Geneſim, & martyr Iuſtinus in Apologia 1. ad Antoninum Pium. Iudæi verò apertè cùm vidiſſent hoc teſtimonium Chriſti Ieſu aduentu expletum, corruperunt illam vocem, & legunt שילה, id eſt, Schilo: quæ vox apud illos integra nihil ſignificat. Et demus, quòd ita legeretur, vt corruperunt ipſi, non eſt ſenſus: *Donec veniat Saul*, quia nondum datum erat ſceptrum Iudæ, cuius ex tribu primus regnauit Dauid, nec dum ab eo ablatum. Nec etiam fingi poteſt, quòd ſit Ieroboam, qui vnctus eſt in Silo: ſicut nec Carolus Quintus eſt Bononia, quod in ea ſit coronatus Imperator. Sed ſi he, pro vau, ponitur in illa voce Hebræa, multa poteſt ſignificare, ita malitiam eorum Spiritu ſancto corrigente, & noſtram ad vtilitatem conuertente.

Exod. 4.
Iſai. 16.
Thargum. Onchelos.
Idem.
Cyprian. lib. 1. in Iuda c. 21.
Orig. tom. 1. inu 6.
Iuſt. mar. to. 1 iuxta init.
Iudæi hunc locum vt corruperint.
3 Reg. 4.
Huius vocis Schilo apud Hebræos varia ſignificata.

Primò namque ſignificare poteſt Schilo: *Cuius illud*, ſcilicet ſceptrum. Deinde ſi maneat ה, cùm Mappictus ſignificat: *Filius eius*, ſcilicet mulieris Iudæ: eſt enim nota fœminei generis, & ſignificaret filium mulieris, non viri. Item ſignificat ſecũdinam, qua puer in vtero inuoluitur: & deſignat humanitatem, in qua (vt in Silo erat arca Domini olim) Deus habitauit. Significat præterea: *Munera ei*, vt Rabbi inquit Salomon, & ſupplendum eſt, offerentur: & ad hunc ſenſum videtur reſpexiſſe ſeptuaginta, vertentes: *Quæ repoſita ſunt ei.* Ad hæc ſecundùm alios denotat proſperitatem, fœlicitatemve. Eſt namq; Chriſtus mundi fœlicitas. Et quomodocunque interpreteris tandem de Meſſia eſſe ſermonem, illumq; iam aduenisse colligitur: nec alius præter Chriſtum eſt expectatio gentium, ſiue auditio obedientiaque: neque de alio, quæ ſequuntur, intelligi queunt: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem o fili mi aſinam ſuam.* Nato enim Chriſto, vt legales ritus & cæremoniæ, ita terrenum regnum debuit ceſſare. Atque hæc obiter in Iudæorum dicta ſint peruicaciam. Sequitur tertium vaticinium: *Ecce Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam.* Notabilis res illo aduerbio *Ecce*, ſignificatur: tum ob Magos ipſos, qui Chriſtum puerum nondum verba promentem adorarunt, vbi ciues iuuenem illum, & miracula edentem crucifixerunt: tum ob Iudæos contemnentes gentilitatem, cuius erant primitiæ. Significat item rem nouam & lætam: parum enim videretur, Chriſtum naſci, ni natus agnoſceretur, & puer adoraretur, & muneribus ornaretur. Denotat nobiles & diuites viros, quò maiores ſunt, eò plus impediri à nobilitate & potentia, quo minus Chriſtum ſequãtur: ita vt penè miraculum ſit tales ad Chriſtum venire. Nihil etiam gentibus promiſerat, vt Iudæis: idcircò de Iudæis non dixit, ecce paſtores. Ita Chriſtus miratur de Centurionis fide, & Chananææ, & Samaritani leproſi mundati, nõ autem ita de alijs Iudæis per fidem ad ſe venientibus: Imò de regulo conqueſtus, dixit: *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.* Denotat quoque rem præſentem, & in promptu: nam ſtatim poſt Chriſtum natum ſtella illis viſa eſt, & ſeſe ad iter accinxerunt: alioqui in Bethleem Chriſtum nequaquam inueniſſent. Qua feſtinatione docent nos, ſtatim, vt apparuerit ſtella diuinæ inſpirationis, ſiue vocationis, ductum vt eius ſequamur, quocunque illa præiuerit. Hinc pulchrè ſapiens ait: *Non tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem.* Dicendum quæ vox ſit Magus, quidque ſignificet: Deinde an hi Magi eſſent Reges, & Sacerdotes, vt quidam volũt; item quot eſſent numero, quæq; eſſent illorũ nomina. Poſtremò vnde & quorſum venerint.

Iudic. 18. & ſupra alibi.
Rab. Salomon.
Significatus omnes huius vocis Schilo Meſſiæ conueniunt.
Admiranda Magorum fides, vnde colligitur.
Rom. 8.
Nobiles & diuites quid impediat ac retardet à Chriſti ſequela.
Luc. 2.
Matth. 8.
Infra 15.
Luc. 17.
Matth. 8.
Ioan. 1.
Magorũ quid nos doceat feſtinus ad Chriſtum aduentus.
Eccl. 5.

Ad primum hæc vox, Magi, ſecundùm aliquos Hebræa eſt à verbo הגה, quod eſt meditari addita heemantica, mem, vt magi ſint meditantes & ſapientes. Secundũ alios autem vox Perſica eſt, vt & ipſi qui venerant, Perſæ erant ſiue Chaldæi, vt dicemus. Quemadmodum enim Satrapa, gaza, & paradiſus, voces ſunt Perſicæ, atque ex illis in Græcam, Latinamque linguam tranſlatæ ſunt; ita etiam vox Magus, & teſte Beato Chryſoſtomo in 2. homil. operis imperfecti in Matthæum: ſilentes interpretantur, quod ſilentium & quietem agerẽt, vt commodiùs philoſopharẽtur, ſiue quod diſcipulis indicerent ſilentium per quinquennium, vt Pythagoras. Propriè autem hæc vox ſignificat eum, qui ſapiens à Romanis

Magus quarũ ſit vox.
Magus quid propriè.

dici-

Porphyrius.
Diog. Laër.
Magia duplex.

dicitur, à Græcis Philoſophus, Scriba à Iudæis, ab Ægyptijs Propheta, à Gallis Dryida, ſiue Druida, Chaldæus ab Aſſyrijs, ab Indis Gymnoſophiſta, ſiue Brachmana: vt autores ſunt Porphyrius, & Diogenes Laertius in 1. cap. de vitis Philoſophorum. Duplex eſt enim magia, altera naturalis, & ſuperſtitione carens, dæmonumque commercio, quam fortè iſti profitebantur, de quibus Laertius teſtatur: *Chaldæos item circa aſtronomiæ rationes, prædictioneſq́; occupari, Magos deorum vacare cultui, ac preces illis & vota, ac ſacrificia, quaſi ſoli ab his exaudiantur, offerre, ſigna & ſtatuas reprehendere, & eos qui putant deos eſſe maſculos vel fœminas: & magicæ illos diuinationis ignaros tradit Ariſtot. in libr.* Μαγικῷ. Hæc ille.

Idem.
Magorum officia ſecundũ eundem.

Ariſtot.

Ex quibus verbis habes, illos diuinis vacaſſe quaſi ſacerdotes, populumque in his quæ ad Deum ſpectant, inſtituiſſe. Altera verò ſpecies magiæ eſt, quæ Græcis γοητεία, & alia honeſtiori voce theurgia dicitur, quæ falſa & ſuperſtitioſa eſt ſcientia, dæmonumque inuocationibus, & falſis aſtrorum diuinationibus incumbẽs. Et quoniã apud Chaldæos vigebat hæc ars, Chaldæi dicuntur & Planetarij, id eſt, errantes, & in errorem alios mittentes. Non erant tales Magi iſti, nimirum malefici, vt Chryſoſtomus docet, de quibus meminit Euangeliũ, ſed prioris magiæ profeſſores. Vnde Porphyrius Magum vocat, Id eſt, diuinorum interpretem. Cic. lib. de diuinatione: *Omninò,* inquit, *apud veteres, qui rerum potiebantur, ijdem auguria tenebant. Vt enim ſapere, ſic diuinare, regale ducebant. Vt teſtis eſt noſtra ciuitas, in qua & Reges augures, & poſteà priuati eodem ſacerdotio præditi, rempublicam religionum autoritate rexerunt.* Et infra: *Et in Perſis augurantur, & diuinant magi, qui congregantur in fano commentandi gratia, atque inter ſe colloquendi: quod etiam idem vos quondam facere Nonis ſolebatis. Nec quiſquam Rex Perſarum eſſe poteſt, qui non ante Magorum diſciplinam, ſcientiamq́; perceperit* Sic ille. Plato verò in Alcibiade, Zoroaſtris magiam non aliud quàm diuinorum ſcientiam docet, quam Reges Perſarum filijs tradebant, vt benè rempublicam gubernarent. Philo libr. de ſpecialibus legibus ait: *Veram quidem illam magiam hoc eſt, perſpectiuam ſcientiam, per quã naturæ opera cernuntur clariùs, vt honeſtam, expetendamq́;, non plebeij ſolùm ſectantur, ſed etiam Reges Regum maximi, præſertim Perſici, tam ſtudioſi harum artium, vt regnare nõ liceat, niſi cum magis verſato familiariter.* Plinius tres artes complecti magiam docet, Phyſicen ſcilicet & Metaphyſicam, & Aſtrologiam, & Magiam imperare regum regibus

Γοητεία ſeu θεουργία quid.

Chaldæi & Planetarij vnde dicti.
Chryſoſt. hom. in Matt. 6. & 7. to. 2. initio.
Porphyrius.
Cicer. lib. 1. de diuinatio.

Magiæ naturalis ſtudia vbi maximè floruerint.

Plato.

Philo o 2.
Magi olim apud Perſas ſoli regnabant, teſte Philone.

Plin. li. 30. c. 1.
Magia quibus artibus conſtet.

in Oriente. Etſi eo loco Orientalium magiam improbet. Iuſtinus martyr lib. quæſtionum à gentibus propoſitarum aſſeuerat, Apollonium Tyanæum magum experientia veræ magiæ multa admiranda opera effeciſſe. Verba Iuſtini ſunt hæc: *Ac miracula quidem à Moſe præſtita, vt quæ diuina vi & efficacia eſſent præſtita, per tranſmutationem eius, quod ſubiectum erat, in naturam eius, quod perficiebatur, ſunt facta. Quæ autem incantatores edidére, dæmonum operatione ſunt exhibita, oculos ſpectantium præſtigijs decipientium: vt ſerpens qui non eſſet, tanquam ſerpentem: & qui ſanguis non eſſet, quaſi ſanguinem: & quæ ranæ non eſſent, veluti ranas cernerent. Siquidem Apollonius, vt vir naturalium virium peritus, & rerum quæ in eis ſunt, tum repugnantia, tum cognationes ſciens, eiuſmodi ſcientia effectus edidit, non diuina id poteſtate fecit. Quam ob cauſſam in effectibus omnibus opus illi fuit congruentis materiæ aſſumptione, ad id quod efficiebat complendum, ipſum opera ſua adiuuantis. Saluator autem noſter Chriſtus miracula diuina potentia ſua exhibens, haudquaquam materia indigens fuit, ſed iuſſiones atq́; prolocutiones eius conſequebantur, & conſequuntur res ipſa.* Hæc ille. Hieronymus verò in Danielem ſic inquit: *Quos nos hariolos, cæteri* ἐπαοιδοὺς *interpretati ſunt, id eſt, incantatores. Ergò videntur mihi incantatores eſſe, qui verbis rem peragunt. Magi, qui de ſingulis philoſophantur. Malefici, qui ſanguine vtuntur & victimis, & ſæpè contingunt corpora mortuorum. Porrò in Chaldæis,* γενεθλιαλόγους *ſignificari puto, quos vulgus mathematicos vocat. Conſuetudo autem & ſermo communis, magos pro maleficis accipit: qui aliter habentur apud gentem ſuam, eò quòd ſint Philoſophi Chaldæorum: & ad artis huius ſcientiam reges quoque ac principes eiuſdem generis omnia faciunt:* & reliq. Idem lib. aduerſus Iouinianum: *Eubulus,* inquit, *qui hiſtoriam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum: quorum primi qui ſint doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumere.* Idem epiſtola ad Paulinum, initio: *Apollonius, ſiue ille Magus, vt vulgus loquitur, ſiue Philoſophus, vt Pythagorici tradunt,* & reliq. Hæc ille. Ex quibus omnibus vides duas ſpecies magiæ: & alteram ab errore vacuam eſſe confirmans author operis imperfect. in Matthæum: *Qui ſunt Magi?* inquit, *Viri Orientales, qui venerunt à Perſide. Magi enim apud illos non malefici, ſed ſapientes intelliguntur.* Hæc ille. Quare cùm Origenes hanc ſpeciem magiæ non vituperaſſet, ſed laudaſſet, immeritò eſt à Theophilo Alexandrino reprehenſus. ait enim, *Confundatur Origenes, qui inter cætera flagitiorum genera, quæ confingit, magicis quoq;*

Iuſtin. martyr li. quæſt q. 24. & 26. tom. 3.

Exod. 7.

Quæſt. 24.

Apollonij Tyanei admiranda opera quà vi perfecta.

Chriſti miracula qualiaũ illa.

Hieronym. in Daniel. cap. 2. ſub init. to. 5. ſub finem
Harioli, incantatores, magi, ac malefici, quid inter ſe differant.

Idem lib. 2. aduerſ. Iouin. longiuſcule ante med. to. 2 ſub initium.
Apud Perſas tria genera Magorum.

Idem tom. 1.
Aut. oper. imperf. in Matt. hom. 2. to. 2. operum D. Chryſoſt.
Theoph. Alexand. l. 1. Paſchali.
Origenes immeritò reprehenſus ob laudatam vtilis magiæ ſtudiũ.
Origen.

artibus patrocinium tribuens in tractatibus ſuis, his locutus eſt verbis: Ars magica non mihi videtur alicuius rei ſubſiſtentis vocabulum, ſed & ſi ſit, non eſt opus mali, nec quod haberi poſſit contemptui. Hæc dicens, vtique fautorem ſe eſſe demonſtrat Elymæ magi, qui Apoſtolis repugnauit, & Iannæ, atque Mambræ, qui Moyſi magicis artibus reſtiterunt. Hæc ille. Sed cùm Origenes frequenter Magorum maleficia deteſtetur, præcipuè ſuper librum Numerorum, non eſt quod malum de Origene ſuſpicemur. Tales erant Magi illi minimè ſuperſtitioſi, aut diuinatoriæ aſtrologiæ vanitatibus deditι: nam tales indigni fuiſſent, qui vel quærerent Chriſtum, vel quæſitum inuenirent, ne dicam, adorarent. Quod ſi dicas, ante Chriſtum ipſis cognitum dici magos, ſecus, poſtquàm illum adorarunt. Repugnat textus ipſe huic dicto: nam eos poſt adorationem vocat Magos, dicitur enim: *Tunc Herodes videns quòd illuſus eſſet à Magis, &c.* Ex quo Tertullianus libro aduerſus Marcionem teſtatur, quod ſecundùm ordinem ſuum, & ſtatum eſſent Philoſophis excellentiores. Et profectò ratio non patitur, vt qui fidem habebant venturi Meſſiæ, & tantis itinerum periculis ſe pro eo adorando exponebant, vt inquam ſuperſtitioſi magi dicantur. Quod ſi quis de Magis plura noſſe deſiderat, legat Cœlium Rhodiginum, & Auguſtinum Steuchum lib. de perenni philoſophia. Verùm cùm hi Magi (vt fieri ſolet) ad ſuperſtitioſa & curioſa declinauerint, & illicitis dæmonum pactis ſeſe immiſcuerint: factum eſt, vt magorum nomē pro maleficis vſurpari cœperit, quomodo etiam aſtrologia, quæ magiæ pars eſt: cùm prius eſſet idē quod aſtronomia, cœpit pro iudiciaria vanitate accipi. Ita etiam nomine Sophiſtæ, & tyranni inuidiam apud Græcos abire cœpit. In ſacris tamen literis hoc nomen magorū, & benè, & malè accipi conſueuit. Dicitur enim in Leuitico: *Non declinetis ad Magos, & ab ariolis aliquid ſciſcitemini.* Et infrà: *Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos,* pro malefico accipitur. Sic dicitur in Actis Simon Magus, Elymas Magus, & quidam magicas artes ſectati ad fidem conuertuntur, & eorum libri exuruntur. In bonum autem accipitur hoc nomen apud Danielē, vt ratio textus inſinuat: quia ad ſomnium Regis interpretandum vocantur Magi, & malefici, & Chaldæi, vbi magi à maleficis diſtinguuntur. Hieronymus etiam ibidem teſtatur, magos eſſe, qui de omnibus philoſophātur. Dictio verò Hebræa, quam Hieronymus vertit ſemper per nomen magi, vt Santes Pagninus ex Rabbi Dauide producit, propriè aſtrologum ſignificat. Hoc ergò loco magus in bonam partem accipitur. Hactenus de primo membro.

Act. 13. 2. Tim. 3. Idem hom. 23. ſuper Nume.

Tertul. lib. 3 aduer. Marcion. circa medium.

Cœlius Rhodig. l. 3 c. 42. Aug. Steuch. li. 1. de peren. philoſo. c. 7. Vnde factum ſit, vt magorū nomen pro maleficis vſurpari cœperit.

Leuit. 19. Infrà 20. Vbi ſcripturarum illud bene ſonet. *Act. 8. Infrà 13. Infra 9. Dan. 2.* Magi qui Hieronymo, Hebræis quid propriè.

B. Hieronym. ſuper Dan. 2. tom. 5. Santes Pagni.

Circa ſecundum, non eſt dubium illos fuiſſe ſapientes iuxta proprietatem vocis. Et erant apti ad regnandum: quoniā ſapientia maximè conuenit regibus. Nam & Salomon ſapientiam ad regnandum præ cæteris regibus à Deo poſtulauit, & de Meſſia inquit Propheta: *Regnabit rex & ſapiens erit:* & Plato aiebat beatas fore reſpublicas, ſi aut ſapientes regnarent, aut Reges philoſopharētur. Natura etiam duce, vt ait Philoſophus, qui ſapientia præſtant, alijs præeſſe debent. An autem hi Magi fuerint Reges, nec ne, in dubium eſt à quibuſdam reuocatum: ob id videlicet, quòd ſcriptura rem tantā minimè liſtaſſet, cùm id ad Chriſti gloriā maximè faceret: & quia Scripturæ, quæ prædicunt Reges cum muneribus ad Chriſtū venturos, non videntur ad literam loqui de aduentu Magorum horum. Veteres quoq; patres, reges iſtos non vocarunt: rectè tamen hos dici admittunt, eò quòd eſſent potentes, & propter ſuam inſignem ſapientiā ſoliti eſſent regibus Perſarum aſtare, qui eorum conſilio cuncta gerebant. Vnde in libro Eſther ſeptem ſapiētes de more regio ſemper aſtabāt Aſſuero Perſarum regi, Duces Perſarum atque Medorum, ſcientes leges, ac iura maiorum.

Hoſce tres Magos vere ſapientes fuiſſe.

3. Reg. 3. 2. Paral. 2. & Sap. 7. Hierem. 23. Plato. & alibi, 10 3. Ariſt. lib. 3. politica, c. 3.

Rationes quorundā ad probandum hos tres Magos, reges minimè fuiſſe.

Eſai. 71. Eſther. 1.

His tamen non obſtantibus contrarium multis, & pijs, & probabilibus argumentis demonſtrari poteſt. Nam & à ſcriptura inprimis illud non obſcurè dictum eſt, ait enim Dauid: *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent.* Adhæc Iſai. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui.* Vocat autem ſplendorem ortus tui, ſtellam, quæ Magos in Bethleem adduxit ad Chriſtum puerū adorandum. Rurſus in eodem contextu ſubdit Iſaias: *Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domini annunciantes.* Quia enim regnum totum in rege conſiſtit, & tota reſpublica in legatis ſuis ad principem miſſis nititur: ſimilitratione Sabæi omnes dicuntur veniſſe, quia eorum oratores ad Chriſtum adorandum venerunt. Idem etiam docet traditio Eccleſiæ, quæ loca citata ex Prophetis ad hoſce Magos accommodat, de ijſq; intelligenda ſua autoritate interpretatur. Ad idem valent picturæ Eccleſiaſticæ, prǽſertim autoritate & vetuſtate commendatæ. Etſi ergò in Euangelio reges non dicantur, ſatis tamen eſt, alibi in ſcriptura reges appellari. Sicut nec liber Iob tradit, eius tres amicos reges extitiſſe; ſed hoc liber Tobiæ expreſſit. Vn-

Hos Magos reges fuiſſe multis argumentis colligitur.

Pſal. 71. Iſa. 60.

Splendorem ortus quem vocet Iſaias. II. Argum.

III. Argum.

IV. Argum. *Tob. 2.*

V. argum. à Patribus ſumptum. *Ambroſ. lib. 1. de offic. c. 12. tom. 1. initio. Tertul. li. aduerſ. Iudæos, c. 6. ante med.*

le,& ipſi magi videri poſſunt, ſi eorum in diſputando ſcientiam quis perpendat, vt dixit Ambroſ.lib.de officijs.

Idem li.3. aduerſ. Marcion. circa med. B.Cyprian. Hieronym. in Pſal.71. to.8. Aug. lib.3. de mirabilib. ſacræ ſcript. ca.4.tom.3.

Idem quoq; tradunt Patres, Tertullian.lib. aduerſus Iudæos ait: *Accepit Chriſtus infans virtutem Damaſci,& ſpolia Samariæ. Maneant enim Orientales illi Magi,infantiam Chriſti, vt regem auro,thure, & myrrha remunerantes, & accepit infans virtutem Damaſci ſine prælio, & armis,* & infra ex Pſalm. *Reges Arabum,& Saba munera afferent illi.* Nam & Magos reges ferè habuit Oriens,& Damaſ. Arabiæ regio deputabatur. Eadem prorſus dicit lib. aduerſus Marcionem. Idem docet Cyprian. ſer. de Baptiſmo; Hieronymus in Pſalmos; Auguſtinus lib. de mirabilib. ſacræ ſcripturæ,

Chryſ hom.6. oper. imperf. in Matth. circa med. to.2.

Chryſoſt. in opere imperfecto in Matthæum his verbis: *Oportuerat namq; eos continuò ſentire, quantum ſibi eſſet additum dignitatis, de tanti ſcilicet natiuitate regis, qui Perſarum ad ſe regem ortu ſuo triumphante traxiſſet.* Quę verba Chryſoſt. non niſi durè ac violenter exponuntur, quod Magi non niſi Perſarum regis conſenſu atque iuſſu venerint ad adorandum Chriſtum.

Theophyl. in Matth.

Et Theophylact. reges Perſicos vocat.

VI. Argum. ab ratione ipſa. Cicer. lib de diuinatio. Plin. lib.30. cap.1.

Indicat, & ratio: Nam, vt diximus ex Cicerone, Perſarum rex nemo eſſe poterat, qui non magicam ſcientiā percepiſſet, & ex Plinio, magia in Oriēte regū regibus imperabat, nihil mirum eſt, illos Magos reges fuiſſe. Cumque hoc magis ad Chriſti gloriam illuſtrādam ſpectet, & ad hæreticos reuincendos, qui hoc, vt inuentum Papiſtarum negant, magis faciat, non video cur debeat hoc reprobari.

Ammian. Marcel. li.23. paulo à med.

Maximè cùm Ammianus Marcellinus ſcribat, ex hoc Magorum ſemine ſeptem poſt mortem Cambyſis Perſicum regnum inijſſe, qui Darij factione fuerunt oppreſſi. Erant illi reges, vel potiùs reguli, domini oppidorum, & vrbium ſingularium; vt barones, comites, marchiones, duces, ac principes ſunt in regno Neapolitano, & quales multos olim habebat Hiſpania. Et tres amici Iob Tobiæ 2. dicuntur reges, & Ioſue 12. legimus 31. reges ab ipſo interfectos. Iudicū verò 1. cap. 70. *reges præciſis manuum ac pedum ſummitatibus comedebant ſub menſa mea ciborum reliquias.* Totaq; Cælesyria numerat 17. tetrarchias, lib.5. cap.23. & Decapolitana quæ parua erat prouincia, ſex tetrarchias habebat, quæ inſtar regnorum erant, cap.18. Plinij: erantque illi reges velut tetrarchæ. Plutarchus in Lucullo Tygranis Armenij factum deſcribens, qui paulo ante Chriſtum in Aſia floruit: *Miniſtrabant ei permulti reges, quorum alij velut pediſſequis aſtabāt, & pedeſtres equitanti interiores tunicas induti accurrebant ei.* & infra ait: *Erat inſana viri temeritas, cum tot populi, tot reges, tot peditum legiones, & equitum millia animos attollebant vnde ſubdit quòd reges regum vocarentur.* Hæc ille.

Claudian. in epigrammate de Chriſto.

Extat & Claudiani Epigramma, vbi Magos Reges vocat, cuius ferè initio ait:

Dant tibi Chaldæi prænuntia munera Reges,
Myrrham homo, Rex aurum, ſuſcipe thura Deus.
& reliq.

Cur Magi ab Herode minus forſan honorificè excepti fuerint.

Quod ſi Magos parum honorificè exceperit Herodes: hoc aut Herodianum faſtum arguit, aut Romanam gloriam. Indignum verò eſt, magni Regis tumorem in minutorum inuidiam, odiumque conuertere.

Cur Magos potiùs quàm Reges Matthæus appellauerit.

At dices; Cur potiùs Matthæus Magos eos, quam Reges nominauit? Quia nimirum magis è re noſtra, & Dei erat, vt ſapiētes de Chriſto redderēt teſtimonium, quā reges: Reges enim plerunque ignari & imperiti ſunt, aliorumque ſententiam ſequuntur: & cùm ſapiunt, ſapientium reguntur conſilio.

II. Ratio.

Maius ergò eſt teſtimoniū, quod datur à ſapientibus, quàm quod à regibus. Deinde vt oſtendatur, quàm ſit æquum, & conueniens, vt qui rex futurus eſt, ſapiens ſit, quique alios ſapientes gubernaturus eſt, ſapientia qua cæteros gubernet, & regat, antecellat. Præterea coram ſummo Chriſto Rege nullus fidelium vocari rex debet: Vt enim coram ſole ſtellæ remittūt lumina ſua, ſic coram Imperatore Chriſto regium nomen ceſſat. Ampliùs qui primi à Deo deſciuerunt, ſapientes fuerunt: dæmones enim à ſapientia nomen habent: ita qui primi Deum quæſierūt, ſapientes ſunt: quippe Magi, ſapientes interpretantur.

Quà nihil ſapientia periculoſius, eademque qua conducibilius nihil.

Dæmones igitur ceciderant, Magi reſurgunt; vt intelligamus, ſicut nihil eſſe periculoſius ſapientia ſibi relicta, ita nil conducibilius ſapientia diuinò lumine illuſtrata.

Magorum regio vbi ſita. Herod. lib.3. Plin. lib.6. cap.26. Ptolom.

Non omittendum tamen eſſe duxi, quod Herodotus Magorum gentem non in Perſide, ſed in Media collocat: Plinius quoq; *Perſia,* inquit, *habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam: Inde ad Orientem Magi obtinent Paſſagardas caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum eſt. Et horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario Rege ad montes.* Certè Ptolemæus in ſinu Perſico aſſignat peculiarem locum, quem ſinum Magorum vocat: vt Magos, ſicut & Chaldæos non tam artis, quàm ex gentis vocabulo fuiſſe nominatos colligas. Verùm prior ſententia ſolidior eſt, & plures ex antiquis habet aſſertores.

Tres Magos ſacerdotes quoque fuiſſe vnde conſtat. Hiſto. Tripar. l.3.c.2. initio.

Deinde tradunt nonnulli, hos Magos fuiſſe gētilium ſacerdotes. Nam illud inſinuare videtur hiſtoria Tripartita, quæ Magis ſacerdotium tribuit, his verbis: *Hoc an*

em factum(nempe quod Perſæ herêt Chriſtiani,haberentque Eccleſias & ſacerdotes) *Non mediocriter contriſtabat Magos, qui religionem Perſarum veluti quadam ſacerdotalis tribus per ſucceſſionem generis ab initio commiſſam haberenoſcuntur.* Hæc ibi. Et L. Apuleius tradit inter Perſas vocari ſolitos Magos, eos qui eſſent apud eos ſacerdotes. Quadrat autem his, quæ diximus ex Porphyrio, Diogeneque Laertio: Namque Magi erant diuinorum interpretes, docebantque de diuina Deorum generatione offerebant preces & ſacrificia, quod eſt miniſterium ſacerdotum. Ita etiã Cicero ſuperius à nobis productus docet illos in fanũ docendi gratia,& colloquendi conuenire ſolitos. Atq; idem confirmari etiam poteſt ex ſacris literis,quæ teadunt,regnum repugnare minimè ſacerdotio. Melchiſedech enim,Rex Salem fuit, Deique ſummus ſacerdos. Poeta quoq; Latinus de Anio Rege ſic cecinit:

L. Apuleius Apologia.1.
Eadem confirmatur traditio à Magorum officijs.
Porphyrius. Diog. Laer. Cicer. lib.3. de diuinat.
Vbi docerent Magi,atq; inter ſe confabularent.
Gen.14.
Virg. lib. Aeneid.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; ſacerdos,
Vittis,& ſacra redimitus tempora lauro.

Heli,atque Samuel Sacerdotes, vel Leuitæ fuerunt,& iudices populi Dei: Machabæi de genere ſacerdotali, per multos annos Iudææ regnum obtinuerunt. Chriſtus Dominus regia & ſacerdotali prędit us fuit dignitate: quanquam eius regnum magis ſpiritale fuerit, quàm temporale. Neque iſta duo, ſacerdotium,& regnum diuiſit Chriſtus, proptereàquòd ſuaptè natura ſibi inuicem repugnent & contradicant: verum quia tale ſacerdotium, quale illud eſt Noui Teſtamenti, haud decet cũ regno eſſe coniunctum, quemadmodum nec aurum cum plumbo,lutove. Indignum eſt enim ſpiritualia tractantem, ſecularibus immiſceri curis,vt Paulus docet. Interdum etiam requirunt hæ poteſtates,& gradus oppoſitas functiones,ac valdè ſępè diuerſas. Nam regibus ex officio incumbit effuſionem ſanguinis alieni haudquaquã vereri; at ſanguinis proprij effuſionem ſacerdos glorioſam ducere, diuina lege tenetur. Ille ſeueritate, hic clemẽtia clarere debet: diuitias ille, hic paupertatem, ille gloriam, hic gloriæ contemptum colit: ille ſeruus & milites: hic lachrymas, preceſq; pro armis debet habere. Sed quoniam fragilitate humana fit interdum, vt quis magis glorietur de miniſterio temporali, quàm de ſpirituali; cùm tamen hoc principale ſit, illud verò conſequens atq; aduentitium, quod perinde eſt, ac hominem geſtantem torquem auream, magis gloriari in calceo, quã turque. Ideò ſimul in vno & eodem cõſiſtere ægrè poſſunt. Ergò quemadmodum obedientia & charitas duo illa officia aliquando coniungit, ſic ambitio ſuis finibus non contenta, interdum regem, vt vſurparet officia ſacerdotis, impulit, vt teſtantur ſacræ literę: interdum verò ſacerdotem occupare regnum, quod abſurdius eſt: ſiquidem à gradu ſuperiori ad inferiorem venire, eſt deſcendere. Vtcunque autem res habeat, certè cũ vtraque poteſtas in vnum & eundem hominem concurrit, danda eſt opera, vt quẽadmodum corpus ex coniunctione, quam habet cũ anima, illuſtratur & viuit, nequaquam verò è conuerſo anima à corpore accipit; ita regnum à ſacerdotio animari & ornari debet, non autem ſacerdotium à regno. Et hactenus de ſecundo.

1. Reg.2. Infra 11. 1. Mach.2.
Spiritale, non temporale cur ſit regnũ Chriſti.
1. Tim.2.
Regia & ſacerdotalis dignitas,& officiũ in quo diſtinguantur.
De miniſterio temporali potiùs quàm ſpirituali glorian tes, quid facere videantur.
2. Paral.26.
Cui regia ſimul & ſacerdotalis dignitas ineſt, quid ille præſtare debeat.

Iam de tertio. Quot numero fuerint hi Magi, non exprimit Matthæus: tres tamen fuiſſe, ſcriptura innuere videtur, quæ ter nominat reges. Nam in prædicto Dauidis loco ter reges appellantur plurali pro ſingulari ſumpto: *Reges*, inquit, *Tharſis,& inſulæ munera offerent: Reges Arabum,& Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes reges terræ.* Eſt etiam hic numerus primus multitudinis ad myſterium Trinitatis repræſentandum aptus. Idem quoq; comprobat munus quod obtulerunt triplex, aurum, thus, & myrrha, Idem patrum traditio docet. Hinc Leo ſerm.1.& 4.& in 5.ter. & in 7.& 8. tres fuiſſe tradit. Idem picturæ Eccleſiaſtiæ cõprobant. Idem poſtremò ab eorum corporibus, quæ tria Coloniæ Agrippinæ magna cum veneratione aſſeruantur, planum fit, atque perſpicuum. Quod ergò author operis imperfect. in Matth. homil.2. docet fuiſſe duodecim, haud eſt adeò receptum, vel teſtatum, niſi velimus benignè interpretari, illos nõ veniſſe ſolitarios, ſed conuenienti ſtipatos comitatu, qui ad numerum duodecim perueniſſet, præter dromedarios: namq; huiuſmodi potiùs reguli erant quàm reges.

Hos reges numero tres fuiſſe.
Pſal.71.
Ternarij ſacramentum numeri.
Leo Pap.
Magorum vbi cõrpora aſſeruentur.
Aut. oper. imperf. in Matt. tom.2. operũ D Chryſoſt.
Illos duodecim fuiſſe ſecundum aliquos, vt verũ. *Iſai.60.*

Nomina autem eorum, vt teſtatur Zacharias Chryſopolitanus in harmonia ſua Euangelica, Hebraicè quidem ſunt Appellius, Amerius, Damaſcus, Græcè verò *Magalaθ, Παγγαγαθ, Σαρακιν.* Sed profectò hæc, conficta ſunt ab aliquo nebulone, & meræ nugę, quibus impoſitum eſt illi bono patri. Propria verò & recepta vocabula ſunt; Balthaſar, Gaſpar, Melchior (vt traditio habet, & hiſtoria docet ſcholaſtica) quæ à Chaldæo idiomate ac Perſico minimè ſunt aliena vel peregrina; neque ratio aliqua eſt cur fingerentur hæ voces.

Quæ fuerint Magorum nomina.
Zach. Chryſopolitanus.
Hiſtor. ſchola. c.8.

Ad quartũ. Dicuntur veniſſe ab Oriente, non abſolutè ab Oriente extremo, quia eſſet diſtantia per leucas 2400. nec po

A quo Oriente venerint Magi Hieroſolymam.

tuiſſent

tuiſſent iumenta alioqui velociſſimi curſus tãtam abſoluere viam, 13. diebus, & iam velox motus cauſa interitus extitiſſet. Nec rurſus ab angelo portati fuerunt miraculo, vt Remigius docet: quemadmodum

B. Remig. in Matt. 2.
Dan. 14.
Quomodo venerint.
Luc. 2.

Habacuc per Angelum in Chaldæam breuiſſimo tempore delatus eſt: Quoniam non eſſet opus ſtella dirigente, ſi per angelos delati fuiſſent: nec rectè de illis diceretur quod venerunt Hieroſolymam, ſicut dicitur de Simeonne, quod venit in Spiritu in templum. Adhęc per aerem in Bethleem deducti vlla ſine interrogatione fuiſſent in regia ciuitate de Rege nato facta: nec opus erat tot diebus ad conficiendum iter. Ratio item ſuadet, vt abſque vrgenti cauſſa mira-

Miracula non ſunt ſine ratione multiplicanda.
Ariſt. lib. 8. Topico. to. 1.

cula ne multiplicentur: Fruſtra enim fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, vt do. et Ariſtoteles: Cùm tamen hi Reges naturaliter, & ſine graui labore breui tempore venire potuerint. Præterea peccat hæc poſitio, quæ aſſerit, Orientem partem eſſe orbis, quæ opponitur Occidenti noſtro.

Duplex eſt Oriens.

Quod vt manifeſtius, explicandum eſt duplici modo Orientem poſſe accipi. Primo quidem modo, vt Oriens ſit primus punctus horizontis ab ea parte ex qua Sol mouetur ad nos vergendo: Et cum non ſit locus in orbe, vbi non ſit Orientalis punctus alicuius Horizontis; non erit vllus locus, in quo Oriens non ſit. Et idem de Occidente. Nihil namque loci eſt, in quo non inueniatur punctus Occidentalis alicuius Horizontis. Et ſic vbique eſt Oriens atque Occidens: Imò idemet punctus, qui eſt vni Oriens, eſt etiam alteri Occidens. At

Scripturis prorſus incognita cuius nam acceptio Orientis.

que hac ratione nunquam ſumitur in ſcriptura Oriens: quia nihil magis determinaretur, ſi diceretur, eſſe aliquid in Oriente, ac ſi diceretur eſſe in Occidẽte, cum in eodem puncto ſit Oriens, & Occidens reſpectu diuerſorum. Alio modo capitur Oriẽs

Aliæ Orientis acceptiones conſuetæ ac familiares.

magis largè, & tunc poteſt ſumi, vel abſolutè, vel relatiuè. Abſolutè quidem dicimus Orientem, primam partem terræ habitabilis, quæ ſpectat Orientem ſolem: atq; hæc eſt India. Sumitur alio modo per reſpectum, qua ratione dicimus vnum locum eſſe ad Orientem alterius, nam quicũque locus magis vergit ad illam partem, ex qua ſol oritur verſus nos, vocatur magis Orientalis, quàm alius, etiamſi non diſtet ab eo, niſi per vlnam, aut brachium: In priori verò ſenſu accepit iſta opinio Orientẽ pro vltima terra habitabili atque Orientali, quæ India eſt.

II. ſententia quæ reijcitur.

Alia ſecunda ſententia eſt B. Hieronymi aientis, hos reges veniſſe de extremo Oriente, ſiue de principio Indiæ, adiutos dromedarijs, quæ ſunt animalia velociſſima, atq; vno die cõficiunt iter, quod equus maximè pernicitatis tribus diebus valet perficere. Sed certè in hanc ſententiam faciunt quam plurima, quæ demõſtrant euidenter non ſolum 13. ſed nec 30. dierum ſpatio tãtùm iter poſſe confici: valdeq; afflicti atq; grauati fuiſſent hi reges tãta celeritate ambulantes, neq; dromedarij iſti fuiſſent Madian, & Epha: vt Iſa. teſtatur: ſed potius dromedarij Indici, ſiue Orientales. Tertia ſententia docet, Magos in Bethleẽ veniſſe poſt annum integrum, & diebus 13. neque tunc opus fuiſſet dromedarijs, quia tanto tempore facile erat etiam à principio Orientis ad Hieruſalem vſq; peruenire. Sed opinio hæc falſo innititur fundamẽto, nẽpè quòd accipit Orientem pro prima parte Oriẽtali terræ habitabilis: nec opus erat tãto tempore, nam tam celeriter feſtinantes, ante finem anni iter emenſi fuiſſent, nec poſt annum inueniſſent Chriſtum in Bethleem, quem adorarẽt, imò nec poſt 40. dies, quia iam inde receſſerãt in Hieruſalem ad exhibendum in templo Chriſtum Dominum, ſed neque in Nazareth: iam enim inde Angeli voce admoniti in Aegyptũ ſe recepiſſent. Cùm itaque Magi Chriſtum inuenerint in Bethleem, nondum ergo tranſierãt 40. dies, nedum annus cum 13. diebus. Ex his minus veriſimilis redditur, 4. ſentent. Epiph. in hæreſ. 51. duos annos à Chriſto nato, Magos ad Chriſtũ adorandum veniſſe. Hanc ſententiam ſequuntur Zach. Chryſopolit. Iacob Faber, atq; Oſiander hęreticus: cuius poſitionis cauſſę afferũtur duæ: Altera quod in die purificationis, non agnum tanquã diues, ſed turturem, aut pullum columbæ obtulit: non ergo potuit mater inuenire pretium agni: atq; ideo theſaurum à Magis nondum acceperat. Altera cauſſa eſt, quòd Herodes mandauit occidi omnes pueros à bimatu, & infra, ſecundum tẽpus quod exquiſierat à Magis. Siquidem haud vero ſimile eſt, Herodem interfecturum pueros iuxta tempus ſtellæ, ſi ab eius ortu ad Magorum aduentum, nonniſi tredecim effluxiſſent dies. Et quomodo dixiſſent: *Vidimus ſtellam eius in Oriente?* ſignificantes nõ ſolùm regionem, in qua erant, eſſe Orientalẽ ad Hieruſalem, ſed ex ipſo vero Oriente veniſſe, qui longo interuallo ab Hieruſalem diſtat: ac propterea eguerunt multis menſibus, & annis aliquot ad veniendum. Verũ hæc ſententia priori eſt lõge improbabilior, ac rurſus improbatur. Primo ex eo: *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem, ecce Magi ab Oriente, &c.* Sanè, ſi quando venerunt,

Hieron. to. 9 in proœ.

Iſa. 60.
III. Opinio, etiam minimè probabilis.

Luc. 2. & ſeq.

IV. ſentent.
B. Epiphan.
Zacharias Chryſopol.
Iacob. Faber.
Oſiand. her.
Magos ad Chriſtum adorandum, veniſſe poſt biennium, opinantes, quibus fere illi rationibus adducantur.
Matth. 2.

I. Argumenti contra illam ſententiam.

fuiſſet Chriſtus anniculus, aut bimulus, Euangeliſta non dixiſſet: *Cum natus eſſet Chriſtus, ecce Magi, &c.* quod non de re iam lera, ſed ſubita ac repentina, ſiue de proxima, vel præſenti dici ſolet: *Ecce*, vt Geneſi vigeſimoquarto: *Nec dum*, inquit, *intra ſe verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur*, & Ioannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, & Pœta:

Gen. 24.

Ioan. 1.

Virg. eclo. 3.

Audiat hæc tantum, vel, qui venit, ecce, Palæmon.

II. Argum.

Recens ergo natus erat Chriſtus, quando Magi aduenerunt. Deinde, ſi Magi inuenerunt puerum in in Bethleem, ergo ante diem purgationis acceſſerunt, nam vltra id temporis Chriſtus non fuit in Bethleem: vt enim inquit Lucas, capite ſecundo. *Vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam, in ciuitatem ſuam Nazareth, &c.* Cur enim reuerteretur in Bethleem, vbi locus non erat Virgini ad reclinandum infantem, nec eo venerant, vt morarentur, ſed vt profiterentur in ciuitate ſua?

Luc. 2.

I. Ratio diluitur aduerſariorum.

Rationes etiam illius ſententiæ debiles ſunt, & infirmę, namque ad primam reſpondetur, liberalitatem, & beneficentiam Virginis fuiſſe in cauſſa, vt aurum acceptum erogaret in pauperes: vel prudentiæ fuiſſe, quę viaticum parauit profectioni in Aegyptum: nam ſi Ioſeph ante purificationem de profectione in Aegyptum ab Angelo fuit admonitus, iuxta illud: *Qui cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph*: ſiue Magi oraculum per aliam viam ingrediendi, illi communicauerint, credibile eſt, prudentiſſimam Virginem iam inde quod ad fugam peregrinationem que opus erat, ſibi proſpicere cœpiſſe.

Matth. 2.

II. Ratio eorundem quam infirma.

Secunda verò ratio, quæ magis videtur vrgere: quod Herodes occiderit pueros ab bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis: quo loco videtur indicari, ſtellam ante biēnium illis apparuiſſe. Non enim mox à nato Chriſto venerunt, nam ſtatim recedentibus Magis, Herodes occidit pueros, ait ſiquidem textus: *Tunc Herodes videns quod illuſus eſſet à Magis, &c. Mittens occidit omnes pueros*, particula autē: *Tunc*, non minus ſignificat rem præſentem ac proximam, quam vocula: *Ecce*,

Euthymius.

Reſpondeo in primis, vt Euthymius admonuit, quod illa oratio ad id, quod pręceſſit, non eſt referenda à bimatu, ſed ſolùm ad particulam, & infra, cui proximè eſt coniuncta, legendo in hunc modum: Et *mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu*, & poſita ibi hypodiaſtole, ſubdatur: *Et infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis.*

Herodes quomodo intelligendus occidiſſe omnes pueros ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis.

Quare non eſt intelligendum, peremiſſe bimulos ſecundū tempus exquiſitum, ſed tantum alios minimos, quibus ſolis apparitionis ſtellę tempus accōmodauit. Cur igitur bimulos occidit, ſi non ſecundum tempus ſtellæ? Reſpondeo eadem ratione, qua non ſolùm in Bethleem iuxta Prophetam, in qua natus eſt Chriſtus, ſed etiam in omnibus finibus eius: de quibus nil Propheta prædixerat. Vt ergo ex propria malitia ampliauit locum, ſic ampliauit, & tēpus. Preterea probabile videtur, Herodem Romam euocatum, vt accuſationi filiorum reſponderet, necem illam puerorum patrare diſtuliſſe, quam poſt reditum ſuum edidit: nam euocatus Romam fuit, vt ſcribit Ioſephus lib. 16. antiquit. cap. 7.

Mich. 5.

Ad illud, cur bimulos occidit Herodes, ſi non ſecundum temp. ſtellæ.

Ioſeph. hiſtor.

V. ſententia.

Aut. ope. imp in Mat. ho. 2. oper. D. Chryſ. B. Aug. ſe. 10

Quinta ſententia eſt autoris ſuper Matthæum, operis imperfecti, & Auguſtini in ſermone particulari de Epiphania: quod ſtella apparuerit iſtis Magis per duos annos ante Chriſti natiuitatem, qua viſa ſe ad iter comparарunt, & à remotiſſimis partibus Orientis ad Chriſtum tertiodecimo poſt ortum eius die peruenerunt. Cuius ſententiæ rationem hanc adferunt: quoniā Herodes poſt receſſum Magorum ab eis ſe videns illuſum, mandauit occidi pueros à bimatu, & infra ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis.

Refellitur etiā hæc opinio, de ſtella biennio Magis viſa ante natiuitatem.

Sed in hanc ſententiam illud facit, quod per ſtellam, quę viſa eſt illis, nouerāt Chriſtum eſſe iam natum: dixerunt enim: *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, &c.* indicantes ortū ſtellæ prænuntiaſſe factam natiuitatem. Deinde citiùs venire potuiſſent, quia vix vnius anni eſt iter. Et venientes, nondum nato Chriſto, eſſent illuſi: vel defatigarentur expectando. Quod ergo Herodes occiderit pueros à bimatu, & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis: inde eſt, quòd ponebat puerum natum nondum fuiſſe ante ortum ſtellæ: qua in re diligenter inſtructus fuerat à Magis.

VI. ſententia, & vera.

Ergo dicendum eſt, has omnes ſententias in eo maximè peccare, quod per Oriētem intelligant extremas Orientalis Indiæ partes, cùm tamen iuxta veritatem dicendum ſit, Orientem accipi relatiuè pro terris, quæ reſpectu Iudęæ erant Orientales. Sic enim diebus tredecim abſque miraculo, vel graui labore iter illud emetiri potuerunt: quo quidem intellectu conſueuit Scriptura accipere Orientem. Sic enim dicitur Geneſ. ſecundo: *Plantauerat autem Dominus paradiſum voluptatis ad Orientem*, nempe ratione terræ Palæſtinæ, nam creditur fuiſſe in Meſopotamia paradiſus ille: narra-

Gen. 2.

Vbi creditur fuiſſe paradiſus terreſtris.

tur et-

Gen. 4.
Infra. 25.

tur etiam habitaſſe Cain ad Orientalem plagam Eden: hoc eſt, in illa parte terræ, quæ reſpectu Eden, Orientalis erat: & Gen. 25. dicitur, Abraham ſeparaſſe filios ſuos ex concubinis natos, à filio ſuo Iſaac, ad Orientalem plagam: & tamen Iſaac habitabat in terra Chanaan, Iſmael verò inter Sur, & Cades in ſolitudine: vt ibidem perhibetur.

Iſai. 11.
Quos prædati ſunt Iudæi filios Orientis, iuxta Pro.
Iob 1.
Gen. 13.
Num. 25.
4 Reg. 13.

Alij verò, vt Madian, & Epha, & Cepha filij Abrahæ, incoluerunt ciuitates ex ipſorum nomine nuncupatas, quæ propinquæ erant terræ promiſſionis: & tamen vocantur reſpectu illius Orientales. Item Iſaiæ vndecimo dicitur, quod Iudæi prædabuntur filios Orientis, videlicet finitimas Orientales terras, ſiquidem alias extremas Indiæ partes, vtpotè diſtantiſſimas, non ſolùm prędari, ſed ne cognoſcere quidem poterant. Iob etiam, qui habitauit in terra Hus Arabiæ proxima, dicitur magnus inter omnes Orientales, Geneſis 13. Loth: *Elegit ſibi regionem circa Iordanem, & receßit ab Oriente,* & Numer. 23. ait Balaam: *De Aram adduxit me Balac Rex Moabitarum de montibus Orientis.* Syria quoque 4. Regum 13. appellatur Orientalis, quæ nihilominus erat ipſi Chanaan terræ coniuncta. Atque hęc ſententia, quam magno conſenſu multi doctores ſequuntur, & inter alios beatus Thomas, & Nicolaus de Lyra, probabilior videtur, ac minus ſcrupulis patet. Nam ſiue Magi poſteri fuerint Balaam, ac proinde ex Meſopotamia Orientali Iudæis, vt recenſetur Numer. 22. in confinio Amonitarum, vt tradunt Chryſoſtomus, Hieronymus, Ambroſiuſque: ſiue eſſent Sabæi, vel Perſæ, ſeu Chaldæi, partem ſinus Perſici habitantes. Nam ſinu in illo Ptolemęus in ſexta Aſiæ tabula ponit Magorum ſinum: cui, & ipſum nomen Magorum adſtipulatur: ſiue acceſſerint ex Arabia: quę ſententia Iuſtini Martyris fuit in dialogo contra Tryphonem: & munera etiam illi atteſtantur: Dubitari nequit quin totum illud quod erat itineris decem diebus cóficere potuerint. Nam diſtat Hieruſalem ad Aram, 172. paraſangis Perſicis, Hiſpaniſue: ad Vr verò Chaldæorum, 212. & cum Laban Iacob fugientem à Meſopotamia in Iudæam inſequeretur, ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani: Et tamē Iacob ſecum ducebat greges ouium, vxores & paruulos. Laban verò non ante tertium diem fugam Iacob deprehenderat. Regio item illa dromedarijs abundat (quorum Iſaias meminit, capite ſexageſimo, & in illis veniſſe Magos, teſtatur Cyprianus ſermone de ſtella, & Magis) quos vno die mille ſtadia cóficere affirmat Philoſtratus libro ſecundo, de vita Apollonij, & Ariſtoteles libro nono animalium, capite vltimo, aſſerit celerius illos currere, quam Nyſeos equos.

B. Thom. in 3. p. q. 36. art. 6.
Som. 12.
Nic. de Lyra.
Varię ſententiæ de ortu Magorum.
Num. 22.
Chryſoſ. ho. 7 in Matt. to. 2.
Hieron. ibid. tom 9.
Ambr. lib. 2. in Luc. ca. 15 to. 5. Ptolem.
Iuſtin. mart. tom. 2.
Paraſanga quot olim ſtadia complectebatur.
Gen. 31.
B. Cyprian.
Dromedarij vno die quot ſtadia conficiant.
Philoſtrat.
Ariſtot. to. 2.
Hieron.

Nec te moueat quod Hieronymus in capite ſecundo, & vigeſimo quinto Hieremię, Chaldæam, ait, in Aquilonis parte ſitam eſſe reſpectu Hieruſalem: Nam quia inter Orientem, & Aquilonem ſita eſt, interdum Aquilonaris, interdum Orientalis dicitur. Et de hac quæſtione dictum ſit hactenus.

Cur venerint ab Oriente Magi.
Gen. 3.
Rom. 5.
Damaſ. lib. 4. cap. 13.
Cur nos ad Orientem conuerſi orare conſueuerimus, teſte Damaſc.

Ab oriente igitur venerunt Magi: quãdoquidem ibi primùm orta fuit præuaricatio, & idololatria, vt vbi abundauit delictum, ſuperabundaret & gratia; & ibi fieret principium viſitationis, & Eccleſię. Ideo Chriſtus in cruce poſitus eſt, teſte Damaſceno, facie verſa ad Occidentem, ad ſignificandum, culpam in Oriente contractum, ſe poſt dorſum ſum poſuiſſe. Et ideo nos conuerſi ad Orientem, vt Chriſtum nos ſpectantem intueamur, orare conſueuimus.

Cur venerint Magi ad Christum adorandum.
II. Ratio. Magorum fides cum illa Abrahæ comparatur in quatuor.
Gen. 12.
Hebr. 11.
Gen. 12.
Gen. 15.
Rom. 4.
Gen. 15.
Iudith. 3.
III. Ratio adventus Magorum ad Christum adorandum.

Quorum autem venerint, explicandum eſt. Nimirum venerunt ij, primùm, vt perſpicua redderetur bonitas diuinę prouidentiæ, quæ non tantum Iudęos, ſed etiam exteras nationes per fidem in CHRISTVM ſaluas facere inſtituit. Deindè quò illuſtris fides Magorum appareat: quę certè ſi non maior, par tamen illi Abrahæ fidei poſſit videri. Nam vt ille primò exijt de terra ſua ad imperium Dei, ſic iſti ſolo ductu ſtellæ, nullo alio (quod quidem legatur) imperio diuino ad Chriſtum venerút. Ille confiſus verbo Domini venit in terram quam neſciebat; ſic iſti in terram quam ignorabant. Deinde exijt Abraham, in ſpe quod eſſet futurus in gentem magnam: illis nihil tale eſt promiſſum. Imò cùm diuites, & ſapientes eſſent domi ſuæ, omnibus tamen propter Chriſtum adorandum ad tempus nudati ſunt. Adhęc promiſſus eſt Abrahę Chriſtus, in quem credidit, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: at iſti non crediderunt tantum, verum etiam in regia ciuitate coram hominibus apertè confeſſi ſunt: neque deterriti ſtabuli paupertate, ſqualore ac fœtore, eum adorauerunt. Denique Abraham egreſſus eſt de Vr Chaldęorum, fugiens imminens periculum ignis, quod nollet adorare eorum idola, vt dicitur Iudith 5. iſti ſponte, & ſine neceſſitate egreſſi ſunt de regno ſuo, & obtulerunt munera Saluatori. Item venerunt Magi, vt fidem Chriſti profiterentur, in confuſionem Iudęorum. Nam, vt olim Ionam prophetam

neglectis

neglectis filijs Iſrael, mitit ad Niniuitas, Heliſeus verò ſanitatem contulit Nabamā Syro, & Helias viduam Sarepthanam, alienigenamque miraculo pauit: nec non Chriſtus Centurionis, ac Chananææ fidem laudauit, vt excitaret Iudęos, vel confunderet; Ita hoc loco hęc hiſtoria introducitur, vt Iudæi vel excitentur ad fidem, vel confundantur. Hinc Chryſoſtom. in hæc verba ait: *Quod de Niniuitis fecit Deus mittens ad eos Ionam: quod in Samaritana, atque Chananaa, hoc etiam fecit in Magis, & idcirco dicebat: Viri Niniuita & regina Auſtri ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quoniam illi quidem minoribus crediderunt, iſti verò nec maximis.* Sic ille. Ergo futurum erat & gentilitas Chriſtum ſequeretur, Iudæa negligeret. Præterea Chriſtus agnitus eſt à Magis, & à paſtoribus; vt intelligas nemini ſuam paupertatem, vel ſuas diuitias impedimento eſſe, quin Chriſtum agnoſceret, Chriſtumque non minus in ſalutem diuitum veniſſe quam pauperum.

Ionæ 3. 4 Reg. 5. Luc. 4. 3. Reg. 17. Matth. 8. Infra 15.

B. Chryſ. ho. 6. oper. imper. in Matt. ante med to. 2. int. Ioan. 4. Matth. 12.

IV. Ratio, cur venerint Magi. *Luc. 2.*

Illud quoque perpende, quod ex Iudæis rudes, & obſcuri, id eſt, paſtores, ad Chriſtum natum adorandum venerunt, ex gentibus verò reges, & ſapientes, vt in eorum aduentu pręluderet Spiritus Sanctus, quod futurum erat, nempe per paucos Iudæos Meſſiam ſuum agnituros, plurimos autem, & iunumerabiles ex gentibus. Ita enim natura cōparatum eſt, vt cùm nobiles ac primarij viri Dei religionem ſequuntur, populi omnes cōfeſtim ad eam accurrāt: cùm verò parui, & obſcuri, difficillimè alij permouentur, & rariſſimi ſectantur. Atque hæc de quarto.

In eo, quod ex Iudæis paſtores tantummodo, ex gentibus verò reges venerūt ad Chriſtum adorandum, quid fuerit diuinitus oſtenſum.

Sequitur: *Venerunt Hieroſolymam.* Regiam videlicet, & ſacerdotalem ciuitatem, in qua probabiliter putabant eum deliteſcere. Sed falli ſunt longè. *Non enim cogitationes mea, cogitationes veſtra, neque via veſtra, via mea, dicit Dominus* Homines alta quærunt, Chriſtus humilia, & quæ ſalutaria ſunt. Bethleē elegit Dominus natiuitati, Hieroſolymam morti. Neque verò iſti timebant Herodē, quem intrantes noſſe poterant Idumæum, & alienigenam: nec patrem eſſe Meſſiæ Regis Iudæorum, quem Deum credebant: putabantque Chriſtum regem quem quęrirabant, ipſis opitulaturum: *Ambulans quoque ſimpliciter,* vt ſcriptura inquit, *Ambulat confidenter: Et iuſtus ſicut leo, confidens, abſque terrore erit.* Vnde Chryſoſtomus homil. ſexta, pulchrè ait: *Conſidera igitur horum, & admirare virtutem, non modo quia tam longi itineris ſubire laborent, ſed etiam quia tam ſimpliciter, & liberè egere cum rege. Etenim ne ſubdolè miſſi ab aliquo putarentur, & ducem ſui itineris produnt, & longinquitatem regionis fatentur. & fiduciam mentis oſtendunt Venimus,* inquit, *adorare enim: Et neque tumultum populi atque clamorem, neque poteſtatem reformidant tyranni. Vnde mihi videntur iſti etiam in regione propria facti eſſe poſtea ciuium ſuorum magiſtri. Qui enim nequaquam iſta dicere timuerant, multo hac ipſa liberius patria ſua hominibus prædicarunt: quippe prater ſtella indicium habebant, & angeli reſponſum, & Propheta teſtimonium.* Hęc ille.

Cur Magi venerint Hieroſolymam. *Iſa. 55.*

Herodem regem quare nō timuerint.

Prou. 10.

Infrà 28. Chryſ. to. 2.

Magorum magnanimitas & fiducia.

Dicentes: *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudaorū?* Non dubitant an natus ſit, norāt enim certò natum, nec an verè rex natus, necne, nouerant ſiquidem ex ſtellæ prodigio regem eum non ſolum Iudææ, ſed vniuerſi orbis eſſe: ſed vbi, & qua in parte ciuitatis natus, vel quo in palatio deliteſceret, non nouerant. Vbi primum vides fortitudinem, audentem confiteri coram hoſtibus ipſam veritatem, ſolet teſtimonium alienorum, & præſertim inimicorum maioris eſſe ponderis, & fidei, vt teſtatur Baſilius ſermone de natiuit. Deinde Magorum ſapientiam perſpicis, nempe fidem; dicunt enim: *Qui natus eſt Rex Iudaorum?* id eſt. Spiritu ſancto vnctus ad regnum, & natus Rex, quoniam innocens, ſapiens, & iuſtus. Et ſicut natus eſt Rex, ita & mortuus eſt Rex, ſic teſtatus eſt ille titulus ſuper crucem ſcriptus, cùm Chriſtus moreretur: *Ieſus Nazarenus Rex Iudaorum.* Regum ergo teſtimonio Chriſtus naſcitur Rex, & principi Pilati titulo Chriſtus moritur Rex, contra quod conſilium etſi inſurgunt Iudæi, tamen perſiſtit Pilatus: *Quod ſcripſi,* dicens, *ſcripſi.* Alij autem omnes etiam filij regum, & imperatorum, non ſunt reges, donec iurentur, & acceptētur in reges. Quia verò Chriſtus à Deo cōſtitutus eſt rex, à tempore conceptionis, & poſt reſurectionem declaratum eſt, regnum ipſius eſſe planè ſpirituale, & diuinū, ſicut ipſe dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Propterea volentes eum regem facere, fugit & latuit, quia regnū eius non erat de hoc mundo: id eſt, non pendebat ex electione, & voluntate hominum. Erat tamen Rex Iudæorum, ſcilicet eredētium, & confitentium eum regem ſpiritualem: quę quidem fides, & confeſſio ſine Dei beneuola voluntate, atque gratia ab hominibus nequit haberi. Et quoniam regnum eſt ſpirituale, nihil detrahit regibus ſecularibus; quin potiùs illos illuſtrat ac decorat: illis dando ſpiritum ſuum ad regna ſua rectè adminiſtranda, ac finem nobiliſſimū gloriæ Dei oſtendendo, ad quē in gubernatione ſemper eſt collimandum *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudaorum?* Si ad paſto-

Num. 24. His verbis Magi rituum quid poſtulent: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum.

Baſil. ho. 25. tom. 1.

Magi qualem regem agnouerint Chriſtū, & venerati ſint.

Ioan. 16.

Ibidem.

Quale regnū Chriſti tantūmodo.

Matt. vlt. Ioan. 6. Infra. 18.

Quorum rex ſit Iudæorum Chriſtus.

Temporalibus ille regibus quid conferat.

Luc. 2.

res veniſſent, poterat ab eis indicari, vt quibus erat ab Angelo indicatum, & ipſi videbant:at venerant ad Iudæos, bene habet: & ipſi poſſunt indicare, quibus indicatum ſit à Prophetis. Horum dicta ſecuti, aſſequuntur, vt videant quem petunt, licet indicantes non viderint, vt prædicatores qui docent quæ non faciunt. Et ſicut tunc Magis locutæ ſunt ſcripturæ, ſic nobis Prophetæ modò omnes loquuntur, & Chriſtum oſtendunt, verúſque ſenſus earum nobis, & intellectus vnà cum ſcripturis traditus eſt, vt agnoſcamus Chriſtum. Sed Iudæi nobis nunc dicunt: *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorũ?* Sed cum illi veniant, vt explorent, non, vt adorent, non agnoſcunt Chriſtum in humilitate, qua offenduntur, nempe quod præter ſpem ipſorum terrena contempſit, & tamen ipſi terrena amiſerunt, quia regem ſuum repudiarunt. Nunc etiam illudunt Iudæi, cùm vident crucis titulum, & illic eis à Pontio Pilato, id eſt, gentili, & profano homine, indicatur vbi ſit Chriſtus Rex Iudæorum, vt qui aſſumptus à terra omnia trahat ad ſe ipſum: niſi illos qui terræ hærent, nec ab ea ſe ſubleuari ſinunt. Et mirum ſanè eſt: Magi Chriſtum ad adorandum quęrunt, & inueniunt: Herodes quærit ad perdendum, & non inuenit. Ita, qui in ſcripturis quærit vnde dediſcat auaritiã, & diſcat liberalitatem, & religionem pariter, & humilitatem, is Ieſum inuenit, & adorat: & viſitationeque angelica ducitur in viam: qui verò quærit fomenta hæreſis, vel peccatorum vitiorumque, quibus Chriſtũ interimat, ſe ipſum, non Chriſtum, miſer interimere poteſt.

Iudæi Chriſtũ natũ in Bethleem Magis indicantes, nec videntes ipſũ, quos ſignauerunt.

Matth. 23.

Cur illi Chriſtum non agnoſcant.

Ioan. 19.

Chriſtus quomodo trahat ad ſe ipſum tantum modo.

Supra. 12.

Quid eſt quod Herodes Chriſtum quęrens non inuenit, bene autem Magi.

Nos igitur Chriſtum in ſcripturis quæramus, & in Eccleſia Dei quaſi in altera Bethleem; quę vera eſt domus panis ſatiantis: ſtellamque ducem fidei ſequamur, quæ tutos nos, & ſecuros atque cum gaudio magno valde perducet ad cõtemplandam ſpeciem celſitudinis Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui cum Patre, & Spiritu ſancto, viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

In qua Bethleem Chriſtũ quærentes inueniemus.

TRACTATVS XXXIX.

In illa verba: *Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo.*

Matth. 2.

EXpoſuimus ſuperiori tractatu quales fuerint illi Magi, & qualis ſit ille locus Orientis, vnde profecti ſunt; ſimul etiam tempus, quo illud iter emetiri potuerunt; nunc de ſtella, quę illis apparuit, luculenter eſt philoſophandum: dicendumque in primis quęnam fuerit, an vna de ſeptem planetis, vel fixis, in firmamento octaua ſphæra; vel an eſſet cometes; vel cur non miſerit Deus columnam nubis, & ignis, vt olim ad filios Iſrael; item de motu eius, atque directione Magorum: & quid fieret de illa, quando manebant in diuerſorijs, & noctu quieſcebant, vel quid actum eſt de ea, poſtquam ſtetit ſuper locum, vbi erat puer. Deinde cur per ſtellam vocati Magi: item cur euanuit in ingreſſu Hieruſalem. Poſtremò, an ſecũdum aſtrologos hęc ſtella aliquod haberet in natiuitate Chriſti dominium atque virtutem.

Ordo tractationis huius.

Exod. 13.

Ad primum dubium, vt docet Nicephorus Caliſtus lib. 1. cap. 13. haud erat planeta vllus, vel ſtella fixa in ijs, quę ſunt in octaua ſphæra: vt quidam opinati ſunt quod his rationibus euincitur. Prima eſt, quoniã ſtellæ fixę atque errantes nunquam apparent niſi per noctem: at iſta potius in die apparebat, quia tunc dirigebat Magos: nõ enim eſt probabile illos de nocte ſemper ambulaſſe: & tamen ſi noctu, & interdiu pergerent, illa illuminaſſent, vt columna ignis, & nubis olim. Exod. 13.

Quænam fuerit ſtella quæ Magis apparuit.

Niceephor. C. Hiſt.

I. Ratio, ad probandum non fuiſſe planetam, aut vnam ex ſtellis fixis.

Secunda ratio: quoniam oportuit hanc talem apparere, vt intelligerent per eam aliquid nouum portẽdi, ac proinde fuit neceſſe, diſtinctã ab errantibus, & fixis videri: eamque ideo tantum apparuerit, vt illa reges conſpecta, illico ad Chriſtum regem mouerentur adorandum; ideo ſi eſſet vna è ſtellis naturalibus, non haberent cauſſam, qua potius modò, quàm prius mouerentur ad veniendum ad Chriſtum.

II. Ratio.

Tertia ratio eſt, quia iſta Magos dirigebat in via; & tamen nulla de fixis, vel erraticis poſſet dirigere, quod multę ſimul ſint nec appareret quę illarũ potius, quam alia, deduceret: ſtellę etiam mouétur motu circulari tum aſcendendo, tum deſcendendo: hæc autem mouebatur motu recto, & plano, ſecundum rationem viæ: ſicut viatores ſemper ſunt in plano ſuper terram: ita ſtella eodem modo, & pariter ſemper diſtabat à terra, atque vt poſſet viam monſtrare, opus erat illam valde eſſe propinquam terrę, propter multitudinem viarum, vt in biuijs, triuijſue. Planetę verò, vel cęteræ ſtellę cũ ſint à nobis multum eleuatæ, haud poſſunt oſtẽdere vnam viam magis quam alteram, quod quælibet ſtella naturalis propter magnam eleuationem æqualiter videtur omnem viam rectam aſpicere.

III. Ratio.

Stella Magorũ cuius motus.

Planetæ, aut ſtellæ fixæ, cur minus aptæ viatorum duces, & indices.

Quarta ratio: ſtellæ naturales mouentur motu continuo, & irrequieto: hęc autẽ motu interpellato, ac interrupto; & quieſcen-

IV. Ratio.

tibus Magis illa quieſcebat, cùm Magis ſemper ambulare non eſſet integrum : ſtellæ quoque naturales vna nocte mouentur ab oriente vſque ad occidentem : iſta verò lo 13. diebus nó eſt mota, niſi à Meſopotamia, vel Perſide, vnde veniebant in Bethleem vſque : mouenturque aſtra omnia motu conformi ab Oriente in Occidentem, vt apparet: iſta verò mouebatur à Septentrione in Meridiem: quoniam Meſopotamia, vel Perſis, Septentrionalis eſt Hieroſolymæ, & Bethleem.

V. Ratio.

Quinta ratio: ſydera vniformem apparitionem habent: at iſta apparitionem habuit, & occultationem quaſi voluntariam in ingreſſu Hieruſalem: ſeruant etiam ſemper ſitum ſuum in cœlo: hæc autem deſcendit, & ſtetit ſupra locum vbi erat puer: vt teſtatur Euangelium: quod alijs ſtellis naturalibus congruere nequit. Vnde Auguſtinus lib. 1. contra Fauſtum Manichæum, cap. 5. ait : *Et ne nos quidem ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſim ponimus, vt liberum arbitrium voluntatis, quo vel benè, vel malè viuitur, propter iuſtum iudicium Dei ab omni neceſſitatis vinculo vindicemus, quantò minus illius temporalem generationem ſub aſtrorum conditione credimus factam, qui eſt æternus vniuerſorū creator, & Dominus? Itaque illa ſtella, quam viderunt Magi, Chriſto ſecundū carnem nato, non ad decretum dominabatur, ſed ad teſtimonium famulabatur, nec eum ſubijciebat imperio, ſed indicabat obſequio. Proinde non ex illis erat hæc ſtella, quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinem ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed nouo Virginis partu, nouū ſidus apparuit, quod miniſterium officij ſui etiam ipſis Magis quærentibus Chriſtū, cùm ante faciem præiret, exhibuit, donec eos vſque ad ipſum locum, vbi Dei verbum infans erat, præeundo perduceret.* Hæc ille.

Auguſt. to. 6. longiuſculè à princ.

Auguſtini, eorum, qui hominis geneſim ſtellarum fato ſubijciunt, confutatio.

Gen. 1.

Chryſoſtomus quoque homil. 6. in Matthæum ſic habet: *Quod enim*, inquit, *non vna fuerit hæc ſtella de pluribus, imò (vt ego arbitror) nec ſtella omnino, ſed quædam inuiſibilis virtus in ſpecie ſyderis figurata, ab ipſo primùm itinere monſtratur. Non eſt enim ſtella, omnino non eſt, quæ per hanc cæli plagam curſum tenere doceatur : ſed ſiue dixeris Solem, ſiue dixeris Lunam, aſtraq; cætera, ab Oriente ferri omnia in Occidentem videmus. Hæc verò à Septentrione in Meridiem ſtella veniebat. Sic enim ſecundum locorum ſitum Palæſtina ſpectabat ad Perſidem. Secundò verò etiam de tempore iſtud probari poſſibile eſt. Neque enim in nocte cernitur, ſed lucente prorſus die, ac Sole fulgente. Quam lucendi vim non modò ſtella nulla, ſed nec ipſa quidem Luna ſortita eſt: quæ licet multò clarius omnibus coruſcet aſtris, continuò tamen ortu Solis abſconditur, & quæ prius illuſtrabat omnia ſub multo clariore ſydere vix ipſa conſpicitur. Hæc verò ſtella ipſos etiam Solis radios proprio quodam, præcipuoque fulgore ſuperabat, clarius illis profectò apparens, atque in tanto eorum lumine magis ipſa reſplendens. Tertiò autem ab ipſa interpellatione lucendi, ſtellæ huius nouitas indicatur. Nunc enim occultabatur omnino, nūc toto prorſus fulgore radiabat. Nam vſque ad Palæſtinam venientibus Magis, quaſi dux itineris ſemper apparuit: cùm verò Hieroſolymam introiſſent, ſeſe rurſus abſcondit. Deinde cùm Herodi cauſſam itineris indicaſſent, eoque relicto ad puerum pergerent adorandum, iterum ſe illis eadem ſtella monſtrauit. Hoc autem non agit motus ſyderis, ſed virtus quædam plena rationis. Neque enim proprium quempiam illa tunc ſtella curſum tenebat, ſed cùm eos videret pergere, etiam ipſa pergebat : cùm verò eos ſtare conſpexerat, ſtabat ad voluntatem prorſus viantium, & vtilitatem cuncta diſpenſans : ſicut etiā illa quondam in eremo nubis columna pro opportunitate rerum nunc ſtabat loco, nunc progrediens mouebat exercitum. Quartò etiam ab ipſo demonſtrationis modò facilè iſtud lucideque perſpicitur. Non enim in excelſo conſtituta cæli, eum qui inquirebatur à Magis oſtendit locum, neque enim ſic diſcere illi aliquando potuiſſent; ſed deſcendens, & inferiorem aëris partem tenens, iſtud effecit. Noſtis enim quia tam exiguum, & humilem locum, ac breue tugurium, quod (vt ita dixerim) corpuſculum illud paruuli continebat, nequiuerit de cælo ſtella monſtrare. Neque enim tantæ illius breuitatem loci, tam inæſtimabilis altitudo deſignare potuiſſet, quod certè perfacilè à lunari poteſt orbe cognoſci. Luna enim cùm tam multis ſit ſublimius clara ſyderibus, in tam grandis latitudinem diffuſa terra, cunctis mundi habitatoribus creditur eſſe vicina. Quemadmodum igitur ſtella tam exiguum locum, tugurij ſcilicet, atque præſepis oſtendit, niſi ſublime illud relinquens ad inferiora veniſſet, ſuperq; ipſum ferè caput pueri conſtitiſſet?* Hæc ille.

Exod. 13. & 33.

Qualis fuerit illa ſtella Chryſoſtom.

Stella illa quam lucida.

Chryſoſt. tom. 2. init.

Sed ante hos omnes Ignatius ſic habet epiſtola 14. ad Epheſeos prope finem: *Stella*, inquit, *in cælo (ſcilicet aëreo) fulſit ſuper omnes, quæ ante ipſam erant.* (Ergo fatetur Ignatius nouam conditam hanc ſtellam) *Et lux eius inæſtimabilis, & noua, atque peregrina apparuit videntibus eam. Cætera verò ſydera ſimul cum Sole, & Luna, coruſca facta ſunt illi ſtellæ, illa verò ſuperabat omnes ſplendore ſuo: & facta eſt perturbatio, vnde facta eſt illa nouitas, quæ apparuerat.* Hæc ille.

B. Ignat.

Quod non eſſet cometes. I. Argum.

Deinde, non fuit de cometis, qui gignuntur in aere, vt quidam exiſtimarunt. Primùm, quia cometæ ſolùm videntur per noctem, tameſi noctu, diuque moueantur, vt aliæ ſtellæ cœleſtes, nec tamen apparent niſi in nocte : illa tamen in die apparebat. Mouentur deinde motu circulari cometæ ad motum totius orbis aſcendendo, ac de-

II. à motu cometæ.

ſcendendo: iſta verò motu recto, & plano non ſe tollendo, vel deprimendo, vel in fine, & cum moueantur in ſuprema aëris regione, nobis non appropinquant, viam vt indicent, cùm etiam moueantur ad motũ orbium propter contactum ſphęrarum, in vna die, atque nocte abſoluunt integrum circulum, cùm hæc Meſopotamia in Bethleem tantummodo per 13. dies mota fuerit.

III. Argum.

Item cometæ ſemper apparent, donec conſumpta materia ipſorum poſtea euaneſcãt, & poſthac nunquam appareant: hæc verò interdum apparebat, interdum occultabatur. Cometarum motus eſt naturalis: iſti' verò erat quaſi voluntarius, ſiquidem Magis pergentibus pergebat & ipſa; ſtantibus, ſtabat.

IV. Argum.

Præterea, cometa etiam non erat cõueniens ſignũ natiuitatis. Nam vt hæc erat ſupra naturam, ita exhiberi debuit lignum ſupra naturam, atque diuinum: ſiquidem naturalia haud poſſunt eſſe conueniẽtia ſigna rerum, quæ ſunt ſupra naturam, naturalia namque determinata ſunt, & ex neceſſitate agunt: quæ verò ſupra naturam exiſtunt, purè libera ſunt, pendentque ex voluntate diuina.

Naturalia rerum ſupernaturalium minus idonea ſymbola eſſe ſunt.

Cometa autem res naturalis eſt, quæ habet naturalem, & determinatam cauſſam ſuę productionis, & ita ſignificatio cometarum eſt determinata: & cometæ vix aut nunquam apparent in natalibus regum, aut principum, quin potius ſint ſigna eorũ caſus, & interitus. Ergo quæ Magos direxit ſtella, nec fuit de cœleſtibus aliqua, vt ait Chryſoſtomus ſuper Matthæum: nec etiã fuit de cometis: vt innuit Auguſtinus ſer. 3. de Epiphania ſub initium: *Quid erat*, inquit, *illa ſtella, quæ nec vnquam antea inter ſydera apparuit, nec poſtea demonſtranda permanſit?* Hæc ille.

Chryſoſt. iam citatum
S. Aug. ſe. 30.

Stellæ tamen cœleſtes haud ſunt nouæ, quoniam fuerunt ab orbe condito: nec cometæ noui ſunt; tametſi enim non ſemper appareant, à principio ſeculi tamen ſecundum diuerſa tempora, & regiones varij apparuerunt cometæ.

Cometæ cur minime ſint noui, vt ſtella Magorum.
Gen. 1.

Dicendum eſt igitur ex ſententia S. Thomæ in 3. part. quæſt. 36. art. 8. illam ſtellam fuiſſe artificialem miniſterio angelorum de integro formatam: videlicet impreſſionem quandam ſupra vires naturę factam in aere infimo circa terram: fuitque corpus valde denſum multum habens de lumine, & propter ſui rotunditatem, & flãmas ſtella vocatur: quemadmodum in egreſſu filiorũ Iſrael, quòd neſcirent viam, fecit Deus columnam nubis, & ignis, eratque corpus quoddam ex denſis vaporibus conſtipatũ.

Verior ponitur opinio de ſtella Magorũ qualis fuerit.
S. Tho. ſe. 12.

Non miſit autem Deus columnam nubis, & ignis ad ducendum Magos: vt olim Iudęos: eo quod Deus edocere volebat populum ex Aegypto per deſertum, in quo non erat via, nec ambulauerat per illud vir, vt dicitur Hierem. 2. & neſciebat populus viam, & nullus erat in deſerto qui eam illis indicaret: & quia ignorabant loca, in quibus caſtrametari deberent, ideo dedit eis columnam nubis, quæ extenſa erat in longitudinem, & minus lata.

Cur non miſerit Deus, vt olim Iſraelitis, columnam ignis, & nubis.
Exod. 13.
Hiere. 2.

Erat etiam nubes, quia impreſſio erat facta ex vaporibus ad formam verę nubis, niſi quod denſior erat & ſolidior quam nubes; nam alioqui non poſſet multum lucere, cum corpora diaphana, ac peruia nequeant eſſe multum lucida, ſed parum; ſecus verò terminata corpora, atq; denſa, quæ maioris lucis ſunt capacia.

Quare dicitur columna nubis, illius quæ figura, vt a nube diſtincta.

Cõſeruabatur autem iſta columna virtute diuina, nam aliàs (vt nubes interdum denſantur, interdum raræ fiunt, atque reſoluũtur in præiacentem materiam) citò fuiſſet columna diſſoluta. Deus autem miraculo ſeruauit per quadraginta annos in eadem quantitate, figura, & colore.

Eadem columna vnde conſeruabatur.
Exod. 16.
Num. 9.

Nubes huiuſmodi pręcedebat caſtra, Iſraelitarum populum per diem, & vbi nubis ſtetiſſet, figebãt caſtra: dum verò Sol occumberet, vertebatur columna in colorem ignis ſplendentis, & illuminabat. Stella autem Magis indicabat viam, eratque impreſſio coacta ex vaporibus, pellucida, & pręcedens eos fulgor, ac ſplendor ſtellæ, & columnę ſupra naturã erat: tum quia ſi fuiſſet naturalis eius lux, obſcuraretur à Sole: quoniam nulla eſt lux, quæ non vincatur, & obſcuretur à Sole: vt eſt videre in aſtris, quæ interdiu non videntur, & tamen videbatur ſtella: & diebus æſtiuis, ſed ſerenis nubes, vel ſoluuntur, vel ſole impendente nequaquam cernuntur: hæc autem columna erat indiſſoluta, atque vniformis in colore, deinde mutabatur color iſte quotidie; vt per diem videretur nubes, per noctem verò purus ignis: quæ quidem mutatio naturalis eſſe non poterat tã hyeme, quàm æſtate. Et ſtella ſi naturaliter fulgeret, quouſque deſineret omnino, vel obſcuraretur maiori luce, & tamen aliquando apparebat, vt in Oriente: & in egreſſu Hieruſalem aliquando abſcondebatur: vel quando oſtendit puerum in domo: quod videtur eſſe voluntarium.

Stella Magis quid præſtaret.
Columna nubis, & ignis diſformitas.

Adhæc, columna aliquando ex vna parte conſpecta, ac tota fulgens, vt ignis, & ex alia parte obſcura, & nigra, vt in trãſitu maris rubri volentibus Aegyptijs accedere ad filios Iſrael, Exod. 14. quod fieri non poterat naturaliter: ideo ſic vt nubes illa ſeruiebat, vt inſtrumentum diuinę voluntatis, ita & colores, ac cætera accidentia pro eius beneplacito mutabantur. Et ſtella ſi naturalis fuiſſet, fulgor non potuiſſet tam ſubitò

§ I. Ratio columnæ ſcilicet nubis, & ignis olim Iudæis, non Magis conceſſæ.
Exod. 14.

deficere,& euaneſcere, ſed paulatim, vt in naturalibus fit:tamen iſta repente euanuit, vt etiam repente apparuit.

III. Ratio ab eius magnitudine latitudineque deſumpta. Exod.12.

Quoniam verò Deus omnia ordinatè,& ſapienter agit;& ordinatum eſt,quod quadrat,ac cõuenit fini ſuo: populus ergo Hebræorum illuminandus,& ducendus, cùm eſſet magnus,quòd eſſent 600.millia peditum,præter fœminas,& paruulos,& ſenes, & vulgus Aegyptium promiſcuũ innumerabile, egebat magno lumine ad illuminãdum omnia caſtra:ideo fuit magna columna,lata in modum nubis,& longa, vt omnia clarè lucerent. Reges autem Magi tres erant,neque habebant ſecum magnas familias; idcirco neceſſaria non fuit columna, ſed paruũ corpus lucidum ad modum ſtellæ.

Altera ratio magnitudinis eiuſdem.

Pręterea indigebant Iudæi pro nocturno tempore magna columna, quia per diē etiamſi eſſet corpus illud dirigens paruum, ſicut ſtella, ſatis erat ad dirigendum, tametſi videretur à paucis,qui præcederent,cęteri verò ſequerentur,etiamſi columnam, vel ſtallam non viderent: tempore verò noctis manebant in campo, agebantq́; magno lumine, quò caſtra omnia illuſtrarentur:at Magi ſolùm interdiu egebant directione viarum,nam per noctem,cùm non facerent iter,nec faciendi itineris vlla ſubeſſet neceſſitas,haud egebant lumine. Et hactenus de hoc ſit dictum.

De motu huius ſtellæ,ac directione Magorum agitur. Exod.13. & 14. Num.9.

Non eodem autem modo regebat hæc ſtella Magos,ſicut columna olim filios Iſrael:nam olim columna mota,vel quieſcẽte,etiam per annum,vel tardè, vel velociter:manè,vel meridiè: veſpere, vel media nocte filij Iſrael eodem modo mouebãtur ad motum columnæ. Magi autem non ſic mouebantur ad motum ſtellæ; imò contra ſtella mouebatur ad eorum motum, atque pergebat.Nam quãdo ipſi cœperunt egredi Hieroſolymam, ſtella cœpit eos præcedere,& ante hoc non videbant eam; & ſic ſtella mouebatur ad motum Magorum, cùm illi vellent ambulare, & quieſcebat illis quieſcentibus.Stella etiam non tantùm viſa in Oriente à Magis, ſed etiam dux viæ totius extitit;vt Euſebius iuxta verſionem Ruffini in lib.hiſtoriæ docet Eccleſiaſticę.

Euſeb.lib.1. hiſt. Eccleſ. c.10.10.1.

Viſaque eſt à Magis ſupra verticem, & ad perpendiculum terræ Iudææ eam reſpicere,autor eſt idem Euſebius libro de demonſtratione Euangelica.

Idem lib.9. demon. Euãg demonſtr. 1. eod.tom.

Porrò ratio huius diuerſitatis exiſtit multiplex,ac varia: quoniam Magi non habebant aliud,quod agerent, niſi perfectioni inſiſtere,quoad peruenirent ad locum,vbi Chriſtus manebat: ideo expediebat eis promptè, & expeditè proficiſci tẽporibus opportunis,ob id conueniebat ſtellam moueri ad eorum voluntatem. Aliàs enim cùm ipſi vellent pergere, & ſtella non præluceret,temporis iacturam facerent: & cum opus eſſet quieſcere,ob defatigationem, vel opportunitatem loci,neque poſſent,oportebat eos moueri. At non ſic euenit Iudęis, quia non erat mens Dei,vt ſemper perambularent,quandiu poſſent,ſed vt aliquãdo diu greſſum ſiſterent in aliquibus locis ex cauſſa:ſicut in monte Sinai,vbi per annum manſerunt,quoniam ibi data eſt lex,& ſanctuarium fabricatum: & ſic in alijs locis ſimiles ob cauſſas morabantur ad arbitriũ Dei:id quod non eueniret,ſi ex eorum voluntate penderet motus,vel quies.

I. Ratio huius diuerſitatis, columnę ſcilicet ignis & nubis,& ſtellæ Magorum varia,ac multiplex adſertus.

Exod. 19.20. Infra. 40.

II. Ratio.

Deinde Magi pauci erant viri,& cõcordes inter ſe, cùm pergerent ad viſitandum Regem Iudæorum; ideo facilè erat conuenire inter ipſos de tempore profectionis.Secus verò ſi infiniti,& diſcordes inter ſe fuiſſent,quorum quidam vellẽt manere,alij ambulare: ideo ne fieret vlla ſeditio,placuit Deo,non moueri nubem ad motum eorum, ſed potiùs ipſos ad motum nubis.

III. Ratio.

Pręterea Iudæi erant viri timidi, & increduli,vt timerẽt de loco moueri,niſi Dei expreſſo mandato,nollentq́; alicubi caſtrametari ex eodem motu, ni iuberet Deus. vt ergo non opus eſſet toties pręcipere motum vel quietẽ,vel etiam cauſſarentur Prophetis tale nil dictum, voluit per motum nubis id omnibus ſignificare,atque ita euidẽter, vt nemo poſſet inficiari:& ſic Exod. 14.& Num.9.per mandatum Dei Iſraelitæ mouebant caſtra, & per idem mandatum Dei figebant tentoria. Et motus, vel quies nubis dicebatur Dei mãdatum. Magi verò nec timidi erant,nec increduli, vt nõ auderent moueri abſq; Dei peculiari mandato.

Exod.14. Num. 9.

IV. Ratio.

Adhæc mouebantur Iudæi per deſertum, in quo non erant humanę habitationes, & ipſi neſciebant quo loco expediret eis longo tempore manere,& quo, paruo: maximè quia gẽtes vicinæ deſerto illi habitabãt, vt Amalechitæ, Arabes,Idumęi,Ammonitæ,ac Moabitę,qui incautos illos facilè poterant aggredi, vt fecerunt in Raphidim Amalechitæ, Exod.17.quare conueniebat moueri ad motum nubis, non nubem ad motum eorum.Magis verò ſecus accidit.

Exod. 17. & ſeq.

Quòd Magis hoſpitantibus & noctu quieſcentibus ibi quoque hæc ſtella conſiſteret.

Quid verò fieret de ſtella,quando in hoſpitijs quieſcebãt Magi. Dicendũ eſt,quòd ſtella ibi quoque manebat ſuper locum illum:nam ita erat de columna nubis, quæ dirigebat Iudæos,quia manebat quieta ſuper caſtra. Deinde idem patet de ſtella,quę ſubtraxit ſe,& occultauit in ingreſſu Hieroſolymæ, de quo Iudæi non ſunt admirati:

ideoque cœperunt ſciſcitari de Chriſto, & quãdo egreſſi ſunt Hieruſalem, & viſa ſtella gauiſi ſunt valde. Si tamen in locis ſingulis, in quibus Magi manebant, conſueuiſſet ſtella occultari, donec iterum ſe ad iter accingerent, neque admirati, neque gauiſi fuiſſent. Ergo aliquid nouum hoc fuit, & cõſequenter illa ſtella non euaneſcebat, nec occultabatur, ſed manebat in loco Magorum. Adhæc cum euanuerit ſtella magis ad ingreſſum Hieruſalem, putauerunt ibi eſſe Chriſtum natum, & quæſierunt de eo. Si autem in ſingulis locis, in quibus manerẽt, euaneſceret, quouſq; rurſus inciperẽt progredi, in quolibet loco quærerent de ortu Chriſti, ſaltem poſtquam eſſent in Iudæa, vel nullibi, & tamen in Hieruſalem quæſierũt, vbi conſtat, quod euanuit ſtella, & tamen in alijs non quęrebant. Ergo in cõmunibus locis ſemper ſtella manebat apparens Magis, prętérquã in Hieruſalem; vbi propterea de Chriſto quæſierunt, & non alibi. Ergo dicendum eſt, ſtellam, ex quo ſemel cœpit apparere, nunquam occultatam fuiſſe, ſed quemcunq; in locum intraſſent, & manerent, ibi tantiſper ſtella qunque manebat ſuper locum illum, vel domũ in qua manebant: & cum eſſent diſceſſuri, præcedebat ipſa.

II. Ratio.

III. Ratio.

Quod ſi obijcias; Cęteri nonne mirabantur, illam videntes? Reſpondeo: hanc ſtellam viſam fuiſſe ad oſtenſionem natiuitatis Chriſti; ideo non erat conueniens, cuiquã homini celari: imò cedebat in gloriam Dei, quòd omnes illam noſſent. Sicut etiam columnam nubis, & ignis, quæ annis quadraginta viſa eſt Iſraelitis, quibus manſerunt in deſerto, nunquam ad aſpectum gentiliũ euanuit, ſed ſemper pendebat idoneè ſuper caſtra, ac proinde Deus magis laudabatur; vt refertur Num. 14. Sicut ergo illa apparuit ad oſtenſionem dignitatis Iudæorum, quibus recẽs data erat lex Moyſi: ita decuit ſtellam iſtam ſemper apparere ad dignitatem, ac decus Chriſti, & ad glorię oſtenſionem noui Teſtamẽti. Vel dici poteſt, quòd non videbatur ab alijs; vti lux abeuntibus ſimul cum Paulo Damaſcum, & columba viſa à ſolo Ioanne: vel non intelligebatur, viſa: vt vox illa: *Et clarificaui, & iterum clarificabo*: quam putarunt tonitruum eſſe, vel angelum.

An viſa fuerit & alijs hęc ſtella.

Exod. 13.
Num. 9.
Num. 14.
Exod. 20. & ſeq.
Altera ſolut.
Act. 6.
Ioan. 1.
Infrà 12.

Quomodo autem moueretur ſtella, dici ſolet, quod angelus, qui apparuit paſtorib⁹ in ſpecie humana ad annunciãdam Chriſti natiuitatem, ipſe præceſſit Magos in figura ſtellæ, non quidem quod ipſe ſit tranſformatus in ſtellam, quæ præceſſit Magos, cũ ſpiritalis naturę angelus ſit, ſtella verò corporea: ſed quod illam moueret. Et quod ait D. Thomas in 3. part. qu. 36. art. 7. nimirum hanc ſtellã fuiſſe motam per diuinam voluntatem: non ita accipias, quaſi creatura corporea intelligeret Dei voluntatem: vel quaſi non haberet aliud principiũ motus: cùm oporteret dari formam mouentẽ à principio intrinſeco, ſcilicet angelũ; nam angeli omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis, autore Paulo.

Quomodo moueretur hæc ſtellã.

B. Thomas tom. 2.

Heb. 1.

Hic autem procurabatur ſalus gẽtilium, tum quia angelus manifeſtauit paſtoribus natiuitatem: tum quia columnã nubis mouebat angelus præcedens Iudæos. Scribitur enim Exodi decimoquarto: *Tollenſq; ſe Angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſrael, abijt poſt eos; & cum eo columna nubis*. Et Exodi decimotertio dicitur: *Dominus præcedebat ad oſtendendam viam in columna nubis*: & accipitur Dominus pro Angelo frequenter more ſcripturarum, quoniam repręſentabat Dominum.

Luc. 2.

Exod. 14.

Supra 13.

Angelum Domini, Ipſum Dominum intelligunt ſcripturæ.

Porrò hæc ſtella, poſtquam Magos adduxit in Bethleẽ, minimè cœpit poſtea lucere in firmamento cum reliquis; nam hæc non fuit cœleſtis, verùm communicabat in natura cum elementis ipſis, & ſic erat corruptibilis: cùm tamen cœli, aſtraque ſint incorruptibilia, ex ſententia Ariſtotelis: nõ decebat autem cum incorruptibilibus ponere corruptibilem ſtellam: nec verò ſi etiam corruptionis fuiſſet expers, debuit in cœlo collocari propterea: namque eiuſmodi, aut erat neceſſaria ad influendũ aliquid in vniuerſo orbe, vel nõ erat: ſi erat neceſſaria, ergo antea deficiebat, neque fiebat influxus completus ad generationem rerũ, & corruptionem: ſi non erat, fruſtra, & ſuperfluè poneretur in cœlo: ergo non eſt repoſita, ſed redijt in præiacentem materiã, id eſt, in vapores, ex quibus erat cõpoſita, quod facilè ſine miraculo fieri potuit; quãuis vt in ea eſſet ille fulgor, miraculo opus erat: atque ita cum deſineret conſeruare illum fulgorem, ceſſaret, & interiret, tametſi ſoliditas corporis, vt poſſet eſſe ſatis lucida, non ſtatim interierit, ſed ad tempus durare poſſet naturaliter, niſi Deus infinita virtute ſua illam deſtrueret: atque idem de columna nubis videtur eſſe dicendũ. Poſtquam enim peruenerunt ad Iordanem, nũquam eſt viſa amplius, licet ad id vſque tẽporis ſupra naturam ſit conſeruata: idemque de columba, in qua dicitur deſcendiſſe Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum in Iordane; ſiquidem iſta erat corpus denſum ex vaporibus conflatum ſiccis, & purum.

Quid factum ſit de ſtella, poſtquam Magos perduxit in Bethleem.

Philoſ. lib. 1. de cœlo, te. 3.

Hanc ſtellam non fuiſſe ex illis quæ ſunt in firmamento.

Columna nubis, & ignis, quando euanuerit.

Ioſu. 3.

Ioan. 1.

Quod attinet ad ſecundum, Magi vocat

Cur Magi per ſtellam ſ. erint vocati.

luerunt: illi intellexerunt, per aduentum Chriſti magicam artem ceſſaturam, iſti diuinæ legis myſteria intelligere noluerunt: illi confitentur alienum, iſti proprium non agnoſcunt. In ſua enim
Ioan. 1.
propria venit, & ſui eum non receperunt. Et hæc quidem ſtella ab omnibus videbatur, ſed non ab omnibus intelligebatur. Hæc ille.

Idem quoq; ante eum docuit Euſebius
Euſeb. Cæſar. tom. 1.
lib. 9. de demonſtrat. Euangel. demonſtr. 1. Ait etiam Hieronymus: *Ad confuſionem Iudæorum, vt natiuitatem Chriſti à Gentibus diſcerent, oritur in Oriente ſtella, quam futuram Balaam, cui ſucceſſores erant, vaticinio nouerant. Lege Numerorum librum.* Hæc ille. B. Remigius in Matthæum: *Sciendum eſt,* inquit, *quia varia eſt de Magis opinio. Quidam enim dicunt, eos fuiſſe Chaldæos. Chaldæi enim ſtellam pro Deo colebant: Et ideircò dixerunt, quod nuncupatiuum eorum Deum, oſtenderit Deum verum natum. Alij verò dicunt, Perſas eos fuiſſe. Nonnulli dicunt, illos de vltimis finibus terræ fuiſſe. Alij verò dicunt, eos fuiſſe nepotes Balaam: quod magis eſt credendum. Balaam enim inter cætera quæ prophetauit, dixit: Orietur ſtella ex Iacob. Illi verò habentes hanc prophetiam, mox vt viderunt ſtellam nouam, intellexerunt, Regem natum, & venerunt. Quod ſi ſucceſſores fuerunt Balaam; Reges iſtorum non longè diſtant à terra Promiſſionis: ideircò in tam breui ſpatio Hieruſalem venire potuerunt. Sed tunc quærendum eſt, quare Euangeliſta dicat eos ab Oriẽte veniſſe, quod ideò eſt, quia ab illa regione venerunt, quæ in Orientali parte Iudææ poſita eſt. Pulchrè autem ipſi ab Oriente veniſſe dicuntur: quia omnes qui ad Dominum veniunt, ab ipſo, & per ipſum veniunt. Ipſe enim eſt Oriens, ſecundum illud: Ecce vir Oriens nomen eius.* Hactenus ille. Ambroſius lib. 2. in Lucam: *Sed tamen,* inquit, *qui ſunt iſti Magi, niſi (vt hiſtoria quadam docet) qui à Balaam genus ducunt, à quo prophetatum eſt: Orietur ſtella ex Iacob. Iſti ergo ſunt non minus fidei, quàm ſucceſſionis hæredes. Ille ſtellam vidit in ſpiritu: iſti viderunt oculis, & crediderunt. Viderunt nouam ſtellam, quæ non erat viſa à creatura mundi: viderunt creaturam, & non ſolùm in terra, ſed etiam in cælo gratiam noui hominis requirebant, ſecundum quod Moyſes propheticè poſuit: Qui orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael. & cognouerunt hanc eſſe ſtellam, quæ hominem Deumq; ſignabat, & adorauerunt paruulum. Vtique non adoraſſent, ſi paruulum tantùmmodo credidiſſent. Magus ergo intelligit ſuas ceſſare artes, tu non intelligis tua dona veniſſe? Ille fatetur alienum, tu non cognoſcis promiſſum? Ille contra ſe credit, tu pro te non putas eſſe credendum?* Hæc ille. Qui, etſi Magicis, & maleficis artibus Magos fuiſſe imbutos crederet, quod nequaquam eſt veriſimile, vti ſuperius impugnauimus: tamen rectè tradi-

Hiero. hoc loco tom. 9. in princ.

B. Remig.

Chaldæi quẽ Deum colerent.

Num. 24.

Magi cur ab Oriente venisse dicuntur, ſecundum Remigium.

Zachar. 6

Ambr. c. 14. circ med. to. 5.

Magi Balaam prophetæ non minus fidei, quam ſucceſſionis hæredes: vnde noſcantur.

De Magis quid Ambroſius minus fide dignum videtur ſenſiſſe.

tionem ex Prophetia Balaam de ſtella oritura docet: atque Magos Balaam non tam ſucceſſionis hæredes, quã fidei fuiſſe: quod mihi doctè admodum videtur fuiſſe dictũ: nec enim quærerent per ſtellam Chriſtum natum, niſi in illum prius credidiſſent: nec illum adoraſſent in ſtabulo proſtrati, ac muneribus honeſtaſſent, niſi Deum agnouiſſent. Indignum verò eſt, illos, qui venturum Chriſtum fide nouerant, ſuperſtitioſis, magiciſuè artibus vacauiſſe. Autor libri Quæſtionum Noui & Veteris Teſtam. in 2. parr. quæſt. 39 *Oritur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael, &c. Hæc eſt prophetia,* inquit, *Balaam, non quia fuit propheta, ſed Deus cauſſam populi ſui egit per illum, non voluntariũ, ſed inuitum: ſicut prophetaſſe inueniuntur miſſi à Saul ad Dauid capiendum: Et ſicut ipſe Saul, cùm dictum eſt. Nunquid & Saul inter Prophetas? Hunc enim probare volui Deus, quanta ſit maieſtas Dei Iudæorum, qui eum maledicere venerat, conuertit, vt bonum illi videretur benedicere populum Dei. Nec enim maledictum poterat timere, cuius cor habebat in poteſtate. Hunc ergo prophetam hanc intimaſſe collegis ſuis datur intelligi, qui cum curioſi ſint circa aſtra, videntes ſtellam incognitam, nimia claritate fulgentem, ita vt ſolem luce ſuperaret (videbatur enim per diem) conferentes inter ſe, animaduerterunt hãc eſſe ſtellam, quam futuram dixerat Balaam.* Sic ille. Leo Papa ſermone de Epiphania; *Quãuis autem,* Inquit, *diuinæ dignationis eſſet hoc munus, vt cognoſcibilis Gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamen miraculum ſigni, potuerunt Magi, & de antiquis Balaam prænuntiationibus commoueri, ſcientes olim eſſe prædictum, & celebri hiſtoria diffamatum: Orietur ſtella ex Iacob, exurget homo ex Iſrael, & dominabitur Gentium.* Hęc Leo. Eandem traditionem Euthymius docẽt hoc loco. Rurſus Auguſtinus ſermone de Epiphania ait, quod Angelus reuelauit iſtis regibus, ſtellam iſtam Chriſtum natum ſignificaſſe; quaſi diceret: Iſta ſtella quam videtis, Chriſtus eſt, Ite, & adorate illum. Leo verò Papa ſermone de Epiphania, ait, non ſolum Magos ſtellam vidiſſe, ſed habuiſſe illuminationem quandam per Spiritum ſanctum oſtendentem, illam ſtellam Chriſtum natum deſignare: cum ait: *Præter illam ſpeciem, quæ corporeum incitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, vt priùs quàm labores itineris inchoarent, eum ſignari ſibi intelligerent, cui in auro regius honor, in thure diuina veneratio, in myrrha mortalitatis confeſſio deberetur.* Hæc Leo. Chryſoſtomus homilia 62. in Epiphania; *Cuius luminis ſplendor,* inquit, *etiam Magorum corda penetrans, ſpiritali luce perfudit, vt Regem Iudæorum,*

Operum D. Aug to. 4.

1. Reg. 19. Supra 10.

Leo Papa ſer. 4. ſub init.

Euthymius

Aug ſerm. 4. de Epiphan. ſeu ſer. 67. de diuerſ. ſub initium to. 10.

Leo ibid. ante medium.

rum, creatorem cœli, ſigno naſcentis nouæ ſtellæ cognoſcerent. Nec enim Chriſtum Dominum noſtrum Magi falſæ religionis autores cognoſcere poterant, niſi dignationis diuinæ munere illuſtrati. Iterum ergo Dei miſericordia per Chriſti exuberauit aduentum, vt ad omne genus hominum ſe cognitio veritatis eius extenderet: quæ idcircò ante Magos eluxit, vt manifeſta Dei pietas noſceretur, nec aliquis deſperaret, poſſe ſibi ſalutem credenti donari, quia iam conſpiceret Magis eſſe donatam. Sic ille. Hilarius cano. 1. in Matth. *Stellæ ortus*, inquit, *primùm à Magis intellectus, indicat mox Gentes in Chriſto credituras, & homines profeſſionis longè à ſcientia diuinæ cognitionis auerſa, lumen, quod ſtatim in ortu eius extitit, cognituros.* Hæc Hilarius. Quæ certè omnia cum ratione coniuncta, & pietate ſunt. Non ergo dicti ſunt Magi, quod illuſerint Herodē, quaſi Magi ſint illuſores: nec quia hoc fuit fortuitò factum: nec item Magicis vel ſuperſtitioſis artibus illi pręditi fuerūt: nam tales haud crederent in Chriſtum, qui vacarent artibus dæmonum. Nec verò etiam (vt mea fert opinio) erant aſtrologicæ periti artis; vt Leo Papa ſermone 4. de Epiphania vocat gentem, quæ ſpectandorum ſyderum arte pollebat: & Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæum tradit: ait enim: *Et qua, inquis, ratione Magos per ſtellam duci ad Chriſtum, & quonam modo? Oportuit prophetas mitti potiùs: ſed nequaquam Magi credidiſſent Prophetis. Aut voce aliqua deſuper inſonare. Nec hanc quidem tantopere curaſſent. Aut Angelum mittere, verùm hunc quoque forſitan præteriiſſent. Propterea igitur omnia huiuſmodi derelinquens, per ea illos vocat, quæ familiaria eis conſuetudo faciebat, mira quidem diſpenſatione pietatis ad hominum condeſcendens ſalutem.* Hęc ille. Quos alij ſequuntur. Cyprianus ſerm. de ſtella, & Magis initio: *Erant in illis regionibus* (ſcilicet Arabum, & Saba) *viri ſyderum inſpectionibus aſſueti, qui arte mathematica vim, diſcurſumq́ nouerant planetarum, qui ex elemētorum natura rationem temporum metientes, aſtrorum miniſteria certis experimētis, proprijs didicerant effectibus aſſignata. Hi ex vaticinijs Balaam olim audierāt ſtellam oriri in Iacob, & hominē in Iſrael, cuius fortitudo quaſi rhinocerotis, ad quem trieribus de Italia venirent, &c. orto repente nouo ſydere, ad antiqua recurrentes volumina, tam teſtimonio muniti, quàm ſigno, dromadis vecti, in Iudaam ſtella duce perueniunt.* Et Hierony. in Iſa. 47. ſuper illud: *Sta cum incantoribus tuis*: & infra: *ſtent, & ſaluent te augeres cæli; qui contemplabantur ſydera, &c.* aſſerit Magos dixiſſe, ſe ſtellam Domini vidiſſe, vel ex artis ſcientia, vel ex vaticinio Balaā prophetæ. Sed hoc profectò probabilitatem tātùm habet, propter teſtimoniū veterum patrum, illud affirmantium: tamē ſi rationē conſulas, nō videtur ſimile vero. Siquidem hæc de ſtella non acceperunt ex aſtrologica diſciplina, verū ex traditione & vaticinio Balaam. Deinde quoniam hęc ſtella diuerſum ab alijs tenebat motū, nec erat cœleſtis, ſed recens condita. Tum etiā quomodo ex ſtella iudicaſſent Regem Iudęorum, cùm regnum Chriſti non eſſet de hoc mundo: Quin etiam potius viderentur abſtrahendi à vanitate illius ſcientiæ, quàm per illam trahendi, & confirmandi in vana ſcientia. Quamobrem temerarij mihi vidē tur, qui locum de ſtella ex Iacob, Num. 24. de Chriſto non interpretantur: vt faciunt omnes Patres, & præſertim Iuſtin. Martyr in Apolog. 2. ad Antoninū Pium pro Chriſtianis, Irenæus etiam lib. 3. c. 10. & Origen. homil. 12. in libr. Numeror. ait: euidenter de ſtella, quæ Magis in Oriente apparuit, prophetari, & de diuina eius natura dici: *Orietur ſtella ex Iacob*: de humana verò: *Et exurget homo ex Iſrael*: & homil. 13. Numer. *A Balaam fertur Magorum genus, & inſtitutio in partibus Orientis vigere, qui deſcripta habentes apud ſe omnia, quæ prophetauerat Balaā etiam hoc habuerunt ſcriptū, quod orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael. Hæc ſcripta habebant Magi apud ſemetipſos, & ideo quando natus eſt Ieſus, agnouerunt ſtellam, & intellexerunt adimpleri prophetiam magis ipſi, quam populus Iſrael, qui Sanctorum prophetarum audire verba contempſit. Illi ergo ex ijs tantùm quæ Balaam ſcripta reliquerat, agnoſcentes adeſſe tempus, venerunt, & requirentes eum ſtatim adorauerunt, & vt fidem ſuam magnam eſſe declararent, paruum puerum quaſi Regem venerati ſunt.* Hæc ille. Vel ſi quidem interpretentur de Chriſto illud vaticinium, tamen hoc ad traditionem hanc ſucceſſorum Balaam accommodandam negant. Ergo finis horum Magorum aduentus fuit, vt excitati per ſtellā ortam, velut indicem veri Regis venturi, eum adoratione, & muneribus proſequerentur.

Deinde fieri poterat, vt iſti ex Sibyllino carmine educti, Regē Meſſiam quærerēt. Sic enim cecinerat Sibylla Samia loquens de Chriſto.

Humano quem Virgo ſinu inuiolata fouebit:
Annuit hoc cœlum, rutilantia ſydera monſtrans.

Item congruebat, vt ceſſante lingua Prophetarum, per ſtellam, vt Angelos Deus ipſe loqueretur, & quę Chriſti ſunt, doceret: ſecundum Auguſtinum enim ſtella, Regū inſigne erat: quod illorum ſit, prælucere alijs. Et quoniam hæc ſtella erat creata diuinitus, aptè Regem diuinum, atque cœleſte deſignabat. Nam claritas ſapientię, atque

iuſtitię

B. Hilar. Stellæ ortus Magis viſæ quid indicauerit.

Hos Magos, minime artibus magicis vacaſſe.

Leo Papa.

Chryſ. tom. 2 in princ. Magi cur ducti doctique fuerint per ſtellam, teſte Chryſoſt.

Cyprian. Magi cuius artis, & ſcientiæ Cyprian.

Num. 22. Hieron. to. 5. Iſai. 47. Magos, vt quidam opinantur, non dixiſſe ex artis ſcientia ſe ſtellam Domini vidiſſe.

In eos qui vaticinium de ſtella ex Iacob quam ad Chriſtum alio detorquent.

Iuſtin. Mart. tom. 5. B. Irenæus. Orig. to. 1.

Idem.

Magorum aduentus cauſæ.

II. cauſa. Samiæ Sibyllę de Chriſto vaticinium.

III. cauſa.

Auguſt. Quid ſignificaret hæc ſtella.

Dan. 12.

iuſtitiæ cum primis Reges docet. Hinc Daniel dixit: *Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtella in perpetuas æternitates.* Significat quoq; firmitatem fidei, & ſplendorem vitæ, qui in ſemine Meſſiæ, videlicet in Chriſtianis omnibus, qui tanquam per cęlos, Id eſt Apoſtolos (ſic. n. eos vocat Propheta Dauid) conuertendi erant. Ex quo Dominus Abræ ſemen promittens, dixit: *Suſpice cœlum, & numera ſtellas ſi potes. Sic erit ſemen tuum.* B. Dominicus cum ſigno ſtellæ in fronte conſpectus fuit; ob inſignem eius vitæ ſanctimoniam, & illuſtrē prædicationem. Habebat, teſte quodam veteri patre, ſignum pueri cum cruce hæc ſtella: quoniā Fidei lumen oſtendit Chriſti incarnationē atque crucem. Item ſignificat, Chriſtum ſine igne terroris legis, & nube, videlicet inuolucris monſtrandum. Significat & Mariam Virginem ductam ſuper terram peccati à Chriſto, vt eum ipſa nobis oſtendat.

Cœli qui myſtice.
Pſal. 18.
Gen. 15.
Stellæ ſignum pueri cum cruce habentis myſteria.
Autor operis imperf. in Matt. hom. 2.

Dicitur ergò ſtella eius, quoniam ab eo peculiariter formata: de eo à Moyſe & Sibylla prædicta: in columna nubis & ignis præfigurata: ad miniſterium Meſſię ſingulariter deſtinata: Chriſtum Regem diuinū atq; cœleſtem ſapientiæ, iuſtitiæque ſplendore conſpicuum repręſentans, & Matrem eius ſtellam maris indicans; firmam fidem, ſplendidamq; viuēdi rationem eorum, qui ſemen eius dicti ſunt, vt ſtellæ cœli futuri, ſignificans. Iam expende verba: *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam eius in Oriente.* Id eſt, cœpimus ab eo loco habere ducatū, ex quo ſemel apparuit ſtella. Dicitur Rex Iudæorum abſolutè Meſſias. Hier. 23. Oſeę 11. Zach. 9. Mich. 5. In Orientē aūt apparuit ſtella: quia ille qui natus eſt, Orientis nomē habet, iuxta illud Zacharię: *Ecce vir, Oriens nomen eius:* quia in æternitate oritur Chriſtus à Patre, qua ratione Deus eſt: in carne verò ſemel, ſed fructum habet perpetuum. Sæpè autē in cordibus oritur humanis, iuxta illud: *Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia.* Tendit porrò ſtella ab Oriente in Occidentem, propterea quod omnia noſtra mala occiſurus venerat, & cōtra culpam occidētem, tenebraſq; cordiū noſtrorum depellendas apparuit, illuſtratura humanæ mentis meridiem, atq; Septentrionē calefactura ſidem præſtitit, vt in nouo ſigno magnum quid ſignatum crederetur. Erexit in ſuperis ſpem, ex ſupernis apparēs: inflāmauit affectū nouitas claritatis illius, quia Deus charitas erat Dominus eius: ipſa ſegregata à cunctis ſtellis exiſtens, ſegregatum à cunctis oſtendebat Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ſegregatus eſt à peccatorib. & excelſior cęlis factus. Ipſe infans ſignum extitit, & ſignatum paſtoribus: *Et hoc vobis ſignū,* inquit *inuenietis infantem pannis inuolutū.* Regibus ſtella fuit ſignum, Chriſtus ipſe ſignatum: ſtellaq; illa corporea præſignabat ſtellā ſplendidam & matutinā Chriſtū Dominum, de qua illud: *Qui vicerit, dabo illi ſtellam matutinam.* Significat etiā, ſtellā fidei in corde illorū ortā. Et Magi inuenerūt ſtellam corpoream extra, & ſpiritalem in corde, & Hieroſolym. prophetiam ſtellæ indicātem locū, & in Bethleem ſtellā Chriſtum cū Maria matre eius, quæ dicitur maris Stella: & redeuntes ipſi in patriā per Angelū, qui ſtella dicitur, admoniti, ac docentes quæ viderūt, facti ſunt ſtella ſpiritalis, alios dirigentes ſecundùm illud: *Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, erunt quaſi ſtella in perpetuas æternitates.* Stella fidei in corde influit ad ſciētiam, vt Mercurius; ad lætitiam, vt Iupiter; ad bellum contra peccatum & Satanam, vt Mars; ad amorem & gratiam, vt Venus; ad triſtitiā ſalutarē, vt Saturnus. Eadem ratione iſti facti ſapiētes ad quęrendum tam ſolicitè eum, qui eſt ſapientia Patris, lætitiam eis contulit, quia videntes ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde: animum dedit fortē confitēdi Chriſtum in Hieruſalē, & triſtitiā Herodi iuxta ac Hieroſolymitis, & amorem ſimul in oblatione donorum. *Et venimus.* Pręteriti temporis eſt, Græcè enim ἤλθομεν. Et venimus præteriti temporis, E, longū, I, breue; contra verò, cùm eſt præſentis temporis. *Adorare eum.* Non venimus ad perdendum, vel ad inſidias illi tendendum, vt Herodes. Tacent munera, quæ adorationem cōſequuntur, vt annexum & adiunctum ad id quod eſt pręcipuū; vel ſupprim[illegible], ne videantur iactare ſuam ipſorum [illegible]entiam & liberalitatem. Et agnoſc[illegible] [illegible]riſtum, haud ſatis eſt fides, ſed opus eſt illum latria colere, & factis cultum internum proteſtantib. proſequi. Neque enim ſatis eſt credere in Chriſtum fideli, ſed opus eſt in templū venire, atq; eum in præſepi altaris repoſitum adorare, muneribuſque cohoneſtare. Horum autem Magorum conſilium & voluntas fuit Chriſtum adorare: tum quia nouerunt, eum eſſe verum Deum, cui aſtra quoque ſeruirent, quæ nunquam alicuius ortum hominis indicauerant: tum quia id habebant ex doctrina Balaam, qui prædixerat omnes Reges ſubdendos Iudæorū Regi, & ex Sibylla Erythræa, quæ vaticinata erat Regem Iudæorum oriturum, & ſtellam eius natiuitatem denunciaturam, vt docet Steuchus libro Perennis philoſophiæ. Dauid quoque idem cecinerat, inquiens: *Et adorabunt eum omnes tribus terræ.*

Chriſti Regis Iudæorū ſtella cur dicitur.
Exod. 13.
Num. 9.
Dan. 12.
1. Cor. 15.
Hæc ſtella in Oriente cur viſa.
Zachar. 6.
Pſal. 96.
Eiuſdem ab Oriente in Occidentem motus quid denotat.
1. Ioan. 4.
Heb. 7.
Luc. 2.
Eadem ſtella quatum præterea ſtellarū ſymbolum extiterit.
Apoc. 2.
Dan. 12.
Stellæ fidei influxus quinam.
1. Cor. 1.
Magi quare non dixerint: Et venimus cum munerib. adorare eum.
Iidem cur venerint adorare Chriſtum.
Num. 24.
Steuchus lib. 1. Peren. philoſop. c. 22.

Pſal. 71.

Magos Deus dupliciter direxit ad Chriſtum.

omnes Gentes ſeruient ei. Tum quod iſti Reges proponebant animarum ſuarum ſalutem, hoc eſt Chriſtum, qui pro ſalute hominum venerat, adorando conſequi. Grauius verò cùm ſit, errare in via morum, quàm in via pedũ: ſi Deus deduxit eos per ſtellã in via pedum, ne erraret; ergò multò magis direxit in via morum, ne erraret in adorãdo, vel munerib. exornando Meſſia.

Cui nixum rationi videtur, Magi perpetuo ſtellam vt viderint in itinere.

Videtur autem ſtella Magis In ingreſſu Hieruſalem euanuiſſe, vel delituiſſe multis de cauſis. Sed ante omnia diſcutiendum illud eſt, non eſſe vſquequaq; certum, nec exploratum, an ſtella illa, ex quo ſe Magis in conſpectum dedit, ſemper illos fuerit comitata prælucens, atque viam monſtrãs: quemadmodum columna nubis, & ignis perpetuò præibat Iſraelitas egreſſos de Ægypto, donec peruenirent in terram promiſſionis.

Exod. 13.

Seruiret hæc quoque perpetua apparitio ſtellæ, vt alacriores redderet Magos, & conſtantiores ad quęrendum Chriſtum, ne ſibi, vel à ſe ipſis, vel ab alijs metuerent, neve quouis dubitarent modo de inueniendo Rege, quem quærebant. Sed huic ſenſui obſtare videntur verba Euangelij, dixerunt enim Magi: *Vidimus enim ſtellam eius in Oriente*: dicit & Euangeliſta in perſona ſua: *Et ecce ſtella quam viderant in Oriente; antecedebat vſque dum veniens ſtaret ſupra, &c.* Ex quibus verbis non obſcurè indicatur, eos in Oriente tantummodo vidiſſe ſtellã, & ratione duce veniſſe in Hieruſalem ad quærendum Regem: Egreſſos autem inde iterum vidiſſe ſtellam, quę eos perduxit in Bethleem. Atque ita quidam opinantur.

Stellam in Oriente tantummodò viſam, vnde conſtare poſſit.

Duplex ratio illorum, qui aſſerunt primo ſtellam apparuiſſe, deinde Magos vſque Hieruſalem perduxiſſe.

Neque deſunt tamen qui exiſtimant, illam primò apparuiſſe, deinde illorum iter perp[illegible]rexiſſe, donec peruenerunt in Hie[illegible]m, & tunc euanuiſſe, tũ quia ſtella viſa in Oriente minimè indicabat Iudæam: nam ſi eſſet nimis alta, nequaquam cerneretur; ſi demiſſa, propter montes non poſſet à Magis videri Iudæa. Deinde quia columna nubis & ignis ſectata perpetuò Hebræos eſt, donec promiſſionis in terram ingrederentur. Item ob alias, quas ſupra attigimus, rationes.

Soluitur illud: Si ſtellam in Oriente Magi viderunt, quo modo ſemper, & vbique.

Nec obſtat dicere, *Vidimus ſtellam in Oriente.* quãdoquidem ibi apparuit, excitauitque exiſtentes ibi ad veniendum Magos. Et quãquam Euangeliſta dicat: *Ecce ſtella quam viderant in Oriẽte*: tamen hoc dicitur, ne quiſquam putet, aliã fuiſſe ſtellam ab ea, quam viderant prius.

Cur Magi ſtellam non viderint in Hieruſalem.

Subduxit ſe igitur hęc ſtella. Primùm quidem, vt Chriſti natiuitas Iudæis innoteſceret, ne excuſarentur, ſi alij, qui è lõginquis locis venerant, quærerent eum; ipſi autem, qui propè erant non accederent. Deinde vt homo ab homine diſcat, neq; in omnibus reuelationem diuinam expectet, atque interpretationem ſacræ Scripturæ, verùm aliorum, qui in Eccleſia Dei verſentur, Doctorum, ſiue Sacerdotum ſtet ſententiæ, interpretationique: nam extra Hieruſalẽ, hoc eſt, extra Eccleſiam Dei, nimirum extra ſenſum & intellectum Patrũ & Doctorum, quorum eſt, Scripturas interpretari, germana verbi Dei intelligentia nequaquã inuenitur, etiamſi ſtellæ viſionum, reuelationum, vel delectationum humanum ſenſum excedentium, nobis apparere videantur: namque ſuſpecta debet eſſe omnis ſcripturę interpretatio, quæ cùm recepta à Doctoribus & Sacerdotibus (rametſi corruptis moribus viuant) non conſonat, non cohæret.

II. Ratio. Quorum propria interpretatio Scripturarum, quid eſſe extra Hieruſalem.

Item vt probetur fides & conſtantia Magorum, ſicut aurum in fornace, ablato guſtu, & cõſolatione ſtellæ. Vnde quidam retrocedunt, putantes ſomnia fuiſſe, quæcunque viderunt. Hi ſunt, qui cum gaudio recipiunt verbum, & in tempore tentationis recedunt. Sed ſi ſapis, Prudens lector, illud apud te debes cogitare: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ſic factũ eſt: Sit nomen Domini benedictũ*: & quod Paulus dixit. *Scio abundare, & penuriam pati.*

III. Ratio. *Sap. 3. & alibi paſſim.* *Luc. 8.* *Iob. 1.* *Phil. vlt.*

Adhæc, vt ſignificaretur Iudæorũ excœcatio in Chriſti natiuitate, propterea ibi delituit ſtella: quemadmodum in paſſione tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram Iudęorum: vt quidam exponunt, vt hac ratione conſtet, illos & Chriſti nati, & mortui myſteria ignoraſſe.

IV. Ratio. *Luc. 23.*

Tum etiam vt doceremur in magnatum & Principum aulis perire lumen Dei cæleſte, id eſt, fidem. Hinc Petrus in aula ſummi Pontificis Chriſtum pernegauit: & Chriſtus in curia Herodis, Pilati, & Caiphæ non fuit cognitus.

V. Ratio, & poſtrema. *Matth. 26.*

Stultum porrò eſt, & à ratione alienum, quod fatui Aſtrologi & Priſcillianiſtæ putant, ſtellam hanc in ortu Chriſti dominiũ habuiſſe. Namque ipſi ſeruiunt omnes ſtellæ cœli: qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat. Quæ vt meliùs intelligantur, aduertendum eſt, Petrum Aliacentem Cardinalẽ quæſt. in Geneſ. 30. docuiſſe, Magos illos ſyderũ ſcientiæ peritiſſimos, potuiſſe ex Aſtrologicis rationibus prænoſcere futuram Chriſti natiuitatem & vitam, etſi non ea euidentia, qua poſtea Chriſti ortũ noua ſtella monſtrante, cognouerunt. *Nam etſi Chriſti conceptio, & natiuitas cœlorum omnes, atq; naturæ facultates in plerũq; ſuperant, in aliquibus tamen natura orbium & aſtrorum tanquam ancilla domino ſuo famulantes, amica lumina, & benignos influxus, quos à Chriſto Deo acceperant, eidem*

Aſtrologorum & Priſcillianiſtarum refellitur dogma, dicentium ſtellã hanc in Chriſti natiuitate dominium habuiſſe. *Pſal. 164.* *Petri Aliacen. hac de re ſententia.*

Magi ſecundũ hunc autorem præter ſtellæ apparitionem, vnde etiam noſſe potuerunt ortũ Saluatoris.

Chriſto naſcenti large ſuppeditarat. Proinde poſſibile fuit, Magos præter hanc ſtellæ apparitionem duobus alijs indicijs præſciuiſſe naſciturum inſignis religione, imperio, & gloria virum. Primum ex magna quadam coniunctione Iouis, & Saturni, qui anno ante Chriſti ortum ſexto in ſigno Cancri coierunt, prædicentibus cunctis illorum temporum aſtronomis magnam portendi religionis mutationem. Deinde verò ex obſeruatione conſtitutionis cœli, quam ipſa Chriſti natiuitas habuit: Ea autem incidit in annum Octauij Augusti. 42. 8. Kalend. Ianuarij ante noctis dimidium: fuitq́; in ea Horoſcopus pars Virginis octaua, quæ quidem religionis mutationem ſignificat: & in culmine cœli Saturnus, imum cœli tenente Sole, cæterisq́; planetis quodam ordine diſpoſitis.

Alb. Magnus ex Albumazar noticia quæ de ſenſu Virginis traditio.

Idem ante Aliacenſem Petrum docuit Albert. Magnus in libro, cui titulus erat, Speculi, ſic dicens; *Albumazar, in ſuo maiori Introductorio tract. 6. Aſcendit, inquit, in prima facie illius ſigni Virgo pulchra & honeſta, habens in manu duas ſpicas, & nutrit puerum: & vocat ipſum puerum quædam gens Ieſum: & aſcendit cũ ea ſtella virginis. Hæc ille. Nos autem ſcimus, quod ſub aſcendente eiuſdem Virginis natus fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus; cũ hoc quòd æquatio motus octauæ ſphæræ in tempore eiuſdem fuit octo graduum, & 30. minutorum, ſecundùm calculationem certiſſimam: eò quòd ipſa erat tunc minuenda de locis planetarum inuentis per canones. Non quia ſubiaceat ſtellarum motui, aut eorum iudicio natorum deſideratiſſimus, qui creauerat ipſas ſtellas: ſed quia cùm extenderet cœlos ſicut pellem, formans librum vniuerſitatis, noluit literis eiuſdem deeſſe ex his, quæ ſecundùm prouidentiam ſuam in libro æternitatis ſunt ſcripta: etiam illud elegantiſſimum à natura, quod de Virgine naſceretur, &c.* Etſi ab eruditis huiuſmodi liber Alberti eſſe negetur.

Gen. 49.
Pſal. 103.

Chalcid. autor

Chalcidius Platonicus in Commẽtarijs ſuper Timæum Platonis, meminit horum Magorum, & hiſtoriæ huius ſtellæ, his verbis: *Eſt quoq́; alia ſanctior & venerabilior hiſtoria, quæ perhibet, ortu ſtellæ cuiuſdam, non morbos mortesq́; denuntiatos, ſed deſcenſum Dei humanæ venerationis, rerumq́; mortalium gratia. Quam ſtellam cùm in cœlum ſuſpexiſſent Chaldæorũ ſapientes viri, & cõſideratione rerũ cœleſtium ſatis exercitati, quæſiſſe dicuntur recentem ortum Dei: repertaq́; illa maieſtate puerili, veneratis eſſe, & vota Deo tanto competentia nuncupaſſe.* Sic ille.

De illa traditione Albumazari quid ſentiendum ſit.

Quicquid ſit autẽ de Horoſcopo Virginis aſcendentis, & de benigno, melliſluoq; aſpectu ſyderũ, quoniam hæc Chriſto naſcenti adfuiſſe, ſi dei minimè repugnãt: quæ tamẽ de dominatu ſtellarum in natalia hominũ proferuntur, & falſa ſunt, & vana, & à Scripturis aliena, ab Eccleſiaq; in Priſcillianiſtis ac ſimilib. hæreticis condẽnata, & nuper à ſacra Tridentina Synodo, vt ſuperſtitioſa reiecta, atq; à ſanctis Patribus multis modis impugnata atq; reprobata.

Conc. Trid. reg. 9 indicis.
Chryſ. tom. 2.
Chryſoſtomi in eos qui ortum Saluatoris ſubijciunt fato ſtellarũ, inuectiua.

Chryſoſt. namque homil. 6. in Matth. pulchrè in illos inuehitur: *Si Chriſtus ſcilicet inquit, ſecundùm legem eſt natus aſtrorum, quo modo aſtronomiam ſoluit, fatumq́; deſtruxit, ac totum omninò excluſit errorem, omnemq́; vaniſſimam artis huius obruit officinam? Quonã etiam pacto Magi ex ſtella illa Iudæorum Regem illum eſſe didicerunt, cùm certè non iſtius regni ille Rex eſſet, ſicut etiam Pilato ipſe reſpondit: Regnum, inquit, meum non eſt de hoc mundo, &c. Sed etſi Regem illum eſſe Magi nouerant, cuius rei tamen gratia ad eum venirent? Neq; enim iſtud ad aſtrologia ſpectat artem, vt eos, qui naſcũtur, cognoſcat ſtellis: ſed vt è regione cognoſcat de hora, punctione naſcentium, & ea, quæ illis ſunt euentura, prædicat, &c.*

Auctor operis imperf. in Matth.

Idem tradit Auctor operis imperf. in Matth. homil. 2. *Videtur occaſionem dare infidelibus de aſtrologia, vt vnumquemq; putent ſua ſtella motu & naſci, & viuere: ideò bonum eſt de his inferre ſermonem. Si enim ſtella eſt, quod boni ſimus, aut mali: ergò nec bonum noſtrum laudandum eſt, nec malũ vituperandũ: quia nec eſt in nobis voluntarius actus.* & quæ ſequũtur.

Altera ratio illorũ dogmata confutans.

B. Aug. tom. 5.

B. Auguſt. libr. 5. de ciuit. Dei c. 1. confutatis Aſtrologis, qui dicunt ſtellas in genituris infantiũ effectrices cauſſas eſſe: deinde eos quoque refellit, qui docent, poſitus aſtrorũ in ortibus infantium ſigna eſſe, quæ futurã naſcentis vitam ſignificent: ait ſiquidem: *Dicuntur ſtellæ ſignificare potiùs iſta, quàm facere: vt quaſi locutio quædam ſit illarũ poſitio, prædicens futura, non agens (non enim mediocriter Doctorum hominum fuit iſta ſententia) vt, v. g. Mars ita poſitus, homicidam ſignificet, ſed homicidam non facit.* Et infrà: *Quo fit, vt nihil vnquã dicere potuerint mathematici, cur, in vita geminorum in actionibus, in euentibus, in profeſſionibus, artibus, honoribus, cæteriſq́; rebus ad humanã vitam pertinentibus, atque in ipſa morte ſit plerunq́; tanta diuerſitas, vt ſimiliores eis ſint, quantum ad hoc attinet, multi extranei, quàm ipſi inter ſe gemini per exiguum temporis interuallum in naſcendo ſeparati: in conceptu autem per vnũ concubitum, vno etiam momento ſeminati.* Et infra cap. 3. redarguit eos, qui ex reſponſo Nigidij Figuli referebant, diſparitatem illam geminorum ad vertiginem cœleſtis rotationis, quæ pernicitate ſua vtriuſque infantis Horoſcopum exigui temporis momento mutaret. Sic enim ſcribit: *Fruſtra adfertur nenum illud commentum de figuli rota, quod reſpondiſſe ferunt Nigidium à quæſtione turbatum, vnde & Figulus appellatus eſt.* Trad. Suetonius, Nigidium comperta hora geniturǽ Octauij, pronuntiaſſe dominum terrarum orbis genitum. Et idem Auguſt.

Stellæ, ait Auguſtinus, futuram naſcentis vitam ſignificant, non faciunt.

Sueton. c. 64. ſine med.

Nigidij figuli de rota quadã bis de loco ſuo mota Imperij Auguſti prænuncia, vaniſſimum figmentum.

eod.cap. *Dum enim rotam figuli vt quanta potuit, intorſiſſet, currente illa bis numero de atramento, tanquam vno eius loco, ſumma celeritate percuſſit: deinde inuenta ſunt ſigna quæ fixerat, deſiſtente motu, non paruo interuallo in rota illius extremitate diſtantia. Sic, inquit, in tanta cæli rapacitate etiam, ſi alter poſt alterum tanta celeritate naſcatur, quanta rotam bis ipſe percuſſi, in cæli ſpatio plurimum intereſt. Hinc ſunt, inquit, quæcunque diſsimillima perhibentur in moribus, caſibusq; geminorum. Hoc figmentum fragilius eſt, quàm vaſa quæ illa rotatione finguntur. Nam ſi tam multum in cælo intereſt, quòd conſtellationibus comprehendi non poteſt, vt alteri geminorum hæreditas obueniat, alteri non obueniat: cur audent cæteris, qui gemini non ſunt, cùm inſpexerint eorum conſtellationes, talia pronuntiare, quæ ad illud ſecretum pertinent, quod nemo poteſt comprehendere, & momentis annotare naſcentium,* &c. Idem ſermon. 6. de Epiphania: *Hic iam erubeſcat,* inquit, *ſtultitia ſacrilega, & quædam (vt ſic dicam) indocta doctrina, quæ ideò putat, Chriſtum ſub ſtellarum decreto eſſe natum, quia ſcriptum eſt in Euangelio, quando natus eſt, ſtellam eius Magos in Oriente vidiſſe:* & paulò intrà: *Sed de genituris vani homines loquantur, quod inſipienter opinantur, negent voluntatem, qua peccant: confingant neceſſitatem, quæ peccata defendant: perditos mores, per quos in terra ab hominibus deteſtantur, in cælo etiam figere conentur; & à ſyderibus manare mentiantur. Videat tamen vnuſquiſque eorum, quemadmodum non vitam, ſed familiam ſuam qualicunque poteſtate regendam putet; quandoquidem iſta ſentiendo, ſeruos ſuos in domo peccantes verberare non ſinitur, niſi prius Deus ſuos in cælo radiantes blaſphemauerit. Chriſtum timentes, nec ſecundùm ſuas vaniſſimas coniecturas non ſanè fatidicos, ſed planè falſidicos libros ideò putent ſub ſtellarum decreto eſſe natum, quia, eo nato, ſtellam Magi in Oriente viderunt. Hinc enim potiùs Chriſtus non ſub dominatu eius, ſed Dominus eius apparuit, quia illa non in cælo ſydereas vias tenuit, ſed hominibus quærentibus Chriſtum, viam vſq; ad locum, in quo natus fuerat, demonſtrauit. Vnde non ipſa Chriſtum fecit mirabiliter viuere, ſed ipſam fecit Chriſtus mirabiliter apparere. Nec ipſa Chriſti mirabilia decreuit, ſed ipſam Chriſtus inter ſua mirabilia demonſtrauit.* Hęc Auguſtin. Idem quoque lib. 4. Confeſſ. cap. 3. confitetur peccatum ſuum, quòd planetarios conſuluerit: & idem Auguſt. in Pſalm. 61. producit è ſuggeſtu Mathematicum publicam pœnitentiam agentem, quem ſine tali ſolenni pœnitentia in Eccleſiam non admittit. Gregor. homil. in hoc ſanctum Euangelium agens in Priſcillianiſtas, ait: *Sed ſi Euãgelij verba penſamus, quibus de eadem ſtella dicitur; Vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. Dum non puer ad ſtellam, ſed ſtella ad puerum cucurrit (ſi dici liceat) non ſtella fatum pueri, ſed fatum ſtellæ, qui apparuit puer, fuit. Sed à fidelium cordibus abſit, vt aliquid eſſe fatum dicant. Vitam quippe hominum ſolus hanc Conditor, qui creauit, adminiſtrat. Neque enim propter ſtellas homo, ſed ſtella propter hominem facta ſunt. Et ſi ſtella fatum hominis dicitur, ipſis ſuis miniſterijs ſubeſſe homo perhibetur. Certè cùm Iacob de vtero egrediens, prioris fratris plantam teneret manu, prior perfectè nequaquam egredi potuit, niſi ſubſequens incohaſſet: & tamen cum vno tempore, eodemq; momento vtrunque mater fuderit, non vna vtriuſque vitæ qualitas fuit. Sed ad hoc ſolent mathematici reſpondere, quia virtus conſtellationis in ictu puncti eſt. Quibus è diuerſo nos dicimus, quia magna eſt mora natiuitatis. Si igitur in ictu puncti conſtellatio permutatur, neceſſe iam erit, vt tot dicant fata, quot ſunt membra naſcentium. Fateri etiam Mathematici ſolent, quòd quiſquis ſigno Aquarij naſcitur, in hac vita piſcatoris miniſterium ſortiatur. Piſcatores verò, vt fertur, Getulia non habet. Quis ergò dicat, quia nemo illic in ſtella Aquarij naſcitur, vbi piſcatura omninò non habetur?* Hæc ille. Epiphanius libro de Ponder, & menſuris ſcribit, Aquilam Ponticum primum diuinæ Scripturæ interpretem, non alia de cauſſa fuiſſe à Patribus de Eccleſia pulſum, niſi ob eam, quod genituram inſcriptionibus, & natiuitatum diuinationibus vacaret.

Idem tom. 10.

Nos non neceſſitate peccare: vt ſtulti Mathematici nugantur.

Stella Magis viſa in Oriente, domini Chriſti ſymbolũ fuit, teſte Auguſtino.

Idem tom. 5.

Idem tom. 8.

Gregor. to. 2.

Nullum eſſe fatum ſtellarũ

Gen. 25.

Falſum eſſe illud Mathematicorum. virtus conſtellationis in ictu puncti eſt, Gregorius oſtendit.

Epiphan.

Aquila primus diuinæ Scripturæ interpres cur pulſus ab Eccleſia

Falſum ergò eſt, & vanum ſtudium aſtrologiæ diuinatoriæ: ſiue aſtra efficias cauſſas euentum humanorum, ſiue illis inclinationem tantùm tribuas, ſiue ſignificationem: nam etſi interdum inclinandi vim habeant, aut aliquid ſignificandi, pendet tamen res ex tot tantiſq; circunſtantijs, vt nihil ex arte, certoque prædicere valeant Aſtrologi, niſi tantùm ex coniecturis voluntarijs, ac plerunque etiam temerarijs & abſurdis. Nimirum exquiſitiſſima motus cœlorum, & ſtellarum ratio, vt Origenes tradit in Geneſim, hominum mentem excedit, ſoliſque Angelis nota eſſe poteſt atque perſpecta. Quamobrem præſtat eleuare oculos ad ipſum ſtellarum Dominum Chriſtum Ieſum, veram ſtellam matutinã, vt ipſe pro ſua bonitate & ſapientia nobis ſeipſum aperire dignetur, quò eius altitudinem, ſplendorem, atque firmitatem non ſolùm ſpectare, verùm etiam imitari valeamus. Vt eius gratia & ſpiritu ſtellæ redditi, alijs Chriſtum commonſtremus, atq; in Empyreo cœlo illo ſplendidiſſimo reponi promereamur inter aſtra matutina,

Orig. hom. 13.

Quid ſtella matutina.

Apoc. 2.

hoc

hoc eſt, Angelos, de quibus liber Iob teſtatur: *Cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Nos enim vt aſtra veſpertina futuri ſumus, qui Spiritū Chriſti, cœleſtiaque eius dona participamus. Eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto præſtāte: cui cum Patre, & Spiritu ſancto detur benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo in ſecula ſeculorum. Amen.

Iob. 38. Aſtra quæ nam matutina, quæ vero veſpertina.

TRACTATVS XL.

Matth. 2.

In illa verba: *Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iudæ: Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: & tu Bethleem terra Iuda, &c.*

Herodes Rex cur turbatus eſt.

QVÆ præcedenti tractatione de Magis, de loco vnde profecti ſunt, de tēpore, quo iter illud emetiri potuerunt, de ſtella, itemque de rationibus, propter quas euanuit in eorum in Hieruſalem introitu, quæ videbantur alicuius eſſe momenti, ac ponderis, Deo fauente explicuimus: nunc leuiora quædā ac faciliora nobis expedienda ſunt. Addit igitur Euangeliſta: *Audiens Herodes Rex, turbatus eſt.* Herodes, quoniam alienigena; & inuaſor regni, atq; iniuſtæ fidei poſſeſſor, meritò quidem turbatus eſt; nec tam ipſe, quàm in eo diabolus, qui timebat Regem ſucceſſorem cœleſtem, ſicut Herodes terreſtrem. Et vide (quæſo) quàm aptè, quàm verè poeta quidam dixerit:

Diabolus cur etiam ipſe turbatus ſit.

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celſæ grauiore caſu
Decidunt turres, feriuntq; ſummos
Fulgura montes.

Horat. lib. 2. carm. ode 10.

Et profectò ſine ratione inſaniebat Herodes: Nam aut Ieſum credebat Chriſtū Regem futurum, aut nō credebat. Si credebat minimè ille debebat Deo repugnare, nec in ſtimulum calcitrare: vnde Eccleſia admirata tantam Herodis inſaniam, cantat:

1. Ratio, Herodes quare turbari minime debebat.

Hoſtis Herodes impie
Chriſtum venire, quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat cœleſtia.

Si verò non credebat Ieſum Regem futurum, debebat certè contemnere, & nō turbari. Sed nimirum non eſt nouum, nec inſolitum, ex affectibus & ſuſpicionibus proprijs perturbari hominem ac commoueri: Erat enim ſui amore excæcatus, atq; ex ſuperbia omnium regina vitiorum, & matre, in inuidiam, odiū, iracundiam atq; rabiem præcipitat⁹: ex quo ali⁹ Poeta rectè cecinit:

Nulla fides regni ſocijs, omnisq; poteſtas
Impatiens conſortis erit: nec Gentibus vllis
Credite: nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Lucan. lib. 1. prope initium

Refert Euſebius Cæſarienſis, Veſpaſianum Imperatorem omnes de domo Dauid iuſſiſſe interfici, quia timebat priuari regno Iudææ. Vt ergò nō contriſtabit iuſtū quicquid ei acciderit; ita è cōtrario ſemper præſumit, ſæua perturbata conſcientia. *Et omnis Hieroſolyma cum illo.* Mirum non eſt, ſi Herodes turbetur: ſed cùm Hieruſalem ciuitas Dei, quæ viſio pacis interpretatur, cum Herode turbatur, quis non miretur? Illud ergò, Omnis Hieroſolyma, vel hyperbole eſt, vel modus loquendi. Et quātum poſſit Principis malum exemplum ad quodcunque vitium, ille, vel flagitiū flectere voluerit populum, hinc manifeſtum eſt. Caput impium membra ſuæ impietati cōformat: Et ſi lux tenebræ ſint, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Sed vt ille dixit, Componitur orbis Regis ad exemplum; &, ſecūdùm iudicem populi, ſic & miniſtri eius; & qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitātes in ea. Principes Iudæorum, quia cōſentiebant Herodi, perturbantur, alij verò miniſtri adulandi gratia, alij verò etiam, quoniam timebāt bellum à Romanis. Quicquid enim delirant Reges, plectuntur Achiui. Quemadmodum certantibus inter ſe ventis mare concutitur, ita Principibus dimicātibus populus expilatur, atque vexatur. Boni verò noua de re, & inſolita admirati, ſancta quadam timoris ſpecie perturbabantur. *Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas.* Per Principes Sacerdotum intellige viginti quatuor primarios familiarū Sacerdotes, qui per vices partiti ſunt miniſteria, de quibus meminit lib. 1. Paralip. Vel quia Romanorum tempore venale erat, vel annale Sacerdotium; vel quod plures erāt: vnde in Euangelio ſæpè legimus Principes Sacerdotum, & ſummum Pontificem: ſed vnicus erat ſummus, etiā cùm Annas Ieſum remiſit ad Caiphā, Scribæ, Doctores erant ſeculares; quorum erat munus, vt conſulti ex Prophetarum libris reſponderent, non ſecus, atque aruſpices in rebus dubijs ex Sibyllæ libris apud Romanos reſpondebant: & quos Matthæus & Marcus Scribas vocāt, Lucas Legiſperitos vocare ſolet, Hebraicè Sophrim, non tam à Saphar, quod eſt ſcribere quā Sepher, quod eſt liber ſiue litera: vt ſint Sophrim quaſi librarij, ab euoluēdis libris

Euſeb. lib. 3. hiſt. Eccleſ. c. 12. tom 1.
Prouer. 12.
Sap. 17.
Hieroſolyma quid ſonet quomodo omnis Hieroſolyma dicitus turbata.
Matth. 6.
Claudian.
Eccl. 10.
Cur Herodes nato Chriſto turbatus ſit, & omnis Hieroſolyma cum illo.
Horat.
Principes Sacerdotum hoc loco qui.
1. Paral. 24. & ſeq.
Ioan. 18.
Scribæ apud Iudæos qui, eorumque munus quod.

Scribæ Hebræis vnde dicantur.
1. Eſdr. 7.
Saphar Hebraiçe quid.

ſacris, aut literati. Vnde de Eſdra dicitur: *Et ipſe Scriba velox in lege Moiſi*, id eſt, librarius dexter, & expeditus. Saphar etiã apud Hebræos ſignificat recenſere, & nunciare: quòd illorum eſſet Scripturas populo annunciare, & exponere. Apud Græcos Scriba dicitur [illegible] ſcriba publicus, & cancellarius, cuius munus eſt publica ſcripta & decreta ſeruare, eadem ſi poſcerentur, legere. Sic Saraias dicitur Scriba Dauidis, & Sobna Scriba Ezechiæ. Sciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur, vel, vbi Chriſtus naſci deberet, vt Græcè legitur: Poſſunt Hæretici, & curioſi Scripturas tractare, verùm in ſuam, & aliorum perniciem, vt ait B. Petrus: adeò multum refert quo animo quiſq; accedat ad Scripturas legendas. Non dixit, vbi natus eſſet, dixiſſent enim ſe neſcire, ſed vbi naſci deberet ſecundùm ſcripturas. *At illi dixerunt, in Bethleem Iuda.* In primis conſidera congregationem illam, vbi erat poſitus ſpiritus veritatis, interpretatioque ſacrorum librorum, non potuiſſe non proferre veritatem, etiamſi illam non ſequeretur. Quod ſi Iudæorum Deus Synagogæ adſtitit in eruẽdo vero ſenſu Scripturæ; quanto magis Eccleſiæ ſuæ Chriſti ſponſæ, cui promiſit ſe cum ea permanſurum in æternum? Ergò iſti dicunt, & non faciunt: quia ſine amore & humilitate tractant Scripturas. Vnde ſurgunt indocti, & rapiunt cœlum: docti verò, atque literati cum ſua ſcientia demergũtur in infernum. Ac vt fabricatores arcę Noe in eam ingreſſi non ſunt, vt fierent ſalui: ſic iſti veritatem, quam non ſequuntur, docent. Quærẽda igitur veritas eſt in Eccleſia Dei, atque ab eius Doctoribus, tametſi ſanctis alioqui moribus præditi non ſint: quia ſibi ipſis obſunt tantùm, nobis verò proſunt. Quod quoniam ſeculi noſtri homines minimè conſiderarunt, in pernicioſos, ac turbulentos errores abiêre præcipites. Magi nnuerunt tempus natiuitatis, Sacerdotes locum & familiã, quiuis enim in Dei Eccleſia talentum ſuum ad aliorum vtilitatem conferre debet, vt vnus ab altero addiſcere non dedignetur. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: *Et tu Bethleem terra Iuda.* Rupertus Tuitienſis ſuper prologum in Michæam prophetam: *Soli Dauidi, & Michææ*, inquit, *reuelatus eſt locus Chriſti naſcituri, nempe Dauidi.* Pſal. 131. *Ecce audiuimus eam in Ephrata*, id eſt, Bethleem, vt habes Geneſ. 35. Exiſtimat enim iuxta literalem ſenſum, cũ accepiſſet promiſſiones Chriſti de ſemine ſuo naſcituri, locum quoque ſcire voluiſſe vbi naſceretur, & pro hoc deſiderio vouiſſe, vt nullam ſuo corpori requiem indulgeret, niſi priùs deſideratæ rei notitiã conſequeretur: & tunc dixiſſe: *Ecce audiuimus eam in Ephrata.*

2. Reg. 8.
Iſai. 30.
Hæretici tractatores Scripturarum quales.
2. Pet. vlt.
Eccleſiæ Spiritum ſanctum aſſiſtere.
Ioan. 14.
Matth. vlt.
Suprà 23.
Gen. 6.
1. Pet. 3.
Veritas vbi quærenda tantummodo.
Matth. 25.
Mich. 5.
Ruper. Tuitien.
Pſal. 131.
Gen. 35.

Quantum ad Michææ teſtimonium paucula quædam mutata ſunt, quod ad verba attinet, & in ſpeciem videntur contraria, vt annotauit B. Hieron. nihil tamen ſenſui officiunt. Nam in primis quod hic dicitur: *Et tu Bethleem terra Iuda*, in Hebræo habetur: *Et tu Bethleem Ephrata.* Sed certe declaratio eſt dicti prophetici: vnde in Geneſi dicitur: *Mortua eſt Rachel, & ſepulta eſt in via quæ ducit Ephrata*, hęc eſt Bethleem. & libro Iudicum dicitur: *Bethleem Iuda.* Et ipſemet Propheta dixit: *Paruulus es in millibus Iuda*; vt intelligamus loqui illum de Bethleem Iuda: vt non ſolùm locus ſignificetur, ſed & tribus, vnde Meſſias ortus eſt. Deinde illud: *Nequaquam minima es in principibus Iuda*, in lectione Veteris Teſtamenti ſic habet, *Paruulus es in millibus Iuda*: vbi in duobus videtur diſſentire Euangeliſta à Propheta. Primum, quia Euangeliſta dicit, *nequaquam minima es*, Propheta verò, *paruulus es.* Deinde vbi in Hebræo habetur, *in millibus Iuda*, Euangeliſta ſcripſit: *In principibus Iuda.* Sed hæc facilè redigi poſſunt in concordiam. Exiſtimat B. Hieron. in cap. Michęæ 5. hoc teſtimonium prolatum ab Scribis, nec cũ Hebræis, nec cum Septuaginta verſione interpretum conuenire, putatque Euangeliſtam ſtudioſè, ita vt ab Scribis & Sacerdotibus erat corruptè prolatũ, poſuiſſe, quo illorum argueret erga diuinæ Scripturæ ſtudium negligentiam. Quæ ſi vera ſunt, vt à tanto Doctore Eccleſiæ cum ratione dicuntur, ceſſat profectò omnis dubitatio, cur videlicet cũ negatione ſit dictũ, quod Hebræa veritas, & Septuaginta duo interpretes circa negationem affirmarunt, cum Chaldæo paraphraſte. Neque placet commentum Eraſmi, qui exiſtimat fidem nequaquam periclitari, ſi dicamus, Apoſtolos in citandis Prophetarum teſtimonijs memoria lapſos fuiſſe: quod accepiſſe videtur ex commentarijs Hieronymi in idem cap. 5. Michęæ, vbi ſic habet: *Sunt autem qui aſſerant, in omnibus penè teſtimonijs, quæ de Veteri Teſtamento ſumuntur, iſtiuſmodi eſſe errorem, vt aut ordo mutetur, aut verba, & interdum ſenſus quoque ipſe diuerſus ſit, vel Apoſtolis, vel Euangeliſtis non ex libro carpentibus teſtimonia, ſed memoriæ credentib. quæ nonnunquam fallitur.* Hæc ille. Sed certè B. Hieronymus nihil de ſuo in hoc dicit, tantùm aliorum ſententiam prodit, etſi de more eam ſuo non impugnauerit. Abſurdiſſimũ verò, ac minimè ferendum eſt verbũ Eraſmi illud tam conſtanter aſſerẽtis: Nam ſi Apoſtoli aliquãdo

Hæc lectio Matthæi Et tu Bethleem terra Iuda, cum illa Et tu Bethleem Ephrata quomodo conueniant.
B. Hieron. in Matt. tom. 9. initio.
Gen. 35.
Iudic 19.
Mich. 5.
Conciliatur illud in eodem teſtimonio: Nequaquam minima es in Principibus Iuda, cum eo. paruulus es in millibus Iuda.
B. Hieron. to. 6.
Apoſtolis in proferendis Prophetarum teſtimonijs memoriæ lapſum tribuere non veretur Eraſmus.
Si vel minimus in Apoſtolis memoriæ lapſus

lapſi

[illegible] ſe, intellu ... memoriam, quid conſequentur.

apli memoria ſunt, profectò Spiritus ſanctus, qui per eos loquebatur, & ſcribebat, memoria eſſet lapſus. Deinde ſi vel vnum aliquod in Scripturis mēdacium ſacris admittas, totam eius autoritatem mutare, atque vacillare neceſſum ſit, vt acutè non ſemel B. dixit Auguſtinus. Hoc igitur omnibus conſtitutiſſimum debet eſſe, nullam fuiſſe in Apoſtolis, ne minimam quidem oſcitantiam, aut vllum omninò memoriæ lapſum, tametſi aliter intellectui noſtro videatur interdum.

Quod ergò ab Euangeliſta dictum eſt: *Nequaquam minima es*, haud repugnat ei, quod dicitur: *Paruulus es*, ſi hoc dictū Prophetæ in Hebræo per interrogationem, vel admirationem, vel per ironiam accipiatur, vt quidam accipiunt: nam ſi cōſentiret cum eo: *Nequaquam minima es*, ſcilicet in edendis principibus, & inter primas nobilitate vrbes. Deinde illud quoque dici poteſt, Verbum, *paruulus*, quod Hebræa lingua profertur צעיר Zahir, bifariam accipi poſſe, ſcilicet in neutro genere, & in maſculino. Primo modo ſignificat, parū: vox enim maſculina, vel fœminina ſolet ſupplere neutrum genus in Hebræo, vt ſit ſenſus: Tu Bethleem Ephrata, parum eſt, vt ſis inter Principes Iudæ. Et hoc idem eſt cum eo, quod ait Euangeliſta: *Nequaquam minima es*. Quod ſi legas in maſculino, vt Hieronymus fecit, & Septuaginta; vertendum eſt in hunc modum: minor es, quàm vt ſis inter Principes Iudæ. Et ſic Chaldæus habet: *Quodam modo minor fuiſti, quàm vt numerari potueris inter Principes domus Iuda*. Quod quidem verbis alijs dixit Euāgeliſta: *Nequaquam es vel minima*. Quod Septuaginta interpretes verſione ſua confirmare videntur, qui habent, καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος Ἐφραθὰ ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. Id eſt, & tu Bethleem terra Ephrata, parua eſſes in millibus Iuda: ſcilicet cùm ex te proferri debeat Meſſias, parua eſſes, ſi tantùm conferenda eſſes cum millibus Iuda. Licet prēſtare videatur prior lectio. Quod ſi dicas; Septuaginta verterunt, vt Hieronymus, maſculinè: *Sed iſti*, ait Oſiander, *ſolùm verterunt quinque libros Moyſis, vt quidam tradunt. Chaldæo autem paraphraſti, ac Iudæis recentioribus oppono ipſos Scribas ac Phariſæos, qui ſic hanc ſententiam Herodi retulerunt, quam etiam bona fide Matthæus retulit. Atque ita eſt ſenſus mirificus: Quia ex te exiet Dux Meſſias, nequaquam minima es: vel, Parum eſt, & non decet dignitatem tuam, vt ſis, & numereris inter Principes Iuda, verùm maiori honore digna es.* Hæc eſt Oſiandri interpretatio; quæ vt quidam volunt nōnulla falſa inculcat: Pri-

Oſiandri hæretici interpretatio.

Illius incommoda.

mum, quod maſculinum nomen pro neutro accipitur nunquam apud Hebræos. Deinde Hebræa illum ſenſum habere non poſſunt: nam ſimiliter Iſai. quadrageſimo nono habetur: *Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob*, vbi ſimilis eſt locutio, qualis hic in Michæa, & lōgè alia phraſis, & ſenſus. Vel quod ait Propheta: *Paruulus es*, intellige ante natum Chriſtum Meſſiam. Id verò dictum Euangeliſtæ: *Nequaquam minima es*: referendum eſt ad tempus poſt Chriſtum natum, vt ita Scribæ, & Euangeliſta potiùs explicare voluerint, quod ſenſit Propheta, quàm ad literam teſtimonium eius obſcurum reddere. Sicut qui in Bethleem naſcitur, minimus eſt, & non minimus. Minimus eſt Chriſtus, quia ait: *Vermis ſum, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis, nouiſſimus virorum, & ſciens infirmitatem*. Nequaquam autem minimus, quia dedit ei Pater nomen; quod eſt ſuper omne nomen, & cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Hanc Rupertus Tuitienſis ſic diſſoluit diſſonantiam: *Perſpicuè*, inquit, *litera conſonat, ſed in ſenſu clara diſſonantia eſt, vt cum Propheta dixit, paruula es, ſubaudias, in oculis omnium hominum. Et cùm Euangelium dicit, nequaquā minima es: ſubintellige, apud Deū.* Hæc ille, innuens de illa ciuitate duo: alterum quod prima facie hominum apparebat, alterum, quod ſub litera deliteſcebat. Erat quippe Bethleem ciuitas parua quidem illa diuitijs, populi frequentia inter milia Iudæ, & hoc ad aſpectum hominum: eadem appellabatur tamen *Ephrata*, id eſt, frugifera, quoniam ex ea egreſſurus erat dominator Iſrael; quare ſecundùm aſpectum internum & ſpiritualem beata eſt & magna.

Iſa. 49. & Act. 13.

Chriſtus idem minimus, & non minimus quomodo.

Pſal. 21. Iſai. 53. Philip 2. Matth. vlt.

Ruperti Tuitien. lib. 1. in Matth

Iſt ſolutio.

Iſai. 16.

Quod etſi ad literam de illo oppidulo intelligatur; præcipuè tamen, ac iuxta ſpiritum de vera Bethleem, veraque Ephrata, id Maria Virgine, vera panis domo, vereque frugifera; quæ paruula fuit, & magna in millibus, & in Principibus Iuda: nimirum inter Principes Angelos; atque homines, id eſt intelligendum. Paruula quidem natura, & ſexu, quia mulier, & quia parua in oculis ſuis per humilitatem, ob quam fecit ſibi magna qui potens eſt: Fuit tamen magna ac frugifera, quia dedit ſalutem mundo, Panemque Angelorum homini porrexit. Itaque quod Euangeliſta pronūtiauit: *In Principibus Iuda*, Hieronymus ac Septuaginta verterunt: *In millibus Iuda*. Siquidem verbum Hebrēū, *Bealphe*, æquiuocum eſt ad ſignificandum milia, vt explicarunt illi duo, & ad ſignifican-

Bethleem ſiuè Ephrata, quo modo Maria Virgo dici poſſit.

Hæc parua & magna quo modo fuerit in millibus Iuda.

Luc 1.

Hæc etiam quomodo cohæreant: In principibus Iuda; &, In millibus Iuda.

Hieron 10. 9. ianio.

dum Principes, quomodo tranſtulerunt Scribæ & Phariſæi, & Chaldæus quoque interpres tranſtulit. Et ſi legas, milliaſig-nificat multitudines, nempe; Parum eſt, vt ſis in multitudinibus tribuum, id eſt, vt ſis in numero vrbium; quæ ſunt plurimæ in Iuda. Quemadmodum Deuteronom. 33. dicitur: *Hæ ſunt multitudines Ephraim, & hæc millia Manaſſe.* Vt enim Chriſtus ab Sponſa in Canticis dicitur: *Candidus & rubicundus, electus ex millibus*: Bethleem in millibus eſt eiecta, vt in ea Chriſtus in lucem ederetur. Si verò legas, *Principes*, ſiue inter tribuum Principes, ſicut Chryſoſtomus legit (homilia in Gentiles: *Quod Chriſtus eſt Deus*) *Hoc verè dicens*, inquit, *Hieruſalem quoq; comprehendit: Nam omnis orbis Bethleem confluit, vbi natus poſitus eſt: & nobilis factus eſt locus ille non alia de cauſſa quàm hac ſola.* Sic ille: ſenſus eſſet; parum eſt te eſſe inter omnes ciuitates illas Iudæ principales, quæ omnes illas excedis.

Poſterior lectio, ſcilicet: In millibus Iuda, quem ſenſum habeat.

Deut. 33.

Cant. 4.

Prior lectio illa, In principibus Iuda, quid ſignificet.

Chryſoſt. tom. 3. à medio.

Luc. 2.

Sequitur: *Ex te enim exiet dux.* Dux Hebraicè Moſchel, Græcè ἡγούμενος, id eſt, Princeps, ſiue Imperator, vel Dominator. Chaldæus Paraphraſtes vertit: *Ex te exiet mihi Meſsias.* Et fœminæ, quos pariunt, viris ſuis pariunt, à quibus vim generandi acceperunt. Porrò, quia ſacra Virgo à ſolo Deo filium accepit (quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.) idcircò, qui ex Virgine Princeps exijt, ſoli Deo exijt. Et rectè vocat Chriſtum, Ducem, qui ab initio paſtores duxit per Angelos & Magos per ſtellam ad ſe exiſtentem in præſepio. Vt enim olim exijt ex te Dauid in ſpecie paruulus, qui poſtea euaſit Rex Iſrael, in typum futurorum, ita modò ex te prodibit verus Meſſias, & figuratus Dauid, qui regat vniuerſos electos, qui nomine Iſraelis intelliguntur: *Qui regat populum meum Iſrael.* Græcè ποιμανεῖ; id eſt, vt paſtor reget, non vt lupus, vel vt alij vertût: *Qui paſcat populum meum Iſrael.* Paſcit autem Chriſtus, quia panis eſt Angelorum: ob id natus in domo panis, vt paſtor bonus, qui gregem ducit ad paſcua. Regere verò, eſt rem populi agere, ſuis faciendo expenſis, vti populus Deo ſeruiendo, ſecum conregnet.

Moſchel Hebræis, Græcis ἡγούμενος ducem ſignificat.

Meſſias dux Iſrael non Virgini matri, ſed Deo eſſe dictus exijſſe.

Matth. 1

Dauid Bethleemita Chriſti typus.

1. Reg. 16.

2. Reg. 2.

& Infra 5.

Iſraelis nomine electi deſignantur.

Paſcat quo modo Chriſtus.

Pſalm. 77.

Ioan. 10.

& ſeq.

Nam, vt dicitur, ſeruire Deo, regnare eſt. Regnare verò, ſi iuxta formam fiat, à Deo præſcriptam, ſeruire eſt potiùs ciuibus ſuis, quàm dominari, iuxta verbum Domini: *Reges gentium dominantur eorum; & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Vos autem non ſic: ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor; & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator.* Eſt autem exemplar boni Principi Moyſes, qui audacter loquitur in facie Pharaonis pro populo ſuo, etiam ſi non ignoraret inde fore offendendum: pro populo ergò orat atq; obſecrat: erat enim vir mitiſſimus: nocentes punit, innocentes defendit: vitæ conceſſurus orat Deum, vt proſpiciat de ſucceſſore. Ille vt paſtor bonus regebat, ac gubernabat. ¶ Ac malitiosè quidem videntur Scribæ, atque Sacerdotes, verba quæ ſequuntur, ſilentio ſuppreſſiſſe, & quæ poterant à cæde meditanda compeſcere Herodem, nempe: *Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.* Nam, *In principio erat Verbum, & hoc erat in principio apud Deum.* Ne ergò putaremus, Meſſiam tantùm hominé eſſe, qui ea ratione natus eſt in Bethleem; addit generationem eius æternam, per quam verus Deus oſtenditur, de quo Salomon: *Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.* Profertur autem in numero multitudinis egreſſus, ſiue egreſſionis eius, cùm de Sole in ſingulari dicatur: *A ſummo cælo egreſsio eius*: quoniam Filius non è cognitione diuinæ eſſentiæ egreſſus eſt tantùm, ſed etiam ex cognitione bonitatis, ſapientiæ, potentiæ, miſericordię, & aliorum attributorum Dei. Vel in plurali tantùm modò, quia ſemper procedit à Patre iugi emanatione, ac proceſſione: quia enim apprehendit illam homo, vt præteritam, & vt præſentem, atque vt futuram, plures vocat; cùm tamen vna ſit tantùm æterna egreſſio. Vel etiam in plurali, ob æternum ortum à Patre, & æternam in Dei prædeſtinatione generationē à matre.

Regere quid ſit.

Luc. 22. & Matth. 20.

Veri Reges ſeruiunt potius quam regunt.

Exemplar boni Principis eſt Moyſes.

Exod. 5. & ẽpius infra.

Infra 32.

Num. 12.

Infra 27.

Deut. 3

Scribarum ac Sacerdotum nequitia.

Mich. 5.

Ioan. 1.

Cur poſt illa verba Mich. Ex te exiet tibi dux, &c. ſubiunxerit: Egreſſus eius ab initio a diebus æternitatis.

Prou. 8.

Pſalm 18.

Cur dictum in plurali ſit a Propheta. Egreſſus, ſiue egreſſiones ab initio a diebus æternitatis.

II. Ratio.

III. Ratio.

Peccarunt autem Scribæ & Sacerdotes tam infideli & impio tyranno ſecreta Regis prodendo, vt docet autor Operis imperfecti in Matthæum: nec in ſimilibus erat obediēdum, quem probabiliter nouerant cædem eius deſignaturum; cùm Tobias capite duodecimo dicat: *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt.* Deinde quia partem illam prophetiæ, quæ poterat Regis iram & furorem mitigare ex parte, atque à cæde puerorum cohibere, ſtudioſe videntur amputaſſe.

Principes Sacerdotum, & Scribæ, cur peccauerint, Herodi impii ortus Meſſiæ locum indicantes.

Autor oper. imperf. in Matt. h[illegible] to. 2. operum B. Chryſoſt. miſſo.

Tob. 12.

II. Ratio. & III & quid ſignificauerint.

Item quoniam tyrannum benè inſtruere nouerunt, ſeipſos verò minimè docuerunt. Significarunt etiam, teſte Auguſtino, apud ſolos Iudæos diuinas Scripturas remanſuras, quibus Gentes inſtruerentur, Iudæi excæcarentur.

Aug. quodam loco.

Quot modis contingat tractare Scripturas.

Porrò hoc loco perpende varias ſcripturas tractandi rationes. Scribæ enim, & Sacerdotes illas verſant tantùm, vt ſaltem alijſque illas oſtentent, & commonſtrent, ipſi verò eas non ſectantur: Herodes Scri-

ſcuras quærit, vt veritatem quidem non ignoret, ſed ad nocendum: Magi verò, vt agnitam veritatem amplectantur, & factis exprimãt. Ita etiam noſtro ſeculo alij ſcripturis vacant, vt docti ſint, & alios docere valeant; alij verò, vt inde teſtimonia ſacra venentur, quibus ſuas hæreſes (quibus ſibi ipſis atque alijs exitio ſunt) fulciant; alij, vt agnitam Dei voluntatem ac veritatem Catholicam conſectentur. *Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, &c.* Clam agit Herodes cum Magis, quia non fidebat Iudæis. Locum didicerat à Sacerdotibus, tempus ortus eius diſcere voluit à Magis; vt ita nouus Rex nó poſſet eius manus effugere, etiamſi Magi ad ſe non redirent: & ne poſtea exiſtimarent, ipſum cauſam necis fuiſſe: tum ne Iudæi tuerentur, ac cuſtodirent paruulum Meſſiam: quo modo Ioſaba ſoror Ioram à nece Athaliæ ſeruauerat Ioas: & nota verbum, *diligenter.* Siquidem partim timebat, ne eſſet illuſio: partim cogitabat quærere & occidere, etiamſi Magi non inuenirent, & quia multi ſeduxerant populum nomine conficto Meſſiæ, tempus neſciebat & locum: *Ite, & interrogate diligenter de puero.* Non dixit de Rege hoc: quia Regi nomen ferre non poterat. Non iuit cum eis primùm, vt tolleret ſuſpicionem Iudæorum, & parentum Chriſti in Bethleem. Deinde ne præ ſe ferret leuitatem: vel quia non omninò credebat, vel quia neſciebat ſi certò inueniret: ignorabat ſimul an ſtella eſſet apparitura amplius. Tum etiam, quia Deus mouit ad non eundum, in pœnam eius. Nam ſi vnà veniſſet cum Magis: vel impediti fuiſſent Magi ne Chriſtum viderent: vel vidente Herode necaretur Chriſtus, vel ab Herode perſecutionem pateretur ante tempus, vel miraculo ſeſe ſubtraheret inde atque defenderet. Simili ratione reſpondendum videtur cur Herodes aliquem non miſerit cum Magis, ſaltem prætextu deducẽdi Magos per viam. Nam hoc euenit, ne videretur leuis corde citò credens: & ne redderet ſe ſuſpectum illis, tum vt obſeruaret, an Magis ſe quiſpiam adiungeret ex Iudæis, in quem vt factioſum ac rebellẽ poſſet animaduertere: vel Deus fortè illi conſilium præripuit, mentemque cæcauit. Sed quid eſt, quod multi probi Hieroſolymitæ nó ſunt profecti cum Magis in Bethleem? Timuerunt fortaſſe Herodem, & noluerunt cum periculo videre Meſſiam: aut Spiritus Domini eos ire non permittebat. Stella gentes nó Iudæos vocabat: nam Iudæi per Angelos erant vocãdi prius in paſtoribus: noſcebantq; ſine cauſa irritare Herodem: qui excœcatus eſt. Ait verò: *Interrogate,* quia tunc ſtellam non habebant: ideò opus erat interrogatione: *Et cùm inueneritis, renuntiate mihi,* id eſt, per nuncium ſignificate: alias non tacitè, nec ſecretè res fieret, vt Herodes volebat. Nũquam ergò Chriſtus tutus eſt ab ijs, qui dominari appetunt, dominumque, aut ambitum quærunt, aut quæſitum retinent, aut ampliare contẽdunt. Geritq; typum Herodes eius rei, quæ frequẽter accidit. Monẽdus eſt concionatori princeps rei alicuius malè partæ: princeps verò cùm latranti prædicatori offam inijcit, vt taceat, tunc extinguere cupit Chriſtum, vt Herodes. *Vt & ego veniens adorem eum.* Hoc dixit fraudulenter, vt placeret Magis. Enimuerò Chriſtus ipſe deludit illuſores, & cum ſimplicibus ſermocinatio eius. Simulata religione igitur ſeruit tyrannus tyrãnidi, & tempori, & fictus vel inuidus nequit inuenire Chriſtum, ne dum crudelis ac ſæuus. Neq; ſtatim promittentibus credendum eſt Hæreticis, vel Scripturas citantibus: quia dolis & mendacijs agunt. *Qui cùm audiſſent Regem, abierunt.* Audierunt in bonis, in malis autem non cõſenſerunt. Figurabant enim bonos auditores, qui bona quæ audiunt à malis prædicatoribus faciunt: eorum verò opera nequaquam imitantur. Abierunt ergò nihil mali ſuſpicantes: vera enim charitas non eſt ſuſpicioſa, nec cogitat malum. Sic Abel exiuit cum fratre in agrum, nihil mali ſuſpicatus, vbi eſt occiſus: ſic Ioſeph à fratribus ſuis, citra vllam ſuſpicionem ſuam eſt venditus. Sic etiam Vrias Hetthæus fortiter pugnauit, ignorans dolum ſibi paratum, & ſtructas inſidias. *Et ecce ſtella quam viderant in Oriente.* Diximus ſtellam euanuiſſe in ingreſſu Hieroſolymæ; quo edocerentur Magi de Prophetæ teſtimonio, etiam per malos; & Iudæis purgandi ſe præcidatur omnis occaſio, aſſerentibus fortaſſe non eſſe natum in Bethleem; ne ſtella ab omnibus perſpecta & cognita, quod Meſſiæ ortum ponderet, redemptio impediretur; & Magos inſecutus eſſet Herodes. Adhæc vt homo non in omnibus reuelationem quærat, vt quiſque diſcat ſe abſcondere & cuſtodire ab Herode, ſcilicet dæmone inſidiante; & vt Iudæorum deſignaretur excœcatio. Poterat verò ſtella non apparere, ac proinde non videri: vel quia reſoluta eſſet in præiaceotem materiam; vel quia deſtituta luce & calore, oculos non excitabat intuentiũ; vel quia reducta ad punctum, vt corpus Chriſti in Euchariſtia; vel quia nimis eleuata, vt cerni non poſſet, vel quia translata

Cur Magos clam Herodes vocarit.

4. Reg. 11.

Herodes cur diligenter tempus ſtellæ didicerit.

Quare cum Magis ad populum adorandum Herodes non venerit.

Cur è ſuis aliquem cum Magis Herodes non miſerit.

Eccl. 19.

Boni Hieroſolymitæ aliqui, quare non iuerint cum Magis ad Chriſtũ adorandum.

Luc. 2.

A quibus tutò Chriſtũ viuere non liceat.

Cur Magis Herodes dixerit: vt & ego veniens adorem eum

Prou. 3.

Magi audientes Regẽ, haud tamen conſentientes quorũ typus.

1. Cor. 13.

Gen. 4.

Infrà 35.

2. Reg. 11.

Cur Magis ſtella euanuerit Hieroſolymã ingredientibus.

Quomodo euanuerit ſtella.

alio ; vel denique quòd intuentium omnium oculis, prӕter Magos eſſet obiectum aliquod impedimentum : quod quidem impedimentum Græcè dicitur , [illegible], vel [illegible]. Stella ergò apparet, victo Herode: quoniam, expugnato dæmone, fides noſtra ſplendeſcit: nec quieſcit, donec perueniat ad Chriſtum ſuum. *Vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer.* Ergò demiſit ſe ſtella, & teſte Maximo, maiores, clarioreſque emittebat radios , qui locum, ac pueri præſentiam deſignabant: quod ad conſolationem Magorum factum eſſe , perſpicuum eſt. Atque initia, & exitus huius peregrinationis Magorum tranquilla, atque pacifica extiterunt : aliàs potuiſſent quærere nuper natos infantes in Bethleem. Quem quidem puerum vel agnouerunt ex ætate, vel ſpiritu interno, vt Simeon in templo cognouit Chriſtum; vel ex fulgore vultus, vt quando etiam eiecit ementes & vendentes de templo, ac vocauit Apoſtolos. Et quæ pueri erant, agebat Chriſtus ſeriò, ac cum ratione, ſed nihil prorſus fatuum. *Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde.* Si tantopere delectat ſtella viſa, quid Sol ipſe iuſtitiæ Chriſtus viſus ? Et ob id conſolationes interdum ſubtrahuntur, vt poſtea reſtitutæ dulciùs nobis ſapiant. *Et intrantes domum.* Theophylactus virginem annotauit puerum in præſepi reclinaſſe, propterea quòd non inuenerunt domum. Veriſimile eſt autem eos poſtea inueniſſe habitationem aliquā, in qua & viſus eſt & adoratus à Magis Dominus. Idem ante eum docuit Epiphanius in Alogianos, his verbis : *Quare & Magorum aduentus contingit circa talem caſum, ita vt non æqualis fuerit tunc habitatio Mariæ & Ioſeph, et, quæ apud Lucam propter deſcriptionem relata eſt. Non enim inuenerunt Mariam in ſpelunca, vbi peperit , ſed , velut Euangelium habet:* Deducebat, inquit, *ipſos ſtella vſq; ad locum vbi erat puer, & ingreſſi in domum inuenerunt puerum cum Maria: non amplius in præſepi, non amplius in ſpelūca, ſed in domo, vt cognoſceretur veritatis certitudo, & temporis duorū annorum ſpatium, ex quo natus eſt, donec acceſſerunt Magi.* Hæc ille. Sed ſicut fundamentum biennij lapſi in aduentu Magorum ab Epiphanio aſſertum, falſum eſt : ita etiam quod infert, non inuentum Chriſtum in ſpelunca & præſepio. Cæterùm his contraria ſentire videtur Euthymius, qui ait : *Domum hic tugurium vocat, quod Lucas diuerſorium dixit. Domus nempe erat, quòd vtrumque inhabitaretur; diuerſorium autem, tanquam ſedes ac manſio ingredientium.* Atque hæc ſententia magis mihi placet: quia magis conſonat cum patribus, præſertim verò cum autore Operis imperfecti in Matthæum, vbi ait: *Denique quos vocauerat, & ad præſepe illum ſtella præeunte deduxerat, eis non iam per ſtellam, ſed per Angelum loquitur. Ita eos gradatim ad meliora perduxit.* Et homil. 24. in principio ad Cor. ipſe Chryſoſtomus ait: *Hoc corpus (ſcilicet Chriſti) reueriti ſunt Magi in præſepi, & viri impij & barbari longo itinere confecto cum timore, & tremore plurimo adorauerunt.* Multa etiam Beatus Bernardus in ſermon 1. de Epiphan. tradit quæ aptè inſinuant Chriſtum inuentum à Magis in ſtabulo, & præſepi.

Quid ſtella, quod abeuntibus Magis, ab Herode iterum apparuit.
B. Maxim.
Quo modo ſteterit ſupra vbi erat puer.
Magi Chriſtū vt agnouerint infantem.
Luc. 2.
Ioan 2.
Matth. 21.
Conſolationes interdum cur ſubtrahantur à Deo.
Theophyl.
Epipha. in hæreſi 51. inter med. & init.
Luc. 2.
In quam domum intrauerint Magi adoraturi Meſſiā.
Altera opinio probabilior.
Euthym. in Matth.
Autor oper. imperf. in Matt. hom. 6.
Chryſoſt. 10. 4.

Similia docent Auguſtinus, & Leo Pontifex in ſermonibus de Epiphania : & Eccleſia cantat: *Hodie Magos ſtella duxit ad præſepium.* Et ante hos omnes Iuſtinus in dialogo contra Triphonem ait : *Nato autem tum puero in Bethleem, quia Ioſeph in vico eo nō habuit, quò diuerteret, in ſpecum quendam vico proximum conceſſit. Atque ibi cùm eſſent, enixa eſt Maria Chriſtum, & in præſepi poſuit. Vbi eum ex Arabia venientes inuenêre Magi.* Sic Iuſtinus. Et Hieronymus in epitaphio Paulæ, docens ſepultam eſſe in fronte ſpeluncæ, in qua natus Chriſtus repoſitus eſt in præſepio, ait: *Hic præſepium Chriſti, atque hic myſtica Magi munera portantes, hominiq; Deoque dedêre.* Adde quod diuino factum eſt conſilio , vt inueniretur in ſtabulo, vel in diuerſorio à Magis : vt nullus remaneret teſtis in Bethleē, qui aſſereret in tali priuata domo Magos fuiſſe, quos ea ratione inſectari poſſet Herodes. Confirmatur etiam hoc picturis Eccleſiaſticis. Adhæc maior elucet, & excellentior Magorum fides, & charitas, qui tanta paupertate & ſqualore ſtabuli , atque ſordibus perſpectis , à Chriſto tamen adorando non ſunt abſterriti. Magis quoque in ſtabulo apparet virtus ſtellæ , indicantis minimis in rebus Chriſtum latere. Quare etſi fieri potuerit , vt ceſſante multitudine hoſpitium, in qua non fuerat ei locus , cùm peperit Ieſum, poſtea B. Virgo ex præſepio hoſpitari poſſet in domo diuerſoria: tamen, quòd ſeruiebat myſterio ſummæ Chriſti paupertatis indicandæ , & declarandæ fidei Magorum, vero videtur ſimilius, Beatam Virginem ſummè amantem, colentemque paupertatis virtutem, voluntatemque non ignorantem filij, locum mutaſſe præſepij. Domum ergò vocat diuerſorium & ſpeluncam: *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius.* Nulla hic mētio Ioſephi vel aliorum; quò Herodi puer magis celaretur. Nam, vt ait Raban. diuino nutu factū eſt , quòd abierit Ioſeph : ne aliqua prauæ ſuſpicionis

Aug. to. 10.
Leo Papa.
Iuſt. mart. tom. 2.
Hieron. to. 9. initio.
Luc. 2.
I. Ratio, ad probandū Magos in ſtabulo puerum inueniſſe.
II. Ratio, ac III.
Ibidem.
Quid eſt quod Magi inuenerunt puerum cum Maria matre eius ſine Ioſeph.
Rabanus in Matthæum.

occa-

occaſio daretur gentibus, communi generationis ratione hunc paruulum natum. Nam gentes ex Sibyllinis libris, aut aliunde noſſe poterant Regem, quem quærebant, ex Virgine naſciturum. Vel vt daretur locus Magis cogitandi Meſſiam Regem, quem vt Deum adorabant, patre in terris carere, & conceptum eſſe de Spiritu S. natumq́; tantummodò ex Virgine matre. Inuenerunt autem puerum cum Maria: quæ in omnibus myſterijs ſocia, & comes eſt illi indiuidua.

Matth.2.
Luc.2.

Magi cur Chriſtum inuenerunt cū Maria.

Eſt enim ab æterno prædeſtinatus Ieſus; at non ſine Maria. Dictum eſt de eo: *Adorate eum omnes Angeli eius.* at non ſine illa Sion, quæ audiuit, & lætata eſt: eòque & ipſa ſuper eos eſt exaltata. Concipitur ex tempore In Nazarath: ſed non niſi in Maria aſſenſum præſtante: naſcitur in Bethleem, ſed ex Maria: adoratus eſt à militia cœleſtis exercitus, ſed priùs à Maria, quæ prima lactat ac fouet, educatque. Inuenitur & à paſtoribus & Magis: ſemper tamen adeſt Maria, quæ conſeruat omnia verba, conferens In corde ſuo. Exhibetur in templo, at non ſine Maria: ſecedit in Ægyptum fugiens Herodem, verùm Mariæ in vlnis geſtatur. Edit primum miraculum ad nuptias in Cana Galilææ, ſed poſtulante Maria: prædicat turbis, ſed contendit audire B. Virgo. Pendet in cruce, ſed prima iuxta crucem fortiſſima Maria exprimitur: deponitur de cruce in ſindone munda, ſed hic elegans contêplator agnoſcit eam fœminam, quæ verè munda circumdedit virum. Sepelitur in ſepulchro nouo, quod exciſum fuerat de petra: ſed quodnam eſt ſepulchrum aliud, quàm ipſa B. Virgo, quę exciſa eſt de petra, hoc eſt, de Chriſto, ſicut prima fœmina de coſta viri?

Pſal.96.
& Hebr.1.
Luc.1.
Infrà 2.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Matth.2.
Ioan.2.
Infra 19.
Hierem.31.
Luc.23.
Dan.2.
Gen.2.
Mar.vlt.
Pſalm.67.

Nullus autem anteà in eo poſitus erat, quia nullus ibi vnquam locus diabolo fuit. Reſurgens apparuit mulieribus, deinde diſcipulis, ſed primò Virgini matri. Aſcendit Ieſus Chriſtus in cœlum: ſed vt prima & electiſſima dona accipiat in Maria. Orât Apoſtoli pro aduentu Spiritus S. ſed & ibi adeſt Maria, preces ipſorum ſulciens atque perficiens. Sed & Filius ad dexterâ Patris: ſed & conſedere fecit & matrem, vt digniſſimam Reginâ in veſtitu deaurato circumdatam varietate. Denique ſperatur Ieſus venturus ad iudicâdum viuos & mortuos: quis non contempletur eius lateri adeſſe Mariam? Nam decem virgines (in quibus repræſentatur tota Eccleſia) exierunt obuiam Sponſo & Sponſæ, nimirum Chriſto & Mariæ.

Act.1.& 2.
Ibidem.
Mar.vlt.
Pſal.44.
Ioan.5.
& 2. Tim.4.
& ſæpè alias.
Matth.25.
Luc.2.

Porrò Magi & paſtores inuenerunt puerum in ſtabulo, quoniam præfiguran incipientes: Simeon & Anna Chriſtum inuenerunt in templo ſe Patri offerentem; in quibus adumbrantur proficientes; Maria verò inuenit eum diſputantem, atque docentem in templo, & in cruce, eò quòd typum gerit perfectorum. Refert autem Chryſoſtomus aduenientibus Magis, Mariam Chriſtum tuliſſe, & ipſum ſuper genua habuiſſe: quod & Theophylactus Euthymiuſq́ue confirmant: & ratione nō caret. Sic enim melius intuerentur, quem adorare venerant. Pingitur porrò de more B. Virgo cum Infante Ieſu in vlnis, & pectori admoto, tanquam reliquiæ quædam pretioſiſſimæ, & agnus Dei, vel monile pendens ex collo; & vt proponat nobis illum ad adorandum, vt Magis fecit; & vt ſe promptam indicet, atq; alacrem ad illum nobis oſtendendum, atque ad oſcula etiam amoris imprimenda donandum. Adhæc, quò demonſtretur excellentia, prę̨ſtantiaque Marię: nam vt B. Catharina cum rota, & B. Laurentius cum craticula, quæ cædis illorum ſunt inſignia, depinguntur: ita magnitudo & præſtantia B. Virginis, qua genuit filium Dei, illumq́ue toti mundo enutriuit atq; educauit (quòd omnes omnium ſanctorum prærogatiuas & excellentes animi dotes, quibus illi claruerunt, longè ſuperat) meritò eſt à nobis meditanda & contemplanda. Denique vt doceat eos, qui matres Chriſti per Spiritum fiunt, nempe vt glorificent & portent Ieſum Chriſtum in corpore ſuo, vt Paulus monet.

Ibidem.
Incipientes, Proficientes, atque perfecti in quibus deli neati.
Chryſoſt. ho.7 in Matt. 10.2. initio.
Theophyl. in Matt.c.2.
Euthy.ibid.
Maria Virgo, cur Chriſtum tenens infantem in vlnis depingitur.
II.Ratio.
III. Ratio.
1.Cor.6.

Et procidentes adorauerunt eum. Verbum procidentes, Græcè eſt [illegible] hoc eſt, proſtrati corpore, tum animo. In more poſitum erat, vt Reges à Perſis nonniſi proſtrati corpore adorarentur. Vnde cùm Alexander Magnus eum honorem à Macedonibus cœpiſſet exigere, moleſtus Græcis fuit, vt Q. Curtius eſt autor. Et ita hi Magi ex Perſide profecti fuiſſe videntur; qui quò magis humilem Chriſtum, atque eius matrem viderunt, eo etiam magis omni cultu & reuerentia, latriaq́ue dignum cognouerunt; ac proinde amplius humiliari debuerunt. Qua ratione Chriſtum in Euchariſtia humiliatum, cùm Chriſtiani omnes, tum præcipuè Sacerdotes omni honorificentia, & religionis cæremonia, cultuq́ue proſequi debent. Humilitas autem minimè conſiſtit in fuga, verùm in acceſſu cum reuerentia ad Sacramentum. Et vbi ſunt, qui vix medium genu flectunt in terram ad ſacroſanctam Euchariſtia præſentiam, cùm ſcriptum ſit: *Mihi curuabitur omne genu?* Porrò hoc paſtores feciſſe,

Magi non minus animo, quàm corpore proſtrati Chriſtum adorarūt
Q. Curtius.
Chriſtus in Euchariſtia humiliatus, quanto honore & reuerentia dignus ſit.
Iſa.45.
& Rom.14.

Quid eſt quod paſtores nulla Chriſto munera deduſſe leguntur. Luc. 2. Infrà 12. Matth. 8. Luc. 23. Matt. 27.

el obtuliſſe munera, nequaquam leguntur; nimirum quo quis ſapientior eſt, & in ſeculo maior vel ditior, eo plus Chriſtum venerari debet, & colere iuxta verbũ Domini: *Cui multum datum eſt, multum quaretur ab eo.* Ex eo autem quòd illum adorarunt, intellige præſtantiſſimam fuiſſe Magorum fidem, quæ de illud affirmari poſſit: *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* Vincitque hæc fides, latronis illam, & Centurionis, in cruce exclamantis: quoniam illi aliquid audierant, & cognorant de Chriſto, atque de eius diuinis operibus: Magi verò nõ item.

Quàm præſtãs Magorũ fides: eiuſdem efficacia. Luc. 2. Heb. 11. Rom. 4. Gen. 15. Exod. 14. & ſeq.

Habet enim fides lynceos oculos, quæ vna reuelatione, quaſi ſtella cernit Deum in membris infantilibus, ſummum Regem in palatio ſtabuli, in throno præſepij, in aulæis aranearum, in purpura pannorum, & byſſo, in curia Mariæ & Ioſeph, bouis & aſini. Cernis quantum penetret fides? Vides naturam fidei, quæ eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium? Sic Abraham credidit contra ſpem in ſpem Deo, cùm promitteret filium ſeni. Sic Moyſes educens Iſraelem populum de Ægypto, etſi ante ſe haberet mare, credidit tamen: ſic Maria Virgo Angelo, quæ ſupra naturam erant pollicenti, fidem accommodauit ſuam. Hinc Autor operis imperfecti in Matthæum: *Si Magi,* inquit, *Regem terrenum quærentes inueniſſent, confuſi fuiſſent, quia tanti itineris laborem ſuſcepiſſent: vnde nec adoraſſent, nec munera obtuliſſent: nunc verò cœleſtem Regem quærebant, etſi nihil regalis excellentiæ in eo viderent; tamen ſolius ſtellæ teſtimonio contenti adorauerunt. Vident enim hominem, & cognoſcunt Deum.* Hæc ille ferè. Non ergò paupertate oſtẽdun tur Magi, ſicut nec paſtores ſtabulo, nec latro, & Centurio cruce & morte Domini, ſed Regem & filium Dei verum agnoſcunt.

Luc. 1. Autor oper. imperf. hõ. 11. in Matt. to. 2. Luc. 2. Infra 13. & Ibidem.

Quo cultu Chriſtum adorauerint Magi.

Adorarunt autem cultu latriæ, quæ ſoli Deo debetur: nam ſi vt hominem adoraſſent, nec dulia, vel hyperdulia pauperem coluiſſent. Adducitur præterea hoc factum Magorum, qui ſunt primitiæ gentium, ad damnandam perfidiam Iudæorum, quoniam non credebant, iſti verò etiam Deum eum crediderunt: parum quippe erat, magnum aliquem eſſe credere. Deinde, propterea hæc dies dicitur *Θεογνία,* eò quòd in ea Chriſtus Deus declaratus eſt, & agnitus. Atque hæc dicimus propter Eraſmum, qui aliter docet: nam quomodo Deum adorauerint, explicat Irenæus his verbis: *Matthæus Magos ab Oriente venientes ait dixiſſe: Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum; deductoſq; à ſtella in domũ Iacob ad Emmanuel, per ea quæ obtulerunt munera oſtendiſſe, quid erat qui adorabatur: Myrrha quidem, quod ipſe erat, qui pro mortali humano genere moreretur, & ſepeliretur. Aurum verò, quoniam Rex, cuius regni finis non eſt. Thus verò, quoniam Deus, qui & notus in Iudæa factus eſt, & manifeſtus eis, qui non quærebant eum.* Ambroſ. quoque lib. 2. in Luc. *Cognouerunt Magi hanc eſſe ſtellam, quæ hominem Deumq; ſignificabat; & adorauerunt paruulum. Vtiq; non adoraſſent, ſi paruulum tantummodò credidiſſent.* Leo Papa ſerm. 1. de Epiphania: *Adorant in carne Verbum, in infantia ſapientiam, in infirmitate virtutem, & in hominis veritate Dominum maieſtatis: vtq; Sacramentum fidei ſuæ, intelligentiaq; manifeſtent, quod cordibus credunt, muneribus proteſtantur. Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt Regi, ſcienter diuinam, humanamq; naturam in vnitate venerantes: quia quod erat in ſubſtantijs proprium, non erat in perſona diuerſum.* Idem Cyprian. ſerm. de Stella & Magis: *Magi primitia gentium ſacramentales munera proferunt de theſauris, & Domino aurum, & odoramenta præſentant, profitentes ex ratione munerum de eo, quem adorabant quid crederent, quid ſentirent. In auro Regem, in thure Sacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quamuis paſſibilem profitentur.* Hilarius Canone 1. in Matthæum: *Denique oblatio munerum, intelligentiam in eo totius qualitatis expreſſit: in auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominem confitendo. Atque ita per venerationem eorum Sacramenti omnis eſt conſummata cognitio: in homine mortis, in Deo reſurrectionis, in Rege iudicij.* Sic illi Patres. Niſi enim intellexiſſent, id quod ſtultum eſt Dei, ſapientiùs eſſe hominibus, vt illuſi receſſiſſent, tanta paupertate & humilitate perſpecta.

Magos Chriſtum verè Deũ agnouiſſe, & adoraſſe, cõtra Eraſmum Roterodamum. Irenæus lib. 3. contra Valẽt. c. 10. in prin.

Magi cur myrrham, aurum & thus obtulerint Chriſto ſecundum Irenæum. Luc. 1. Pſal. 75. Iſai. 65. Ambr. li. 2. in Lucam ca. 15. circa me. to. 5. prope initium. Leo Papa circa ſermonis d mid. B. Cyprian. pau. ò ante med. ſermo. Hilar.

Magos vtr minime offenderit Chriſti naſcentis humanitas & paupertas. 1. Cor. 1.

Verùm incredibile dictu eſt, quo affectu, iubilo, atque interno gaudio, ex quo illi domum intrarunt, & puerum viderunt, perfuſi, atq; repleti ſunt. Non enim eſt dubium, quin venientes de finibus terræ, audierint ſapientiam Salomonis. Et veriſimile videtur, Chriſtum ſimul cum matre ſigna ediſſe lætitiæ de illorum ſalute, & aduentu. Qui ergò vult eſſe ſapiens, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Sed vt ſtella, viſo Chriſto, Magis euanuit: ſic cognito per fidem Chriſto, debet mori ratio humana: ſicuti & fides per viſionem quaſi ſtella euacuatur, atque euaneſcit.

Magorum inſignis in Chriſtum pietas & charitas, vnde conſpectum. Chriſtus & Maria (vt pium eſt credere) venientes Magos quo vultu exceperint. 1. Cor. 3.

Procidentes itaque in terram, offerunt Chriſto corpus: adorantes latria, offerunt animam: aperientes theſauros ſuos, offerũt quæ habebant, bona tẽporaria. In quo quidem honore Chriſto deferendo, matrem quoque ſuo modo venerati ſunt. Nam latria, quæ ſoli Deo debetur, ab hyperdulia,

Quibus Chriſtus per fidem innotuit, humana lumen rationis, ceu ſtella Magis debet euaneſcere. Infra 13.

quæ

Magos honorem puero, Christo,& matri licet impa- rem detuliſſe, vnde ſit manifeſtum.

quæ B. Virgini, non tam ſignis externis, quàm ipſo animo diſtinguitur.

Qui ergo adorat filium, adorat & matrem, quoniam filius à matre proficiſcitur ſecundum carnem: quemadmodum mater ex filio ſecundum ſpiritum. Verè enim Chriſtus, & Maria fuerunt duo in carnem vnam. Et ſicut qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem; ita qui nó honorat matrem, Filio detrahit.

Gen. 2. & ibi.

Chriſtus & Maria fuerunt vna caro.

Ioan 5.

Magi Chriſtū cum muneribus adorarunt quorum more.

Et apertis theſauris ſuis. Orientalibus mos erat reges ſuos cum muneribus adorare; ita etiam nunc Chriſtum poſtea quàm theſauros Chriſtus ſuæ diuinitatis Magis aperuerat, ſimiliter aperuerunt & theſauros ſuos, id eſt loculos, in quibus ponitur aurum. Et ita ſignificatur mediocris pompa. Ergo non eſt à ratione alienum aſſerere hos Magos fuiſſe regulos opulentos.

Magi Chriſto quos etiam obtulerunt ſpirituales theſauros,& vbi.

Aperuerunt etiam theſauros cordis & fidei ſuæ in domo ſcilicet, in occulto. *Et obtulerunt ei munera, &c.* Intelligenti, & plane cognoſci, & pauperi, & regi puero, quod ad ætatem attinet, at viro, quantum ad mentem; & ſuſcipienti per manus matris ſuę. Itaque non quadrat ei Salomonis dictum: *Væ tibi terra, cuius rex puer eſt*: Nam Chriſtus ex ventre matris, & à conceptu vir erat, ſecundum illud: *Fœmina circundabit virum.* Imò potius conuenit illi dictum Prophetæ: *Da imperium puero tuo*, erat enim ſapientiſſimus puer, imperioque digniſſimus.

Qualis puer Chriſtus, qui ſapiens.

Eccleſ. 10.
Hier. 31.
Pſalm. 85.

Magi cur tria obtulerint munera Chriſto.

Obtulerunt autem ei munera, numero quidem tria, nam ternarius, primus eſt numerus pluralis (binarius enim, ſiue dualis numerus eſt infamis) conſtans ex medio, & extremis, ac conueniens perſonarum in Trinitatis myſterio, & ſubſtantiæ triplici in vna hypoſtaſi, ſiue perſona Chriſti: itemque fidei, ſpei, & charitatis, quibus obtulerunt ſua munera: in primis aurum, ad ſubleuandam paupertatem: nam myrrha infantilia conſolidantur membra: thure fœtor ſtabuli excluditur. Neque magnum eſt, Magos nouiſſe, in ſtabulo oriturum eum, vt propterea thus attulerint: ſicut cognita eius infantia attulerunt myrrham, & nota paupertate, aurum, quo fulciretur inopia. Vel dici poteſt, obtuliſſe eos quæ in patria ſua haberentur in pretio, aurum nempe, & odores ac myrrham. Deinde in ſignum abiectionis ſuæ, recognitioniſque dominij Chriſti. Item, ad proteſtandam internam fidem de illo conceptam, intelligebant enim quæ offerebant, diuinitus edocti, vt Iren. Leo Pontifex, alijq; patres docent. Aurū, vt Regi ſapientiſſimo; thus, vt Deo, ſacerdotique preces Deo offerenti; myrrham, vt mortali homini ſepeliendo, & ad vitam ſuſcitando immortalem, omnia ſiquidem illa ſignificat myrrha, quę à putrefactione præſeruat. Aurum, melius, & præſtantius metallum, ſapientiam denotat, præſtantiorem cæteris omnibus ſcientijs, & artibus, & quę velut aurum eruitur de occultis, & ſplendet denique velut aurum.

Ternarij ratio numeri: & qualis binarius ſit.

II. Ratio trinæ oblationis Magorum. III. Ratio.

Leo Pont. ſer. 1. de Epiphan.
Iren. lib. 3. in doctr. c. 10.

Sap. 7.

Quia verò ſapientis eſt præcipere, & regere cæteros; Ideo in auro cognôrunt Chriſtum ſapientiſſimum, atque Regem, iuxta id: *Regnabit Rex, & ſapiens erit:* in thure, quod Deo vni incenſum offertur, cognouerunt eum verum Deum, atque verum Pontificem orantem pro nobis, & preces noſtras ad Deum offerentem, ita vt per illum exaudiamur; ac boni odoris reddamur: in myrrha verò, in qua eſt amaritudo, & incorruptio, & odor aromaticus, confeſſi ſunt Chriſti paſſionem, & mortem, & ſepulturam cum incorruptione, ob latentem deitatis virtutem, & à morte reuocantem. Hęc Poetæ Chriſtiani non ignorarunt. Vnde Sedulius duobus verſibus eleganter hæc dona complexus eſt:

Aurum, thus & myrrham quare Magi obtulerint.

Hi. c. 32.

Heb. 5. & 8.

Sedulius.

Aurea naſcenti fuderunt munera Regi,
Thura dedere Deo, myrrham tribuêre ſepulchro.

Iuuencus autem Hiſpanus, quem citat Hieronymus, vnico ferè carmine cecinit:

Iuuencus.
Hieronym.

Aurum, thus, myrrham, regique, hominique, Deoque
Dona ferunt.

Et recens quidam, ſed tamen catholicus ſcriptor:

Regia maieſtas auro, Deus atque ſacerdos
Thure, ſed in myrrha ſignificatur homo.

Prudentius quoque ſic ſcribit:

Prudent.

Regem, Deumq́, annuntiant
Theſaurus, & flagrans odor
Thuris Sabei, ac myrrheus
Puluis ſepulchrum prædocet:

Veriſimile autem non videtur, illorum quemlibet vnicum tantùm munus attuliſſe: nec enim regium munus erat, thus, vel myrrham offerre, cùm regio illa eiuſmodi abundet aromatibus: ſed quiuis regum ex Remigij ſententia obtulit tria munera; quoniam pares erant, & tria illa in muneribus ſignificata myſteria fide acceperant, & oblatione proteſtabantur ipſa. Ad quorum imitationē debet quiſque noſtrum triplicem illam dignitatem corde credere, ore confiteri, atq; factis demōſtrare Chriſto inſuiſſe: atque ad hunc modum munera Magorum Chriſto obtuliſſe cenſebimur, & feſtū Epiphanię rectè celebraſſe. Habet autem Prouerbium: *Beneficium in puerum*

Magos dicentium vnum duntaxat per ſe munus Chriſtō obtuliſſe, refellitur opinio.

Remigius in Math.

Qua ratione quis Magos debeat imitari.

collatum per diutum eſſe. Sed minime locum habet in puero Ieſu, qui accepti beneficij obliuiſci haudquaquam poteſt; & qui etiã calicem aquæ frigidæ diſcipulo ſuo donatum ſe remuneraturum eſt pollicitus. Hinc accepta ab eis munera commemorari in Euangelio voluit, & per vniuerſum orbem eorum apud omnes gentes credentes honorificam fieri mentionem: ſicut & beneficium vnctionis acceptum à Maria, voluit vniuerſo orbi prędicari in eius gloriam, & commendationem: *Et reſponſo accepto in ſomnis, &c.* Incipit iam regere & domioari Rex Iudæorum in Magis. Et vide prouidentiam Dei erga ſuos: poſtquam Chriſtum iouenimus, iam oobis etiam dormientibus. Deus noſtri curam habet, ſic Moyſi ait: *Vidi afflictionem populi mei:* ſic Danieli cibum mitit in lacum per Habacuc Prophetam: cetui quoque præcepit, vt vomeret Ionam in aridam. Ergo iacta cogitatum tuum in Dominum, & ipſe te enutriet, & Iſaias: *Et tu Iſrael ſerue meus, &c. ſemẽ Abraham amici mei, &c. Ne timeas, quia ego tecum ſum,* & Dauid: *Si ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.*

Beneficium in quem collatum, perit: loxta Prouerbiũ. *Matt.* 10. Pueri Ieſu in Magos ſuos munificos grati animi ſignificatio. *Infrà* 26. Dei erga nos prouidentia ſingularis. *Exod.* 3. *Dan. vlt.* *Ionæ.* 2. *Pſalm* 54. *&* 1. *Pet.* 5. *Iſa* 41. *Pſalm.* 22.

Sed cur Dominus, qui poterat eos ſeruare illæſos etiam inuito Herode, qui olim Iſraclem in medio mari ſaluauit, Danielem iu lacu Leonum, pueros tres in fornace ignis, Dauid in perſecutione Saulis, Suſannam à falſo crimine: Cur (inquam) Dominus iubet eos clam abire? Poterat planè ſeruare Magos, ſed noluit margaritam dari porco Herodi: Tum, vt doceat nos, dum nos adeſt reuelatio aliud detegens, vti pericula prudenter declinemus, ne Deum tentare velle videamur, Vnde aliquando ipſe fugit, ſeque proripuit; cùm tamen potuiſſet ſe inuitis hoſtibus ſeruare: & verbo, & exemplo docuit fugere, ſeque ſubtrahere, cùm non adſit nobis facultas miraculo nos tuendi, & ſeruandi. Quòd ſi caſus emergat talis, in quo nullum amplius à creatura vlla ſperare ſubſidium, & auxilium poſſis, ne à te te ipſo quidem: tunc Deo te totum committe, & preces funde: quia vel liberabit te, ſi ipſi videbitur expedire, vel certe dabit virtutem fortiter ſuſtinendi pro gloria eius. *Inuoca me,* inquit, *in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me.* Tentaret profectò Deum, qui panem habens nollet eo veſci, ſed expectaret panem de cœlo: vel qui nollet laborare, dicens; confidam Deo: bene creſcent frumenta ſine labore meo, & ſudore, Deũ tentaret, qui ei vires, tempus, locum, ac modum tribuit, quo ſe laborando aleret, & laborare nollet: ſicut Iudæi tempore Holofernis. Deinde qui verbum Dei habet, plus tamen credit rationi quàm Scripturæ. Tentat, qui gratiam Dei habet, & dona naturalia, ſentitque diuinos afflatus inter nos, non tamen ſequitur, expectatque, vt violenter trahatur ad bonum per Deum.

Magos cur per aliam viam voluerit Deus redire in regionem ſuam. *Exod.* 14. *&* *Dan. vlt. & ſeq.* *Supr.* 3. 1 *Reg.* 19 *& ſeq. & alibi.* II Ratio. *Matth.* 7. *Ioan.* 8. *& alias.* *Matt.* 10. In manifeſtis vitæ periculis quid agendũ. *Pſalm.* 49. Deum qui tentent. *Iudith.* 8. Deum etiam qui tentent.

Eſt autem Græcè vnicum tantum verbum nempè χρηματισθέντες, hoc eſt, reſponſo, vel oraculo in ſomnis accepto: ſignificat enim illud verbum χρηματίζεσθαι, Deum aliquem ſuo alloquin & ſermone dignari: χρηματισμὸς enim propriè eſt oraculum, quod redditur petenti, & conſulenti. Et ita ſignificatur, Magos inter ſe conſultaſſe de reditu ad Herodem, & precibus Deum rogaſſe, vt ſuam ipſis proderet voluntatem: quod & fecit. Ideò melius vertitur hoc verbum: *Reſponſo accepto,* quàm, *oraculo accepto,* vt vertit Eraſmus. nam dicitur apud Lucam: *Reſponſum acceperat Simeon à Spiritu Sancto,* quo loco habetur χρηματισμὸς, & Eraſmus quoque ibi conuertit, reſponſum. Annotat Hieronymus: *Reſponſum quod Græcè dicitur χρηματισθέντες, non per Angelum fit, ſed per ipſum Dominum, vt meritorum Ioſeph priuilegium demonſtraretur.* Ita ille. Quis non videat in his verbis paucis memoria lapſum eſſe Hieronymum? dicendum enim erat, vt conſtat ex præcedentibus, vt meritorum Magorum priuilegium demonſtretur. Deinde annotandum venit, primò quidem per ſtellam Magos edoctos fuiſſe, deinde verò per Prophetam de loco Bethleẽ, poſtremò per Angelum, qui vt nuncius Dei per ſomnium admonuit ne redirent ad Herodem, vt ſtatuerant, mali nihil de Herode ſuſpicantes, ſiue per Deum ipſum, vt ſentit Hieronymus.

Magi quale reſponſum acceperint in ſomnis à Deo. χρηματισμὸς Græce propriè quid. *Luc.* 2. *Idem.* *Hieron. in c. Matth.* 2. *to* 9. *initio.* Memoriæ lapſus in Hieronymo. *Idem ibid.*

Quod ſi hoſti etiam ſeruanda eſt fides, vt dici ſolet, quomodo Magi citra peccatum ad Herodem non redierunt? Sed dicendum eſt, nullibi legi quod Herodi fidem fecerint ac promiſerint: Etſi promiſiſſent, multa ſunt tamen quæ promittuntur cum ſtipulatione, quæ benignè obligant, nonnullaſque conditiones, ſeu leges complectuntur: videlicet, ſi fuerit commodum; ſi nihil impediat; Niſi res noua acciderit; Niſi res, aut tempus aliud poſtulauerit, & quę ſunt generis eiuſdem. Adhæc ſi ex animo promiſiſſent, non cogerentur ſtare promiſſo, quoniam dolo, ac fraude inducti fuerant ad promittendum, & ad ſcelus faciendum. Item omnis promiſſio ſubintellectam habet conditionem, videlicet; niſi DEO aliter placuerit: ideo licebat eis etiam poſt iuramen-

Cur Magi, ſi ad Herodem polliciti ſunt, ad ipſum non redierunt. Altera reſponſio. Tertia.

tum

tum non redire, tametſi nulla fuiſſet reuelatio. Ac pulchrè quidem hoc loco philoſophatur Chryſoſtom. in Matthæum: *Conſidera*, inquit, *hoc loco admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc ſcandalum commouentur. ſed ad cuncta obedientes permanent, atque flexibiles, nihilque omnino turbantur, neque ipſi ſecum diſputant, dicentes. Si magnum quiddam eſſet hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus eſſet fuga, occultoque diſceſſu? Cur enim nos, qui palam ac liberè venimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni furorem pauentes, quaſi reos quoſdam, atque fugitiuos Angelus ciuitate propellit? Vel nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc eſt enim fidei inſigne, vt abſque controuerſia vlla obediant imperanti, nec tamen mercedem repoſcant obſequij.* Hæc ille. Omnis autem, qui ſemel Chriſtum nouit, cauere debet reuerti ad Herodem, hoc eſt, diabolum in baptiſmo renunciatum, inſidiantem vitę noſtræ, Chriſtumque in nobis extinguere volentem: *Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.* Si ad Herodem rediſſent Magi, puero in Bethleem manente, Herodes quæſijſſet illum ad mortem. Si Chriſto recedente à Bethleem; non ita potuiſſet euadere, fugiens in Galilęam, nec eſſet tutus in Galilęa, cuius erat dominus Herodes, qui non ceſſaſſet perſequi ſi ſciſſet inuentum à Magis: neque occidiſſet Infantes, ſed Ieſum, qui nonniſi miraculo potuiſſet ipſe, vel cognati eius manere in Chanaan. Non redeuntibus ergo Magis in primis putauit illuſos. Ac licet per ſtellam, vel aliam viam potuiſſet ſcire purificationem puerperæ Mariæ, ſcilicet ad quadrageſimum diem, & occidere omnes qui illo die deferrentur in templum præſentandi infantes ex Bethleem: Herodes tamen miſer cœcatus eſt. Sicut cùm etiam non miſit aliquem è ſuis cum Magis, vel ſaltem poſt illos emiſſos non deſtinauit aliquem nuncium. Dicendum ergo quod obcœcatus, vel non eſt recordatus Magorum, expectans quòd inquirerent diligenter de puero; vel putauit quod nihil inueniſſent. Dicta quoque à Simeone, & Anna in templo non erant omnibus diuulgata, ſed expectantibus tantum conſolationem Iſrael. Neque eſt veriſimile, ſtellam reduxiſſe Magos redeuntes, ſicut duxerat venientes. Tum quia id ab Euangeliſtą expreſſum fuiſſet. Deinde quia Magi nouerant non eſſe reducendos per ſtellam, ac proinde volebant redire per viam, qua venerant: quoniam Angelus ſecundum quietem eos admonuit ne ad Herodem redirent. Quod ſi ſtella redeuntes præcederet: cum eſſent ituri per viam, qua ab ea ducerentur, non oportebat admoneri, vti ad Herodem ne redirent. Deinde Deus non edit miracula, niſi ob vrgentem aliquam neceſſitatem: quæ ſi eſſet in redeundo, ſicut in veniendo, idem fuiſſet miraculum ſtellæ: quo pacto Angelus Tobiæ ſeniori dixit: *Ego ducam, & reducam eum ad te.* Cùm autem ea neceſſitas minimè vrgeret, non redierunt ſtella duce: nam in aduentu illorum fuit neceſſaria propter locum, viam & perſonam. Ignorabant enim Magi quo in loco puer foret adorandus; ideò nec viam ſcire poterant: etſi maximè ſcirent locum nominata ciuitate, ignorabant tamen qua illuc eſſet perueniendum, viam. Atque hęc duo monſtrauit ſtella, cùm per viam illos ad Bethleem vſque perduxit. Perſonam verò haud cognoſcerent, in quo maior erat difficultas, niſi ſtella ſtetiſſet ſupra domum, vbi erat puer. Porrò in reditu nullus erat inquirendus: terra etiam, ad quam ibant, nota erat, quod propria erat patria, ad quam peruenire poterant interrogando.

Nicolaus de Lyra exiſtimat, Magos accepto reſponſo, atque deſcendentes ad mare, per nauim transfretaſſe in Oppidum Tharſis. Vnde Herodes cum iret Romam per Tharſum Ciliciæ, audiſſetque naues Tharſenſium Magos traduxiſſe, iratus, ac furore percitus naues Tharſenſium incendit, & concremauit, iuxta illud Dauidis vaticinium: *In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis*, Sed hoc ex eo, quòd non ſatis perſpectam habuit vir ille geographiæ rationem, inconſideratè dictum videtur. Nihil enim ad illos ſpectabat Tarſis, quę vel Ciliciam ſignificat, cuius prouinciæ caput eſt Tarſus, vel Carthaginem, vt plerunque reddunt Septuaginta Interpretes, vel ſimpliciter ipſum mare ſignificat, vt ſæpe Hieronymus accepit. Item non conſtat, vnde Lyranus hanc hiſtoriam de nauibus combuſtis acceperit, niſi fortè citet Hiſtoriam Scholaſticam lib. de hiſtor. Euang. cap. 2. Certè Ioſephus, qui vniuerſa Herodis geſta diligentiſſimè perſequitur, huius rei ne meminit quidem. Præterea duo tantùm maria erant vicina Bethleem: alterum, eſt mare Occidentale, ſiue Mediterraneum, quod appellant, diſtans à Bethleem nouem paraſangis, per quod nauigando in Perſiam vicinam, potiùs eſſet ab ea recedere, quam ad eam accedere. Alterum mare erat rubrum, quod Orientale eſt, & mediũ, ad quod vt peruenirent, opus erant totam latitudinẽ terræ promiſſę trãſire cum periculo: Et vbi ad mare rubrum

perue-

Chryſ. hom. 8. in Matt. to. 2.
In his Magis fidem qualem liceat contemplari, teſte Chryſoſt.
Fidei inſigne quod ſit.
Chriſtum qui norunt, quid cauere debeant.
Herodes diabolum myſticè ſignat.
Magi cur redierint per aliã viam in regionem ſuam.
Mira Herodis Regis cæcitas ac ſtupor.
Luc. 2.
Quod Magos, vt venientes, ita quoque redeuntes ſtella non reduxerit.
II. Ratio.
Quando faciat miracula Deus.
Tob. 5.
III. Ratio.
Nicolai de Lyra, de via per quam redierunt Magi minus probabilis opinio.
Pſalm. 47.
Tarſis tria ſignificare ſolet.
Hieron.
I. ratio contra opinionem illam.
Hiſto. ſcho.
III. Ratio.

renunciantes: thus, per votum obedien-
Aurum, thus & myrrham religioſi quale offerent, tum ſinguli fideles.
tiæ, ſe ipſos in perpetuum vitę offerentes holocauſtum Deo; myrrham vero, per votum caſtitatis carnis motus coercentes atque ab omni petulantia, incontinentiaq; ſeruantes, Fidelis verò quilibet quotidie offerat aurum eleemoſynæ alicuius, precationis deuotæ thus & myrrham, prauos atque peruerſos redimendo appetitus corporis, & noxias cupiditates. Atque hac ratione feſtum diem Epiphanię quotidie celebrabit, ac ſeuerum regem ſtella ductū ad Chriſtum oſtendet: Hiſque perfectis, & adorato Chriſto reuertendum eſt omnibus per aliam viam in regionem ſuam.
Iſ omnes per aliam viam, vt redeant in regionem ſuam.
Regio noſtra Paradiſus eſt, à qua per ſuperbiam, & obêdientiæ contemptum atque peccatum expulſi ſumus. Cæterùm, Chriſto agnito atque adorato, rurſus noſtra effecta regio eſt, non ſolum iure redemptionis Chriſti, qui eam nobis ſuo comparauit ſanguine; aut iure legationis, quia eam nobis legauit, ac dixit: *Nolite timere puſillus grex: quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum:* verum etiam iure adoptionis in filios, & gratiæ Dei: ſcriptum eſt enim: *Gratia Dei, vita æterna:* rurſus: *Si filij & hæredes,* iterumque: *Iam non eſtis hoſpites, & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum ac domeſtici Dei.* Et de hac ciuitate dicitur: *Placebo Domino in regione viuorum.* Nato ergo Chriſto, docemur nos non habere hic permanentem patriam, ſed futuram, quæ in regno cælorum ſita eſt, inquirere. In quæ quidem verba Hilar. ſic ait: *Quod vero repetere iter, atque ad Herodem in Iudæam redire prohibentur, nihil à Iudæa petere ſcientiæ cognitioniſque permittuntur: ſed in Chriſto ſalutem omnem & ſpem locantes, admonemur prioris vitę itinere abſtinere.* Cyprian. ſerm. de ſtella, & Magis: *Arcta eſt via caſtitas, inquit, trames ſtrictus humilitas: ieiunio affligi, & carnem in ſeruitutem redigere, ſcopuloſa ſunt ſemita. Sed ad patriam ſuperiorem non niſi per meatus difficiles armati milites reuertuntur.* Chryſoſt. in homil. quadam de hoc Euangelio: *Exemplum nobis, inquit, pudicitiæ, ac fidei præferentes, vt cognito ſemel, adorato q; Chriſto rege, viam prioris itineris, id eſt, erroris veteris relinquentes, & per aliam viam, in qua nobis dux Chriſtus incedente, ad regionem noſtram, id eſt, paradiſum, de quo Adam pulſus eſt, redeamus.* Hæc ille.

Luc.10.
Rom.6.
Infra.8.
Epheſ.2.
Pſalm.114.
Hebr. vlt.
B. Hilar.
Cyprian.
Chryſ. hom. 1. inter illas quæ inſcribuntur: ex variis in Matt. locis, prope finem. Ad calcem operis imperf in Matth.

Herodes rex impius, quorum typus.
In Herode rurſus inſtruimur de exemplo malitiæ peruerſi regis, qui potius tyrānus eſt, quàm rex. Vt enim ille, cùm eſſet alienigena, & Idumæus, circumciſione & legem Moyſis ob regnandi libidinem & temporalium bonorum cupiditatē ſuſcepit: ita multi eius exemplo apud nos Sacerdotes, Abbates, & Epiſcopi fiunt, dummodo omnia, principatus, atque bona terræ, in quibus deliciari valeant, acquirant. Et vt ille, nuntio accepto natiuitatis Chriſti Regis, turbatus eſt, ita qui ſua ipſorum gratia regnant Principes, atq; eorum aulæ ad veritatis prædicationem perturbantur, Prophetarumque, ac Apoſtolorum, atque Religioſorum vitæ inſideātur. Debet etiā Rex, ſuo vt muneri ſatisfaciat, non ſoli ſeculari brachio fidere, ſed cùm ipſe de fructibus vineæ edat, laborare eum oportet in alijs inferioribus corrigendis, debetque in primis Eccleſiaſticum brachium conuocare, cuius ope, & pręſidio facile Ieſum, vbi delitеſcat inueniat.
Regis munus alicium.
Verùm quia Herodes, nato Chriſto, tepeſcere cœpit, imò fraude; ac dolo vti voluit; Ideo illuſor illuſus eſt ipſe, neque venire promeruit in Bethleem. Quia verò ipſe non venit, propterea neque Principes ſacerdotum, neque primores Iudæorum venerunt. Quia verò non venerunt iſti; nec populus venit, tantum poteſt ſuperioris exemplum.
Quam vim habeant exempla ſuperiorum.
Vt enim ille dixit:

Componitur orbis
Regis ad exemplum: nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Claudia. de 4. Honorij Aug. Conſulatu.

Eadem quoque cantilena de Eccleſiaſticis canitur; nam propterea quod ſummi paſtores, atque Eccleſiarum Antiſtites Chriſtum non agnoſcunt, nec adorant, vel negligenter ac tepidè eum colunt, ob id ſacerdotes, ac vniuerſus clerus poſt auaritiam, carnis laſciuiam, atque ambitionem abierunt.
Vnde nam cleri totius, populique Chriſtiani morum corruptela manarit.
Et quoniam reges & principes ſeculi Chriſtum, vel ignorant, vel cognitum minimè debito cultu & veneratione proſequuntur: proinde nobiles, atq; totus populus varia poſt idola cordis ipſorū abit in pręceps. Pernicioſum verò eſt, ſub impio rege viuere, quem Deus dedit in furore ſuo.
Sub quo rege viuere pernicioſum ſit.
Iſa.13.
En Euangelium de Chriſto occultatur vniuerſo populo, ne impio regi pateſiat, ve à flagitijs atque ſceleribus regis intelligamus totius regni exitium, excidiumq; pendere: vel contra, cum Deus parcere voluit populo ſuo, ne obijceret regi impio electos ſuos trucidandos, antequā docti eſſent patientiam à Chriſto, ſatis habuit innocentes interfici, vt quibus mors nihil noceat, imò quā maximè proficiat: & quorum à nece orta ſit crudelitas regis.
Matth.2.
Regis crudelitas Herodis vnde initium ſumpſit.
Igitur demus operam, vt impij regis documenta declinantes, ſanctorum Regum Magorum exemplum conſectemur, vt ad regnum Chriſti vna cū ipſis Magis vſq; ad contemplandā ſpeciem tantæ celſitudinis perducamur

præſtan

præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu Sa. viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

TRACTATVS XLI.

Luc. 2.

In illa verba: *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent cũ Domino, &c.*

Ordo hiſtoricus.

SEcundum ſeriem hiſtorię, poſt adoratum CHRISTVM à Regibus Magis die tertia decima natiuitatis ſuæ, ſequitur hiſtoria pręſentationis Chriſti in templo, & Purificationis B. Virginis, quæ cũ Chriſti pręſentatione coniuncta fuit, die ſecundum ritum legis celebrata quadrageſimo: voluitque per illos omnes dies Chriſtus in natali ſolo permanere, nihil ſibi ab Herodis crudelitate metuens: nolens etiam grauare matrem, & Ioſeph repentino à Bethleem diſceſſu, ne, ſi receſſiſſent, in reditu ad templum laborare cogerentur. Verum pro ſua ſapientia excœcauit Herodẽ, ne deſignatæ cædis ſcelus perpetraret, aut ne curioſius Magorum receſſum ſcrutaretur, vt interim parentes eius liberum, ac vicinum haberent acceſſum ad templum, in quo tum mater, tum filius legis præſcripto facerent ſatis. Expendamus igitur, cùm literam dulciſſimæ huius hiſtoriæ, tum in ea comprehenſa myſteria: *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius.* Solus Chriſtus & Maria exactè & perfectè legem impleuêre, alij verò, etſi magni, & ſancti ſint, ſine querela quidem fuerunt, at non ſine peccato: pro quo miſericordiam Dei meritò implorare debebant. Dies autem præſcripti in partu maſculi, quadraginta erant, vt pręcipitur in lege: ſiquidẽ embryo totidẽ diebus eſt in ventre, in fœda materia ſine anima rationali. Per ſex enim dies in materia eſt lactea, perſequẽtes nouem in ſanguinea, per duodecim alios ſubſequentes fit caro, per quindecim verò, qui conſequuntur, creſcit caro, formanturque eius organa, atque diſponũtur ad recipiendam animam rationis compotem. Si verò fœminæ eſſet partus, duplicabatur tempus: mater enim ſeptem diebus domi manebat ob naturalem immunditiam, triginta verò tribus propter legalem in partu maſculi. Verùm hoc tempus geminabatur, vt diximus, ſi fœmina ederetur: quoniam defectus maior, & humorum copia maior maiori egebat purgatione. Hinc Ariſtot. lib. de animalibus: *Si mas, inquit, naſcitur, profluuia ſanies diluta pallidiuſculaq; ſed ſi fœmina, cruenta.* Ad hęc numerus hic dierum præſcriptus videtur ad naturæ imitationem, quod videlicet in maribus circa quadrageſimum diem à conceptu corpus formetur, & anima illi infundatur, in fœmellis ob feminis frigiditatem circa octuageſimum diem. Audi eundem Philoſophum prædicto libro: *Mares fœtus magna ex parte circa quadrageſimum diem, dextero potiùs latere mouentur, fœmina ſiniſtro, circiter nonageſimum.* Et infrà: *Finditur etiam fœtus hoc eodem tempore, cùm ante caruncula informis conſtaret.* Cùm itaque fœtus in vtero formatur, fœmina tardiùs quàm mas perfectionem quarunque partium recipit, & ſæpius in decimum mẽſem, quam mas protrahitur. Sic Philoſ. Per hanc quoq; mulieris immunditiam voluit Deus ſignificare, nos omnes in peccato, & cõcipi & naſci. Et quoniam à muliere primum fuit inuectum, ideo in fœminæ partu tempus duplicabatur purgationis. Eoq; tempore aberant à templo, & mulier, & proles, quod corpoream tantum quandam ſanctitatem, ac externam habebat, ac præ ſe ferebat: quemadmodum etiam illa gens ſecundum carnem ſancta erat, ſicut etiam exterius ſanctum ſeculare, ſiue mundanũ, vt declarat Apoſto. Luſtrabantur autem poſtea certis ritibus, & ceremonijs ad ingreſſum templi. Nam etſi Deus ſolam immunditiam ſpiritualem, quæ eſt peccatum, abominetur; tunc tamen, cum populus non niſi carnalia ſaperet, per corpoream immũditiam adumbrare voluit ſpiritualem, & per illam nos ab ingreſſu templi excludi, & rurſus certis ceremonijs admitti, vt intelligamus per peccata, quę ſordes ſunt animæ, à conſpectu Dei nos excludi, & à ſanctorũ conſortio atq; ſacramentorum participatione nos rurſus emundatos recipi in gratiam Dei poſſe. *Purgationis eius.* Ambigua eſt illa vox, *Eius*, quia poteſt referri, vel ad matrem, vel ad filium. Græci codices quidam habent. αὐτῆς quidam αὐτοῦ alij rurſus in plurali αὐτῶν. id eſt, ipſorum. Quæ lectio fortaſſis eſt commodior. Tum quia ſic legit Orig. atque Euthy. in Luc. & Theoph. ac Leontius: tametſi poſtremus hic interpretetur de purgatione ipſorum, videlicet matris, & Ioſeph: Sed reuera ad virginem & ad filium referenda ſunt, ſi legamus in numero multitudinis, atque huic lectioni accedit lex Leuit. 12. quæ pro filio &, matre fieri ſacrificium mandat. Certè hic dicitur: *Cùm inducerent puerum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo,* nota verbum, pro eo. *Secundum legem Moyſi.*

Leuit. 12.

Quare Chriſtus ante purificationem exire Bethleem voluerit.

Solus Chriſtus & Maria exactè & perfectè legem impleuerunt.

Cur præſcripti quadraginta dies purgationis in partu maſculi, fœminæ verò octoginta.

Ariſt. lib. 7. de animalib. ca. 2

I. Ratio.

Idem Ariſtot.

III. Ratio.

Quid hęc mulieris immunditia ſignificauerit.

Gen. 3.

Hebr. 9.

Animæ noſtræ ſordes quænã illæ, quoque modo purgentur, ac ſanctificentur.

Orig. hom. 14. in Luc. to 2.

Euthy. ibid.

Theoph. ibid.

Leont. Epiſcopus.

Triplex lex Iudæis lata.
Exod. 13.

Tres leges Iudæis legimus latas. Prima habetur Exod. 13. quæ exprimitur his verbis: *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Iſraël.* & infra: *Primogenitum aſini mutabis oue: quòd ſi non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filijs tuis pretio redimes.* Erant ergo ſiſtendi Domino, & redimendi primogeniti. Quoniam enim Leuitæ erant miniſterio templi conſecrati, & ſuffecti, pro omnibus primogenitis Hebræorum, ſingulum cap. Leuita. pro ſingulo primogenito eſt numeratum: quia etiam numerus cæterorũ primogenitorum Iſraël, exceſsit num. Leuit. in 273. oportuit eos redimi, ſingulos quinque ſiclis, vt Num. ca. 3. dicitur, dataque eſt pecunia Aaroni, & filijs eius: quæ aſcendit ad ſummam 1365. ſiclorum. Leuitæ autem erant exempti, quia eo ipſo iure Domini erant. Nec intelligas quod dicitur Exod. 22. quòd deberent ſiſti Domino octauo die, & non die purgationis, ſed præcisè, ne ante diem octauum fieret præſentatio: vt declaratur Leuit. 22. non tamen debebat præterire diem purgationis. Eſt & alia ſecũda lex, vniuerſalis tamen, Exod. 13. *Omne, quod aperit vuluam, generis maſculini, meum erit, & erit Domino ſanctificandũ*, & hic à Luc. dicitur: *Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur.* Sanctum nõ dicitur mundum, vel id, quod eſt ab omni vitio immune, ſed pro eo quod eſt ſeparatum ab omni vſu profano, & Deo conſecratum, à cuius tamen ſeruitute in templo præſtanda pretio redimebatur primogenitus hominis. Eſt & tertia lex, qua habetur Leuit. 12. *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus iuxta dies ſeparationis menſtrua. Et die octauo circumcidetur infantulus: Ipſa verò triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menſtrui, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Cumque expleti fuerint dies purificationis ſuæ, pro filio, ſiue pro filia deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem pro peccato ad oſtium tabernaculi teſtimonij, & tradet ſacerdoti. Qui offeret illũ coram Domino. & orabit pro ea, & ſic mundabitur à profluuio ſanguinis ſui. Iſta eſt lex parientis maſculum, aut fœminam. Quod ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato. Orabitq́; pro ea ſacerdos & ſic mundabitur.* Vbi nota, primùm quod, quia dicitur, Orabit pro ea Sacerdos, & rurſus, hæc eſt lex parientis maſculum, aut fœminam, ſacrificium tam pro pariente, quàm pro partu offerri debebat. Deinde aduerte, quòd mulier cenſebatur immunda non ſolùm à menſtruo, ſed etiam à conceptu & partu: etſi non ſint ex ſe danda vitio, cùm ſint naturalia fœminis, tamen ob antiquum delictum, & in pœnam eius ſunt inflicta, & volebat Deus hoc facto reddere nos vitioſæ noſtræ generationis memores, & proinde remedio indigere, vel potiùs, vt Theodorit. docet in Leuit. erant hæc ad diſciplinam, & caſtitatem viri indicandam pro eo tempore: nec enim par erat cũm immunda conuenire: ideo illo tempore ſecubandum illi erat. Et ad requiem matrum erat hoc inſtitutum, ne ſtatim, nundum curato labore, qui parientes conſequitur, viri, ſuis, quæ pe perißent, vxoribus commiſcerentur: vt docet Euthymius in Lucam. Mulier ergo concipiens, & pariens, quaſi criminis rea, & conſcia, iubetur hoſtiam immolare pro peccato: & puer iubetur purificari, quia mundus à ſorde eſt, nemo etiam ſi vnius diei ſit ſuper terram. Ideo nullus ſanctus in natiuitate ſua legitur lætatus, imò Iob, & Hieremias ſpiritu prophetico criminis labem, in qua concepti, & nati ſunt, peruidentes, diei natiuitatis ſuæ maledixerunt. Soli verò peccatores leguntur ſuos natalitios dies celebraſſe: vt Pharao, Gen. 40. qui eodem die piſtorem ſuſpendi iuſsit, & Antiochus, qui, vt 2. Machab. liber tradit, cogebat in die natalis ſui Iudæos ad ſacrificia, & in Nouo Teſtamento Herodes, Matth. 14. & tamen ipſum illum diem Præcurſoris ſanctiſsimi cæde cruentauit. Præterea aduerte, legem de primogenitis latam ad iiteram fuiſſe: quoniam cùm filij Iſraël eſſent in Aegypto ſub iugo Pharaonis, qui non permittebat eos exire, iratus eſt Dominus, Phaſe inſtituens in agno: tranſienſque cum omni poteſtate in Aegyptum, percuſsit omne primogenitum eius à primogenito hominum vſque ad primogenitum iumentorum. Atque ob hoc tam grande beneficium, lata eſt lex, vt omne primogenitum ſiſtatur, & ſanctificetur Domino, redimaturque pretio: quãdoquidem Deus illa redemptione omnia ſuá fecit: ſicut lex redemptionis ab hoſtibus exigit, ita tamẽ, vt valeat qui redemptus eſt, liberari ſoluẽs pretiũ. Erat verò immolatio agni vel turturis, pretium quinq; ſiclorum.

Porro hæc lex minimè Chriſtum obligabat, neque ex via ſua, neque ex verbis legis, non quidem ratione, aut vi legis, quia cùm eſſet ex omni parte ſanctus, imò ſanctitas ipſa, nihil diabolus in eum iuris, & dominij habebat, vt poſſet redimi: quin

Num. 3.

Quo die præſentatio fieri debebat ſecundùm legẽ

II. Lex.
Exod. 13.

Quid ſit: Sanctum Domino vocabitur
III. Lex.

Mulier pariens maſculũ, aut fœminã quatenus immunda.

Theodor. in Leui. q. 12. 10. A. circa princ.

Euthym.

Die natalis ſui cur ſancti maledicant, benedicant peccatores.

Iob 20. iuxta 70.
Iob 3.
Hierem. 20.

Gen. 40.

2. Machab. 6. & ſeq.
Matth. 14.

Primogenitũ cur Deo debebat offerri.
Exod. 12. & ſeq.

Pretium oblationis primogeniti.

Chriſtũ huic legi purificationis obnoxium minimè fuiſſe.

potius ipſe erat omnium redéptor, & pretium redemptionis. Neq; deinde ex vi verborum: Debet enim omne primogenitũ adaperiens vuluam redimi, qua lege maximè comprehenſum Chriſtum docent Orig. & Theophyl. videlicet quia cæteris mulieribꝰ vir ſolet aperire vuluã, nõ infans qui naſcitur, enimuerò ipſe Dominus vterũ virginis, in quem nemo ante intrauerat, aperuit.

Orig. hom. 14 in Luc. Theophyl.

Sed ſalſum hoc eſt, contráq; dignitatē & integritatem virginis matris. Nam ſi hoc pacto eſſet intelligenda illa lex, propter ſolum Ieſum eſſet obſtringendum illa lex lata, & nõ propter alios: at indignũ hoc profectò, vt de eo ſolo lex ferretur, qui ſanctꝰ erát, nullaq; prorſus egebat ſanctificatione. Itẽ ex vi legis nullus alius Deo ſiſti obligaretur infans. Adde quod ſalſiſsimum eſt Ieſum exijſſe de illo virginis clauſtro fracto tantę virginitatis ſignaculo, cùm tamen ſcriptum ſit de illa: *Hortus cõcluſus, fons ſignatus.* & Propheta: *Porta hac*, inquit, *clauſa erit: non aperietur, & vir non tranſiet per eam.*

In eos qui Chriſtũ aſſerunt vuluam aperuiſſe.

Cant. 4. Ezech. 44.

Quanquam Eraſmus prauè citans, ac prauè intelligens Orig. & Ambroſ. aliter dixerit. Ambroſ. in Luc. verba hęc ſunt: *Nõ enim virilis coitus vulua virginalis ſecreta reſerauit, ſed immaculatum ſemen inuiolabili vtero Spiritus S. infudit.* & infra: *Hic ergo ſolus aperuit ſibi vuluam. Nec mirum: qui enim dixerat ad Prophetã: Prius quàm te formarem in vtero, noui te; & in vulua matris ſanctificaui te: qui ergo vuluam ſanctificauit alienã, vt naſceretur Propheta, hic eſt qui aperuit matris ſuæ vuluam, vt immaculatus exiret.*

Orig. ibid. Ambroſ lib. 2. in Luc. cap. 20. tom. 5.

Orig. verò in Luc. verba hæc ſunt: *Omnium mulierum*, inquit, *non partus infantũ ſed viri coitus vuluam reſerat. Matris verò Domini eo tempore vulua reſerata eſt, quo & partus editus, quia ſanctum vterum, & omni dignatione venerationis venerandũ ante natiuitatem Chriſti maſculus omninò nõ tetigit.*

Homil. 1.

Virginei partus prærogatiua.

Tertul. tom. 1.

Et Tertul. in fine lib. de carne Chriſti ſic intulit: *Hæc denique vulua eſt, propter quam, & de alijs ſcriptum eſt Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum vocabitur Domino. Quis verè ſanctus, quã Dei filius? Quis propriè vuluã adaperuit, quã qui clauſã patefecit? Cæterùm omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaq; magis patefacta eſt, quia magis erat clauſa. Vtiq; magis nõ virgo dicenda eſt, quã virgo, ſaltu quodã mater antequã nupta. Et quid vltra de hoc retractandum eſt? cùm hac ratione Apoſtolus non ex virgine, ſed ex muliere editum filium Dei pronuntiauit, agnouit adaperta vuluæ nuptialẽ paſſionem.* Hactenus Tertul.

Quis propriè vuluam adaperiat.

Gal. 4.

Sed quoniam omnes iſti Patres alibi millies Mariæ Virginitatẽ profitentur, ac probant efficaciſsimè, & hanc legem de partu aperiente vuluam, quaſi ad Chriſtum pertinentẽ Lucas attulit: dicendum eſt apertionis vocabulo, non ſignificaſſe illã vteri patefactionem, quæ cæteris parientibus cum dolore, ob continui diuiſionem ſolet accidere, ſed eum exitum prolis, qui Virginis matris clauſtra nõ violauit.

Cùm Patres nonnulli dicunt, Chriſtũ virginis matris vuluam aperuiſſe, qd per eam apertionem intellexerint.

Atq; ita intellexit Hier. lib. aduerſus Pelagian. *Magis*, inquit, *ad ſpecialem natiuitatem Saluatoris, quã ad omnium hominum referri poteſt hoc, quod dicitur: Qui aperit vuluã ſanctus Domino vocabitur, ſolus enim Chriſtus clauſas portas vuluæ virginalis aperuit, quæ tamẽ clauſæ iugiter permanſerunt. Hæc eſt porta Orientalis clauſa, per quã ſolus Pontifex ingreditur, & egreditur, & nihilominus ſemper clauſa eſt.*

B. Hier. lib. 2. aduerſus Pelagianos circa initium. Exod. 30. & Hebr. 9.

Virginis vulua Matris ſanctiſſimæ, vbi præfigurata.

Et Græcus quidã autor: *Solus*, inquit, *Chriſtus nõdum apertam, ſupernaturaliter aperuit: & clauſam naturaliter ſeruauit*, & B. Ignatius epiſt. ad Neronem: *Decebat opificem non vſitata vti natiuitate, ſed admirabili & noua, & inaudita, vt creatorem.* Hæc ille. Beda quoq; in hæc verba: *Quod ait, adaperiens vuluam, conſuetæ natiuitatis more loquitur. Non quòd Dominus noſter ſacri ventris hoſpitium, quod ingreſſus ſanctificâ-rat, egreſſus deuirginaſſe credendus ſit*, & reliq.

Græcus autor.

B. Ignat. ep. circa med.

Beda lib. 1 in Luc. c. 8. in 3.

Lex ergo hæc ad Chriſtũ pertinuit, etſi vt Deus eſt, nulli fuerit ſubiectus. Neq; rurſus dicendum, propriè ad ipſum ſpectaſſe, cùm reliqui primogeniti magis adaperiant vteros matrum ſuarũ, quàm fecit Chriſtus: quanquam ea ratione, qua Ambroſ. Orig. & Theoph. & Tertul. non ineleganter docent aperire oſtium fuiſſe Chriſti propriũ, etſi id non ſit ad mentem Lucæ, & Moyſis. Sed certè Hebraici ſermonis proprietas eſt, vt adaperire vuluam nil ſit aliud, quàm primùm in lucẽ prodire, & naſci, ſiue rumpat clauſtra, ſiue non, qui editur partus.

Hebræis, vuluam adaperire, quid ſit.

Voluit ergo Ieſus ſiſti coram Domino quadrageſimo die, ſicut, & circundi octauo die (ad quorum neutrum, nec ex virtute legis, nec ex verbis eius obſtringebatur vllo pacto) nimirum, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret. Nam vt corpuſculum illud pueri repręſentabat eos, qui erant ex circunſione, ita, completa quadrageſima die, ſiſti voluit in templo, vt ſic implens omnem iuſtitiam, & ſumens in ſe omne genus eorum, qui ſub ditione dæmonis tenebãtur. (Omnes enim eramus naturâ filij iræ, & ſub illo) non pro ſe ipſo, qui non egebat, ſed pro nobis omnibus illud ageret: vt in illo, qui peccatorẽ ſe, cùm non eſſet, fecit, noſtra omnis deuotio, & conſecratio, qui verè peccatores eramus, ſanctificaretur.

Luc. 2. Gal 4.

Puer Ieſus die à partu quadrageſimo cur ſiſti voluerit coram Domino.

Matth 3. Epheſ. 2.

Hinc enim Apoſtolus ad Galat. ſcribit: *Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere factũ ſub lege*; Expende, non ait, natum ſub lege, vt reliqui omnes, ſed factum ſuamet volũtate: quemadmodum ſuapte etiam voluntate factus eſt, & natus ex muliere.

2. Cor. 5. Gal. 4.

Quo

Quare Chriſtum factum ſub lege, non natum Apoſtolus inquit.

Chriſti innocentiæ, & ſanctitatis, impeccantiæq́; aperta teſtimonia, diuina, & humana.

Luc. 2. & Matth. 1.

Infra 3. Ioan. 1.

Matth. 3.

Ibidem.

Coloſ. 3.

Quomodo impleatur omnis iuſtitia.

Gal. 6.

Supra 3.

Matth. 27.

Ibidem.

Luc. 2.

Ibidem.

Omnis ferè natio quos ſuſcepit liberos, cur ſiſtat coram Deo ſuo.

Legis de redemptione

Quo in loco illud diligenter eſt memoriæ mandandum, quod in omni eiuſdem myſterio, in quo potuit Dominus Ieſus, quaſi vnus ex nobis peccator videri, valida habuit teſtimonia, quæ illum à peccato alienum; imò peccati expulſorem, & hoſtem acerrimum demonſtrarent, atque adeò redemptorem à Domino conſtitutum. Nam in primis in circumciſione, quæ peccatorum cauterium quoddam erat in ſanctificationem eorum inſtituta, nomen habuit Ieſu, id eſt, Saluatoris, & à peccato liberantis: quod ab iniuria circumciſionis vendicauit. Deinde in baptiſmo, in quo recipiendo omnes ſe peccatores eſſe profitentur, & aqua egere ſanctificante, præſtantiſsimum habuit teſtimonium Patris de cœlo dicentis: *Hic eſt filius meus dilectus*. item Spiritus ſancti in ſpecie columbæ, quæ inſedit capiti eius: imò, & Ioannis Baptiſtæ, aientis: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me*. Imo ſua ipſius verba teſtimonium reddunt ſuæ ſanctitatis, & iuſtitiæ, dixit enim: *Sine modò, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam*. Profitetur ergo ſe debitorem, & impletorem omnis iuſtitiæ, ac proinde etiam noſtræ, ſoluens in ſuo corpore debita noſtra. Sic enim impletur omnis iuſtitia, cùm quis non pro ſe tantùm iuſtus eſt, ſed & pro alijs, ſeruans illam legem: *Alter alterius onera portate*. In paſsione verò, in qua non tantùm vt peccator, ſed vt maledictum, atque omnium hominum flagitioſiſsimus, in medio duorum latronum cruci ſuffixus eſt: teſtimonium habuit ſuę ſanctitatis & innocentiæ à ſole obſcurato, à terræmotu, & ſciſsis petris, à velo templi dirupto, à monumentis apertis, à voce Centurionis exclamantis: *Verè filius Dei erat iſte*. Hic verò, vbi vt peccator coram Domino ſiſtitur, teſtimonium accepit Simeonis ſenis, Annæq́ue Propheteſſæ. Nam Simeon vocat illum ſalutare Dei, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis Iſraël. Anna verò propheteſſa vocat eum redemptionem Iſraël. Quæ quidem teſtimonia huic myſterio quadrant maximè, quòd non videantur humanum religionis modum excedere, ſicut baptiſmus, & circumciſio. Omnis ſiquidem natio hoc à natura inſitum habet, vt filios ſuos Deo (quicunque ille ſit) ſiſtat in templo, quaſi agens de beneficio accepto gratias, atque proteſtans ab eo prolem ſe accepiſſe. Ideoque per id myſterium suppleuit Dominus noſter pro ijs qui nec circunciſionis, nec baptiſmi lege tenebantur.

Nihil hoc loco mentionis fit de redemptione primogeniti, quod fortè nihil con-

primogeniti cur hic mentio nulla.

Mulieres quare non circumcidebentur, nec ſiſtebentur coram Domino.

Leuit. 12.

Quàm generalis baptiſmus, & quare *Gal. 3. et alibi Rom. 14.*

Quod lex purificationis: Mulier quæ ſuſcepto ſemine, &c. ad B. virginem minimè ſpectaret.

I Ratio.

II. Ratio.

Leuit. 12.

Luc. 1.

Orig. ſub init. homil. tom. 1.

Expenditur illud: Mulier ſi ſuſcepto ſemine, cur ſcilicet additũ ſit hoc verbum.

III. Ratio.

Iſai. 7. Matth. 1.

B. Bern. ſer. 3. de purificatio. initio.

Moyſis prudentia legiſlatoris.

tineret myſterij ad doctrinam, vel quia Chriſtus quinque ſiclos dedit patri in cruce in præcipuis quinque vulneribus, vel certè non omnium poteſt à nobis reddi ratio. Mulieres nequaquam circumcidebantur, nec ſiſtebantur coram Domino: quia pactũ legis vſq; ad Chriſtum durauit. Et mulier in viro intelligitur, ſicut in principio & capite: ob proprias tamen ſordes & immunditias debebat purgari, cùm peperiſſet, atq; octogeſimo poſt natiuitatem die ſiſti corã Domino. Euangelium autem: quia ſingulorum eſt, & in illo non eſt maſculus, neque fœmina, verùm vnuſquiſque rationem pro ſe eſt redditurus Deo, ideò communẽ omnibus voluit eſſe baptiſmum: tametſi nõ omnibus circunciſio olim eſſet communis.

Lex autem ſecunda, quę habetur Leuit. 12. minimè B. Virginem comprehendebat, vt communiter pleriq; tradunt: Tum quia non conceperat ſuſcepto ſemine, ſicut nec item eius vuluam aperuit maſculus egrediens: ex quo, niſi cæci Iudæi eſſent, colligerent Mariæ virginitatem: tum quia Maria, vtpotè ſancta, nec exiſtens in ſanguinis profluuio triginta trium dierum nullam immunditiam contraxerat, ob quam egeret purificatione. Patres etiam ob id legem enunciaſſe ferunt: *Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum*, vt intelligeretur excepta B. Virgo, quæ per præſentiam Spiritus ſancti obumbrantis, virtutemq; Altiſsimi concepit. Quos inter Origen. hom. 8. in Leuit. in hæc verba ſic habet: *Conſideremus*, inquit, *ſecundum hiſtoriam, ſi non videtur quaſi ex ſuperfluo additum: mulier quæ conceperit ſemen, & pepererit maſculum, quaſi poſſet aliter maſculũ parere, niſi ſemine concepto. Sed non ex ſuperfluo additur. Ad diſcretionem namq; illius, quæ ſine ſemine concepit, & peperit iſtum ſermonem pro cæteris mulieribus legiſlator adiecit, vt non omnem mulierem quæ peperiſſet, deſignaret immundam, ſed eam quæ concepto ſemine peperiſſet. Addi quoque ad hoc etiam illud poteſt, quod lex illa, quæ de immunditia ſcribitur, ad mulierem pertinet: De Maria autem dicitur, quia Virgo concepit, & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, virgines verò ab his habeantur immunes*. B. Ber. ſerm. de purificat. B. Virginis idem confirmat his verbis: *In lege ſcriptum erat, vt mulier quæ ſuſcepto ſemine peperiſſet filium, immunda eſſet ſeptem diebus, & octauo die circumcideretur puer: dehinc ablutioni & purificationi intenta abſtineret ab ingreſſu templi triginta tribus dieb. quibus expletis offerret filium Domino cum muneribus. Sed quis non aduertat in ipſo ſententiarum initio, liberam matrem Domini ab hoc præcepto? Putas enim quia dicturus Moſes mulierem quæ peperiſſet filium, immundam eſſe, non timue-*

rit ſuper matre Domini blaſphemia crimen incurrere, & idcircò præmiſerit, ſuſcepto ſemine? Alioqui niſi parituram prædixiſſet ſine ſemine Virginem, quæ neceſsitas erat de ſuſcepto ſemine fieri mentionem? Patet itaque, quòd lex iſta matrem Domini non includit, quæ non ſuſcepto ſemine filium peperit. Aug. lib. de quinq; hæreſibus. diſputans cum Manichæis: *Stulte, inquit, vide ſordes in Virgine matre, vbi non eſt concubitus cum homine patre. Vnde ſordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo eſt perpeſſa dolorem? Vnde ſordes in domo, ad quam nullus hoſpes acceſſerit? ſolus ad eam Dominus, & fabricator eius venit, veſtem quã non habebat, induit, eamq; ſicut inuenit, clauſam reliquit. Sicut ille natus eſt ſolus inter mortuos liber, ſic iſtius ex qua natus eſt matris pudor ſolus eſt integer.* Procop. in Leuit. *Suffecerat, inquit, dixiſſe: Mulier ſi peperit filium, ſed excipit ſanctam virginem, quæ nullius ſeminis interuentu filiũ enixa eſt.* Theophyl. *impleti autem ſunt dies purgationis illorũ ſecundùm legem Moyſi. Benedixit ei ſecundùm legem Moyſi: nam ſecundùm veritatem nulla neceſsitate aſtringebatur expectare dies purificationis, qui ſunt 40. nato mare. Dictum enim eſt in lege mulier quæ ſemine concepit, & peperit maſculum Virgo autem non concepit de ſemine, ſed ex Spiritu ſancto peperit: vnde nulla alia neceſsitas vrgebat illam, ſed volens implere legem, venit in templum.* Guerricus quoque homilia de purificatione B. Mariæ, & alij permulti idem docent. Epiſcopus tamen Abulenſ. expunens dicta verba Leuitici, putat in illis verbis: *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit, &c.* eſſe figuram, quæ dicitur πλεονασμὸς, conſequentem idioma Hebræum: nec poni, vt beata Virgo excuſetur ab obedientia legis latæ de purificatione, licèt illi paruerit. Quia Deus ſigno oſtendiſſet eam minimè ea lege teneri: Nam ita purificari non erat culpa, vt priuilegio indigeret, ſed latria ac Dei cultus. Addit præterea, Chriſto nato, potuiſſe in ea eſſe menſtruum, quod virginitati non repugnat: & propter id etiam, non autem propter ſuſceptum ſemen fiebat hæc purificatio. Nam coitus non arcebat à templo, niſi per vnum diem tantum, vt dicitur in Leuit. cùm dicitur: *Vir, de quo egredietur ſemen coitus, lauabit aqua omne corpus ſuum: & immundus erit vſque ad veſperum*, & reliqua. Et addunt aliqui, Hebræam literam non habere, ſi ſuſcepto ſemine peperit, ſed verbum coniugationis Hiphil, quod ſignificat ſeminificare, aut ſemen facere; vt ſemen non accipiatur pro principio generationis, ſed pro prole, vt illic: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius.* Vt ſit ſenſus, mulier cùm ſemen fecerit, vt vertit Pagninus, & LXX. Interpretes verterunt σπερματισθῇ, id eſt, ſi ſemen ſuſceperit. Et idem eſt ſenſus, ſi ſemen accipiatur pro prole.

Aug. c. 5. in fi. tom. 6. init. Sanctiſſimã virginem nihil penitus ſordium habuiſſe, vt probet Auguſt.

Pſalm 87.

Procop in Leuit cap 12. Theophyl. in c. Luc 2.

Quorſum id ſecundũ legẽ Moyſi, dictũ ab Euãgeliſta

Leuit. 12.

Luc 1. Matth. 1. Guerri. autor.

Epiſc. Abul. q. 2. in Leuit. cap. 2.

Leuit. 15. Semen duo ſignat more Scripturæ. *Gen. 3.*

Proinde quod attinet ad verba legis, non fuit beata virgo ab hac lege immunis: quod etiam indicant Lucæ Euangeliſtæ verba, dum ait: *Impletes dies purgationis Mariæ ſecundùm legem Moyſi*: Nam ſi Moyſes eam ſuis verbis ob eam legem excepiſſet, quomodo ſecundùm eius legem dies purgationis eius impleti ſunt. Vtrumque hæc tamen ſeſe habeant, quæ probabiliter ſanè quidam ediſſerunt: mihi tamen probabilior longè, ac veriſimilior videtur prior ſententia, quam video patres eſſe amplexatos: & Dei verbis, quæ ſuperfluum nihil continent, magis eſſe conſonam, atque conformem. Adhæc dignitatem, puritatemque virginis illuſtrant magis: Nam, vt quidam ex Patribus dixit: Decens erat, vt ea puritate qua maior ſub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret. Ideò mihi ab ea videtur ſeparandæ omnes iſtę menſtruorum ſordes, ac immunditiæ: ſiue naturales ſint, ſiue legales. Virgo quoque eum peperit, qui ſolus à ſuo conceptu ſanctus fuit: & omnis etiam templi ſanctitas: ideò non potuit ab eius partu ſic immunda reddi, vt aut quod tangeret, pollueret, aut ab ingreſſu templi prohiberetur. Cùm eſſet etiam lex illa ob ſordes corporeas, in quibus mulieres pariũt, à quibus dicuntur purgari; pium verò ſit, & probabile Mariam, vt ſine dolore, & virginei clauſtri violatione, ita etiam ſine ſordibus peperiſſe: Sequitur ergo, illam eius legis vinculo ſubiectam non fuiſſe. Nam vel Ariſtot. lib. de hiſtoria animalium teſtatur fieri poſſe, vt parientes fluxum ſecundarũ non patiantur. Idem etiam probatur ex eo quod ait: *Secundùm legem Moyſi*: quod inferiùs declarans, inquit: *Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo:* vbi apertè indicat, magis ſecutos legis conſuetudinem, quàm vigorem. Nec enim vel circuncilioni Chriſtus erat adſtrictus, neque filius, ac mater purgationi, quoniam ſancti erant, nec eis erat vlla opus purgatio.

Præterea hoc loco admonendi ſunt lectores, partum Virginis ἀλόχευτον extitiſſe, hoc eſt, ſine dolore, & debilitate, quæ duo maximè puerperas ad recumbendum in lecto ſolent cogere, donec reſtaurentur, ac corroborentur: quæ quidem longè abfuiſſe à Virgine ſanctiſsima, docet miniſterium ipſum infanti ſedulò impenſum inuoluendi eum pannis, & reclinandi in præſepio: quibus quidem ſub duobus reliqua omnia officia ab obſtetricibus, ſeu

Qua ratione Maria Virgo purgationis lege fuerit obnoxia.

Vera opinio probabilior, textuique videatur accõmodatior.

Anſel. de concepta virginali, c. 12. & 13. tom 3. Chriſti ſanctitas, atque munditia, & Virginis matris.

Ariſt. lib. 7. hiſt. ani. cap. 2. ſub initium.

Virginei partus priuilegia duo, & quænam illa.

Luc. 2.

matri-

Quæ picturæ B. Virginis à partu edito, poſt 40. dies in lecto recubitum eſſe en... tur, quæ indignæ ſint, ac deteſtādæ.

matribus exhiberi ſolita, præſertim verò lactatio, comprehēduntur. Proinde exterminandæ eſſent de templis picturæ illæ, in quibus per illos quadraginta dies Virginis in lecto recubitus pingitur à filio edito; cum manifeſtè falſum ſit, & veritas mendacij teſtimonio non egeat. Ideò verba B. Cypriani ſerm. de natiuitate Chriſti prudenter, & cautè ſunt intelligenda: ait enim de loco, in quo B. Virgo filium eſt enixa: *Nec locus ibi erat lauacris, quæ ſolent puerperiis præparari: quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læſerat, quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate: & tamen conſuetudinem ſequens, vt legi ſatisfaceret, quaſi cum alijs mulieribus eſſet ei in hoc opere ratio ſimilis, diebus deſignatis recubuit, & depoſiti oneris laſsitudinem profeſſa, oblata quieti paruit, & in diebus ſeparationis non ſe à toro Ioſeph, qui eam nunquam tetigit, ſed ab ingreſſu templi, & cæteris quæ lex prohibebat, continuit.* Hæc ille.

B. Cyprian.

Quæ ſit mēs Cypriani dicentis, Virginem factam deſignatis in lege diebus poſt partum in lecto recubuiſſe.

Quæ verba quantum attinet ad recubitum per deſignatos dies, ad aliquem bonum interpretanda ſunt ſenſum: Nam reuera nullus extitit verus recubitus ex debilitate profectus puerperij: placet tamen quòd illo tempore legem ſeruàrit, à templique abſtinuerit ingreſſu, itaque ſe geſſerit, quaſi aliarum more fœminarum peperiſſet. Deinde non videntur vacare culpa, qui λοχείαν B. Virginis celebrant, hoc eſt, curationem puerperij, ideoque per illos quadraginta dies, diebus Sabbati carnibus veſcuntur, vt in Gallia, Flandriaque obſeruatur; quamquam in huiuſmodi conſuetudo multùm excuſare valeat, quod tamen eſt contra Canonem ſextum Synodi Conſtantinopolitanæ, cuius hæc ſunt verba: *Abſque vllo dolore Virginis partum eſſe confitentes (vt qui ſine ſemine conſtitutus ſit) eos qui propter ignorantiam aliquid indecens faciunt, correctioni ſubijcimus. Vnde quando aliqui poſt diem Natalis Chriſti Dei noſtri repertiuntur coquentes ſimilam, & ſe hac mutuò donantes, prætextu ſcilicet honoris ſecundinarum impollutæ virginis matris, ſtatuimus vt deinceps nihil tale fiat à fidelibus. Nec enim hoc honor eſt Virginis (quæ ſupra mentem, & ſermonem quod comprehendi non poteſt, Verbum peperit carne) ex communibus, & ijs, quæ in nobis ſunt, inenarrabilem eius partum metiri, ac deſcribere. Si quis hoc fecerit Clericus, deponatur: Laicus ſegregetur.* Hactenus Canon.

Aduerſus eos qui Virgini matri curationem puerperij, ſeu Λοχείαν impudenter adſcribunt.

6. Syn. Ca. 79.

Quòd hæc lex de purificatione poſt partū in Nouo teſtamento nullam vim habeat.

An verò hæc lex de purificatione poſt partum, in Nouo Teſtamento vim habeat, quæri poteſt? Dicendum eſt, illam cum cæteris omnibus legalibus abolitam, atque antiquatam fuiſſe: imò nec à Iudæis ipſis ſeruari poſſe. Cùm enim illa lex contineret ſacrificium mulierum parientium, & per illos dies quadraginta abſtinerent ab illo introitu Sanctuarij. Horum neutrū poteſt modo ſeruari, cùm careant templo & Sanctuario: & ſolùm in eo ſacrificandum ex præcepto erat legis.

Minùs verò Chriſtianas puerperas obligat. Vnde duo Pontifices ſic loquuntur. Primus eſt Gregorius Papa ad interrogationes Auguſtini reſpondens, & habetur diſt. 5. cap. ſi mulier: *Si mulier*, inquit, *eadem hora qua genuerit, actura gratias intrat; nullo pondere peccati grauatur. Voluptas enim carnis, non dolor in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt; in prolis verò partu dolor, & gemitus. Vnde & ipſi primæ mulieri dicitur: In doloribus paries filios. Si itaq; enixam mulierem prohibemus intrare Eccleſiam, ipſam eius pœnam vertimus in culpam.*

Greg. Papa c. 10 ad interrogat. Auguſt. reſpond. tom. 2. à med.

Gen. 3.

Alter eſt Innocentius III. qui ad Armacanum Epiſcopum de hoc ritu interrogantem, vt habetur in Titul. de Purificatione poſt partum, cap. vnico, ſic reſpondet: *Licet*, inquit, *ſecundùm legem Moſaicam certi dies determinati fuiſſent, quibus mulieres poſt partum à templi ceſſarent ingreſſu: quia tamen lex per Moſen data eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus: quòd poſtquam vmbra legis euanuit, & illuxit veritas Euangelij; ſi mulieres poſt prolem emiſſam acturæ gratias Eccleſiā intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec Eccleſiarum eſt eis aditus denegandus, ne pœna illis cōuerti videatur in culpam. Si tamen ex veneratione voluerint aliquādo abſtinere, deuotionem earum non credimus improbandam.* Hæc illi.

Innoc. III.

Leuit. 12. & ſequent. Ioan. 1.

Etſi igitur Eccleſia Moſaicæ legi non ſit obnoxia; naturalis tamen legis nomine, & honeſtatis ratione poſſunt ad tempus decumbere. Nec Iudaizant propterea cùm integrum illis ſit, vel ipſa hora partus Deo gratias agendi cauſa Eccleſiam intrare: quarum etiam fœtus ante octauum diem baptizantur, neceſsitatis ſtudio atque honeſtatis, domi ſe continere illis conuenit. Neceſsitatis quidem, quiá per naturæ imbecillitatem non licet ſacris intereſſe myſterijs; honeſtatis verò, quoniam etiam iuxta legem abhorreſcimus a menſtruis: & congreſſum viri cum menſtruatis vxoribus interdicit Deus Leuit. 18. & Ezechiel. 18. Nec enim enixæ maſculum ante tempus quadraginta dierum, à naturali immunditia expiantur. Lex illa itaque purgationis puerperarum, fuiſſe ſecundùm rationem naturalem aſſeri poteſt: nam per eam diſcimus liberos munere Dei conceſſos poſsidere: qui etiam non alendi modo, ſed etiam ritè inſtituendi, & maturè, atque à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis, ſacra

Licere Chriſtianis puerperis, ſi voluerint poſt partum à templi ingreſſu abſtinere, neq; idcircò Iudaizare, dupliciter.

Leuit. 18.

Ezech. 18.

Lex illa purgationis puerperarum vnde naturalis poſſit eſſe.

Liberis quæ debeant parentes præſtare.

religione imbuendi ſunt, Deoq; conſecrãdi ſimul, & offerendi.

Hæretici hoc loco quid Catholicis imponant falſò & malignè, vt ſolent.

Ex quibus apertè ruunt, quæ Lutherani Catholicis affingunt. Ait enim Brentius homil. 6. in Lucam: *Quia lex dicit: Nihil ſanctum tanget, nec ingredietur in Sanctuarium: ſenſerunt puellas eſſe in poteſtate Satanæ, & excogitauerunt remedia varia ad fugandũ Satanam, videlicet aſperſiones aquæ benedictæ, incenſiones luminum ſanctificatorum, ſuffumenta herbarum conſecratarum, & mirabiles multarum crucium characteres. Et rurſus, habent quidem herba, & lumina verbum Dei, quod ſint bonæ Dei creaturæ & in vſum noſtrum eidem ſanctificatæ; ſed non habent verbum Dei quod expellat Satanam. Imò potius ſic de ipſis ſentiendum eſt, quòd abutentes eis, impia ſuperſtitione aduocent magis, quàm expellant Satanam.*

Brentij blaſphemia, & impietas.

Hæc ille crucis ſanctæ & veteris Eccleſiæ irriſor, mentiens in caput ſuum: quoniam apertè tradit Pontifex, licere ipſo die partus puerperæ templum ingredi, ſi velit, vt gratias Deo agat pro ſe ipſa, & pro partu prolis acceptæ: ſeſeque benedicendas Deo offerunt per Sacerdotes beatæ Mariæ exemplo excitatæ. Sed hæc omnia fingunt, vt nobis odium conflent. Habent etiam aqua aſperſa, & lumina benedicta vim, & vſum in Eccleſia, etiam ad fugandos dæmones, ſed non ad abſoluendum ab excommunicatione, vt imponunt, maximè verò ſignum crucis ad omnia valet: eſtque ſacroſanctum, omni veneratione dignum, vt fatetur Auguſt. lib. 2. de Viſit. infirm. cap. 3. Et hactenus de hoc dubio.

Aquæ aſperſio, & luminum benedictio tãtùm in eccleſia quid conferant.
Crucis virtus & efficacia.
B. Aug. tom. 9

Maria, & Ioſeph cur Chriſtum Domino præſentauerunt.
Exod. 13.

Sequitur: *Vt ſiſterent eum Domino.* Mater & Ioſeph tulerunt illum Domino, vt præſentarent, tanquam ſeruum factum, quia liberatum ab Aegypto, & ex terminio Angeli in ea. Redemptus enim ſeruus efficitur redimentis, donec ipſe redimatur. *Sicut ſcriptum eſt in lege Domini.* Nempe Exod. 13. 33. Num. 8. Leuit. 12. *Quia omne maſculinum.* Non ait, fœmina, quæ in maſculo continebatur, & ſanctificabatur, vt Eua in Adam, quo durante pacto, mulier non circuncidebatur, vt ſuprà dictum eſt. *Adaperiens vuluam.* Secundùm aliquos, prima magna apertione, id eſt, primo partu; quare non obligat primum maſculum natum poſt fœminam: ſecundùm alios verò omnem maſculum, ſiquidem omnis vuluam aperit. Veriſimilior tamen, ac probabilior videtur ſententia, quòd omnis primus maſculus, ſiue ante fœminam, ſiue poſt fœminam natus hac lege teneretur. *Sanctum Domino vocabitur.* Id eſt, ſanctificatum, & oblatum Deo, ab eoque ſiclis quinque redimendum: quia ab Aegypto. & percutiente Angelo liberatum à Deo, ac ob id ſuum factum.

Redemptus quandiu ſeruus remaneat.
Quare maſculinum, nõ etiam fœmininum eſſet Domino ſanctificandum.
Gen. 2.
An primus maſculus poſt fœminã eſſet Domino ſanctificãdus, necne.
Sanctum Domino vocari, quid.
Exod. 12.

Et vt darent hoſtiam, ſecundùm quod dictum eſt in lege Domini: Diuitibus præſcribitur, vt offerant agnum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem pro peccato; pauperibus verò, qui agnum offerre nequeunt, præſcribitur, vt offerant par turturum, aut duos pullos columbarum: ad literam intellige, vnum, aut alterum: in ſpiritu tamen vtrumque obtulit beata Virgo. Cùm verò eorum alterũ pro peccato offerendum eſſet; dubium eſt, pro quo peccato offerri debebat. Nam, quod quidam ex Hebræis tradunt, offerendum eſſe pro peccato periurij, quòd mulier in dolore partus conſtituta iurauit, non amplius obedire marito congrediendi cauſa, nimis eſt leue, ac ridiculum. Neque rurſus pro peccato, quod fere ſemper in coitu admittitur, vt Lyranus docet: nam, & ſine peccato contingere poteſt coitus, & æquè peccat in coitu vir, atque mulier. Neque tertiò, vt quidam ex noſtris docent, pro peccato originali paruuli offerri debebat, quod falſum eſt: quia ad illud peccatum diluendum erat Circumciſio, & ſacrificia illa pro purgatione mulieris fiebant, non pro purgatione paruuli. Ad hæc, idem ritus in purgationibus alijs adhibebatur, vt in purgatione leproſi duæ turtures, aut duo pulli columbarum offerebantur: & in purgatione viri, & mulieris poſt diuturnum fluxum ſeminis, aut ſanguinis menſtrui: vt Leuiticus tradit. Quare peccatum in ſimilibus legibus rectiùs acciperetur pro immunditia illa corporali, quam ex quibuſdam rebus iuxta legem contrahebant, vt per eam ab ingreſſu templi, & conſortio hominum arcerentur: & per ſacrificia, & Sacerdotis orationem dicuntur homines purgari, id eſt, tolli impedimentum ingreſſus templi. Nam illa ſacrificia non habebant virtutem purgandi mentem, & auferendi propriè peccata dicta, vt Paulus ad Hebr. docet. Tamen ſolidior ſolutio eſt, quòd in his locis peccatum non accipitur pro aliqua actione vitioſa, ſed pro certo ſacrificij genere, quod ſacrificium pro peccato vocatur, de quo: *Holocauſtum pro peccato non poſtulaſti.* Et Paulus: *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Et cùm dicitur de Leproſo mundato: ſumet duos turtures, aut duos pullos columbarum, quorũ vnus ſit pro peccato, & alter in holocauſtum, Hebræa habent ad literam: & erit vnus peccatum, alter holocauſtum. Hoc ſacrificij genus, etſi peccatum diceretur, non tamen offerebatur pro expiatione alicuius propriè peccati, ſed pro emundatione ab

Qualis diuitum, qualis pauperum oblatio.

Pro quo peccato hæc oblatio à Deo eſſet inſtituta.
I. Senſus Rabbinorũ falſus

Alter Lyrani incongruus.
III. qui etiã reijcitur.

Leuit. 12.
Infra 15.

Legalia ſacrificia, & Sacerdotum preces, quatenus mundarent.
Hebr. 9.
IV. Senſus qui recipitur.

Pſalm. 39. & Hebr 10.
2. Cor. 5.
Leuit. 14.

Matth. 2.

aliqua pollutione corporea, quæ peccatum dicebatur, eò quòd peccatum ſignificaret, & vt ex peccato contracta erat.

Quid de auro actum ſit à Magis oblato, cur etiam more pauperum obtulerit B. Virgo.

Quid autem actum ſit de auro oblato à Regibus Magis, & cur obtulerit more pauperum beata Virgo, ſuperiùs indicatum eſt. Nam vel ad munificentiam, & liberalitatem Virginis Id referendum eſt, quæ in pauperum, egentiumq́; vſus illud forſitan erogauerat; vel ad eius ſingularem prudentiam, qua id in viaticum profectionis in Aegyptum ſeruauit; vel ad eius ſummam modeſtiam: nec enim decebat, vt mulier quæ pauper erat, diuitum ſubitò in templum oblationem inſerret. Proinde paupertatis ſtatum mutare noluit, quem ſciebat illa filio Dei ſummè placuiſſe.

Virginis oblatio pauper, quàm Deo placuerit.

Luc. 21.

Nec propterea minùs placuit beatæ Virginis oblatio, quàm aliorum diuitum. Nec enim quantum, ſed ex quanto effectu offeratur quid, conſiderat Deus Optimus Maximus. Namque Chriſtus duo æra minutiſsima viduæ egentis admota Gazophylacio magis laudauit, quàm opulentiſsima diuitum munera.

Eiuſdẽ pretioſa moneta.

Igitur beata Virgo, etſi vt pauper, exterius parua obtulit, interius tamen magna dedit, & ingentia, cor Chriſti, nempe, & ſuum: quo ſacrificio omnia, etiam parua, ſunt accepta, at ſine illo, ne magna quidem.

2. Cor. 8.

Quia ergo propter nos Chriſtus, & Maria pauperes, & egeni facti ſunt, non eſt oblatus agnus, & turtur, quia hæc paſsioni ſunt reſeruata; vbi Chriſtus agnus in Cruce fuit immolatus in holocauſtum, vbi etiam Maria turtur fuit gemens, pro peccatoq́; Euæ matris noſtræ ſatisfaciens ob gratiam filij ſui.

Turtur quid & columba ſignificent. Quales turtures fuerunt Chriſtus, & Maria.

Turtur autem, qui amiſſa coniuge pudicitiam ſeruat, ſignificat, quòd Chriſtus de caſto coniugio ſit procreatus: Columba verò ſimplex & fœcundum animal, fœcunditatem prolis ex Chriſto naſcituræ ſignificat. Neſcitur ergo quid obtulerit, turtures ue, an columbas: vel quod noſtra nihil intereſt illud ſcire, vel quod ad ſignificationem, vtrumque oblatum eſt. Eſt enim Ieſus, & Maria turtur, & columba, quiuis ſine felle peccati, quorum gemitu & dolore expiatio facta eſt peccatorum. Naturâ turtur habet, vt ſit ſolitarium animal vitæ contemplatiuæ ſymbolum: quam Chriſtus & Maria ſummè coluerunt. Pudiciſsimus eſt turtur, vnico contentus coniugio: nam vbi comparem amiſit, ſecundo non ſe copulat, ſed ſub vlmo aërea perpetuò gemit, quam ſibi in coniugium deiunxerat: ita Chriſtus vna ſponſa Eccleſia, & Maria vnico ſponſo Ioſeph contenti fuerunt. Colore cinereo reſperſus eſt; ſic illi luctum & mortificationem pro nobis ſuſceperunt; pennas rubras in dorſo habet; ſymbolum martyrij, quod ex charitate, quæ fortis eſt.

Cant. vlt.

vt mors, ſuſtinuerunt: ſolidis pedibus certum figit greſſum: & hi ſolidis affectibus, ac ſuſpirijs noſtram ſalutem quæſierunt, atq; affectarunt: pernix eſt eius volatus, ſic iſti à terrenis ad cœleſtia expeditis contemplationibus volitabant: prudentiſsimus eſt turtur, qui tempore hyemis in concauis rimarum latitat, ſic & illi prudenter omnia egerunt, prudenter latentes tempore Herodis, & perſecutorum.

Chriſtus itẽ, & Maria quã ſimiles columbæ.

Columbæ verò illud à natura inſitum eſt, vt gregatim volitet, & nidificet in cauernis petrarum: actiuæ ſymbolum vitæ: quam Chriſtus, & Maria ſummoperè adamârunt, atque coluerunt: Innocens eſt animal, nihil habens armorum, quibus noceat, vel vngues ſolidos & rapaces, vel roſtrum. miro candore prædita eſt, & ſimplicitate. verſatur iuxta fluenta, vt videns accipitrem, ſe emergendo tueatur: puris veſcitur granis: & vt Auguſtinus notauit, auiculæ cæteræ omnes animalculis inſidiantur, paſſer enim muſculas & formicas vorat; ſola columba, atque turtur animam vitalem habentibus, parcunt. Solo ſemine, granisq́ue contenti. Hæc autem Chriſto, Virginique per ſingula aptari facilè poſſunt.

B. Aug. tract. 6. ſuper Ioan. tom. 9. initio.

Purificatio Mariæ Virginis, & oblatio quã Deo placuerit ad auxilium noſtrum, & conſilium.

Inſtruimur porrò de multis in hoc Euangelio, & in primis, quòd, vt diximus, Maria munda fuit, nec ſuſcepto ſemine ſuſcepit, nec partus adaperuit vuluam eius, nec egebat oblatione, fuit tamen Deo gratiſsima eius oblatio, ad noſtrum auxilium tantummodò, & cõſilium. Auxilium quidem fuit, vti mulieres, quæ immundè concipiunt, & nõ ſine dolore pariunt cum Eua, per hanc Virginem ſanctiſsimam à criminis labe mundentur, atque vt ærumnæ, laboresq́ue iuuent eas ad exercitium virtutis, ac meritum, donec in reſurrectione pellantur penitus, & abſtergantur ab eis.

Gen. 3.

Apoc. 21.

Vt itẽ ad conſilium, & doctrinam.

Ad conſilium verò atque doctrinam mirificè hæc myſteria valent. Nam in primis docemur, facultates animi à vitijs purgare per virtutes, quas ſapienter occultamus quemadmodum Maria puritatem illam ſingularem, ac munditiam texit. Erudimur præterea, Mariam non fuiſſe vt Euam primam fœminam, nimirùm excommunicatam, excluſamq́ue ab ingreſſu templi, in quod introiuit B. Virgo, quę nos quoq; verè excõmunicatos vnigeniti filij ſui, ac proprijs meritis in templum Dei introduxit.

A Chriſto etiã quòd auxilium hinc accipimus, & conſilium.

A Chriſto item accipimus auxilium pariter, & conſilium. Et primum quidem auxilium eſt, quod cùm ipſe per ſe ſanctus ſit,

Miſrain, & Pharao quid ſonent, ac ſignent.

ſanctificari tamen pro nobis voluèrit, ſicut pro nobis ſe ſeruum facere, & redimi, & pro ſe offerri ſuſtinuit, vt etiam pro nobis circumcidi, & baptizari. Nec enim ipſe, verùm nos liberatione ab Aegypto, ac Pharaone egebamus. Significat autem Miſrain (quæ vox Aegypto reſpondet) anguſtias in duali numero: quoniam anguſtijs animi, & corporis homo hic premitur. Pharao verò interpretatur nudus, vel diſſipans: & talis quidem eſt dæmon, qui in ſe nudus eſt omni bono, & diſsipationem, perditionemque noſtram moliturſemper, qui etiam Angelus percutiens dici poteſt, à quo ſanguine agni CHRISTI liberati ſumus. Ideò ipſe ſit ſeruus, vt nos liberet à ſeruitute peccati, & pœnæ, quam impendebamus corpori laſciuo, quaſi domino, mundo vano, ac Dæmoni ſæuo, atque odio nos habenti nullam Deo vt parenti, ſed vt iudici ſeuero, creaturæ omni pauperi, ac vili, cupiditati denique noſtræ inſatiabili: ideò in ſumma rerum inopia, ignominia, dedecore, atque labore verſabamur. Vt ergo Iudæi omnes ab Aegypto, & Pharaone liberati ſunt, & primogenita hominum, & iumentorum, ouium ſcilicet, boum, caprarum, aſinorum (nam maiora non habebant animalia, quia ſerui: minora verò, vt canes, feles, & eiuſmodi, ab Aegypto non eduxêre ſecum propter eorum vilitatem) ab interitu ſeruarentur, iubebantur Deo ſiſti, & quinque ſiclorum pretio redimi: ita omnes per Chriſtum redempti, & perfecti, perfectiorem Deo debent amorem, vulnerum quinque ſiclis, qui valent centum obolos, ſignificatum. Ac licèt Chriſtus potiſsimùm id egerit in cruce, idque maximè promeruerit, tamen & hoc ad copioſam eius redemptionem ſpectat, quæ ſæpè idem promereri voluit; vt non ſolùm empti, ſed etiam dici valeamus redempti. In lege iuge erat ſacrificium; nam manè, & veſperè duo agni offerebantur: quod in Chriſto & Maria innocentibus, qui ſe nunc Deo obtulerunt quaſi manè; ac rurſus in cruce, quaſi in veſpere, intelligimus fuiſſe completum. Hinc Bernardus ſerm. 3. de Purificatione: *Sed oblatio iſta, fratres,* inquit, *ſatis delicata videtur, vbi tantùm ſiſtitur Domino, redimitur auibus, & illicò reportatur. Veniet quando non in templo offeretur, nec inter brachia Simeonis; ſed extra ciuitatem inter brachia crucis. Veniet quando nõ redimetur alieno, ſed alios redimet ſanguine proprio: quia redemptionem eum miſit Deus Pater populo ſuo. Illud erit ſacrificium veſpertinum, iſtud eſt matutinum. Iſtud quidem iocundius, ſed illud plenius. Iſtud enim in tempore natiuitatis, illud iam in plenitudine ætatis. De vtroq; tamen potes accipere quod Propheta prædixit: Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Hæc ille. Secundum auxilium, ſiue exemplum fuit, iuuare, atque ſuo exemplo docere, vt maſculum primogenitum noſtrum offeramus Deo, id eſt, quod carius eſt nobis, & pretioſius. Nam ob id poſcebat primogenita in hominibus, & iumentis: primitias, & meliora in plantis & frugibus, atque metallis: In nobis porrò cenſetur optimum noſtrum iudicium, ac voluntas noſtra: quæ dum Fidei ſeruire facimus in illum credendo, atque illum ſummè amando, ex quo vnum efficimur cum eo, primogenitum hominis offerimus. Primogenitum quoq; cordis noſtri pura, ac ſyncera, atque incorrupta eſt animi noſtri intentio: ætatis noſtræ primogenitum iuuentus eſt: diei verò primogenitum matutinum tempus eſt: quæ vniuerſa Deo veluti primogenita debentur. Melius autem in iumento noſtro, ſiue corpore ſenſus eſt, & affectus noſter, qui ei per mortificationem in ſacrificium ſunt offerendi. Occiſa ſunt autem primogenita Aegyptiorum, id eſt, carnalium hominum, Pharaonis quoque, hoc eſt, Antichriſti, & ancillæ in carcere, ſiue ad molam, videlicet filij Synagogæ: dictumque bonum noſtrum primogenitum metu non præponẽdi quicquam Fidei; & amori Dei ſeruandum eſt; quo pacto medulla oſſe ſeruatur: vt queamus dicere cum Propheta: *Holocauſta medullata offeram tibi:* id eſt, ſenſus, iudicium, & affectus gladio verbi Dei prædicati, & abſolutionis ſacramentalis ſunt Deo offerenda. Mortificandum eſt etiam veniale delictum, haud ſecus quàm paruus puer ſeditioſus futurus, ſi grandeſcat. Quemadmodum autem Deus ſua tribuendo, niſi ſe ipſum quoque dederit, minimè nos ſatiat: eadem ratione neque nos quæcunque illi demus, niſi nos ipſos ei obtulerimus, eum minimè placabimus, nec ei fecerimus ſatis, ſecundùm illud: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Non ergo placatur, niſi primogenitis noſtris, Deus, quandoquidem ipſe pro nobis primogenitum, & vnigenitum ſuum obtulit. Qui autem huiuſmodi primogenitum offert, non eſt Aegyptius, id eſt, mundi amator, ſed Hebræus: & in templo Eccleſiæ offert agnum patientiæ, innocentiæ, & manſuetudinis. Qui verò agnum non habet, det columbam: id eſt, qui innocens non eſt, gemat pro culpa in contemplatione, & actione.

Docemur inſuper, antequam ingrediamur templum cœleſtis Hieruſalem, purgationi noſtræ ſpirituali operam dare. Nihil

enim

Exod. 12. Apocal. 1.

Animalia, quæ tantùm Iudæi reliquerunt in Aegypto.

Quib. quinque ſiclis Chriſtus nos redemerit ab hoſtis ſeruitute.

Pſalm. 129.

Bernardus. Duplex Chriſti oblatio, delicata, & dura & acerba.

Pſalm 110.

Pſalm. 14.

Iſai 53.

II. Chriſti auxilium nobis collatum, in hoc myſterio Purificationis ſuæ.

Quæ ſint primogenita noſtra Deo offerenda.

Exod. 12. Aegyptiorũ primogenita Pharaonis quoque occiſa, quæ myſticè.

Pſalm. 65.

Deo quid maximè offerendum.

Cant. 2.

Ioan. 3.

Hebræi qui myſticè, non Aegyptij.

Purgatio noſtra qualis eſſe debeat.

Apocal. 21.

enim immundum, aut coinquinatum intrare poteſt in illam ciuitatem. Si enim tantùm operæ, ſtudijque ponimus in purgandis ſordibus domus, veſtiumve maculis: quanto magis laborandum eſt in interiori homine ſanctificando, permundandoque?

Iacob. 4.

Appropinquate Deo, ait Iacobus Apoſtolus capite quarto epiſtolæ ſuæ, *& appropinquabit vobis, emundate manus peccatores, & purificate corda, duplices animo.* Nam vt aër vento, domus ſcopis, igne metalla, ferrum lima, tunicæ aqua, triticum ventilabro, deterſione ſpeculum purgari, ac permundari ſolent: ſic animus noſter porificari poteſt, & ſanctificari ab omni criminis labe, & ſorde per ventum Spiritus ſancti ab Auſtro flantis, per ſcopas Humilitatis, per ignem Charitatis, per limam correptionis verbi Dei, per aquam tribulationis, per ventilabrum ſanctæ meditationis abigentis muſcas tentationum, & ſcrupulorum, per deterſionem contritionis, per quam anima noſtra vti ſpeculum perfectè Deum præſentat, ad eiuſque renouatur imaginem & ſimilitudinem.

Ex eodẽ myſterio præſentationis Chriſti omniũ documenta virtutum colligi poſſe.

Ad hæc, omnes virtutes ædificantur in hoc myſterio, confunduntúrque vitia omnia. Fides quidem conſtruitur: quoniam ſe publicè manifeſtauit, non ſine gloria domus iſtius nouiſſimæ, & multorum audientium prophetantes Simeonem, & Annam.

Agga. 2.

Erigitur ſpes noſtra: quia qui ſe obtulit paruulum Deo patri, offeret & magnum. Accenditur Charitas, qui enim vendi ſe permittit à Sacerdote Hebræo pro ſiclis quinque, cùm vir euaſerit, patietur ſe vendi à Iuda pro triginta argenteis.

Matth. 26. & 27.

Humilitas maximè elucet, cùm ſe legi, ad quam minimè tenebatur, ſponte ſubijciat propter nos, atque, vt frangamus ſuperbiam noſtram, etiam ſeruandis ijs, quibus nequaquam adſtringimur, ne cuiuſquam animum offendamus.

Quod eodẽ, & vitia omnia deſtruantur.

Confunditur ſuperbia, cùm tantus, qui ita deliteſcebat theſaurus, tam vili ſe pretio venundari ſinit: auaritia, in matre offerente quinque ſiclos pro eo redimendo: Luxuria, dum totius puritatis exemplar Chriſtus & Maria, Simeon & Anna, qui ſequuntur agnum, nobis ante oculos proponuntur: Inuidia verò, in matre & filio tam ſe liberaliter offerentibus. Ira maximè confutatur in Chriſto agno vendito, & tacente, & in matre tam patienter audiente gladium doloris ex ore Simeonis: Pigritia, diligentia diuinæ ſeruandæ legis, quam Chriſtus, ac mater eius præ ſe tulerunt, apertè expugnatur, atque perimitur: Gulæ vitium verò, in laudaris ieiunijs Annæ Prophetiſſæ. Celebratur eo die, quo hoc legitur Euãgelium, de more Eccleſiæ publica ſupplicatio, (proceſſionem vulgo appellant) ad repræſentandam commemorandamque illam, quę habita eſt in templo à Maria & Ioſeph, à Simeone, & Anna.

Chriſti in tẽplo præſentatio quaſi ſupplicatione ſeu proceſſione à nobis cohoneſtabitur.

Sed illa quidem, quia Chriſtus paruus erat, fuit parua: nunc verò quando Chriſtus magnus eſt, magna celebratur: quamquam ſuſpicor illam licet, paruam, virtute tamen, atque ſpiritu Dei longè noſtras ſupplicationes ſuperare; quæ numero quidem, & in ſpeciem magnę eſſe videntur, & multæ, religione autem, ac pietate longè ſunt inferiores illa.

Eius prima conditio.

In ea bini & bini incedere debent ob geminam charitatem: & quia Maria fuit cum Ioſeph, Simeon cum Anna: turbat proceſſionem, ſi quis ſolitarius incedit: hi ſunt, qui ſe ipſos ſegregant: animales ſpiritum non habentes: qui non ſunt ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis:

Gen. 2.

Et ſicut non fuit bonum hominem eſſe ſolum, ita apparere vacuum & ſolitarium ſine dilecto ſocio, haud conuenit.

II. conditio.

Debent deinde geſtare candelas igne Sacerdotali benedictione ſacrato accenſas: quoniam opera noſtra in feruore agenda ſunt, & in deſiderio ſpiritus,

Luc. 12.

vt ſint lucernæ ardentes in manibus noſtris, ne euomat nos de ore ſuo vt tepidos.

Apoc. 3. *Ioan. 10.* *Pſalm 67.* *Luc. 12.* *Matth. 25.*

Ignis verò, quem Pater ſanctificauit & miſit in hunc mundum: & cui benedicitur in Eccleſijs, Chriſtus eſt, qui dixit: *Ignem veni mittere in terram: Et quid volo niſi vt accendatur?*

Candelas qui geſtent accẽſas.

Hodie verò de Chriſto Simeon ille venerabilis cecinit: *Lumen ad reuelationem Gentium.* Porrò mater Meſſiæ, virgo eſt prudens lampadem geſtans accenſam: & Simeon, & Anna geſtabant luminaria accenſa fidei de Chriſto, qui ignis, & lumen eſt.

Leuit. 10.

Hoc ergo igne accendendæ ſunt candelæ noſtræ, non igne alieno, id eſt, concupiſcentia mundi: quo igne thurificantes filij Aaron, perierunt.

III. cõditio.

Matth. 19. & Infra 20. *Supra 3.*

Ad hæc, in rogatione debent eſſe primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi: quod per humilitatem vnuſquiſque ſibi alios præferre debeat, vt exemplo Chriſti impleat omnem iuſtitiam: quamquam non deſint modo, qui pro vltimo loco, non quòd vltimus, verùm quòd honorabilior ſit, contendant, ita vt humilitatem ipſam noſtro vitio ſuperbam faciamus.

IV. & vltima concluſio.

2. Cor. 9. *Rom. 14.* *Pſalm. 137.* *Pſalm. 97.* *Pſalm. 83.* *Philip. 3.*

Ad extremum, quoniam hilarem datorem diligit Deus; & gaudium in Spiritu ſancto, fructus eſt charitatis: Cantemus in vijs Domini, quoniam magna eſt gloria Domini; &, Cantemus Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. In quibus omnibus ſi quis proficere contemnit: aut diſſimulat, & pergere de virtute in virtutem:

& ad

& ad anteriora ſe ipſum extendere non conatur, nouerit iſte ſe in ſtatione, nō in proceſsione eſſe, imò verò in regreſsione, ſiue retroceſsione, quia in via Dei non progredi, regredi eſt.

Cereos acceſſos in die Purificationis geſtandi, conſuetudinis antiquitas.

Cyril. Hieroſol. ſub Cōſtantino Magno.

Hunc autem morem candelas cereas in hac ſolennitate geſtandi, peruetuſtum eſſe, docet Cyrillus in ſermone de die Purificationis, qui integer habetur apud Simeonem Metaphraſten, his verbis: *Quamobrem venite vos omnes Chriſti & Dei amantes: Domino læti, & mundo: curramus, non legaliter ſed ſpiritaliter: non ventrem delitijs explentes, ſed Spiritu exultantes: non nos in vino inebriantes, ſed Spiritu feruentes. Læti hodie lampades ornemus: tanquam filij lucis, ceras veræ luci Chriſto offeramus. Quoniam lumen ad reuelationem Gentium mundo apparuit: ideò lumina ex lumine ſuprà niuem reſplendeamus.* Hæc Cyrillus. Gregorius quoque Nazianzenus Oratione Panegyrica in ſancta lumina, mentionem facit geſtationis luminariorum in templo. Quod ſi nos cordis noſtri oculos ad hæc myſteria ritè contemplanda, virtuteſque Chriſti & Virginis imitandas, vti par eſt, conuerterimus, pulchrè & fructuosè feſtum diem hunc anniuerſarium præſentationis Chriſti, atque purificationis ſanctiſſimæ matris eius celebrabimus: ſpemque certiſsimam concipiemus, futurum aliquando, vt nos ab omni ſorde peccati ſanctificati, & purificati, ſiſtamur Domino in templo cœleſtis Hieruſalem, præſtāte ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Epheſ. 5. Rom 12. Matth. 25. Epheſ. 5. Luc. 2.

TRACTATVS XLII.

Luc. 2.

In illa verba: *Et ecce Homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus, expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat in eo, &c.*

Simeon Chriſti filij Dei teſtis qualis ſit, & quātus.

NE à ſolis paſtoribus, & regibus Magis teſtimonium Chriſtus haberet, atque à Bethleem, tenui vico, in infantia ſua inter Iudæos voluit addi teſtimonium, ſanè grauiſsimum ſenis venerabilis Sacerdotis, Hieroſolymitani item ciues, vitæ ſanctitate, & prophetandi dono illuſtris, & conſpicui, nempe Simeonis, qui multorum eſſe poteſt inſtar teſtium. Vbi Regi naſcitur filius, ſolent omnes libenter Aſtrologicum iudicium conſulere, vt, quid ſit de eo futurum, intelligant: ita per Simeonem vatem voluit Spiritus ſanctus prædicare, quę per cœlos, & aſtra agnoſci de Filio Dei non poterant. Dicendum ergo quis hic fuerit Simeon; deinde qualis exiſtat ex illis ornamentis, quibus illum ornat, & decorat Euangelium.

Idem Chriſti Regis Regū nati fuit velut quidam diuinus aſtrologus.

Quos noua, quos vetus Iuſtos appellatos Scriptura commemorat.

Act 1. Coloſſ 4. Act. 18.

Quemadmodum in Nouo Teſtamento quidam vocati ſunt Iuſti: vt Barſabas Act. 1. qui cognominatus eſt Iuſtus, & Ieſus Coloſſ. 4. qui dicitur Iuſtus, & Act. 18. commemoratur domus Titi Iuſti colentis Deum, & Iacobus frater Domini paſsim à Patribus dictus eſt Iacobus Iuſtus: omneſque eodem cognomento gaudent, & tamen ſunt quatuor perſonæ: Ita in veteri plures ſunt Simeonis iuſti cognomen habentes, primus quidem filius Oniæ, tempore paullo poſt Alexandrum Magnum, alter verò filius Hillelis tempore Chriſti, de quo in Euangelio.

Iaddi quis ille.

Ioſephus hiſtoricus.

Ad primum melius diſcernendum, nota, Iaddum ſub Alexandro Magno Pontificatū adminiſtraſſe, & magnis honoribus ab eo decoratum fuiſſe: vt habes in Ioſepho lib. 11. cap. vlt. Antiquitatum: cuius frater Manaſſes, cùm duxiſſet filiam Sanaballat in monte Garizim propè Sicimam in templo extructo à ſocero, Sacerdotij munere fungebatur. Iaddi verò (de quo Nehem. vlt. & dicitur Ieddoa) filius ſucceſſor fuit Onias: Oniæ verò ſucceſsit Simon dictus Iuſtus, quòd & Deum piè coleret, & ciues ſumma proſequeretur beneuolentia. Hoc verò vita functo, & ſuperſtite vno filio paruulo, frater Oniæ Eleazarus pontificatum aſſumpſit: qui hortatu, & donis, & literis Ptolemæi Regis Aegypti miſit ex qualibet tribu ſenos viros linguarum Hebraicæ, & Græcæ ſcientiſsimos in Aegyptum, qui ſacra Biblia in Græcum transferrent ſermonem. Poſt obitum verò Eleazari eius patruus Manaſſes pōtificatum aſſumpſit: quo etiam defuncto. Onias ſucceſsit in Sacerdotium, filius Simonis Iuſti, quem Simonē Eleazari fratrem diximus, vt teſtis eſt Ioſephus lib. 12. cap. 3.

Simō Iuſtus huius nominis inter Iudæos primus cur ſic appellatus: teſte Ioſepho.

Ioſeph lib. 11. cap. vlt.

Quo ſub Iudæorum ſummo Pontifice Hebræa Biblia Græcè fuerint tranſlata.

Idem.

Simō Iuſtus huius nominis ſecundus quiſnā fuerit.

Act. 22.

Thargum quid, quis eius autor fuerit: eidem quantum Iudæi tribuant, qua cautione legendum.

Alter verò Simeon Iuſtus poſt aliquot ſecula fuit filius Hillelis, condiſcipulus verò tum Gamalielis, ad cuius pedes eruditus fuit Paulus, tum Ionatham filius Vziel, qui compilaſſe fertur Thargum, id eſt, Chaldæam paraphraſim: in qua etſi pleraque veritati Chriſtianæ faueant, & Iudæi tantùm autoritatis ferè illi tribuant, quantùm ipſi Hebraicæ veritati, in plurimis tamen apertè Euangelicæ veritati reclamat, & multa Prophetarum teſtimonia Iudaizando, & Rabbinos ſectando interpretatur. Ob quam cauſam Cardinalis Ximenius in editione Trilingui Bibliorum, præter

Penta-

Pentateuchum, cæteros libros Chaldaicos ſupprcſsit, vt ipſe in initio totius operis teſtatur. Conſule obſecro 53. caput Iſaiæ, qui apertè paſsionem Chriſti concionatur; & tamen paraphraſis Chaldæa de populo Hebræo falſo interpretatur, vt & multi Rabbini faciunt. Ideò cautè ac prudenter legenda, ne venenum pro verbo Dei traijciamus. Hic autem Simeon Iuſtus potuit Hillelis eſſe filius, quia teſte Hieronymo in caput 8. Iſaiæ: *Sammai, & Hillel (ex quibus orti ſunt Scribæ, & Pharisæi) non multo prius quàm Dominus naſceretur, orti ſunt in Iudæa: quorum prior diſsipator interpretatur, ſequens profanus, eò quòd per traditiones & δευτερώσεις ſuas legis præcepta diſsipauerint, atque maculauerint.* Sic ille.

Quis fuerit hic Simeō Iuſtus. Scribæ & Phariſæi vnde prodierunt, quid ſignificent, teſte Hierony. *Hieron. to. 5. in princ. l. 2. Parel. 24. Theophyl. Euthym.*

Erat autem Simeon Sacerdos vnus ex vigintiquatuor, qui ſecundùm vices miniſtrabant templo: quamquam Theophylactus, & Euthymius (ob id quod Lucas id apertè non expreſſerit) negent illum Sacerdotem: quod ſine ratione dictum videtur. Nam quæ hoc loci narrantur illum præſtitiſſe, ad officium Sacardotis pertinere videntur. Nam accipere infantem Ieſum in vlnas, nempè vt ſiſteret eum Domino, eumque benedicere, ac poſtremò Virgini, & Ioſepho benedicere; nonniſi Sacerdotis erant partes. Vt interim ſilentio prætereamus traditionem Hebræorum, qui eum ex genere Sacerdotali fuiſſe affirmant; & Eccleſiæ conſuetudinem quæ Sacerdotem eũ, ſeu Epiſcopum, & prædicat, & depingit. Beatus item Epiphanius in lib. de Prophetarum vita & interitu ſic ait: *Simeon Sacerdos è tribu Aaron emicuit. Hic quippe eſt is qui oraculum accepit à Spiritu S. neutiquam viſurum eſſe mortem, quouſq; Chriſtum Dominum incarnatum cerneret.* Hæc ille. Idem tradit Cyril. Hieroſolymit. in oratione de occurſu Domini, & Simeone, his verbis: *Audite omnes gentes, audi Iſraël, Dominus hic eſt, quem ego Sacerdos tuus Simeon geſtans in vlnis, magna voce prædico in templo, populo teſtificans.* Adde Talmudicam traditionem quæ in libro Ioma habetur ca. 3. *Omnibus annis quadraginta quibus miniſtrauit Simeon Iuſtus in ſanctis, apparuit ei ſenex amictus veſte candida, cum illo ingrediens, & egrediens die Propitiationum, anno autē quo è vita migrauit, apparuit ei ſenex veſtitu nigro indutus, ingreſſus quidem cum eo in ſancta; verùm cum ipſo, vti prius, non exiuit. Id cùm vidiſſet, dixit, Hoc anno vita decedam: moxq; ægritudine correptus, dies octo decubuit & mortuus eſt, & deſierūt fratres eius benedicere in nomine Domini.* Hæc ibi habentur. Si tamen vlla ſunt fide digna, docent Simeonem fuiſſe Sacerdotem, & fratres habuiſſe Sacerdotes, & ſolitos fuiſſe benedicere in nomine Domini, & à tempore mortis eius deſijſſe eiuſmodi benedictionem Sacerdotalem.

Simeonem verè Sacerdotem fuiſſe, multis oſtenditur.

Num. 6.

B. Epiphan.

Cyril. Hieroſolym. apud Lippom. part. 1. ante dimid.

Talmudica traditio de B. Simeone.

Hactenus nos de Simeone Iuſto: nunc verba Textus expendenda ſunt: *Ecce*, inquit, *homo erat in Hieruſalē, cui nomen Simeon.* Animaduerte ſcriptoris artem, qui rem narraturus, quæ in illa infantis Ieſu deductione in templo improuiſo accidit, dicendi modo vſus eſt, qui eſſet ipſi narrationi accōmodus. *Ecce homo erat, &c.* Sic & Matthæus ſcripturus hiſtoriam de inexpectato Magorum aduentu, tali dicendi vſus eſt tropo, cùm ait: *Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem Iuda, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt, &c.* Interpretatur porrò Simeon, audiens, vel obediens. Fides enim ex auditu; ex fide autem conſurgit iuſtitia, ſecundùm illud: *Credidit Abrham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Proptèrea rectè ſubijcit: *Et hic homo erat iuſtus.* Non quod iuſtitiam ciuilem haberet inculpatè, & honeſtè inter homines viuendi, aut eſſet iuſtus per iuſtitiam imputatam, aut quod fidei iuſtitiam tantùm haberet, vt Hæretici interpretantur: Quia ſancti, inquiunt, à fide præcipuè, non ab operibus prædicantur; ſed quòd reuera haberet omnem chorum, ac comitatum virtutum, & legèm Dei obſeruaret, ſicut de parentibus Ioannis Baptiſtæ dicitur: *Erant autem ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini ſine querela.* Non ergo fidem ſolam, nec præcipuè in Simeone commendat Lucas: quia illa communis erat cum alijs multis, qui expectabant redemptionem Iſraël, id eſt credebant in Meſsiam venturū. Et ſimpliciter Meſsias qui fidem nō habebat, dicitur Iuſtus, & abſolutè.

Lucæ artificium Euangeliſtæ in S. Simeonis hiſtoria deſcribendâ.

Matth. 2.

Simeonis interpretatio.

Rom. 10.

Geneſ. 15. & Rom. 4. & Iacob. 2.

Simeonē verè iuſtū fuiſſe contra Lutheranos.

Luc. 1.

Iudæi quomodo expectarent redēptionem Iſraël.

Addit: *Et timoratus*, ſiue religioſus ad Deum, ſicut Iuſtus ad proximum. Sed quid timebat, cùm iuſtus nihil timeat? Imò ob id ipſum iuſtus. *Et Spiritus ſanctus erat in eo.* Ideò timoratus: nam inter dona Spiritus, eſt donum timoris Dei: &; *Beatus vir qui timet Dominum; in mandatis eius volet nimis.* Rurſus: *Beatus homo qui ſemper eſt pauidus.* Timoratus, Græcè *ευλαβὴς*, hoc eſt pius, ſiue religioſus: quanquam vox noſtra, & ſi minus vſitata *Timoratus*, ferè idem ſignificet. Eſt autem timore ſancto cuſtodienda iuſtitia ad ſenectam vſque, quemadmodum roſa ſeruatūr ſpina, atque oſſa medulla. Ideò nihil timens, paulatim ſibi fidit, & citò ſubuertitur domus eius, & de iuſtitia ſuperbit, ac exultat audaciùs: *Niſi enim in timore Domini tenueris te inſtanter* (ait Sap.) *citò ſubuertetur domus tua.* Solus autem obediens eſt in Hieruſalem, videlicet in perfecta pace, ſiue

Simeon cur dicitur timoratus, & quid ſignificet.

Prouer. 28.

Rom. 9.

Iſai. 11.

Pſalm. 111.

Prouer. 28.

Eccleſ. 27.

Qui Deum non timet, qualis ille fit.

Obedientis quæ patria Hieruſalem.

ſiue in viſione pacis, terraque lac puritatis manante, & mel ſuauitatis ex bona conſcientia.

Simeon quã expectaret redemptionem Iſraël. Rom. 5. Iſai. 40. Infra 61. Matth. 5.

Expectans conſolationem Iſraël. Laudatur ab ſpe, quæ non confundit, & à ſpe boni tanti, nempe conſolationis Iſraël: hæc autem eſt Chriſtus, qui dicitur riſus & gaudium, & conſolatio, maximè apud Iſaiam 40. & 61. ca. vbi narratur miſſus ad conſolandum omnes lugentes. Beati ergo, qui lugent peccata, ſiue propria, ſiue etiam aliena, quoniam tales conſolationem accipiunt in Chriſto Ieſu. Et quod de Simeone prædicatur, ipſum expectaſſe conſolationem Iſraël: ſignificatur à pijs omnibus illo tempore Chriſtum fuiſſe expectatum: quia pleraque vaticinia de ſceptro ab Iuda auferendo, & de hebdomadis Danielis cernebant fuiſſe completa: videbant omne ſemen regium extinctum: concilium Sanedrim deletum, id eſt, vnius, & ſeptuaginta iudicum, qui criminales cauſas tractabant: præterea etiam decem illa miracula, in templo edi ſolita, defierant per quadraginta annos ante templi euerſionem: vt tradit Talmud Babylonicum diſtinct. 7. item benedictio: In nomine Iehouah, ceſſauerat à tempore Simeonis Iuſti: idcircò non mirum, ſi iuſti his ſignis admoniti, in expectatione imminentis aduentus Meſsiæ perſiſterent, qui illum populo prædicabant inſtare. Verùm à carnalia quærentibus Chriſtus nihili æſtimatur: & ſurdis auribus exceperunt, quæ dicebantur ab iſtis. Similiter etiam de Ioſeph ab Arimathia ſcribitur, quod eſſet vir iuſtus; expectans & ipſe regnum Dei. Eſt porrò idem, expectare regnum Dei, Et, conſolationem Iſraël. Non ergo timore dubitabat de conſolatione futura: nã ſciebat fidelem Deum in promiſsis ſuis. Sed nunquid quia expectabat, idcircò iuſtus? an verò quia iuſtus, ideò præſtolabatur? Vtrunq; certè verum eſt: nam & expectans dabat gloriam Deo, ſciens quod, quæ Deus promiſit, potens eſt & facere: ideò & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Roman. 4. & quia collata ei iuſtitia iuſtus erat, diligentiùs expectabat; vt qui diligeret aduentum Domini, ſimilis ſeruis expectantibus dominum ſuum, quando reuertatur à nuptijs, Luc. 12. Pauci etiam tunc temporis Meſsiam ſpiritalem ſperabant, ſed ſomniabant & pollicebantur ſibi carnalem, diuitem, potentem, orbis totius domitorem, qui eueheret & exaltaret Iudæos, Gentes deprimeret. Expectabat autem conſolationem hanc Simeon ex libris propheticis Chriſtum annuntiantibus redemptionem Iſraëlitici populi, qua ab omni pernicioſi erroris, & peccati caligine, & legis ſeruitute liberaretur. *Et Spiritus ſanctus erat in eo.* Non tantùm per eſſentiam, quo modo exiſtit in cunctis creaturis; nec tantummodò per communem gratiam, quo pacto eſt in omnibus iuſtis, ſed etiam per gratiam eminentiorem, qua ratione in viris perfectis & heroicis habitare conſueuit. Si enim Spiritus ſanctus pios & iuſtos inhabitat, eoſdemque humiles, meritò in iſto qui tantum teſtimonium habet iuſtitiæ, & pietatis, ad ſanctificationem eius inhabitauit: neq; tantùm inhabitauit, ſed etiam accepit illum in donum prophetiæ: quemadmodum etiam in alijs Prophetis accidit. *Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto.* Sacer hic ſenex, & ſanctus multis argumentis edoctus inſtare tempus & horam promiſsi, & iam diu expectati Meſsiæ ardentibus votis ac vocibus aggreſſus eſt cœleſtes pulſare fores, ſibi vt cõtingeret eum viuere diem, quo videre poſſet corporalibus oculis tot iam ſeculis ſummis votis expetitum, atque expectatum Meſsiam; hoc ſiquidem commune fuit omnium Prophetarum, & iuſtorum deſiderium. Nam Abraham, ipſo Domino teſte, deſiderauit videre diẽ Domini, vidit, & gauiſus eſt, Et Apoſtolis dixit: *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis: & audire, quæ vos auditis.* Hic ergo S. Simeon ita ferè precabatur: Veni Domine, noli tardare: relaxa facinora populi tui: Et, oſtende nobis Domine miſericordiam tuam; & ſalutare tuum da nobis: &, Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes: Emitte agnum Domine dominatorem terræ: Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt iuſtum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem: & ſimilibus vocibus multis, quę inueniuntur apud Prophetas.

Simeon & Iudæi omnes, cur expectabant redemptionem Iſraël. Gen. 49. Dan. 9. Concilium Sanedrim quidnam illud. Talmud. A quibus Chriſtus cõtemnitur. Luc. 23. Pſalm. 44. Simeonis fides, ac ſpes in Deum. Rom. 4. Ibidem. 2. Tim. 4. Luc. 12. Qualem ſibi Meſſiam ſomniabãt carnales Iudæi. Simeon vnde expectaret redemptionẽ Iſraël. Spiritus ſanctus quomodo in Simeone fuerit, & quare. Quare Simeon reſpõſum ab Spiritu S. habuerit ante mortem videndi Chriſtum Domini. Gen. 48. Agge. 2. Ioan. 8. Luc. 10. & Matth. 13. Pſalm. 84. Iſai. 64. Supra 16. Infra 45.

Acceperat autem reſponſum ab Spiritu S. in abdito pectoris ſui, ſe mortẽ non viſurum, priuſquã videret Chriſtum Domini; atq; hac expectatione vir ſanctus ille canitiem ſuam ſolabatur & ſuſtẽtabat. Vbi duo verè admiratiõe digna cõſiderari poſſunt. Alterum eſt, quòd cùm vitam prolixiorẽ homines multis de cauſis exoptent, nempè, vt vel ditiores fiant, vel, vt liberos procreent, vel quo ſuis cupiditatibus potiri valeant, hic tamen in hunc finẽ ſanctiſsimum vitam ſibi prorogari poſcebat, & efflagitabat, vt ſemel illi liceret illum corporis oculis cernere, quẽ oculis fidei cum vatibus iam perſpexerat. Similique propemodum tenentur deſiderio multi pij ſenes, qui nihil aliud æquè deſiderant, atq; appetunt, ac videre pacatam Eccleſiam hæreſibus, ſi nõ omnibus certè multis extinctis, antequam

Simeon vbi acceperit hoc teſtimonium ſancti Spiritus. Longiorẽ vitam ſanctus Simeon quare tantùm poſtulauerit à Domino.

Eius ardens deſiderium Meſſiæ.

à Deo optimo maximo hinc reuocentur. Alterum eſt, quòd cùm minimè dubitaret Simeon futurum, quod Spiritus ſanctus ei ſignificârat, nihil tamen antiquius ſibi videbatur, quàm vt promiſſam fœlicitatē conſpiceret. Quòd ſi in hac vita viuere diutius, vt mos eſt pleriſq; facere, optauiſſet, haud ita auidè expetendus illi erat hic aduentus, cùm certo ſciret ſe tamdiu victurū, quamdiu prorogaretur. Verùm ſuæ gentis ſalutem, cui ſe totum addixerat & conſecrârat, propriæ vitæ anteferebat: qua quidem à charitate lōgo nos interuallo diſtamus: nec veris tantum ac perfectis Chriſtianis, ſed multis (proh dolor) ethnicis & paganis hominibus ſumus inferiores, qui commod. patriæ vel reipub. priuatis commodis, & vtilitatibus antepoſuerunt. Ex quo vir quidam ethnicus eo tempore quo teneb::æ operiebāt terram, & caligo populos, ſola natura duce, hæc verba prudentiſſima protulit *Vt*, inquit, *leges omnium ſalutem ſingulorum ſaluti anteponunt: ſic vir bonus, & ſapiens, & legibus parens, & ciuilis officij nō ignorans, vtilitatem omniū pluſquam vnius ac ſolius, aut ſua conſulit. Nec magis vituperandus eſt proditor patria, quàm communis vtilitatis, aut ſalutis deſertor, propter ſuam vtilitatem, aut ſalutem.* Hactenus ille: quæ ad noſtram omnium, qui Chriſtum profitemur, confuſionem ac dedecus produxi. Hic autem iuxta ſpiritum conſidera, neminem perfectè mori, niſi guſtato prius, & viſo Chriſto per fidem: quia charitas & dilectio fortior eſt quā mors ſeparans animam à corpore.

Charitas eiuſdem eximia, atque ſingularis.

Iſai. 60.

Patriæ charitas priuatis commodis anteponenda eſt, ethnicorum etiam iudicio.

Perfectè quādo moriatur quis.

Cant. 8.

Quid eſt, quod Simeon reſponſum ab Spiritu ſan. cto dicitur accepiſſe.

Philip. 3.

Pſalm. 15.

Benè ergo ait Euangeliſta Lucas: *Reſponſum acceperat:* quoniam ſignum obtinendi eſt, immiſſum à Deo ſuæ, vel alienæ ſalutis deſiderium: quod quidem deſiderium aut appetitus ſpiritus, minus eſt fruſtra, quàm optatio & appetitus naturæ. Qui enim dedit velle, vt Apoſtolus docet, dabit & perficere pro bona voluntate, modò illius ductum ſequamur: alioqui bonum ſemen in mala terra fructum nō edet. Porrò videre mortem, phraſis eſt Hebræa, pro eo quod eſt mori, vel mortem deguſtare, ideò Pſal. 15. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* & Ioan. 8. *Amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum.* ¶ *Et venit in Spiritu in templum.* Hoc deſiderium videndi Chriſtum, infuſum eſt à Spiritu ſancto. Etſi enim maius ſit oculis fidei, quàm corporis Chriſtum cernere, vtriſque tamen, & internis, & externis luminibus Chriſtum aſpicere præſtantius eſt, & magis ſalutare: & tale ac tantum donum ad eos, qui primitias ſpiritus acceperūt, ſpectat. Vnde vt Chriſti verba planiùs ac plenius intelligas, aduerte, quòd dixit: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis.* Haud loquitur de viſione tantùm, quæ oculis corporis fit, quæ communis fuit Simeoni cum omnib^s Iudæis, qui eum viderunt, & audierunt, neque tamen in eum crediderunt; imò illum reprobarunt, & iniurijs plurimis affecerūt. Neque loquitur etiam de viſione, quæ internis oculis fidei efficitur; nam ſi de ea eſſet ſermo, non minus beati fuiſſent Reges, & Prophetæ, qui eū illis oculis ſpiritus viderunt, & tamen ait: *Dico enim vobis, quòd multi Prophetæ & Reges deſiderārūt videre quæ vos videtis, & non viderunt.* Ergo loquitur de viſione, qua vtriſq; oculis Apoſtoli ac primitiui Chriſti cultores Chriſtum videre digni habiti ſunt. Felix verò ille qui ſpiritu bono commotus, templum Domini ingreditur. Nam & hic ſuo ingreſſu placabit Deum, & ſuorum votorū ac precum compos efficietur, & denique circunſtantes ſuo exemplo iuuabit. Nam vt omittam, bonos ſæpe conſuetudine magis, quàm pietate moueri & duci, permulti tamen inueniuntur, qui non in Spiritu ſancto, at in ſpiritu immundo, vel in ſpiritu ſuperbię & elationis, vt Phariſæus ille (de quo Lucæ 18.) vel in ſpiritu auaritiæ, Simoniacíque veniunt in templum. Vtinam qui ad preces horarias perſoluendas conuenire ſolent in Eccleſiā, non hoc auaritiæ ſpiritu permoueantur; ita vt conqueratur de illis Dominus: *Quis eſt,* inquit, *in vobis, qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuitò?* Vtinam multi non vt Simeon, ſed vt Simon Magus non veniant id templum ad Chriſtum ſuſcipiendum, vt vendant quem emerunt. Clamat ſiquidem ipſe Dominus: *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Orandus eſt ergo Dominus, vt ad locum precationi deſtinatum, in Spiritu ſancto accedamus, vt cum fructu orare, eaque quæ voluntati eius ſunt conſona, impetrare valeamus.

Vnde Simeo nì fuerit Chriſtum videndi deſiderium.

Rom. 8.

Beati qui tam tūm oculi, vt ille dixit, qui Chriſtum videbant.

Matth. 13.

Luc. 10.

Matth. 13.

Venientes ſpiritu in templum, exemplo Simeonis quàm felices.

Luc. 18.

Ab iſtis qui degenerent.

Malach. 1.

Act. 8.

Iſai. 56.

Matth. 21.

Secundùm conſuetudinem legis pro eo. Rectè dixit Lucas, *Secundùm conſuetudinem*, non, ſecundùm legem, quoniam nulla tali tenebantur lege. Docemur deinde ſeruare Eccleſiæ conſuetudines, per quas non minus Dei voluntas innoteſcit, quàm per Scripturas. Paulus etiam, vt telum fortiſſimū contra refractarios & ſeditioſos Corinthios opponit Eccleſiæ conſuetudinem. *Et ipſe accepit eum in vlnas ſuas.* Nihil non audet charitas: & plus accipit, quàm promiſſum erat: promiſſum enim erat tantum, vt videret & dignus factus eſt, qui cōtrectaret Meſſiam; vt dicere poſſet cum Apoſtolis; *Et manus noſtra contrectauerunt de Verbo vitæ.*

Chriſti, & Matris libertas à lege Moyſi.

Eccleſiæ cōſuetudiues quanti faciendæ.

1. Cor. 11.

Charitas vt magnanima.

1. Ioan. 1.

cc'pere Ie ... m in vlnas, ... yſticè quid

Et *accepit*, id eſt, non tantùm vidit, ſed etiam accepit tanquam Sacerdos, vt ſiſteret eum Domino. Et accipere in vlnas, eſt, operibus bonis quęrere Ieſum, id eſt, ſalutem.

... t benedixit ... Deum Sime... n.

Et *benedixit Deum*, id eſt, laudando prædicauit, tanto beneficio gratus, & proteſtans fidem ſuam, quam de infante conceperat: prędicatque ore aperto reliquis audire volentibus Meſsiam.

... Quinam ma... Sacerdotes.

Mali verò Sacerdotes Chriſtum manibus accipiunt, at Deum minimè benedicunt, ingrati gratiæ Dei. Tanta eſt, tamq; impudens ac temeraria ingratorum Sacerdotum audacia. Verùm iſti nō vident, quid in manibus accipiant, dum ſacrificium conficiunt: nam ſi viderent, gratias agerent procul dubio.

... imeonis Cā... eum quò ... ndat.

Et *dixit, Nūc dimittis ſeruum tuum Domine*. Duos hactenus hymnos, vel Cantica præmiſit Euangeliſta Lucas, alterum Mariæ, Zachariæ alterum: his iam tertium addit, breue quidem, ſed prioribus reliquis conſentaneum.

... uc. 1. ... bidem.

Maria gaudio exultauit ſe fore Matrem Chriſti: lætatur Zacharias ſe factū patrem Prçcurſoris Chriſti.

... Qualis Si... meon: quan... meriti fue... t apud Deū ... tartial.

Mirificè etiam exultat Simeon, Cygni more, de quo quidam dixit:

Cantator Cygnus funeris ipſe ſui.

quòd illum ipſum quem Maria peperit, quemq; pręcurrit Ioannes, oculis tam corporis, quàm mentis videre meruerit; nec videre modò, ſed & in vlnis geſtare, non ſine magno corporis & animæ ſuæ emolumento. Si enim ad tactum fimbriæ veſtimenti eius mulier ilicò ſanata eſt à ſanguinis profluuio, quid de Simeone; qui in vlnas ſuas accepit infantem, cogitandū:

... tth. 9.

... imeon quo ... um typum ... erat.

Et quoniam Simeon vltimus hoc Canticum cecinit, typus eſt reliquiarū populi Iudęi in fine mundi cōuertendarum ad Chriſtum: ob id meritò illud canitur in Completorio.

... anticum Si... meonis ad Completori... m, Mariæ ... irginis ad ... eſperas, Za... chariæ verò ... d laudes cur ... oleant decā... an.

Canticum verò Mariæ ad Veſperas, quia figurat eos, qui æquales Chriſto fuerunt, qui venit in fine ſeculi, ſexta videlicet ætate mundi. At Zachariæ Canticum ad Laudes ſub noctem decātari ſolet, quia typus eſt Chriſtū Solem iuſtitiæ præcedentium, qui diem effecit:

... el. 4.

... Quid conti... neat Simeo... nis Cāticum.

Porrò in hoc Cantico primùm petit à Deo corporeis abſolui clauſtris Simeon, placidaque pace obdormire cum patribus ſuis: quoniam mundi iam Saluatorem oculis viderit ſuis.

Deinde ipſius Saluatoris excellentiam atq; virtutes prædicat, quod ad mundi totius redemptionem, ac Gentium illuminationem, atq; ad gloriam Iſraëlitici populi à Deo ſit miſſus. Nam cognitionem & laudē pro tanto poterat rependere beneficio.

... Quid ſignifi... et: Nunc di... mittis, &c. ... mbr lib. 2. ... Lucam, ca... 1. tom 5.

Nunc, inquit, id eſt, dato Chriſto pacem faciente, *dimittis*. Quod vel deprecandi notionem habet, vel futurç rei denuntiationem. Quaſi dicat precando: Nunc dimitte me, obſecro, vt legit Ambroſius. Vel, Poſthac dimittes me, & ab huius mundi carcere per mortem diſſolues.

Alter ſenſus, haud diſſimilis, Ambroſij

Neq; tamen dixit, Nunc morior, ſed, *dimittis*, ſed, vt Græca vox habet, *diſſoluis*, de præſenti: eſt enim ἀπολύεις. Id eſt, ſi quando me ex hac vita dimittis, dimittis certè non cū dolore, ſed cum pace, id eſt, animo lęto, & ſuis votis ſatiato.

Quid mors Simeoni, & Paulo.

Et mortem, appellat abſolutionem quandā à vinculis, quibus detinetur anima, dum quibuſdam quaſi compedibus corporis obligatā ſe ſentit: quam diſſolutionem & Paulus optabat, cùm diceret; *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto*.

Philip. 1.

Optabant priſci & antiqui patres ac Prophetæ, diu viuere, vt Saluatorem viderent: optemus & nos hinc citò migrare, vt eundem videamus, quando hic videre non licet eum, qui ſe in cœlum recepit.

Matth. 13.

Deut. 22. & ſæpe aliàs.

Ad hæc, longitudo dierum promittebatur iis, qui legem ſeruarēt. Optabant ſancti diu viuere, quo haberent in ſe teſtimonium quod placerent Deo; & ne Deus blaſphemia afficeretur, diceretur q; non ſeruare promiſſa.

In Veteri olim Teſtamēto moriendi, in Nouo verò dormiendi vocabulum magis in vſu eſt.

In veteri quoque Inſtrumento moriendi vocabulum in vſu erat: verùm ſub Euāgelio, vbi futura corporum noſtrorum anaſtaſis certa promittitur, cuius arrhabonem dedit Chriſtus primitiæ dormientiū, mors, ſomnus ac dormitio conſueuit appellari: & locus vbi fideles ſepeliuntur, voce Græca dicitur κοιμητήριον, quaſi dicas, dormitoriū.

1. Cor. 15.

Κοιμητήριον, Græcè quid.

Et aptè profectò: quid enim à ſomno mors diſtat, quem imaginē mortis quidam Poëta, & alius conſanguineum lethi ſoporem appellauit: cùm paullò pòſt ſimus ad immortalē vitam tāquam à ſomno ad perpetuam vigiliam excitandi?

Somno quā ſimilis mors: hæc quid Ethnicis.

Ouid. 2. Amorum, eleg. 9.

Virg. 6. Aen. à medio.

Qui verò dormitionē hāc pertimeſcendam mortem vocāt; multis Ethnicis, & qui ſine Deo erant, inueniūtur inferiores.

De morte iidem quàm excelsè, & generosè fuerint philoſophati.

Nam qui inter eos generoſius ſunt philoſophati, nihil aliud eſſe arbitrantur mori, quàm exire è tenebris, & carcere, & vinculis. Conſidera quæſo hæc verba Ciceronis libro 1. Tuſculanarum Quæſtionum: *Vetat*, inquit, *dominans ille in nobis Deus, iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. Cùm verò cauſſam iuſtam Deus ipſe dederit, &c. ne ille mediusfidius vir ſapiens, lætus ex his tenebris in lucem illam excesſerit: nec tamen illa vincula carceris ruperit: leges enim vetant, ſed tanquam à magiſtratu aut ab aliqua poteſtate legitima ſic à Deo euocatus atque emiſſus exierit.*

Cicero paullò poſt medium.

Tota philoſophorum vita Socrati quid, teſte Cicerone.

Tota enim Philoſophorum vita, vt ait Socrates, commentatio mortis eſt. Nam quid aliud agimus, cùm à voluptate, id eſt, à corpore; cùm à re familiare, quæ eſt miniſtra, & famula corporis; cùm à Republica, cùm à negotio omni ſeuocamus animum?

mum? quid, inquam, tum agimus, niſi animum ad ſeipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximéque à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animum, ne quicquam aliud eſt, quàm emori diſcere. Hæc ille.

Secernere à corpore animum, quid ſecundùm Ciceronem.

Nunc ergo (Simeon iuſtus aiebat) poſtquam ſatisfactũ eſt à Domino votis meis, nunc lubens, ac lætus moriar: nunc nihil eſt quod me amplius viuere delectet, nihil eſt quod me remoretur diutius: animo iam lęto ad Patres meos concedam, quos tanto nuntio incredibili gaudio perfundam. Sed an non credebat multos Angelos præcurriſſe, qui ſanctis Patribus ſpem ſalutis attulerunt? Sed certè in pueritia notus eſſe non vult, & Zacharię ætas expectare illius iuuétutem (in qua eſt declarandus) haud poteſt: & ipſe inter homines tanti boni eſſe nũtius deſiderauit. *Seruum tuum.* Scientem voluntatem Domini, atque illam timore pręſtantem, voluntatique diuinæ obſecundantem. *Domine.* Putant quidã loqui ad ipſum Chriſtum, vt Origenes & Euthymius. Alij verò referunt ad Patrem, vel potius ad Spiritum ſanctum, qui in eo habitabat. *Secundùm verbum tuum*, id eſt, ſecundùm promiſsionem mihi abs te factam. *In pace.* Ante Chriſtum induciæ vſq; ad eum erant; at poſtea quam incarnari ipſe dignatus eſt, cecinerunt Angeli: *Gloria in altiſsimis Deo: & in terra pax hominibus.* Et Apoſtolus: *Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnum, & qui liberauit nos à timore mortis.* Eſt ergo pax, id eſt, quies perfecta, etiam in morte, vt Chriſtus dixit: *Habeto in vobis ſal, & pacem habeto inter vos.* In pace ergo: quia quandiu viuimus, turbationibus ſumus expoſiti: per mortem obdormimus in Domino. Nemo itaque ſeducatur à dæmone promittente pacem in diuitijs, honoribus, atque ſcientijs terrenis: ſiquidem non eſt vera pax, ſed fucata, ac pernicioſa, vt ſupremo vitæ tẽpore miſeri intelligent. Abrahæ dicitur: *Tu ibis ad patres tuos in pace.* & Tobias optat in pace recipi ſpiritũ ſuum: & Dauid: *In pace in idipſum dormiam, & requieſcam.* Et nomen pacis apud Hebręos, ſanitatem, integritatem, ſucceſſus, votorumque omnium adeptionem, tranquillitatem & animi lætitiam ſignificat. Ita Heliſæus Nahaman Syro, & Chriſtus peccatrici dixerunt: *Vade in pace*, id eſt, ſis animo libero ac læto: ſicut Iacob viſo ſuo filio Ioſeph, dixit: *Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo.* Vnde Origenes in Lucam: *Non ait, dimitti volo, ſed cum additamento, in pace dimitti. Nam & beato Abrahæ hoc idem promiſſum eſt: Tu autẽ vades ad patres tuos in pace, nutritus in ſenecta bona. Quis eſt qui moriatur in pace, niſi qui habet pacem Dei, quæ omnem ſenſum ſuperat, cuſtoditq; cor poſſeſſoris ſui? Qui eſt qui de ſeculo iſto recedit in pace; niſi is qui intelligit quòd Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi?* Hæc ille. In pace etiam, patribus in limbo exiſtentibus annuntianda. Et quanquam omnes Patres antiqui obierint in pace conſcientię; non tamen viſo autore vitæ & pacis Chriſto, cuius ardens videndi deſiderium omnes illos tenebat ſuſpenſos. Simeon verò etiam in pace hac mortuus eſt expleto illo deſiderio. Lumine autem Prophetico prænuntiat Simeon, breui omnes Patriarchas, & Prophetas ſoluendos fore à vinculis, & carcere limbi, & ad cœleſtem, glorioſamq; pacem euehendos.

Simeon qualis Domini ſeruus.
Luc. 12.
Idem quem alloquitur dicens: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine.
Orig. hom. in Luc. 15. to. 2.
Euthym.
3. Reg. 2.
In pace dimitti à Domino, quid:
Luc. 2.
Epheſ. 2.
Hebr. 2.
Marc. 9.
Quæ non ſit vera pax, ſed fucata, ac pernicioſa.
Gen. 15.
Tob 3.
Pſalm. 4.
4. Reg. 5.
Luc. 7.
Gen. 46.
Origenes ſuperiori loco.
In pace quis moriatur tantummodò.
Philip. 4.
2. Cor. 5.
Matth. 13.
Simeonis priuilegium: eiuſdem vaticinium.

Ex his igitur, quæ tradit Lucas; habes, quales cantilenæ mulieres deceant, in Cantico Virginis: quales item Sacerdotes, qui Zachariam habeot præceptorem: hic verò, qualis ſenum debeat eſſe cantus, ipſe vides. Sufficit ſemel in iuuenta inſaniſſe: turpiſsimum eſt audire ſenem impudicum, qui vel in ipſa ſenecta Dæmoni, vel Baccho, vel Mammonæ ſeruiat. Hic quomodo in pace hinc abeat, non video. Maledictus eſt enim puer centum annorum. Subdit: *Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.* His verbis cauſſam ſuæ exultationis explicat: aſſecutus enim erat quod tantoperè Patres antiqui anhelantes expectabant: nam oculis carneis Chriſtum hominem, & non tantùm mentis Chriſtum Deum viderat. Videtur de Simeone iſto ſancto Dauid pronuntiaſſe: *Lõgitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.* Et dicti Patres per ſalutare intelligunt, vel Incarnationem, ſalutis inſtrumentum, vel ipſam, quę per eum eſt effecta, ſalutem, atq; redemptionem. Ac vocat Scriptura Chriſtum tum Saluatorem, tum ſalutem, tum ſalutare, vt hoc loco, videlicet antidotum ſalutis præſentaneum. Ieſus enim per fidem cõceptus, vel ore inuocatus, vel per Sacramenta applicatus, ſalutẽ ſpiritus operatur per remiſsionem peccatorum, qua eripimur à ſeruitute dæmonis: vt mirum videatur, & viuis proſequendum lachrymis, tot homines ſuapte perire ſponte tanti in pręſentia ſalutaris, atq; conſpectu: quod, vti diximus, valet, nouit, ac vult ſaluare, modò tanto medico ſalutifero homines præbeant ſe obſequentes. Saluum etiam reddit corpus noſtrum à corruptione & interitu per reſurrectionem: quare qui ſalutis corporis deſiderio tenentur, hoc ſalutari ad ſanctificationem ſpiritus vtantur tantiſper, donec gloria immortalitatis ad corpora noſtra deriuetur. Huiuſce ſalutaris meminerunt Prophetæ, illudque à Deo Opt. Maximo ſummis votis expeti-

Iſai. 65.
Simeon cur exultauerit.
Pſalm 90.
Quid ſalutare Dei.
Orig. & alij iam producti.
Ieſus quàm verè & ſit & dicatur Saluator, ſalus, atque ſalutare Dei.
1. Tim. 2.

Pſal. 84

uerunt, atque efflagitârunt, dicentes: *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam: & ſalutare tuum da nobis*. & alibi:

Pſal. 118.

Et veniat ſuper me, Domine, miſericordia tua; ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum. Subijcit: *Quod paraſti ante faciem omnium populorum.*

Quid ſignificet: Quod paraſti ante faciem omnium populorum.

Generalem ſignificat ſalutem, & vniuerſum genus hominum quod attinet ad Deum, protenſam: non minus quàm Adæ perditio manauit in omnes homines. De hac locuti etiam Propheta ſunt, ait ſiquidem Dauid: *Viderunt omnes fines terra ſalutare Dei noſtri.*

Rom 5
Pſal. 97

Et loquitur more prophetiæ, *viderunt*, pro videbunt: quod expreſſius dixit Iſaias: *Et videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri*, per prædicationem nanq; Apoſtolicam fides, & notitia huius Saluatoris cunctis hominibus communicata eſt.

Iſai. 40
Luc. 3

ſiquidẽ ex carne fieri Spiritus velint quandiu enim homo in carne eſt, id eſt, in peccato, Salutare hoc videre neutiquam poteſt.

Quis tantũ videat ſalutare Dei.
Deus vt parauerit hoc ſalutare ſuũ.

Pulchrè autem ait; *quod paraſti*: ſiquidem non ſolùm ab æterno diſponens, vt mitteret, ſed etiam ipſa miſsione, incarnatione, prædicatione, morte, atque reſurrectione pręparata eſt, atque confecta potentiſsima medicina, ad ſalutem corpori, & animo conciliandam, ſi tamen eam aſſumere, atq; ſibi incorporare non reluctetur homo. Neque enim medicina in ædibus pharmacopolæ etiam parata, ſanat quenquam, niſi ſit epota, in viſceraque transfuſa.

Quare parauit.

Parauit ergo hunc Saluatorẽ Deus, tum, vt mediatorem ad nos cum Patre reconciliãdos, tum, vt bellatorem contra dæmonem nullo iure nos in captiuitate detinentem; tum, vt ſubleuantem à morbo peccatorum medicinam, ac præſeruantem; tum, vt aduocatum, orantem, interpellantemque pro nobis apud Patrem,

1. Ioan. 2. & alibi.

vt panem viuum nos ſatiantem; tum, vt reſurrectionem & vitam, ad exterminandam ab electis ſuis, atque penitus depellendam omnem corruptionis iniuriam. Denique ſi oculos aperias, videbis profectò in Eccleſia Dei Chriſtum tibi in ſalutare proponi, ad accerſenda tibi omnia bona, atque vtilia comparanda, itemq; ad eliminanda mala omnia, & aduerſa. Rectéq; ait: *Ante faciem omnium populorum.*

Idem cur parauerit ante faciem omnium populorum.

Neque enim Chriſtus, atq; eius doctrina quærit angulos, occultosve profeſſores domus, vt hæreſis facit, quæ per rimas irrepit, ac ſerpit, vt cancer. Verùm publica eſt, & manifeſta.

1. Tim. 2.
Rom 3.
1. Tim 2.
Mat 5.

Vt enim Deus non eſt tantùm Iudæorum Deus, ſed & Gentium: ſic Chriſtus omnium mediator eſt, & Saluator: & Eccleſia ciuitas eſt in monte poſita, quę abſcondi non poteſt inquirentibus & ſitientibus ſalutem ſuam. Subiungit: *Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tua Iſraël.*

Illud, Lumen ad reuelationem Gentium, & reliq. quomodo accipiendũ, ad literam.

Voces: *Lumen, & Gloriam*, referuntur per appoſitionem, ad ſalutare: Id eſt, quia viderunt oculi mei Chriſtum tuum, lumen Gentiùm ad reuelationem, nempe, vt illis reueletur, atque innoteſcat ſalutis ſuæ myſterium. Et ita vox Gentium, referenda eſt ad lumen, non ad reuelationem: ſicut gloriam, ad plebem Iſraël. Videtur his verbis explicaſſe Simeon dictum illud Iſaiæ: *Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea, vſque ad extremum terra.*

Iſai. 49.
Act. 13.

Quippe Gentibus erat abſcondita lux veritatis, qui degebant in tenebris peccatorum, & ignoratione ſalutis ſuæ.

Chriſtus cur potius dicitur lumen Gentium, quam Iudæorum.

At inquies. Nonne ait Iſaias: *Surge, illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum?* æquè igitur ad Iſraelitas pertinet, atque ad Gentes, hoc lumẽ.

Iſai. 60.

Dicendum eſt, primùm eo loco Iſaiam per Hieruſalem intelligere Eccleſiam, quæ ex Iudæis cunſtat, & Gentibus.

I ratio.
Ioan. 8.
Supra 1.

Deinde Chriſti aduentus lucem attulit tam Gentibus, quàm Iudæis, dixit enim de ſe ipſe: *Ego ſum lux mundi.* & Ioan. 1. *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Idem gloria Iſrael, non Gentium nominatur dupliciter.
1. Cor. 12.

Vtriſque ſimul gloriam comparauit Chriſtus, plus tamen lumen tribuitur Gentibus, quàm Iudæis: magis etiam adſcribitur Iudæis gloria, quàm Gentibus: ac meritò. Magis eſt enim arduum, illuminare Gentium denſiſsimas tenebras, quæ Dei cognitione cœcæ, ad muta ſimulachra euntes ducebãtur, quàm Iudæos per legem inſtructos. Amplius eſt item, Iudæos gloria afficere, alioqui ſuperbos, & glorioſos propter Abrahæ ſemen, vnde originẽ ducunt, ac propter Moyſi legem, quàm Gentes,

Matt. 15.
Chriſtus idẽ cur lumen Gentium, Iudæorum gloria.

quæ inſtar canum comedebant de micis, quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorum. Fuit ergo inſigne hoc lumen Gentibus ex mera Dei miſericordia factum, tantùm vt bonum cernerent. Fuit & bonitas naturæ Gentilium originis crimine cooperta, nũc à Deo detecta, vt eam videat veſtitam donis ſuis, in eaque complaceat ſibi.

Ioan. 4.

Fuit deinde gloria populi Iſrael, quoniam ex illorum ſanguine voluit eſſe oriundus: nam ſalus ex Iudæis eſt.

II. ratio poſterioris quæſtionis.

Vt enim homo hac dignitate incarnatinnis Angelum vincit; ſic Iudæus eadem de cauſa excellit Gentili, quòd ex Iudæis Chriſtus exiſtat, non ex Gentilibus.

Rom. 15.
Iſai. 7.
Matt. 1.

Eſt item gloria plebis Iſraël: quia per Apoſtolos Gentes illuminauit, per ſeipſum verò miniſter fieri voluit circunciſionis. Adhæc, Iudæi ſunt Apoſtoli, qui primitias Spiritus acceperũt, & vocàrunt Emmanuel, & ob id digniores, & excellentiores, quàm Gentiles.

Rom. 8.
III. ratio.
3. Reg. 5.

Nam vt in templo Salomonis conſtruendo omnes, qui cædebãt lapides, & ligna, Gentiles erant, operum verò pręfecti, Iudęi: ſic in propagatione Chri

Supra 4.

ſtiani

ſtiani cultus, Eccleſiæque ſanctæ conſtructione, principes, præfecti, & miniſtri inueniuntur Apoſtoli, atque alij ex Iudęis Apoſtolici viri, quorum comparatione Gẽtiles ædificatio ſunt, ſiue artifices ædificantes.

Sancti Apoſtoli in quib⁹ præfigurati.

Atque ita habes, Chriſtum ſalutare eſſe generale omnium hominum contra perditionem peccati, lumen contra cæcitatem, & gloriam contra miſeriam noſtrã. Et hic quidem ſit finis Cantici. Adiungam tamen pauca verba Bernardi ſerm. in die Purificationis: *Qui vult*, inquit, *in pace dimitti, conetur eſſe Simeon, qui audiens triſtitiam interpretatur; vt quàm horrendum, quàm triſte ſit incidere in manus Domini, intenta mente perſcrutetur. Sit ciuis Hieruſalem, habens conuerſationem in cælis. Sit iuſtus, ne malè viuendo pereat. Sit timeratus, ne de iuſtitia ſua temerè præſumat. Expectet Chriſtum, qui eſt conſolatio fidelium: non quærat ante veſperum denarium: veniat in templum, imitetur exempla ſanctorum puerorum. Accipiat in manibus verbum Dei, id eſt, compleat operibus. Geſtet puerum in vlnis, amplectatur eum cum brachijs fidei, ſpei, & charitatis: gaudebitq́; de adepto Chriſti conſortio. Capiat inde ſimenter mori ſeculo, & viuere Deo. Tunc tandem dimittetur in pace, vt non videat mortem, qui mortem perdidit, & vitam inuenit.* Hæc ille, aptiſſimè docẽs benè moriendi artem. Quã vt nos adipiſci promereamur, vtinam contingat nobis vitam tanti viri factis noſtris conſectari, atque moribus exprimere, præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cũ Patre & Spiritu ſancto deferatur omnis honos, gloria, laus, poteſtas, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

B. Bernard. Quomodo quis poſſit eſſe Simeon: quid interpretetur.

Hebr. 10. Philip. 3. Ars benè moriendi qualis.

TRACTATVS XLIII.

In illa verba: *Et erat pater eius, & mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo: Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius; Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum, cui contradicetur, &c.* Lucæ cap. 2.

Euthym. c. 3. in Lucam. Editio Complutenſis.

VARIA eſt huius loci lectio: nam Euthymius, & Complutenſis editio, & quædam alia exemplaria Græca legunt: *Et erat Ioſeph, & mater eius, &c.* Si verò legas, vt legi debet *pater eius*, noli prudẽs lector eiuſmodi verbo offendi: nam & B. Virgo in fine huius capitis dixit: *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te*: & ſatis declarat Euangeliſta quem dicat eſſe patrem ſuum. Ait enim: *Neſciebatis quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* cuius patris? num Ioſeph, an verò cæleſtis Patris nimirùm. Et infra: *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta; vt putabatur filius Ioſeph.* Doctè autem Hieronymus in Heluidium ſcripſit: *Omnes Ieſum filium exiſtimabant Ioſeph; in tantum, vt etiam Euangeliſtæ opinionem vulgi exprimentes, quæ vera hiſtoriæ lex eſt, patrem eum dixerint Saluatoris. Vt ibi: Et venit in Spiritu in templum, haud dubium quin Simeon: Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent de illo ſecundùm conſuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius, & mater admirantes ſuper his, quæ dicebantur de eo. Et rurſum: Et ibant parentes eius per annum in Hieruſalem in ſolemni die Paſchæ. Et infra: Remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipſa quoque Maria, &c. quid de Ioſeph loquitur, auſculta: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce, pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Non enim hæc Iudæorum, vt plerique argumentantur, non illudentium vox eſt. Euangeliſtæ patrem Ioſeph dicũt, patrem Maria confitetur.* Sic ille. Erat enim Ioſeph verus cõiux Mariæ, quæ vera, & ſyncera erat ſponſa Ioſeph, & mater Chriſti. Et vt Hieronymus admonuit in Iouinianum: cõſuetudo Scripturę eſt, geſta ita referre, quomodo tunc, quando fiebant, fieri putabantur. Putabatur autem filius Ioſeph, priuſquam puritas Virginei partus aperiretur. Vnde Paulus hunc dicendi morem ſecutus, ad Regem Agrippam, dicentem: In modico ſuades me Chriſtianum fieri, reſpondit: *Opto apud Deum, & in modico, & in magno non tantùm te, ſed etiam omnes, qui audiunt hodie, fieri tales, qualis & ego ſum, exceptis vinculis his.* At Paulus in vinculis non ſemel gloriabatur; ſed quoniam ij, ad quos verba faciebat, non erant huius myſterij capaces, excepit vincula, quę niſi excepiſſet, arbitrati eſſent Paulum illis malè precari. Lucas ergo Euangeliſta hic Ioſeph patrem vocat Ieſu; propterea quod ita paſsim per aliquot annos fuit creditum.

Non eſſe mirandum, Ioſeph Chriſti parentem appellari.

Luc. 3.

Hier. tom. 2. initio. Vera lex hiſtoriæ.

Supra 2. Ibidem.

Matth. 1.

B. Hieron. lib. 1. aduerſus Iouin. eod. tom. Conſuetudo Scripturæ eſt (inquit Hieron.) geſta ita referre, quomodo tunc, quando fiebant, fieri putabantur.

Act. 26. Hũc morem loquendi vbi Paulus vſurpauit.

Quòd verò ait admiratos fuiſſe, ſine admiratione noſtra nõ dicitur: Quia enim admiratio procedit ex ignorantia alicuius rei magnæ, nouæ, & inſolitæ, vel cauſæ rei ipſius, cùm Maria ſciret illum eſſe Dei filium & mundi redemptorem, quid eſt quod admirata fuit in his, quę Simeon dixit de illo? Reſpondendum eſt: nihil mirum eſſe, Mariam admiratam fuiſſe; ſi Chriſtus, qui eſt ſapientia Patris, Centurionis fidẽ eſt admiratus. Admiratur enim, nõ vt ignorãs, ſed vt quæ attentiùs contemplaretur, doceret ea eſſe maximè admiratione digna. Ad hęc nihil obſtat, hominis in vniuerſali ſciẽtiam haben-

Admiratiò vnde proficiſcatur.

Quomodo Maria quæ Chriſtum nouerat Dei filium, mirata dicitur, in his quæ de illo dicebantur? *1. Cor. 3. Matth. 8.*

Chriſtus fide Centurionis vt ſit admiratus.

habentem, ignorare in particulari, & ab experientia ductam quandam ſingulariũ circunſtantiarum non habere notitiam, propter quas poſtmodũ notas homo miratur. Prętere a inter homines magis illi mirantur res à Deo creatas, per eam quæ in eis deliteſcit ſapientiam, qui maiori ſunt præditi intelligentia, quàm vulgus hominum imperitorum, quos ferè iſta latent. Quare præſtantiſsimus quidã Philoſophus aiebat: Nulla rudibus magis ridicula videri, quàm diuina: nulla rurſus ſapientibus admirabiliora, quàm eadẽ diuina exiſtimari. Vnde Dauid ſapientiſsimus in cœlum oculos attollens, dicebat: *Videbo cælos tuos, opera digitorũ tuorum: lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Quòd quò intelligas, illum ob admirationem dixiſſe, orditur Pſalmum illum ab admiratione, & in eandẽ admirationem claudit, cùm ait: *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.* Hæc autem imperiti & ingrati homines nunquam obſeruant: at grati & prudentes aſsiduè in eorum admiratione verſantur.

Quibus opera Dei admirabiliora ſoleant videri, magisq; prædicanda.

Qualia rudibus, & ignaris, qualia ſapientibus diuina videantur.

Pſalm. 8.

Quæ res cũ ipſi Ioſeph, tum verò Virgini Deiparæ in dictis de filio admirationem adferent.

Admiratio igitur, cuius meminit Lucas, nõ magis ad Ioſeph, vt quidã putant, quàm ad Virginem ſpectat, quæ maiore horum myſteriorum cognitione prædita erat. Ad hęc non admiratur tantũ geſta nuda, quantum eorum ſignificationes, ac myſteria in illis deliteſcentia: quæ ſi fortè ſciret, haud ita plenè, & illo modo miraretur. Admirabatur prouidentiam & ſapientiam Dei, qui ſic in hominum geſtis loqueretur, non in ſolis verbis, ſeu chartis, benignitatemq; eius in homines, illamq; φιλανθρωπίαν admirabilem Dei: quam quidem admirationem conſequebatur maxima rerum cognitio, atque incredibile gaudium. Mirabantur ergo ſuper his quę dicebãtur de illo, vel hoc quod dixit Simeon, magnificum ſanè, & admirãdum, nimirùm quod hoc ſalutare propoſitum eſſet in conſpectu omnium populorũ, &c. Vel poteſt etiam eſſe adiuncta anticipatio ad ea, quæ conſequuntur de eodem Simeone, & de Anna propheteſſa.

Devs verè φιλάνθρωπος.

Mariæ & Ioſeph Chriſti parentibus cur benedixerit Simeon.

Et benedixit illis Simeon; & dixit ad Mariã matrem eius, Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël. Illud ergo, *Benedixit illis*, idem valet, ac, Benè precatus eſt illis: vt hæc tam proſpera initia felicem exitum ſortirentur. Et inſinuatur, Simeonem fuiſſe ſacerdotem: qui aliàs auſus non fuiſſet in templo benedicere. Sed quia ſacerdotis munere fungebatur, Deique perſonam gerebat, ſcriptum quoq; erat in lege: Orabit pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur; ideò maior fuit Chriſto, qui ſecundùm humanam naturam (quandoquidem ſine vlla contradictione, quod minus eſt, à meliore benedicitur) perſonam peccatorum propter nos ſuſtinebat. Quemadmodum etiam Melchiſedech, quoniam benedixit Abrahæ, meritò maior illo probatur ab Apoſtolo, non quidem meritis, verùm dignitate & ratione perſonæ, Dei videlicet, quam tunc repræſentabat, quando decimas accepit ab Abraham.

Eo ipſo illis oſtenditur fuiſſe Sacerdotem.

Leuit. 12. & ſæpè alibi.

Eadem ratione Simeon quatenus Chriſto maior fuerit.

Hebr. 7.

Gen. 14.

Hebr. 7.

Abraham in quo minor fuerit Melchiſedeco.

Benedicere in Dandi caſu, & Accuſandi, idem ſignificat.

Nemo verò putet aliquid latere myſterij in eo, quod ſuperiùs inquit, *Benedixit Deum*, in Accuſandi caſu, nunc autẽ in caſu Dandi ait, *Benedixit illis*: nam Græca litera ſemper habet accuſatiuum: & latinus interpres nullam facit differentiam inter benedicere te, & tibi. Et aliter benedixit Deum, laudando ſcilicet, & celebrando eius miſericordiam & fidelitatem de dato filio; aliter benedixit parentibus, id eſt, benè precatus eſt, ſiue proſpera & fauſta eſt inauguratus. Et vt tradit Rabbinus Moyſes Maymonis ex Doctorum ſuorum teſtimonio, conſuetudo benedicendi in templo à Sacerdotibus ſeruanda Numer. 6. ad Simeonem Iuſtum vſque peruenit, & in eo ceſſauit, cũ iam ceſſaret Sacerdotium Aaronicum, & inciperet Euangelicum.

Deum quomodo benedixerit Simeon, quo verò modo Chriſti parẽtibus.

Iſai. 9.

Rab. Moyſes Maymonis.

Sacerdotalis ille ritus in templo benedicendi Nu. 6. quando deſierit.

Quare Simeon hoc loco matrẽ Chriſti potius quã Ioſeph ſit allocutus.

Et dixit ad Mariam. Quod ad matrẽ, non ad patrem Ioſeph hunc ſermonem direxerit Simeon, videtur ab Spiritu ſancto edoctus fuiſſe: videlicet quòd illa virgo genuerit, & partus ille nihil pertinuerit ad Ioſeph: quanquam & id ipſum ſcire potuit ex Prophetis, maximè ex Iſaia, qui dixit; *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.*

Iſai 7.

Matth. 1.

Ecce hic poſitus eſt in ruinam. Expendamus verba tanti Prophetæ ad Virginem dicta. *Ecce*, inquit. Res noua, & admirabilis, quòd Verbum caro factum eſſet, Dominus indutus formam ſerui: hic qui in Deitate incõprehenſibilis, & inuiſibilis erat, nunc digito poteſt oſtendi & proponi toti mundo in ſpeculum, & exemplum. *Poſitus eſt.* Nequaquam explicat à quo ſit poſitus: ſed certè quod ad Deum attinet, poſitus eſt ante faciem omnium populorum, in ſalutare, & in lumen, & reuelationem Gentium, & in gloriam plebis Iſraël: vitio hominum porrò in ruinam eſt poſitus, quoniam oblatam ſalutem neglexerunt, & lapidem iſtum pretioſum reprobauerunt. Non enim venit ipſe, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc eſt autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Et in alio loco ait: *Ego veni vt vitam habeant, &*

Quid digna admiratione.

Ioan. 1.

Philip. 2.

A quo poſitus ſit Chriſtus in ruinã, & qua ratione.

Pſalm. 117.

Matth. 21. & alibi.

Ioan 3.

Ibidem.

Infra 10.

Luc. 19.

Chriſtus vt ſit poſitus in ruinam multorum in Iſraël.

abundantiùs habeant. Itemque; Venit Filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat. Vt enim pons ſuper rapidum flumen, vt quis liberè tranſeat, conſtruitur; quòd ſi quis ſe ex eo præcipitem dedat, culpa eſt ſe præcipitantis, non pontis: ita Chriſtus per ſe cauſſa eſt ſalutis omnibus, cauſſa verò ruinæ non eſt, ſed benè ſe ab eo per infidelitatem, aut peccatum ſubtrahentis exiſtit occaſio homini Imputabilis.

Cauſſa ruinæ hominum q ſingularis.

1. Tim. 2.

Vides igitur, quòd directè non ſit poſitus à Deo in ruinam: ſic enim vult omnes homines ſaluos fieri: veruntamen pręuiſa repugnantia per delicta, & ingratum animum illorum, qui abutuntur medico, & medicina, panemque vitæ ſatiantem ob incorruptum guſtatum reijciunt, in ruinam eſt. De hac autem repugnantia præcognita à Deo, inquit Iſaias:

Iſai. 8.

1. Petr. 2.

Dominum exercituum ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. Et erit vobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum, & in ruinam habitantibus Hieruſalem: & offendent ex ijs plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.

Iſaię teſtimonium de Chriſto lapide offenſionis, & petra ſcãdali à Petro Apoſtolo explicatum.

Ibidem.

Iſai. 29.

Quomodo autem intelligenda ſint hæc verba, explicat Apoſtolorum Princeps Petrus, qui priori ſua epiſtola producit aliud teſtimonium Iſaiæ, dicens: *Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem ſummum, angularem, probatum, electum, pretioſum, & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus; non credentibus autem*

Pſalm. 117.

(lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli) & lapis offenſionis, & petra ſcandali his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt.

Quomodo Chriſtus Iudæis incredulis ſit lapis offenſionis, & petra ſcandali.

Ex quibus verbis accipis, Chriſtum poſitum à Patre in petram fundamenti, & angularem, quia pretioſus eſt, ſpecioſus, & honoratus hic puer omnibus, qui illum fide recipiunt; Scribis verò, & Phariſæis incredulis, atque ingratis factus eſt in offenſionem, & ſcandalum, reprobando eum quem amplecti debebant.

Simile.

Vt enim vita non poteſt eſſe cauſſa mortis, nec lux tenebrarum, neque ſtabilitas lapſus; ita nec Chriſtus per ſe cauſſa eſt ruinæ cuiuſquam. Similia de ſe dixit Chriſtus ipſe:

Ioan. 19.

In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Et quia ruina eſt ſtantium, & reſurrectio iacentium: ſicut reſurrectio eſt ſpiritualis à peccato, & Satanæ ſeruitute: ita ruina, non temporalis, qua Iudęi perierunt per Romanos, ſed ſpiritualis.

[illegible] ruina, & [illegible]urrectione Iudæorum, ſenſus Origenis minimè probatur.

Ideò Origenis ſenſus de ſalutari ruina peccatorum, qua cadunt peccato ſuo morientes, & deinde reſurgũt ad iuſtitiæ opera, verus non eſt: ſicut nec Theophylacti, dicentis Dominum poſitum in ruinam ſui ipſius, hoc eſt, vt cadat in mortem, & deinde per eã reſurgant multi in Iſraël.

Orig. hom. 16. & 17. in Luc. c. 2.

Theophylact.

De⁹ vt autor ſit omnis noſtri boni, mali verò quomodo.

Sed hæc dura ſunt, & ſtatuendum, Deum per ſe cauſam eſſe omnis boni noſtri, at mali nonniſi per accidens.

Simile.

Iacob. 1.

Nã quemadmodũ petra, quæ in via eſt, non eſt cauſſa, qua quis offendat in eam, ſed incautè & inconſideratè ambulare, cauſa eſt Impactionis: ſic Dominus cauſa ruinæ non eſt, quia ipſe intentator malorum eſt, & neminem tentat: & Propheta apud Deum ait:

Pſalm. 5.

Malum noſtrum vnde.

Non enim Deus volens iniquitatem tu es: verùm noſter imprudens, & inconſideratus acceſſus. Vnde Apoſtolus admonuit:

Epheſ. 5.

Act. 13.

Videte fratres quomodo cautè ambuletis. Ex quo idem Iudæis dixit: *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes.*

Quorũ in reſurrectionem poſitus ſit Chriſtus, & quomodo.

Subdit: *Et in reſurrectionem multorum.* Nempe illorũ, qui ceciderant antiquo peccato, nouiſque, ac perſonalibus delictis caſum confirmârant, ac munierant. Verùm iſtis Chriſtus per ſe eſt cauſa reſurgẽdi, dum eos verbo Dei illuminat, & per Sacramenta remittit peccata, & per gratiam eos præſeruat à crimine. De hac reſurrectione ait Paulus:

Epheſ. 5.

Quænam ſit reſurrectio prima.

Rom. 6.

Surge qui dormis, & exurge à mortuis; & illuminabit te Chriſtus. Hæc eſt reſurrectio prima, de qua Apoſtolus alibi: *Et quemodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus:* vt videlicet vitę nouitas quędam ſit reſurrectionis Chriſti à mortuis imitatio; quam demum noſtrorum corporum plena gloriæ reſurrectio eſt conſecutura.

Cur, In Iſraël à Simeone dictum.

Ait autem, *In Iſraël*, quia ad Iſraëlitas hęc pertinet prophetia: ex quibus nonnulli crediderunt, maxima verò pars in lapidem impegêre, quia de Chriſto vox illa eſt:

Matth. 21.

Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.

Cur Simeon vllo ſine diſcrimine dixerit: In ruinã, & in reſurrectionẽ multorum poſitum Chriſtum.

Fortaſsis dices: Cur Simeon non apertè oſtendit differentiam hanc, & eodem eſt vſus vocabulo, vt diceret in ruinam, & in reſurrectionem multorum? Certè non erat locus hic omnia, quæ euentura erant, declarandi. Vel eadem vſus fuit loquẽdi ratione, qua & Paulus: qui tametſi cerneret præter paucos ex Iudęis, reliquos fuiſſe excęcatos, dixit tamen:

Rom 3.

Quid enim, ſi quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorũ fidem Dei euacuauit? Abſit. Cùm dicendum videretur, quòd ſi maxima eorum pars non credidit: ſed ita locutus eſt, vt mitiorem faceret orationem. Sic & hic Simeon fecit.

Illud: In ſignũ cui contradicetur, quid ſignificet.

Superiora verò verba ad Iudæos ſpectant: at quæ ſequuntur, nempe: *In ſignũ cui contradicetur*, non ad Iudæos tantùm, ſed

etiam ad Gentes referēda ſunt: *Et in ſignum cui contradicetur*, Id eſt, vt ſit ſignum cui cōtradicetur: quemadmodum dicitur: *Eſto mihi in Deum protectorem*, hoc eſt, ſis mihi Deus protector; & illud: *Erit vobis Ezechiel in portentum*; & apud Zachariam dicuntur amici Ieſu Sacerdotis, viri portēdentes, ſiue vt habent Hebræa, viri portenti, hoc eſt viri portentoſi. Signum ergo dicitur filius Mariæ, quòd res eſſet noua & inſolita, qualis nunquam ab initio mundi fuit, vt Deus ſimul & homo de Virgine genitus per crucis ignominiam mundum ſaluaret. Amphilochius Iconij Epiſcopus oratione de concurſu Domini, & Deiparæ apud Simeonem Metaphraſten: *Signum*, inquit, *cui contradicetur, crucem appellat*. Porrò accepta videtur ſimilitudo à iaculatoribus & ſagittarijs, qui prnpoſito aliquo ſigno, ad ſcopum illum præfixum iaculantur. Erit ergo tanquam ſignum, cōtra quod quaſi iaculaturi aduerſarij ſunt. Græca litera habet de præſenti *ἀντιλεγόμενον*, Id eſt, cui contradicitur, & ſic legit Origenes, Auguſtinus, & Tertullian. lib. de carne Chriſti, ſignum, legit, contradicibile: & ſic exigit conſequentia textus, qui de præſenti dicitur: *Ecce hic poſitus eſt*, nō ait, erit, vel fuit, ſed, eſt; quò ſignificetur ſignum contradictioni obnoxium, & cōtradictionis illi factæ perpetuitas.

Pſalm. 30. — *Ezech 24.* — *Zach. 3.* — Hebraiſmus. — Chriſtus à Simeone cur ſignum appellatus. — *Amphiloch. Epiſcop.* — Radix huius metaphoræ, vnde videat deſumpta. — *Origen. loco prædicto.* — *Aug. in Pſal. 88. conc. 2. et te med. to. 8.* — *Tertul.*

Fuit autem Chriſto contradictum, & antequam carnem aſſumeret, & poſteaquam hominem induit, paſsim per totā vitam, & poſt mortem eius ſemper fuit & ſpiritu, & corpore contradictum: & cōtradictio hæc in finem vſq; ſeculi protendetur. In primis ergo ante mundi conſtitutionem Lucifer ſuis ſatellitibus, vt B. Bernardus, ac pij quidam viri meditantur, Incarnationi à Deo reuelatæ, & aliquando futuræ contradixit, quòd non angelum aliquem, ſed ſemen Abrahæ apprehenderet filius Dei. Huic igitur tanto myſterio Diabolus in liuore ſuo contradixit, vt ait Bernardus; ac proinde meritò cum ſuis ſatellitibꝰ præcipitatus eſt in infernum. Deinde creato homine, poſitoque in meditullio paradiſi, inuidus ſerpens contradixit ſeducendo hominem, & ad peccatum alliciendo, trahendoque ne Deus mitteret filium ſuum in carnem criminis labe infectam, atque maculatam. Sed quoniam promiſsio ſeminis firma erat atq; gratuita, nequiuit Adæ peccatū irritam facere Dei fidem, & pactum, quin potiùs promiſsione confirmauit, roborauitque: dixit enim ad ſerpentem Deus: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem; & ſemen tuum, & ſemen illius: & ipſum conteret caput tuum*. Eodem præterea liuore, inuidiaque permotus, incitauit homines, vt omnis caro corrumperet viam ſuam, & omni verecundiæ remoto obice, carnis ſequeretur affectus, & cupiditates, Ita vt mundus ſubmergi, atq; diluuio perire mereretur. At Deus, qui diues eſt in miſericordia, ſeruauit iuſtū Noe per Arcam, vt ex eo noua ſoboles, poſteritasq; oriretur, cui fidem incarnationis promiſſam præſtaret. Cum idem etiam noſſet, ex ſemine Abrahæ, & de tribu Iuda, in ciuitatula Bethleem Meſsiam oriturum, concitauit aduerſus Iudæos omnes mundi potētes, vt Aegyptios, & Aſſyrios, Medos, & Perſas, Græcos & Romanos, qui Hebræum nomen extinguere, ne Meſsias veniret, conati ſunt. Vnde legē tulit Pharao in Aegypto: *Si maſculus*, inquit, *fuerit, interficite eum; ſi fœmina, reſeruate*: quòd nimirùm intelligeret, Meſsiam virum & maſculum futurū. Quo etiam tempore Iſraëlitæ captiui detinebātur apud Mediam, aggreſſus eſt dęmō per Aman improbiſsimum hominum, Iudæos omnes morti addicere: iamque erant literæ regiæ Aſſueri edictum hoc continētes ipſius annulo ſignatæ: neq; tamen præualuit, nam in patibulo parato Mardochęo Aman ipſe ſuſpenſus eſt, & Iudæi liberati. Nec tantùm ſecundùm corpus contradictū eſt Chriſto à dæmone, verùm etiam ſecundùm ſpiritum. Namque introduxit idolorum cultum atq; ſimulacrorum penè in vniuerſum orbē, quò veri Dei, & ſingularis cognitionem, cultumq; de medio tolleret. Miſit tot falſos Prophetas, qui de ſuo ſpiritu nequā prophetarent. Sed ſapientia vicit malitiam: nā Chriſtus tandem venit. At vbi primùm venit, ſtatim cœptū eſt illi cōtradici: tum quia ei non fuit locus in diuerſorio: tùm ex eo quòd Herodes Rex turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo: qui necem Domini meditatus, occidit pueros innocuos, adeò vt coactus fuerit fugam in Aegyptum Chriſtus accipere. Per vitam autē totam contradictionas & ærumnas perpetuas paſſus eſt. Siquidem contradixerunt patriæ ſuæ, parentibus eius, item eius potentiæ, ſapientiæ, atq; bonitati, vitæ ipſius, prædicationi, religioni, miraculis, atque diſcipulis detraxerunt. Tandem vt latronem, & regiæ dignitatis, ac diuinæ filiationis vſurpatorem in crucem egerunt, in qua etiam illi minimè pepercerunt, ſed pungentibus verbis illi inſultarunt adhuc. Hinc Paulus ad Hebręos 12. ſcripſit: *Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemet ipſum contradictionem, vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes*. Poſtremò vbi à mortuis reſurrexit, eius reſurrectioni eſt contradictum, mendacio à cuſtodibus pecunia redempto

Quales, ac quantas, & quàm diuturnas Chriſtus contradictiones ſuſtinuerit. — I. contradict. — *B. Bern. ſer. 3 de verb. Iſaiæ & alib ſæpius* — *Iſai. 14.* — *Apoc. 12.* — *Hebr. 2.* — II. contrad. — *Gen. 2.* — *Infra 3.* — *Gen. 3.* — III. Chriſti contradict. — *Infra 6.*

Rom. 10. — *Infra 15.* — *Gen. 7.* — IV. contrad. — *Luc. 2.* — *Exod. 1.* — *Eſther 3.* — V. contrad. — *Infra 7.* — VI. contrad. — *Matth. 23. & alibi paſſim* — *Sap. 7.* [illegible] *repaſſim* [illegible] *à Principibus* — VII. cōtrad. — *Luc. 2.* — *Matth. 2.* — *Ibidem.* — *Matth. 27.* — *Ioan. 19.* — *Matth. 27.* — *Hebr. 12.* — VIII. contrad. — *Matth. vlt.* — *Ioan. 9.*

perſe-

perſecuti ſūt eius miniſtros: ex quo* quoſdam extra Synagogam eiecerunt, alios lapidārunt, alios gladio peremerunt: & deniq; contra eum inſurrexerunt Iudæi, tyranni, Saraceni, hæretici, improbique Chriſtiani, atque hypocritæ, vt verè dici poſsit, quod Iudæi Paulo Romæ dixerunt: *De ſecta hac notum eſt nobis, quia vbique ei contradicitur.* Semper ergo habuit Chriſtus contradictores, hoſtes, & aduerſarios à Cain, vſque ad Iudam proditorē: à Iuda vſq; ad Antichriſtum. Sic ab initio Iudæi omnes perſecuti ſunt, qui prænunciabant de aduentu Iuſti. Sed certè in ſtimulum calcitrārunt, & in petram duriſsimam. Neque propterea tamen homines reſipiſcunt, quin etiam adhuc ei contradicunt, atque aduerſantur: Ita vt maxima ex parte illi mundus nō credat. Nam multi ex his, qui Chriſtum ore profitētur, dum factis illum negant, quid aliud, niſi illi contradicunt? abutimurq; Chriſto, dum ſub eius ſpecie atq; habitu ad noſtras prauas atq; peruerſas incōtinentiſsimasq; cupiditates peruenire contendimus. Hodie etiam dæmon Hæreticorum opera conatur tollere à Chriſto animas, pro quibus ſanguinē ſuum fudit, eaſdemq; peſte hæreſeos inficere tentat: vtiturque verſipellis atque veterator in deprædandis animabus artificio ſingulari. Si enim exertè diceret: Pernega Chriſtum: Abiura eius religionem, nequaquam audiretur: ideò ſubtili & fallaci arte per ſuos miniſtros hæreſi contaminatos, ſic ferè Catholicos aggreditur: Illa doctrina eſt cum veneratione ſuſcipienda, quæ magis illuſtrat Chriſti gloriam. Sub hac autem maiori propoſitione quę fallere nō poteſt, eſtque omni acceptione digna, ſubſumit mendacium. Hæc eſt, inquit, maior gloria Chriſti, aſſerere, fidem iuſtificare ſine operibus: Ipſum omnia in nobis facere nulla noſtra opera atq; conſenſu: Cœleſtem gloriam nobis propter Chriſti ſanguinē dari, nō propter merita noſtra: Liberaliter Deū nobis peccata remittere, nō ob dignitatem vllam contritionis, vel confeſsionis, ſatisfactionis noſtræ: Chriſtū eſſe nobis mediatorem, & aduocatum potentiſsimū, qui nō egeat opera, vel auxilio aliorum ad interpellandum pro nobis: Crimina noſtra non vllo purganti igne, & virtute ſanguinis Chriſti expiari. Aſpicis (prudēs lector) quot tendiculas, atque retia dæmon ponat ad illaqueandum animas, eaſq; ab Eccleſia Chriſti ſeducendum?

Sed ad rem vt redeamus, Chriſtus eſt in ſignum, cui contradicitur, maximè verò in cruce, vt ſerpens æneus erectus. Nā Iudæis Chriſtus crucifixus viſus eſt ſcandalū; quòd ſuum genus mortis teterrimū ſit, magnopereq; abominandū, minimè Meſsiam Regē ſuum potētiſsimum decēre arbitrati ſunt. Gentes verò, quæ ſapientiam illā duntaxat agnoſcebant, quę humanis opibus, & pręſidijs fuerat excogitata, rem ſtultitię plenam arbitrabantur, credere filium Dei tam ignominioſo, tam turpi mortis genere affectū. Verùm Chriſtus in cruce poſitus tanquam æneus ſerpens, eiſdem ipſis vocatis virtus Dei eſt, atq; ſapientia. Et vt ille ſerpens ſpectatus ſanabat à morſibus ſerpentum ignitorum, reliquos autem perire ſinebat: ita Chriſtus crucifixus fide apprehēſus, ab omni morſu peccati & miſeria liberat; reliquos verò qui eum contemnit, ab ipſo contemnuntur & pereunt. *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Solent Prophetæ res præſertim aduerſas obſcuritate ſermonis inuoluere: quod ſanè ad prophetiæ dignitatem facit, ne cuiuis prolano eius intelligentia ſit obuia, quod eſſet ſanctū dare canibus, & margaritas projicere ante porcos. Ac, ne ſacri, & diuini vates comminationibus audientium animos plus æquo perterrefaciant, in deſperationemque inducant, ſatis eſſe cenſent, ſi ſuo tempore intelligatur illos vera dixiſſe. Videtur ergo hic Simeon intelligere crucem, ac mortem filij Dei, quæ non potuit matris animum in modum gladij non penetrare. Neque enim maternus fuit, repræhenditur affectus, cūm naturalis ſit, & à Domino Deo inſitus, ſi tamen intra rationis præſcriptum contineatur. Difficilis autem redditur hic locus propter illa verba: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* B. Ambroſius in hunc locum ſcribens, Interpretatur de gladio verbi Dei, quo ipſius Virginis cor penetratum eſt, prudentiam myſteriorum nactę, & aſſecutæ, iuxta id ad Hebr. 4. *Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Sed hic modus loquendi in Scripturis non inuenitur. Et cùm multorum corda hic gladius verbi Dei penetrauerit, nihil ſingulare de Virgine diceretur. Deinde quorſum ſpectaret: vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, ſi de gladio verbi Dei eſſet ſermo? Alij hunc gladium ad linguarum contradictionem, & virulentiam referre conantur, vt Pſalm. 58. *Gladius in labijs eorum;* & Pſalm. 56 *Lingua eorum gladius acutus.* Sed noua eſt, & coacta explanatio, quia portionem duntaxat, & partem dolorum, & afflictionum Chriſti, & Mariæ contineret; & quia Spiritus per Simeonem loquentis verba, & ſenſum nimis adſtringunt. Autor l b. quæſt. Vet. & Noui

Teſta-

Marginalia (left): Act. 7. Infra 12. | Infra vlt. | Gen. 4. Matth. 26. Infra 9. Ibid. | Bones Christus vi[...] nūc quo[...] patiatur contradictio[...] nes. | Act 7. | Cacodæmon quā callidus prædatora-[...] animarum. | Rom. 3 & 4. & alibi paſſim. | 1. Tim. 2. & alibi. | Num. 21. Ioan 3. 1. Cor. 1. Iudæi Chriſtum crucifi-[...]

Marginalia (right): rum cur ſcandalum dep[...]. ſancturi gentes verò ſtultitiam. Ibidem. | Ibidem. Num. 21. Peccatores qui tantum à Chriſto ſalutem conſequantur. | Prophetæ res præſertim tristiores prædicentes obſcuris[...] ſé verbis ob[...] ſcuri[...] ſolent edicendis. | Matth. 7. | Matrum in liberos amorē [...] modera[...] tus laudabilis, & neceſ[...] ſarius. Huius dicti Simeonis: Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, varij ſenſus proferuntur. I. Senſus. D. Ambr. li. 3. in Luc. cap. 10. Hebr. 4. Cur minus probetur. | II ſenſus, qui etiā refellitur. | Pſalm 58. Pſalm 56. | III. Senſus. Quæſt. 74. to. 4. Operum

continuit; ac reſurgentis filij primam apparitionem creditur cóſecuta. Præterea haud ſolidè videtur dictum, eiuſmodi gladium dubitationis, infidelitatiſve, & ſcandali nó diu hæſiſſe, ſed breui mora pertrãſiſſe: nam Græca litera non habet propriè præterire, vel pertrãſire, nempe παρελεύσεται, ſed διελεύσεται, id eſt, penetrabit, ſeu traijciet, vel medium cor ſcindet.

Gladij tranſiiſſe quid ad literam, contra aduerſarios.

Eſt & alius ſenſus Vgonis Cardinalis, qui citat Chryſoſtomum autorem huius ſentẽtiæ, quòd Simeon dixerit: *Tuam ipſius animam*, hoc eſt, animá filij tui, quam vti tuam ipſius animam diligis. Sic etiam commẽtatur Petrus Comeſtor in hiſtoria ſua. At hoc conſiſtere nequit: nam Grçcè verbum, ipſius, fœminini generis eſt, αὐτῆς, nec poteſt niſi ad Mariam referri. Quod verò prçceſſerat, *In ſignum cui contradicetur*: quidam intelligunt gladium cõtradictionis linguarum, de quo Scriptura frequenter facit mẽtionem. Ait enim: *Et gladius in labijs eorum*. Et iterum: *Lingua eorum gladius acutus*, vt ſit ſenſus, adeò illum contradictionibus obnoxium futurum, vt gladius detractatorũ, & maledicorum animam ipſius matris ſit penetraturus, ob coniunctionem, quæ eſt inter filium & matrem.

V. interpretatio, etiam minus idonea.

Hiſtor. Schol. cap. 9.

Huius dicti: In ſignũ cui contradicetur, quorundam intelligentia.

Pſalm. 58.
Pſalm. 56.

Sed & hic ſenſus nouus eſt, & nihil continet prophetia dignum: ſicut nec quòd in eius morte eſſet vehementer contriſtanda, & affligenda: & longè aliter hçc verba à Patribus ſunt intellecta. Hieronymus enim, & Gregorius Nyſſenus, atq; Bernardus, & Euthymius de doloris gladio in cruce filij perlato interpretãtur. Nam ſingula filij aſſumpſit, ſimul periclitata (inquiunt) & glorificata.

Et illa confutatur.

Hier. ad Paulam, & Euſtoch. de Aſſumpt. B. Mariæ, tom 4.
Greg. Nyſſen. in cate. aurea B. Tho. 10 15.
Ber. ſer 29 in Cant. in fin.
Euthym. c. 3. in Lucam.

Sunt qui etiam aſſerant huius acie gladij peremptam virginẽ. Sed iſtis occurrit Origenes hoc loco citatus à B. Thoma in catena, qui homil. in Luc. ait: *Nulla docet hiſtoria, B Virginem gladij occiſione migraſſe: præſertim cùm non anima, ſed corpus ferro ſoleat interfici.* Hæc ille. Sed certè Origeni dici poteſt, ꝙ nec iſti dicebant, Mariam gladio corporali peremptam, ſed amoris & charitatis, qua filio condoluit, & vt ſic dicam, compaſſa eſt. Quod etſi non liceat, vt certũ Eccleſię dogma aſſerere & ſtatuere; quidam tamen probabiliter opinari ſibi licere exiſtimarunt, poſtquã Eccleſia nihil certi hactenus de hac re definierit. Quorũ rationes & argumenta ad id comprobandum, quod ego aliquãdo vt pium & religioſum amplectebar, ſimpliciter & bona fide hoc loco proponã, eaſq; diſſoluere pro virili conabor, quò pij, & prudẽtes lectores, quantũ veritatis, & probabilitatis contineant, iudicare valeant.

Orig. hom 17. in Luc. tom. 2.

Hęc verba dicentium: Sũt qui etiã aſſerãt huius acie gladij perẽptam virginẽ, ineptè refellit Origen.

Aſſerentium B Virginem, iuxta Simeonis vaticiniũ in morte filij corporeo gladio periſſe, quæ ſiunt argumenta, ſoluuntur.

Quod igitur B. Virgo illi gladio pertrãſeunti animam, ad mortem vſque incluſiue ſuccubuerit, ex hac inprimis Simeonis prophetia probare nituntur: *Tuam*, inquit, *ipſius animam pertranſibit gladius*, id eſt, dolor de morte filij tui vitam tuam per medium ſcindet, atq; abrumpet, quod ſine morte haud poteſt contingere. Neque eſt dictum per hyperbolen, quoniam hæc non facilè admittitur in vaticinio futurorum. Sed neq; prophetia eſſe debuit de re tam clara, & manifeſta, quæ poſſet ab omnibus coniectari: quis enim ratione non apprehendat, matrẽ magno dolore premendam in morte vnigeniti, & primogeniti, præſertim ſi ſit violenta, & iniuſta? Hinc Zachar. 12. *Plangent eum planctu, quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte primogeniti.*

I. Argum.

Dictum Simeonis illud non eſſe propheticũ, vnde demonſtrent.

Zachar. 12.

Sed hoc facili negotio ſolui poteſt: quia de Ioſepho Patriarcha in carcere poſito dixit Dauid: *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſijt animã eius.* Quem locum producunt Paulinus interrogans, & Auguſtin. reſpondens epiſt. 59. explicantes per ferrum tranſiens in animam, tribulationem; nec tamen quiſquam ex eiuſmodi verbis elicuit mortem Ioſephi fore accipiendã. Verùm Septuaginta Interpretes hoc teſtimonium aliter vertunt: vt ferrum, ſit Accuſandi caſus, anima verò Nominandi, nimirùm: *Ferrum pertranſijt animam eius*, Σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Et Hieron. iuxta Hebræam veritatem legit: *In ferrum venit anima eius*; hoc eſt, vinculis ferreis, vel catenis alligatus eſt Ioſeph. & apertiùs Chaldæus paraphraſtes dixit: *In catenam ferream intrauit anima eius.* Iuxta quem ſenſum pręcedentia, quæ habent: *Humiliauerunt in compedibus pedes eius*, & ſimiliter, quæ ſequuntur: *Miſit Rex, & ſoluit eum*, mirificè congruunt illi ſenſui dicto, nempe quòd Ioſeph fuerit catena ferrea aſtrictus, & poſtea imperio regis ab ea ſolutus. Sed licet hæc diuerſa ſint, ſicut metaphoricè dicitur anima intrare in ferrum, id eſt, compedes ferreos, vel catenam ferream; ita metaphoricum eſt gladium penetrare, aut pertranſire animã: ſicut illud: *Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.* Et vtraque metaphora exprimitur vehemens doloris magnitudo, quæ ex ſe valeat mortem accerſere, etiamſi actu non occidat. Multa præterea licet inuenire in oraculis Propheticis, quæ per hyperbolen dicuntur. Adhæc ſæpè prædicuntur, quæ rationis naturalis captum non excedunt. Vt cùm dixit Dominus Petro: *Cùm eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas:*

Illud Pſalmiſtæ de Ioſepho Patriarcha: Ferrum pertranſijt animam eius, expenditur.

Pſalm. 104.
Gen. 30.
B Aug. in ſolut. 9. & vlt. quæſt. tom 2.

Verſio 70. locillius qualis.

Hiero. tom. 8.

Gen. 41.

Pſalm. 123.

Hyperbolicus ſermo etiam Prophetis nõ infrequens.

Rerum quarũdam vaticinia futurarum, non tamen ſupernaturalium.

Ioan. 21.

Volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis, id eſt, quo minimè velles ire, nempe naturæ affectu, qui morte recuſat, ac reſpuit: ſicut & Chriſtus eodem affectu mortem recuſauit, ad quam tamen ſecundùm partem animę ſuperiorem tam Petrus, quàm Chriſtus ſponte, & libenter venerunt, & crucem, ac mortem amplexati ſunt. Et ita vides prędictum à Chriſto quod rationis captum non ſuperabat. Idem quoque Apoſtolis prædixit, quæ facilè coniecturis apprehendi poterant: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos verò cōtriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudiū.* Vbi videtur Dominus vaticinari quod eſſent contriſtandi de morte ſua inſtante. Idem dixit Simeon ad Virginem, quanquā non communé, & vulgarem dolorem matris ad filium agentem animam, ſed ſingularem, & vehementé denotat illa gladij penetratio in animam, quò inſinuaret Chriſti mortem violentam, & iniuſtam, omniqúe immanitate, & atrocitate plenam: vnde vehementer aucti ſunt matris dolores, qui à Damaſceno dicuntur quaſi parturientis. Nec tantùm filium deflebat, ſed etiam Iudæos mortem inferentes, vt teſtis eſt Auguſtinus ſerm. 11. ad fratres in eremo, quanquam ij ſermones à quibuſdam minimè Auguſtino tribuantur.

Matth. 26.

Ioan. 16.

Marię Virginis de filij Paſſione, & morte dolores, cur gladium nuncupauerit Simeon.

B. Damaſc. li 4. de orthod. fide, c. 15. profeſſo.

D. Aug. 10. 10

II Argum.

Virginis matris in filium & filij in matrem amoris rationes explicantur.

Secundò argumentantur à ratione ſummi, & mutui amoris inter illos: erat enim Caro Chriſti, caro Mariæ: erat illa optima mater inter omnes mulieres, ille optimus inter omnes filios, ac proinde dignus erat omni amoris affectu, præſertim verò matris, tum ratione materni officij, & conſuetudinis, tum ratione cognitionis, certæque fidei de ſumma filij dignitate, & cognitiõe tum denique ratione beneficiorum ab ipſo acceptorū, propter quę maximo & ardenti amore eum proſequi debebat. Si ergo hæc parere poſſunt ſummum amorem, ergo & ſummum dolorem infligere in tam tetro & atroci crucis ſpectaculo. Quòd ſi ex amoris quātitate capienda eſt menſura doloris, vbi immenſus amor, ibi etiam immenſus dolor: & vbi dolor immenſus, ibi & mors, de qua ait Sponſus: *Fortis eſt vt mors, dilectio: dura ſicut infernus, æmulatio.* Cuius dicti ſenſus eſſe videtur: dilectio quam te exigo, debet eſſe efficax, & fortis inſtar mortis, quæ vt hominem ab omnibus ſeparat, & ab omnibus quæ videntur delectabilia, auellit, ab omniqúe prorſus commercio diuidit; ſic vera Chriſti dilectio cuius cor occupauerit, illum ſalutari ſuo incendio, mundo penitus mori cogit, ab omnibusq́; delectabilibus affectum ſeparat, & omnia arbitrari facit vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciat, ita vt dicat cum Paulo: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mūdo.* Talis fuit dilectio mea, pro qua ad morté ipſam amplectēdam acceſſi. Quòd ſi ſolus amor carnis, aut gaudij, aut triſtitiæ affectus nonnullos adegit ad mortem, de quibus etiam ſcripſit Plinius lib. 7. cur non hic tantus affectus carnis & ſpiritus ſimul.

Cant. vlt.

Quid illud Canticorū: Fortis eſt, vt mors, dilectio, dura ſicut infernus, æmulatio.

Philip. 3.

Galat. 6.

Ad hoc argumentum reſpondemus, nihil illud euincere. Nam ad ſummum dolorem poſitum mors ſemper ſequi non ſolet: vt nec in Chriſto ipſo tormenta crucis, & acerbitaté mortis meditante ſecuta eſt, ſed tantùm ſudor ſanguineus, & agonia. In Ioanne etiam Euangeliſta, maximè dilecto, & Chriſti dilectore, & ſpectatore mortis eius mors conſecuta nō fuit. Etſi enim ſpiritus triſtis exiccet oſſa, & interdum in quibuſdā aut fœminis, aut maſculis ſummo dolore affectis conſecuta ſit mors: id fuit potius ex debilitate animi parum in aduerſis exercitati, & parum conſtantis in Dei prouidentia: quam qui apprehenderit, & cognouerit omnia in Chriſto ad maiorem gloriam accidiſſe, & ad vberiorem mundi ſalutem, dolori non ſuccumbet. Et hęc erant quę tenebant Virginis mentem inconcuſſam. Non tantùm igitur ſpectanda ſunt in Maria doloris natura, quàm Dei gratia, conſtantia, atq; fortitudo, quibus prędita erat ad ictus huiuſmodi accipiendos.

Vnde manifeſtū ſit, maximos interdum dolores non mortem efficere.

Luc. 2.

Ioan. 19.

Prouer. 17.

Si qui ob nimiam triſtitiam, & angoré animi, morti ſuccubuerint, id vnde prouenerit.

III. Argum.

Tertiò hac agunt ratione: Nullum donum, aut gratia fuit in vllo ſanctorum virorum, quæ non ampliùs debeat in B. Virgine ſplendeſcere, ne ab vllo hominum illuſtrium, & iuſtorum ſuperetur, vt docuit Ioannes Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Atqui conſtat martyrium ſummū eſſe Dei beneficium, quia maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis: & ſecundùm veriorem B. Thomæ doctrinam, ad martyrij rationem opus eſt non ſolùm animo ad mortem, ſi inferatur, ſuſcipiendam parato, ſed etiam reali ipſa morte & ſanguinis profuſione, vt poſsit eſſe ex illis, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni: Ergo Maria particeps martyrij fuit.

Ioan. Damaſc.

Ioan. 15.

Thom. 2. 2. q. 124. art. 4.

tom. 11. p. 2.

Apoc. 7.

Et confirmatur hæc ratio: quia, vt autor eſt Hieronymus ſerm. de Aſſumptione, B. Virgo, quia mente paſſa eſt, pluſquā martyr fuit; at quomodo pluſquàm martyr eſſe potuit ſine morte? Deinde ſi hęc martyrij gratia defuit, cogemur fateri, Agnetem, Luciam, Catharinam, & ſimiles permultas B. Virgine ſuperiores extitiſſe, quæ tanto

Virginē matrem, ſecundùm iſtos, eſſe martyrem debuiſſe, duplicter.

Hiero. to. 4.

Ad martyriũ quid requiratur: & qua ratione Christi mater martyr, atq; etiã pluſquã martyr extiterit.

martyrij priuilegio vſque ad mortem prędıtæ fuerũt. Reſpondeo, non eſſe negandũ, ad rationem martyrij opus eſſe ipſa morte: & omnes gratias inſuiſſe Virgini, quas alij illuſtres, & ſancti viri habuerunt, modò fœmineo ſexui non repugnent. Idcircò dicendum eſt, hanc quoq; gratiam Virgini non defuiſſe, ſed eminentiori quodam modo in ea fuiſſe. Fuit enim Deipara non ſolù martyr, ſed pluſquã martyr, quia eius dilectio fortior fuit quam mors, qua ipſam Chriſti mortem ſuam eſſe fecit. Dolor enim interior maior eſt exteriori, quia illius obiectũ eſt omne malum appetitui repugnãs: quod magis aduerſatur appetitui, quàm malum corporis ipſi corpori repugnet. Vnde martyres, vt internum conſcientiæ dolorem effugerent, libenter externa ſubibant corporis tormenta. Nam, vt dicitur Eccleſ. 25. *Omnis plaga triſtitia cordis eſt.* Hinc Hieronymus epiſtola ad Paulam, & Euſtochium de Aſſumptione B. Mariæ, circa finem, ſiue potiùs Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, qui æqualis fuit B. Hieronymi, & librum Hieronymi de Scriptoribus Eccleſiaſticis Latinum in Græcum conuertit, ad hunc modum habet: *Rectè igitur quoniam beata Dei genitrix, & Martyr, & Virgo fuit, quamuis in pace vitam finierit. Hinc quoq; quod verè paſſa ſit, teſtatur Simeon Propheta, loquens ad eam: Et tuam,* inquit, *ipſius animam pertranſibit gladius. Ex quo conſtat, quòd ſuprà martyrem fuerit. Alij namque ſancti etſi paßi ſunt pro Chriſto in anima, tamen in anima (quia immortalitatis eſt) pati non potuerunt. Beata verò Dei genitrix, quia in ea parte paſſa eſt, qua impaßibilis habetur, ideò (vt ita fatear) quia ſpiritualiter & caro eius paſſa eſt gladio paßionis Chriſti, pluſquam martyr fuit. Vnde conſtat, quia plus omnibus dilexit, propterea & plus doluit, in tantùm, vt animam eius totam pertranſiret, & poßideret vis doloris, ad teſtimonium ſummæ dilectionis. Quæ quia mente paſſa eſt, pluſquam martyr fuit: Nimirùm quòd eius dilectio amplius fortis, quàm mors fuit: quia mortem Chriſti ſuam fecit.* Hactenus Hieronymus. Quia ergo B. Virgo plus diligebat filium ſuum, quàm ſe ipſam diligeret, nulli alteri creaturæ cõtigiſſe putamus, idcircò in illo percuti, flagellari, crucifigi, & mori, magis fuit, quàm in ſe ipſa percuti, & mori. Et idcò pluſquam martyr fuit viuens, & in anima patiens, vt ita maius ſibi meritum compararet ad prę̨mium, & eſſentiale, & accidentarium, & vt Chriſtus haberet qui ſibi compateretur, & vt funus filij ſui curaret, & prę̨ſentia ſua Apoſtolos, & ſanctas fœminas confirmaret, & verbis conſolaretur, ne ſimul adempto filio, & matre prærepta, turbarentur magis

Quæ cauſſa fuerit ſanctis martyribus corpoream mortem, vel acerbiſſimã ſuſtinendi.

Eccl. 25.

Hieron. to 4 non longè à princ.

Idem tom. 1. post medium.

Sanctis martyrib. quod defuerit martyrij genus, B. Virgini cõceſſum ſoli.

Proprius Virginis in Chriſtum amor, non item aliorum ſanctorum, quis.

Cur illa ſuperſtes filio patienti, ac morienti eſſe debuerit.

amici, & affligerentur, & vt eſſet certiſsima reſurrectionis expectatrix, & alios ad expectandum excitaret, non debuit B. Virgo tunc mori, neq; ad teſtandam dilectionem ſuam opus fuit illam ſpiritũ exhalare: quoniam etſi Chriſtus ad detegendum ſummum amoris gradum, debuit pro amicis mori, quem ſecuti ſunt Apoſtoli, & martyres, quia maiori externo argumento dilectionem ſuam erga Chriſtum probare non poterant: tamen B. Virgo non egebat externo mortis teſtimonio dilectionẽ ſuam erga Chriſtum declarare, quã ſatis ipſe nouerat Dominus, & nullus noſtrũ de illa ſumma dilectione dubitare poteſt.

Ioan. 19.

Quare Chriſtus pro amicis mortuus ſit, & pro illo martyres, nõ item ſanctiſſima Virgo.

Prę̨terea ad rationem martyrij opus eſt manibus violentis, quibus mors illata ſuſtineatur: at hæ defuerunt in præſenti cauſſa: Nec poſſunt violentæ manus dici illæ ipſæ, quæ in Chriſtum ſæuierunt: quia ſi id eſſet, eadem ratione efficeres, matrem ſeptem filiorum Machabæorum martyrum, antequam ipſa martyrium perferret, martyrẽ extitiſſe. Et idem dices de ſanctis fœminis Symphoroſa, & Felicitate, quę ſeptem pignora (& non vnum tantùm) filiorum amiſerunt, antequam ipſæ in ſuis corporibus periclitarentur. Imò dare, & confiteri neceſſum eſt, ipſas Innocentium martyrum parẽtes martyres extitiſſe, ante quorum oculos filij prærepti ſunt, & vitam per ſatellites Herodis in ſinu earum abrumpere coacti.

Confutatur illud: Quæ Chriſti fuerunt, matris etiã dici poſſunt fuiſſe peremptrices manus.

2. Mach. 7. & ſeq.

Matth. 2.

Quarta ratio à myſterio redemptionis noſtræ deſumpta eſt. Nam per modum antidoti adfuit Dominus morbis noſtris curandis: vt ergo mundi ruina à guſtu ligni vetiti per virum, & fœminam prouenit, ita oportuit per aliud lignum, cuius eſus eſſet ſalutaris, & præceptus, reparari: hoc autem lignum, quod aliud eſſe potuit, quàm ipſa crux Chriſti? De primo ligno mulier prior comedit, deglutiuit ad mortem, poſtea verò porrectum cibum vir ipſe comedit. Ita in antidoto, vt pari lance diſpoſita eſſet medicina, vt verbis Irenę̨i vtar, prior vir in cruce ſpiritum reddidit, vt in opere heroico præiret, & ipſe propinans matri, & ipſa quoque mortuo viro commortua eſt: vt ſimul Chriſtus videatur commendaſſe Patri, & ſuum, & matris ſpiritum. Cùm autem vnus militum lancea latus eius aperuit, tũc virtute Dei reuixiſſe, & ad vitam redijſſe refertur.

IV. Argum.

Gen. 3.

Irena. lib. 5. cap. 9.

Ioan. 19.

Reſpondemus hoc minimè fuiſſe in antidoto præmiſum, aut prærordinatum, ſed potiùs diuinæ ſapientię̨ diſpoſitione diſpẽſatum fuiſſe, ne illa nocte vllus alius funderetur ſanguis, aut alia mors Chriſti mort

Solum Chriſtũ non Mariam, pro humani generis redemptione mortuum fuiſſe.

adiungeretur, ne quouis modo Chriſti ſanguini, ac morti derogari videretur, quaſi minus ad ſalutem mundi comparandã ſufficeret, niſi illi Virginis Deiparæ mors adiungeretur, quòd minimè recipiẽdum eſt, cũ ipſe ſit propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi, imò etiam pro ipſa Virgine matre mortuus, quæ excellentiſsimo redemptionis genere, hoc eſt, præſeruante ab omni peccati etiam originalis labe, liberata fuit. Nec enim ſanguis Martyrum, aut etiam ipſius Virginis quenquam à peccato, aut æterna morte redimere poterat. Quod in genere docet Leo Papa, epiſtola 97. ad Leonem ſemper Auguſtum, his verbis: *Quamuis multorum Sanctorum in conſpectu Domini pretioſa mors fuerit, nullius tamen inſontis occiſio redemptio fuit mundi. Acceperunt iuſti non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius debitum quiſquam ſuo fine perſoluit, cùm inter filios hominum vnus ſolus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui verè erat agnus immaculatus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes ſunt etiam ſuſcitati.* Hæc Ille. In ſpecie verò de B. Virgine idem teſtatur Ambroſius, lib. de Inſtitutione Virginis, miſſo ad Euſebium, capite ſeptimo, prope initium, loquens de Virgine adſtante cruci: *Stabat*, inquit, *non degener mater ſpectaculo, quæ non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater ſe perſecutoribus offerebat. Si hoc ſolùm eſſet, vt ante filium proſterneretur, laudandus pietatis affectus, quòd ſuperſtes filio eſſe nolebat: ſin verò, vt cum filio moreretur, cùm eodem geſtiebat reſurgere, non ignara fuit myſterij quod genuiſſet reſurrecturum: ſimul, quia publico vſui impendi mortem filij nouerat, præſtolabatur, ſi fortè etiam ſua morte publico muneri aliquid adderetur. Sed Chriſti paſſio adiutore non eguit, ſicut ipſe Dominus longè ante prædixit: & reſpexi, & non erat adiutor: & attendi, & nemo ſuſpiciebat, & liberabo eos brachio meo* Sic Ambroſius.

1. Ioan. 2.
Maria Virgo quomodo à Chriſto redempta.
Leo Mag. e. 2. ferè in prin.
Pſalm. 115.
1. Petr. 1.
D. Amb. 10. 1.
Ioan 19.
Quomodo, & cur ſtaret ante crucem Ieſu Maria, teſte Ambr.
Iſai. 63.

Non tamen propterea negamus antidotum Chriſti mundi ruinę reſpondere. Nam vt ibi duo inueniuntur, ſed præcipuè vir, qui aſſenſu ſuo, quo vxori paruit, & eſu ligni ſe, & omnes perdidit, ſecũdariò fuit mulier: ita hic adfuit mulier, quæ Chriſti quidem ſua præſentia dolores auxit, & ipſa ad præſentiã filij clauis ſuſfixi, & mortui trãſfixa fuit, & acerbiſsimis dolorum ſtimulis puncta: idq́; ſatis circa mortem fuit ad condignam mundi reparationem. Nec opus fuit, in omnibus mulierem viro æquiparari, vt, ſicut Apoſtolus aſſeruit: *Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* vt inquam in ſolo Chriſti ſanguine aſſeramus nos redemptos & baptizatos. Vnde & Bernardus in ſermone quodam, qui incipit: *Signum magnum apparuit in cœlo*, initio, agnouit iſtud pulchrum antidotum Chriſti, & Mariæ pro Adam & Eua, citra tamen mortem Deiparæ, ait enim: *Vehementer quidem nobis, dilectiſsimi, vir vnus, & mulier vna nocuêre, ſed gratias Deo, per vnũ nihilominus virum, & mulierem vnam omnia reſtaurantur, nec ſine magno fœnore gratiarum. Neque enim ſicut delictum, ita & donum, ſed excedit damni æſtimationem beneficij magnitudo. Sic nimirum prudentiſsimus, & clementiſsimus artifex, quod quaſſatum fuerat, non confregit, ſed vtilius omninò refecit, vt videlicet nobis nouum formaret Adam ex veteri, & Euam trãſfunderet in Mariam.* Hæc ille: & veriſimilia multo antea Irenæus Martyr ſcripſerat, libro 3. cap. 15. & libro 5. capite 19. ad quem locum breuitatis gratia remittimus lectorem.

Adæ, & Euæ præuaricantium damnũ generi illatũ humano, Chriſtus, & Maria, vt teſtaurauerint.
1. Cor. 1.
B. Bernard.
Apoc. 12.
Rom. 5.
Chriſti ſapiẽtia, atq; clementia redẽptoris.
Iſai. 42.
Matth. 12.
B. Irenæus.

Quintò argumẽtatur ex quibuſdam hiſtorijs fide dignis, Aliquos nimirùm ex ſola contemplatione crucifixi animam exhalaſſe, atque id magni loco beneficij repoſuiſſe. Nam, vt alios prętermittam, Raymundus Magiſter ordinis beati Dominici (qui perpetuò fuit à confeſsionibus beatæ Catharinę Senenſis) recenſet inter alia Dei beneficia hoc quoque illi virgini Catharinæ conceſſum, vt omne genus tormenti experiretur, quod Dominus in cruce pertulerat: ex quo ſemel vehementibus oppreſſa doloribus, & cruciatibus, ad tempus mortua fuit, & poſt aliquot horas reuixit. Si ergo imago crucifixi, & ſola rei abſentis meditatio extorquere potuit mortẽ à deuotis eius amatoribus, quid credendum eſt de matre ſanctiſsima, quando res ipſa feriò agebatur, & pręſentem filium proprijs oculis ſpectabat, pendulum, ſitibundum, & tanquam agnum manſuetum ab immaniſsima fera exagitatum?

V. Argum.
B. Virginis Catharinæ Senenſ. ibi à Chriſto collatum priuilegium ſingulare.
Iſai. 53.
Hieremi. 11.

Quòd ſi in Chriſti morte ſciſſæ ſunt petræ; cur non corda hominum carnea in illa petrarum ſciſsione ſignificata? Et cur non maximè petra deſerti ſcinderetur, vnde emiſſus eſt agnus terræ dominator? Reſpondeo, non negando hæc tanquam ſomnia vana, & conficta, vt quidam in oculis ſuis prudentes faciunt; ſed admittendo tanquam vera, vtpotè à pijs, & doctis viris memoriæ conſignata: ſed negamus illa tunc accidiſſe Deiparæ: tum quia illa ſtabat iuxta Crucem Ieſu, conſtans, & in fide, & ſpe erecta, ac firma: tum quia probabile non eſt, illam tanto ſpiritu præditam, à tantâ

Matth. 27.
Iſai. 16.
Nequaquam Virginẽ matrem filio patiente, ac moriente mortuam fuiſſe duplicitei.
Ioan. 19.

conſtan-

conſtantia tam ſubitò excidiſſe: nam ob id munita erat Dei gratia, ne caderet. Quod ſi per mortem cecidiſſet, opus erat, vt aut reſurgendo vi diuina reuiuiſceret, non ſine miraculo: quia anima extra corpus eſt ſpiritus vadens, & ex ſe non rediens, neque reſurgens: quòd ſi mortua eſſet, & reſurrexiſſet, multiplicantur miracula (eſt autem eleganter, ac ſcienter ab Auguſtino annotatum, illam expoſitionem Scripturæ, quæ tollit miracula, alteri præferendam, quę illa ponit, & ad quæ minimè ipſa Scriptura cogit) aut ſi non reſurrexiſſet, Eccleſia per tot annos deſtituta fuiſſet tanta matris Dei præſentia, magiſterio, & conſolatione: ac Scriptura de ea loquitur, poſtea perinde ac ſi viueret, Actor. 1. Et cùm hoc myſterium ignotum Dei Eccleſiæ extiterit, abſurdum eſt rem tãtam, in qua laudari Deus, & Deipara magnis encomijs celebrari poterat, celatam extitiſſe.

[Pſalm. 77. Egregia Auguſt. ſcripturas interpretandi formula. Aug. lib. 2. de Geneſ. ad lit. cap. 1. tom. 3. — Act. 1.]

[VI. Argum.]

Quare quod alijs ſanctis virginibus deguſtare datum eſt per ſpiritus exhalationẽ, altius Deiparæ, vigilanti tamen, & intimis ſenſibus ſingula quæq; prægustanti, ad ſpectandum, ruminandum, & meditandum, citra mortem tamen, conceſſum fuit.

Sextò, idem ex quibuſdã figuris vtriuſque Teſtamenti probari poſſe contendunt: vt in vxore Phinees ſacerdotis, quæ, vbi primùm audiuit captam eſſe arcam Domini à Philiſtæis, virumque ſuum extinctum, vehemẽtibus grauata doloribus filium peperit, & in illa parturitione egit animam: vt etiam Rachel, dum in lucem ederet Beniamin. Producitur & typus Eſther, quæ coram Aſſuero Regè corruit, & colore in pallorem mutato, ac laſſa, ſuper ancillam caput ſuum penè exanimata reclinauit: ſed ſuſtentata eſt ab Aſſuero Rege: qua in re pulchrè hic immenſus Deiparæ dolor eſt repræſentatus, Deique virtus eam ſuſtentans, & ad vitam eam reddens. In Nouo etiam Teſtamento ſtella illa, quæ in Oriente Magis apparuit, & in acceſſu Hieruſalẽ ad tempus euanuit, ſed poſtea fulgentior & clarior viſa, duxit eos ad ſtabulum, eleganter Dei Genitricem deſignat. Nam hæc, ſtella maris eſt, & Orientalis, quæ in Hieruſalem ad tempus Chriſti morte obſcurata fuit, dum filio ſuo condoleret, & commoreretur: verùm paullò poſt rutilantior, & ſplendidior apparuit, vbi reuixit. Legitur quoque in Euangelio mulier quædam, quæ fracto alabaſtro fudit vnguentum nardi piſtici pretioſi ſuper caput Ieſu recumbentis. Sub qua hiſtoria pius Scripturarum meditator agnoſcere poterit beatam virginem, quæ Chriſto in menſa crucis recumbenti, præ amoris magnitudine, atque maternæ cõmiſerationis affectu, Chriſto concrucifixa & commortua fuit: quod ille gratiſſimum habuit, & vt acceptiſſimum laudauit. Reſpondemus, ſolidum argumentũ, quo ſtabiliamus aliquod dogma, à figuris, & myſticis ſenſibus non accipi: ſed ſi quis ſenſus ſpiritualis ſtatuẽdus eſt, debet prius aliquo textu ad literam accepto comprobari, vt conſiſtere valeat. Deinde dici poſſet, illas figuras aliud ſolidius, & certius præſignaſſe: vt, ſtellam illam, quæ in Hieruſalem euanuit, deſignaſſe certiſſimam Iudęorum obcęcationem à Prophetis prędictam. Ex hiſtoria verò Eſther nihil tale colligitur, quod mortem deſignet ac reſurrectionem, ſed tantùm illam fauore Aſſueri ſuſtentatam, ne caderet præ terrore, & Regis reuerentia. De figura verò vxoris Phinees audi verba B. Brigittæ illam recitantis, & B. Mariæ applicantis, & tãmẽ mortem eius non agnoſcentis. Nam in ſermone Angelico, cap. 18. circa finem ita habet: *Commemorat etiam ſacra pagina, quod vxor Phinees, arcam Dei ab eius inimicis captam eſſe percipiens, præ dolorum vehementia protinus expirauit. Cuius mulieris dolores Mariæ virginis doloribus cõparari non poſſent, quæ ſui benedicti filij corpus, quod arca prædicta figurabat, inter clauos, & lignum captum videbat. Maiori namque charitate Virgo ſuum filium Deum verum, & hominem peramabat, quàm aliquis à viro, & muliere genitus, ſeipſum, aut alium poſſet diligere. Vnde quia mirabile cernitur, quòd illa vxor Phinees, à doloribus mortua fuit, quæ minoribus doloribus vrgebatur, & Maria reuixit, quæ grauioribus mœſtitijs extitit laceſſita; quis in hoc aliud cogitare poterit, niſi quòd de ſpeciali omnipotentis Dei dono, contra omnes corporales vires ſuas, ipſa vitam retinuit.* Hæc illa ſancta. Ex cuius verbis elicere nemo poteſt, eam ſenſiſſe, Mariam fuiſſe mortuam. Et licèt dicat, quòd reuixerit habito ſpiritu fortitudinis, & conſtantiæ, non tamẽ dixit à morte, ſed à mœſtitijs reuixiſſe. Sicut Iacob cùm audiuit filium ſuum Ioſeph viuere, quem extinctum putabat, reuixit ſpiritus eius.

[1. Reg. 4. — Gen. 35. — Eſther 15. — Matth. 2. — Ioan. 12. — Scripturę myſticus ſenſus, & ſpiritualis qui firmus, & ſolidior tantùm ſit. — Stella Magis ad tẽpus euaneſcens quid nam portendent. — B. Brigitta. — Vxoris Phinees ob arcã Domini captam à Philiſtæis dolores cum Mariæ Virginis doloribus comparantur. — Maria Virgo Chriſtũ quãtum amauerit. — Eiuſdem mira cõſtantia, ac diuinum animi robur. — Gen. 45.]

[VII. Argum. ex Caietan.]

Septimò arguunt: Caietanus in Opuſculo de Pſalmo virginis hanc hiſtoriam ex aliorum ſenſu recenſens, ait: Vbi primùm Chriſtus egreſſus eſſet Hieruſalem, & crucem ſibi baiularet, & cum ea in terram cecidiſſet, ita, vt opus fuiſſet imponere eam humeris Simeonis Cyrenenſis, occurrit B. Virgini alijs ſanctis fœminis comitatæ, quę tali, ac tanto filij ſui ſpectaculo, præ doloris, & commiſerationis vehementia incidit in ſpaſmum: & in eo loco, traditur ad perpetuam rei memoriam, ædificatam Eccleſiam,

[Matth. 27.]

ſiam, quæ Hieroſolymis in huoc vſq; diem appellatur S. Maria de Spaſmo. Cuius oſticium per octo dies à Dominica in paſsione in Dominicam Palmarũ celebratur. Quis ergo nouit, ſi beata Virgo prima guſtauit tum de ligno crucis, & animam egit, etſi ab alijs iudicata ſit ſpaſmo laboraſſe, qui ignorabant myſteria?

Quid ſit ſpaſmus: huncin B. Virgine minimè fuiſſe.

Auicenna.

I. Ratio.

Reſpondemus tamen, ſpaſmum eſſe propriè morbum contractionis neruorum ex doloris magnitudine, vt docet Auicenna. Sed certè alienum à ratione eſſe videtur, ponere huiuſmodi morbum in Deipara Virgine; quæ quia ſimilis per omnia eſſe debuit, & quantum fas eſt, filio ſuo, filio tamen minimè congruebat aliquo morbo languere, vt teſtis eſt beatus Thomas, & Chryſoſtom.

D. Thom. 3. p. q. 14. art. 4. tom. 12.

D. Chryſoſt.

Hier. in gloſſa ordinaria.

II. Ratio.

Ioan. 19.

Vnde de Ioanne Euangeliſta, in prologo ſuper eum teſtatur Hieronymus, poſitum eſſe Ioannem ad Patres ſuos, tam extraneum à dolore mortis, quàm à corruptione carnis inueniebatur alienus. Deinde à litera Euangelica videtur diſſentire hic ſpaſmus: nam ſtabat iuxta Crucem Ieſu, Mater eius; quòd ſi ſpaſmum ſuſtinuit, quomodo ſtabat, & quomodo ſanata eſt? Et quomodo non ſedebat, aut iacebat?

III. Ratio.

Tertiò, quomodo liberari potuit à ſpaſmo, præſertim non ſubtracta, ſed potius creſcente cauſa ſpaſmi, id eſt, dolore in Chriſto crucifixo animam agente & iam morti vicino?

IV. Ratio.

Matth. 26.

Quartò, non ſemper poſito maximo aliquo dolore, neceſſariò infertur & ſpaſmus: conſtat enim in Chriſto maximum fuiſſe dolorẽ in horto, cùm dixit; *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*; & per Hierem. *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus*: vnde & vir dolorum, & ſciens infirmitatem appellatur; & tamẽ nullus legitur in eo ſpaſmus, ſicut nec in diſcipulo quem diligebat, & à quo maximè diligebatur, & qui maximos dolores de Chriſti magiſtri ſui cruce, & matris eius pientiſsimæ acerbiſſimis pœnis perſenſit: & tamen in eo villa fuit neruorum contractio.

Thren. 1.

Iſai. 53.

Ioan. 19.

Et ſi quæ fuit in Chriſto neruorum contractio, fuit cùm in cruce extentus, & in ea ſuffixus fuit.

Quid ſyncopis: cur illa eſſe in Virgine non potuerit.

Quòd ſi per Spaſmum Virginis interpreteris ſyncopem, id eſt, defectionem animæ, ſeu deliquium mentis, ex triſtitia (quod non tam à verò abhorret, quàm priùs) & à Græcis dicitur λειποθυμία, eſtque, teſte Galeno, præceps virium lapſus, in quo affectu cõcidunt & proſternuntur vires, langueſcunt ſenſus, deficiunt arteriarum pulſus, & ſudores concitantur: hæc, inquam perfectioni gratiæ, & plenitudini quæ erat in Maria, non conueniebat.

Galen. lib. 12. method.

I. Ratio.

II. Ratio.

Nam dolor talis ponit hominem extra ſe, & exercitiũ rationis adimit, quia intercipiuntur ſenſus. Sed quis definiat, aut vocet talem ſyncopem, mortem? Deinde, vt ad hominem argumentum cõliciamus, qui hæc de morte Mariæ tradit (hoc eſt, Amadeus Raptu VIII. & ſermone Chriſti VII.) non potuit hæc mors contingere, quando vidit Chriſtum crucem baiulantẽ: quia apertè ait eam reuixiſſe, quando vnus militum lancea latus eius aperuit.

Amad. ſcriptor.

Ioan. 19.

Ibidem.

Nam ſi ab eo tempore quo baiulabat crucem, vſq; ad lateris apertionem duraſſet mors Virginis, quomodo verum erit, quod ſcribit Ioannes, illam ſtare iuxta Crucem, & Chriſtum illam allocutum, dediſſeque illi diſcipulum in filium? Si autẽ mors Mariæ contigit poſtquam filius de Cruce illam eſt allocutus, vt neceſſarium eſt confiteri; ſi verum eſt quod reuixit, cùm latus eius fuit apertum, conſequitur, in hoc occurſu, quo Chriſtus crucem baiulans, matri occurrit minimè ſpaſmo mortuã fuiſſe.

Virginis raptus (ſi vllus fuit) in occurſu filij crucẽ baiulantis, qualis fuerit.

Quare hæc parum cohærere videntur. Sed vt quod ſentio dicam, ſi tale aliquid accidit in eo occurſu, dicendum, tunc Virginem fortaſsis raptam fuiſſe à Deo, & in extaſim eleuatam, in qua de mortis ipſius Chriſti tormentis, & fructu eius, ac de cauſſa, nempe de peccatis hominum erudita fuit, & inde maximis doloribus cor eius affectum fuit in commiſeratione filij, & omnium noſtrum.

Extaſes, ſeu raptus quatuor Euangelici memorantur.

2. Cor. 12.

Act. 10.

Apoc. 1.

Act. 22.

Sunt autem extaſis & raptus familiares ſanctis viris. Nam Paulus fuit in tertium cœlum, & in paradiſum raptus, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui: & de Petro habetur Actor. 10. *Parantibus autem illis, cecidit ſuper eum mentis exceſſus, & vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam, &c.* Et Apoc. 1. ait de ſe Ioan. *Fui in ſpiritu in Dominica die, & audiui poſt me vocem magnam*, & reliqua. Et rurſus Act. 22. ait Paulus: *Factum eſt autem reuertenti mihi in Hieruſalem, & orãti in templo, fieri me in ſtupore mentis:* Græca habent: Vt raperet extra me) *& videre illum dicentem mihi, Feſtina, & exi velociter ex Hieruſalem.*

Illorum raptuũ vtilitas.

Hinc habes, frequentes eſſe eiuſmodi raptus & extaſes in ſeruis Dei, in quibus de neceſſarijs ad ſalutem ſuam, & aliorũ inſtituuntur.

Extaſis à ſyncopi in tribus diſtinguitur.

Differt autẽ extaſis à ſyncopi, quia hæc naturalis eſt, ac debilitati hominis tribuitur, illi à Deo etiam in viris fortibus eſſe ſolet. In priori illa intercipiuntur ſenſus, & vires langueſcunt, & per conſequens perit vſus rationis, & exercitium: aut in ſecunda adimitur ad tempus vſus ſenſuũ, vt fortiùs rationis & gratiæ opera intendãtur, & proinde meritũ non admittatur. Et ita nõ erũt illa inconuenientia, quæ diximus eſſe in mẽtis deliquio. Syncopis ſequitur nimiam exinanitionem, vel repletionem, aut alie-

A quibus vel corporis, vel animi vitijs B. Virgo fuerit aliena.

num ſenſum doloris naturæ contrariũ, aut ſeris, aut humoris vitium, aut aliquam mẽtis perturbationem; quæ minimè fuerũt in Virgine: at extaſis ſequitur raptum Dei ad ſe trahentis animum. Quia ergo raptus diuinus mors quædam, interceptis ſenſibus, videbatur, vt docet Thom. in 2. 2. inde raptus vocatus eſt ſpaſmus, ſiue mors, vt ego ſentio.

Thom. 2. 2. q. 175. art. 4. 10. 11 part. 2.

VIII. argum.

Octauum argumentum. Nõ omnia (inquiunt) de Scripturis petenda ſunt, neq; omnia quę in Scripturis ſunt, nos capere poſſumus, vt quæ de Aſſumptione Virginis, & conceptione eius dicuntur; quæ etſi vera ſint, non tamen ex ſacris paginis euidenter demonſtrantur.

Quę fidei dogmata minime ſcripturis expreſſa ſunt, vnde fuerint deſumpta. Virginis in cœlũ aſſumptio, eiuſdẽ immaculata cõceptio, vnde ſolidè demonſtretur.

Reſpondemus, aſſumptũ libenter concedentes: quæ ſi non in ſacris literis, ſunt tamen in traditione Eccleſiæ, aut in ſolidis rationibus poſita, quę aut in Scripturis, aut ex traditione deducuntur. Hoc tamẽ mortis Mariæ myſterium, neque ex traditione accipitur, neq; ex vllis neceſſarijs rationum momentis, quæ intellectum cõuincant, demonſtratur. Deinde aſſumptio Virginis in corpore in cœlum, nonnullas ex verbo Dei admittit probationes, & ex Patribus tam Græcis, quàm Latinis, vt pium, & rationi conſonum confirmatur: & quod maius eſt, tam Virginis conceptio, quàm aſſumptio corporis Virginis in cęlum, Eccleſiæ feſtiua ſolennitate celebrantur: quod non eſt de morte, aut de ſpaſmo eius.

IX. Argum. atq; poſtremum, à Patribus.

Ioan. Damaſc.

Nonò, ac poſtremò argumentantur à quorundam Patrum teſtimonijs, quorum primũ eſt ex Damaſc. li. 4. de Fide orthod. cap. 15. in fine: *Sed ipſa*, inquit, *beata, & ſuper naturam, donorum digna affecta, dolores partus quos effugit pariens, illos tempore paſſionis ſuſtinuit, ex materna compaſſione viſcerum, lacerum reparturiens, & quem Deum per natiuitatem agnouit, illum vt maleficũ interfectum videns, tãquam gladio cogitationibus decerpitur* (fortè diſcerpitur, legendum) *& hoc eſt: Tuam ipſius animam pertranſibit gladius: quemadmodum illi prædixerat Dei expectator Simeon, Dominum geſtans in vlnis*. Sed in hoc teſtimonio nihil de morte, de qua etiam quidam loquentes, aut eam negant, aut de ea dubitant. Nam Epiphanius in Antidicomarianitas ſcribens hęreſi 75. ſub dubio relinquit, nec definire audet, an immortalis permanſerit citra vllum obitum, an obierit diem ſuum. Timotheus verò presbyter Hieroſolymitanus in oratione de propheta Simeone Dei ſuſceptore, vt citatur à Simeone Metaphra. ita habet: *Hinc nonnulli exiſtimarũt Domini matrem gladio morte affectam, finem accepiſſe martyrij, propterea quòd dixerit Simeon: Tuam quoque ipſius animam pertrãſibit gladius. Non ita autem habet. Ferreus enim gladius corpus diuidit, nõ diſſecat animam. Quo fit, vt intemerata, & ſanctiſſima virgo huc uſq; ſit immortalis, propterea quòd, qui in ea habitauit, eam traduxerit in loca, in quibus eſt aſſumpta. Quid ergo vult dicere Simeon ad Mariam: Tuam quoq; ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multorum cordibus cogitationes? Gladium qui pertranſit animam, hic dixit Simeon dolorẽ Virginis, quo erat afficienda Virgo, vt quæ videretur perdidiſſe eum, qui veniebat ad quærendum eos qui perierant*. Hæc ille, non agnoſcens mortem vllam in Maria, neque in cruce, neque ante aſſumptionem.

Luc. 2.

Solutio.

Epiphan.

Timot. presb. Hieroſol.

Maria Virgo vt innuere videtur hic autor, ſemper immortalis permanſit.

Quis gladius animam Virginis pertranſierit, eodem autore.

Luc. 19.

Greg. Nyſſen. apud S. Tho. tom. 5.

Deinde producitur Gregorius Nyſſen. vt eum citat Thomas in catena Aurea: *Hæc de filio*, inquit, *dicuntur; ſpectant tamen ad eius genitricem, dum ſingula ſibi aſſumit ſimul periclitata, & glorificata*. Ita ille. Quæ profectò nõ cogunt ad mortem in Maria ponendã; ſed aſſeritur ſimul periclitata cũ Chriſto: quia quæ Chriſtus corpore ſuo, ſimul & ipſa in animo ſuo perpeſſa eſt, & poterant ad mortem perducere, niſi fuiſſet à Deo ſuſtentata. Vnde & glorię eiuſdem particeps fuit, iuxta illud: *Si commortui ſumus, & conuiuemus. Si ſuſtinebimus, conregnabimus*. Sed hunc locum melius reſolueremus, ſi dicta Homilia Gregorij Nyſſeni extaret.

Vti Nyſſenus aſſerat, Virginem matrem ſimul periclitatã eſſe cum Chriſto.

2. Tim. 2.

Quoniam igitur hęc mortis Marię aſſertio id aſtruit, quod nullus Patrum cogitaſſe legitur, quandoquidem hæc omnia interpretantur de magno dolore valenti vitam abrumpere, citra mortem tamẽ, nec in traditione Eccleſiæ inueniuntur, & Scripturis diſſentire videtur, quę aſſerunt Mariam ſtare ante crucem Ieſu, & quia nõ poteſt Scripturas explicare, niſi poſitis aliquot miraculis, quod vitioſum eſt explicandi genus; & quia nõ decebat in illa nocte alium præter Chriſti ſanguinẽ in reconciliatione humani generis fundi, nec cum Chriſto alius cogitetur redemptor, aut Ieſus non ſatis efficax, & idoneus Saluator, cõcludo, hoc nõ videri mihi ſatis ſolidis niti argumẽtis, neque mihi probabile reddi, niſi aliter Eccleſia definierit.

Epilogus dictorũ in prædictam ſententiam.

Inepta interpretatio Scripturarum.

Sed iam reliqua perſequamur. Subdit Euangeliſta: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Non eſt finis hic propoſitus, verùm id quod conſequitur ad gladij trãſfixionem. Poteſt tamen aptari hic ſermo, tum ad Chriſti necem, ſeu ad illa verba, ſcilicet quòd Chriſtus poſitus in ruinã, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur, tum ad matris illi commortuæ martyrium. Si ergo ad Chriſti mortem hęc verba accommodentur (vt reliqua legantur per parentheſim, vt legit

Id: Vt reuelẽtur ex multis cordibus cogitationes, quomodo accipiendum.

Hæc ad Chriſti mortem, vt verba referantur.

Robert. Stephanus.

Robertus Stephanus) ſenſus eſt, Chriſtum poſitum ſignum, in quod intuentes homines, à peccato ſignarentur. Sed ſecuta eſt contradictio, & reuelatæ ſunt de cordibus multorum cogitationes: propoſitus eſt omnibus tanquam ſalutiferum vexillum, cui tamen contradicetur: vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, id eſt, ita fieret, vt, dum alijs erit in ruinam, alijs in reſurrectionem, alij ſectabuntur vt credant, alij cõtradicent, vt perſequãtur: *Reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Id eſt, quid de Chriſto multi ſentirent, aperiatur. Nã permulti erant, qui ſancti probique habebantur: ſed crucis myſterium detexit eos eſſe velut ſepulchra dealbata. Quemadmodum enim fornax aurum probat, paleas comburit: ita crux Chriſti, qualis quiſque ſit, prodit. Eſt enim Crux tam admirandum myſterium, quale nunquam fuit, aut eſſe poterit: vt attoniti, atque ſuſpenſi Iudæi ceu ſcandalum eiecerint, & Gentes, vt ſtultitiam reprobauerint: Chriſtianis verò, qui non tantùm cognomine iſto gaudent, ſed factis atq; re ipſa ſe tales eſſe profitentur, virtus Dei eſt, atque ſapientia. Atque in hunc modum exponit Auguſtinus ad Paulinum epiſtola 59. *Quod adiunxit*, inquit, *vt denudentur multorum cordium cogitationes: hoc intelligendum puto, quia per Domini paſsionem, & inſidias Iudæorum, & diſcipulorum infirmitas patuit.* Hæc ille. Gregor. Nyſſen. in Catena aurea S. Thomę interpretatur, tempore quo patiebatur, plures cordium cogitationes de Chriſti morte ſcandalum ſumentes, emendatas fuiſſe, & curatas per reſurrectionem, quæ mox eſt conſecuta. Quod ſi ad mortẽ referantur, vt referri poſſunt, quia ſunt illis verbis dictis ad Mariã proxima; ſignificãt multos multa de hoc gladio penetrante cor virginis cogitaturos: dum quidã referebant ad gladium verum, quidã ad verbum Dei quo penetrata fuit; ad dubitationem alij, quã de Chriſto in cruce pendente habuit; alij verò ad dolorem Immenſum, quẽ ex filij cruciatuũ perpeſsiõe cepit, quo percuſſa fuit etiã ad mortem; alij etiam dolorem, citra tamen interitum coniungebant; alij poſtremò ad ſpaſmum, qui eſt vehementiſsimus dolor ex contractione neruorum. Beda piè meditatur, vſq; ad conſummationem ſeculi præſentis Eccleſię animam gladium duriſsimæ tribulationis pertranſiturum, cum ſigno fidei ab impijs ſemper contradicatur. Sequitur textus: *Et erat Anna Prophetiſſa, filia Phanuel de tribu Aſer.* Accuratam Euangeliſta narrationem viduæ huius non ſine cauſſa deſcribit: quoniã enim illo tempore, eiuſdem nominis, cuius erat hęc beata, ſanctaq; fœmina, plures aliæ deditæ erant eiſdem, quibus illa, ſtudijs, ieiunijs nempe, & obſecrationibus, vt eius perſona facilè ab alijs diſcerneretur, patris eius mentionem facit, atque tribus. Magis quoq; ipſam decorauit laudibus, vt maiori fide accipiatur ei' quod perhibuit de Chriſto teſtimonium.

Quale crucis Chriſti myſterium.

1. Cor. 1.

Aug. in ſol. 7. q. init. tom. 2.

Greg. Nyſſen.

Eadẽ verba: Vt reuelent, &c. quomodo Virgini matri conueniant.

Beda in hunc locum, tom 5. De Anna Propheteſſa, cur hic meminit Euangeliſta Lucas, & parentum ipſius.

Hanc hiſtoriam pro more ſuo Brentius homil. 18. in Lucam cõtaminat, in dubium vocãs eius nobilitatem, & tribus tenuitatẽ: ieiunium, ſobriam vitam vocat: & locum perſpicuum, & illuſtrem ad bona opera comprobanda, ad fidem inuitam trahit. Cùm tamen ſcriptum ſit: *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite: eſtote factores verbi, & nõ auditores tantum: Fides ſine operibus mortua eſt.* Cęterùm hęc ab Spiritu ſancto laudatur de generis nobilitate, & Spiritus excellentia, quia Prophetiſſa erat; & à vitæ ſanctitate, vt quæ pudicam Virginem, honeſtam coniugem, & religioſiſsimam viduam ſe præſtiterit, & aſsiduis pietatis exercitijs tanto tẽpore incubuerit. Hæc igitur mulier confirmat dicta ſenis, vt vterque ſexus inueniatur honoratus, & ab omnibus Chriſtus teſtimonium habeat. Non enim mulieres relictę ſunt in Chriſto, ſicut in Moyſe, ſed ad confuſionem ſuperbiæ deprehenduntur ſæpè priores, & fideliores quàm viri. Sic Eliſabetha prior audiuit, prophetans de Domino, muto viro ad incredulitatem: ſic prima fœmina Samaritana ad Chriſtum conuertitur, & propter eã deinde tota ciuitas. Ita fugientibus viris mulieres Chriſti cruci aſtiterunt, primæque reſurgentem Chriſtum viderunt. Simeoni, & vetulæ huic Chriſtus creditur, ne poſsint videri aliquid ſuum quęſiſſe, quòd ambo fuerint vita citò diſceſſuri: ita vt potiùs ad eos verecundia, quàm laus ex tanto vaticinio prouentura eſſet, cùm Ieſu claritas, atque gloria non eorum temporibus eſſet reuelãda. Noluit ergo Dominus teſtes ſuæ maieſtatis deeſſe id temporis, quo eſſe voluit ignotus, & obſcurus.

Eandẽ Euangeliſta, cur tot laudũ encomijs exornauerit.

Brentius tenebrarum filius ſanctæ huius viduæ vitæ & nobilitatis ſplendorem vt obſcurare conetur infelix.

Ioan. 8.

Iacob. 1.

Infra 2.

Annæ encomium Propheteſſæ.

Muliebrẽ ſexum quanto Chriſtus honore dignum iudicauerit.

Luc. 1.

Ioan. 4.

Ibidem.

Matth. 26.

Infra 27.

Infra 28.

Hanc viduam Cyrillus Hieroſolymitanus cateche. 10. monialem vocat his verbis: *Et Anna Prophetiſſa continens, & religioſiſsima monialis teſtatur de ipſo, &c.* Amphilochius verò Epiſcopus Iconij, de occurſu Domini & Dei genitrice, his verbis laudat Annam: *Corona viduarum*, inquit, *mulierum Anna, ſexu mulier, ordine Prophetiſſa: verſans in regno: corpore laxa, ac remiſſa, animo firma, ac neruoſa: facie rugoſa, explicata autem prudentia, ſenio incuruata, recta incedens cognitione: multitudine annorum inueterata, iuueniliter verò exultans Diuina ſcientia: ieiunans, & non ſe explens ad ſatietatem: orans, & non vacillans, & do-*

Cyril. Hieroſ. Eiuſdem Annæ viduæ praeconia.

Amphiloch. Epiſcop.

1. Tim. 5.

mos

mos alienas non obiens: pſallens, non nugans: prophetans, & non dicens fabulas: diuina meditās, & quæ ſunt turpia, non addiſcens. Superauit Annа viduam quæ ab Apoſtolo beata dicitur. Quænam ea eſt? Audi Apoſtolum dicentem: Vidua eligatur non minus quàm ſexaginta annos nata: ſi filios aluit: ſi ſanctorum pedes lauit: ſi egentibus opem tulit, ſi omne opus bonum eſt conſecuta. Superauit ipſa eam quam Apoſtolus dixit beatam, & annis, & viuendi ratione. Et ſi ergo in rerum grauiorum teſtimonio non facilè fides mulieribus habeatur: at hoc loco Lucas ſciens Euangelicam à Deo pendere veritatem, maximum arbitratus eſt atque grauiſſimum huius mulieris teſtimonium, quòd Spiritu Dei, cuius eſt hæc myſteria reuelare, plena eſſet. Ait ergo quod erat Propheteſſa, atque hoc Prophetiæ donum ob exactę vitæ meritum erat aſſecuta. Magnam in hac muliere arguit integritatem, ac vitæ perfectionem. Et quo tempore liberorum procreatio in laude erat, neque laſciuiæ, vt nunc, adſcribebatur, ſi mulier ſæpiùs nuberet: eo tempore tamen vno viro contenta fuit per 7. annos: reliquum tempus partim in virginitate, antequam viro traderetur: quod vt magnum & laudandum eſt in muliere, ita etiam requirendum eſſet in viro: partim in viduitate poſt obitum viri viuere elegit. Et cùm antea Beata Virgo, & Eliſabeth vnà cum Zacharia coniuge prophetaſſent, debuerunt adiungi etiam vidui; vt omnes ſtatus, & virginum & coniugatorũ, & viduorum Deum laudibus afficerent ac prædicarent.

Ibidem. 1. Cor. 7.

Annæ Propheteſſę teſtimoniũ, cùm alioqui mulieris infirmũ ſit, cur profecerit Euangeliſta.

Vndenã Annę Phanuelis filiæ prophetiæ donum acciderit.

Annæ eiuſdẽ Propheteſſæ vitæ ſanctitas mira.

Additur & alia Annæ commendatio: *Quòd non diſcedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens nocte & die.* Verbum ſeruiens, Græcè eſt λατρεύουσα; ergo ad latriam ieiunium pertinet, & oratio, & vtrumque eſt ſacrificium. Euangelicum ieiunium reſpondet altari holocauſtorum externo, & oratio interno thymiamatis altari. Bona ſi quidem eſt oratio cum ieiunio. Erat igitur fortaſſe de mulieribus, quæ excubabant ad valuas templi, & obſeruabant ad oſtium Tabernaculi, vt Exodi 38. & 1. Regum 2. habetur.

Anna Propheteſſa Deo ieiunijs, & obſecrationibus in templo quo modo ſeruiret.

Tob. 12. Exod. 38. 1. Reg. 2.

Et nota contra hæreticos, continuũ ſtudium ieiunij, & deprecationum Deo eſſe acceptum, etiam in vetula, quæ ad carnem edomandam ieiunio parum, vel nihil indigebat. *Et hac ipſa hora ſuperueniens.* Quò diſceſſerat quæ de templo dicta eſt non diſcedere? Aiendum, quòd fortaſsis erat in alia parte templi. Vel ſic loqui conſueuimus, vt eum qui in loco aliquo frequenter eſſe ſoleat, nunquam inde diſcedere dicamus; cui loquendi mori ſe accommodauit Euangeliſta. *Confitebatur Domino*, Græcè ἀνθωμολογεῖτο, quod non tantùm eſt confiteri, ſed confeſsione reſpondere; vt referatur ad cõfeſsionem Simeonis, vt vnus hinc, alter inde confitebatur, id eſt, laudibus celebrabat puerum, quẽ vocat Dominum, & de quo, vt ſubdit, loquebatur, & gratias agebat ob accepta beneficia à Domino: nam frequens eſt in Scripturis hic Hebraiſmus; vt, *Confitemini Domino quoniam bonus.* &; *Confitebor, tibi Domine, in toto corde meo.* Neque expreſsit quas laudes Dei, vel gratiarum actiones populum erga ſuum celebraret: tum vt breuitati ſtuderet, tum vt prudentiæ noſtræ cogitandæ relinquantur. Et vide quibus loquebatur: non enim omnibus, ſed ijs qui expectabant redemptionem Iſraël, hoc eſt iuſtis, qui ex fide Deum expectant, & quibus ſpiritualia æternaque bona in promiſſione ſunt: nam iſti vt terra bona recepto ſemine fructum adferũt in patientia. Sunt verò alij, qui temporalem & carnalem expectabant Redemptorem, & ab ſpirituali redemptore metuebant ſibi. Iſtis non concionabatur Anna, vtpotè prudens, quæ nouerat verbum Sapientis: *Vbi auditus non eſt, non effundas ſermonem*, iſti enim redemptionem minimè expectabant, at timebant: & hæc quia vates erat, nouerat Sanctum non dare canibus. Loquamur ergo & nos omnibus de illo; & omnes audiamus loquentes de illo. Ne quæramus excuſationes, vt vapulemus paucis, ſed quæramus, vt nullis vapulemus: nempe vt accipiamus Spiritum eius etiam in ſuis audiendis, legendis, & enarrandis. Namque hęc hæc ſcientia efficit, vt cùm venerit Spiritus Domini, minùs de afflatibus dubitemus: nam plerunque harum rerum ignoratione fit, vt etiam bonas inſpirationes ſuſpectas habeamus, aut reijciamus. § Chriſtus accepit teſtimonium à paſtoribus, à Magis, & ab his ſenioribus Simeone & Anna; ſed paſtores inſtructi fuerunt ab Angelo, Magi ab ſtella, ſenes iſti ab Spiritu Sancto.

Annæ propheteſſæ piũ & aſſiduum ieiunandi & precandi ſtudium quorũ impium dogma confodit.

Quò diſceſſerat Anna, quę à templo dicta eſt non recedere.

Eadem vt cõfitebatur Domino.

Pſalm. 105. Pſalm. 9.

Quid confiteretur Domino, quare Lucas ſuppreſſit.

Quibus loqueretur illa, quibus minimè.

Hab. 2. Hebr. 10. Luc. 8. Eccl. 32. Matth. 7. Luc. 2.

Vtilis, quæ ſcientia, ſalutaris.

Supra 2. Matth. 2. & ſeq.

Sequitur: *Et vt perfecerũt omnia ſecundùm legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam, in ciuitatem ſuam Nazareth.* Natus ſub legẽ, legem ſeruabat. Neque de templo diſcedendum eſt, niſi perfectis omnibus ijs, ob quæ ventum eſt: vt nobis Dominus, qui dedit velle, det & perficere, pro bona voluntate. Quare reprehendendi videntur acriter, & obiurgandi, qui in Eccleſiam non conueniunt antè, quàm Sacerdos, aut concionator, bonam Miſſæ, vel concionis partem abſoluerint. Vocat autem Nazareth ciuitatem ſuam, propter conceptionem & habita-

Galat. 4.

De templo quando diſcedendum nobis.

Philip. 2.

Nazareth, cur Chriſti ciuitas appellatur.
Luc. 1.
Infra 4.

tionem: nam propria Ieſu patria, Bethleem erat: ſed in ſua peregrinus erat, in aliena ciuis. Peregrinus, quia ibi nō poſsidebat quicquam: Ciuis, quia vtcunque in Nazareth domunculam habebat: vt & quoque ipſe exul videretur, qui exulum reductor venit.

Idem & parētes eius cur redierint in Nazareth.

Reuerſi ſunt itaq; in Nazareth antequā irent in Aegyptum, vel fortaſsis abeundo in Aegyptum, prius tamē vale facto ſuis in Nazareth, ac rebus ſuis compoſitis, in Aegyptum deſcenderunt.

Eccleſia in Anna vidua, filia Phanuel pulchrè deſcribitur.

Pòrrò hæc vidua per allegoriam Eccleſia eſt, quæ ſemper teſtificata eſt huic veritati, quæ Chriſtus eſt ipſe. Vocatur Anna, id eſt Gratia, ſeu Miſericordia: nam hæc verè gratioſa eſt in conſpectu Domini. Hæc filia Phanuel, id eſt, vult⁹ Dei: quia ex facie Dei expreſſa per Spiritum ſanctum. Hæc tribus diſtinguitur ſtatibus: Puellari nempe, quando in domo paterna manebat, nulli viro coniuncta: & hic eſt ſtatus naturę legis; Coniugali, quādo viro copulata eſt; & annis ſeptē, quando adhuc viuebat vir eius: quod tempus legis Moſis declarat, propter ſtatum primi Sabbati, quod eſt dies ſeptima: Viduali, quādo mortuus eſt ipſius vir, de quo Dominus prænuntiauit: *Veniet dies, cùm auferetur ab eis Sponſus, & tunc ieiunabūt, ſiue lugebunt.*

Marc. 2.
Eccleſia vt vidua ſit annorum octoginta quatuor.

Et benè 84. annorum eſt, quando teſtificatur hæc vidua: quoniam legitimum Euangelij teſtimonium eam deſiderat ætatem, quæ Chriſti reſurrectionem, & nouæ vitæ inſtitutionem in exactione mandatorum ipſo octogenario numero ſignificat, quaternario tamen addito, quod hæc iuxta Euangelij legem intelligantur.

Quid eſt quod ad eum tantùm numerum dicitur perueniſſe, minimè compleſſe.

Et quod ait: *Vſq; ad annos octoginta quatuor*, pulchrè exprimit noſtram infirmitatem. Non enim perfectè Diuina mandata complemus, ſecundum Euangelij exactionem, ob carnis petulantiam non domitàm omninò, verùm condonat Deus quod deeſt, & pro perfecto habet: quemadmodum & apud Philoſophos, iuſtus dicitur, non qui exactiſsima ratione eſt iuſtus, ſed qui pro humana facultate, vt datur, iuſtus eſt.

Iuſtus quis Philoſophorum voce.

Gen. 49.
A quo tēplo eadem nunquam diſcedat.
Pſalm. 49.

Dicitur hæc vidua de tribu Aſer, hoc eſt, beatitudine, ſcilicet: In panē pinguis, qui præbet delicias Regibus. Scribitur non diſceſſiſſe de templo, id eſt, Chriſto; in quo ſemper permanet, ſalutem In electis, qui dicunt: *Et non diſcedimus à te: viuificabis nos, & nomen tuū inuocabimus, neque nocte tempeſtatis, neque die ſerenitatis.* Dicitur ieiunijs, & obſecrationibus intenta: quoniam officium Eccleſię viduæ, eſt, lugere mortem ſponſi, & filiorum ſuorum, qui pereunt, & precibus continuis pro eorum ſalute incumbere. Hac ipſa hora ſuperueniens, loquebatur per os Apoſtolorum, qua Simeon, id eſt, priſci patres.

Eiuſdē poſt verba Simeonis, ipſa hora ſuperuenientis iudicium.

Vt enim ceſſauit loqui, ſuperueniens Eccleſia illorum dicta confirmauit: nec enim prædicatio continet Apoſtolica aliud, quàm illud ipſum, quod Prophetica prędictio. Hinc pulchrè verbo Græco vtitur Euangeliſta ἀνθωμολογεῖτο, quaſi viciſsim reſpondens dictis Simeonis. Cùm hac igitur ſancta vidua, & nos quoque vt veri filij diſcamus lugere, ieiunijs & obſecrationibus vacare, vt noſtram, & aliorum ſalutem operari valeamus; præſtāte Domino noſtro Ieſu Chriſto: cui cum Patre, & Spiritu ſancto reddatur omnis benedictio, laus, honor, gloria, poteſtas, & imperium, in ſecula ſeculorum, Amen.

TRACTATVS XLIV.

Matth. 2.

In illa verba Matth. 2. *Qui cùm receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi, vſque dum dicam tibi: futurum eſt enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum, &c.*

Quando apparuerit Angelus in ſomnis Ioſeph dicens in Aegyptum vt uet.

CVm hæc Angeli apparitio à B. Matthęo poſt diſceſſum Magorum ſtatim facta enarretur, dubitatur, an contigerit in Bethleem, vnde Magi diſceſſerant, & beata Virgo cum infante remanſerat, an verò in Nazareth, poſt obſeruata omnia, quæ legis erant, præcepta, circa puerperam, & infantem: vt inſinuare videtur beatus Lucas.

Confirmatur prima opinio

Dicendum eſt, probabilem non videri (mihi ſaltem) ſententiam eorum, qui aſſerunt, ſtatim regreſsis Magis in regionem ſuam, factam fuiſſe Angeli viſionem hanc: tùm quia Chriſtus præſentatus eſt quadrageſimo die in templo: & perfectis legis obſeruantijs reuertiſſe dicitur in Nazareth, vt habetur Lucæ 2. Non ergo obedijſſent Angelo ſolicitanti, dicentique: *Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum:* alioqui non eſſet opus, vt ſurgeret Ioſeph: tum quia per illos 27. dies fuiſſent Ioſeph & Maria in magno timore, & afflictione; tum denique, quoniam Herodes, qui cum Magis non venerat, nec è ſuis quemquam miſerat, illis fidebat, nec erat tam facilis cauſſa iracundiæ, vel putandi ſe illuſum. Cùm ergo deberent infantem ducere ad templum, fruſtra vexarentur antea.

II. opinio etiam quæ refellitur.

Deinde non videtur rationi conſonum illud Abulenſis, Chriſtum cum parentibus in Nazareth manſiſſe biennio, paullò antè, vel

poſt

Epiſc. Abul. quæſt. 56.

poſt Herodis edictum de occidendis pueris à bimatu & infrà: tum quia non videretur eſſe verum quod dicitur: *Qui cùm receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit, &c.* vbi indicatur, paulò poſt diſceſſum factam apparitionem fuiſſe: tum quia non fuiſſet tam repétina opus fuga, qualis inſinuatur inde, quòd ſurrexit nocte, & accepit puerum.

III. opinio, etiam inepta.
B. Epiphan. in hæreſ. 51.

Minus etiam placet ſententia Epiphanij. qui contra Alogianos ſcribens ait, per biennium in domicilio Bethleemitico Mariam virginem hæſiſſe cum puero, & trigeſimo tertio Herodis regni anno natum Ieſum: trigeſimo quinto adueniſſe ad eam Magos, & poſt illorũ diſceſſum fugiſſe Chriſtum in Aegyptum: trigeſimo ſeptimo anno regni ſui Herodem fuiſſe inſtructum. Multa ſiquidem ex iſtis dubia ſunt, neque communiter recepta, & impugnata à nobis ſuperiùs.

IV. ſententia quæ probatur, ac recipitur.

Ergo dicendum eſt, apparitionem hanc factam fuiſſe in Nazareth, poſt peracta munera legis, vel in Hieruſalem: tunc enim propè completum Magorum receſſum erat, nec deerat cauſſa Herodem mouens, nempè promulgatio Simeonis, & cõfeſsio Annæ, quæ ad aures eius peruenire facilè potuerunt: idcircò futura erat Chriſti perditio in cauſſa ſecunda, licèt ob lites à filijs Ariſtobulo & Alexandro intentas, propter quas Romam Herodes, vt ſe purgaret, redire eſt coactus, impedita, ac retardata: noluit enim accuſationis cauſſas nouo ſcelere facere grauiores: ſed poſt pacatum Cæſarem, elapſo biennio, reuerſus eſt, & in regno ſuo confirmatus à Cæſare Auguſto.

Quomodo accipiendum illud: Qui (Magi) cùm receſſiſſent, &c.

Neque probatur ex illis verbis: *Qui cùm receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit, & cæt.* ſtatim vno, aut altero die à diſceſſu Magorum proximè factam eſſe apparitionem: ſiquidem hic eſt familiaris mos ſacris literis, vt quæ non ſint ſimul continuata atque connexa, quaſi continuata eſſent, enarrentur, quemadmodum enim dicimus, Mulier concepit, & peperit, nec tamen putandum eſt, ſimul concepiſſe illam & ſimul peperiſſe, ſed partum poſt cõceptum, menſibus nouem expletis: ſic etiam hic dicitur in litera, quòd quando Ioſeph venit de Aegypto cum puero & matre eius, habitauit in Nazareth.

Mos ſacrarũ Scripturarũ.

Matth. 2. Infra 3.

Sequiturque: *In diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & cæt.* & tamen inter aduentum Chriſti ex Aegypto, & prædicationem Ioannis, anni pluſquam viginti interceſſerunt. Itaque nihil mirum, ſi hic dicitur: *Qui cùm receſsiſſent, apparuit Angelus, & cæt.* cùm hæc tamen poſt menſem circiter facta ſit apparitio. Illud præterea, *Ecce*, rem nouam denotat, licèt nõ ita propinquam, ſicut & illud: *Ecce virgo concipiet* quod multos poſt annos geſtum eſt. *Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis.*

Eſai. 7. Matth. 1.

Antequam Chriſtus per incarnationem imminutus eſſet atque contractus, iuxta illud: *Minuiſti eum paullò minus ab Angelis*, Angeli vigilantibus loquebantur de illo: nũc in ſomnis, ſeu dormientibus, vt minor ſignificetur. Ideò corroborabatur eorum miniſterio: aliorum ſermonibus tamen excellentia Deitatis Chriſti, & humanitatis, quantum ad ſuperna dona & cœleſtia demonſtrabatur.

Cur Angeli in ſomnis de Chriſto loquuntur.
Pſalm. 8.

Ita ergo puer Chriſtus, quod ad caſus humanos attinet, regebatur per ſuos, ac per Angelos, ac ſi non eſſet Deus. Quare ſicut prudentis hominis, nihil de futuris præſcientis, niſi probabiliter, fuiſſet, fugere regnum irati Regis, ita & Chriſtus fugit: ac licèt poſt biennium eſſet futura occiſio; cauſſa tamen eius, videlicet iracundia concipiens homicidium, cùm Angelus venit, præſens aderat, quàm humana vitare docuit fuga.

Humana Chriſtus quæ rectus prouidentia.

Beatiſsima quoque Virgo ita ſolicita erat, ne Chriſtus infans è manibus caderet, quaſi Deus nõ fuiſſet: quoniam eſſet Deum tẽtare, in huiuſmodi rebus expectare miracula.

Variæ cauſæ ſomniorum adſeruntur.

Circa ſomnia autem animaduerte, quædam contingere ex diſpoſitione corporis, vel ex ſolicitudine mentis: atq; hæc præſagia interdum ſunt futurorum, quæ habent cauſſam in nobis ipſis. Somnia enim, quę eueniunt ex cauſis corporalibus, ſunt ſigna infirmitatis. Somnia quæ ex ſolicitudine mentis fiunt, ſigna ſunt eorum, ad quę ingenium noſtrum propendet, & inclinatur: aliorum verò haud ſunt per ſe ſigna. Ideò quicunque ad alia eiuſmodi ſomnia extendunt, plerunque errare deprehenduntur. Exiſtũt rurſus alia ſomnia, quę ex illuſione diabolica proueniunt: & hæc nullius ſunt roboris, vel momenti. Alia item ſunt ex reuelatione Angelica, vel viſitatione diuina, & huiuſmodi vera rectaq; ſunt ſomnia, & ſigna certiſsima futurarum rerum. Nec expedit anxiè verſari circa ſomniorum ſignificationem: quia diuina Deus ipſe interpretatur, cùm opus eſt, & ſua eſſe, facit cognoſcere.

De eorum ſignificatu quid verè ſentiendum ſit.

Quę verò ex affectione vel diſpoſitione corporis pendent sõnia, nihil, pręterea quę diximus, ſignificant aliud. Et quanquã demus, ſydus eſſe cauſſam euentus, & ſomnij præcedentis, impiè tamen ſcrutamur, ac cum manifeſto periculo conſcientię, quòd dæmon ſe ingerat, cùm vis ſyderis ipſius ac ſimilitudo ſomnij cum euentu prorſus ignoretur. Scriptura ſacra plurles ſomniorũ ſcrutatores redarguit. *Nõ obſeruabitis*, inqt, *ſomnia*; & Eccleſ. 5. *Multas curas ſequuntur*

Eccleſ. 5.

Eccl. 34. Ibidem.

ſomnia; & Eccleſiaſt. 34. *Somnia, inquit, extollunt imprudentes.* Iterum: *Multos errare fecerunt ſomnia, & exciderunt ſperātes in illis.* Ethnicus quoque vates cecinit:

Cato.

Somnia ne cures,

Et:

Ceperunt ſomnia plures.

Et Virgilius:

Virg. lib. 6. Aeneid. poſt medium.

Sed falſa è cœlo mittunt inſomnia manes.

Magnus Alexander verſiculo Grçco ſomniorum fidem frequenter eleuabat. Cicero libr. de diuinatione docet, ſomnia prorſus eſſe vana. Plinius Iunior ſolatur Suetoniū, qui per inſomnium vidit, cauſa ſibi indicta, certo die caſurum; quem monet, ne cauſſam ea die dicere ſuperſedeat. Somnia enim iſta cōtraria, hoc eſt, egregiam actionem portendere. Etenim tale quid ſibi etiam accidiſſe. Deus tamen frequenter emittit viſitationem ſuam dormienti, vt ait Sapiens: & loquitur pluries in ſomnis, quàm in vigilia: tùm quia homo in ſe magis collectus eſt dormiens, quàm vigilans: tùm quia Dominus, qui poſuit tenebras latibulum ſuum, ad ſuæ maieſtatis occultationem, expectat in ſomnis homines alloqui, tùm denique, quòd homo dormiens magis agatur, quàm agat, atque in diuina patefactione ſuſcipienda magis vt patiens habeat ſe, quàm vt agens, mediusque ſit inter viuentem ac mortuum: vt homo aliquo modo mortuus vitæ noſtræ dici poſsit, & ita verum ſit: *Non videbit me homo, & viuet.* Talia ſomnia diuina fuerunt, Pharaonis illa, & Nabuchodonoſor Regum, & hæc quæ in Euāgelio narrantur de Ioſepho, & de vxore Pilati, ſecūdùm Hieronymum, & de Iuda Macabæo, 2. Macab. 15. de his etiam loquitur Iob c. 7. & 33. & liber Eccleſiaſtici cap. 34. Numerorum quoque 12. ait Dominus: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei; vel per ſomnium loquar ad illum.* Ioſeph ob Chriſti meritum pro nobis, & exemplum Præpoſitis obediendi nobis præſtandum, voluit Ieſus per Ioſephi prudentiam in humanis, in eam verò ſuperantibus per reuelationem in ſomnis factam regi & gubernari, ſubdiq; Angelis ipſis, ſecundùm Dionyſium: cùm tamen ipſe vel per ſe, vel per Angelos, in vigilia alios inſtruere ſoleat: qua ratione ipſemet ab Angelo confirmatus, per ſe ipſum Angelum confirmauit. Simili ratione, quoniam ſtare fecit infantes innocentes, & Andream Apoſtolum Crucem magno amore amplectentem, fugit ipſe, & Crucem eſt deprecatus. Sanctiſsimæ virgini verò nulla narratur facta reuelatio, ne in reuelationibus, quæ minoribus fiunt, efferamur inſolentiùs, vel habentibus eas,

Somnijs non fidendum, etiam Philoſophorum iudicio.

Eccl 34. Cur ferè in ſomnis Deus homines alloquatur. *Pſalm. 103.*

Exod. 33. Gen. 41. Dan. 2. & Infra 4. Matth. 27. Hieron. ibid. 2. Mach. 15. Iob c. 7. et 33. Eccl. 34. Num. 12.

Chriſti exemplū obedientiæ, & modeſtiæ.

S. Dionyſius lib. de cœleſt. hierar. c. 4. circa finem.

Cur non B. Virgini, ſed Ioſepho, Angelus apparuerit in ſomnis.

inuideamus. *Dicens.* Videbatur Ioſepho, quòd Angelus loqueretur, veruntamen phantaſmata tantùm mouebat, laborans in phātaſia, vt apes in alueario. Nec enim dormiens propriè audit, neq; loquimur alli niſi vt eum excitemus. *Surge.* Eleuant Angeli à terrenis homines, & veloces ipſi diligentiam ſuadent: Dæmon verò contra deprimit, ſomnumq; ei ſuadet, ac ſocordiam. *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptū.* Hoc eodem ordine, amore eos, & honore proſequebatur, vt primo quidem loco puerum haberet, deinde matrem. Ac vt Deus teneriùs prolem iuuat per matrem; ita fortius tuetur, atq; defendit per virum. Accipe igitur puerum pugillo mundum continentem, & matre ſibi proxima potiorem. Deinde ait, Accipe matrē, non inquit ſponſam; vt virginitas inſinuetur: & fugam præcepit. Eſt autem dignum omni admiratione, cernere quis fugiat; videlicet Verbum æternum incarnatum, quod vinci nequit: & vbi victum videtur, magis reſurgit, & glorioſius vincit. Quos fugiat, homunciones ſcilicet vermibus, ac vermibus debiliores. Quò fugiat; nempè in Aegyptum, terram barbaram, & Hebræis ob antiquum odium inimicam, & filijs Iſraël interdictam, ne eò fugiſſe cogitare poſſet Herodes. Quorſum fugiat; nimirùm vt ſe verum hominem oſtendat, & veram carnem aſſumpſiſſe, quæ ſubiecta eſt timori, & alijs perturbationibus. Voluit enim per omnia fratribus ſimilari: vt indicetur quā vitam Pater Filio ſuo præfixerit, plenā ſcilicet periculis, & ærumnis, regnumq; eius non eſſe de hoc mundo à principio oſtenderetur, & vt hac ratione furor Herodis magis accenſus amplius diuinæ gloriæ inſeruiret: nam diuinæ prouidētiæ eſt ita vincendo ſuum illuſtrare nomē; & vt hac fuga inſinuaretur regnum Dei à Iudæis ad Gentes transferendum.

Angelus Ioſepho vna paruerit in ſomnis.

Angelorum bonorum ac malorum diuin.

Puer Ieſus cum ſugeus.

Deut. 17.

Hebr. 2.

Ioan. 18.

Quas ob cauſas fugerit Chriſtus in Ægyptum.

Fugit verò in Aegyptū, & propter propheticum Oſeæ teſtimonium; & vt Aegyptijs, quibus olim plurima mala intulerat, filium ſuum mitteret, quaſi reconciliationis ſignum. Adhæc Moſes veteris legis autor, metu Pharaonis ſugit ex Aegypto verſus Palæſtinā: Ieſus nouæ legis autor, metu Herodis fugit ex Iudæa in Aegyptum, Spiritu Dei nouam viciſsitudinem indicante, qua Aegyptus vera, erat futura Iudæa; Iudæa verò, & Hieruſalem vera ſpiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vt Dilectus in Apocalypſi teſtatur. Præterea, vt notat Chryſ. vel Autor oper. imperf. quo impleatur quod dictum eſt: *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & cæt.* Idem docet Euſebius lib. de demonſtrat. Euangelica,

Oſeæ 11.

Exod. 7. 8. 10. 11. 12. 14. Supra 2.

Apoc. 11. Autor oper. imperf. in Matth. hom. 3. tom. 2. oper. D. Chryſoſtomi. Eſai. 19.

Euſe li. 6. de demonſtr. Euang. c. 20. ſub initium, tom. 1. Aug. Athanaſius tom. 1. Theodoret. in Eſaiam

gelica, & alij permulti Patres: quos inter eſt Athanaſius libro vno de Incarnatione Verbi: & quod dicitur; *Ecce Dominus*, Hebraicè habetur Iehoua, quod Chriſtus hoc loco appellatur. Nubes verò leuis, eſt ſacrum illud corpus quod ex virgine ſanctiſsima accepit: vt docent Cyrillus, Procopius, & Euſebius in prædicto libro de demonſtratione. Rurſus in Aegyptum ſe recepit Dominus; vt Aegyptum omnigenis idolorum monſtris, atq; portentis repletam ſua præſentia illuſtret, & ſanctificet. Nam cùm duę eſſent nequitiæ veluti officinę, Babylon, & Aegyptus, vtranque Chriſtus ſuſcepit, Babylonem per Magos, Aegyptum verò per ſe ipſum; præſagium ſanctificandi totum mundum. Poſtremò, vt ſoletur infirmos, præbeatq; exemplum iuſtis tempeſtiuè fugiendi perſecutores, & occaſiones peccandi, & pericula omnia, ne Deum tentare velle videamur, maximè dum pueri, & parui ſumus. Chriſtus dum paruulus eſt, fugit; magnus autem vltrò ſeſe offert petentibus eum ad mortem. Nempè qui docere venerat, & prodeſſe, noluit antequam doceret, & prodeſſet, abire: voluit nobiſcum eſſe, vt omnis ætas exemplũ haberet. Et tu ergo, cùm Chriſtum paruulum habes in te, dum teneres in fide, ne omnibus eum manifeſtes, ſed tantùm idoneis, qui te ipſum ad ſouendum illum iuuare poſſunt, alioqui tutior eris inter extraneos. Sunt enim hypocritæ, qui ſemen in te naſcentis Chriſti per humanam prudentiam reſtinguere volũt.

Per nubem leuem apud Prophetam quid.

Cyril. in Eſai. Procop. ibidē. Euſe. lib. 1. de demonſtr. Euang. c. 4. & l. 8. demonſt. 9. & lib. 9. c. 2. ... tom. 1.

Fugiat in Ægyptum myſticè quis.

Fuge ergo in Aegyptum, id eſt, inter eos, qui hæc non agnoſcunt: qui nihil te impedient, & nihil apud te autoritatis habebunt. At tui volunt moderari tuas cogitationes, & ad humanam prudentiam dirigere: quas tu dictis Angelicis fouere debes. Angeli ſunt, Scripturæ ſacrę, traditiones etiam Eccleſiaſticæ, Sanctorumq́ue exempla, & ſententiæ, quibus omnibus quaſi Angelis, & nuntijs Dei, diuinam eius voluntatem agnoſcimus. Et Chriſtus paruulus non niſi cũ matre verſatur, ac domeſticis, & adorantibus, fugitq́ue alios: grandior autem factus inter peccatores verſatur: ita vt baptizaretur velut peccator, & amicus publicanorũ diceretur, adeò vt etiam cũ ipſis ſit in Crucem actus. Saluare enim venerat quod perierat. Item voluit Chriſtus experientia cognoſcere animas peregrinôrum, vt nos reducat in patriam. Vt enim natus eſt vt corruptam naturam repararet; ita fugit, & exulat, vt Adam cũ poſteritate à Paradiſo exulantes reuocaret. Nec oſtendit metum, ſed deſiderium potius noſtræ ſalutis: quandoquidem eo tempore, quo vita ſolet eſſe cha

Matth. 11.

Luc. 19.

Gen. 3.

riſsima, ſe morti pro nobis obtulit. Fortiusq́; eſt, in terra ſua, id eſt, Aegypto infantem vincere dęmonem, vbi dominabatur, quàm in propria patria, hoc eſt, Iudæa, vbi non habebat dominium, vbi per innocentes pueros, quibus quaſi pro clypeo vſus eſt infans puer dæmonem ſuperauit. Pugnauitq́; Dominus cum eo more Parthorum, qui dum fugiunt, ſagittas retrò iaculantur, iuxta illud:

Chriſti fortitudo.

Parthorum mos pugnandi qualis.

Fidentemq́; fuga Parthum, verſisq́; ſagittis.

Virg. lib. Georg.

Dices; Quas ſagittas Chriſtus eſt iaculatus in dæmonem? Reſpondeo: vt prætermittam infantes pueros, qui pro Chriſti gloria interierunt, & glorioſum in ętate illa tenella triumphum de dæmone reportârunt, inprimis proiecit ſagittam humilis obedientiæ, quia obediuit Deus Angelo non per matrem ſanctiſsimam præcipienti, verùm per Ioſeph, non vigilantem, at dormientẽ, qui eſt vltimus gradus apparitionis, & debilior. Mundus autem per inobedientiam Adæ perditus, volentis ſcire bonum, & malum, atque ad Satanæ perſuaſionem diuini præcepti rationem curioſius perſcrutantis, aptè reſtauratur per inobedientiam cæcam Filij Dei. Proiecit & aliam quoq; ſagittam in carnem: quoniam paſſus eſt frigus, tenebras, peregrinationem, manſionem in terra hoſtili. Quemadmodum enim Zare cum filio rubro egreſſus eſt de vtero matrię: ſic Filius Dei ab initio cœpit Crucem pro nobis portare, & aſſueſcere duris & laborioſis qui paſtor futurus erat, & miles, docuitq́ue moderari amorem immoderatum noſtrũ in filios, quos vt idola colimus; propterq́ue eos ditandos amorem Dei ſæpè deſerimus, atque præcepta eius conculcamus. Impleuitq́; figuram Ioſephi: hic enim liber erat, & patri præ alijs fratribus charus: at in Aegyptum ſeruus deſcendit, fugiens fratrum ſuorũ inuidiam. Prę ſagium illud fuit, quod ſemen Iudæorum futurum erat ſeruum in terra Aegypti: ita & Chriſtus liber cùm eſſet, & patri ſuo ſummè dilectus & charus in hunc mundum vt ſeruus deſcendit ad nos liberandos, & vt nos ei ſeruiamus, quo alios à mundo liberemus.

Quas Chriſtus fugiens ſagittas Parthorum more in dæmonem ſit iaculatus.

Gen 3.

Infra 38.

Zare Chriſti typus.

Ioan. 10.

Ioſeph qualis Chriſti typus.

Gen. 37.

Supra 15.

Vſq; dum dicam tibi. Cæcam Domini Angelorum exigit obedientiam Angelus, quã & prę ſtat Filius Dei. In quo docet nos obedientiam prę ſtare ſuperioribus noſtris. Nã ſi ille maior, ſapientior, & ſanctior, inferiori Angelo præcipienti obſequitur, & Maria Ioſepho minori paret: quid ni tu parenti tuo, vel Epiſcopo, vel præceptori tuo, & Regi morem geras? Euangelium enim nouum tales fructus habet, qui apertè indicant, non eſſe ipſum verum. Nam primò

Chriſti exemplum obedientiæ.

Quid nouũ doceat Euangelium Hæreticorum.

docet non obedire, ait enim: Noli parere Papę, vel Concilio: Noli audire ſacerdotes, vel Religioſos. Populus verò qui illos odit, libenter hoc audit. Deinde progreditur, & inquit: Noli obedire Regi, vel Imperatori, aut Principi tuo, atque ita omnem eneruat obedientiæ vim nouum iſtud Hæreticorũ Euangelium.

Vt auſus fuerit impius Herodes occidere Meſſiam.

Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerũ ad perdendum eum. Futurum erat nõdum in ſe, ſed in cauſſa, id eſt, voluntate Herodis: eratque illud quęrere cum executione. Neque tantùm die vna, neq; in vno loco eum ad necem quæſiuit, ſi, eo mortuo, Ioſeph timuit ire in Iudæam.

Mirum eſt autem, quomodo in Herodis mentem ac cogitationem venire potuerit, vt occideret Meſſiam. Sed excęcatus eſt miſer affectibus ſuis: & Deum eſſe non credens, vel non actu intuens in voluntatem Dei de Meſſia Rege, putabat apud ſe, deliberabatq; eius necem poſſe perficere: quod Iniquum ſcelus fuiſſet atq; flagitium. Nam etſi liceat timenti iuſtè à ſe poſſeſſi regni vſurpationem, puerum, quem ſuſpectum habet, in carcerem trudere, non tamen licet vllo modo interficere: quanto minus id licebat iniuſto alieni regni inuaſori atque vſurpatori, alterique iam à Deo traditi, neq; illud tum quærenti.

Hoc eius quantum ſcelus.

Ioſeph obedientia cæca.

Qui cùm ſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Aegyptum. Proponit Euangeliſta promptam obediẽtiam Ioſephi. Nihil cunctatus eſt, non eſt cauſſatus itineris longitudinem & difficultates, neque de victu laborabat, vt verus Abrahæ filius, qui Geneſ. 12. exiuit de terra ſua. Adhæſit igitur verbo Dei, etiam ſi contrarium videbat. Audierat Chriſtum verum mundi Saluatorem eſſe: nũc verò animaduertit, quod nec ſe ipſum ſaluare poterat: nec tamen dubitauit, aut mali aliquid ſuſpicatus eſt: Si Saluator eſt mundi, quomodò nõ ſeipſum ſaluat? Si Deus, quid opus eſt ei fuga tam longingua? Hæc nimirùm eſt natura fidei, quæ etiam in tentatione manet, tametſi omnia videantur deſperata, atque aduerſa. Ad hũc modum Abrahæ promiſerat Deus per Iſaac filium multiplicandum ſemen ſuum: & interim eundem præcipiebat occidi. Sic populo Iſraël in Aegypto libertatem promittebat, terramq́ue melle & lacte manantem. interim tamen prius affligebat, & per deſertum Euæ ducebat. Dauidi regnum promiſit, & interim tamen eum è patria fugari permittebat. Sic etiam promittit ſe nobis proſpecturum de omnibus neceſſarijs: & tamen paupertatem immittit. Ita etiam promiſit Chriſtus: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi:* cùm tamen nihilominùs viſus ſit minus oculatis, atq; videatur ſuos dereliquiſſe. Qui ergo crediderit, nõ feſtinet, ſed verbo Dei firmiter adhæreſcat, intellectum captiuans in obſequium Chriſti: quia, *Cælum, & terra tranſibunt: verb autem Dei non præteribunt.* Et nocte fugit Ioſeph: quoniam ſemper humana cautela adhibenda eſt, ne Deus tentetur, niſi vbi peculiariter idem Deus prohibeat: nam tunc manifeſta eſſet diffidentia. Vt Chriſtus dixit: *Cùm autem inducent vos in ſynagogas, & ad magiſtratus, & poteſtates, nolite ſolliciti eſſe qualiter, aut quid reſpondeatis, aut quid dicatis.* Et Exod. 34. peccârunt Iudæi relinquentes cuſtodes vrbium, quãdo omnes aſcendebãt ad templum ter in anno ex præcepto legis: quia Deus cuſtodiebat, ait enim in prædicto capite Dominus: *Cùm enim tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui ter in anno.*

Gen 12.
Hebr. 12.
Luc. 2.
Matth. 1.
Fidei natura.
Gen. 12. & alibi.
Infra 22.
Exod. 3. & alibi.
1. Reg. 16.
Infra 18.
Matth. vlt.
Iſai 28.
2. Cor. 10.
Cur nocte fugerit Ioſeph.
Luc. 12.
Exod. 34.

Quando fugerit.

Deinde nota, fieri potuiſſe vt illa ipſa nocte, qua admonitus fuit ab angelo, fugerit. Alij verò autumant, vna priori nocte admonitum ſe ad iter accinxiſſe, & pręparaſſe omnia, & ſequenti, vel tertia nocte iter arripuiſſe. Cauſſa porrò nocte fugẽdi fuit, quoniam aliquo modo noti erant: & paucę erant ſarcinulæ, vt vel nocte eadem deſumi poſſent. Et ſi in Hieruſalem facta admonitio eſt, vti diximus, in ciuitatem prius Nazareth venerunt, vt ſumèrent neceſſaria: & Meſſias ignis ipſe, & lux, propter nos luce, & calore egere voluit. Et, vt diximus, eadem, vel ſequenti nocte, inſtante Angelo, profecti ſunt; ne, ſi viderentur ire in Aegyptũ, illuc eum perſequeretur Herodes: quomodo Vriam Prophetam in Aegyptũ ſe recipientem, extractũ de Aegypto, Rex Ioachim interfici iuſſit: vt habetur apud Hieremiam. Et vt doctè conſiderauit Simon de Caſsia, nõ præmonuit Ioſeph Virginem, vt diceret ſe ipſius eſſe ſororem, vt olim præmonuerat Abraham Saram, veritus propter eius pulchritudinem mortem incurrere, ſi ſe fateretur vxorem: & tamen B. Virgo ſpecie, & pulchritudine ſua Saram & Rebeccam ſuperauit. Nec item ipſa ſublata eſt in domum Aegyptij Regis, ſicut Sara in domũ Pharaonis: ſciebat enim, quòd maiori cuſtodia munita eſſet quàm Sara, à quo ſæpè ipſa reſponſa acceperat, & talem gratiam Deus in Virgine matre poſuerat, vt nec propter eius excellentem pulchritudinem immundè poſſet concupiſci. Nouerat hoc Ioſeph experimento ſui, qui nunquam ex ipſa carnis tentationem præſenſe-

Hierem. 26.
Simon de C[...] lib. 2. cap.
Gen. 12.

rat,

rat, quamuis ſecum pariter habitaret. Hæc ille in ſenſu. Receſsit ergo in Aegyptum per Galilæam eundo. Fit cuſtos primogenitorum Aegypti (quos olim interfecerat) iam ſibi reconciliatæ. Initium autem reconciliationis fuerunt idola corruentia: datque diem tenebris illa in Moyſe, ipſe Sol iuſtitię, & lux mundi Christus. Et qui olim iratus venit in igne in Aegyptum, vt eam percuteret & ſuccenderet, nunc in nube refrigerante deſcendit ſubditus mulieri, magis etiam ſalubriter idola percutiens, non homines. Nam ingreſſus ciuitatem Solis (quæ Heliopolis Gręcè dicitur) venit in templū, in quo erant idola trecēta & ſexagintaquinque, iuxta numerum dierum anni, quos Sol percurrit, quibus diebus ſingulis diuinus exhibebatur cultus: ad ingreſſum autē Virginis cum Christo vniuerſa idola corruerūt, & impletum eſt illud Iſaiæ: *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur ſimulacra Aegypti à facie eius.* Vocat nubem leuem, ſanctam illā humanitatem, in qua diuinitas deliteſcebat. Hoc autem etſi fabuloſum eſſe, aliqui ſcribere audeant; tamen verū eſſe comprobatur, tum ex Euſebio Cæſarienſi, qui libr. de demonſt. Euang. locū Eſaiæ prędictum ſic interpretatur; tum verò ex prophetia Hierem. quam ſacerdotibus Aegypti protulerat de aduentu Virginis cum infante, & quòd vniuerſa idola ante illam forent euertenda, vt in vita Hieremiæ docet Epiphanius, cuius hæc ſunt verba: *Idem Propheta ſacerdotibus Aegypti ſignum exhibuit, dicens: Oportere olim cuncta eorum ſimulacra concidere, ſimulq́; manufacta omnia præcipitari, vbi Aegyptum aſcendet cum ſuo infante virgo enixa, Deo ſimilis. Id quod tandem vſu venit illis.* De eodē Propheta ſcribens in ſua ſynopſi Dorotheus, ait: *Hieremias iſte ſignum dedit ſacerdotibus Aegyptiacis, quòd oporteat ſimulachra eorum concuti, & decidere per Seruatorem, puerum, ex Virgine naſciturum, & in præſepi iaciturum. Propterea etiam nunc Virginem in lecto, & infantem in præſepio collocant, & adorant. Et cùm cauſſam olim Ptolemeus Rex percunctaretur, reſponderunt, myſterium ipſis eſſe à maioribus traditum, quòd illi à ſancto Propheta acceperint.* Sic ille. Denique hoc veriſimile redditur. Certè Athanaſius libro vno de humanitate Verbi hoc vaticinio vehementer Iudæos premit. Euſeb. etiam lib. de demonſt. Euang. hoc loco Iudęos vrget. Nec tantùm Græci, ſed & Latini. Nam Auguſtinus lib. de conſenſu Euangeliſtar. hoc agit oraculo in Iudæos. Vnde quod ſequitur, idem confirmat: *Et cor Aegypti tabeſcet in medio eius,* vel liqueſcet igne Spiritus ſācti, ſiue, vt Septuaginta habēt, vincetur, ſc. licet Euangelica prædicatione. Subdit verò: *Et concurrere faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios.* Quod ſic exponit Theodoretus, Prophetam his verbis prædixiſſe, quòd Christus nō venit mittere in terram pacem, ſed gladium. Euſebius docet hoc eſſe idem cum illo Euangelij: *Tradet autem frater fratrem in mortem, &c.* Ad hæc, ſi ad arcam Domini pręcedentibus ſacerdotalibus tubis, & ſepties vrbem circumeuntibus muri Iericho corruerunt; & ſi ad ingreſſum arcæ Domini in templū Dagon, corruit ipſum idolū, ac confractū eſt, vt tradit Regum liber 1. quanto iuſtius erat, vt ad ingreſſum veri filij Dei in carne in templum idolorum, corruerent idola? Ex quo Princeps ſacerdotum fanilllius, vocatus Aphrodiſius, accedens adorauit puerum Ieſum: & alloquens eos qui ſecum venerant, dixit: Hic niſi eſſet Deus deorū noſtrorum, corā eo non ſe proſterneret. Nos ergo quod deos noſtros facere vidimus, niſi cautè fecerimus, omnes ſicut Pharao, periculum incurremus. Dicitur autem morā traxiſſe in Aegypto per ſeptem annos, & nonnulla alia priuata miracula ibi, & in reditu ex Aegypto edidiſſe. B. Brigitta lib. 6. per totum caput 58. recenſet, vt ſpecimen quoddam, & præſagium futurorū ederet. Non negauerim tamen, librum de infantia Saluatoris meritò fuiſſe, vt apocryphum à Gelaſio damnatum, in quo Christū multa edidiſſe miracula in infantia, haud ſatis probabilia, & certa tradebatur.

Neceſſe autem fuit eum extra terrā Promiſsionis fugere, quia nec in Nazareth, nec in alia parte tutus fuiſſet, ſiquidem vbicunque hæreret Ioſeph, cognoſceretur quòd non eſſet incola, ſed aduena, oportuiſſetq́; receſſus de patria ſua cauſam exponere; quā ſi aperuiſſet, Herodes quoque nouiſſet. Quòd ſi Ioſeph cauſſam occultaſſet, ſuſpicionem contra ſe cogitandi dediſſet. Cùm etiam Herodes inquireret pueros natos in Bethleem, poſſet ex ſuſpicione animaduertere in puerum, quem parentes de terra, & ditione ſua abſtulerāt. In Deuteronomio, & apud Hieremiam, populo, & nō priuatis prohibetur deſcēdere in Aegyptum. Hinc priuati nonnulli (vt 2. lib. Machab. dicitur, & in Actis) deſcenderunt in Aegyptum: quanto ergo magis ex reuelatione, & præcepto Angeli deſcendere licuit Ioſeph cum Virgine, & Filio Dei?

Quòd ſi pergas inquirere, qua via deſcēderit Ioſeph in Aegyptum, dicendum eſt, Aegyptum, terrā eſſe quaſi inacceſſam ex omni parte, & tantummodò per mare ex parte Occidentis ad eam eſſe aditum; & ita

Exod. 11. & 12.
Supra 10.
Exod. 9.
Pſalm. 17.

Heliopolis quid ſonet. Ibi quid fecerit Christus puer.

Iſai 9.

Contra eos, qui Christum Aegyptū introitū, eius ſimulacra corruiſſe, qui negant.

Nubes leuis apud Iſaiam quid myſticè.

Euſeb. lib. 9. de demonſtr. Euang. ca. 2. tom. 1.

Hier. 73. Epiphan. ſub fin. operis.

Doroth. Tyri Epiſcop.

Cur Virginē in lecto, & Infantē in præſepio fideles adorent, teſte Dorotheo.

Athan. tom. 1. ſub init. Euſe. li. 6 de demonſt. Euang. c. 20. & li. 8. c. 5. to. 1. Aug. lib. 1. de conſenſ. Euang. c. 26. 27. & 30. tom. 4.

Theod. in Iſa. cap. 19. tom. 1.
Luc. 12.
Euſeb. li. 6. de demonſt. Euā. ca. 20. & lib. 5. cap. 8.
Ioſue 6. & ſeq.
1. Reg 5.

Aphrodiſij cuiuſdā idolorū antiſtitis de Christo teſtimoniū, referente hoc Epiſcop. Abulenſ in cap. 2. Matth. quæſt. 60.

Chriſtus fugiens quamdiu moratus ſit in Aegypt.

B. Brigit.

Cur fugerit Christus in Aegyptum, hoſtilem terram, cùm id lege prohibetur.

Matth. 2.
Deut. 17.
Hierem. 43.
Cap. 1.
Act. 2.

Qua via deſcendent Ioſeph in Aegyptum.

Quib⁹ terminis ſignantur termini Septentrionales & Auſtrales terræ Promiſſæ.
*Iudic.*20.
1.*Reg.*13.
2.*Reg.*3.
Infra 24.
Ibidem.
3.*Reg.*4.

facilior via deſcēdendi in Aegyptum erat, in Ioppen portum ad mare interius peruenire, quod nouem tantùm leucis diſtat à Bethleem, Inde verò ad Aegyptum ſunt octoginta leucę. Sed ne diu expectare in portu illo cogerentur, & maris nauigatio infanti noceret, in Gazam Palæſtinæ oppidum venerunt, quod intra terrā promiſſam continentur, diſtatq́; à Bethleem viginti leucis: vltra quod Berſabee intra deſertum: vnde dicitur, *à Dan vſq; Berſabee*; in quibus ſignantur termini Septētrionales & Auſtrales terræ Promiſſæ. A Gaza verò ad Babylonem Aegyptiam, primā terræ Aegypti ciuitatē cultam, cenſentur quinquaginta leucæ, ſiue ducenta milliaria Italica: & hoc iter potius tenuerunt, tametſi deſerti pars magna eſſet emetienda. At via Hebræorum per circuitum facta, ſcilicet ſpatio quadraginta annorum, infra duos menſes abſolui poterat, ſi tota terra ab Oriente in Occidentem quingentis diebus perambulari poteſt, ſecluſis impedimentis, vt tradunt Mathematici. Deus autem populum Iſraëlem recta non eduxit via, ne in egreſſu ſuo hoſtium bella expertus, regredi cogeretur, ſed per viam maris rubri, quod eſt Orientale ipſi Aegypto, circumducendo per deſertum Arabiæ perduxit, vt ingrederentur per partem Orientalem in terram Promiſsionis: nam ſi recto tramite veniſſent filij Iſraël, ingreſſi fuiſſent per terrā Aquilonarem, & hic per regionem Philiſtinorum. Et hæc de via ſatis ſit annotaſſe.

*Exod.*16.
Tota terra (ſecundùm Mathematicos) ab Oriente in Occidentem quot diebus perambulari poſſit.

Ægyptij inter primos Chriſti fidē amplexi ſūt, eremumq́ue mira vitæ ſanctimonia coluerunt.
Vbi inueniatur Chriſtus.
*Matth.*27.

Per hunc autem Aegypti ingreſſum, moramq́ue quam in ea traxit, promeruit Dominus, vt Aegyptij inter primos fidem eius ſuſciperent, & ſanctiſsimi viri atque perfectiſsimi vitam planè admirabilem, atque diuinam, eremum colentes traducerent. Manſit ergo ibi. Et in Aegypto inuenitur Chriſtus: è contrario verò in Hieruſalem, quæ ciuitas ſancta erat, Phariſęi iuſti erant, neq; tamen apud eos eſt Chriſtus. Non ergo locus, vel veſtis, vel officiū homines reddunt ſanctos: nō omnes qui verſantur Hieroſolymis, electi ſunt: vt è contrario non omnes qui in Aegypto degūt, id eſt iudicātur peccatores, ob id reprobi ſunt. Vnde Chriſtus: *Publicani*, inquit, *& meretrices præcedent vos in regno Dei.* Docet autē Chriſtus non ſolùm obedire maioribus, atq; ab initio ferre crucem, & incommoda, verum etiam exemplum dedit fugiendi occaſiones peccandi; & offerendi Deo non debile, vel cæcum, vel claudum, at forte, & pingue ſacrificium. Noluit mortē eo tempore, quo iudicari poſſet non ſponte mortuus ob defectum vſus liberi arbitrij, ſed cùm de eo

*Matth.*21.
Fugiēs Chriſtus in Ægyptum nobis documenta quę præbeat.
*Leuit.*21.
*Malach.*1.

credi poſſet id: *Oblatus eſt quia ipſe voluit.* Noluit etiam ſuauem mortem ſub titulo innocentis, ſed aſperam, & ignominiæ plenam, ſub titulo malefactoris, ſecundùm illud: *Et cū iniquis deputatus eſt*, & vt inſignis latro in medio latronum. Docet præterea cedere, vt Chriſtus Herodi ceſsit irato. Magnum quid videretur ſi aquila fugeret paſſerculū, aut cederet muſcæ: multo maius eſt, cedere Deum Opt. Max. viliſsimo Herodi, debiliſsimo, deterrimoq́ue. Cedat igitur vir vxori ſuæ iratæ, & vxor etiam viro ſuo iracundo, tametſi ratione, ſenſuq́; careat.

Iſai 53.
Ibidem.
Marc 15.
Chriſti humilitas.

Sequitur textus: *Vt impleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem*: Ex *Aegypto vocaui filium meū.* Hoc teſtimonium deſumptum eſſe ex c.11. Oſeæ iuxta Hebręam veritatem, & non iuxta Septuaginta interpretes, certum eſt, atque exploratum: nam hi tranſtulerunt: *Ex Aegypto vocaui filios eius.* Vnde Græci quidam cùm nō inuenirent iſtud teſtimonium in libris ſuis, dixerunt fuiſſe à Iudæis poſt publicatū Euangelium expunctum, atq; reiectum, cùm tamen nō ſpectet ad Iudæos hæc culpa, ſi qua fuit. Ambigitur tamen, an in ſenſu literali, an verò in myſtico fuerit citatus hic locus ab Euangeliſta. Nam Iulianus apoſtata, & Imperator auſus eſt dicere, Matthæum illuſiſſe Gētibus, quòd locum de populo Iſraël aptauerit ad Chriſtum. De Chriſti reditu ex Aegypto prophetauit Balaam Numer.24. Ex quo loco potuit Euangeliſta citare hoc teſtimonium, teſte B. Hieron. & ante eū Euſeb. Cæſ. lib. de demonſtr. Euang. Ait enim Balaam: *Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis.* Prænuntiauit & Oſeas apertius c.11. ex quo mutuatus eſt Euangeliſta hoc teſtimonium, ſecundū myſticum ſenſum, id eſt, allegoricum, quem, vtpotè principaliter ſignificatum à Deo, & præcipuè intentum, produxit Matthæus. Ideò aſſerendū eſt, citaſſe Matthęum in ſenſu prophetico pleniori, ſeu potiori: nam illa quę de alijs viris excellentibus, qui hiſtorico more in ſcripturis, quaſi in typum & figuram Chriſti narrantur ac citantur, perfectè implentur in Chriſto iuxta ſpiritū interiora penetrantē, vt ait Hieron. in locum illum Prophetæ. Chriſtus enim verè eſt filius Dei, & in eo populo quaſi in typo deſignatus, atque de Aegypto vocatus. Ideò Euangeliſta non dixit: Vt impleretur quod dictum eſt de eo à Domino; ſed, vt quod dictum erat de filio Dei primogenito Iſraële, adimpleretur plenius in vnigenito, & primogenito eius filio Ieſu Chriſto. Cœperat enim hoc impleri, quando de Aegypto populū Hebræorum vocauit. Verùm quia

Locus à Hibræo productus iſte: Ex Ægypto vocaui filium meum, vnde deſumptus fuerit.
Oſea 11.
Iuxta quem ſenſum hic locus fuerit ab Euangeliſta productus, literalem, an myſticum.
*Num.*24.
*B. Hieron. in Matth. c.*2. *tom.*9. *init.*
*Euſeb. li.*9 *de demonſt. Euang.*4. *tom.*1.
Solutio quæſtionis propoſitæ.
*Hiero. in Oſe. c.*11. *tom.*6. *prope init.*
Exod 14.

popu-

populus ille non adeò verus filius erat, ſed tantummodò corpus eius; ideò nunc impletum eſt, quando caput totius corporis, & populi ex Aegypto eſt vocatum.

Contra Iulianum apoſtatam.
Hebr. 10.

Ideò deridendus Iulianus Imperator, audens reprehendere, quæ non intellexit; non capiens, illam legem vmbram, & Figurã extitiſſe nouę: & excellentes viros, Chriſti, excellentes verò fœminas, virginis figuram geſtaſſe. Falſum etiam eſt, Matthæum, qui Hebraicè Euangelium ſcripſit ad Hebræos, Gẽtibus voluiſſe illudere. Si autem Hebræis illudere decreuit, aut malignus, aut imperitus fuit. Malignus, ſi apertum finxit mẽdacium: imperitus, ſi nequaquam intellexit, de quo dicerentur hæc.

Cur Septuaginta verterunt in Oſea: Ex Ægypto vocaui filios eius.

Quòd verò Septuaginta interpretes trãſtulerunt, *Ex Aegypto vocaui filios eius*, fecerũt ſtudioſè, ad celandum regi Ptolemæo myſterium Trinitatis, quod in Scripturis ipſi apprehenderunt. Neque tamen propterea à ſenſu legitimo declinãrunt, quoniam omnes, quotquot erant in illo per fidem, & dilectionẽ, vocati ſunt ab operibus tenebroſis luti & lateris, & ex veris anguſtijs Aegypti, atq; à vero dominio Pharaonis, videlicet diaboli.

Exod. 5.
Verus Pharao quis.

Alter ſenſus Cornelij Ianſenij.
Matth. 15.
Iſai. 29.

Sunt rurſus alij, qui docent tunc impleri Scripturã, cùm idem fit, quòd illa commemorat, etiamſi non fuerit propriè ab autore immediato intentum, & cogitatum: vt Chriſtus, verbi gratia, Phariſæis obiecit: *Hypocritæ, rectè de vobis prophetauit Iſaias, dicens: Populus hic labijs me honorat; cor autem eorum longè eſt à me.* Quòd propriè & primò nõ de illis, ſed de ſui temporis hypocritis dixit Iſai. quod tamen æquè etiam quadrat in hypocritas omnium ſeculorũ. Ita cùm ait impleri prophetiam Iſaiæ, dicentis: *Auditu audietis, & non intelligetis; & videntes videbitis, & non videbitis, &c.* hæc verba non de his ſolùm prædicta ſunt, quibus Chriſtus tunc in parabolis loquebatur, ſed primò de obſtinatis Iudæis ipſius Prophetæ tempore, vel in genere de omnibus omnis temporis reprobis Iudęis. Vnde & Paulus illud obiecit Romanis Iudæis, quatenus in ipſos verè quadrabat.

Matth. 13.
Iſai. 6.
Act. vlt.

Similiratione illud quod dicitur Matt. 12. cap. *Vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam parabolis os meum:* hoc non de Chriſto primò & principaliter, ſed de ſe ipſo dixit Aſſaph, cùm mirabilia Dei beneficia vellet cantare. Et huic ſimile videri poteſt teſtimonium quod infra producitur de trucidatis infantibus: *Vox in Rama audita eſt, &c.*

Pſalm. 77.
Matth. 2.
Hierem. 31.

Ad hanc rationem volunt iſta verba intelligi: *Vt adimpleretur quod dictũ eſt à Domino per Prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filiũ meum.* Vt ſi quis verba faciens de parente nimis anxio & ſolicito de filij ſui ſalute, diceret; vt impleretur illud Maronis:

Simile.

Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.

Virg. in Aeneid. lib. 1. circa fin.
Hic ſenſus Iãſenij quid incommodi habeat.

Sed vt, quod ſentiã, aperire nõ detrectem, noua hæc eſt, vt mihi videtur, interpretandi ratio, & per illã non euademus argumenta Iuliani dicentis: impoſitum fuiſſe Gentibus ab Euangeliſta: & facilè fuit Deo lumẽ infundere Prophetis, vt dum hęc, & ſimilia teſtimonia de ſe ſcriberent, ad Meſsiam, cuius vaticinia præcipuè fundebant, & eius typum, & imaginem in dictis eius, & factis gerebant, reſpicerent, & in eo magis impleri intelligerent, vt ita non tantùm in illis, ſed præcipuè in Meſsia ad literam implerentur. Alioqui ſi illa eſſet vera impletio, omnia, tam prædicta de Meſsia, quàm non prædicta, implerentur in Chriſto; & tam dicta à Poëtis & profanis autoribus, quàm à ſacris vatibus: quod profectò non poteſt abſurdum non videri. Ideò ſtandũ in priori reſponſione.

III. Senſus. Rupertus Abbatis.

Vel tertiò etiam dici poteſt, quòd Oſeas cap. 11. teſte Ruperto Tuitienſ. in commentarijs eius Prophetę, ad literam loquatur de Herode, & de Chriſto. Ait ſiquidem: *Sicut mane tranſijt, pertranſijt rex Iſraël* (id eſt, Herodes, cuius regnum citò finẽ habuit.) *Quia puer Iſraël, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium.* Quis autem eſt alius puer Deo dilectus, niſi Chriſtus ad literam, quem ex Aegypto (vt Euſebius exponit) mortuo Herode reuocauit Dominus? Nec obſtat, quod de pręterito dixerit, *Vocaui filium*: quia cùm Propheta loquatur, præteritũ more ſuo poſuit pro futuro: maximè quia Oſeas Prophetam agebat, non hiſtoricum. Et ſubdit Oſeas: *Et ego quaſi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis* (id eſt, permittebam me portari à nutritio Ioſeph) *& neſcierunt quòd curarem eos*, ſcilicet merito, & exẽplo meo. Atq; ita hoc teſtimonium ad literam citatum eſt ab Euangeliſta Matthæo. Impleta eſt autem hæc Prophetia in reditu Chriſti ex Aegypto, adferturque ab eodem Matthęo ad ingreſſum Chriſti probandũ: quod non abſq; myſterio & ratione factum fuiſſe cogitandum eſt. Voluit namque ſignificare, Iudæam, expulſa luce Chriſto, factam eſſe Aegyptum: & contra, Aegyptum ea recepta, factam eſſe Iudæam. Hinc in Apocalypſi ſc[illegible]um eſt: *Et corpora eorum iacebunt in plate[illegible] [illegible]tatis magnæ, quæ vocatur ſpiritual[illegible] [illegible] o[illegible]oma. & Aegyptus, vbi & eorum Dominus cruc[illegible]ixus eſt.* Herodes, alter eſt Pharao [illegible]at [illegible] genita filiorũ Iſraël: [illegible] reuerſurus ad

Euſeb. Cæſar. loco citato.
Præteritũ pro futuro acceptio, quibus maximè conſueta.

Cur B. Matt. hoc Oſeæ de reditu Chriſti ex Ægypto teſtimonium protulerit.

Apoc. 11.
Exod. 1.

eam eſt, eorum conuertendo reliquias: peregrinando abſque peccato venditionis Ioſeph, aſsimilatus eſt fratribus peregrè in Aegyptum proficiſcétibus. Chriſtus igitur vt Iſraël, per mare baptiſmi Ioannis Baptiſta tranſijt, & quadraginta dies, deſerti intraui in terram, prædicando regnum Dei.

Gen 37.

Tunc Herodes videns quòd illuſus eſſet à Magis. Tunc ergo, tunc ſcilicet cum Magi receſsiſſent, & Angelus apparuiſſet, & Ioſeph & Maria in Aegyptum deſcendiſſent; qui dixerat futurum, vt Herodes quæreret puerum, videlicet nõ ita citò. Tunc ergo propinquitatem aliquam cum prędictis denotat, & ſequelam oſtendit, non ad omnia, vt edictum Herodis pueros iubentis interfic indicat, ſed ad receſſum Magorũ, ante que videre non poterat ſe illuſum, & ante receſſum Chriſti. Si ergo receſſus Chriſti poſt biennium ferè contigiſſe dicatur, vt Epiphanius docet, & Epiſcopus Abulenſis, (quanquam rationibus diuerſis) videlicet imminéte edicto Herodis de necandis pueris: profectò tunc difficile eſt, ex Euãgelio deducere cauſam, quare poſt biẽnium Herodes viderit ſe illuſum: nec enim veriſimile videtur, quòd tum demum audierit de Chriſti nomine in templo ex dictis Simeonis, & Annæ vatis: ſiquidem antea recétior hęc fama erat. Neq; tunc Romę erat Herodes. Nam vigeſimooctauo anno regni ſui Romæ Auguſtus Cæſar filios à patre diſsidentes ſibi recõciliauerat, licèt poſt ſint refricata vulnera, & trigeſimo regni ſui anno obtinuerit, vt de eis iudiciũ fieret in Berith maritima vrbe Iudææ: & in his occupatus ne ante cauſſam confectam nouum crimen adderet, diſtulit necem vſque ad trigeſimũ ſecundum annum regni ſui: non ergo videtur tunc, id eſt, poſt biennium. Neq; rurſus videtur tunc, nempe poſt quadraginta dies vbi ſe agnouit illuſum, & poſt biẽnium iratus eſt: quoniam illuſio ab Euangeliſta, vt cauſa iræ adſertur, ſicut ira cauſa necis. Ergo exponendum eſt, quòd tunc, id eſt poſt quadraginta dies, & Chriſti fugam, viderit Herodes ſe deluſum, & tũc iratus ſit valde, ſed impeditus alijs negotijs, confectò biennio occiderit infantes. Ante purificationẽ enim Virginis, & præſentationem Chriſti in templo, non ſe vidit illuſum, nec iratus eſt, Deo illum obcæcante, ne infans cũ vitæ periculo maneret in Bethleem. Illa autem obcæcatio cõtingere potuit, vel quòd eſſet alijs negotijs & curis grauioribus, quæ non ſinerent cogitare de Magis, præpeditus: vel quòd putauerit, Magos multis diebus eguiſſe ad inquirendum, humanaq; inueſtigandum Meſsiam induſtria ac diligentia. Nec

Quando videnit Herodes ſe illuſũ à Magis.

Epiphan.
Epiſcopus Abulenſis.

Poſt bienniũ hoc factum minimè fuiſſe, vt quidam opinantur.
Luc. 2.

Cur primùm vt illuſus fuit Herodes, nõ occiderit infantes.
Luc. 2.

Mira Herodis Regis cæcitas, ac ſtupor.

enim credebat, ſtellam illis orituram fore, & indicaturam domum, vt orta eſt, & indicauit: vel exiſtimabat, Magos illuſos fuiſſe, & nullum talem infantem inueniſſe, & præ pudore, vt illuſos, nihil ſibi renuntiantes, receſsiſſe. Quemadmodum enim audita hiſtoria ſtellæ, quæ illis apparuit in Oriente, & duxit illos in Hieruſalé, cuius in ingreſſu delituit, rebatur fortaſsis Herodes illuſionem fuiſſe, & non veram ſtellam: ita putare poterat, Magos Meſsiam Regem in Bethleem non inuenientes, in regionem ſuam redijſſe, & erubuiſſe deceptos reuerti ad eum: vt doctè & acutè cõiectat Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. Poſt purificationem autem ac præſentationem, quia in Hieruſalem Herodes erat, habuit occaſionem ex dictis Simeonis, & Annę, vel audita fama incerti autoris, non auté illorum duorum, inquirendi in eum, & cogitandi ſe à Magis illuſum.

B. Aug. c. 5. tom. 4.

Luc. 2.

Ac licèt Chriſtus ſit in templo pręſentatus, publiceque ab illis prædicatus & commendatus, non fuit tamen omnibus datum Ieſum videre pręſentatum: quemadmodũ nec omnibus conceſſum eſt, intueri à morte reuocatum. Verùm vt ibi tantùm manifeſtatus eſt teſtibus præordinatis à Deo, vt ait B. Petrus, ita hic non omnibus, ſed expectantibus conſolationem Iſraël, qui gnari eius quod Meſsiæ imminebat periculi, nomen eius nequaquam detexiſſent, nec euulgaſſent: etſi difficile fuerit rumoré non ſpargi incertum.

Ieſum qui viderunt in templo præſentatum tantummodò.

Act. 10.
Luc. 2.

Videns. Certa ſcientia: quia ex rumore dicto excitatus, miſit in Bethleem exploratores, & cognouit, Magos illic manſiſſe, viſoque Meſsia lætos & tacitos receſsiſſe. Vidit etiam quòd non receſſerunt quaſi illuſi, vt putabat ipſe: & quòd in egreſſu Hieruſalem ſtella iterum antecedebat eos. Potuit & reſcire de paſtoribus, de quibus omnes qui audierunt, mirati ſunt, & de ijs quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos, qui nec omnibus locuti ſunt, & cum prudẽtia tantum myſterium detegebant: vt demùm audiens rumorem, neque intelligens, rumperetur. *Quod illuſus eſſet.* Ergo eis cõfidebat: at præter mentem Magorum hoc fuit, nam omninò redijſſent ad Herodem, niſi admoniti ab Angelo fuiſſent. *A Magis.* Vera ſapientia eſt, illudere dæmonibus, iuxta illud: *Draco iſte quem formaſti, ad illudendum ei:* qui tamen noſtra ſocordia, atque oſcitantia nobis frequenter illudit. Hieremias quoque à Domino decipitur. *Seduxiſti,* inquit, *Domine, & ſeductus ſum.* Apoſtolus etiam cùm eſſet aſtutus, dolo Corinthios cepit. Tam mali enim ſumus & deſides, vt vix, niſi decepti,

Vt viderit Herodes ſe illuſum ille infelix.

Ibidem.

Magorum ſimplicitas.

Pſalm 103.
Quibus illudere ſit vera ſapientia.

Hierem. 20.
2. Cor. 12.

bonum

Iratus cur fuerit Herodes & valde.

bonum ſequamur. *Iratus eſt valde*. Iratus quidem, ob cõtemptum, & damnum, quod ſuſpicabatur ſibi imminere; amiſsionem ſcilicet regni: valde verò, quia iram concepit deſignantem crimen homicidij innocẽtibus infantibus: valde etiã, quoniam quiquis maior eſt in oculis ſuis, eo magis iraſcitur, ſi contemnatur, quia tanto cõtemptu maior ſibi videtur.

Idem quando occiderit infantes.

Et mittens occidit. Ne intelligas, ſtatim, ſed poſt biennium: quod ex duobus verbis euinci poteſt Euangelij. Primùm quidem, quia Angelus dixit: *Futurum eſt vt Herodes quærat puerum, ad perdendum eum*. Hæc autẽ apparitio cùm acciderit à die purgationis ſi ſtatim facta fuiſſet infantium interfectio haud dixiſſet Angelus, Futurum eſt, ſed imminet periculum præſens. Deinde deducitur ex eo, quòd iuſſerit occidi pueros à bimatu, & infra. Cùm enim hanc necem moliretur, vt occideret infantes ſecũdùm tempus quod exquiſierat à Magis, conſequitur, à Chriſto nato vſque ad tempus infantium cędis, biennium ferè interfluxiſſe.

Dilatæ cædis infantium quæ cauſæ.

Cauſæ porrò differendæ cędis ſunt antedictæ occupationes, propter quam Romam venire, & cauſam dicere ad ſe purgandum de obiectis per filios criminibus, apud Auguſtum Cæſarem coactus fuerat: & fortè vt ob ſparſos rumores iræ eius, puer fugatus rediret. Cauſa verò ita continuatè narrandi ea, quæ interruptè acciderunt, & non ſimul, non ſine arte deſcripta eſt. Mens enim Euangeliſtæ fuit, aſsignare cauſam interfectionis, nempè iracundiam: quemadmodum iracundiæ cauſam aſsignat, fuiſſe agnitam illuſionem. Cauſas autem dilationis reticere, breuitatis, & autoritatis diuinæ fuit, quæ non curat probare omnia, aut omnium reddere rationem integram:

Diuinæ hiſtoriæ quid proprium.

quo pacto Matthæus cap. 9. introducit Archiſynagogum Iayrum nomine, patrem puellæ, quaſi poſt nuntios dicentes, *Defuncta eſt*, & non dicentes, in extremis eſt, ne intermedia, quæ referunt Marcus & Lucas recenſeret. *Mittens ergo occidit*. Non deſunt Regi impij miniſtri, qui voluntati eius pareant. Nam ſecundùm iudicem populi, ſic & miniſtri eius: & qualis Rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Et Rex qui libenter audit verba mendacij, omnes miniſtros habet impios. Huius autem Innocentium necis meminit Macrobius: qui ſecundo libro Saturnalium, capite 4. recenſet, Auguſtum Cæſarem, audita infantium infra bimatum in Syria nece, & quòd inter eos vnum ex filijs ſuis, qui in Bethleem alebatur, interfeciſſet, dixiſſe: *Præſtat eſſe porcum Herodis, quàm filium*. Cuius etiam dicti Auguſti meminit Dio Caſsius Nicæus in vita Auguſti Cæſaris. Philo quoque in breuiario de temporibus, lib. 3. de Herode ſic ſcribit: *Itémque proprium filium, quem ex vxore tribus Iuda ſuſceperat, interfecit; quòd diceretur in lege promiſſus Chriſtus, natus*. Sic ille.

Matth. 9.

Eccleſ. 10.

Macrob. li. 2. Saturnal.

Auguſti Cæſaris dictum de Herode infanticida.

Dio Caſs.

Philo.

Anabaptiſtarum Herodianum hoc infanticidium pernegãtium ratio diluitur

Vanum eſt ergo Anabaptiſtarum ad infirmandã hanc cædis infantium hiſtoriam argumentum, quòd alij Euangeliſtę de hac cæde infantium nihil locuti ſunt: nam ſi hæc argumentatio quicquam valeret, efficeret ipſam Lazari ſuſcitati hiſtoriam vanã quam ſolus Ioannes ſcribit. Sed certè idcircò eam, Deo diſponente, cæteri ſilẽtio prętarierunt, vt, quemadmodum Chryſologus ait, tam grãde miraculum, quo nullum in Iudæa fuit illuſtrius, Ioanni omniũ Euangeliſtarum ſupremo deſcribendum relinquerent. Ioannes ergo, & Marcus, & Lucas nihil de aduẽtu Magorum & infantium cæde meminerunt: quoniam de vtroque Matthæum abunde locutum viderunt. Sed etſi Ethnici atque infideles Scriptores hæc tam celebria Chriſti opera memoriæ non prodiderint, neque curandum eſt, neque mirandum. Nam, quod ad eos attinebat, habebant illi ſibi magis accommodata, & plauſibilia argumenta quæ deſcriberent: noſtra autem in damnum eorũ vergebant, & in eorum Deos, & in Principes, quibus adulabantur. Ex parte verò Dei neceſſarium erat, vt ſacra nonniſi per autores ſacros diſpenſarentur, & nonniſi cum eloquentia diuina magis, quàm humana; ne res per ſe alioqui illuſtres verborum phaleris fucarentur, neque eſſent quouis modo ſuſpectæ de falſitate. Nam tales Scriptores in alijs ſępè mendaces deprehenſi ſunt. Solent etiam interdum magni hiſtoriographi neceſſaria in hiſtoria omittere: quo pacto Quintus Curtius omiſſa à Plutarcho de Alexandro Magno recenſet; Cornelius verò Tacitus de Nerone quædam refert à Suetonio ſuppreſſa; vt, quòd Chriſtianis pro luminaribus accenſis ceu facibus in cœnis ſuis vterẽtur. Ex quo vel Ioſephus Iudæus pauca retulit de Chriſto; cùm tamen ad laudem atque decus ſuæ gentis, opus illud Antiquitatum Iudaicarum conſcriberet: quem Egeſippus peruetuſtus hiſtoricus accuſat, quòd diuinam Domini noſtri Ieſu Chriſti reſurrectionem, ac pleraque eius diuina opera volens, ſciensque tacuerit. Non mirum ergo, ſi inter cæteras Herodis ſæuitias hanc infantium occiſorum crudelitatem Ioſephus non recenſuerit, cùm alia maioris momenti, vel obliuione, vel iniuria, vel malitia prætererit. Quare nec mirandum, ſi re-

Petrus Raul. ſerm. 63. in princ.

Cur alij tres Euangeliſtæ hanc hiſtor. prætermiſerunt.

Ethnici Scriptores eandẽ quare neglexerint.

Neroniana in Chriſtianos ſæuitia.

Cornel. Tacit. lib 15 Annal. poſt med.

Ioſeph. hiſtoricus quo nomine ab Egéſippo notetur

Idem cur Herodis infanticidij nõ meminerit.

tam comperta, & explorata, vt de aduentu Magorum ad Chriſtum, à nullo Ethnico ſit memoria, literiſque commendata. Quòd ſi ab Euangeliſta prodita, mendacij potuiſſet argui, Fidei hoſtes minimè pepercissent, ſed libenter contradixiſſent: vt quidam eorum demonſtrant libri. Nam promptiores ſumus ad falſum reſellēdum, quàm ad aſſerendum verum. Non ergo Chriſti geſta negabant, verùm magiæ, ſuperſtitioniqùe tribuebant. Quare vel ipſe Mahometus omnium homioum impuriſſimus nihil cōtra Chriſtum dicere eſt auſus: imò contra eum commendat, vt magnum Prophetam à Deo ante ſe miſſum, vt humilitate, & ſignis mundum vinceret: ſe autem, armis poſt eum miſſum ad debellandum orbem.

Naturæ noſtræ ingeniū depravatum.

Mahometi teſtimonium de Chriſto honorificū, & illuſtre.

Cædes autem iſta, vel omninò violenta fuit, vel doloſa, ne pueri abſconderentur; vel perſuaſa, conſultaque propter Romanos, ne quid illi molirētur aduerſus Iudęos ſcientes nouum Regem natum in Iudæa. Potuit item proprij filij ſpōſione alijs priorum filiorum cędem ſuadere: quod incredibile non videtur, ſi Turcarum Regi immaniſsimo dantur filij primogeniti ſibi ſubditorum Chriſti cultorum etiam nunc Conſtantinopoli. Vnde mulieres tantùm plorare inducūtur filios ſuos, quaſi viri cōſenſerint in eorum mortem.

Herodiana puerorū cædes violentane, an extiterit fraudulenta ac ſubreptitia.

Mulieres dūtaxat quare, non viri hic plorare ſuos filios inducū tur occiſos.

Porrò magnis de cauſis hanc puerorum cædem permiſit Deus Opt. Max. Primò, vt diuina ipſius potentia, ſapientia, atque bonitàs conſpicua eſſet & illuſtris, viſque ſanguinis infantis circumciſi, qui per cœnum exercitum dæmonem potentiſſimum expugnauit, infanteſque ſaluauit, vel accelerando in eis ex priuilegio liberi arbitrij vſum, vel non accelerando, vt alij volunt: præſertim cùm Eccleſia oret: *Deus, cuius hodierna die præconium Innocentes Martyres non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt.* Si non loquendo, ergo ſine vſu rationis, vt etiam Auguſtinus infra producendus aſſerit. Salus autem quam conſecuti ſunt, minor eſt quàm ſit cunctorum Martyrum grandiorum, & fortè quàm omnium puerorū maior. Nam iſti peculiari quadam ratione ſecuti ſunt Agnum, atq; eius familiares fuerunt. Omnem ergo ætatem vult ſaluare Chriſtus, nec ſinere ſui cauſa perdi morientes, qui Saluator aduenerat. Si profuit eis olim Circuncíſio; & modo Baptiſmus prodeſt, *Sinite*, inquit idem Chriſtus, *paruulos & nolite prohibere eos ad me venire*. Illos igitur fuiſſe ſaluos, docet Eccleſia Catholica, quæ eoſdem peculiari ſolénitate colit. Docent & Patres, quos inter Bernardus ſerm. de Innocentibus ait: *Si quaris eorum apud Deū merita, vt coronarentur, quare & apud Herodem crimina, vt trucidarentur. An fortè minor Chriſti pietas, quàm Herodis impietas, vt ille quidem potuerit innoxios necidare, Chriſtus non potuerit propter ſe occiſos coronare?* Et Auguſtinus ſerm. de Epiphania: *Ille de veſtra corona dubitauit in paſſione pro Chriſto, qui etiam Baptiſmum paruulis prodeſſe nō æſtimat Chriſti. Non habebatis quidem ætatem, qua in Chriſtum paſſurum crederetis, ſed habebatis carnem, in qua pro Chriſto paſſuro paſſionem ſuam, & mortem ſuſtineretis.* Sic Auguſtinus.

Cur Deus infantes permiſerit occidi.

Sanctorū Innocentium merita.

Apoc. 14.

Luc. 2.

Matth. 19.

D. Bern. ſer. 1.

D. Aug ſerm. 66. de diuerſ. c 3. tom. 10.

Declarauit ſe etiam Chriſtus fortem, & verum cunctorum Dominum, qui ſeruulos vita cariores morti pro ſe expoſuerit.

II. Ratio permiſſæ cædis infantium.

Tertiò præſagium dedit grandiorū Martyrum in vera Iudęa Eccleſiæ Catholicę & orthodoxæ poſt occidēdorum. Et vt olim Dauid inſerēs arcam Domini in Bethleem immolauit hoſtias & pacifica, vt habetur 2. Reg. 6. ita cùm Pater æternus humanitatē Chriſti intulit in Bethleem, etiā illi immolatæ ſunt victimæ filiorū. Nam ſi idolo ſuo Moloch Iudęi ſacrificabāt filios ſuos, iuxta illud: *Immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas dæmonijs, &c.* quid mirum, ſi Deo immolētur Iudæorum filij, qui per mortem hanc ad ſalutem æternam peruenerunt.

III. Ratio.

2. Reg. 6.

Pſalm. 105.

Præterea lætificauit Patres qui erant in limbo, atque Angelos miro gaudio affecit, dęmones verò confudit, quos facti ſui pœnituiſſe probabile eſt, cùm viderent Infantium animos ab angelis deportari in ſinum Abrahę clamantibus: *Ex ore infantium & lactentiū perfeciſti laudem propter inimicos tuos; vt deſtruas inimicum, & vltorem*: qui fortè, vt pij viri nonnulli meditātur, Chriſtum, atq; eius matrem lætabundi inuiſerunt.

IV. Ratio.

Luc. 16.

Pſalm 8.

Matth. 21.

Adhęc, iuſtè puniuit amorem carnalem, & peccata parentum in re maximè chara, nempe filijs. Vltus eſt enim inſigne illorū ſcelus, quoniam parentes illorum Meſſiam ſuum inter ipſos natum ignorârunt: nec locum naſcenti illi dederunt; quem tamen in eorum cōfuſionem & dedecus Magi è longinquo venientes adorauerunt, & donis cumulârunt. Ante eos tamē puniuit crudelitatem Herodis ipſius, qui in quatuor ſęuire permiſſus eſt filios, nempe in Antipatrum, Ariſtobulum, Alexandrum, quos priuatis de cauſis interfecit, & in paruulum quem habebat in Bethleem, quem quidem, vti diximus, communi de cauſſa auſerri de medio iuſsit, qui in ſanguine ſuo, vt reliqui omnes, baptizatus eſt. Pueri in ſanguine ſuo baptizati ſunt, matres verò in lacrymis ſuis de interitu filiorū ſuorum. Hinc Origenes in hom. huius Euangelij: *Hi ergo cùm iniuſtè,*

V. Ratio.

Matth. 2.

Herodis infanticidæ parricidia.

Orig. hom. 3. in diuerſos, in fin. tom. 2.

inquit,

inquit, *vel impiè occiderentur, in pace, in quiete multa pro nomine Domini paſſa, de hoc mũdo ſublati ſunt in Eccleſia æterna per ſecula in Chriſto manſuri. Eorum verò parentes pro ipſorũ merito paſſionũ, dignã mercedis accipient retributionem à iuſto, æterno Domino Deo.* Hæc ille. Scribit etiam Niceph. Calliſt. lib. 2. c. 14. Ioannem Zachariæ filium, alterum cum dimidio annum agẽtem, vnà cum matre Eliſabetha in ſpelunca quadam ad regionem montanam ſaluum conſeruatum, fortaſſe Herodis ſanguinariam effugientem manum. Fuitq; iniquus, & peſsimus hic Herodis actus, nam vel vnum non licebat ei interficere. Sed vt vulnerata fera ſæuire ſolet in occurrentes omnes, quaſi ſe vulnerauerint, ſic Herodes in omnes infantes ſæuijt innocentes.

Niceph. Call. Ioan. Bapt. paruulus hoc tempore vbi fuerit ſeruatus.

Item, hac nece dedit exemplũ patientiæ, fidei, caſtitatis, & ab infantia ſeruiẽdi Deo. His itaq; de cauſis Innocentium permiſſa à Deo eſt interfectio. Occidit autem infantes omnes illius regionis, ne cui deinceps eſſet anſa dicendi, ſe eſſe Regem illum, quem Magi veniſſent olim adoraturi, ſed populꝰ intelligeret interfectos eius tẽporis omnes fuiſſe. At hæc cautela eo tẽpore, quo humilis expectabatur Chriſtus, vna erat. Cernis in Herode, quã corrupta ſit natura noſtra, & ad vniuerſa vitia procliuis, quorũ nullũ non committeret, niſi metu pœnæ, vel ſpe præmij, vel laudis coërceretur. Prauum eſt cor hominis; & ſenſus, & cogitatio hominis, prona ſunt ad malum: & arbor mala nõ poteſt bonos fructus facere, niſi illos, de quibus Chriſtus: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Deinde apparet, quòd radix omnium malorum, eſt cupiditas, & inordinatus amor ſui: auaritia in Principe pernicioſiſsima. Apparet inſuper in Herode, quàm pernicioſus exiſtat Princeps malus Reipublicæ. Vt enim ille ex illuſione Magorum in Innocentes deſæuijt: ſic impij Principes ex leui cauſa nonnunquam ſæuiunt in ſubditos, belligerantur in damnum pauperum, atq; innocentum. Et, *Quidquid delirant Reges* (vt eſt in prouerbio) *plectuntur Achiui.*

VI. & vltima ratio cædis infantium à Domino permiſſæ.

Cur omnes occiderit pueros Herodes Bethleemiticæ regionis.

Hierem. 17.
Gen. 6.
Matth. 7.
Infra 15.

De Herode edocemur tria.

1. Tim. 6.

Horat. lib. 1. epiſt. 2 ad Lollium, init.

Omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Intellige omnes ſecundũ tempus aſsignatum à Magis: putabatq; Herodes, eũ eſſe in Bethleem ex Michææ prophetia. Fines, vocat villas & domos vicinas extra vrbem, in quibus, vt ferè accidit, ex Bethleem aliqui erãt: non vltra fines Bethleem, quia nõ putabat certò, eum eſſe alibi: quęliuit fortè etiã primò illum ſolum, nempe Chriſtũ, & quanquã occiſio in Bethleem facta narretur, tamen etiam inquiſitio per alia loca diligens facta eſt. Vnde Ioſeph in reditu de Aegypto timuit in Iudæam ire, etiam poſt cædem puerorum, & mortẽ Herodis. Fuit autem numerus puerorum Innocentium interfectorum in Bethleem & finibus 14. millia, vt tradũt Aethiopes, quos Abyſsinos vocant, & hos in Canone aſſerunt, quia illos ritu ſuo ac more ſub illo numero celebrant. *A bimatu, & infra.* Si Magi, vt eſt probabile, ſtellam non viderunt ante Chriſtum natum, ſed in ipſo tantùm die natalitio, occidit tamẽ omnes infra bimatum affectu vindictæ perturbatus; & ob ſecuritatem, ne ille euaderet occaſione ętatis, quã minorem matres mentirentur: tum quia ſubitò pueri neci erant tradendi, ne qua inſurgeret rebellio populorum, vel pueri abſconditi ſeruarentur. Poſſumus etiam exponere *Infra*, non abſolutè, ſed ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis, vt anno maiores, ne crudelis videretur: vel ne rebellarent populi. Fecit autem primò doloſè deſcribi infantium nomina, indicta cauſa, ne etiam caſu aliquo euaderent; poſteaq; deſcriptos vocauit ad cædem, non autem infra bimatum, ne Chriſtus, cui ſydera famulabantur, in minorem transfiguraretur ætatẽ, vt inſinuat Auguſtinus ſermone quodam de Epiphania: quia eadem ratione transfigurari poſſet in ſenectutem, deſperaſſetque eum ſe poſſe occidere, & eum timeret, crederetque eum planè intelligere, quæ moliebatur. Neque ætati bimatus obſtat, quòd monſtrantur oſſa etiam illorum Innocentium, quæ ætatem maiorem teſtificantur. Reſpondemus enim, fieri potuiſſe, aliquos inter Innocentes fuiſſe procerioris ſtaturæ, ac proinde ex eo tempore habuiſſe maiora oſſa, quàm communes infantes. Fortaſsis etiam aliorum Martyrum cũ illis ſunt admixta oſſa, etſi omnia eſſe ferãtur Innocentium.

Quando occiderit Herodes infantes; cur in Bethleem, & quibus in finibꝰ eius.

Mich. 5.

Matth. 2.

Quomodo à bimatu & infra pueros occiderit Herodes.

Illud etiam, infra, quem ſenſum commodum recipiat.

B. Aug. ſer. 7. de Epiphan. ſub init.

Sequitur textus: *Tunc adimpletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem: Vox in Rama audita eſt, &c.* Ad huius teſtimonij Prophetæ intelligentiam, quæro inprimis, quid commune habeat Rama, quæ eſt iuxta Gabaa in tribu Beniamin, vt habetur Ioſue 18. & Iudic. 19. cum Bethleem, quæ eſt in tribu Iuda? Deinde quid Racheli cum infantibus iſtis, qui erant potius Liæ filij? Nam ex Rachel Iudas non eſt, ſed ex Lia. Ad hæc, cur non recipit conſolationem Rachel ſuper ijs, qui pro Chriſto occubuerunt? Et quomodo dicuntur non eſſe, quorum pretioſa mors fuerat in conſpectu Domini? Ad primum dubium nonnulli reſpondent, Rama haud accipi pro loco certo aliquo, verùm nomen ad-

Hierem. 31.

Quid cædi ſanctorũ Innocentum cum Rachele plorante filios ſuos.

Ioſue 18.
Iudic. 19.

Pſalm. 115.

Solutio quorundam, minimè probabilis.

ictum eſſe ad ré, & ſignificare excelſum, quo pacto Hieronymus tranſtulit in Hieremiam, vnde deſumpta eſt hęc prophetia, dicens; *Vox in excelſo audita eſt.* At contra hoc eſt interpres, qui primus tranſtulit ex Hebræo in Græcum, B. Matthæum; qui magnæ eſt autoritatis, Ille enim Rama intellexit, locum eſſe proprium, relinquens illam vocem minimè interpretatam: qui creditur fuiſſe Lucas, aut Euangeliſta Ioannes, aut certè alius Apoſtolicus vir: vt interim omittam Septuaginta interpretes, qui Rama habent, vti ille.

Quorſum hic Rachelis filiorum ſuorum ploratus inducitur?

Ad ſecundum dicunt quidam, Rachelem ideò deploraſſe hos pueros quaſi ſuos, quoniā eius ſepultura in Bethleem fuit. Verùm hoc certè valde eſt tenue & infirmum, allerere, Rachelem ex ſepultura maternum ius acquiliuiſſe: quod enim id adoptionis genus eſſet à ſepultura?

II. Solutio, etiam inepta.
Gen 35.

Alij verò aiunt, quòd Rachel non ſignificet mulierem, at locum illum, vbi cæſi ſunt infantes: ſiquidem Rachel humata in Bethleem fuit. Sed id incertum eſt, quia nec ex Scripturis apparet, & ex friuola conjectura diuinatur. Nunquid enim à paruo ſepulchri loco quicquid Bethleem intra fines continebatur, erat denominandum, vt quicquid natum eſſet ibi, pro filijs indicaretur?

III. Solutio, item improbabilis.

Rurſus alij inquiunt, quòd tribus Iudæ, & tribus Beniamin contiguæ erāt, ideò ſub ea cęde aliquos ex filijs Rachelis poſſe comprehendi. Sed reuera, tametſi propter loci propinquitatem aliqui ſint occiſi, non ideò tamen minus ad Liam pertinet, plorare ſuper filios ſuos, quàm ad Rachelem: quare igitur & Lia non inducitur plorans filios ſuos?

Quid eſt quod Rachel noluit conſolari ſuper filios ſuos, quia non ſunt.
I. Solutio nō recipienda.

Ad tertium reſpondent nonnulli, & exponunt, *Quia non ſunt*, ſcilicet mortui, ſed viuunt, ob idque noluit conſolationem, quia non eguit, idcircò nō eſt pro re aucta, at pro re amiſſa conſolatio. Dura profectò ac violenta interpretatio, & quæ haud ſatis conſtat cum ploratu. Si enim eſt res aucta, cur plorat? Et ſi plorat ex vno, ſcilicet amiſſione ſecundùm carnem, cur non ex altero recipit conſulationem, ex augmento videlicet ſecundùm ſpiritum, ſecundùm quem ſalui erant?

Altera commodior.

Pro ſenſu ergo notandum, Rama diſtare à Bethleem per quatuor leucas, iriq; per mediam Hieruſalem, vt habetur Iudic. 19. Eſt autem Rama non longè à Gabaa, vt dicitur ibidem. In Gabaa autem Beniamin ob inſigne illud & antiquū flagitium, quo libidinis gratia Gabaonitæ vxorem Leuitę ad mortem redegerunt, magnā illa, & memorabilis clades trib. Beniamin edita fuit; ita vt ſexcenti Beniamitæ ſoli de tota tribu illa remanſerint. Ad hæc, conſidera, Rachelem introduci in Scriptura, vt æmulam Liæ propter eius filios, vnde ad Iacob virum ſuum dicebat: *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Introducitur ergo Rachel ob illud ſcelus, filios ſuos à Deo percuſſos deplorare, ploratumque ſuum implere in hac cæde filiorum Liæ æmulæ ſuæ: quia pro Chriſto filij Liæ occubuére, & abſque peccato; ſui autem propter ſcelus admiſſum, ac pro Belial ſunt interfecti. Ideò noluit conſolari, quia verè non ſunt, id eſt, perierunt à gloria Domini. At iſti Liæ filij verè exiſtunt, & ſequuntur Agnum, quocunque ierit, cantantes canticum. Neque verò ad literam hæc accipias ſic, vt mulier illa plorauerit pro bona ſorte filiorum ſororis; ſed hæc in Chriſti Eccleſia ad exemplum adferuntur, vt intelligamus myſterium: ſcilicet, quàm ſit ſors morientium diuerſa, & diſsimilis; & alij mortui Deo ſint, & ob id deplorandi; alij verò non lugendi, quia beati mortui in Domino, & pro Domino; & ſua felicitate, qua perpetua illi perfruuntur ac gaudent, excitant dolorem ijs, qui infeliciter ceciderunt; implentque eorum mœſtitiam, vt nequeant vllo modo conſolari. Sic frequenter loquitur Deus in ſacris voluminibus, præſertim verò in parabolis. Atque hunc ſenſum verba confirmant Origenis in homilia ſuper hoc Euangelium, dum ſcribit: *Duas nunc rationes habet hoc verbum: vnam quam aliquanti dixerunt ad Beniamin pertinentem filium Rachel affinitate Iuda generationis coniunctum; qui Iuda filij pro Domino nec mortui ſunt. Plorauit ergo Rachel filios quaſi nihil paſſus in aduentu, vel pro aduentu Domini: &, quaſi non eſſent, exiſtimauit, ad illos qui pro Domino mortui ſunt & martyrij tulerunt coronam. Ita ergo antiqui dixerunt. Et eſt alia ratio. Ipſa Rachel plorare dicitur, hoc eſt, genus Beniamin affinitatem ipſam generationis Iuda habens, extendit enim & illuc ſuam crudelitatem Herodes, ſine miſericordia omnes affines Iuda, Beniamin filios interficiens. Prius in Bethleem interfecit omnes: poſtmodum miſit in circuitu regionum ſine miſericordia manus, nullumq; viuum dereliquit infantem: ideoq; plorare dicitur Rachel, hoc eſt, generatio Beniamin. Vel propter ea adhuc nominat Rachel, omnium noſtrum pietatem per illos demonſtrans circa filios, vel proximos, in nomine Rachel vniuerſas pias matres (vt dixi) ſignificans.* Hæc ille. Eundem ſenſum ſequitur autor lib. Quęſtionum Noui & Veteris Teſtam. ſic ſcribens: *Quantum ad hiſtoriam*, inquit, *pertinet; Rachel filij ſunt tribus Beniamin.*

Iudic. 19.
Infr. 14. & ſe

Liæ filiorum quanto melior conditio quàm illa filiorum Rachel.
Gen. 30.
Apoc 14.
Rachel filios ſuos portans myſterium.
Infr. 419.
Orig homil. 3. in diuerſis, tom. 2.
Autor lib. qq. Vet. & Noui Teſtam. q. 62 tom. oper. D. Aug.

Porrò

Rachel filij qui, ſecundũ Auguſtinum. *Iudic.19. Infra 2.& ſe.*

Porrò olim pro maleficijs proprijs, operibus ſcilicet Sodomitarũ, & ſtupro, quod in cõcubinam viri Leuitæ geſſerant, à reliquis tribubus extincti, & craſi ſunt. Quamobrem conſolationem recipere velle negatur, ſciens nullam ſpem eorum, qui periſſe noſcuntur. Filij autem Liæ in primæuis annis, vt Saluatoris cauſſa occiſi ſunt. Vnde eorum cauſſa planctum non vult adſcribi, quia & innocentes occiſi ſunt, & propter Deum, à quo ſine dubio mercedis gratia æterna vita donati ſunt.

Eorum ſors infeliciſſima.

Quapropter planctum Rachel filijs dicit competere, qui & in præſenti, & in futuro craſi ſunt. Illi autem carnaliter plancti, ſpiritualiter cõſolati ſunt. Filij autem Rachel carnaliter conuerſati flammis ſpiritualibus conſumentur. Idcircò autem Liæ filijs occiſis adimpletum planctum Rachelis Euangeliſta teſtatur; quia tunc plangere filios ſuos cœpit, quando filios ſororis ſuæ in talis cauſa vidit occiſos, vt in æterna vita hæredes exiſterent. Cùm enim aliquid aduerſum aduenit, ex felicitate alterius, infauſta ſua miſerius luget. Hęc ille. Quia ergo in Gabaa & Beniamin occiſi ſunt penè omnes Beniamitæ, nõ fuit eiuſmodi cædes magno ſine clamore & luctu mulierum filiarum Rachel.

Alter ſenſus.

Alij ſimplicius dicunt, hoc teſtimonium non de his infantibus propter Chriſtum interfectis, ſed de decem tribubus in captiuitatem abductus cum magno mœrore; vt exponit Hieronymus, intelligendum. Vnde Rachel auia Ephraim dicitur deplorare filios ſuos Iſraëlitas: quo ſignificatur, populum Iſraëliticum amarè ploraturum captiuitatem & necem ſuorum. Quoniam autem ſub Herode non minor clades, & proinde fletus & lamẽtatio facta eſt pro infantibus interfectis, quã olim cùm populus in captiuitatem abduceretur: Ideò Euangeliſta dicit, verba Hieremiæ impleta, vera fuiſſe, quæ tamen de alijs, & in ſenſu nonnihil diuerſo prædicta fuerunt. Quare ad confirmandum prædictum ſenſum, ſequitur in Hieremia: *Hæc dicit Dominus; Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis, quia eſt merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici, &c.* Vbi Hieronymus ſcribens ait: *Hoc iuxta literam necdum factum eſt: neque enim decem tribus, quæ in ciuitatibus Medorum exulant, atque Perſarum, reuerſas in terram Iudæam legimus; ſed iuxta ſpiritum, & in paſſione Domini completum eſt, & huc uſq; completur, quando de toto orbe ſaluatur Iſrael, & Rachel dicitur; Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis. Et eſt ſenſus: Plorare deſiſte, priora enim opera tua reſpexit Dominus, &c. Melius autem de paruulis intelligimus, quòd mercedem habeant effuſi ſanguinis pro Chriſto, & pro terra Herodis inimici, teneant regna cœlorum, & reuerſuri ſint in ſedem priſtinam, quando pro corpore humilitatis, corpus receperint glorioſum.*

S. Hieron. lib. 6. in Hierem. ca.31. tom.5.

Hierem.31.

Hieron. ibid.

Quid ſit: Quieſcat vox tua à ploratu & oculi tui à lacrymis.

Philip.3.

Hactenus Hieronymus. Plures ſenſus protulimus, ſed prior nobis magis placet. Nomine ergo Rachel Euangeliſta illas mulieres nominat: tum quia mater illarum Gabaa, quas in typum aſſumit; tum quia filiorum auida, conſolata eſt: habens etiam filios affligebatur: imò pariens Beniamin mortua eſt, illumque, filium doloris vocauit. Matthæus igitur alludit ad Hieremiæ prophetę verba, vt ipſe ad verba libri Iudicum. Et vt indicet magnum ploratum in Bethleem, teſtatur eum auditum in Rama, quæ propinqua Bethleem ciuitas eſt. Ait ergo: *Vox in Rama*, vel, *in excelſo audita eſt.* Id eſt, ad literam alta: quia innocentium vox ſanguinis clamans, *Ploratus*, paruulorum, *Et vlulatus multus*, Matrum, qui non ita tranſijt, vt filiorum. Falsò etiam ponitur, quòd ſoli filij Iudæ, Liæve ſint mortui: quoniam poſt reditum à captiuitate Babylonica mixti erant, & confuſi, eo quòd viri de Iuda, & Beniamin habitabant Zabulon, & Nephthalim. *Rachel plorans filios ſuos.* Nempè mulieres Bethleem figuratæ per illam, de qua Hieremias, & liber Iudicũ meminerunt: & quia imitatrices Rachel in amore, & dolore filiorum amiſſorum, non vt ſepulta in Bethleem eſt: nam, vt diximꝰ, hoc per ſe nõ ſufficit. *Et noluit conſolari, quia non ſunt.* Id eſt, quia obierunt; vel, vt Hebraicè legitur, quia non eſt; quia nimitùm ne vnus quidem ſupereſt. Sic iudicat mundus, quaſi actum ſit de ſanctis, poſtquam mortui fuerint, cùm tamen tunc ipſi incipiant viuere: *Iuſtorum animæ*, inquit Sapiens, *in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Viſi ſunt oculis inſipientium mori, &c. Illi autem ſunt in pace.* Vel, vt exponit Origenes, quia non ſunt, ſcilicet conſolantès, cùm quælibet domus ſuos filios lugeret interfectos. Eſtque Rachel typus Eccleſiæ matris filium Ioſeph iuſtum, & primò multa perpeſſum poſt promiſsionem deplorantis: quem quidem planctu beato luget, id eſt, iuſtos necdum beatos corpore & animo. Plorat & occiſores martyrum Eccleſia; ſed tales non ſunt filij ſui: at de Martyribus non vult conſolationem hic, verùm in cœleſti gloria. Sed in his ſenſibus non loquitur modo, quia non impletũ tunc. Multi multa alia in hunc locum cõgerunt: nos tamen his paucis, quæ probabiliora duximus, contenti ſumus.

Cur matres infantium occiſorum Matthæus nominet Rachel. *Gen.30. Infra 35.*

Iudic.20.

Ploratus, & vlulatus quid differant.

Quæ Rachel ploret filios ſuos. *Hierem.31. Iudic.20.*

Mundi huius ſtultum de ſanctis iudicium quod ſit.

Sap.3.

Orig. in Matt. hom.3. in diuerſis, tom.2.

Rachel Eccleſiæ typus qualis.

Illa quos filios ſuos non ploret, ac de quibus nolit conſolari.

Laudemus igitur nos Deum, qui nullam ætatem à ſalute, atque à gloria cœleſti arcet, aut reſpuit, omnes amplectitur, ſitit omnes, omnes amat, qui pro omnibus carnem, atque mortem aſſumpſit. Noſtrum eſt tales

Dei opt. Maxim. quantus zelus animarum. *1. Tim.2.*

nos illi

Quid illi debeamus. Galat. 3.

nos illi exhibere, vt ſalutem noſtram non videamur odiſſe, vel negligere, certi & ſecuri, quòd vt in Chriſto Ieſu nõ eſt Iudęus neque Græcus, non eſt ſeruus, neque liber, non eſt maſculus, neque fœmina: ita nõ eſt puer, vel vir, non eſt infans, aut ſenex, nullumq́; eſt ætatis diſcrimen propter eximiã Domini noſtri Ieſu Chriſti gratiam, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

TRACTATVS XLV.

Matth. 2.

In illa verba: *Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſraël: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri, &c.*

Ioſeph li. 1. de bel. Iud. c. 21. Herodis mors immi nens quàm parricidialis illa, quamq́; fuerit cruenta.

MOrtem Herodis deſcribit Ioſephus, lib. de bello Iudaico: ſiquidem horrenda fuit, & infeliciſsima. Nam poſtquam Ariſtobulum, & Alexandrum filios interfici iuſsiſſet, & incidiſſet in morbum lethalem, Antipatrum filium, quem vinctum tenebat, neci dedit: quæſiuit etiam cuiuſq; vici ex Iudæa nobiles & primores in locũ, cui nomen eſt Hippodromus, & Salomen ſororem, & Alexam maritum eius ad ſe vocauit: *Scio*, inquit, *mortem meam feſtis gaudijs celebraturos eſſe Iudæos. Verùm per alios lugeri potero, & præclariſsimos honores ſepulturæ aſſequi, ſi quæ præcipio feceritis. Hos viros, qui habentur in cuſtodia, cùm animam efflauero, ſtatim militibus circumdatos occidite; vt etiam inuita omnis vniuerſa Iudæa, omniſq; domus illacrymet.* Hæc ille. Peſsimè ergo mortuus eſt, vt peſsimè vixit. Nam, vt ſcribit idem Ioſeph. lib. Antiquitatum, mortem acerbam pertulit, febri, dyſenteria, ſcabiei voracitate, podagra ac verẽdorum putredine, generatione vermium, ſpirandi difficultate, ac tremore membrorum malam animam ſoluit. Et ſic omnes tyranni, & pauperum oppreſſores infelicem & horribilem mortem ſubire coguntur: ſiquidem mors peccatorum peſsima. Ideò tutum non eſt, emendationem vitæ differre in finem: nam difficillimum eſt benè mori malè viuentem; quemadmodum impoſsibile eſt, iuſtum malè mori. Iuſtus enim ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Sexto autem ætatis Chriſti anno Herodes mortuus eſt, & quadrageſimo octauo Auguſti, & ſeptimo ætatis ſuæ rediit puer ex Aegypto, vt tradunt omnes Chronographi, & hiſtor. Scholaſtica. Nam Herodes ſuperuixit Chriſto nato per ſex annos, quia Chriſtus natus eſt trigeſimo ſecundo anno Herodis, qui regnauit triginta ſeptem annis; & ſeptimo, regnante Archelao, rediit. Quamquam Caietanus obſeruãs quaſdã ſupputationes parum certas, & conſtantes, dicat Chriſtum reuerſum de exilio anno quarto ætatis ſuæ: & Nicephorus Calliſtus in ſua hiſtoria, Ioſeph per triennij tẽpus exilium apud Aegyptios toleraſſe ſcribat; Epiphanius verò hæreſi 51. in Alogianos ſcribens, poſt biennium ætatis Chriſti dicat profectum in Aegyptum, atque in eo per alterum biennium diuerſatum eſſe. Verùm certior, & communior eſt prior ſententia. Conſtat enim Chriſtum natum quadrageſimo ſecundo anno Auguſti, cuius quadrageſimo nono mortuus eſt Herodes, & cœpit regnare filius eius pro eo: & eo tẽpore reuerſus eſt Chriſtus de Aegypto. Et ita elapſi erant ſeptem anni. Regnabat autem Archelaus tyrannicè, qui locum patris ſui tenebat in primo anno: ſed regnum erat in lite poſitum, donec per Auguſtum Cęſarem data eſt duplex Tetrarchia Archelao, cum ſpe concedendi regium honorem ſi rectè, & prudenter, regnum illud adminiſtraret.

Ioſeph. lib. 17. antiq. c. 9. Herodis Aſcalonitę quã infelix interitus, ac miſerandus extitit.

Pſalm 33. In eos qui in vitæ finẽ differunt emendationem.

Sap 8. Quando redierit de Aegypto Chriſtus.

Hiſtor. Schol cap. 23.

Herodes quot annis regnauerit. Caietan. Aliæ opiniones minus probabiles de tempore reditus Chriſti. Niceph. Call. lib. 1 Eccleſ hiſtor c. 34. Epiphan. Quando natus Chriſtus.

Regnum Archelai quale.

Ecce Angelus Domini. Promptitudo, & celeritas Angelorum deſignatur. Meritò ſe Solem iuſtitiæ Chriſtus, & lucẽ mundi vocauit: lux enim ſublatis omnibus ſtatim obicibus, ac impedimẽtis, ipſa etiam ſerre nolenti, inſinuat ſeſe, & ſui copiã facit. Statim ergo ac mortuus in te fuerit Herodes, id eſt dæmon, & Herodis miniſtri, ſcilicet mundus, & caro, intelliges ad te redire Chriſtũ, quem peccatis tuis ad mortem quęſieras, & expuleras. Et bona eſt equidẽ annuntiatio mors malorum; tum vt Dei iuſtitia cõmendetur; tum vt ab oppreſsionibus iuſti & pij reſpirent, ac quieſcant; tum vt mali terreãtur, & ab imitatione arceantur. Et quater legitur apparuiſſe angelus in ſomnis Ioſeph amico Angelorum: quod ad puritatem, & prudentiam attinet, qui extra quidem puerum ſeruabat, & Mariam matrem nutriebat; interiùs verò puer nutriebat matrem, ac cuſtodiebat vtrumque.

Ioan. 8. & 9. Lucis ingenium. Ad nos quando redeat Chriſtus vitijs noſtris expulſis.

Mortis malorum cur bona ſit annunciatio.

Ioſeph Angelorũ amicus idem qualis ſeruus Dei.

Accipe puerum, &c. Fidelis & prudens, atque diligẽs ſeruus fuit Ioſeph, cui Deus tantam commiſit familiam: itaque humanum ſtudium erga puerum adhibebãt, ac ſi puer diuinas non haberet vires, vt diximus: quoniã verè homo erat, & miracula à Deo ſine cauſſa expectanda nequaquã ſunt: hinc parentes affligebantur amiſſo eo, & dixerunt; *Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Veram ſiquidem humanitatem oſtendere volebat. *Et vade in terram Iſrael.* Non quaſi Iudęis verſari in Aegypto nõ liceret: nam etſi

Matth. 24. A Deo nequaquã ſine cauſa expectanda miracula ſunt.

Luc 2. Quibus vetitum Iudæis vt in Aegyptum uenirent.

Deut.17. Hiere.43.

etſi toti populo id prohibeatur, Deut.17.& Hiere. 43. priuatis tamen non erat illud illicitum,vt conſtat ex lib.2.Machab.ca.1.& Act. 2. maximè verò ex renelatione fas id erat Ioſeph.

Cur redierit de Ægypto Chriſtus.

Sed tamen Chriſtus inde reuocatus eſt. Primùm, vt ceſſaret parentũ labor in terra aliena.

II Ratio. Ioan.8. Luc.11.

Deinde, vt Chriſtus haberetur Iudęus,nõ alienigena,vel Samaritanus, vt obijciebant Phariſæi; vel Magus,vel Aegyptius, qui in Beelzebub principe dæmoniorum eijceret dęmonia;nec amicus Gentilium,ex quo dixerũt:

Ioan.7.

Quo hic iturus eſt,quia non inueniemus eum? nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quod ergo dicebant:

Matth.9.

Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magiſter veſter? publicanos qui Iudæi erãt,intellige.

III.Ratio. Quibus cum publicanis & peccatoribus Chriſtus mãducaret.

Præterea vt iuſtus haberetur legem obſeruans, nec facilè contra eam crederetur prædicans. Itẽ, vt puer aliquid faciendo in templo eos diſponeret, & præſagium futurorum exhiberet, ſicut fecit in Aegypto, quã vt medicus viſitauit:

IV.Ratio.

quoniam vtraq; ſemper oſtendenda natura fuit, licèt occultiùs in pueritia.

V.Ratio. Rom.15.

Et qui etiam miniſter erat circuncıſionis, prouidentiæ etiã diuinæ fuit, vt mortuo Herode rege Iudæorum puer Ieſus rediret in terram Iſraël, & vt poſt Herodẽ nullus conſtitueretur rex Iudæorum à Romanis,etſi id filij Herodis, & inter eos potiſsimũ Archelaus, impetrare contenderint.

Cur indefinitè Angelus dixerit: Vade in terram Iſraël.

Non determinat autem locum angelus, ne ad vnum duntaxat locum videatur adſtrictus, verùm in genere ait: *Reuertere in terram Iſrael.* Tum ob conſolationem Ioſeph: nam ex viſione Angeli ſignificantis ei quid facto opus eſſet,ſolatium accipiebat, & ſecurus erat.

II Ratio.

Deinde, vt Ioſeph poſtea dubius cogeretur ad eum cõfugere conſilij gratia: nam ſi Angelus præſcripſiſſet locũ certum, nequaquam dubitaret, itaque non eſſet ei opus orare & conſulere Dominum: qua ille occaſione merendi caruiſſet. Nam cùm ignoremus quid agere debeamus,aiebat bonus ille Ioſaphat,

2.Paral.20.

hoc ſolùm habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad Dominũ.

III.Ratio. Quid proprium diuinæ prouidentiæ.

Ad hæc, Deus ſicut non deficit homini in neceſſarijs,ſic in ijs quę non ſunt neceſſaria,haud prouidet modo pluſquã naturali. Omnes autem reuelationes ſupra naturam ſunt;ideò deſiderari ſolùm debent in ijs rebus, in quib⁹ homo nullo modo poteſt proſpicere per humanam prudentiam. Aderat tamen in dubio iſto facultas prouidendi Ioſepho: ſed tamen quia contingere poterat ipſum dubitare,& timore affligi; rurſus eũ Angelus per quietem admonuit, vt iret in Galilæam. *Defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri.* Pluralis numerus pro ſingulari ponitur: vel ſceleris adminiſtros conſiliarios computat Herodis,qui ſicut ſquamę illi vniebantur, & mortui erant.

Quinam illi defuncti, qui quærebant animã pueri.

Ita cùm Scriptura ſacra teſtatur ſolum Pharaonem quæſiſſe occidere Moyſen,Exod.2.tamen cap.4.dicitur:

Exod.2. Infra 4.

Vade & reuertere in Aegyptum: mortui ſunt enim omnes qui quærebant animam tuam.

Reditus Chriſti ex Ægyp. vbi præfiguratus.

Et cùm eiſdem ferè verbis præcipiat angelus reditum Ioſepho,quib⁹ olim Deus locutus eſt Moyſi, videtur quod Moyſes, ſicut in pleriſque alijs, ita etiam in ſua fuga typum Chriſti pueri prętulerit.

Iſti nebulones quomodo defuncti.

Mortui ergo ſunt, vel actu inter occiſos ab Herode, vt filij eius Alexãder & Ariſtobulus,qui cũ ipſo viuente ſuper regno contendere auſi ſunt,& coram Romanis eum in ius vocare. Antipater autẽ licèt non contenderet contra Herodem,tamen anhelabat ad regnum & mortem patris deſiderabat: vt refert Ioſephus lib.17.antiq.

Ioſeph.c.3.

Ideò iſtos etiam veriſimile erat quęrere animam Chriſti, per quẽ timebant regno ſe priuandos,ſicut & timebat eorum parens.

Alter ſenſus.

Veruntamen iſti ante Herodem interfecti ſunt eius mãdato. Vel mortuos intellige, quantum ad munus,& voluntatem perſequẽdi,vt ſatellites, & miniſtri eius. Ante mortem autem, quia non erat quietus Herodes, venienti tali puero poſt edictum,periculum erat ne id reſciret ex itinere: tum quia Maria, & Ioſeph noti erant ex deſponſatione,& ex ijs quę acciderant in templo.

Luc.4.& ſeq.

Anima vnde dicta.

Porrò animam ab animãdo dictam,intellige vitam,iuxta illud:

Iob 2.

Animam eius ſerua, id eſt, vitam. Vnde Helias dixit:

3.Reg.19.

Derelict⁹ ſum ego ſolus,& quærunt animã meam vt auferant eam.

1.Reg.22.

Et Dauid ad Abiathar: *Si quis quæſierit animam meam,quæret & animam tuam.*

Veræ Chriſti humanitatis argumenta.

Chriſtus ergo præter verbum animã rationalem habebat: aliàs non eſſet homo, nec humanam carnem haberet,quæ ab anima rationis compote ſpeciem ſumit. Deus etiam,vel angelus, haud poſſunt eſſe forma hominis. Scriptura inſuper omnes affectus tribuit Chriſto, qui animæ humanæ tribuuntur: nam contriſtata eſt anima eius vſq; ad mortem: proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia,admiratus eſt,timuit, & quæ ſunt generis eiuſdem.

Matth.26. Luc.2. Matth.8. Marc.3. Infra 14.

Si verus homo Chriſtus non fuiſſet, quid inde.

Non eſſet quoque anima noſtra ſanata, vel Angelus nobilitatus, nec anima iuſti eſſet ſedes ſapiẽtiæ; nec diceret:

Prouerb.8.

Deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum, ſed cum brutis.

Aduerſus Ariũ & Apollinarem.

Mentitur ergo Arius, negans animã rationalem, ſed verbum loco animæ ponens; & Apollinaris hæreticus, concedens tantùm animam ſentientem, negans tamen ratiocinantem. Vide etiam nihil ei eſſe denuntiatum de punitione defunctorum, vt vitemus appetitum vindictæ, curioſitatem iuxta ſciẽdi ea quæ Deus decreuit iuſto ſuo

Iudicio

iudicio facere. Sat enim nobis eſt vt per viã præceptorum incedamus, & Deo relinquamus iudicia ſua. Et ex morte perſequentiũ Chriſtum nota, perſecutioné temporalem perpetuam non eſſe, habet vices ſuas, & cõmutationes, nunc pax, nunc bellum eſt. *Qui conſurgens accepit puerum.* Non dicitur, accepit filium, & vxorem ſuam, quaſi nutritius, & nõ pater. Deinde nõ dicitur, nocte, quia non erat tanta inſtantia: defuncti enim erãt qui quærebãt animam pueri. Nam oportebat eum quędam neceſſaria itineri emetiendo pręparare. Ad hęc, cùm Ioſeph in Aegypto ſeptem annis vixiſſet, vt aſſerit hiſtor. Schol. & haberet aliquẽ modũ œconomię, ſupellectiliaq; domeſtica, de quibus diſpoſiturus eſſet, & aliquorum etiam amicitias, inurbanum fuiſſet, amicis inſalutatis, recedere, ne ſuſpicionis alicuius cõtra ſe fomentum præberet. Nam quæ in tenebris, & in abſcondito aguntur, ſuſpecta ſunt de malo, nam *Qui malè agit, odit lucem.* Secùs accidit, cùm è Iudæa deceſsit, quoniam periculum vrgebat. Hęc autem quia rationi conſentanea ſunt, vt nota relinquũtur ab Euãgeliſta. Rediuit etiam Chriſtus non noctu, at cum lumine ad reliquias filiorũ Iſraël, mortuis prius obſtinatis. Aduerte etiam, Angelum Domini implentem promiſsionem ſuam: dixerat ſiquidem; *Et eſto ibi vſque dum dicam tibi:* ſed non tam citò, ne anguſtieris. *Accepit puerum.* Vide quomodo exprimatur cura paterna Ioſeph. Sciebat autem puer quod rediret ad terram mortis, non lac, & mel, ſed fel, & acetum manantem.

Expenditur: Qui conſurgens, accepit puerum.

Hiſtor. Schol in Euangel. cap 23.

Quando ſurrexit Ioſeph in Iudæam redituus.

Ioan 3.

Infra 11.

Redit⁹ Chriſti myſticus ex Ægypto.

Ioſeph paterna in Chriſtũ prouidentia.

Exod. 3.

Leuit. 20.

Num. 13.

Deut 6.

Audiens aũt quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo. Ad huius hiſtorię intellectum conſiderandũ eſt ex Ioſepho, Herodem Antipatri Idumæi, atq; templi cuiuſdam gentilium æditui filium fuiſſe: & ad Iudaiſmum conuerſum ſeptẽ genuiſſe filios, qui hoc ordine illi nati ſunt: Antipater primus, Alexander ſecundus, Ariſtobulus tertius, Archelaus quartus, Herodes quintus, Antipas ſextus, Philippus ſeptimus. Ad primum horũ, nempe Antipatrũ, ex iure primogenituræ regnum pertinebat, & tamen Alexander & Ariſtobulus illud ſibi vendicare conabantur, non ſolùm in fratrem, ſed etiam in patrem. Regnum verò Iudęorum ad ſacerdotes de ſtirpe Machabęorum ſpectabat, qui illud longo tempore tenuerant: quorum poſtremi fuerunt Ariſtobulus, & Hyrcanus. Hi fratres erant, atq; maior eorum erat Hyrcanus, ad quẽ regnum de iure pertinere videbatur. Multis autẽ inter eos bellis geſtis, & mortuo Ariſtobulo, manſit Hyrcanus in regno: cui amicus erat Antipater, Herodis pater. Habuerat autem Ariſtobulus filium quẽdam nomine Alexandrũ, qui accepit in vxorem filiã Hyrcani patrui ſui nomine Alexandrã, ex qua genuit Ariſtobulum, & Mariamnem fœminam: hæc autem Mariamne in vxorem accepta eſt ab Herode: qui duos filios ex ea ſuſcepit, nempe Alexandrum, & Ariſtobulum; & hi iſti propriè erant de genere Regio, quia erant nepotes Hyrcani, & Ariſtobuli: nam [illegible] eorũ, ſcilicet Alexander, erat filius Ariſtobuli, & auia eorum, ſcilicet Alexandra, erat filia Hyrcani: ideò iuxta rectam lineam ex vtroq; latere competebat ei regnũ Iudæorũ. Quare & patri ſuo anteire volebant, cõtendentes in iudicio corã Roma. de regno. Herodes tamẽ obtinuit: & illi duo filij propter quaſdam ſuſpiciones parricidij à Salome Herodis ſorore accuſati apud fratrem Herodẽ, iuſſu eius primùm in vincula coniecti, deinde innocẽtes laqueo necati [illegible]. Et ceſſauit ſucceſſor de ſtirpe Iudæorũ [illegible]. Antipater autem maior erat ætate, natu[s] ex Iudæa quadam Docin nomine, vt [illegible] Ioſephus, & non erat de genere Regio ex parte matris, vt contendere poſſet de iure regni cum fratribus ſuis viuentibus, Ariſtobulo, & Alexandro: mortuis autem illis haud dubiè ad eum ſpectabat regnum. Sed poſt [illegible] ob ſuſpiciones quaſdam Herodes pater cõiecit illum in vincula. Cùm autem rumor ſemel in aula ſparſus eſſet, regẽ Herodem occubuiſſe, Antipater exultans de morte patris, multa cuſtodi carceris pollicebatur, quo ſe liberum dimitteret: quod cùm pater ægrotus cognouiſſet, eùm occidi mãdauit. Remanſerunt autem quatuor filij Herodis, quorum maior erat Archelaus, & iſtum inſtituit in Regem & ſucceſſorem Herodes: iubens tamen, vt coronam ſibi non imponeret, ſed acciperet illam de manu Romanorũ, vt lib. 17. antiq. c. 8. tradit Ioſe[phus, q]ui dicitur hic regnare pro Herode patre ſuo, quoniam ſucceſsit ei in regno. Nam et[si] duo fratres eius, nimirum Herodes, & Philippus, partem paternæ hæreditatis habuerint, attamen non præcipuam portionem, vel nomen Regium; Archelaus aũt habuit ab Auguſto hęreditatem duplicata[m], & Regij nominis ſpem, ac promiſſionem, [ſi] bene in adminiſtratione gereret: interim Tetrarcham conſtituit, ideò dicitur re[gn]aſſe pro eo. Hic autem nouem annis reg[nauit]: ſed poſtea ab Auguſto ob delicta ſua in [inopi]nem redactus, Lugdunum Galliæ eſt relegatus: vt lib. 2. de bel. Iud. ca. 6. docet Ioſephus. Poſt hunc au[t]ẽ Cyrinus Prę[ſes] pro Romanis adminiſtrauit, qui Coponiũ procuratorem Iudææ conſtituit. Deinde [ſ]ecutus eſt M. Ambiuius: cui ſucceſsit Annius

Matth. 27.

Pſalm. 67.

Ioſeph. li. antiq. 16 & 17.

Herodis Aſcalonitæ genus, & liberi.

Iudæorũ regnũ ad quos eorum ſacerdotes ſpectaret.

1. Machab.

Regni ſucceſſor qui [illegible] de vera ſtirpe Iudæorum.

Ioſeph li. [illegible]

Antipatri Herodis fili[us] [illegible]

Herodis ſucceſſor Archelaus.

Ioſeph.

Cur ille dicitur regnare pro Herode patre ſuo.

Quamdiu regnauerit [illegible]

Ioſephus.

Præſides Iudææ.

Ruffus, ſub quo obijt Auguſtus Cæſar: vt

Idem.

refert Ioſeph.lib.18.c.3. poſt hunc à Tiberio miſſus eſt Valerius Gratus, in cuius locum poſt 11.annos Pilatus tandem ſuffectus

Luc.3.

eſt. Herodes autem, qui quintus erat filius, in Galilæa ſucceſsit Antipæ, cui illam priùs Auguſtus dederat: quanquam reliqui eruditi viri tradant, vnum & eundem eſſe An-

Herodis filijs hæreditates ab Auguſto attributæ.

tipam & Herodē, ſiue Antipam cognomento Herodem. Sed anno decimoquinto Tiberij iam Pilatus erat in Iudæa, & Herodes in Galilæa, & Pbilippus in Iturça, in qua eſt Nazareth. Namque Auguſtus duas Tetrarchias dederat Archelao, id eſt, Iudæam, Sa-

Ioſeph. lib.17 antiq.cap.13. & lib.2. de bell.Iud.c.4.

mariam, & Idumæam, ſecundùm Ioſephū, reliquas duas duobus eius fratribus. Nam Antipæ attribuerat Galilæam, cui ſucceſsit poſtea Herodes, & Ituræam Pbilippo. Regnabat autem in Iudæa Archelaus.

Iudæa quot modis accipi conſueuit.

Pro quo notandū eſt, Iudæam multipliciter accipi. Primò pro tota terra Iudçorū, id eſt, Iſraëlitarū omnium, qui ſunt in duodecim rribubus, & ſic accipitur illud: *Notus*

Pſalm.57.

in Iudaa Deus, in Iſraël magnum nomen eius: vbi Iſraël, & Iuda pro eodem pònuntur, ſicut

Pſalm. 113.

ibi: *Facta eſt Iudaa ſanctificatio eius, Iſrael poteſtas eius:* verùm hoc modo non ſumitur hoc loci, quoniam Archelaus non regnabat in vniuerſa Iudæa, imò nec omnes Iudæi poſ-

II. acceptio ſacris literis incognita.

ſidebant totam rerram promiſsionis. Deinde ſumitur Iudça pro ſorte Iudæ tribus tantummodò, vt diſtincta eſt à Galilæa. Verū hac ratione non accipitur Iudça in Scripturis: & Archelaus non tantùm regnabat in tribu Iuda, ſed etiam in tribu Beniamin.

III. acceptio.

Tertio modo accipitur Iudæa pro tota terra, qua tunc potiebantur Iudæi: nam cùm antea vel Hebræi, vel Iſraëlitæ dicerentur, aut filij Iſraël, nó tamen alicuius tribus vo-

Iudæi primū quando ſic appellati. Ioſeph cap.5. ſub finem.

cabantur ex nomine. Ex die aūt, qua redierunt de Babylone, appellati ſunt Iudæi, vt ait Ioſeph.lib.11. Antiq. Nam viri de tribu Iuda primi redierunt in terram Chanaan, quæ prouincia ab eis nomen accepit, vt dicatur Iudæa: continetq́ue quantum olim continebat tota terra Iſraël, præter terram Samaritanorum, in eius ciuitates miſerant Aſſytiorum Reges alias gentes, qui Samaritani dicti ſunt, qui quidem habitabant in vrbibus regni Iſraël: cuius regni capur erat Samaria. Quando autem duæ tribus reſiduæ, ſcilicet Iudæ, & Beniamin, tranſlatę ſunr in Babylonem per Nabuchodonoſor, manſerunt Samaritani in terris, quas prius occupauerant. Porrò in terris tribuum Iudæ, ac

Idem lib.10. cap.11.

Beniamin gentes nullæ collocatæ ſunt per Nabuchodonoſor, teſte Ioſep. & vt dicitur

2.Paral.36. 3.Eſdr.1.

2.Paralip.36. & 3.Eſdr.1. *Sabbatizauit terra ſeptuaginta annis*, id eſt, requieuit à cultura. Non enim permiſit Deus illam occupari ab

Iudæi tempore Chriſti quàm terram poſſidebant. Luc.4.

alijs, quoad de captiuitate Iudæi redituri erant, qui poſt reditum non ſolùm terram ſuarum recuperârunt tribuum, ſed & alias quoq; vrbes multas quas poſſederāt tribus, quæ tranſlatæ fueranr in Aſſyrios. Ex quo Iudæi tēpore Chriſti poſsidebanr Galilæā prouinciam: nā habitauit Chriſtus in Nazareth quę erat in Galilæa, in tribu Nephtbali, & Zabulon. Samaritani enim, vel nō occupârāt omnes vrbes decem tribuum, quæ tranſlatæ erant per Aſſyrios, vel ſaltem deſierant eas poſsidere: paruam enim terram, ſeu ditionem poſsidebant Samaritani. Atq; ita Iudæa continet totam terram, quam tenebant Iſraelitæ, præter illam Samaritanorum. Sic enim diſtinguitur Iudæa conrra

Act.1.

Samariam, ſicq́ue vſurpatur Iudæa Act.1. cùm dicitur: *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, et in omni Iudaa, & Samaria*: atq; hac rōne non diſtinguitur Iudæa cōtra Galilçam, verùm includitur in ea. Et ſic Herodes pater Archelai vocari poterat rex Iudææ, quoniam in vniuerſa terra, in qua Iudæi erant, domi-

IV. acceptio Iudææ.

nabatur. Quarto modo ſumitur Iudæa pro media parte regni Iudæorū, cuius pręcipua pars erat ſors Iudę, & pars aliqua ſortis Beniamin: & ſic Iudça contra Galilæam diſtinguitur. Etſi enim in Galilæa Iudæi habitarent, non vocabatur tamen Iudæa, ideò Ioſepb noluit ire in Iudæam, in qua regnabat Archelaus, ſed in partes Galilææ. Ita etiam

Matth.4.

c.4. Matth. accipit, cùm ait: *Et ſecuta ſunt eū turba multa de Galilaa, & Decapoli, & de Hieroſolymis, & de Iudaa, &c.* Et ſimiliter capi-

Luc.3.

tur Luc.3. Iudæa tanquam vna Tetrarchia. Herodes ſiquidē Rex totius regni Iudæorum, moriens, inſtituit Archelaum in regē, ac totius regni hęredem & ſucceſſorem: iubens tamen, ne coroná ſibi, vt diximus, imponeret, ſed illam per Romanos acciperet, teſte Ioſeph. Venit ergo Romam Archelaus hoc nomine. Fratres autem eius, Herodes & Philippus, eò ſe quoq; contulerunt, petentes partes paternæ hæreditatis. Itaque

Iudææ Tetrarchiæ à quo primùm inſtitutæ.

decreuit Octauianus Auguſtus diſtribuere regnū in quatuor partes, quas Tetrarchias nominauit: quarū duas tradidit Archelao, quæ hic dicuntur Iudæa: Galilæorum Tetrarchiā verò tradidit Herodi, Iturçæ porrò, atq; Trachonitidis regionem aſsignauit Philippo. Arcbelaus ergo medietatem paterni regni obtinuit, & nobiliori parte dicitur regnare in Iudæa; in quem modum Carolus V. vocabatur Rex Hiſpaniarum, tametſi haberet Flandriam, Siciliam, Neapolim, aliasq́; prouincias.

Timuit illò ire. Meritò timuit, vti angelus confirmauit. Nam Dei cōſilium eſt, in his,

Fugienda pericula, quan-

…um in nobis eſt.

vbi non præcipit contraria, via nos prudenter periculis occurramus, & cùm oportet, timeamus etiam. Neq; mirum, quando ipſa ſalus aliquando timuit.

Humani timores vnde.

Exiſtunt aũt humani timores ab infirmitate carnis, & fragilitate, qui vel à conſtantiſsimis viris ſæpè vitari nequeunt: ſed non euertunt tamẽ robur ſpiritus, ac mentis. Et certè qui tradunt in viros ſapientes ac fortes non cadere vllam perturbationem, Stoici ſunt opinione, & phantaſia: at qui vita, & factis ac moribus id præſtet, nullus (opinor) erit. Prudenter ergo timuit Ioſeph, ne quid temeritate ſua in puerum, eiusq; matrem peccaret.

Nulla maior iactura, quã Chriſtum perdere.

Quare docemur, tametſi Deum habeamus, timeo dum tamen nobis eſſe eo ire, vbi regnant iniquitatis filij. Imò verò quia nobiſcũ eſt Deus, idcircò timendum eſt, nulla ſiquidẽ maior iactura, nullũ damnum maius, quàm Chriſtum perdere.

Præpoſitis quid cauendum.

Monentur etiam illi, quibus cura aliorum cõmiſſa eſt, ne teneros agnos, dum tales ſunt, deferant in eas regiones, vbi plurimũ nequitia valet. Ergo Archelaus, licèt non quæſierit animam pueri, tamen ſi inũeniſſet, occideret: & probabilius erat in Galilæa non inuenturum fuiſſe, quòd ad ſuam ditionem minimè ſpectaret.

Matth. 2. Luc. 2.

Illò ire. Nempe in Iudæam; & Hieruſalem, vbi templum, io quod fortaſsis venire cogitabat, vt Deo gratias ageret ſolennes: vel putabat puerum in Iudæa educãdum, ſicut ibi natus erat.

Ioſeph cur timuerit venire in Iudæã. *Infra* 4.

Et ſi antea non habitaſſet Ioſeph in Bethleem, nec poſtea deinceps, ſed cauſa cenſus tantùm eo venerit, atque diſceſſerit in Nazareth, vt habetur apud Lucã: poterat tamẽ, quia pauper erat artificio ſuo vbicunque vellet manere, & viuere.

Altera ſolutio quorundam. *Exod.* 3.

Vel timuit illò ire, propter trãſitum, eo quòd ab Aegypto in terrã Chanaan, (vt eſt in Exo.) itur per terram Philiſtinorum, quæ eſt in ſorte Iudę, vt habetur in eodem libro: ideò ſeceſsit, id eſt deflexit, ſiue declinauit à recto itinere in partes Galilææ.

Infra 15.

Quid incommodi habeat

At hoc non videtur poſſe conſiſtere: tum quia Angelus oſtendit ei locum ad habitandum, deinde quoniã quouis anno veniebãt ad templum: & anno duodecimo cùm Chriſtus aſcendit Hieroſolymã, & diſputauit in templo, Archelaus regnabat.

Luc. 2.

Non ergo in trãſitu erat, ſed in manſione, & habitatione periculum.

Et admonitus in ſomnis (ſcilicet diuino oraculo, quia Gręcè habetur χρηματισθεὶς) *ſeceſſit in partes Galilææ.* Hoc tantùm ex litera colligitur, quòd limitauerit locum Angelus,

Nos ſibi vult cooperari Deus.

noctu admonens nos de Nazareth in Galilæã: ſemper enim aliquid nobis relinquitur, quo Deo cooperari poſsimus, vt vtamur ratioois munere, ne data videatur fruſtra. Et licèt io Galilæa Herodes dominaretur, ſiue Antipas, Archelai frater: tamen quia nouerat fratres eſſe intet ſe diſcordes, cùm Archelaus inſtitutus à patre eſſet hæres, & ſucceſſor regni, ac totius terræ Iſraël; ideò veriſimile eſt ꝙ fauerit voluntati, ac factis patris.

Archelaum potius in Iudæa, quàm eius fratres in Galilæa regnantes curo muent Ioſeph.

Solent namque filij, vt bonorum, ita & inimicitiarum paternarum hæredes exiſtere. Herodes autẽ & Philippus haud quaquam dominabantur ex voluntate patris, quin potius contra ipſius & Archelai volũtatem: ideò Philippus & Herodes non fauebant ſtudijs paternis, vt propter eum vellet occidere puerum, quẽ ipſe perſequebatur: nec paſſus eſſet Herodes aliquẽ de Galilęis in Iudæã trahi, vt fratri ſuo Archelao ſatisfaceret, vel gratificaretur. Atq; hæc eſt vera cauſa, propter quam Ioſeph nõ eſt auſus ire in Iudæam: quoniã ibi regnabat Archelaus, & iuit in Galilæam, vbi ipſe non dominabatur. Idcircò ob differeotiam dominij auſus eſt redire nunc in terram Iſraël, & nõ tempore Herodis eius patris, qui in vniuerſa illa terra regnabat.

Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth. Ciuitas Nazareth ſita eſt in ſorte Nephthali, diſtatque ſeptem leucis à mari Mediterraneo, duabus à mõte Thabor Oriẽtali ſibi, tribus verò à ciuitate Naim.

Nazareth vbi ſita.

Neque mireris, Ioſeph virum de tribu Iuda, deque progenie Dauid, habitaſſe in tribu Nephthali: quia ante captiuitatem Babylonicam licebat habitare extra ſuam ſortem: ſicut Leuita, qui manebat in Bethleẽ, venit ad habitãdum io domo Michæ, vt habes in lib. Iudic.

Quomodo Ioſeph vir de tribu Iuda, deque Dauid familia, habitare potuerit in tribu Nephthali. *Iud.* 17.

Neq; tantùm Leuitis hoc licebat, qui carebãt prædijs, verùm etiam laicis, qui acceperãt poſſeſsiones determinatas, ac certas. Nam legimus in libro Iudicum, ſenem quendam de tribu Ephraim, tanquam peregrinum habitaſſe in Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin.

Quando & quibus olim Iudæis extra ſuam ſortem habitare permiſſum. *Infra* 19.

Non erat autem licitum habere perpetuas poſſeſsiones; ne confunderentur. Poſt captiuitatem Babylonicam autem etiam perpetuò poſſeſsiones tenere fas erat, quia redeuntes, erant de Beniamin, & Iuda; & tamen poſsidebant prædia in tribu Zabulon, & Nephthali.

Cur ſeceſſerit in Galilæã Chriſtus.

Tutus autẽ Chriſtus erat in Galilæa, quia non ſperabatur ex illa oriuodus. Ex quo quidam dixit: *Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit.*

Ioan. 7.

Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, Quoniam Nazaræus vocabitur. Illud, *Vt*, in primis conſecutionem, non cauſam ſignificat. Intellige autẽ impleri prophetiam à Deo: quia enim prophetia prænuntiatio eſt, non præceptum, etiam ſcientem nequaquam obligat.

A quo impleatur prophetia.

Alioqui Iudæi debuiſſent Chriſtum occidere, quoniã hoc erat de illis

prędictum. Debuiſſent deinde ſibi ipſis pęnas infligere: nam & hoc in diuinis oraculis continetur. Neſciret præterea quis modum & tempus implendi quæ prædicta ſunt, licèt per ſe implenda nō ignoraret. Ideò fortaſsis in tempore & modo erraret implendi. Dimittendum ergo, vt prænuntians impleat quæ prædixit: quia non iubet, vt nos ipſos ingeramus in implendis ijs, quæ propter ipſum ſunt adimplenda. Quamobrem etſi Ioſeph veniſſet in Iudæam, atque ibi habitaſſet, Deus tamē inueniſſet iuſtam occaſionem vt Nazaræus vocaretur.

Lyranus in Matth. Quomodo legendū ſit, per Prophetas, an per Prophetam in ſingulari. I. Senſus.

Per Prophetas, Lyranus legit in ſingulari per Prophetam, & referendum eſſe cenſet ad verba Iſaiæ cap. 11. Sed cùm omnes Gręci, & Latini codices in plurali legant, per Prophetas. non videtur ſolida expoſitio. Quanquàm reuera codex Syriaci Euangelij, qui creditur à quibuſdam eſſe genuinus, & proprius Matthæi, in ſingulari habeat, per Prophetam.

Alter ſenſus Oſiandri ſcilicet hominis hæretici.

Oſiander homo hæreticus tradit hoc loco, per Prophetas, non eſſe intelligendos eos, qui vaticinia de Meſsia literis conſignata reliquerunt, ſed illos, qui interna Spiritus ſancti vnctione literas Propheticas & ipſi intelligunt, & poſtea alijs enarrare, & interpretari ſolent, quales priſca ętas vocabat filios Prophetarum,

4. Reg. 4. 1. Cor. 14.

& Paulus ſimpliciter Prophetas appellat: de quibus ad Corin. *Si quis*, inquit, *videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata*. Et ponderat ob id dictum ab Euangeliſta: *Vt adimpleretur quod dictum eſt*, nō autem quod ſcriptum eſt: quia iſti Prophetæ ex verbis Iſaiæ colligebant Chriſtū habitaturum in Nazareth, atque ab ea vocandum Nazarenum.

Impugnatur dupliciter.

Sed in hunc ſenſum eſt primò, quòd quoties Matthæus aliàs citare ſolet Prophetarum ſcripta, ſolet illis verbis vti: *Vt adimpleretur quod dictum eſt*. Secundò facit, quòd ſi ab eiuſmodi Prophetis palàm eſſet dictum, & ex Scripturis demonſtratum Chriſtum Nazarenum vocādum è ciuitate Nazareth, quomodo Scribę & Phariſæi dixerunt miniſtris miſsis ad capiendū Ieſum: *Nunquid à Galilæa venit Chriſtus?* (*Ioan. 7.*) & quomodo laudatus ille, & doctus Nathanael dixiſſet: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* (*Supra 1.*) Non poteſt igitur hic ſenſus locum habere.

III. Senſus.

Tertiò alij putant, non vnum aliquem citari, quia omnes teſtantur hoc vno ore: tametſi negent quidam in veteribus hæc Scripturis reperiri, ſed in Prophetis, quos non habemus, vt Origenes, Chryſoſtomus, & Theophylactus in Matthæum tradunt.

Origen. Chryſoſt. hom. 9 in Matth. tom. 2. Theophyl.

Sed ſi ex talibus propheticis libris citaſſet, fuiſſent ſanè primoribus Iudæorū, & Scribis, & Phariſęis illi libri notiſsimi. Et tamen Senatus Iudæorum obiecit Nicodemo: *Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurget*: (*Ioan. 7.*) quod profectò non dixiſſent, ſi hoc teſtimonium legiſſent, aut cō pertum, & notum illis fuiſſet.

IV. Senſus cęteris probabilior.

Plenior ergo atq; certior videtur ſententia Hieronymi, qui ex illis locis, vbi flos vocatur, deducit hoc. Dicitur enim apud Iſai. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos* (ſiue Nazarenus) *de radice eius aſcendet*. Et in Cantic. *Ego flos campi, & lilium cōuallium*.

B. Hieron in Matt c. 2. 10. 9. initio. Iſai. 11. Cant. 2.

Quam ad ſignificationem proximè accedunt loci Prophetarum, qui illum germen vocant: vt Iſai. 4. Hier. 23. & 33. ac Zach. 3. ac 6. Malach. 4. vbi ſemper Chaldæus Paraphraſtes habet loco illius verbi Hebræi צמח Meſsiam. L x x. Interpretes in poſtremis verbis Hieremiæ, & Malachiæ vertunt ἀνατολὴν, & Hierony. Orientem in Malachia, germen verò in Hiere. & Iſa. 53. dicitur: *Et egredietur ſicut virgultū de terra ſitienti*.

Hieronym. in Malachiæ 1. 4. tom. 6. prope finem. Iſai. 53.

Pro verbis autem illis: *Egredietur virga, &c.* Chaldæus Paraphraſtes habet: *Et egredietur Rex de filijs Iſai, & Chriſtus de filijs filiorum eius creſcet*.

Chriſtus quā aptè flos dicatur.

Apte verò dicitur Chriſtus germen, vel flos, vel tenera planta, quòd ſine corruptione de Virgine ſit genitus, vt germē, & flos de terra oritur: quod præterea nulla peccati vetuſtate infectus, omni virtute viruerit, & floruerit, ſuauitatem odoris ſui longè ac latè ſpargens.

Virga Chriſti quid.

Et in nomine virgę agnouit Chaldęus Paraphraſtes eius Regiam dignitatem, & pleriq; etiam ex Patribus. Et in hoc teſtimonio ſicut deſignatur Meſsias in Bethleem naſciturus, (*Luc. 2.*) ita rectè ſignificatur in Nazareth educādus cùm Nethſer appelletur, quam vocem Hieron. vertit, florem; Aquila, Symmachus, & Theodotion, germen.

Hier. li. 4. in Iſa c. 11. tom. 5. initio ferè, & in lib. de optimo gener. interpretandi.

Atq; hęc verba: *Quoniam Nazaræus vocabitur*, Euangeliſtæ ſunt, non alicuius Prophetarum. Dixerunt tamē eius florē, eo quod eſſet habitaturus in Nazareth.

Chriſtū florem Prophetæ cur vocēt.

Si hoc: *Nazaræus vocabitur*, ad contemptum pertinet, quòd ſcilicet non eſſet habendus è familia Regis, iuxta illud: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* (*Ioan. 1.*) & illud: *Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit*, (*Infra 7.*) poteſt non incongruè exponi: Quoniam Prophetæ etiam deſpicabilem futurū eum prædixerunt, nempe propter peccata populi. (*Iſai. 53.*)

Quonā Chriſti conſilio ſit factum, ne ſtatim ab initio Dauidis filius haberetur.

Et benè Ieſus ita latuit, ne de familia Dauidis à principio agnoſceretur. Sic enim & Herodes, & Romani aduerſus eum irritati fuiſſent, &, quod plus ad rem facit, plebs ad arma concurriſſet, velut legitimū Regem nacta, paucis omninò miraculis viſus, & Rex Ieſus appellatus. Hac ergo ciuitatis, & prouinciæ appellatione dum Nazaræus, ac Galilæus habetur, nō eſt ab vllis ad arma feſtinatū: omnia prius viſa ſunt, quā

cuius eſſet familiæ, ſciretur. Nó igitur mirũ ſi Prophetę eum Nazaræũ appellandũ prædixerint: verũ obſcurè adeò, ne Prophetarũ iudicio quod prima appellatiõe celabatur,

Nazaræus quid ſonet.

agnoſceretur ac proderetur. Atq; ita cũ germen eũ, ac florẽ appellant, id quod Nazarę[us] ſignificat, dicũt, & nomen ipſius tegunt: ſuo

Luc. 2.

aũt tempore ex deſcriptiõe orbis, quę à Luca narratur, patria eius probabitur. Hoc diligẽter animaduertendũ eſt, quod Nazarenſi

Dupliciter ſcribitur hoc verbum.

ſi ſcribatur per literã Zade צ, deſcẽdit à Nazareth, & florẽ ſignificat, ſiue floridũ, ſiue virgultũ, ſiue germinantẽ, ſiue cuſtodẽ vel cuſtoditũ. Erat enim Chriſtus homo cuſtoditus à deitate, & cuſtos hominum, liue Nozer, vt Hebręa vox habet apud Iob:

Iob 7.
Pſalm. 120.

Quid faciam, inquit, *tibi, ô cuſtos hominum?* & Dauid: *Nõ dormitabit, neq; dormiet qui cuſtodit Iſrael.*

Nazaræus rurſus quid.
Iſa. 8.

Pręterea vox illa, vaſtantẽ, ſeu deuaſtatorẽ deſignat, iuxta illud Iſa. *Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.*

Chriſtus Nazarę[us] in quibus adumbratus.

Habe[s] ergo vbi Chriſtus in Scripturis appellatur cuſtos, vel deuaſtator, vel flos. Si verò ſcribatur per Zaim ז, ſignificat conſecratũ, ſiue religioſum, ſiue coronatũ, ſiue ſanctificatũ: atq; ita Chriſtus figurat[us] eſt in Samſone filio Manue Nazaræo ab vtero matris ſuę, vt narratur in li. Iud. & Iacob moriens, inquit:

Iudic. 13.
Gen. 49.
Supra 41. *& ſeq.*
Matth. vlt.
Num. 6.

Fiat in capite Ioſeph, & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos. Quia vt ille poſt carcerẽ factus eſt princeps Aegypti, ita Chriſtus poſt mortẽ mundi Princeps. Vnde inquit; *Data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra.* Hinc lex Nazarenorũ præſcribitur. Hæc nimirũ bonũ eſt nõ ignorare propter irriſiones Rabbinorũ hęreticorũq; noſtri ſeculi. Et reuera Chriſtus Nazaren[us] dicitur in primo ſignificatu:

Chriſtus flos eſt totius ſanctitatis.

vnde ipſe flos odoriferus eſt totius ſãctitatis. Quanquã negari neq; poſsit, neq; debeat Chriſtũ, Sanctum à Prophetis vocari: nã Sanctus ſanctorum appellatur à Daniele, &

Dan. 9.
Luc. 1.

Sanctũ ſubſtantiuè dictus eſt ab Angelo, & princeps omniũ Nazarę orũ, ſcilicet eorum qui Deo ſanctificãtur & conſecrãtur.

Vera ſcriptio vocis Nazaræi magis cõueniat Meſſiæ.

Enimuerò hęc ſignificatio haud cõgruit voci Nazareni, vt deducitur à Nazareth ciuitate, quę ſcribitur per Zade, nõ per Zaim, vt dictum eſt, & vt cõſtat ex titulo crucis Romę aſſeruato, & ex Euang. Syriaco, & ex veterũ Hebręorum cõment. ac proinde priores ſignificationes pręferendæ ſunt, quæ Prophetarũ teſtimonijs confirmatur.

Huiuſce nominis occaſio qualis.

Porrò occaſio huiuſce nominis fuit, quòd putabatur communiter natus in Nazareth, vt habes apud Ioannem, & ex Actibus, item ex Matthæo, & Marco.

Ioan. 1. *&* 18. *&* 19.
Act. 2 *&* 3. *&* 10.
Matth. 26.
Marc. 16.

Dæmonesq; ita primò vocarũt; deinde turba, vt Matthæus idem teſtatur; poſtea mali, vt Pilatus, qui titulũ ſcribi mãdauit; poſthęc Angeli, eodem teſte Marco; poſtremò Apoſtoli, vnde Petrus dixit: *In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.*

Supra 1.
Infra 16.
Ibidem.
Act. 3.

Et certè Nazareth hoc loco, & Ioan. 1. & titulo crucis Romæ aſſeruato cum Zade ſcribitur: & ſicut fuit vaticinium naſciturũ in Bethleem, ita quod in vrbe Nazareth eſſet educandus: & magis quadrat dici à loco Nazarenum, quàm ſanctũ: & viri quidam eruditi eandẽ eſſe putãt Nazareth cum Haſor, vel Enhaſor cum Zade, quia hæc in tribu Nephtalim ſita eſt. Idem eſt autẽ, Nazarę[us] & Nazarenus, ſi cum Zade ſcribitur: ſicut Latinè florẽs, ac floridus, ſicut & Nazaræus & Nazarenus cum Zaim idem ſunt, ſi recipiantur pro ſanctificato.

Nazaræus, & Nazarenus quando vnũ ſunt, & non diuerſa.

Et Græcè aliter ſcribitur Nazarę[us], cùm Chriſto tribuitur, & illis legalibus Nazaræis: nam hi per α in medio dicuntur ναζαραῖος, vt dicitur Thre. 4. cùm verò de Chriſto vt ciue Nazareth ſcribitur, per ω in medio ναζωραῖος, vt hic habetur, & Ioan. 19.

Num. 6.
Thren. 4.
Ioan. 19.
Marc. 16.

Marcus etiã Latina lingua ſcribens Romę Euangelium, dixit imitatus Latinos, Ἰησοῦν Ναζαρηνόν.

B. Virgo quã pulchrè in Nazareth ſit repręſentata.
Gen. 3.

At pulchrè equidẽ in Nazareth B. Virgo repræſentatur: ſiquidẽ illa cuſtodita fuit ſingulari gratia, & priuilegio, & ab originali peccato præſeruata, & à pudore cõceptus, & ab onere vẽtris, & à corruptione, & dolore partus, & à ſubiectiõe viri, & à multiplicatione cõceptuum, & demùm ab incineratione: quibus quidẽ omnibus miſerijs omnes reliquæ fœminæ ſubiectæ ſunt. Fuit etiam per virginitatem, atq; odorem virtutum ſuarũ verè florida, quemadmodũ per partum fuit fructifera: vt ex tanta matre rectè Chriſtus nomẽ aſſumere potuerit Nazareni, etſi hoc nomẽ ludibrio, ac contemptui eſſet Apoſtatę Iulia. qui Chriſtianos Galilæos, & Nazaræos per contemptũ vocabat: quemadmodum Chriſtum ob eandem rationem Galilęum, & fabrũ ſæpè ſolitus erat appellare.

Chriſtianos, Nazaræos, Chriſtũ, Galilæum & fabrum ex contemptu vocare ſolebat impius Apoſtata Iulianus.

Dixit enim moribundus miſer, Viciſti Galilæe, viciſti. Nos verò in nomine Ieſu Chriſti gloriemur atq; odorẽ huius floris, qui Chriſtus eſt, & mater eius, per fidẽ ſentiamus, vt poſsimus dicere; Poſt te curremus in odorem vnguẽtorum tuorum.

Cant. 1.

Huiuſce quoq; floris pulchritudinem libenter ſpectemus, & cõtemplemur, vt & nos Nazareni efficiamur, hoc eſt, cuſtoditi per ſingularem Dei gratiam, ne malignus nos tangat, omniq́ue cuſtodia ſeruemus cor noſtrum; vt in eo benè cuſtodito, & virtutum odoriferarum floribus veſtito, ornatoq; diligentiſsimè Chriſtum Dominum tanquam in ſua patria Nazareth exiſtẽtem cuſtodiamus; ne fortè nobis obijciatur illud: *Viuit Dominus, quoniam filij mortis eſtis vos, qui non cuſtodiſtis Dominum veſtrum Chriſtum Domini*: quod dictum eſt ſeruis

Nazareni quomodo eſſe valeamus.
1. Ioan. 5.
Prou. 4.
1. Reg. 16.

Saul

Quos ſeruet atque cuſtodiat Chriſtus & quomodo

Pſalm.120.

2.Cor.2.

Saul negligenter Ipſum cuſtodientibus. Nam vt Rex à populo cuſtoditur, & populum ipſe tanquam cuſtos communis ſeruat; in eundem modum Ieſus eos, qui illũ in ſe ipſis ſeruant, atque cuſtodiunt per fidẽ tum per ſe, tum per Angelos diligenter cuſtodit. Non enim dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Oportet ſimul nos eſſe verè floridos, vt ſimus Chriſti bonus odor In omni loco, eius ſidem, atq; doctrinam vita, & moribus noſtris adornantes, quo noſtro exemplo alios ad Deum adijciamus & pertrahamus; præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui cũ Patre & Spiritu ſancto tribuatur omnis honor, gloria, laus & poteſtas, & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

TRACTATVS XLVI.

Luc.2.

In illa verba Luc. 2. *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, plenus ſapientia: & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem, in die ſolenni Paſchæ. Et cùm factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundùm conſuetudinem diei feſti, conſummatiſq; diebus, &c.*

Chriſti diuina indoles.

HActenus Euangeliſta Chriſti Domini noſtri deſcripſit humilitatem vſq; ad faſcias, vagitus, & cunas, imbecillamque corporis Infantiam ſe deijcientis, ac deprimentis, & quomodo alienæ vocis teſtimonio prædicatus, atque commendatus extiterit. Cæterùm paullatim accreſcens ætas augebat corporis modum, ac vires, in quo velut in domicilio relucebat indoles quædam ſuauiſsima, atq; amabilis, aliquid prę ſe ferens homine maius, vt iam dotibus ſuis redderetur admirabilis & manifeſtus.

Chriſti pueri cum doctoribus in tẽplo diſputatio qualis merito videri poſſit. Pyropus lapis vnde.

Nam hæc Chriſti pueri diſputatio, qua tantùm ſapientiæ lumen oſtendit, & diuinitatis ſuæ magnitudinem ex parte declarauit, haud abſimilis eſt pyropo lapidi, quem animal quoddam in fronte geſtat, & noctu ſolet ſplendorem mirabilem emittere: ſed dum venatores eius vitæ inſidiantur vt capiant, tegit gemmam illam, & ſplendorem ſuum celat, & prauitate ſua ſe à venantibus tuetur. Ita puer Ieſus diſputando exerui thesauros ſuæ ſapientiæ; ſed protinus, ne caperetur, ſua ſe paruitate & humilitate, qua parentibus ſubditus erat, occultauit, & euaſit.

Luc.2.

Qualis puer Ieſus extiterit.

Quòd ſi ſacræ hiſtoriæ multa admiranda enarrant, quæ pueri in ipſa ſua tenera pueritia egerunt; quid igitur putamus de ipſo puerorum omnium puriſsimo Domino Ieſu? Multa præclara dona habuit Ioannes Baptiſta puer, multa præclara Samuel, & Salomon puer ingenioſus: ſed quãto maior Creator creatura, tanto maior eſt Chriſtus Ioanne, & alijs.

1.Reg.2.& 3. Sap.8.

Puer Ieſus vt creuerit.

Puer ergo creſcebat. Nempe in aſſumpta à nobis natura, quæ ſola capax eſt augmenti & more aliorum puerorum ſuccreſcebat; ne Hæretici occaſionem errandi, vel ſomniandi maiorem haberent. Nam ignorãtes quidam Dei ſapientiam, ſuis cogitationib⁹ ac figmentis permoti, opinati ſunt, Chriſtum nõ accepiſſe verum corpus humanũ, ſed illud vel è cœlo attuliſſe, vel alia quauis via imaginarium, ſeu phantaſticum habuiſſe. Perinde quaſi ignominia fuiſſet, ac dedecus, à muliere mutuaſſe corpus, & cum eo prodijſſe. Nec videbant ſtolidi, primùm ſe notam Deo inurere, vt qui aliquid creauerit, vel in creata natura inſtituerit vitiosũ ac reprehenſibile. Deinde hãc œconomiam deſcenſus Filij Dei ad nos, futuram eſſe ſimulationem quandam à Dei maieſtate, & veritate alienam, ſi homo videretur is, qui homo non eſſet. Adhæc, non aduertebant, oportuiſſe ipſam humanam naturam, non aliquid pro ea imaginarium, ac fictitium, Deo ſatisfacere, vt ad hoc reſtitueretur, cuius gratia facta erat.

Contra eos, qui Chriſtũ aliunde, quã ex Virgine corpus ſuum accepiſſe dogmatizant.

Quare Chriſtus corpore paulatim adoleſceret aliorum hominum more.

Creſcebat ergo In aliorum hominum morem per ætatum gradus incremento corporis, vt veritas acceptæ humanæ naturæ declararetur. Et *cõfortabatur ſpiritu, & implebatur ſapientia* (ita enim dicitur Græcè.) Hoc ad interiorem hominem ſpectat, quod ſcilicet per ætatis incrementa augebatur robur ſpiritus, & ſapientia.

Quomodo intelligendũ ſit quod Chriſtus cõfirmabatur ſpiritu & implebatur ſapientia. Simile.

Quod quidem non eſt cęterorum more hominum intelligendũ, quibus id, quod nondum aſſecuti erant, accidit; ſed nimirùm ſinebat apparere pro corporis Incremẽto Interioris hominis perfectionem, & robur ſpiritus, & ſapientiam; & extendebat ſe ad ætatem ſpiritus, vt ignis ad plura ligna extendit ſeſe, maiorq; ſe ipſo fit, cùm idem ſit nec niſi extenſus vim exerat ſuam.

De his quæ non apparẽt, & quæ non exiſtunt, idẽ eſt iudicium apud mundi ſapientes.

Ea enim quæ non apparent, dicuntur non eſſe apud mundi ſapientes. Alioqui perfectiſsimus fuit Ieſus, omnium Theologorum ſententia, in Ipſo acceptæ à nobis naturæ initio. Et ſi nihil vetet dicere, Chriſtum verè profeciſſe In ſapientia, & ſpiritu, quod attinet ad ſcientiam nõ diuinam, & beatã, ac infuſam, ſed experimentalem quã vocant, vt quod alijs modis iam nouiſſet cognitione experientiæ apprehenderet: quod eum verum hominem fuiſſe indicat. Vnde Ambroſ. hoc loco fatetur, Ieſum profeciſſe ſecundùm quod homo erat: *Secundum carnem*, inquit, *vtique ſapientia Dei implebatur, & gratia.* Et

Ambroſ.lib.2. in Luc. ca.21. tom.5. initio ferè.

Theoph apud Thom. tom in Chriſtus ſciẽtiam acquiſitam habuit, ſiue quam Theologi vocant experimentalem.

Theophyl. vt citatur in Catena Aurea: *Sicut Verbum in carne paſſum fatemur, quamuis ſola caro fuit paſſa, quia caro Verbi erat quæ patiebatur: ita proficere dicitur ex eo quòd humanitas proficiebat in ipſo.* Et hæc mihi dicta ſint in Magiſtrum ſententiarum, qui illam ſcientiam acquiſitam in Chriſto non videtur agnoſcere. Vt enim cùm eius ſacroſancti in Virginis vtero formandum ſuit corpus, non ſuit expectatus ille dierum numerus, qui in aliorum generatione requiritur, vt ſemen aptetur ad figuram corporis, ac demùm in illud infundatur anima, ſed eodē momento & maternum ſemen adhibitum, & humanum corpus anima humana prędi-tum ſuit, & factus eſt vnus Deus, & vnus homo Ieſus Chriſtus, & mox omnes ſapientiæ & ſcientiæ Dei theſauri in eo habitauerunt: verùm ſicut ex vtero matris prodiit haud repentè voluit corpus ſuum in virū perfectū euadere, rametſi fuerit de eo prophetatum: *Fœmina circundabit virum*: quod potius de perfectione interiori, quàm de corporis mole Propheta ſenſit: ſic noluit etiam repentè declarare illos theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ, ne quid mōſtroſum videretur velle introducere, verùm expectabat, vt pro ætatum gradibus (id quod etiam in alijs hominibus vſu venit) interioris animi diuitiæ apparerent, & facultates, & nouum habitum ſapientiæ experientia acquiſitæ compararet. Quod ſanè exemplo nobis eſſe debet, vt ne quis ſupra ætatem quicquam audeat: quod exemplum ſi obſeruaremus, nequaquam eſſent in Eccleſia Dei monſtroſi illi abuſus, quos quotidie cernimus, vt pueris Abbatiæ, pinguia ſacerdotia, Epiſcopatus, ac ſupremi in Eccleſia gradus dentur, quibus vix digni ſunt ij, qui per omnes ætates ad ſenectam vſque in ſumma & ſanctitate, & doctrina vitam traduxerunt. Plenus etiam ſapientia, qua nos impleret: alioqui ipſe non plenus ſapientia, ſed ipſa eſt ſapientia. ¶ *Et gratia Dei erat in illo*. Non enim erat obnoxius vitijs ijs, quibus ſolet laborare illa ætas, vt ineptia, laſciuia, inconſtantia, mendacio, leuitate, ſed cœleſtis quædam inerat illi ſapientia, & gratia ſpirans modeſtiam, caſtimoniam, ſuauitatem, pietatem, & ſingularis Dei fauor apparebat in eius facie, dictis, & factis, vt ſe amabilem, & gratioſum omnibus redderet ob tantam indolem. *Et gratia Dei*, inquit, *erat in illo*. Veluti in fundamento, vt quiſquis futurus eſſet gratioſus apud Deū, propter illum hoc haberet.

Conceptionis Chriſti priuilegium ſingulare.

Coloſſ. 3.

Hierem. 31.

Ne quis ſupra ætatem quicquā audeat Chriſti exemplum docet.

Eccleſiæ maximi abuſus unde.

Qualis Chriſti pueritia.

Quomodo gratia Dei erat in Chriſto.

Quibus lege præcipiebatur ter in anno Hieruſalem aſcendere.

Et ibāt parentes eius per omnes annos in Hieruſalem in die Paſcha. Hoc ait ob hiſtoriam, quam mox eſt narraturus. Maribus tantùm præceptum fuerat Exod. 23. vt quotannis ter aſcenderēt in Hieruſalem feſta celebraturi Paſchæ, Pentecoſtes, & Tabernaculorum, vt populus legem Dei certius diſceret, & memor eſſet beneficiorum à Deo acceptorum. Diſpenſabatur tamē cum ijs qui remotiores erant ab Hieroſolymis de feſtis Pentecoſtes, ac Tabernaculorū. Parentes Ieſu tamē quotannis profecti ſunt ad feſtum Paſchæ, & fortaſſis etiam ad alia duo feſta, licèt hic tātùm Paſchæ fiat mentio ob ſequentem hiſtoriā, etſi nō parū Nazareth diſtaret ab Hieruſalem. Quod noſtrā planè arguit in fide negligentiam. Nam illi nulla aſperitate viarum prohibentur venire vel è longinquo: & tamen multi Chriſtiani reperiuntur, qui ne ſemel quidem in anno tēpli ſui ingrediuntur limina, imò ingredientes derident, & calumniantur: & ita maiori ſtudio frequentantur œnopolia, popinæque, ne dicam lupanaria, quàm templa, & Martyrum baſilicæ. Quanquam ad feſta illa ſeruanda lege non tenerentur infantes; cùm illa ætas ſenſu careat ad ea myſteria, & beneficia Dei capienda; cum tamen pueri incipiunt eſſe grandiores, haud ſunt negligendi, ſed in templum deducēdi ad ſacra, & verbum Dei audiendum, vt ſimul cum ætate pietatem imbibant: quoniam Bonum eſt viro, cùm portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua: & ſequetur illud quod ait Salomon: *Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.*

Exod. 23. & alibi.

Chriſtianorum notatur in cultu diuino negligentia.

Ea lex aſcenſus in Hieruſalem ad feſta recondita, quam minimè obligaret.

Thren. 3.

Prou. 29.

Collige hinc contra Hæreticos, qui templa Dei deſtruunt, & cultum pernegant certis in locis impendi Deo. Nam etſi Ioan. 4. Chriſtus dixerit: *Venit hora, quando neque in mōte hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrē*: excluſit ſolum illā loci conſtructionē, quia tantùm licebat in Hieruſalem ſacrificare, in figuram Chriſtianę Eccleſiæ. At poſtquam venit Chriſtus, & extra portam, teſte Apoſtolo, paſſus eſt, ſuo ſanguine conſecrauit vniuerſum orbem: ideo in qualibet parte poteſt orari, iuxta illud: *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus.*

In dirutores templorum, ſacrarumque Eccleſiæ cæremoniarum contēptores hæreticos.

Ioan 4.

Olim tātùm vbi licebat ſacrificare.

Hebr 13.

Diuini cultus amplitudo in noua lege.

1. Tim. 2.

Et cùm factus eſſet (ſiue, vt Græcè habetur, *natus*) *annos duodecim.* Chriſtus in primis eſt Ieſus, ſiue Saluator omnium ætatum vt eas ſanctificet: vt enim eius ad homines aduentus ſanctificauit humanam naturam aſſumptam, & à diuinitate habitatam ob eius vtilitatem; ita etiam ætates eius, noſtras ætates ſanctificârunt. Nouū faciet Dominus ſuper terram, quòd æternitas, ſiue ille, cuius egreſſus à principio, à diebus æternitatis, menſuretur tempore, quod ſolùm eſt menſura rerum quæ corrumpuntur, quæ multę eius creaturæ non menſurantur, vt cœli &

Quòd omnes hominis ætates, Chriſti ætates ſanctificauerint.

Hierem. 31.

Michæ. 5.

Angeli:

Angeli: & ob amorem tuum, vt digneris tranſcendere tempus, & cõtemnere omnia temporalia & fluxa, quo particeps fias ęternitatis in Chriſto cogitans & amans ęterna.

Hominis ætates deſcribuntur.
Infantia.
Pueritia vnde dicta.

Prima autem ętas Infantia eſt, ad 7. annum perueniens: in qua imperfecta ſunt & ratio & corpus, ita vt fari neſciat. Secunda Pueritia, dicta à puritate peccati, præſertim laſciuiæ carnis: & hæc à 7. anno inchoatur, & in 14. terminatur: in qua ratio imperfectè eſt iam diſpoſita, non tamen corpus.

Adoleſcentia

Tertia eſt Adoleſcentia, à 14. ad 21. in qua tum ratio, tum corpus ſunt diſpoſita, ſed non perfectè, quia in vtroque adoleſcit.

Iuuentus.

Quarta eſt Iuuentus, à 21. ad 28. vel ſecundùm alios, ad 30. in qua vtrumque eſt diſpoſitum, ac completum, etiam ad iuuandum alios, vnde dicta eſt iuuentus.

Virilis ætas.
Pſalm. 73.
Senectus.

Quinta eſt Virilis ætas, à 31. vſque ad 50. in qua vtrumq; completum eſt & idoneum ad per ſe agendum: & in hac Chriſtus operatus eſt nobis ſaluté in medio terræ. Sexta eſt Senectus, à 50. ad 70. in qua corpus decreſcit, & declinat.

Grauis ætas, ſiue decrepita.
Pſalm. 89.
1. *Reg.* 2.

Septimum eſt ſenium, vel grauitas, in qua vtrumque decreſcit ac minuitur vſque ad mortem ob frigus, & corporis corruptionem. Annos autem vitæ noſtræ accipimus à Dauide, qui in Pſalm. 89. ait: *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni* (quos etiam Dauid ipſe vixit, triginta enim annis vixit vt priuatus, quadraginta verò regnauit) *ſi autem in potentatibus, octoginta anni: et amplius eorum, labor & dolor.*

B. Ambr. to. 3.
B. Ambroſ. cum Solone, quot faciat hominis ætates.

Non me præterit, beatum Ambroſium ſecutum ſententiam Solonis in epiſt. 82. ad Horontianum, annos vitæ humanæ diuiſiſſe in decem ætates, cuilibet tribuendo ſeptem annos, nempe in infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, iuuentutem, ætatem virilem, maturitatem, perfectionem, ſenectutem, ſenium, & decrepitam denique ætatem. Sed non eſt hic locus de iſtis latius diſſerendi.

Hora prima, tertia, & ſexta, in quibus voluit Chriſtus operari, quęnam ſint
Hierem. 31.
Luc. 2.
Matth. 2.
Ibidem.
Luc. 2.

Chriſtus ergo erat in ſecunda ætate, quod attinet ad corpus: quoniam ratio in eo erat perfectiſsima, iuxta illud: *Mulier circumdabit virum.* Et Chriſtus voluit manè operari, ſiue prima hora, id eſt, in natali ſuo, trahendo Angelos ad ſe paſtores, & Magos, & fugiendo in Aegyptum. Deinde hora tertia, ſiue in pueritia, quando ſe diſputando detexit, parentibuſque obſequentem ac morigerum ſe præſtitit. Et hora ſexta, in iuuentute & virili ætate prædicando, miracula edendo, vitamque chariſsimam pro nobis eo tempore impendendo, vt maximus in omni ætate viſus atque cognitus, omnes ad ſe traheret, in quo tractorum ſalus, & virtus Dei per Chriſtum trahentis, & charitas eius erga nos ſanctificandos apparuit.

A quibus ſenibus voluerit Chriſtus manifeſtari.
Ibidem.

Quanquã autẽ ſenex non fuerit, voluit tamen à ſenioribus detegi ac prædicari, ſeu benedici: vt à Simeone, & ab Anna Propheriſſa.

Quare Chriſtus vſque ad annum 12. operari noluerit.

Ante annum 12. noluit operari, ne phantaſma putaretur, aut monſtro ſimile videretur: & ne malum exemplũ daret liberè ante tempus agendi, & prædicandi, conſcendendiq; cathedras, & gradus Eccleſiæ ſupremos ante ætatem occupandi. Nam vt paſſer, qui nondum editis pennis extra nidum volare tentat, facilè cadit, & ad morté rapitur: & Phaeton inexpertus (vt fingitur à Poëtis) Solis equos & currum gubernare volẽs, miſerabili caſu prolapſus eſt atque extinctus:

Inepti & indigni ad Eccleſiaſticos gradus, & dignitates promoti, quibus ſimiles meritò cenſeantur.

ita omnes illi quotquot ad Eccleſiam Dei ádminiſtrandã aſſumũtur, vel ante mores integros, atq; inculpatos, vel ante ſapientiã & doctrinam functioni ſuæ neceſſariã & idoneam, etiamſi alioqui ętas adſit, vel etiamſi docti ſint atq; vita conſpicui, ante debitam tamen ætatem & iuſtã, ſi gradus affectant altiores, profectò mihi Phaetontes ſunt, ſe ipſos vnà cũ illis quos aſſumunt regendos, præcipitãtes: vel ceu paſſerculi, qui ante ortas pennas volitare pertentant ſuis fidentes viribus:

Illi quales Apoſtolus, in iudicium quale incidant diaboli.
1. *Tim.* 3.
Ibidem.
Oecum.

neophyti etiam ſunt, & teſtimonio Apoſtoli, indigni, qui ad alta Eccleſiæ ſubſellia ſubuehantur, ne in ſuperbiã elati in iudicium incidãt diaboli, id eſt, in eandé cum diabolo condemnationem, in quam ille ex arrogantia incidit, vt exponit Oecum.

Parentum Ieſu conſuetudo pia.
Exod. 23 *&* *alijs in locis.*

Aſcendentibus illis Hieroſolymam, ſecundùm conſuetudinem diei feſti. Intellige parentes eius Mariam & Ioſeph (à quibus non diuellebatur puer Ieſus) & hoc ſecundùm conſuetudinem: nam cõſueuerant per ſingulos annos eo aſcendere ad celebrandũ Paſcha.

Bonæ actionis aſſiduitas quàm vtilis, & ſalutaris.

Virtus verò boni operis, & dulcedo ex frequẽtatis actibus perſpicitur. habere autem meditandi, orandi, ieiunandi, eleemoſynamque dandi habitum, excellentiſsimum eſt, & meritum non ſolùm non imminuit, verumetiam auget: nã quantum diſcrimen eſt inter fructus acerbos & maturos, tãtundem eſt inter opera bona ſine habitu, & eadem cum habitu perfecta:

Philoſophorum de virtutibus iudiciũ

vnde vel Philoſophi lumine naturali agnouerunt virtutes nihil aliud eſſe, quam habitum quédam ad promptè & cũ delectatione operandũ.

Conſuetudo cur obtinet vim legis, vt dicitur.

Conſuetudo etiam nõ præcepta, vim obtinet legis, quia lex eſt ſcripta in mente, & moribꝰ probata, & plus poteſt lex viua quã mortua in charta præſcripta. *Conſummatiſq; diebus.* Azymorum, qui ſeptem erant:

Dies feſti quomodo celebrandi ſint à nobis.

debentque feſta integrè, non ex parte tantùm celebrari, & coli: & ex templo non eſt in domum reuertendum, niſi prius miniſterio ſacrorum officiorum, vel verbi diuini quod promitur finis imponatur. *Remanſit*

Puer Ieſus cur remanſerit in Hieruſalem.
Iſai. 9.
Luc. 2.
Matth. 2.
Luc. 2.
Ibidem.
Matth. 2.
Ibidem.

puer Ieſus in Hieruſalem. Puer Græcè dicitur *παιδίον*, id eſt, puerulus: & fortè alludit Lucas ad Iſaiæ ca. 15. *Paruulus natus eſt nobis*: vbi non verterunt *παιδίον*. Redeuntibus parentibus è Hieruſalem, nec videntibus prę turba: & quia grandiuſculus voluit manere ſub communi cura ætatis ſibi ſimilis: vt infans fuit ſub ea quæ exhibetur infantibus: vnde cum matre inuentus eſt à paſtoribus, à Magis, à Simeone, & Anna, & in fuga Aegypti, atque reditu. Non viderunt ergo eum præ multitudine, neq; adſtringebantur ad eam curam iam grádioris pueri. Ideò nemo debet beatam Virginem ſocordiæ, aut negligentiæ accuſare. Primùm enim notat ilium officioſiſsimum, atq; obſequétiſsimum parétibus, vt nunquam ab eorum latere, præter ipſorum voluntatem, diſceſſerit: quare ne ſomniare quidé poterát, vt, ſore ipſis reuertétibus ipſe in Hieruſalem permaneret.

Nulla vel minima Virginis matris negligentia puerum Ieſum in Hieruſalē remanſiſſe.
I. Ratio.

II. Ratio.

Deinde quę tanta adhiberi cuſtodia poterat in eo obſeruando, ſi inobſeruatus ipſe eſſe voluiſſet? erat enim Deus omnipotés; & multis modis poterat efficere, vt nullum prorſus ſtudium, nullaque obſeruandi ſatis eſſet induſtria, quo minus ipſis neſcientibus remaneret in Hieruſalem: etſi vna res erat ad id efficiendum idonea. Nam credibile eſt, vicinos & cognatos ſumma charitate affectos in puerum Ieſum, quem tametſi Chriſtum non agnoſcerent: (id enim ad 30. circiter annum vſq; non fuit promulgatum) eius tamen mores omni ex parte abſoluti, atq; perfecti, & dignitas oris ac vultus, atq; ſuauitas pueritiæ prouocabant omnes eo vt frui optarent: quare mater ſinebat eũ cum illis interdum verſari, ne nimiæ zelotypiæ argueretur. Atque hinc quidem factum eſt, vt facilè è manibus elaberetur, neq; eius in Hieruſalem potuerit à parentibus agnoſci remanſio.

Quando primum Ieſus agnitus fuerit Chriſtus.

Quæ res puerum Ieſum ſummè omnibus charũ & amabilem redderent.

B. Virginem filium amittendo grauiter deliquiſſe tradunt Centuriatores.

In dubium vocant Magdeburgenſes Cent. 1. libro 1. an parentes Ieſu in eius ſibi crediti cuſtodia per negligentiam deliquerint. Et reſpondent: Solere hic de peccato Mariæ dubitari ob amiſsionem filij Meſſiæ, facta collatione ad peccatum Heuæ, quæ ſalutem hominum initio peruertit, & amiſit: exaggeratur factum Mariæ: quia circa maius obiectum verſatur, nempe mũdi Saluatorem. Sed cùm ea res alterius ſori ſit, & in commentarijs explicari talia ſoleant, contenti ſumus in præſentia breui explicatione: quòd vtraque delicta, Heuæ & Mariæ, non ſunt exigua. Heua ſciens, & volens fecit contra mandatum Dei; Maria inſciens, & cótra voluntatem ſuam amittit filium: ſed nihilominus grauiter peccat. Idē ſentiunt Brentius homil. 19. in Lucam, Melanchthon & Lutherus in Poſtilla. Loſsius cius diſcipulus colligit ex hoc Mariæ peccato, in ſanctiſsimis viris multa, & magna hærere peccata, & Mariam in extremos animi languores deductam eſſe, vt vereretur ſe huius peccati æternas pœnas iuſto Deo daturam.

Gen. 3.
Brentius.
Melanchth.
Lutherus.
Impia illorū ſententia refellitur.

Sed in hos omnes impios nugatores ſententia Auguſtini militat: *Cùm de peccatis agitur, de ſancta Virgine Maria propter honorē Domini nullam prorſus habere volo quæſtionem*. Et Ambroſ. epiſt. ad Theophilum: *Claudat ſua ora perfidia, obmuteſcat, ne matrem Domini aliquo audeat temerare conuitio*. Et Theophyl. hoc loco aſſerit: *Ioſeph. & Maria quærentes puerum, de amiſſo eo minime ſuſpicabantur, quòd ſapientiſsima (Maria) non cogitaret ita ſuſpicari, vt quæ plurimas de hoc puero acceperat reuelationes: ſicut & Ioſepho reuelatum erat ipſum eſſe ab Spiritu S. verùm quærebāt ab eo, quo pacto ab eis abiſſet ne fortè illos reliquiſſet*. Hæc ille. Nemo etiam ex Patribus aliquem in modeſtius, aut contemptius feciſſe Mariam, dixiſſe quàm par erat, iudicauit. Deinde qui ſunt iſti Doctores, qui hanc quæſtionem ventilant, an ſcilicet deliquerit B. Virgo in amiſsione filij ſui? Certè nullus eſt ex veteribus Catholicis Patribus, vel ex recentioribus, qui de tali dubitauerint quæſtione; quia nunquã aliquis exiſtimauit in Mariam culpam vllam vel leuiſsimã cadere potuiſſe (præſeruante eam Spiritu ſancto) nedum grauiſsimã, vt iſti fingunt. Tertiò, quomodo inſciens, & contra voluntatem amittés filium, nihilominus grauiter peccauit? Nã qui non voluntare peccant, nequaquã peccant. Vnde Auguſt. Diſputat. contra Fortunatum: *Ego dico peccatū non eſſe, ſi nō propria voluntate peccetur: & hoc arbitror omnibus apertum eſſe, atq; perſpicuum*. Iſti verò rem tam apertam, & planam, præ ſtudio, & libidine contradicendi & maledicendi, non vident; quod ſatis indicat Euangelium, dum ait: *Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu*: & ideò ſatis cauſæ erat nó inquirendi toto die illius itinere. Vnde eo verbo videtur Euangeliſta indicare eos omni culpa vacaſſe. Accedit, quòd ſi beata Virgo peccaſſet, de ſe potius, quàm de puero queri potuiſſet. Et amica prorſus fuit illa interrogatio: *Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te*. Quartò impia eſt blaſphemia, aut blaſphema impietas, Mariam cum Heua cóferre. Illa enim ſeducta in pręuaricatione fuit, ſerpēti obediuit, Deo rebellis, ambiuit deorum ſcientiam, mortis inuentrix, & peccati admiſsi excuſatrix; hæc verò fide inſignis, inuentrix gratiæ, vitæ parens, Domini mater, & cóculcatrix capitis

Prima ratio à Patribus.
Auguſt. li. de Natu. & Gratia, c. 36. to. 7.
Ambroſ. epiſt. 79. à med. li. 10. epiſt. to. 3. circa pr.
Theophyl.
Matth. 1.
II. Ratio.
III. Ratio.
B. Aug. circa me. diſp. to. 6. & lib. 1. Retract. c. 16. to. 1. initio.
Confirmatio rationis.
IV. Ratio.
1. Tim. 2.
Gen. 3.

serpen-

Ibidem.
Heuæ cum B. Virgine cõparatio qualis ſit.
S. Bern. ho. 2. de B. Virgine,
Ibidem.

ſerpentis, benedicta mulier, ſancta virgo. Non decet cõferre venenum cum antidoto, ancillã cum domina, noctem cum die, ſtultiſsimam cum ſapientiſsima, ſuperbiſsimam cum humillima. Ita enim docet nos Bernardus illas inter ſe conferre: *Redditur,* inquit, *fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro ſuperba, quæ pro ligno mortis guſtum ſibi porrigat vitæ, & pro venenato cibo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni.*

V. Ratio à teſtimonio vel hæreticorũ.
Zuinglius.
Bulinger.

Poſtremò Zuinglius, & Bullingerus in Lucæ ſecundum, prouidentia Dei factum eſſe, vt puer Ieſus maneret Hieroſolymis, tradunt, non pueri contumacia, aut vlla parentum negligentia. Et licèt Maria grauiſſimos ſenſerit dolores hoc triduo; nõ ſunt tamen referendi ad vllum negligentię, quę fuerit in parentibus, peccatum, vt docet Terranigra. Maiores etiam fuerunt dolores Virginis, quos tulit in triduo paſsionis Chriſti, quàm in hoc Chriſti amiſsi triduo: ſed conſtat in cruce non deſperaſſe, nec effœminatum aliquid, & contra decorum feciſſe, ſed ſtabat fide conſtans iuxta crucem: ergo nec hoc loco.

Contra Philippum Melanchthonẽ.

Tom. 19.
Quomodo B. Virgo ignorauerit, Ieſũ puerum remanſiſſe in Hieruſalem.
D. Dionyſ. Areop. c. 7. cœl. hierar. circa med.
Nazarenorũ vel venientiũ vel redeuntiũ mos.
Exod. 23. & 34. & 2. Paralip. 8.
Coloſſ. 2.
Parentes cũ filijs quomodo ſe gerant exemplo Mariæ.
Filij parentibus quid debeant exemplo Chriſti.

Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu, &c. Exiſtimabant vt rem factu haud difficilẽ; ideò non fuit error in Maria, ſicut nec originale crimen, ſed incogitantia, vel pura neſcientia, vt ſic loquar, quam etiam in Angelis ponit ſacer Dionyſius. In comitatu autem Nazarenorum, vel virorum, vel fęminarũ, qui diſtincti omnes venire, & reuerti ob honeſtatem, & pietatem, ex conſuetudine, traditioneq́; ſoliti erant. Et viri tantùm ibant ex lege: Maria, & Ieſus ex cõſuetudine. Et ſi Maria mater Dei, filium ſuum Chriſtum Saluatorem & Doctorem, in quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ abſconditi, annos natum duodecim, in templum ducebat ad feſtum Paſchæ: diſcant parentes Mariã imitari, & liberos ſuos ad baſilicas deducere, vt illos Deo offerãt, & pro ipſis rogetur, benedicanturq́; à Sacerdotibus, & videant quæ ibi etiam pro eis gerantur. Diſcãt & pueri Imitari Ieſum, ſinentes ſe deduci à parentibus ad templa, vt doceantur adorare, & orare. Nunc verò magna eſt oſcitantia, & ſocordia in pueris benè inſtituendis. Et illud in primis à parentibus peccatur, quòd ad pietatem filios ſuos non informant. Deinde, quòd ad luxum etiam, & turpiloquium permouent, atque alliciunt. Tertium, quòd increpiti defendunt ſcelus quibuſcunque fucis poſſunt. Quartum, quòd benè monentes, ob ſceleraq́ue prædicta obiurgantes, odio penè Vatiniano perſequuntur. Intueantur parentes in exemplum Abrahæ, de quo ait

Parentum in cura liberorũ quatuor abuſus grauiſſimi.

Gen. 18.
Abrahæ verè patris familias exemplũ.

Deus Geneſ. decimo octauo: *Scio quod præcepturus ſit filijs ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini & faciant iudicium, & iuſtitiam: vt adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus eſt ad eum.* In quæ verba Chryſoſtomus ſcribit: *Magna hæc eſt virtutis augmentatio. Non enim tantùm mercedem accipit, quia ipſe benè egit, ſed & quia præcipit natis ſuis, largas retributiones accipit. Is enim qui principium præbet, ac initia, etiam eorum, quæ poſtea fiunt, autor eſt.* Origenes quoque lib. 1. in Iob: *Omnia, quæ deliquerint filij, de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint filios ſuos. Huius quidem exemplum in Heli oſtenditur, & in filijs eius, atque in alijs alibi. Hæc ſciens glorioſus Dei famulus Iob, non ſolùm à manifeſtis peccatis obſeruat filios ſuos, ſed & ab occultis, ne mali aliquid in corde ſuo cogitarent.* Hæc ille.

S. Chryſoſt. hom. 42. ante limid. tom. 1.
Duplex præmium Abrahæ apud Deum.
Origen. inter init. & med. lib. 1. in Iob, tom. 1.
1 Reg. 2.
Iob 1.

Et requirebant eum inter cognatos & notos. Ecce comitatus, de quo ſupra. Et vir Dei ſequitur lumen rationis, quando non habet altius lumen: vt Magi amiſſa ſtella, puerum quærunt in Hieruſalem. Voluit ergo Dei filius primò apparere in pueritia, vt omnes ad ſe traheret etiã illa ætate. Deinde, vt ſilentium Chriſti, & humilitas vſque ad Baptiſmum magis eluceſcat, dum non ex ignoratione, vel ex verbo de integro ad ſe facto eius illuſtris doctrina videatur prodiſſe, ſed ab initio, tametſi in exemplũ noſtrum celata, & occultata, ne adoleſcentes ac neophyti arrogantiores ſint, velut picæ, ac pſittaci edocti, ſine experientia, & guſtu loquantur. Tum, vt diſcamus, dum vſus rationis, & liberi arbitrij excitari incipit, atq; acui, applicare nos ad diuina, eaq́ue eligere, ſpreto carnalium amore parentum, quibus Pater ſpirituũ eſt præferẽdus, vt viuamus: vt habes ad Heb. 12. Oportet enim obedire Deo magis, quàm hominibus, vti Apoſtolorum princeps docuit Petrus: imò puer iſte iam grandior monebit: *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus.* Etſi enim multum parentibus debeamus, plus tamen debemus Deo, qui dedit etiam ipſos parentes nobis.

Matth. 2.
Quare Chriſtus in pueritia ſe primũ manifeſtauerit.
II. Ratio.
III. Ratio.
Hebr. 12.
Act. 5.
Matth. 10.
Deo, quàm parentibus cur plus debeamus.

Porrò hęc ætas annorum eſt duodecim: quoniam Deus, qui vocat ad ſe, non decipit, cùm ſit magni conſilij Angelus. Ad tractandum autem cum hominibus, qui decipi, & decipere ſolẽt, opus eſt annis quatuordecim in pueris (ſiquidem in puellis ſat eſt annus duodecimus) ad hoc, vt validum teſtamentum ſit, & ratum matrimoniũ, contractus, profeſsio, & alia negotia: In religione approbata (quę modò ætas ad profeſsionem faciendã iuſtis de cauſis prorogata eſt per ſanctã Synodum Tridentinã, quo dolis

Iſai 9.
Ante 16. annum expletũ pueri cur profeſſionem facere non debeant.

& frau-

& fraudibus occurratur:nam tam in fœmina quâ in mare exigit ſexdecim annos expletos, Seſſ.25.in materia de Reformat.ca. 15.)quia opus eſt experiētia,ne decipiamur. Item, ne parentes carnis ſe velint æquare, vel præſerre Chriſto vocanti ad ſe, vt ſæpè facit. *Sinite*, Chriſtus dixit, *paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium enim eſt regnum cœlorum.* Pannus albus colorem quemuis faciliùs imbibit: tenera cera promptiùs accipit figuram ſigilli in ea impreſsi: equus, dum pullus eſt, ingredi pro arbitrio ſeſſoris facillimè poteſt, qui autē non capit Chriſti conſilia, difficiliùs alijs illa ſuadet; ſicut apoſtata nequaquam laudabit religionem, à qua defecit, ne vituperare videatur. Ideò parentes ne exiſtiment filios, vel filias perditum iri per religionis ingreſſum, quoniā non ſecus quidam eos deplorant, atque inſaniunt, quàm ſi publicè, & in loco infami pudicitiam proſtituiſſent. Filij verò edocti Chriſti hoc exemplo, qui inſcijs parētibus remanſit in Hieruſalem, caueant parentes in huiuſmodi rebus conſultare: quod enim conſilium præſtabit caro & ſanguis? Ideò audi Hieronymum: *Licèt*, inquit, *paruulus ex collo pendeat nepos: licèt ſparſo crine, & ſciſsis veſtibus, vbera quibus te nutrierat, mater oſtendat: licèt in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, ſiccis oculis ad vexillum Crucis euola. Solum pietatis genus eſt, & in hac re eſſe crudelem.* Et ſi curandum ſit per eos, quoad eius fieri poterit, vt cum bona eorum venia & benedictione religionem adeant. Pręſertim verò caueant parentes, ne vel ad religioſam vitam inuitos & reluctantes cogant filios, & filias, nè poſt aliquot annos, ementitis ac fictis de cauſis, cogant eos magno cum ſcandalo egredi ad matrimonia ineunda: vt nō ſemel alicubi factum videmus. Neq; ſimiliter ad connubia inuitos compellant filios, vel filias, quoniam eiuſmodi talia ac tanta onera ſunt, vt ad ea ſubeunda tolerandaq́; propria quoque voluntas abſq; omni violētię ſpecie maximè debeat accedere. Quāquam humana vſque eò progreſſa malitia eſt, vt omnem legem per ſe ſanctam, Reiq́; publicæ conducibilem, ſoleat quandoque præuaricari. Sed ſatis eſt, legem commune bonum proſpicere. Præterea, vt diſcamus ire ad feſta, vel templa; ſic tamen, vt Ieſum in eis non perdamus: etſi fortè perdidimus, diſcamus recuperare, quomodo fecerunt Chriſti parentes. Ad hæc, vt intelligamus iuxta ſpiritū ſic accidere, vt præ cogitationum turba obruatur anima, quæ quaſi filium iam ſibi peperit Chriſtum fide, & amittitur eius viſio, dum puer eſt adhuc, & elongatur vnius diei ſpatio, eo quòd putatur Ieſus eſſe in comitatu, id eſt in turbis, quæ reuertebantur ad propria, vacantes carni, & ſanguini. Habebat interea ciuitas Hieruſalē puerum Ieſum filium Dei, & ignorabat. Ignoratæ autem rei nullus eſt vſus. *Medius veſtrum*, ait Ioannes, *ſtetit quem vos neſcitis*: at ea ignorantia carebat reprehenſione, cū reuelaſſet adhuc nemo, quis eſſet: at tunc reprehenſi fuerunt, cùm dixit Dominus: *Nūc autem viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum.* Hoc idem nobis nunc accidit, qui in tāta oblata luce tenebris gaudemus; illumq́; factis ipſis videmur ignorare.

Conc. Trid.
II Ratio.
Marc. 10.
A teneris aſſueſcere bonis moribus, quantum intereſt.
Filij religionem ingreſſuri quid à Chriſto puero diſcere debeant.
Hier epiſt.1. tom.1.inus.
Parentibus quæ maximè cauenda.
Feſta, templaque adeuntibus quid curandum exemplo Chriſti.
Ignorantia Chriſti quæ damnabilis.
Ioan. 1.
Infra 15.

Manſit ergo Ieſus ſine parentibus non ob aliquā inobſequentiam, quoniam ſemper fuit ſubditus illis: neque quod timeret impeditum iri à parētibus, quos ſciebat eſſe ſanctiſsimos: ſed vt illi cum dolore quærendo mererentur; doceretq́ue nos quęrere Ieſum, id eſt, ſalutem noſtram: & ne deſperemus, ſi perdidimus: atq; vt doceat nos aſsiduè viſitare Dei templa, & carnis gloriā fugere; & pręliari ſine Heua, & viribus carnis. Eſtq; hæc prima quaſi velitatio Chriſti agentis ſe in prælium, in pręſagium eorum quæ iam vir grandior erat effecturus.

Quare puer Ieſus inſcijs parentibus remanſerit in Hieruſalem.

Et non inuenientes. Eum ſcilicet inter cognatos & notos, id eſt, carnis cognatione coniunctos. Ideò aiebat Paulus: *Etſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum, nunc tamen nō amplius nouimus.* Atque hoc illum ipſum eſt, quod Iudæos etiam nunc impedit, quo minus hunc Ieſum inueniāt. Cùm enim Meſſiam ſuum præſtolentur ſuæ tantùm gentis liberatorē, Ieſum verò hunc cernant à Gētibus coli & adorari, non putant hunc eſſe illum olim Iudæis promiſſum Chriſtum, videnturq́; adhuc illum quærere inter cognatos, inter notos: ſed tamdiu dum eū ita quærunt, non inuenient. Quærunt etiam inter cognatos & notos ex noſtris illi, qui cùm aliquam exerāt beneficentiam in proximum quemque, vt beneficia eccleſiaſtica diſtribuunt, id contēplatione cognationis potius, quàm affectu in Chriſtū faciunt, perſuadentq́; ſibi (nihil enim facilius, quàm decipere ſe ipſum) ſe ob Chriſtum eam conferre beneficentiam: verùm nō inueniunt Ieſum. Nam ſi Ieſu gloriam quærerent, in eos in primis eſſent benefici, qui magis indigent: vel eos eligerēt, qui eſſent eccleſiaſtico muneri magis idonei & appoſiti. Non inuenitur etiam Chriſtus Ieſus inter cognatos, quia inimici hominis, domeſtici eius: quoniam cognatio carnis vult opprimere cognationem ſpiritus. Ideò cùm Abraham, ſit lapis, egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui; & Propheta: *Audi*, inquit, *filia, & inclina aurem tuam,*

Apud quos non inuenitur Chriſtus.
2. Cor. 5.
Iudæi Ieſum cur inueniāt nunquam.
Alterum genus hominū Chriſtum quærentium nec inuenientium.
Vt Chriſtum inueniamus quid nobis facto opus ſit.
Mich. 7.
Matth. 10.
Gen. 12.
Act. 7.
Pſalm. 44.

& obli-

& obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum. Nulla planta in loco vbi naſcitur, producit nobilem fructum, ſicut facit inſerta in aliam arborem: ita & tu eradicare de terra tua, & inſerere in Chriſtũ, & edes fructus præſtantes, ac dulces. Non ergo repertus eſt Ieſus inter cognatos, & notos: reuertantur parentes in Dei ciuitatem, atque in templũ ingrediantur, & inuenient eum in ijs, quæ Patris ſui ſunt, occupatum. Neque enim parentes ſuos ille tam diuturno deſiderio maceraſſet, aliorum vt cognatorum ſequeretur comitatum, niſi quæ Patris erant ſui, fuiſſent peragenda. Ergo inuenitur inter eos, qui diuina tractant, & meditantur, vt Doctores, cum eisq; verſatur familiariſsimè. *Poſt triduum.* Quærit B. Bernardus in homil. huius Euangelij, vbi fuerit puer Ieſus per illos tres dies hoſpitatus? Certè non eſt à pietate alienum, illum, qui ſummam amplexatus eſt paupertatem, vt ſua nos paupertate ditaret, pauperum aliquorũ vſum fuiſſe hoſpitio, quibus cum etiam cibum emendicaret. Alij verò ſcribunt, Chriſtum prima & ſecunda nocte manſiſſe apud Sacerdotes, qui cognoſcebant matrem eius Mariam, & per tres illos dies continenter diſſeruiſſe.

Penes quos inueniatur Chriſtus tantummodò.

B. Bernard.

Vbi Chriſtus hoc triduo in Hieroſalem fuerit hoſpitatus.

Inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum. Veriſimile exiſtit, Dominum Ieſum, vel ſigno occulto tetigiſſe eorum corda ad reuerentiam ſibi exhibendam: vt quãdo eiecit vendentes & ementes de templo, excitauit ad timorem; vel ſanè initio gratia in quærendo, & in reſpondendo ſapientia eorum animos ſibi cõciliârat, vt in medio datus ſit ſibi locus, quo commodiùs ab omnibus, & fructuoſiùs audiretur. Non enim ſine fructu cœpit Ieſus diſputare, vel verba diſſeminare. Et materiã de qua erat inſtitutus ſermo, veriſimile eſt fuiſſe magni momenti, nempe (vt mihi plum eſt credere) de Meſsia, eius conditione, & natura, atque eiuſdem aduentu, quem magnis rationibus Scripturarumque teſtimonijs iminere iam, atque inſtare, apertè probabat Dominus Ieſus, ex ſceptro inprimis ablato ante quadraginta annos; deinde ex hebdomadibus Danielis, Docuit præterea, cur Deus, diceretur potius Deus hominum, quàm Angelorum: quia factus eſt homo, & filius Abraham, qui filio ſuo propter Deum non pepercit, nec Pater filio. *Audientem illos, & interrogantem eos.* Id quod etiam fecit, cùm vir iam maturus interrogauit Phariſæos quid eis videretur de Chriſto, cuius eſſet filius? Qui cùm reſpondiſſet, Dauid, iterum intulit: *Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, &c.* Ex quo colligitur, Chriſtum duas habuiſſe naturas; & ita non offenderentur, cùm ſe hominem diceret filium Dei. Virtus eſt pueri, ex humilitate audire & diſcere. Non ait, docentem, quanquam ipſe ſit, qui docet hominẽ ſcientiam. Sit autem (ait Iacob frater Domini) omnis homo velox ad audiẽdum, & tardus ad irã. Beneque interrogare, ſignum eſt ſcientis & intelligentis. Et Chriſtus quidẽ Dominus priùs egit excellentem diſcipulum (ſiquidem audiebat, & interrogabat, iuxta illud: *Audi tacens, & pro reuerentia accedit tibi gratia bona.* Adde etiam quod reſpondebat: nã infra inquit, *Mirabantur omnes ſuper prudentia, & reſponſis eius*) quàm egerit Doctorem, vel præceptorem: quamquã ſuum illud interrogare, docere eſſet. Dixit enim olim quidam, ſe multa à diſcipulis didiciſſe. Multa ergo ab hoc edoctos fuiſſe qui aderãt, veriſimile videtur: quemadmodum Samaritana dixit: *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci: numquid ipſe eſt Chriſtus?* Ne dicerent illi, vt cæco nato: *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Si ergo Chriſtus ſapientia Patris audit, interrogat, reſpondet tu ne fidas tuo intellectui, vel cogitationibus, ſed audi, vt diſcas: in Eccleſia interroga quæ ignoras, vel de quibus dubitas, reſponde quod nouiſti circa illud, de quo interrogaris. Cùm hæc ars quærendæ animarum ſalutis, & dignitate, & fructu cęteris longè antecellat, reliquæ autem vt perdiſcantur, & tempore, & laborib⁹, ſumptuque indigeant magno, quo pacto hanc omnium maximam ſine labore, & ſumptu nemo conſectatur? Reliquæ autem humano ingenio, & induſtria repertæ artes, & q̃ nil amplius adferunt emolumẽti, quàm vt temporariæ vitæ commodis inſeruiant, licèt manu contrectari, & oculis peruideri queant: nequeunt tamen ſine magiſtro, & inſtitutore cõprehendi. Hanc verò, quæ & inuiſa eſt, & occulta, quæque non oculis ſolùm, ſed ne animo quidem niſi puriſsimo poteſt perſpici, ineptum eſt credere, ſolam eam non egere doctore, & præceptore. Ad hæc, eius error, atque ignoratio nõ temporarium diſpendiũ, nec quod facilè reparari poſsit, verùm animæ interitum, ac exitium parit ſempiternum. Quæ ergo tanta vecordia eſt, in re tanti momenti homines ſuis fidere ingenijs, & aliorũ doctrina non ſe tradere inſtituendos, quò rectè ſentire, atque docere qui poſsit. Ex quo Hieron. ad Paulinum rectè ait: *Agricolæ, cæmentarij, fabri metallorum, lignorumq́; cæſores, lanarij quoque & fullones, & cæteri qui variam ſupellectilem, & vilia opuſcula fabricantur, abſq; doctore eſſe non*

Quomodo Chriſtus ſederit in medio doctorũ.

Ioan. 2.
Matth. 21.

Qua de re ſermonẽ tũc illi Doctores haberent. Sylueſter de his diſputaſſe ex B. Vincentio probabiliter exiſtimat.

Gen. 49.
Matth. 2.

Hebr. 2.
Gen. 22.
Rom. 8.

Puer ſibi, viro quã ſimilis Chriſtus.

Matth. 22.

Pſalm. 109.

Virtus eſt pueri, ex humilitate audire, & diſcere.

Pſalm. 93.
Iacob. 1.
Prouerb. 27.

Eccleſ. 32.

Interrogare Chriſti, quale erat.

Ioan. 4.

Infra 9.

1. Cor. 1.

Ars ſalutis animarũ quærendæ, quanto alijs artib⁹ & diſciplinis ſit dignior, & excellentior.

Huius artis ignoratio quã ſit pernicioſa.

Hieron. epiſt. 103. circ med. to. 3. in princ.

poſſunt

Horat.

poſſunt quod cupiunt. Quod Medicorum eſt, promittunt Medici: tractãt fabrilia fabri: ſola Scripturarum ars eſt, quam ſibi paſſim omnes vendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata paſſim, hanc garrula anus, hanc delirus ſenex, hanc ſophiſta verboſus, hanc vniuerſi præſumunt, lacerant, docent, antequam diſcant. Hæc ille.

Quid quod Chriſtus prius quàm loquatur, interrogat.

Eccleſ. 32.

Quare Chriſtus inueniatur in templo.

Nota etiam, quòd priuſquã definitè loquatur Ieſus, interrogat; quia vbi nõ eſt auditus, non eſt ſermo effundendus. Interrogat, vt ex reſponſione ritè ſuſcepta, regno Dei aptos, ineptoſue dijudicet reſpõdẽtes. Nota ergo, Chriſtum inueniri in templo, quoniam extra Eccleſiam, videlicet corpus ſuum, & ſponſam ſuam, haud inuenitur. Si Paulus, ſãctus Apoſtolus, cum Petro, & alijs Apoſtolis Eccleſiæ columnis contulit Euangeliũ; quidni debebat Lutherus, vel Caluinus conferre? Doctores Eccleſię audiẽdi, & interrogandi ſunt, in re præſertim ad fidem, intelligentiãve ſacræ Scripturæ pertinente, iuxta illud: *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.* Et vbi ſit eorum conſenſus in aliquo dogmate, non eſt vllo modo contradicendum: quoniam eſſet Spiritui ſancto per eorũ ora loquenti contradicere atq; repugnare.

Gal. 2.

Deut. 32.

Luc. 21.

Doctores Chriſtũ puerum audientes vnde ſtupeant, admirenturq;.

Stupebant autem omnes, &c. Videntes effectum mirabilem ſapientiæ, & ignorantes cauſam, ſcilicet Deitatem, & diuinam in eo ſapientiam deliteſcentem, obſtupebant: & qui non ſtupent, nõ audiunt, id eſt, non intelligunt Euangelium: & quando aſpiciebant ad dicta Chriſti, admirabantur, cõuincebanturq; ab Spiritu ſancto: quando verò mundi ſpiritu docti reſpiciebant ad ea quæ extrinſecus adueniunt, vt, genus ac ętatem, dicebant: *Nonne hic eſt fabri filius?* & quam habet admirationem, obſtupeſcere illos ad puerum Ieſum diſputantem, quando in virum effectum citra admirationem audire nequiuerunt? Hinc Marc. 6. *Cœpit* (Ieſus) *in Synagoga docere: & multi audientes, admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, &c. Frater Iacobi, & Ioſeph, & Iuda, & Simonis?* & Ioan. 7. *Iam autem die feſto mediante, aſcendit Ieſus in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, quum non didicerit?* Et quod Chriſto accidit, idem quoque Apoſtolis docentibus contigiſſe refert Lucas, Act. 4. *Videntes autem* (ſcilicet, Principes Sacerdotum) *Petri conſtantiam & Ioannis, comperto quòd homines eſſent ſine literis, & idiotæ, admirabantur, & cognoſcebant eos, quoniam cum Ieſu fuerant.* ¶ *Super prudentia.* Grecè habetur, ſuper intelligentia, & vtraque in eo ſplendebat in diſputatione ſupra ætatem, emittebatque vt Sol radios in aurora, poſtea verò maiores in meridie emiſit. *Et reſponſis eius.* Signum veritatis eſt, ſatisfacere obiectis, & refellere argumenta facta in veritatem: Et Sophiſta Gentilis, vel Iudæus cæcus, vel Mahometus, aut Hæreticus nequaquam audit alios etiam generali in Cõcilio loquentes, neq; vult interrogare, ſed lege cauet, ne detur reſponſum; & cùm audit, cogitat diuertere, digredique à propoſito, ne vero demonſtrato, acquieſcat. Et Hæreticus aſſerens in Scripturis hoc nõ inueniri, ponit ſe totas lectitaſſe, vidiſſe, intellexiſſe, atq; memoria tenere, cùm ait, Non eſt in Hebræo codice, vel Græco: tacite inſinuat ſe vniuerſos codices Hebręos & Gręcos diligenter euoluiſſe atque expendiſſe.

Eorundem incõſtantia.

Matth. 13.

Marc. 6.

Ioan. 7.

Act. 4.

Ieſu prudentia, & intelligentia vt ſeſe declarauerit.

Signum veritatis quod.

Hæreticorũ veritatis oſorum, amantium mendacium, ſubterfugium.

Videtur exemplum prębuiſſe Chriſtus Dominus, non pueris modò, ſed omnibus etiam euntibus ad diem feſtum, vt interrogent Doctores ac Sacerdotes de die feſto, deque rebus pertinentibus ad religionem, quo pueri præ alijs religionem diſcãt ac pietatem: alij verò, quatenus prudentius Deo inſeruiant. Deinde exemplum dedit, quo pacto nos geramus, quoties cum ijs loquendum nobis eſt, qui in aliquo gradu politi ſunt; quos revereri, quibus parere nos oporteat: nempe vt tametſi eruditione & ſciẽtia illis ſimus ſuperiores; ea vtamur tamen dexteritate, vt eos quidẽ admoneamus veritatis rerum de quibus agitur, ſed rationẽ interea dignitatis eorum, modeſtis atq; prudentibus verbis proponendo potius, & interrogando, quàm docendo, habeamus.

Chriſti in tẽplo doctores interrogantis, documenta duo.

Ac primò quidẽ mirantur de intelligentia, prudentiave, poſtea verò de reſponſis: quòd ſub ea occaſione ſciſcitandi, quaſi ab eis diſcere vellet aliquid, accipiebat reſpondendi anſam, ac ſi apertiùs & planiùs declarari ſibi poſceret, quę rogaſſet eos, atque ex eius reſponſionibus multa in medium poſuiſſe, quæ ad eorum percipiendam veritatem, oculos aperirent. Vt, exempli gratia: ſi quæſiuiſſet quænam illa eſſet ſalus, & redemptio, quã expectarent à Meſsia futurã, corporea, an ſpiritualis? ipſi verò dixiſſent futurã temporariam & corpoream: reſpondebat ipſe, qui id fieri poſſet, cũ apertè declarent plura Prophetarum teſtimonia; vt illud: *Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.* & alibi: *Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum. Et videntes admirati ſunt.* Sciebat Maria illum eſſe Deum, & filium altiſsimi, ſicut & Ioſeph non ignorabat eſſe conceptum de Spiritu ſancto, & verũ Saluatorem ac Emanuelem.

Chriſtus diſputandi cum Doctoribus in templo, quam anſam captauerit.

Pſalm. 129.

Pſalm. 71.

Cur Ioſeph & Maria, videntes puerũ Ieſum in templo diſputantem, admirati ſint.

Non

Luc.1. Matth.1. Ibidem. Iſai. 7. 1.Cor.1. Simile. *Luc.2.& ſup.*

Non ergo admirabantur de ſcientia quam depromeret, cùm eſſet ſapientia Dei Patris: verùm quòd eam oſtenderet eo tempore, & ea ętate. Quemadmodum non ſtupemus quòd Sol luceat, ſed quòd ante horam conſuetam luceat. Hoc enim non erat reuelatũ eis; at poſtquam factũ eſt, indicata eſt eius rei cauſa, ſaltem Mariæ matri conſerenti verba in corde ſuo, & per eã Ioſepho. Tantùm ergo admirati ſunt, non intelligentes noui huius rationem myſterij, & videntes eum in medio Doctorum omnibus eſſe admirationi.

Quando mater ad Ieſum dixerit: Fili, quid feciſti nobis ſic?

Cur non Ioſeph, ſed mater id dixerit.

Filiorũ correctiones maternæ quàm paternæ ſolẽt eſſe dulciores iocundioresque.

Chriſtus etiã puer nihil vnquam imprudenter, & dignum reprehenſione dixit, vel fecit.

Non dicuntur ſibi placuiſſe, nec de tali ſeſe iactaſſe filio. Et ſequẽtia verba: *Et dixit mater eius ad illũ*, intellige, cùm dimiſsis Doctoribus, ſolus eſſet cum parentibus: neque enim in publico expoſtulaſſet prudentiſsima & modeſtiſsima virgo. *Dixit mater eius ad illum*. Quæ plus iuris in eum habebat, & poteſtatis: ac matres quidẽ melius, dulciuſque expoſtulare cum filijs nouerunt, quàm patres. *Fili, quid feciſti nobis ſic?* Vide quanta modeſtia, & dexteritate loquitur; vt indicet, ſe non ex ira, ſed ex amore, & affectu glorię filij loqui. Non ergo apertè increpat nec ſuam accuſat negligentiam: nam nouerat diuino id conſilio factum; ſed quærit cauſſam cur id fecerit. Experta erat videlicet, illum etiã in tenella ætate agere omnia prudenter, ac irreprehensè; ſciebatque ab illo, vt Domino, Deoque, cuncta eſſe bene diſpoſita. Quamobrem dixerat paulò ante Euangeliſta: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat in illo*. Hæc autem eſt in primis ſancta quædam, & tacita querela, ex excellenti quodam, & peculiari matris amore, & fiducia diuinitùs collata proueniens: ſicut aliàs ſæpè facere Prophetæ cum Deo ſoliti ſunt.

Sanctiſſima Virgo nunc Chriſtũ quomodo videri poſſit reprehendiſſe.

Iſai. 63. Hier. 12. Pſalm. 73. Exod. 32.

Ex quo Iſaias inquit: *Quare errare nos feciſti, Domine, de vijs tuis? indurasti cor noſtrum ne timeremus te?* & Hieremias: *Iuſtus quidem tu es, Domine, &c. Quare via impiorum proſperatur, benè eſt omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt?* & Dauid: *Vt quid, Deus, repuliſti in finem? iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ?* & Moyſes: *Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, &c. quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitia populi tui.*

Quãto Deus ſponſam ſuã honore dignetur.

Nulla enim in re magis apparet exaltatio ſponſæ Dei, quàm in hoc, quòd ſponſo ſuo facit delicias, vel proponit querelas illo ad id mouente; admiſtas tamen ſancta quadã reuerentia, & ſuauitate.

Deinde Maria pro aliorum ſalute, & pro filij ſui gloria non recuſat verbera, nedum verba.

Tanti Chri-

Vt ergo Chriſtus manifeſtaret gloriam ſuam, ſeque purgaret ab omni ſpecie vanæ gloriæ in eo quod fecerat, diceretque ſe ita quęrere gloriam Patris, & pręterea nos doceret quomodo affectui ſit materno reſpõdendum: ita intus, & ſecretò interrogabat. *Quid ergo feciſti nobis ſic?* Quaſi dicant, Non dolemus, imò gaudemus quòd alijs te proferas: ſed quare mutatus es nobis in crudelem, & inhumanum, qui poteramus adeſſe gloriæ ſanctæ tuę in ſalute iſtorum promouenda? Et nominando ſimul ſecum Ioſeph B. Virgo declarat quòd foris erat humilis, & modeſta: diuitię autem eius, & opulentia erant virtutes, vt prudẽtia, fides, humilitas, quibus freta præferebat, ac prænominabat ſponſum Ioſeph. Quod exemplum, ſi mulieres quæ viros habent, imitarentur, honoremq́; mariti ſuo ipſarum anteferrent, domus profectò eſſent pacatiſsimę, & ſumma in concordia vitam traducerent.

ſtus faciebat gloriam Patris, & hominum ſalutẽ, vt nullã ſanguinis, & carnis rationem habere videretur.

In eo quod B. Virgo Ioſeph honoris gratia ſibi prępoſuit, quãlia nobis dederit ſuarum documenta virtutum.

Amiſſi pueri Ieſu cauſſæ doloris virgini matri quęnã extiterint.

Dolentes quærebamus te. Per triduũ dolor hic durauerat, natus inprimis ex priuatione conſolationis tam dulcis pueri Emmanuelis amati. Deinde ex amore, & cõmiſeratione, ne puer tener, ac delicatulus, illo triduo aliquid in humanitate, niſi vellet vti miraculo, pateretur incõmodi. Ad hęc ex timore negligentiæ propriæ in cuſtodiendo tali depoſito. Bonarum enim mentium eſt, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non ſit. Cœpitq́; B. Virgo doloris gladium à Simeone prophetatum experiri.

Quid proprium bonæ mentis. *Luc. 2.*

Minus piæ, ac ſolidę quorundam Virginei timoris ac doloris ob filij iacturam rationes confutantur. I. Ratio. *Matth. 2.* II. Ratio. *Prou. 21.* III. Ratio. *Matth. 1. Iſai. 7. Baruch 3.*

Non puto autẽ verum eſſe quod quidã meditantur, timuiſſe Virginem, ne offenſus puer flagitijs populi recepiſſet ſe in cœlum, alio tempore vẽturus, vel timuiſſe ne alios nutritores quæreret: quoniã nouerat quanto affectu & charitate ipſum nutrirent atq; educarent. Vel timuiſſe, ne, quod olim Herodes facere decreuerat, nũc opportunitate inuenta, interficerẽt alij, quia ſciebat nullam eſſe potentiam, nullamve ſapientiam cõtra eum. Vel metuiſſe ne ſeorſum vellet ſibi ipſi viuere: quoniam ſciebat, ipſum eſſe Emmanuelem, & nobiſcum, vt cõuiueret, vitamq́; cœleſtem, & diuinam doceret, ad nos de cœlo deſcendiſſe.

Eiuſdem rei quã impias, & indignas B. Virginis rationes adferant Sectarij. *Caluinianus. Coruinus. Lutherus in poſtilla.*

Miris etiã modis Sectarij hæc verba deprauant, dum vnus eorum ait: *Mater accuſat filium, quæ quaſi perturbata dicit: Non debebas hoc nobis facere: hæc enim verba dolor expreſsit.* Alter verò: *Nõ ſolùm filio, ſed etiam fide erga Deum Maria priuatur, dum hæc cura ſemper te mordet. Deus iraſcitur tibi, & fortaſsis non vult, vt tu amplius filio eius nutricandi officium præſtes.* & Lutherus: *Quid potuit cogitare Maria, niſi ſua culpa amiſſam filium Dei, & Deo Patri viſam indignam, cui filium ſuum ſemel commiſſum denuò relinqueret?* Brentius in Luc. 2.

Bremius. Exod. 20. Matth. 15. Exod. 21. & aliàs.

caput: *Metuã eſſe matrem nõ ignoras, te filium: noniſti præceptum illud Dei: Honora patrem tuũ. & matrem tuam: noniſti pœnam, quam exoluturi ſunt immorigeri parentibus: cur igitur feciſti nobis ſic, qui tibi nullam nos ita contriſtandi occaſionem præbuimus, ſed quibus potuimus beneficijs te proſecuti ſumus, & multa incommoda paſſi tecum, ſed gratiam modò nobis rependis!* Sed hæc putida ſunt, & minime ferenda, quæ Chriſto filio Dei, aut Mariæ ſanctiſsimæ culpã aliquam impingunt: quæ retuliſſe, expugnaſſe ſit.

Chriſtus, & Maria nulla vnquam in re fuêre culpabiles.

Sed antequam explicemus Chriſti Ieſu ad parentes reſponſum, conſiderandũ, nos hoc Euangelio maximè commonefieri, ne Ieſum noſtra ſocordia, negligentiaque deperdamus: quia eſſet iactura rei perquaò pretioſiſsimæ. Et varijs quidem rationibus contingit perdere Chriſtum. Nam quidam amiſſa fide, & per hæreticorum ſomnia incedentes pernicioſiſsimè aberrant, nec illis ſpes aliqua eſt verum Chriſtum inueniẽdi, niſi redeant Hieroſolymã, id eſt, ad Eccleſiam Catholicã, in qua ſola delitеſcit Chriſtus, & inuenitur ſedẽs in medio Doctorũ, dum veterum Patrum, & antiquorum doctorum ſcripta, & fidẽ euoluimus, illorumque doctrinæ adhæremus. Alijs autem Catholicis potiſsimùm cauendũ eſt, ne in feſtis diebus celebrandis, dum cibo, & potui, conuiuijs, genioq; vacamus; dum pompæ & veſtibus magnificis, famulisq; oſtentandis incũbimus; dum otio, & ludis, & iocunditatibus parum honeſtis attẽdimus, Ieſum qui in nobis paruulus eſt, & tenera ſalus noſtra, quæ parum intelligit, aut amat, aut minus operatur, & patitur, amittamus: ita vt dæmon in die diuino cultui applicato, animarumque ſaluti promouendæ conſecrato maximum compendium faciat, dum nos diuinarum rerum in obliuionem ducit, & ne adſimus ſacris, doctrinæque Chriſti audiendæ cohortatur, corporis curam gerere & carnis ſeruire commodis perſuadet. Perdimus ergo Ieſum, cùm gratiæ diuinę iacturam facimus: at vbi perdidimus, nequaquã tamen eſt deſperandum, ſed quærenda eſt à dolẽtibus. Et facilè eſt dolere, ſi cognoſcatur Ieſus, & pretium gratiæ Dei, quod quidem eſt infinitum, quandoquidẽ ipſe quæſiuit eam nobiſcum cum dolore valido, & lachrymis. Et cùm non amittatur niſi ſolo peccato, quod eſt veluti ſpina in pede, quã acu acutiore extrahere ſolemus inde, & vt membrũ luxatum, & diuulſum loco, haud poteſt in locum ſine dolore vehementi reſtitui ſuum: illud quantum in nobis eſt fugiamus atque euitemus. Cum dolore acceſſit peccatrix fœmina ad Chriſtum: ad patrẽ

Quid nos doceat Euangelium hoc.

Pueri Ieſu amittendi, eiuſdemq; inueniendi quę nã rationes exiſtant.

Eccleſia Catholica ſola eſt Chriſti latibulum.

In cultu diuino varij abuſus Catholicorum notantur, atq; damnantur.

Diebus maximè feſtiuis Catholicos dæmon impugnat, & vincit ſub ipſorum vitio.

Quomodo amittitur Ieſus: idem rurſus inuenit.

Gratia diuina quàm cara & pretioſa.

Quomodo ſit peccatum in anima.

prodigus ille. Moyſes quoq; ſapienter admonuit: *Cùm quæſieris ibi Dominum Deũ tuum, inuenies eum: ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tua.*

Sine dolore pœnitentiæ non inuenitur Chriſtus.

Luc. 7. Infra 15. Deut. 4.

O Virgo ſanctiſsima, per eum dolorem quem id temporis ſuſtinuiſti, obſecro te vt ego inueniã filium tuum, Dominũ meum, & Deum meum, cui commeodẽ cor meum ne vagari amplius per vana permittat.

A B Dei genitrice quid poſtulandum.

Tridui ergo ſpatio quęrendum cum dolore, cum gemitu: atq; hi quidem tres dies ſunt, Cõtritio, Confeſsio, & Satisfactio. Cõtritionis nox eſt, culpa tenebroſa, & infernus; dies verò, eſt gratia Dei. Confeſsionis nox eſt, expreſſa enumeratio, atq; integra peccatorum apud Sacerdotem; dies verò, eſt abſolutio pretioſa. Satisfactionis nox, labor eſt emendationis, atque conatus in euincendis, euellendisq; radicitus, qui remanent, prauis habitibus, & propenſionibus; dies verò, ſerenitas eſt, claritasq; conſcientiæ. Inuenitur Chriſtus in templo Dei: ſiquidem in Eccleſia Dei Sacramentum eſt reconciliationis fructuoſum, in quo homo audit, interrogat, atque reſpondet. Audit, dum diſcit grauitatem peccati: Reſpondet, ſe accuſando: Interrogat quomodo peccata, eorumq; vitet occaſiones.

Quale illud triduum ſit, quo à nobis quærẽdus eſt Chriſtus.

Quid quod ille inuenitur in templo Dei, & audiens quidem, & interrogas.

Perditur etiam Ieſus à iuſtis, ſanctisque hominibus per guſtum, & conſolationem: neq; inuenitur, dum vacant carni, & parentibus. Subtrahitur verò hæc diuina conſolatio, quo agnoſcatur Dei donum eſſe: diligentius cuſtodiatur, dum habita eſt: ſapiat dulcius inuenta: tum vt fugiamus leuiora delicta, quorum cauſa amittitur plerumq;: atque vt diſcamus, etiam ſine conſolatione diuinis incumbere mãdatis. Vt verò quamprimùm quęſita inueniatur, oportet eſſe parẽtes Chriſti ab affectu, & cura ſalutis propriæ: deinde Mariam, videlicet illuminatã, & Ioſeph, id eſt, augmenti deſiderium: quoniam talis guſtus ſolet conferre lumẽ maius diuinorum, & profectum ampliorem. Opus etiam deuotionis lacrymis, quibus Magdalena ad monumẽtum Chriſtum inuenire promeruit cõſolatorem. Inuenitur autẽ poſt triduum fidei, amoris, & operis. Fides ſuam noctem habet, cùm captiuat intellectum in obſequium Chriſti: dies verò eius, eſt aſſenſus certus ipſius, ſeu firmitas aſſenſionis, vt magis hæreamus fide acceptis quàm ſenſu comprehenſis. Charitas, pro nocte habet labores, ac moleſtias quas patitur libenter quis pro amato: pro die verò, eius ſuauitatem, & feruorem. Opus verò noctem habet ſuam, hoc eſt, difficultatem in operando, quoniam nonniſi perdendo homo animã ſuam, Chriſtum amiſſum in-

Ieſum quomodo ſancti etiam & boni viri amittant nec inueniãt.

Diuinæ conſolationis ſubtrahendæ quæ cauſa.

Ea quomodo ſtatim inueniri valeat.

Ioan. 20.

Quinam illi tres dies, poſt quos tandem inuenitur Ieſus.

2. Cor. 10.

Matth. 17. Ibidem.

uenit, ſicut cuſtodiẽdo animam ſuam, perdit, diem verò cõſolationis, quia iam natus eſt homo in mundum.

Ioan.16.

Quæramus igitur Chriſtum, & quidem anxiè, atq; ſolicitè: nam procul dubio magno cũ fructu inueniemus noſtro, ſiue præmonſtrante ſtella gratiæ præuenientis nos ex miſericordia, ſiue dolore luminoſo (vt loquar ita) & cum augmento profectus noſtri coniuncto nos in templum gloriæ cœleſtis deducente ad videndum eum ſedentẽ in medio beatorum, quos ſua ſapientia ſuſpẽſos, & omni admiratione, ſtuporeq; repletos tenet: cui cũ Patre, & Spiritu ſancto, ab omni creatura debetur omnis honor gloria, & imperium in ſecula ſeculorũ, Amen.

Ieſum quærentes ſi inuenerimus, quid aſſequimur.
Pſalm.38.

TRACTATVS XLVII.

& vltimus, in illa verba: *Quid eſt, quòd me quærebatis? neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerũt verbum quod locutus eſt ad eos. Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth; & erat ſubditus illis. Et mater eius conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia, apud Deum, & homines.*

Luc.2.

MAgna ratione expendendum venit pueri Ieſu reſponſum ad parẽtes exhibitum, ita vt ab illo abſit omnis ſuperbia, parentum contẽptus, & amarulenta increpatio. Quoniam ergo puer Ieſus ſecundùm humanitatem quidem filius erat Mariæ virginis, quantum ad curam verò ab Angelo præceptam erat filius Ioſeph; propterea illi plusquam alij parentes ſuos filios amiſſos, debebant obſeruare Ieſum, ac diligere, tum quatenus Deus erat, tum quatenus ſecundum ſpiritum caput omnium erat electorum ac princeps, atq; idcircò omnem ei debebant reuerentiam, & famulatum. Quod attinet verò ad corpus, tenebatur ipſe lege diuina illis, vt parentibus amantiſsimis ſubeſſe, maximè cùm eſſet Emmanuel, quem quaſi indiuidua comes ſemper Maria ſanctiſsima ſectata eſt. Quapropter Chriſtus his verbis nequaquam reprehendit eos, quaſi deliquiſſent quærendo eum: nec rurſus reprehendit quòd eum quæſiſſent inter cognatos, & notos, cùm ſcire deberẽt eum eſſe in templo; ſic enim exponit Gagneus. Sed certè quia nunquam ibi manſerat Chriſtus ſicut nunc, ignorare poterant eum in templo eſſe.

Ioſeph & Maria quid debuerint Chriſto: quid viciſſim illis Chriſtus debuerit.

Exod.20.& alibi.
Matth.2.
Iſai.7.

Minus commoda ſolut. *Gagne.*

Hæc Domini reſponſio: Quid eſt quòd me quærebatis, &c. quo

Neq; ſunt cum contumelia, & animi excandeſcentia legenda, ſed placido & quieto animo, vt ea Ieſus protulit. Verba autem ipſa haud ſunt omninò blanda, verùm aliquantiſper aſpera, ac ſubacerba. Loquitur enim tanquam illis ſuperior, & magna cum autoritate, vt præſentes iudicare poſſent ſe plusquam hominem eſſe, quaſi dicat: Quæ cauſſa eſt vobis me requirendi, niſi quia me hominem eſſe nouiſtis, quem parentum affectu proſequimini, neq; de natura diuina nunc humanæ præferenda cogitatis? Et inſolitam libertatem aſſumẽs, ſub parentum bonorum perſona omnes filiorum creatores, & adoleſcentũ inſtitutores occultè admonuit, in negotio Dei, parentum rationẽ non eſſe habendã: *Qui amat*, inquit, *patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus*: & *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.*

modo accipienda ſit.

Quatenus parentes à nobis negligendi.

Matth.10.
Act.5.

Voluit igitur Dominus Ieſus in eis quaſi perfectis viris, & in quibus non erat periculũ retroceſsionis, vel tentationis, foris præ ſe ferre acerbitatem quandam verborum, & acrimoniam magnis & iuſtis de cauſsis. Primùm quidem, vt temperaret affectum carnis, doceretque, omnem parẽtum amorem diuino poſtponendum. Nam in Dei Eccleſia nulla eſt peſtis perniciosior, quàm immoderatus, & immenſus ad conſanguineos affectus, ex quo malè eccleſijs Dei proſpicitur, & grauia ſcandala oriuntur. Vnde iſti affectui opponit curam eorum, quę Patris ſui ſunt: vt alibi, cùm laudatus Chriſtus à fęmina fuiſſet: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti*, reſpondit: *Quinimò, beati qui audiunt verbũ Dei, & cuſtodiunt illud.* Quo nomine beata Virgo in primis à filio commendatur: quia credidiſſe prędicatur ab Eliſabetha. Rurſus, cùm illi eſſet obiectum: *Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te alloqui*, reſpondit: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.* Cùm ergo Maria Virgo præ cæteris mortalibus, voluntatẽ Dei fecerit, meritò ipſa ea quoq; ratione & mater Chriſti, & ſoror, & frater eſt. Ita hic etſi in ſpeciem aſperius dixerit: *Quid eſt quod me quærebatis?* ſubditur tamen, quòd Ieſus erat ſubditus illis. Hinc Baſil. lib. de vita ſolitaria, concione antepenultima rectè, & ſalubriter admonet: *Cognatos tuos ne pluſquã Dominum curaueris: quibus ſi vnà cum Chriſto mortuus es, quid iterum inter eos verſari cupis?* Et iterum: *A propinquis, amicis, & parentibus tantum affectu ſeparatos eſſe oportet, quantum mortuos à viuis.* Hæc ille ſapientiſsimus Pater.

Quare Chriſtus ſic acriter, & acerbè reſponderit.
I. Ratio.

Eccleſiæ Dei abuſus magna ex parte vnde oriatur.

Luc.11.

Quib⁹ Chriſtus tacitis verbis matrẽ ſuam cõmendauerit.
Ibidem.
Matth.12.

Maria Virgo duplici ratione eſt mater Chriſti.

B. Baſil.

A parentibus & conſanguineis, teſte Baſilio, quantũ affectu ſeparatos nos eſſe oporteat.

Secundò, B. Virgo typum gerebat Synagogæ, matris carnalis in breui reijciendæ, quærẽtis Meſsiam inter carnales, & cogna-

II. Ratio.
Maria Virgo aptè Iudæorũ Synagogã adumbrauit.

ſos,donec in fine inueniat in templo eccleſiæ adoratum à toto mundo, & cum admiratione veneratum,& cognitum ab vniuerſis populis, Apoſtolis,atq; Doctoribus.

III.Ratio.

Tertiò,reſpõdit maximè ad matris mẽtem,declarando ſe agere negotia Patris ſui, & eius gloriã in hac diſputatione,non propriam quærere. Atque, vt ponderat Leontius,introducit Saluator Patrem pro patre, pro nutritio illo corporis illum verũ, pro alieno proprium Deum qui in cœlis eſt,cuius domus erat templum, in quo tũc Chriſtus verſabatur. Sic denique reſpondet, vt ſuo hoc tẽplo velit docere alios perfectioris obedientiæ prçſtandæ rationem, & formam,& ſermone,& opere: quaſi præludat ad ea, quæ poſt Baptiſmum docendi,& diſputandi munere ad Patris gloriã apud Iudæos erat editurus. Sic etiam reſpondet,vt neget ipſi matri, & viro eius cauſſam fuiſſe neceſſariam ita dolenter inquirendi,aut periculum vllum ob ſuam abſentiam extimeſcendi, quando citra patris voluntatem faceret nihil. Qua reſponſione oſtendit, parentes nihil reprehenſione dignum feciſſe, quòd amiſerint eum: id enim diuinæ prouidentiæ diſpoſitione oſtendit factum fuiſſe,nnn ipſorum negligentia, quandoquidem ipſe ſe Meſsiã exhibere debuerit. Nec peccârunt, amiſſum tantum theſaurum requirendo: nec tam ingratus Chriſtus fuit. vt paternam, & maternam erga ſe charitatem,& ſolicitudinem negligeret, aut repudiaret,ſed procul etiam illos abſens,ac ſe anxiè quærentes, ac dolentes cõr miſeratus. Nec denique obiurgatiunculam matris, & expoſtulationem amarulenta alia obiurgatione rependit,vt Brentius hæreticus putauit: quia id nõ decebat coram alijs efficere, qui legis ſanctæ Dei de honorandis parentibus fuit obſeruantiſsimus. Et ſæpè qui in Scripturis loquitur ad alios, non tam ad illos qui adſunt,ſed in illis abſentes alios meditatur: vt Chriſtus cũ maledixit ficulneæ, maledixit Iudæis, vt ſterilibus arboribus, & exitio proximis. Ita hoc loco in parentibus ſuis loquitur Dominus ad alios parentes, qui affectu carnali erga filios feruntur, & illis viam ſalutis præcludere tentant.

Leont. Epiſc.
Ioan. 2.
Matth. 21.
IV. Ratio, ac poſtrema.
Contra Centuriatores.
Chriſti parẽtes nullo ipſorum demerito eum amiſiſſe.
Brentius.
Exod. 20 & alibi.
In Scripturis quid obſeruandum.
Matth 21.
Quid ficulneæ maledictio deſignauerit.

Sed iam expendamus Ieſu reſponſum. Ait ergo: *Quid eſt quòd me quærebatis? Neſciebatis, &c.* Igitur id debebant ſcire,ac proinde ſciebant. Quaſi dicat, in genere oportebat vos ſcire, verſari me in negotijs Patris mei, & in procuranda ſalute hominum. *Meus enim cibus eſt, vt faciam volũtatem Patris mei, Qui ad euangelizandũ pauperibus miſit me.* In ſpecie autẽ neſcire effectum diuinæ prouidentiæ, vt quòd tunc diſputãdum illi, ac prædicandum foret, vel Angelis quidem, nedum nobis viatoribus conuenire poteſt, ac conuenit: qua ratione etiam neſciunt diẽ iudicij,teſte Domino.

Ioſeph & Maria Chriſtum [illegible] in his q Patris ſui erant, cur ſciebant.
Ioan 4.
Iſai. 61.
[illegible].4.
Iidẽ quomodo dicantur idipſum ignoraſſe.
Matth. 24.

Quid eſt ergo quod me quçrebatis? num ſemper vobiſcum futurum me arbitrabamini,qui ad omnium ſalutem veni? Incipite ergo iam hinc diſcere,me vobiſcum non ſemper futurum: ſed,cùm in rem Patris fuerit, nihil à vobis cùm abiero, dicturum me, ne aut à vobis mora eunti mihi fiat; aut ipſe iniquus videar, qui parentibus carnalibus non caruerim qui videntur, cùm pareo Patri qui non videtur.

Quatenus cũ ſuis parentibus Chriſtus manere debebat.

Eſt igitur familiaris, & doctrinæ plena obiurgatiuncula: *Neſciebatis*; quaſi diceret: Quid eſt quod me veſtri gratia quçrebatis? neſciebatis, id eſt, ad vos ſpectabat tamen hoc ſcire, quod aliquando oportebat me ipſum oſtendere, & operari in his, quæ Patrem attingerent. At illi propriam conſolationem quærebant, quæ tametſi eſſet ſpiritalis, in loco tamen magnum eſt eam dimittere: *Et ipſi non intellexerunt verbum quod locutus eſt ad eos.* Ex hoc impiè efficit Eraſmus, Mariam dubitaſſe de Chriſti diuinitate: & Origenes in Lucam annotat in hoc verbum, Ioſeph & Mariam necdum plenã fidem habuiſſe.

Conſolatio ſpiritalis interdum vnius ſanctis dimittẽda eſt propter Chriſtũ.
Huius ſententiæ. & ipſi nõ intellexerunt verbũ quod locutus eſt ad eos, multi ſenſus falſi proferuntur, ac confutantur.
I. ſenſus Eraſmi, & Orig.
Orig. hom. in Luc. 80. 20. 2.

Sed certè cùm Maria non ignoraret ſe matrem Domini eſſe, & Ieſum filium altiſſimi, & Emmanuelem peperiſſe, & prophetiſſam prçdictam ab Iſaia (vt exponunt Baſilius, & Cyrillus) ſe eſſe, non poterat de Chriſti diuinitate ambigere, quæ à fide in Scripturis commendatur. Ioſeph quoque nouerat Chriſtum de ſpiritu ſancto conceptum, & de Virgine matre natũ, & Ieſum dici, & Emmanuelem: quo igitur modo hçſiſſet in eo ſcrupulus vllus, an Deus eſſet, quem vt Deum viderat ab Angelis, à Paſtoribus, & à Magis adorari, & coli?

Luc. 1.
Ibidem.
Matth. 1.
Iſai. 7.
Infra 8.
Baſ in Iſa. c. 8
Cyril.
Luc. 1.
Matth. 1.
Ibidem.
Iſai. 7.
Luc. 2.
Ibidem.
Matth. 2.

Lutherus in Poſtilla huius Euangelij nõ veretur Mariam rudem, & ignorantem, & errori obnoxiam facere: & Mariæ ſimiles omnes qui ſe fatigant fruſtra, Chriſtum in loco proprio, vel templo non quçrentes: & ſolum locum, in quo inueniatur Chriſtus, eſſe Dei verbum.

II. Senſus Lutheri.

Sed hoc eſſet ex myſtico ſenſu errorem pernicioſum eruere, & confirmare, cùm non omnia quæ credit Eccleſia, Scripturis contineantur, vt docet Baſil. lib. de Spiritu ſancto, cap. 27.

Baſil. tom. 1. circa fin.

Centuriatores verò Cent. 1. lib. 1. *Nequaquam*, inquiunt, *perfectiſsima fuit Maria, ſed habuit ipſa quaſdam imbecillitates.* Sed certè non habuit niſi illas, quæ ipſi fuerunt communes cum Chriſto, vt famem, ſitim, laborem,

III. Senſus Magdeburg.
Chriſti & matris infirmitates quænam

faciat nobiſcu communes.

rem, dolorem, quæ virtutis exercendæ materiam præſtabant, ſed non fœdas, vt errores, peccata, vel leuiſsima. Et neſcientia nõ eſt imbecillitas, qua etiam ſancti & perfecti viri, quandiu in corpore peregrinantur, nõ carẽt: quia ex parte cognoſcunt, & per ſpeculum in ænigmate vident, & ſancti Angeli in cœlis à neſcientia purgantur per nouas reuelationes ab alijs acceptas, teſte Dionyſio lib. cœleſt. hierarch. Sed hæc neſcientia peccatum non eſt, maximè ſi ignorentur illa, quæ Deus vt ſcirentur, nondum explicauit. Et multa neſcire licet abſque piaculo. Et teſte Chryſoſt. homil. 5. de prouidẽtia: *Satius eſt*, inquit, *ignorare benè, quàm ſcire malè: nam vt illud reprehenſione caret, ita hoc veniã meretur.*

1. Cor. 13.

B. Dionyſ. c. 7 de cœl. hierar.

B. Chryſ. ho. 5.

IV. Senſus Culmani.

Huius hæretici inepta argumentatio.

Sed quidam Lutheri diſcipulus Culmanus dictus, imperitum ſe prodit Dialecticum, argumentatur enim: *Si errauit Maria, ergo & Eccleſia errare poteſt. Plena gratia erat Maria, & tamen errauit. Et permittit Deus huiuſmodi deſperationes, & ignorantias in ſanctis, ne deſperemus, ſi accidant ſimilia.* Sed iſte ex falſo antecedẽti infert falſiſsimũ conſequens. Et rectiùs ſic inferas: ſi in rebus creditu neceſſarijs nunquã errauit Maria, quia in gratia confirmata; ergo Eccleſia, cuius ipſa typum gerebat, in neceſſarijs non errat, nec Spiritus ſanctus eã errare permittit, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis. Et iſti nõ diſtinguunt inter ignorantiã culpa non carentem, quæ vinci poteſt, & aliam, quæ omni culpa caret, & inuincibilis dicitur.

1. Tim. 3.

Duplex ignorantia apud Theologos, vincibilis, & inuincibilis dicta.

V. Senſus Loſſij.

Alius, Loſsius nomine: *Chriſti parentes nõ intellexerunt verbum Domini propter carnalem imaginationem de regno Meſsiæ temporali: quia expectabant à Ieſu non doctum aliquem, & peritum Rabbinũ, ſed illuſtrem in ſeculo Regem.* Sed profectò Maria nouerat Meſsiam ſpiritualem, & à peccatis ſaluantem: vnde & Ieſus fuit appellatus, Quia ipſe ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorum, vt Angelus prænuntiârat.

Maria qualẽ regem Chriſtum tãtùm agnouerit.

Matth. 1.

Luc. 2.

VI. Senſus Gagnei.

Accedit alius ſenſus Gagnei doctoris Pariſienſis, qui verbum illud, *Ipſi non intellexerunt*, explicat de templo ſancto Patris ſui, ad cuius ſanctificationẽ annuntiandam venerat, vt patet Ioan. 2. quãdo expulit ab eo vendentes, & ementes, dicens: *Domus mea, domus orationis vocabitur*, & Matth. 21. Et cõfirmatur autoritate Euthymij: *Non intellexerunt verbum*, inquit, *quod erat de templo.* Adde Origen. homil. 20. in Lucam, qui per ea, quæ Patris ſunt, intelligit templũ, quod eſt domus Dei. Neſciebant ergo hoc quod ait: *In his quæ Patris mei ſunt*, an ſignificaret in templo, an aliud quiddam altius, & quod magis ædificet audientes, id eſt, templum Dei viuum, & Eccleſiam. Sed certè hic ſenſus quoque ad rem facere non videtur: nec ſermo erat de corporali templo purgando, ſed de negotio ſalutis animarum per Ieſum Meſsiam, atq; per eius Euangelicam legem promouendo. Hic enim per ea, quæ Patris ſunt, negotia, quæ illi mandauit Pater, intelligenda ſunt, non templũ, nec erat Chriſtus ſolitus manere in templo, vt ex eo colligerent: *Oportebat me in his, quæ Patris mei ſunt, eſſe*, id eſt, in templo: quia enim dixerat: *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te*; Ipſe reſpondit: *In his quæ Patris mei ſunt*, quaſi diceret: Non hic eſt pater meus verus, alioquin in domo eius manſiſſem, ſed Deus eſt pater meus verus; & propterea in domo illius ſum, id eſt, in templo.

Ioan. 2.

Iſa. 56.

Matth. 21.

Euthym.

VII. Senſus Origen.

Orige. tom. 2.

Cur improbabilis ille ſit.

Sed his omiſsis, proferamus ſenſus veriores, & literæ magis cõſonos. Primus ſit, vt dictum: *Non intellexerunt verbum*, referatur non ad Ioſeph, & Mariam parentes Ieſu, ſed ad circumſtantes Iudæos, quoniam putabant patrem eius eſſe Ioſeph. Tales enim imaginatione venturi Meſsiæ temporalis, & carnalis decipiebantur, putantes Ioſeph eſſe patrem eius. Deinde quia idem eſt dicere: *Ipſi nõ intellexerunt*, ac illud, quod alibi ait: *Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.* Atque hic ſenſus planus eſt, & verus, & omni ſcrupulo vacat, niſi quòd reſponſum Chriſti datum fuit parentib⁹ ſuis qui interrogauerãt. Sed hoc ſoluitur, quòd in ſuis parentibus ſermonem ad alios dirigeret, vt aliquando facere ſolet.

Euſdem ſententiæ ſenſus tres producũtur veri, atq; legitimi. Primus.

Ioan. 8.

Propriũ doctrinæ Chriſti quid.

Secundò alij, inter quos eſt Caietanus, referunt hanc ſentẽtiam ad Mariam, & Ioſeph hoc modo, vt quemadmodum interdum ſingulare ponitur pro plurali in ſacris literis, ita hoc loco plurale ponatur pro ſingulari. Nam quod Matt. 27. dicitur de duobus latronibus blaſphemãtibus Ieſum, Lucas indicauit ad vnum tantùm referendum eſſe, vel per figuram Synecdoches, vt pars pro toto, & totum pro parte accipiatur: ita hic de parentibus pro illorum altero, id eſt pro Ioſeph, qui confectus triſtitia, & dolore quærendi amiſſum dilectum Ieſum, minimè comprehendit verborum Chriſti intelligentiam. Requirit enim vera Scripturarum intelligentia animum ab omni affectu, & cura vacãtem, quo diuina capere valeat: quem quia ſæpè homines ad Scripturas legendas non adferunt, idcircò permulta ſecus quàm veritas habeat, & quàm Spiritus ſanctus earum autor velit, intelliguntur.

II. Senſus, Caietani, & aliorum.

Plurale pro ſingulari, & contra, Scripturæ ſæpè vſurpant.

Matth. 27.

Luc. 23.

Qualem requirat animum intelligentia Scripturarum.

Scripturæ à quibus non ſine errore percipiantur.

Cauſa autem cur excipienda veniat Maria, duplex eſt: altera, quia Maria erat Propheteſſa doctiſsima, plena fide, & in Scriptu-

Mariam dici nõ poſſe Chriſti verba aſſecutã minimè

fuiſſe dupliciter.
Iſai.8.

rarum lectione, & intelligentia exercitata, quare non poterant verba tam dilucida & perſpicua eam latere. Altera verò, quia his verbis proximè adiungitur: Et mater eius cõſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo: & difficile eſt memoria quenquam conſeruare ea dicta, ſiue facta, quæ intellectu non apprehendit.

Memoria facilè intellecta cõſeruat, & retinet.

III. Senſus. Si Ioſeph & Maria verbũ Chriſti non intellexerũt, vnde factum fuerit.
II. Ratio.

Tertiò, alij interpretãtur de Maria & Ioſeph citra omnem figurã, & ſynecdochen, qui etſi noſſent eum filium Dei, & cœleſtẽ originem habere; tamen non intellexerunt verbum Chriſti: ſiue quòd admiratione, & lætitia de Chriſto inuento abſorpti eſſent; ſiue quòd hoc nõdum eis fuerat patefactũ diſtinctè, & reuelatus vocatiõis ſuæ curſus. Vnde & perpetua quadam circa eum admiratione tenebãtur, præſertim ſi quando clarius in ipſo ſeſe ſpiritus proderet. Nec ob id quod pleraq; ſimilia ignorarent, infeliciores erant: nam ſatis eſt cuiq; tãtum operum Dei nouiſſe, vt ipſum impensè amet, & voluntati eius totum ſe accommodet; reliqua reuelanda eis in ſuum tempus differebãtur, nec vniuerſa vnico momento nouit B. Virgo, ſed quotidie proficiebat & ſciẽtia, & fide & meritis; nec erat in illa vel vllus error, vel eorum quæ ſcire intereſſet, ignorantia, vel fides tardior, aut remiſſior quã eſſe deberet. Ignorauit enim nonnulla, de quibus Gabrielem interrogauit præceptorem: *Quomodo*, inquit, *fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Et amiſſo Chriſto, proculdubio ignorabat vbi eſſet, & anxia, & dolens quæſiuit. Ita audiuit hoc Domini reſponſum, & non intellexerunt illi ad quid tunc illud potius, quàm alio tempore fecerit, & ad id per triduum à matre requiri voluerit. Et ſingularis modeſtiæ fuit argumentũ, quòd etſi nõ ſit aſſecuta ſermonem, tamẽ non rogat amplius vel pro materna libertate, aut muliebri loquacitate aliquid opponat, quo ſuam, & ſponſi ſui Ioſeph cauſam ageret.

Operum Dei notitia quæ cuique ſufficiat.

Maria Virgo quales animi defectus non ſenſerit.

Luc.1.

Eius modeſtia quomodo declarata.

Prophetis non omnia Deus reuelabat.
2.Reg 7.
4.Reg 4.
Beda lib. 1. in Luc. c.8 prope finem, tom.5.
III. Ratio.

¶ Similia interdum accidunt Prophetis, vt Nathan de fabricando templo; & Heliſæus dixit: *Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.* Quare non veretur Beda ſcribere hoc loco: *Virgo autem ſiue quæ intellexit, ſeu quæ necdum intelligere verba Euangelij potuit, omnia ſuo pariter in corde quaſi ruminanda, & diligentiùs ſcrutanda recondebat.*

Erant etiam hęc verba ambigua, & non ſatis elucebat in quem ſenſum dicerentur, an videlicet ſignificaret quòd in Hieruſalẽ manere vellet, & in templo verſari, an aliorum more adoleſcentium, quibus Hieruſalem erat ſacra academia, & quotidie ibi velut in ſchola legem, & Prophetas audire; an præterea in animo haberet non amplius inter priuatos parietes cum parẽtibus latere, an potius prædicandi munus aggredi, & ita ſuam diuinitatem prodere. Vel non intellexerunt figuratã eius verbi, geſtiq; Chriſti in templo differentis intelligentiam: idcircò Maria conſeruabat in corde ſuo. Non enim verè dicitur intelligere is, qui ſolùm quod ſimpliciter, nudaq; ex litera capitur, accipit, ſi non eruat myſterium quod latet. In Maria enim, & Ioſeph Synagoga vetus, & lex Iudæorum (quæ inſtar viri eſt) intelligitur, qui corporeum quidem paſcha obſeruabãt quotannis, neſcij quòd poſt Ieſum grandiuſculum, iamq; annorum duodecim factum, quando doctrina perficeretur Apoſtolica, & verus agnus pateſcere inciperet, debebat illud ceſſare, ac debebant eum ipſi Iudæi, vt verum paſcha agnoſcere, iugeque ſacrificium non amplius repetendum, atq; celebrandum. At illi hoc ignorare volentes, & manere in veteri conſuetudine, & vmbratili, ita hactenus quæſierũt Meſsiam inter cognatos ſuos, nec inuenire potuerũt: ideo quo magis reuertuntur ad ſua, tanto elongantur magis à Hieruſalem, & à tẽplo, vbi eſt, nimirùm ab Eccleſia Dei: quando in tertio die generalis reſurrectionis increpabuntur; & nequicquam proderit eis tunc inueniſſe, quia eius verba nõ apprehenderũt. Et hoc de his qui verè amiſerunt: ſecùs de reliquijs Iudæorum, quibus accommodari poteſt, quod Ambroſius in Lucam ſcripſit: *Chriſtus*, inquit, *poſt triduum repertus in templo: vt eſſet indicio, quia poſt triduum triumphalis illius paßionis in ſede cœleſti, & honore diuino fides noſtra ſe reſurrecturus efferret, qui mortuus credebatur.* Hæc ille.

Quid etiam: Et ipſi nõ intellexerunt.

Propriè quis cenſeatur intelligere.

Maria & Ioſeph Iudæorum Synagogam, vetuſq; ſacerdotum apte repræſentant.
Vide c. 26. & ſeq. citat.

Iudæi M[illegible]

Ambr. lib 2. in Luc. c. 22. tom 5. ſuo.

Poſſunt etiam interdum Prophetæ, etſi magni, quædam ad tempus ignorare, quo diligentiores fiant in illis inquirẽdis, & ſcrutandis. Ita enim Petrus priori ſua epiſtola de Prophetis loquitur: *De qua ſalute exquiſierunt, atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt; ſcrutantes in quod, vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti, &c.* In quæ verba ſanctus Maximus ſcribens, ait: *Vim quidem ſcrutandi, & inquirendi de rebus diuinis habet natura hominis ſibi inſitam ab autore ſuo; reuelationes verò gratia Spiritus ſancti adueniens facit. Nec enim licet dicere, quòd ſola gratia operabatur in ſanctis cognitionem myſteriorum ſine facultatibus ad percipiendam cognitionem à natura datis. Non igitur abſque Spiritus ſancti gratia ſolis viribus naturalibus cognitionem rerũ & myſteriorum conſecuti ſunt; alioqui ſuperuacanea fuiſſet Spiritus ſancti gratia, quæ nihil efficeret ad manifeſtationem veritatis. Neque gratia Spiritus ſancti operaretur in Sanctis ſapientiam ſine mente eam recipiente.*

Prophetis cur quædam interdum celentur, nec pateſiant.
1.Petr.1.

B. Maximi ſententia.

Sine gratia Spiritu ſancti poſſe ne[illegible] [illegible] tam cog[illegible] nitionem myſteriorum

Sancti [illegible] acceptas ra-

ſipiente. Id autem declarant omnes Sancti: ſiquidem poſt reuelationes factas, inquirunt rationes reuelatorum: vt Abraham, quomodo poſſeſſurus ſit terram, Moyſes, Dauid, Daniel, & Zacharias, quærentes rationem viſionum. Hæc Maximus.

ciones reuelatorum inquirunt, Maximo teſte. *Gen 15.* *Luc 1.*

Quod ergo dicitur: *Non intellexerunt verbum:* vtile illis fuit, vt per gratiam Spiritus ſancti inquirerent, & inuenirent. Quod inſinuatur de Virgine, cùm dicitur: Et mater eius conſeruabat omnia verba hęc in corde ſuo. Vtile quoque nobis eſt, vt Scripturas ſcrutemur, & ſcrutando intelligamus.

Mariæ & Ioſeph quid profuerit Chriſti verbum non percepiſſe. Scripturas ſcrutari, & ſcrutando intelligere, vtile eſt.

Ad hæc Rupertus lib. 1. in Cantica proponit dubium, quomodo parentes dicta Domini non intellexerint, cùm tamē ſubdat Euangeliſta: *Mater eius cōſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo.* Igitur ecce duo quaſi repugnantia. Si enim neſciebat, quomodo quærens dolebat, dolens quærebat? Si autem neſciebat, quomodo, vel de quibus in corde ſuo conſerebat? Ergo neque à dextris, neque à ſiniſtris ſermo fit, quia veraciter magna hæc propheti ſſa, quid ageretur, non ignorabat, quoniam gratia plena erat, & tamen dolens quærebat, quoniam diſpēſationi diuinę ipſa ſuo ſilētio ſeruiens, quāuis cum illis quęrentibus quęreret, tempus tacendi cuſtodiebat, & dolentibus condolebat. Hæc ille ferè. Ipſe enim Rupertus in Commentarijs in Matthæum, in principio lib. 2. duo ſupputat Mariæ tempora, alterū tacendi, dum Chriſtus in terris docebat, alterum loquendi, dum Chriſtus eſt in cœlū aſſumptus. Ac iam res ipſa poſtulabat non tacere, ſed loqui, vt per illam Apoſtoli inſtruerentur de multis: & ita Rupertus Mariam docet ſimpliciter ignoraſſe q̄ Dominus illi dixit in templo, quod inſtar aliorū pro ignorante ſe geſſerit, agnitumque myſterium celaret, vt ſuo tempore declararet. Ita enim Chriſtus dicitur ignorare diem iudicij, quod illum non detegat. Id verò confirmare videtur Bernardus homil. 4. ſuper Miſſus eſt, circa medium, docens Mariæ fidem, & ſcientiam ſingularem: quod inde comprobat, quòd B. Virgo per Angelum (priuſquā ab illo homine eſſet ſibi traditū Euangelium) omnia acceperit, ne mater videlicet Dei à cōſilijs filij videretur amota, ſi eorū quę in terris tam propè gererentur, remanſiſſet ignara.

Rupert. Tuit. Si Maria (inquit Rupertus) Chriſti verba nō intellexit, quomodo cōſeruabat omnia verba conferens in corde ſuo? *Iſai 8.* *Luc. 1.*

Idem. Duplex Mariæ tēpus obſeruauit, tacēdi, atque loquendi, teſte Ruperto.

Matth. 24. *Bernard.*

B. Virginem Dei matrem cur decuerit diuinitus edoceri.

Decuit etiam eam (vt ibidem tradit Bernardus) cœlitus inſtrui, vt rerum tempus, & ordinem tenēs, ipſa melius poſtmodum ſcriptoribus ac prędicatoribus Euāgelij reſeraret veritatem.

Sed profectò, quomodocunque intelligatur hic locus, mirum eſt quoſdā ex nouellis hæreticis eo impudentiæ deueniſſe, vt ſcripturas apertas ac per ſe claras, & perſpicuas doceant, nulliſq; commentarijs indigere; cùm Apoſtoli ante mortē Ieſu de crucis myſterio etiam apertè dicta non intellexerint. Sicut nec illud: *Modicum, & iam non videbitis me:* Et poſt reſurrectionem, & apertum ſenſum ad intelligēdas ſcripturas, verbum Ioānis de diſcipulo qui non moritur, oſtendit idem Ioannes nō fuiſſe ab Apoſt. Domini intellectū: & Apoſtolorum Princeps Petrus cōteſtatur, in Paulinis epiſtolis multa eſſe difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cęteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem.

Idem. In arrogātiſſimam noſtri ſeculi hæreticorum ſententiam; Nihil obſcurum, ac difficile ſacras literas cōtinere.

Luc. 18. *Ioan 16.* *Luc. vlt.* *Ioan. 21.* *2. Petr. 3.*

Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth. Pulchra conſequentia, vt à Hieruſalem deſcendamus in Nazareth: hoc eſt, ab obedientia, & cultu Dei, ad obedientiam & obſequium parentum, ac ſuperiorum. Ita enim fiet, vt quod eſt Dei, Deo; & quod eſt hominis, homini tribuatur. Vni & ſoli homini velle obedire, impiū eſt: Deo obedire ſoli, homines verò, ſiue parentes, ſiue præpoſitos contemnere, ſeditioſum eſt. Regula Apoſtolica eſt, ipſum primò agnoſcere Deum, illiq; obedire. Deinde verò homines, parentes, vel maiores, ac præfecti, ſecundùm Deū, & propter Deum ſunt omni reuerentia, obedientiaq; proſequendi. *Et deſcendit*, inquit, *cum eis in Nazareth.* Mirè etiam hodie Ieſus condeſcendit noſtris infirmitatibus, & rudibus ingenijs, quo capi queat. Non ergo diſputauit pro gloria temporaria quærēda, quam ſi quæſiſſet, nequaquā ab Hieruſalem diſceſsiſſet. *Et erat ſubditus illis.* Etſi ad horā Ieſus ſeſe parētibus exemerit, vt veluti pręludium quoddam futurorum oſtenderet; ſtatim tamen ad ſolitā ſubiectionem, quam filij eius ætatis parentibus ſuis debent, regreditur. Ne quis enim putet præteritum factum ex inobedienti animo proceſsiſſe, & vt infinitum, & admirandum nobis obedientiæ exemplum præberet, vt pareamus ſuperioribus noſtris, etiam ſapientia, vel charitate, vel ætate minoribus nobis. Ipſe etenim ſapientia Dei, & ſanctis Sanctorum minus ſapiētibus, & minus ſanctis obſequētem ſe, atq; dictu obedientem præſtabat ad doctrinam noſtram, quod ſciret in eccleſia Dei plures ſępè ad grad⁹ ſupremos promouendos, qui nec ſanctitate, nec ſapiētia cum ſubditis eſſent comparandi. Tamen in hoc apparet hęc illorum ſapientia, & ſanctimonia, ſi præcepta maiorum non detrectent, ſed impleant primi. Quid magni eſt, ſubiectum eſſe parentibus filium? Sed nimirùm cogitabat bonus, & ſapiens Euangeliſta, quantæ eſſet humilitatis, & ſubmiſsionis, tot multis annis eum, qui ſapientia erat Dei Pa-

A Hieruſalē deſcēdere in Nazareth, myſticè quid. *Matth. 24.*

Deo, & eius locum tenentibus obedire, hæc vera eſt, & optima obediendi formula. *Rom 13.* *1. Petr. 2.*

Finis diſputationū Chriſti erat gloria Patris, & ſalus animarum.

Chriſti pietas & obedientia.

De Chriſto cur dictū ab Euangeliſta: & erat ſubditus illis. *1. Cor. 1.* *Dan. 9.*

Signū ſapientiæ, & ſanctitatis quodnam ſit.

1. Cor. 1.
Coloſſ. 2.

tris, & in quo deliteſcebant omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ, ſubiectũ eſſe voluiſſe Mariæ, & Ioſeph, quaſi ab eis regi opus haberet.

Totam penè Chriſti vitam quo vno verbo explicat Euangeliſta Lucas.
Matth. 13.
B. Baſil. c. 6. conſtit. Monaſtic. circa fin. tom. 2.
Maria, & Ioſeph iuſtitiæ, & pietatis cultores.
Luc. 2.
Iſai. 1.

Multi igitur hoc deſiderio ſciendi, quid ab anno 12. ad 30. fecerit Chriſtus, diſcruciã tur: quibus hoc verbo Lucas ſatisfacit: *Erat Ieſus ſubditus illis*. Orabat, ieiunabat, ſilebat, pauperibus parẽtibus collaborabat: ex quo & faber, & fabri filius à turba vocitatur. Baſil. in conſt. Monaſticis: *Veriſimile eſt*, inquit *cũ homines illi eſſent* (ſcilicet Maria, & Ioſeph) *& iuſtitiæ & pietatis cultores, tenues tamen, neque neceſſarijs ad viuendum copijs ſatis inſtructi* (*quod illud ex præſepi intelligi poteſt, in quo venerabilis ille fotus eſt fœtus*) *ſolitos eos in aſſiduis corporis laboribus verſari, & hac ratione quotidianum ſibi victum quæritare. Porrò Ieſus cum his vt diuinæ literæ prædicant, eſſet ſubiectus, ſine dubio in perferendis etiam vnà cum ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedientiam*. Hæc ille.

Quibus in rebus & qualẽ Chriſtus Mariæ & Ioſeph præſtiterit obedientiam.
Quid pariat inobedientia

Deniq; obediebat in omnibus licitis, & honeſtis, & medijs, atq; indifferentibus: exemplumq́ue eſt nobis ſeruandi præcepta Dei, & præponendi eum parentibus, à quibus ſe ad tempus ſubtraxit. Confunditur q́ue hoc documento Chriſti omnis noſtra propria voluntas, cauſa omnis peccati, & ſupplicij, atq; impedimentũ omnis virtutis & gloriæ.

Contra filios parentibus inobedientes
Exod. 21.
Leuit. 20.
Prou. 20.
Matth. 15.
Socrates.
Dijs, parentibus, ac præceptoribus parem gratiã referri poſſe negabat.
Luc. 10.
Matth. 18.

Confundãtur ſcelerati filij parentes calumniantes, illosq́; odio habentes, ac eorũ recuſantes imperia. Benè præſcribitur in lege: *Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur*: & filius cõtumax, & proteruus iubetur lapidibus obrui. Ab Ethnico dictũ eſt: *Dijs, & parentibus, & præceptoribus æquiualens minimè reddi poteſt*. Cõfundantur ſimul Eccleſiæ nolentes vocem audire, contra Chriſti verbum: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Et in alio loco: *Qui Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus*.

Parẽtes quid præſtare debeant filijs ſuis, exẽplo Mariæ & Ioſeph.
Luc. 2.
Maria Virgo in eo quod conſeruabat omnia verba Chriſti in corde ſuo, quid indicauerit.
Maria Virgo minimè iracũda; eadem ſapiẽtiſſima, diuinarũque rerum ſcientiſſima.

Contendant ergo parentes ducere filios ſuos Hieroſolymam, vt diſcant pietatem, & ſacra: & vbi hæc didicerint, ne grauatè deſcendant cum eis in Nazareth, quo morigeros experiantur filios ſuos. *Et mater eius conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo*. Glorioſa, atque inter, ac ſuper omnes mulieres benedicta Maria, facta eſt diſcipula Chriſti, quæ verba Chriſti in corde cõſeruat ſuo: nõ conſeruaret autem, niſi intelligeret. Quis enim mente teneat quod non capit, niſi vbi latere myſterium credat, vt interrogando, & orando, mereatur intelligẽtiam? Aberat autem à B. Maria prorſus omnis iracundia, quæ animũ impedit (vt ille inquit) ne poſſit cernere verum. Erat armarium (vt ſic dicã) diuinæ ſcientiæ & ſapientiæ, vt de his minuris circunſtantijs inſtrueret Eccleſiã, & doceret Apoſtolos: plura enim patefacta ſunt plus omnibus dilectæ matri. Ac licet hic nõ apponatur verbum. *Conferens*, vt ſupra, ſupplendum tamen eſt. Et omnia verba vocat res, ſiue facta, ſiue myſteria: ſicut de paſtoribus nil legimus dictum. Collatio autem mirificè confert, vt homo animal ſit mundum, non deglutiens, vel deuorans piper, ſed dentibus mandens, ruminans, vt eius acrimoniam, & calorem perſentiat.

Luc. 2.
Quid per omnia verba, Hebræo more.
Ibidem.
Quàm vtilis animorum ruminatio.

I. Modus.
Zachar. 8.
Quot modis prudentiſſima Virgo Chriſti verba conferret.

Conferebat verò Chriſti geſta cum prædictis à Prophetis. Ait enim Zacharias cap. 8. *Hæc dicit Dominus exercituum: vſquequo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnus ad alterum, dicentes, Eamus, & deprecemur faciem Domini, &c.* Et rurſus componebat curſus ætatis cũ ſignato implendo. Vt enim aduentus paſtorum impletur in paſtoribus Eccleſiæ, ita amiſſio Ieſu quæſiti inter cognatos & notos, & inuentio in Eccleſia implenda erat in tota Synagoga, & in Chriſtiano quouis malè cuſtodiente Chriſtum, & per peccatum amittente.

II. Modus.
Luc. 2. & 24.

Conferebat item ætates ſeculorum cum ætatibus Chriſti Ieſu, infuſa cum acquiſitis, proſpera cum aduerſis: vt hoc proſperum cum eo, quòd voluerunt eum lapidare, vel quando erat in medio eorum tacens in domo Caiphæ, & Pilati, & Herodis: vel quando ſtultus, & reus mortis, ſedebat in medio duos inter latrones in cathedra crucis, docens nos vulneribus ſuis amorem.

III. Modus
Ioan. 8. & 10.
Matth. 26.
Ioan. 19.
Luc. 23.
Ibidem.

In corde autem conſerebat, quia non erat loquax & garrula; vt Lutheranæ fœminæ docentes, quæ nõ intelligunt, verbumq́; in corde ſeruatum atque collatum in terra, vt granum multiplicat, & vt odor in vaſe poſitus vas ipſum reddit odoratum.

Cur in corde conferret.
Lutheranarũ impudentia fœminarum.

Et Ieſus (qui Saluator eſt, cõmodè, vt expediebat noſtræ ſaluti) *proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines*. Tale quid ſuperius dixit Euangeliſta: intellexitq́; de ætate puerili vſq; ad duodecimum annum, hic verò intelligit de reliqua ætate.

Matth. 3.
Quo de Chriſti profectu nunc loquatur Euangeliſta.

Quinque autem hic docet Euangeliſta. Primum quòd Ieſus proficiebat. Secũdum, quòd ſapientia. Tertium ætate, ſiue ſtatura, vt Græcè dicitur. Quartum, gratia. Quintũ apud Deum, & homines. Et prius ſapientia, quàm ætate; & prius ætate, quàm gratia. Huius autem profectus ſapientiæ, & gratiæ quintuplex ſenſus exiſtit. Primus quidem, vt de Chriſto Deo intelligatur: ex quo Ariani hunc locum producebant ad probandũ, Chriſtum inferiorem Patre in ſapientia, vt ex eorum parte proponit Cyrillus, & ſoluit, tum in libro de recta fide ad Reginas, tum libro Theſaur. Ad hæc Theodoretus in libro Hæreticarum fabularum, hæreticũ

De profectu Chriſti in ſapientia, & gratia, opiniones quinque.
I. opinio Arianorum.
B. Theod. 4. Hæret. fabul. part. 1.

docet

Contra Apollinarem gradus conſtituẽtem in deitatis ſubſtãtia.

docet Apollinarem Laodicenum ponentem gradus in Trinitate, his verbis: *Eius enim inuentum eſt illud, magnum, maius, maximũ: tanquam magnus quidem ſit Spiritus, maior autem Filius, maximus autem Pater. Quid autem hoc magis ridiculum eſſe poteſt? Si enim vnam reuera eſſe dicit Trinitatis ſubſtantiam, quomodo eandem & paruam, & magnam exiſtimauit? In corporibus enim quantitas & qualitas eiuſmodi menſuras efficiunt.* Hæc ille, tollens à diuinitatis ſubſtantia gradus, vt etiam Athanaſius qui in Symbolo ait: *Et in hac Trinitate nihil prius, aut poſterius; nihil maius, aut minus; ſed tota tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.*

Mag. Athan.

II. opinio, & ipſa damnabilis.

Alter ſenſus; vt attribuantur hęc humanitati Chriſti, ita vt in ipſo creſcerent, & augerentur habitus virtutum, & gratiarum decurſu temporis. Sed & hoc vt hęreticum à Patribus reijcitur, & Scripturis: quanquã in hunc errorem Eraſmus impegerit. Et Scripturæ quidem ab eo momento, quo in vtero matris formatus eſt, eum virum vocant. Ait enim Hieremias: *Creauit Dominus nouum ſuper terram: fœmina circũdabit virum.* Quod cùm ad molem corporis referri non poſsit, ad ſapientiam, qua plenus erat ab initio, reducẽdum videtur. Quem locum ſic exponit Hieronymus: *Iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur ſapientia, & ætate; ſed perfectus vir in ventre fœmineo ſolitis menſibus continebitur.* Hæc ille.

Eraſ. tamen ab ea non abhorruit.

Hierem. 31.

B. Hiero. li 6 in Hiere. to. 5.

Chriſti hominis à conceptu omnimoda plenitudo.

Ioan. 1.

Infra 3.

Ioan. 11.

Dicitur præterea plenus gratia & veritate: & non datus ei Spiritus ad menſuram: & Iſaias ſcribit, ſeptiformem Spiritum ſuper eum requieuiſſe. Aſſerunt etiam Patres illum ab initio beatum extitiſſe; quos inter eſt Auguſtinus lib. 4. de conſenſu Euangeliſtarum, & Leo Papa epiſt. 97. cap. 3. vbi teſtatur, diuinitatem aſſumptam humanitatem beatificaſſe, vt glorificata in glorificante permaneat.

Aug. tom. 4.

Leo Papa.

Sapiẽtia beatorum quatenus augeri non poſsit.

Cùm ergo ſapientię beatorum nulla acceſsio fieri poſsit, quod ad eſſentialem attinet gloriam; Chriſtus qui ab initio beatus extitit, incrementũ ſapientię ſuſcipere nullo pacto valuit.

B. Dam. c. 22.

Quẽ ſolũ in Chriſto profectum in ſapientia & gratia agnoſcant Patres.

Præterea hunc profectũ Chriſti in gratia & ſapientia in Chriſto inſuiſſe, apertè Patres non concedunt. Audi Damaſcenum lib. 3. fidei orthodoxæ dicentem: *Proficere autem dicitur ſapientia, & ætate, & gratia: ætate quidem, creſcens: per incrementum autem ætatis, ſapientiam, quæ ipſi inerat, in apertum promens: item & proficientiam hominum, & cõſummationem in ſapientia, & gratia, bona Patris voluntate: id eſt, Dei agnitionem, & hominum ſalutem, propriam proficientiam faciebat, omnifariam quod noſtrum eſt, ſibi peculiariter adſciſcens. Qui verò proficere ipſum dicunt ſapientia, & gratia, vt horum acceſsionem, additionemq; ſubinde ſuſcipientem, non ex extrema carnis exiſtentia vnionem factam aſtruunt, neque ſecundùm hypoſtaſin adorant vnionem, à Neſtorio vana ſapiente perſuaſi.*

Neſtor. hæreſ.

Cyril. lib. 1. in Ioan. c. 17. to. 1. init.

Soli Chriſto ſine mẽſura datus eſt Spiritus teſte Ioanne.

Ioan. 3.

Cyrillus in illud Ioannis: *Vidimus gloriã eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre: Plenus*, inquit, *erat veritate, & gratia, &c. Non enim menſura ſibi datur, vt cæteris, nec de foris accedit, ſed vt in perfecto perfecta ſubſtantialiter ineſt, à Patre naturaliter habita. Sed ſi plena eſt, inquies, gloria eius gratia, & veritatis, quomodo ſapientia, ætate, & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenum, vltra quod nihil eſt? Sed non vt Verbum, & Deus profeciſſe intelligitur, verùm quia magis eum indies homines admirabãtur, illorum potius de Ieſu opinio, quàm illius perfecta creſcebat gratia; vt magis indies cognoſcentes, magis illum procedere, ac gratia creſcere arbitrarentur.* Gregor. Nazianzen. citatus à B. Thoma in Catena Aurea ſuper Lucam: *Dicitur ſecundùm Humanitatem proficere, non quòd ipſa ſuſcipiat augmentum, quæ ab initio fuit perfecta, ſed ex eo quòd paullatim manifeſtabatur.* Idem docet Alcuinus lib. 2. de Trin. cap. 1. Bernard. homil. 2. ſuper Miſſus eſt.

Greg. Nazian. apud D. Tho. tom. 15.

Bucer. & Eraſmus ſacri Eccleſiæ malignantium doctores, de animæ Chriſti à ſua creatiõe, & vnione cũ verbo, gratiæ, & ſapientiæ plenitudine quid ſenſerint.

His paucis Patrum teſtimonijs ero contentus ad demõſtrandam Chriſti animam ab initio perfectam, & plenam fuiſſe: quod Bucerus negauit, & in dubium reuocauit Eraſmus. Et ita cogimur, hunc profectum, quem Euangeliſta Chriſto tribuit in ſapiẽtia, & gratia, non referre, niſi ad Humanitatem Chriſti, non in ſeipſa, ſed alijs rationibus, quę cum fide Catholica magis cohęrent, interpretari.

I. Senſus Catholicus, III. in ordine.

1. Paral. 11.

2. Paral. 17.

Ioan. 3.

Primus igitur ſenſus Catholicus hic eſt, vt creſcere dicatur in oſtenſione ſapientiæ & gratię, & in exiſtimatione hominum. Ita dicitur 1. Paral. 11. *Proficiebat Dauid vadens, & creſcens*: & 2. Paral. 17. *Creuit Ioſaphat, & magnificatus eſt vſque in ſublime*: non quidem in ſeipſo, ſed in hominum opinione, & ſenſu. Idem ſignificauit Baptiſta Ioannes: *Illum oportet creſcere, me aũt minui.* Nec enim Chriſtus augeri poterat in ſeipſo, ſicut nec Ioannes pro Chriſto ſanguinem fundens imminui. Sed vt Chriſtus auctus eſt in hominum cordibus, quia agnitus, & habitus eſt pro Meſsia, ita Ioãnes imminutus eſt opinione hominum: quoniam qui priùs vt Meſsias habebatur, & quod ipſe in ſe agnoſcere nũquam eſt auſus, imò horruit, poſtea agnitus eſt Præcurſor Chriſti.

Matth. 14.

Quomodo oportuerit Chriſtũ creſcere, Ioannẽ autẽ minui, vt ipſe dixit.

Ioan. 1.

Proficere Chriſtum a-

Quia verò ſæpè accidit, vt quod altũ ſit apud homines, abominatio ſit apud Deum

ne exi-

pud Deũ & homines cur dixerit Euangeliſta. *Luc.*10.

ne exiſtimares oſtentationem aliquã monſtroſam, ſiue Phariſaicam, & apparentem, ſubdit, quòd proficiebat apud Deum, & homines. Id eſt, talis intus erat apud Deum, qualis apparebat foris apud homines: nec hominibus probabatur tantùm, ſed etiam Deo ipſi. Quemadmodum de Samuele dicitur, quòd proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus: quanquam Samuelis nõ tantùm in opinione hominum, ſed etiam in re ipſa, ac verus eſſet profectus.

*1. Reg.*2. Duplex pueri Samuelis profectus, quinam ille.

Cyril. Alex. & Ioan. Damaſc. prædict. in locu.

Hunc primum ſenſum indicârunt Cyrillus, & Damaſcen. citati ſuperiùs. Hac ratione dicimus Solem proficere, non quidẽ in ſe ipſo lucis, vel caloris incrementum ſuſcipientem, quia idem eſt, & eodem modo ſe habet in tenebris, & in veſpere, & in aurora, & in meridie, ſed in eius oſtẽſione ac demonſtratione. Hinc Gregor. Nazianz. oratione in laudem Baſilij: *Ieſus, inquit, vt ætate, ita etiam ſapientia, & gratia proficiebat: non quòd hæc in illo incrementũ caperent (quid enim eo quod à principio perfectum eſt, perfectius eſſe poſſit) ſed quod paullatim patefierent, & elucerent. Eodem modo Baſilij virtus eo tempore nequaquam, vt opinor, accreſcebat; ſed culturam, occupationemq́; maiorem accipiebat, vberiorem nempe materiam ſuppeditante poteſtate.* Hæc ille. Et rectè quidem: ad hunc ſenſum Ioannes de Chriſti dilectione in fine Apoſtolis exhibita, atque oſtenſa dixit: *Cùm dilexiſſet nos qui erant in mundo, in finem dilexit eos*; id eſt, maiora dilectionis ſuæ argumenta illis oſtendit.

Profectus Chriſti, Soli comparatus. *Greg. Nazian. circa med. orat. tom.*2. Nihil eo q̃ à principio perfectũ eſt, perfectius eſſe poteſt, ait Nazianz.

*Ioan.*13. Quid illud: In finem dilexit eos.

II. Senſus verus, ordine quartus.

Secundus ſenſus Catholicus eſt, quòd reuera creſcebat, & proficiebat, non quidẽ in ſe ipſo gratia, & ſapientia, ſed in alijs, ſiue in myſtico corpore ſuo, quod eſt Eccleſia: qua ratione ſoliti ſumus dicere: Hic magiſter multùm proficit, non in ſe, ſed in diſcipulis ſuis. Et quod ſubdit: *Apud Deum, & homines*, ſignificat in his quæ Dei ſunt, & quæ hominũ, ſiue ad laudem Dei, & hominum vtilitatem. Hunc ſenſum confirmat Scriptura, nam Act. 6. dicitur: *Verbum Domini creſcebat*, & Actor. 19. *Fortiter creſcebat verbum Dei, & confirmabatur*: quod non poteſt de proprio profectu intelligi, ſed de fructu, quem in auditoribus edebat. Et Pſal. 88. *Nihil proficiat inimicus in eos, & filius iniquitatis non apponat nocere eis.*

*Epheſ.*1. *Col.*2. *& ali.* Simile.

*Act.*16. *Infra* 19.

Deinde tradũt hunc ſenſum Damaſcen. ſuperiùs allegatus, & Gregor. Nyſſenus, dicens: *Differenter etiam verbum in his qui ipſum ſuſcipiunt, proficit: ſecundùm eum menſuram illius apparet, aut infãs, aut adultus, aut perfectus.* Confirmat illum & ratio. Nam, vt rectè ait B. Thomas, quod in effectu creſcit, hoc ſimpliciter creſcere dicitur. Et cùm filij infirmantur, & à morbo incipiunt reualeſcere, pater ex charitatis affectu, ſiue Medicus, induens ægrotorum perſonam, dicere ſolet: Multum profecimus, multos progreſſus ad ſanitatem comparandam fecimus. Neque nouum eſt in ſacris literis, quæ noſtra ſunt, tanquàm membrorum, Chriſtum tãquam caput ſibi aſſumere, vſq; adeò, vt etiam peccata noſtra ſua vocare non ſit veritus.

Damaſ. lib 3 *de orthod. fide, c.*22. *Greg. Nyſſen.*

B. Tho. 3. *p. q.* 7. *art.* 12. *& alibi, tom.*11.

Cur quæ noſtra ſunt, etiã infirma, ipſi Chriſto Scripturę ſoleant accõmodare. *Pſalm.* 21. *& alibi.*

Neq; obſtat dictis, Chriſtum eo tẽpore duodecim annorum non cępiſſe docere, vt poſſet tunc proficere in diſcipulis: quia nõ tãtùm verbo docuit Chriſtus, ſed etiã vitæ exemplo. Cùm enim omnis Chriſti actio noſtra ſit inſtructio; omnes qui eum familiariter nouerant, eius actionibus excitabãtur ad Deum, & ad benè viuendũ inſtituebantur. Huic rei accedit, quòd cùm in templo diſputabat, interrogabatq́; etiã verbo, & doctrina profectũ faciebat in circunſtantibus. Deinde quòd Ieſus proficiebat ſapiẽtia, & gratia, propoſitio eſt vniuerſalis, quę ad omne tempus vitæ eius extendi poſſit, & in quolibet proficiebat ſuo modo.

Qua ratione Chriſtus adhuc duodennis in diſcipulis quos non habebat, profeciſſe dici poſſit.

III. Senſus legitimus, ordine quintus. Scientiam per experiẽtiam.

Poſtremus ſenſus etiam Catholicus eſt, quod proficiebat ſapientia apud Deum, id eſt ſcientia, quæ experientia acquiritur, per quam quod alijs modis ſciebat, noua quadã ratione apprehendebat: atq; hanc ſcientiam acquiſitam, in Dei gloriam, & hominũ ſalutem ſuo tempore proferebat. Gratia etiam eadem proficiebat, quãtum ad exercitium & meritum, quod attinet ad naturam operis. Quanquam enim omnes Chriſti actiones ab eadem menſura, ſiue ab eodem infuſo gratiæ habitu proficiſcerentur, & ab eadem perſona infinita prodirent verbi; aliqui tamen actus ex genere ſuo perfectiores ſunt: quemadmodùm tolerantia crucis maior fuit quàm Circuncifionis: & pernoctatio in oratione maior quàm quæcunq; alia breuiter fuſa deprecatio.

Actiones Chriſti quænã alıæ alijs fuerint inteſiores, efficacioresq́. *Luc.* 2. *Infra* 6.

Cùm ergo Chriſtus, ſicut cæteri homines, ex frequentatis actibus nouos habitus compararet, vt quibuſdam placuit, quãuis ex Theologis ſapientiores id negent; hinc eſt, quòd ex maiori habitu ſapientiæ, vel virtutis acquiſitæ operabatur, ex quibus propterea perfectiora opera proferebat; quia cum perfectiori habitu, excellentiorique virtutis acquiſitæ operabatur.

Chriſtus vnde maiores quotidie virtutum habitus compararet.

Cùm autem tribuimus Chriſto ſapientiæ, & gratiæ Dei habitus acquiſitos, nõ largimur illi ſcientiam per auditum diſciplinæ ab Angelis, ſeu ſapientibus viris profectã, vel per eruditorũ librorum lectionẽ, ſtudiumve cõparatam: non enim decebat, vt qui veniebat omnium hominũ doctor,

Sciẽtia Chriſti acquiſita vnde tãtum accepta. Angelũ. vel hominẽ Chriſtus cur non debuerit habere doctorẽ.

aliquid

aliquid ab homine, vel angelo diſceret: ſed illam, quam ipſe per ſeipſum, & ſuo marte ex creaturis Dei conſideratis, vel Scripturis ſacris expenſis per inuentionem aſſequebatur, in qua ſolus Deus eſt magiſter, creaturę verò, ſeu Scripturæ ſunt verba, ſiue libri, quibus traditur, quę altiſsima eſt & nobiliſſima ſciētia. Chriſtus ergo homo etſi Deus eſſet, & propterea ſcientiam infinitam haberet, & per omnia Patri æqualem, & propterea ſapientiam beatorum, quatenus cōprehenſor erat, poſsideret, & præter illam etiam ſcientiam infuſam, quam Prophetæ, & Apoſtoli Dei munere habuerunt, quatenus homo viator erat, obtinuerit, imò multo maiorem quàm illi, cùm de plenitudine Chriſti omnes acceperint, atq; in hiſce ſciētijs creſcere nō potuerit, vt Patres docent: tamen in ſcientia experimentis acquiſita illum indies augeri poſſe & proficere, dignitati eius, aut plenitudini nō ſolùm non derogat, ſed etiā illi ornamento eſt, & decori. Sunt enim habitus infuſi, & acquiſiti differentes ſpecie: quoniā illi quidem non pendent à phantaſmate, vt iſti. Etſi Chriſtus homo erat perfectus per omnia ſimilis nobis, debuit habere ſcientiam acquiſitam, & temporis decurſu auctam: tum quod ad ſpecies, quas nouè acquirebat, pertinet; tum quod ad habitus qui accedebāt indies. Nam præſtat eſſe cauſam agētem ſcientiæ, quàm patientem in infuſione.

Quadruplicem ſcientiā Chriſtus habuit.

Ioan. 1.

Scientia in Chriſto acquiſita in dies augeri ſalua eius dignitate quomodo potuerit.

Infuſi habit⁹ ab acquiſitis, quid differāt.

Philip. 1.

Hebr. 2.

Sciētia Chriſti acquiſita augebatur duplicitez.

Aetate verò proficere dicitur, indies maiorem corporis ſtaturam aſſumendo more aliorum puerorum. Id autem de profectu Chriſti non ſine cauſa poſitum eſt; nempe vt Intelligamus, Chriſtum verum hominē extitiſſe, & more aliorū hominum augmentum, tum corporis, tum animę in ſapientia, & gratia accepiſſe. Ad hæc, vt exemplum nobis proficiendi exhiberet, ne in vtramq; aurem indormiamus, & torpeamus: proficiamusq; non ſolùm in nobis ipſis, verùm etiam in proximis, eorum ſalutem non minus quàm propriam procurando.

Chriſtus ętate proficiebat.

Nunc triplicem Chriſti profectum ſapientiæ, ætatis, & gratiæ cur Lucas expreſſerit.

Notandū verò eſt, quòd prius proficiebat ſapientia, quā ętate: tum quòd naturalis lex reſpuit ſenſu maiori vti, quàm ætas corporis patiatur: tū deinde, quo doceret nos plus ſapientię tribuere, quàm ętati. Diſcendum prius quæ ætati conueniunt, quā ætas ſuperueniat: vt pręcurramus ſtudio, ne ſtulte & inutiliter bonam ætatis partem traducamus. Nos verò contra plerique facimus: ętatem prius amittimus, ſapientiā ſenectuti ſeruantes, neſcimus autē quòd & ſtultitia nobiſcum ſeneſcit, & quæ ſpreuimus pueri diſcere, multo magis ſenes contemnimus, & negligimus: præſertim cùm tunc labor intolerabilis, & cōſuetudo refugiat pondus. Nunc ergo pueris amanda, colendaque ſapientia eſt, quæ ætatem fluxam, & ad licentiam procliuem regat, & moderetur. Vnde Salomon de ea dixit: *Hanc amaui, & exquiſiui eam à iuuentutute mea, & quæſiui ſpōſam mihi eam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius.*

Quare Chriſtus ſapientia prius quàm ætate profecerit.

Homines Chriſtū imitantur præpoſterè, ſi tamen imitantur.

Sap. 8.

Tametſi ergo prior ſit ſapientia quā ætas, prior eſt tñ ætas, quàm gratia; ſiquidem maioris eſt ætatis inire gratiā. Aetati enim fauetur, cùm aliquod lumē ſapientiæ affulſerit: ipſi verò ætate gratiam ineunt, cùm apti ad aliquod munus obeundum vidētur. Vt quod iam bellam epiſtolam videantur poſſe ſcribere, vel in aliquo munere militari, vel domeſtico exerceri, aut artē facere, ſicut hic faber, & fabri filius. Atque ita quidem gratiam apud Deum & apud homines maiorem inibat Chriſtus. Ideò vt nos in eo proficiamus qui lapſi per peccatum ſumus: nam quicquid ſpectat ad nos, ipſe verè pro nobis Chriſtus ſuſcepit.

Chriſtus cur proficeret ante ætate, quā gratia.

Nos proficere cur debeamus.

Itaq; habes huius loci plures Catholicos intellectus: ex quibus ſeligat prudens & acutus lector quem velit.

Demus igitur operā ſtrenuò ſemper, vt proficiamus in Chriſto Ieſo, vel vt Ieſus in nobis proficiat, quod in idem recidit. Tum quia ſcriptū eſt: *Qui iuſt⁹ eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc*: tum quia in via Dei non progredi, regredi eſt: vt aqua quæ extrahitur inſtrumēto rotę de puteo, ſi tantillum remittas, retrocedit rota, & qui nauigat contra curſum fluminis, ſi vel minimū relaxet manus, regreditur ſecūdo flumine: tum quod tepidos euomit de ore ſuo Deus, quaſi ingratū & inſipidum cibū: tum, quoniā mali proficiunt in peius, in ſapientia, & gratia hominū venanda nullum terminum ponūt: tum quia Apoſt. ad anteriora cōuertit ſeipſum, quę retro ſunt, obliuiſcens: tum denique, quoniā cuncta creata à Deo habēt ſuos progreſſus, & finē, ad quem tēdunt, vt flumina, plātæ, animalia, hominū corpora. Verū cętera omnia naturæ ductu ſerūtur, nullumq; habēt dominiū actionum ſuarū: ſolus homo creatus eſt talis, vt valeat, ſi velit, ſeipſum polire atq; illuſtrare, ſeq; ipſum ad perfectionē ſuam promouere, & attollere. Eſt namque pręceptum Chriſti: *Eſtote vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*: at quomodo perfectus eris, ſi non proficias? quo pacto peruenies ad ſummū, niſi prius inter medios gradus cōſcenderis? Stupenda eſt profectò & deplorāda noſtra in perficiēda ſanctificatione ſocordia; quaſi verò aut impoſsibile ſit eā augeri, cū adhuc in ſtadio ſim⁹; aut quaſi Chriſtus interdixe-

Ad proficiendum in via Dei quæ, & quàm graues rationes nos inuitent, & impellant.

Apocal. vlt.

Simile.

Bernard.

Apocal. 3.

2. Tim. 3.

Hominis proprium quid ſit.

Matth. 5.

Quid remoretur ac retardet hominē à perfectione inſtitutæ.

Ibidem.

rit pro-

rit profectum; cùm beatos pronuntiauerit eos, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam; vel proficere, non ſit nobis honorificum, vel vtile, & feliciſsimum. Sumit homo incrementum creſcentibus ſingulis eius partib⁹, videlicet tibijs, brachijs, pectore, & capite: ſic homo proficit in ſpiritu auctis virtutibus, ſiue Cardinalibus (quas vocant) ſiue Theologicis & infuſis. *Veritatē*, inquit Paulus, *facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput, Chriſtus*. Corpus, ſiue plātæ, ſiue animalis, augetur cibo ſuo ſumpto: ita interior homo noſter indies augetur alimento, & pane ſuo, id eſt, verbo Dei, & ſalutari Euchariſtiæ ſacramento, ac exercitio virtutū. Vt enim corpus habet ſuum augmentum, ſuum cibum, ſuam ætatem: ita animus ætatem ſuam ſpiritualem habet, infantię modò & pueritię, modò adoleſcētiæ & iuuentutis, modò virilis, maturæque ætatis. Hinc Ioannes dixit: *Scribo vobis filioli; Scribo vobis patres; Scribo vobis adoleſcentes; Scribo vobis infantes; Scribo vobis iuuenes*. Cernis differentias ętatis ſpiritualis? Sed corporis ætas ab infantia incipit, per pueritiam, & adoleſcētiam, ac maturitatem progreditur ad ſenectutem, & corruptionem: hominis verò interioris ętas, à ſenectute initium capit, & corruptione, ac vetuſtate Adæ, terminaturque in puram infantiam, & ſimplicitatem, ac innocentiam: vt pulchrè docet Origenes homil. 13. in Ezechielem. At inquies, quomodo agnoſcam me profectum feciſſe? nec enim hanc rem tam nobilem, omninò ignotam & obſcuram nobis Deus eſſe voluit: nam qua ratione aliàs homo gratus eſſet Deo de tanto dono? qui cuſtodiet quod ignorat ſe poſsidere? Et quonam modo diceret Paulus Timotheo: *Profectus tuus manifeſtus ſit in omnibus?* Si ergo peruenisti cò vt in corde tuo odium peccati cōcipias, ac ſentias, & amorē virtutis; ſi impulſus in tentationes non cadas, ſed facias cum tentatione prouētum; ſi promptè, & cū delectatione perficis, quę pietatis in Deum, & quæ charitatis ſunt, erga proximum; ſi verbum Dei cū fructu, & voluptate ſpiritus audias; ſi ſalutem fratrum ſitias, eosq; precibus, & correptione in ſpiritu lenitatis, ſi opus ſit, iuues, atq; eorum etiam infirmitates ſuſtineas, ſcito te ad aliquem gradum profectus ſpiritualis perueniſſe, attamen non vbi quieſcas, ſed vt vlterius progrediare, iuxta illud: *Et dixi, Nunc cœpi*; & iterum: *Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient*. Quod vt nobis ſentire, & re perficere contingat, præſtet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ab vniuerſa creatura tribuatur omnis laus, honor, gloria, poteſtas, imperium atque gratiarum actio in ſecula ſeculorum, Amen.

Homo quomodo creſcat, & corpore, & ſpiritu.

Epheſ. 4.

Animus ſuas habet ætates.

1. Ioan. 2.

Ibidem.

Ætas corporis, & animi ætas, habent diuerſa principia.

Origen tom. 1.

Spiritalis profectus in nobis quomodo percipi poſſit.

1. Tim. 4.

1. Cor. 11.

Gal. 6.

Rom. 11.

Pſalm. 76.

Eccle. 24.

FINIS LIBRI TERTII.

INDEX LOCORVM NOTABILIVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC tertio Tomo latiùs explicantur.

Primus numerus paginam, poſterior columnam indicat.

Ex Geneſi.

Cap.1. *CReauit Deus cœlum & terram.* pag.101. col.2. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* 13.col.2.& 243.col.2. *Creſcite & multiplicamini.* 30.col.2

Cap.2. *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* 15.2

Ibid. *Hoc nunc os ex oſſibus meis.* 221.1

Cap.3. *Ipſa conteret caput tuum.* 64.1

Cap 4. *Reſpexit ad Abel & ad munera eius.* 105.2.

Ibid. *De Lamech ſeptuagies ſepties.* 212.2

Cap 5. *Hic liber generationis Adam.* 181.6

Cap.6. *Tactus dolore cordis intrinſecùs.* 170.1

cap.8. *Adduxit ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ.* 17.1

Cap.14. *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum.* 5.colum.1.

Cap.18. *Abraham tres vidit, & vnum adorauit.* 21.2

Cap.22. *Poßidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum.* 160. colum.2.

Cap.24. *Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem.* 24. col.1.

Cap.25. *Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona.* 129.1

Cap.27. *Dominum tuum illum conſtitui.* 102.1

Cap.29. *Vidit Dominus humilitatem meam.* 105.2

Ex Exodo.

Cap.3. *Qui eſt miſit me ad vos. Ego ſum qui ſum.* 2.1

Cap.4. *Sponſus ſanguinum mihi es tu.* 62.1

Cap.5. *Non do vobis paleas.* 61.1

Cap.7. *Aaron frater tuus erit Propheta tuus.* 135.2

Cap.12. *Sexcenta millia peditum, abſque paruulis & mulieribus.* 215.2

Cap.16. *Cantemus Domino: glorioſè enim magnificatus eſt.* 26.1

Ibid. *Dextera tua, Domine, &c.* 101.2

Cap.32. *Date magnificentiam Deo noſtro: Dei perfecta ſunt opera.* 101.1

Cap. 33. *Oſtende mihi gloriam tuam.* 6.1

Ex Deuteron.

Cap.18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum.* 180. col.2.

Cap.32. *Occidam, & ego viuere faciam* 162.1

Cap. 33. *Quaſi primogeniti tauri fortitudo eius.* 149.1

Ex Ioſue.

Cap.21. *De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho.* 219. colum.1.

Ex Lib. Iudicum.

Cap. 6. *Dominus tecum, virorum fortißime.* 55.1

Ex Ruth.

Cap.4. *Hæ ſunt generationes Phares.* 214.2

Ex I. Lib. Regum.

Cap.2. *Exultauit cor meum in Domino.* 102.2

Cap.10 *Quia Dominus tecum eſt.* 134.1

Cap.18. *Et inuaſit ſpiritus Dei malus Saul.* 136.1

Ex II. Lib. Regum.

Ludam, & vilior fiam pluſquam factus ſum. 186.1 Cap.6.

Cumque completi fuerint dies tui, &c. 27.1 Cap.7.

Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filiū. 1.& 189. colum.1. Ibid.

Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum. 220 Cap.12.

Inclinauit cœlos, & deſcendet. 75.2 Cap.22.

Ex III. Lib. Reg.

Dereliquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal. 30.2 Cap.19.

Ex IV. Lib. Reg.

Factum eſt in anno triceſimo ſeptimo tranſmigrationis Ioachin Regis Iuda. 201.1 Cap.4.

Ex Lib. I. Paralip.

Ieſſe autem genuit Dauid Regem. 204.1 Cap.2.

Cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt. 5.2 Cap.9.

Non eſt enim acceptio perſonarum apud Deum. 105.colum.2. Cap. 19.

Ex Lib. II. Paralip.

Sedechias verò captiuus ductus eſt. 201.1 Cap.36.

Ex Iudith.

Vbi cum puellis morabatur. 34.1 Cap.8.

Ex Lib Iob.

Nonne ſicut lac mulſiſti me? 15.2 Cap.10.

Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat. ibid. Cap.22.

Qui poteſt facere mundum de immundo? Nonne tu? 7. col.1. Cap.40.

An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? 213.2 Ibid.

Ex Lib. Pſalmor.

Filius meus es tu, ego hodie genui te. 6.2.1 Pſal. 2.

Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus. 4.1 Pſal.3.

Ex ore infantium & lactentium, &c. 82 Pſal. 8.

Quid eſt homo, quòd memor es eius? 80.2. Ibid.

Exaltas me de portis mortis. 173.1 Pſal.9.

Dominus in templo ſancto ſuo. 12.1 Pſal.10.

Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ. 103. colum.1. Ibid.

Ad nihilum deductus eſt, &c. 101. Pſal.14.

Delectationes in dextera tua vſque in finem. 103. Pſal.15.

Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum, &c. per totum Pſal. 171.172 Ibid.

Supplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. 196.1 Pſal.17.

Qui poſuit fines tuos pacem, &c. 54.1 Ibid.

Timor Domini ſanctus permanens, &c. 163.1 Pſal.18.

Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. 157. colum.2. Pſal.20.

Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo. 8. col.1. Pſal.22.

Factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcens 170.1 Ibid.

Vide humilitatem meam, & laborem, &c. 211.2. & 105 col.2. Pſal. 42.

Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. 8. col.2. Pſal.26.

Vnam petij à Domino, hanc requiram, &c. 212.1 Ibid.

Rectos decet collaudatio. 101.1 Pſal 32.

Confitemini Domino in cithara, in pſalterio decem chordarum. 98.1 Ibid.

Quia Deus humilia reſpicit. 107.2 Pſal.33.

Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius, &c. 105.2 Ibid.

Vidi impium ſuperexaltatum, eleuatum, & cæt. 101.colum.2. Pſal. 36.

Ecce menſurabiles poſuiſti vias meas. 220.2 Pſal.38.

Aſtitit Regina à dextris tuis. 25.2 Pſal. 44.

Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. 42 Ibid.

ſecundùm nomen tuum, Deus, ſic & laus tua, &c. 245.1 Pſal.47.

Pſal.50. *Et in peccatis concepit me mater mea.*29.2
Pſal 56. *Glorioſa dicta ſunt de te,ciuitas Dei.*43.1
Pſal 39. *Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis.* 173. columm.2.
Pſal.67. *In medio iuuencularum tympaniſtriarum.*34.2
Ibid. *Accepiſti dona in hominibus.*160.1
Pſal.68. *Laudabo nomen Dei cum cantico.*101.1
Pſal.69. *Deus in adiutorium meum intende* 7.2
Pſal.71. *Liberauit pauperem à potente.*141.1
Ibid. *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent.* 178. columm.1.
Ibid. *Et dominabitur à mari vſque ad mare.* 272.& 227.columm.0.
Ibid. *Audiuit & læta eſt Sion.*75.2
Pſal.74. *Nolite in altum extollere cornu veſtrum.*148.1
Ibid. *Et cornua peccatorum confringam.ibid.*
Pſal.76. *Hæc mutatio dexteræ Excelſi.*32.1
Pſal.77. *Aperiam in parabolis os meum,& loquar,&c.*179.
Ibid. *De poſt fœtantes accepit eum,&c.*190.
Pſal.83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.*7.1.2
Pſal.84. *Veritas de terra orta eſt.*27.1
Ibid. *Oſtende nobis, Domine, miſericordiam tuam.* 116. columm.2.
Ibid. *Benedixiſti,Domine,terram tuam.*83.1
Pſal.85. *Tu es Deus ſolus qui facis mirabilia,*7.1
Ibid. *Reſpice in me,& miſerere mei, quoniam vnicus & pauper ſum ego.*105.2
Pſal.86. *Numquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea.* 271.& 274.1
Pſal.88. *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt.* 150. columm.1.
Pſal.89. *Quis nouit poteſtatem iræ tuæ?*101.1
Pſal.90. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis.*178.2
Pſal.95. *Omnes dij Gentium dæmonia.*5.2
Ibid. *Cantate Domino canticum nouum.*90.1
Pſal.96. *Adorate eum omnes Angeli Dei.*18.1
Pſal 101. *Virga directionis virga regni tui.*17.1
Pſal.102. *Benedicite Domino omnes Angeli eius.*19.2
Ibid. *Qui redimit de interitu vitam tuam,& cæt.* 144. columm.2.
Pſal.103. *Potentes virtute ad faciendum verbum illius.* 2.columm.2.
Ibid. *Dante te illis,colligent:aperiente te,&c.*5.2
Ibid. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus.*24.1
Ibid. *Quàm magnificata ſunt opera tua, Domine.* 103.columm.1.
Ibid. *Poſuiſti tenebras,& facta eſt nox.*173.1
Pſal 109. *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.*27.2
Pſal.110. *Initium ſapientiæ timor Domini.*163.1
Pſal.117. *Conſtituite diem ſolennem in condenſis vſque ad cornu altaris.*148.1
Pſal.118. *Tunc fortè periiſſem in humilitate mea.*105.2
Pſal.122. *Oculi mei ſemper ad Dominum.*129.1
Pſal.123. *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.*5.1
Pſal.127. *Vxor tua ſicut vitis abundans,&c.*34.0
Pſal.129. *Quia apud Dominum miſericordia,& copioſa, &c.* 101 columm.2.
Pſal.131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* 228.1.53.2.& 83.1
Ibid. *Iurauit Dominus Dauid veritatem.*27.2
Pſal.132. *Sicut vnguentum quod deſcendit in barbam,& cæt.*44.columm.2.
Pſal.134. *Omnia quæcunque voluit,fecit Dominus.*5.2
Pſal.135. *In humilitate noſtra memor fuit noſtri.*105.2
Pſal.137. *Excelſus Dominus,& humilia reſpicit.ibid.*

Quò ibo à ſpiritu tuo? aut quo à facie tua fugiam? 5.columm.0. Pſal.138.
*Libera me,Domine,ab homine malo,&c.*156.2 Pſal.139.
*Magnus Dominus,& laudabilis nimis,&c.*101.2 Pſal.144.
*Deus,canticum nouum,&c.*98.1 Pſal 143.

Ex Lib. Proverbio.

*Gloriantur cùm malè fecerint,&c.*102.2 Cap.2.
*Ne dicas amico tuo:Vade,& reuertere.*86.2 Cap.3.
*Ego filius ſui patris mei,&c.*008.2 Cap.4.
Ab æterno ordinata ſum & ex antiquis, &c. 05. columm.1. Cap.8.
Aquæ furtiuæ dulciores,&c.ibid. Ibid.
Sapientia ædificauit ſibi domum 12.1 Cap.9.
*Sermo opportunus eſt optimus.*97.2 Cap.15.
*Gaudium iuſto eſt facere iudicium.*53.1 Cap.21.
Sicut diuiſiones aquarum: ita cor Regis in manu Domini. 261.1 Ibid.
*Tria ſunt mihi difficilia.*254.255.256 Cap 30.
*Mulierem fortem quis inueniet?*19.1.& 40.1 Cap. 31.
*Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es vniuerſas.*38.0 Cap.vlt.

Ex Ecclesiaste.

*Funiculus triplex difficilè rumpitur.*19.0 Cap.4.
Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata. 37.columm.2. Cap. 26.

Ex Cant. Cantic.

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo,nardus mea, &c. 31.columm.2. Cap.1.
Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt, &c. 39.2 Cap.4.
Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & cæt. 83.1 Cap 5.
*Pulchra vt Luna,electa vt Sol,&c.*26.1 Cap.6.
Sexaginta ſunt Reginæ,& octoginta concubinæ,&c. 38. colum.0. Ibid.
Pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis,& cæt. 173.columm.2. Cap.7.
*Omnia poma noua &c.*47.1 Ibid.

Ex Lib Sapientiae.

*Inuenitur ab illis qui non tentant illum.*50.2 Cap.1.
Hoc quod continet omnia,ſcientiam habet vocis. 125. & 61.1.99.2 Ibid.
Et in tempore erit reſpectus illorum. 105.2 Cap.3.
*Attingit a fine vſque ad finem fortiter.*6.1 Cap.8.
*Nihil odiſti eorum quæ feciſti.*191.0.& 7.1 Cap. 11.
*A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri.*5.1 Cap.13.

Ex Ecclesiastic.

*Timor Domini expellit peccatum.*162.1 Cap.1.
Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. 97. columm.0. Ibid.
*Quanto magnus es,humilia te in omnibus.*106 Cap.3.
*Non te pigeat viſitare infirmum.*196.1 Cap.7.
Adimpleuit eum ſpiritu ſapientiæ. 4.1 Cap.15.
*Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.*101.1 Ibid.
Teſtamentum æternum conſtituit cum illis. 142. columm.0. Cap.17.
*A generationibus meis implemini.*183.2 Cap.24.
*Et mortuum prophetauit corpus eius.*136.1 Cap.48.
Et oſſa illius poſt mortem prophetauerunt.ibid. Cap.49.

Ex Esaia.

*Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini.*12.1 Cap.2.
*Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion.*81.2 Cap.3.

Gentes

Cap. 4. *Gentes quæ i ſtella, &c.* 105.1
Cap. 5. *Vinea facta eſt dilecto meo.* 148.1
Cap. 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* 178.1. & 262. & 245.2
Cap. 8. *Voca nomen eius, Accelera.* 86.2.351
Cap. 9. *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon.* 178. colum.2.
Ibid. *Paruulus datus eſt nobis.* 179.2
Cap. 9. *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* 283.2
Ibid. *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum, & cæt.* 218. colum.1.
Ibid. *Vocabitur nomen eius, Admirabilis* 860.2
Cap. 11. *Egredietur virga de radice Ieſſe.* 31.1. & 239.1
Cap. 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* 221. colum.2.
Cap. 16. *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ.* 194. colum.2.
Cap. 29. *Populus hic labijs me honorat.* 100.1. & 179.1
Cap. 32. *Sedebit populus meus in pulchritudine.* 54.1
Cap. 35. *Ecce Deus noſter veniet, & ſaluabit nos.* 178.2
Cap. 40. *Vox clamantis in deſerto.* 167.1
Ibid. *In brachio ſuo congregabit agnos.* 119.1
Cap. 42. *Ecce puer meus, ſuſcipiam eum.* 100.1
Cap. 45. *Verè tu es Deus abſconditus, &c.* 5.1
Ibid. *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, & cæt.* 5. colum.2.
Cap. 49. *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem.* 173. colum.1.
Ibid. *Dedi te in lucem gentium.* 180.181
Ibid. *Dedi te in fœdus populi.* 146.1
Cap. 52. *Quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum.* 7.1
Cap. 53. *In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe ſeruus meus, & cæt.* 167. colum.2.
Ibid. *Generationem eius quis enarrabit?* 286.2
Ibid. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam.* 187.2
Ibid. *Aſcendet ſicut virgultum, &c.* 27.1
Ibid. *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum.* 220.1
Cap. 60. *Surge illuminare Ieruſalem, &c.* 171.1. & 178.1
Cap. 62. *Gaudebit ſponſus ſuper ſponſa.* 62.1

EX IEREMIA.

Cap. 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi.* 86.1
Cap. 10. *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo.* 6. colum.1.
Cap. 11. *Mittamus lignum in panem eius.* 181.1
Cap. 22. *Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Ioſiæ.* 203.2
Ibid. *Scribe virum iſtum ſterilem, &c.* 200.2
Ibid. *Vir qui in diebus ſuis non proſperabitur.* 208.1
Cap. 31. *Fœmina circumdabit virum.* 221.1.670.1.78. colum.1. & 104
Ibid. *Vſquequò delicijs diſſolueris, filia vaga?* 14.1
Ibid. *Vox in Rama audita eſt.* 175.1
Ibid. *Dabo legem meam in viſceribus eorum.* ibid.
Cap. 36. *Non erit de eo qui ſedeat ſuper ſolium Dauid.* 54. colum.1.
Cap. 38. *Emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.* 172. colum.1.
Ibid. *Et ſtatuit ſuper petram pedes meos.* 173.1

EX EZECHIELE.

Cap. 1. *Ipſe eſt annus quintus transmigrationis, & cæt.* 201. colum.2.
Cap. 3. *Ingredere ad transmigrationem.* ibid.
Cap. 11. *Loculus ſum ad transmigrationem.* ibid.

In die illo pullulabit cornu domus Iſrael. 144.2.150.1. & 190 Cap. 29.
Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem. 66. colum.2. Cap. 34.
Suſcitabo ſuper oues paſtorem vnum. ibid. Ibid.

EX DANIELE.

Benedicite omnis imber & ros Domino. 17.1 Cap. 3.
Et dedit ei poteſtatem, &c. 55.1 Cap. 7.

EX OSEA.

Et in die tertia ſuſcitabit nos. Dolaui in Prophetis, & occidi eos. 152.2 Cap. 12.
Locutus ſum ſuper Prophetas. ibid. Ibid.

EX IOELE.

Egrediatur ſponſus de cubili ſuo. 62.1 Cap. 2.
Et prophetabunt filiæ veſtræ. 135.1 Ibid.

EX HABACVC.

Ego autem in Domino gaudebo. 102.2 Cap. 3.
Egredietur diabolus ante pedes eius. 155.1 Cap. 13.

EX AGGAEO.

Factum eſt Verbum Domini ad Zorobabel, &c. 205. colum.2. Cap. 1.

EX ZACHARIA.

Ecce vir oriens nomen eius. 170.2 Cap. 3.
Exulta ſatis filia Sion. 180.1 Cap. 9.
Ecce Rex tuus venit. 53.2 Ibid.

EX MALACHIA.

Labia ſacerdotis cuſtodiant ſcientiam. 17.2 Cap. 2.
Ecce ego mitto Angelum meum. 178.1 Cap. 3.
Et ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, & cæt. 17.2 Ibid.

EX LIB. I. MACHAB.

Et non dederunt cornu peccatori. 348.1 Cap. 2.

EX MATTHAEO.

Liber generationis Ieſu Chriſti. 176. vſque ad 287. Cap. 1.
Omnes itaque generationes ad Abraham, & cæt. 201. colum.2. Ibid.
Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, &c. 223. col.1. Cap. 3.
Qui poſt me venturus eſt, fortior me eſt 20.166.1 Ibid.
Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. 168.1 Ibid.
Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. 161 Cap. 10
Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. 16 Cap. 11.
Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, & cæt. 96. col.1. Cap. 12.
Nonne hic eſt fabri filius? 216.1 Cap. 13.
Fili Dauid, miſerere mei. ibid. Cap. 15.
Beatus es Simon Bar-iona, &c. 95.1 Cap. 16.
Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. 112.2 Cap. 18.
Si peccauerit in te frater tuus, &c. 179 Ibid.
Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. 226.1 Cap. 19.
Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. 174 Cap. 21.
Si licet cenſum dare Cæſari, an non. 269.2 Cap. 22.
Serpentes, genimina viperarum, quomodo, & cæt. 102. colum.1. Cap. 23.
Sicut fulgur exit ab Oriente, &c. 171.1 Cap. 24.

EX MARCO.

Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Cap. vlt.

EX LVCA.

In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel, &c. vſque ad fin. capit. pag. 1. vſque ad 177 Cap. 1.
Exiit edictum à Cæſare Auguſto, &c. 266.2 Cap. 2.

Ibid. *Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.* 275.1
Ibid. *Vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi, &c.* 226.30.2. & 280.1
Ibid. *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth.* 226.1
Cap.2. *Non cognouerunt parentes eius.* 216.1
Ibid. *Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te.* ibid.
Ibid. *Claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt, & cæt.* 34. col.1.
Ibid. *Eo quòd eſſet de domo & familia Dauid.* 208.1
Cap.2. *Et peperit filium ſuum primogenitum, &c.* 83.1
Ibid. *Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, & cæt.* 103. columm.2.
Cap.3. *Tu es filius meus dilectus, &c.* 223.1
Ibid. *Erat Ieſus annorum triginta.* 216.1
Cap 4. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me.* 228. columm.1.
Cap.10 *Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum.* 39.1
Cap.11. *Porrò vnum eſt neceſſarium Martha, &c.* 212.2
Ibid. *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* 108. col.1.
Ibid. *Loquente Ieſu ad turbas, extollens vocem, & cæt.* 92. col.2.
Cap.14. *Cùm inuitatus fueris ad nuptias.* 106.1
Ibid. *Qui ex vobis volens turrim ædificare.* ibid.
Cap.15. *Quia hic peccatores recipit, & cum eis manducat.* 220. columm.2.
Ibid. *Si perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, &c.* 90.1
Pſal.16. *Quod hominibus altum eſt, & abominatio eſt apud Deū.* 101.2
Cap.21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* 100. columm.2.

EX IOANNE.

Cap.1. *Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine.* 89
Ibid. *Quem ſcripſit Moyſes in lege, inuenimus Ieſum, &c.* 206 2. & 216.1
Ibid. *Verbum caro factum eſt, &c.* 3.1
Ibid. *Et ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt.* ibid.
Ibid. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* 109.
Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare. 174. columm.2.
Ibid. *Vidimus plenum gratiæ & veritatis.* 48.2.59.2.33.2. 38.2
Cap.2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* 12.1
Cap.3. *Quem enim miſit Deus, Verba Dei loquitur, &c.* 221. colum.1.
Ibid. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.* 161. & 170.1
Ibid. *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & cæt.* 17. col.1.
Ibid. *Illum oportet creſcere, me autem minui.* 33.1
Ibid. *Amen amen dico tibi, quod ſcimus loquimur, &c.* 166. col.2.
Ibid. *Quia vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbam.* ibid.
Cap.4. *Dicit ei Ieſus. Vade, voca virum tuū, & veni huc.* 223. colum.2.
Cap 5. *Ille erat lucerna ardens & lucens.* 114
Cap. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & cæt.* 177. colum.1.
Cap.8. *Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquàm.* 219.2
Ibid. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* 164.2
Venit nox, in qua nemo poteſt operari. 165.1 Cap.9.
Nolite diligere mundum. 163.1 Cap.10.
Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. 205 Cap.11.
Pro eis ego ſanctifico me ipſum. 162.1 Cap.17.
Quia diſcipulus ille non moritur, &c. ibid. Cap. 21.
Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit. ibid. Ibid.

EX ACTIS APOST.

Audiuimus eos loquentes varijs linguis. 89.1 Cap.2.
Factus eſt repente de cælo ſonus tanquàm aduenientis ſpiritus vehementis. 34.1 Ibid.
Stephanus plenus gratia & fortitudinis, & cæt. 33. columm.2. Cap.6.
Lumen refulſit in habitaculo carceris. Cap.12.
Et loquebantur varijs linguis, & prophetabant. 135. colum.1. Cap.19.

EX EPISTOLIS PAVLI AD Romanos.

Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, &c. 4.2 Cap.1.
Lex enim iram operatur. 189.2 Cap.4.
Quia patrem multarum gentium, &c. 83.1 Ibid.
Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. 3.1. 273.2 Cap. 5.
Cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo, &c. 125. col.1. Ibid.
Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. 169.1 Ibid.
Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore. 162. colum.1. cap.8.
Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. 83.1 Ibid.
Quod ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, &c. 142. colum.1. Cap. 11.
O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. 101. columm.2. Cap.11.
Qui dormiunt, nocte dormiunt, &c. 165.2
Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. 134.1 Cap.13. Cap.15.

EX I. AD CORINTH.

Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino, &c. 41.1 Cap.1.
Fides noſtra non in ſapientia hominum. 274.2 Cap.2.
Nam qui matrimonio iungit virginem ſuam, &c. 32. columm.1. Cap.3.
Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, &c. 238.1 Ibid.
Quia ſpectaculum facti ſumus, &c. 101.2
Mulier ſui corporis poteſtatem non habet. 225.1 Cap 4.
Alioqui filij veſtri immundi eſſent, &c. 90.1 Cap.7.
Omnis mulier orans aut prophetans, &c. 135.2 Ibid.
Si venero ad vos linguis loquens. 136.1 Cap 11.
Si autem omnes prophetant, &c. ibid. Ibid.
Vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, &c. 135.1 Ibid.
Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo, & cæt. 55. cœnm.2. Cap. 14. Cap.15.

EX II. AD CORINTH.

Chriſti bonus odor ſumus Deo in his qui ſalui fiunt. 31. col.1. Cap.3.
Spiritualis homo omnia iudicat, &c. 100.1 Ibid.
Nonne carnales eſtis, &c. ibid. Ibid.
Os noſtrum patet ad vos, O Corinthij. 138.2 Cap.6.
Deſpondi enim vos vni viro, &c. 31.1 Cap.11.

AD GALATAS.

Vos in libertatem vocati eſtis. 164.1 Cap. 5.
Fructus autem Spiritus eſt charitas, &c. 102. columm.2. Ibid.

In Chri

Cap.6. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet,&c.163. col.2.*
Cap vlt. *Et Iſrael Dei,&c.135.1*

AD EPHESIOS.

Cap.1. *In qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo.36.2*
Ibid. *Quomodo ex ipſo & per ipſum,&c.5.2*
Ibid. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis ſuæ, &c.11.2*
Cap.2. *Eramus natura filij iræ 91.1*
Cap 4. *Qui propter quod hominibus loquitur,&c.135.1*
Ibid. *Aemulamini ſpiritualia,magis autem,&c.ibid.*
Cap.4. *Hoc igitur dico, vt iam non ambuletis ſicut Gentes, &c. 171.1*
Cap 5. *Loquentes vobi metipſis in Pſalmis,&c.135.1*

AD PHILIPPENSES.

Cap.2. *In omni fiducia ſicut ſemper, & nunc magnificabitur, &c.101*
Cap.3. *Reformauit corpus humilitatis noſtræ,&c.106.1*
Cap 4. *Gaudete in Domino ſemper;iterum dico,&cat. 102.columum.1.*

AD COLOSSENSES.

Cap.2. *Primogenitus omnis creaturæ,&c.264.1*
Ibid. *In ipſo condita ſunt vniuerſa,&c.15.1*
Cap.2. *Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. 12. col.1.*

AD TIMOTH. I.

Cap.1. *Fidelis ſermo omni acceptione dignus,&c.177.1*
Cap 6. *Lucem habitat inacceſsibilem,&c.171.2*
Ibid. *Rex Regum & Dominum dominantium, & Apocalypſis 17.pag.264.1*

AD THESSALONIC.

Cap.vlt. *Ipſe autem Deus pacis,&c.99.2*

AD TITVM.

Cap 3. *Stultas autem quæſtiones & genealogias deuita,&cat. 184.1*

AD HEBRAEOS.

Cap.1. *Et ad Angelos quidem dicit,&c.12*
Ibid. *Et cùm iterum introducit primogenitum.75.1*
Cap.2. *Nuſquàm enim Angelos apprehendit,&c. 221. & 124. col.1.*
Cap.4. *Viuus eſt ſermo Dei.99.2*
Cap 9. *Non huius creationis 171.1*
Ibid. *Intrauit ſemel in ſancta æterna redemptione. 160. colum 1.*
Cap.10 *Vmbram habens lex,&c.98.2*
Ibid. *Ideo ingrediens mundum dicit,&c.160.1*
Cap.11. *Credere oportet accedentem ad Deum,&c.28*

EX EPIST. IACOBI.

Cap.1. *Omne datum optimum,&c.6.1*
Ibid. *Hic beatus in facto ſuo erit.94.2*
Cap.4. *Quid enim eſt vita noſtra,niſi vapor,&c.227.1*

EX II. PETRI.

Cap.1. *Omnis prophetia propria interpretatione non fit. 135. columum.2.*

EX I. IOANNIS.

Cap.1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater,&c.52.2*
Cap.3. *Scimus,quoniam cùm apparuerit,&c.5.1*

EX APOCALYP.

Cap.1. *Ego ſum Alpha & Omega.20.1*
Ibid. *Et à ſeptem ſpiritibus,qui in conſpectu throni eius ſunt 25.2*
Cap.7. *Nolite nocere terræ & mari,&c.23.1*

INDEX RERVM QVAE IN HOC TERTIO TOMO CONTINENTVR.

A.

ABORTVS non fit voluntariè ſine graui peccato.51.col.1.
Abraham & Iſrael qualia ſint nomina.124.1
Abrahæ ſemen quid.127.1
Abrahæ filij qui verè ſint.158.2
Abrahæ quando facta fuit promiſsio.161.1
Abrahæ obedientia.189.1
Abraham an fuerit Propheta.189.2
Abraham quam expectauerit terram.191.1
Abrahæ generantis Iſaac myſterium.196.1
Abraham quidem generat Iſaac ſecundum ſpiritum.146. colum.2.
Abraham minor Melchiſedech,in quo.390.2
Abraham bonus paterfamilias,duplex præmium habet à Deo 429.2
Abſcondita ſuſpecta ſunt.420.1
Abuſus parentum aliquorum.176.2
Abuſus Chriſtianorum, vſurpando nomina Ethnicorum. 131.1.2
Abuſus in cultu diuino reprehenduntur.434.1
Actio quæ naturalis, quæ ſupernaturalis ſit.232.2
Actionis omnis fons & origo.65.2
Accidentis eſſe quotuplex ſit.8.2
Accipere Ieſum in vlnas myſticè,quid.386.1
Achaz ſignum accepit de Virgine paritura. Quale illud ſignum fuerit.246.1
Achaz,vel veteris domus Dauid, datum fuit illud ſignũ. 252.1
Adam ad quam imaginem & ſimilitudinem ſuam genuerit Seth.226.2
Adam quibus donis deſtitutus, & qua pœna affectus propter peccatum.79.2
Adam qualem pacem poſsidebat, & quale bellum incurreret,308.2
Adam cur parens humani generis.79.1
Adæ ſubdita fuit Heua: e contra Chriſtus ſubditus Mariæ.221.1
Adæ formatio ab illa Chriſti in quo differat. 232. colum.2.
Adæ nomen vnde dictum.159.1
Adæ quadruplex generatio.186.2
Admiratio vnde naſcitur.389.2
Admiratus eſt Chriſtus & Maria.ibid.
Admirati Ioſeph & Maria,quid.390.1
Admonendi quomodo viri graues.432.2
Adonai nomen.190.1
Adoptio quot modis fieri poſsit.8.2
Aduerſarios fraudulentos vincendi modus.303.2
Aegyptiorum antiquitas & ſuperſtitio.172.1
Aegyptij inter primos fidem ample.. virtute coluerint. 410.1
Aegyptiacæ captiuitatis quare non fit mentio in genealogia Chriſti..01
Aetatem ... 426.1
Aetates ... 426.2
Ariotes ... 427.1
Aequalis eſt ... malorum in hac vita. 282.

 Aiunt,

Almus, vel Alma, quid Latinè, & vnde dicatur. 252.2 *& vnde deſcendant.* 253.1. *Incorruptum etiam denotat.ibid. Quid apud Chaldæos ſonet.*30.1
*Amor matrum in filios, qualis.*393.2
Amor B. Mariæ in Chriſtum, non item aliorum ſanctorũ. 394.1
Amore quali debeamus fratres noſtros proſequi. 170.columm.1.
*Anabaptiſta quid.*90.1
*Anabaptiſtæ negant cædem Innocentium.*413.2
*Angelus cur apparuit Ioſeph.*242.1
Angelus cur in ſomnis apparuerit, & quomodo. 85.columm.2.
*Angeli procuratores noſtri.*1.2
*Angeli menſurantur æuo.*6.1
Angelorum creatio, ſolius Dei propria.ibid.
*Angelus miſſum, ſiue nuncium ſignificat.*16.2
Angeli vox tripliciter ſumitur.ibid.
Angeli vocabulum, officij nomen eſt, non naturæ. 17. columm.2.
*Angeli dicuntur venti.*17 2
Angelus ſpiritum cæleſtem, immortalemque magis propriè ſignificat.ibid.
Angelos eſſe, contra Sadducæos oſtenditur.ibid.
*Angelus ſignificat ordinem vltimum, ad cuſtodiam deputatum.*18 1
*Angelorum munus quid nobis conferat.*18.1
*Angelus quare ad Virginem miſſus.*22.1
Angeli cur indigeant nominibus, vt nos indigemus. 18.2
*Angeli infimi ordinis ad nos mittuntur.*19.1
*Angeli apparentes in ſpecie humana, incarnationẽ præfigurabant.*21.2
Angeli cur in ſpecie virili appareant. ibid.
Angeli in veſte alba, ſignificant Chriſti puritatem. 21.columm.2.
Angeli cur nobis appareant veſtiti.ibid.
Angeli nobis gratulantur de Incarnatione.ibid.
*Angelus egit cum Maria de noſtra ſalute.*22.2
*Angeli hominibus bonum corporeum conferunt, nec non ſpirituale.*23.2
*Angelus cur fuerit ad Virginem deſtinatus.*26.2
*Angelus ſalutauit Mariam Hebraicè.*36.1
*Angelus nullus legitur ſalutaſſe mulierem, præter Virginem.*40.2
Angelus Gabriel Mariam frequenter inuiſebat. 47.columm.1.
*Angelus cur Mariam hortatur, ne timeat.*47.2
*Angelus in ſalutatione qua figura vtatur.*51.
*Angelus quos & quanta dixerit Mariæ,*57. 2
*Angeli purgantur à neſcientia per ſuperiores.*27.1
*Angelus probat quæ dixerat Mariæ, adducta ſimilitudine.*69.1.2
Angelus quibus verbis extorquerat conſenſum Mariæ. 70.2
Angelus cur nihil nunciauerit Mariæ de Cruce Chriſti. 74.1
*Angelus cur dicatur diſceßiſſe à Maria.*75.1
*Angelus certos reddidit ſanctos Patres de incarnatione Chriſti.*75.2
*Angeli cur cornua dicantur in ſcriptura.*148.1
*Angelus quomodo fuerit Ioannes Baptiſta.*165.2
Angeli adfuerunt B. Mariæ parienti, non obſtetrices. 286.2
*Angeli non lauerunt Chriſtum recens natum: cõtra Caietanum.*287.2
*Angelus qui fuerit annunciator natiuitatis Chriſti.*297.colum.1.
Angelus ſtetit iuxta paſtores, quid.ibid.
Angeli cur olim ſine luce: in Nouo autem Teſtamẽto cum luce apparebant.ibid.
*Angelorum charitas in homines.*301.2
Angeli omnes venerunt ad adorandum Chriſtum natum. 304.2
Angeli cur dicuntur in ſcripturis milites & exercitus Dei.ibid.
*Angeli cur, Chriſto nato, hymnos & laudes decantauerint.*305.1.2
*Angelorum charitas in Deum.*307.2
Angelos inter & homines quomodo pax reddita. 309.colum.1.
Angelorum diſceßio à paſtoribus, quid ſignificet. 312.columm.1.
*Angelus monebat ſtellam Magorum.*351.1
Angelus dicitur Dominus, quia repræſentabat Dominum. 351.2
*Angeli ſunt aſtra matutina, non veſpertina.*338.2
Angelus quando apparuit Ioſeph, vt iret in Aegyptum. 404.2
Angeli cur in ſomnis loquuntur de Chriſto 405.2
Angelus cur in ſomnis Ioſepho, nõ Mariæ apparuit. 406.col.1.
*Angelorum bonorum & malorum ſtudium.*406.2
Angelus cur nõ diſtinctè dixit Ioſepho, quo rediret. 419.col.1.
*Animæ rationalis quanta ſit dignitatis.*15.2
*Anima quid ſit.*99.2
Anima vnde ſpiritus dicatur.ibid.
*Animæ & ſpiritus diſcretio.*102.2
*Anima quo die infunditur corpori.*372.2
Animæ immunditia quomodo tollitur.ibid.
*Anima ſæpè pro vita ſumitur.*419.2
Animarum ſalutem quærere, ars eſt artium. 431. columm.2.
*Animus habet ſuas ætates, ſed à diuerſis principijs quàm corpus.*444.1
*Animus generoſus parentum Præcurſoris.*176.2
Animalia quæ reliquerint Iudæi in Aegypto. 380. cocol.1.
*Anna & Ioachim, parentes B. Virginis, quo anno ſuæ ætatis ex hac vita migrârunt.*218.1
Anna precibus à Deo conſequuta eſt prolem.ibid.
Annæ Mariæ Virginis matris laudes & encomium. 217.colum 2.
*Annæ Propheiiſſæ laudes.*403.1.2
Annæ Prophetiſſæ teſtimonium cur afferat Lucas. 403.col.1.
*Anna non diſcedebat à templo, quomodo.*403.2
Annunciatio cur per Angelum facta, non per hominem. 23.1
*ad Annum vſque duodecimum Chriſtus cur noluit operari.*427.2
*Anni principium à Circunciſione Domini ſumimus, à Natali, & quare.*314.2
Anni principium apud Iudæos.ibid.
Anni principio ſe ſalutant Chriſtiani, & munuſcula dant, quare ibid.
*Antipatri Herodis filij interitus.*420.2
*Apellis factum.*101.1
Apes ſine commixtione concipiunt, & ſine nixibus edũt. 285.2
Apes virginitatis imago.ibid.

Aphrodiſij ſacerdotis Aegyptij de Chriſto teſtimonium. 409.2
Apollonius Tyaneus rerum naturalium peritiſſimus. 339. col.2.
Apollinariſtæ conſtituunt gradus in Dei ſubſtantia. 441. colum.2.
Apoſtolus quare genealogiarum ſtudium nõ probet. 184. col.2.
Apoſtoli in teſtimonijs ſcripturæ non ſunt lapſi memoria, vt garrit Eraſmus. 340.2
Apoſtoli in quibus præfigurati. 389.1. & *qua virtute miracula ediderint.* 7.1
Aquæ hauriendæ de fontibus Saluatoris quæ. 325.1. & 334.2
Aquæ benedictæ aſperſio quam vim habeat. 378.1
Aquila interpres cur pulſus ab Eccleſia. 338.2
Arca Domini quid myſticè ſignificet. 90.1
Archangelus dignitatis & excellentiæ nomen eſt. 20. colum.2.
Archelai regnum quale. 418.2
Archelaus Herodis ſucceſſor quandiù regnauit. 420.2. 421.2
Archelaus cur magis timetur à Ioſepho, quàm eius fratres. 422.2
Argumentum à minori ad maius frequens in ſcripturis. 69.1
Arij & Apollinaris hæreſis de anima Chriſti. 419.2
Aſſiduitas bonæ actionis quàm vtilis. 427.2
Aſſumptio Mariæ quid nobis præſtet. 45.2
Aſtrologia diuinatoria vana eſt. 338.2
Auditores boni qui. 403.2
Aue quid propriè ſignificet. 35.1. & 36.1
Auguſti cenſus à Luca ſcriptus qualis. 278.1. & 2. *Circa illum variæ ſententiæ.* 278.2
Auguſti monarchia qualis & quanta. 282.2
Auguſti arrogantia cum Chriſti humilitate comparatur. 283.1
Auguſti edictum Dei conſilio editum. 282.2
Auguſti nomen vnde deducatur. 272.2
Auguſtus ter clauſit ianuas Iani. ibid.
Auguſtus quandiù regnauerit. 273.2
Auguſti multi hoc nomine. 273.1
Auguſtus populum cenſens cur nullas pœnas dederit. 271.2
Auguſtus quem cenſum exegerit. 268.2
Auguſtus quomodo potuerit cenſum exigere in Iudæa. 270.1
Auguſtus Romanum imperium diuiſit. 270.2
de Auro Magorum quid actum ſit. 379.1

B.

Baptiſmi mirabilis effectus. 145.1
Baptiſmus in quo differat à pœnitentia. 145.1
Baptiſmus cur non poſsit iterari. ibid.
Baptiſmus communis eſt omnibus. 375.376.1
Beatorum ſapientia quatenus augeri non poſsit. 441.1
Behemoth idem quod elephas. 149.1
Benedicere, idem eſt ac beare. 41.2
Benedicere in templo ſacerdotum eſt. 390.2
Benedicens maior eo qui benedicitur, in quo. ibid.
Benedicere cum Datiuo, vel Accuſatiuo, idem eſt. ibid.
Benedixit Simeon Deum, & Chriſti parentibus, cum qua differentia. ibid.
Benedictam eſſe Mariam, idem eſt, ac eſſe laudatam. 41. col.2.
Benedicta tu, &c. non ſunt verba precantis. 4.2
Benedictio B. Virginis duplex. ibid.
Benedicta tu, &c. quid figuratè ſignificet. 48.1
Benedictio quid ſignificet in ſcripturis. 138.1
Benedictio inanimum. 378.1
Benedictio Sacerdotalis apud Iudæos quando deſijt. 390. col.2.
Benedixit Simeon Deum, quomodo. 380.1
Benedixit Chriſti parentibus Simeon, cur. 390. c.1. *Vide Simeon.*
Beneficium in quem collatum perit. 368.1
Beneplacitum Dei quod. 310.1
S. Bernardinus Senenſis ferebat nomen Ieſu in tabella. 335.1. *Vide Ieſu.*
Bethleem Iudæ quid ſignificet. 184.1
Bethleem ciuitas Dauid. 283.1
in Bethleem naſci, & in Nazareth concipi, cur voluit Chriſtus. 283.1. & 324.1
in Bethleem cur aſcendit Ioſeph & Maria. 283. colum.2.
Bethleem quid ſonet. 289.1
Bethleem cur dicta Ephrata. 336
Bethleem Iudæ cur dicta, ad diſtinctionem alterius. 336
Bethleem cur dicitur parua. 336.2
Bethleem quomodo parua, aut magna dicatur à Michæa. 360.361
Bethleem exire cur noluit Chriſtus ante matris purificationem. 372.1
Bethula Hebraicè quid ſignificet. 253.1. & 2
Biblia Hebræa ſub quo Pontifice Iudæorum Græcè tranſlata. 382.2
à Bimatu & infrà, quid ſignificet. 412.1.2
Bona terrena quàm fluxa ſint. 225.2
Boni proprium eſt ſeipſum diffundere. 13.2
Booz ducendo Ruth in vxorem, non peccauit. 194. colum.1.
Booz quomodo dicatur genuiſſe Obed. ibid.
Brentij Lutherani blaſphemia, & impietas. 378.1
Bucerus hæreticus. 441.2

C.

Cacodæmones quomodo Deus depoſuit de ſede. 120. colum.2.
Cæſar vnde dictus. 272.2
Cæſaris conſpiratores qui. 280.1
in Cæſare dæmon deſignatur. 272.1
Caietanus reijcitur, dũ explicat illa verba Mariæ, Quoniam virum non cognoſco. 59.1
Caiphas quid ſignificet. 136.1
Caiphas quo ſenſu dicatur prophetare. ibid.
Caluinus vocat Salutationem Angelicam, adiurationem. 42.1
Campanarum pulſus ſub noctem, quid ſignificet. 33. colum.1.
Cantica quibus de rebus fierent antiquitùs. 135.1
Canticum quid ſit. 97.1
Cantica in ſcripturis quæ mulier ediderit. ibid.
Cantica quæ ſancti viri ediderint. ibid.
Cantica quæ in Nouo Teſtamento. ibid.
Cantica quæ in Veteri Teſtamento. 93.2
Canticum Zachariæ. 98.1
Cantici Angelorum, Gloria in excelſis Deo, *expoſitio.* 311
Cantilenæ quales eſſe debeant. 387.1
Capitis gratia, quæ in Chriſto fuit, Mariæ quodammodò communicata eſt. 40.1

Carcer duplex, inferni & peccati. 172.2
Carcer peccati cur æternus dicatur. ibid.
Caſsij & Bruti interitus. 281.1
Caſtitatem Chriſtus docuit Circumciſione. 319. columna 2
Caſtitatis encomia. 3.2
Caſtor & Pollux de ouo nati finguntur. 286.1
S. Catharina Senenſis ex priuilegio paſſa eſt tormenta Chriſti. 398.2
Cauſa ruinæ hominum, quæ. 391.1
Cenſum quis primùm inſtituerit. 286.1
in Cenſu quid pendi conſueuerat. 269.1
Cenſum qualem Regi Chriſto debeamus. ibid.
Cenſus quoties exigeretur, & vbi, & eius ſignificatio. 268. & 274.1
Centuriatores hæretici. 436.2
Cæremoniæ legales quatenus iuſtificarent. 317.1
Chaldæi & Planetarij qui. 339.1
Chaldæi quem Deum colerent. 353.1
Charitas. 385.2. 386.1
Charitatis officium & munus. 214.1
Charitas patriæ anteponenda priuatis commodis. 385. col. 1.
Chriſtus è Regia ſtirpe cur voluerit deſcendere. 204. col. 1.
Chriſtus in incarnatione magis dedit, quàm accepit. 10. col. 1.
Chriſti operationes quales. 12.1
Chriſti anima in inſtanti conceptionis fuit Deificata, vidit que in verbo omnia quæ Deus ſcientia viſionis cognoſcit. 14.2
Chriſtus habuit ſcientiam rerum omnium. ibid.
Chriſtus quam rectè magni conſilij Angelus dicatur. 212. col. 1.
Chriſtus cur Angelus Teſtamenti dicatur. ibid.
Chriſtus ex Virgine naſci debuit. 29.2
Chriſtus lampadi comparatur pulchrè. 30.2
Chriſtus flos ex florida Virgine in medicinam datus. 31. col. 2.
Chriſtus verè Galilæus, ob nominis ſignificationem. 3. columna 2.
Chriſtus quando conceptus & natus, quo die & hora. ibid.
Chriſtus vera lux eſt, quæ expellit tenebras. 331.
Chriſti Natiuitas & Baptiſma plena myſterijs. ibid. 2.
Chriſtus eo die paſſus eſt, quo & conceptus, & Adam conditus. ibid.
Chriſti morte cælum apertum eſt. 33.2
Chriſtus fons vitæ; Maria verò aquæductus, ex Bernardo. 37.2
Chriſti gratiæ plenitudo qualis ſit. 37.2
Chriſtus in matrem ſuam quam fuerit magnificus. ibid.
Chriſti quidquid eſt, Eccleſiæ accommodatur per participationem. 39.2
Chriſtus Altiſsimi filius dicitur, antequàm filius Dauid, vt vtraque eius natura ſignificetur. 55.1
Chriſtus qui meruit, vt vocaretur Altiſsimi filius. ibid.
Chriſti regnum indirectè extendebatur ad corporalia. 54.2
Chriſti regnum in domo Iacob, quid. 55.1
Chriſti vtriuſque generationis modus. 65.2.
Chriſtus pannis tectus in vtero Mariæ. 66.2
Chriſtus natus dicitur ex Maria, vt credatur verũ ſumpſiſſe corpus. 69.1
Chriſtum eſſe natum explicatur. ibid.
Chriſtus homo, conceptus in vtero Mariæ, cur vocetur filius Dei. ibid.
Chriſtus quomodo incarnatus fuerit, contra Theophylactum oſtenditur. 74.2
Chriſti regnum in domo Iacob 55.1
Chriſti corpus in primo inſtanti conceptionis perfectè formatum eſſe, dogma eſt fidei. 77.1. 78.1
Chriſti corpus ſtatim à primo inſtanti conceptionis aſſumptum eſſe à Verbo, contra Bezanos oſtenditur. 28. col. 1.
Chriſti corpus formatum eſſe ex tribus guttis à Mariæ corde deiectis, falſo dicitur. 78. 79
Chriſti ortum cur tam humili ſtylo ſcripſerit Lucas. 285. col. 1.
Chriſti corpus non fuit formatum ex oſſe, aut carne Virginis. 79.1
Chriſti corpus ex ſanguine menſtruo puriſsimo formatum fuit 80 2
Chriſti corporis temperies. 82.2
Chriſti anima à primo inſtanti rationis plena fuit tot donis, vt verè Chriſtus dicatur plenus gratiæ & veritatis. 82.1
Chriſti quæ fuerit prima cogitatio. ibid.
Chriſti quæ vltima cogitatio. ibid.
Chriſtus quale votum vouerit Patri. 82.1
Chriſtus quam rectè appelletur virum 148.2
Chriſti matres quomodo poſsimus eſſe. 83.1. & 2
Chriſtus quomodo viſitauerit plebem ſuam. 139. columna 2.
Chriſtus quomodo Eccleſiam ſuam viſitet. ibid. 2
Chriſtus appellatur vnicornis. 49.1
Chriſti fons ludo. 256.1
Chriſtus cur in Nazareth concipi, & in Bethleem naſci voluerit. 283.1
Chriſtus cur natus profeſsionis tempore. 284.2
Chriſti erga Eccleſiam cura & prouidentia. 150. columna 1.
Chriſti aduentus cuius iuſtitia imitatur 162.1
Chriſtus cur butyrum & mel comediſſe dicatur. 252.1. vt ſciat reprobare malum, &c. pag. ſeq.
Chriſtum in vtero, non in coitu, vt audacter quidam, Virgo concepit. 252.2
Chriſtus quam ſatis congruè ſatisfecerit. ibid.
Chriſtum cur Deus erexiſſe dicatur, & cornu ſalutis noſtræ. & ſeq.
Chriſtus quomodo ſalutare conſueuerit. 86.2
Chriſti propria functio in ſalutatione Eliſabeth. 87. columna 1.
Chriſti ſpiritus quis. 9. & 92.2
Chriſtus cur Dei miſericordia nominetur 116.2
Chriſtus qua ſeruitute nos liberauerit. 116.2
Chriſti miſericordia quàm copioſa. ibid.
Chriſtus cur brachium Domini dicatur. 164. columna 1. 2.
Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus. 243.2. Quibus enim Virgo peperit. ibid. Margareta dicitur. ibid.
Chriſti populus quis ſit. 244.2
Chriſtus quo nomine glorietur. ibid.
Chriſti, ſeu Meſsiæ myſteria, quænam. 98
Chriſtus quare ſaluator, atque Saluator. 103.2
Chriſti naturam negans error refutatur. 83.1
Chriſtus noſtri ſcripturarum. 206.2
Chriſti humilitatis exemplum. 211.1
Chriſtus quare ab hominibus peccatoribus texerit genus ſuum. 210.2

Chriſtus quia ſonet. 221.1
de Chriſti ſacerdotio error confutatur. 219.1
Chriſti generatio ſecundùm carnem, qualis. 22. columm. 2.
Chriſtus quare flos Campi, & lilium conuallium dicatur. 222.1
Chriſtus quo oleo ſit vnctus. 221.1
Chriſtus cur de deſponſata Virgine natus. 222.2
Chriſtus quamdiù eſt in Eccleſia regnaturus. 229. columm. 1.
Chriſto & Mariæ fuit conueniens, deſponſatam eſſe Virginem. 223.1
Chriſtus quomodo conceptus de Spiritu ſancto. 230. columm. 2.
Chriſtum de viro generari non decuit. ibid. 2.
Chriſtum fuiſſe Emmanuelem vocatum, latè diſſeritur. 298
Chriſtus cur dicatur admirabilis. 259.2
Chriſtus quem timorem habuit. 163
Chriſtum qui debuerint præire, qui ſequi. 167. columm. 1.
Chriſti Dei & hominis propria quæ. ibid.
Chriſtus ſolus qua ratione noſter ſit. 170.1
Chriſtus quomodo nos viſitauerit oriens ex alto. ibid.
Chriſtus quos primùm viſitauerit oriens, &c. ibid.
Chriſtus quibus locis ſignificetur orientis nomine. ibid.
Chriſtus Ieſus quare noſtri miſertus ſit. ibid.
Chriſtus cur dicatur oriens. 171.1
Chriſtus quibus illuxerit in tenebris. 164.1
Chriſtus, cur Ioannis inſtar, ſolitariam vitam non ſit ingreſſus. 176.1
Chriſti paſſio quàm fœcunda fuerit, oſtenditur. 188. columm. 1.
Chriſti & Ieſu nomen quid ſonet. ibid.
Chriſtus quare filius Dauidis & Abraham dicatur. ibidem 2.
Chriſti genus ſacerdotale cur Matthæus tacuerit. 189. columm. 2.
Chriſtus quare filius Dauid prænominetur. ibid.
Chriſti facies quatenus in Dauide figurata. 190.2
Chriſtum eſſe filium Abrahæ, propriè quid ſit. ibid.
Chriſtus quàm benè de progenitoribus ſuis meritus fuerit. 191.1
Chriſti generatio cur non ab Adam incepta fuerit. ibid.
Chriſtus cur natus ex Iuda. 191.2
Chriſtus an fuerit ex tribu Leui. ibid.
Chriſtus qua ratione filius Dauid, Maria verò cognata Eliſabeth fuerit. 192.1
Chriſtus quare in hunc mundum venerit. 193.2
Chriſtus cur myſticè Iudas. 196.2
Chriſto vt quadret nomen Auguſti. 272.2
Chriſtus quos deſcribat in libro vitæ. 273.1
Chriſtus quo anno Auguſti natus fuerit. 273.2
Chriſtus cur ſub Auguſto naſci voluerit. 271.2
Chriſti imperium multiplicandum prædixit Eſaias. 283. colum. 2.
Chriſtus cur natus eſt in ſtabulo. 292.1
Chriſtus cur in præſepio reclinatus. 290.1. 302.1
Chriſtus cur faſcijs inuolutus. 292.2
Chriſto adhærent aliqui indigno modo. 294.1
Chriſti paupertatis inſignia. 294.1
Chriſti pueri, & eiuſdem viri conuenientia. ibid.
Chriſtus cur potiſſimùm paſtoribus annunciatus. 295. columm. 2.
Chriſti natiuitas, & Chriſtus natus. Vide Natiuitas.
Chriſtus quibus manifeſtetur, & quibus non. 296. columm. 2.2
ad Chriſtum cur veniendum 297.2
Chriſtus eſt gaudium magnum. 298.1
Chriſtum habens, quid habeat. 298.2
Chriſtus non ſolùm Iudæis natus, ſed etiam Gentibus. 298.2
Chriſtus quantum bonum ſit. ibid.
Chriſtus Saluator, quomodo multis fuit ad ruinam. 299. colum. 1.
Chriſti nomen quid ſonet. ibid.
Chriſtus cur Meſſias dictus. 299.2
Chriſtus qualis Propheta. ibid.
Chriſtus quare vnctus Rex, & in quibus Regibus repræſentatus ſit. ibid.
Chriſti excellentia in regno, Sacerdotio, & prophetia. ibid.
Chriſtus verè vnctus, etiamſi non oleo corporali. 300. colum. 1.
Chriſtus quo oleo vnctus. 300.1. & ad quid, & quatenus. 300.2
Chriſtus quare oleum effuſum. 300.2
Chriſtus quare natus ſit. 302. 301.1
Chriſtus quibus natus ſit. 301.2
Chriſti nati infirmitas & impotentia, ſignum eſt magnæ potentiæ. 302.2
Chriſti infantis & pauperis autoritas & maieſtas. 303. col. 1.
Chriſtus primogenitus Dei, quoties in mundum fuerit introductus. 304.2
Chriſtus cur dicitur, ſolus ſanctus, ſolus dominus, ſolus Altiſſimus. 312.1
Chriſtum qui inueniant. 313.2
Chriſtum quinam debeant priores noſſe & videre. 292. colum. 2.
Chriſtus qua ratione fuerit omnium maximus peccator. 319.2
Chriſtus in Sichem figuratus. 320.1
Chriſti præputium vbi aſſeruetur. 320.2. 321.1
Chriſtus Paſtor, Rex, Pontifex, in ſua circumciſione. 322. col. 2.
Chriſtus natus & circumciſus dat cõuiuium ſplendidum. 325.1
Chriſti miracula qualia. 339.2
Chriſtus crucifixus eſt facie verſa ad Occidentem. 345. col. 2.
Chriſtus quos ad ſe trahat. 347.1
Chriſtum quærens Herodes cur non inuenit. 347
Chriſtus quomodo minimus, & non minimus. 361. columm. 2.
Chriſtus quomodo paſcit Iſrael. 302.1
Chriſtus in Euchariſtia vt adorandus. 366.1
Chriſtus & Maria vna caro. 367.1
Chriſtus vulnera non aperuit. 374.1
Chriſtus cur non dicitur natus ſub lege, & factus. 375. colum. 1.
Chriſtus cur præſentatus in templo. 378.1
Chriſti oblatio duplex. 380.2
Chriſtus à quibus contemnitur. 381.2
pro Chriſto cur non ſecundùm legem, ſed ſecundùm conſuetudinem legis pactum. 385.2
Chriſtus lumen gentium, & gloria Iſrael, cur. 388.2
Chriſtus miniſter circumciſionis. ibid.
Chriſtus à quo ſit poſitus in ruinam, & quomodo. 390.2
Chriſtus lapis offenſionis, & petra ſcandali, quomodo 391.1

Chriſtus in quorum reſurrectionem poſitus, & quomodo. 391.2
Chriſtus poſitus in ſignum, cui contradicetur quid. 392. col.1.
Chriſtus & Crux eius quomodo ſignum. ibid.
Chriſti contradictiones octo numerantur. 392. colum.1. & 2.
Chriſto vſque nunc contradicitur. 393.1
Chriſtus crucifixus, cur Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitia. 393.2
Chriſtus qua humana prouidentia rectus. 405.2
Chriſtus cur fugerit in Aegyptum. 406.2
Chriſti fortitudo: 407.2
Chriſtus quas ſagittas retorſerit in dæmones. 402. colum.2.
Chriſti mors cur dilata in iuuentutem. 41
in Chriſto perfectè implentur, quæ de alijs viris excellentibus narrantur. 410.2
Chriſtus ad nos quando redeat. 418.2
Chriſtus ab Aegypto cur redijt. 419. quando.
Chriſtus cum quibus publicanis & peccatoribus manducaret. 419.1
Chriſti reditus ab Aegypto, vbi præfiguratus. 419. colum.2.
Chriſtum perdere, iactura maxima. 422.1
Chriſtus cur ſeceſſerit in Galilæam. 422.2
Chriſtus cur flet dicitur. 423.2
Chriſti virga quid. ibid.
Chriſtus cur non ſtatim cognitus Dauidis filius. ibid.
Chriſti pueri diſputatio cum Doctoribus, qualis. 425. colum.1.
Chriſtus quomodo puer creuerit 425.2
Chriſtus quomodo confirmabatur ſpiritu, & implebatur ſapientia. ibid.
Chriſti conceptionis priuilegium. 426.1
Chriſtus puer cur manſerit in Ieruſalem. 428.1
Chriſtus puer omnibus erat ſumme amabilis. ibid.
Chriſtus cur ſe in pueritia manifeſtauit. 429.2
Chriſtum qui inueniant, & vbi, & qui non. 430. colum.2.
Chriſtus vbi fuerit hoſpitatus triduò, quò manſit in Ieruſalem. 431.1
Chriſtus in medio Doctorum quomodo ſederit. 431. colum.1.
Chriſti diſputatio cum Doctoribus de qua re fuerit. 431.1 432.2
Chriſto inter Doctores ſedenti Maria nō eſt loquuta publicè. 433.1
Chriſtum an aliquo modo Maria reprehenderit. ibid.
de Chriſti amiſſione parentes cur dolerent. 433. colum.2.
Chriſtus ſpiritualiter amittitur, & inuenitur, quomodo. 434
Chriſti profectus in ſapientia & gratia: & circa hoc errores reſelluntur. 440. 441. & ſeqq.
Chriſti omnimoda plenitudo à conceptione. 441. colum.1.
Chriſtum creſcere oportere, Ioannem autem minui, quid. 442.1
Chriſti profectus Soli comparatur. 442.2
Chriſto accommodat ſcriptura, noſtra infirma, etiam peccata. ibid.
Chriſtus duodennis quomodo profecit diſcipulis, quos non habebat. ibid.
Chriſti actiones aliquæ intenſiores & efficaciores ex genere ſuo. ibid.
Chriſtus an, & quomodo compararet nouas habi. ibid.
Chriſtus an habuerit ſcientiam acquiſitam, & vnde, & quotuplex erat. ibid.
Chriſti profectus triplex, & quis prior, & cur. 443. colum.1.
Chriſtus, vide Ieſus.
Chriſtianorum quæ in paganos benignitas. Ibid.2. horumque ſæuitia.
Chriſtiano quid opus ſit. 299.2
Chriſtiani nomen quid. 300.1
Chriſtiani quinam ſint. ibid.
Cicero à quo interfectus. 280.2
Circuncīſio quid. 315.1
à Circunciſione Chriſti anni principium. 314.2
in Circunciſione Chriſtus ſaluauit nos, & dedit munuſcula 315.1
Circunciſio cuius rei typus. 315.2
Circunciſio cur in præputio. ibid.
Circunciſionis miniſter quis. ibid.
Circunciſio quo in loco fiebat. ibid.
Circunciſionis inſtrumentum quodnam. ibid.
Circunciſionis culter qualis: & cur aliquando lapideus. 316.1
Circunciſio cur, & quando præcepta. ibid.
Circuncideretur quare vir, & non mulier. 316.2
Circunciſionis præceptum religioſius quàm Sabbati, & cur. ibid.
Incircunciſi pueri quam mortem incurrerent. ibid.
Circunciſionis cauſa. ibid. & ſeq.
Circunciſio Abrahæ primum data, & cur illo tempore. 317.2
Circunciſio cur iam ceſſauit. 318.1
Circunciduntur etiam hodie Aethiopes, & Indi Chriſtiani, quare. 318.2
Circunciſus Chriſtus quare. ibid.
in Circunciſione annuli Chriſti deſcriptio. 320.1
Circunciſio cur die octauo. 321.1
in Circunciſione nomen imponebatur. 321.2
in Circunciſione Chriſtus fleuit, & quid hoc profuit. 321. colum.2.
Circunciſi Chriſti ſanguis, fructus nouus & pretioſus. 332.1
Circunciſione Chriſti ſanguis, ſignum ſuæ paſſionis. 332. col.2
Circunciſio ſpiritualis noſtra, quæ, & quid requirat. 323. col.1.
Ciuitates in quibus Iudæi profitebantur, quæ. 283.1
Cælibatus in pretio habitus. 114.2
Columba & turtur quid ſignificent. 372.2
Concionatores quid præſtare debeant. 169.1
Concionatores quibus verbis vti debeant. 292.2
Concionatoris boni munus quod. 323.2
Concilium Sanedrim, quid. 354
Conceptura in vtero Maria quomodo, ſeu qua ratione. 51. col.2.
Conceptus ſolius Chriſti puriſſimus eſt ſua natura. 68. col.1.
Conceptus Chriſti quàm longè antecellat alios. 68. colum.2.
Conceptus hominum quo ordine formetur. 77.1
Coniuges quomodo poſſint cælibes permanere. 226. colum.1.
Coniuges quo exemplo erant pacifici. 433
Conſtellationes virtutem in ictu puncti eſſe, falſum eſt. 338.2

Conſolationes interdum ſubtrahuntur à Deo.364.1
Conſuetudo cur obtinet vim legis.427.2
Conſuetudines eccleſiaſtica.336.1
Cordis ſitus vbinam ſit.170.2
Cornu quid ſit, & quid propriè ſignificet. 147.2 & quid metaphoricè.ibid.
Cornua Sedechia Regis qua eſſent. 3.Reg.17.& mortis. ibid 2.
Corona Angeli appellantur & Reges, ex triplici cauſa. 148.1
Cornu ſalutis Chriſtus, cur dicatur erectum in Dauidis domo.149.2
Cornelius Ianſenius refellitur in interpretatione quadā. 411.1.2
Corona quam vocant, cur Angelica ſalutatione claudatur.30.1
Correctiones materna dulciores quàm paterna.433.columna.1.
Corruptelo cleri, & populi, vnde manat.371.21
Creatura omnes in Deo vt fuerunt.4.2
Creatura noua apud Paulum quid.323.1
Credentes ex Gentibus quomodo exaltati.col.2
Crucis virtus & efficacia.371.2
Culpa nulla fuit in Chriſto & Maria.436.1

D.

DAEmonis ſagacitas eluſa eſt in deſponſatione Mariæ Virginis.31.1
Dæmon quàm acerbè nos premat & infeſtetur. 142.columna.2.
Dæmones eſſe probatur.154.1
Dæmones quales ſint in ſe, & quàm ſæuiant in homines. ibid.
Dæmones vnde dicti.154.2.& 341.2
Dæmonum contra nos artes. ibid.
Dæmonum variæ appellationes.ibid.
Dæmonum poteſtas in hæc inferiora.ibid.
Dæmoni qua ratione locum demus.342.1
à Dæmone qua ratione liberemur; & quo etiam à nobis ſint odio habendi.ibid.
Dæmon non ignorauit myſterium incarnationis. 22.columna.2.
Dæmoni quando mundus cenſum perſoluit.273.2
Dæmon quando fuerit imperio ſpoliatus.ibid.
Dæmonem quis repræſentet. ibid.
Dæmon callidus prædator animarum.393.1
Damaſcus quid ſit myſticè.260.1
Dauid typus eſt Chriſti.151.1
Dauid cur dicatur puer Dei.ibid.
Dauid domus quid myſticè ſignificet.ibid.
Dauid domus quàm oppugnata.ibid.
Dauidis triplex eſt vnctio.140.1
in Dauidis domo cur Chriſtus erectus dicatur.150.2
Dauid qualis Propheta fuerit.189.2
Dauidis victoria, & eiuſdem peccatum.190.2
Dauid cur tam fortis & potens electus à Deo.ibid.
Dauid cur cenſendo populum, tam grauiter à Deo punitur.27c
Dauid typus Meſſiæ.336.2.362.1
De domo Dauid eſſe, & de familia Dauid, idem eſt.283.columna.2.
Denarius quantum valebat.270.1
Deſcriptio à Præſide Syriæ facta, qualis fuerit. 278.columna.2.
Deſcriptio Cæſaris quæ.266.2
Deſcribendi ratio an ſolis Romanis fuerit in vſu.266.2
Deſcriptio quid conferebat.267
Deſcribi quo pacto potuerit vniuerſus orbis.267.1
Deſcriberentur ne ſoli viri.267.2
Deus nomine tenus quid ſit.2.2
Deum eſſe, cur non probet ſcriptura.ibid.
Deum non eſſe, nullus audet dicere.ibid.
Dei notitiam in animantibus eſſe, dixit quidam.ibid.
Deus cur nobis inuiſibilis.ibid.
Deum eſſe confitemur, cùm faciem ſubleuamus ad cælum. ibid.
Deum eſſe, non tamen quid ſit, ſciri poteſt.ibid.
De Deo tres extremæ opiniones.ibid.
Deum eſſe, rationibus probatur.3.1
Deum eſſe, totus mundus videtur aſſerere.3.2
Deum ſi quis auferat, vt omnia auferat neceſſe eſt. ibid.
Dei notio omnibus communis.ibid.
Dei aliqualis deſcriptio. 4.1
Deus quid ſit ſecundùm Hilarium.4.2
Deum eſſe, ea creaturis cognoſcitur. ibid.
Deus comparatur Soli.5.1
de Deo quid ſenſerit Simonides.5.2
Deus verus, cæli, terræque conditor, omnia implet. ibid.
Deus omnia creata conſeruat.5.2
Deus omnia conſeruat, & ſuauiter diſponit.6.1
Deus in ſe quomodo omnia eminenter contineat.ibid.
Deus verus eſt, æternum eſt, actus purus eſt.6.2
Deo omnis perfectio tribuenda.ibid.
Deus ſolus gratiam & gloriam largitur.ibid.
Deus prodigiorum effector eſt.ibid.
Dei nominis deductio.7.1
Deum quare Ægyptij oculo & baculo repræſentabant. 7.2.8.2
Dei opera quæ.12.2
Deus homo.15.2
Deum nos ad ſe ducere, exemplo magnetis, probatur.16. colum.2.
Deus omni gratiarum actione digniſſimus.109.1
Deus quàm potens, quàm beneficus.ibid.
Dei potentia ab illa creaturarum quantum diſtet. 109. col.2.
Deus in quibus habitet.111.1
Deus vt magnificet hominem.100.2
Deus qua ratione magnificetur ab hominibus. ibid. & 105.2
Dei actiones internæ & externæ, quæ.100.2
Deus quàm magnus dominus.101.1
Deus quid maximè reſpiciat in iuſtis.105.2
Dei duplex reſpectus, miſericordia, & iuſtitia.ibid.
Deus quomodo in nobis ſit magnus, item & paruus ſecundùm Origenem.102.1
Deo Iehouah & Adonai ſcriptura nomen tantùm accommodant.83 2
Deus vt in ſe eſt, nec à Maria videri potuit. 67. columna.1.
Dei voluntas quàm ſit potens.70.2
Deo quænam ſint poſſibilia, & impoſſibilia.72.2
a Deo omnia nobis proueniunt.633.2
Dei nomina cur diuerſa ſint.129.1
Deus cur dicatur Dominus. ibid.& quale ſit eius dominium.ibid.
Deus cur dicatur Deus Iſrael.130.1
Dei nomen quid importet.137.2
Dei opera ſunt in duplici differentia.138.2

Deus cur vbique eſt, & præſens dicatur nos viſitare.139 colum.1.
Deus nos viſitauit aſſumens carnem.ibid.
Deus cur dicatur loqui per os Prophetarum.152.2
Deum alicuius recordari, in quo ſenſu dicatur.159.1
Deus non amittit, quod nobis donat.160.2
Deus, præter honorem, nihil ſibi vult ex noſtris operibus. 161.1
Deus quomodo iurauerit daturum ſe nobis.ibid.2.
Deus quibus certam reddat ſuam promiſſionem.ibid.
Deus cur velit bona ſua ex noſtris operibus pendere. ibid.
Deus cur dicatur abſolutè Dominus.41.1
Deus ad miſerendum promptior eſt.117.1
Deus quos diuites dimittat inanes.122.2
Deus quid fecit, vt memor eſſet miſericordiæ ſuæ. 442. colum.2.
Deus æternitate, homines tempore menſurantur.125.2
Deum omni ætate patres alloquutum oſtenditur. 126. colum.1.
Deus quàm fidelis ſit in verbis ſuis 129.2
Deo quomodo ſeruiendum nobis ſit.164.1
A Deo de quorum manu ſimus liberati ſit.ibid.
Deo cur ſeruiendum ſit.165.2
Deus quot modis mundum præparauit ad aduentum Meſſiæ.ibid.
Deus quomodo dicatur iraſci, at miſereri.169.2
Deus ex intimis præcordijs miſertus eſt noſtri.170.1
Deus quare noſter ſit.ibid.
Deos quomodo placandos Apollo reſponderit.172.1
Deus quomodo nos illuminat modò, & illuminabit in futuro ſeculo.ibid.
Deo quid maximè ſingulare.174.1
Deus quare promiſerit Meſſiam cum iuramento. 189.colum.1.
Dei quale odium fuerit Eſau.191.2
Dei conſilium in edicto Cæſaris Auguſti.284.2
Deo gloriam, hominibus pacem, cur optent Angeli. 310. colum.2.
Deus cur velit ſibi deferri gloriam, non hominibus.310. colum.2.
Dei prouidentia.368.1
Deum qui tentent.368.2
Dei opera quibus videantur admirabiliora.390.1
Deus author omnis boni noſtri: at vero mali quomodo. 391.2
Dei quantus zelus animarum.418
Deus vult nos cooperari 422.1
Dies quando noſtri ſint.164.1
Dies apud Hebræos vnde ſumebat initium.296
Dies quæ maledicenda, & quare, & quando. 302.colum.1.
Dies octo quomodo conſummati.321.1
Dies luſtrici apud Romanos qui.ibid.
Dies purgationis in partu ſecundùm legem quot, & quare.372 1
Dies feſti quomodo celebrandi.427.2.434.1
Digeſtiones in corpore quatuor ſunt.81.1.2
Digeſtiones ſua habent excrementa.ibid.
Digamia quid ſit.114 2
S.Dionyſius Areopagita quomodo ad Chriſtum conuerſus.335
Diſpenſare in voto ſolenni caſtitatis poteſt ſummus Pontifex.61.2
Diuerſorium quid.289.2
Diuites & nobiles quid impedit à ſequela Chriſti. 338.2
Diuitiæ quatenus malæ ſint.290.1
Doceri diuinitùs B.Mariam cur decuerit.439.1
Doctores Chriſtum puerū audientes quid ſtuperent.432. colum.1.
Dolabella, hoſtis Reipublicæ.280.2
Dolabellæ interitus.280.2
Dominus eſſe dicitur cum Maria peculiari modo. 40.colum.2.
Dominus per Mariam nobiſcum eſt.ibid.
Dominus tecum, quid.48.1
Dominium temporale in quo differat à diuino. 137. colum.2.
Dominium temporale ſeruituti coniunctum eſt.ibid.
Dominus quis timendus.162.1
Dona quam vim habeant.313.1
Donec, aduerbium, quid in ſcripturis ſignificet.262.1
Dromedarij vno die quot ſtadia conficiant.345.2

E.

Ecce aduerbium, quomodo vſurpetur, & variæ illius acceptiones.251.2.108.1
Eccleſiæ veræ atque legitimæ notæ quæ ſint.168.1
Eccleſiæ abuſus maximi.426.1.435.2
Edicta in ſcripturis cur exire dicantur.266.1
Edicta quanti facienda.ibid.
Edictum quid ſit.265.2
Edictum quomodo prodi conſueuerat.ibid.
Edictum qua prodibat.ibid.
Edictum Cæſaris Auguſti de deſcriptione, quid iuberet. 283 1
Effectus viſitationis Chriſti.171.1
Electi deſignantur Iſraelis nomine.362.1
Eliſæus cælibem vitam egit.30.2
Eliſæus figurauit Chriſtum.299.2
Eliſabeth propria functio in ſalutatione Mariæ. 89.1
Eliſabeth Spiritu ſancto repleri, quid.ibid.
Eliſabeth quando repleta Spiritu ſancto.ibid.
Eliſabeth cur repleta Spiritu ſancto.92.2
Eliſabet cur dicatur exclamaſſe voce magna.ibid.
Eliſabeth quo animo protulerit illa verba, Vnde hoc mihi, &c.93.2
Eliſabeth vnde cognouerit, Mariam concepiſſe de Spiritu ſancto.83
Eliſabeth Chriſtum Deum & hominem eſſe cognouit. ibid.
Eliſabeth cur vocet Mariam matrem Domini.ibid.
Eliſabeth humilitas ſingularis.ibid.
In Eliſabeth vaticinio triplex ratio prophetiæ cōtinetur. ibid.
Eliſabeth cur vicini congratularentur.130.1
Eliſabeth quàm felix partus fuerit.129.1
Eliſabeth cur dicta ſit ſterilis.69.2
Eliſabeth cur dicatur Mariæ cognata.72.1
Eliſabeth parere, miraculum.70.1.2
Eliſabeth mater, ſoror erat Annæ matris Virginis. 72. colum.1.
Eliſabeth domus non erat in ciuitate Ieruſalem.85.2
Eliſabeth exemplo probātur ab Angelo quæ dixerat Mariæ.69.2
Eloim nomen quid ſignificat.137.2
Emmanuel cur Chriſtus appellari voluerit.259.
Emmanuel interpretatur, Nobiſcum Deus.ibid.
Emmanuel idem ſignificat ac Ieſus.52.1
Epulonis nomine quid propriè ſignificetur.192.1
Eraſmus reprehenditur, quia reprehendit Bernardum. 36.2

Eraſmi leuiculæ obſeruationes.194.1
Eraſmus impudicè reprehendit vſum ſalutationis Angelicæ in concionibus.62.2
Eraſmi futiles rationes irridentur.64.2
Eraſmi ſententia temeraria de cantico Angelorum reprehenditur.311.1.2
Eraſmi verſio non ſatis fidelis.337.1
Eraſmi opinio damnabilis de Chriſti profectu.441.1
Eſau & Iſmael cur locũ non habeant in genealogia Chriſti.191.1
Eſurientes qui repleantur bonis, & quomodo.122.2
Ethnici ſcriptores cur non ſcripſerint res ſacras.413.2
Eua quare mater viuentium appelletur.36.1
Euangeliſtæ cur referant teſtimonia Chriſti.248.1
In Eucharistia lux Chriſti eſt veluti tenebris abſcondita.297.2
Eudoxia, non ſolùm Deo, ſed etiam hominibus tribuitur in ſcripturis. contra Eraſmum 307.1
Euthymius minus congruè dixit quiddam de B. Virgine.57.2
Exemplum conuerſionis meretriculæ. 8.1
Exemplum Principis quantum poſſit.371.2
Exemplum obedientiæ Chriſti.406.1
Exorciſmus quam vim habeat.43.1
Expectatio iuſti quænam ſit.123.1
Expectarent quomodo Iudæi redemptionem Iſrael. 383.2.384.1.2
Expectaret quid Simeon 384.1
Expulſio dæmonum facta per Chriſtum 260.1
Extaſes quatuor Euangelicæ memorantur.400.2
Extaſis & ſyncope in quo differant.ibid.
In extaſi quæ vtilitas ibid
Exultare quid propriè ſit. 89.2

F.

FActa ſeu geſta Hebræi vocant verba.314.1
Fatum ſtellarum nullum eſt.138.1.2
Femur Iacob emarcuit in pugna.185.1
Feſta quomodo celebranda.419.2
Feſtinare non debere qui credit, quomodo intelligatur.313.1
Feſtinat corpus, ſi affectio compellat.313.1.2
Ficulneæ maledictio quid ſignificet.430.2
Fides, vel Chriſtus, quos illuminet.173.2
Fide quare non omnes illuminantur. ibid.
Fides Abrahæ & B. Virginis.186.1
Fides ſola non ſufficit ad ſalutem.355.2
Fidei influxus quis.ibid.
Fidei natura.408.1
Filij Dei in ſcripturis variæ appellationes.258.1
Filij Dei quales nos ſimus.264.2
Filium eſſe Chriſtum Altiſſimi, quid ſit 53.1
Filius noſter mortuus quis deplorandus.322.1
Filij quomodo à parentibus inſtituendi.429.2
Finis diſputationis Chriſti quis.439.2
Fœminæ debent latere domi ad exemplum Virginis. 35 colum.1.
Fœminæ multis nocere ſolent.
Fœtus qua ratione proueniat à fœmina.79.2
Fœtus ex quo ſanguine menſtruo proueniat.80.1.2
Fomes Saluatoris quis.325.1
S. Franciſci deuotio in diem Natalis Domini.198.1
Fratres Chriſti quinam.196.2
Fratres Chriſti cur poſiti in Chriſti genealogia. 192.1. & eorum nomina cur fuerint ſuppreſſa.ibid.
Fratres quadrifariam dicuntur in ſacris literis.165.1
Fratres Chriſti qui.265.2
Fuga Chriſti in Aegyptum, eſt nobis exemplum.410.1
Fugerit Ioſeph quando, & quare nocte.408.2
Fugiat in Aegyptum quis myſticè.407.1

G.

GAbriel miniſter Verbi 142.1
Gabriel ad Virginem orantem ingreditur.34.2
Gabriel quanti Virginem fecerit.35.1
Gabriel Angelus quis ſit.182
Gabriel num Cherub fuerit.ibid.
Gabriel fortitudinem Dei ſonat.19.1
Gabriel cur dicatur Archangelus.ibid.
Gabriel ex primis Principibus eſt, qui Deo aſſiſtunt. ibid.
Gabriel inter ſeptem Angelos Deo adſtantes ſecundus.19.2
Gabrielem decuit miniſtrum eſſe Incarnationis.ibid.
Gabrielis nomen interpretatur.20.2
Gabriel in humana ſpecie apparuit Virgini.21.1
Gabriel cur in forma viri, & non fœminæ apparuit.ibid.
Gabriel quare forma iuuenis depingitur. ibid.
Gabriel cur candido amictu appareat.ibid.
Gabriel quo affectu ad Virginem fuerit ingreſſus. 21. colum.2.
Gabriel cum duobus Angelis ad Virginem miſſus ibid.
Gabriel cuſtos fuit B. Virginis. ibid.
Gabriel ad Virginem ingreſſus eſt non volando.34.1
Gabrielem quæ lux præceſſit.ibid
Galilæa qualis prouincia fuerit 31.2
Gaudium & exultatio, planſus, hilaritas, & iucunditas quid ſint 102.2
Gaudium triplex.ibid.
Gaudium ſpirituale quale ſit ibid.
Gaudij cauſa quænam.103.1
Gaudia noſtra qualia ſint.104.1
Geber Hebræis quid ſignificet.256.1
Genealogiam Chriſti vnde acceperit Matthæus. 204. colum.2.
Genealogijs magno ſtudio vacabant Iudæi.ibid.
In Genealogijs periti valdè erant ſacerdotes.205.1
Genealogiarum liber vbi ſeruabatur.ibid.
Inter Genealogias Matthæi & Lucæ quod diſcrimẽ.205. colum.2.
Genealogias Ioſeph & Mariæ cur cõtexuerit Matthæus. 213.2
Genealogiam quare non ſcripſit Marcus.210.2
Genealogia Chriſti ſecundum Matthæum, & ſecundùm Lucam, qualis.212.2
Genealogiæ Chriſti deſcriptio quid cõferat fidelibus.215. colum.1.
ex Genealogia Chriſti colligitur, eſſe filium Dauid. ibid.
Genealogia quæ magni facienda.184.1
Generare cur non poſſint pueri & ſenes.81.1
Generatio, aut ſanguinis nobilitas quæ à Domino coronetur.185.2
Generatio quadrùplex.ibid.
Gentes quàm ſuperſtitioſo cultu olim laborabant. 172. colum.2.
de Gente Iudæorum quid Dauid & Paulus ſenſerint. ibid.
Gentibus cur promiſſus Meſſias 336.1
Gentiles cur potiſſimùm in Chriſtum crediderunt. 189. colum.2.
Gruus quorum obſcurum apud Romanos 182.1

Gloriatio de nobilitate generis quorum mala.185.1
Gloria quid ſit.307.1
Gloria Dei duplex, eſſentialis, & accidentalis.307.1.2
Gloria Dei accidentalis augeri poteſt.307.2
Gloria ſumma Dei, quæ. ibid.
Gloria quomodo ſit in altiſſimis Deo.307.2.& 308.1
Gloria quæ pacem non habeat.311.1
Gloria inanis.335.2
Gratia capitis Mariæ quomodo data.41.1
Gratia difficilè inuenitur in hominum oculis.51.1
Gratiam inuenire in oculis Dei, quid ſit iuxta phraſin Hebræam. ibid.
Gratiam Dei qui habeant. ibid.
Gratia Dei quàm potens ſit in nobis.134.1
Gratiæ effectus qui.143.2
per Gratiam nos filios ſuos Deus facit.160.2
Gratiarum actio, orationis pars habetur à Catholicis. 43 col.1.
Gratia prærogatiua.151.2
Gratiarum actio Deo pro beneficijs habenda eſt. 100. columm.2.
Gratia Dei quomodo erat in Chriſto.426.1

H.

Habitus infuſi & acquiſiti in quo differant. 443.1
Hæredes terræ viuentium qui erunt.164.2
Hæreditatem nobis promiſſam à Deo quomodo adipiſcemur.161.2
Hæretici in odium Virginis, Salutationis Angelicæ non meminerunt.42.2
Hæretici Salutationem Angelicam vocant magicam adiurationem. ibid. col.2.
Hæretici moniales virgines in vxores ſumunt, nihil curantes de voto.62.2
Hæreſes quas ſenſerunt antiquiores contra Mariam. 63. columm.2.
Hæretici quales videri queant.195.1
Hæreticorum ingenium quale.29.1
Hæretici quomodo tractant ſcripturas.340.1
Hæretici.393.1
Hæreticorum Euangelium quid doceat.408.1
Hæretici templorum dirutores, & ceremoniarum contemptores refelluntur.426.2
Hæreticorum ſubterfugia.432.2
Hæreticorum arrogantia.439.1.2
Halam Hebraicè (quod eſt adoleſcens) explicatur. 253. col.2.
Hebræi vtuntur poſitiuis pro comparatiuis.277.1
Hebræi Sapher quid.184.1
Hebræi variè nominant libros.183.1
Hebræi vnde ſoleant libros denominare. ibid.
Hebræi cur olim genealogijs intenderent. ibid.
Heliopolis quæ ciuitas, & quid ibi fecerit Chriſtus.409 col.1.
Heluidius quàm malè de virginitate Mariæ ſenſerit. 262.1
Herodis regni exordium.281.1
Herodes ſub Auguſto quomodo regnauerit 270.1
Herodes Aſcalonita Rex crudeliſſimus, & quandiu regnauit.337.2
Herodes obſcuro genere natus. ibid.
Herodes & Hieroſolyma cur turbati.339.2
Herodes cur clàm vocauit magos.363.1
Herodis ſolicitudo de tempore ſtellæ. ibid.
Herodes cur non iuit ad Chriſtum, nec aliquem ſuorum miſit. ibid.
Herodis fraudulentia.363.1
Herodes typus mali Regis.171.1.& 2
Herodis ſcelus cogitandi necem Meſſiæ. 408.1
Herodes quando ſe illuſum à Magis viderit. 412.1
Herodes cur ſtatim non occiderit infantes.412.1.& 2
Herodes vnde nouit ſe illuſum à Magis.414.2
Herodes cur iratus eſt valdè.413.1
Herodes poſt biennium occidit infantes. ibid.
Herodes occidit filium ſuum inter Innocentes.412.2
Herodes fuit parricida in quatuor filios ſuos. ibid.
Herodes cur omnes pueros occidit in Bethleem.415.1
in Herode docemur tria. ibid.
Herodis infanticidæ mors terribilis.418.1. quo anno fuerit.418.2
Herodes quot annis regnauerit. ibid.
cum Herode quinam alij quærebant necem Chriſti.419. col.2.
Herodis Aſcalonitæ genus & liberi.420
in Hieruſalem cur paſſus eſt Chriſtus.284.1
B. Hieronymus memoriæ lapſus in reſponſo Magorum. 368.2
Hypoſtaſis Verbi ſuſtentat humanam naturam, & conſeruat, vt ſaccharo fructus conſeruantur.13.1
Hiſtoria Ruth quando acciderit.195.1
Hiſtoria vera lex 389.2
Hiſtoriæ diuinæ quid proprium.413.1
Homo inexterminabilis, ſeu immortalis creatus eſt à Deo.141.1
Homo aduerſus hominem dirus inimicus.156.1
Homo inimicus vincendus eſt ſine odio. ibid. Quod facilè fit. In hoc conſiſtit victoria quam promittit Zacharias ab inimicis noſtris.157.1
Homo & Angeli quem locum impleant.5.2
Hominis ingenium in ambienda ſui Principis voluntate. 8.col.1.
Homo cur dictus Microcoſmus, vel paruus mundus. 190. col.2.
Hominem fieri poſſe Deum probatur.8.2
Homo omnium creaturarum compendium.12.1
Homo, qui antea imago erat & ſimilitudo Dei, per incarnationem vnigeniti Dei filius effectus eſt. ibid.
Homo peccans, ſatisfactioni infinitæ ſe ſubijcit. 14. columm.1.
Hominem quando Deus ſit amplexatus.119.1
Homines potentes odit Deus.120.2
Homines carnales animalibus deteriores.100.1
Homines bonæ voluntatis qui ſint: & cur eis tantùm ſit pax.309.2
Homo poteſt polire & promouere ſe ad perfectionem. 444.1
Homo quomodo creſcat corpore & ſpiritu. ibid.
Hora operandi prima, tertia, & ſexta, quæ. 427. columm.1.2
Humana Chriſti generatio quàm inenarrabilis. 287. columm.1.
Humana, diuinaque Chriſti generatio quibus explicabilis, [illegible] que eſt. ibid.2.
Humanitas Chriſti quomodo ſaluet.331.1
Humiliatio Nabuchodonoſoris.120.1
Humiles quos exaltauit Deus.121.1
Humilium quid proprium.103.1
Humilium non eſt, virtutem humilitatis iactare. 105. col.2.
Humilis gratuita dona Deo refert, contra Pelagium, & alios.106.2
Humilis ſui ipſius cognitio ex fide proficiſcitur.186.1

Homi-

Humilis quomodo quis eſſe debeat.295.2
Humilitas Dauidis.186.1
Humilitatis laudes.32.1
Humilitas & timor Dei quid conferant.117.1
ex Humilitatis occaſione nulla puſillanimitas ſubrepit. 97.2
Humilitas propriè in ſcripturis quid ſignificet. 105. colum,1
Humilitas pro afflictione ſæpè vſurpatur.105.2
Humilitas pro obſcuritate ſumitur.ibid.
Humilitas pro modeſtia.106.1
Humilitas vna de virtutibus prædicatur.ibid.
Humilitas quid,ſecundùm Origenem.ibid.
Humilitas vnde dicatur.106.2
Humilitate quid promereatur.ibid.
Humilitatis encomia.ibid.
ſine Humilitate reliquæ virtutes non poſſunt conſtare. ibid.
Humilitatis affectiones.107,1
Humilitatem quorum non reſpiciat Deus. ibid.
Humilitatis vera & obedientiæ exemplum in Chriſto. 283.1.& 2
Humilitatis duo gradus à Chriſto commendati. 295. 2. & 296.1
Hymnus Eccleſiæ, Aue maris ſtella, *defenditur.35.1*

I.

IAcob domus quid ſignificet.55.1
Iacob quid eſt quod genuit Iudam & fratres eius.197. colum.1.
Iacob ex Lia generantis myſterium.ibid.
Iactantia ex tribus pendet.120.1
Iaddi quis fuerit.383.2
Idola Aegyptii corruerunt intrante Chriſto.409.1
Iechonias duos fuiſſe oſtenditur.203.1
Iehouah quid ſignificet.111.2
Iehouah nomen ineffabile, & vnde deducatur. 324.colum.1.2
Ieiunium & oratio.403.1
Ieſſe à Matthæo cur non nominetur.197.2
Ieſus idem eſt ac Emmanuel.52.1.2
Ieſus nomen ad quos ſpectauerit id imponere.ibid.
Ieſus potiùs quàm Emmanuel cur dixerit Angelus. ibid.
Ieſus nomen frequens erat Paulo 64.2
Ieſus,à quo primùm, & quando vocatum ſit nomen eius. 265.1
Ieſus quorum potiſſimùm ſit Seruator.265.2
Ieſus & Iehouah non ſunt idem.244.1
Ieſus nomen Hebræum eſt,non Græcum.ibid.
Ieſus vt ſaluet populum.ibid.
Ieſu præfiguratio.ibid.
Ieſus à quibus peccatis ſaluet.245.1
Ieſus quid nobis præbeat.ibid 2.
Ieſu nomen qui laudat,quid faciat.323.2
Ieſu nomen cur de cælo allatum ab Angelo.324.1
Ieſu nomen vnde habeat vim ſuam & excellentiam. ibid.
Ieſu nomen quale ſit, & quot literis conſtet.324.2
Ieſu nomen non eſt idem cum Iehouah.ibid.
Ieſu nomen vnde deducatur.324.2 326.2
Ieſu nomen vbi à Prophetis prædictum.325.1
Ieſu nomen eſſe maſculini generis,probatur,contra Iudaizantes.325.1.2
Ieſu nomen non conſtat duabus literis cum dimidia, contra quoſdam.ibid.
Ieſu nomen & Mariæ inoerunt Iudæi inquiter.ibid.
Ieſu nomen, & Chriſti, quomodo tribus literis ſcribantur per abbreuiationem 325.2
Ieſu nomen quadriliterum.326.1
Ieſu nomen aliis etiam hodie tributum eſt.325.2
Ieſu nomen quomodo Chriſto tantùm conueniat. 326.2
Ieſus cur modò nullus Chriſtianus vocetur.ibid.
Ieſus quare ab interprete vertatur Saluator, aut Salus. 327.1
Ieſu nomen quale ſit.328.2
Ieſu nomen quàm conuenienter impoſitum.328.& 329
Ieſu nomen etiam à B.Maria impoſitum.329.1.2
Ieſu nomen ab Angelo ante conceptionem, ab hominibus poſt natiuitatem cur vocatum.329.2
Ieſu nomen cur dicitur vocatum, non impoſitum. 329. col.1.
Ieſu nomen olim quibus cognitum, & per quos.ibid.
per Ieſu nomen Chriſtus fuit liberatus ab iniuria circumciſionis, & crucis.330.1
Ieſu nomen dicit analogiam ad alia Dei nomina.ibid.
Ieſu nomen continet in ſe omnium nominum proprietates & virtutes.330.1.2
Ieſu nomen ponit,ſed nominat Deitatem.331.1
Ieſus Saluator qualis, & quomodo etiam a morte.331.colum.1.2
Ieſus Saluator potens 331.332
Ieſus Saluator quid à nobis requirat.333.1
Ieſus quomodo apprehendendus à nobis.ibid.
Ieſus Saluator in multis olim adumbratus typis. 333. 2. 334.1
Ieſu nomen dicit proportionem ad multa.334.1
Ieſu nomen quàm efficax & glorioſum.334.2
Ieſu nomen quatenus colendum.335.2
Ieſu nomen vbi ſcribendum.ibid.
Ieſu nomen dans,quid aſſequatur.ibid.
Ieſus prædeſtinatus ab æterno,ſed non ſine Maria. 365. col.1.
Ieſu grati animi ſignificatio erga Magos.368.1
Ieſu puer remanſit in Hieruſalem, ſine vlla culpa B.Mariæ,contra Centuriatores.428.429
Ieſus quando fuit agnitus Chriſtus.428.1
Ieſus, Vide Chriſtus.
B.Ignatius geſtabat nomen Ieſu in corde ſcriptum literis aureis.336.1
Ignorare Chriſtum,vt damnabile.434.2
Ignorabant quid Maria & Ioſeph.436.432.438
Ignorantia duplex eſt.437.1
Illuminare his qui in tenebris, *vnde ſumptum.178 col.2.*
Illuminare his *&c. quæ phraſis ibid.*
Imago B.Mariæ in lecto, & Chriſti in præſepio apud Aegyptios.409.1
Impie Lutherus Mariæ denegat meritum eſſe,vt eligeretur in matrem Dei 50.1
Impugnatur dogma hæreticorum de omnibus infantibus in vtero antheſiatis.90.2
Impugnatur error, quod ſola fides requiratur ad iuſtitiā. 94.2
In,particula,ſæpiùs idem ſignificat,quod inter. 41.2
Incarnatio Chriſti in Abraham & Eliezer præfigurata.1.2
Incarnatio Chriſti,rationibus probatur.9. 2
Incarnationis opus poſſibile eſſe probatur.ibid.
Incarnationis opus ſolus Deus efficere potuit.9.2
in Incarnatione quæ mutata fuerit natura.ibid.
Incarnatio Chriſti non fuit neceſſarium Dei opus 11.1

Incarnatio Chriſti qua ratione ſit Dei opus neceſſarium. ibid.
Incarnationis opus conuenientiſſimum fuiſſe probatur. ibid.2.
in Incarnatione Verbi elucet maximè Dei ſapientia. 13 col.1.
in Incarnatione Verbi, Dei bonitas, amor, iuſtitia, & miſericordia oſtenditur.14.1
in Incarnatione vincitur dæmon 13.1
per Incarnationem Deus hominibus ſe perfectè communicauit. ibid.
in Incarnatione Verbi promouetur noſtra fides, ſpes, & charitas.14.2
in Incarnatione magis quàm in creatione ſe Deus communicauit. ibid.
in Incarnatione quæ maximè ſeſe oſtendant.15.1
Incarnationem Verbi Gentibus & Hebræis ſcandalum fuiſſe probatur. ibid.
Incarnationem Verbi, maximè Deo conuenire. ibid.
Incarnatio diuinæ erga homines prouidentiæ ſummum ſignum.15.2
Incarnationis beneficium duplici illuſtratur exemplo.16. col.1.
Incarnationis myſterium quomodo cum fructu meditandum.16.2
Incarnationis opus admirabile.10 1
Incarnatio Verbi quàm fortes reddiderit homines. ibid.
Incarnationis menſis ſextus quis fuerit, eiuſque myſterium.3 .1
Incarnatio Chriſti facta ab orbe condito quatuor annorum millenarijs tranſactis. ibid.
Incarnationis gratia quomodo potuit ſub meritum cadere.49.1
cur Incarnationis myſterium ſubſequutum Mariæ verba ſuppreſſerit Lucas.75.2
Incarnationis gratia quomodo potuit ſub meritū de condigno cadere, quoad perſonam quæ Chriſtum erat conceptura.49 1
Incarnatio qua hora, & vbi facta fuerit.75.2
Incarnationem ſubſequutam eſſe poſt Mariæ verba, qui docuant Patres 76 1 2
Incarnationis opus quam ſit mirandum. 110.2
Incarnationem ur Chriſtus mereri potuit.104.157.2
Incarnation Sacram entum quale.324.1
Incarnationis opus nomine ſuſceptionis exponitur. 124. col 1.
Incarnationis opus quæ ratione ſit iuſtitiæ.125.1
Incarnationis promiſſio cur tam ſerò impleta. 125. colum.2.
Incarnationis promiſſio cur tanto antea tempore prænunciata. ibid.
Incarnatio Chriſti quàm glorioſum ſit opus Dei. 307.colum 2.
Incarnatio Chriſti 323.1
Indigni promoti ad gradus eccleſiaſticos & dignitates, quibus pœnis, & in quale diaboli iudicium incidant. 427 2
Indulgentiæ conceſſæ adorantibus nomen Ieſu.335.2
Infantes recens baptizatos actum fidei non habere oſtenditur 91.1
Infantes baptizati quam fidem habeant.91.2
Infuſio nihil addi poteſt 6.2
Infimitatum pro Geruſia ſumitur ab Hebræis.159.1
Infirmitates Chriſti, & matris, communes nobis, quæ. 437.1

Inimicitia quot & quales ſint.155.1.
Inimicitia Paganorum contra fideles quàm ſæua & acres.156.1
Innocentiæ ſtatus qualis fuerit, quantum ad corpus & animam.141.1
Innocentiam ſtatus ſubſequutus quàm miſer.141.1
Innocentium cædes qualis fuerit.414.1
Innocentes cur lugeri dicuntur à mulieribus, nō à viris. 414.1
Innocentes occidi cur permiſerit Deus.414.1.& 2
Innocentium martyrum merita.414.1
Innocentium martyrum aliquorum oſſa grandiora, cur. 415.2
Inobedientia.440.1
in Inſtāti corpus Chriſti eſſe formatum, Lutherus figmentum putat.77.2
Intelligat quis.438.2
Intellectus & voluntas, ſicut etiam Fides, Spes, & Charitas, duo dicunt.102.2
Interpretatio ſcripturarum ad quos pertineat. 336.colum.2.
Ioachim & Anna quo anno ſuæ ætatis è vita migrauerint.218.1
Ioannes Baptiſta quando natus 32.1
Ioannes Euangeliſta cuſtos Virginis.22.1
Ioannes qualem Prophetam ſe eſſe negauerit.151.1
Ioannes Euangeliſta qua ratione filius Virginis. 241. col.2.
Ioannes Baptiſta quantum profecerit, quandiù B. Virgo in domo Eliſabeth commorata ſuit. 2 .1
in Ioannis natiuitate quid petat Eccleſia.128.2
Ioannes quid ſonet 131.1.133.2
Ioannis prærogatiua. ibid.
Ioannis natiuitatis myſterium.132.2
Ioannes Baptiſta vt viam Domino præparauerit. 165. col.2.
Ioannis prærogatiua. ibid.
Ioannes cur negat ſe Prophetam eſſe. ibid.
Ioannes quare à Domino appellatur pluſquàm Propheta. 166.1
Ioannis teſtimonium quàm potens apud Iudæos. ibid.
Ioannes vt Propheta Altiſſimi fuerit. ibid.
Ioannes quando primùm Propheta.211
Ioannes quomodo præiuit ante faciem Domini 167.1
Ioannes cur præiuerit. ibid. & quomodo. ibid.
Ioannes quomodo vias Domini præparauit.167.2
Ioannes quam dederit ſcientiam ſalutis plebi Domini. ibid.
Ioannis ab illo Chriſti baptiſmate diſcrimen.168.1
Ioannes aliter quàm Chriſtus dat ſalutem. ibid.
Ioannes Baptiſta duo nos docuit.169.2
Ioannes quomodo creſcebat, & confortabatur ſpiritu. 174.2
Ioannes non humanitùs eruditus fuit. ibid.
Ioannes quàm Deo propinquus. ibid.
Ioannis cum Hercule comparatio. ibid.
Ioanni Præcurſori eremiticam vitam ducere conuenit. 175.1
de Ioannis deſerto interpretatio hæreticorum. ibid.
Ioannes ex qua eremo exiit ad prædicandum. ibid.
Ioannis documentum erga adoleſcentes.176.1
Ioannem Baptiſtam adhuc in vtero deliteſcentem cur infantem nominet Lucas, potiùs quàm fœtum. 87. colum.1.
Ioannes infans cur in vtero matris exultauerit. ibid.
Ioannes qua ratione in vtero gaudere potuerit. ibid. 2.

Ioan-

Ioannes Baptiſta vnde maior omnibus Prophetis.88.1
Ioannis exultatio in vtero.ibid.
Ioannis acceleratio rationis.ibid.
Ioannes duobus modis exultare potuit in vtero. ibid.
Ioanni duobus modis accelerari potuit vſus rationis. ibid.
Ioannes quo pacto potuerit replere matrem ſuam Spiritu ſancto.ibid.
Ioannes quibus de cauſis exultauerit in vtero.89.2
Ioannes lucerna quomodo fuerit accenſa 90.1
Ioannes Baptiſta quomodo non fuerit occiſus inter Innocentes 415.1
Ioannem minui, Chriſtum creſcere, quid.441.2
Ioacim diuerſimodè vſurpatur apud Hebræos.202.2
Ioram quomodo genuit Ochoziam 198.2.
Ioſeph ſponſus Mariæ cur ſic appellatur.31.1
Ioſeph in qua muneris datus ſit Mariæ.85.1.2
Ioſeph & Maria cur in Nazareth aſcenderint.267.2
Ioſeph & Maria in Bethlehem quando appulerint.285.1
Ioſeph ſponſus Virginis ſemper fuit virgo.166 2
Ioſeph quomodo intelligitur habuiſſe duos patres. 207. colum.1.
Ioſeph quomodo dicatur filius Iacob.209 2
Ioſeph ſponſus Virginis qualis vir fuerit.220.2
Ioſeph nomen quid ſonet ibid.
Ioſeph dicitur iuſtus Mariæ.225.1
Ioſeph non ſenex Mariam duxit 227.1
Ioſeph quatenus nupſerit.ibid.
Ioſeph quare pingitur ſenex.227.2
Ioſeph & Maria quando conuenerint.229.2
Ioſeph laudes.233 1
Ioſeph cum Maria quanta morum coniunctio.ibid.
Ioſeph vt fuerit pater Chriſti.242.1
Ioſeph cur debuit eſſe Chriſti conſanguineus.242.2
Ioſeph pudicitia, & integritas.ibid.
Ioſeph quàm fidelis extiterit.234.2
Ioſeph prudentia.ibid.
Ioſeph cum altero Ioſeph comparatio.234.2
Ioſeph quàm fortis & patiens.ibid.
Ioſeph quàm obediens.235.1
Ioſeph quàm humilis.ibid.
Ioſeph cur Virginem deſerere voluerit. 240.1. 235.1. 236.1.237.1
Ioſeph qua ratione Chriſtus & Maria parauerint.235.1
in Ioſeph manu virga floruit.ibid.
Ioſeph quare vir iuſtus.238.1
Ioſeph exurgens è ſomno quid doceat nos.260.2
Ioſeph pater Chriſti quomodo 389.1.2
Ioſeph typus Chriſti.407.2
Ioſeph qua via fugit in Aegyptum 410.1
Ioſephus cur non narret Herodis infanticidium.413
Ioſeph amicus Angelorum, & Dei ſomniis inſignis. 418.2
Ioſeph cur timuerit venire in Iudæam.422.1
Ioſias quot filios habuerit, & eorum nomina.199.2
Ioſias quomodo Iechoniam, & fratres gignere potuerit ibid.
Ioſiæ Regis primus filius.ibid.
Iani & aliorum fabuloſæ transmutationes.15.1
Iratis credendum exempla Chriſti 406.2.
Iſaac quid eſt, quod genuit Iacob.169.1.2
Iſraelitæ qui ſint.55.1
Iſrael quomodo primogenitus Dei.264.1
Iſraelitis veri quinam ſint.124.2
Iubilei nomen vnde deſcendat.150.1
Iudæorum duplex captiuitas 145.2
Iudæi cum Moabitis contrahere prohibiti erant.194.2
Iudæi cur Chriſtum non timuerint.313.2
Iudæi magna cura imponebant nomina. 323.2.324.1
Iudæa quid.336.quot modis accipitur.411.1.2
Iudæi indicantes Magis Chriſtum, quos ſignificauerint. 347.1
Iudæi cur Chriſtum non agnoſcunt.347.1.438.2
Iudæorum perfidia.352.2
Iudæorum exæcatio.356.2
Iudæi quæ animalia reliquerint in Aegypto.380.1
Iudæi qualem Meſſiam ſomniant.384.1.2
Iudæi in quo excellunt Græcos.388.2
Iudæi quibus vetitum ire in Aegyptum.409.1
Iudæorum regnum ad quos ſpectaret.420.2
de Iudæorum vera ſtirpe quando defuit ſucceſſor Regni. ibid.
Iudææ Præſides.421.1
Iudæi quando primùm ſic appellati.ibid.
Iudæi tempore Chriſti, quam terram poſſidebant. 421. colum.2.
Iudæis quando extra ſortem ſuæ tribus habitare permiſſum.422.2
Iudicium mundi ſtultum.417.2
Iulianus Apoſtata blaſphemia in ſanctum Matthæum. 411.1
Iulianus Apoſtata quo nomine vocabat Chriſtianos, & Chriſtum.424.2
Iuramentum quod ſit illud, de quo Zacharias loquitur. 160.1
Iuramentum non excuſat praua conſuetudo. 161. colum.1.
Iuriſiurandi cur prius quàm teſtamenti meminerit Zacharias.160.2
Iuſiurandum cur addat Deus ſuæ promiſſioni. 161.colum.1
Iuſtitia quàm generalis virtus.233.1
Iuſtitia legalis quid ſit.164.1
Iuſtitia fidei aliter a Ioanne Baptiſta, aliter à Deo, atque à Chriſto profitetur.169.1
Iuſtitia omnis quomodo impleatur.373.2
Iuuenis cur ex vetula generari poſſit.195.2

L.

L Aci ſiue aquæ quales apud Iudæos 164.1
qua Lacte ſit lactatus Chriſtus à Virgine. 385. colum 1.
Lapides in homines tonuerſi finguntur.286.1
Legationis honorificæ partes quæ 1
Legatio Dei ad Virginem qualis.1
Legatio hæc vbi præfigurata.ibid.
Lex Moyſi quàm dura.315
Legem ſuam & Chriſtus & Maria exactè impleuerunt. 393.2
Lex aſcendendi Hieroſolymam ter in anno, quos obligabat.426.1.2
Liberi arbitrij vſus accelerari poteſt dupliciter.165.2
Libri quinque Moyſi vnde denominentur.183 1
Liber Geneſis nominatur ab aliquibus liber generationis ibid.
Liber generationis Ieſu Chriſti propriè quid ſit.ibid.
Liber generationis Chriſti quanti nobis faciendus. 88. col.2.
Liber de infantia Saluatoris apocryphus.410.1
Linguæ munera præcipua.335.1
Locus, veſtis, & officium, non faciunt hominem ſanctum. 410.2

S. Lucas vnde cognouit cogitationes B. Virginis. 315.2
Lucifer ſi oriatur in ſordibus noſtris, quid efficiat. 171. colum. 1.
Lucifer en ſupremis fuit ſpiritibus. 20.1
Lucis natura. 418.2
Lux à Deo cur condita. 25.1
Lumen gentium, & gloria Iſrael, quæ. 388.1.2
Luſtrum vnde dicatur. 268.1
Lutherus quid ſenſerit de Baptiſmo infantium. 91.2
Lutheri dogma de B. Virgine refellitur. 38.1
Lutheri figmentum circa ſolitudinem Virginis confutatur 33.2
Lutheranarum fœminarum impudentia, & loquacitas. 440.2
Lyrani opinio de tribus Boozijs refellitur. 195.2

M.

M. litera poſterior apud Hebræos quid ſignificet. Eſaiæ 9. pag. 283.2. & quàm myſterioſa ſit. ibid.
Magnetis vis & proprietas Incarnationis accõmodatur. 16.2
Magnificentia ſapientibus quid. 101.2
Magnificentia omnium maxima, quæ. ibid.
Magnitudo quæ nobis appetenda. ibid.
ex Magnanimitate ſubintrat elatio. 97.2
Magorum fides magna. 338.2. 366.1. 369.1
Magorum feſtinatio quid doceat. 338.2. 354.1
Magus, quæ vox ſit. 338.2
Magi, qui. 338.2. 352. & ſeq.
Magia duplex. 338.2
Magiæ ſtudia vbi floruerunt. 339.1
Magi apud Perſas regnabant. ibid.
Magi, harioli, incantatores, malefici, quomodo differunt. ibid.
Magorum apud Perſas tria genera. ibid.
Magi adoratores Chriſti, non erant malefici. 340.1.2. 354.1
Magorum nomen quid ſignificet in ſcriptura. 340.1.2
Magi adoratores Chriſti, erant verè ſapientes, & Reges. 340.2. 341.1. & 2
Magos cur Matthæus non vocat Reges. 341.2
Magorum regio vbi ſita. ibid.
Magi an fuerint Sacerdotes. ibid.
Magi fuerunt tres. 342.2
Magi duodecim ſecundùm aliquos, quomodo verum. ibid.
Magorum corpora vbi ſint. 342.2. & 370.1
Magorum nomina. 342.2
Magi vnde venerint, & quomodo 343.1
de Magorum itinere quinque ſententiæ refelluntur. 343.1.2.
Magi venerunt ab Oriente, reſpectu Palæſtinæ. 345.1
Magi venerunt in dromedarijs. 345.1.2
Magi ab Oriente cur venerint. 345.2
Magorum fides comparatur cum fide Abrahæ. ibid.
per Magorum aduentum & Paſtorum quid indicaretur. 346.1
Magi cur non timuerint Herodem. 346.1
Magi qualem Regem Chriſtum agnouerint. 346.2
Magis cur non dedit Deus columnam ignis & nubis. 349.2. 350.1
de Magis quædam traditio. 352.1
Magi à quo baptizati ſunt. 352.2
Magi vnde cognouerunt Chriſtum natum. 352.2. 353.1
Magi ſucceſſores Balaam. 353.1
Magi à Deo illuſtrati. ibid. 2.
Magi non dixerunt ſe per Aſtrologiam vidiſſe ſtellam Domini. 354.1
Magi non iactauerunt ſuam magnificentiam coram Herode. 355.2
Magos dupliciter Deus direxit ad Chriſtum. 356.1
Magorum ſtella. Vide Stella.
cum Magis cur aliqui boni Iudæi non ierunt. 363.1.2
Magi ſunt typus bonorum auditorum. ibid.
Magi quam domum intrauerint. 364.1.2
Magi cur non dicuntur inueniſſe Ieſum cum Ioſeph, ſed cum Maria. 365.1
Magi & Paſtores typus incipientium. 365.2
Magi ſe proſtrauerunt corpore & animo. ibid.
Magi adorârunt Chriſtum cultu latriæ: contra Eraſmum. 366.1
Magi cur tria munera obtulerint Chriſto. 367.1
Magos quo cultu exceperint Chriſtus & Maria. 366.2
Magorum munera, quid indicent. 367.1.2
Magorum quiſque obtulit tria munera. ibid.
Magos imitamur quomodo 367.
Magi cur per aliam viam redeant. 368.1.2
Magi quale reſponſum acceperint de reditu. 368.2
Magi polliciti non tamen redeunt ad Herodem, cur. ibid.
Magos redeuntes ſtella non reduxit. 369.1.2
Magi non redierunt in Tharſis, nec in nauibus Tharſenſium. 369.2
Magi per quam viam redierint. 370.1
Magorum geſta, conuerſio, & martyrium. ibid.
Magorum imitatio qualis 371.1
Mahometi teſtimonium de Chriſto. 413
Malum noſtrum vnde. 391.2
Manſuetudo Dauidis quanta. 286.1. 289.2
Manus Domini quid. 133.1
Marci Antonij crudelitas. 280.2
Marci Antonij receptio in Ægyptum. 281.2
Marci Antonij interitio. ibid.
Mariæ caro quàm ſancta 9.2
Mariæ cauſa multa bona ſunt à Deo data parentibus ſuis & ſponſo. 2.1
Mariæ Virginis fortitudo quàm magna. 19.2
Maria ſocia Angelorum ob puritatem. 21.1
Mariæ conſenſum in Incarnatione à Deo peti, decentiſſimum fuit. 23.2
Maria conſenſum præbuit totius humanæ naturæ nomine. 24.1
Maria prius Chriſtum fide in mente concepit, quàm in carne. ibid.
Maria ſoror Moyſis, typus B. Virginis. ibid. 2
Mariæ Virginis nomen quibus ſyllabis, & quo accentu pronuntiandum. ibid.
Mariæ nomen quot literis conſtet, Hebræis, Græcis, atq; Latinis. 24.2
Mariæ nominis ſignificatio. ibid.
Maria Mare myrrhæ, Domina maris, Stella maris, atque polaris rectè dicitur. 25.2
Maria exaltata eſt ſupra omnes Angelos. ibid.
Mariæ munus erga genus humanum. ibid. 2
Mariæ priuilegia en quinq; literis collecta. 26.1
Mariæ nomen efficaciſſimũ ad terrendos dæmones. ibid. 2
Mariæ nomen aliquibus non conuenire. ibid.
Mariæ Virginitas, & figuris, & teſtimonij ſacræ Scripturæ probatur. ibid. & 28.
Mariæ Virginitatem cecinêre Sibyllæ. 27.2
Mariæ virginitas teſtimonio Patrum monſtratur. ibid.

Mariæ virginitas meritò in articulis Fidei continetur, contra Lutheranos. 29.1
Mariam tenera ætate concepiſſe oſtenditur. 30.1.2
Mariam concepiſſe decimoquarto ſuæ ætatis anno, oſtenditur. ibid.
Maria creditur vixiſſe 63. annos. ibid.
Maria quando vouit caſtitatem. ibid.
Maria Virgo virginum dicitur. 30.2
Maria cur, & quomodo deſponſata. ibid.
Matrimonium Virginis quale. 31.1
Maria cur ſimul Galilæa & Nazarena dicitur. ibid.
Mariæ conſenſus in matrimonio. 30.2
Maria ab Angelo ſalutata eſt prius, quàm nuntium exceperit. 33.2
Maria abſconſa & latitans ſalutatur. ibid.
Mariæ prudentia, taciturnitas, & ſolitudo laudatur. ibid.
Mariæ comites in conclaui quæ fuerint. 34.2
Mariæ laudes. ibid.
Maria quare ſalutata eſt ab Angelo. 35.1
Mariam ſalutare debemus. ibid.
Maria ſalutata fuit à Sibyllis. 35.2
Maria mater viuentium. 36.2
Maria gratia plena cur & quomodo. 37.1
Maria aquæductus appellatur. 37.2
Maria dicitur quaſi corredemptrix generis humani. ibid.
Mariæ conceſſum eſt, quicquid gratiæ viris vel fœminis conceſſum eſt. 38.2
Mariæ gratia depingitur. ibid.
Mariæ comitatus remotiſſimus ab omni pompa. 86.2
Mariæ feſtinationis cauſa ad Eliſabeth. ibid.
Mariæ introitus in domum Eliſabeth. ibid.
Maria quibus verbis Eliſabeth ſalutauerit. ibid.
Maria Eliſabeth, non Zachariam ſalutauit. 87.1
Maria inſigne humilitatis documentum præbuit. ibid.
Maria cur dicatur benedicta. 82.2
Maria quomodo dicatur benedicta inter mulieres. ibid.
Maria cur ſit mater omnium credentium. 83.1
Maria ſciuit quem paritura eſſet. 93.2
Mariæ quare fructus ventris benedictus. 82.2
Mariæ fides. 94.2
Mariæ verborum efficacia. ibid.
Maria qua ratione ſit inferior Angelis. 95.2
Maria quantum erga Deum promeruerit. ibid.
Maria quia credidit, cur beata. ibid.
Mariæ eximia fides. ibid.
Maria quanto in honore ſit. 111.1
Mariæ Præſentationem antiqui Patres celebrârunt. ibid.
Maria quibus orta parentibus. ibid.
Mariæ nomen diuina prouidentia impoſitum. 111.2
de Mariæ præſentatione hiſtoria. ibid.
Maria quando in templo præſentata, & quandiù ibi manſerit. ibid.
Maria quando nupſerit, & ab Angelo ſalutata, & quotennis pepererit. 112.1
Mariam in templo præſentatam quis Sacerdos ſuſceperit. ibid.
Mariæ præſentationem Romana celebrat Eccleſia. 112.2
Mariæ mater cum matre Samuelis comparatur. ibid.
Mariæ præſentationem irrident Centuriatores. ibid.
Mariæ præſentatio petita fuit à Duce Saxoniæ. 113.1
Mariæ præſentatio cur ſerò inſtituta. ibid.
Maria ſola per electionem mater effecta eſt. 95.1
Mariæ prærogatiuæ vt valeamus eſſe participes. ibid.2
Mariæ æterna promiſſa quæ. ibid.
Mariæ Viſitationem negant hæretici. 96.1
Maria quare cecinit illud, Magnificat anima mea, &c. 96.2
Mariæ canticum quid nos doceat. 97.1
Mariæ canticum quam dignum ipſius. ibid.
Mariæ canticum cur dicamus ſtantes. 98.1
Mariæ canticum cur nouum ſit. ibid.
Mariæ cantici excellentia. ibid.
Mariæ canticum cur veſpertino tempore decantetur. ibid.2.
Mariæ canticum cur dicatur decachordum. ibid.
Mariæ canticum nouem Angelorum choris conuenit. 99. col 1.
Mariæ canticum quale. ibid.
Maria Virgo taciturnitatis amica ibid.
Maria cur fuerit locuta, cùm ab Angelo fuit ſalutata. ibid.
Mariam qui magnificant, peccare ſenſit Caluinus. ibid.
Maria omnia in Deum referebat. ibid.
Mariæ merita cur perpetuò nobis recolenda. ibid.2.
Maria cur dicat in cantico, Anima mea. ibid.
Maria quàm magnificè Deum magnificauerit. 101.1
Maria quem Dominum velit magnificari. ibid.
Mariæ ſpiritus cur exultauerit in Deo ſalutari ſuo. 103. col.1.
Maria cur Christum geſtiens in brachijs ſemper depingatur. ibid.
Maria contriuit caput ſerpentis. 103.2
Maria contulit ſilio Dei arma ad expugnandum Dæmonem. ibid.
Mariæ quatenus humilitatem reſpexerit Deus. 104.2
Mariæ Chriſtus ſalutaris excellens. 104.1
cum Maria, præter Chriſtum, nihil poteſt conferri. 105.1
Mariæ virginitas cur Deo grata 106.1
Maria quo loco apud Deum ſedeat. ibid.
in Maria quid Deus reſpexerit. ibid.
Mariæ humilitatem nos conuenit imitari. ibid.
cur Maria dicat, Ex hoc beatam me dicent, &c. 108.1
Maria quibus prænominibus appelletur. ibid.
Mariæ ſepulchrum quanto in honore ſit apud Sarracenos. ibid.
Mariæ virginitas & ſanctitas laudatur à Mahometanis. ibid.2.
Mariæ nomen facit dæmones contremiſcere. ibid.
Maria cur ſe beatam dicat. 109.1
Maria quæ magnalia facta ſibi prædicet. 109.2
Maria quo pacto pro nobis apud Patrem ſit aduocata. ibid.
Maria ſonat illuminatam, vel illuminantem. 110.1
Mariæ prærogatiuæ ſingulares. ibid.
Mariæ ſanctitas qualis. ibid.
Mariæ immaculata virginitas. ibid 2.
Mariæ præſeruatio à peccato originali. ibid.
erga Mariam adhuc triennem ſingularis diuina prouidentia. 112.1
Maria antecellit omnes inſignes & antiquiores fœminas. 39 1
Maria aſſimilatur collo myſticè Eccleſiæ. ibid.2.
Maria caruit originali peccato. ibid.
Maria comparatur turri Dauid. ibid.
Maria mediatrice, dona & gratia Dei nobis communicantur. ibid.
Mariæ eminenter cõuenit, quicquid Chriſti eſt, & Eccleſiæ per participationem tribuitur. ibid.

de Maria ſunt intelligenda, quæ ad literam Eccleſiæ conueniant. 40.1
Maria comparatur mulieri Salomonis. ibid.
Maria dicitur plena gratia increata & creata. ibid.
cum Maria qua ratione Dominus fuerit. ibid.
ex Maria carnem aſſumpſit verbum. 40.2
Mariam eſſe plenam gratia, & inueniſſe gratiam apud Deum, non eſt idem 41.1
Mariæ quàm conuenienter dicatur: Dominus tecum. ibid.
Maria benedicta inter mulieres. 41.2. 42.1
Mariam ſalutare quam deceat. 42.2
Mariæ ſalutatio Angelica multum placet. ibid.
Mariam qui ſalutant, reſalutantur ab illa. ibid.
Mariæ conſenſus in Chriſti incarnationem. 43.2
Mariæ inſigne encomium. 44.1
Maria præſenti ſpiritu nobis adeſt. ibid.
Mariæ fructus qualis ſit guſtantibus. ibid.
Maria meruit patrocinium, quo nobis adſtat, dum morimur. 45.1
Maria mater noſtra in hora mortis 45.2
Mariæ mores, ſtatura, & forma. ibid.
Mariæ ſalutatæ modeſtia. 46.1
Maria ex Angeli verbis potiùs turbata eſt, quàm ex eius aſpectu 46.2
Maria potuit turbari alijs de cauſis 47.1
Mariam cur Angelus hortatur, ne timeat. ibid.
Maria exoptabat talis eſſe, vt eligeretur in matrẽ Chriſti. 47.2. 48.1
cur Maria tam citò præbuit aſſenſum Angelo. 48.2
Mariam optaſſe famulam Meſſiæ fieri, quid habeat incommodi. 49.1
Maria ſi eum optaſſet, eo ipſo quæſiſſet gratiam matris. 50. col. 2.
Maria non ſolùm de congruo, ſed etiam de condigno meruit eligi in matrem Dei. 49.2
Mariæ prærogatiua eximia. 50.1
Maria quomodo inuenerit gratiam apud Deum. 50.2
Mariæ meditanti illa verba Eſaiæ, Ecce Virgo concipiet: Angelus apparuit. ibid.
Maria quàm prudenter dubitauit de modo quo futura erat mater. 56.2
Maria, etſi de modo dubitauerit, non fuit incredula, vt Lutherus voluit. ibid & 58.1
Maria longè aliter dubitat quàm Zacharias. ibid.
Maria quid velit, dum ait. Quoniam virum non cognoſco. 59.1. 62.1
Mariæ votum de ſeruanda virginitate. ibid. 2
Maria prima fuit; quæ vouit virginitatem. 60.2
Maria tradita eſt Ioſeph in ſponſam, non vt ab eo cognoſceretur 61.2
Maria verè contraxit per verba de præſenti. ibid.
Maria quid nos docet, dum recuſat aſſenſum in matrem Dei. 62.2
per Mariam Spiritus S. communiter datur fidelibus. 65.1
Maria inſtruitur de futuro myſterio incarnationis. ibid.
Maria cur dicatur obumbrata ab Spiritu S. 66. 67
Mariæ cur dicatur, Quod enim ex te naſcitur, &c. ſecundum Græcos, tur de præſenti. 68.2
Mariæ cognatio cum Eliſabeth ex Anna matre proueniebat. 71.2
Mariæ conſenſus quàm deſideratus. 70.2
Maria erat ex tribu Leui & Dauid ibid.
Mariæ obedientia exprimitur illis verbis, Ecce ancilla. 72.2
Maria cur ſe ancillam vocet. 73.1.2
Maria cur loquatur in tertia perſona. 74.1
Maria non tam ad Angelum, quàm ad Patrem ea verba dixerit. ibid.
Maria vt dicatur vera mater Chriſti. 79.2
Maria quo ſenſu dicatur per aurem concepiſſe. 83.1. Et quid nos doceat iſto modo concipiendi. ibid.
Maria cur dicatur Chriſtum circumdediſſe.
Maria cur viſitet Eliſabeth. 84.2
Maria cur dicatur feſtinaſſe, vt iret in montana ibid.
Mariam non impediebat contemplatio ab actione. 85.1
Maria quo anni tempore viſitauerit Eliſabeth. ibid.
Maria aſſociata Ioſeph, & Angelis viſitat Eliſabeth. 85.1. 86.2
Maria quantum temporis inſumpſerit in itinere. ibid.
Mariam omnem ſtatum experiri quàm decuerit. 347.2
Maria qualis virgo. 253.2
Maria an lactauerit Chriſtum lacte naturali, vel ſupernaturali. 285.1
Maria parientis tempore profeſſionis myſterium. 284.2
Maria ab Eccleſia vocatur innupta, hoc eſt, incorrupta. 225.2
Maria quare non renuit nuptias. ibid.
Maria & Ioſeph virginitatem Deo vouêre. 226.1
Maria & Ioſeph, ſponſa & ſponſus dicuntur, non coniux & maritus. 224.1
Mariæ cum Ioſeph verum matrimonium. ibid.
Maria vera mater Dei & hominis. 220.2
Maria de familia Dauid. 202.2
Mariæ parentes cur taceantur. ibid.
Mariæ parentes Ioachim & Anna. 217.2
Maria non obſcuris parentibus nata eſt. ibid.
Mariæ Conceptio. 344.1
Mariæ cum Ioſepho deſponſandæ cauſa. 239.2
Mariæ ineſtimabilis laus. 137.1
Maria cur mater Ieſu nominetur; & mater Chriſti, quomodo. 227.2
Maria quomodo inuenta eſt habens de Spiritu ſancto. 220.2
Mariæ vterus quàm fælix. ibid.
Mariæ vteri prærogatiua. 230.1
Maria quàm ſanctè concepit. 232.1
Mariæ partus qualis extiterit. 257.2
Maria ſine virili ſemine concepit, & dolorem in partu non ſenſit. ibid.
Mariæ Virginis matris quanta dignitas. 261.1
Mariæ vultus ſplendor. 262.1
Mariæ virginitas vbi præfigurata. 263.1
Maria per Spiritus ſancti gratiam ſanctificata. 115.2
Maria prius Chriſtum mente, quàm corpore concepit. ibid.
Mariæ variæ contemplationes. 116.1
Maria in quo filiam Dauidis ſe prodiderit. ibid.
Maria cur dicatur enixa ſuper dilectum ſuum. 118.2
Mariæ modeſtia qualis. 124.2
Mariam Eliſabeth parienti aſtitiſſe oſtenditur. 127.1
Mariæ qualis paritas & ſanctitas. 127.2. Eius prudentia. ibid.
Mariæ viſitatio quando inſtituta. 128.1.
Mariæ Virginis partus excellentia. 289.2
Maria Virgo cur cenſeri voluerit. 268.1
Mariam quibus de cauſis decuit in Bethleem proficiſci cũ Ioſeph. 269.2
Mariæ cum Heua pulchra contentio. 94.1.2
Maria, ſicut & cæteræ mulieres, profeſſa fuit in deſcriptione. 284.1
Mariæ dies cur impleti dicuntur, vt pareret, 284.2

Maria & Ioſeph iam erant in Bethleem paulò ante noctem Natiuitatis.ibid.
Mariæ profeſsionis myſterium.ibid.
Mariam peperiſſe Virginitate ſeruata,probatur.285.2
Maria Virgo ſine dolore peperit.286.1
Maria arbor bona.ibid.
Maria flos virginitatis.ibid.2.
in Mariæ partu quæ naturalia,quæ ſuper naturam.ibid.
Mariam peperiſſe ſine obſtetricibus probatur.ibid.
Maria quare læta eſt in partu.287.1
Mariæ prouidentia ante partum.288.1
Maria fuit mater fortiſsima.294.2
Mariæ prudentia & pudicitia.292.1.& virtutes. 440. col.1.
Maria quæ verba conferret in corde ſuo. 315.2.& quot modis.440.2
Mariæ priuilegia.329.1
Maria ſine vlla culpa puerum Ieſum reliquit Hieroſolymis.428.1
Maria quomodo parua & magna.361.2
Maria typus perfectorum.365.2
Mariæ imago cur pingatur cum Ieſu in vlnis.ibid.
B.Maria intacta.38.1.39.2
Maria non tenebatur lege purificationis.375.2.386.1
Maria peperit ſine dolore & debilitate.377,2
Mariæ decumbentis poſt partum imagines deteſtandæ ſunt.377.1
Mariæ attribuentes curationem puerperij,peccant. ibid.
Maria quomodo mirata eſt,ſi ſciebat Chriſtum.389.2
Maria non dubitauit , nec paſſa eſt ſcandalum in paſsione Chriſti.393.& ſeq.
Maria nunquàm peccauit.394.2
Mariæ conſtantia vt remunerata à filio.ibid.
Maria non fuit mortua in paſsione filij. 395.396.397.398.399.400.&c.
Maria martyr,& plus quàm martyr.396.2.397.1
Maria quomodo à Chriſto redempta.398.1
Maria cur ſtabat ante crucem.ibid.
Mariæ dolores in paſsione Chriſti.399.2
Maria non paſſa eſt ſpaſmum , nec ſyncopin. 399.2. & 400.1
Maria à quibus corporis , vel animi vitijs fuit aliena. 401.1
Maria pulchritudine eximia non irritabat aliorum cõcupiſcentiam.408.2
Maria duplici ratione eſt mater Chriſti.435.2
Martyris fortitudo & victoria.156.1
Martyr à ſe ipſo victoriam non aſſequitur.Ibid.
Maſculus natus poſt fœminam , an eſſet ſanctificandus. 378.1
Matris Dei dignitatem quæ beneficia comitentur.111.1
Mater vt verè mater ſit , debet concurrere ad fœtum. 79.2
Mater interdum concurrit actiuè , aſsimilando ſibi fœtum.80.1
Mater Chriſti vt ſis,quomodo debeas concipere ad ſimilitudinem Mariæ.83.1.2
Matrem Dei eſſe , arguit dignitatem propè infinitam. 124.1
Matthæus multiplices Meſsiæ proprietates affert. 178 179.180.181.182
Matthæus plures allegat Prophetas in ſuo Euangelio. 181.2
Matthæo cur facies Leonis attribuatur.ibid.
Matthæus cur ex Hebræo proferat teſtimonia.ibid.
Matthæus cur à genealogia Chriſti inceperit Euãgelium. 182.2
Matthæus cur inceperit illis verbis, Liber generationis Ieſu Chriſti.183.2
Matthæus cur tam accuratè genealogiam Chriſti deſcribat.184.1
Matthæus cur non dixerit,Liber generationum.185.2
Matthæus quomodo deſcribat generationem Chriſti.286. colum.1.
Matthæus cur non enumeret aliquot Prophetas patres Chriſti.189.2
Matthæus cur vocet Dauid Regem.137.1
Meditatio vitæ Chriſti quid faciat.313.440.2
Melchiſedec myſticè diuinitatem ſignificat.252.1
Melchiſedech quare deſcribatur ſine patre & matre. 217.1
Mens vnde dicta ſit.120.1
Meſsias quomodo promiſſus.249.1
de Meſsia loquitur Eſaias,dum ait: Ecce Virgo concipiet,&c.ibid.
Meſsias Dei filius quomodo vocetur Chriſtus.221.2
Meſsiæ varia nomina.260.2
Meſsias vocatur mittendus.338.1
Meſsiæ ſignificatio conuenit Chriſto. ibid.
Michael Archangelus,Primas cæleſtis exercitus.19.1
Michael, Gabriel , & Raphael,ex ordine ſupremo Seraphinorum.ibid.
Michael primus eſt è ſeptem ſpiritibus qui Deo aſsiſtunt. 20.2
Michael curam olim gerebat Synagogæ ibid.
Minerua de cerebro Iouis nata fingitur.286.
Miracula quæ in partu Virginis,ex Auguſtino.335.1.2
Miracula facta in die Natiuitatis Chriſti.291.292
Miracula quando faciat Deus.369.1.2.418.2
Miſericordia diuina quanta.14.1
Miſericordia propriè quid ſit.169.1.
Miſericordia vnde naſcatur: vbi ſita ſit:quàm tenera ſit. ibid.
ad Miſericordiam qui ſint valdè propenſi.91.1
Miſericordiam quam fecerit Deus.157.1
Miſericordia in Incarnatione eluxit.ibid.
Miſericordia cur appelletur Incarnatio.ibid.2
Miſericordia quibus facta.158.2
Miſraim quid ſignificet. 380.1
in Miſſa cur cantatur,Gloria in excelſis.311.2
Mons Sion ſupereminet alijs montibus , myſticè quid. 12.2
Mors quàm ſit nobis vtilis poſt Chriſti mortem.144.2
Mortui quomodo lugendi.416.2
Moriatur quis quando perfectè.363.1
Mors quid Simeoni & Paulo.386.2
Mori dicitur dormire cur in Nouo Teſtamento.ibid.
Mors ſomno ſimilis.ibid.

Moſis prudentia.376.1
Mulieribus non eſt facili de cauſa domo egrediendum. 86.2
Mulieribus,præſertim virginibus, quatenus loquendum. 99.1
Mulieres olim in templo ſe mancipabant.114.2
Mulierum propria officia.ibid.
Mulieres excubantes ad oſtium tabernaculi, cur afferrēt ſpecula ibid.
Mulierum harum exercitia.ibid.
Mulier qua ratione concurrat ad fœtum.79.2.80.1
quæ Mulieres in ſcriptura dicātur inter alias benedictæ. 41.2
Mulieres cur nec circunciderentur,nec ſiſterentur Domina.375.2
Mulieres à Chriſto honoratæ,quæ,& cur.402.2
Mundus quid ſit ex ſententia Athanaſij.3.2
Mundus quid ſit ſecundùm ſe ipſum.ibid.
in Mundo Deum eſſe,exemplo probatur.3.1
Mundus ante aduentum Chriſti erat in tenebris.171.2
Munera quæ offerenda Chriſto in Euchariſtia.370.2
Myſterium Incarnationis quæ ſecūdùm naturam, & quæ ſupra naturam contineat.229.1

N.

NAbara Hebræis quid.254.1
Nahaſſon vbi genuit Salmon.193.2
Natalis ſui diem cur Sancti maledicant,peccatores benedicant.373.2
Nathan frater Salomonis qualis filius Dauid.208.1
Nathan Propheta non fuit frater Salomonis.ibid.
Natiuitas Chriſti humilis.285.1
Natiuitatis Chriſti modus diuinus & mirabilis.ibid.
Natiuitates multas contra naturam crediderunt Gentiles.286.1
in Natiuitate Chriſti an fuerint ſecundinæ cruentæ.287.1.2
Natiuitatis Chriſti apparatus & circunſtantiæ.287.2
Natiuitatis Chriſti modus per penetrationem vteri.288. col 2.
Natiuitatis Chriſti tempus.288.2.& 289.1
Natiuitatis Chriſti locus.289.1
Natiuitatis Chriſti miracula.291.1.2
in Natiuitate Chriſti qui panni fuerint, vt inuolueretur. 292.1.2
à Natiuitate Chriſti fuerint bos & aſinus.293.1.2
in Natiuitate Chriſti quæ meditanda.294.2
Natiuitas Chriſti in quibus profuit,& per quos innotuerit.295.1
Natiuitas Chriſti quare paucis innotuerit.296.2
de Natiuitate Chriſti cur gaudendum.298.1.2
Natiuitas Chriſti pertinet triplicem in nobis concupiſcentiam.303.2
Natiuitatis Chriſti locus quibus tantùm Prophetis reuelatus.340.2
Natus eſt Chriſtus nocturno tempore.296.1
Natus hodie cur Chriſtus dicitur,& quo modo.302.1
Natus eſt Chriſtus die Dominica, id eſt, in medio noctis antecedentis.ibid.
Natus quare Chriſtus in ciuitate Dauid.ibid.
Natus Chriſtus,cuius rei,& quibus ſit ſignum.302.1
Natura humana ſine propria ſubſiſtentia eſſe poteſt.1.2
Naturæ abſque proprijs ſubſiſtentijs exiſtere poſſunt. ibid.
Natura humana vt hæreat verbo diuino.13.1
Natura deprauata.413
Nazareth Galilææ quid ſignificet.284.1
Nazareth quomodo Chriſto & matri conueniat.30.2
Nazareth quid ſignificet.ibid.& 284.1
Nazareth cur dicitur ciuitas Chriſti.403.2.404.1.Vbi ſita.422.2
Nazareth repræſentat B. Mariam.424.2
Nazaræus Chriſtus quomodo.422.423
Nazaræus quid.424.1
Nazarenus Chriſtus cur dictus.424.1.2
Nazarenus,& Nazaræus,quandaidem.424.2
Nazarenorum comitatus venientium, vel redeuntium, qualis.429.1
Negligentia in cultu diuino notatur.426.2
Neronis in Chriſtianos belluina crudelitas.413
Neſtarij hæreſis.441.2
Nicolai de Lyra opinio de nauibus Tharſenſium excluditur.369.2
Nigidij figuli vaniſſimum figmentum de Horoſcopo. 337.2.338.1
Nomen Dei quid ſit.122.1
Nomen Dei per nos quomodo ſanctificandum.116.1
Nomen quando imponi ſolitum,& à quibus.130.130.1.2
Nomen imponebatur in Circumciſione.321.2.324.1.
Nomen Ieſu.Vide Ieſus.
Nomina imponere,quorum ſit.324.1
Nomina imponere,magnæ curæ fuit Iudæis.323.2
Nomen nouum apud Eſaiam quodnam.326.1.2
Nomina Meſſiæ quæ.326.2
Nomen vnde deriuatur,& quotuplex ſit.328.1
Nomen Dei duplex,naturale,& extrinſecum.328.2
Notitia operum Dei quæ cuique ſufficiat.438.1
Nubem leuem,quam intelligat Eſaias.407.1.409.1
Numeri ternarij Sacramentum.342.2

O.

OBlatia diuitum & pauperum qualis in Purificatione.378.2
Oblatio B. Mariæ pauper.ſed Deo gratiſſima.379 1
Oblatio Chriſti duplex.380.1
Obedientiæ ius eſt in Hierarchiam.383.2
Obedientia Chriſti.406.1.407.2.435.1.2.440.1
Obedientia Ioſephi.408.1
Obedientia erga Deum & parentes.439.2
Occaſiones malæ fugiendæ.412.1
Octauius fit Auguſtus.281.2.282.1
Octauij bellum contra Antonium.282.1
Octauij infelices victoriæ.ibid.
Oculi videntes Chriſtum,qui beati.363.2
Offerendum Deo maximè quid.380.2
Officium triplex in Eccleſia ſummum in Chriſto.299.1
Operibus bonis vacandum.165.1
Opus proprium Meſſiæ quod.168.1
Orantes conuerſa facie ad Orientem,quare. 345.2.& 171.1
Oratio vbique fieri poteſt.426.2
Oriens quid ſit.170.1
Oriens eſt duplex.343.1
Orientis vna acceptio non eſt vſitata in ſcripturis. 348. col.1.
Orientis filios quos Iudæi prædati ſunt iuxta Eſaiā.345.1
Origenes quam magiam laudet.339.2.340.1
Origenis errores quidam intolerabiles.394.2
Originale peccatum noſtrum eſt duplici ratione.169.1
Origo omnis peccati quæ ſit.172.2

Oſeas

Oſeas prophetans Chriſti reditum ex Aegypto.411.1.2
Oſiander hæreticus refellitur.361.1

P.

Paraſanga quot ſtadia contineat.354.1
Parentes Melchiſedec quinam fuerint. 182.2
Parentum Melchiſedec in ſcripturis cur nulla fiat mẽtio. ibid.
Parentibus ſterilibus cur orti Iſaac & Iacob.191.1
Parentes quomodo debeant educare filios. 429.430
Parentes quatenus negligendi.435.2
Paries filium, *dicitur B.Virgini.45.1*
Pariens fœminam cur tardiùs purificaretur.372.1.2
Parientes quare, & quatenus immunda.373.1.2
Partus Virginis ſine vllo dolore fuit.45.1
Parthorum mos pugnandi qualis.407.2
Paſtores in Natiuitate Chriſti, vbi habitarent.295.1
Paſtoribus cur potiſſimùm Chriſtus annunciatus.295.2
Paſtores Bethleemitici quid ſignificent.296.1
Paſtores qui Chriſtum paſcant; qui non paſcant.296.2
Paſtores quare claritas Dei circumfulſit.297.1
Paſtores cur timuerint timore magno.ibid.
Paſtores credentes Angelo, non fuerunt leues, neque decepti.312.1.2
Paſtores cur feſtinauerint ad Chriſtum natum, & vnde. 313.1
Paſtores quomodo cognouerunt de verbo, &c.313.2
Paſtoribus dicta quinam admirati ſunt.ibid.
Paſtores ad quid reuerſi ſunt.ibid.
Paſtorum reditus poſt adorationem Chriſti quid ſignificet.314.1
Paſtores cur non legantur dediſſe Chriſto munera.366.1
Pater Dauid trinominis.197.2
Patris ad filium donatio quando reddatur valida. 161.2
Patriæ charitas anteponenda priuatis commodis.363.1
Patriarcha quo oleo vncti.300.1
Paupertas à Chriſto cur electa.290.2
Paupertas extrema cur non fuit in Natiuitate Chriſti. ibid.
Paupertas cur in nobis, ſi à Chriſto victa eſt.291.1
Pax vnde dicta, & quid ſit.308.2
Pax & ordo definiuntur ab Auguſtino, & quomodo.ibid.
Pax quotuplex ſit.ibid.
Pax quomodo reſtituta per Chriſtum: & quare tot ſint inter nos bella.ibid. & 309.1
Pax cum Deo quomodo redintegretur.309.2
Pax mala quænam ſit.ibid.
Pax cur dicitur in terra eſſe; & cur in hominibus bonæ voluntatis.ibid.
Pax fucata & pernicioſa quæ.387.1
Pax quid apud Hebræos.387.1.2
In Pace quis moritur.ibid.
Peccamus neceſſitate, vel fato; vt delirant Mathematici.338.1
Peccatores multa damna patiuntur.146.1
Peccatum originale, & actuale adumbratum eſt duplici captiuitate Iudæorum.ibid.
Peccati liberatio ibid.
Phares vbi genuit Eſron.193.2
Phariſæi detrahebant B.Virgini.46.1
Philoſophi quàm temerè de diuinis perfectionibus diſputauerint.143.1
Phœnix vt renaſcatur.285.2
Pia conſuetudo Mariæ, & Ioſeph.427.2
Plebs Dei quæ ſit.147.2
Ploratus & vlulatus in quo differant.417
Pœna quæ eſſet decreta contra eos, qui non conſcriberentur. 188.2
Pœnitentiæ Sacramentum in quem effectum inſtitutum ſit, & cur poſſit iterari.145.2
Pœnitentiæ dolor.434.1.2
Pontifex ſummus cur ſe appellet ſeruum ſeruorum Dei. 137.2
Potentes qui ſint, & quos eorum depoſuit Deus.120.2
Potentes an ſemper Deus deponat.121.1.2
Præteritum pro futuro in ſcriptura vſurpatur.257.2
Præpoſitis quid cauendum.422.1
Præſentatio infantium quo die fieret ſecundùm Legem. 373.1
Præſentari cur voluit Chriſtus.374.2
Præſentare filios natos Deo ſuo, omnibus gentibus in vſu fuit.375.1
Præſentatio Chriſti, eſt exemplum omnium virtutũ contra omnia vitia.381.1.2
Præſepe Chriſti nati quale fuerit.304.1
Pretium oblationis primogeniti.373.2
Primogenitum cur Deo debebat afferri.ibid.
Primogenita noſtra quæ; & quæ Pharaonis myſticè. 380.2
Primogeniti nomen variè in ſcriptura vſurpatur. 264. 1. 2.
Primogenitus mortuorum Chriſtus.262.2
Principes & populares vt differant.298.1
Principes Sacerdotum, & Scribæ, quinam.339.2
Proceſſio Filij Dei cur dicitur pluraliter, egreſſus, vel egreſſiones.362.2
Proceſſio in die Purificationis quomodo facienda. 381. 1. 2.
Profectus Chriſti, vide Chriſtus, & vide Scientia.
Profectum, ſeu progreſſum, & finem ſuum habent creata omnia.443.2
Profectus ſpiritualis quomodo percipi poſſit.444
Proficere exemplo Chriſti debemus.443.1
Profeſſio cur non poteſt fieri ante annum decimumſextum expletum.429.2
Prophetia tria tempora complectitur.95.1
Prophetæ interdum ſenſu magis, quàm verbis, cur producti ab Euangeliſtis.182.1
Prophetæ quot modis de Chriſto locuti ſunt.153.1
Prophetare non communicatur Sanctis per modum habitus, ſed ad tempus.134.2
Prophetare in ſacris literis quàm multa ſignificet. 143. col.2.
Prophetare, interdum ſignificat laudes Deo canere. ibid.
Prophetia ſtrictius ſumpta ad quæ ſe extendat.135.2
Prophetarum teſtimonia de Chriſto.152.1

Prophetæ, os ſunt, & organa Dei. 151.2
Prophetas quare ſanctos appellet Zacharias. ibid.
Prophetæ omnes Chriſtum prænunciârunt. 152.2
Prophetæ per dies ſolent exprimere Regum tempora. 337.1
Prophetia de Chriſto nato quintuplex. ibid.
Prophetia de ſceptro tribus Iuda, quando impleta. 337. colum. 2.
Prophetia Balaam de ſtella, de Chriſto tantùm intelligitur. 354.2
Prophetæ ſæpè vtuntur Hiperbole. 395
Prophetæ interdum quædam celantur. 396.1
Propriam diuinæ prouidentia quid. 192.2
Pſalmi, orationes quædam ſunt, & ſic dicuntur laudationes 36.1
Pueri audire debent & diſcere. 431.2
Purgatio noſtra qualis debet eſſe. 381.1
Purificatio fueritne Chriſti, an matris, an vtriuſque. 371.2
Purificationis lex triplex. 372.2
Purificationis lege non tenebatur Chriſtus, nec B. Maria. 373
Purificationis lex in Nouo Teſtamento nullam vim habet. 377.1.2
Purificationis oblatio pro quo peccato erat. 379.1
Purificari cur voluit B. Maria. 379.1.2
Purificatio Chriſti, eſt nobis exemplum 380.2
in Purificationis die cereos accenſos geſtare, olim mos fuit. 382.1
Pyropus lapis vnde. 425.1

Q.

QVomodo, aduerbium, variè vſurpatur in ſcripturis. 58.1

R.

RAchel in Rama plorare innocentes, & cõſolari nolle, cur dicatur. 416. 417
Rachel plorans filios ſuos, typus eſt Eccleſiæ. 417.2
Rahab quomodo ſcribitur Hebraicè, & quid ſignificet. 193.1
Rahab meretricem cur Salomon vxorem duxerit. ibid.
Rahab typus cuius. ibid.
Rebecca cuius rei typus. 253.1
Redemptio quid. 140.2
Redemptionis noſtræ cauſa efficiens, Pater eſt. 143.1
Redemptionis noſtræ quomodo Spiritus ſanctus ſit cauſa. 143.2
Redemptionis noſtræ quomodo Filius ſit cauſa. ibid.
Redemptor quam libertatem includat. 144.1
per Redemptionem quæ bona noſtrum corpus conſequatur. ibid.
poſt Redemptionem quid mors & labor deſeruiant. ibid.
Redemptionis pretium quod: & eius inſtrumenta. ibid.
Redemptio corporis cur differatur in finem ſeculi. 146.1
Redemptio noſtra quo tempore facta ſit. ibid.
Redemptione facta, à nobis etiam aliquid exigitur. 146. colum. 2.
Redemptio quando nobis applicetur. ibid.
Redemptio duplex à Chriſto facta. 147.1
Redemptionis Chriſti finis. ibid. 2.
Redemptionem cur dicatur Deus loqui per Prophetas. 151.1
Redempti à quibus inimicis ſimus. 154.1
Redemptio noſtra præfigurata eſt per libertatem antiquam populi Iſraelitici. 83.2
Redemptor noſter Pater æternus dici poteſt. 143.1
Redemptus quandiù ſeruus remaneat. 387.1
Regis optimi partes quæ. 7.2
Reges & ſerui vnde orti. 218.2
Regis qualitates & officia deſcribuntur. 173.2
Reges aliqui cur taceantur in genealogia Chriſti. 196.1
in Regibus qui tacentur quid ſignificetur. 198.2
Reges cornu nomine interdum appellantur. 148.2
Reges quot animantes alueant. 194.1
Regum terrenorum poteſtas quàm infirma ſit. 302.1
Reges & Sacerdotes quid differunt 342.1
Rex idem & Sacerdos facias. 342 1
in Regum, & Principum palatijs perit lumen cæleſte. 456
Reges veri ſeruiunt potiùs quàm regnant. 362.1.2
Reges ſancti quomodo imitantur Magos. 370.1
Regenerationis ante beatitudinem cauſa quæ. 297.1
Regnum Chriſti ex quibus conſtet. 54.1
Regnum Chriſti cur dicatur eſſe de hoc mundo. ibid. 2.
Regnum quo iure Chriſtus obtinuerit, & quando. ibid.
Regnat Chriſtus, quamuis ſint illi plures Reges. 55.1
Regnum Chriſti fine nunc eſt. 161.2
Regnum Chriſti quàm longe pateat. ibid.
Regnum Chriſti cur temporale non ſit. 342.1
Regnum Chriſti quale: & quid conferat Regibus. 346.2
Regnum Iudæorum ad quos ſpectaret 425.1
Religioſi quaſi faſcijs Saluatoris ligati ſunt. 292.2
Religionem ingreſſuri quid diſcant à Chriſto puero. 430 col. 1.
Reſpicere propriè quid ſit, & quid in ſcripturis ſignificet. 107.1
Reſpicere dupliciter vſurpatur in ſcriptura. ibid.
Reſurrectio prima quæ. 391.2
Reuelationum rationes inquirunt ſancti poſt reuelationes. 439.1
Romani Imperij ciuitatum varia conditio. 270.2
Romanis quoties Iudæi penderent tributum. 271.1
Ruinæ hominum cauſa quæ. 391.1
Ruminatio animanti quam vtilis. 440.2

S.

SAcerdotes mali 386.
Sacerdotes & Reges differunt. 342.2
Sacramentorum frequens vſus. 156.1
Sacramenta vaſa ſunt redemptionis. 145.1
Sacramenta quam tribuant libertatem fidelibus. ibid.
Sacrificia vetera quid præſtarent. 378.2
Salathiel quid ſit. 205.1
Salomon genuit Booz. 193.1
Salomon cur dicatur natus ex ea quæ fuit Vriæ. 197.2
de Salomonis ſtirpe variæ opiniones. 199.2
Salomon non fuit natus de ſterili. 222.1
Saluator, & ſaluare Latina ſunt, non barbara. 328.1
Saluatoris nomen maius, quàm creatoris. 330.1
Saluare quid ſit ibid.
Salus quorum in ſcripturis deſperata, & è contrario quorum firma. 163.2
Salus quid propriè, & quid metaphoricè in ſcripturis ſignificet. 149.1. & ſeq.
Salutis cornu cur Chriſtus dicatur, & quæ ſit illa ſalus. 149.2
Salutatio exoſculandi manus reprehenditur 36 2
Salutare, quid ſit. 86.2
Salutandi mos apud Hebræos qualis. 87.1

Saluta

Salutatio Angelica ſimilis eſt ei, quæ in more erat apud Hebræos. 40.2
Salutatio Angelica cur oratio vocetur à Catholicis. 44.1
Salutatio Angelica non placuit Caluino. 43.1
Salutauit abſentem Virginem non incongruè. ibid.
Salutatio Angelica in Baſilij Liturgia recitatur peracto ſacrificio. 44.2
in Salutationis verbis quæ ſint poſtulanda à Virgine. 44.2
Salutatio quanta eſſet, perpendebat Maria. 47.1
Salutationis Angelicæ initium quod ſit. 51.1
Salutare Dei, quid. 387.2
Salutare ſuum quomodo Deus parauerit, & cur. 388.1
Samuelis duplex profectus. 442.1
S[illegible] Stephanus, & alij, quomodo dicantur pleni gra[illegible] 37.2
Sanctitas quid ſit. 164.1
Sanctum in ſcripturis quid ſit. 115.2
Sanctum cur Chriſtus ab Angelo vocetur. 25.1
Sanctum Domino, quid ſit. 373.1
Sanguis menſtruus quid. 81.1
Sanguis menſtruus quolibet alio ſanguine perfectior eſt. 81.1.2
Sanguinis menſtrui purgamentum impurum eſt. ibid.
Sanguis Chriſti circumciſi, ſignum ſuæ paſſio[illegible] 322.2
per Sanguinem quid denotet ſcriptura. ibid.
Sanitatis quatuor gradus. ibid.
Sapientia nil periculoſius, & conducibili[illegible]
Sapientia vera quæ ſit. 413
Sapientes mundi idem indicant de non app[illegible]ibus, ac de non exiſtentibus. 425.2
Sapientia & ſcientia Chriſti. Vide Chriſtus.
Sapientis quid proprium. 242
Sarai quid ſignificet. 324.1
Satisfactionem condignam pro peccato nemo poteſt præſtare, niſi Deus. 11.2
Saul ad regnum quæſitus. 35.1
Saul qua ratione dicatur prophetaſſe. 134.2
Schiloach, quid apud Hebræos. 338.1
Scientia ſalutis à Præcurſore data, & vnde pendeat. ibid.
Scientia ſalutis quanti facienda, vbi ſit, & in quorum peccatorum remiſſione conſiſtat. 169.1
Scientia acquiſita, experimentalis fuit in Chriſto. 426.1
Scientia, & fides, & merita B. Mariæ augebantur. 438.1
Scientiam parit experientia. 442.2
Scribarum & ſacerdotum nequitia in citando Michæa. 362.2
Scribæ & ſacerdotes peccârunt indicando Herodi locum Chriſti nati. ibid.
Scribæ & Phariſæi vnde cœperint, & quid ſignificent. 383.1
Scripturam tractare, quot modis contingat. 362.2.363.1
Scriptura ſæpè loquitur de rebus, quomodo eſſe putantur. 389.2
Scriptura ſæpè narrat continuatè, quæ non ſunt continuata. 405.1.2
Scriptura ſacra quomodo intelligenda. 437.2.438.1
Scriptura ſacra ſunt difficiles. 439.1.2
de Semine viri non eſt conceptus Chriſtus. 79.1
Seminis deciſio voluntaria repugnat virginitati. ibid.
Semen viri non eſt materia, ſed principium actiuum generationis fœtus. ibid.
Semen fœminæ non eſt materia fœtus. ibid.
Semen humanum aliquatenùs ſuperfluum eſt. ibid.
Semen duo ſignificat. 354.2
Senes cur Chriſtum manifeſtauerint. 427.1.2
Senſus myſticus & ſpiritualis quis firmus & ſolidus ſit: 399.2
Septuagenarius numerus quid myſterij contineat. 22.1
Septuaginta ſeptem generationes in Luca quid. 212.2
Seruator dicitur Ieſus 325.1
Seruatores apud Romanos qui. 327.2
Sibyllæ Samiæ de Chriſto vaticinium 354.2
Siclis quinque emit nos, & etiam redemit Chriſtus. 308. col.1.
Signum certum pluuiæ. 321.2
Simeon, & Anna, typus proficientium. 365.2
Simeon Chriſti teſtis qualis, & quantus. 382.1
Simeon fuit quaſi aſtrologus Chriſti. 382.1.2
Simeon iuſtus, de quo Lucas agit, quis. 383.1
Simeon ſenex fuit ferè ſacerdos. 380.2.390.1
Simeonis interpretatio. 380.2.389.1
Simeon fuit verè iuſtus, contra Lutheranos. 383.2
Simeon timoratus, quid timeret. ibid.
Simeonis fides, ac ſpes in Deum. 384.1
Simeonis vita deſiderium, vt videret Meſſiam. 385. columna.1.
Simeonis charitas. ibid.
Simeonis canticum quò tendat, & cur canitur in Completorio. 386.1
Simeonis canticum exponitur. 386.1.2
Simeon quorum typum gerat. 386.1.389.1
Simeon quem alloquatur in cantico. 387.1
Simeonis priuilegium, & prophetia, & exultatio. 387. col.2.
Simeon quatenus Chriſto maior fuerit. 390.2
Simeon cur potiùs loquatur ad Mariam, quàm ad Ioſeph. 390.2
Simon Oniæ quis. 382.2
Simones iuſti in ſcriptura plures. ibid.
Simonia & Auaritia. 386.1
Singula ſalutationis verba accommodantur ſingulis feſtiuitatibus Virginis. 442
Socij, vel comites, quales eſſe debeant. 295.1
Somniorum varia cauſa. 405.2
Somniorum ſignificatio qualis. ibid.
Somnijs non fidendum. 406.1
in Somnis cur ſæpè Deus alloquitur homines. ibid.
Spiritualem prolem quis gignat. 130.1
Spiritus incubi & ſuccubi qui dicantur. 230.2
Spiritui ſancto cur maximè tribuitur opus Incarnationis. 231.2
Spiritus ſancti an Chriſtus ſit dicendus filius. ibid.2.
Spiritus ſanctus an detur poſt ortum Chriſti. ibid.
Spiritum ſanctum eſſe patrem Chriſti, dicunt hæretici. 232.1
Spiritus ſanctus per Mariam frequenter fidelibus communicatur. 65.1

Spiritus datur ad diuerſa munera.ibid.1.& 161.1
Spiritus ſanctus quomodo fuerit in Simeone.& cur.384. calum.2.
Spiritus ſancti reſponſum habebat Simeon,cur. ibid.385. col.1
Spiritus ſancti reſponſum vti accepit Simeon.384.2
Spiritus ſancti gratia neceſſaria ad cognitionem myſteriorum Dei.438.2
Sponſalia ſola non interueníre inter Ioſeph & Mariam. 61.2
Sponſalia de futuro,& verba de præſenti,aut ſubſequutâ capulam, tranſeunt in matrimonium.ibid.
Sponſa dicitur etiam quæ iam nupſit per verba de præſenti.62.1
Sponſa Chriſti victoris quos, & quandiù lugere debeat. 310.2
Sella Magorum dicitur Splendor ortus.340.2
Stella Magorum non fuit planeta, nec ſtella fixa, nec cometes.347.2.348.1.2.nec fuit in Firmamento. 351.2
Stella Magorum qualis fuerit.349.1
Stella Magis quid præſtaret.349.2
Stella Magorum quo motu mouebatur.350.351.1.2
Stella viſa eſt à Magis per totam viam 350.1 356.1
Stella vbi conſiſteret,Magis quieſcentibus, vel hoſpitantibus.350.2.351.1
Stella Magorum an viſa fuerit ab alijs.351 1
Stella Magorum mouebatur ab Angelo. 351.2
de Stella quid factum ſit,poſt quàm Magos perduxit.351.2
per Stellam Magi cur vocati. 352.1
Stella Magorum quid ſignificet.354.2.355.1
Stella Magorum, cur dicitur ſtella eius, id eſt, Chriſti. 355.1
Stella in Oriente cur viſa.ibid.
Stellæ motus quid denotet.ibid.
Stellæ fides influxus quidam 355.2
Stellam cur in Ieruſalem non viderint Magi.356.1.2
de Stellæ influxu in Chriſtum,hæreſis refellitur. 356.2
Stellarum an aliquis fuerit influxus in Chriſtum.357.1
Stellæ ſignificant, non faciunt, ſecundùm Auguſtinum. 357 2
Stella Magorum.ſymbolum dominij Chriſti.358.1
Stella matutina quid.358.2
Stella cur, & quomodo Magis euanuerit Hieroſolymis. 363.2.364.1
Stella ſe demiſit ad Chriſtum, maioreſque emiſit radios. 364.1
Stella non reduxit Magos reuertentes.369.1.2
Stellæ Magorum myſterium.370.2
Sterilitas quæ fuerit à Deo damnata.30.1
Sterilitas non eſt argumentum certum iræ Dei.129.2
Steriles qui ſubiacerent maledicta.ibid.2.
Suauis quædam meditandi ratio Salutationem Angelicam.44.2
Superbia quantum vitium.119.2
Superbis quid eueniat.97.1
Superbarum quid proprium.142.1
Superborum cogitationes quales 119.2
Superborum ingenium quale.47.1
Synagoga adumbratur in B.Maria. 436.1.& in Ioſeph. 438.2
Syri vtuntur ſalutatione Angelica, edocti ab Apoſtolis. 44.2
Syria & Iudæa bella.281.1

T.

Tacendi & loquendi tempus obſeruabat B. Maria. 439.1
Talmudica traditio de S.Simeone. 383.1
Teleſphorus Papa,& martyr, proſequutus eſt canticum Angelorum.311.1 2
in Templum venientes in ſpiritu,ſicut Simeon,quàm felices.385.2
in Templum quando ingrediendũ,& egrediendum. 403. col.2.
Tempus præſens ſæpiùs vſurpatur pro futuro.62.1
Tempore quo viuere periculoſum 371. 2
Tenebræ exteriores, quid.172.1
Tenebræ Gentium ante Fidem. ibid.
in Tenebris ſedentes qui. ibid.
in Tenebris qua ratione ſedeant peccatores.173.1
in Tenebris ſedere cur dicantur mali.ibid.
Terræ Promiſsionis termini Auſtrales, & Septen[illegible]les. 410.1
Terra tota,ab Oriente in Occident, quotis diebus perambulari poſsit. 410.1
Teſtamentum Veteris quales heredes conſtitueret.159.colum.2.
Teſtamentum Nouum quales etiam faciat.ibid.
Teſtamentum cur reddatur ab interpretibus hac voce Bereſith.ibid.
Teſtamenti Noui pactum, & quando primò expreſſum ſit a Deo.[illegible].
Teſtam[illegible]ur appelletur ſanctum. 160.1
Teſtam[illegible]prius meminerit Zacharias, quàm iuriſiurandi[illegible]
Teſtamen[illegible]ũum vnde incepit.324.2
Thamar in [illegible]u clamancis myſterium.192.2
Thamar inceſtuoſam cur poſuit Matthæus in Chriſti genealogia.ibid.& 193.1
Thargum quid,& quis eius autor.379.2.380.1
Tharſis tria ſignificat.369.2
Timoris quot ſpecies ſint.161.2
Timor naturalis quis ſit.ibid.
Timor mundanus quorum proprius.ibid.
Timor humanus & carnalis.ibid.
Timor ſeruilis quis,& vnde oriatur.162.2
Timor quando malus,ac vitioſus. ibid.
Timor initialis quis ibid.
Timor filialis quis.ibid.
Timor filialis vnde oriatur.136.1
Timor quid ſecundùm Auguſtinum. ibid.
Timor carnalis quatenus vitioſus.ibid.
Timores prædicti comparantur inuicem.ibid.
Timendum quid ſit.297.2
Timor Dei.383.2
Timores humani vnde. 422.1
Titulus Crucis Chriſti vbi aſſeruetur.324.2
Tonſura prima, ianua eſt omnium ordinum eccleſiaſticorum.118.1
Traducere,propriè quid ſit.237.238
Tranſmigratio Babylonis quare ſic dicitur, & non captiuitas.201.1
Tribus poniſolet pro cognatione in ſcriptura. 214. colum.2.
Tribuum commiſcua connubia quando illicita.215.1
Tributum an aliquod darent profitentes.268.2
Trinitatis myſterium non obſcurè demonſtratur ab Angelo in Salutatione ad Mariam.68.1
Trinitatis myſterium celarunt Septuaginta interpretes. 411
Turtur & columba quid ſignificent.379.1
Tyranni & oppreſſores pauperum malè moriuntur. 412. col.1.

V.

VBi incipiat illa victoria, quam Zacharias promittit per Chriſtum, & vbi perficiatur.157.1
Venti ſcopæ dicuntur.5.2
Ventorum miniſterio Deus venit, vt puniat hoſtes.16.2
Ventris Virginis Deum portantis felicitas.41.1
Venus de ſpuma maris orta fingitur.286.1
Vera libertas Euangelica in quo ſita ſit.164.1
Verbum diuinum humanitate minimè circunſcribitur. 104.1
Verbum ex humano contactu non poteſt coinquinari, ſicut nec Sol, licèt immunda contingat.ibid.2.
Verbum in carne eſt quaſi in Propitiatorio.12.1
Verbum non eſſe impoſſibile apud Deum, quid.72.2
Verbum quid ſignificet.ibid.
Verbum apud Deum non eſſe impoſſibile, in quo ſenſu ſumatur ab Angelo.ibid.
Verbum diuinum quando incarnatum ſit.74.2
Verbum Angeli quale ſit.75.1
Verbi vnio cum humana natura longè præſtat alijs vnionibus.82.2
Verba apud Hebræos pro factis ſumuntur. 400. columna.1.2
Veritas quærenda in Eccleſia.340.1
Veritatis ſignum quod.432.2
Veſtium vſus vnde, & ad quid.21.2
in Viam pacis quomodo dirigantur pedes noſtri.159.2
Via in Aegyptum.409.2.410.1
Via viri in adoleſcentia, quid myſticè.254.2
Via aquilæ in cælo, in ſpiritu quid.256.2
Via colubri ſuper terram, quænam.ibid.
Via nauis in medio maris, quid myſticè.ibid.
Victoria de inimicis, quæ ſuſpecta nobis.164.1
Videre Verbum quod factum eſt, quid ſignificet. 312.2 & 313.1
Viduæ & pupilli à nobis ſunt inuiſendi.99.1
Vigilare quomodo paſtores debeant.296.1
Vigiliæ nocturnæ quatuor, quænam.297..
Vindicta non quærenda.420.1
Vir quàm grandæuus generare valeat.195.1.2
Vir ſenex generare poteſt ex iuuencula.195.2
Vir ſenex quare non poſſit ex vetula generare.196.2
Viri teſtimonium firmius quàm fœminæ.21.1
Virga vigilans ad Hieremiam quid.313.1
Virginitatis veſtigium in Phœnice, & apibus.22.2
Virgo apud Latinos quid.29.2
Virginitatem multos in Lege ſeruaſſe.30.2
Virginitatis laudes.32.1
Virginitatem Mariæ quomodo vouerit, oſtenditur teſtimonio Auguſtino impoſito.53.1
Virginitas Eſſenis olim in pretio habita.60.2
Virginis partitura ſignum à Deo datum, quid ſignificaret. 94.1
Virgo pro adoleſcentia in quibus locis ſcripturæ ſumitur. 253.2
Virtus Altiſſimi, quæ obumbrauit Mariæ, quæ ſit.66.2
Viſitationes quæ malæ & pernicioſæ, & à quibus nobis cauendum ſit.96.1
Viſitare quomoda debeamus Chriſtum: quomodo ibidem
in Viſitando duo vitia ſunt declinanda.ibid.
Viſitare quomodo debeant Epiſcopi ſuum gregem. 96. colum.2.
Viſitatio quæ Epiſcopo cauenda.ibid.
Viſitatio quæ, & quotuplex eſſe ſoleat.140.2
Viſitare Chriſtum, quid ſit.ibid.2.
Viſus ſumitur in ſcripturis pro quolibet ſenſu.46.2
Vita eſt mortis commentatio.386.2
Vita Chriſti breui comprehenſa à B.Luca.440.1
Vitia iuuentutis propria quæ ſint.254.2
Vmbra mortis quibus ſit.171.1
Vmbra mortis quomoda ſit peccatum.172.1
Vmbra more Hebræo quid ſignificet.ibid.
Vmbræ diuerſi vſus.67.1
Vncti à Deo alij magis quàm alij.299.1
Vngebantur olim qui.229.1.2
Vngerentur olim quo oleo.299.2
Vngens, vnctus, & vnctia, quid myſticè.300.1.2
Vnicornis quod animal ſit, & cur eo nomine appelletur. 149.1
Vnicornis nomine interdum Chriſtus ſignificatur. ibid.
Vnio tripliciter fit, ex S.Thoma.10.1
Vnio Dominicæ Incarnationis qualis ſit. ibid.
Vnio ex parte naturæ humanæ, quæ.ibid.
Vnionis hypoſtaticæ quanta vis, exemplo magnetis oſtenditur. 16.2.& 157.2.vbi expenditur acutè illius mirabilis effectus.
Vnuſquiſque habet ſuum talentum in Eccleſia.340.1
Vocare, aliquando ſumitur pro inuocare.53.1
Vocabis, & vocabitur, cur his verbis nomen Emmanuelis declaretur.342.1
Voluntas bona quæ ſit, & quàm neceſſaria.311.1
Voluntas bona quanti facienda.ibid.
Votum Mariæ de virginitate ſeruanda, editum eſſe ante nuptias cum Ioſepho, plures Patres docent.59.60.
Votum quod fit ſub ea conditione, Si Deo placeat, aut alia ſimili, abſolutum eſt.60.2
Vulgata lectio in illa verſione, Aue gratia plena, defenditur contra hæreticos 37.38
Vulnam aperire, quid.374.1.2
Vxor & maritus vnde dominentur.225.2

Z.

ZAcharias quid intendat illis verbis, Vt ſine timore de manu inimicorum.161.2
Zachariæ ſcopus in illis verbis, Et tu puer.165.1
Zacharias cur hac vtatur apoſtrophe. Et tu puer. ibid.
Zacharias quid ſonet.122.1
Zacharias quis fuerit.128.2
Zachariæ verba, Salutem ex inimicis noſtris, quomodo intelligenda.153.2
Zacharias in quo pugillari ſcripſit nomen Ioannis. 130. colum.2.
Zacharias quid myſticè ſignificet.133.2
Zacharias quouſque mutus eſſe debuerit.128.1
à Zacharia quis benedicatur.136.2

VA1 152 0981